

ARISTOTELIS
STAGIRITAE
OPERV M

Tomus Secundus.

2 400 50
MADE IN SPAIN

L V G D V N I,
Apud Ioannem Frellonium,

ARISTOTELIS
STAGIRITAE
OPERV M

Tomus Secundus.

L V G D V N I,
Apud Ioannem Frellonium,

THEODORIGAZAE

THESSALONICENSIS, IN

LIBROS ARISTOTELIS DE

ANIMALIBVS, AD SIXTVM

QUARTVM PONTIFICEM

MAXIMVM PRAE-

FATIO.

*

YCVRGVM Lacedaemonium, qui leges ciuibus suis constituit, reprehendunt nonnulli, Pontifex summe Sixte quarte, quod ita tulerit leges, vt belli potius, quam pacis, rationem habuisse videretur. Numam verò Pompilium regem Romanum laudant maiorem in modum, quod pacis adeò studiosus fuerit, vt nulla causa moueri ad bellum pateretur. Quorum sententiam etsi aliàs probo, vt debeo (nihil enim pace commodius, nihil sanctius) tamen cum vita hominum ita ferat, vt bella vitari interdum nequeant, sic censeo praefiniendum, consulendumque, vt & bellum interdum sit suscipiendum, si res vrget: & pax seruanda sit semper, si fieri potest: nec belli ratio vnquam probanda sit, nisi vt demum rebus compositis, quieto, tranquillòque animo viuamus. Non enim ad pugnam & homicidia, non ad discordias, & bella nati sumus, sed ad concordiam, & humanitatem. Itaque principis institutum, atque officium id esse reor, vt pacem summa opera petat, seruet, & colat. Quod cum Romanos pontifices ferè omnes fecisse quoad potuerint, intelligam, laudo illorum animum, quod neque ab instituto Naturæ bonæ recesserint, & præceptum authoris diuini seruarint, quod sapissimè pacem conciliarint, & commendarint. Sed usum nonnullorum ausim reprehendere. Pace enim, qua vti debuerant ad literarum, & artium bonarum studia, & virtutum officia, illi quidem ad voluptates parum honestas abusi sunt. Quod cum omni hominum ordini sit turpe, tum pontificis personæ turpissimum est. Fuerunt tamen & qui rectè pace vterentur, & pontificatum magna cum laude gererent, quibus te similem video planè successisse: præstas enim doctrina, & moribus. Quo fit, vt nomen tuum immortalitati mandandum censeas, studio potius literarum, quæ nunquam pereunt, quam vel ædificiorum, quæ breui tempore delentur, vel thesauri gemmarum, & auri, cuius hæredes inimici plerunque succedunt: vtque voluptates, quæ animi lumen extinguunt, respuas, vnâque literarum voluptatem, quæ animum illustrare potest, expetas, atque in ea requiescas. Itaque omnes pontificem talem habuisse lætamur, & quisque siue ciuis, siue peregrinus, studet pro viribus rem afferre, qua & virtutum tuarum laudem, & animi tui voluptatem augeat. Quem enim ob eius merita non solum veneramur, & obseruamus, sed etiam périnde ac patrem amamus, ei perlibenter opera studiorum nostrorum dedicanda putamus. Alij igitur alia: ego tibi libros Aristotelis philosophi, quos de natura animalium scripserat, conuertere in Latinum sermonem volui, existimans rem tibi gratam me facturum, si hi libri Latinis literis mea industria mandarentur, & cultius, atque integrius, quam actum ab aliis

adhuc est, exponerentur. Videbam per multa errasse interpretes, tum imperitia linguæ, tum Aristotelicæ disciplinæ incitia. Itaque officium esse putavi, ut si quid facultatis in me esset, qua præstare hæc possem meliora, rem aggredere, & pro viribus dignius quicquam efficere conarer. Laboravi equidem hac in re vehementer, quoniam nihil adiumenti ab iis, qui eadem interpretari voluerunt, capere poteram. Aut enim Græcè illi dixerunt, quæ Latinè audire homines Latini desiderant: aut rerum aliarum nomina aliis improprie tribuerunt, aut noua ipsi ineptè finxerunt. Sententiam verò authoris passim adeò deprauerunt, ut argumento quidem interpretationis eorum nemo tam indoctus sit, qui non rectius iudicare de rebus Naturæ, quàm Aristoteles posse videatur. Locutionis etiam genus ne tale quidem, quod legi posset, non modò non Aristotelis eloquentia dignum, adhibere potuerunt. Quòd si quid præ sua facillima cognitione peruerti ab omni veritate non potuit, id etiam propter incultum, horridum, & ineptum sermonem interpretis vix intelligi potest. Afferrem hoc loco scripta illorum interpretum, errorèsq; singulatim enumerando reprehenderem, nisi longior essem in re non dubia, præsertim apud te, princeps doctissime, qui ut antè doctor pro tuo singulari iudicio semper damnasti illorum interpretationem, melioremque desiderasti: sic nunc factus princeps, accuratius agis, ut hæc aliquando explanentur, & vnà cum sui authoris sententia lucem Latinæ linguæ recipiant. Vtinam tantum facultatis in me esset, princeps sapientissime, ut hoc meum interpretandi genus, esse optimum illud, quod quæris, confirmare possem. Sed quoniam hoc plus est, quàm ut vel homo modestus de se polliceri debeat, vel meæ vires attingere possint, nihil ego tale de me: illud verò dicere licet, hanc esse omnibus, quæ adhuc factæ sunt, horum librorum interpretationem, & philosophis ad eloquendum commodiorem, & eloquentibus ad disputandum vtiliorem, & vtriusque ad Aristotelis sensum percipiendum aptiorem. Nec acta equidem egi, sed à malè conuersis primus ego Latinis hominibus aperui, quæ his libris Aristoteles scripserat. Sed illuc redeo. Me plurimum elaborasse in his libris interpretandis fateor, cum nihil à primis interpretibus illis iuuari possem, sed omnia ex codicibus veterum authorum petere necesse haberem, lectione longa, notationeque varia, Plinium, Cornelium, Columellam, Varronem, Catonem, M. Tullium, Apuleium, Gellium, Senecam, complures alios linguæ Latinæ authores euoluere diligentius oportuit, quorum libros vel semel accuratè legisse laboriosum est, ne dum ad vsum interpretandi accommodasse. Non enim ita vsum verborum accipit interpretes, ut suo arbitratu rem disponat, mandetque elocutioni: sed totidem ferè verbis sensus alienos accommodatè exprimere cogitur, quod perdifficile est. Accedit ad hæc altera causa laboris, quòd exemplaria Græca, libros hos de animalibus dico, mendosa admodum habemus, vel librariorum culpa, vel eo casu, quem apud Strabonem geographum legimus. In his enim emendandis elaborare interpretes sine dubio debet, ne ipse errasse in conuertendo videatur. Ita enim plerique iudicant, ut si quid bene ab interprete dicitur, id authori operis tribuant: si quid malè, id interpreti vitio ascribant. De iis interpretibus loquor, qui non minus laudis mereantur in conuertendis aliorum libris, quàm illi, qui eos magna cum laude ediderunt: non de iis, qui & sibi, & authori, quem interpretantur, dedecus pariunt. Quid autem? cum vel ipsa Latina exemplaria, quorum ope iuuari nitimur, non minus sint emendanda,

quàm Græca. Quæ enim vtilitas librorum Plinij satis interpreti afferretur, nisi emendarentur, & corrigerentur? Iam ante atatem nostram seculis multis iacuit inutile opus eius authoris, quod de historia naturali inscribitur, scilicet propter innumeros librariorum errores. Quauis enim autoritate, tum scriptoris, tum rerum scripturarum peteretur, & à pluribus scriberetur, tamen legi ne à doctissimis quidem viris poterat, vsque adeo mendosum, corruptumque habebatur. Caruerunt certè diu Latini homines magno fructu eorum librorum: quàm nunc doctrina insigni, singularique industria Ioannis Andrea præsulis Flaleriensis, facilis facta est & lectio eorum librorum, & imitatio: hic enim primus hos libros emandauit, atque viles reddidit. Quod munus, si in cæteris quoque libris corrigendis hic subiisset, labor sanè aut nullus, aut longè minor scriptorum interpretibus relinqueretur. Sed quoniam hunc virum alia munera tui felicissimi principatus, & Reipub. à literarum studiis priuatis diuerterint, accidit res cuique proculdubio difficilior. Mihi autem vel illa difficultas laborem accumulatur, quæ non ad eos interpretes spectat, qui res difficiles Græcè dicant, faciles verò Latinis verbis improprie peruertant, sed ad eos, qui ne ea quidè inconsiderata relinquunt, quæ antiqui authores negligentia quadam non facile excusanda prætermiserunt: qualis quæstio de Thoe quadrupede, & Panthera, de Dasypode, de Lynce, de aliis plerisque occurrit. Sed an ego dignum quicquam vel meo tanto labore, vel tuo desiderio efficere potuerim, tu mihi eris & iudex, & censor. Fuit quidem studium mihi certandi, non cum interpretibus illis, quos vincere nullum negocium est, sed cum Aristotele ipso, ut libros, quos ille Alexandro regi suo principi non minori industria quàm doctrina conscripserat, hos ego tibi principi meo Latinos redderem non deteriores: sed an effecerim quod mihi statueram, tu videris. Habes verò in hoc codice libros duodeuiginti: scilicet nouem de historia animalium, quatuor de partibus, quinque de generatione. Historia primum obtinet locum, atque ut nomen ipsum significat, expositionem continet rei, quod est, siue ut sit: quod scholæ philosophorum nostræ ætatis, quia est, dicere solent. Mox libri de partibus, ac de generatione, causam cur ita sit, declarant. alteri finalem præcipuè, alteri agentem. Cum enim rem, cuius causam reddere volumus, exploratam cognitione quod est, habere debeamus, rectè & scribitur historia animalium, & præcedit in edocendis causis, vndènam, aut quem ad finem, siue cuius gratia condita quæque sunt à Natura, præcipuè, inquam, finalem, agentemque causam. Nam obiter quidem materialis quoque passim pro rei desiderio exponitur, ut simul aut necessitatis, notæque melioris ratio declaretur: aut ex quo, vndèque consistant quæque, demonstretur. Sed quanquam libris nouem interpretatio hæc historiarum consummatur, tamen qui nonus in exemplari Græco continetur, hunc ego septimum collocaui: nec id temerè factum existimo. Agitur enim in eo de hominis generatione: quam rem Aristoteles continuò à generatione cæterorum animalium pollicetur explicaturum. Itaque cum quinto, & sexto libro cæterorum animalium generationem exposuisset, nulli dubio esse debet, quin ille septimum hunc collocarit. Sed Appellicon Teius, de quo Strabo plura, ut alia permulta in exscribendis Aristotelicis libris deprauauit, sic id permutasse videtur, existimans vltimum esse totius historiæ collocandum: quoniam cum Aristoteles agere de generatione inciperet, vltimo loco de homine dicturum pollicitus est. At ille non vltimo totius historiæ dixit, sed eius loci, quem de generatione tractaret. Quod patet ex iis, quæ in sexto, qui secundus de generatione est, locum eum absoluens,

scribit. Sequitur, inquit, ut pari modo de iis, quæ in terrestrium genere animal pariunt, atque etiam de homine differamus. Tertius igitur hic à primo de generatione collocandus est: quo fit, ut idem septimus totius ordinis historiae habeatur. Sunt etiam exemplaria tum Græca, tum verò Latina, quæ habeant fragmentum quoddam historiis additum: sed id causas quasdam materiales, agentisque generationis humanæ exponit, non historiam complectitur: itaque non inter historiae libros hoc ego ponendum duxi: sed si collocandum vsipiam est, libris de generatione, meo quidem iudicio, coniungendum est. Inspecere singulos hos libros, ac legere velis, summe Princeps, quoad tuæ occupationes patientur: ut & re explorata iudicare, & si quid voluptatis est in legendis Naturæ operibus, oblectari possis. Non enim me offensurum tuas aures puto, quanquam non Græco mihi patrio, sed peregrino vtor sermone. Non quod ab interprete dicitur, id ex Græco exemplari intelligere desiderabis. Ipsa Latina oratio sensum Aristotelis ita explicabit, ut minimè Græcam desideres. Nihil miscet, nihil inculcat, nominat vsu veterum probatissimorum authorum genera animalium. Si quid noui imponit, ita inferit, ut familiare, cognatumque id quoque videri possit. Si quid Græcè appellat, id non durum occurrit: aut enim vsitatum, & ut ita dixerim, vagum Latinis est: quale est nomen Delphini, Cameli, Elephantis, Crocodili, Ichneumonis, Aspidis, Salamandræ, & reliquorum generis eiusdem: aut ita sonat, ut non minus Latinum esse, quàm Græcum videatur. Cur enim Terricem auem, aut Crecem aut Clerum, non eodem hoc nomine vocem, si non comperio Latinum, cum, quasi Latinum sit, ita congruat? Quis Latacem ambiguam illam belluam, aut Balerum, fluuiatilem pisces ita nominans, peregrinum sonare videbitur? Nec verò contemnendum vulgus interdum est, si quid nondum à literarum professoribus nuncupatum, suo ipsum nomine appellat: ut Brucum genus locustæ terrestris, quod Græci Attelabum vocant: aut Martam genus mustellæ rusticæ, quod Græci Ictida dicunt, quanuis plura eius genera sint. Nec temerè actum dixerim, si quis Vierræ nomine ea complectitur: planius enim ita docebimus, si id Martam, aut Vierram vocemus: Mustellæ autem nomen in eo tantum remaneat, quod Græci Galem appellant. eodemque modo, si locustæ illius terrestris alterum genus Locustam, alterum Brucum nuncupemus. Sed enim sufficit lingua Latina singulis Græcæ orationis, siue vocabulis, siue sententiis: quanquam nonnulli, quæ Latinè exprinere nequeunt, hæc inopiæ linguæ tribuunt Latinæ, suamque pauperiem vitio dare linguæ locupletissimæ audent: quos satis cōuinci à M. Tullio puto, cum ille linguam Romanam ne copia quidem verborum à Græca superari autumat. Exclamat ille aliquantulum quidem importunè; O inopem interdum linguam Græcam, sed non sine causa, quando nonnulli ita contendunt, ut Græcis nihil deesse, Latinis permulta desiderari pronuntient. Sed de his hæcenus, Aristotelis verò laudem, quanuis mos interpretum sit, eum, quem interpretantur, authorem, vberius laudare, tamen si latius persequar, vereor ne mihi idem obiciatur, quod illi, qui apud Lacedæmonios de Herculis laudibus agere voluit. Quis Herculem vituperet, aut minus bene de eo sentiat? Quis illum non inter deos immortales enumeret, colat, obseruet, ut tu laudare velis? Lacedæmonij subdiderunt. Tanta est enim Aristotelis existimatio, tanta authoritas iam apud omnes mortales, ut frustra quis prædicet, quo ingenio, qua doctrina hic fuerit, quo artificio rem quancunque explicandam sibi statuerit, tractet: quanta vis in hoc differendi, quanta in cognoscendis, exponendisque rebus diligentia. Hunc &

Latij

Latij decus M. Tullius ita laudat, ut excepto Platone, facile philosophorum principem appellet. Excipit ille quem amat, laudat verò quem doctissimum esse iudicat. Missa hæc facio. Librorum, quos interpretatus sum, fructum, quantus sit, explicasse quoad possum, & locus hic patitur, non ab re fuerit fortasse. Omnis enim philosophandi ratio naturalis, vbi à primis illis Naturæ initiis, materiam dico, formam, finem, agens, & motum (ut ita loquar) emerferit, hic versatur, ac diutissime immoratur, hic suas vires exercet, atque multiplicem, variam, & admirabilem rerum constitutionem amplissime explicat. Persequitur ordine discrimina omnia, quibus Natura suas animantes differre inter se voluit: colligit summa genera, reliqua singillatim exponit: partitur in species genera, & singula, quæ circiter quingenta numero in his continentur libris, describit: pergit quæque explanans, quemadmodum orientur, siue terrestria, siue aquatica: quibusnam constant membris, quibus vescantur alimentis, quibus afficiantur rebus, quibus moribus prædita sint, quantum viuendi spatium datum cuique est, quanta corporis magnitudo, quod maximum est, quod minimum est: quæ forma, quis color, quæ vox, quæ ingenia, quæ officia: denique nihil omittit, quod in animalium genere Natura gignat, alat, augeat, & tueatur. Quæ omnia eò spectant, ut (quod sanctissimus quoque author ille, quem Deus sibi veluti suppellectilem quandam pretiosam elegerat, admonet) ex iis, quæ à Natura proueniunt, Deum immortalem, ex quo ipsa pendet Natura, intelligamus, admiremur, atque colamus: quare nihil pulchrius, nihil grauius, nihil dignius homini esse potest. Tantus fructus horum librorum est. Nec audiendi sunt, qui inquirunt: Multa Aristoteles de Musica, de Apicula, de Vermiculo: pauca de Deo. Permulta enim de Deo is tractat, qui doctrina rerum conditarum exquisitissima, conditorem ipsum declarat. Nec verò musica, nec vermiculus omittendus est, vbi de Naturæ mira solertia agitur. Ut enim artificis cuiusuis, sic Naturæ ingenium in minutissimis potius contemplandum est. Quinetiam cum rerum causas cognoscere pulcherrimum sit, (hæc enim vna cognitione, homo perfici, absoluique potest, ut Deo immortalis similis, quoad eius fieri potest, euadat) his sanè libris plenè docemur, cur quæque res in animalium genere ita sit: planèque felicitatem assequimur illam nobiliorem, quæ in actione animi consistit: quam sapiens quoque Poëta prædicans. Felix, inquit, qui rerum potuit cognoscere causas. Quid de anima loquar, de qua toties publicè priuatimque disputatur? Nusquam suorum librorum tam apertè Philosophus hic suam opinionem exponit, quàm in his libris, quid anima sit, vndeque in corpus recipitur. Ad hæc, mores illi, & virtutum officia, quibus virum appellamus bonum, laudèque prosequimur, longè melius hinc accipi possunt, quàm vel à rethore, quem Græci sophistam vocant, vel à prædicatore, nomine iam trito Latinis auribus: iis enim sæpenumero vita discrepat à præceptis, & melius hortantur alios, quàm ipsi officio fungantur: ut interdum frustra illa virtutis egregia laus recitata sit, prolixæque eorum præceptio vacet, & iaceat, cum exempla desiderentur vitæ præceptoris, & authoritas, quam qui respicit, facilius & mouetur ad virtutem, & in officio tenetur. At verò in contemplandis animalium moribus exempla suppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur virtutū summa cum authoritate Naturæ omnium parentis, non simulatæ, non commentitiæ, non inconstantes, & labiles, sed verè ingenuæ, atque perpetuæ. Quis enim tam peruersa natura hostis sui generis est, quin emendetur, & mitigetur, cum nullum animal occidi à sui generis bestia videatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ

auis, aut Meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeo
 inhumanus, illiberalisque est, quem oisifraga benignitas in pullos aquilæ, non fa-
 ciat benigniorem? Quis tam piger, iners, & segnis est, quin excitetur ad vitæ mu-
 nera, cum formicarum, aut apum labores, atque industriam intuetur? Quem non
 pudeat per metum peccare, cum non solum leonis animum inuictum cogitat,
 sed etiam reguli auicula, quæ cum aquila pugnat, certatque de Imperio? Quis
 principem bonum non colat, atque obseruet, cum si rex apum in itinere aberra-
 uerit, omnes eum inquirere, odoratûque sagaci persequi, donec inuenerint, co-
 gnitum habeat: gestari enim regem à plebe, cum volare non potest, & si perie-
 rit, omnes discedere? Nunquid parum exempli ad boni principis siue deside-
 rium, siue obseruantiam datur? Quis princeps non ad clementiam facile inuite-
 tur, cum reges apum armari quidem aculeo, sed eo nunquam uti intelligat? Quæ
 fides, quis amor in canibus? Quanta in elephantis mansuetudo? Quæ in anserè
 verecundia? Quantum studium ornatus, ac polituræ in pauone? Quanta opera
 vocis amœnæ, suauisque in luscinia? Quid de iustitia apum dicam, quæ colligunt
 quidem ex iis, quibus aliquid dulcedinis inest, sed sine vlllo fructuum detrimen-
 to? Quid de castitate elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rursus non tan-
 git? Aut columbæ, quæ neque coire cum pluribus patitur, neque coniugium iam-
 inde à primo ortu inicum deferit, nisi vidua, aut celebs? Disciplina autem, & eru-
 ditio elephantis, quem non faciat studiosiorem? Omnino nulla pars vitæ humanæ
 est, quæ non suorum officiorum exempla commodissime hinc accipiat. Nam, ut
 omittam artes illiberales, quæ & ipsæ ingenii animalium non parum iuuantur,
 valetudinis exempla, quæto, vnde commodius peti, quàm ex animalibus possint?
 Loca pro temporis conditione solent illa mutare: non plus edunt, aut bibunt,
 quàm sibi salubre sit, non diutius dormiunt, quàm ratio valetudinis postulat: mo-
 dum mouendi, quiescendique seruant: nouit sua quodque medicamenta: viuit sua
 quodque sorte contentum, & gaudet: hæc latè à medicis præcipiuntur. At verò
 exempla, in quibus vis maior, quàm in præceptis est, ab animalibus certiora præ-
 bentur. Adde vtilitatem, quæ in dicendi facultate ex hac animalium ratione af-
 ferri potest. Comparationes enim assimilationisque illæ, quas Græci parabolas
 vocant, quæ plurimum orationem exornant, auditorémque tenent, hinc variè, co-
 piosè, aptissimeque accipi possunt: ut siue oras, siue communem partiris cum aliis
 sermonem, eloquens, aptus, suauisque esse possis. Poeta verò vndenam pulchrius
 sua illa rara & mira accipiat, quàm ex his libris, qui Naturæ arcana rimantur,
 enarrant, aperiunt? Medicus autem, quòd fatetur se sua inde ordiri, vbi philoso-
 phus desinit, nusquam plenius quàm hîc, viderit. Quòdque à Galeno medico-
 rum principe traditur, Aristotelem primùm anatonem, hoc est, membrorum dis-
 sectionem scripsisse, hîc agnoscet: & quòd idem & primus, & optimus fuerit au-
 thior, percipiet. Iam & philosophi nostræ ætatis, qui quadrifariam rerum causam
 ex prima illa librorum naturalis auscultationis institutione, accipiunt quidem
 communi quadam ratione: sed quemadmodum his Natura vtatur, in constitu-
 tione, generationeque animalium, parum, authore Aristotele, vident, inopia scilicet
 exemplaris Aristotelici, quòd legere possint, hîc vidisse aliquando gaudebunt,
 & phisici, quos se appellant, dignius de cætero profitebuntur. Rationes enim
 ideo quarimus vniuersales, ut demum res particulares, & sensiles teneamus. Ac-
 cedit ad hæc voluptas, qua iuari, ac perfici quamuis actionem Aristoteles ait,
 quam in contemplandis rebus Naturæ auidissime capiamus. Nam si pictor nos
 vehē

vehementer oblectat: cum animal scite pinxerit: quòd vehementius natura ipsa af-
 ficiet voluptate, cum eius tam multa, & varia animalia, mira membrorum con-
 uenientia, inauditaque moderatione, & elegantia facta cernamus? Cum hos legi-
 mus libros, contemplamur profecto quàm varius, ac pulcherrimus fructus ho-
 rum librorum, & vtilitas amplior, quàm vt verbis exprimi possit. Sed quorsum hæc?
 Vt si in traducendis his tam necessariis, tamque commodis, & amœnissimis libris,
 satis ego interpretis munere functus sum, tu sententiam feras, princeps doctissime,
 edisque in vsum publicum opus, quòd ego sine tua autoritate edere nec possum,
 nec debeo. Si quid etiam dignum ex meo ingenio exit, quòd in ea bibliotheca
 ponatur, quam magnifice consulens hominum communi vtilitati, condere statui-
 sti: si quid, inquam, tale effici mea opera potuit, censeas ea ipsa bibliotheca, tan-
 quam ciuitate, donari hunc codicem, nondum cognitum, aut vllam in sedem rece-
 ptum. Non ego primus te constituo iudicem: iam pridem consensu omnium do-
 ctorum virorum habitus es existimator, & architectus eorum, qui in studiis libe-
 ralibus elaborant. Facit enim tua illustris doctrina, tuumque summum ingenium,
 vt nemo te vel iudicio grauior, vel autoritate locupletior habeatur. Principem
 etiam summum te nuper quidem habuimus: sed, quòd optauimus, talem habe-
 mus, vt facile temporibus his tuis sperare possumus publicam illam felicitatem
 quam Plato vir doctissimus futuram confirmat, cum aut Philosophi regnant, aut
 Reges philosophantur. Tu enim & Philosophus es illustris, & fortuna summi Im-
 perij virtuti tuæ coniuncta est. Lege igitur, princeps sapientissime, & iudica, an
 ego rem tibi non repudiandam attulerim: & si bene, vt spero, cefferit, age pro tua
 liberalitate, vt pari studio laborem suscipere alterum, pluraque in dies afferre hu-
 iusmodi opera possim.

ARISTOTELIS

Stagirita de Historia Animalium Liber Primus,

Theodoro Gaza Interprete.

In quibus animalia inter se differant, quibusque conveniant, eorundemque naturae diversitas.

Cap. I.

Similiares partes quae.

Dissimiliares partes.

ANIMALIUM partes, aut incompositae sunt, quae scilicet in similes sibi partes diuiduntur, ut caro in carnes, & ob eam rem similiares appellantur: aut compositae, quae aptae secari in partes dissimiles sunt, non in similes: ut manus, non in manus secatur, aut facies in facies: quae propter eas dissimiliares nominamus. Quo in genere partium sunt, quae non modo partes, verum etiam membra appellantur: videlicet quae cum ipsa totius integritate describantur, habeant tamen intra se partes diuersas, sui que generis officia, ut caput, ut pes, ut manus, ut totum brachium, aut pectus: quippe quae & ipsa partes sint totae, & ex partibus consistunt diuersis. Quaeque autem pars dissimilari ex similibus constat, ut manus ex carne, ossibus, nervis. Habent vero animalia partes, aut easdem sibi omnes, aut diuersas. Partes easdem vel specie intelligi volo, ut hominis nasus, aut oculus, specie cum naso, aut oculo hominis alterius conuenit, & caro cum carne, & os cum osse. Quod idem de equo, & ceteris, quae specie inter se consentire statuimus, intelligi debet. Ut enim totum se habet ad totum, sic partes singulae sese ad singulas habeant necesse est. Vel genere, quanquam excessu, defectuue inter se differant. De iis loquor, quorum idem est genus: verbi gratia, auis, aut piscis: id enim utrunque differentiis consumitur generis. Et species complures tum piscium, tum etiam auium habentur. Differunt vero inter se partes penes plurimam eorum contraria affectuum qualitate, ut coloris, aut figurae, eod quod alia magis, alia minus affectu iis ipsis qualitatibus sint. Multitudine etiam,

& paucitate, & magnitudine, paritateque, & omnino excessu, defectuque discrepant, cum aliis crusta, aliis testa pro tegmine habeatur: & aliis rostrum porrectius sit, ut gruibus: aliis breue. Penna item aliis vberius, aliis parcius data est. Sed tamen in iis quoque ratio partium nonnullarum diuersa est, cum alia calcari, aut aliquo armenur aculeo, alia nihil eiusmodi habeant, & aliis apex in capite sit, aliis desit. Sed enim, quod proprie dixerim, partes plurimae, & ex quibus tota moles compacta est, aut eadem sunt, aut ratione contrariorum, & per excessum, defectuque differunt. Pluris enim, minorisque rationem, referri ad excessum, defectuqueq; putauerim oportere. Non desunt quibus partes nec species sint eadem, neque excessu, defectuue, sed proportionem conueniant: quomodo os cum spina, & vnguem cum solida vngula, & manum cum forcipato pedis, & pennam cum squama conuenire animaduertimus. Quod enim penna in auium genere est, idem squama in piscibus habetur. Partes, quas singula animalia habent hunc in modum diuersas, easdemve intelligimus, atque etiam situ contemplamur. Sunt enim complura, quae easdem habeant partes, sed non sint eodem: verbi causa, mammae alia in pectore habent, alia in foeminibus. Partes autem similiares, aut molles ac humidae sunt: aut siccae, & solidae. Molles, inquam, vel omnino, vel quandiu in se sedemaneant naturali: ut sanguis, sanies, adeps, semum, medulla, semen genitale, fel, lac, vbi haberi id potest, caro, & quae iis proportionem respondeant. Item excrementa omnia, modo tamen diuerso, ut pituita, & sedimenta alui, atque vesicae. Siccae, ac solidae intelligi volo, neruum, cutem, venam, pilum, os, cartilaginem, vnguem, cornu: aequiuocum enim ad genus appellamus, cum cornu tum figura, tum toto, dicimus. Item quae iis proportionem respondent. Animalium vero differentias, aut per vitas, aut per actiones, aut per mores, aut per partes constitui dignum est. Quibus de rebus primum formula quadam agendum, deinde generatim discussione diligentiore differendum censemus. Profecto differentiae, quae in motum, victum, actionumque ratione versantur, colligi debent, eod quod alia sint aquatilia, alia terrestria. Et aquatilium ordo duplex: alia enim in fluido degunt, victumque petunt ex humore quem: etiam humorem per vices recipiunt, & reddunt, nec viuere

Quoniam...

Animantes...

Animantes...

Animantes...

viuere possunt, nisi versentur in humore: quod plurima piscium parti conuenire apertum est. Alia degunt quidem in fluido, victumque inde emoluntur: sed aerem, non humorem recipiunt, & foris parere solent. Complura huius generis sunt partim gressilia, ut lutris, larae, crocodillus: partim volucres, ut mergi, ut vrinatrices. Quinetiam quae nullis pedibus innitantur, ut natrix. Nonnulla cum victum in humore exercent, nec foris viuere queant, nihil vel aeris, vel humoris recipiunt, ut vitrea, ut ostrea. Aquatilis autem generis alia marina, alia fluuialia, alia lacustria, alia palustria, ut rana, ut cordula. Terrestrium vero animalium alia accipiunt, redduntque aerem, (quae res spiratio nominatur) ut homo, & quaeunque terrestria habent pulmonem. Alia, quanuis aerem recipiant, tamen sedem in terra perpetuo tenent, & victum indidem capiunt, ut vespa, apes, & reliqua insecta. Quo nomine ea appello, quorum corpus incursuris praerungitur, aut parte tantum supina, aut etiam prona. Sed cum terrestrium plura, ut dictum est, cibum ab aquis petant, nullum generis aquatilis est, quod & aquam recipiat, & terram cibi causa petat. Sunt porro quae primum viuunt in humore, deinde forma immutata, foris vitam incipiunt agere, ut culices palustres: ex iis enim alii proueniunt. Ad haec, alia sede stabili degunt, alia mutabili, & vaga. Sedes stabilis in humore tantummodo est. Terrestrium nulla statu immutabili viuunt. At Aquatiliu plura saxi affixa vitam omnem traducunt: ut concha genera complura. Quinetiam spongia sensum habere aliquem creditur: argumento, quod multo difficilius abstrahuntur, nisi clanculum agatur, ut referunt aulfores. Sunt item quae & adherere solent, & quor oris libuit absolui: ut genus quoddam eius, quam vriticam vocamus: quippe cum nonnulla ex iis noctu absoluta pascantur. Non desunt complura, quae cum sint absoluta, mouere tamen se nequeant, ut ostrea, & quae tota simplici, mitiorique testa operata, vertribula appellantur, & calli, aut tubera. Vis item aliis nandi tributa est, ut piscibus, ut mollibus, ut crustatis, velut locustis. Quaedam ambulare possunt, ut genus cancerorum: quippe quod, quanquam suapte natura aquatile est, tamen habet vim ambulandi. Terrestrium vero, alia volucres sunt, ut aues, ut apes, quae modo inter se quodam alio differunt. Alia pedestria, quoru item alia gressilia, alia reptilia, alia tractilia sunt. Animal, quod volucres tantum sit, ut piscis natatilis solummodo est, nullu nouimus. Nam & quae pennis cuteis volant, ingredi possunt. Vnde vesperilioni etiam pedes sunt, & vitulus marinus pedes habet minutos. Sic nonnulla aues de pedes sunt, quae ob eam rem apedes, a paruitate pedum nuncupantur: quod genus auiculae pennis plurimum valet: sicut cetera quoque prop similia, ut pennis praualere, sic pedibus degenerare videntur, ut hirundo, & falcula, siue riparia: haec enim omnia & moribus, & volatu, & specie proxima inter se conspiciuntur. Apparet apes omnibus anni temporibus. Riparia astate tantum, cum imber incessit: tunc enim & apparet, & capitur: doneque rursus haec auicula est. At vero quae gressilia, ea-

demque natatilia sint, complura reperiuntur, nec non differentias illas vitas, actionesque animalium continent. Sunt enim alia gregales, alia solitaria: tum volucres, tum nantes, tum etiam pedestres. Vitam alia ancipitem degunt, ut eadem modo societate, modo solitudine gaudeant. Item alia ciuiles, alia inciuiles, tum ex gregalibus, tum etiam ex solitariis sunt: gregales in volucrum genere, columbi, grues, colores. Nullum, cui vngues adunci, gregatilis esse perpeditimus. Complura etiam inter nantes piscium genera gregatim degere scimus, ut quos cursores vocant, & thunnos, & limolas, & hamias. Hominis naturam ancipitem societatis, ac solitudinis esse, apertum est. Ciuiles appello animalia, quae labori communicant eadem, quarum opus communi efficitur opera, munusque idem omnino est: quod non omnibus gregalibus competit. Ciuilius generis est homo, apis, vespa, formica, grus. Quarum alia sub duce degunt, ut grues, ut apes: alia nulli subdita imperio sunt, ut formicae, & alia innumera penes genera. Sunt item tam ex gregalibus, quam ex solitariis, alia, quae sedem nunquam mutant: alia, quae mutare statim tempore soleant. Et alia quae carne vescantur, alia, quae frugibus, alia omnia attingant. Non desunt, quae cibo sui generis vtantur, ut apes, ut aranei: apes enim melle, & quibusdam aliis dulcibus aluntur: aranei muscarum venatu viuunt. Nonnulla piscibus vesci Natura voluit. Ad haec, alia aut vim habent venandi, aut ingenio recondendi cibi dotatae sunt. Alia nec ad venandum apta, nec ad recondendum. Item alia domicilia sibi parant, ut talpa, mus, formica, musca, apis. Alia nullis se includere casis patiuntur, ut plures tam insecti generis, quam quadrupedis. Quinetiam locis discernimen aliud existit: quippe cum alia caueas subeant, ut lacerti, ut serpentes: alia per summa telluris degant, ut canis, ut equus: ac alia foramina sibi excauent, alia nunquam eo munere fungantur, & alia noctu vagantur, ut noctua, vesperitilio: alia interdum tantum. Addo etiam, alias esse cicures, alias feras: & alias perpetuo cicures, ut hominem, ut mulum: alias perpetuo feras, ut pantheram, ut lupum: nonnullas etiam facile posse mansuescere, ut elephantos. Sed quin aliter partiendum est. Genera enim quacunque placida sunt, haec eadem fera quoque possunt reperiri: ut fues, equi, homines, oves, caprae, canes, boues. Item alia muta omnino sunt, alia strepitum tantum elidunt, alia vocem etiam formant: quarum alia loqui possunt, alia vocem solum nullis exprimendam literis reddunt. Atque alia loquaces, alia taciturna, alia oscines, alia inoscines. Omnium vocalium animalium communis mos est, ut sui inuitus tempore potissimum canant, & blaterent. Alia praeterea camporum incolae sunt, ut palumbes: alia montis, ut vpparae: alia cum hominibus degere solent, ut columbi. Item alia copia libidinis gaudent, ut perdicum genus, & gallinaeorum. Alia minus Venere valent, ut quae coruinam speciem gerunt: quippe quae raro soleant coire. Marinarum etiam animalium alia pelagica, alia litorales, alia saxatiles sunt. Ad haec, aliis data vis est dimicandi, aliis ingoniam

Ciuiles animalia...

nium cauendi & euitandi. Viribus pollent, quæ in- iuriam vel inferant aliis, vel illatam sibi propul- sent, seque defendant. Cautæ & prouidæ sunt, quæ aliquid in se ipsis præsidij habent contra interen- dam iniuriam. Differunt præterea moribus. Nam aliæ mites, remissæ, & minimè pernicaces sunt, vt boues. Aliæ animosæ, pernicaces, brutæ omnino, vt fues syluestres. Aliæ ingeniosæ, ac rimidæ, vt cerui, lepores, cuniculi. Aliæ illiberales, perfidæ, insidiosæque, vt serpentes. Aliæ liberales, for- tes, & nobiles, vt leones. Aliæ generosæ, feroces, insidiosæ, vt lupi. Nobile enim id est, quod ex bo- nâ sua natura degenerarit. Et aliæ, astutæ, mali- tiosæ, callidæ, vt vulpes. Aliæ animosæ, & ama- trices, & assentatrices, vt canes. Aliæ mites & mansuetudini addictæ, vt elephâtes. Aliæ vercun- dæ & cautæ, vt asinos. Aliæ inuidæ, & ornatus ac polituræ studiosæ, vt pavones. Homo vnus ex numero animalium omnium vim obtinet cogitan- di. Et cum memoriæ, atque disciplinæ complures animâtes esse participes possint, nullatamen præ- ter hominem potest reminisci. Sed de moribus, vi- tæque generis cuiusque diligentius post.

Differenti- mori in ani- malibus.

Quod ani- mal nobile, no prodiit genere: generosum autem, quod non quôdque ge- nerofum.

Reminiscen- tia soli ho- mini.

Quæ corporis partes animalibus communes, quæ sunt propriae sunt. Cap. 11.

Mnium autem partes communes ani- malium sunt, quæ cibis recipitur, & in quam deuoratur. Quas quidæ partes & easdem esse, & diuersas, nihil prædictis rationibus prohibet. Aut enim specie, aut excessu, aut proportione, aut situ determinandum est. Ab his aliæ communes plurimorum animalium partes habentur, & quæ cibi excrementum emittitur. Non enim hæc omnibus data est. Partem, quæ ci- bus recipitur, os appellamus: in quam deuoratur, ventriculum. Reliqua pars multiplici nomine si- gnificatur. Sed cum duplex sit excrementum, hoc est, siccum, ac humidum: quæ partem illam hu- midæ excrementi capientem habent, hæc siccæ rece- ptaculum continent. Quæ verò hoc habent, non illud etiam habere omnia nouimus. Quam ob- rem quæ vesicam habent, aluum eadem etiam ob- tinent. At verò quæ aluum habent, non omnia & vesicam possident. Humidi namque excremen- ti conceptaculum, vesicam: siccæ, aluum nomina- mus. Reliquis magna ex parte tum ea, quas enu- merauimus, partes tribuæ sunt, tum etiam qua se- men genitale mittatur.

Excremen- tum anima- lium duplex.

Quomodo animalia inter se differant in seminis pro- lifici emissionem. Cap. 111.

Væ modò gignere animal possint, aut in se ipsa semen prolificum mittunt, aut in alterum. Fœmina quod in se mit- tit, appellatur. Mas, quod in alterum. Sed in nonnullis discrimen id fœminæ & maris non est. Species quoque partium, quæ ad ipsam pertinent progreationem, diuersa est, cum alia vuluam habeant, alia quod vuluæ proportione respondeat. Partes hæ sunt, quæ necessariæ vel omnibus, vel plurimis datæ animalibus sunt. Om- nibus verò sensus vnus tactus inest communis. Itaque pars, qua sentiendi vis ista continetur,

nomine vacat: aliis enim eadem, aliis ex propor- tione habetur.

Humorem quodque animal habere, aliter tamen vel huic, vel illi inesse. Cap. 1111.

Humorem item genus quodque anima- lium continet, quo si aut per vim, aut per Naturam ipsam priuetur, in perni- ciam agatur necesse est. Habent etiam id diuersum, in quo humor ille & fiat, & contineat- tur. Sunt hæc in aliis sanguis, & venam aliis, quod iis proportione respondeat: quæ quidem imperfe- ctæ sunt, atque alterum fibra, alterum sanies dicit- ur. Tactus itaque in parte corporis similari confi- tit, vt in carne, aut in aliqua generis eiusdem: de- nique in parte sanguinea, aut in ea, quæ ex propor- tione vice illius habetur. Omnibus tamen parte similari sensum hunc contineri certum est: sicut è contrario potentias agentes partibus dissimilari- bus tributas esse apertum est. vt ori, ciborum con- fectionem: pedibus, aut alis, aut quibusuis propor- tione accommodatis, officium incedendi. Ad hæc, animalium alia sanguinem habent, vt homo, equus, denique omnia, quæ aut perfecta pedibus carent, aut binis, quaternisve pedibus constant. Aliæ an- guia sunt, vt apes, vt vesper: atque inter marina, sepia, locusta: denique omnia, quæ pedibus plus, quàm quaternis, innitantur.

Quæ animalia perfectum animal, quæ oua, quæ ver- mem gignant, quòve ritu quæque incedant. Cap. 11.

Tem alia animal gignunt perfectum, alia ouum, alia vermem. Procreant ani- mal, homo, equus, vitulus marinus, & reliqua, quæ pilis integuntur: at- que in genere aquatili, quæ cetæ appellamus: vt delphini: & quæ cartilaginea vocantur. Quo- rum alteris fistula data est, branchiæ desunt, vt delphinis, & balænis. Habent delphini fistulam à dorso, balæna à fronte. Alteris branchiæ de- rectæ, vt mullelo, raia, reliquisque generis eius- dem. Ouum id ex foetibus perfectis vocamus, cui- us ex parte principio animal consistit: reliquum verò alimento ei, quod gignitur, est. Vermis id est, ex quo toto animal totum per subiecti fœtus formationem, incrementumque gignitur. Anima- lium ergo, quæ animal generant, aut oua intra se prius conficiunt, vt cartilaginea: aut illico ani- mal intra se formant, vt homo, vt equus. At ve- rò in lucem fœtu perfecto, aut animal editur, aut ouum, aut vermis. Ouum ipsum, aut putamine continetur testaceo, & bicolor est, quale auium esse videmus: aut cute molli obducitur, vnico- lorque est, quale cartilaginea, vermefque parium. Vermes item, aut continuo mobiles sunt, aut im- mobiles. Sed de his accuratius post, cum de gene- ratione agetur, differemus. Nunc animalium reli- quas differentias addimus. Enimvero aliis pedes Natura dedit, aliis negauit. Et quæ obtinent pe- des, aut binos habent, vt homines, atque aues, & duo hæc tantummodo genera. Aut quaternos, vt lacerti, vt canes. Aut plures, vt centipedes, & apes. Verum quæcunque ambulant, omnia pe- des pari numero possident. Quæ autem in ge- nere

Quæ animalia habeant sanguinem, quæve eodem careant. Cap. 11.

Vmma verò animalium genera, in quæ singula digerantur, rediganturque ani- malia, quibus scilicet illa contumme- tur, & constet, hæc sunt: aues, pisces, ce- rus: quæ quidè omnia habent sanguinem. Ad hæc genus testa intestum est, quod ostreum, siue con- cham appellamus: & crusta inclusum aliud, quod nomine vacat communi, vt locustarum, & cancro- rum, & gammarorum genera: aliud item molle, vt lolligines, vt lolij, vt sepia. Adde genus insectum: quæ omnia genera sanguine carent. Et quorum natura pedes habere patitur, multis hæc pedibus constant. Sed insectorum vel aliqua volucres se- se apertum est. Reliquorum animalium genera nulla præterea ampla intelliguntur. Vnum enim, quod plura genera continet, nullam est: sed aut simplex est, nullis ipsum specificis euari- ans discriminibus, vt homo: aut diuidi quidem potest in species, sed nullis nominibus distinctas. Quæ enim genere quadrupede non pennato con- tinentur, sanguinem quidem omnia habent: sed alia animal pariunt, alia ouum. Dixerim hæc ouipara, illa viuipara. Quæ igitur animal generant, pilos non omnia habent: quæ autem oua pariunt, cortice omnia muniuntur. Cortex hic loco squa- me similis potest appellari. Pedestre sanguineum, quod pedibus caret ex natura, genus serpentum est: idque intestum cortice est. Verum cum cæ- teræ serpentes oua pariunt, vipera vna animal gi- gnit. Non enim pilos omnia habent, quæ ani- mal generant, quippe cum nonnulli ex piscibus animal procreant. Quæ tamen pilos sortita sunt, animal omnia progignunt. Nam pilos quoque effi- gie aculei spicatos, genus quoddam esse pilo- rum putandum est, quales herinacci, atque hi- strices gerunt: vicem enim villorum, non pe- dum, vt echinorum aculei præstant. Generis qua- drupedum, quæ animal gignunt, plures quidem species intelliguntur, sed nullis ferè notatæ no- minibus. Singulorum enim nomina habentur, vt hominis, leonis, equi, cerui, canis, reliquorumque ad hunc modum. Nullis ferè inquam, quoniam ge- nus vnum, vel super iis omnibus, quæ iumenta no- minamus, est, vt equo, asino, mulo, ginno, inno & mulis, quas terra Syria fert, quæ similitudine qua- dam nomen mularum acceperunt, quanquam nõ omnino eadem, qua mulæ specie continentur. Coeunt enim, & mutua inter se ratione progene- rant. Natura itaque eorum, quæ minus genere cer- to continentur, seorsum singillatim cõsideremus necesse est. Hæc ita impræsentiarum formula ex- posuisse quadam prægustadi gratia placuit, vide- licet, vt quibus de rebus tractandum, & quatenus esset persequendum intelligeretur: post accura- tius de iisdem differemus, vt primùm differetias, atque accidentia, quæ iuncta cuique sunt, accipia- mus: deinde ad eorum comperendas causas eni- tamur. Ita enim effici potest, vt via ratione- que docendi vtamur Naturæ congrua, cum com- mentatio singulorum antecedar. Hinc enim a- peritur, quibusnam de rebus, & ex quibus effici

Demonstra- tio, veraque docendi via.

Quare primum de partibus animalium differet.

demonstrationem oporteat. Primum itaque partes animalium, ex quibus constant, enumerasse par est. His enim potissimum, atque in primis tota quoque ipsa inter se differunt: videlicet, aut eod quod alia habeant, alia careant: aut situ, & ordine, aut differentiis, quas antehac exposuimus, id est, specie, excessu, proportione, & affectuum contrarietate. Sed primum partes hominis explicare debemus. Vt enim numeros ad id, quod sibi quisque exploratum, certumque habeat, probare solent: ita ceteris quoque in rebus agendum est. At homo animalium maxime omnium notum nobis necessarium est. Partes igitur hominis exteriores, etiam non sensum effugiunt, tamen ne sequela, & series continuanda doctrinae pratermittatur, atque etiam ut sensum ratio comiretur, partes primum enumerabimus officiales, siue instrumentales, deinde similitudinem ordinem prosequemur.

De summis in hominis corpore partibus, & quid caput, quid item thorax sit.

Cap. VII.

Vnum igitur partes, in quas primas totum diuiditur corpus, hæ sunt: caput, collum, thorax, brachium duplex, etus duplex. Thoracem eam partem appello, quæ à collo ad pudenda vsque trunca pertendit. Capitis autem pars, quæ capillis interiecta est, calua appellatur: cuius pars prior sinciput, nouissimè consistere solita: omnium enim osorium corporis vltimum id concretit, & induratur. Posterior, occiput est. Media inter occiput, & sinciput, vertex. Cerebrum sincipiti subditum est: occiput inane. Calua ipsa sanè tora, os rarum, rotundum, cute gracilentia obductum est. Habet furas, quæ mulieris est, vnam in orbem: quæ autem viri, tres in idem magna ex parte coeunt. Iam visum etiã sine vlla sutura caput viri est. Verticem caluæ, medium discrimen, & æquamentum capillorum vocamus: quod nonnullis geminum est. Sunt enim qui facti à Natura biuertices sint, verum non ossè, sed capillorum æquamento.

Quid facies in homine. Cap. VIII.

Faciem, partem eam nominamus duntaxat in homine, quæ caluæ subiecta est. Nam piscis, aut bouis faciem dicere non solemus. Partes faciei, frons: quæ sub sincipite posita, inter id ipsum, & oculos est. Quibus hæc magna, segnes: quibus parua, mobiles: quibus lata, mente moueri idonei: quibus rotunda, iracundi.

De supercilijs, oculis, palpebris, cilijs, pupilla, nigro, candido, angulis: & de his animalibus, quæ oculis careant.

Cap. IX.

Animi indicia ex supercilijs.

Supercilia sub fronte bipartito distincta, quæ si in rectum porriguntur, mollem subesse animum significant: si iuxta nasum inflexa sunt, austerum notant, & acerbum: sed si iuxta tempora inflectuntur, derisorem, dissimulatoremque indicant: si vero in rotam demissa, notam inuidiæ habent. Oculi his subiacent duo, legitimo scilicet Naturæ officio: quorum partes superius, inferiusque reagentes, palpebræ appellantur. Pilos, qui extre-

mo palpebrarum ambitui adherent, cilium nominamus. Humor oculi interior, quo videmus, pupilla est: quod eam ambit, nigrum dicitur: quod postremo nigrum circumdat, candidum, siue albugo. Pars communis superioris, inferiorisque, palpebræ, angulus est: quem duplicem vterque oculus habet: alterum iuxta nasum, alterum iuxta tempora. Qui iustò sunt longiores, notam morum maleficorum præbent: si carnosum more peccunclorum sunt, qui naribus iunguntur, malitiam præferunt. Habent profectò oculos, tum cetera animalium generis omnia, præterquam testa interiecta, & si quid imperfectum aliud est: tum ea, quæ animal generant, omnia, præter talpam, quam modo quodam habere dixerim, cum tamen omnino habere nequeamus, quippe cum omnino quidem nec videat, nec perspicuos habeat oculos: verum si quis præterea membranam detrahit, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem: sitis denique, & descriptio eadem quam legitimam conspicui oculi obtinent: vnde te cum obducta cute oculi pressi, confusi, oblatæque essent, dum crearentur.

De oculorum varietate in quibusque animalibus. Cap. X.

Albidum oculi magna ex parte simile in omnibus est. At quod nigrum dicitur, variat: alii enim atrum, alii admodum casium, aliis fuluum, aliis caprinum, quod morum optimorum indicium est, & ad cernendi claritatem primatum obrinet. Solus ergo potissimum animalium homo numerosa oculorum varietate notatur, cum ceteris in suo singulis genere, color sit idem, equis exceptis, qui interdum oculis proueniunt casus. Sunt oculorum, alij gradiores, alij parui, alij modici, qui optimi habentur: item alij nimium prominentes, alij conditi, alij modicè siti. Qui conditi sunt, clarissimè cernere in genere quoque brutorum animalium possunt. Modicus tamen situs, nota morum est optimorum. Et, aut nimium conuiuent, aut rigidi, intensique constant, aut modicè nutant. Notam morum laudabilium habent, qui mediocriter conuiuent. Reliquorum alteri impudentia, alteri inconstantiæ indices sunt.

De aures, nasi, temporibus, maxillis, labris, gingiuis, dentibus, lingua, palato, columella, eorumque in quibusque animalibus differentiis.

Cap. XI.

Auris, pars capitis, qua audimus, est, ita ut nulla spiratio desideretur. Erat enim Alcmaeon, qui capras spirare per aures credidit. Auris pars exterior, cui nomen auriculæ, parte constat superiore, pinnæ inferiore, fibra. Tota autem ipsa ex cartilagine, carneque constituta est. At pars interior forma anfractu cochleæ similis definit in os, quod auriculam planè imitatur, in quod quasi nouissimum vasculum strepitus deuenit. Hinc meatus ad cerebrum nullus est. At in oris palatum vsque semita pertendit, & vena de cerebro descendit eadem. Oculi quoque in cerebrum finiunt, & vterque postus super venula est. Aures homini tantum immobiles: nam eorum, quæ sensum

De collo, pectore, eorumque partibus.

Cap. XII.

Collum, quod inter pectus, & faciem est, cuius pars prior guttur, posterior gula: quantumque colli ipsius cartilagineum priorem obtinens situm, vocem transmittit & halitum, id arteria nominatum est. At verò quantum interius carnum spina præiacet, gula dicitur. Pars autem posterior colli extrema, ceruix appellata est. Partes thoracis tenus dispositæ hæ sunt. Thorax ipse parte priore, posterioreque constat. Mox à collo pectus priorem obtinet situm bipartitum, in mamam parte sui vtraque extuberans. Mammis laxior contextus corporis est, iuncta papilla, per quam feminis lac transmissum elicitur. In maribus etiam lac fieri potest: verum caro his spissa, mulieribus fungosa, foraminulentaque est.

De ventre, inferioribusque, vsque ad feminale membrum.

Cap. XIII.

Enter infra pectus est parte priore, cuiusque radix umbilicus est. Cui radici pars subiecta in latus vtrunque, ilia dicitur. Quæ autem rectè subiungitur, lumen est, siue abdomen: cuius postremum, aqualiculus. Sed super umbilicum hypochondrium est, à cartilagine quali subcartilagineum denominatum. Cauum autem commune subcartilagineum, & ilium, cholago est. Partem posteriorem lumbi pari structura præcingunt, vnde nomè osphys inditum est. Partis verò excretoriæ, quod subditum quasi strogulum est, nates appellantur. In quo autem femur versatur, coxa, & acetabulum. Pars feminæ propria, vterus, aut vulua est. Maris, penis, foras postremo thorace propendens: parte sui prima, carne propemodum constans, & aquabili facie turbinata. Nomen à glande pars hæc mutuata est: quæ quæ integit cutis, vacat nomine: quæ vulnere obducto coalescere nequit: sicut nec genæ, aut palpebræ præcisæ reduci ad unitatem queunt. Totum tamen, quod ex ea cute, glandeque constat, præputium est. Reliqua pars cartilaginea est, & augeri ampliter potest, & ingredi, atque egredi contra, quam iumentorum. Subiacent membro genitali testes gemini, cute obducti, quod scrotum nominamus. Testes ipsi nec eiusdem naturæ sunt, cuius caro, nec multum à carne disident. Sed quemadmodum hæc se habeant, ac omnino de ceteris huiusmodi partibus: postea accuratius differemus.

De varietate feminalis membri, viri, & mulieris.

Cap. XIII.

Vlieris autè genitale contra quam viri formatum est. Cauum enim subditum pubi est: non sicut maris propensum, ac prominens. Ceruix ab vtero effertur, accessum prolifico maris semini præbens. Exitum humidi excrementi suo sexus vterque genitali habet subministrandum. Cõmunis colli & pectoris pars, iugulum est. Costæ, brachij, & humeri, ala. Femoris, & imi ventris, inguen. Pars item interior femoris, &

& natis communis, coles: exterior, subnatale. Thoracis iam partes omnes primores diximus.

De dorso, ceterisque partibus posterioribus.

Cap. xv.

Orsum pone pectus est, cuius partes, scapulae, & spina: infraque e regione ventris, lumbi habentur. Communes autem partis superioris, inferiorisque, coita octonæ. Nam de hominibus gentis Turdulorum, quos septenis costis ferunt creari, nullius idonei authoris testimonio constat. Habet sane homo suas partes ita dispositas, ut in eo & superius sit, & inferius, & prius & posterius, & dextrum & sinistrum. Constat sane, dextrum & sinistrum ex similibus ferè partibus, atque eisdem. Verùm sinistra omnia sunt imbecilliora. At posteriora prioribus, & superiora inferioribus discrepant: præterquam quòd inferiora similitudinè superiorum præferre ea dixerim ratione, quæ venter imus respondere a solet faciei, in corpulentia, vel gracilitate: & crura cum brachiis communem ineunt ratione, Itaque quibus cubiti breues, iis etiam femora magna ex parte breuia sunt: & quibus pedes exigui, iis manus quoque parua habentur. Membri verò superioris bipartitam compactionem, brachium, siue vnam appellamus. Cuius partes, lacertus agilis, gibber, cubitus, manus, palma, & digiti quinque numero. Digiti pars, quæ se inflectit, nodus, siue articulus est: quæ rigida constat, internodium dicitur. Digitus pollex nuncupatus, vno inflectitur nodo, ceteri binis adducuntur. Inflexus verò tum brachij, tum digitorum omnium, agitur in interiora. Brachium ad gibberum appellatum inflectitur. Nodus, quo cum brachio manus iungitur, coarctaturque brachiale vocamus. Pars interior manus vna dicitur: carnosa est, & scissuris vitæ indicibus distincta: longioris scilicet vitæ sin-

Partium humani corporis dispositio

Scissuris in vna longioris vitæ indicibus distincta: longioris scilicet vitæ sin-

Animi signum est. Partes maris ac feminae communes hæ sunt: quarum situs quemadmodum ad superius, inferius, prius, posterius, sinistrum, dextrum, se habeat, tametsi per corporis summa visu exploratur, ac patet, describendus tamen is quoque, recitandusque est, eadem illa de causa, qua superiora enumerauimus

omnia, scilicet ut series commentandi seruetur perpetua, dum ordinè persequimur omnium, quòd minus lateant ea, quæ non modo eodem homines, quo cetera animalia possident. Ergo superiora, inferioraque hominem omnium maximè animalium habere, ratione locorum naturalium intelligimus. Eius enim partes tam superiores, quam inferiores, ad situm orbis vniuersi superiorem, inferiorèque dispositæ sunt. Idem quæ priores, posteriorèque, atque etiam dextra, sinistraque habentur: cum ceterorum animalium genus, vel omnino respectu eiusmodi careat, vel confusus ita constet. Caput itaque ceteris omnibus superiorum obtinet situm, corporis sui ratione. At homo, quoniam (ut modò diximus) ad vniuersi orbis habitum institutus est, idcirco partè etiam istam habet respondentem parti sublimi vniuersi. Caput, ceruices, & collum, excipiunt tum pectus, & dorsum. Alterum prius, alterum posterius est. Subiacent iis, venter, & lumbi, genitalia, & nates: mox femur, & tibia: postremò pedes. Crura verò anteflectunt, eòdem scilicet, quòd & incedunt. Pedis etiam pars mobilior eòdem se flectit. Calx è tergo posteriorè spectans habemus. At auditum, eiusque partem sensoriam, id est, aures, à latere, eodem in orbe, quo oculos. Distat oculi hominis sibi intervallo, proportionè magnitudinis respectu ceterorum animalium, minimo. Tactus è sensibus homini exquisitissimus, deinde gustus: reliquis superatur multis. Ira partes exteriores collocata, atque disposita sunt, nominanturque præcipuè, & cognita per vnum, situmque euidentiorè habentur.

Cum quibus animalibus hominis cerebrum, gula, arteria, & venter, conueniant.

Cap. xvi.

Verò interiores cõtrà: sunt enim hominum in primis incertæ, atque incognitæ. Quam ob rem ad ceterorum animalium partes, quarum similes sint humanæ, referentes, eas cõtemplari debemus. Primitigitor cerebrum capitis priorem obtinet situm, non modò in homine, verùm in ceteris etiam animalibus, quibus ea pars data est. Omnibus autem in iis est, quæ sanguinem obtinent, & ob eam rem sanguinea appellantur: atque etiam quæ mollia nomine speciali nuncupantur. Sed homo plurimum cerebri proportionè magnitudinis, ac humidissimum habet. Continent id membranæ duæ, altera ossi adhærens, valida: altera ipsum cerebrum attingens, infirmior. Bipartitum omnium cerebrum est, postremumque iungitur, quod cerebellum appellatur, quod certè & tactu, & specie formam habet diuersam. Pars verò posterior capitis, inanis, & caua omnibus est, prout in singulis magnitudinè variatur. Quibusdam enim caput grande, facies

facies subiecta capiti parua, ut quæ rotunda sunt facie. Aliis caput paruum, maxilla longæ, velut generi omni iumentorum. Cerebrum omnibus priuatum sanguine est, nec venam intra se vllam continet, & ad tactum frigidum per nacuram est. Habet suo in medio plerisque omnibus cauum quoddam exiguum membrana obhærentè venola, cuticulariisque obducitur. Ossè postremò continetur tenuissimo, infirmissimoque omnium capitis ossium, cui nomen occipiti. Meatus ab oculis terni ad cerebrum pertinent, ita ut maximi, & mediocres ad cerebellum tendant, minimi ipsum cerebrum addeant. Minimi ij sunt, qui propiores artibus oriuntur: maximi porò illi aquidistant, nec vsquam coire possunt. Mediocres coeunt: quod præcipuè in genere piscium patet: & cerebro sunt ij propiores, quam magni. Minimi perquam laxo inter se distant intervallo, & nunquam ob eam rem possunt coire. Gula inter collum est, ab angustia & longitudine nuncupata: cui comes arteria iungitur, priorem obtinens situm in omnibus iis, quæ eam habere Naturæ placuerat. Habet autem omnia, quibus pulmo est. Natura cartilaginis arteria constat, & sanguinis perquam exigui compos est, venulis complexa tenuibus. Quod ad superiora, id est, oris habitum pertinet, è regione posita est foraminibus narium, quæ in oris partem pertinet. Vnde fit, ut quoties inter bibendum humor retrahitur, effluat ex ore per nares. Iungitur lingua postremæ, quæ ligula nominata est, posita inter ea, quæ modò dixi, foramina: videlicet apta, quæ per vices arteriæ foramentum, quod ad os spectat, operiat. Arteria altero sui extremo, cum lingua ima coniungitur, altero ad pulmonis intercapedinem descendit, tum in vtranque finditur partem pulmonis. Est namque bipartitus pulmo omnium expetit. Verùm in iis, quæ animal generant, distinctio non aequè apparet, minimèque in homine. Est præterea hominis pulmo simplicior, nec ita multifidus, ut nonnullorum animal procreantium est: nec lauis, sed inæquabilis est. At in ouiparo genere, ut aubus, & quadrupedibus, quorum partus omni primordio inchoari solitus est, pars altera pulmonis multum difcilla ab altera est, ita ut binos habere pulmones videantur. Atque à singulari arteria partes in vtranque pulmonis latus duæ dependent. Venæ quoque maioris, ac alteri, cui nomen est aorta, pulmo connectitur. Spiritus verò, quoties inflatur arteria, caua subit pulmonis. Hæc mucronata specie cartilagineis diducuntur corpusculis, de quibus foramina quoquo uersus per diminutiones, artioribus subinde ampliora excipientibus, transmittuntur. Cor etiam arteriæ iungitur, obessis, cartilagineis, fibrosisque vinculis: & quæ annectitur, caui est. Spiritus, dum arteria inflatur, an subeat cor, minus in nonnullis constat, scilicet minutis. At in grandioribus animalium, spiritum cor subire ipsum, apertum est. Arteria ita se habet: & accipiendi, reddendisque tantummodo spiritus officio fungitur. Nihil etenim ubi in eam tale quid decurrerit, tandiu torquetur, dum excuriat quod delapsum est. Gula ab ore & ipsa dependet, continua tum spina, tum arteriæ

nexu fibrarum: & per septum transversum in ventriculum finit, carnis speciem referens, & pariter ditendi in longum, latumque habilis. Ventriculus autem humanus canino similis est, quippe qui non multò amplior sit, quam intestinum, sed quasi intestino similis ampliori. Tum intestinum simplex flexuosis orbibus est, à quo proximum intestinum admodum amplum. Aluus autem ipsa similitudo est, quippe quæ & ampla sit, & quod que in sedem porrigitur, breue id, corpulentumque transmittat. Omémentum medio à ventre dependet, quod non nisi pinguis membrana est: sicut etiam in ceteris animantibus, quæ vnum continent ventrem, & veraque parte oris dentata sunt. Lactes super intestina positi sunt, qui & ipsi latiore constant membrana, & pinguescunt: pendunt ex vena maiore, atque aorta, venisque permultas frequentem concursu deferunt ex pari illo venarum grandium ad intestina, de summis ad ima vsque spargentes. Gula, arteria, venter, ita se habent.

De corde hominis, ceterorumque animalium, & eius sede.

Cap. xvii.

Orsinum triplicem continet: iacet paulò pulmone superius ad arteriæ fistulam, opertum membrana inuolucro pingui, & corpulento, quæ vena maiori adnectitur, & aorta. Iungitur cum aorta suo mucronato turbine, in pectusque parte eadem vergit omnium pariter, quæ pectus torriuntur. Omnibus verò tam pectore constitutis, quam ea ipsa parte carètib; cor aequè suo mucrone in partem vergit priorem: verùm latèrè sæpius potest, quoniam dissecto animante dimoueat. At parte sui ampliore, & gibba, superiora corporis spectat. Habet maiorem partem sui mucronis carnosam, & spissam, & neruulos suis in cauis continet. Situm ceteris animalibus in medio pectore est, in quibus scilicet pectus inest. Homini tantum in partem sinistram potius vergit, paulò à mammarum distinctione ad laeuam inclinans papillam pectoris parte superiore: nec magnum est, & speciem tota non oblongum, sed rotundius. Parte tamè extrema in acutum se colligit, exitque penè in mucronem. Habet, ut modò exposui, sinum triplicem: Cordis sinus maximum dextro in latere, minimum in sinistro, tres. medium magnitudine inter sinistrum & dextrum. Omnes ad pulmonè foraminibus perij redduntur. quæ res in vno tantum perspicua est. Inferius verò à nexu suo, maximo sinu venæ coniungitur maiori, ad quam lactes etiam sunt. Sinu autem medio aortæ annexum est. Quinetiam ad pulmonem meatus à corde ducuntur perpetui, findunturque eodem, quo arteria, modo, in omnes pulmonis partes: & meatus, qui eòdem ab arteria tendunt, sequuntur. Verùm hi superiores obtinent situm, neque vllò communi foramine commeanent, sed sua ipsi copulatione spiritum, quem cordi transmittant, recipiunt: pertinet enim alter ad cauum dextrum, alter ad sinistrum. De vena maiore, ac de aorta separatim ratione communi post differemus. Sanguinis autè plurimum pulmo exceteris continet membris, quæ animal pulmonis plurimum in pulmone.

Ventriculus hominis qualis.

Sanguinis plurimum in pulmone.

bb compos,

compos, idemque viuiparum intus, forisve constitunt: quippe qui totus inanis sit, & fungosus, ac riuolos venæ maioris singulis suis fistulis excipiat. Errant enim, qui sanguinis vacuum pulmonem esse arbitrantur, decepti scilicet conspectu eorum pulmonum, quos dissectis detraherint animalibus, quorum sanguis illico effluit vniuersus. Cor vnum ex reliquis visceribus sanguinem habet. Et cum pulmo non intra se, sed in venis contineat sanguinem, cor eundem intra se continere apertum est: singulis enim suis sinibus sanguinem tenet, verum tenuissimum medio. Sub pulmone septum transversum pectoris est, quæ præcordia, & cinctum appellatur, costis, & subcartilagineis, & spinæ annexum, parte media tenui, membranaeque exilitate contextum. Venas etiam per se continet porrectas. Sunt porro hominis venæ crassæ proportionè humani corporis.

De iecinore, liene, felle, renibus, & vesica.

Cap. xviii.

LEcur supra septum positum à dextro latere est. Lien à lauo aequè in omnibus quæ membra ista disposita habent per Naturam, non prodigiosè. Iam enim legitimum illum locum in nonnullis quadrupedum lienè cum iecinore permutasse visum est. Venti lien annectitur, quò momentum obducit. Est hominis lien suillo similis, sed specie angusta, & longa. Iecur magna ex parte, maximòque animalium numero felle caret. Verum in nonnullis id habere sibi adnexum videtur. Rotundum iecur hominis est, ac simile bubulo. Felle priuationem vel in victimis non nusquam percipi certum est: quippe cum parte quadà agri Chalcidici Eubœæ fel nunquam pecori sit: aut in Naxo omnibus fermè quadrupedibus adeò grande, vt qui sacra fecerint aduenæ stupefcant, rem scilicet prodigij loco sibi arbitantes, non talem esse naturam terræ illius quadrupedum. Iecur venæ maiori adnexum est, nulla ex parte aortam attingens. Vena enim, quæ à maiore proficiscitur, iecur tranfigit, quæ portæ appellatur iccoris habentur. Lien quoque venæ vni maiori adnexus est: vena enim inde ad lienem pertendit. Renes post hæc iuxta spinam ipsam adhærent, bubulis similes. Dexter in omnibus quibus sunt renes animalibus, superiorè obtinet locum, minusque pingui obducitur, & sicior est: quod vel in omnibus aequè liquidò manifestatur. Pertinent ad renes meatus tam ex vena ma-

Septum crassum.

Fel non omnibus animalibus.

Rentem dexter superior in omnibus.

re, quam ex aorta, sed non ad cauam: quod alij amplius, alij arctius sua media parte continent, præterquam in vitulo marino, cuius sanè renes, quantum bubulis similes sunt, tamen omnium solidissimi visuntur. Meatus verò, qui eò pertinent, omnes in renum corpus absumuntur: cuius rei argumentum est, quòd sanguine carent, nec intra se ququam concrefcere ostendunt. Habent igitur, vt modò dixi, sinum exiguum, à quo meatus duo insignes ad vesicam deueniunt. Alij etiam ex aorta frequentes ac validi eòdem pertedunt. Ex medio autem renum singulorum venæ singula, caua, ne uolæ dependent, spinam prætereuntes ipsam angusto itinere: tum in vtranque abolentur coxam, ac denuo ibi porrectæ apparent, demumque in vesicam descendent: hæc enim loco vltimo posita est, meatibus annexa illis porrectis à renibus ad cernicem, vrinarium producentem meatum, & ferè circumvndique extenuatis in fibras membranulis proximis, quodam modo septo illi transverso pectoris deligata. Est profectò vesica hominis proportionè, quam cæterorum, amplior.

De genitali membro, & testibus, quibus uerorum partibus mas à femina differant.

Cap. xix.

Enitale ceruici vesicæ adnectitur, foramine foras directo peruium: sed paulò inferius altero intra eandem semitam conuio deductum. Quorum foraminum alterum ad testes, alterum ad vesicam, neruosum, cartilagosumque tendit. Testes ex eorum maribus pendente de quibus postea partium communi examine, quemadmodum se habeant, disceremus. Hæc eodem modo vel in sexu femineo omnia Natura conformauit, atque disposuit. Nulla enim parte interiore sexus inter se differunt, nisi vterocuius forma qualisnam sit, ex cõfectionum descriptione petendum, expectandumque est. Situs eius ad intestina infra aluum à parte priorum vesica iuncta supra vterum est. Sed de vteris quoque pariter omnibus differendum postea est. Neque enim similes dati omnibus sunt, nec forma simili constituti, si vterus cæterorum quoque animalium vulua dicenda est. Partes hominis tum interiores, tum exteriores, has, talèsq; & ad hunc modum haberi perspectum est.

De Historia Animalium Libri Primi, FINIS.

ARIST

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE HISTORIA ANIMALIVM LIBER SECVNDVS,

Theodoro Gaza Interprete.

Quæ animalia in quibusdam conueniunt, in quibusdam autem differant.

Cap. i.

AEterorum animalium partes, aut communes omnium sunt, vt superiore volumine explicatum est, aut aliquorum generum propria. Eadem autem, diuerse inter se sunt, eo modo, quo superius dictum est: quippe cum omnia ferè animalia genere diuersa, partium quoque suarum plurimas specie habeant diuersas: & aut proportionè tantum eadem, genere autem diuersas: aut genere tantum eadem, specie autem diuersas. Sunt etiam complures, quæ aliis data, aliis denegatae sunt. Ergo quadrupedes, quæ animal generantur: verum ipsæ singula partes inter se differunt. Iam leoni ceruix osse vno rigida constat, nec vertebrae vllis iungitur: interiora autem omnia canibus similia continentur. Habent quadrupedes, quæ animal generant, omnes vice brachiorum crura priora: sed præcipuè, quæ multifidae sunt, hæc manibus suo digitato pede respondent: hoc enim ad plura, quasi manu, vtuntur. Partem etiam laeuam minus, quam homo, absolutam habent, & agilem: excepto elephanto, qui digitos numero quinque, indiuisos, leuiterque discretos, crura priora multò posterioribus longiora, & malleolos posterioribus imis cruribus possidet. Habet præterea talem, tantamque narem, vt ea manus vice vtatur: quippe qui non nisi ad os illam admouens, & bibit, & edat: suo etiam rectori eam erigit, atque offert: & arbores quoque, eadem prostermit, & quoties immerfus per aquam ingreditur, ea ipsa edita in sublimè, reficit, atque respirat. Ad uniusculam partem sui postrema, naris hæc est, sed flexi non potest: cartilaginea enim, & proinde rigidiuscula est. Solus etiam animalium homo ambidexter, hoc est, dexter manu vtraque nascitur. Pectus animalia omnia humano proportionatum pectori habere visuntur, verum non simile: latum enim pectus humanum est, cætera angusta. Nullum est enim, quòd, præter hominem, mammas parte gerat priorè. Elephantis mammas duas quidem, sed non in pectore habet, sed paulò citra. Flexunt autem crura priora contrà, atque posteriora: & è contrario, quam homo, membra inflectunt, excepto elephanto. Quadrupedes enim, quæ animal generant, genua ante se flectunt, suffragines in auersum: aduersa quoque, inrer se habent conuexa curuatu-

ra crurum suorum. Elephas non, vt aliqui retulerunt, agit: sed considendo crura inflectit, nequit tamen præ nimio pondere vtrunque in latus aequilibrio quodam vergere: sed aut laeuo incubat, aut dextro, atque eo ipso habitu requiescit. Flectit hinc certè suos posteriores poplites modo hominis. At ouiparis quadrupedibus, vt crocodillo, laerte, & reliquis generis eiusdem, crura tum priora, tum etià posteriora retro flectuntur, paulùm in latus vergentia. Nec secus in cæteris multipedibus agitur, nisi quod medij pedes subinde ambigui amplius in latus flectuntur. Homo inflexum membrorum suorum eodem è contrario agit: quippe qui brachia retrorsum flectat, quantum ita, vt paulùm vergant in latera exteriora, crura autè contrahat rectè. Sed quod autè tam priora quam posteriora inflectat, nullum est. Omnibus verò humeri, armivæ contrà, quam cubiti, aut crura priora flectuntur. Coxæ etiam contrà, quam suffragines. Cùm itaque homo contrà, quam magna pars cæterorum animalium, flectat, sit, vt si qua alia membris huiusmodi constant, ea quoque contrario flectant. Aues etiam suos inflexus similes quadrupedibus agunt: crura enim quæ bina habent, in posteriora curuant: alas, quas vice brachiorum, aut cururum priorum obtinent, in priora. Vitulus marinus tanquam laesa, imperfectaque quadrupes est: quippe qui continuò à scapulis pedes habeat manibus similes, modo vtræ: in quinos enim finduntur digitos, qui singuli ternis articulis flectantur, & vnguib; muniuntur non magnis. Pedes quoque posteriores quinos discretos digitis habet, & curuatur, & vnguib; cum primis conuenientes verum forma proximis piscium caudis. Motus animalium quadrupedum, ac multipedum, per diametrum agitur: quo modo subsistere etià solent. Initium autem incedendi omnibus à dextris partibus. Gradiuntur pedatim leones: & genus camelorum vtrunque. Bactrianum dico, atque Arabium, pedatim incedit, cum pes sinister non transit dextrum, sed subsequitur. Partes, quas homo habet priorè, quadrupedes infra habent supinas. Quas autem ille posteriores, hæc pronas. Magna item quadrupedum pars caudam habet: nam vitulo quoque marino cauda inest, quamuis exigua, ceruui modo. De genere simiarum postea dicemus. Omnia ferè quadrupeda, eademque viuipata, sunt pilosa: nec hominis modo lauia esse nouimus. Homo certè paucissimis, exiguisque integitur pilis nisi in capite, qua quidem parte hirtissimus omnium ipse est. Cæteris, quæ pilis vestiuntur, partes pronæ pilosiores sunt, supinæ aut glabræ omnino,

nino, aut minus pilosæ habentur. At homo cetera. Ciliū etiam homini vtraque in palpebra, & alæ oppletæ pilis, & pubes: quod ceteris abest: carent enim cilio palpebra interioris, sed paulò interioris pilis rari nonnullis exeunt. Ipsorum autem quadrupedum pilis interiorum, aliis corpus totum est hirtum, vt sui, vt fæ, cani. Aliis collum hirtius pari vndique modo, vt leoni, & reliquis iubaris. Aliis prona tantum cervicis, à capite ad summos armos villigeruntur, vt equo, vt mulo, & reliquis capronatis: quo in genere bonafus quoque Hippelaphi è syluestribus cornigeris enumerandus est. Quin etiam hippelaphus facis iuba summis continet armis, qui à forma equi, & cerui, quam habet compositam, nomē accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Nec non fera, quæ & ipsa ab equo Hippardium nominata est, capronas parte gerit eadem. Sed vtrunque id genus tenuissimo iubar ordine à capite ad summos armos crinescit. Propriū equiceruo villus, qui eius gutturi, modo barbæ dependet. Gerit cornua vtrunq; , excepta femina equiceruini generis: & pedes habet bifulcos. Magnitudo equicerui non discedit à ceruo. Gignitur apud Arachoras: vbi etiā boues syluestres sunt, qui differunt ab vrbanis, quantum inter suos vrbanos & syluestres interest. Sunt colore atro, corpore robusto, rictu leuiter aduoco, cornua gerunt resupinatio. Equiceruo cornua sunt capræ proxima. Elephanti in quadrupedum genere hirtus minimus est. Caudæ etiam animalium pili corporis modum imitantur, dummodo caudâ nota aliqua autiore dependeat, est enim nonnullis tam exigua, vt vix dignoscatur à sensu possit. Camelus proprium inter ceteras quadrupedes habet in dorso, quod tuber appellant: sed ita vt Bactrianæ ab Arabiis differant: alteris enim bina, alteris singula tubera, habentur. Sunt etiam omnibus singula parte ima, quale in dorso, tubera, quibus incubat reliquum corpus et firmetur, quoties in genua inclinantur. Papillas quatuor modo vaccæ habet camelus, eadem asino similem, genitate retro. Genua singula in singulis cruribus sunt, & flexus artuum, non vt quidam perhibent, plures, sed propter alui intervallum plures esse videntur. Habet etiam talum similem bubulo: clunes proportionem magnitudinis paruos. Bifulcum id animal est, nec vtrinque dentatum. Sed bifulcum sic est, vt pes parte superiore scissus paululum sit ad flexum digiti secundum: parte autem priore summa, quadripartitò findatur discrimine paruo, quantum primo tenus digiti in flexu, & quiddam inter fissuras, pèrinde vt in anserum pedibus adiectum contextat. Pes vestigio est carnosus, vt vtriusque de causa eas, quæ per exercitiū longiore itinere fatiscunt, calcant carbatinis. Omnium quadrupedū crura, osse, nervo quæ abundant, carne deficiunt. Quin etiam nullum, quod pedibus cõstet, excepto homine, pedes habere carnosos perspectum est. Coxarum etiam carne exuberare, in clunes vacanti: quod in genere auium conspicui apertius potest. At homo contra: quippe qui nullam ferè sui corporis partem tam carnosam habeat, quàm nates, femora, tibias. Quas enim furas vocamus, non nisi carnis copia, parte tibiarum posteriore complentur. Quadrupedum au-

Hippelaphi forma.

Caudæ animalium.

Crura animalibus non carnosæ.

tem, quæ sanguine constant, eadēmq; animal generant, aliæ multitudine sunt, quales hominis manus, pedesque habentur. Sunt enim, quæ multiplici pedum fissura digitetur, vt canis, leo, panthera. Aliæ bifulcæ sunt, quæ forcipem pro vngula habeant, vt oues, capræ, cerui, equi fluuiales. Aliæ in fissis sunt pede, vt quæ folipedes nominantur, vt equus, mulus. Genus sane fultum ambiguum est. Nam & in terra Illyriorum, & in Pæonia, & nonnullis aliis locis sues folipedes gignuntur. Bifulca igitur binis fissuris vtrinque, id est, à parte priore, posterioreque diducuntur. Solipeda eam partem continentem ex toto habent. Sunt item animantium alia cornigera, alia mutila. Quæ cornua gerunt, bifulca magna ex parte per Naturam sunt, vt bos, ceruus, capra. Quod autem idem & folipes, & bicorne sit, nullum est, quod nos adhuc norimus. At folipes, idēque vnicorne est, quamquam rarior: vt auius Indicus: ille enim & vnicornis, & folipes est. Vnicornis verò, idēque bifulcus, oryx est. Talum etiam asinus ille Indicus folus in folipedū genere possidet. Suis enim, vt modo dixi, ambiguis est: quo sit etiam, vt talo careat probiore. Per multa ex bifulcorum numero talum habent. At verò multitudine nullum adhuc talum eiusmodi habere cognitum est, vt ne hominem quidem habere ceruum est. Sed lynxi semitalo simile quiddam: leoni autem corruosum in anfractum est, quale effingunt. Omnia verò, quibus datus est talus, cruribus cum posterioribus continent, ita vt erectus in suffragine parte sui prona foras, supina introrsum spectet, & quæ venter vocatur, intus aduersè sibi positæ sint, quæ canes, foris: quæ antennæ, supra habeantur. Situs talorum omnium talis est. Sunt nonnulla, quæ simul bifulcæ sint, & iubam habeant, & cornua bina, orbem in flexu mutuo colligentia gerant, vt bonafus, qui in Pæonia terra, & Medica gignitur. Quæ autem cornuta sunt, eadem omnino quadrupeda esse certum est, nisi quid per translationem cornu habere dicatur: quemadmodum Aegyptij de colubris Thebanis perhibent, quasi aliquid illis veluti vestigium cornus extuberet. Ceruo ex cornigeris vni cornua tota solida, ceteris caua quodam tenus, & mucrone demum concreta sunt. Pars caua ex cute potius oritur, quam solidum quiddam osse enascens subit, implētq; totam: quomodo cornua bouum constare videmus. Soli etiā ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimacitate ris perpetua, nisi per vim aliquam amittant. Mammæ item haberi variè certum est. Nam & inter se ipsæ quadrupedes, & ab homine mammarum differunt ratione. Membrorū etiam, quæ ad veneris coitum accommodata habentur, discrimen planè est. Patet ratio varia mammarū, cum aliis mammæ parte priore, hoc est in pectore, aut iuxta pectus sint bina, binisq; papillis, vt homini, vt elephanto sub armis duæ, tam mari, quam femina, perquam exigua, nec pro corporis vastitate, ita vt eas à latere conspicere propè modum nequeas. Vtræque mammæ habent quaternas. Aliis mamma inter femina bina, papillæq; binæ, vt ouibus. Aliis papilla quaternæ, vt vaccis. Quibusdā nec in pectore, nec in feminibus mammæ, sed in ventre ha-

benur, & quidem plures, verū non omnes pares: vt canibus, vt suis. Cum itaq; cetera id genus habeant plures, pantheræ quaternas ventre medio gerunt. Camelus quoque in ventre manus duas cum papillis quatuor habet, vt bos. Leana etiam duas in ventre. Maribus folipedis generis, nullæ sunt mammæ, nisi iis, qui matri similes proderunt: quod in equorum genere euenit. Genitale marium aliis foris est, vt homini, equo & aliis multitalis intus, vt delphino. Quibus foris est, iis aut ante habetur, vt homini, & reliquis, quæ modò dixi: aut retro. Quin etiam iis, quæ ante gerunt, aut & penis, & testes absoluti pendunt, vt homini: aut alio adherēt, & aut plus, aut minus absoluuntur. Non enim pariter apro, & equo membrum hoc absolutum est. Elephanti etiam genitale equo simile habet, sed paruum, nec pro corporis similitudine. Testes idem non foris conspiciuntur, sed intus circa renes conditos habet. Quocirca initum celerius agit. Aliis itaq; testes absoluti, vt equo: aliis non absoluti, vt apro. Sus femina, genitale ea cõtinet parte, qua pecoris vbera habentur: & cum per libidinem turget, ac prurit ad coitum, sursum ratis per hoc retrahit, vertitq; foras, vt inde mari coitus sit facilior: restitulum id longè productius, & dehiscēs amplius est. Genitale maxima animalium parte ita se habet. Nonnulla ex auerfo mingunt, vt lynx, leo, camelus, lepus. Mares igitur ita inter se discrepant, vt expositum est. Femina omnes ex auerfo mingunt: quippe cum etiam femina elephanti genitale, vt cetera, inter femora habeat. Genitalis verò ipsius differentia numerosa est. Aliis enim cartilaginofum, carnosumq; est, vt homini: quod vt parte carnosâ inflari nequit, sic cartilaginosa intumescit, excrescitque. Aliis neruosum, vt camelo, vt ceruo. Aliis osseum, vt lupo, vulpi, mustelæ: id est, mustelæ rusticæ, quæ viuerrâ interpretor: nam is quoq; osseū gerit. Ad hæc, homo, cum ad iusta incrementa peruenit, partem superiorem habet minorem, quàm inferiorem, contra atq; cetera animalia, quæ sanguine constant. Partem superiorem intelligi volo, quantum de capite ad eam pertedit partem, qua exitus patet excrementis. Inferiorem autem, quantum ab ea ipsa subsequitur reliquum corporis. Animalibus ergo, quæ pedibus inniti Natura voluit, crura posteriora partem cõplent inferiorem. Quæ autē pedibus carent, iis caudâ, & quicquid vice caudæ, simileque habetur, pro parte inferiore est. Tales perfectis iam incrementis animantes euadunt. Discrimen autē in crescendo est. Homo enim prius, quàm adultior sit, partem superiorem corporis habet maiorem, quàm inferiorem: & quo per ætatem amplius augetur, eò cõtrâ euenit, vt inferiora sint superioribus longiora. Quam ob rem vnus ipse non modo eodem ingredi solet infirma adhuc ætate, quo iam firma ingreditur: sed primū dum infans est, quadrupes reptat, deinde se erigit, bipèdque incedit. Sunt quæ ex proportionem incrementa partis vtriusque capere soleant, vt canis. Nonnulla primū parte superiore minora sunt, pòst maiora cū creuerint, eadē parte euadunt, vt iumentum: nullum enim ex iis addita ætate auctius redditur ea parte, quæ ab vngula ad-

clunem porrecta est. Dentes etiam ceterorū animalium multiplici differentia, tum inter se, tum hominis ratione euariant. Habent enim dentes omnia, quæ quadrupeda, sanguinea, vini para sunt, sed variè. Sunt enim alia vtrinque dēta, alia altero dentium ordine carent. Quæ enim cornua gerunt, hæc non dentata vtrinque sunt, quippe quæ primoribus maxillæ superioris careant dentibus. Quamquā sunt nonnulla, quæ & cornibus vacent, & vtrinque dentata non sunt, vt cameli. Item alia dentes habet exertos, velut aperalia sine iis sunt. Et aliis dentes serrati: vt leoni, pantheræ, cani. Aliis continui, vt equo, vt boui. Sunt enim dentibus serratis, quorū series acutorum dentium mutua inflexione pectinatim se constipat. Quod autem simul & dentem exertū, & cornu habeat, nullum est: nec verò quod simul & serratis dentibus sit, & alterutrum habeat illorum, hoc est, vel cornu, vel dentem exertū. Primores maxima ex parte habet acutos, interiores planos. Vitulus marinus serratis omnibus est, vt generi piscium affinis: piscibus enim ferè omnibus serrati sunt dentes. Genus autem, quod duplicem dentium ordinem habeat, nullum nostrum in orbe est: verum apud Indos (si Ctesia credendum est) bellua gignitur (vt ille scribit) cui nomē mantichoræ, dentes triplici vtrinque ordine, magnitudo, hirtitudo, & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi casij, color rubricæ, cauda scorpionis modo terrestris, aculeo armata, spiraculaq; agnata iaculans, vox fistulæ, tubæve nō ab similibus, cursus nō minoris pernecitatis, quàm ceruis: feritas tanta, vt nunquā possit miscere, appetitus præcipuè carnis humanæ. Mutantur dentes, tum homini, tum etiam quibusdam aliis animalibus, vt equo, mulo, asino. Homini primores mutantur. Maxillares autem nullum animal mutat. Sus nullum omnino dentem amittit.

Multiplex dentium discrimen.

Mantichoræ belluæ descriptio.

An canes mutant dentes, quòve modo vtriusque à recentioribus dignoscantur.

Cap. II.

DE canibus diuersa sententia est, quippe cum alij nullum iis decidere dentē opinentur, alij caninos tantū appellatos mutare velint, quos etiam homo amittit: verum hoc latere, propterea quia nō antè mutant, quàm partes intus enascantur. Quod idem vel in ceteris scilicet feris euenire verisimile est. Et quidem caninos tantum mutare perhibentur. Aetas vetustiorum, recentiorumq; canum, dentibus iudicatur. Iuuenibus enim dentes candidi, & acuti: atate proeuctis, nigri, obtusique.

Dentes equorum in senectute candidiores fieri, plurè quo mares, quàm feminas habere dentes.

Cap. III.

Gitur certè in equis contra, atq; in ceteris animalibus: cum enim ceteris senectute dentes nigrescant, equo candidiores redduntur. Planos ab acutis determinant, qui canini appellantur, formæ vtriusque participes: quippe qui infra latiusculi,

suprà acutiusculi sint. Maribus dentes plures quã fœminis, vt in genere hominum, ouium, suum, caprarum patet. In cæteris nondû exploratum est. Quibus plures, hæc viuaciora magna ex parte sunt. Quibus pauciores, & rariores, hæc magna ex parte vitæ sunt breuiores.

Homini bus circiter viceſimum annum genuinos dentes gigni.

Cap. iiii.

Homini nouissimi maxillares, quos genuinos vocamus, circiter viceſimum annum gignuntur, & viris, & mulieribus. Tam verò quibusdam mulieribus anno etiam octogesimo maxillares illi nouissimi non sine dolore exierunt. Viris quoque idem euenisse accepimus: quod certè iis accidit, quibus in iuuentute ipsi genuini nati non fuerint.

Elephantis mares à feminis distare in ordine dentium.

Cap. v.

Lephanto dentes vtrinque quatuor, quibus conficit cibum, atque in farinae speciem molit. Duo præterea prominent grandes, quos mares grandiores, resinatòsque habent: fœminæ minores, & contrà quam mares: vergunt enim deorsum, pronique deuiant. Statim cum natus est elephantis, dentes habet, quanquam grandes illos, non illico perspicuos obtinet.

Exiguam esse elephantis linguam.

Cap. vi.

Linguam perquam exiguam habet, atque interiorius positam, quam in cæteris sit, ita vt vix eam videre possis.

Que animalia in oris magnitudine differunt, ibique de equo fluuiatili Aegyptio.

Cap. vii.

Ris etiam magnitudine discrimè existere animalibus planè est: aliis enim os rescissum, vt cani, leoni, denique omnibus, quibus dentes ferrati. Aliis paruum, vt homini. Aliis mediocrem, vt generi suu, equo fluuiatili, quem gignit Aegyptus. Iuba equi, vngula qualis bubus, rostru rehimum. Talus etiã inest bifurcoru modo: dentes exerti, sed leuiter: cauda apri, vox equi, magnitudo asini, tergoris crassitudo tanta, vt ex eo venabula faciant: interiora omnia, equi & asini similia.

De genere simiarum, quod partim hominem, partim quadrupedes imitatur.

Cap. viii.

Sunt quæ natura anticipite, partim hominem, partim quadrupedem imitentur: velut simia, cæbi, canicipites. Sic enim cynocephalos appello. Cæbus, simia gerens caudam est. Caniceps etiam eadem forma, qua simia est, sed maior, validiorque, & facie canine similior, vnde & nomen accepit: ad hæc moribus ferocioribus est, & dente robustiore, caninoque propiore. Simia tam parte sui corpo-

ris prona pilosa est, vtpote quadrupes, quam supina, vt speciem gerens hominis, qui contrà, atque quadrupedes, obtinet pilum, vt dictum iam est. Sed crassiore pilo simia vestitur, longèque hirtiores parte vtraque sunt. Conueniunt cum homine plurimum sua facie, quippe quæ nares, aures, dentes, tam primores, quam maxillares, hominis more habeant. Ciliu etiam, cum cæteræ quadrupedes non in vtraque palpebra habeant, simia habent, quanquam prætenue, ac prolixius, potissimum in inferiore. Cæteræ enim quadrupedes inferioribus carent ciliis. Habent simia in pectore binas mammaru papillas, & brachia hominis modo, sed hirtiuscula, quæ & ipsa, & pedes, vt homo, inflectunt, hoc est, ita vt circumferentia membrorum vterorūque obuerſa inter se adducantur. Ad hæc, manus, digitos, vngues hominimiles, verum omnia rudiora, effratioraque. Pedes sui generis habent: sunt enim velut manus maiuscula, & digitis vt manus constant, medio longiore. Vestigium etiam manui simile est, nisi quod in longum se porrigat, & volam referens tendat ad postrema. Callosus hoc altera sui parte extrema est, & calcem inepè atque exiliter imitatur. Pedum officium duplex est: iis enim & vt pedibus, & vt manibus vtruntur, inflectuntque eodem perinde, ac manus. Lacertos, & femora habet breuia pro portione cubitoru, & tibiurum. Umbilicum, qui emineat, nullum habent: sed durum quiddam continetur loco umbilici. Partem corporis superiorem multo maiorem habent, quam inferiorem, videlicet more quadrupedum: quinarij enim ferè ad ternarium ratione constant. Degenerant ergo, tum ea de causa, tum etiã quod pedes manibus habeant similes, & quasi ex manu, pedèque constitutos. Calcis enim postremum ad pedem, relique autem particula ad manum facile referuntur, digiti nanque volæ speciem gerunt. Degunt plus temporis pronæ, quadrupedum more, quam erectæ. Carent natibus, vtpote quadrupedes. Priuata cauda sunt, vtpote bipedes. Exigua enim omnino cauda inest, quatenus nota solum habeatur. Genitale etiam fœminæ, mulieris est mari potius canis, quam hominis.

De Cæbis. Cap. ix.

Cæbi (vt superius dixi) omnes caudam habent. Partes verò interiores humanis similes, genera hæc omnia continent. Partes animalium viuiparorum exteriores ita se habent.

Unipara quadrupeda, quibus cum cæteris quadrupedibus conueniant, & differant.

Cap. x.

Quadrupedes, quæ oua pariunt, eademque sanguinem habent (Terrestre autem, ac sanguinis particeps nulli oua edit, quin idem aut quadrupes sit, aut pedibus careat omnino) omnes caput, collu, dorsum, prona, atque supina corporis possident: pedes etiã priores, posterioresque, & quod pectori proportionetur, modo viuipari quadrupedum generis. Caudam quoque habent longiorem, exceptis paucis.

Cis. Sed hæc omnia pedes in plures digitos habent discretos. Ad hæc, omnibus his sensus totidem, quot cæteris quadrupedibus sunt: & lingua omnibus data est, excepto, quem Aegyptus fert, crocodilo: nam ille similis quibusdam piscibus est. Cum enim pisces omnino spinea, nec absolutam continent linguã, tum vel maximè nonnulli adeò lauem, indifcretumque eum ipsum linguæ tributum locum sortiuntur, vt nisi admodum labrum diduxeris, ne vestigium quidem linguæ inspicere queas. Auriculis tamè hæc omnia carèt, meatuque tantum habent audiendi. Carent etiam mammis.

Nec genitale, aut testes foris obtinet manifestos, sed intus cõditos. Nec pilo, sed cortice omnia tecta sunt. Dentibus etiã serratis sunt omnia. Crocodilo fluuiatili oculi sunt suis, dentes magni, exerti que, vngues robusti, cutis corticosa, contra omnem ictum inuisa, visus in aqua hebes, extrã accerrimus. Dies itaque in terra parte maxima agit, noctes in aqua, teporis ratione: tepidiorem enim aquam experitur, quam aerem.

De chameleone, & eius cum cæteris similitudine.

Cap. xi.

Chamæleo figura totius corporis lacertam planè representat. Lætera deorsum ducta vètri iunguntur, vt piscibus: & spina modo pisciu eminet: rostru simia porcaria similissimū, cauda prælonga, in tenuem desinens, & logis implicata in se orbibus loci modo permultis. Elatiõr à terra est, quã lacertarum flexus cruru perinde vt lacertæ. Pedes linguili bipartitõ secantur, partèsque talè inter se habet situm, qualè pollex ad manus reliquã partè obiectam. Sed ipsa etiã reliquæ partes paulo tenuis in digitos quosdã finduntur: videlicet primores, triplici fissura interiùs, duplici exteriùs: posteriores interiùs duplici, exteriùs triplici. Vnguiculi adunci. Corpus asperu totum, vt crocodilo. Oculi in recessu cauo intus recepti, prægrãdes, rotundi, cute simili, atque reliquum corpus, obducti, media sui parte per quã exigua detecti, qua videat. Quæ quidem videndi sedes nunquã cute operitur, nec pupilla motu, sed totius oculi versatione in orbem, mutationeque quoquoersus aspicit, que velit. Mutat suu colorè instans. Veru & niger nõ longè dissimilis crocodilo est: & pallidus, vt lacertæ: maculis distinctus, vt pardus, nigris. Mutatur color toto in corpore: nã & oculi cõcolores reliquo corpori redduntur, & cauda eundè colorè accipit. Motus ei piger admodu, vt testudinis est: pallescit cum moritur, defunctusque colorem eundè seruat. Gulam, atque arteriã situ eodè continet, quo lacertæ. Carnem nusquam, nisi in capite, & maxillis, & postremo caudæ admodu exiguã possidet: nec alibi sanguinè, quã in corde, & oculis, & loco à corde superiore, & venulis hinc rudentibus. Veru nec in iis quidè vlla copia, sed pauxillum habetur sanguinis. Cerebrum paulo superius oculis positum est, & propè iis contiguum. Cute autè exteriore detracta oculis, quiddam lucens veluti anulus æneus tenuis, nulla pelle interceptus cingit. Membrana in omnes ferè corporis partes multa, ac valida, longèque firmiores, quam in cæteris, tendunt. Dissectus hic rotus, spirare præterea diu potest, motu admodu exiguo adhuc circa cordis sedem extante. Et cum omnes corporis partes contrahitur, tum vel maximè costas cogere, atque adducere potest. Lienem conspicuum nusquam continet. Subitæ cauernas, & latitat more lacertarum.

test, motu admodu exiguo adhuc circa cordis sedem extante. Et cum omnes corporis partes contrahitur, tum vel maximè costas cogere, atque adducere potest. Lienem conspicuum nusquam continet. Subitæ cauernas, & latitat more lacertarum.

De auum natura, & quibus cum cæteris terre animalibus conueniant.

Cap. xii.

Auibus etiã partes nonnullæ similiter atque in iis, quæ exposui, animalibus habentur. Omnibus enim caput inest, & collu, & dorsum, & supina pars corporis, & quod pectori proportionetur. Crura etiã bina, hominis modo, sed quæ in aersum flectantur eodè ritu, quo quadrupedes faciunt, vt dictu iam est. Carèt cætera animalia alas possidè, & clunem femori similem longiorem, ventremque medianus porrectu, cohesionem perpetua, ita vt ipsum diuulsum femur esse videatur. Sedenim femur parte alia iunctum tibiæ est. Sunt femora sanè maxima iis auibus, quæ vngues habet aduncos, & pectus, quæ cæteris robustius. Copia omnibus auibus vnguium est. Multifida etiã omnes quodam modo sunt, quippe cū pars maxima digitata sit, & nantes, quæuis planipedes, tamè & ipsa digitos perfectos, distinctosque habeant. Omnibus, quæ se effert, quaterni digiti dati sunt, terni in priore parte, singuli in posteriore maxima ex parte procalce. Paucis quibusdã vtrinque bini, vt auicule, quam Iyngis auicula Iyngem vocant. Hæc paulo maior, quam fringilla, est: colore vario. Habet sibi propriam digitorum quam modò dixi, dispositionem, & linguã serpentinibus similem: quippe quam in longitudinè mensura quatuor digitoru porrigit, rursusque contrahat intra rostrum. Collum etiã circumagitur in aersum, reliquo quiescente corpore, modo serpentis, vnde torquilla vulgò appellata est, quanquã turbo ab antiquis. Vngues ei grãdes, & similes vt motibus exeunt: voce autè strident. Os sibi proprium Rostrum os volucres possidè: non enim labra, nõ dentes, sed auium. rostrum habent. Auriculis etiã carent, & naribus, meatuque, odorandi in rostro continent, audiendi in capite. Oculi omnibus, sicut cæteris animalibus, bini, sine ciliis. Grauioribus palpebra inferiore etiam palpebra conueniunt. Hoc idè cortice instructa animalia quoque faciunt, vt lacertæ, & reliqua generis eiusdè. Conueniunt enim palpebra inferiore omnia: quanquã non more auu nictantur. Volucres itè non pilis, non squama, non cortice, sed pennis reguntur. Pennæ omnes caule constant. Cauda etiã tali, qualis data quadrupedibus est, volucres carent: sed pennis conditã gerunt: breuè, quæ longipedes, ac planipedes sunt: maiorè autè, quæ è contrario constant, quæ vel contractis ad ventrem pedibus volant, cum illa caudæ pulilla gerula, porrectis in caudæ cruribus feratur. Lingua omnibus est, sed variè aliis enim longa, aliis breuis, aliis lata, aliis angusta. Omnium maximè animalium post hominũ literas proferre nõnulla auu genera apta ad literas. Quibusdã profertur ea præcipuè, quibus lingua profertur ad literas.

di minitram, nullū ex iis, que oua pariunt, superimpositam suæ arteriæ cōtinet: sed meatū ipsū modō trahunt, modō laxant, pro sui cōmodi desiderio: atq; ita efficitur, ne quid ponderis in pulmonē delabatur. Sunt nōnulla ex aibus genera, quibus Natura calcar etiā dederit: sed nulli datū hoc est, cui vngues habēt aduncos: calcarigera, quæ præ sua grauitate sint ad volandum ineptiores. Ad hæc, auium nōnullis crista addita est: quæ cum cetera pennarum eminentia quadam extrudam gerant, gallinaceus vnus peculiarem sibi fortitus est: ic enim institutam, vt nec caro sit, nec à natura carnis omnino aliena.

De genere piscium, eiusque differentis.

Cap. xiii.

Piscium genus inter ea, quæ aquas incolunt, vnum distingui à ceteris iure potest, cum forma euariet numerosiore. Habet id caput, & prona, & supina: Parte, qua vter, & viscera cōtinentur, supina habet. Caudā continuā, indiuisamq; parte gerit posteriori revariē. Piscium nulli ceruix, nulli manus, aut pedes, nulli testes, nulli mammae. Sed māma ceteris quoque negata est omnibus, quæ animal nequeant generare. Nec verō viuiparis omnino data est, sed iis tantū, quæ protinus intra se animal formant, nec primū ouū, deinde animal. Vnde sit, vt delphinus etiā mammas habeat: animal enim concipit illico, & creat. Continet hic suas māmas non parte superiore, sed prope genitale. Nec modo quadrupedū papillas cōspicias habet, sed velut alucolos quosdā humoris duos, vtroq; de latere singularē, è quibus lac fluit, quod ore catulorū sectantiū parentē excipiat: idq; iam à nōnullis perspectū est. Pisces igitur (vt modō dixi) nec māmas habēt, neq; meatū genitaliū vllum intus com-

Quibus māma negat.

Branchiæ.
Pinnae.

spicuum, Branchias aut rem habēt peculiare, quibus humorem, quē ore accoperint, reddunt: atque etiam pinnas, quas magna ex parte quaternas gerunt. Attamē longis, vt anguilla, binæ iuxta branchias hærent. Mugilibus etiā, quos lacus Sipharū gignit, binæ, atq; etiam ei, quam vitā appellant. Nonnullis è longis nullæ omnino sunt pinnae, vt muræna; nec branchiæ integræ, vt ceteris piscibus habentur. Qui autē branchias habent, aut in rectas cōtinent eas, aut dorectas, vt cartilaginea genera omnia. Qui in rectas habent, iis in obliquum vtroq; latere tenentur. Quæ tegumēto carent, cartilaginea dico, iis, si plana sunt, parte inferiore, supinaq; habentur: vt torpedini, vt raia. Sed si oblonga sunt, eorū lateribus adherent, vt in quouis mustelino genere cernitur. Raia tamen deductas in latera habet branchias, tamē non spines in rectas operimento, vt quæ non cartilaginea sunt, sed cuniculari. Item branchiatorū ipsorum aliis simplicibus branchiæ sunt, aliis duplices: omnibus tamen simplex, quæ nouissima corpori admota est: & aliis pauca, aliis multa: verū in vtrinq; latus æque partitæ omnibus sunt. Habēt, quibus paucissima sunt, singulas branchias vtrinq; eaq; duplices, vt aper: Aliis binæ vtrinq;, altera simplices, altera duplices, vt congro, vt scaro. Aliis quaternæ vtrinq; simplices, vt acipenser, dentici, muræna;

anguilla. Aliis quaternæ duplici ordine, nouissima excepta, vt turdo, perca, siluro, cyprino. Musteligenis etiā duplices, & quina, vtraq; ex parte sunt. Gladio, à rostri mucrone ita appellato, octonæ duplices. Ita branchiarū colligitur numerus. Sed præter branchiarū discrimen, pisces à ceteris animalibus differunt, eo, quod non pilis, vt terrestria, quæ animal generat: non cortice, vt nōnulla oua parientes quadrupedes: non penna, vt genus auiū, integuntur: sed plurimi squamosi sunt, pauci quidā scabri, paucissimi laues. Ergo cartilagineorum alia aspera, alia læuia sunt. Congri etiā, & anguilla, & thunni laues sunt. Dentis omnia piscium genera habent serratos, pectinatimq; cōtinentes, excepto scaro, ac omnia serie dentū acuta, atq; multiplici fulciuntur. in lingua etiā dentes nonnullis. Linguam autē ipsam durā, & penē spinæ habēt, & ita adherent, vt interdū carere lingua videantur. Os rescillum, vt nōnullis ouiparis quadrupedibus est. Partes audiēdi, odorandī, deniq; sentiēdi nullæ, cōspicua, præterquā oculi habentur. Latent etiā meatus, quibus sentire necesse sit. Oculi omnibus sine palpebris, sed non duri. Est omne sanē pisciū genus sanguinis particeps. Discrimine autem partus sic discrepāt, vt alij ouipariant, alij animal. Pariunt oua omnes, qui squamati conquantur: animal omnes qui genere cartilagineo continentur, excepta rana.

De genere serpentum. Cap. xiiii.

Eliquum ex iis, quæ sanguinē habent, animalibus, genus serpentum est, quod commune ambobus superioribus esse potest. Sunt enim alij terrestres, alij aquatiles: quanquā maxima pars sit terrestris, exitua verō aquatilis, scilicet fluminum incolæ. Sunt etiā maris indigenæ serpētes, terrestribus similes, nisi q; caput habeāt congrī. Et quidē genera eorū cōplura sunt, colore numerosa varietatis. Nasci eos non in altissimis gurgitibus certū est. Scolopendras etiā, quas centipedes voco, maris incolæ esse nouimus, specie terrestribus similes, magnitudine paulō minores, colore rubētiores, numero pedū copiosiores, & crurū tenuitate graciliores. Nasci locis saxosis solēt, & modo serpentum, non magna altitudine gurgitiū. Caret pedibus genere omne serpentū, vt pisces. Nam remora errore nōnulli pedes habere prodiderūt, expes enim omnino est. Sed quoniā pinnas habet pedibus similes, hinc sit vt pedibus instare videatur. Piscius quidā hæc est, saxis alluetus, in cibos nō admittendus, nomē à remorādis nauibus adeptus, vtilis ad iudiciorū causas, & amatoria veneficia, vt alij qui volūt. Partes exteriores sanguineorū animalium quanā sint, & quot numero, & quibus inter se differentis dissident explicatū iam est.

Quæ membra quodque animalium genus interiora sortiatur. Cap. xv.

Vnc interiorum ordinem persequemur, & primū in eo genere, quod sanguine constat: hæc enim ratione summa genera à ceteris differunt, quod hæc sanguinea sunt, illa exanguia. Sanguine prædita sunt, homo, & quadrupedes, quæ animalia viuū pariunt: atque etiam aues, pisces, cetæ, & si quid

quid aliud vacans nomine, quoniā genus non sit, sed species simplex in singulis intelligatur, vt serpens, vt crocodilus. Igitur quæ quadrupedes viuiparæ sunt, iis gula, atq; arteria omnibus est, & eodem situ, quo homini. Ouiparis etiā quadrupedibus, atq; aibus eadē illa adiuncta videmus, sed discrimen species affert earum partium. Denique omnia, quæ acere accipiunt, & reddunt, habent pulmonem, arteriam, gulam, & situm gula, atq; arteriæ similem, quanquā eas partes dissimiles: pulmonem autem nō sicut quidem similem continent. Cor item omnibus est, quibus sanguis, & seipsum transuersum, quod præcordia, & cinctus appellatur: verū hoc in minutis præ sua tenuitate, exiguatēq; non æquē spectari potest, nisi in corde. Peculiarē est, quod de nōnullis bubus proditum est: genus enim quoddam boum suoin corde osiculum continere aiunt. At verō pulmo non omnibus datus est: pisces enim, & omnino quæ branchias habent, carent pulmone. Iecur in omnibus est, in quibus sanguis. Lien magna ex parte omnibus, quibus sanguis: sed magnæ parti eorum, quæ non animal, sed oua pariunt, lien vsque adeo exiguus est, vt propemodū sensum effugiat: quod magna in parte auium experimur: verbi causa, in columbis, miluis, accipitribus, noctuis. Capriceps auis liene omnino caret. In quadrupedibus etiam ouiparis similis ratio est: nam ea quodq; admodū exiguū habent lienem: vt testudo, mus aquatilis, rubeta, lacerta, crocodilus, rana. Fel aliis adnectitur iecori, aliis minimē. Ex genere enim quadrupedum, quæ animal generant, ceruus, & damæ esse notatum est: atque etiam equo, mulo, asino, vitulo marino, & murium nonnullis. Ceruus Achænis cognomine, fel cōtineri in cauda creditur. Est, quod ibi contineri aiunt, colore quidē simile feli, sed non ita vt fel humidū, sed lieni simile parte interiore. Vermes tamen cerui continent omnes suo in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter vertebam, quæ ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores iis vermibus, quos maximos carnes putres ediderint. Gignit viuerū, atq; contigui solēt numero aded circiter viginti. Sed ceruus felle (vt dictum est) vacat: quanquā eius intestinū amarum aded est, vt ne à canibus quidem attingatur, nisi ceruus præpinguis sit. Elephantum etiam iecur sine felle inciso tamen parte, qua fel adherere solet, humor felleus effluit plus, minus. Delphinus inter ea, quæ mare excipiunt, pulmonemq; habent, vnus felle priuatus est. Aues, piscesq; omnes fel habent: & quadrupedes, quæ oua pariunt, dixerim in vniuersum, omnes aut plus, aut minus felleis sortiuntur. Sed piscium aliis in iecore positum est, vt musteligenis, & siluro, & squatina, leuiria, torpedini: atq; ex longis anguilla, acui, libellæ. Pulchro etiam in iecore inest proportione corporis maximē omnium copiosum. Aliis intestino annexum est, depēdens à iecore, meatibus quibusdā perpetuis summæ tenuitatis. Ergo hamia suo intestino pari processu obductum habet, saepe etiam replicatum, redūq; aliquatenus, reliquis collectim intestinis commissum est, aut femotius à iecore, aut propius: vt raia, acipenser, dentici, muræna, gladio. Saepè

etiam genus idem vtrunq; pati: vt situm, vt congeneralis enim ad iecur, aliis infra sepositum adheret, quod etiam in aibus pari modo perspectum est: aliis enim ventri, aliis intestino iungitur, vt columbe, coruo, coturnici, hirundini, passeri, aliis iecori simul, & ventri, vt capricipiti, aliis iecori simul, & intestino, vt accipitri, miluo.

Quæ animalia renibus & vesicæ carent.

Cap. xvi.

Renes, atque vesicam omnes, quæ animal generant, quadrupedes possidēt. At verō ex iis, quæ oua pariunt, aues, piscesq; non habēt. Quadrupedum vna testudo marina habet magnitudine ad ceterarum partium rationem. Similes bubulis renes ei omnino adherent, quasi ex multis exiguis cōstituti. Bonasus etiā interiora omnia bubus similia continet. Situs idem earum partium est omnibus, quæ ex iis constant.

Quam corporis partem in quibusque animalibus cor, iecur, pulmo, lien, fel, & venter obtineant.

Cap. xvii.

Or prorsus in medio pectore omnibus, præterquam in homine, est: huic enim parti potius laue cōmissum est, vt antè exposui. Tēdit omnibus priorem in partē, suo turbato mucrone, præterquā piscibus: iis enim nō ita esse videri potest, cum eorum cor suū mucrone nō ad pectus spectantē, sed ad os habeat, extremūq; inde pendens, quæ branchiæ dextra, atque sinistra inter se coeunt, copulanturq;. Sunt etiā meatus alij de corde ad branchias tendētes singulas, pro desiderio magnitudinis: hoc est maioribus laxiores, minoribus arctiores: inter quos crassa admodū, & candida fistula est, quæ de cordis extremo oritur. Gula paucis in piscibus inest, vt cōgro, anguilla, iisq; exigua. Et iecur qui habēt, si nō fissum est, dextro latere totū cōtinetur: si fissum à principio vsq;, dextro maior pars applicata est. Quibusdā enim partes sepositæ sunt, nec eadē certa origine cōtinentur, vt inter pisces mustelino generi, & inter quadrupedes leporū generi cuidā, quod tum alibi, tum etiam in Sycino agro circiter Bolbam lacū gignitur: quippe quos bina habere iecinora credideris, quoniā meatus procul admodū cocant: quod idem vel in pulmone spectare auiū licet. Lien etiam parti sinistra adnectitur iecori aduersus, sitūq; valet iusto natura: Quod si qua dissecta quadrupede, lienem latere contineri dextro, iecur sinistro, visum est; prodigiōsè id euenisse putandū. Tendit arteria omnibus ad pulmonē, quemadmodum post explicabimus. Gula ad ventrem perfertur, transiens seipsum transuersum, scilicet in iis, quæ habeant gulam: pisces enim magna ex parte gula caret, vt dictum est, vt qui annexū statim ori ventrē habeat. Quocirca sapius euenit grandibus nonnullis, vt dum per impetū insectantur minores, ventriculus in os procidat. Habent omnia, quæ adhuc enūmerauimus, ventrē situ consimili: septo enim transuerso continuo subest, intestinumque de eo porrectū finit ad exitum cibi, & eam partē, quæ podex dicitur. Sed vtrius dissimilitudo primū, quod quædam animalium dissimilitudo.

Locus iecoris in animalibus.

Ventris animalium dissimilitudo.

drupedes viuipara, cornigera, altera maxilla dentata, quaternos eiusmodi habet sinus; quæ quidè & ruminare dicuntur. Gula enim incipit ad ore deorsum tendit ad pulmone, septimq; transuer sum hinc se ad ventrè applicat maiorem, qui parte interiore alper, interceptusq; est, ac prope gulæ committitur sinum sibi adnexum habet, quem ex argumento reticulū vocat: est enim ventri extrinsecus similis, intus reticulis multumplexis, magnitudine multo, quàm venter, minor. Hunc excipit omnia parte interiore alperis, cancellatum, crustatū, magnitudine reticuli ab omnia venter ab eo alius iugitur, magnitudine amplior omnia, forma oblongior, cæcillis intus, & crustis multis magnis, & quibus innormatus, maximo intestinū iam sequitur. Cornigera altera maxilla dentata, omnia ad hunc modū suum habere ventrè certum est. Sed differunt inter se magnitudine, aut figura atq; etiā quod gula, vel in mediū ventris tendat, vel in latus vergat. At verò omnia dentata maxilla vtraq; ventres singulos habet, vt homo, canis, fuscus, leo, lupus. Quineta thos, quæ lupum ceruariū appellet, interna omnia lupi similia habet. Iis igitur omnibus simplex ventriculus est, quæ excipit intestinum: verum aliis amplior, vt sui, vt vris: & suillo quidem crustæ laues pauciores sunt. Aliis arctior, nec multo amplior intestino, vt canis, leoni, homini. Cæterorum etiā species omnia, respectu eorum, quos modò enumeravi, distinguuntur. aliis enim veter suillo similis, aliis canino, tam in maiore, quàm in minore animalū genere. Sed discrimen in iis quoq; magnitudine, figura, corpulentia, exilitateve oritur: atq; etiā situ gula, quo meatum ad ventrè ducat, & conuio iungatur foramina. Intestinorū etiā natura vtraq; illi animalium generi, hoc est, vtraq; dentato, & altera maxilla dentato, sibi differt magnitudine, crassitudine, replicamentis. Sunt certe maiora omnia intestina non vtrinq; dentatis: nec immerito, nam ipsa ita dentata omnia sunt auctiora: pauca enim parua in genere habentur. Admodum paruum inter cornigera nullum est. Quibusdam etiā appendices sunt intestinorum. Rectū autem intestinum nulli est, cui non parte vtraque dentes. Elephantio intestinum ita est sinuosum, vt alios habere quatuor videatur. In hoc etiā cibus recipitur: nullū enim conceptaculum cibi aliud separatim adest. Extra quoque ei dē suillis proxima, sed maiora: iecur enim quadruplo maius bubulo est, & reliqua paritate ratione, excepto liene: hic enim minor ex proportione est. Hac eadē ratio vtrius, intestinorūq; vel in ouiparis quadrupedibus est, vt in testudine, rum terrestri, tum etiā marina, in lacerto, crocodilo vtroq; omnibus deniq; generis eiusdē. Simplicem enim, vnumq; habent ventrè, aut canino, aut suillo similem. Genus serpentū nulla euariat ratione; & omnia ferè proxima lacertis ex terra: stri ouiparo genere habere species, si pedes iis demas, longitudinè addas: quippe quod intestū cortice sit, & prona, supināq; perinde, atq; lacerti habeat, sed testibus caret. Nec alio modo quàm pisces meatus duos coeuntes in idē, & vuluam longam ac bifidam habet. Cætera interna eadem serpentibus sunt, quæ lacertis. Verum omnia earum

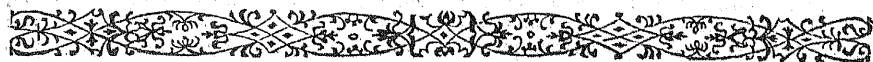
Intestinorū differentia.

Serpentibus ferè omnia interna cum lacertis similia.

viscera, propter longitudinē, & angustiam corporis, longa, arctaq; habentur, ita vt dignosci præ sua figura dissimilitudine non queant. Arteria namq; longa admodū est, atq; etiā gula longior. Arteria origo ita iuxta os ipsam posita est, vt esse sub lingua videatur: & quidè videtur lingua præeminere, quoniā lingua contrahitur, nec vt cæteris manet. Lingua autē ipsa tenuis, longa, & atricoloris est, atq; vt extrahas, porrigi longius potest. Peculiare, præter cæterorū linguas, serpentibus, & lacertis est, vt summa eorū lingua bifida sit: sed præcipuè serpentū, quippe quæ tenuissimis quibusdam quali capillamentis discretis vibretur. Vitulo etiā marino lingua scilla est. Ventriculū serpentis, velut intestinū laxius habent, canino similem: tum intestinum longum, tenue, & ad exitum vsque vni forme. Cor arteriæ postrema adhaeret exiguū, sed longū, & renum specie referens: quam ob rem videri interdum potest minus micronem suū dirigere ad pectus. Pulmo deinde adnectitur simplex, sibilosus, fistulosus, prælongus, longèq; a corde sepositus. Iecur itē longum, & simplex. Sed lien exiguus, rotundusq; vt lacertis. Fel similiter atq; in piscibus habetur: natricibus enim adnecū iecori est, cæteris intestino magna ex parte adheret. Dentes exerti omnibus sunt. Coitæ rotundæ, quot dies mensem integrū cōplent: singulis enim tricenis. Euenire serpentibus idem, quod pullis hirundinum nonnulli aiunt: oculis enim serpentū lacertis, subnasci alios referunt. Caudæ etiā lacertis, atque serpentibus amputatæ renascuntur. Hac eadem ratio intestinorum, & ventris pisciū quoque est. Venter enim iis vnus, & simplex, sed figura varia est: nonnullis enim diuersa omnino species ventris est, vt ei, quæ scarū vocant, qui & ruminare solus pisciū creditur. Intestinū etiam simplex replicans se, quod in vnum, continuūq; resoluatur. Peculiare piscibus, & magna ex parte auibus, appendicū agnata est: sed auibus subter, & pauca, piscibus superne circa ventriculū exeunt: & nonnullis cōplures, vt gobioni, mustelo, perca, scorpionis, sudicula, mullo, scaro, mugilicui parte altera plures exeunt, altera vna tantū: aliis pauca, vt iecorino, glauco. Auratæ etiā pauca. Tum autē ipsi eiusdē speciei consortes inter se differunt. Auratū enim aliis plures, aliis pauciores. Sunt etiā, quibus nullæ omnino sint, vt magnæ cartilagineorum parti: cæteris ita, vt aliis pauca, aliis vel plurimæ habeantur. Omnes tamen pisces ad ipsam ventrem eas appendices cōtinent. Aues & inter se ipsas differre, & à cæteris discrepare animalibus, interiorum partium ratione, apertum est. Aliis enim ingluuies præposita ventriculo est, vt gallinaceo, palumbo, columbo, per dicit, ingluuies, cutis in amplum sinuata est, quæ primū cibus ingestus contingitur incoctus. Hac parte, qua iungitur gula, angustior est, mox amplior, tum quæ definit in ventriculū, arctior. Ventrículus parti plurimæ carnosus, callosusque est, cutis intus robusta, crustatisque faciliè detrahi integra potest. Aliis ingluuies deest, sed eius vicō gula pertinet latior, & patentior, vel tota, vel quæ propius ventriculū adit, vt monedula, coruo, cornici. Quin etiam coturnici gula amplior infra, & capricipiti pars inferior

inferior paulò latior est, atque etiā noctuæ. At anati, anseri, gauræ, cataractæ, tardæ, gula tota ampla, & lata est. Multis etiā aliis auibus gulam huiusmodi esse perispectum est. Nec defunt, quibus ventriculus ipse similis sit ingluuici, vt tinunculo. Sunt item quibus neque gula, neq; ingluuies amplior sit, sed ventriculus longior, scilicet auculis omnibus, quales passer, aut hirundo est. Sunt etiam, quamuis pauca, quæ ingluuici, gulæq; amplitudine careant, longitudine autem admodum proluxa vrantur, videlicet quæ longa, angustaque colla habent, vt porphyrio: quæ ferè omnes alii excrementum humidius, quàm cætera solent, re-

ficiunt. Coturnici præ cæteris hæc propria habentur, vt & ingluuicem, & gulam propè ventriculū amplam, & latam habeat. Distat ingluuies à parte gulæ propinqua ventriculo multum, pro magnitudinis proportione. Tenue quoque intestinum parti plurimæ auium est, & simplex resolui potest. Appendices autem illæ pauca in auibus sunt, vt dictum est: nec supra, vt in piscibus, sed infra, quæ definit intestinum. Habent eas non omnes, sed plurimæ, vt gallinaceus, perdix, anas, ciconia, alcalaphus, anser, olor, tarda, noctua. Minoris etiā generis nonnullæ habent, sed perexiguæ, vt passer.

A R I S T O T E L I S
STAGIRITAE DE HISTORIA ANIMALIUM LIBER TERTIUS,

Theodoro Gaza Interprete.

De situ & forma genitalium membrorum omnium animalium, eorumque differentiis.

Cap. I.

DE cæteris interioribus partibus, quoniam, aut quales sint, & quas inter se habeant differentias, dictum iam est. Restat vt de iis, quæ ad generationem ministrant, disseramus. Ergo & feminis omnibus intus conditæ habentur: maribus autem multiplici differentia euariant. Nam inter animalia sanguinei generis, aliis testes nulli omnino sunt: aliis sunt quidem, sed intus. Et iis, quæ intus contineat, aut lumbis adherent circiter sedem renum, aut alio crediti sunt. Aliis foris dependent, quibus genitale aut alio annexū sustinetur, aut demissum pendet cum testibus. Nec verò modo eodem ad aluum omnibus continetur, sed aliter iis, qui ex aduerso mingunt, aliter iis, qui ex auerso. Piscium igitur nulli sunt testes, nec cæteris, quibus branchia, neque vlli serpentum, nulli denique, quod pedibus careat, nisi intra se formare animal possit. Auibus testes dati omnibus sunt, non tamen qui foris pendeant, sed qui intus adherent lumbis, quo modo quadrupedibus quoque ouiparis habentur, vt lacerto, testudini, crocodilo, & inter ea, quæ animal generant, herinaceo. Quæ autem intus cōtinent, iis ad aluum necuntur, vt delphino ex iis, quæ pedibus vacant: vt elephantio, ex iis, quæ quadrupedes viuiparae sunt. Cæteris conspicuos esse testes Natura voluit. Discrimen autem eorum, qui ad aluum, aut locum proximum positi in propatulo sunt, diximus. Aut enim herent annexi retrò, nec tremuli pendunt, vt suis: aut antè pro-

peni, demissique geruntur, vt homini. Pisces, vt modò dixi, & serpentes, testibus carent: sed meatus continent binos, qui de septo exorti, latus spinæ vtrunque perreptent, coeuntque supernè in vnum, atque ita ad ostium excrementi finiunt: quod enim ad spinam est, id superius nominò. Pleni hi meatus humoris fecifici redduntur tempore coitus, attrituque mutuo semen effluit genitale candidum. Sed quibusnam ipsi inter se differre, in dissectionibus speculati oportet. Nos etiam diligentius potè exponemus, cum sua singulis reddiderimus. Omnibus autem, quæ oua edunt, siue bipeda, siue quadrupeda sunt, testes lumbis innexi infra septum continentur, vel candidiores, vel pallidiores, venulis admodum tenuibus circumdati. Meatus de singulis singuli pertinent, eodēque coeunt supra ostium excrementi, sicut agi in piscibus dictum est: isque meatus, qui ex coitu amborum consistit, genitale est, quod in minoribus later: in maioribus verò, anserem dico, & reliqua huiusmodi, euidentius est, cum recens inierint. Meatus autem tam iis, quàm piscibus, lumbis adherent, subter aluum, ventrem, & intestina, inter venam maiorem, de qua meatus ad testem pertinent vtrunque. Sed vt piscibus, lentor ille prolificus tempore initus haberi sentitur, meatusque latissimè patent: vbi verò id tempus præterit, incerti vel meatus ipsi interdum redduntur: sic auium testes prius, quàm coire incipiant, aliis exigui, aliis omnino obscuri sunt: at verò cum Venerem exercent, insigni tantisper magnitudine augentur. Quod apertissimè palumbis, & perdicibus euenit, atq; ita, vt hybernis mensibus nè vllos quidem testes in iis haberi nonnulli arbitrentur. Quibus autem parti priori testes commissi sunt, iis aut intus iuxta aluum conduntur, vt delphino: aut foris

in aperto vltima aluo positi sunt. Quibus vtrifq; cum cætera sint eadem, vnum illud discrimē existit, quod quæ intus continent suos testes, nulla cute habet obductos: quæ autē foris, hæc cōiectos in conceptaculū, quod serotum vocamus, gerunt. Testes verò ipsi omnibus gressilibus viuiparis sunt ad hunc modū. Meatus duo venales ad capita testium de vena aorta pertrahunt, & alij totidem à renibus eodē deueniunt: sed hi sanguinolēti, illi, quos mittit aorta, exangues sunt. A capite autem ipsorum testium meatus excipit spissior illo superiore, atque neruolior: qui progressus per testem flectit sese inde, & caput eiusdē repetit: vnde rursus in idem cocunt, & in parte priore subeunt genitale. Qui caput repetunt, ipsi tam cōtinua membrana obuclantur cum iis, qui residet, testibus, vt vnus esse meatus videantur, nisi membrana diuortium feceris. Humorem adhuc sanguineum continet is, qui residet, sed minus, quàm illi superiores. At verò qui reuersi ceruicem subeunt genitalis, humorem iam habent candicantē. Quinetiam de vena meatus perfertur, & se ad ceruicē applicat, quem veluti putamē canaliculatum ambit id, quod penē vocamus. Specta ea, quæ dixi, descriptione hac: Sit a initium meatum, qui de aorta proficiscuntur: a meatus descendens ad capita testium: a qui ab iis asident testibus: b qui reuertuntur, scilicet quibus humor candicans continetur: c genitalē: d vesica: e testes. Excisis, detrahite testibus meatus sursum se retrahūt. Castrare solent duobus modis: aut enim testes nouellos adhuc frangunt, aut adultos iam, firmosque excidunt. Taurum aliquando excisum initu procinus acto, progenerasse traditū est. Testes animalium ita se habere cognitum est. Vulua, siue vteri, nec eodem situ habentur, nec similes omnium sunt: sed differunt inter se, tum eorum, quæ animal generant, tum illorum, quæ oua pariunt. Habent omnes, qui iuxta genitale continentur, sinus geminos, alterum in latere dextro, alterū in sinistro. Initiū verò vni est, & cōmune ostium, quasi ceruix carnosā admodū, cartilagineāq; partj plurimæ, auctissimæque animantium tributū est. Pars vuluæ interior, loci, & vterus appellatur: vnde fratres veterinos cognominamus. Ostium autem, & ceruix, matrix dicitur. Sed bipedes, atq; etiam quadrupedes, quæ animal progereant, omnes vuluam, aut vteri infra septum transuersum continent, vt homo, canis, sus, equus, bos. Cornigera quoq; omnia situm habent eundem. Extrema plurimarum vuluarum, quæ cornua vocant, inuolui perspectū est. At eorum, quæ oua edunt, situs nō similis omnium est. Sed auium vuluæ iuxta septū annexæ sunt: piscium infra, sicut bipedum, aut quadrupedū, quæ animal pariunt: sed tenues, & membrana constantes, & longæ, ita vt in minutissimis pisciculis sinū vuluæ vtrunq; iungi in faciem oui vnus videatur, tanquam bina habeant oua hi pisces, quorum ouum arenidū est: non enim continuū, sed quoddam arenulētum est: ita diffundi in multa potest. Vulua auium ceruicē habet carnosā, callosāq; parte inferiore: at supernè, quæ septo iungitur, membrana constat, & præternis adeo est, vt oua extra vuluam esse existimes. Aibus ergo auctio-

Meatus duo, ad capita testium tendentes.

Castrandi animalia modo duo.

Vuluarum discrimen.

ribus membrana conspectior est, & per ceruicem inflata extollitur, atq; sinuatur. At in minoribus obscuriora hæc omnia habentur. Quadrupedum quoq; ouipararum hæc eadē ratio vuluæ est, vt te- studinis, lacertæ, rana, & reliquorū generis eiusdem. Enimvero ceruix vna in vno, & carnulētiore est: sillura autē, & oua proxima septo sustentur. Necnō ea, quæ in genere pedibus priuato animal edunt in lucē, posteaquā oua inter se pepererunt, vt musteli, & reliqua cartilaginea dicta, (quicquid enim inter marina pedibus orbatū, & brachias habēs animal generat, sub eo nomine intelligitur) iis vulua partita, pertinentq; ad septū, quomodo aibus, est. Atq; etiā de medio sui bipartitus, arcior ad septum vsque pertendit: ac oua tam hie quàm supra ad septi originē consistunt: mox prolapsa in spatium latius fetus animales excludit. Sed eorum ipsorū differentia vuluæ, quæ tum inter se, tum verò à cæteris piscibus discrepant, accuratius per dissectiones spectari figuris singulis potest. Serpētes etiā tam ab iis supra dictis, quàm inter se differre apertum est. Vipera enim animal edit, postquā intra se oua peperit, cum cætera serpēntum omnia genera oua edant in lucem. Quoque, vt vipera vni vulua similis vt cartilagineis sit. Tendit porro serpētibus vulua prolixior, modo corporis exorsa inferius, vno cōtinua meatu, ductaq; in latus spinæ vtrunq;, quasi duplex meatus vsq; ad septū in qua oua ordinatim gignuntur, & edi inde non singulatim, sed serie cōtinente solent. Vulua omnibus, quæ & intra se, & foras animal generant, supra aliuū posita est: quæ oua pariunt, iis infra, lumbis adheret. Quæ animal edit in lucem, cum intra se oua generant, iis anceps ratio est: nam & infra lumbis adiungitur ea pars vuluæ, quæ oua continentur, & supra intestina ostium eius sustentur. Ad hæc discrimen vuluarum est, quod cornigera, & vna parte dentata, acetabula habent vuluæ, dum partum gerunt: atque etiam parte vtraq; dentatorū, lepūs, mus, vesperilio, eadem illa acetabula suis continent locis. At cætera vtrinque dentata animalis fecunda, pedibus prædita, vuluam lauem omnia habent, & partus ipsi vuluæ, non acetabulis adheret. Partes dissimilares animalium interiores, exterioresque hunc in modum haberi cognitum est.

De partibus animalium simularibus, ibique Syennesis Cyprii, Diogenisque Apolloniarum opinionones de sanguine, & venis.

Cap. II.

Similariū sanguis potissimum communis animalibus sanguineis omnibus est, nec minus communis ea pars est, quæ sanguis continetur, quæ vena dicitur. Locum autē communitatis secundum obtinent ea, quæ iis proportionentur, hoc est, sanies, & fibra, atque etiam caro, quod præcipue corpus animalium inest. Os item, & quod vice fungitur ossis, vt spina, & cartilago. Adde communitati eiusmodi, cutem, membranam, neruos, vngues, pilos, & quæ iis ex proportione respondeant. Ad hæc, adipem, sebū, atque excrementa, ster- cus dico, pituitam, bilem tum flauam, tum etiam atram. Sed cum natura sanguinis, venarūque princip-

principium esse videatur, primū de iis differendum est: præsertim cum auctores nonnullos ex iis, qui res eas tractarunt, minus recte dixisse intelligam. Causa verò ignorationis, occultationi earū partū, ac perdifficili contuitui tribuenda est: nam in animalibus mortuis natura venarū principiorum aboletur, propterea quod ipsæ in primis effluente sanguine languescat, & collabuntur. Ex iis enim quæ vase, vniuersus sanguis effunditur: quippe qui omnis in venis cōtineatur, præter exiguum, qui in corde est. In viuis autem fieri non potest, vt quemadmodū habeat, cernatur intus enim natura earū occultatur. Itaq; alij eam in cadaueribus dissectis inspicerent, summa principia cernere nequiverunt. Alij in hominibus admodum extenuatis, per ea, quæ extrinsecus viderentur, interna venarum principia definere. Syennesis medicus Cyprius ita scribit: Venæ corporis crassiores oriuntur ad hunc modum, & tendunt de collo propter superiū, per dorsum ad pulmonem sub mammis: altera de latere dextro ad sinistrum, altera de sinistro in dextrū: & altera per iecur in renem, ac testem, altera ad lienē, & renē, & testem, postremò ad genitale perfertur. Diogenes Apolloniarum hæc: Venas hominis cōstare ad hunc modum nouimus: duæ maximæ habentur, quæ per ventriculum propter dorsū spinæ protendunt, altera dextrorsum, altera sinistrorsum, vtraq; ad pedem sibi subiectū: & in caput eadē per iugulū propter humeros effertur: hinc sparsa ramorū serie, alia minores membris omnibus sanguinem riuant, de dextra dextrorsum, de sinistra sinistrorsum. Maximè autē illæ duæ cor adeunt, circa ipsam spinam dorsū altere item duæ paulò superius per pectus sub alā vtrunq; in manū dispensatæ pertendunt, quarum altera lienaria, altera iecoraria vocatur. Harum postrema ita scinduntur, vt parte pollicem adeant, parte volam: tamen ex iis ramorum tenuiorū frequentia in digitos, manūque spargitur totam. Propagines tenuiores à primis venis mittuntur, à dextra ad iecur, à sinistra ad lienem, & renes. Quæ autē pertinent ad pedes, scinduntur quæ femur iungitur, tenduntq; per totum femur: quartū maxima femur ex auerso perrepat, crassiq; apparet: altera paulò interius minus crassa procedit per femur: propter genu tendunt ad crus, pedemque imum, quo modo ad manus: hinc subeunt plantam, & se spargunt in digitos. Complures etiam tenues de eisdem illis ad ventrem & costas sparsæ obrepunt, quæ porrectæ per iugulum perunt caput, apparentque crassiusculæ in ceruice: quarum extrema sillura multiplici permeant per caput, dextra dextrorsum, sinistra sinistrorsum: atque vtraq; ad aurē desinunt. Sunt præterea venæ collo commixtæ iuxta maiorem, paulò minores, vtroque ex latere transcentes, ad quas plurima illarum capitis pars contendit: quæ immersæ per iugulum mittunt alias ad scapulas, & manus. Apud lienariam etiam, & iecorariam, alia paulò minores apparent, quibus adigere cullum solemus, quoties aliquid sub curē affligit. At si quid circa ventrem infestat, sanguinem ex iecoraria & lienaria mittimus. Quinetiam ad mammam hinc alia pertinent. Sunt item quæ de vtraq;

perferantur ad testes, per dorsū medullam, tenues: atque etiam alia, quæ subdita cuti tendant per carnem ad testes, cellētiq; ad testes viris, ad vterum mulieribus. Prodeunt primæ à ventriculo amplores: tum attenuantur, dum de parte dextra in latus, indeq; transeant ad dextrā, quæ feminarie nominantur. Sanguis crassior à carne ebibitur: sed cum ad loca deuenierit, tenuis redditur, & calidior, & spumolus. Syennesis ac Diogenes ita.

Polybij sententia de venarum ordine, ibique falsarum opinionum refutatio.

Cap. III.

Olybius hæc: Venarum paria quatuor habentur: primū, quod à sinipite ortum tendit per ceruicem, summa percipit latera spinæ, ad clunes, & crura: deinceps per tibias ad malleolos exteriores, & pedes: quam ob rem doloribus dorsū, & coxarum, de poplitibus, malleolisve exteris sanguinem mitti solitum est. Secundum venarum par de capite circum aures per ceruicem, quæ iugularia dictæ sunt, intus propter spinam, & lumbos, ad testes, & femora perfertur: atque per poplites, & tibias, tendit ad interiores malleolos, & platas: quapropter doloribus lumborū, & testium, sanguinem ex poplitibus, aut malleolis mittimus. Tertium par venarum à temporibus per ceruicem sub scapulis porrigitur ad pulmones: & altera de parte dextra in sinistram pergens, mammam subit, & ad lienem, renemque descendit: altera de sinistra in dextram procedens, à pulmonibus mammā subit, mox iecur perit & renem, vtraque postremò ad testes desinit. Quartum par ortum parte priore capitis, de sede oculorū per ceruices ad humerorum clauiculas deuenit: vnde per lacertos ad agilem, mox per cubitos ad volam & digitos ad mallas etiam de humero propagine mittit, quæ costas perrepat, dum altera ad lienem, altera ad iecur perueniat, deinceps vtraque eminens per ventrem ad genitale desinit. Hæc ferè sunt, quæ à cæteris medicis auctoribus dicta accepimus. Nec desunt Naturæ interpretes, qui tamen accuratius perinde, vt medici, non tractarunt de venis, tamen omnes earum ortum à capite, atque cerebro deducunt: quod error est. Cum itaque perdifficile sit venarum examen, solis in strangulatis animalibus iam ante extenuatis effici potest, vt satis percipiat, cui hæc res cura sit. Sedenim natura venarum ita se habet: Duæ intra pectus venæ continentur spinæ appositæ, altera maior, altera minor: maior partem priorem adit, minor posteriorem: & maior dextram potius sedem obtinet, minor sinistram, quam aortam nonnulli vocant, eò quod neruosa eius pars cōspici vel in mortuis potuit. Ambæ ex corde originem ducunt: transigunt enim tota cætera viscera, per quæ tendunt, suam seruantes naturam, vt nihil contrahant detritiotes ventri, quò minus & sint venæ, & appellentur. Sed cor non eodem permeant modo, vterum ei, tanquam suæ parti, continuantur, magisque ea, quæ prior, & maior est. Situ autem tali oriuntur, vt altera supra, altera infra sit, & cor inter se positum amplectantur. Habent intra se corda

In testium & lumborū doloribus, quæ venæ incidunt.

Argumentū, quo putat Aristoteles venas originē ex corde ducere.

Tres cordis sinus, corda

corda omnia sinum triplicem, sed magnitudine varia. Minutissimorum enim animalium sinus arctiores sunt, ita, ut unus qui amplior est, vix conspici possit, reliqui sensum effugiunt. Mediocrium animalium secundus etiam conspicuus est: maximum perspicui omnes possunt. Et cum priorem in partem cor suo mucrone spectet, ut dictum est, sinus, qui amplissimus est, dextrum, supremumque recipit, sinum, minimus sinistrum, mediocrius medium. Qui autem maximus inter eos est, hic longè reliquis ambobus amplior est: omnes tamen ad pulmonem foramine spectant perpetuo, sed propter exiguitatem meatuum latent, præterquam in vno. Oritur ex eo amplissimo, supremoque sinu vena maior, sed etiam dextram tenet, mox per medium sinum formam recipit venas, ut pote cum ipse ventriculus cordis venæ particula sit, in qua sanguis retinetur. Aorta de sinu medietate, non eodem modo, sed per fistulam multo arctiore in locum cecitatem, & tendit à latere cordis, cum vena maior sua radice cor transgat, cum se promit. Vena item ipsa maior, membrana, & cute constat. Aorta arctior est, & vehementer nervosa, deductaque longius, hoc est, ad caput, aut imas partes, in angustum admodum coarctatur, ac nervi naturam ex toto accipit. Pars prima venæ maioris sursum à corde procurrentis, scinditur bipartito. Adit alterum membrum pulmones, alterum spinam, & vertebram colli novissimam. Rursum membrum, quod pulmonem adierit, bipartito se scindit, quia pulmo in duas partes discretus sit: deinde singulas fistulas, singulaque foramina subit, amplius ampliora, arctius arctiora, ita, ut pars nulla sit sine foramento, & venula: quæ postrema diminutionis præ sua exiguitate visum effugiunt: quo fit, ut pulmo omni ex parte refertus sanguine videatur. Hos autem venæ meatus induci supra fistulas ex arteria pertinentes, certum est. Membrum alterum, quod ad spinam, & colli vertebram diximus tendere, per spinam ipsam porrigitur. Quam venam Homerus notat, cum ait:

Venamque inciderat omnem,

Quæ per dorsa means, ceruices fertur ad imas. Hinc venula singulari ad singulas costas, & vertebras feruntur. Finditur etiam bipartito hæc eadem vena iuxta vertebram, quæ supra renes posita est. Ita hæc membra venæ maioris, in ramos sparguntur: sed rursus parte superiore, quæ ex corde protendit scissâ numerosiore venarum propagine, duo petit loca, quippe quæ alias in latera, & humeros mittat, quæ mox per alas homini ad manus feruntur, quadrupedi ad pedes priores, avibus ad alas, piscibus ad pinnas, quæ parte prona continentur. Quarum venarum capita ingulares, quæ primam scinduntur, appellamus: sed quæ scissâ ceruicæ subeunt, iuxta pulmonem arteriam tendunt. Quibus interdum foris apprehensis corruunt homines sensibus ereptis, & palpebris compressis: ita porrecte, amplexaque arteriam, ad intervallum aurium feruntur, quæ maxillæ faucibus coeunt. Deinde inde scinduntur in venas quatuor, quarum vna remans per collium, & humerum descendit, & cum priore propagine ad flexum brachij copulatur. Secunda ad palmam, & digitos cessat. Tertia de vtraque sede aurium ad cerebrum pertinet, atque in multos præ-

tenes ramulos spargitur, itaque membranam eundem cerebri subit. Cerebrum autem ipsum omnium expers sanguinis est, nec aliquid veng, vel auctioris, vel minoris in id cessat. Reliqui rami, qui ab eadem vena mittuntur, partim ambigunt caput, partim ad sedes sensuum, dentresque, grati li venularum serie terminantur.

De aorta vena minore, eiusque sede.

Cap. III.

NEna etiam minor, quam aortam diximus nominari, eodem spargitur modo in ramos, qui partes venæ maioris cõloquantur: verum meatus eius, & venula multo minores sunt, quam venæ maioris. Locis à corde superioribus venas hunc in modum haberi novimus. Pars autem maioris venæ cordi subiecta, fertur elatior, per septimumque applicata, tum ad aortam, tum etiam ad spinam membranis, flaccidisque meatibus cõtinetur: mox vena adiecitur ab ea mittitur brevis, sed lata: de qua multa ac tenues sparsæ in iecur obliterantur. Rami inde ab ipsa iecur transigente duo procurrunt, quorum alter ad septimum, & præcordia dicta cessat: alter superius repetit, ductusque per aliam ad lacerum brachij dextri se porrigit, quæ cæteris venis se applicat iuxta flexum interiorum. Quam ob rem sanguine hinc misso, dolores iecoris quidam levati possunt. Pars altera venæ eiusdem brevis quidem, sed crassa, latus perit sinistrum, pergitque ad lienem, quæ sparsa in ramulos subit, itaque aboleatur. Quinetiam ab eadem maiore propago partim modo ad lacerum sinistri brachij mittitur: sed quæ ad brachium dextrum procedit, eadem quæ perit iecur ad iecur, est. Hæc verò diuersa ab ea, quæ ad lienem pertinet, est. Alia item à vena maiore duæ propagantur, quarum altera ad omentum, altera ad id, quod à carne pancreum appellatum est, de qua venarum frequentia per lactes tendunt, quæ omnes in vnam desinunt venam grandem, per totum intestinum, & ventriculum, ad gulam usque porrectam, quæ & ipsa ramos de iis, quas perrepat, partibus spargit cõplures. Vtraque igitur ram maior, quam aorta, renum tenuis vna atque perpetua tendit. Hæc capitibus renum potius adhaerescunt, findunturque bipartito, velut in literam A lambda, aut V literam inuersetam: vergitque magis in partem posteriorem corporis vena maior, quam aorta. Spinæ annecti aortam, potissimum circa costas, venulis prætenuis, & nervosis, notum est. Dicitur eadem de corde nimirum amplitudine insigni, sed procedens arctior, atque nervosior euadit. Mittit ea quoque ad lactes ramos, quemadmodum maiores verum longè minores: per angustos enim, & fibris proximis, quippe quos extenuatos, in fibras, cauas tamè, cessare aduerterimus. Ad iecur, aut lienem, nulla ab aorta pertinet vena. Rami autem illi, in quos venâ scindi vtraque dixi, ad coxam vtraque proficiscuntur, atque os ipsum attingunt. Ad renes etiam à maiore, aortaque venæ deueniunt: sed cauum non subeunt renum, verum in corpus eorum absumuntur: Necnon alij duo meatus ab aorta validi, & perpetui ad vesicam procedunt, atque etiam alij de cauo renum eodem veniunt, qui nihil commune cum vena maiore sortiuntur.

Sing

Singulis item renibus de medio venæ exorta, ea- uæ nervosaque, iuxta spinam ipsam per venas se porrigit: mox in coxam vtraque conduntur, ac delitescunt: deinde denuo porrecta in clunes apparent: quarum & ipsarum postrema, ut in sexu virili ad vesicam, genitalisque coniiciuntur, sic in femineo ad vuluam, aut vterum pertinent. Nullam sanè venam de maiore vuluam adire videmus, cum de aorta multa, frequentesque veniant. Ramis etiam tum aorte, tum etiam maioris, alia mittuntur propagines: quæ primam ad inguina ampliusculæ, cauaque accedunt, deinde per femora, cruraque, in plantas, & digitos finiunt. Atque etiam duæ alie per inguina, & femora commutatis vicibus perferuntur: altera de parte dextra in sinistram, altera de sinistra in dextram, ac cæteris venis circa poplites se coniungunt. Quemadmodum vna venæ se habeant, & vndenam suam originem ducant, apertum iam est. Continet autem genus animantium omne sanguinis compos, venarum initia, & genera summa, eo, quo exposuimus, modo: nam reliqua copia venarum non simili ratione in omnibus est. Neque enim partes eodem modo, aut eadem in omnibus habentur: nec verò æquè in omnibus patet venarum series, sed potissimum in iis cõtat, quibus sanguinis copia, & præcipua magnitudo est. Nã in minutis, sanguinis inopibus, vel per naturam, vel per immodicam corporis obesitatem, haud æquè inspicere possunt. Alteris enim meatus quasi alveoli quidam multo intersepti limo permiscentur: alteris pauca, eademque fibra potius, quam venæ, cõtinentur. Vna tamen, quam maiorem ex præcipua magnitudine cognominamus, potissimum euidens in omnibus etiam minutis animalibus est.

De nervis eorumque origine. Cap. VI.

Nervorum mox ordinè persequemur. Origo eorum quoque in corde est: id enim nervulos suo ampliore ventriculo continet. Et vena aorta appellata, nervosa est, & quidè postrema eius nervo omnino constant: quippe quæ nullo intus cauo distinguantur, tendanturque: modo nervorum, quæ desinunt, applicata ad nodos ossium lubricos. Cæterum natura nervorum non more venarum continua de eodem initio procedit. Venæ enim, ut in depictis canalibus, hoc est, fontibus riuo multiplici sparsis patet, figuram totius corporis distribuunt, ita, ut corporibus admodum extenuatis, partes omnes venulis refertæ conspiciantur. Locus enim idem venulis in macilentis, carne in corpulentis redudat. Sed nervi diducti, distractique passim ad artus, & flexus ossium applicantur. Quod inde etiam percipi potest: nam si eorum natura esset continua, latè iam inextenuatis corporibus contentia omnium pateret. Summa nervorum partes, quæ membrum ad saliendum accommodatum continet, poples dicta: & quæ se geminam porrigit, tendo nomine: & quæ ad vires corporis iuuant, attendo, & humerarius: reliquæ, quibus ossium nodi deligantur, nomine vacat. Nam ossa omnia siue foris vicissim tanguntur, siue alteri inseritur alteri, nervis ligatur: & circiter ossa quævis nervorum copia ducitur, capite excepto: id enim non

nervus, sed futuris ipsorum ossium cõtinetur. Nervus natura fissilis in longitudinè tendit: scindi per latitudinem non potest: tenditque vehementer idonea est. Humor circa nervos mucori similis, albidus, glutinosusque cõstitit, quo ipsos nervos & navesci, & ali certum est. Nervus ignem non patitur, cum vena patiatur: & incisus solidari non potest. Pars corporis nulla ita potest tentari, quæ nervo caret. Nervis plurimis pedes, manus, & scapula continentur: atque etiam ceruices, & lacerti. Quibus datus est sanguis, iisdem omnibus nervi aducti sunt. Sed quæ nullos habent articulos, priuatique pedibus, & manibus sunt, iis prætenues, incertique habentur. Quæ propter in piscibus, qui iuxta pinnas positi sunt, præcipue veniunt in conspectum.

Alimentum nervorum.

De fibris. Cap. VII.

Fibra inter nervum, & venam, suam habent naturam: & nonnulla humorè faciem appellatum continet: tendunt à nervis ad venas, ac inde ad nervos. Secundum etiam genus fibrarum est, quod consistere in sanguine solet: quamquam non cuiusque animalis. Spillari autem sanguis non potest, si id genus fibrarum detrahatur: spillatur verò, si non detrahatur. Genus id ergo fibrarum tametsi maiore ex parte in sanguine animalium inest, tamè cerui, dama, bubali, & aliorum quorundam sanguini deest: quocirca eorum sanguis non similiter, atque cæterorum, con crescit. Sed ceruorum perinde, ut leporum, solet spillari, videlicet non coitu firmiore, ut cæterorum, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coiverit. Bubali sanguis aliquantulum amplius spissat: quippe qui proximè ouillo aut pauld minus cõstitat. Vena, nervus, & fibra ita se habent.

Quia causa sanguis spillatur.

De ossibus, eorumque differentiis.

Cap. VIII.

Sic alia ab aliis nexa, & omnia inter se apta, vnam cõtinuant serie modo venarum, nec est vllum os, quod seorsum ipsum per se maneat. Initium verò in omnibus, quæ ossibus cõstant, spina est: quæ compacta ex vertebris à capite ad coxas porrigitur. Vertebræ omnes foramine medio peruia sibi iunguntur. Extat os capituli continuè, novissimis superimpositum vertebris, quod calua dicitur. Eius pars serrata, future nomine significatur. Pars hæc non simili modo in quoque genere animalium habetur. Aliis enim osse cõtinuo calua perficitur, ut canialis cõpacto, ut homini, cuiusque scemina futura circulariter est. Mari tres in summum verticè ascendant futura, cõiunguntque in figuram triangule speciei. Sed iam & viri caput visum sine vlla futura est. Constat sanè caput non quatuor ossibus, sed sex, quorum duo exigua, scilicet reliquorum cõparatione, circa aures posita sunt. Maxilla à capite protenduntur ossa duo: quarum inferiorè animalia omnia mouet, excepto fluuiatili crocodilo: hic enim vna non inferiorè, sed superiorè mouet. Maxillis dentium genus inheret. Os partim cauum, partim solidum, & aded firmum, ut solū inter ossa ferri acie respuat. Oriè à spina, fibula, iugale, & ordo costarum. Pectus etiam costis impositum est: quæ quidè aduersa inter se coeunt, cum reliquæ breuiiores sint, quam

Caput quor ossibus continetur.

vt

ut facere idem queant. Nullum enim animal est, quod circa ventrem os habeat. Sunt item ossa humororum, & quæ scapula appellantur, & quæ iis annexa dependet, brachia, & manus. Modus idem compingitur vel in iis est, quæ cura habet priora. Acetabulum infra, quæ spina definit, à coxa est, & ossa iam crurum oriuntur, quibus femora, & tibiae constant, pernae, aut culinae nomine: quorum pars malleolus est, & malleoli calcari videlicet in iis, quæ habent malleolos, ab iis ossa pedis minuta, & plura subiacet. Quæ igitur ex sanguineis pedibus animal generant, hæc ossa non multo durescunt, sed ad proportionem tantummodo duritia, mollitie magnitudine discrepant. Ossium item animalis eiusdem, alia medullam intra se continent, alia minimè. Sunt nonnulla, quæ suis in ossibus nullam omnino habere medullam videntur, ut leo: quod admodum exiguum, ac tenuem habeat, eamque in paucis ossibus: solis enim inferioribus, atque brachiis. Constat profecto leoproprietate admodum dura, ut ex eis concussis, ignis velut à silice elidatur. Delphinus etiam ossa habet, non spinas. Ceterorum animalium sanguineorum ossa, aut paulo inter se differunt, ut auium: aut proportionem eadem sunt, ut piscium. Qui enim inter eos animal generant, cartilagineam pro spina habent: ut ea, quæ cartilaginea appellauimus. Qui autem oua pariunt, spinam continent: quæ pèrinde ut dorsum in quadrupedum ordine habetur. Sed proprium in piscibus est, quod nonnullis spinula quadam præuenies separatim per carnem inhaerent. Serpentinibus etiam dorsum piscium more compleri apertum est. At verò ea, quæ inter quadrupedes oua pariunt, os aut spinam pro sua magnitudinis modo meruerunt: maiora enim ossis naturam potius obtinent, minora spina potius in ossis vicem fulciuntur. Omnia proorsu animalia, quæ sanguinem habent, dorso constant, aut osseo, aut spineo: cetera ossa aliis insunt, aliis desunt. Ut enim partes corporis quæque habentur, ita ossa quoque ad partes accommodata habentur. Quibus enim crura, & brachia desunt, iis pernae, aut culinae prædictæ etiam desunt. Nec verò iis, quibus partes, eadem quidem, sed dissimiles sunt, eadem ossium ratio seruatur, sed aut pluris, minorisve modo differunt, aut proportionem. Ossia igitur ita se habent.

Leonis ossa dura & sine medulla.

De cartilagine, eiusque cum osse differentia.
Cap. VIII.

Artilago differt ab osse pluris, minorisve ratione, cum aliàs natura eadem qua ossa, constat. Et quemadmodum os præcisum nunquam recrefcit, ita & cartilago rupta nunquam reparatur. Terrestrium quæ & animal gignunt, & sanguinem habent, cartilago nullo foramine hincit, nec ossium more medullam continet. At verò aquatiliu cartilagineis quod per dorsum proportionatum ossibus tendit cartilago est, humorem in medulla speciem continens. Gressilium, quæ animal gignunt, auricular, nares extremaque ossium nonnulla cartilagine constant.

De ungue, ungula, cornu, & dentibus, eorumque cum osse conuenientia.
Cap. IX.

Vnt item alia partium genera, quæ naturam nec eandem habent, quæ ea, quæ exposita sunt, nec longe ab iis remotà, ut unguis, ungula, cornua: præterea rotundum, quale datum auibus est. Hæc enim & flexilia, & firsilia sunt, cum nulli os vel flecti, vel findi possit, sed fragile quodque habeatur. Colores cornuum, unguum, unguularum, pro cutis, pilorumque colore sequuntur. Etenim cutis nigra, cornua nigra, & unguia nigra oriuntur, & candidiorum de pari modo in colore respondent & cornua, & unguis, & unguia: mediis etiam medium eadem colorem præterunt. At dentes naturam ossium amulantur: quam ob rem hominum nigrorum, ut Aethiopum atque similibum, dentes, & ossa candidiorum vngues nigri modo sua cutis apparere. Cornua parte plurima caua sunt ab radice, quærens ambunt os, quod ortum à capite cauo cornu inferitur, totumque implet: in mucrone tamen solidum exeunt, & simplici parte extrema constant. Cervis tantummodo tota solida, & sparsa in ramos, & omnibus annis decidua, nisi castrantur: cum ex cæteris cornigeris nulli cornua amittat. De castratis autem postea discremus. Adhaerent cornua cuti potius, quam ossi. Vnde fit, ut in Phrygia, & alibi, boues sint, qui cornua pèrinde, ut auricular, moueant. Quæ habent unguis, (habent autem, quibus digiti: digiti verò iis sunt, quibus pedes, excepto elephato, huic enim digiti indiuiscibilem leuiter formati, nec unguis omnino sunt) hæc ergo, aut rectis unguibus sunt, ut homo: aut aduncis, ut inter pedestria leo, inter volatilia, aquila.

De pilis, & iis quæ pilorum vice funguntur.
Cap. X.

Pilis, atque de iis, quæ vicem pilorum suppetunt, & ob eam rem pilorum proportionalia dicuntur, atque etiam decurres, res ita se habent. Pilos habent quæ pedestria, eademque viuipara sunt. Cortice autem integuntur, quæ ouipara sunt pedestria. Squama verò pisces tantum, qui ouum arenidum illud pariunt. Nam ex longis conger, tale ouum non edunt, nec murana: anguilla verò nulli omnino ouum generat. Crassitudinis, tenuitatis, copiar, & magnitudinis pilorum discrimina, pro partium, quibus adhaerent, conditione, atque pro cutis qualitate proueniunt. Fit enim magna ex parte, ut piluli & duriores, & crassiores cuti crassiori enascantur: plures autem longiores humidioribus locis, atque cauatioribus (dummodo sint ad gignendum pilum idonei) prodeunt. Hoc idem de genere quoque tam squama munito, quam cortice, intelligi licet. Quæ igitur molles suapte natura pilos habere solent, hæc per usum pabuli melioris, duriores incipiunt gerere: contra autem molliores, paucioresque, ea, quæ duros, copiososque habuerint, eadem illa scilicet ratione. Regionum etiam tempore, aut frigore differentia est, ut piluli hominum locis calidis duri, frigidis molles oriuntur. Sunt molles, qui promissi, & simplices: duri, qui crispi.

De pilis, & cute, & iis, quibus pilis, & cutis.
Cap. XI.

Atura omnium pilorum firsilis est: sed pluris, minorisve ratione inter se differunt. Nonnulli paulatim aded duritate degenerant, ut non pilis præterea, sed spinis similes esse videantur, ut piluli herinaceorum. Quod idem unguibus etiam euenit: quippe cum in nonnullis animalium, genus unguium præ nimia duritudine, nihil ab ossibus differat. Curis homini proportione magnitudinis tenuissima est. Inest in cute omnium lentor quidam mucosus, verum aliis minus, aliis magis: ut in tergo bubulo, ex quo glutinum facere solent. Quin etiam è piscibus glutinum à nonnullis excoquitur. Senu cutem ipsam carere constat, sicut in capite, quoniam ibi nulla interposita carne ossi adhaerent. Vbiunq; cutis per se, ac sine carne est, vulnerata non coit: ut in gena, buccis, præputio, palpebra. Contextu perpetuo cutis in omnibus animalibus continuatur: nec alibi interpellatur, quæ ubi naturales meatus solent euaporare, atque etiam in ore, & unguibus. Cutem omnia habent, quibus est sanguis: pilos non omnia, sed sicut distinctum iam est. Mutatur color pilorum in senectute, candidique piluli efficiuntur in hominibus, quod vel cæteris animalibus accidit, sed non satis apertè, præterquam in equo. Candescunt piluli à parte sui postrema. Plurimus tamen canorum numerus candidans illico existit: quæ ex re patet, canitiem non ariditate committi, ut quidam volunt: nihil enim illico aridum gigni solet. Curis autem vitio, quod vitiliginem appellamus, pilos omnes produci canos apertum est. Iam nonnullis piluli dum agrotarent, incanuerunt: quibus in bonam valeudinem restitutus, nigri enati sunt, canis defluxit. Canescere pilos ocyus opertos, quæ detectos distat osque, aduertimus. Tempora hominum, & partes primores, quam posteriores, celerius canitiem sentiunt. Pubes nouissimè canescit. Pili in homine animalium omnium vno partim simul, partim postea per ætates gignuntur. Congeniti sunt piluli capitis, & superciliarum, & palpebrarum: post geniti, pubis primùm, mox alarum, postremò menti. Loca enim, quibus piluli proueniunt, totidem sunt congenitis deputata, quot post genitis. Deficiunt, ac defluunt, maximè primique per ætatem piluli capitis, non tamen omnes, sed tantum priores: parte namque posteriore caluus nemo efficitur. Ergo capitis lauitatem, caluitium nuncupamus: quam rem in superciliis salitium appellemus, quoad melius vocabulum inuenierimus. Neutrum eorum prius, quam coeptus coitus Venereus sit, accidere nouimus. Caluitij mulieres esse immunes, & pueros, & spadones, apertum est. Pili post geniti, iis, qui ante pubertatem castrati sunt, non exeunt: & post pubertatem excisis, soli decidunt, præterquam pubis. Pili in mento mulieris non prodeunt, nisi interdum paucissimi, cum menstrui cursus substerunt: & ut in terra Caria mulieribus sacerdotibus euenire aiunt, quod diuinationis indicium interpretantur. Reliqui piluli, qui postea gigni solent, mulieribus quoque proueniunt, sed paucissimi. Fieri potest, ut

homo, tum mas, tum etiam tæmina, pilis post genitis careat, iam inde ab ortu nature vitio contracto: & nisi ut pubescant, contingat, steriles in gignendo sunt. Crescunt ceteri piluli plus, minusve, prout singulorum ratio postulat, maxime in capite, mox in barba, & præcipue quibus piluli tenuiores. Nonnullis etiam supercilia per senectutem aded hirsuta redduntur, ut tendendum sit quod propterea euenit, quia coactioni appositae sunt ossium, quæ senescente ætate laxantur, & inde plus humoris transmitti patiuntur. At verò piluli palpebrarum nunquam plus iusto excrefcunt: defluunt Venereis inceptis, eoque magis, quod vsus Venereis fuerit amplior: eisdem etiam lentissimè omnium canescere clarum est. Pili euulsi subnauci denud possunt, dum citra araris florè degitur, nec ulterius. Habet autem genus quodque pilorum ad suam radicem lentum quendam humorem, quo protinus, vbi euulsi sunt, si qua leuiuscula tangat, adhaeret, vt ea trahere possit tenacius. Quibus verò animalibus verficolores sunt piluli, eisdem etiam in cute varius ille color habetur, atque etiam in lingua. Barba non pari modo effunditur omnibus, sed aliis tam maxilla, quam mustax, & mentum pilorum frequentia integuntur: aliis mentum laue, & mustax, maxilla pilosa cernuntur. Caluescere minus solent, qui mento sunt bipartito. Crescunt etiam piluli quibusdam in morbis, ut præcipue in tabificis. Quinetiam in senectute & defuncto augetur, durioresque redduntur: quod idem unguibus quoque euenit. Libidinis piluli congeniti maturius defluunt post geniti, celerius sese promunt. Minus, qui varices habent, caluescunt. Et si calui habere inceperint, pilos nonnulli producant. Pili præcis non ab incisura augetur, sed inferius ab radice exeunt: atque ita euadunt longiores. Piscibus quoque extenuatis, ac senescentibus, squamae duriores, crassioresque efficiuntur. Quadrupedum etiam villi, lanæve, senectute prolixius augetur, quamquam rarefcant, sicutque pauciores. Et unguia quoque maiores in senectate redduntur: quod idem rostris etiam auium euenit. Incrementum unguulari idem, quod unguium est.

Barbae discreti.

De pennis auium, & earum mutatione, aliorumque animalium, & partu quorundam fluminum.

Cap. XII.

Penna auium nulla per ætates mutatur, præterquam gruam, quæ nigrescere in senectate per spectum est. At verò per affectus temporarios, quoties frigora virgent acriora, penna volucrum vnicolores interdum è nigris, aut nigriusculis, albidisve, in albas transeunt: ut corui, passeris, hirundinis. Cuius rei contrarium, ut quicquam ex genere albo veniret in nigrum, nunquam visum est. Temporum quoque vicissitudine bona pars auium ita colore immutatur, ut quæ nunc sint, latere possint, nisi rem peritiis noueris. Quarum item diuersarum vsu, nonnulla suos immutant colores: alibi enim candida, alibi nigra redduntur. Sunt etiam aqua multis in locis, quæ cum oues biberint, moxque inierint, nigros generent agnos: ut in terra

Aquis quibusdam, vis immutandi colores animantium.

in terra Assyritide agri Chalcidici Thraciæ facit amnis, quem præ nimia frigiditate Pſychrum vocant. Et in Antandria quoque duo sunt fluvij, quorum alter candorem, alter nigrificam pecoribus facit. Scamæder etiam amnis flauas reddere oues creditur: quam ob rem Xanthum pro Scamædro nuncupatum ab Homero autumant. Lepori vni pili & in bucca intrus, & sub pedibus sunt: cetera animalia nec intra os habeant pilos, nec parte pedum resupina, sed prona. Musculus etiam piscis pilos in ore intrus habet vice dentium, quibus omnino caror, suillis similes. Sed pili, ut dictum est, præsecti augeri ab radice possunt, superne non possunt: pennæ autem nec ab radice, neque superne ab incisura possunt reparari, sed cadant necesse est. Nec penna apum, aut quæuis insilla renasci potest, cum euulsa est. Aculeo etiam apibus detracto, nullus subnascitur alius: imò breui moriantur, necesse est.

De membranis in sanguineis animalibus.

Cap. xiiii.

Sunt & membrana in sanguineis animalibus, quæ quidem pars similis cuti prætenui, spissaque est. Sed diuersum sane genus id est, quippe quod nec fissile, nec euulsile sit. Ambit singula, tum ossa, tum etiam viscera membrana, tam in maiore, quam in minore animalium genere: verum in minore sensum effugit, quoniam admodum tenuis, atque exigua sit. Maxima inter membranas duæ sunt illæ, quibus cerebrum opertum munitur: altera supra adhæret ossi, quæ firmior, & crassior est: altera infra contigua cerebro: mox quæ opertit cor, magna habetur. Præcisa membrana ipsa syncera non coit: & ossa suis dispoliata membranis syderantur.

De omento. Cap. xv.

Mentum quoque non nisi membrana est: quod omnia habent, quæ sanguine non carent, sed alia pingue, alia macilentum. Oritur id, & dependet in iis, quæ animal generant: cademque dentata parte vitæque sunt, à medio ventre, quæ veluti quadam futura ducitur. Nec secus in iis, quæ altero dentium ordine carent, à maiore ventre dependet.

De vesica, & quomodo generentur calculi.

Cap. xv.

Vesica etiam membrana est: sed genus id aliud membranæ est, quippe quod tendi ingenue possit. Non omnibus data vesica est, sed iis tantum, quæ animal gignunt. Ovipari autem generis nulli, præter testudinem, data est. Nec vesica præcisa coire potest, nisi ad ipsum exordium suæ ceruicis. Quamquam non ignoro ita aliquando contingisse, ut vulnegrata vesica solidesceret. Sed quod admodum raro contingit, parum id obseruandum censeo. Defunctis nihil humoris in vesicam transmittitur. At viuus non solum humor, sed etiam sicca quedam, & concretamenta descendunt, ex

quibus calculi conficiuntur. Jam nonnullis talia in vesica conſtituerunt, quæ nihilo differre à conchyliis videntur. Ergo de venis, nervis, fibris, eute, membranis, atque etiam de pilis, vnguib, vngulis, cornibus, dentibus, rostro, cartilagine, ossibus, eorumque proportionalibus, statuentium ad hunc modum est.

De carne. Cap. xvi.

Carnem autem hæc, & quod carni simile, in genere sanguineo, est omnibus inter cutem & ossa, aut quæ ossium proportionem continentur. Vt enim se habet spina ad os, ita carnis amulum illud ad carnem. Diuisibilis vndique caro est, nec venarum, aut nervorum more in longum secari tantum idonea. Aboleatur, & in venas, fibræque transiunt, quoties animal extenuatur, & gracileſcit. Veritur item in pingue, quoties pabuli copia supererit. Quibus multum est carnis, iis venæ artiores, & sanguis rubentior, & venter, ac viscera parua. Quibus paruum, iis venæ ampliores, sanguis atrior, viscera maiora, & venter audior. Pinguescunt intra carnem, quibus paruum est venter.

De adipe, & sebo, & quæ animalia adipe, quæ sebo pinguescant. Cap. xvii.

Adipes autem, & sebum differunt inter se, cum sebum fragile visque aqua, & cum refrigit, concreſcat: adipes liquidus sit, minimèque aprus durat. Iura enim sebo optimorum concreſcunt, ut ouis, ut capra. Adipe pinguium liquida resistunt frigori: ut equi, ut luis: locis etiam discrepant. Adipes enim inter carnem, cutemque solet consistere: sebum in sine carnis semper est. Omentum quoque adipe pinguescentibus adipeum est, sebo obesus sebale. Quæ parte vitæque dentata sunt, adipe pinguescunt: quæ vna, sebo. Lecur è visceribus adipeum nonnullis consistit, ut inter aquatilia cartilagineis: quorum iccinoribus colligatis oleum facimus. Ipsa tamen cartilaginea nullo discreto adipe carni, venterive adhærente pinguescunt. Piscium sebum adipeum præ se fert, nec obcreſcere solet. Animalia quavis aut intra carnem, aut seorsum pinguescunt. E quibus autem pingue separatam non est, ea minus per ventrem, omentumque pinguescunt: ut anguilla: paucum enim est eis sebum in omento. Plurima tamen pars animalium ventre pinguescit, & præcipue quæ paruum se moueant. Cerebrum, ut adipe pinguescentibus, pinguiusculum est, velut suis: sic sebo obeso rum, squallidiusculum sentitur, ut ouis. Renes ex visceribus maximè pinguescunt: verum dexter minus semper, quam sinister: & quavis vehementer fuerint pingues, tamen aliquid semper mediis deest. Quæ sebo pinguescunt, magis, quam quæ adipe, in renibus opimandis luxuriant, ac omnium præcipue oues, quippe quæ renibus pingui vndique obductis intereant. Quod yberate pabuli fit, ut in Sicilia agro Leontino fieri constat. Quo circa sero dici agere oues ad pascua pastores loci illius solent, quod minus capiant pabuli.

Pupillæ

Pupillas omnibus animalibus easdem esse.

Cap. xviii.

Mnium verò animalium commune pupillæ institutio est. Omnibus enim, quæ partem hanc possident, nec duris oculis sunt, sebo constat. Minus est fecunda, quæ adipe pinguescunt, siue mares, siue femina, notum est. Omnia arate prouecta potius, quam nouella pinguescunt: sed præcipue, cum iam suæ longitudinis, ac latitudinis modum adeptæ, augeri in profundum incipiunt.

Sanguinem omnibus & communem, & necessarium esse animalibus sanguineis: de quo, sanguinum vauictate. Cap. xix.

Sanguis in primis necessarius, communisque sanguineis omnibus animalibus est: nec aduentitius superetur, sed vernaculus, atque incimus in omnibus integris, atque impuridis habetur. Venas hic vasa sibi, & conceptacula habet: nec in vlllo alio, nisi in corde, præter venas continetur. Tactum nullo in genere sentit: sicut excrementa quoque in aluo contenta, sensu carere certum est. Quin etiam cerebrum, & medulla tactum non sentiunt. Effluit sanguis quancumque partem incidere carnis vitæ, ac incorruptæ. Si sanguis integer est, ruber, & dulcis saporis est: sed si vel natura, vel morbo sit vitatus, atrior cernitur. Nec verò admodum crassus, aut admodum tenuis est, qui optimo habitu consistet: humidus & calidus semper est, quandiu in corpore animalis continetur. At ubi effluerit, concreſcit omnium præterquam ceruorum, & dumarum, & si quid aliud natura eiusmodi sit. Ita que cæterorum omnium sanguis spissari solet, nisi fibræ, quibus referuntur, eximantur: sed celerimè omnium sanguis taurorum coit, dureſcitque. Copia sanguinis in primis animalibus, iis, quæ animal & intra se formant, & in lucem edunt: mox iis sanguineis, quæ parit oua. Quæ autem vel Natura, vel arte, bono habitu sunt, iis nec multum admodum sanguinis est, velut iis, quæ per aliquam portionem recentem sanguine exundant: nec parum, velut iis, quæ nimiam sunt obesa: quippe cum præpingua omnia sanguinem, quavis purum, tamen paucum habeant: & quod plus pinguedinis, eò minus possideant sanguinis. pingue enim omne exangue est. Obesa item sanguinem habent impuridum, quam sanguis, & quæ sanguinea sunt, facile putrescunt: ac præcipue quæ ad ossa propius applicantur. Homini sanguis tenuissimus, ac mundissimus: tauro, & asino inter ea, quæ animal generant, crassissimus, & nigerrimus: parte etiam inferiore crassior, & atrior est, quam superiore. Palpitat intra venas sanguis omnium animalium, pulsusque simul vndique mouetur: solis que omnium humorum sparsus per totum corpus animalium est. Et semper quandiu vita seruatur, sanguis vnus animatur, & feruet. Oritur primùm in corde, ante, quam totum corpus formetur. Si multum sanguinis effluat, anima deficit: si nimium, vita interit. Si sanguis immodicè humefcit, morbus infestat: sic enim in speciem sanie diluicit, & adeo serescit, ut iam nonnulli sudore cruento

exundarint. Idem etiam interdum causa est, ut qui effluerit, aut omnino concreſcere nequeat, aut incompre, particularimque spilletur. Dormientibus porro sanguinis copia partes exteriores deserit, subitque interiores, ita ut adacto cultello non æquè effluere possit. Fit per concoctionem ex sanie sanguis, ex sanguine adeps. Vitiato, Symptomata excreſcentque sanguine, profluuium vel è nariibus, vel per infera mariscis mouetur, aut varices sanguinis. Idem putrescens pus redditur, quod demum concalescente porus, id est, tofus lapis consistit. Feminis sanguis nigrior, & crassior, quam maribus est, dummodo cetera adint pariter, quæ vel ab arate, vel à sanitate proficiunt. Et minus sanguinis per summa corporis feminarum est: plus enim parte interiore continetur. Sed omnium feminarum maximè mulier sanguine abundat. Et quæ menstrua appellamus, plurima fieri in mulieribus solent: quod genus sanguinis vitiatum, egrotansque, fluit immodicè, atque profluuium ob eam rem dictum est. Cæteris morbis sanguinis minus mulieres infestantur, quam viri. Paucis item mulieribus fiunt mariscis, aut varices, aut è nariibus profusio sanguinis. Et si quid sanie, corum acciderit, detrimentum in menstrua decumbit. Aeratum etiam ratione sanguis discernitur, tum in modo, tum in genere recipit. Etenim in arate admodum iuuenili sanie trahit, & largior est: in senectute autem crassius, niger, & paucus. Medium tenet in media, firmaque arate. Concreſcit etiam facile senum vel in corpore sanguis, qui per summa est: quod idem nunquam iuuenibus euenit. Sanies, sanguis incoctus est: aut quia concoctus nondum est, aut quia in serum degenerauerit.

De medullis, lacte, sero, & casto.

Cap. xx.

Medulla rationem iis addere debemus: nam ea quoque humidis annumeranda generibus in nonnullis sanguineis animalibus est. Omnia verò, quæ suapte natura humida in corpore sunt, conceptaculis quibusdam, tanquam vasculis, continentur: ut sanguis in venis, medulla in ossibus: alia in membranis, aut cutibus, aut ventribus. Nouellis adhuc animalibus, medulla cruenta admodum est: arate prouectis, ut adipe pinguescentibus, adipem trahit: sic sebo deputatis generibus, sebum præ se fert. Sed quamquam medulla non nisi inclusa ossibus est, tamen non ossa omnia medullam intra se continent, sed ea tantum, quæ caua habentur, tamen ne ipsa quidem omnia continent. Ossa enim leonis partim nullam, partim admodum exiguam habent: quam ob rem nullam omnino medullam leones habere nonnulli putarunt, ut dictum est. In suillis etiam ossibus minus medullæ est, & nonnullis omnino deest. Hec ferè semper in animalibus natua & congenita humidi genera habentur. Adnata autem, posterioraque sunt, lac, & genitura: quorum alterum non eodem modo in omnibus est, sed quibusdam pro genitura thoris genitale virus sui generis habetur, ut piscibus. Quæ verò lac habent omnia, mavis id continent. Mammæ autem datæ iis sunt, quæ

cc 2 quæ

quæ animal & intra se concipiunt, & in lucem e-
dunt: ut ea, quæ pilis integuntur, velut homo, &
equus. Ceteræ etiam in aquatili genere: ut delphi-
nus, vitulus marinus, balæna, hæc enim mammas
habent, & lac. At ea, quæ ova pariunt, aut ovo in-
tus concepto, animal post in lucem excludunt,
hæc & mammis carent, & lacte: ut pisces, ut aves.
Genus autem vnumquodque lactis habet tum fa-
ciem dilutam, quod serum vocamus: tum corp-
ulentum quiddam, qui caseus dicitur. Plus casei
lac illud habere videmus, quod crassius est. Coit
lac eorum, quæ non vtrinque dentata sunt. Qua-
propter caseus ex iis fit, quæ inter urbana, den-
tium ordine carent superiore. Eorum autem, quæ
vtrinque dentata sunt, lac coire non potest, sicut
nec pingue, & tenue, dulceque est. Tenuissimum
cameli est, mox equæ, tum asinæ: crassissimum
bubulum est. Nullum lac coit frigore, sed serum
potius trahit. Igne nimirum omne spissatur, &
crassescit. Nulli ferè animalium lac fieri solet
ante, quam vterum ferat: nec dum ferunt vtile om-
ne est, sed primum, nouissimumque inutile.
Non pregnantibus aliquando, sed raro, edulsi
quibusdam efficitur ut lactescant. Etiam quibus-
dam mulieribus natu maioribus, suctu frequen-
tiore lac prodit, & copia tanta, ut infantem enu-
trire poterint. Vbera etiam caprarum, quæ coi-
tum non patiuntur, pastores montis Oetæ vetrica
perfricant vehementer, ut dolorem insigant. Ita
que primum cruentum humorem eliciunt, mox
purulentum, postremo lac non minus, quam ex
iis, quæ Venere patiuntur. Maribus magna ex
parte, nec bestiis, nec hominibus gignitur lac. Fie-
ri tamen potest, ut aliquibus interdum gignatur.
Nam & in Lemno insula capro ex mammis, quas
geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emul-
gebatur, ut colostrâ inde cõficerent. Quod idem
etiam proli masculæ capri illius euenisse accepi-
mus. Sed hæc ostentis annumeranda potius du-
cunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino con-
sulentis, Deus amplius incrementum peculij futu-
rum respondit. Viris post pubem exiguum non-
nullis exprimitur: veruntamen per suctum fre-
quentiorem, vel multum prodisse aliquibus, tra-
ditum est. Lacti inest pinguedo, quæ etiam con-
creto oleum propè trahit. Caprinum lac miscere
cum ouillo Siculi, & quibuscunque sit copia ca-
prini, confueverunt. Coit, spissaturque potissi-
mum, non modo quod plurimum habet caseum,
verum etiam quod squallidiorum. Lactis copia
quibusdam maior, quam ad foetus alendos satis
sit. Commodum ad conficiendum, reponendum-
que caseum præcipue ouillum, caprinumque est:
mox bubulum. Equinum, ac asininum miscet ad
phrygium caseum conficiendum. Bubulum ferti-
lius caseo est, quam caprinum. Cum enim ex am-
phora lactis caprini formagines obolæ vndeui-
ginti conficiantur, bubulum eadem mensura tri-
ginta facit, ut pastores confirmant. Quibusdam
quantum satis ad foetum sit, tantum gignitur: nec
villa copia, aut ad reponendum commoditas sup-
perit: ut quibus mammae plures, quam binæ. Nul-
li enim in eo genere lac, vel copiosum, vel caseo
vtile. Cogitur lac succo ficulno, & coagulo. Suc-

Partes, diffe-
rentiæque la-
ctis.

cus lana exceptus pauillo lacte abluitur, quod
iniectum lactis copiam densat, atque collostrat.
*De coagulo, & pabuli genere, quod lactis copiam
extinguit, quodque idem auget.*

Cap. xxi.
Coagulum, lactis substantia est: quippe
quod in eorum ventriculo, quæ adhuc
lactent, continetur. Est ergo coagu-
lum lac, ignem habes intra sese, quod
cum animalis tepore concoqueretur, caseum tra-
xerit. Habent coagulum omnia ruminantia: & in-
ter dentata vtrinque lepus. Quod vetustius coagu-
lum est, eò præstantius. Tale profluuium alui mede-
ri præcipue potest: atque etiam quod leporis est,
sed laudatissimum hinnuli. Plus, minusve emul-
geri, discrimen aut pabuli, aut magnitudinis ani-
malium efficit. Nam pulilla bucula, quas Phæa-
na regio fert, singula abundè beneficio pabuli
mulgentur. Et Epirotica vacca præ sua præcipua
magnitudine, amphoras singulas singula implet
lactis, mensuræque eius dimidium mammis dua-
bus præstant. Erectus qui mulget, aut paululum
se inclinat: quoniam sedendo vbera contingere
nequeat. Ceteras etiam quadrupes magnas ter-
ra eadem Epirus gignit, excepto asino: sed præci-
puè boues, & canes. Pastu opus est grandibus la-
giore: quem terram illam abundè præbere, & lo-
ca singulis anni temporibus accommodata habe-
re eorum est. Boues igitur egregia magnitudine
ibi sunt: atque etiam oues Pyrrhica, à Pyrrho re-
ge ita cognominata. Pabuli genus aliud copiam
lactis extinguit: ut medica herba, & præcipue ru-
minantibus. Aliud auget: ut cythius, ut eruum.
Sed cythius dum florer, incommodum est: vit
enim tantisper, atque extinguit. Eruum prægan-
tibus non prodest: facit enim partum difficili-
orem omnino. Quæ in quadrupedum genere sunt
edaciora, eadem vt ad possidendum meliora, ita
ad lactis etiam copiam esse fecundiora, videli-
cet dum alimentum copiam habeant, planum est.
Nonnulla etiam statuosâ, pastu exhibita, copiam
efficiunt lactis: ut fabæ largius data ouibus, ce-
pris, bubus, capellis: faciunt enim vt vbera denit-
tantur. Indicium autem futurae copiae lactis, cum
ante partum vbera spectant deorsum. Educat diu
lac omnibus, si non coëant, nec pastu careant co-
piofo. Sed omnium maximè quadrupedum, ou-
ibus: quippe quibus mulctra mèsium octo spatio
continetur. Denique ruminantibus lac & copia
suis, & caseo vtilius emulgetur. Boves circa Toro-
nam, paucis ante partum diebus lacte carent, resti-
quo tempore habent perpetuò. Mulierum lac
commodius lactibus est, quod liuorem trahit,
quam quod candidum est: & fusca saluberris
habent, quam candida. Est porro ad alendum ve-
lidius, in quo plus casei est: sed infantibus salu-
brius, quod minus casei contrahat.

De semine genitali, & eius natura.
Cap. xxii.
Emen genitale omnia emittunt, quæ
habent sanguinem. Quis, & quemad-
modum conferat hoc ad generatio-
nem, suo loco dicitur. Plurimum ve-
rò proportione corporis homo emittit. Pilos
habent

habentium semen lentum est: ceterorum nullam
haber lentitiam. Album omnium est. Nec audien-
tus Herodotus, qui Aethiopes genituram colo-
rem nigro promere scripserat. Exit profectò se-
men hoc genitale, album, & crassum, si integrum
est: sed foris tenue totum redditur, & nigrum.
Nunquam id gelu concrefcit: imò admodum ex-
tenuatur, & aquæ tum colorem, tum etiam sub-

stantiam trahit: calore autem coit, & crassescit.
Et quod de vulua effluxerit, aliquandiu in ea iam
immoratum, id crassius prodit. Nonnunquam
etiam siccat, contortumque. Delabitur in aqua
quod fecundum est, atque subfidit: quod autem
infœcundum est, diffunditur, atque exolefcit.
Falsum etiam est, quod Cretias de genitura ele-
phantorum scriptum reliquit.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE DE HISTO-

RIA ANIMALIUM,

LIBER QVARTVS,

Theodoro Gaza Interprete.

*De animalibus, quæ sanguine careant,
quatuorque eorum generibus.*

Cap. i.

DE PARTIBVS animalium habentium
sanguinem, quas communes,
quasve proprias singula habent ge-
nera: atque etiam de iis, quas simila-
res, dissimilaresque appellauimus:
denique de omnibus, tam interioribus, quam ex-
terioribus partibus, dictum iam est. Nunc ordi-
nem animalium, quæ sanguine carent, persequer-
mur. Genera in hoc ordine plura sunt. Primum,
quæ mollia appellauimus, hoc est, quæ sanguine
carent, & foris carne molli obducta, solidum in-
terius, modo sanguinei generis continent: quale se-
pia est. Secundum, quæ crustis tenuibus operiuntur,
hoc est, quæ partem solidam foris, mollem,
carnosamque intus continent. Durum illud eo-
rum tegmen, non fragile, sed collisile est: quale
cancrorum genus, & locustarum. Tertium, quæ
silicea testa conclusa muniuntur, hoc est, quibus
pars carnea intus, solida foris, fragilis, atque ru-
ptilis, non collisilis: quale genus concharum, &
ostrearum est. Quartum, insecta omnia. Quod
quidem genus multas, & varias complectitur spe-
cies animalium. Sunt porro insecta, quæ, vel no-
men ipsum declarat, incisuras parte sui vel supi-
na, vel prona, vel etiam vtraque habent: nec of-
seum quicquam discretum, aut carneum, sed
quiddam inter hæc ipsa medium continent: quip-
pe quæ corpore pariter intus, forisque duro con-
stent. Sunt alia impennata, vt iuli, vt centipeda.
Alia pennata, vt apes, vespa, scarabei. Alia vtro-
que modo, vt formica. Est enim pars formica-
rum pennata, pars impennis. Quod idem vel in
iis, quas cicindelas vocant, licet contemplari.
Partes eorum, quæ mollia nominauimus, exte-
riores, pedes vulgari nomine, siue brachia: & iis

continuum caput: tum aluceus, siue sinus conti-
nens interiora, quem pinnula ambiunt in or-
bem: caput cum nonnulli minus rectè appella-
runt. Euenit in mollibus sanè omnibus, vt caput
inter pedes, & ventrem habeantur. Brachia tergo
octona omnibus binis acetabulorum ordinibus,
ductu perpetuo omnibus, excepto genere vno
polyporum. Sepia, loliginis, & lollij, peculiare
binas sortiuntur promiscidas longas, acetabulo
parte extrema bino asperiusculas, quibus capiunt,
& ad ora admovent cibos. Iis etiam quoties tem-
pestates vrgent, ad saxa aliqua adherentes se ve-
luti anchoris iactis stabiliunt: pinnulis autem,
quibus aluceum circumdari diximus, natant. Po-
lypus ergo suis brachiis, vt pedibus, ac manibus
vtitur: quippe qui duobus supra os positis ci-
bum admoueat. Vltimo verò, quod & acutius, &
solum albicans est, & parte sui extrema bifurca-
tum, dorsoque adnexum. (Dorsum autem par-
tem lauem appellant, à qua acetabulorum ordo
inchoatur) hoc vltimo, inquam, brachio in coitu
vtitur. Fistulam idem ante aluceum positam supra
brachia gerit cauam, qua mare transmittit: quan-
tum suo admiserit aluceo, quoties aliquid ore ca-
pit: eamque modò in dexteram partem trans-
fert, modò in sinistram. Hac eadem fistula suum
quoque atramentum fundere assolet. Natat obli-
quus, pedes in eam porrigens partem, quod ca-
pitis nomine appellatum est. Atque ita efficitur,
vt cum natat, prospiciat in aduersum (nam oculi
suprà sunt constituti) & os habeat ex aduerso.
Caput illud polypis, quandiu viuunt, prædu-
rum, & quasi inflatum est. Tangunt, ac tenent bra-
chii supinis, membranamque interiectam ro-
tam extendunt: in arenam tamen elapsis facultas
apprehendendi, retinendique nulla est. Differunt polypi quid
polypi à cæteris, quæ modò enumeravi, molli-
bus, eò quod aluceus polyporum paruus, & crura
prælonga: cæteris è diuerso, aluceus amplius, cru-
ra bre-

ra breuia, ita vt potestas nulla sit ingrediendi. Ipsa autem inter se discrepant, quatenus lolligo longior, sepias latior est. Lolligine vero longe grauior, qui lollius nominatur: quippe qui vel in cubita quinque, excrescat. Sepias quoque aliquas in bita augeri cubita notum est. brachia etiam polyporum tantundem, atque etiam plus magnitudinis capiunt. Sed lolliorum genus pulillum admodum est, & facie quoque à lolligine disidens. Pars enim lollij, quæ exit in acutum, latior est. Pinnule etiam circumdantes illa totum in lollio aluicem ambiunt, cum in lolligine partem aliquam relinquunt. Pelagus tamen lollius non alio modo, quam lolligo consistit. Caput omnibus inter crura, quæ & brachia, & barbas, & cirri appellantur. Eius pars oris habitus est, in quo dentes duo, supra quos oculi totidem grandiusculi, quibus discrimen exigua quadam præstat cartilago continens cerebellum. Inest etiam in ore caro quadam exigua, qua vice linguæ vtritur. Lingua enim nullis hoc in genere data est. Alueus a capite amplioris capacitatis propensus, cuius caro sibilis est, verum non per directum, sed in orbem, cutæque omnibus intecta est. Os gulari excipit angusta, & longa, quam guttur sequitur ampliusculum, neque ab simile aibus: cui iungitur venter, tanquam omasum, facie clauicula buccinorum. Intestinum ab eo tenue, partem repetens superiorem ad os fertur, quod laxius, quam gula, est. Viscera mollium nullis: sed habent, quam mutem appellant: atriumque illum humorem, cui nomen atramentum, quod plurimum in sepias est. Effundunt suum id atramentum omnia metu percussa, sed præcipue sepias. Mutis ergo sub ore est, & gula per eam tendit. At vero atramentum infra continetur, quæ intestinum petere incipit superiora: foramenque suum eadem obuolurum habet membrana, qua intestinum. Atque idem meatus emittendi atramenti, excrementique est. Capillamenta etiam quadam in corpore omnium habentur. Sepias, lolligini, & lollio, partes duras, ac solide intus per dorsum & corporis prona continentur, quas non eodem appellant nomine: sed quod insertum sepiis est, sepium vocant: quod lolliginibus, id gladiolum. Differunt enim, quod sepium robustum, latiusque est, inter spinam & os mediam præ se ferens naturam, fungosam intra se complectens, & friabilem corpulentiam. Gladiolus arctior, & cartilaginiosior est. Forma etiam discrepat, videlicet pro alueorum modo, quibus ipse insertus continetur. Polypus nihil solidum intus, sed caput cartilagine prope constat, quæ senescentibus maiorem in modum indurescit. Differunt foemina à maribus, quia in mare meatus ille subditus gula à cerebello in ima aluei pertendit, idque ipsum, ad quod fertur, speciem mammae imitatur. In foemina duplex idem illud, supraque habetur. Vtrouque tamen in sexu corpuscula quadam rubentia parti eiusmodi subiuncta spectantur. Ouum polypus vnum incomptum foris, & grande, intus humorem candicantem concolorem totum, atque æquabilem continens. Tanta est eius ouibertas, vt vras impleat amplius capite polypus ipsius. Sepiæ

Quando mollia suum atramentum effundant.

Ouum polypus.

alucus bipartitus est, oua candicantia grandini similia complectens permulta. Sed quisnam situs singularum, quas enumerauimus, parium sit, ex descriptione dissectionum contemplare. Cum vero mares in hoc genere à foeminis differunt, tum vel maxime sepias id probant. Mas enim prona sui corporis nigriora supinis partibus, partesque omnes asperiores habet, quam foemina, & lineis interuenientibus variis: caudam etiam acutiorem. Sed polyporum genera plura sunt: est enim quod & conspectius, & maximum est, cuius terreni maiores, quam pelagij, sunt: & quod corpore exiguo, variouque est, cibo ineptum: & quod edonam vocant, crurum prolixitate diuersum: & quod vnum ex mollium numero simplicem acetabulorum ordinem agat: cetera namque omnia duplici calculantur. Ad hæc, quod alij bolitanam, alij ossole appellat. Duo item visuntur genera conchis indita, quorum alterum nautam alij vocant, alterum pompilum, sine ouum polypus. Testa iis vt pectunculis concava, vt simplex tamen, nec ita destinata, vt ei inhaereant. Sapius ij iuxta terram pascuntur: vnde euenit, vt fluctibus iactati in aridam elidantur, & testa dista ipsa nudi capiuntur, aut in terra anima extinguntur. Constant exiguo corpore, facie similes bolitanis. Est etiam qui cochlearum more sicco regmine ita muniatur, vt nunquam egredi soleat, suaque interdum brachia exeat. Sed de generibus mollium satis dictum iam est.

De animalibus, quæ crusta integuntur.

Cap. I.

Rusta autem intersectorum genus primum locusta: cui proximum genus alterum est, quem gammaram vocant. Differt is à locusta brachiis, quæ denticulatis forcipibus protendit: atque etiam quibusdam aliis discriminiibus, quamquam non multis. Tertium genus squilla est. Quartum, cancrorum sanè plura habentur genera. Squillarum enim genere continentur gibba, crangines, & parua, quæ maiores nunquam effici possunt. Cancrorum etiam genus multiplex est, nec facile enumerandum. Maximum, quas maia appellant. Secundum, paguri, & quos heracleoticos vocant. Tertium, fluuiales. Ceteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Genus cancrorum litorale Phœnice fert, tantæ velocitatis, vt vix consequi sit: vnde hippeas, hoc est, equites illos appellarunt. Is nihil ferè intus propter inopiam pabuli. Genus item aliud est, quod magnitudine cancrum non excedat, facie gammaris simile, sed iis omnibus (vt antè dixi) pars dura, & testacea foris pro cute est, mollis & carnea intus: supina corporis planiora, & tabellatiora sunt, quibus & oua deponunt cum pariunt. Pedes locustis vtrouque ex latere quini, vltimis annumeratis, qui in forcipem exeunt denticulatum. Cancris etiam omnes deni cum forcipibus sunt. Squillarum generi, quas gibbas vocamus, quini vtrouque

vtrouque, situ, quo cæteris: quorum proximi capiti acutiores, & quini vtrouque alij ventri subiuncti, quorum extrema latiuscula sunt. Tabellariis nulla parte supina: prona similis locustarum est. Cancris è diuerso: quippe quibus primi vtrouque quaterni, tum terni alij, ordinem eodem modo explentes. Reliqua bona pars corporis pedibus caret. Flectuntur omnium crura in obliquum, sicut & insectorum. Brachia forcipata quibus sunt, introrsum se flectunt. Locustis & cauda est, & pinnae quatuor. Crangines quoque lateri caudæ vtrouque pinnae adnexæ sunt: quarum pinnarum media vtrouque in genere spinulis horrent. Verum in crangine latiora, in gibbis acutiore sunt. Cancris ex crustaceis solis cauda deest, & corpus rotundum est, cum locustis, squillisque longum sit. Differt mas locusta à foemina, quod foemina primus pes duplex, mari simplex. Pinnae etiam parti supinae adnexæ, foeminae maiores, & quæ collo proximæ sunt, minores habentur. Mari omnes æquè minores, nec vsquam per diminutionem dissimiles. Ad hæc, mari in nouissimis cruribus, velut calcaria maiuscula prominent acuta, quæ foemina parua habet, & lauiora. Vtrique tamen cornua ante oculos bina, longa, & aspera, quibus alia minuta & lauiora cornicula subiacent. Oculi iis omnibus duri & apti, tum intrò, tum foras, tum etiam in obliquum moueri: quales etiam sunt parti plurimæ cancrorum, imò verò mobiliores. Gammator color, quod ex toto dixerim nitet, nigrisque maculis dispersis euariat: pedes inferiores ad grandes vsque dispositi octo: tum grandes ipsi longè maiores, extremaque parte latiores, quam locusta habentur: sed non specie eadem. Dexter enim suum extremum, latum, & oblongum, & tenue habet: sinister crassum, & rotundum: vterque tamen scissus in extremo, pèrinde vt maxilla tam intrà, quam supra dentatus est. Verum dexter pusillus, ferratiorque dentes continet omnes: lauios primos ferratos, intimos velut maxillares, scilicet paruos in inferiore quatuor, & continuos: superiore tres non continuos. Vterque tamen partem mouet superiorem, ad inferiorè tamen adstringit. Blesus item vterque situ inferiore tanquam nati ad capiendum, premendumque. Duo supra eos grandes habentur: alij hirtiusculi, paulò ab ore inferiores. Mox branchiæ os circumdant, non sine hirtuita frequentes, quas assidue mouet. Flectit, atque in os adducit duos illos hirtiusculos pedes. Surculi etiam graciles geruntur à pedibus, qui ori proximi habentur. Dentes huic quoque duo, vt locusta: supra quos cornua breuiora, tenuioraque, quam locusta. Quatuor item alia ad sunt cornua, specie quidem duobus illis similia: sed tenuiora, & breuiora. Super hæc oculi constituti sunt parui, crassiusculi, non vt locusta, maiusculi: frons quasi quadam acuta, & aspera supra oculos extat latior, quam locusta. Denique facies acutior, & pectus latius, quam locusta, totumque corpus mollius, & carnosius. Pedum autem octo numero, pars scissa in extre-

mo bifurcatur, pars deum indiuisa: quatuor enim biterecs sunt, reliqui quatuor simplices ex toto pertendunt. Quod autem collum appellant, quinque partium foris est: & sextum latius illud situm loco nouissimo habetur, tabellis continuatum quinque. Interiora verò, in quibus foemina prius pariunt, quam foetum edant, hirtiuscula: quædam quatuor continentur, quibus singulis spinæ singula breues, arrectæque eminent ad exteriora. Pectus, corpusque totum laue est, non more locustarum aculeatum, & asperum. Verum in pedibus magnis aculeos partibus exterioris maiores esse, manifestum est. Foeminam hoc in genere nullum discrimen à mari distinguit. Nam & mari, & foeminae forcipis alteruter grandior more incerto est, partem verò vtrouque neuter vnquam habere visus est: mares omnia eius generis ore excipiunt. Sed cancri parte oris exigua adducta respiciunt: locusta suas ad branchias transmittunt, quas ipsæ plures, quam cetera, habent: communis enim omnibus branchiarum adnexus est. Dentes omnibus bini. Locustis enim duo primores, & in ore caruncula quædam constituta pro lingua est. Tum venter os protinus excipit, præterquam locustis: iis enim gula ante ventrem exigua. Mox à ventre intestinum, quod locustis, & squillis, & gammaris rectè in caudam finit, qua excrementa emittunt, & oua pariunt. Cancris autem, quæ applicatum illud operculum geritur medio applicaminis ipsius: verum iis quoque parte exteriori, qua oua pariunt, definit. Foeminis item huius generis locus ouis deputatus iuxta intestinum omnibus est. Et quam mutem, siue papauer appellant, amplius, parciusue habent hæc omnia genera. Discrimina propria contemplari in singulis congruum est. Locustis igitur, vt modò dixi, dentes bini maiusculi, & venter, quo humor similis muti continetur. Caruncula etiam inter dentes lingua representans effigiem: & gula ab ore breuis, quam venter membraneus excipit: cuius ostio tres denticuli inhaerent: duo aduersi, reliquus infra. Intestinum verò à ventris latere simplex pari crassamento ad excrementum vsque ostium fertur. Hæc locusta, & gammari, & cancri sortiuntur: sed locustis meatus quoque à pectore pendens, ad excrementi exitum pertinet: qui foeminae pro vulua est, maribus genitalis feminis receptaculum sufficit. Meatus hic iuxta carnem continetur, ita vt media caro interiacet: intestinum enim de uerum perringit: meatus verò caro applicatur. Nec secus, quam in quadrupedum genere hæc habentur. Nulla maris meatus ac foeminae differentia distinguit: quippe cum vterque tenuis sit, & albidus, & humorem intra se continens pallentem: vterque etiam ex pectore pendet. Squillas etiam ouum, clauiculasque, similem in modum habere certum est. Maribus sanè præ foeminis propria in pectoris carne bina quadam candicantia constant, discretæ à cæteris partibus colore, formaque promuscidi, sepiarum proxima: verum hæc torta in vertiginem more buccinorum papaueris, quorum origo ab acetabulis, quæ subdita pedibus

novissimis ordinantur. Caro in iis quoque est colore sanguinis rubra, & tactu leno, nec simili carnī. Ab hoc, pectori anfractus alter strue buccinea, crassitudine lineæ sese porrigit: sub quo duo quardam arenæ conditioni similia, semini genitrali accommodata, intestino adnectuntur: hæc in mare. Fœmina autem ovum rubidum parit, membranâque obvolutum prætenui, ventri, laterique vtrique intestini annexum, atque ad carnem usque adharens. Partes hæc habent interiores, atque exteriores.

De partibus animantium crusta insectorum, quibusque cum iis, quæ sanguinem habent, conveniunt.

Cap. III.

Ed cum animalia quæque sanguinea, partes tum interiores, tum etiam exteriores, suis quasque appellatas nominibus habeant, genus, quod sanguine caret, pluribus vacat. Iam enim viscera, quæ cuique sanguineo insunt omnia, nullum exangue quod habeat, novimus: sed communes generi vtrique partes, gula, venter, intestinum. Cancris autem forcipes, pedesque haberi, & ij quales essent, dictum iam est. Omnibus vero magna ex parte grandior, ac validior forceps dexter, quam laevis est. Quinetiam de oculis diximus, visum parti plurimam esse in obliquum. Aluens vero totius corporis indifcretus est: nec enim caput distinctum, nec aliud quicquam. Oculi non eodem situ omnibus positi, sed aliis è latere supra, continuè sub prono, amplo distantes discrimine: aliis in medio brevi discrimine, vt Heracleoticis, aut maiis. Os oculis subdium, in quo dentes duo, vt locustis: verum non rotundi, sed longi. Tegmina dentes operiunt duo, inter quæ talia interiarent quædam, qualia locustarum dentibus adnecti exposui. Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo: emittitque meatu oris superniore obductis meatibus, quæ interfluxit.

Quæ partes generis sanguinei & exanguis communes.

Os sub continuo, & nullo medio.

Quæ vero testa operiuntur animalia, vt vmbilici, cochleæ, purpuræ, & omnia, quæ ostrei, aut conchæ nomine appellamus, atque etiam echinorum genus, carnem quæcunque habent, similiter atque crustata habent: quippe quæ in eam contineant, testaque foris claudantur, nec intra se durum habeant quicquam. Sed ipsa inter se numerosa discrepant differentia, tum testarum, tum carnis interioris ratione. Aliis enim in eo genere nulla est caro, vt echinis: aliis est, sed penitus inclusa, nec vlla ex parte conspicua, excepto capite, vt terrestrium limacibus, & iis, quæ cocalia quidam appellant, & aqualium purpuris, buccinis, cochleis, & reliquis omnibus turbinatis. Cætera aut duplici continent valvula, aut simplici, vt genus alterum bivalue, alterum univalue possit nuncupari. Bivalue appellatur, quod gemina testa continetur: univalue, quod testa singulari clauditur. Sunt item quibus altera pars superficiem detecta, carnem ostendat, vt patella. Bivaluis generis pars clausa est, vt pectunculi & mitili. Eiusmodi namque omnia parte altera ligata, altera soluta constant, vt & concludi possint, & aperiri. Alia binis quidem conclusa valvulis sunt, verum utroque latere connexa: vt vngues, siue digiti. Non desunt quæ testa tota occultentur, vt nulla ex parte carnem detectam habeant: vt quæ vertibula, siue tubera, & callos appellamus. Ipsarum etiam testarum magna varietas: nam alia laeves, vt vngues, mitili, & concharum quædam, quas aliqui galadas appellant. Alia scabra, vt ostrea, pinna, & concha nonnulla, & buccina. Quædam etiam pectinatim diuisa, vt pectunculi, & concharum nonnulla. Crassitudine quoque differunt, & tenuitate, tum totius, tum partis: vt lut laborum. Aliis enim labra tenuia, vt mitili: aliis crassa, vt ostreis. Item alia se mouent, vt pectines, quos etiam volare nonnulli alunt nam & de feramento, quo capiuntur, sapienter loquuntur. Alia item natura immobili sunt, vt nun-

longè ab immobilibus discrepent, quod latius postea patebit. Natura ergo turbinatorum similis constat, nec nisi magnitudine variat, vt modò dixi. Aliis enim partes maiores, atque euidentiores: aliis minores, obscurioresque sunt. Ad hæc discrimen illud duritiæ, mollitiæ, cæterarumque generis eiusdem affectionum. Caro enim prima in ore testæ, quam omnia torosusculam habent, aliis magis talis, aliis minus. Caput eius medio partis prominulum iungitur, & cornicula duo, quæ pro magnitudine animantis plus minus capiunt incrementi. Exerunt caput more omnia eodem, idemque per motum retrahunt intrò. Nonnullis etiam os, & dentes acuti, breues, & tenues, vt cochleis. Promuscidas item gerunt modo muscarum: quod quidem membrum linguæ effigiem præ se fert. Habent hoc idem & purpuræ, & buccina firmum, & torosum, quo similiter vt alii, atque tabani, quadrupedum tergora penetrant: imò longè validius: testas enim escarum possunt perforare. Venter os protinus excipit, similis in vmbilicis gutturi auium: habentque parte inferiore duo quædam albida, torosa, mammis similia, cuiusmodi carunculas vel in sepiis esse aduertimus: sed hæc torosiora. Gula à ventre duplex longa porrigit se usque ad papauer, quod postremum, fundo commissum est. Hæc ergo, vt in purpuris, & buccinis conspicua, in clauicula testæ continentur. Quod autem gulæ subiungitur, intestinum est, gulæ ipsi continuum, simplexque ex toto, usque ad exitum: cuius initium circa anfractum papaueris est, quæ & laxius hæret. Quod enim papauer appellamus, quasi materia vacans, atque excrementaria, magna sui parte in omnibus testaceis generibus inest. Hinc sursum versus replicans, carnis repetit sedem, finitque ad caput: vnde eiicitur excrementum, pariter in omnibus turbinatis generibus, tam aquaticis quam terrestribus. Membrana in gradusculis vmbilicis à ventre gulæ atexitur continua, per quam meatus prolixior albicans colore, similis superioribus illis mammilantibus carniculis tendit. Habet etiam incisuras, quales in ovo locustarum habentur: verum

Turbinatorum discrimen.

Quæ quædam sunt genera in testæ parte.

id à natura est, sicut etiam albugo vmbilicis: id enim illis iunctum simile intelligimus. Sed eiusmodi partes, vt dixi, cum conspicua in magnis habeantur, in parvis tamen aut nullo pacto, aut vix sentiuntur: quam ob rem in magnis pectunculis præcipuè patent, quod genus id est, cui altera valvularum latior, velut tegmen superposita est. Ostium excrementi cæteris à latere est. Foramen enim, quo egerant, omnia habent: quippe cum papauer illud, vt dictum iam est, excrementarium quiddam omnia membrana contentum fortiantur. At illi, quod ovum appellant, foramen, nullo in genere tributum videmus, sed carni ipsi intumescit: nec eadem, qua intestinum, parte continetur, sed dextera, cum intestinum habeat sinistra. Cæteris ergo talis excrementi exitus est. At verò patellæ ferè, quam marinam aurem quidam appellant, parte ima testa excernitur, qua foramen habetur. Ventrem etiam post os esse, in hoc eodem patellæ genere constat, atque etiam ouis illa similia. Sed quis eorum cuius situs sit, diligentius ex dissectionibus petendum est. Quem autem cancellum appellant, communis ferè locius crustatorum, & testatorum generum est: quippe qui specie locustis similis spectetur, nascique seorsum per se solitus sit. Verum quod testi deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contentis animantibus est: quapropter is in ancipiti esse, genisque sibi vindicare vtrunque videtur. Forma tamen (quod simpliciter dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiri, & pectori subditam ampliorem, quam aranei habeat. Cornicula duo rufa tenuia gerit, quibus oculi totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, vt cancro-rum, sed semper eminentes appareant. Os sub iis est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat. Bini item vtrique adherent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis rota est, disiectoque sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit. Foramen excrementi perspicui nullum potest. Pedes araneorum iunguntur, & c.

Cancellus qualis.

quem bivaluibus pars vtraque administrat, eundem altera exhibet turbinatis. Caro intus, quæ oris habitus. Modus hic idem muricibus, purpuris, atque omnibus generis eiusdem. Quibus verò sinister pes grandior est, si nunquam cum turbinatis hospitantur, sed cum naticibus tantum ineunt societatem, ut dictum est. Sunt inter cochleas, quæ intra se bestiolas habeant similes gammaris pulillæ, qui vel in flumine gignuntur: sed ea differentia, ut præmollem intra suam testam carunculam habeant. Forma qualisnam sint, ex dissectionibus contemplare.

De Echinorum genere. Cap. v.

Echinis caro negata est, idque ipsum habent peculiare, ut nullam intus carnem contingant. Nigra quædam in omnibus vice carnis spectamus. Genera echinorum plurima. Primum, quod cibo idoneum est, in quo quæ ova appellant, magna, esculentaque consistunt, pariter in maiore corpore & minore: nam nouelli adhuc paruique, pleniusculi illis constant. Secundum, ac tertium, spatagi, & brissi, quæ genera pelagia sunt, rarique, inuentu. Ad hæc, quæ echinometra appellatur, quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum: quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisque, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad distillationes vrinæ medicamentosa vtuntur. Circa Toronem echini nascuntur candidi & testa, & spina, & ouo: augeri forma productiore, quam cæteri soliti. Spina iis parua, nec rigida, sed mollior. Nigra autem illa ori applicata, plura, & ad foramen exterius coeuntia habentur, sed distincta inter sese, quibus quasi interuentu liminum discriminantur. Mouentur agilius, & frequentius, qui sunt cibo idonei: cuius rei argumentum, quod semper aliquid algæ suis spinis implexum gerant. Sunt ergo omnibus ova, sed nonnullis exigua, nec cibo apta. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os versus in terram sit. Quod verò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. Quod idem omnibus turbinatis, parèllisque euenit: partus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad partum sit, excrementum verò superius parte prona testa contineatur. Dentes qui in echinis omnibus sunt, causi intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiaccens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde venter in partes quinque distinctus, plenus excrementi: cuius meatus omnes in exitu excrementi coeunt, qua testa forata est. Venter autem subdita sunt: quæ ova appellant, membrana obducta diuersa, eodem in omnibus impari quinario numero: quorum quod nigricat, parti creditum est superiori, ex dentium origine pendens, amarum, nec esculentum, quale in multis inesse animaduertimus, aut certe eius proportionale. Nam & in testudine, & in rubeta, & in rana, atque etiam in turbinato genere, & in molli: sed colore diuerso, & aut omnino ingustabili, aut magis ab usu cibario alieno. Corpus echinis prioræ, atque nouissima parte spissum, & continens:

Echinorum generes.

cætera verò non continuum, sed simile laterne, cui non obducta membrana est. Spinis suis echini vtuntur pèrinde, ac pedibus suis enim nitibundi mouentur, sed eademque permuuant.

De vertibulis, & vrticis, deque eorum animantium natura. Cap. vi.

Væ autem vertibula, siue callos speciales nomine a tegminis qualitate appellamus, naturam inter hæc genera peculiararem fortiri notum est: is enim solius corpus totum tegumento includitur, cuius durities inter testam & corium est: quam ob rem modo præduri bubuli tergoris scatur. Adhæret ergo id genus faxis sua testa, duobusq; seposita inter se foramina exigua admodum habet, & visum vix patietia, quibus humorem accipit, & reddit. Excrementum enim nullum in eo spectatur, quale in cæteris vrticis, vel echinorum, vel quod appellatur papauer, continetur. Dissectis, primùm membrana nervosa, crusta ambiente obtenta ostenditur, qua vertibuli caro ipsa continetur, nulli de cæteris similis, in omnibus tamen sui generis eadem. Adhæret hæc vtriusque ex latere membranam circumdanti, & corium, & quæ adhæret, arcuatus in partem vtriusque, videlicet quæ tendit ad meatus ductos foras per crustam, quibus redditur, & accipitur cibus, & humor, quasi alterum sit os, alterum osium excrementis delegatum. Nec modus idem, sed alterum crassius, alterum tenuius est, cauumque intus vtriusque, exiguo quodam interueniente continuo, humoreque in altero cauo consistere solitus est. Pars verò alia, quæ vel instrumentalis, vel sensualis sit, nulla omnino percipitur: neque excrementitium quicquam (ut dictum iam est) quo in cæteris more continetur. Color vertibulis, aut pallidus, aut rubidus est. Vrticæ etiam sui generis cernitur: quippe quæ & adhæret, interdum faxis abiuncta vagetur. Nulla huic testis, sed corpus omni ex parte carnem præ se fert. Sentit, & manum admota corripit, adhærescensq; pèrinde, ac polypus, suis brachiis, ita ut caro intus mescat. Os medio in corpore continet, & de saxo quasi de testa viuunt, & prænatantes pisciculos excipit, retinetque, sicut manu admota hominis agi dictum est, deuoratque in hunc modum quæcunque naeta est esculenta. Absolui etiam faxis genus quoddam vrticæ (ut modò dixi) notatum est, quod & echinos, & pedunculos, in quos offenderit, corrodit. Excrementum nulla in vrticæ esse viderur, sed hæc re similis stirpibus est. Duplex genus percipitur vrticarum: alterum corpore paruo, quod cibo aptius est: alterum maiusculo, duroque quale circa Euboia Chalcidem gigni scimus. Sunt omnes hybernis mensibus carne constante, atque rigidiuscula, quam ob rem per id tempus capiuntur, cibosque idoneæ sunt. At æstate rarefcunt, & resoluuntur: præmadent enim, & marcent, ut, si tergeris, facillè discerpanur, atque dispareant. Denique nulla tantisper euelli integra potest, ac æstus impatientia saxa subire interiùs solent. Partes iam exposui mollium, & vel crusta, vel testa insectorum, tam exteriores, quam interiores.

De insectis

De insectis, eorumque varietatibus, & natura. Cap. vii.

Nunc de insectis pari ratione tractandum est. Continet genus vel species plures: quarum nonnullis, quamuis cognatis, nomen nullum commune est inditum, ut apii, crabroni, vespa, cæterisque generis eiusdem. Item quibus penna vagina inclusa continentur, ut galleruca, fulloni, pilulari, & reliquis generis eiusdem. Omnium ergo partes communes tres illas haberi cõstat, caput, aluum, & quod inter hæc situm est: quale in cæteris pectus, dorsumque habetur: vnum, id quod interiacer, magna ex parte est. Quæ tamen quod longa, & multipeda, iis ferè totidem sunt, quæ interiacer, quot incisura. Insecta diuulsa etiã viuere possunt omnia, exceptis iis, quæ vel admodum frigeant, vel præ sua exiguitate quam primùm refrigerentur. Nã vespis quocumque diuulsis, non deest viuacitas. Viuit ergo cum pectore, tum caput, tum etiam aluus: sine eo caput auulsum viuere non potest. Diuitius ea viuunt diuulsa, quibus corpus longum, pedesque multi: & pars, quæ abscissa est, in verumque se mouet extremum: nam & caput versus ingreditur, & in caudam: ut in iis, quas vocant centipedas, moueri videmus. Oculi in omnibus patent: sed nulla ex cæteris partibus sensitiua manifesta est, præterquam lingua in nonnullis, quæ vel testa insectorum omnibus data est, quæ & gustant, & cibum attrahunt. Hæc aliis mollis, infirmaque est: aliis dura, & valida, ut purpuris, tabanis, aphis, atque aliis plurimis. Omnia enim, quibus non in aluo aculeus est, linguam eiusmodi veluti arma gerunt: nec dentes habent, quibus inunctum id est, exceptis quibusdam paucis. Nam & muscæ eo ipso peringentes, cruorem mouent: & culices eodem acrius pungunt. Habent aculeos item pleraque insectorum, vel intus conditos, ut apes, & vespa: vel extrâ prominentes, ut scorpioni: qui etiam vnus inter insecta longo spiculo armatur. Is brachia quinque bifulcis dentata forcipibus habet. Atque etiam bestiola, quæ in libris similis scorpioni creatur. Quæ autem in eo genere volucrum sortiuntur naturam, iis præter cætera membra pennæ adnexæ, aliis binæ, ut muscis, aliis quaternæ, ut apibus. Nullis binæ, quibus in aluo aculeus. Item ex volucris ipsis, alia pennas crusta superueniente, quasi vagina inclusa gerunt, ut scarabei: alia delectas habent, ut apes. Nullis volatus regitur gubernaculo caudæ: & penna ipsa nullo caule constat, nulla scissura discernitur. Ad hæc, antennæ nonnullis ante oculos prætenduntur, ut papilioni, & fulloni. Quæ verò ex iis saliant, hæc vel erura posteriora habent longiora, vel gubernaculis quibusdam saltui accommodatis fulciuntur retrò curuatis, ut crura quadrupedum. Omnibus partes corporis pronæ differunt à supinis, sicut vel in cæteris animantibus est. Quod autem pro carne in iis habetur, id nec testam imitatur, neque quod in testacis genus carnis continetur: sed mediam quandam inter hæc refert naturam: quam ob rem his non spinam, non os, non aliquid sepio simile, non testam ambientem Natura de-

dit ipsum enim corpus se sua duritia tueri potest, & seruari: nec est quod aliunde miniri denderet. Cute omnia circumdantur, sed admodum tenui. Partes insectorum exteriores has esse, atque in hunc modum se habere constat. Intra sinu ab ore intestinum pluribus directum, ac simplex vsque ad exitum fertur: paucis id est replicatum. Viscus nullum in iis, nullum pingue, sicut neque in cæteris, quæ sanguine carent. Ventrem etiam nonnulla habere aduertimus, à quo reliquum intestinum vel simplex, vel replicatum proficitur: ut locustas. Cicada inter hæc, & omnino in animalium genere vna ore caret: prolixum quiddam cõpactum, indiuisumque gerit, simile ei, quod linguæ speciem refert, in iis, quibus aculeus in ore est: ipso rorem haurit, alimentum vnum, & peculiare. Excrementum cicadæ nullum in aluo reperitur. Plura earum sunt genera, quæ magnitudinis modo differunt: atque etiam quod aliis corpus sub transuerso septo præcinctum distinguitur, membranamque liquidò refert: ut iis quas ab argutiolo sono, acheras appellantur: aliis non ita est, ut cicadastris. Sunt vel in mari nonnulla animalia effugie insolenti, & sui generis: quæ quoniam rara inuentu sint, constituta in genus non deest. Iam enim piscatores vidisse se retulerunt quædam trabunculis proxima, pullo colore, tereti figura, pari ex toto crassamento. Item alia scutorum effugie, colore rubro, pinnulis crebris. Ad hæc alia, quæ genitale viri imitentur, tum specie, tum magnitudine, sed pennis subnexus binis loco testium, eiq; veretile nomen inditum est: exceptumque est aliquando genus tale hamorū frequentia vsitata. Partes animalium omnium interioræ exterioræque generatim, tum propria, tum communes, ita se habent.

Quibus animalibus insit sentiendi vis. Cap. viii.

Nunc de sensibus differendum est. Non enim pariter in omnibus vis inest sentiendi: sed aliis sensus omnes, aliis pauciores dedit Natura. Sunt sanè sensus, qui plurimi habeantur, & supra quos nullum adesse aliud generis sui nouerimus, numero quinque: visus, auditus, olfactus, gustus, tactus. Homo atque etiam quæ & sanguinem habent, & animal pariunt, omnia hos omnes habere sensus videmus nisi quid læsum, læcesitumque sit: quale genus talparum, cui visus deest: non enim oculos in aperto id habet: cute tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem luminum opacat, oculi intus læcesiti, imperfectique visuntur: sed ita, ut partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionem: sed non tam liquidò, quam oculi, conspecti, & eminentes. Nec in partem exteriorem apparere hæc possunt, propter cutis obductæ corpulentiam, utpote cum natura inter generandum lædatur, atque ita opus inchoatum relinquitur. Pertinent enim à cerebro, quæ cum neruo coniungitur, meatus duos neruosi validi ad ipsas oculorum sedes, qui in dentes superiores finiunt,

Cicada quale insectum.

Sensus quinque.

Talpis oculi imperfecti.

finiunt. Carera igitur & colores, & sonos sentiunt, atque etiam odores, saporis que. Quintum autem sensum, quem tactum appellamus, omnia habent animalium genera. Ergo in nonnullis vel ipsa sensoria partes latissime patent, ac præcipue videndi. Nam visui sedes certa, descriptaque est, atque etiam auditui: cum aliis auriculae prominent, aliis foramina pateant meatus audiendi. Olfactus item pari modo constitutum est diuersorium. Nam auium generi foramina tantum sunt odorandi, cum aliis permultis nares etiam habeantur. Similis & lingua, partis saporum percipiendorum ministra, ratio est. Aquatiliam tamen generi, quos pisces vocamus, data quidem est lingua, sed imperfecta, incertaque: osea enim, nec absoluta. Sed palatum nonnullis carnosum pro lingua est, velut inter fluuiales cyprino, ita vt nisi diligenter inspexeris, lingua id esse videatur. Pisces autem sensum gustus habere constat, ad quod multi suis quibusdam saporibus gaudent, & escam in primis ex pisce amia experunt, & piscium pingue, vt qui gustatu eiusmodi delectentur, voluptatèque ex eo genere esculenti capiunt. Auditus verò, olfactusve nullum continent membrum manifestum. Quod enim tale videri potest per loca narium, id non ad cerebrum vsque transmeatur, sed partim obseptum & cæcum mox definit, partim ad branchias fertur. Audire tamen, atque olfacere pisces palam est: sonos enim immodicos, vt irremium remigia, fugere visuntur. Itaque fit, vt facile intra sua stabula capiantur. Nam et si externus strepitus parvus est, is tamen, qui demersum in humore suum auditum habent, æque omnibus ingens, molestus, grauissimè occurrit, quod certe vel in delphinorum captura euenit. Cum enim piscatores repente aliuicis vniuersum circundederint gregem delphinorum, inde obstrepentes in mare, efficiunt vt torriti erumpant vniuersi in litora capianturque, tentato, grauatòque capite, præ strepitus insecti nmièrate: quanquam ne in delphinis quidem pars vlla est manifesta, qua sensum ministrat audiendi. Ad hæc, inter piscandum quàm maximè cauent, ne vel remo, vel retibus moueant strepitum: sed cum aliquo in loco gregatim pisces stabulari intellexerint, certo intervallo coniectantes retia dimittunt, vt neque remo, neque impetu cymbæ strepitus ad locum deueniat piscium: & omnibus præcipitur nautis silentio quàm maximo nauigent, dum gregem circundant. Nonnunquam vbi aggregare pisces placuerit, idem faciunt quod in delphinorum captura: obstreunt enim iactis lapidibus, vt deterriti in arctius cœcant, atque ita vniuersi irretiantur: & antè, quàm circunueniant, omnem, vt modò dixi strepitum vetant: ac cum circumdatum iam est, clamandum, obstrependumque iubent: strepitum enim, tumultumque sentientes perterriti compelluntur, interrumpuntque incauti. Item vbi piscatores è longinquo pisces agminatim pascentes, ac per tranquillam, serenique maris summam oberrantes aspexerit, libuitque magnitudinem, genitque cognoscere, si silentio, sensimque accesserint, latent, supernatantisque adhuc compè-

Saporibus suis pisces gaudere.

Delphini quomodo capiuntur.

riunt. At si quem priùs, quàm occuparint, strepitum citarint, fugam inde planè arripere videntur. Adde etiam pisciculos fluuiatiles cottos nomine, qui sub saxis stabulantur. Capiuntur enim à nonnullis laxo percusso, sub quo latent: protinus enim inde exturbantur, vt qui audiant, & caput per strepitum tententur. Pisces igitur audire, iis, ac aliis eiusmodi documentis constat. Sunt autem qui vel maximè animalium pisces auditu valere arbitrentur, videlicet hominum experimento, qui assidue in mari versantur, remigis piscatoriam percallent. Sunt verò qui liquidius inter pisces audiant, mugilis, chromis, lupus, salpa, & reliqui id genus. Carera piscium genera minus audiunt: quam ob rem imis gurgitibus versari potius solent. Olfactus quoque similis intelligitur ratio: escam enim non recentem attingere pars plurima piscium recusat: nec eisdem escarum generibus omnes capiuntur, sed variis, scilicet sui agnitione odoris: quippe cum vel fetida nonnullis accommodentur, vt salpæ stercus. Complures item piscium in speluncis latentes, quoties euocare captum piscator voluit, fauces specus odoribus illinunt cetariis, itaque protinus excitant. Anguillam item hoc eodem capi modo palam est. Vas enim falsamentarium ponunt, obseculo in eius os indito, quod colum vocant. Nidores denique potius genera quaque piscium appetunt: vnde etiam carunculas sepiarum deustas, odoris gratia escam hamis affigunt: ita enim fit, vt pisces auidius accedant. Polypos etiam astutos, non nisi nidoris causa nasis inditis dimitti assueuerant. Quinetiam sturæ quoties vel piscit lotura, vel nauis sentina eiecta est, fugiunt, vt odorem sentientes. Sanguinem quoque suum sagaciter pisces odorari dicuntur. Quæ res eo patet argumento, quod quoties sanguis effusus piscium est, fugiunt, & loca petunt longinqua. Omnino vt esca putrida nasis iniecta, nunquam subire, aut appropinquare patiuntur: sic recentis, nidorulentaque, protinus vel è longinquo festinatè irrumpunt. Constant hæc eadem in delphinorum genere latius: cum enim nullam partem auditui deputatam apertè delphini habent, tamen capiuntur per strepitum capite aggrauato, vt dictum iam est. Et cum olfactus quoque partem nullam sensoriam habeant manifestam, tamen sagaciter odorantur. His igitur in animalibus sensus inesse omnes, apertum iam est. Reliquus animantium ordo, qui quadripartitè diuiditur, hoc est, molli, crustato, testato, insecto, quem admodum se habeat, videamus. Ergo mollia, & que vel crusta, vel testa operiuntur, atque etiam insecta, sensibus prædita esse omnibus constat: nam & visu, & olfactu, & gustu. Insecta enim tam per se, quàm non pennata, procul sentiunt, vt molles apes, & culices dicti muliones. Quod nisi odore agnoscerent, nunquam è longinquo sentirent. Sulphuris item odore genera insectorum multa intereant. Ad hæc formica, origani sulphuris que puluisculo insperfo, suas relinquent cauernas, alioque migrant. Cornus prætereà ceruini factò incensu, plurima insectorum pars fugiunt: sed præcipue styracis suffitu. Iam sepiæ,

sepiæ, polypi, gammari, odore escarum allecctati capiuntur: & polypi quidem ita adherescunt, vt auelli inde non possint, sed truncari potius patiuntur. At verò pulicaria herba admodum, protinus ab odore eius resiliere dicuntur. Gustus etiam similis ratio: interdum enim cibum persequuntur diuersum, nec eisdem saporibus omnia delectantur. Nam apes nullam ad rem putidam solent aduolare, sed dulcia petunt: culices nulla dulcia gestant, sed acida. Tactu verò sentire, quod etiam ante dixi) omnibus datum animalibus est. Quæ autem siliceo tegmine operiuntur, olfactum, gustumque habere constat, argumento escarum. Purpuris enim escas putidas purpurarij emoluiunt, & accedunt ipsæ ad eiusmodi escam à longè, vt pote odorantes. Sensus item saporum iis inesse, eisdem illis rationibus patet: sapore enim rerum earundem quaque delectantur, ad quas veniunt odoribus inuitata, quos gratos senserunt, & discerunt. Adde quod quæcumque os obtinent, iis & voluptas per saporum attractionem euenit, & dolor. De visu, & auditu quanquam nihil certi, manifestique habemus, vngues tamen ad strepitum se subtrahere, inferiusque subdere cernuntur, quoties ferramentum sentiunt aduoceri. Exiguo nanque exant, reliquo autem toto corpore perinde, ac in cubili, occultuntur. Pectines quoque admoto digito dehiscunt, mox comprimunt se vt cernentes. Natice item qui capiunt, non aduerso flatu, sed secundo aduent, quoties escam persequuntur: nec voce vlla, sed silentio agunt, vt pote cum & olfaciant, & audiant. Nec fieri posse aiunt, quin subterfugiant, si vox proferatur. Echinus inter testacea genera, quibus facultas ingrediendi est: veritibus, glandesque: inter immobilia eiusdem generis, olfactum minimè habere videntur. Sensus ad hunc modum animalium generi Natura dispensauit, & tribuit.

Quæ animalia vocem, quæ sonum, quæ murmur edant, quæ item loquantur.

Cap. IX.

MOx quemadmodum vox se habeat, disse remus. Differt proculdubio vox à sono, & tertia his adnumeranda res est, locutio. Gutture parte vna vox agitur: quocirca quibus pulmo deest, iis nulla vocis emittendæ facultas est. Locutio non nisi vocis per linguam explanatio est. Vocales igitur literæ, à voce, & gutture, consonantes lingua, & labris proferuntur: quibus literis omnem locutionem confici nulli dubium est. Quam ob rem quibus animantium lingua libera, absolutaque non est, ea neque vocem emittunt, neque sermocinantur: at sonus clidi vel aliis partibus potest. Ergo insectis animalibus, neque vocis, neque locutionis vlla facultas: sonusque iis spiritu interiore mouetur, non exteriori. Nullum enim ex iis spirat, sed alia murmur edunt, vt apes: alia canere dicuntur, vt cicadæ. Omnia verò in eo genere membrana, septo transuerso subdita, qua præcinctum corpus distinguitur, sonant: vt genus cicadarum attritu spiritus. Mufcæ etiam apes, & reliqua iis similia, cum volant, sese attollunt, & contrahunt. Sonus

cum attutus interioris spiritus est. Locusta suis gubernaculis atterentes tonam: nullum molle, nullum crustatum, vel vocem, vel tonum aliquid mittit naturalem. Pisces vocis quidem expertes sunt: quippe qui neque pulmonem, neque arteriam, aut guttur obtineant: sed sonos quosdam, stridoris que mouent, qui vocales esse existimantur, vt lyra, vt chromis: his enim quatuor grunnius quidam emittitur. Apes etiam pisces, quem amnis Achelous gignit, vocalis habitus est, & erica, & cuculus. Alter enim quodam modo stridet, alter perinde vt cuculus aus obtrepit, vnde nomen accepit. Quæ omnia creditam illam vocem emittunt, aut attritu brachiarum, quas horridiusculas continent, aut suis interioribus, quæ circa ventrem habentur: spiritus enim inclusus in his est, quem dum atterunt, atque agitant, sonos illos elidunt. Necnon carilaginei generis nonnulla stridere videntur: verum ab his vocem emitti vllam: rectè dici non potest: at sonum, siue strepitum reddi, verius dixeris. Nam & pectines quoties per summam humoris nitibundi feruntur, quod volitare dicunt, stridere sentiuntur, atque etiam matina hirundines, quæ sublimes volitant, haudquaquam mare actingentes: sunt enim iis penna lata, & longa. Vt igitur per volarum auium strepitus, quem ala excutiant, nulla vox est: ita nec eiusmodi sonorum aliquis vox iure appelletur. Delphinus item stridet, ac mutit, efficiens se in aerem: sed non quem admodum ea, quæ superius enumeravi. Hic enim & pulmonem, & arteriam habet, proindeque non nihil vocis potest promouere lingua tamen libera, absolutaque caret, & labris, quibus vocis aliquem possit articulum efformare. At verò quæ & linguam habent, & pulmonem, si quadrupedes, aut omnino pedetres ouiparae sunt, vocem quidem emittunt, sed exilem. Et alia longum sibilum edunt, vt serpentes: alia abruptum, & per exiguum, vt testudines: alia vocem exilem, atque imbecillem. Ranis lingua sui generis est. Pars enim prima, quæ cæteris absoluta est, iis coheret, modo quo tota ferè piscium antima verò absoluta ad guttur applicatur, qua suam vocem solent emittere. Et quidem genus illud vlulatus, quam ologyinem nominant, mares intra aquam reddunt, vt cieant ad coitum foeminas. Sunt enim singulis animalium voces propriae adinitum, & venereum coitum: vt & suis, & capris, & ouibus. Reddunt ranæ suam ologyinem illam, maxilla inferioris labro demisso pari libra, cum aqua modicè recepta in fauces, superiorèque intentata. Flagrant tantisper oculi modo lucerna, cum sinus buccarum maxillis distentis interluceat. Coitum enim noctu magna ex parte agere visuntur. Genus auium vocem mittere potest: iisque præcipue facultas conficiendæ locutionis, quibus lingua mediocriter lata, vel tenuis. Mares, ac foeminae partim vocem reddunt eandem, partim diuersam. Garrulæ, linguacioreque sunt auium minores: & circa coitum maximè talem effici vnamquaque aem moris est. Alii in pugna vox, vt coruicibus: aliis ante pugnam, vt perdicibus, dum suos aduersarios prouocant: alii cum

Pisces vocis expertes quomodo sonat.

Ranarum lingua & vox.

Auibus quæta lingua fit: cultas.

cum vicere, vt gallinaceis. Canunt item nonnulli mares p̄inde vt sua femina: sicut in lusciniarū genere pater. Femina tamen cessat cantu, cum incubat, pullōsque educat. Sed in nonnullis generibus cantus maribus tantum datus est, vt gallinaceis, vt coruicibus. Quadrupedū autem genus, quod animal procreat, vocem variē mittit: neque est quod loqui possit, sed proprium id hominis est. Quibus enim locutio, iis etiam vox: at quibus vox, nō iis omnibus & locutio est. Qui surditiā inde ab ortu Naturæ sunt, iidem etiam muti: vocem ergo emittere possunt, locutionem autē nullam. Pueri vt cetera sua membra continere, ac regere nequeunt, sic etiam linguæ sunt impotentis, & quidam imperfecti, & serpens lingua absoluuntur: itaque magna ex parte balbutiunt, tortiq; lingua sunt. Differunt tum voces, tum etiam locutiones, tractus ratione, & regionis. Vox igitur acumine, grauitatēq; maximē notescit: nec species discrepant generis eiusdem. At vox explanata, quam esse quali locutionem vel brutorum dixeris, differt & ceterorum animalium, & eorum, quæ genere eodem continentur loci ratione. Verbi gratia: perdicum alij caccabant, alij strident. Et auicularum nonnullæ haud vocem eandem mittunt, quam sui parentes, si prærepta paterne caruerint educatione, moribūque, & cantibus ceterarum auium infucuerint. Iam verò luscinia modulos suos pullos docere, versūque, quos imitarentur, tradere visa est: vt prope cum non p̄uide locutio vt vox per naturam proueniret, sed acquiri posset per disciplinam, & studium. Vnde homines quoque locutione vtuntur varia, cum vocem omnes reddant eandem. Elephantus citra nares ore ipso vocem elidit spirandam, quemadmodum cum homo simul & spiritum reddat, & loquitur. At per nares simile tubarum raucitati sonat.

Elephantus vox.

De somno, & vigilia animalium, multisque præter hominem animalia somnare.

Cap. x.

In somno, & vigilia animalium, nulla quaestio obscuritas est. Nam omnia pedestria, & prædita sanguine, dormire, ac vigilare, sensu ipso percipiuntur. Quibus enim palpebræ adiunctæ sunt, conuiuendo obdormiscunt. Item somnare non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boves palam est: atque etiam oues, & capras: denique genus omne quadrupedum, idēque animalis fecundum. Declarant id canes suo lattratu, quem per quietem agunt. Quanquam de iis, quæ oua pariunt, incertum hoc est: sed dormire ea, item certum. Aquatiliū quoque somnus apparet, vt piscium mollium, & crusta operorum, locustarum, inquam, & ceterorum generis eiusdem. Sunt autem isthac omnia somno exiguo contenta; dormire tamen videntur. Argumentum verò quamuis nullum deduci ab oculis potest, quia palpebris carent: ipsa tamen quiete

Genus omne viuiparorum somnare.

Aquatiliū somnus.

De sexu masculino, femineoque, eorumque in animalibus differentiis.

Cap. xi.

Sexus autem masculinus, femininusque, non in omnibus animalibus est. Sunt enim quibus id desit, ac similitudine quadam & parere dicantur, & ferre vterum. Sexus ergo discrimen in animalibus, quæ vitam stabilem viuunt, aut omnino in iis, quæ testa integuntur, nullum omnino est. At in mollibus, & crusta operis mas habetur, & feminina. In pedestribus quoque tum bipedibus, tum quadrupedibus, sexus vterque est: atque etiam in iis, quæ animal per coitum generant, aut ouum, aut vermem. Ceteris igitur in generibus simplici rationis modo, aut est, aut desit: verbi causa, vt in quadrupedibus omnibus, alterum mas, alterum femina est: sic in testa operis, sexus desit discrimen: sed quemadmodum in genere stirpium, alia fructum ferunt, alia sterilem feruntur naturam, ita etiam in iis est. At verò in genere insectorum, & piscium, sunt quæ omnino sexus hoc discrimen alterutram in partem non habeant. Nam anguilla neque mas, neque femina est, neque prolem ex se aliquam potest procreare: sed qui eam capillamentis, & lumbricis quadam similia interdum adnexa sibi gerentem vidisse aiunt, incōsideratē id asserunt, antē, quam aduertant, qua parte illa gerantur. Neque enim aliquid eiusmodi est, quod animal creet, nisi prius generarit ouum: quod in nulla anguilla visum est. Et quæ animal gignunt, suo in vtero foetū continent, non in ventriculo. Ita enim non fecus, quam cibus, concoquerentur: primordia generantur. Quam autem differentiam maris, & feminæ anguillæ notarunt, scilicet alteram caput habere amplius, atque oblongius: alteram, hoc est, feminam, repandis: hæc non maris, ac feminæ differentia est, sed generis. Sunt enim piscium nonnulli epitrageæ, ab hirci sterilitate appellati: quo in genere carini, & balagri ex amnicis annotantur, qui nec ouum, nec semen vllum prolificum vnquam habeant: sed qui solidiores, pinguiorēque in eo genere sunt; iis inrestitum

paruum est, & laus præcipua in pastu. Ad hæc, in testaceis, atque in stirpibus, quod pariat, & generet, est: quod autem maris fungatur officio desit. Sic etiam inter pisces genus passerum est, & rubellionum, & hiatularum: oua enim in iis omnibus reperuntur. Sed in pedestribus sanguineis non ouiparis, maxima ex parte maiores, longiorisque vitæ sunt mares, quam femina: præterquam in genere mullorum: eius enim feminae res & elegantiores. Quæ nativæ dotes maribus euadunt, vt serpentes, phalangia, stelliones, rana, & inter pisces pusilli cartilaginei generis, & pars plurimā gregalium, & genus omne saxatile. Feminas autem piscium maribus esse viuaciores constat, eò quod feminæ vestiores, quam mares capiuntur. Parres superiores, priorēque in quocunq; animalium genere, maribus sunt potiores, validiores, & aptiores. Quæ autem dici possunt inferiores, posteriorēque, eas feminæ habent robustiores, tum in hominibus, tum in ceteris animalibus omnibus, quæ pedestria sunt, atque animal generant. Quod tamen omnino dixerim, femina inuicior, atque infirmior est: pilum etiam habet tenuiorem, quam mas: aut quod vice pili ad proportionem haberi Natura statuerat. Caro quoque humidior est feminæ, quam maris, & genua pleniora, & cura tenuiora: sed pedes elegantiores, videlicet quocunq; in genere hæc partes habentur. Vox itam feminis omnibus tenuior, & acutior, bene excepto: bubus etenim feminis vox grauior, quam maribus est. Partes autem, quas velut arma Natura animalibus dedit, vt dentes, cornua, calcaria, & cetera generis eiusdem, eas certē in nonnullis generibus omnino vt mares habent, sic feminæ non habent: velut generis ceruini, femina cornuum inops, mutilāq; est: & auium nonnullarum, quibus data calcaria sunt, femina omnino iis caret: pari modo, vt suæ feminæ dentibus vacant exertis. At in nonnullis generibus sunt quidem hæc sexus vtriq; sed maribus potiora: vt cornua tauris robustiora, quam vaccis.

ARIST

De sexu

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE HISTO-

RIA ANIMALIVM, LIBER QVINTVS,

Theodoro Gaza Interprete.

Omnium animalium generis partitio.

Cap. I.

X P O S V I partes animalium omnium, tum interiores, tum exteriores: atque etiam de sensibus, de voce, de somno, & quae foeminae, marisve sint, satis iam explicasse existimo.

Restat, ut eorundem generationes persequamur: exorsique item à primis, ordine apto, & commo- do differamus. Sunt porro generationes ani- malium multae, ac variae: partim dissimiles, partim quodam modo similes. Sed cum genera ante, ut res exigit, digesserimus, nunc quoque eodem modo tractare tentemus, praeterquam quod initium tunc ab homine; cum de partibus age- remus, sumendum censuimus: nunc de eo no- uissimè differere placet, quoniam plurima ipse de se afferat explicanda. Ergo ordiendum ab iis est, quae testa integuntur: mox de iis, quae crusta ambit, agendum. Et reliqua deinceps ad hunc modum exportenda sunt, hoc est, mollia, & insecta. Deinde piscium genus duplex, ouiparum dico, atque viuiparum. Tum auium genus. Ad postremum de pedestri dicendum est: quo in genere quae animal generent, quae oua pariant, praetermittenda non sunt. Euenit ut commune

Animantium generatio multiplex.

animalia cum stirpibus habeant, quod alia femine, alia sponte Naturae oriuntur. Ut enim stirpes aut femine stirpium aliarum proueniunt, aut sponte erumpunt, primordio quodam contra- cto ad ortum idoneo, quarum aliae ex terra ali- mentum sibi hauriunt, aliae in stirpibus aliis & nasci, & auferri solent, ut in libris de stirpibus siue plantis exposuimus: sic animalia nasci alia ex animalibus solent per formae cognationem, alia sponte, nullo cognationis femine antecede- dente, creantur. Quorum alia humo, aut stirpe putrescente consistunt, ut complura insecta ge- nerantur: alia in animalibus ipsis, excremen- tisque partium gignuntur. Quae igitur nisi sui cognati femine nunquam procreentur, iis omni- bus ortus per coitum est, dummodo sexus di- scrimen id habeant, quod marem, ac foeminam describere potest. Nam in piscium genere, non- nulla nec mares, nec foeminae gignuntur: quae licet genus idem cum aliis sortiantur, tamen spe- cie differunt. Quaedam etiam sui generis omni- no consistunt. Nec desunt quae mare vidua, sexu vno foemineo formantur: quae peripede, ut aues, pariunt, quae vento oua concipiunt: quibus ab

argumento conceptus, nomen hypenemia, quasi subuentanea inditum est. Verum ea, quae aues concipiunt, omnia sunt infaecunda. Ita enim eo- rum natura nihil ultra ouum creare potest, nisi quo alio modo maris opera contingat. Sed de his diligentius post differemus. Piscium vero nonnullis cum spontanea ediderint oua, euenit ut ex iis animal progeneretur. Sed alia ex se ipsa id faciunt, alia non sine opera maris: ut de his quo- que sequenti disputatione commentabimur pla- nius. Simile enim ferè & in genere auium exi- stit. Quae autem per se, vel in animali, vel in ter- ra, vel in stirpe, vel etiam in eorum ipsorum par- tibus creantur, eademque maris, ac foeminae se- xu distincta sunt, iis coeuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil amplius gigni possit: verbi gratia, coitu pediculorum, lèdes dictae pro- creantur: muscarum, vermiculi: pulicum, genus vermiculorum oui speciem referens, ex quibus nec ea, quae generantur, proueniunt, nec aliud vl- lum animal, sed id, quod sunt, sordes tantum persistunt. Primum igitur de iis quae solent coire, dicendum est: mox de ceteris ex ordine, quae vel singulatim, vel ex communi accidunt ratio- ne, exponemus.

Quomodo quaeque animalia generantur coeant.

Cap. II.

Oritus nec similes omnium sunt, nec si- milem in modum aguntur. Quae enim ex sanguine pedestria viuipara sunt, eorum omnibus masculis datu quidè est membrum ad officium generationis aptum. Verum non omnia simili modo coniunguntur: sed quae retrò vrinam mittunt, auersa coeunt, ut leo- nes, lepores, lynces: leporum etiam foemina se- penumero marem prior superuenit. Ceterorum magna ex parte modus coeundi idem est. Plurimè enim quadrupes more coeunt iusto, foeminam scilicet mare supergrediente. Genus quoque auium omne eodem illo ac simplici more coniungitur. Differentias autem vel in auibibus has annotamus, ut aliae foemina confidente humi, mare superue- niente coeant, ut gallinae: aliae non confidente foemina, sed stante, ut grues. Et quae ita coeunt, rem quam celerrimè peragunt: mas enim super- siliens citò, ut passer, perficit. Quadrupedum vrsae demissis cruribus, quemadmodum cetera, quae pedibus innitendo exercent Venere, ad- mota parte maris supina, ad dorsum foeminae coeunt. Herinaceis coitus erectis partibus, supi- nis

nis haerentibus sibi aduersis. Inter ea, quae ani- mal generant, augenturque magnitudine insigni, nec ceruæ mares suos patiuntur, nisi raro: nec vac- cae tauros, propter rigorem genitalis, nimiamque rentiginem, sed clunibus subsidentibus semen recipiunt genitale. Sic in ceruis mansuetis fieri visum est. Lupi eodem coeunt modo, quo canes. Feles non parte posteriore se iungunt, sed mas- stat, foemina subiacer. Sunt porro in eo genere foemina ipsa natura libidinosa, & salaces itaque mares ad coitum ipsae frequentes alliciunt, inui- tant, cogunt: puniunt etiam, nisi pareant. Came- li sedente foemina coeunt, nec auersi, sed comple- stente mare, ut ceterae quadrupes agunt, & coi- tum toto die exercent. Petunt recessum solitu- dines, cum libet coire, nec aliquis eò potest tu- rò accedere, praeterquam pastor armenti. Geni- tale camelis neruo ita constat, ut vel ex eo con- fici possit, quo arcus fidissimè intendatur. Ele- phanti etiam solitudines petunt coiri: sed pre- cipue secus flumina, & quae pasci consueverunt. Subdit foemina, clunibusque submissis insitit pe- dibus, ac innititur. Mas superueniens comprimit, atque ita munere Venereofungitur. Vituli mari- ni modo animalium retrò mingentium coeunt, & diu ligati in coitu coharent, ut canes. Genitale iis maribus grande est.

Quomodo quadrupeda ouipara coeant.

Cap. III.

Vineriam pedestrium quadrupes, quae oua pariunt, eodem coeunt mo- do, quo ea, quae animal generant, mare superueniente: ut testudo tam a- quarilis, quam terrestris. Habent verò in quod meatus cotingant, & quo per coitum adharent, ut rana, & paltinaca, & reliqua generis eiusdem.

De coitu eorum, quae pedibus carent longoque sunt corpore, id est, serpentium.

Cap. IIII.

Vae autem pedibus carent, & longo sunt corpore, ut serpentes, ut murene, iis coitus circumplexu mutuo supina- rum partium agitur. Et quidem ser- pentes ita circumuolutae sibi ipsae coharent, ut vnus serpentis bicipitis corpus, totum esse vi- deatur. Hoc eodem modo lacertarum etiam ge- nus complexu simili coit.

De coitu piscium.

Cap. V.

Pisces omnes, exceptis planis cartila- ginei generis, admotis inuicem par- tibus supinis copulatur. Plani autem eius generis, iidemque habentes cau- dam, ut raia, paltinaca, & reliqua huiuscemodi, non solum admotis supinis, sed etiam tergo fo- minarum supinis marium superpositis, modò cauda impedimento nullo ob crassitudinem sit, coeunt. At squatinae, & quibuscumque plenior cau- da est, his attritu mutuo tantum partium supina- rum coitus agitur. Sunt qui se vidisse cõfirmant, nonnulla ex cartilagineis auersa modo canu ter- restrium cohærere. Foemina in omni cartilagi- neo genere maior, quam mas est, quod idem fe- rè vel in ceteris generibus piscium esse constat.

Cartilaginea verò, praeter ea, quae enumerauimus, sunt bos, lamia, aquila, torpedò, rana, omnè- que genus mustelorum. Sed omnia cartilaginea hunc in modum coire apertius notatum à pluri- bus est: morantur enim in coeundo diutius om- nia, quae animal generant, quam quae oua. Del- phinis quoque, omnique cetario generi hic idem modus est coeundi: planis enim admotis parti- bus agunt: nec parum, multumve temporis, sed mediocre in coitu ipso consumunt. Differunt nonnulli mares cartilaginei generis à suis femi- nis, eò quòd maribus hinc quaedam circa excre- menti ostium pendunt, quibus foeminae careant, ut perspici in genere mustelorum potest, in his enim, quod dixi, omnibus est. Testes igitur nec pisces habent, nec vllum aliud genus, quod careat pedibus: sed binos meatus, tum serpentes, tum etiam pisces masculi continent, qui fertifi- co femine, cum coeundi est tempus, implentur, & lacteum omnes emittunt humorem. Colli- gunt hi sese in vnum caput, quemadmodum in auium genere vnitur quod subeat. Continent enim aues intus suos testes, ac cetera animalia, quae & pedes habent, & oua pariunt. Hoc ergo inferitur, atque in locos, & receptaculum tendit foeminaru. Pedestribus viuiparis idem meatus foris extat, & feminis, & excrementiij hu- moris. Alter intus meatus ducitur, ut dixi, cum partium differentias explicarem. Sed quibus ves- fica deest, iis idem meatus sicco etiam excremen- to pertinet foris: intusque alter iuxta habetur. Quae quidem similiter tam in foeminis eorum, quam in maribus sunt. Carent enim vesica, praeter testudines, quarum foeminae singularem ha- bent meatus, quamquam vesicam obrineant. Sed testudo in eorum, quae oua pariunt, genere est. Piscium oua parientium coitus minus patet: quam ob rem complures foeminas prolificum maris vorando impleri crediderunt. Id enim fieri sapius cernitur: nam tempore coitus foemina mares sequentes id faciunt, ventremque eorum suis percutiunt rostris. Quo etiam fit, ut mares semen & celerius fundant, & largius. Tempore autem partus mares foeminas sequentes, quae il- lae oua ediderint, ipsi mordicus vorant: pisces ve- rò ex iis, quae remanserint, oriuntur. Circa Phœ- nicem pisces vel mutuo sexuum aspectu capi ac- cepimus: mugiles enim mares à piscatore subdu- cuntur, quorum aspectu foeminae congregantur, atque ita obreuntur: versaque vice mares ca- piuntur subductis foeminis. Sed deuoratio illa feminis genitalis, quia sapius cernitur, argumen- tum coitus talis ementitur. Faciunt hoc idem quadrupes quoque. Tempore enim coitus non- nihil humoris suo genitali, tum mares, tum etiam foeminae emittunt, atque admotis ad genitalia naribus odorantur. Perdices, si aduersa maribus steterint, ventusque inde afflet vbi mares stant, concipiunt, & maritantur. Plerumque etiam vo- cipiunt.

Testibus care- re quibus desunt pedes.

Quomodo perdices con- cipiunt.

At verò piscium ouiparorum coitus rarè cernitur, quoniam congressionem quam primùm digressio sequatur: fieri tamen ita eorum coitum, visum est.

De coitu mollis generis piscium. Cap. VI.

Mollia, vt polypi, sarpia, lolligines, modo eodem omnia coeunt: oribus enim inuicem admotis, complexaque mutuo brachiorum libidine explent. Ergo polyphis coitus, cum alter capite vulgò appellato in terram verso, nitibundoque, explicat, porrigitque sua brachia, alter superuenit, passisque brachii singulis ad singula subiacentis acetabulorum conceptum mutuo adhærescit. Marem etiam nonnulli aiunt gerere, quod genitalis speciem referat suo brachio, in quo duo amplissima acetabula habentur. Neruo id quasi constare porrectum ad medium vsque brachium confirmant, totumque nari fœminæ annecti. Sepiæ, ac lolligines ora applicantes, & brachia inter se componentes, natantésque, in aduersum coeunt. Narem etiam dictam in narem inferunt. Natus alteri rorsum, alteri anteuersus in os agitur. Pariunt ea sui corporis parte, quæ fistula dicitur, quæ & coire eas nonnulli arbitrantur.

De coitu piscium crusta operorum. Cap. VII.

Enera crusta operata, vt locusta, gammari, squilla, & huiusmodi reliqua, more quadrupedum retro mingentiù coeunt, scilicet vt fœmina caudam supinam exponat, mas suam superponat, & applicet. Coire solent ineunte vere iuxta terram. Iam enim coitus omnium id genus exploratus est. Interdum etiam cum sicus maturescunt, coire incipiunt. Hoc eodem modo gammari quoque, & squilla coeunt. Cancri parte priore copulantur, sua opercula loculosa illa, rugosaque; mutua confectione componentes. Primùm cancer minor ab auerso superuenire solet, tum maior, vbi ille superuenierit, vertit se in latus. Nulla re differt fœmina à mare, nisi quod operculum applicat ilud amplius, & distantiùs, & hirsutius fœminæ gerant, in quo oua pariunt, & quæ egerunt excrementum. Membrum autè, quod mas in fœminam inserat, nullum omnino habetur.

De coitu insectorum, quòve tempore Venereus stimulus magis animalia quoque excitet. Cap. VIII.

Insecta auersa coeunt: deinde quod minus est, superuenit maius, hoc est, mas fœminam. Nec mas in fœminam genitale vllum inserit membrum more animalium cæterorum: sed fœmina sursum in maris receptum, caudæ vltimum suæ meatum quandam produens respicit: qui in nonnullis maior, quam proportionè totius corporis esse videtur, cum ipsa parua admodum sint. Sed sunt etiam, in quibus minus inconueniens æstimetur. Planum hoc fuerit, si muscas coitu Venereo copulatas diuiseris. Tardo etiam, quæ coiuerint, sciunguntur digressu: diu nanque eorum copula-

tio durat: quod in iis, quæ in nostro cõspectu versantur, facillè patet: verbi causa, in muscis, in scarabeis. Omnia enim ad hunc modum coeunt, videlicet musca, scarabei, verticilla, phalangia, & si quid aliud generis eiusdem coire solet. Phalangius, quæ texunt, coitus agitur hoc modo: Cùm fœmina deductam araneam traxerit, mas eandem mutuo trahit: quod vbi sapius fecerint, coeunt, & auersis clunibus copulantur: nam propter alium orbiculatam modus hic coniungendi iis congruit. Coitum omnium animalium fieri ad hunc modum apertum est. Tempora autem coitus descripta, & ætates certas ad Venereum generis animalium Natura fixit, & statuit. Ergo plurimorum animantium natura vult quidem Veneream per id tempus, cum hyemis cessante fauitia, ætatis clementia oritur: quod sanè tempus veris est, quo plurima & volatilia, & pedestria, & natantia ad coitum excitantur. Sed sunt quæ per autumnum etiam, & hyemem coeant, atque pariant, vt nonnulla cum aquatiliis, eum volucrum genera. Homini maximè temporibus omnibus oportunitas coitus est: atque etiam alia plurima pedestris generis, quæ cum homine vitæ, coitum nullo tempore aspernantur, videlicet propter teporem, & pabuli vbertatem. Quorum tempus etiam gerendi vteri breue est, vt suis, vt canis, & volucrum, quæ sapius pariunt. Complura etiam educationi suorum partuum consulendo, non nisi commodo tempore coeunt. Stimulatur ad Venereum mas hominum magis tempore hyberno, fœmina æstiuo. Genus autem auium, vt dictum est, parte plurima vere, ac ineunte æstate coit, & parit, excepta alcyone, quæ circa brumam parere solita est. Quam ob rem quoties bruma serena existit, dies alcyonei appellantur, septem ante brumam, & septem à bruma, vt Simonides quoque suo carmine tradidit, vt:

Cum per mensẽ hybernum Iupiter bis septem molitur dies teporis. Clementiam hanc temporis nutricem sacram varix & pictæ alcyonis mortales dixere. Tranquillum verò tantisper tepus efficitur, si ita euenierit, vt bruma austrina Vergiliis Aquilonis fiat. Septem primis diebus nidum conficere auom hæc fertur, reliquis septem parere, educarèque. Dies alcyoneos fieri circa brumam, non semper nostris locis cõtingit: at in Siculo mari penè semper id euenit. Parit alcyon circiter quinque oua.

Quæ animalia semel, quæve pluries, in anno pariunt. Cap. IX.

Ergi, & gauræ saxis maritimis ouabina, ternave pariunt: sed gauræ æstate, mergi à bruma ineunte Vere: & incubant cæterarum auium more, sed neutra earum auium conditur. Omnium rarissimum vidisse alcyonem est: ferè enim circa Vergiliarum occasum, brumamque ipsam apparet: & vbi primùm per portum non plus quam nauem circumuolat, statim abit, vt nusquam prætereà videatur; quomodo Stesichorum quoque eius meminisse, notum est. Luscinia etiam parit æstate

æstate quinque, aut sex oua. Conditur ab autumnò vsque ad vernos dies. Insecta hyberno quoque tempore coeunt, & serenis, aut trinitisque diebus nascuntur ea, quæ se abdere non solent, vt musca, formica. Semel anno magna pars syluestrium animalium parit, quæ scilicet non, vt lepores, superstant. Pisces plurimi etiam semel pariunt: vt ij, quos susaneos, ex argumento cognominant, quia futim retibus capiuntur, vt thunnus, limaria, mugiles (surtia, monedula, chromes, passeris, & reliqua generis eiusdem, excepto luppo, huic enim soli ex eo genere partus bis anno exercetur: sed posterior infirmior est. Sarda quoque, & saxatiles bis, excepto mullo: hic enim solus ter parit, quod ex fœtu ipso, statimque intelligitur. Ter enim aliquibus in locis partus apparet. Scorpio bis, & fargus Vere, ac autumnò: Salpa semel autumnò. Thunna etiam semel: sed quoniam partem præmaturè, partem serò producat, hinc fœtificare bis creditur. Edit primam partem circa mensẽ Decembrem à bruma, alteram Vere. Differt mas thunnus à fœmina, eò quod fœmine pinnulla iuncta sub ventre est, amphareus nuncupata, quæ mari deest.

Quoties, quibusve anni temporibus cartilaginea pariunt. Cap. X.

Artilagineorum squatina vna bis parit: nam & incipiente autumnò, & circa Vergiliarum occasum: sed per autumnum feliciùs. Singulis verò fœturis partus septeni, aut octoni proueniunt. Nonnulli ex mustelorum genere bis mensẽ putantur parere, videlicet qui stellati appellantur, quod ideo videretur, quia oua eorum non simul perficiuntur. Non desunt quæ omnibus anni temporibus pariunt, vt muræna: cuius partus & numerosior est. Er quæ prodierint ex paruo, celeri incremento adolefcunt, vt & equisels: nam eius etiam partus de minimo in maximum celerimè augetur. Sed muræna omnibus anni temporibus parit, equisels Vere tantum. Murus non idem, quod muræna est: quippe cum muræna sit varia, atque infirmior: murus vnicolor, & robustus, colore laticis arbori similis. Dentes etiam tam intus, quam foris, possidet. Sexus discrimine pèrinde, ac in cæteris volunt, vt alterum mas sit alterum fœmina. Excunt hæc in terram, & sæpe in ea capiuntur. Fit vt pisces omnes celeri incremento perficiantur: sed præcipuè graculus inter minora. Solet hic parere iuxta litora, algosis, densisque locis. Cernua etiam breui ex paruo insignem magnitudinem accipit. Limaria, ac thunni in ponto pariunt: nec vsquam alibi. Mugiles, aurata, lupi, locis iis maximè edunt, quæ flumina excunt. Orcinæ, scorpiones, & multa alia genera in alto fœtificant.

Quibus mensibus pisces pariunt, maiori ex parte. Cap. XI.

Parunt pisces plurima sui parte mensibus histribus, Martio, Aprili, Maio: autumnò pauci, vt salpa, fargus, & nonnulla alia generis eiusdem, pau-

Id ante æquinoctium. Adde iis torpedinem, & squatinam. Sunt certè quæ vel per hyemem, æstatemve, suos edant partus, vt dictum est. Per hyemem lupus, mugilis, acus, per æstatem mensẽ lunio thunna circa solstitium parit. Hæc folliculo quiddam simile, in quo oua exigua, multaque constunt. Spargi etiam per æstatem pariunt, mugilum labeones, fargones, mucones, capitones, grauescere verò mensẽ Decembri incipiunt, geruntque diebus tricenis. Mugiles aliquos nõ coit, sed limo, arenave nasci constat. Conceptus igitur piscium magna ex parte verno agitur tempore: sed tamè, quod dictum est, & æstate, & autumnò, & hyeme, nonnulla coitu implentur. Verùm nec pariter omnibus, aut simpliciter, aut generatim id euenit: nec plurimæ parti, vt verno tempore. Nec verò cæteris illis temporibus tam numerofo partu fœtificatur, quam Vere. Denique latere non decet, vt stirpium, & quadrupedum animantium generi plurimùm interessè ex regione, non solum ad ceteram corporis felicitatem, sed etiam ad coitum, partumque amplioremsic in piscium quoque ratione locis ipsis discrimen plurimum oritur, non ad magnitudinem tantum, habitumque vegetiorem, verum ad coitum etiam & partum, vt eadem alibi pluries generent, alibi minùs.

Molle genus piscium verno tempore parere, scipiam verò omnibus anni temporibus. Cap. XII.

Mollia quoque verno tempore pariunt, & sepia in primis. Parit hæc omnibus anni temporibus, perseveratque in edendo ouorum numero dies quindecim. Quoties autem ediderit, mas è vestigio sequens, attramentum ouis superinfundit, atque ita efficitur vt solidescant. Incedere coniugatim solent. Mas varius magis, quam fœmina, dorsaque atriore est. Polypus hyberno tempore coit, verno parit: later circiter menses duos. Ouum veluti cirrum edit, fructui populi alba simile. Perquam fecundum hoc animal est: nam de eo quod ediderit, copia innumera prouenit. Discrepat mas à fœmina, eò quod capite est productiore, & quod genitale piscatores appellant, albidum suo in brachio continet. Fouet polypus oua, quæ ediderit: quam ob rem deterrimè tantisper efficiuntur: haud enim in partum prodire patiuntur. Quinetiam purpuræ Vere generantur, & buccina hyeme abeunte. Genus denique omne, quod testa operitur, verno, autumnalique tempore habere cernuntur ea, quæ oua appellant, exceptis echinis cibo idoneis: quippe quibus est per ea tempora præcipuè vbertas ouorum est, tamen nullo tempore committitur, vt ouis omnino careant: sed maximè pleniluniis, diebusque tepidis restituuntur, redduntque pleniore, præterquam ij, quos Pyraus fert Euripus: nam illi hybernis mensibus meliores sunt, parui quidem, sed pleni ouorum. Ad hæc vmbilici pariter omnes, hoc eodem tempore sua oua habere visuntur.

Tæperies regionis quid in animalibus possit.

De avium fetura, & quoties, quibusve anni temporibus hirundo, merula, columba, & gallina pariant.

Cap. XIII.

Vium sylvestres, ut dixi, semel magna ex parte coeunt, atque pariunt. Verum hirundo bis parit, & merula: sed eius primi partus intereunt frigore hyberno: omnium namque avium prima hæc parit: posteriorem autem partum educat, & feliciter ducit ad finem. At verò quæ aut vrbana sunt, aut traduci possunt ad mores mitiores, hæc sæpius generant, ut columba, quæ tota æstate sætant. Gallina etiã incunt, & pariunt omnibus anni temporibus, exceptis brumalibus diebus. Columbaeci verò generis plures species sunt: est enim livia dicta à liore, ducitur certe à colūba genus, quippe quæ minor, quàm columba sit, & minus patiens mansuere. Licet etiam plumis, & penæ nigricat, & pedibus rubidis, scabrosisque est: quas ob res nullus id genus cellare alit. Maximo inter hæc generis locum vinago obrinet, paulò maior, quàm columba est. Minimum ex iis turtur est. Pariunt columbae omnibus anni temporibus, pullisque educant, si locum apricum habeant, & cibum: sin minus, æstate tantummodo sætant. Sed proles præstantior vere, quàm autumno est: deterrima æstate, & omnino tempore calidior.

Colibaceti genus multiplex.

Cellare, id est, in cella.

De fetura viviparorum animalium, & quo ætatis tempore incipiat, quòve desinat.

Cap. XIII.

Etate etiam differunt ad coitum animalia: primum enim magnæ eorum pariti semen non simul incipit & excerni, & posse generare: sed vis illa prolifica potest accedit. Nouellorum enim in omnibus animalium generibus, prima emissio feminis, aut infœcanda est, aut, si fecunda sit, imbecilliora tantum generat, & pauciora. Quod potissimum in hominum, & quadrupedum animaligenentium genere, atque etiã avium patet: alterum enim prolem paucioram procreat, alterum ova edit pauciora. Aetas verò accommodata ad coitum quæque suo in genere plurima ex parte ferè tempus idem fortitur: nisi quid præmaturet, & aut aliquam ob rem monstruosam, aut ex detrimento naturæ, & vitio anticipet. Res igitur homini innotescit, tum vocis mutatione, tum etiam testium, non magnitudine tantum, verum etiam specie, quemadmodum mammis etiam declaratur: sed præcipuè ortu pilorum pubis. Semen autem ferè incipit circiter annos his septem: sed vim genitalem recipit circa annos ter septem. Carteris animalibus de negata pubertas est. Aliis enim nulli omnino dari sunt pilis, aliis supina in parte nulli, aut pauciores, quàm in prona. At vocem immutari nonnullis apertum est. Aliis partes corporis aliæ quædam

Quibus signis intelligatur hominem ad venerem maturum.

significat semen iam initium, virisque prolificas sibi trahere. Vox feminae magna ex parte acutior, & iunioribus, quàm vetustioribus, acutior est. Nam ceruini etiam generis mares vocem grauiorem, quàm feminae mittunt. Vox autem maribus in hoc genere, cum tempus coeundi est: feminis autem cum moterint. Breuis vox feminae est, maris productior, cantibus item senescentibus vox grauior redditur. Equorum etiam voces differre palam est, femina enim simul ac nata sunt, voce exiguam mittunt, ac tenuem: mares exiguam quidem & ipsi, sed pleniorum tamen, & grauiorem, quàm feminae, & in diuis maiorum reddunt. Bimus cum est, atque inire incipit, vocem magnam, grauioribus mas mittit: femina maiorem, quàm antè, & clariorem vsque ad vigesimum ætatis annum magna ex parte: sed ab hoc tempore imbecilliorum tam mares quàm feminae reddunt. Magna igitur ex parte, ut dixi, vox marium, feminarumque differet, eò quod mares grauius sonant quàm feminae, quorum scilicet vox aliqua cum productione emittitur. Verum non in omnium animalium genere ita agitur. Sunt enim in quibus è contrario fit, ut in bubus. Nam bouum femina grauiorem, quàm mas, agit vocem: & vitulis grauior, quàm adultis, perfectisque: quæ ob rem his castratis vox è contrario mutatur: transeunt enim quæ castrantur in feminam. Tempora autem coitus ad hunc modum per ætates Natura suis animalibus præstitit. Oves & capræ anniculae coeunt, atque verum ferunt: sed capræ potius. Mares quoque in iis generibus eodem illo tempore inuentis: sed proles differet, quatenus præstantior ea est, quàm senescentes mares & feminae procrearint. Sues tum mares, tum feminae coire incipiunt mensè suæ ætatis octauo: quanquam mas antè, quàm sit anniculus, prolem generat vitiosam: femina annicula parit: sic enim tempus gerendi vteri exigit. Sed non omnibus locis eadem ætatis ratio est, ut dixi: iam enim sues, nonnullæ quæ tam mares, quàm feminae quarto coeunt mensè: sexto tamen ita, ut vel progenerare & educare possint. Nonnullæ quæ apri mensè decimo inire incipiunt. Valent ij coitu ad triennium. Cines tam mares, quàm feminae anniculi, magna quidem ex parte coeunt: sed nonnullæ vel mensè octauo: quod magis feminae euenit, quàm mari. Gerit verum diebus sexaginta & vno, aut duobus, aut ad summum tribus: nec minus quàm sexaginta diebus. Quod si quid celerius prodierit, educari, ac perfici nequit. Cum peperit, rursum sexto post mensè, nec prius coitu impletur. Equus inire tam mas, quàm femina incipit biennis, ita ut valeat procreare. Proles tamen per id, tempus minor, & imbecillior est. At verò (quod ex more plurimo agitur) in trimatu coeunt, & proficiunt (subinde in generando, ut proles præstantior adusque annos viginti procreetur. Coeunt mares ad annos tricenos ternos, feminae ad quadragenos: ita ut per totam ferè vitam coitum equis seruari eueniat. Viuit enim magna ex parte mas annos circiter quinque & triginta, femina plus quàm quadraginta. Tam & quinque & sexaginta annos vixisse equum proditum est. Asinus tam

Quædam hominum prole...

Purpurarum generatio...

Quædam...

mas, quàm femina mensè tricesimo coit: sed magna ex parte nequeunt generare: verum in bimatu, aut trimatu, & semelle. Sed iam vel anniculam ventrem gessisse asellam aiunt, ita ut quod pepererat, educari, ac perfici potuerit. Bos etiam annicula peperit, ut educari, augerique quantum genus exigeret, licuerit. Primordia generationis horum animalium ita se habere perpensum est. Homo mas, ad annum vsque septuagesimum, videlicet termino ultimo potest generare: femina vsque ad quinquagesimum, verum id rarò. Paucis enim proles in eo ætatis tempore procreata est. Sed magna ex parte maribus quintus & sexagesimus annus finis prognerandi est: feminis, quintus & quadagesimus. Oves parere vsque ad annum octauum possunt: & si bene curentur, vel in vndecimum facultas pariendi protrahitur. Et quidem fieri potest, ut etiam per totam ferè vitam coeant tam mares, quàm feminae. Hirco pingues minus fecundi sunt: quorum argumento vites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes fructum non ferunt, hircescere rustici dicunt. Verum cura extenuandi adhibita, efficitur ut coeant, atque procreent. Arietes primum vetustiores feminas incunt: nouellas enim minus persequuntur. Pariunt, ut dixi, iuniores pauciora, quàm vetustiores. Apro ad triennium probitas coeundi edurat. Vetustioribus proles deterior gignitur. Nullus enim præterea profectus ei accedit, nulla virium recreatio. Soler inire pabulo satiatius, & cum alteram non subegerit, vel initus breuior agitur, & factus corpore minore creatur. Paucissima sus edit prima portione, viget secunda, nec senescens copia factus deficitur, quanquam lentius coit. Vbi verò quintumdecimum annum nata est, non præterea generat, sed efferatur. Si pinguet, ocyus & iuuenis, & senescens mouetur ad coitum. Si grauida admodum pinguescat, efficitur ut ferè minus habeat lactis. Proles, quod ad ætatem attinet optima est, cum vigent parentes. Quod ad tempora, præstantior quæ hyemis initio gignitur: deterrima, quæ æstate: quippe quæ parua, exilis, & perhumida sit. Mas si pinguet, inire omnibus anni temporibus potest, nec solum interdiu, sed etiam noctu, aut certè matutino potissimum tempore. Senescens autem minus subinde agit, ut dictum est. Sæpe qui vel per ætatem, vel per infirmitatem suæ naturæ nequeant expedite coire, quum femina impotens sustinendi maris fessa clunes demittat, cubantes vnà cum femina coeunt. Concipit præcipuè sus, cum præ libidine gestiente pruriens auriculas flaccidas demittit: aliter semen à vulua respuitur, relapsumque euanescit. Canes non per totam coeunt vitam, sed vsque ad quendam ætatis vigorem: ad annos enim duodecim magna ex parte & coeunt, & implentur. Verum iam aliquibus, tum feminis, tum maribus, vel annum octauum & decimum, atque etiam vigesimum nativitas, facultas non defuit prolifici coitus. Nam iis quoque senectus vim generandi, pariendique ut & cæteris, tollit. Camelus ab aucto vrinam reddit, sed coit quemadmodum dictum iam est.

Tempus coeundi in terra Arabia, mensè Septembris: ferè ventrem mensès duodecim: parit singulos: viuiparum nanque est. Incipit & mas & femina coire in trimatu. Femina post partum vno interpolito anno coit. Elephante femina incipit coire anno aut duodecimo, cum celerrimè: aut quinto decimo, cum lentissimè. Mas quinque, aut sex annos natus, superuenit inuente Vere: coitum triennio interpolito repetit. Quam grauidam reddidit, eandem præterea tangere nunquam paritur. Vterum biennio gerit: parit singulos: viuiparum nanque est. Fœtum magnitudine bimæstris, aut trimestris vituli edit. Coitum animalium, quæ non nisi coeundo prognerent, ad hunc modum habere se, intelligimus.

De iis, quæ silicea integuntur testa, quæ coitus omnino expertes sunt.

Cap. xv.

Ox de generatione eorum, quæ vel coeant, vel non coeant, commentabimur: & primum de iis, quæ siliceo tegmine operiuntur: hoc enim vnum ferè genus totum experts coitus est. Purpuræ verno tempore eundem in locum sese colligentes condunt, quam fauaginem nominant, quæ velut fauus est apum: verum non ita elegans: sed quasi è putaminibus cicorum alborum, multa inter se composita, struem vnã suã cohesionem coagmentarint. Nullum iis patet foramen: neque ex iis purpuræ enascuntur, sed cum purpuræ, tum etiam reliqua testis inclusa, è limo ferè, & materia putrescente oriuntur. Illa verò coagmentatio fauo similis, tanquam purpurarum purgamentum, tam iis, quàm buccinis euenit: generatio. nam buccinis quoque fauificare in more est. Itaque ne ea quidem, quæ ex testaceis fauos saluant, alio modo, quàm cætera testis inclusa generantur. Verum melius, atque vberius quoties præfunt, quæ eiusdem sunt generis. Emitunt enim, cum suos ordiuntur fauos, mucorem quendam, ex quo putaminea cellula illæ consistunt. Hæc ergo rupta, diffusaque omnia humorem, quem continebant, in terram dimittunt: mox eo, quo effuderint loco, gignuntur purpuræ, exordio admodum exiguo consistentes, quas sibi annexas gerunt, quæ grandes capiuntur. Nonnullæ etiam forma nondum distincta cernuntur, si fortè prius, quàm pepererint, capiuntur. Fœtus interdum per crates, & regetes, nõ qualibet elidunt, sed congregatæ eodem, ut facere in mari solent. Itaque per angustiam, veluti vix specie fœtus conformatur. Genera purpurarum plura, & nonnullæ magnitudine augentur insigni, ut quæ ad Sigæum, & Lectum Idæ promontoria gignuntur. Aliæ parua, ut quæ Euripus fert, & Caria, Pelagiæ magna, scabræque sunt, quarum flos magna ex parte niger: sed nonnullis rubidus pusillum. Nonnullas ex magnis, vel ad pretium minè euadere nouimus. Parua ad litora, & oras reperitur flore rubro. Partes item Aguiæ

Purpurarum generatio...

ὄπρῃ ἐτυχῶν.

lonia nigra, Austrina rubra magna ex parte ferunt. Capiuntur tempore verno, cum fauos ex-
 riant. Cuniculae tempore nulla ferre capiuntur:
 non enim tantisper pascuntur, sed se abscondunt,
 & latent. Florem suam inter papauer dictu, & col-
 lum continent, rextu spissiore, aspectu veluti me-
 branae candidantis, quam detrahunt. Tingit haec
 pressa, & inficit manum. Pertinet eadem suo situ,
 p'inde ut vena, idq; flos ille celeberrimatur: re-
 liquum contextus quali alumen est. Cum fauificat
 purpure, tunc deterrimum habent florem. Paruas
 tudent cum testis: non enim detrahere facile est.
 Maiorum florem testa ablata detrahunt: quam ob
 rem euenit, ut collum a papauere separetur. Flos
 enim positus inter haec est, supra eam partem, qua
 ventrem appellant. Itaq; detracto flore diuidatur
 partes ista, necesse est. Dant operam ut vna fran-
 gantur: nam si prius, quam tregoris, expirant,
 florem omnem cum vna euouunt. Quapropter
 solent eas asseruare in nasis, dum ipsa se colligunt,
 atque requiescant. Veteres nassam esca ad-
 iunctam demittere non solebant: itaque saepe
 accidebat, ut purpura iam extracta decideret. At
 homines nostrae aetatis adiungunt nassas, ne si de-
 cidat, absoluatur. Quod tunc potissimum eue-
 nit, cum plena est. Nam si inanis sit, difficile se
 euellere potest: haec propria eueniunt purpuris.
 Buccinis etiam modus idem gignendi, qui purpu-
 ris, tempusq; idem est: operculum item oris idem
 tam huic utriusque generi adhaeret natium, quam
 carteris turbinatis omnibus. Pisci quoque exer-
 ta lingua appellata sub illo operculo solent.
 Longior digito lingua haec purpuris est, qua pas-
 citur: & tum conchulas, tum etiam sui generis
 testam perforare potest. Tempus viuendi & pur-
 puris, & buccinis longum: annos enim circiter
 sex purpurae viuunt, & singulis annis incremen-
 tum earum patet per orbem, quibus totidem quot
 annos habent, testa intorta cuniculatim in cre-
 pidinem desinit. Mituli etiam fauificare soliti
 sunt. Ostreis qua caenum, ibi origo consistit. Con-
 cha, chama, vngues, pectines, locis arenosis sui
 ortus initia capiunt. Pinnae erectae locis areno-
 sis, caenosisque, ex bysso, id est, villo sic lana il-
 la pinnali proueniunt: quae custodem intra se
 continent, aut squillam paruam, aut cancellum:
 quo quidem custode priuatae breui tempore.
 Testacea denique omnia sponte natura in
 limo diuersa, pro differentia limi oriuntur: nam
 in caenoso ostreae, in arenoso concha, & reliqua,
 qua modo enumeaui. Rimis cauernisque saxo-
 rum vertibula generantur, & glandes, & quae per
 summa adhaerent, ut patella, ut natices. Omnia
 id genus, celeri incremento augentur: sed praeci-
 pue purpurae, atque pectines, quippe quae anno
 perfici possint. Cancris colore albedo, corpore
 admodum parui, in nonnullis testa operati gene-
 ris nascuntur, & plurimi quidem in mitulis so-
 liatis: mox in pinnis, quos pinnotheras vocant.
 Quin etiam in pectunculis, atque ostreis. Verum
 nullum conspicuum capiunt incrementum.
 Piscatores caneros eiusmodi nasci confirmant,
 vna cum illis, quorum testam inhabitant. Latent
 aliquandiu in arena pectines, sicut etiam purpu-

Testacea di-
 uersa, pro va-
 rietate limi,
 in quo gi-
 gnuntur.

ra. Nascitur ergo concharum genus quemadmo-
 dum expositum est, sed locis variis: nam alia va-
 dis, alia gurgite, alia duris locis, atque asperis,
 alia arenosis: & alia sedem mutant, alia stabiliter
 degunt. Pinnae, ex iis, quae sedem nunquam muta-
 re solent, radice innituntur. Vngues, & concha
 nulla innitentes radice permanent: euulsa viuere
 praeterea nequeunt pinnae. Quae stella vocatur,
 aded natura calida est, ut omnia contacta proxi-
 mus decoquat. Detrimto etiam summo echimis
 Euripi, Pyrrheni eandem esse confirmant. For-
 ma eius stellis, quae pinguntur, similis est. Quin
 etiam qui pulmones appellantur, sponte proue-
 niunt. Concha, quae pictoribus vsui est, crassitu-
 dine plurimum excedit, & florem illum non in-
 tra testam, sed foris habet. Comperiri id genus
 locis Cariae potissimum nouimus. Cancellus il-
 le concharum hospes, principid ex terra, limo,
 que consistit, mox conchulas ingreditur vacuas
 vbi cum excreuerit, transit in concham amplio-
 rem, videlicet aut naticis, aut turbinis, aut alie-
 nis similis. Saepe etiam parua buccina subit, in-
 gressuque amplio rem illam gerit pari modo, &
 viuunt in domicilio capaciore, rursusque excre-
 scens aliam petit amplio rem.

De vrticis, & spongiarum genere,
 quoue modo gignuntur.

Cap. xvi.

Modus idem gignendi iis etiam est, qua
 nulla testa integuntur, ut vrticis, &
 spongiis, qui testa inclusis: per rimas
 enim, & caernas, & fauces saxorum
 oriuntur. Genus duplex vrticis est: alia enim in-
 nuosis adhaerent, quae nunquam a saxis absoluuntur:
 alia plana, & litora amant, quae suis abluuntur
 sedibus vagantur. Patelle quoque absoluti solent,
 alioque transire. Nasci etiam in cubilibus spon-
 giarum nouimus bestiolam aranei similem, no-
 men pinnothera mutantem. Degit haec intra
 spongiarum cubile, & aperiendo, claudendoque
 pisciculos capit. Aperit ante, quam ingredian-
 tur: claudit, & contrahit, cum ingressi sunt. Ge-
 nus spongiarum triplex statuitur: nam aliae raris,
 aliae spissae, aliae, quas nominant achilleas. Te-
 nuissimum genus id tertium, & spississimum, &
 validissimum est, quod galeis, ocreisque inseri-
 tur: eoque minus ciere strepitum posse notatum
 est. Genus hoc inuentu perquam rarum est. Quae
 autem in genere illo spisso praedurae sunt, atque
 asperae, nomine hirci nuncupantur: quae quidem
 omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lu-
 toque aluntur. Cuius rei argumentum est, quod
 captae, limo refertae omnes cernuntur. Quod
 certè indicat, carteris quoque adhaerentibus, ci-
 bum per ipsum annexum hauriri. Imbecilliores
 propterea sunt spissae, quam raris, quia minus al-
 to radicis hasu innituntur. Sensum etiam spon-
 giis esse aiunt, argumento, quod ad euulcoris ac-
 cessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit.
 Quod idem etiam faciunt, quoties status, & tem-
 pestasq; vrget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt
 qui

qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt.
 Narrant tamen proculdubio bestiolas quasdam
 velut tineas, lumbricosve, & eiusmodi alias con-
 sistere intra spongiis, atque ali: quas & euulsi
 spongiis pisculi saxatiles deuorent, qui vel ra-
 dices absumunt totas, quae inhaerentes saxis re-
 manserint. Si eueniret forte ut spongia abrum-
 parur, residuo item renascitur, & completur. Ma-
 gnitudine amplissima soluta illa, & rara spon-
 giae augentur plurima, quae circa Lyciam sunt.
 Sed mollissima, quae spissae: nam achilleae toro-
 fores iis constant. Omnino quae raris, cranquil-
 lisque insunt gurgitibus, mollissima sunt: status
 enim, ac tempestates, spongiis quoque, ut cartera
 alia, reddunt duriores, & incrementum impe-
 diunt. Quamobrem spongiae Hellesponti spissae,
 ac durae sunt, & omnino, quas mare ultra Ma-
 leam promontorium, citraque fert, differunt in-
 ter se mollitiae, duritiaeque. Nec calorem immo-
 dicum spongiae patiuntur: fit enim eo, ut more
 pullulantium putrescant. Quocirca optima iux-
 ta oras comperiuntur spongiae, si gurgite alto de-
 mersae sunt: commode enim temperant propter
 altitudinem gurgitis. Color illorum, viuusque
 nigricans est. Adhaerent nec parte, nec toto: in-
 ter sunt enim fistulae quaedam inanes: sed pluribus
 passim particulis haerent, & quasi membrana
 extensa subesse radicibus earum videntur: super-
 ne autem carteri meatus concreti propemodum
 latent. At verò quaterni, aut quini patent, per
 quos pasci existimantur. Genus item aliud est,
 quod nomen aplyias inde accepit, quia nunquam
 laeetur, quasi illotarium voces. Habet hoc am-
 pliores illos meatus, sed reliquo toto corpore
 densum est: nihil tamen densus, quam quae ante
 enumeauius genera, quanquam lenius, &
 ex toto pulmoni similis cernitur. Sensum id
 genus habere, diuque viuere inter omnes praeci-
 pue conuenit. Cognosci praeter carteris spongiis eo
 facile potest documento, quod cum illae albicent
 limo subsident, id semper nigrorem ostendit.
 Quod ad spongias, & testatorum generationem
 pertinet, res ita se habet.

De locustis, & earum partus tempore,
 deque careris crusta operis.

Cap. xvii.

Locustae inter crustata, quae per coi-
 tum conceperunt, oua gerunt vtero
 tribus mensibus his, Maio, Iunio, Iu-
 liotum deinde sub alio in rugas de-
 ponunt, qua oua more vermium augentur. Quod
 idem de mollibus etiam, ac de piscibus ouipatis
 intelligitur: ouum enim omnium ita accrescit.
 Fit igitur locustarum ouum arenidum in partes
 octo diductum: singulis enim operimentis, quae
 de latere extant, singula quaedam cartilaginea
 iunguntur, quibus oua adhaerent: totumque quasi
 species vnae consistit: vnumquodque enim illoru
 cartilagineorum in plura scinditur: quae si discre-
 ueris, patet, si aspicias, tantum compositum quid-
 dam apparet. Fiunt maxima, non quae iuxta me-
 atum, sed quae media sita sunt: minimaque nouissi-
 ma continentur. Magnitudo minimis, quanta gra-

nis sicuum est. Nec meatum ipsum vlla contin-
 gunt, sed per medium haerent: vtraque enim ex
 parte, caudam dico, & aluum, bino maxime di-
 stinguunt intervallo: sic enim operimenta quo-
 que disposita sunt. Sed quoniam latera ipsa com-
 plecti satis non possint, addito extremo cuncta
 teguntur, idque velut operculum obturat. Vide-
 tur prorsus locusta cartilagineis illis particulis
 mandare oua, cum enitur, caudam adducens, &
 protinus comprimens, in seclensque sese parere.
 Cartilagineae verò illae appendices per id tempus
 augentur, atque ouorum capaces redduntur. Par-
 tus enim in iis recipitur, ut sepiarum in sarmen-
 tis, & qualibet colluione collocatur. Locustae ad
 hunc pariunt modum: mox vbi ea sui corporis
 parte intra diem maxime vigesimum oua conco-
 xerint, abigunt vniuersa, conglomerataque ita
 in idem, ut & foris congesta appareant. Tum ex
 eo locustae proueniunt intra diem maxime deci-
 mum quintum: & saepe minores, quam ut digiti
 magnitudinem expleant, capiuntur. Excludunt
 igitur oua ante arcturum: abigunt iam concocta,
 atque absoluunt ab arcturo. Squilla gibba vte-
 rum menses circiter quatuor ferunt. Locustae a-
 speris, saxosisque locis proueniunt: gammari le-
 uioribus, ac terrenis. Neutrum genus limosa
 amat: vnde fit, ut gammari apud Hellespontum, &
 circa Thasum gignantur: locustae circa Sigaeum,
 & Athon. Coniectantur loca aspera, limosaue pi-
 scatores oris litoralibus, atque aliis id genus in-
 diciis, quoties capturam in alto libet exercere.
 Litora potius vernis, hybernisque temporibus
 experunt. Conferunt se in altum, aetate videli-
 cet, cum aliis calorem, aliis frigus persequuntur.
 Iis etiam, quas nomine vrsae arctos appellant, idem
 pariendi tempus Natura statuit, quod locustis:
 quocirca per hyemem & vere prius, quam oua
 excludant, cibo laudantur: cum excluderint, de-
 terrima fiunt. Crusta sua & locustae, & cancri,
 tam nuper nati, quam post, exuuntur per ver,
 quemadmodum angues membrana vernationis,
 quam senectutem appellant. Locustis omnibus vi-
 ta diuturnior data est.

De polypo, sepiis, lolligine, ceterisque
 mollibus ouiparis, deque eo-
 rum fetura, & partu.

Cap. xviii.

Mollia copulatione, ac venereo coitu,
 ouum concipiunt candidum, quod in
 dies aredinum, quare illud crustati ge-
 neris, euadit. Edit polypus suum
 ouum, vel in cubilibus, vel in figulino, vel in quo
 alio cauo, simile labruscae florentis racemulis, aut
 fructui arboris populi albae, ut iam dictum est.
 Pendent vtiue per cubile oua tanta fecunditate,
 ut collectis vas impleatur longè amplius,
 quam caput sit, quo continebantur. Polyporum
 itaque ouis diebus post quinquaginta maxime ru-
 ptis, polypuli modo araneorum perquam multi
 exserpunt, quorum natura sigillatim nondum con-
 spicua est, quanquam forma satis tota apparet:
 sed ob exiguitatem, imbecillitatemque copia in-
 terit. Iam nonnulli ad eò spectantur exigui, ut
 dd 4 nulla

Quale ouis,
 & quo loco
 edat polypus

Septia oua. nulla partium consent distindione, quamuis ad tactum moueantur. Oua, quæ septia edunt, magnitudinem myrtorum capiunt, & nigrescunt. Emisso enim atramento parentis infunduntur, atque ita inficiuntur. Cohærent inter se ad speciem racemi cuncta vni obducta cuidam nexui: nec facillè detrahi alterum ab altero potest. Mas enim humorem quendam mucoris mittit, cuius lentore tenaciter oua sibi cohærescunt, ac crescunt. Etiam hæc & cum primùm edita candida sunt, atque exigua, mox atramento perfusa, nigra, maioraque redduntur. Cùmque septiola iam intus constiterit, videlicet tota ex candido oui interno concretescens, tum supra oui membranula proles exit: primùm pars illa interior candida, veluti grando consistit, cùm femina suum atramentum asperferit. Nascitur enim septiola ex eo ipso candicante corpufculo versa in caput, modo animalium ventre annexo. Sed qualifnam sit in his annexus umbilici, nondum exploratum habemus. Constat tamen candidum illud subinde diminui, dum septiola augetur: & ad postremum, vt luteum auibus, sic candidum his aboleri. Primùm oculi grandes in his quoque, pèrinde vt in cæteris apparent. Sit a ouum, b c oculi, d septiola ipsa, e hoc ipsum. Ferunt vterum septia verno tempore. Pariunt intra diem decimumquintum. Mox oua edita crassitudinem acinorum vna minorū, intra diem item decimumquintum capiunt, quibus obruptis septiola excluduntur. Quæ, si quis prius, prole iam perfecta obsiderit oui membranam, stercofulum mittunt, suumque præ metu colorem immutant ex candicante in rubriculum. Sed cùm genus omne crustatum sibi iuncta conueniat oua, itaque foueat, polypus, & septia, & reliqua generis eiusdem, oua, quæ pepererint, absoluta fouent, & præcipuè septia: quippe cuius sæpenumero alueus iuxta terram, dum hoc facit, apparet. Polypus femina modò incubat ouis, modò in ore sui cubilis assidens, brachium super ouis exportrectum tenet. Septia parit iuxta terram inter algas, & arundines, & si quod aggestum tale iniectum sit, vt sarmenta, aut lapides, aut qualibet alia materiei congeries. Et quidem piscatores de industria fascies sarmentorum disponunt. Hæc perlibenter in eis loculantur parit prolixam illam, continentemque seriem ouorum, qualis cirri muliebris species est. Enititur, aluum per interualla reprimens, inspergitque atramentum, interposita quiete: vt pote cùm non nisi cum labore emittat. Lolligines in alto pariunt: consertum iis quoque ouum, quale septius est. Viuendi spatium tam septia, quam lolligini breue: nam exceptis paucis bimatum non complent. Polypis etiam tantundem temporis ad viuendum datum est. Prodeunt è singulari septiarum ouis septiola singulari: quod idem in genere etiam lolliginum fit. Inter lolliginem marem, & femina hoc interest, quod femina intestina continet duo, veluti mammas: quæ si aluo dista insperctes, facillè videris. Mas omnino iis caret. Septia tum hoc idem discrimen habet, tum vero quod mas varijs plus, quam femina est, vt exposui.

Vbi septia pariunt.

De ijs insectorum generibus, quæ aut ex erucis, aut ex vermibus, aut ex simo gignuntur.

Cap. xix.

Nsecti generis mares fœminis esse minores, ac superuentu coire, vixque absolui, dictum iam est. Breui à coitu pariunt, maxima sui parte, quæ solet coire. Vermem autem omnia faciunt, excepto genere quodam papilionum, quod durum quiddam simile cartamo, id est, cnicis femini producit, sed intus fluidum. Vermibus vero ipsi non parte aliqua, sicut in ouis animal creatur, sed totus vermis accrescit, & particulatim discretus formatur in speciem destinati animalis. Procreatur porro infecta, aut ex animalibus generis eiusdem, vt phalangia, & aranci. Ex phalangis, & arancis, vt bruci, locustæ, cicadæ. Aut non ex animalibus, sed sponte: alia ex rore, qui frondibus infudat, videlicet verno tempore, vt natura fert. Sæpe tamen & hyberno, quoties tranquillum, australisque tempus diutius consistit. Item alia ex cæno, aut simo putrescente oriuntur: alia in lignis aut stirpium, aut cæcis: alia in animalium pilis: alia in excrementis, aut iam excretis, aut adhuc intra animalentem contentis, vt quæ tinea, siue lumbrici appellantur, quorum genera tria sunt, latum, teres, & quod ascarida appellatur, ex quo nihil procreari aliud potest. Latum autem illud solum intestino adherens, parit simile cucumeris semini, quo indicio medici genus id lumbrici inesse intelligunt. Nascuntur papilionum ex erucis: erucæ ex virentibus foliis, maximeque ex brassica. Primùm minus quiddam in folio consistit in folio, mox vermiculi inde contrahuntur, & accrescunt, tum intra triduum erucula afformantur: quæ aucta motu cessant, siue que forma immutantur, appellanturque tantisper chrysalides: quasi aurelias dixeris. Duro in recta putamine sunt, ad tactum mobiles, meatibus araneosis obductæ. Non os, non aliud membrum, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto euolant in animalia pennigera, quos papilionem vocamus. Itaque primùm dum erucæ sunt, cibo aluntur, atque excrementum emittunt. At vero cùm in aurelias dictas transferunt, nihil vel gustant, vel excernunt. Hæc eadem generandi ratio cæterorum etiam est, quæ ex vermibus consistant, siue ex coitu animalium vermes, seu sine coitu prodierit. Nam & apum, & crabronū, & vesparum vermes, quandiu recentes sunt, & aluntur, tantisper & sterco emittunt: at cùm formæ liniamenta receperint, sub qua facie nympha appellatur, iam neque cibum præterea capiunt, neque vllum reddunt alui excrementum, sed coerciti, & contracti quiescunt, nec vlllo pacto mouere se patiuntur, vsque dum proles, rupto, quo continebatur, folliculo. Quinetiam superæ, & acia dictæ quibusdam eiusmodi aliis generantur erucis, quæ vident in gressu: parte enim innitentes priore contrahunt sese, adducentes posteriorem, arcuatimque

incedunt. Verùm quæque orta, sibi colorem à sua eruca trahunt. Fit ex quodam verme grandiore, qui veluti cornua gemina protendit, cuique generis est, primùm toto immutato, eruca: deinde quæ bombyx appellatur: ex quo neccybalus, inualidam dixerim, quæ varia formarum successio, in semestri temporis spatio completer. Ex hoc animalis genere bombycia illa mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt. Prima texisse in Co insula, Pamphila Plaris filia dicitur. Eodem modo scarabei tauri gignuntur ex vermibus, qui in liguis aridis nascuntur. Primùm enim vermes ipsi immobiles sunt, mox disrupto putamine id scarabei genus exit. Blattas in alueariis gigni apertum est, quæ & ipsæ pennatæ sunt. Atilus latiusculis quibusdam bestiolis, quæ in fluuijs supernant, enascitur: quam ob rem magna aliorum copia circa aquas, vbi id genus bestiolarum est. Erucis quibusdam corpore piloso, non grandi primùm, cincinnatæ à clunium fulgore nomine indito, sunt non volucres: quibus deinde mutatis, pennigera animalia gignuntur, quos cirros vocant. Calices muliones ex ascaridibus, hoc est, tipulis generantur. Tipula ferè in puteis, & vbiunque aqua se colligit, terrena subsidente concreione, oriuntur. Fit vt principio fax ipsa putrescens colorem candicentem trahat, mox nigricentem, postremò cruentum. Talis cùm fuerit minutissima quadam, & rubra specie algulae prodeunt: quæ ad tempus harentia suæ origini mouentur, deinde abfoluuntur, itaque feruntur per aquam, tipulae nuncupata: tum paucis post diebus erigunt se super aqua duræ, atque immobiles: mox disrupto putamine, culex emergit, ac insidet, donec vel sole, vel flatu moueatur, & volet. Commune omnium vermium est, & eorum, quæ ex vermibus proueniunt, animalium, vt primordium generationis, aut à sole, aut à spiritu præster. Sed copiosius, ac celerius sunt tipulae in aquis, quarum sedimentum varium, ac promiscuum sit, quale in agro Megarico in operis solet misceri: putrescit enim hoc facilius, & autumno quoque verius generatur: minus enim humoris esse tunc accidit. Rediuij gramine oriuntur. Scarabei virides, galleruca iam vocari incipientes, vermibus simo bouis aut iumentum creatis gignuntur. Scarabei pilularij in simo quem voluunt, conduntur per hyemem, paruosque vermiculos pariunt, ex quibus ipsi procreantur. Quinetiam leguminum vermiculis pennata animalia ratione simili prodeunt. Muscæ ex vermiculis simi digesti in partes gignuntur: quam ob rem qui eo funguntur munere, contendunt reliquum simi promiscui discernere: etiam confectum, & concoctumque esse simum confirmant. Principium autem vermiculorum ipsorum exiguum est, quod primùm rubescit, atque ex imobilis quasi hærens adhuc fibris moueri incipit: mox vermiculus immobilis redditur: qui cùm postea motus est, rursus immobilis fit: demum generat muscam, quæ status aut Solis beneficio moueatur. Tabani ex ligno nascuntur. Orsodagna, quas mordellas appellem, ex vermiculis immutatis, qui in brassicæ caule creantur.

Cantharida ex erucis fiet, piri, pini, atque etiam Cantharida: sentis canina oriuntur: sunt enim in his omnibus vermes. Petit genus id animalis fœrida, quoniam ex tali materia constitutum est. Vinarij culices ex vermiculis, qui face vini accescente gignuntur, originem trahunt. Quinetiam in iis, quæ putredinem nullam posse recipere existimantur, nasci animalia nouimus, vt vermes in niue vetustiore, qui hirti sunt pilis, & rubidi, quoniam & ipsa niue vetustate rubescit. Sed in niue mediæ terræ candidi & grandiores inueniuntur. Torpent omnes, ac difficulter mouentur. In Cypro insula, & rariis fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, bestiola in medio igne nascuntur pennatæ, paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent. Emoritur & hoc genus, & illud niuis alumnus, cùm alterum ab igne, alterum à niue dimortum est. Nonnulla corpora esse animalium, quæ igne non absumantur, salamandra claro documento est: quæ, vt aiunt, ignem, inambulans per eum, extinguit. Hypanis fluuius apud Cimmerium Bosphorum sub solstitio defert veluti folliculos acinis maiores, quibus quadrupes volucres erumpunt: quod genus animalis in postmeridianum vsque diei tempus viuunt, & volat: mox descendente Sole macrescit, & languet: deinde occidente emoritur, vita non vltra vnum diem peracta: vnde ephemerum, id est diarium appellatum est. Quæ ex erucis, aut vermibus gignuntur aranea inuoluta, magna ex parte principio exeunt hæc ita.

De Vesparum generatione, & eius tempore: quando etiam insectorum generum a quam plurima pereant.

Cap. xx.

Vesparæ autem ichneumones nuncupata, quæ minores quam cætera sunt, phalangia perimunt, occisæque ferunt in parietinas, aut aliquid tale foramine peritum: deinde illiniunt luto, atque ex iis incubando suum procreant genus. Nonnulla ex iis, quorum pennis crusta superuenit, & ex minutis, quæ nomine carent, nidos sibi è luto paruos, aut ad sepulcra, aut ad parietinas configunt, atque in iis, vermiculos pariunt. Tempus generationis à principio ad finem, maxime ferè parti septenariis ternis describitur, aut quaternis. Culicum & vermiformis generis parti plurimæ ter septeni attributi sunt. Ouiparis quater septeni magna ex parte: septem ex iis ab initu, concretio & consummatio oui vendicat sibi: reliquis tribus septenis incubant: atque excludunt, ea scilicet, quæ suo procreant fœtu: vt araneus, aut aliquid generis eiusdem. Mutationes vero, & transitus in figuras alias, trinis aut quadris diebus, parti maximæ peraguntur: sicut in morbis quoque dies decretorius euenit. Talis insectorum generatio est. Pereunt stratis, contortisque membris, vt senectute genus maiorum animalium moritur. Quæ pennata ex iis sunt, pennis etiam conuulsis autumno ferè moriuntur. Tabani quidem vel aqua intercutè oculorum cæci intereunt.

DE generatione apum varia sententia est. Alij enim eas parere, & coire negant, sed deportare foetura exstant. Nec vnde portent, constat inter omnes: sed alij ex flore cerinthi, alij ex flore arundinis, alij ex flore olea aiunt: argumentumque afferunt, quod cum oliuarum proventus sit largior, tunc plura examina prodeant. Sunt qui fucorum quidem foetura componari ab aliquo ex iis, quæ modò dixi, arbitrentur: sed apum generi ortum præstari à ducibus. Quorum duo sunt genera, alterum fulvum, quod præstantius est: alterum nigrum, magisque varium. Magnitudo iis duplo, quam cæteris frugi apibus, auctior est. Pars à præcincto inferior proportionem scilicet altera ad longitudinem habetur. Vocantur à nonnullis matres, utpote originis auctores. Argumento referunt, quod fucorum foetus editur etiam sine duce, apum nunquam. Aliqui per coitum agi opinantur, marisque esse fucos, feminas verò apes esse contendunt. Cætera in concavis, imisque fauorum proveniunt. Duces subter ad fauum pendentes oriuntur separatim sex, aut septem, contra quam cætera turba foetura, adherentes. Aculeum apes possident, fuci eo carent. Reges, ducisque habent, sed non videntur: quocirca eos carere aculeo nonnulli existimant.

Apum duces.

De apum generibus, & earum ducibus, & eate, deque fauorum constitutione, & Schadonibus, id est, apum sobole.

Enera apum plura: optimum, quæ breves, varia, & in rotunditatem compactiles sunt. Secundum, quæ longæ, & vespis similes. Tertium, qui fur nuncupatur: grandis hic, & alio est ampliore. Quartum, fucus præcipua magnitudine, sed nullo armatus aculeo, & ignavus: quam ob rem alieis aliquid intexunt, quo apes subire possint: fuci autem ut grandiores nequeant. Ducum duo sunt genera, ut dictum iam est. Nec vnus in quoque examine dux tantummodo est, sed plures: peritque ipsum examen, si duces vel non satis habeantur (quod non tam principis desiderio, quam ortus, ut aiunt, ad quem illi necessarij sunt, incidit) vel plures quam satis: distrahunt enim examen. Provenit foetus apum parcius vere ferorino, squalore, rubigine. Augent porro mella siccitates, sobolem imbres. Vnde fit, ut simul oliuæ, & examinum copia sit. Fauos primum conficiunt, mox collocant foetum ore emittentes suo, ut iis placeat, qui censent aliunde proles primordia conueni. Deinde cibi causa mellificant, tam æstate, quam autumno, sed melius mel autumnale est. Construunt fauos à floribus, ceram ex lacryma arborum fingunt, mella ex rore æris, syderum exortu potissimum, & arcus celestis incubitu contrahunt. Omnino ante Vergiliarum exortum mel non fit. Fauos itaque, ut dictum est, floribus

Apum interitus causa.

faciunt: mel autem non ipsas facere apes, sed rorem candentem deferre, argumento est, quod vno aut altero die cellas melle repletas inveniunt apiarij. Item autumno mel, posteaquam detractum est, non reparatur, cum tamen illo etiam tempore flores proveniant. Sublato itaque melle, & cibo aut nullo extante, aut exiguo, repeterent certè apes munus mellis conficiendi, si ex floribus possent accipere. Crassescit autem mel concoctum iam tempore: initio enim ut aqua dilutum est, & primis diebus sine crassitudine cernitur. Quod si exemptum eo tempore sit, crassitudine caret: tum vicelimo maximè die spissatur. Indicium perfectionis in sapore potissimum est: dulcius enim, quod crassius. Colligunt apes ex omnibus, quæ florem calicularum ferunt, atque etiam ex cæteris, in quibus dulcedo est: & lingua susceptum genus id saporis deportant, sine villo fructuum detrimento. Vindemianatur initio caprifici alvei: tunc enim mellationis terminus est. Schadones autem (sobolem dico) optima sunt, cum mellificatur. Aggerunt suis cruribus ceram, atque erithacam. Mel ore enocant in cellas. Foetu posito incubant auium more. Exclusus inde vermiculus, dum parvus est, incet in fauo obliquus: post deinde sua ipse facultate se erigit, cibumque capit: & fauo ita adheret, ut resinari videatur. Foetus apum, & fucorum candidus est: ex quo vermiculi fiunt, qui in colore cernitur fuluo, corpulentia mellis crassioris, magnitudine illico proxima suæ futurae soboli. Nec primum ex eo vermiculus gignitur, sed statim apes, ut aiunt. Quæ autem parte foetus constitutus sit, mel ibi è regione conficitur. Schadones, si foetus oppressus interceptatur, truncata sine penis & cruribus prodeunt. Sed si liberè ad finem generationis venerint, rupta, qua cinguntur, membrana, euolant. Stercus quandiu fit vermibus, emitit: postmodum non, nisi perfectè (ut modò dixi) prodierint. Si quis capita iis demat prius quam pennas habeant, pro pabulo nimirum apibus sunt. Et si fucum ademptis penis in alveum reicias, ipsæ reliquorum pennas erodunt. Vita apum anni sex. Nonnulla etiam septem possunt complere. Quod si examen nouem, aut decem annos durauerit, prosperè actum esse existimatur. Genus quoddam apum in Ponto est candidum valde, quod bis mense mellificet. Apud Themiscyram circa Thermooentem anhem, apes tam in terra, quam in alveis faciunt fauos, qui parum admodum ceræ contineant, & mel crassius reddant. Fauus ipse leuis atque æquabilis est, quem non semper; sed hybernis temporibus tantum construunt. Copia enim in eo tractu est hederæ, quæ hyeme floreat, vnde apes mel capiant. Ad Amisum urbem conuehitur à locis superioribus mel candidum, crassumque maiorem in modum, quod apes faciunt arboribus sine fauo, quale etiam fieri in Ponto cognitum est. Sunt etiam apes, quæ fauos sub terra tripliei ordine faciunt: in quibus mel est, vermibus nullus. Sed nec faui omnes eiusmodi sunt, nec apes ita omnes construunt.

De

CRABRONES, & vespæ, si duce amisso aberrauerint, fauos suæ proli contrahunt, in sublimi & foraminibus: Crabrones in sublimi, vespæ in foraminibus. Sed si habeant ducem, sub terra nidificant. Cellis sexangulis fauos extruunt omnes, ut apes: sed ex materia corticea quadam, & araneosa. Longè tamen lautior fauos crabronum, quam vesparum est. Foetura modo apum intillant ad laterum cellarum faui, & parietibus admovent. Verum non in omnibus cellis inest æqualis foetus, sed aliis iam grandiusculus, ut vel queat volare: aliis in nympha est, aliis adhuc in vermiculo. Excrementum vermicultis tantum, ut & in apum genere est. Manet foetus immobilis, cum in nympha est, & membrana velatur. Paululum melis quantum gutta, in cellis crabronum è regione proli paratur. Schadones huius generis non vere, sed autumno fiunt, & cresunt maximè plenilunio. Harret & foetus, & vermiculus non in imò cella, sed lateri.

De partu nonnullorum ex genere Bombycium.

Nonnulla ex bombycium genere, nidos in acutum exeuntes è luto quasi illitos, vitri specie affigunt lapidi, aut alicui tali, tam crassos, durisque, ut spiculo perforari vix possint. Pariunt in iis, & vermiculos produunt candidos, membrana obuolutos nigra, seorsimque à membrana cerâ in luto faciunt, quæ multò pallidior sit, quam cera apum.

De coitu, & partu Formicarum.

Oeunt & formicæ, & vermiculum pariunt nulli annexum: qui accrescens ex minutulo, & rotundo longiusculus fit, formamque accipit debitam. Ortus eorum verno tempore agitur.

De partu terrestrum Scorpionum.

Vin & scorpiones terrestres vermiculos ouorum specie pariunt complures, & incubant. Mox ut prolem pepererunt, pelluntur ab ea ipsa, sicut & araneis accidit, & interimuntur à suis liberis magno numero: sapius enim vndenos pariunt.

De generibus Araneorum, & eorum partu.

Aranei verò coeunt modo, quo dictum est. Pariunt vermiculos, qui non ex parte, sed toti in aranei formam immutantur: nam & rotundi iam inde à primo ortu proveniunt. Cum pepererint, incubant, & triduo peragunt. Pariunt omnes in tela, sed alij in subtili & breui, alij in crassiore, & alij omnino in sinu orbiculari: alij ita, ut aliquatenus tela obducta proles muniatur. Proles autem si non vniuersa producit: ut tamen quisque eciuit, protinus salit, filumque mittit. Humor similis in vermiculis infrictu percipitur, atque in araneis ipsis recens natis, hoc est crassius, & candidus. Præterea aranei in tela pariunt, cuius dimi-

Scorpiones à capite in

dium applicatum ipsis matribus est, reliquum foris recipit partum: & incubant eadem in telâ, atque viuificant. Phalangij in ree, quod crastum confecerint, pariunt, atque incubant. Cæteris latioribus illis partus minoris numeri est: ac verò phalangis admodum numerosus. Cuiusque ipsa proles increuerit, matrem amplexa contumit, & eicit. Sape etiam patrem si ceperint: adiuvat enim foeminam in cubitu. Pariuntur interdum & recenti eodem vtero. Consummantur aranei, & iusta tibi recipiunt incrementa diebus quater septenis, à partu sui ortus initio ad finem.

De coitu, & partu Locustarum, earumque arate.

Oculæ eodem coeunt modo, quo cætera insecta, scilicet minore superueniente maius. Sunt enim in eo genere mares minores, quam foemina. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac vniuersa, & loco eodem foetum deponunt, ita ut quasi fauos esse videatur. Hinc vermiculi speciem omni gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenit, tanquam membranula ambiuntur: qua diuicta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis foetura hæc est, ut ad tactum lenissimum dilabatur, & pereat. Non summa: teluri partus committitur, sed paulò altius. Hic concoctione peracta exeunt ex illo terreno amiculo parue locustæ, & nigrantes: deinde cute obrupta, maiores statim efficiuntur. Pariunt exitu veris, & statim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoque eodem tempore obeunt. Vere terra emergunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisque. Pariunt enim in rimis sua oua, quæ durant hyeme: in terra ineunte æstate proueniunt ex foetu anni superioris locustæ.

De Brucis, & eorum foetura.

Ari modo & quos brucos appellant, pariunt: & cum pepererint, moriuntur. Intereunt oua eorum aquis autumnalibus, cum nimis incellerint. At sicco autumno largior proventus brucorum est, quoniâ minus oua intereant. Innormis enim esse videtur eorum quidam interitus: quinetiam ortus nulla certa agitur ratione.

De generibus Cicadarum, & earum coitu.

Cicadarum duo sunt genera: alia enim minores, quæ prima prodeunt, & nouissimè pereunt: alia maiores quæ canunt, eademque nouissimè prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuidue, siue minores, siue maiores sunt. Quæ autem non canunt, indiuiduæ constant. Vocantur nonnulli grandiores illas & canentes, argutas: minores, mutas. Sed canere vel in secundo hoc genere possunt paululum, quæ præcinctæ prodierint. Nasci non possunt cicadæ, vbi arbores defunt: quocirca apud Cyrenam nullæ in campo sunt, cum circa oppidum ipsum multæ proveniant. Oleas maximè amant, ut minus vmbrosas.

Loca

Quæ cicadæ non argute, quæque mutæ.

Loca enim frigidiora aspernantur: quam ob rem in opacis nemoribus esse nequeunt. Cocunt tam maiores, quam minores, lupinæ complexu mutuo: mâlque inserit in foeminam, sicut & cætera insecta agunt. Genitale foemina habet rescillum, quo recipit id, quod à mare iniicitur. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes asperitate præacuta, quam parte habent posteriore: quomodo bruci etiam solo eiusmodi pariunt: quapropter in Cyrenensi agro copia est. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum foeturæ excavant. Et in caulibus squilla herba interdum pariunt: sed hic foetus facile in terram dilabitur. Proveniunt largè copia imbrium. Cre scit primò in terra vermiculus: deinde sic ex eo, quæ tetricometra vocatur, parentis nomine: quo tempore gustu suavissimæ sunt, antequam cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimque rupto cortice, prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tetricometram dixi, nigra proinus, & duriuscula, & maiuscula: atque incipiunt canere. Mares utroque in genere canunt: foeminae silent. Et ante coitum mares suaviores sunt: à coitu foeminae, quippe quæ ova candida, gustu habeant grata. Excitatæ cum subuolant, quandam reddunt humorem modo aquæ, quo rustici eas mingere, & excremento non carere, coræque ali asseuerant. Si quis digitum contrahens, ac remittens subinde appropinquet, magis expectant, quam si illico extendat: & quidem transire in digitum alliciuntur: quod enim oculis hebetes sunt, quasi frons aliqua moueatur, digitum ita admotum conscendunt.

De coitu, & generibus Pediculorum, Cimicium, Cimicum, quæve animalium genera hi infestent.

Cap. xxxi.

Pulicem ortus. **C**imices. **P**ediculorum origo. **Q**uæ animæ pediculis infestentur.

Va ex numero insectorum non carne viuunt, sed carnis viua humore aluntur, vt pediculi, pulices, cimices, hæc vocantur: ex quibus nihil præterea nasci potest. Illorum autem generatio talis est: Pulices minima quadam putredine gignuntur, sedemque sui ortus sordes obtinent aridas. Cimices ex humore, qui per summa corporis animalium consistit. Pediculi ex carne: quibus futuris, emergunt ceu pustula quædam sine pure exigua: quas si pungas, pediculi exeunt. Accidit morbus hic nonnullis hominibus præ nimio corporis humore. Et quidem aliquos ea foeditate obiisse proditum est, vt Alcmanem poetam, & Pherecydem Syrii. Quibusdam item morborum generibus copia nascitur pediculorum. Genus pediculi ferum vocatum, est durius eo, quod magna ex parte prouenit, & corpori detrahatur difficilius. Pueris pediculi in capillo magis, yris minus. Omnino foemine magis, quam mares, pediculum sentiunt. Minus laborant eorum capita, quibus pediculus in capillo est. Quin & ex cæteris animalibus complura pediculo infestantur: vt aues, Et phasianæ quidem intereunt, nisi se puluerent, Omnino quibus penna caule constat, iis pediculus gignitur. Nec ea, quibus pilus est, carent eodem, ex-

cepto asino, qui non pediculo tantum, verum etiam rediuo immunit. Boues utrunque id habent. Oues, & capræ rediuos habent, pediculis vacant. Suibus quoddam pediculi genus, grande, ac durum familiare est. Canibus proprium ricinus, qui ab eodem animali nomen cynoraista accepit. Genus autem vnumquodque pediculi ex corpore ipso sui animalis enascitur. Proveniunt largius pediculi mutatione aquarum, quibus lauare se solent ea, quorum natura pediculum parit. In mari etiam pisces hoc malum infestant: verum non in piscibus ipsis, sed limo gignitur simile multipedibus asellis, nisi quod caudam hoc ampliusculam habeat. Genus pediculi marinum simplex, vnumque est, vbi que proueniens: sed maximè in foraminibus, & cauernis. Insecta hæc omnia sunt, & multipeda, & exanguia. Asellus thunno rum sub pinna oritur, specie scorpionis, aranei magnitudine. Maris, quod à Cyrena in Aegyptum panditur, piscis, pediculus nomine circa delphinum est, qui omnium pinguis simus sit pabuli copia, quæ delphini opera suppeditatur.

De genere tincarum, quod in lanis procreatur: deque xylophthoro, quod in lignis: necnon de sicariis culicibus, quos caprificus generat.

Cap. xxxii.

Vineriam alia generantur bestiola, vt dictum est, tum in lanis, & quibusuis lanificio confectis: vt tinea, quæ lanis puluerulentis præcipue oriuntur: atque etiam magis si araneus vna includatur. Si quid enim humoris inest, hic absorbens ampliat siccitatem. Nascitur & in tunicis hoc idem vermiculi genus. Tum verò in cera versuta, vt in ligno, animal gignitur candidum, quod omnium animalium esse minimum existimatur, nomine acari. Necnon alia in chartis, aut iis proximis, quæ in veste, aut scorpionis, sed sine cauda generantur perquam exigua. Omnibus prope dixerim, vel siccis humescensibus, vel humidis siccescentibus, creari animal potest. Nascitur & vermiculus quidam, cui nomen à corrumpendis lignis, xylophthoro, ac si ligniperdi appelles, nullo minus absurdum: caput enim suo putamine exerit varium, pedes in postremo habet, vt alij vermes: reliquum corpus tunica araneosa integitur, suoque tegumento hærentes festucas gerit, ita vt fortè eas, casique sibi contraxisse, dum ambularet, videretur: verum ipsa natura inhaerent tunica: & vt limacibus testa, sic totum id vermiculo huic adheret: nec decidit vnquam, sed euellitur, vt natuum. Quod si hanc eius tunicam detrahas, expirat, parique modo, atque limax, testa detracta hebetescit. Processu vtri que temporis id quoque in aureliam transit, vt cruca, atque immobile viuunt. Sed quidnam ex eo animalis penati oriatur, compertum non adhuc est. Ficarios pediculus caprificus generat suis pomis: sit primum vermiculus, mox rupta cute enolat culex, mutataque sede, perit ficus immaturas: quibus se innuans, facit ne decidant. Quam ob rem agricolæ appendere ficis caprifici ficus, & iuxta easdem caprificos serere assolent.

De feru

De feru uia quadrupedum Oviparorum.

Cap. xxxiii.

Vadru pedes autem sanguinei ouipari generis ortus verno tempore quidem agitur, sed coitus non tempore eodem. Alia enim vere, alia aestate, alia circa autumnum cocunt, vt cun que singulis tempus sequens ad prolem commodius est. Testudo oua durioris testa, & bicolora edit, quale ouum auium est: eaque defossa, & cooperta terra, ac pauca, & complanata incubat, crebrius reperiens: foetumque sequente anno excludit. Mus aquatilis, siue testudo lutaria in terra scrobe effossa dolij amplitudine parit oua, quæ deserit terra obruta, diè que tricesimo repetit, refolsaq; aperit, foetumque continuò ducit in aquam. Testudines etiam marinae egressæ in terram, pariunt oua auium corticalium ouis similia: & defossa, coopertaque incubant noctibus. Ouorum numerus maximus est, nam ad centena pariunt oua. Quin & lacerta, & crocodili tam terrestres, quam fluuiales, sua oua terra gremio committunt. Lacertarum oua sponte in terra aperiuntur: vitam

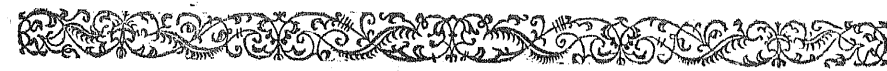
enim earum annum non complere, sed semestrem finire aiunt. Crocodilus fluuiatilis oua sexaginta complurimum parit, viuuntque diu, maximumque animal minima hac origine euadit. Ouum enim non maius quam anseris, & foetus inde exclusus proportionè est: attamen crescit ad quindecim cubita. Sunt qui eum tandiu augeti, quamdiu uiuat, confirmant.

De Vipera, cæterisque serpentium feruura.

Cap. xxxiiii.

Vipera è serpentibus vna animal edit, cum intra se oua primum pepererit. Ouum hoc vnus coloris, & molle, vt piscium est. Foetus superne consistit: nec cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdum, vt qui in vtero adhuc sunt, abrosis membranis prorumpant: singulos, diebus singulis parit, plures quam viginti. Cætera serpentes oua pariunt foris con-

textu ad monilis, hoc est, ornamenti mulieru, quod ambit collum, similitudinem. Incubant quæ pepererint in terra, & foetum sequente excludunt anno.

A R I S T O T E L I S

S T A G I R I T A E D E H I S T O -

R I A A N I M A L I V M,

L I B E R S E X T V S,

Theodoro Gaza Interprete.

Aues omnes oua parere, diuersis tamen anni temporibus, nec in ouorum numero omnes conuenire.

Cap. i.

SERPENTIVM, & insectorum, atque etiam quadrupedum oua parientium generationes fieri ad huc modum animaduertimus. Aues autem oua pariunt omnes: sed tempus cocundi, parientive, non idem omnibus est: quippe cum alia cocant & pariant omni ferè toto anno, præterquam duobus mensibus brumalibus, parit. Magna etiam generosarum nonnullis foecunditas, quando vel sexaginta edunt ante incubitum: quamquam ipsa minus foecunda, quam ignobiles sunt. Item hadrianae paruo quidem sunt corpore, sed quotidie pariunt: ferociunt tamen, & pullos saepe interimunt. Co-

lor his varius. Nonnulla etiam è corticalibus bis die pariunt. Iam aliqua in tantum copia pro-uenerunt, vt effata breui morentur. Sed gallina, vt dictum est, perpetuò pariunt. Columbae autem, palumbes, turtur, vinago, bina pariunt. Sed columba vel decies anno: alia semel anno, & parcius generant. Agitur maximò auium numero partus verno tempore. Sed aliis alia foecundius pariunt. Quod bisariam sit: aut enim quia crebrius, vt columbae: aut quia numerosius, vt gallina. Omnes quibus vngues adunci, parcius generant, excepto tinunculo, qui plurima in adunco genere parit: iam enim quatuor eius repti sunt pulli. Sed plures etiam posse procreari apertum est. Pariunt cætera in nidis: quæ autem minus volant, vt perdices, vt coturnices, non nidis, sed condenso frutice prolem muniunt. Sic & alauda, & tereix. Sed hæ suum nidum patere auræ cupiunt. Quem verò Bæoti meropen vocant, hic vnus subiens terra ca

Quam variè nidificat aues.

ra: cauernas, facit conabula. Turdi nidos ex luto, ut hirundines, faciunt in excelsis arboribus, ita deinceps continuato opere, ut quali catena quadam nidorum contexta videatur. Vpupa vna suo in genere non nidificat, sed stipites arborum subiens, parit sine vlllo stramento in cauis. Cuculus saxa, & domicilia petat, in quibus nidificet. Tetrica, quam Athenienses vragein vocant, nec terræ, nec arbori suum nidum committit, sed fructici.

De natura, & diuersitate ouorum omnium auium, semineque genitili, & incubandi officio.

Cap. I I.

Vum æque omnium volucrum duro putamine constat, si modò non depraueatur, sed lege consummatur. Naturæ. Gallinæ enim nonnulla pariunt mollia vitio. Et bicolor quoque ouum auium intus est, luteum interius, album exterius. Sed differunt oua aquaticarum à terrestribus, quòd multò plus lutei, quàm albi, ex proportione contineant. Differunt & colore inter se oua auium. Sunt enim alia candida, ut columbarum, & perdicum: alia pallida, ut palustrum: alia punctis distincta, ut mesleagridum, & phasianarum. Rubrum tinuiculi est modo minij. Quin & ipsum ouum in se suum habet discrimen, quippe quod parte sui acutum, parte latius sit: qua quidem parte latiore exit, cum gignitur. Quæ oblonga sunt oua, & fastigio cacuminata, feminam ædunt: quæ autem rotundiora, & parte sui acutiore obruta, orbiculum habent, marè gignunt. Incubitu auium, factum excludi, Naturæ ratio est, non tamen ita solùm oua aperiuntur, sed etiam sponte in terra, ut in Aegypto obruta simo pullicem procreant. Et Syracusis potator quidam, ouis sub stria in terra positus, tandiu potabat, donec oua aderent factum. Iam verò, & cum in valis quibusdam tepidis essent cõiecta, sponte oua pullos prompsere. Semen genitale volucrum omnium album, ut cæterorum animalium est. Concipit femina quæ coierit, ouum superius ad septum transversum: quod ouum primò minutum, & candidum cernitur: mox rubrum, cruentumque: deinde increscens, luteum, & flauum efficitur totum. Iam amplius auctum discernitur, ita ut intus pars lutea sit, foris candida ambiat. Vbi perfectum est, absoluitur, atque exit putamine, dum paritur, molli, sed protinus dure scente, quibuscunque emergit portionibus, nisi vitio vultu defecerit. Iam quale certo tempore est, tale aliquando prodit luteum totum, qualis postea pullus est. Gallina etiam discissa, talia sub sepro, quo loco feminis oua adherent, repperta sunt, colore luteo tota magnitudine ouï perfecti: quod pro ostento augures capiunt. Nec audiendi sunt, qui oua hypenemia dicta à vento, quasi subuentanea dixeris, reliquias esse partus, quem coitus fecerit, arbitrantur. Iam enim aliquas gallinarum, & anserum iuencas expertes adhuc coitus parere hypenemia visum sepius est. Sunt hæc sterilia, & minora, ac minùs iucundi saporis, & magis humida, quàm ea, quæ fecunda gignuntur, sed plura numero. Humor eorum crassescere incubatione auis non potest, sed tam candida, quàm lutea pars similis sibi perseverat. Pa-

Non vna fo-
lüm ratione
ex ouis fuerit
excludi.

Hypenemia
oua qualia,

riunt genus id oui plures aues, ut gallina, perdices, columbæ, pauones, anseres, & quæ ab anserè & vulpe compouto nomine chenalopeces, id est, vulpanseres dicte sunt. Excludunt celeritè incubantes vitæ, quam hyme. Ideo vitæ gallinæ duodeuigesimo die fecum excludunt, hyme aliquando vigesimo quinto. Discrimen tamen & auium est, quòd alia magis aliis fungi officio incubandi possunt. Si incubante gallina, tonitrua, oua pereunt. Quæ autem canicularia, & vtrina à nonnullis vocantur, estate magis consistunt. Sunt qui hypenemia, hoc est subuentaneos illos partus zephyria nominant, eò quòd verno tempore aues statim illos fecundos ex Fauonio recipere videntur. Sed idem faciunt, etiam si digito in genitale palpetur. Redditur certè ouum subuentaneum illud fecundum, & quod iam conceptum per coitum est, erant in genus diuersum, si priùs coeat, quæ vel subuentaneum, vel semine maris diuersi conceptum fert, quàm ouum ipsum à lutea in candidam ambientem partem mutetur. Ita enim sit, ut subuentanea oua fecunda reddantur: & quæ inchoata à matre priora sunt, specie posterioris proueniunt. At si iam candidum acceperunt humorem, fieri nõ potest, ut vel subuentanea infecunda mutantur, vel quæ per coitum concepta gestantur, transeant in genus maris, qui secundus coierit. Incepta quoque, si adhuc partus deserit coitus, non accrescunt: sed si continuetur, celeri incremento augentur, iustamque magnitudinem implent. Naturam vitellus oui, & albumen habent contrariam, non tantum colore, verum etiam virtute. Vitellus enim spissatur frigore, albumen non, sed amplius humet. Contrà, albumen spissatur igne, vitellus nõ, sed mollis persistit, nisi peruratur: magisq; in aqua feruente, quàm ad ignem cogitur, atque induratur. Membrana hæc inter se discernuntur. Grandines autem dicte, quæ initio vitelli adherent, nil ad generationem conferunt: quanquam aliqui ita non existimant. Has duas esse certum est, alteram parti superiori iunctam, alteram inferiori. Euenit etiam, ut si quis rupto putamine oua plura in parinam coniecit excreta, & coquit igne molli, & continente, vitelli omnes in medium coeant: albumina autem circumdant, & se in oras constituent. Gallinarum iuencæ pariunt primæ statim vere ineunt: & plura quàm veteres, sed minora. Denique aues, nisi pariant, laborant morbo, atque intereunt. Inhorrescunt à coitu, ac se excutiunt. Saepè etiam festuca aliqua sese iustant: quod idem & ædito ouo interdum faciunt. Columbæ caudam distendant, anseres sese aquis ingurgitant. Celeriter magna pars auium & impletur, & oua subuentanea illa concipit. Quod vel in perdice percipi potest, eo, quo libidine incitatur, tempore. Nam si contra matrem stererit femina, aura ab eo flante, sit pragnans, atq; extemplo inutilis aucupis. Olfactum enim esse exquisitum perdicibus creditur. Qui generatio ab initio, & pulli rursus ouo cõcocto proventus, non pari tẽporis spatio euenit omnibus, sed pro magnitudine generantis interest. Ouum gallinæ consistit à coitu, & perficitur decè diebus magna ex parte: columbæ paucioribus. Facultas colum

columbis retinendi oui, etiam tempore parturienti est. Nam si ab aliquo vexetur, aut penna in nido euulsa, vel quauis alia simili re infestetur, aut etiam sponte morosius habeat, ouum per tristitiam retinet, partumque differt. Peculiare columbis illud etiam est, ut in coitu, nisi antè mutud osculatur, mas non ascendat. Sed iunior sit, an senior, interest: senior enim primum coitum osculo exorditur: sequentem & sine osculo agit. At iunior quoties libet coire, toties osculatur. Igitur hic ritus columbarum proprius est, atque etiam ille, ut femina saliant, ac supergressu mutuo agant, si mas non sit, & cum osculo, ut mares: & quauis nihil altera emittat in alteram, tamen plura sic oua, quàm ex maris coitu, pariunt. Verum nullus his enascitur pullus, sed sunt omnia irrita. Generatio verò ex ouo omnibus volucris euenit, modo quidem eodem: sed tempora differunt, ut dictum iam est.

Quo dierum spatio pullus in ouo generetur, deque eius creationis ordine.

Cap. I I I.

Allinis porò tertia die, ac nocte, post quam coepere incubare, indicium præstare incipiunt. At maiorum auium generi plus prætereat temporis, necesse est: minoris autem minus sufficit. Effertur per id tempus luteus humor ad cacumen, quòd principium oui est: atque ouum detegitur ea parte, & cor quasi punctum sanguineum in candido liquore consistit: quod punctum salit iam, & mouetur, ut animal. Tendunt ex eo meatus venales sanguigeri duo tortuosi ad tunicam, ambientem vtranque, dum augetur. Membrana etiam fibris distincta sanguineis, iam album liquorem per id tempus circumdat, à meatibus illis venarum oriens. Paulò autem post, & corpus iam pulli discernitur, exiguum admodum primum & candidum, conspicuum capite, & maxime oculis inflatis, quibus ita permanet diu: serò enim decrescunt oculi, & se ad ratam contrahunt proportionem. Pars autem inferior corporis, nullo membro à superiore distingui, inter initia cernitur. Meatum, quos ex corde tendere diximus, alter ad ambiendum album liquorem fertur, alter ad luteum, velut vmbilicus. Origo itaque pulli in albumine est, cibibus per vmbilicum ex luteo peritur. Die iam decimo pullus totus perspicuus est, & membra omnia patent. Caput grandius toto corpore est. Oculi capite grandiores hærent: quippe qui fabis maiores per id tempus emineant nigri, nondum cum pupilla. Quibus si cutem detrahas, nihil solidi videris, sed humorem candidum, rigidumque admodum resurgentem ad lucem, nec quicquam aliud, ita oculi, & caput. Iam verò & viscera eo tempore patent, & alui, intestinorumque natura perspicua est. Venæ etiam illæ à corde proficiscentes, iam sese iuxta vmbilicum constituunt. Ab ipso autem vmbilico vena oritur duplex: altera tendens ad membranam ambientem vitellum, qui eo tempore humet, & largior, quàm secundum naturam, est: altera permeans ad membranam, ambientem eam, qua pullus operitur, & eam, qua vitellum, humoremque

interiectum continet. Dum enim pullus paulatim increscit, vitellus seorsum in duas partes leatur: quarum altera locum tenet superiorem, altera inferiorem: & medius humor candidus cõtinetur. Nec partem inferiorem à vitello liquor deserit albus, qualis antè habebatur. Decimo die albumen exiguum iam, & lentum, crassum, pallidulum nouissimè inest. Sunt enim quæque locata hoc ordine: Prima, postremaque ad testam oui membrana posita est, non testa ipsius natua, sed altera illi subiecta. Liquor in ea candidus est. Deinde pullus continetur obuolutus membrana, ne in humore maneat. Mox pullo vitellus subiacer, in quem alteram ex venis prorepere dictum est, cum altera albumen ambiens perat. Cuncta autem ambit membrana cum humore, specie saniei. Tum verò membrana alia circa ipsum factum, ut dictum est, ducitur, arcens humorem: sub qua vitellus, alia obuolutus membrana: in quem vmbilicus à corde, ac vena maiore oriens pertinet: atque ita efficitur, ne factus alterutro humore attingatur. Vicésimo die iam pullus, si quis putamine secto sollicitet, mouet intus sese, pipitque aliquantulum: & iam ab eodem die plumescit, quoties vltra vicésimum exclusio protelatur. Ita positus est, ut caput super cruce dextrum ad motum ilibus, alam super caput positam habeat. Quinta etiam membrana, quæ pro secundis habetur, post vltimam testam membranam, ad quam alter vmbilicus pertendit, euidens per id tempus est, pullusque in eadem iam totus locatur. Et altera quoque membrana, quæ & ipsa vicem secundarum præstat, vitellumque ambit, ad quem alter vmbilicus procedit, latius patet. Oritur vmbilicus vterque à corde, & vena maiore, ut dictum est. Fit autem per id tempus, ut vmbilicus alter, qui in secundas exteriores fertur, compresso iam animante absoluitur: alter, qui adit vitellum, ad pulli tenue intestinum annectatur. Iam & pullum ipsum multum humoris lutei subit: atque in eius aluo facis aliquid subsidit luteum. Excrementum etiam album eodem tempore pullus emittit, & in aluo quiddam album consistit. Demum vitellus paulatim absimitur totus membrorum haustu, ita ut si pullo decimo die post exclusio rescindas aluum, non nihil adhuc vitelli comperias. Vmbilico verò absoluitur pullus (nec quicquam prætereà haurit. Torus enim humor, qui in medio continebatur, absumptus iam est.) Tempore autem supra dicto pullus dormit quidem, sed non perperud, quippe qui excitetur interdum, & mouens sese respiciat, atque pipiat. Cor etiam eius cum vmbilico, ut spirantis restat, & palpitat. Sed auium ortus ad hunc modum ex ouo agitur. Pariunt autem oua nonnulla infecunda, vel ex iis ipsis, quæ conceperint coitu. Nullus enim prouenit factus, quauis incubitu foueantur. quod maxime in columbis notatum est. Oua gemina binis constant vitellis: qui ne inuicem confundantur, facit in nonnullis præteruene quoddam seprum albuminis medium: aliis vitelli contactu mutuo sine vlllo discrimine iunguntur. Sunt in genere gallinarum, quæ pariât gemina omnia, in quibus animaduertsum est quod de vitello exposui. Quædam enim duode

Quo ordine
queq; dispo-
sita sint in o-
uo antè, quæ
excludatur
pullus.

duodeniginti peperit gemina, exclusitque præterquam, si qua essent (vt sit) irrita. Cæteris itaque fetus prodiit: sed ita gemini excluduntur, vt alter sit maior, alter minor: & tandem in monstrum degeneret, qui minor nouissimè prouenit.

Genus columbacum bina oua, vel terna ad summum parere, sique eius fertificationis ordine.

Cap. IIII.

Pariunt magna ex parte bina oua, quæ speciei columbæ continentur omnia, vt palumbes, vt turtur: sed plurimum terna palumbes, & turtur. Columba omni tempore, vt dictum est, pariunt. Turtur, & palumbes vere, nec plus, quàm bis: atque ita, si prior fetus corruptus est. Frangunt enim oua mares auium complures. Sed quantis tria interdum pepererint oua, nunquàm plus duobus pullis educant: nonnunquam etiam vnum tantum: reliquum ouum semper irritum est, quod vrinum vocant. Aues magna ex parte anniculæ nequeunt generare. Omnes verò cum parere incipere, semper ferè oua continent: quanquam in nonnullis facillè ob exilitatem videri non possunt. Columba magna ex parte marem & foeminam generant: priorem marem, posteriorem foeminam; & cum pepererint primum ouum, vno interposito die secundum pariunt, incubant ambo vicissim, interdum mas, noctu foemina. Concoquunt, atque aperiant citra diem vicissimum ouum, quod prius ediderint. Perforant ouum pridie eius diei, quo pullum excludunt: & fouent prolem ambo ad certum tempus, eodem modo, quo oua. Foemina in opere sobolis acerbiore mare est, vt cæteris quoque à partu euenit animalibus. Pariunt decies anno: nonnullæ etiam vndecies: Aegyptiæ verò & duodecies. Coeunt intra annum columbæ, quippe quæ semestres nosse incipiunt venerem. Palumbes, & turtures etiam trimestres coire, fertificationeque aliqui referunt, argumento quòd larga eorum copia est. Gerunt vterum decem & quatuor diebus, ac totidem aliis incubant, & totidem aliis fetus ita volucer fit, atque perficitur, vt vix possit apprehendi. Vita palumbium vel ad quadraginta annos durare existimatur: perdicum amplius, quàm ad sexdecim, Columba citra dies tringenta prole expedita superiore, parit.

De nidificatione, & fertura vulturis, & hirundinis.

Vltur nidificat in excelissimis rupibus: vnde fit, vt rarò nidus, & pulli vulturis cernantur. Quocirca Herodorus Brysonis rhetoris pater, vultures ex diuerso orbe nobis incognito aduolare putauit, argumento, quòd nemo nidum vidisset vulturis, & quòd multi exercitum sequentes repente appareant. Sed quanquam difficile nidum eius alitis videris, tamen visus aliquando est. Pariunt vultures oua bina. Cætera, quæ carne vescuntur, non plus quàm semel anno parere exploratum est. Hirundo vna bis anno nidificat. Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, si quis stimulo eos vexarit, resanescunt, & cernendi vim postea planè recipiunt.

Oculos pullorum hirundinis laesos, stimulo resanati sunt.

De Aquilarum genere, & fetu: deque Anseris, Accipitris, Milui, & Corui partu.

Cap. V I.

Quia oua pariunt terna: sed pullos binos excludunt, vt ex versu, què ad Musæum referunt auctorem, constat: Excludit binos, edit terna, educat vnum. Sed quantis magna ex parte sic fiat, tamen & tres vili aliquando sunt pulli. Alterum in educando expellunt radio nutriendi: nam & degenerare, ac hebescere aquila dicitur eo tempore, vt fetus ferarum rapere non queat: nomenque hinc exacti, hoc est, degenerantis aquilæ, accipit. Vngues etiam eius inuertuntur diebus paucis, & penna albescunt, vt meritò suos oderit partus. Sed pullum eiectum ossifraga excipit, atque educat. Incubat aquila tricenis diebus. Et cæteris quoque magnis alitibus tempus incubandi tantundem à Natura statutum est, vt anseri, vt rarda. Mediocribus viceni perficiunt incubationem, vt accipitri, vt miluo. Pariunt milui bina magna ex parte: interdum tamen & terna, totidemque excludunt pullos: sed qui atolius nuncupatur, vel quaternos aliquando excludit. Coruus quoque non modò bina, vt aliqui volunt, parit, verum etiam plura. Incubat autem viginti diebus, & pullos nido expellit. Quod idem & aliæ complures volucres faciunt. Quibus enim partus numerosior est, vnum saepe eiiciunt. Genera aquilarum non aequè omnia prolem fastidiunt: sed difficilior in alendo vna, cui nomen pygargo cauda albicans dederat: benignior, quæ tota nigricat colore. Nam omnes ferè alites, quibus vngues adunci, pullos cum primùm prouolandi facultas fuerit, nido expellunt, percutientisque cogunt discedere. Et cætera quoque aues maxima ferè sui parte, vt dictum est, idem hoc faciunt. Cùmque enutrierint, nihil præterea adhibent curæ, excepta cornice, quæ aliquandiu prouider: quippe quæ volantes iam suos pullos pascens ipsa comætur.

De Cuculi natura, & eius partu.

Cap. VII.

Cuculus ex accipitre fieri, immutata figura, à nonnullis putatur: quoniam hoc quo tempore is appareret, accipiter ille, cui similis est, non aspicietur. Sed ita ferè euenit, vt ne cæteri quidem accipitres item cernantur, cum primùm vocem emiserit cuculus, nisi per quàm paucis diebus. Ipse autem breui tempore aëstatis visus, hyeme non cernitur. Est hic neque aduncis vnguibus, vt accipiter, neque capite accipitri similis: sed ea vtraque parte columbum potius, quàm accipitrem representat: nec allo, quàm colore imitatur accipitrem, nisi quòd accipiter maculis distinguitur, cui lineis: cuculus velut punctis. Magnitudo, atque volatus similis accipitrum minimo, qui magna ex parte per id tempus non cernitur, quo cuculus appareret: nam vel ambo vna visi aliquando sunt. Quinetiam ab accipitre interimi cuculus visus est: quod nulla auis suo in genere solet facere. Pullos cuculli nemo se ait vidisse.

Paritamen, verum non in nido, quem ipse fecerit, sed interdum in nidis minorum auium: & oua, quæ aliena repererit, edit. Maxime verò nidus palumbium petit, quorum & ipsorum oua esu adlumens, sua relinquit. Parit maiore ex parte singula oua, rarò bina. Curuæ quoque in nido parit. Fouet illa, excludit, & educat. Quo quidem præcipuè tempore & pinguis, & grati saporis pullus cuculi est. Pulli etiam accipitru suaves valde, pinguisque efficiuntur. Genus eorum quoddam nidus facere procul in petris excelis, præruptisque assolent.

De auium incubitu, quòve tempore mas, quo item femina incubet.

Cap. VIII.

Incubat magna auium pars (vt de columbis retuli) foemina mare succedere. Aliqui mares incubandi munus tantisper subeunt, dum foemina incrimisuo incubitu cibum quærunt. Anseru foemina tantum incubant: quæ vt ceperunt, nunquam intermitunt, sed perpetuò fouent incubitu. Aquaticæ omnes iuxta paludes, & locis herbam habentibus, nidus faciunt: quo sit, vt vel occupata negotio incubandi, possint sumere cibum, nec omnino inedia laborent. Cornicum etiam foemina tantum incubant, assidueque in opere perseverant. Mares his cibum suggerunt, pascuntque incubantes. Palumbium foemina incubat à pomeridiano incipiens, totaque nocte, & vsque ad tempus ientaculi perseveras: reliquo tempore munus idem mas subit. Perdices bina ouorum receptacula faciunt: in altero foemina incubat, in altero mas: excluditque sua vtræque, & educat. Pulli etiam ipsi subiguntur à mare statim cum procedunt.

De pavone, & eius fetu, quocirque in anno pariat: deque auium testibus, qui coitus tempore grandiores efficiuntur.

Cap. IX.

Auo viuunt annos viginti quinque. Parit maximè à trimatu, & colores pennarum varios recipit. Excludit diebus tricenis, aut paulò tardius. Semel tantummodo anno parit oua duodecim, aut paulò pauciora: nec continuatis diebus, sed binis, ternisve interpositis. Primiparæ octona maximè edunt. Irrita, & subuentanea illa pavones etiam pariunt. Coeunt vere: & partus breui à coitu agitur. Amittit pennas cum primis arboru frondibus: recipit cum germine earundè. Gallinis subiiciunt incubanda oua pavonia, quoniam mas, dum foemina incubat, aduolans ea frangat. Quam ob causam & syluestres nonnullæ aues pariunt fugientes marem, & incubant. Subiiciuntur maximè bina, cum plura suo incubitu nequeant aperire. Curaque adhibetur vt cibum adsit, ne desiderio eius discedens gallina, intermitrat fouèdi operam. Testes auium grandiores efficiunt tempore coitus certum est: sed salaciorum conspectiores sunt, vt gallinaceorum, & perdicum temperantiorum minus. Aues ad hunc modum coeunt, gestant, & pariunt.

De piscium fetu, eiusdemque inter eos diuersitate, & vulue forma.

Cap. X.

Pisces haud omnes parere oua dictum iam est. Genus enim cartilagineu animal generat: reliqua oua pariunt. Sed nec cartilagineis quidè fetus in ouo: pariunt enim intra se oua, & augè, atque excludunt, præterquam raiæ. Vuluas etiam pisces habent diuersas, vt dictum est. Nam qui pariunt oua, bifurcatis habent, atque inferius politas. Cartilaginea vero ea specie potius habent, qua aues: sed interest, quòd oua non iuxta præcordia omnibus, sed infra nonnullis per spinam consistunt: vnde aucta in alium transferuntur locum. Ouum piscium non bicolor, vt auium, sed unicolor omnium est, & plus albi trahens, quàm lutei, tam antè, quàm postea, cum fetus intidet. Differt piscium generatio ex ouo, ab auium generatione, eò quòd altero caret vmbilico, qui ad membranam testè subditam tendat. Alterum enim tantum, qui auibus ad vitellum fertur, quæque comæntur, & venæ similes ex corde inter initia proficiuntur: & caput, oculi, denique partes superiores principio fiant prægradè incrementu eua fetu, humor pari modo subinde absimitur: demumque nihil superest, quod non fetum subierit, sicut de vitello auium expositu est. Quinetiam vmbilicus paulò à vtere inferius heret, qui recens natis longior sit, crescentibus paulatim breuior redatur, demumque se totu intra fetum recondat, vt dictum de auibus est. Mèbrana quoque eadè ouum & fetum continet: cui mèbrana altera fetu per se continens subiacet, humor autè inter membranas positus est. Ad hæc, cibus in aluo suggeritur, eodè modo pisciculis albus, quo auium pullis luteus. Figura vuluæ ex dissectione petenda est. Discrimen autem inter se ipsi pisces ostendunt, vt mustelini, qui tum inter se, tum etiam à planis ratione vteri differunt. Nonnullis enim medio vuluæ circa spinam oua adhærèt, quemadmodu dictum est, vt caniculis: quæ cum accreuerint, absoluta feruntur per vuluam bifurcè, annexamque ad præcordia, quomodo & cæteris generis eiusdem in vtraque partem transferuntur. Habet tam coruæ, quàm cæterorum mustelini generis vuluæ paulò à præcordiis inferius, veluti mamas albidas, quæ non nisi grauidis habeantur. Caniculæ, & raiæ testacea quadam gerunt, in quibus humor ad ouu similitudine consistit. Figura eius testæ similis ribiarum ligulis est: meatuque sicut capillamentoru specie in testis. Sed caniculis, quas aliqui ab hinnulo, nebtios mustellos appellat, fetus rupta dilapsaque illa testa proueniunt. Raiis, cum pepererint, rupta testa excluditur fetus: spinaces verò musteli, sic à spina, quæ habent, nuncupati, oua ad præcordia continentur. Super mamma: quibus vt descenderint, iam absolutis, fetus innascitur. Idem hic generandi modus & vuluæ est. Musteli autem leues vocati, oua per vuluam mediam, vt canicula gestant, quæ postea in vtrumque vteri sinum descendant. Mox animal gignitur vmbilico hærete ad vuluam, ita vt ouo absumpto, partus non aliter, quàm in quadrupede

drupede contineri videatur. Adhæret umbilicus ille proluxus, capite altero ad partem vulvæ inferiori, veluti acetabulo annexus: altero ad medium fœtum, quia in parte iecur est. Cibum si refectus, fœtum ad oui similitudinē videris, etiā si non præterea ouum habeat. Secunda, membranaque singula fœtus singulos modo quadrupedum continent. Caput prolis in vtero nouæ adhuc partem spectat superiorem: auctioris iam, & perfectioris inferiori versus transfertur: atq; etiam parte eadem vnâ fœmina, & mares. Viscera etiā fœtus habet, vt iecur: p̄inde atq; in quadrupede magna, cruentaq; resecto cernuntur. Omnia cartilaginea simul & oua parte superiore circa præcordia continent complura: alia maiora, alia minora, & inferiori animalia iam exclusa. Vnde fit, vt genus id piscium sapius mente & pariat, & cocat: quippe quod non vniuersa edere soleat quæ conceperit, sed particularim reperens sapes, & diu peragēs, vt dum superius oua contrahit, inferius coquat, atq; perficiat. Cæteri musteli fœtus suos & emitit, & recipiit intra se ipsos. Quod idem & Squatina, & torpedines faciunt. Et quidē iam visa torpedo est grandis, quæ fœtus intra se circiter octoginta habet. Sed spinax vnus ex mustelis recipere prolem spinax impedimēto non potest. Neq; verò pastinaca, & raia ex planis recipiunt propter caudæ asperitatē. Raia etiam suam non recipit sobolē, tum capitis magnitudine, tum aculeorū impedimento. Nam ne animal quidē vna hæc parit, vt dictum est. Discrimen, quo hæc inter se ipsa discernunt, & generatio ex ouo ad hunc modum est.

De affluentia genitalis feminis in piscibus maribus fœtus tempore, quomodo quo differant genitalis meatus maris & feminæ: deque cartilagineorum partu.

Cap. xi.

Mares autem piscium tempore coitus, meatus plenos feminis genitalis ita habent, vt attritu facile semen ipsum effluat candidū. Meatus hi à præcordiis, venaq; maiore oriuntur bifurces: patētq; eo tempore etiā imperitis, scilicet incremento feminis, & turgentis fastu libidinis. Interdū enim, ac nonnullis admodum incerti redduntur, vt de testibus in autum genere expōitum est. Differunt inter se meatus genitales maris & feminæ, tum aliis rebus, tum etiā quod maris lumbis inherēt firmius: fœminæ mobiles sunt, & mēbrana tenui cōtinentur. Sed hæc quemadmodū se habeant, ex descriptione dissectionum considerāda sunt. Superfœtant cartilaginea genera, & fœtunt vterū mensibus complurimum senis: sed sapiusimē qui ex mustelis stellares vocantur, quippe qui mēse bis pariant. Initium autem coitus mēse Septembri est. Cæteri musteli bis anno pariūt, excepta canicula, quæ semel. omnia in vere hæc pariunt. Squatina etiā autumno, occasu Vergiliarū, qui partus secundus est, primus enim verno fit tēpore: sed secundus felicior est. Torpedo circa autumnū, Repetunt cartilaginea litus & vada, pelago, & alto relicto gurgite, cum tempus pariendi instat, vt neq; tempore ca-

Mustelini generis fœtus est tempus.

reant, & progeniem tutius collocent. Piscium cæterorū diuersa genera coire visum à nemine est. Squatina solam, & raia hoc facere creditur, argumento piscis cuiusdam, qui nomen ex vtroque compositū trahit rhinobati, quali Squatinoraiam appelles. Est enim parte priore raia: similis, posteriore Squatina, tanquam ex eo vtroq; proueniēs genere. Musteli igitur, genūque omne mustelinū, vt vulpecula, vt canis: & plani, vt torpedo, raia, leuirai, pastinaca, modo, quo diximus, gignunt animal, cum intra se oua pepererint.

De partu, & pullorum numero piscium vitulorum, delphini, balena, vitulo marino, & reliquis, quæ cetera appellantur.

Cap. xii.

Delphini, balena, & reliqua cetera, quæ non branchias, sed fistulā habent animal generant. Additur iis prius, & bos. Nullum ex iis enim oua habere cernitur: sed statim fœtum, ex quo redacto informam animal cōstat: quemadmodū homo, & quadrupedes, quæ animal pariunt. Delphinū singulos magna ex parte edunt: interdum tamen & binos, Balenæ vel binos complurimū magnāq; ex parte vel singulos procreant. Idem & phocana, id est tirsioni, partus, qui delphino similis est, nascens in Ponto. Sed interest, quod minor tirsio est, dorso ampliore, colore caruleo. Complures enim genus esse delphini opinantur. Spirat, quæ fistulam habent, omnia, & recipiunt aerem: haud enim carent pulmone. Et quidem visus delphinus est dorso mire, rostro emerso, ac stertere. Lac & delphinus habet, & tirsio, quo suos nutriūt fœtus: gestantq; eosdē infirmos infantia. Adolefcit celerius proles delphini, quippe quæ annis decē ad summam perueniat magnitudinē. Gestatur vtero decē mensibus. Partus delphinis ætate, nec vltimo tempore alio. Fit etiam vt delphini tricenis diebus occultentur, & lateant circa ortum canis syderis. Adultos etiā fœtus diu comitatur. Magna erga gnatos charitas in hoc animali est: viuūt annis compluribus. Constitit enim nonnullis vixisse annis viginti quinque, alios etiā triginta. Quod cognitum est, præcisā à piscatoribus cauda, vt quos ita reddidissent mari, captos item agnoscerent, & tēporis spatium scirent. Vitulus marinus generis ambigui est: nam & mari degit, quanquā humorem nō recipit, sed spirat, ac dormit, & cgressus in terram parit in litore, vt terrestre. Sed quoniā plus temporis mari, quam terræ immoretur, cibūq; ex humore petat, ideo in aquaticis de eo narrandum est. Ergo hic animal & concipit statim intra se, & parit: secundas quoq; emitit, & lac reddit modo pecudum. Parit singulos, aut geminos, & complurimū tres. Mammis, quas geminas habet, educat fœtū ritu quadrupedū. Parit vt homo omni tempore, sed maximē cum primis capris. Prolem circa duodecimū diē à partu deducit in mare, subinde affuescens. Illa decliuis fertur, nec ambulat, cum nondū inniti suis pedibus valeat. Colligere se ipse vitulus, & cōtrahere potest: carne enim abundat, mollisq; est, atq; ossibus cartilagineis constat. Interficitur difficulter, nisi elisis temporibus capitis: corpus enim totū carnosum est.

est. Mugitus ei in somno. Genitale fœminæ simile raia est. Omnia verò id genus muliebris sexus similitudinem referūt. Generatio, partūq; aquaricorum, quæ animal vel intra se, vel foris pariant, ita agitur.

De partu piscium ouiparorum, deque sexus feminæ, & maris discrimine.

Cap. xiii.

Pisces autem, qui oua pariunt, vuluam bifurcā, ac inferiūs positam habent, vt dictum est. Pariunt oua omnes, qui squamis teguntur, vt lupo, mugilis, etelis, & qui candidi appellatur, & qui laues, præterquā anguilla. Ouum ipsum arenidū est. Quod est vtero continetur, tamen derectū, & per se ipsum cōstare videtur, quia tota vuluæ ouis referta est. Itaq; fit, vt in paruis quidē pisciculis oua tantūmodo gemina esse videantur: nam ob tenuitatem exiguitatēque vuluæ incerta in iis est. De coitu piscium satis dictū iam est. Sexu autem eos quoq; distingui apertum est. Pars enim pisciū maxima, cōsumatur mare, & fœmina. De rubelione, & hiatula ambigitur: omnes enim grauida capiuntur. Constitunt itaq; oua per coitū, vt vterū citam sine coitu. Quod argumento constat nonnullorū fluuiatilium: nam phoxini statim, propē dixerim, cum nati sunt, & admodū parui adhuc, oua habēt. Spargunt sua oua omnes, & magnā ouorum partem (vt narratur) mares deuorant: alia pereunt in humore. Quæ autem locis opportunis edita sint, hæc seruantur. Nam si omnia seruantur, nimia cuiusq; generis esset copia. Nec verò hæc omnia fœcunda locantur, sed ea certē, quibus editis mas semen asperferit genitale. Sub partu enim mas sequens, semen ouis aspergit: & quæ vitale id virus contigerit, iis pisciculi enascuntur: cæteris, prout fors tulit, euenit. Hoc idē est in mollīū genere fit. Mas enim sepia, oua, quæ fœmina ediderit, persequitur, suum semen aspergens. Quod vel in reliquis eiusdem generis fieri, ratio est. Verū non nisi in sepis hoc visum adhuc est. Pariunt iuxta litora gobiones, suāq; oua lapidū amplexibus mandant, latiuscula, & arenida. Idem & cæteri faciūt, quoniā litora & tepidiora sunt, & tutiora, ne fœtus à maioribus absumantur. Cibum etiam præbent vberius: vnde fit, vt in Ponto circa Thermoodontem amnem plurimi pariant: est enim is locus tranquillus, tepidus, & aquarū dulciū copiosus. Pisces, qui oua edunt, semel pariūt anno: præter phucas pusillas, quæ bis pariunt anno. Differt hoc in genere mas à fœmina, q̄ nigrior, & squamis amplioribus est. Cæteri pisces oua eodē foramine vuluæ edunt. Qui autem acus vocatur, vnus tempore pariendi vtero dehiscere oua emitit. Habet enim hic rimam quādam sub ventre imo, vt cæcilia serpentes. A partu autem viuūt, & vulnus callescit. Generatio ex ouo simili agitur modo, siue intus, siue foris est ouum. Summo nanque ouo innascitur fœtus membrana obducta. Oculi primū patent grandes, & in globi specie afformati. Quare constat, non similiter gigni, atque ex vermibus, vt quidam putarunt. Contrā enim in illis euenit, vt pars inferior maior inter initia sit.

oculi, & caput postea augeantur. Quo autem rupto, fœtus velut nucleus constat, qui primū nullum accipit cibū, sed oui humore iam hausto increfcunt, post nutritur aquis dulcibus fluuiorū, vique dum satis augeantur. Defertur ex Ponto in Hellespontum purgamentum quoddam illius maris, quod algæ nomine phycos appellant, colore pallidum. Florem algæ id esse alij volunt, atq; ex eo fucariam algam prouenire. Fit hoc æstatis initio, eoque tum ostrea, tum etiam pisciculi eius loci aluntur. Purpuram quoq; suum florem hinc trahere nonnulli existimant.

De partu, & generatione piscium lacustrium, fluuiatiliumque.

Cap. xiiii.

Acultres, & fluuiatiles pisces quinto suæ ætatis mēse vterum gestare magna ex parte incipiunt. Pariunt omnes intra annum, nec semen generationis simul omne emittunt, sed modo marinarum. Hic quoque semper intra se aliquid plus minus fœminæ ouorum, mares liquoris prolifici retinent. Pariunt tēporibus ætatis. Cyprini quin quies, aut sexies anno, partūq; syderum ratione potissimū faciunt. Erica ter, reliqui semel edunt oua, in stagnis fluuiorū, & aridimetis lacuū vt phoxini, & perca. Siluri, & perca continentē emittūt suum fœtū, vt ranæ. Ad eodē enim fœtus ipse continuo sibi coheret, vt perca: quidem quoniam latior est, piscatores in lacu arundine glomerent. Pariunt siluri grandiores stagno altiore, quippe cum nonnulli vel trium passuū altitudine pariāt. Minores breuiore contētū sunt gurgite, præcipuē ad radices salicis, aut cuiusuis arboris. Atque etiā inter arundines, & algas, & muscolam cōgeriem, non solū pares cum paribus, sed etiam admodū grandes cum paruis veniunt: admortisque meatibus, quos aliqui umbilicos vocant, fœmina ouū, mas liquorem veneretū depromit: & oua, quæ liquor ille vitalis cōrigerit, cãdiora extēplō cernuntur, maiorāq; reddi eodē die propēmodū dixerim. Paulò autē post oculi fœtus existunt conspicui, qui in quouis pisciū genere p̄inde, vt in cæteris animalibus, statim patescūt, prægradēsq; apparent. Quæ ex ouis non attigerit liquor masculi ille vitalis, hæc sterilefcunt, & superuacua sunt: vt in marino etiam genere incidit. Fœcūdis iam ouis, pisciculo increfcente, detrahitur velut puramen, quod membrana est ouum ambiens, & pisciculi. Oua tacta à fœterico maris semine, admodum glutinosa redduntur, ad cæspites coguntia, aut vbi pepererint. Mas oua, quæ edita sunt, custo dit: fœmina abijt, cum pepererit. Tardissimū siluri incrementum ex ouo est: quam ob rem mas sæpe vel quadraginta, & quinquaginta diebus asidet, custodiens oua, ne à piscibus occurrentibus absumantur. Secunda est tarditatis generatio cyprinorum: partūq; modo oua edita à mare seruantur. At minorum nonnulla vel tertio die speciem pisciculi capiunt. Augentur oua, quæ semen maris attigerit, vt dictum est, & eodē die, & post. Fit ouum siluri, quantum eruum, cyprini, & reliquorū generis eiusdem, magnitudine milij. Hæc ad hunc modū pariunt, atq; generant. Erica gregatim sua

oua gurgiti altiori mandat cōgesta. Contrā, quem
 sillonē appellant, is litora petit trāquilliora: sed
 is quoq; gregalis est. Cyprinus, balerus, & ceteri
 fere omnes vadis intrudūt sese, cūm parturiunt: ac
 sæpenuero singulas fœminas mares tredecim,
 & quatuordecim persequūtur. Mox fœmina oua
 procedendo emittit, mares sectantes, semen suū
 ouis respargūt: verū plurima pereunt, quod enim
 fœmina non stabilis, sed mutans continuē parit,
 dissipari oua necesse est, videlicet ea, quæ non in
 muterem inciderint aliqua, sed excepta ab vnda
 ferantur. Neq; est enim, qui sua oua custodiat, ex-
 cepto siluro, & cyprino: sed cyprinus tunc ea cus-
 todit, cūm cōgesta repererit. Habent mares om-
 nes semen genitale, præter angillā, quæ neutrum,
 neque ouum, neq; semen sortita est. Ascendunt de
 mari in lacus, & fluuios mugiles. Contrā, anguille
 inde in mare veniunt. Pisces maxima quidem ex
 parte ouo gignuntur, vt dictum iam est.

*De generibus piscium, quæ vel limo, vel
 arena, vel spuma maris ex im-
 bre excitata procreantur.*

Cap. xv.

Sed sunt qui & limo, & arena prouen-
 niant, etiam ex iis generibus, quæ per
 coitum, & oui primordio generentur.
 Quod tum aliis locis palustribus, tum
 verò apud Gnidum factū olim memoratur. Sta-
 gnis enim sub canis ortu resiccatis, & limo iam
 arido, vbi primū imbribus restagnare loca inci-
 perent, pisciculi nascēbātur generis mugilū, quod
 per coitū procreatur, magnitudine hęcule par-
 ua: nec in his aliquid vel oui, vel seminis cōtine-
 batur. Quineriā in nonnullis Asiae amnibus, quæ
 effluūt in mare, pisculi quidam magnitudine na-
 ricarum modo eodē proueniunt. Sunt qui omne

Mugilum
 genus ex li-
 mo ortum.

Id est,
 naricarum.
 hepseti à Phi-
 nio.

Apua, hoc
 est, spuma
 piscis origo.

naricarum modo eodē proueniunt. Sunt qui omne
 mare habere cernuntur. Verū genus quoddā eo-
 rum est, quod non coitu, sed ex limo, arenāve ena-
 scatur. Sed nonnulla vel sponte generare, ex iis,
 quæ per coitū prodeant, satis ex iis constat. Quæ
 autem nec ouū, nec animal pariat, iis ortus vel ex
 limo, vel ex arena, & per summa facta putredine
 agitur: qualis etiam apua origo, spuma nuncupa-
 ta, ex terra arenosa cōsistit. Quod quidē apua ge-
 nus nec incrementum capit, nec prolem affert, &
 temporis longioris spatio perit, sed denuō nasci-
 tur. Vnde fit, vt breui quodā tempore excepto, o-
 mnibus ferē anni temporibus generetur: quippe
 cūm spuma illa ab æturo autumnali ad ver vsq;
 eduret. Efferrī id pisciculi genus funditus de ter-
 ra, argumentū est, quod nisi tempore tepido non
 capiatur, vt pote quod de humo ad summa, tepo-
 ris gratia veniat. Quin & solo agitato, detractaq;
 eius colluione, copiosior, & melior exit. Cetera
 apua genera deteriora propterea sunt, quia citò
 augeatur. Fiant locis vmbrosis, apricisve, quoties
 temporis beneficio solū tepescit: vt in Attica ter-
 ra apud Salaminē, & iuxta Themistocleum, & in
 Marathone. Locis enim huiusmodi spuma illa
 consistit, & tepore rali appareat: sed nonnusquam
 vel cū aqua de cælo incessit. Oritur pisciculus hic
 in spuma, quæ imbre admisso caluerit, vnde no-

men spuma accepit. Ferturq; interdum per sum-
 ma maris, cūm calū tepidum est, & in spuma flui-
 tante, p̄rinde, ac in fimo vermiculus, voluitur.
 Quam ob rem in loca cōplura genus id aquæ ad-
 fertur ex alto, & copiosē quoq; generatur, & ca-
 pitur anno quieto, & humido. Reliqua apua fe-
 tura pisciū est. Quæ enim gobionaria dicitur, go-
 biones paruos ignobiles, qui terrā subeunt, creat.
 Quam verò phalericam vocant, membradas gigni-
 ex quibus sardina, ex sardinis sardā oriūtur.
 Genus apua, quod in portu Atheniensium nasci-
 tur, & encraulos dictos progenerat. Quineriā ge-
 nus aliud apua est, quod alecum, & mugilū sic fe-
 tura spuma autem altera illa sterilis humida est,
 breuiq; (vt dictū est) tempore edurat: mox capita,
 & oculi restant. Sed iam piscatores quemadmo-
 dum deportare possent, inuenerunt. Sale enim
 aspersa, plus temporis asseruari potest.

De procreatione anguillarum.

Cap. xvi.

Anguilla nec per coitū procreatur,
 nec parit oua: nec verò capta vnaquā
 aliqua est, quæ aut semē genitale, aut
 oua haberet. Meatus quoq; vel semi-
 ni, vel vltuæ accommodatos, nulla rescissa osten-
 dit. Sed hoc vñ inter sanguinea genus totū sine
 coitu, sine ouo procreatur. Quod ita esse argumē-
 to constat, quod in nonnullis faculentis stagnis
 aqua omni exhausta, & limo detractō, anguilla
 denuō generatur, vbi aqua accesserit pluuiā: nam
 liccis teporibus gigni nequeunt, etiā in lacu per-
 enni: quippe quæ imbre & viuant, & alantur. Sed
 hoc genus non coitu, nō ouo creati, aperitū est. Vi-
 dentur tamen nonnulla habere facultatē gignēdi,
 quod in aliquibus lumbriculi fiant: his enim ge-
 nerari anguillas creditur, quod error est. Sed cer-
 tē ex his prodeunt, quæ terræ inestina vocantur,
 quæ spōte in luto, humescētēq; humo proueniūt.
 Iam aliq̄ obsolui ex his visē sunt, aliq̄ scalpis, dis-
 cerptisq; intrus apparuerūt. Oriuntur hæc inesti-
 na dicta, tum in mari, tum etiā in fluuiis, stagnisq;
 putredinis maximē ratione: sed in mari, quæ alge
 sunt in stagnis autem, & fluuiis iuxta ripas. Calor
 enim ampliūs eas subiens partes, facit vt pro-
 creant. Talis generatio anguillarum est.

*De vtero, & tempore partus aquatilium,
 quomodoque alterum ab altero in
 steribus emittendis differat.*

Cap. xvii.

Artus autem piscium neq; eodē tem-
 pore, nec simili modo omnium fit: nec
 pari temporis spatio geritur vterus.
 Greges ante coitū marium, & fœmi-
 narum consistunt: sed sub coitu, & partu cōiugia
 aguntur. Vterum verò alij diebus ampliūs rice-
 nis ferunt, alij minūs. Omnes tamen spatium nūme-
 ris distinguendum septenariis sortiuntur. Plu-
 rimum temporis datur iis, quos nonnulli appel-
 lant marinos. Sargus coit mense Decembri, fert
 vterum diestriginta. Quineriā in mugilū genere,
 qui labeo à nonnullis vocatur, & muco, eodē quo
 sargus, tempore coeunt, & tantūdem temporis fe-
 runt. Laborat omnes per id tēpus, quo gerūt vte-
 rum: vnde fit, vt tunc potissimū ruant in terram,
 atque

atque excidat. Feruntur porò graui stimulo agi-
 tati in terram, atque omnino id temporis motu
 perpetuo incitantur, donec pariant. Sed omnium
 maximē mugilē ita sollicitari certum est. Requit
 scunt à partu continuō. Exitus parienti piscium
 compluribus est, vbi vermiculi nati in vtero fue-
 rint. Innascuntur enim minuta quadam anima-
 lia vermiculi specie, quæ partum expellunt. Parit
 solitariorum genus in vere. Plurimis deniq; par-
 tus circa æquinoctium vernū agitur. Ceteris non
 eadem anni tempestas accommodata est: sed aliis
 æstas, aliis autumnale æquinoctium attribuitur.
 Parit prima hoc in genere atherina, quæ aristam
 appello, & iuxta terram. Capito autem vltimus
 est. Constat id, cūm fœtus aristā primū, capito-
 nis nouissimē appareat. Mugilis etiam inter pri-
 mos partum accelerat, & salpa æstatis initio locis
 plurimis, nonnusquā enim autumno. Quineriam
 facer æstate parit, mox aurata, lupus, mormur,
 molaris: denique omnes, qui curesiones vocantur.
 Vltimi gregaliū, nullus, & graculus pariant au-
 tumno. Mullus sua oua limo committit, vnde fit
 vt serò pariat: diutiūs enim frigus continetur in
 limo. Graculus post nullū fœtificat inter algas,
 vt pote qui locis saxosis degat. Fert vterum longo
 temporis spatio. Aleces bruma pariant: ceteri,
 qui pelagici sunt, ætate magna ex parte. Cuius rei
 argumentum est, quod minimē per id tempus ca-
 piantur. Fœcundissima omnium pisciū alec esse
 videtur. Raia inter cartilaginea fœtificat nume-
 rosus. Verūm quod de facili pereunt, hinc effici-
 tur vt appareant pauca. Edit hæc oua diuersa, &
 iuxta terram. Omnino genus cartilagineum mi-
 nus fœtificat, quia animal gignit: seruari tamen
 sua potissimū magnitudine potest. Acus etiam
 appellata, serò fœtificat. Complurēq; eius generis
 disrupto, ac dehiscēte vtero pariant, non tam
 multitudine ouorum, quàm magnitudine. Et mo-
 do phalangiorum, proles parentē offusa circun-
 dat: quippe quam discedere statim prolis amor
 non sinat: & si tegeris, fugiunt. Arista atterens
 aluum arenæ, parit. Thunni etiam præ nimia pin-
 guedine dehiscunt, nec plus, quā biennio, possunt
 viuere. Cuius rei argumentū piscatores inde de-
 ducunt, quod cūm aliquando limariæ anno supe-
 riore defecissent, thunni sequēti anno defecerint.
 Limariis enim thunni prouectiores atate anno
 esse putatur vno. Coeunt thunni & scombri men-
 se Februario post Idus: parit Iunio ante Nonas:
 edunt sua oua condita quasi vtriculo: incrementum
 autē partus præcipua sumit celeritate. Cūm enim
 thunni in Ponto pepererint, prodeunt ex ouo,
 quas alij scordulas vocant, Byzantij auxumas no-
 minant, quia diebus paucis adolescunt: quæ exeūt
 Ponto autumno fœtas comitantes, eodē autem
 redeunt verno tempore, iam adepta eam magni-
 tudinem, qua limariæ nomen accipiant. Profectō
 omne piscium genus celeriter adolefcit, & præci-
 pue in Ponto: quippe cūm ibi incrementum sin-
 gulis diebus planē intelligatur: sed amia longē
 conspectius. Omnino ita existimandū, vt eisdem
 piscibus, non eisdē locis degētibus, nec coeundi,
 ferendive tempus esse idem, nec fœtificandi, aut
 proficiendi: nam & qui graculi appellantur, non-

nusquam melle tritici parit. Verūm ita hæc nos
 exponimus, vt magna ex parte res euenit. Congri
 etiam fœturam intra se continent: sed non omni-
 bus locis aquæ id constat. Nec ipsa fœtura satis
 patet in vtero pingui obeso: inest tamē serie qua-
 dam prolixiuscula, vt in serpentibus: quod certē
 ignis periculo innotescit. Pingue enim absumi-
 tur, atque euaporatur: oua autem crepant, & ex-
 trusa dissiliunt. Ad hæc si palpites, & atteras digi-
 tis pingue, laue vtique senteris, ouum autem du-
 riusculum. Congri itaq; alij pingue habēt, ouum
 nullum: alij contrā, pingue nullum, ouum autem
 quale modò exposui possident. Sed de coitu, vte-
 ro, & eiusmodi reliquis ceterorum animantium
 omnium, tum aquatilium, tum volucrum, atque
 etiam terrestrium, quæ oua pariant, dictū iam est.

*De coitu, eiusque tempore, & libidine qua
 drupe dum, quæ animal pariant.*

Cap. xviii.

Sequitur vt pari modo de iis, quæ in
 terrestriū genere animal pariant, atq;
 etiam de homine disseramus. Coitum
 & priuatum, & publicē omnium dixi-
 mus. Commune autem omnium animalium est,
 vt cupidine, voluptatēque rei Veneræ maximē
 gestiant, atq; incitentur. Ferociūt fœmina à par-
 tu, mares tempore coitus. Iam equi equos mor-
 dent, sternunt equitem, atque insequuntur. Sues
 quoque feri acerrimē sauiunt, quanquam per id
 tempus imbecilles ex coitu reddantur. Dimicant
 inter se mirum in modum armātes sese, & curem
 quàm crassissimā præparantes, indurantesq; at-
 ritu arborum. Sæpe etiam luto obducto, ac resic-
 cato, tergus inuictum contra ictus efficiunt. Pu-
 gnant adeo acri certamine, grege relicto, vt sæpe-
 numero mortē vterque aduersarius obeat. Simili
 modo & tauri efferantur, & arietes, & hirci. Qui
 enim superiore tempore locij, iugi concordia pa-
 sserentur, coitus tempore dissident, & alter alte-
 rum libidinis rabie inuadit. Camelus etiam mas-
 sauit tempore coitus, siue homo, siue camelus ac-
 cedat: nam equis quidem odio naturali aduersan-
 tur. Idem feris quoq; euenire apertum est. Nam
 vrsi, lupi, leones, ac rursus per id tempus in eos, qui
 accesserint, sauiunt: inter se tamen minūs hæc di-
 micant, videlicet ob eam rem, quia nullum ex iis
 gregale est. Quinetiam vrsa à suis catulis vehe-
 menter ferociunt, vt canes à catellis: Et elephantii
 quoque ad coitum efferari solent; quam ob rem
 apud Indos iis haudquaquam permitti initum
 aiunt. Libidinis enim rabie agitati, casas proster-
 nunt malè conditas, plurāq; alia incommoda fa-
 ciunt. Mitigari pabuli copia narrantur. Plagis
 etiam tēperant, adductis aliis, quibus ferire præ-
 cipiant. Quæ autem non vno tempore, sed sæpius
 anno coeunt, vt ea, quæ cūm homine degunt, verbi
 gratia, canes, sues, vt minūs efferētur, facit coitus
 copia. Incenduntur libidine ex fœminis equæ po-
 tissimū, mox vacca. Equæ itaque equiunt, vnde
 vocabulum id ab hoc vno animali trahitur, ma-
 ledicto in mulieres libidinosas. Nec non eueptari
 per id tempus equæ dicitur: quapropter in Cre-
 ta insula equos admissarios minimē à fœminis
 semouēdos censent. Cūm verò ita affecta fuerint,

Quo tempo-
 re animates
 maximē fe-
 rociant.

currunt relicta societate. Simile hoc vitium est, ut quod subare in suis dicitur. Currunt non Orientem, aut Occidentem versus, sed ex aduerso Aquilonis, aut Austris: nec appropinquare quenquam patiuntur, donec vel defatigata desistant, vel ad marem deueniant. Tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur, eodem, quo illud, quod nalcitur, nomine. Tale hoc sanè est, quale suis illud, quod apriam vocant: sed hoc præcipue ad amoris veneficia petitur. Equa tẽpore coitus colligunt sese, & societate magis, quàm antea, gaudent. Iactant caudam crebrius, vocem immutant, humorem emittunt suis genitalibus similẽ pedes, sed multo tenuiores, quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhereret. Accipi cum humore difficile esse aiunt, quod paulatim admodum labitur. Mingunt etiã pluries, atq; inter se ludunt, cum equiunt, hæc de equis. Vaccæ tauriunt, & libidine aded incenduntur, ut bubulci eas tenere, aut capere nequeat. Indicium tum equũ, tum vaccæ suæ libidinis præstãt, genitalis specie prominẽtiore. Vaccæ etiã mingunt crebrius more equarum. Ad hæc, vaccæ tauros superueniunt, & sequuntur sedulo, & asistunt. Turgẽt ad coitũ prius minores natu, quàm maiores, tum in equorũ genere, tum in bouum. Temporis etiã beneficio, & corporis valetudine propensiora redduntur ad Venerẽ animalia. Equarũ libido extinguitur magis iuba cõsa, & frons tristior redditur. Mares in hoc genere fœminas sibi societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis antediebus vnã fuerint. Quod si fœmina diuersa permisceatur, mares alienas mordẽdo expellunt, suasq; singuli seorsum habẽtes pascuntur. Tricenæ, aut paulo plures singulis dantur. Quoties mas accesserit, & curres gyro aggreditur pugna: & fœminã, si quã se mouerit, morsu reuocat. Taurus tempore coitus tantũ cum fœminis pascitur, ceterosq; oppugnat mares. Temporibus ceteris mares inter se cõuersantur: quod comartari dicitur. Iã Epiri prouincia tauri sapius trimestri tẽporis spatio non apparẽt. Omnino fera omnia, aut certẽ plurima, non anted cum fœminis ad cõmune pascuũ veniunt, quàm tẽpus sit coeũdi. Sed cum iam per ætatem licuerit, segregantur mares à fœminis, seorsumq; pascuntur. Sues fœminæ, cum libidine excitantur, quod subare dicitur, vel homines aggrediuntur. Canes eodẽ illo modo affecta, canire dicuntur. Prominet genitale in fœminis, cũ ad coitum stimulantur, & locus humescit. Equabus humore aliquid ibi defluit per id tẽpus. Purgatio mensurorũ fit quidẽ & ceteris, sed nulli aquẽ ac mulleri. Ouis, & capræ tẽpore coeundi indicatur, quod idẽ post coitũ etiã fit ad tẽpus, mox desistit, donec parturiant: tum denud indicatur: quare pastores proximũ esse partũ intelligunt. A partu autẽ purgatio sequitur abundẽ: primũ leuiter cruenta, postmodum valde. Vaccæ, asinæ, equæ, modo quidem ampliore, quàm supra dictis, emittitur, utpote magnitudine excedentibus, sed multo ex proportione minus. Bos itaq; fœmina, cum coitũ affectat, leuiter purgatur, quantũ hominæ dimidium, aut paulo plus. Tempus autẽ coeundi tunc

Quot equabus vnus admillarius sufficit.

Mensurorũ purgatio quibus fiat.

potissimũ est, cum purgatur. Equa facillimẽ omnium quadrupedum parit. Vacat admodũ purgamentis, minimũq; emittit profluuiũ sanguinis, videlicet pro corporis magnitudine. Conceptus indicium maximẽ in vaccis, equabũq; cum menses cessarunt, spatio tẽporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri. Sed id percipere difficile est, nisi quis iam dudũ secutus, alluctusq; admodũ sit. Quam obret non desunt, qui menses in his animalibus negẽt. Mulabus menses nulli mouẽtur, sed earum vrina crassior, quàm mariũ est. Omnino excrementum vesicæ quadrupedũ crassius, quàm hominum est. Inter eas tamẽ quadrupedes, oues, fœminæ, & capræ, crassiorẽ reddunt vrinã, quàm mares. Asinæ contrã, tenuiorem, quàm mares, & vaccæ acriorem. A partu vrina quadrupedũ omnium crassior redditur, & magis eorum quæ minus purgatur. Lac fieri incipit ad speciem puris initio coitus, sed vtile postea est, cũ pepererint. Pinguescunt tam oues, quã capræ, cum gerunt partũ, eduntq; amplius. Quod idẽ de bubus etiam, ac ceteris quadrupedibus affirmandũ. Sunt porro animalia propensiora ad coitũ, propẽ dixerim, omnia, verno tẽpore. Sed sunt tamẽ quæ non eo tẽpore coeunt, verũ prout quæq; alere suos fetus comodiũ possunt, ita tẽpus sibi cõueniens habeant. Sues cicures vterũ ferunt menses quatuor. Numerus partus plurimũ ad vicenos. Si tamen multos pepererint, educare omnes non queunt. Senescentes etiã pariunt quidẽ simili modo, sed tardius coeunt. Implentur vno coitu: sapius tamẽ superuentum patiuntur, ea de causa, quod post coitum, humorem, quem apriam nonnulli appellat, emittunt, quod quidẽ commune omnibus incidit: sed aliqũ vnã cum hoc, semen etiã admillum emittit. Fœtus, qui in vtero læsus, minutũq; fuerit, metachorum dicitur, quasi posthumũ voces, quod in parte qualibet vuluæ accidere potest. Cũ scrofa peperit, primã mammã porco, qui primus in lucem ante aures flaccidas coitus fiat, frustra erentim fuerit. At si plena iam auiditate, ac desiderio libidinis turgido admillura fiat, vnus (vt modo dixi) initus satis sit. Prodest apri coeundi hordẽ apponere pabulo: quod idẽ & scrofa fœtæ cõmodum est, sed elixũ. Sunt dẽ scrofa aliã statim prolis fœcũdã laudabilem, aliã increfẽtes melius generant. Suem altero oculo amisso breui extingui magna ex parte nonnulli existimant. Plurimis vita ad 50 annos x v. aliquibus etiã propẽ ad vicenos.

De coitu, fœtusque ouium, & caprarum. Cap. xix.

Ves & capræ terno, aut quaterno coitu implentur: & si ad coitum imber accesserit, abortum infert. Pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos & quaternos. Ferunt quinque mensibus, tum oues tum capræ. Vnde fit vt locis nonnullis, quibus caeli elementia, & pabuli copia est, bis pariãt. Vita capris ad octonos complurimum annos, ouibus ad denos: sed magna ex parte ad pauciores. Duces pecoris tamẽ vel ad quindenos protrahunt vitam. Singulis ouilibus singuli duces constituantur, qui quoties suo nomine à pastore

vocantur, antecedunt: quod ab ineunte ætate facere assuescunt. Oues Aethiopicæ vel ad duodecim, & tredecim annos vitam agunt: capræ etiã ad decem, & vndecim. Coeunt tam oues, quàm capræ, quandiu viuunt. Pariunt geminos, tum pabuli beneficium, tum si pater, aut mater, vim eam geminandi per naturam obtineat. Mares autem, aut fœminæ generantur vt tum aquarum, tum admillariorum. Nam & aquæ faciunt, vt fœminæ, marẽve concipiantur. Ad hæc, Aquilonis flatu mares potius concipiuntur, Austris fœminæ. Vis tanta est Aquilonis, vt vel ea, quæ nõ nisi fœminas pariunt, immutet ad prolis mascula procreationem. Spectare ad Aquilonem oportet cum coeunt fœminæ. Quæ manẽ iniri solent, marem, si sero diei admiseris, non patiuntur. Candidi nigriue efficiuntur fœtus, si sub lingua arietis venæ nigra, aut candida habentur. Cuius enim coloris sunt venæ, eiusdem & vellus est. Varium etiã, si plures venarum colores sunt. Quæ aquam salinam bibunt, maturius coeunt: nec solam ante coitum, sed etiã ad coitum salendum est: atque etiam verno tempore. Capris nullum ducem pastores constitunt, quia earum natura non stabilis, sed lubrica, atque mobilis est. In grege ouium, si maiores natu tempestiue libidine incitantur, annum esse felicem gregi pastores confirmant: sed si minores, infelicem.

De coitu, & fœtura canum, eorumque vitæ longitudine. Cap. xx.

Anum genera plura sunt. Coit Laconicũ mensis suæ ætatis octauo. Et crus iam circa id tempus attollentes nonnulli vrinam reddunt. Impletur canis vno initu, quod in furtiis maxime constat inibus: implet enim qui semel inierit. Gerunt Laconicæ vterum parte sexta anni, hoc est, sexagenis diebus, aut vno, vel altero plus, minũve. Cattelii cæci gignuntur, nec ante duodecim diem 40 visum accipiunt. Coeunt canes postea, quàm pepererunt, sexto mense, nec citius. Sunt quæ parte quinta anni vterum ferant, hoc est, duobus & sexaginta diebus: quarum cæcilli duodecim diebus luce carent. Nonnullæ quarta parte anni, hoc est, tribus mensibus ferunt: quarum cæcilli diebus decem & septem luce carent. Tandem temporis cãire etiã fœminæ putantur. Menstrua huius animalis diebus septem mouẽtur: simulq; euenit, vt genitale promineat. Verum nondũ per id temporis coitum patiuntur, sed sequentibus septem diebus. Tempus enim, quo toto canis libidine tenetur, diebus quatuordecim magna ex parte describitur. Verum nonnullæ etiã ad sextumdecimum pruriunt. Purgatio autem, quæ coniuncta partũ est, vnã cum cæcillis nascentibus prouenit, crasso pituitosq; humore. Redduntur etiã tenuiores à partu: & lac anted diebus quinque, quàm pariãt, habent magna ex parte. Verum nonnullis etiã septem, aut quatuor diebus anticipat. Vtile 60 statim, vt pepererint, est. Genus Laconicum, post coitum diebus triginta, habere lac incipit. Crassum inter initia omnium est: deinde processu temporis tenuius redditur. Crassius canum, quàm ca-

terorum animalium, lac est, excepto scrofa, ac leporis. Indicium in mammis etiã apparet, cum ætatem coeundi iam habent. Fit enim perinde, ac in hominibus, tumor in papillis mammarũ, & cartilago quadã consistit. Sed difficile id perceperis, nisi habeas vsum rei: carent enim hæc indicia magnitudine. Hoc igitur fœminæ euenire certũ est: mari nihil eiusmodi accidit. Crus mares tollẽtes mingunt, magna ex parte quidẽ sexto mense ætatis, sed nonnulli vel serius, octauo scilicet mense id faciunt: atque etiã maturius, quàm sexto. Quod autem simpliciter dixerim, cum coire incipiunt, tollunt. Fœminæ omnes confidentes mingunt. Verum in hoc etiam sexu nonnullæ crure elato minxerunt. Parit canis duodecim complurimum, sed magna ex parte quinque aut sex. Vnum etiã aliquam peperisse certum est. Laconicæ magna ex parte octo pariunt. Coeunt quãdiu viuunt, & mares, & fœminæ. Peculiare generis Laconici est, vt cum laborarint, coire melius, quàm per otium, possint. Viuit in hoc eodem genere mas ad annos decem, fœmina ad duodecim. Ceteri canes maxima quidem ex parte ad annos quatuordecim, sed nonnulli vel ad viginti protrahunt vitam. Quam ob rem rectẽ apud Homerum, canem Ulyssis vicesimo anno mori aliqui iudicant. Laconici sanẽ generis fœminæ, quia minus laborant, quàm mares, viuaciores maribus sunt. At verd in ceteris, et si non latẽ admodum constat, tamen mares viuaciores sunt. Dentis canes non mutant, præter

Quos dentes canes mutant.

quàm eos, quos vocant caninos, cõsq; quarto ætatis mense tam fœminæ, quàm mares. Vnde fit, vt diuersa sit authorum sententia. Alij enim quod duos tantummodo mutant, negant omnino villos mutari, cum eos paucos reperire difficile sit: alij cum hos viderint, ceteros quoq; pari ratione mutari existimant. Aetatis iudicium ex dẽtibus sumitur: quippe cum iuniores candidos habeant, & acutos: seniores, nigros, & hebetes.

De coitu, & partu bouum, deque maribus, & fœmine ætate. Cap. xxi.

Os vno initu implet, agitq; vehementer, ita, vt fœmina vix toleras succumbat. Si forte conceptio pererrauerit, vicinimo post die marem fœmina recipit. Seniores tauri nec sapius quidẽ fœminam eandem, eodẽ superueniunt die, nisi ex intervallo. At iuniores & eandem sapius cogunt, & pluries petunt, ac superueniunt vigore suæ ætatis. Sallax minimẽ inter mares bos est. Coit qui vicerit. Cũq; is Venerẽ iam debilitatus languerit, aggreditur victus ille languentem, & plerunq; superat. Coire tum mares tum fœminæ anno ætatis primo peracto incipiunt, quoad facultas sit procreandi: verum, quod magna ex parte fit, vel anniculi, vel nacti octauum mensem Venerem adẽt. Sedenim quod maxime confessum habemus, bimatu generant. Ferunt vterum menses nouem, decimo parturiant. Sunt qui decem totos menses, exceptis paucis diebus affirmant. Quod autem in lucem praecurrerit hæc tempora, id abortiuum est, vitaleque minimẽ, seriam si paulo maturauerit partum: præmolli nanquẽ, imperfectaque vngula prodit. Parturiant

Quos dentes canes mutant.

Aetates canum vnde cognoscatur.

Vaccas bimarias generant.

riunt singulos, geminos raró. Quoad viuunt, & coire solent, & parere. Viuunt magna ex parte sex minas annos quindecim, atque etiam mares excili. Nonnullis atas vel ad viginti annos, atque etiam plures, si corpore bene habito sint. Nam excilos alluefaciunt, & duces conliruunt boum, vt ouium, qui plus temporis, quam careri, viuunt vfu exercitij, & copia pabuli. Vigent quinquennes maximé. Quocirca Homerú quidam recté dixille aiút, Quinquennem taurum, & bouis lustro florentis. Idem nanque significari arbitrantur. Dentes bimus emittit bos, nec vniuersos, vt equus. Vngulas, cum dolore articulorú laborat, non amittit: sed pedes tantummodo intumescunt veheméter. Lac à partu vile est. Antè, quam peperit, caret lacte. Quantum lactis prouenerit primum, concrelens périnde vt lapis durefcit. Quod ita accidit, nisi aqua admisceatur. Luuena recentior, quam annicula, non paritur Venerem, nisi ostento. Iam enim vel quarto atatis mense coille perfectum est. Initium coitus plurimis quidem mense Aprilis, & Maio: sed nonnulla etiam ad autumnú vsque tempus cocundi deducunt. Cum plures grauida sunt, & facile initum pariuntur, nimis pro signo hyemis, & imbrium id accipitur. Menses & vaccis fiunt, vt equabus, sed minus.

De coitu, & partu equorum, de amissione dentium, deque maris, & femine etate.

Cap. xxii.

M Quos coire incipit bimus, tam mas, quam femina: sed hoc in paucis fit, pulliq; eorum ipsorum minores, imbecillioresque sunt. Quod autem plurimú, trimatu tam mares quam femina incipiunt, & proficiunt subinde ad proles prastantiam, in vicissimum vsque annum. Fert vterum equa menses vndecim: parit duodecimo mense. Equus non certo dierum numero implet, sed aliquando vno, aut duobus, tribusve, aliquando pluribus. Serius certè, quam asinus, equum superueniens implet. Coitus nò tam laboriosus equis, quam bubus est. Salacissimú omnium, tum feminarum, tum marium, equus est, homine excepto. Iuniorum coitus prater atatem contingit pabuli bonitate, & copia. Pariunt magna ex parte equi singulos: sed gemellos quoq; aliquando complurimum procreant. Mula etiam gemellos peperit, que quidem pro ostento accipiuntur. Coire itaq; incipit equus vel tricesimo mense, sed quoad dignè procreare possit, tunc tempus est, cum dentibus mittendis cessauit. Verum iam nonnullos etià cum mutant, implere potuisse aiunt: idq; fieri ita confirmant, nisi natura steriles sint. Equo dentes quadraginta numero sunt, quorú primos quatuor, mense tricesimo mutantur, bini vtrinq; supra dico, & subter: tum vbi prater eà annú compleuerit, quatuor item modo eodè mittuntur, duo superius, totidemq; inferius: rursumq; anno altero peracto, simili modo quatuor alij mutantur. Quibus iam prateritis annis quatuor, & mensibus sex, nullus prater eà mitti-

Quoto atatis anno equus idoneus ad generandum sit.

tur: quanquã euenisse in aliquo cortum est, vt cum primis omnes amitterentur: atque etiã in alio, vt cum vltimis omnes, sed hæc rarò. Fit itaque vt equo ferè tempus idoneú maximè sit ad procrean-

dum, cum annum quartum, & sex menses cõplerit. Seniores equi profectò læcũdiores sunt, tam femina, quam mares. Equi vel suas matres, & filias superueniunt, atque tunc perfectum esse atamentum videtur, cum parentis suam incunt prolem. Scythæ equabus grauibas equitant, cum primum se mouerit fœtus: & nimirum eas proficere ad partus facilitatem arbitratũr. Cetera quadrupedum iacentes parere solent: quo fit, vt fœtus obliqui omnium exeant. At verò equa cum tempus iam edendi appropinquaret, erigit se, stansq; emittit partum. Vita equorum plurimis ad decimum, octauum, atq; etiã vicefimum annum: sed nonnulli etiam quinque & viginti, atq; triginta egerunt. Et si cura diligenter adhibeatur, vel ad quinquaginta protrahitur atas. Longissima tamen vita in pluribus ad tricesimum annum, quod magna ex parte fieri norimus. Femina magna quidem parte quinque & viginti annos viuere potest: sed iam nonnulla etiã quadraginta vixere. Minus temporis mares viuunt, quam femina: propter coitum: & qui domi aluntur, minus, quam gregarij. Femina quinquennio finem, tum longitudinis, tum etiam proceritatis sui corporis recipit: sed mas sexennio: post, annis sequentibus totidè crescit in corpulentia, & ad viginti vsq; annos pergit proficiens. Verò celerius femina, quam mares, perficiuntur: quanquã in vtero mares, quam feminae, citius, quemadmodum etiam homines. Quod idem vel in ceteris animalibus, que pariant plura, fieri solet. Lactare mulú semestere tẽporis spatii releunt, mox sugi non pati: vi nanq; humorè trahit, & cum dolore. Equo autem plus temporis tribuunt. Viget & equus, & mulus à dentium ortu: cumque prodierint omnes, non facile atatem dignoscitur. Quam ob rẽ dici solet certa sub ortu, incerta ab ortu. Deniq; post dentiu ortum, eo maximè deceleratur atas, quem caninú vocamus: breuior enim hic septennibus est, propter fræni attritum, quod ad eum iniicitur: non septennibus maior quidem, sed non vertice extans adactiore. Iunioribus acutior & procerior est. Mas omnibus temporibus inuit, nec cessat, quandiu viuunt. Femina etiã, quandiu viuunt, inuit, nec tẽpus vllũ certum libidinem aufert: sed ingeniũ hominis arceat, aut vinculo, aut aliquo huiuscemodi impedimẽto: non tamè quouis tempore factu inuit, facultas enutriendi quod pepererint, datur. Equu apud Opunta gregarium fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus postea coire: sed adiumentum quoad sui pedes priores attoleretur, desiderabat. Coitũli initium equis in vere. Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tẽpore: & melius quarto, aut quinto anno interposito procreat. Omnino, si nihil plus detur, vnu tamen interponere annũ, & quasi nouale facere necessè est. Equa igitur interposito tempore, vt dictum est, parit: at asina continuè parere potest. Fit etiam in equorum genere, vt alie omnino steriles sint: alia concipiunt quidem, sed edere nequeant. Cuius rei indicium aiunt, quod fœtus circum renes alia quadã specie propemodum renem, ita continet, vt rescissus quatuor renes habere videatur. Cum equa peperit, statim secundas deuorat, atq; etiam quod pulli nascẽtis fronti adhaeret,

adhæret, hippomanes dictũ, magnitudine minus cartica parua, specie laciusculum, orbiculatum, nigrum: hoc si quis prærupto odorè moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odorè. Quapropter id à veneficis peritur, & percipitur mulierculis. Si cum equa ex equo pregnante coierit asinus, fœtus iam conceptus corrumpitur. Equorum ducem, vt boum, nullum constituunt: quoniam equorum natura non stabilis, sed mobilis, procaxque est.

De coitu asini, & asine partu, marisque & femine etate.

Cap. xxiii.

A Sinus tum mas, tũ femina, tricesimo mense coire incipit, eodẽmque tempore dẽtes mittit priores: secundos autè sexto mense, atq; etiam tertios, quartolque eodẽm. Gnomonas hos quartos à diuidicanda atate nuncupant. Sed iam vel annicula asina concepit, vt perfici proles, ac adolescere possent. Reicit semè à coitu nisi interpelletur. Quam ob rem statim post coitum verberant, insectanturque. Parit duodecimo mense. Singularem magna ex parte procreat prolem. Ea nanque natura est, vt vnum pariat: sed nonnunquam gemellos etiam edit. Asinus quidem equi genitũrã corrumpit, vt dictũ est: sed equus asini minimè, cum equa iam asini inuit cõceperit. Lac grauida habet mense decimo. A partu die septimo mari iungitur, eoque die iuncti maximè recipit inuitum, sed postmodum etiam paritur. Solet hæc, nisi prius, quam gnomonem amittat, peperit, nunquam postea inuitum recipere. Parere vel in conspectu hominis, vel in luce nolit, sed in tenebras ducitur cum paritur. Si prius, quam gnomonem dimississet, pepererit, parere totã sua atate potest. Vita asinis amplior annis triginta, & femina viuacior mare est. Cum vel equus cum asina, vel asinus cũ equa inierit, multò magis abortus consequitur, quam cum vni genæ inter se iungantur: verbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Euenit etiam tempus goredi vteri, cum equus cum asino coierit, maris norma: id est, vt quanto spatio tẽporis mas perficitur suo in genere, tanto etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluat. At magnitudine corporis, specie, & viribus, magis femina, quam mari simile euadit quod nascitur. Si frequenter cocant, neque vilo interposito tẽpore cessent, que ita iunguntur, breui femina sterilefcit. Qua de causa non frequenter ita coniungunt, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponunt. Non asinum equa, vt asina equum, recipit, nisi asinus sit, qui equam suxerit. Admittunt de industria quos hippothelas vocant, ac si equimulgos cognominis, qui in pascuis modo equorum viribus bonis superantes cocant.

De mulo, & eius coitu, & etate.

Cap. xxiiii.

M Vlus superuenire, coirẽq; incipit mulsis dentibus primis: sed septennis implet potest, etiã cum equa cõiunctus ginnum procreauit: post dẽinde superuenire non solet. Mula quoq; iam facta grauida est, sed non quoad perficeret, atq; ederet prolem. In

terra Syria super Phœnicem mula & cocunt, & pariunt omnes: sed id genus diuersum est, quam simile. Prodeunt, quos ginnos vocant, ex equa, cum in gerendo vtero agrotauit, more pumilionũ in ordine hominum, aut porcorum deprauatorũ in genere suum, quos posthumos nuncupant. & quidẽ vt pumilio, sic ginnos modũ suogenitali excedit. Vita mulis ad annos multos: iam quidã vel octogesimalũ annũ potuit agere, vt Athenis cum templũ edificaretur, qui quauis dimissus iam munere per senectam, & commens tamen accubiens iumenta exhortabatur ad opus, quam ob rem decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est. Serius femina senescit, quam mas. Nonnulli feminam profluoio vrinae purgari aiunt: marem olfactu vrinae prius senescere. ortus eorum animalium talis est.

Quam longam vitam muli. Min. sic: Connitendo, comitandòque accedebat in mœta ad opus

Indicium etatis quadrupedum.

Cap. xxv.

Etatem dignosci quadrupedũ confirmant, qui in earũ cura sunt constituti, si cutis præterea maxillis, detracta, mox relaxata, illico in suũ redeat locum. Hoc enim indicium recetioris quadrupedis est: veteris contra, si diutius rugata maneat cutis.

De vtero, & etate Cameli.

Cap. xxvi.

Amelus fert vterum menses decẽ: parit semper vnum tantummodo: vni parianaque est. Separant prole à parente anniculam. Viuit diu: plus enim, quam quinquaginta annos. Parit in vere, & lac suũ vsq; eò seruat, quò iam conceperit. Tum lac, tum caro cameli suauissima omnium est. Bibitur eius lac ad vnam mensurã, duabus, aut tribus aquæ admixtis.

De elephantorum coitu, deque tempore, quo vterus fertur, & eorum pullis.

Cap. xxvii.

Elephantus tam mas, quam femina incipit coire anno atatis vigesimo. Ferendi vteri tẽpus alij annũ & sex menses, alij trienniu statuunt. Causa quam ob rem incertum hoc sit, quòd non pateat coitus. Parit enim posterioribus cruribus, & subdens cum dolore. Pullus editus ore fugit, non promulscide: & statim, cum natus est, cernit, & ambulat.

De coitu suum, & eius tempore.

Cap. xxviii.

Vestere principio hyemis cocunt, vere pariunt, petẽtes maximè inuia, prærupta, angusta, & opaca. Mas cum feminis conuersari dies triginta magna ex parte solet. Numerus partus, & tempus ferendi idem, atque in vrbani subus est. Vox etiam similis: sed femina vocalior est, mas rarò vocem emittit. Mares castrati maiores, ferocioresq; euadunt, vt scitè Homerus fingit, cum dicat:

Nutrit exectum syluis horrentibus aprum. Instar non bruti sed dorsi montis opaci. Castrantur, quòd recentibus adhuc morbus pruriens incumbit in testes, quo atterentes eam partem ad arbores, testes extingunt.

De ceruorum coitu, partu, & natura.

Cap. xxxix.

Erua plurimum subdens coit, vt dictum iam est: marē enim sustinere non potest, ob eius contentissimum impetum. Veruntamen aliquando etiam sustinent modo ouium, & socias declinant, cum tur gente iam Venere coitum appetunt. Mas non in eadem immoratur, sed mutat: breuique interposito tempore, aliam atque aliam supergreditur. Coitus ab arcuro mense Augusto, & Septembri. Impletur paucis diebus, & ab eodē multa. Vterum ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte vnum, sed nonnullas etiā geminos peperisse perspectum est. Parere iuxta vias maximē solēt, metu belluarum. Incrementum hinnuli celere. Purgatio ceteris teporibus nulla. euenit ceruæ: cum autem parit, pituitoso quodā humore purgatur. Ducere suum hinnulum ad stabula conuenit. Quem locum sibi habet refugium, petra disrupta est vno aditu, vnde defendere se, repugnareq; solent iis qui inuadunt. Vita esse perquam longa hoc animal fertur, sed nihil certi ex iis, quæ narrantur, videmus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi vita esset prælonga. Monte Asia: Elapho nomine apud Arginussam, quo loco Alcibiades mortē obiit, ceruæ omnes scissa aure sunt, quæ nota vel alibi, si loca mutarint, dignoscitur. Et quidē foetus iam inde à primo ortu in vtero idem cōtrahit signū. Quater na ybera foeminis, vt vaccis. Cum mares impleuerint foeminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius seroces fodit. Foetent vt hirci. Facies quoq; eorum nigrescit aspergine, vt hircorum. Degūt ita quousq; imber accedat, tum pascua reperunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atq; etiā quia pingui abundat, Pinguescunt enim astate supra modum, quam ob rem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab iis, qui pedibus insectantur. Fugiunt etiam in aquas propter astum, atque anhelitum. Caro eorū libidinis tempore vitiat, & foetet p̄inde, quasi hircorū. Hyeme itaq; extenuantur, debilitanturque; vere autem vigent maximē ad cursum. Cum fugiūt, requiem inter currendum aliquam faciunt cōsistentēsq; manent, dum qui insequitur, appropinquet, tum fugam item arripiunt. Quod ideo facere videntur, quia interiora laborant. Intestinum enim tam tenue, imbecillēq; habent, vt etiam si leuiter percussēris, possit rumpi, cute adhuc integra.

De vrsi coitu, partu, & pullis, deque hystricis natura.

Cap. xxx.

Vrsi coeunt, vt dictum est, non superuenientes, sed humi strati. Fert vterum vna dies triginta. Parit tum vnum, tum etiam duos: sed complurimum quinque. Foetum minimum pro sui corporis magnitudine edit: quippe que minorem parto, maiorem mure parere soleat. Nudum item, & cacum, & cruribus propemodum; membrisque aliis plurimis indiscretum & rudem. Coit mense Fe-

Plinius habet Elaticæ.

Quo tempore ceruorum caro foetear.

Intestinum eentis imbecille.

De coitu, & partu vulpis.

Cap. xxxiiii.

Vlpes superueniēs coit. Parit cæcos, vt vrsa, atque etiam infemiores. Parturiens ita secedit, vt rarō grauida capiat. Cum partum ediderit, lingua lambendo refouet, & concoquit. Parit, cum plurimos, quatuor.

De partu luporum, felis, ichneumonis, lupi canarij, & lupi ceruarij.

Cap. xxxv.

Vpus fert & parit vt canis, tum tempore, tum etiam foetus numero. Cæcos etiam generat canis modo. Coit vno tempore tantum: parit ineunte astate. Fertur de eius partu ad fabulam proximē, lupos omnes intra duodecim dies parere. Cuius rei causam proferunt fabulosē, quod Latonam oberrantem totidem diebus ex Hyperboreis Delum dederint sub specie lupæ, propter metum lunonis. Sed an tempus hoc parienti sit, nondum exploratum habemus. Fertur quidē sic vulgō, sed verum minimē esse videret, quale vel illud ferunt, lupos semel in vita parere. Feles, & ichneumones tot numero pariunt, quot canes, vescunturque eisdem. Viuunt circiter annos sex. Lupus item canarius cæcos parit luporū ritu, numero complurimum quatuor. Quinetiā lupus ceruarius coitu vt canes impletur, & cæcos generat, numero duos, aut tres, aut quatuor. Corpore longior, & cauda porrectior est, sed proceritate breuior. Celeritate æquē præstat, quanuis crura habeat breuiorā molli enim & agili est, proslirēque longiūs ob eam gem potest.

De mulis quos terra Syria fert.

Cap. xxxvi.

Vnt in Syria, quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ, & asini procreatur, sed simile facie, quomodo asini syluestres, similitudine quadam nomen vrbanoꝝ accepere.

bruario: parit eo tempore, quo later. Pinguēscit per id tempus tam mas, quam foemina vehementer. Cum prolem enutrit, exit à mense iam vris tertio. Hyltrix etiam later, totidēque diebus fert vterum, & reliqua facit p̄inde vt vrsa. Grauidam capi vrsam difficile est.

De partu leonum, & pullorum numero, deque dentium mutatione.

Cap xxxxi.

Leonem auersum coire, vrināq; retrō reddere dictum iam est. Coit, & parit, non omni tempore: singulis tamen annis, vere parit, & magna ex parte geminos, sed cū plurimos, sex catulos nonnunquam etiam vnum. Quod de leona fertur, vnam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem cur ita esset, comperire author ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis: sed Europa totius, ea parte solū, quæ inter Acheloum amnem, & Nisum est. Parit leona quoque aded paruos, vt vix post secundum mensē incipiunt ingredi. Leones terra Syria quinquies vita pariunt: primū quinq; post vno subinde pauciores, deinde steriles degunt. Carer leona iuba: maris hæc propria est. Dentis eos tantummodo mutat leo, qui canini vocantur quatuor, duos superiūs, totidēque inferiūs, idēq; sexto mense atatis sit.

De hyene natura, meatibusque genitalibus maris, & foemina.

Cap. xxxxi.

Yena colore lupi propē est, sed histior, & iuba per totum dorsum prædita est. Quod autem de ea fertur, genitale simul & maris, & foemina: eandem habere, commentitiū est: sed virile similiter atque in lupis, & canibus habetur. Quod verō foemineum esse videtur, sub cauda positum est, figura simile genitili foemina, sed sine vilo meatu. Sub hoc meatu excrementorum est. Quinetiam foemina hyæna, præter suum illud, etiam simile vt mas habet sub cauda sine vilo meatu: à quo excrementorum meatu est, atque sub eo genitale verum continetur. Vuluam etiam hyæna foemina, vt cetera huiusmodi foemina animantes, habet. Sed rarō hyæna foemina capitur. Iam inter vndecim numero, vnam tantum cepisse venator retulit quidam.

De coitu, & foetura leporum.

Cap. xxxiiii.

Epores auerſi coeunt, vt expositum est. retrō enim vrinā reddunt. Coeunt & pariunt quoquo tempore, dumque vtero ferunt superfoetant, & singulis mensibus generant: sed foetus edunt non vniuersos. Interpositis enim diebus quot res tulerit, peragunt partionem. Habet foemina lac priuquam pariat, & à partu continuō reperit coitum, & lactans adhuc concipit foetum. Lac vtillo simile sua crassitudine est. Partum non, vt maior fidipidum pars, cæcum edit.

De coitu.

Et quidem vt asini illi feri, sic muli præstant celeritate. Procreant eiusmodi mula suo in genere. Cuius rei argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazi in terram Phrygiam venerunt, quæ adhuc extant. Tres tamen ex noem, quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore.

De natura & variis generibus murium, deque pullorum numero sit. etc.

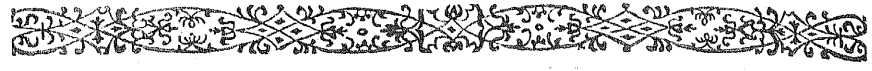
Cap. xxxvii.

Murium generatio mirabilis præter cetera animalia maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim foemina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulō post reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Murium etiam percipimus ortum redundantis agræ murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, vt parum ex vniuerso frumento relinquatur. Tam citō absumitur, vt nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimē euenit ratione. Paucis enim diebus omnino abolentur, quanquam superiore tempore homines vincere vel sustinendo, vel sues, vt latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam vulpes eos venantur, & catti syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt: nec aliud quicquam omnium vincit, nisi imbres: iis enim quàm primū intereunt. Terra Persicæ parte quadam mure foemina rescissa, foetus foemini prægnantes comperiuntur. Sunt qui vehementer confirmant, mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptiis muribus prædurus, ferē vt herinaceis, pilus est. Sunt etiam alij qui erecti bipedes ambulant: habent enim crura posteriora longa, priora breuia. Ortus eorum quoque numerosus est. Sunt vel alia genera murium plura. Sed de iis hæctenus.

Mirabilis murium fecunditas.

Repentini murium interitus causa.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE DE HISTORIA

ANIMALIVM,

LIBER SEPTIMVS,

Theodoro Gaza Interprete.

De signis, quae puerorū feminis emissionem puellarūque viripotentiam praesentiunt.

DE hominis generatione, tum prima in utero, tum posteriore in luce, & vsq; in senectute, quæadmodum se habeat, quæ suæ naturæ ratione eueniant, loco hoc dicimus. Quæ inter marē & feminā differētia sit, & quibusuā partibus constet, antè expositū est. Mas autē primū semen genitale magnā ex parte incipit ferre anno peracto bis septimo: simul etiā pubescere incipit eo tēpore, vt hirpes semen laturas primū florere Alcmeon Crotoniata ait. Vox itē per id tēpus mutari in sonū asperiorē, inæquabiliorēq; incipit, quanquā nondū graue. Neq; enim acuta præterea est, neq; tota æquabilis: sed similis fidibus incōrentis & asperis, quod capri re denomināt. Idq; potissimū incidit iis, qui rē Venereā incipiūt agere. Iis enim vox trāsit in sonū virilem. Abstinētib; verō cōtrario sit: & si curā adhibeāt (quod aliqui faciūt ex iis, qui choreis indulgent) vel longo seruari tēpore sine magna mutatiōe potest. Māma etiā extuberant: & genitale nō solū magnitudine, sed etiā specie proficit. Euenit porrō id temporis, qui iā fricari cōrectariq; per libidinē cœperint, vt cum semē emittūt, nō modō voluptate, verūm dōlore quoq; afficiūtur. Fœminis etiā per id tēpus exurgūt vbera, quod fratrarē dicitur: & quæ menstrua vocātur, erūpunt: quod sanguis quasi recēs occisi animalis est. Quæ autē alba dicūtur, admodum etiā puellis eueniūt, & magis si cibo vtuntur humidiori. Hæc incrementū impediūt corporis, & puellā extenuāt. Sed mēses tunc plurimis sūt, cum iam vbera ad duos digitos prominēt: & vox eodē tēpore puellarū mutatur in grauiorē. Denique cū mulier vocis acutiōris, quā vir, sit, tū natu minores acutiūs, quā maiores sonant: vt & pueri, quā viri, acutiūs. Sed vox fœminæ acutiōr est, quā maris, & fistulā puellarū acutiōr, quā puerorum est. Fit etiā, vt per id tēpus custodiri præcipuē debeant: maximē enim ad vsum rei Venereæ incitātur, cū hæc incipiūt. Quod si iā inde nihil plus cōmouere tēperint, quā corpora ipsa nullo adhuc vsu Venereo, sed sponte mutētur, sequi, seruariq; temperantia solet per ætates superiores. Nam & quæ admodum puellæ concūbunt, libidinosiores euadunt: & mares siue altera parte, siue vtraq; minus cauerint, propēsiōres eodē efficiūtur. Meatus enim laxantur, redduntq; eo corpus lubricum, & simul voluptatis, qua olim gestirent, memores,

Quibus ætatis annis vox homini mutetur.

Quando primū puellis menses appareant.

desiderio mouentur præteritæ contrectationis. Prodeunt nonnulli iam inde à primo ortu Natura impubes, infœcundique, propterea quod parte sui genitalis fuerint deprauati. Mulieres etiā simili modo impubes à natiuitate possunt creati. Habitus quoque tum marium, tum fœminarum mutantur, vt sint vel sanitati, vel morbo habitiores: & vel graciles, vel pleni, benèq; vegeti. Nam à pube ex macilētis crassescūt, euaduntq; saniores: alij contrā, quod pari modo puellis etiā euenit. Qui enim pueri, aut quæ puellæ excrementis antea corporis redundabant, cum ea ipsa excrementa vnā cū semine, aut mensibus secerantur, saniore ob eam rem corpore efficiūtur, atque vegetiore. Iam enim ea, quæ sanitati, alimentōq; oblitens, exeunt. At verō quibus cōtrā antecesserit, iis corpora graciliora, & morbis opportuniora redduntur. Excernitur enim de ipsa natura & bene habitis, cum aut semen, aut mēses prodeunt. In puellis item diuersitas vberum est: aliis enim admodum magna, aliis exigua sunt. Euenit sanē, vt corpora immodicē crescāt, cum puellæ excrementis redundandant. Futuris enim adhuc & nondū profluentibus mensibus, quō plus continetur humoris, eo magis efferri, sursumq; impelli necesse est, donec infra erumpat. Itaque quod iterim incrementum mammae acceperint, seruant postea. Maribus etiā mammae conspēctiores, & fœminatōres, tum iunioribus, tum senioribus efficiuntur, qui humidiores, lauiōres, nec venulenti sunt: eorūque ipsorū iis magis, qui fusci, quā qui candidi sunt. Semen profectō infœcundum vsque ad ter septimum annum est, mox prolificum quidem est, sed exigua, imperfectaq; generant iuniores, & mares, & fœminæ, vt in cæterorum quoque animalium genere plurimis euenit. Concipiunt quidem facilius natu minores, sed laborant in puerperio vehementiūs. Corpore etiā minus magna ex parte perficiuntur: & senescunt celerius mares salaces, & mulieres, quæ frequentius pariunt: nam nec incrementum quidē post tertium partū effici posse videtur. Sed antur autem, temperanturq; melius, quæ in rei Venereæ vsu luxuriant, cum partum multoties exercuerint. Sed post annum ter septimum mulieribus quidē opportunē iam procreatio est. Sed viris item accedere aliquid potest ad prolem perfectiorē. Semina infœcunda sunt, quæ tenuia: fœcunda, quæ grandinis speciem referunt. Leuicadēque potius marem fœtificant: cōtrā tenuia, & nec globulenta, fœminam gignunt. Mentum etiā maris ea ætate pilis integitur.

De men

De mensuris mulieris.

Cap. 11.

Rosluuium autem mēsum decrescēte Luna cōtingit: quam ob rem nonnulli canillo sexum fœmineum Luna tribuūt, quoniam simul vt illa decrescat, & mulier purgetur, moxque replicantur ambæ, eueniat. Paucis menstrua singulis mensibus mouentur: sed vno intermillo plurimis. Facilius agit cum iis, quibus breui tempore, hoc est, biddud, aut triddud profliūt. sed quibus longum protrahitur, difficilius: laborant enim id temporis. Aliis nanq; vniuersim hæc purgatio fit, aliis paulatim. Attamen omnibus corpus grauat, quādiu effluit humor. Multis etiā cum menstrua citantur, & eruptioni propinqua sunt, strāgulatiōnes vuluarum sequuntur, & crepitus, donec erumpant. Conceptus mulieribus à profliuio menstruorum suā natura cōtingit: & quæ iis carent, steriles magna ex parte existunt. Verūm fieri potest, vt aliquæ etiam siue eorum profliuio concipiant, videlicet quibus tantum humoris colligitur, quantum iis, quæ purgantur, restare solet: quanquā non tanta copia, vt & foras possint profluere. Nonnullæ etiā dum profliunt menses, concipiunt, postea concipere nequeunt: quibus vulua statim à purgatione cōprimunt. Sunt quibus prægnantibus etiā menstrua vsq; in postremum gerendi tempus eueniant: quibus accidit, vt parua pariant, & proles aut minus vitalis, aut infirma procreetur. Multis etiā desiderio coitus (quō vel iuuenilis ætatis ratione, vel quia longo tempore abstinerint, tenentur) descēdunt vteri: & menstrua sæpe ter in mēse citantur, donec concipiant: quo factō ascēdunt, & suo situ cōstituantur. Nonnunquam etiā cætera bene se habet vterus, humidus tamen est. Respuit semen genitale, si humidus sit. Omnium autem animalium (vt antè dixi) mulieribus inter fœminas plurima hæc purgatio euenit. Nam iis, quæ non pariunt animal, nihil tale mouetur, propterea quod hoc materia superuacua, vertitur in corporis alimentū. Sunt enim nonnulla maribus suis maiora: atque etiam aliis in corticem, aliis in squamā, aliis in frequentiam pennarum absorbuntur. Ter restribus quoque animal parientibus, in pilos, & corpulentia transit: homo enim lauior cæteris est: atque etiam in vrinam diuertitur. plurima enim ex cæteris largius mingunt, & crassius. At mulieribus vice eorum, quæ dixi, omnium, quantum superuacuum sit, in purgationem mensium vertitur. Quod in maribus quoq; simili fieri modo percipimus, feminis genitales ratione. Plurimū enim omnium animalium emittit, comparatione dico magnitudinis suæ: & verō inter ipsos mares, qui humidiores natura sunt, nec valde carnosī, plus reddunt: atque etiam plus candidiores, quā fusci. Nec secus in mulieribus fit: corpulentis enim multum menstrui excrementi in corporis alimentum transit. Et in vsu quoque rei venereæ candidiores sua natura, plus, quā fuscæ, euaporant. Preparatur hoc amplius vsu ciborum humidorum & acrium.

De indicis conceptionis, & quot dierum spatiositas, quot item femina in utero moueatur: deque abortionibus.

Cap. 111.

Indicium mulierē iam cōcepisse, cum statim à coitu locus siccescit. Fit certē, vt si oris, quo cōcipitur, labra sunt lauia, & effluit semen. Nec verō si crassa sunt, cōmodē vsum præstant. Sed si ad digiti tactū asperiuscula, & hæretica sunt, atq; etiam h tenuiora, ita cōmodē ad conceptionem habent. Talis igitur præparandus est vterus, qui concipiat. Quod si facere ne concipiat, placet, contrā agendū est: nam si labra sint leuiora, cōcipere nequeat. Quam ob rem nonnulla vt semen incidat, antè vuluam ex oleo iuniperino, aut ex cerula, thurēve, excipiētibus oleo illinunt. Sed si in septimum diem intus permaferit, conceptū iam esse certū est: nam quæ effluxiones vocantur, intra tot numero dies fieri solent. Purgationes autē accedunt plurimis, cum conceperint, ad tēpus quoddam, scilicet triginta dierum, maximē si concepta fœmina est: quadraginta, si mas. A partu etiā purgationes eodem dierum numero consequi volunt, quanquā non aquē ita diligēter eueniunt. At verō post conceptum, & dies, quos modō dixi, non itē secundum naturam inferius agit, sed in vbera transit, & lac efficitur. Cuius nota inter initia exigua quodā & aranea propemodū specie apparet in mammis. Cū iam conceperint, sentiunt præcipuē suis ilibus: hæc enim nonnullis statim pleniora efficiuntur. quod iis, quæ graciliores sunt, euidētius accidit. Inguina etiā sentiunt, & cōceptui argumento esse possunt. Mares fœtus magna ex parte circa quadragesimū diem, dextro potius latere mouentur, fœmina sinistro; circiter nonagesimū. Nihil tamen certi in his affirmari licet: multis enim ferentibus fœminā, motus agit in dextro, & contrā in sinistro, gerētibus marem. Sed enim hæc & reliqua huiusmodi, vt differunt, eo quo magna ex parte, & magis minusve accidit, sic acceperimus. Finditur etiā fœtus hoc eodē tēpore, cum antè caruncula infœrmis cōstaret. Effluxiones vocantur, quæ intra septimū diem corruptiones incidunt. Abortiones autē, quæ intra quadragesimū. Et quidem plurimi fœtus intra tot numero dies deprauantur. Mas, qui quadragesimo die exierit, si in quoduis aliud mittatur, diffunditur atque aboletur: sed si in aquā frigidā, cogitur, cōstititq; veluti in mēbranula, qua rupta, fœtus ipse apparet: magnitudine formicæ masculinæ, & mēbra iam inde discretā, tum cætera omnia, tum genitalia cōstant: & oculi, quemadmodum in cæteris animantibus, prægrādes. Sed fœmina, quæ intra tertium mensem eruperit, indistincta est: quæ autē quartum ad præ est mensem, finditur, & reliquam distinctionis effigiem breui tempore accipit. Cū itaq; fœtus in utero formatur, fœmina tardiūs, quā mas, perfectionem quarumq; partium recipit, & sapius in decimū mensem, quā mas, protrahitur. Sed cum in lucem prodierit, fœmina ocyus, quā mas, & accrescit, & ætate floret, & senectute maceratur, & magis quæ pluries pariunt, vt dictum iam est.

de iis,

Indicium mulieris... oleo iuniperino, confundit Gaza... cum iuniperino.

De iis, que à conceptione ad partum usque mulieribus eveniunt, quòve tempore pariant quòve uno partu parere possint.

Cap. IIII.

Utm semen cõceperit uterus, statim se contrahit, donec ad septimũ mensẽ ventũ sit. Octavo iam adaperitur, atq; dehiscit. Et partus, si vivit, descendit, nec uterus per id tẽpus dehiscit: idq; indicium facit fœtũ haudquaquã esse vitalem. Evenit proterea ut mulieres à conceptu corpus totũ grauentur, & oculorum caligines, & dolores capitis moveantur. Quæ aliis maturius, & ferè die decimo accidunt, aliis ferè, prout magis, minùsve ex materia superuacua tentantur. Nausea item, & vomitus plurimas capiunt, & præcipuè quibus purgationes constiterint, necdum ad vbera transcant. Aliquæ igitur principio magis laborant, aliq; post, cum iam fœtus pleniùs creverit. Sæpe etiam mulieris destillatio vrine ad postremũ infestat: sed magna ex parte, quæ marem ferunt, faciliùs exigunt, minùsq; pallent: contra, quæ fœminam: sunt enim pallidiores, & grauiùs degunt. Multis etiam tumores, exuberationesq; carnis in cruribus incidunt: sed tamen contra etiã nonnullis contingit. Solè appetitus varij grauidis euenire, citòq; comitari, quod picare quidã à pica aq; denominat: & nimirum, cum fœtũ sexus fœminei ferunt, auidiùs appetit, minùsq; re ferui iam præsentem, quam cupierint, possunt: fastidiunt enim statim, quod modò vehementer appetierant. Paucis contigit vt meliùs habeant, cum vterum gerunt, sed præcipuè tunc fastiunt, tediòsq; fatiscunt, cum fœtui capillus oxiri incipit. Pili cõgeniti grauidis desunt, paucioresq; redduntur. Contra, quæ parte pilos minimè habere solebant, ea magis accipiunt. Plus etiam motus magna ex parte mas in vtero infert, quàm fœmina, & celerius prodit, fœmina: enim partus tardior est. Dolor etiã ex fœmina continuus, sed obtusior: ex mare acer, & longè molestior. Quæ paulò ante partũ concumbunt, faciliùs pariunt. Parturire interdũ mulieres videtur, cum tamẽ tempus non sit: sed quoniam fœtus inuertit suum caput, ideo initium hoc esse parturiendi videtur. Sed cum cetera animalia omnia singulari, ac simplici modo partum suum perficiant (vnum enim pariendi tempus statutum omnibus est) homini vni multiplex datum est: nã & septimo mense, & octavo, & nono parere potest, & quod plurimum decimo, nonnullæ etiã vndecimum tangunt. Fœtus, qui maturius, quàm septimo mense prodeat, nullo pacto vitalis est. Qui septimo, vitalis quidem hic primus exit, sed magna ex parte infirmior: quã ob rem cunabulis ex lana eum obnolunt, & fasciis alligant. Meatus etiã nonnulli infisi, vt aurium, aut narium, sæpenumero generantur, sed accrescẽti articulatur infanti, & demũ suam formam recipiunt: & pleriq; de his quoque septimo natis viuere atque adulescere possunt. Qui autem mense octavo nascuntur, viuere, ac adulescere in terra Aegypto possunt, & quibusdam

Quæ mulieribus à conceptione accidit

Soli mulieribus tempus parit di incertum.

aliis in locis, vbi mulieres fertiliores sunt, multosq; simul faciliè & ferunt, & pariunt, etiã si monstrosi sint. Sed locis Græciæ multi incereunt, nec nisi perpauci feruantur. Vnde fit, vt si quis feruerit, non octavo mense natus existimetur, sed mulierẽ sui conceptus initium latuisse. Infestantur maximè mulieres mense quarto, octauoq;. Et si vel quarto, vel octavo fœtus perierit, ipsa quoq; magna ex parte intereunt. Itaque fit, ne solum mense octavo nati non viuãt, sed etiã ipsi emortuis, periculum, quæ pariunt, subeant. Simili modo & qui diuturniores, quàm vndecimo mense nasci videntur, latere putantur. Latet enim mulieres conceptus initium, si cũ ante inflatus fuerit uterus, vt sepe accidit, post coierint, atq; conceperint. Hoc enim principium esse sui conceptus existimant, quod simile indicium attulit. Ita multiplex perficiendi tempus, pariendiq; diuersum homini datum est. Et cum alia singulos pariunt, alia plures, genus humanum in ancipiti est. Nam quod plurimũ, & locis plurimis agitur, mulieres singulos singula pariunt. Sed sæpe & locis pleriq; geminos etiã, vt in terra quoq; Aegypto fieri certum est. Pariunt etiam tres, & quatuor. Et quidem locis nonnullis valde ita fit, quod dictũ iam est, sed quinq; plurimum nascuntur. Iam enim hoc pluribus enisse conspectum est. Et quædã viginti, partibus quatuor edidit: quinos enim singulis partibus enixa est, maiorq; eorum pars enutriti, & adulescere potuit. Et cum in ceteris animalibus gemini nati, etiã si mas, & fœmina sint, nihilominus enutriantur, feruenturque, quàm si mares ambo, aut fœmina sint: in genere certè humano pauci gemini feruantur, si alter mas sit, alter fœmina. Mulier, & equa omnium maximè animalium grauidæ coitum patiuntur: cetera vbi grauida fuerint, fugiunt mares, ea scilicet, quorũ natura superferre more leporis recusat: verũ equa nunquã superferat, sed magna ex parte vnum tantummodo generat. At verò in muliere rarò quidẽ euenit vt superferat, sed factum tamen aliquando est. Qui itaque longo post tẽpore sint concepti, nihil perniciosi possunt: sed præmaturius dolorem, quo ipsi & primus fœtus intereat, mouent. Iam incidit, vt facta corruptione duodecim superferata puerperia egererentur. At verò si proximè à primo conceptu secundus sit factus, absolui, edique potest, quod superferat, vt quasi gemini nasci videantur: quomodo Herculem, & Iphiclem procreatos esse fabulantur. Nam id etiã constitit adultera quadam, quæ alterum suo marito, alterum adultero simile peperit. Iam & cum geminos quædam ferret, tertium superferat, & cum tempus pariendi iustum iam esset, primos vitales peperit, tertium quinto mense elisit, qui statim mortuus est. Altera cum primum septimo peperisset, qui mortuus est, mox duos iusto mensũ numero edidit, qui vixerunt. Quædam etiam sub abortu conceperant, atque alterum abegerunt, alterum continuerunt, pertuleruntque ad partum. Plurimis si concubuerint mense octavo, infans mucore oppletus exit. Esculeptorum etiam, quæ mater comederit, sæpe gerulus venit in lucem & si sale immodicè vsa est, ipse sine vnguibus nascitur.

De lactis bonitate, & malignitate, deque menstruum mulierum fine.

Cap. V.

Ac, quod ante septimum mensẽ contractum est, inutile est: sed simul infans natalis est, & lac esse vitale incipit: prius autem falsum etiam est, vt pecoribus. Vno præcipuè cum vterum ferunt plurimè infestantur: dissoluuntur enim, si biberint, atque debilitantur. Principium, & finis mulieribus proli recipiendæ, maribus præbendæ, seminis, & menstruum omisit. Sed neque cum incipiunt statim prolifica sunt, neque cum desinunt, & iam pauciora sunt, & infirmiora. Quàm atate incipiant menstrua, & semen, dictum iam est. Sed desinunt plurimis menstrua circa quadragesimum annum: quod tempus quæ excesserint, us ad quinquagesimum feruantur. Etiam nonnullæ eo tempore pepererunt: sed vltra hoc tempus nulla potest protrahere.

Usquequo maribus sit generandi facultas, & de prolis similitudine cum parentibus, vel cum aliis.

Cap. VI.

Mares plurimi ad sexagesimum generant: quem si excesserint, ad septuagesimum vsque procedunt. Et iam quidam annos septuaginta nati genuerunt. Euenit sanè multis & mulieribus, & viris, vt qui coniuncti inter se nequeant procreare, vbi dissociati se iungere cum aliis, queant. Quod idem in maribus quoque, aut fœminæ procreatione nimirum euenire certum est. Plerumque enim tum mulieres, tum viri, quandiu cum eisdem iunguntur, fœminam tantum, marẽmve procreant, seiuncti autem contra. Aetatis etiam ratione immutatur, vt iuuenes inter se fœminas generent, seniores facti mares, aut contra. Ratio quoque generandi omnino discrimen hoc idem recipit, vt iuuenes nihil procreent, seniores, iam incipiant generare. Aut contra, vt qui ante possent, post nihil possint fecundificare. Sunt etiam aliquæ mulieres, quæ vix concipiant: sed si cõceperint, perficiant, atq; edant. Aliæ contra, faciliè quidem concipiunt, sed feruare non possunt. Sunt & viri, qui nõ nisi fœminam procreent, & mulieres, quæ non nisi marem: & contra, vt de Hercule fabulantur, qui inter duos & septuaginta liberos, fœminam vnam tantummodo genuit. Quæ concipere nequeant, si vel cura adhibita, aut aliquo casu conceperint, fœminam magna ex parte pariunt potius, quàm marem. Multis etiam viris euenit, vt cum antea possent generare, post nequeant, deinde rursus facultatem recipiant generandi. Gignuntur læsi quoque ex læsis, verbi causa, claudi ex claudis, & cæci ex cæcis. Deniq; similes sæpenumero in re, quæ præter naturam comitetur, & signa habentes sibi cognata hereditaria, vt verrucas, vt nauios, aut cicatrices, aut quid aliud generis eiusdem. Iam tale quid vel tertia prole post regeneratũ est, vt cum quidam suo in brachio puncti notam haberet, filius non id retulit, sed nepos ea corporis parte

nigritiem quandam habens confusam, prodit. Sed rarò hæc eueniunt. Integri autem ex mancinæ gignantur, nulla res obstat, & sapissimè ita agitur. Similes etiam aliqui parentibus, aut auis, suilque maioribus generantur: aliqui similitudinis nihil referunt. Redditur etiam vel post plures eiusdem profapia: vt in Sicilia, eius, quæ aduulterium cum Aethiope commiserat, filia non colorem patris aethiopis retulit, sed qui natus ex hac est, is auum Aethiopem regenerauit. Fœmina magna ex parte matri, mares patri proueniunt similes: sed fit etiam de diuerso, vt fœmina patri, mares matri similes procreantur. Particulatim etiam similes fiunt, vt alia corporis parte similes sint patri, alia matri. Gemini vel dissimiles inter se nati iam sunt, sed plurimi magna ex parte similes prodeunt. Nam & quædam cum septimo die à partu concubisset, concepissetque, peperit similem superiori quasi geminum. Natura etiam ratione alia sibi, alia suo marito similes generant, vt equa Pharsalia cognomine Iusta.

Quomodo semen genitale infertur.

Cap. VII.

Utm semen genitale exit, spiritus antecedit, & quidem ipso exitu constat agi cũ spiritu: nihil enim procul sine violentia spiritali protici potest. Tum inuacuatum in vtero, diuque contentum, membrana obducitur: quippe quod antè, quàm discernatur, exeat velut ouum in sua membranula cõtectum, detracto putamine: membrana autem ipsa venis referta est. Omnia verò natatilia, tum pedestria, tum etiam volatilia, siue animalis, siue oui forma proueniunt, simili modo gignuntur, nisi quoddam vmbilicum habeant vuluæ adhaerentem, videlicet quæ animalis forma enascuntur, alia ouo, alia vt roque modo, vt in quodam piscium genere: & alia quasi membranis continentur, alia secundis. Primum intra vltimum inuolucrum animal gignitur, mox altera membrana obuclat, plurima quidem sui parte vuluæ adhaerens, sed parte etiam seiuncta, & aquam continens. Humor autem inter has cruentus, aquosusque est, quem mulieres proliferum vocant.

De alimentis animalis in vtero existentis, deque hominis statu in eodem.

Cap. VIII.

Vgentur animalia omnia, quibus est vmbilicus, per ipsum vmbilicum. Hic acetabulis vuluæ adhaeret, si sunt: sed si læuis sit vulua, ipsi vuluæ adhaeret vena subiecta. Situs in vtero quadrupedũ omnium extensus est: expedũ autẽ obliquus: vt pisciũ: bipedum verò inflexus contractusq; vt auium. Homo etiã in semet conglobatus sic gestatur, vt nasum inter genua, oculos super genua, aures extra genua habeat. Omnibus æquè animalibus caput primum superius est: sed cum creuerint, & iam exitum appetant, deorsum deducitur. Ita fit, vt omnibus partus secundũ Naturã in caput, cõtra Naturã in pedes aut inflexo, circumactòq; corpore agere

Situs animalis in vtero.

re agatur. Quadrupedes vel excrementum iam inde habent & alui, & vesicæ, alteri in postremo intestini, alterum in ipsa vesicæ. Quibus in vulva acetabula sunt, fœtu accrescente, acetabula ipsa subinde minuuntur, postremò abolentur omnia. Umbilicus autem velut putamen est, circa venas, quarum origo ab utero est, aut acetabulis, si habentur, aut venæ commissa est. Sunt fœtui maiori, ut boui, quatuor venæ, minori duæ, minimo una, ut auibus. Pertinent duæ ad fœtum per iecur, quæ portas appellat, ortæ à venâ maiori; reliquæ duæ aorta, quæ funditur, & duæ de una efficiuntur. Verunque venarum par membranulæ ambiunt, & membranulæ ipsas ambit velut putamen umbilicus. Collabuntur subinde venæ, & quod fœtus amplius creuerit, eo adductius ipsæ contrahuntur. Fœtus autem grandescens cana uteri subit, ubi palpitans iam sentitur, & circa genitale parentis interdum voluitur.

De doloribus mulierum in partu, & qua facili queve difficulter pariant.

Cap. ix.

Um mulieres parturiant, dolores multas quidem in partes incumbunt, sed plurimis ad alterutrum femur. Ceterum quibus aluum tormina vehementer exercent, ocysimè pariant. Quæ lumbos dolent, vix pariant: quæ imum ventrem, expeditius. Si mas nascitur, profluit sanies diluta pallidiuscula: sed si femina, cruenta: verum ea quoque prægruvida est. Sed fieri quoque potest nonnullis, ut eorum neutrum accidit. Ceteris animalibus partus non laboriosè euentit: minus enim cū parturiant: insectari videntur. At mulieribus dolores vehementissimi incidunt, & præcipuè stabilibus, & sellulariis, & quibus non bona latera sunt, neque facultas retinendi spiritus suppetit. Difficilius etiam edunt, si interea dum per vim retinent, coactæ eruperint respirationem. Primum aqua illa subter cutem fusa, per fœtus motionem, ruptis membranis effluit: deinde fœtus inuerso utero, & secundis interna euoluentibus, foras venit in lucem.

De obstetricis cura, & de infantis exitu, de tarditate durationis ossium, & dentium amissione. Cap. x.

Am verò & obstetricis officium, pars ingenij, perspicacisq; intelligentiæ est. Non solū enim difficultati partus opportune, expeditiq; succurrendū est, sed etiam contra ea quæ accidunt, protinus agendum ingeniosè: & in secando, deligandōq; umbilico infantis, prudētia requiritur, & peritia. Nam si simul secundæ quoq; exciderint, vellere umbilicus cum secundis alligatur, superiusq; præciditur. Quæ autem deligata est, cohærescit, & pars continua decidit. Si copula, amentumq; dissoluitur, fœtus sanguine effuso emoritur. Sed si secundæ non statim cum fœtu exierint, dum intus ipsæ, foris autem infans est, deligato umbilico secantur. Sepe visus est puer emortuus nasci, cum ei infirmo prius, quàm deligaretur umbilicus, sanguis in umbilicū, & circa efflueret. Sed iam aliqua obstetricis factæ peritiores, reprimunt intrò de vmbilico

Ociosas & sellularias mulieres difficultius parere.

Pueros ut plurimum ante septimum diem conuulsione interire.

Cap. xi.

Solent pueri plurimi conuulsione excipi, & præcipuè corpulentiores, & lacte vescentes copiosiore, crassioreque, & nutricem lactentes succi plenam, & corpulentam. Nocet etiam ad hoc morbi

genus vinum, magis que nigrum, quàm album, & quod minus dilutum est. Atq; etiam ex cibis, qui insulent, plurimi obluunt: & si alius substituerit, nocuum est. Plurimi ante septimum diem intereunt. Vnde fit, ut nomina septimo die imponantur, tanquam saluti iam pueri magis credamus. Pleni lunio etiam infestantur hoc malo periculosius. Et si à scapulis cōuulsio oriatur, in angusto spes est.

A R I S T O T E L I S

S T A G I R I T A E D E H I S T O -

R I A A N I M A L I V M,

L I B E R O C T A V V S,

Theodoro Gaza Interprete.

De varietate actionum, & victus omnium animantium.

Cap. I

ENERATIO, & reliqua animalium natura ita se habet. Actiones vitam, & vitæ, pro moribus, victisque differunt. Sunt enim vel in plurimis ceterorum animalium, vestigia morum animi humani: quanquam hæc apertius in homine discernantur. Inest urbanitas, feritas, clementia, acerbitas, fortitudo, ignauia, metus, fidentia, ira, malitia. Atque etiam prudentiæ imago inest in multis, quemadmodum, cum de partibus docerem, exposui. Alia enim eò quòd magis, minusve habeant, comparatione hominis differunt: homoque ipse cum multis aliis animalibus ita disidet: quippe cum aliqua ex his magis in homine habeantur, aliqua in ceteris animalibus latius: alia verò differant proportione. Ut enim in homine ars, sapientia, prudentia: sic in nonnullis brutis inest vis quadam eiusmodi altera naturalis. Constat hoc ita esse planè argumentato puerilis ætatis, in qua futurorum habitum quasi vestigia & femina videris: & tamen nihil per id tempus animam hominis differre à belluarum anima propè dixerim. Itaque nihil remotum à ratione est, si partim eadem, partim similia, partim ex proportione in ceteris animalibus habentur. Sed adeò de inanimatis paulatim, sensimque ad animata Natura transit, ut continuatione ipsa lateat eorum confinium, & medium vtriusnam sit extremi. Iam ab animantium genere primum genus plantarum est, earumque alia ab alia differt, eò quòd magis vitæ particeps esse videtur. Vniuersum autem genus respectu corporum ceterorum, quæ anima vacant, ipsum quasi animal est: at respectu animalis, inanime esse videtur. Sed enim digressus hinc ad animalia continuus (ut modò dixi) procedit. Sunt enim maris nonnulla, quæ

ambiges animalne sint, an planta: hærent enim, & detracta complura id genus intereunt. Verbi gratia, pinnae adherent, vngues euulsi viuere nequeunt: denique genus vniuersum eorum, quæ ita integuntur, planta simile respectu gradientium animalium est. Quin & vis sentiendi ita habetur, ut aliqua nullum eius indicium præbeant, alia leuiter, & perobscure sentire videantur. Nonnullorum natura corporis carnosa est, ut eorum, quæ tubera appellantur, aut vrticæ. At verò spongia omnino similis plantis est. Ceterum paruo quodam discrimine subinde alia præ aliis iam adipisci vitam, motumq; videntur. Quod idem in numeribus etiam vitæ percipere licet. Plantarum enim nullum aliud munus esse videtur, nisi quoad similem quæque sibi faciant alteram, videlicet quæ semine oriantur. Sic animalium etiam quorundam nihil muneris præter generationem acceperis. Vnde fit, ut eiusmodi actiones sint omnium communes, sed procedente sensu, iam Veneri coitus voluptate vitæ eorum discrepat, atque etiam partus, enutriendaq; prolis ratione. Itaq; alia simpliciter, perinde ut planta, officio procreandi funguntur suis temporibus: alia in enutrienda etiam prole laborant: sed cum profecerint, desistant, nec vllam insuper seruant societatem. Alia, quæ prudentiora sunt, & plus memoriae sortiuntur, ciuilius agunt cum prole. Prima igitur pars vitæ animalium in officio procreandi consistit, altera in alendo. In his enim duobus studium omnium, vitæque versatur. Cibi autem differunt, potissimum ratione materiæ, ex qua ipsa, quæ aluntur, consistunt. Incrementum enim quibusque secundum naturam ex eadem, qua constiterint, materia fit. Quod autem secundum naturam est, id suauè contingit: sequunturque omnia eam voluntatem, quæ secundum naturam est. Degunt igitur animalia locis distincta: alia nanque terrestria, alia aquatilia sunt. Quam differentiam trisariam intelligi

De aduentu lactis in muliere, & malo pilum, deque lactis duratione.

Cap. xi.

Ost partum, purgationesq; lactis copia excitatur, & nonnullis effluit non solū de papillis, sed etiam passim per vbera, aliquibus etiam per alas, edurantq; in posterū globuli, quoties humor non coquatur, nec exeat, sed redundet. Vbera enim tota fungosa ita sunt, ut si in poculo pilum fortè hauserit mulier, dolor moueatur in māmīs, quod malum pilare appellant, nec sedatur, donec pilus vel pressus exeat spōte, vel cum lacte exugatur. Seruatur lac donec mulier concipiat, tum desinit, atq; extinguitur, tam in homine, quàm in quadrupedum viuiparo genere. Quandiu lac emanat, purgationes magna ex parte non fiunt: magna, inquam, ex parte; quoniam iam quibusdam lactatibus facta purgatio est. Sed enim Natura ita fert, ne humor locis pluribus simul erumpere soleat. Nam & mariscas habenti, deteriores accedunt purgationes: & quod in nonnullis accidit, cum delapsus humor à lumbis per anum excernitur, antè, quàm uterū subeat, idem euentit. Quibus dum etiā purgationes non fiunt, incidit vomitus, securius exigunt.

Pueros

id Cuiilibet animalis, alimen tum suæ naturæ simile, suauè esse.

intelligimus. Aut enim recipiendi aëris, aut aque ratione, altera terrestria, altera aquatilia dicimus: aut quod apta natura sunt, seruari temperamento alterutro, quanquam aërem, aquamve non recipiant: aut etiam quod cibum petant, versenturque utrobique diutius. Complura enim cum recipiant aërem, partisque faciant in terra, cibum tamen à locis madidis petunt, versanturque in humore partem maximam temporis: quæ sola vitam ambigunt agere videntur, quippe quæ eadè & velut pedestria, & velut aquatica statui possint.

De victu aquatilium animalium.

Cap. I I.

Aquatilia, quæ humore recipiunt, nullum vel pedestre, vel volatile est, nec cibum sibi ex terra petit: quanquam multa spirabilis, pedestrisque generis humore gaudent, & ita nonnulla, ut ne viuere quidem discant ab aqua natura valeant: utque marina testudines appellantur, & crocodili, & fluuiales equi, & vituli marini, atque etiam ex minori genere testudines lutariae, huc mures aquatiles dicti, & ranæ: hæc enim omnia, nisi aliquandiu spirant, intereunt, & parere, educarèque solent in sicco. Natura omnium maximè animalium superflua, peculiarisque delphino, & si quid aliud tale, vel in cetaceo genere, vel in reliquo aquatili sit, ut balæna, & quæcunque fistulam gerunt: hoc enim genus nec pedestre tantum, neque aquaticum facile dixerim. Siquidem pedestre, quod aërem recipit: aquatile, quod aquam, secundum naturam est: participans namque est utriusque, cum & mare accipiat, reddatque per fistulam, & aërem per pulmonem: habent enim hoc membrum, & spirant. Quam ob rem delphinus retribus apprehensus, breui tempore strangulatur, ut qui spirandi facultatem amiserit: foris verò diutius viuere potest matiens, & anhelans modo cæterorum spirantium: qui etiam dormiens rostrum exerit supra mare, ut spiraret. Sed in vtraque diuisionis ram contrariorum parte collocari hoc genus absurdum est. Quam ob rem aquatile genus amplius distinguendum videtur, ut alia accipiant, reddantque aquam, ea causa, qua spirantia aërem, quo refrigeretur: alia propter cibum. Cum enim in humore cibum accipiunt, fieri non potest, quin simul aliquid humoris admittatur: quod admittitur, quo emittant, instrumentum habeant necessesse est. Quæ igitur proportionem spirationis humore vtuntur, branchias habent: quibus autem per cibum humor illabitur, iis fistula in sanguineo genere data est. Mollibus etiam, & crustaceis hoc idem adhibitum est: nam ea quoque humorem propter cibum accipere coguntur. Sed altero illo modo aquatilia sunt, temperationem corporis dico, & victum, ut quæ accipiant quidem aërem, sed in humore atatem degant: aut quæ accipiant quidem humorem, & branchias habeant, sed terram petant, vnde cibum accipiant: quale vnum adhuc tantummodo nouimus, cordulum nomine: hic enim non pulmonem, sed branchias habet, egressusque cibum petit in terra: & quadrupes idem est, ut ad ambulandum idoneus. Horum autem omnium natura quasi peruerfa videtur, sicut

marium nonnullorum natura feminam refert, feminarum marem. Exiguus enim quibusdam partibus suis natura animalium immutata, plurimum toto in corpore differre videtur: quod latissimè in excitiis patet. Particula enim quadam oblatra, totum animal in feminam vertitur. Quapropter in prima etiam ortus constitutione minime magnitudinis quoquam immutato, dummodo sit principale, efficitur ut alterum masculinum femina reddatur: atque si omnino tollatur, neutrum prodeat. Itaque pedestre etiam & aquatile esse modo utroque prædicto, parte animalis exigua immutata, potest, ut alia pedestria, alia aquatilia procreentur: & alia vitam simplicem agant, alia ambigunt, propter quod generatione sua constitutionis materia tali participarint, qualem sibi in cibo assumunt. Charum enim cuique, si ualeatque est, quod per naturam habetur, ut superius diximus. Sed cum animalia tritiam in aquatile, & pedestre diuidantur: aut enim recipiendi aëris, aquæve necessitudine, aut corporis temperatione, aut tertio victus ratione: vitæque prorsus discrimen pro his diuisionum membris consequetur. Alia enim temperandi corporis gratia, & victus ratione, atque etiam recipiendi aëris, aut aquæ necessitate ita degant: alia temperamenti, victusque causa tantum. Igitur corum, quæ resta operiuntur, nonnulla immota aluntur humore dulci, & potulento, qui per spissam transmittitur, cum tenuior ipse mari concocto elicitur, quemadmodum & primo Natura ortu instituitur. Dulcem autem contineri humorem in mari, atque ita transmitti, & percolari constat ex experimento, quod si ex cera vas tenui latere fixeris, ita ut ad nocte vna, humoris copiam dulcis intra se colligeret. Vtrique pisciculis fortè incidentibus vescitur. Os in medio habent, quod in maioribus euidentius est. Meatum etiam ut ostrea, quo excrementum secedat, habent parte superiore. Vtrique enim ipsa quasi ostreorum caro esse videtur inclusa saxo, perinde ut testa. Patellæ etiam secedunt absolutes sese, ut vescantur. Quæ autem mobilia, eademque carne vescuntur, iis victus ex pisciculis est, ut purpuris: sunt enim carniores, & quidem esca huiusmodi capiuntur, quamquam iis etiam, quæ mari pullulant, alliciuntur. Testudines marinæ conchulas petunt, habent enim os omnium robustissimū: quicquid namque in os ceperint, siue lapidem, siue quoduis aliud, perfringunt, ac deuorant. Exeunt etiam in terram, & pascunt herbam. Laborant plerumque, & intereunt, quoties innatantes sicantur Sole: deserti enim in gurgitem facile nequeunt. Hic idem vescendi modus crustaceis est: nam ea quoque omnino uia sunt, quippe quæ & lapillos, & limum, & algam deuorent, atque etiam sterces, ut cancri saxatiles. Carnes etiam nimirum appetunt. Locustæ vel pisces maiores conuincere possunt. Euenit vti, ut locustis polypi superiores sunt, & adeo, ut si eisdem in retribus senserit locusta polypum præ metu emoriatur. Congros locustæ conuincunt: nam elabi non queunt propter crustæ asperitatem. Congri polypos superant, sed edere non possunt.

laue enim & lapsum polypi corpus vltimè hostis effugit. Mollia verò carniuora omnia sunt. Pascuntur locustæ venatu pisciculorum circa sua cubilia, quæ in alto locis asperis, saxosis, cauernosisque faciunt. Quicquid ceperint, ori admovent suo forcipe, ut cancri. Incedit locusta sua natura ante, cum nihil meruit, demissis in latera cornibus: at ubi metuit, fugit retro, longèque sua cornua porrigit. Dimicant inter se more arietum cornibus, quæ extolles, vibrantque ferunt aduersarium: sed vniuersa etiam plerumque tanquam gregis collegium viuunt. Talis viuendi modus eorum est, quæ crusta operiuntur. In mollium genere lolligines, atque scipæ, pisces vel maiores euincunt. Polypi conchulis maximè extringentes carunculas vescuntur. Vnde fit ut eorum cubilia cognoscant qui venantur, congerie testarum. Quod autem nonnulli aiunt, polypum seipsum esse, falsum est, sed aliqui sua brachia corrosa habent à congris. Pisces omnes fecerunt suo tempore deuorant. Reliqua victus ratio non eadem omnibus est. Alij enim carniuori tantum sunt, ut cartilaginei, ut congre, hiatula, thunni, muræna, lupi, dentices, amia, cernua. Mulli verò & carne vescuntur, & alga, & concha, & cœno: capitone cœno, dasquilli cœno, & stercore: scarus, & oculata, alga: salpa stercore & alga: porum etiam petit, & cucurbita capitur, quod ei ex omnibus vni euenit. Alter etiam alterum sui generis edit, excepto mugile, sed maximè congre. Capito, & mugilis soli carne omnino abstinent. Cuius rei argumentum est, quod neque in ventre tale quid vnquam habentes capiuntur, neque esca in eos ex carne vtuntur, sed ossa panis. Vescitur mugilis vnusquisque alga, atque arena. Capito, quem aliqui laeoneum vocant, litoribus gaudet. Alter generis eiusdem transitoranus est, qui non nisi mucore vescitur suo, quam ob rem semper ipse ieiunus est. Pascuntur limo omnes capitone: quo fit, ut graues, & sordidi sint. Piscem ipsi nullum omnino edunt: & quoniam versari in limo solent, efferunt se, vrinanturque saepe, ut corporis sordes abluant. Oua, foetusque eorum à nulla bellua violantur, quapropter copiosè existunt: sed cum adoleuerint, tunc à cæteris piscibus corripuntur, maximèque ab archano. Gulosus omnium maximè mugilis est atque insatiabilis, quocirca ventre distento grauescit, & nisi ieiunus sit, hæret iners. Cum hic metuerit, caput abscondit, quasi corpus totum occultet. Dentex etiam (ut dictum est) carne vescitur, & mollia appetit. Euenit plerumque & huic & hiatula, ut cum pisces minores insequantur, venter prociadat, propterea quod piscium venter iuxta os positus est nec gula subest. Alia igitur (ut dixi) carniuora tantum sunt, ut delphinus, dentex, aurata, ut cartilaginea, ut mollia: alia magna ex parte luto viuunt, & alga, & musco, & eo, quod caulium vocant, & enascente materie: ut phuca, gobio, omnes saxatiles. Phuca quamquam cætera abstinent carne, tamen squillas saepenumero appetunt. Sed alter etiam inuadit (ut dictum est) alterum, maiorumque minores sunt præda. Argumentum, ut carne vescantur, est, quod esca huiusmodi capiuntur. Amia, thunnus,

& lupus magna ex parte carne aluntur, sed algæ etiam tangunt, Sargus mulli reliquias sequitur: nam ubi ille luto excitato abiit, (fodere enim potest) hic descendit, & pascitur, imbecilliorèque ne eodem adnarent, arceat. Scarus vnus inter pisces ruminare quadrupedum ritu videtur. Carteris piscibus captura minorum à fronte agitur ore, ut solent meare: cartilaginei, & delphini, & omnes cetacci generis resupinati corripunt: habent enim os subter: vnde fit, ut periculum minores facilius possint euadere, alioqui pauci admodum seruarentur: quippe cum delphini celeritas, atque edendi facultas, mira esse videatur. Anguilla pauca quadam, certisque locis vescuntur limo, atque edulis, si quis apponat: sed plurima dulci humore viuunt. Idque qui viuariis anguillaribus dant operam, seruant, ut quàm maximè pura, syn ceraque sit aqua: affluens semper, & effluens per ripas, ubi viuaria extruunt. Nam nisi aqua sit clara, breui strangulata intereunt: branchias enim habent exiguas. Hinc turbare aquam soliti sunt, qui eas piscantur. Et quidem in Strymone amne circa Vergilias capiuntur: tunc enim aqua, & lutum aduersis statibus inturbatur: alioqui satius est quiescere. Anguilla non superfluitant mortua, nec sursum, ut cæteri pisces, maxima parte efferuntur: sunt enim ventre exiguo. Pingue in paucis inest: plurimè eo carent. Viuere exempta aquis, vel ad diem quintum, sextumque possunt: & Aquilone plures diutius durant, Austro minus. Et si aestate de lacu in piscinam transferuntur, viuere nequeunt, sed si hyeme facile sedis mutationem pariuntur. Nullam denique vehementem mutationem tolerant: & quidem aestate, etiam si in frigidam aquam transferantur, omnes plerumque intereunt. Quin & si exigua in aqua stabulentur, pereunt. Quod idem & cæteris piscibus euenit: strangulantur enim: si semper eadem in aqua exigua versantur: quomodo spirantia animalia intereunt si in aere exiguo claudantur. Vita anguillis nonnullis vel ad septem, octoque annos protrahitur. Victus fluuialibus etiam tum ex mutua sui generis præda, tum ex herba, radice, & si quid in cæno comperiant. Nocte porius pascere, interdum secedere in altum soliti sunt. Talis piscium victus est.

De victu auium, & quæ carniuore, quæ frugivore, quæ omnivore sint: quæ et em cibum à terra, quæ ex aquis petant.

Cap. III.

Auium genere, quibus vngues adunci, omnes carniuora sunt. Fruges autem ipsæ, etiam si in os indideris, nequeunt deuorare: ut genera aquilarum omnia, milui, accipitres ambo, id est, palumbarius, & fringillarius, qui multum inter se magnitudine differunt: atque etiam buteo, qui miluo æquiparatur magnitudine, semperque ipse cernitur: adhuc osifraga, & vultur. Est osifraga magnitudo maior, quam aquila, color ex cinere albus. Vulturum duo genera sunt, alterum paruum, & albicans: alterum maius, ac multiformius. Nocturnarum etiam nonnullæ aduncis vnguibuscum sunt, ut cicuma, noctua, bubo. Specie similis

Scarus piscis
fol' ruminat.

Anguilla
quam victus
rationem &
curâ exigat.

Vulturum
duo genera.

noctua bubo est, sed magnitudine non minor, quam aquila. Item aluco, vlula, asio. Aluco maior gallinaceo est, vlula compar. Picas vtriq; venatur. Asio minor, quam noctua est. Hæc tria simili specie contant, & carne viuunt. Sunt etiam in genere non aduco, quæ carne vescantur: vt hirundo. Aliqua vermiculos petunt, vt fringilla, passer, rubetra, luteola, parus, cuius genera tria sunt: fringillago, quæ maior est, quippe quæ fringillam æquet. Alter monticola cognomine est, quoniam in montibus degat, cui cauda longior. Tertius magnitudine sui exigui corporis discre-

Pari tres species.

Melanops, id est, atrica-pilla, quam eandem putat esse siccedula.

pat, quamquam cætera similis est. Item siccedula, atricapilla, rubicilla, rubecula, silua, curuca, asilus, tyrannus, cui corpus non multò amplius, quam locustæ, cristata, rutila ex pluma elatiuscula, & cætera elegans, cantuque suavis hæc auicula est. Ad hæc florus, cui magnitudo quanta fringillæ: & montifringilla, quæ fringillæ similis, & magnitudine proxima est, sed collo caruleo, & in montibus degit, unde nomen accepit: tum etiam regulus, & frugilega. Hæc, & reliqua id generis, vermiculis partim ex toto, partim magna ex parte aluntur. Spinam appetunt illa, spinus, siue ligurinus, erduelus, item quæ aurivittis appellatur: hæc enim omnia videntur in spinis. Vermem autem, & quoduis aliud animal aspernantur. Dormiunt hæc, & pascuntur eodem in loco. Alia culicibus gaudent, nec alio magis, quam venatu culicum viuunt, vt pipio, tum maior, tum minor. Vtrunq; picum martium vocant. Similes inter se sunt, vocemque similem emittunt: sed maiorem, qui maior est. Pascuntur ad maceriem aduolantes. Item galgulus, cui magnitudo quanta turturi ferè est, color luteus. Lignipeta hic admodum est, magna-que ex parte macerie pascitur, vocem emittit magnam. Incola maximè Peloponnesi auis hæc est. Tum verò enumerandus inter hæc est culicilega dictus, magnitudine parua quanta spinus, colore cinereus, distinctus maculis, voce parua, qui & ipse lignipeta est. Alia frugibus viuunt, vt palumbes, columbus, vinago, turtur. Visuntur semper columbi, atque palumbes, sed turtur æstate tantum: hyeme se condit: latitat enim suo tempore. Vinago autumno potissimùm & conspicitur, & capitur, cui magnitudo maior columbo, minor, quam palumbis est. Modus maximè capiendi eam, dum se in aquam bibendo propendit. Veniunt ad nostra loca, cum iam fecerint prolem. Cætera verò omnia, quæ æstate accedunt, nidulantur apud riuos, & carne magna ex parte suos enutriunt pullos, excepto columbaceo genere. Omnium ferè auium alia videntur à terra petunt, alia à fluuiis, alia à lacu, alia à mari: sed palmipedes in ipsa aqua partem maximam temporis versantur, & aliæ quæ ingurgitant res se, quærunt quod comedant. Fidipedes circa aquam: earumque nonnulla terra contentis altilibus vescuntur, quæ scilicet carnem non tangunt. Petunt lacus, & fluuios ardeola, & albardeola, quæ magnitudine minor est, rostro lato, porrectoque. Item ciconia, & gavia, cui color cinereus. Ad hæc, iunco, cinchilus, albicula, tringa, quæ inter minora hæc maiuscula est: turtudo enim æquiparatur. Omnibus his cauda moti-

tar: quinque calidris, cui cinereus color distinctus variè. Præterea genus alcedonum aquas adamat, quod duplex est: alterum vocale, arundinibus inuidens: alterum mutum, quod ampliore corpore est: vtriq; dorsum caruleum. Trochilus etiã hoc loco ponendus est. Sed apud mare alcedo quoque versatur, & carulus: nec non cornices litota petunt, & quæ vnda eiecerit animalia, tangunt: nam & his natura omnino est. Tum etiam gavia alba, & fulica, mergus, & rupes, videntur apud mare. Palmipedum grauiora circa lacus, & amnes versantur: vt anas, olor, phalaris, vrinatrix. Ad hæc bosca similis anat, sed minor: & qui coruus appellatur est, cui magnitudo, quanta ciconig, sed crura breuiora: palmipes, natansq; est, colore niger: insidet arboribus, & nidulatur in iis, hic vnus ex hoc genere. Item anser maior, anser minor, qui gregatilis est, vulpanser, capella, penelops aquila dicta marina, & mare adit, & lacum. Multæ etiam herbis vescuntur. Alites vncæ rum cætera, quæ superare possunt, animalia, tum aues aggregiuntur, sed non sui generis: carniuora sunt, modo piscium, qui plerunq; sibi cognatos rapiunt. Genus auium cum omne potest ergo contentum sit, tum aduicis nullus omnino vsus bibendi est, præterquam paucissimis quibusdam, quæ & ipsæ rarò vtuntur: qualis potissimùm tinunculus est. Miluus etiam visus est bibere, quamquam rarò.

De vitu serpentum, cæterorumque animalium cortice intersectorum. Cap. IIII.

Enus animalium cortice intersectum, vt lacerti, & reliquæ huiusmodi quadrupes, atq; etiam serpentes, omnium uorum est: nam & carne edunt, & herbam. Serpentes omnium maximè animalium vel cupedia dediti sunt: sed desiderium iis quoq; bibendi exiguum, & reliquis, quibus pulmo fungosus est, qualem omnia habent, quæ oua pariunt, & quibus parum sanguinis est. Serpentes vini contentinentes etiam sunt: præinde viperæ aliqui cum fistilibus ad sepes disposito venantur: rebite enim capiuntur. Sed cum serpentes carniuora sint, quicquid ceperint, succo exacto, reliquum totum per meatum sui secessus emittunt. Quod idem omnia ferè id genus animalia faciunt: vt araneæ, sed his foris fugendo euaporare mos est, serpentibus intus in ventre. Accipit serpens vnde libet quod datur, siue anis, siue bellua est. Oua etiã deuorat, sed eum acceperit, reducit, & vsq; eorrea ciat, quoad partem noctis postremam è ditecto constituat, tum colligit se, in breuiq; contrahit, vt quod inditum supra tenetur, in vnum extento corpore deducatur. Quod propterea ita facit, quia gulam tenuem habet, & longam. Diu & serpentes, & phalangia viuere possunt sine cibo: quod ex iis, quæ pharmacopola, id est, pigmentarij alunt, perpendi potest.

De vitu lupi, vrsi, leonis, cæterorumque quadrupedum, quæ ex lacubus, fluuiisq; vitum petunt. Cap. V.

Vadrupedum, quæ animal generantur syluestres, eademque serratis dentibus, carne omnes vescuntur: nisi quod lupos aiunt terram quandam: cum esuriunt,

esuriunt, edere. Hoc igitur peculiare lutorum sit. Herbas autem non alio tempore tangunt, nisi cum morbo laborant: quomodo & canes herba ingesta, euomunt, atq; ita purgantur. Lupi hominem illi potius petunt, qui inertes, & vniperæ quidem sunt, quam qui venatores. Quam autem alij glanum, alij hyenam appellant, corpore non minore, quam lupus, est: iuba qua equus, sed fera durior, longiorque, & per totum dorsum porrecta. Molitur hæc insidias homini. Canes etiã (vocationem hominis imitando) caput, & sepulchra effodit, humana auidæ canis, ac eruit. Vrsus animal omnium est, quippe qui & fructus arborum, quas conscendit corpore lubrico, edat, & le gumina, & apes, perfringens alueos, & caneros, & formicas. Carne etiã vescitur: viribus enim suis confidens, inuadit non solum cernos, sed etiam sues feros, si clam, repenteque poterit agere. Taurum aperto Marte aggreditur, conserta iam pugna sternit se resupinum, dumque taurus ferire conatur, ipse suis brachiis amplectitur cornua, ore morum armis defigit, prosterneque aduersarium. Ingredi vel duobus innitens pedibus erectus aliquandiu potest. Carnes omnes pramaceratas, & propemodum putres, comedit. Leo vescitur quidem carne, ritu cæterorum syluestrium ferarum, sed cibo incontinenter admodum vitur, multaque deuorat solida, sine vilo distectu. Mox nihil triduo, aut certè biduo edit: ferre enim inedia potest, vt qui iam ad multam fatietatem repletus est. Parum bibit, excrementum rarò emittit, tertio die, vel vtrunq; accidit egerit, idque durum, aridum, & simile vt canis. Flatum etiam alui acerrimum emittit, & vrinam graui-ter olentem, unde fit, vt canes arbores odorètur. Mingit enim crure elato, vt canes, ad stipites. Fædum quoq; odorem in cibo relinquit ex suo habitu: profcillo naque leone, interiora graui-ter olent. Sunt inter quadrupes, feræque, quæ videtur ex lacu & fluuiis petant. At verò à mari nullum, præterquam vitulus marinus. Sunt etiam in hoc genere fiber, sarhetium, saryrium, lutris, latrix, quæ latior lutre est, dentèq; habet robustos, quippe quæ noctu plerunq; egrediens, virgulta proxima suis dentibus, vt ferro, præcidat. Lutris etiam hominem mordet, nec desistit (vt ferunt) nisi fracti ossis crepitu senserit. Lataci pilus datus, specie inter pilum vituli marini, & cerui.

Quæ animalia lambendo, quæ sorbendo, quæ mordendo bibant: quibusque rebus cornigera omnia pascantur, necnon de vitu suis. Cap. VI.

Ibunt, quibus dentes serrati, animalia lambendo: atque etiam nonnulla ex non serratis, vt mures. Quibus autem tem continui, sorbendo: vt equi, & boves: vrsus neque sorbendo, neque lambendo, sed morsu: auium cætera, sorptu. Sed quibus collum est longum, intermittunt, caputque resupinant, Prophytio vnus, morsu. Cornigera animalia, tam fera, quam vrbana, & quibus dentes serrati non sunt, omnia fruge, herbæque vescuntur, nisi vehementer esuriant, siue excepto, qui minimè herbæ, frugumve appetens est, sed radicem maximè ex-

omnibus animalibus, quoniam rictu aptissimo ad id negotij est. Facillimè etiam omnium idem hoc animal ad quoduis pabulum assuescit, & ceterimè quoque in pinguedinem proficit pro sui corporis magnitudine. Sexaginta enim diebus pinguescit. Quantum autem profecerit, ij cognoscunt, quibus ea res cura est, vbi ieiunium ad saginam constituerint. Pinguescit fame præfatigatus triduo. Et cætera quoque omnia ferè melius præfatigata fame pinguescunt. Saginant à triduo iam qui sues obefant. Thraces per saginam cum primo die potum præbuerint, post interposito vno die præbent, tum duobus, deinde triduo, atq; ita subinde augendo numerum vsque in septimum, curant. Pinguescit hoc animal hordeo, milio, ficu, glande, pyro, cucumere. Sed maximè tum hoc, tum cætera, quibus venter calidus est, quiete, immotioneq; pinguescunt. Cæterum sues pinguiora redduntur, etiam cum in luto se volutant. Pascere gregatim pro atate velle videntur. Lupo etiam sus obfiteri, repugnareque potest. Sexta pars ponderis quantum ponderarit viuis, absumitur occiso, in pilos, sanguinem, & reliqua id genus. Tam sues quam cætera animalia omnia solent, cum lactantur, extenuari. Hæc ita se habent.

Quibus rebus pascantur boves, & de eorum incremento. Cap. VII.

Oues & fruge, & herba vescantur. Pinguescunt iis, quæ statim cient, vt cruo, & faba fresa, atq; etiam ipsa fabarum herba. Et seniores, si cute incisa spiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues facies. Ad hæc hordeo vel integro, vel pinuto, & à gluma separato pinguescunt, & dulcibus, vt ficu, & passa: vino etiam, & frondibus vlmis: sed præcipuè Sole, & lotione calidæ aquæ. Cornua iuniorum tepesacta in cera flectuntur, ducunturque faciliè, quò volueris. Nec pedum dolores sentiunt, si eorum cornua illinantur cera, aut oleo, aut pi- ce. Laborant armenta vehementius pruina sollicitata, quam niue. Augentur iuuenæ amplius, cum plus temporis expertes Veneris degunt. Quæ iuuenæ: ob rem terra Epiri incolæ, quas pyrrhicas vocat, annis nouem intactas Veneri seruant, vt incrementum ampliter capiant, & setauras nuncupant. Has numero quadringentas esse, & proprias regis accipimus, nec posse viuere locis aliis, quamquam tentatum ab aliquibus est.

De pastu, & potu equi, muli, & asini. Cap. VIII.

Qui, muli, & asini, fruge, herbæque vescuntur, sed maximè potu pinguescunt. Iumenta enim pro aqua, quam bibant, vsu, suo fruuntur pabulo: & quod minus potum aspernatur, id appetentius pabuli est, & plenius obefatur. Farrago pilum expolit, cum frugibus grauida est: sed duris iam horrens aristis inutilis est. Herba medica prima falx vitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda est. Boves claram bibere gesciunt. At equi, vt camelus, turbulenta, & crassam suauis bibunt, quippe quæ ne ex fluuiis quidem prius hauriant, quæ pedè inturbent. Possunt vel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quam multum ff 3 De pastu

De pastu, & potione elephanti, de que etate eiusdem, & camelis. Cap. i x.

Elephantus eodem pastu modios Macedonicos nouem, quod plurimum edere potest. Sed tantum dare periculosum est. Sex aut septem dedisse modios, in usu frequenter satis est. Sed farina non plus, quam quinque, vini etiam quinque mares, quæ mensura heminas continet sex. Iam quidam amphoras aquæ mensuræ Macedonicæ quatuordecim eodem haurit potu, & rursus à meridie eiusdem diei octo. Viuit magna pars camelorum annos triginta, sed multò plures nonnullæ: nam vel ad centesimum annum facultatem viuendi protrahunt. Elephantem alij annos ducentos viuere aiunt, alij trecentos.

Quibus herbis oues, & capræ vescantur, & de causa impinguationis earundem. Cap. x.

Ves & capræ herba vescuntur. Pasce-re oues sedula, atque stabiles solent. Capræ loca crebrò permutant, summaque tantùm contingunt. Pinguescit potissimùm ouis ex potu: quam ob rem attate salem dare die quinto soliti sunt, singulis centenis singulos modios. Sic enim pecus incolume, atque pinguis redditur. Frequens igitur salis usus eò pertinet, quando & palcis copiam salis admiscunt, ut situbundæ plus aquæ hauriant: & autumno cucurbitam sale contactam afferunt: quod lac etiam auget. Et agitata quoque meridie, plus postmeridianis bibunt. Fœtis disticta vbera pendunt, quibus salis abunde est. Optimæ pecus olea, oleaster, aphaca, palca, herba, quæ omnia efficaciora sunt ex salugine resperfa. Pinguescunt & hæc plenius præfatigata inedia triduo. A qua ouibus autumno commodior Aquilonia, quam Austriana est: & pascuæ ad Solis occasum spectantia profunt. Itinera, & labores extenuant. Inducant pastores ouem validiorem, cum hybernis temporibus pruinam, quam susceperit, seruat. Nam quibus virium minus, parum præ sua imbecillitate constantes, discutiunt suo motu quantum susceperint. Caro cuiusque quadrupedis deterior est, cum locis palustribus, quam editioribus, pascat. Sunt porro frigoris patientiores, quibus cauda amplior, quam quibus porrectior, & glabræ exutiores, quam vestitiores. * Crispæ etiam algoris impatientes sunt. Valent melius oues, quam capræ: sed robustiores capræ quam oues, sunt. Ouis, quas lupus occiderit, pelles, ac vellera, & facta ex his vestis, longè, quam cætera, aptiora sunt ad pediculos procreandos.

De pastione, & potu insectorum. Cap. xi.

Insecta animalia, quibus dentes, omnino sunt: quibus autem lingua, tantum humore vndique eliquando sua lingua vescuntur: quorum alia omnino sunt, quibus gustus omnium saporum est, ut muscæ: alia sanguiuora, ut tabani, & asili: alia succis plantarum, & fructuum viuunt. Apis vna nullis putidis afsidet, nec vitur alio cibo, quam dulci. Aquam etiam libentissimè inde hauriunt, quam synceri, clarissimæque fontes scaturiunt. Talis animalium victus est.

Quare pecori sal frequenter præbetur.

Græci exemplar habent: alyes, id est, capræ.

in uoluntate eliquando, exugendo.

De actionibus animalium, & rebus, in quibus eadem versantur. Cap. xi i.

Ctio autem, & omne eorum negotium in coitu, procreatione, atque victus solertia versatur: necnon ad frigora, æstus, mutationes denique temporum pertinet. Inest enim omnibus sensus natiuus mutationis factæ, frigore, aut calore. Itaque ut homines alij domicilia hyeme reperit, alij qui amplioris prouinciæ principes sunt, sedem pro tempore mutant, ut moram æstate locis frigidis, hyeme tepidis trahant: sic bruta, quæ loca possunt permutare, faciunt. Atque alia sublidium in ipsis cõfueris sibi locis comperit, alia peregrè proficiscuntur. Iam ab æstuali equinoctio ex Ponto, locis que frigidis fugiunt hyemem futuram. A vero autem ex tepida regione, ad frigidam sese cõferunt, æstus metu futuri: & alia de locis vicinis discedunt, alia de vltimis, ut dixerim, ut grues faciunt, quæ ex Scythicis campis ad paludes Aegypti superiores, vnde Nilus profuit, veniunt, quo in loco pugnare cum Pygmæis dicuntur. Non enim id fabula est, sed certè, genus tum hominum tum etiam equorum pusillum (ut dicitur) est, de quo guntur in cauernis, vnde nomen Troglodytæ: subeundis cauernis accipere. Plateæ etiam migrant, & de Strymone amne ad Istrum aduolant, prolemque ibi faciunt. Abeunt vniuersæ, ac priores expectant posteriores, propterea quod vbi montem superarint, videri priores à posterioribus nequeant. Quinetiam pisces modo eodem, alij ex Ponto, aut in Pontum tranant, alij per hyemem ex alto in litora teporis gratia veniunt: cõtrà æstate ex litore in altum vitantes altum discedunt. Aues quoque imbecilliores hyberno, & gelido tempore discedunt in campos, ut tepore potiantur: astiuo autem reperunt montes, ut altu careant. Semper quæ imbecilliores sunt, prius vtrauis ratione discedunt. Iam scombri antè, quæ thunni, coturnices antè, quam grues: altera enim Augusto, altera Septembri mense incipiunt. Sunt profecto omnia pinguiora, quæ de locis discedunt: frigidis, quam quæ de calidis: ut coturnices autumno, quam vere sunt pinguiora. Fit enim vt simul de locis frigidis, & tempore calido discedatur. Sunt etiam Veneris appetentiora verno tempore, cumque ex tepido discesserunt. Sed auium, grues, vt dictum est, ex vltimis in vltima abeunt. Volant flatu secundo. Quod de lapide narrat, falsum est. Lapidem enim eas tenere fulcimenro, quem vbi deciderit, accipi vtilem ad auri probationem aiunt. Palumbes etiam discedunt, & huius, nec hybernare apud nos patiuntur: atque etiam turtures, & hirundines: sed columbæ manent. Coturnices quoque discedunt, nisi pauca locis apricis remanserint: quod & turtures faciunt. Volant gregatim, tum palumbes, tum turtures, cum accedunt, & cum suo tempore abeunt. Coturnices cum ceciderint, si serenum sit, aut aquilonium tempus, sociantur, & prosperè degunt: sed si Austrinum, molestè, propterea quod parum volant: humidus enim, grauisque Austus est. Quam ob rem qui occupantur, Austrum, non Aquilonem obseruant. Omnino agrè propter sui corporis pondus volant.

lant. Sunt enim corpore grandiore, quâ suis penis deferri possint, vociferanturque ob eam rem volant: laborant enim quasi oppressè onere. Cum hæc adeunt loca, sine ducibus pergunt: at cû hinc abeunt, ducibus lingulaca, oro, & matrice proficiscuntur, atque etiam cynchramo, à quo etiam reuocantur noctu, cuius vocem cum lenferint aucupes, intelligit parari discessum. Matrix forma pèrinde, ac aues lacustris est: atque etiam lingulaca, quæ linguam exerit prælongam, vnde ei nomen. Otus noctuæ similis est, pinnulis circiter aures eminentibus præditus, vnde nomen accepit quasi aurium dicas. Nonnulli vltum eum appellant, alij asionem. Blatero hic est, & hallucinator, & planipes: salantes enim imitatur. Capitur intentus in altero aucupe, altero circueunte, vt nota. Omnes denique aues vncæ breui sunt collo, & lingua lata, aptæque ad imitandum. Nam & Indica auis, cui nomen pitæca, quâ loqui aiunt, talis est, & loquacior cû biberit vinû redditur. Gregales ex auibis sunt, grus, olor, platea, anser minor.

De actionibus piscium, quorundamque terrestrium, in fugendis aduersis. Cap. xi i i.

Piscium alij, vt dictum est, discedunt ab alto ad litus, & contra de litore in altum, fugientes exuperantias caloris, & frigoris. Sed præstant pelagicis littorales: quippe qui cibo copiosiore, meliorè que potiantur. Quæ enim Soli ingruit, plura exeunt, vt fit in hortis: nam & lituus niger propius terrâ oritur, alter similis erraticis est. Tum etiam bene ex calido, frigidò que temperata sunt loca maris terrena. Quo fit, vt & caro eorum piscium magis cõstet, cum pelagiorum humida, mollis, solutaque sit. Littorales sunt dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, rurdus, draco, pulcher, gobio, atque omne saxatile genus. Pelagij sunt pastinaca, genûsq; omne cartilagineum, & congrorum albi cantium genus, & hiatula, rubelio, glaucus: Pagri autem, scorpiones, congri nigrantes, murene, cuculi, ambigunt. Sed discrimen horum, diuersitate etiam locorum, ac tempore existere potest: vt apud Cretam insulam gobiones, omnique saxatile genus satis pinguescit. Thunnus etiam post Arcturû melior est: iam enim eo tempore ab infestantis asili agitatione requiescit, quæ facit, vt sit in æstate deterior. Quinetiam maritimis lacubus genera plura piscium marinarum gigni aptum est, vt salpam, auratam, mullum, alios ferè plurimos. Amias etiam in Alopeconnefo reperies: & in Bistonide lacu plurima genera habentur. Monedule magna ex parte non subeunt Pontum, sed in Propontide trahunt æstatem, & parium: hyemem in Aegæo. Sed thunni, limariæ, amia subeunt Pontum vere: æstatemque ibi traducunt: & reliqui ferè plurimi fusaneis, & gregatilis generis eodem transeunt. Est sanè plurima piscium pars gregatilis, nec vllus grex caret duce. Perunt autem Pontum passus gratia, qui vberior, & comodiior ibi, propter aquarum dulcium admisionem, suppeditatur. Belluæ quoque magnæ pauciores ibidem sunt: nam excepto delphino, & phocæna, quam tirsionem interpretor, nihil in Ponto maleficum est. Nec delphinus hic magnus est, quanquam ex-

trâ vbi aliquantum processeris, magni habeatur. Tum itaque victus, cum etiam partus gratia Pontum subeunt. Sunt enim ibi loca ad partitionem aptiora, & humor dulcior, ac potulentior fœtum melius educat. Sed cum pepererint, & proles iam adoleuerit, exeunt post Vergilias statim: & si hyems Aultrina sit, tardius: si Aquilonia, citius, propter secundi status commoditatem prolèsq; adhuc parua apud Byzantium capitur, vt pote cû longior mora in Ponto non fuerit. Sed de cæteris & cum adeunt, & cum exeant, constat. Sarda autem vna, cum adit, videtur, & capitur: sed exiens nusquam visa adhuc est. Quod si qua apud Byzantium aliquando capiatur, piscatores sua retia iustrant, propter exitus insolentiam: cuius rei causa est, quod solè ipse subeunt Istrum amnem, vnde in Adriam sinum. Argumento est, quod ibi cõtrâ euenit, quam in Ponto: exeuntes enim semper capiuntur, subeuntes nunquã. Thunni dextrorsum terrâ contingentes subeunt, sed remeant contra: laui enim in latus se admouent. Quod propterea facere dicuntur, quia dextro oculo clarius vident sua natura, lauo hebetius. Fusaneis, de quibus loquor, interdum meare, noctu quiescere in more est. Pasceuntur etiam nocte, nisi luceat luna. Ita enim faciunt iter, nec volunt quiescere. Quidam vsu periri rei marina: nihilo eos moueri, sed quiescere à bruma ad æquinoctium vernum, vbi cunq; id temporis sunt, assueverant. Monedule subeuntes Pontum capiuntur, exeuntes autè minus. Optimæ in Propontide sunt antè, quam pariant. At cæteri fusaneis exeuntes potius capiuntur, & optimi per id temporis sunt. Cùm verò adeunt Pontû, proximè Aegæum pinguisissimi capiuntur. Quò subinde ascenderit magis, eò macilentiore sunt, sepe etiam flatu Austrino vehementius occursante sit, vt cum monedulis & scõbris exeant, ac mari inferiore magis, quam circa Byzantium capiuntur. Discessum, sedisque mutationem hoc modo faciunt. Hic idem affectus terrestribus euenit, cum se abdunt, & latent: hyeme enim latbras subeunt, tempore iam tepidiore exeunt. Ratio verò & latendi, & patendi communis animalium ea est, vt sibi cõtrâ vtriusque: exuperantiam temporis opituletur. Latet aliquorum genus totum, aliquorum partim latet, partim non latet. Testa enim intacta omnia latent, vt in mari purpura, buccinum, omnèque id genus. Sed absoluteorum latibulum euidentius est: cõduntur enim secessu, vt peccines facere visuntur. Aliqua leuiore quodam regmine superimposito delitescunt, vt cochleæ terrestres, id est limaces: & adherentium mutatio incerta est. Non tamen eodem tempore omnia latet, sed limaces hyeme. Purpura, & buccina canis exortu dies circiter tricenos conduntur: peccines etiam tempore eodem. Sed eorum plurima sanè latent, & algore vrgente, & æstu.

Quo tempore insectorum genera sese abscondant, aut æstus, aut hyemis impetu. Cap. xi i i i.

Insecta penè omnia conduntur, præter ea, quæ vitam in domiciliis cum hominibus agant, quæque prius intereant, quam annuum tempus excedat.

Ratio latendi & patendi animalibus qua.

Apes etiam latere.

Latent hæc hyeme, alia diutius, alia quædiu algor vehemens est, vt apes: nam ipsæ etiam cessant, & latent. Cuius rei argumentum, quod minime cibum sibi appositum gustare videtur, & si quæ crepserit, icciua spectatur, ventre translucente, nulloque penitus contento, quod manifestum sit. Quiescunt ab occasu Vergiliarum vsque ad ver. Conduntur autem quæque locis apricis abdita, & vbi sibi cubile constituit tuius solent.

De genere serpentum, quod hyeme abditur, de quo nullis piscibus, qui hyeme frigoris causâ conduntur, quibus æstato propter calorem. Cap. xv.

Serpentum latibula. Qui ex piscium genere condantur.

Anguinei quoque generis multa se condunt, vt ea, quæ in tectis cortice sunt, serpentes dico, lacertos, stelliones, crocodilos fluuiales. Mensibus quatuor frigidissimis hæc latent, nec per id tempus quicquam comedunt. Carera quidem serpentes cauernas subeunt terre, sed viperæ sub saxis conduntur. Piscium etiam complures latere nouimus, sed apertissime hippurum, quem equiselem nominamus; & coruulam, siue graculam, per hyemem. Nam hi soli nunquam capiuntur, nisi certis quibusdam temporibus, eisdemque semper, cum ceteri omnes ferè semper capiuntur. Muræna etiam latet, & cernua, & conger. Saxatiles verò coniugatim mares cum foemina conduntur, quomodo & foetificare solent: vt turdi, merula, perca. Thunnus etiam latent præaltis gurgitibus hyeme, pinguescuntque; à latibulo maiorem in modum. Capi incipiunt Vergiliarum ab ortu ad Arcturi occasum vsque, reliquo tempore quiescunt latentes. Capiuntur nonnulli ex his, ceterisque latentibus, tempore sui secessus, cum se moueant locis tepidis, aut si teporis insolita quietes contingant. Prodeunt enim aliquantulo de suo cubili partum, & præcipue plenilunio. Sunt magna ex parte suauissimi, cum latent. Primadæ in cæno se abdunt: cuius rei argumentum est, quod neque eo tempore capiuntur, & dorso saculæto, pinnisque adductis, oppressisque spectantur. Verno autem tempore prodeunt, & appropinquant ad terram coeuntes, parientisque quo tempore foetu grauidæ capiuntur, tempestiuæque tantisper esse putantur. Autumno verò & hyemè deteriores sunt. Simul etiam mares pleni semine genitali, lacte appellato, per id tempus cernuntur: itaque præstant ad vsum. Prole adhuc parua difficile capiuntur: adultiore, iam larga captura propter infesti assili stimulum est. Latent alia in arena, alia in luto, ore tantum detecto. Plurima tempore conduntur solum hyberno, vt crustata, & pisces saxatiles, & raia, omnique cartilaginei genus, diebus scilicet frigidissimis. Quod ita esse eo argumento constat, quod minime, cum algor est, capiuntur; sed piscium nonnulli æstate etiam latent, vt glaucus: hic enim per id tempus se abdit: circiter dies sexaginta. Asellus etiam latet, & aurata plurimum temporis. Asellum latere indicio esse videtur, quod longo interposito tempore capiatur. Pisces vel æstate latere documento illo probatur, quod temporibus syderum fiant capturas, & præcipue Caniculari: mare enim per id tempus euertitur; quod latissime apud Bosphorum patet. Limus enim in summa effertur, piscisque in-

Primadæ quæ do se abdit, quandoque prodeat.

natant. Aiunt etiam, si gurgitum ima sepius terantur, plures eadè sagena capi secundo ictu, quæ primo. Tunc etiam magnis imbribus multa apparere animalium genera, quæ ante vel nūqua, vel raro visa fuerint.

De aibus, quæ hyeme occultantur. Cap. xvii.

Vium etiam complures conduntur, non, vt aliqui putant, pauca: nec omnes ad loca tepidiora abeunt, sed quibus loca eiusmodi sunt vicina. Latere etiam eodem modo sed, iis eodem secedere liber: vt & miluos, & hirundines agere animaduersum est. Quæ autem procul locis eiusmodi morantur, non mutant sedem, sed se ibidem condunt. Iam enim visæ sunt multæ hirundines in angustis conuallium nudæ, atque omnino deplumes. Milui etiam de huiusmodi locis euolasse, cum primùm apparerent, visum sunt. Latibulo genera distingui vel adunca, vel rectunguia non possunt. Nam & ciconia latet, & merula, & rurtur, & alauda. De turture quidè maxime omnium constat: nemo enim, propè dixerim, vidisse, per hyemè vsquam turturè dicitur. Latere autè incipit præpinguis, & quæquæ pennas in latebra dimittit, tamen pinguedine seruat. Palumborum alii qui latent, alii non latent, sed cum hirundinibus abeunt. Turdus etiam latet, & sturnus, & ex genere vno miluus, paucis quibusdam diebus, & noctua.

De quadrupedibus, quæ hyeme lateant, de quæ iis, quæ senectutem exuunt. Cap. xviii.

Vadripedum, quæ animal generant; hystrices conduntur, & vrsi: sed vrsi propter frigus, an alia de causa, ambiguntur. Pinguescunt vrsi per id tempus, tum mares, tum foemina: vehementer, vt mouere sese facile nequeat. Parit etiam foemina eo tempore, & tandiu latet, quoad tempus sit, vt suos catulos in apertum producat: quod verno tempore mense à brumâ tertio facit. Sed quod minimùm, dies circiter quadraginta lateat ex quibus bis septem ita sopitur, vt se nihilo moueat. Reliquis postea pluribus later quidè; sed mouetur, & surgit. Foetu grauida vrsi, vel à nemine, vel à paucissimis capta est. Tempore sui latibuli hoc animal nihil edere certum est: quippe quod neque exeat, & capti vixit, intestinumque inani videatur. Narrat eius intestinum per inedia ita conuicere, vt adductum propè cohæreat. Itaque vrsum latebram egressum, primùm herbam arum dictâ degustare, vt intestinum laxetur, & hiet. Glires etiam latent in ipsis arboribus, pinguescuntque; per id tempus vehementer. Itidem mures Pontici generis. Nonnulla ex iis, quæ conduntur, exuunt id, quod senectus vocatur: quod eûtis vltima est; & primi ortus operculum. Sed in pedestri viuiparo genere de vrsis, quæ de causa latent, ambiguntur, vt dictum iam est. Cortice intercepta, maxima ferè sui parte secessus suo tempore latent, & exuunt senectutem ea, quibus eûtis mollis, nec prædura, & testacea quidè est, qualis testudinina; & testudo inter cortice intercepta, enumeranda est, & mus aquatilis; sed qualis stellioni, lacerto, & præcipue serpētibus est. Exuunt enim hæc omnia, tum vere eum egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exiit tam vere, quam autumno. Cum serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahatur, ita vt obcari videantur iis, qui rem non intelligunt:

tum caput exiit: glabrū enim hoc omnium ante, quàm reliquum corpus, appareret; atque vna se nocte & die senectus tota exiit, & capite orsa ad caudâ, & cute altera intus subnascente ipsa remouetur. Vt enim ferus inuolucro secundarū, quo contentus prodierit, exiit: sic ista senectute detracta renouatur. Insecta enim eodem modo exuunt senectutem, quibus hoc solitum est: vt silpha, & culex, & ea quorum pennæ vagina continentur, vt scarabei: sed omnia facta iam quod gigni debuere, exuunt: nã vt partui viuiparo secundæ, sic vermiculariæ proli operculum circumimpitur. Aequè & apibus, & locustis. Cicadæ vbi erupunt, oleis aut arundinibus insidunt: & cum ru pro operculo exeit, parum quiddam in eo relinquunt humoris, nec multò post volant, & incipiunt canere. Locustæ inter marina, & gammari exuunt, aut vere, aut autumno post partum. Iam captæ aliquæ sunt locustæ, mollem habentes partem superiorem, quod crusta iam circumrupta, detracta; esse: inferiorem autem durâ, quia nondum esset disrupta. Non enim similis in his, atque in anguibus, exurio fit. Latet locustæ mentes circiter quinq; Cancræ etiam exuunt senectutem, molliores quidem perspicue: sed etiam duriores exuere aiunt, vt maias. Cum verò exuunt, mollis admodum crusta subnascitur: & quidem cancræ prætenitate non satis ambulare possunt. Exuunt hæc sæpius anno. Sed quænam lateant, & quo modo, & tempore, atque etiam quæ, & quo tempore exuunt senectutem, iam dictum est.

Non omnia animalia omni tempore prosperè valere, quòdve tempus aibus conducat.

Cap. xix.

Iuuant autem animalia prosperè non eisdè temporibus, nec omnibus aequè exuperantibus. Valerudines etiam, & morbi per tempora pro generum diueritate variè accidunt, & in totum non eadem omnibus valentudo existit. Iam aibus profunt squallor, tum ad cæterâ sanitatem, tum etiam ad partum, & præcipue palumbis. At verò piscibus, exceptis quibusdam paucis, imbres conducunt. Incomodi contra aibus anni pluuij sunt; piscibus sicci: quippe cum auium talis natura sit, vt ne bibere quidè largius possint sine detrimento. Adunca igitur aues, vt dictum est, viuunt, propè dixerim, sine vilo potu: quod Hesiodus nesciuit: facit enim in narratione obfessionis Nini, aquilam auri præsidem bibentem. Cæteræ aues bibunt quidem, sed parum. Nec aliud vllū potioni indulget, quod pulmonè fungosum habeat, aut pariat ouū. Cum aues agrotant, pluma indicium proferunt: turbantur enim, nec posituram eandem seruant, quam habent, cum rectè valent.

Quæ animalia pluuia gaudeant, quibusve nocent.

Cap. xxi.

Piscium genus maxima ex parte annis pluuiis bene (vt dictum est) viuunt: ita enim non modò plus cibi nascitur, verum etiam omnino pluuio humore iuuatur, vt ea, quæ terra gignuntur. Olera enim quæuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod inde arundinibus etiam lacu pro-

gnatis euenit: nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiæ incidant. Indicium vel inde accipi potest, quod pisces plurimi petant Pontum, vt in eo traducatur æstatem: facit enim copia annuum loci illius, vt mare sit dulcius, & cibus largior habeatur, quæ iidem fluuij deferant. Subeunt etiam fluuios generatim piscium complura, & præstant in fluentis, & lacubus, vt amia, mugilis. Gobiones etiam pinguescunt in fluuiis. Denique loca prædicta lacus commoditate, pisces possident oprimos. Ex pluuiis autè ipsis æstiu imbres commodiores sunt parti maxime pisciū, & præcipue cum ver, æstas, & autūnus imbribus abundant, hyems contra sereniore fuerit. Ad summam propè dixerim, cum bene hominibus annus cedit, tunc & piscibus feliciter degere contingit. Locis autem frigidis parū vigent. Maxime infestantur algore, qui lapidem in capite habent, vt chromis, lupus, phager, vmbra: facit enim lapidis rigor, vt per algorem gelentur, & excidant. Sed cum plurimis piscium generibus imbres conducant, mugili tamen, & capironi, & ei, qui à nonnullis murinus vocatur, nocet. Fit enim vt pluuiis multi ex his de facili exerceantur, si modū aqua excesserit. Solet enim per hyemem potius capito ita affici: nam oculi eius albescunt, & macilentus per id temporis capitur, atque ad postremū malo eodè interit: quod non magis imbrum copia, quam algore accidere videtur. Iam enim cum alibi, tum in Nauplio agro terra Argiura, in vadis multi capiti albos habentes oculos capti sunt. Aurata quoque hyeme laborat: sed archanas estare, eoque tempore extenuatur. Prodest coruulis ferme, præter cæteros pisces, annus squallens, quod his quoque ob eam rem commodior est, quia per siccitatem potius tepor accidit. Loca pro sua natura generatimque sibi habent ad incoluitatem commodiora. Quod enim natura litorale, aut pelagiū est, huic suo loco pro natura desiderio versari commodius est: quod autem ambigit, id commode vtroque degere potest. Sed sunt etiam loca quædam singularis propria, in quibus rectius valeant. Commodiora (quod simpliciter dixerim) loca sunt ea, quæ algarum copia scaturit: pinguioribus enim locis his capiuntur, qui multis, & variis locis solent pabulari. Nam & quibus alga in cibo est, abundè præstantur: & quibus caro appetitur, plures pisces sibi reperiunt. Interest etiam, Aquilonia sint, an Austrina. Genus enim longum Aquiloniis melius viget: & quidem æstare loco eodem, in Aquiloniis plures longi, quam lati, capiuntur. Thunni, & gladij agitantur a silo, canis exortu: habent enim vtrique per id tempus sub pinna ceu vermicultū, quem asilum vocant, effigie scorpionis, magnitudine aranci. Infestat hoc tanto dolore, vt non minus interdum gladius, quam delphinus exiliat: vnde fit, vt vel in nauigia sæpenumero incidat. Thunni omnium maxime piscium gaudent tempore, & ob eam rem arenâ, & litora aduunt: per summa etiam maris innatant, quo teporis potantur. Pisciculi autem seruari propterea possunt, quia speruuntur: maiora enim magni sequuntur. Sed ouorū & prolis pars magna proinde absumitur, cum enim pisces desiderio teporis loca ferunt: ff s adant

Qualis teporibus anni & celi piscibus salutaris

Ita vnde ambigit, vitæ degere ambiguum.

αυτοσφορως, adeant, fliguriunt quicquid attigerint. Capiuntur maximè pisces non multò antè, quàm Sol oriatur, aut postquam occidit, denique circa Solis ortum, aut occasum. Tèpestiue enim iaci tantisper putantur: quam obrem eo tempore piscatores solent retia tollere: tunc enim maximè visus piscium salitur: quippe cum noctu quiescât, luce autem iam clariore melius videant. Morbus pestilens nullus incidere piscibus vniuersis videtur, qualis perun que hominibus, & quadrupedum equis, & bubus, & reliqui generis nonnullis accidit, tum feris, tum vrbanis. Aegrotare tamen & ipsi putantur. Et quidam piscatores pro morbi indicio capiunt, cum aliquor extenuatos languentibus similes, & colore immutatos, inter multos pingues, ac validos eiusdem generis ceperint. Marinum genus ita se habet.

Peste piscium genus immune.

Quo fluminalibus, & lacustribus piscibus nocent, quò & ingenio ydem capiuntur.

Luuiatile, & lacustre, à peste quidem & ipsum immune est, sed nonnullis morbi incidunt proprii. Silurus enim canis exortu potissimum (quod sublimis innacet) sideratur, & tonitruo sopitur magno. Quod & cyprino accidit, sed leuius. Silurus vel à dracone angue, gurgite parù alto ictus interit. Ballero, & tiloni lumbricus. Canis exortu innascitur, qui debilitat, cogitque ad summa stagni efferrè, quâ aestu intereunt. Chalcis, quam aricam appello, vitio infestatur diro, vt pediculi sub brachiis innati quàm multi interimant: quod nulli ex cæteris accidit. Moriuntur pisces verbasco herba, quam ob rem cæteri, fluuiatiles, & lacustres ea inficientes capiunt: sed phœnices marinos etiam ita piscantur. Sunt qui duobus quoq; aliis capiendi generibus vtantur. Quod enim habentur gurgites annium pisces per hyemem vitare solent, (cum enim aliàs dulcis aqua frigidior sit, tum vel maximè eius ima algent) idcirco fossam in fluuium ductant, quam macerari iungentes operiunt, & fœno, atq; lapidibus stipant, vt quasi cuniculum faciant, aditu patente ad fluuium, vnde impleatur: tum facto gelu massa inde piscantur. Alterum genus capturæ tale est, cuius vsus & hyeme est, & aestate. Medio amne fruticibus, & lapidibus circumscipiunt, vno aditu datq; modo oris: tum in eo ore posita massa piscantur, moris lapidibus. Testaceo generi anni pluuij profunt, præterquam purpuris: cuius rei indicium est, quòd si amnis in mare fluentis aquam gustarint, moriuntur eodem die. Viuit purpura extra mare, quæ capta est, dies circiter quinquaginta. Alit altera alteram, eò quòd sua testagnum, veluti algam, muscùmve gerit. Quæ autè pro cibo iis afferunt pòderis causa adhiberi aiunt, vt in libra sint grauiorè. Cæteris squalor incommodus est: nam & pauciora redduntur, & deteriora. Et quidem peccines tunc magis trahunt rufum colorem. Iam in Pyrtheo Euripo peccines aliquando defuerunt, non modò propter ferramentum, quo piscatores abradendo vbertim caperent, verum etiam propter siccitates. Cæteris etiam testatis imbres conducunt, propterea quòd mare dulcius redditur: sed frigus facit profectò, ne vel in

Verbasco mori pisces.

Ponto, vel in fluuiis gigni possint, exceptis fibrabus paucis. Genus nanq; vniore potissimùm rigore induratur, & interit. Aquatile animalium genus ita se habet.

De morbis suum, eorumque remedijs.

Quadrupedum, siue tribus morbi generibus laborant, quorum vnu tanquam cædo vocatur, quo maximè fauces, maxillæq; inflantur. Sed idè malum vel qualibet alia corporis parte contrahi potest. Iam enim plerunq; in pedem, aliàs in aurem decubit. Putrescit protinus membrum, & vlcus serpit, donec ad pulmonem deneniatur, quo tacto, mors sequitur. Crescit hoc vitium celeriter, nec potest sus quicquid edere, cum ita agrotat, etiam si quantumlibet sit morbi incrementum. Curatur à porcariis, cum malù inciperent ferunt, haud alio modo, quàm tota parte abscissa, qua cæperit. Reliqua duo genera eodem vocabulo nominantur struma, quorum alterum dolor capitis, & grauitas est, quo plurimi laborare solent: alterum alui profluuium est, quod irremediabile incidit. Alteri succurritur ex vino adhibito naribus, eòq; ipso dilutis, sed difficulter eo quoq; periculo subtrahitur: bidu enim, aut quatridu interitus obuenit. Raucedo potissimum eo anno, quò montes abundè tulerint, & pinguis simi sunt, iuuat mora Celsi deditse in cibatu, & balneum multum & calidum, & venæ sub lingua sitæ cultello adacto sanguinem detraxisse. Grandinosi autem sunt sues, quorum crura, & collum, & arim carne constant humidiorè, quibus partibus vel grandines plurimè innascuntur. Caro dulcior est, si grandines habet pauca: sed si multas, humida valde, & insipida est. Facile qui grandèr cognoscuntur: parte enim lingue inferiorè grandines vel grandis, & si secum dorso euellas, cruorem in radice pilli euullis videris. Pedibus etiam posterioribus adhuc lactent. Tolluntur grandines tiphæ, quæ vel in cibatu vitilis est. Sed præcipuè alunt, & opimatus, & cicer. Cibus denique non simplex, sed varius, sagina optima est. Gaudent enim sues pabuli mutatione, quemadmodum & cætera animalia. Tum etiam fieri aiunt cibi varietate, vt partim inflectur, partim impleatur carne, partim opimeatur. Glandes suauiter quidem à suis comeduntur, sed carnem humidam faciunt si sola dantur. Et si grauida glandem copiosius ederint, abortum faciunt, vt oues: quibus constantius hoc glandibus estratis accidit. Vnum ex omnibus, quæ nouimus animalibus, sus grandinem concipit.

Quibus morbis infestentur canes.

Anes tribus laborant vitiiis, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorè, & dæmonia que momorderint, omnia rapiunt, excepto homine. Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsæ sunt, excepto homine. Angina etiam interimit. Et podagra tætrati pauci canes dere possunt. Rabies camelum etiam prehendit. Elefantos cæteris malis immunes aiunt, inflatio ne autem alui acrius infestari.

Morbi

Morbi boum gregalium.

Oues gregales morbis duobus tentantur, podagra, & struma. Facit podagra vt pedibus intumescant: & quantum non intereant, tamen vngulas amittant. Valer melius cornibus pice illitis calida. Euenit struma, vt calidius, frequentiùque spiretur. Quod denique in homine febris, idem in boue struma est. Indicium morbi, vt demissa aureg flaccæant, & vt comedere nequeant, breui moriuntur, adaperitque pulmo inspiciatur putris.

Quibus morbis laborent equi gregales, domestici, & de morborum indicijs, & remedijs, necnon de hippomanis, & potu equorum, & boum.

Quorum gregales morbo immunes sunt, excepta podagra: hoc enim vno laborat, & plerunq; ob id vngues amittunt. Sed amissis alij statim enascuntur: ut enim vt altero subnascante vngue, alter amittatur. Indicium morbi, vt alter testiu dexter palpitet, vel vt paulò citra nares caui quiddam, rugosumq; gignatur. At verò equi domestici morbis pluribus obnoxij sunt. Laborant ileo dicto, id est, tenuioris intestini morbo: cuius mali indicium, vt crura posteriora artrahant ad priora, & ita summoueant, vt propemodum collidant, si vbi antè diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem vertantur, sanguine detracto iuuatur. Capiuntur etià rigore neruorum: cuius indicium, venæ vt omnes, neruq; intendantur, & caput, ceruicq; immobiliter rigeat, restisq; cruribus gradiantur. Suppuratione etià equi infestantur. Vitium quoq; eorù est, quod hordeatio dicitur. Cuius indicium, vt palatu molester, & feruentius spiret equus quàm ex consuetore. Nullum huius mali remediù est, nisi sponte natura emenderet. Quod autem lymphari dicitur, tale est, vt equus ad tibiq; sonum quiescat, & demittat frontè: cum verò conscenderis, citetur contentus donec retineas. Demissus etiam semper, tristisq; est, si rabie teneretur: cuius indicium, vt auriculas demittat ad iuba, rursumq; protendat, idq; vicissim facit. Irremediabile etiam malum, si cordis dolore vexatur: cuius indicium, vt latera subsidant, & illa præstringantur. Et si vesica dimoueatur de suo situ: cuius indicium, ne vrinâ reddere possit, & vt vngulas, clunèq; trahat. Et si pastinacæ deuorant, cuius magnitudo, quæ verticilli bestiolæ est, (nam morsus muris ananei, vel cæteris iumentis molestissimus est) pustulæ hoc excitantur, & periculosior, quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur. Sed si non grauida est, non interimit. Vnquam ea, quam alij chalcidæ, alij dignydam vocat, suo morsu aut interimit, aut vehementem dolorè mouet. Similis hæc paruis lacertis est: sed colore serpentis, quam cæciliam nominant. Deniq; homines vsu periti totidè ferè morbis equum, atq; etiam ouem infestari, quot homines referunt. Interit veneno sandaracæ & equus, & quoduis iumentum, siue veterinum. Datur in aqua percolatum. Abortum etiam facit equa, odorera fontiens fungi fumigantis. Lucernæ extinctæ:

quod & mulierum nonnullis accidit. Hactenus de equorum morbis. Quod hippomanes vocant, haeret quidem fronti nascens pulli, vt narratur: sed equæ perlambentes, abstergeatque, id abrodunt. Quæ autem de hoc fabulantur, hymæta muliercularum, & professorum carminis incantamentorù esse, credendum potius est. Emitti etiam ab equa prius, quàm pullum, quod pullum dicitur, certum est. Equi vocem quoq; agnoscunt equorum, quibus cum pugnant. Gaudent pratris riguis, & paludibus, bibunt enim aquas libentius turbidas. Quòd si clara est, inturbant eam vngulis suis, & cum biberint, lauant se totos, lymphisq; potiuntur. Balneum enim omnino hoc animal adamat, & aquæ deditu est: quàm ob rem natura etià equi fluuiatilis ita cõstat, vt viuere nisi in humore non possit. Bos contra, quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida, atque lymphida, bibere nolit.

Alinus vno morbo laborare frigorisque impatientes esse.

Alinus vno maximè morbo laborat, què malidâ vocat. Quod vitu in capite oritur, facitq; vt per nares pituita muldâ, rufaq; effluat. Quæ si ad pulmonem descenderit, moriuntur: sed si in capite est, non interit. Impatiens frigoris maximè hoc animal est quapropter Põtica, & Seythica terra alinis caret.

De elephantorum morbis, & eorum curatione.

Elephantum morbis inflatione contractis laborant: quo fit, ne possint exercitum vel vesicæ, vel alui reddere. Aegrotant etiam, si comedant terram, nihil ea frequenter vtatur: si frequenter, nihil sentiunt mali. Lapidès etiam interdum deuorant. Necnon fluore tentantur, quo, cum vires læguerint, curantur potione aquæ calidæ, & cibo fœni melle imbuti: vtrūq; enim id sibi profluuii alui. Si per insomniū se si sunt, armis perfricatis ex sale, oleo, & aqua, curantur. Cum humeri dolent, carnisbus suillis asis appositis iuuantur. Oleum alij bibunt, alij non. Et si spiculum in corpore inest, eiicitur eo, quod biberit, oleo, vt aiunt. Qui autem oleum non bibunt, iis radix tyrtami decocta in vino datur. Quadrupedum res ita se habet.

De morbis insectorum, & præcipuè apum.

Insectorum maxima pars eo tempore valet, quo gignitur: videlicet cum annus ralis, quale ver, humidus, & tepidus est. Apibus bestiolæ quædam in alueis innascuntur, quæ fauis officiant. Vermiculus item specie aranci, nocet fauis, quem alij clerum, alij pyraulâ vocant. Hic sibi similes forma aranci parit in fauo, & facit vt examè aegrotet. Obest etià alia quædam bestiola similis hepialo papilioni, qui lucernarum luminibus aduolat. Hæc puluerè spirando in alueo parit, nec aculco ab apibus stumulatur, sed tantum fumo abigitur. Erucæ quoque nascuntur in alueis teredines dictæ, quas apes non infestantur. Aegrotant potissimum, cum sylua flores aruginosos tulerit, atque etiam temporibus sicis. Intereunt insecta omnia tacta ex oleo: sed celerimè, si capite illito exponantur Soli. Anim

Malida asinorum morbus.

An tyrtami legi debeat, an distami, an expungi omnino, peritiores iudicent.

Animalium differentiapro locorum varietate. Cap. xxviii.

Quare hinc in Africa... In Europa... In Asia... In Africa... In Europa... In Asia...

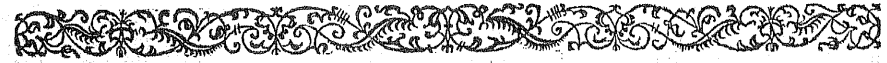
Inmanitas anguim in Africa.

Quare hinc in Africa... In Europa... In Asia... In Africa... In Europa... In Asia...

Quare hinc in Africa... In Europa... In Asia... In Africa... In Europa... In Asia...

Quare hinc in Africa... In Europa... In Asia... In Africa... In Europa... In Asia...

Qui pisces praegnantes deteriores sint.

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE HISTORIA ANIMALIUM, LIBER NONVS, Theodoro Gaza Interprete.

De affectibus animorum omnium animalium, deque iis qua perpetuas inter se inimicitias gerunt, & earum causis. Cap. i.

Mores animalium obsecratorum, parumque viventium temporis, minus sensu percipiuntur...

ne contra belluas praestat. Insignes vero animo & industria, qui ex vitroque Moloticum dico...

Mulieris, & viri mores differentes.

Quae animalia inter se pugnant.

Coniectura augurum.

inter se conferant. Et quidē marinos vitulos sitos eiusdem pugnare inuicem aiunt, & marem cum mare, & fœmina cum fœmina, donec alter ab altero vel occidatur, vel eiiciatur. Idēque eorum catulos facere. Carniuora etiā & oppugnantur à cæteris omnibus, & ipsa cum cæteris pugnant: quoniam victus his ab animalibus est. Vnde augures sua disidia, & cōsidia colligunt. Disidio bella, omnēque discordiā stantur, cōsidio pacem, omnēque concordiā. Quod si cibi copia suppetat, haud scio an ea, quæ nunc metuūt, & ferociant, inter se eant, mansuetq; cum inter se eunt, cum homine etiam agant. Cuius rei iudicium facit cura, quam Aegyptij animantibus impendunt. Quod enim apud illos cibo nō carent, sed copiose aluntur, ideo collegio vel ipsa effertissima degunt: manifestum enim sui commodi ratione. Quale se genus crocodili exhibet sacerdoti locis quibusdā, propter cibi curam, quæ ibi insumitur. Quod idem fieri cæteris etiā locis intelligi licet. Dissidet aquila cum dracone: vescitur enim aquila anguibus. Ichneumon cum phalange: venatur enim phalanges ichneumon. Auium varię dictę, cum alaudis. Pipo cum lutea: oua enim inuicem exedunt. Cornix cū noctua: cornix enim meridie oua surripit noctuq; absumit, cū nō clarē interdū noctua videat, Noctua cōtrā, oua cornicis noctu exedit: estque altera interdū, altera noctu potentior. Item noctua cum orchiſo: nam is quoq; oua exedit noctua. Sed die vel cætera auiculę omnes noctuam nimirum circumvolant: Quod mirari vocatur, aduolantēque percutiunt. Quapropter aucupes ea cōstituta, auicularum genera multa & varia capiunt. Quinctiā qui rex auium appellatur, priuata cōtra, eandem inimicitias gerit. Mustela inimicus cornicis est, quippe qui eius oua, & pullos violat. Turtur cum ignaria pugnat: locus enim pascendi, victusq; idē eorum est. Gulgulus cum lybio, miluus cum coruo: eripit enim miluus à coruo quicquid tenet, vt qui & vnguibus sit prestantior, & volatu. Ita fit, vt eos quoque victus ratio faciat inimicos. Adhæc, integra, quæ cibum sibi à mari petūt, anas, gavia, & harpa, inuicem dissident. Buteo in alio genere hostis ranę & ruberę, & anguis est: rapit enim eos, atque exedit. Turtur, & luteus pugnat. Occiditur à luteo turtur, & à cornice tympanus nomine. Colarem vlula, cæteri q; adunci rapiunt, vnde his oritur bellum. Inter stellionem etiā, & araneum, bellum est: deuorantur enim aranei à stellione. Pipo inimica ardeolę est: oua enim, & pulli ardeolę violantur à pipone. Salo prælium cum asino est: propterea q; asinus spinetis sua hulecra scabendi causa arterat: tum igitur, ob eam rem, tum etiā, quod si vocem rudentis audierit, oua abigat, per abortū pulli etiam metu labatur in terram. Itaq; ob eam iniuriā aduolans, hulecra eius rostro excavat. Lupus asino, tauro, & vulpi est hostis. Cū enim carne ipsa alatur, boues inuadit, & asinos, & vulpes. Hac eadem de causa, & cum cireo accipit: vulpi inimicitie sunt: cireus enim, quia vnguibus est aduolans, & carne viuut, vulpem inuadit, ac vulnerat. Coruus tauro, & asino aduersarius est, quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos lacerat. Aquila etiā cum ardeola pugnat, vnguibus etenim valens

aggreditur: hæc autem repugnādo emoritur. Asalo cum vulture: crex cum gulgulo, & merula, & viroone, quem ex flagratione procreatum quidam fabulatur: nocet enim his, & eorum pullis. Sitta & trochilus cū aquila: sitta enim oua aquilę frangit: aquila tum ob eam rem, tum etiam quod carniora est, aduersatur. Florus odio equum habet: pellitur enim ab equo pabulo herbe, qua vescitur. Nubeculas hic, nec valens acie oculorum est, quippe qui vocem quidem equi imitetur, atque aduolans equum fugat: sed interdū excipitur, occiditurq; ab equo. Colit hic paludes, & ripas. Coloris est pulchri, & victus facilis. Colora hostis asinus est: dormit enim colota in praesepeibus, & narę subieci asini, ne comedat, impedit. Ardeolarū tria sunt genera, pella, alba, stellaris, piger cognomine. Pella coitus difficilis est: vociferatur enim, & sanguine ex oculis, vt aiunt: emittit cū coit. Parit etiam ægrę, summoq; cum dolore. Prælium cum iis inuit, à quibus leditur, hoc est, cū aquila, à qua rapitur: cum vulpe: à qua noctu capitur: cum alauda, à qua oua eius diripiuntur. Serpēs mustela, suisque aduersarius est, mustela, quod cadē in domo versatur: victus enim ex eis dē appetatur necesse est: sius verō, quia ab ea deuoratur. Asalo vulpi est inimicus: ferit enim, pilosque eius euellit, occiditq; catulos, vncis nāq; vnguibus est. Coruus vulpi amicus est, pugnat enim cū asalono: vnde fit, vt hinc, cum ab illo percutitur, auxilietur. Vultur etiā, & asalo inuicem inimici sunt: vngues enim vtriusque vnci habentur. Aquila etiā pugnat vultur & olor, nutritq; eam sapius olor. Coloribus verō vtriusque alterū deuoret, in more est, maximē in volucrum genere. Sunt porro alia semper inter se inestantia hominum ritu, cū res ita tulerit. Asinus spinę, & spinus inimici inter se sunt: victus enim spinę à vepribus, quas asinus tenens adhoc pascit. Florus, spinus, eggithus, quę salum voco, odiū inter se exercent: & nimirū sanguinem ægithi & flori misceri non posse dicitur. Amici cornicis, & ardeolę, iunco & alauda, gulgulus & ledus. Colit enim gulgulus frutera, & nemora, ledus saxa, & mōtes siluę: que locis vterq; cōtensus degit pacificę. Amici etiā pifex, harpa, miluus. Vulpes etiā cū serpente amice viuuntambo enim cauernis gaudent: & merula quoq; turturę amat. Leo, & lupus, ceruarius inimici sunt: cū enim carne alantur, victum ex eisdem petant necesse est. Elephantri etiam pugnant inter se vehementer, & dentibus alter alterum ferit. Qui autem victus fuerit, ad eod animam amittit, vt ne vocem quidem victoris toleret. Dissident inter se elephantēs mirum in modum robore, atque animo. Sunt apud Indos in vsu rei bellica non solūm mares, sed etiam fœminę: verū tamē fœminę pauciores sunt, & longę timidiores. Euortit adificia elephantes, dentes ad mouens magnos. Palmas verō sua fronte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcās prostermit in terram. Venatio talis elephatorum est: cōscendunt mites aliquos, animososque elephantos qui venantur, eursusque insequuntur feros: quos cum occuparint: ferire præcipiunt suis, dum fatigens, viresq; dissoluāt. Tum rector in defatigatum illum insilit, regitq; falce, post breui tempore fera mitemit,

scit, atque obtemperat. Quandiu insidar rector, mitem se quisque exhibet: cū descendit, alij mansuetudinem seruant, alij suam repetunt feritatem. Itaque immitescunt crura priora præpediunt vinculis, vt quiescant. Capiuntur & natu iam grandes, & pulli. Sed amicitia, atque inimicitia in his belluis, victus, vitæque ratione, ita existunt.

De his piscibus, qui gregatim, amicitie viuunt, quæ non gregatim, inimicitie sunt.

Cap. III. I. Scium autē alij gregatim degunt, amicitq; sunt: alij non gregatim, inimicitq; viuunt. Qui amici sunt, cōgregantur, partim cū vtero ferunt, partim cū fœtum adiderint. Gregales deniq; sunt thūni, ales, gobiones, voce, lacerti, coruuli, siue graculi, dēices, mulli, malleoli, elegini, sacri, aritula, sargiaci, lollii, papaueres, iulie, limarię, scōbri, mone dula: horum nōnulli nō modō gregales sunt, verum etiā cōiugales. Reliqui omnes cōiugia agunt quidē, sed greges statim temporibus, vt modō dixi, cōstituunt, scilicet aut cum vterū gerunt, aut post partum. Lupus, & mugilis, quāquam inimici sunt capitales, tamen statō tempore congregantur: cōeunt enim in gregem sepius, nō solum quæ eiusdem generis sunt, sed etiā quibus idē, aut similis pastus appetitur, dūmodo sit abundē cibarij. Sepe mugiles cauda abscessa viuunt, atq; etiam congri, meatu tenus excrementario. Abscinditur mugilis cauda à lupo, congri à muræna. Ineunt prælium maiores contra minores: maior enim quisq; atque robustior, minorem inferiorēque deuorat. Sed de marinis generibus satis.

De genere ouili amene, & sulco.

Cap. III. II. Ores autem animalium, vt dictū iam est, differūt inter se fortitudine, ignauia, mansuetudine, ferocitate, mente, demeria. Iam enim genus ouile amēs, & moribus, vt dici solet, stultissimis est, quippe quod omniū quadrupedum ineptissimum sit. Repit in deserta sine causa. Hyeme oblitare ipsum sepegreditur stabulo: occupatū à niue, nisi pastore compulerit, abire nō vult, sed perit desistens, nisi mares à pastore ducātur: ita enim reliquis grex consequitur. Caprarum ex grege si quis vnā villo mento dependente, quem aruncum vocat, apprehenderit, cætera stant velut stupidę, suos in vnam illā oculos coniciētes. Cubant difficiliter oues, quā capræ: magis enim capræ quiescunt, acceduntq; ad hominem familiariter: sed sunt frigoris impatientiores, quā oues. Docent pastores suas oues gregari, facto strepitu. Nam si cūm tonuerit aliqua relinquatur, que nō concurrerit, abortum, si est grauida, facit. Vnde fit, vt si quem domi strepitum moueris, omnes concurrant, propter consuetudinem. Cubant oues, capræque vniuersę per cognationem. Cūm primum Sol conuersus destiterit, capras non aduersis præterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus.

De societate bouum, equarūque multo inter se amore.

Cap. III. III. Oues & pascunt per societates, atque consuetudines, & si vnus aberrarit, reliqui sequuntur. Quapropter boarij niu præuenerint, totum armentum requirit, necesse est. Equæ societate coniunctæ, si altera fortē perierit, altera pullum parente orbatur enutrit. Equarum denique genus miro quodam amore proli teneri putatur: cuius rei indicium est, quod sepius steriles auferūt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequentes tueantur: sed quoniam lacte careant, deprauant eos, quos diligunt.

De ceruæ prudentia in pullis edendis, & deque maris cornuum amissionē & reparatione.

Cap. III. V. Erarū quadrupedū cerua maximē prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quod scilicet belluæ propter homines minus accedit: tum etiā, quia cū peperit, inuolucrum primum exedit, mox se felim herbam perit, quam cūm ederit, redit ad prolem. Præterea hinnulum ducens in stabula, assuefacit, quod refugere debeat. Saxum hoc est abrum, vno aditu, quo loco eam si quis inuadit, expectare, repugnareque affirmant. Mas item cūm pinguerit, quod valde tempore fructuum sit, nusquā apparet, sed longē secedit, vt qui ponderē suę corpulentie capi se posse facilius sentiat. Cornua etiā locis difficilibus amittit, & quæ inueniri nequeat: vnde illud prouerbium orrum: Quæ cerui amittit cornua. Quasi enim sua amiserit arma, cauet ne inermis reperiat. Cornu sinistrum cōpertum esse à nemine adhuc fertur: occultum enim id, tanquam quodam medicamento præditum. Anniculis nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam præuberans, quod breue, hirtūq; est. Bimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta, ad subularum similitudinem, quā ob rem subulones per id temporis eos vocat. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atque dēinceps ad hunc modum procedit numerus vsq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita, ne sit dignoscere aratem ramorum numero. Sed senes cognoscimus maximē indicio duplici illo: dētes enim aut nullos, aut paucos habent, atque adminiculis carent. Vocantur adminicula rami, qui imis cornibus prominent ante frōtem, quibus in pugna vtitur iuniores: senes autem carent. Amittūt singulis annis cornua mense Aprili, quæ cūm amiserint, occultant sese interdū, vt superius dixi, idque opacis faciunt locis, vt muscarum tadio vacent. Pascuntur per id tempus noctu, donec recipiant cornua, quæ primum quasi cute vestita, & hirtiūscula emittunt: sed cū creuerint, soli exponunt, vt excoquantur, & siccant. Vbi iam nihil attritu arborum, cū ea scalpant, indolent, tunc ea relinquunt loca, consili habere iam quo repugnare possint, cūm res exigit. Caprus iam ceruus est, hederam suis enatam cornibus gerens viridem, quæ cornu adhuc tenello fortē inferra, quasi ligno viridi coaluerit. Cerui mortū vel à phalangio, vel à quouis generis

Equarum amor erga prolem sua.

Ceruum pinquiores fit, secessit sibi consilere ne capiatur.

Signa quibus aras ceruorum cognoscantur.

generis eiusdem, caneros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur, sed non caret fastidio. ceruæ statim à partu exedunt inuolucrum, ut dictum est: nec fieri potest, ut id accipias. Prius enim, quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt. Vis in eo medica esse creditur. Cerui sibilò, & cantu venantium capiuntur: mulcentur enim, allucianturq; ea volu prate. Itaq; alter venantium cantat palàm, aut sibilat, alter clam ferit à tergo, vbi socius tempus iam esse significarit. Sed si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latère insidia possunt: si demissas, facillè interimitur.

De quibusdam animalibus, quæ prudentia quadam Natura instituit.

Cap. VI.

RCum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptòq; portant: cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt. Solent vrsi arum herbam comedere, cum e latibulo egrediuntur, ut dictum est. Li-

gna etiam manducat, quasi dentiant. Sed ex ceteris quoq; quadrupedibus multè prudèter sibi opitulari videntur. Nà & in Creta, insula capris syluestres sagitta transfixas dictamnum herbà querere aiunt: hoc enim spicula ex corpore eiici. Canes etiam agrestes herba quadam comesta vomitant. Panthera cum venenum, pallasianches dictum ab angore, ederit, quo leones etià intereunt, stercus hominis quatit: eo enim ipso iuuatur. Quocirca venatores stercus sibi propinquum sus-

spiciunt: hoc enim spicula ex corpore eiici. Canes etiam agrestes herba quadam comesta vomitant. Panthera cum venenum, pallasianches dictum ab angore, ederit, quo leones etià intereunt, stercus hominis quatit: eo enim ipso iuuatur. Quocirca venatores stercus sibi propinquum sus-

spiciunt: hoc enim spicula ex corpore eiici. Canes etiam agrestes herba quadam comesta vomitant. Panthera cum venenum, pallasianches dictum ab angore, ederit, quo leones etià intereunt, stercus hominis quatit: eo enim ipso iuuatur. Quocirca venatores stercus sibi propinquum sus-

Quadrupes ipse suis morbis medentur.

Græci in-terferunt, et in vase ali-quo.

id est, syluestris lactucæ, quæ agrestis.

nis sunt, commutent sua cubilia, Aquilonum, & Austrorum mutatione: qui autem intra recta aluntur, ad parietes discedunt. Quod ita fieri cum Byzantij quidam animaduertisset, consecutus exili marionem est, ut tempus futurum posset prælagere. Ictis genus multelæ rustica, quod viuetram inter prætor, magnitudine est, quàm melitenis cellus, minor: sed pilo, forma, albedine partis inferioris, & morum altitia, multelæ similis. Manu- scit maiorem in modum. Officit alucaribus, mel- lis enim auida est. Aues etiam petit, ut felis. Geni- tale eius osseum est, ut antè dixi, & medicamento vrinæ stillationibus esse putatur. Datur per ta- menta ex vino.

De ea intelligentia parte, qua animalia quadam hominum rationem representant, ut hirundo, & omne columbaceum genus: de quo et de columbarum per- ducum, & passerum.

Cap. VII.

Mnino ratio brutorum magnam re- fert vitæ humana similitudinem, magisq; in minore genere, quàm in maiore videris intelligentiæ ratione. Quod primum in auium genere hirundo in estingendo, constituendòq; nido ostendit. Contingit simpliciter luto festucis, ad normam lutaria paleationis: & si quando luti inopia est, se ipsa madefaciens, volutat in puluere omnibus penus. Stragulum sibi etiam more hominum facit, duriora primum subiiciens, & modicè totum confternens pro sui corporis magnitudine: atq; in enutriendâ prole mira tam mas, quàm femina, æquitate laborat. Im- partit pullis singulis cibum, obseruans consuetudine quadam, ne qui acceperit, bis accipiat. Excre- menta etiam pullorū parentes eiiciunt: post adu- tiores iam natos circumagi, forasq; ipsos egere edocent. Ad hæc, columbi pleraq; contemplatio- nis huiusmodi afferunt: neq; enim cum pluribus

adolescere, aut coire patiuntur, neq; coniugium iam inde à primo ortu inuoluntate deserunt, nisi ca- lebs, aut vidua. Quinetià femina paruriētī mas adest, & cultu, omniq; officio fungitur. Sæpe etià feminam pigrius euntem ad nidum propter par- tus laborem mas percutit, cogitq; intrare. Exce- lsis iam pullis terram saluginosam potissimum præmanducatam in eorum os, inferens suum, iu- gerit, atq; ita præparat ad cibum recipiendum. Adulteros iam, cum tempus prodeundi ex nido est, masq; subigit. Ita magna ex parte columbæ mutuo degunt amore. Sed interdum nonnulla etiam ex maritatis cū aliis coeunt. Pugnax hoc animal est: alter alterum infestat, nidumque alter alterius subit, sed rarò. Nam etsi ex longinquo minus, ta- men apud ipsam nidum summo certamine dimi- catur. Proprium columbarum, & palumbium, & turturum esse videtur, ne collum, cum bibunt, re- supinent, nisi satis hauserint. Mare vno contenta, & turtur, & palumbes viuunt, nec alterum recipit. Incubant ambo, & mas & femina. Dignosci málne, an femina sit, haud facile est, nisi interio- rum aspectu. Vita palumbibus longam ad vige- simum quintum, & ad trigessimum annum protra- hitur. Nonnullas quadraginta etiam annos com-

pleuisse exploratum habetur. Aetate autem pro- uectis vngues accrescunt, quos recidere solent, qui alunt. Nihil, quo ladanur apertè, aliud his senscentibus accidit. Turtures, & columbæ vel ad annum octauum viuunt, scilicet quæ exca- cæ & allectrices aluntur. Perdices vita ad quinque & viginti annos. Nidulantur & palum- bes, & turtures semper locis eisdem. Et cum ma- res in totum diuturniores, quàm feminae sint, nulli aiunt, videlicet documento earum, quæ do- mi allectrices aluntur. Sunt qui passerum etiam mares anno diutius durare non posse arbitren- tur, argumento quòd veris initio nulli mentum habere nigrum spectentur, sed postea, tanquam nullus anni superioris seruetur. Feminae verò hoc in genere esse viuaciores volunt: capi enim has cum nouellis, cognoscitq; laborum callo asse- uerant. Degunt estate turtures locis frigidis, hyeme tepidis: fringilla contra, ætate tepidis, hye- me frigidis.

De ijs auibus, quæ nidum non adificiant, de quo Perdices astutia.

Cap. VIII.

Ves grauiores nidos sibi non faciunt, vt coturnices, vt perdices, & reliquæ generis eiusdem. Quibus enim vo- landi facultas deest, iis nidos nò pro- dicit, sed facta in aprico area, (alibi enim nusquam pariant) atque materia, vt vepribus quibusdam conge- stis, quoad accipitrum, & aquilarum iniu- riam deuitare possint, qua edunt, & incubant. Mox cum excluderint, protinus pullos educunt, propterea quòd nequeunt suo volatu iis cibum administrare. Refouet suos pullos sub se ipse du- cendo, more gallinarū, & coturnices, & perdices: nec in eodem loco & pariant, & incubant, ne quis loeum percipiat longioris temporis mora. Cum ad nidum quis venando accesserit, prouoluit sese perdit ante pedes venantis, quasi iam possit capi, atque ita allicit ad se capiendam hominem, eous- que dum pulli effugiant: tum ipsa auolat, & reuo- cat prolem. Parit oua non pauciora quàm decem, sed sapius sedecim. Malitiosa, astutaque auis hæc est, vt dixi. Secernuntur verno tempore de grege per cantum, & pugnam, coniugatim mares cum feminis, quamcumque sibi quisque forte acceperit. Oua mares quæ competere peruolunt, & frangunt præ sua salacitate, ne femina incubet. Quod ne accidat femina amolliens, clanculum diffugiens parit. Sed fit sapius, vt prætergore par- turienti quolibet loco edat, & mare præterit: ve- rum vt oua seruentur, nunquam ex eo, quo pepe- rit, loco discedit. Et si ab homine visa est, ita se ab ouis astute quemadmodum à pullis, subtrahit, labans ante hominis pedes, dum dimoueat. Sed cum diffugerit femina vt incubet, mares tumultuant, clamitant, pugnamque inter se conferunt, quos calibes vocant. Qui autem victus in pu- gna fuerit, sequitur; victoris Venerem patiens, nec ab alio, nisi à suo victore subigitur. Sed si à comite principis, aut quouis vulgari vincatur, clam à principe, ac furtò subigitur. Verùm hoc non ita fieri semper, sed certo tempore anni pla-

num est. Hoc idem à coturnicibus quoque agi animaduertimus. Gallinacci etiam idem interdum faciunt. In templis enim, vbi sine femi- nis muneratij, dicatque versantur, non temerè eum, qui nuper dicatus accesserit, omnes subi- gunt. Necnon perdices mansueti iam, & dome- stici subigunt feros, & spernunt, contumeliosèq; tractant. Perdices venatorem dux syluestrium primus inuadit, pugnamq; obuiam conferit, quo capto compage, alter occurrit, tum alius, atque ita singulis dimicatur, si mas sit, qui venatur: sed si femina est, vbi dux ad eius vocem occurrerit, ceteræ vniuersæ eum inuadunt, feriunt, fugant ab ea femina, inuidentes quòd non sibi, sed illi accesserit. Hic tacitus ob eam rem saepe accedit, ne voce percepta oppugnetur. Nonnunquam ma- rem adeuntem efficere, vt femina obtumescat, ne re cognita pugnare cum ceteris maribus cogatur, periti referunt. Perdices non modò ca- nunt, verùm etiam strident, & voces alias qua- dam emittunt. Sæpe & femina incubans exur- git, cum marem femina venatrici attendere sen- ferit, occurrènsque se ipsa præber libidini maris, vt fatiatus negligat venatricem: Vsq; eadeo tum perdicem, tum etiam coturnices copia libidinis gaudet, vt in aucupantes corruant, & sæpenum- mero capitibus eorum residant. Talis perdicum coitus, & morum astutia est. Nidulantur humi, vt dixi, tum coturnices, tum perdices, atq; etiam aliæ quadam eiusdem parum volatis generis. Ex his item alauda, & gallinago, & coturnix nun- quàm in arbore consistunt, sed humi.

De Pico martio, & tribus generi- bus eiusdem.

Cap. IX.

Ontra atque martius picus, qui humi nunquam consistere paritur: runder hic quercus vermium, & culicum cau- sa, quòd exeat. Recipit enim egres- sos lingua sua, quam maiusculam, & latiusculā habet. Scandit per arborem omnibus modis: nam vel re- supinus more stellionum ingreditur. Vngues etià habet commodiores, quàm monedula, ad tutiorè arborum reptationem: his enim affixis ascendit. Sunt pici, martij cognomine, tria genera, vni mi- nus, quàm merula, cui rubidæ aliquid plumæ in- est: alterum maius, quàm merula: tertium nò mul- tò minus, quàm gallina. Nidulantur (vt dictum est) in arboribus, cum aliis, tum oleis. Pascitur formi- cis, & pediculis. Cum collos venatur, tam vehemen- ter excavaue, vt sternat arbores, dicitur. Iam verò mitescens quidam amygdalum, quod rima inse- ruisset ligni, vt fixum constanter idem reciperet, tertio ictu pertudit, & nucleum edit.

De prudentia Grunni.

Cap. X.

Rues etiam multa prudenter faciunt: loca enim longinqua petunt, sui com- modi gratia, & volant altè, vt procul prospicere possint. Et si nubes, tempe- statemq; viderint, conferunt se in terram, & humi quiescunt. Ducem etiam habent, & eos, qui cla- ment, dispositi in extremo agmine, vt vox per- cipi possit. Cum consistunt, ceteræ dormiunt, g g capite

In exhausta perdicum co- turnicumq; libido.

quos venatur picus mar- tius.

Plateam fluuiatilis concoquere conchas.

capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux detecto capite prospicit, & quod senserit voce significat. Platea fluuiatilis conchas ma iusculas, leuè que deuorat: quas ubi sua ingluuie coxerit, euomit, vt hiantibus iam, legat, relictis exuons, atque edat.

De Domicilijs agrestium volucrum.

Cap. XI.

Domicilia verò agrestes volucres aptifimè ad victum, & prolis salutem moliantur. Sunt alia parentes feliciores, alia minus: & aliis ingenium ad victum acutius, aliis obtusius est. Colunt alia loca fragosa, & saxa, & cauernas: vt quem se præruptis torrentium alueis charadriam appellamus, quasi hiaricula dixeris. Præua hæc auis, & colore, & voce: & noctu apparet, die aufugit. Accipiter etiam locis saxosis, & arduis nidulatur. Anium quas ceperit, cor nunquam edit. Idque nonnulli in corurnice, & turdo, alij in alijs obseruauerunt. Quinetiam venandi differentia adnotatur, ne simili modo æstate, vt hyeme rapiat. Vulturis vel pullum, vel nidum à nemine visum adhuc, nonnulli aiunt. Et nimirum ob eam rem Herodotus Brysonis rhetoris pater, aliunde situ eminentiore quodam venire dixit: argumentumque afferebat, quod breui tempore multi apparent, & tamen vnde, constaret nemini. Sed causa huius rei est, quod rupibus inaccessis pariat: neque locorum plurium incolæ auis hæc est. Edit non plus quam vnum ouum, aut duo complurimum. Sunt quæ montes colant, & syluas, vt vpupa, & brentus: cui & victus probus, & vox sonora est. Trochilus & fruteta incolit, & foramina: capi difficilè potest. Fugax, atque infirmis moribus est, sed victus prohibet, & ingenij solertia præditus. Vocatur idem & senator, & rex: quam ob rem aquilam pugnare cum eo referunt.

Charadriam auis.

Vultur nec pullos nec nidus ab villo visos.

Trochilus auis, senator & rex nominata.

De generibus anium, quæ apud aquas degunt, deque chalcide aue, & eius natura, necnon de concerratione eiusdem cum aquila, & grunni pugna.

Cap. XII.

Sunt alia, quæ vitam apud mare traducant, vt cinclus, qui astutus, & capi difficilis est, sed captus omnium maximè mitescit. Læsus hic est: incontinens enim parte sui posteriore. Viunt apud mare, & fluuios, & lacus palmipedes omnes. Natura enim ipsa quærît, quod sibi commodius sit. Sed vultura etiam fidipede circa aquas, paludè que degunt: vt florus apud amnes, cui color pulcher, & vita commoda. Catarracta mari victitat, & cum se alto ingurgitat, manet non minus temporis, quam quo spatium transierit iugerit. Minor quam accipiter auis hæc est. Olores etiam palmipedes sunt, & apud lacus, paludè que viuunt: nec prohibite victus, morum, prolis, senectutis vacat. Aquilam, si pugnant coeperit, repugnantes vincunt: ipsi autem nunquam, nisi prouocati, inferunt pugnam. Canes soliti sunt, & præcipue iamiam morituri. Volant etiam in pelagus longius. Et iam quidam cum in mari Africo nauigarent, multos canentes voce flebili, & mori nonnullos conspexere. Chalcidæ

Olores.

rarè apparet: montes etenim incolit. Nigro colore est, magitudine accipitris, quem palumbarium nominant, forma longa, ac tenui. Lones cymindem eam appellant. Cuius Homerus etiam meminit in Iliade, cum dicit: Chalcida dii perhibent, homines dixere cymindem.

Sunt qui eandem hanc auem non alia esse, ac pryn gem, velint. Interdiu minus apparet, quia non clarè videt, sed noctu venatur more aquile, & pugnat verò cum aquila ad eam acriter, vt sepius ambæ implexæ deserantur in terram, & vix à palloibus capiuntur. Parit hæc oua duo, & saxis, speluncis, nidulatur. Grues etiam pugnant inter se tam vehementer, vt dimicantes capiantur: hominè enim expectare potius, quam pugna desistere, patiuntur. Pariunt oua non amplius quam bina.

De partu, & nidificatione Picae, Meropis, Lucee, Argathylis, & Cinnamomi Arabici, deque Cicomarum, & Meropum prudenria in alendis parentibus.

Cap. XIII.

Pica voces plurimas commutat: singulis enim ferè diebus diuersam emittit vocem. Parit oua circiter nouè numero. Nidum in arboribus facit ex pilis, & lana. Glandes, cum deficiunt, colligit, & in repositorio abditas referuat. Ciconias genitorum senectutem inuicem educare inuulgatum est. Sed sunt qui meropes quoque idem facere confirmant, vicemque reddi: vt parentes non modò senescentes, vorum etiam statim, cum iam datur facultas, alatur opera liberorum: nec matrem, aut patrem exire, sed in cubili manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuerunt, enutrierunt, educarunt. Penæ huius auis inferiores pallidæ sunt, superiores caruleæ, vt halcyonis: postrema pinnula rubre habentur. Parit sex, aut septem æstate in præcipitijs mollioribus, in trè vel ad quatuor cubita subiens. Lucea dicta à colore partis suæ inferioris pallido, magitudine alaude est. Parit quatuor, aut quinque. Nidum sibi ex alo herba euulso strpitus facit: sed stragulum subicit ex villo & lana. Hoc idem & merula facit, & pica, interioraque nidis ex eisdem cõsterminat. Solent præter id ingenio argathylis in ripariarum genere suum instruit nidum: filis enim intexit lineis. Specte pilæ, aditu arcto. In Arabia cinnamomus auis appellatur, quam furtulos cinnamomi portare, ac nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excellens arboribus, & ramis: sed incolæ sagittis plumbatis nidum perunt, atque ita discussi in terram cinnamomum legunt.

De specie, nidulatione, & partu Alcedonum.

Cap. XIV.

Alcedo non multo amplior passere est, colore tum caruleo, tum viridi, tum etiam leuiter purpureo insignis: videlicet non particulatim colore ita distincta, sed ex indilcreto variè resurgens corpore toto, & alis, & collo: rostrum subuitre, longum & tenue: talis species eius est. Nidus maris similis pilæ, & iis, quæ à flore maris halofachæ

dicantur, sed colore leuiter ruffo: figura proxima cucurbitis medicinalibus iis, quibus collu porrectus est: magitudo maximis amplior, quam spogia: sunt enim alij maiores, alij minores. Confessus, stipatusque vndiq; est, & cerebro tum inani, tum solido cõstat. Reniitur ferramento acuto, vt vix possit discindi: sed si vnà & ferro tũdis, & manu collidis, facillè perinde vt flos aridus maris (halofachæ dico) cõstringitur. Os eius angustũ, quoad sit exiguus aditus, vt etiã si vertatur mare, infuere nequeat. Haber suã inania proxima cauis spongiosa. Ambigitur ex quã materia cõponatur: videtur tamen è spinis potius acus piscis cõstitui piscibus enim alcedo viuut. Sed amnes etiã subit, ascendens longius. Partus huic ouis maximè quinq; consumitur. Fœtificat toto suæ ætatis tempore. Parere nata mentes quatuor incipit.

De partu, & nidificatione Upupe, Paric, Arripicillæ, Sals, & Vireonis.

Cap. XV.

Vupua nidũ potissimè è stercore hominis facit. Mutat faciem tempore ætatis, & hyemis, sicut cæterarum quoque agrestium plurimarum. Parus oua plurima edit, vt aiunt. Arripicillam etiam plurima edere aliqui referunt, sed post Africam struthionem. Tam vel decem & septem oua arripicillæ reperta sunt: sed plura etiam quàm viginti parit, & numero impari semper, vt narrant. Nidificat ea quoque in arboribus, & vermiculis alitur. Proprium huius, & luscinia, præter cæteras aues, vt lingua summæ acuminæ careant. Salsus vitæ commoditate, & partus numero commendatur: sed alterius pedis clauditate cedit. Vireo docilis, & ad vitæ munera ingeniosus notatur, sed malè volat, nec grari coloris est.

De Vela aue, & eius colore, & statura.

Cap. XVI.

Elia cum primis vitæ commoditate nota est. Consistit ætate in umbra, & auræ hyeme in sole, & apricis. Inspectat paludes ab arundinibus summis. Paruo corpore est, sed voce profunda, colore etiam pulchro, necnon ingenio valet in vitæ officiis, & speciem præ se fert decorat. Peregrina hæc auis esse videtur, quippe quæ rarè nostris locis appareat.

De moribus, & natura Cregis, Sittæ, Vluæ, Certhiæ, & Ligurini.

Cap. XVII.

Rex moribus pugnacibus est, ingenio valens ad victum, sed cætera infelix. Sunt & ei, quæ sita dicitur, mores pugnaces, sed animus hilaris, cõcinnus, compositus vitæ facillioris. Rem maleficæ ei tribuit, quia rerum caller cognitione. Prole hæc numerosam, felicemque progignit. Viuit maceris cõtudens. Vlu la nocte vagatur, ac pascitur: die rarè apparet. Colit hæc etiã saxa, & speluncas: victus enim gemini est. Pollet ingenio, ac industria in vitæ munerebus. Nouimus auiculã quandam exiguam nomine certhiam, cui mores audaces, domicilio apud arbores, victus ex cossis, ingenium sagax in vitæ officiis, vox clara. Ligurini, & vita, & colore ignobiles sunt, sed valent vocis amonitate.

De tribus ardeolarum generibus, & earum vita, deque Phocis natura.

Cap. XVIII.

Ardeolarum pella difficulter coit, vt dictum est, sed sagax, & cæna gerula est, & operosa. Agere interdum solet, colore tamen est prauo, & aluo humida. Reliquarum duarum (tria enim sunt genera) candida, colore est pulchro, & coit, & nidulatur, & parit probè. Pascitur paludibus, lacu, campis, & pratis. Sed stellaris piger cognominata, (in fabula est vt olim è seruo in auem transierit) atque vt cognomen sonat, iners, oriofacus est. Talis ardeolarum vita est. Phocici appellatæ peculiare præceteris est, vt oculos potissimum appetat. Inimica est harpæ: victus enim earum similis est.

De duobus Merularum generibus.

Cap. XIX.

Merularum duo sunt genera, alterum nigrum, & vulgare, alterum candidum: magitudine quidem compari, & voce humilis: sed circa Cyllenam Arcadiæ familiare, nec vt quam alibi nascens. Est enim ex hoc genere, quæ similis nigra sit, sed fusca colore, & magitudine paulò minor. Versari hæc in saxis, & rectis solita est: nec rostrum rutilum, vt merula habet.

De tribus Turdorum generibus.

Cap. XX.

Turdorum tria sunt genera, vnum visciurum, quod nihil visco, atque resina non vescitur, & magitudine picæ est. Alterum pilare, quod sonat acute, & magitudine merulæ est. Tertium, quod ilia cum quidem vocant, minimum inter hæc, minutisque maculis distinctum.

De aue Caruleo nomine, & eius forma.

Cap. XXI.

Quinus & saxatilem auiculam quandam, cui nomen caruleo, quæ maximè in Scyro colit, saxa amans, magitudine minor, quàm merula, maior paulò, quàm fringilla. Pede magno est, scanditque saxa: colore caruleo, rostro tenui, & longo: crure breui similiter vt pipo est.

De Vireone, & Mollicipite auibus.

Cap. XXII.

Vireo totus viridans ex obscuro est. Hyeme hic non videtur, sed æstiuo solstitio potissimum venit in conspectum. Discedit ex ortu Arcturi syderis. Magitudine rurruris est. Molliceps eodem in loco semper sibi statuit sedem, atque ibidem capitur. Grandi, & cartilagineo capite est, magitudine paulò minor, quàm turdus, ore firmo, paruo, rotundo: colore totus cinereo. Depes, & pennis inualens est. Capitur maximè noctu.

De Pardalo, & Collurione, deque auibus cæteris, quæ semper conspicuæ sunt.

Cap. XXIII.

Pardalus etiam auicula quædam perhibetur, quæ magna ex parte gregatim volat, nec singularem hanc videtur. Colore tota cinereo est, magitudine

gg 2 dine

dine proxima superiori: sed pennis, ac pedibus bonis. Vocem frequentem nec grauem emittit. Collurio eisdem, quibus merula, vescitur. Magnitudo eius quoque eadem, quæ superioribus est. Capitur hyberno potius tempore. Hæc omnia semper apparent, atque etiam ea, quæ in vrbibus solent præcipue viuere, vt coruus, vt cornix: nam ea quoque semper conspicua sunt, nec loca mutant, aut latent.

De vrbibus generibus Monedularum.

Cap. xxxiii.

Monedularum tria sunt genera: vnum, quod graculus vocatur, magnitudine quanta cornix, rostro rotundo, rutilo. Alterum, lupus cognominatur paruum, & scurra. Tertium, quod familiare Lydiæ, ac Phrygiæ terræ, idemque palmipes est.

De duobus Alaudarum generibus.

Cap. xxxv.

Aludarium duo sunt generaliterum, terrenum, cristatum, galerita à crista appellatur: alterum gregale, nec singulare, more alterius, verum colore simili, quamquam magnitudine minus, & galero carens: cibo verò idoneum.

De Gallinagine, & Sturno, earumque forma.

Cap. xxxvi.

Allinago dicta, per sepes horroꝝ capitur, magnitudine quanta gallina est, rostro longo, colore attagenæ. Currit celeriter, & hominem mirè diligit. Sturnus niger, albis distinctus maculis est, magnitudine merula.

De Ibo, & duobus eorum generibus.

Cap. xxxvii.

Ibes Aegypti duplici genere distinguuntur, sunt enim alia candida, alia nigra. Candida apud Pelusium tantum non sunt, cum in reliqua tota Aegyptio habeantur. Nigra contra, apud Pelusium tantum, in cætera Aegypto nulla.

De duobus Afionum generibus.

Cap. xxxviii.

Afiones aliqui omnibus anni temporibus patent, & ob eam rem perenes: & semper afiones vocabulo composito appellantur. Qui esui non sunt, propter vitium carnis. Aliqui autumno interdum apparent, nec plus vno, aut altero die immorantur: qui esui sunt, & valde probantur. Differunt hi nullo serè alio à perennis illis, nisi corpulètia pingui, & quòd vox his deest, illis non deest. De generatione eorum, quam sit, nihil adhuc exploratum habemus, nisi quòd Fauoniis flantibus apparent. Certum enim hoc est.

De Cuculi formæ, & eius prudentia.

Cap. xxxix.

Cuculus, vt antea dictum est, non nidificat, sed in nidis parit alienis, & præcipue in palumbium, & curuca, & aulaudæ, humi, atque etiam in nidò luteolæ appellatæ super arborem. Parit hic vnum ouum, nec ipse incubat, sed auis, in cuius nido pepererit, ea incubat, excludit, atque enutrit: quæ

cum ipse alienigena pullus accreuerit, suos eiicere dicitur, ita vt pereant. Alij eos à genitrice occidi, & dari in cibo cuculli pullo aiunt, videlicet improbaros propter speciem cuculi elegantiorum. Sed quamquam plurima ex iis vidisse nonnulli confirmant, tamen de pullorum interitu non conuenit inter omnes. Alij enim cuculum ipsum repererit nidum, cui suum ouum mandarit, pullosque deuorare nutritis voluit: alij pullum cuculi, quòd magnitudine prestet, posse percipere cibum omnem oblatum, atque ita ceteros fame perire autumant: alij ipsum vt fortiores, ceteros pastus consortes occidere auctores sunt. Sed præterea sanè prolis suæ procreationem moliri videtur: cuculus. Cùm enim se ignauum, minimèque opitulandi poterit nouerit, facit quasi supposititios suos pullos, quòd seruari possint. Timiditate enim hæc auis excedit, quippe quæ ab auculis vellatur, & præ metu earum fugiat.

De Apodum nidulatione, & Caprimulgi forma.

Cap. xxx.

Apodæ, quos aliqui cypsellos appellant, similes esse hirundinum, dictum iam est. Haud enim discerni à hirundine possunt, nisi quòd tibiis sunt hirudinis. Nidum specie cistellæ productæ longius, fide ex luto, vno aditu dato arctissimo, faciunt: idque locis angustis intra saxa & specus, vt & beluas deuitare possint, & homines. Quem caprimulgum appellant, auis montana est, magnitudine paulò maior, quam merula, minor quam cuculus, moribus mollior. Parit oua duo, aut tria cum plurima. Sugit caprarum ybera aduolans, vnde nomen accepit. Cùm fuxerit, vber extinguit, capramque excacari aiunt. Parum clarè interdum videtur, sed noctu perspicax est.

De Coruorum nidificatione, & fatu.

Cap. xxxi.

Corui locis arctioribus, & vbi non satis cibi pluribus sit, duo tantum incoquant: & suos pullos, cum iam potestas volandi est, primum nido eiiciunt, deinde regione tota expellunt. Parit coruus quatuor, & quinque. Tempore, quo apud Pharsalabospites Mediæ periere, corui locis Athenarum, Peloponnesique defuerunt, quasi sensum haberent aliquem, quo inter se rerum euentu significarent, & mouerentur.

De sex Aquilarum generibus, earumque nidulatione, & venatione.

Cap. xxxii.

Aquilarum plura sunt genera: vnum, quod pygargus ab albicante cauda dicitur, ac si albicillam nomines. Gaudet hæc planis, & lucis, & oppidis. Hinularia à nonnullis vocata cognomine est. Montes etiam, syluâsque suis freta. viribus petit. Reliqua genera rarè plana, & lucos aduent. Alterum genus magnitudine secundum, & viribus planga, aut clanga nomine, saltus, & conualles, & lacus incolere solitum, cognomine anataria, & morphna à macula pennæ, quasi nauiam dixeris, cuius Homerus etiam meminerat in exitu Priami. Tertium genus colore nigricans, vnde

nomen accepit, vt pulla, & fulua vocetur. Magnitudine minima, sed viribus omnium præstantissima hæc est. Colit montes, ac syluas, & leporaria cognominatur. Vna hæc fetus suos alit, atque educit: pernix, concinna, polita, apta, intrepida, strenua, liberalis, non inuida est: modesta etiam, nec petulans, quippe quæ non clangat, neque lippiat, aut murmurat. Quartum genus perchnopreris ab alarum notis appellatum: capite albicante, corpore maiore, quam cetera: adhuc dicitur hæc esse: sed breuioribus alis, cauda longiore. Vltimis speciem hæc refert: subaquila, & montana ciconia cognominatur. Incolit lucos degeneret, nec vitibus ceterarum caret, & bonorum, quæ illa obtinent, expertus est: quippe quæ à coruo, ceterisque id genus alitibus verberetur, fugatur, capiatur. Grauis est enim, victu iners, exanimata fert corpora. Famelica semper est, & querula, clamat, & clangit. Quintum genus est, quod haliaeris, hoc est, marina vocatur, ceruice magna, & crassa, alis curuantibus, cauda lata. Moratur hæc in litoribus, & oris: accidit huic sæpius, vt cum ferre quod ceperit nequeat, in gurgitem demergatur. Sextum genus gnesium, id est, verum germanumque appellant. Vnū hoc ex omni auium genere esse verè, incorruptumque ortus creditur. Cetera enim genera, & accipitrum, & accipitrum, & minutarum etiam auium, promiscua, adulterinaque inuicem procreant. Maxima aquilarum omnium hæc est, maior etiam, quam ossifraga: sed ceteras aquilas vel scqualtera portione excedit. Colore est rufa, conspectu rara, more eius, quam cymindem vocari diximus. Tempus aquilæ operandi, volandique à prandio ad meridianum. Mane enim quiescit vsque dum forum frequens, & prandendum iam sit. Senescentibus aquilis rostrum superius accrescit, incuruatque subinde magis, magisque, vt demum fame intereat. Cui rei data est fabula, vt hoc ita accidat aquilæ, quoniam cum olim homo esset, hospiti iniuriam intulerit. Condunt, referuntque suo in nido quantum cibi pullis superstit. Quod enim die quaque facultas venandi non datur, sit interdum ne, quod portent, extrinsecus habeant: si quem deprehenderit violantem nidum, verberant suis alis, & vnguibus lacerant. Nidulantur locis non planis, sed celsis, præcipue quidem arduis saxis, & præcipitibus, sed arboribus etiam. Alunt suos pullos, donec potestas volandi fiat: tum nido eos expellunt: post regione, quam ipsi genitores incolunt, tota exterminant. Tenent enim singula aquilarum paria longum tractum: vnde sit, ne vltimo pacto vicinos habere patiantur. Venantur locis non suo nido propinquis, sed longè distantibus. Rapta non procinus ferunt, sed cum corripuerint, & sustulerint, deponunt, experteq; iam pondus requiescunt. Leporem etiam non statim rapiunt, sed expectant dum prodeat in plana. Nec protinus de alto in terram ruunt, sed paulatim descendunt. Quæ ideo faciunt, vt tutiores ab insidiis sint. Considunt etiam locis editioribus, quia difficulter à terra tolluntur. Volant sublimes, vt per quàm maximè procul aspiciant: quapropter homines solam auium om-

niam aquilam esse diuinam perhibent. Omnes profecto, quibus vngues aduinci, minime in taxis consistunt, quoniam saxi durities impedimento curuaturæ vnguium est. Venatur aquila lepores, hinnulos, vulpes, & reliqua quæ vincere valeat. Viuit tempore longo, quod diuturnitate nidi eiusdem declaratur.

De aue quadam Scythica, & eius nidificatione.

Cap. xxxiii.

Cythiæ terra incolata auis est, magnitudine otidis, hoc est, auis tarda, quæ duos procreat pullos: & quæ peperit oua non incubitu fouet, sed condita in leporina, aut vulpina pelle relinquit, atque ita obuoluta in summa arbore collocat. Cùmque à venatione vacat, custodit. Et si quis scandit, impugnat, & verberat alis, pèrinde vt aquila faciat.

De Noctua, Cicunia, & Ossifraga.

Cap. xxxiiii.

Noctua, cicunia, & reliqua quæ interdum nequeunt cernere, noctu venando cibum sibi acquirunt. Verum non tota nocte id faciunt, sed vespertino, & matutino. Venantur autem mures, lacertas, verticillos, & eiusmodi alias quasdam bestiolas. Quæ ossifraga appellatur, probè & fortificat, & viuit. Cœna gerula, & benigna est. Nutricat bene & suos pullos, & aquilæ: cum enim illa suos nido eiecerit, hæc recipit eos, ac educat. Mittit namque suos aquila antè, quàm tempus sit, adhuc parentis operam desiderantes, nec volandi adeptos facultatem: quod per inuidiã ita facere creditur. Natura enim inuida, & famelica est, nec copiosæ venationis. Magnum tamen quid nascitur, cum venatur. Inuidet igitur suis liberis iam masculis, atque edaciusculis, & ob eam rem vnguibus secat. Pulli etiam ipsi inter se pugnare incipiunt de sede, ac pastu: itaque à parente eiiciuntur, & pulsantur: deiectione vociferantur, periclitanturque: sed ossifraga recipit eos benignè, & tuerur, & alit, dum quantum satis sit adolefcant. Parum hæc oculis valet: nubecula enim oculos habet laesos. At verò marina illa clarissima oculorum acie est, ac pullos adhuc implumes cogit aduersos intueri Solem. Percutit eum, qui recuset, & vertit ad Solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Vagatur hæc per mare, & litora, vnde nomen accepit: viuitque auium marinarum venatu, vt dictum est. Aggreditur singulas: cum emergentem obseruarit, refugit: auis, vt euolans vidit aquilam, metu percussa se rursus ingurgitat, vt in diuersa prolapsa emergat: sed hæc acie oculorum valens, sedulè aduolat, donec vel strangulet in humore, vel per summa corripiat. Vniuersas nunquam intuat: arcent enim frequenter, respergentesque suis alis repellunt.

Fulicarum aucupatio.

Cap. xxxv.

Fulicæ spuma capiuntur, appetit enim eam auidius. Quocirca spuma inspersa eas venari in vsu est. Caro earum probè odoris est, excepta parte posteriore vltima, quæ sola lituum olet. Pinguescunt fatis, & esui sunt.

Accipitrum genus præcipuum buteo est, triorchia à numero testium nuncupatus. Secundum, a salo. Tertium, circus. Stellaris autem, palumbarius, & pernix, dixerunt. Appellatur subbuteones, qui latiores sunt: alij perca, & fringillarij vocantur: alij leucs, & rubetarij, qui abundè viuunt, atque humiuolæ sunt. Genera non pauciora, quàm decem, esse accipitrum, aliqui prodiderunt: quæ modo quoque venandi inter se disident. Alij enim columbam humi confidentem rapiunt, volantem non appetunt. Alij super arborem, aut tale quid confendentem venantur: in humi est, aut volat, non inuadunt. Alij neq; humi, neque in sublimi manentem aggrediuntur, sed volatè capere conantur. Fertur etiam à columbis quoddam accipitrum genus cognosci. Itaq; cum accipiter pronolat, si sublimipeta est, manent quo constiterint loco: sed si humipeta, qui prouolat, est, non manent, sed continuè auolant. Thraciæ parte, quæ olim Cedropolis vocabatur, homines societate accipitrum per paludes aucupantur. Cùm enim ipsi lignis, quæ tenent, arundines: & frutera mouerunt, quo aues euolarent, accipitres desuper in se stantur: quorum metu aues percussa terram repetunt: mox homines percutiunt baculis, itaque capiunt, cum partem earum, quas ceperint, auium accipitribus impartiuntur. Quinetiâ apud Mæotidem paludem lupos esse piscatorum familiares, aiunt: & nisi partem suam à piscatoribus acceperint, retia cùm in terra expansa resiccantur, lacerare. Ratio auium talis est.

De ingenio marinorum, & fluuiatium piscium pro ratione commodiore vite.

Ed in marinis quoque animantibus permulta intelligi possunt, non sine solerti ingenio effici ratione vite commodiore. Nam & inuulgata illa de rana, quæ piscatrix cognominata est, & quæ de torpedine, vera omnino, certaque sunt. Rana enim his, quæ gemina ante oculos suos dependent, quorum fila capilli speciem referunt, sed postrema rotundis quibusdam præpilantur, quasi escæ causa additis: his, inquam, ubi locis arenosis, aut feculentis obturbato solo se absconderit, piscatur, at collens illa sibi pendentia fila. Dum enim pisciculi occurrunt, & capita machinamenti pensilis pulsant, ipsa subtrahens fila allicit, donec eos suum in os adducat. Torpedo pisces, quos appetit, afficit ea ipsa, quam suo in corpore continet, facultate torpendi: atque ita retardos præ stupore capit, & vescitur. Abdit se in arena, & limo, tum pisces, qui adnatantes obtorpescunt, corripit: quam rem plerique conspectam à se rerulerunt. Pastinaca etiam se ipsam occultat, sed non simili modo. Argumentum sic viuere hos pisces adduci potest, quod sapius habentes in ventre mugilem capiuntur, velocissimum pisces, cùm tardissimi ipsi sint. Tum etiam rana, quæ caruerit præpilatis villorum illis capitibus, macilentior ca-

Accipitrum dicitur ex natura venandi.

Ranae piscatrix ingenium.

Torpedo qua arte pisces capiat.

pitur. Torpedinem autem vel hominibus inspirare torporem certum est. Obruunt arena sese & aelli, & rana, & passeris, & squatina: cùmque nullam sui corporis partem intactam reliquerint, verberant radiolis sui oris, quos piscatores virgulas vocant, quas pisciculi cùm aspexerint, adnatant quasi ad algas, quibus vesci soliti sunt. Quo in loco Anthias sit, nullam ibi belluam esse, confessum est. Quo iam indicio securè spongia, sicuti toros vrinantur, & sacrum hunc pisces ob eam rem nominant. Sed id casu sic euenire dixerim, quomodo & ubi sit limax, neque sus est, neq; perdidit: omnes enim limaces ab his eduntur. Serpens marina colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior, atque acrior. Hæc si capta dimittitur foris, in arenam rostro quàm primum adacta terebrat, subitq; tota. Est ore acutiore hac, quam terrestres. Qui autem ceteripeda appellatur, ubi haec nec hamum eiiciat: tum recipit intrò, ac valet eadem, qua antè salubritate. Appetitus his quoque nidorulentorum, vt terrestribus, est. Mordent nõ ore, sed tactu totius corporis similiter, vt quæ vitica vocantur. Pisces, qui vulpes nuncupantur, cùm se degluisse hamum senserint, sibi optulantur, vt centipeda. Longius nanque sese effertent hami lineam abrodunt. Capiuntur enim locis nonnullis hamo multiplici, gurgite præalto, & fluctuoso. Quinetiâ amia, cùm belluam viderint aliquam, colligunt sese: & quæ magnitudine præstant: lustrates gregem circunvallant: & si qua violatur, defendunt. Dentis his validi: & iam cùm alia bellua, tum lamia aggressa, vulnera ac cepisse acrius visa est. Fluuiatium silurus mas plurimum curæ proli impendit: scemina, vt peperit, abicit. Sed mas quo in loco plurimus factus constiterit, perseverans oua custodit: nec alium præbet vsum, nisi vt pisciculos ne diripiant fortum, arceat: idque vel ad quadagesimum, & quinquagesimum diem facit, donec satis iam aucta sobolos, se tueri à cæteris piscibus valeat. Prehenditur sæpe à piscatoribus, ubi oua custodit. Dum enim arcer pisciculos, quatit, proflit, & ictum, sonumque mouet. Manet apud oua tamardente animo, vt cùm sæpe à piscatoribus oua, si præaltis gurgitibus subsidunt, educantur, quoad magis fieri potest, in vadum, ipse tamen eodem studio factum sequatur, neq; deserere vnquam patiat: tunc si minor sit natu, minis que vsu exercitatus, facile hamo capitur: sed si peritus, & hamifraga est, morsu dentis sui durissimi rumpit hamum, & factum assidue custodit. Omnia verò tum nantia, tum stabilia, locis eisdem, quibus ortata sint, aut similibus, degunt: suos enim quibusque cibis in iis est. Vagantur maximè, & oberat, quæ carne aluntur, præter pauca, vt mugilem, salpam, mullum, aricam. Quæ autem pholis appellatur, quæ expedis pecten potissimum, plurimumque semouet volat. Nam purpura, & eius similia, parum admodum progrediuntur. De Euripo Pyrrhæo pisces per hyemem omnes, excepto gobione, foras enatant præter frigus: locus hic enim frigidior

gidior est: sed incunte vere eodem redeunt. Vagat Euripus scaro, & alofa, & reliquis spinosioris generis omnibus. Multeli etiam, & spinaces in eo mari nequaquam gignuntur, nec non locustæ, polypi, bolitæ, atque alia quædam genera. Gobionem album Euripi non esse, pelagium, certum est. Vigent pisces ouipari veris tempore, donec pariant: viuipari autumno, atque etiam mugiles, mulli, & reliqui generis eiusdem. Apud Lesbum insulam omnia tam pelagia, quàm Euripica parere solent in Euripo. Cocunt autumno, pariunt vere: cartilagineæ etiam autumno. Mares cum feminis circa coitum congregantur: sed vere subeunt Euripum disiuuncta: neque coniugium repetitur vllum, donec pariant, cum coitus tempore complura ex his sibi adhærentia capiantur. Mollium acutissima sepia est: sola hæc suo vitur atramento, non modò cùm metuit, verum etiam abscondendi causa. Polypus, cùm lolligo atramentum pro metu mittunt, sed accrescit denuò postquam miserunt, vt nunquam copia desit atramenti. Cæterum sepia, vt dixi, sæpe vel sine pauore suo vitur atramento ad se occultandam: & cùm progressa paululum se ostenderit, redit in atramentum: Venatur etiam suis illis prælongis prætenturis non solum pisciculos, sed mugiles etiam sæpius. Polypus fatuus quidem est, cùm ad manum demissam hominis accedit: sed prudens rei familiaris, cùm omnia colligat, & suo in domicilio recondat: cùmque consumpserit quantum vile sit, abigit restas, & cancorum crustas, & putamina conchularum, & spinas pisciculorum. Sui etiam mutatione coloris venatur pisces: trahit enim sibi colorem similem iis, quibus appropinquat: scaxis: quod idem etiam, cùm meruerit, facit. Sunt qui sepiam quoque facere hoc idem autumene: colorem nanq; eam sibi contrahere similem loco, in quo vescatur, cõfirmant. Sed piscium sola, squatina ita affici solet: mutat enim hæc, more polypi, suum colorem. Genus polyporum magna ex parte biennio viuere non potest: sua enim natura tibi obnoxium est. Cuius rei indicium, cùm pressus polypus aliquid subinde humoris emittat, demumque absumatur totus: quod scemina à partu potissimum incidit. Stupent etiam scemina, vt neque vndis iactata sentiant, & manu vrinantis defacili capiantur. Sordescunt etiam, nec præterea assidendo venari possunt. Mares verò aluco tument, & in mucorem lentescunt. Indicium, ne bimatum compleant esse viderur, quoddam ab ortu eorum, qui æstate fit, ad autumnum non facile grandem polypum videris, cùm paulò antè id tempus prægrandes spectentur. A partu ita senescere, debilitariq; tam marem, quàm scemina, ferunt, vt vel à pisciculis deuorentur, & facile à suis detrahantur cubilibus, cùm antea nihil tale iis vsu eneniat: tum verò paruos, nouellósq; quæcumq; recens natos, tamen nullo eiusmodi malo affici narrant: quinimo validiores esse: quàm grandes, confirmant. Sepias etiam bi-

tur, est. Mollia ita se habent. Conchas tenuiores, scabraq; efflicere circum se velut lorica mram, cùmque eò ampliorem, quò ipsa sunt ampliores, atque de ea quali latibulo aut casula quadam prodire aiunt. Nauta quoque polypus natura, & vitæ muneribus singularis est: nauigat enim per maris summa elatus. De imo gurgite effert se concha inuersa, vt ascendere possit facilius, & inani scapha enauiget: ubi verò emerit, concham reuertit. Habet inter sua brachia membranulam quandam annexam similem iis, quæ digitis insertæ palmipedum auium continentur: verum illæ crassiusculæ sunt, hæc prætenuis est, & araneæ speciem imitatur. Hac velificat, cùm aura inspirat, citros pro gubernaculis vtroque demittit latere. Si quid meruerit, concham protinus mari replet, atque ita demergit. De generatione incrementoque eius conchæ, nihil adhuc exploratum habeo. Videtur tamen non ex coitu gigni, sed sponte, vt cætera conchæ, prouenire. Nec verò an concha solutus viuere possit, certum adhuc est.

De ingenio insectorum, & firmice studio.

Insectorum officiosissimum, & præceteris ferè omnibus animalibus, genus formicarum, & apum est: crabrones item, ac vespa, & propè dixerim, omnia huius cognata generis. Aranei etiam lautiiores, & strigiosiores, ingeniosiores in vitæ muneribus sunt. Tam formicarum negotia omnibus in promptu habentur: vtque eadem semita semper ambulant, & cibaria recondunt, & cellas promptuarias faciunt, nec interdiu solum, sed etiam noctibus plena luna laborem exercent, nemo est, qui non videat.

De generibus Araneorum, eorumque industria in venatione, & tela consicienda.

Aranearum autem, & phalangiorum plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur. Alterum simile iis, quæ lupos appellant, est, paruum, vaurium, procax, salax, pulex nuncupatum: alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, & lentè ambulans, nec viribus valens, neque saliens. Carera, quæ medicamentarij prodiciunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non textit: partim maius, quod asperam, præuamque telam apud terram, aut sepes orditur. Bucculis intexere solitum primordiis intus positis obseruatur. Dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrat, vt capiat: partim varium est, quod paucam, vilèmq; telam sub arboribus facit. Tertium genus, quod sapietissimum, lautissimumq; omnium est, textit enim, primum filis quoquo versus distendens in orbem, tum staminaducens, initio à medio accepto; nec inscite medium ipsum accipit: deinde subtegmina inferens, atque stipans, cubile, & repositorium alibi sibi constituit: sed venationè in medio sui operis obseruando exercet.

Araneorum texendi & venandi periti

cer. Cùm enim bestiola eò incidit, motu medij excitus occurrit, deuincitque primum obuolens araneis, dum defatiget, infirmamque faciat: tum tollit, ac defert: & si forte fame tenetur, exugit: hæc enim fruitio eius est. Sin minus, recondito, quod ceperit, in reposito, repetit vendandi negotium, sed prius cõsarcinato, quod per venatum lacessitum est. Si quid inter medium & extrema incidit, primum ipse in medium currit, inde ad id, quod incidit, velut à stato initio properat. Si quis telam lacerarit, texere iterum incipit. Venatur oriente Sole, aut occidente: quoniam bestiolæ temporibus his potissimum ofendant. Fœmina & textit, & venatur: mas comes fruendi, non laborandi est. Araneorum lautiorum, & telam spissiore textentium, duo sunt genera: alterum minus, alterum maius. Quod igitur longioribus est cruribus, pendens subtus obseruat, ne bestiolæ præformidine sibi caueant, sed incautè incident in partem superiorem: inceptus enim propter sui corporis magnitudinem est. At alterum, quod moderatius est, superne obseruat, latens in quodam exiguo suæ telæ foramine. Aranei statim, cùm editi sunt, fila mittunt, nõ intrinsecus, tanquam excrementum, vt Democritus ait, sed extrinsecus de suo corpore, veluti corticem, aut more eorũ, quæ suos villos iaculantur, vt hystricis. Maiora etiam animalia inuadit, irretitque suis filis: nam & lacertos paruos aggressus circumdatos, & filis obducit, donec cohibeat: mox adhærens, morsum desigit. Hæc ita se habent.

De generibus Apum, earumque studio in edidificandis fauis, deque his herbis, quibus apes aluntur.

Cap. XL.

Enus est insectorum quoddam nomine adhuc vacans, quò vno comprehendatur: sed formam suarum partiũ cognatam omnium referens, videlicet ea, quæ fauos faciunt, vt apes, & reliqua similis formæ insecta: quorum genera nouem numero sunt. Sed illa ex his gregalia, apes, reges apum, fuci, qui inter apes degunt, vespa annuæ, item crabrones, & teredines. Solitaria verò reliqua tria: sirenis minor, qui fuscus totus est: sirenis maior, niger, varius: tertium, quem bombycem vocant, qui maximus inter hæc est. Formicæ nihil venantur, sed facta ab aliis colligunt. Aranei nihil conficiunt, neque recondunt, sed cibum solum venatu sibi acquirunt. Ex nouem iis, quæ modò enumeravi, generibus, apes (nam de cæteris potest) nihil venantur, sed ipsæ sibi cibaria faciunt, atque recondunt: mel enim cibus earum est. Cuius rei indicium faciunt, cùm apiarij eximere incipiunt fauos: quamuis enim suffiantur, vehementerque ex fumo laborent, tamen plus mellis tunc edunt, quàm prius. Quod enim cibi causa sibi recondiderint, parcius eo temporibus cæteris vtuntur. sed habent etiam quo altero cibo alantur, quod quidam ceraginem, alij cereum vocant: verum hoc deterius est, & dulcedine prope ficius. Congerunt id quoque, vt ceram, suis cruribus. Per quàm varia in earum operatione, & vita, ratio est. Cùm enim alueum receperint mun-

Ex qua corpore parte Aranei fila ducant.

Apum cibus.

Varia apum opera.

dum, construere incipiunt fauos, deferentes ex floribus, atque etiam arborum lacrymis, salicis, & vlmis, & reliquarum, quæ glutinum pariunt. His pauimentum quoque illinunt, ne bestiolæ nocua subeant. Vocant hoc opus apiarij telæ forium. Aditus, etiam si ampliores sunt, fabrica obstruentes coarctant. Estingunt fauos primum in quibus ipsæ gignuntur: deinde in quibus reges dicitur & fuci. Suos certè semper componunt, sed regum, cùm foetus largior est: fucorum autem cum copia mellis speratur. Fauos regum minores faciunt iuxta suos: fucorum iuxta regum, minores, quàm suos. Exordium operis à tecto aluei, textusque ad pauimentum perpetuo stabilimento agitur, pluresque ad pauimentum telæ deducuntur. Cellæ autem & mellariæ, & sobolaria gemina omnes sunt: vno enim, eodemque intersepto, duæ sibi iunguntur cellæ, modo poculi gemini: altera intus, altera foris. Compages, quæ partibus faui adherent, arctiores, & melle vacuæ relinquantur, gemino, aut triplici versu: pleniores enim sunt faui, quibus plus ceræ obducitur. Pars aditus aluei prior illita est ex commofofo enim vocant, quod velut excrementum, purgamentumque ceræ est, bene nigrum, acrisque odoris. Medentur hoc plagis, & huiusmodi suppurationibus. Proximum ab eo rectorium picatus cereus præbet: leuius id, quàm commofofo, medicamentum est. Sunt qui fucos & per se fingere fauos eodem in alueo, & cum apibus negotium conficiendi faui partiti dicant: verum mellificandi nullam habere facultatem, sed vesci tum eos, tum eorum pullos melle, quod apes fecerint. Manent fuci magna temporis parte intus, cùmque exeunt, efferunt sese fulim in sublimi: gyroque volitant, & quasi exercitium faciunt: quod vbi satis iam fecerint, redeunt domum, & epulis perfruuntur. Reges nunquàm prodeunt foras, vel vt pascantur, vel alia causa, nisi vniuersa cum plebe. Et si, cùm pergunt, rex ipse forte aberrarit, omnes inquirere, odoratũque sagaci persequi donec inueniant, accepimus. Gestari etiam eum à plebe, cùm volare non potest. Et si perierit, omnes discedere: vel si aliquandiu manserint, fauos quidem conficere, sed mel nullum: nec fieri posse, quin breui omnes discedant. Ceram apes perreptando flores, capiunt, priorũ acuminem pedum: mox priores in medios abstergunt, & medios in blefa posteriorum, atque ita onustæ discedunt: & quidem grauari, premique onere cormuntur, quoties redeunt. Mos apibus, ne florum plura genera petant vno, eodemque profectu, sed singulis singula. Verbi gratia, à viola ad violam aduolant, nec aliud attingunt, quousque suum in alueum redeant. Hic se quatunt, & singulas, tres, aut quatuor sequuntur: sed quid accipiant, haud facile videris, nec verò quemadmodum operantur, visum adhuc est. Ceræ congestio notari potuit in oleis: cum diutius in eadem morentur, propter frõdem eius arboris spissiore. Post hæc scerificare incipiunt: nec prohibet quicquam, quò minus eadem in cella sint, & pulli, & mel, & fuci. Gigni fucos seorsum dicitur, si dux viuit: sed si obiit, in apum loculamentis oriri ex ipsis apibus, atque hos fieri

fieri animosiores, quocirca aculeatos vocari, quantis aculeo careant: animo nanque ferendi, non potestate, nomen hoc meruerunt. Sunt loculi ipsi fucorum ampliores, & finguntur seorsum quoque per se faui fucorum, sed magna ex parte fauis apum inferuntur, quapropter secundum est. Genera apum plura, vt dixi. Duo principum: alterum rufum, quod præstantius est alterum nigrum, magisque varium, duplo amplius ape vituli. Tertium genus, quod optimum, breue hoc, in rotunditatem compactile, & varium est. Quartum longum, crabronibus simile. Præterea, quod fur appellatur, nigrum hoc, aluòque ampliore est: quinetiam fucus, qui omnium maximus est, sed sine aculeo, & ignauus. Differunt inter se apes parentibus nata: vrbani, & quæ rustico, montanoque victu educatis prodierint: sunt enim hæc syluestres horridiores aspectu, & iracundiores, & minores, sed opere, ac labore præstantiores. Genus frugi fauos suos æquales construit, supernumque totum operimentum positum apponit, & ad singulos vsus fauum singularim effingit, videlicet partem aliam ad mella, aliam ad prolem, aliam ad fucos accommodatam. Quod si acciderit, vt eodem in fauo omnia hæc recipiantur, loculus alter deinceps dispositus habetur inanis. At verò illa porrectiores, fauos inæquales conficiunt, & operimentum retumidum perinde, vt crabrones, imponunt: foetum etiam, & reliqua sine ordine statuunt. Duces improbi ex his oriuntur, & copia tum fucorum, tum etiam eorum, quos fures vocant: sed mellis aut nihil, aut admodum parum opera earum conficiunt. Incubant apes suis fauis, & concoquant. Quod nisi fecerint, vitari ex aranea fauos aiunt. Quod si de cætero se continere potuerint, vt incubitu perseuerent, partis quasi abortus sit: sin minus, toti pereunt faui. Gignuntur in iis, quæ vitiantur, vermiculi, qui mox pennis subnatis euolant. Curant etiam apes, vt faui erecti stent. Quod si qui corruerint, erigunt, & pilis fulciunt fornicatis, vt subire possint. Cùm enim via, qua accedant, non datur, cessant incubitu: vnde fit, vt faui araneentur. Furis, & fuci nullum est munus, sed cæteris, quibus cum viuunt, iniuriam faciunt, non tamen impudè semper: nam deprehensi interdum à bonis apibus occiduntur. Enecant nimirum ipsæ etiam duces, qui plures, quàm satis sit, habeantur: & potissimum improbos, ne principum multitudo seditiones in examine faciat. Necant præcipue, cum non ampla sobolis copia extitit, nec habent tanquam coloniam mittant. Fauos etiam regum, eo tempore, si parati sunt, dirunt: vt potest cum desint, quibus mittendis duces ipsi præficiantur. Necnon fauos tollunt fucorum, si mellis penuriam coniectantur, nec aluei annona superioris anni abundant. Et apiarium eximentem de melle tunc præcipue impugnant, ac præsentis fucos expellunt: & quidem saepe visuntur foris in alueo residentes exules. Flagrant odio breues contra longas, easque alueis pellere conantur: qua in pugna si illa vicerint, optimum ita fore examen putatur: sed si hæc solæ remanserint, otiosa viuunt, & nihil boni integrè faciunt. Pereunt

etiam ipsæ antè, quàm autumnus sit. Student bonæ apes, quoad non poterit, nequam intra alueum intermunt: & si qua interierit intus, statim foras cadauer educunt. Qui autem fures vocantur, & suos inuicem fauos offendunt, & alienos, si lauerint, subeunt: sed si capiuntur, capite puniuntur, nec facile aut latere, aut aufugere possunt. Sunt enim in quoque aditu custodes: & tur ipse, si quando surripere ingressum potuerit, adeo in fatietatem repletur, vt nequeat euolare, sed ante alueum volutetur: itaque fuga perquam difficilis est. Reges nunquàm foris vituntur, nisi cùm migratur: & tunc ita, vt reliquæ omnes circa ipsum principem suum glomerentur. Cùm vero migrandum est, vox solitaria, & peculiaris quædam aliquot antè diebus inuis mittitur: & biduo, aut triduo pauca circum alueum volant. An rex etiã sit, inter eas sit, nondum exploratum habemus, quoniam difficile cognitum est. Collectæ iam auolant, & per singulos reges diuiduntur. Et si forte pauca prope multas consistunt, concedunt pauca ipsæ ad plures, ac regem, quem reliquerint, si sequatur, interimunt. Discessus, & migratio ita agitur. Singulis autem muneribus se distribuunt, vt alia flores conuehant, alia extruant, alia poliant fauos, & dirigant. Aquam tunc portant, cùm prolem nutriunt. Carnem nullius animalis tangunt, nec obsonium appetunt. Nullum his tempus certum, consuetumque est, quo operari incipiunt: sed si cibariis non carent, benèque degunt, æstiuo potissimum tempore opus aggrediuntur, & quandiu serenum sit, assidue operantur. Nouellæ etiam tertio, quàm prodierint, die, statim negotium ineunt, si cibus non suppetit. Cùmque incubant, digrediuntur nonnullæ ad pastum, sed breui redeunt. Proles felicitis examinis quadraginta diebus intermittitur, tantummodo à bruma. Cùm satis iam concreuissè pullitiam senserint, cibo apposito derelinquunt: ipsa verò, cùm datur facultas, rupto operculo exit. Bestiolas, quæ in alueis nascuntur, & fauis officiunt, apes notæ melioris tollunt, & rem familiarem tuentur: sed altera pro suo vitio negligunt, & perire patiuntur. Cùm autem fauos apiarij eximunt, cibi tantum relinquunt, quantum per hyemem sufficiat. Quod si satis sit, seruatur examen: sin minus, vel moritur ibidem, si ne discedat, hyems obstat: vel deserit sedem, si serenum nanciscitur. Mel apibus tum estate, tum hyeme in cibo est, sed recondunt alterum quoque cibarij genus, cui durities ceræ proxima, quod sandaracham nonnulli appellant. Inferunt iniuriam apibus maximè vespa, & auicula, quas paros vocant, atque etiam hirundo, & merops, qui apiafter est: tum verò rana lutaria, eas vbi ad aquam accesserint, rapiunt. Quam ob rem eas apiarij per paludes, & stagna, vnde apes aquantur, venari solent: & vesparum latibula, & hirundinum, ac meropũ nidos propinquos alueis, tollunt. Nullum animal, nisi sui generis, apes fugiunt: præstantur enim inter se, & cum vespis. Sed cùm turti sunt, nec sibi inuicem, neque vllis aliis iniuriantur: at verò apud suos alueos pugnant acerrimè, & hostes, quos vicerint, enecant.

Examini migratio, quibus signis præfiri possit.

Apes inter se functiones distribuere.

Aluearia cæstrantes quæ Apibus relinquunt.

Sandaracha a quibus apibus periculum.

Mundities singularis apum.

Interitus apum, cause.

Quo genus cibi apibus gratissimum.

cant. Intercunt quæ percusserint: quoniam sine interitini eruptione, aculeus eximi non potest. Sæpius enim euadant, si, qui ictus est, curam adhibet, ut aculeus infixus iunctus cum aluo extringatur, alioqui apis interit. Necant vel maxima animalia ictu sui aculei. Iam equus occisus ab apibus est: sed principes minimè irritantur, & feriunt. Effertur foras apes vita in aluco defunctas, & cætera. Mundissimum omnium hoc animal est. Quam ob rem sæpenumero cum alui necessitas est, auolant, & in fecessu reddunt excrementum, quoniam malè oleat. Oderunt non solum fædos odores, sed etiam vnguentorum delicias. Ex quo fit, ut homines his delibutos percussant. Percunt apes tum aliis casibus, tum verò cum multi principes orti, partem quæque secum, quòd libit, abducant. Ruberta etiam apes interimit: subiens enim aditus aluei, affert, & obseruans rapit euolantes. Nullo hæc affici malo ab apibus potest, sed ab apiaro facile interimitur. Genus autem apum, quod improbum esse, ac fauos fingere asperos diximus, nouellis maximè tribunt apiarum nonnulli: peccareque ita per imperitiam eas arbitrantur: nouellæ autem sunt anniculæ omnes, quarum examen quotannis auolare solitum est. Nec verò nouellæ ipsæ pèrinde, ac veterane, pungunt, cum copia mellis non suppetit. Apiarum fucos depellunt; & fucus, ac reliqua id genus dulcia in cibo apponunt. Apum seniores intus operantur, hirtioresque moræ domestica ratione sunt. Adolentes foris negotium exercent, & ea, quæ res exigit, portant, leuiorèque sunt labore hirtutis detrita. Fucos etiam ipsæ interimunt, quoties non satis loci operibus est: tenent enim aluei locum penitiorum. Cum morbo examen quoddam laboraret, agmen peregrinum inualit, & pugna conferta, adeptaque victoria, mella diripiebat. Quod cum apiarum prosterneret, victum examen statim egressum vlciscèbatur, nec hominem ipsum villo pacto imperebat. Morbo examina valentiora potissimum infestantur clero (sic enim vocant vermiculos, qui in pajamento nascuntur) è quibus crescentibus velut aranea aluco toti obducitur, & faui carie pereunt. Alteri morbi genus quasi otium quoddam, & veteritas apum incidit cum fædo aluei odore. Pactus gratissimus apibus thymum est: sed rubido albidum præfertur; locus æstate non feruidus, hyeme tepidus. Aegrotant eo potissimum tempore, cum per æruginosam materiem operantur. Quoties verò flatu vehementi iactantur, lapillum gestant, quo se quasi fulcro, & fundamine quodam stabiliant contra flatum. Bibunt si fluuius sit propinquus, non aliunde, quam ex eo, posito onere: sin minus, aliunde humore hausto pergunt ire ad mel euomendum, confestimque negotium reperunt. Mellis conficiendi tempora duo sunt, ver, atque autumnus: sed vernum suauius, candidius, omnino præstantius autumnali est. Conficitur profecto melius ex noua cera, nouellisque stirpibus: Rubrum verò, atque deformius faui vitio redditur, quippe quod pèrinde, ut vinum à vase vitietur:

quapropter coquendum id, resicandumque est. Cum autem ex thymo florent: faui replentur, sit ita, ut minus vel coeat, & duretur. Probatum cui ex aureolo color: quod autem albicat, non è synchero thymo confectum est: sed id oculis & vlcibus commodius applicatur. Mellis exilior pars fluitat, quæ eximenda est: pura verò, & valida subsidit. Conficiunt ceram, cum stirpes florent, quam ob rem eximenda per id tempus cera de aluco est: continuè enim reparatur. Hæc sunt vnde accipiunt, thymus, susus, agræstis, ferrula campana, albucum, myrcus, phleus, vitex, genista. Cum ex thymo conficiunt, aquam admiscunt antè, quam fauos occupetur. Egerunt alui excrementa omnes, aut volantes, ut dictum est, aut certa in parte faui. Minores officiosiores maioribus sunt, ut dixi. Pennæ his detrita, color niger, dorsum repandum: illæ nitidæ, venterque sunt, more otiosarum mulierum. Gaudere etiam plausu, atque sonitu apes videntur: quapropter tinnitu æris, aut fictilis conuocari eas in alueum aiunt. Quamquam incertum est, an audiant, & voluptatene, an formidine ita faciant. Quin & socias otiosas, ac desidæ, aut minus parcas pelere in more apibus est. Pariuntur inter se opera, ut antè dixi, & alia fauos conficiunt, alia mella, alia erythacum: & alia fauos expoliunt, alia aquam important ad cellas, & mella temperant, alia minus extrarium subcutunt. Tempore matutino omnes silent, donec vna gemino, aut triplici bombo excitet omnes: tum vniuersæ ad opus prouolant. Cùmque redierint, primum item tumultuant, paulatimque minus subinde strepunt, dum vna circunvolitando susurrat, quasi dormiendum præcipiat: tum repente omnes contescunt. Dignoscitur examen valere susurri frequentia, & exundi, ingrediendi que vertiginosa agitatione: tunc enim nouellæ operantur. Eburiant ab hyeme potissimum cum opus incipiunt. Redduntur otiosiores, si in eximendis fauis plus mellis relinquatur: itaque pro examinis numero relinquendum est. Agunt etiam anxios, si plus demetatur, quam ut residuum cibo sufficiat. Atque etiam si alueus iusto amplior sit, desidæ olores redduntur: ægris enim, quasi desperent, operari incumbunt. Castrantur faui singulis sextariis, aut ternis semisextariis: sed si exuberant, binis sextariis castrari, aut quinis semisextariis possunt, pauci ternis sextariis. Impugnantur apes à vespis, ut antè dixi: quam ob rem apiarum eas venantur, constituta olla, & carne in ea posita: vbi enim multæ iam ad carnem accesserint, appostito operculo super ignem ollam ponunt, fuci autem, si pauci adsunt, iuuant: reddunt enim apes in opere sollicitiores, præfagiunt apes & hyemem, & imbres. Cuius rei indicium est, quòd non auolant, sed sereno adhuc in aluco voluntant, quo apiarum hyemem expectant. Cùm verò mutuo inter se annexæ alia ex alia dependet in aluco, indicium deserendi cubilis est. Quod ne eueniat, apiarum alueis affiant ex vino dulci. Expectant confensisse apud aluearia pyros, tabas, medicam herbam, suriam, eruiliam, myrrum, papauer, serpyllum, amygdalam. Cognoscunt suas apiarum nonnulli

nonnulli, farina in prato respersa. Minus apes tæriticant, si ver serotinum sit, aut squallor, aut rubigo incidit. Ratio apum ad hunc modum est.

De duobus vesparum generibus, & earum studio in fauis construendis.

Cap. xli.

Vesparum duo sunt genera: alterum ferum, quod rarum est, nascens in montibus, & pariens non sub terra, sed in quercu, specie grandius, porretius, nigrius: varium etiam, aculeatumque est, & robustius, ictusque acerbius, quam alterum, est: aculeo enim maiori, quam ex proportione sui corporis spiculatur. Viuit hoc toto anno: & quidem tempore hyberno, quercu cæsa euolare spectatur. Exigit hyemem in latebra, & semper in macerie diuersatur. Sunt eius alia matricis, alia operaria, ut & in altero genere, quod placidius est. Quæ autem sit natura operariæ, ac matricis, in eo ipso placidiore genere percipi facilius potest. Sunt enim huius quoque duo genera: alterum duces, quas matricis appellant, alterum operaria: maiores, mitioresque duces sunt. Aeras operariarum annum non complet, sed omnes hyeme inualescente moriuntur. Quod ea re constat, quia hyeme incipiente stupefiant: bruma autem nulla omnino appareant: duces verò, qui matricis vocantur, tota hyeme visuntur, atque sub terra latrant. Plerique enim, cum per hyemem ararent, aut foderent, matricis videntur, operarias nemo. Ortus talis vesparum est. Duces vbi iam locum sibi opportunum delegerunt, fauos opere æliuo cõfigunt, & vespetæ (cellulas dico) constituunt quarternis foriculis, aut propè, in quibus vespa, non matricis nascuntur. Quæ cum increuerint, rursus altera ampliora effingunt. Quorum item proles, cum creuerit, alia faciunt, ita, ut postremo autumno plurima, amplissimaque vespetæ condita habeantur: in quibus dux, quæ matrix vocata est, non insuper vespas, sed matricis iam procreat: quæ quidem superne per summa vesperi vermiu specie multò grandiorum gignuntur, in cellulis cõtinuatis quatuor numero, aut paulò pluribus. Alioqui increfcenti ratio ducibus eadem, quæ vespis, est. Sed cum vespa operariæ fauis affuerint, non præterea duces operantur, sed operariæ ipsæ cibum suis ducibus ministrant. Quod ea re constat, quia duces non item euolant, sed intra tecta quiescunt. Cæterum vtrum duces anni superioris, nouellis iam procreatis ducibus, interimantur à vespis nouellis, idque simili modo eueniat, an plus etiam temporis possint viuere, nondum exploratum est. Nec verò senectutem matricis, & vesparum generis feri, aut aliquem huiusmodi affectum annotare adhuc quisquam potuit. Est autè matrix latior, ponderosior, crassior, & maior, quam vespa, volatque haud plurimum valet. Præ pondere enim sui corporis volare longius nequit. Quo fit, ut semper in vespariis sedcant effingentes fauos, & munere fungentes cellario. Insunt porro matricis nuncupatæ in vespariis plurimis: sed aculeatæ sint, necne, ambigitur. Videntur tamen & ipsæ, ut apum duces,

De crabronibus, vitiisque eorum, & alueis.

Cap. xlii.

Crabrones non floribus, ut apes, sed carne magna ex parte viuunt. Vnde fit, ut versari vel in stercore sæpe soleant. Venantur etiam mulcas maiusculas, quas vbi ceperint, abscisso capite, reliquum corpus gestantes auolant. Sed pomum etiam dulce appetunt. Cibus his talis est. Duces more apum, vesparumque, habent, qui proportione ad crabrones maiores, quam vesparum ad vespas, & apum ad apes sunt. Degunt hi quoque intus, ut vesparum duces. Faciunt sibi alueum sub terra crabrones, terra egesta: & ut formicæ excauant. Misio enim ut apum, nulla vel eorum, vel vesparum fieri solet. Sed qui subinde orientur nouelli, ibidem manent, & alueum terra egesta faciunt ampliore: amplificant maiorem in modum, & iam ex valentiore quodam examine qualli tres, & quatuor fauorù pleni excepti sunt. Nec verò cibù ritu apum sibi recondunt, sed ieiuni latent per hyemem, quò tẽpore plurimi moriuntur: an etiã omnes, nondum certum est. Duces nò plures vno, singulis eorù examibus orientur, ut inter apes gignuntur plures, qui examina distrahunt. Sed si qui crabrones suo

gerere quidem aculeum, sed non extringere, aut ferire. Vesparum autem alia carent aculeo, ut fuscic: alia habent. Minores, imbecillioresque sunt, quæ carent neque repugnant: contra, quæ habent, maiores, robustæ, atque pugnaces, quas nonnulli mares appellant: feminas verò eas, quæ carent. Pleraque ex iis, quæ aculeum gerunt, amittere eum putantur hyeme instante: sed hoc ex nemine, qui vidisset, accepimus. Vespa temporibus siccis, locisque asperis potius oriuntur. Ortus sub terra agitur. Fingunt suos fauos ex congerie, ac terra: & ab eodem primordio quasi stirpe vnumquenque ædificant. Cibum vel ex floribus quibusdam, & fructibus petunt, sed quam plurimum ex carne. Coire nonnullæ etiam ex cæteris visæ sunt: sed an ambæ aculeo careant, aut habeant, vel altera habeat, altera careat, nondum exploratum est. Ferarum etiam nonnulla coire visæ sunt, & alteram gerere aculeum constitit, sed de altera incertum est. Fœtus non partu prouenire videtur: statim enim auctior, quam parrus vespa patitur, existit. Si vespa ex pedibus ceperis, bombilareque sueris, aduolant quæ aculeo carent: quod non faciunt, quæ aculeatæ sunt. Itaque argumento quidam hoc vtuntur, ut altera mares sint, altera femina. Capiuntur hyberno tempore in speluncis, & quæ aculeum habent, & quæ carent. Conduunt alia sua vesparia pauca, & exigua: aliæ plura, & ampliora. Capitur magna matricum pars à solstitio apud vltimos colligunt enim hinc lentam, & gummosam materiam. Prodiere locis quibusdam matricis ortu admodum numeroso, cum superiori anno vesparum, atque imbrum copia præcessisset. Capiuntur per præcipitia, & terra rimas, præruptaque directiora: omnèque visuntur aculeum gerere. Talis vesparum ratio est.

Vespis alius aculeus, alius non.

Vbi gignantur Vespa.

Quales Crabronibus ducibus.

lucio aluco aberrarint, colligunt se ad aliquam arborem, fauſque ibi conſiciunt, qui vel ſæpe conſpicui apparent: in quibus vnum procreant ducem, qui cum adoleuerit, agmen adducit, & ſecum in aluco collocat. De coitu crabronum nihil adhuc exploratum habeo, nec vnde fertificent. Sed cum in genere apum careant aculeo, & fuci, & reges, atque etiam veſparum nonnulla in aculeata ſint, vt antè dixi, crabrones omnes armati aculeo videntur. Sed de eorum duce conſiderandum accuratiùs eſt, an aculeum habeat.

Crabrones omnes aculeo armati.

De genere bombycum, & teredinum, earumque feribus.

Cap. XLIII.

Bombyces ſub ſaxis apud ipſam terrã fertificant, binis, aut paulò pluribus cellulis. Mellis etiam prauit cuiuſdam inchoatio in his reperitur. Teredo nõ abſimilis crabronibus eſt, ſed varia, & latitudine proxima apibus. Cupedioſa hæc eſt, & ad culinã, & piſces, & huiuſcemodi delicias ſingularis aduolat. Foetum ſub terra edit, vt veſpã. Multiplex huius quoque teredinarium eſt, & longè amplius, quàm veſpã, atque porrectius. Muneris, vitæque ratio apum, veſparum, & reliquorum generis cuiuſdem, ad hunc modum eſt.

Teredo.

De aores animantium diſſerre & manſuetudine, & feritate: deque leonum generibus, & natura, & lupi ceruarij.

Cap. XLIII.

Aeterum in moribus animantium (vt dictum iam eſt) percipi diſſerentias licet, præcipuè quidem ad fortitudinẽ, & timiditatem: ſed ad diſſerentiam quoque, & feritatem etiam in ipſo ſylueſtrium genere. Leo enim quantis in edendo ferociſſimus ſit, tamen paſtus, & fame iam vacans, facilis, miſiſque maiorem in modum eſt. Nihil hic ſuſpicatur, nullius ſuſpicioſus eſt, feſtiuus, ludibundus, beneuolus admodum ſuis cum focis, & familiaribus eſt. In venatu, dum cernitur, nunquã fugit, aut metuit, ſed etiam ſi venantium multitudine cedere cogitur, ſenſum, pedatimque diſcedit, crebrò ſubiſtens, atque reſpectans. Naſtus verò opaca, fuga, qua maximè poteſt, veloci ſe ſubtrahit, donec in aperta deueniat, tum ruruſus lentè incedit. Sed ſi quando locis nudis, atque patentibus cogitur fugam apertè arripere, currit contentus, nec ſalutis, curſuſque eius continens, vt canum, intenditur: cum tamen ipſe inſectatur, vbi iam propinquarit, inſilit. Vera etiam illa de eo narrantur, ſignem præcipuè formidare, vt Homerus quoque reſtat, cum dicat:

Robur animi Leonis.

Ardentiſque faces, quas quantis ſæuiat, horret, & percufforem agnoſcere, atque ex obſeruato inuadere. Si quis etiam nõ percufferit, ſed inſeſter, hunc ſi ceperit, non vnguibus lacerat, nec vlla iniuria afficit, ſed quatit ſolum: atque vbi ita perterritus, dimittit. Adeunt vrbes, & iniuriã hominibus inferunt, potiſſimum tempore ſuã ſenectutis: tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionem venari nequeunt. Viuere annos multos putantur. Et quidem qui captus oſt

claudus, dentes complures fractos habebat. Quo argumento quidam longam eſſe leonum ætatem exiſtimarunt: haud enim hoc accideret niſi longo tempore potuiſſe. Leonum ſunt duo genera, quorum alterum breuius, criſpiorque; pilo, quod igne uius eſt: alterum longius, piloque probiore, quod generoſius eſt. Fugiunt interdum leones demiffa inter crura cauda, vt canes. Iam viſus eſt leo, qui cum ſuam aggredere, vt ſetis horrentem aſpexit, fugeret. Infirmus parte ilium eſt contra ictus, ſed reliquo corpore multas patitur plagas, & capite validiſſimo eſt. Quæcunque vel momoderit, vel vnguibus lacerat, ſanies pallens admodum de his vlceribus effluit, etiam per facias, atque ſpongias, nec reprimi villo pacto poteſt. Curantur eodem modo, quo morſus canini vlcera. Thoës etiam, quos lupos ceruarios diximus, hominum diligunt, & neque offendent, neque mutant valde. Pugnare cum canibus, & leonibus, quo ſit ne eodem in loco ſint ceruarij, & leones. Optimi ceruarij, qui minores ſunt. Genera huius alij duo, alij tria ſtatunt. Plura iis eſſe non videtur. Sed vt piſcium, auium, quadrupedum genera aliqua, ita ceruarij quoque per tempora immutantur: & colorem diuerſum hyeme aſtate vertunt: atque aſtate nudi, hyeme hirti redduntur.

De natura, ſpecie, & parte Bonſi.

Cap. XLV.

Bonſus gignitur in terra Præonia, monte Mellapo, qui Præonia, & Media terra colligitur eſt, & monopios à Præonijs appellatur, magnitudine tauri, ſed corpore, quàm bos, latiore: breuior enim, & in latera auctior eſt. Tergus diſſerentium eius locum ſeptem accubantium occupat. Cætera, forma bouis ſimilis eſt, niſi quod ceruic iubata armorum tenus, vt equi, eſt, ſed villo molliore, quàm iuba equina, & compoſitione. Color pili totius corporis ſauus, iuba proluxa, & oculos vſque demiffa, & frequens colore inter cinereum, & ruſum, non qualis equorum, quos partos vocant, eſt, ſed villo ſquallidior, ſubter lanario. Nigri, aut admodum ruſi, nulli ſunt. Vocem ſimilem boui emittunt. Cornua adunca in ſe flexa, & pugnae inutilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine nõ multò arctiore, quàm vt ſingula ſemiſextarium capiant, nigritie proba. Antre ad oculos vſque demiffa, ita vt in latus potiùs, quàm antè, pendeant. Caret ſuperiore dentium ordine, vt bos, & reliqua cornigera omnia. Crura hirtuta, atque biſulca habet, caudam minorem, quàm pro ſui corporis magnitudine, ſimilem bubulæ. Excitat puluerem, & fodit, vt taurus. Tergore contra ictus præualido eſt. Carnem habet guſtu ſuauiſſimam: quam obrem in vſu venandi eſt. Cum percuffus eſt, fugit niſi deſatigatus, nuſquam conſiſtit. Repugnat calcitrans, & proluuiem alij vel ad quatuor paſſus proiciens: quo præſidio facile vititur, & plerumque ita adurit, vt pili inſectantiſ canum abſumantur. Sed tunc ea viſus eſt in ſimo, cum bellua excitatur, & metuit: nam ſi quieteſcit, nihil vrere poteſt. Talis natura, & ſpecies huius animalis eſt. Tempore

pore pariendi, vnuerſi in montibus enituntur. Sed priùs, quàm foetum edant, excremento alij circiter cum locum, in quo pariunt, ſe, quali vallo, circundant, & muniunt. Largam enim quandam eius excrementi copiam hæc bellua egerit.

De ingenio, & ſagacitate elephanti.

Cap. XLVI.

Elephantus, omnium ferarum miſiſſimus, & placidiſſimus eſt: quippe qui per multa officia & erudiat, & intelligat: quando etiam regem ad orare condicit. Valet ſenſu, & reliqua ſagacitate ingenij excellit. Quam impleuerit coitu, eam ruruſus non tangit. Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & viginti aiunt: foeminas etiam ferè totidem: ſed florere ætate circa ſexageſimum narrant. Hyemis, ac frigoris impatientis hoc animal eſſe dicitur. Amat amnes, & quantum non fluuiatile ſit, tamen ſiparium dici poteſt. Incedit etiam per aquam, & ætenuſ mergitur, quatenus eius promulcis ſuperat. Reſtat enim per eam, & ſpiritum accipit, & reddit: ſed natate fatis pondere ſui corporis non poteſt.

Camelum matrem nunquam ſuperuenire, de quo prudentia equi regis Scytharum.

Cap. XLVII.

Ameli matres nunquam ſuperueniunt ſuas: ſed etiam ſi quis cogat, ipſi non pariuntur. Iam cum aliquando admiffariuſ non haberetur, curator pullam matri operata admiffit. Qui dum coiret, de lapſo operimento agnouit matrem, & quãuis coitum abſoluerit, memor tamen commiſſi ſceleris, paulò poſt camelarium illum morſu deſixo in teremit. Ferunt etiam regi Scytharum fuiſſe equam egregiam, ex qua mares generoſi omnes gignerentur: quorum vnum, qui præſtantior haberetur, cum, vt ex matre procrearet, placeret, admiffum omnino recuſaſſe. Operam deinde latuiſſe matrem, vt imprudens ſuperueniret. Verum vbi ad concubitum faciẽ matris deſectam agnouerat, fugam properaſſe, atque ſeiſpſum actum præcipitem intermiſſe.

De manſuetudine, amore, & celeritate delphinorum.

Cap. XLVIII.

No marino etiam genere plurima de delphinis narrantur indicia morum placidorum, ac mitium: amores quoque in pueros, & affectus libidinis, cum circa Tarentum, & Cariam, tum etiam locis alijs referunt. Fertur etiam delphino apud Cariam capto, atque ſaucio, ingentem reliquorum multitudinem conueniſſe ad portum, immorantamque, donec piſcator dimiſerit eum, quem ceperat, tum omnes ſimul recepto Scytharum rediſſe. Paruos item delphinos magnus aliquis ſemper comitatur: cuſtodie cauſa. Iam conſpectus eſt delphinorum grex, maiorum & minorum promiſcuus, poſt quem duo quidam paulò poſt viderentur delphinulum deſunctum labentem in

inum, ſubire, & in ſumma pelagi dorſo euehere, quali miſerantes, ne ab aliqua bellua deuorarentur. Quinetiam de velocitate huius animalis mirra, & incredibilia quædam accepimus. Omnium enim velociſſimum eſſe creditur animalium tum aquatiliũ, tum terreſtrium. Superſiliunt etiam malos nauigiorum maiorum: quod tunc potiſſimum euenit, cum aliquem inſectantur piſcem, quem deuorent: tunc enim, ſi, quem impetunt, longius fugit, ad ima gurgitum perſequantur, propter famis neceſſitatem. Quod reditus longior ſit, retinent ſeſe, quali ſpatium cogitantes, conterſique ſeruntur perinde, ac ſagitta, perniceſ, vt celeritate opportuna longo tranſmiſſo itinere ad locum ſpirandi deueniant. Quo impetu ſit, vt ſe eiaculentur in aerem, & ſuperſiliant malos nauigiorum, quæ fortè aſſuerint. Hoc idem vrinatores faciunt, cum ſe in profundum dimiſerunt: pro viribus enim conuerſi enixiùs efferuntur, vt ſpirent. Degunt coniugati mares cum foeminis. Quaritur quam ob rem in terram erumpant: hoc enim interdum eos facere incerta de cauſa dicitur.

De his animalibus, quæ pro actionibus aſſiciuntur, moribusque immutantur.

Cap. XLIX.

Ed vt quæque animalia pro ſuis aſſectionibus agere, ſic pro ſuis quoque actionibus aſſici, immutarique moribus ſolent. Partes etiam corporis nonnullæ ſæpenumero ratione agendi immutantur, vt in auium genere euenit. Gallinæ enim, cum mares vicerint, cucuriunt, & exemplo marium, tentant ſuperuentu coire. Criſta etiam, caudaque erigitur, ita, ne facile præterea ſit, an foemina ſit, cognoscere. Nonnunquam etiam calcaria parua iſ enaſcuntur. Iam verò & mares viſi nonnulli ſunt, qui, cum fortè foemina interiſſet, ipſi officio maris fungerentur in pullos, ductando, fouendo, educando, ita ne de cætero vel cucurire, vel coire appeterent. Quin & iam inde à primo ortu Natura, ita nonnulli mares effoeminati proueniunt, vt neque cucuriant, neque per coitum agere velint, & Venerem eorum, qui tentent ſuperuenire, patientur. Cuculus etiam immutatur colore, & vocẽ minùs explanat, cum ſe abditurus eſt, quod facere exortu canicula ſolet: apparere autem incipit ab ineunte vere ad eius ſyderis ortum. Abditur & ea, quam œnantham quidam appellant, ac ſi vitifloram dixeris, exortu cuiuſdem ſyderis, occaſu verò apparet: vitat enim interdum frigora, aliã aſtum. Necnon vpupa cum colore, tum verò ſpecie immutatur, vt Aelchylus poëta ſatis carmine ſuo expoſuit:

Quin fert ſui ſpectantem, & epopem mali, Colore ſpeciem multimodo pingens ſuam. Saxicolam, & improbum arma geſtantem alitè. A dulti infantis forma hic ſeſe refert: Nam vere candicans vbi extitit nouo, Aſtate tum deinde, vt recanduit ſeges, Alas repente variuſ maculatas quatit. Vagatur hic ſemper ſaſtidiens locos, Deſerta quatit nemorum, & inuiuſ plagas.

Complu

2

Complures etiam alia aues immutantur per tempora, & colore, & voce: vt merula, quæ ex nigra redditur rufa, & vocem mittit diuersam. Strepit enim per hyemem, cum per æstatem tumultuans cantet. Murar & turdus colorem, quippe qui collo ætate varius; hyeme murino distinctus spectetur: voce tamen eadem est. Luscinia canere solet assidue diebus, ac noctibus quindecim, cum sylua fronde incipit opacare: dein canit quidem, sed non assidue: mox adulta ætate, vocem mittit diuersam, non insuper variam, aut celerem, modulatamque, sed simplicem colore etiam immutatur. Et quidem in terra Italia per id tempus alio nomine appellatur. Apparet non diu: abdit enim sese, & later. Rubecula, & quæ rucilla appellatur, inuicem transeunt. Estque rubecula hyberni temporis, rucilla æstiuæ. Nec alio ferè inter se differunt, nisi pectoris colore, & cauda. Sic & ficedula, & arricapilla vicibus commutantur: sit enim incunte autumno ficedula, ab autumno protinus arricapilla: nec inter eas discrimen aliquod, nisi coloris, & vocis est. Auem autem esse eandem constat: quia dum immutatur, hoc genus vtrunque conspectu est, nondum absolute mutatum: nec alterutrum adhuc proprium vllum habens appellationis. Nec mirum, si hæc ita voce, aut colore mutantur, quando & plumbes hyeme non gemit, nisi quod aliquando ex asperrima hyeme placidum tempus successisset, gemuerit: quod apud peritos in admiratione habitum est: caterum incunte vere gemere incipit. Denique aues tunc maximè, plurimisque, emittunt voces, cum cocunt. Mos auium est, vt alia sese in puluere voluent, alia sese lauent, alia nec puluere, neque balneo vtantur. Sunt pulueratrices, quæ non altiuola, sed terræ propinqua: vt gallina, perdix, atragena, alauda, fastana. Lotrices, nonnullæ recubantes, quæ circa fluuios, aut paludes, aut mare versantur. Alia vtrunque, tum lauare, tum puluerare solent: vt columbus, vt passer. Aduncarum pars maior neutrum facit. Hæc ita se habent. Proprium nonnullis auium euenerit crepitus alui, vt turturi. Pars etiam nouissima alui earundem vehementer citatur, cum vocem reddunt.

De iis animalibus, quæ castratione immutantur, quæque ruminant.

Cap. L.

Vtantur vero animantium aliqua, forma, & moribus, non modo per ætates, & tempora, verum etiam castratione. Castrantur autem ea, quibus sunt testes. Sunt autibus testes intus lumbibus haerentes, & quadrupedum iis, quæ oua pariunt. At vero iis, quæ animal generant, eademque terrestria sunt, plurima quidem parte foris, sed nonnullis etiam intus continentur: omnibus vero postrema aluo habentur. Castrantur gallinaeque parte nouissima suæ alui, quæ cum cocunt, concidit. Hanc enim si duobus, aut tribus fermentis adusseris, capos facies. Quod si perfectus est, qui castratur, crista pallefcit, & cucurire deficiunt, neque coitum Venereum repetit. Sed si adhuc

Quando partibus generare incipiat.

Testes in animalibus qui haerentes, & quadrupedum iis, quæ oua pariunt. At vero iis, quæ animal generant, eademque terrestria sunt, plurima quidem parte foris, sed nonnullis etiam intus continentur: omnibus vero postrema aluo habentur.

Gallinaceos quoque postrema aluo habentur. Castrantur gallinaeque parte nouissima suæ alui, quæ cum cocunt, concidit.

pullus est, ne inchoari quidem ex iis quicquam potest, cum accrescit. Quod idem in homine quoque accidere certum est. Nam si puer adhuc excidatur, neque postgeniti pilis innascuntur, neque vox immutatur, sed suum seruat acumen. At si iam puber, postgeniti defluunt pilis, præterquam pubis. Hæc enim quauis minuat, tamen manet: sed congeniti non defluunt: nemo enim spado caluescit. Quadrupedum etiam excidatur, vox omnium in femininam immutatur. Sed cum cætera nisi nouella castrantur, increant, aper vnus qua ætate castrantur, non refert. Omnia denique, si dum crescunt, castrantur, maiora, & elegantiora, quam incastrata, euadunt. Sed si postea, quam adoleuerunt, & iam incremento constituerunt, castrantur, nihil præterea accedere ad magnitudinem potest. Cerui, si cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrantur, non edunt cornua: sed si cornigeri excidantur, non edunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Vitulis tempus castrandum anniculis est, alioquin minores, deformioresque euadunt. Modus castrandum hic est: Tractus dorsum testes, atque obtentos, presorsosque in imum scroto, cultello adacto, extrudunt: mox fibras sursum, quoad maxime fieri potest, reprimunt, & plagam infarcunt capillamentis, vt sanies effluere possit: & si inflammatur, ignem adhibent scroto, & respergunt. Si bos a recenti castratu ineat, procreare potest. Apria etiam scropharum castratur, ne præterea coitum appetat, sed breui tempore obcescat. Castratur autem cum biduo ieiunari, suspensa pernis prioribus, recisa cute inter femina, quæ maribus testes maximè continentur: hæc enim parte adhæret vuluis apria dicta, cuius exigua parte abscisa consarcinant. Cameli etiam femina castrantur, cum eis vti in prælio libere ne concipiant vtero. Nonnulli superioris Asiae incolæ, camelos vel ad tria millia possident. Currunt cameli celerius, quam equi Niliani, propter laxiorem sui gradus glomerationem. Et castrata denique auctiora, quam incastrata, euadunt. Animalia, quibus ruminare in more est, proficiunt, delectanturque non minus in ruminando, quam edendo. Ruminant quæ superiore dentium ordine carent, vt boues, oues, capræ. Ex feris nullum adhuc ruminare constat, præterquam ea, quæ aliquando cum hominibus exiunt, vt ceruus: hunc etenim ruminare planum est. Iacent potissimum, cum ruminant, omnia, & hybernis præcipue mensibus solent ruminare. Septem ferè mensibus hoc faciunt, quæ intra recta aluntur. Gregales leuius, minusque temporis ruminant, quoniam foris pascuntur. Sunt etiam ex dentatis vtrinque nonnulla, quæ ruminant, vt mures Pontici, & piscis, quem ab ea re ruminantem quidam appellarunt. Sunt item alui fluentioris ea, quibus longiora sunt crura: sed propensiora ad vomitum, quibus latius pectus est. Idque tum in quadrupedum genere, tum in auium, tum etiam in hominum ita esse magna ex parte perpensum est.

HISTORIAE ANIMALIVM FINIS.

A R I S T

A R I S T O T E L I S

Stagirita de Partibus Animalium, & earum causis, Liber Primus,

Theodoro Gaza Interprete.

Duos esse & contemplandi, & docendi præcipue habitus.

Cap. I.

IN OMNI contemplandi genere, omnique tum nobiliori, tum ignobiliori docendi via, & ratione, duos esse habitus constat, quorum alterum scientiam rei appellasse, alterum quasi peritiam quamdam, bene est. Homini enim probe periti officium est, iudicare perspicaciter posse, quidnam rectè, aut non rectè, ab eo, qui docet, exponitur: quippe cum & hominem omnino peritum talem esse existimemus, & peritiam ipsam non nisi facultatem huius officij esse statuamus. Sed hunc omnibus ferè in rebus valere iudicio arbitramur numero vnum: illum vero certæ naturæ alicui delegamus. Fieri enim potest, vt rem vnâ quâpiam, ita vt alius omnes, possit iudicare. Quam ob rem naturalis quoque historia, siue contemplationis limites huiusmodi aliqui poni debent, ad quos iudex modum explicandi referre possit, & approbare, semoto illo veritatis examine, quoniam modo res, itane, an aliter se habeat. Verbi gratia, vtrum substantias singularem discutendas cœpisse præstet, hoc est, naturam hominis, aut leonis, aut bouis, aut alius cuiusquam generatim exponere aprius sit: an rebus subiectis, quæ communiter omnibus accidunt, communi vlti quodam potius agendum. Sunt enim complura, quæ eadem in multis generibus diuersis inter se sint: vt somnus, spiratio, auctio, diminutio, mors: adhæc, reliqui id genus affectus, & dispositiones. Nihil enim adhuc certè, explanatque habet, quod de his dicere possimus: sed cum singularem agimus, eadem sæpe de multis referre necesse est. Nam & in equis, & in canibus, & in hominibus, ea, quæ modo dixi, omnia insunt. Quapropter qui singularem agere per accidentia velit, sæpe numero verba eisdem de rebus facere cogetur, quæ scilicet eadem animalibus adiuncta sunt specie diuersis. Sunt etiam fortasse, quæ eandem sortiantur appellationem, differunt

mine distent species, vt animaliam incessus: quippe qui specie vnus esse minus videtur: discrepant enim inter se volatio, natatio, ingressio, reprobio. Quam ob rem quoniam modo tractandum sit, latere non conuenit, vtrum, inquam, communiter primum per generis complexionem, post vero res proprias considerare oporteat: an protinus quæque persequi singularem, rectius est: non enim de hac re adhuc præfinitum est. Nec illud confessum est, vtrum, vt mathematici rem suam caelestem demonstrare consueuerunt, sic homo rerum naturalium studiosus, primum que patent in animantium genere, partèque singulas explorare: deinde causam, quam ob rem ita sint, reddere debeat: an secus agendum sit. Ad hæc, cum plures causas generationis naturalis esse videamus, scilicet eam, cuius gratia res gignatur, atque eam, vnde mouendi principium sit: definiendum de iis etiam est, quanam prima, quæ secunda haberi debeat. Principatum sanè illa obtinere videtur, quam sub hoc verbo, cuius gratia, significamus: hæc enim ratio est. Ratio autem, principium est pariter in rebus tam arte, quam natura constituendis. Vbi enim vel per intellectum, vel per sensum medicus sanitatem, opifex aedes definerit, rationes, & causas rei, quam facit, reddere solet: & cur ita faciat, subiungit: quamquam illa, cuius gratia, causa, & ratio boni, & pulchri; Naturæ operibus potius, quam artis, coniuncta est. Necesseitas vero non aequè in rebus Naturæ omnibus inest, ea videlicet, ad quam omnes ferè auctores rationes referre solent, primum, quam doceant, quorū modis accipi necessarium debeat. Inest id ipsum rebus quidem æternis simpliciter, absoluteque ratione: sed caducis etiam, gignendisque omnibus ex suppositione tribuitur: quomodo in artificiosis, vt adibus, & quibusuis aliis generis eiusdem. Materiam enim talem adesse necesse est, si domus, aut quouis alius finis futurus sit: atque etiam fieri, moueri que illud primum oportet, deinde hoc, ac deinceps ad hunc modum itur ad finem, cuius gratia res quæque & efficitur, & est. Eodemque modo in rebus quoque Naturæ gignendis agitur: quoniam demonstrandi modus, necessitatèque ratio, in naturali doctrina diuersa, atque scientiis speculatiuis est. Dixi de his alio

Causa generationis naturalis esse videamus, scilicet eam, cuius gratia res gignatur, atque eam, vnde mouendi principium sit: definiendum de iis etiam est, quanam prima, quæ secunda haberi debeat.

alio loco: principium enim alteris quod est, alteris quod erit, accommodatur. Quod enim talis sanitas, aut homo, vel hoc esse, vel factum iri necesse est: non quia hoc vel est, vel fuit, illud necessarium vel est, vel erit: neque huiusmodi demonstrationis necessitatem ita perpetuitati annectere possumus, ut dicere liceat, hoc esse, quoniam illud est. Sed de his etiam alio loco disputatum à nobis est, & quibus in rebus id liceat, & quæ possint recipiari, & quam ob causam. Latere autem ne illud quidem oportet, an ita agendum, quemadmodum priores auctores, qui quomodo res quæque fieret, quàm quomodo esset, tractare maluerunt: non enim inter hæc parum interest. Sed enim exordium quod dictum iam est, ut primum res persequamur, quæ quodque in genere conspectiores, promptioresque habentur: deinde de causas reddamus, & generationem. Hoc enim in ædificiis etiam potius euenit. Quod enim forma ædium talis est, aut quod tales sunt ades, idcirco fieri ades hunc potius in modum censemas: generatio enim, substantia gratia est, non substantia, generationis gratia. Quam ob rem Empedocles pleraque in animalibus propterea ita contineri, quia ita, cum orirentur, acciderit, malè ait: ut & spinam haberi talem, quod per contortionem disungi, frangi que accidit: ne scius & quàm semen genitale, quod consliterat, vim talem habere oportet, & quàm res, quæ effecerat, prior esset non modò ratione, verùm etiã tempore. Gignit etenim homo hominem. Itaque ortus talis euenit specie, quoniam talis, qui gignit, est. Quinetiam de iis, quæ sponte fieri videntur, pariter atque de artificiosis animaduertere licet. Nonnulla enim vel sponte, eadem, quæ arte, fieri possunt, ut sanitas. His igitur causa efficiens similis antecedit necesse est: ut ars condendarum statuarum prior status est, quando sponte fieri nequeunt. Artem autem, operis esse rationem omni abiunctam materia, certum est. Fortuitis quoque ratio similis est: ut enim ars se habet, ita existunt. Quam ob rem condendum ita potissimum, ut ob eam rem membris his homo constet, quia hoc homini esse est. Non enim fieri potest, ut sine his membris homo sit: sin minus, proximum tamen aliud quicquam opinandum, & vel omnino fieri aliter non posse, vel bene ita fieri tantùm posse statuendum. Cum itaque talis res sit, generationem in hunc modum, talomque euenire necesse est. Quapropter membra non sine ordine oriuntur: sed primum hoc, deinde illud, atque in hunc modum omnia, quæ Natura constitunt, disponuntur. Vtoretur igitur illi, & primi Natura interpretes, materiale principium, atque eiusmodi causam, quanam, qualisq; esset, indagauerunt: & quonam pacto hinc tota oriuntur, & quo mouente, ut discordia, & concordia, aut mente, aut casu, remeritateque spontanea, dequerunt: cum subiecta materia talem quandam præ se ferre naturam videretur, ut feruidam ignis, gelidam terræ, & alter leucem, altera græm: sic enim Mundum etiam generant. Hæc eadem de ortu plantarum, & animalium quoque referunt. Ventrem enim alium, omnè quo cibi, & ex-

Generatio
substantia
gratia esse.

In omnibus
Natura
operibus
dispositionem esse.

crementi conceptaculum, ita constitisse, cum in corpore humor laberetur, & rueret: nares ex rupto patuisse, cum spiritus, siue flatus transmearet, atque dispelleret. At verò aer, & aqua non nisi corporum materia est. Naturam enim omnes ex iis corporibus componunt, atq; constitunt. Quod si homo, ceteraque animalia, membraque eorum Natura consent, dicendum profectò de carne, de ossè, de sanguine, denique, de omnibus tam simili, quàm dissimili strue compactis: ut de facie, de manu, de pede, quæ quodque eorum tale sit, & qua ita consent facultate, siue virtute: non enim satis est, catenus tantum nosse, quibus ex rebus compositum sit, ut igne, terræ: sed perinde agendum, ut si de lecto, aut de quolibet alio generis eiusdem ageretur: formam enim potius, quàm materiam eius declarare tentaremus, ut æs, aut lignum: vel si id minus, totius quidem ipsius speciem non ommitteremus: lectus enim hoc in hoc est, aut hoc tale est. Quocirca vel ipsam figuram explanari, qualisque forma sit, indicari congruit: quippe cum forma natura potior sit, quàm materia. Igitur si animalium, membrorumque vnumquodque figura, colorque esse, rectè Democritus dixerit, qui ex iis ipsis partibus animalia constare videtur: quippe qui per speciem esse dicat, qualis forma sit homo, quasi sua ipse homo figura, colorque pateat. Atqui mortuus homo quanquam figuræ formam habet eandem, tamen homo non est. Adhæc, fieri non potest, ut manus sit quocunq; modo constans, ut ænea, aut lignea, nisi æquiuoca nominis communiōne, quæ picta est, ut pote quæ suo fungi officio nequeat. Quomodo nec lapideæ tibie suum allequi munus possunt: neque medicus pictus artem medicinalem exercere potest: pari ratione membrorum quoque hominis vita functi, nullum id esse insuper potest, quod erat, cum viueret: ut oculi, manus, pes, reliqua. Ergo simplici admodum & pingui Minerva dictum hoc est, ac perinde quasi faber de linea manu loqueretur. Sic enim Natura illi exploratores ortus, & causas referunt figurarum: à quibus enim facultatibus condita fuerint, exponunt. Itaque faber securim fortasse, aut torebrum dicit, illi res, & aerem ed melius faber, ut qui parum suffragere arbiteretur, ut que eò dicat, quod instrumento incidente, partim caua, partim plana extiterunt: sed adiciat, quoniam talem adegerit: idem: & causam, cui opus acciperet. Constat igitur non rectè illos differuisse, atque animal tale esse dicere oportere, & quid, qualisque eum id ipsum, tum etiam membrum vnumquodque explicari oportere, quomodo de forma lecti docendum est. Ergo si animal, vel anima, vel pars animæ, vel non sine anima est, quàm primum enim à corpore anima discorsit, animal esse desinit, neque membrum vllum nisi figuræ suæ ratione idem relinquens modo eorum, quæ fabula transisse in lapidem narrant. Si hæc, inquam, ita statui debent, hominis Natura studiosi sanè interest de anima & differere, & scire: & si non de omni anima, tamen de ea ipsa, quæ tale animal est: & quidnam anima

anima, aut certè pars ista anima sit, aut quæ etiam de iis, quæ tali eius substantia accidat: præsertim cum bifariam Naturâ intelligamus, ut altera pro materia sit, altera pro substantia: quæ quidem & ut mouens, & ut finis est: talisq; animalium anima, vel omnis, vel pars aliqua eius sit. Nã ob eam etiam rem, qui de Natura agit, eò amplius docere de anima, quâ de materia debet, quò materia Natura potius per animâ, quàm è contratio est. Lignû enim, & lectus, & tripes, propterea est, quia idè potètia illa est. Sed quæret quispiã, animaduertens ad id, quod modò dixi: Vtrû de anima omni docere naturalis scientiæ interit, an de aliqua vna. At si de omni, nulla certè præter naturalè philosophiã relinquetur scientia. Intellectus enim: siue mens, rerum intelligibilium est: itaq; rerum omnium rationes naturalis vna tenebit. Est enim eiusdè scientiæ, ut tam de intellectu, quàm de re intelligibili doceat: siquidè eadè cõtemplatio omnium est inter se coniunctorum, sicut etiam, & rei sensibilibus. An non omnis anima principium motus est? neque partibus animæ omnibus id tribui debet, sed augendi principium idem putandû, quod & in plantis, est alterandi vim eandè, quam sentiendi, defendendi autem aliud quiddã, non vim intelligendi? delationem enim vel in ceteris esse animalibus nouimus, intellectum, siue mentè in nullis. Constat igitur nõ de anima differere omni oportere: quandoquidè non anima omnis Natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiã plures. Adhæc, rem à materia abstractã nullam potest scientia naturalis cõtemplari, cum Natura rei alicuius gratia, faciat omnia. rebus autè abstractis abiunctum id est, quod sub hoc, cuius gratia, verbo intelligimus. Vt enim ars in artificiosis, ita in rebus ipsis aliquod esse principium aliud, & talis causa videtur, quæ ex vniuerso perinde ut calor, frigusq; primordia habemus. Quæ ob rem verisimilius dixerim, calidum & factum esse ab eiusmodi causa, si factum est, & magis esse ob eam causam, quã animalia caduca, atq; mortalia. Ordo enim, & rarus, certusque status, longè magis in rebus patet celestibus, quã in nobis: incerta autè, inconstans, & fortuita conditio in genere mortali potius est. At illi genus animalium quodq; Natura cõstare, extitisseq; cõsent. Cælum autem forè, sponteque tale constituisse volunt, in quo nihil fortunæ, nihil temeritatis deprehendi potest. Rem autem hanc esse illius gratia afferere vbiq; solemus, quoties finè intelligimus aliquem, in quem motus (si nulla res prohibet) terminetur. Quocirca eiusmodi aliquid esse cõstat, quod Naturam vocamus. Non enim quodlibet, & vtcunq; fors tulit, ex quouis semine oritur, sed hoc ex hoc. Neq; ex corpore quolibet semen quodlibet prodit: principium nanq; & efficiens rei, quæ gignitur, semen est: sunt hæc enim Natura, & proinde ex hoc enascuntur. Atque etiam prius, quàm hoc, illud est, vnde semè expromitur. Semen enim ipsum generatio est, finis verò substantia: vtriusq; autem his prius illud est, à quo proficiscitur. Semen enim bifariam accipitur, videlicet ex quo, & cuius. Nam & à quo decessit, eius semen est, ut equi: & eius, quod ex illo futurum est, ut muli: verum non eodem modo, sed ut dictum iam est. Adhæc, semen

non nisi potentia est. Potentia autem quemadmodum ad actum se habeat, nouimus. Causa igitur hæc sunt duæ numero: altera, cuius gratia, altera ex necessitate: multa enim gignunt, quia necesse est. Sed quæret fortallè quispiam, quomodo necessitatem intelligi velint, qui res fieri necessariò aiunt: neuter enim accipi potest eorum modorum, qui præfinituntur, in iis, quæ per philosophiã tractata sunt. Tertius autem iis, quæ habent generationè, rebus est. Alimentum enim neutro illorum modorum esse dicimus necessarium: sed quia fieri non potest, ut res sine eo sit, ideo necessitatè ei adscribimus, quod quasi ex suppositione est: ut enim quia securi sciendum sit, durum aliquid esse necesse est, etli durum, vel æneû, vel ferreû: ita cum instrumentum sit corpus (est enim tum membrum vnumquodque rei alicuius gratia, tum verò totum ipsum) efficiatur profectò, ut esse tale, atq; ex talibus constare necesse sit, si illud, cuius gratia ipsum est, futurum sit. Constat igitur duos esse causæ modos, ac potissimum vtrumq; aliquid verbis oportere: sed finis id fieri potest, tamè pro viribus entis ad eius significationè: omnèq; nihil ferè de Natura docere, qui hoc non dicunt existimare. Principium enim rerû Natura potius, quàm materia est. Empedocles etiã in eam interdum incidit, ductus ab ipsa veritate: & substantiam, atq; Naturâ esse rationem fateri compellitur: veluti cum os quid sit, reddit: quippe qui non aliquod elementum vnum esse id velit, non duo, aut tria, non omnia, sed mixtionis elementorum rationè. Igitur & carnem, & ceteras eiusmodi partes hunc eundè in modum esse, apertum est. Causa verò quam ob rē antiquiores illi auctores non ad hunc venerint modum, quod quid res esset, atq; substantia definitionem ipsam explicare haudquaquam solebant. Sed Democritus hanc tetigit primus, non tamè quod ad rerum naturalium studiû putauerit necessariam, sed quod ab ipsa re traheretur. Socratis verò temporibus vñs quidem definiendû increuit, sed indagatio rerum naturalium desit: nam omne philosophandi studium ad vtilem virtutè, ciuilemq; vñm translatum est. Licet quod modò dixi, ita demòstrare. Data animalibus spiratio est huius gratia rei: sed eam propter has effici res, necesse est. Necessitas verò aliàs ita significat, ut si res, cuius gratia futura sit, hæc haberi necesse sit, aliàs ita, ut sic se habeant, aptaque sua natura ita sint. Egredi enim calorè, rursumq; ingredi, cum in re obuia offendatur, aeremque interlabi, necessarium est. Sed cum aer exterior refrigerando retorquet, ingressus atque egressus caloris interioris rei alicuius gratia agitur. Hic modus tractandi est: hæc ad id genus doctrinæ via, & ratio attinet. Hæc, & eiusmodi, sunt ea, quorum causas accepisse operæ pretium esse ducimus.

Contra eos, qui genus singulare in duas diuidunt differentias.

Cap. II.

Vnt verò, qui genus in duas secundo differentias accipiant singulare: quod quidè partim non facile, partim nullo pacto fieri potest. Non enim desunt, quorum vna tantum sit differentia, cetera autem su-

Principium
rerû non ma
teria, sed Na
tura.

Necessitas
quid significet.

h h peruac

Generis societate iuncta non distraheuda.

peruacua sint. Verbi gratia, pedatum, bipes, fisisipes, multipedum: hæc enim vna potissima est: in minus, sapius idem dici necesse erit. Ad hæc, genus quoduis distrahatur non debet, vt exempli gratia, aues alia in hoc, alia in illo diuisionis membro collocentur, quod edita illa diuisiones faciunt: quippe cum ita fiat, vt auium alia cum aquatilibus constituantur, alia in alio ponatur genere. Sed vt nomen huic similitudini, auis, illi piscis inditum est, sic alia sunt, quæ nomine vacent, vt illa composita sanguinis, aut expers: vtraque enim nomine vno caret. Quod si nihil ex iis, quæ generis societate iunguntur, distrahatur, frustra illa scorsum in duas partes distinctio agitur, cum scilicet, ac distrahatur sit necesse, si ita diuidatur. Sunt enim ex multipedibus alia in terrestri, alia in aquatili genere.

Contra eos qui differentias per priuationes diuidunt.

Cap. III.

Priuationem non esse differentiam.

Priuationem item diuidere ita necesse est. Et quidem id faciunt, qui scorsum in duo secant. At priuationis, quæ priuatio est, nulla est differentia: non enim fieri potest, vt species eius sit, quod non est, velut impedati, aut impennati, sicut pennati, & pedati. Differentia autem vniuersalis, species habeat necesse est: nã nisi habeat, cur vniuersalibus potius adnumerari, quã singularibus debeat? Sed quantum sunt differentia, quæ vniuersales sunt, & species habeant, vt pennatus, cum pennati alia filia, alia continua sit: pedatus etiam partim multipedus est, partim bifidus, quod in bifidus animalibus patet: partim cõtinuus nulla filia diductus, qualis eorum est, quæ solidam habent vngulam: tam non difficile est, vel in eiusmodi differentias, quarum species sunt, distrahatur, vt quoduis animal contineatur in auis ipsi, nec idem in plures veniat, vt pennatum, & impennatum: ambo enim hæc in eadem specie possunt contineri, vt formica, vt niredula, siue cicindela. Et alia quædam vtrunq; recipiunt: omnium verò difficillimum, imò impossibile est, vt in ea, quæ sanguine caret, ita diuidamus. Differentiam vnamquamque in aliquo singulari inesse, & prõinde oppositã necesse est. Quod si fieri non potest, vt iis, quæ specie inter se differunt, species aliqua substantia indiuidua, vnãque in sit, sed differentiam intercedere necesse est, vt auis ab homine differt. Bipedis enim ratio alia, diuersa que est. Vel si sanguine constant, sanguis differat ipse, nisi pro nulla essentia parte debeat haberi. Sed si hoc ita est, differentia vna duobus inerit. Quod si ita sequatur, apertum iam est, impossibile esse, vt priuatio sit differentia. Quin etiam totidem differentia erunt, quot animalia indiuidua: siquidem & ea ipsa indiuidua sunt, & differentia indiuidua: neque vlla differentia communis est.

Nulla priuationum differentiarum communis.

Quod si ita fieri potest, vt non communis, sed indiuidua sit, constat quæ diuersa sunt specie animalia, in eodem, per illam quidem communem contineri. Itaque necesse est, vt si propriæ sint differentia, in quas omnia indiuidua cadant, nulla communis sit. Sin minus, quæ diuersa sunt, venient in eandem: cum neque indiuiduã idem, diuersas per

distinctionem adire debeat differentias, neque diuersa eandẽ, atq; omnia in iis ipsis oporteat contineri. Species igitur indiuiduas colligi ita non potest, vt diuidantur qui animalia, aut quoduis aliud genus scorsum in duo secant, apertum iam est: sit enim auctoribus illis, vt vltimas differentias totidem esse, quot animalia omnia indiuidua specie necesse sit. Cum enim genus aliquod sit, cuius differentia prima album & nigrum habeantur, atq; eorum vtrorumq; alia sint, idẽdemq; vltimũ vtrũq; ad indiuidua, efficitur profectò, vt vltima, aut quatuor, aut aliquo numero eliciantur, videlicet qui ab vno multiplicari possit. Totidem autẽ species quocq; erunt, cum differentia species sit in materia. Neq; enim sine materia pars vlla esse potest animalis, neque sola materia: non enim quoquo modo habes quid corpus, animal est, nec partium vlla, vt sapius dictum est. Ad hæc, diuidendum iis accidit: vt si quis ita figuras diuidat, vt alia angulos pares duobus rectis, alia pares pluribus habeat: accidit enim triãgula figura, vt pares duobus rectis angulos habeat. Oppositis itẽ diuidendum est: distant enim inter se opposita omnia, vt albedo, & nigredo: vt rectitudo, & curuitas. Quod si altera diuersa sunt, diuidendũ per opposita est, & non ita, vt alterum naratione, alterum colore distinguatur. Animata etiam communibus corporis & animæ muneribus diuidenda sunt: quod in iis etiã, quæ modò diximus, patet. Alia enim gressilia sunt, alia volatilia. Sunt enim nonnulla genera, quibus datum vtrunq; est, vt partim volucres, partim inuolucres sint, velut formicarum genus: atque etiam syluestris, vrbaniq; ratione ita diuidetur: quod error est. Fit enim, vt quæ species sunt eadẽ, hæc distinguere videamur: cum omnia, quæ vrbana sunt, eadem syluestria quoq; reperiantur, vt homines, equi, boues, canes in terra Indica, fues, capræ, oues: quæ si æquiuoca sunt, non scorsum distincta sunt, sed si eadem specie, vnumque sunt, iam fieri non potest, vt syluestre, atque vrbani pro differentia rectè capiuntur. Omnino quancunq; differentiam diuidis, vna tantũ diuisione id accidere necesse est. Quapropter generatim sumere animalia tentandum est, vt a vulgo iam auctore distinctũ est genus auis, piscis, ceterorum, quæ singula multis differentia describuntur: nec bipartita illa sectione agendũ est. Sic enim aut omnino fieri non potest, vt institutũ æquatur, cum idem in plures cadat diuisiones, & contraria veniant in eandem: aut vna tantum proniet differentia, quæ vel simplex, vel per complexionem speciem vltimam referat. Sed si non differentia differentiam accipis, diuisionem effici continã perinde, vt orationẽ coniunctione vnã, necesse est, verbi causa, occurrit iis, qui ita diuidere consueuerunt, aliud pennatũ aliud impennatũ, pennatũ aliud vrbani, aliud syluestre: aut aliud album, aliud nigrum: non enim differentia pennati vrbani, albumve est: sed hoc principium est alterius differentia, impennato autẽ per accidens est. Quam ob rem pluribus diuidendũ potius differentia quod vnum est, vt nos censemus: sic enim priuationes differentiam faciunt, quam in

bipart

bipartita sectione facere nequeant. Apertum vel inde est, fieri non posse, vt ex singularibus speciebus quicquã accipiamus, bipartita generis sectione, vt quidam fieri posse putarunt. Impossibile est enim vnã differentiam esse eorũ, quæ vt singula diuisionem recipiunt, siue simplicia, siue complexa accipiantur. Simplicia dico, si non habeant differentiam, qualis fisisipedatio est: cõplexa autem, si habeant, vt multipedum ad fisisipes est: id enim illa sibi vult continuatio differentiarum, quæ de genere per diuisionem deducuntur, perinde quali quid vnum omnis hæc series referat: quantum vocabulo euenit, vt vltima tantum differentia esse videatur, velut multipedum, aut bipes: pedatum autẽ, & multipes peruacua sint. At verò plures huiuscemodi differentias haberi non posse constat eo argumento, quod cum pergis subinde, deuenies quidem ad vltimam differentiam, sed non ad summam, & speciem: quæ quidem differentia, vel fisisipes tantum est, vel omnis complexio: verbi gratia, si hominem diuidens pedatum, bipes, fisisipes cõponis. At si homo bipes tantummodo esset, hæc differentia vna sufficeret. Sed quoniam hæc vna non est, multas esse non sub vna diuisione necesse est. Atqui fieri nõ potest, vt plures eiusdem sub bipartita vna sint sectione, sed singula singularis finiant, necesse est: itaq; fieri quoc non potest, vt per bipartitam illam diuisionem, aliquod singulare animal accipiamus.

De genere, & specie. Cap. IIII.

Ed quæret quispiam, cur principio homines non complectendo appellatur nomine vno generis, quod bestias tum aquatiles, tum volucres contineret: sunt enim nonnulli affectus, tum his, tum ceteris animalibus omnibus cõmunes. Veruntamen rectè ad hunc modum definitum, distinctumque est: genera enim quacunque excessu inter se differant, & plus, minusve recipiant, hæc vni subiecta sunt generi: quæ autem proportionẽ recipiunt, hæc scorsum posita sunt. Verbi gratia: Auis differt ab aue, aut eo quod magis habeat quicquam, aut superantia ratione: aues enim alia penna sunt longiore, alia breuiore. Pisces verò proportionẽ ab aibus differunt: quod enim penna in aibus est, hoc idem squama in piscibus habetur. Verum id facere in omnibus non facile est: magna enim pars animalium eadem affecta est proportionẽ. Sed cum vltima species substantia sint, quæ quidem species nullo speciei discrimine differat, vt Socrates, Ciceronius: efficitur profectò, vt vel vniuersalia explicari prius, vel idem sapius dicere necesse sit, vt diuisionem est. Vniuersalia verò communia sunt: quæ enim in pluribus insunt, hæc vniuersalia appellamus. Sed quæstio existit, vtra tandem tractari debeat: quæ enim substantia est id, quod specie indiuiduum est, potissimũ dixerim fore, si quis de singulis indiuiduis specie scorsum cõsiderare poterit: atque vt de homine, ita de aibus esse agendum. Habet enim hoc genus species: sed nõ de iis, verum de singulis indiuiduis aibus, vt de passere, de grue, de reliquis huiuscemodi. Sed si ita eueniet, vt saepe de eodem dicatur affectu (quoniam

communis pluribus sit) efficietur sanè, vt scorsum referre de singulis, & subaburdũ sit, & prolixum. Ceterum scitè fortasse ageretur, si quæ ad genera attinent, ea communi negotio explicemus: videlicet quæ rectè ab hominibus definita dicuntur, quæque naturam sortiuntur communem, & species non longè inter se differentes complectuntur, vt auis, vt piscis, & si quid aliud sit, nomine quidem vacans, sed genere pari modo species continens. Quæ autẽ non eiusmodi sunt, hæc singillatim doceamus: vt de homine, & si quid aliud tale habeatur. Genera autem si quam similitudinem præ se ferant, figuris ferè partium, totiusque corporis describuntur: quale genus auium, aut piscium est. Mollia etiam, atque ostrea, figuratũ afinitate sua genera describunt: partes enim eorum non proportionis similitudine discrepant, quomodo os hominis, & spina piscis, sed potius affectionibus corporis, id est, magnitudine, paruitate, mollitie, duritate, lenitate, asperitate, & reliquis generis eiusdem: atque omnino eo quod magis, minusve quicquam habeant. Sed quemadmodum ratio tractanda: Naturæ probari debeat, vtrq; de iis rebus via apta, facillimèq; contemplari, docerèq; possimus, atque etiam de diuisione, quem in modum fieri possit, vt cõmodè species sumatur, & quare bipartita lectio partim fieri nequeat, partim frustra fiat, dictum iam est. Quæ cum iam præfinita, explicataque sint, de iis, quæ deinceps sequantur, agamus, indeque ordiamur,

De substantiis naturalibus partim mortali- bus, partim immortalibus.

Cap. V.

Substantia, quæ Natura constant, partim ingentia, immortalisq; seculis omnibus sunt: partim ortus participes, atque interitus intelliguntur. Sed partem illam æternam, & prõinde nobilem, ac diuinam minus contemplari propterea possumus, quod admodum pauca illius modò sensui patent, quorum beneficio, tum de ea ipsa parte diuina, tum de iis, quæ nosse cupimus, facultas nobis cogitandi, indagandiq; suppeditetur. Res mortales, atq; caducas, vt stirpes, vt animantes, quod eas socias, familiarisq; habemus, nosse vberius possumus: quippe cum multa inesse quoque in genere percipere possit, quicunque non laborem recusat pleniorẽ: vtrunque tamen studium nos delectat. Res namque illas superiores, tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam amplius oblectamur, quã cum hæc nobis iuncta omnia tenemus: quæ admodum quamlibet partem, minimamq; corporis nostrarum puellæ deliciarum vidisse gratius, ac iucundius est, quã ceterorum hominum membra tota perspexisse, & contrectasse. At hæc inferiora, quia & plura sunt, & cognosci plenius possunt, idcirco præstantiã sibi scientiæ vendicant. Quin etiam quod & nobis propiora, & Natura familiariora sunt, hinc aliquid cum rerum diuinarum studio rependunt, atq; compensant. Sed cum iam satis de illis egerimus, nostramque explicarimus sententiam, restat vt de animã Natura differa-

Genera inter se similia quomodo describenda sint.

Diuina minus contemplari possumus, quã humana.

Philosophan-
tium volupta-
tes.

Naturam ni-
hil temere a-
gere.

Formæ ma-
gis quâ ma-
teriæ ratio ha-
bona.

mus, nihil pro viribus omittentes, vel vilius, vel nobilior. Nam & in iis, quæ hoc in genere minus grata nostro occurrunt, sensui, Natura parens, & author omnium miras excitat voluptates hominibus, qui intelligunt causas atq; ingenû philo-
sophantur. Absurdum enim, nullâq; ratione probandum est, si imagines quidæ rerum naturalium, non sine delectatione propter eâ inspectamus, quòd ingenium vnâ contemplamur, quod illas condiderit, id est, artem pingendi, aut fingendi. Rerum autem ipsarum Naturæ ingenio, mirâq; solertia constitutarum contemplationem non magis persequamur, atque exosculemur, modò causas perspicere valeamus. Quam ob rem viliorem animalium disputationem, perpenionemq; fastidio puerili quodam spreuisse, molestèque tulisse, dignum nequaquam est, cum nulla res sit Nature, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur. Et quod Heraclitum dixisse ferit ad eos, qui cum alloqui cum vellent, quòd forte in casa furnaria quadam caloris gratia sedentem vidissent, accedere temperarunt: ingredi enim eos fidenter iussit, quoniam, inquit, ne huic quidem loco dii defunt immortales. Hoc idem in indaganda, quoque natura animantium faciendum est. Aggredi enim quæque sine vllò pudore debemus, cum in omnibus Naturæ numen, & honestum, pulchrumque insit ingenium. Quippe cum Naturæ operibus iunctū illud præcipuè sit, vbi nihil temere, vicèq; fortuita committatur, sed alicuius gratia omnia agantur. Finis autè, cuius gratia quicquid vel constat, vel conditū est, boni, honestiq; obtinet rationem. At verò si quis ceterorum animalium contemplationem ignobilem, abiectamq; putat, iam hic de se quoque idem arbitrari debet. Non enim fieri potest, vt ea sine magna abominatione inspiciamus, ex quibus corpus constat humanum, vt sanguinem, carnem, ossa, venas, reliqua generis eiusdem. Omnino ita censendum, vt qui de quavis corporis parte, aut de vase aliquo disputat, non de materia, aut eius materiæ gratia doceat, sed formæ totius ratione: sicut & cum de ædibus agitur, non de lateribus, non de luto, non de lignis, sed de forma ipsarum ædium docemus. Pari ratione qui de Natura agit, de compositione, totaque substantia tractet, non de iis, quæ nunquam euenit vt à substantia separentur. Sed primum ea distinguat, singulis in generibus necesse est, quæ per se animalibus accidunt omnibus: pòst verò causas persequi eorum conandum est. Quod igitur

antè diximus, multa in multis animalibus insunt communa, partim umplaci ratione, vt pedes, penna, squama, atque etiam affectus similiter: partim proportionem. Proportionem, inquam, quòd alius pulmo datus est, alius pulmo quidem negatus, sed com-
vice pulmonis iunctum aliquid est, quod pulmone respondeat. Aliis item sanguis inest, aliis sanguinis proportionale, quod eandem in genere exanguis obtinet vim, quam sanguis in corpore illo sanguinis habet. Verù si seorsum de singulis disputetur, eueniet quod dictum iam est, vt sepe eadem iterentur, dum de omnibus, quæ adiuncta sunt, agitur: quippe cum eadè compluribus iuncta habeantur. Hæc ita placeat præfiniri, & statui. Cum autem instrumentum omne rei alicuius gratia sit, & partes corporis qualque gratia esse alicuius videamus, id autem ipsum esse alicuius gratia, nõ nisi pro aliqua actione sit, patet iam totum etiam corpus costare alicuius gratia actionis plenioris. Non enim sectio, terra gratia facta est, sed terra sectionis gratia, cum sectio quedam visio sit. Quapropter corpus etiam totum animæ gratia conditum est, & membra officiorum gratia continentur, & muneris, ad quæ singula accommodantur, ut primam igitur actionem, tum omnium communem, tum eas, quæ suæ singulis generibus, speciebusque habeantur, exponi oportebit. Communes dico, quæ adiunctæ omnibus sunt animalibus: suas autem, propriasque appello, quarum differentias per excessum siue superantiam comparando accipimus. Verbi gratia: Auem pro genere pono, hominem pro specie, & quodcumque ratione illa vniuersali, nullam differentiam recipit. Nam alia proportione, alia genere, alia specie rationem complent communitatis. Quorū itaq; actiones rerum aliarum gratia dispensatae sunt, hæc etiam, quorum sunt actiones, modo eodem inter se differunt, quo actiones. Item si quæ priores sint actiones, & pro fine aliarum capiuntur, quo modo ipsæ se habent, eodem membra etiam habent, quorū illæ sunt actiones. Adde tertium: quæ cum sint, aliquid inesse necesse est. Affectus, & actiones affe-
intelligi volo, ortum, incrementum, coitum venereum, vigiliam, somnū, incessum, & quæcumque huiusmodi alia possunt generi animalium tribui: membra appello, nasum, oculū, atq; etiam totā faciem, quæ partes quoq; vocamus. Pari modo, de ceteris itè intelligendū est, sed de modo viâq; tractandi hæcenus: causas nūc explicare, tū cōmuniū, tū priorū conemur, exorsū à primis, sicut statuius.

ARIST

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE PARTI-

BVS ANIMALIVM, ET
EARVM CAVSIS,
LIBER SECVNDVS,

Theodoro Gaza Interprete.

Triplicem esse rerum omnium compositionem.

Cap. 1.

X quibusnam, & quot numero membris singula animalia constarent, libris historiarum, qui de his scripti à nobis sunt, planius explicauimus: nunc quas ob causas quæq; ad hunc modum ita se habent, consideremus: videlicet ita vt omnis ratio seiuncta ab iis, quæ per historias, exposuimus, tractetur. Cum itaq; triplex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordiis conficitur iis, quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aquam, aerē, ignem: sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, itque non omnibus, sed vt antè expositum est: humiditas enim, & siccitas, & caliditas, & frigiditas, materia corporum sunt compositorum. Cetera autem differentie eas sequuntur: vt grauitas, leuitas: densitas, raritas: asperitas, lenitas, & reliquæ id genus affectiones. Secunda constitutio ex primis illis natura similarium partium in animalibus est, vt ossis, vt carnis, & reliquorum generis eiusdem. Tertia, & vltima numero, partium dissimilarium est, vt faciei, manus, & reliquorū eiusmodi membrorum. Sed cum contrā in generatione, atque in essentia agatur: quæ enim posteriora sunt generatione, hæc Natura priora sunt: & quod primum Natura est, id vltimum est generatione. non enim ædes, laterum, aut lapidum gratia sunt, sed hæc ædium gratia petuntur: quod idem de quavis alia materia intelligimus. Nec inductione tantum id patet, verum etiam ratione. Omne enim, quod gignitur ex aliquo, & ad aliquid suam generationem deducit, & à principio ad principium pergit, hoc est, ab eo, quod primum mouet, & naturam iam aliquam obtinet, ad formam aliquam, aut talem quempiam finem: homo enim hominem gignit, & stirps stirpem, ex materia, quæ subiecta singulis est. Cum igitur generatio, & essentia ita se habeant, tempore materiam, generationemque esse priorem necesse est: ratione verò essentiam rei cuiusque, & formam. Patet hoc definitione generationis: quippe cum ædificationis definitio contineat ædium definitionem, ædium definitio non contineat ædificationis definitionem: idemque in ceteris euenit. Quam ob rem elementorum materiam esse similarium partium gratia necesse est. Sunt enim hæc posteriores

illis generatione: iis autem ipsis dissimilares sunt posteriores. Iam enim finem hæc tenent, ac terminum, ternario constitutionem adeptæ numero, scilicet vt perfici generationem in multis Natura fert. Constant igitur animalia ex vtroque membrorum hoc genere. Verū similia dissimilarium gratia habentur: illorū enim officia sunt, & actiones, vt oculi, vt narium, & faciei torius; item digiti, manus, & brachij torius. Sed cum actiones, motionesq; multiformes, tum animalibus totis, tum etiam membris eiusmodi tribuantur. diuersa virtutibus esse ea, ex quibus constant, necesse est: ad alia enim mollities, ad alia durities commodior est: & alia intrèdi, alia flekti debent. Itaq; partes similiares obtinent sibi vires eiusmodi singillatim accommodatas: alia enim mollis, alia dura, & alia humida, alia sicca, & alia lenta, alia rigida. At verò dissimilares, plures, & cōpositas vires continent: vis enim alia ad premendum, alia ad mittendum commoda manui est. Quam ob rem partes organicas, quas officiales, & instrumentarias licet appellare, ex ossibus, neruis, carne, ceterisque eiusmodi constant, non illa ex iis. Causa, cuius gratia, cur hæc ita se habent, hæc est. Sed cum præterea quaratur, quam ob causam hæc ita se habere necesse sit, ratio manifesta est, quòd iam præfuit, vt ita se inuicem ex necessitate haberent: dissimilares enim constare ex similibus, possunt: tum pluribus, tum etiā singulis, vt viscera nonnulla. Constant enim ferè omnia multiformi figura, quæ ex corpore simili condita habentur. At fieri non potest, vt similiares ex dissimilariibus conficiantur: sic enim pars similis multæ essent dissimilares. His de causis membra animalium, alia strue simplici, similiaresq; constant: alia composita, & dissimilaria sunt. Cum autem partes aliarum instrumentaria, alia sensoria sint, instrumentaria omnes, vt dictū iam est, dissimilares sunt: sensus autè omnibus cōtingit per similiares, scilicet propterea, quòd quiuus sensus vnus generis certi est, singularisq; sensoria partes singulorum sensibiliū generum capaces habentur. Afficitur etiam, quod potentia est, ab eo, quod actu est, ita quòd idem sunt genere, vnūq; illud & hoc sunt. Quam ob rem manum, aut faciem, aut aliam quamuis eiusmodi partē, nullus Naturæ interpret terrā, aut aquam, aut ignē esse conatur exponere: partes verò sensorias singulas elementis singulis tribuunt, vt

Similiares partes propter dissimilares.

Provarietate actionum vnam temperiam partium requiri.

Sensum per omnes, similiares partes fieri.

hh 3 aliam

Aktionen per dissimilaria administrari

Viscerum natura.

Græcè est phlogon, id est, venarum.

Partes similiares humide.

Similiares sicca.

aliam aerem, aliam ignem esse confirmant. Sed cum sensus in partibus simplicibus positus sit, euenit ratione optima, vt tactus sedè similiares quidem, sed minimè simplicem fortitur: quippe qui maximè vim recipiendi plura genera videatur habere, multatq; præ se ferre cōtrarietates sui obiecti: verbi gratia, caliditatem, frigiditatem, siccitatem, humiditatem, alias etiam generis eiusdem: & quidem caro in quavis earū qualitatū sentiendarum posita est, aut quod carni proportione respondet, corpulentissimum omnium partium sensibus accommodatarum est. Quin etiam cum fieri non possit, vt animal sit carens sensu: eo quoque efficitur necessariò, vt membra nonnulla similia in animalibus habeantur: vis enim sentiendi sita in his est, actiones autè per dissimilaria administrantur. Sed cum vis sentiendi, vis mouèdi, vis nutriendi, eodè in membro contineantur, quod alio loco explicatum à nobis est, sit necessariò vt membrum, quod primum principia eiusmodi teneat, id & simplex eo debeat esse, quò omnium capax sensibilem est: & dissimilare eo, quò mouens, & agens est. Quam ob rem in genere exanguis, hoc est, ex parte sanguinis, animalium proportionale est: in sanguine autè, id est, compositum sanguinis, cor tale habetur mēbrum: quippe, cum cor & in partes similiares fecerit, quemadmodum quoduis ex aliis visceribus: & dissimilare sit, propter suā figurā formam. Cetera etiam omnia viscera appellata, secuta hoc sunt: quippe quæ ex eadem materia consent. Natura enim eorum omnium sanguinea est, quoniam posita sunt ad meatus venarum, atq; intercapedines. Igitur perinde, quasi fœx aqua profluentis, cetera viscera, veluti profusiones sanguinis per venas fluentis, consistunt. At verò, cor, quia sanguinis initium est, & vim creandi sanguinis primam obtinet, & merito ex tali materia constare, quale recipit alimentum, ratio est. Sed quam ob causam viscera forma sanguinea sunt, & partim similia, partim dissimilaria dictum iam est.

Partium similiarium alias molles, & humidas, alias siccas, & solidas esse: de que ordinis similiarium discrepantia, de que calidi, & frigidi acceptioribus, eorumque excessu.

Cap. 11.

Partium autem similiarium alia molles, & humida sunt, alia dura, & solida. Humide vel omnino, vel quandiu in constitutione Natura manent, sanguis, sanies, adeps, seum, medulla, genitura, lac, vbi haberi solet, caro, & quæ iis proportione respondent: non enim omnia animalia partes has obtinent, sed sunt quæ ad proportionem nonnullarum ex iis consistunt. Sicca, ac solida inter similiares sunt, os, spina, neruus, vena. Ordo enim similiarium discrepat: quippe qui nomen partim commune toti cum parte feruet, vt vena pars, vena rectè appellatur: partim non feruet, vt in visceribus patet: si-
gura enim diuersa est. Primum igitur partibus his, rum humidis, tū siccis, multi causa modi tribuuntur, cum alia tanquam materia membrorum dissimiliarium sint: ex iis enim membra quæque officia-

lia, siue instrumentaria constant, osibus, neruis, carnibus aliisque generis eiusdem, quæ partim ad essentiam, partim ad actionem conducunt: alia nutrimento sunt, vt humida, sicca. Etenim omnia ex humore sua capiunt alimentaria: vt excrementa earum sunt, accidit: vt sedimentum siccum alimentum, atq; etiam humidi in iis, quibus vesica data est. Earum autem ipsarum partium discrimina, quibus inter se discrepant, nota melioris gratia habentur, vt tum aliarum, tum sanguinis ad sanguinem: alius enim tenuior, alius crassior est: & alius syncerior, alius turbulencior: itè alius frigidior, alius calidior, tam in eodè animali, quàm in diuersis. Quorum enim sanguinis parte corporis cōtinetur superiori, his differentiis discrepat cū inferiori. Omnino animalibus aliis sanguinè dedit Natura, aliis vice sanguinis partem eiusmodi aliam. Est enim roboris efficacior sanguis, qui crassior, & calidior est: vim autè sentiendi, intelligendiq; obtinet plenior, qui tenuior, atq; frigidior est. Hoc idem discrimen in iis quoq; habetur, quæ sanguini proportionem respondent. Quam ob rem apes, atq; eiusmodi alia animalia ingeniosiora multis carceribus sanguine sunt: nec non inter ea, quæ sanguinè habent, ingeniosiora suis cōtrariis sunt, quæ sanguinem habent frigidiorè, & tenuiorem. Sed optimè constant quæ calidū, tenuem, & syncerū habent: quippe quæ vnà & viribus corporis, & animæ ingenio plurimū valeant. Quapropter pars etiā superior corporis ea ipsa differentiā dissidet cū inferiori, & femina cū mare, & dextra pars cum sinistra eiusdem corporis. Pari modo ceteris quoque tam eiusmodi partibus, quàm dissimiliaribus, statuere differentiam debemus, partim ad officia, & essentia cuiusuis animalis partim ad melius, deteriorisue. Exèpli gratia, inter ea, quæ oculos habent, alia duris oculis sunt, alia humidis: & alia carent palpebris, alia habent, vt visus sit exquisitior. Sanguinè verò haberi, aut quod eandè, quam sanguis, naturā obtineat, quæ necesse sit, atq; etiā quamnam sanguinis sit natura, explicandū suis iā causis est, si prius calidi, frigidiq; ratione distinxerimus. Natura enim rerum multarum ad ea ipsa principia refertur. Complurèsq; ambigunt, quænam animalia, mēbrave, calida, aut frigida sint. Etenim nonnullis aquatilia terrestribus esse calidiora placet, argumèto, quòd naturæ frigiditas calore naturæ eorū compèsetur. Sanguine etiā destituta, iis, quæ sanguinè obtinent, esse calidiora: & feminas amplius, quàm mares calere arbitrantur. Parmenides enim, mulieres esse viris calidiores, auctor est: quod idem quibusdā etiam alijs placuit, argumento copie sanguinis, quæ menstrua siant. Empedocles contra opinatur. Sanguinè etiā, & bilem alij intercalida enūmerant, alij inter frigida. Quòd si calidum, atq; frigidum tantam recipiunt ambiguitatem, & controuersiam, quid de ceteris arbitrari debeamus? Hæc enim omnium, quæ sensum patiuntur, apertissima sunt. Sed quæstio hæc orti inde videtur, quòd calidum multifariam dicitur, quisque enim, quauis contraria dicat, tamen aliquid dicere videtur. Quam ob rē nosse oportet, quemadmodum rerum naturalium constitutarum partium calidè, partim frigidè, & aliè sicca, alia humidè

midæ dici debeant. Nam vita quoque, & mortis causas hæc habere, atq; etiam somni, & vigilia, iuuentutis, & senectutis, & morbi, & sanitatis: non asperitatem, aut leuitatem, non grauitatem, aut leuitatè, nihil ferè tale apertū esse videtur. & rectè quidem. Sunt enim hæc, vt alio loco exposuimus, initia elementorum naturalium: calidum dico, frigidum, siccum, humidum. Verum igitur simpliciter ratione, an multipliciter calidum dicatur? Sed quodnam officium rei calidioris sit, aut si plura sint, quot numero sint, declarandū est. Primum igitur modo calidius dicitur id, quòd ampliore inuehit sensum, cum tangitur, nec sine dolore: quod quidem fallere interdum videtur. Nam fieri potest, vt corporis habitus causam dolendi afferat, cum sentitur. Adhuc, calidius, quòd rei liquabilis liquidius, & rei cremabilis cremantius est. Itè si alterū plus, alterum minus sit, idem, quòd plus est, hoc altero, quòd minus, calidius est. Præterea, quòd de duobus non citò, sed lentè refrigerat, id calidius est: quòd citius calefit, eo, quòd lentius, natura esse calidiori censemus: perinde quasi alterum sit aduersum, vt remotius, alterum simile, vt propinquius. Alterum igitur altero calidius esse, citi non plures, tamen tot modis dicitur: qui modi omnes eadem inesse non possunt. Aqua enim feruens plenius calefacit, quàm flamma: sed flama vrit, & liquat rem, vti aut liquari idoneam: quòd aqua efficere non potest. Item aqua feruens calidior est, quàm ignis exiguus: at tamen citius, magisq; refrigerat, quàm ignis, quauis exiguus: quippe qui frigidus nunquam fiat, cum aqua omnis refrigerari possit. Ad hæc, aqua feruens calidior sentitur, sed celerius refrigerat, & congelat, quàm oleum. Sanguis præterea tactu calidior, quàm aqua, aut oleum est, sed celerius calidior. Lapis etiā, ferrū, & reliqua generis eiusdem, lentius quidem calefunt, quàm aqua, sed vbi calefacta fuerint, vtere vehementius possunt. Postremo ea, quæ calida esse diximus, calorem aut externū continēt, aut suum. Plurimū autem refert, hoc an illo modo calidum quicquam sit: alterum enim eorū propè est, vt calidum per accideus sit, non per se: perinde quasi, si febrienti musicum esse accidit, dixeris musicum esse calidior, quàm eum, qui calidus sanus est: Sed cum aliud per se calidū, aliud per accideus sit, refrigerat quidè lentius, quòd per se calidū est. Sed sæpe fit, vt sensu vehementius calefaciat id, quòd per accideus calidum est. Item amplius vrit, quòd per se calidum est, vt flamma, quàm aqua feruens: sed tactu amplius calefacit aqua feruens, quæ per accideus calida est. Itaq; iudicium, vtrumnam ex duobus calidius sit, non esse simplex, apertum est: quando fieri potest, vt hæc alterum, illa alterū ratione calidius sit: nonnulla ex iis ne dici quidem simpliciter calida, aut non calida possunt. Subiecto enim quòd tandem sint, non calida sunt, sed per associationem calida sunt: velut si ferro calido, aut aquæ nomen impones: hoc enim modo sanguis calidus est. Et quidem patet, frigiditatem ali-
quam esse naturā, nō priuationem in iis, quorum subiectum calidum per affectionem, siue passivum est. Natura etiam ignis tale quid fore esse est: subiectum enim foris est, vel fumus, vel carbon-

De secco, & humido disputatio. Cap. 111

Equitur vt de secco, & humido, modo superiorum disseramus. Nam ea quæ multifariam dici solent, vt alia sicca, aut humida potentia sint, alia actu. Gelu enim, omnemq; humorem concreverim siccum dicimus actu, & per accideus, cum tamen potentia, & per se humidus sit: contra, terra, cinis, & reliqua generis eiusdem mista humori, humida actu, & per accideus redduntur, quancūq; per se, atq; per potentia sicca sunt. At vbi hæc separata fuerint, quòd aqua refertum est, id & actu, & potentia humidum est. Quæ autè terræ propria sunt, hæc omnia sicca sunt. Et quidem quòd proprie, ac simpliciter sicca est, hoc modo maximè intelligitur: altera etiam, humida dico, hæc eadem ratione, quæ calida, & frigida, propriè, absolutiq; nomen recipiant. His ita præfinitis, apertum iam est, sanguinem quodam modo calidū esse, videlicet eo, quæ le est ei sanguini esse, perinde quasi aquam feruentem nomine vno significemus. At verò subiecto, & quòd tandem cum sit, sanguis est, non calidus est: & quodam modo per se calidus, quòd modo non per se calidus est. Caliditas enim in eius ratione inest, quemadmodū albedo in albi hominis ratione. At eo, quæ sanguis per affectionem siue passionem est, nō per se calidus est. Pari modo de secco, & humido statuendum est: quapropter in eiusmodi rerum Natura, partim calida, & humida sunt, sed separata congelantur, & frigida esse videtur, quælis est sanguis: partim calida crassioraq; sunt, vt bilis, sed separata ab eorū, in quibus habentur, natura, cōtra afficiuntur: quippe quæ refrigerentur, atq; humescant: sanguis enim siccior redditur, bilis flaua humidior. Magis autem, minusve participari

Caloris vis diuersa pro materia varietate.

Sanguis quo modo sit calidus.

icipari opposita, velut rem in hâc his, statuere debemus. Explicatâ iam est, quonâ modo sanguinis natura particeps sit caliditatis, humiditatis, aut contrariarum qualitat. Sed cum omne, quod augetur, capiat alimentum, necesse sit, alimentum autem omnibus ex humido, & sicco suppedietur, quorum concoctio, & mutatio non nisi per caloris vim agitur, sit vt tam animalia omnia, quam stirpes, et non alia de causa, tam ob eam rem principium caloris naturale habeant, necesse sit idque ipsum partibus sit pluribus accommodatum, quemadmodum cibi conficiendi administrationes. Prima enim administratio perspicua est, cum per os, partemque ore, contentas perficiatur animalibus, quorum cibis sectionem desideret, sed hæc nullius causa est concoctionis, sed facilitate concoquendi potius præstat. Cibi enim illa minutatim diuisio facit, vt calor facilius conficiendo expediat: superior, & inferior, venter, iam cum calore naturali suo concoquendi officio fungitur. Sed vt os animalis cibi inconfecti merus est, atque, etiam pars ei annexa, quam gulam appellant, cibum quibus data est animalibus vltimo, ad ventriculum deducitur: sic alia quoque adesse principia oportet, quorum opera membra omnia corporis ex ventre, naturamque intestinorum, quæ præsepi pabulum capiunt. Stirpes enim, siue plantæ suis radicibus alimentum iam confectum ex terra hauriunt: quocirca ne excrementum quidem contrahi in stirpibus solet: terra enim, calorque eius perinde, ac ventre, vtuntur. At animalium genus omne, ferè, sed aperte quæ incedunt, quasi terram intra se continent suam ventris, ex quo, vt ille radicebus, ita hæc aliquo intercedente, cibum assumere debent, donec finem sequentis concoctionis faciant. Cibus enim ab oris officio venter mandatur: hinc membrum aliud capiat, necesse est. & quidem ita Natura constituit. Venæ enim per totas laces, ad venter tendunt vltimo, exorta inferius. Sed hæc ex animalium confectio, commentationeque naturali petenda sunt. Cum autem omnis alimentum, omnisque excrementum, conceptaculum aliquod haberi necesse sit, venaque, quæ valde sunt sanguinis, patet, sanguinem esse animalibus sanguineis vltimum alimentum: exanguibus vero id esse, quod vice sanguinis habeatur proportionale. Quam ob rem quoties cibus non ingeritur, sanguis deficit, quoties ingeritur, augetur. Et si alimenta bona assumuntur, sanguis integer est; si praua vitiosus. Igitur sanguinem alimenti gratia datum esse animalibus sanguine præditis, apertum ex iis, carensque eiusmodi rationibus est. Non ob eam rem sanguis ne tactus quidem se ipsum mouere potest, sicut nec cetera excrementorum genera. Nec vero alimentum se ipsum mouet, vt caro: hæc enim sensum, cum tangitur, mouet. Non enim sanguis continens carni, neque cognatus est, sed in cordis ac venis, quasi vas, continetur. Sed quoniam modo membra ex sanguine sua capiunt incrementum, atque etiam de alimenti omnino ratione differere, cum de generatione agemus, loci que aliis, appropius est. Nunc hæc tenus dictum sit: non enim plus, hic locus desiderat, quam vt sanguinem esse alimentum gratia, & hanc incepti membrorum causa exemplorum habeatur.

Cibi concoctio & mutatio vi caloris fit.

Plantarum alimentum.

Vltimum alimentum sanguis.

Fortè legendum alimentum.

De fibris, & quæ animalia iis careant, deque merus causa, & sanies natura.

Cap. IIII.

Vas autem fibras vocant, non omnis continet sanguis: sed sunt qui non habeant, vt ceruarum sanguis, & damarum: quam ob rem id sanguinis genus nunquam spiliatur. Sanguis enim, qui diluitor est, frigidior est: itaque, durefcere non potest. Qui autem terrenus est, nimirum coit, cum humor euaporatur. Fibre autem illæ terræ sunt opificium. Quoniam etiam cœcunt, vt nonnulla ex iis animalibus, quæ talem obtinent sanguinem, sapientiora sint: verum non sanguinis frigiditate, sed potius tenuitate, atque munditia, quorum neutrum in terreno est. Habent enim sensum mobiliorem, quorum humor tenuior, & syncerior est: hinc etiam nonnulla ex iis, quæ sanguine vacant, animalibus, prudentiora nonnullis sanguinem habentibus sunt, vt dictum iam est. Verbi gratia, apes, formica, & si quid aliud tale est, timidiora, quibus sanguis dilutus nimium est: merus enim refrigerat. Itaque, ea, quibus eiusmodi temperamentum in corde habetur, merendi affectioni sunt opportuniora: aqua enim frigore congelascit. Quam ob rem carrea, quæ exanguia, timidiora sanguinis sunt animalibus, (quod simpliciter dixerim) mota cessant præ nimio metu, & excrementa emittunt: nonnulla etiam suos colores immittunt. Quorum autem sanguis fibris admodum multis, crassisque refertus est, hæc terrena amplius constant natura, & animosa, iracunda, proindeque furibunda sunt: ita enim calorifica est. Solida autem, firmioraque omnia concalescunt, vehementius, quam humida, calesciunt. Fibre vero solida, terrenaque sunt: itaque quasi formata in sanguine efficiuntur, feruoremque per iram accedunt. Ex quo fit, vt tauri, & apri animosius iracundi, furibundique sint: sanguis enim eorum fibris refertior est. Et quidem taurorum sanguis omnium celerissime coit, & durefcit. At si fibræ detraxeris, sanguis non cogetur. Vt enim si ex lito terrenam portionem semoueris, aqua non concalescit, ita sanguis, fibræ detractis, incongelabilis manet: fibrarum enim natura terrena est. Quod si non eximantur, cogitur, vt terra humida, frigore. Cum enim calor exprimitur, humor vna trahitur, atque euaporatur, vt dictum iam est, atque ita concretio, non à calore succescens, sed à frigore. At vero quando in corpore continetur, humidus est propter calorem animalibus inditum: profecto natura sanguinis causam esse, cur permulta animalibus veniant, tum per mores, tum etiam per se: hanc ratio est materia: omni totius corporis est. Quippe cum alimentum materia sit, sanguis autem vltimum alimentum habeatur. Facit igitur, vt plurimum differentia existat, si calidus, aut frigidus sit, si tenuis, aut crassus, si turbulens, aut nitidus. Sanies pars diluta, siue a quocumque sanguine est, eo quod aut nondum concocta, aut coacta est. Itaque id vel sanies, necesse est, vel sanguinis gratia esse.

De seuo,

De seuo, & adipe, eorumque differentia, & quæ animalia seuum, quæ item adipem habeant.

Cap. V.

Euum, & adeps inter se differunt, sanguinis ratione. Est enim coram vtrunque sanguis concoctus per bonitatem enutriendi: consistitque ex eo, quod in pulmonem quidem animalis non absumitur, sed concoctionis, alimentique bonitate præditum est. Indicat id pinguedo eorum, cum pingue inter humida, communc ignis, & aeris sit. Quam ob rem nulli ex iis, quæ sanguine carere, vel adipem habere, vel seuum, quandoquidem sanguis deest. Quorum autem sanguis copulentiore est, hæc seuum potius habent: seuum enim terrenum est. Vnde sit, vt modo fibrosi sanguinis cogatur, tam ipsum, quæ eiusmodi ius, cum parum aquæ, multumque terræ contineat. Quam ob rem quæ non vtrinque, dentata, sed cornigera sunt, hæc seuum habent. Natura eorum refertam esse huiusmodi elemento patet, eo quod cornua gerunt, vt olusque obtinent: quæ quidem omnia natura sunt arida & terrena. At vero genus vtrinque dentatum, & cornuum expers, & multitudine, vice seui adipem habere: quæ non cogitur, nec siccitate aliqua frangitur, quoniam eius natura minus terrena est. Hæc si mediocriter in animalium membris habentur, profunt: nec enim sensum impediunt, & ad sanitatem, vtriusque opitulatur: sed si modum excedant, nocent, atque interimunt. Nam si corpus totum transierit in adipem, aut seuum, peribit: animal enim ea parte est, in qua sensus habetur. Caro autem, & quod carni proportionetur, vim obtinet sentiendi. Sanguis, vt dictum iam est, & sensu caret, & ob eam rem, nec seuum, nec seuum sentit: sunt enim sanguis concoctus. Quod si totum corpus tale efficiatur, nullum præterea sensum habere poterit. Hinc & celeriter ea fenescit, quæ valde pinguerint: quippe quæ parum sanguinis habeant, vt pote cum copia sit absumpta ad pinguedinem. Quæ autem parum sanguinis habent, hæc iam inde ad interitum sunt opportuniora: interitus enim inopia quædam sanguinis est. Quodque parum est, afficitur à frigore quolibet, tum à calore facile potest. Quinetiam obesa omnia sterilia ea de causa sunt: quantum enim ex sanguine proficit ad generationem, & semine genitale debeat, hoc in adipe, aut seuo sumptitur: sanguis enim cum concoquitur, ad hæc transit: itaque, aut nullum omnino excrementum in iis ipsis consistit, aut parum. Atque de sanguine, sanie, adipe, seuo, quid sit, & ob quas causas habeantur, dictum iam est.

Quid medulla, quibusque animalibus data sit. Cap. VI.

Medulla etiam natura quædam sanguinis est, non, vt quidam volunt, vis genitura seminalis. Patet hoc in iis, quæ nuper in lucem prodierunt: medulla enim in ossibus quoque eorum sanguinea continetur, vt pote cum quædam partes ex sanguine consistant, & partim alimentum præstetur à sanguine. Sed per incrementum, concoctionemque efficitur, vt quemadmodum cetera membra, sic viscera quoque immutentur colore: per copiam

enim sanguinis viscera, etiam cum recentia adhuc sunt, colorem sibi sanguineum trahunt: sic etiam medulla afficitur, & pinguis in pinguis animalibus est, atque axungia similis. At quibus sanguis non pinguedini, sed seuo similis per concoctionem euadit, is medulla seuo similis est. Quam ob rem vt cornigeris animalibus, nec vtrinque dentatis, medulla speciem gerit seui: sic vtrinque dentatis, atque multitudine pinguedinem refert. Verum spina dorsum medulla minimè talis est, quoniam continuam hanc esse oportet, porrectamque per longitudinem spinæ totius, quæ ex multis vertebratis orbiculatim ossibus iungitur. Nam si ex pinguedine, aut seuo esset, non a quæ perpetua esse posset, sed vel fragilis, vel humida esset. Sunt ex animalibus, quæ nullam commentatione dignam medullam habeant, videlicet ea, quibus ossa robusta, & solida sunt, vt leoni. Eius enim ossa, quod exiguum admodum, & perobscuram medullam continent, carere omnino medulla videntur. Sed cum ossium naturam inesse animalibus necesse sit, aut quod ossibus proportionetur, vt in aquaribus spinam, sic necessarium, vt nonnulla habeant etiam quod pro alimento contineatur, ex quo ossa consistant: alimentum autem omnibus esse sanguinem, dictum iam est. Seuo fas est, & pingues esse medullas, ratio est: repot enim, quem ossium complexio facit, sanguinem concoquit. Sanguis autem per se concoctio, seui, & adeps est: quoniam etiam in iis, quæ ossa spissa, firmaque habent, non temerè partim nulla, partim exigua inest medulla: alimentum enim in ossa absumitur. Quæ autem non ossa habent, sed spinam, iis dorsum tantum medulla est, parum enim continent sanguinis suæ præ natura: & dorsum spinæ tantummodo capta habetur, quam ob rem in ea medulla aliquid creati potest. Vna enim ipsa capax est, solaque eget copula propter interceptiones: quam ob rem medulla etiam eius partis differt, vt dictum est. Quod enim vice fibulæ fungitur idcirco lenta, nervosaque est, vt intendi possit. Causa quam ob rem medulla habet animalia, quibus data est, declarata iam est. Quid etiam medulla sit, patet: scilicet alimenti sanguinei, quod in ossa, spinamve distribuatur, contentumque concoctum excrementum.

De cerebro, & eius natura, deque capitis fluxionibus, & sanie causa. Cap. VII.

Roximum ferè est, vt de cerebro doceamus. Nam cerebrum quoque medulla esse, atque originem medullæ, copulaturibus placuit authoribus, argumetum, quod dorsum medullam iunctam cum cerebro cernant. Sed res contra se habet, omnino, prope dixerim. Cerebrum enim partium omnium corporis frigidissimum est, cum medulla calida suapte natura sit. Quod eius pinguedine, & axungia perspicuum est: id quoque facit vt cerebro iungi, continuaturque possit ipsa dorsum medulla. Solet enim Natura semper emoliri contra cuiusvis exuberantiam auxilium, per coniunctionem rei aduersæ, vt excessum aliterius altoro compenset, & moderate. Sed enim medullam calidam esse pluribus sanie rationibus constat: cerebrum autem frigiditas &

actu percipi potest, & ratione intelligitur, quod omnium maximè humorū corporis sanguine caret: quippe quod nihil sanguinis habeat, squallo- rēq; oblitum sit, atq; horridum: nec verò excre- mentum est, nec inter partes cōtinuas enumeran- dum, sed sui generis est, & quidem ratione opti- ma naturā eiusmodi sortitū est. Nullā verò cum partibus, quæ vim obtinent sentiendi, continui- tatē habere, cum intuitu pateat, tum vel maximè inde constat, quod cum tangitur, nullū efficit sen- sum, quemadmodū nec sanguis, neq; excremen- tum animalū vllum: datum autem hoc animalibus est ad naturā totius salutē. Quod enim non- nulli statuunt importund, animam esse ignem, aut aliquā eiusmodi vim, melius fortasse dixeris, ani- mam in quodam eiusmodi corpore constare. Cuius rei causa est, quod ad exequenda animæ officia, calor omnium maximè administrandi vim obti- net. Cū enim officium animæ sit alere, & mo- uere, hæc ea ipsa facultate potissimū efficiuntur. Igitur animā esse ignem arbitrari, simile est, atq; si ferram, aut æsciam, fabrum, aut artem fabrilem esse ideo arbitreris, quia opus non, nisi iūctis his, efficiatur. Sed quā genus omne animalium calor- is particeps esse necesse sit, apertum hinc est. Cū autem omnia momentū requirant contra- rium, quo mediocritatem, ac medium assequan- tur, (in hoc enim essentia, ratioq; consistit, non in alterutro extremo seorsum posito) idcirco aduer- sus cordis sedē, & calorem, cerebrū Natura molis- ta est. Et ea de causa pars ista animalibus iūcta est, naturam obrinēs aqua, & terræ communem; atq; ob eam rem cerebrū omnia sanguine prædita ha- bent, ex ceteris nullū ferē, nisi per proportionem, ut polypus. Parum enim caloris obtinet omne id genus propter sanguinis priuationē. Cerebrum igitur calorem, seruo rēq; cordis moderatur, & temperiē affert. Sed ut ea quoq; pars modico po- tiatur calore, venæ ad membranam cerebri deue- niunt ex utraque vena, maiorē dico, & eam, quæ aorta vocatur. Et ne calor nimius offendat, non pauca amplā, sed frequentes, ac tenues venæ am- biunt: nec sanguis copiosus, & crassus, sed tenuis, sycnerūq; subit eodem. Fluxiones etiam ob eam cerebrum frigidius est, quā temperamentū mo- dicum postulet. Cū enim alimentum per venas sutsum respirat, vbi excrementū ob eius loci vim refrigeratum est, fluxiones pituitæ, sanietq; mo- uet. Quod simile generationi imbrū euenire in- telligendum est, quoad magnū conferre cum par- uo licet. Cū enim ex terra vapor exhalat, efferturq; in sublime à calore, vbi supernū aerem sub- ierit frigidum, consistit; denud in aquam propter refrigerationem, atq; in terrā desinit. Sed de his, cū de morborū causis agitur, disserere, cōgruum est: videlicet quoad tractare de his naturalibus scientiæ interest. Somnus etiam à cerebro profi- ciscitur, iis, quæ eam obrinēt partem, animalibus: quæ autē carent iis, proportionale suppetit. Cū enim sanguinis alentis, effluentia refrigeretur à cerebro, aut etiā ob alias causas similes, caput ag- grauatur. Et quidem somno sopiti, ea corporis parte solent tentari; atq; efficiunt, ut calor ad ima-

Anima officium.

Vitis cerebri.

Fluxionum ex capite cau- se.

cum sanguine subterfugiat collectaq; copia calo- ris in loco inferiori somnum facit, & facultatem erigendi corporis aufert ab iis animalibus, quæ erecta incedere Natura voluit: ceteris caput erigi prohibet. Quibus de rebus seorsum docuimus, cū de sensu, & somno ageremus. Cerebrum au- tem esse commune aquæ, & terræ constar, ex eo, quod ei accidit: cū enim coquitur, indurescit, atq; liccescit, ut humore exacto à calore, terrena portio relinquatur, quemadmodū in leguminū, reliquorūq; fructū decoctione: quod enim ex terra magna ex parte constans, hinc exacto humo- re, quem exiguum sibi admistum continent dura, terrenāq; admodum ea quoq; relinquuntur. Ho- mo inter omnia animalia plurimum cerebri ha- bet, scilicet proportionē sui corporis: & inter ho- mines, mares plus, quā femina. Cordis enim, pulmonūq; locū calidissimum, & sanguine re- fertissimum homo habet: vnde animalū homo vnus erectus est. Caloris enim natura inualescēs, incrementū de medio agit pro suo impetu. Itaq; contra multum caliditatis, multum humiditatis, frigiditatisque opponitur. Quæ quidem copia sit, ut capitis os, quod caluariam nonnulli appellant, serd admodum induretur, cū diu calor euapo- retur: quod nulli ex ceteris animalibus sanguine præditis euenit. Iuncturas etiam plurimas in ca- pite homo habet, & mas plures, quā femina, ea- dem de causa, ut locus spirantior sit: & amplius, in quo plus cerebri habetur. Nam si cerebrum vel humer, vel siccer supra modum, suo fungi officio non potest: sed aut non refrigerabit, aut coagula- bit. Itaque morbos, deliria, mortes affert. Calor enim cordis, atque principii consentientissimum est, sensumq; colerrimē facit, cū sanguis cerebri vlllo pacto mutatur, atq; afficitur. Sed de cognatis animalium humoribus omnibus dictum ferē est. Postgeniti, excrementa sunt cibi, id est, vesicae- sedimen, atq; alui: præterea genitura, & lac, scilicet in iis, quorū natura hæc obtinet. Verūm cibi ex- crementa quibusnam animalibus iuncta sint, & quas ob causas, aptius in considerāda, disserēdaq; alimenti ratione explicetur. De semine autem ge- nitali, & lacte, tractandum est, cū de generatio- ne alterum enim eorum principium generatio- nis est, alterum generationis gratia habetur.

De carne, seu iis, quæ vice carnis habeantur.

Cap. VIII.

Nunc de ceteris similaribus partibus docendum est, & primū de carne, in iis, quæ obtinent carnem: in ceteris autem de eo, quod vice carnis propor- tione respondeat. Hoc enim principii, & corpus per se animalium est: quod ratione etiam patet. Animal enim eo desinimus, quod sensum ob- inet, primūq; cum, qui primus est. Tactū autem primū esse, certum est. Tactū verò sensorium pars eiusmodi est aut prima, ut pupilla visus: aut coniuncta, per quam agitur, perinde quasi pu- pillæ omne diaphanes, hoc est, translucentum, coniungas. Ceteris igitur sensibus nec tribui hoc poterat, neq; operæ prærium erat effici à Na- tura. At verò tactui dari necesse fuit. Solā enim, aut

aut maximè omnium sensoriorum, sedes tangen- di corpulenta est. Sensui autem pater, cetera om- nia eius vnus gratia haberi: ossā dico, neruos, cu- rem, venas, pilos etiam, & vnguiū genus, & quic- quid eiusmodi iunctum est. Natura enim ossium adhibita est, ut sua duritie rem mollem seruet in iis, quæ ossā habent. Eademq; de causa propor- tionale ossium habetur in iis, quæ ossibus carent: ut in genere pisciū aliis spina, aliis cartilago iun- cta est. Habent hoc præsidium alia intrus, alia for- tis, ut in genere sanguinis experte. Crustata om- nia extra se munita seruantur: velut cancri, ge- nūsq; omne locustarum, atq; etiā testatorum, ut quæ ostrea appellantur. His enim omnibus caro intrus: terrenum autē illud, quod continet, & con- feruet, foris est. Nam præter ipsum continendi officium, quoniam eorum natura parum caloris obtinet, cū sanguine careant, idcirco testa velu- tisternulus quidam amplectens, conseruat intesti- num calorem, & tuerur. Quincetiam testudo, & lu- taria genus simili modo se habere videtur, quan- quā diuersum genus ab illis hoc est. At verò ani- malia insecta, & mollia contra, quā hæc, & mo- do inter se opposito constant: nihil enim ossis, ni- hil terreni habere discerunt videntur, quod dig- num essatu sit: sed mollia ferē tota, carnosa, & ta- cū cedentia sunt. Ne tamen corpus eorum facile pereat, modo illorum, quæ carne lasciuunt, natu- ram inter carnem, & neruum obtinent. Mollis enim ut caro est, sed intendi potest ut neruus. Fil- lis autem caro eorum non in directum, sed in anfractum: ita enim ad vires commodior esse po- test. Habent etiam quod piscium spinis propor- tionetur: ut sepia quod sepium vocant: ollogines quod gladiolum. Polypi nihil eiusmodi habent, quod eorum alucis, quem caput appellat, breuior est, illorum procerior. Ideoq; ut directus, inflex- usque maneret. Natura his adminiculis facien- dum censuit: quemadmodū in genere sanguineo, aliis os dedit, aliis spinam. Insecta contra, quā hæc, & sanguine prædita constant, ut modō dixi- mus, quippe quæ nihil habeant duri, aut mollis discretū: sed dura toto corpore sint duritie tali, ut osse carnosiora, carne ossatiora terratioraq; constent, ne facile corpus eorum diuidi possit.

De venis, ossibus, & cartilagine.

Cap. IX.

Similis natura est ossibus, & venis: vtraq; enim ex vno orsa cōtinua est. Et neq; os vllū seorsum per se habe- tur, sed aut pars cōtinui est, aut tagit, atq; annectitur, ut Natura & tanquā vno, conti- nuōq; & tanquā duobus, distinctisq; ad flexū vtra- tur. Neq; vena vlla seorsum per se est, sed omnes pars sunt vnus. Nā si quod os separati esset, acci- deret, ut nec officio fungi posset, cuius gratia na- tura ossium habetur: quippe quod nec flectendi, neq; dirigendi causam vllam præberet, cū non continuum esset, sed interceptum: & ledere pro- culdubio posset perinde, quasi vel spina, vel spicu- lum, carni infixum. Vena etiā si qua separata, nec suæ origini cōtinua tenderet, suum sanguinē ser- uare non posset. Calor enim profluens ab origi-

ne facit ne sanguis geleat. Putrescere etiam sanguis videtur, qui à suo fonte remotus est. Principium venarum cor est: ossiū, quod spina dorsi vocatur, videlicet in omnibus iis, quæ ossā habent. Hinc enim cetera ossā oriuntur, & cōtinuantur. Spina est enim, quod longitudinē, ac rectitudinē conti- neat animalium. Sed cū corpus intlecti per ani- malis motum necesse sit, ita constat, ut & vna sit propter continuitatem, & multipartita propter vertebrarum distinctiōnem. Hinc femorum, bra- chiorūq; ossā dependēt continua, eodemq; arti- cūis adnectuntur, quæ flectendū est: neruis deli- gantur, extremāq; sibi coherent. Alterum cauum, alterum rotundū, aut vtrūq; cauum, medio talo, quasi clauo cōplexo, ut flecti, extendiq; possint: aliter enim aut nullo pacto, aut non bene motus eiusmodi agi posset. Nonnulla extremis similibus coniunguntur, neruis deligata. Cartilagineos etiā partes inferuntur flexuris, veluti lectilerniū, ne attritu mutuo lædantur. Caro circa ossā consistit, vinculis modo fibrarum tenuibus adherēs, cuius causa ossiū genus habetur. Ut enim qui ex limo, aut alia matia humida animal effingunt, firmo ali- quo subdito corpore obducūt, atq; afformant: sic Natura ex carnibus animal condidit. Ceteris igitur partibus, scilicet carnolis, ossā omnibus subia- cent, aut flectendi gratia, si mouentur, aut conser- uadi causa, si immobilia sunt: ut costa, quæ pectus salutis viscerum gratia claudūt. Venter omnium ossibus vacat, ne tumori impedimēto sint, qui per cibum ingestū exurgat, necesse est, atq; etiā ne in- fceminis incremento partuum obstant. Sed enim quæ animal vel intra se, vel foris pariūt, hæc simi- les, robustaq; ossiū obtinent vires. Multo enim maiora hæc sunt iis, quæ non pariunt animal: vi- delicet proportionē solita magnitudinis. Nam nonnulla complura ex hoc animalium genere crescunt mirum in modū, ut in Africa, locisq; a- liis calidis, & siccis: magnis autē adminiculo opus est maiori, validiori, & firmiori: atque inter ma- gna iis potissimum tali opus est adiumento, quæ violentiora sunt. Quam ob rē mares ossibus du- rioribus constant, quā feminae, & quæ carniuo- ra sunt, quā quæ alio cibo vescūtur: iis enim vi- ctus per dimicationē acquiritur: velut leonis ossā adeo dura sunt, ut ex iis percussis, ignis quasi ex silice excutiat. Delphinus etiam non spinas, sed ossā habet: viuiparum enim est. Sanguineis autem non viuiparis natura aliquantū degenerat, ut vo- lucribus: quāuis enim habeat ossā tamen imbecil- liora. Inter pisces spinam, qui oua pariunt, habet. Serpentibus etiam natura ossium spinacea est, præterquam magnis: robur enim eorum validio- ra exigat firmamenta, eadem, quæ & viuiparis, ra- tione. At cartilaginea nomine, spinam ex cartila- gine habet. Motum enim eorum esse molliorem, necesse est: itaque fulcimenti genus non rigidum, sed mollius esse oportuit. Adde quod terrenam omnem materiam ad eorum curem conficien- dam Natura absumpsit. Pluribus autem Io- cis simul tantundem exuperantiæ dispensare Na- tura non potest: quoniam etiam in viuiparo ge- nere ossā cartilaginea complura habentur, sci- licet in iis, quibus expedit molle, mucosumque esse

Venarum ossiū que principia.

Ossa propter molliē car- nis.

Causa quod ventri nulla sint ossa.

Osis, & carti-
laginis distri-
men.

esse, quod solidum habeatur, ratione carnis obdu-
ctæ, ut auribus, ac naribus euenisse apertum est:
prominētiora enim, si rigida sunt, frangi celeriter
possunt. Natura verò eadem osis, & cartilaginis
est, quanquā pluris, minorisque ratione interest:
quapropter neutrum præcisum recrescere potest.
Vacant medulla cartilaginee terrestriū animalium
discreta. Quod enim in os discretum continetur,
id mistū per totū facit, ut cartilago res mollis, mu-
cosaq; constituatur. At in cartilagineo genere spi-
na dorsi, quanuis cartilaginosa, medullam habet:
vicē enim osis hæc pars tenet in eo genere. Pro-
ximas osibus esse partes ostēdit tactus etiā illas,
vnguis, vngulas tum solidas, tū bisulcas, cornua,
rostra autum, quæ omnia præsidii gratia adiuncta
sunt animalibus. ¶ Quæ enim tota ex iis cōstant,
nominis consortiū tantummodo habet cum suis
partibus. Verbi gratia, vngula tota, & cornu totū,
ad salutem animalis excogitātū est. Dentis etiam
in hoc eodē genere collocandi sunt, qui aliis rem-
vnam tantū expediunt, id est, cibi confectioem:
aliis non solū ad hoc vsui sunt, sed etiā ad pugnan-
dum, ut iis omnibus, quibus aut ferrati, aut exerti
sunt dentes. Terrenam, & validam esse naturam
eorum, quæ modò enumeravi, necesse est: vis enim
armorū ea est. Quam ob rē omnia eiusmodi admi-
nicula quadrupedibus viuiparis potiùs adiuncta
sunt, quòd terratiora, quam genus humanum, ea
omnia constant. Sed de iis, atque similibus, cu-
tem dico, vesicam, membranam, pilos, pennas, &
quæ iis proportionentur, & si qua huiuscemodi
alia sunt, postea vna cum dissimilibus partibus
considerandum est, scilicet quamnam eorum causa
sit, & cuius gratia data sint animalibus. Ex officiis
enim ea quoque pariter, atque illa dignosci ne-
cesse est. Sed quòd partes eorum idem cum totis
nomen sortiuntur, propterea inter similes in
hoc loco enumerata sunt. Principium autem,
& origo eorum omnium, os est & caro. Rationem
etiam genituræ, & lactis prætermisimus, cum de
humidis, ac similibus ageremus: sunt enim hæc
loco de generatione coniunctiora, cum alterum
eorum initium sit animalium generandorum: al-
terum alimentum, vbi in lucem prodierint.

*De duabus partibus in quibusque animan-
tibus necessariis, quæ viuunt, quæ ci-
bum capiant, & quæ excremen-
ta emittant: de quo sensu vi,
& eorum loco in cor-
pore. Cap. x.*

Nunc quasi à primis iterū orsi differa-
mus. In omnibus vita præditis, & per-
fectis, partes maximè necessariæ duæ
sunt, altera, qua cibum capiant: altera,
qua excrementū emittant. Non enim fieri potest,
ut sine cibo vel seruētur, vel augeantur. Stirpium
itaq; genus (nam id quoque viuere scemur) locum
superuacui excrementi nullum habet: cibum enim
concoctum ex terra haurit, sed vice excrementi
semina, & fructus effundit. Tertia pars in omni-
bus, est media inter eas, quas modò dixi, in qua vi-
ta principium cōtinetur. Sed stirpium natura, quo-
niam stabilis est, non ex multis, ac variis partibus

dissimilibus cōstat: quippe cū ad paucas actio-
nes paucorum instrumentorum vsus requiratur.
Quam ob rem de stirpium, siue plantarum forma
scorsum agendum est. Quæ autem vna cum vita
sensu etiam prædita sunt, hæc speciem multiformi-
orem, numerosiorēq; veritatem recipiunt:
atque inter ea aliis alia magis, & eò amplius, quòd
non solū viuendi, sed etiam bene viuēdi ratio-
nem natura eorum obtinuit: quale hominum ge-
nus est, quippe quod aut vnu ex omnibus anima-
libus nobis cognitit diuinitatis particeps sit, aut
omnium maximè. Itaq; tum ob eam rem, tum etiā
quòd exteriorū partū eius forma notissima est,
primū de homine differendum censemus. Iam
enim partes etiam naturales hominis vnus secun-
dum naturam dispositæ sunt: quandoquidē par-
tem superiorem ad vniuersū supremū erectā ob-
tinet: solus enim animalium homo erectus incedit.
Caput hominis macilentum, carnēq; propè omniū
exutum esse, necessarium ex iis, quæ de cerebro
diximus, euenit. Nec audiendi sunt, qui, si carnosum
esset, viuacius hominum genus futurum cēserent:
sed ut melius sentiret, carnē ademptā existimant.
Vim enim sentiendi sitam in cerebro: sensum au-
tem per partes nimium carnosas nequaquā admitti
posse arbitrantur, neutra enim eorum ratio vera
est. Sed si cerebrum à carnis copia circumdaretur,
contra efficeret, quàm institutum exigeret, cuius
gratia adiunctum est animalibus: non enim refri-
gerare posset, cum valdè ipsum teperet. Nec sen-
sus vilius causam cerebrū obtinet, quod quidam
expers omnino sensus non aliter, quam quoduis
excrementum est. Verūm cum intelligere causam,
quam ob rem sensus nonnulli in capite habentur,
nequeant, quòd eam partem ceteris esse peculi-
riorem animaduertent, ideo sensum cum cere-
bro coniungendum ratiocinantur. Sed enim prin-
cipium sensuum esse cordis locum, definitū iam
est, cum de sensu ageremus. & quam ob causam
duo, id est, tangendi & gustandi sensus, ex corde
apertè dependent: vnus ex reliquis tribus, id est,
olfaciendi, mediū tenet: duo, id est, audiendi, & vi-
dendi, maximè in capite positi sunt, propter sen-
suum naturā, visusq; omnibus in capite est.
Nam auditus, olfactusq; piscium, & reliquorū ge-
neris eiusdem, declarant quod dicimus. Audiunt
enim atq; olfaciunt, cum nullū sensorium eorū sen-
suum in capite habeant manifestum. Visum autem
omnibus, quibus est datus, apud cerebrum esse,
optima ratio est: cerebrum enim humidum, ac fri-
gidum est. Visus a quæ naturam obtinet: hæc enim
omnium perlucidiorū facilimè cōseruari potest.
Sensus etiā exquisitiores per partes, quæ langu-
inem habeant synceriorē, absolui necesse est. San-
guinis enim calidioris agitatio officium sentiēdi
intercipit, atq; refringit. His de causis sedes eorū
sensuum mandata sunt capiti. Nec verò pars
prior tantum capitis carne vacat, sed etiam poste-
rior, quòd omnibus capite præditis partem hanc
erectam maximè cōstare oportet: nihil enim erigi
potest pressum onere. Id autē accideret animalibus,
si caput carne oblectū haberet. Quo etiā patet, nō
ideo carnē deesse capiti, ut cerebrū sentiat: pars
enim posterior capitis cerebro caret, & tamē carnis
expers

expers nihil minùs est. Auditum etiam nonnulla
animalia sitū in capite habet debita ratione. Quod
enim inane vocatur, plenum aeris est. Sensorium
autem audiēdi aeris esse fatemur. Ut igitur ab ocu-
lis meatus ad venas circa cerebrū sparsas tēdunt,
sic ab auribus meatus in occiput penetrat. Vis au-
tē sentiēdi nec vili exagui data est parti, neq; san-
guinis propria est, sed cuidā ex his, quæ sanguine
proueniunt, delegata est. Quocirca pars nulla ex-
anguis eorum, quæ sanguinè habent, sentire po-
test, nec ipse sanguis sensu præditus est: quippe
qui nulla pars sit animalium. Cerebrum verò parte
priori capitis continēt omnia, quibus hoc datum
est: quoniam id, quo sentiunt, in parte priori cor-
poris sitū est: sensus enim prouenit à corde, quod
parte priori commissum est. Sentire etiam partes
tantummodo possunt, quæ sanguinè obtinet. Oc-
ciput autem venis vacuū est. Sedes autē sensoria
probrè ad hunc modum à Natura disposita sunt.
Aures orbem capitis æquis portionibus secāt, te-
nētq; medium. Auditum enim non modò per di-
rectum, verum etiam vndique. Visus parti priori
mandatus est: cernitur enim per directum. Morus
etiā antè sit. Prospiciendū autē est eodē, quòd mo-
rus agitur. Nares inter oculos ratione optima col-
locatæ sunt. Gemina enim sedes quæq; sensoria
est, propter duplicem corporis partem, scilicet
dextram & sinistram: sed hoc in tactu incertū est,
propterea quòd primum sensorium non caro, non
pars eiusmodi aliqua est, sed aliquid intimum. Lin-
gua etiā obscurius, quā oculi, tamē certius, quam
tactus, geminum gustandi vestigium ostendit. Est
enim hic etiam sensus quasi tactus quidam: at-
tamen res vel in eo satis constat. Filura enim lingua
distingui, perspicuū est. At verò in ceteris sentien-
di partibus sensum bipartitum esse latius patet.
Aures enim geminae, & oculi gemini sunt. Vis etiā
narium bipartita est, quæ si aliter sita, distractaq;
esset, ut aures, suo fungi officio nō posset, nec pars,
in qua posita est, ex instituto administraret. Effi-
ciunt enim sensus olfaciēdi per spirationē, in iis,
quæ obtinent nares: pars autē spirandi medium
tenet, & antè posita est. Quapropter nares in me-
dio triū sensuū Natura cōstituit, quasi per lineam
fabrilē directas, ad respirationis agitationē. Cete-
ris etiā animalibus hæc eadē sensuum domicilia
bene pro sua cuiusque naturæ condita habentur.

De situ auricularum in quadrupedibus.

Cap. xi.

Quadrupes enim auriculas habet sus-
pensas, & supra oculos sitas habere vi-
dentur: veruntamē non ita est, sed con-
spectum ementiuntur, quoniam bestię
non erecto, sed pronò sunt corpore. Cū igitur
plurima ita incedant, iuuat ut & suspēsiore sint
auriculæ, & crebrò moueantur. Sic enim meliùs
vndique strepitus circumactæ excipiant,

De meatibus auditoris auium.

Cap. xii.

Ves meatus tantū auditorios habent.
Quòd enim cutis earū durior sit, nec
pilis, sed pennis integantur, ideo ma-
teria caret ex qua auriculæ creantur.

Quadrupes etiam ouiparæ, & corticatae eo-
dem modo se habent: eadem enim ratio vel illis
conueniet. Quineriam vitulus marinus inter ea,
quæ animal pariunt, non auriculas, sed cauernas
tantum habet ad audiendum, utpote qui manca,
& laesa sit quadrupes.

*Genus hominum, auium, & quadrupedum,
contētos palpebra oculos habere, quòve
modo ipsorum quodque conueniat.*

Cap. xiii.

Qenus hominum, auium, quadrupe-
dum, tam viuiparum, quam ouipa-
rum, oculos visus custodiendi gra-
tia integit, sed variè. Quæ enim ani-
mal pariunt, geminam habent palpebram, & con-
nuere vtraque solent: aues tam leuiore, quam
grauiores, & quadrupes ouiparæ palpebra in-
feriori connuent. Nictantur aues ab angulis mem-
brana obeunte. Cuius rei causa est, ut operimen-
tum præsidio sit oculis eorum humidis, qui ideo
humidi sunt, ut cernere acutiùs possint: si duri
essent, tutius quidem constarent contra ea, quæ
extrinsecus occurrerent, atq; inciderent, sed cer-
nere acutè non possent. Itaque eius rei causa, cutis
prætenus pupillæ obtenditur. At verò salutis gra-
tia palpebræ operiunt: ideoq; omnia connuent,
& omnium maximè homo. omnia, inquam, ut quæ
incidunt, prohibere palpebris possint, idque non
consultò, sed Natura instinctu agitur: homo ve-
rò frequentiùs, quoniam cutem tenuissimam ha-
beret. Palpebra autem cute constat, vnde sit, ne
aut palpebra, aut præputium vulnere diductum
coalescere possit: sunt enim cures sine carne. Quæ
autem inter aues palpebra inferiori connuent,
& quadrupes ouiparæ: præ duritia cutis caput
ambientis, ita connuent. Volucris enim gra-
uiores, quòd nequeant volitare, incremen-
tum pennarum ad cutis crassamentum conuertit-
ur: eademque palpebra inferiori connuent: co-
lumbæ autem, & similia, vtraque. Quadrupes
ouiparæ cortice integuntur, qui pilo durior est:
itaq; cutis quoque eorum ceteris cutibus durior
est. Cutis igitur capitis eorum prædura est, ideoq;
palpebram inde habere nequeunt: inferior carno-
sa est, ut satis tenuitatis, resiliensque habeat. Ni-
ctantur volucres grauiore non palpebra, sed mē-
brana, quòd palpebræ motus lentior est, cum ce-
leritate sit opus, quam membrana præstare potest:
nec nisi ab angulo naribus proximo nictantur,
quòd eorum naturam ex vno principio proueni-
re melius sit. Principium autē in iis est pars nari-
bus adharrens: pars etiam prior principium potiùs,
quam latus, est. At verò quadrupes: quæ oua pa-
riunt, non eodē nictantur modo, quoniam non
lubricum, exquisitumq; visum eas habere necesse
est, cum terrestres sint. Volucris certè neces-
sarium est: iis enim vsus cernendi ex longinquo est.
Vnde sit, ut quæ vnguis sunt aduncis, clarissi-
mè cernant. Cibus enim de sublimi conspicien-
dus iis est. Et quidem volare in excelsum om-
nium maximè auium, genus id ob eam rem affo-
let. Terrestres autem, parumque volatiles aues, ut
gallinacæ, & similes, non acie oculorum valent:
nulla

Oculi autē
humidiores.

nulla enim victus necessitate coguntur. Pisces, insecta, & crustata, quanuis diuersos habeant oculos, tamen nullum ex iis palpebram habet. Quæ enim crusta integuntur, vti careant palpebræ, necesse est, cum nili celeri cutis officio præstari non possit. Sed tamen vice eius tutela duritiæ oculorum hæc omnia muniuntur, quasi per palpebram obductam quandam translucidam cernant. Sed cum ob eam duritiæ hebetiâs contueri necesse sit, moueri oculos insectorum Natura voluit, atq; etiam magis crustatorum, vt nonnullorum quadrupedum auriculas, scilicet ea causa, vt clariùs cernerent, cum se ad lucem conuerterent, atq; exciperent splendorem. Piscium oculi lubrici sunt. Vnus enim cernendi ex longinquo necessarius iis est, quæ longius moueantur. Terrestribus itaque ac transpici facillè potest: at piscibus, quoniam aqua vt ad cernendum acutiùs aduersatur, sic ad interpellandum visum non multa offensaacula affert, modo aeris, idcirco nec palpebrâ habent. Nihil enim frustra Natura agit: & oculis lubricis sunt, propter circumfusi humoris crassamentum.

Piscium oculi acuti.

Quæ animalia cilium habeant, quæve eodem careant: de quæ cauda, & iubis quorundam animalium, & hominis capillo.

Cap. XIII.

Cilium habet palpebris adiunctum omnia, quæ obtinent pilos: aues, & quæ cortice integuntur, caræ, vt quæ pilos non habeant. De struthione Africæ, causam, quam ob rem cilium habeat, postea reddemus, & inter ea, quæ pilos habent, homo vnus cilium in vtraq; palpebra obtinet. Quadrupedum enim generi pili non parte supina, sed prona potiùs habentur. Homo contra, parte magis supina, quam prona: pili enim operimenti gratia adiuncti sunt animalibus. Itaq; quadrupedibus prona potiùs egent tegumento. Priora autem, quamquam nobiliora sunt, tamen per corporis totius flexum fouentur, ac tepent. At homini, quoniâ prior pars compar posteriori est, propter corporis erectiõnem, idcirco Natura parti nobiliori adiumentum censuit adhibendum: semper enim Natura rei melioris author est, quoad eius fieri potest. Quâ ob rem quadrupes nulla est, quæ pilos vel in palpebra inferiori habeat (quanquã nonnullæ habent pilos quosdam sub ea nascentes) vel in alis, vel in pube, vt homo, sed vice eorum alijs prona rotius corporis hirsuta habentur, vt canibus: alijs crista adiuncta est, vt equis, cæterisque generis eiusdem: alijs iuba, vt leoni mari. Quin etiam caudas prolixiores pilis Natura ornauit: alias longis, quibus tenor breuis, vt equis: alias breuibibus, quibus tenor longus, vt bubus, atq; etiam pro reliqui corporis natura: vbique enim Natura quod aliunde dempsit, reddere ad partem aliam solet. Iam quibus corpus admodum pilosum cõdiderat, caudâ iis dimiuit: quod in vris perspicuum est. Homo animalium maximè omnium piloso capite est, cuius rei causa, tum ad necessitatem, tum ad præsidij rationem referenda est: necessarium enim propter cerebri humiditatem, & commissuras caluæ. Nam vbi plurimum humoris, calorisque est, ibidem or-

Pilosi capitis humani causa.

tum pilorum esse copiosum necesse est: adiuuenti autem ratio, vt frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore, & calore. Cum enim cerebrum hominis proportionè maximum, & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res nanque humidissima quæque, & referuescere, & refrigerere maxime idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minùs affici potest. Sed nos, vt huc digredieremur, fecit rei cognatio, cum rationem ciliorum redderemus: itaque de reliquis mentionem suo loco, & tempore faciemus.

Quas ob causas supercilia, & cilia in animalibus Natura constituit.

Cap. xv.

Supercilia verò, & cilia adiuuenti gratia habentur: supercilia enim, vt delabentes humores arceant, velut imbricamentum, siue grunda humoribus, qui capite emanent, paratum: cilia, vt contra incidentia in oculos, quasi vallum quoddam, promineant. Supercilia in compage osium posita sunt: quam ob rem compluribus fenescantibus aded crescunt, vt tendendum sit. Cilia venularum clauis summis innituntur. Nam vbi cutis finitur, ibidem venulæ etiam desinunt: itaque propter vaporem, qui inde crassiusculus prodeat, pilos iis locis enasci necesse est, nisi quid naturalis opificij ad alium vsum impediatur.

Quomodo in hominibus, cæterisque animalibus nares & Labra sint collocata: de quæ labrorum & narium officio.

Cap. xvi.

Narum verò olfaciendi non longe quodâ modo cuariat cæteris quadrupedibus viuiparis. Quibus enim maxilla oblonga exeat in acutum, iis nares in rictu appellato continentur, modo, quo fieri potest: cæteris explanatiùs ad maxillas constant. At elephantus peculiarem hanc partem præ cæteris sortitus est animalibus: nam & magnitudine, & viribus habet peculiarem. Naris est enim, quæ cibum tam siccum, quam humidum ille capiat, orique perinde, ac manu, ad moueat. Arborea etiam eadem complectendo euellit: denique ea non alio vtitur modo, nisi vt manu. Est enim hoc animal sua natura simul terrestre, & palustre. Itaq; cum cibum petere ex humore deberet, & tamen spirare necesse haberet vt terrestre, & compositus sanguinis, nec posset præ nimia magnitudine celeriter discedere ex humore ad aerem, modo nonnullorû, quæ & animal parit, & sanguinem habent, & spirant: idcirco vt pariter humore, atq; terra vti posset, necesse fuit. Quale igitur vrimatorum nonnulli instrumentum sibi accipiunt, quos quandiu in profundo manent, aerem extrinsecus trahant. talem Natura elephantum dedit narè illam prælongâ. Quam ob rem si quando iter per aquam faciunt, nare emersa respirant. Nam, vt modo dixi, promulcis pro nare elephantibus est: & cum fieri nõ possit, vt naris ad eiusmodi vsum accommodetur, nisi mollis sit, aptaque ad flectendum, (impedimento enim præ sua longitudine esset, ad cibum capiendum) quomodo aiunt de cornibus bouum

bouum illorum, qui recessu pascere solent sua natura. Nam illos quod progredi demisso in terram capite nequeant, recedendo in auersum pasci solitos aiunt. Cum itaque naris eiusmodi adiuncta sit Natura, quæ membris eiusdem abuti ad plura officia solet, eandem in vsum trahit pedum priorum: hos enim vice manuum habet genus quadrupedum digitatum, non solum ponderis causa sustinendi. Elephantes autem non bisulcos, non solidos pedes habent, sed digitatos. Sed quoniâ corporis magnitudo vasta, pondusq; ingens est, ideo sustinendi tantummodo gratia pedes habent priores, nec ad vllum alium vsum vtilis, propter tarditatem flectendi, atque ineptiam. Narem igitur elephantum habet vt spirer, quo modo & cætera animalia, quibus pulmo: eandemque prælongam, atq; in anfractum flexibilem, propter moram in humore diuturnam, & retardum inde discessum. Cùmque vsus pedum priorum desuerit, ea, vt dictum est, parte abutitur Natura ad supplendû ministerium, quod pedes præstarent. At aues, & serpentes, & quæcunq; ex quadrupedibus sanguinis compotes ouiparæ sunt, foramina quidè narium ante os habent, sed nõ ita explanata, vt nares appellari possint, nisi spirandi officio. Iam auem quis nasum, aut nares habere dicit? Quod propterea ita accidit, quia pro maxillis habet quod rostrum vocatur. Huius autem rei causa est natura auium, quæ ad hunc modum constat: & bipes enim, & volucris est. Itaq; leue pondus tum capitis, tum etiam ceruicium sustinere necesse est, vt pectus etiam artum habere debuit. Rostrum igitur osseum habent, vt commodè & cibum capiant, & ad pugnam armentur. Arctum hoc est propter capitis exiguitatem: cùmque meatus olfaciendi suo rostro continent, nares habere nõ possunt. De cæteris animalibus, quæ non spirant, dictum antea est, quam ob causam naribus carent: & alia branchiis, alia fistula, alia præcinctu, vt insecta, odores sentiunt, & omnia natiuo spiritu sui corporis quasi mouentur, qui spiritus in omnibus ex natura in situs est, non aduenticius de foris accedit. Naribus labrorum natura subiacer, iis, quæ simul & dentes habent, & sanguinem. Auius enim, vt dictum est, cibi, armentique gratia rostrum osseum habetur. Coactum enim pro dentibus, & in idem perinde, quasi detrahis hominis labris, superiores, inferioresque dentes seorsum confundens, longitudinè vtrinque angustam produxeris: iam enim istud rostrum auium fuerit. Sed cæteris animalibus labrorum natura ad salutem, tutelamq; dentium adiuncta est. Quam obrem vt quæque exquisitè, benèq; dentibus prædita sunt, sic eam quoque obrinent partem: homini autè mollia, carnosâ, & quæ separari possent, labra adiuncta sunt, tum dentium tuendorum gratia, vt cæteris, tum etiam potiori causa, vt bene esset: nam ad vsum sermonis ea quoque proficiunt. Etenim vt lingua non similem, atque aliis animalibus, Natura homini dedit, sed idoneam, quæ ad duplicem actionem vteretur, (quod eam in multis facere diximus: nam & ad percipiendos sapores, & ad formandum sermonem) sic labra tam sermonis, quam tutelæ dentium gratia adhibuit. Sermo enim, qui voce promatur, ex literis constat.

Ingua in ore palato subiacer: sed terrestribus ferè omnibus modo simili, cæteris dissimili, tum eorundem ipsorum, tum terrestrium comparatione. Homo igitur linguam absolutam, mollissimam, & latam præcipue habet, vt commoda ad vtrinque officium sit: hoc est, & ad sapores percipiendos, & ad literas exprimendas. Est enim homo omnium maximè animalium sensu facilis. Et lingua, quæ mollis est, vim tangendi præcipue obtinet: gustus autem, tactus quidam est. Ad literarum etiam explanationem, & ad sermonis expressionem, lingua mollis, lata, & absoluta accommodatior est: quippe quæ contrahere, producere, dilatare, denique variè afformare maximè possit. Patet hoc in iis, quibus nõ satis absoluta est: blasi enim, babil, & torti sunt: quod vitium literarum defectus est. Discrimen in latitudine & angustia est: quippe cum ampla angustam contineat, angusta amplam non capiat. Paruum enim in magno continetur, magnum in paruo haberi non potest. Quam obrem aues, quæ literas proferre maximè possunt, lingua sunt latiore, quam cætera. Quadrupedes autem, quæ & sanguinem habent, & animal pariunt, vocem partu explanare possunt, vt quæ linguam duram, crassam, & minimè absolutam habeant: at pleræque auium vocè copiosè emittunt: & quanuis latiore habeant, quæ vnguibus sunt aduncis, tamen minores vocaliores sunt. Ac omnes lingua vtuntur etiam ad sui sensus mutuam interpretationem, sed alia alijs amplius, vt in nonnullis vel vsus docendi mutuus esse videatur. Sed de iis diximus satis, cum historias animalium scriberemus. Terrestrium autem ouiparorum sanguineorum pars maior linguam habet inutilem ad vocis officium, & adhaerentem, & duram. Quamquam ad saporum gustatum, serpentes, & lacerti longam habent, & bifidam: atque ita longam serpentes, vt ex paruo longè protrahi possit. Bifida, & parte extrema capillamenti tenuitate est, propter suam naturam: duplex enim voluptas iis capitur, quasi duplicem sensum gustandi habeant. Omnia tam sanguinea, quam exanguia habent eam partem, quæ sapores sentire potest. Nam & quæ multitudini videntur carere ea parte, vt pisces nonnulli, ea quoque pariori quodam obtinent modo, & ferè simili, vt fluuiatiles crocodili: sed hoc later in plurimis causa quadâ iusta: locus enim oris omnium id genus spinosus est. Et quoniam

Auium lingue functio.

Bifida serpentum lingua.

quoniam aquatile genus breui tempore sentit fa-
pores, hinc fit vt pro sui vsus breuitate linguam
parum discretam habeant; raptim enim, summaq;
celeritate cibus ad ventrem ingeritur, quod im-
morari saporibus perfructis nequeant, humore
interlabente. Itaq; nisi os inclinaueris, cerni pars
hæc discreta non poterit. Horret hic locus spinis,
quippe qui ex frequenti contactu constitutus sit
branchiarum, quarum natura spinosa est. Croco-
dilis non nihil cause ad eius partis viciatione af-
ferret etiam immobilitas maxillæ inferioris: lingua
enim inferiori annectitur maxillæ, quæ illi quasi
contra habent superiorum: ceteris enim superior
immobilis est. Itaq; vt ad superiorē non habent,
quod cibi aditus tollitur: sic ad inferiorē carent,
quod superior quasi trāsata in locū inferioris est.
Accedit adhæc genus vitæ, quæ more pisciū agit,
cum tamen ipse terreste sit. Itaq; vel ob eam rem
inexplicatam hanc partem habeat, necesse est. Pa-
latum piscium etiam cōplures carnosum habent:
& quidem inter fluuiatiles nonnulli admodum car-
nosum, & molle, vt cyprini nomine, adeo vt si pa-
rum diligenter aduertas, lingua id esse videatur.
Pisces igitur ob eam, quam diximus, causam, et si
lingua non carent, tamen explanatam non habent.
Sed cum cibi gratia sensus saporis adhibitus sit,
eūmq; non quauis parte sua lingua obtineat, sed

Linguam ex-
planatam pi-
sces non ha-
bere.

extrema potissimum, ideo piscibus particula hæc
tantummodo discreta habetur. Cibus autē quan-
quam animalia omnia cupiūt, vt quæ voluptatem
ex cibo sentiant, cupiditas enim rei suauis est) ta-
men membrum, quod ad sentiendū accommoda-
tum est, non omnibus iuuilem dātū est: sed aliis ab-
solutum, aliis adhærens, videlicet iis, quibus vo-
cis defuit vsus: & aliis durum, aliis molle, carno-
sumq;. Nam & crustatis, vt locustis marinis, & re-
liquis generis eiusdem, tale quid in ore habetur
atq; etiā mollibus, vt sepiis, vt polytis. Insectorū
alia membrum hoc intus continent, vt formicæ: ali-
qua admodū multa etiā ex testatis: alia foris ge-
runt, velut aculeū fungosum, & cauiū, vt eo simul
& gustare, & cibum trahere possint. Pater hoc in
mulcarū genere, & apū, & omniū generis eiusdē,
atq; etiam in nonnullis testatis. Purpuris enim
tantam obtinet vim hoc membrum, vt testas con-
chyliorū trāgere valeat: velut turbinū, quorum
esca capiuntur. Necnon aili, & tabani eodē spe-
ctant: quorū alteri lingua adacta cutem hominum
secunt, alteri tergora etiam bestiarū elacerant. Illis
igitur animalibus lingua talis Natura tributa est,
quasi respondens, & obuersaria nari elephanti-
um. Naris enim illis adiumento est, & linguas
pro aculeo habetur. Ceteris animalibus omnibus
lingua talis, qualem iam exposuimus, data est.

Natura nihil frustra, nihil superuacanei facere
solet. Auxilium aliis per ictum, aliis per morsum:
nam sues femina mordent, vt quæ careant den-
te exerto. Ceterum aliquid accepisse in vniuer-
sum cōuenit, quod vtile sit, tum ad hæc ipsa, tum
etiā ad multa, quæ postea dicemus. Partes enim,
quæ ad inuadendum, aut ad defendendum spe-
ctant, quæq; à Natura iis tribuuntur, quæ aut so-
la, aut præ ceteris vti possint, & quibus vis vten-
di præcipua, hæc præcipue armis dotata sunt: vt
aculeo, calcaris, cornu, dente, & si quid eiusmodi
aliud sit. Cūq; mares robustiores, magisq; ani-
mosi sint, ideo aut solis iis, aut melius iis partes
eiusmodi datæ sunt. Quas enim in feminis quo-
que haberi necesse est, vt quæ cibo accommoden-
tur, eas habent quidem & femina, sed minus, quā
mares: quæ autem ad rem nullam, necessariā spe-
ctant, iis carent. Quapropter in ceruorum gene-
re, cū maribus cornua sint, feminis desunt. Vac-
carum etiam cornua, & taurorū inter se distant.
Quod idem in pecore etiā cernimus. Calcar etiā
cū mares habeant, femina magna ex parte nō
habent. Pari modo de reliquis quoque eiusmodi
partibus intelligendum est. Pisces omnes ferra-
tis dentibus sunt, vno excepto, qui scarus voca-
tur. Complures etiam dentes in lingua habent, &
in palato. Cuius rei causa est, quod cū meris in
aqua degant, humorē cum cibo admittant, eūmq;
expuant quā primū necesse est. Non enim in
molendo commorari possunt, quando humor in
ventrem interrumpit: idcirco omnes acuti, &
frequentes vndique sunt, videlicet vt præ multi-
tudine in minuta secent, quæ attritu subigere ne-
queant. Adunci præterea sunt, quoniam robur
ferè totorum piscium in dentibus situm est. Natura
etiam oris, tum eorum, quæ modò dixi, officio-
rum causa, tum etiam ad spirandum adiuncta
animalibus est, scilicet iis, quæ spirant, atque ex-
trinsecus refrigerantur. Natura enim ipsa per se,
vt diximus, partibus omnium communibus ad
pleraque officia propria abutitur. Prōinde oris
quoque officium omnibus commune, cibus con-
ficiendus est. Robur nonnullorum peculiare est:
fermo aliorum. Spirandi etiam vsus nō commu-
nis omnibus est. At verò Natura hæc omnia eō-
dem coniecit, adhibita differentia eius partis pro
actionis discrimine. Sunt enim alia ore compres-
siora, alia ampliora. Quibus enim cibi conficien-
di, & spirandi, & loquendi gratia os datum est, iis
compressius est: quibus auxiliij gratia, iis si denti-
bus sunt ferratis, rescissum. Cū enim tota co-
rum vis in mordendo sit, hiatum oris ampliorē
esse necesse est. Eō nāq; pluribus, & plenius mor-
sum insigent, quod amplius rescissum os sit. Piscium
etiam mordacibus, & carnuioris tale os est: non
carnuioris in artum se colligit. Tale enim os
vtile iis est, illud inutile. Aibus os, quod rostrū
vocatur: hoc enim pro labris, & dentibus ha-
bent, sed variè pro vsu, & auxilio. Quæ enim ad-
uncis vnguibus sunt, quoniam carne viuunt, &
nullo fructu vescuntur, rostrum omnia habent
aduncum: tale enim tum ad retinendum, tum
& verò ad vim inferendam cōmodius, atq; aptius
est. Vis autem in hoc, & in vnguibus sita est. Vnde

fit, vt vngues etiam habeant adunciores. Cætera-
rum autem rostrum vtile ad victum cuiusque est.
Verbi gratia, roborifici generis, & coruini, ro-
bustum, atque prædurum os est: minuti generis
laurum, ad terræ fructus colligendos, & ad be-
stias capiendas idoneum. Quæ autem herbis
viuunt, quæque apud paludes viciant, vt nan-
res, & palmipedes, partim alio quodam modo
rostri commoditatem obtinent, partim latitudi-
ne rostri sibi sufficienti: quippe quæ rostro eius-
modi infodere possint: quale inter quadrupē-
des, etiam suis est: nam is quoque radicem appe-
tens est. Quin etiam aues, quæ lato sunt rostro,
radicēque elitant, & reliquarum victus similis
enim herbarum carptus, quo viuunt, facilius agi-
tur. Sed cæteras capitibus partes omnes ferè expo-
suimus. Protopom autem, id est, facies, quod in-
ter caput, & collum hominis est, nomen à re ipsa
accepisse videtur. Quod enim vnus animalium
homo erectus est, solus prospicit anteuersus, vo-
cémque anteuersus mittit.

De cornuum constitutione, & que anima-
lia habeant cornua, quæ item
iis careant.

Cap. I.
DE cornibus differendum est, hæc enim
capiti innituntur, quocumq; in gene-
re esse possunt. Carent iis omnia, quæ
non viuipara sint. Cornua vel alijs
quibusdam inesse dicimus, sed per similitudinē,
& translationē, cū nullum ex iis cornu officio
fungatur. Gerunt enim, quæ animalia pariunt, cor-
nua ad vim aut inferendam, aut depellendam: quod
nulli ex ceteris, quæ cornua habere dicuntur,
contingit. Nullum enim vtiur cornibus, vel ad
contuincendum, vel ad defendendum: quæ virium
sunt officia. Quæ igitur pedes multifidos habent,
cornu omnia carent: cuius rei causa est, quod
cornu auxiliij gratia habetur. Multifidis autem
non desunt alia auxilia. Dedit enim Natura alijs
vngues, alijs dentes pugnaces, alijs parre aliam,
qua sese tueri, atque defendere possent. At verò
bisulcorum pars maior cornua gerit, & solipe-
dum nonnulla, ad vim inferendam: quædam
etiam ad defendendum. Quibus autem cornua
Natura non dedit, eorum salutis præsidis consu-
luit alijs: vt pernicitate corporis equis opitula-
ta est, magnitudine camelis: magnitudinis enim
exuperantia sufficit ad necem arcendam, quod
camelis contingit, atque etiam melius elephan-
tis. Quædam etiam dente exerto atmantur in ge-
nere bisulco, vt sues. Quibus autem cornua præ-
nimio excessu superuacua sunt, iis alterum auxi-
lium Natura adhibuit: vt ceruis velocitatem.
Grandis enim illa, & multi-fida cornuum magni-
tudo, potius obest, quàm prodest. Bubalis etiam,
capreisque interdum cornua inutilia sunt: nam
et si contra nonnulla resistunt, & cornibus se de-
fendunt, tamen feroces, pugnacesque belluas fu-
giunt. Bonasis (nam iis quoque pari aduncitate
cornua reflexa inter se orbē colligunt) excrementi
profusionē Natura pro auxilio dedit: hoc enim
cū metuunt, se tuerentur. Hac eadem profusione
armis.

Cornua ani-
malibus qua
re data.

Excrementi
profusio qui-
busdam pro
armis.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E D E P A R T I -
B V S A N I M A L I V M , E T
E A R V M C A V S I S ,
L I B E R T E R T I V S ,
Theodoro Gaza Interprete.

De ordine, & constitutione dentium, oris,
& faciei, eorundemque in omni-
bus animalibus diuersitate.
Cap. I.

Roximè ab iis natura dentium est,
& oris, quod serie dentium conti-
netur, & constat, sed cū dentium
natura communi quidem officio
ad cibum conficiendum adiuncta
sit, tamen generatim seorsum alijs roboris gra-
tia, tum ad inuadendum, tum etiam ad defenden-
dum, alijs auxiliij tantum causa data est. Partim
enim ea vtraque causa dentes obtinent, vt nec ab
alijs afficiantur, & ipsa afficiant alia, vt quæ ex
feris natura carnuiora sunt: partim ea causa tan-
tum, ne malè ab alijs afficiantur, vt complura
tum syluestris generis, tum etiam vrbanī. Non-
nullis cibi conficiendi causa tantum adhibita est:
dentium opera. Homo verò ad vsum communem

Varia den-
tium functio-
nes.

Hominis de-
ntium ordo &
vsus.

probè factos obtinet dentes: videlicet primores
acutos vt secent, maxillares latos vt molant. Di-
scriminant eos utrosque hi, qui canini appellan-
tur, media inter eos natura conditi: nam & me-
dium, particeps vtriusque extremi est. Et canini
ipsi partim acuti sunt, partim lati. Quod idem in
ceteris quoque animalibus est, quibus non om-
nes acuti habentur. Sed potissimum locutionis
gratia tales, totq; numero dentes homo sortitus
est. Ad literas enim exprimendas plurimum con-
ferunt primi dentes. Nonnulla animalia, quod
dictum iam est, cibi tantum conficiendi gratia den-
tes obtinent. Quibus autem simul & auxilio sunt,
& robori dentes, hæc aut exertos habent, vt sus: aut
acutos pectinatim sese stipantes: vnde ferratis ea
dentibus esse diximus. Cū enim vires eorū acu-
mini dentium commissa sint, rectè qui vtilis sunt
ad ferocitatem, pectinatim coeunt, ne occur-
su contrario atterantur, & hebetescant. Sed mul-
ti simul & ferrati, & exerti sunt dentes: quoniam
Natura

cunque fieri potest. Aptissimus autem omnium locorum medius est. Medium enim vnum est, & tale, vt vndiq; attingi, vel æquè, vel proximè possit. Adhæc, cum nec pars alia sanguinea vlla, neque sanguis ipse vim habeat sentiendi, quod primum sanguinem habet, id esse, quod sentiat, certum est. Habeat autem perinde, ac vas, quod principium est, necesse est. Nec ratione tantum ita esse probatur, verum etiam sensu percipitur. Nam in partuū prima generatione, statim cor palpitare cernitur, quasi animal sit, vt quod principium sit naturæ eorum, quæ sanguinem habent. Argumentū vel inde deduci potest, quod nullum animal sanguinis compos careat corde: principium enim sanguinis habeat, necesse est. Iecur etiam omnibus sanguine præditis inest: sed nemo id censuerit esse principium vel corporis totius, vel sanguinis: situm enim nequaquam obtinet principalem. Lienem verò sibi habet aduersum in iis, quæ exquisitiū consent, nec verò sanguinis conceptaculum modo cordis intra se continet: sed vt reliquæ partes sanguinem venis inclusum habet. Adhæc, vena per iecur tendit, nec vlla ex eo prouenit. Venæ enim omnes ex corde sua initia trahunt. Itaque cum aliterurum istorum principium esse necesse sit, iecur autem non sit, cor sanguinis quoque principium esse, necesse est. Animal enim sensu definitur. Vis autem sentiendi primò illi tribuitur, quod primum sanguine præditum est. Tale autem cor est, quippe quod & origo sanguinis sit, & primum sanguine habeat. Excremum eius turbinatur in mucronem firmisimum. Situm in pectore est, & omnino parti priori corporis commissum, ne refrigeretur. Omnibus enim pectus minus carnosum, quam tergum, est: quæ ob rem à tergo per quam turè calor aperitur est. Cor cæteris animalibus in medio pectore est: homini tantum paulò vergit ad leuam, vt eius partis refrigerationem moderetur, & cõpenset. Omnium enim animalium maximè homo refrigeratam habet partem sinistram. In piscibus etiam cor similem situm tenet, & cur dissimilis videatur, dictum iam est. Solis hîc cordis mucro ad caput spectat, cum ea pars prior sit eodem enim agitur motus. Cõpia quoque metuorum in corde est, idque recta ratione: hinc enim motus oriuntur, qui intendendò, remittendòque efficiuntur: itaque ministerio tali, & robore opus est. Cor autem, vt supra diximus, veluti alterum animal, inest iis, quæ corde vitalem originem continent: Cor sine ossè est omnium, quæ nos nouerimus: præterquam equi, & generis boum cuiusdã, quibus præ magnitudine, quasi ad miniculum subditum est: quo modo totum etiam corpus ossibus sustentatur, & continetur. Ventrículi triplicè cor magnorum animalium habet, duplicem minimum, vnum ad postremum: nullumque est, quod sine vilo ventriculo cõstet: & quam ob causam, dictum est. Locum enim, & conceptaculum quoddam sanguinis primi in corde haberi conuenit. Sanguinem autem primò effici in corde, sepe iam diximus. Sed cum duæ venæ sint principales, altera maior, altera minor, aortæque appellata, quæ sparsa ramorū seriat cæteras minores venas pro-

Quibus os in corde sit.

Ventriculi cordis.

Principales venæ duæ.

ducant, atque inter se differant, vt post hac exponemus: melius sanè est, initia quoque earum esse distincta. Quod fieri potest, si sanguis diuersus, distinctusque sit: quam ob rem vbi fieri potest, sanguinis conceptacula duo habentur. Fieri autem id potest in magnis: sunt enim corda eorum ampliora. Sed melius tres esse ventriculos, vt vnus commune principium sit: medium autem, & impar principium est. Itaque magnitudo amplior subinde desideratur. Vtile fit, vt quæ maxima sint, triplicem ventriculum habeant. Dexter plurimum sanguinis, & calidissimum continet: quam ob rem, pars corporis dextra calidior: sinister partem, idque frigidissimum: medius mediocrem, tum copia, tum calore, sed puriorem. Principiū enim quam maximè quiescere debet: tale autem erit, si sanguis purus, & mediocris, tum copia, tum calore sit. Quinetiam articulationem quandam rimis, futurisve capitis similem habere visuntur, quoniam non ita constant, vt quod ex pluribus fit compactum, sed (vt modò dixi) articulatione potius ostendunt. Sunt articulatione corda eorū, quæ sensu melius valent: inarticulata eorum quæ sensu hebetiori sunt, vt suum. Discrimina cordis, quæ amplitudine, exiguitate, duritia, molli-tia existant, vel ad mores pertinent, aliquatenus. Quæ enim sensu hebeti sunt, cor habent durum, & spissum: quæ autem sensu valent, mollis. Pavidæ etiam sunt, quibus cor grandius: audentiora, sidentioraq; quibus minus, aut mediocera. Affectus enim, qui accidit ex metu, iam in his præest, quoniam calorem proportionè cordis non habeant, sed parum caloris in magno conceptaculo exolefcat: itaque sanguis frigidior sit. Cor magis in magno domicilio tantumdemignis non aquè calefacit, sed minus in magno: sic in his calor non pariter agit. Vas enim tam vena, quam ventriculus est. Item motus alieni calidum quodque refrigerant: Plus autem spiritus in amplioribus est, magisque valet: quam ob rem nullum ex iis, quæ venis, aut ventriculis sunt amplioribus, obest nisi per carnem, & opimumque esse, sed quæ ita pinguescant, aut omnia, aut maxima parte venis incertis, præuòque ventriculo esse conuenit. Cor solum viscerum, atque omnino partium corporis nullum vitium patitur graui: idque recta ratione. Cum enim principium corruptum, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit. Indicium, vt nullum affectum cor patiarur, quod in nulla hostia cor ita affectum visum adhuc est, vt in cæteris visceribus cernitur. Renes enim sæpenumero, calculis, & pannis, & papulis referti videntur: atque etiam iecur, & pulmo, ac potissimum lien. Multa etiam alia vitiorum genera euenire in iis videmus. Sed tamè circa arteriam pulmonis, & quæ iecur annectitur venæ maiori, per exiguè ita accidit, idque ratione recta: hæc enim maximè cordi allociantur. At verò quæ morbo,

morbo, vitiosque eiusmodi pereunt animalia, iis dissectis, affectus eiusmodi in corde conspicuntur. Sed de corde qualenam sit, & cuius gratia, & quam ob causam iunctum animalibus sit, hæc dixisse satis est.

De venis, & earum loco in corporibus eorum animalium, quæ sanguine præditæ sunt.

Cap. VI.

Equitur vt de venis differamus, videlicet de maiori, & de aorta. Hæc namque ex corde prima recipiunt sanguinem: reliquæ earū soboles sunt. Igitur sanguinis gratia eas esse, dictū iam est. Humor enim conceptaculum quisque desiderat: venarum autem genus, conceptaculum, & vas est. Itaque sanguis in iis, quasi in vase, est. Sed quam ob rem duæ sint, & de eadem origine in omnes corporis partes discurrant, explicandum nunc est. Causa, vt principium vnum, & ab vno esse melius sit, quod animam sentientem vnam actu habeant omnia. Hinc enim pars etiam, quæ eam animam primò contineat, vna est, tum potentia, tum actu, in iis, quæ sanguinem habent. At in nonnullis eorum, quæ sanguine carent, actu distat: quam ob rem caloris quoque originem in eodem tantisper esse necesse est. Hæc eadem causa est etiam, vt sanguis humidus sit, & calidus. Cum igitur vna in parte sit principium sensus, & caloris, sanguis etiam ex vno suam originem ducit: vnitatem autè sanguinis sit, vt venarum etiam capita ex vno, eodemque oriuntur. Duæ autem numero sunt, quoniam corpora animalium, quæ sanguinem habent, & gradiuntur, bipartita sunt. Hæc enim omnia partem anteriorem, & posteriorem, dexteram, & sinistram, superiorem, & inferiorem distinguunt. Quæ autem nobilior, ac principalior pars prior, quæ posterior est, tantò vena maior præstantior est altera, quæ aortam vocari diximus. Altera enim in priora, altera in posteriora discurret: & altera in omnibus sanguine præditis habetur apertè, altera in nonnullis aut obscure, aut incertè. Causa verò vt venæ in omnes corporis partes digerantur, quod sanguis, aut quod vicem sanguinis tenet, totius corporis materia est, quæ in vena, aut in vicario venæ continetur. Sed quoniam modo, & ex quo animalia nutriantur, & quomodo ex ventre capiant alimentum, cum de generatione agitur, apertè & spectari, & explicari potest. Cum autem partes ex sanguine omnes consistant, vt diximus, venarum riuus in omnes corporis partes ratione recta expanduntur. Sanguinem enim fundi per omnia, adesseque omnibus oportet: siquidem partes quæque ex eo consistunt. Et vt in hortis rigandis de vna origine, fontèque vno aqua riuus permultis diducitur, aliique ab aliis ductus subinde excipiunt, quousque humor in omnes partes deueniat: itaque etiam vt in fabricis per totam fundamentorum descriptione lapides apponuntur: videlicet ea ratione, quod fata horum humoris beneficio nascantur, fundamenta ex lapidibus condantur: sic Natura sanguinem per totum corpus censuit deriuandum, cum is omnium materia sit. Patet hoc in iis, quæ maximè extenuen-

tur: nihil enim nisi venæ apparent: vt in vitineis, & siculis, & reliquis generis eiusdè frondibus: iis enim arefcentibus, venæ tantummodo relinquuntur. Cuius rei causa est, quod sanguis, & quod sanguini proportionetur, potentia sit corpus, & caro, aut quod iis proportionem respõdeat. Igitur vt in adæquatione sulci altiorem, ampliorèque durant, minimi autem primi, ac celeriter limo obducto abolefcent, rursusque deducto apparent: sic venæ amplissimæ durant, minima autem prima actu carnes efficiuntur, quoniam potentia nihil minus venæ sunt: quam ob rem etiam caro extat, sanguis tamen inducto vulnere vndique effluit. Atqui sine vena sanguis esse non potest. Vena autem nulla manifesta est, quo modo neque riuorum foueolæ patet prius, quam limus eximatur. Procedit venæ in minores subinde ex amplioribus, quousque arctiores reddantur, quàm vt sanguinem transmittere possint: quam ob rem exitus sanguini nullus patet: quoniam excremento vaporis humidus, quem sudorem vocamus, satis pateat: sed ne illi quidem nisi corpore calefacto, & venularum clausulis patefactis. Iam nonnullis accidit, vt cruentum quoddam excrementum sudarent propter vitium corporis habitum, scilicet cum corpus laxum, fluxumque esset, sanguisque præ cruditate humesceret imbecillitate caloris, qui exiguus venulis inclusus concoquere non possit. Omne enim, quod aquæ, & terræ commutatio est, crassescere, cum concoquitur, dictum iam est. Alimentum autem, & sanguis mistum ex iis est: calor verò concoquere non potest, non modò quia exiguus est, verum etiam præ nimia cibi assumpti copia. Fit enim exiguus cõparatione tantum cibarij. Duplex autem exuperantia cibi est: aut enim quantitate, aut qualitate, id est, modo, & generis: quippe cum cibus non aquè concoctus facilius quisque sit. Profluit autem sanguis potissimum per ampliora venarum foramina. Quam ob rem venarum naribus, gingiuis, & sede, interdum etiam ex ore profluuium sanguinis sit sine vilo dolore: non per vim, vt ex arteria. Distant spatio inter se superne vena maior, & aorta: infra mutatis vicibus tendunt, atque ita continetur corpus. Progredientes enim scinduntur iuxta bifidam crurum partitionem: atque altera ex parte priori in posteriorem corpus se porrigit, altera ex posteriori in priorem, eodemque cõcurrunt. Vt enim ea, quæ implexa sunt, continentiora constant: sic vicibus venarum mutatis, partes priores corporis cum posterioribus copulantur. Simile etiam à corde locis superioribus sit. Sed qui diligentius nosse velit, quemadmodum venæ inter se habeant, spectare id tum per dissectionem, tum etiam per commentationem, hoc est, historiam animalium debet. Atque de venis, & corde hæc tenent. De reliquis etiam visceribus hac eadem via, & ratione considerandum est.

De pulmone, & eius forma: quibus item inscribitur, quibus non.

Cap. VII.

Vlmo ideo habetur, quia genus animalium quoddam pedestre est. Calorem enim refrigerari necesse est: quod extrinsecus ea, quæ habent sanguinem,

Cruenti fit doris causa.

Cibi exuperantia duplex.

Ductus venarum per corpus.

desiderant, sunt enim calidiora atque sanguinearent, vel suo nativo spiritu satis refrigerari possunt. Extrinsecus autem vel aere, vel aqua refrigerare necesse est. Quam ob rem piscium nullus habet pulmonem, sed pro eo branchias obtinent, ut cum de spiratione ageremus, retulimus. Aqua enim refrigerantur, ut aere, quæ spirant. Quam ob rem omnia, quæ spirant, habent pulmonem. Spirant pedestria omnia, & aquatiliam nonnulla: ut balæna, & delphinus, atque etiam cetæ omnia, quæ resant. Complura enim natura accipit sunt, tum ex terrestrium, tum ex aquatiliam numero: nam & eorum, quæ terra sustentantur, aeremque arripiunt, quædam in humore maximam temporis partem consumunt, propter sui corporis temperamentum: & eorum, quæ in humore degunt, nonnulla tantum terrestri naturæ sibi mutuuntur, ut nisi interdum spirant, vivere nequeant. Pulmo igitur spirandi officio delegatus est, qui originem quidem sui morus accipit ex corde, sed sua tum amplitudine, tum inanitate, aditum spiritui patefacit: cum enim attollitur, influit spiritus: cum contrahitur, effluit. Ad cordis palpitacionem pulmonem spectate, malè opinatum est: cor enim homini (propè dixerim) animalium vni palpitat, quia homo solum spiritus futurus, expectationeque moueatur. In pluribus etiam cor laxo intervallo distat à pulmone, situmque superius tenet, ut nihil ad cordis palpitacionem conferat pulmo. Differentia pulmonis varia est. Aliis enim sanguineis, magnisque: aliis minor, fungosus, exanguis. Quæ viuipara sunt, maiorem, & copia refertum sanguinis habent, propter calorem suæ naturæ ampliore. Quæ contra ouipara sunt, exiguum, & siccum, sed aprum ampliari, ac extumescere, cum inflatur: qualis eorum est, quæ ex terrestribus quadrupedes ouipara sunt, ut lacertorum, & testudinum; & cæterorum generis eiusdem. Volucrum etiam natura, quas aves appellamus, eodem pertinet. Omnium enim earum pulmo fungosus, & spuma similis est. Spuma enim facta, diffusaque, ex amplo tumore in exiguum residet, & pulmo earum exiguus, membranæque similis est: quam ob rem hæc omnia parum sicut, & parum bibunt: diu etiam aquam demersa tolerant. Satis enim ab ipso pulmonis motu spiritali, inanisque refrigerantur diutius, ut quæ parum caloris habeant. Accedit ad hæc, ut magnitudo corporis eorum propè omnium minor viuiparis sit. Calor enim est, quod vim obtineat augendi. Sanguinis autem copia, caloris indicium est: corpora etiam melius erigit. Quam ob rem homo cæteris erectior omnibus est, & viuipara reliquis quadrupedibus erectiora incedunt. Nullum enim viuiparum vel expes, vel ambulans, æquè latibula petit. Pulmo igitur spirandi gratia datus omnino est, sed exanguis: talisque cuiusdam animalium generis causa est: verum communi eorum nomine vacat, nec, ut auium genus, nomen obtinuit. Itaque ut aem esse ex aliquo est, sic in essentia illorum inest, ut habeant pulmonem.

De viscerum forma, & eorum loco in corpore animalium, & officio.

Pulmonis officium.

Quare homini cor palpitet.

Pulmonis varietas.

Caloris vis.

Cap. VII.
Viscerum quadam simplicia esse videntur, ut cor, ut pulmo: quadam bipartita, ut renes: quadam vtrònam modo se habeant, dubitatur. Iecur enim, & lienem accipit inter hæc esse specie dixeris: nam & quali simplex, & tanquam pro simplicibus duo. Simili prædita natura esse vtrunque videtur. Sunt tamen omnia bipartita, cuius rei causa est, corporis dispositio, quæ bipartita quidem sit, sed in vnum initium coeat, consummereturque. Aut enim superiore & inferiore, aut priore & posteriore, aut dextra & sinistra parte distinguitur. Quam ob rem cerebrum quoque omnium bipartitum esse sibi vult, atque etiam sensorium vnumquodque. Eademque ratione cor ventriculis suis distinguitur. Pulmo verò in ouiparis aded dirimitur, ut ea binos habere pulmones videantur. Renes bipartitos esse, nulli dubium est. De icore, & liene iure ambiges. Cuius rei causa est, quòd in iis, quæ lienem habere necesse est, lien ipse quasi icur adulteratum esse videtur: in iis autem, quæ lienem habere non necesse est, ut exiguus admodum lien, veluti nota gratia, habetur, sic epar bipartitum apertè est, & pars altera ad dextram, altera, quæ minor est, ad sinistram sitū tenere expetit. Quinetiam in ouiparis quamvis minus, quam in viuiparis, apertum sit, tamen in nonnullis aquè diuisum patet, ut locis quibusdam lepores bina iecinora habere videntur: quemadmodum in genere piscium, tum alij quidam, tum cartilagines icur duplicatum habere videntur. Sed quoniam icur parte dextra potius situm est, ideo natura lienis adhibita est. Itaque quamquam necessariò quodam modo est, tamen non admodum omnibus animalibus. Causa igitur, ut viscerum natura bipartita sit, quemadmodum diximus, dextrum, sinistrumque est: vtrunque enim sibi simile exposcit, quomodo ea quoque similes, geminamque habere naturam experit. Ut enim illa, quauis gemina eodem coeunt, sic viscerum lingua, quauis gemina, nexu eodem continentur. Sunt viscerum quadam supra seipsum, quadam infra: sed omnium vsus communis venarum gratia est, videlicet quo venæ, utpote pensiles, sustineri, & copula viscerum stabiliri ad corpus possint: quasi enim anchoræ per partes deductas iaciuntur ad corpus: verbi gratia, de vena maiore ad icur, & lienem deuenitur. Etenim viscerum eorum natura, quasi clauus corpori eam affigit, scilicet icur, & lien, in latera corporis venam maiorem affirmant: ad hæc enim sola, rami ab illa mittuntur. Renes autem in partem posteriorem eandem continent, quamquam ad renem vtrunq; non modò de vena maiori, sed etiam de aorta pertendit vena. Hæc viscerum beneficio institutioni animalium præstantur. Atque etiam icur, & lien iuuant ad cibi concoctionem: quòd enim sanguinea sunt, calidam habent naturam. Renes ad excrementum, quòd in vesicam secedit, opitulatur. Sed enim cor, & icur omnibus animalibus necessaria sunt: alterum propter caloris originem, (locum enim adesse aliquem, quasi lares, focumque oportet, quo Naturæ fomites, & primordia ignis

ignis natui continentur, & seruentur, eundemque ratum esse, veluti arcem corporis totius, necesse est) alterum, icur dico, cibi concoquendi gratia adest. Et quidem nullum sanguine præditum in duobus carere potest: quam ob rem omnia, quibus sanguis, duo hæc viscera habent. Quæ autem spirant, tertium etiam habent pulmonem. Lien per accidens necessarius est, quomodo excrementum tum alij, tum vesica. Ex quo fit, ut in nonnullis deficiat magnitudine: ut volucrum quibusdam, quæ ventricululum habent feruentior, velut columbo, accipitri, miluo. Quinetiam in ouiparis quadrupedibus pari modo hoc percipi potest: habent enim perquam exiguum. Multis etiam squamatis exiguus, quæ vesica etiam caret, quoniam excrementum per carnem laxiorem in pinnas, & squamas transeat. Lien enim vapores vacantes diuertit, & attrahit ex ventriculo, & concoquere eos potest, ut qui sanguineus sit. Quòd si plus excrementi sit, partimque caloris habeat lien, corpus præ alimento immodico languescit. Et propter confluuium huc humoris, sæpe accidit, ut lenosus ventres prædari efficiantur: quo modo iis, qui supra modum mingunt, ex diuerticulo humoris. At quibus parum excrementi consistit, ut auibus, atque piscibus, iis aut non magnus, aut notè gratia duntaxat habetur. Quadrupedibus etiam ouiparis lien exiguus, rigidus, & reni similis est, scilicet ob eam rem, quòd pulmo eorum fungosus est, partimque potius desiderant: & quantum excrementi consistit, in corpus, & corticem vertitur, ut auibus in pinnas. Sed in iis, quæ vesicam habent, & pulmonem sanguineum, humidus est, tum ob eam, quam modò diximus, causam, tum quia partis sinistra natura humidior, & frigidior est. Contrarium enim quodque ad sibi cognatum ordinem dispositum est: verbi gratia, dextrum sinistro contrarium est, & calidum contrarium frigidum: itaque modo, quem diximus, sociantur. Renes nulla necessitate habentur, sed ut melius, & locupletius sit. Humoris enim excrementi gratia, qui confluat in vesicam, adiuncti sunt ex sua natura: in quibus plus huiusmodi sedimenti fieri solet, ut vesica melius suo munere fungeretur. Sed cum vsus eiusdem causa renes, atque vesica habeantur, differendum nunc de vesica est, prætermissa sequente partium enumeratione. De præcordiis enim nondum docuimus, quæ pars viscerum rationi coniuncta est.

Quibus animalibus data sit vesica, & que eius officio: seu in corpore animalium.

Cap. VIII.

Vesica non omnibus animalibus data est, sed iis tantum tribuere voluisse Natura videtur, quæ pulmonem haberent sanguineum: idque rectè ratione. Caloris enim excessu, qui in eo ipso membrò continetur, subunda hæc omnium præcipue animalium sunt, cibique indigent, non modò sic, verum etiam humidè copiosioris. Itaque ex-

crementum etiam copiosius contrahi necesse est: nec solum tantum, quantum à ventre concoqui, excernique cum eius excremento possit. Ergo huius quoque excrementi conceptaculum quoddam haberi necesse est: quam ob rem omnia, quæ talè habent pulmonem, vesicam obtinent: quæ autem tali carènt, tertium, & vel parum bibunt, quoniam fungosum pulmonem habeant, vel omnino potum assumunt, non potus, sed cibi gratia, ut insecta, & pisces, vel etiam quæ penna; aut squama, aut cortice in teguntur, hæc tum propter humoris assumpti exiguitatem, tum quia quantum excrementi contrahitur, in ea ipsa absumitur, vesica omnia caret, excepta testudine inter corticata: in hæc enim tantummodo natura carstrata non est. Cuius rei causa est, quòd marina testudines pulmonem habent carnosum, sanguineum, & similem bubulo: terrestres autem portione maiorem. Superficies etiam, quia ob densa, præduraque modo silicis est, facit ne humor distillari, euaporarique possit per carnem laxiorem: ut auibus, serpentibus, cæterisque operis cortice euenit. Atque ita excrementi copia tanta subsidet, ut eorum natura conceptaculum, & vas quoddam capax humoris desideret. Vesicam igitur testudo sola inter hæc habet ea de causa, scilicet marina amplam, terrestris exiguum admodum.

De renibus, & eorum officio, quibusque animalibus dati sint.

Cap. IX.

Enim etiam ratio similis est. Nullum enim pennatum, nullum squamatum, nullum corticatum, excepta testudine, renes habet: quamquam in nonnullis auibus caruncula quædam sunt latiuscula, speciem renum ostendentes, quasi ea caro, quæ renibus delegata est, locum non habeat, sed in plura dispersa sit. Genus tamen testudinis, quam lutariam vocant, & vesica, & renibus caret. Fit enim propter eius molitudinem tegmenis, ut humor facile distillet. Lutaria igitur ob eam causam neutram earum partium habet. Cæteris animalibus, quæ sanguineum, ut dictum est, habent pulmonem, renes omnibus Natura tribuerat: quippe quæ simul & ad venas continendas iis vitetur, & ad humorem superuacuum excernendum abuteretur: meatus enim de vena maiore ad renes vsque perferretur. Cauum in omnibus inest renibus, aut amplius, aut arctius, præterquam in vitulo marino: eius enim renes bubulis similes, omnium firmissimi, ac solidissimi sunt. Hominum etiam renes bubulis similes sunt: quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis consistunt. Neque æquabiles sunt, quòmodo renes ouium, cæterarumque quadrupedum habentur. Quò fit, ut morbus eorum difficilè curari hominibus possit, etiam si nuper agrotare inciperint. Accidit enim ut quasi multis renibus laborent, difficilè remedium adhibeatur, quam si vno infestarentur. Meatus, qui ex venâ pertendit, non cauum subit renem, sed in eorum corpus absumitur: quam ob rem

Soli testudines in cortice genere vesica.

Renum morbus difficilis curatur.

Meatus vni-
narij.

in cauis eorum nihil sanguinis continetur, neq;
concrefcit mortuis. Meatus vero de cauis renum
exangues duo iniquas ad veticam feruntur, lingu-
li ex lingulis atque etiam alij ex vena aorta vali-
di, frequentesque eodem deueniunt. Quæ ita Na-
tura instituit, vt ex vena humoris excrementum
ad renes veniret in renibus autem sedimen, hu-
moribus per corpus renum colaris, in medium
conflueret, vbi plurimi cauum continent. Quo
fit, vt renes omnium maximè viscerum fœdum
reddant odorem. Tum deinde ex medio per eos
meatus in veticam iam magis, magisque tanquam
excrementum seceritur, atque reuicitur. Veticæ
ipsa ex renibus dependet: tendunt enim in eam,
vt dictum est, validi meatus. Renes his de cauis
habentur, & virtutes, quas diximus, obtinent.

Quare reni
dexter fini-
stro supe-
rior.

Omnibus autem, quæ renes habent, dexter superior
sinistro est. Quod enim motus ex parte dextra
proueniat, naturæque dextræ proinde validior
sit, ideo partes omnes mouendi causa vergant ad
sinistram potius superiorem oportet. Nam & super-
cilium dextrum magis attollitur, & arcuatum
magis, quam sinistrum, habetur. Tangitur in om-
nibus à iecore dexter, quod elatior est. Iecur
enim parte dextra positum est. Pingue pleniùs
renes ambit, quam reliqua viscera. Quod & ne-
cessariò fit, cum excrementum per renes trans-
missum coletur. Quantum enim relinquitur san-
guinis puri, facile concoqui potest. Finis autem
probæ concoctionis sanguinæ, adeps, & seuum
est. Vt enim in combustis sicci, velut cinere, ali-
quid ignis relinquitur: sic in concoctis humidis
non nihil caloris, qui effecerit relinquitur. Quo
fit, vt pingue leue sit, & humoribus relideat, atque
fluitet. Fit non intra ipsos renes, quoniam den-
sum hoc viscus sit, sed circum renes est, videlicet
aut adeps in iis, quæ pinguescere adipe solent, aut
seuum in iis, quæ seuo opimantur. Quorum dif-
ferentia alio loco explicata est. Necessariò igitur
ea de causa pinguescunt, scilicet ex iis quæ neces-
sariò eueniunt animalibus, quæ renes habere de-
buerunt: salutis autem causa, vt renum natura ca-

Pinguedinis
reni causi.

Pingue vile
renibus.

lida sit. Cum enim positi loco vltimo sint, re-
porem desiderant ampliorem. Tergum enim carno-
sum est, vt cor, & reliqua partis superioris visce-
ra protegat. At lumbi carne vacant, vt flecti pos-
sint: omnium enim flexus excarnes sunt. Itaque vi-
ce carnis adipe renes obsepti muniuntur. Quin-
etiam humorem meliùs discernunt, & conco-
quant sua pinguedine. Pingue enim omne cali-
dum est: calor autem concoquit. Renes his de cau-
sis pingui operiuntur. Dexter omnibus minùs pin-
guis. Cuius rei causa est, quod natura dextra par-
tis sicciore est, & mobilior. Motus autem contra-
rius est: liquat enim pinguedinem, & consumit.
Sed cū ceteris animalibus renes habere pingues
proficiat, & plerumq; totos obesos habeant, ou-
bus hoc lethale est. Quo fit, vt quæquam pingues
admodum sint, tamen aliquid desit, & si non vtrique,
dextro quidem. Causa cur hoc solis, aut maximè
ouibus accidat, quod iis, quæ adipe pinguescere
solent, pingue humidum est. Itaque non æquè fla-
tus interclusi dolorem faciunt, quod causa syde-
rationis est. Quam ob rem hominibus etiam, qui

Renium pin-
guedo ou-
ibus lethalis.

vitio renum laborat, quanquam pinguescere iu-
uat, tamen pingues admodum efficiantur, dolo-
res protèdò accidunt lethales. Ceteris autem est
seuo pinguescunt, tamen seuum minùs densum,
quam ouibus, sit. Copia etiam seui, genus ouium
longè excedit. Omnium enim animalium oves
celeri renum obelitate oppletur. Itaque humo-
re, flatuque intercluso, celeriter præ syderatione
intereunt. Nanque per venam aortam, & maio-
rem, statim vitium ad cordis sedem transtuli-
tur. Meatus enim ex iis venis ad renes continui
pertendunt. Sed de pulmone, de corde, de iecore,
de liene, & de renibus, dictum iam est.

De septo transuerso sine præcordiis,
& eius officio.

Cap. x.

Eparantur hæc inter se septo trans-
uerso, quod nonnulli præcordia ap-
pellant. Distinguitur hoc à reliquis
pulmonem, & cor. Id autem septum
transuersum præcordia in sanguine præditis, vt
modò dixi, vocatur. Habent hoc omnia, quæ san-
guinem obtinent, æquè, vt cor & iecur: cuius rei
causa est, quod ideo habetur, vt sedem cordis à
ventre dirimat, videlicet vt animæ sententis ori-
go inoffensa seruetur, nec facile occupetur exha-
latione cibi, & caloris aduentitij copia. Hæc enim
causa Natura interceptit præcordiorum quali par-
tietis, sepiùque interuenit, distinguitque partem
nobiliorè ab ignobiliore. In quibus superio-
ris, inferiorisque ratio posset haberi. Superius est
enim, cuius gratia reliqua sint, quodque melius
sit inferius autem, quod eius gratia sit, & conco-
praculum cibi necessarium. Annectitur hoc se-
ptum siue cinctus costis parte sui carnosiore, va-
lidiorque: media autem constat membrana exi-
liori. Ita enim & ad robur, & ad prætentum com-
modus est. Contra calorem se effertent hoc
veluti soboleme esse, argumentum ex iis, quæ ple-
runque accidunt, ducitur: vbi enim propter vici-
nitatem attraxerint humorem calidum, atque ex-
crementitium, continuo mentem, sensumque pla-
nè perturbant. Quam ob rem phrenes appella-
tur, quasi participes prudentiæ sint. Atqui nulla-
tenus participes sunt, sed quia propinqua sunt
iis, quæ vim obtinent illam (cordi enim præten-
duntur) hinc mentis mutationem aperiant. Quæ
ob rem tenues parte sui media sunt, non modò
de necessitate, quod cum carnosa sint, parte sui

costis admodum, carnosiores esse: necesse sit verum
etiam vt minus vaporis excipiant. Nam si carne
pleniore cõstarent, copiam vaporis & haberent,
& traherent. Partem hanc calefactam celeriter
sensum aperire indicat vel id, quod titillatu eue-
nit. Rident enim celeriter, qui titillantur, qui
motus celeriter ad eum locum perueniat: qui
quantquam leuiter calefaciat, tamen aperit, & men-
tem mouet præter voluntatem. Causa autem cur
homo animalium vnus titilletur, & cutis tenuitas
est, & quod solus omnium animalium rideat. Est
enim titillatio, risus causa, per eiusmodi motum
partis, quæ alam cõplet. Idem etiã traiecta præcor-
dia in præliis risum attulisse proditum est, scilicet
cet calore, quem moueat vulnus. Hoc enim ve-
rissimè

riusimilè credi potest, quam quod de capite re-
ferunt, vt abscissum loqui poterit. Sunt enim
qui hoc dicant, Homerumque testem adhibeant,
quali ob eam rem illud dixerit. Ipsi quæ dum loqui-
tur, miscetur puluere vertex. Non enim dum
ipse homo, sed dum ipse vertex, intelligi volunt.
In terra Caria, res adeò pro vera habita est, vt
reum quendam ex incolis egerint. Cùm enim lo-
uis Hoplosmij sacerdos esset occisus, & à quo
non constaret, nonnulli sese auduisse retulerunt,
capite præciso dicente: Sapius, Virum super viro
Cercidas occidit. Itaque hominem, cui nomen Cer-
cidas, in provincia quatièrunt, cõpertumque in iu-
diciam duxerunt. Sed fieri non potest, vt caput
præcisa arteria, & sine motu pulmonis loquatur.
Nec apud barbaros, qui capita summa cum celeri-
tate abscindunt, tale quid vnquam euenisse acce-
pimus. Ad hæc, in ceteris animalibus cur id non
aliquando fiat? Risum enim iis nunquam præ-
cordiis traiectis moueri cõsentaneum est, eum ri-
dendi vi careant: at capite abscisso, ne suã vocem
aliquando emittant, quidnam prohibeat? Cor-
pus tamen detractò capite, progredi quòquam
non temerè credi potest. Nam ea quidem, quæ san-
guine carent, vel viuere diutius possunt trunca-
ta capite. Cuius rei causam alio loco docuimus,
Sed cuiusnam gratia singula viscera habeantur,
explicatum iam est. Extremis autem venarum in-
terioribus hæc necessariò adiunguntur. Vaporem
enim prodire, eumque sanguineum, necesse est: ex
quo consistente, concrefcenteque, viscerum cor-
pus contrahatur, & coagmentur. Quapropter
sanguinea hæc sunt omnia, & naturam sibi consi-
milem, ceteris dissimilem habent.

De membranis, & earum officio.

Cap. xi.

Membranis omnia viscera includuntur.
Pro tegmine enim opus est, quo illa
seruantur, eoque leuiori. Membrana
autem talis suapte natura est, quippe
quæ & densa sit, vt arcere possit: & carne vacet,
vt vaporem nec trahat, nec habeat: & tenuis præ-
tendatur, vt leuis sit, & nihil ponderis afferat. Ma-
ximè inter membranas, & robustissimæ sunt, quæ
cor, aut cerebrum ambiunt. Idque optima ratione:
hæc enim præcipuam tutelam desiderant. Tutela
enim partibus adhibenda principalibus est.
Hæc autem principatur maximè vitæ obtinent.
Næ omnia viscera omnibus animalibus inesse.

Cap. xii.

Abent animalium quedam omnem vi-
scerum numerum, quedam non omnem.
Quæ sint hæc, & quam ob causam di-
stium iam est. Et variè verò hæc habentur,
neque enim cor simile habent ea, quæ corde
prædita sunt, neque aliud, prope dixerim, vllum.
Iam enim iecur aliis multitudine est, aliis simpli-
cius in eorum genere, quæ sanguinem habent, &
viuipara sunt: sed longè magis piscium iecinora,
& quadrupedum, & ouiparorum, tum inter se ipsa,
tum ab iis, quæ modò diximus, dissident. Auium
iecur maximè simile est iecori viuiparorum: puro
enim, & sanguineo colore exhilaratur, vt illud.
Cuius rei causa est, quod auium corpora diffari,

viuiparorum optimè possint, nec multum habeat
excrementi vitiosi. Quo etiam fit, vt nonnulla ex
viuiparis felle careant. Iecur enim ad temperiem,
sanitatemque corporis multum cõfert: finis namque
eorum in sanguine potissimum litus est: iecur autè
omniū viscerum, excepto corde, sanguine refertis-
simum est. At verò quadrupedum ouiparorum, & pi-
scium iecinora, maxima parte pallidiuscula sunt:
nonnullorum etiam vitata omnino, vt corpora
quoque eorundem præuū temperamentum sortiuntur,
velut rubetæ, testudinis, & similia. Lienem
bifidum inter cornigera habet rotundum, vt capra, ovis,
& reliqua omnia: nisi aliqua pro sua magni-
tudine auctiorem in longitudinem habeant, vt bo-
ues. At muletidis prolixus omnibus est, vt homi-
ni, canis, solipedibus autem medium tenet, & pro-
miscuus est. Partem enim alteram habet laram, al-
teram angustam, vt equo, mulo, alino.

Differentia viscerum à carne.

Cap. xiii.

Differunt viscera à carne non modò sua
corpulentia, verum etiã eò, quod caro
foris posita est, viscera intus continen-
tur. Cuius rei causa est, quod naturam
communem eum venis habeant, & partim venarum
gratia sint, partim non sine venis esse possint.
De iecore, & ventre, eorumque of-
ficio, & lecto concoctionis.

Cap. xiiii.

Vbest præcordiis venter, quæ gula de-
sinit, si habetur: si minùs, ori adiungit-
tur. Vteri intestinum annexum est. Sed
quam ob causam partes hæc animalia
habeant omnia, nulli dubium est. Cibum enim &
ingestum recipere, & euaporatum euicere, neque
eundem locum esse cibi concocti, & excrementi,
necesse est. Concoctaculum etiã adesse, in quo ci-
bus muretur, oportet. Pars enim alia cibum inge-
stum cõplecti, alia excrementum, materiamque su-
peruacuum capere debet: quarum actionum vt tem-
pus diuersum est, sic loca etiam diuersa haberi ne-
cesse est. Sed de iis aptius differemus, cum de ge-
neratione & alimento ageretur. Nunc de differen-
tia ventris, & partium eodem pertinentium, confi-
derandum est. Ventres enim nec magnitudine, nec
specie similes inter se sunt: sed quæ in san-
guineo genere vtrinque dentata, & viuipara sunt,
hæc simplicè habet ventrem, vt homo, canis, leo,
& reliqua, quorum pedes in plures digitos findun-
tur: & quæ aut solipeda sunt, vt equus, mulus, asinus:
aut bifida quidem, sed vtraque parte denta-
ta, vt sus, nisi aliqua præ sui corporis magnitudi-
ne, aut difficultate cibi non ad concoctionem ido-
nei, sed spinosi, & lignei, multiplicem habeant, vt
camelus: quemadmodum cornigera habent: quippe
quæ non vtraque parte dentata sint. Et camelus
quidem (quantquam eorum careat) ideo non su-
perne dentata est, quod ei magis necessarium est,
ventrem talem habere, quam dentes priores. Cùm
itaque ventrem similem non vtrinque detatis habeat,
dentes etiam simili modo sortitur, vt pote parum
necessarios. Quinetiam eum cibum durus, spinosus
suscipit, & tamen linguam esse carnosam neces-
se sit, Natura dentium portione terrena ad palati-

Ventres autem
animalium dif-
ferent.

Cameli ven-
ter.

Causa cur multis pluribus sint ventres.

callum, atque duritiam abusa est. Ruminat etiam camelus more cornigerorum, quoniam ventres similes cornigeris habeat. Habent hæc singula plures ventres: ut ovis, capra, ceruus, & similia, ut cum officium oris non satis in molendo cibo adhibetur, propter inopiam dentium, munus ventrium expleat, dum alius ab alio cibum recipit, scilicet primus incoctum, secundus aliquantum confectum, tertius plenius, quartus perquam plenè confectum. Ita fit ut genus hoc animalium receptacula cibi habeat plura, quibus nomina hæc aut indita sunt, aut indere licet, ventris, araneum, siue reticulum, omasum, abomasum. Quoniam modo hæc se habeant, tum situ, tum etiam specie, ex historia, dissectioneque animalium petendum est. Hæc eadem causa est, ut avium quoque genus partem, qua cibum recipit, variè habeat. Cum enim id oris officio, quod cibo conficiendo tribuitur, omnino careat, ut quod nullus habeat dentes, & neque quo dirimat, neque quo molat cibum, obtineat, idcirco aut ante ventrem finum habent, qui ingluviæ appellatur, pro oris officio, aut gulam parentiorem, aut ante ventrem partem aliquam gulæ ipsius sinuosam, in qua cibum recentem & incoctum recondant, aut ventris ipsius partem aliquam prominentem, aut etiam ventrem ipsum validum, & carnosum, ut cibum immoliturum diu continere, & concoquere possint. Bonis enim viribus ventris, & calore, Natura defectum oris rependit, & compensat.

Prolixæ ingluviæ quibus.

Piscium dentes.

Sunt quæ nihil ex his habeant, sed ingluviæ prolixæ utantur, scilicet ea, quibus crura prælonga, & laeva sunt, propter cibi humiditatem. Causa igitur est, quod cibum iis omnibus molit, & conficit facile possit, ut eorum ventres per facilem cibi concoctionem humescant. Piscium generi dati sunt dentes, sed ferrati, prope dixerim, omnes. Genus enim quoddam exiguum est, quod non serratos habeat dentes: ut qui scarus vocatur, qui vnus & ruminare merito ob eam rem creditur. Quæ enim non vtrinque dentata cornigera sunt, ruminant. Habent omnes acutos, quibus etiam cibum secare possunt, tamen malè secant, quod diutius immorari nequeant. Quam ob rem nec planos habeant dentes. Non enim fieri potest, ut decerant cibum: itaque frustra haberent. Item stomachum alij nullum omnino habent, alij breuem. Sed enim ad concoctionem iuvandam alij modo autem ventriculos habent, & carnosos, ut multos. Maior autem numerus appendices iuxta ventrem frequentes obtinet, ut in iis, quasi lacunis, cibum conditum macerent, atque concoquant. Sed pisces contra, quam aves, eas appendices firmas habent: quippe qui supernè habeant ad ventrem, cum aves, quibus datur hoc est, infra partem intestini extrema dissimulant. Vni parorum etiam nonnullis appendices intestinales infra eadem de causa habentur. Genus piscium omnes, quoniam cibum minus conficere possit, crudaque egerat, & vorax, & gulosus est: cætera etiam omnia, quibus intestina sunt recta, ciborum avida sunt. Cum enim cibum celeriter egeratur, proindeque brevis usus fructus sit, breui repetant cibum avida, necesse est. Quæ vtrinque dentata sunt,

Appendices intestinales.

Quæ coagulum habeant, quæ non, & de eius loco.

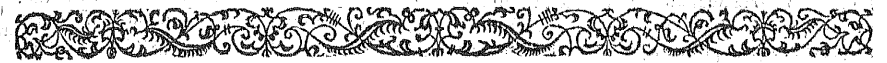
Cap. xv.

Abent, quod coagulum vocatur, omnia, quæ plures continent ventres: carent, quæ vnum habent, excepto lepore. Habent, quibus hoc datum est, non in magno ventre, nec in reticulo, neque in ultimo, quod abomasum appellauimus: sed in

eo, qui inter vltimum, & duos primos positus est, quod omasum vocatur. Habent hæc omnia coagulum, propter lactis crassamentum: carent, quibus singuli ventres, quod eorum lac tenue sit. Quam ob rem cornigerorum lac spissatur, multorum nequaquam. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascatur: talis enim humor lac in ventriculo infantium stringit, facitque colostrum. Cur coagulum in omaso multum trium consistat, explicatum in problematibus est.

Vnde coagulum fit.

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE PARTIBUS ANIMALIVM, ET HARVM CAVSIS, LIBER QVARTVS,

Theodoro Gaza Interprete.

Viscera, & ventrem, cæteraque superius exposita, in quadrupedibus ouiparis, & in quibus pedibus carent, eodem modo haberi, at in nullis alijs differre.

Cap. i.

IS CERVA, venter, & reliquæ, quas exposuimus, partes, modo eodem in quadrupedibus ouiparis, & in iis, quæ pedibus carent, ut serpentibus, habentur. Natura enim serpentum cognata iis est: quippe quæ similis sit lacerta prælonga, ac expedi. His verdè, & piscibus omnia similia sunt, nisi quod pulmo serpentibus datus est, quoniam terra vrantur: pisces eo carent, & branchias vice pulmonis sortiuntur. Vesica nec piscibus, neque eorum vili, quæ modò dixi, adiuncta est, nisi testudini. Humor enim iis in corticem regentem, ut aibus in pennas, absumitur, cum exiguo potu contenta sint, propter exanguem pulmonis naturam. Et quidem excrementum alui iis quoque omnibus albicat, quemadmodum aibus. Itaque iis, quæ vesicam habent, exempta vrina, sal fugo quadam terrena in vasis subsidet. Quantum enim dulce, & potulentum sit, in carnem præ sua leuitate absumitur. Vipera inter serpentes eadem à cæteris sui generis differentia discrepant, qua inter pisces cartilaginea à cæteris sui generis. Nam & cartilaginea, & vipera, animal edunt in lucem, vbi primum intra se oua pepererint. Ventres singulos hæc quoque omnia habent, ut cætera, quæ vtrinque dentata sunt: lientem etiam admodum

paruum, ut cætera, quæ carent vesica. Serpentes propter corporis formam, quæ longa est, & angusta, speciem quoque viscerum habent prolixam, & cæteris animalibus dissimilem, ut quam ad sui corporis officium, quasi formulam effigiatam fortiantur. Omentum, lactes, & intestinorum naturam, atque etiam septum, & cor omnia animalia sanguine prædita obtinent. Pulmonem, atque arteriam omnia, præter pisces. Sicut etiam arteria, gulaque, omnia, quibus hæc data sunt, similem tenent, propter causas supra dictas.

Quam ob causam animalium alia fel habeant, alia non.

Cap. ii.

El etiam habet maior pars animalium, quibus sanguis: sedque aut in icore, in aut intestinis sepositum, ut quod suam naturam non minus alio familiarem habeat. Hoc ita esse maxime in piscibus constat. Cum enim pisces fel habeant omnes, tum magna ex parte suis intestinis annexum continent: nonnulli etiam toto intestino prætextum, ut amia. Necnon serpentum pars maxima eodem modo habere cernitur. Quam ob rem qui fellis naturam sensus alicuius gratia esse opinantur, non rectè sentiunt. Volunt enim ideo fel adesse, ut partem animæ sitam in icore mordendo exciter, laxando exhilaret. Quædam felle omnino carent, ut equus, mulus, asinus, ceruus, dama, reant. Camelus non discretum, sed venulis quibusdam confusum habet. Vitulus etiam marinus caret, & inter pisces marinos delphinus. Sunt & quæ partim

Que felle ca

Felle carere quoddam homines.

partim habeant, partim non habeant eodem in genere, ut mures; quod idem homini etiam accidit. Aliqui enim fel in iccore habere visuntur, alii qui carent: itaque de toto genere ambigitur. Qui enim alterutrum compererint, idem omnibus tribuunt, quasi omnes eodem habeant modo, quo alii. Hoc idem ouibus etiam, caprisque; euenit: pars enim earum maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeo largè, ut exuperantia prodigij loco habeatur, ut in Naxo: sed alii quibusdam locis omnino careat, ut apud Chalcidem Euboicam, parte quadam agri. Adhæc, piscium fel (ut dictum est) longè remotum à iccore est. Anaxagoras errore opinari videtur, fel esse morborum causam acutorum: cum enim abundat, aspergi in pulmonem, & venas, & coltas asseuerat. His namque ferè accidunt ea vitia animalibus, que felle carent: disiectis etiam id pateret, si ita esset. Adhæc, copia humoris, que per abscessus decumbit, conferri non potest cum eo, quod ex fellis conceptaculo aspergatur. Sed enim ut bilis, que quilibet alia corporis parte gignitur, excrementum quoddam, si quamentumque est: sic fel iccore adiunctum, non rei cuiquam delegatum, sed excrementum esse videtur, quomodo & alui, intestinorumque sedimè. Atamen Natura comòdè vel excrementis suis interdum abicitur: sed non propterea querere omnia alicuius causa debemus. Cum enim aliqua eiusmodi sint, fit, ut alia complura necessarid causa eorum proueniant. Quibus igitur iccoris constitutio salubris est, & sanguinis natura, que iccori subeat, dulcis accedit, hæc aut nullum fel suo in iccore habent, aut venulis quibusdam inclusum continent, aut partim habent, partim non habent. Quam ob rem iccinora eorum, que felle vacant, dulcia sunt, probèque colorata, propè dixerim, omnium. Particula etiam iccoris, que felli subdita est, dulcissima est. At verò que sanguine minus puro consistunt, hæc excrementum id, quod fel appellamus, semouent: excrementum enim contrarium alimento esse vult, & amarum dulci: & sanguis integer dulcis est. Fel igitur non alicuius gratia, sed purgamentum, atque inuisibile esse materiam, constat. Quam ob rem pulchrè à veteribus dicitur illis, qui causam, cur diutius viuatur, fellis vacuitatem esse ajunt, argumentum ex solipedum, ceruorumque genere ducto: hæc enim & felle vacant, & diu viuunt. Quinctiam ea, que illi non viderint felle carere, ut delphinus, ut camelus, longæua sunt: iccoris enim naturam, ut oportet, ac necessariam, omnibus sanguineis animalibus causam pro sua qualitate asserere viuendi plus, minusve temporis ratio est. Excrementum etiam tale huius visceris esse, ceruorum autem nullum, ratio exigit. Cordi enim nullus eiusmodi humor appropinquare potest: quoniam illud affectum nullum patitur violentum. Ceruorum autem viscerum nullum necessarium animalibus est, nisi iccor. Absurdum autem sit, nisi vbiunque pituitam, aut alui sedimen videris, excrementum id esse pures, parique modo de bile fellève censeas: sed locis discrimen elicere velis. At de felle partibus, que alia habeant, alia non habeant, satis dictum est.

Fel excrementum esse.

Felle carètia longæua esse.

De omento, & eius ortu, & officio.

Cap. III.

Est autem lactes vocant, membrana & ipsum est, pertendens còtinua de intestinorum tenore ad venâ vsq; maiorem, & aortam, plena venarum multitudine atque frequentium, que ab intestinis ad venam maiorem, aortamque permeant. Ortum eius similiter atque ceterarum partium necessarid esse comperimus. Sed quam ob causam data sit animalibus sanguine præditis, considerandum est. Cum enim necesse sit, ut animalia cibum extrinsecus capiant, rursumque ex hoc alimentum fiat, quod in omnes corporis partes digeratur (quod in excrementis nomine vacat, in sanguineis sanguis appellatur) ideo aliquid adesse oportet, quo, tanquam radice, cibus de ventre ad venas deferatur. Itaque ut stirpes radicibus terræ innixa cibum inde hauriunt, sic animalibus venter, & intestinorum vires pro terra sunt, à quibus capiunt alimentum: quam ob rem lactes sunt, venas sibi inditas habentes quasi radices. Sed cuius rei gratia lactes habeantur, dictum iam est. Quemadmodum autem capiunt alimentum, & quoniam pacto per venas ex alimento ingesto subeat eas partes, quod in venas digeritur, explicabitur, cum de generatione, alimentoque animalium agemus. Sed enim ut animalia sanguine prædita constant partibus, que declarata adhuc sunt, & quas ob causas, dictum

De lactibus, & eorum ortu, & quam ob causam animalibus sanguine præditis data sint.

Cap. IIII.

Est autem lactes vocant, membrana & ipsum est, pertendens còtinua de intestinorum tenore ad venâ vsq; maiorem, & aortam, plena venarum multitudine atque frequentium, que ab intestinis ad venam maiorem, aortamque permeant. Ortum eius similiter atque ceterarum partium necessarid esse comperimus. Sed quam ob causam data sit animalibus sanguine præditis, considerandum est. Cum enim necesse sit, ut animalia cibum extrinsecus capiant, rursumque ex hoc alimentum fiat, quod in omnes corporis partes digeratur (quod in excrementis nomine vacat, in sanguineis sanguis appellatur) ideo aliquid adesse oportet, quo, tanquam radice, cibus de ventre ad venas deferatur. Itaque ut stirpes radicibus terræ innixa cibum inde hauriunt, sic animalibus venter, & intestinorum vires pro terra sunt, à quibus capiunt alimentum: quam ob rem lactes sunt, venas sibi inditas habentes quasi radices. Sed cuius rei gratia lactes habeantur, dictum iam est. Quemadmodum autem capiunt alimentum, & quoniam pacto per venas ex alimento ingesto subeat eas partes, quod in venas digeritur, explicabitur, cum de generatione, alimentoque animalium agemus. Sed enim ut animalia sanguine prædita constant partibus, que declarata adhuc sunt, & quas ob causas, dictum

Mollia, crustacea, testata, & insectorum genus, omnibus supra dictis membris carere: adque ipsi, que vice eorum fungantur.

Cap. V.

Ut autem mollia, que crustata vocantur, plurimum ab iis, que explicauimus, differunt. Iam enim omnem viscerum naturam ea non habent, nec vlla ex reliquis, que sanguine carent. Quæ duo genera sunt, alterum, quod testa contegitur: alterum, quod insectum vocatur. Sanguinem enim, ex quo viscerum natura constat, nullum ex iis obtinet, quoniam affectus eiusmodi quidam eorum essentia proprius est. Etenim sanguinem alia habere, alia non habere, in ratione recipitur, que essentiam eorum definiat. Nihil etiam ex iis, quorum gratia viscera habent animalia sanguine prædita, datum eiusmodi animalibus est. Non enim venas hæc habent, non vesicam, non vsum spirandi: sed vnum quod cordi proportionetur, id habeant necesse est. Vis enim animæ sentiendi, vitæque causa, parte aliqua corporis principium animalibus omnibus est. At verò partes ad victum pertinentes ea quoque omnia necessarid habent, quantum varietate, propter loca, quibus cibum recipiant. Habent mollium genus parte, quod os vocatur, binos dentes: atque in ore præ lingua carnosum quiddam, quo voluptatem esculentorum discernat. Crustacea etiam pari modo binos dentes habent primores, & carnosum illud, quod lingua proportionetur. Necnon testata omnia partem eiusmodi habent eadem causa, qua sanguinea, videlicet ad cibum sentiendum: quoniam etiam insecta simili ratione aut promulcidem habent ore prodeuntem, ut apum, muscarumque genus, ut dictum iam est: aut in ore conditam partem eiusmodi possident, ut formicæ, & si qua alia sint generis eiusdem. Dentes quædam ex iis habent, quantum diuersos, ut apum muscarumque genus: quædam non habent, que cibo vtantur humido. Insectorum enim complura non victus, sed armorem gratia dentes obtinent. Testatorum autem quædam, ut principid diximus, linguam appellatam habent robustam. Conchæ dentibus etiam binis fulciuntur, ut crustata. Stomachus, siue gula ab ore prælonga mollior est, quam ingluuius excipit, quomodo auibus: tum venter coniungitur, & intestinum ventri annexum, simplex vsque ad exitum tendit. Sepiis igitur, & polypis venter similis tum figura, tum tactu est. At iis, quas lolligines appellamus, bina quidem conceptacula ventris speciem gerunt: sed alterum minus ingluuiem imitatur, & tactu diferepat: quoniam corpus etiam totum carne molliore constat. Habent hæc ita eas partes eadem causa, quas aues. Neque enim eorum vllum potest commolere cibum: itaque ingluuius ventri præiacet. Habent etiam præfidij, saluti que gratia, quod atramentum vocatur, tunica contentum mem-

Insectorum genus

commolere cibum

branea, exitum, finemque habens, qua alui excrementa emittunt parte, queacula vocatur, qua in supinis posita est. Sed cum atramentum hoc mollia habeat omnia, tum præcipue plurimumque septa continet. Quoties enim metu perterrentur, hoc effuso humore aquam intulcant, ubique nigrorem seprum proponunt, & turbulentiam, quasi quo se abscondant. Habent hoc atramentum lolligines, & polypi supra apud mutim potius positum, septa infra ad alium: copiosius enim habent, quoniam magis vtantur. Quod iis propterea euenit, quia vitam litoralem traducit, & tamen nihil, quo sibi auxilietur, aliud habent: quomodo polypi & brachis sibi sufficient, & coloris mutatione, que & ipsa accidit eis per metum, ut effusio atramenti. Lolligo sola ex iis gaudet alio, vitamque pelagicam agit. Sepia igitur plus continet atramenti, & infra, quoniam copiosius. Facilius enim, & longius profundere majori ex copia poterit. Fit in hoc genere atramentum vt in auibus, quod per excrementum album terrenum substat. Nam id quoque caret vesica: quantumque terrenum maximè sit, in atramentum seceritur, & plurimum septa consistit, quoniam plurimum terrena materia habeat: argumento seprum est, quod tale, tantumque sit. Hoc enim polypus caret, lolligo cartilaginosa, ac tenuer gerit. Quam ob causam hoc alia habeant, alia careant, qualèque in vtroque habeatur genere, dictum iam est. Sed cum exanguia sint, & ob eam rem refrigerata, & pauida, hinc, ut hominum nonnullis partem funditur aluus, aut excrementum vesicæ profuit, sic iis accidit quiddam necessarid, ut metu percussa effundantur: sed Natura hoc excremento ad præsidium, & tutelam eorum abicitur. Crustacea etiam tum locustacea, tum cancri, binos dentes habent primores, & inter dentes carunculam linguæ effigie illam, ut dictum iam est: tum stomachum ori continud iunctum, exiguum proportionem suorum corporum magnitudinis. Hunc excipit venter, in quo locusta, & cancrorum nonnulli dentes alios habent, quoniam superiores illi secare non satis queant. Hinc intestinum simplex vsque ad exitum excrementi dirigitur. Quinctiam singula testatorum genera hæc eadem obtinent partes: sed alia explanariis, alia obscuris: quantum maiora conspectum earum præbeant euidentiorem. Cochleæ igitur & dentes præduros, acutosque habent, ut dictum iam est: & quod interioret dentibus, carnosum similiter, ut mollia, & crustata. Promulcidem etiam, ut dictum est, inter aculeum, & linguam. Ori autem iungitur, quasi ingluuius auium, à qua stomachus est, quem excipit venter, in quo situm est, quod papauer vocatur: mox intestinum continuum tendit simplex; originem à papauere illo ducens: In omnibus enim testaceis inest hoc excrementum; quod vel esculentum esse præcipue sentitur. Cetera etiam turbinata, ut purpura, buccina similiter vt cochleæ constant. Sunt testatorum genera plura: alia enim turbinata sunt, vt ea, que modò dixi: alia bivaluia, alia univaluia. Sed turbinata quoque bivaluibz quodam modo

Exanguia sunt

Multiplex testatorum generum modo

modo assimilantur; quippe quæ omnia operculo quodam congenito, carni patulæ appposito claudantur, ut purpuræ, buccina, naticæ, & reliqua generis eiusdem: idque præsidij causa. Quæ enim testa non protegit, facillè offendi possent ab iis, quæ extrinsecus inciderent. Cæterum univalue genus, quod faxis testa in dorsum data adhaeret, seruari potest: sitque alieno septo quodam modo bivalue, ut quæ patella vocantur. Bivalue se concludendo tuetur: ut peccines, ut murex. Turbinatum crusta illa præterea, quæ à fronte integitur, quasi bivalue ex univalui efficitur. Echinus omnium maximè à Natura munitus est: quippe qui testa vndique spinis frequentibus circumvallata celetur. Quam rem peculiarem hunc in genere testato fortiri diximus. Natura autem crustatorum contrà, quàm mollium, constat. Altera enim carnis molliam extrà habent, altera intrà. Hinc foris terrenam duritiam obtinent: quanquam echinus nihil habeat carnis. Igitur cætera quoque testata omnia, ut dictum est, habent & os, & linguæ effigiem, & ventrem, & ostium excrementi: sed interest situ, & magnitudine. Quæ singula quemadmodum se habeant, ex commentatione, distinctioneque animalium petendum est. Quædam enim ratione, quædam conspectu ipsorum potiùs declaranda sunt. Echini, & eorum, quæ vertibula, siue tubera appellantur, genus, peculiari modo præ cæteris constant restatis. Habent echini dentes quinos, & carunculam interpositam dentibus illam, quæ in omnibus supra dictis est, cui stomachus iungitur. Ab hoc venter in plura diductus pèrinde, ac si plures numero ventres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleni que vacantis materiam. Ex stomacho vno dependent, in vnumque ostium excrementi finiunt. Caro, ut dictum est, nulla est circa ventrem: sed quæ oua appellantur, numerosiora testa adherent, membranulis singula obuoluta, & patibus distincta interuallis. Nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non vnum, sed plura genera echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes fortiuntur. Sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis iis, qui vada incolunt. Omnino id ipsum cæteris quoque testatis euenit: caro enim non æquè omnium esculentata est. Et excrementum, quod papauer vocatur, quibusdam cibo idoneum, quibusdam non idoneum est. Continent hoc turbinata omnia sua clauicula: univaluia suo fundo, ut patella; bivaluia, quæ nodo ligantur. Quod autem ouum vocatur, latere dextro bivaluia habent, altero latere ostium excrementi continent. Sed errore ouum id vocitatur, quippe quod tale sit, quale est pingue in sanguineo genere, cum viget. Quam ob rem fieri solet per id tempus anni, quo vigent, scilicet vere, & autumno: laborant enim testata omnia per frigus, & æstum, atque exuperantiam temporis pari nequeunt. Argumento est, quod echinis euenit: habent enim id iam inde ab ortu Naturæ, & plenilunio vberius, non quia per id tempus copiosius pascuntur, ut quidam putant, sed

Echini armis præsidia.

Papauer excrementum.

Testata tempore aeris gaudent.

Plenilunio quare testata pleniora.

quod noctes tepidiores sint propter lucem plenior. Calorem enim desiderant, quoniam frigori patent, utpote quæ sanguine careant. Ex quo fit, ut ætate potiùs vbi que vigeant, præterquam in Pyrensi Euripo: nam ibi non minus tempore hyberno probantur: cuius rei causa est, quod tunc vberius pabulentur, cum pisces per id tempus ea loca relinquunt. Habent echini omnes oua eodem numero, atque impari omnes, quina enim: dentes etiam ventresque totidem. Ratio, quod non ouum est, quod ouum vocatur, ut modò dixi: sed quod bona animalis nutritione, alimoniamque proueniat. Fit ostreis quidem in altero tantummodo latere, id, quod oui nomine appellatur: idemque est, quod echinos habere dicimus. Sed cum testa echini non modò cararum ostreorum orbem colligat vnum, sed in globum circumagatur, ut non partim talis, partim non talis formetur, sed vsquequaque, similis sit vndique enim in se nutibus suis conglobatur: idcirco ouum quoque simili modo habeat necesse est. Non enim ambitu, ut cætera, dissimili constat echinus. Nanque iis omnibus caput in medio situm est: quam quidem corporis partem situm tenere superiorem certum est. Nec verò ouum habere continuum potest, quando neque cætera generis eiusdem sic habent, sed altero latere tantum sui orbis. Ergo cum id commune omnium sit, proprium autem illius, ut globi speciem gerat, oua numero impari sint necesse est: nam si pari essent, per diametrum disposita haberentur, cum similem hinc atque inde seruari rationem interualli conueniat. Sic autem dispositis vtroque latere orbis ouum haberetur, quod in cæteris ostreis non est. Altero enim latere sua ora, aut habent, & ostrea, & peccines. Itaque terna, aut quina, aut quolibet alio numero impari esse necesse est. At si terna essent, diducta inter se laxo admodum interuallo haberentur: si plura, quàm quina, continuum propè ouum redderetur. Quorum alterum non melius est, alterum fieri non potest. Quina igitur oua echinos habere, necesse est: quam ob causam veter quoque quinquepartitum est, & dentes totidem habentur. Singula enim oua, cum quasi corpora quædam animalis sint, modum quoque viuendi similem habeant, necesse est. Hinc enim capitur incrementum: Nam si venter vnus tantummodo esset, oua aut longe distarent, aut rotundum alueum occuparent, ut echinus & difficillè moueretur, & cibis minus impleteretur. Cum autem quinque numero interualla sint, venter singulis adiunctum quinquepartitum esse, necesse est. Eademque de causa dentes etiam totidem habentur. Ita enim Natura similem rationem prædictis membris reddiderit. Sed quam ob causam oua numero impari, totque numero echinus habeat, dictum est. Cur autem alij parua admodum, alij magna, causa est, quod natura constat alij aliis calidior. Calor enim cibum eoque quere plentius potest: quam ob rem qui cibo intiles sunt, in iis excrementi plus est. Mobiliores etiam facit natura calor, ut pascantur, nec stabiles manent. Cuius rei indicium est, quod eorum spinis aliquid semper adhaeret, tanquam crebro

bro moueantur: spinis enim ut pedibus vtuntur. Vertibula autem parum sua natura à plantis differunt: sunt tamen spongiosius viuaciora, quippe cum spongiæ vires habeant planta, Natura enim continè ab inanitate ad animalia transit per ea, quæ viuunt quidem, sed non sint animalia, ita ut parum admodum differre alterum ab altero videatur, propter suam propinquitatem. Spongia igitur, ut dictum est, cum adhaerendo, tantum viuere possit, absoluta autem nequeat viuere, similis plantis omnino est. Quæ autem tubera vocantur, & pulmones, atque etiam plura eiusmodi alia in mari, parum ab iis differunt sua ipsa abolutione. Viuunt enim sine vilo sensu pèrinde, ac planta absoluta. Nam & in terrestribus plantis sunt nonnulla eiusmodi, quæ & viuunt, & gignantur, aut in aliis plantis, aut absoluta. Quæ etiam est, quod modò Parnasus fert, vocatum à quibusdam, epipetrum: hoc enim diu viuere potest suspensum. Et vertibulum igitur, & quicquid generis eiusdem simile plantæ est, quia adhaerendo tantummodo viuunt: sed cum aliquid habeat carnis, sensum aliquem habere videri potest. Itaque vtrònam modò statuendum sit, incertum est. Habet hoc animalis genus duo foramina, rimamque vnam, qua recipiat humorem cibo accommodatum, & qua rursus emittat quantum humoris remaneat. Nihil enim excrementi, ut cætera crustata, hoc se habere ostendit. Ex quo fit potissimum, ut & hoc, & quicquid simile in animalium genere est, planta in re appellari possit: nec enim planta vlla habet excrementum. Præcingi verò per medium tenui quadam membrana, in qua vitæ principatus sit, ratio congrua est. Quas autem vrtices appellant, non testa operiuntur, sed exclusæ omnino sunt iis, quæ in genere diuisimus. Ancipiti natura hoc genus est, ambigens & plantæ, & animalis. Absoluti enim, & eorum petere nonnullas, & sentire occurrentia posse, atque etiam asperitate corporis vti ad se tuendum, animalis est: at verò quod imperfectum sit, & faxis celeriter adhaereat, nec aliquid excrementi emittat manifestè, quanquam os habeat, plantarum generi simile est. Stellæ etiam genus simile est: quippe quod concharum complures aggrediens exugat. Ratio eorum, quæ inter exangua absoluta viuunt, ut mollium, crustatorumque, eadem atque testatorum est. Partes igitur ad cibum accommodatas, quas omnibus inesse necesse est, eo quo explicauimus, modo sese habent. Sed habent certè illud quoque oportet, quod ei parti proportionetur, cui sentiendi principatus in sanguineo genere mandatus est: hoc enim in omnibus animalibus inesse necesse est. Ergo mollibus, id membrana continetur humidum, per quod gula in ventrem pertendit, admodum potiùs tergo: mutis id à nonnullis vocatur. Crustatis etiam tale quid alterum adiunctum est, quod & ipsum mutis nomine appellatur. Humida, corpulentaque ea pars est. Tendit per eam mediam, ut modò diximus, stomachus, siue gula. Nam si inter eam, & tergum positus esset, distendi aequè non posset cibo ingrediente, propter dorsi duritiam. Inestinum à mate Natura semouit, extrâque posuit, & attramen

tum intestino annexuit, ut quam plurimam distaret ab aditu, & pars fordida à nobili, & principe procul haberetur. Partem hanc cordi proportionari & situs ipse ostendit, cum idem sit & dulcedo humoris, tanquam concocta, & sanguinea quadam. In crustatis etiam eodem modo sentiendi principatus habetur, sed minus patet. Attamen in medio semper quærendum hoc principium est, aut scilicet inter partes, quæ cibum recipiunt, & quæ excrementum emittunt, si lixa degunt: aut inter dextram partem, & sinistram, si inestilia sunt. Insectis principij eiusmodi pars, ut antè diximus, inter caput, & alueum est. Quæ etiam magna ex parte simplex est, tamen nonnullis multiplex est: ut iulis, & similibus prælongis. Quo fit, ut præcisa viuere possint. Natura enim partem hanc simplicem, vnamque tantum facere in omnibus vult. Itaque vbi potest, simplicem facit: vbi non potest, multiplicem: idque in aliis modis, in aliis uagis apertum est. Partes autem quæ cibum administrant, non pari ratione datæ omnibus sunt, sed plurimum differunt. Quibusdam enim in ore est, quod aculeus appellatur, quasi compositum, & vna linguæ, ac labiorum obtinens potestatem. Quibus autem aculeus non parte priore habetur, iis intra dentes tale sensorium continetur, idque excipit intestinum rectum, simplex ad ostium vsque excrementi porrectum: quibusdam hoc reuolutum in anfractum est. Sunt etiam quæ ventrem ori adiunctum, intestinumque à ventre reuolutum habeant, ut quæ edaciora, maioraque sunt, conceptaculum cibi obtineant copiosioris. Genus cicadarum maximè peculiarem omnium istorum naturam sortitum est: quippe quod partem eandem in vsum tum oris, tum linguæ constitutam aptissimè habeat, qua veluti radice cibum ex humoribus trahat: nempe omne insectorum genus minimo alimento contentum est, & propè sibi ipsa sufficiunt, non tam corporis exiguitate, quàm frigiditate. Quod enim calidum est, cibum & desiderat, & concoquit citò: contrà, quod frigidum est, cibo carere facillè patitur. Sed omnium maximè cicadarum genus icium est: fati enim iis alimento est humor, qui in corpore remanet. Sicut animalibus Ponticis, quæ non diutius, quàm diem vnum, viuere queunt. Quamquam illis vita die vno per quàm breui temporis spatio describitur: his plus temporis datur, tamè id quoque breue est. Sed cum de partibus animalium interioribus dictum iam sit, ad reliquas exteriores redeundum est: incipiendumque non vnde digressi sumus, sed ab iis ipsis, quæ modò exposui, ut iis expeditis, quæ moram exigunt breuiorem, amplius in genere animalium perfecto & sanguine prædito immoremur.

De partibus exterioribus generis insecti, eorumque inter se dissidentia.

Cap. VI.

Rgo insecta animalia quanquam non partibus numerosis constant, tamè ipsa inter se dissident: quippe quæ cum omnia multos habeant pedes, quoniam contra

Partes cibo accommodatæ.

Cicadæ generis partes cibum ministrantes.

contra tarditatem, frigiditatemque naturæ eorum numerus exactus, pedum motionem efficiat faciliorem, tamen variè numerum huic fortiantur. Quæ enim plurimum pro sui corporis longitudine frigent, numero præcipue superant: ut inolorum genus. Quinetiam quod principia plura habeant, hinc & in sectiones sunt, & numerus pedum proinde augetur. Quibus autem pedes pauciores, hæc volucres sunt, ut pedum inopia adiumento pennarum compensetur. Ipsarum autem volucrum, quæ pascuis viuunt, & pabuli causa necesse habeant euagari, hæc quadrupennes sunt, & corpulentiam habent leuiorem: ut apes, & reliqua generis eiusdem. Binas utroque sui corporis latere pennas gerunt. At verò quæ corpore exiguo sunt, bipennes constant: ut genus muscarum. Quæ autem parua sunt, & vitam stabilem agunt, multis fulciuntur pennis, ut apes: & crusta pennas obrectas gerunt, velut galerucæ, & cætera id genus insecta, scilicet ut pennarum vires integras tueantur. Cùm enim stabilia sint, corrumpi facilius possunt, quàm quæ motu citantur agiliori. Itaque septo proposito muniantur. Quinetiam penna eorum caret & fissura, & caule: non enim penna, sed membrana cutis æmula est, quæ præ siccitate necessariò abfoluatur corpore eorum, cùm carnis portio frigat. Insecta autem sunt, tum ob causas prædictas, tum etiam ut sese tuto inflexu seruare possint. Conglomerantur enim quæcumque ex iis prolixo corpore sunt: quod effici nisi insectis non possit. Quæ autem glomerari nequeant, contrahunt se in incisuras. Quod patet, cùm tan-

guntur, velut ea, quæ canthari vocantur. Vbi enim metuerint, motu cessant, totòque corpore indurescunt. Insecta verò hæc esse necessarium propterea est, quod in eorum essentia inest, ut

multa principia habeant: eaque ratione sanè planis assimilantur. Ut enim plantæ, ipsa quoque præcisa viuere possunt: sed hæc aliquandiu, illæ vel perfici possunt, ac duæ ex vna, atque etiam

plures numero procreantur. Aculeis etiam armantur nonnulla insecta contra animalia noxia. Geritur aculeus aliis parte priore, aliis posteriore: aut enim ore, aut aluo extrema. Nam ut elephantis pars delegata odoribus commoda etiam tum ad pugnandum, tum ad cibi vsum habetur, sic insectorum quibusdã lingua pluribus officiis fungitur: quippe quæ & cibum sentiat, suscipiat, admoueatque, & defendat contra aliorum iniurias. Quibus autem non in ore aculeus, hæc dentes habent, cibi scilicet aut conficiendi, aut capiendi, admouendique gratia: ut formicæ, ut apes. At verò quæ aculeo in aluo armata sunt, hæc ut animosa aculeum pro armis obtinere, qui intra aluum conditus est: ut in apibus, & vespis, quoniam volucres sunt: nam si præternis, fragilisque aculeus extrâ pateret, facile corrumperetur: sed si, ut in scorpione, distaret, onus ita afferret. Scorpio profectò quod non volatu, sed gressu semoneat, caudamque sortitus sit, aculeum caudæ adiunctum gerat, vel inutilem ad pugnam habeat, necesse est. Nulli aculeus in aluo, cui penna binæ. Quod enim imbecilla, par-

Di ferentes insectorum pennæ.

Multa insectis principia.

Aculei insectorum arma.

uaque sunt, ideo binas habent: quippe cùm vel à paucioribus efferrî possint, quæ parua sunt. Quod idem causæ est etiã cur aculeus parte priore geratur. Cùm enim imbecilla sint, vix parte priore ferire possunt. At verò quæ pluribus pennis prædita sunt, quia auctiora sunt, meritò pennas plures obtinere, partèque posteriore valent. Instrumentum autem non idem ad vsum dissimiles haberi, si fieri potest: sed ad defendendum acutissimum, ad gustandum fungosum, & cibi attrahens, melius est. Vbi enim licet duobus vti ad duo opera, nec aliud impeditur, nihil tale Natura facere solet, quale per inopiam ars excusoria obeliscolychnium ex veru, lucernaque componit: attamen id si fieri non potest, eodem ad plura opera abutitur. Pedes priores nonnulla ex iis longiores ideo habent, ut quoniam propter eorum duritiam non exquisitè cernant, & crucibus iis longioribus abstergant incidentem molestiam, atque arceant. Quod & facere muscæ videmus, & apes, & reliqua generis eiusdem. Semper enim prioribus crucibus vallant, & protegunt. Posteriora mediis longiora sunt, ut ambulant melius, & atollantur facilius de terra, cùm auolare libet. Quod planius ea ostendunt, quæ saliant: ut locustæ, ut culices. Cùm enim inflexa rursus connixa extendunt, atrolli de terra necesse est. Locustæ non parte priore, sed posteriore habent crura illa ad gubernaculorum officium condita. Suffraginem enim inus flexi necesse est, quod nulli crurum priorum datum est. Omnibus his feni pedes, iis etiam, quorum enixu saliant, connumeratis.

De partibus restarorum exterioribus.

Cap. VII.

Restatorum corpus non multiplex est. Cuius rei causa est, quod eorum natura stabilis est. Quæ enim mobiliora sunt, hæc plures habent partes necesse est: quoniam actiones eorum sunt, & officia. Plura enim desiderant instrumenta ea, quæ plures motiones exercent. Ad hæc, aut omnino immobilia sunt, aut parum motus adipiscuntur. Verùm Natura consulens eorum salutem, duritiam testæ obduxit. Sunt alia vniualia, alia bivaluia, alia turbinata, ut dictum iam est. Turbinati etiam generis alia in anfractum intorta sunt, ut buccinæ: alia in globum tantùm circumacta, ut echinorum genus, necnon bivaluium: alia reserabilia sunt, ut peccines, & mituli. Ab altero enim latere nodo ligantur, quædam utroque latere connexa sunt, ut vnguium genus. Habent omnia restata caput infra, plantarum modo. Cuius rei causa est, quod cibum de imo capiant, ut plantæ radicibus suis hauriunt. Itaque iis vsu enent, ut inferiora habeant supra, superiora infra. Membrana obducit, quæ portio potulenta humoris transmissa, liquatæque cibo assumitur. Nullum ex iis est, quod capite careat. Cæteræ corporis partes nomine vacant, præter eam, quæ cibum recipit.

De exterioribus partibus crusta insectorum.

Cap. VIII.

Ruitata omnia ingredi possunt: itaque pedes cõplures obtinuerunt. Summa eorum genera quatuor numero sunt: locustæ, gammari, squilla, cæcri. Quæ singula in plures species distinguuntur, quæ non modò forma, verùm magnitudine etiam multam inter se differant: alia enim magna, alia parua admodum sunt. Genus igitur cancrarium, & locustarum similia inter se sunt, eò quod vtrunque brachia forcipibus denticulatis habent. Sed hæc non ingrediendi causa habentur, sed ut iis quali manibus capiant, & retineant. Quam ob rem contrà, quàm pedes, ea flectere solent: hos enim in cauum, illa in orbem flectunt, & circumagunt. Sic enim ad cibum capiendum, admouendumque commodius agitur. Sed interest, quod locustæ caudam habent, cancri non habent. Locustis enim ut nantibus cauda utilis est: natant enim cauda, quasi remo innitendo: ar cancri inutilis est, quoniam vitam agere terrenam, cauernamque subire soleant. Qui tamen ex iis pelagij sunt, ij pedes habent longè retardiores ad ambulandum. Sunt enim ceteris ipsi nantiores, ut maius, qui heracleotici appellantur. Crura iis breuia, quia parum mouentur: sed salus eorum beneficio crura firmioris contingit. Itaque maiis crura tenuiora, heracleoticis breuiora. Cancelli autem, qui perquam exigui in pisciculis reperiuntur, pedes nouissimos latiusculos habent, ut ad nandum vtilis sint, quasi pro pinnulis aut remis pedes haberentur. Squilla à cancrario genere differunt, eò quod caudam habeant: à crustario verò, quod forcipe careant. Idque, quoniam plures habeant pedes: eò nunque redundantia illa absumitur. Pedes obtinent plures, quod non magis ad nandum, quàm ad ingrediendum sint suapte natura propentiores. Partes supinas, & capitis ita habent, ut altera ad accipiendam, reddendamque aquam branchiarum specie condita sint: alteræ planiores, rabelarioresque in fœminis crustati generis omnibus, quam in maribus constant: & interiora verò operculi applicati hirtiora, amplioraque fœminæ cancri habent, quàm mares, quoniam oua in caedunt non procul ut pisces, & cætera, quæ parere solent. Quod enim ampliora sunt, eò locum ouis prestare poterunt capaciorem. Locustæ, cancrique omnes forcipem dextrum grandiorem, valentiorèmq; habent. Parte enim dextra efficaciora suapte natura sunt animalia omnia. Redditur autem semper à Natura eiddemque, vel soli, vel præcipue id, quo vti potest: ut dentes, eòsque aut exertos, aut serratos, aut continuos, & cornua, & calcaria, & reliquas eiusmodi partes, quarum vsus ad defendendum, aut dimicandũ. Gammari soli nõ certum, sed alterutrum æque, ut fors tulerit, forcipem habent grandiorem, tam mares, quàm fœminæ. Causa autem cur forcipem habeant, quod ex eo genere sint, quod forcipem habent. Cur alterum grandio-rem incertè, quod non integram sui generis naturam tener, sed ita degenerat, ut quod ad aliud destinatum est, eò non eòdem, sed ad gressum vtiatur. Quisnam situs partium singularum sit, &

qua differentia inter se discrepent, & quo mares cum fœminis dissideant, ex commentatione, distinctiõneque animalium percendum est.

De partibus exterioribus mollium animalium, & sanguine carentium. Cap. IX.

Mollium partes interiores antè, cùm cæterorũ, expolui nunc exteriorũ orationem persequemur. Habent hæc foris alucem corporis indifcretũ, & pedes parua priori iunctos circum caput, infra oculos, circa os, & dentes. Sed cùm cætera animalia, quibus pedes, aut parte priore, posteriorèque eos habeant, aut latere, ut ea, quæ mulis pedibus innuntur, & sanguine carent, hoc vniũ genus pedes parte, quam priorem in eo capimus, omnes continet. Cuius rei causa est, quod pars eius posterior ad priorem adducta est, extremamque cœnunt, & confunduntur, quomodo turbinatis inter testata accidit. Genus enim testatum omnino partim crustatis, partim mollibus simile est. Quæ enim foris terrenam portionem, intus carneam habent, crustatis assimilantur: quæ autem forma eiusmodi corporis constat, cum mollibus conuenit omne quodam modo, sed præcipue quæ ex turbinatis cuniculo in anfractum contorquentur. Natura enim eorum vtrorũque perinde se habet, quasi quis directa linea (ut in quadrupedũ & hominum genere est) primùm extrema linea parte superioris os situm intelligat: quæ, a mox stomachum, quæ b: tum ventrem, quæ, cideinde intestinum vsq; in ostium excrementi, quæ, d: hac ita in sanguineo genere disposita sunt: & caput peccusque locum obtinent primum. Reliqua eorũ ipsorũ gratia, aut motus causa à Natura adiecta sunt, ut priora, posterioraque crura. In crustatis etiam, insectisque ordo interiorum eodẽ modo constare vult: sed officijs exteriorum motionũ differt à sanguineo genere. At verò mollia, & turbinata inter se quidem proximè constant, sed iis econuersò: finis enim ad principium flectitur, quasi quis lineæ efflectendo adducat d, ad a. Cùm enim ita partes interiores iis collocentur, ambit alucis, qui in polypis tantum caput vocatur, qualis in testato genere turbo est. Nec aliud interest, nisi quod alteris molle, quod ambit, est: alteris duro tegmine carnem Natura complexa est, ut seruentur, cùm difficulter moueantur. Hinc fit, ut excrementum tam mollibus, quam turbinatis, meatu ori vicino emittatur: quanquam mollibus infra, turbinatis à latere. Hac de causa pedes mollium ita positi sunt, & contrà, quàm cæterorum. Sepiæ, atque lolligines non simili, ut polypi, modo constant: quoniam vim nandi tantummodo habent, cùm polypi vel ingredi possint: habent enim sepiæ, & lolliginès pedes supra dentes fenos exiguos, eorumque nouissimos duos maiores; reliquos autem octonorum duos infra omnium maximos. Ut enim quadrupedibus crura posteriora firmiora, validioraque sunt, ita iis quoque maximi, qui infra habentur. His enim onus sustinetur, motusque potissimum agitur. Duo etiam illi nouissimi maiores suis mediis sunt, quia illis ministrant. Polypus medios quatuor habet maximos. Omnibus igitur his pedes octoni. Sed sepiis, & lolliginibus breues, polypis magni.

Mollibus foris pedes partem priorem.

Quantis pedibus variè d: Sepiæ & Lolligines à polypis.

h h magni.

magni. Alueum enim corporis sepiæ, & lolliginibus habent magnam, polypi parum. Itaque quod Natura polyptis ex corpore demperat, id in pedum longitudinem addidit: quod sepiis, & lolliginibus de pedibus abstulerat, eo corporis magnitudinem auxit. Quam ob rem polyptis pedes non solum ad nandum viles sunt, sed etiam ad ambulandum sepiis autem, & lolliginibus inutiles sunt. Parui sunt enim, cum alueum habeant magnum. Cum itaque pedes habeant breues, atque inutiles, ne altu maris, tempestatæque exturbentur laxis, utque de longinquo admoueant, ideo promusci- des binas prælongas habent, quibus, veluti anchoris, innitantur, seque stabiliant modo nauigij, tempestare urgente: venentur etiam procul, orique e longinquo admoueant. Polyptis promuscides: carent, quoniam pedes ad vsum eundem commodos habeant. Quorum autem pedibus acetabula, circumdataque ad sunt, hæc vim, contextumque talem habent, qualem implicamenta illa, quibus digitos antiqui medici indere solebant. Ita enim fibris implexa sunt, quibus carunculas, cæteraque cedentia trahant: quippe quæ laxa præhendant, intenta premant, & retineant, cum pars interior tota contingat, atque amplectatur. Itaque cum aliud non habeant, quo capere admouere que possint, nisi aut pedes, aut promuscides, hæc pro manibus obtinent ad vim tum inferendam, tum propulsandam, atque etiã ad cætera vitæ munera necessaria. Sed cum cætera omnia geminis acetabulis feriam à capite in extremos vsque circuitos habeat ordinatam, genus vnum polypti quoddam simplici inspergitur acetabulo: cuius rei causa ad longitudinem, tenuitatemque brachij referenda est. Cum enim angustum sit, simplicis acetabuli ordinem tantum capiat concretione est. Non igitur ita constant, quia id optimum, sed quia necesse sit propria substantiæ ratione. Pinnulam hæc omnia habent circumdantem alueum. Quæ cum in cæteris, tum in grandium lolliginum genere iuncta, perpetuamque gestatur. Minores vero, quas lolligines vocant, latiore hanc habent, nec angustam, ut polypti, & sepiæ, neque circumdata per totum alueum, sed de medio orsam. Causa cur eam habeant, est, ut natent, & se dirigant, ut volucres cauda pennis condita, pisces penè cartilaginata reguntur. Polyptis hoc minimum est, minimæque conspicuum, quoniam paruum habeant alueum, quem satis suis pedibus dirigere possunt. Atque de infectis, de testatis, de mollibus, dictum iam est, tam de interioribus, quam de exterioribus partibus.

De exterioribus animantium viuiparorum, sanguineque prædiorum partibus, & eorum cum homine in se differentia.

Cap. x.

DE genere sanguineo viuiparo denuo disserendum est, initio repetito à reliquis partium earum, quæ antè expositæ sunt: quas vbi definiturimus, continuo de sanguineis ouiparis pari modo dicemus. Partes, quibus caput animalium constat, & ceruix, & collum, explicatæ iam sunt. Habent autem caput animalia omnia sanguine prædita. Exanguium nonnullis

Quare sepiis, & lolliginibus, binæ promuscides longiores.

indiscretum hoc est, ut cancris. Collum omnibus viuiparis est: ouiparorum aliis est, aliis deest. Quæ enim pulmonem habent, collum etiam obtinent: quæ autem spiritum extrinsecus non accipiunt, carent hac parte. Caput cerebri gratia potissimum est: hanc enim partem genus omne sanguineum habeat necesse est. Et quidem loco obiecto cordi, ob eas, quas exposuimus, causas. Sed Natura sensuum etiam nonnullos in eo collocauit, quoniam sanguis eius membri temperatus modicè sit, & idoneus tum ad cerebrum tepescendum, tum ad sensuum tranquillitatem, atque integritatem. Tertiam item partem subiecit eam, quæ aditum cibo præberet: hæc enim commodè collocaretur: quippe cum neque supra cor, & vitale principium, venter constitui posset: neque si inferius, quam nunc est, poneretur, fieri posset, ut aquæ aditum cibo pateret. Corporis enim prolixior longitudo faceret, ut longè à principio mouendi, & concoquendi distaret. Sed enim caput ea causa conditum est. Collum autem arteriæ gratia habetur: quippe quod eam, atque etiam gulam protegat, amplexuque suo tueatur. Hoc cæteris animalibus flexibile, & vertebris compactum est: at lupo, & leone perpetuo riget. Commodius enim ad robur, quam ad cæteros vsus collum iis esse Natura voluit. A collo, & capite crura priora, pectusque habentur: sed homo vice pedum priorum brachia, & quas manus dicimus, habet. Solus enim animalium omnium erectus est, quoniam eius natura, atque substantia diuina est. Officium autem diuini est, intelligere, atque sapere. Quod non facile esset, si vasta corporis moles alsideret: pondus enim tardiore reddidit & mentem, & sensum communem. Quam ob rem concretione, & pondere grauiore opprimente, corpora vergere in terram necesse est. Itaque Natura tunc consulens, pro brachiis, & manibus crura priora quadrupedibus subdidit: nam posteriora binis omnibus gressilibus esse, necesse est. Quorum igitur anima pondus sustinere non posset, hæc quadrupeda facta sunt. Animalia namque omnia, excepto homine, formam gerunt pomilionis. Est enim pomilio, cuius pars superior magna est, inferior, quæ sustinet pondus, motumque excipit, parua, minimæque respondens superiori. Superiorem intelligi eam volo, quæ à capite vsque ad extremum ostium pertendit, quæ pectus etiam continetur. Hominiibus igitur hæc pars modicè ad inferiorem condita est, multoque minor adultis iam, perfectisque euadit. Infantibus enim è diuerso est: superior magna, inferior minor est. Quam ob rem serpunt infantes, nec ambulare possunt: iam principio, ne serpere quidem possunt, sed immobiles iacent. Omnes enim infantibus pomiliones sunt: tum profectu ætatis, hominibus pars inferior augetur. Quadrupedibus contra, inferior primum maxima est, tum processu temporis superior crescit, quæ scilicet ea est, quæ ab ano ad caput porrecta est. Vnde fit, ut pulli equini paulò suis parentibus sint summissiores, atque adulti crure posteriori caput attingere nequeunt, quod nouelli facillè attingunt.

Solipeda, & bisulcata se habent. Digitata autem, cornuque vacua, forma quidem & ipsa pomilionis sunt, sed minus. Quam ob rem pars eorum inferior ad superiorem defectus ratione incrementum capessit. Auium etiam, & piscium genus, omnique sanguine præditum forma pomilionis est, ut dixi. Quam ob rem bruta hominibus sunt demtiora: etenim inter homines pueri viris, & inter viros pomiliones mente deficiunt, quamquam aliis viribus fortè valeat. Cuius rei causa, quam diximus, est, quod principium animi admodum difficile motu, corpulentumque in iis est. Adde etiam, quod cum minus remaneat calor, qui esset, plus autem terebrationis superat, efficitur ut corpus animalis tum minus, tum etiam multipes formetur, demumque expes, prostratumque in terram præinopia caloris proueniat, sensumque procedendo ita degeneret, ut principium vitale, caputque infra habeat: ad postærem immobile sit, & sensu vacuum, plantæque est, vice mutata, ut superiora infra, inferiora supra habeat. Radix enim plantarum, vim obtinet oris, & capitis: semen contra, supra, extremisque tamis consistit. Sed quam ob causam animalium aliud bipes, aliud multipes, aliud omnino expes: & cur alia plantæ, alia animantes constiterint, explicatum iam est: atque etiam quæ de causa homo animalium vnus erectus est, utque erectus suapte natura, non desiderat crura priora, sed propter brachia, & manus à Natura recepit. Anaxagoras igitur hominem prudētissimum omnium animalium esse ait, quoniam vnus omnium manus obtinet. Sed recta ratio exigit, ut quoniam prudentissimus omnium est, ideo manus receperit. Manus enim instrumentum sunt. Natura autem, ut homo prudēs, ita tribuere solet cuique rem, quæ ut possit. Rectius enim tibi dabitur perito tibi, quam tibi habenti perita tibi adderet. Rem enim minorem maiori, potiorque Natura addidit, non maiorem, nobiliorèque minori. Quod si ita melius est, Natura autem ex iis, quæ fieri possunt, facere solet quod melius sit, homo non propter manus prudentissimus est, sed quia prudentissimus omnium animalium est, ideo manus obtinet. Qui enim prudentissimus est, rectè plurimis uti instrumentis potest. Manus autem esse videtur, non vnum instrumentum, sed multa. Est enim, ut ita loquar, instrumentum ante instrumenta. Natura igitur ei, qui arres plurimas recipere potest, manum reddidit, quæ ad plura instrumenta utilis est. Qui autem hominem non bene, sed deterrimè omnium animalium constare aiunt, (nudum enim, atque inermem creatum referunt) non rectè ijs sentiunt. Cætera enim animalia vnum auxilium habent, idque nullo pacto possunt permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec vestitum vnquam deponere pleniorum, neque arma mutare, quæ semel acceperint, necesse est: at homini multa habere auxilia licet, eaque subinde mutare. Arma etiam quæ velit, & vbi velit, capere potest. Manus enim & vnguis est, & vngula, & cornu, & hasta, & ensis, & quoduis aliud genus armorum, aut instrumentorum: quippe quæ omnia

hæc sit, quoniam omnia & sumere potest, & tenere. Cui manus, natura forma etiam adhibita est congrua: diuisa enim, & multifida est. Nam in eius diuisione, componendi facultas est: in compositione vis diuidendi esse non posset. Vt etiam eadem modò simplici, modò duplici, & omnino multifariam licet. Quin & flexus digitorum, ad capiendum, premendumque commodissimè habent. Vnus à latere adiunctus est digitus, isque breuis, Pollex quem & crallus, sed non longus. Vt enim si manus omnino desset, potestas capiendi non fieret: sic nisi digitus hic à latere adesset, non eadem illa facultas probè daretur. Hic enim à parte inferiori sursum premit, ut cætera à superiore deorsum: quod fieri ita oportet, si validè quasi copula forti colligandum sit. Pollex hic plurimum, ut vnus multos æquiparet. Breuis etiam est, ut robustus sit, & quoniam nullam præstaret commoditatem, si longus esset. Rectè etiã nouissimus digitus paruus est, & medius longus, tanquam remus nauigij modius. Quod enim officio capitur, circum per medium digitum complecti potissimum necesse est. Sed enim pollex, & magnus, qui à latere iunctus est, ideo appellatur, quamuis paruus sit, quia cæteri sine eo inutiles ferè sunt. Vnguis etiam rectè Natura molita est: quippe quæ cæteris animalibus eos vel ad vsum alium dederit, homini autem operimenti tantum gratia excogitauerit: digitos enim extremos integunt, & tuentur. Flexus brachiorum homini tum ad cibum adueniendum, tum ad cæteros vsus, contra, quam quadrupedum generi, aguntur: illis namque introitus pollices flecti necesse est, ut ad gressum viles sint. Vsum enim pedum præstât artus priores. Quamquam illius etiam generis ea, quæ digitata sunt, non modò ad gressum vtuntur prioribus cruribus, verum etiam ad manus officia uti nituntur: quippe quæ & capiant prioribus cruribus, & repugnent: quod solipedes posterioribus faciunt. Non enim crura eorum priora cubitis, manibusque proportionè respōdent, ut non nullorum ex iis, quorum pedes in digitos finduntur. Ob id pedes priores quibus distinctos digitis habent, posteriores quaternis: ut leones, & canes, atque etiam lupi, & pantheræ: quintus enim eorum quinto, magnoque manus respondet. Sed quæ parua inter digitata sunt, posteriores etiam quinq; digitos obtinent, quoniam serpere solent, scilicet ut vnguis numerosioribus apprehendendo facilius obrepant ad sublimiora. Pectus inter lacertos homini constitutum est, cæteris inter crura priora. Latum id esse in homine ratione permittitur, cum nihil lacerti adiuncti lateribus impediatur: at quadrupedibus, quod ante se crura, cum ambulant, locumque mutant, protendunt, pars hæc coarctata est. Vnde fit, ne quadrupedes eo loco habeant mammas. Nam homini, quod & spatij laxitas permittit, & carnosæ ea pars est, cum operiri sedem cordis conueniat, mammarum pectori affirmata: sunt carnosæ: maribus quidem ob eam, quæ diximus, causam, sed feminis ad alterum quoque opus Natura mammis aburit, quod eam sapere facere dicimus. Cibum enim in iis recondit suis paraulis. Binæ homini mammarum, quoniam binæ

Digitus medij vsus.

Vnguis utilitas.

Pectus.

sunt partes, dextra & sinistra, duriuscula, spatio interposito determinantur, quod & colla: eodem loco ubi coeant, sine vlla molestia. Ceteris animalibus mammae in pectore haberi inter crura non possunt: ita enim gressum impediunt. Pluribus autem locis aliis haerent sine vllō impedimento. Quibus enim solida yngula, aut cornua, & partus numero pariori, haec mammae inter femora habent, easque binas: quae autē numero parū, & pede multido sunt, haec aut plures per ventrem duplici ordine, utroque de latere gerunt, ut sues, ut canes, aut binas tantum medio ventre, ut lea. Cuius rei causa est, non quia parci (sine generat, nā plures, quam duos, interdum edit) sed quod minus lacte abundat. Cibum enim, quem raro allumit, quoniam capiti fortius est, in corpus absumit. Elephas duas tantum habet, easque sub armis. Causa cur duas habeat, quod vni proliis est. Cur non inter femora, quod multitudine est. Nullum enim inter femora habet, cui pedes discreti in digitos sunt. Cur supra sub armis, quod in iis, quae plures obtrinet, mammae & prima sunt, & plurimum lactis hauriunt, quae ea parte continentur. Argumentum est, quod ferociter facere solent: porcis enim editis primis, mammae praebentur. Ergo cui vnum est, quod primum in lucem prodit, id primas habere mammae necesse est. Primas autem, quae sub armis habentur. Elephas haec de causa duas, eoque loco, mammae habet. Quae autem multiprola sunt, haec toto ventre exuberant. Cuius rei causa est, quod ea, quae prolem numerosiore educatura sunt, mammae desiderant numero, siquidem: quas cum per latitudinem non nisi duas habere possint, videlicet ratione bipartiti corporis, in dextram sinistramque per longitudinem habeant, necesse est. Locus autē vnus, qui inter priora, & posteriora crura interiacet, postrectus per longitudinem est. Quae autem non multida, sed deprola sunt, aut cornuta, haec inter femora mammae habent: ut equa, asina, camelus. Haec enim singulos pariunt. Et pes equo, & asino solidus, carne bifidus. Cervae etiam, caprae, vaccae, & reliqua generis eiusdem mammae parte eadem gerunt. Cuius rei causa est, quod haec sursum versus capiant sui corporis incrementa. Itaque ubi confusivum, & copia excrementi sanguinis, qui locus sanē infra est, & circa effluentis materiae ostia, ubi mammae à Natura posita sunt. Quae enim parte motus agitur alimenti, inde etiam capi alimentum potest. Sed enim homo, & foemina, & imas habet mammae. In ceteris maribus nonnulli carent, ut equi. Nomen enim omnes, sed tantum qui matri similes prodire, habent. De mammae dictum iam est. A pectore ventis subiacet costis non clavis, ob eam, quam ante reddidimus, causam, scilicet non habet cibus tumorem, qui per calorem necessarium evadit, aut vitiosus plenus impediatur. Finem autem thoracis appellati faciunt partes, quae ostium excrementi, cum siccum, cum humidum continent. Natura vero parte eadem, tum ad humidum excrementum exitum, tum ad rem veneream vitur in sexu tum foemino, tum etiam masculino omni sanguineo, exceptis paucis in omnique viviparo genere, nul-
Genitura. Genitura. Cuius rei causa est, quod genitura ha-

mor quidam excrementitius est. Sed hoc ita esse non subiciatur, post demonstrabitur. Foeminae etiam pari modo mensura parte eadem emittunt: sed de iis quoque postea definemus. Nihil subiacet, mensura etiam foeminae vnum excrementum esse, & vacante materia. Humida autem suapte natura sunt mensurae, & genitura: itaque eorum profusio, similis est, eisdemque, ut ubi partibus, ratio est. Intus autem quomodo modum se habeant, & qua differant ratione, semen generale, & gestatio vteri, ex animalium historia, commentationeque apertum est: & cum de generatione agemus, dicentur. Foeminae etiam harum partium tales necessarii ad officium propositum esse debent, quales iam sunt, obsecrum non est. Sed maris instrumentum alterum ab altero differit, pro discrimine corporum. Non enim, eoque nervosa natura, omnia constant. Augerunt etiam, & minuitur hoc vnum membrum, sine vlla morbi mutatione. Horum enim alterum vtile ad coitum, alterum ad ceteros corporis usus commodum est. Nam si semper simili modo se haberet, impedimento nimirum esse constaret hoc membrum ex eiusmodi partibus, ut eorum, quae modo dicitur, verumque possit euenire. Partim enim, vnum, partim cartilagineam habet. Itaque & contrahi potest, & extendi: atque etiam status capax est. Sed quadrupes foemina omnes in auresum mingunt: quippe quae genitale non alibi commodius habere possint ad coitum. Mares vero perpari in auresum mingunt: ut lynx, leo, camelus, lepus. Solipes nullum sic mingit. Hominis partes posteriores, & crura, peculiari modo praquadripedibus habentur. Caudam omnia ferè non solum vivipara, sed etiam ouipara habent. Nam uti plerisque magnitudine membrum id caret, tamen aliquid prominet, quod caudam describere possit. Homo vnus cauda, vacat, nares habet, quod nulli quadrupedum datum est. Crura etiam homini femore, suraque carnulenta sunt, cum cetera animalia omnia non modo vivipara, verum etiam quaecumque cruribus constant, vacua carne haec habeant: nervosa enim, & silenta, spinosa, rigida. Quorum causa vna est, prope dixerim, omnium, quod homo solus animalium erectus est. Ut igitur facile sustinere superiora possent, Natura corpulentiam parti superiori dempsit, inferiori addidit. Itaque, nares carnosas fecit, & femora, & suras: sed nares, vel ad corporis requiem, vel ad erecto corpore stando durant, sed requiem, sed illeque desiderant. Homo igitur nares, & crura carnosa habet, ob eam, quam diximus causam: & cauda ob eam rem vacat. Alimentum enim, quod caudam adit, in hac ipsa absumitur, vsumque caudae necessarius, desinit, quoniam nares sua corpulentia satis operiunt. At quadrupedes, & reliqua animalia e contrario: cum enim forma pomilionis degenerent, parte sui superioris pondus, omnemque corpulentiam sustinent, scilicet dempsam parti inferiori: itaque crura habent rigidiora, & natibus vacua. Sed ut pars, quae

exitum excremento ministrat, protegeretur, & custodiretur, caudam iis Natura reddidit, sublatam, quod ad crura deferretur, alimento. Simia, quod forma ambigua sit, ut & in neutro, & in vtroque genere sit constituenda, ideo nec caudam habet, neque nares: videlicet ut bipes, cauda vacat: ut quadrupes, natibus. Caudarum autem plures differentiae sunt: & Natura iis quoque abutitur, cum non modo ad integrandam, tuendamque sedem vitatur, verum etiam ad reliqui corporis usum, atque utilitatem. Pedes quadrupedum inter se differunt: aliis enim solidi, aliis bifidi, aliis multifidi. Solidi, sunt eorum, quibus praecorporis magnitudine, & copiaque terrena portio, pro cornu, aut dente, materia ad vnguis naturam fecerit. Sed enim ex ea copia pro pluribus vnguis vnus vnguis, scilicet yngula, coalescit. Talis etiam ob eam rem caret (quod magna ex parte dixerim) atque etiam quod si talis adesset, crura posteriora difficiliter flecterentur. Ceteris enim & aperiuntur, & clauduntur, quae singulis angulis constant, quam quae pluribus. Talus autem, ut qui clausus est, tanquam alienus artus duobus hisce inseritur, pondus quidem afferens, sed gradum efficiens tutiorem. Hinc enim & ea, quae talum habent, non in prioribus, sed posterioribus tantum cruribus eum continent, quoniam laeviora, & flexibilia esse debent, quia praecedant: firmiora autem contentioraque esse posteriora congruit. Ad repugnandum etiam, inferendumque idem vehementiorem, commodius ita constant. Genus autem hoc animalium cruribus ita uti posterioribus solet. Bifulca talum habere certum est: iis enim posteriora sunt planiora. Et quoniam talum habeant, solipeda esse non possunt, quasi os, quod pedi deest, maneat in suffragine. Digitalis talus non est. Nam si esset, digitalis non esset: sed tantum latitudinis funderetur, quantum talus occuparet. Quam ob rem ea quae talum habet, magna ex parte bifulca sunt. Homini pedes omnium maximi proportionem magnitudinis merito: solus enim erectus est. Ita qui duo pondus corporis totum suscepturi essent, longitudinem, latitudinemque obtinere debuerunt. Digitorum etiam manus magnitudine contra, quam pedis est, ratione. Manus enim officium est, capere, atque premere. Itaque longos habeat digitos oportet. Manus enim parte, qua se flectit, comprehendit. Pedis autem officium est, tutè constare. Quod ea parte pedis effici putandum est, quae infissa est. Extremum autem fissum, quam infissum, esse melius est. Nam si pes totus infissus esset, totus confunderetur, parte aliqua laborante: quod fisco in digitos aquè accidere non potest. Breves etiam minus offendi, & que possunt. Quam ob rem hominis pedes multifidi, & brevidigiti sunt. Vnguium genus eadem causa pedes, quae manus obtinent. Extrema enim operienda, muniendaque potissimum sunt, propter imbecillitatem. De animalibus sanguineis, viviparis terrestribus ferè omnibus dictum iam est.

De partibus animalium ouiparorum, cum quadrupedum, cum expedium: & quam ob causam sic à Natura digeste sint. Cap. 1.

Anguinea vero ouipara, partim quadrupeda sunt, partim expeda, quae vnum tantum modo genus serpentium est. Causam, quam ob rem id pedibus vacet reddidimus, cum de gressu animalium ageremus. Cetera eius forma simili quadrupedibus ouiparis sunt. Habent haec animalia caput, partemque capitis eisdem de causis, quibus cetera sanguinea genera. Linguam etiam in ore continent omnia, excepto vno crocodilo fluviatili. Hunc enim non nisi locum tantummodo linguae habere putaveris. Cuius rei causa est, quod idem & terrestribus, & aquatilis quodam modo est. Ergo ut terrestribus locum obtrinet lingua, ut aquaticis elinguis est. Pisces enim, ut dictum est, aut nullam habere linguam videntur, nisi valde resupinentur: aut inexplanatam habent. Causa est, quod iis lingua vsus per quam exiguus est: quoniam mandere, praegularéque non possint, sed in deuorando sensum, voluptatémque cibi capiunt. Lingua enim sensum mouet saporum. Esculentorum autem omnium voluptas in descendendo contingit. Dum enim deglutimus, pinguis sentimus, & salta, & dulcia, & reliqua generis eiusdem. Sensum igitur hunc animalia etiam ouipara habent. Et omnium ferè condimentorum, esculentorumque, in deuorando gulae tactione suauitas existit, & gratia. Quam ob rem, non qui potionum, saporumque incontinentes sunt, iidem etiam condimentis, ac cibo luxuriant: sed cum ceteris animalibus sensus quoque gustandi adiunctus sit, illis quidem alter quasi vnus tributus est. Lacertis ex quadrupedibus ouiparis lingua bifida, ut serpentibus: partemque extrema pilosa admodum, ut dictum iam est. Quinetiam vitulis marinis lingua bifulca est. Quae ob rem haec animalia omnia tenuia sunt. Scerraris etiam dentibus quadrupes ouipare sunt, modo piscium. Sensoria autem omnia simili modo, atque cetera animalia habent. Verbi gratia, nares olfaciendi, oculos videndi, aures audiendi sensorium. Non tamen haec eminent, quomodo ne aibus quidem, sed foramina tantum habentur. Causa vtriusque duritia cutis est. Altera enim penna, altera cortice integuntur. Cortex loco squamae, & simile est, sed sua natura rigidior, atque durior. Quod in testudine, atque serpentibus magnis, & crocodilo fluviatili palam fit. Firmior enim ossa euadit, ut qui talem naturam sortiantur. Palpebrae superiorem haec animalia non mouent, ut ne aues quidem, sed inferiore conniuentea de causa, quae cum de illis ageremus, reddidimus. Sed cum auium nonnullae ab angulis membrana obestite nictentur, haec non nictantur: sunt enim oculis durioribus, quam aues. Causa est, quod illis, ut pote volucris, acumen cernendi commodius ad vitare munera sit. Haec autem, quoniam caernas subire omnia solent, minus cernendi usum exquisitum requirunt. Sed cum caput in partes duas diuidatur, scilicet superiorem, & inferiorem ma-

Bifida lacertis lingua.

Maxilla motus variis in variis animalibus.

xillam, homo, & viuiparæ quadrupes maxillam sursum, deorsum, atque in latera agit: pisces vero, & aues, & ouiparæ quadrupes sursum, deorsumque tantum mouent. Causa est, quod eiusmodi motus utilis ad mordendum, secandumque est. Qui autem in latera agitur, ad cibum molendum, constituendumque accommodatur. Quæ igitur dentes habent maxillares, iis motus commodè agitur in latera. Quæ autem maxillaribus carent, iis nullo pacto utilis motus hic est: quam ob rem sublatus iis omnibus est. Nihil enim Natura superuacuum facit. Cætera omnia maxillam mouent inferiorem: crocodilus fluuialis vnus superiorem. Cuius rei causa est, quod pedes ad capiendum, retinendumque inutiles habet: parui enim admodum sunt. Itaque ad hunc usum natura os ei pro pedibus vtile condidit: ad retinendum vero, vnde iectus inferri vehementius potest, inde motus commodius agitur. Inferitur autem vehementius de super, quam de parte inferiore. Ergo cum vtriusque tum capiendi, tum mordendi vsus ore administraretur, magis autem necessarium retinendi officium sit, cui nec manus sunt, neque pedes idonei, commodius huic est mouere superiorem maxillam, quam inferiorem. Quod idem causa est, cur etiam cæci superiorem sui forcipis partem moueant, non inferiorem: habet enim pro manu forcipem. Illi itaque vtile ad capiendum, non ad mordendum forcipem esse oportet. Mordendi autem, secandi que officium dentis est. Cancri igitur, cæteriisque, quibus licet otiosis cibum capere, quoniã in humore non sint, oris vsus partitus est, vt manibus, aut pedibus capiant, ore secant, & mordeant: at crocodilus os in vtrumque vsum vtile factum est à Natura, cum ita maxilla moueantur. Collum etiam omnia huiusmodi animalia obtinent propter pulmonem: quippe quæ aerem per arteria fistulã productiorem & accipiant, & reddant. Collum enim id appellamus, quod inter caput, & artus, humerisve interiacet. Serpens inter hæc collum minimè, sed proportionale colli habere videri potest. Siquidem extremis, quæ modò dixi, pars hæc describenda est. Proprium serpentibus præ cæteris eiusdem generis animalibus est, vt caput vertere in auersum, reliquo quiescente corpore, valeant. Cuius rei causa est, quod modo insectorum structura volubili constant, vt vertebra cartilaginosa, & flexibiles habeant. Euenit igitur id serpentibus necessarium hæc de causa: ad melius vero, vt ita vitare possint, quæ ab averso noceant. Cum enim præ longo sint corpore, & pedibus careant, inepti sunt ad se conuertendum, tuendumque contra ea, quæ à tergo incurrant. Nihil enim utilitatis esset, si caput erigere quidem possent, sed circumagere nequirent. Habent hæc & cæca, quæ pectori proportionetur, partem: mammam nec ea parte, nec vsquam sui corporis continent. Aues etiam mammis carent. Cuius rei causa est, quod nullum ex iis habeat lac: mamma enim, cœceptaculum, & tanquam vas lactis est. Nec solùm hæc, sed etiam quæcunq; non viuipara inter se sunt, lacte vacant, quoniam oua pariunt. In ouo autem lacteus ille cibum ingenitus ouiparis

Collum.

Graecè additur, atque pisces.

contineatur. Sed de iis planius dicitur, cum de generatione agemus. De inflexu curuarum partium consideratum iam est, cum de communi animalium gressu ageremus. Caudam etiam genus id animalium habet, partim prolixior, partim breuiorem. Cuius rei causam antè in vniuersum reddidimus. Omnium vero ouiparorum pedes strium tenuissimus chamaeleo est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis riget. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio namque metu multiformis efficitur. Metus enim refrigeratio, per inopiam sanguinis, calorisque est. De partibus animalium sanguinei generis, tum expeditum, tum quadrupedum, aut bipedum, quoniam sunt extrinsecus, & qua de causa, dictum ferè est.

De partibus animalium exterioribus, & earum differentiis, quibusque ob causas sic à Natura posita sint. Cap. xlii.

Ves autem discrimine inter se differunt eo, quod in excessu, defectuque partium, & in pluribus, minoribusque ratione versari percipimus. Sunt enim earum alia longæ crure, alia breui. Linguam etiam alia latiusculam habent, alia angustam. Eodem modo reliquis partibus differunt. At priuatius inter se paulò ratione partium differunt: quæquam à cæteris forma etiam partium discrepent. Pennarum enim genus omnium auium est, idque proprium habet ad cætera animalia. Cum enim alia pila, aut squama, aut cortice tegantur, aues pennæ operæ sunt, pennamque habent fissam, nec simili specie atque ea, quæ totipenna à pennæ continuitate appello: his enim fissis, illis infissis est: pennæ & altera excaulis, altera caulata est. Quinetiam capite rostri naturam singularem, ac propriam præ cæteris gerunt. Elephantis enim naris pro manibus est. Insectis quibusdam lingua oris officio fungitur: at his vice dentium, manusque, rostrum ossium datum est. De sensuum locis, quod iam est. Collum auibus quoque porrectum, eademque de causa, qua cæteris est. Hoc aliis breuius, aliis longum, & ferè pro crurum modo, magna ex parte descriptum est. Quibus enim longa sunt crura, iis collum longum: cæteris, quibus breuia crura, iis collum breue, præterquam palmipedibus. Collum enim nec breue, cum cruribus longis, nec longum cum breuibus, partem administrare ex terra potest. Carniuoris etiam volucris longitudo colli incommoda est: imbecille enim quod prolixum est. Is autem victus beneficio virium comparatur: quam ob rem nulli collum longum, cui vngues adunci. Palmipedes, & quæ de uis quidem, sed parum diductis digitis sunt, quæ eodem genere cum palmipedibus contineantur, collum longius habent: tale enim ad cibum ex humore petendum commodius est: sed crura iis breuia, vt melius natare possint. Rostra etiam inter se differunt victus ratione: alii enim reptilibus aliis vncum rostrum est. Rectum iis, quæ cibi capiendi gratia tantum id habent: vncum carniuoris. Tale enim vtile est ad retinendum iis, quæ raptu viuunt, & cibum ex animalibus perere necesse habeant. Quibus autem victus ratio placida,

da, herbisque comparanda est, iis rostrum latum, hoc enim & ad effodiendum pabulum, & ad euellendum, & ad tendendum commodius est. Nonnullis longum, vt & collum, quoniam cibum ex alto capere soleant. Et quidem bona pars tum earum, tum etiam palmipedum, aut simpliciter, aut parte eadem captura bestiolarum quadam aquatiliu viuunt. Itaque fit, vt collo quasi arundine piscatoria, rostro autem veluti linea, & hamo vtantur. Partes vero pronæ, supinæque, & thorax appellatus quadrupedum, confusus in genere auium habentur: alia enim pro branchiis, & prioribus pedibus dependent, membrum peculiare auium: quam ob rem pro scapulis extrema alarum dorso adherent. Crura vt in homine, bina, sed intrò flexionda, vt quadrupedum suffragines, non vt hominis poplites foras. Alas autem, quas vicem crurum priorum compleverunt diximus, in orbem agunt. Bipes necessarium est genus auium, inter ea, quæ sanguinem habent, atque etiam aligerum. Cum enim sanguinea quæque non pluribus, quam quaternis, notis moueantur, membrapendia quaterna auibus quoque sunt, vt cæteris gressilibus, & pedestribus, quæquam illis brachia, aut crura quaterna: auibus vice crurum priorum, brachiorumve, ala commune datum est membrum: hæc enim volatiles sunt. Quæ quidem volandi vis in auis essentia continetur. Itaque necessarium restat, vt bipedes sint. Ita enim notis, siue signis quaternis, alis scilicet additis, moueantur. Acutum, vt melius volent. Lata enim, quia multum aeris propellant, difficilius mouentur. Carnosum, quia quod acutum est, nisi plenè operum sit, imbecillum est. Pectori venter subiacet ad ostium vsque excrementi, & suffraginem rudens non aliter, quam in quadrupedum, atque hominum genere. Igitur inter alas, & crura, partes hæc posita sunt. Umbilicum omnia habent, quæ vel vtero viuiparis eduntur, vel ouo ouiparis excluduntur: sed auibus iam adultis hic delitescit, incertusque est, vt parer per generationem eorum. Intestini namque coalitu umbilicus auium consistit, & non venarum pars vlla est, vt in viuiparo genere. Item auium alia volaces, aliaque grandibus, atque validis sunt: vt quæ vngues habent ad uncas, & carne vescuntur. Volaces enim tota vita esse, necesse est. Itaque pennis abundant, & alarum magnitudine præstant. Sed non modò quæ vncis sunt vnguibus, verum alia quoque genera volucrum volatu superant: videlicet ea, quæ vel pernicitate volandi sese tueantur, vel loca mutare soleant. Sunt quæ non volaces, sed graues sint, quibus vita terrena, & aut fruge viuunt, aut nant, & apud aquas immorantur. Corpora vncunguium exigua sunt, exceptis alis, quoniam alimentum copia in alas, & arma, præsidiumque absumitur: contra, quæ volaces non sunt, iis corpora in molem euadunt grandiore, atque ita efficitur, vt sint grauiore. Sed grauium nonnullis præsidio calcar est, quod vice alarum suis cruribus gerunt. Eadem vero, quæ & calcar habeat, & vngues aduncos, nulla est. Causa est, quod Natura nihil superuacuum facit. Volaci autem vncungui generi calcar vsui esse non potest: vtile enim tantum in pedestri certamine est. Quam ob rem grauium nonnullis adiunctum est, quibus vngues adunci non solum inutiles, sed etiam nocui essent, cum ad solum hærent, & contra ingressum inhi reniterentur. Quam ob rem vncungues omnes difficulter ambulant, nec in saxis consistunt: natura enim eiusmodi vnguibus contraria in vtrumque est. Euenit id per generationem necessarium, cum quod terrenum, & prolixum in corpore est, formam partium commodarum ad pugnam recipiat. Itaque vbi sursum prouerit, rostri duritiam aut magnitudinem facit: vbi deorsum lapsus est, calcaria cruribus valida effingit, aut pedibus vnguium magnitudinem, & robur. Simul autem hæc singula locis diuersis efficere non potest: distracta enim excrementi eius natura inualida redditur. Item aliis crurum longitudinem condidit, aliis pedum interualla complet, digitosque in palmæ effigiem contextit. Quibus causis variè autibus pedes.

Quibus causis variè autibus pedes.

Quibus causis variè autibus pedes.

Volucrum clunis.

nendum subdita sunt. At aues nec erecta sunt, quoniam sua natura in pomilionem degenerat: neq; crura habent priora, quoniam alas vice eorum fortuitur. Itaq; Natura pro iis clunem longiorem emolita duxit ad medium, corpusq; pronum fulciuit, & crura subdidit ea parte, qua pondere aequilibrante, & ambulare aequilibrio possent, & constare. Sed quam ob causam genus auiu bipes non erectum sit, explicatum iam est. Cur autem crura carnosa non habeat, eadem causa est, quam de quadrupedum cruribus reddidimus. Sunt auius digiti quaterni aequè omnibus, tam multifido, quam palmipedi generi: nam de strutione terræ Africa incola postea definiemus, ut bisulcus est, vna cum reliquis, quæ ad auium genus habet contrariis. Sed cum omnibus quaterni digiti sint, tres parte priore habentur: vnus posteriore pro calce, ut tutè sit, qui minutus inest in iis, quæ longa habent crura, ut in crece euenit: nec est quod plures habeat digitos. Sed cum talis digitorum positio in cæteris sit, in iynge vna, quam turbinem appellatã dixi, vtrinq; bini. Causa est, quod eius corpus minus, quam cæterarum, propensum est in aduersum. Testes omnibus auiibus esse certum est, sed in iis lumbis adherent. Cuius rei causam in generationis ratione animalium explicabimus. Partes auium ita se habent.

Auius digiti quot.

Iynge digiti

De partibus exterioribus piscium, & causis quare sic à Natura instituta sint.

Cap. XIII.

Piscium genus mutilatius item, ac imperfectius, quam auium, partibus exterioribus est. Non enim crura, non manus, non alas hoc habet. Cur ita, causa iam expolita est: sed continuè simplici corpore à capite in caudã vsq; porrigitur. Cauda verò ipsa non omnibus similis est, sed cum cæteris non euariet, planorum nonnullis spina constat, & longa est. Incrementum enim eius partis ad piscis latitudinem transit: ut in torpedine, pastinaca, & si quid aliud eiusmodi cartilagineum est. Horum igitur cauda spinosa, & longa est. Quorundam carnosa quidem, sed breuis, eadem causa, qua & torpedini: nihil enim refert, breuis, carnosaque sit, an longa atque rigidior. Contrã accidit ranis: quod enim latitudo earum parte priore minus carnosa est, id eo Natura quantum corpulentia priori ademerat, tantum posteriori, & caudæ addidit. Piscibus nulla membra dependent, quoniam eorum natura natilis est, ratione suæ substantiæ. Nihil enim superuacaneum, nihil frustra Natura agit. Sed cum sua substantia sanguinem habeant, & tamen natiles, non gressiles sint, pinnulas habent, ut nantes: pedibus carent, ut non pedestres, sed aquatiles. Pedum enim additio utilis ad motum, qui in pedo, hoc est, solo, agatur: vnde & nomẽ inditum pedibus est. Ad hæc, fieri non potest, ut simul & quaternas habeant pinnulas, & pedes, aut aliud eiusmodi membrum, cum sanguinẽ habeant. Corduli, quanuis branchiis præditi, pedes habent, quoniam penna carent, caudam etiam habent laxam, & latam. Pisces, qui non lati sunt modo, rariã, aut

Cauda piscium

Pedes vnde dicti.

Corduli.

pastinacæ, quaternas pinnulas habent, binas parte pronã, & binas supinã, neq; est qui habeat plures, sanguine enim caperet. Binã, quæ parte pronã lateribus geruntur, omnes fere habent: reliquis, quæ subdita sunt, carent nonnulli ex longis, & corpulentis, ut anguilla, ut conger, & mugilum genus, quod in lacu Sipharum nascitur. Nulla omnino pinna prælongis, & serpentis speciem referentibus, ut murena: sed flexuoso impulsu corporum ita humore vtuntur, ut terra serpentes modo nanque eodem serpentes natant, quo in sicco repunt. Causa, cur id genus piscium pinnis careat, eadem est, qua serpentes pedibus vacent. Cuius rei causam explicauimus, cum de incessu, & motu animalium ageremus. Aue enim malè mouerentur, aut nullo pacto moueri possent, si quaternas mouendi notas haberent: vix enim mouerentur, siue propinquas inter se haberent, siue remotas, propter longius intervallum. Sed si plures mouendi notas, sanguinis vacua essent. Hæc eadem causa bipedibus quoque piscibus reddenda est. Serpentes enim ea quoque faciem referunt, & sui corporis flexu pro duabus pinnis vtuntur. Vnde sit, ut in sicco & repere possint, & diutius viuent, Itaque alteri non protinus, alteri cum pedestris natura familiares sint, minus exanimantur. Qui autem binis tantummodo pinnis natant, eas habent, quæ parti pronã adherent, nisi latitudo prohibeat: cæque iuxta caput politas gerunt, qui habent, quoniam eo loco longitudine careant, qua vice pennarum moueantur: corpus enim eius generis piscium exprocedum in caudam est. Rara, & similes pro pinnis extrema sui corporis latitudine natant. Squatina, & rana pinnas lateribus accommodatas intra gerunt, propter amplitudinem partis superioris quæ autem parti supinã commisitã sunt, eas iuxta caput adiunctas habent: nihil enim latitudo impedit, quo minus moueantur, sed pro superioribus illis has gerunt minores iis, quæ ad latera applicantur. Torpedo duas iuxta caudam pinnas habet, pro reliquis latitudine vtitur, & vtroque sui corporis semicirculo, quasi geminis pinnis natat. De partibus capitis, & sensoriis antea dictum est. Piscium autem genus præ cæteris, quæ sanguinem habent, animalibus, propriam sibi branchiarum naturam sortitum est. Cur ita, causam, cum de spiratione ageremus, reddidimus. Quæ autem branchias habent, aut intractas gerunt, aut detectas: ut genus omne cartilagineum. Causa est, quod cartilagine tum branchiæ, tum earum tegmenta constant. Genus autem hoc omne cartilagineum habet spinam. Motus etiam cartilaginei generis lentus, pigerque est, quoniam non spina, aut neruo corroboratur: contrã, genus spinatum celeriter fertur. Tegmentum autem, quod branchias operiat, celeriter moueri oportet, cum branchiarum natura quasi ad spirandi vsum piscibus data sit: quam ob rem in spinatis nõ modo tegmentum, verum etiam ipsi branchiarum meatus contrahuntur, ut celerius agatur. Habent branchias alij multas, alij paucas, & alij duplices, alij simplices: sed nouissimam simplicem magna

magna ex parte. Verum cognitio diligentior ex confectionibus, commentationeque animalium petenda est. Causa copia, & inopia branchiarum, caloris cordi insitã copia, aut inopia est. In quibus enim plus inest caloris, hæc celerius moueri oportet, & vehementius. Gemina autem branchiæ, atque duplices, talem naturam potius, quam simplices, paucioresque obtinent. Vnde sit, ut nonnulli ex iis, qui branchias habent pauciores, minusque continent, diu extra aquam viuere possint: ut anguilla, & quicunque serpentis speciem referunt: non enim multum refrigerationis desiderant. Sunt & oris discrimina. Aliis enim os antè, & pronum est: aliis infra parte supina, ut delphinis, & cartilagineo generi. Quam ob rem hæc, nisi conuerfa resupinentur, cibum corripere nequeunt: quod Natura non modò salutis gratia cæterorum piscium fecisse videtur, (cum enim sese ista conuertunt, mora intercedit, qua piscis, quem insectantur, euadere possit: nam omnia id genus rapina piscium viuunt) verum etiam ne nimis suam deuorandi auaritatem explerent. Cum enim facilius caperent, breui per immodicam satietatem perirent. Quoniam etiã cum rostrum eorum structura tereti, ac tenui sit, facillè scindi in oris habitum non potest. At hæc differentia existit, quod aliis os rescillum, aliis subinde in acutius compressum. Carne vescentibus, rescillum, ut iis, quibus se pedinatim stipitentium series: iis enim vires ore continentur. Compressum, & vt modò dixi, coarctatum iis, quæ non carne vescantur. Cutis aliis squamata, (enim squama præ rigiditate, tenuitateque densitas, summa corporis occupat) aliis aspera, ut squatina, rariã, & reliquis generis eiusdem: aliis leuis, sed paucissimis. Cartilaginea squamis carent, sed aspera cute muniuntur, quoniam spina cartilaginea constant. Terrenam enim portionẽ Natura inde ad cutem transtulit, inq; eius asperitatem absumpsit. Testes piscium nullus, nec in iis, nec foris habet. Nec serpentes, aut ex iis aliquid, quæ pedibus carent, partem eam habere cõpertum est: sed eius vice meatum excremento, & generationis vsui accommodatum habent eundem, quem cætera quoque ouipara, eademque quadrupeda omnia continent, quoniam nec vesicam habent, neque excrementum humidum discernunt. Piscium genus his à cæteris animalibus differentiis discrepat. Delphini, balana, & reliquum cæterium genus, branchiis carent, sed sicutam sui pulmonis causa continent, qua humorem, quem in ore acceperint, respuant: nam & humorem admitti necesse est, cum cibum in aqua submersum capiant, & admissum emitti necesse est. Branchiæ igitur iis, quæ spirant, incommodè habentur. Causam verò, cum de spiratione ageremus, reddidimus. Haud enim fieri potest, ut

idem & branchias habeat, & spiret. Sed enim iis ad respiciendam aquam fistula data est, qua ante cerebrum sita est, ne post polita id interciperet à spina. Causa verò, cur pulmonem hæc habeant, & spirent, quod maiora animalia plus caloris sibi requirunt, ut possint moueri: quapropter pulmone iis inditus est, plenus caloris sanguinei. Sunt hæc quodammodo & terrestria, & aquatilia: ut enim aerem, terrestrium more, trahunt, sic pedibus vacant, & cibum in humore, modo aquatiliu, capiunt. Vituli etiam marini, & vespertilio, quoniam ambigant, alteri cum aquatilibus, & terrestribus, alteri cum volucris, & pedestribus, ideo participes & vtrorunq; & neutrorum sunt. Vituli nanque marini, si vt aquatiles inspektantur, pedes habent: si vt pedestres, pinnas: quippe qui pedes posteriores pisces admodum habeant, atque etiam dentes omnes ferratos, acutrosque. Vespertilio etiam pedes, vt volucres, habent, sed vt quadrupedes non habent. Cauda etiam tam quadrupedis, quam volucris carent. Nam quia volucres sunt, cauda quadrupedis vacat: quia pedestres, volucris quod iis necessariò accidit: habent enim cutneas pennas. Nullum autem volatile caudam habet, nisi penna scissa volatile sit. Genus enim id caudæ ex penna eiusmodi constat: cauda verò quadrupedis, generi volatili adiuncta, vel impedimento eius pennis proculdubio est.

Vespertilio nes ambigui.

De Serrubione Africo, & eius natura, & forma.

Cap. XIII.

Serrubio etiam Africanus eodem modo partem auium, partem quadrupedum refert, quippe qui, non vt quadrupedes, pennas habeat: vt non auis, sublimis non volet, nec pennas ad volandum commodas gerit, sed pilis similes. Item quasi quadrupes sit, pilos habet palpebræ superioris, & glaber capite, & parte colli superiore est. Itaque cilia habet pilosiora: sed quasi auis sit, infra pennis integitur. Bipes etiam, tanquam auis: bisulcus, tanquam quadrupes, est. Non enim digitos habet, sed vngulam bipartitam. Quarum rerum causa est, quod magnitudine non auis, sed quadrupedis est. Magnitudinem enim auium minimam esse, propè dixerim, necesse est: corporis enim molem sublimem moueri nequaquam facile est. Sed de partibus animalium, quam ob causam quæque sint, dictum iam est per omnia animalium generationibus animalium differamus.

DE PARTIBVS ANIMALIUM, ET EARVM CAUSIS LIBRI QVARTI, FINIS.

kk 5 ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite de Generatione Animalium, Liber Primus,

Theodoro Gaza Interprete.

Universalis generationis partitio. Cap. 1.

Causarum genera quatuor.

CUM DE ceteris animalium partibus, tum summam, tum singularim scorum de propriis generis cuiusque dictum iam sit, quemadmodum, & qua de causa unumquodque esset: eam causam dico, cuius gratia quippiam sit. Poniunt enim causarum genera quatuor numero. Primum, cuius gratia, ut finem. Secundum, substantie rationem, quae quasi unum quoddam ferè existimanda sunt. Tertium verò, quantumque materiam, & id, unde principium motus. Sed cum de ceteris dictum iam sit, (ratio enim, & id, cuius gratia, ut finis, idem est: materia verò animalibus partes sunt totis dissimilares, dissimilabilibus similes, usque ea, quae elementa corporum appellantur) restat ut de partibus, quae ad generationem pertinent, differamus, de quibus nihil adhuc definitum est: atque etiam de causa mouente quanam sit. Sed de ea ipsa causa considerare idem quodam modo est, atque de generatione cuiusque agere. Quia ob rem nostra haec disputatio in idem ea coniecit, cum & partes, quae ad generationem accommodantur, vltimas disposuisset, & generationis principium ab iis proximum collocasset. Animalium alia per coitum foeminae & maris gignuntur, scilicet in quibus generibus sexus uterque est. Non enim in omnibus, sed in praeditis sanguine, paucis quibusdam exceptis, alterum mas, alterum foemina perfectum euadit. Exanguium verò quaedam marem & foeminam habent, ut sobolem eiusdem generis procreant: alia procreant quidem, sed non sui generis prolem, scilicet quae non ex coitu animalium prodeunt, sed ex terra putri, aut excrementis. Quod autem in vniuersum dixerim, eorum, quae locum mutare solent, aut nando, aut volando, aut gradiendo, videlicet prout quodque actum suo corpore est, nonnulla toto genere suo sexum vtrunque obtinent, non modo sanguine praedita, verum etiam exanguia quaedam. Nam eorum quoque aliis toto genere sexus vterque est, ut mollibus, ut crustatis: aliis maxima parte, ut generi insectorum. Eorum autem ipsorum, quae ex coitu cognatorum animalium gignuntur, ipsa quoque sibi cognata progenerant. At verò quae non ex coitu sed putri materia oriuntur, ea generant quidem, sed genus diuersum quod dicitur prodiit, nec mas est, neque fo-

Sexus discrimina non in omni animalium genere reperiri.

mina. Talia sunt nonnulla in genere insectorum. Quod iusta euenit ratione: nam si ex coitu eorum, quae non ex animalibus orta sunt, animalia orirentur, haec, si eiusdem generis essent, primum quoque ortum parentum talem esse oporteret. Quod rectè ita censemus, quando sic euenire in ceteris animalibus patet. Sed si dissimilia quidem, sed quae coire inter se possent, gignerentur, rursus ex iis alia quaedam natura procrearetur, & alia ex eisdem in infinitum procederet. At Natura infinitum vitare solet. Infinitum enim finem caret: Natura autem semper finem quaerit. Quae autem non gressilia sunt, ut testarum animalium genus, & quae saxis adhaerentia viuunt, quoniam natura simili plantis constant, hinc ut in illis, sic in iis mas deest & foemina: sed similitudine, proportionèque nomen sexus accipiunt: habent enim parum eiusmodi differentia. Quaedam etenim in stirpium genere, sunt eodem in genere arbores, quae fructum ferant, & quae ipsae quidem non ferant, sed ferentes adiuant illas ad maturandum: ut inter ficum, & caprificum euenit. Generationis etiam ratio eadem in stirpibus quoque est, cum aliae semine prodeant, aliae sponte Natura. Oriuntur enim à putrescente vel humo, vel eam aliqua plantae. Sunt enim quae ipsa per se nunquam seorsum consistant, sed in aliis, arboribus dico, soleant generari, ut viscum. Sed de stirpibus, siue plantis seorsum opere per se ipsis dicato agendum est.

Principium generationis esse marem, & foeminam.

Cap. 11.

NUNC DE animalium generatione differendum est, prout cuique ratio competit, deducenda ex iis, quae dicta iam sunt. Generationis enim principia, ut retulimus, illa potissimum quis statuerit, marem & foeminam. Marem, ut quod motus, & generationis originem teneat: foeminam, ut quod materia. Quam rem ita esse potissimum credes, si quemadmodum, vndeque semen genitale fiat, intellexeris. Ex hoc enim, quae Natura oriuntur, consistunt. Id autem quemadmodum ex mare, ac foemina prodeat, nequaquam latere oportet. Quod enim ea pars de foemina, mareque feceruntur, & in iis, atque ex iis haec secretio fit, ideo mas, & foemina principium conferunt generationis. Mare namque id animal dicimus, quod in alio gignit: foeminam, quod in se ipso. Quam ob rem in vniuerso quoque naturam terrae, quasi foeminam, matremque faciunt:

tuunt: caelum autem, & solem, & reliqua generis eiusdem, nomine genitoris, patrique appellant. Mas autem, & foemina inter se differunt ratione, quod facultas vtriusque diuersa est: sensus autem partibus quibusdam discrepant. Rationis discrimen ita exultat, ut mas sit, quod in altero generare potest, ut dictum est: foemina, quod in se ipso, & ex quo fit, quod generatur, contentum in eo, quod generat. Sed quum facultate, & munere quodam haec distinguantur, ad omnem autem officij functionem instrumento opus sit, instrumentumque facultatibus partes corporis accommodantur, ad procreationem quoque, & coitum partes aliquas esse accommodatas necesse est, easque inter se diuersas, quibus mas à foemina differat. Nam est de toto animali mas, aut foemina dicitur, tamen non quauis sui parte, potentiaque idem mas, aut foemina est, sed certa quadam virtute, siue potentia, & parte: sicut & vim cernendi, gradiendi, & obtinendi, ut sensu patet. Partes verò eiusmodi sunt foeminae, veris, & vuluae: maris, testes, & coles, in omnibus sanguine praeditis. Eorum enim alii testes, alii meatus eiusmodi quidam sunt. In genere etiam exanguium discrimen maris & foeminae est, quibus haec sexus contrarietas data est. Differunt forma inter se partes ad coitum delegatae in sanguineo genere. Sed intelligendum sic est, ut principium vel exiguo immutato, multa ex iis, quae à principio sunt, immutari soleant. Patet hoc in excelsis, quibus parte generali tantum corrupta, tota ferè forma vsque ad commutatur, ut aut foemina esse videantur, aut parum absint, tantquam non qualibet sui corporis parte, aut potentia, animal sit foemina, aut mas. Constat igitur, principium quoddam esse marem, ac foeminam: itaque merito fit, ut multa commutentur, cum animal, quae foemina, aut mas est, immutatur, quasi principium dimoueat.

Genitalia membra non eadem omnibus esse animalibus.

Cap. 111.

ESTES, & vteri, aut vuluae, non pari ratione in omnibus sanguine praeditis animalibus sunt. Iam enim, ut primum de testibus dicam, alia omnino testibus carent in eo genere, ut pisces, ut serpentes, meatusque tantum geminos: semini genitali praescriptos obtinent: alia habent quidem testes, sed intus lumbis adhaerentes, quae renes continentur, meatusque ab eorum vtroque foras tendunt, ut in iis, quae testibus carent, qui in idem coniunguntur, quomodo in illis constitutum est. Ita aues omnes habent, & quadrupedes, quae oua pariunt, inter eas, quae aeternam accipiunt, pulmonemque obtinent: his enim omnibus testes lumbis intus adherent, meatusque gemini ab his similiter, atque serpentibus, tendunt: ut lacerto, testu didi, atque omnibus cortice interiectis. Quae autem animal gignunt, omnia testes in aduerso habent, sed nonnulla intus vltima conditos alio, ut delphinus: nec meatus, sed penem pertendentem habet, ut boues. Alia foris gerunt, quorum alia pendentes, ut homines, alia annexos ad sedem sessiles, ut sues. Sed de his diligentius distinctum est

in libris, quos de historia animalium scripsimus. Vteri omnium bipartiti sunt, ut testes gemini omnibus maribus habentur: sed aliis iuxta genitalia, ut mulieribus, & omnibus, quae animal non solum foras, sed etiam intra se generant, & piscibus, qui oua edunt: aliis iuxta septum tranuersum, siue cinctum, ut auibis omnibus, & piscibus, qui animal pariunt. Crustatis etiam vuluae bifidae sunt, atque etiam mollibus. Quae enim oua eorum vocantur, pro vulua habent membranas, quibus continentur. Sed hoc maxime indifferendum est in polypis, ut simplex esse videatur. Cuius rei causa est, forma corporis, quae similis vndique est. Insectis etiam, quibus aliquid magnitudinis, bifidae sunt: minoribus incertè, propter corporis exiguitatem. Partes, quas explicandas proposui, ita se habent.

Quam ob causam Natura testiculos animalibus indidit: quae item animalia citius, & quae tardius coeant: & quod taurus cum statim à castratione missus, impleuerit.

Cap. 1111.

DE differentia instrumentorum genitalium, quae in maribus sunt, quae in foeminis, quae in matribus sunt, quae in quibusdam sunt, consideret, accipiat primum necesse est, cuiusnam rei gratia testium constitutio habeatur. Ergo si Natura rem quancunque facit, aut quia necessaria est, aut quia melius ita est, hoc etiam membrum ob eorum alterum esse debet. Sed non necessarium id esse ad generationem patet. Omnibus enim, quae generant, adiunctum esse, si necessitatis ratio haberetur. Nunc verò nec serpentibus testes sunt, neque piscibus. Viti sunt enim coire, plenèque seminis genitalis habere suos meatus. Restat igitur ut melioris cuiuspiam notae gratia testes habeantur. Sed enim maxime animalium partium nus nullum ferè aliud est, nisi quod plantarum

semen, & fructus. Vtque in ratione cibi voraciora, audioraque sunt, quibus intestinum rectumque sic ea, quae testibus carent, meatusque tantum habent, aut non caret, sed intus habent, omnia propensiora, celerioraque ad Venerem sunt. At verò quae castiora esse conuenit, iis ut in cibi vsu intestino opus est non recto, sic meatus illi reuolutionem, anfractusque habent, ne libido vehemens, crebraque ciretur. Testes autem ad hanc rem emolita natura est. Motum enim extremum genitalis stabiliorè faciunt in viuiparis, ut equis, ceterisque eiusmodi, atque etiam hominibus, cum replicationem seruent. Sed quemadmodum se habeant, perendum ex animalium historis est. Nullam enim partem meatorum testes complent: sed adiecti pendunt eo modo, quod pondera textrices telis annectunt. His enim detrahit meatus intro se retrahunt. Quo fit, ne execta possint generare: nam nisi ita retraherentur, possent generare. Et iam taurus quidam, cum statim à castratione iniussus, impleuit, quoniam nondum retrahit essent meatus. Auiam verò, & quadrupedum ouiparorum testes excrementum recipiunt genitale. Itaque tardius iis, quam piscibus, semen prodiit. Patet hoc in

Propensiora ad venerem sunt. Testium vsus.

in auium genere, cum tempore coitus testes mul- to habeant grandiores, quæ certo tempore coeant. Ac ubi id tempus præterierit, ad eò exiguos habent, ut incertum ferè, an habeant, sit, cum tamen eo tempore, quo coeunt, gerant prægrandes. Celerius itaque ea coeunt, quæ testes intra se continent: quæ enim extrâ habent, non prius semen emittunt, quam retrahant testes.

Qua animalia membrum ad coitum accommodatum obtineant, & qua non.

Cap. v.

Nstrum etiam accommodatum ad coitum quadrupedes obtinent: habere enim id possunt. Aues, & quæ pedibus vacant, habere nequeunt: quoniam alteris crura sub media alio posita sunt: alteris nulla sunt crura. Natura autè penis hinc pendet, & situm tenet. Et quidem ob eam rem euenit, ut in coeundo crura contendantur. Nam & instrumentum hoc neruo constat, & crurum natura neruosa est. Itaque cum habere id nequeant, testes quoque aut non habere, aut non eo loco habere, necesse est. Idem enim situs penis, & testium est in iis, quæ habent utrumque. Quinetiam ea, quorum testes sunt extrâ, cum penis per motum calefcit, semen genitale proinde collectum emittunt: non parato iam semine contrectant, ut pisces. Omnibus, quæ animal generant, testes autè habentur, vel intus, aut extrâ, præterquam herinaceo: hic enim vnus lumbis adherentes continet, ob eandem, qua aues, causam. Coitum enim herinaceorum celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. Causa, quam ob rem testes habent, quæ membrum hoc obtinent, & cur aliâ intus, aliâ extrâ, declaratum iam est.

Quam ob causam nonnulla animalia membrum genitale careant.

Cap. vi.

Væ autem carere eo membro, non quia melius sit carere, ideo carent: sed tantum quia necessarium, ut dictum est: quoniam celeriter peragatur eorum coitus necesse est: qualis natura piscium, & serpentum est. Pisces enim incurrentes attingunt, absolunturque ocyssimè. Nam ut in hominum, & eiusmodi omnium genere, semen genitale spiritu retento emitti necesse est: sic in piscibus, mari non in branchiis accepto, emittitur. Facile autem percunt, nisi id assidue faciant. Itaque non iis semen tantisper concoquendum est, cum coeunt, ut pedestribus, & viuiparis: sed tempestatis tempore iam concoctum continent vniuersum, ita, ut ne dum contingunt, conficiant, sed concoctum, paratumque emittant. Quam ob rem testibus carent, meatibusque simplices, rectosque habent: qualis particula quædam circa testes quadrupedum est. Replicationis enim meatus pars altera sanguinea est, qua recipitur materia seminis: altera exanguis, qua factum iam semen transit. Itaque cum genitura eò deuenit, celeriter ea quoque absoluntur. At piscibus talis totus meatus est, qualis in homine cæterisque eiusmodi animalibus pars replicationis altera est. Serpentes complexu

Ocyssimè in coitu absolui pisces.

De generatione Vulpium, & ceterorum, inter eos differentia.

Cap. xi.

Vulpes etiam inter se differunt. Alia enim non modò foras, verum etiam intra se animal generant, ut homines, ut equi, ut canes, denique omnia, quæ pilis reguntur, & inter aquatilia delphinus, balanus, & reliqui ceterarum generis.

De generatione Cartilagineorum, & Viperæ.

Cap. xii.

Artilaginea verò, & viperæ, cum intra se ova generent, non animal foras pariunt, perfectum generant, quia enim ex oio animal gignitur, ex imperfecto nullum. Non extrâ hæc pariunt ova, quia natura frigida sunt, non quia calida, ut quidam volunt.

De generatione mollium animalium.

Cap. xiii.

Vte molli insecta generant ova: quod enim caloris exigui sunt, vltimum ficcare natura eorum non potest. Quia igitur frigida sunt, molle generant, quia molle, non extrâ: perire enim propter suam mollietatem. Cum autem ex ovo animal gignitur, eodem, quo in auiibus, modo, parte plurima generatur. Descendunt ona in imum, efficiunturque animalia infra ad genitale: quomodo in iis fit, quæ iam inde à primo ortu animal generant. Quam ob rem vulua quoque eorum dissimilium viuiparis, tum ouiparis est, quoniam utriusque confortium generis habent. Nam & supra ad septum, & infra porrectam genus omne cartilagineum habet. Sed tam de ea, quam de cæteris vuluæ, aut vteri generibus, quemadmodum se habeant, per historias, dissectionesque animalium indagandum, percipiendumque est. Itaque hoc genus & supra continet vuluam, quia ouiparum perfectorum, quorum est: & infra, quia viuiparum est, atque particeps utriusque euadit. Ac verò ea, quæ præterea animal generant, omnia infra habent: nullum enim nature opere impediuntur, nec partum geminant. Ad hæc, fieri non potest, ut animalia iuxta septum gignantur: factum enim pondus, & motum habere necesse est. Is autem locus eam vitalis sit, hæc pati non potest. Difficultatem etiam pariendi ita accidere necesse est, propter delationem longiorem: casusque animal continent, necesse est: quam ob rem omnes carneos sunt. Quæ autem ad septum iunguntur, membrana constant: tum etiam in iis ipsis animalibus, quæ geminant partum, planum hoc idem fit: ova enim supra, atque ad latera continent, animalia verò parte infra vuluæ gerunt. Sed quæ ob causam sit contrarium vuluas nonnulla animalia habent, & omnino quam ob rem aliis infra, aliis supra ad septum continentur, dictum iam est.

Quam ob causam vteros intus animalia habeant, & testes verò alia intus, alia extrâ.

Cap. xiiii.

Vter autem vteros, aut vuluas omnia intus habeant, testes alia extrâ, alia intus, causa est, quod cum vtero contineatur, quod gignitur, idque cultodiam operimentum, & concoctionem desideret, hinc vteri, aut vuluæ, omnium intus sunt. Locus enim exterior corporis & frigidus est, & offensionis expostus. Testes alia intus, aliis extrâ, præterea quod iis quoque operimento, & velamine opus est, tum vt feruentur, tum vt semen genitale persequere possint. Haud enim fieri potest vt frigentes, & gelidi possint retrahi, atque emittere genituram. Quam ob rem, quibus testes in proparato sunt, habent operimentum cuticum, quod scrotum vocatur. Sed quibus natura cutis, præ sua duritia obstat, ne mollis, cutis, & ad completendum habilis sit, ut iis, quæ aut pisces, aut corrice reguntur, iis intus habeantur necesse est. Quapropter delphini, & quæcunque ceterarum generis habent testes, intus continent: atque etiam ouiparæ quadrupedes corticati generis. Cutis etiam auium dura est, vt magnitudini debita inabilis sit, ad comprehendendum. Causam his omnibus designari necesse est, vna cum iis, quas antea diximus, ex iis, quæ per intum, & rem veneream, accidunt. Hæc eadem causa est, vt electus phagus, ac herinaceus testes habeant intus: cutis enim iis quoque inepta ad habendam particulam, quæ operiat. Situs etiam vteros contra, ius in iis, quæ animal intra se generant, ad ea, quæ qua adunt, atque etiam eius ouipari generis in iis, quæ vterum infra habent, ad ea, quæ supra ad septum, vterbi gratia, piscibus ad aues, quadrupedibus quoque ouiparas, atque etiam iis, quæ modo vteroque generant, vt qua intra se pariunt, animal edant in lucem. Quæ enim intra se, & foris animal generant, vterum habent in alio, vt homo, bos, canis, & reliqua generis eiusdem. Nam ad fetus tum salutem, tum incrementum, expedit nihil ponderis insidere vteri.

Meatus excrementi siccis, & humidis, in omnibus animalibus esse diuersos.

Cap. xv.

Meatus etiam diuersus iis omnibus est, quo excrementum siccum, & quo humidum exit. Quam ob rem omnia id genus, tam femina, quam mares, genitale habent, quo excrementum siccum, & quo humidum scernatur, quod que maribus genitura, feminis partus emittatur. Parte priore, superiori quoque meatus is continetur. Quæ autem pariunt quidem ova, sed imperfecta, vt pisces ouiparis, iis non sub alio, sed lumbis adherens vulua continetur. Nec enim incrementum oui impedimento est, quoniam inchoatum prodiens ouum foris perficitur: & meatus idem excrementarius alimenti siccis, & intus est omnibus, quæ genitale continent: ouiparis etiam iis, quæ habent vesicâ, vt testudinibus. Generationis enim causa, non extremenri emittendi, duplex meatus est: sed quia seminis natura humida est, ideo meatus idem communis

Cur testes aliis intus, aliis extrâ.

Scrotum.

Vteros intus, & vteros extrâ.

nis cum excremento humidi alimenti habetur. Constat hoc ita esse, quod cum genitale semen omnia animalia ferant, excrementum tamen humidum illud non omnia reddunt: sed cum & maris seminales meatus, & femina vterum firmari, nec oberrare oporteat, idque aut in parte prioris corporis, aut in posteriore ad prona effici necesse sit, idcirco viuiparis propter fetum vterus in parte prioris politus est, ouiparis ad lumbos, & prona. Quæ autem animal edunt in lucem, cum intra se ova generant, iis situs vterique, quoniam vtrumque referunt genus: & eadem tum viuipara, tum ouipara sunt. Partem enim vulvæ superiorem, in qua ova gignantur, sub septo ad lumbos, & prona habent, inferiorem ad alium: hac enim iam procreant animal. Meatus enim ex iis genitales pendet, ut antea dictum est. Meatus etiam genitales marium, tum eorum, quorum proprii sunt, tum vero eorum, qui testes habent, simili modo, atque vulvæ ouiparorum, habentur. Omnibus enim ad prona, & spinæ locum adherent. Non enim vagari, sed stabiles esse oportet: talis autem locus posterior est: is enim est, qui continentiam præbeat, & stabilitatem. Quibus itaque testes intus continentur, iis protinus cum meatibus firmantur. Nec secus iis est, quibus extrâ tum eodem deueniunt, scilicet in locum genitales, communisque excipiuntur meatur. Similis & delphino meatuum modus est, sed testes sub alio occulti. Sed quemnam situm partes ad generationem accommodata, & quas ob causas tenuerint in his generibus, dictum iam est.

Crustacea, mollia, & testacea, & insecta animalia, tum inter se, tum cum sanguineis in generatione differre.

Cap. XIII.

Cæteris, quæ sanguine vacant, animalibus, non idem membrorum ad generationem pertinentium modus: sed rum inter se ipsa, tum etiam cum sanguineis dissident. Sunt hæc reliqua genera quatuor numero: vnum crustatum, secundum molle, tertium insectum, quartum testatum. An quarti generis vlla coeant, incertum est: plurima tamen non coire aptum est. Quemadmodum consistant, postea dicemus. Crustata coeunt modo corum, quæ in auersum mingunt, cum alterum supinum, alterum prouum applicauerint caudas. Etenim ne parte supina superueniant, pronam impediunt caudæ præsuarum pinnatum proluxa appendice. Habent in hoc genere mares tenues genitales meatus: femina vulvas membraneas ad intestinum fissas, hinc atque inde, in quibus gignitur ouum.

De coitu, & generatione mollium animalium.

Cap. XV.

Mollia ore coeunt, renixu, complexuque mutuo brachiorum. Sic enim coniungi necesse est, quoniam Natura exitum excrementi in os inflectendo adduxerit, ut antea dictum est, cum de partibus ageremus. Habere feminas omnes in hoc genere membrum vuluale, apertum est. Continent

Crustatorum coitus.

enim ouum primò indifferetum, mox discretum in plura, & pariunt omnia imperfecta, modo ouiparorum piscium. Meatus ille interior idem excrementi, & vulvæ est, tum in iis, tum etiam in crustatis. Est enim quæ semen genitale per meatum emittant, idque parte corporis supina, quæ putamen distat, & mare illabitur, faciunt. Quam ob rem ea parte mas cum femina copulatur. Nam si mas, siue semine, siue membrum, aut aliquam virtutem, siue vim aliam mittat, ad moueri ad meaturum vuluale necesse est. Crinis vero insertio maris polyphi per fistulam, quæ piscatores crine coire polypos aiunt, complexus gratia fit, non quasi instrumentum id sit vile ad generationem: etenim extra meaturum, corpusque est. Interdum tergis quoque mollia copulantur: sed generationis gratia, an alia causa, nondum exploratum habetur.

De coitu, & generatione insectorum.

Cap. XVI.

Insectorum aliqua coeunt, atque animalibus eiusdem generis oriuntur, modo eorum, quibus est sanguis, ut locustæ, cicadæ, phalangia, vespa, formica: aliqua coeunt quidem, & generant, sed non sui generis animal, sed vermiculos tantum, neque ex animalibus procreantur, sed ex putrescente humido aut sicco: ut pulices, muscæ, scabiei. Quædam nec ex animalibus nascuntur, neque coeunt: ut culices, & vermiculi, & plura eiusmodi genera. Inter ea vero, quæ coeunt, femina maxima ex parte maiores maribus sunt: nec meatus vlli seminales in maribus esse videntur. Nihilum, parte plurima dixerim, membrum femina à mare inseritur, sed mari à femina sursum de parte inferiore: quod conspectum in pluribus est. Nec de superuente ambigitur: sed contra, ut mas femina inserat, visum in paucis est. Neque adhuc ita exploratum habetur, ut genere possimus distinguere. Hoc idem ferè in piscibus quoque ouiparis maxima ex parte, & in quadrupedibus: quoniam id commodum est ad vterum magna ouorum copia extumescentem. Feminis in eo genere membrum, quod pro vulua habetur, fissum iuxta intestinum, ut cæteris, positum est, in quo fetus generatur. Pater hoc in locustis, & reliquis, quorum magnitudo aliqua sit, & natura coitum recipiat. Maxima enim pars generis insecti perexigua est. Instrumenta generationi accommodata, de quibus non antea differimus, ita se habent. Similium partium semen genitale, & lac reliquimus, de quibus nunc opportunè dicemus: & primùm de semine, post in sequentibus de lacte.

Quæ animalia semen emittant, quæ non: & quorundam opinio, qui semen ex vnaquaque corporis parte provenire affirmant.

Cap. XVII.

Emen alia aperte emittunt, ut ea, quæ sunt natura sanguinea: alia, id est insecta, & mollia, emittant necne, incertum est. Itaque considerandum hoc est, vtrum mares omnes semen emittant, an non omnes: & si non omnes, cur alij emittant, alij non.

Tum etiam, vtrum femina semen aliquod conferant ad procreationem, an non: & si non semen, vtrum nec aliud quicquam adhibeant: an quavis non semen, tamen aliquid conferant. Ad hæc, quidam conducant ea, quæ semen emittunt suo semine ad generationem, quærendum est: atque omnino quæ natura sit feminis, & eorum, quæ menstrua vocantur, scilicet in iis animalibus, quæ id humoris genus emittunt. Omnia ex femine gigni, semen autem ipsum proficisci à generantibus videtur. Quam ob rem eiusdem studij est questio, vtrum ambo, mas, & femina emittant, an alter tantum: & vtrum ex toto corpore fecerintur, an non ex toto. Nam si non ex toto, nec ex ambobus quidem partibus prodire pronabile est. Quapropter primùm de hoc, quemadmodum se habeat, inquirendum est. Sunt enim qui dicant id ex toto corpore provenire. Quibus autem argumentis probent, ut semen ex vnaquaque corporis parte fecerintur, quatuor ferè numero sunt. Primum, vehementia voluptatis, magis enim suave est, quod idem amplioris sit affectus: amplius autem est, quod omnibus membris, quam quod paucis accidat. Secundum, quod ex mancis manca procreentur. Semen enim ab ea, quæ deest, parte proficisci negant. Vnde autem non accesserit, id ne procreetur, accidit. Tertium, similitudo parentum: similes enim gignantur, ut toto corpore toti, sic particulatim singulis partibus. Quod si causa est, ut totum simile sit, quod ex tali toto semen genitale prodierit, partibus quoque causa similitudinis erit, quod ex vnaquaque parte aliquid venerit. Quartum, quod ratio esse videtur, ut quemadmodum totius aliquid est, ex quo primum generetur, sic partis quoque cuiusque sit semen aliquod proprium. Fidem etiam illa faciunt huic opinioni verisimilem: nõ solum enim rebus naturæ insitis, & natiuis, liberi similes parentibus prodeunt, sed etiam aduentitias, atque externas presentant. Iam enim cum parentes cicatrices haberent, filij quidam parte eadem sui corporis idem habuerunt. Et Chalcedone, cum pater brachio esset compuncto, filius idem retulit, confusa tamen nota, minusque explanata. His ferè rationibus quidam potissimum crediderunt, semen à toto corpore proficisci.

Improbatio in eos, qui dicunt semen ex omnibus corporis partibus provenire, semineque esse excrementum.

Cap. XVIII.

Ed cum scrutamur, & diligentius rem discutimus, contra potius esse videtur. Nec supra dicta quatuor illa solvere difficile est, & quædam alia sequuntur impossibilia ex ea ipsa opinione. Primum igitur, similitudo nullum indicium affert, ut semen genitale ex toto corpore secedat: quandoquidem & voce, & vnguibus, & pilis, & motu similes procreantur, ex quibus nihil proveniat. Nonnulla etiam nondum habent cum generant, ut canos, aut barbam. Maioribus item suis plerumque similes sunt, ex quibus nihil secessit. Redditur enim post plura genera similitudo: ut in Helide, quæ cum Aethiope concubuerat, non fi-

liam forma Aethiopsis peperit, sed natus ex filia erat Aethiops. In stirpibus etiam eadem ratio est: nam si hoc ita esset, in iis quoque ab omnibus partibus semen proculdubio proficisceretur. At pleraque partes, aut illa non habent, aut quisque abscindere potest, aut postgenitas habent. Quin etiam ex fructibus nihil secedit, & tamen ij quoque forma eadem proveniunt. Ad hæc, vtrum ex vnaquaque similari parte tantum prodit, verbi gratia, carne, osse, nervo: an etiam ex dissimilariibus, ut facie, & manu. Nam si ex illis tantum, similes autem parentibus sunt, partium potius dissimilari formam, ut faciei, manuum, pedum, quidnam obstat, ne illa quoque similes sint secessu ex toto? Sed alia causa, quando nec in ipsis quidem similitudo, propterea sit, quia ex toto corpore semen genitale secesserit. Sed si ex dissimilariibus tantum, ergo non ex toto, & partibus omnibus. At ex similibus magis conueniat: sunt enim priores, & dissimilares ex similibus constant. Et ut faciei, ac manibus similes procreantur, sic & carne, & vnguibus. At verò si ex vtrisque, quisnam modus sit generationis? Constant enim partes dissimilares ex similibus. Itaque quod ex iis secedit, ex illis quoque secesserit, atque ex ipsa compositione perinde, quasi à nomine scripto, quippiam proficiscatur, si à toto, vel à quavis syllaba proficiscitur. Quod si à syllabis, ab elementis, compositioneque prodierit. Itaque si ex igne, & reliquis eiusmodi, carnes, ossaue constant, ex elementis potius fuerint. nam ex compositione quoniam pacto possint? At qui sine ea simile esse nihil poterit. Quod si quid eam postea creat, id causa similitudinis fuerit, non secessio ex toto. Item si partes distractæ in semine sint, quoniam pacto viuat? Sed si coniunctæ, partium quoddam animal fuerit. Genitales etiam partes quoniam pacto consistant? Non enim simile est, quod à mare & femina secedit. Item si vtriusque semen, atque ex toto venit, duo animalia generabuntur: vtrumque enim omnia habebit. Quam ob rem Empedocles maximè, si ita dicendum est, consentanea huic rationi scripsisse videtur hoc quidem loco: nam si alibi diuersa, non bene. Dicit enim, mas, ac femina quasi symbolum esse, totum verò à neutro proficisci: Sed discepta gerunt mas ipse, & femina membra. Cur enim femina non ex se ipsa generet, si quidem semen ex toto secedit, & conceptaculum obtinet? Sed, ut videtur, aut non ex toto secedit, aut ita, ut ille ait, non ex vtroque eadem secedunt: quapropter alterum alterius coitum desiderat. Sed impossibile illud quoque occurrit: nec enim maiora possunt distracta seruari, animataque esse: quomodo Empedocles generat amore, cum dicit: Multaque ponuntur capita absque sua ceruice. mox enim coalescere, coagmentarique air. Quod fieri non posse, apertum est, quando nec anima, vitæque omni vacua seruari possent, neque veluti plura animalia coalescere in vnum. Et iis, qui ex toto secedere aiunt, accidit, ut eodem modo quo ille, dicat. Nam ut tum amore in terra, sic iis in corpore agitur. Non enim fieri potest, ut partes coniungantur, comendantque eodem deueniant.

Tum

Partium differencie in quibus.

Tum etiam quonam pacto dirimantur superiora, inferiora, dextra, sinistra, priora, posteriora? Hæc enim omnia carent ratione. Item cum partium alia facultate, alia affectibus distinguantur, videlicet dissimilares ead, quod efficere aliquid possint, ut lingua, ut manus: similes duritia, mollitia, & reliquis eiusmodi affectionibus, (non enim utrunque se habet, sanguis est, aut caro) constat ob eam rem fieri non posse, ut quod secesserit, vniuocum sit cum partibus corporis: verbi gratia, ut sanguis à sanguine, caro à carne proueniat. At si ex diuerso quodam sanguis fiat, non ea causa similitudinis fuerit, quod ex omnibus partibus decesserit: ut aiunt, qui ita opinantur. Satis est enim ex vna tantum secedere, quandoquidem non sanguis ex sanguine gignitur. Cur enim non omnia vel ex vno gignantur? Hæc enim sententia eadem esse videtur, atque illa Anaxagora, ut nullum simile gignatur: nisi quod ille commune id de omnibus asserit, hi vero generationi tantum animalium tribuunt. Ad hæc, quonam pacto ista augeantur, cum ex toto secesserit? Anaxagoras enim probè ait, carnes ex alimento carni accedere: sed iis, qui eadem non dicunt, & tamen secedere ex toto pronuntiant, quonam pacto alio accedente magis quicquam efficietur, si, quod accesserit, maneat? At si murari, quod accesserit, potest, cur non iam inde ab initio semen sit tale, ut gigni ex eo possit sanguis, & caro, non ipsum sit sanguis, & caro? Nec verò dici potest, temperatione potest augeti perinde, ut vinum aqua adiecta. Ita enim principio maxime syncerum, meracumque esset vnumquodque. Nunc verò & caro, & os, & quæuis alia pars, quod dicitur, id postmodum magis est. Seminibus autem partem aliquam dici neruum esse, aut os, longè plus est, quam ut noster sensus assequi possit. Ad hæc, si foemina, & mas differunt inter se vteri ratione, ut Empedocles ait: Funditur in puris mas, foemina frigore misto mutari videmus tam viros, quam mulieres, ut quemadmodum ex infœcundis fœcundi, sic ex habilibus foeminae procreanda, ad maris procreationem propensi euadant, quasi non sit causa in secedendo ex toto, necne, sed in moderatione, immoderatione uel eius, quod ex muliere, uiròque secedat, aut ob aliquam eiusmodi causam. Si hoc, inquam, ita esse ponamus, constat non propterea esse foeminam, quia ex quodam secesserit. Itaque nec partem quidem, quam propriam habet mas, aut foemina, secessu consistere. Siquidem semen idem & mas effici potest, & foemina, tanquam non alterutra pars in semine sit. Quid igitur referat, de hac parte ita dicatur, an de cæteris? Nam si semen ab ytero non prouenit: eadem cæteris quoque partibus ratio seruanda est. Item nonnulla animalia oriuntur ex nullis, vel eiusdem, vel diuersi generis animalibus: ut musca, & genera papilionum, ex quibus gignantur quidam animalia, sed non similis naturæ, sed genus quoddam vermculi. Patet igitur, non semine, quod ex cunctis partibus secesserit, generari quacunque diuersi generis sunt: nam similia essent. Siquidem similitudo indicio esset, quod ex cunctis secesse-

rit. Quædam etiam animalia vno coitu plura generant: plantas verò omnino motu eodem, omnem annum fructum afferre, certum est. Quod fieri non potest, si ex cunctis partibus semen secereretur. Singulas enim è singulis vel coitibus, vel secessibus, fieri secretiones necesse est: nec verò fieri potest, ut in vtero diuidatur: iam enim tanquam à planta nouella, aut animalis nuper edito, non semine separaretur. Item que auallione seruntur, semen afferunt. Ergo & prius, quam auulla sererentur, ex eadem sui magnitudine fructificasse, non ex tota planta destitutum semen tulisse certum est. Omnium verò maximum argumentum in genere insectorum animaduertimus satis, quod etsi non omnium, tamen plurimorum foemina per coitum partuculam quandam suam inserit in marem. Et quidem coitum ita agunt: quod antea dictum est. Subiecta enim in supera indere visuntur, quamquam non omnia, sed plurima ex iis, quæ explorata habemus: Itaque in iis etiam maribus, qui semen emittunt, non causa generationis est, quod ex toto secesserit, sed alio quodam modo, de quo postea videbimus. Nam si causa esset secessus, ut putant, non ex cunctis secedere partibus censendum esset, sed ab agente, creatricèque tantum virtute, velut à fabro, non à materia. Sed hi similes aiunt, ut si vel à calcis proficisci dicant. Filius enim, qui patri similis est, simili ferè cultu corporis vitur. Causa autem ut voluptas rei Venereæ vehementior sit, non quod ex toto secesserit, est, sed quia prurigo vehemens accidit. Quam ob rem si quis frequenter ea re vitur, minus afficitur voluptate. Item voluptas Venere in fine coitus potissimum est: at si ex toto secereretur, non simul, sed singulis partibus, alius prius, alius post exultaret. Causa verò, quam ob rem ex mancis manca proueniunt, eadem est, & cum filij similes parentibus prodeunt. Sed non manca etiam ex mancis gignantur, ut & dissimiles suis parentibus: quorum causam postea considerabimus, eadem enim questio est. Item si semen non à foemina emittitur, eadem ratione profecto, nec ex toto secedere probari potest. Et si non ex toto secedit, nihil rationi repugnat, si à foemina quoque non secedere, sed alio quodam modo causam generationis præstari à foemina statuemus. Quæ de re ut differamus, proximum est, cum semen non ex cunctis secerit partibus aperiri iam sit. Initium verò tum eius ipsius propositum, tum etiam sequentis totius disputationis, ut primum de semine quidnam sit, accipiamus. Ita enim & officia ipsa, & quæ officijs accidunt, facillius considerare poterimus. Tale autem sua natura semen esse requirit, ut ex eo primo oriantur ea, quæ secundum Naturam constituuntur: non quod ex illo (verbi gratia) homine aliquid sit, quod agat. Fit enim aliquid ex hoc, quia semen eius est. Sed cum multifariam aliud ex alio fiat, alio enim modo, cum ex die noctem fieri dicimus, aut ex puero virum, quoniam hoc post hoc: alio cum ex ære statuam, aut ex ligno lectum, & quacunque ex materia fieri dicimus, ut ex aliquo, quod insit, & formetur, totum sit: alio cum ex musico im-

musicum, aut ex sano agrum, & omnino contrarium ex contrario. Præterea, ut Epicharmus facit suam exaggerationem, ex alumnis maledicta, ex maledictis pugna. Quæ omnia eò referuntur, unde principium motus. Quale id quoque, quod modò diximus, est. Pars enim quædam totius discordia calumnia est: sed aliquorū extrā, quod mouerit, est: ut ars extra suum opus est, & lucerna extra domus incēdium. Cum itaque tot modis aliud ex alio fiat, semē in altero de duobus his esse, apertū est. Aut enim ex eo ut materia, aut ut ex primo, quod mouerit, est quod gignitur. Non enim ut hoc post hoc, quomodo ex Panathenensis nauigatio, neque ut ex contrario contrarium. Gignitur enim contrarium ex cōtrario, quod corrūpitur: & aliud quipiam subiici oportet, ex quo primo in manēte sit. Igitur in vtramque de duobus illis cōstituendum sit semen, considerandū est: vtrum ut materia & patiens, an ut forma & agēs, an etiam ut vtrumque. Vnā enim cum iis fortasse declarabitur, & quonā pacto ex contrariis generatio sit omnibus iis, quæ ex semine oriuntur. Nam ea quoque generatio, quæ ex contrariis fit, naturalis est. Alia enim ex cōtrariis oriuntur, mare dico, & foemina: alia ex vno tantū, ut plantæ omnes, & animalia nonnulla, in quibus non distinctus, seorsumque constitutus est sexus maris, & foemina. Genitura igitur id vocatur quod à generāte proueniens causa est, quæ prima obtineat principij generationis: videlicet in iis, quæ coire Natura voluit. Semen autē est, quod ex ambobus coeuntibus illis originē trahit, quale semen plantarū omnium est, & animalium nonnullorum, in quibus sexus distinctus nō est: velut id, quod ex mare ac foemina primū miscetur, quæ conceptus promiscuus quidā, aut animal. Hæc enim iam habet, quod ex ambobus requiritur. Semen, & fructus inter se differunt, prioris, posteriorisque ratione: fructus enim, quod ex alio est: semē, ex quo aliud: nam aliās ambo idem sunt. Natura autem prima eius, quod semē vocatur, quæ sit, exponenda latius est. Quodcūque in corpore accipimus, aut partē esse secundum naturam, vel dissimilarem, vel similem, necesse est: aut præter naturam, ut vel papulam, vel excrēmentum, vel colliquamētum, vel alimentum. Excrēmentum appello reliquias alimentis: colliquamētum, quod ex incremento seceritur resolutione præter naturā: sed nullā id esse partē vel similem, vel dissimilarem, apertum est. Nihil enim ex eo, quāuis similari, constituitur, ut ex neruo, aut carne. Quoniam etiā cū cæteræ omnes partes separatae sint, ipsum sepatatum non est. Nec verò præter naturam est, neque Natura oblatæ vitium, cum in omnibus insit, & natura ex eo ipso oriatur: alimentum planè res aduentitia est. Itaque aut colliquamētum, aut excrēmentum esse, necesse est. Veteres quidem auctores opinari videguntur id esse colliquamētum. Quod enim ex toto secedere propter motus calorem dicunt, vim habet colliquamēti. Colliquamēta autem præter naturā sunt, nec quicquam secundum naturā oriri potest ex iis, quæ præter naturam sunt. Excrēmentum igitur esse, necesse est. At omne excrēmentum, aut alimentum inuile est, aut vtile. Inutile dico, à quo nihil præterea natura

suppeditetur, sed quò plus absumitur, eo magis natura vitatur: vtile contra. Sed enim nō tale excrēmentū id esse cōstat, eo quod iis, qui vel atate, vel morbo pessimè se habent, genus hoc excrēmenti plurimū inest, semē minimè. Aut enim nullum omnino, aut non prolificum, propter inutile, ac morbidum excrēmenti permittionem. Ergo vtile excrēmenti pars aliqua semen est. Vtilissimū autem, quod vltimū est, & ex quo iam vnumquodque gignitur membrum, est enim tum prius, tum posterius. Primi igitur alimentis excrēmentū pituita est, & si quid aliud eiusmodi est. Pituita enim alimentū vtile excrēmentū est. Cuius rei indicium, quod permittit cum cibo puro alere potest, & labore absumitur. Vltimum autē parū admodum ex plurimo relinquitur alimento, sed intelligendū perexiguo augeri quotidie animalia, & platas: nā nisi ita esset, additione pluris eadem vel minima modum excederent magnitudinis. Igitur contrā, quā veteres putarunt, dicendum est. Cum enim illi quod ex toto secedat, semen esse fateantur, nos quod ad totum suapte natura faciat, semen esse fatebimur: cumque illi colliquamētum dicant, nos excrēmentum potius esse statuimus. Quod enim vltimum accedat, & excrēmentum vltimi sit, id simile esse probabilius est. Perinde ut pictoribus sæpenumero aliquid andricelli, id est, purpuris remanet, simile eius, quod consumpserint: tabescens autē quodque, & colliquefcens corrūpitur, & degenerat. Argumentū, non colliquamētum, sed excrēmentum potius esse, illud est, quod animalia magni incrementi minis fœcunda, parua fœcundissima sunt. Plus enim colliquamētum esse in magnis, necesse est, sed minus excrēmenti: quippe cum in corpus magnum copia absumitur alimentis: itaque parum sit excrēmenti. Item locus secundum naturam nullus colliquamēto datus est, sed fluit quoque: facillius ferri potest: at naturalibus excrēmentis omnibus locus præscriptus est: verbi gratia, alimentis siccis excrēmentis alius, humidi vesica, vtilis vtericulus, seminalis vterus, genitale, mammae. In ea enim loca se colligunt, atque confluunt. Testimonium etiam faciunt ea, quæ eueniūt, ut semen, quod diximus, id sit: quæ ideo accidunt, quia talis excrēmenti natura est. Dissolutio enim, & imbecillitas manifesta consequitur, vbi vel minimum id secesserit, ut quasi corpus eo sine priuatur, qui demum ab alimento afferatur. Pauci verò quidam, & breui tēpore per atate leuatur, cum id secedit: videlicet vbi copia superarit. Quomodo alimentum primum, si vbi modum excesserit, emittitur, melius corpori cedit. Leuat etiam cum secum alia trahit excrēmenta. Non enim solū semen est, quod exit, sed etiā alia permittæ facultates cum eo secedunt, quæ insalubres sunt. Quam ob rem nonnullis improle aliquādo est, quod emittitur, quia parum seminis habet. Sedenim plurimis & magna ex parte ita accidit, ut Venere exoluantur, debilitenturque, ob eam, quam diximus, causam. Ad hæc, semen nec in prima atate, neque in senectute, neque in morbis est. Carēt hoc agri propter imbecillitatem: senes, quia non satis costi natura potest cōquodere: pueri, propter incrementum. Absumitur enim totum alimentū in corporis de-

Pituita quæle excrēmentum.

Venerē consequi imbecillitatem.

Semine carentes.

si dicitur prius, quam aliquid excrementi remaneat. Quinquagenario namq; sepe corpus in homine quidem dimidium capere videtur omnis magnitudinis, quæ reliquo toto tempore comparatur. Multis autem & animalibus, & plantis euenit differentia in iis ipsis, tum generi cum genere, tum etiam in eodem genere consortibus speciei inter se, vt homini cum homine, & viti cum vite. Alia enim multum seminis edunt, alia parum, alia nihil omnino: id que non præ imbecillitate, sed contra nonnullis euenit. Ablumitur enim in corpus, vt hominum nonnullis, qui vbi per habitum corporis bonum carnulenti, aut pinguiores euaserint, minus semen emittunt, minusq; rem Veneream expetunt. Similis & vitibus affectio incidit, quæ nimia alimentii copia luxuriant, & hircire tantisper dicitur: nam & hirci pinguescetes minus seminis habent. Quam ob rem eos solent ante extenuare. Et vitis hircire ab ea ipsa hircorum affectione dixerunt. Viri etiam, mulieresque pingues minus fecundæ esse, quam non pingues videtur: quoniam in vegetioribus excrementum concoctum transit in pingue: nam & pinguedo excrementum est bonitate substantiæ salubre. Sunt que nullum afferunt semen, vt salix, vt populus. Itaque alia quoque eius affectionis causæ reddi possunt. Nam & per imbecillitatem non concoquant, & per virium bonitatem absumunt, vt dictum est. Simili modo fecundissima quoque, & fertilissima sunt, alia propter vires, alia propter imbecillitatem. Multum enim, atq; inutile excrementum permiscetur, vt vel morbi nonnullis contrahantur, cum non bene purgatio cessit, & alij euadunt, alij obeunt morrem. Tabescunt enim eo modo, quo per vrinæ profluuium: nam id quoque vitium iam aliquibus accidisse certum est. Item meatus idem excrementi & seminis est: quibusq; excrementum amborum tam siccum, quam humidum alimentii, iis quod humidum, eodem seminis quoque secretio agitur: humidum enim excrementum est. Namque omnium alimentum humidum potius est. At verò quibus hoc deest, iis ea parte, qua cibi siccum sedimentum reddit, semen quoque secretur. Adde etiam quod colliquatio, & tabes semper morbosa est: excrementi emissio semper utilis est: seminis secessio in accipiti versatur, quoniam aliquid alimentii inutilis assumit. At si colliquatio esset, semper noceret: quod non facit. Semen igitur excrementum esse alimentii vtilis, atque vltimi, siue omnia semen emittunt, siue non. In iis tamen que emittunt, ita esse apertum iam est.

Menstrua esse excrementa, omniaque sanguinea ea ipsa emittere.

Cap. xix.

Post hæc, cuiusnam alimentii sit excrementum, & de mensuris differendum est. Fiunt enim in nonnullis viuiparis mensura: nam his declaratis apertum erit, & vtrum femina semine emittat, vt mas, fiatq; vnum ex ambobus seminibus mistum, an nullum semen à femina secretur: & si nullum, vtrum aliud quippiam non conferat femina ad generationem, sed locum tantummodo præbeat: an aliquid conferat, id que quonam pacto, & quomodo. Sed enim

Hircire vitis

Morbi ex re-
tento semine

sanguinem esse vltimum alimentum in sanguinario genere animalium, proportionale autem in exanguis, dictum antea est. Verum cum semen quoque excrementum sit alimentii, eiusque vltimi, aut sanguis, proportionale vltimum est, aut ex iis aliquid. Sed cum ex sanguine concocto, digestoq; modo quodam pars quæque gignatur, semen autem concoctum diuersum à sanguine secretur, (nam inconcoctum, aut per vim emissum, videlicet cum vltra modum quire Venerea vitur, cruentum iam aliquibus prodit) constat semen esse excrementum alimentii sanguinei, quod vltimum in membra digeritur. Et quidem vim magnam ob eam rem obtinet. Sanguinis enim synceri, salubrisq; secessio resolueret potest. Vtq; filij similes parentibus sint, ratio exigat. Simile est enim quod ad partes accesserit, ei, quod vltimum remanet. Itaque semen manus aut faciei, aut totius animalis est manus indefinita, aut facies, aut animal totum indefinitum. Et quale quodcumq; illorum est actu, tale semen potentia est, aut corporalia sua, aut facultate, siue virtute, quam in se ipso contineat. Id enim nondum ex iis, quæ expolimus, patet, vtrum seminis corpus causa sit generationis, an habitum aliquem, & principium motus genitale obtineat: Neque enim manus, neq; aliud quoduis membrum, sine anima, aut alia facultate est manus, aut quodlibet membrum, sed aquiuocè tantum. Constat etiam, colliquationem quoque secreturiam, vbi accidit, excrementum esse. Quod vitium euenit, cum resoluitur in quod accesserit, quomodo cum protinus decidit, quod tectorij operis modo illitum fuerit. Idem enim vltimum excrementum cum primo excremento est. Atq; de his ad hunc modum disseruisse satis sit. Sed cum infirmioris plus excrementi minusq; concoctum heri, idque copiam cruenti humoris esse necesse sit, infirmius autem secundum naturam est, quod minus caloris adipiscitur, talisq; femina sit, vt antea dictum est, hinc secretionem quoque illam sanguineam femine excrementum esse necesse est. Talis autem eiectionis est eorum, quæ mensura appellantur. Mensura igitur excrementum esse, & proportionem, vt maribus genitura, sic feminis mensura provenire, apertum est. Rectè autem ita dicitur ea, quæ in iis ipsis eueniunt, eadem enim arate maribus genitura fieri incipit, & secretur: feminis autem mensura erumpunt: vox etiam mutatur, & mamma intumescit. Nec non desinente arate aboletur maribus generandi facultas: feminis mensuram confluuium. Ad hæc, indicium illa faciunt, vt excrementum sit hæc secretio feminarum, quod non maribus, non profluuium naribus sanguinis, non varices, non tale quid mulieribus magna ex parte accidere solet, quoad mensura profluuium: etiam quod tale accidit, deteriores sunt purgationes, quasi hæc materia mensura consumpta in ea fuerit. Minus etiam venosa sunt femina: quam mares: & lautiores, lautioresq; sunt, quoniam excrementum, quod eod tendat, consurgere in mensura solet. Hanc eandem causam esse putandum, & vt corpora minor sint feminarum, quam marium, in viuiparo genere. In hoc enim vno mensura profluuium, & omnium apertissimè in muliere. Plurimum namq; mensuram excrementi mulier emittit: ex quo fit, vt quidam

simè palleat, & obscuriores habeat venas & corpore planè ad mare deficiat. Sed cum mensura sint quod feminis fiat pèriade, vt maribus genitura, nec fieri possit, vt duæ simul secretiones feminales agantur, ideo semen à femina non conferri ad generationem apertum est. Nam si semen esset, mensura non essent: nunc ideo illud deest, quia hæc mensura non esset, vt semen, explicatum iam est. Testimonio autem eodè accipiunt aliqua ex iis, quæ animalibus accidit. Pinquæ enim minus feminis habent, quam macilenta, vt antea dictum est. Cuius rei causa est, quod & pinguedo excrementum, vt semen, & sanguis concoctus est: quanquam non eodem modo, quo semen. Itaque ratione optima fit, vt cum materia superuacua consumpta in pinguedinem sit, deficiat genitura. Generis etiam exanguis mollia, & crustata optima sunt, cum vterio gerit. Quod enim sanguine caret, nec pinguedo in iis consistit, hinc proportionale pinguedinis secretur in feminale excrementum. Indicio autem est non tale semen à femina emitti, quale à mare, nec amborum mixtura generari, vt aliqui volunt, quod sæpenumero feminae concipiunt sine ea, quæ per coitum fit, voluptate. Rursusq; cum ea ipsa voluptate, pariq; concursu profusionis vtriusq; nihil magis concipitur, nisi mensurorum humor sit modicè temperatus. Quam ob rem nec nullis omnino vicibus mensurorum femina generat, neq; cum effluunt, magna ex parte, sed à purgatione. Vis enim, quæ in maribus genitura continetur, aut caret alimentum, & materia, ex qua instituitur animal: aut nimia copia semine cum humore eluitur, sed vbi effluerint, satis, quod remanet, consistit. Quæ autem nullis mensurorum vicibus concipiunt, aut interea dum agitur, & effluunt, non post earum alterius causa est, quod tantum humoris continent, quantum prolificis remanet à purgatione, quanquam non ita superat, vt effluere possit: alteris, quod à purgatione os vteri comprimatur. Cum igitur multum quidem effluat, sed adhuc effluit, tamen non tantum vt semine elaboratur, tunc concipiunt. Nec verò absurdum quicquam, si à conceptu item effluunt mensura: nam vel post aliquandiu prædeunt, quanquam parca, nec semper sed id morbidum est: quam ob rem paucis, & tardè accidit. Quæ autem magna ex parte sunt, ea maxime secundum naturam sunt. A femina igitur conferri ad generationem materiam, quæ in mensurorum constitutione sit, mensura autem ipsa esse excrementum, apertum iam est.

Contra eos, qui credunt feminas, vt mares, semen genitale emittere, arguunt quod parifere voluptate afficiantur.

Cap. xx.

Quod autem semen conferri à femina per coitum nonnulli existimant, propterea quod interdum simili voluptate afficiatur vt mas, similitq; aliquid humoris secretur non humor feminilis est, sed loci proprius. Vteri enim excretio est, quæ aliis euenit, aliis non. Euenit (quod plurimum dixerim) iis, quæ nitida, feminalis que sunt: non euenit iis quæ fusca, atq; virgines. Copia verò quibus eue-

nit, non pro seminis emissionem interdum est, sed multo excedit: tum etiam ciborum diuersa ratio plurimum facit, vt plus, minusve eius humoris excretur: vt quæda acris saporis augent planè excretur: voluptas autem, quæ per coitum sentitur, non solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu, ex quo consistente semen emittitur. Quod pariter tum in adolescentulis, qui nondum emittere queunt, propeq; arate sunt: tum in viris genitura expertibus. Voluptas enim iis omnibus scalpèdo excitatur, & quorum deprauata est generatio: alius interdum soluitur, propterea quod excrementum eod secedit, quod concoqui, atq; effici semen non possit. Forma etiam similis mulieris, & adolescentuli est, & mulier quasi mas infemilis est. Impotentia enim quadam femina est, eod quod semine ex vltimo alimentum concoquere nequeat: quod alimentum aut sanguis est, aut sanguinis proportionale in iis, quæ sanguine carent, propter naturam frigiditatem. Vt igitur in alio profluuium accidit cruditate, sic in venis, tum cetera profluua sanguinis, tum mensura veniunt: nam ea quoque sanguinis profluuium sunt. Sed illa morbo citantur, hoc naturale est. Itaque generatione ex eo ratione optima fieri, apertum est. Sunt enim mensura semen non purum, sed indigens confectionis: quomodo in fructuum generatione adhuc imperfecta, inest quidè alimentum, sed confectionem ad puritatem desiderat. Quam ob rem vt mensura genitura admittit generant, sic alimentum in fructibus gignendis mistum alimentum syncero alit. Indicio etiam est semen non emitti à femina, quod cum per coitum seminis voluptas correctione loci eiusdè atq; maribus veniat, tamè humor ille non hæc emittitur: Item non omnibus feminis id excretur, sed sanguineis tantum: iisq; non omnibus, sed quibus vterus non ad septimum transuersum est, nec partus exouo. Ad hæc, iis, quæ non sanguinem, sed proportionale sanguinis habent, non emittitur ille humor. Vt enim in aliis sanguis, sic in his alia inest miscella. Causa autem ne aut his, aut supra dictis sanguineis fiat purgatio, siccitas corporis est, quæ parum excrementi relinquit, quantumq; satis duntaxat ad generationem sit, non vt etiam aliquid foras mittatur. At verò quæ viuipara sunt sine oui partione, vt homo, & quadrupedum, quæ suffragines intus fleant, hæc enim omnia animal procreant sine ouo) iis omnibus ea purgatio fit, nisi quid læsum per generationem sit, vt mula. Tamè nullis tam purgationes redundat, quam homini. Sed quemadmodum cuiq; animali hæc eueniat, in libris de historiis animalium scriptum est. Plurima ex omnibus animalibus purgatio mulieribus fit. Maribus etiam plurimum emittitur seminis, magnitudinis ratione. Cuius rei causa est, constitutio corporis, quæ humida, & calida est. Plurimum enim excrementum fieri in eiusmodi corpore necesse est. Carent etiam partibus iis, in quas vertitur excrementum in ceteris animalibus. Non enim pilorum copiam gerunt per corpus, non ossium, aut cornuum, aut dentium excretionem, Indicium, semine esse in mensuris, quod simul, vt antea dixi, maribus semen fieri incipit, & feminis mensura innotescunt eadem arate, tanquam simul ea loca distendantur, quæ vtrunq; recipient

Profluua sanguinis quibus causis accidunt.

Semen à femina non emitti.

Intumescen- res puellari- mamas, ini- tium men- struorū indi- care.

cupiant excrementum. Cumq; tempus distendendi initar, loca intumescunt a spiritu. Quod marium testes aperitius ostendunt, quamquam & mammae: sed foeminarum mamma potius indicant. Cum enim bino digito extolluntur, tunc plurimis inci- piunt menstrua. Igitur in quibus vita pradicis se- xus maris, ac foemina distinctus non est, in iis semē veluti conceptus iam est. Conceptum appello pri- mum ex mare, ac foemina mixtura. Quam ob rem ex vno semine vni gignitur corpus: verbi gratia, ex vno tritici grano vnus fundus, vt ex vno ouo vnium animal geminum enim ouum, duo est oua. At in quibus generibus mas & foemina distingui- tur, in iis plura animalia ex eodem semine gigni possunt, quasi natura differat. Semen in plantarū, & animalium genere indicium est, quod vno initu plura gignuntur in iis, quae plura, quam vni, pos- sunt generare. Quo argumento constat etiā, non omni ex parte corporis generatū prouenire. Neq; enim distincta statim inde ex eadē parte secerne- rentur, neq; postquā simul ad vterū deuenissent, ibi distinguerentur. Sed euenit porro quod ex re- cta ratione est, vt cum mas formā, & principium motus præbeat, foemina corpus, atque materiam, (quemadmodum in lactis concretionē corpus lac ipsum est, succus, aut coagulū principii spissan- di, cogendiq; obrinet) sic quod a mare in foemina distinguitur, intelligi debeat. Cur in plura, pau- ciorāve partiatur, aut singulare insituat, alia ra- tio est. Sed quia non differat forma quod diuidi- tur, si modō se habeat modicē ad materiā, vt neq; minus sit, vt conuocare, densatq; nequeat, ne- que amplius, vt exicare possit, sit ob eam rem vt plura generentur. Ceterū ex eo quod primū con- stitit, ex vno iam vnum tantū procreatur. Sed ge- nituram a foemina non conferri ad generandum, ratione aliquid conferri, idq; esse menstruo rū con- stitutionē, aut proportionale in genere exanguis- tum ex supra dictis, tum etiā ratione, vniuersaliq; indagatiōe constat. Esse enim quod generet, & ex quo generet, necesse est. Idq; quantum vnū, for- ma quidē differre, & rationis diuersitate oportet. At verō in iis, quae distinctas eas potentias obri- nent, corpus etiā, & naturam diuersam esse agētis, & patientis. Quod si mas est vt mouens, & agens, foemina, quā foemina, vt patiens, sequitur vt ad ma- ris generatū foemina non generatū, sed materiam conferat. Quod & fieri ita videtur: natura enim menstruo rū pro prima materia est. Atq; de his ita docuisse satis sit. Apertum vñ cum iis est, de quo differendum deinceps sit, quemadmodum sci- licet ad generationē mas cōferat, & quonā pacto semen maris causa eius, quod gignitur, sit: vtrum vt insitum, & protinus inde pars corporis gignen- di mixtū cum materia foemine: an semen nihil cō- mune cum corpore habeat, sed motus, vltiq; in eo cōstētia sit, quae communicet. Hæc est enim quae agit. Quod autem cōsistat, & formam recipiat, re- liquum excrementi foeminae est. Atq; vt ratione, sic effectis quoque probari videtur. Nam cum in vniuersum animo cōplectimur, non ita effici vni ex patiente, agentēq; videtur, vt quod agit, in eo, quod efficitur, insit nec omnino ex eo, quod mouet, & quod mouetur, quicquam constitui. At fœ-

Quonā mo- do maris se- men gignen- di, formam- dique fœtus causa sit.

mina quidem, quā foemina, patiens est: mas, quā mas, agens, & vnde mouendi principium est. Itaq; si extrema vtriusq; sumatur, quā alterum agens & mouens, alterum patiens, & quod mouetur, sit, non ex iis vnum, quod gignitur, est, sed ita vt ex fa- bro, & ligno sectus, aut ex cera, & forma globus est. Patet igitur, nihil fecerit a maris semine esse necesse: neq; si quid accedit, idcirco ex eo vt insitū esse quod gignitur, sed vt ex eo quod mouetur, & forma, vtq; a medicina qui sanatus est. Facta etiā per coitum nec membrum quidē vllum in foemi- nam indere visuntur, sed cōtra foemina in mare, vt in quibusdā insectis sit. Quod enim in iis, quae indunt, efficitur semine in foemina, idem in mare ipso vapor, virtusque efficit, foemina admouente suam particulam, quae seminis capax est. Vnde sit, vt genus id animalū diu cocat, absolutūq; bre- uiter generet. Coniuncta igitur manent, quousq; con- stituant p̄inde vt generatū constituit: sed abin- cta citō edunt conceptū, quoniā & imperfectū, quod parit, est: quippe quae vermicultū omnia id genus progenerent. Maximo sanē indicio est, quod quibus, & piscibus ouiparis euenit, semē nec omni ex parte corporis venire, neque tale quid emitti a mare, quod insit in eo, quod generatū est: sed virtute tantū cōtēta in generatū vniuersatū, vt modō diximus de insectis, quorum foemina trans- igit in marem. Nam siue accidit vt auis hypene- mia, id est, substantia oua ferat, si postea coit nō- dum mutato ouo ex luteo in albū, fœcūda ex sub- uentitū redduntur: siue cōcepta ex coitu, si adhuc luteis, cum alio mare coiuit, simile eius, quo cum postea coiuit, prouenit omne genus pullorum. Quapropter nonnulli ex iis, qui vt gallinae gene- rosae procreant, operā dant, ita mutatis admi- fariis faciunt, tanquā non misceatur, constitutio- nēq; subeat semē, neq; omni ex parte venerit, ex ambobus enim venisset. Itaq; bis partes easdē ha- beret, sed sua facultate semen maris materiā con- tinentam in foemina, & cibum qualitate quadam af- ficiat. Id enim efficere potest, vbi secundū prae- uerit tepefaciendo, & concoquendo. Cibum enim ab ouo absuntur, quādiū crescit. Hoc idem in ge- neratione quoq; ouiparorum pisciū euenit. Vbi enim foemina oua ediderit, mas semen aspergit, & quacūque attigit, fœcūda efficiuntur: quae non attigit, remanēt infœcūda, quasi nō ad quantita- tem mas conferat, sed ad qualitatem. Patet igitur ex iis, nec omni ex parte semē secedere, neque fœ- minam ita vt marem conferre ad generationem, sed matrem principii morus, foeminam materiam præstare. Hæc enim causa, nec per se ipsa foemina generatū principium enim, & id, quod moueat, dis- cernatq; desiderat. Sed nonnullis, vt auiibus, aliqua- tenus natura gignere potest. Aues enim consti- tuunt quidem oua, sed imperfecta, quae substantia- nea vocantur, & ortus eius, quod generatur, in fœ- mina agitur. Nec in mare semen emittit aut mas, aut foemina, sed ambo in foeminā cōferunt quod suum vtriq; sit: quoniā in foemina materia est, ex qua constat quod creatur. Ac protinus partim ha- beri paratam materiam necesse est, ex qua primus conceptus cōsistat: partim subinde accedere, qua

nūtriat, & crescat. Itaq; partum in foemina con- tineri necesse est. Nam & faber adest ligno, & figu- lus limo. Denique omnis actio, & motio vltima iuxta materiam est, vt edificatio in iis, quae adifi- cantur. Hinc etiam quemadmodum mas conferat ad generationem acceptis, nec enim mas omnis semen emittit, & quibus emittitur maribus nulla pars foetus hoc est: sicut nec a fabro quicquam se- cedit ad lignorum materiam, neq; pars vlla artis fabrilis in eo, quod efficitur, est, sed forma, & spe- cies ab illo per motum in materia existit. Atque anima, in qua forma, & scitētia est, mouet manus, aut aliud membrum, motu certae qualitatis, vel di- uerso, a quibus efficitur diuersum, vel eodem, a quibus idem: manus autem, instrumentaq; mate- riam mouent. Ita natura etiam maris semen emit- tentis vtriusque semine quasi instrumento, & actu habet motum: vt in operibus artium instrumen- ta mouentur, in illis enim quodam modo motio artis est. Quae igitur semen emittunt, hoc modo ad generationem conferunt: quae autem non emit- tunt, sed foemina particulam sui quandam inserit in mare, hæc simile facere videntur, quasi quis ma- teriam ad opificem afferat. Nam ob imbecillita- tem eorum maris nihil per aliud Natura efficere potest: sed vix assidentē ipsa motus valent, & si- milis singenti, non fabricanti est: quippe quae non per aliud attingens, sed ipsa suis mēbris rem con- dat insituentam. Sexus igitur maris, ac foemina distinctus in genere omnium animalium gres- siliū est. Et quanquam diuersa sunt animalia mas & foemina, tamen specie idem sunt: verbi gratia, homo vtrunq; est. At in plantis facultates istae mi- scentur, nec mas a foemina separatur. quam ob rē ex se ipsa progesserant, nec generatū emittunt, sed conceptum, quod semen vocatur, afferunt. Idque Empedocles bene retulit suo carmine:

Deinde etiā ouiparo genus arboreū tulit ortu. Quum enim cōceptus est, & animal ex parte eius creatur: reliquum alimentum est. Animalis semi- nis etiā aliqua ex parte consistit quod oritur: reliquum alimentum germini, radicūque prima est. Hoc idem quodam modo in iis quoq; euenit animalibus, quae sexu distinguuntur. Cum enim vniuntur, & generant, inseparata redduntur, vt plantae: idque natura eorum nititur, vt vnum fiat, quod cum cocunt, & coniunguntur, conspicitur vnum effici animal ex ambobus. Atque ea quae se-

men emittunt, diu complexa funguntur Venere, dum conceptum constituant: vt insecta, quae so- lent coire. Alia tandiu exigunt, donec partem ad- uentitiā quandam mittant, quae conceptum con- stituat spatio temporis longiore, quam in sangui- neo genere agatur. Hæc enim parte quadam diei coharent: generatū intra plures dies constituitur: mox vbi eam emiserunt partem, absoluunt. Pro- fectō animalia tanquam plantae diuisa esse viden- tur, p̄inde quasi illas quoque, postquam semen attulere dissoluas, & separet in sexum insitum ma- ris ac foeminae. Atque hæc omnia recte ita a Natu- ra condita sunt. Plantarum enim substantia non aliud munus, nulla actio, nisi generatio feminis est. Quod cum maris, ac foeminae coitu efficiatur, miscuit ea Natura, indiscretūque sexum maris & foeminae plantarum generi tribuit. Sed de his alibi disputatum a nobis est. At animalis munus non solum generare, quod commune omnium vi- uentium est, sed etiam cognitionis alicuius parti- ceps vnumquodq; est, aliud maioris, aliud minoris, aliud minimae: sensum enim habent. Sensus autem cognitio quadam est: cuius sine nobilis, siue ignobilis nota plurimū referet ad hominis ne- prudentiam, an ad genus inanimatum, cōsideretur. Nam ad prudentiam nihil esse videbitur, tactum, gustūque tantū adipisciat ad sensus vacuita- tem summum id esse putabitur. Charum enim cen- sueris compotem eius esse cognitionis, nec emor- tuum, experitēque essentiae omnis iacere. Sen- su autem animalia differunt ab iis, quae tantū vi- uunt. Sed cum viuat etiam, quod animal est, neces- se sit, cum fungi viuētis munere opus est, tunc cocunt, & miscentur, & quasi plantae efficiuntur, vt dictum est. Ceterum genus animalium testa in- rectum, quoniam inter animalia, & plantas ambi- guum est, vt in ambobus constitutum generibus, munere neutrius fungitur: nam vt planta, sexu maris & foeminae caret, nec in altero generat: vt autem animal, nullum ex se fructum affert modo plantae, sed consistunt, & generantur ex terrena, & humida quadam concretionē. Sed de eorum ge- neratione postea differemus.

Plantarum officium.

Differēs ani- malium cog- nitio.

PRIMI DE GENERATIONE

ANIMALIUM LIBRI,

PINIS.

ARIST.

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE GENERATIONE ANIMALIUM, LIBER SECVNDVS,

Theodoro Gaza Interprete.

Quid sit causa, ut principium generationis cuiusque mouens primum, & procreans.

Cap. 1.

MAREM ac feminam esse principia generationis, & quamnam eorum essentiam vis, atque ratio esset, dictum iam est. Sed quam ob rem gignatur, & sit alterum mas, alterum femina, ut necessarium, & quonam primo mouente, & quali materia id efficiatur, procedendo explicare conabimur. At verò quod ad meliorem rationem, & causam, cuius gratia, pertinet, & eligitur principium ducitur. Cum enim rerum alia sint sempiterna, summèque diuina, alia quae possint esse, & non esse: pulchrum autem, diuinumque illud causa semper sua natura melioris conditionis in rebus contingentibus sit: quod verò sempiternum non est, id esse, & particeps tum deterioris conditionis, tum melioris esse possit: cumque animae sit corpore melior, animatumque inanimato praeter propter animam esse, quam non esse, & viuere, quam non viuere, melius sit: efficitur, his de causis, ut generatio sit animalium. Cum enim natura eius sempiterna esse non possit, quo modo fieri potest, eo sempiternum, quod gignitur, est. Numero igitur non potest, substantia enim rerum in singularibus est. Quae si talia essent, sempiterna essent. Specie verò potest. Itaque genus hominum semper, & bestiarum, & plantarum est. Sed cum principium sit eorum mas, atque femina, sit ut generationis gratia sit mas, & femina in rerum natura. Cumque sua natura melior, magisque diuina causa sit ea, quae prima mouet, cui ratio inest, & forma, quam materia: cumque melius etiam sit separari à deteriori quod melius est, ideo in quibuscunque potest, & quoad eius fieri potest, mas à femina separatur. Melius enim, magisque diuinum est principium motus, quod per generationem mas obtinet, femina enim materia est: sed coit, & iungitur ad generationis officium mas cum femina: id enim commune ambobus est. Quae igitur ratione sexu maris ac feminae participant, viuunt: quam ob rem plantae quoque vitae participes sunt. Quae autem sensus adest, genus animalium est. Quorum inaccessibus ferè omnibus mas à femina separatur, ob eas, quas modò reddidimus, causas: eorumque alia, ut dictum est, semen emittunt, alia non emittunt, cum coeunt. Cuius rei causa est, quod nobiliora sunt, eadem sua natura magnitudinem sibi postulant. Quod non nisi calore animali fieri potest. Quod enim maius est, id à facultate ampliore moueri necesse est. Mouere autem calor potest. Quam ob rem in vniuersum, prope dicimus, maiora, quae sanguinem habent, quam ea, quae non habent: & incedentia, quam stabilia, maiora, quae semen genitale propter calorem, ac magnitudinem emittunt. De mare, & femina, quam ob causam sint, dictum iam est. Animalium verò alia perficiunt partem, forasque mittunt sibi simile: ut ea, quae animal edunt in lucem, alia nondum explanatum, suamque formam adeptum pariunt: quorum sanguinea ouum pariunt, exanguia vermem. Inter ouum & vermem hoc interest: Ouum est, cuius ex parte animal gignitur, reliquo animal gignitur. Eorum autem, quae perfectum sibi simile edunt in lucem, atque viuipara sunt, alia statim intra se animal gignunt, ut homo, equus, bos, & ex marinis delphinus, & reliqua generis eiusdem: alia vbi primum intra se ouum genuerint, mox animal edunt foras: ut quae cartilaginea appellantur. Quia pariter alia ouum edunt, ut lacertae, & testudines: aut quae pedibus carent, ut serpentum pars plurima. Oua enim eorum postquam prodierunt, nullum in se capere incrementum: alia imperfectum edunt, ut pisces, crustacea, & mollia nomine: manque eorum qua edita augentur. Omnia, quae aut animal pariunt, aut ouum, sanguinem habent: & quae sanguinem habent, aut animal pariunt, aut ouum, nisi omnino improla sint. Exanguium insecta vermiculum pariunt, quae aut ex coitu generantur, aut ipsa coeunt. Sunt enim nonnulla insecta, quae sponte naturae gignantur: sed sexum maris, ac feminae habeant, coniunctaque procreent aliquid. Quod tamen generant, imperfectum est, causam antea reddidi. Magna permutatio generibus euenit. Nec enim bipedes omnes vel animal pariunt, vel ouum. Aues enim ouum, homo animal parit. Neque quadrupedes omnes, aut ouum pariunt, aut animal. Equus enim, & bos, & alia plurima, animal pariunt: lacertae, crocodili, & alia complures ouum. Nec verò in habendis pedibus, necne, ratio partus continetur. Nam expedit alia animal pariunt, ut vipera, & cartilaginea: alia ouum, ut piscium genus, ac ceterae serpentes. Pedes habentium multa & ouum, & animal pariunt: ut quadrupedes, quae modò enumerauimus. Nec non intra se pariunt, tum pedata, ut homo, tum expedita, ut balena, delphini. Sic igitur diuidi non potest, nec discriminis eius causam habet instrumentum vllum incessui delegatum. Sedenim ea pariunt animal, quae natura perfectiore sunt, & principium syncerius obtinent. Nullum enim intra se gignit animal, nisi quod acre recipit, & spirat. Perfectiora autem sunt, quae natura calidiora, & humidiora, nec terrena constant. Caloris verò naturalis ratio, pulmone describitur sanguinis copore. Quae enim pulmonem habent, omnino calidiora sunt iis, quae non habent: & inter ea superant, quae non fungosum, aut retortidum, & parum sanguinis continentem habent pulmonem, sed sanguinolentum, & mollem. Vtque animal res perfecta, vermibus autem, & ouum, imperfecta est: sic perfectum nasci solet à perfectiore. Quae autem calidiora quidem sunt propter pulmonem, sed natura constant sicciora: aut quae frigidiora quidem, sed humidiora sunt, eorum altera ouum edunt perfectum, altera intra se, & ouum, & animal pariunt. Nam & aues, & cortice intacta, calore suo perficiunt, sed praesiccitate ouum pariunt. Cartilaginea cum minus iis calida, magis humida sint, vtroque participat: quippe quae & ouum, & animal intra se pariunt: ouum, quia frigida sunt: animal, quia humida. Humor enim viuificus est: siccitas longè à vita remota est. Sed cum non penna, non cortice, non squama tegantur, quae indicia sunt naturae siccae, atque terreae, idcirco molle generant ouum. Vt enim ipsi, sic eorum ouis nulla satis insidet siccitas. Atque ob eam rem intra se pariunt oua. Nam si ouum foras prodiret, facile periret, carere putamine quod protegat, durior. Frigida, siccioraque pariunt quidem ouum, sed imperfectum, crusta etiam duriuscula operum, propter naturam terrenam sui generis, vique imperfectum exiens possit seruari tutela operimenti testacei. Pisces itaque, cum squamati sint, & genus crustaceum, ut terrena constitutum natura, oua putamine duriore generant. Sed mollium genus, ut ipsum natura corporis lenta est, sic oua, quae imperfecta edere solet, tueri, & seruat. Plurimum enim lentoris sua cum foetura emittit. Insecta omnia vermiculum pariunt, eademque omnia sanguinea carent. Vnde fit, ut quae extra vermiculum pariunt, sanguine vacent: quanquam exanguia non omnia vermibus pariant. Comitunt enim inter se vices insecta, & quae ouum pariunt imperfectum: ut pisces squamati, & crustata, & mollia. Horum enim oua vermibus imitantur: quippe quae foris incrementum recipiant: illorum vermiculi tempore procedente in speciem oui transeunt. Quod quemadmodum fiat, postea explicabimus. Nunc prius intelligendum quam bene, miròque deinceps ordine Natura reddat generationem. Perfectiora enim, calidioraque animalia prolem reddunt perfectam qualitate: nam quae itate nullum omnino animal perfectè progenerat. Omnia enim postea, quam nata sunt, incrementum recipiunt, & generant quoque ea ipsa animalia intra se statim. Cetera ab iis proxima loco secundo constituta, non statim perfecta intra se generant. Cum enim prius intra se ouum pepererint, mox animal edunt in lucem. Alia non perfectum animal generant, sed ouum, idque perfectum. Quae autem iis frigidiora constant natura, generant quidem ouum, sed non perfectum, verum quod foris perficiatur, ut genus piscium, squamata, & crustata, & mollia. Quintum genus, quod frigidissimum est, ne ouum quidem ex se se parere potest. Sed hac affectio foris euenit ei, ut dictum est. Insecta enim primo vermiculum pariunt, qui addito tempore speciem accipit oui. Aurelia enim appellata oui obtinet facultatem, tum ex eo animal nascitur, terra mutatione finem recipiens generationis. Sunt igitur quae non semine genitale procreantur, ut antea dictum est. Sanguinea tamen omnia semine procreantur, videlicet ea, quae per coitum oriuntur, emissa à mare in feminam genitura: quae ingesta animalia constituuntur, suamque formam recipiunt, aut intra ipsa animalia, quae solent animal generare, aut in ouo, aut in semine, & eiusmodi alia secretionem. De quibus quaestio longè dubia oritur, quonam pacto ex semine generetur aut plura, aut animal. Quod enim gignitur, & ex aliquo, & ab aliquo, & aliquid gigni necesse est. Ex quo gignitur, materia est, quam nonnulla secum habent primam acceptam ex femina: verbi gratia, ea, quae non forma animalis nascuntur, sed vermiculi, aut oui. Quaedam diu ex femina capiunt, quoniam latent, ut ea, quae non modò foras, verum etiam intus forma animalis gignantur. Talis, id, ex quo oriuntur materia est, sed hoc loco, non ex quo oriuntur, quærimus, sed à quo partes corporis generentur. Aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura, & femine intus agit: idque aut pars aliqua animae, aut anima, aut habens animam est. Sed ab aliquo extrinsecus agente effici quaque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione videtur. Fieri enim non potest, ut moueat quod non tangit, & quicquid ab eo, quod non moueat, afficiatur. Igitur in ipso conceptu aliquid iam inest, quod aut pars eius sit, aut seorsum contineatur. Sed aliud quicquam esse abiunctum, irrationabile est. Etenim generato iam animali, corumpaturne illud, an maneat? At nihil inesse videtur, quod non totius pars sit, aut planta, aut animalis. Quincemiam corrumpti, postquam vel omnes, vel aliquot partes effecit, absurdum est. Quid enim efficiat reliquas? Nam si illud postea, quam effecerat cor, interit, cor autem ipsum partem aliam efficit, eiusdem rationis est, ut vel omnia intereant, vel omnia seruentur, ergo seruari necesse est. Pars igitur eius est id, quod protinus in semine inest. Sed si nihil anima est, quod non aliqua in parte sit corporis, ut animata quoque pars aliqua protinus sit, consequitur. Sed cetera quonam pacto efficiantur? Aut enim simul omnes partes generantur: verbi gratia, cor, pulmo, iecur, oculus, & reliqua omnia: aut ordine deinceps, ut in his carminibus, quae ad Orpheum authorem referuntur. Similiter enim, ut retis implexum, constitui animal ibi scribitur. Sed enim non simul omnia effici, vel sensu percipi potest, cum partes alia iam inesse, alia nondum adesse cernatur. Nec dici potest, eas praesua exiguitate latere. Pulmo enim, qui amplioris, quam cor

tunt, cum coeunt. Cuius rei causa est, quod nobiliora sunt, eadem sua natura magnitudinem sibi postulant. Quod non nisi calore animali fieri potest. Quod enim maius est, id à facultate ampliore moueri necesse est. Mouere autem calor potest. Quam ob rem in vniuersum, prope dicimus, maiora, quae sanguinem habent, quam ea, quae non habent: & incedentia, quam stabilia, maiora, quae semen genitale propter calorem, ac magnitudinem emittunt. De mare, & femina, quam ob causam sint, dictum iam est. Animalium verò alia perficiunt partem, forasque mittunt sibi simile: ut ea, quae animal edunt in lucem, alia nondum explanatum, suamque formam adeptum pariunt: quorum sanguinea ouum pariunt, exanguia vermem. Inter ouum & vermem hoc interest: Ouum est, cuius ex parte animal gignitur, reliquo animal gignitur. Eorum autem, quae perfectum sibi simile edunt in lucem, atque viuipara sunt, alia statim intra se animal gignunt, ut homo, equus, bos, & ex marinis delphinus, & reliqua generis eiusdem: alia vbi primum intra se ouum genuerint, mox animal edunt foras: ut quae cartilaginea appellantur. Quia pariter alia ouum edunt, ut lacertae, & testudines: aut quae pedibus carent, ut serpentum pars plurima. Oua enim eorum postquam prodierunt, nullum in se capere incrementum: alia imperfectum edunt, ut pisces, crustacea, & mollia nomine: manque eorum qua edita augentur. Omnia, quae aut animal pariunt, aut ouum, sanguinem habent: & quae sanguinem habent, aut animal pariunt, aut ouum, nisi omnino improla sint. Exanguium insecta vermiculum pariunt, quae aut ex coitu generantur, aut ipsa coeunt. Sunt enim nonnulla insecta, quae sponte naturae gignantur: sed sexum maris, ac feminae habeant, coniunctaque procreent aliquid. Quod tamen generant, imperfectum est, causam antea reddidi. Magna permutatio generibus euenit. Nec enim bipedes omnes vel animal pariunt, vel ouum. Aues enim ouum, homo animal parit. Neque quadrupedes omnes, aut ouum pariunt, aut animal. Equus enim, & bos, & alia plurima, animal pariunt: lacertae, crocodili, & alia complures ouum. Nec verò in habendis pedibus, necne, ratio partus continetur. Nam expedit alia animal pariunt, ut vipera, & cartilaginea: alia ouum, ut piscium genus, ac ceterae serpentes. Pedes habentium multa

enim prius intra se ouum pepererint, mox animal edunt in lucem. Alia non perfectum animal generant, sed ouum, idque perfectum. Quae autem iis frigidiora constant natura, generant quidem ouum, sed non perfectum, verum quod foris perficiatur, ut genus piscium, squamata, & crustata, & mollia. Quintum genus, quod frigidissimum est, ne ouum quidem ex se se parere potest. Sed hac affectio foris euenit ei, ut dictum est. Insecta enim primo vermiculum pariunt, qui addito tempore speciem accipit oui. Aurelia enim appellata oui obtinet facultatem, tum ex eo animal nascitur, terra mutatione finem recipiens generationis. Sunt igitur quae non semine genitale procreantur, ut antea dictum est. Sanguinea tamen omnia semine procreantur, videlicet ea, quae per coitum oriuntur, emissa à mare in feminam genitura: quae ingesta animalia constituuntur, suamque formam recipiunt, aut intra ipsa animalia, quae solent animal generare, aut in ouo, aut in semine, & eiusmodi alia secretionem. De quibus quaestio longè dubia oritur, quonam pacto ex semine generetur aut plura, aut animal. Quod enim gignitur, & ex aliquo, & ab aliquo, & aliquid gigni necesse est. Ex quo gignitur, materia est, quam nonnulla secum habent primam acceptam ex femina: verbi gratia, ea, quae non forma animalis nascuntur, sed vermiculi, aut oui. Quaedam diu ex femina capiunt, quoniam latent, ut ea, quae non modò foras, verum etiam intus forma animalis gignantur. Talis, id, ex quo oriuntur materia est, sed hoc loco, non ex quo oriuntur, quærimus, sed à quo partes corporis generentur. Aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura, & femine intus agit: idque aut pars aliqua animae, aut anima, aut habens animam est. Sed ab aliquo extrinsecus agente effici quaque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione videtur. Fieri enim non potest, ut moueat quod non tangit, & quicquid ab eo, quod non moueat, afficiatur. Igitur in ipso conceptu aliquid iam inest, quod aut pars eius sit, aut seorsum contineatur. Sed aliud quicquam esse abiunctum, irrationabile est. Etenim generato iam animali, corumpaturne illud, an maneat? At nihil inesse videtur, quod non totius pars sit, aut planta, aut animalis. Quincemiam corrumpti, postquam vel omnes, vel aliquot partes effecit, absurdum est. Quid enim efficiat reliquas? Nam si illud postea, quam effecerat cor, interit, cor autem ipsum partem aliam efficit, eiusdem rationis est, ut vel omnia intereant, vel omnia seruentur, ergo seruari necesse est. Pars igitur eius est id, quod protinus in semine inest. Sed si nihil anima est, quod non aliqua in parte sit corporis, ut animata quoque pars aliqua protinus sit, consequitur. Sed cetera quonam pacto efficiantur? Aut enim simul omnes partes generantur: verbi gratia, cor, pulmo, iecur, oculus, & reliqua omnia: aut ordine deinceps, ut in his carminibus, quae ad Orpheum authorem referuntur. Similiter enim, ut retis implexum, constitui animal ibi scribitur. Sed enim non simul omnia effici, vel sensu percipi potest, cum partes alia iam inesse, alia nondum adesse cernatur. Nec dici potest, eas praesua exiguitate latere. Pulmo enim, qui amplioris, quam cor

enim prius intra se ouum pepererint, mox animal edunt in lucem. Alia non perfectum animal generant, sed ouum, idque perfectum. Quae autem iis frigidiora constant natura, generant quidem ouum, sed non perfectum, verum quod foris perficiatur, ut genus piscium, squamata, & crustata, & mollia. Quintum genus, quod frigidissimum est, ne ouum quidem ex se se parere potest. Sed hac affectio foris euenit ei, ut dictum est. Insecta enim primo vermiculum pariunt, qui addito tempore speciem accipit oui. Aurelia enim appellata oui obtinet facultatem, tum ex eo animal nascitur, terra mutatione finem recipiens generationis. Sunt igitur quae non semine genitale procreantur, ut antea dictum est. Sanguinea tamen omnia semine procreantur, videlicet ea, quae per coitum oriuntur, emissa à mare in feminam genitura: quae ingesta animalia constituuntur, suamque formam recipiunt, aut intra ipsa animalia, quae solent animal generare, aut in ouo, aut in semine, & eiusmodi alia secretionem. De quibus quaestio longè dubia oritur, quonam pacto ex semine generetur aut plura, aut animal. Quod enim gignitur, & ex aliquo, & ab aliquo, & aliquid gigni necesse est. Ex quo gignitur, materia est, quam nonnulla secum habent primam acceptam ex femina: verbi gratia, ea, quae non forma animalis nascuntur, sed vermiculi, aut oui. Quaedam diu ex femina capiunt, quoniam latent, ut ea, quae non modò foras, verum etiam intus forma animalis gignantur. Talis, id, ex quo oriuntur materia est, sed hoc loco, non ex quo oriuntur, quærimus, sed à quo partes corporis generentur. Aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura, & femine intus agit: idque aut pars aliqua animae, aut anima, aut habens animam est. Sed ab aliquo extrinsecus agente effici quaque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione videtur. Fieri enim non potest, ut moueat quod non tangit, & quicquid ab eo, quod non moueat, afficiatur. Igitur in ipso conceptu aliquid iam inest, quod aut pars eius sit, aut seorsum contineatur. Sed aliud quicquam esse abiunctum, irrationabile est. Etenim generato iam animali, corumpaturne illud, an maneat? At nihil inesse videtur, quod non totius pars sit, aut planta, aut animalis. Quincemiam corrumpti, postquam vel omnes, vel aliquot partes effecit, absurdum est. Quid enim efficiat reliquas? Nam si illud postea, quam effecerat cor, interit, cor autem ipsum partem aliam efficit, eiusdem rationis est, ut vel omnia intereant, vel omnia seruentur, ergo seruari necesse est. Pars igitur eius est id, quod protinus in semine inest. Sed si nihil anima est, quod non aliqua in parte sit corporis, ut animata quoque pars aliqua protinus sit, consequitur. Sed cetera quonam pacto efficiantur? Aut enim simul omnes partes generantur: verbi gratia, cor, pulmo, iecur, oculus, & reliqua omnia: aut ordine deinceps, ut in his carminibus, quae ad Orpheum authorem referuntur. Similiter enim, ut retis implexum, constitui animal ibi scribitur. Sed enim non simul omnia effici, vel sensu percipi potest, cum partes alia iam inesse, alia nondum adesse cernatur. Nec dici potest, eas praesua exiguitate latere. Pulmo enim, qui amplioris, quam cor

Generatio ex semine qua ratione fiat.

Generatio animalium causa.

Verum foetus partu altera efficiat alteram.

magnitudinis est, posterior corde in primo ortu conspicitur. Sed cum aliud prius, aliud posterius fiat, utrum alterum efficiat alterum, & sit propter proximum, an potius hoc post hoc fiat? Verbi causa, non cor iam ortum efficit iecur, idq; aliud quipiam, sed hoc post hoc: ut postquam puer factus est, vir efficitur, non a puero agente vir efficitur. Cuius rei ratio illa est, quod ab eo, quod actu est, id, quod potentia est, efficiatur, tum in Natura, tum in artis operibus. Itaq; speciem, & formam esse in illo oportebit: verbi gratia, in corde formam iecinis: quanquam aliàs quoque illa opinio absurda, & commentitia est. Quin etiam ut in semine protinus pars aliqua animalis, aut plantæ facta continetur, siue quæ ceteras efficere possit, siue quæ non possit, impossibile est, quando ex semine & genitura omnia generantur. Ab eo enim, qui semen fecerit, creati id proculdubio est: siquid protinus inest. At verò semen prius fiat oportet, idq; officium generantis est. Nulla igitur pars cõdita inesse potest. Ergo quod agit, nulla in se habet partem, at ne extra quidem: alterutrum autem sit, necesse est. Hæc igitur soluere conandum est, forsalle enim aliquid ex iis, quæ diximus, non simplex est, ut ab extero nihil effici posse. Nam & est ut possit, & est ut non possit. Sed semen, an id, à quo semen, dicamus, nihil refert: scilicet qua motum, quem illud mouebat, semen in se ipsum continet. Fieri autem potest, ut hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc, sitq; perinde quasi admirabilia illa spontanea. Partes enim habent vim modo quodam, etiam cum quiescunt. Quarum primam ubi extrinsecus aliquid mouerit, statim proxima actu efficitur. Ut igitur in spontanis illis quodam modo illud mouet, quod nihil nunc tangit, sed antè tetigit sic id, à quo semen, aut quod semè efficit, mouet, cum aliquid tetigerit, quanquam non adhuc tangit. Et motus qui inest, quodam efficit modo, ut edificatio aedes. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed nõ ita, ut hoc quicquam, nec perfectum inesse primū agens, apertum iam est. Quemadmodum autem vnumquodq; fiat, accipiendum hinc est hoc initio. Omnia quæcunque aut Natura, aut arte efficiuntur, ab eo, quod actu est, fiunt, ex eo, quod potentia tale est. Semen igitur tale est, motumq; haber, & principium tale, ut motu peracto pars existat quæque, eademq; sit animata. Non est enim facies, nisi animā habeat, neque caro: sed corrupta equiuocè dicitur facies, aut caro, perinde quasi lapidea, aut lignea facta sit. Simul autem partes similes, & instrumentales, siue officiales efficiuntur. Et quemadmodum non secūrim, non aliud instrumentum dixerimus factum esse ab igne solo: sic nõ pedem, non manum, eodemq; modo ne carnem quidē. Nam eius quoque aliquod officium est. Dura igitur, mollia, lenia, rigida, & quicunq; alij affectus partibus in sunt animatis, à caliditate, frigiditateve effici possunt. At ratio, qua iam caro, aut os est, non potest: sed à motu proficiscente efficitur ab eo, quod genuit, quodque actu est id, quod potentia est id, ex quo gignitur: quomodo in iis quoque agitur, quæ arte efficiuntur. Ferrum enim durum, aut molle efficitur calore, vel frigore. At verò ensis à motu instrumentorum, qui artis obtinet rationem. Ars enim

Similares & dissimilares partes simul fieri.

principium, formæque eius, quod efficitur, est, sed in alio. Motus autem Naturæ in ipso est, ab altera profectus Natura, quæ actu obtinet formam. Sed habeatne semen animam, necne, ratio eadem, atque de partibus reddenda est. Nec enim anima vlla esse potest in alio, nisi in eo, cuius est, neque pars vlla esse potest, quod particeps anima non est, nisi æquiuocè, ut mortui oculus. Semen igitur & habere animam, & esse potentia palam est. Propius autem, & remotius idem à se ipso potentia esse potest: ut geometra dormiens remotius, quam vigilans est, idq; remotius, quam qui iam contemplatur. Sedenim huius nulla pars causa est generationis, sed quod primum extrinsecus motus, id causa est. Nihil enim seipsum generat, sed postquam generatum est, se ipsum iam auget. Quam ob rem non simul omnes partes generantur, sed vna primum: eamque primū oriri necesse est, quæ principium augendi contineat. Siue enim planta, siue animal est, æquè omnibus inesse, quod vim habeat vegetandi, siue nutriendi. Id autem est, quod tale alterum generet, quale ipsum est. Hoc enim cuiusque perfecti, tum animalis, tum stirpis, secundum naturam officium est. Necessitatis autè ratio est, quod cum aliquid ortum est, augeti idem necesse est. Generat igitur quod est vniocum, ut homo hominem, sed per se ipsum augetur. Ergo ipsum, cum aliquid sit, auget. Quod si vnum quid, idque primum sit, id primum generari necesse est. Itaque si cor primum in nonnullis oritur animalibus, aut cordis proportionale in iis, quæ corde carent, ex corde principium illud est, in iis, quæ cor habent: ceteris ex proportionali. Exposui iam ad ea, quæ antè quærebantur, quod causa sit, ut principium generationis cuiusque mouens primum, & procreans.

De seminis natura, & quid sit, & quam ob causam non congelascit.

Cap. II.

DE seminis natura dubitauerit quibusdam. Semen enim prodit de animali crassum, & album, mox refrigeratum, humidum ad aquæ speciem redditur: colorem etiam accipit aquæ. Absurdum igitur id putaueris: aqua enim non crassescit calore. Id autem intrinsecus è loco calido proficiscitur crassum, refrigeratumq; humescit. At qui omnia aquosa concrescunt frigore. Semen verò positum in gelu sub dio non concrescit, sed humescit, quasi à contrario crassum constiterit: sed neque à calore crassari, ratio probabilis est. Quæ enim plus terræ continent, ea consistunt, crassanturq; per coctionem, ut lac. Igitur refrigeratum solidescere debuit: at nihil solidius sit, sed totū modo aquæ liquescit. Hoc igitur dubium est. Nam si aqua est, cum aqua nõ videatur posse à calore crassari, hoc tamen ex corpore calido crassum, & calidū exit. Sed si ex terra constat, aut si mistum terræ, & aquæ est, nõ non torum resoluī in humorem, & aquam debuit. An non omnia, quæ accidunt, diximus? Non solum enim quod ex aqua, & terra humidum constat, crassatur, sed etiam quod ex aqua & spiritui: ut spuma crassior, albâq; existit. Et quo am-

Verum in his animalibus, quæ semen in feminam mittunt, inest aliqua consistendi conceptus pars.

pulla pauciores, incertioresq; sunt, eò & albiore, & rigidior fastus cõspicitur. Quod idem in oleo quoque fit: crassescit enim multum eum spiritum. Quom ob rem crassius redditur quod albescit, cum humor in eo contentus discernatur à calore, efficiaturq; spiritus. Galena etiam aquæ mista aut oleo, amplum ex paruo erigit fastum, & spiritum ex liquido, & album ex nigro. Causa est, quod spiritus immiscetur, qui fastum efficit, & albedinem dilucidè aperit, ut in spuma, & niue: nam & nix spuma est. Aqua etiã ipsa permixta cum oleo, crassâ, albâq; redditur. Per cõcullum enim, attritamq; includitur spiritus. Et ipsum oleū quoq; multum spiritus continet. Pingue enim nec terra est, neq; aqua, sed spiritus. Ex quo fit, ut per summa aqua fluat: aer enim contentus in eo, veluti in vase, effert, per summaq; sustinet, & causam leuitatis præbet. Quin etiam frigore, & gelu crassescit oleum, non congelascit. Calor enim facit ne gelu cogatur. Aer autem calidus, & incongelabilis est. Sed quoniam à frigore is quoq; consistit, & densatur, hinc oleum crassius redditur. His de causis semè quoque exit quidem intrinsecus spissum, & album calore interiore, multū spiritus calidi cõtinentes: sed egressum, ubi calor euauit, & aer refrigeratur, humidum, nigrumq; euadit. Remanet enim aqua, & si quid paruum terrenæ portionis cõtinetur, ut in pituita, sic in semine cum siccescit. Semè igitur commune est spiritus & aquæ: spiritus autem aer calidus est. Quam ob rem natura humidum est, quoniã ex aqua cõstat. Cresias Cnidius planè mēditur ea, quæ de semine elephati scribit. Ait enim vsque ad durari siccescens, ut electro, id est succino, simile efficiatur: quod nunquam fit. Magis enim alterū altero semen esse terrenū necesse est. Et præcipue tale eorum est, quorum in corpore multū materiæ terrenæ habetur. Crassum autè, albūq; est, spiritus mistione. Semè enim omnium album est. Herodotus vera nõ scribit, cum nigra esse Aethiopum genituram dicat, quasi necesse sit, omnia nigra esse corū, quibus nigra est cutis. At qui dentes corū albos esse secernere potuit. Causa ut albu sit semen, quod genitura spuma est, spuma autè alba est, & maxime, quæ ex paucissimis partibus constat, & tam paruis, ut cerni ampullæ nequeant. Quod in oleo quoque, & aqua euenit, cum miscentur, & concutiantur, ut antè diximus. Nec verò homines antiquos latuisse videtur, naturā seminis esse spumofam. Deam enim, quæ rei Venereæ præest, ab ea ipsa facultate nominarunt. Causa propositæ quæstionis explicata iã est. Congelascere autè semen nõ posse ob eam rem, apertum iam est: aer enim incongelabilis est.

Verum in his animalibus, quæ semen in feminam mittunt, inest aliqua consistendi conceptus pars.

Cap. III.

Equitur, ut & dubitemus, & dicamus, si in iis, quæ semen emittunt in feminam, nulla pars constituendi cõceptus sit, quod subierit, quoniam uertatur corpulentia eius, quando ipsum facultate, quam in se cõtinet, agit. Definendum igitur prius est, utrum quod in femina constituitur, accipiat aliquid ab

eò quod subierit, an nihil accipiat. Atq; etiam de anima, qua animal dicitur, (est autè animal parte animæ sensuali) utrum in semine & cõceptu inest, an non, & vnde. Conceptum enim inanimatū esse nemo statuerit: vita omnibus modis priuatū: quippe cum nihil minus femina, & conceptus animalium uiuant, quam stirpes, & aliquandiu prolifica sunt. Ergo animam in iis habere vegetalem palam est. Sed quam ob rem eam primū haberi necesse sit, ex iis, quæ alibi de anima differimus, apertum est. Sensualem etiam, qua animal est, tẽpore procedente recipi, & rationalem, qua homo, certū est. Non enim simul & animal sit & homo: nec animal & equus. Eademq; in ceteris animalibus ratio est: finis enim postea contingit. Proprium autem est, finis cuiusq; generationis. Quam ob rem de mente etiam, quonam tempore, & quomodo, & vnde eam recipiant, quæ principium id participant, plurimum dubitatur. Sed entendum pro viribus, & quod fieri potest, accepisse operæpretium est. Animam igitur vegetalem in seminibus, cõceptibus, scilicet nondū separatis, haberi potentia itatendum est non actu, prius, quam eo modo, quo conceptus, qui iam separatur, cibū trahant, & officio eius anima fungantur. Principio enim hæc omnia vitam stirpis viuere videntur. De anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atque etiam de intellectuali. Omnes enim potetia prius haberi, quam actu necesse est. Sed aut omnes contingere, cum antè non fuerint, necesse est, aut omnes, cum antè fuerint; aut partim, cum antè non fuerint, partim cum antè fuerint: & contingere aut in materia non subeuntes semen maris, aut eò quidem inde venientes, sed in mare aut omnes extrinsecus cõtingere, aut nullam, aut partim extrinsecus, partim non extrinsecus. Ceterū omnes antè esse impossibile rationibus his esse ostenditur. Quorum enim principiorū actio est corporalis, hæc sine corpore inesse non posse certū est. Verbi gratia, ambulare sine pedibus. Itaq; extrinsecus ea venire impossibile est. Nec enim ipsa per se accedere possunt, cum inseparabilia sint, neque cum corpore. Semè enim excrementū alimēti mutati est. Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit. Nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Sed enim omnis animæ siue virtus, siue potetia, corpus aliud participare videtur, idq; magis diuinū quā ea, quæ elementa appellantur. Verū prout nobilitate, ignobilitateve animæ inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit, ut fecunda sint femina, videlicet quod calor vocatur. Idq; non ignis, nõ talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine, spumofusq; corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est proportione respõdens elemento stollarū. Quam ob rem ignis nullū animal generat, neq; constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur. At verò Solis calor, & animalium, non modò qui semine continetur, verum etiã si quid excrementi quanquam diuersum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Ceterum calorem in animalibus contentum, nec ignem esse, neque ab igne originem ducere, apertum ex his est. Corpus

Anima, potetia non actu in conceptu & semine.

Mens diuina

Vitalis calor in semine.

aurem genitura; in quo semen animalis principij contētum vnā prouenit, partim separabile a corpore, in quibus diuina pars cōprehenditur, qualis est, quæ mens appellatur: partim inseparabile: hæc, in quâ, genitura semen dissoluitur, verumq; in spiritu euanescit, cum naturam humidã, aquosãq; habeat. Quam ob rem an semper id foras exeat, quæredum non est, neq; an pars vlla sit formæ constituta: quomodo nec de lacte, a quo lac cogitur, quæri tale quid conuenit. Nam is quoq; mutat, & nulla pars constitutæ magnitudinis est. De anima quemadmodum conceptus & genitura habeant eam, & quemadmodum non habeant, definitum iam est: potentia enim habet, actu non habent. Semen autem, cum excrementum sit, eodẽmq; moueatur motu, quo augetur corpus digestionẽ vltimi alimenti, vbi vterũ subit, cōstituit, & mouet excrementum fœminæ eodem motu, quo ipsum mouetur. Nam illud quoque excrementum est, habetq; omnes partes potentia, actu nullam. Habet enim eas partes potentia, quibus differt fœmina a mare. Nam vt ex læsis interdum læsa, interdum non læsa gignuntur, sic ex fœmina partim fœmina, aliã non fœmina, sed mas generatur. fœmina enim quasi mas læsus est. Et menstrua semen sunt, quanquã non purum. Vnum enim illud non habent, originem, & principium animę. Quam ob rem quibus animalibus oua subuentitia gignuntur, partes quidem vtrorũq; obtinet ouum institutum: sed principio caret, quapropter animatum non est. Id enim a maris semine affertur, quod principium, vbi fœminę excrementum receperit, conceptam fit. Humidis verd̄ corpulentis cum incalefcunt, obducitur, vt in pulre refrigerata crustula. Corpora autem omnia coherent, & continentur lentore, quem in dies iamq; aduãtis corporibus natura accipit nerui, quæ partes animalium continet. In aliis neruo, in aliis eo, quod neruo proportionetur. Cutis etiam formæ eiusdem est, & vena, & membrana, & omne eiusmodi genus. Differunt hæc enim inter se maioris, minorisq; ratione, & omnino excessu, defectũve.

Quanam sint generationis cause, & quemadmodum partes quæque constituantur in animalibus.

Cap. IIII.

Animalia verd̄, quorũ natura imperfectior est, conceptũ, cum perfectus iam est, sed nondũ animal perfectum, foras mittunt. Quod quas ob causas ita fiat, antè diximus. Perfectum autem est animal, cum conceptus iam aut mas, aut fœmina est, scilicet in quibus sexus hæc differentia habetur. Sunt enim quæ nec matrem, neq; fœminam generent, videlicet quæ & ipsa non ex fœmina, marq; & coitu animalium procreantur. Sed de eorum generatione postea dicemus. Quæ autem animal intra se generat, scilicet naturæ perfectę animalia, quousque animal pariant, forasque emittant, gerunt intra se innexũ, quod gignitur. At verd̄ quæ foras animal pariant, cum intra se prius ouum generint, eorum nonnullis ouum iam perfectum absoluitur, vt eorum, quæ foras pariant, ouum. Atq; ita

animal ex ouo intra fœminam nascitur. Aliis enim alimentum in ouo cōtentum absumptum iam est, repletur ab vtero, & perficitur: atq; ob eam rem ouum vtero non abiungitur. Hæc cartilagineorũ piscium differētia est, de quibus post scorum per se differemus. Nunc a primis incipiendũ est. Prima autem sunt, quæ perfecta. Eiusmodi autẽ sunt, quæ animal generat, eorũq; primum homo est. Decessio igitur seminis omnium nõ aliter quam ceterorum excrementorũ fieri solet. Ferrur enim vnumquodque suum in locum, non vim spiritum inferente, non alia eiusmodi causa cogēte, vt quidam à testibus trahi modo cucurbitarum medicinalium per vim spiritus opinatur, quali fieri possit, vt nisi vis inferatur, aliud tendat excrementum, alimenti, aut humidũ, aut sicci, quoniam retento spiritu ita vniuerso excreantur. At id commune omnium est, quæ mouere volumus: vires enim retento spiritu augetur. Nam & sine ea vi excrementa per somnũ exeunt, si meatus laxi, plenique excrementi sunt. Simile ab iis dicitur, vt si quis plantarum semina dixerit quotãnis à spiritu fecerit, eò vbi fructum afferre solent. Sed enim causa eius rei, vt diximus est, quod excrementis partes capaces descripiat à Natura habetũr omnibus, tum in utilibus illis sicco & humido, tum sanguini, quæ venæ vocatur. Fœmina itaq; venis duabus, maiore, atq; aorta filsis superne venarum multitudine tenuium in vtero delinit, quibus alimentũ expletis, naturãq; præ sua frigidityte facultatis concoquendi indiga transfunditur in vterũ, propter venarum tenuitatẽ, cum præ sua angustia nequeant exuperantiam continere. Itaq; affectus hic veluti mariscæ, aut alia profusio sanguinis euenit. Ceterum menstrua nullo circuitu certo describuntur. Tendunt tamen moueri decrefcente mensẽ, idque ratione recta. Sunt enim corpora animalium frigidiora, cum euenit, vt continens aer talis efficiatur. Mensium autẽ coitus frigidi sunt propter Lunæ defectum. Itaq; fit, vt fines mēsiũ, quã media, sint frigidiores. Igitur postquã excrementum mutatum in sanguinem est, mēstrua moueri tendunt eo, quem modò dixi, circuitu. At si cōcōdum nõ est, paulatim aliquid subinde seceritur. Quæ ob rem quæ alba vocantur, paruis adhuc, & puellis proueniunt. Seruat corpora integra vterq; excrementorum hic secessus, cum modicè sit, vt pote cum ab excrementis vindicentur. quæ causa corporibus sunt, vt agrotent. Sed si vel non sit, vel immodicè fit, damnũ euenit. Aut enim morbi oriuntur, aut corpus emarcescit, & extenuatur. Quam ob rem & ea alba, cum frequenter mouentur, & superant, incrementum auferunt puellarum. Fit igitur necessariò excrementum hoc ob eas, quas diximus, causas. Cum enim natura concoquere nequeat, excrementum fiat necesse est, non solum alimenti inutilis, sed etiam in venis, & per tenuissimas venas exundando superet. Sed melioris notæ, finisq; gratia Natura eo abutitur in hęc locũ, scilicet generationis causa, vt quale erat futurum, tale alterum oriatur. Iam enim tale potentia est, quale est corpus, cuius secretio est. Fœminis igitur omnibus excrementum fiat, necesse est. Sed sanguineis amplius, eorũque mulieribus pluri

plurimum, verum carceris quoque aliquid colligi in vterũ locum necesse est. Causam quam ob rem sanguineis amplius, eorũq; homini plurimum, antè exposui. Sed cur in fœminis omnibus excrementum hoc inest, in maribus non omnibus inest? Quædam enim non emittunt genituram, sed vt quæ emittunt, motu sua genitura careant, quod instituitur ex materia contenta in fœmina: sic ea motu suo interno in ea parte contento, vnde semen seceritur, idem faciunt, & confluunt. Pars ea locus septi tranuersi est in omnibus id habentibus. Principium enim natura, cor, proportionalẽ est. Causa, inquam, cur omnibus maribus non sit excrementum genitale, cum omnibus fœminis sit, quod animal corpus est animatum, ad quod institendum fœmina semper materiam præbet, mas vni creandi. Hanc eorũ vtriusq; facultatem tribuimus idq; est, quo alterum mas, alterum fœmina sit. Itaque corpus, & magnitudinem præberi à fœmina necesse est: à mari nihil tale necessariò desideratur. Nec enim instituentia in iis, quæ efficiuntur, inesse: neque ipsum efficiens necesse est. Corpus igitur ex fœmina est, anima ex mare. Substantia enim corporis alicuius anima est. Et ideo quæ non vni genera coeunt, (quod ea faciunt, quorum tempus par, & vteri gestatio proxima, & corporis magnitudo non multò differre) hæc primos partus similes fibi edunt, quomodo femina peregrina ad postremum pro terra natura redduntur. Hęc enim materiam, corpusque seminibus præstat. Quam ob rem pars fœminarum ea, quæ semen recipit, non meatus, trãie dũque quidam est, sed vterus amplior. Mares, qui semen emittunt, meatus ad id emittendum habent exangues. Excrementum autem quoduis simal & suo in loco est, & excrementum efficiunt: nec prius vllum, nisi vis magna cogit, & contra naturam diuerfuit. Sed quæ ob causam excrementa animalium genitalia seceruntur, declaratum iam est. Cum autem semen de mare accessit in fœmina: vterumque partem purissimam excrementi constituit. Plurimum enim in mensuris quodque humoris inutilis cōtinetur, vt in maris genitura, quod humidissimum est, tum eadem emissionẽ, tum in diuersis. Prior enim emissio minus fecunda, quæ posterior, est: minus enim calor animæ continet, propter eruditatem. At verd̄ quod cōcōdit est, crassum, & corpulentius est. Quibus autem vel mulieribus, vel ceterorum animalium fœminis nihil foras emittitur, quoniam non multum excrementi inutilis continetur, iis tantumdem, quod colligitur, in vtero est, quantum iis, quæ foras emittunt, remanet, quod maris facultas cōstituit, aut in semine decedente contenta, aut matrem subeunte particala fœmina, quæ proportione respondeat valuis: vt in quibusdam infectis fieri cernitur. Humorem autem, qui à fœminis eum voluptate emittitur, nihil ad conceptum conferre dictum est antè. Sed potissimum inde videri potest, quod vt maribus, sic & fœminis accipiat no-

tuper quietem, quod pollutionem appellant. Verum hoc nullum indicium est. Nam & adolescentibus idem euenit, qui etiam emittunt aliquando sunt, tamẽ nondũ emittunt, & iis, qui vel emittunt, vel emitturi sunt, infœcundum. Res ita se habet, vt sine maris emissionẽ concipi impossibile sit, atq; etiam sine menstruorũ excremento, quod aut redundans effluit foras, aut intus latet sit. At sine ea voluptate, quæ fœminis per coitum euenire solet, cōcipitur, si locus turget, & vulua descendit propius. Veruntamen magna ex parte sic accidit, vt eum profusio nec fœminę agatur, quoniã os vteri se comprimat, cum profunditur. In qua quidem profusione voluptas & mari, & fœminę contingere solet. Semen etiam maris melius ita dirigitur, & iungitur. Profusio autem non intus fit, vt quidam volunt. Os enim vteri angustum est: sed antè, quod fœmina mittit vaporem illum nonnullarum excrementorũ: eodẽ enim mas etiam mittit, quod fuderit, & aut ibidẽ manet semen emillum, aut intrò ab vtero trahitur, si calidus est, & modicè temperatus. Cuius rei indicium, quod locus, qui modò madebat, resiccatus mox sentiatur. Animalibus etiam, quorum præcordiis vulua iungitur, vt auibus, & piscibus, quæ animal pariant, ne semen illuc trahatur, sed profusum deueniat ipsum impossibile est. Trahit genitura hic locus suo calore. Menstruorum etiam decessio, & confluuium fomitem in ea parte caloris parat. Itaque vt vasa non illita, calido diluta humore, aquam in se trahunt oro inuerso, ita attrahitur. Nec audicdi sunt, qui partibus accommodatis ad coitũ officialibus: id fieri opinantur: nullo enim pacto sic fieri potest. Contrã etiam euenit iis, qui semen à muliere quoque emitti aiunt. Accidit enim vt postquã foras emiserunt, retrahat intrò. Siquidẽ quod emissum est, misceri debet cum maris genitura, quod ita fieri superuacaneũ est. At verd̄ Natura nullam rem superuacaneã facit. Cum autẽ excrementum fœminæ in vtero cōstititit à maris genitura, quæ simile facit, vt lactis coagulũ, coagulũ enim, lac est continens calorem vitalem, qui partes similes ducit eodẽ, & vnit, atq; constituit. Et genitura ita se habet ad menstruorũ naturam: eadem enim natura lactis, & menstruorũ est. Itaq; coactis iam partibus corpulentus humor excrenitur, obducunturq; tunc in parte resiccate, terrenamẽ, brana tum necesse est tum etiã alicuius gratia. Nã & calidioris, frigidiorisve rei extrema siccefcere non necesse est, & animal non in humido, sed teorũ sum cōtineti oportet. Vocantur ea, quibus obolutus est fetus, partim membrante, alia secundæ, quæ maioris, minorisve ratione differunt. Hęc pari modo in omnibus tam ouiparis, quam viuparis habentur: Sed enim cum cōceptus institutus est, factus simile iis, quæ feruntur. Principium enim primum semina quoque intra se cōtinet: quod potentia primo cōtinentum, vbi secretum mox est, germon mittere, & radicẽ, quæ alimentũ assumitur incrementum enim desideratur. Sic in conceptu quodã modo cum partẽ corporis omnes potentia inest: principium maxime promptũ habetur. Quam ob rem cor primũ actu seceritur, quod non modo sensu ita fieri constat, verum etiam ratione,

membrante secundæ

tionem. Cum enim quod gignitur de ambobus ab-
iunctum iam est, se ipsum gerere, gubernare, & di-
spensare debet perinde, quasi filius à patre eman-
cipatus, seorsumque collocatus. Itaque principium
haberi oportet, à quo etiam post ordō membro-
rum describatur, & quæcumque ad absolvendum
animal pertinent, disponantur. Nam si extrinse-
cus aliquando aderit, & post inesse incipiet, non
solum dubitaueris, & quoniam tempore accedat,
qualiteris, sed etiam cum pars quævis distinguitur,
id primum sublatum necesse est, ex quo & incre-
mentum, & motus cæteris partibus contingat. Quæ
ob rem qui ita, ut Democritus, aut exteriora pri-
mum animalis discerni, tum interiora, quasi lapi-
deum, aut ligneum animal condant, non recte di-
cunt. Res enim talis nullum principium habet. At
animalia omnia habent, atque intra se continent.
Quapropter cor primum distinctum in omnibus
inspicitur animalibus, quæ sanguinem habent. Id
enim principium est & simularium, & dissimila-
rium partium. Iam enim principium id accepisse
animalis, constitutumque fetus decet, cum alimen-
tum desiderat. Quod enim iam animal est,
augetur. Alimentum autem ultimam animalis san-
guis est, aut quod sanguini proportionetur, quo-
rum vasa, & conceptacula venæ sunt. Quam ob
rem venarum quoque principium cor est. Patet
hoc ex historiis, & dissectionibus animalium. Sed
cum potentia quidem animal sit, sed imperfectum,
aliunde accipiat alimentum necesse est. Quam ob
rem utero, & parente, ut terra planta vegetur ad ci-
bum hauriendum, donec perficiatur, & iam sit ani-
mal potentia gressile. Quocirca ex corde pri-
mum venas illas duas Natura descripsit, de qui-
bus venula dependet in uterum, ex quibus, qui
umbilicus vocatur, constat. Umbilicus enim vena
in aliis simplex, in aliis multiplex est: quam ve-
nam putamen cuticulare ambit, quod umbilicus
vocatur, quoniam venarum imbecillitas tute-
lam, operimentumque desideret. Venæ autem
quasi radices contingunt ad uterum, per quas ali-
mentum haurit fetus. Eius enim rei gratia ani-
mal in utero manet, non, ut Democritus ait, ut
membra formentur secundum membra parentis.
Apertum hoc in ouiparis est. Nam illa in ouis di-
stinguuntur separata à vulua parentis. Sed dubi-
taueris cum primum cor oriatur sanguine prædi-
tum, sanguis autem sit alimentum, quod extrin-
secus venit, videntem primum alimentum subie-
rit? An id verum non dicitur, alimentum omne
esse extrinsecus: sed protinus ut in plantarum semi-
nibus inesse aliquid tale primum, quod lacteum
vocatur: sic in animalium materia excrementum
constitutionis alimentum est. Incrementum igitur
fœtui per umbilicum contingit eodem, quo
plantis modo per radices. Atque etiam animalibus
ipsis, ubi absolutam iam sunt, ex eo, quod conti-
netur, alimento idem accedit. De quibus post
suo loco dicendum est. Distinctio autem partium
non, ut quidam opinantur, propterea sit, quia si-
mile suapte natura ad simile feratur, Nam præter
alias multas, quas ratio ista habet, difficultates
acciderit, ut quævis pars similis seorsum creetur:
verbi gratia, ossa per se, & nervi, & carnes, si

quis eam causam approbet. Sed quoniam excre-
mentum feminæ potentia tale est, quale natura
animal est, patresque potentia insunt, actu nulla
ineit, ideo pars quævis existit. Quoniam etiam
agens, & patiens, cum se inuicem tetigerit, quen-
dam in modum alterum agens, alterum patiens est,
modum hunc ita intelligi volo ut conditionibus,
sic, ubi, quando, describatur. Iam enim continuo al-
terum agit, alterum patitur. Materiam igitur fe-
mina præbet, principium motionis mas. Et quem-
admodum quæ ab arte efficiuntur, per instrumen-
ta efficiuntur, sed verius dixerim per motum
eorum, qui artis operatio est: ars autem forma
eorum, quæ efficiuntur, est in alio: sic à faculta-
te, siue virtute animæ vegetalis agitur, ut quæ in
animalibus ipsis, & plantis postea ex alimēto vis
eadem efficit incrementum, utendo caliditate, &
frigiditate, quasi instrumentis, (motus enim in his
consistit, & ratione aliqua vnumquodque efficitur)
sic etiam principium constituit id, quod natura
efficitur. Eadem enim materia est, ex qua agitur,
& ex qua constituitur primum. Itaque facultas
quoque agens eadem, quæ principium est, sed
maior. Quod si hæc vegetalis anima est, eadem
quæ generet, quoque est, idque natura cuiusque est
instructa, & in plantis, & in animalibus omnibus: cæ-
teræ animæ partes aliis insunt, aliis desunt ani-
malibus. Sed cum in plantarum genere nullo di-
sterniculo sexus mas distinguatur à femina, in
animalibus, quanquam non omnibus, distingui-
tur. & mas ob eam rem desiderat feminam. Atqui
quæritur quispiam, quæ de causa femina deside-
ret marem, nec ex se ipsa generet: quandoquidem
animam habet eandem, & materia excrementum
feminæ est. Causa illud est, quod animal sensu
differat à planta. Nec fieri potest ut vel facies, vel
manus, vel caro, vel alia pars sit, nisi anima sen-
sualis insit, aut actus, aut potentia: & aut aliquatenus,
aut simpliciter. Erit enim ut mortuus, aut
pars mortui. Quod si mas est efficiens talis ani-
mæ, impossibile est ut femina ex se ipsa animal
generet, ubi mas à femina separatur. Eo enim,
quod diximus, definitur, quæ mas est ratione.
Questionem verò propositam ratione non care-
re, patet in auiibus, quæ ova subuentanea pariunt,
cum femina aliquatenus possit generare, quod
& ipsum recepit questionem. Quoniam modo
ova eorum dicuntur viuere: nec enim ita ut ova
fœcunda possunt. Sic enim actu animatum ex his
efficeretur. Neque ita se habent ista ut lignum,
aut lapis, quippe quæ corruptione aliqua pereat,
ut quæ vitam quodam modo ante participarent.
Constat igitur, hæc aliquam habere potentia ani-
mam, sed quam? Istam vltimam profus habeant
animam necesse est, quæ vegetabilis est. Hæc enim
aque in omnibus tam animalibus, quam plantis
inest. Sed cur partes, & animal non efficiat? Quia
sensualem animam habere ea oportet: non enim
animalium partes ita sunt, ut plantarum. Quam
ob rem maris societate opus est: mas enim à fe-
mina separatus in his est, & quidem sic visu eue-
nit. Subuentanea enim illa fœcunda redduntur, si
mas coniit tempore quodam. Sed de eorum causa
post. Si quod autem genus est, quod feminæ sit, &
marem

marem distinctum non habeat, id ex se ipso ani-
mal generare potest. Quod etiam nondum fide di-
gna exploratum habemus, tamen facit ut in gene-
re piscium dubitetur eorum enim quos rubros
siue rubelliones vocant, mas nullus adhuc visus
est, sed feminæ omnes factu plena reperiuntur.
Verum de his nondum compertum habemus,
quod fidem faciat satis. Quod autem nec mas,
neque feminæ sit, in genere quoque piscium est,
ut anguilla, & genus mugillum quoddam in flu-
uiis lutulentis. At verò in quibus sexus maris &
femina distinctus habetur, fieri non potest ut
femina ipsa per se generet perfecte: ita enim
mas frustra esset. Quam ob rem in his mas semper
perficere generationem: hic enim sensualem
dat animam, aut per se, aut per genituram. Sed
cum partes omnes potentia in materia insint, cum
principium motionis affuit perinde, ut in spon-
tibus illis miraculis, quod subinde sequitur, exci-
tatur, & quod nonnulli naturales auctores expo-
nere volunt, cum dicant simile ferri ad simile: di-
cendum partes moueri non mutantes locum, sed
manentes, & altera fœcetes mollitie, duritie colo-
re, & reliquis partium simularium differentiis fa-
cta iam actus, quæ ante erant potentia. Fir autem
primo principium, quod in sanguineo genere
cor est: in cæteris proportionale, ut sapius di-
ctum est. Idque effici primum non modo sensu
percipitur, sed etiam quod per obitum vita hic
vltimo deficit. Euenit namque in omnibus, ut
quod vltimum sit, id primum deficiat: & quod
primum, id vltimum, quasi Natura decursionem
reducem agat: & à calce ad carceres, vnde pro-
ruit, redeat. Est enim generatio ex non ente in
ens: corruptio contra, ex ente in non ens. Gi-
gnuntur post principium, ut dictum est, interiora
prius, quam exteriora, sed prius maiora, quam
minora, visuntur, quamuis nonnulla prius non
orianitur, primum superiora præcordiis forman-
tur, eademque magnitudine præstant. Nam in-
feriora, & minora sunt, & minus discretæ, idque
in omnibus, quæ parte superiore, inferioraque
distinguntur, exceptis insectis. Quæ enim ex his
vermiculis nascuntur, parte inferiore amplius
crescunt, superiore iam inde à primo ortu mino-
ra sunt. Gressilium mollibus folis nullam disci-
men est superioris & inferioris. Quod autem de
parte superiore diximus, prius, quam inferiorem
constitui, idem in plantarum etiam genere eue-
nit: semina enim prius mittunt radicem quam ra-
mos. Distinguntur animalium partes spiritu,
sed non aut parentis, aut suo, ut quidam Natura
interpretari voluerunt. Hoc enim in genere auium,
& piscium, & insectorum palam sit, quæ partim
seiuincta à parente nascuntur ex ovo, in quo for-
mantur, & explanantur: partim non spirant o-
mniño, & tamen aut ovo, aut vermiculo enascun-
tur, alia quanquam spirant, & in utero capiunt
explanationem, tamen non prius spirare inci-
piunt, quam pulmo perficiatur. Articulantur &
hic, & omnes priores partes ante, quam animal
spirat. Item quadrupedum, quæ multiformes sunt,
ut canis, leo, lupus, vulpes, lusus ceruarius,
omnia cæcos generant: post palpebra dehiscunt.

Itaque constat in cæteris quoque omnibus, ut
quantitatem, sic qualitatem potentia ante sub-
stantem effici, actu post ab eisdem causis, à quibus
distinguitur quantitas, & duo ex vno effici: spiri-
tum verò melle, quoniam humidus, & calidus est,
cum alterum agat, alterum patitur. Iam anti-
quorum nonnulli Natura interpretum, quæ post-
quam efficeretur pars, tentarunt quidem expo-
nere, sed parum vti periti earum, quæ accidunt,
reorum partium enim aliæ priores aliis sunt: quod
in cæteris etiam rebus. Prius autem multiplex
iam est. Id enim, cuius causa, & quod sit cuius cau-
sa, differunt: & alterum generatione, alterum es-
sencia prius est. Quin & quod eius causa dupli-
cem recipit differentiam. Aut enim est vnde mo-
tus: aut quo utatur id cuius causa. Verbi gratia,
genitale, & instrumentale rei generata: horum
enim alterum, id est generans, & agens præcæse
oportet, ut quod doceat prius, quam quod discat.
Sed tibiis post eum, qui tibiis discat: frustra enim
aderunt tibiis iis, qui vti nesciant tibiis. Cum
itaque tria hæc sint, primum finis, quem esse id
dicimus, cuius causa. Secundum, quod eius cau-
sa, scilicet principium generans, & mouens. Effi-
ciens enim, & generans, quæ talia sunt, ad id per-
tinent, quod efficitur, & generatur. Tertium, vti-
le, & quo finis utatur. Primum eam partem habe-
re necesse est, in qua principium motus continet-
ur. Hæc enim protinus pars finis prima & potissi-
ma est: tum post eam totum & finem. Tertium
verò, & vltimum partes iis accommodatas instru-
mentales ad vsus nonnullos. Itaque si quid tale
est, quod in animalibus inesse necesse sit, quod
totius naturæ principium, & finem contineat,
id effici primum necesse est. Quæ enim mouens
primum oriri, quæ pars finis est, cum toto oriri
debet. Itaque instrumentalium partium, quæ
sua natura genitales sunt, eas semper esse priores
oportebit: alterius enim causa sunt, tanquam prin-
cipium. At verò quæ tales ex iis, quæ alterius gra-
tia constant, non sunt, eas esse posteriores con-
gruit. Quam ob rem utrenam partes priores sint,
quæ alterius causa, an cuius causa ipsa sint, distin-
gui non facile potest. Incidit enim ut partes mo-
uentes, priores sint generatione, quam finis. Mo-
uentes autem ab instrumentalibus distingui non
facile est. Atqui ea ipsa via, rationeque, quid post-
quod fiat, querendum est. Finis enim quorundam
posterior est, quorundam prior. Quam ob rem ea
pars, quæ principium continet, prima existit: mox
totâ superior moles. Quapropter caput, & oculi
fœtus maximi inter initia apparent: inferiora ab
umbilico, crura dico, exigua cernuntur. Partis
enim superioris gratia inferior est. Et neque pars fi-
nis, neque genitalis est eius. Necessitate etiam cur
ita sit, non bene reddunt, qui quod semper ita sit, di-
cunt, idque principium in his existimat, ut Democri-
tus Abderitanus opinatur, quod sempiterni, & in-
finiti principium nullum est. Causa autem cur ita prin-
cipium est, & infinitum, quod sempiternum est. Itaque
interrogare de eiusmodi rebus cur ita sit, quæ re-
re, inquit, principium infiniti. Atqui ea ipsa ratione,
quæ censent non esse querendum, nullius rei
sempiternæ demonstratio esse poterit. Et tamen
esse

esse complurium videtur, quarum alia semper sunt, alia semper sunt. Nam & triangula figura duobus rectis æquales semper habet, & diametrum incommensurabile esse cum coita, sempiternum est. Attamen causa eorum aliqua, & demonstratio est. Igitur non omnium rerum principium querendum esse recte dicitur: ut rerum, quae semper aut sunt, aut fiunt, nullum principium esse querendum non bene asseritur. Sed ea duntaxat principia non recipiunt examinem eiusmodi, quae rerum sempiternarum sunt. Principium enim alia cognitio, non demonstratio est. Principium vero in rebus immobilibus quiditas est. In rebus autem, quae fiunt iam plura habentur principia, sed modo diuerso, nec omnia modo eodem, quorum principiorum vnum numero est, vnde motus. Quam ob rem omnia, quae sanguinem habent, animalia cor primum possident, ut inter initia nostra disputationis dictum est. In ceteris primum gignitur, quod proportionale sit cordis. Venae ex corde tendunt diducte modo riuorum, qui in partibus proficiscetes ab eodem fonte pinguntur: partes enim coniunctae iis sunt, ut prope quae ex iis coagmententur, atque consistant. Ortus similium frigore, caloreve agitur: consistunt, coquanturque; alia frigida, alia calida. Quarum rerum differentias alibi exposuimus, ante scilicet, quae humore, igneque resolubiles, quae humore irresolubiles, igneque illiquabiles sunt. Per venas igitur, & meatulos quoque; alimentum resudans, quemadmodum aqua per crudiusculam fatem, in carne, aut carnis proportionale conuertitur frigore consistens. Ex quo fit, ut caro ab igne resoluatur. Sed quae terrena admodum oriuntur, parum humoris, calorisque; adepta, haec dum refrigerantur, humore cum calore euaporante duram terrenamque formam capiunt, ut vngues, cornua, vngulae, rostra, quae ob rem igne haec molliuntur. Sed humore nonnulla liquefcunt, ut ouorum putamina. Nervi, & ossa calore interiore consistuntur siccescente humore. Quam ob rem ossa resoluuntur ab igne non possunt; quomodo testa indissolubilis est. Quasi enim in fornace excocta a calore generationis ita constat. Hic autem calor nec ex quolibet carne, aut os facit, neque quolibet modo, aut tempore, sed ex materia apta, & ut apte, & cum apte effici potest. Neque enim quod effici potest, efficietur a moyete, quod actu careat: neque quod actum obtinet, efficiere ex quolibet poterit. Sicut nec faber arcam, nisi ex ligno facere potest, neque arca effici ex lignis potest sine suo artifice. Inest hic calor in excremento seminali, ratam, talamque; habens motionem, & actionem, quanta modice ad quauis corporis partem accommodatur. Quod si vel deficit, vel excedit, rem, quae fit, aut deteriore efficit, aut lasam, & mancam, similiter ut in iis agitur, quae foris igne coquantur ad cibum, aut ad alium usum. Sed in iis motum caloris non moderamur, in illis natura gignens accommodat. In iis autem, quae sponte oriuntur causa est, motus temporis, & calor. Frigus, priuatio caloris est. Vritur his ambobus Natura vim habentibus necessarium, ut alterum hoc, alterum illud faciat. Sed in iis, quae alicuius gratia gignuntur, accidit ut alterum frige faciat, alterum calefaciat, atque ita pars quaeque qualitate certa efficiatur, ut caro, mollis-

νεκρωσις, fuzis, vas fictile

partim necessario talis exinde facta, partim alicuius gratia. Nervi sicci, & ductiles, os siccum, & fragile, cutis carne siccescente efficitur: quomodo in polentis crustula, quam netulam vocant. Nec solum propter extremum generatio eius euenit, sed etiam quod lenitudo resideat, cum euaporari non possit: verum in ceteris lenitudo id squallidum est. Itaque fit ut extrema exanguium animalium testa, crustave consistat. At in sanguineo genere lenitudo hoc pinguis est, & quidem quae natura non terrena admodum sunt, eorum pingue sub cutis operimento colligitur, quasi cutis ex eiusmodi lenitate consistat. Pingue enim habet aliquid lenitatis. Sed haec omnia vix diximus, partim necessario, partim non necessario, sed alicuius gratia effici asserendum est. Primum igitur moles superior per generationem distinguitur: inferior tempore procedente recipit incrementum in sanguineo genere. Omnia vero lineamentis primum describuntur, deinde colores recipiunt, & molliem, & duritiem, quasi pictoris officio fungatur Natura, cum condit, & creat. Pictor enim, ubi lineis primum describitur animalis, mox vario illinit colore, ac perficit. Cum itaque principium sensuum, sensusque animalis in corde contineatur, hoc ob eam rem primum gignitur, mox ob eius calorem frigiditas supra, ubi desinit venae, respondens cordis calori constituit cerebrum. Itaque caput a corde continuo generatur, & magnitudine ceteris praestat. Principio enim cerebrum multum & humidum est. Sed recipit dubitationem, quod oculis animalium euenit. Principio enim maximi visuntur, & in pedestri, & in natatili, & in volatili genere: vltimi vero omnium partium perficiuntur. Interim enim consistunt. Causa autem est, quod oculo rum sensorium positum quidem est, ut cetera sensoria apud meatum: sed cum sensorium tangendi, gustandique protinus sit aut corpus, aut aliquid proprium corporis animalium, olfaciendi vero, audiendique meatus contingant aere externum pleni spiritus natiui, ortique a corde tendant, ac desinant ad venulas cerebri adiunctas, oculis solus proprium corpus praeter ceteris habet sensoris, quod humidum, & frigidum est: nec ante contentum eo in loco potentia, ut cetera partes, tum deinde actu existens. Sed a cerebri humore secretur pars purissima per meatus, qui ab oculis ipsis tendere ad membranam cerebri visuntur. Cuius rei argumentum, quod nec alia pars humida, & frigida est in capite, praeter cerebrum, & oculus frigidus, atque humidus est. Itaque necessario locus hic magnitudinem primum capit, post consistit. Nam & in cerebro eodem euenit modo, ut primum praehumidum, multumque sit, mox humore efflato, concocto quoque incorporatur magis, substat, & cerebrum, & magnitudo oculorum. Principio igitur caput praegrande propter cerebrum, oculi grandes propter humorem in ipsis contentum apparent. Vltimi vero perficiuntur, quoniam cerebrum quoque vix consistat. Sero enim a frigiditate, humiditateque vendicatur in omnibus quidem, sed praecipue in homine: nam & sinciput inter ossa vltimum confirmatur.

Iam enim cum partus in lucem venit, molle hoc infantis os est. Causa ut hoc maxime hominibus accidat, quoniam cerebrum humidissimum, & maximum omnium animalium homines habeant. Cuius rei causa est, quod calore etiam cordis purissimi obrinet, quod temperamentum intellectus placere significat. Homo enim omnium animalium prudentissimus est. Pueri etiam longo tempore nequeunt continere caput, praeter pondere cerebri. Nec secus partes, quas mouere oportet. Principium enim mouendi sero superioribus dominatur, & ad postremum iis, quorum motus non iungitur cum principio, ut cruribus. Palpebra etiam talis pars est. Sed cum Natura nihil superuacuum, nihil frustra facere soleat, constat nec prius, neque posterius, quam vltus exigat, ea effici quecunq;. Sic enim quod factum est, frustra, aut superuacuum fuerit. Itaque palpebras simul & distinguit, & posse moueri necesse est. Sero igitur oculi animalium perficiuntur propter copiam humoris concoquenti in cerebro. Vltimi autem, quod mouendi facultas, nisi increuerit, nequeat mouere eas partes, quae tam remotae a principio, refrigerataeque sunt. Declarant hoc idem palpebrae sua natura. Cum enim vel quantalibet grauitate caput tentatur, aut ex somno, aut temulentia, aut alia eiusmodi causa, palpebras attollere non possumus, quamquam leui pondere aggrauentur. Sed de oculis iam dictum est, quemadmodum oriuntur, & quam ob causam vltimi articulantur, & abfoluantur. Ceterarum partium vnaequeque ex alimento gignitur. Nobilissima quaeque, & purissima principij particeps ex concocto sincerissimo, primoque alimento. Reliquae necessariae, ac illarum gratia instituentur, ex deteriore, & reliquiis, excrementisque. Perinde enim Natura, atque paterfamilias prudens, nihil admittere solet, ex quo facere aliquid commodi possit. Dispensatur autem in cura rei familiaris ita, ut cibus optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus sociis animalibus. Ut igitur incrementum iam addito mens aduenat facit haec, sic in ortu ipso Natura ex materia sincerissima carnem ceterorum sensoriorum corpora conficit, in excrementis ossa, nervos, pilos, vngues, vngulas, & reliqua generis eiusdem constituit. Quam ob rem haec vltima efficiuntur, cum iam suppetit excrementum Naturae. Ossa igitur in prima partium constitutione, gignuntur ex seminali excremento, cumque animal augetur, haec incrementum ex alimento capiunt naturali, quo partes principales augetur. Eius tamen ipsius alimentum sunt, & reliquiae, & excrementa. Fit enim in quouis primum, & secundum. Alimentumque ratio duplex est, altera nutriendi, altera augendi. Nutriens est, quod esse praebet & toti, & partibus. Augens, quod accessione ad magnitudinem faciat. De quibus postea differendum latius est. Nervi etiam eo modo, quo ossa, instituntur, & ex eodem, videlicet ex seminali excremento, & nutritiuo. Sed vngues, pili, cornua, rostra auium, & calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio, & auctiuo, quem tum a foemina, tum de foris sibi acquirunt. Quam ob rem ossa quodam tenus capiunt incrementum. omnibus enim anima-

libus exitus magnitudinis est. Itaque ossa quoque certo augendi termino describuntur. Nam si haec semper auerentur, animalia quoque, in quibus os, aut ossis proportionale est, auerentur quandiu viuerent. Magnitudinis animalium meta, & terminus his describitur. Sed quam ob causam non sero per capiant incrementum, postea declarandum est. Pili autem, & eorum cognata omnia, quandiu infunt, tandiu auerentur: & magis cum corpora aut egrotant, aut senescunt, atque decrefcunt: quoniam plus excrementi tantisper remanet, cum minus in partes praecipuas consumatur propter senium, aut morbum. Nam ubi id quoque ob aetatem defecerit, pili quoque deficiunt. At ossa contra: decrefcunt enim cum corpore, & membris. Defunctis etiam pili auerentur, sed nasci nequeunt. De dentibus dubitaueris: sunt enim eiusdem naturae, cuius ossa: gignunturque ex ossibus, ut vngues, pili, cornua, & lumilia ex cute. Quo fit ut ipsa colorem partiter cum cute immutetur: alba enim, & nigra, & vario modo diuersa pro colore cutis redduntur. At dentes nihil tale recipiunt. Nequeat mouere eas partes, quae tam remotae a principio, refrigerataeque sunt. Accrescunt soli omnium ossium tota vita. Quod patet in iis dentibus, qui mutuam tactu declinant. Causa incrementi est, quod ad pertinet ad id, cuius gratia, ut fungi officio possunt. Breui enim tempore attritu consumerentur, nisi subinde repararentur, quando vel nunc senescentibus nonnullis edacibus dente non magno praeditis admodum perteratur: plus enim in dies adimitur, quam additur. Quam ob rem bene id quoque ad rem, quae accidit, emolita Natura est: quippe quae in senectutem, vitaeque exitum defectum dentium praefert, & pro vitae spatio praefcripserit modum. Sed si decies, millies, aut deciescentum annis vita seruetur, & praegrades primos ortiri oporteret, & sapius renasci. Quauis enim assidue reciperet incrementum, tamen detriti plus, quam accresceret, inutiles demum ad cibum conficiendum euaderent. Sed cuiusnam gratia capiant incrementum, dictum iam est. Accidit autem ut neque eandem naturam, quam cetera ossa, dentes habeant. Cetera enim in prima constitutione omnia gignuntur, neque est quod post oriatur: dentes post enascuntur. Quam ob rem cum deciderint, denuo possunt ortiri. Tangunt enim ossa, non continuantur. Ex eo tamen gignuntur alimento, quod in ossa admittitur. Quapropter eandem, quam ossa, habet naturam, & tunc cum illa iam suum numerum receperunt. Sed cum cetera animalia dentibus, aut dentium proportionali praedita enascuntur, nisi quid praeter naturam accidit, (perfectiora enim, quam homo, generatione abfoluuntur) homo dentibus carens venit in lucem, nisi quid praeter naturam intercesserit. Sed quae ob causam dentes alij decidunt, alij non, post explicabimus. Quod autem eiusmodi partes excremento constituuntur, ea causa homo inobsepto, & nudissimo omnium animalium corpore est, & vngues minimos pro magnitudine habet: minimum namque in eo est excrementum terrenum. Cum enim excrementum quodque sit, quod inconcoctum remaneat, tum quod terrenum in corporibus est, omnium maxime est inconcoctum. Quemadmodum

dum partes quæq; constituantur, & quamnam causa generationis sit, declaratum iam est.

Quomodo fetus in utero animalium augeatur.

Cap. v.

Vgetur fetus, qui forma animalis nascuntur, per umbilici annexu, ut ante diximus. Cui enim vis quoq; nutriendi in animalibus insit, umbilicu statim quasi radicem agunt in uterum. Umbilicum venæ contenta in putamine cõplent. Plures in maioribus animalibus, ut boue, ceterisq; generis eiusdẽ: bina in mediocribus, singule in minimis. hoc sanguineu hauriunt alimentu. Uterus enim exitus est venarum multaru. Animalia igitur non utrinque dentata omnia, & dentatoru utrinque, quoru uterius venam non singularem habet pertinentẽ gran dem, sed pro vna plures frequẽtes cõtinet, hæc in utero habet, quæ acetabula appellatur, in qua umbilicus deuenit, atq; adheret. Tenduntur enim venæ umbilicares vndiq; laterum, fissaq; sparguntur vsque qua per uterum, & quæ desinunt, hæc illa acetabula existit curuamine suo coniuncta cu utero. cauo autẽ ad foetum conuerfa. Secunda verò, & membrana inter foetũ, & uterũ posita sunt. Acetabula foetu accrescente, proficiscẽtq; ad exitum, minora subinde redduntur, demumq; obliquantur, cũ perfectus iam est. In ea enim veluti manna reponitur à Natura foetui alimentum sanguineum, quod dũ colligitur, & paulatim ex multis consistit, quasi pustula, & in inflammatione corpus acetabuloru existit. Itaq; quandiu foetus sit minor, nec multum cibi assumere possit, cõspicua, maiorq; sunt: sed aucto iam foetu confidunt, & exolefcunt. Minuta, & utrinq; dentata animalia, magna ex parte acetabulis utri carent. Tendit umbilicus in iis in venam singularem, quæ per uterũ maiuscula fertur. Cũq; eiusmodi animalia alia vnum, alia plura pariant, quo modo vnum, eodẽ plura habetur. Sed hæc, & dissectionum exẽplis, & historiarum commentariis inspiciẽda, explorandãq; sunt. Hæret enim, & cõtinentur animalia ex umbilico, qui ex vena dependet per æquilibrũ directum ad venam quasi aquaductũ fluentem. Foetus membranis, & secũdis obuolutus cõtinetur. Qui infantes ali in utero aiunt, fugentes carunculã quandam, non rectẽ dicunt. Idẽ enim & ceteris animalibus eueniret, quod tamen nusquã videmus. Atqui facile per dissectiones videretur, si esset. Omnes etiã foetus, tum volucres, tum aquatiles, & pedestres pari modo membrana tenues ambiũt, separãtes ab utero, & humoribus admisis. Sed nec iis ipsis tale quicquam inesse videmus. Neque fieri potest, vt per eorum aliquod alimentum hauriant. Iam quẽ ouo nascuntur, omnia incrementũ foris recipere abiuncta ab utero, apertum est. Itaque non rectẽ aiunt, qui ita dicunt, vt Democritus, Coeunt animalia generis eiusdem secundum naturam, sed causã, quorum genus diuersum quidem sed natura non multũ distat, si modò par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis. Rarò id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in vulpibus, & in lupis certũ est. Canes etiã Indici ex bellua quadã simili, & cane generantur, Necnon in auibus falacio-

ribus idem fieri visum est, vt perdicibus, & gallinis. Quinetiam aduncoru accipitres specie diuersi coire putantur. Idẽmq; in nonnullis aliis auibus euenire animaduersum est. In marinis nihil adhuc exploratũ habemus dignum memoratu. Qui tamen rhinobati appellantur, gigni creduntur ex squatina & raia. Adhuc, quod de Africa in proverbio est, semper aliquid noui Africam afferre, propter eã dicitur, quod diuersa etiam genera coeat. Nam ob aquæ penuriã terra illius, vel alienigena libidine copulatur, cum in loca paucissima rigua cõgregentur. Sed cũ cetera sic orta, rursum ipsa inter se coeat, generatq; possint, genus vnum muloru sterile est: quippe quod neq; secum, neq; cum aliis iunctum generet. Quæstio igitur in vniuersum, quam ob causam sterilis, aut mas, aut femina sit: sunt enim steriles & mulieres, & viri. Atque etiã in ceterorum animaliu genere, vt equorum, vt ouium, sunt quæ nullã faciunt prolem, sed mulorum genus totum sterile est. Causa vero sterilitatis in ceteris animalibus plures sunt. Nam & à primo ortu Natura locis ad coitum commotis oblectis, steriles & mulieres, & viri redduntur, vt altera non pubescat, alteri non barbescat, sed spadones quidẽ sunt. Aliis in procellis atatis idẽ accidit affectus, aut propter corporis nutritionem pleniorẽ. Mulieribus enim pinguioribus factis, viris corpore melius habito excrementũ feminale in corpus absumitur. Itaq; fit ut illis menstrua desint, his genitura. Aut ex morbo, viris humidum, frigidũq; emittitur semen: mulieribus purgationes vitiantur, plenãq; excrementorum morbificorum redduntur. Multis etiam tum viris, tum mulieribus hoc idẽ accidit malum oblectis partibus, & locis accommodatis ad Venereu. Quæ vitia partim curabilia sunt, partim incurabilia. Sed maximẽ steriles tunc perleuerãt, cũ primo Naturæ ortu tales constituerunt. Gignantur enim & mulieres viragines, & viri feminares: alteris mensura desunt, alteris semẽ exile, frigidũque est. Quam ob rem ratione recta experimento in aqua probatur fecunditas seminis. Quod enim tenuẽ, ac frigidum est, citò diffusum per summa innatat: quod fecundum est, in imum descendit. Calidum enim, quod concoctum est. Concoctum autem est, quod spissum, crassumq; est. Mulierum probatio sufficit, vt odores subeuntes uterum eferantur ad locum spirandi, & afficiant halitum. Atque etiã illitu, vt colores oculis impositi saluam perficiãt oris. Nam nisi hæc ita fiant, meatus corporis, per quos excrementũ decedit, cõfusos, obseptos, & obcætos esse significatur. Sedes enim oculorum maximẽ omnium locorum capitatis seminalis est. Quod pater, cũ sola ipsa per coitum Venereũ manifestẽ immutetur, & vsu immodico rei Venereæ oculi apertẽ languent, & subsidant, Causa est, quod natura genitura similis cerebro est. Aquosa enim materia eius est, calorq; aduentitius. Purgationes autem seminales à septo veniunt: principium enim nature hinc est. Itaq; fit, vt motus à genitali ad pectus deueniant. Hinc odores per spirationem sensum efficiunt. Hominibus igitur, ceterisq; generibus, vt ante perulimus, particulatim hæc lætio obuenit.

Contra

Contra Empedoclis, & Democriti sententiam, qui non rectẽ senserunt, quam ob causam multi sint steriles. Cap. v i.

T genus mulorum totum sterile est. Cuius rei causa non bene ab Empedocle, & Democrito redditur. Obsecrẽ Empedocles, planius Democritus dicat: sed neuter bene. Afferunt enim demonstrationem aquẽ de omnibus, quæ præter suam cognationem coeant. Democritus meatus mulorum corruptos in uteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum consistit. Sed id cũ aliis etiam animalibus accidat, tamen nihilominus possunt generare. Atqui si id causa esset sterilitatis, cetera quoque sterilia esse deberent, quæ ita coeunt. Empedocles misturam seminum causatur, quæ densa ex molli vtraque genitura consistat. Caua enim, & densa coaptari vicissim, sterique ex iis, durum ex mollibus, vt si æstano miscatur. Sed nec in stano, & are causam rectẽ assignat. Dixi de his in problematis, neque principia ex rebus vllõ modo cognitis accipit. Caua enim, & solida coaptata vicissim, quõnam modo faciant mistionem, aut vini & aquæ, aut alius cuiuspiam: hoc enim supra hominis captum dicitur. Nam quemadmodum caua vini, & aquæ debeant accipi, præter sensum omnino est. Item cũ ita sit, vt & equi ex equis gignantur, & asini ex asinis, & mulus ex equo & asino, alterutro mare, aut femina, cur ex his tam densum consistat, vt sterile sit, quod prodierit? Ex equo autem femina & mare, aut asino femina & mare sterile non proueniat? Atqui molle & maris equi & feminae semen est. Coit autem equus cum asino, tum mare, tum femina pro differentia sui sexus. Idẽque gigni ex iis sterile ait, quia vnum ex ambobus seminibus mollibus consistatur. Ergo & quod ex equo mare ac femina gignitur, sterile esse debet. Nam si alterum misceretur solum, liceret dicere alterum causam esse sterilitatis, vt dissimile genitura: asini. Nunc verò quali illius semini, tali & cognati miscetur. Adhuc demonstratio aquẽ de ambobus, tam mare, quam femina, rectẽ afferitur. Sed interest, quod mas septennis duntaxat generat, vt aiunt, femina improlis omnino est, idque propterea, quia perducere ad finem, quod conceperit, nequeat. Nam concepisse quidem iam mulam constat. Sed fortassẽ verisimilior iis demonstratio logica illa videbitur. Logicam appello, quia quod vniuersalius, eò remotior à propriis principiis est. Si ex mare, ac femina speciei eiusdem, proles speciei eiusdem gigni solet, aut mas, aut femina, vt ex cane mare, & femina canis aut mas, aut femina: ex diuersis etiam speciebus diuersum speciei proueniat, necesse est. Verbi gratia, si canis diuersum est à leone, ex cane mare, & leone femina diuersum proueniet ex leone mare & cane femina diuersum. Cũ itaque mulus mas & femina sine speciei differentia gignantur, ex equo & asino, quæ diuersa specie sunt, impossibile est vt aliquid ex mulis gignatur. Nec enim diuersum speciei prouenire potest, quando ex mare ac femina

mina speciei eiusdem, idẽ specie generatur, neque idẽ, hoc est mulus. gignitur enim mulus ex equo & asino, quæ diuersa specie sunt. Ex diuersis autem specie diuersum animal gigni positum est. Sed enim hæc ratio admodum vniuersalis, inanisq; est. Rationes enim, quæ non ex propriis ducuntur principiis, inanes sunt, & rerum esse videntur, cũ longẽ aberrent. Sunt profectò geometricæ rationes, quæ ex principiis geometricis afferuntur. Idẽmq; in ceteris est intelligendum. Videntur tamen eiusmodi rationes, quauis inanes, aliquid esse. Nam & inane, siue vacuum illud aliquid esse videtur, cũ tamen nihil omnino sit. Nec verum est, quod concluditur. Multa enim ex iis, quæ non eadem specie progenerantur, fecundifera proueniunt, vt ante exposui. Hoc igitur modo, nec de ceteris rebus, neque de naturalibus indagandum est. Sed ex iis, quæ in genere, tum equorum, tum asinorum insunt, considerando potius acceperis causam. Primum enim utrinque eorum singularem parit inter cognata animalia plura numero, tum femina non semper concipere possunt. Et quidem equi interposito tempore admittuntur, quoniam terre continẽ nequeant. Sed equa menstruosa non est: imò minimum inter quadrupes emittere solet. Asina conceptus incontinens est: genituram utique iniectam emingit. Quam ob rem verberibus eam sectantes cogunt ne id faciat. Adhuc, frigidum animal asinus est: quam ob rem locis frigidis gigni non potest, vt pote sua natura impatiens frigoris, velut apud Scythas, & eorum finitimos. Nec verò apud Gallos, qui supra Hispaniam colunt, genus id animalis est: nam ea quoque provincia frigida est. Hinc admissarios etiam non vt equæ, sic asinæ, æquinoctio admouent: sed æstiuo solstitio, vt tempore calido pulli nascantur: eodem enim tempore parit, quo coierit. Annum uterum fert & asina, & equa. Cũ igitur natura sit frigidum animal, vt dictum est, semen quoque genitale eius frigidum esse, necesse est. Cuius rei indicium, quod si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruerterit asini initum: sed si asinus superuenerit equam, quam equus inierit, peruerterit, propter seminis sui frigiditatem. Cũ igitur inter se ipsa iunguntur, feruatur semen propter alterius calorem: calidius est enim, quod ab equo seceritur. Nam asini & materia, & genitura frigida est, equi calidior est. Cũ autem mistum vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, euenit vt conceptus ex iis seruetur, eaq; vicissim ex se ipsa fecunda sint. At verò quod ex iis prodit, non insuper fecundum, sed infecundum ad perfectam fortificationem est. Omnino cũ utrinq; aptum propensumq; sit ad sterilitatẽ, (sunt enim in asino tum ea, quæ diximus, tum etiã, vt nisi à primadentium mutatione generare incipiat, nusquam potest generet, sed sterilis omnino perduret) ita in exiguo cõtinetur generandi vis corporis asinini, facillimẽq; labitur ad sterilitatem. Equus etiam simili modo idoneus est ad sterilitatem, tantòq; deest vt sterilis sit, quãto, vt quod ex ipsis prodierit semẽ frigidius reddatur. Quod tunc efficitur,

m m cum

cum asini excremento miscetur. Asinus quoque parum deest quin sui generis initu sterile generet. Itaque cum accesserit quod præter naturam est, si ante vix vnum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex iis prodit sterile, nihil deerit, ut sterile sit, sed necessario sterile erit. Euenit etiam ut corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menstruorum decessus ad corporis incrementum vertatur. Cùmque partus eorum annuus sit, non modo concipiat, sed etiam enutriet mola opus est: quod fieri non potest sine mensuris. Mulis autem mensura defuit, sed quantum inutile est, cum excremento vesica abigitur. Vnde fit, ne muli genitale fecunditatem, sed ipsum excrementum ostendant. Reliquum in corporis incrementum, & magnitudinem vertitur. Itaque concipere quidem aliquando mola potest, (quod iam factum est) sed enutrire, atque in finem perducere non potest.

Mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ, quàm femina, mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem. Quod autem facit, ginnus est: quod mulus, oblatum est. Nam ex equo & asino, ginni proueniunt, cum conceptus in vtero egrotavit. Est enim ginnus idem, quod metachærum in porcis: quod enim ibi laesum, deprauatumque in vtero est, metachærum vocatur, quasi apocellum dixeris. Idque cuiuslibet porco accidere potest. Pygmæorum etiam, id est nanorum, pomilionum, & pillosorum generatio similis est: nam eorum quoque membra, & magnitudines vitiantur in vtero, & sunt veluti apocella, & ginni. Hactenus de mulorum sterilitate.

DE GENERATIONE ANIMALIUM LIBRI SECUNDI FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE GENERATIONE ANIMALIUM, LIBER TERTIVS,

Theodoro Gaza Interprete.

De generatione animalium sanguineorum, & ouiparorum, deque ouis subuentaneis, & ceterorum ouorum natura, & quam ob causam alia unicolora sunt, alia bicolora.

Cap. I.

DE MULORVM sterilitate dictum iam est, atque etiam de iis, quæ animal & foras, & intra se pariunt. In sanguineo autem, ouiparo genere partim similis generatio ut in pedestribus est, idemque de omnibus aliquid accipi potest: partim differentia, tum inter ipsa, tum ad pedestria existit. Oriuntur omnia coitu mare in foeminam emittente semen genitale. Sed aues ouum edunt perfectum, crusta intactum dura, nisi morbo lædatur. Atque omnia auium oua bicolora sunt. Piscium cartilaginei, ut sapius dixi, cum intra se oua pepererint, animal excludunt, ouo in alium vteri locum ex alio translato. Mollis hoc ouum est, & unicolor. Vnus ex iis animal non parit, qui rana vocatur: cuius causam post exponam. Ceteri pisces, qui oua pariunt, ouum unicolor edunt, quod imperfectum est: quippe quod extra capiat incrementum eadem causa, qua & quod intus perficitur. De vteris qua inter se differentia discrepent, & quas ob causas ita sit,

declaratum est ante. Viuiparorum enim alia supra, iuxta cinctum vterum continent: alia infra iuxta genitale. Suprà cartilaginea habent infra, quæ animal & intra se, & foras generant, ut homo, equus, & reliqua generis eiusdem. Oviparorum etiam alia infra, ut pisces, qui oua pariunt alia supra, ut aues. Consistunt vel sponte conceptus in auium genere, quos subuentaneos, & Zephyrios à Fauonio quidam appellant. Qui profecto in iis sunt auibus, quæ non volaces sunt, ut vncæ, sed multiparæ, quoniam excremento ipsæ abundant, vncis in alas, & pennas id vertitur, corpusque exiguum siccum & calidum habetur. Decessus autem menstruorum, & genitura, excrementum sunt. Cùm igitur & pennarum natura, & seminis, excremento gignatur, nequit Natura largè vtròque versus profundere. Hæc eadem causa est, & ut aues vncæ nec salaces sint, nec multiparæ, sed graues, volaceseque, quarum corpus grandiusculum, ut columba & similes, aut graues non volacés, quarum corpus grande, ut gallina, coitu superent, & partu: grauibus enim non volacibus, ut gallinis, perdibus, & reliquis id genus multum eius excrementi sit: quapropter mares eorum salaces sunt, & foemina multum materie suggerunt, & quidem pariunt ex his aliâ complura, aliâ sæpe, complura gallina, perdid, struthio Libycus. Sæpe autem columbarium genus,

genus, sed non multa: quippe quod medium sit inter aduncum genus, & graue. Volax enim ut aduncum est, corpulentum ut graue. Itaque quoniam volax est, excrementumque eò transit, pauca parit, sed sæpe corporis magnitudine, & ventris calore, & facultate concoquendi maxima, atque etiam quod cibum facillè sibi acquirat: adunca enim difficulter id faciunt. Parua etiam aues salaces, præfecundaque sunt, quomodo interdum plantæ minores sunt fertiliores. Quod enim incremento corporis deest in excrementum feminale exundat. Quam ob rem gallinæ hadrianæ multa admodum pariunt. Fit enim propter corporis exiguitatem, ut alimentum ad partionem sumptetur. Vulgares etiam gallinæ fecundiores sunt generolis. Corpora enim alteris humidiora, alteris grandiora, & sicciora. Animus generosus in eiusmodi corporibus potius consistit. Quin & tenuitas, ac imbecillitas crurium facit, ut eorum natura & salacior sit, & fecundior: quo modo & hominibus euenit. Alimentum enim, quod crura subiret, in feminale excrementum transfertur. Quicquid enim inde Natura adimit, hæc adiicit. Nam vncungues aues pede sunt firmiore, & crute crassiore, causa victus. Itaque omnibus his de causis, neque salaces sunt, neque præfecunda. Tinnunculus potissimum in eo genere fecundissimus est, qui solus ferè aduncarum & bibit. Humor autem & natiuus, & aduentitiuus seminalis cum calore indito est. Sed ne ipse quidem multa admodum parit, verùm cum plurimum quatuor. Cuculus parum generat, quanquam aduncus non est, quia natura frigida est, quod ipsius pauore iudicatur. Seminale autem animal calidum esse & humidum oportet. Pavidam esse hanc auem, apertum est, cum ab omnibus auibus fugetur, & in alienis pariat nidis. Columbarium genus bina, magna ex parte, parere solet. Nec enim vniparum est, cum nulla auis pariat vnum, excepto cuculo, qui & ipse duo interdum parit. Nec multa parit: sed sæpe bina, aut terna cum plurimum, sed bina magna ex parte. Sunt enim hi numeri inter vnum & multa. Cibum in semen conuerti in iis, quæ abundè fructificant, pluribus declaratur euentis. Arborum enim multæ cum admodum copiosè tulerint, exalescunt fructificatione, nisi corpori alimentum remanserit. Annuis etiam idem euenit, ut leguminibus, ut frumentis, & reliquis huiusmodi. Cibum enim omnem in semen consumunt: quippe cum genus id fertile admodum sit. Nec non gallinarum nonnulla, cum adeo valde peperissent, ut etiam bis die pepererint, mox à tanto partu interiere: Hyperinæ enim, id est, effæta, & aues, & plantæ sunt. Quod vitium nimia excrementi secretio est, ut exhaustæ, effætaque dicantur, quæ ita afficiuntur. Hæc eadem affectio causa leuina etiam est, ut sterile sciat: primum enim quinque aut sex parit, catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres: Deinde pari modo per annos singulos minus vno, postremo nullum, cum & excrementum omne consumptum iam sit, & ætate desinent, semen vna defecerit. Quibusnam auibus subuentaneæ partus consistant, & quæ præ-

fecunda, parumve fecunda, quæque ob causas, dictum iam est. Fiunt subuentaneæ oua, ut antè retulimus, quoniam materia seminalis in foemina est, nec menstruorum decessio fit auibus, ut viuiparis sanguine præditis. In iis enim omnibus sit, aliis magis, aliis minus, aliis quantum rem indicet. Piscibus etiam, ut auibus, menstrua nulla prodeunt. Quam ob rem iis quoque conceptus consistit sine coitu, ut auibus, sed minus apertè. Frigidior enim natura piscium est. Decessio igitur menstruorum, quæ viuiparis sit, eadem consistit in auibus per debita excrementi tempora. Et quia locus septo propinquus calidus est, magnitudine iuxta perficiuntur. Sed ad generationem imperfecta, tum hæc, tum illa piscium sunt, nisi semen maris accedat. Cuius rei causam antè exposui. Volacibus subuentaneæ non gignuntur, scilicet eadem causa, qua multa nec ab iis ipsi generantur. Vncungibus enim parum excrementi inest, & marem desiderant ad excrementi commotionem. Gignuntur subuentaneæ oua plura numero, quàm quæ fecunda sunt, sed minora, ob vnam eandemque causam. Quod enim imperfecta sunt, minus augentur: quod minus augentur, plura numero existunt: minus etiam suauia sunt, quoniam minus concocta. Concoctum enim in quouis genere dulcius est: sed oua auium, aut piscium non perfici ad generationem sine mare, satis exploratum habemus. An in piscibus quoque fiat conceptus sine mare, non aequè apertum est. Sed potissimum in fluuiatili genere, rubellionibus id accidere visum est. Etenim nonnulli statim habere oua videtur, ut de his in historiis scripsimus. Omnino in auium genere, ne quæ quidem oua, quæ per coitum oriuntur, possunt magna ex parte augeri, nisi coitus auis continuetur. Cuius rei causa est, quod ut in mulieribus coitu maris detrahitur mensium excrementum, (trahit enim humorem vterus tepesfactus, & meatus aperiantur) sic in auibus pariter euenit, dum paulatim quidem mensuum excrementum accedit, quod foras decedere non potest, quoniam parum est, & supernè ad cinctum continetur, sed in vterum ipsum collabitur. Hoc enim ouum age tur sicut fetus viuiparorum, eò quod per vmbilicum affluit. Nam cum semel aues coierunt, omnia ferè oua semper habere perseuerant, sed parua admodum. Quam ob rem de subuentaneis dicere non solent oriri sponte, sed reliquias esse prægressi coitus: quod falsum est. Satis enim conspectum est in ouella, tum gallina, tum anseris, & quæ nondum coierint, & quæ coierint, quarum vsus in aucupiiis, cum ostendunt marem, vocemque eius audiunt, altera implentur, altera statim pariunt. Cuius affectionis causa est eadem, quæ in homine, & quadrupede. Nam si forte eorum corpora accensa libidine turgent ad coitum, alia cum primum viderunt, alia cum leuiter tetigerunt, semen emittunt. Est hoc auium genus sua natura libidinosum, ut leui egeat motu, cum turgent, citòque secerant, ut in iis, quæ non coierint, subuentaneæ consistant in iis, quæ coierint, oua breui augeantur, & perficiantur. Aues ex iis,

que ouum pariunt foras, perfectum hoc edunt, pisces imperfectum: quod extra recipit incrementum, ut ante diximus. Causa est, quod genus piscium fecundum admodum est: Itaque fieri non potest, ut multa intus sinem recipiant: quapropter foras deponunt. Idque agitur vitro, quod vterus eorum piscium, qui ouum pariunt, foras iuxta genitale positus est. Sunt autem oua bicolora, piscium unicolora omnium. Coloris causam videris ex facultate partem candidam atque luteam. Secernitur enim a sanguine, quod eo venit: nullum enim exanguie animal ouum generat. Sanguinem autem materiam esse corporum, dictum iam superius est. Pars igitur eius, quae calida est, propius ad formam in membris instituendis accedit: quae autem terrior est, corporis institutionem praebet, & remotior est. Quam ob rem in bicoloribus ouis animal initium suae generationis a candido sumit. Initium enim animale in candido est, cibum a luteo capite. Calidioribus itaque animalibus scorum ista habentur distincta, ex quo principium ortus, & ex quo alimentum, atque alterum candidum, alterum luteum est: & plus candidi, syncerique semper est, quam lutei, & terriori. At minus calidis & humidioribus contra, plus lutei, idque humidius est: quod in palustribus accidit auibibus. Cum enim illa sua natura humidiores sint, tum frigidiores terrenis auibibus constant. Itaque oua earum multum eius, quod vitellum vocatur, habent, minusque luteum: quoniam candidum minus ab eo separatur. Quae iam sua natura frigida inter ouiparata sunt, ea longe humidiora constant: quale genus piscium est. Nec candidum habent distinctum, quia exiguum hoc est, & frigidum, terrenaeque qualitatibus copia impedit. Quam ob rem, omnia piscium oua unicolora sunt, atque ad lutea candida candida lutea esse dixeris. Auium vel subuenientia oua colorem eum duplicem obtinent: habent enim ex quo utrunque sit, & vnde principium, & vnde cibum. Sed haec imperfecta sunt, & matris indiga. Fiant enim fecunda, si quo tempore inuentur a matre. Nec vero sexus causa coloris duplicis est, ut candidum a matre, luteum a foemina sit, sed ambo a foemina proficiuntur: verum alterum frigidum, alterum calidum est. In quibus multum caloris est, distinguuntur: in quibus parum, distingui non possunt. Et ob eam rem conceptus eorum sunt unicolores, ut dictum est: semen autem maris constituit tantummodo primam exiguum, albumque: conceptus auium cernitur: mox tempore procedente luteus totus, cum iam plus sanguinis admiscetur postremo secedente calore pars candida circum insitit, quasi humore aequo feruente quo quoeretur. Candida enim pars oui suae natura humida est, caloremque animale intra se continet. Quam ob rem circum ipsa discernitur lutea, & terrena intus manet. Et si plura oua coniecta in patinam, aut tale aliquod vas, coquis igne, ita ne motus caloris citatio sit, quam quorum distincta, idem in vniuersis ouis, quod in singulis, euenit, ut lutea cuncta in medio constituantur, candida circiter ambiant. Sed quae ob causam alia unicolora, alia bicolora sunt oua, dictum iam est.

De ortu eorum, quae perfectis ouis foras generantur, tum auium, tum quadrupedum ouum crusta internum parientium.

Ecernitur in ouo principium genitale maris ea parte, quae ouum vitro adheret, sitque proinde dissimile, quod bicolor est: nec plane rotundum, sed altera parte acutius, quoniam partem eam differre oportet, in qua principium illud continetur. Quam ob rem durius ea ipsa parte est ouum, quam inferiore. Principium enim operiendum, custodiendumque est. Exit etiam pars oui acuta post. Quod enim adharet, id exit postea conuenit. Adharet autem ea parte, quae principium continetur. Et principium ipsum in parte acuta est. Idem in plantarum etiam feminibus modus est. Principium enim feminis adheret, aut ramo, aut putamini, aut pulpa: ut in legumine patet. Quae enim bivaluis fabarum strues, & ceterorum id genus coniungitur, haec principium feminis adheret. Sed quare de incremento ouorum, quoniam modo ex vtero venit: animalia enim per umbilicum capiunt cibum: oua autem quo? cum non modo vermibus, ipsa per se recipiant incrementum. At si quid eis adharent, id quoniam transeat perfectio iam ouo? Nihil enim tale exit cum ouo, ut umbilicus cum animali. Quod enim circiter ambit, testa perfectio iam ouo efficitur: recte igitur hoc ita queritur. Sed later primò, membranam mollem id esse, quod postremo testa efficitur: perfectio enim ouo, durum, ac rigidum euadit ita modicè, ut exeat adhuc molle. Dolorem enim moueret, nisi ita exiret. Egressum statim refrigeratum duratur, quae porato humore quam primam qui exiguum inest, relictaeque portione terrena. Huius itaque membranae particula quaedam umbilicis parte acuta principio continetur, tenditque paruis adhuc veluti fistula: quod in eiectionis inchoantis ouis patet. Nam si auis madefacta, aut alia casualiter gescens eiecit, cruentus adhuc cernitur conceptus, habensque sibi annexam appendiculam umbilicarem, quae ouo amplius incrementum obtenditur laeius, atque minuitur, perfectioque mucro exitum complet. Membrana interior sub hoc umbilico est, quae vitellum, albumenque ab eo determinat. Vbi iam ad consummationem veniunt, ouum ab se soluitur totum, & umbilicus ratione non insuper apparet: extremum enim vltimum eius est. Partus ouorum contra atque animalium euenit. Animal enim verum in capite, sicutque principium nascitur. At ouum quasi in pedes conuersum exit. Cuius rei causa, quod diximus, est, quod ouum ea parte, quae principium continetur, adheret. Generatio auium ex ouo ita euenit, ut incubante, & concoquente auium animal ex parte oui secedit: augetur ex reliqua parte, & constituitur natura enim simul & materiam animalis in ouo reponit, & factis cibis incrementum. Cum enim auis intra se perficere nequeat, cibum vna parit in ouo. Nam illis, quae forma animalis nascitur, cibum in alia corporis parte paratur, quod lac vocatur, videlicet in mam

mammis. At auibibus hoc idem in ouo Natura constituit, sed contra, quam homines putant, & Alcmaeon Crotonitates ait. Non enim albumen oui lac est, sed vitellum. Hoc enim pullis pro cibo est. Illi albumen pro cibo esse existimant, propter coloris affinitatem. Oritur pullus incubante aue, ut dictum est. Sed si aut tempus sit bene temperatum, aut locus, in quo oua manent, tepidus, concoquantur & auium oua, & quadrupedum ouiparorum sine parentis incubitu. Haec enim omnia in terra pariunt, concoquanturque oua tepore terra. Nam si quae quadrupedes ouiparae frequentantes fouent quae ediderint oua, custodiae gratia potius id faciunt. Gignuntur vero eodem modo oua quadrupedum, quo auium. Crusta enim dura, interta, & bicolora sunt, & iuxta cinctum consistunt, ut auium: & reliqua eadem tum intus, tum extra eueniunt. Itaque omnium causa eadem consideratione continentur. Sed quadrupedum oua ut validiora tempore concoquantur, auium imbecilliora sunt: atque ob eam rem parentem desiderant. Tum etiam Natura attendere videtur, ut sensum prouidum, curamque diligentem erga prolem parentes habeant. Sed in genere deteriore hoc facit quousque pariant: in aliis quibusdam etiam donec perficiant. Prudentioribus vero plus cura mandatur, ut etiam enutriant. Postremo iis, quae prudentia iam maxime praedita sunt, consuetudo, amor, & charitas in prolem etiam adultam seruatur, ut homini, & quadrupedum nonnullis. Auibibus cura donec pariant, & enutriant. Quam ob rem & ab incubitu laborant in prole enutrienda: a partu vero deterius afficiuntur, quasi priuata aliquo sibi nativo gestamine. Perficitur animal in ouo certius diebus tepidis: tepore enim iuuatur. Nam concoctio est calor quidam. Terra enim suo calore concoquit. Et quae incubant, hoc idem faciunt: adherent enim suum calorem. Deprauantur etiam oua, & sunt, quae vrina appellantur, tempore potius calido, idque ratione. Ut enim vna temporibus calidis coalescunt facie subuersa, (hoc enim causa est, ut deprauentur,) sic oua percutunt vitello corrupto. Id enim in vtrisque terrena portio est. Quam ob rem & vinum obrubatur facie permista, & ouum vitello diffuso. Multiparis igitur hoc accidit merito, cum non facile omnibus calor conueniens reddi possit, sed aliis deficiat, aliis superet, & quasi putrefaciendo obturbet. Vncunguibus etiam, quauis parum fecundis, nihil minus ramen idem euenit: saepe enim vel alterum ex duobus vrinam fit, sed tertium semper ferè. Cum enim calida sua natura sint, faciunt, ut quasi ferueat supra modum humor ouorum. Iam enim naturam quoque contrariam luteum & candidum habent. Luteum namque gelu duratur, & coit, calore contra humescit, quapropter cum vel in terra, vel per incubitum concoquitur, humescit. Atque, ita pro cibo animalibus nascentibus est. Nec vero cum ignitur, assaturque, durefcit, quoniam natura terrena est, ut carra. Ideoque cum plus iusto calefcunt, nihil ex recremento humidum sint, saniescunt, reddunturque vrina. At candidum gelu non concre-

fcit, sed magis humescit. Causam autem reddidi. Ignitum solidescit. Quam ob rem cum ad generationem animalium concoquitur, crassescit. Ex hoc enim consistit animal. Luteum autem pro cibo est, & membris subinde instituendis incrementum hinc administratur. Quocirca luteum, & candidum membranis inter se distinguuntur, quasi naturam habeant diuersam. Sed quemadmodum haec inter se habeant, tum initio generationis, tum consistentibus animalibus, atque etiam de membranis, & umbilicis diligentius ex iis, quae per historiam scripsimus, considerandum, annotandumque est. Ad id autem, quod impraesentiarum tractamus, tantum aperuisse satis est. Principio corde constituto, & vena maiore ab eo distincta, umbilici duo de vena eadem pertendunt. Alter ad membranam, quae luteum continet. Alter ad membranam, cui secundarum species est, quae animal obuolutum continetur, quae circa testa membranam est. Altero igitur umbilico cibum ex luteo allumit. Efficitur luteum copiosius, quippe quod calefcens reddatur humidius. Cibum enim, quoniam corpulentus est, humidum esse oportet, qualis planta suppeditatur. Viunt autem principio, & quae in ouis, & quae in animalibus gignuntur vita plantae. Adhaerendo enim capiunt primum & incrementum, & alimentum. Alter umbilicus ad secundas tendit. Ita enim in iis, quae ouo nascuntur, animalibus, pullum uti luteo existimandum, ut foetus viuiparus sua parente vititur, quando intra parentem continetur. Cum enim non intra parentem nutriantur, quae ouo proueniunt, partem eius accipiunt aliam quam, habentque secum in cibo. Membrana vero exterior nouissima sanguinolenta haec perinde, ut illa vtero, vtuntur. Simul autem & luteum, & secundas testa oui complectitur vteri proportione perinde quasi quid vnum obductum amplectatur foetum, parentemque totam. Quod ita est, quoniam foetum esse in vtero, & cum parente necesse est. Itaque in viuiparis vterus in parente est. In ouiparis è diverso fit, quasi dixeris parentem esse in vtero. Luteum est enim eibus, qui a parente praestatur. Causa est, quod foetus nutritio non intra parentem est. Crescentibus umbilicus primum consistit, qui secundis adiungitur. Haec enim pullum excludi conuenit. Reliquum lutei, & umbilicus ad luteum pertinens post collabitur. Cibum enim habeat statim oportet, quod exclusum est. Nec enim a parente nutritur, & per se ipsum statim capere cibum non potest: quapropter luteum subit cum umbilico, & caro adnascitur. Talis ortus eorum est, quae ex ouis perfectis foras generantur, tum in auibibus, tum in quadrupedibus, quae ouum crusta interta dura pariunt. Sed haec enidentiora in auctioribus sunt animalibus. Nam in minoribus obscura praesua exiguitate habentur.

De iis animalibus, quae perfectum ouum intra se pariunt, foras autem animal: quomodoque ob causam piscium oua mollia sint contra, quam auium.

Enus etiam piscium ouiparum est, cuius ea, quæ intra continent uterum, imperfectum pariunt ouum, causa, quam antè reddidimus. Quæ autem cartilaginea nuncupantur, perfectum intra se ouum pariunt, mox animal foras edunt, vno excepto, quam ranam vocant: hæc enim vna foras ouum perfectum parit. Causa natura corporis est. Caput enim longè grandius reliquo corpore habet, idque aculeatum, valdeque asperum: quam ob rem nec postea suos carulos, eodem se recipit, neque principid animal parit. Capitis enim magnitudo, & asperitas, vt aditum, sic exitum impedit. Et cum cartilagineorum ouum cute molli operiatur, quodd enim frigidiora quam aues sint, nequeunt partem circumdantem indurare, ideo ouum vnum ranarum solidum, durumque est, vt foris seruetur. Cæterorum humida sunt natura, & molli. Operiuntur enim intus corpore suæ parentis. Ortus ex ouo idem ranis, quæ extrâ perficiuntur, & iis, quæ intus. Sed eorum, atque auium ortus partim similis, partim diuersus est. Primum enim altero carent vmbilico, qui ad secundas pertinet, quæ sub testa ambiente posita sunt. Cuius rei causa est, quodd testam illam circumdantem non habent, cum nihilo his vilis esse possit: parens enim ipsa integrit, & seruat. Testa in ouis edendis tutela est contra detrimenta, quæ deforis veniant. Tum generatio iis quoque, ex ouo parte extrema est, sed non qua vtero adherent. Aues enim ex cacumine oriuntur, qua ouum adheret. Causa est, quodd auium ouum separatur ab vtero. At eorum, quanquam non omnium, tamen plurimorum ouum perfectum vtero adheret. Cumque animal extremo innascitur, ouum consumitur totum, quomodo in auibus, cæterisque, quorum onanium absoluitur, demumque vtero vmbilicus iam perfectorum adheret. Similis modus eorum etiam est, quorum oua vtero absoluntur. Nonnullis enim eorum ouum perabsoluitur, cum perfectum est. Quares igitur, cur ita differant auium, & piscium generationes. Causa est, quodd auium oua luteum à candido separatam continent: piscium vnicolora sunt, miscenturque in iis ista vsquequaque, & confunduntur. Itaque nihil prohibet, quodd minus e contrario principid habeant genitale. Non solùm enim parte sui adherente tale est, sed etiam altera obiecta. Alimenta verò ex vtero meatibus trahere quibusdam eo ipso principio facile est. Apertum hoc est in iis ouis, quæ non absoluntur. Nam in nonnullis cartilagineis ouum non absoluitur vtero, sed inherens descendit ad animalis generationem, in quibus animal perfectum habet suum vmbilicum ex vtero, consumpto iam ouo. Constat igitur vel antè meatus ouo eodem tendere. Fit hoc in mustelorum genere laui cognomine, vt dictum est. Ortus piscium his rebus, & his de causis differt ab auium. Cætera eodem veniunt modo. Alterum enim vmbilicum habent similiter, vt aues ad luteum, sic pisces ad totum ouum. Non est enim huius pars altera lutea, altera candida, sed totum est vnicolor, atque ex eo aluntur, consumptoque

pari modo subsidet, & caro circum adnascitur. Talis eorum generatio est, quæ intra se ouum perfectum, foras animal pariunt.

Quam ob causam piscium oua foras suscipiunt incrementum.

Cap. IIII.

Aetere pisces maximè in parte foras pariunt oua, omnesque imperfecta, præterquam rana, cuius causam iam reddidimus. Eorum etiam, qui imperfectum pariunt ouum, causa declarata est. Ortus verò eorum quoque ouo proueniens, eodem agit modo, quo cartilagineorum, quæ intra se pariunt: sed incrementum celere, atque ex paruis: & vltimum ouo durius est. Incrementum ouo simile vermibus est. Animalia enim, quæ vermem pariunt, primò exiguum edunt, quod per se augetur sine vilo annexu. Causa similis, vt in farina subacta humore. Fit enim massa ex parua magna, parte solidiore humescente, humida spirascente, quod in animalibus natura caloris animalis facit, in massa calor permitti humoris. Augetur igitur oua necessarid ea causa: habent enim incrementum massale, sed rei melioris gratia. Quoniã fieri non potest, vt totum suum incrementum recipiant, propter summam eorum animalium fecunditatem. Hinc enim & parua admodum excernuntur, & celeriter augetur: parua, quod verus angustior sit, quam vt tantam ouorum copiam possit capere celeriter, ne dum per generatione mora in augendo protrahitur, genus pereat, quando vel nunc magna pars editi partus interit. Quam ob rem genus piscium præfecundum est: rependitur enim, & compensatur à Natura ineritis multitudine. Sunt quorum vterus dehiscat, & disrumpatur, vt quæ acus vocatur, præ magnitudine ouorum: hæc enim pro multis masculos habet conceptus. Quodd enim Natura numero ademerat, id magnitudini addidit. Oua piscium foras augeri, & quam ob causam, dictum iam est.

De ortu cartilagineorum piscium, estque, qui pisces omnes esse feminas putant, non rectè sentire.

Cap. V.

Ed ouum eos etiam pisces parere indicium est, quodd viuipari quoque pisces, vt cartilaginei, primùm oua inter se pariunt. Totum enim piscium genus ouiparum esse certum est. Finem tamen nullum recipit ouum eorum piscium, qui sexu maris & feminae distinguuntur, & per coitum generant, nisi mas suum semen aspergat. Sunt qui omnes pisces, feminas esse opinentur, exceptis cartilagineis, sed non rectè. Putant enim eos, qui mares habiti sunt, differre à suis feminis, modo plantarum, in quibus altera fructificat, altera non, vt olea, & oleaster, ficus, & caprificus. Sic pisces differre inter se volunt, præter cartilagineos. De iis enim non ambigunt, quanquam similis ratio partium seminalium in maribus omnibus, tum cartilagineis, tum ouipari generis est, & semen genitale vtriusque suo tempore emitti videtur. Vulvas etiam feminas habent. Atqui

Atqui non modò ouiparos, sed etiam cæteros vulvas habere oporteret, quauis diuersas, vt multa habent in genere veterum, si genus totum sexu femineo esset, nec nisi sterilitate nonnullorum disideret. Nunc verò partim conceptacula habent feminis genitales, partim vulvas. Atque in omnibus, excepto rubro, & hiatula, hoc discrimen est, vt aut conceptacula feminis prolifici habeant, aut vulvas. Difficultas autem, qua ita opinari mouetur, solui facile potest, cum rem, quæ accidit, audis. Nulli enim ex iis, quæ coeunt, tam multa parere posse aiunt: idque rectè. Quæ enim ex se generant perfectum, vel animal, vel ouum, hæc non ita pariunt multa, vt pisces, qui oua pariunt. Nam innumera quædam eorum multitudo ouorum est. Sed illud non vident, quam diuersa piscium oua, ab auium sint. Aues enim, & quadrupedum ouipara, & si qua cartilaginea enim tranda sunt in hoc genere, perfectum generant ouum, & quodd editum non recipiat incrementum. At pisces imperfecta pariunt oua, quæ foris incrementum iustum recipiant. Eodemque modo mollia, & crustata, quæ quidem & coire planè cernuntur, quoniam eorum coitus diuturnior est. Alterum etiam eorum marem esse, alterum vuluam habere certum est. Absurdum præterea est, nisi in omnibus generibus vs hæc habeatur, quomodo in viuiparis est, alterum mas, alterum femina. Causa verò ignorantia eorum, qui ita censent, quodd differentia, quæ multa, ac varia in animalium coitu, generationeque sunt, non omnes pateant, sed paucarum quarundam intuitu, idem in omnibus esse oportere arbitrentur. Quam ob rem & qui conceptus fieri aiunt capri feminis genitales, quod à feminis piscibus deuoretur, rem, de qua verba faciunt, non vident. Tempore enim eodem mares semen genitale, feminae oua habent, & quodd femina propius ad partum accedit, eò copiosius, & humidius rediditur semen genitale in mare: & vt incrementum feminis in mare, ouo in femina eodem tempore euenit, sic emissio. Nec enim feminis vnuersum, sed puilatum pariunt: neque mares semen suum vnuersum emittunt. Atque hæc omnia ratione ita vsu eueniunt. Vt enim in auium genere sunt, quæ sine coitu oua concipiunt, quanquam pauca, & rarè, sed per coitum magna ex parte implentur: sic in piscibus euenit, sed minus. Acque tamen vtroque in genere infœcunda sunt, quæ sponte constiterunt, nisi mas suum asperferit semen, videlicet in quibus mas quoque est. Auibus igitur quoniam oua perfecta exeunt, id fiat, cum intus adhuc sunt, necesse est. At piscibus quoniam imperfecta omnia oua eduntur, quanquam non intus per coitum constitit ouum, tamen si extrâ aspersum est, seruari potest: atque in hunc vsu consumitur semen marium genitale. Quapropter vnà cum ouis feminarum subsidet, atque minuitur. Aspergunt enim mares sequendo in iis, quæ subinde eduntur, ouis. Ergo in piscibus quoque sexus discrimen maris, ac feminae est, omnesque coeunt, nisi sexus alicui generi sit indifferens. Et sine maris genitura nihil ex iis potest generari: facit enim celeritas coitus piscium, vt

cuius opinionis authores decipiantur. Tanta enim celeritate rem Venerem peragunt, vt etiam piscatores complures lateant: nemo enim eorum aliquid tale cognitionis gratia obseruat. Veruntamen coitus visus est. Eodem enim modo, quo delphini, pisces etiam coeunt, amouendo supina per lapsum, quibus impedimento cauda. Sed delphinorum abijunctio diuturnior est: piscium verò huiusmodi celerrima est. Itaque cum eam non cernant, capru, siue voratu feminis, & ouorum, quem exploratum habent, mouentur vel piscatores, vt stuleam illam, & vulgarem rationem de conceptione piscium asserant, quam & fabulator Herodotus scribit, quasi feminis deuorari pisces impleantur. Nec vident id fieri non posse: meatus enim, qui per os intrò tendit, in ventriculum fertur, non in vuluam. Quoddque ventriculum subierit, alimentum id effici necesse est: concoquitur enim. Vulua autem plena ouorum cernuntur, quæ vnde, quæso, subierint?

Contra eos, qui coruos, & ibin ore coire, mustelam autem ore parere, hyenam duplex genitale habere, trochum verò se ipsum inire opinati sunt.

Cap. VI.

Imilis error in generatione quoque auium euenit. Sunt enim qui coruos, & ibin ore coire opinentur: inter quæ drupedes etiam mustelam ore parere. Hæc enim & Anaxagoras, & alij quidam Naturales authores scribunt simpliciter valde, & inconsideratè, qui in auium genere rationatione illa falluntur, quodd raro coruorum coitus cernatur, rostrorum coniunctio sæpenumero, quæ omnibus id genus auibus solita est. Quodd in monedulis, quas mansuetas alimus, planè est. Genus etiã columbinum hoc idem facit. Verum hæc, quoniã coire quoque visuntur, ea fama caruerunt. Coruinum genus libidinosum non est, quippe quodd parum fecundum sit. Coire tamen id quoque visum est. Sed enim non cogitasse, quemadmodum semè ad vuluam deueniat per ventriculum, qui semper, quodd ingestum est, concoquat, vt patet in cibo perficiendo, absurdum omnino est. Vulvas autem id quoque auium genus, & oua habere cernitur iuxta septum. Mustelam etiam, modo cæterarum quadrupedum, vuluam habere certum est: ex qua quoniam pacto fetus ad os deueniat? Sed quia mustela paruos admodum parit, vt & cæteræ fidi pedes, de quibus postea dicemus, & sæpe catulos suos ore susceptos transfert, fecit, vt ita opinaretur. Quinetiam de trochio, & hyæna stultè, magnòque errore narratur. Hyænam enim complures aiunt, trochum Heracleota scribit duplex genitale habere, maris, ac feminae, & trochum se ipsum inire hyænam inire & iniri anis alernis. Sed visa est hyæna mas, & altera femina sui discrimine genitales. Locis enim nonnullis penuria huius conspectus non est. Verum hyæna tam mares, quam feminae, habent sub cauda lineam quandam similem genitalem feminino: Quæ quidem nota, quauis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares, quam feminae, magis capiuntur. Itaque qui rem parum

diligenter considerant, in hanc aberrant opinio- nem. Sed de his satis.

Quare cartilaginei pisces mares semen spargere non visuntur, nec foemina suos conceptus.

Cap. VII.

DE piscium generatione quæres, quam ob causam cartilagineorum, nec foemina suos conceptus, neque mares suum semen spargere visuntur, cum generis non viuipari, & foemina oua, & mares semen spargere soleant. Causa verò est, quod genus cartilagineum semine minimè abundat. Vulvas etiam foemina ad septu positas continent. Acquè enim mares à maribus, & foemina à foeminis differunt. Sunt enim cartilaginei minùs copiosi generitura. At verò mas ouipari generis, vt foemina oua præ multitudine reponit, sic ipse spargit. Plus enim seminis habet, quàm satis ad coitum sit. Tendit enim Natura potius absumere semen id ad augenda oua reposita, quàm ad primam cõstitutionem. Nam vt & antè, & modò diximus, oua auium intus perficiuntur, piscium extrà. Similis enim quodam modo generatio atq; in vermiparis est, quànquàm imperfectiorem edunt conceptum, quæ vermem parit. Sed vtrisque tam auium, quàm piscium ouis perfectionem mas adhibet: verùm auium intus, cum intus perficiantur: piscium extrà, cum hac imperfecta edantur. Nam aliàs idem vtrisque contingit. Auium igitur subuentanea foecunda redduntur, & quæ concepta maris diuersi coitu sunt, naturam in eum, qui post coierit, mutant. Propria etiam, quæ incremento carent, cum coitus intermissus est, celeriter accrescunt, cum repetitur coitus: non tamen quouis tempore, sed si priùs, quàm albumen fecerit incipiat. At piscium ouis nihil tale prescriptum est: sed vt feruentur, quàm primùm mares aspergunt. Cuius rei causa est, quod hac bicolora non sunt: hinc enim tempus his tale statum non est. At in auium genere ratione sic ouenit. Cum enim luteum, & candidum distincta inter se sunt, principium iam habetur, quod proficiat à mare. Istud enim mas confert. Subuentanea igitur recipiunt generationem quoad fieri potest. Perfici nanque ad animalis vsque foecunditatem impossibile est: sensibus enim opus est. At vegetale animæ virtutem obtinent & foemina, & omnia, quæ viuunt, vt sapius dictum est. Quam ob rem hoc ouum, vt planta conceptus, perfectus est: vt animalis, imperfectus. Quod si mas in eorum genere deesset, idem sanè fieret, quod in piscium genere, si tale genus in iis est, quod sine mare progeneret. Dixi de his, antè nondum exploratum haberi satis: nunc verò in omni auium genere, alterum mas, alterum foemina est. Itaque fit, vt quæ planta est, perficiat quod non mutetur à coitu: quæ non planta, non perficiat, nec aliud quicquid proueniat ex eo, quod genuit. Neq; enim vt plânta simpliciter, neq; vt animalis per coitum prouentus est. Quæ autem oua coitu concepta, discreta iam sunt in albuminis portionem, hæc pro eo, qui primùm coierit, mare euadunt. Iam enim vt manque principium obtinent.

De paru mollium animalium, & ortu locustarum.

Cap. VIII.

MOLLium etiam partus similis est, vt sepiæ, caterorumque id genus, atque etiam crustatorum, vt locustas, & reliquorum generis eiusdem. Pariunt enim ea quoque per coitum: & quidem sepe mas coniunctus cum foemina visus est. Quam ob rem hinc etiam historicè nequaquam dicere illi videtur, qui pisces omnes foeminas esse autumant, nec per coitum parere. Hæc enim oriri per coitum arbitrari, illa non mirum est. Aut si hæc ita parere illos latuit, indicium imperitiæ est. Diutius hæc, quàm cætera cocunt more insectorum, ratione. Sunt enim exanguia, & ob eam rem frigida natura. Sepiis, & lolliginibus oua gemina apparent: quoniam vulua earum ita articulata est, vt bifida cernatur. At polyporum ouum simplex est. Causa est, forma eorum vteri, quæ specie rotunda cõglobataque est: si siuo enim eius iam repleti incerta est. Locustarum etiam vulua bifurca est. Conceptum hæc quoque omnia imperfectum eadem de causa edunt. Locustæ generis foemina apud se partum exponunt: quam ob rem ampliores ipsæ, quàm mares, habent tabellas, vt oua feruentur. Mollia foris reponunt. Foeminis huius generis mares aspergunt, quomodo ouis mares ingenerat piscium: reddunturque oua eorum glutino coherencia ad speciem vni. At locustæ tale quid fieri nec visum est, neque ratione exigitur: conceptus enim eorum sub foemina continetur, & crusta intectus est. Incrementum tam eorum, quàm mollium oua foris recipiunt, sicut piscium. Adhæret ouo sepiæ nascens, parte sui prioris. Hæc enim tantùm potest adhærere, cum hac vna partem posterioiorem, & priorem eodem habeat. Quænam sit dispositio sit eius, cum oritur, pendendum ex historicis est. De ortu caterorum animalium, tum pedestrium, tum volatiliũ, tum etiam natatiliũ diximus.

De triplici insectorum generatione.

Cap. IX.

DE insectis, atque crustatis hoc loco dicendum est, via, & ratione, qua cõsumimus. At primùm de insectis. Hæc partim coitu, partim sponte oriri dictum iam est. Item vermiculum ea parere, & quam ob causam ita pariunt. Genus hoc enim omne ferè vermiculum quodam modo parere videtur. Conceptus enim, qui imperfectior est, talis est. In omnibus autem, vel iis, quæ perfectum pariunt ouum, conceptus primus indifferens adhuc recipit incrementum: qualis natura etiam vermis est. Mox alia conceptum suum ouo perfecto edunt, alia imperfecto, quod extrà perficiatur, vt sepe de piscibus dictum est. Quæ verò intra se pariunt animal, iis quodam modo post primùm conceptum ouiforme, quiddam efficitur. Humor enim in membrana tenui continetur, pèrinde quasi, qui restam detraheris. Quam ob rem deprauationes conceptuum, quæ per id temporis accidunt, fluxus vocant. Sed insecta & vermem generant, quæ vim obtinent generandi

randi, & quæ non per coitum, sed sponte Natura oriuntur, ex tali origine cõsistunt. Nam & erucas genus esse vermis censendum est, & foetum araneorum, quànquàm propter figuræ orbiculatam speciem similia ouo, tum eorum nonnulla, tum alia complura primordia esse videantur. Verùm non figura, nec mollitie, aut duritie ouum definicndum est. Sunt enim cõceptus nonnullorum duri, quànvis ouo diuersi, sed quod totum mutetur, nec ex parte eius animal gignatur, id vermis est. Omne autè hoc vermiculi genus, vbi suæ magnitudinis finem receperit, quasi ouum efficitur. Indurefcit enim putamen eorum, & tantisper immorta redduntur. Quod in vermiculis apum, & vesparum, atq; etiã in erucas apertum est. Cuius rei causa est, quod Natura præ sua imperfectiõne quasi maturas antè, quàm tempestiuum sit ouum, pariat, tanquam hic vermis ad incrementum oui mollis adhuc pergat. Hoc eodem modo in cæteris quoque ouenit omnibus, quæ non coitu oriuntur, vel in lanis, vel aliis huiusmodi, atque etiam in aquis. Omnia enim post vermis naturam motu cessant, & putamine obarescunt. Mox rupto putamine exit, veluti ex ouo animal, tertia perfectiõ generatione, idq; pennatum magna ex parte. Ratione illud etiam ouenit, quod iure culti admittentur. Eruca enim cum primò capiant cibum, mox non capiunt, sed motu cessant, quæ per id tempus aureliæ à nonnullis vocatur. Vesparum etiam vermiculis, & apum idem accidit. Post dèinde quæ nymphæ appellantur, proueniunt, quæ nihil huiusmodi habeant. Quorum enim natura adepta suum finem, nõ insuper accrescit, sed antè augetur, & alitur, donec distinguatur, & fiat ouum perfectum. Vermium autem alij, hoc intra se habent, vnde excrementum ipsis nutriendis accedat, vt vermes apum, & vesparum alij deforis capiunt, vt eruca, & caterorum nonnulli vermium. Sed quam ob rem triplicem generationem hæc sortiantur, & qua de causa ex motis immota reddantur, explicatum iam est. Oriuntur eorum alia per coitum more auium, & viuiparorum, piscium partim plurimæ: alia sponte, modo nonnullarum plantarum.

De generatione, & ortu apum.

Cap. X.

APUM generatio magnam recipit ambiguitatem, & quæstionem. Cum enim in genere piscium talis quadam sit generatio nonnullorum, vt sine coitu generentur, hoc idem in apibus etiam ouenire videtur, quod ad sensus, ratioque apparens admoieat. Aut enim aliunde portare foetum eas necesse est, vt quidam volunt, eumque vel sponte nascentem, vel ab aliquo animali editum: aut ipsas generare: aut partim portare, partim generare. Nam id quoque aliqui dicunt, fucorumq; foetum tantùm portari opinantur. Item generare eas aut per coitum, aut sine coitu, & per coitum generare, aut singula genera per se, aut quodlibet vnum cætera, aut aliud cum alio iunctum. Verbi gratia, apes ex apibus cocuntibus inter se gigni, fucos ex fucis, reges ex regibus, aut cætera omnia ex vno,

vt ex iis, qui reges, ac duces vocantur: aut ex fucis, & apibus. Sunt enim qui fucos mares esse, apes foeminas arbitrentur: alij contra, apes mares esse, fucos foeminas opinantur. Quæ omnia impossibilia sunt ratiocinanti, partim ex iis, quæ apibus priuatim oueniant, partim ex iis, quæ cum cæteris sint animalibus communiora. Nam si non ipsæ pariunt, sed aliunde portant foeturam, oriri apes oportet etiam sine vlla operaturam, scilicet eo loco, de quo semen portetur. Cur enim translato semine oriuntur, à manente suo loco non oriuntur: proflus oriri nihilò minùs conuenit, siue sponte in floribus semen id nascitur, siue ab aliquo editur animali: quànquàm non apes, sed illud animal gigni oportebit, quod semen generet. Adhæc, mel portari ab apibus, rationis est: fucibus est enim. At foetum alienigenam deferre absurdè credideris. Nam, cuius rei gratia, quæso? quando omnis labor, qui prolis causa suscipitur, in ea, quæ propria esse videtur, prole versatur. Nec verò apes foeminas esse, fucos mares ratio patitur. Arma enim ad pugnam, viris que exercendas nulli foemina à Natura tribuuntur. Sunt autem fuci incermes: carent enim aculeo. Apes verò omnes aculeo armantur. Nec contra dici ratione probabili potest, apes esse mares, fucos foeminas: mas enim nullus solet in prole elaborare. Quod apes faciunt omnino, cum foetus fucorum gigni videatur, etiam cum nullus est fucus. Apum autem non gigni sine regibus: & quidem ob eam rem foetum fucorum tantùm portari aliqui putant. Constat non per coitum gigni vel ex alterutro genere secum cocunte, vel ex apibus & fucis. Portari etiam foetum fucorum tantùm cum impossibile sit, ob ea, quæ modò diximus, tum ratio aspernatur, vt in genere toto earum talis affectio non oueniat. Quinetiam fieri non potest, vt ipsæ apes partim mares, partim foemina sint. In omnibus enim generibus mas à foemina differt. Generarent etiam seipsæ. At nullus earum cernitur foetus, nisi duces adsint, vt aiunt. Commune autem argumentum tam ad agenda vicissim generationem, quàm ad eam, quam fuci efficiant, & siue seorsum, siue promiscuè agi dicitur, quod nullum eorum coire vquam visum est. At sepe numero oueniret, vt coitus corneretur, si alterum mas, alterum foemina in iis esset. Reliquum est, vt si per coitum oriuntur, reges cocuntes inter se generent. At fuci oriri visuntur, etiam cum nulli sunt duces, quorum foetum nec portare, neque parere apes suo coitu possunt. Relinquitur itaque, vt, quod in piscibus ouenire videmus, apes sine coitu fucos generent, & foemina sint, quæ generant ratione: sed habeant intra se, vt planta, sexum maris, & foemina. Quam ob rem iis datum est instrumentum ad pugnam. Nec foemina appellandum est, in quo mas distinctus non est. Quod si in fucis id ouenire videtur, ortusque eorum existit sine coitu, tam & apibus, & regibus eandem seruari ratione necesse est, vt sine coitu procreentur. Cæterùm si sine regibus gigni factus apum videretur, apes etiam sine coitu ex sese generari necesse esset. Sed cum hoc negent, qui in eorum animalium

malium cura versantur, relinquitur, ut reges & se generent, & apes. Itaque cum singulari quadam peculiarique natura genus sit apum, ortus quoque earum peculiaris meritis esse percipitur. Nam ut apes sine coitu generent, minus proprium est, cum idem vel in aliis eueniat animalibus, quibus ne idem creent genus, proprium est. Rubri enim generant rubros, & hiatula hiatulas. Causa est, quod ipsæ generantur, non ut muscæ, & reliqua id genus animalia, sed ex diuerso, tamen cognato genere procedunt: ex ducibus enim oriuntur. Quam ob rem proportio quodam modo in eorum generatione seruetur. Duces enim magnitudine fucis, aculeo apibus similes sunt. Apes igitur aculeo regibus assimilantur: fuci magnitudine. Aliquid enim discriminis inesse necesse est, nisi semper genus ex quouis idem gigni necesse sit: quod impossibile est. Ita enim genus totum duces essent. Apes itaque viribus, & parietum facultate similes ducibus sunt: fuci magnitudine emulantur. Quod si aculeum quoque haberent, duces utique essent. Sed nunc id ipsum ex proposita questione restat, & solutum iam est. Quæ enim superius dicta sunt, totam hæc soluunt questionem: duces enim iidem similes sunt generi utriusque. Quæ enim aculeum gerunt, apibus: quæ magnitudine præstant, fucis assimilantur. Sed duces etiam ipsos ex aliquo gigni necesse est. Itaque cum nec ex apibus, neque ex fucis creentur, ipsos se etiam generare necesse est. Cellule eorum nouissimæ construuntur, nec multæ numero. Itaque euenit ut duces generent & se ipsos, & aliud genus, quod apum est. Apes aliud generant, id est fucos. Ipsi vero fuci non insuper generant, sed hoc ipsi priuentur. Cùm enim semper quod secundum naturam est, ordinem habeat, ideo fucos ea quoque facultate priuari ut aliud generent, necesse est. Et quidem ita hoc euenire videmus. Ipsi enim generantur, nihil verò aliud generant, sed in ternario numero finem generatio recipit. Atque aded bene institutum est à Natura, ut semper hæc generentur, & nullum deficiat quantum non omnia generent. Ratione illud etiam euenit, ut annis prosperis copia mellis proueniat, & fucorum imbribus verò crebris sætus omnino superet. Humor enim facit plus excrementi in corporibus ducum. Anni verò teperies facit hoc idem in apibus. Cùm enim corpore sint minore, temperiem magis desiderant. Rectè etiam reges intus manent immunes omni negotio necessario, quasi nati ad solis procreationem. Magnitudine item præstant, quasi ad prolem generandam corpus eorum sit institutum. Conuenit & fucos otiosos, inertesque esse, cum nulla habeant arma, quibus de cibo possint dimicare. Cùmque pigritia, tarditateque corporis degenerent, apes medium inter reges & fucos tenent. Ita enim utiles ad negotia, officiosaque operaria esse possunt, utque & filios alant, & parentes. Quia & sequi suos reges, ut faciunt, consentaneum est rationi, quæ generationem apum à regibus proficisci statuit. Nam si tale quid esset, ratione carerent ea, quæ aguntur in earum Imperio. Atque etiam regibus concedere nihil laboris suscipere, ut parentibus fucos verò castigare ut filios. Iustus enim filij castigantur, & quorum ne-

gotium nullum est. Apes autem multas à ducibus ipsis paucis generari, simile videtur leonum generationi: qui cùm primùm quinque numero generant, mox pauciores generant, postremòque vnum, tum deinde nullum. Nam & apum duces primùm multitudinem generant, mox sepe paucos, atque illarum sortum minorum, suum verò auctiorem. Quod enim eorum numero natura ademerat, id magnitudini addidit. Generatio apum ita se habere videtur, tum ratione, tum etiam iis, quæ in eorum genere euenire visuntur. Nō tamen satis adhuc explorata quæ eueniant, habemus. Quod si quando satis cognita habebuntur, tunc sensu magis erit, quàm rationi credendum. Rationi etiam fides adhibenda est, si, quæ demonstrantur, conueniunt cum iis, quæ sensu percipiuntur, rebus. Apes sine coitu generare argumento illud etiam est, quod fetus exiguus admodum in cellulis fauicernitur, cùm insecta, quæ per coitum oriuntur, cocat diu, pariant breui, magnitudine ad speciem vermis. Quod ad generationem cognatorum iis animalium pertinet, ut crabronum, vel sparumque, similis quodam modo ratio est: sed defuit his locuples Naturæ dotatio meritis. Nihil enim, ut apum genus, habent diuinitatis. Generant quippe matricem vocatam, primòque fauos confingunt. Generatione verò coeundo inter se funguntur. Visus est enim sæpe eorum coitus. Sed quoniam differentiis hæc genera aut inter se dissideant, aut cum apibus, petendum est ex iis, quæ per historias explicauimus. Atque de generatione insectorum omnium dictum iam est.

De generatione, & ortu testatorum animantium, quomodoque nonnulla plantarum generationi contigua sint: deque testatorum incremento.

Cap. xi.

Equitur ut de testatis differamus. Generatione eorum quoque partim similibus, partim dissimilibus cæteris est. Idque euenit ratione: quippe cùm animalium comparatione plantis, plantarum animalibus assimilatur, ita, ut femine gigni quodam modo velut animalia videantur; ut alio modo non femine, & tum sponte, tum ex se: aut alia spote, alia ex se ori. Sed quoniam naturæ proportionem plantis respectu hoc genus habeat, hinc testatorum aut nullum in terra gignitur, aut paruum: quale genus limacum est, & si quid eiusmodi aliud sit, sed rarum. At in mari, similisque humore multa, & varia gignuntur. Genus plantarum contra, mari: locisque huiusmodi parum, & nullum ferè: in terra autem hæc omnia oriuntur. Habent enim naturam proportionalem, atque disiunctam. Sed quantum vitalius humidum, quàm siccum, & aqua, quàm terra, est, tanto natura testatorum, quàm plantarum viuacior est. Nam aliàs eò quidem spectant; vel sicut plantæ ad terram, sic testata ad humorem se habeant, quasi plantæ ostrea terrena, ostrea plantæ aquatiles sint. Hinc etiam fit, ut multiformiora sint, quæ in humore gignuntur, quàm quæ in terra. Humor enim naturam habet ad effingendum affor-

afforandumque habiliorem, quàm terra: nec multò minus corpulentam eam, quæ potissimum in mari habentur. Humor enim potulentus dulcis quidem, alumnusque est. Sed tum minus corpulentus, tum frigidus est. Quam ob rem quæ sanguine carent, nec natura calida sunt, ea nasci in la cu non possunt: minus etiam in salis aquis, quæ sint potulentiores gignuntur, ut testata, ut mollia, ut crustata. Hæc enim omnia sanguine vacant, & natura frigida sunt. Sed stagnis marinis, & iuxta amnium ostia gigni solent. Quarunt enim vna teporem, & alimentum. Mare autem humidum, multoque corpulentius aqua potulenta est, atque etiam sua natura calidum est, ut particeps omnium partium sit, videlicet humoris, aeris, terræ. Itaque omnia adipiscuntur, quæ singulis his locis gignuntur. Plantas enim terræ incolas quispam esse statuerit, aquæ aquatile animalium generis, aeris pedestre, sed quod magis, minusque, & remotius, aut propius res consistit, magna, miraque differentia existit. Quartum genus non his locis quærendum est, quantum aliquid esse exigit ordine ignis. Id enim quartum corpus enumeratur. Verùm ignis semper formam non propriam habere videtur, sed in alio corpore. Aut enim aer, aut fumus, aut terra esse videtur quod ignitum est. Sed enim genus hoc apud Lunam quærendum est: hæc enim quartam illam distantiam adipisci videtur. Sed de his aliàs. Natura testati generis consistit, partim sponte, partim aliqua ab ipsis emissa facultate: quantumque sæpe numero ea quoque spontanea oriuntur constitutione. Sed generationes plantarum accepisse hoc loco congruit. Oriuntur enim earum alia femine, alia auulsione, nonnulla etiam sobole, ut capre. Hoc igitur tertio modo mituli gignuntur: quippe qui minores subinde iuxta principium adnascuntur. Buccina, & purpura, & quæ fauare dicuntur, quasi à feminali natura humores quosdam mucosos emittunt. Semen verò nullum esse eorum putandum est, sed quo diximus modo, plantis assimilantur. Quam ob rem larga eorum copia prouenit, cùm primùm constitit aliquid. Hæc enim omnia vel sponte ut oriuntur, euenit. Itaque ratione tunc magis, cùm origo præcesserit, consistunt. Aliquid enim excrementi singulis proficisci credendum meritis est ab eo principio, cui soboles quæque adnascitur. Sed cùm similem habeant facultatem cibis, excrementumque cibi, fauantium substantiam similem esse constitutioni primæ consentaneum est: quapropter excremento hoc gigni probabile est. Quæ autem vel sobolem nullam procreant, vel nō fauant, eorum omnium ortus spontaneus est. Omnia verò, quæ hoc modo consistunt, aut in terra, aut in aqua cum putredine gigni visuntur, & imbre admissa. Cùm enim dulce in principium constituendum fecerintur, quod superest, talem accipit formam. Nihil autem gignitur putrescens, sed concoctum. Putredo verò, & putridum excrementum rei concoctæ est. Nihil enim ex toto efficitur, quomodo ita esset, facere non requireretur. Sed quantum inutile est, id aut à Natura, aut ab arte detrahitur. Generantur autem in terra, humorisque

animalia, & plantæ, quoniam humor in terra, spiritus in humore, calor animalis in vniuerso inest, ita ut quodam modo plena sint anima omnia. Quam ob rem consistunt celeriter, cum calor ille comprehensus siue exceptus est. Comprehenditur autem, & humoribus corporeis incalcescentibus efficitur velut bulla spumosa. Sed differentia nobilioris, ignobiliorisve generis constituendi in comprehensione principij animalis est. Fluius autem rei causam, & loca habent, & corpus, quod comprehenditur. In mari verò multum portiois terrene est. Quocirca ex tali concrectione natura testati generis oritur, ita ut pars terrena circiter dureseat, cogaturque eodem modo, quo ossa, & cornua, (sunt enim hæc illiquabilia igne) corpus intus contineatur, quod vitam obtinet. Vnum ex his genus cochlearum coire perspectum est. Sed an ortus earum per coitum sit, necne, nondum exploratum satis habetur. Sed enim quæret quispiam rectè, quidnam in his sit, quod secundum materiale principium consistat: nam in feminis excrementum quoddam animalis hoc est, quod principium genitale à mare profectum mouens potentia tale, quale id est, de quo venit, animal efficit. At in his, quidnam hoc esse dicendum sit, & vnde, & quod principium genitale secundum mare? Ponendum igitur in animalibus generantibus calorem in animali contentum, discernendo ex cibo ingesto, & concoquendo facere excrementum, quod conceptus principium sit. Nec secus in plantis, nisi quod in iis, & quibusdam animalibus, nihilominus principium desideratur. Habent enim hoc intra se mistum. At plurimorum animalium excrementum illo principio eger. Alimentum autem aliis aqua, aliis terra, aliis quod ex iis consistet. Itaque quod calor in animalibus contentus ex alimento efficit, hoc temporis calor in aere ambiente contentus, ex mari, aut terra concernit concoquens, atque constituit. Quod autem comprehenditur exceptum in spiritu animalis, id conceptum facit, motumque imponit. Constitutio igitur plantarum, quæ sponte oriuntur, similis est. Quædam enim ex parte contrahitur, & alterum eius partis principium genitale, alterum alimentum sit primùm iis, quæ oriuntur. At verò animalia quædam verme nascuntur, tum exanguia, quæ non ab animalibus gignuntur, tum etiam sanguinea, ut mugilum genus quoddam, & aliorum fluuiatilium piscium: adhuc, anguillarum genus. Hæc enim omnia, quannis naturam parum sanguineam habeant, tamen sanguinea sunt, & cor obtinent: quod principium sanguinarium corporis est. Quæ autem inrestina terra vocantur, vermibus habent naturam, in quibus corpus anguillarum consistit. Quam ob rem de prima hominum, atque quadrupedum generatione, si quando primùm terrigenæ oriebantur, ut aliqui dicunt, non temere existimaueris altero de duobus his modo oriti. Aut enim ex verme constituto primùm, aut ex ovo: quippe cùm aut inra se habeant cibum ad incrementum necesse sit, qui quidem conceptus vermibus est: aut aliunde accipere, idque aut ex parente, aut ex parte

parte conceptus. Itaq; si alterum fieri non potest, ut affluat ex terra, quomodo cæteris animalibus ex parente, relinquatur necessarium, ut ex parte conceptus accipiatur. Talem autem generationem esse ex ovo, aut verme fœmur. Ergo si initium vltimum generationis omnium animalium fuit, alterum de his fuisse probabile esse apertum est. Sed minus rationis est, ut ex ovo prodierint: nullius enim generatione animalem talem videmus, sed alteram tum sanguineorum, quæ diximus: tum exanguium, qualia sunt insectorum nonnulla, & ea, quæ resta operiuntur, de quibus agitur. Non enim ex parte aliqua oriuntur, ut ea, quæ ovo nascuntur. Incrementum etiam similiter, ut vermes, capellunt. Vermes enim augentur in parte superiore, & qua principium continentur. Alimentum enim superius ab inferioribus ministratur. Atque id quidem commune cum iis, quæ ex ovo proveniunt, habetur: sed illa totam materiam absumunt. In iis vero, quæ ex verme gignuntur, cum ex constitutione in parte inferiore contenta pars superior eruerit, mox ex reliquo alimento inferior articulatur. Cuius rei causa est, quod cibus postea quoque in parte septo subiecta conficitur omnibus. Incrementum autem hoc modo fieri vermium, apertum in apibus, cæterisque similibus, est. Principio enim partem inferiorem magnam, superiorem habent minorem. Idem augescendi modus in testatis etiam est. Quod & ipsum constat in genere turbinato, scilicet anfractibus eius, qui subinde accrescentes plures efficiuntur in partem priorem, quod caput vocatur. Dixi ferè quemadmodum generatio, tum eorum, tum cæterorum

[Faint text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

sponte orientum agitur. Omne autem genus testatum sponte institui, apertum hinc est, quod nauigiis putrescente face spumosa adnascuntur, & locis multis, vbi nihil tale aderat antè, post per inopiam humoris factæ cæno ostreae prouenerunt: ut apud Rhodum insulam, cum clausis applicuisset, & sicilia proiecta essent in mare, tempore post cæno obducto testis ostreae in iis reperiebantur. Nihil autem partis genitalis emitti ab iis argumentum est, quod cum Chij quidam ex Pyrrha Lesbii insulæ ostreae viuas portassent, & in loca quadam maris reciproci altus, & luto similia dimississent, plures nihil fuere temporis spatio, quanquam incremento corporis plurimum profecerunt. Quæ autem oua appellantur, nihil ad generationem conferunt, sed indicio sunt nutritionis melioris, quale in sanguineis pingue est. Quam ob rem sapore per id tempus præstant, ciboque laudantur: argumento, quod & pinna, & buccina, & purpura continent quidem semper ouum illud vocarum, sed aliâ maius, aliâ minus. Sunt etiam quæ non semper, sed vere id habeant. Mox enim tempore procedente minuitur, demumque totum aboletur, ut peccines, mituli, ostrea. Tempus hoc enim prodest eorum corporibus. Aliis nihil tale apertè venit, ut callis. Sed singula eorum, & quibusnam orientur locis, perere ex historia debes.

DE GENERATIONE ANIMALIVM LIBRI TER-
TII FINIS.

ARIST

ARISTOTELIS
STAGIRITÆ DE GENERATIONE ANIMALIVM,
LIBER QVARTVS,

Theodoro Gaza Interprete.

*Democritum, Empedoclem, & nonnul-
los alios non rectè de maris, &
fœmine generatione
scripsisse.*

Cap. I.

DE GENERATIONE animalium omnium, tum vniuersim, tum singularim dictum iam est. Sed cum in eorum perfectissimis mas, & fœmina distinctè habeantur, & quæ facultates omnium animalium, & plantarum esse principia fateamur, quanquam in aliis discretas, in aliis indiscretas, differendum hic est primo, de eorum ipsorum generatione. Imperfectis enim adhuc suo in genere distinguitur sexus maris, & fœmina. Sed verum prius etiam, quàm hæc differentia sensu nostro percipi possit, alterum mas, alterum fœmina sit, discrimine facto in vtero; an post, ambigitur. Alij enim protinus in feminibus hæc esse contrarietatem aiunt, ut Anaxagoras, & alij Naturales authores. Et enim semen gigni ex mare, fœminam autem locum præbere: mare à parte dextra, fœminam sinistra proficere: & vteri latere dextro matrem contineri, fœminam sinistro. Alij vero matri id adscribunt, ut Empedocles. Quæ enim vterum subierint calidum, hæc effici maris arbitrat: quæ frigidum, fœminas. Caliditatis vero, frigiditatisve causam esse consuetudinem menstruorum, quod frigidius vel calidius sit, & aut antiquius, aut recentius. Democritus Abderites differentiam maris ac fœminæ fieri quidem in mare ait, sed non caliditate, frigiditateve, alterum effici maris, alterum fœminam; sed vterius tandem femini euicerit, quod ab ea prodisset parte, quæ mas, & fœmina inter se differunt. Hæc enim Empedocles profecto negligentius opinatus est, ut caliditate, frigiditateque tantum differre hæc inter se existimaret, cum partes ipsas generales, & veterum magnam habere differentiam videret. Nam si postea, quàm formata sunt animalia, alterum partibus fœminæ omnibus, alterum maris

constitutum, mox in vtero, tanquam fornace, ponantur, quod vterum habet, in calido, quod non habet, in frigido: erit fœmina quod vtero carer, mas quod vterum habet. Quæ res impossibilis est. Itaq; eatenus quidem melius à Democrito dicitur. Querit enim ille differentiam huius generationis, & reddere conatur: sed an bene, necne, id aliò pertinet. Tum etiam si caliditas, & frigiditas causa sit, ut partes hæc differant, hoc explicare debuerunt, qui ita volunt. Hoc enim ferè est docere de generatione maris, ac fœminæ. His enim partibus planè differunt. Nec parum negotij est, causam generationis earum partium, ab illo principio ducere, cum necesse sit ita sequi, ut si animal refrigeratur, pars efficiatur ea, quàm vterum appellamus: si calefcit, non hæc efficiatur. Eodemque modo de iis partibus, quæ ad eorum accommodantur. Nam ea differunt inter se, ut antè expostum est. Ad hæc, sapenunero euenit, ut eadem in parte vteri gemini mas & fœmina generentur, idque satis in peximus in dissectionibus animalium viuiparorum, tum pedestrium, tum etiam piscium. Quæ si non ille conspexerat, merito errabat, cum eam adferret causam. Sed si cum hæc explorata habuisset, ita sensit, absurdum sanè est, quod insuper putarit causam vteri esse caliditatem, aut frigiditatem. Ambo enim semper aut mares, aut fœminæ efficiuntur: quod non ita euenire videmus. Item cum partes eius, quod gignitur, descriptas esse fateatur, (partim enim in mare, partim in fœmina esse putat, ideoque alterum cetero cum altero concupiscere) magnitudinem eorum quoque partium esse diuisam, velletque coniungi necesse est, non refrigeratione, calefactione ita institui. Sed seminis huiusmodi causa complura fortasse obici possunt: modus nimis hic cause figmento similis est omnino. Care, ram si ratio seminis ita se habet, ut extracatum à nobis est, & neque ex omni corporis arte dedit, neque materiam vllam iis, quæ gignuntur, præbet, quod proficiscitur à mare, & ei; & Democrito, & si quis alius ita certè occurrentidum simili modo est. Nec enim corpus esse potest seminis corpus, ut partem in fœmina sit partem

partim in mare, vt Empedocles cenſet, cum dicitur:

Sed diſcerpta gerunt, mas ipſe, & fœmina membra: neque totum ipſum ex vtroque decedens, quia pars aliqua partem aliam vicerit, ideo efficitur mas, aut fœmina, quanquam omnino melius partis exuperata fœminam aut marem effici dixerit, quam per incuriam calori, aut frigori tantum cauſam tribuat. Sed cur formam etiam genitalis diuerſam eſſe vna eueniat, cauſa reddenda eſt, vt hæc ſemper viciffim conſequantur. Nam ſi quoniam iuxta ſunt, ita ſit, reliquæ igitur quæque partes conſequi debuerunt: ſunt enim inter eas, quæ ſuperant, alia aliis propinqua. Itaque ſimul & fœmina eſſet, & mari ſimile, aut mas, & ſimile patri. Abſurdum etiam tantum eas effici partes oportere, nec totum corpus mutari exiſtimare, & præcipue, primoque venas, quibus, veluti deſcriptione deductis, corpus adiacet carni, quas ſuam recipro qualitatem propter vterum, nulla probabili ratione dici poteſt: ſed potius vterum propter eas ſuam recipere qualitatem ratio eſt. Quanquam enim vtrunque ſanguinis conceptaculum eſt, tamen venæ ſunt prius. Principium autem mouens prius eſſe ſemper, & cauſam generationis aliqua ſui qualitate neceſſe eſt. Accidit igitur differentia earum partium inter ſe fœminæ & mari. Nec id eſſe principium, neque cauſam eſſe hanc arbitrandum, ſed aliam, etiam ſi nullum ſemen vel à mare, vel à fœmina decedit, ſed quolibet modo conſtitit, quod gignitur. Quin etiam contra eos, qui marem à dextra, fœminam à laua parte proficiſci aiunt, eadem ratio ſufficit, quæ contra Empedoclem, & Democritum. Siue enim nulla materia à mare aſſertur, ſiue aliqua aſſertur, vt quidam volunt, nihil dicunt qui ita cenſent. Necnon Empedoclis ſententiæ pari ratione occurrendum eſt, qui marem à fœmina diſtinguit caliditate vteri, & frigiditate. Quod illi etiam faciunt, qui dextris, & ſiniſtrisque rationem deſcribunt, quanquam videant marem & fœminam inter ſe diſſerre, & parte, & toto. Sed cur ſiniſtris corpus vteri adiungatur, dextris nequaquam? Nam ſi fœtus eo venerit, nec eam ipſam habuerit partem, fœmina erit ſine vtero, & mas erit cum vtero, ſi ita fors tulerit. Item, vt antè retulimus, & fœmina parte vteri dextra contineri viſa eſt, & mas laua: & ambo eadem in parte, idque non ſemel, ſed ſæpius, quam aut mas in dextra, aut fœmina in laua, nec minus ambo in dextra gignuntur. Atque etiam cum gemini, mas, & fœmina geſtarentur, marem in laua, fœminam in dextra contineri, poſſe eſt. Proximè quia aliqui perſuaſi dicunt, teſte præligato dextro, aut ſiniſtro, euenire per vitrum, vt mas, aut fœmina generetur: ſic enim & Leophanes dicebat. Tum etiam exectis algerum & ſtem hoc idem accidere quidam aiunt non verè, ſed hinc coniectantur futuram ex conſentaneis atque principant, quaſi ita ſit, prius, quam ita fieri videant. Ignorant etiam, nihil ad generationem maris aut fœminæ conferri ab iis partibus. Cuius rei indicium, quod multa animalia & ipſa

mares, ac fœminæ ſunt, & generant partim fœminas, partim mares, cum cæmen teſtes non habeant: velut ea, quæ pedibus carent: Verbi gratia genus piſcium, & ſerpentum. Cauſam verò maris, & fœminæ, caliditatem, frigiditatemve arbitrari, ſecernique de dextris, aut de ſiniſtris, non ſine vlla ratione dici poteſt. Sunt enim partes corporis dextræ calidiores ſiniſtris, & ſemen conceptum calidius eſt, quale id, quod ſpiſſum eſt: fœcundius autem, quod ſpiſſius eſt. Sed valde à longe tangitur cauſa, cum ita aſſertur. Accedendum autem ſemper ad rei cauſas primas, quoad maximum fieri poteſt, propius. De corpore igitur toto, & de partibus, quid quæque ſit, & qua de cauſa, iam antè explicatum alibi eſt. Sed cum mas & fœmina potentia quadam, & impotentia deſiniantur (quod enim poteſt concoquere, & conſtituere, & fecerere ſemen, atque principium obtinet forma, id mas eſt. Principium autem non hoc dico, ex quo, vt materia tale gignitur, quale, quod generat, eſt: ſed id, quod primum moueat, ſiue in ſe ipſo, ſiue in altero poſſit hoc facere: quod autem recipit, nec poteſt conſtituere, & fecerere, id fœmina eſt.) Item, ſi omnis concoctio calore efficitur, mares, quam fœminas, eſſe calidiores neceſſe eſt. Obſtigitatem enim, & impotentiam fœmina ſanguine abundat quibusdam ſui corporis locis. Idque indicium facit contrà, quam aliqui aſſertunt cauſam, cum fœminam eſſe mare calidiorum opinentur, ob menſtruum emiſſionem. Sanguis enim calidus eſt, & quod plus ſanguinis habet, hoc calidius eſt. Putant autem hunc affectum moueri abundantia ſanguinis, & caloris, quaſi æque quoduis ſanguis eſſe poſſit, modò humidum ſit, & colore cruentum: nec ita eueniat, vt minus ſanguinis, & ſyncerius fiat in corpore alimenti melioris, & habitus. Sed illi perinde, ac excrementum alui, quod pluriſ ſit, hoc indicium eſſe nature calidioris magis, quam quod minus, exiſtimant. Atque contra omnino eſt. Vt enim in fruſtibus conſiderandis ex copia primi alimenti parum ſecernitur, quod vtile ſit, demumque nulla pars remanet reſpectu copię primæ: ſic in corpore animalis, poſtquam partes per ſucceſſionem alimentum conſiderandum receperunt: ad poſtremum parum admodum remanet ex toto alimento: quod in aliis ſanguis, in aliis proportionale ſanguis eſt. Sed cum alterum poteſt, alterum non poteſt fecerere excrementum ſyncerum, omnique facultas instrumentum aliquod ſibi accommodatum habere, & quæ melius, & quæ deterius idem efficiat: fœmina autem, & mas, cum multifariam verba hæc poſſe, & non poſſe, dicantur, modò prædicto ſibi opponantur, instrumentum ob eam rem tum fœminæ, tum mari tribui neceſſe eſt. Itaque alteri vterus, alteri coles datus eſt. Natura autem eadem & facultatem cuius dat, & instrumentum: ſic enim melius eſt. Quam ob rem ſingula loca vna cum ſingulis excrementis, & facultatibus ſibi accommodatis inſtituuntur. Atque vt nec viſus ſine oculis, neque oculus ſine viſu perſicitur, ſic & alius, & veſica ſimul atque excrementa fieri poſſunt, conditur. Sed cum idem ſit, ex quo generentur,

nerentur, & angeantur, idque ſit alimentum, pars corporis quæque ex tali materia, talique excremento, qualis eſt capax, conſiſteret, & fiet. Gignitur item ex contrario quodam modo vnumquodque, vt nos cenſemus. Ad hæc, tertium illud ſumendum eſt, vt quoniam omnis delatio in contrarium eſt, quod non ab eo ſuperatur, à quo conditur, ſiue creatur, id in contrarium mutari neceſſe ſit. His ita ſubiectis, apertius fortalle iam fuerit, qua de cauſa alterum mas, alterum fœmina fiat. Cum enim principium non ſuperat, neque concoquere poteſt propter caloris inopiam, neque ducte in ſuam formam, ſed tantisper ſuperatur, mutari in contrarium neceſſe eſt. Contrarium autem maris, fœmina eſt, videlicet qua alterum mas, alterum fœmina eſt. Et cum facultatis ſuæ virtutis differentiam habeat, instrumentum quoque habet auerſum. Itaque in tale mutatur. Parte autem aliqua opportuna mutata, conſtitutio tota animalis multo diſcrepat forma. Licet hoc perſpicere in ſpadonibus, qui vna parte truncati tam à priſtina forma diſcedunt, partimque à fœmina ſpecie diſtant. Cuius rei cauſa eſt, quod partes nonnullæ principia ſunt. Principio autem mutato, multa exiſtunt, quæ ſequuntur, commutari, & dimoueri neceſſe eſt. Quod ſi mas principium quoddam, & cauſa eſt, maſque eſt qua aliquid poteſt, fœmina verò, qua non poteſt, potentia autem & impotentia ratio ſic deſcribenda eſt, vt facultas aut adſit, aut deſit concoquendi vltimi alimenti, quod in ſanguineis ſanguis appellatur, in exanguibibus proportionale, cuiusque cauſa in principio, & parte, quæ originem naturalis caloris continet, ſita eſt, cor proſectò in ſanguineis conſtitui, & aut marem aut fœminam fieri, quod gignitur, neceſſe eſt. In cæteris verò generibus mas, & fœmina eſt, quod proportionale cordis habeatur. Origo, & cauſa fœminæ, & maris hæc, & in hoc eſt. Fœmina autem, & mas iam eſt, cum partem etiam habent, quibus fœmina diſſerat à mare. Non enim quavis parte mas, aut fœmina eſt, quomodo nec videns, nec audiens: ſed repetendo dicimus, ſenten excrementum eſſe vltimum alimenti, poſitum eſt. Vltimum autem id intelligi volo, quod in vnamquamque partem feratur. Quam ob rem quod generatum eſt, ſimile ei, quod generatur, eſt. Nihil enim refert ab vnaquaque parte proficiatur, an ad vnamquamque accedat. Sed reſtans ita. Maris autem ſemen diſſert, quod principium in ſe continet tale, quo moueat, & alimentum in animali vltimum concoquat: fœminæ ſemè materiam tantum præbet. Quoties igitur ſemen ſuperat maris, ad ſe ducit: cum ſuperatum eſt, in contrarium demutatur, hoc eſt, in corruptionem. Contrarium autem maris, fœmina eſt. Fœmina cruditate, & frigiditateque ſanguinei alimenti deſcribitur. Natura verò excremento cuique dat conceptaculum. Semen autem excrementum eſt, quod in calidioribus, atque maribus ſanguinei generis contractus eſt. Quapropter membra capientia eius excrementi meatus in maribus ſunt. At fœminis præ cruditate copia redundat ſanguinea: inconfectus enim, in concoctus que ſanguis eſt. Itaque conceptaculum eius haberi neceſſe eſt, idque diſſimile eſt, & amplius. Quocirca natura vteri talis eſt,

qua parte fœmina diſſert à mare. Expoſui cauſam, quam ob rem alterum mas, alterum fœmina generetur.

Indicia, quibus maris à fœmine generatione generatio diſcernatur.

Cap. II.

Indicia verò faciunt res, quæ accidunt. Nouella enim, & ſenſcens ætas magis, quam florens, fœminas generat. In altera enim calor nondum perfectus eſt, in altera deſicit. Humidiora etiam, effœminatioraque corpora fœminam potius gignunt: & fœmina humida magis, quam ſpiſſa, hoc idem faciunt. Hæc enim omnia eueniunt caloris inopia naturalis. Flatibus item Aquilonis magis, quam Auſtrinis, mares gignuntur. Fit etiã vt excrementis eiusmodi corpora abundant, plus autem excrementi concoctum diſſicilius eſt. Quam ob rem maribus ſemen, mulieribus mèſtrua decedunt humidiora. Tum etiam vt menſtrua ſecundum naturam menſibus decreſcentibus potius ſiant, eadem de cauſa accidit. Tempus enim hoc menſis frigidius eſt, & humidius, propter Lunæ decrementum, deſectio nemque. Sol enim per totum annum, hyemem, atque æſtatem facit: at Luna per menſem id agit. Quod ita ſit, non accellu, diſceſſuque Lunæ, ſed alterum increſcente luce, alterum decreſcente. Necnon paſtores aiunt intereſſe ad maris, ac fœminæ pecoris ferturam, non ſolum ſi ita accidit, vt in Aſia Aquilonis, Auſtriniſque flatibus fiat: ſed etiam ſi cum pecus coit, ſpectat ad Aquilonem, aut Auſtrum. Ita minimo interdum momento, cauſa datur caliditatis, aut frigiditatis. Hæc verò cauſam complent generationis. Diſſidēt omnino inter ſe mas, & fœmina, ob eas, quas diximus, cauſas, ad maris, aut fœminæ generationem: ſed moderatione, quæ intercedat, opus eſt. Nam omnia, quæ vel Natura, vel arte efficiuntur, ratione aliqua ſunt. Calor autem, ſi valde ſuperat, exiccatur humorem: ſi multum deſicit, non concernit. Sed medijs rationem ad rem condendam ſeruari requiritur. Alioqui, vt in iis, quæ igne coquuntur, plus ignis deurit, minus non coquit, ac euenit vtrunque, ne quod agitur perſiciatur: ſic in coitu maris & fœminæ moderatione opus eſt. Hinc multis tum maribus, tum fœminis euenit, vt coniuncti inter ſe nequeant generare, diſiuncti queant: & aut minoribus natu, aut maioribus he contrarietates exiſtāt, a quæ in generatione, ſterilitateque, & maris, fœminæque procreatione. Quin inter terras, & aquas intereſt eiſdem de cauſis. Qualitatem enim quandam potiſſimum recipit, & alimentum, & diſpoſitio corporis ex temperamento aeris continentis, & cibi ingredientis: ſed præcipue ex alimento aqua. Huius enim vltus plurimus eſt, atque in omnibus aqua alimento eſt, etiam ſiccis. Quam ob rem aqua cruda, & frigida, aut ſterilitate, aut partum ſemineum faciunt.

Cauſe, ob quas maris, vel parentibus, vel alijs ſunt aut ſimiles, aut diſſimiles.

Cap. III.

Eadem

Aedem causa sunt, & vt alij parentibus similes generentur, alij dissimiles, & alij patri, alij matri, tum corpore toto, tum verò partibus singulis, & parentibus magis, quam maioribus suis, & iis potius, quam quibuslibet, ac mares potius patri, feminae matri, alij nulli consanguineo similes, sed tamen homini similes, alij ne homini quidem, sed iam monstro. Qui enim suis parentibus similis non est, monstrum quodam modo est. **D**iscepsit enim in eo quodam modo Natura ex proprio genere, capereq; degenerare, sed initium primum degenerandi est, femina generari, non marem. Verum hoc necessarium est Naturæ. Genus enim seruari oportet eorum, quæ femina, & mare distinguuntur. Sed cum fieri possit, ne aliquando semen superet maris, aut ob ætate iuuenilem, semel me, aut ob aliam eiusmodi causam, femina nati ob eam rem gigni necesse est. At monstrum gigni, non necesse est, scilicet ad causam, cuius gratia, & finem, quanquam per accidens necesse est. Nam principium hinc sumatur oportet. Quoties enim excrementum seminale bene concoctum in mensuris est, motus maris agit pro sua forma. Nihil enim refert genitura dicatur, an motus, id quod partem corporis vnamquanq; augeat. Nec interest augere motum, an principio instituentem placeat appellari. Eadem namq; ratio motus est. Itaq; si superat, faciet marem, non feminam, & similem ei, qui generat, non matri: sed si non superat, pro ea, qua non superat, facultate, defectu faciet. Facultatem autem hoc modo intelligi volo, quod generat, non solum mas est, sed etiam talis mas, vt Coriscus, aut Socrates: nec modò Coriscus est, verum etiam homo. Ad hunc modum alia propius, alia remotius insunt in eo, quod generat, videlicet qua generale est, non per accidens. Verbi gratia, si grammaticus, aut vicinus cuiusquam, qui generat, est. Valer autem semper in genere magis, quod proprium, & particulare est. **C**oriscus enim & homo, & animal est, sed propius a proprio distat homo, quam animal. Generat autem & quod particulare est, & quod genus est. Sed magis quod particulare. Hoc enim substantia est. Quod enim gignitur, & si quale quid est, tamen hoc quicquam est, idq; substantia est. Quam ob rem ex facultatibus insunt in feminibus eiusmodi omnium motus. Maiorum etiam propria in nepotum semine insunt potentia: sed propinquius semper, quod particulare est. Particularis Coriscus enim dicitur, & Socrates. Sed cum omne, quod mutatur, non in quodlibet, verum in sibi oppositum transeat, ideo & quod in generatione non superatur, transeat in oppositum, necesse est, pro ea facultate, qua non superat, quod generat, moueat. **Q**uod si qua est mas, non potuit, femina gignitur. Sed si qua est Coriscus, aut Socrates, non patri, sed matri simile gignitur. Vt enim omnino patri mater opponitur, sic singulis generantibus singula generantes opponuntur: similique modo in sequentibus facultatibus agit. Semper enim in sequentem & proximum maioris potius transferatur, tam in patre, quam in matre. Insunt autem motus alij actu, alij potentia. Actu insunt mo-

tus eius, qui generat, & vniuersalium, vt hominis, vt animalis. Potentia insunt motus feminae, & maiorum, tam in patre, quam in matre. Mutatur igitur transiens in opposita. Motus autem qui creant, soluntur in propinquos. Verbi gratia, motus eius, qui generat, si soluat, primum differentia minima in motu patris transibit, mox in aui, atque deinceps ad hunc modum in ceteros similes. In feminis quoque transitus fit. Motus enim concipiens in motum soluitur matris: si non in eum, in aui: eodemque modo in superiores. Sed potissimum ita Natura fert, vt quæ mas, & quæ pater est, simul & superet, & superetur: partem enim discriminis est. Itaque vt simul vtrunq; eueniat, nequaquam difficile est. Socrates enim vir talis quis est: quæ ob rem mares magna ex parte similes patri existit, feminae matri. Simul enim in vtrunq; descendit. Opponitur autem femina matri, mater patri: discenditque in opposita fit. **S**ed si motus, qui a mare est, superarit, qui verò a Socrate est, non superarit, aut hic superarit, ille non ita euenit, vt mares similes matri, feminae similes patri generentur. Item, si motus soluantur, & quæ mas est, seruetur, Socratis autem soluat in patris, mas erit aui similis, aut alicui ceterorum superiorum maiorum, prout solutio tetenderit. Sed si, quæ est mas, superetur, femina erit similis potissimum matri. Si autem & hic soluat motus, matri assimilabitur matris, aut alicui superiorum pari ratione. Idem modus partium quoque est. Saepè enim alia patri similes, alia matri, alia maiorum alicui similes constituuntur. Insunt enim & partium motus, alij actu, alij potentia, vt sapius diximus. Omnino subiicienda sunt tria illa: Vnum, quod modò dixi, motus inesse, alios potentia, alios actu. Alterum, degenerare in oppositum, quod superatur. Tertium, transire in motum, proximum id, quod soluitur: & si minus soluitur, in propinquum: si magis in remotiorem descendere: demumque ita confundi, vt nemini horum similes prodeant, sed commune tantum relinquatur, vt homo sit. Cuius rei causa est, quod commune particularia consequitur omnia. Homo enim vniuersale est: Socrates pater, & quæcunque est mater, particulare est. Causa, vt motus soluantur, est, quod omne agens patitur etiam a patiente: vt quod secar, hebetatur ab eo, quod secatur: quod calefacit, refrigeratur a calefcente. Denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. Verbi gratia, quod pellit, pellitur quodam modo: quod premit, reprimitur. Interdum etiam ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quæ agit, & refrigeretur, quod calefacit, calefacit, quod frige facit, cum aut nihil fecerit, aut minus, quam ipsum affectum est. Dixi de iis, cum de ratione agendi, patiendique docerem: videlicet quibus in rebus inesse agere, & pati. Degenerat autem quod patitur, nec superatur, aut defectu facultatis eius, quod coquit, & mouet, aut copia, frigiditateque eius, quod concoquitur, & distinguitur. Cum enim partim superet, partim non superet, facit multiforme, quod constituitur: vt athletarum nonnullis per vsum cibi nimium accidit. Cum enim per copiam pastus Natura nequeat

superare, vt proportione augeat, formamque feruet eandem, diuersa efficiuntur partes, & ad eundem, vt nihil ferè similes primis euadit. Proximum huic est morbus, quem saryriam appellamus. Etenim in eo præ abundantia fluxionis, aut flatu crudi in partes facies decumbentis, facies animalis diuersi, & saryri apparet. Sed quam ob causam mares, & femina generentur, & alij parentibus similes, feminae feminis, mares maribus, alij è diuerso, femina patri, mares matri, deniq; alij maioribus suis similes, alij suorum nemini similes existant, idque tum corpore toto, tum partibus singulis, de iis, inquam, omnibus dictum iam est. Sententiæ autem aliorum etiam Natura interpretum sunt de iis rebus, scilicet quam ob rem similes parentibus generentur. Afferunt illi duplicem modum rationis. Nonnulli enim ita consentiunt, vt ab vtrouis plus seminis venerit, ei similis magis generetur, quæ toti totum, & parti pars, quasi ex vnaquaque parte semen decedat: sed si par de vtroq; venerit, similis neutri procreetur. Quod si falsum est, nec omni ex parte decedit, constat nec similitudinis, & dissimilitudinis causam id esse, quod referunt. Tum etiam quemadmodum simul & femina sit, & patri similis, aut mas, & similis matri, non facile explanare possunt. Qui enim, vt Empedocles, aut Democritus, causam de mare, & femina reddunt, impossibilia modo alio dicunt: sed qui quod plus, minusve a mare, aut a femina secesserit, alterum marem, alterum feminam gigni causantur, ij nequeunt explicare quemadmodum femina patri similis, mas similis matri reddatur: simul enim plus de vtroque venire impossibile est. Adhæc, cur similes maioribus suis magna ex parte, remotisque generentur, cum nihil feminis ab illis secesserit, nihil profectò isti, quod bene tueantur, habent: sed qui reliquum similitudinis modum afferunt, ij tum cetera, tum verò hoc melius dicunt. Sunt enim qui semen genitale dicant, quantum vnum, tamen veluti omnino ex vno semine, eodemque coitu plura generentur, quod pater, prælat non circumire via ommissa breui, & facili. Iis enim tum maxime id accidere necesse est, cum semina non distinguuntur, sed simul subeunt. Quod si semini maris causa tribuenda est, hoc modo dicendum sit. Sed enim ex toto potius causam in materia, constituentisque conceptibus esse censendum est. Quam ob rem monstra eiusmodi rarè admodum fiunt in iis, quæ singulos pariunt, sed crebrius in iis, quorum partus est numerosus, & præcipue in auium genere, earumque potissimum in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modo quod saepe pariât, vt columba, verum etiam quod multos simul conceptus intra se continent, & temporibus omnibus coeunt. Hinc gemina etiam pariunt plura. Cohærent enim conceptus, quonia in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quod si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana determinatur, pulli ex iis monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno cruribus quaternis, alio toridem, quoniam superiora ex albumine generentur, & prius,

remum enim, cum motus soluantur, & materia non superetur, remanet quod maxime est vniuersale, id est animal. Iam puerum ortum capite arietis, aut bouis referunt. Idemque in ceteris membrum nominant animalis diuersi. Vitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam allucinant. Quæ omnia accidunt quidem causis supra dictis. Sed nihil ex iis, quæ nominant, est, quamuis similitudo quadam generatur. Quod euenit etiam non in monstrum peruersis. Quam ob rem sapenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capre ignem efflant, aut arietem & peculeo. Phyllognomon quidam omnes ad duorum aut trium animalium formas redigebat, & dicendum plerunq; persuadebat. Sed enim impossibile est, vt tale monstrum gignatur, id est alterum in altero animal, tempora ipsa grauiditatis declarant, quæ plurimum discrepant in homine & cane, & in oue & boue. Nasci autem nullum, nisi suo tempore, potest. Partim igitur hoc modo dicuntur monstra, partim quod forma prodeant multimembri, scilicet multis pedibus, aut multis capitibus. Sed profectò rationes monstrorum, & oblatum animalium propinqua, & similes inter se quodam modo sunt. Monstrum enim, oblatio quadam est.

Quas ob causas monstra animalia generentur, & quare alij vniuersi, alij paucifer, alij multiplex sit partus.
Cap. IIII.

Democritus verò monstra fieri ea causa scribit, quod duo subeunt semina, alterum ante, alterum postea: quæ cum in vtero confundantur, euenit, vt membra coalescant, atq; dissideant. Auius verò, quoniam coitus agitur crebro, idcirco semper & oua, & colorem euariare autumat. Sed si ita sit, vt ex vno semine, eodemque coitu plura generentur, quod pater, prælat non circumire via ommissa breui, & facili. Iis enim tum maxime id accidere necesse est, cum semina non distinguuntur, sed simul subeunt. Quod si semini maris causa tribuenda est, hoc modo dicendum sit. Sed enim ex toto potius causam in materia, constituentisque conceptibus esse censendum est. Quam ob rem monstra eiusmodi rarè admodum fiunt in iis, quæ singulos pariunt, sed crebrius in iis, quorum partus est numerosus, & præcipue in auium genere, earumque potissimum in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modo quod saepe pariât, vt columba, verum etiam quod multos simul conceptus intra se continent, & temporibus omnibus coeunt. Hinc gemina etiam pariunt plura. Cohærent enim conceptus, quonia in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quod si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana determinatur, pulli ex iis monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno cruribus quaternis, alio toridem, quoniam superiora ex albumine generentur, & prius,

Alij petuleo, sed antiquus interpretes habet porco præconizari.

(vitellum enim cibo iis est) pars autem inferior postea instituitur, quoniam cibus idem, indicretusque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa. Nam id quoque genus ova parit, & multa numero. Sed rarius in eo monstri institutio euenit, propter vteri formam. Porrecta enim in versum copia ouorum continetur pro vteri longitudine. Nec vero in genere apum, aut vesparum, tale quid accidit. Cellulis enim discretis partus earum continentur. At in gallinis e contrario fit. Vnde apertum est, causam euentorum huiusmodi in materia esse putare oportere. Vt enim in iis, quæ plura pariunt, magis sic in iis, quæ pauciora, minus id accidit. Quocirca homini minus. Singularem enim, perfectumque parit. Nam & homini locis, quibus mulieres præfecundæ sunt, magis id euenit, vt in terra Aegypto. Capris verò, & ouibus magis, vt fecundioribus, accidit. Atque etiam magis multitudine. Multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, vt canis. Cæcos enim magna eorum pars solet parere. Quod quam ob causam accidit, & quam ob rem pariant multos, postea explicabimus. Sed enim hæc propensiora iam sunt suapte natura ad monstrificam partitionem, quando non similes sibi generant, sed imperfectos. Nam & monstrum, quid dissimile est. Quam ob rem iis, quorum talis natura est, facilius casus hic obuenit. In iis enim potissimum, & quæ metachæra appellantur, consistunt: quæ aliquatenus labe monstrifica sunt affecta. Nam deesse, aut superesse quicquam, monstruosum est. Monstruosum est enim, res præter naturam: sed præter eam, quæ magna ex parte fit. Nam præter eam, quæ semper, & necessariò est, nihil fit. Verùm in rebus iis, quæ magna quidem ex parte ita fiunt, sed aliter etiam possunt fieri, euenit, quod præter naturam consistat. Nam & inter eas ipsas, quibus accidit quidem præter hunc ordinem, sed nunquam quolibet modo, minus monstrum esse videtur: quoniam quod præter naturam sit, idem etiam secundum naturam quodam modo est, cum naturam materiam, naturæ formam non superat: quam ob rem nec ea monstri nomine appellantur, neque vbi fieri aliquid solet, vt in fructibus. Vitis enim quædam est, quæ aliqui capneum vocant, quæ cum vnam albam soleat ferre, si nigram tulit, monstrum id esse non putat, quoniam læpissimè id facere ea solet. Causa est, quod sua natura inter albam & nigram est. Itaque non longè disceditur, nec præter naturam ferè. Non enim in aliam naturam transitur. At in iis, quæ pariunt plura, tum ea ipsa eueniunt, tum verò copia partus impedit alter alterius perfectionem, & causam genitalem. De partu numeroso, paucifero, & singulari, atque etiam de iis partibus, quæ aut superant, aut desunt, quæstio existere potest. Gignuntur enim interdum alia pluribus, quam iustum sit, digitis: alia vno tantum. Eodemque modo in cæteris partibus, aut excedunt: aut deficiunt. Nonnulla etiam duplici genitæ, altero maris, altero femina nascuntur. Et in genere quidem hominum, sed maximè in caprarum. Gignuntur enim, quas vocant hircinas, propterea

τραχευα
caprae hirci-
nae.

quod simul genitale habent & maris, & femina. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est. Partibus etiam internis mutationes, detrimentaque accidunt: vt vel careant aliquibus, vel habeant minuta, & larva, vel plura numero: vel non suis polita locis. Sed corde carens nullum vquam animal ortum est: quoniam licet carens: & duplicem habens licentiam, & altero vacans rene, visum est. Lecore etiam carens toto, nullum notatum est: quoniam quod non totum haberet, iam patuit. Hæc autem in perfectis, viuisque reperiuntur. Felle item priuata prodierunt, cum sua natura habere deberent. Alia contra, plura habuerunt. Iam locis etiam permutatis secur late. re sinistro, licet dextro contineri visus est. Hæc, vt modò dixi, in animalibus iam perfectis explorata sunt, in nascentibus autem variè perturbantur. Quæ si parum de sua natura discedunt, viuere solent: si plus, viuere nequeant, videlicet cum quod præter naturam est, partibus viuendi principalibus accidit. Modus vero considerandi de his est, vtrum eandem causam putare oporteat partus singularis, & partium defectus: utque partus numerosi, & partium excessus, an non eandem. Primum igitur quod alia pariunt multa, alia vnum, merito quispiam miretur. Quæ enim maxima inter animalia sunt, ea singulos pariunt: vt elephas, camelus, equus, & reliquæ solipedes: quæ partim maiora cæteris sunt, partum longè magnitudine superant. Canis verò, & lupus, & reliqua multifida omnia ferè pariunt multa: atque etiam parua eiusdem generis, vt mures. Bifulca pauca generant, præterquam siues: hæc enim inter multipara esse enumeranda. Ratio enim probabilis est, vt maiora animalia plura generare, plûsque afferre feminis possint. Sed certè id ipsum, quod admirari facit, causa est, ne admiremur. Facit enim eorum magnitudo, ne multa pariant. Cibus enim in iis absumitur in corporis incrementum. Minoribus verò natura demendo de magnitudine, auget in excremento femina: exuperantiam. Item plus feminis genitælis esse, quod maioris est animalis, minus autem, quod minoris, necesse est. At multa effici parua in eodem possunt, multa magna effici difficile est. Mediocribus verò magnitudinis medium à Natura datum est. Sed quam ob rem animantium alia maiora sunt, alia minora, alia mediocria, causam autè reddidimus. Sunt autem alia vnipara, alia paucipara, alia multipara. Et magna ex parte vnipara sunt, quæ solipeda: paucipara, quæ bifulca: multipara, quæ multifida. Cuius rei causa est, quod magna ex parte magnitudines corporis iis differentiis distinguuntur. Tamen non ita in omnibus est. Magnitudo enim, & paruitudo corporis causam habent partus amplioris, & parioris, non solipedis, aut multifidi, aut bifulci generis ratio. Cuius rei testimonium est, quod elephas animalium maximum, idemque multifidus est. Camelus bifulcus est, quod maximum inter reliqua est. Nec solum in pedestrium genere, sed etiam in volatilium, & nantium magna partum fecunda sunt, parua verò perquam fecunda eadem de causa. Planta etiam, non quæ maxima sunt

sunt, plurimum afferunt fructus. Diximus quam ob rem alia parere multa, alia pauca sua natura assolent. Sed huius quæstionis illud maximè quis miretur in iis, quæ pariunt multa, quod plerumque vno initu animalia id genus impleri cernuntur. Semen autem maris, siue ad materiam confert, se adhibens partem conceptus, & miscens cum semine femina, siue non eo modo, sed vt nos censemus, cogit, conditque materiam contentam in vtero, feminaléque femineæ excrementum, vt succus lactis humorem spissat, cur tandem non vnum efficiat animal incrementi maioris: vt succus in lacte non certa quantitate ad cogendum describitur: sed quod plus lactis plus succi subierit, eod plus colostræ concreuit. Semen igitur trahi à locis vteri, atque ob eam rem multa generari pro numero locorum, & acerabilorum, quæ vnum non sunt, opinari nihil rationis est. Sæpe enim eodem in loco vteri gemini consistunt. In genere etiam multiparorum, cum plenus quem terminum non supergrediuntur, vt vel maiora, vel minora euadant, sed in medio magnitudinis spatio excessum, defectumve inter se capiunt, atque ita homo alius alio auctor est, & cæterorum quoduis animalium: sic materia feminalis, ex qua consistunt, non indefinita est, nec in plus, nec in minus, vt ex quantalibet possint generari. Quæ igitur animalia ea, quam diximus, causa plus excrementi fecerunt, quam satis sit ad vnius animalis originem, iis fieri non potest, vt ex eo toto vnum gignatur animal: sed tot numero gigni necesse est, quot magnitudinibus debitis præscripta sunt. Nec vero maris semen, aut facultas contenta in maris semine plus quicquam, aut minus constituit, quam à Natura sancitum est. Eodemque modo, si plus feminis mas emiserit, aut facultates plures in semine diuidendo contentas, nihilò maius efficiet, quamuis plurimum accesserit: imò contrarium ager: exiccando enim corrumpet. Neque enim ignis, quod plus fuerit, eod magis calefaciet aquam: sed certus caloris terminus est, vltra quæ si ignem auget, nihilò reddes aquam calidiorè, sed facies vt magis euaporetur, demumque deleatur, & exiccetur. Cum igitur hæc moderationem certam inter se requirant, scilicet excrementum feminae, & maris, qui semen emittant, multipara animalia statim emittunt quod sibi conueniat, videlicet mas quod diuisum possit constitutere plura: femina tantum vt plura constitui possint. Lactis autem illud exemplum simile non est. Seminis enim calor, non modo efficit quantum, sed etiam quale quid. At succi, & coaguli calor quantum duntaxat constituit. Causa igitur vt plures conceptus contrahantur, nec vnum tantum ex cunctis consummeret in multiparis animalibus, hæc est, quod non ex quantalibet conceptus inchoetur, sed si aut parum, aut multum admodum sit, gigni non poterit. Præscripta enim, certaque est virtus & patientis, & agentis.

Simili modo in vniparis, magnisque animalibus, non multa ex multo excremento consistunt, cum in iis etiam ex certo quanto certum quantum, quod conficitur, sit. Plus igitur materiam talis non mittit ea, quam prædiximus, causa. Quam autem mittit, talis per naturam est, ex qua vnum tantum conceptus generetur. Quod si aliquando plus accesserit, tunc gemini nascuntur. Ex quo fit, vt hæc portenta potius iudicentur, quoniam præter solitum, & quod magna ex parte agatur, proueniunt. Homo cum omnibus generibus ambigit. Nam & vniparum, & pauciparum, & multiparum interdu est. Sed maximè sua natura vniparum est. Humore profecto, caloreque corporis multiparum est. Seminis enim natura humida, & calida est. Sed suæ magnitudinis ratione pauciparum, atque vniparum est. Hinc tempus etiam vteri ferendi enorme vnum hoc animal sortitum est. Cæteris enim vnum est tempus, homini verò plura sunt, quippe cum & septimo mense, & decimo nascatur, atque etiam inter septimum & decimum positus. Qui enim mense octauo nascuntur, etsi minus, tamen viuere possunt. Cuius rei causa accipi ex iis, quæ modò explicauimus, potest. Dixi de his in Problematis, atque de his rebus ita disseruisse, statuisseque satis sit, partium autem su peruacuarum præter naturam eadem causa est, quæ geminorum generationis. Iam enim in conceptu causa accidit, videlicet si plus materiam consistit, quam pro ipsius natura partis sit. Sic enim accidit, vt vel pars maior, quam iustum sit, efficiatur. Verbi gratia, digitus, aut manus, aut pes, aut aliud ex cæteris postremis, aut membris: vel fisso conceptu plures reddantur, quomodo in fluuiis vertiginis geminantur. Fir enim ibi, vt humor, qui fertur, & profluens mouetur, si in aliquid offenderit, fecetur, & ex vna in duas euadat constitutiones, quæ eundem habeant motum. Hoc eodem modo in conceptibus euenit. Adnascuntur partes illa vacantes, maximè quidem propinque, sed aliquando etiam remotæ propter conceptus motionem, quoniam præcipue, quod materia exuperantia ibi redditur, quod tandem decubuit: formam verò, vnde superfuit, inde recipit. Quibus autem gemina habere genitalia accidit, alterum maris, alterum femina, iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur, cum per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est. Agnatum est enim modò abscissus. Nam & abscissus assumunt aliquid nutrimenti, quamuis post geniti sint, & præter naturam. Sed si quod creat, omnino aut superat, aut superatur, similia oriuntur duo: ac si partim superauit, partim superatum est, alterum femina, alterum mas generatur. Nihil enim interest de partibus, an de toto dicamus, videlicet quæ ob causam alterum mas, alterum femina gignatur. Vbi autem partes eiusmodi desunt, vt postrema aliqua, aut alia quæuis membra, eandem causam esse putandum, quam, si omnino quod gignitur, abortum patitur. Abortus autem conceptum euenire complures, certum est. Differunt agnationes à partu multiplici, quomodo exposui. Monstra verò cum iis dissident, eod quod

quatuor
abscissus.

pluribus coalescant. Sed nonnulla hoc etiam modo veniunt, si in parte maiore, & præcipua quadam peruersum est. Ut si qua gemino liene, aut pluribus renibus oriuntur, tum etiam locis partium commutatis, monstrum dicimus. Quod diuersione motuum, translationeque materię accidit. Vnumne, an plura sit per coagmentationem, quod monstrificum prodit animal, iudicandum est principij ratione. Verbi gratia, si cor pars eiusmodi est, quod vnum cor habet, vnum animal est, quod duo, id duo est animalia, quæ sibi coaluerunt propter conceptuum coniunctionem. Partes vero superuacuas, agnationes esse, declaratum iam est. Accidit etiam sæpe ut pluribus ex iis, quæ ante oblatam non viderentur, animalibus iam perfectis meatus aut adducti concorporarentur, aut diuerterentur. Iam fœminis nonnullis os vteri cõprensũ, concorporatumque ab ineunte ætate ad tempus vsque menstruum perseverauit, mox virginitibus mensuris, doloraque infestante, aliis sponte disruptum est, aliis dissectum à medicis. Nonnulla interiorunt, cum aut per vim disruptentur, aut disrupti nõ possent. Pueris etiam quibusdam genitalis postremum, & meatus, quæ excrementum vesicæ transt, non eodem recederunt, sed infra meatus ille transegit. Quam ob rem demissis clunibus mingunt, qui testibus pauld in partem superiorem retractis, videntur à longè simul, & maris habere genitale, & fœminæ. Meatus etiam alimenti siccis coaluit aliquibus bestiis, scilicet ouibus, & quibusdam aliis. Nam & vacca fuisse Pirinthi accepimus, cui cibi excrementum exnuatum per vesicam transmittēbatur, dissectusque, anus denuõ properè coalescebat, nec rescando euincere vitium poterant. De partu multiplici, & paucifero, ac de agnatione partiũ, aut defectu, atque etiam de monstrifico partu, dictum iam est.

Quam ob rem animalium alia superfœtant, alia non: & quæ superfœtant, interdum fœtus enuriunt, interdum non: & alia libidinosa in eo genere sunt: alia non.

Cap. v.

Animalium vero alia nunquam superfœtant, alia superfœtant. Quorum quædam enutrire suos cõceptus semper possunt, quædam interdum possunt, interdum nequeunt. Causa, ne superfœtens, est, quod singula pariunt. Solipedes enim, & quæ iis auctiores sunt animantes, nunquam superfœtant. Facit enim earum magnitudo, ut excrementum omne in conceptum absumatur: quippè cum in iis omnibus, corporis sit magnitudo. Quæ autè magno corpore sunt, eorum fœtus quoque magni pro sui generis magnitudine instituuntur. Ex quo fit, ut elephantorum fœtus magnitudine vituli gestetur. Multipara ideo superfœtant, quoniam plures conceptus superfœtatus quidam, alter alteri sunt. Quæ autem ex his magnitudine prædita sunt, ut homo, si alter coitus proximè ab altero accessit, enutrire, quod superfœtatum est, possunt,

Iam enim id euenisse visum est. Cuius rei causa id, quod diximus, est. Eodem enim coitu plus seminis mittitur, quod partitum multiplicare conceptum potest, si alterum post alterum accedit. Sed si iam aucto conceptu coitus adhibetur, superfœtari quidem potest, sed raro: quoniam vterus magna ex parte ad partum vsque se comprimat. Si tamen aliquando accidit ut superfœtetur, iam enim id euenisse constat: perfici non potest: sed conceptus ambiguntur similes iis, quos abortus vocamus. Ut enim in vniuerso genere omne excrementum absorbitur in id, quod præcesserit, ob corporis magnitudinem, sic in iis fieri solet, sed in illis statim, in his cum iam fœtus accreuerit, tunc enim similem vniuersi conditionem recipiunt. Pari ratione sola animalium mulier, & equa grauida coitum patiuntur. Homo enim sua natura præfœctum animal est. Aliquid etiam in vtero, tum spatij, tum excrementi superest, quoniam non tantum, ut vel alterum possit alere. Mulier itaque ob eam causam coitum recipit. Equæ autem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in vtero superest, ut dictum est, amplius quidem, quam ut ab vno occupetur, sed arctius, quam ut alterum perfectè possit superfœtari. Libidinosa natura est equæ, ob eundem affectum, quo solida omnia Venereis sunt appetentiora. Illa enim ita se habet, quæ carent purgatione, quæ perinde est fœminis, ut coitus maribus. Equæ enim mētra minimè emittit. Omnium autem viuiparorum fœminæ solidae sunt libidinosiores, quoniam simili modo se habent, atque mares, qui semen genitale collectum non excernunt. Fœminis enim purgatio menstruum seminis exitus est, cum menstrua non nisi semen sint inconcoctum, ut antè diximus. Quam ob rem mulieres, quæ incontinentes ad rem veneream sunt, libidine cessant, cum sapius generarint. Iam enim feminale excrementum, quod libidinem accendebat, emissum facit, ne præterea concumbendi auiditas stimulet. In genere autem fœminæ minus, quam mares, Veneream appetunt, quoniam vterum continent iuxta septimum: mares contra, salaciores sunt, quoniam testes intus habent retractos. Itaque fit, ut quæ iis sua natura abundant semine, coitum semper desiderant. Fœminæ igitur huius generis propetiosiores ad coitum sunt vteri descensu: mares, testium retractu. Diximus quam ob causam alia nullo pacto superfœtant, alia superfœtant quidem, sed conceptus interdum enutriunt, interdum non, & quam ob rem alia libidinosa, alia non libidinosa in eo genere sunt. Sunt autem nonnulla superfœtantia, quæ longo etiam interposito tempore coeundi possint enutrire cõceptum, quem superfœtarint: videlicet ea quorum genus semine genituali abundat, & corporis magnitudine caret, & multa generat. Cum enim multiparum sit, vterum habet ampliore. Cum semine abundet, multum purgationis excrementi emittit. Cum corporis magnitudine careat, maioreque portione purgatio superet, quam conceptus desideret nutrimentum, possunt vel post constitui animalia, eademque enutrir, ac perfici. Vteri etiam eorum non se comprimunt, quoniam excrementum purgationis superest. Quod mulieribus quoque euenit. Fit enim nonnullis grauidis purgatio: & interdum quæ ad finem vsque perseveret. Sed iis præter naturam hoc euenit. Quam ob rem fœtus afficitur detrimento. At cuiusmodi animalibus per naturam sic agitur. Ita enim corpus eorum principio constitutum est, quale corpus leporum est. Hoc enim animal superfœtat: quippe quod nec magnum sit, & plura generet. multitudine enim est. Tale autem quoduis plura generat. Semine etiam abundat, quod eius hirsutis significatur. copia enim pili exuperat. Nam hoc vnum pilos & sub pedibus habet, & intra genas. Pili autem abundantia, & hirsuties, copiam indicat excrementi. Quam ob rem homines pilosi libidinosiores, & seminis copiosiores sunt, quam laeues. Lepus igitur sæpe, numero fœtus alios imperfectos gestat, alios perfectos iam edit.

Quare viuiparorum alia perfectum, alia imperfectum animal pariunt.

Cap. vi.

Viuiparorum alia imperfectum animal pariunt, alia perfectum: solipedes, & bisulca perfectum: multifida complures imperfectum. Cuius rei causa est, quod solipedes singulos pariunt: bisulca aut singulos, aut binos magna ex parte. Enutrire autè quæ pauca gignunt, facile possunt. Multifida, quæ pariunt imperfecta, omnes multipara sunt. Quo fit, ut partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumque magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutriendum nõ sufficiat, partum emittunt, ut ea, quæ vermem pariunt. Quædam enim ex iis catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla. Sed omnia ferè cæcos, ut ea, quæ modò dixi, atque etiam canis, lupa, lupus ceruarius. Sola inter multipara solus parit perfectos, eaque vna euariat. Generat enim multos more multifidi generis, cum & bisulcum, & solipes sit. Sunt enim locis quibusdam sues solida vngula. Partum igitur numerosa est, quoniam alimentum, quod in corporis magnitudinem absumeretur, in excrementum seminale deccedit. Id enim ut solipes magnitudine caret. Quin & potius quasi ambigens cum natura solipedum bisulcum est. Hac igitur causa & vnum parit, & duos, & quod plurimum, multos. Enutrit vero vsque in finem, quæ peperit, propter sui corporis alimoniam probam. Habet enim ut solum pingue suis stirpibus, sic scrofa aliis alimentum copiosum, & commodum. Aues etiam nonnulla imperfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cum parua corpore sint, multos progenerant, ut cornix, pica, passer, hirundo, & paucipari generis, quæ copiam alimenti parere vna cum prole non solent, ut palumbes, turtur, columba. Quam ob rem si quis hirundinum nouellarum adhuc occupat præpungat, rursus incolumes reddentur. Cui enim sunt, non facti iam corrumpuntur: itaque denud oriuntur, ac pullulant. Omnino hæc præueniunt generationem perfectam ob alendi inopiã.

Generant vero imperfectos, quoniam perfectiorem præueniunt. Quod in pueris etiam patet, qui mense septimo nascuntur. Sæpe enim nonnulli eorum præ sua imperfectione, ne meatus quidem integros adhuc habent, ut aurium, aut narium: sed post accrescentes recipiunt, multique ex iis vitæ compotes euadunt. Mares potius, quam fœminæ, oblati in genere hominum nascuntur, cum in cæteris animalibus nihil potius mares, quam fœminæ, ita præueniant. Cuius rei causa est, quod in hominibus longè mas à fœmina differt calore naturæ. Quo fit, ut mobiliores sint mares in vtero, quæ fœminæ. Motu autem ipso franguntur, cum reces quoduis, facile præ sua imbecillitate frangi possit. Hæc eadem causa est, ne fœminæ similiter, atque mares, perficiantur in genere hominum: quippe cum & intra parentem fœmina tempore longiore conficiatur, quam mas: & ubi in lucē venerint, celerius fœminæ, quam mares, perficiantur. Nam & pubes, & vigor, & senectus fœminis prius veniunt, quam maribus. Sunt enim fœminæ sua natura debiliores, frigidioresque: & sœxum fœmineum quasi læsionem naturalem: & deffrimentum esse, putandum est. Intus igitur tardè præ sua frigiditate discernuntur. hæc etiam discretio, concocctio est. Calor autem concoquit, & quod calidius, id concoctum facilius est. Sed fortis propter suam debilitatem citò ad ætatis florem, senectutemque perueniunt. Etenim omnia minora, ut in artis operibus, sic in Naturæ citius ad finem deveniunt. Eadem causa est, ut qui gemini mas & fœmina in genere hominum prodeunt, minus serpentur, cum in cæteris animalibus nihil referat. Hominibus enim hic concursus præter naturam est, cum non pari tempore mas & fœmina discernatur: sed aut marem contrari, aut fœminam præuenire, necesse sit. At in cæteris id non præter naturam est. In ferendo etiam vtero homines cum cæteris animalibus disident. Cum enim cætera plurimum temporis valeant corpore, cum vterum ferunt, mulieres magna ex parte ægræ degunt. Cuius rei causa aliqua vel ad vitam referri potest. Cum enim mulieres vitam otiosam, & sellulariam quandam degant, plus contrahunt sibi excrementi. Nam quibus gentibus solitum est, ut mulieres labores suscipiant, iis nec vterus tam difficulter gestatur, & partus facilis est. Denique quibusvis locis mulieres, quæ laborare consueverunt, facilius pariunt. Labor enim incrementa consumit, quæ in mulieribus otiosis augentur. Cumque parturigo laboriosa sit, labor, & exercitatio ætæ vitæ facit, ut spiritum possint retinere: in qua re partus facilitas conciliatur. Adferunt igitur ea quoque, ut modò dixi, aliquid causæ ad eius affectionis differentiam, qua mulieres cæteris animalibus in ferendo vtero discrepant. Sed maxime causa est, quod cum cæteris aut exigua purgatio, aut nulla manifesta fiat, mulieri plurima euenit. Quæ cum per vteri gestationem deserit, infestat, atque perturbat: quippe cum etiam non grauidis, nisi purgationes fiant, ægritudines accedant. Principiõ potius cum concipiunt, perturbari solent magna ex parte. Conceptus enim purgationem impedit, & præ sua exiguitate absumit.

mere copiam excrementi inter initia non potest: quoniam post, ubi iam plenius absumere cœperit, leuar. At in cæteris animalibus, quoniam partem excrementi est, modice ad fœtus incrementum accommodatur. Cũque excrementa, quæ nutritionem impediunt, absumantur, valent felicitius. Nec secus aquatile genus, aut volatile afficitur. Iam verò accrescente fœtu, quibus non aquæ proba altio contingit, causa est, quod fœtus in erò mentum plus excrementi alimenti desideret: paucis quibusdam mulieribus enenit, ut prægnantes melius valeant corpore, videlicet iis, quarum in corpore exigua continentur excrementa, quæ absumi possunt cum alimento, quod fœtui administratur.

Quam ob causam mola in veteris mulierum generatur, & quare potius in muliere, quam in cæteris animalibus.

Cap. VII.

Eo, quod mola vocatur, videndum est. Accidit hoc vitium mulieribus nonnullis gravidis, quoniam rarò. Pariunt enim quod molam vocant. Iam accidit eniam mulieri cuidam, ut cum concubisset, & se concepitse putasset, primum venetis moles augetur, & reliqua ex ratione venient. Sed cum tempus patiendi iam esset, nec pareret, neque moles minueretur, sed annos tres, aut quatuor ita perseveraret, quoad dysenteria, id est, difficultati intestinorum implicata, eoque modo periclitata, demum pepererit carnem, quam molam vocant. Quin & tota vita edurat hoc vitium, ut & cohescat, & commoriatur. Quæ autem prodie rit, adeò obdurefcit, ut vix ferro transigi possit. Causam huius affectus dixi in Problematibus. Afficitur enim conceptus eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur, nec per calorem, ut quidam volunt, sed potius propter caloris debilitatem. Natura enim de vita certare videtur, nec posse perficere, sinemque apponere generationi. Quia ob rem aut rota vita, aut longo tempore durat, quod inchoatum est. Nec enim ut perfectam, nec ut alienam omnino habet naturam. Causa namque duritiæ cruditas est: quippe cum inquinatio quoque cruditas quædam sit, sed quæritur cur cæteris animalibus idem non accidat, nisi quid admodum lateat. Causam verò esse putandum, quod mulier vna omnium animalium affectionibus veteri obnoxia est, & mensuris abundat, nec potest ea concoquere. Cũ igitur ex humore concoctu difficili conceptus consistit; tunc gignitur quod mola vocatur, idque in mulieribus moritò, aut solis, aut maximè.

Qua animalia lac habeant, & quam ob causam à Natura datum sit.

Cap. VIII.

Ac autem fit iis fœminis, quæ animal intra se generant. Quod vitale partus tempore est. Natura enim id alimenti gratia externi animalibus paravit, ut nec deesset tempore debito, neque ultra id tempus superesset. Quod ita planè euenire videmus, nisi quid præter naturam acciderit. Sed cæteris animalibus, quoniam tempus sim-

plex ferendi veteri, partusque datum est, lactis concoctio ad hoc tempus solet accedere. Homini bus verò quoniam plura sunt tempora, primò adesse necesse est. Quam ob rem lac mulierum, cum ante septimum mensum inutile sit, vtile iam septimo redditur mense. Causa etiam necessitatis propria, concoctio lactis temporibus vltimis habetur. Principiò enim decursio huiusmodi excrementi absumitur in fœtus generationem. Omnibus autem alimero est, quod dulcissimum, & coctissimum sit. Itaque sublata hac facultate, reliquum salsum, malèq; lapidum esse necesse est. Sed cum fœtus magis, magisque perficiatur, plus excrementi superest. Minus absumitur, idque dulcius est, cum non aquæ detrahatur, quod bene concoctum sit. Non enim insuper ad fœtus informationem consumitur; sed ad incrementum mediocre, quasi iam fœtus constet ad eptum finem suum. Est enim & conceptus perfectio. Quam ob rem exit, permutatque generationem, ut qui iam sua receperit, nec præterea accipit quod suum non est. Quo tempore lac vitale datur. Colligitur hoc parte superiore corporis, & mamis propter ordinem primæ, originalisq; constitutionis. Præcipua enim pars animalis, quæ supra septimum est, inferior verò ad cibum, & excrementum accommodata est, ut gressile animalium genus habens intra se alimenti suppetias loca permitit. Hinc feminale quoque excrementum feceritur ob eam, quam inter initia disputationis nostra reddidimus, causam. Est enim natura sanguinea, tum excrementum maris, tum menstrua fœminæ. Sanguinis autem, & venarum principium cor est, quod in ea ipsa parte superiore positum est. Quapropter hæc primum excrementi talis mutationem innotescere necesse est. Ex quo fit, ut & voces, tum marium, tum fœminarum immutentur, cum semen ferre incipiunt, (hinc enim vox suam originem trahit: alteratur verò, cum id, quod moueat, alteretur) & mammae subleuentur etiam maribus planè, sed fœminis amplius. Quod enim in parte inferiore multum exerceritur, ideo locus mammarum inanis, fungosusq; fœminis fit. Eodemque modo iis euenit animalibus, quibus mammae infra habentur. Igitur & vox, & mammae in cæteris quoque animalibus documentum euidens præbent homini vsu habenti generis cuiusque. Sed plurimum in genere hominum interest. Cuius rei causa est, quod excrementum plurimum, & mulieribus præ cæteris fœminis, & viris præ cæteris maribus est pro magnitudine, alteris menstruorum, alteris genitura. Itaque cum hoc fœminæ excrementum non à fœtu hauritur, & tamen ne foras profuatur prohibetur, colligi id in loca inania, quæcunque eisdem meatibus adharret, necesse est. Talis autem locus mammarum in omnibus est vitæque de causa, scilicet nota: melioris gratia ita conditus, atque etiam necessarid hic iam consistit, & alimentum concoctum animalibus redditur. Concoctionis autem causam non solum quam modò diximus, accipere licet, sed contrariam etiam. Nam & ut fœtus masculus iam factus plus assumat cibi, minusque ob eam rem per id temp

tempus superest, ratio probabilis est. Quod autem minus est, concoqui celerius potest. Sed lactis naturam eadem esse, quam excrementi, ex quo vniquodque generetur, apertum est. Nam quod ante diximus, eadem materia est, quæ alit, & ex qua generationem Natura constituit, eaque sanguineus humor in sanguinem habetibus est. Lac enim sanguis concoctus est, non corruptus. Empedocles verò aut non rectè putauit, aut non bene vsus verbo translatio est, cum dixerit:

Octauo decimo mensis pus extitit album.

putredo enim concoctioni contrarium est. Pus autem putredo quadam est. Lac verò res est concocta profus, nec lactantibus sicut purgationes secundum naturam, neque lactantes concipiunt: & si conceperint, lac extinguitur: quoniam eadem lactis, & menstruorum natura est. Natura autè non tam largè profundere potest, ut accipere sit. Sed si alterutram in partem fecerit, in alteram deit necesse est, nisi quid acciderit violentum, & præter id, quod solitum magna ex parte est. Temporibus etiam bene præscripta est generatio animalium. Cũ enim præ magnitudine non satis præterea fœtus est alimentum, quod per vmbilicum ministratur, lac ad alendum vitale succedit. Cũque per vmbilicum alimentum non subeat, comprimunt sese venæ illæ, circum quas tunica est, quæ vmbilicus vocatur, atque ob eam rem tunc exitus opportunè fœtus consequitur.

Quam ob causam partus nonnullis animalibus in caput uersis sit.

Cap. IX.

Artus autem pronis in caput conuersis fit per naturam animalibus omnibus, propterea quod partem ab vmbilico maiorem habeant, quam inferiori. Maiora autem plus ponderis continent. Itaque veluti in statera dependentes eo vergunt, quod trahuntur.

De tempore ferendi veteri, & quare non omnino animal possit esse diuturnius.

Cap. X.

Teri autem ferendi tempora certa cuique animalium sunt magna quidem ex parte pro vita: spatio. Viuaciorum enim generationes quoque diuturniores esse necesse est. Non tamen id causa est, sed magna ex parte sic euenit. Maiora enim, perfectioraque sanguinei generis animalia plus temporis viuunt. Sed non omnia maiora sunt viuaciora. Homo enim plus temporis, quam quoduis animal viuunt, excepto elephante, quod quidem vsu adhuc fit de digno nouerimus; quoniam homo minoris est incrementi, quam veterina, & alia multa. Cau-

sa ne quoduis animal possit diu viuere, est, quod pro aere ambiere temperatur, atque etiam ob alios naturales casus, de quibus mox dicam. Tempora ferendi veteri pro magnitudine animalium, quæ generantur descripta sunt. Haud enim tempore breui constitutiones perfici magnas, vel animalium, vel quorumuis aliorum ferè facile est. Quam ob rem equi, & quæ iis cognata sunt animalia, quoniam minus temporis viuunt, tamen diutius veterum ferunt: alia enim annum, alia, quod plurimum, menses denos grauida exigunt. Hac eadem de causa elephatorum etiam veteris diutius est. Bienio namque gestatur, propter exuperantiam magnitudinis. Ratione autem optima tempora omnium, & grauiditatum & generationum, & vitæ, dimensionem circuitibus sibi exposcunt recipere. Circuitum appello diem, noctem, mensem, annum, & tempora, quæ iis describuntur, atque etiam Luna traiectiones. Sunt enim Luna circuitus complementa, & silentia, & interpositorum temporum sectiones. Ita enim coit cum Sole. Mensis namque communis amborum circuitus est. Luna autem principium est, propter Solis societatem, receptumque lucis: fit enim quasi alter Sol minor. Quam ob rem conducit ad omnes generationes, perfectionesque. Calores enim, & refrigerationes cum moderatione quadam generatio-

mat. His enim ad rationes, perfectionesque. Calores enim, & refrigerationes cum moderatione quadam generatio- mat. nes, sine moderatione corruptiones efficiunt. Terminum autem tum principij, tum finis qualitatum earum motus horum siderum obtinet. Ut enim & mare, & omnem humorum naturam subsistere, mutariue pro starum motu, & quiete videmus, aerem verò, & flatus pro Solis, Lunæque circuitu affici: sic ea, quæ ex iis, aut in iis oriuntur, sequi necesse est. Nam ut rerum minus principalium circuitus sequantur magis principalium rerum circuitum, ratio est. Vitam enim quandam, & ortum, & interitum, vel statum esse fateor. Conuersionis verò eorum siderum alia fortasse principia sunt. Natura igitur ita sibi vult, ut eorum numeris generationes, & obitus numeret. Sed exquisitè id facere nequit, propter materia indefinitionem, & quod multa principia incidunt, quæ generationes destinatas secundum naturam, & corruptiones sæpe impediunt, atque ita causa sint earum, quæ veniant præter naturam. Sed de alimento intrinsecus ministrando animalium, atque de generatione in lucem agenda, & fœorsum de singulis, & summatim de omnibus dictum iam est.

DE GENERATIONE ANIMALIUM LIBRI QUARTI FINIS. n n 4 ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE DE GE-

NERATIONE ANI-

MALIVM,

LIBER QVINTVS,

Theodoro Gaza Interprete.

De discrimine oculorum in animalibus, & eorum differentia, & quid sit somnus, quid item vigilia.

Cap. I.

DE AFFECTIONIBUS; quibus animalium partes differat inter se, discernendum nunc est. Affectiones partium dico celsitatem oculorum, aut nigredinem, vocis acumen, aut gravitatem, & coloris, aut corporis, & pilorum, aut pennarum discrimen, quorum alia totis generibus insunt, alia utrunque fors tulit habentur: quod maxime in hominibus accidit. Mutationes etiam per artem alia omnibus aequè animalibus veniunt, aliq̄ contrariè: ut in vocis, coloris, & pilorum ratione videre licet. Cùm enim cetera non canescant, manifestè in senectute, homo maxime omnium ita afficitur. Et alia statim ab ortu Naturæ consequuntur, alia progrediente arate, & senescentibus accidunt. De his igitur, ceterisque huiusmodi omnibus non eundem præterea modum causæ esse putandum. Quæ enim non sint operæ vel naturæ communia, vel generum singulorum propria, horum nullum alicuius gratia aut est, aut fit. Oculum enim alicuius gratia est: sed cæcus non alicuius gratia est, nisi hæc affectio sit propria generis. Nec verò ad rationem substantiæ pertinet in nonnullis, sed ut quæ necessariò fiant. Ad materiam & principium, quod mouerit, causæ eorum referendæ sunt. Etenim, ut initio disputationis nostra dictum est, non quia tale quid gignitur, quòdque ideo tale quid est, scilicet in iis, quæ statura, definita, & certa Naturæ sunt opera: sed potius quia tale est, idcirco tale & gignitur. Substantiam enim generatio sequitur, & substantiæ gratia est, non ipsa generationem. Verè tamen Naturæ interpretes contrariè esse putarunt. Cuius erroris causa fuit, quòd causas plures esse non viderent, sed materiæ tantum, & motus causam, eamque indefinitè cognoscerent, rationis verò, & finis causam non considerarent. Sed enim alicuius gratia vnumquodque est. Gignitur autem iam ob eam causam, & reliquas, quæ in ratione cuiusque continentur, quæ vel alicuius gratia est, vel cuius gratia aliud est. Quæ verò non eiusmodi sunt, videlicet quorum generatio est, eorum iam causa quærenda in motu, generationeque est, utpote eum discernere constitutione recipiant. Oculum enim necessariò habe-

bit. Tale enim animal subiectum est. Sed talè oculum necessariò quidè, sed non tali necessitatè. Verùm alio modo, scilicet quoniam talem aut talem rem suapte natura agere, pariter potest. His ita definitis, de rebus, quæ deinceps eueniunt, differamus. Principiò pueri cùm nati fuerint, dormire omnium maxime imperfectorum animalium solent, quoniam intra parentem cùm primum sentire ceperint, tempus dormiendo totum ferè consumunt. Sed quaeritur de prima generatione, utrum vigilia præcedat, an somnus. Quod enim proficiscens egre te magis expergisci visuntur, contrarium id est, somnum principiò generationis inesse probabile est. Tum etià transitio de nò esse in esse per medium fieri solet. Somnus autè talis sua natura esse videtur, ut viuendi, & non viuendi interminium sit, & neque omnino sit, qui dormit, neque non sit. Viuitur enim potissimum vigilia, propter sensum, sed si animal habere sensum, necesse est, & tunc primum est animal, cùm primum contingit sensus, primam illam dispositionem non somnum, sed similem somno esse putandum, qualis plantarum est. Etenim ita accidit, ut per id tempus vita plantæ animalia viuant. At plantis somnum inesse impossibile est. Nullus enim somnus in expergiscibilis est. Affectio autem illa plantarum, quæ somni est proportionalis, in expergiscibilis est. Necessè etiam est, animalia dormire partem maximam temporis, quoniam incrementum, & pondus locis superioribus impostum est. Causam autem dormiendi talem esse alibi exposuimus. Veruntamen expergisci in vtero etiam videntur, quod tum in dissectionibus, tum in prole ouipari generis patet: mox obdormiscunt statim, rursusque delabuntur. Quam ob rem egressa quoque in lucem, bonam temporis partem dormiendo traducunt. Cū pueri vigilant, non ridet: eum dormiunt, ridet: interdum etiam lacrimat. Accidit enim dormiētibus etiam animalibus sensus, non modò quæ somnia vocantur, sed etiam præter somnia, ut iis, qui dormientes resurgunt, & quidem pleraque agunt sine somnio. Sunt enim qui dormientes resurgant, & ambulent, videntes eo modo, quo qui vigilant. Iis enim sensus accidentium contingit, quanquàm non vigilantibus, tamen non ut somnium. Infantes verò propter consuetudinem quasi nescij vigilandi, sentire, viuereque in dormiendo videntur. Tempore autem

tem procedente, incrementoque transeunte in partem inferiorem expergiscuntur. Iam magis, & partem maiorem temporis ita degunt, sed initio plus, quàm cetera animalia somno dediti viuunt. Imperfectissimi enim omnium perfectorum partium nascuntur, & incremento partibus superioribus exuperant. Oculi omnium puerorum statim à partu castusculi sunt: potest verò immutantur in eam naturam, quæ futura est. Quod in ceteris animalibus non euenit manifestè. Cuius rei causa est, quòd ceteris animalibus oculi in suo cuiusque genere unicolores potius sunt, ut bouum nigri, ouium omnium aquiri, aliorum rufi toto genere, aut castij, nonnullorum caprini, ut caprarum generis. At hominum oculos varios, verticolorèque esse euenit. Nam alij castij, alij flauidi, alij nigri, alij caprini. Quam ob rem ceterorum, ut nulli suo in genere disident inter se, sic nulli à se ipsi differunt: quippe qui non plus, quàm vnum colorem habeant sua natura. Equus maxime omnium ceterorum animalium verticolor est. Aliqui enim castij altero oculo nascuntur, quod nulli ex ceteris bestiis euenit manifestè. Quanquàm homines nonnulli altero oculo diuerso gignantur. Ergo ut cetera animalia nihil mutationis, vel recens nata, vel arate prouectiora recipiant, pueris autem id eueniat, satis causa hoc esse existimandum, quòd ceterorum ea pars unicolor, hominis verticolor est. Sed ut castium potius, quàm alium, habeant colorem, causa est, quòd partes nuper natorum imbecilliores sunt. Cæteras autem, imbecillitas est. Sed in vniuersum de oculorum discrimine quaerendum, accipiendumque est, quam ob causam alij castij, alij flauidi, alij caprini, alij nigri. Sed castios, opinari plus ignis habere, ut Empedocles ait, nigros autem plus aquæ, quàm ignis: atque ob eam rem castios interdum acutè cernere non posse, scilicet ob aquæ inopiam: nigros noctu deficere, ob ignis inopiam, non bene est. Si quidem visus non igni, sed aquæ tribuendum in omnibus est. Causam etiam colorum, vel alio modo reddere possumus. Sed si ita est, ut antè dixi, cùm de sensibus agerem, atque etiam prius cùm de anima, ut aquæ propria pars hæc sensoria sit, non aeris, aut ignis, cur ita hanc esse causam eorum putandum est, quòd alij plus humidi habent, alij minus, quàm motus competens requiratur, alij modicum? Itaque qui multum humoris continent, nigri sunt, quoniam humoris copia transpici satis non potest. Castij, qui parum habent humoris, ut in mari etiam cernuntur. Etenim quantum eius satis transpicitur, castium apparet: quantum minus, aquirum: quantum prægurgite alto non præfinitur, id opacat, & nigrum, aut caruleum sentitur. Qui autem inter eos sunt, eo iam differunt, quòd magis, minusve ita constiterint. Eandem causam esse putandum, & ut castij acutè interdum cernere nequeant, nigri noctu. Castij enim præ sui humoris exiguitate mouentur magis à luce, & rebus visibilibus, scilicet qua humidi, quaque perlucidi sunt, quanquàm motio eius partis visio, est, quæ perlucida, non qua humida est. Nigri verò ob humoris copiam minus mouentur. Lux enim no-

cturna exilis est, & simul quiuis humor per noctem moueri difficilius potest. Conueniunt autem eam, qua perlucidum, nec non moueri, neque magis moueri, quàm congruum sit. Leuior enim motus expellitur à vehemētiore. Quam ob rem qui aut suum conspectum à calore validiore transtulerint, aut de Sole in opacum se contulerint, non cernunt. Motio enim, quæ iam vehemens inest, impedit eam, quæ extrinsecus accidit. Denique visus siue validus, siue inualidus, nequit res splendidas cernere, quoniam eius humor ultra modum afficitur, & mouetur. Aegritudines etiam oculorum, utrorumque indicium faciunt. Glaucoma enim castiis potius accidit, lusciositas nigris. Est autem glaucoma siccatas potius oculorum. Itaque senescentibus magis euenit. Nam oculi quoque, ut reliquum corpus, senectute siccescunt. Lusciositas verò humoris copia est: quapropter minoribus natu potius accidit. Cerebrum enim eorum humidius est. Visus autem optimus est, qui inter multum & parum humoris moderatus constat. Hic enim nec per exiguitatem turbatur, ut colorum motiones impediatur, neque per nimietatem præbet mouendi difficultatem. Sed non modò ea, quæ diximus, causam habent, ut obtusè, acutève cernatur, verùm natura etiam curis, quæ pupillæ vocatur, obtenditur. Translucidam enim esse eam requiritur. Talem autem esse, quæ tenuis, alba, & leuis sit, necesse est. Tenuis igitur est, ut motus, qui extraneus veniat, recto tramite feratur. Leuis, ne rugis obumbrat. Senes enim ob eam reprimat acutè non cernunt. Nam ut ceterarum partium cutis, sic oculorum quoque senescentibus obrugatur, & crassior redditur. Alba autem esse debet, quoniam nigrum translucidum esse non potest. Hoc enim ipsum est nigrum, quòd non transluceat. Vnde si, ne laterne possint lucere, si ex tali cute confecta sunt. Per senectutem igitur, & morbos acutè cernere ob eas causas nequeunt. Pueri verò paucitate humoris castij principio sunt: sed altero oculo castij præcipue homines, atque equi gignantur eadem de causa, quæ & homo solus canescit, & equus inter cetera animalia vnus euidentius albescit pilo per senectutem. Canities enim debilitas quædam humoris sibi in cerebro, & cruditas est: quòd idem castitas quoque est. Vis enim eadem est humoris admodum tenuis, quæ pauci, & admodum crassi, quæ multati. Cùm igitur Natura aequè conficere nequit, aut vtroque concocto humore, aut non vtroque concocto, sed altero concocto, altero non, tunc euenit, ut castij altero oculo reddantur. Quam ob rem autem alia acutè cernant, alia non, duplex ratio est: acumen enim cernendi bifariam ferè dicitur. Audiendi etiam, olfaciendi que ratio similis est. Dicitur enim acutè cernere, aut quòd procul cernere potest, aut quòd differentias rerum, quæ cernuntur, quàm maxime sentiat. Quæ quidem simul nullis eisdem contingunt. Idem enim manu admora, aut per fistulam, quanquàm nihilò magis colorum differentias indicet, tamen longius cernit. Et quidem ex foueis, putresque interdum stel-

las conspiciunt. Itaque si quod animal multum quidem prominentiam adiunctum oculis habet, sed humorem pupillæ non purum, neque modicum conuenienter extraneo motui, neque summam cutem prætenuem obtinet, id ut exquisitè colorum differentias nõ percipiet, sic procul cernere poterit. Quomodo etiam cominus magis, quam quæ humorem quidem illum syncerum, operimentumque eius prætenuem habeant, sed supercilio, quod prominat oculis, careant omnino. Causa enim cernendi tam acutè, ut differentia percipiantur, in ipso oculo est. Nam ut in veste mundissima, vel minima macula perspicua est, sic in puro, synceròque oculo, vel parua mortio patet, sensumque afficit. At ut procul cernatur, motusque à longinquis visibilibus deueniat, causa situs est oculorum. Quæ enim oculis prominentibus sunt, procul cernere nequeunt. Quæ contrà, intus in cauo oculo habent positas, longè aspicerè possunt, quoniam motus in vastum nõ dissipatur, sed recto tramite meat. Nihil enim interest an visus exitu cerni dicatur, ut quid in aiunt. Nam nisi ante oculos quicquam sit, dissipari visum, atque ita minorem rebus occurrere, quæ cernuntur, necesse est, minusque procul videre, quam si motus à rebus, quæ videntur, proficiscente cernatur. Similem enim motui effici visionem necesse est. Ita igitur potissimum res cernerentur longinqua, si illico ab oculo veluti fistula quædam porrecta ad rem vsque cernendam continuaretur. Sic enim nulla ex parte dissolueretur motus, qui à re visibili proficisceretur. Sed cum ita non sit, quòd amplius porrigitur, eò longius cernatur, necesse est. Causa discriminis oculorum, hæ sunt.

De auditoris sensibus, & olfactu, coramque ratione.

Cap. II.

Adem verò audiendi, olfaciendique ratio est. Aut enim ita exquisitè audiunt, & olfaciunt, ut quàm maximè differentias omnes subiectarum sensibilibus rerum sentiant: aut ita, ut procul audiãt, aut odorentur. Ut igitur bene differentia iudicentur, causa sensorium est, quomodo in cernendo, videlicet si syncerum, tum ipsum, tum eius membrana est. Meatus enim sensoriorum omnium, ut dixi, cum de sensibus agerem, tendunt ad cor, aut ad cordis proportionale, si corde carent. Itaque meatus audiendi, quoniam sensorium hoc acris est, qua spiritus natiuus in aliis pulsus, in aliis spirationem facit, hac definit. Quapropter verba ediscuntur, ut quod audieris, reddere ore possis. Qualis enim motus subierit per sensorium, talis quasi ab vna, eademque effigie motus per vocem agit, ut quod audieris, idem dicas. Oscitantes etiam, aut spiritum reddentes, accipientesque, minus audiunt, quoniam extremum sensorij auditus ad partem spiritalem terminetur, & quatiat, quociens illud spiritum mouet. Mouetur enim cum mouet. Necnon temporibus anni, tempera-

mentisque humidis idem accidit, ut aures impleri spiritus videantur, quoniam vicina sunt origini loci spiritalis. Iudicium igitur exquisitum differentiarum tum soni, tum odoris, in synceritate sensorij, summaque membrana positum est. Ita enim omnes motus manifesti, ut in visu, in his etiam veniunt, quoniam & procul sentire, aut non sentire, similiter atque in ratione videndi accidit. Quæ enim ante suas sensorias partes pro ductiores, veluti aqueductus possident, hæ procul sentire possunt. Quam ob rem quorum nares porrectæ sunt longius, ut cellorum Laconicorum, hæ valent olfactu. Ita enim motus non interpellatur, sed à longe directi sensorium subeunt integri: quomodo in iis, qui manu ad mortem fronti longius cernunt. Auriculæ etiam longæ, imbricatæque amplius, quasi grandis, intusque anfractu longiore intortæ (quales nonnullarum quadrupedum sunt) melius administrant quippe quæ motum eminus excipientes ad sensorium reddant. Homo pro magnitudine minimè ferè omnium animalium procul sentire potest, cum tamen differentiarum sensu maximè omnium valeat. Cuius rei causa est, quòd sensorium syncerum, minimèque terrenum, corpulentumve obinet. Cutem etiam tenuissimam præ cæteris animalibus homo suapte natura pro magnitudine habet. Vitulus marinus nimirum rectè à Natura constitutus est. Cum enim quadrupes ouiparum sit, auribus caret, meatusque tantum habet, quibus audiat. Causa est, quòd vitam hic in humore traducit. Pars autem aurium abdita meatibus est, ut motus à longe delatus acris seruaretur. Itaque nihil viles ei auriculæ essent, imò verò offenderent, cum intra se copiam recipere humoris. De visu, auditu, olfactuque dictum iam est.

De pilorum in animalibus varietate, & qua pilorum loco sint.

Cap. III.

illi discrepant, & inter se in hominum genere per ætates, & cum cæteris animalibus, quæ habent pilos. Habent autem rem quæ intra se animal generat ferè omnia. Jam & aculeos, qui à nonnullis vice pilorum geruntur, genus esse pilorum existimandum est, ut herinaceorum aculeos, & si quid eiusmodi aliud in genere viuiparo est. Differentia verò pilorum existunt duritie, mollitie, longitudine, breuitate, rectitudine, crispitudine, multitudine, paucitate: adhuc, coloribus, ut albedine, nigredine, coriumque; mediis. Sed nonnullas earum differentiarum per ætates quoque recipiunt, videlicet cum minora natu, aut maiora sunt. Quod præcipue in homine palam fit. Pilosior enim ætate pro uectus redditur homo, & parte priore capitis nonnulli caluescunt. Pueri quidem, mulieresque, non caluescunt. Viri autè procedente ætate calui euadunt: necnon capite homines senescentes canescent. Quod nulli ferè ex cæteris animalibus accidit manifestè, quàm equus euadens, quæ cætera, ita afficiatur. Caluescunt homines parte capitis priore

priore. Canescunt primò temporibus: sed nemo vel temporibus, vel occipite caluescit. Quibus autem animalium pili non sunt, sed pilorum proportionale, ut aibus penna, piscibus squama: ita etiam nonnulli ex iis affectibus veniunt ratione eadem. Sed cuiusnam rei causa genus pilorum datum animalibus à Natura est, diximus antè, cum causas partium redderemus. Nunc præsentis operis, atque officij est, ut quibusnam præcedentibus rebus, & quibus necessitates hæc enuntiamus explicemus. Causa crassitudinis, tenuitatisque pili, cutis potissimum est. Aliis enim cutis crassa, aliis tenuis, & aliis rara, aliis densa est. Tum differentia humoris inditi, & consors: causa est. Aliis enim pinguis, aliis aquosa est. Omnino cutis naturam terrenam esse statuimus. Cum enim per summa sit, humore euaporante solida, terrenaque redditur. Pili autem, proportionalèque pilorum non ex carne, sed ex cute oriuntur, cum humor in iis euaporatur, atque exhalat. Quam ob rem crassi ex crassa, reuues ex tenui cute proueniunt. Quòd si cutis rarior, & crassior sit, crassifigmentur propter copiam portiois terrenæ, & meatum laxitatem. Sed si spissior est, tenuiores exeunt propter meatum angustiam. Item si vapor aquosus inest breui relicto, facit ne pili capiant magnitudinem. At si pinguis est, contra euenit. Non enim facile exiccari potest, quod pingue est. Quam ob rem in totum animalia, quorum cutis crassior est, pilo sunt crassiore, quamuis non quæ cute maximè ita constant, magis ita habeant pilum, propter eas, quas modò diximus, causas, ut generi suæ præ bubus, & elephantibus, & multis aliis vsu euenit. Nam & si cutis crassior boues, elephantis, & pleraque alia habent, quàm sues, tamen pilo tenuiore reguntur. Eadem causa est cur hominum capilli crassissimi sint: Capitis enim cutis crassissima est, & humoris plurimum continet. Rara etiam admodum est. Quinetiam, ut pili longiores, breuioreve sint, causa est, quòd humor, qui euaporatur, non facile exiccari potest. Causa verò, ne facile exiccetur, duplex est, scilicet quantitate, & qualitate. Nam si humor aut multus, aut pinguis est, non facile exiccari potest. Ideoque hominum capilli longissimi sunt. Cerebrum enim quod humidum, & frigidum est, largam humoris copiam præbet. Simplex autem, crispusve oritur pilus exhalatione pilorum. Nam si fumosa est præ sua caliditate, & siccitate, crispum efficit pilum. Inflexitur enim, quoniam duplici delatione feratur. Terrenum enim deorsum, calidum sursum fertur: cumque præ sua imbecillitate inflecti facile possit, intorquetur: quod pili crispitudo est. Aut igitur ita causa reddenda est, aut quoniam parum humoris, multum autem portiois terrenæ inest, efficitur, ut pili resiccari ab aere ambiente contrahantur. In flexitur enim quòd rectum est, si euaporatur, & contrahitur, atque conuellit pilus, quemadmodum cum igne aduritur, utpote cum crispitudo conuellit. Sic fit ob humoris inopiam ab aëris continentis calore. Iudicium rei est, quòd & duriores sunt pili crispi, quàm recti: durum enim quod siccum est. Simpliciter autem pilo sunt, quæ humore abundant:

fuit enim humor in iis, non stillat. Quociens Scythæ incolæ Ponti, & Thracæ, pilo sunt promisso, & simplici. Nam & ipsi humidi sunt, & aer ambiens eos, humidus est. Aethiopes contrà, qui loca incolunt calida, crispo sunt pilo: sic enim est cerebrum eorum, & calum ambiens. Sed sunt quæ quamuis datem habeant crassior rem, tamen tenuiori sunt pilo, ea videlicet causa, quam antè exposui. Quòd enim meatus tenuiores sunt, eò pilos enasci tenuiores necesse est. Quapropter ouium generi tales sunt pili: vellus enim multum, pilo est. Sunt etiam, quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, ut lepores contrà, quàm oues: leporum enim pilus per summa cutis enascitur: quam ob rem longitudine caret, & simili accidit, ut in iis, quæ lino decerpuntur, quæ quamuis mollia sint, tamen nullam longitudinem habent, nec implexum vllum recipiunt. Oues frigidi tractus contrà, quàm homines, asciuntur. Scythæ enim molli sunt pilo: aut oues Sauromaticæ duro. Causa eadem, quæ in omnibus feris est. Frigus enim indurat propter eam quòd cogedo exiccatur. Cum enim calor eximitur, humor vnà euaporatur. Itaque non solum pilus, sed etiam cutis terrena, duraque euadit. Causa in feris vita agrestis est, in ciuibus autem his loci frigiditas. Iudicium vel echini pelagici faciunt, quorum vsus contra vitæ stillicidia est: quippe qui frigiditate maris præalti, in quo degunt, sexaginta enim atque etiam amplius passuum gurgite oriuntur) ipsi quidem exigui sunt, sed aculeos grandes, durosque gerant. Causa magnitudinis est, quòd incrementum corporis diuersum eo est. Cum enim parum caloris obtineant, neque concoquere possint, multum ob eam rem habent excrementi. Aculei autem, & pili, & reliqua generis eiusdem excremento nascuntur. Duri verò, & rigidi modo penè lapidis constant, propter frigus, & gelu: eodemque modo cætera, quæ terra gignit, duriora, & terrosiora, lapidioraque gignuntur locis Aquiloniis, quàm Austrinis, & vento expositis, quàm concauis, & quietis: frigent enim omnia magis, humorque euaporatur. Indurat igitur tum calor, tum frigus: Nanque euenit, ut ab vtriusque humor euaporetur, scilicet à calore per se, à frigore per accidens. Vnà enim cum calore humor abstrahitur: nullus enim humor sine calore est. Sed frigus non modò indurat, sed densat etiam, calor verò laxat, rariorque facit. Eadem causa est, ut natu grandibus duriores & pili, & penna, & squama reddantur. Cutes enim duriores, crassioresque efficiuntur senescente ætate: resiccantur enim, & quidem senectus ipsa, ut nomen significat, terrena est, quoniam sine calore est, & cum calore humor defluit. Calui omnium maximè animalium homines aperte efficiuntur. Quod genus affectionis generale quodam modo est. Nam & plantarum alia semper frondent, alia frondem amittunt. Et aues, quæ certo tempore se abdunt, & latent, pennas amittunt. Qualis affectus caluitis in hominibus est, quibus accidit, ut caluescant. Cum enim paulatim & frondes, & penna, & pili defluant, vbi vniuersum hic affectus euenit, vocabula accip

accipit hæc, caluere, defrondefcere, depenne-
fcere. Cauſa autem huius affectus, inopia humo-
ris calidi eſt, qualis præcipue eſt humor pinguis.
Quocirca plantæ, quæ pingues ſunt, fronde per-
petua virent. Sed de his alijs. Sunt enim iis vel
alijs cauſis huius comites affectionis. Euenit hoc
plantis hyberno tempore. Mutatio enim hæc po-
rior, quàm ætas earum eſt. Animalibus etiam,
quæ latent, idem tempus iacturæ eſt. Sunt enim
minuſ, quàm homines, natura humida, atque ca-
lida. Homines autem ſuis ætatibus hyemem, eſta-
tẽmque agunt. Quam ob rem nemo ante, quàm
coire, incipiat, calueſcit, ſed à Venereo coitu po-
tius id euenit, ſcilicet iis, qui ſua natura ſunt eò
propenſiores. Cùm enim cerebrum frigidiffi-
mum omnium corporis partium ſit, cum rei Ve-
nereæ uſus refrigerat. Caloris nanque ſynceri,
naturalis que ſecretio eſt. Itaque cerebrum ſen-
tit merito priuſ. Quæ enim imbecilla, vicioſaque
ſunt, cauſa parua, exiguoque momento, immu-
tantur. Quapropter ſi quis cogitet, ut & ipſum
cerebrum parum calidum eſt, magiſque talem
eſſe obductam curam neceſſe eſt, atque etiam magiſ
naturam pilorum, videlicet quãto plus ipſa
caloris origine diſtet, recte id ita euenire exiſti-
mabit, ut qui ſemen ferant, ea ipſa ætate calue-
ſcant, qua ſemen emittant. Eadem cauſa eſt, &
ut priore capitis parte calueſcant, & ut homini-
bus ſolis omnium animalium id eueniat. Quod
enim parte priore cerebrum continetur, hinc ea
parte calueſcimus. Quod autem homo maximũ
humidiſſimumque cerebrum habet, hinc ſolus
animalium ita afficitur. Mulieres non caluunt,
quoniam natura earum ſimilis puerorum natu-
ræ eſt. Vtraque enim ſterilis ſeminalis excremen-
ti eſt. Spadones etiam non calueſcunt, quoniam
in ſceminam mutantur, & pilos, qui poſtea gi-
gnuntur, aut non producant, aut amittunt, ſi for-
tè habent, præterquam pubem quam mulieres
etiam habent, cùm cæteris illis careant. Ob hæc
enim hæc, mutatio de mare in ſceminam eſt. Cau-
ſa verò, ut quæ latent, rurſus pennas recipiant,
quæque frondem amiſerint, denuò frondeſcant,
caluſ autem nunquam, redeat pilus, quod anni
tempora illis mutationem corporis magis affe-
runt. Itaque pro temporum mutatione viciffi-
tudo gignendi, amittendi que ſequitur, ut anima-
lia pennas, pilosve plantæ frondes aut dimit-
tant, aut recipiant. At verò hominibus per æta-
tem euonit, ver, æſtas, autumnus, hyems. Itaque
cùm ipſæ ætates non permittentur, ſit, ne affectus,
qui ob eas accidunt, permittentur. Quamquam
ſimilis cauſa eſt, ac de cæteris pilorum affectio-
nibus diximus ſerè.

Quam ob cauſam homines
canefcunt.

Cap. IIII.

olorum autem cauſa cæteris quidem
animalibus cutis natura eſt, ut vnico-
lora ſint, & varia. Sed hominibus ni-
hil cauſa cutis affert, niſi ad canitiem,

videlicet eam, qua morbo, non qua ſenio acci-
dat. Nam eo vitio corporis, quod vitiligo vo-
catur, pili efficiuntur albi. Sed ſi albi ſunt, pili,
cutem albedo non ſequitur. Cuius rei cauſa eſt,
quod pili è cute exeunt. Itaque ſi cutis agrotata,
extenuataque eſt, pilus quoque agreſcit. Agri-
tudo autem pili, canities eſt: ætatis verò illa ca-
nities inopia, & exilitate caloris contrahitur.
Omnis enim ætas labitur in frigiditatem, cùm
iam corpus inclinatur, & conſeſcit. Senectus
enim frigida eſt, & ſicca. De alimento autem,
quod quancunque partem corporis ſubeat, ita
intelligendum eſt, ut calore proprio concoqua-
tur, qui cùm agere nequeat, deprauetur alio, &
aut repletio ſequatur, aut agritudo. Sed de cauſis
modi cauſa poſtea diſſeremus, eùm de incremen-
to, & alimento agemus. Quibus igitur homini-
bus natura pilorum parum calida eſt, plũque
humoris ſubit, calor proprius nequit concoque-
re: atque ita humor putreſcit, calore aeris am-
bientis. Fit enim putredo quæque à calore, ſed
non ſuo, natiuòque, ut alio loco expoſui. Putre-
do autem & aqua, & terra, & quorumuſque ejuſ-
modi corporum fieri poteſt. Quam ob rem ier-
rent etiam vaporis putredinem nouimus, que ſi-
tus vocatur: etenim ſitus, caries vaporis terreni
eſt. Itaque in pilis quoque alimentum tale, cùm
non concoquitur, putreſcit, atque ita efficitur ea,
quæ canities appellatur: quæ alba propterea eſt,
quod & ſitus vnus carioſorum ſerè albus eſt: cu-
ius rei cauſa eſt, quod multum aeris continet.
Omnis enim vapor terrenus vim habet aeris
craſſioris. Sitis enim quali reſpondens pruina
exiſtimatur. Nam ſi vapor ſe efferens concreſcit,
pruina fit: ſi putreſcit, ſitus. Quapropter vtra-
que per ſumma hærent. Vapor enim per ſumma
eſt, & rectè à poetis in comœdijs tranſfertur
conuicio in canitiem, cùm ſenecturis ſitum, pru-
nam nominant: alterum enim genere idem eſt.
Vapor nanque vtrunque eſt. Alterum, id eſt ſitus
ſpecie idem eſt. Putredo enim vtrunque eſt. Hoc
ita eſſe indicium eſt, quod plerique per agri-
tudem pili canuerint, mox valetudini reſtitutiſ
nigruerint. Cauſa eſt, quod per agritudinem, ut
totum corpus inopia caloris naturalis laborat,
ſic partes etiam minimæ eadem participam habe-
re. Multum autem excrementi conſiſtit in partibus
corporis, quam ob rem in pilis etiam cruditas
eſt, quod canitiem faciat, poſt verò cùm conua-
ſuerint, & vires receperint, denuò mutantur, &
quafi iuuenes ex ſenibus redduntur: affectioneſ-
que proinde mutantur. Rectè etiam dixeris, mor-
bum eſſe aduentitiam ſenecturem: ſenecturem
autem eſſe morbum naturalem. Itaque morbi
nonnulli idem faciunt, quod ſenectus. Tempora
autem primò canefcunt, quod occiput vacat hu-
more, cùm non contineat cerebrum: ſinciput ve-
rò habet multum humoris. Quod autem mul-
tum eſt, difficile id putreſcit. At in temporum pi-
lis, nec tam parum humoris eſt, ut concoqui poſ-
ſit, nec tam multum, ut putreſcere nequeat. Cùm
enim is locus medius inter vtroſque ſit, extra
vtrunque affectum eſſe poteſt. Cauſa canitiei hu-
manæ dicta iam eſt.

Quam

Quam ob cauſam nonnulla animalia pilis, aut iis, quoſ
pilorum vice funguntur, ſumuntur.

Cap. V.

Aeris autè animalibus, ne per eam
ætatem hoc idem manifeſtè eueniat,
cauſa eſt eadem, quæ de caluitio dixi-
mus. Parum enim cerebri, idque minuſ
humidum habent, ut calor ad cõcoquendum ſuf-
ficiat. Equis maximè omnium, quæ nouerimus, a-
nimalium, canities innotefcit: quod os, in quo ce-
rebrum tenuius, quàm cætera, pro magnitudine
habeant. Argumentum eſt, quod idẽs in eo loco
periculoſus eſt. Vnde illud Homeri:

Et quàm fetæ hærent capiti, lathalẽq; vulnus
Præcipue fit equis.

Cùm igitur præ tenuitate oſis affluat humor, &
per ætatem calor deficiat, pili iſti canefcunt. Ruſi
etiam celerius, quàm nigri, canefcunt. Nam ruſi-
tas, quaſi imbecillitas pili eſt. Imbecilla autem
quæque celerius ſenefcunt. Grues ſenefcentes ef-
fici nigriores aiunt. Cuius affectus cauſa eſſe po-
teſt, quod pennarum natura earũ albicet, plũque
humoris ſenefcentibus iis cõſtituitur in pennis,
quàm ut facilius putredini pateat. Canitiem autè
effici putredine quadam, nec eſſe, ut quidam pu-
tant, ariditatem, indicium eſt, quod pili, qui vel
pileo, vel alio regimine operiuntur, celerius canef-
cunt. Flatus enim putredinem prohibent: operi-
mentum autè flatum arceat. Luuat etiam olei aqua
miſti perunctio. Aqua enim refrigerat: oleum ve-
rò ne celeriter exiccerent, prohibet: aqua enim fa-
cilè reſiccatur. Canitiem autem non eſſe aridita-
tem, nec pilum, ut herbam exiccantur albeſcere,
indicium eſt, quod pili nonnulli cani illico oriun-
tur: nullum oritur aridum. Multi etiam ſuo ex-
tremo albeſcunt: in vltimis enim, ac tenuiſſimis
calor minimus habetur. Cæteris animalibus, qui-
bus pili albi gignuntur, natura, non affectu, id
euenit. Cauſa autem colorum in cæteris cutis eſt.
Alborum enim alba eſt cutis, nigrorum nigra:
variorum, permixtorumque partim alba, partim
nigra eſſe conſpiciuntur. At in homine cutis nulla
cauſa eſt. Qui enim ſunt albi, admodum nigros
habent capillos. Cauſa eſt, quod homo omnium
maximè tenuem cutem habet. Pro magnitudine
itaque nihil ad pilorum mutationem cutis valet,
imò, præ ſua imbecillitate ipſa mutatur, & vel à
Sole, vel à flatu redditur nigrior, nec pili villo pa-
cto cum ea mutantur. At verò in cæteris cutis
vim loci præ ſua craſſitudine obtinet. Itaque ſit,
ut pili pro cute immutentur, cutis autem ipſa ni-
hil à flatu, aut à Sole afficiatur.

De coloribus animalium.

Cap. VI.

Nimalium verò alia vnicolora ſunt,
(appello vnicolora, quorum genus
totum vnũ habet colorem, quomodo
leones ſulci, ſunt omnes. Idẽmque
in auiibus, & piſcibus, & reliquis animalibus om-
nibus intelligi volo) alia verſicolora ſunt. Sed to-
ticolora ea dico, quorum corpus totum quidem
eundem habet colorem: ſed non omnium eun-
dem, ut bos totus albus eſt, aut totus eſt niger.

Alia varia ſunt, idque dupliciter: aut enim gene-
re, ut panthera, ut pauo, & piſcium nonnulli, ut
quæ thraſſæ vocantur: aut non genere toto, ſed
parte, ut boues, ut capræ interdum varia gene-
rantur. In autem etiam genere columba, & alia
pleraque. Tranſcunt verò roticolora multò ma-
gis, quàm vnicolora, tum in colorem ſui generis
ſimplicem, ut ex albis nigra, & ex nigris alba red-
dantur, tum verò in mixtum ex iis, quoniam in
totius generis natura ineſt, ne vnũ habeat co-
lorem. Hinc enim facilè vtròque verſus moue-
tur, ut viciffim mutetur, & varium efficitur.
Vnicolora contra: nunquam enim mutantur, niſi
per affectum, idque rarò. Iam enim per dixiſſi
eſt alba, & coruus, & pallor, & vſa. Accidunt hæc
cùm in generatione peruertuntur: facilè enim
moueri, deprauari que poteſt, quod parum eſt.
Tale autem, quod gignitur, eſt. Principium enim
iis, quæ gignuntur, in paruo conſiſtit. Aquis
etiam immutantur ea potius, quæ ſua natura to-
ticolora, genere autem verſicolora ſunt. Calida
enim aqua pilum faciunt album, frigida ni-
grum: quomodo plantis etiam euenit. Cauſa eſt,
quod calida plus aeris habent, quàm aqua. Aer
autem perlucens, albẽdinem facit, quemadmo-
dum ſpumam quoque effici certum eſt. Ut igitur
cutes per affectum alba differunt ab iis, quæ ra-
les natura ſunt: ſic pili inter ſe differunt, qui
morbo, aut ætate, quicquæ natura alberint, ſcili-
cet eò quod cauſa eſt diuerſa. Alteri enim calore
naturali, alteri alieno albi efficiuntur. Albedi-
nem verò omnibus aer vaporoſus præbet inclu-
ſus. Quam ob rem quæ vnicolora non ſunt, ven-
tre omnia plenius albeſcunt. Calidiora etiam, ſua-
uioræque ſunt omnia alba ſerè eadem de cauſa,
concoctione enim dulce efficitur: concoctio au-
tem calore. Eadem cauſa vnicoloribus quoque,
ſed aut nigris, aut albis reddenda eſt. Caliditas
enim, atque frigiditas cauſam habent natura: cu-
tis, & pilorum: membrum enim vnũquodque
ſuum habet colorem. Quinetiam lingua ſimplici-
cium, ac variorum inter ſe differunt, atque etiam
ipſorum ſimplicium, ſed verſicolorum, ut albo-
rum, & nigrorum. Cauſa verò eſt, quod ante dixi,
quod variorum cutes varia ſunt, alborum alba,
nigrorum nigra: linguam autem perinde, ac par-
tem aliquam eſſe exteriorem putandum: qualis
manus, aut pes eſt, quanquam ore operiatur. Ita-
que cùm variorum cutis non ſit vnicolor, cutis
quoque linguam ambiens, ea ipſa cauſa eſt. Mu-
tant colores autem nonnulla, atque etiam qua-
drupedum: ſylueſtrium aliqua per tempora ani-
mi. Cuius rei cauſa eſt, quod ut homines per æta-
tem mutantur, ſic illa per tempora. Plus enim
diſcrimen hoc in iis poteſt, quàm mutatio æta-
tis. Varia etiam magis ſunt, quæ vario magis ci-
bo veſcuntur: Quod parte plurima dixerim, ad-
que rectè ratione, ut apes vnicolors ſunt magis,
quàm crabrones, aut veſpæ. Nam ſicibi cauſa
ſunt mutationis, merito ciborum varietas facit,
ut magis euariet motus, & alimentum excremen-
ta, ex quibus & pili, & pennæ, & cutes gignuntur.
At de coloribus, & pilis ſatis definitum ſit: ad
hanc modum.

De

De voce animalium, & eius mutatione.
Cap. VII.

DE voce, cum animalium alia vocis grauioris sint, alia acutioris, alia firmæ, ac in vtranque exuperantiam modicè constantis: cumque etiam alia magnam vocem alia paruum reddant, & lauitate, aut asperitate, flexibilitateque, aut rigiditate discrepent, considerandum quas ob causas hæc singula habeantur. Igitur acuminis, grauitatisque causam eandem esse arbitrandum, quâ mutationis, cum minorâ, maiorâque natu mutantur. Cætera enim omnia, cum natu minorâ sunt, vocem mittunt acutiorē: vituli autē bubuli, grauiorem. Quod idē maribus etiam, & feminis eius generis euenit. Cum enim in cæteris generibus femina vocem mittat, quàm mas acutiorē (quod maximè in homine patet): hanc enim facultatem Natura homini potissimum tribuit, quoniam oratione solus animalium homo utitur, orationis autem materia vox est) cum, inquam, cætera femina acutius sonent, contrâ in bubus est. Vacca enim grauius, quàm tauri, sonant. Sed cuiusnam gratia vocem animalia habeant, & quid vox sit, & omnino quid sonus, & strepitus, partim in iis, quæ de sensu, partim in iis, quæ de anima differimus, explicatum est. Cum autem graue in tarditate morus consistat, acutum verò in velocitate, verum quod moueat, an quod moueatur, causa sit tardi, aut veloci, quarendum est. Quidam enim quod multum est, tardè moueri, quod parum, velociter id moueri aiunt: eamque esse causam, ut alia vocem grauem emittant, alia acutam. Quod rectè aliquatenus dicitur, sed non rectè in totum. Genere enim rectè dici videtur, graue in magnitudine quadam esse eius, quod mouetur. Nam si hoc ita esset, paruum, eandemque grauem emittere vocem non facilè liceret: nec magnam, & eandem acutam. Videtur etiam grauitas vocis natura generosioris esse: necnon in modulatū grauis modus praestantior incitato est: perfectum enim in superantia consistit. Grauitas autem superantia quadam est. Sed cum acutum, & graue in voce diuersa sunt à magnitudine vocis, & paruitate, (est enim & acuta magna, & parua grauis) simili modo medijs eorum tenor ambigit; quoniam alio despicenda sit magnitudo vocis, & paruitas, nisi multitudine eius, quod mouetur, & paucitate? Quod si definitione illa statendum sit acutum, & graue, accidit, ut eadem sint grauis, magnæque vocis, & acuta, paruaque vocalia. Sed enim causa est, quod magnum, & paruum, & multum, ac paucum, non eodem accipiuntur modo: sed altera simpliciter, altera respectu quodam. Magni uocæ enim sunt, eò quod multum simpliciter est, quod mouetur: parui uocæ, eò quod parum: graui uocæ autem, & acuti uocæ eò, quod respectu inter se habito differentia hanc recipiunt. Nam si quod mouetur, superat vires eius, quod mouet, tardè quod fertur ferri: necesse est: si superatur, velociter. Itaque quod ualeat, interdum multum pro viribus mouens, tardum efficit motum; interdum velocem, si superat. Eademque ratione, quod debile est, si plus mouet, quàm vires pariuntur, tar-

dum efficit motum: si parum præ sua imbecillitate, velocem. Causæ contrarietatum hæc sunt, ne aut omnia minora natu vocem mittant acutam, aut maiora grauem, neque; mares, & femina æquè omnes aut grauem, aut acutam. Ad hæc, ut ægri acutum sonent, & qui bene valent, atque etiam ut senescentes vocem mittant acutiorē, quàm quàm senilis ætas contraria iuuenili est, plurima tamen parte minora natu, & femina acuta sunt vocis, cum præ sua imbecillitate parum aeris moueant: fertur enim velociter, quod parum est: velocitas autem acumen in voce est. Vituli, & vacca partem, quam mouent, non habent validam, alteri propter ætatem, altera propter femineum sexum naturam: cum tamen moueant, multum graue sonant. Graue est enim, quod grauius mouetur, multumque aeris tardè fertur. Multum autem ea mouent, cum cætera parum moueant, quia vas, per quod primus spiritus fertur, amplius in iis est, multumque aeris mouere cogitur. Cæteris angustius ac parcius est. Aetate autem procedente, vires ea pars recipit, quæ in vnoquoque moueat. Itaque in contrarium mutatur, ut quæ vocem acutam mittebant, grauiorem, quàm prius mittant: quæ autem grauem, acutiorē: quàm ob rem tauri acutius sonant, quàm vituli, & vacca. Vires autem omnium neruis continentur: quæ propter eam ætate florent, robustiora sunt. Minus enim compacta, neruataque sunt, quæ minorâ natu adhuc sunt. Item recentiorum nerui nondum intenduntur, senescentium iam laxantur: quam ob rem ad motum quoque sunt imbecilliora. Sed potissimum tauri neruosi sunt, & eorum cor ita constat. Itaque contentiorē eam obtinent partem, quæ spiritum mouet, quasi fiduciam intentam. Talem cordis bubali esse naturam significant, vel eo offe, quod in nonnullis gignitur: ossa enim naturam neruorum requirunt. Execta omnia in feminam mutantur. Et quoniam vires neruosa in suo originali principio laxantur, similem feminis mittunt vocem. Laxatio verò similis sit, ut si quis fides intendens adhiberit pondus, quod annexum reddat contentiores, quomodo retrices faciunt, quæ cum stamina distenderint, annectunt quas leuas vocant. Ita enim natura quoque testium annexa meatibus feminalibus dependet, qui meatus ex uena tendunt, cuius origo ex corde est, iuxta ipsum principium, quod vocem moueat. Quam ob rem meatibus feminalibus immutatis, ad eam, quæ semen excernere possunt, ætatem, pars illa quoque vnâ cum iis immutatur, quæ immutata, vox etiam mutatur, maximè scilicet maribus. Sed feminis etiam idem accidit, quoniam obscurius, quod quidam hircire appellant, cum vox mittitur inæqualis: post verò restituitur in sequentis ætatis grauitatem, aut acumen. Sublaris igitur testibus, tentio quoque meatuum laxatur, quomodo in fiducula, & stamine sublaro pondere. Laxatis his, principium, quod moueat vocem, eadem ratione laxatur. Causa hæc est, quæ ob rem execta mutantur in feminam, cum voce, cum etiam reliqua forma: quoniam ita accidit, ut principium laxetur, ex quo

quo intentio corporis est, non, ut quidam existimant, quod testes ipsi copula sunt multorum principiorum. Sed parua mutationes causam afferunt magnarum mutationum non sui ratione, sed cum euenit, ut principium vnâ cum iis ipsis mutetur. Principia enim quouis magnitudine parua sunt, tamen facultate sunt magna. Hoc est enim principium esse, ut ipsum quidem causa sit multorum, sed ipsius nulla sit superior causa. Caliditas etiam, aut frigiditas loci confert eodem, ut natura tale contrahatur animal, quod aut grauem, aut acutam vocem emittat. Spiritus enim calidus crassitudine sua grauitatem efficit vocis: frigidus præ sua tenuitate contrarium facit: quod vel in tibiis patet. Qui enim calidiores vtuntur spiritu, & talem emittunt, qualem tibiines, & lamentantes, grauiorem sonu inspirant tibiis. A superioris autem vocis, aut leuioris, omnis denique huiusmodi inæqualitatis causa est, membrum, instrumentumque, per quod vox fertur, cum aut asperum est, aut leue: denique aut æquale, aut inæquale. Constat hoc ita esse, cum aliquid humoris in materia inest, aut asperitas affectu aliquo sit: tunc enim vox redditur inæqualis. Flexibilis autem vocis, instrumentum molle causa est, ut rigida durum. Molle enim parcius dispensari potest, & varium fieri, durum non potest. Et molle quidem tam magnam, quàm paruum reddere vocem potest, & proinde tum grauem, tum acutam. Facile enim spiritum dispensat, ipsi quoque de facili magnum, paruumque fit. Quod autem durum est, indispensabile est. De voce igitur, quæ non ante differimus, cum de sensu, aut de anima ageremus, hunc habeant modum.

Quare dentes à Natura constituti sunt, & cur partim decidant, denique nascantur partim autem non.

Cap. VIII.

DE dentibus non rei vnus, aut eiusdem gratia animalia eos habere omnia, sed alia ad cibum, alia ad vocis orationem, dictum antea est. Sed cur priores gignantur primò, maxillares post, & hi non decidant, illi decidant, ac denud nascantur, hanc rationem disputationi de generatione cognatam esse putandum est. Differunt igitur de his & Democritus, sed non bene. Non enim omnibus consideratis, causam reddidit vniuersam. Aut enim decidere, quoniam properant, & ante tempus oriuntur: Nam ad ætatem penè florentem enasci per naturam debere. Causam autem ut ante tempus gignantur, vsui tribuit lactis. Et sus lactet, qui tamen dentes non amittit. Et quæ dentes habent serratos, omnia lactent, quoniam nonnulla eorum non amittunt nisi caninos, ut leones. Hoc igitur ille errauit, exponens vniuersum, cum id non animaduertisset, quod in omnibus eueniret. At agere ita oportet. Qui enim differit vniuersum, ac de omnibus dicat, necesse est. Sed cum naturam ita subiiciamus, scilicet ratione ducta ex iis, quæ ceptimus, ut neque deficiat, neque frustra agat quicquam in singulis, quod ad eius fieri potest. Quæ autem cibum assumere debent post lactis vsuum, instrumenta habeant necesse sit ad cibum conficiendum: si ita eueniret, vtile dicitur ad pubertatem, Natura perfectò defi-

ceret agendo rem, quam facere possit, atque opus Naturæ fieret præter naturam. Violentum enim præter naturam est. Generationem autem dentium euenire violentè allueat. Sed hoc verum non esse apertum ex his, aliisque huiusmodi rationibus est. Oriuntur autem prius ij, quàm lati, quod & officium eorum prius est. Secatur enim prius, quàm molitur, quod comeditur. Sunt autem illi molendi officio delegati, hi verò secandi: tum etiam quod res minor, et si simul inchoatur, tamen celerius solet perfici quàm maior. Minores autem primores, quàm maxillares, sunt: necnon maxilla os à latere latum, in ore angustum est. Itaque ex ampliore plus alimenti affluere necesse est, ex arctiore minus. Lactis autem vsus ipse nihil confert, quoniam lactis calor faciat ut dentes ij orientur. Indicium est, quod & ipsorum lactentium infantes, qui calidiores vtuntur lacte, ocyus dentunt. Calor enim vim obtinet agendi. Decidunt qui prodierint primi, tum nota melioris gratia, tum necessario. Melioris ratione, inquam, quod citò hebetescit, quod acutum est. Itaque alteros succedere in officium oportet. Lati autem non hebetantur: sed tempore duntaxat attriti lauiantur. Nec cessario verò decidunt, quod maxillarum radices in lata nituntur maxilla, & valido osse continentur: primorum autem in tenui. Vnde fit, ut infirmi, & mobiles sint. Nascuntur autem denud, quod in osse adhuc nascente oriuntur, & cum tempus ad huc est, ad dentium generationem idoneum. Cuius rei indicium, quod maxillares diu oriuntur. Vltimi enim vicesimo anno exeunt. Nonnullis etiam senescentibus omnino prodierunt, qui loco vltimo habentur: quoniam multum alimenti in amplitudine ossis continentur. At verò prior pars ossis præ sua tenuitate citò perficitur, nec excrementum in eo sit, sed in debitum incrementum absumitur alimentum. Democritus verò missa ratione, cuius causa agatur, omnia referenda censet ad ea, quibus Natura utitur. Quæ talia quidem sunt, sed alicuius causa, & nota melioris gratia sumuntur. Itaque nihil prohibet, quod minus ita dentes fiant, & decidant: sed non propter eam, sed propter finem. Hæc autem ipsa causa sunt, ut mouentia, & instrumenta, & materia. Nam & spiritu, magna ex parte agere consentaneum, ut instrumento est. Ut enim nonnulla artium instrumenta vtilia sunt ad plura, verbi gratia in excusoria, malleus, & incus: sic in rebus à Natura institutis spiritus varium exhibet vsuum. Simile dici videtur, cum causas necessario esse dicunt: ut si quis propter cultellum tantummodo aquam exiisse iis, qui intercute laborant, non etiam propter sanitatem, cuius causa secuit cultellus, existimet. Sed de dentibus cur partim decidant, ac denud nascantur, partim non: & omnino, quàm ob causam fiant, dictum est. Dixi etiam de cæteris membrorum affectibus, qui non alicuius causa, sed necessario veniant, & quàm ob causam, videlicet eam, cui motum tribuimus.

LIBRORVM DE
GENERATIONE
ANIMALIVM,
FINIS.

V O C A

Theodoro Gaza Interprete.

ABDOMEN, vel sumen, seu imus venter... Abomasum, quod in lignis nascitur... Abortiones, quod in lignis nascitur... Abortus, quod in lignis nascitur... Acari, quod in lignis nascitur... Accipiter, fringillarius... Accipiter palumbarius... Accipiter pernix dictus... Accipiter stellaris... Achetar, quod in lignis nascitur... Achaeta, quod in lignis nascitur... Achillae spongiaz... Actia insectum... Aculeati fuci... Aculeus... Acus piscis... Adeps, axungia... Admnicula rami in ceruorum cornibus... Adriana gallina... Aegithius... Aequamentum, vel discrimen capillorum... Aetalo accipitris species... Aetofius auis... Agnationes... Ala... Alauda... Alba... Albardeola auis... Albumen oui... Alcyon... Alofa piscis... Aluco... Aluus, vterculus, sinus, venter... Arenidum, seu arenulentum...

Brucus... Bupalus... Bubo... Buccina, species testa insectorum... Buteo, accipitris genus, triorchus... Calcar, siue aculeus... Calcarigera... Calidris auis... Calua... Caluaria... Caluar pars serrata... Caluitium... Calx... Camelus... Cancer... Cancellus... Candidum, siue albo oculi... Candidi... Canicula piscis... Canicipites... Canis... Canire... Cantharus scarabeus... Capella auis... Capillus, pillus, villus... Capito, piscis e mugilum genere... Capra... Capriceps auis... Caprimulgus auis... Caprire... Caput... Carduelus... Caro... Carulus auis... Cartilago... Cartilaginea... Cascus... Catarrhacta auis... Catarractes auis... Catellus... Catulus... Catus... Carus sylvestris... Cauda... Caulis in pennis... Caulium... Cebus... Cecilia serpentes... Cella apum... Centipes, & marina quoque, ut terreftris... Cerebro... Cerebellum... Cernua piscis... Ceruus piscis... Cernua auis... Ceruleus auis... Cerui, cum primu eis cornua prodire incipiunt... Ceruus... Ceruus vuluæ pars... Ceruus vesica... Ceruus... Ceruus cere... Chalceis auis... Chalceida animal... Chamaleon... Chronus... Chrysalis... Cicada... Cicatrix... Cicindela... Ciconia montana aquila species... Cicuma... Cilia palpebra... Cimex... Cinamomus auis in Arabia... Cinculus auis... Cinctus... Circus accipiter... Cirrus insectum... Clauicula humerus... Clerus vermiculus infestus apum aluearia, qui & pyraustra... Coagulum... Coclia species e testa testis... Cochlea, turbo... Cochlea... Coitus... Cholago... Colaris auis... Coles... Colliquamentum, quod ex incremento secernitur resolutione praeter naturam... Colostra... Colota auis... Colum, quod in calce... Collum... Columba... Columella... Collurio auis... Commosis excrementum quodam cera... Conger... Confidium in anguru disciplina... Cernua piscis...

Conuulsio... Copula, amentum... Cor, quod in lignis nascitur... Cordula, alibi cordulæ, copilicis... Cornix... Corpu... Cornua partes in vulua... Cortex... Coruus... Cofsi... Cofsi... Coxa, nates, clunus, canis in talis, pars tali scilicet... Coxa vel acetabulum... Crabro... Crangines genus squilla... Crex auis... Crista... Crocodilus... Cruftula, quibus crufta pro tegmine est... Cruftula polætis obducta vetula... Cubitus... Cuculus piscis, & cuculus auis... Cucurritre gallinaei generis est... Culex qui multo dicitur... Culex mulio... Culex... Culiciga auis... Cuniculus lepus... Cursor piscis... Curuca... Curtis... Cutem pro pennis habentia... Cynchramus auis... Cynocephalus... Cyprinus piscis... Cypsellus auicula, quae eadē cum apodibus est... Dama... Dafquillus piscis... Delatio... Delphin... Dens... Dentes aini ex quibus atas dignoscitur... Dentes maxillares... Dentes qui genuini dicuntur... Dentes canini... Dentib...

Dentibus exertis animalia, τὰ χαυλιδόσητα.
 Dentes exerti, οἱ χαυλιδόσητοι.
 Dentatum utrinque, τὸ ἀμφόδου.
 Dentex, ὁ σκωδῶν ἐν σωμασπίδι.
 Depes, ὁ μακρόπους.
 Diarium, τὸ ἐφήμερον.
 Digitus, ὁ δάκτυλος.
 Dissidium in augurum disciplina, ἡ ἀμεδρία.
 Dissimulare, τὸ ἀνομοιομερές.
 Dodrans mensura, ἡ σκαλαίση.
 Dorsum, τὸ νῶτον.
 Draco serpens, ὁ δράκων.
 Draco piscis, ὁ δράκων.
 Dignis animal, quod & chalcididē appellant, ἡ δρυγίς.
 Echinus aquatilis, ὁ ἐχίνος.
 Effluxio, ἡ ἐκροή.
 Eiectitia oua, τὰ ἐκβλητὰ ἄλλα.
 Eladon, polypi species, ἡ ἐλαδὼν.
 Eleginus piscis, ὁ ἐλεγίνος.
 Elephas, ὁ ἐλέφας.
 Encraulus, ὁ ἐγκραυλος.
 Epipetrum, τὸ ἐπιπέτρον.
 Epitopus papilio, qui luceo naru lum-
 minibus aduolat, ὁ ἐπιτόπος.
 Epitragæ piscis, ὁ ἐπιτραγῆ.
 Ephemerum diarium, τὸ ἐφήμερον.
 Equus formica, ὁ ἵππομορμικῆς.
 Equus equa, ὁ ἵππος ἢ ἵππος.
 Equus fluuitalis, ἵππος ἀσπίδου.
 Equiceruus, ὁ ἵπποκέρως.
 Equire, ἵππομανθῆν.
 Equimulgi, οἱ ἵππομόλγοι.
 Equifellis, ὁ ἵππομυρ.
 Erica piscis spuria, ἡ ἐρικία.
 Erithaca, ἡ ἐριθῆκη.
 Eruca, ἡ ἐρικία.
 Eruum, ὁ ἐρύθων.
 Etelis piscis, ὁ ἐτελής.
 Excaule, τὸ ἀκαυλόν.
 Excrementa, τὰ ἀποκρίματα.
 Expes, τὸ ἀποκρίμα.
 Facies, τὸ πρόσωπον.
 Falcula, seu riparia, ἡ ἀρπυγία.
 Fauago purpuratum, ἡ ἀρπυγία.
 Fauare, ἀρπυγία.
 Fauces gutturis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Fauus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Fel, bilis, ἡ χολή.
 Felis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Femem, femur, ὁ μηρὸς.
 Fiber, ὁ κίβητος.
 Fibra, ἡ κίβητος.
 Fibula ossis nomen, ἡ ἀρπυγία.
 Ficarius culex, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ficedula auis, ἡ σικαλίς.
 Ficulula piscis, ὁ κίβητος.
 Fisisipes, τὸ ἀρπυγίτην.
 Florus auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Flos etatis, ἡ ἀρπυγία.
 Fluctiones, τὰ ἀρπυγίτην.

Fluta, spargus, ἡ ῥυάξ.
 Fluuiiale, τὸ ποταμῖον.
 Fluxio, ἡ ἐκροή.
 Fœmina, τὸ θῆλυ.
 Fœtus partus, τὸ ἔμβρυον.
 Forcipatū pedis forceps vngula, ἡ ἀρπυγία.
 Formago, ἡ ἀρπυγία.
 Formica, ὁ μύρμηξ.
 Fringilla auis, ἡ ἀρπυγία.
 Fringillarius accipiter, ὁ ἀρπυγίτης.
 Fringilago pari species, ὁ ἀρπυγίτης.
 Frons, τὸ μέτωπον.
 Frugiloga auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Fuca parua, piscis, τὸ φουκίον.
 Fuca piscis, ἡ φουκία.
 Fuci, qui inter apes degunt, οἱ κηφήνες.
 Fulica, ὁ κέττος.
 Fullo, insectū quoddam, ὁ κέττος.
 Fullo piscis, ὁ κέττος.
 Fur apis species, ὁ φάρ.
 Fusane piscis, quod fusum retibus
 capiuntur, ἐ quibus thumni, pal-
 feret, & alij, οἱ χυθῶν ἢ χυθῶν.
 Fusus agrestis, ἡ ἀρπυγία.
 Galades, concharum species, ἡ ἀρπυγία.
 Gilena, ἡ ἀρπυγία.
 Gulgulus, ὁ κολίος, alibi ὁ κολίος.
 Gallina, ἡ ἀρπυγία.
 Gallinaceus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gallinago auis, ὁ ἀρπυγίτης, alibi ἀρπυγίτης.
 Gammari, οἱ ἀρπυγίται.
 Gavia auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gena, ἡ ἀρπυγία.
 Genitura, ἡ ἀρπυγία.
 Genus, τὸ γένος.
 Germanæ aquila, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gibba genus squilla, ἡ ἀρπυγία.
 Giber, τὸ ἀρπυγίτην.
 Ginguia, τὸ ἀρπυγίτην.
 Ginnus innus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gladius piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gladiolus, qui lolliginum corpo-
 re continetur, τὸ ἀρπυγίτην.
 Glanus, qui & hyana, ὁ ἀρπυγίτης.
 Glans penis extrema pars, ὁ ἀρπυγίτης.
 Glans è testaceo genere aquatile
 animal, ὁ ἀρπυγίτης.
 Glaucus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Glires, οἱ ἀρπυγίται.
 Gobio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gobionaria, ἡ ἀρπυγία.
 Gula, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gurgulio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gustus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Guttur, ὁ ἀρπυγίτης.
 Graculus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.

Graculus è monedularum genera
 auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Gregale, τὸ ἀρπυγίτην.
 Grestile, τὸ ἀρπυγίτην.
 Grus, ὁ ἀρπυγίτης.
 H Alecula, ὁ ἀρπυγίτης.
 Haleo manna, ὁ ἀρπυγίτης.
 Halcedon, ὁ ἀρπυγίτης.
 Halofachne flos maris, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hamia, ὁ ἀρπυγίτης.
 Harpa auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Helcedona polypi species, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hemina dimidium, τὸ ἀρπυγίτην.
 Herinacci, οἱ ἀρπυγίται.
 Hiacula, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hinnullus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hipardium, τὸ ἀρπυγίτην.
 Hippicus cancri genus, eques, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hippomanes, τὸ ἀρπυγίτην.
 Hircina capra, qua genitale ha-
 bent maris & fœmina, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hircus spongia genus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hircus, ὁ ἀρπυγίτης. ita etiam appel-
 lantur mœna, siue halces ma-
 res, cum fœtu impleri fœmina
 incipit.
 Hirsuties, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hirundo marina & terrestis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Homo, ὁ ἀρπυγίτης ἢ ἀνθρώπος, τὸ ἀρπυγίτην.
 Hordeaceo morbus equorum, ὁ ἀρπυγίτης.
 Humerus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Humerarius neruus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hyana, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hyperina, id est effœta propter ni-
 mium partum, ὁ ἀρπυγίτης.
 Hypochondrium sep subcartila-
 gineum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Hystrix, ὁ ἀρπυγίτης.
 I Bis auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ichneumon, vespa species, &
 quadrupes animal, ὁ ἀρπυγίτης.
 Iecur, τὸ ἀρπυγίτην.
 Iecorinus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Iecoraria vena, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ieiunum inter intestina, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ientaculum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Ignaria auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ileus morbus intestini in equis,
 ὁ ἀρπυγίτης.
 Iliacus ex turdorum genere, ὁ ἀρπυγίτης.
 Iliac, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ilija, ὁ ἀρπυγίτης.
 Improlis, infeminas, ὁ ἀρπυγίτης.
 Incessus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Inçubitus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Inçluuies, ὁ ἀρπυγίτης.
 Inçgressio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Inçuen, ὁ ἀρπυγίτης.
 Innus, ὁ ἀρπυγίτης.

Innus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Insecta, τὰ ἔντομα.
 Internodium in digitis, ἡ ἀρπυγία.
 Intestinum, τὸ ἔντερον.
 Iuba, ἡ ἀρπυγία.
 Iugale ossis nomen, ἡ ἀρπυγία.
 Iugulum, ἡ ἀρπυγία.
 Iugulares vena, ἡ ἀρπυγία.
 Iulus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Iumentum veterinum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Iunco auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Iuuenca, ἡ νεοτὴ, vt ἀλκυονίδων
 ἀνεοτὴν, gallina iuuenca, no-
 uella alibi.
 Abeo piscis è mugilum gene-
 re, ὁ ἀρπυγίτης, alibi ὁ ἀρπυγίτης.
 Labrum, τὸ χεῖλος.
 Lac, τὸ γάλα.
 Lacertus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lacertus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lacerta, ὁ ἀρπυγίτης.
 Laches, τὸ ἀρπυγίτην.
 Lacustre, τὸ ἀρπυγίτην.
 Lamia piscis è cartilagineis, ἡ ἀρπυγία.
 Lana, τὸ ἔλαιον.
 Latax, ὁ ἀρπυγίτης.
 Latera, τὰ ἀρπυγίτην.
 Leana, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lendes, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lencor, ὁ ἀρπυγίτης.
 Leo, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lepus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Leporaria aquila, ὁ ἀρπυγίτης.
 Leutraia piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Leuis mustellus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Libella piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Libyus, alibi lædus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lien, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lienaria vena, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ligula, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ligurinus auis siue spinus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Limaces vmbilici, ὁ ἀρπυγίτης.
 Limosa, limaria, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lingua, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lingulaca auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Litus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Liua columba species à linore di-
 cta, ὁ ἀρπυγίτης.
 Locusta, ὁ ἀρπυγίτης.
 Loligo, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lollj, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lumbi, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lupus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lupus animal, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lupus auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lupus ex insectis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lupus ceruarius, ὁ ἀρπυγίτης.

Luscinia, ἡ ἀρπυγία.
 Luraria, ἡ ἀρπυγία.
 Lutea auis luteus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Luteola auis lutea, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lutra, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lynx, ὁ ἀρπυγίτης.
 Lyra piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Maia canerorum generis, ἡ ἀρπυγία.
 Malida alimorum quidā morbus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Malleolus, τὸ ἀρπυγίτην.
 Malleolus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mamma, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mandibula, ὁ ἀρπυγίτης.
 Manus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mantichoras, ὁ ἀρπυγίτης.
 Marinum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Marini piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mariscæ, ὁ ἀρπυγίτης.
 Matrix, ὁ ἀρπυγίτης.
 Matrices in vesparū genere, sunt
 veluti duces, ὁ ἀρπυγίτης.
 Matrix auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Maxilla, ὁ ἀρπυγίτης.
 Maxillares dentes, οἱ ἀρπυγίται.
 Medulla, ὁ ἀρπυγίτης.
 Meleagris auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Membras, adis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Membra, τὰ ἀρπυγίτην.
 Membranis siccis volantiæ, τὰ ἀρπυγίτην.
 Membranæ, quibus fœtus inuol-
 uitur, ὁ ἀρπυγίτης.
 Membrana cerebri custos, ὁ ἀρπυγίτης.
 Membrana, ὁ ἀρπυγίτης.
 Menfis id est menstrua purgatio,
 τὸ ἀρπυγίτην.
 Menstrua, τὰ ἀρπυγίτην.
 Mentum, barba, τὸ ἀρπυγίτην.
 Mergus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Merops, auis, apiastrum vocatur,
 ὁ ἀρπυγίτης.
 Merula, & auis & piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Metachœrum læsus suis fœtus,
 posthumum, alibi apocellum,
 τὸ ἀρπυγίτην.
 Miluus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mingentia ex auerfo, τὰ ἀρπυγίτην.
 Miscella, mistio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mitilus è testa intestis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mola, ὁ ἀρπυγίτης.
 Moles, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mollia, τὰ ἀρπυγίτην.
 Molliceps auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Monedula auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Monedula piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Monstrum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Montis fringilla auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mormur piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Muco piscis è mugilum genere,
 ὁ ἀρπυγίτης.

Mugil, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mulio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mulus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mulus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Multifidus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Murana, ὁ ἀρπυγίτης.
 Murices, ὁ ἀρπυγίτης.
 Murinus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Murus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mus aquatilis, vel testudo lutaria,
 ὁ ἀρπυγίτης.
 Mus terrestris & aquatilis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mus ponticus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Musca, ὁ ἀρπυγίτης.
 Musculus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mustax, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mustellus spinax, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mustellus nebras, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mustella, ὁ ἀρπυγίτης.
 Mutis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Maxilla, ὁ ἀρπυγίτης.
 N Aris promuscis etiam in cle-
 phante, ὁ ἀρπυγίτης.
 Nasus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Natatio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Natatilis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Nates, ὁ ἀρπυγίτης.
 Natex, ὁ ἀρπυγίτης.
 Natrix, ὁ ἀρπυγίτης.
 Nauta polypi species, ὁ ἀρπυγίτης.
 Necdalud, ὁ ἀρπυγίτης.
 insectum inualidum Theodo-
 rus interpretatur.
 Nepos ex filio, ὁ ἀρπυγίτης.
 Neruus, τὸ ἀρπυγίτην.
 Nigrum quod pupillam ambit, τὸ
 ἀρπυγίτην.
 Nidus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Noctua, ὁ ἀρπυγίτης.
 Nodus, siue articulus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Nota, τὸ ἀρπυγίτην.
 Nympha, ὁ ἀρπυγίτης.
 Occiput, τὸ ἀρπυγίτην.
 Ocrea, τὸ ἀρπυγίτην.
 Oculus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Oculata, piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Officiales, seu instrumentales par-
 tes, τὰ ἀρπυγίτην.
 Olfactus, ὁ ἀρπυγίτης.
 Ololygo, ὁ ἀρπυγίτης.
 Olor, ὁ ἀρπυγίτης.
 Omastum in ventre prope reticu-
 lum, ὁ ἀρπυγίτης.
 Omentum, τὸ ἀρπυγίτην.
 Orchilus auis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Orcynus piscis, ὁ ἀρπυγίτης.
 Orfodagna, ὁ ἀρπυγίτης.
 Oryx, ὁ ἀρπυγίτης.
 Os ossis, τὸ ἀρπυγίτην.

Os oris, τὸ στόμα. ἢ φρέν.
Osfifraga, ἢ φρέν.
Ofole polypi species, ἢ φρέν.
Oftrea, τὰ ὄστρακα.
Ostrea conchar, τὰ ὄστρακα.
Ottus ab auribus: quasi auritus, ὁ ὠτός.
Ovipara, τὰ ὠστρούσα.
Ouis, τὸ πτερόπτερον.
Ouum, τὸ ὄν.
Oua ciecctitia, τὰ ὠὰ ἐκείνη.
P Agrus piscis, ὁ φάγγρος.
P Pagurus, ὁ παύλαρος.
Palatum, ἡ ὑπερώα, καὶ ὁ κίρκος.
Palma vola, τὸ βένερ.
Palma mensura, ἡ ἀσπιδαμνί.
Palmites, τὸ σπυροπόπιον.
Palumbarius accipiter, ὁ φαλότιπος ἰέραξ.
Palpebrae, αἱ βλέφαρα.
Palpebrae cilia, τὰ βλέφαρα.
Palumbes, ὁ φαλότιπος.
Palustre, τὸ λιμνάζον.
Pancreum à carnis multitudinē, τὸ σπλάγχνον.
Pantiera, ἡ ἀράδα.
Papauer piscis, ὁ μύκων.
Papauer culū excrementum, quod primum à pueris emittitur, τὸ μύκων.
Papilla, ἡ θηλή.
Papilio, ἡ ψύλλη.
Pardalus auis, ὁ ἀράδα.
Pardalianches, τὸ παρδαλιανόχορδος.
Partes, τὰ μέρη.
Partus, τὸ ἔμβρυον, ἢ τὸ κνήμα.
Parus auis, ὁ ἀγρινόδαλος.
Parus monticola, ὁ ἀγρινόδαλος ὄρεως.
Parturigo, ἡ ὠδύς.
Pafferes aues, τὰ σπυροπόπινα.
Paffer piscis, ἡ ψύλλη.
Paffer, ὁ σπυροπόπιος.
Paffinaca piscis, ὁ ἐραζόν.
Paffinaca bestiola verticilla fimilis, ὁ σφαυλίτιος.
Patella, ἡ λεπίς.
Patella fera, quæ etiam θαλάσσιον ὄν. id est marina auis appellatur, ἡ λεπίς ἀγρίος.
Pauo, ὁ τεάν.
Pectus, ὁ θώραξ, καὶ τὸ στήθος.
Pectunculus, ὁ κέρας.
Pedestre, τὸ πεζόν.
Pediculus, ὁ φθέρ.
Piscis etiam eodem nomine.
Pediculus ferus, ὁ φθέρ ἄσπιος.
Pella ardeola species, ὁ πέλλος.
Penelopis auis, ἡ πενηελίς.
Penis genitale, τὸ ἀνδρῶν.
Penna, τὸ πτερόν.

Pennarum loco quibus cutis est, τὰ ὀστέα.
Perca accipiter, ὁ σέριος ἰέραξ.
Perca piscis, ἡ σέριος.
Percnopterus aquila species, ὁ περιόπτερος.
Pardix, ὁ παρδίξ.
Perna, seu culina, οἱ κολυβῆες.
Pes, ὁ πῆξ.
Pes crus, τὸ σκέλος.
Phalangium, τὸ φαλάγγιον.
Phalanx animal, ὁ φαλάγγος.
Phalaris auis, ἡ φαλαρέα.
Phaleria, ἡ φαλαρέα.
Phanger piscis, ὁ φάγγρος.
Phaiganus, ὁ φασιγανός.
Phocana, ἡ φώκα.
Phoix, seu phoicus, ὁ φώξ.
Pholis piscis, ἡ φολίς.
Phoxinus piscis, ὁ φοξίνος.
Phuca piscis, ἡ φούξ.
Phuca parua, τὸ κήρυκος.
Pica, ἡ κίττις.
Picare, κίττιον.
Picatus cereus in aluearibus, ὁ κίττιος.
Picus martius, ὁ δριπίουκόλιος.
Pilare malum, quod mulieres inuadit, si pilum in poculo hauserint, ὁ σπυροπόπιος.
Pinna species testa insectorum, ἡ πίννα.
Pinna, τὰ πτερόπτερα.
Pinnula sub thynni ventre, ἡ πίννα.
Pinnother, ὁ πίννοθρος.
Piphex auis, ὁ πίπης.
Pipo auis, ὁ πίπης.
Piscis, ἡ ψύλλη.
Piscatrix raia piscis, ὁ ἀλλας βόσκος.
Pituita, τὸ φλέγμα.
Planipes, τὸ πλανίπτερον.
Platea aues, οἱ πλάται.
Podagra, ἡ πωδάγρα.
Podex, ὁ πωδός.
Podex anus, ὁ ἀρχός.
Polluere femem per somnum, ἔξ ὄνειδος.
Polypus, ὁ πολυπόπιος.
Pompilus, quem & ὄν. πολυπόπιον, quom polipi vocant, ὁ γαυλίτιος.
Poples, ὁ ἰπύρος, καὶ ὁ ἰπύρος.
Porphirio auis, ὁ πορφύρεος.
Porta in iecinore, αἱ φλέβες.
Præcordia & cinctus, αἱ φλέβες.
Præcordia, αἱ φλέβες.
Præputium, ἡ ἀμφοβία.
Primadæ, αἱ πριμαδῆες.
Pristes piscis, ὁ πρίστιος.
Pronum, τὸ πρῶν.
Propherus cruentus quidam humor, qui inter duas membranas continetur, cum foetus in utero formari incipit, ὁ πρῶτος.

Pstittace auis indica, ἡ ψιττάκη.
Prynix auis, quam eandem cum chalcide esse quidam credunt, ὁ ψιττάκη.
Pubes, ἡ ἡβή.
Pudenda, τὰ ἀνδρῶν.
Pulla, seu fulua aquila, ὁ μέλας.
Pulcher piscis, ὁ καλλιόμιος.
Pulex, ἡ ψύλλη, καὶ ἡ ψύλλη.
Pullicaria herba, ἡ πύλλη.
Pullum, quod equa ante pullum emittit, ὁ πύλλος.
Pulmo, ὁ πνεύμων.
Pulmo aquatilis, ὁ πνεύμων.
Pumiliones, οἱ πύλλοι.
Pupilla, ἡ πύλλη.
Purpurissum, τὸ ἀνδρῶν.
Purpura, αἱ πύλλοι.
Pus, ὁ πύλλος.
Putamen, τὸ κήρυκος.
Putamen non tamen puto proprium id græcè esse, ἡ πύλλη.
Pygargus aquila species Theodorus posse ait albicillam interpretari, ὁ πυργάρος.
Pyrausta vermiculus infestans apum aluearia, qui & clerus, ὁ πυραύστιος.
est & paruum animal, quod volans in lucernam, ut ignem attingat, aduritur. Hinc proverbum, πυραύστιος μόρος, in eos qui sibi mortem asciscunt.
R Abies, ἡ ἄβις.
Raia mas, ἡ ἄβις.
Raia femina, ἡ ἄβις.
Rana, ὁ βάτας.
Raucedo, ἡ βάτας.
Reditus, ὁ βάτας.
Reditus, ὁ βάτας.
Regulus auis, ὁ βάτας.
Remora, ὁ βάτας.
Renes, αἱ νεφροί.
Ren, αἱ νεφροί.
Reptio, ἡ ἄβις.
Reptile, τὸ ἔρπον.
Refinatum, τὸ ἀνίσχυτον.
Reticulum, vel arfmetum, ὁ ἀνίσχυτος.
Rex apum, ὁ βασιλεὺς τῶν μύκων.
Ricinus foedum animal canibus infestum, ὁ κενουράσιος.
Rictu, quod est adunco, τὸ ἔρπον.
Rictus, rostrum, τὸ ἔρπον.
Riparia, τὸ ἔρπον.
Rostrum, τὸ ἔρπον.
Rubellio, vel rubellus piscis, ὁ ἔρπον.
Rubetarius accipiter, ὁ ἔρπον.
Rubetra, ὁ ἔρπον.

Rubetra, ἡ βασις.
Rubeta, ἡ φρέν.
Rubicella auis rubecula, ὁ ἔρπον.
Rubi, ὁ ἔρπον.
Ruminalis piscis, ὁ μύρπος.
Rupex auis, alibi hiaticulā vocat, ὁ μύρπος.
Ruticilla, ὁ φωνιμύρπος.
Acer piscis, δανθίας, qui etiam anthias, græcè quoque ἰερὸς ἰχθύς, qui & αὐλοπίας dicitur.
Sacer serpens, ἡ ἰέρη.
Salamandra, ἡ γαλαμάνδρα.
Salitium, ἡ ἀναφαιλίτιος.
Salpa, ἡ σάλπη.
Salus auis, ὁ ἀγρινός, agithus nunquam alibi, αἱ γρίφοι.
Sandaraca, genus cibarij apum duricè cera proximi, ὁ γένδαρως.
Sanguis, τὸ αἷμα.
Sanguinea, τὰ ἔρπον.
Sanies, ὁ ἔρπον.
Sapordis, ἡ σπυροπόπιος.
Sarda piscis, ὁ σαρδός.
Sarda, ὁ σαρδός.
Sardæ, αἱ σαρδαί.
Sargus, ὁ σάργος.
Sardinæ, αἱ σαρδαί.
Sargus piscis è mugilum genere, ὁ σάργος.
Sargini piscis, αἱ σαρδαί.
Sathetium animal, τὸ σάθητον.
Satyrias morbus, ἡ σάτυριος.
Satyrium animal, ὁ σάτυριος.
Schaodon apum soboles, ὁ σάδων.
Scapulae, αἱ ἀμφοβία.
Scarabeus, ὁ κένταρος.
Scarabeus taurus, insectum, ὁ κένταρος.
Scarabeus pilularius, ἡ κένταρος.
qui & cantharus dicitur.
Scarabeus piscis, ὁ κένταρος.
Scarabeus galleruca, ἡ κένταρος.
Scarus, ὁ σκάρος.
Scombrus piscis, ὁ σκόμερος.
Scordula piscis, ἡ σκώρδουλα.
Scordula, ἡ σκώρδουλα.
Scorpius piscis, ὁ σκωροπίος.
Scorpio piscis femina, ἡ σκωροπίος.
Scrotum, ὁ σκρότος.
Scrotum, pellicula quæ testes continet, ἡ σκρότος.
Secunda, τὸ ὕστρον.
Secunda, quibus foetus inuoluitur, τὰ χόρια.
Sedimenta alui, τὰ ὑποσήμελα.
Sellularia, ἡ ἔρπον.
Semen genitale, ὁ θορός, καὶ ἡ γόνις.
Seminaria vena, ἡ σπυροπόπιος.
Semicalus, ὁ ἡμισπυροπόπιος.
Sempafiones aues, οἱ ἀσπιδοίτιος.

Senforia, τὰ ἀσπιδοίτιος.
Senlium sedes, τὰ ἀσπιδοίτιος.
Sepia, ἡ σπηρία.
Sepium, τὸ σπυροπόπιον.
Sepium tranfverfum, siue cinctus, ὁ σπυροπόπιος.
Serpens, ὁ ὄφις.
Serpens marina, ὁ ὄφις θαλάσσιος.
Serum, ὁ ὄφις.
Setaura iuuenca, quædam in Epituro, quæ & pyrrhica, αἱ ἀσπιδοίτιος.
Seum, τὸ σπυροπόπιον.
Silpha insectum, ἡ σίλπη.
Silurus, ἡ γλίαντις.
Silua auis, quæ rubecula alibi in serpente, ὁ ἔρπον.
Simia porcaria, ὁ χοιροπόπιος.
Simia, ὁ σίμιος.
Similare, τὸ ὁμοιομορφία.
Sinciput caluaria, τὸ βρέγμα.
Siren insectū est quoddam, σερην.
Sitta auis, ἡ σίττις.
Solida vngula, ἡ ὀπλή.
Solipes, τὸ μώνυχον.
Soriæes, οἱ ἀσπιδοίτιος.
Sparagus, ἡ σπυροπόπιος.
Spatagus echinorum species, ὁ σπάταγος.
Spina, ἡ ἀκανθα, ἡ βράχτις.
Spinax mustelus, ὁ ἀκανθαίτιος.
Spinus siue ligurinus auis, ἡ ἀκανθαίτιος.
Spongia, ὁ σπόγγος.
Spuma piscis, ὁ σπύμα.
Squama, ἡ λεπίς.
Squarata, ἡ ἄβις.
Squatraia, ὁ ἰνδός.
Squilla, ὁ ἰνδός.
Squilla parua, τὸ κένταρος.
Stabilis, & fellularia, ἡ ἔρπον.
Stellatus piscis, ex mustellorum genere, stellaris alibi, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Stellaris auis cognomento piger, ex ardeolarum genere, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Stella aquatilis, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Stellio, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Stercus, ἡ κόπρος.
Sterilitas, ἡ ἀσπιδοίτιος.
Sternutamentum, ὁ σπυροπόπιος.
Struma, τὸ μύκων.
Struthio Libyca, ὁ σπυροπόπιος.
Sturnus auis, ὁ ἔρπον.

Subnatale, ἡ ὑπογενέσιος.
Subuentanum, τὸ ὑποπτερόν.
Subuteo accipiter, ὁ ὑποπτερόν.
Sues cicures, οἱ ἡμεροίτιος.
Suffrago poples, nodus, ἡ κενουράσιος.
Summi aami, ἡ ἀσπιδοίτιος.
Supera, τὸ ὑπερόν.
Supercilium, ἡ ὄφτις.
Supinum, τὸ ὑπὸν.
Sura, ἡ γαστρονομία.
Sus, ὁ ἔρπον.
Sutura pat's calua serrata, ἡ ἔρπον.
Syderatio morbus, ὁ σφακελίτιος.
T Abanus, ὁ μύκων.
Tactus, ἡ ἀσπιδοίτιος.
Talpa, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Talus, ὁ ἀσπιδοίτιος.
Tarda auis, ἡ ἀσπιδοίτιος.
Tempora, οἱ κρόταφοι.
Tendo neruus, ὁ τένων.
Teredinarius, vbi scilicet teredines foetum, adunt, τὸ τεριδίνιον.
Teredo eruca, quæ aluearibus apū innafcitur, ἡ τεριδίνιος.
Terrefre, τὸ γαστρονόπιος.
Terræ inreftina, vnde anguilla oriuntur, τὰ ἔρπον.
Testa quibus pro tegmine est, τὰ ὄστρακα.
Testis, ὁ ὄφις.
Testudo, ἡ χελώνη.
Testudo lutaria, ἡ ἀσπιδοίτιος.
Tertix auis, ἡ τέρτιξ.
Tertigometra, cicadæ matrix ex qua oritur, ἡ τέρτιξ.
Thorax, ὁ θώραξ.
Thos, vel lupus ceruarius, ὁ θώος.
Thunna, ἡ θυννίς.
Thunnus, ὁ θυννός.
Thunnarius, ὁ θυννοκόπιος.
Thymum herba, τὸ θυμόν.
Tibia, ἡ κνήμη.
Tillo piscis, ὁ τίλλος.
Tinea, vel lumbricus, ὁ ἔρπον.
Tinea, ὁ ἔρπον.
Tinnunculus, ἡ κενουράσιος.
Titillatio, ὁ γαστρονομία.
Titillor, γαστρονομία.
Tofus, ὁ θώος.
Tonilla, τὸ πασπαλιόν.
Torpedo, ἡ τέρτιξ.
Toripennia, τὰ ὄστρακα.
Tractile, τὸ ἔρπον.
Triorcha accipitris genus à testiculorum numero, ὁ τέρτιξ.
Trifio, vel ut alibi, trifio, ἡ τέρτιξ.
Trochilus, ὁ τέρτιξ.
Trochus, ὁ τέρτιξ.
Trynga auis, ὁ τέρτιξ.
Tuber in cameli dorfo, ὁ ἔρπον.
Turbo, ὁ ἔρπον.

Turbo, iynx, torquilla, ὀϊστὴρ.
 Turbo cochlea, ὀστράκος.
 Turbinatus, ὀστρακωδής.
 Turdus auis, & turdus piscis, ἰκτιοκόλιος.
 Turtur auis, ἡ τρυγών.
 Tympanus auis, ὀτυμπανός.
 Tyrannus auicula, τυραννός.
 Vacca, & bos, ἡ βῆς.
 Vaginipennia, τὰ κινεῖσθαι πτερά.
 Varia auis, ἡ ποικιλιός.
 Varices, αἱ ἰχθυήσες.
 Varix, ἡ ὄξεία.
 Vbera, τὰ ὄσθρα ὀστέα.
 Velia auis, ἡ ἐλέα.
 Vena, ἡ φλέψ.
 Venula, τὸ φλεβίον.
 Venères in talis, pars scilicet tali, τὰ πόδια, etiam manus, & pedes πόδια dicuntur.
 Venter, alius, ἡ γαστήρ.
 Vermiformis, ὁ σκουληκώδης.
 Vermipara, τὰ σκουληκώδη.
 Vermis, ὁ σκουληξ.
 Vertex, ἡ κορυφή.
 Vertebra, ὁ σπονδυλός.
 Vertibula, calli, tubera, τὰ ὄσθρα καὶ τήθησα.
 Verticilla, insecti species, ἡ σφονδιλίη, alibi verticillus.
 Verruca, nauius, papula, τὸ φέσμα.
 Vespa, ὁ σφήξ.

Vespera, & vesparia, τὰ σφημια.
 Vespere, que operari est, ὁ ἐπὶ ἑσπέραι.
 Vespertilio, ἡ νυκτερίς.
 Vesica, ἡ κύστις.
 Vetula, ἡ γραιὸς.
 Vinago, ἡ οἰνός.
 Vipera, ἡ ἔχιδνα καὶ ἡ χυμῖνα.
 Virago, ἡ ἀρρηνόσπις γυνή.
 Virgula, radioli oris nonnullorū piscium, τὰ ῥαβδία.
 Virifeminares, οἱ ἀνδρες θηλυκοί.
 Virco auis, ὁ χλωκίον.
 Viscum, τὸ ἰξός.
 Viscus, τὸ ἀσπάζηρον.
 Viscera, τὰ ἀσπάζηρα.
 Vifus supercilium interpretatur, ὁ ὄψις.
 Vitellus, τὸ ἀρχὸν ἢ ὄσθ.
 Vitellus, ὁ λευκός.
 Vitiflora auis, ἡ οἰνάνθη.
 Vitiligo, ἡ λεύκη.
 Vitta piscis, ἡ ταμνία.
 Vitulus marinus, ἡ φόννη.
 Viuerra, mustella scilicet rustica, ἡ μύστις.
 Viviparum, τὸ ζωοτόκον.
 Vlula, ὁ ἀγάλιος, ἀγάλιος.
 Umbilicus, ὁ ὀμφαλός.
 Umbra piscis, ἡ σκίασμα.
 Yncunguia, quibus vngues adunci, τὰ γαμψόνυχια.

Vngula solida, ἡ ὀσπλή.
 Vngula, seu digitus, seu vnguis, ἡ ὀσπλή.
 Vnguis, ὁ ὄνυχ.
 Vnguiculi, τὰ ὀσπλή.
 Voca piscis, ἡ βάλυς.
 Vola planta pedis, ὁ ταπόδι.
 Volatio, ἡ ὄψις.
 Volax, τὸ ἀσπάζηρον.
 Volucres, τὸ ἀσπάζηρον.
 Vpupa, ὁ σπολ.
 Vrax auis ex tetrigum genere, ἡ οὐραξ.
 Vrinatrix auis, ἡ κοκκυβίς.
 Vrinum ouum, τὸ ὄσθρον ὄσθ.
 Vrsa piscis, ἡ ἀρπύξ ἀκτίς.
 Vrsa, ἡ ἀρπύξ.
 Vrtica marina, ἡ ἀκαλίθη.
 Vfus, ἡ χυμῖς.
 Vterus, ἡ μήτρα. unde, ἀδελφοί, γινετήρινοι fratres.
 Vva, ἡ σταφυλή.
 Vulpanser auis, ἡ χυμάλωπις.
 Vulpecula, ἡ ἀλώπις.
 Vulpes marina, ἡ ἀλώπις.
 Vultur, ὁ ἀετὸς ἢ ὄρνις.
 Vulua, vterus, ἡ μήτρα.
 Xylophthorus vermis à corumpendis lignis ita appellatus. Theodorus ligniperdi interpretari possit, ὁ ξυλοφθόρος.

SECT

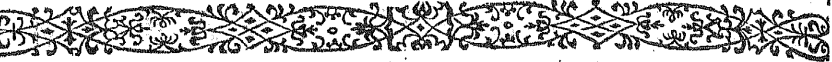
SECTIONVM DVARVM

DE QVADRAGINTA, ET PROBLEMATUM OCTINGENTORUM OCTUAGINTA SEPTEM ARISTOTELIS.

ELENCHVS.

1 Medicinam pertinent, cuius quaestiones, siue problemata.	59
2 Sudorem.	42
3 Vini potum, & vinolentiam.	34
4 Rem Veneream.	33
5 Laborem	39
6 Sessionem, accubitum, & habitum corporis.	7
7 Consensum naturæ animantium.	5
8 Rigorem, atque horrorem.	19
9 Vibices, & cicatrices, & pelles pertinent.	14
10 Res naturales.	67
11 Vocis sonique rationem.	65
12 Res bene olidas.	13
13 Malè olidas.	12
14 Regionum habitus	16
15 Res mathematicas, & ad caelestia.	12
16 Res inanimatas.	13
17 Res animatas,	3
18 Literarum studia.	10
19 Concentum.	51
20 Stirpium genus, & oleracea.	36
21 Farinam & massam, ceteraque id genus.	26
22 Fructus arborum.	14
23 Mare, falsamque omnem aquam.	41
24 Aquas calidas.	19
25 Aerem.	22
26 Ventos.	64
27 Metum, & fortitudinem.	11
28 Temperantiam, & intemperantiam, & continentiam, & incontinentiam.	8
29 Iustitiam.	16
30 Prudentiam, & mentem, & sapientiam.	13
31 Oculos.	30
32 Aures.	13
33 Nares.	18
34 Os, & ad ea, quæ in eo sunt.	12
35 Tactum.	10
36 Faciem.	3
37 Totum corpus.	6
38 Colorem.	10

Eorum quæ ad

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIONES

DVÆ DE QVA-

DRAGINTA,

Theodoro Gaza Interprete.

EORVM QVAE AD MEDICI-

nam pertinent, Sectio prima, cuius
questiones LIX.

CUR exuperantia nimia committēdi morbi vim habeant? An quia vel excessum, vel defectum efficiant, qua quidem re morbum consistere certum est.

2 Cur morbi sepe curari possunt, ubi quis abunde excelsit? Equidem nonnulli medici eam artem exercent, ut non nisi per excessum agant vel vini, vel aquae, vel falluginis, vel cibi, vel inedia. An quoniam cause, quae morbos committunt, aduersa inter se sunt? atque ita efficiunt, ut genus alterum duci per excessum alterius in medium possit.

3 Cur temporum statuumque mutationes morbos intendunt, tollantve, iudicent, vel committant? An quod aut frigiditas, aut caliditas, aut humiditas, aut siccitas sunt, morbosque qualitarum huiusmodi excessus committit. Secunda etenim valetudo, mediocritas quaedam est. Quod si per humidam, frigidamve materiam morbus constiterit, tempus accedens contrarium tollere illum poterit. Sed si minus contrarium subsequutum sit, qui similis status temporis supervenerit, intēdet sanē, atque interimet: quod etiam fit, ut qui bene valent, egrotare tempore mutato incipiant: corporis enim proinde temperamentum solvatur necesse est: quippe quod non nisi temporum, atque locorumque statu idoneo aptum sit augeri, feruarique. Quam ob rem cum tempora evariant, ratio tunc valetudinis habenda diligentius est. Idem autē illud pro causa particularum etiam adest, quod in vniuersum proposui de temporibus: mutationes etenim statuum, atatum, atque locorum, pro temporis cuiusdam mutatione accipi debent. Quapropter haec etiam intēdendi, vel tollendi, vel iudicandi, vel contrahendi morbum vim habent, quemadmodum tempora, & siderum ortus, Orionis, Arcturi, Vergiliarum, Caniculae, qui flatus, imbresque excitant, qui serenitates frigora, teporesque solent adferre.

4 Cur vomitus cum temporibus imputantur, cita-

ri maximē debeat? An ne conturbatio redundet, cum varia excrementa materię inutilis ex mutatione ratione proueniant: unde fit, ut cibum alij parum concoquant, alij parum cupiant.

Quam ob rem qui vel cibo vitioso vescuntur, vel fame diutina laborant, pedibus intumescere solent: an utriusque per tabem, consumptionemque illud accidat. Tabescunt enim & qui esuriunt, quia nullam penitus capiunt alimentum, & qui vitiose vescuntur, quia quod assumpserint, perfrui nequeunt.

Quam ob rem cum vitia bilis per aetatem contrahi debeant, morbi acuti, qui certē ex bilis consistunt, per hyemem potius vigeant? An quia febribus illi comitati, acuti propterea sunt, quia violenti: violentia verō contra naturam est. Locis enim quibusdam in corpore humescentibus, feruens oritur inflammatio, quae cum non nisi caloris exuperantia sit, febres utique accendere potest. Aestiuo igitur tempore arida, calidaque vitia male homines habent, hyberno autem humida, calidaque: proinde acuta: celeriter namque intermunt, cum propter humoris supererectis abundantiam concoqui nequeant.

Cur morbus pestilens solus ex omnibus vitiosis praecipue afficiat eos, qui ad laborantes eo morbo prope accesserint? An quod is solus omnium morborum communis omnibus hominibus est. Itaque pestem facile omnibus inferi, qui scilicet deprauato iam habitu sunt. Fit enim, ut morbo cubantis veluti quodam fomite succedente, vitium illud procius exultet, concipiaturque in aliis.

Cur si venti Septentrionales hyemem occupant, ver autē Austros, pluuiaque exhibuit, aetas proxima grauis tam febribus, quam lippitudinibus insequi solet? An quod aetas corpora nostra multum humoris alieni continentia excipit, & terra mader, & habitandi locus perhumidus est; talisque redditur, qualis qui grauis perpetuo constat. Primum itaque lippitudines subeunt, cum excrementa humoris in capite deliquere incip

incipiant, dein febres. Ita enim intelligendum est, ut res eadem & calidissima, & frigidissima reddi possit, ceu aqua, vel lapis: feruet etenim illa, ut hic vehementius. Fit igitur ut aer suae crassitudinis causa, calorem pleniorē suscipiens: exardescat, & corpora pari ratione, anxietate, aestuque vexentur: aestus verō in corpore, febres: in oculis lippitudo est. Denique mutatio quaeque calida corpus peruertit, cum scilicet celo adhuc madente, aetas protinus sicca, & calida occupauit: vitium etiam augetur, si pluuia aetate accelsit. Ita enim vis Solis materiam late obtinet, quam feruescere tum in corporibus, tum in terra, tum etiā in aere faciat: qua de causa febres oriuntur, & lippitudines.

9 Cur si hyems Austrina, & pluuiosa fuit, ver autem siccum, & Aquilonium est, corpora tam vere, quam aetate morbi exercent? An quod hyemis tepor, & humor faciunt, ut corpora temporis eiusmodi proxima in qualitate reddantur. Humida enim, laxaque fiant, & soluta, necesse est. Quae cum ita se habeant, vere frigiditas, atque sicca, facile concretere possunt, & indurari. Itaque grauidae, quibus tunc adest partus, abortu periclitantur, viderelicet incallescendi, crudescendique ratione. Quares syderatio appellata est, quam illa committit frigiditas, impatiens omnino excernendi humoris. Infantes verō, quos gerunt, imbecilles, laesque immodicam ob frigiditatem, edunt. Accidit enim, ut qui tunc calido sereno nascuntur, iidem pluuio benignē & constiterint, & nutriti fuerint intra parentem: ceteris verō, cum pituita vitio sua nimieratis purgata non est, (quod fit, ubi tepidum se exhibuit) sed coacta a frigore constitit cum tepor occupauit, aetatis vi colliquescit: si biliosi, siccique sunt, quod eorum corpora minime humidam, sed squallibundam sortiuntur naturam, excitantur quidem humores, sed tenues: quam ob rem eos lippitudo arida male habet. Si verō pituita redundat, raucitates, distillationesque in pulmonem oriuntur: mulieres exorquunt difficultates intestinorum, quia natura sunt humida, frigidaque: seniores stupor attonitos reddit; ubi vniuersus resolutus humor incubuit, exque imbecillitate caloris natui concreuit.

10 Cur si aetas sicca, & Aquilonia fuit, autumnus ex aduerso humidus, atque Austrinus, hyeme, quae proxima est, dolor capitis, raucitas, tussisque oriuntur, atque in tabem demum euadunt? An quia hyems multum materię excipit, itaque humorem cogere, atque pituitam inde conficere magnum ei negotium est. Ergo difficile est humorem densari, conficere inde pituitam. Quod si in capite humor constiterit, grauitatem committit: & si nimius, frigidusque est, crudorem utique mouet, cui syderatio nomen est: necnon si ob nimiam sui copiam concretere minus potuit, in locum defluit proximum, atque ita rursim, raucitatem, & tabem contrahit.

11 Cur si sicca aetas, siccusque autumnus Aquilones habuerint, mulieribus, & omnibus pituita abundantibus secunda valetudo contingat? An quia natura utrorumque in alteram exuberat partem, itaque tempus in partem trahendo contrariam ad medium habitum, bonumque perducit. eo igitur ipso tempore optime valent, nisi quid vltro ipsi perperam agant, aut humidi ad hyemem ita deueniant, ut fomitem quendam, & incitabulum frigori subministrant.

12 Cur si sicca aetas, & Aquilonia, & autumnus siccus iidem Aquilonibus perflatus morbo biliosos infellet? An quoniam ad idem, corpus eorum, ac temporis habitus vergunt: itaque veluti ignis igni adicitur. Cum enim corpora excidentur, quantumque in his dulcedinis erat, euaporatum sit, vehementerque incalescant, necesse est, ut dum humor consumitur, arida lippitudines orientur, residuoque, quod biliosum remanserit, eodemque recalescente, febres acuta, ut prope ex bili syncera, inuadant. Nonnullos infania rapit, quorum scilicet natura atra bile abundat: haec etenim largē superest, cum eius humores contrarij resiccescant.

Cur mutationem aquarum, grauem, aeris vero non grauem esse affirmant? An quod aqua corporibus alimēto est, quo iam habito, complexoque peregrinemur. Aer autē nullo se exhibet alimento. Aquarum item genera multa, & varia per se sunt, sed aeris minimē. Itaque hoc etiam cause esse potest: quippe cum peregrē etiam profectis in celo quidem prope eodem, in aquis autem variis versari eueniat: quapropter aquae mutationem grauem esse, recte putandum est.

Cur ciborum mutatio minus, quam aquae grauis occurat? An quia plurimum aquae consumimus. Nam & in pane, & obsoniis, & in potu, aquae usus plurimus est.

Sed cur cibi, & aquae mutatio grauis sit? An quod omnis mutatio etiam temporis, & aetatis motu facilis est. Extrema namque generis cuiuscunque moueri facile possunt, quomodo & principia, & fines. Ergo & cibi, qui inter se distant, corrumper se inuicem queunt: quippe cum aut nuper, aut nondum adhaeserit, qui praecesserat. Adhaec, ut varius cibus grauis est, turbulenta enim, nec aequalis cococctio eius agitur: sic in iis accidit, qui aquam mutant, scilicet ut variæ portiones vtantur alimento, estque id alimenti genus, quam siccum, valentius, quoniam plurimum est, exque cibis ipsis non nisi quantum dilutum est, vim habet enutriendi.

Cur mutationes aquarum faciunt, ut pediculi, in quibus haberi possint, multi habeantur? An quod humoris cruditas, quam perturbatio illa committit, quae ex aqua vario usu in erebra commutatione redundat, humoris creare copiam potest, praesertim in loco humori opportuniore. Cerebrum autem natura humidum est: quare caput maximē perpetuo humet. Cuius rei indicium est, quod pili in hoc partissimum exeunt: huius autem loci vis, ad progenerandos pediculos apta est: patet hoc in puerili aetate. Caput enim puerorum maderat abunde, & saepe aut grauedine conficitur, aut

fanguinis profusione. Quinetiam pediculos plures illa ætas habere solet.

17 Cur à Vergiliarum occasu ad Fauonij vsq; status hi potissimam pereant, qui morbo longo laborant, & senes, quàm iuuenes, potius? Vtrum summa illa intereundi causa dua ad sint, frigus, atq; excessus. Vita enim calore fouetur, seruatque. Tempus autem istud ambo illa fortitur. Frigidum enim, & hyems tum acerrimè vrget, subleuens enim tempus ver est. An quod qui vitii laborant diuturnis, non secus, ac senes, effecti sunt. Longus etenim morbus, quali senecta iam adesse videtur. Ea nanque corpora sicca, & frigida sunt, altera scilicet ob ætatem, altera ob languorem: hyemem verò, & gelu, frigidis, atque siccitatis esse excessio nem certum est. Quare fit, cum vel paruo momento corpora pateant, hyemis rigor, quasi ignis igni; iniungatur, atque ita interimat.

18 Cur in plenis, iturpatisque corporibus vlcera capitis non magno negotio sanentur, tibiæ autem agrè? An humor eorum, quia terrenus, grauis est: graue autem omne deorsum tendit: ergo superiora curari faciliè possunt, quoniam seorsum humor decesserit: inferiora propterea nequeunt, quòd admodum excrescant, & putredini pateant.

19 Cur si post hyemem Aquiloniam, & ver Austrinum, ac pluuium, ætas sicca admodum fuit, perniciosus omnibus autumnus accedat, & pueris præsertim? Nam & cæteris difficultates intestinorum, febresque quartana longa eo tempore solent euenire. An quòd, si aqua mediocris per ætatem incessit, quantum humoris collectum est per ver humidum, in nostris corporibus refrigeratum quiescit: sed si non ita contigit, pueri, qui suapte natura humidi, & calidi sunt, vehementer eo seruescunt affectu, quoniam refrigerati minimè fuerint. Et si per ætatem restiterint, autumnò ceterò, quorum humor ultra modum ferberit, corripientur. Excrementa verò, nisi confestim peremerint, orta videlicet circa pulmonem, atque arriam: (suprà enim primùm consistunt, eò scilicet, quod aeris tepori nostra corpora pateant: hinc enim lippitudines quoq; prægressis febribus in graui ætate sequi consueverunt) ergo si non locis superioribus excrementa humorum exorta (vt dictum est) protinus interemerint, descendunt cruda ad ventrem, atque ita difficultatem creabunt intestinorum. At si præ nimia sui copia humor excerni nequiverit, quartana iis oriatur, qui euadere morrem potuerunt, etiam si illud intestinorum vitium omnino quieverit. Quod enim crudi humoris subterfedit, stabile, firmumque vehementer modo atræ bilis adhaeret.

20 Cur si ætas, aut autumnus, imbres, austròsq; habuerint, hyems grauis consequi solet? An quòd hyems corpora prehumida excipit, mutatio etiam ingens occurrat. Non enim paulatim, sed repente ex calore in modico ad frigidis acerbiterem venit, quando autumnus quoque tepidus extitit. Itaque qui denso corpore sunt, hos morbi

extorqueant acuti, necesse est: his enim humida excrementa supra potius colliguntur, cum partes superiores humoribus huiuscemodi opportunas, inferiores inhabiles illi habeant. Ideòq; qui tali textura corporis sunt, non multa excrementa sibi admittunt. Cum igitur, qui locis superioribus corporis humor excreuerit, infrigescere incipit, sit vt prædicta vitia orientur, quemadmodum vinolentis propè accidit, algent. At quibus laxius corpus est, iis febribus ortis euenit, vt quæ summa de cruditate febres consistere, transeant in ardores, quoniam his magis totum corpus ab humoribus occupatur, quàm densa illis mole constantibus, exque vi frigoris coacti eorum corpore humores incalescentes febres accendunt: superans enim calor rotius corporis, febris est, & si idem nimio intendatur humore, ardor effici potest.

Cur annus pestilens tunc inuadit, cum sol nulli vaporis de terra excitat? An tunc annus humidus, pluuiusque significetur, necesse est, terramque madescere necessarium. Fit igitur, quasi locis palustribus, grauiusque proinde inhabitatur, & corpora quoque multis tunc excrementis redundare necessarium est, ita vt agrotandi materiam habeant in ætate.

Cur grauis tunc adeat annus, cum copia est pusillarum ranarum, quæ ruberarum faciem representant? An res vnaquæque loco sua natura idoneo abundare solita est. Itaque eiusmodi animantium genus cum natura humidum sit, humidum, pluuiumque annum ob eam ipsam causam indicat. Anni eiusmodi verò graues proculdubio sunt. Quibus enim corpora facta perhumida fuerint, multis idcirco excrementis premuntur, quæ causa sunt, vt morbi proeueniant.

Cur Austri sicci, & nihil humentes, febres creare soleant? An quia calorem, humorumque excitant alienum. Sunt enim suapte natura humidi, calidique: qua quidem re febris committitur, quippe quæ non nisi per excessum ambarum qualitatium illarum oriri solet. Cum igitur imbre Austri vacant, corpora nostra ita afficiantur, necesse est: at cum flatibus imber adest, nos aqua refrigerat, Austros tamè, quos mare miserit, prodesse stirpibus, certum est. Refrigerati namque beneficio maris, deueniunt contra aruginem, quæ humore caloreque alieno consistit.

Cur corpora humana se tardiora, debilioraq; sentiant, cum Austri afflant? An quia multum ex paulo tunc redundat humoris, quem deliquescere tepor. coegit, exque leui afflatu grauis humor citatur: adde quòd vires nostra condita in articulis sunt, qui Austrinis laxari flatibus consueverunt. Constat id ex eorum crepitu, quæ pridem conglutinata, tunc remittuntur, ac resoluuntur. Tenax etenim humor, qui articulis inditus est, vt concretus nos moueri non patitur, sic nimis humefactus inrendi minimè sinit.

Cur per ætatem magis aduersa valetudine laborent, per hyemem verò magis qui laborant, emoriuntur? An quia calor, qui per hyemem inus propter corporum densitatem coercetur, parum adiuvat

adiuat, nec labor operum, qui amplius per id tempus suspicatur, excrementa humorum potest concoquere, ideo validam esse mali originem necesse est: quod cum ita sit, perniciosum morbum vrgerè ratio est. Contra, in ætate, quoniam corpus vniuersum rarum, refrigeratum, resolutum, atque laborum impatiens est, idcirco morbos plures quidem oriri necessarium videtur, videlicet ob lassitudinem, cruditatèq; ciborum: noui etenim fructus tunc adsunt: non tamen ita validos esse naturæ ratio patitur, quam ob rem facultas hisce succurrendi datur facilis.

Cur post vtrumlibet solstitium, per centum dierum spatium mori maximè accidat? An quòd eatenus vtraque vehementia caloris, & frigoris se dilatat, quæ morbos, pernitiemque afferre infirmis potest.

Cur ver, atque autumnus morbis infestent? An quia mutationes graues omnes occurrunt: sed autumnus vere grauior est, quia corpore calido refrigerante, quàm frigidò incalescente potius agrotamus. Vt igitur verè frigidum recalescit, sic autumnò calidum refrigerat.

Cur per hyemem minus quidem, quàm per ætatem, sed perniciosius agrotetur? An quoniam in ætate morbi vel parua de causa existunt, quod in hyeme minimè accidit ita: sumus enim tunc & ad concoquendum, & ad bene valendum aptiores. Itaque ratione maiora perniciosioraq; mala sunt, quæ maiori de causa prouenerint. Quòd idem in athletis, & omnino in iis, qui secunda valetudine esse solent, licet perspicere. Aut enim nullo morbo premuntur, aut pressi celeriter è vita decedunt, quippe qui nisi magna cum causa agrescere nequeant.

Cur per autumnum, ac hyemem febres ardentes potius orientur, quæ tempora frigus præ se ferunt: per ætatem verò, cum æstus adsunt, rigores magis infestent? An quia in corpore hominis bilis calida, pituita frigida est. Itaque per ætatem quod frigidum est dissoluitur, diffusumque horrores, tremorèsq; excitat. Per hyemem autem quod calidum est, vi temporis pressum refrigerat. Febres tamèn ardentes per hyemem, autumnumque potius conflant, quoniam calor pulsus à frigore, introrsus se contrahit. Ardor enim non restat in summis, sed intrinsecus se expandit, atque ita efficitur, vt ratione febres ardentes hyberno tempore orientur. Melius id in iis intelligi potest, qui aqua frigida, quique calida se hyberno tempore lauerint: qui enim frigida se infuderint, ibi aliquandiu, dum diluerentur, frigerunt, reliquo toto die tuti à frigore sunt. At qui calida vni fuerint, frigus diutius experiuntur. Caro enim spissescit, calorque introrsus se colligit eorum, qui se aqua diluerint frigida. Contra autem iis euenit, qui calidam admiserint, caro quippe rarefcit, calorq; ad exterum vsque locum euocatur.

Quenam virtus sit cataplasmatum? An vt resolu-

uat, vt moueat sodorem, vt euocet vaporem.

Quonam argumento constet, abscessum iam purulentum esse? An si aqua perfusus calida immutatur, purulentus est: sin minus, nondum est.

Quenam vrenda, quæve sint incidenda? An quæ ore sunt amplo, nec breui coagmententur, hæc vrenda sunt, vt crusta illic incumbat: enim nullum pus cicatrice inducta occultabitur.

Quanam virtus medicamenti supprimentis sanguinem sit, quod etiam appellatur? An vt excicet, & materia inutilis confluuium compescat, sine crusta, aut carnis putredine. Ita enim efficitur, vt vulnus simul & inflammatione careat, & vitari sit opportunum: quod enim materia nõ supersuit, inflammatione carebit. Quod siccum est, vitari opportunius erit: quandiu namque præmader, concorpescere nequit. Quam ob rem quæ cruentis iniicienda censemus, ac riam magna ex parte sunt, quòd acerbitate sua possint adstringere.

Quenam incidenda, quæve vrenda, quæ contra non ita curanda sunt, sed medicamentis? An quæ in ala, aut in inguine abscesserunt, medicamentis curandum potius. Diducta enim partim laboriosa, partim periculosa redduntur. Vrendi sunt illi abscessus, qui lati, processuque multiplici eruperunt, quique venosis, non carnosus resident locis. Incidendi qui in acutum se colligunt, quique non parte solida extant.

Cur si quis ære incisus sit, facilius, quàm si ferro, sanescat? Vtrum quia æs lenius est, itaque minus laceret, idumque faciat. An è diuerso, quòd ferrum acie adactiore recipiat sectionem, idcirco faciliorem, tolerabilioremque efficere debeat. At verò æs medicamenti vim obrinet, & principium quodcumque pars potissima rei est. Quòd igitur æs simulac fuerit incisum, medicamento præsentissimo adest, facit vt vulnus celerius cocat.

Cur ambusta ex ære sanantur celeriter? An quoniam à laxioribus, minusque corpulentis effecta sunt. Plus enim calor corpori inhaeret solidiori.

Vtrum ptisana ordeacea leuior, & ad morbos accommodatior, quàm triticea sit? Hanc enim nonnulli anteponunt, argumentumque ex pistioribus capiunt, quòd multò coloratioribus sunt qui tritici, quàm qui ordeacei pisturam exercent. Addunt etiam quòd ordeum humidius est: quòd autem humidius est, concoctionem desiderat plenior. Sed nihil prohibet, quòd minus vt concoctu quid difficilius ordeum habeat, sic ad leuitatem quid vtilius præster: hoc enim non humidius tantum tritico est, sed frigidius etiam: qualis certè sorbitio, cibisque competit febricenti, vt parum alar, & satis refrigeret, quod ptisana ordeacea facere potest: quia enim humidior, vel corpulentior est, hinc alimenti parum, idque frigidiusculum præstat.

Cur dentium stuporem portulaca herba, aut sal rollere potest? An portulaca, quia lentum quendam

dam habet humorem, qui vel manducanti, aut manu aliquantisper cōstringenti patescit: hæret enim, ac trahitur. Lentor igitur subiens ille à corpore educit acorem, quippe qui affinitate quadam coniungi valeat, argumento saporis, quem acidulum reddit. Sal verò macerat, liquefacitque, atque ita acorem quoque extrudit.

39 Sed cur lixiuum, nitrūmve hoc idem facere nequeat? An quòd hæc suam ob acerbitatem adstrin-gunt, non liquefaciunt.

40 Cur æstius lassitudinibus balneo, hybernis vn-ctione mederi conueniat? An hybernis vnctio datur propter horrores, mutationesq; vrgentes: per calorem enim laxandum est, qui membra tepe-scere faciat; oleum verò calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellit horrores, eò quòd status temporis ad teporem ingenuè ver-git: hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per ætatem admittitur, ille magis, hæc omnino. Po-tioni nanque per ætatem ob temporum siccita-tem indulgendum ex toto est: parsimonia verò cibi communis temporum omnium est, sed magis ætati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem, corpus cibo immodico pressum ex-æstuet.

41 Cur ex medicamentis alia aluum soluant, vesicam autem minime: alia vesicam soluant, cum aluum nihil moueant? An quòd ea, quæ naturâ humida sunt, atque aqua referta, si medendi ob-tinent facultatem, vesicam soluant: subsidet enim in ea humores, qui putredine immunes euaserunt: quippe vesica pro eius humoris conceptaculo ha-betur, qui minime in ventre cōcoquitur, qui non manet, nec prius, quam agar quicquam, aut pa-tiatur, excernitur. At quæ terrenam sortiuntur naturam, si vires habeant medicas, aluum hæc fundere quæunt. In hac enim terrena quæque ma-teria se prouoluit. Itaque turbat, si mouendi ob-tinet facultatem.

42 Cur alia ventrem mouent superiorem, alia inferiorem: vt veratrum superiorem, scam-monea inferiorem; alia verò citant vtranque, vt elaterium, & thapsia succus? An quòd ex medicamen-tis, quæ ventrem mouent, alia frigida, alia calida sunt: itaque alia propter suum calorem protinus vt in superiori ventre fuerunt, loca petunt superiora, ac inde liquefaciendo, maxime quæ aliena sunt, minusque insidentia, sed etiam quæ insunt naturæ intima medicamento scilicet vehemen-tiori epoto, aut copiosiori, quam natura par-tiatur, tam ea ipsa quam quæ ex crescentia adfue-rint, in ventriculum deducunt: hic verò feruore excrementa perturbant, statimque excitant multum, qui obstitens, vexansque, demum vomitum mouet. Alia quòd naturâ frigida sunt, deorsum versus pondere suo labuntur, etiam prius, quam quicquam vel afficiantur, vel agant, ac inde proficiscentia, idem actitant quod su-periora: vbi enim per adita foramina illinc af-cenderunt, atque materiam agitarunt, eodem tramite secum, quæ corripuerint, excrementa, colliquamenta que deducunt: at genus medica-

menti, quod qualitatis vtriusque particeps, mi-stumque ex calido, frigidoque est, hoc ob eam vtranque facultatem rem potest vtranque conficere. Hinc & medici multis sibi generibus sæpe medicinas componunt.

Cur medicamenta purgare valeant, cum alia pleraque amariora, cæterisque eiusmodi quali-tatibus insigniora id facere nequeant? An quia non ob eiusmodi vires purgandi obtinent facul-tatem, sed quia concoqui nequeunt: etenim quæ ob excessum caliditatis, aut frigiditatis, quan-tis exiguo corpore incoctilia sunt, apraque vin-cere, non vinci ab animantium calore, resolu-tisque eadem facile à ventre vtrolibet possunt, hæc medicamenta habentur. Vbi enim ventrem adierunt, resolutaque sunt, statim ad venas per easdem feruntur semitas, quibus permeat cibus: mox cum nihilo concoqui potuerunt, sed victrice persisterint potentia, relabuntur, & quæ sibi obstitunt, secum detrahunt: quæ res purgatio vocatur. Aes verò, argentum, cæ-teraque generis eiusdem, etsi concoqui à colo-re animalium non possunt, sed resoluti à ventri-bus nequeunt. Oleum, mel, lac, cæterisque eiu-smodi cibi, purgandi quidem vim obtinent, sed quantitatis, non qualitatis ratione: vbi enim ob-nimiam sui copiam concoqui minime potue-runt, tum purgant, si quando id facere possunt. Duabus enim illis de causis aliquid concoqui nequeat, aut quia generis pernicitatis est, aut quia modum excesserit. Quam ob rem nihil ex prædictis medicamentum est, quippe cum non ob aliquam sui facultatem purgare valeat. Acerbitas autem, acor, malusque odor medi-camenta committantur, eò quòd genus medica-mentorum cibo contrarium est. Quòd enim concoctum à natura accessit, id corporibus ad-hærescit, alimentumque appellatur: quòd au-tem conuincit, domarique minime possit, sed venas ingressum per excessum caliditatis, frigi-ditatisve suæ perturbet, hoc naturam sanè obit-nerit medicamenti.

Cur piper, si largè sumatur, vesicam soluet, si parcè, aluum: è contrario scam-monea si largè sumatur, aluum soluet, si parcè, & quæ vetus est, vesicam? An quia singula magis à singulis mouen-tur: piper enim magis vrinam ciet, scam-monea aluum. Itaque si piper sumptum copiosius est, ad vesicam defertur, nec se in aluum diffundit: sed si exiguum ceperis, retentum id aluum sol-uet, atque ita medicamentum eius existit. Scam-monea verò, quæ data copiosius est, retinetur, vt resoluatur: resoluta iam medicamentum effi-citur, ob causam, quam superius proposuimus. At si exigua vnà cum epoto humore per inuisibi-les meatus imbibitur, ac celerius ante, quam per-turbet, in vesicam defertur, quæ pro sua facul-tate recrementa, colliquamenta que residentia per summa abducit. Sed illa multa, vt dictum est, quòd diu ex virtum soliditate permanserit, largè expurgat, sordisque terreas potissimum detrahit.

Cur inflammationes easdem alij frigefaciendo sanent,

fanent, alij calefaciendo concoquant? An quòd il-lis per refrigerationem, his per externum calo-rem, caloris sui copiam colligere placet.

46 Cur mutari cataplasmata debeant? An vt ple-nius sentiantur. Solita enim, vt ea, quæ ventricu-lo mandamus, non amplius medicamenta sunt, sed pro alimentis recipiuntur: sic etiam hæc fungi suo munere nequeunt.

47 Cur cibum imminuere, laborem augere salu-bre est? An quia causam agrotandi excremento-rum habet nimietas, quæ tunc certè exultat, cum aut cibus superest, aut labor deest.

48 Cur medicamenta, & res amara, aut sædi odò-ris, magna ex parte purgare possint? An quoniam amara quæcunque, malæque olentia concoqui ne-queunt: quæ de causa medicamenta quoque ama-ra sunt, atque fœrida. Quòd enim concoctionem nullam sibi admittunt, moueréque cum amaritu-dine possunt, hinc medicamenti fortiuntur natu-ram. Et si iusto plus data sint, periment. Quæ au-tem necant, etiam si exigua dentur, hæc non me-dicamenta, sed toxica esse dicimus. Ne illa qui-dem medicamenta vocamus, quæ non suæ gene-ris qualitate purgare queant. Sunt enim pleraque in genere cibi, quæ si largi sumantur, facere idem poterunt, ceu lac, oleum, mustum. Sed hæc om-nia, quòd minus facile concoquantur, idcirco purgant: nec omnes, sed aliquos. Sunt enim aliis alia concoctu facilia, difficilia ve. Quam ob rem non eadem medicamento omnibus sunt, sed propria plerisque comperiuntur. Denique medi-camentum, non solum concoctionis immune, sed etiam motus efficiens esse debet: sicut & exer-citandi ratio extrinsecus illa quidem, aut intrin-secus accedens, non nisi per motum alienam ex-cernit materiam.

Cur odorata genera tam seminum, quam plan-tarum, mouere vrinam possint? An quia calida, concoctaque facilia sunt, quo in genere ea col-locamus, quæ citant vrinam: horum enim vis in-sita calefaciendi, breui extenuatur. Odor quoque nullam corpulentiam gerit: nam, & ea, quæ odo-rem plenissimè reddunt, velut allia, caliditate sua mouent vrinam, sed potius vim obtinent tabefa-ciendi. Semina verò odorata calida esse, cer-tum est.

49 Cur impuris, tetrisque vlceribus, siccis, acri-bus, acerbisque medicamentis vtendum sit, pu-ris verò, & sanescentibus humida tantum impo-nantur? An quòd impuris detrahendum aliquid est, quò non nisi humor est alienus, qui adimi debet. Genus autem medicamenti, quòd mordax, acre, acerbumque est, id efficere potest, & siccum magis, quam humidum. At quæ pura sunt, eicatri-cem tantum desiderant.

50 Cur morbis, qui contrahuntur à pituita, li-bido immodica proficit? An quòd semen genitale excrementi cuiusdam detrahitio est, ideo natu-ram præ se fert pituitæ. Quòd igitur multum pituitæ concubitus detrahit, iuuare idcirco po-terit.

51 Vtrum ergo inter initia mali, cibum afferre melius sit, an potius? An inter initia, ne iam pe-

nitus debilitato febris occurrer. Igitur vel exte-nuandum protinus est, vel ita alendum. Sorbi-tionibus primum recreandum: hæc nanque mitio-res, leniores, colliquabilioresque sunt, & alimen-tum hinc capere inustum corpus expeditius po-terit. Nihil enim cibum in ventriculo resoluti, per-ferueréque antè oportet: quòd non nisi labore cu-bantis fieri potest.

52 Cur intuentum vrinam, an concocta sit nec-esse, profluuium intercepto mingendi potius, quam perpetuo? An quòd signum concoctionis vrina exhibet rufa, quòd quidem melius intercepto profluuium deprehenditur. Genus enim quodque humoris suum colorem plenius ostendit, cum exiguum est, quam cum multum, nam in mul-to figuræ, in exiguo colores conspectiores sen-sui obuiant: quòd etiam in rore, sanguine, lacrymæque palpebris adhærente patescit. Vrina igitur si continuè dimitratur, copiosior redun-dabit: sin interceptatur, index sui coloris certior erit. Quòd si iam ex concoctione colorem tra-xit eiusmodi, talis profecto apparere etiam am-plius potest, cum lumen se refringat, & tan-quam speculum fiat, propter intermissionem profluuii.

53 Quam ob causam corpus, cui secundam con-ciliamus valerudinem, non densum, sed rarum reddendum sit? An vt vrbs, locisque quicunque salubris est, qui placidè aspiratur: quapropter & mare quoque salubre est: ita etiam corpus, quòd spirarius est, sanitati opportunius constat. Aur enim nullum recrementum existeret, aut, quòd ex-iterit, quam primum excernatur, danida opera est, corpusque est semper ita regendum, vt si-mul atque excrementum admittit, habeat quæ par-te illud excernat, sitq; motui deditum, non quie-ti. Quòd enim manet, putrescit modo aquæ im-mota, putrescens verò morbum committit: at quòd excernitur, antè quam vitietur, decedit. Hoc igitur vt corpore denso nunquam contingit, (sic enim propè vt inuisibilia foramina clau-dantur) sic raro, solutisque accedat necesse est. Quam ob rem in Sole, nudo corpore minime ambulandum est: spissatur etenim caro, & con-calescit, corpusque parte interiore humidius red-ditur: quantum enim humoris residet, aboletur: quantum intestinum est, manet intactum. Qua ra-tione quoque carnes assælixis humidiores sunt. Nec peccore quidem nudo ambulandum est: ita enim vis Solis corporis optima parti condita adimet, quæ nulla egeat demptione, sed inferna potius eam desiderant. Inde igitur vt è remoto non nisi cum labore sudor educitur, hinc facile ob loci opportunitatem digeri potest.

54 Quam ob causam pernionibus, & ambustis frigore tam aqua frigida, quam calida proficit? An quoniam genus id vitij ex nimio humore consistit: frigida igitur humorem restringit, at-que exasperat, calida in spiritum vertit, car-nemque elaxans, libertatem efflandi præber spiritui.

55 Cur frigus perniones, calor ambusta & facit, & tollit? An quòd eadem vis colliquesfaciendo facit,

facit, exciccando tollit.
 57 Cur potio febricitibus sape, & paulatim subministranda sit? An quoddam potio multa præcepta defertur, exigua lenè incedens irrorat, madefacit, selesque inuariat corpori. Sicut enim in humo, si qua largè accesserit, perfluet, si paulatim verò, madefaciet tantum: ita etiam in febricitibus agit. Nam & aquas fluentes si quis paulatim deducit, alveus humorem totum ebibit: sed si tantundem aquæ vniuersum dimiserit, scaturigo velox vsque eò profluet, quò deducere sibi tum est. Tum ager quietescere, immotusque quoad maximè fieri potest, iacere debet immotus, inquam, quòd ignem quoque emarcescere certum est, vbi à nullo mouetur. Nec aduersus flatui cubet, quoniam flatu excitat ignem, sollicitatque per auram ignis ex paruo magnus assurgit. Obuclandus æger, operiendūque propterea est, quia si nullum igni concedatur spiraculum, extinguetur: nec vestre quidem exui debet, donec infudare occæperit. Vt enim subiectum hunc ignem visui, sic & delitescens illum natura: humor visui. Adde in genere febricitum intermittentium balneum, & fomenta pedibus admouenda, & vestem pleniorē superponendam, & quietem agendam, quibus præparetur, vt corpus perquam calidum sit ante accessiōem. Vbi enim multum superest ignis, lucerna nequit ardere: exiguum quippe ignem, multus ille ad se trahit. Ita fit vt multum ignis in corpore præparandum sit: febris enim exiguum continet ignem, multūque pròinde ad se ducet exiguum.

58 Quartanis febricitibus ratio victus extenuanda non est, sed ignem corpori interserendum, nec non exercitatione vtendum: & qua die accessio instat, lauandum, somnūque minimè quarendum. Hic victus calefaciens prodest, quia febris quartana imbecilla est: nam nisi imbecilla esset, quartana non fieret. Videlicet lucernam, vbi multus ignis perfluat, suam afferuare flammulam minimè posse? Multus enim ille exiguum ad se rapit: ergo multum ignis accendendum in corpore est, vt quod exiguum febris continet, restinguatur. Sic igitur victus quotidiani ratio, quæ partim ignem, partim rorem indat in corpus.

59 Morborum alij ab igne, alij à rore creantur. Curat morbos ignis, ros: rosis, ignis, hic enim excicat rorem.

Eorum, quæ ad sudorem pertinent, scilicet secunda, cuius quaestiones XLII.

Vt neque intento, neque contento spiritu, sed potius relaxato, sudor proueniat? An quoniam retētus spiritus venas implet, itaque humorem exire non patitur, vt in aqua sit vas, quod in mare demissum, dulcem intra se colligit humorem, clepsydraque, ob id nominatum est: nequit enim effluere, cum quis pleno iam vase partem alteram obturauit: sed vbi per spiritus libertatem sudo-

rem promere licuit, multus certè erumpit, quoniam eo ipso retētus, copia humoris paulatim collecta est.

Cur membra aquæ immersa calidæ non sudant, etiam si ex se ipsa recalcant? An quòd aqua liquefcere non sinit, sudor autè res visiosè adiuncta corpori est, vt qui per calorem excerni debeat.

Cur sudor falsus sit? An quia motu efficitur, & calore fecerente quantū alienum per adhaerentiam, intimationemque inest in alimento ad sanguinem, carnemque: id enim ocysimè segregatur, quoniam nec aptum nutritioni est, & foras demum euanescit. Salsus verò propter id est, quòd pars quidem dulcissima, leuissimaque tota ad corpus nutriendum assumpta est. Pars autem alienissima, crudissimaque tantum absoluitur, quæ partim deorsum collapsa, & subsidens vrina vocatur, partim in corporis summa emergens, sudor est: ambo tamen falsa ob eandem causam prodeunt.

Cur magis partè superiore corporis, quam inferiore sudemus? Vtrum quoniam calor sursum tendit, superque manet, propterea humorè secum trahere potest. An quoniam sudorè spiritus moueat, qui sedem habet superiorem: an quia sudor non nisi humor est incoctus: quo certè humore pars humet superior, habitus etenim corporis supra potius innotescit.

Quam ob causam cum manus exercitamus, sudor maximè oriatur, modò careret corporis partes positum suum seruent? An quoniam robur huic præcipue loco inditus est, hoc enim spiritum continemus, qui parti robustissima proximus est: dum verò laboramus, vires augemus, his auctis, magis spiritum cōtinemus. Tumentiam cum hac perfricamur parte, magis, quam cum alia, laboramus. Spiritu nanque retento simul & perfricamus, & perfricamur, dum ita exercemur.

Cur sudor capitis aut nullum reddat malum odorem, aut minus, quam reliqui corporis? An quia locus capitis opportunus spirationibus est: & quidem laxum se ipse demonstrat, argumento exoriendi capilli. Loca autem, & quæ in locis tenentur, grauiter olent, si spirandi careant libertate.

Quam ob causam, qui se lucta exercent, si interposita aliquantisper quiete luctentur, magis sudabunt, quam si continuè? An quoniam humor data requie sese colligit, quem deinde luctandi exercitatio educit. Continua verò illa, modo Solis, corpora assiccare potest.

Cur magis sudamus, cum non longo interposito tempore sudor euocatur? An quia non humor tantum causa est vt sudemus, sed foraminum quoque abditorum apertio, & corporis raritas, atque solutio. His igitur, qui diu sudandi intermiserint vsu, foraminum iter clauditur: at iis, qui crebro viuuntur, patrefactum semper habetur.

Quare Sol nuda magis, quam induta, calefaciat corpora, induta magis sudare soleat? Vtrum quia

quia Sol corporis, deurendo, foramina comprimant: quia vapores excicet, quæ minus possunt accidere indutis.

Cur facies maximè sudet? An quia quæ laxa, humida, solutaque maximè sunt, hæc sudori se peruiua exhibent. Caput autem fons esse humoris videtur: & quidè pilorum lasciuia sedem hanc propter humoris copiam possidet, locūque idem ratum, gracilentūque est. Igitur secundum naturam transitus agitur sudoris.

Cur igne neque vniuerso, neque per diminutionem oblato, sed per incrementa continua, magis sudamus? Qui enim in calidariis ita se calefaciunt, magis sudant, quam si protinus tantundem ignis admiserint. An eò, quòd se modicè habeat, agat vnumquodque: ergo si tantum agit, plus si fuerit, non ager. An potius è diuerso, quoniam scilicet eò rem quodque efficiat, quòd se modicè habeat: hæc igitur de causa nihilò plus sudamus, vbi plus additum sit. Sed quoniam modi singuli singulis respondent, quòdque iam egerit, non amplius agit: hinc fit, vt modo aucto magis sudemus. Neque enim quod præcedit ad singula, & præparat, vt res subdita apta sit, idem potest etiam opus efficere, sed aliud hoc fungatur officio necesse est. Parum itaque potius, quam multum caloris, præcessit, præparauitque corpus ad sudandum, sed ad afficiendum, alio certè, ampliorique modo opus est: hoc enim effici ab eo non potest, quod prius agebat, sed aliud potest desideratur, quòd modum obtineat conuenientem.

Cur derergenti magis profluit sudor, quam resistere sinenti? Vtrum quoniam refrigerari extrinsecis contingat, an quòd sudor exterior, velut operculum foraminibus adhaereat corporis, ita ne interior se promere possit.

Qua de causa ruta, & nonnulla pigmenta sudores foetidos moueant? An quia quorum odor grauitatem præ se fert, hæc humoribus foetidis admista sedem mouere odorem possunt.

Cur tergo magis, quam priore parte, sudamus? An quòd in parte priore locus sanè intus habetur, in quem humor deducitur, quod in posteriore non est, sed foras ibi excernatur necesse est. Hoc idem etiam facit, vt ventre minus, quam pectore, sudemus. Adde quòd sudorem terga magis seruare possunt, & posterior pars magis, quæ prior, quoniam prior magis, quam posterior, refrigeratur. Quod etiam causa est, vt alæ citissime, atque maximè valeant resudare, videlicet quia minimè refrigerantur. Adhæc, posterior carnulior pars est, quam prior, & pròinde humidior. Causam verò cur humidior sit, medulla habet, quæ per spinam tendens, multum humiditatis afferre possit.

Cur ea parte, qua iacemus, sudare non possumus? An quoniam pars, qua tangimus, cum plus, quam modicum sit, incalefcens prohibet, ne permeet sudor: resiccet enim atque absument. Item comprimim eam partem sic euenit: hæc verò sanguinem compressa diffundit, quo diffuso satis refrigeratur. Argumento sanè corporis est, quippe qui non nisi frigoris iniuria fiat, atque effici vel afflictu,

vel ictu soleat.

Quare qui dormiunt, magis sudant? An circumoblitendi ratione euenit. Calor enim parte interna collectus, potest expellere humorem.

Cur facie maximè sudemus, cum in ea minimum carnis sit? An quòd expeditius illa sudare possunt, quæ humida, laxaque sunt. Caput autem tale est: continet enim suam plurimam humiditatem. Quòd vtiq; venarum ratione patescit, quæ hinc pertendunt. Distillationes quoque ex capite oriuntur, & cerebrum humidum est, & foramina per multa in capite habentur, quæ tam multa esse, ac foras vsque pertendere, capillorum indicio constat: igitur sudor non à partibus imis, sed de capite oritur. Vnde etiam fit, vt primum, & maximè, fronte sudemus: primò enim frons subdita est.

Qua de causa, qui sudant, si vel aqua, vel flutu refrigerant, nauiscant? Vtrum quoniam humor, qui ex fluxu continuo minimè quietescere possit, hic refrigerans, in parte priore vniuersus consistit? An quòd spiritus, qui foras versus proueniens, in sudorem ob frigoris occursum conuertitur, hic intus antè frige fcens, quam excat, transeat in humorem, atque in eam partem incumbens nauiscam moueat?

Cur in capite, pedibusque incalefcntibus sudores maximè exciterent? An quoniam humorem ad se membra incalefcntia trahunt, humor autem partem, qua absumentur, nullam habet, cum ea loca ossibus scateant: itaque vt excidat foras, necesse est.

Quare qui laborant, vbi à labore destiterint, sudare incipiunt? Nam si labor causa est, cum laborant, sudare debent. Vtrum quòd inter laborandum venæ spiritu inflatae comprimuntur foramina cogant, data verò quiete laxa confideant, itaque per ampliora iam facta foramina, expeditius humor peruat? An quoniam, cum laboratur, spiritum ex coherente humore motus fecerunt, & calore, qui à motu excitatur, humor in spiritum per summa corporis extenuatur? Cum verò à labore cessatum est, simul & calor desinit, & ex spiritu spissescente humor, qui sudor appellatur, consistit.

Vtrum per æstatem potius, an per hyemem sudor mouendus sit? An tunc opportunè sudatur, cum humidiora corpora sunt, neglectaque difficiliora redduntur? Igitur per hyemem potius conuenit. An magna per id tempus mutatio sit, nec excrementa concoqui possint, cum calum contra naturam frigeat? Igitur per æstatem potius mouendum, quippe cum humores per æstatem potius omnes putrescere soleant: quapropter exhauriendum tunc est, vt etiam veteres omnes auctores hac eadem de causa censent.

Quare cum corpus assidue fluat, effluxusque ipse de excrementis proueniat, corpus leuari non possit, nisi sudauerit? An quia minus excernitur, quam satis sit? Cum enim ex humore mutatur in aerem, plus de minori existat, necesse est. Humor enim quicumque, copiosus, cum se discernit, redundat, diutiusque ob eam rem profectò excernitur. Lenita item, glutinosaque excrementa, vt cum humore propter

propter multionem excerni possunt, ita cum spiritu nequeat: quæ quidem res maximè officere potest. Hinc etiam vomitus magis, quam sudores, corpora leuant, quoniam ea ipsa excrementa educunt, ut qui crassiores, corpulentioresque sint, utque cum carni quidem procul is locus sit, qui lentam illam, glutinosamque materiam continet: itaque non sine magno negotio dimouèdi datur facultas. Venti autem è vicino est: aut enim in eo consistit, aut propè. Quo fit, ut difficilè queant aliter educi.

23 Cur minùs inter laborandum sudamus, quam cum relaxati labore quiescimus? An quoniam cum facimus, laboramus, cum fecimus, laborauimus? Igitur plus tunc ratione excernitur. Alterum enim fieri est, alterum esse. An quia cum laboramus, carnis foramina retento spiritu obferantur? Cum autem relaxauimus, aperiuntur? Quo fit etiam, ut spiritu retento minùs sudare possimus.

24 Quam ob rem non in eundo, agitandoque corpus, sed postea, quam cessatum est, plus sudoris euadat? An citius quemadmodum manu, vel aliqd fluens, vndique aqua obstrusa se colligit, relaxatque, demum copiosior profluit, quam antea: sic etiam inhiberi eadem à spiritu potest, ut in vase, cui nomen clypeus, atque etiam in vesica. Coercetur enim, detineturque intus humor à spiritu. Pari igitur ratione, cum corpora motu vehementiori citantur, spiritus intus circumuenitur, coerceturque: itaque vana etiam distenduntur, ac intumescunt, cum humor se educere nequeat. Quod cum vniuersus coercetur, spiritu post relaxato, vniuersus erumpat necesse est.

25 Cur si quis cum biberit, cibum sumat, minùs sudet? An quoniam cibum ingestus, humorem attrahit, quasi spongia. Est enim non parum, rei impetum retrorsisse, quod vel fluentorum constat argumento: ita enim cibo quoque ingestio, meatus apprehendisse plurimam valet.

26 Cur trepidantes pedibus sudamus, non facie? Rationabilius enim tunc pedibus quoque sudent, cum corpore toto sudamus, locus hic enim frigidissimus est: quam ob rem pedes minime solent sudare. Et quidem medici in aduersis valetudinibus pedes potissimum operiendos præcipiunt, quoniam frigus hi quam facillimè sentiunt: itaque rigoris initium reliquo etiam corpori expedite committunt. An quod trepidatio non caloris de summis locis ad ima transitio est, ut accidit in metu, ex quo alii etiam meruentium sæpe funduntur, sed eius incrementum potius caloris accedit, ut in ira: quippe cum ira feruor cordi suffusi sanguinis sit, & trepidans ipse non metu, refrigerationeque sit ita affectus, sed membri ipsius affectione.

27 Cur iidem facie non sudat, sed erubescunt? An quoniam amplius incalescunt, itaque faciem calor assiccet errans per summa. Pedum tamen humorem propterea liquefacit, quod ut minor est, quam ut excicet, sic maior insito, præconditioque calore naturali est, ut sudorem eieere possit.

28 Cur dormientes, quam vigilantes, sudare magis solemus? An quod sudoris origo intrinsecus est, interna autem calidiora habemus: ergo calor intimus humorem diffundens intimum, educit,

An humoris aliquid semper à corpore effluit, sed lateat, quia nihil solidum est, cui humor occurrens se colligat. Argumentum cur ita sit, quod partes cauiorems assidue sudant.

Cur in caldarius tum magis sudamus, cum tepidus frigidus est? An quoniam calor propter frigoris obliuentiam foras euadere non potest, arceatur enim: verum intus se peruoluens ac insidens, humorem soluit interiorem, sudoremque ex eo producit.

Cur sudor utilior est, qui corpore nudo cur. 30 renetur prodierit, etiam si minor sit, quam qui sub veste se promiserit? An quod laborasse, quam non laborasse, melius esse perpetuum est: & sudor vero, quem labor præstiterit, eo melior est, qui sine labore prouenit: & qui maiori cum labore melior, quam qui cum minori. Maiori autem cum labore is est, qui nudo corpore currenti prodierit. Nam nisi admodum cursum intenderit, sudare non poterit, qui nudus est. Vestitus contra, celeriter sudat, etiam si parum se concitarit, propter vestis reporem. Et verò coloratior redduntur, qui nudi cursum astiuo tempore agitant, quam qui cum veste: quia ut omnes, qui loca libera, aspiratioque incolunt, melius colorantur, quam qui impedita, & silentia tenent: sic etiam se ipso quilibet coloratior est, cum veluti spiritui affanti placide patet, quam cum perstrictus, obductusque à calore nimio angitur. Quod certe iis accidit magis, qui vestiti percurrunt. Hinc etiam fit, ut qui nimis dormiunt, minùs colore hilarentur, quam qui se modice somno recreant. Nam dormiens quoque ipse adstringitur, & propemodum strangulatur.

Cur pedes in trepidatione sudat, & non facies, 31 cum in muneribus vitæ omnibus, ut facie maxime, sic pedibus minime sudemus? An quia trepidatio metus quidam super re inchoanda est, metus autè refrigeratio partis superioris est. Quam ob rem facie quoque palent, qui trepidant: pedibus item sollicitantur, & palpitant: sic enim trepidantes homines faciunt, seseque quodam modo exercent: quapropter ea ratione, parte sudare solent, qua laborant. Manus etiam assolent perstricare, & se modò inflectunt, modò extepondunt, etiam sæpe exiliunt: neque etiam vniquam quiescunt, sunt enim exciti, propensique ad negotium, quoniam calor eorum se collegerit in pectoris loco, qui corpulentior est. Quam ob rem vndique cum eo ipso calore, tum sanguine turgescente efficitur, ut motu vario, crebroque agitentur. Sed pedibus maxime insudat, quoniam pedes perpetuo tenentur labore, cum cetera corporis partes quietem aliquam consequi per situs mutationem, motionisque possint.

Cur in caldarius, igne neque vniuerso, neque de- 32 crescente assiduo, sed per incrementa continua oblati, magis sudatur? Plus enim ita educitur sudoris, quam si principid statim ignis tantumdem affuerit. An quod principid multum ignis adhibitur, carnem, cutemque summam sicciorem occupans vrit, atque in modum testæ indurat: quæ cum talis reddita sit, sudorem arceat, obtruditque. Parum autem contra carnem relaxans rarefacit, sensu

431 sensumque intestinum humorem excitat, ut feruere, educique possit. Carne autem rara plus ignis adhibitur, & corporis ima facile subiens, humores iam inde præmolitos in vaporem conuertit, partisque eorum præueniens fecerens educit cum spiritu.

33 Vtrum per æstatem potius, an per hyemem sudor mouendus sit? An hyeme calor intus se contrahens concoquit, extenuatque in spiritum humores interiores: quod cum omnes, aut certe maxima pars, consumantur, nullam sui excretionem admonent faciendam. At in æstate, cum per raram, solutamque carnem calor euadat, humores minùs concoqui possunt intestini.

Quæ de causa exhauriendum omnino est: quoniam si permanserint, temporis eius qualitate putrescent, morbósque contrahent. Putrescit enim quodque externo calore: nam ut suo quodque calore concoquitur, sic externo putrescit. Igitur per æstatem externus præualet calor: ex quo fit, ut quavis in æstate putredinem sentiant. Per hyemem verò, quia calor suus ille, ac domesticus dominatur, hinc tempus hoc minime creare putredinem potest.

34 Quam ob causam cum sudor calore, vel interno, vel externo fieri soleat, euenit ut horror nonnullis sudoribus possit excitari? An quoniam sudor, qui ex calore prodit interno, se scilicet de loco amplo in breuem (corporis dico ambitum) contrahente, primùm caloris meatus, & circuitus patefacit: deinde horror carne iam in defectu ex toto, caloréque exeunte citatur. Calor autem, qui extrinsecus mouet, primùm summa corporis aperit, rarefacitque: tum calor naturæ internus profluens excitare horrorem potest.

35 Cur calidi sudores frigidis meliores habentur? An quod omnis sudor excrementi cuiusdam secretio est. Parum autem excrementi amplius incalescere consentaneum est: plus autem non æquè, sed minùs. Itaque sudor frigidus excrementi multi iudicium esse potest: quocirca morbos quoque is facit longiores.

36 Cur minùs ad ignem multum sudamus, cum tamen præ calore sudor omnis moueri soleat? An quoniam humor, aut corpore vehementer calente in spiritum dissoluitur humidum, aut cum prouenerit, adeo citò calore nimio excicatur, ut sensus sudoris multi eripi possit.

37 Cur ad Solem acris calefacientem corpora, quæ nullo indumento teguntur, nihil penè sudant: quæ autem satis veste intecta sunt, copiosissimè sudant? Eandem de hoc etiam, quam de superiori, causam reddendam censemus.

38 Quam ob causam, cum motus acuti magis, hebetes minùs calefacere posse videantur, ingressus tamen per accliuia, qui hebetiores sunt, magis mouent sudorem, proficiuntque spiritum, quasi amplius calefaciant, quam decliues? An quod graui cuique, ut ferri deorsum secundum motum autem, sic ferri sursum contra Naturam est. Itaque caloris natura, quæ nostra prouehit corpora, ut nihil per decliue laborat, sic per accliuie pressa onere nititur, acrisque ob eiusmodi

motum incalescit, & sudorem mouet, & spiritum prouellit. Quinetiam corporis varius influxus non nihil afferre causa potest, ut directa spirandi reciprocatio auferatur.

39 Qua de causa cum sudor moueri soleat, quod magis quis se operuerit, non iudant, qui vestem plurimam admiserunt? Eadem etiam de hoc ratio, quæ prius, reddenda est.

40 Quam ob causam cum corpora sicciora magis per æstatem, quam hyberno tempore, sint, sudori magis in æstate pateamus? An quod per æstatem propter corporum laxitatem non multus naturæ calor continetur, humoréque proinde resolueri in spiritum potest. Per hyemem autem parte exteriori densata corporum, calor frequens naturæ coercitus, humorem minime in spiritum resolui patitur. Ad hæc, æstate humoris multum haurimus, hyeme autem è contrario agitur.

41 Cur sudores, qui corpori bene valenti sponte prouenerint, iis deteriores habentur, quos labores citant? An quod labores excrecentem humorem exhaurientes, hanc efficiunt siccitatem, ut cauetur foraminum sanitati sint opportuna, & per caloris transmissionem fieri nulla possit obseptio, siue oppilatio. Sudores autem spontini appellati, qui ex necessitate oriuntur, cum scilicet foraminibus naturæ ab immodico humore confusis, calor non omnino occupatur, ac vincitur, sed repugnare adhuc, extrudereque humorem potest: hi rectè pro signis morbi habentur futuri. Nam etiam calor ipse à largiori humore, quam qui modicus secundum naturam sit, hebetatur: & caro plenè madescens, pessimum ad secundam valetudinem concipit habitum.

42 Cur tempore hyberno minùs oriuntur sudores, nec nos per id tempus sudandum æquè censemus, quamuis corpora humidiora tum consistant? An minùs sudamus quoniam humores per hyemem concreti, coactique sunt vehementer: quare minùs dissolui tum queunt. Sudandum autem minime per hyemem censemus, quia corporis eiusmodi dispositio salubris est. Qui autem mouet sudorem, labefactat confunditque habitum corporis, atque etiam laxiorem, quam conueniat, eundem habitum reddens, simul & intimum calorem educit, dimittitque, ut non æquè gelido celo possit resistere: & humor externus expeditius se corporibus inserit, cum laxiora iam foramina propter sudationem habentur.

Eorum, que ad vini potum, & vinolentiam pertrahunt, Sectio tertiana, cuius quæstiones xxxiiii.

Quam ob causam vinum, cum calidum sit, vinolenti non calent, sed frigent, & dolore laterum, ceterisque huiusmodi vitii excipiuntur? An quod multum humoris, cum refrigeratum est, multum frigoris concipit, ita ut calorem superet naturalem. Fit enim simile intrinsecus carni, ut

si vestis nimio madefacta humore,rigorem proinde acris frigoris admittat.

2 Quæ de causa, non qui vehementer, sed qui leuiter se ebriauerunt, delirant? An quod neque tam parum biberunt, vt similes sobriis sint: neque adeo multum, vt soluantur, & langueant, quomodo efficiuntur, qui multum hauserint. Adde, quod sobrii ratione iudicant penitus, temulenti ne tentant quidem aliquid iudicare. Leuiter ebriati iudicant, quoniam quidem vino non penitus derinentur: sed pranè id faciunt, quia sobrii non sunt. Quo fit, vt mox & contemnant alios, & contemni ab aliis se ipsi existiment.

3 Cur magis crapulam sentiunt, qui diluti uisculum bibunt, quam qui merum ex toto? Vtrum suæ tenuitatis causa vinum temperatum, expeditius loca plura, angustioraque subeat, intemperatum autem minus facere id possit: itaque difficilius educi potest, quod dilutum est. An quod merum minus bibitur, vt pote quod multum bibi non possit, magisque vomitu reicitur. Adhæc, merum, vt cætera concoquit, quia calidius est, ita etiam se ipsam consumit: diluto autem illo è contrario agitur.

4 Cur semen genitale ebriosorum magna ex parte infœcundum? An quod habitus corporis eorum præhumidus est: semen autem non quod humidum, sed quod constat, crassumque est, hoc vim obtinet procreandi.

5 Cur ebrii tremunt, & ed magis, quod liberius merum hauserint? Absurdum enim id esse videri potest, quando quidem vinum calefaciendi vim habeat, & tremor ex frigore præcipue soleat provenire: itaque qui rigent, maxime tremunt. Sed tamen multi cum inero tantum cibi gratia vterentur, tremores vehementes adeo exceperunt, vt homines prementes reicerent, & aqua perfusi calida, nihil sentirent. An quod tremor tum oritur, cum corpus admodum frigeret: scilicet aut calore intus circumstante ob externi frigoris violentiam, vt hyberno tempore fit: aut naturali calore extincto, quod fieri solet vel qualitate contraria, vel atate, vt senectute, vel externi calor excessu: quod iis sanè accidit, qui vi Solis, aut ignis deurrunt. Igitur iis etiam idem obuenit, qui mero abutuntur. Vinum enim calorifica sua facultate amplificata plus, quam vires corporis patiantur, calorem proprium corporis se permiscens extinguit: quo extincto, refrigeratōque corpore, accidit vt tremores oriantur. Quinctiam præter omnes refrigerandi modos, quos præposuimus, ille quoque notatur, vt delata materia, qua quisque calor sustentatur, & alitur, calor etiam ipse delectatur. Quod lucerna inter res inanimatas demonstrat, quippe quæ dempto oleo, lumen amittere cogatur. Senectus verò in animatorum genere illud idem efficit, & morbus longus diurno consumptu corpus in tabem redigens: alimento nanque delecto, vel extenuato calor, euenit, vt calor etiam ipse deficiat. Calor enim humore alitur, non tamen quolibet humore, sed leni, & copioso. Quam ob rem tum iis, qui à prædictis tenentur vitiiis, tum atate profectis, exole-

scente, altera scenteque tali humoris genere (sic enim pro leni & pingui, acris & siccum) euenit vt calor ipse deficiat. Patent hæc argumento auxiliorum, quæ iis impendimus, qui ob marcorum è vita abeunt: fit enim vt eorum virtus vitietur, cum aliquid nutrientis humoris in illis latum est, vt pote cum eiusmodi humoris defectu, resolutio illa eueniat. Mero igitur hominibus deditis, causa id esse videtur. Vinum etenim calidum, corporis caliditati naturali coniunctum, efficacius porro, quæ calor proprius sibi subdita pro alimento obtinet, consumit. Vnde fit, vt alios ex his aqua intercus premat, alios fluxio, alios alia delectio, & pleraque alia vitia eiusdem alui exerceant. Nam & reliqui humores acerbi, ineptique remanent: & qui liquidi extrinsecus aduenerunt, crassari ob imbecillitatem calor proprii nequeunt. Calor autem ipse imbecillus propterea manet, quoniam materia, qua contineri, adhuc potest, imbecilla est: quomodo ignis, quem arundo reddiderit: hic enim propter materie imbecillitatem, in inferior est, quam qui à ligno præstatur.

Cur vinolenti, cum vinum calidum sit, rigere tamen solent, citissimèque laterum dolore, cæterisque huiusmodi vitiiis excipiuntur? An quod multum humidum, cum refrigeratum est, in multum frigidum se conuertit, ita vt calorem superet naturalem: quæ autem sunt humidiora, eadem omnia natura calidiora occurrunt. Argumentum, quod rebus externis calefcimus, non humescimus. Verum si minus calida, quam humida sint, accedet profectō, vt suam caliditatem potius, quam humiditatem, amittant. Humore igitur frigido remanente, non sine causa vinolenti amplius rigent, & vitia rigoris propria patiuntur.

Cur pueri, cum natura sint calida, vinosi non sint, cum Scythas, & viros robustos, qui certe omnes habitus sunt calidiori, constat esse vinosos? An quod viri non calidi solum, sed etiam sicci sunt: virilis etenim habitus talis est, pueri calidi sunt, & humidi. Vinositas autem humoris cuiusdam libido est, itaque humiditas facit vt pueri minus sitiant. Cupiditas quippe, non nisi indigentia, siue desiderium quoddam est.

Cur temulenti aquas salvas, vitiosasque magis sentimus, sobrii minus? An quod suum quodque à suo nihil afficitur, simileque indomitum à suo simplici persistit. Contraria verò à contrariis potius sentiuntur. Vinolentus itaque, quod dulces intra se continet humores (nam vini naturam talem esse videmus) hinc vitiosus saporis sentiens magis est. Sobrius autem, quod acres, falsosque habet, saporem eundem percipere non potest. Admisso itaque cibo, excrementiij redundant illi, & fluitant, vt & ipsi à suis similibus affici nequeant, & hominem sensus huiusmodi reddant expertem.

Cur grauius à vino detentis, omnia circumferri videntur, iamque inter initia ebrietatis res semotas cernere nequeunt? Itaque iudicium hinc vinolentiæ nonnulli deducunt. An quia cōspectus frequenter à calore vini compellitur, atque

atque commouetur. Nihil verò interest, conspectus mouetur, an res conspectui obuia. Fit enim ratione vtralibet, vt id, quod modò dixi, videatur. Et cum propinquus etiam in rebus conspectum vinolentorum falli eueniat, multo magis idem in remotis accidat, consentaneum est: quam ob rem illas videre penitus nequeunt, propinquas autem aspiciere quidem possunt, sed non quo sunt posita loco. Circumferri autem tantum, non etiam propè, proculque vicissim agitari videntur, quoniam procul ob circulearem mouendi rationem conspectus nequeat progredi: haud enim facile est, contraria simul agitari. Appetitio autem, quæ profuit ad elongatiora, vehementior est: circularis verò figura, quam nomen ipsum declarat, continetur. Propè igitur, ac procul vicissim conspectus deferri ea de causa non potest: & si ita feratur, rem tamen eandem cōringere non queat, quippe qui vice alterutra temporis eodem in loco rem, quam intuetur, relinquat, eamque reliquerit, intueri non possit: circulo autem suæ figuræ causa videtur. Est enim conus, cuius basis circulus est, in quo se agitans ipse conspectus, rem quidem percipit eandem, quia nunquam sibi rem subiectam deserit. Fallitur tamen in loco, quia non eodem intuitu rem contingit: nihil enim interest, vrut res ad aspectum, an ad rem aspectus moueatur.

Cur vinolentis res vna, plures interdum esse videatur? An quia (vt dictum est) iam aspectus, cum commoueatur, euenit, vt nullo tempore idem visus in eodem quiescat. Quod autem eodem tempore variè cernitur, id ferius occurrisse videri potest. Quod enim cernitur, non nisi conspectus ratione sentitur. Fieri autem non potest, vt idem pluribus simul attingatur. Quod cum nullum sensum admittat id tempus, quod interpositum tempori distinguat, quo rem conspectus attingit, & quo reperit, efficitur hinc, vt tempus vnum esse videatur, quo attingitur, quoque reperitur. Itaque cum plures aspectus rem eandem attingant eodem tempore, plura esse videntur, quod vnum conspectui subiacet: quoniam fieri non potest, vt res eadem modo eodem attingatur.

Cur vinolenti concumbere nequeant? An quoniam pars quadam magis calcet, quam reliquum corpus, oportet, quod in his fieri non potest, ob nimium totius corporis feruorem: extinguitur enim calor motionis internæ obtentu calor occupantis, quoniam multum in his inest, quod humidum, crudumque officiat. Adhæc, semen à cibo proficisci necesse est: cibibus autem omnis concoquitur, quo fatiari ad Venerem planè incitatur. Vnde hac de re plerique prandere largè, cœnare parcè præcipiunt, vt cruda insint, quam concocta, pauciora.

Cur si quis vinum dulce, ac merum, aut cyceonem inter potandum hauserit, sobrius persistere possit? & cur minus ebriantur, qui calice amplo fecundōque hautiunt? An omnium eadem illa ratio est, quod superficialis calor ita supprimitur. Vinolentia enim tum oritur, cum calor

sedem capitis rotam occupauit.

Quam ob causam cum vinum dulce aprum sit fluitare, si quis temulentus dulce superadmitit, haustum vinum concoquitur, minusque infestatur. An quia vinum dulce lenè, ac lentum est, itaque foramina obfarcit, atque intersepit: austerum contrà, exasperans, rigidum est: facilem item ascensum calori hoc præstat, dulce autem obtrusum foraminum calorem arceat, ac inibet. Vinolentiam verò parte calefacta superna, oriri dictum iam est. Adde etiam, quod vinum dulce inodorum, austerum autem odororum est: odor autem omnis caput tentat, & ingrauat.

Cur à vino diluto, meracius tamen, caput potest stridie magis dolemus, quam mero. An merum, quia crassius est, foramina capitis angusta subire ipsum non potest, sed vim suam, atque odorem, & calorem tantum transmittit. Dilutum autem illud, quoniam per aquæ admistionem tenuius factum est, facile ipsum subit, ac penetrat: cum tamen partem corpulentæ, facultatisque meri non mediocrem adhuc retineat, concoctu difficilior est: nam & humida, omnium difficillima concoqui, & corpora longè peruiaciora, quam facultates eorum persistere nouimus.

Cur in exercitatu magis, quam exercitati, ad vinolentiam vsque potare, & vino facilius solui possunt? An quoniam qui excrementa, humoresque in se continent, vrinam copiosè profundunt: quod facit, vt plus bibi, & leuari facilius possit, quoniam non multum vinosi humoris in ventre remaneat. Atqui in exercitatu, humidi sunt, excrementisque redundant. Exercitati contrà, sicci, siticulosique, vt vini humor sese totum insinuare corporibus possit. Statim igitur hic vini imperus vrinam retrahat, & post, humor hic in corpore insidens, grauitatem creare nimirum potest.

Cur vinum alios retardos, alios superbos reddat, atque infanibundos? Contrario enim affectu id agitur, quando quidem alteri magis, alteri minus moueantur? An (vt Chæremone ait) vinum sese pro moribus vrentium applicat. Contraria igitur reddit, non quæ eadem, sed quæ sunt dissimilia: vt ignis alia exiccat, alia humefacit, sed non eadem: & quidem glaciem liquefacit, saltem indurat. Nam & vinum, vt quod suapte natura humidum sit homines tardiores incendit, reddique mobiliores: contrà, mobiliores dissoluit, atque retardat. Vnde plerisque melancholicos penitus resolui, labique in crapulis nouimus. Vt enim balneum corpora perstricta, duraque relaxat, agilitioraque facit, humida verò, & mobilia dissoluit, atque infirmat: sic vinum quasi interna hominis diluens, ita afficere potest.

Quid est, cur brassica fœder crapulam? An quod succum dulcem, discutientemque obtinet. Vnde medici eam aluo infundunt, frigida autem ipsa est. Argumentum quod ad alui vehementes deiectiones medici ea vruntur, excocta in plenum, & suo fcallo purgata, refrigeratque. Fit Alij causæ, igitur detentis à crapula, vt eius succus humores in aluum detrahat, qui vinosi, crudique tenentur,

& ipsa supra in ventriculo remanens corpus refrigeret: quo fit, vt tenues humores ad vesicam labantur. Quod cum humor vtriusque educatur, corpusque refrigeretur, rectè liberari à crapula possunt. Vinum enim humidum, atque calidum est. Euenit adhuc, vt cum humores deorsum se trahunt, atque excernunt, statim etiam secum deducant: qui, si per vinum liceat, in caput se effrens grauitatem creat, & crapulam: sin autem deorsum se vertit, corpusque ob causam prædictam refrigeratum est, dolor: crapula omnis tollitur. Est enim crapula feruor quidam, & delinens inflammatio, quæ plus conflictat, quàm temulentia, quod mentem illa quatit, & alienat, crapula autem mente sibi constante, dolorem admolet. Vt etiam qui febre virgente ludunt potius, quàm dolenti idem vbi leuati malo fuere, atque ad se rediere, indolere occipiunt. Hoc enim idem in crapula quoque, & in temulentia euenire solum est.

18 Cur vinum dilutiùs temperatum vomitum magis, quàm merum, quàm aqua prouocat? An quod ea maximè vomitum mouent, quæ innatare solita, quæque insuauia, fastidiosaque sunt. Vinum autem reprimendi vim obtinet: aqua tenuis, nec insuauis est. Quod igitur tenuis est, citò pro sui tenuitate descendit: quod non insuauis, stomachum non perturbat. Vinum autem nimis dilutum, nec ita tenue est, vt perfluere possit celeriter: & fastidiosum est, quod parum obtinet vini: sensum enim conturbat, quia plures motus in eo excitat, scilicet quem vinum, quémque aqua efficere potest: ambo enim sentiri queunt. Quod autem fuerit modicè temperatum, id sensum penitus aquæ tollit, vini que mollis, delinensque sensum accommodat, ex quo suauiter bibi potest. Sed cum vinum immodicè dilutum, ita insuauis est, tum innatare, redundareque solet: quod autem tale est, vomitum id facile ciet.

19 Cur vinolenti aquas, falsas, & vitiosas, meliùs, quàm sobrij sentire possumus? An quoniam dura, & tristia certius ab iis sentiuntur, qui minimè cupiunt. Latent hæc enim cupientes, & sæpe fallunt: At verò qui latè se habet, is non cupienti similis est: qui autem in tristitia est, cupientis hic gerit affectum. Sobrius autem ita se habet: vinolentus contra, fatiatus, repletusque est.

20 Cur penitus vinolentis res omnes circumferri videntur, & cum iam amplius vinum attingit, nequeunt, quæ procul posita sunt, enumerare? quocirca nonnulli hinc vinolentia indicium trahunt. An quia conspectus frequenter à vini calore commouetur. Quemadmodum igitur, si sub oculo presseris rem obiectam, geminari videbis: sic etiam vinolentis accidere illud potest. Nihil enim interest, vtrum suppresseris, an aspectum commoueris, nec vtrum extrinsecus, an intrinsecus: idem enim obuenire, vel accidere, vtraque ratione conspectui potest. Itaque res obiecta minimè constare videbitur, atque etiam magis quæ procul abest: nam eò obtinebitur minus, quod se longius aspectus deducat. Propinquitas etiam illa mouendi, amplius ad

extremum absoluerè interuallum potest. Item si æquabili cum vehementia sursum deorsumque aspectus se ageret, res minùs assequatur remotas, necesse est. Deducta autem circumferri omnia solent, velut sagitta, & quæ appensa demittimus. Igitur visus quoque suam ob imbecillitatem, quasi procul deferatur, idem hoc patitur: nihil autem interest, visum, an rem visui obiectam commoueas.

21 Quam ob causam, quod vniuersum, raptimque bibitur, ventrem id nimis humectat, cum tamen ab humore copioso plus humectari conueniat? An quod humorem multum, ac vniuersum; venter superare non potest, sed locum adire suum indomitum patitur. Locus autem crudi humoris, vesica est. Exiguum verò facile vincit, & concoquit: ex quo moram hic diutius trahens, ventrem porro humificare potest.

22 Quam ob rem qui ante extenuatus, merum inde multum hauserit, morte occumbat: & plerique verò bibaces, cum se nihil extenuarint, multo tamen, vniuersoque meri haustu sicci efficiuntur? Quærendum enim hoc est, quando quidem vinum calidum suapte natura est, & vt vita calore contineri apparet, sic mors refrigeratione accidere. An, vt ex cicuta, sic ex mero interendum est, videlicet dum proprius calor paulatim exringuitur, modo tamen diuerso. Cicuta enim calore frigiditate sua extinguit, humorémque indurat: vinum autem sua caliditate, calorem macerat naturalem. Et quomodo ab igne nimio, aut Sole exiguus ignis extinguitur, sic intus corporis calor à vini calore, si nimis est, superatur, atque extinguitur.

Cur vinolenti sunt ad lacrymandum propensiores? An affectuum huiusmodi omnium eadem causa est, quam repressio, quæ scilicet agitur per summa, afferre potest: vinolentiam enim locis consistere capitis, certum est.

23 Cur vinolentis somnus oriri nequeat? An quod ad somnum creandum calidum adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedite potest. Quod si deest, exiguusque humor aut concoctu difficilis inest, somnus non oritur: qua de causa post cibum, ac potum somnolentissimi fieri ob calorem solemus. Melancholicos verò, & vehementer æstuantem insomnia tenent: alteros, quia refrigeratus humor penitus est: alteros, quia nullus, aut minimus, extat. Ergo rationem vtriusque affectus inde esse petendam palam est.

24 Cur ebriosi tremunt, & eò magis, quod largius merum hauserint? Cum vinum calefaciendi vim habeat, tremor autem ex frigore maximè proficiscitur: itaque qui rigent, præcipue tremant. Attamen plerisque, cum mero tantummodo cibi gratia vterentur, tremores acres adeo inuasferunt, vt homines comprimentes à se omnes eicerent, & cum aqua calida perfunderentur, nullatenus sentire possent. Alij verò cum eo ipso agerent modo, perfractioneque & carnibus in cibo vterentur, in stuporem attonitum incidunt: quos tremor quidem mitius, scilicet ob immobilitatem, torquebat: dolor tamen accerimus,

rimus, & inquietudo iam inde exercebat asidue. Tremoris itaque causa frigiditas est: nam & qui rigent, ea repari ipsa videntur, vt dictum est: & qui admodum lenere: quorum vtrorumque alteri ab affectu frigido, alteri à frigida arate vrgentur. Vinum autem calefaciendi vim præcipue obtinet: quocirca contrarius quidam vt proueniat effectus, ratio exigit. An nihil prohibet rem eandem à contrariis effici, dummodo non agant modo eodem, sed diuerso. Exempli gratia: vritur & à gelu, & à calore, vbi gelu calorem coegit vniuersum: itaque quomodam à contrariis effectus proficiscitur idem, & modo quodam, non nisi idem producitur. Tremor autem ob inopiam excitatur calor is, non cuiusque, sed proprij. Corumpitur autem calor, aut marcore, aut extinctu: extinctu quidem à contrariis, hoc est, frigido, atque humido: marcore autem, vel indigentia nutrimenti, vt lucerna cum fomite, aut oleo caret: vel ab alieno calore, vt ignis in Sole, & lucerna apud ignem. Igitur qui ex frigore rigent, caloris extinctu obirentur. Ex quo etiam fit, vt aqua offusa calida horror exoriantur. Frigus enim, cum intus includitur, atque circum obstitit, pilos erigit. Et in febrium quoque accessione rigor ille eueniens simili de causa venit. In senectute autem calor alimento deficiente emarcescit: humor enim alimentum caloris est, senectus autem sicca est. Ebriosi verò, & si qui ita affecti sunt alij, suo prorsus emarcescente calore, obtemiscunt: sed non modo eodem, quo senes, sed tertio corrumpendi modo, vt proposuimus. Quod enim vino vniuersum nimio, calor aduentitius superans aut extinguitur, aut debilitat proprium calorem, quo valeamus. Fit enim tum tremor, cum mouens quicquam rem nequit superare, quam mouet: vt cum lignum quis longum, crassumque obrinere, firmatque non poller, tremit extremum: quod ideo fit, quoniam aut suscepta res maior est, aut minor, quæ mouet: Ergo tremor, cum calor extinguitur, accidit: hic enim, dum integer, inuictusque manet, causæ animantibus esse videtur, cur mouere se valeant. Indiciū autem, ebriosos, senesque ob frigiditatem affectos sic esse, quod tremor his fieri sine vilo rigore solitus est.

25 Quam ob causam, qui leuiter à vino tenentur, magis peccant, vel delirant, quàm qui aut grauius se ebriant, aut sobrij manent? An quod sobrius rectè iudicat: qui autem penitus vinolentus est, quod sensibus interceptis, onus sustinere non potest, nihil diiudicat, atque ita non peccat. At verò, qui leuiter se ebriant, iudicat quidem, quia non multum hauserit: sed quoniam à vino detentus aliquatenus est, potestatem rectè iudicandi amisit, peccet necesse est. Quemadmodum quod Satyrus Clazomenius propensus admodum erat ad maledicendum, eius aures, cum accusaretur penitus obstrinxerunt, vt de re ageret, non in contumelias se prouolueret. Postea tamen cum cessante iam aduersario reserassent, & pauca dicente adhuc illo audiisset; nequaquam continere se potuit, sed

cuelligid maledicta effundere incepit, quoniam sentire iam poterat, rectè autem iudicare non poterat. Cur vini dulcis, quod suauis est, ebriosum neminem esse arbitramur? An quod vinum dulce nullam saporem obtinet proprium vini, sed alienum penitus reddit. Igitur dulcis rei, non vini audis appellandus est, qui vini dulcis tenetur desiderio.

26 Cur ebriosi Solis calore gaudere maximè soleant? An quoniam concoctionem desiderant, atque etiam quod refrigerati admodum sunt: ex quo attoniti, stupidique mox fieri solent à potu.

27 Cur vinolentis multa interdum apparet quod vnum est? An quia conspectus initia intrinsecus à vino mouentur, sic vt vel caput totum sollicitari necesse est. At cum initia mouentur conspectus, idem sese applicare non quit, sed quasi partem rei obiectæ vis vtraque conspiciendi attingit. Merito igitur res vna suspicionem recipit geminationis: quod idem vel oculo subter oppresso potest euenire. Conspectus enim mouetur initium, vt ei coire cum altero non amplius liceat: sed hic motus extrinsecus est. Vini autem ille intrinsecus oritur, nec quicquam interest: idem enim sequetur, qualitercunque aspectum commoueris.

28 Cur vinolentorum lingua oberret? Vtrum quemadmodum corpus totum in vinolentia tubatur, ita etiam lingua labens oberret, nec redere articulatim vocabula potest. An quoniam caro linguæ mollis, & instar spongiæ est, ampliatur madescens atque extollitur: itaque ob molem retardior fit, exprimerèque syncerè non valet. An quod vt in aqua ob absentiam aeris loqui non possumus, ita neque cum nimium in nos humorem indidimus: igitur quod vinolentorum lingua in nimio humore se voluit, idcirco exprimerè syncerè non potest. An animus quoque vinolentorum compatiens errat? At si animus ita affectus est, linguam etiam pariter affici consentaneum est: inde enim omne loquendi initium ducitur. Quo fit, vt etiam sine vinolentia, vbi animus quenquam hausit affectum, lingua etiam sentiat, atque compatiatur, vt in mentibus patet.

29 Cur ebrij omnes, & qui mari operam dant, libenter Solis reposita dedunt? An quod ebrij concoctionem desiderant, simulque euenit, vt partes corporis quædam refrigerentur: itaque stupidos, attonitosque post porum fieri nouimus. Maritimi autem illi, quoniam in humore semper suam degunt aratem, calorem porro desiderant.

30 Cur vinolenti contumbers nequeant? An quod partem corporis quædam amplius, quàm reliquum corpus, incallescere opus est, quod vinolentis contingere præ nimio calore non potest. Calor igitur, qui à motu natura interno præstatur, obtentu caloris ambientis extinguitur. An quod partes corporis imas recalcere opus est: Vinum autem in sublime effertur aprum est: itaque calorem, quemadmodum illic extat,

citata, ita hinc auocat, atque abducit. Post cibum quoque libido Venæris minimè incitatur. Vnde prandre largè, cœnare parèd præcipiunt. Cibo enim concocto sursum, crudo deorsum fertur, & humor, & calor; ortus autem seminis ex his est & fatigatis idcirco per somnum profuit genitura, quòd labor corpus humidum, & calidum reddit. Quòd si excrementum ea in parte subterit, euenit certè, vt per somnum erumpat. Hac eadem causa est, cur in aduersis quibusdam valedudinibus id eueniat, atque etiam metuenti, & morienti.

33 Cur iuuenes potius, quàm seniores imminant, vbi vino se ebriauerit? An quoniam iuuenes humidi sunt, & calidi multum, idcirco excrementum humoris confluit in vesicam: exiguum enim à corpore eorum absunt, quam ob rem id effundi necesse est. Senioribus verò, corpus profua siccitate humorem nimium attrahit, atque imbibit. An quòd iuniorum natura ad somnum propensior, quàm seniorum, est: quocirca grauius iuuenes consopitos vrinae sæpe excitatio later, vt hæc prius erumpat, quàm illi surrexerint. Seniores autem latere minimè potest, quemadmodum nec externorum motuum quicquam minùs ab his, percipi, quàm ab adolescentibus solet. Constat autem quod modò diximus, quando quidem iuuenes ipsi tum maximè imminant, cum arctè, & grauius dormiunt.

34 Cur oleum ad arcendam violentiam valet, sorbitumque facultatem præstat potandi? An quòd vrinam ciere potest, vinòque hausto iter regit.

Eorum, quæ ad rem Veneream pertinent, sectio quarta, cuius quæstiones

Vam ob causam, qui concumbit, & qui moritur, oculos attollit: qui autem dormit, submitit? An quòd de parte superiore calor exiens, eodem oculos vertit, quòd se deflexit: per somnum autem deorsum se colligit, itaque eodem conuertit. Clauduntur verò propterea oculos, quia humiditas deficit.

35 Cur iis, qui rem Veneream immodicè agunt, oculi, & clunes manifestè subsident, partes, quarum altera propè, altera procul à genitalibus absunt? Vtrum quòd in ipso etiam coitu partes hæc perspicuè collaborant, cum rem studiose ipsæ persequantur, & se cogant, nitanturque in semine omittendo. Itaque quantum alimenti facile liquecere potest, id pressum extrahitur. An quòd obcalescentia præcipuè contabescunt. Concubitus autem caloris agitur facultate, eaque maximè sentiunt calorem, quæ in agendo commouentur. Oculi autem, partisque sedi proxima perspicuè collaborant. Haud enim fieri potest, vt semen profluat, nisi partes coagantur illæ, nisi que oculi demittantur: quippe cum partibus his cocuntibus, humor quasi manu ex vesica prematur, oculisque coactus cerebrum sua

dimittat. Oculos verò, & locum his proximum, vim ad procreationem maximam obtinere, docent illinimenta, quæ mulieres tam steriles, quàm fecundæ experiuntur, vt potè cum vis ad semen transmitti hinc, debeat. Sunt autem & oculi, & renes omnium pingues, atque obesse ergo quòd partes hæc rem Veneream efficacius adiuuant, caloris participes sunt, cuius tabificata vi extenuantur, multumque sui succi ad semen excerni patiuntur. Calor enim (si corpus vel pingue non est, vel si pingue quid est, sed non tamen laborat) aequè liquefacere nequit, vt late in ventre patet. Renes tamen omnium maximè sentiunt, quia in vicino positi sunt. Et ipse quoque seminis transitus, cum per ea loca perspicuè agatur, extenuare proculdubio potest: adimit enim, non addit per suam istam propinquitatem.

36 Quam ob rem & qui concumbunt, & spades, qui reminimè vtuntur. Venereas, in acuminè oculorum offenduntur? An quòd alteris ob libidinem, alteris ob excisionem, partes superiores plus iusto exciuntur. Quod perspicuum in iis est, quorum opus exquisitis administratur: aspectus autem tale est. Humoribus verò deorsum ductis, superiora sicari necesse est. Id igitur nimirum concubitu fieri patet. Spadonum autem crura intumescunt, & aluiciles sunt, vt potè cum deorsum se humoris copia fecerit.

37 Cur homo, cum concumbere, posse incipit, tunc pubescit, cæterorum autem animalium, quæ pilis teguntur, nullum tunc pubescere incipit? An quòd per ætates mutari animantes in contrarium solent. Vox enim grauis de acuta efficitur, & nuda quæ antè fuerunt, hirta redduntur. Vnde etiam animantes à primo natali die hirsutis, enudari debere tunc, non desecere constat, cum semen habere incipiunt. Sed ita euenit, quia quæ semina effundunt, sicciora sunt, & laxiora: quibus de causis pilus oritur: quod inde sanè patet. Pilus enim neque cicatricibus, neque pueris, neque mulieribus exit, cum scilicet cicatrices spisso contextu, non raro inducantur: pueri, mulierisque corpore humido sunt, non sicco.

38 Cur nuditas pedum obesse in re Venerea potest? An quoniam corpus, quod concubituum sit, calidum intus, atque humidum esse debet, quale per somnum potius esse, quàm per vigiliam, solet: ex quo etiam celeriter, ac sine corporis agitatione semen dormientibus profluit, vigilantibus verò non sine labore prodit. Simul autem sit, vt & reliquum corpus tale existat, & pedes humidiores sint, atque calidiores. Indicium quòd cum dormimus, pedes obrepescere solent, vt qui vna cum internis partibus ita afficiantur. At nuditas pedum à contrario agit: siccat enim, atque refrigerat. Itaque siue impossibile, siue difficile sit, vt res agatur Venerea, nisi pedibus calidis, eam tamen nuditatem in vtu concumbendi, incommoedam esse necesse est.

39 Cur omnium maximè animalium homo postquam

postquam concubuit, dissoluitur, & languescit? An quòd semen proportionè sui corporis plurimum emittit.

7 Sed cur plurimum homo emittit? An quòd minus cibum is conficit, & omnium maximè animalium humidus natura, & calidus est: quarum rerum altera seminis copiam reddit, altera naturæ vim efficit ad semen creandum: semen etenim tale est, quandiu seruetur.

8 Quam ob causam cum ratio concumbendi calore continetur, timor autem, & mors refrigerandi vim habeant, plerisque tamen cum ab his ipsis tenentur affectibus, semen excurret? An quòd cum loca quadam corporis refrigerantur, alia quadam intepescunt, cum & suam calorem habeant, & pulsum de locis refrigeratis illum ipsa suscipiant. Quam ob rem frigentibus quidem id euenit, verum non quia frigent, sed quia calent. Constat hoc etiam ipso aspectu: partes enim superiores timentium sanguine priuantur, inferiores autem humescunt, & aluus soluitur, & velica. Calor igitur cum se per timorem deorsum, per mortem sursum deius agit, madificare & seminis excitare profluuium potest.

9 Cur neque concumbere, neque euomere, nec sternuere, neque flatum emittere oportet, nisi res turgente corpore vrgeat? An quia cum non turgemus, similes terræ stirpibus fumus, quibus euulsis, aut alienum conuellitur quippiam, aut aliquid abscissum relinquitur. Quod autem cum extrudi debet, minutum remanserit, dolorem diutius id omne mouebit: & si quid alienum commotum sit, id cum sua sede priuetur, dolorem creabit. Quæ certè iis vsu euenient, qui cum non turgent, aliquid faciunt ex iis, quæ modò reuulimus.

10 Cur ieiuni celerius concumbunt? An quòd stamina corporis ieiuno inaniora, repleto autem plena habentur: itaque impediunt, ne humor seminis genitalis valeat permeare: quod latissimè in vesica patet: hæc etenim plena, nunquam celeriter concumbere possumus.

11 Cur adolescentuli cum primò concumbere incipiunt, quibus cum fuerint congressi, eas, re peracta, odio habeant? An quòd mutatio summa extiterit, sequentis tristitiæ memores, eam fugiunt tanquam fontem, ad quam sese applicauerunt.

12 Quare qui equitant, assiduè libidinosiores euadunt? An caloris, agitationisque causa eodem afficiuntur modo, quo per coitum. Quocirca ætatis quoque accessione membra genitalia contrahata, agitataque plenius augentur. Quod igitur semper eo vtuntur motu qui equitant, hinc fluctiore corpore, præparatòque ad concumbendum euadunt.

13 Quare concumbendi facultatem dari per ætatem cum ceptum est, corpora male olent: prius autem ante pubem non ita olent nec viri, nec mulieres? An quoniam quæ incocta sunt, tum sapores habent deteriores: aut enim acidiores, aut saliores, aut amariore: tum odores red-

durescetiores. Contra, quæ concocta, maturaque sunt, sapores aut dulces, aut minùs amarus, & odores suauiores præstant, aut certè minùs insuaues. Patet hoc in omnibus tam terra stirpibus, quàm animalibus ipsis. Detrahit autem quæ matura, concoctaque sunt, cætera cruda relinquantur: vt & in cinere, portione dulci consumpta, puluis amarus relinquitur. Et sudor quoque salus eadem de causa est. Calor autem naturalis semen genitale concoquit: quod quanquam exiguum est, vim tamen obtinet maximam, quippe quod ex multo admodum tam exiguum constitutum sit. Quam ob rem vbi id fecerit, resoluimur magna ex parte vehementius, atque refrigeramur: itaque humores incoctiores redduntur, patrefactis meatibus propter seminis excursum: quo fit, vt sudor ob cruditatem & salior, & fetidior tunc sit, quàm in puerili ætate. Quòd si cui fortè talis natura sit, vt partem subsidentem sudoris fetidam habeat, huic magis, magisque res innotescet, ac præsertim eisdem in locis, quibus & cæteris maximè consistit, velut in alis.

14 Cur si ex nostro semine procreatum animal est, prolem id nostram appellare solemus: sed si ex aliquo alio nostro vel excremento, vel parte prodiit, nostrum id esse nunquam fatemur? multa enim semine putrescente proueniunt. Quid igitur causa sit, vt si quales nos sumus, tale fuerit, nostrum id sit: si diuersum, id alienum sit: aut enim omnia nostra esse oportet, aut nulla. An primum, quoniam quod ex semine nostro prodit, id ex nostro est: quod secus, id ex alieno, scilicet quæ purgamentis, excrementisque enascuntur. Denique nihil ex omnibus, quæ animanti tribuimus, gignere animantem potest, nisi semen genitale. Quod autem nocet, quòdque malum est, id suum nullius est: nec quod alienum est, id suum esse potest. Haud enim idem illa significant, suum esse, & alienum esse, vel diuersum, vel malum. Excrementa autem, & putredines, non nostra, sed diuersa, alienaque sunt à nostra natura, non enim quacunque in corpore extiterunt, corporis hæc esse putandum. Nam & papula sæpe erumpunt, quas tollimus, atque excidimus: omnino quæ præter naturam constiterint, hæc aliena omnia sunt: multa autem præter naturam, vel rebus coniuncta naturalibus prodeunt. Quòd si ex rebus nostris solo semine natum animans sit, rectè quod ita prouenerit, prolem id esse nostram tantum putabimus: ex semine verò ipso si quid extitit aliud, vt vermis, vbi vel foris putruit, vel corruptum in vtero est, vt quæ monstra appellamus, prolem id esse nostram haudquaquam dicendum est. Cum enim corrupto creetur semine, non insuper ex nostro creatur, sed alieno: quemadmodum quod excrementis constiterit, vt quod ex stercore. Omnia verò huiuscemodi ex corrupto creati semine hinc indicatur, quòd ex non corrupto creati tale Natura statuit, quale illud est: de quo semen genitale prodierit. Exempli gratia, si de equo equus, si de homine homo, nec semen magnificimus ipsum,

nec aliquid, quod inter generandum confici solitum est. Tunc enim humor, & corpulentia quædam, & caro consistunt, quorum nihil nobile est, quoniam nondum naturam obtinent destinatam: sed eatenus naturam attingunt, quatenus ita se habeant, vt ex illis tale creati possit, quale nos sumus, modò seruentur. Corruptis autem nihil tale enasci potest. Causa est hæc, cur nec alia ex re nostri corporis, nec ex semine ipso corrupto, aut imperfecto, prolem nostram oriri arbitremur.

15 Cur minùs in aqua homines concumbere queunt? An quòd res nulla in aqua liquecere potest, quæ ab igne liquefieri apta est, ceu plumbum aut cera. Semen autem hominis igne planè liquefcere videmus: haud enim priùs fluere incipit, quam per attritum recaleat. Pisces tamen sine attritu coire fatendum est.

16 Quæ de causa res omnium suauissima concubitus est: & vtrum necessitate impellantur ad concumbendum animantes, an rei cuiuspiam gratia genus hoc libidinis datum est? An suauissimè quidem concumbimus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, vt aliqui volunt: aut quia, quanuis non toto ex corpore, tamen per eam partem se promit, in quam meatus omnes, venæque omnes applicentur, & coeant. Cùm igitur voluptas similis in libidine, atque in prurigine sit, efficitur pariter, vt corpus gestiat vnuerfum. Prurigo enim secessio humoris spirituosi inclusi contra naturam est: & genituram verò secessionem humoris eiusmodi esse ad rem naturalem constat: suavis autem tum ex necessitate, tum rei cuiuspiam gratia concubitus est. Ex necessitate, inquam, quòd via omnis pertinens ad rem naturalem suavis est, si modò à sensu percipi queat. Rei verò cuiuspiam gratia est, vt ortus sit animantium perpetuus: facit enim voluptas, vt animantes ad coitum ardentius excitentur.

17 Cur Venus immodica morbis pituitæ nonnullis commoda est? An quoniam excrementi quidam exitus est, ita vt multum vacantis materiæ cum semine detrahi possit: pituitam autem excrementum esse, nulli dubium est.

18 Cur res Venerea ventrem refrigerat, & siccatur? An refrigerat, quoniam calor in concumbendo excernitur: & siccatur quidem coitus Venereus potest, quippe cùm euaporati, dum calor exit, necesse sit: exit autem cùm refrigeratur. Adde etiam, quòd feruor coeundi siccare nimirum potest.

19 Cur salaces hi sunt, quibus pili palpebrarum defluunt? An ob id ipsum quo etiam calui; sunt enim hæc ambo partes rei eiusdem. Quicunque autem ex pilis congenitis ætate iam prouecta non crescunt, hi omnes decidunt libidinis vsu immoderato. Capillum enim, & supercilium, & cilium, genere congeniti pili continentur, ex quo his supercilia tantùm nonnullis ætate prouectis obdistantur. Quod cur ita sit, alibi rationem attulimus. Reliqua autem vtraque genera, eadem illa de causa deficiunt, quòd partes superiores sanguinis parum obtinentes, libido refri-

gerat. Ita enim efficitur, vt locus hic alimentum concoquere non possit: cùm autem pili alimento caruerint, defluant necesse est.

Quam ob causam qui mingendi desiderio tenentur, concumbere nequeunt? An quòd meatus implentur. Quod autem plenum humoris est, id nullum præterea humorem potest suscipere.

Cur gignendi facultas iis tollitur, qui à variis cibibus tenentur, siue homo, siue aliquid ex ceterorum animantium numero est? An quòd variis flatu translati fieri solet, quocirca in vitis atræbilis accommoda est. Fit autem concubitus quoque cum flatu excursu. Quam ob rem si imperus ille agitur, cùm variis exercet, semen non insuper excitatur, sed refrigeratur. Fit igitur inde, vt penis tentigo emarcescat.

Quare qui concumbunt, resoluti, atque languere magna ex parte solent? An quòd semen omni ex parte corporis secretio est. Itaque vt aedificij constructio, sic corporis compactio quaeritur, dum semen decedit, quasi sanguinis multum, aut aliqua pars alia decedat: ita quòd exit, peropportunitum est, & quòd exiguum ex multo alimento conficiatur, quemadmodum amyllum ex farina.

Cur iis, qui concumbunt, si desiderio mingendi tenentur, penis intendi vehementius potest? An quòd foramina plena redduntur humoris, semen per angusta se promens, molem effici ampliorum, atque extollit: penis etenim ad ipsos meatus est positus.

Quam ob causam tentigo, & amplificatio penis illa existere possit? An duplex causa est, vna, quòd pondus vrgens post testes facit, vt penis erigatur: testes enim vicem fulcimenti vectoris capiunt. Altera, quòd foramina spiritu admisso implentur, ita vt genitale membrum inuemescat, atque se erigat. An humor auctus, translatique facit vt moles amplior redundet: penis tamen, qui mensura insigni adoleuerit, minùs se patitur efferrit: enim vt ita pondus à fulcimento vectis remotius maneat.

Quæ de causa qui rem agunt Veneream, aut qui ea ætate sunt, quæ sufficit Venere, male olent, viris que hirci reddunt: pueri autem non ita olent? An spiritus puerorum (vt dictum iam est) humorem, sudoremque concoquere potest, virorum autem nequit.

Cur per ætatem viri minùs, mulieres magis concumbere valeant? quod Hesiodus quoque poeta inquit:

Fœmineo Venus est vsu, magis effera sexu: Mitior illa viris, & sæpe accita relanguet. Vtrum quòd testes eo tempore magis demittuntur, & flaccunt, quam per hyemem, cùm qui concubitus est, retrahat, ac suscipiat illos, necesse sit. An quoniam natura calidæ præ nimio calore æstiuu temporis æstuant, collabunturque: frigidæ verò refouentur, & vigent. Est autem vir calidus & siccus, mulier frigida, humidæque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum corroborantur, & vigent per compensationem qualitatis contrariæ.

Cur non

Cur nonnulli rem Veneream cum voluptate patiantur, & alij vel ipsi agere cupiant, alij patiti tantummodo gestiant? An quòd excrementis singulis locus determinatus à Natura est, in quem inituro fecerit naturali debeat, solitariæque natura spiritus excurrens tumorem admouet, excrementumque vnà extrudere solet. Verbi causa, vrinam in vesicam, cibum consumptum in aluum, lacrymam in oculos, mucorem in nares, sanguinem in venas Natura deduci placuit: his autem proximè genituram quoque in testes, & penem deferri constitutum est. Quibus itaque meatus habitu suo naturali priuantur, vel quia obæcari sunt, qui ad penem tendant (quod spadonibus, hisque similibus euenit, vel etiam aliis de caulis) his talis humor in sedem confluit, quippe qui hac transire solet: quod eius loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitale abundant, excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaque cùm excitata cupiditas est, attritum pars ea desiderat, in quam confluit excrementum. Cupiditas autem excitari tum à cibo, tum ab imaginatione potest. Cùm enim alterutra de causa libido commota est, spiritus eodem concurrat, & genus id excrementi confluit, quòd secedere notum est. Et si tenue, spirituosumue est, cùm diffusum id fuerit, requiescunt: quemadmodum pueris, & adolescentibus interdum nullo secreto humore cessare renigines possunt. Sed si crassum, corpulentumque est, nisi extruso quiescere nequeunt. Quòd si neutrum eorum accidit, cupiunt quousque alterutrum accidat. Quorum verò natura mollis, & fœminea est, ita ij constant, vt genitura vel nulla, vel minima conueniat, quò illorum fecerit, qui præditi natura integra sunt, sed se in partem sedis diuertat: quod præterea euenit: quia præter Naturam normam conlitterunt. Cùm enim mares crearentur, ita degenerant, vt partem virilem mancant, atque oblatam habere cogentur. Lasso autem alia rem omnino corrumpit, alia peruertit, & vitiat. At genus illud corrumpens, vt in his sit, fieri non potest: ita enim mulieres, non viri creantur. Ergo perueriti, citarique aliorum, quam fecerendum Natura voluit, necesse est. Vnde fit, vt insatiabiles etiam sint modo mulierum: humor enim sollicitans ille exiguus est, nec quicquam se promere conatur, refrigeraturque celeriter. Quibus itaque sedem humor ex toto adiuit, ij pati tantummodo auent: quibus autem in vtraque partem sese dispertit, ij & agere, & pati concupiunt, idque eò amplius, quò tandem plenus fluxerit. Sed sunt, quibus vel ex consuetudine affectus hic accidat. Fit enim, vt tam gestiant, quam cùm agunt, vtque genituram nihilò minùs ita emittere valeant. Ergo agere cupiunt, quibus hæc ipsa vsu euenerunt, & consuetudo magis, veluti in naturam idcirco illis euadit, quibus non ante pubem, sed in ea vitium patendi inualuit, quoniam his recordatio rei,

cùm deliderant, oritur. Vnà autem cum recordatione gestiens exultat voluptas: deliderant autem perinde ac nati ad patendum. Magna igitur parte, vel ob consuetudinem res exiit. Sed si accidat, vt idem & falax, & mollis ut, longè expeditius hæc omnia euenire posse, putandum est.

Cur homines rem agere Veneream cupientes, confiteri se cupere maximè pudet: bibendi, aut edendi, aut aliquid eiusmodi faciendi, desiderio cùm teneantur, confiteri non pudet? An quòd rerum plurimarum cupiditates necessariae sunt, & nonnullæ, nisi expleantur, intermunt. Rei autem venereæ libido superfluit, & abundantia index est.

Cur viri per hyemem, mulieres per ætatem rei Venereæ appetentiores sunt? An quòd viris calidior natura & siccior est, mulieribus autem humidior, frigidiorque. Quam ob rem illis humidor, & calor satis cupiditatem Venereæ hyberno tempore accendere queunt, quibus res semen oriri certum est. Mulieribus autem & calor minor, & humor concretus propter caloris inopiam tunc est. At per ætatem contra mulieribus calor modicus. viris largior, quam satis sit: minus enim vires frangit, atque dissoluit. Quapropter pueri quoque per ætatem tenuiores redduntur: incidit enim, vt ignis igni coniungatur.

Cur quibus natura calida est, si modò robusti, plenique sint, nisi concumbant, iis sæpe bilis profilit, & aluus amara secedit, & pituita salta cõsicitur, & color corporis immutatur? An quòd semper cum semine vnà excrementi aliquid exit. Vnde etiam nonnullorum excrementis abundantium genitura lauamentum piscium redolet: igitur excrementum quoque illud concumbenti decedit. Itaque nihil est, quòd possit affligere: abstinenti autem manet, & amarum, salsumve redditur.

Cur libidinosi sunt, qui melancholici? An quòd flatu redundant. Semen autem secessio flatus est: ergo quibus id ipsum amplificatum, hos sæpe purgari appetere necesse est: sic enim efficitur, vt leuentur.

Cur aues, & pilosi homines libidine vehementer aguntur? Vtrum quòd multum humoris continent, an non ea ratio est? Fœmina enim, quæ humida est, pilis vacat, sed potius quòd genus illud vtrunque naturæ multi humoris concoquens propter caloris copiam est. Indicio pilus est, atque penna. An quòd & multum inest humoris, & id à calore superatur? Neque enim si multum non esset humoris, neque si non à calore vinceretur, pennæ aibus, pili hominibus possent vnquam oriri: semen autem vel loci, ac temporis portione, vel ratione creati plurimum potest, vt in aere, vt in vere: nam eius natura & calida, & humida est. Fit etiam ratione communi, vt aues, & claudi homines salaces nimirum sint: alimentum enim vtriusque, scorsum quidem exiguum profluit, propter vitium cruris: in sublime verò affatum effertur, atque in semen conuertitur.

pp 5 Cur

33 Cur homini, cum concumbit, oculi potissimum infirmantur? An quod humore deficienti id accidit. Argumentum verò, frigidam esse genituram, quod humida nunquam redditur, nisi calefiat, nec ullam desiderat liquefactionem: quod quidem per uniuersum corpus expassa est, quemadmodum sanguis.

Eorum, quæ ad laborem pertinent, Sectio quinta, cuius questiones xxxviii.

Vt ambulationes prolixæ quidem per plana, laboriosiores sunt, quam per incompta: breues autem leuiiores? An quod membra tum à multo, tum à vehemente motu frangantur. Est autem vehemens, qui passim per loca inæqualia agitur: multus verò, qui continens, vnusque est. Locis igitur inæqualibus tamenti longa motio acta est, tamen requiem mutatio præstat, facitque vt longa non sit, ne ipsorum quidem equorum propter mutationem. Planis autem habitus similitudo, & paritas nihil interpellat, nec membris ullam præstat quietem, sed efficit, vt mouendi ratio continuetur. At verò si breuis sit, nimitas quidem motus nulla in planis fatigabit: accliuibus autem, quoniam immutatio vehemens & contraria corpus modò sursum, modò deorsum vexat, fatigetur necesse est. Talis verò motus, vt dictum est, qui per ardua agitur: contrarius, qui per plana.

2 Quam ob causam, qui animo deficiunt, & qui præ nimio exercitandi labore dissoluntur, mole corporis contractiore existunt, vocemque reddere acutiorem putantur? An quia voces minores mittuntur, ideo acutiore esse videntur. Argumentum, quod qui clamantes à longe imitantur, acutè proferunt. Moles autem corporum minores idcirco redduntur, quod sanguis à summis corporis partibus seuocar ad imas.

3 Cur venter tantummodo extenuatur eorum, qui se exercitationi dederunt? An quoniam venter pingue amplectitur plurimum.

4 Cur pingue eorum absunt, qui se laboribus dedunt: caro autem nullatenus emacera- tur? An quoniam pingue concalfactum lique- scit: quod carni non euenit. Motio autem con-

5 Cur venter opimus admodum esse solet? Vtrum quod cibo propinquus est: dumque cætera membra ex ventre hauriunt, venter ipse sibi sapius ingerit. An quoniam minimè venter laborat: flexibus enim hic nullis contorquetur.

6 Cur melius fatigationes tum cessant, cum quis ex aqua oleo permista se perficit? An quoniam oleum magis subire cum aqua potest, quam si per se ipsum est: ducitur enim suapte natura, vt innatet, & fluitet. Vbi autem subit, corpus subinde amplius emollitur. An quia

oleum naturâ calidum est: calidum autem quod- que & liccat, & indurat. At membris fatigatis, siccitas & durities incommoda: omnino sunt, multum igitur aquæ eò plus iuuat, quod minus siccit.

7 Cur lasis corporibus euomendum præcipitur, cum tamen vomitus sit laboriosus? An quod lassitudo collis ossibus, aut pressatis, aut fatigatis consequi soleat: quos quidem affectus patiuntur extrinsecus, aut intrinsecus, idque bifariam: aut enim cum copia carnis vires exuperavit ossium, aut cum frequens corpus se cætero corpori miscuit, quo locum sibi obtinere aptè non possit: quale genus excrementorum est. Pondera enim quæcunque extrinsecus corpori applicentur, laboriosiora sunt, quam ipsa corporis membra, etiam si pondere leuiora illis esse contigerit. Argumentum, quod qui plus æquo vel ederint, vel biberint, huiusmodi quamuis laborarint, quam ieiuni, grauius tamen fatigantur: quoniam cibum locum suum non obtinent, vt potest qui adhuc maneat crudus. Cum autem fatigatio maceret, atque colliquefaciat, colliquamentum autem non nisi excrementum sit, hoc est quod lassitudinem mouet, dum temerè vagatur, occurritque ossibus, & neruis, & intimis carnis: quæ rara, soluta, patefactaque substantiæ. Vomitus igitur cum id extrudat, quod fatigationem inducit, merito hominem recreat, liberatque à lassitudine: corpus enim quale principio fuerit tale restituit. Elaxat autem vomitus, non nimij motus ratione, sed si ita fuerit, vt non plene agatur. Copia enim ciborum, quæ in ventriculo remanserit, & excrementa, quæ his incidant cibis, faciunt vt lassitudo vomitum consequatur, quemadmodum in corporibus nimium impletis dictum iam est. Quod si nec illis causam lassitudinis labor inferat, sed cum ita sese haberent, laborarint, nec iis, qui non totum cibum eiecerint, vomitus causa foret lassitudinis. Nam si hoc esset, haud erat quod non omnibus euomentibus lassitudo incidere: nunc verò multi post, vbi euomuerunt, alacriores eundè redduntur.

8 Cur laboriosius brachio est inanem iactare manum, quam cum lapide? An quod inani iactura brachium quasi conuellitur vehementius: nulla enim in re nititur, quemadmodum cum mittit, missili obdito, fulcire se potest. Huic proximè saltans quoque pondusculis susceptis innititur. Et qui currit, manus obquatiens, se sustentat. Quam ob rem ille plus proficit halteres tenens, quam non tenens: hic velocius currit manus obquatiens, quam non obquatiens.

9 Quam ob causam, cursus velox tam in hominum genere, quam in cæterorum animalium facit, vt capita à morbo tententur? Quæquam cursus vnusquisque detrahere ad ima genus omne excrementorum putatur, vt ambulatio: quæ propter crura eorum impleatur, qui nimium ambulant, quoniam de parte superiore ad imam labitur & alimentum omne, & excrementum, An

An motus quidem vbique agere idem potest. Verum motus velox, cum vires intendit, & spiritum retinet: caput concalfacit, cuiusque venas nimirum inflat, & attrahentes reddit facultatis externæ, vt frigidis, vt caloris: adde quæ in pectore continentur. Nam ea quoque attrahi, resorberique inde credendum est. Quibus remissis, locum agrotare illum necesse est.

10 Cur locis aequalibus, quam inæqualibus, magis fatigatur: ocyus autem iter æquale, quam inæquale conficitur? An minus laboris tunc est, cum motus non semper eodem habitu agitur: quod in gressu inæquali potius sit: ocyus enim ingredimur, vbi minus contra naturam mouemur. Ergo per locum æqualem parcatque frequentet, & ponitur, & attollitur: per inæqualem autem, contra. Atqui ratio attollendi contra naturam est: vt nanque omnem attollendi vsu exequimur. Quod autem per singulos gradus paulum redditur, id multum per multos de- mum exultat.

11 Cur in planis laboriosius accubamus, quam in concauis? An eadem ratio est, cur etiam in conuexis laboriosius, quam planis. Cum enim pondus corporis se eundem in locum, in sedendo, accubandoque colligit, facit per afflictionem vt laboretur. Incuruum igitur quam rectum, idque quam concauum magis tale se exhibet, nostrum etenim corpus in orbem se colligit potius, quam dirigat in processum. Quæ autem eiusmodi sunt, hæc per plura attinguntur à concauis, quam à planis. His eisdem de causis etiam sit, vt quæ cedunt, minus, quam dura, & renitentia, fatigent, & in accubando, & in sedendo.

12 Cur breues deambulationes fatigationem mouere amplius soleant? An quia euariant, in- comptaque sunt: faciunt enim vt sape subsistantur. De contrario autem in contrarium frequen- ter mutari, laboriosum est: neutri nanque assue- scere sinit. Quæ quidem assuescendi ratio. Va- cat fatigatione: vtrique autem simul vt assuescas, fieri non potest.

13 Cur qui equo vehuntur, quod longius equus decurrerit, eò magis emittere lacrymas solent? Vtrum quoniam aer, qui se obiecat, subinde eò frigidior est, quod minus teporis corpus at- tigerit. Quod iis etiam euenit, qui cursum nudo corpore agunt: frigus autem mouere lacrymam potest. An contra. Res enim calida lacrymam ciet, velut Sol. Motus autem nimi- rum calorem efficere potest. An propter ictum illatum ab aere illud accidit. Quomodo enim venti aduersi oculos perturbant: sic aer occur- sans eò magis ferire potest, quod equus velocius agitur.

14 Cur cætera membra, cum perfricantur, ple- niora euadant: venter autem soleat extenuari? An perfractione protinus vehementiore: exte- nuatur, cum is etiam impleri soleat illa frican- di ratione, quam paulatim amplificando admo- uemus, sed non atque proficit, atque caro, qua de re quaritur: quippe cum omnino in exerci- tando, laborandoque venter præcipue extenuetur.

Ratio igitur, quod opima quæque concal- facta liquefcunt, & ea magis, quæ intentia sua- pre natura sunt: venter autem cuteus est, cutis verò sua natura tensionem habet. Sed enim quod venter celerrimè opimatur, ideo & pingue ali- quid semper obtinet, nisi morbo laborer. Cuius rei causam dixerim, quod cibo ex vicino po- situs est. Cum igitur omnino pingue res pro- pria naturæ non sit, sed aduentitium, nec ita necessarium: vt caro adhæreat: ideo & exerci- tandi, & perfricandi agitatio ventrem concal- sciens, liquefacit, & macerat, alimentumque, quod inde redundet, membris cæteris dispartit: quam ob rem sedile ventrem opimat, reliquum corpus extenuat. Motiones verò, perfractionesque ventrem extenuant, reliquum corpus im- plent, & augent.

Cur peracto longo itinere, aut cursu, si quis se super summos constituerit digitos, calesce- dum conquatuntur, primumque deorsum labun- tur? An propter continuatum, vehementemque motum concitati nerui nondum requiescunt. Fit enim sape, vt animus euincere corpus totum possit, membra autem singula inhibere non possit, vbi se quendam in modum commouere: non enim cor, non penem excitum, resideret animus cogere potest. Ratio autem rei, quam quarimus, est, quod multum spiritus circa ner- uos deurit, quod non simul ac substiteris, refri- gescere potest. Is igitur spiritus concutiens, ve- luti subtrahendo suo motu deducit, facitque vt pars remotissima minimè contineatur. Itaque calescere tremiscunt, quemadmodum innum labrum hominis irati.

Quæ de causa qui non concitate admodum currunt, numerosè respirant? Vtrum quod nu- merus omnis mensuram certo recipit motu. Talis autem motus est, qui per æquas, agitur portiones, quemadmodum agunt, qui currunt leuiter. Ergo simul atque agere cursum inceperint, respirant ita, vt cum spiratio per com- pares vices propter parem meriendi motum reddatur, numerum, siue modulationem pos- sit continuare. An quod omnis spirandi ratio compari vicissitudine confici soleat, modò quis non retineat, sed tenori trahendi à Natura de- terminato vtatur. Igitur cum sedemus, aut am- bulamus, quod motus corporis mediocrius est, numerus palam non fieri potest: eam item cur- sum concitate agimus, quod sensus consequi motum nequeat, numerum percipere respira- di haudquaquam valeamus. At cum mediocri- ter nos ipsi concitemus, motus ipse mediocri- modum respirandi sensibilem præstans, explica- re numerum potest.

Quare inter currendum aer in flatum conuer- ti nobis videatur? Vtrum quoniam dum per cursum agitur, aerem corporibus nostris con- tinentem excitamus, quod non nisi flatum mo- uere profecto est: quocirca non solum videtur, sed etiam verò in flatum aer conuertitur. An quod in currendo aerem impetu nostro moue- mus: quo facto, sensu aeris per motum magis afficiatur. Ergo rectè in flatum aer se conuertere videtur.

videatur: hoc enim ratione imperus potest euenire.

18 Quam ob rem currentes potius cadimus, quàm ambulantes? An quòd magis, quàm moueamur, attollimus: hoc enim inter cursum, & ambulationem interest.

19 Cur ascendentes genibus, descendentes femoribus elaboramus? An quoniam dum ascendimus, corpus sursum iactamus, distentionemque corporis, genuumque mouemus, ex quo genibus laborandum est. Procliuius autem locis, eò femoribus laboratur, quòd iis ipsis enixi crura submouemus. Adhuc, omne, quod præter naturam sit, laborem, dolorumque mouer. Est autem secundum naturam genibus, ut ante hætantur: femoribus autem, ut retro. At locis accliuus genua retro flectuntur, nam inniti, sit marique volumus: procliuius autem femora ante coguntur: corpus enim se pronum, propensumque ita defert.

20 Cur in itinere media femoris parte potissimum fatigari solemus? An quòd longi cuiusque, atque continui pars potissimum media laborat, cum scilicet stabilitum, fixumque manet: quam ob rem hæc præcipue rumpitur. Femur autem tale est. Ergo partem potissimum mediam eius fatigare merito solemus.

21 Quam ob causam qui humida constant natura, facile à labore, atque stragulantur? An quòd humor concalfactus transit in aera, itaque acrius vrit. Ergo cum ob nimietatem facultas submouendi non datur, refrigeratio nulla subsequitur, atque ita celeriter homo calore insito, & aduentu serpensio eos iuuant, qui se exercent, qui denique laboribus se dederunt. Cum enim humor discernitur, atque extenuatur, spiritum inde nasci necessarium est.

22 Quare corpora, quæ modice constant, temperataque sunt, in morbum sapius incidunt, & facilius curantur? An verumque eadem de causa euenit? Est enim æquabile, quòd modicum est: Quòd autem æquabile, id comparabile est: Quam ob rem si qua eius pars laborauit, protinus totum collaborat. Immodicum autem contrà, utpote quòd seiunctius sit, partium suarum vitia minus haurit, minusque consentiens est. Ergo sapius id in morbum hac de causa incidit: facilius autem curatur, quoniam malum partium commune omnium est. Eò nanque debilius redit: quòd se in plura digesserit: itaque curabilius est. Immodicum verò illud, ut quòd rem commanem cum partibus non habeat, minus quidem ægrotat, sed difficilius curatur, quoniam malum vehementius vrger.

23 Cur æqualibus, quàm inæqualibus locis, magis fatigari solemus, ocyus autem iter æquale, quàm inæquale, expedimus? An quòd minus laboris tum est, cum non assidue habitu eodem mouemur: quemadmodum in gressu æquabili potius agitur: ocyus verò ingredimur, vbi minus pari tempore attollimus. Ergo per locum æqualem vsus attollendi exiguus est, atque frequens: per inæqualem autem è contrario. Quod

verò per singulos gradus paulum redditur, multum id per multos demum exultat.

Cur femora in descendendo, tibiæ in ascendendo laborant? An labor in ascendendo est, quàm corpus attollitur. Fit enim, ut totum corpus nobis oneri sit. Itaque cui totum incumbit, & quo totum attollitur, id præcipue premitur, atque laborat: hoc autem tibiæ est. Postremam enim hæc longitudo tenet, nec modo pedis latitudinem aliquam fortitur. Vnde fit, ut hoc minus se valeat stabilire: itaque ut humeris, ita tibiis pondus sustinemus, laborumque ob eam rem, quo humerus maxime affici solet, tibiæ quoque patitur necesse est. At in descendendo, quoniam corpus deorsum se detert, propellitque contra naturam, hinc labor, & vexandi ratio prouenit. Itaque laborem huic præcipue admouet, cui incumbit, quòdque vexat. At qui tibiæ manet, thorax ponderi est, femur sustinet, atque vacillat, eò quòd & porrectum in longitudinem est, & superne versatur, quæ scilicet thorax procumbit.

Cur iter longius tum esse videtur, cum ignari quantum sit ambulamus, quàm cum gnari, si modò res cætera pares adint? An quòd nosse quantum sit, non nisi nosse eius numerum est, remque non determinatam plaris, quàm determinatam esse perspectum est. Ergo quemadmodum, si nosti quantum sit, finitum id esse necesse est: sic etiam si ignoras, quasi reciprocer, minus cauillatus oberat, iustumque id esse videtur, quòd finitum est. Quam ob rem si quantum quodlibet determinatum non esse putetur, velut infinitum id esse videbitur, eò quòd aptum est, ut sit determinatum. At si determinatum non sit, infinitum est. Ergo id quoque infinitum quodam modo videri necesse est, quòd determinatum esse nequaquam videtur.

Cur femora magis, quàm tibiæ fatigantur? Vtrum quòd propè abfunt ab ea parte, que excrementum continet: itaque vbi ea pars agitata nimium recaluerit, femora expeditius, ac plenius attrahere possunt, quàm tibiæ. An quòd femora continentiore constant natura: laboratur enim præcipue propter continui distractionem: quippe cum etli nullo excremento substante fessimus, tamen femoribus, ac lumbis acris laboramus. An quomodo inguina per ictum oriri nouimus, propter venarum, & neruorum societatem: ita etiam lassitudo potius in femur incumbit, quòd quidem ab initio propius abest. An quòd femur eadem habitus ratione fungitur suo munere magis, quàm tibiæ: quæ quidem res laboriosior est. An quòd femora carnis copiam sustinent. Itaque res affatim in his inest, quam Natura rationi tribuimus.

Quam ob causam tubercula, & vlcera nonnullis ex labore proueniunt? An corpore impuro motus concalfaciens, excrementa alia etiam sudore vaporatim destrinxit, quæ crassa, & humore prauo, hoc est, acuto, aut amaro, aut falso contenta fecerit penitus suam ob concretionem non queunt. Itaque per carnem intumescent, atque exulcerantur propter amari humoris violentiam.

Cur

Cur non protinus ab exercitatione, aut medicamento epoto citius assumi debeat? An quòd adhuc corpus purgatur, necdum à labore quiescit, excrementaque excita redundant.

Quam ob rem currere, quàm ambulare, difficilius est? An quòd plus oneris fert, qui currit, eum elatus, ac pendens, onus super se totum sustinet. At qui ambulat, parte insidente vicissim sustentatur, quasi patere admotus se quiescat.

Cur non protinus ab exercitatione esurire incipimus? Vtrum propter colliquesactionis, relictum, dum penitus concoquantur. An propter spiritum, quem labor ex humore subito mouet. An propter sitim, quam laboris calor inducit: hæc enim accidunt omnia.

Cur genitura in somnis iis profuere solet, qui aut labore lassescunt, aut tæbe consumuntur? An quòd omnino ita continentiores sunt, qui natura calida, & humida constant: semen enim tale natura est. Quod autem tale est, ex iis, qui tali habitu sunt, potissimum profuit, cum calor somni accessit: quippe cum corpora tantisper exiguum momentum desiderent, id quo intrinsecus, non extrinsecus. Lassæ autem, & tabescentes ita adfecti sunt: redundant enim, & elassati colliquesationis calidis propter fatigationem, & motum, & tabefacti propter desillationem, & calorem, quem inflammati mouet.

Quam ob causam cruris suum sinistrum diutius perficere cuique difficilius est, quàm dextrum? An quòd parte dextra laborare valeamus, rebus autem præter naturam proficiscentibus, annuenda cruris sinistri frictio est. Fit enim dextra transuersa in partem obiectam. Quæ autem præter naturam sunt, hæc facta sunt difficilia. Sinistra verò manu partem perficando dextram, nil tale percipimus: quoniam hæc neutram in partem apta, potensque est.

Cur breues deambulationes laboriosiores sunt? An quòd crebrò subsistimus, neque æquabili incessu mouemur, cum flectimus, quòd certe laboriosum est.

Cur in Sole cum stamus, amplius recalcescimus, quàm cum mouemur, cum tamen motus omnis vim calfactoriam habeat? An non omnem mouendi genus calfacit, sed est etiam quòd refrigeret. Quod etiam in ollis feruentibus patet, quoties eas afflamus, aut versamus. An quia cum stamus, calor permanet: is autem, cum permanet, amplius calfacit, quàm cum mouetur. Corpus etenim nostrum vaporem de se quendam mittit assidue tepidum, qui proximum aërem tepescit, quæ admodum inicit. Cum igitur quiescimus, aer nos circumfundens, calidus ob prædictam causam redditur. At cum mouemur, flatus excitatur, qui refrigerare nos potest, flatus enim quisque frigidus est.

Quam ob causam qui equo currunt, quòd contentius cursum arripit equus, eò magis lacrymas mittunt: & qui pedibus, eò magis, quòd intenderint vehementius? Vtrum quoniam aer occurrans frigidus est: frigus enim lacrymas mouet, quippe quòd contrahendo, condensando,

que carnem, humorem exprimat. An potius contrà, calor enim sudorem elicit: lacryma autem tu dor quidam est. Quapropter à concalfactione vtrunq; mouetur, & sudor & lacryma, nullaq; pariter ambo sentiuntur: calorem autem efficere motus potest. An propter heris ictum. Quomodo enim flatus aduersi oculos perturbant, ita etiam aer, qui se obiectat. Quòd igitur quis contentius equum agitat, aut ipse currit, eò magis ictu quodam molli obuerberat, & ferit: quòd fit, ut se lacryma promant, scilicet meatibus oculorum relaxatis appulsi eiusmodi. Omnis etenim ictus, vim aut secandi habet, aut collidendi, & contundendi.

Quam ob rem qui cursum velocitate agunt, conuulsis maxime corripiantur, vbi quis inter currendum eis substitit? An quòd ea potissimum diuidentur, quæ in partem contrariam vehementer trahimus, atque mouemus. Cum igitur homini currenti, vehementerque membra ultra propellenti, quis obuiam factus obstitit, accidit ut in partem retroqueantur contrariam, quæ adhuc ante pertendunt, atque propiciunt. Itaque diuulsio eò vehementior incidit, quòd cursus contentius agitur.

Cur ambulationes minus laboriosæ sunt, quæ inæquales, quàm quæ rectæ aguntur? An quòd elatio erecta secundum naturam corporis vniuersa est: Ideo ambulationes, quas loca aquabilia præstant, laboriosiores, quàm inaquabiles, sunt, quòd in easdem partes laborem admouent, quòd inæquales illæ non faciunt: dispersiunt enim magis in omnes corporis partes. Calidis verò temporibus, arctæ ambulationes plus valent, quàm frigidis, quippe quæ partibus externis laboris plus adferant, & quidem sudorem ob eam rem euocando extenuent. Frigidis contrà carnem reddunt constantiorem, & stomachum excitant, ciborumque faciunt auidiorem. Partibus enim internis calorem augent, membrisque ad frigoris appulsum torpentibus, locum intimum calore amplificato efficacius purgant. Carnem verò solidiorem efficiunt, ut que per eam vniuersam hequeant superare. Accliuus etiam ambulationes laboriosiores sunt, quàm decliuus, magisque extenuant. Faciunt enim accliuus, ut lumbi potissimum laborent, decliuus, ut femora. Ponderis enim totum femoribus, incumbens grauissimè premit, quòd item, cum præter naturam sursum efferri à calore cogatur, maiorem in modum calfacit. Itaque efficitur, ut arduum ambulandi genus sudores moueat, spiritum suspendendo extenuet, lumbis dolorem instigat: crura enim magna cum difficultate se in sublime recipiunt, lumbos inlectunt, frangunt, euellunt: quibus de causis labor præcipuus sequatur, necesse est. Locis autem duris, ac renitentibus habitæ ambulationes, musculos, & neruos crurium effatigant, quippe quæ contentiones tam neruis, quàm musculis moueant, cum enixi agantur violento. Mollibus verò, & cedentibus locis facta ambulatione, articuli potissimum sentiunt. Ele-

xus

xus enim articulorum percrebescit, cum solum succumbat, dilabatur, & cedit. Eadem autem questio est.

38 Cur locis arduis difficiliter ambulemus? An quoniam omnis ingressus arduus, & positio conficitur. Attolere igitur præter naturam est, ponere secundum naturam, proponere medium tenet. Inambulando autem locis arduis, multum fortis illius auersæ à natura proculdubio est.

39 Quare qui cursum ex equo arripiunt, minus decidunt? An quod magis cauent, quam timent.

Eorum, que ad sessionem, accubum, & habitum corporis pertinent, Sectio sexta, cuius quaestiones VI.

Vt sedile alios impleat, alios extenuet? Vtrum habitus corporum differunt inter sese, vt alij calidi, alij frigidissimi sint. Ergo si ita est, calidi implentur: cibum enim corpus vi sui caloris exuperat. Frigidi autem, quod aduentitium calorem desiderant, quem ex mouendi ratione potissimum corpus acquirit, concoquere nequeunt, dum quiescunt. An quod alij excrementis redundat, & ob eam rem motum, qui ea consumat, desiderant, alij non.

2 Cur partes corporis distendenda sint? quod qui se exercitant, facere consueverunt. An quod meatu spiritu suo perurgari oporteat.

3 Cur inflexo corpore cubare melius est, quod etiam medici plerique præcipiunt? An quod venter, cum recalescit, concoquere celerius potest: sic autem sit, vt recalcat. Adhuc, locum flatibus dare, in quem incumbant, & innituntur, oportet: ita enim minimè infestabunt. Hinc enim & varices, & cæteri abscessus iuuant, quod ventriculos continent, in quibus statim recipere queunt. Ergo corpore extento, caucerna nulla eiusmodi adigi potest: locum etenim omnem viscera occupant. Inflexo autem, singula laxantur, & sinuantur.

4 Cur vertigo surgenti potius accidat, quam sedenti? An quoniam quiescenti humor vniuersus vnum in membrum se colligit: ex quo cruda etiam ova nequeunt circumuerti, sed protinus decidunt: mouenti autem, humor se aquè expandit. Surgimus igitur à quiete, qua ita affecti sumus: sedemus verò à motu, quo humor æquabili modo quaque versus se porrigit.

5 Quam ob causam cum parte corporis dextra cubamus, somnus magis accedit? Vtrum quod vigilantes contra, quam dormientes, habemus. Ergo cum vigilando parte accubemus sinistra, contrarium sequetur: in dormiendo, initio, cum id contrarium sit. An quod somnus priuatio motionis est. Partes igitur, quarum mouere inter est, quiescant oportet: dextrarum autem partium mouere inter est. Cum autem ita accubamus, velut initium quoddam resurgendi detentum, obligatumque habemus.

6 Cur torpeamus, & cur manus potissimum, &

pedes? An quod torpor refrigeratio est: sit enim propter sanguinis priuationem, translationemque. Manus autem, & pedes, omnium maximè partium carnis inopes, nervi vberes sunt, sed præcipue pedes: itaque ad refrigerationem celerem sua natura nimium habiles redduntur.

Cur libenter in latus accubamus sinistram, in dextram autem potius dormimus? Vtrum quoniam conuersi ad lucem, minus dormire possunt, somnus enim in tenebris ocyus obrepit. An quod dum in latus accubamus sinistram, vigilare magna ex parte consueuimus, & operum functio sic nobis expeditior est. Itaque ad contrarium opus, contrarius habitus, siue situs requiritur. Inuitatur autem quisque magis ad opus fungendum habitus sui ratione.

Eorum, que ad consensum naturæ animarum pertinent, Sectio septima, cuius quaestiones V.

Vt à morbis nonnullis ægrotant, qui appropinquarint, à sanitate nemo sanari potest? An quoniam morbus motio est, sanitas autem quies: ergo ille mouere potest, hæc non potest. An quod alterum non voluntariè, alterum voluntariè accidit: res autem non voluntariæ, à voluntariis, consensit, que plurimum differunt.

Cur oscitanti sæpe in oscitando respondemus: & cum mingentem quempiam videmus, ad mingendum mouemur? quod iumentis præcipue accidit. An propter memoriam: mouemur enim ea ipsa parte, quoties meminimus. Hominibus tamen, quia sensu præditi sunt: facilius, statim ubi viderunt, euenit, vt moueantur, reminiscanturque: iumentis autem vidisse non satis est, sed alio quoque sensu opus est. Quam ob rem addito etiam olfactu, mouentur: quoniam sensus hic in brutis mobilior est. Vnde sit, vt eodem in loco sequentia mingant omnia, quo primum eminxerit: tum enim præcipue mouentur, cum olfaciunt: olfaciunt autem postea, quam appropinquarunt.

Quam ob rem cum secari quempiam, aut vri, aut torqueri, aut aliqua re terra affici videmus, animo vicem eius doleamus? An quod omnium communis natura humana est: ignoscimus ergo, cum tale quippiam inspeximus, propter naturæ confortionem & familiaritatem. An quomodo nares, & aures delibationes quasdam rerum obducatum pro sua facultate concipiunt, sic etiam aspectus afficitur, & à re delectabili, & à tristi.

Cur à tæbe, & lippitudine, & scabie capiuntur, qui appropinquarint: ab aqua autem intercute, aut febre, aut stupore attonito, aut aliquo ex numero cæterorum malorum capi nequeunt? An à lippitudine, quoniam oculus pars nostri corporis mobilissima est, cæterarum maximè omnium rei sibi obiectæ similis reddi potest, quippe qui facile moueatur ab eo, quod moueat: itaque fit, vt cum perturbatum obspicit

obspicit oculum, facile ipse etiam perturbetur. Talis autem contagio ideo fit, quoniam spiritum vitium grauemque reddit. Celeritate autem omnes morbis arripiuntur iis, qui spiritu corrupto proueniunt, quale est omne pestilens genus: qui autem appropinquarint, talem profecto spiritum trahit, qualem æger ille reddiderit. Aegrotat igitur, quia morbum est, quod spiritu trahitur. Ab vno autem morbum excipit, quoniam vnus ille sic spirat, cæteri secus: eundem verò, quia quo aegrotat, hoc non aliter spirat, quam fuerit affectus. Sed scabies magis, quam lepra, cæteriæque vitia generis eiusdem afflicere potest: quoniam per summa corporis errat, & humore manat glutinoso: genus nanque prurientium omnium, tale est. Itaque id ipsum quia per summa oritur, glutinosumque est, nimirum ideo arripiere potest: cætera nequeunt, vel quia non per summa proueniunt, vel quia persistere suam obsecritatem non possunt, quamuis per summam eum rem orientur.

Quid est quod nonnulla ex iis, quæ auditu trista nobis occurrunt, vt inhorrescamus, efficiant? vt serpa, cum exacuitur: & pumex, cum secatur: lapis, cum mola frangitur. Quæ autem notæ affectionum patent aspectui, hæc genera affectionum ipsa in nobis creant: dentes enim stupefunt, cum aliquos, rem acidam edentes aspiciunt. Et plerique cum homines laqueo suspendi, vel aliter strangulari viderent, ipsi desecunt. An quod vox omnis, genusque omne strepenti spiritus est, qui nostrum subsiens sensum, mouere nos solet: cumque suum motum vel magnitudine, vel pulsu vehementiore amplifecit, aliquid ex iis, quæ nostro in corpore latent, immutat, & sæpe interimit. Ergo spiritus, qui quamuis magni, lenes tamen adierunt, ij sedem ipsam commouent sentiendi, & lætitiæ ob eam rem nos afficiunt. Asperi autem quoniam istum inferunt vehementiorem, sedem vtique illam concutiunt, longèque proictus sui facultate se porrigunt: quod idem res quoque frigida faciunt. Frigiditas enim, vis quædam est: sed hanc horrorem inuehere posse, dictum iam est. Asperitas verò, quod pulsu frequente initium pilorum concutiens, in partem pellic aduersam, efficit vt pili se erigant: pulso nanque initio, cacumen pilorum se transferat in partem aduersam, necesse est. Itaque fit, vt pili exurgant, omnes enim deorsum procumbunt. Et spiritus quoque, qui per aures corpori se insinuat, de summis ad ima se defert. Ergo cum soni, quos modò diximus, asperi sint, horror vtique ob causam prædictam moueri potest. Sed euenit, vt cæteris partibus potius, quam in capite, moueatur: quoniam vt pili partium cæterarum imbecilliores sunt, sic affectus hic imbecillus occurrit. Cum verò sensus audiendi, quam videndi, obtusior sit, affectus quoque hebetiores per summa errant, qui ab eo ipso proficiunt. Horror autem talis est, quam ob rem multis, ac variis causis existit. Sensus videndi verò, cum omnium exquisitissimus certè sit, euentra quoque ipsa pro sua præstantia solet ingerere. Quocirca efficitur, vt ipsi veri affe-

ctus profici ex eo possint, quamuis vero leuior. At in sensu audiendi, vt ipsos minimè, sic eorum expectationem nimirum horremus: rei enim tritis, & anxie expectatio existit.

Eorum, que ad rigorem, atque horrorem pertinent, Sectio octaua, cuius quaestiones XI.

Va de causa liuidi, qui rigent, efficiuntur? An quoniam sanguis appulso frigoris gelascit, gelatus autem nigrescit propter caloris inopiam: albedo namque igni tribuitur. Quapropter iis maximè qui arate processerunt, caro liuescit, eò quod calorem minimum obtinent.

Cur extrema corporis maximè rigent? An propter angustiam: foramina enim, quæ in his insunt angusta, parum obtinent sanguinis, & ob eam rem parum caloris fortiuntur, sanguis enim calidus est.

Cur pedes magis tunc rigent, cum suspensi tenentur? Vtrum quod frigus amplius ad eos aspiciat. An quod sanguis in breuiorem se contrahit partem: itaque reliquum frigori opportunius redditur, cum calor delit.

Cur tempore frigido maximè vis illa famis intolerabilis incidat, qui caninus appetitus vocatus est, & hyberno potius, quam æstiuo? An quod vitium hoc ob inopiam alimenti sicci solet accidere. Tempore autem frigido, & hyberno, cum calor in angusta se contrahit, ocyus interdum deficit alimentum: quod cum defuerit, vitium id esuriendi accidere consentaneum est. At si in ea cibi vitiosa cupiditate, resolutio, imbecillitasque secuta est, materia statim interna corporis à collecto calore colliquescit: qua si ad locum cibo à Natura destinatum influxerit, pro cibo se ipsam corpori applicabit. Sed si spirandi sedem aduerit, obmutescere, atque languescere necesse est: obmutescere, inquam, quoniam spirandi meatus intersepitur, atque obducitur. Languescere autem est propter inediam, consumptionemque corporis. Celeriter tamen, paucisque remediis subuenitur, eò quod eius mali ortus extrinsecus est. Frigus enim calorem corporis nostri interdum compellens, ac contrahens, insatiabilem edendi illam cupiditatem iniicit, atque intendit. Quam ob rem quo modo, qui in metuendo tremebant, pallescentesque, periculo demum liberati, subito ad priorem redeunt statum. Sic etiam esurientes illi, ubi parum sumpserunt panis, citissimè recreantur, vt qui vi paulò à Natura ratione summo abierunt, non qui penitus corrupti desciscant, quod enim natura tenorem in partem aduersam violat, idem suæ naturæ eundem restituit. Ergo dimissis tantummodo sat est, quemadmodum cum aduersi inter se pueri funem enixi retrahunt: quippe qui fune demisso, resupini protinus decidat.

Cur homines pleni admodum rigent, cum tamen pingue omne calidum sit? An propter amplitudinem molis, vt longè à calore interiore distant partes extremae corporis, sic propè ab extre-

mo frigore absunt.

6 Cur exercitati frigus vehementius sentiunt, quam inexercitati? Vtrum quoniam pingue con-

7 Cur ut aqua frigida, sic etiam calida infusa hor-

8 Cur pili in cute inhorrescunt? An vbi cutem

9 Cur ad extremam vrine misionem inhor-

10 Cur lingua rigentium, quemadmodum vino-

11 Cur pili rigentium eriguntur? An quod ex

12 Cur hyeme, cum currimus, magis rigemus,

13 Cur tempore matutino frigus acrius est, cum

ideo cadunt, quoniam calor, qui sursum se ex-

Cur vbi sternimus, vel minimus, plerun-

Qua de causa qui vehementer frigent, si sta-

Cur refrigerati magis ab eodẽ calore vrimur,

Quam ob causam non rigent, qui irascuntur?

Quam ob rem quoties inhorrescimus, pili-

vt humorem gelatum, coactumque, pilos vincere

19 Quam ob causam qui rigent, maximè dormire

Eorum, quæ ad vibices, & cicatrices,

XIII.

1 Cur pelles recenter detractæ, maximèq;

2 Cur cicatrices reliquo quidem in corpore ni-

4 Quare cum membra à ferula vehementius se-

collisum autem rarum existit: collisio nanq; disse-

Cur nigrae cicatrices hominum sunt, qui vitio

Vtrum quæcunque rei eiusdem causam obtri-

Cur cætera cicatrices nigrae, oculi albæ con-

Cur ictus ferulæ dolorem amplius mouet, quã

Cur thapsia, & cyathus, quæ cõtraria planè in-

Thapsia verò calida, & vrens. An quod vt ani-

fit, congeletur, cum sub cute est, propè que abest, vt extrà sit. At verò cum calori exitus negatur, non concrefcit, sed se rursùm diffundit, & sedem vnde effluxit, reperit. Quod idem thapsia quoq; præstare potest, quippe quæ caloris sui facultate prohibeat, ne sanguis gelascar.

10 Cur cneis quibusdam admotis, vt cyathis, aliisque generis eiusdem, vibices reprimi, resoluque possunt. An quoniam æs natura frigida est: ergo calorem effluere vetat è sanguine, quem ictus col- legit. Eo namq; per summa corporis exhausto, vibex existit. Itaque celeriter admouendum est antè, quàm geletur. Et thapsiaverò ex melle illita eadem de causa iuuat: quia enim calida est, sanguinem refrigerare prohibet.

11 Cur si eodem in loco sæpius vlcus extiterit, et carrix atra ducetur? An quacunq; parte vlcus se ostenderit, hæc admodum debilitatur, eoque magis, quòd vlceratam sæpius sit. Debile autem omne frigescit, humorisque plenum est: quo fit, vt nigrum quoque appareat. Et quidem vlcera magna, & vetera, cicatrice atra obducta videmus. Sæpe autem vlcus cœpisse, non aliud est, nisi vlcus diu habuisse.

12 Cur vibicibus cyathos admouere solemus? An quòd locus, quo icti fuerimus, refrigeratur, calor- que inde omnis decessit. Cyathus itaq; admotus, facit æris frigiditate, ne calor abeat.

13 Cur pili cicatricibus nequeunt exoriri? An quòd omnes meatus obcæcantur, & variant, è quibus pili se promouere solent.

14 Cur ictus tumorem, liuoremq; suscipiant? An quòd de loco percusso humores dissecti, in loca proxima ruunt, in quibus offendentes retorquen- tur. Itaque coniuncta, conglutinataque humorum copia, tumor per collectionem exurgit, & si quæ venula rupta sint, confluuium id humoris sub- cruentum fiat, necesse est.

Eorum, quæ ad res naturales pertinent, Sectio decima, cuius quæstiones

L X V I I.

Cur in animantium genere alia tuf- iunt, alia nõ? Verbi gratia, homo tuf- it, bos minimè. Vtrum quòd cæteris maxima ex parte excrementum aliòr- sum se vertit: homini autem eò conuerti Natura voluit. An quòd homo maximè, humidissimùm- que cerebrum continet. Tulsis autem pituita de- stillante fieri solet.

2 Cur homini tantummodo ex omni animan- tium numero, sanguis è naribus defluit? An quo- niam plurimum cerebri, idèmq; humidissimum homo continet. Vnde venæ excrementis per ora eòdem tendentia nimium repleta, profundere inde coguntur. Sanguis enim vitiatu quifque, inte- gro tenuior redditur. Talis autem est, qui se ce- rebri excrementis miscuerit, & quasi in sanie- m degenerat.

3 Cur alia ex animantibus sub cutem, alia intra carnem, alia vtroque modo pinguescere consue- uerunt? An quibus densa est caro, iis inter cutem,

& carnem humor præternis cogitur: quòd is sem- per sua natura eminet, atque relidet, qui tandem concoctus, pingue effici solet. Quæ autem carne sunt rariore, cutemq; gerunt obuiam, hæc opima intra carnem redduntur. Quæ verò vtroque modo se habent, vtroque etiam pinguescunt.

Cur vitiliginem pueri, mulierisque minus ha- bent, quàm viri, & in eo ipso sceminino sexu, quæ prouectæ ætate sunt, magis habent, quàm mino- res? An quòd vitiligo exitus spiritus est. Corpora autem puerorum contextu denso, non facili expi- ratu constant, & mulierum minus expirant, quàm virorum. Spiritus namque in mensura se auertit scæmine: densitatem verò leuitas eiusdem satis de- clarat. Quæ autem corpora ætate processerint, aut consenuerint, respiratoria euadunt: hæc enim modo ædificij veteris, structurâ suarum partium laxiorem iam habent.

Cur homo tantum habeat vitiliginem? Vtrum quòd tenuissimam is ex omnibus animalibus cu- tem habet, simulque flatibus redundat: indicium verò, quòd vitiligo partibus tenuissima cute obre- ctis, maximè, primùmque existit. An & his ipsis de causis, & præterea quòd homo vnus ex omnium animantium numero canescit: quippe cum in vi- tiligine pili canitie immutentur. Itaque fieri non potest, vt vitiliginem habeant, quæ nunquam ca- nescere soleant.

Cur capris, & ouibus lac plurimum demulge- tur, quæ corpore non maximo sunt: homini au- tem, & boui minus, scilicet ad corporis propor- tionem? Vtrum quòd his copia in corpus absumi- tur, cæteris in excrementum se confert: ouibus au- tem, & capris, quantum excrementi accesserit, om- ne in lac transit. An quòd plura gignunt, quæ quæ magno sunt corpore: itaque plus attrahunt excre- menti, quoniam plura alendum sit. An his graui- dis plus excrementi propter corporis imbecilli- tatem redundat. Lac autem excremento consisto- re certum est.

Cur animantium alia, cum aquam mutant, 7 colorem suum amittunt, simulque loci illius do- mesticis redduntur, vt capræ: alia verò nunquam amittunt, vt homo.

Ad summam cur alia mutantur, alia non: vt 8 coruus, qui semper incommutabilis persistit. An quorum natura vincere, perdomareq; humorem non potest, vt auium, quæ vesicam quoque nul- lam ob eam rem obtinent, hæc nusquam muta- ri possunt.

Sed cur non illa eadem, sed quæ nata ex his 9 sunt, hæc mutantur? An quòd recens nata, suis pa- rentibus sunt infirmiora.

Cur mares corpore maiori ex toto pendè sunt, 10 quàm scemina? Vtrum quòd mares calidiores scemina sunt: quæ res vim obtinet augendi. An quòd mares præditi natura integra sunt, scemi- næ manca, oblatæque desciscunt. An quòd ma- res longo temporis spatio perficiuntur, scemina breui.

Cur in animantium genere alia breui tempo- re pariunt, alia diu gestant? An longius perfici solent, quibus longiora sunt vitæ spatia. Sunt autem partu tardiora, quæ longo tempore vi- uunt:

467 uunt: sed non vniuersaliter id est. Equus enim vt tardius maxime, quàm homo, parit, sic viuere minus potest. Cuius rei causam, vulua, siue vteri durities habet. Quomodo enim ager sitiens haud citò suas stirpes enutrit: sic durior vulua equarum, in formando, nutricandoque suo foetu re- moratur.

12 Cur proles cæterorum animantium magis, quàm hominis, suis parentibus similem gerit na- turam? An quòd homo vago, variòque plurimum animo in coitu est: prout autem pater, materque in conceptu affecti fuerunt, ita partus euariant. Cætera verò animantia omnia, aut certè pluri- ma, rei tantum ipsi intendunt, toraque sese Ven- eri dedunt. Adde quòd ob eam auiditatem, mini- mè repleri magna ex parte patiuntur.

13 Cur alibi tam homines, quàm equi, oculis ma- gna ex parte caecis sunt? An cum oculi triplici coloris genere distinguantur, nigro, caprino, & calio, corporis totius colorem oculi quoque color consequitur: itaque haud immeritò cae- cius est.

14 Cur homines nana statura proueniunt? Vel po- tius querendum in vniuersum, cur in animan- tium genere alia, paruo, alia magno consistant corpore? Causa duplex sanè reddi potest: aut e- nim locus, aut alimentum id facit. Locus, si an- gustus est: alimentum, si exiguum. Quod etiam partu iam edito nonnulli efficere conantur, vt qui caecellos in caecolis oculos educant. Qui- bus itaque causa: locus est, hi pomiliones red- duntur. Sunt enim latitudine quidem, profundi- tateque pro magnitudine suorum parentum, bre- ues tamen omnino. Cuius rei causa est, quòd re- sta linea in aduncas se flectunt. Igitur quo mo- do tabernarum pictura, quamuis breues, tamen distent: in latitudinem, profunditatemque cer- nitur: ita pomiliones quoque formari ex loci angustia incidunt. At verò qui ob alimentum in- opiantur perfici non potuerint, hos membris quo- que puerilibus constare videmus. Sitque vt ali- qui, quamuis breues admodum sint, modica ta- men cõgnentatas omnes sui corporis partes habeant, vt Melitenses caecelli. Ratio enim quòd non vt locus: sic Natura suum efficere opus solet.

15 Cur in animantium genere alia maris, ac fe- minæ coitu creantur, alia concretis quibusdam proueniunt, simulque primus eorum ortus ex- titit: Quemadmodum qui de Natura docent, primum animantium ortum, mutatione, dimo- tionèque Mundi, vniuersique orbis ingente dis- serunt extitisse. Et quòd nunc si rursùm ortus eiusmodi futurus sit, tales motiones aliquas præ- cessisse oportebit. Principium enim rei cuiusque maximum est, quippe quòd rei dimidium sit. Se- nten autem genitale principium esse, certum est. Ergo minorum animalium quorunque ortus, nulli agi muto concubitu solet: causa eut vt principio existerent, creati puto etiam possint scemina exiguitas est. Res namque minoris, mi- nus quoque principium esse cõuenit. Quam ob rem huius etiam seculi mutationes, semen animantium minorum generi facis cõgruabe-

re possunt quod sæpius vsu euenit. Tum enim maxime oriuntur, cum mutationes resporum inessentur. Maiorum autem genus, mutatio- nem quoque pro sui magnitudine desiderat ampliorem.

Cur animantium alia partu sunt numerosa, vt 16 sus, canis, lepus: alia nõ, vt homo, vt leo? An quòd alia vuluas, siue vteros cõtinent multos, totidèmq; formandi loculamenta, quibus impleri per- cupiunt, quibusque semen genitale diuidendum, inferendumque est: alia contra se habent.

Cur homo inter animantes oculorum mini- mum pro sua magnitudine habet interuallum? An quòd omnium maxime naturali solertia ho- mo constat. Sensus autem contuendi partem ver- sus priorem Natura posuit: id enim conspiciere oportet, in quod nos ducit ratio mouendi. Quan- to autem oculorum plus discriminis sit, tantò magis conspectus vergent in latus: qui si secun- dum naturam sedem debeant obtinere, quàm mi- nimum esse interuallum certè oportet. Sic enim partem versus priorem ingredi maxime possu- mus. Adhæc, cæteris animantibus, cum carnis manibus, despiciant prorsus in latera, necesse est: itaque plus eorum oculi distant inter sese, & ma- xime olium, eò quòd maxime prono capite in- grediuntur.

Cur cæteris animantibus partim nunquã pro- fusio seminis per somnũ incidere assolet, partim raro? Vtrum quòd nullum, homine excepto, resu- pinum cubare consuevit. Nullum autem, nisi resu- pinum, semen profundere potest. An quòd cætera non pariter, vt homines, somniant. Seminis au- tem per quietem illa profusio, non nisi cum ima- ginatione fieri potest.

Cur animalium alia caput moueant, alia non moueant? An quòd quæ collo carent, ea caput mo- uere nequeunt: nonnulla autem carent collo.

Cur in animantium genere homo sternutare maxime solet? Vtrum quòd meatus obtinet am- pliores, per quos spiritus, odorque subeunt: his enim spiritu repletis sternimus. Indicium ve- rò, datos esse meatus homini laxiores, quòd is olfactu minime omnium valet. Quòd nanque ar- ctiores meatus sunt, eò magis vim obtinent ol- faciendi: Quòd si in ampliores plus humoris in- greditur, quo inflato, sternutamentum fieri solet: tales autem genus hominum omnium maxime animantium obtinet: merito homo solus ster- nuere sæpius consuevit. An quòd homo bre- uissimis naribus est, ita vt humor cõcassatus celeriter commutari in spiritum possit, cum ca- roris refrigerat præ longitudine prius, quàm mutetur.

Cur nullius animalis lingua est pinguis? An quoniam pingue vnumquòdque densum est. Lin- gua autem rara sua natura propterea est, vt perci- pere possit genera saporum.

Cur scemina intento corpore mingunt, ma- res ita minime? An quòd sceminarum vesica remò- tior, tam profunditate, tum longitudine sita est: iacet enim vulua earum interius sedem, atque vesicam. Itaque humor emittendus, vim propter spatium vuluæ desiderat plenioris, quæ per spi- ritum

ritum corpore intento acquiritur.

23 Cur sues hybernium pilum amittere non solent, cum cetera quadrupedes soleant? Nam & canes, & boues certe amittere assolent. An quod sus calidissimus omnium est, partique calenti corporis eius pili adherent, quippe cum pingue tale esse necesse sit. Ceteris itaque, vel quia humor refrigerat, pili desuunt, vel quia suus calor alimentum concoquere non potest. Suis vero non idem incidit, vel quia nihil humor interior affici potest, vel quia bene alimentum concoquitur: nam & si quando causa, cur desuunt, sit, tamen pinguedo vetare potest. Oves, ac homines propter sui pili tum densitatem, tum copiam, non ita affici pulsu frigoris possunt: non enim alius refrigerationi subire licet, ut possit vel humorem gelare, vel calorem concoquendo seuocare.

44 Cur ouibus expilatis mollior pilus subnascitur, homini durior? An quod ouium pili summae cuti coherent, euellique ob eam rem sine ullo possunt labore, cum initium alimenti integrum maneat, quod carni iunctum est. Meatibus itaque patefactis, excrementa respirare melius possunt: vellus enim proprio carnis vescitur alimento. Caro autem molli, dulcique alitur pabulo. Hominum contra, quod altius pili inhaerent, per vim, summoque cum dolore euelluntur. Constat id, quandoquidem sanguinem secum detrahunt. Corpore igitur saucio euenit, ut tandem cicatrix obducatur: unde fit, ut vel si nem pili amplius promendi faciant, qui euulsi fuerint, vel quandiu praetera promere possint, duri extrudantur, eo quod omne valens alimentum carnis exhaustum est, nec nisi materia inutilis, & superuacua pilus prouenit. Indicium, quod hominum omnium plagam inhabitantium Meridianam, pili duritiem praeserunt: quoniam calor exterior altius corpus subiens, alimentum concoctum facile absumat in vaporem: contra, corporibus qui sub Aequilonem incolunt, molles, lasciuque funduntur, quod his sanguis, dulcisque, sapor per summam potius fluitat formam: quam ob rem his color quoque hilarior est.

25 Cur ouium pili eorum duriores sunt, quod prolixiores? An quod ouium pili, qui, quale diximus, capiunt alimentum, ubi procul se ab suo deduxerunt initio, ieiunius vescuntur: & alimentum, quod inest vi caloris, facile pro sua inconcoctione euaporatur. Itaque siccati duriores redduntur: molle namque humidum est. Hominum vero pili minus alimentum, sed plus suo initio hauriunt: concoquitur autem plenius, quoniam minus est. Concoctum autem pilum efficit molliore: concocta etenim quaeque molliora inconcoctis redduntur. Indicium, quod oues recentes vellera molliora gerunt, quam vetulae: copia namque excrementi, pilum & ouis, & hominis procreat.

26 Cur hirti homines, & aues, Veneris sunt audiores? An quod natura humida & calida sunt, quae quidem utraque qualitate opus ad coitum est: calor enim excernit, humor excernitur. Haec eadem ratio est; cur etiam claudi homines sint salaciores: his enim ut parum alimenti deor-

sum, propter crurium vitiationem, labitur, sic multum loca petit superiora, seque in semen conuertit.

Cur homini nulla iuba data a Natura est? An quoniam barba data est: ergo quod excrementium alimentum ceteris animantibus in ceruicem se confert, id homini maxillas adire solitum est.

Cur pedes animalia pares habeant? An quod fieri non potest, ut aliquid moueatur, nisi parte aliqua sui consistat, dummodo non proficiat. Cum igitur ex duobus illis, motu, & situ confici ingressum, necessum sit, paritatis iam inde ratio patet: bipes enim altero pede mouetur, altero stat. Er quadrupes quoque cum duobus mouetur, reliquis duobus innititur. Parique modo de ceteris, quae vel senis, vel etiam numerosioribus pedibus ingrediuntur, animaduertere licet.

Cur equis, & asinis pili e cicatrice promere sese possunt, hominibus autem non possunt? An quod ceteris animalibus tergus pars per se corporis est: hominis autem cutis veluti affectus carnis exultat, quippe quae summa illius forma refrigerat, solidiuscula existere videtur: quemadmodum crusta in pulvere superducuntur, quas vetulas appellamus. Cum itaque illa non miserrina elixa sint, hominis quoque cutis nominata, non nisi caro putanda est. Vbi igitur haec vel vulnus acceperit, vel attrita fuerit, incidit ut hominis quidem caro condensetur. Quam ob rem summa corporis parte immutata, vulnus non eandem compagem capit, qua corpus iam inde ab ortu Naturae exiit. Cum itaque haec immutata sit, nihil profecto absurdum fuerit, si ea non idem praetera proficiatur. Sicut in aetris quoque appellatis licet percipere: nam illas etiam corporis summi corruptionem, immutationemque esse nouimus. At iumentis attritis, ubi ad sanitatem redierunt, partes vitiatas corporibus denud eisdem replentur, quanquam debilibus, quam principio fuerint. Sed cum etiam cutis eorum pars sit, confici pili, prouenireque possunt: cute namque pilos enasci certum est. Sed candidi propterea oriuntur, quoniam ut secunda haec cutis imbecillior, quam prima est, sic pilus candidus ille imbecillissimus exit.

Cur in animalium ceterorum genere seruari aequè gemini possunt, quamquam sexus sunt virtutesque in hominum autem non possunt? An quod homini maxime partus geminatio contra suam naturam legem accidit: singulos enim parere sancitum est, tum in geminis ipsi marem, ac foeminam creati Natura omnino recusant. Ergo quod maxime contra Naturam est, id & imbecillum esse ratio postulat.

Cur equis, & asinis pili e cicatricibus possunt euenire, hominibus autem non possunt? An quod cicatrix vel suam ob densitatem impedimento est, vel quia deprauat nutrimentum hominibus. Itaque ex toto propter pili infirmitatem impedimento est. Equis autem, ne pili excant, nunquam est; sed deprauat, facitque ne pili integras seruetur.

Cur pares pedes Natura animantibus dedit? An

An cuique, cum mouetur, partem aliquam requiescere necesse est. Quod si pedes impares essent, ne hoc fieri posset, accideret: agitur enim motus situ obuersario pedum.

33 Cur animalia, ut minus temporis dormiunt, quam vigilent, sic non continuè, sed vicissim modo vigilando, modo dormiendo, somnum suum perficiunt? An quod non simul omnis vacans materia coquitur: sed ubi pars aliqua est concocta, leuatum iam animal expergescit. Et verò sapius illi expergescuntur, quibus ea pars frigida est, quae quidem excrementum domat, & concoquit. Fit enim ut celeriter, saepeque cessetur: cessatio autem, non nisi expergescitio est. Suius quoque res ea ipsa, quoniam requies est, non immerito esse videtur: sed nihil quidem plus temporis in munere naturalium actionum consumimus. Nam etsi esse, suauis est, quam non esse, non tamen plus temporis propterea edimus, quam a cibo abstinemus.

Cur animantium alia statim parentes sectantur, alia serò, ut homo, vel vix vnquam? An quod alia cito vim recipiunt cognoscendi, alia serò, & alia rei sibi commoda sensum obtinent, alia carent. Quae igitur haec ambo, sensum dico rei commoda, sui que corporis perfectionem, fortiantur, haec parentem sectari protinus queunt. Quae non vtrunque illorum habeant, haec id facere ipsam nequeunt: opus enim est & viribus, & sensu.

Cur genus vitiliginis, quod leuca appellatur, quasi albam dixeris, ceteris animantibus contrahit nequeat? Vtrum quod hominibus morbo haec est: ceteris autem animalibus tergora varia, pilique eodem modo albedine efficiuntur. Attamen ambiger aliquis, quareque, cur non postea, sed statim ab ortu Naturae varietas illa existere soleat. An quod ceterorum animantium tergora dura sunt: homo autem e Natura praerenuitate continetur. Vitiligo autem spiritus secretio est, qui ceteris animantibus excerni tergore denso prohibetur.

Cur ubi vitiligo: canities quoque est reciprocari autem non licet, ut semper ubi canities, sit etiam vitiligo. An quod pili omnes cute proueniunt: canities autem putredo veluti quaedam est. Cum itaque cutis morbo laborat, pilum etiam laborare inde necesse est: cum autem pilus, cutem male affici, necesse non est.

Cur animantium alia post partum sauire solent, ut canis, ut sus: alia nihil efferantur, quod perspicuum sit, ut mulier, ut ovis? An quae superuacua redundant materia, haec suam clementiam seruant. Quantum enim doloris esset secretum in partu est. Quibus autem secretio non a vacante, sed integris fieri materiis solet, haec exasperantur, & sauiunt. Unde fit, ut extenuatio quoque iram ratione habitus moueat: ut etiam gallina furiant, non cum pepererint, sed cum incubant ratione inedia.

Cur spadonibus cetera in sexum foeminum vitata mutantur, (vox enim tenuis, corpus imbecillum)? Denique ita homines mutantur, ut etiam ceterorum animantium quaecunque ca-

strata. Nam & tauri, & veruices sua cornua e contrario gerunt: quod foeminae quoque eorum contra, quam mares armantur cornibus. Itaque alij maiora excili gerunt, alij minora) magnitudo verò tantummodo, spadonibus dico, ad sexum virilem commutantur: maiores namque redduntur. Quae quidem res maris sua profectio est, quippe cum foeminae minores maribus esse soleant. An ne id quidem ad marem, sed ad foeminam pertinet. Haud enim omne magnitudinis genus, sed longitudinis dumtaxat acquiritur, cum mas profunditate etiam augeatur, & latitudine: sic enim perfici ipse assolet. Adhuc, ut foemina ad marem, sic foeminae ipsius virgo se habet ad mulierem: altera enim generosa iam est, altera nondum est. In eam igitur ipsam foeminae magnitudinem mutantur: crescere namque in longitudinem corpus affolet foeminarum. Unde carmen illud Homeri.

Virgo Diana dedit praelongi corporis vsum. utpote cum rem, quam suam ob virginitatem haberet, largiri nimirum possit. Ergo non magnitudine in marem mutatur, cum non in magnitudinis genus profectio commutetur. Spadones enim longitudine tantum in magnitudine proficiunt.

Cur spadones vel omnino varicibus vacant, vel minus habent, quam ceteri? An quoniam naturam suam, dum castrantur, in genus feminis infocundum commutari. Talis autem est puer, & mulier: quorum neutrum habere varices solitum est, praeterquam si mulier raro.

Cur homo omnium maxime animantium oriari claudus potest? Vtrum quod ceterorum crura robustiora sunt: ossa namque, & nervi, tam quadrupedum quam animum constant, hominum carne redundant. Itaque facilius haec ob suam molliem ladi possunt, cum se in vtero mouent. An quod solus ex omnium animantium genere varia generationis tempora obtinet: nam & septimo, & octauo, & decimo mense venire in lucem potest. Ceteris tempus vnum perficiendi sine mora statutum est: hominum generi temporis multum, pro varia ratione immorandi consumi necesse est. Itaque cum fetus mouentur, extrema, quod tenerissima sunt, facile infringuntur, & eo magis, quod plus temporis intercessit.

Cur spadones cruribus putridis, vlcerosisque sunt? Vtrum quod etiam mulieres crura habent eiusmodi? Spadones autem effoeminati omnino sunt. An hoc accidit. Causam autem mulieribus quoque reddere illam debemus, quod calor deorsum se vertit: quod etiam menstrua declarant. Unde fit etiam, ut praenimio humore, neque spadones, neque mulieres pilis valeant redundare.

Cur nullum animal, nisi homo, calculosum fieri potest? An quod iumenta, & quae vnguibus sunt numerosis, vesicae meatus obtinent ampliores. Quae autem non protinus, sed post parere intra se animal consueverunt, ut pisces nonnulli, ex his nullum vesicam habere nouimus. Sed humor subsidens, ille totus in aluum constringitur, sicut etiam in auiibus fit: itaque celeriter

exit per sedem. At homo vesicam habet, & ceruicem eius canali angusto pro magnitudine porrectam. Ergo quod membrum id adest, quantum terreni humoris seuocatur, in vesicam contruditur, ex quo vasa quoque vrinaria, id est, matula, eo ipso tinguntur. Loci autem calore efficitur, ut amplius concreverit, atque crassescere possit. Retinetur verò, augeturque propter canalium angustiam: cum enim terrena illa subidentia prodire ex facili nequeant, reuersa coherent inter sese, calculumque ira conficiunt.

43 Cur non iumenta, non boues, aut omnino, quæ cornua gerunt, non aues ructare soleant? An propter ventris siccitatem. Celeriter enim consumitur, percolaturque humor: qui dum immoratur, inflaturque, ructationem mouere potest. Iumentis tamen, ob colli etiam prolixitatem, flatus deorsum se vertit: quam ob rem his crepitus ventris maxime incitatur. Auium, cornigerorumque genera neutrum faciunt. Quinetiam ruminantibus ructare negatum est, quoniam plures continent ventres, & quem reticulum appellamus: facultas etenim meandi tam super, quam subter, flatibus multifariam præstat. Itaque humor consumitur antè, quam in flatum vertatur: qui flatus moueat vel ructum, vel crepitum.

44 Cur in animantium genere quæcunque domestica, eadem etiam fera reperimus: quæcunque autem fera, non vtique eadem domestica Natura creauit? Etenim homines feri nonnunquam cernuntur, & canes apud Indos, & equi alibi: sed non leones, non pantheras, non viperas, non alia complura domestica esse nouimus. An quòd res praua, & facilis ortu est, & mutari quoque expedite in eam rem potest. Naturam enim non quæ prima, sed quæ vltima est, assequi statim perdifficile est. Quapropter omnia etiam domestica, principid fera potius, quam non mouentur, solent, vt puer feracior profecto, quam vir, quippe qui omnium edax, & ira deditus sit, quamquam infirmus. Ergo quomodo in operibus artis, sic etiam in Naturæ licet perspicere. Nam in his quoque prauè omnia facta sunt, & plura sunt praua, quam proba, vt lectus, vestis, quoduis aliud: quòdque probum est, id omne prauum etiam comperiri potest. Quòd autem prauum, id non omne probum quoque reperies: vt si quis vetustissimorum pictorum, fictorumque opera cogitet; nondum enim peritè pingebatur, aut ex ære ducebatur, sed pingui Minerua omnia effigiabantur, Natura etiam prauè omnia facit, & plura praua, quam proba: proba verò pauciora præstare, non omnia, potest. At qui domesticum omne melius est. Ferrum autem, atque syluestre prauum natura, scilicet non quæ initia, ortusque continet, sed cui opinor, factu difficile sit probum illud, vt banum, atque domesticum. Contrarium verò, aut nunquam, aut raro efficitur. At tamen vel temporum, locorumque conditione, temperamentoque vniuersi quòdam fieri potest, vt urbana, & mitia reddantur omnium animalium genera. Hoc idem in omni etiam stirpium genere intelligere licet. Quæcunque enim urbana sunt, eadem etiam comperiri syluestria possunt. At quæ syluestria exstitit,

re, eadem omnia mansuescere non possunt. Non tamen desunt, quæ suis locis quibusdam peculiariter ita se habeant, vt neglecta, feræque prouenire præstantiora possint, & mitiora, quam quæ alibi humo cum studio colantur.

Cur hominum vmbilici ampliores, ceterorum autem animantium exigui, incertique sunt? An cæteris, quoniam temporis multum gestentur, vmbilicus arefcit, inque directum porrigitur, denique vlcibus intumescit: quam ob rem nonnulli vmbilici deformes sunt. At verò hominum imperfectus prodititque humidus, atque sanguinolentus sequitur eius vmbilicus. Indicium vero, cetera perfecta, hominem imperfectum prodire, quod illa statim inde ab ortu Naturæ viuere sua opera queunt: pueri curam desiderant, nec seruari, nisi alieno beneficio, possunt.

Cur animantium alia semel coeunt, alia sæpe, & alia anni tempore certo, alia nullo statuto tempore, sed prout inciderit? Homini semper concubitus opportunus est, feris non sæpe: & quidem sues agrestes semel concumbunt, domestici sæpe? An propter pabulum, calorem, atque laboris, quippe cum Venus comes satietatis sit. Nam eadem alibi semel, alibi sæpius pariunt, vt oves in Magnesia, & Africa pariunt bis. Causam verò tempus pariendi prolixius obtinet. Vbi enim se impleuerunt, non amplius concupiscunt: quomodo nec cibum affectant, quæ satiata sunt. Quæ autem grauida iam esse inceperint, minus auidè venis euadunt, quoniam menstruæ purgationes nullæ præterea veniant.

Cur homines, qui raris dentibus sunt, magna ex parte breuioris sunt vitæ? An indicium hoc est, densum os esse capitis: ergo cerebrum inuolidum est, quia minus sit respirationibus opportunum: itaque celeriter putret, vt quod sua natura humidum sit. Nam & cætera, cum non mouentur, neque exhalant, facile corrumpuntur. Quo etiam sit, vt homo capite piloso maxime sit, & mas, quam femina, diutius viuit, futurarum sui capitis beneficio. An in cæteris quoque idem sit, cogitandum.

Cur qui manus castrum per totam obtinent palmam, viuere diutius possint? An quoniam minus viuere possunt, quæ carent articulis, incompositaque sunt, quale genus omne aquatile est. Quòd si quæ articulata non sunt, vitam breuiorem agere solent, constat contra sese habere, quæ articulatæ. Cuius profecto generis illa etiam sunt, quæ cum sua natura omni articulo careant, existunt tamen articulata nonnunquam quoad maxime licet, consistunt. Manus autem pars interior, perit articulo vacat.

Cur animantium homini vel vni, vel maxime oculi deprauantur? An quòd homo vel solus, vel maxime morbo comitiali capi in puerili ætate solet, cum certè deprauari omnibus accidit.

Cur animantium homo maxime fumo affici potest? An quòd homo lacrymam maxime emittit: fumatio autem non nisi eum lacryma est.

Cur equus equo, homo homini, atque omnino cognata cognatis, sibi quoque similibus gaudens, atque

atque cupiunt? non enim quia pulchrum videtur. Cupiditas autem formam sequitur elegantior: nam si id esset, rem pulchram suauiore esse oporteret. Nunc autem contra potius euenit, vt quia iucundum, suauisque est, idcirco pulchrum esse videatur. Nec etiam omnibus res eadem voluptati est, nec pulchrum idem latitæ: alii enim esse, aut bibere, aliis concumbere latibilius est. Sed causa cur vnumquodque iunctum suo cognato maxime, suauissimèque concumbat, in aliam cadit questionem. Pulcherrimum verò id etiam esse, nondum asseri verè potest: sed nobis quoad concumbendum suauius est, pulchrum cerè videtur: quoniam rei, quam cupimus, aspectu quoque nimirum delectemur. Et quidem in cæteris etiam supiendi generibus, res pariter sese habet. Cum enim siti detinemur, humorem suauius cernimus. Quod itaque ad usum aliquem pulchrum est, & quod idem maxime cupere solemus, suauissimum id esse ipsum videtur. Quod autem per se tale est, non præterea sic esse videbitur. Argumentum, quòd adulescentuli plerique formosi, aptique nobis esse videbuntur, cum ad concumbendum usum respeximus. Nunquid igitur ita, vt etiam plus gestiamus, quam si deformes quosdam intueamur? Non hercle, nisi eorum auidè sumus: quo modo potio quoque videtur pulchrior. Nam si siti detinemur, humorem multò suauius aspiciemus.

Cur hominis prior pars pilosior, quam posterior, est: quadrupedum contra posterior, quam prior, serosior? An quòd omne animal bipes partem priorem habet pilosior: nam aues quoque eodem modo, quo homines, se habent. An partes infirmiores Natura semper integere potius consuevit: infirmum autem vnumquodque loco sui corporis aliquo est. Quadrupedum verò omnium partes posteriores, infirmiores loci causa sunt. Quam priores: affici nanque à frigore alitque amplius possunt. Hominum priores infirmiores sunt, incommodisque illis eisdem opportuniores.

Cur animantium homo maxime soleat sternutare? An quòd etiam grauedine maxime homo tentatur. Cuius rei causa est, quòd calor, qui circa cor est, sursumque sua natura effertur cæteris animantibus in armos se effert, vnde per refractionem disiectus, partim ceruicem, caputque partim in spinam, lumbosque deferretur: hac enim linea recta, iuxtaque basim sita omnia sunt. Quòd cum æquè corpus penè totum recalcet, humores quoque in sese pariter digerit, planèque partitur: humores enim calorem sequuntur. Ex quo fit, vt neque à grauedine admodum infestari, neque sternutare quadrupedes soleant. Sternutamentum enim, vel spiritus vniuersi delatio est, humore scilicet plus aliquid exhalante, vel crudi humoris conatus, excursusque. Quocirca distillationes solet præcedere, quæ quidem animantibus cæteris minime incidunt, eò quòd caloris illa delatio, antè, retròque portionibus aquis se digerit. Homini verò, quòd erecta basi se in sublime, modo stirpium, atollit, euenit, vt caloris elatio plurima, & vehementif-

lima caput deat, clarisque eò calor, meatus concafcit, rarefacitque capitis, qui tales demum effecti, nimirum capaciores humorum, quam meatus cordis inferiores redduntur. Quoties itaque accidit, vt caput humescat, refrigereturque extrinsecus amplius, quam satis sit, efficitur vt calor, qui & alimentum habet, & se in partem interiore contrahit, nimirum crescat, crescens sese in caput, meatisque capitis effert, quo humores prætenues, crudi que sectantes, implent meatus, distillationesque faciunt, & sternutamenta ratione simili mouent. Nam inter initia distillandi, calor humorem sursum præcedens, inflansque meatus, sternutamenta expulsi spiritus, ductusque humoris tenuis, acrisque incitat. Vnde fit, vt post grauedinis sternutamentum, pituitam aquæ similem abstergamus. Hæc cum omnia sese mouerint, humores coacti, crassique subsidunt, & foramina capitis nasique intersepiunt. Facta enim tumidiora, distentioraque, caput dolore infestant. Argumentum, quòd nullus per eas spiritus foras mittitur. Ex quo sequitur, vt neque sternuere, neque olfacere possint, qui grauedine detinentur. Sternutamenta autem, quæ sine grauedine mouentur, has quidem easdem ob causas veniunt, sed exiguis, leuibusque initiis. Itaque vbi vi caloris collecti humores sunt, facile ab eodem calore pro sua exiguitate spirantes, in nares interrumpunt. Sterpitium verò spiritus, non minus violentia sese efferendi, quam sui copia, mouet. Cum enim calor directo tramite se ad cerebrum vsque extulerit, eiq; ipsi impegit, ad nares reflectitur, eò, quoniam meatus illi hac foras de cerebro pertendant. Quòd cum illa foras reflectenti delatio spiritus, nares versus contra naturam agatur, vehemens vt fiat, nimirum euenit: itaque sterpitium mouet. Cæterorum autem animantium, aues maxime grauedinem sentiunt, quòd formam corporis maxime similem hominibus gerunt, verum minus, quam homines, afficiuntur: quoniam caput magna ex parte deorsum tenent, vt quæ victum abs terra perere soleant.

Cur maris animalia maiora, vegetioraque sunt, quam terra? An quòd vis Solis consurmendo, quæ terram ambiunt, copiam detrahit nutrimenti: quam ob rem quæ abdita vitam argunt, vegetiora sunt. His igitur omnibus incommodis cum genus maritimum sit immune, merito tum adolescere potest corpore ampliori, & vegetiori.

Cur cætera animalia cibum sæpius sicci, quam humidum, capiant, homo humidum sæpius, quam sicci? An quòd homo natura calidissima est, plus refrigerationis desiderat.

Cur spadones calui effici nequeant? An eò quòd multum cerebri obtinent: quòd sanè his contingit, quia rem Veneream non agunt: semen enim labi per spinam de cerebro videtur. Quæ de causa boues quoque castrari cornua gerere maiora putantur: necnon & mulieres, & pueri cur calui non sint, eadem ratio esse creditur.

Cur animantium alia, vbi primum in lucem edita sunt, nutriiri per se ipsa possint, alia nequeant?

queant? An ea possunt, quæ in genere, quod memoria capax est, brevius viuunt: quocirca ocyus quoque morte eadem omnia occumbunt.

88 Cur homo plus excrementi humidi egerit, quàm fici: equi, & asini, plus fici, quàm humidum? An quoddam hæc animantium genera sicco pabulo largiori vtuntur: homo humidis magis, quàm aridis, vesci solet. Ex cibo autem omne proficiscitur excrementum, & ex copiosiori copiosius. Igitur alia humido potius, alia sicco largiori vtuntur pabulo: quoniam alia sicca natura sunt, alia humida. Itaque humidum potius capiunt, quæ sicca constant natura: huius nanque sunt indigentia. Contra, siccum afficiant, quæ humida sunt natura, vt pote quæ qualitatis eius inopia magis tueantur.

89 Cur aues, & homines, & genus quodque animantium forte, corpore sunt durior? An quoddam animositas cum calore est: metus enim refrigeratio est. Quorum igitur sanguis amplius feruet, hæc & robustiora, & animosiora sunt: sanguis autem alimento corporibus est. Et quæcunque verò ex stirpibus terræ aqua tepida irrigaueris, omnia duriora euadent.

60 Cur monstra parua quadrupes pariunt: homo autem, grandæque animantes omnes minus, vt equi, & asini? An quoddam parua, vt canes, fues, capræ, oues, longè sunt fecundiores, quàm grandes: illarum enim alia omnino singulos pariunt, alia magna ex parte. Monstra autem tum confici solent, cum plura semina inter sese coherescunt, confundunturque, vel cum prodeunt ex mare, vel cum se in formam permiscer: vnde aues etiam monstra edere possunt. Oua nanque vitello pariunt geminato. Monstrum autem ex geminatis illis consistit, quorum vitelli nulla interiecta membrana distinguuntur.

61 Cur hominum caput pilosius, quàm reliquum corpus, nec ex proportione pilosum est: cæterorum autem contra? An cætera vel in dentes exuperant præ nimia alimenti copia, vel in cornua, vel etiam in setam. Quæ igitur in cornua, capite minus setoso hæc sunt: absumptum enim illam in rem est. Quæ autem in dentes, plus quidem pilis, quàm cornigera, obtinent: capronarum enim non nihil fortiuntur, sed minus, quàm aues. His enim illud etiam, quod homini, genus intergendi Natura tribuit: sed quod illis pro copia nutrimenti multis luxuriat locis, id in capite homini abundat. Nec enim nullum habet, nec adeo multum, vt pilorum vndique excrescar congeries.

62 Cur vnus omnium animantium homo canescit? An quoddam pars animantium maxima pilum quotannis deciduum gerit, vt equus, vt bos: nonnulla deciduum non gerunt, tempus autem viuunt breue, vt oues, & quædam alia, quorum pilus, vt pote non senescens, canescere non potest. At homo nec deciduum gerit pilum, & longam degit ætatem: itaque breui tempore consenescit, atque inueneratur.

63 Cur vita breui, imbecillisque viribus sunt, qui partem vmbilico subiectam maiorem, quàm superiorem habent partem ad pectus? An quoddam

venter suam ob breuitatem frigidus est: itaque vt vim paruam obtinet concoquendi, sic excrementis reddidare aptissimus est. Morbis autem nimium patent, qui tali ventre constituerint.

Quam ob causam animantium alia non solum coitu, sed etiam sponte natura procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, vt equus? An quoddam etiam non aliam ob causam, tamen quoddam aliis gignendi tempus breue statutum est. Itaque fieri non potest, vt tempus, quod vim obtinet generandi, amplifcetur, pro rogeturque: sed temporum vicifcitudine, commutationeque, vt procreantur contingit. Aliis multo generatio ampliari solet: etenim vel anno, vel decem mensium spatio confici assolent. Quapropter vel nullo pacto, vel ex coitu procreantur illa, necesse est.

Cur Aethiopum dentes candidi, & candidiores, quàm cæterorum, vngues autem non dentibus in candore respondeant? An vngues ideo nigricant, quia cutis etiam nigra est, & nigrior, quàm cæterorum: vngues autem ex cute proueniunt.

Sed cur dentes candent, quanam ratio sit? An quoddam albefcere illa solent, quibus vis Solis humorem detrahit, dummodo nihil superinficiatur, quomodo etiam ceram albefcere nouimus. At cutem superinficit calor, dentes minime: sed totus eorum humor in vaporem à calore conuertitur, atque exhalatur.

Cur animantium alia præciso capite vel protinus moriuntur, vel paulo post, alia minime? An ita afficiantur quæ sanguine carent, exiguoque cibo contenta sunt: quippe quæ neque continuo cibum desiderant, neque in humore calor eorum diffundatur, quibus rebus priuatum animal sanguinem constans viuere nequit. Illa verò sine respiratione viuere multo diutius possunt. Causam cur ita, aliàs abundè reddidimus.

Eorum, quæ ad vocis, sensusque rationem pertinent, Sectio vndecima, cuius quæstiones l x v.

Vt sensum auditus maximè ab ortu Naturæ offendi potest? An quoddam auditus, & vox ab eodem initio proficisci videantur. Atqui locutio ex facili posse deprauari videtur, quæ species vocis est, eademque perfici difficillimè potest. Indicium huius est, quoddam postea, quàm nati sumus, diu obmutescimus, deinde balbutire tandem incipimus. Principio nanque nullum proferre penitus verbum valemus. Cum itaque facillè peruerit locutio possit, idemque initium audiendi, loquendi que sit (vox enim quædam audiendi quoque primordium est) sequitur vt quasi per accidens, non per se omnium facillimè sensum auditus interim possit. Argumentum autem facile omnino loquendi principium destrui posse, vel ex cæteris animantibus erui licet: nullam enim loqui ex cæteris potest: sed homini tantum facultas hæc data est, & hic tamen sordè (vt dictum est) loqui incipit.

Cur omnes surdi vocem reddere per nares solent?

lent? An quoddam propè absunt vt muti sint: muti autem per nares vocem extrudunt: eò nanque spiritus illorum compellitur, quia ore compresso sunt: quod compressum ideo est, quoniam lingua his ad vocem reddendam vsui nullatenus est.

Cur omnes, qui natura sunt calida, magnam vocem emittere solent? An quoddam multum in his aerem, feruidumque incelle necesse est, vis enim caloris facillè ad se & spiritum trahit, & aerem eoque amplius id agit, quò amplior est. Vox autem magna tum oritur, cum aeris multum agitur: vtque acuta, cum celeriter, sic grauis, cum tardè aer incitatur.

Cur omnes surdi per nares loquuntur? An quoddam surdi violentius spirant, quippe qui propè absunt vt muti sint. Meatus itaque narium ductu spiritus laxior redditur: ex quo fit, vt nisi per nares loqui non possunt.

Cur melius audiri quæque in nocte, quàm die, possunt? An quoddam requies omnium noctu amplior est, quoniam calor abest: vnde tranquilliora quoque magna ex parte omnia sunt: Sol enim est, qui omnia mouet.

Cur voces è longinquo acutiores esse videntur? Itaque cum hominum procul admodum absentium clamorem imitauer, vocem acutè emittimus, & similem iis, qui suam vocem in sonum adstringunt tenuiorem. Et strepitus quoque resonandi acutior venit, quem procul abesse palàm non enim nisi per refractionem existere potest. Cum igitur in strepitibus ratione, acutum quod velox sit, tardum autem quod graue, voces è longinquo delatas, tardiores videri oportere: quæ enim feruntur, eò tardius omnia mouentur, quò longius à suo discesserunt principio, tandemque collabuntur, & decidunt. Vtrum igitur qui imitantur, voce exili simulant, & sono tenui agere tentant vocem, quæ se è longinquo defert: tenuis autem grauis non est, neque exiguus, exilisque vocis proferenda vsus grauis est, sed acutus sit, necesse est. An non modò qui imitantur, ea de causa ita simulant, verum etiam strepitus ipsi acutiores existunt. Causa verò cur ita sit, quoddam aer, qui defertur, strepitum excitat, & quæ admodum primum illud obstrepit, quod aerem mouerit: sic rursus aer subinde mouendo agit, oportet, vt partim moueat, partim moueatur. Quo fit, vt continuari strepitum possit, quippe cum perpetuè mouenti mouens succedat, donec omnis conatus mouendi emarcescat: quæ quidem res in corporibus non nisi cadere est, cum scilicet aer non amplius impellere vel telum, vel aerem potest. Vox enim continua redditur, cum aer aerem propellit: telum autem fertur, cum corpus ab aere mouetur. Hic igitur corpus idem defertur assidue, vsque ad eum finem, dum corruat. At ibi alius, atque alius aer perpetua vicifitudine profluit, præcedentemque subsequens minor est. Itaque velocitibus quidem mouetur, sed per minus subinde aeris: qua de causa voces acutiores è longinquo tenuiores sentimus: est enim acutum, quod velocius est, vt ambigendo superius proposuimus. Hæc eadem causa est, cur & pueri, &

agrotantes, acutè, viri autem, & bene valentes grauitè vocem emittant. Cur verò propinquis auribus vox grauior acutiore esse minime pateat, & omnino cur similibus proiectis ponderibus non sit, causa quoddam proiectum illud cum vnum assidue sit, identidem assidue fertur: itrepius autem, aer propulsus ab aere est. Itaque fit vt pondus vnum in locum cadere tantummodo possit: vox autem quoquoersus spargat sese, non secus, ac si proiectum pondus, dum fertur, in partes frangatur innumeras, atque etiam se retrorsum disperiat.

Cur domus nuper illita magis resonat? An quoddam maior refringendi datur facultas propter leuitatem. Leuis autem ideo est, quoniam continens adhuc, rimisque immunis penitus extrat. Non tamen admodum humidam volo intelligi: nulla enim refraçtio de limo effici potest. Hæc profectò causa est, cur etiam opus omne rectorium magis resonet. Quinetiam aeris immobilitas fortasse aliquid facit: congestus enim, vniuersusque cum sit, occurrentem illum retorquere vehementius potest.

Quam ob causam si quis dolium, & lagenas, & cætera id genus sigulina inania obruat, operiatque, domicilia resonare amplius possint: necnon si puteus, vel cisterna, vel aliqua fouea in domo sit, magis, magisque ita fiat, necesse est? An quoddam ratio resonandi non nisi refraçtio est: sic enim potissimum resonandi illa reciprocatio nascitur. Ergo puteus, & quælibet fouea, angustiam obtinet, & aerem colligere potest. Dolia, cæteraque fictilia densitatem quoque suæ ambientis formæ præ sese ferunt. Itaque vtraque de causa illud euenit. Concava enim omnia magis sonant, & æs quoque ob eam rem sonitum præcipuè omnium reddit. Nec verò absurdum quoddam obruta illud faciunt: vox enim non minus in ima se defert. Denique quoquoersus, atque etiam in orbem ferri putandum est.

Cur si vasa quis inania obruerit, faciet vt magis adificium resonet? An quoddam vasa soliditate, perpetuitateque sua melius & concipiunt, & continent aerem, simulque accidunt, vt ictus vehementior effici possit.

Cur aqua frigida de eodem profluens vase acutiùs, quàm calida, obstrepit? An quoddam delatio aquæ frigidæ velocior est: grauior enim frigida est, acutiorem autem strepitum reddit, quæ velocior est. Calor verò & raritate alleuat, & clariorne. Proximum illud est, quoddam facies quoque ardentem ictum faciunt imbecilliorum.

Cur homini, qui vigilauerit, vox asperior redditur? An quoddam eius corpus ob cruditatem humescit, maximèque loco superiori, vnde caput quoque grauescit. Et cum fauces humore redundent, vocem asperiorum existere necesse est: asperitas enim ob inæqualitatem, grauitas propter obseptionem exultat, retardius enim fertur.

Cur cibo ingesto mox tenor frangitur vocis? An quoddam membrum illud voci tributum crebro cibi occurru perclusum conalescit, cõalescens humorem attrahit, qui ob assumpti cibi humescationem & largior est, & paratior.

13 Quare qui flent, vocem mittunt acutiorem, qui rident, grauiorem? An quod alteri suam obdebilitatem parum spiritus mouent, alteri vehementer intendunt, quod facit vt spiritus velocius ferri possit: velox autem omnis acutus est, quippe qui ab intento proiectus corpore, feratur velociter: contra, qui ridet, resoluatur, & debilitatur, itaque vocem grauius edit. Quanquam ægri acutam emittunt vocem, parum enim aeris mouent. At verò qui ridet, non solum parum, sed etiam leuius mouent: adhæc, qui ridet, spiritum calidiorem emittunt; qui flent, frigidiorum. Dolor enim refrigeratio pectoris est. Calor itaque multum aeris mouet, ita vt tardè feratur: frigus autem parum ciet. Idem vel in tibiis fieri nouimus. Enimvero qui spiritu inflant calidiori, multo tardius agunt.

14 Cur pueri, cæteraque recens nata animalia vocem reddunt acutiorem, quam quæ perfecta ætate sunt, cum tamen omne acumen uoluntaria sit? An quod vox motio aeris est, & acutior quæ uelocior: facilius autem, & uelocius parum, quam multum, aeris mouetur. Mouetur autem quoties uel à frigore cogitur, uel à calore discernitur. Sed cum inspiratio frigida admissio sit, interior nimirum aer tantisper cogitur, cum spiritum capimus: cumque expiratio caloris emissio sit, aere sanè à calore citato, vox efficitur potest: cum enim spiritum reddimus, non cum capimus, uocem formamus. Cum autem nouella calidiora sint, quam uerusta, subiecte mentis habeant acutiores, minus in se aeris possunt continere: cumque calor, qui moueat, amplior in his insit, res autem, quæ moueatur, minor substat, uelocius utraque de causa aer moueri potest. At si uelocius, uox certè acutior dabitur, ob ea ipsa, quæ antè reuulimus.

15 Cur uocem, qui flent, acutiorem emittunt qui rident grauiorem? An qui flent intendendo, contrahendoque os uociferantur: itaque prope ad aer interior corpore intento mouetur, cumque per os transeat angustum, ferri uelocius potest: utraque igitur ratione fit, vt uox acuta edatur. Contra, qui ridet, remisso corpore, hiscentèque ore ridet. Cum igitur ob eam rem late, tardèque profundant aerem, meritò uocem emittunt grauiorem.

16 Cur uocem reddunt acutam, qui expertes feminis sunt, ut pueri, mulieres, decrepiti, spado- nes: grauem autem uiri, qui firmissimi sunt ætate? An ea causa est, qua linea, cæteraque tenuia dimensionem unam duntaxat sortiuntur; crassa autem, plenaque plures obtinent: itaque uox etiam tenuis unam dimensionem habuerit. Vnum autem & efficere, & mouere, facilius est, quam plura. Ergo cum prædicta illa spiritum habeant imbecillum, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu potest. Minimus autem est, qui dimensione unica constat, quem prædictis rationibus tenuem esse, uocemque talem ab eo proficisci necessum est: uox autem acuta, quæ tenuis est. Igitur qui prolifico illo semine carent, uocem hinc meritò reddunt acutiorem. Viri robusti, quonia spiritum ualeant, multum aeris incitare queunt.

quod cum multum sit, lentè mouetur, uocemque efficit grauiorem. Motu enim ueloci, & tenui, uocem reddi acutam iam constitit, quorum neutrum, ut in uero possit existere, accidit.

Cur uoces nostræ grauiores sint tempore hyberno? An quod aer interior tunc, & exterior, crassior est: crassior autem cum sit, tardius mouetur: itaque uox grauior non immeritò fit. Adde quod somnolentiores hyberno tempore sumus, quam æstiuo, plusque temporis obdormire solemus: somnus autem facit, vt membris grauioribus simus. Quo igitur tempore plus dormimus, quam uigilamus (quod hybernum profectò est) hoc uocem efficit grauiorem, quam qui è contrario agitur, ratio est. Cum enim tempus uigilandi, quod interuenit, breue sit, habitus corporis, qui inter dormiendum committitur, permanere uel que ad somni repetitionem nimirum potest.

Cur ex potu, vomitu, atque frigore uocem emittimus grauiorem? An faucibus inter septis quam rem piruita subsistendo committit: quippe quæ aliquid fluxionis in eas detrahat aliis uomitus, aut potus, aliis præsentis temporis qualitas per obstructionem fauces reddit angustiores: itaque delatio spiritus tardius agitur: quæ autem tarda delatio est, grauem hæc efficit uocem.

Cur uox grauior è propinquo magis, quam è longinquo sentiri potest? An quod grauior plus quidem aeris mouet, sed nequaquam in longitudine. Ergo à longe minus sentitur, quoniam per minus spatium se deducit: è propinquo autem magis, quoniam plus aeris sensorium ferit audiendi. Acuta procul ideo audiri potest, quoniam tenuior est: tenuis autem omne augeri in longitudine potest. Dixerim etiam quod motio, quæ uocem reddat acutiorem, uelocior est: quod fieri potest, si ut densus, sic angustus spiritus sit, qui aerem mouet. Nam & exiguus aer mobilior est, quippe qui ab angusto moueri queat: densus plures efficit ictus, qui strepitum reddant. Licet hoc in musicis percipere instrumentis: fides namque tenuiores cæteris eisdem substantibus acutiùs consonant.

Cur uox acutior illis esse uidetur, qui longius absunt? cum tamen acuminis ratio sita in eo sit, ut uelocius feratur, & quod longius fertur, moueri tardius solet. An quod uocis acumen non solum in uelocitate mouendi, sed obstrepenti etiam nimia tenuitate consistat. Qui autem longius absunt, uocem tenuiorem excipiunt, ob aeris, qui mouetur, exiguitatem: motus enim ita marcescit. Utrque numerus emarcescens in unitatem relabatur, sic corpus in unam dimensionem extenuatur, quæ tam in corpore, quam in uoce, tenuitas est.

Cur uocem acutam & exercitati reddunt, & debiles? An debiles, quia parum aeris mouent: parum autem quam multum uelocius fertur. Exercitati uero aerem excitant uolentius: Aer excitus uolentius, uelocius fertur: acutum autem in uoce id est, quod uelox in delatione.

Cur uox corrumpi his solet, qui cibo ingesto clamitantur? Itaque omnes, qui uocem exercent, ut

ut histriones, saltatores, & cæteros generis eiusdem, manè, ieiunòque ore exercitationem adire licet inspicere. An uocem corrumpi non aliud licet, quam membrum, quæ spiritus transmeat, corrumpi. Quocirca rauici quoque uoce corrupta sunt, non quod spiritus uitiatus est, qui uocem afformat, sed quod exasperata arteria est, quæ uolente concassatione exasperari maximè solita est. Quam ob rem neque qui febriunt, neque qui uolentius febrierunt, ita tamen cum febris qui uehementer cantare queunt: sunt enim asperis nimis ex calore faucibus. Cibis autem spiritum & largum reddi, & feruidum, consentaneum est. Qui talis autem est, exulceret arteriam transmeando, atque exasperet. Ratio est, quod cum incidit, meritò uox destrui potest.

Cur uox, cum aer quidam formatus sit, & qui, cum fertur, formam sæpe illam amittit, echo, id est, resonantia fiat? Cum enim aer uehementius in aliquid solidum offenderit, uox non dissoluitur, sed eandem expresse reciprocantem audimus. An quod refractione est, non perfractio: sic enim cum totum permanet, tum partes ab eo due uisiformes proficiuntur, quippe cum per similem angulum refractione existeret solet: itaque uox resonandi similis primæ efficitur.

Cur cæterorum animalium nouella, recensque edita uocem mittunt acutiorem, quam quæ perfecta ætate sunt: uituli autem grauius mugiunt, quam boues perfecti? An quod infans quoque in genere similis foemine eiusdem generis est: bouem autem foemina grauius mugiunt, quam mares, cum cætera è contrario agant: at uituli similiores foeminis, quam maribus, sunt: ergo uocem hi grauiorem emittere debent.

Quam ob causam paleis in Orchestra sparisis, chori uox minor sentiatur? An propter asperitatem. Vox enim pauimento minus laui occurrens, ut minus una, ita minor existit, quippe quæ minus continua sit: quomodo etiam lux amplior resplendet in lauibis, eò quod nihil impedimentum interuenit, quo interpellatur.

Cur sal igni ingestus mouere crepitum solet? An quia sal parum humoris intra se continet, quod mox à calore ignis conuersum in spiritum, uolentèque exiliens impetu salem rumpit: omne autem, quod rumpitur, mouere crepitum solet.

Cur pueri nonnulli antè, quam ætas ueniat, quæ uocabula suo tempore explanare possint, facili incipiant, & ubi aliquid expresse dixerint, rursus obmutescant, atque ut prius degant, quousque solitum tempus loquendi accedat? Quæ quidem à plerisque portenta esse putantur: iam aliquos etiam statim cum in lucem euenerunt, locutos esse proditum est. An magna quidem ex parte secundum naturam homines procedunt. Itaque illud paucis accidit, sed Naturæ ratione simul hæc contingere, ac perfici solent. Quam ob rem simul & audiunt, & uocem emittunt, simul & intelligunt facultate audiendi, & loquuntur, & explicant. Euenit tamen interdum ne hæc simul contingant, sed ut alij prius intelligant, quam membrum id absoluantur, quo loqui possumus: alij contra, qui scilicet, quæ loquantur, intellige-

re nequeant. Quæ enim audierint, simulatè eadem reddunt: sed cum tempus affuerit, ueroque iam munere Naturæ fungi incipiant. Quibus autem prius sensa auditus in animo ualeant, quam membrum id absoluantur, quo primo uocem mouemus, orationemque condimus, is nonnunquam, ubi iam multa intellexerint, facultas quoque membra illius, & absolutio prope contingit, maximè quidem à somno. Cuius rei causa est, quod somnus data requie tum corpora tota, tum membra singula facit segniora. Sed fieri potest, ut uel ob aliam huiusmodi mutationem idem eueniat. Complura autem sunt, quæ ut efficere ualeamus, breuissimi temporis adiumento opus est, & tamen eadem postmodum æquè agere nequaquam possumus. Quoties itaque membrum illud ita se habet, ut liberum, absolutumque sit, efficitur, ut quod per auditum intelligentiam mouit, idem, cum pender, fluitatque in sensu, remeet, uerbumque reddat. Hinc nobis & carmina, & uocabula sæpenumero non ex uoluntate occurrunt: & quæ prius uoluntate petita diximus, eadem postea non uoluntariè dicimus. Hinc etiam sæpe quæ nouimus, ore explicare non quimus. Ita fieri potest, ut pueri aliquid dicant, rursusque membrum, cui fandi data potestas est, redeat ad suam naturam, ac obmutescat, dum tempus corroborandi, absolutumque ultimum ueniat.

Cur aliqua obstrepunt, mouenturque subito, ut arca, quæ nullæ, quod sensus mouerit, concitantur, & crepant, cum tamen potentius esse debeat quod mouet, quam quod mouetur? Quæ eadem quæstio etiam de corruptione, ac senectute est: quippe cum à re insensibili omnia corrumpantur, quæ à tempore pereunt. An simile guttis hoc est, & lapidibus, quos plantæ emergentes attollunt, atque reiciunt: non enim quod ultimum actionis est, id uel attollit, uel mouet, sed hæc uis uersa continuatio efficit: qua quidem re insensibili accidit, ut motus ille sensibilis nascatur. Sic etiam res contenta spatis sensibilibus temporis mouetur, atque in partes digeritur insensibiles: uis uersa tamen, & continui ratione, exultat & motus, & obitus. Continuum autem illud non in instanti temporis, sed in tempore, quod ab instanti determinatur, situm profectò est.

Qua de causa oscitantes minus audire possumus? An quod multum spiritus effluentis inter oscitandum aures etiam intrinsecus subit, ut motio uel sensu percipi possit, quam trudit ad aures, maximèque post somnum: strepitus autem uel aer, uel aeris affectio est. Igitur cum interior renititur exteriori illi occurrenti, efficitur, ut motus interioris strepitus, motum exterioris retorqueat, atque offuscet.

Cur pueri magis, quam uiri, lingua hæsitant? An ut etiam manibus, pedibusque pueri minus ualeamus, & infantes ambulandi omnino facultate caremus, sic etiam linguæ parum compositæ pueri sumus, & infantes uerbum nullum referre possumus; sed more brutorum animantium uociferamur, uidelicet causa imbecillitatis, quæ non solum hæsitarem linguæ, sed etiam balbutiem, blasphemiamque faciat: quippe cum

cum blasitras sit, literam quandam exprimeret non posse, eamque non quamlibet, sed certam: balbuties, vel literam prætermittere, vel syllabam: hasitras, alteram alteri syllabam iungere prope non posse. Quæ quidem omnia imbecillitate eueniunt. Lingua enim subministrare intelligentiæ non potest: itidem etiam vinolenti, sensusque afficiuntur propter debilitatem: viris autem hæc minùs vsu eueniunt.

31 Cur vox hominum tam metuentium, quam trepidantium obtremiscere soleat? An quod emigrante calore cor concutitur. Nam vtriusque, & trepidantibus, & metuentibus accidit, vt ita afficiantur. Cum cor autem concutitur, ictus nequam effici vnus potest, sed plures proficiscantur, vt e fidiibus laxius intentis, necesse est.

32 Cur vocem homines trepidantes grauem, metuentes acutam reddant? An quod metuentibus locus cordis refrigeratur, cum calor deorsum se defert, ita quod parum aeris excitare possint: vires enim positæ in calore sunt. Trepidantibus autem calor loca petit superiora, vt etiam pudore affectis effert idem sese ad faciem. Cuius indicium est, quod plenius erubescunt. Resoluit igitur, multumque aeris, quo loquimur, efficit: hic autem tardè propellitur: tardum verò non nisi graue in voce est.

33 Cur nox ad audiendum aptior est, quam dies? Vtrum (vt Anaxagoras ait) quod aer interdum stri det à Sole concalfactus, & obstreptit, noctu requiescit, vt pote cum omnis calor abfuerit. Tunc autem quæque audiri melius possunt, cum nullus strepitus est. An quod per inanius facultas audiendi amplior, quam plenius, datur. Est autem aer interdum densus, vt qui luce, radiisque referentis sit: noctu autem rarior, quod ex eo ignis, & radij decesserunt, quæ corpora esse dixeris. An quod corpora multifariam interdum vim intelligendi dispersiuntur, inque res varias deducunt: itaque clara audiendi eripitur sensus. Et eò quod omnia die magis, quam noctu, agimus, ipsa quoque intelligentia negotiis corporis impedita est. Sensus autem, vbi sanctus ab intelligentia est, laborem velut insensibilem habet: vnde dictum, Mens videt, mens audit. At verò noctu, cum noster incutus omni sit munere liberatus, magisque intelligentia requiescat, meatus aurium vel amplius patent, vel nihilò minùs, quam die, vt capax sonorum pariter est, sic melius eisdem sonos referre ad intelligentiam potest: quoniam nec ipsa intelligendi vis quippiam agat, nec ab aspectu tentetur, vt fieri interdum solet.

34 Cur omnes, qui humore prolifico vacant, vt pueri, mulieres, decrepiti, & spadones, vocem reddunt acutam, viri autem, qui firma ætate sunt, grauiorem? An propter membri imbecillitatem, quod mouere aerem solet. Mouere enim exiguum aerem, quod imbecillum est: exiguus velocius fertur: quod velociter fertur, acutum est. An quod primus meatus, quæ vox permeare solet, omnibus semine vacuis pusillus est: itaque exiguum proficisci ab eo potest, quod æra moueat: exiguum verò cum sit, velociter per amplas superiores fauces fertur. At viris ætate vigentibus hic

amplior habetur, vt etiam qui ad testiculos pertinet. Itaque aer plurimus est, qui inde propellitur: tardior ergo cum transeat, merito grauior reddi potest.

Cur homines lingua hasitantes, loqui nequeant voce submissa? An quod offensa faculo quodam vox sistitur, retineturque. Sed cum non pares requirantur vires, aut similis motus, cum quicquam non impedit motum, cumque impedit, entendum omnino est: vox autem motus est, vocemque altiore solent emittere, qui pro viribus conantur. Ergo cum ad expellendum quod obstat, entendum sit, altius eos loqui necesse est, qui linguæ huiusmodi vitio tenentur.

Cur iidem illi trepidantes magis, quam vinolenti, hareant lingua? An quoniam affectus hic similis generi stuporis, quam apoplexiam vocamus, parti interiori cuiusdam tribuendus est, quæ partem mouere nequeant impediendam propter suam refrigerationem. Vinum igitur, quod sua natura calidum est, refrigerationem tollit, trepidatio facit. Est enim trepidatio, metus quidam: metus autem, refrigeratio est.

Cur strepitus extrinsecus magis intrinsecus, quam intrinsecus foris? An quod intrinsecus, cum vasta, immensaque adeat spatia, disperitur, dissipaturque, vt pars eius vel minime, vel minùs sentiri possit. Extrinsecus verò, cum vox se in locum arctiorem, stabilior emque aerem conferat, vniuersa ingreditur: itaque cum maior sit, non immeritò melius potest audiri.

Quam ob causam qui lingua hasitant, melancholico habitu constant? An quod prope sequi imaginationem, non nisi esse melancholicum est. Hasitantes autem illi tales proculdubio sunt. Imperis nanque dicendi præruit, anteceditque facultatem eorum, vt pote cum animus vix sequatur. Balbis etiam idem accidit: hos etenim omnes membra voci accommodata tardiora habere, certum est. Indicium verò, quod tales vinolenti redduntur, cum suas maxime imaginationes, non rationem sequuntur.

Cur porrum proficit ad vocem sonoram? Nam & per dici commodum eadem in re nouimus. An quod allium quoque elixum delinit, & quidem porrum lentitiam quandam obtinet, quæ fauces detergere possit.

Cur cetera animalia vocem tum acutiorem emittunt, cum validiora sunt: homo autem cum inualidior est? An quod homo inualidus exiguum aerem mouet, aer exiguus velociter permeat, velocitas strepitum reddit acutiorem.

Cur melius audimus, cum spiritum retinemus, quam cum reddimus: itaque minùs spirare in ventilatione præcipitur. Vtrum quod per venarum elationem vis sentiendi locum petit superiorem. Cum enim dormimus, deorsum se defert, & crebrius tunc reddimus quam ducimus, spiritum, minimeque audire valemus. An etiam languis cum reddimus spiritum, ascendit. Itaque pars superior impletur, cum tamen per inane audiamus. An quod efflatio, strepitus quidam est: hic autem expirando eueniens vim obtundit audiendi.

Cur sal exiguus ocyus crepat, & exillit, vehementius

mentius autem & crepat, & exillit, qui plenior est: An quod exiguus rumpi celerius potest? haud enim multum id est, quod subeat ignis oportet, cum sal ipse torus exiguus sit. Plenior autem ille lentius domatur, quod plus negotij est, magnum distripisse, quam paruum: crepat paruum parum, quia paruus inuehitur ictus: maior magis, quia magno agitur ictu. Crepitus autem, ictus est. Quod etiam robustius est, magis exillit, quoniam minùs cedit.

Cur si sale eadem magnitudine, qua modico igni ingeltus crepet, nimio inieceris igni, vel nihil, vel minùs crepabit? An quod prius ab igne corrumpitur, quam rumpi possit: comburitur enim humor, quod consumptus est: crepat, quod distripissus, distripissusque est.

Cur oscitantes minùs audire valemus? An quod spiritum intercludimus, qui se ad aures tradat: indicium, quod strepitus in auribus nascitur, cum oscitamus. Circumuentus autem, interclususque illis spiritus facit vt minùs audiamus. Adhæc vox oscitantes quædam oritur, quæ vim audiendi interpellare potest: & comprimi verò aures necesse est, quoties corpus se distrahit, atque intendit.

Cur vox, cum apta sua natura sit in sublime effertur, vt quæ aer quidem sit, non inferius sursum, sed superius deorsum melius audiri potest? An quod vox aer quidam iunctus humori est, qui pondere humoris grauescens deorsum labitur, non sursum effertur. Humoris nanque secundum naturam interest, vt deorsum feratur: itaque ab imis sentiri plenius potest. An hoc voci duntaxat animalium reddi debeat: hæc enim non sine humore profluit. Illud verò accidere nimirum vel in ceteris omnibus strepenti generibus nouimus. Ergo vt visus, si superius deorsum prodegit, sursum versus reflectitur, sed si inferius sursum pertenderit, deorsum se flectet: sic vox, quæ sua natura cogitur sursum ferri, vbi aeri sibi aduerso occurrerit, cum per vim nequeat eum propellere, qui & amplior, & grauior est, reflexa in partem aduersam deorsum se defert. Itaque aer, qui ore motus procurrerit, retorquetur, & ad ima collapsus sentiri inferius magis potest. Tale etiam est, quod in resonando fieri solet: vocis enim reflexus in partem contrariam agitur.

Cur vinolentis potius, quam sobriis frangi vox soleat? An repletio facit, vt vox celeriter frangi possit. Cuius rei argumentum, quod neque chorineque ludiones statim à prandio, sed ieiuni vocem exercere consueuerunt. Cum igitur vinolenti impleti sint, merito voces eorum potius frangi solent.

Cur vocem acutiorem longius audire possimus? An quod vocis acumen velocitas est: moueri autem ocyus solent, quæ vehementius ferantur: quæ autem vehementius feruntur, hæc longius ferri possunt.

Cur spiritus retentus melius audire valemus? An quod respiratio non nihil strepitus mouet. Merito ergo tunc melius sentimus, cum strepitus minùs est: minus autem strepitus tum, cum spiritum retinemus.

Quam ob rem lux, quæ tenuior, & velocior, & deductior est, corpora penetrare densa non potest, strepitus autem potest? An quod lux directo innere fertur: itaque si quid recte illi profluentia lucis obuium sepiat, lucem penitus discludi necesse est. At strepitus, quia spiritus est, terræ non rectè etiam potest: itaque efficitur, vt strepitum sentire vndique liceat, non cum tantum, qui se rectè nostris auribus obtulerit.

Quare qui ridet, vocem grauiorem emittunt, qui flent, acutiorem? An quod corpore intento vox acuta depromitur: infirmum autem, quod acutum est. Quæ vtræque in flentibus inesse potius nouimus: sunt enim & intentioni corpore, & infirmiori.

Quam ob rem cum vox aer quidam formatus sit, & sapius dissoluatur, cum fertur: echo autem, id est, resonantia fiat, ictu eiusmodi aere insoludum quippiam, vox ipsa non dissoluatur, sed expressè eadem percipi possit? An quod aer refringitur, idèque totum à toto proficiscitur. Tum etiã affectus hic non nisi de re simili existit: quippe cum aer reflecti de aere soleat in cauo, non de cauo.

Quam ob rem cum simul vocem multi emittunt, vnusque tantum, quantum singuli reddunt, multorum vox illa neque parem voci vnus offert sese, neque longius pro ratione deducit? An quod singuli proximum aerem propellunt, non eundem, nisi paulò tenuis: quod simile euenit, vt si multi quidem proiciant lapidem, sed singula, aut magna eorum pars mittat diuersum: neque enim ibi longius, aut pro ratione longè lapis vllus deueniet, neque hic longius cunctorum, quam vnus vox poterit audiri: vox etenim tanta non vnus est, sed multorum. Rectè igitur è pro, pinquo vox multa esse pro ratione videtur: quandoquidem lapides quoque illi multi ita videri, atque idem allequi possunt, at è longinquo plus quam si singulae sint, sentiri non potest.

Cur trepidantes vocem reddimus grauiorem, metuentes autem acutiorem? quanquam etiam pudor genere metuendi contineatur. An multum inter se affectus hi distant. Quos enim puduit, erubescunt: trepidatio autem, pudor quidam est. Qui verò metuunt, pallent. Constat igitur, calorem in metu partem superiorem deferere, vt parum aeris præ sua exilitate mouere spiritus possit. Velociter autem ferri potest, quod exiguum est: vocis verò velocitas, non nisi acumen est. His contra, quos puduit, calor partem superiorem, id est, pectus petere solet. Cuius rei indicium, erubescens facies affert: amplio rem autem aerem amplior potentia mouet. Tardius verò omne fertur, quod amplius est, tarditasque in vsu vocis, non nisi grauitas est.

Quæ causa est, vt lingua hasitantes aliqui fiant? An membri, quo loquimur, refrigeratio causam habet, & tanquam stupens, & artonitum membrum id est: itaque vino, continentique oratione concalfacti, verba facilius possunt copulare.

Cur homo solus ex omnium animantium numero lingua hasitans oritur? An quod solus compositi sermonis est, cetera vocem tantum obtinent. Qui autem lingua hasitant, vocem quidem

quidem producant, sed verba copulare, sermo- nemque condere nequeunt.

56 Cur sobrii temporèq; hyberno vocem acutiùs mittimus, vinolenti autem & æstiuo grauius: An vox acutiùs, quæ velociùs est: velociùs autem, quæ corpore intento se promit. Sobriorum verò, hyemèque corpora magis constant, quàm vinolentorum, est atque calores enim, teporè que corpora resoluunt, atque elaxant.

57 Cur homo solus omnium animantium lingua hæsitans prouenire potest? Vtrum quòd etiam mutus solus existit: linguæ autem hæsitatio, mutitas quædam est: nec membrum, quò loquimur; absolutum habetur. An quòd homo solus compos est sermonis, cætera autem vocem duntaxat sortiuntur: linguæ autem hæsitatio, vt nomen declarat, vnum non est, nec promptam, continentemque parit orationem.

58 Cur homini vox feruè perfici solet, quàm cæteris, quibus data est vocis proferendæ facultas? An quòd vocis humanæ genera, & discrimina quàm plurima sunt: cætera enim animantia literas, vel nullas, vel paucas exprimere possunt. Quod autem summè variū, plurimisque distinguendum differentiis est, id tempore longissimo perfici necesse est.

59 Cur cætera speciei eiusdem animantes vocem fundunt eandem, homines autem variam, & multiplicem agunt? An hominum etiam vox vna est, multa autem genera loquendi.

60 Sed cur communis hæc vna hominum varia est, cæterorum autem simplex? An homines multas proferre literas possunt, cætera vel nullas, vel duas, aut tres exprimit insonas, quæ vocabulis iunctæ locutionem cõficiunt. Oratio autem non voce, sed vocis affectionibus significando absoluitur: at vocis affectiones, literæ sunt. Quin etiam pueri non secus, ac bestia, suas exprimit appetitiones, vt pote, qui nondum profert literas possunt.

61 Cur aspectus corpora penetrare solida non potest, vox autem potest? An quòd aspiciendæ delatio simplex est, quæ per directum profluere solet: ad lineam. Cuius rei iudicium, Solis radius est, & quòd nisi è regione cernere non possumus: vox autem motu multiplici ferri potest, quippe cum vndique liceat audire. Quoties igitur aspectus directus ille impeditur progressus, eò scilicet quòd res obiecta meatuum incondita, siue indisposita turba constipatur, transpicere nequit: at vox, quoniam quoque per se profertur, omnia proreptat, penetrat, translapsa audiri vndique potest. In humoribus tamen facultas transpiciendi oculis data est: voci autem nulla, vel minima, quanquam humor tenuior, quàm terra, est: quoniam humoris meatus parui, densi, continuatque sunt, vt minime aspectus impediatur, quò minus transire directo ingredi possit. Hæc eadem causa est, quæ etiam per vitrum, quò densissimum est, transpicere videtur: per seculam, quæ rara, solutaque est, non liceat in altero enim meatus respondere inter sese, in altera variant. Nec quæquam fituatur, amplos esse meatus, nisi rectè ad lineam positi sint. Vox autem minime in aqua sentiri potest.

rest, quoniam minus aqua inanit, quàm vt aerem capere, vocemque transmittere possit: vox enim, aer quidam est. Haud enim omne rariùs permeari se patitur, nisi etiam meatus ei respondeant, quòd permeare conetur, & congruant, vt vis etiam colligendi, & contrahendi sese, desit, nisi meatus capaces corporum sint: quanquam quòd rarum est, molle est, & tale, vt in se ipsum coire possit. Verùm nonnulla præ nimia suorum meatuum angustia colligi impediuntur, vt vitrum: quippe vt flecti, contrahique non queat, quanuis rariùs ferula est, ratione prædicta: vt etiam aqua, & quicquid aliud generis eiusdem. Vnde illud quoque palàm fit, non quòd rariùs raro, molliq; vel eodem, vel proximo est, id magis in se ipsum colligi posse, & adduci. Causa enim omnibus eadem reddenda est.

Cur vox, quanuis minor reddatur adimendo, speciem tamen seruat eandem? An quòd cum his ipsis miscetur, quæ dempseris. Res autem mista non partim est, partim non est: sed vsquequaque talis est: æquè igitur quibusdam vndique detrahit, æquè contrahitur, vt necesse sit, simul & minorem esse, & similem.

Quid est, quòd linguam faciat hæsitare? Vtrum calor efficiat, vt procaciores sint: vt que offendendo adherent quasi in salobris, quomodo afflicti iratos homines nouimus: incenduntur enim, incitantur, anhelant, qui spiritu redundant: igitur præ nimio caloris seruore. Anhelant autem, quoniam frequens spiritus est, nec anticipat, quantum se tempore respirandi promere possit. An potius contrà, vt loci, quò vocem mittimus, resti geratio causam det, tanquam membrum id atonitum obitupescat: itaque afficiatur, vt vel calcæsti à vino, aut perpetua oratione verba expeditius possint copulare.

Cur tempore hyberno voces grauiores redduntur? An quòd aer crassior est. Talis autem cum sit, motus tardior prouenit: itaque vox redditur grauior. An quòd aer perfectus lentius permeat, fauces autem intersepit, & constringit à frigore, pituitaque destillante coguntur.

Cur pueri, mulieres, spadones, senesque vocem reddant acutam? An quòd motus velociùs, qui acutiùs est. Et cum genus idem sit, motu facilius est, quòd minus, quàm quòd plus est. Quàm ob rem qui firma ætate sunt, plus aeris trahere possunt: plus igitur illud tardius permeans vocem efficit grauiorem. Pueris, & spadonibus contrà res euenit, quoniam minus aeris capiunt. Senes autem ideo trepidant, quoniam vocem continere non possunt: quomodo imbecillibus, ac pueris vsu venit, cum lignum prælongum parte extrinsecus, cepe ringulterum enim extremum quætra afferre, credendum est. Cùm enim qui vocem trahunt, eius calor pulsus ab affectibus illis inter se colligat maxima ex parte, resti quum, quòd exiguum extra, vocem continere non potest: quæ propter quantitatem, atque insistentiam, vnde artium liberalium professores, qui se solitos trepidare no-

uerunt, principio agunt voce submissa, dum resideant, & stabiliantur: vocem enim exiguam vincere, continereque faciliùs possunt.

Eorum, quæ ad res bene olidas pertinent, Sectio duodecima, cuius quæstiones

- 1 Vt suffimenta omnia minus è propinquo sentire possimus? Vtrum quòd odoris delibatio acre temperata validior redditur, vt myrrha medicinalis suauior est. An contrà agitur, vt ignis vi sua cremandi tollit odorem, qui per suffitum effluit: & quidem apud carbones ipsos nihil redolent: longius verò purius, tenuissimumque ferrur, quòd oleat.
- 2 Cur odores tam suffimentorum, quàm florum, minus suaues è proximo sentiantur? Vtrum vnà cum odore, terra quoque particula prodeunt, quæ præ suo pondere antè currunt, quàm ad sensum odor deueniat: itaque longius ille syncerum se offert. An neq; cum principium proximum est, neque cum admodum semotum odor abundè effluere potest. Nam si proximum, nondum largè emanat: si remotissimum, discripiatur.
- 3 Arbores reddi odoratas aiunt, in quas celestis arcus decubuit. Vtrum verum hoc sit, an falsum? Et si verum, quom ob causam ita eneniat? Ergo nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere palàm est. Etenim saepe arcus celestis constitit, & tamen arbores nihil odoris spirant, quòd quidem sensum mouere possit: cumq; odor contrahitur, (accidit enim id aliquando, itaque narratur) non in quaque materie contrahi potest. Causa verò per accidens ad arcum referenda est, præsertim si arcus ipse nulla natura sit, sed obtuitus refrigerandi tantum affectio. Prouenit autem odor ille affectus, vt dictum iam est, non qualitercunq; se materies habeat: neque enim in viridi, neque in arida: sed in vltà post aquam, quæ arcui se peruenerit, certam reddi suauitatem odoris pastores referunt, maximèque vbi aspalathus, aut etiam rhamnus est, & genus ex iis aliud, quòd quorum flos suauiter olet. Ratio autem odoris eadem est, quàm etiam de terra animaduertimus: hæc enim, cum feruet, atque inuritur, quòd ediderit, principio bene olet. Enimvero quæ parte humido quandam in modum recaluerint, odorata redduntur: humor enim concoqui calore nititur potest. Quæ de causa totius quoque orbis terrarum, ex ad Solem orientem spectant, odoratiora exurgunt, quàm quæ ad Aquilonem: & eorum ipsorum, quæ ad ortum plus vergunt, quàm quæ ad meridiem, eò quòd loca Syria, & Arabia pleniora sunt, atque terrenosiora. Africa verò arenosa, stiticulosaq;. Nec enim humorem nimium inesse oportet, (concoqui namq; nimius non potest) nec nullum: sic enim nullus vapor inde extrahi potest. Quod vel in ea materie solet accidere, quæ & nuper combusta sit, & tale habeat genus, vt secum odoris ferat suauitatem. Quæ quidem res floribus, declarari potest: odor enim in eos transmittitur. Sed fieri putant in iis, in quibus

celestis arcus insitit, quoniam nunquam id sine aqua effici potest. Cùm enim materies immaduerit, calorèque interiori concoxerit, respicere iam incipit, vaporèque intra se conceptum emittit. Nec verò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atque extinguit calorem ab igne iniectum, quæ nimia venerit. Quæ autem aqua post arcum solent incidere, non multa, sed semper penè mediocres adueniunt: & si plures constiterint arcus, aqua non largè, sed saepe, & parè accedit. Quam ob rem non immeritò, cùm hoc ita fiat, qui rem insignem præter arcum nullam aspicere, causam odoris illi attribuere.

Cur flores, & suffimenta suauiùs è longinquo olent, è propinquo autem herbam alia potius redolent, alia fumum? An quia calor quidam natura odoris est, odoratæque omnia calida sunt: calidum autem quòdque leue est. Itaque cùm longius permeant, odorem deferunt suum secretiorum, vendicatumque ab cæteris tum foliorum, tum fumi, qui vapor aqueus est, odoribus, qui comitentur cum ipsum. An cùm in propinquo sunt admista illa, cum iis vnà redolent, quibus inhærent, atque ita odorem deprauant.

Cur omnia plenius olent, cum mouentur? An quòd excita plus aeris implet, quàm quiescentia: itaque ocylus ad sensum nostrum odor transmittitur.

Cur tempore hyberno minus olfacere possumus, minimèque per gelu, & glaciem? An quòd aer à frigore immobilior redditur: itaque motus non æquè proficisci à corpore odorato potest, scilicet propter difficilem delibationis motum, & aeris, quo inuehitur.

Cur acutiùs aromata olent cinere suffita, quàm igne, & plenius, ac diutiùs suum seruant odorem, cum cinere suffiuntur? An quòd in cinere minus concoqui odor potest, itaque plenior est. Ignis autem, quòd celeriter vires eorum domat, & concoquit, odorem commutat. Concoctio enim, rei concoquendæ commutatio est, siue alteratio.

Cur rosa suauiùs olent, quibus umbilicus asper, quàm quibus læuis? An quòd suauiùs olent, quæ modum consecuta sunt suæ naturæ. Rosa autem, spinosa natura est: ergo suauiùs imò ideo olent, quòd magis secundum naturam constiterunt.

Cur odores è proximo minus suaues tam suffimentorum, quàm florum spirant? An quòd portio terrena vnà cum odore se defert, quæ vt in proximo mista vim hebetat, sic in longinquo prona defertur, ac decidit. Hinc etiam flores conculsi suum amittunt odorem.

Vtrum odoris natura fumus sit, an aer, an vapor? Hæc enim inter se differunt, quia alterum ab igne, alterum & sine igne effici potest. Et vtrū à sensu aliquid in res odoratas proficiscatur, an ab illis in sensum, quòd æra proximum moueat. At si ab illis aliquid delibaretur, minora certè ob eam rem reddi oporteret: nunc autem quæ odoratissima sunt, hæc potissimum eadem videmus edurare.

Cur aromata cinere suffita acutiùs olent, quàm igne? An quòd in cinerem minus concoqui odor potest, itaq; plenior est: multum ergo partis quoque terre

terrenæ respiratur, fumusque redditur. Ar ignis terrenum prope illud rapit: itaque odor purior, ac syncerior sine illo fumo ad sensum deuenit. Vnde etiam sic, vt flores triti hebetius oleant: parrem enim terrenam vt contritus mouere potest, sic lentus calor absumere non potest.

12 Cur omnia odorata tam semina, quam plantarum, vrinam ciere possint? An quod calida, & tenuia sunt: tale autem quodque vrinam citat. Celeriter enim calor inditus ille extenuat: nec odor ipse aliqua corpulentia concretus est. Nam & quæ non bene olent, velut allia, vi sui caloris vrinam mouent, vel potius vim resoluendi, liquefaciendique obtinent. Calida verò semina, quæ bene olent, ideo sunt, quod odor omnino calore efficitur: fœtida sanè inconcocta sunt. Nec solum calida, verum etiam plene esse concocta debent, quæ prouocatura vrinam sint, vt vnâ descendendo humores possint extenuare.

13 Cur vinum dilutum olere ocyus desinit, quam merum? An quod dilutum imbecillius mero est: quod autem imbecillius est, ocyus à quocunque mutatur, quam quod validius. Tum etiam vinum dilutum facilius affici potest, quam merum. Quod autem affici facilius potest, id & recipi à quouis, & recipere quoduis facilius potest. Ita fit vt merum odorum, dilutum in odorum sit.

Eorum que ad res malè olidas pertinent, Sectio decimatercia, cuius quæstiones

X I I.

Vr fœtidior vrina redditur, quod diutius in corpore manserit, stercus autem minus? An quod stercus, quod diutius retentum sit, eò magis siccatur: quod autem siccius est, minus id putredini patet: vrina contra effici crassior solet, recensque portioni ingesta similior est.

2 Cur esculentia malè olida minimè his olere videntur, qui illa ederunt? An quod olfactum peruium ad palatum habemus, idcirco sensus hic prope impleretur: itaque nec interiorum odorem æquè amplius percipere potest. Principium enim omnes sentire queunt: vbi autem terigerunt, non insuper possunt, quasi iam res confociata, naturaque reddatur, & exterior similis ille oblatu delitescit obtentu interioris.

3 Cur flores contusi deterius olent? An quod pars terrena, quæ floribus inhæret, odori permiscens sese, vim hebetat odorandi.

4 Cur animalium nullum suauiter olet, excepta panthera? quæ etiam ipsa non nisi bestiis ita olet: ferunt enim suauem illis olentiam ab hac respirari. Styrpium autem multa, & integre bene olent, & corrupta, ac arida magis, magisque suauem reddunt odorem. Vtrum quod mali odoris causa, cruditas quædam excrementi est: quam obrem sudores etiam aliqui, atque aliquando ita olent. Sed è morbo maximè vitiantur, quibus tales esse non solent. Et status etiam, ructusque crudorum fœdus olent. Quam eandem causam de ceteris quoque proportione animaduertisse oportet: proportione, inquam, quod animalium

carne vacantium generi æstimandum aliquid est, quod carnis vice habeatur: nam excrementum crudum, vel in hoc esse nouimus. Hoc igitur & viuis causa fœdi halitus est, & mortuis cum putrefcit. Quam ob rem pingue, os, pilus, fœdum nunquam reddunt odorem, scilicet illam ob causam, quod pingue concoctum est, ossa, & pili humore vacant. At genus plantarum nullum intra se contrahit excrementum. An etiam plantis aliquid inest: sed quia sicca, & calida sunt natura, humor eorum non fœculentus est, sed concoqui expeditius potest. Constat hoc etiam plaris terræ, quæ vt feruentiores, sic odoratiore sunt, vt Syria, vt Arabia: & muneribus earundem regionum, quæ sicca, & calida nouimus, hoc idem probari potest: nullam autem sentire putredinem possunt, quæ huiusmodi sunt. At animalium genus tale non est: itaque excrementa eius cruda, fœtidiaque sunt, statimque itidem olent. Peremptis quoque animalibus humor putret, plantis minimè: quippe cum humore plantarum genus haudquaquam redundet.

Quam ob causam res malè olida grauius olent, cum calent, quam cum frigent? An quod natura odoris vapor quidam, & delatio est, quæ calore existunt. Morus etenim quidam sunt: calor autem mouendi vim obtinet: frigus contra, efficit vt res consistat, & cõtrahatur. Deorsum etiam refrigerata omnia feruntur. Calor autem, odor, & resque omnes sursum feruntur, tum quia sibi in aere sunt, tum quia sensorium eorum supra, non infra habetur, quippe cum odor ad cerebrum penetrans mouere solet sensationem.

Cur si quis allia ederet, vrinam redolentem aliud reddet? cum tamen alia pleraque odoris vehementioris ingesta, nihil in suam qualitatem vrinam possint conuertere. Vtrum, vt quibusdam scholæ Heraclitæ placet, quod sicut in vniuerso, ita etiam in corpore nostro expiratur, deinde vapor denuò concreuit, vtque ibi humor, sic vrina hic est: exhalatio autem alimenti vbi reuertitur vnde prodierat, odorem eundem non immeritò recipit, quippe quæ illud reddat, in quod sese commutat. An si ita esset, cetera quoque idem facere deberent, quæ vehementem spirant odorem. Nunc autem nullum hoc posse efficere nouimus. Adhæc, vapor, qui postea concreuit, non ad statum pristinum redit. Verbi causa, si vapor vini exhalaret, non postmodum in vinum concreuit, sed in aquam. Ita falsum id etiam illi referunt. Ergo allium solum ex omnium numero, quæ odorem simul & vehementem, & vrinam mouentem reddunt, inflare ventrem inferiorem potest. Cetera enim vel sursum mouere spiritum solent, vt radica, vel vrinam citare nõ queunt. Allium verò tria nimirum hæc facit, vt & vrinam augeatur, & spiritus excitetur, isque deorsum, non sursum: quæ quidem situs vesicæ, resticulorumque ideo sentit, quod & in vicino est, & spiritui opponitur habetur, vt tenuis abundè declarat. Constat igitur vt excrementum alij omnium maximè huiusmodi ad vesicam possit vnâ cum spiritu deuenire, quod permiscens sese odorem plene vrinæ committat.

Quam

Quam ob causam ora hominum, qui nihil edunt, sed ieiunant, grauius olent, (quod ieiunam graueolentiam appellat) eorum autem, qui aliquid ederint, non olent, cum tamen eorum magis olere debeant? An quod ventre inanè, minusque agitato aer factus calidior, spiritum, excrementaque pituitosa sua immobilitate putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumentum est, quod vel sitim parere ieiunium solet. At vbi ederimus, odor ciborum grauem illam olentiam offuscatur, vt maior minorem: calor enim ciborum calorem precedentem illum exuperat, ita vt nihil affici possit.

8 Cur alia omnium maximè partium nostri corporis malè olent? Vtrum quod omnium minimè respirare possunt: malus autem odor locis huiusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quæ interioris qualitatis consistit. An ideo quod immobiles, inexcitataque habentur.

9 Cur homines, qui virus redolent hirci, fœdus oleant, cum se odorificè vnguentarint? An hoc in multis accidere solet, velut cum acido dulce commistum est, dulcius totum exultat: tum etiam omnes, postquam sudarunt, grauius olent: vnguentum autem concafaciendi vim habet, itaque sudorem potest prouocare.

10 Cur hominum incuruorum, gibborumque halitus grauior, ac fœdior est? An quod locus pulmonis accommodatus, conclusus, desexusque à sua proceritate est: itaque spiritum transmittere expedit nequit, sed euenit vt vapor, ac spiritus amplius interclusus putrefcat.

11 Cur vnguentorum magna pars sudori permiscita malè olet, aliqua verò suauior redditur, aut nihil deterior? An quæ motu tractuque commutari solent, hæc deteriora redduntur: quæ autè eadem persistere possunt, hæc suauius redolent. At sunt, quæ resistere queunt, quomodo etiam florum, quibus odores consociati: alij contusi, vel concafaciti, vel exiccari exoleunt, vt violæ alba: alij sibi similes, vt rosæ. Et vnguentorum igitur, quæ ex floribus huiusmodi sunt, commutari vtrique possunt: quæ non sunt, nequeunt: vnde rosaceum commutari minimè nouimus. Et quidem quod sudores fœdus oleant, eò grauius vnguentum quoque redolere videret, quoniam rei sibi contraria se permiscet: vt mel cum sale non magis, sed minus dulces sentimus.

12 Cur omnia plenius olent, cum mouentur? An quod aera implent, itaque odor citius ad sensum reducitur.

Eorum, que ad regionum habitum pertinent, Sectio decimaquarta, cuius quæstiones

Vr esseris & moribus, & aspectibus sunt, qui in nimio vel æstu, vel frigore colunt? An eadem causa est. Optima enim temperies non corpori solum, verum etiam intelligentiæ hominis prodest. Excessus autem omnes dimouent, & vt corporis, ita etiam mentis temperamentum peruertunt.

2 Cur frumentum in Ponto frigori expostum diu reseruari integrum potest? An propterea quia humor alienus vnâ cum calore euanescit, vt in viuis fieri nouimus: alia enim frigore, alia calore exhalant,

Cur potius in frigidissimis terris ardores febrium fiant? An quod frigus calorem intus circumobstitit: cuius rei contrarium æstiuo tempore agitur. Partes namque internæ frigidiores redduntur: ardor autem febris est: ergo partibus refrigeratis exterioribus, caloris copia interiores redundant.

Cur blasus pedibus Aethiopes sunt, & Aegyptij? An quemadmodum ligna, ita etiam corpora animalium deprauari à calore solent. Quod etiam pili declarant, quos illi crispiores, quàm ceteri, gerunt: crispitudo namque, veluti pilorum blasitas est.

Cur temporibus Austrinis inuitus fœmina potius generant? An quod largior humor tardius crassescit: Austrinis autem humor temperamenti facit, vt semen reddatur humidius.

Cur locis palustribus vlcera capitis curari celeriter possunt: curium autem tardè? An quod humor est grauis, quia terrenus est: omne autè graue tendit deorsum: ergo vlcera superiora cõcoctio-ni sunt opportuniora, quoniam humor delapsus ad ima est: inferiora autem ipsa multo excremento, putrefactaque facili redundant.

Cur qui loca edita, aperta que colunt, tardius senescunt: qui autem caua, & palustria ocyus? An senectus quædam putredo est: putret autem, quod quiescit: nullo modo, aut minus ita afficitur, quod mouetur, vt aqua profluens, & conclusa: igitur vt locis editis aer vndiq; afflante spiritu agitur, ita cauis manet immotus. Adhæc, locis apertis purus ac diuersus assidue propter agitationem aer habetur, palustribus impurus, idemque semper emarcescit.

Cur timidi sunt, qui loca feruida incolunt, fortes, qui gelida? An quod natura contra, quam loca & tempora se habet, quoniam si se simile ageret, citò periret. Sunt autem fortes, qui calida sunt natura: timidi, qui exangues, refrigeratique sunt. Fit igitur, vt qui loca inhabitant calida, refrigerentur: qui frigida, contalescant. Vtrique tamen corpore magno adoleseunt, eò quod qui frigida colunt, insito calore abundant: qui calida, calore loci refouentur: quippe cum in calidis & à calore incrementum sequatur: frigus autem vim adstringendi, constipandique habeat. Cum igitur alteri principium inter se vehemens augendi obtineant, alteri nullo extremo frigore impediatur, meritò vtrique augeri possunt plenius. Homines nostræ regionis augeri idèd minus possunt, quod & principium illud in se imbecillius continent, & frigore aliquantisper constipantur.

Cur diutius viuunt, qui locis calidis suam degunt etatem? An quia natura sunt sicciore: firmitus autem, diuturniusque, quod siccius est: mors autem putredo quædam est. An quod mors, caloris interioris refrigeratio est. Refrigerari autem omnia solent ambientis aeris qualitate, qui vt locis calidis calet, sic frigidis refrigerat: que interiorum calorem ocyus, magisque corrumpit.

Quam ob causam qui calida loca habitant, viuent diutius possint? An quod humorem, caloremque amplius seruant, quarum rerum interitus mors est.

Cur locis palustribus effici somnolentiores solent? An quod magis in his ipsis refrigerantur: refrigerantur

r r

refrigeratio autem, cum requies quædam sit, formam nobis conciliat, qui inter quiescendum solet accidere.

12. Cur qui in nauibus degunt, quanuis in aqua, coloratiore tamen sunt, quam qui in paludibus? An loca commodè aspirata coloris prabere hilaritatem possunt. Pallidos autem humor efficit, cum putrescit, quod euenire immobilitatis causa solet: quam ob rem subpallidi sunt, qui loca palustria colunt.

13. Cur locis hybernis æstus fieri vehementiores, quam tepidis, soleant? Vtrum propter nimium aeris humorè. Enim uero calor operatur eiusdem aqua reddi potest calidior, quam aer: ergo aer quoque humidior acrius, quam tepidus ille, recalescere potest. An non calidior aer locis huiusmodi est, sed esse ob vehementiam qualitatis contrariæ videtur, quomodo Sol cum è nube illuxit, calidior esse ob contractum umbræ videtur.

14. Quæ de causa, qui Meridiem versus habitant, nigris oculis potius nascuntur? An quod ut oculi calidior caloris interioris exuperantia redduntur, sic eiusdem absentia nigri efficiuntur, ut Empedocli etiam placet. Ergo quemadmodum qui Aquilonem versus positi sunt, oculis calidis ideo nascuntur, quod calor interior effluere à frigore exteriori vetatur: ita qui ad Meridiem vergunt, continent quidem suum humorem, propter aeris circumfusum teporè obuium, sed calorè continere non queunt, quod nihil extrinsecus est, quod obsepiat, atque arceat. Itaque humor, qui relinquitur, nigrescit: lucis enim absentia omnia obfucari, opacarique solet. An reliqui corporis colorem oculorum color imitatur: itaque qui Aquilonem versus inhabitant, ut ipsi albo corpore sunt, sic oculos quoque castos habent: hic etenim color prope album est: & qui ad Meridiem sunt, ut ipsi nigri, ita etiam oculos nigros fortiuntur.

15. Cur locis calidis homines sapientiores sunt, quam frigidis? Vtrum eadem de causa, qua etiam senes, quam iuuenes, sapientiores. Etenim qui senes frigiditas habent, frigore loci obstitente, longe calidiores, quam sua sint natura, redduntur. Itaque videntur admodum similes esse videtur. Nec ingenio valent, quo prospiciant, rerumque rationes inquirent, sed fortes, fidentes, sperantesque sunt. Contrà, qui loca calida habitant, sobrii propterea sunt, quia possunt satis refrigerari. Fit autem quæque in re, ut qui metuunt magis, quam qui confidunt, velint inquirere: itaque magis valeant inuenire. An quod antiquius genus hoc hominum est. Ceteri enim eluio perierunt, ita ut tanquam iuuenes sint ad senes, qui loca habitant frigida, ad eos, qui calida colunt.

16. Cur timidi, qui loca habitant calida: fortes, qui frigida? An quod Natura contrà, quam loca, & tempora, se habent: quoniam si se similes ageret, periret breui. Fortes autem sunt, qui natura calida constant: timidi, qui frigidi sunt. Accidit ergo ut qui calida colunt, refrigerari nimirum possint. Cum enim solutum, rarumque corpus eorum sit, calor foras profuere potest: qui autem in frigidis sedent, sua concalescunt natura, quod à frigore exteriori caretur, cuius densitate calor colligi inuis potest.

Eorum, que ad res Mathematicas pertinent, & ad celestia, Sectio decimaquinta, cuius questiones XII.

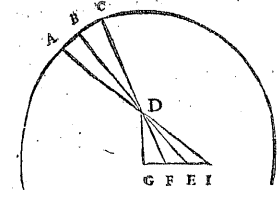

17. Vt linea de angulo ducta in angulum, sola ex omnibus, qua figuras rectas constantes lineis bipartito fecant, diameter vocata est? An quod diameter, ut nomen designat, duas in partes figuram æquè dimetiendo, digerit, nihilo destruens quod subiaceret mensurandum. Ergo qua per commissuras, hoc est, angulos diuidit, appellanda diameter est, quoniam hæc figuram non destruat, sed diuidat, quomodo faciunt, qui vala militaria partiuntur. At qua per lineas secant, figuram compositam destruit: angulis etenim constant, qua rectis lineis continentur.

18. Cur diameter appellata est? Vtrum quoniam sola bipartito figuram diuidat. An quod sola figuram secat per partes, sine membra, quibus inflexa coarctatur, cum cætera per latera diuidantur.

19. Cur homines omnes, tam barbari, quam Graeci, ad decem vsque enumerare consueuerunt, non ad aliquem alium numerum, ut duo, tria, quatuor, quinque, tum repetendo vnum quinquies, duo quinquies, sicut vnde decem, duodecim, nec verò ultra denarium numerum cessantes, inde replicare incipiunt? Est enim numerus quisque, quod præcedit, ac vni, aut duo, & deinceps quantitas aliqua: numerant enim statuto termino denarii numeri. Haud enim forte, casuque id facere semper, omnibusque in rebus putari debent, cum non fortuna, sed naturalis res sit, qua semper, atque vbi que effici solet. Vtrum quod perfectus numerus denarius sit: continet enim omnia numerandi genera, ut pars, quadratum, quadrantal, longum, planum, primum compositum. An quod denarius fons, atque principium est, quippe qui ex vno, duobus, tribus, & quatuor constat. An quia corpora, qua feruntur, numero non denario continentur. An quoniam decem proportionibus, quatuor cubales numeri commutatur, è quibus numerus vniuersum consistere Pythagoreis placet. An quod omnes homines digitis decem lege naturali creantur: itaque sui numeri calculos quasi adipiscentes, hac eadem multitudine cætera quoque enumerant. Vna gens quadam Thracum ad quatuor numerandi seriem terminat, eò quod amplius meminisse, modo puerorum, non potest, neque vsum habet rerum multarum.

20. Quam ob rem cum Sol eodem cum vigore feratur, non pari tempore idem incrementum, decrementumque umbrarum exulet? An quod anguli, quos radij sub aquis circumferentiæ spatij ad res conspectas efficiunt, æquales inter se omnes consistunt: quod si illi æquales sunt, eductos quoque inde æquales esse necesse est, scilicet quos radij faciunt in triangulo, qui radio primo, & re conspecta, & umbra continentur. At si anguli æquales inter se sunt, radij ab re conspecta, & prolapsi longius maiorem esse, si propinquiora deesse est: quod pro certo recipimus: igitur rotandi circumferentiam in partes quasuis aquas inter se digeramus. Sitque res conspecta obuia G. cum

itaque Sol in G ingruens de A, umbram in G I aliquam reddet, radius in I prolatur necesse est. Vbi verò ad B deuenit, radius inde proficiscens intra G I radij decidet: ac rursus cum idem ad C se contulerit, pari modo suum radius mittet: aliter efficiet profectò, ut linea recta rectam partibus duabus contingat. Cum ergo A B circumferentia æqualis B C circumferentiæ sit, anguli quoque illis subiecti apud D, æquales inter se constant, quippe qui ad centrum se colligant. Qui autem in triangulo habentur, æquales illis D angulis proueniunt, utpote qui se per verticem illius iungant. Ergo cum totus angulus in aqua secetur, angulus D maior, quam E F angulo D G est. Pari modo vel cæteri anguli se habebunt, quos radij circumferentia profecti reddiderint. Similique etiam constat umbram meridie minimam esse necessario, minimasque tum effici accessiones: quippe cum Sol meridie maxime è perpendiculo sese nobis exhibeat. Aestus quoque meridie accenditur, tum ob eam, quam modò diximus, causam, tum etiam, quod omnis spiritus cessat, tunc enim spiritus excitari solet, cum Sol aerem terræ familiarem discernit. Quod si Sol cum medium caelum prorepit, minus id faciat, meridie noctes media, atque meridies à spiritu silent.

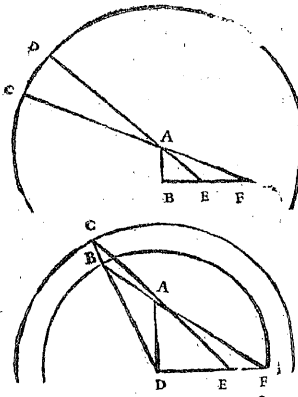
21. Cur Sol per quadrilatera profluens, non rectis lineis figuram describit, sed circumlocum format, ut in crateribus patet? An quod aspectum proidentia turbine agitur: turbine autem basis in orbem se colligit: quam ob rem quocumque radij Solis incurrerint, nimirum circulares apparere. An quod Solis quoque figuram rectis lineis contineri necesse est: siquidem radij recti proueniunt. Cum enim rectè in rectam incidunt figuram, rectis contentam lineis formant. Quod certè in radiis accidit: rectam enim craterium sese trudent, aut ad quodlibet, per quod liceat translucere: ac ipsi recti proculdubio sunt, itaque procidere ad rectam debuerunt. Verum quia radij, qui de aspectibus ad extrema linearum rectarum descendunt, imbecilli admodum sunt, idcirco anguli concepi non possunt, sed quantum recti in turbine sit, hoc tantum remanere potest: reliquum non potest, sed calculati aspectus, indiscretique latitant. Nec mirum, cum multa videre nullo pacto possimus, quanuis nostro attinguntur aspectu, ut ea, qua tenebræ opacant. Proximum est, cum quadratum speciem multanguli representat, atque etiam circuli, si amplius remoueat. Cum enim aspectus proidentia turbine specie figuretur, quoties figura ulterius seposita est, aspectus, qui se in angulos spargunt, quoniam & imbecilli, & pauci sunt, rem assequi nequeunt: qui autem mediam in partem concurrunt, hi nimirum persistere possunt, utpote vniuersi, & validi. Ergo cum figura propè posita est, anguli quoque aspici possunt, aucto in-

teruallo non possunt. Quam ob rem circularis etiam linea remota recta esse videtur: & Luna rebus contineri die octauo videtur, si aspectus non latitudinem, sed lineam circumdantem ineant. Ut enim cum circumferentia propè posita est, quantum pars altera orbis, quam altera, propè sit, aspectus discernere potest: ita cum procul abest, rectè sentire non potest, sed ex æquo partium situ cernere sibi videtur, itaque rectam etiam iudicat.

22. Cur Lunam, qua in sphaera faciem conglobatur, rectam cum semiplena est cernimus? An quoniam eodem in plano aspectus noster versatur, & circuli ambitus, quem Luna Sol ingruens facit. Quod cum agitur, Sol recta linea videtur. Cum enim quod suum aspectus sphaera admouerit, orbem videre necesse sit, Luna autem sphaera faciem gerat, eamque Sol aspiciat, orbis profectò id esse debet, quod à Sole efficitur. Hic ergo, cum è regione se nobis prabet, totus videtur, itaque plenilunium iam apparet. Cum autem mutatur, & praeterit, propter Solis discessum portio eius aspici potest. Itaque sit, ut Luna altera parte recta videatur, cum altera orbem colligat, quoniam hemisphaerium aspectui ex diverso positum est, quod semicirculum representat. Semper enim aspectui obuia Luna est: quoties tamen Sol radios admouerit suos, aspici nequit. Repletur post diem octauum de medio, quia paulatim euadens, orbem nobis exhibet propensorem. Cumque ita circumlocus aspectui se opponit, sectionem turbine imitatur, curuatur in cornua iam Sole dimoto. Vbi enim circumferentia Solis ad puncta deuenit vltima, per quam orbis æqua portione secari videtur, circumferentia ipsius orbis apparet. Non enim insuper ex aduerso oculis est, sed iam praeterire incœpit. Quod cum ita agatur, ac circulus, siue orbis per eadem ducatur puncta, curuari in cornua necesse est: pars enim aliqua orbis prioris aduersi protinus aspectui se obducit, ut de parte lucida abscondi aliquid possit. Tum etiam extrema in eodem persistunt, ut curuari in cornua necesse sit: sed tamen plus, minusve, pro Solis dimotione. Cum enim Sol dimouet sese, circulus quoque in eadem reuertitur puncta: quippe cum fieri possit, ut infinito numero inclinetur: siquidem summi circuli per eadem puncta describi facile infiniti possunt.

23. Cur Sol, & Luna plana esse videntur, cum tamen conglobari in sphaeram certum sit? An ut plura, quorum quodnam plus, minusve distat, incertum sit, æquè posita esse videntur: sic etiam quod partes obtinet, nisi color varius adsit, partes ex æquo omnes collocatas habere videri necessum est: quod autem ex æquo aspectu obuiam sit, idem æquabile, compositum, & planum esse necesse est.

24. Cur Sol oriens, atque occidens umbras efficit longas: efficiens se, minores: obtinens cali medium minimas? An quod oriens principio umbram terræ æquè distantem reddit, ac infinitam penè protrahit: deinde longam, atque ita minorem subinde: quia linea, qua recta de puncto superiori elicitur, interius per diminutiones a se diuis cadit.

cadit. Gnomon
A. B. Sol ubi c
& ubi d. Ra-
dius igitur ex c
proficiscens, c
e exteriori pro-
cidet, quam ra-
dius d e. At
umbra b e. So-
le superiori exi-
stet: umbra autē
b f inferiori.
Ergo quod Sol
superior fuerit,
eō minor um-
bra exultabit,
minimāq; tunc
erit, cum Sol super capita nostra versabitur.

9 Cur umbrae Lunae maiores, quam Solis sunt, cum eodem proueniant perpendicularo? An quod Sol superior, quam Luna, est: itaque radius, qui de superiori prodierit, inferiori cadere necesse est. Gnomon a d, Luna b, Sol c, Luna radius b f. Ergo umbra Lunae d f sequetur, Solis radius c e. Ergo umbram d e fore necesse est.

10 Cur deficiente Sole, si quis per cribrum, aut frondes veluti platani, vel alicuius ex ceteris latifoliis, aut digitis manuum inuicē perplexis inspiciat, splendores specie Lunę nondum completę incernat? An quod quemadmodum cum per angulatum foramen lux non angulata, sed orbiculata, turbinatęque prodit: cuius ratio, quod gemino directęque commucronato turbine agitur, id est, eo, qui de Sole ad foramen deuenit, & qui de foramine ad terram: sic etiam in Solis defectu, figura, qua radij veniunt, vt diximus, innotescit. Ergo cum pars orbi superiori detrahitur, quod ex aduerso super terram eluxerit, speciē illam lunatam gerat, necesse est: quippe cum prout orbis defecit, ita radij profluere debeāt. Digitis tamen, & cribris, pro foraminum exiguitate, res certius explicatur, quā cum per foramina ampliora trāsmittitur. Luna autē idem percipi non potest, neq; deficiente, neq; increfcente, neq; decrefcente: quia eius extrema non plenē splendent, sed medio portissimūm lucet. Lunatam autē illam, minutāq; faciem, medio adstringi exiguo, manifestum est.

11 Cur Sol nunquā in medio geminatur, nec supra se faciem illam ostendit secundam, sed ex lateribus tantūm? An quod tum geminari Sol potest, cum Solem versus aspectus refringitur. Aeris autem concrefcentis illa soliditas, cui aspectus incurrens refringitur, neq; prope Solem, neque procul effici potest: nam si prope sit, resoluetur a Sole: si procul, aspectus refringi non poterit. Cum enim longē de paruo speculo remeet, imbecillus reddetur: quam ob rem ꝑ̄ area quoq; fieri non potest ē regione. Quod si supra, & in propinquo inchoatur, a Solis feruore dissoluitur: sin procul, aspectus minor euadet: sed si in latere, tum nimirū seruari integer poterit, dummodo speculū ita distet, vt nec Solis feruore absumi possit, & aspectus vniuersus recurrat. Nam si in terra

αλφ, halo, arca.

sparsus feratur, deuenire ad Solem non potest. Sub Sole etiam fieri non potest, quia si prope terram exciterit, cōsumitur feruore: si autem supra, celo in medio aspectus distrahatur, & euanescent. Denique nec ē latere quidem effici illud potest, cum Sol carli umbilicum perreptat. Quoniam si aspectus admodum feratur in terram, exiguus ad speculum veniet: itaque refractus omnino imbecillus recedet.

10 Cur Solis umbrae extremum tremere videatur? Haud enim quia Sol feratur, idcirco id cōtemiscit: nam fieri non potest, vt Sol in partes moueatur contrarias: tremorem autem fieri ita manifestum est. Adhęc, mutatio umbrę incerta est, quomodo etiam Solis ipsius progressio later. An ideo moueri videtur, quod corpuscula cōtenta in aere agitantur, quę vulgō ramenta nominantur, conspicua in Solis radiis, qui transmeant per fenestras: hęc enim moueri solent, etiam sine vllō spiritu. Ergo cum vicissim, modō de umbra in lucem, modō de luce in umbram moueantur assidue, terminus quoque lucis, ac umbrę communis continuō moueri videtur. Partim enim veluti umbram, partim lucem sua ipsa mutatione efficiunt: itaque moueri umbra videtur, cum non hęc, sed illa hunc in modum soleant agitari.

Eorum, quę ad res inanimatas pertinent, Sectio decimafexta, cuius quęstiones XIII.

12 Vt basis bullarum candida aqua insidit, & si Soli exposta est, nullam efficit umbram: sed reliquū quidem umbellę corpus umbram facit: basis autem sola non facit, sed circum a Sole vndique cingitur. Et quod longē mirabilius est, nec si lignum per aquam in Sole apposeris, umbra ligni continua exultabit, sed iuxta basim bullę a Solis luce secabitur. Quod si umbra est quod a Sole non aspicitur, sequetur porro vt moles bullę circum tota aspici possit, quod nunquā fieri posse in optis, id est, aspectuum rationibus, demonstratur: quippe cum ne minimum quidem a maximo totum circumaspici possit.

13 Cur bullę specie hemisphęrij exurgere solent? An quod tanquā de centro in aera sursum æqualiter circumundi; admittuntur: quo quidem modo hemisphęrij exurgat necesse est. Portio autem sphęrę inferior aquę planitie absconditur, in qua scilicet centrum situm est.

14 Cur in magnitudinibus, quę profunditate sunt inæquali, accidit, vt si partem mōneas leuiorem, circumferatur quod iacitur: vt in talis fieri opprobatis videmus, si quis partem leuiorem ad se vertens proiciat? An quod fieri non potest, vt grauius æquē ac leuius feratur, cum eisdem viribus iactum est. Sed cum totum quidem moueri necesse sit: fieri verō non possit, vt æquē omni ex parte moueatur, sequitur profus, vt si parili celeritate ferantur, eandem lineam peragant: sin autem alterum altero feratur celerius, circulo ferri necesse sit, cum hoc solo in genere figurę efficiatur,

tur, vt puncta eadem subalterna lineas inæquales possint eodem tempore perire.

15 Cur ea, quę in terram cadunt, arque resiliunt, angulos ad planitiem reddant similes vtraque ex parte puncti, quo planum tetigerint? An quod omnia sua natura ad rectam lineam feruntur. Quę igitur in locum æqualem deciderant, vbi ex perpendicularo, diametrōq; sese plano impegerint, pares angulos ideo faciunt suo resultu, quod æqua diameter diuidit. Quę autem in latera corruerunt, quoniam non perpendicularo, sed puncto superiori locum feriant, accidit, vt repulsa a loco dicto contrariam in partem se conferant: rotunda quidem, quod delapsa protinus in aduersum sui appultus sese euoluunt, siue quiescat eorum medium, seu locum soleat permutare. Rectis verō compacta lineis, quod perpendicularum eorum in partem priorem adductum retorquetur: vt his accidit, quibus aut pars inferior raditur, aut colci violantur: hi namque omnes aduersam in partem, retro sumque corruunt: quoniam eorum perpendicularum æquatur, pendet, atq; priorem in partem expellitur: contrarium enim in his retro, deorsumque esse accidit. Cum autem deorsum ferantur, grauiora esse fatendum est. Quod igitur his casus, idem resultantibus later euenit: ergo in angulum rectum neutra eorum resultant, eo quod perpendicularum pondere bipartito diuidit corpora, quę feruntur. Fieri autem non potest, vt plura perpendiculara idem ad planū existant, quibus illa secantur: quod scilicet ita accideret, si perpendicularum, dum resiliunt, oriretur, vbi rem delatam planum offendit, diuidendūq; rursus secundo perpendicularo foret. Quod circa primo illo perpendicularo, quo ferebatur, secare necesse est. Sed cum aduersam quidem in partem feratur, rectum verō in angulum non feratur: reliquum est, vt acutus reddatur angulus parte altera puncti, quod plano incurrerit. Aduersorum enim inter sese angularum terminus, rectus angulus est.

16 Cur cylinder propulsus feratur in directum, suisq; terminantibus orbibus lineas rectas describitur: verō suo manente mucrone circumferatur, atque in suo terminante orbe, orbem describit? An quod circum, vterq; feratur. Verūm cylinder rectas lineas plano ducit: turbo orbis describit, eo quod inæquales orbis turbinis inter se sunt, ferri que velocius potest, qui amplior circa idem ceterum conuertitur. Qui cum simul omnes positi in turbine orbis inæquali ferantur spatio, idem ceterum conuertitur. Qui cum simul omnes positi in turbine orbis inæquali ferantur spatio, idem ceterum conuertitur. Qui cum simul omnes positi in turbine orbis inæquali ferantur spatio, idem ceterum conuertitur. Qui cum simul omnes positi in turbine orbis inæquali ferantur spatio, idem ceterum conuertitur.

Vnde lineas quoq; ductas per directum in plana, pares inter se esse necesse est. Sua namque ractione orbis æqui pariter, que volubiles illas duxere. Atqui rectas confici patuit, quas linea eadem deferens sese in directum peregerit. Causa hęc est, cur cylinder recto deferri tramite possit. Nil enim refert, vtrum qua linea prima cylinder planum tetigit, hęc firmo cylindro protrahas, an volubili circumagas. Semper enim vt æqua linea, similitque illis in cylindro contentis planum attinet, siue protrahatur cylinder, siue prouoluatur.

17 Cur sectio chartarum, siue papyri, si quis æquē a basi plana, rectęque dimerendo absciderit, rectę euoluetur: sin autem inclinari, contorta existet? An euenit, vt cum orbis sectura alterius eodem in plano positi sint declinans illa cęsura non æquē opposita sit, sed partim minūs: itaque cum euolueris, orbis quidem, qui plano eodem continentur, suūmq; initium in plano habent eodem lineam explicabunt, quam suo ipsi conficiunt ordine: quippe cum ea ipsa extēta linea non nisi profecta ex orbibus sit, qui plano eodem continentur: itaq; vel rectam eam quoque esse necesse est, quę eodem in plano se porrigat. At obliquę illius sectura linea, quoniam primę non æquē appositā est, sed partim plus distans, partim minūs, vt pote cum ipsa quoq; sectura ita se habeat, hinc eodem esse in plano nequit: itaque nec recta hęc esse potest. Etenim fieri non potest, vt rectę lineę pars alia in alio plano collocetur.

18 Cur omnis magnitudo diuisa minor esse suo toto videatur? An quod omnia numerum diuisa recipiunt: quanquā magnitudinis ratione minorā, quam vnum illud, existunt. Magnum enim, eo quod continuum, quantumque quoddam est, magnum dicimus: numerus verō partium omnium, omni suę magnitudinis numero maior est. Quam ob rem vt partibus diuisis maius appareat totum, consentaneum est. Cum enim partes totūmq; idem sint, totum naturam potius magnitudinis præ se fert, vt constans & continuum. Partes verō naturam numeri magis sortiuntur.

19 Quę in vase eueniunt, quod clepsydram vocamus, omnino quidem referri ad causam debent, quam Anaxagoras explicat. Aer enim, qui in ea excipitur, causā est, ne aqua ingredi possit, fistula scilicet obturata. Non tamen simplici, absolutęque ratione aer causam habere putandus est. Nam si quis eam fistula apprehensa transuersam immergat, humorē admitti nihil est quod prohibeat: quam ob rem nō satis author ille exposuit, quemadmodum aer causam daret. Ergo causam aera quidem tenere fatendum est: sed hic siue impellitur, siue per se ipse feratur, nec quicquam cogitur ferri per directum solitus est, vt etiam cetera elementa. Itaq; clepsydra transuersē immergata, aer, qui d directo situs est, pulsus ab humore, libere effluit per ea foramina, quę demersis in aqua foraminibus opposita sunt, eoque cedente humor subiens implet. At si erecta in aquam descendat, aer impotens sese efferendi per arduum, quoniam confecta sunt partes superiores, circa prima foramina arceatur, quippe qui supprimi in se, con-

se contrahique non possit. Argumentum verò, aquam arceri posse ab aere immoto, quod in ipsa clepsydra deprehensum est; nam si aliu eius aqua repletam ad fistulam obrurat inuenteris, humor per fistulam in os minimè defluere poterit: quippe cum ore patefacto nõ protinus, sed paulò post de fistula profluat, vt qui non in ipso ore fistula contineatur, sed postmodum in hoc per fistulam veniat, postquam patefactum iam est. Plena autem, erectaque clepsydra, fistula patefacta protinus per colum, id est, foramina inferiora effluit, quia illud attingit: extremam verò fistulam non contingit. Clepsydram igitur humor ingredi ob prædictam causam nequit. Egre ditur autem fistula patefacta, eò quòd aer contentus in fistula sursum, deorsumque agitur, humoris contenti in clepsydra motum excitat plenior: cumque deorsum pellatur, eodèmq; ipse etiam sua natura propensior sit, meritò effluit vim inferè acri, qui clepsydram extrinsecus circumfundit, excutit quidem & compar potètia acri superius impellenti, sed renixu infirmior: quoniam per angustam fistulam influens, ille ocyus, ac vehementius labitur, vt gèrque humorem. Causa verò, cur obturata fistula humor effluere nõ possit, quòd humor, dum clepsydram subit, aera omnem per vim ab ea expellit. Cuius rei indicium spiritus, ructusque murmurans dant, quos ingrediente humore, nimirum intrus excitari sentimus. Cum igitur humor subiens vehemèter aera cogit, sese ad clepsydræ fistulam trudit, ac modo lignei cunei, aut arci disiecti oppressus, adstrictusque hæret sine vilo alio vinculo, quousq; alia vi expellatur, quo modo præruptos clauos expellimus: quod sanè aperta fistula incidit ratione, quã superius exposuimus. Aut igitur ita effici potest, vt humor effluere nequeat, aut quoad aer exiens inflatur, emergitq; impetu violento, vt strepitus indicat: humor idcirco à spiritu sursum attrahitur, quemadmodum multis in rebus accidere certum est. Attractus autem humor, sibiq; continuus omni ex parte, cõstans manet, oppressus ab aere, donec pulsus ab eodem recedat. Cumq; initium ita retineatur humoris, reliquus & omnis humor vnitus, atque continuus ex suo pendeat initio, necesse est. Nec verò temerè ita agitur, quando quidem eiusdem interest rei, & dimouere quicquam suo de loco, & idem in eo continere, ad quem mouerit, idque diutiùs facere, si vel potentia quod tenet, quòdque tenetur, simili inter se contendunt, vel quod tenet, potentius est, vt in re, de qua agitur, accidit. Spiritus enim potentior, quàm aqua, est.

Cur partes tam stirpium, quàm animantium, que nullis instrumentariis officiis deputata sunt, in orbem sese omnes colligant? Stirpium quidem caudex, & rami formari in orbem solent, & animantium crura, femora, peccus, lacerti ad hanc eandem speciem enituntur. Triangulum verò, aut multiangulum nullum neq; ex toto, neq; parte aliqua est. An, vt Architas author est, quoniam in motu naturali aqua proportio inest moueri nanque proportione omnia censet. Hanc autem solam in sese aequaliter solui, atq; reuerti, vt orbem,

rotundaque affirmare possit: cum constiterit. Cur extrema formari in orbem soleant? An quòd Natura res optimas, & pulcherrimas creat, quoad fieri potest. Figura autem ea pulcherrima est, quæ eadem vndique est, sibi que ipsa simillima constat.

Cur si circulus proiciatur, primam lineam rectam ducet, deinde cochleam, siue clauiculam ager, dum decidat? An principio rectam ideo agit, quòd aequaliter ab aere hinc inde dirigitur. Cum igitur pari momento vtroque de latere pergat, lineam quoque effici talem necesse est, quæ locum equaliter hinc atq; inde possit dindeceratis autem recta est. At vbi in partem alterutram vergere ob inæqualitatem circumfusi aeris cepit, non amplius æqualem illam parte interiore, exteriorè que ducit, sed circulem, necessitate scilicet aeris diuersi, & incompositi.

Cur in magnitudinibus, quæ profundo sunt inæquali, accidit, vt si partem moueris leuiorem, circunferat quod iacitur? quemadmodum in talis fieri opplumbatis videmus, quoties quis partem leuiorem ad se vertens proiciat. An quòd fieri non potest, vt quod grauius est, æquè cum leuiori feratur, cum proiectum eisdem à viribus est: quod cum moueri necesse sit, & tamen fieri non possit, vt æquè omni ex parte, directòq; tramite moueatur, circumferri necesse est, dum se introuerit: quemadmodum si quid medio eius immobile suo pondere penitus esset, alterum profectò extremum vltra in partem moueretur priorem, alterum intra ad eum tenderet, qui dimittit. Sed quoniam, cum totum moueri possit, pondus suo medio gerit, illud idem sequatur necesse est.

Quam ob rem corpora, quæ feruntur, vbi alii cui occurrerunt, resiliunt in contrariâ solent, quàm suapte natura ferri cogantur, nec nisi ad similes angulos resultare soleant? An quòd non solum eo feruntur impetu, quo pro sua parte ipsa ferri aptissima sunt, verum etiam illo, qui à mittente proficiscitur. Suus igitur cessat cuiq; impetus, cum suum ad locum peruenierint. Omnia nanque requiescere solent, vbi eam in sedem sese contulerunt, quam suapte natura desiderant. Sed externo illo, quem habent, impetu, necessitas oritur amplius mouendi. Quod cum in partem priorem effici nequeat, quia re prohibetur obiecta, vel in latus, vel in rectum agi necesse est. Omnia autem in angulos resiliunt similes, quoniam eodem ferri cogantur, quòd motus ducit, quem is dedit, qui miserit: eò autem vt angulo vel acuto, vel recto ferantur, omnino incidit. Cum ergo quod reuertitur, veter, quòd minus directè motus agatur, pariter & rem, que fertur, & eius imperum nimirum prohibere potest. Vt igitur in speculis extremum lineæ rectæ, quòd se aspectus coniecit, idem restringitur: ita in iis, quæ feruntur, fieri ex aduerso solet, quippe cum angulo tanto reuertatur, quanto vertex cõstitit. Ita enim intellegendum est, vt transferri simul & angulus, & delatio debeat: quo facto, in angulos resultare similes esse necesse, palàm est.

Forum,

Eorum, quæ ad res animatas pertinent, Sectio decima septima, cuius questiones III.

Eorum, quæ ad literarum studia pertinent, Sectio decima octaua, cuius questiones X.

Vt homines, qui corpore cõstant immodico, maiores tunc esse videntur, cum appositi modicis inspiciuntur? An quòd res modica vnum est, & motus vnus quàm maximè. Vnum autem quod est, id indicium esse postulat, indiuiduum autem minus: res verò immodica, multa pro sui discriminis ratione ostendit. Quam ob rem vt cum per sese magnitudines inspiciuntur qualèsnam sint, latere faciliùs possunt: ita cum collata in propinquo spectantur, latere non possunt. Ergo vnum esse apparet, quod indiuiduum est, spectatusque eius vnus modici ratione exultat: immodicè porò, vt quod plura sit, suspicionem plurium suggerit. Et maius propterea esse videtur, quòd vnum cum sit, plura esse videatur. Naturam enim & magnitudinis habet, propter continentiam, & numeri, propter partium inæqualitatem: itaque cum vtrunque obtineat incrementum, meritò magis esse apparet, cum spectatur ad id, quod simplex est, atque vnum.

Cur animantia omnia, & ea, quorum stirpes terra continentur, crescere potius in longitudinè soleant? An quòd ter longitudo augetur, bis latitudo, semel profunditas. Longitudo enim principio fit, primòq; principio exiit: itaque primò sola, secundo cum latitudine, tertio cum profunditate augetur. Latitudo autem bis, videlicet per se, & vnà cum altitudine crescit.

Quoniam modo prius, & posterius capi debeat? Vtrum quemadmodum qui tempore Troiano vixerunt, nobis priores sunt, & his ipsis priores, qui superiores sunt, atque ad hunc modum in infinitum, vt qui superiores sunt, iidem priores habeantur. An si quod initium, & medium, & finis sint vniuersi, & cum quis senescens ad finem peruenierit, rursus ad initium reuertatur, prioraq; sint, quæ propius ab initio absunt, quid verat nos ab initio minus distare? At si minus distamus, esse quoque priores possumus: vt si cæli, syderis que cuiusque delatio quædam agitur circularis. Qui non etiam rerum caducarum ortus sit talis, atque interitus, vt eadem rursus orientur, ac pereant? veluti etiam vulgò dicitur, circulum res esse humanas. Igitur homines numero quidem eosdem semper esse censere, furor est: specie verò seruari eosdem, probari melius potest. Itaque vel priores nos esse possumus, talèmq; aliquis statuet feriem, vt eòdem sit reperendum, vnde ortus extiterit, cogitandumque ordinem continuum, ac semper eodem constantem tenore. Homines enim idcirco perire Alcmæon inquit, quòd suum initium fini coniungere non possunt. Scitè perhercle, si quis non arctius recenseat, sed formula quadam eius verba accipiat. An si circulus sit, circulus autem vnà & principio, & sine careat, priores neque nos illis, neque illi nobis esse propinquitate initij possunt.

Vt alios, si legere cõperint, somnus occupat, etiam nolentes: alios vigilare volentes liber susceptus reddere perugiles potest? An in quibus motus spirituales sunt, scilicet ob frigiditatem vel naturæ, vel materia melancholicæ, qua excrementum spirituale crudum causa frigiditatis consistit, his, cum intelligentia mouetur, inistensq; alicui intelligere nequit, repellitur motus alter, qui refrigerandi vim habet: itaque potius dormire incipiunt. At vbi aliqua in re suam intelligentiam firmarunt, quod lectio facere solet, nimirum à motu spiritali illo mouentur, cum nihil sit, quod cum repellat: itaq; dormire non possunt. Quorum autem secundà naturam habitus est, eorum virtus intelligendi cum aliqua in re cõsistit, nec variè se dispergit, cetera quoque sita eo in loco hærent, quorum requies somnus est. Vbi autem mens constiterit, & quasi fatigata succubuerit, caput aggrauat, vt pote quæ sita in eo sit, somnūmq; inducit: at cum secundum naturam animus noster agitur, nullo tum somno premitur: tum enim maximè viuit: vigilantia autem, quàm somnus, causa potius est, cur viuere valeamus.

Cur contentiosa disputatio ingenia exercere possit? An quòd in eo disputandi genere accidit, vt crebrò quis aut vincat, aut vincatur: protinus ergo cõtentiosus hinc homo redditur, quado vel vincendo per latitiam magis, magisque adducitur, vt in contendendo perseveret: vel victus emittitur, vt quod amisit recuperet. Quod idem vel in ceteris certandi generibus euenit. Quam ob rem sape inter pugnandum, quanquam quis inferior est, tamen cessare minimè patitur.

Cur homines in orando exèplis, & fabulis potius gaudent, quàm commentis? An gaudent, quia & discunt, & celeriter discunt. Atqui per exempla, & fabulas faciliùs discitur. Sunt enim quæ explorata habeantur, & particularia sint. Ratio autem commentandi demonstratio ex vniuersalibus est, quæ minus, quàm partès, nouimus. Ad hæc, iis credere magis solemus, quæ plurium testimonio confirmantur. Exempla autem, & fabellæ testimoniorum speciem gerunt: fides autem perfacilis est, quam testimonium fecerit: additur, quòd verisimile quisque libentiùs discit: exemplum autem, & fabella rem non nisi similem docent.

Cur oratorem, imperatorem, & mercatorem callidum appellare solemus: tibicinem, histrionem; hoc appellare nomine non solemus? An quòd horum facultas sine cupiditate est? nititur enim tantummodo ad oblectationem: illorum autem conatus omnis ad plus acquirendum sibi contendit. Bonus enim orator, & imperator, & mercator est, qui plus sibi acquirere potest: calliditas autem in acquirendo maximè sita est.

Cur hominem philosophum differre ab oratore

tr 4 tore

tore putemus? An quoddam alter quidnam iustitia sit cogitat, alter qui iniustus sit aliquid spectat: & alter qualisnam tyrannicus tenor sit, alter tyrannum quempiam esse animaduertit.

6 Cur in iis studiis, quæ aliquid sibi delegerint, quanquam interdum prauis, libentius tamen, quam in honestioribus versantur? Verbi gratia, prestigiatorem, aut mimum, aut tibicinem se potius esse, quam astronomum, aut oratorem velit, quæ hæc sibi delegerit? An volunt quidem nonnulli res honestissimas tractare, sed quoniam minus sibi confidunt, posse efficere, ideo non ita agunt. An verò rem, in qua sese quisque posse præstare arbitrat, eam deligit sibi: quam autem deligit, eidem operam dat, illi obsequens partem diei maximam, ut se ipse vincat, seque sit præstantior. Quinetiam quæ principio aliqui sibi delegerint, quibusque insueuerint, in iis ne iudicare quidem possunt, quidnam melius sit: animus enim eorum corruptus iam est, propter prauas delectationes.

7 Cur alios, si legere cœperint, somnus occupat, vel nolentes alios vigilare volentes liber susceperit reddere periculis potest? An in quibus motus sunt spirituales, ob frigiditatem vel naturæ vel humoris, multiplicique humore excrementum spirituale causa frigiditatis consistit, iis, cum intelligentia mouetur, insistentque alicui intelligere nequit, expellitur motus alter: itaque potius dormire incipiunt, cum non multum sua intelligentia mutantur: motus enim spiritalis ille superatur, & vincitur. At ubi aliqua in re suam intelligentiam firmiter, quod lectio facere solet, nihil a motu illo spiritali mouentur, cum nihil sit, quod illum repellat: itaque dormire non possunt. Quorum autem habitus secundum naturam est, eorum virtus intelligendi, cum aliqua in re vna consistit, nec variè se dispergit. Cætera quoque sita eodem in loco hærent, quorum requies somnus est. Vbi enim pars vna, quæ potissima sit, insisterit cæteræ quoque partes insisterere solent, perinde, ac in copiis, quæ versa in fugam fuerint, agitur. Natura enim sursum effertur quod leue est, deorsum autem defertur, quod graue est. Cum igitur anima secundum naturam mouetur, non dormit: ita enim se habet: At ubi constiterit, & quasi fatigata succubuerit, mens immutatur, & vapores crassiores sursum sese effertentes ad caput, faciunt somnum. Lectio verò prohibere somnum videri sanè potest: quod non propterea est, quia tantisper intelligimus, (anima enim tunc magis definitur) sed quia mutatur, & ideo in somnia euenit. Nam intellectiones illæ vigiles sunt, quibus anima querat, & dubitet, non illæ quibus assidue contempletur, cum illæ faciant indefinitionem, hæc non faciunt.

8 Cur in disputationibus contentio sit, negatio nunquam incidat? An quoddam apparet syllogismus, id est, ratiocinatio est, ratiocinatio autem in paucis continetur: quinetiam si prolixius agatur, interposito tempore paralogismus, id est,

peruersa ratiocinatio interea deprehenditur, & reuocare quod dederit, aduersarius poterit.

Quam ob rem libentius eas historias audimus, quæ rem vnam exponunt, quam quæ plures? An quoddam rebus magis attendimus notioribus, easque libentius audimus. Notius autem est, quod definitum, vnum itaque finitum est, plura autem infinito participantur.

Cur nos rerum narratio oblectat, quæ nec nimium veteres sunt, nec admodum nouæ? An quoddam rebus distare procul absentibus solemus, quibus verò distidimus nunquam iis oblectamur: at quæ noua admodum sunt, adhuc quasi sentimus: itaque de his cum audimus, minime oblectari possumus.

Eorum, quæ ad concertum pertinent, Sectio decimano, cuius quæstiones 11.

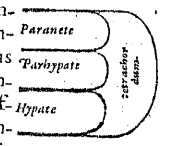
Ut tam in laborando, quam in fruendo solatio tibiam adhibere solemus? An ut laborantes minus angamur, fruente magis oblectemur.

Cur idem voce eadem, longius sentiri cum aliis cantans, aut vociferans, quam solus potest? An quia viribus vniuersis agere quippiam, vel premere, vel impellere, non tantum est, quantum singularum numerus est: sed quemadmodum linea bipedalis non duplum, sed quadruplum quiddam describit, sic composita omnia plus valent, quam eadem diuisa. Ergo cum vniuerso agitur ore, vocis potentia constans, vnaque reddunt, simulque acra propellit, ut prodire multiplex valeat: quippe cum vox, quæ à multis proficitur, multiplex sit, quam quæ à singulis.

Cur maxime in cantando parhypaten, vox rûpi non minus solet, quam in nete, supremisque, quamquam cum intervallo ampliori? An quoddam eius cantus & perdifficilis est, & cantandi primordium obtinet. Difficilis autem propter intentionem, pressuramque vocis est, quibus in rebus nimirum vrgetur: corruptam autem quæque maxime solet, quoties labore acutius opprimuntur.

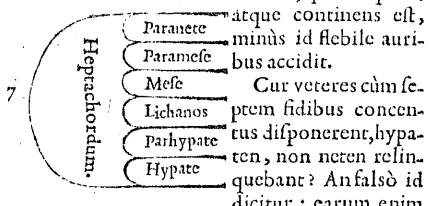
Sed cur hæc difficilè, hypate facilè cantatur, cum non nisi diei discrepant? An quoddam hypate remissior est, atque etiam leuius à constitutione ascenditur: hæc eadem causa est, quam ob rem ad vnam cantari videantur, quæ ad hanc, paranetèque cantantur: agendum est enim cum intentione, conditioneque aprissima moribus pro voluntate & instituto. At consonantia, ut exiliat, quænam causa sit.

Cur suauius cantilenam, quæ nouimus, audire solemus, quam eam, quæ ignoramus? Verum quia cum quod cantatur agnoscimus, tunc melius patet, quia veluti calcem, quod spectat, assequitur: id

id autem contemplatu suauis est. An quoddam discere latabile est: cuius ratio est vel in capienda doctrina, vel in vrenda, agnoscendaque versatur: addo etiam quoddam res solita suauior, quam insolita auribus accidit.

6 Cur immutatio, & varietas in cantando tragicum sit? An ratione inæqualitatis hoc euenit: afficit namque tristitia, quod inæquale est, accõmodaturque magnitudini calamitatis, aut mæroris: contra, quod æquale, atque continens est, minus id flebile auribus accidit.

Cur veteres cum seprem fidibus contentus disponerent, hypaten, non neren relinquebant? An falsò id dicitur: earum enim vtrunque seruarunt, sed triten adimere solebant. An non, sed quia grauior sonum potest acutioris, idcirco neren reliquerunt: ergo hypate magis antiphonum, quam neren, reddebatur: nam ut acutum vim desiderat plenior, sic graue exprimi facilius potest.

8 Cur grauis sonum valeat acutè? An quia maius, quod graue est: quippe tum ut graue obtusò, sic acutum acuto angulo simile habeatur.

9 Cur solitatis cantilenas suauius audire solemus, si ad tibiam, aut ad lyram vnam cantantur, cum tamen ad fides, canticumque idem modo vtrouque peragatur. Nam si idem ita amplius sit, plus ad plures tibias, atque etiam suauius esse oportet. An quoniam euidentius in assequendo, quod spectatur, est, cum ad vnam vel lyram, vel tibiam cantatur, ad plures verò suauitas seruari non potest, cum cantilena offuscetur, totaque penè deleatur.

10 Cur si vox hominis suauior est, non eius, qui sine sermone cantat, suauior prouenit, verbi gratia terentantis, sed tibia, lyraue suauius sonat? An ne illa quidem, quæ vocabulis articulata emittitur, æquè suauis est, nisi per simulationem formetur. Cæterum opere ipso efficitur, ut gratior sit: vox enim hominis suauior constat. Oris autem instrumenta pulsandi vim obtinent pleniorum, quam ob rem suauius cantatur, quam terretur.

11 Cur vox, aut sonus desinens, acutior sit? An quia minor, ut quæ facta imbecillior sit.

12 Quam ob rem quæ grauiorè fidibus est, huic semper actus modulandi committitur? Nam si proxima quoque à media pulsanda sit media tantum, nihilò minus reddi medium potest. At si media subiungenda est, per proximam à media idem reddi non potest. An quia magnum, quod graue est, itaque validum esse necesse est: & inest profectò in magno quod paruum est: & quidem duæ neren in hypate efficiuntur, si intercipiatur.

13 Cur in consonantia diapason graue quidem acuti antiphonum accipi potest, grauis verò acutum non potest? An maxime quoddam in vtrouque modulus vtriusque contentus est: sed si minus

certè in graui acutum est, maius enim hoc est.

Cur antiphonum diapason consonantia ita latitat, ut vnisonum esse videatur, velut in punico, aut atropo? quæ nanque posita in acutis sunt, non vnisona, sed ex proportione sibi diapason concinentia respondent. An modus proportionis facit, ut sonus quasi idem esse appareat: proportio enim in sonis æqualitas est: æquale autem omne ad vnitatem referendum est. Hoc idem in fistulis etiam euenit, ut falli aures possint.

Cur genus cantilena, quod lex appellatum est, non per antistrophos olim agebatur, cum tamen cæteris chorearum canticis antistrophi vsus non decesset? An quoddam olim leges à magistris, certandique periculis agebantur, qui cum iam egregiè simulare, valentèrque pertere possent, cantum & prolixum, & varium conficebant: itaque ut verba, ita etiam moduli, numerique variè subinde simulationem insequerentur. Imitari nanque modulamine potius, quam vocabulis, necesse est. Quam ob rem dithyrambi etiam postea, quam simulari cœperunt, antistrophis amplius non vtuntur, quanquam plurimum antè vtentur. Cuius rei causa est, quoddam olim homines liberi, atque ingenui ad choream adire solebant: itaque multos esse, qui lungi cantu certatorio possent, erat difficile: quapropter illis in more fuerat, ut modulos & enarmonios cantarent. Vnus enim crebrò cantilenam mutare, variamque contextore facilius potest, quam multi: & qui certat, facilius, quam qui mores conseruat: quocirca simplicius illi modulari debuerant. Antistrophus autem simplex est, quippe qui numerus sit, vnitateque mensuratur. Hæc eadem causa est, cur in scena nullus, in chorea plurimus antistrophi vsus sit. Histrionum nanque simul & certator, & simulator est: chorus autem minus imitatur.

Qua de causa dissonantium copulatio, quod antiphonum nominamus, suauior, quam consonum est? An quoddam expressius ita consonantia percipi potest, quam cum voce consona addita cantatur: alteram enim vocem idem sonare necesse est, itaque duas ad vnam resonare, quæ tertiam offuscare faciliè possint.

Cur sola diapason consonantia cantetur: hæc enim magadare, nec vllam aliam consueuerunt. An quoddam hæc sola ex fidibus inter sese obsonis constat: atqui in obsonis etiam si alteram canis, identidem efficit. Voces enim ambarum vna quodam modo illa continet. Ergo in hoc consonandi genere cum vel vna canitur, consonantia tota perfici potest: & cum ambæ, aut cum altera canitur, altera tibia sonatur, vna quasi de duabus exultat. Atque ita efficitur, ut sola hæc cantilenam patiat, eò scilicet quoddam obsona vocem obtinent nerui eiusdem.

Sed cur solis obsonis datum hoc est? An quoddam sola pari intervallo distant à media: itaque medietas similitudinè quandam sonorum efficit, ut sensus aurium ambas & eandem, & extremas esse diiudicare videatur.

Cur in diapente, & diatessaron consonantiis nonnunquam

nunquam antiphonis cantatur? An quod non eadem consonandi ratio in eis est, quæ in diapason concinentia: quippe cum in illa grauis eundem ad proportionem modum obtineat, quem acuta acuminis: itaque sit, ut & eadem quali & diuersa vox oriatur: at verò in diapente, atque diatessaron concinentiis non ita est: quam ob rem sonus vocis oppositæ perpendi non potest, quoniam idem non est.

20 Cur si quis cæteris omnibus neruis concinnatis, medio verò inconcinno pulserit instrumentum, non solum cum ad medijs sonum deuenierit, sed etiam cæteris modulandi partibus anget aures, modumque in compositum dissipatumque eliciet: sed si lichanon, aut quem sonum alium mouerit, tum discrimen duntaxat apparebit, cum eum pulsarit, quem mouerit? An ratione hoc euenit optima, quandoquidem omnia egregia modulandi genera medio neruo saepe vtuntur, omnisque probi fiducines crebro ad medium veniunt: & si discesserint, mox redeunt eodẽ, nec vllum alium toties repetunt. Ergo quemadmodum adeptis ex oratione quibusdam coniunctionibus, vt 7, & 9, oratio minus Græca relinquitur, alijs verò quibusdam detractis, nihilò insuauior accidit, eodẽ quod alijs saepe in dicendo vti necesse est, alijs minimè: sic etiam medijs veluti coniunctio est sonorum, maximèque elegantiorum: quoniam eius sonus assumi sapissimè solet.

Lichanum sonum ex musicis arte deprehendit.

21 Qua de causa qui grauius cantant, si absonant, deprehendi facilius possunt, quam qui cantant acutiùs: nec verò secus in numeris accidit: euidentiores enim qui peccant in grauiori. Vtrum quod plus temporis graue obtinet: plus autem pleniùs à sensu aurium percipi potest. An quod in tempore ampliori agitur, hinc etiam plus sensus adhibetur: velox autem & acutum, facile suam ob velocitatem lassescit.

22 Quam ob causam multi, cum cantant, meliùs numeros seruât, quam pauci? An quod multi meliùs vnum, suumque ducem aspiciunt, tardiùsque incipiunt: itaque faciliùs esse qui idem possunt, quippe cum in accelerando eueniat vt plus erroris committatur.

23 Cur nete duplo acutior est hypate? An primum, quod cum neruis parte sui dimidia pulsatur, & totus diapason concinentia exultat: quod vel in fistulis æquè perspicere licet, vox enim, quæ per medium foramen emergit, diapason resonat, cum ea, quæ per totam fistulam prouinitur. Quintetiam in cæteris duplo intervallo capi diapason concinentiam nouimus: nam & qui tibias perforant, ita disponere solent: & qui fistulas apte concinnant, extrema tantum cera marginant foraminis principalis: neten verò ad dimidium implent. Et in triquetris neruis, quorum alter longitudine dupla, alter subdupla est, æquè intenti diapason concinentiam reddunt. Genus autem concinentiæ, quod diapente nominatur, sesquialtera cõstat: quod verò diatessaron vocamus, intervallo sesquitercio continetur.

24 Cur si quis neten pulsata apprehenderit, hypate Netæ sola resonare videbitur? An quod tinnitus, qui ex hac proficisci solet, sonus illius maximè concin-

liatur, & congruit, vt pote, qui consonus sit. Ergo quia suo cõsimili cõcreuit, solus apparere ceteri verò incertam suam ob exiguitatem occultantur.

Cur neruum medium in cõcentibus appellamus, cum inter octo nullum medium sit? An quod olim concentus septem neruis cõstabant, septem autem medium obtinent.

Cur in acutis magna ex parte vox aberrare consuevit? Vtrum quod faciliùs acutum, quam graue, cantatur. An quod acutum graui deterius est: peccare autem non aliud est, quam rem agere deterius.

Cur inter omnia, quæ sensum patiuntur, id mores obrinet, quod obuiù auribus esse potest? Nã et si quid sine sermone modulatur, mores tamen præ se ipsa modulatio fert, quos non color, non odor, non sapor gerere potest. An quod motum solum hoc obtinet, non dico quæ strepitus reddat, (talibus enim vel cæteris adest, quippe cum etiam color nostrum mouere aspectum possit) sed eum intelligi volo, quæ genus id strepitus subsequenter sentimus; hic enim similitudinem gerit, tum in numeris, tum in sonorum ordine acutorum, & grauium non in mistione, quod esse in ceteris sensibilibus non potest. At qui motum eiusmodi sibi actio vendicat, quæ morum index proculdubio est.

Cur leges pleraque cantilenæ appellentur? An quod homines priùs quam literas scirẽt, leges cantabant, ne eas obliuioni mandarẽt: quod etiã nostra ætate Agathyris in more est. Ergo primas quoque posteriorum cantilenarum eodem appellauerunt nomine, quo omnes superiores vocabantur.

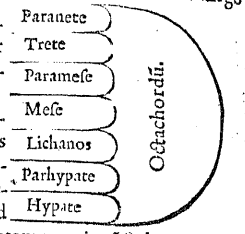
Cur numeri musici, & modi, qui voces sunt, moribus similes sese exhibent: saporis verò, aut colores, aut odores, nullam eiusmodi similitudinem gerunt? An quod numeri musici, & moduli motibus continentur, quo modo etiam actiones. At omnis efficientia moralis res est, morèque condere potest. Saporis verò, aut colores hoc idem æquè conficere non queunt.

Cur neque subdorium, neque subphrygium generum in tragœdijs choricum habeatur? An quoniam antistropho carent, vt pote quæ scenica sunt, imitationisque accommodata.

Cur Phrynicus, cæteri que eius ætatis musici, modulandi potius scientiam exercebant? An quod in tragœdijs carminis vsus modulaminum longè amplior erat.

Cur diapason concinentiam dicimus non ratione numeri diaocto, vt diatessaron, vt diapente? An quod priscis non pluribus vti neruis, quam septem, fuit in more: deinde Terpander tertia exempta, netem adiunxit, ac eius temporibus diapason hæc appellata est concinentia, non diaocto, quippe quæ septem, non octo constaret.

Quam ob re aptius de acuto in graue canitur, quam de graui in acutum? Vtrum quod ita sit, vt à suo inchoetur principio. Neruis enim, qui medius, & dux est, acutissimus primi tetrachordi habetur:

betur illo autem modo non à principio sed à fine exordiretur. An quod graue generosius, sonantiusque ab acuto oriri potest.

34 Cur bis diapente, aut bis diatessaron concinentia componi non potest, bis autem diapason potest? An quod non bis diapente, neque bis diatessaron instrui potest, sed diatessaron, ac diapente proportionibus apte in vnam diapason concinentiam copulantur.

35 Cur diapason concinentia omnium pulcherrima est? An quod integris terminis huius proportionibus continentur, ceterarum autem non integris. Cum enim nete dupla ad hypaten sit, quocumque in genere nete duo tenuerit, hypate vnum habebit: & vbi hypate duo, nete quatuor reformabit, ac ita deinceps. At verò eadem nete media sesquialtera est: proportio nanque sesquialtera, qua consonantia diapente concluditur, non integris numeris posita est: maior enim minorem intra se continet totum, & partem eius dimidiam: quam ob rem non integri cum integris comparantur, sed partes superant. Consonantia quoque diatessaron proportione sesquitercia continetur, qua terminis constat, quorum maior minorem intra se totum continet, & insuper tertiam eius partem. An quod ex ambabus consistit perfectissima est. Et quoniam modulandi mensuram hæc tenet, merito omnium elegantissima constat.

36 Cur si neruus medius ex suo intentionis modo dimotus sit, cæteri quoque omnes sonos incompositos reddent, sed si integrè illo manente aliquis ex cæteris sibi dimotus, solum hic aberrabit, qui modo suo caruerit? An quod ratio concinentiæ neruis omnibus apta intentione continetur, quæ non nisi per habitudinem quandam ad medium accommodanda omnibus est, ordòque ratione illius disponi singulis debet: ergo sublata concinentiæ, concinentiæque causa, concentus æquè custodiri præterea non potest. Cum tamen neruo medio sibi cõstante vnus ex cæteris aliquis discreparit merito illius pars duntaxat deest: ceteri nanque omnes modum suæ concinentiæ seruant integrum.

37 Quare cum vocis acumen effici momento posset, ex quo grauitas autem non nisi magno proueniat? Vt enim graue ob multitudinem graue est, ita acutum ob velocitatem acutum existit. Cur, inquam, si ita est, maius negotium canticum cecidisse acutum, quam graue sit? Et quidem pauci reperiuntur, qui superna cantare valeant. Leges quoque acutæ, & arduæ, difficilè idcirco cantantur, quia intentæ vehementius sunt, quanquam minus negotij sit mouisse quod exiguum, quam quod multum est. Itaque vel in aere hoc idem accidere oporteret. An vocem è natura mittere acutam, non idem est quod acutum cantare: sed mittunt quidem acutam vocem omnia, quæ natura sunt imbecilla, eodẽ scilicet quod aeris parum, non multum ciere possunt: parum autè aeris velociter fertur. Vnde hecici, id est, qui consumpto corporis habitu emarcuerint, acutam profertur vocem. At verò acutum, nisi viribus valeant, cantare, nõ possunt.

Cuius certè iudicium, quod velociter ferri solet, quod vehementer fertur. Ita bonarum virium index acutum est, cum superna cantare admodum difficile sit: grauius autem locum tenent inferiorum.

38 Cur numeris, modulis, canticis denique omnibus concinenti generibus oblectari omnes consueuerit? An quod motibus naturalibus oblectari datum à Natura omnibus est. Iudicium, quod pueri adeò nuper editi his moueri, oblectari que possunt, modis tamen adiectitis canticorum vt delectentur, efficere affluendi ratio potest. Sed enim numeri propterea mulcent, quia ratum, ordinatumque; computandi numerum habent, mouentque; nos pro sua æquabili serie ordinatè. Motus enim familiarior Naturæ est ordinatus quam inordinatus: itaque secundum Naturam hic magis esse probatur. Argumentum quod cum ordinatè & laboramus, & bibimus, & comedimus, naturam, vixitque; nostras & seruamus & augemus. Contra, inordinatè cum agimus, deprauamus naturam, atque de suo statu dimouemus: morbos enim naturalis ordinis corporum esse motiones, nullum dubium est. Consonantia verò demulcere ideo potest, quod mistio, siue temperatio contrariarum est iuncturæ apte inter sese, portionumque; inuicem custodientium. Portio igitur ordo est, quem modò natura suauem esse proposuimus. Et temperatum quoque; omne suauius, quam intemperatum est, præsertim si cum sensibile sit, pariter vim habeat vtriusque extremi, quemadmodum consonantia ex portionibus temperatur. Et proportio ipsa amborum extremorum potentiam æquè in consonantia tenet.

39 Cur suauius antiphonæ æquifono est? An quod obsonum quoque consonum diapason est, quippe cum ex adulescentibus, virisque consistat, qui ita distant inter se tonis, vt nete, & hypate. At omnis consonantia sono simplici suauior est. Cur autem ita, dictum iam est: atque omnium suauissimè diapason personat, æquifonum autem illud simplici contineri sono conspectum est.

40 Cur sola in diapason consonantia magadari solitum est? An quia vt pedes carminum portione, aut paris ad par, aut dupli ad subduplum, aut aliquam aliam inter se obtinent: ita soni, quibus consonantia continetur, motus portionem inter se aliquam seruant, & rationè clausula. Cæterarum igitur consonantiarum alterius, termini imperfecti sunt: cum finiant ad partem: quam ob rem fieri non potest, vt pari sint facultate. Cumque dispareres sint, discrimen auribus accidit: quomodo in choreis, cum ad finem deuentum est, differentia ex ampliore voce aliquorum exultat. Adde quod hypate accidit, vt exitum soni circuitalis habeat cum neta: vltimus enim à nete istus aeris factus hypate est: quod cum finiant in idem, quauis non idem fecerint, euenit vt opus absolui, vnum communèque possit, non secus ac illis accidit, qui sub postremam cantilenam pulserunt. Nam et si cætera operis non adhibita tibia peregerunt, tamen quod in idè deserint, eo ipso sine magis delectant, quam discrimine angunt, quo ante finem discre-

discereparint. Cùm igitur in diapason consonantia ex diuersis, quod commune exulter suauissimum sit, magadare autem ex contrariis vocibus consistat, hinc magadare consonantia diapason consueuerunt.

41 Cur suauius cantum audimus, quem scimus, quàm quem ignoramus? Verum quoniam cùm cantilenam agnoscimus, melius patet, qui veluti calcem quod spectat assequitur. Hoc autem contemplationem facit suauiore. An incidit, vt auditor vnà cum eo afficiatur, qui notam illam exprimit cantilenam, quippe qui aliquid succinat, lociūque sese præbeat cantanti, Soler autē quisque hilari, securōque animo cantare, nisi aliqua coactus necessitate id faciat.

42 Cur non bis diapente, aut bis diatessaron reddi consonantia potest, vt bis diapason coaptari solet? An quodd diapente consonantia posita in proportione sesquialtera est: diatessaron verò in sesquitercia. Quod si tres sesquialteri, aut sesquitercij numeri ordine disponantur, extremi nullam inuicem portionem habebunt. Neque enim superparticulares, neque multiplices esse poterunt. At diapason continentia, quoniam duplari proportione consistit, hac geminata quadruplam inuicem proportionem extremi tenebunt. Itaque cùm consonantia sonorum inuicem proportionem obtinentium sit, proportionemque inuicem soni habeant, quibus diapason interuallum continetur, penitus verò careant, qui diatessaron, aut diapente habitu dine copulantur: idcirco soni bis diapason esse consoni possunt, ceteri non possunt, ob eam, quam reddidimus, causam.

43 Cur si quis neten, cùm pulsauerit, apprehendat, sola hypate subsonare videatur? An quodd nete, cùm desinit, elanguescitque, in hypaten transit. Indiciū, quodd post hypaten protinus neten canere aptissimè liceat: etenim quasi neten præ se ipsa ferat, similitudo ex ea petitur. Cùm autē echo quoque ipsa cantus quidam esse probeatur, (est enim vocis nete iam desinentis ractio) tinnitūque, ipse sono respondeat hypate, meritò ob suam affinitatem nete mouere hypaten posse videtur. Nete enim, vbi se moueat apprehensa, ceterò nouimus: at hypaten cùm videamus in apprehensam, & tamen eius sonum percipiamus, ipsam sonare credimus, quod in multis accidere solet, in quibus scilicet neque sensu, neque cogitatione perpendere veritatem possumus. Adhæc, si nete icu intente accidat vt iugū moueatur, nihil sanè mirū fuerit: eius autē motu netes omnes comoueri, sonūque reddere aliquem, probabile est. Sonus igitur nete alienus ab ceteris est, & cùm desinit, & cùm incipit: cùm hypate verò cùm desinit, idem existit. Quodd si ejus propriae motioni adjunctus ipse totus esse illius videatur, absurdum haud quicquam haberi debet. Amplior autem, quàm sonus reliquorum neruorum, promiscuus hic exultat: quoniam illi quidem à nete quasi impulsū, submisit, vel lentè, & leuiter, ac molliter sonant. Nete autem ipsa fidium omnium vehementissima sua tota potentia sonum reddit. Itaque secundaria eiusdem actio meritò superior esse, quàm cæ-

terarum, potest, præsertim cùm leuissimo motu ipsa moueatur.

Cur suauius cantilenam audimus, cùm ad tibiam, quàm cùm ad lyram cantatur? An omne suaue, quod mistum cum suauiori est, suauius redditur. Atqui tibia, quàm lyra, suauior est: ergo cantilena quoque mista cum tibia, quàm lyra suauior sit, quoniam quod mistum est, non misto est suauius, modò quis sensum amborum percipiat. Vinum enim aceto multo suauius est, quoniam quæ Natura permiscet, longè amplius temperantur, quàm quæ à nobis miscentur. Vinum quippe ex acido, ac dulci sapore mistum est. Probari hoc idem potest vel malis punicis, quæ vinolenta appellamus. Ergo cantilena, & tibia misceri sibi met admodum suam ob similitudinem possunt: spiritu namque vtraque conficitur. Sonus autem lyra, quoniam non spiritu fit, aut minùs sensibilis, quàm tibiaram, minùs voci immiscere se potest: quod cùm ad sensum discrimen pariant, non immeritò minùs demulcent: quomodo dicendum de saporibus est. Adde quodd tibia sonitu, cognationeque sua errores multos cantilena occultat. Sonus lyra cùm tenuis, vocique commisceri minùs idoneus sit, ipse per sese patens, summeque generis syncerum cultodiens, omnes cantilene errores posita quasi regula patefacit. Cùm verò multa perpetam in cantando agantur, quod promiscuum ex erratis, recteque actis prouenit, deteriorius esse necesse est.

Cur neruum medium inter septem vocamus, cùm inter octo nullum medium sit? An quodd olim concentus neruis septem constabat, quorum medium est. Forū, item qua inter extrema continentur, solum medium principium quoddam est. Quod enim in medio situm est, eorum, que in aliquo interuallo ad vtrunq; vergunt, extremum hoc principium, & medium est. Cùm autem extrema concentus nete, & hypate sint, hisque interiacent reliqui soni, quorum medius nominatus, solus principium alterius tetrachordi est, iure mediij nomen habuerat: principium enim idem esse duntaxat patuit, quod mediū est eorum, quæ inter aliqua clauduntur extrema.

Cur melius multi, cùm cantant, seruari numeros possint, quàm pauci? An quodd multi magis vnum ducemque respiciunt, tardiusque incipiunt: itaque facilius assequi idem possunt: plus enim erroris solet committi in celeritate. Accidit autem, vt suo duci multi, quàm pauci, sint attentiores. Gregans verò sese, nemo eorum exuperata multitudi ne clare potuerit, quanquam inter paucos facilius proculdubio poterit. Quam ob rem inter sese ipsi per se potius, quàm cum principe, certant.

Cur vox in partem acutam cantus magna ex parte degenerat? An quodd acutum facilius, quàm graue, cantatur. Acutum igitur crebrius cantant: dumque id faciunt, errorem crebrius committunt.

Cur veteres cùm neruis septem concentus disponerēt, hypaten, non neten, reliquerūt? An non hypaten, sed eam, quæ paramese nostra respectate vocatur, toniq; interuallum reliquerunt. Vltima verò

verò dens in acutum pro media vsi sunt, quam ob rem mediam quoque eam appellarunt. An quodd superioris tetrachordi finis, principium erat inferioris, & medium tono proportionem extremorum tenebat.

49 Cur tragœdiarum choris neque subdorio, neque subphrygio cantandi genere vti mos est? An quodd modulum præstare concentus hi nequeunt, quo certè choris magnopere opus est. Mores verò subphrygium obrinet vsui rerum deputatos. Quam ob rem in Geryone excursus, & arma eo ipso concentu aguntur. Subdorium verò magnificum constans, grauèque est: quocirca omnium maxime concentuum cithara accommodandum. Sed hæc ambo vt choris minime congruunt, sic scenis esse familiariora probatur: etenim scena heroum facta dictaque simulat. Veterum autem solos duces fuisse heros constat: populi homines sunt, quibus chori consistunt. Quapropter choro competunt mores, modulique tranquillitatis, & stæbiles: hæc enim humana potius sunt, quàm minùs ceteri concentus præstare queunt, minimeque ipse subphrygius: hic enim animos lymphatis similes reddit, cogitque debacchari. At verò mixolydius nimirum illa præstare potest: itaque ipso affici possumus. Sunt autem patibiliores, qui inualidiores: quam ob rem id genus choro tribuimus: subdorio verò, atque subphrygio agimus, quod choro non conuenit. Est enim chorus cliens quidam, curatōrque otiosus: quippe qui beneuolentiam duntaxat his exhibeat quibus adest.

50 Cur sono grauiori mollior modulatio continetur? An quodd modulus sua quiddè natura mollis est, & quietus, sed admitti numeri ratione asperior redditur, & mouentior. Cùm igitur grauis sonus mollis, quietusque sit, acutus contra mouens, & iritans, prorsus eorum quoque, qui eundem modulum habet, mollior esse debet, qui grauior eodem modulo continetur. Modulum namque mollem esse eorum, dictum iam est.

51 Cur parium, similitumque doliorum, si alterum inane, alterū dimidiatum sit, echo diapason consonantia resultabit? An quodd echo dupla dimidiati ad inanis existit. Quid enim in istis potius, quàm in fistulis, res euariet: motum namque eundem acutiorem putamus, quem velociorem. Amplioribus verò aer tardius occurrit, vt duplis duplo & ceteris ad proportionem. Vtris quoque duplus diapason ad subduplum consonat.

Eorum, que ad stirpium genus, & oleracea pertinent, Sectio vicesima, cuius quæstiones xxxvi.

1 Vt aquam salsam apium recipit, porrum recusat? An quodd alterius radix imbecilla, alterius valida est. Impatiibilis autem, quod validius.

2 Cur si prouerbio est, Mentham belli tempore neque edito, neque serito? An quia mentha refrigerare corpora potest, vt corruptione constat feminis genitalis. Id autem ipsum aduersum omni-

no est ad fortitudinem, atque animositatem, quauis genere sit idem.

Cur aliqua fructu vacent, cùm florem habeant, vt cucumer, cucurbita, malus punica? An his fructus non deest, sed ipsa pro fructibus habentur, quibus flos insidet. Fructus enim id est, quod florem gerit. Cucumeri autem florem inharere, perspicuum est.

Cur eorum, que terra gignit alia cocta, alia cruda sunt cibo idonea? An quibus succus esculentus non protinus est, iis decoctis dulcior redditur à calore: quibus autem sapor vel protinus gratus consistit, hæc etiam cruda eduntur.

Cur alia elixa, alia assa melius edj possint? An quodd humidiora non eatenus humectari, sicciora non amplius exiccari oportet: elixa autem humidiora, mollioraque omnia redduntur, quæ verò minùs humidâ sunt, hæc igne confecta sicciora prorsus euadunt.

Cur alia esculenta, alia inesculenta experiamur? An causæ succus est. Quod enim & ignis expers succum continet immitem, & igne confectum, nihilò minùs redditur, hoc cibo ineptum penitus est: quod autem succo esculento quidem, sed vehementiusculo constat, hoc pro condimento recipimus. Quod enim exiguo corpore vim magnam obtinet, id naturam condire potest ampliorum esculentorum.

Quam ob causam stirpium alia ad semen vsque viuere tantummodo possint, deinde, cùm seruen tulerunt, exarescât, vt genus herba, & quæ olera nominamus: alia non, sed sapius fructificare solita sint. Ipsarum etiam viucentium ad semen vsque ferendum, cùm magna pars annua sit, genus apij, quod ab equo hipposelinum appellatum est, quasi equapium dixeris, anno postero fructum affert, cùmque attulit, exarescit: cur ita? An omnia eatenus vigent a tate, quatenus semine quoque valeant: nam & homines ad annum trigessimum vsque proficiunt, aut copia, aut crassitudine. Vbi autem semen terre non amplius possunt, modo stirpium, obarescunt, atque senescunt: quanquam alia ocyus, alia serius occidunt, idque portione. Sed quam ob causam aliis longum vitæ spatium, aliis breue datum est, porro alterius interest disputationis declarare: sed cùm omnibus finis, ac terminus sit perfectio seminis, quibus vita breui tempore continetur, hæc semel, aut certè non saepe. Quæ autem esse longæua Natura voluit, hæc saepe fructificare necesse est. Quam ob rem quæ imbecillima sunt, ferre non plus valeant, quàm semel, tum exarescant necesse est: ac eorum ipsorum alia anno primo simul & semel reddere, & vitam explere Natura ratio sancit: alia postero, vt equapium. Quæ verò praua valida surgunt, hæc annis plusculis post fructificare incipiunt, diuque vitam agere possunt, fructificareque sapius, vt arbores.

Cur si quis apium radice tenuis circumfodiât, partique imæ panicum vndique ingerat, deinde terram accumulet, itaque irriget, radices mira magnitudine adolebunt? An quodd natura panici fungo

fungosa, & calida pabulum attrahit, conceptumque non sursum transmitti patitur. Sed inter radicem contentum calore sibi indito concoquit, ut radicis amplissimum sequi incrementum necessesse sit.

9 Cur si quis cucumeres, aut cucurbitas protinus paruulis condiderit in terram, maiores multo efficiet? An quod spiritus, & Sol exiccando incrementum impediunt, molèmq; tum minorem, tum crispiorè reddunt: quemadmodum & arbores, quæ loca vento, Solique exposita tenent, quæque in cauis manet, & riguis: altera enim magnæ, fungosæque sunt, altera parua, & spissæ. Alit verò inter terram occulta, quoniam contrà afficiantur, contrà euadant, necesse est. Quineriam quæ vasis includimus, ut cucumeres in ferulis cauis, aut tegulis, & mala punica, aut quæuis mala in ollis, ampla redduntur, & fungosa: contrà quæ detecta sunt, parua, solidaque auferunt, nullo ambiente operculo, quod alimoniam faciat largiorè, id enim obiectum facit, ne pabulum aut euanescat, aut areseat.

10 Cur plantarum acrium semina acriora sunt, quam radices, & folia? An quod semine omnia oriuntur, inque ceteras omnes partes ex eo, veluti fonte quodam, (ut quidam aiunt) sapes, & odores deriuari necesse est: nam etiam odores omnium vna cum seminibus esse suaues incipiunt. Quod si acritudo cæteris ex semine proficisci solita est, semè ipsam maximè esse tale, ratio exigit.

11 Cur tenues radice aciores sunt? An quod ampliores ille spatio temporis longiori plenius concocta mitescunt.

12 Cur capparitis locis prouenire cultis haud facile potest: multi nanque tentarunt & radice transfusa, & semine sparso, cum apud nonnullos commodior capparitis sit, quam rosa, sed tamè efficere nihil potuerunt. Quid ergo causa sit, ut cultis neficiat hospitari, inculta, & auia perfequat, & maxime sepulcris adhaereat? Igitur de hoc, ceterisque generis eiusdem accepisse illud oportet, quod non omnia eadem ex materia consistere solent, aut auergeri: sed sunt quæ ex aliorum corruptione, & principio consistant, & post auergerentur, ut pedunculi, & pili corrupto alimento, aut qua labe alia corporis prodeunt. Ergo ut in corpore nonnulla excremento proueniunt alimenti, quod certè cruditas est, & ubi natura vires superare non queant, abscedunt quidè in vesicam, & alium, quæ in promptu maximè sunt, aliqua verò animal producent: itaque in senectute, & morbis hæc augentur: sic in terra alia concocto alimento & consistunt, & auergerentur, alia excrementis, aduersaque concretionem oriuntur. Cultura autem officij est, ut cõcoquat, reddatque efficax alimentum, quo genus mite, ut banumque fructuum consistit. Quæ igitur in mitigatione, informationeque huiusmodi creantur, hæc urbane vocabulo significamus, eo quod solertia hominis educata, quasi, eruditæque meliora euadant. Quæ autem cura adhibita mitescere nequeunt, aut etiam aduerso habitu loci sui generis prodeunt, hæc syluestria sunt, & rustica, cultisque viuere nolunt. Cultus enim, dum ea melio-

ribus instituire moribus cõrendit, deprauat, atque peruerit: quippe cum à sua natura deficiere nequeant, quæ orta sunt ex corruptione: quo in genere capparitis quoque profectò est.

Cur si quis radicularum folia tempore hyberno, cum maximè vigent, absciderit, & terram pedibus complanarit, conculcaritque, ut imbrem nullum admittere possit, radice ipsa per altitatem amplitudine mira incrementum accrescent? An propterea quia ne corrumpantur, causa conculcandi soliditas est, quæ humorem putrefacere prohibet: alimentum verò, quod aliter ad germen sursum transmitteretur, radix sibi ipsa totum dispensat: itaque vel amplior fiat, necesse est, vel suo de latere radices alias mittat geminans modo ceparum; has enim multiplices effici nouimus, si quis annuas non euellat, sed tempore hyberno relinquat. At cum vim istam procreandi, ut lateri ceparum Natura dedit, sic radicularum negarit, necesse profectò est, ipsas illas crassescere nimiam ob copiam alimenti.

Cur si quis cucurbitas, aut cucumeres apud puteum fitos in ipsum dimiserit puteum tempestiuos, benèque operuerit, virides per annum totum seruabit? An quod vapor aquæ refrigerans efficit ne assiccantur, seruâtque virides, & vegetiores: & obturatio illa, & spiritus satis alere possunt, quæ iam in plenum creuerunt: permanendi verò facultas propterea datur, quod relicti radicibus suppetit alimentum. Nam si quis cum fructificauerint, detractis sarmentis, præcisâque planta terram aggerarit, conculcaritque circum radices, cucumeres faciet præcoques, utpote cum radice valeat conseruari. Haud enim cucumer annuam fertur naturam, sed viuere ulterius potest. Ferent autem isti fructum maturius, quam qui semine prodierunt, quoniam radix, bona pars scilicet operis præcondita iam natura habetur, quod illis feminatis prius confici necesse est. Terra autem aggregatio, & conspitiatio teporem inducit, quo radix & seruari, & germen mittere celerius queat. Vnde etiam fit, ut si quis per hyemem cucumeris semen in quallis situm aqua irriget repida & modò Soli exponat: modò collocet apud ignem, præcoques admodum cucumeres faciat, si tempore congruo ad ipsum cum quallis in terram demittere.

Cur non meridie, sed manè nocturne irrigare consueuerunt? Vtrum ne Solis feruor humorem absumat, an quod si aqua calida sit, necabit quæ irrigantur.

Cur omne odoratum genus tam seminum, quam stirpium mouere vrinam potest? An quia calidum est, concoctumque: facile cuius sanè generis sunt, quæ vrinam ciere valent. Color nanque interior citò extenuat, nec aliqua corpulentia odor continetur. Nam & ea, quæ minimè odorata sunt, ut allia, calor sui ratione vim mouendi vrinam habent, vel potius colliquandi. Seminum autem genus omne odoratum, calidum esse proculdubio nouimus: odor enim natura calore aliquo omnino creatur. At verò quæ male olent, haudquaquam apta concoctioni sunt. Esse autem non calida

calida solùm, sed etiam concoctu facilia debent, quæ sint prouocatura vrinam, ut scilicet vna descendendo humores extenuent.

17 Cur oculus olus excaulescat, quod semine veru stiori, ut trimo, aut bimo prodierit, quam quod nouo? An quod sicut in animantium genere semen id celerius affert quod viger: ita etiam seminum, quæ verusta admodum sunt, vim suam omnem exhalarunt: quæ recetissima, imbecilliora propterea sunt, quod excrementum adhuc procreationi minimè conueniens continent: quæ media tempore, hæc humore inutili omni exacto, validissima esse probantur. Celerius igitur semè profundunt. Id autem ipsum non nisi excaulescere est, quippe cum semen ex caule proueniat.

18 Quam ob causam ruta insita in ficum pulcherrima, plurimamque proueniat? Inseritur verò inter corticem, simò que obducto fouetur. An quod ruta radix fomentum, teporemque desiderat: itaque cinere quoque circumdata iuuatur: ficus autem calida est, quod eius succus omnium acerrimus docet, & fumus, quem multum emittit. Habet igitur calorem, atque humorem talem, qualem etiam cinis: Quæ ob rem si ille iuuare possit, ficus potèr copiam, ac vigorem eò magis præstabit, quod humor cineris quidem non perpetuò affluit: fici verò irrequieto confluio manet, utpote cum arboris succus consumi ex toto non possit.

19 Cur stirpium nonnullæ caulem semper edant inanem? An illis, quarum natura imbecillior est, has rarum, inanemque emittere caulem, necesse est.

20 Cur in terra Attica fructus ceteri dulcissimi sunt, thymum verò acerrimum est, cum id etiam ipsum fructus quidem exiit? An quod ager ille tenuis, siccusque est: quam ob rem non multum humoris continent, quæ in eo nascuntur. Ergo quæ dulcia sua constant natura, hæc ob humoris contentum mediocritatem, ubi Sol partem consumpsit maximam, facile reliqua concoquantur: etenim multum concoqui negotium magnum est, mediocriter expeditius confici potest. Vnde fit, ut fructus, qui lege suæ naturæ dulces creantur, dulciores euadunt, qui sicci è natura, minimèque dulces proueniunt, suauis ob inopiam tantum humoris retinent, quantum suo conueniat generi, quod dulce nequaquam est. Sol autem quantum dulcissimum sit, & leuissimum, eximit. Itaque acerrimi ralinantur, qui humore superuacuo carent, quem fructus ceteri obtinent.

21 Cur pulgium, & liriam, & cepe, suspensa florent solstitij tempore? An inest cruditas in his alimentum, quod in hyemè concoqui ex frigore nequit: sic solstitio ex calore concoquens auget. Verum quia influxu carent assiduo, breui marcescunt. Etenim quæ nullum alendi initium, nullum influxum assiduum habent, intereunt, exiccanturque. Quæ de causa accidit apud Scythas, ut frumentum diu in terra maneat, propter copiam niuis: & ubi amer serit, celeriter crescat.

22 Cur cepe vnitam acerrimè mordere oculos potest? Vnde nomen quoque à Græcis ἄρριμον impositum putat, perinde quasi pupillam comprimere cogeret. Origanus verò nihil huiusmodi facit, nec

aliud quippiam ex ceteris, quanquã acre: neque enim nasciturium, quod mordacius est, oblatum oculis efficit atque ut lacrymæ profluant: ac cepe & cum oculis admouetur, & cum comeditur, lacrymas mouet. An quod acrium genus discrimineuari numeroso, quo sua cuique vis consistit, rataque habetur. Nasciturium ergo, quia calidius est, relucere quod colliquauerit, amplius potest, nam extrudere lacrymam, cum editur, potest: admodum tamen ad oculos, nihil propterea mouet, quia nullum mittit vaporem: est enim id & siccius, & calidius. Origanus, ceteraque id genus, calida sunt leniter, & sicca. Quod lacrymas autem moueat, mordax id esse debet, & humidum, & lentum. Quas ob res oleum quoque lacrymam excutit, quauis leniter mordet: subiectis enim, irreptantque suam ob lentitiam, atque tenuitatem, dolorem mouet, ac pròinde humorem tabificat. At cepe vim eiusmodi sanè habet, ut quod & humore, & vapore sit calidum, tenuis, & lentum: itaque oculis admotum, eò quod vapor eiusmodi est, humorque tenuis commouet, lacrymas mouet: cumque editur itidè transmissa respiratione facere potest. Allium, callidum quidem est, & acre, & humoris aliquid continens: sed lentum non est: itaque lacrymam mouere non potest.

23 Quam ob causam myrra collisa in manu dulciora sentimus, quam integra? An quemadmodum racemorum acini vindemiati dulciores sunt, quam non vindemiati. Etenim multo, quod natura suaue est, excepti acini quasi eòd iunguntur: quippe qui vel extrinsecus multum resudent, at qui in racemo coharènt, utique inconditiores constant. Ergo myrra quoque natura dulcia, intusque suam dulcedinem acinorum in modum vna continentia, ubi manu compressa, confictataque sunt, diffusata intestina dulcedine, parte quoque exteriori inopplentur: itaque dulciora non immeritò sentiuntur.

24 Cur myrra enucleatiora sunt quæ minora, & palmule nucleo penè vacant, quæ minora adoleuerunt, & vuarum acini, qui passim constiterunt exigui, vinacea vel nulla continent, vel pauciora, minoraque? An quia minus perfecta sunt, quæ minora: idcirco semen continent indifferetum, cui perinde, ut finis, nucleus deputatus est: quam ob rem & minora sunt, utpote surculi quidem agnati exteriores, partisque imperfecti, & minus dulcia, quam quæ iustum continent nucleum: sunt enim minus concocta. Concoctio autem, non nisi perfecta est.

25 Quam ob causam fructuum alij partem radice proximam habent amariorè, ut cucumeres, alij postremam superiorem, ut glades. An quod alijs pars ista radice proxima crudo vescitur alimento, quoniam est ea confluuii per radicem frequenter: alij, quia sicci è natura sunt, postrema pars, succo dulci, concocto que inde absumpto iam plenius siccat, amarèscitque modo salis. Redditur enim vnum quodque amarum, cum amplius exiccatur: ut oliuæ, ut glandes inueterata efficiuntur amara.

26 Cur aliqua germinare non terra contenta, sed abscissa, aut euulsa, vel recondita possint, ut caules

caules liliorum, vt allia, vt cepæ? An quod omnes alimentum iura se continent, nec certo, definitio que loco omnes oriuntur. Crescere aut vnum quodque potest, non ed quod in se continet alimentum, sed quod decoctum iam, & digestum illud pabulum est. Contineri igitur vel antehac alimentum, sed augeri tura duntaxat incipiunt, cum tempus ad id adest, cuius opera res illa effici potest: velut etiam oua crocodilorum tempus tute opperiri sibi commodum nouimus: incrementum tamen continuari non licet, quoniam aliud non suppetat alimentum.

27 Cur allia, & cepæ, quod sicciora ferantur, ed meliora possint euadere, cetera autē deteriora? An quod omnia istiusmodi maximè plena humoris conficiuntur: itaque terra commissa sicciora temperamento commo germinare incipient. Adde quod minus putrent, cum sicciora ferantur.

28 Cur allia, & cepæ sola ex plantis recondita germinare possint? An quod humore, alimentoq; sunt referta. Copia igitur alimenti est, quæ germen efficere queat: idque constat argumento tum squillarum, tum etiam bulborum, qui idem facere possunt. Crescere autem quoque solet, cum tempus venerit.

29 Quam ob causam, quæ aqua frigida irrigamus, dulciora, quam quæ tepida euadant? An quod sic interclusum calidum salius est, vt calidius, quod salius: dulce autem ita contrarium, vt frigidum est, & alimento oleribus humor est, vnde saporum genera oriuntur.

30 Cur allia cum excaulescunt, plenius, quam recens edita, olent? An quod recentia humoris multum adhuc extranei continent, quo fit vt vim suam integram habere nequeant. Cum autem decocta iam sunt, secreto humore illo inuti, tum suum odorem sincerè adipsècutur, qui scilicet acer est. Quinetiam ceteri nuper editi fructus diluiores sunt, & cepas recentiores ob eam causam minus acres sentimus.

31 Cur fructus myrtorum non conditarum magis quam folia, desuuant, conditarum autem, referuatarumque alga, vt fit, folia desuuant, fructus adherant? An ita euenit non conditis: quoniam natura sincerè est, vt fructus perfecta decoctione flaccescant, ac decidant: quæ quidem decoctio repositis agi non potest, sed eatenus tantum efficitur, vt alga vapor prohibeat, ne humor fructus immuret: folia contra cum sicent, decidunt. Alga autem, vt salsa exiccandi vim habent. Ergo non idem foliis accidit arbori adherentibus, & conditis, modo quo dictum est.

32 Quam ob causam cucumeres, cognomento pones, optimi palustribus planis, id est, humidis fieri soleant, vt apud Orchomenum, & in Aegypto: aquarum etenim vberem terram esse Aegyptum putamus. Cur ergo cucumeres, qui humidi sunt, & ob id hortenses, ac rigui minimè laudati, locis palustribus, quæ madida sunt, egregie fiant? Vtrum quod ob terræ duritiam altius coguntur: descendere. Solum nanque limosum, ac planum maximè indurescit: qui autem altius innituntur, meliores euadit. An quod terra siccam esse oportet, quoniam cucumeres naturâ humidi sunt: ita

enim sequetur, vt per retractum in medium veniat. Palustris verò, si plana, altaq; sit, alimentum nec exitum præbet propter solitudinem, lociq; ipsum neq; nimium, quoniam solum resicari necesse est.

Quam ob causam ruta, & nonnulla pigmenta odora sudorem faciunt: fœditatem? An quorum in odore grauitas est, atque acritudo, ea cum excrementis mista humoribus deprauare odores possunt.

33 Quæ de causa rutam fascinationis remedium esse aiunt? An propterea, quia tum effascinari se credunt, cum aut voraciter edunt, aut incommo ditatum aliquarum tenentur suspitione, aut cibum habent suspectum, quem capiunt: itaq; cum de mensa eadem, qui priuare sibi assumunt, participem intuentem quempiam faciunt, affanturque cum imperiant, ne mescines: ergo cibum cum perturbacione sument, nec quid bibent, aut edent sine turbacione, & flatu, qui vnâ hauriatur, & ingeratur. Quam ob rem flatu ipso vel cum extrudendus effertur, cibum quoque vnâ elatus eicitur, vel cum interclusus per humorem tenetur, tormina mouentur, & cruciatus. Igitur ruta præsertim vi sua & potestate calfactoria, vas, quod recipit cibos, laxat, & reliquum corpus itidem afficit: ex quo fit, vt flatus ille interclusus, transmitti, atque secedere possit.

34 Quanam causa sit, vt origanus multo iniectum vinum dulce efficiat? duas enim in amphoram iniecit hœminas satis est. An quod tollit, quantum in multo est, aquabundum, & faculentum in sua siccitate in se ipsa recipiens, quibus scilicet saporem confici austerum censemus: argumentum, quod vina, si quid aquæ habeant, sibi illatū minus mollia redduntur: atque & si diutius stare in facessantur, itidem fiet, & cum vinum dulce molimus, vnas multum temporis Soli exponimus, vt sol quantum sit diluere auferat, & reliquum decoquat: hoc autem idem facere vel origanus potest, quippe quæ sit & sicca, & calida.

35 Cur nigra myrti fronde sunt frequentiores, quam alba? An quod nigra generis sunt syluestrioris. Cuius indicium, quod locis rusticis ista proueniunt, minimèque ex cultu mutantur: humida autem omnia fronde crebriore conduntur. Quod enim minus suos fructus decoquere possunt, idcirco ad frondem alimentum se vertit.

Eorum, quæ ad farinam, & massam, cæteraque id genus pertinent, Sectio vicesima prima, cuius quæstiones...

36 Vt præsana farina triticea oleo instillato reddi possint candidiora, cum rufum oleum sit? An quod spumare solet, dum cum humore miscetur, quod non nisi albescere est. Mistio verò versatur, agitaturque fit, & cum corpulentis humor committitur melius potest: quod sanè in his accidit, quæ aqua decoquit, atque ita candidiora efficiuntur.

37 Cur cibus triticeus maximè corporibus nostris competentiore, atque vescentiore est, quam ordeaceus? An quod hic mediocrem habet lenitiam, quam cibus habeat, oportet, quippe qui adherere, conglutinarique corpori debeat: quæ res non nisi len

lentore effici potest. Ordeum verò rigidius est: itaque massa eius longè pertrita validius alit, quam parum attractata.

38 Cur farina triticea primum, ordeacea vltimum candidius est? An alterum vt durius circumfrangitur, idque agitur, cum plurimum temporis molitur: alterum vt mollius, atque tenuius, quam primum exprimitur: candidius autem in vtrisque quod interius est.

39 Cur panes frigidi albiores cernuntur, quam calidi? An eadem quodam modo causa est, cur inueteratum quoque oleum candidius sit, quam recens: causa nanque nigroris humor est: hic autem in hisce vtrisque, vt recentibus vberius continetur, sic tempore prouectis parcius in superficie residet, propter euaporationem. Euaporatur profus oleum vel tepore, vel Sole: panis autem calore inde egrediente per refrigerationem: humor itaq; frigidus in euauit, calidis adhuc inest.

40 Cur panes non saliti plus ponderent quam saliti, modò cetera omnia pari habeant mensuram? Contrarium nanque, verisimilius dixeris, cum sal adiciatur, & grauior sit, quam aqua. An quia sal exiccare potest, ex quo incorrupta seruatur, quæ cõfecta sale reponimus. Absumitur enim in sale, resiccaturque humor, qui ex calore putrescit: & in pane igitur humor a sale consumitur, extrahiturque: quocirca panes pridie facti leuiore, quam calidi sunt, vt pote frigidiores: contra iis, qui sale vacant, humor largior insidens efficit grauiore.

41 Cur panes frigidi humefacti, si inuicem tangant, non cohereant, calidi cohereant? An quod frigidi lentore suum cum vapore vnâ emiserunt, quo exacto cõglutinari non amplius queunt: humor enim, quo maduere, rigidus est. Calidi contra, lentoris aliquid continent: ex quo fit, vt cum madefactis vapor emigrat, calor ob suam tenuitatem respiretur, & euascat. Glutinosum autem illud cum calore egrediens, seque cum humore permiscens, facit vt inter se panes cohereant.

42 Cur farina triticea primum, ordeacea vltimum candidius prodeat? An quod ordeum vt rigidius, protinus obfrangi, diffundique aptum est: quod maximè fit, cum diu contunditur. Triticum mollius est, atque ob eam rem parte exteriori leuiter diducta, interior quæ candidior est expressa, primum contunditur: est autem in vtrisque candidius, quod interius est.

43 Cur massa ordeacea, quod plenius tractetur, retrahiturque, ed minus aluum subducere, leuigareque potest, triticea contra, quod plenius, ed magis? An quod triticea maiorem in modum contrita minuitur: lentum etenim quodque affici ita solet: tum ignis humorem panis vndique eximit, itaque rigidiusculum humore sublato relinquit. Denique quanto plenius contrahitur, & teritur, tanto frigidior redditur: partes enim singulas deminui adeo agitata, extenuari que necesse est. Rigidius autem omne, concoqui facilius potest. Ordeacea contra, quod amplius pressatur, & teritur, ed lentior, & tenacior humore imbibito euadit. Tenax autem omne, ac lentum diuidi sanè haud facile potest: qua quidem diuidendi facultate fit, vt agrè concoquat: quod enim concoctionem

recepturum est, digeri in minima debet.

44 Cur massa ordeci cõtrita minor, tritici amplior reddi potest? An quod ordeci farina massata, cõtritaque, compescitur, atq; confidet, scilicet glutinamento humoris, quia rara, & crassiuscula est: triticea quoniam spissa admodum est, colleuatur, atq; extollitur. Spissa etenim omnia subacta, pertritaque, incallescunt, & incallescendo inflantur, ac extolluntur: quomodo etiã caro perfricata extollit. Sed cur massa triticea in igne amplior, quam ordeacea, reddatur? An quod humor triticea continet indiscretum, qui cum calfactus egredi nequeat, scilicet ex pertritionis cõpressu, mox spiritus de eo concalfacto humore nascitur: largior autem humor largiorem pariat spiritum, necesse est.

45 Quæ ob causam cum mel renacius, quam aqua sit, farina mulso subacta rigidior reddatur, vbi decocta est, quæ aqua subacta? An quod aqua feruore ignis cogitur, atq; cõstitit: mel cõtrahit quidem, sed non sine assiccatione: itaque rem facit rigidior: causa nanque rigoris in siccitate est.

46 Cur biscoctus panis refrigeratus minus duritiem præ se ferat? An quod triticum dulcem quendam, ac lentum succum in se continet, qui veluti anima eius est: indicium, quod cum siccat, omnino exinanitur: cum autè vaporis aliquid sentit, mox erumpit, & coalescit. Ergo cum humor hic in farina quoque tritici insit, maximèque in ea, quæ purissima est, efficitur, vt in massa ex ipsa farina cõfecta idem seruetur: argumentum, quod decocta in pultem redditur lentior. Vbi igitur panis primo igni cõmissus est, portio rigidi, & leuis, cum humore euaporatur, & quantum in farina fursureu maximè est, totū deurit: mox planè educto cum denuò massa retrahatur, pressaturque, pars farina tenuissima, & humoris leuissima, quæ soles supersunt, miscentur amplius sibi, tum quia tales amplius euaserunt, tumque propter ignitionem: fit enim mistura eorum tinctura consimilis, ita vt massa post trita similis farina illi elixæ efficiatur, quippe quæ pertrita iam prima, relictaque parte farina tenuissima, & humoris leuissima, glutinosa, & resiccabilis redditur, vbi igne præsensit: nã & disungi facile quod lentum est, nequit, & humorem nullum per se ipsum emittit, quod spissum est. Hac igitur eadem re panis quoque biscoctus ob causas prædictas efficitur, itaq; minus durefcit, cum semper inter se humiditatem contineat.

47 Cur nonnullis de genere cibi, tum humidum, tum sicci, multū temporis sine fastidio vti possimus, vt cibo quem triticea ex farina, ordeaceaue cõficimus, & vinis austeris, & aqua, aliis verò quâuis suauioribus, nō tam sine fastidio roties vti possimus? An quod eorum, quæ in cibo assumimus, alia validius alunt, suntque, ad inuandandum aptiora: itaq; vel vbi cibo priore consumpto vacui sumus, inest præterea facultas multa in corpore, quæ ad priorè corporis confectione decocta est, sic ad finè, & ad succedentè coquendi vicem cruda animaduertitur. Cuius sanè generis pars plurima suauis est: quæ enim pinguis, & dulcia, & optima sunt, ea nobis gustu suauissima sunt, eademque omnia validè nutriunt, & decoqui possunt: solètaque inuadere quocūque inter se ipsa discrimine distant.

distant. Vnde efficitur, si quis sese impleat, ut facultas eorum diutius immoretur, nec breui sensus deficiat: non enim solum pleno ventriculo satietas oritur, sed digesta quoque alimonia carceras in partes identidem vsu euenit. An non id solum ipsum causat, verum etiam quod nonnulla perquam modicè naturæ vsui sunt, nobisque familiarissimè conueniunt. Hæc enim omnia, quia secundum naturam sunt, idcirco melius à corpore, quàm dulcia, recipiuntur, ut quæ præter naturam rationem facillè respiciuntur. Alia verò aliis temperationibus congruunt: ut mel apibus secundum naturam sic suppetit, ut eo vesci tantummodo possint, quamquam viribus sunt imbecillis. Itaque relinquendum quidem est quantum absumatur, sed id ex proportione ad vires hominis. Quæ igitur è suauibus ita sese habent, ea quoniam naturæ minus propria conueniunt, suauia quidem sentiuntur, sed parum temporis moram faciunt, & fastidium pariunt: Quæ autè secundum naturam pro cibo deputata homini sunt, ea semper appetimus: itaque, sit ratione naturæ, ut vsu quoque eorum assiduo minus, quam suauis, fastidiri possimus.

14 Cur eadem ex assuescentibus suauia, & admodum crebro vtentibus in suauia sentiuntur, cum tamen assuescere, sit sæpe, & crebro quicquam facere? An quia consuetudo habitum rei cuiuspiam capientem in nobis efficit, non satietatè. Freques autè vsio desiderium explet: quod & ipsum quasi causa quadam est. Habitus ergo cum exercitatur, augetur, atque proficiunt. Conceptacula verò infarcta nihilò ampliora redduntur. Quam ob rem consuetudo cum exercitatio sit, auget habitum illum capientem. Quod autem vsu crebro in cibo, assumitur, infarcti quidem, expleret, desiderium, quo expleto, non amplius escam recipimus: sed augere illud idè non potest, ob eam scilicet rem, quam modò de infarctione retulimus. Ad hæc, nõ ideo suauis consuetudo est, quia semper delectat: nam res etiam solite molestæ sunt, si vsu quis agit crebriori: sed eò certè suauis agitur, quoniam operis principium libenter adimus, & diutius rem facere eandem assueti, quam non assueti, valeamus. Quia igitur rem molestam hoc est, quam suauis sit, hac eadem cetera quoque suauia efficere possunt: vtraque enim cum crebro vel sunt, vel pro cibo sumuntur, tadio nos certè afficiunt. Cuius sanè causa est quod nos vires, siue virtutes vel recipientes, vel agentes, non infinitas, sed finitas habemus: quæ ubi quidem sibi: quod modicè comperat, obrinuerint, (id enim est, quod continè amplificare sentiatur) altera satis expletur, altera agere nequeunt.

15 Cur panes, ut parum tritici, nisi nimium tritici rumpantur? An quod parum tritici, quoniam partibus minus connexis inter sese continentur, idcirco rumpi facillè queunt: tritatio enim partes copulat, & coniungit: ergo suo ipsi discrimine ad disruptionem paratioribus reguntur. Adde quod multum humoris, & impromiscuum continent, qui minus triticiam, pressuramque recipere: at quos nimium tritici igni mandauimus, isseci admodum sunt, quoniam humoris parum immodica agitatio tritandi reliquerit, idque decoctis totum

exactum est. Igitur rumpi utrosque necessum est, quoniam humoris multum educitur: multum enim, ut absolute in his continetur, quos parum tritaueris: sic reliqui cõparatione in iis est, quos immodicè agitaris.

Cur massa triticea candidior pertrita efficitur, ordeacea nigrior? Vtrum quod per summa ordeacea nimium assiccatur: calor autem humoris permistus, candorem gignit. An quia, cum calfacta est, humorem ad se ipsam trahit, ut quæ partibus maiusculis constet.

Quam ob causam farina aqua subacta melius cocat, quam oleo subacta, quod tenacius est, quam glutinatus quod lenius est: oleum autem lenius, quam aqua? An quod aqua tenuior est, ut vsque quaque subire, molliorque valeat. Cohæret item, & comprimitur inter se melius farina aqua subacta, quamquam etiam sine contritu comprimi queat.

Cur massa tota leuior sit, quàm seorsum humor, & farina? Vtrum quia cum miscetur, spiritus intercluditur. An quia pars aquæ à calore farina indito euaporatur: itaque minus id redditur, quod ex utroque mistum constiterit. Aer autem aquæ tamen miscetur, nihilò tamen leuiorem facit: nam ipse quoque aer cum aere pondus auget.

Quam ob causam lac, vinumque dulce quoribus cum farina ordei bibitur, dulcius sentitur? Vtrum quod ad non dulce dulciora isthæc esse videntur. Farina enim dulcis non est: aliter quia humor dulcis mistus cum farina, diutius immoratur. An propterea quia farina, quæ dulcedinem in se habet, aliquandiu immoratur: itaque diutius sensio habetur.

Cur eadem potio minus mera appareat, si farina ordei insperfa bibatur? Vtrum quod diuersa sibi miscetur, & temperantur. An quoniam farina humori obducta in sese retrahens adoleat qualitate.

Cur alica plus aquæ recipiatur, quam triticum, vnde confecta est? An propterea quod alica farina quodammodo est: farina autem plus aquæ imbibit: moles enim amplior eius, quam tritici, est. Pressius nanque, & constipatius triticum est. At quod amplius est, plus id capere potest. An non solum ea ipsa de causa ita sit, sed etiam calore, quem intra se continet & farina, & alica, efficitur, ut bibacius hauriant. Quod enim calidum est, humorem id & efficacius ad se trahit, & exeditius in vaporem consumit.

Cur farina tritici massata, pertritaque longè amplior reddatur, quam ordei, scilicet ex proportione? An quod altera multum humoris sibi admittit, altera parum. Sed qua de causa plus admittat? Congruens enim potius dixeris, ut ordeacea bibacior sit: quippe cum ordeum tostum, triticum non tostum sit. An propterea ita sit, quia trituram plenior triticea paritur: eius causa est, quod partibus minutioribus constat. Fit igitur quasi ut quantuplo partibus contineri potest minoribus, tantuplo humorem sibi largior rem admittat, quippe quæ ipsum humorem pro glutine sibi capiat, ut Empedocles quoque suis in Persicis diuerticulo quodam ait.

Munus

Munus ubi larga Cereris coniunxerit vnda, multumque humoris proinde absumere queat.

23 Cur etiam igni mandata massa tritici amplius augetur, quam ordei? An quod humorem in se continet indiscretum, qui recalcens extrudi nequeat: hic ergo cum in spiritum transeat, nec sese promere pariter, atque ex massa ordei possit, videlicet propter tritici spissitudinem, (spissius enim est, quod partibus constat minutioribus) idcirco extollit, mollemque agit ampliorum. Ad hæc, plus ista humoris continet, quo recalcensente spiritus provenire solitus est. Ex quaque re autem pluri, plus proficiatur necessum est.

24 Cur pistorum, cæterorumque officio fungentia frumentario, qui ordeum atrectant, imbecilli efficiantur, & destillationibus infestentur: qui autem triticum, corpore sint bene habitos? An quod facillius triticum concoqui, quam ordeum, potest, atque ea re delibamenta inde manantia esse facilliora necesse est.

25 Cur panis tostus durior, tabefactus humidior reddi aliquantisper possit? An quoniam cum torrefit, humor extruditur, itaque panis relinquatur durior. Leniter autem cum recalcenscit, humor consistens ab igne diffunditur, humidiorque proinde existit.

26 Cur farina tritici resiccata minus constipetur, quam ordei? An quod intercapedine vacans, quæ ex partibus constat minutissimis: & plura, quæ grauiora sunt, compressa suo pondere tantumdem occupant, quantum pauciora. Sed farina ordei crassiuscula est: itaque siccata compescit, atque in minus contrahi potest, ut quod minus est suo compressu, plus illud constipet in se ipsum, capessatque: triticea porro particulis minutissimis iam constat. Itaque non ideo resiccatur, ut partes reddantur minores, sed ut leuiores efficiantur, minusque constipetur suo compressu, & natura enim grauior farina triticea, quam ordeacea est.

Eorum que ad fructus arborum pertinent. Sectio vigesima secunda, cuius questiones XIII.

Quam ob causam poma non ita prius, ut postea, esitata, in repletionis mole respondeant? An quoniam cæteris esculentis genus pomorum longè grauius est. Quod argumento ficuum constat, quæ nouissimè esitata, vltima tamen euomuntur. Poma igitur antè ingesta suo pondere in imum delapsa, spatij amplitudinem relinquunt superius, ut cibum sequentem admitti facillè liceat. At si è contrario sumantur, vsu eueniet, ut quoniam deorsum ferri expedire non queant, innatent, & partem totam ferè occupent inanem.

2 Quam ob rem cum dulcia nobis similia, quam acra sint, ocyus à dulcibus impleamur? Congruum enim ut contra eueniat, quando quidem à similibus minus satiari consentaneum est. An quoniam non æquè prematurè conceptaculum, ex quo hausimus, & corpus, quod vescitur, impletur: sed venter quidem repletus aliquando

est, ut eorum, qui sitiunt: hitis autem nihilò minus superest. Non enim ea de causa sitis cessat, quia venter plenus humoris est, sed quia membra corporis omnia humorem commodum sibi attraxerint: quod ubi illa satis suum desiderium expleuerunt, tunc sitire cessamus. Ita etiam fames, nec aliter tolli potest.

Cur ocyus à dulcibus, quam acris, fatiemur? An quia ocyus dulce, quam acre apperere desistimus: sed an pèinde, ut venter impletur, nos quoque dulcibus satiari possimus, consellum non est. Cum igitur desiderium celerius his ipsis expleri possit, docendum est. Alimenti desiderium, siue cupiditas, ut simpliciter loquar, indigentia est, cum cibum vel nullum, vel pauculum habemus. Quod cum acra non validè nutrire queant, sed parum alimonia, multum habeant excrementi, merito amplius hæc appetimus, parumque eorum cupiditatem explemus, quoniam alimento item indigemus, quo ipsa carcant. At dulcia tota ipsa cibis idoneus sunt, atque ex paruis quibusdam eiusmodi escam corpus capit vberiorum. Quod cum se abundè referat, nihil edere præterea potest. Plus enim tolerare non potest: atque ita efficitur, ut ocyus à dulcibus fatiemur.

Cur fructus arborum, & carnes, & cætera id genus, vtribus vehementer inflatis contenta, valeant incorrupta edurare: nec minus quæ diligentissimè picata, obrurataque circumundique fuerint? An quoniam corrumpi omnia solent cum mouentur: quæ autem plena sunt, immota persistunt. Haud enim fieri potest, ut motus sine inani spatio agatur. Atqui isthæc, quæ ita inclusa sunt, plena vndique: constat ergo incorrupta seruari ratione.

Cur vinum post pomum putre epotum, amarum sentiat? An amarorem putredo habet. Itaque quod de pomis per summa infidet, lingua humoris, qui bibitur, permistum, diffusumque, amarum efficit potionem. Ipsum autem pomum per se esitatum, minus deprehendi propterea potest, quia saporis id genus multa attingat, inque exigua discernatur.

Cur edenda bellaria sint, vsusque secundarum mensarum adici debeat? An ut satis bibamus. Non enim sitis gratia solum, quæ per mensam primam nos teneat, bibendum, sed etiam post hausisse aliquid iuuat.

Cur nucis tosta refrigerata deteriores redduntur, & panis quoque, & glandes, & multa id genus alia, rursumque calefacta eadem meliora euadant? An propterea quod refrigeratis succus concrefcit, & constat: repescit rursus dilabitur. Suauitas autè non nisi per succum percipi potest.

Cur post fructuum esitationem, ut ficuum, cæterorumque generis eiusdem, vel vinum merum, vel aquam superbibere debeamus, quæ quidem aduersa inter se sunt? An quia genus pomorum, & calidum, & humidum causa sua generationis est: habet enim tum ignis copiam, tum humoris. Itaque succus pomii veluti feruorem ignis per ignem excitat, quomodo mustum foris efferuet, ut tamen hebetiore: humor autem nimius cruditate committit. Aqua igitur suo frigore feruorem

rem illum frangit, atque extinguit: & vinum suo calore idem plerunque efficere potest, quippe quod pèrinde, atq; ignis igni, multus paucos vires subtrahat: amplius tamen humoris copiam suo calore emollit, & concoquit, suoque pondere in-natantem illum feruorem vincit, ac reprimat.

9 Quam ob causam carica bifida tantum dulcissima sint, nec multifida, aut omnino infissa dulcedinem præstent? An quoddam multifidis respicitur, euaporantque cum humore pars dulcedinis plurima. In iis autem, quæ infissa coierint, humoris diluti copia est, quod nihil ferè inde exactum fuerit. At quæ fissa quidem, sed tamen fissura multiplices sunt, immunes utroque isto incommodo caruerunt.

10 Cur si ficus in furno siccantur, duriores efficiuntur, quam si exemptæ foris refrigerentur? An quoniam in furno humor totus ex nimio calore euaporatur, foris aer circumfundens humorem contrahi, emanareque prohibet: ita enim ut leuiter euaporetur potius accidit. Sunt autem, quæ siccant, dura: quæ humerè mollia.

11 Cur ab acerbis vinum, aut aqua epota dulcior sentiatur: exempli gratia, si quis glandes, aut myrta, aut tale quid ori mandauerit? An merito ita fiat, quemadmodum vel in cæteris agitur: omnia namque plenius eadem apud sua contraria innotescunt. Contrariorum autem sapores oppositi ferè inter se sunt. An ut res in iis est, quæ colore inficimus: ita etiam lingua acerbis conficitur illis, meatibusque suos patferi patitur, ut dulce subire amplius possit. Res enim quasque inficiendas humoribus quibusdam acerbis antè immergimus, ut inde affecta infici colore plenius, atque ineluibilius possint.

12 Cur dulcia, minus dulcia sentiantur calida, quam refrigerata? Vtrum propterea quod simul sensus duo existunt, id est calidi, & dulcis: itaque calidi sensus reliquum depellit, atque obfuscatur. An quoddam etiam succus dulcis calidus est, itaque ignis igni adiicitur: ergo calor est, qui impedit. An quoddam ignis vires omnium minuit, quia vim obtinet commutandi: calida igitur propiora mutationi sunt, refrigerata resident, sibi que iterum constant.

13 Cur palea, fructus duros, atque inconcoctos emolliunt, in maturitateque adducunt, mites autem, & concoctos non putrefaciunt? An quoddam palea, calida, & attrahens est. Suo igitur calore concoquit, & per vim illam attrahendi saniam omnem seuocat, atque imputridos seruat.

14 Qua de causa ficus, cum molles, dulcesque sint, dentes offendant? An quia gingiuis sua lenitate adherent, sequè præmolles inter dentes infirmant, & putredinem per suum calorem citò conficiunt. Forsitan & ob granorum suorum duritiam dentes celeriter effatigant, cum manducantur, conficiunturque.

Eorum, quæ ad mare salis, & omni aquam pertinent, Sectio vigesima tertia, cuius quaestiones x l i.

Ut fluctus præalti pelagi superfrangi non soleant, sed parui tantum, & breuis? An quæ parui humoris cum fertur, discerni à spiritu facilius potest, quam multum.

Cur nauigia onustiora in portu, quam in alto esse videntur? Celerius enim de alto in terram veniunt, quam de terra in altum prouehuntur. An quoddam plus aquæ, quam minus, reniti validius potest: pauca enim oppressa onere cedit, ut demergi necesse sit: multa è contrario repellit, ac sustinet. Vis enim ea est aquæ, ut sursum versus compellat inferius: ergo ut in portu maris parum, sic multum in alto est. Itaque plus oneris conueni in portu videbitur: etiam mouebitur ægrè, quia magis immergitur, & aqua minus reniti potest. At verò in alto res contra visum conuenit.

Cur fluctus interdum prius eueniat, quam ventus? An quoniam primo spiritus oru maris pars prima impulsæ, partem sibi continuam ipsa compellit, itidemque deinceps vice pari, serièque agitatur perpetua. Quam ob rem cum mare ipsum continuum sit, efficitur ut quasi vnus ictus continuus ex his omnibus exulter, idque fieri vno in tempore possit. Itaque euenit ut prima, & vltima pars simul moueantur: quod aeri nunquam accidit: quia corpore vno continuo hic esse non potest, eò quod multiplici vndique repulso retorquetur, atque conuoluitur, ut primus, validissimusque mouendi imperus refringatur, impediaturque. Quod mari accidere propterea nequit, quia grauius aere, motoque difficilius est.

Quam ob causam cum aliquid in mare vndabundum, & æstuans iactum est, ut anchora, vnda residet, & quiescit? An quod mare ponderi cedit, quod deseritur, quo cum aer delabatur: qui cum per directum in imum deseritur, atque attrahitur, secum eodem ita trahit, quod mare de latere conicit: æstus autem maris non desuper tendit ad ima, sed per summa versatur, quo sedato tranquillitas oritur. Adhæc, cum mare in ea spatia coit, quæ ponderi descendenti cesserint, vertiginem mouet, quæ non nisi circulo agitatur. At cum linea recta circum per punctum attingat, fluctusque ad lineam rectam obliquè ferantur, fieri potest ut fluctus ipsi per punctum oras vertiginis attingant, nec prædictam ob causam tantum, sed etiam quod ipsa vertigo accedens, suo impetu circum vndique illos depellit. Quod cum itaque fluctibus pars ea vertiginosa careat, merito vnda, iacta anchora, residet, tranquillaturque. Adde quod aer, qui cum pondere illo delapso descendit, mox sese referens, vndamque sursum compellens, bullas excitat: quippe cum bulla humore consistat, qui de imis ad supera pulsus ab aere efferatur. Omnis autem bulla lenis, serenaque est. Indicium verò quoddam vnda, quæ pondus in imum corruit, submissa in cauum paulò post resurgit, & mari circumdanti æquiparatur.

Cur interdum nauigia, dum cursum agunt, in mari quieto repente absorbentur, totaque ita percunt, ut ne naufragium quidem fluitans visquam appareat? An eò locus cauenosus terre subditæ mari dirupitur, simul in mare nauigia introrumpuntur, introrsumque spiritus impetu trahuntur: cumque impulsu pari circum vndique agitentur, deorsum ferantur necesse est. Hoc idè apud Messaniam quoque in freto fluctu reciproco euenit. Fuit enim eo ipso vertigines, quæ in imum absorbent,

bent, tum ob eam, quæ diximus, causam, tum etiam quod mare illud præaltum est, terraque ad longinquum usque subhiat cauenosa. Vertigines igitur eousque per vim ductant: itaque efficitur, ut inibi fragmenta nulla valeant fluitare. Fluxus autè ille fieri solet, cum flatu desistente priore, mari item fluere, flatus aduersus primo occurrit, maximèque cum Auster. Cum enim vnda inuicem cursitant, inflictu prætereunt mutuo, quo scilicet modo in fluminibus fieri nouimus: atque ita mare in gyrum vertitur, quæ vertigo, aut vertex vocata est. Fertur autè vnda in antractu initio motus valido desuper irruente. Igitur cum vndas virgere in latum non liceat, (impulsu namque repelluntur mutuo) compelli profus in imum necesse est. Quam ob rem id quoque deserri eodem vna cogitur, quod vertigo comprehendit: eademque causa est, cur etiam nauigia resistentur, repandaque deferantur, cum deuo rantur à vertigine. Iam enim aliqua erecta ex toto descendisse, memoria proditum est.

Cur mare Ponti candidius, quam Aegæi est? Vtrum propter visus refractionem factum de mari in aerem. Est enim aer Ponti crassus, & albidus: itaque fit ut etiam maris pars summa talis esse videatur, Aegæi verò, quoniam à longinquis usque purus, & liquidus est, cæruleus cernitur: quocirca mare quoque aeri renitens, colorem eundem representat. An quoddam lacus omnes, quam mare, candidiores sunt. Pontus autem in lacus specie prope modum transit, eò quod multi in eum fluij effluunt: nec verò mari solè candidior lacus est, verum etiam fluuiis. Vnde pictores flumina pallida, mare cæruleum, lacu candidum pingere non inceptè consueverunt. An quia per aquam bibi idoneam visus penetrare facillè potest: aerem versus reflectitur: è mari autè nec sursum reflecti potest, quoniam leuis aqua non est, & deorsum progrediens fatigatur: itaque fit, ut mare nigrum esse videatur. Atqui mari, quod lacum simulat, pars dulcis per summa innatat: salia verò in imo est.

Quam ob rem quod id penetrare aspectus nequit, sed ad lucem reflectitur, albedinem per summa ostendit.

Cur mare minus, quam aqua bibi idonea, frigidum est, omnèque salis humores non vt dulces frigidum sunt? Vtrum quoddam mare spissius, & corpulentius est: tale autem quodque minus refrigerari potest: sicut etiam amplius incallescere aptum est, quippe quod calorem seruare suam ob densitatem melius possit. An quia mare pinguius est, quocirca flammam atque extinguere, atque carere aqua, non potest: calidus autem, quod pinguius est. An quoniam multum terre in se continet, propterea siccus est: quod autè siccus, idem calidius est.

Quæ de causa qui mari se lauerint, ocyus resicentur, cum mare grauius sit, quam aqua dulcis? An quia crassius, & terrosius est: ergo cum parum humoris habeat, merito siccat potest celerius.

Cur persante Aquilone mare perspectius, atque tranquillius sit, quam Austro? An quia mare, cum serenè est, colore trahere sibi assolit: inest enim aliquid pinguis in succo salso. Indicium, quod die tepidior oleosum quiddam secerni videmus.

Ergo tranquillo, tepidiorique mari succus iste sua leuitate per summa panditur: quod Aquilone fieri minus potest causa frigoris. Est autem aqua translucidior, quam oleum: id enim colore obducitur. Aqua verò expers coloris visu obuia, apertior sui præstat suspensionem.

Cur fluctus ventum præ se omnes ferant? An quia flatus futuri indices sunt: flatus enim impulsus acris est. An quia vice propellendi successiua consistunt. Propellit autem flatus nondum continuus, sed exoricens. Primus igitur quasi emarcuit, mox autem hunc alter propellit, factaque altera densitate elanguescit: quare cum hoc propulsum iam adest, propellens quoque illud venturum esse palam fit: facit enim id ipsum cum incipit.

Cur fluctus antè, quam flatus, erumpit? An quia non simul flatus desistit, & mare vndabundum sedatur: sed mare postea cessat. Ideo fieri potest, ut qui mouerit spiritus, antè occidat, quam sensui obuius sit: itaque non fluctus spiritu prior est, sed ille later, hic patet. An flatus non vndique simul spiret, sed primùm vnde exortus sit: simul autem spirat, & mare sibi proximum agitatur, quod exitum subinde proximum mouet: atque ita fieri potest, ut fluctus flatu possit antecire. Motus enim ille velocior à mari, non à flatu principium ducit.

Cur in mari melius, quàm fluuiis, natære possimus? An quod qui natat, sedulo aquæ admittendo natat: admitti autem firmius ad id possumus, quod corpulentius est: at aqua marina, fluuiali corpulentior est: crassior enim, & ad renitendum validior.

Cur mare deuri potest, aqua non potest? An & aqua deurit: sed mare minus ignem extinguit, quoniam pinguius est. Cuius rei indicium oleum facit, quod ex sale depromi potest. An etiam meatus maris minus congruant igni, ut qui crassiores sint, & eò magis, quod salis ratio non deest. Vt igitur quod siccum est, minus extinguere, quam quod humidum, potest, ita etiam quod amplius siccum est, idem ex ratione vrentius esse debet, & alterum magis altero: quod enim siccus, eò calidius est: mari autè isthæc ambo inesse plenius palam est.

Quam ob causam demersi in mare plus temporis valeant tolerare, quam in fluuiis? An quia fluuialis humor tenuior. Subiens igitur copiosius strangulat.

Cur mare perspectius, & dilucidius est, quam aqua potui idonea, cum crassius sit? dulcis enim, salia tenuior est. An tenuitas causa non est, cur mare dilucidius sit, sed directi meatus id faciunt, quos tum plurimos, tum amplissimos continet: ergo illa potui idonea spissa ex tenuitate suarum partium est, salia amplioribus interstitiis inanit. An quia mare purius, & syncerius est: terra enim nulla in eo permanet: arena suo pondere delapsa, in imum subsidet. At humor dulcis mistus cum terra est, quæ interueniens facit ut citò perturbetur.

Quam ob causam manè aura frigida de mari non spirat, de fluminibus spirat? An quoniam mare locis patulis, spatiosisque dilatatur, flumina angustissimis occluduntur. Aura igitur maris per multa, vastaque spatia dispersata redditur imbecillis, fluminum autè vniuersa extinguitur: itaque amplius valet, & frigidiuscula merito occurrere potest.

An causa non in eo est, sed vt flumina sua natura frigida sunt, sic mare nec frigidum, neq; calidum est: aura autem, omnisque respiratio, humore vel calefcente, vel frigescente excuti solet. Vtrum enim ex his fuerit, humor aerefcit, quo aerefcen- te, aer, qui inde ortus spirat, aura est: qui si à frigi- dis proficiscitur, frigidus merito spirat: si à valde calidis, citò refrigeratur. Fluuios igitur frigidos comperire omnes possumus: mare autem neque frigidum, neque calidum valde est: itaque nec fri- gidum esse id potest, quod ex eo respirat, cum sci- licet mare frigidum ipsum non sit, nec citò refri- geratur, quia calidum valde non est.

17 Cur fluctus altioris pelagi tardius desistant, quam breuioris? An quia res omnis serius ex motione multa, quam pauca requiescit: astus au- tem magni pelagi amplior, quam parui est: ergo nihil remerè agitur, si tardius quietatur.

18 Cur aqua falsa frigida bibi non potest, calida, refrigerat: vt postquam calfacta est, melius po- rest? An propterea, quòd de contrario in contra- rium res quæque mutari solita est. Aqua autem falsa dulci opposita est: & cum calefcit, portio falsi decoquitur: cum refrigeratur, in imum de- fertur, & subsidet.

19 Cur aqua posita propter mare, dulces magna ex parte, non falsæ comperiantur? An quia percolata potui aptiores redduntur: percolari autem id melius potest, quod mari propius si- tum est.

20 Cur aqua falsa profluere nequeat? An quia sta- bile, quod graue est. Salsa autem aqua grauis est, quapropter calidæ tantummodo ex salis proflue- re possunt: habent enim sibi leuitatem, quæ pon- dus falsuginis superat: calidum nanque, leuius est. Adde quòd aqua profluens per terram nimi- rum percolari queunt. Itaque quantum crassius, & grauius est, id assidue magis, magisque defer- tur, & subsidet: quantum leuius, atque syncerius, id seuocatur, & profluat. Vt enim falsum graue, ita dulce leue est: atq; ita efficitur vt sint dulces, quæ profluunt. Hæc eadem causa est, & cur aqua falsa, cum mouetur, mutaturque, dulcior fiat: le- uior enim per motum, atque syncerior redditur.

21 Cur si quis in Africa propter mare infoderit, aquam principio dulcem, post breui falsam can- dem comperiet, cum cæteris in locis minus id ipsum eueniat? An prima loci illius aqua conco- cta sub terra est, quæ cum diutius manserit, sal- sior à mari transmissio efficitur, vt quæ nuper constitit: cæteris autem locis aqua vel nulla est, vel plurima, nulla prohibente siccitate, est.

22 Cur sal eliquari ocylis aqua falsa, quam dulci, possit? An quòd eliquari non aliud est, nisi ab hu- more, caloreve subeunte resolui, & dirimi, ita vt liquidum sit: eliquare autem nequeunt, quæ vel subire omnino non possunt, vel quæ ita subeunt, vt tangere nequeant. Vix illa verò eliquant, quæ facile transpiciunt: contra, celerissime dirimunt, quæ per vim se intrudunt. Subire autem ne- queunt, quæ amplis admodum partibus cõstant, quippe quæ meatui rei subeunda excedant: con- tra, quæ minutioribus constant, transeunt sine tractatione. Atqui vt dulcis aqua tenuior, ita falsa

crassior est: ergo altera sua tenuitate facile pene- trans vix liquescit, altera subit quidem, sed mi- nus propter suorum partium magnitudinem ita- que cogere, & proinde dirimere celerius potest.

Cur aqua minus candeat, si moueatur? quod vel maris æstu inspicere potest. Vnde Homerus, Flatu oriente, inquit, & flatu nigrescit pontus eodem.

An duabus de causis: nam si ex propinquo con- tuemur, causa est, quòd visio magis transeat, a- qua manente, quam mouente: eripitur nanque trames omnis directus, cum mouetur. Candidum autem id esse videtur, quod perfectum, atque perlucidum est. Per quod enim visus transire ne- queat, id atrum esse affirmant. Quam ob rem aërem quoque nigrum è longinquo, candidum ex propinquo videmus: & maris, vt quod propè adest, candidum est: ita quod procul, caruleum, & nigrum: sed si è longinquo spectatur, causa est motus quidam, quo aspectus mouetur, cum se ad elongatiora deducit. Quinetiam cum aqua quie- scit, aspectus vniuersus in lucem reflectitur: quod fieri nequit, cum illa mouetur.

Cur fluctus præalti pelagi nequeant super- fringi, quemadmodum parui? An quoniam aqua parua distrahi ab aere magis potest, quam multa, propterea percussa facilius frangitur. Atqui in- alto multa, in breui pauca est, quæ in fluctus compellitur.

Cur loca Austrum versus spectantia aquas continent saliores? An propterea quòd mare in terram sub Austro interrumpit, dulces cum sal- sis miscentur.

Cur aqua falsa vino dulci magis, quam auste- ro, supernata? Vtrum quòd dulce plus terræ continet, sicuti vna passa. An quia grauius, & len- tius dulce est, itaque minus miscetur, immistum- que residet, atque innatat.

Sed cur omnino possit innatare, cum terrena sit? nanque delatio huius deorsum est. Vtrum propter calorem modo, salis: excremento nan- que per summa erumpenti res similis est. An alia causa sit: nam si non propterea ita fieri: vel dulci innatare minus incredibile erit: calidissimum enim est.

Cur fluctus antè interdum veniant, quam ven- ti? An ea de causa, qua etiam postea desistant. Primus etenim status prius quasi languescit, quæ fluctus ille impulsus: deuenit autem in terram, non ea vnda, quæ prima impulsus est, sed id vice pari subinde impellitur, quod proximum deinceps exceperit.

Cur litora fluctuosiora solida sepe efficiantur, aded, vt planè pavimenta videantur: & vt solida sunt, quæ frequentia fluctuum concalluerunt, ita pars remotior soluta sit admodum, & cedens? An propterea quòd fluctus arenam non minutissi- mam, sed maiusculam procul eicit, vt & manus non quod minimum est, id maxime longè facere potest. Tum etiam cum permulta, & varia promi- scue conquirantur, versenturque: pars minimo- rum interlapta spissat, atq; consolidat: mox fluctus residetis motio nihil propterea protrudit, sed op- primit, pauimentatq;: ergo quòd exigua procul exilire

exilire non queunt, incidit vt ex paruulis moles coagmentetur, quæ quoniam motu frequenti agi- ratum est, continua redditur, arena scilicet inter- lapsante prætenui, dum compages contentione perpetua consistat, cum fluctu ultimo pavimen- tatur, & humor leniter, sensimque irrorans con- glutinet. At pars seposita oræ arida, disgregatur, & finditur: lapillis etiam constat maiusculis, mi- nusque complanata est.

Cur superius mare, salius, & calidius sit, quam inferius: & puteis quoque potu idoneis pars su- perna salior sit, quam ima? quoniam esse è con- trario debuit: grauius enim, quod falsum est. An quia Sol, & aer partem humorum leuissimam assidue detrahunt: dulcissimum autem, quod le- uissimum est, potissimumque de propioribus lo- cis hauriunt. Et maris igitur, & aquarum dul- cium summa, vis Solis exerceat: itaque salius id esse necesse est, quod his residuum exeat, vnde hu- mor dulcis exactus est, quam vnde nihil, vel mi- nus abiit: propterea calidior quoque pars eadem superior est: falsum enim, quam dulce, calidius est. Quapropter quibusdam ex iis, qui à disciplina Heracliti sunt, placet, vt dulci ex aqua siccata, concretæque, lapides, terræque creentur: mare autem sit, vnde Sol exhalationes eliciat.

Cur maris pars terra proxima dulcior est? An quia frequentius mouetur: falsus autem humor, cum mouetur, dulcior redditur. An quoniam aqua in profundo salior est: minus autè alta, quæ pro- ximè terræ est. Quam ob rem quæ statim à terra præcipiti altitudine descendit, falsa est: nec dulce- dinis rãtundè reddere potest. Cuius rei causa est, quòd falsa suo pondere in imum potius deferatur.

Cur mare solum omnium aquarum deuri po- test? Non enim pluuia, non fluuialis, non aliqua potu idonea. Vtrum quia multum continet terræ, quod falsi argumento ipsius cõstat. An quoniam pinguisculum est, quod oleum demõstrat, quod in sale resudetur.

Cur lacus arenam vel nullam faciat, vel mi- nus, quam mare, & fluuius? An quia saxa in mari consistunt, & terra deusta maxime est, arena au- tem saxum in parua, minimaque perfractum est, quod ictu fluctuum frangitur. At in lacu saxa non æquè consistunt pura, synceræque, neque frangi itidem possunt, eò quòd fluctus non pari modo excitantur. Sed in fluuiis confici arenam potius dixerim, quoniam terram hi detrahunt, saxaque suo fractu perfrangunt.

Quam ob causam cum lacus vel diminutus, vel exiccatus est, frumentum in campo acrius gelu dentitur? Vtrū quòd humor lacus aërem suo va- pore tepescit, vt minus, atq; imbecillius conge- lascat, quæ locis palustribus, & cauis. An de terra, vt vulgò dicitur, frigus incipiat, & subeat sensim. Lacu igitur absumpto, frigus per terræ spatia am- pliora plenius inuadens gelu instringit, deuritque amplius. Locis autem cauis, atque palustribus fri- gora de imis spirant, quod etiam vulgò creditur: quæ quæquam terra caleat tempore hyberno, tamè quæ humida est, calor per summa insidens, refrige- ratur, & perit. Humor enim nec aded procul est, vt refrigerari caloris interioris beneficio ne-

queat: nec aded paucus, vt nihil madeat: mader enim terra vbertum. Sit igitur eo ipso cõgelatõe, vt quasi super glaciè & ambuletur, & habiteat.

Cur mare simul salsum, & amarum est? An plures esse in mari sapores nihil prohibeat, quip- pe cum genus salsum amaro coniungi, esseque simul, latissimè pateat.

Cur lapides, & testa in mari rotunda reddan- tur? An quia extrema compari ademptu circun- fracta, in rotundam se colligunt specie: hæc enim sola simili extremo clauditur, mare autem quo- quo versus agitando pariter circum vndique frangit, atque obtundit.

Quam ob rem nonnullam si quis circa mare infoderit, aqua dulcis principio emanet, post verò falsa efficiatur? An propterea quòd mare ipsum dulcem illum humorem sub terra transmittit, percolatque, merito principio dulcis est: leuior enim dulcis, quæ falsus est, itaque prior occurrit: & mare dulcis aliquid humoris in se habet, quod ter- re permistū facilius innatare potest. Salsum verò, quoniam & grauius est, & aptius, ad secundum in- imum deferatur. Siue igitur ita est, siue per venas ex cõtinete in mare dulcis profluat humor, nõ im- merito per maris summa extare possit, quæ se cõ- eo cõmittat: ergo meatibus postea patefactis hu- mor falsus copia sue ratione vincendo, falsugine totam afficit aquam. Accidit enim, vt superis obse- pris meatibus, cõfluuium falsi humoris iter aliud faciat, contraque patefactis totum isthuc perferat, quomodo in corporis venis fieri nouimus.

Cur mare, cum grauius, quam aqua, potu ido- nea, sit, clarius, atque perspectius est? Vtrum quia pinguius est: nam si oleum affusum efficere po- test, vt melius per aquam incernere sit, merito cum ipsum mare in se pinguis aliquid habeat, perspectius, & dilucidius sit: ipsum enim oleum aqua leuius est, quamuis non perspectius. An ma- re non perspectius est, sed esse tale videtur: quip- pe cum aqua dulcis, aut fontis, aut fluminis sit, fons suam aquam non sine terra emittit, vt pu- rissima esse nequeat, flumen tum terram, tum fæ- cem detrahat. Causa igitur hæc sit, cur dulcis mi- nus perlucida appareat.

Qua de causa qui mari natant, ventre salubri- ter euacuatur? haud enim quia laborant: nam qui curriculo eunt, vehementius elaborant, sed tamè nõ ita euacuatur. An nõ omnis labor id faciat, sed solus, qui nullam dat causam tabescendi intestino- rum: maris autem mora vel omnino edaciorum, & ventris inanitate adustiorum hominem reddi vi- demus: est etenim vapor maris calidus, & siccus.

Cur lacus Persæ, qui potu idoneus est, lauat si- mul & purgat vestimenta? humor enim dulcis la- uare potest, amarus purgare, atq; abstergere: quæ quidem haberi simul non possunt. An nullus hu- mor vestimenta suo amaro possit purgare, sed lentore tantummodo: quam ob rem trunculi, & quæcunque mucosa, vnt absterforiam obtinent. Igitur & amara, quæ ferimè lentescunt, purgare queunt, exserta nequeunt. In hoc autem lacu acci- dit, vt nitrosæ virtutis amarum totum deustum sit, pingue, & lentum remaneat. Hoc igitur ab- stergit, & purgat, lauat autem suo dulci humore.

41 Cur maris vndabundi, quod desistit, albicat: quod prouoluitur, nigricat? An quia quod minus cernimus, nigrius id esse videtur: minus autem cernimus, quod mouetur, quam quod quiescit. An quoniam candet, quod transpicitur: nigrescit, quod aspectu peruium non est: minus autem id transpicitur, quod mouetur.

Eorum, que ad aquas calidas pertinent, Sectio vigesimaquarta, cuius quaestiones xix.

1 Vt aqua perfusa calida, minus calorem percipimus, cum peruncti oleo sumus? An propter corporis lauitatem facile aqua dilabitur, minusque immoratur, quam vt calor subire valeat.

2 Cur puteorum aqua tepida à meridie aestate reddantur? An quia tunc frigiditate aeris iam superata, calor plene inualuerit: ante autem frigore calore soluitur, & cessat. Non enim simul alter cessat, alter inualescit, sed spatio temporis.

3 Cur aqua interdum facta calidior, quam flamma, ligna deurere nequeat, flamma queat? An quia flamma prætenuis est, spiritusque ex ea proficiens partibus tenuissimis constat: aqua profecto crassiuscula est, itaque subire non potest. At verò flamma, carbonumque ignitamentum suum ob tenuitatem facile subeunt, atque resoluunt.

4 Cur aqua feruens liquefacere nequeat, venter queat? Vtrum ventris calor sua tenuitate subire potest, aqua sua crassitudine nequit. An quod cetera quoque liquefieri humor prohibet. Nulla enim res est, quæ inter humorem dilabi, & tabescere possit. At in ventre humore in vesicam secluso, facultas resoluendi acquiritur.

5 Cur fundus vasorum non vrit, quæ aquam feruentissimam continent, sed plerique fundo sustinentes deportant, aqua verò ipsa exempta vrere potest? An eò quod calor in fundum vasis contractus, extinguitur ab aqua potest. Quo fit etiam, vt eliquari res nequeat, eliquabilis, si quid humoris admittatur.

6 Cur aqua non perinde hyberno tempore, vt æstiuo, efferueat, non solum pari concalfacta igni, sed etiam pleniori, & tantundem calens, atque etiam vehementius? An propterea quod aqua efferuentia bullarum elatio est: aqua igitur ipsa non minus hyeme, quam æstate, calefieri potest: sed bullas efferri frigus ambientis aeris prohibet, itaque minores, paucioresque consistunt: at æstate contra omnino est. Ille autem efferuenti æstus non nisi frequentia, magnitudinèque spumæ exultat.

7 Cur calida aqua rugare potest, ignis, qui tam calidus est, non potest? An quia ignis spiritum agit, vt tumefacere valeat: circum enim cutis obtenditur; ruga autem, cutis contractiuncula est.

8 Cur fundi vasorum, quibus calfacimus aquam, rariùs calidiores sunt, dum aqua ipsa frigidiuscula est? An quoniam aqua adhuc frigida calor concludatur circum, obstitatque intus, cum ei exitus omnis denegatur. At verò aqua concalfacta, quod nihil præterea calor arceretur, sed liberè respiret, diminuatùrque, fundus frigidior redditur.

non secus ac balneæ: has enim hyeme, quam æstate, calidiores experimur, quoniam calor hyberno potius, quam æstiuo, tempore aeris circumfundentis frigore intercluditur.

Cur aqua feruens nunquam expaflat: ressum 9 omne, atque lenticula solida expaflantur? quam naturali impetu obflant. Aqua igitur, quoniam leuis, & pratenuis est, nihil per vim reicit: itaque nimius calor colligi non potest, sed ante, quam contrahatur, reprimitur omne, atque excutitur, quod subinde accessit. At verò quæ corpulentiora sunt, vt polenta, vt argentum, hæc vt per sui corporis grauitatem arcent, repelluntque, ita vt per renixum erumpunt, vt calor, quæ vicerit, exiliat vehementer. Facit enim copulentia spissitas ne transeat, sed arceatur, dum ictu caloris superfluentis extrusus sit, atque eiacularus. Fit ergo ictus non impulsus, vt pote cum calor inferius fursum versus efferatur celeriter.

20 Quæ de causa quæ parù tempore calido in humore maduere, rument: quæ multù, hæc collabuntur, & rugant? An quoniam calor vt ex concretis humorem elicit, ita ex humore spiritum creat, deorsumque omnia laxat. Principiò igitur concreta tepescens, facit humidiora, cum spiritum ex humidis ducens diffundit, & tumefacit. Cùmque amplius calfacit, partem summam elaxat, vt vapor inde respiret: humorque exiccatus facit, vt moles cõcidat, quæ collapsa, cutis omnium summa rugatur: quod autè magis cõtractione inæquali flaccescunt, eò rugosa multiplici asperitate efficiuntur.

Cur aquis calidis potius, quam frigidis, lapides concrelescant, atque coagmententur? Vtrum quod lapis defectu humoris consistit, calorèque potius, quam frigore, humor deficit, & lapides calore: vt etiam Empedocles, Lapides, inquit, & saxa feruentium aquarum opera conficit. An nõ solum calor elapidat, sed frigus etiam humorem nimio gelu absumentido indurat, facitque lapidem. Quod nimium frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse, certum est.

Cur, si inter aquam pedem quis tenent calidam, pede quiescente aquam minus calidam sentiat, mouente calidiorè? An idem quod vel in toto corpore accidat. Si quis enim circumlois, aerem, qui subinde obuiam fuerit, sentit frigidiorè, eòque magis, quod cursum agit prolixiorè.

Cur amplius in Sole res calidæ, quam in vmbra, refrigerantur? Vtrum quia minor calor à maiori absorbitur. An quod in vmbra frigus circumfundens, calorem interiorè reprimit, nec effluere sinit. Quod idem moribundis aqua offusa frigida aduehit, quippe quæ calorem concludat, & arceat, ne foras se promat. Denique per hyemem omnibus accidit calidiorè suam esse partem interiorè. At in Sole vi nulla arcente calor offluit, atque ocyus enanescit.

Cur aqua minus salubris balneo sit, quæ Sol tepescere

pefecerit? Vtrum quia corpori adhuc insidens refrigeratur, horrorèque mouet. An est etiam istud: veruntamè & si quis ea sepe vtatur, valeret fieri obnoxius. Res enim calida, omnino vim coquendi, siccaque obrinet: frigidam compescere, atque contrahere potest. Itaque vt aqua, & calida ex igne balneum præstat commodum. At quæ sub Sole tepuerit, ob sui caloris imbecillitatem, præbere illorum neutrum habet, sed humificat tantum perinde, ac Luna.

15 Cur aqua Sole calfacta parum salubris sit? An quia rigorem aduehit, vbi refrigeratum est.

16 Cur aquæ Magnesiæ & Artana feruidæ fatis sint potu idoneæ? An quoniam aquæ copia dulcis ad profluentem calida sese applicat, eò tum modo, vt salugo tollatur, & calor eduret.

17 Cur aquæ Magnesiæ feruidæ feruere quidè aliquando desierunt, salta tamen nihilo esse desierunt? An quod aquæ copia frigidæ aliunde fusa in fontes feruidos calorem omnem extinxit. Itaque terra tamen si falsa persistere potuit, calida tamen esse propter aquæ adiunctæ copiam non potuit. Proximum igitur id accidit aquæ, quam per cinerem trãmissam colamus: hæc enim transmissa per calidum cinerem, nec ipsa suum frigorem amittit, & cinerem frigidum reddit: falsa tamen, amaræque per cinerè est. Sed cùm aqua, quæ frigida accesserat, alienigena esset, calor vernaculus terre frigorem illum pauciorè euincere vice versa potuit, atque ita suum calorem aquæ receperunt.

18 Cur aquæ feruidæ falsa magna ex parte proueniunt? An quod pleræque omnes per terram aluminosam percolantur: quod odore earum constat: exultorum autem omnium cinis salus est, sulphurque redolens: quapropter feruida omnia modo fulminis vrunt, & quidem plura fulminis tactu calida extiterunt.

19 Cur calidæ balneæ sacra habeantur? An propterea quod sulphure, atque fulmine, rebus ingenue sacris proueniunt.

Eorum, que ad aerem pertinent, Sectio vigesimaquinta, cuius quaestiones xxi.

1 Vt mēbra corporis nostri in vtribus obrenta inflatis doleant? Vtrum propter pressuram aeris. Vt enim extrinsecus vtrem prementi aer non cedit, sed repellit etiam quæ intus tenentur, aer comprimit, atque afflicat. An quia per vim aer respicitur, stipaturque, foras versus suapte natura vndiq; impetens inritum ad id corpus enititur, quod medium continet.

2 Cur paludibus iuxta fluuios positæ fieri soleat, qui bomugi appellatur, quos tauros numinis religiosos fabula narrat? Est id sanè fremitus mugitui tauri adeò similis, vt qui voces audiunt, nõ secus afficiantur, quam si taurum senserint mugientem. An cū aut fluuij in paludes se fundunt, aut paludes restagnant, & vel à mari offensæ retorquentur, vel flatum vniuersum emittunt, tum fremitus ille excitatur. Causa verò, quod terræ cauerna in-

fodiuntur, in quas aqua interrumpens, quoniam fluctus in eiusmodi redudatione mouetur, aerem per angustias, ceu si quis in amphora in anem strepitum per osculū mouerit, mugimento similis sonusexultat: mugitus etenim bobus per id ipsum figure genus profertur. Multas autem, mirasque voces informare figuræ cauernarum variæ possunt: nam & amphoræ fundum si quis detracto operculo vicissim modò intus attrahens, modò extrà depellens perterat, sonum per intercapedinem tam ingenuum reddet, vt bellæ pertimescant, & fugiant, quod pomariorum custodes emoliri consueuerunt.

Cur aer, cùm aquam tangit, nõ humescit: nihil enim de cæteris est, quod si tetigerit, humidum non reddatur. An ita eorum extrema coeunt, vt simul sine vilo interstitio sint, nec plano diuerso distinguantur. Igitur cetera quoniam grauiora sunt, subsident, itaque humorem sibi admittunt. Aer vt leuior nihil inferius vergit, quam extremum limitet. Tangit ergo, quia nihil interiacet: remanet expers humoris, quia semper super aquam extat.

Cur nocte media, & meridie maximè eglum solent tranquillari? An quia venti tranquillitas aeris statio, & requies est, qui tum cõstare maximè affolent, cū aut vincit, aut vincitur: etenim quandiu pugnat, mouetur, atque inquietatur. Vincit autem maximè nocte dimidiata, vincitur meridie: vt enim medio noctis Sol remotissimus, sic meridie proximus est. Adhuc, status vel ortu Solis, vel obitu incipit: cessat, qui ortu cõperit, cùm victus est: qui vespere, cùm parta victoria desinit. Itaque fit vt alij meridie, alij noctis medio cessent.

Cur prima luce, & iam manè frigus sit amplius, quæ nocte, cùm Sol à nobis propius absit? An quoniam cùm dies instat, ros cadit, atque pruina, quæ frigida sunt: ergo inspersis locis omnibus frigidum humore, merito acius refrigeratur.

Cur in Põto intensius & æstus, & frigora fiant? An aer regionis illius sua crassitudine nec hyeme tepescere, nec æstate refrigerari potest. An propter varium Solis cursum: recedit enim per hyemem, accedit per æstatem.

Cur noctu potius, quam interdiu, serenum sit? An quod & status, & perturbationis causa Solis vis est. Isthec enim motu accito quodam oriuntur. Calor igitur causa est, ob eamque rem cùm is adest quiescunt omnia, & Sole abeunte magis, quam veniente, & quod dici solet.

Nauibus hyberno ventos dat terra secundos, Tunc mare fert fauos calidi sed mēibus anni, Terra dabit fauos, ponti feret vnda secundos. Hoc sibi vult, quod vbi motus maximus est, ibi minime quiescam vel seruari, vel consistere potest: aquabili nanque statu, viribusque efficacioribus esse id debet, quod consistendum, conseruandumque sit. Mare autem hybernis temporibus, terra æstiuis seruire illum in modum solita est.

Quæ ob causam humor pleno contentus in doli, diffusus in vtres, non solum cū vtibus recipi ab eodem doli possit, sed etiam locum relinquere, quo etiã plus humoris capiatur? An quoniam aer in humore inest, qui dum in doli est, excernit propter doli magnitudinem non potest: fit enim

ut exprimi de maiori vel humor, vel spiritus diffi-
cilius possit: quemadmodum etiam de spongiis
amplioribus minus exprimitur. At cum in parua
digeritur, extrudi iam de vtribus expeditius po-
test. Itaq; doliū, & vres, & humorem etiam aliū
capit, magisque in vino id accidit, quia plus in vi-
no aeris inest, quā in aqua. Huic sanē proximū
cineris, & aque tantundem simul vas idem capere
posse, quantum plurimum vtriusque seorsum in-
fusi capiat. Cineris enim complura caua, & inania
esse videtur, quibus aqua sese insinuat, vt quæ te-
nuior sit: & constipat verò, spissatque archisimē,
quoniā particularim constipatio agit. Denfan-
tur enim, adductanturq; omnia plenius, cum pau-
larim cōstipantur, quā cum vniuersa: quod cum
ita fiat, cinis collabatur, & subsidet, simulque hu-
morem in se per cauorū suorum opportunitatem
admittit. At si cinis, qui in aquam immittitur, cali-
dus est, aquam ditimit, vertitq; in aerem. Idem il-
lud agitur etiam, si primum aqua infundatur, post
cinis iniiciatur: vnde aquā etiam ipsam caua quæ-
dam, & hiantia in se continere putaueris. An non
aqua cinerem sibi admittat, sed cinis aquā. Quod
enim tenuius est, subire id posse congruum est.
Constat item experimēto: cum enim cinis insper-
gitur, eodem reliqua aqua confluit, quo loco in-
spersum est. Cuius cōtrarium certē fieri debuit, si
aqua cineris esset capiens. An si prius aqua vas ex
toto impleuerit, nihil præterea capiet, sed addito
quolibet effundetur. Sin autem vbi semel aliquid
aqua infusum est, cinis descēderit, iam tunc, quod
dixi, eueniet: quippe cum cinis sit ipse, qui capere
valeat. Hæc eadem ratio est, cur fouea terram ex-
emptam recipere nequeant. Locus enim ab aere
occupari videtur: itaq; fieri non posse, vt tantun-
dem recipiatur.

9 Cur aer, qui luce crassior est, solida valeat per-
meare, lux ipsa non valeat? An quia lux per dire-
ctum tantummodo fertur, ob eamq; rem oculus,
qui transpicere per rara non possit, vt per pumi-
cem, quia meatus euariant, per vitru facile possit,
quia meatus positi è directo sunt. At aer impedi-
mento nullo arceatur, quoniam quā transit, tende-
re è directo non solet.

10 Cur aer per aquæ ractionē frigidus reddi pos-
sit, humidus nō possit, etiam si quis in aqua vehe-
menter inflarit, vt fluctus inde moueatur, & inun-
detur. Frigidum autem reddi constat, eò quod qui
ex aquis aspirat, refrigerat: An frigidus esse, cali-
dusve naturę sue habilitate potest, vt rei tactu im-
mutetur, quam terigit, humidus esse idcirco non
potest, quia leuior est: neq; ima humoris vnquam
sua ipse petit natura, sed summa semper planum-
que attingit: & si deorsum cogatur, humor quoque
feretur inferius, ita vt nūquam in profundum se-
se ire pariatur.

11 Cur aer bullis cōrentus, aut de imis aque ascen-
dens, haud vnquā madidus emergat? An quia hu-
mor non insidet, sed dilabitur: qui tamen cōtinet
bullas, vel minor est, quā humefacere valeat.

12 Cur aer madere non possit, aqua autem queat,
quippe quæ etiam translata in aerem madeat? An
eadē causa sit, quæ & lapis madere nequeat. Haud
enim madendi omnibus vis data est, sed ijs tan-

tum, quæ lenta sunt, & humida.

Cur vres inflati valeant fluitare? An propter
eā, quod aer sursum effertur. Vres enim vt inanes
deorsum feruntur, sic inflati supra ideo resident,
quod ab aere sustinentur. Sed si aer eleuet, atque
prohibeat quod minus deorsum feratur, cur inflati
grauiores efficiantur? Et qui fieri potest, vt cum
grauior sit, emineat: cum leuior, deferatur?

Cur aer nō sursum feratur? Nam si ex motu ca-
loris spiritus excitari debeat, ignisq; sublimia pe-
tere natus sit, spiritus eodem currere debuit. Si qui-
dem mouēs illud sursum versus impellit, quod dicitur
mouetur, eodem ferri aptissimum est. Hunc enim
tramite ferri obliquo latissimē pater.

Cur aurora frigidior, quā vespere est? An quo-
niam altera noctis medio propior est, altera meri-
diei. Est autem vt dici medium calidissimum, quia
Soli proximū est, sic noctis medium frigidissi-
mum, quia remotissimum.

Cur temporis feruidi noctes molestiores, quā
dies sunt? An quia status omnes tunc cōsistunt:
anniuersarij nanque illi, & præuij minus nocte,
quā interdiu, spirant.

Cur incoarupta durare possint, quæ vtribus cōp-
rinentur inflatis, aut valis bene operitis. An quia
purent omnia, cum mouentur: immotaque omnia
sunt, quæ plenaiust hæc autem plena.

Quam ob causam aere sudor, apertūq; frigus sit
acrius, quā nubilū, cum stellæ sint calidæ, & ca-
lida? An quia nihil tūc est, quod vapore arcere
contineret; valeat, sed diffundatur necesse est: at
calo nubilū arceatur, & Aquilone magis, quā
Austro, eadem illa de causa: Austro enim nubes
colligit, Aquilo dispellit: & quidem Aquilone ma-
gis, quā Austro, euaporari videmus, & hyeme po-
tius, quā æstate, aut propter dissimilitudinem,
aut quia vapor, non nisi refrigerato humido cal-
do, depromi potest.

Cur minus, quā plus aeris calidius sit, cum an-
gusta omnia sint calidiora? An quia magis moue-
tur, qui plurius est: motus autem frigorem acciere
potest: cuius indicium, quod calida, cum mouen-
tur, refrigerantur.

Cur aqua, & terra putreant, aer, & ignis nō pu-
treant? An quoniam omne, quod putret, calidissimū
nihil est. An quia refrigerari prius oportet, quod putredi-
nem concepturum est: ignis autem calidissimus
semper est, aer verò igne refertus est: nihil autem
putret, cum calidū est, sed refrigeretur ante opor-
tet, quā putreat. At aqua, & terra vicissim modò
calida, modò frigida effici possunt.

Cur cælū nubilum tepidus sit, quā apertum, &
& placidum? Vtrum vt veteres authores dixerūt,
quia stella frigida sint. An id absurdum admodū
est, sed quia cælo sereno vapor extrinxi melius po-
test: indicium, quod vento silente ros, & pruina
constant. Cum igitur serenū est, calor distat,
quo humor eruitur, atque effertur. Itaque aer fri-
gidior frigida de causa humor à calore demissus in-
rorat: at cum nubilum est, arceatur, & cōstat quo-
circa nec ros, nec pruina contrahi potest, eum hu-
bilum est: ergo calor ad terram remanens, facit vt
tempus amplior esse possit.

Cur

22 Cur altis ædibus aer soleat ventilari, recipro-
carique, præsertim cum tempus quietum est? An
quod aer prelaxo quodam contextu, & hiatu len-
to est: ergo cum hic extrinsecus introire, incoe-
perit, cedit, & contrahitur aer, quem domus conti-
net: quo collapsio, adductioque, inanius redditur,
qui foris est, & spatia multo laxiora capessit: quæ
in spatia aer domesticus relabatur, ferturque expe-
dit eodem, quoniā & ipse pendeat, & natura in-
anis reniti nequeat. Quod cū per multa eius mem-
bra eueniat, proximū hunc aer secat, addu-
ctus propulsione primoris. Tum eo largè foras
iam profluente, locus internus inanis redditur, &
vacuus, externus contrā repletur, spissescitque:
ac deinde in hunc modum reciproco fluxu a-
ctitur.

*Eorum, quæ ad ventos pertinent, Sectio
vigesima sexta, cuius
questiones
LXIII.*

Vt ventus Cæcias solus ex omnium
ventorum numero, nubes ducere ad
se possit? Vtrum quod ventus aduer-
sus restat eodem tempore. An quoniā
de locis eminentioribus spirant: sunt enim partes,
quæ ad Solem orientem vergunt, eminentiores,
quā quæ ad occasum: indicium maris occidui
magnitudo facit, & latitudo. Quod cum desuper
in aduersum spiret, lineam sua delatione ista ter-
ram versus conuexam agit, regionemque inua-
dens, vt dixi, occiduum, nubescitque per lineæ suæ fi-
guram contrahens, ad se suo inde reflexu eas vo-
cat, atque impellit. Quod solus hic præterea
facit, quia cæteris loca vel editiora sunt, vel sub-
missiora, quæ versus, vt aut de imo, aut è dire-
cto flatus feratur deexus, terram versus neces-
sum sit, ita vt ad postremum reflexus effici nul-
lus queat, eò quod flatus non ad terram subditam
aeris amplitudini finem protrahendi faciat, nec
vbi aer cogi in nubes possit. Subsolanus, ac cæteri
minus caui, quoniam humidū non sunt, nubes nō
cogunt: itaque vel nullatenus, vel minus id ipsum
facere possunt.

Cur Aquilones anniuersarij fiant, Austri non
fiant? An Austri quoque fieri possunt, sed conti-
nui, quia initium Austri longè à nobis est, Aquilo
nis in vicino est, quippe cum sub Aquilone habi-
temus. Item Aquilones anniuersarij tranquillū ae-
re spirant, quippe qui per ætatem moueri soleat:
Austri vere oriuntur, cum aer minus quiescit. Ad-
do etiam quod austro humidus est, humido autem
superior locus alienus. Quam ob rem humores,
qui eo in loco consistunt, citò resoluantur, & eua-
nescunt: & cum humores erratici, vagabundique
sint, accidit vt aer quoque eodem ducatur, quod hu-
mores ipsi variè dilabantur. Qui cū non loco e-
dem agitur, efficitur potè vt flatus diuersi oriā-
tur: flatus enim non nisi motus aeris est.

Cur Austro post pruina spirare soleat? An
quia pruina, nisi facta decoctione, haud vnquam

consistere potest: mutatio autem post concoctio-
nem, purgationemque fieri in contrarium solet.
Aquiloni autem contrarius Austro est. Hæc eadē
causa est, cur post niuem Austro spiret. Om-
nino enim & nix, & grando, & imber, & omnis
id genus purgatio, concoctionis indicium est.
Vnde sit etiam, vt post imbres, cæteraque eius-
dem generis tempestates, flatus desistant & con-
sternentur.

Cur procellæ, hoc est vèti, qui excusi nubibus
saniunt, imbre superueniente ocyus cessant? An
quoniam aqua expressa ventres nubium cōsident,
vnde flatus origo est.

Cur non iidem venti imbrem vbiq; afferant?
An quia non iidem montibus vbiq; occurrunt,
sed aliis partes aliæ sunt obiecta. Nubes enim ibi
magis consistunt, vbi ventus vix quasi loca ardua
superans depellere præterea nequit: cum autem
constat, premuntur, rumpuntur, imbrēque de-
mittunt.

Quam ob causam cælum purum, & placidum,
serenum indicat, tempus turbulentum hyemem
prænuunt? An præterea, quod hyems aere con-
sistente, spissescitque fieri solet: ergo cum Sol
eueniat, discernit, illustratque aerem: cum euinci-
tur, nubibus obfuscat, atq; incrascat. Quod si con-
stitutio valida, hyems continuè luce prima erum-
pit: sed si imbecillior sit, nec tamen ex toto succū-
bens, occasum versus depellitur, quod consistit: ac
inibi manet, eò quod aer terræ proximus hyeme
instante crassissimus est, & mox reliquus quoque
constitit, quoniam initium, firmamentūq; ob-
tiner stabilitatis, quod suscipere, atque colligere
possit, quācum subinde accesserit. Vt enim in acie
conuersa in fugam vno resistente, cæteri quoque
omnes insistant, sic in aeris ratione fieri solitum
est. Quam ob rem citò, imò repentè interdum fit,
vt cælum nubilum reddatur. Cum igitur occasus
est perturbatus, constitutionem minimè victam
esse à Sole diu pugnante firmissime indicatur: ita-
que plus item posse consistere, consentaneum est.
Et quidem minus rimendum, cum hyeme pgregres-
sa, quā cum post serenum id accidit, quippe cum
illa ratione veluti reliquias quasdam restare ac
initium consistendi oriiri videatur.

Quid est, quod flatus moueat tropæos, id est
quos versarios, aut reciprocos appellamus? An
eadē ratio est, quæ Euripi mari reciprocate agitan-
tur: nam & mare, & aer eatenus fertur, quatenus
profluere licet. Deinde cum obice quadam am-
plius prograssandi licentia his tollitur, qui terra
pergunt, ob eam scilicet rem, quod sue motionis,
delationisque primordia parum habeant valida,
tunc reciprocatur, & redeunt.

Cur iidem illi tropæi de mari spirare soleant?
Vtrum quia mare vicinum est. An quia tropæus
apogæus id est, flatus ab ætate contrarius est.
Versarius enim tanquam reuersio ab ætate est:
quippe cum ab ætate flatus ex terra in mare
profluens sit, cuius reciprocatio versarius est: ita-
que de mari terrā versus spirare necessum est. An
venire inde purandum, quoniam aer collectus in
mari est, qui illò fluxerat. Sed ratio cur nec in ter-
ram

ram consistat: & reflectatur, cum profuit, quod mare in cauo est. Aer autem, modo aqua, ad id fluit, quod cauisimum est.

9 Cur dici solet, Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat? An quod flatus Septentrionis imbecilli sunt, cum nocte spirare incipiunt. Argumentum enim, non multum aeris esse motum, quod eo tempore spirare exorsus est, quo calor exiguus est: exiguus namque calor, exiguum aeris mouet. At qui flatus minimi omnes intra tri-duum finiuntur, ergo nec is diuturnior esse debet.

10 Cur Aquilo crebrius, quam Auster, spirat? An quoniam Aquilo parti orbis terrarum habitatae vicinus est, idcirco latere non potest. Simul enim ex sui temporis breuitate, & spirat, & adestat Auster, quia e longinquo admodum, nisi vehemens sit, venire non potest.

11 Cur Auster minus hybernus noctibus, quam diebus, spirat? An est quidem Sol noctis etiam tempore Australi regioni propinquus, & noctes ibi repidiore, quam dies Aquilonem versus: itaque aeris multum mouetur, & nihil minus, quam interdiu. Sed calor dierum vehementior omnem absumendo humorem, efficit ut minus spiraretur.

12 Cur Auster Canicula oriente moueatur, idque lege Naturæ certissima fieri solet? An propterea, quod regio inferior orbis, Sole scilicet remoto, minus calida est, itaque vapor inde largè emigrat: & multi profectò Austri spirarent, nisi aduersarij prohiberent.

13 An omnibus austris tum orientibus, tum occidentibus, aer solet commutari, sed Cane præcipue? quod quidem flatus latissimè constat, qui eius ortu, & post ortum sequuntur. Quod cum est tunc vigeant, spiritus calidissimos per idem tempus orti congruum est. Auster autem calidus est, & cum ex contrariis in contrarium maximè commutari solitum sit, ortumque canis præuij nuncupati antecedant, quia Aquilones sunt, meritò post eum Auster spirat: quandoquidem assignari necesse est, idque Austris fieri orientibus. Huius autem verbo, cum assignari dicimus, subiecta notio est, aerem insigniter commutari, & quidem mutari flatum omnia genera in ventos aduersos, aut dextros solent. Quod cum Aquilo non transeat in latus dextrum, reliquum est ut in aduersum, hoc est, ut in Austrum transeat. Quinetiam dies post brumam quintusdecimus, Austrum præ se fert, eò quod brumæ initium quoddam est, moueturque à Sole is potissimum aer, qui brumæ vicinus est: Solem autem tunc ad Austrum verge-re, certum est. Ut igitur cum ortum perrepat, flatus excitat Subsolanos, ita cum meridiem adit, Austros euocat. Nec tamen statim à brumæ id facit, quoniam breuissimas tunc agit distantias: sed quinto decimo, quia tempus id modicè se habeat ad primam discessus sensationem. Totum enim id tempus, pars conspicua est.

14 Qua de causa Orionis exortu dies maximè variens, flatusque imporrundi moueantur? An quoniam in mutatione varia maximè omnia sunt, que non vno, eorundem tempore, motuue describuntur. At qui oritur Orion ineunte autumno, occidit

hyeme. Ergo quia non vno tempore constat, sed alio incipit, alio cessat, flatus etiam inconstantes esse necesse est, ut pote cum accipiunt conditiones proueniant, quos sibi tempus vtrunque sortitum est. Et quidem difficile esse Orionem & cum oritur, & cum occidit, ex temporis varietate rectè affirmant. Turbulentum enim, atque inæquabilem esse necesse est.

Cur Aquilo nocte exorsus die tertia cessat? Vtrum quia ex paruo, imbecillique initio prodit, tertius autem dies decretorius est. An quoniam vniuersus modo dicitur, id est, procellarum, & nubibus excussorum flatum funditur, idcirco compendit cessat.

Cur plurimi Aquilones spirent? An quoniam pars orbis terra habitata Septentrionibus subdi-ta, est eminentior, & extra solstitium posita, & niuis plena: quæ nix montibus nonnullis nunquam deest. Cum igitur concreti humores tabescunt, flatus magna ex parte oriuntur: is autem Aquilo est, qui à Septentrionibus mittitur.

Cur Austri hyeme, atque ineunte vere, atque autumnno cessante spirare soleant, vndabundique sunt, & contortuosi, atque Africa non minus frigidis, quam regioni nostrati Aquilones? An propterea, quod Sole propinquo spiritum moueri necesse est: Sol autem per hyemem Austrum versus fertur, & ineunte vere: desinentesque, autumnno iam calfacere incipit: statè contra, Septentriones penit, & loca relinquit meridiana. Calidus autem propterea est, quia spiritus aer Africa miscetur, qui calidus est: hinc etiam in mare prorumpens ingentes excitat fluctus, factique australem estarem.

Cur Auster frigidus halitus causa sit? An quoniam humida, & calida corpora reddit, quæ maximè purredini opportuna sunt.

Cur Auster profectus ex mari cõmodus iis sit, quorum stirpes terra cõtinentur? Nam & Triasio campo terræ Atticæ Auster de mari occurrit. An quoniam refrigeratus accedit: rubigo autem per humorem calidum, alienumque consistere solet.

Cur ventus magna ex parte ante Lunæ defectum excitetur initio noctis, cum defectus medio incipit noctis, medio verò cum manet? An quoniam calor Lunæ propterea hebetatur, quia cursus iam proximè est, quod defectus exulter. Remisso itaque calore, quo retentus aer quiescit, rursum mouetur, ac spiritus reddi incipit.

Cur Auster non incipiens, sed desinens imbrem afferat? Vtrum quod aerem cogit e longinquo, quo coacto, aqua exprimitur: cogitur autem postea, quam cõceptum est. An quoniam incipiente calidus adhuc aer est, quippe qui profectus à calido sit: processu autem temporis refrigeratus, in aquam melius consistere potest.

Quam ob causam cum minor Auster est, nubes nullas obducit: maior, nubilus, & diuturnior est? Vtrum, ut quidam aiunt, initij causa ita accidat. Nam si ex minori proficiantur, liquidus, sudat: quæ est: si ex ampliori, nubilus, & crassus. An quia minor, cum incipit, est, itaque non multum aeris compellere potest, sed ad postremum amplificari consuevit. Vnde illud Prouerbum;

Cum

Cum cessat Boreas, cumque Auster surgere cepit.

33 Cur tempore hyberno flatus parte veniunt exortiu, æliuo occiduæ? An ubi Sol amplius non euincit, aer liberè profuit: cum igitur nobis occidit, nubes relinquit, quibus Fauonij prodeunt: cumque incolis inferioris hemisphærij oritur, spiritum illis parte exortiuæ producit: contra, cum parti inferiori occidit, Fauonius illis, Subsolanos nobis confectante aere facit. Vnde sit, ut si quem alium ventum occupauerit, auget, eò scilicet, quod nihil adiunxerit.

24 Cur afflante Fauonio canes vestigia minus valeant comperire? An quia plurimum hic ventus confundit, quoniam ventorum omnium cõtinentissimus est, maximèque terram attingit.

25 Quam ob causam cum stellæ profiliunt, venti indicium datur? An propterea, quod à flatu feruntur, priusque ibi, quam apud nos, flatus excurrit. Quo fit etiam, ut vnde stellæ feruntur, huc flatus accedat.

26 Cur nubes maximas Fauonius agit? An quia de alto spirat, regionèque maritima nubes per ampla spatia colligit ampliores.

27 Cur venti ad postremum vehementissimè spirant? An quia ubi vniuersi cessarunt, calor parum relinquitur.

28 Cur si circa æquinoctiū Africus spirauit, aqua sit necesse sit? An quo loco orbis Sol fuerit, inde solet spiritus excitari: itaque pro Solis discurfu vicissitudo spirituum agat. Quod cum æquinoctium hyemis, atque æstatis confinium sit, dum Sol nobis conspectum æquinoctium agit, aut iustum transgressus limitem regioni se dedit hyber-næ, accidit, ut venti partis illius vernaculi spiret, quorum primus Africus est naturæ humidus: & cum Sol partem orbis terrarum hybernæ perlustrat, statimque regionis eiusdem mouet, euenit ut hyems suis fungatur muneribus: cuius generis quorum primus Africus est naturæ humidus: & cum Sol partem orbis terrarum hybernæ perlustrat, statimque regionis eiusdem mouet, euenit ut hyems suis fungatur muneribus: cuius generis quorum primus Africus est naturæ humidus: & cum Sol partem orbis terrarum hybernæ perlustrat, statimque regionis eiusdem mouet, euenit ut hyems suis fungatur muneribus: cuius generis quorum primus Africus est naturæ humidus: &

29 Cur Auster, atque Eurus, cum flatus sibi obie-tis calidiores sint, alter Aquilone, alter Fauonio, aqua fertiliores sint? quoniam frigus est, qui humorem ex aere depomat: haud enim quod Aquilo nubes hinc pellit, idcirco aqua non prouenit. Nam & Fauonius, & Eurus nubes abigit, quippe quæ altero pari modo proueniat: quinetiam cæteri omnes vnde spirant, inde depellunt. Vtrum quia frigus amplius introrsum circumobstitit, cum calor extrorsum amplius vrget. An etiã regio facit vnde spirant, ut fereni, illustrè que veniant. Eurus namque ex ortu, Fauonius ex occasu aduenat. Quinetiam ratio sit, quod aer præcalfactus, celerrimè, ac plenissimè refrigeratur, quomodo etiam aqua igitur Euri aer de ortu calidus, Austri de meridie ferrur: cumque frigidissimum lo-

cum adiere, compendio concresecunt, atque in aquam consistunt: magisque Eurus aquam agit, quoniam aerem de Solis parte nec minus calidum ducit. Auster aquam mittit, cum cessat quoniam aer, qui primus ex mari accedit, frigidus est: vltimus autem tepidus ex terra occurrit. An non id solum causa sit, sed etiam quod ad postremum Auster crescit. Vnde illud prouerbum.

Cumque Auster surgere cepit.

Atqui frigidiores, qui vehementius spirant: igitur merito in nubes aerem postea cogit. An ea ipsa ratio sit, cur post, quam principio, fertiliores aquæ occurrat.

Cur venti siccant, cum frididi sint? An quoniam qui frididissimi sunt vaporem eliciunt.

Sed cur amplius siccent, quam Sol? An quia vaporem non solum euocant, verum etiam abducunt: Sol autem relinquit. Itaque ut magis humificat, sic minus asiccat.

Cur vnus ventorum Cacias nubes ad se vocat? quod etiam prouerbum illud declarat: Ut Cacias nubes, sic ille trahit opes.

Cæteri namque vnde spirant, inde tantummodo expellunt. Vtrum ventus aduersus eodem in tempore spirans, id facit. An si hoc esset, haud vnquam latere potuisset: etenim spiritus hic suaapte natura, circulari linea fortur: ergo cæteri per terram vagantur, hic calum versus suæ lineæ cauum erigens, non ad terram resupinans, suam originem repetit: itaque nubes facile ad se ducit.

Cur Fauonius serenus, ac iucundissimus vento omnium est? & qualè Homerus flare per campos Elysijs carmine illo dixit: Sed Zephyri assidue spirant, aureque salubres. An primum, quod aeris temperiem planè obtinet: neque enim calidus est, ut qui de meridie, ortusque spirant: neque frigidus, ut qui de Septentrionibus eueniunt: sed medium frigidorum, & calidorum flatum tenet. Quod cum vtriusque in vicino sit, particeps vtrarumque virium euadit: itaque temperatissimus est, & vere maximè spirat. Adhuc flatus omnes transire vel in sibi aduersos, vel in dextros consueuerunt: itaque cum post Aquilonem Fauonius spiret, (dexter enim hic est) efficitur adeo, tanquam mitis ad immitem, & simul ubi destitit hyems, serenum magna ex parte subsequi solitum est. Atqui flatus hybernus Aquilo est. Subsolanus, quauis inter calidos, & frigidos sit, minus qualitatis eorum particeps est: hic enim, cum spirat, flatus vergentes ad Austrum motitat quidem, (isthuc enim transferre assolet) sed misceri tamen cum his minimè patitur. At verò Fauonius & mouetur ab Austro, & ipse, cum spirat, mouet Aquilonem: huc enim vsque progrediens vicissitudo spirituum finem sui circuitus facit. Quod cum vnus facit, alterius finem, alterius initium secum habeat, merito suauis & est, & esse videtur.

Cur Fauonius horis postmeridianis spirare non manè solet? An quod Sol magna ex parte vel oriens, vel occidens, author spirituum est: quoties enim aerem humidum tepesciendo percoquit, atque discernit, in spiritum sanè illum extenuat: quod si tantisper acciderit, ut aer spirantiusculus sit, magis, magisque à Sole verretur in spiritum.

Quoties

Quoties igitur Sol in exortu est, procul à Fauonio abest: hic enim ab occasu se promittit: & cū iam occidere proximus est, aer omnino extenuatus, discernereturque fluit. At dum confecto meridie pergat ad postmeridianum, rātiſper ad aerem tepescendum, discernendumque modicè admodum habet. Subſolanus quoq; ob eam rem manè spirare incipit: aerem enim, qui supra terram sublimis impendens nocte humefactus, solo sui ponderis ratione appropinquat, Sol manè discernens proximum sibi excitat primū: qui autem ex Sole oriente spirat, Subſolanus hic appellatus est.

35 Cur Sole se attollente, spiritus & sternuntur, & augentur? An quia spiritus vel acris, vel redundantis humoris commotio est: quæ ut cū parua est, compendio à Sole consumitur, itaque nullus spiritus inde existit: ita cū magna est, Solis exortu amplior redditur: Sol enim author, & parens motuum est.

36 Cur Fauonius horis postmeridianis spirare solet? An quod spiritus omnes Sole humorem diffundente proueniunt: humor enim, qui antehac concreſcebat, tabeſcit, cū vis caloris in propinquo est. Itaque spiritum mouet: atque Fauonius de occasu spirat. Rectè igitur postmeridianis exoritur: tunc enim Sol eius ad locum accedit.

37 Cur Aquilo, & Auster sapiſſimè spirant? An quia contrarium à suo cōtrario, è directo scilicet oppugnatū minimè edurare potest, sed ex latere potius aduersam vim tolerat: Auster verò, & Aquilo ex cursu Solis lateribus spirant, ceteri aduersi potius occurrunt.

38 Vtrum spiritus fonte quodam emergat, quem admodum aqua, supra quem fontem efferri nequeat, an non? & vtrum vno ex puncto, an ex loco profluat amplior? Sunt certè nonnulla in aere, quæ vel in aqua accidere pari ratione videmus: quippe cū aqua per prona ocyus fluat, quàm cū in planis, aque æqualibus stagnat; hoc enim & spiritus faciunt. Nam locis editis, atque excelſis aer assidue mouetur: cuius è contrario saepe quiescit, & consileſcit. Adhuc, super excelſissimos montes spiritus nulli excitantur, ut super Athon, ac reliquos generis eiusdem. Indicium, quod quæ reliquerint, qui anno superiori sacrificarūt, posteriori incorrupta cōperire affirmant: Constat igitur, spiritus quoq; prolationem veluti ex fonte quodam actitari, super quem nihil præterea efferre se potest. Vnde fit, ut locis excelſis, quod modo diximus, accidat: quod idem datum etiam aquæ putauerim. Nec enim aquam vehementem, nec spiritum rapidum locis excelſis fieri nouimus.

39 Cur Austro spirante cæruleum mare fiat, Aquilone obscurius, atriusque? An propterea, quod Aquilo minus mare perturbat. Omne autè, quod tranquillius est, atrum esse videtur.

40 Quam ob causam Austri, cū leniter spirant, nequeant nubilare: cū intentè, nimirum queant? An quoniam cū leniter, frequentiam nubium agere nequeant. Itaque breues sūt, quod obduci nubibus possit: at verò vbi exereuerunt, multas depellunt: itaque amplius obnubilare videntur.

41 Cur Aquilo ut magnus incipit, ita paruus desit.

stat: Auster contra, ut paruus incipit, ita magnus cessare solet: An quia nobis Aquilo in vicino est, Auster longè abest. Alter igitur, vbi primum exortus est, nos occupat: alter suo disperso principio utpote diu pertracto, exiguus ad nos primum deuenit: at finè alterius sentimus, alterius minimè. Itaque meritò alter imbecillus, cū cessat, est, (omnium nanque finis imbecillus est) alter validus. Finem enim istius, nihil præterea, sentimus.

10 Cur versarij, quæ mare sinuatur, reslare soleant, quæ porrecta, passaq; maria sunt, reslare nō possint? An quoniam flatus in sinum interrumpens nihil distrahitur, imò magna parte vniuersus perferatur: at in dispersatis, porrectisque abterrancit: & protinus magis distrahitur, & inter profluendū hac eadem re patiuntur: quoniam nihil obſistit, quod minus multas in partes prouat. Versarij enim, non nisi reflexus abterraneus est.

Cur dici solet, cū cessat Boreas, cūque Auster surgere cœpit? An quoniam Boreas, quod nos ei subditi sumus, parsque habitata terre vergit ad Septentriones, intentus protinus accidit: quippe qui statim, cū ortus est, adest: Auster, quod ex longinquo ad nos deuenit, non primum, sed postinrenior est.

Cur spirantibus Austris homines grauiores, inualidioresq; sese reddunt? An propterea quod humor corporis status eius calore tabeſcens, minus ex pauco redundat, atque humor grauis leui ex spiritu consistit: quas ob res vires hominis debilitari necesse est.

Cur spirantibus Aquilonibus cibi auidiores sumus, quàm Austris? An propterea quod Aquilones frigidiores sunt.

Cur Auster oris terræ Aegypti non afflat, nec interiori iter diei, ac noctis: super Memphim verò vel iter diei, ac noctis ingenuus spirat? nec verò oceanum versus iter duum dierum, totidemque noctium adit: exortum autem versus Africi incitantur? An quoniam terra Aegyptus caua secundum partes suas interiores est, superiores, semotioresque eminentior: hinc enim Auster, ut caua intacta supergredi, sic excipi ab eminentioribus potest.

Cur Auster paruus oritur, magnus desistit, Aquilo contra? Vnde proverbium illud secundæ nauigationi delegatum est, cū cessat Boreas, cūq; Auster surgere cœpit. An quod ad Septentriones potius, quàm ad Meridiem positi sumus? Aquilo autem ex Septentrionibus spirat, Auster ex Meridie, meritò alter statim, cū ortus est, vehementer proxima sibi loca inuadit, post deinde suam vehementiam in loca transfert remotiora: alter è contrario homines Meridiei in eolas inter initia vrget, post vbi præterit, ingenuus ad nos venit.

Cur dici solet, Fir glacialis hyems, Boream si duxerit Auster? An quod Auster talis est, ut nubes largè, & aquam colligat, cū igitur Boreas rāti temporis conditioni superuenit, gelu indurat, hyememque efficit. Vnde celebre illud est, Offendente lutum Borea, mox terra gelafcit. Lutum enim, & omnino aquam ab Austro vel maxime, vel sapiſſimè fieri palam est.

Cur

Cur post Austrū citò Aquilo spirat, post Aquilonem non citò Auster? An quoniam alteri ex propinquo, alteri ex longinquo veniendum est, quippe cū sedes nostra Aquilonem versus polita sit.

10 Cur flatus frigidi veniūt, cū caloris commotione oriuntur? An motionem à calore profectam calidum esse necessum non sit, nisi modo quodam prodierit. Nam si vniuersa interrumpit, calida est: si per angustum, paulatimq; extinguitur, nec ipsa calida prouenit: & aer, qui inde commotus est, talem efficit motum, qualis ipse præfuerit: quomodo etiam eodem de corpore modò calidū, modò frigidum posse spirari inquit. Sed id verum nequaquam est. Semper enim quod exit, calidum est. Cuius indicium, quod tale prodierit modo. Nā si multò post hiante ore emittimus, calidum idcirco videtur, quoniam calidum id possumus: sed si per angustū extrudamus, calidius profectò extrictum aerem sibi proximum impellit, atq; ille sibi continuum. Sed quod aer frigidus est, motio eius quoque frigidam profuit. Nunquid igitur in flatuum quoq; ratione hoc idem eueniat, si que per angustum prima eorum morio, cū aere priore proſolato, subinde alius effluat? Quapropter hyeme frigidus, æstate calidi oriuntur, eod scilicet, quod talis eorum temporum aer præst: nec enim à se ipso aerem moueri, neque à calore conuictum eo motu proferri constat, nō solum quod calore ampliori contento spiritus calfaciunt, verum quod sursum etiam efferuntur. Ignis enim natura huiuscemodi est: frigidum cōtrā deorsum ferri aptissimum est. Spiritus autem meritò in latera se vertunt. Cū enim alterum sursum, alterum deorsum versus nitatur, & neutrum alterum superet, nec fieri possit ut maneat, obliquè perferri necesse est.

Cur Austri frigidi in Africa sint, ut apud nos Aquilonēs? Primum, quia ut nobis Aquilonum origo, sic Africæ Austrorum propior est. Nam si, ut dictum est, flatus per angustum extrudi soleat, propioribus certè frigidiores occurrunt, propter vehementiam sui motus, quam diffundi, hebetarique necesse est, cū se longius protrahit: qua de causa Aquilonēs frigidi apud nos sunt: colimus enim propius, imò iuxta ipsos Septentriones.

Cur Austri sicci, & aquæ omnino expertes, febres contrahant? An quoniam humorem calidum alienum in corporibus creant, quippe qui natura humidus, & calidi sint: quæ quidem qualitates febriſicæ sunt: febris enim earum consistit exuperantia. Quoties igitur per Solis ardore omni viduati humore spirant, habitu planè huiuscemodi sunt: at cū vna veniunt cum aqua, refrigerari nimirum aqua ipsius beneficio possunt.

Cur flatus anniuersarij eodem tempore, atque modo afflare semper soleant? & cur desinent die desinunt, nocteque non spirant? An id quidem ipsum, quoniam nix liqueſeri cessat à Sole, cū vesperscit, totamque noctem manet indomita: omnino autem spirandi tempus tunc est, cū Sol vincere, atque resolueret glaciem ad Aquilonem positam cœpit. Cū igitur incipit, prauij appellari spirant: cum iam amplius resolutum est, anniuersarij.

Cur Fauonius ventorum omnium lenissimus, & frigidissimus est, duobusque temporibus maxime spirat, vere, ac autūno, cumque vesperscit, potissimumq; terram attingit? An lenis, quia ex mari, campisque planissimis spirat, frigidus ramerſminus, quàm Aquilo, est: quoniam aqua inflata non niue spirat. Ceteris tamen frigidior est, quia vel post hyemem Sole adeo nuper reuigente, vel autumno, cū Sol amplius non viget, spirare incipit: vicinus hic maxime terræ afflat, quod è directo, nullaq; aduersante vi ex mari ad terrā trāsit. Haud enim ut per terram materia obſistente arceatur, sed liberè quoquò versus vagatur, quoniam humorem perrepat, & equabili quoque discursu hac eadem de causa profuit. Non enim ex montibus, neque niue per vim tabeſcente, sed tanquam per fauces expedire profunditur: pars quippe ad Aquilonem, aut ad Austrum vergens montosa est: occasum versus nullus mons, nulla terra est, sed mare Atlanticum spatiat: itaq; efficitur, ut terræ proximus, atq; sibi æqualis permanet. Spirat, tunc enim Sol proximè ad locum accedit, vnde Fauonius oritur. Noctu quiescit, quoniam tunc Solis motio deest.

Cur Euro spirante omnia maiora videantur? An quoniam eo flatu aer obscurior, caliginosissimusque reddatur.

Cur tempore hyberno flatus de ortu spirare manet, æstiuo de occasu post meridiem confucit? An propterea quod flatus, qui nobis æstiuo veniunt, hyberno his spirant, qui oppositum terræ hemisphærium tenent. Nobis autem hyberno manet, atque de ortu spiritus veniunt, quod præhumidus noctis aer discernitur, moueturque manet à Sole: atque is primus, qui proximè Solem est: quod etiam ante suum exortū Sol agere potest, ex quo auræ spirare nō minus ante Solis exortum solent. Ergo cū Sol humores ad se attrahat, moueatq; ante suum ortum aera, qui per hyemem humidus apud nos est, constat vel ad se posse attrahere, cū inferius hemisphærium inspicit, idque post meridiem ibi efficeret, quod tempus nobis antelucanū est. Quam ob rem accidit, ut aer, qui ante ortum hinc à Sole attrahitur, Fauonius inferis sit, aspi-retq; horis postmeridianis. Itaque flatus hyemis nostræ exortius nobis, postmeridianus illis est: & nostræ æstatis nobis postmeridianus, illis exortius accedit. Aestas enim apud illos est, cū apud nos hyems: nostrumq; postmeridianū, illis antelucanum est, quo illis auræ exortiuas, nobis Fauonios aspirare prædicta euenit ratione. Nihil de ortu per æstare spirare solet, eod quod Sol ad aera fectis nostræ sicciorem exoritur: parum enim temporis abfuit. Fauonij post meridiem nulli per hyemem aspirant, quod exortiuū eodè tempore nulli inferiori hemisphærio flare ob eam, quàm modò diximus causam, possunt: Sol enim humores inde ad se attrahens, nobis Fauonios præstat.

Cur Fauonius illustris, serenus, atque gratissimus ventorum omnium est? An quia medium calidorum, & frigidorum flatuum tenet, vicinūque illis oriens particeps qualitatum generis, vtriusque euaadit, temperatūque proinde accedit. Subſolanus,

nus, quâuis inter eosdem positus sit, minus tamen communem se exhibet: hic enim mouet quidem, cum spirat flatus, qui Austrum versus spectat: nonque transire solitus est, sed misceri his nescit. At verò Fauonius & mouetur ab Austris, & spiras ipse agitat Aquilones. Isti enim vltimus spirandi circuitus ducitur: vnde cum idem in se alterorum finem, alterorum initium contineat, iure gratissimus & est, & esse videtur.

58 Cur venti alij locis alijs imbrem afferant? Verbi causa, Hellepontias terræ Atticæ, insulasque vicinis: Aquilo Helleponto, atque Cyrenæ: Auster Lesbo. An vbi frequentia nubium, inibi imbrem obuenire necesse est. Ibi enim frequentia cogitur, vbi assidere nubes, accersiq; est. Itaque montibus magis, quam planis pluit. Ergo apud Hellepontum Aquilo multas desuper nubes compellit. Quod idem ad Atticam, insulasque vicinas Hellepontias, quasi iam conditam nactus materiam efficit: quippe cum copia larga congesta ab Aquilone sit. Lesbo Eurus, atque Auster nubes affarim ex alto adducunt, atque in hunc modum vel de cæteris cogitare par est.

59 Cur dici solet, Nautibus hyberno ventos dat terra secundos, Tunc mare feret fauos: calidi sub mētib; anni: Terra dabit fauos, ponti feret vnda secundos? An quoniam mare per hyemem calidius est: itaque si quid in eo constitit, initio constitisse validiori certum est: nam si inualidum esset, facile maris tempore absumeretur. At per æstatem mare frigidum est, spiritusque maritimi omnes friget. Terra è contrario tunc calida est: quare si quid ex terra tunc fertur, primordio id constitit ampliori. Nā si exiguum, imbecillūque esset, facile solueretur, & euanesceret.

60 Cur apud Arcadiam, qui locus excelsus est, flatus nihil frigidiores, quam cæteris locis sentiantur: & cum flatus silet, calūque nubilum est, frigor perinde, atque in planis palustribus oritur? An quod Arcadia non dissimilis palustribus est: aquarum enim conuentū nullos in mare exitus habet. Quapropter fauces, hiatusque præcipites ea in terra numero ampliori sunt. Cum igitur ventus spirat, vaporem ortum ex terra frigidum auertit, & reicit. Flatus autem ipsi frigidi propterea esse nequeunt, quia ex mari deueniunt. Spiritu tamen sillescente, vapor de aqua stagnante, liberè ascendit, atque refrigerat.

61 Cur si vêtus manè inceperit, edurare amplius possit? An quoniam Sole oriente impetus sit vehementissimus, idcirco protrahi longius potest. Indiciū, quod constitutio facta præualida est. 62 Cur Aquilo interdū spirat ingenuus, noctu desistit? An quod imbre gignitur congelato, cum Solis calore respirandum est: ergo sternitur noctu, quia Sol abest, qui gignendi causa est. 63 Cur flatus futuri indicij datur, cum per aerem multæ feruntur araneæ? Vtrum quod aranea suo fingitur opere, cum calum serenum est: feruntur autem illa, quoniam refrigeratus aer in terram corruit: refrigeratio verò hyemis primordiū est, itaque indicijm sit illa araneæ perlatio. An quod post imbres, atque hyemes araneæ vniuersim feruntur: opus enim suum araneus tunc exequitur, cum calum serenum est, & oculis se impatiens frigit, cum hyems vrget, tractusque à hatu nimium, eruit filum: post imbrem autem flatus magna parte oriri solitum est.

Cur locis frigidis Aquilo per hyemem vehementes spirat, & vt proximè nubilus, sic trāsuorsum liquidus ferrat, atque illustris? An ratione quadrigidus, eadem etiam vehemens sit. Quod tamen è propinquo frigidior est, occupat, priusque nubes gelu indurat, quam repellat: que indurata potèdere ubi obstitunt, & manent. Tranisorsum autem vehementia sua potius, quam frigore agit.

Cur metuentes nonnulli sitiunt, vt qui sunt tormenta adituri? Cū enim per timorem refrigerentur, sitire minimè debeant. An nõ eodem loco refrigerentur, & caleat, sed refrigerentur per summa corporis, vnde calor discedit, caleat per intima, calor scilicet introrsum contracti efficiuntur: cuius rei indicij, alui quoque solutio facit. Situs autem parte quadā interiore siccat, solet accidere: nec aliter agi videtur, quam in iis, quos epiala exercet, qui simul & frigent, & sitiunt. Nec enim illis pars eadem corporis inalgescit, & concalescit.

Cur homines cum excādescunt, calore scilicet introrsum collecto, ferti di, furibundique redduntur: cum metuunt, cōtrā efficiuntur? An non eundem in locū calor se colligat, sed homini irascenti cor calore circūfusum effluat, ex quo fidibundus, rubicundus, spirabundus efficitur, cum calor sursum versus efferat, metuenti sanguis, & calor in imū perfugiunt: vnde sit etiam vt alius fundatur. Nam & cordis compulsio non similis agit, sed metuenti, vt pote ex caloris inopia frequens ac feriens est: irascenti è contrario, vt pote cum calor collectus sit copiosior. Quam ob rem esse ferere animo, excitari, perturbari, ceteraq; id genus verba non inepè, sed accommodatè dicuntur. Nunquid igitur sitis ea de causa obueniat: nam & sicum expuere, & linguam hærere, & reliqua huius spiritus elatio facit, & sanguis. Sitis quoque excālescente corpore nasci certum est: sed quemadmodum pars eadē corporis, qua sitis lacessit, siccatari vtri que metuenti, & irascenti possit. Metum enim sitim posse afferre constat militum argumento, qui superati fugam rapuerunt: nunquā enim tam grauiter sitibundos sese fuisse fatentur. Et verò qui in dicendo cōrribantur, sitire vehementer consueverunt: itaque eluunt, & nonnihil subfortibent, vt Parmenon histrio facit. An hoc cōtribatos non sitis, sed siccitas pulso sanguine tenet: vnde etiam accidit vt palleant. Indiciū verò, quod non multum obibunt, sed interdum deforbuisse tantum satis est. Ar qui se in fugam vertunt, laborant: itaque sitiunt. Et quibus tormenta instāt, eadem ipsa efficiendi ratio est. Nec mirum quicquam id est: sit enim in re bellica, vt nonnulli etiam viri fortes, ac strenui, vbi iusticia acie hostes sunt peturi, obtemiscant, non perterriti, sed fidentes, qui etiam sua corpora verberare lata ferula, aut suis manibus assolent, vt vndiq; vrsus pari calore inferueant: quidam enim inæqualis, ac tumuluaris motus in eorum corporibus per acumen, & nimium impetum caloris oriri ferme animaduertitur.

Cur homines fortes magna ex parte vino sunt? An quia fortes calidi sunt: calor autem in peccore conditus est. Ibidem enim metum quoque refrigeratione quadam effici nouimus, vt cor fortibus caloris copia fultum persistat, rimidis refrigeratum insiliat. Ergo qui sanguinolentum habent pulmonem, calidum hunc, modo vinolentorum, gerunt, ita vt rei aduersæ suspicionem refrigerari non queant. At qui ita se habent, bibendi auidi esse consueverunt: nam & bibendi cupiditas membri eius calore oritur, vt alijs dictum est: & cupiditas ipsa, non nisi rei vim sedandi habentis desideratio est. Vinum autem, etsi natura calidum est, sitim tamen amplius, quam aqua, extingueret potest, maximèque id genus hominum: quam ob causam dictum alijs est, ex quo & qui spirandi difficultate laborant, aut infania vexantur, vinum admodum cupiunt: quanquam aliter ex instructione, alteris ex perturbatione pulmo effluat. Cum igitur magna ex parte homines eosdem sitibundos, ac fortes esse obueniat, vini autem auidi, qui sitibundi, talesque gestiant, naturas vicissim inter se consecrari necesse est, vnde sit etiam, vt vinolenti, quam sobrijs, fortiores sint.

Cur fortitudinem maximo honore prosequuntur Respublicæ, quæ tamen virtutum præcipua non est? An quia semper vel ipsa bellum alijs inferunt, vel ab alijs sibi illatum patiuntur: hæc autem virtus perutilis vtraque in partem est. Honorant verò non quæ optima sunt, sed quæ optima sibi existiment.

Cur voce, & manibus, & labro inferiori tremant, qui metuunt? An quoniam hic affectus calor defectio ex locis superioribus est, ex quo vt palleant accidit. Quod igitur calor peccore deficit, vox obtemit: id enim refrigeratur, quod vocem mouet. Et manus quoque pari ratione sunt, sed quæ optima, vt pote quæ ex peccore pendeat. Inferius tamen, non superius labrum quatitur, quia superius eo pendet, quo suapte natura vertitur. Inferius sursum calor beneficio stabiligitur, atque quiescit: quo sublato, inalgescit, & tremit. Et verò in excādescendo imum labrum eadem de causa laxatur, & pendet, quod latè in pueris patet. Calor etenim in cordis sedem conferre se consuevit.

Cur homines metuentes tremunt, maximèque vocem, & manus, & imum labrum? An vocem quia calor hinc deficit, quo in loco vox posita est: labrum verò, & manus, quoniam partes istæ nobiliores sunt, minimèque sanguinolentæ: bilem quoque hinc deficiunt, & testiculos contrahunt. Deficiunt, quia calor descendens, diffundit, & liquefacit. Contrahunt, quia metus inuoluitur.

Cur metuentibus alui fundantur, libidōque vrinae lacessit? An quia calor insitus nobis, quasi animans est: hic ergo rem quamecunque timuerit, defugit: quod cum extrinsecus, tum conturbandi, tum ceterorum metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, & è summis ad intima sese penetrat, efficitur vt alui, vesicæque fundantur, facilisq; reddantur. Nam & anethum, & absinthium, & quæcunque vrinam moueant, eadem calida esse, manifestum est. Quinetiam medicamenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum quæ soluendi vim tantum obriunt, partim vel aliter tæbefacere queunt, vt allium vrinae tabificum est. Hoc igitur idem, quod ea ipsa, calor quoque efficit, & contrahit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium enim, vt remittantur, & flacciant, congruum dixeris, cum calor metuentium in eum locum se colligat. An metuentes omnes ferè similes frigentibus sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahendum sanè est: quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens detinet. Cuius quoque algentium summam videmus contrahi, vt pote cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consuevit. Scrotum ergo sursum conuellit, atque eo contracto, vnà testiculi contrahuntur: quod melius in coitu Venereo patet. Metus enim excernit, multaq; conturbatis aut perterritis, genitura mouetur proflupium.

quisquam id est: sit enim in re bellica, vt nonnulli etiam viri fortes, ac strenui, vbi iusticia acie hostes sunt peturi, obtemiscant, non perterriti, sed fidentes, qui etiam sua corpora verberare lata ferula, aut suis manibus assolent, vt vndiq; vrsus pari calore inferueant: quidam enim inæqualis, ac tumuluaris motus in eorum corporibus per acumen, & nimium impetum caloris oriri ferme animaduertitur.

Cur homines fortes magna ex parte vino sunt? An quia fortes calidi sunt: calor autem in peccore conditus est. Ibidem enim metum quoque refrigeratione quadam effici nouimus, vt cor fortibus caloris copia fultum persistat, rimidis refrigeratum insiliat. Ergo qui sanguinolentum habent pulmonem, calidum hunc, modo vinolentorum, gerunt, ita vt rei aduersæ suspicionem refrigerari non queant. At qui ita se habent, bibendi auidi esse consueverunt: nam & bibendi cupiditas membri eius calore oritur, vt alijs dictum est: & cupiditas ipsa, non nisi rei vim sedandi habentis desideratio est. Vinum autem, etsi natura calidum est, sitim tamen amplius, quam aqua, extingueret potest, maximèque id genus hominum: quam ob causam dictum alijs est, ex quo & qui spirandi difficultate laborant, aut infania vexantur, vinum admodum cupiunt: quanquam aliter ex instructione, alteris ex perturbatione pulmo effluat. Cum igitur magna ex parte homines eosdem sitibundos, ac fortes esse obueniat, vini autem auidi, qui sitibundi, talesque gestiant, naturas vicissim inter se consecrari necesse est, vnde sit etiam, vt vinolenti, quam sobrijs, fortiores sint.

Cur fortitudinem maximo honore prosequuntur Respublicæ, quæ tamen virtutum præcipua non est? An quia semper vel ipsa bellum alijs inferunt, vel ab alijs sibi illatum patiuntur: hæc autem virtus perutilis vtraque in partem est. Honorant verò non quæ optima sunt, sed quæ optima sibi existiment.

Cur voce, & manibus, & labro inferiori tremant, qui metuunt? An quoniam hic affectus calor defectio ex locis superioribus est, ex quo vt palleant accidit. Quod igitur calor peccore deficit, vox obtemit: id enim refrigeratur, quod vocem mouet. Et manus quoque pari ratione sunt, sed quæ optima, vt pote quæ ex peccore pendeat. Inferius tamen, non superius labrum quatitur, quia superius eo pendet, quo suapte natura vertitur. Inferius sursum calor beneficio stabiligitur, atque quiescit: quo sublato, inalgescit, & tremit. Et verò in excādescendo imum labrum eadem de causa laxatur, & pendet, quod latè in pueris patet. Calor etenim in cordis sedem conferre se consuevit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium enim, vt remittantur, & flacciant, congruum dixeris, cum calor metuentium in eum locum se colligat. An metuentes omnes ferè similes frigentibus sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahendum sanè est: quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens detinet. Cuius quoque algentium summam videmus contrahi, vt pote cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consuevit. Scrotum ergo sursum conuellit, atque eo contracto, vnà testiculi contrahuntur: quod melius in coitu Venereo patet. Metus enim excernit, multaq; conturbatis aut perterritis, genitura mouetur proflupium.

Cur metuentibus alui fundantur, libidōque vrinae lacessit? An quia calor insitus nobis, quasi animans est: hic ergo rem quamecunque timuerit, defugit: quod cum extrinsecus, tum conturbandi, tum ceterorum metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, & è summis ad intima sese penetrat, efficitur vt alui, vesicæque fundantur, facilisq; reddantur. Nam & anethum, & absinthium, & quæcunque vrinam moueant, eadem calida esse, manifestum est. Quinetiam medicamenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum quæ soluendi vim tantum obriunt, partim vel aliter tæbefacere queunt, vt allium vrinae tabificum est. Hoc igitur idem, quod ea ipsa, calor quoque efficit, & contrahit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium enim, vt remittantur, & flacciant, congruum dixeris, cum calor metuentium in eum locum se colligat. An metuentes omnes ferè similes frigentibus sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahendum sanè est: quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens detinet. Cuius quoque algentium summam videmus contrahi, vt pote cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consuevit. Scrotum ergo sursum conuellit, atque eo contracto, vnà testiculi contrahuntur: quod melius in coitu Venereo patet. Metus enim excernit, multaq; conturbatis aut perterritis, genitura mouetur proflupium.

us extrinsecus est, vt fugam in aduersum agi oporteat.

Cur homines metuentes, & algent, & sitiunt, quæ quidem affectiones aduersæ inter se sunt? An algent refrigerari, sitiunt calfacti. Calor enim in metuendo superiora deserit loca, quod facie, aluōque constat: facies enim pallet, aluus interdum funditur. Ergo quod calor locis superioribus deficit, algor oritur: quod humor deficit, sitis exultrat.

Quam ob causam cum & metus, & dolor quædam sit ægritudo, qui dolent, clamant, qui metuunt, silent? An qui dolent, suum retinent spiritum: itaque is vniuersus erumpens, cum clamore emittitur: metuentibus corpus refrigeratur, calorque ima petit, qui spiritum mouet. Quod igitur hic se contulerit, ibidem spiritum potissimum excitabit: quapropter venter eorum, qui metuunt, obcrepare solius est. Vox autem spiritus sursum versus elatus est, partibus quibusdā veluti instrumentis conficiendus, absolucndusque. Causa verò, cur homines dolentes suum retineant spiritum, est, quod omnes inditis à Natura nobis præsidis, aliquo detrimento affecti, sine vlla cogitatione vti solemus, vt etiam cæteræ omnes animantes: alia nanque cornibus, alia dentibus, alia vnguibus repugnant, seseque defendunt: atqui ad dolores vel omnes certè, vel plurimos calor adiuuat, quem profecto is auget, qui suum cohibet spiritum. Calfacit enim doloris incitabula, contracto introrsum calore per spiritum, atque excoquit.

Cur metuentibus alui fundantur, libidōque vrinae lacessit? An quia calor insitus nobis, quasi animans est: hic ergo rem quamecunque timuerit, defugit: quod cum extrinsecus, tum conturbandi, tum ceterorum metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, & è summis ad intima sese penetrat, efficitur vt alui, vesicæque fundantur, facilisq; reddantur. Nam & anethum, & absinthium, & quæcunque vrinam moueant, eadem calida esse, manifestum est. Quinetiam medicamenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum quæ soluendi vim tantum obriunt, partim vel aliter tæbefacere queunt, vt allium vrinae tabificum est. Hoc igitur idem, quod ea ipsa, calor quoque efficit, & contrahit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium enim, vt remittantur, & flacciant, congruum dixeris, cum calor metuentium in eum locum se colligat. An metuentes omnes ferè similes frigentibus sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahendum sanè est: quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens detinet. Cuius quoque algentium summam videmus contrahi, vt pote cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consuevit. Scrotum ergo sursum conuellit, atque eo contracto, vnà testiculi contrahuntur: quod melius in coitu Venereo patet. Metus enim excernit, multaq; conturbatis aut perterritis, genitura mouetur proflupium.

Cur metuentibus alui fundantur, libidōque vrinae lacessit? An quia calor insitus nobis, quasi animans est: hic ergo rem quamecunque timuerit, defugit: quod cum extrinsecus, tum conturbandi, tum ceterorum metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, & è summis ad intima sese penetrat, efficitur vt alui, vesicæque fundantur, facilisq; reddantur. Nam & anethum, & absinthium, & quæcunque vrinam moueant, eadem calida esse, manifestum est. Quinetiam medicamenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum quæ soluendi vim tantum obriunt, partim vel aliter tæbefacere queunt, vt allium vrinae tabificum est. Hoc igitur idem, quod ea ipsa, calor quoque efficit, & contrahit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium enim, vt remittantur, & flacciant, congruum dixeris, cum calor metuentium in eum locum se colligat. An metuentes omnes ferè similes frigentibus sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahendum sanè est: quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens detinet. Cuius quoque algentium summam videmus contrahi, vt pote cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consuevit. Scrotum ergo sursum conuellit, atque eo contracto, vnà testiculi contrahuntur: quod melius in coitu Venereo patet. Metus enim excernit, multaq; conturbatis aut perterritis, genitura mouetur proflupium.

Cur metuentibus alui fundantur, libidōque vrinae lacessit? An quia calor insitus nobis, quasi animans est: hic ergo rem quamecunque timuerit, defugit: quod cum extrinsecus, tum conturbandi, tum ceterorum metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, & è summis ad intima sese penetrat, efficitur vt alui, vesicæque fundantur, facilisq; reddantur. Nam & anethum, & absinthium, & quæcunque vrinam moueant, eadem calida esse, manifestum est. Quinetiam medicamenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum quæ soluendi vim tantum obriunt, partim vel aliter tæbefacere queunt, vt allium vrinae tabificum est. Hoc igitur idem, quod ea ipsa, calor quoque efficit, & contrahit.

alij, anisum.

Eorum,

Eorum, que ad temperantiam, & intemperantiam, & continentiam, & incontinentiam pertinent. Sectio XXVIIII. cuius quaestiones VIIII.

Quæritur, ubi vitam luxuriosam vivere assueti, agere luxuriose cessarunt? ut Dionysius tyrannus, quod in vrbsi sue obfessione aliquantum temporis à potu solito destitit, tabe protinus interea laborauit. An consuetudo res magna cuique sit. Iam enim in naturæ habitum ferme absoluitur. Ergo ut pisces inter aerem, aut homo in aqua degens malè habeant necesse est: ita qui morem mutarint solitum, agrè, atque moleste ex consuetis discedunt: & eodem rediisse, sibi saluberrimum habent, pèrinde quasi ad suæ naturæ statum redierint. Tabescunt item alimento carentes, quo antehac copioso, suauissimòq; vti solebant. Quod enim cibo solito non vescuntur, pèrinde afficiuntur, ac si nullum penitus capiant. Quinetiam materia excrescens, atq; inutilis, mista cum alimonia copia, hebetescit, exolefcitque: immista autem ipsa innat, ferturque in oculos, aut in pulmonem. Quapropter cibo deinde ingesto solito temperatur, diluataque, & innoxia redidit. Redundat præterea vacans illa materia homini immoderate, luxuriosèque viuenti, ubi luxuriant aliquantisper desit, eod quod multa in se materiam continet indigestam, vitæ scilicet superioris congeriem, qua tabescente, calore genuino, ac inrimo efficitur, ut fluentia vberius, veluti copia niuis liquefacta moueantur.

2. Cur duorum tantummodo sensuum ratione homines incontinentes vocamus, id est, tactus, & gustus? An propter voluptates, quæ pariter nobis, ac cæteris animantibus omnibus per hosce sensus administrantur. Quod igitur communes eas cum bestis habemus, spernimus, & solas omnium: aut maxime vitio, probroque damus. Itaque hominibus eis addictum vituperamus, etiam incontinentem, atque intemperantem appellamus, quoniam à terribissimo voluptatum genere ducatur.

3. Cur homines incontinentes, ratione tantum cupiditatis dicimus, cum etiam in irascendo incontinentia sit? An quia incontinentens est, qui contra rationem aliquid agit, & incontinentia est assuetudo rationi contraria. Sunt autem cupiditates ferè omnes contra rationem, ira verò cum ratione, non tamen ita cum ratione, ut ratio iubeat, sed inuestam contumeliam, causamve significet.

4. Cur continentiam, & temperantiam in iuuenibus, atque ditibus maxime recensemus: iustitiam verò in pauperibus? An quia si quis re abstinet, cuius maxime indiget, laudabilior est, quam si è contrario. Pauper igitur facultatibus indiget: iuuenis, & diues, frivisione.

5. Cur minus sitim, quam famem, tolerare possumus? Verum quia sitis res magis anxia est, cuius indicium, quod suauis sitientes bibimus, quam esurientes comedimus: tristius autem, quod suauiori aduersum est. An quia calor, quo viuimus, humidum magis, quam siccum, desiderat,

An quia sitis, rerum duarum libido est, portio nis, inquam, & cibi: famis, vnus cibi tantummodo est.

Cur minus sitim, quam famem patiamur. An quia sitis amplius contristatur, quam famescens indicium voluptas sanè facit, quam inter bibendū capimus vehementiorem. Tum etiam qui sitis, res duas desiderat, cibum, atque refrigerationem: isthæc enim ambo potio exhibet. At qui esurit, alterius tantum appetens est.

Cur incontinentes eos appellare solemus, qui voluptati contrectandi, aut gustandi exuberant? Nam qui immodicè re vtuntur Venereæ, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam sua mouent suauitate: Vnde Philoxenus gruis collum à diis immortalibus sibi dari optabat. At verò qui in videndo, audiendove modum excedunt, non eodem vocabulo significamus. An quoniam voluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus: ergo vt communes spernimus, notamus, solasque omnium, aut maxime probro damus: itaque hominem his deditum reprehendimus, & incontinentem, in temperantemque appellamus, quod vitus à terribissimo voluptatum genere ducitur. Sed cum sentiendū genera quinque sint, cætera animalia duobus tantum, quæ modò dixi, voluptatem sibi acquirunt, cæteris vel nihil omnino delectantur, vel per accidens ita afficiuntur. Quod enim videt, aut olfacit, tantisper gaudet, quoad gustum, tactusque officio fruiscatur. Cum genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoque suauitas desit. Vt etiam nobis falsamenti odor, cum indigemus, suauis est: ubi satiari, repletique sumus, amplius suauis non est. Rosa autem odor semper suauis est.

Cur minus risum retinere possumus, cum amicos nostros, familiarèsq; videmus? An volubilis, quod elatius, atq; suspensius sit. At qui beneuolentia ferè huiusmodi est: ergo merito tunc ad subridendum mouemur.

Eorum, que ad iustitiam pertinent. Sectio XXXI. cuius quaestiones XVI.

Quam ob causam cum maior iniuria sit offensa, quæ maius in bonum accepta est, honorque maius sit bonum, maior iniuria pecuniæ æstimetur, quæ honoris: & homines iniusti potius in re pecuniaria esse videantur? An quia multitudini, pecunie honori anteponuntur, omnibusque communes maxime habentur: honor autem paucis, raròque vsu contingit.

Cur depositum denegare iniquius sit, quam mutuum? An quod amico iniuriam facere turpe est. Depositum igitur qui negat, amico iniuriam facit: nullus enim quicquam deponit, nisi credens, confidensque. At is, cui debetur, amicus non est: non enim mutuat, sed dat, qui amicus est. Ap quia maior iniuria committitur. Præter dampnum enim, fides negligitur: cuius gratia quam

quamuis nil aliud cogat, abstinendum ab iniuria est. Adhæc, non par pari reddere, vitio datur: hic igitur rem suam credidit tanquam amico, ille denegat tanquam inimico. At qui mutauit, non dedit vt amico. Item qui deposuit, custodiendi, reddendique gratia dedit: qui mutauit, fructus etiam sui gratia dedit: minus autem agrè ferimus iacturam, si quæstum, emolumentumque nobis perimus, vt piscatores factam iacturam retiū, quo animo ferunt: periculum enim exploratum sibi habebant. Addo etiam, quod qui suum depouunt, hominum vitantes perfidiam, fortunâq; laborantes aduersa, plerumq; id faciunt: qui verò mutant, pecuniis abundant, fortunatèq; degunt. Iniquus autem est, iniuriam homini infortunato, quam fortunato, intulisse.

Quam ob rem in foris nonnullis, familiarè potius, quam testamenti ratione sententiam ferri solitum sit? An propterea quod de familia emerit non licet, sed vera fateri necesse est. Testamenta autem multa iam falsa esse redargui poterunt.

Cur paupertas apud homines bonos potius esse, quam apud prauos, soleat? An quia omnibus odio habetur, atque expellitur, ad probos perfugit, rata maxime apud eos salutem, permanendique locum se posse assequi: è contrario, si ad prauos venerit, nunquam eos fortuna ista forte contentos, sed vel furta, vel latrocinia adiutor: quibus rebus futurum, vt ipsa amplius apud illos manere nequeat. An quia homines probos optime se vsuros existimat, nec sibi perulantes, contumeliosèque quippiam facturos. Itaq; vt nos pecuniarum deposita tutè hominibus bonis, credimus, sic etiam hæc sibi dispensat, & statuit. An libenter se ad viros optimos confert, quia scemina est, inopsque pròinde & virium, & consilij, vt eiusmodi hominibus commendatam se esse magnoperè velit, atque desideret. An quia mala est, nunquam se malis iungere velit. Nam si ita maluerit, omnino, malum irremediabile ipsa redetur.

Cur non quemadmodum amplificatur iniuria in pecuniis, ita cæteris etiam in rebus valeant augeri? Verbi causa, qui leue aliquid aperit, non propterea rem quoque reticendam aperit: neq; qui vnū prodiderit, vel totâ Rempublicam prodere propterea velit: sicut qui obolum abstulerit, etiam talentum auferet. An quia sunt, quæ paucis quidem per impotentiam, sed voluntate amplius iniquè committantur.

Cur depositum etiam paruum denegare turpius est, quam debitum magnum? An qui depositum negat, hominem fraudat, à quo bonus ipse existimatus est. An quoniam qui hoc facit, illud etiam facere velit.

Cur homo, qui aded eruditione præditus est animantium omnium iniustissimus sit? An quia ingenio, cogitationeque plurimum valet. Voluptates igitur, & felicitatem rimatur maxime, atque perpernat, quæ nisi cum iniuria nemo allequi potest.

Cur diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potius, quam bonis, habeantur? An quia For-

tuna cæca est, discernere sibi, atque se ligere quod melius non potest.

Cur iustus habitum est hominibus vita fundis opem ferre, quam viuus? An quia viuus præsidio esse possunt, illi defuncti nihil præterea possunt.

Quam ob causam qui moram cum homine sano traxerit, nihil reddi integri corpore possit: neque qui cum robustiori, aut pulchriori versatur, quicquam in eiusmodi habitus proficiat: iusto autem, & temperato, & bono, qui se iunxerit, melior in his ipsis bonis animi euader? An quoniam bona corporis animo imitari non possumus, bona animi possumus: est autem quisque bonus virtute animi, sanus virtute corporis. Assuescit igitur exemplo melioris, rectè modo lætari, modò contristari: quod is assuescere nequit, qui cum sano est: haud enim quisquam sanus in eo est, vt læretur, quibus rebus lætandum: tristetur, quibus tristandum sit: nihil enim ex his sanitatem creare potest.

Cur mulierem interfecisse iniquius sit, quam virum? quanquã Naturæ ratione, mas scemina præstantior est. An quia mulier imbecillior est, minusque pròinde facere iniuriam potest. Item eniti aduersus id, quod longè infirmius est nihil virile, imò stolidum, atque iniquissimum est.

Quam ob causam reo dexter apud iudicem reus datur? An vt ratio compensandi habeatur. Cui igitur res faciat accusatorem superiorem reo, status conceditur melior, vt se aduersario possit æquare. Tum etiam reus magna ex parte cauere consuevit, quod melius facere ita possit, si locum dextrum obtineat.

Cur si suffragia pari numero accusatori, & reo fuerint, reum vincere sancitum est? An quia cum agitur causa, tunc primum ea audit reus, atque respondere, testesque adhibere debet, aut aliquid facere aliud, vnde sibi præsidium erueat: facile autem nemini est diuinare, quæ sibi præmolenda, præparandaque sint, vt testes, aut aliquam fidem aliã, qua se innocentem ostendere valeat. At verò accusator, & ante, quam in iudicium vocet, rem disponere, atque statuere potest, prout sibi libitum est, & cum iam accersit, fictis veri quibusdam similibus agere: quibus rebus, cum legum author minui partes rei videret, fauendum censuit ei, quorics sententiæ iudicem partes inter se fiant. Quinetiam quidem per impotentiam, sed voluntate amplius hoc in iis maxime intelligere licet, quos metus terruerit. Multa enim ibi prætermittunt, quæ vel dicta, vel facta sibi necessaria statuerunt. Atqui reus periculo semper ferè vitur graviori, vt amplius metuat: ergo si ea prætermittere cogitur, quibus possit suam augere defensionem, dubium nullum est, quin nisi prætermitteret, vincere aduersarium possit: quando illis prætermisiss, potuit tamen sui iuris præsidio acquiparare. Adhæc, nostram vnusquisque nocentem potius velle liberare, quam innocentem condemnare: vt si de assertione libertatis, aut homicidij agitur, reum liberare potius velimus nocentem, quam condemnare innocentem. Cum enim quis ambigit, errorem suscipere debet leuiorem.

Nam etsi iniquum etiam est liberum asseruisse, qui seruus est: longè tamen iniquius, seruum sanxisse, qui liber est. Item, quemadmodum si **Q** inuehit crimen, **C**. litigat, non protinus rem criminanti restituendam censemus, sed possidenti tenendam vsquequo iudicatum sit: ita etiam de pluribus par esse putamus, cum scilicet iudicum asserentium iniuriam, & negantium, parem numerum esse constat. Vt enim in principio cum alter criminatur, alter inficias it, legum autorem non criminanti fauere, sed reum iubere dominum rei esse tantisper debere, dum accusator superet, oportere existimamus: itidem cum pari suffragiorum iudicatur examine, reum suorum compotem esse censemus, cum sententiis paribus nihil exuperantiæ legum author accusatori reliquerit. Magnis item delictis, magna supplicia statuta sunt. Itaque si iudices iniusta sententia hominem capite damnariat, post ut suum errorem emendare queant, nullam temporis facultatem nascuntur: sed si minus integre liberarint, si hoc ita caute, tutèque fecerint, ut nihil præterea delinquere ille vellet, quid quaeso, errauerint iudices, quod hominem vsque eò emendatum liberarint? Sed si posthac etiam delictum idem commiserit, morte tum vtriusque delicti causa mulctandum lex præcepit. Item, hominis est profecto iniquioris ea committere, quæ criminari assignari iniquè minus consentaneum est. Iniuria enim vel per iram, per metum, per libidinem, per multas alias huiusmodi causas aduehi potest, non tantummodo ex consulto: crimen autem ex consulto magna ex parte iniuste obicitur: quam ob rem cum sententia accusatorem iniuste agere, pariter & reum deliquisse affirmant, improbusque habitus sit, qui iniuste accusat, victoriam lex iure optimo reo imperit. Item, nos etiam ipsi nostris cum familiaribus ira agimus, ut cum eos deliquisse aliquid suspicamur, & tamen nihil certi habemus, sed pariter culpa vacare existimamus, non protinus adplectendum veniamus: atque si nihilò rem amplius percensere possimus, culpa eos omnino absoluis. Item, grauiorem his facit iniuriam, qui ex consulto, quam qui non ex consulto iniuriatur. Atqui planus, atque calumnians semper ex consulto læcessit: qui autem iniuste aliquid fecit, aut per necessitatem, aut per imprudentiam, aut prout aliter fors tulerit, delinquit: cumque pares sententiæ sint, accusator iam ex consulto iniuriam facere dimidio iudicatur sententiarum: reum autem facere quidem iniuriam reliquo sententiarum dimidio asseritur, sed facere tamen ex consulto non constat: ergo cum grauiorem accusator, quam reus, facere iniuriam iudicatur, meritò legum author eum vincere censuit, qui iniuriam fecit leuiorem. Adde etiam, quod semper iniustior est, qui se latere non putat, & tamen facit iniuriam, quam qui se latere posse existimat. At qui iniuste crimen cuiquam obicit, eum quidem ipsum, quem suis vexat calumniis, haud vnquam latere se posse arbitrat. Cateri, qui iniuriam faciunt, latere sese plerique omnes cum existimant, in quem iniuriam

animaduertent: ergo iudicari iniustiores accusatores debent, quam rei. **Q**uam ob causam qui ex balneis furatus est, aut ex palæstra, aut ex foro, aut ex aliquo eiusmodi loco, morte mulctatur: qui autem ex domo priuata, furti pretium duplum exoluit. An quia in domibus rem custodire melius possimus: nam & paries firmus & clauis est, & familiaribus res domestica cura omnibus sunt, ut tunc seruentur. At in balneis, ceterisque publicis locis facilis cuique facinoris perpetratio est: nil enim ad custodiam satis, qui sua posuerit, habet, præter oculos. Itaque facultas datur furandi, etiam si aspectum paulisper diuerterit. Quam ob rem legum author, ratus sua ipsos custodire satis non posse, legem adhibuit minitastem acerrimè, vitam futuram nemini, qui furtum publicis locis commiserit. Item in domo, penes dominum ipsum est, quem velit recipere, & cui minus credat, cauere. At ei, qui in balneis quicquam posuit, prohibere neminem licet, nec ingredi, nec ingressum vestem suam ibi deponere, vnde surrepturus sit, sed prout libitum est, eodem in loco surrepturi, & amissuri amicula promiscue iacent. Quapropter legum author hominis rebus, qui sua sponte furtum suum in domum excoepit, sibi que exauerit, non magnis admodum suppliciis censuræ consulendum: his vero, qui communem balnearum aditum, conversationemque habeant necesse est, supplicium furti grauisimum præsidio statuit. Item, qui locis, quorum aditus omnibus patet, furtum committunt, omnibus patet eo animo esse, ut & vitæ seruati, ne sui quidem commodi gratia prohi esse vnquam videri velint, vitæ qui frustra se probos apud eos ementiantur, qui rem norunt. Iam ergo palam suam nequitiam, prauitatemque exercere incipient. At qui vni tantum palam fuerint, dissuadere vel pecunia, vel re aliqua conantur, ne facinus patefaciat: quocirca non tota vita hi priuati perseuerent. Itaque legum conditor damnæ his leuiora perscripsit. Item ea potissimum delicta dedecus Reipublicæ asserunt, quæ in conuentibus collegiisque publicis committuntur, ut è contrario honorem comparant summum ea maxime, quæ integrè publicè aguntur. Ita enim sit, ut ciues & sibi, & ceteris conspicui sint virtutem præ se ferre, & colere. Atqui eiusmodi furtis, non solum priuatis, qui suam amittunt, detrimento afficitur, verum etiam tota Reipublica conuiciis læcessitur, & maledictis. Igitur damnis meritò grauioribus is punitur, qui locis publicis, quam qui priuatis in adibus, furtum egit. Item qui ex domo priuata rem suam amiserit, sine vlla contumeliosa affectione domi manens, suum perferat casum. At qui in balneis, aut alio id genus loco amiserit, ægrè inde nudi discedunt, & plerique omnes irridentur. quod longè molestius, quam rei iactura, est. **Q**uæ de causa legumlator damnæ his statuit grauiora. Quinetiam alia complura simili ratione leges præcipiunt: ut qui homini magistratu prædico maledixerit, grauius mulctari: qui priuato, nullo officio detrimento, & rectè quidem, sic enim non tantum in

magistratum deliquisse, qui maledixit, iudicatur, sed in Reipublicam etiam contumeliose egisse. Pari sane ratione, & qui in portu furatus est, non solum priuatis offendisse, verum etiam Reipublicæ dedecus aduexisse putatur. Hæc eadem vel in ceteris reddenda ratio est, vbi aliquis sit publicus conuentus, & compitum. **15** Cur si iudicum sententiæ pares aduersariis fiat, reum vincere solitum est: An quod reus nullo ab aduersario detrimento affectus sit, sed suffragiis paribus victor euaserit. **16** Cur super furto damnū capitale statutum est: super contumelia, quæ grauior iactura est, astimatur quid pati suo corpore, aut quantum soluere debeat, qui deliquerit? An propterea, quod agere contumeliose, humana quædam affectio est, omnesque homines plus, minusve eius participes sumus: at furari nulla necessitate humana cogimur. Adde quod qui furtum commiserit, idem agere quoque maluere contumeliose. **17** *Forum, quæ ad prudentiam, & mentem, & sapientiam pertinent, Sectio xxx. cuius quaestiones xiiii.* **18** Vt homines, qui ingenio claruerunt, vel in studiis philosophiæ, vel in Reipublica administranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercendis, melancholicos omnes fuisse videamus? & alios ita, ut etiam vitis atræ bilis infestarentur, ceu inter heroes de Hercule fertur: hic enim ea ipsa fuisse natura putatur, & morbum comitialē seruum ab illo, & Herculeum prisci nominare. **19** Puerorum quoque motio mentis idem hoc ex aliis, & eruptio vlcerum, quæ mortem interdum antecedit. Id enim plerisque atra bile consistit. Et Lyfandro Lacedæmonio proximè ante obitum genitris id vlcus emerit. Adde Aiace, & Bellerophonem, quorum alter penitus ad insaniam prorupit, alter loca persequatur deserta. Vnde ilud Homeri, **20** At hic quando etiam grauior diis omnibus errat. Incampus solus latos, inque auia rura, Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans. Quinetiam plerisque alios ex heroum ordine morbo eodem laborasse compertum est. Antis verò posterioribus Empedoclem, Socratem, Platonem, & alios complures viros insignes hoc fuisse habitu nouimus, atque etiam partem ordinis poetarum ampliore. Nam & multos id genus hominum morbi ob eiusmodi habitum corporis exercent, & aliqui suapte natura in eos ipsos affectus perspicue vergunt: omnes tamen ferè, ut dictum iam est, natura huiusmodi extiterunt. Ergo causam primum exemplo haud sanè incommodo vini capiemus. Vinum enim immo dicum tales maxime homines reddere videtur, quales melancholicos esse affirmamus, morèque varios id condit: cum bibitur, ut iracundos, humanos, misericordes, audaces, quorum nihil melius, aut aqua, aut lac, aut eiusmodi aliquid efficere potest. Intelligi planè, quam varios reddat homines licet, si quis potantes ipsum animadu-

erat, ut gradatim euariat. Vbi enim vinum hominem frigentem, taciturnumque à sobrietate accipit, paulò liberaliori poculo resouet, excitatque ad verba, tum largiori potu verborum vberem, eloquentem, fidentemque reddit: posthac processu potandi ampliori, audacem, propensumque facit ad agendum: deinde plenius amplificato, in contumeliam, & petulantiam vertit: mox ad insaniam propemodum accendit: postremò, nimio ex potu resouit, stultumque agit, in modum eorum, qui à pueris morbo laborant comitiali, aut etiam eorum, qui vitis atræ bilis maiorem in modum continentur. Igitur ut homo idem inter bibendum moribus immutatur variis, vitæque mensura quadam idem crebro à se discrepat, ita sunt, qui singulis morum generibus adè inualuerint, ut aliorum nequeant commutari. Qualis enim vinolentus hic est, talis quisquam alius factus à Natura est, scilicet alius loquax, alius mente commotus, alius lacrymabundus: nam tales vinum quoque informat. Ex quo ilud Homeri, **21** Me victum Baccho lacrymas effundere dicunt. Quippe misericordes interdum redduntur, & alias offeri, alias taciturni. Sunt enim qui rursus taceant, & maxime qui ex melancholicis mente ferè sumpta, cogitabundi esse soliti sunt. Quinetiam ad amandum propensiores vinum facere idoneum est: indicium, quod saepe qui potat, vel osculari eos adducitur, quibus nemo sobrius dare osculum velit, vel quia deformes sunt, vel quia atate proeucti, vinum tamen non longo hæc auget tempore, sed breui. Natura sanè, dum vita ederet, assiduis incrementis amplificat. Alij nanque audaces, & temerarij, alij taciturni, alij misericordes, alij timidi per naturam & instituuntur, & augentur: quas ob res eandem esse causam constat, qua vel vinum, vel Natura mores cuique infeminare possit, & augere. Confici nanque in dies vi caloris omnia solent. Habitui igitur, naturæque atræ bilis status ciere datum est. Quocirca vitia corporis, quæ statum præ se ferunt, illiusque dolores, atræ bili medici tribuunt. Et vinum verè status mouere nimirum potest: quam ob rem similem ambo isthæc fortiuntur naturam, atræ bilis, & vinum. Constat, vinum eam habere vim è spuma, quam excitat. Oleum enim, quamuis calidum, nihil spumat: vinum largè, ampliusque nigrum, quam album, quia calidius, & corpulentius est. Vnde fit, ut cupiditatem Veneris accendere vinum possit. Quare non ineptè Venerem iunctam Baccho autumant. Et melancholici quoque magna ex parte libidine affluentius concitantur. Concupitus enim status copia agit: cuius indicium, quod penis ex paruo citissime in molem augetur insignem: nisi enim status, non ita extumescere potest, atque etiam prius, quam tempus promendi seminis sit, voluptas quadam gestiens pueris adhuc oritur, cum iam pubi propinqui, testiculos per libidinem pruriunt: quod scilicet ob id ipsum fit, quia status per meatus transit, quæ postea humor perfertur. Et seminis quoque in concumbendo profusionem, eiectionemque

à spiritu impellente fieri perspicuum est. Igitur vel in esculentorum, potulentorumque ordine merito ea libidinem mouent, quæ locum genitalem flatu implent. Ex quo fit etiam, ut vinum attri coloris ralem hominem reddat, qualis melancholicus flatus est. Sed cur non omnibus melancholicis, aut fuscis colore inuicta duritas est, sed iis tantum, quibus vitium amplius inualuerit, alia ratio est. Nunc de eo, quod principio explicare malimus, agendum est. Humor id genus, quam atram bilem vocamus, protinus se conflat, naturæque vniuersi corporis intermiscet, confunditque. Temperamentum enim omne calidi, & frigidi est: quippe cum ex his duobus natura & ferueat, & constet: quam ob rem atram etiam bilis, & calidissima, & frigidissima reddi potest. Pati nanque isthæc ambo eadem aptissima suapte natura est: ut etiam aqua, tamen frigida est, tamen si satis concalida est, velut quæ feruet, calidior, quam flamma ipsa, sentitur. Et lapis quoque, & ferrum ignita, carbone calidiora euadunt, quæ quidem natura frigida esse, nullum dubium est. Sed de his dictum planius est, ubi de ignis natura, & opera docuimus. Atram autem bilis non per summa, sed natura penitus frigida omnino ita se habet, ut dictum iam est. Si modum excedit, hominem facit atronitum, aut obtorquentem, aut anxium, aut formidolosum: sed si admodum incalescit, securitatem animi, cantilenasque parit, & mentis alienationem, & vicerum eruptionem, & alia pleraque generis eiusdem. Parti igitur hominum maxime victu quotidiano redundans, mores nihil immutat, sed morbum melancholicum tantummodo creat. At quibus habitu natura tali constitit, mox his multa, & varia morum genera exoriuntur, prout scilicet alius aliam habitus intemperiem sortitus est. Exempli gratia, in quibus multa, & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt, & ignaui: in quibus permulta, & calida, ij perciti, & ingeniosi, amarij, propensi ad omnem exandescentiam, & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. Multi etiam propterea quod ille calor sedi mentis in vicino est, morbis vesania implicantur, aut instinctu lymphatico inferuescunt, ex quo sibyllæ efficiuntur, & bacchæ, & omnes, qui diuino spiraculo instigari creduntur, cum scilicet id non morbo, sed naturali intemperie accidit. Maracus ciuis Syracusanus, poeta etiam præstantior erat, dum mente alienaretur. At quibus minus ille calor remissus ad mediocritatem sit, ij prorsus melancholici quidem, sed longe prudentiores: & quamquam aliqua in parte minus excedant, multis tamen in rebus ceteris sunt omnibus præstantiores, alij in studiis literarum, alij in artibus, alij in Republica. Magnam etiam ad subeunda pericula discrimen hic habitus affert: quippe cum multi metu variè moueantur, ob eam scilicet rem, quod ita à

se ipsi differunt, prout incidit, ut vices eius habitus gererent. Habitus enim melancholicus, ut morbos varios creat, ita etiam ipse inæquabilis est, quippe qui alias frigidus in modum aqua, alias calidus ut. Quam ob rem cum formidolosum quicquam denuntiatur, si habitus iusto frigidior ut, timidum reddet. Iam enim metui aditum patefacit, & metus ipse refrigerat, ut ex iis constat, qui metu perculti obtremiscunt. Sed si amplius caleat, metus inuictus ad mediocritatem reduceret, temperabit, intrepidumque proinde hominem seruabit. Quinetiam cum sponte molestis animus tabescit, quod frequenter vsu euenit, ratio perquam similis est. Fit enim sapienter, ut angamur, & animo succumbamus: sed cur ita, nullam reddere causam habemus: alias contra, ut securitate animi gestiamus: sed quam ob rem, minimè constat. Affectus igitur tam isti, quam illi superius explicati, paulisper quidem consistere in omnibus solent. Omnes enim aliquid illius materiam, facultatisque sibi intermixtum proculdubio continent: sed quibus altè, ampliterque constitit, ij iam morum qualitate quadam notescunt, & nominantur. Ut enim specie inter se distant, non quia faciem habent, sed quia faciem ralem, id est, alij pulchram, alij turpem, & qui nihil superuacui gerunt, ij stari sunt forma: sic etiam qui leuiter habitu illo constant, ij modicum tenent: qui plenè, ij iam dissimiles multitudini euadunt. Nam si omnino merus bilis atræ habitus sit, melancholicos admodum esse necessum est: sin autem quendam in modum temperetur, egregij, singularisque instituuntur: hi tamen si parum suæ valetudini consulunt, facile in vitia bilis atræ labuntur, alij parte alia sui corporis: alij nanque in morbum comitalem incidunt, alij atroniti fiunt, alij vehementissimè anxij, aut formidolosi redduntur, alij maiorem in modum sibi confidunt, & sperant: quod etiam Archelao regi Macedonia vsu euenisse accepimus. Causam verò tam varia potestatis ipse habitus dat, scilicet prout frigidus, calidusve constitit. Nam si ultra modum frigidus sit, molestia, anxietasque sponte sine vlla ratione nascuntur: ex quo mortem laqueo sibi consciscunt, maxime quidem iuniores, interdum tamen & seniores. Multi etiam vinolenti sese interimunt. Nonnulli verò ex melancholicis, ubi abundè potarunt, dolent, & animo vehementer succumbunt. Calor etenim naturalis à calore extrinsecus. Calor autem, qui eam continet sedem, qua speramus, & sapimus, facit ut securio animo sumus, qua de causa omnes ad vinolentiam vsque prompto animo bibimus. Omnes animi spe bona vini copia afficit, quemadmodum iuuentus adolescentulos. Senectus enim parum sperare potest, iuuentus spe plena est. Non desunt, quos angor inter potandum eadem illa de causa comprehendat, qua etiam post potum nonnullos occupat. Quibus igitur calore nativo emarcescente oritur aegritudo, ij sibi laqueum potius perunt: quare iuniores potius, quam senes, laqueo se interimunt. Alteris enim calor

calor per ætatem marcescit, quod Naturæ agitatur ordine. Alteris per vim ipsius affectus, quod contra Naturam est. Quibus autem calor extinctus subito est, ij repente se interficiunt, ut omnes mirentur, eò quod nullum iudicium præcesserit. Cum igitur atra bilis perfrigeret, (ut dictum est) varias animi molestias, anxietatesque gignit. Calidior autem cum est, securitatem, & lætitiæ præstat. Quocirca pueri lætiores, senes tristiores esse consueverunt: alteri enim calidi, alteri frigidi sunt: quippe cum non nisi refrigeratio quædam sit ipsa senectus. Accidit verò ut calor subito causis quoque externis extinguatur, quemadmodum quæ præter suam naturam candent, ceu carbones, aqua superfusa extinguuntur: vnde fit etiam, ut sedata ebrietate nonnulli se ipsos enecent. Calor enim ex vino adiectus est, quo extincto, vsu euenit illa perniciofa affectio. Et post coitum quoque Venereum animo plerique omnes succumbunt, reddunturque tristiores. Qui tamen copiam excrementi suo cum semine effuderint, ij lætiores, hilarioresque euadunt: quippe qui sic excremento, & flatu, atque calore nimio leuentur: ceteros tristiores, demissionioresque saepe Venus reliquit, eò quod parti necessaria aliquo subtracto refrigerantur: quod humoris eius paucitate, qui effluxerit, patet. Summam igitur rationem colligamus. Homines melancholici varij, inæqualesque propterea sunt: quia vis atræ bilis varia, & inæquabilis est: quippe quæ vehementer, tum frigida, tum calida reddi eadem possit. Et quoniam vim eandem morum obtinet instituendorum, (mores enim calidum condit, & frigidum omnium maxime, quæ nostro in corpore habentur) idcirco nos morum qualitate afficit quadam, informantque ut vinum, quod prout plus, minusve corpori intermixtum, infusumque est, varios reddit. Flatus autem verumque est, & vinum, & atra bilis. Cùmque ratio sit, ut portio quoque aliqua temperata illius inæquabilis ordinis habeatur, statimque modo quodam acquiratur integrè, habitusque respondere calidior, frigidiorque possint ob exuperantiam qualitatis, hinc efficitur porro, ut melancholici omnes non per morbum, sed per naturam sint ingenio singulari.

2 Cur per aliquas scientias habitum nos habere censeamus, per aliquas non? An habitum non nisi per eas tantum adipisci putamus, quibus vim inueniendi acquirimus: inuentio enim ex habitu est.

3 Cur omnium animantium homo prudentissimus est? Vtrum quia capere minimo est, scilicet ad sui corporis proportionem. An quia variè minimo est: id enim ipsum, capitis quoque minorio accidit, & inter homines ipsos, qui minori sunt capite prudentiores nascitur, quam qui sunt grandiori.

4 Cur seniores amplius mente valeamus, iuniores ocys discimus? Quia Natura parens, & auctor omnium, instrumenta nobis duo inseruit, quorum opera instrumentis extraneis uti valeremus: manum, inquam, corpori dedit,

animo mentem. Est enim mens quoque rebus à Natura nobis imperitis annumeranda, vicem sanè gerens instrumenti. Cetera omnes scientiæ, artesque nostra opera sunt: mentem ipsam opus esse Naturæ fatendum est. Ut igitur manu non iam inde ab ortu Naturæ uti possumus, sed cum eâ Natura absoluit, perfecitque, (procedente nanque ætate, manus suum opus maxime efficere potest) ita etiam mens, quæ res naturalis est, non protinus, sed in senectute maxime nobis contingit, atque tunc potissimum consummatur, atque absoluitur, nisi detrimentum aliquo lacera, læsæque sit, quemadmodum cetera quoque opera naturæ. Mens verò posterior, quam manuum facultas, accedit: quoniam instrumenta etiam mentis posteriora sunt, quam manuum instrumenta: est enim mentis instrumentum scientia. Menti nanque utilis scientia est, ut tibicini tibia. Manuum instrumenta, res pleræque naturales sunt: Natura autem ipsa, eiusque res omnes priores sunt, quam scientia. Quorum autem instrumenta priora sunt, facultates quoque eorundem prius contingere congruum est. His enim crebro vtentes, conficere habitum solemus. Et ista sic recipiuntur, ut quam vicem hæc inter se gerunt, quorum instrumenta sunt, eandem instrumenta quoque ipsa inter se habeant: vicissimque quam instrumenta inter se, eandem illa, quorum sunt instrumenta. Mens igitur ea de causa nobis senioribus potius contingit: discimus autem ocys iuniores, quia rem ferè nullam tenemus. Cùm enim res pleræque scimus, non æquè præterea capere alias possumus. Quomodo etiam meminisse melius ea valeamus, quæ manè primum percipimus: deinde procedente die, memoria hebetatur, quoniam multa iam perperauimus.

Cur homini potius, quam cuiquam ex ceteris animantibus, credendum est? Vtrum ut Plato Neocli respondit, quia homo solus omnium animantium nouit enumerare. An quia solus deos veneratur, & colit. An quia omnium maxime vim obtinet imitandi: hinc enim discere tam multa, & varia potest.

Cur nihil in eo delectamur, quod triangulum duobus rebus pares angulos internos vel habere spectamus, vel habiturum speramus: neque in aliquo generis eiusdem, nisi fortè in speculatione ipsa delectandum sit? hæc tamen æquo modo iucunda sanè sit, etiam si tribus rebus, aut etiam pluribus pares angulos habeat: sed nimirum tunc delectari est, cum aut ludis Olympiæ nos vicisse meminimus, aut apud Salamina, nauali pugna hostes superasse, aut tale quid futurum speramus, non cum his ipsis contraria expectamus. An in rebus istiusmodi delectemur, quod vel fuerunt, vel sunt consilio nostro, aut omnino humano, & opera. Quæ autem Natura lege incommutabili ita esse voluerat, hæc suæ tantummodo rationis contemplari nos alliciunt, & oblectant: sed cum rerum gestarum perquam aduersa ratio sit, efficitur porro, ut quæ inde profecta sint, in parte lætabilia, in parte tristia veniant. Omnia autem

tem lætitiæ, tristitiæve ratione, aut vitamus, aut persequimur.

7 Cur medicus ad sanitatem vsque tantummodo suam operam præstat? Primum enim corpus extenuat, dehinc liccat, tum sanitatem inducit, posthac nil ulterius agit. Vtrum quod fieri non potest, vt ex sanitate aliud quicquam efficiatur. An si quid fieri possit, ad aliam spectet scientiam afferrique præterea ex sanitate aliquid licebit. Ergo si omnia fieri, vel ex contrariis, vel ex mediis soleant, constat vt illud agrotet, quod vel siccus, vel humidus, vel tale aliquod est. Igitur ex nimis frigidus, in minus frigidum, & postremo in iustam vicem caloris, vel siccitatis, vel humoris medicus adducit, transferens sese ex contrariis, aut mediis, dum ad eum deueniat habitum, qui sanitati accommodatus est: ex quo quidem nihil esse Natura fert, nisi quid medium. Ergo aliquid præterea facere potest. Vt enim eatenus venit, sic retrorsum abire potest. Sed ars non isthuc proficetur: semper enim quod melius est, id artis ratio & spectat, & facit. Itaque nec vlla alia, nec ipsa medendi ratio de sanitate quicquam aliud faciet, cum vel nihil effici necesse sit, vel rei destinanda contrarium: quandoquidem eadem est scientia contrariorum. Itaque vel in edificandi ratione nihil est, quod contrarium faciat. Nec verò vlla ars alia est, quæ ex hoc quicquam faciat, nisi veluti ex parte: quemadmodum suendi ratio ex proscillo calcei reddit. Fieri namque bifariam aliquid ex aliquo ita potest, vt vel cum illud componitur, vel cum hoc destruitur, consistit.

8 Cur hominem philosophum differre ab oratore putamus? An quia philosophus in rerum speciminibus agitandis, exquirendisque suum studium posuit: orator his in rebus versatur, quæ confortes illorum speciminum sunt. Verbi causa, alter quid iniustitia sit, nouit: alter, quis iniustus est: & alter, quid tenor tyrannidis sit, cognitum habet: aliter, qualis ipse tyrannus sit.

9 Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id est, artifices bacchanales, aut histriones appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minimè sese studio sapientiæ dedunt, eò scilicet, quod in artibus necessariis magnam ætatis suæ partem consumunt, vitamque plurimum traducunt incontinentem, partim etiam cum inopia, quod quidem vtrunque vitia & gignit, & auget.

10 Cur veteres præmia certaminibus corporum posuerunt, sapientiæ nullus quicquam statuerit? An quia iudices, quod ad ingenium attinet, vel præstantiores, vel nihilò deteriores nimirum esse his debent, qui inter sese certant. Quod si homines sapientiâ excellentiores certare deberent, proponereturque præmium, arbitrariis sane sibi carerent. At verò in certaminibus gymniciis, quisque suo tantum aspectu iudicare in regere potest. Item auctor ille præmiorum talis suis hominibus certamen proponere noluit, vnde inimicitia, seditionesque maximæ exoriantur: homines enim cum in re sui corpo-

ris aliqua improbantur, non molestè omnino ferunt, neque his infesti redduntur, qui ita iudicant: at si stolidiores iudicati sunt, iudicibus admodum ipsis succensent, argenteque vehementer sine ferunt: quæ quidem res seditiosa, & stolidia est. Ad hæc, præmium præstantius esse suo certamine decet. Itaque certaminum gymniorum præmium optatius, & præstantius, quam ipsa concertatio est. Prudentia verò quodnam præmium præstantius esse possit?

Cur homo maximè aliud intelligat, aliud faciat? An quia contrariorum eadem scientia est. An quia mentis officium plura contingit, appetitus in vnum tantummodo profluit. At qui homo mente magna ex parte vivit, & ratione, bestia appetitu, ira, cupiditateque ducuntur.

Cur nonnulli pecunias acquirere, non impendere consueuerunt? Vtrum quod suis moribus viuunt: an oblectamine, quod in spe positum est, alliciuntur.

Quam ob causam qui grauius, & suauissimè dormiunt, nihil somniant? An quia & sensus, & intelligentia hominis tunc suo fungitur officio potest, cum animus tranquillatur, & requiescit: qua quidem requie, vel ipsa sciendi ratio constare videtur, quippe quæ animus sistat, atque ex temeraria agitatione in tranquillitatem adducat. Cum enim animus mouetur, vagaturque, fieri non potest, vt aliquid vel sentiat, vel intelligatur. Ex quo fit etiam, vt amentes sint pueri, & ebrii, & insani. Facit etenim calor, qui nimis in his est, vt motu plurimo, vehementissimèque inquietentur: quo motu desistente, prudentiores esse incipiunt. Cum enim vis illa intelligendi sedata est, facilius sistitur, rerumque rationibus adsistit. Et quidem qui inter dormiendum somniant, non alia de causa videre sibi illa videntur, quam intelligentia constanter, requiescenteque: quod quidem somno contingit leuiori. Iactatur enim animus noster maximè in somnis, calore scilicet, qui vndique in partem se colligit interiorem: atque ita efficitur, vt plurima, vehementissimèque illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit. Nec putandum, vt animus tunc conuiescat, & per se maximè sit, cum nullum somnium trahitur, vt multitudinis opinio est. Sed conerà omnino incidit, vt qui in motu plurimo est, nec paulisper quiescit, hic intelligere nequeat. Plurimus autem motus, cum suauissimè quis obdormiscit, merito propterea est, quod tunc maximè larga caloris copia in partem contrahitur interiorem. Animum verò concitatum non solum inter vigilandum, sed ne per quietem quidem intelligere posse, argumentum illud etiam est, quod in somnis, quos cibo ingestis primos agimus, nulla facultas videndi somnij datur, cum maximè accidit, vt animus propter cibum ingestum concitetur: somnium verò ipsum occurrit, cum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, somnus accedit. Quapropter ea maximè somnia

somniamus, quæ agimus, aut acturi sumus, aut volumus: de his enim maximè cogitationes, imaginationesque obueniunt. Et qui instructi virtutibus sunt, meliora somnia vident, quod etiam vigilantes meliora animaduertunt: qui deterius, vel animo, vel corpore sunt adfecti, deteriora concipiunt, quippe cum etiam adfectio corporis faciat ad somni visionem. Hominis enim morbo laborantis proposita quoque animi vitiosa sunt, atque etiam propter corporis perturbationem animus quiescere nequit. Melancholici idcirco in somnis crebro excitati consueuerunt, quod calore largiore vegetante, animus moueri aequè ampliùs cogitur: quod cum motus vehementior sit, merito dormitè minimè possunt.

Eorum, quæ ad oculos pertinent, Sectio trigesima prima, cuius questiones xxx.

Quo oculo perfricatus sternutare cellamus? An ob eam rem humoris respiratio moueatur. Lacrymam enim oculus perfricatus emittit: sternutamentum humoris copia excitatur. An quia plus caloris minus corrumpit, absuntque. Oculus autem perfricatus plus caloris sibi acquirit, quam nares contineant: quam ob rem etiam si quis nasum perfricauerit, ipsum sternutamentum desistat.

1 Cur vno oculo exquisitiùs cernitur, quam duobus? An quia plures motus duobus, quam vno excitantur: quemadmodum oculis perueris multiplicem agitari motum certum est. Ergo duorum vnus motus non est: vnus vnus, & simplex est. Itaque efficitur, vt exquisitiùs vno, quam duobus, cernatur.

2 Cur homines irati oculis maximè erubescunt, pudæ facti auribus? An quoniam oculi refrigerantur eorum, quos pudor tenet. Et timor quoque refrigeratio loci eiusdem est: calor autem in partem transit aduersam, quæ posterior est: aures verò satis ex aduerso politæ sunt: itaque pudore maximè erubescunt. Iratis potè præsidium in eam partem tanquam violatam transmittitur, quæ & sensu, & motu facilior est: nam & in metuendo calor eam ipsam maximè deserit.

3 Cur altero oculo apprehenso, alter constantius cernat? An quia oculorum initia ex eodem dependent. Cum igitur alter mouetur, commune quoque illud mouetur initium, quo mouente, alter etiam oculus mouetur necesse est: quam ob rem altero apprehenso, vis illa communis tota alterum mouebit: itaque plenius contendere poterit.

4 Quam ob causam qui cæci ab ortu Naturæ sunt, calui nunquam efficiantur? An quia humor, cum redundat in capite, oculos vehementer infestat: quæ de causa quibus fluxiones

oculos vrgent, venas temporum ferro candente medici tangunt, quo humoris foramina obæcentur, atque spillescant, & caput quoque dissecta cute, obscalpere consueuerunt. Cum igitur humor excrefcens, vacansque in capite oculis detrimento sit, fieri potest, vt minus humoris in caluaria ob id ipsum consistat, quia magna parte lapsus in oculos est: & cum excrementis humorum, materiaque inutili capillus proueniat, (quæ quidem in capite cæcorum ab ortu Naturæ largè redundant) merito nunquam isti calui efficiantur.

Cur homines, qui oculis prominentioribus sunt, magis à fumo infestantur? An quia fumus citissimè oculis protendentibus incurfat.

7 Quam ob causam vtrunque aspectum simul diuertere dextro, sinistroque versus, & ad nares demittere, atque etiam alterum dextrorsus, sinistrorsusque deducere possimus: vtrumque verò deorsum, alterum sinistrorsus, alterum dextrorsus simul distrahere nunquam possumus: quin etiam deorsum, fursumque haudquaquam ita conuertere licet, quanuis facultas simul dimittendi in idem detur, vt dictum est? An propterea, quod quanquam duplex aspectus sit, ex eadem tamen origine, a quo modo nexus, aptusque dependet. Vbi autem ita est, quoties alterum extremum mouetur, reliquum consequatur eodem necesse sit: alterius enim extremi principium, extremum reliquum est. Quod si res vna simul, ac eodem in tempore nunquam in partes aduersas moueri queat, nec aspectus ita moueri poterit: quippe cum ita committatur, vt extrema in partes moueantur aduersas, siquidem alter fursum, alter deorsum mouebitur, nisi quæ sequi vtrunque necesse sit, quod impossibile est. Oculorum verò limitas euenit, quia globi continentur principio, quo & fursum, & deorsum, & latera versus lubrico sese vertere possint. Cum igitur ita positi sunt, vt situ inuicem simili respondeant, atque medium teneant, mouendi sese fursum, deorsum, laterisque versus, eodemque in puncto sibi pupillam habeant, tunc situ integerrimo constant, præcipueque mobiles circumaguntur: at qui eodem in puncto pupillas continent, limitis quidem non sunt. Discrepare quoque inter se possunt, & aliis parte alba retracta, nigra nonnihil occulitur, modo eorum, qui sternutaturi sunt: aliis in angulum anteriorem nigra conuelliunt, vt furiosis: aliis in anteriorem nares versus incumbit, vt tragicis, laruis, hominibusque acerbis, fenerisque: sunt enim conuittu graui, cogitabundèque. Quoties verò situ dissimili globi positi sunt, sed puncto eodem radij profluunt, aut situs similis est, sed punctum non idem, limitis oculis hominem esse necesse est: itaque hic suspicit, & oculos contrahit: globum enim eundem in habitum collocare conatur, atque alterum firmum continet, alterum agitatur. Haud enim fieri potest, quin limitus sit, qui non eodem de puncto radios depromat, quippe qui dimotum contuendi principium habeat, perinde ac ille, cui res vna geminari oculo suppresso videtur. Ergo si oculus fursum di-

moros est, terminus inspiciendi deorsum est: sed si oculus lapsus deorsum est, terminus sursum habetur. Oculo tamen vno situ suo dimoto moueri quidem res visa sursum, deorsumve ob id ipsum videtur, quia pupilla ita se mouet: sed geminari haud vnquam videri potest, nisi duplex conspectus sit, peruertaturque ratio videndi. Ita fit, vt strabonibus res eadem geminari videatur. Causam situs habet, eod scilicet, quod oculus non suo medio nexu, locaturque est.

8 Quam ob rem qui cognomen lusciosi habuerunt, literas minutas scribere consueverunt? Mirum enim vt qui obrusis sunt oculis, rem faciant, quam eorum facere interest, qui acumine valeant oculorum. Vtrum quia proximè posita magna esse videntur: illi autem oculis proximè admotis scribere solent. An quia contractis palpebris scribant. Fit enim per imbecillitatem, vt si laxatis, ductisq; oculis scribant, aspectus distractus, passusque hebetescat: si adductis, & conuientibus, vniuersim depromptus acutiùs videat. Quod tamen angulum informat exiguum, efficit necessarium, vt exigua literæ scribantur.

9 Cur nonnulli post lippitudinem acutiùs vident? An quia purificati oculi sunt. Fit enim sæpe, vt exterior densitas pupillæ aciem arceat, quæ lacryma emissa laxatur, atque resoluitur. Quam ob rem profunt interdum quæ mordent, lacrymamque euocant, vt cepe: obsunt, quæ tantummodo asiccant, vt origanum.

10 Cur vno videre oculo impatibilis sit? An quia minus animo, qui ita cernit, afficitur: quo fit, vt minus affectionis contrahatur.

11 Cur distracta conspectuum societate, res vna geminari videatur? An propterea quod oculi vtriusque radius non ad punctum idem deuenit: ergo quod bis noster animus inspicit, inde geminum se inspicisse existimat. Proximum euenit, cum digitos mutatis vicibus implicamus, itaque aliquid tangimus: duo nanque sentimus, eod quod vnum bis tangimus.

12 Cur sensus dextri nihilò sinistris præstantiores sint, cum in cæteris omnibus dextra sinistris commodiora habeamus? Vtrum ex consuetudine ita fiat. Statim enim, cum pati sumus, vtrunq; sensum exercere incipimus. Pars autem dextra exercitatione insuescere, inque frugem euadere meliorem videtur: effici nanque vtrunq; dextri per consuetudinem possunt. An quia sentire affici est. Pars autem dextra præstantior propterea est, quod efficacior: & affici peruiacior, quam sinistra est.

13 Cur in cæteris dextra suis sinistris præstantiora sunt, sensus nullus dextere suo sinistro interest? An quia parte sentiendi vtraque pariter vti à primo natali die consuescimus. Adde tamen quod ratio sentiendi, affectio quadam est: dextrarum autem partium differentia in efficiendo, non patiendi sita est.

14 Cur exercitatio corporis incommoda oculorum acumini est? An quia exercitatio sanguinem efficiat sicciorum, sicut etiam reliquum corpus. Siccitas autem totam cutem indurat: ergo vel gam, qua pupilla integitur. Quapropter homi-

nes natu iam grandes, obtusius vident. Oculi namque senum tunica dura, simulque rugosa teguntur: itaque vis illa conspiciendi cooperitur, & delitescit.

Cur homines luscij cognominati, qui obrusè vident, literas scribere minutissimas possint, cum rem minutam perspicere illi valeant, qui acumine oculorum præstant? An quia conspectu sunt imbecilli, palpebras contrahant in angustum. Cum enim radius profuit vniuersus, acutiùs explorare potest: contra, laxo, diductoque oculo diffunditur, ob eamque rem hebetescit. Ergo imbecillitas facit, vt palpebras contrahant in angustum: quod cum ex angusto inspiciant, exiguum magnitudinem videant, quantaq; vident, tanta perscribant necesse est.

Sed cur iidem illi contractis palpebris vident? An propter sui conspectus imbecillitatem. Vt enim manum rebus sepositis admouent, sic palpebras iuxta positis perinde, quasi manum, adiciunt. Quod sanè faciunt, vt radius per locum sese depromens angustior, congecit profuat, ne protinus ex patulo proficiens distractatur. Vider autem is acutiùs, qui frequentior, collectiorque prodierit.

Cur non res vna geminari videtur, cum in latius oculum vertimus? An quia conspiciendi primordium eadem item in linea situm est: tunc enim res geminari videtur, cum illud mutatum sursum, deorsumve est: in latius vero nil refert, nisi vnà etiam sursum moueat.

Cur in ratione videndi tantum fieri possit, vt res vna geminari videatur, si quodam modo inuicem oculi locentur: in cæteris sentiendi generibus fieri identidem nequeat? An etiam in ratione tangendi, cum digitos mutatis vicibus implicauimus, fit vt res vna duæ sentiatur: in cæteris hoc idem fieri nequit, quia cætera membra quibus sensus administratur, neque foras versus deducta, neque bina tam inter se apta, colligataque suo funguntur officio: fit ita in ratione videndi, eadem de causa, qua in tangendo perplexis, vt dictum est, digitis. Tactus enim visum amulatur, & sequitur.

Cur oculus sinister nihilò imbecillior est, sed æquo modo, atque dextere videre potest, cum reliquæ corporis partes omnes sinistra inuaciores, quam dextra sint? An quia pars dextra in eo discrepat à sinistra, quod efficacior est, non in eo, quod affici aptior. Videndi autem vires non vt afficerent, sed vt afficerentur, comparata à Natura sunt.

Quam ob causam cum cæteras intuemur res, conspectus noster fatiscit, atque deterior redditur, cum ad virides, & herbescentes inspicimus, vt olera, cæteraque his similia, recreatur, meliorque euadit? An conspectum in alba, nigraue intendere minimè possumus, propterea quod vtrunq; id genus coloris videndi viribus afficit. Colores autem illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi, nigriue obtinent. Itaque aspectus cum mediocri, lenique obuii afficitur, nihil debilitatur, imò verò corroboratur, atque reficitur. Et forsitan quemadmodum cum corpo-

corpora nostra vehementer laborant, deterius habent: cum mediocriter optimè afficiuntur: ita etiam oculi, cum ad res solidas conspiciunt, laborant, lassanturque: cum ad humiditas, mollesque, quod nil sibi obstat, passim oberrant, & licentia perliquefunt: cum ad virides, quod ita vt solidæ mediocriter sunt, ita satis humoris continet, neque villo detrimento afficiuntur, & ad immorandum in hisce amplius innituntur, eod quod coloris huiusmodi habitus modicè se conspiciunt offert.

21 Cur cætera melius vtroque oculo cernimus, rectam versus virgulam vnilateris admouentes inspicimus exquiritius? An quia radij oculi vtriusque non sine perturbatione in idem concidunt, vt authores rationum conspiciendi affirmant. Itaque cum vno inspicimus, ad rectum conspectum, tanquam regulam, melius quod rectum est deprehendere, iudicareque habemus.

22 Cur si vno oculo potius infestatur? An quia infirmisimè sunt. Infirmisima namque omnia, quæ corpori interferta occulantur. Indicius, quod acetum, & quodq; acre carnem non exteriorem, sed interiorem demordet. An quia laxiores, refertique meatibus sunt. Conspectus enim per quosdam meatus protruduntur, & excidunt. Itaque quod his mordacissimum est, cæteris corporis partibus obuium subire densiora non potest, sed perrepat, & decidit: æquo modo & cepe, & quæcunque talia oculos mordent. Oleum omnium maximè humorum id facit, quia tenuissimum est, ob eamque rem meatibus se expeditè infinat: acetum reliquis partibus corporis pro medicamento est.

23 Cur oculus solus omnium membrorum non rigeat, cum infirmisimus sit? An quia opimus est, nec carnis quicquam in se continet. Quod autem tale est, securum manere à frigore potest. Haud enim audiendi sunt illi, qui propterea rigere oculos negant, quia vis illa conspiciendi ignis est: non enim talis in oculo ignis est, vt calcere valeat.

24 Cur lacrymæ, quas moriendo emittimus, calide sunt: quas oculis laborando, frigida? An quia frigidum, quod incoctum, crudumque est: calidum, quod concoctum. Languorem autem omnem ex cruditate proficisci, nullum dubium est. Quod cum lacryma cruda eorum sit, qui valitudine oculorum laborant, non immeritò frigida est. Hinc medici sudorem frigidum, argumentum grauis esse morbi existimant: calidum contra, decretorium esse, & salutarem. Cum enim vacans materia multa est, satis à calore intertore concoqui minimè potest: itaque frigidam esse necesse est. Cum pauca est, penè à calore vitæ concoquitur: morbos autem copia vacantis materiae confici, certum est.

25 Quare cum partes corporis nostræ dextrae mobiliiores sint, oculus sinister expeditius, quam dextere, contrahitur? An propterea, quod omnia sinistra dextris humidiora sunt: humidiora autem contrahi plenius possunt. An dextere amplius efficere possit: sinister vel ex se, vt humidior, obsequentior sit.

Quam ob causam cum & senex, & luscij per imbecillitatem parum oculis valeant, alter proximè admouet, si quid inspicere vult, alter procul abducit? An quia dissimilis eorum imbecillitas est. Senex enim quia videre non potest, vbi minus radij coeunt, rem videndam eod abducit, vbi visurus maximè est: procul enim coire radij solent. Lusciosus ille videre quidem rem isthuc potest, sed quænam rei conspecta caua sint, quæte excedant, discernere nequit, itaque in his fallitur: caua quippe, & excedentia splendore discerni maximè possunt: quem, quoniam procul percipere, quemadmodum rei obuia ingruat, nequeant, proximè adducunt.

27 Cur homo solus, aut certè maximè animantium omnium oculis deprauetur per limitatem? An quia vel solus, vel maximè comitiali morbo in tenera ætate laborat, cum depruari omnibus accidit.

28 Cur vni animantium homini transferti, deprauariq; per limitatem oculi possint? Vtrum quod oculos minimo interstitio discretos, è directoque positos homo habet, perspicere idcirco mendum in eo maximè possit. An quia cæterorum animantium oculi vnicolores maximè sunt? Nec deprauatio sequeretur, si vno quolibet colore præditus oculus esset. An quia solus ex omnium animantium genere morbo comitiali rapitur: quod genus morbi transferrere oculos, sicut cætera etiã mēbra, potest. Nonnullis tamen, vt serò eo morbo vexari incæpere, sic lumina serò deprauantur.

29 Quam ob causam manu præ lucerna, aut Sole obiecta melius inspicere possumus? An quia lucernæ, Solisve lux nostris occurrens luminibus, reddat suam ob nimietatem infirmiora: quippe quæ rem etiam sibi cognatam interimere præ sua possit exuperantia: at verò manu ita arcente, nec luminum acies officii potest, & res visui obuia nihilò minus in luce posita est: vnde fit, vt & acies plenius agat, & res inspectanda nihilò minus videatur.

Cur manus dextra, & pes dextere à suis sinistris differunt, oculus, & auditus nullo discrimine distant? An quia immista, synceraque elementa sitque deque sunt. Discrimen verò situm in his est, quæ elementorum coitu constant. Sunt autem sensus isti è synceris illis, immistisque: visus scilicet ex igne, auditus ex aëre.

Eorum, quæ ad aures pertinent, Sectio XXXII. cuius quæstiones

XIII.

21 Vt aures, quæ omnium maximè partium nostræ faciei exangues sunt, rubore magis afficiuntur, vbi nos pudor apprehenderit? Vtrum quod peregrinus humor partem adire inanem aptus natus est: itaque cum calore per pudorem orto resoluitur, statim se in aures colligit. An quia teporibus appositæ sunt, quod versus maximè humor confluit. Cum enim hominem pudet, calor se in faciem recipit, itaque ruborem adducit: aures verò minime in ea profundo extant, naturaque calidissimæ sunt, & coloratæ, nisi longè frigoris rigore calor obtor-

obtorperunt: ideo hæc particula omnium faciei particularum coloris est optimi. Quam ob rem pallus, dispersusque calor, quod per summas tenet, rubicundas reddere potest.

2 Cur vrinantibus aures, dum intra mare sunt, rumpi soleant? Vtrum quia retentus spiritus impetu cogit vehementiori. An si causam hoc haberet, idem vel in aere fieri posset. An quod non cedit, disrupsi ocyus potest, & à duriori, quàm molliori, facilius. Quod itaque inflatum est, minus cedit: aures verò, ut dictum iam est, spiritu retento inflantur: itaque ab aqua, quæ aere durior est, obtunduntur offensa, atque rumpuntur.

3 Cur vrinantes spongas alligare auribus consueverunt? An ne mare per vim occurrens, aures rumpat: haud enim ita stipata impleri, ut inanes, exemptis spongiis, possunt.

4 Cur sordes aurium amara? An quia putri sudore contrahuntur, qui salus, amarique est.

5 Cur spongiarum suas dissecant aures, & nares? An ut spiritum commodius reddant: hæc enim esse spirandi itinera videntur. Laborare quippe difficultate spirandi eos affirmant, dum foras emittere animam non possunt, leuarique, cum propellentes extrudunt. Mirum tamen, si respirandi assequi facultatem refrigerationis gratia nequeant, sed esse id necessarium magis videatur. An meritò plus in retinendo laboris sit, cum corpus exumeat, distendaturque: spiritus verò foras sponte efflari posse videretur. An intus etiam tendere ita possit: cogitandum tamen æquè videretur. Plerique verò lebetes demisso, respirandi viam vrinantibus molliuntur: haud enim aqua lebes impleretur, sed aera seruat ad demersum hominem vsque: quippe qui erectus per vim dimittatur, ut vndique æquali nutu descendat: nam si quantumlibet inclinavit, humore protinus interrumpente impleretur, necesse est.

6 Cur nonnulli, cum suas inscalpant aures, tussunt? An quia sensus audiendi foramen cum pulmone, canali que ab asperitudine cognominato fortitur: indicium, quod his ipsis repletis, obsequit, ut si frictione ista aurium liquefcit, atque in canallem, quem modò diximus, per foramen illabitur, quod tussim mouere potest.

in asperitate canali &c.

7 Cur sinistra auris ocyus magna ex parte perforata consolidari, quàm dextera potest? quocirca mulieres alteram marem vocant, alteram foeminam. An quia partes sinistrae humidiores, calidioresque sint: quæ autem habitu huiusmodi sunt, consolidari possint facilius. Vnde in plantis etiã tenellis, atque viridibus, coitus, concorporandique vnio facilius agitur. Et verò viscera iuniorum promptius compaginantur, quàm seniorum. Argumentum, partes sinistras esse humidiores, quod molliores sunt, atque effeminatiores.

8 Quam ob causam pudefactis aures summae rubescant, iratis oculi? An quia pudor in oculis refrigeratio quædam cum timore est: itaque calor iure oculos deserit: quod cum inde secedendum sit, locum sui capacissimum petat necesse est, quales certò summae sunt aures. Cæteræ nanque partes longæ ossibus omnes compactæ sunt. Iratis

contra, calor in oculos, totamque faciem reuocatur: sed conspectior in oculis est, videlicet albi eorum coloris ratione.

Cur aurium sonitus accito strepitu cesset? An quia minorem strepitum amplior pellit & eruit.

Cur si aqua lapsa in aurem sit, oleum, quo humor effluat, instillamus? nullo nanque humore alio effluere potest. Vtrum, ut quoniam oleum per summa aqua innatat, eique aqua præ lentitate adheret, effluente oleo aqua etiam ipsa effluat. An ut per lubricam aurem labens aqua excurrat: oleum enim, utpote leue, facit ut prope labescere possit.

Cur minus aures vrinantibus rumpantur, si oleum sibi instillatum habentes, in mare interrumpant? An ratio cur rumpi aures possint, ante exposita est. Oleum verò in aures instillatum, facit ut mare superueniens relabi facilius possit: quomodo in parte corporis exteriori peruncta fieri nouimus. Labens autem idem parti interiori auris nullum inuehit, itaque dirumpere non potest.

Quam ob causam aures cum exangues adeo sint, pudore erubescere possint? An res quæque ferri in eum soleat locum, qui sui vacuus est, cum ergo sanguis efferri sursum calidus videatur, aures maxime, partemque inanissimam adit: itaque rubore inibi afficit. Quod idem intelligendum de genis etiam est. Adde quod tenuissima cutis, quæ distenta est, ita fit, ut rubor percipi in auribus præcipue possit.

Cur nemo oscitans aurem inscalpere suam audeat? An quia membrana etiam, per quam audiunt, insatur, cum oscitamus: indicium, quod audiendi facultas tollitur, cum oscitamus. Spiritus enim ut in os, ita etiam in aures interrumpens, membranam expellit, ac prohibet, quod minus sonus ingrediatur. Quod cum ita sit, si sedem audiendi, cum oscitamus, auriscalpio tetigerimus, plurimum membranam laceremus. Idem enim ad obiectentem, renitentemque spiritum, non ad cedentem inferetur, & membranam abiunctam solidis esse, certum est: quare dolor ita moueri, vulnusque excipi facile potest.

Eorum, quæ ad nares pertinent, Sectio XXXIII. cuius quæstiones XVIIII.

10 **V**t singultus sternutamento sedari queat, ructus nequeat? An quia non partis eiusdem vtraque ista affectio est, sed ructus ventriculi, singultus verò refrigeratio, cruditasque spiritus, atque humoris pulmone coniunctissimi est, sedes autem cerebri rem cum pulmone communem sortita est. Quod quidem ratione constat aurium: interdum enim surditas accidit, simul & morbus ipse aurium, in pulmone vitium transit, & nonnullis tussis statim mouetur suas scalpenribus aures. Locum autem sternutandi rem naribus esse cum pulmone communem respiratio docet, quæ communis vtraque est. Sternuimus itaque loco eo ipso calfacto. Calor autem eius

eius locus. sentit inferior, cuius singultus est, calor verò vim obtinet & concoquendi. Quam ob rem aceto etiam, retentioneque spiritus finiri singultus leuior potest: spiritus enim retentus facis concalfacit. Vnde fit etiam inter sternutandum, ut spirandi retentio idem obducta efficiat, & conuenienter quoque expirantia superiori de loco educitur: quippe cum fieri nequeat, ut quis sternueret, nisi expiret: impetus itaque spiritum interclusum rumpit, dispellitque, qui singultum ciere potest.

2 Cur si quis sternutaturus oculum perfricauerit, minus sternutet? An propterea quod sternutamentum à quodam excitatur calore: frictio autem, calorem ciere potest: qui calor, quoniam locus, quo sternutamus, oculis in propinquo est, alterum sternuendi calorem tollit, quemadmodum minor ignis ab ampliori emarcescit, atque absumitur.

3 Cur bis sternuere magna ex parte solemus, non semel, aut sæpius? An quia binis naribus sumus: per vtraque itaque nares venula partita discurrit, qua spiritus solet permanere.

4 Quam ob causam, qui Solem aspexerint, sternutare magis consueverunt? An quia Sol calfaciens mouet pèinde, atque qui nares penna sollicitant. Idem enim vtrique agunt, quippe qui per motum calfacientes ocyus spiritum ex humore eliciant, cuius excursio spiritus sternutatio est.

5 Cur singultus sternutamento finitur, & retentione spiritus, & aceto? An sternutamento, quia spiritus cohibetur inferior, atque circumobstilit: quemadmodum medicina parti superiori adhibita alius sentit, ac immutatur, spiritus retentione leuior tolluntur singultus, eò quod exiguus spirandi impetus, si paulisper retinimus, ut in tussi desistit, sic etiam in singultu reprimatur, cogitur, strangulatur. Aceto idcirco sedatur, quia humor circumstantis, ac prohibens eructandi licentiam, in spiritum per vim aceri calfactoriam exte-

6 Cur aquam nonnullis frigidam in faciem fundimus, cum è naribus sanguis effluit? An ita calor intus se colligit, atque circūobstilit, qui sanguinem summum reddit liquidiorum.

7 Cur sternutamentum pro numine habetur, non tussis, neque grauedo? An quia de capite membrorum præcipue omnium diuino, vnde cogitatio est, suum ducit principium. An quia cæteri illi affectus ratione morbi euoniant, hic secus exultet.

8 Cur oculo perfricato sternutamenta desistunt? An quia humor sic respirat: lacrymam quippe oculus post frictionem emittit: sternutamentum autem humoris copia excitatur. An quia minor

calor corripit ab ampliori, consumique potest. Oculus autem perfricatus, plus caloris inibi acquirit, quàm sit, quem nasus complectitur. Hinc etiam fit, ut si nasum quis perfricet, ipsum sternutamentum desinat.

9 Cur eruptio cæterorum, ut flatus, ut ructus, sacra haudquaquam habetur, sternutamenti sacra habita est? Vtrum quoniam cum tres partes principes sint nostri corporis, caput, thorax, & aluus, flatusque alui expiratio sit, ructus, ventriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipue est, spiritum hinc exeuntem, ut sacrum veneramus, & adoramus. An quia spiritus omnis eruptio, partes, quas modò dixi, melius sese habere significat. Cum enim minus sternuere queunt, spiritus erumpens leuat, ac mitigat. Ergo sternutamentum quoque bene caput valere, posséque concoquere, indicio est. Cum enim capitis calor humorem, spiritumve conuincit, tunc moueri sternutamentum solitum est. Quam ob rem moribundos interdum sternutatorio excitamus, tanquam si hoc affici nequeant, spes nulla salutis sit. Pèinde igitur quasi bonæ indicium valetudinis partis optimæ, atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, benèque augurantur.

10 Cur homo omnium maximè animantium sternutare solitus est? An quia foramina sui corporis obrinet latiora, per quæ spiritus interrumpere potest: his enim spiritu impletis sternuimus. Latiora autem esse indicium, quod omnium minimè animantium homo olfactu valet: foramina quippe tenuiora sentiunt exquisitius. Quod si latiores meatus plus humoris, ac sæpius subeat, necesse est, quo inflatu sternutamentum moueri solet, talisque homo maximè animantium habet, meritò sæpius sternutat, præsertim qui naribus breuissimis est. Sic enim humor concalfactus celerius effluere conuersus in spiritum potest. Cæteris verò præ longitudine narium antè refrigeratur, quàm effluat.

11 Cur sternutamenta, quæ de medio noctis ad meridiem vsque moueantur, damnemus, quæ de meridiem ad noctis medium approbemus? An quia cum rem aliquam exordimur, tunc sternutamentum potius obseruandum sit. Itaque cum rem agere pergimus, atque inter initia sternuisse acciderit, amouemur, remque inceptam profèqui temperandum censemus. Dies igitur, & aurora, & de medio vsque noctis quasi initium quoddam est: itaque ominusum tantisper sternutamentum esse putamus, temperamurque sternutare, ne per gentem quempiam ad agendum reuocemus: post meridiem verò, adque medium vsque noctis, finis veluti quidam est, tempusque illi contrarium, itaque contra tunc & existimatur, & agitur.

12 Cur senes laboriosius sternutant? Vtrum quod his foramina, per quæ spiritus permanere solet, adducta, atque coniuncta sunt. An quia senes facile eleuare nequeunt, per vim demittunt, atque conuallant.

13 Cur si spiritum quis retineat, singultus desistat? An quia refrigeratio est, quæ singultum inducat: quam ob rem & qui timent, & qui algent, singultiunt. Spiritus verò retentus, partem

corporis

corporis calcificat interiorem.

14 Cur homines surdi è naribus magna parte loqui consueverunt? An quia pulmo eorum vitiatum est. Surditas enim detrimentum pulmonis est. Vox itaque ferri expedite non potest: sed quemadmodum qui spirandi laborant difficultate, spiritum vniuersum suam ob imbecillitatem reddunt, sic vocem illi emittunt. Nituntur itaque naribus, etiam dum loquuntur, quia vox protrudens sese, sono per attritum rancido illo profertur. Fit enim ut verba per nares afformentur, cum pars nasi superior, qua per palatum foramina patent, causa est: resonant enim tintinnabuli instar, ob claustrum inferioris angustiam.

15 Cur sternutamentum solum non dormientibus, sed, propè dixerim, semper vigilantibus fiat? An quia fieri sternutamentum non potest, nisi à calore, qui partem eam commoueat, qua effici solet: ex quo faciem Soli obiciimus, cum sternuere placet. Dormientibus autem calor intus circumobstitit. Quam ob rem in dormientium partes calidiores redduntur, spiritusque abundat: qua quidem res causam habet, cur genitura in somnis præ libidine profluat. Merito igitur dormientes non sternutamur. Cum enim calor secedat capitis, qui eius partis humorem natus mouere aptus est, quo in aera extenuato, sternutamentum exultat, affectionem consequentem illam obuenire non posse, consentaneum est. Crepitus tamen inferius, ructusque superius dormientes magis, quam vigilantes, extrudimus. Quod enim venter inflari in somnis amplius solet, accidit ut eius inflati humores loca sibi proxima adiant: eò nanque vel à spiritu per quietem excito compelluntur. Retinere enim potius, quam emittere, potest, qui sopitus est: itaque intus calorem contrahit. At qui spiritum retinet, deorsum impellat necesse est, quippe cum inum deferri spiritum præter suam naturam sit. Vnde fit etiam: ut perdifficile sit spiritum retinere. Quinetiam cur dormiamus, hæc eadem ratio est: cum enim vigilia motus sit, qui membra sentiendi officio accommodata magis cum vigilamus exercet, constat somnum posse accedere, cum eadem illa membra quiescunt. Cum verò vis ignea sit, qua membra corporis nostri mouere possit, & hæc intus se contrahat, circumstansque, in somnis caput relinquens, quod sensus retinet omnes, tunc maxime sensuum sedes quiescere possint, quæ quidem res causam afferat dormiendi.

16 Quam ob causam vbi sternutamur, aut minxius, membra nostra inhorrescere solent? An quia vtraque re illa vena aeris inanes redduntur, quem calidum antè continebant, inanes aer extrinsecus alius subit illo frigidior, qui antè in vena fuerat, quam sternutaremus, aut mingere-mus. Quod cum talis subeat aer, merito facit ut membra inhorrescant.

17 Cur singulus sternutamento desistere potest? An propterea quod singultus non quemadmodum ructus à ventre, qui cibi conceptaculum est, sed à pulmone proficitur. Quod maxime refrigeratione, aut rigore, aut dolore, aut medicatione superiore accidere solet. Quod enim

membrum id calidum sua natura est, quoties refrigeratum sit, totum admittere spiritum non potest, sed bullas quodam modo excitat: quam ob rem retento etiam spiritu, singultus finitur. Sic enim pars ista recalescere incipit, & aceto quoque hausto desistit, quoniam vis aceti calefactoria est. Cum itaque calidum quodque concalfactum reddatur, sedesque cerebri foraminibus peruia pulmone respondeat, efficitur ut retentio spiritus, qua sternutationi antecessit, repressusque desuper illatus, affectionem istam pulmonis membri calidi abigere valeat.

Cur homines capillo crispo, & tortili, magna ex parte resimiores sint? An si crispiudo sita in crassitudine est, & crassitudo non sine duritia constat, & durus sanguis calidior est, & calor materiam excrescere inutilem minus paritur, & os ex vacante materia consistit, & cartilago non nisi os est, merito diminutio nasi consequatur. Indici-um ætas adhibet puerilis: sunt enim pueri omnes naso resimato.

Eorum, que ad os, & ad ea, qua in eo sunt, pertinent, Sectio xxxiii.
cum quaestiones xii.

18 Vr homines, qui raris dentibus sunt, vitam longè agere nequeant? An quia longè animantia viuunt, que denarium ordine prædita sunt numero ossium, ut mares, quam feminae, longius: viri namque diutius, quam mulieres: atque in pecudum genere, ceterorumque animalium peripici identidem licet. Qui itaque raris dentibus sunt, habere quasi pauciores iudicantur.

Cur dentes, qui longè solidiores, quam caro, sunt, frigus amplius sentiant, quam caro? An quia meatibus nituntur infixi tenuibus, quorum exiguus calor celesiter à frigore vincitur, moueturque dolorem.

Cur dentes frigidum amplius, quam calidum, sentiant? caro è contrario? Vtrum propterea, quod caro mediocri, temperatæque habitu est, dentes verò perfrigidi sunt, itaque rem frigidam sentire plenius possunt. An quoniam meatibus continentur tenuibus, quibus calor inditus exiguus est: itaque re aduersa potius patiuntur: caro, quia calida est, ut nihil affici à frigido potest, ita calidum compendio sentit. Ignis enim quasi igni adiicitur.

Cur lingua rerum plurimum esse potest? Nam & febris ardentioris, & grandinum, si qua insunt, & pecoris versicoloris varia est. An quia humoris capiens est, & super pulmone posita, vnde febrim principium ducitur. Versicolorum autem ratio refertur ad humorum varietatem debet. Inficitur tamen id primum, per quod humor primum manat, colaturque, cuius generis lingua est. Grandines verò lingua propterea contrahit, quod inanis, spongiosaque est: quippe cum grandido veluti panis inconcoctus, crudusque, parte interiore corporis nasci solet.

Cur lingua amara, salta, & acida fieri potest? Dulcis non potest? An quod naturæ corruptiones isthac

isthac sunt. Constantiam verò ipsam, naturamque sentire nequaquam fieri potest.

6 Cur totidem coloribus lingua euariet, quot cutis? Vtrum quòd ea quoque in membrorum numero exteriorum recipitur, quaquam in ore abditæ est. Verum quia præcui cute integritur, vel minima in ea varietas depræhendi potest. An quòd aquæ ratio est, quæ facit ut colores mutantur: lingua autem afficitur ex potione maxime potest.

7 Cur halitum ex ore tum calidum, tum frigidum reddere possumus? quippe qui frigidum efflemus, calidum verò exhalemus: indicium, quòd manus ori admodum exhalanti calidior potest. An vtroque modo aer commotus calidus est. Sed quoniam qui efflat, non vniuersum aera mouet, sed ore angustiori extringit: paucum expirat, quod multum externi aeris excitat. Itaque calor ore profectus, passus in eo suam ob exiguitatem, desistit: at qui exhalat, vniuersum, ob eamque rem, calidior expirat. Est enim efflatio, spiritus strictim protrusus: exhalatio verò spiritus vniuersim profusus.

8 Cur si vehementer, vniuersimque expiramus, iterum expirare nequeamus? quod idem in respirando etiam accidit: bis enim ex ordine id facere nequimus. An quoniam alterum dilatatio, alterum contractio loci est: idcirco quadantenus, non vsqueque possunt. Constat igitur ambo vicissim fieri necessum: bis verò ex ordine posse neutrum.

9 Quam ob causam cum alius locus sit, quæ cibibus, potusque transeunt, alius quæ spiramus, vbi grandior rem buccellam deuorauimus, strangulamur? An nihil absurdum id est: non modò enim stultius interuentu locus spirandi stipatus sit, verum etiam adductus sit extrinsecus, æque, imò magis, abstrangulamur. Isthac verò proxima inter sese posita sunt, quo cibum excipimus, & quo spiramus, quare vbi iusto amplius frustum incidit, locum spirandi proximum adducit, intringitque, ut via spiritui omnis denegetur.

10 Cur homines, qui virgulam suæ palmæ ductam per totam latitudinem habent, vitæ longissimæ esse possunt? An quia breuis ætatis, imbecillaque sunt, quæ artuum beneficio carent. Imbecillitatis indicium ætas prima, atque tenerrima ætate vitæ autem breuis testimonium dat genus omne aquatile: quæ cum ita sint coarctata, compactaque omnia contra sese habere liquidum est: quo in genere illa etiam sunt, quæ cum ex natura artubus maxime careant: articuli tamen contingit: palmæ autem partem interiorem penitus carere articulo cærum est.

11 Quam ob causam dum longè spiramus, venter trahentibus adducitur, reddentibus diducitur, atque repletur? Veri enim simile dixeris esse, ut contra veniat. An quia cum respiramus, venter adductis costis in inum cõprimitur: idcirco distendi in ampliore molè follii instar appareat.

12 Quam ob causam spirare necesse habeamus? An quemadmodum humor dissolui in spiritum potest, sic spiritus transire potest in ignem. Calor itaque naturalis vbi bonam spiritus partem in ignem conuertit, dolorem admovent, atque etiam

meatus diducit, & ampliat. Quam ob rem ignem cum spiritu expellere cogimur: quibus extrinsecus meatus contrahuntur, atque refrigerantur: itaque dolor iterum tentat. Rursum igitur aerem trahimus, atque vbi posthac spirandi meatus patefecimus, vocemque reddimus, ignis iterum oritur, atque iterum præ dolore spiritum reddimus, idque vicissim ordine perpetuo agimus: sicuti etiam palpebras agitare solemus, ut corpus oculorum refrigeretur, assiceturque. Et verò cum ambulamus, ingressui nostro attendimus, scilicet ex ordine gubernandi, atque regendi, quem vis nostra intelligendi perconimodè astruit. Hunc ergo in modum spirandi quoque usum exequimur: ingenio quippe trahendi aeris reddimus, atque illico rursum attrahimus.

Eorum, que ad tactum pertinent, Sectio xxxvi. cuius quaestiones x.

13 Vr inhorrescere magis solemus, cum alius modo quodam nos tangit, quam cum nos ipsi tangimus? An quia tangendi sedes rem plenius externam, quam suam sentit: quod enim narium, atque insutum est, id sensum effugit. Quinetiam quod claudat atque subito fit, terribilius certe occurrit. Metus autem, refrigeratio quadam est: at verò tactus extraneus præ suo vtrunque id habet. Denique affici vnumquodque ab alio vel tantundè, vel magis aptum natura est: quod etiam in titillando constat accidere.

14 Cur in alis, & pedum vestigiis titillamur? An propter cuius tenuitatem? An quia tactus, earum partium insolens est, ut etiam auris.

15 Cur non eisdem in rebus inhorrescere omnes soleamus? An quemadmodum nec in eisdem omnes delectamur, nec in eisdem angimur omnes: ita nec in eisdem omnes horrescimus. Quadam enim refrigeratio aqua omnibus ratione inuehitur. Sed alij tamen, cum vestis rumpitur, inhorrescunt: alij, cum ferra vel acuitur, vel trahitur: alij, cum pumex secatur: alij, cum lapillus mola perfrangitur.

16 Quam ob causam cum ætas calida, hyems frigidissima sit, corpora tactu frigidiora per æstatem sint, quam per hyemem? Vtrum quoniam à sudore refrigerari corpora possint, qui, ut fieri per æstatem solet, sic ab hyeme alienus est. An quia in contrarium tempore tum frigus, tum calor circumobstitit, intusque per æstatem calor refugit: itaque sudorem potest exprimere: per hyemem verò vis frigoris arget, & corpus perinde, quasi terra, euaporat.

17 Quenam causa pilos inhorrescere faciat? An merito cute contracta exurgant, quæ contractum à plerisque aliis affectionibus potest.

18 Cur nemo seipsum valeat titillare? An ne ab alio quidem titilletur, si rem præsentit, vel potius si ipsum videat titillantem: ergo minime titillari quis possit, si quæ tactio afferat, non lateat. Risus verò, lapsus quidam, & fraudatio est, qua cum in sede præcordiorum quis verberatur, rident. Haud locus quilibet est, quo rideamus: clandestinum autem omne, fraudulentum est.

est. Qua de causa fit, vt illa eadem res & moueat risum, & non moueat.

7 Cur labris maximè inticillatur? An quia membrum, quod titillari possit, non longè à se de potissimum sentiendi abesse debet: labra autem eo maximè in loco posita sunt: sed omnium maximè locorum capitis propterea titillantur, quòd carne ex toto constant, quare mobilissima esse possint.

8 Cur si quis locum nostrarum alarum moueat, in risum continuò labamur, si quam aliam moueat partem, nullam possit ridendi causam afferre? Et quam ratio est, cur naribus penna tentatis sternutamentum moueatur? An quia loca quaedam venularum habemus, quibus vel refrigeratis, vel contrà affectis, venulæ ipsæ aut humectantur, aut in spiritum ex humore dissoluuntur, quemadmodum si venas cervicis dormienti quis premat. Lætitia itaque gestiens, concalfactio quaedam est: spiritum autem, cum redundarit, foras mittimus vniuersum. Sternutamenti quoque ratio illa eadem est: cum enim penna mouemus, atque reperfacimus nares, humor in spiritum soluitur, quem mox redundantem expellimus.

9 Cur sæpenumero vsu cœnit, vt ingestio cibo inhorrescat? An quòd cibus frigidiusculus admissus, vincit principio magis naturalem calorem, quam vincitur.

10 Quam ob causam quod digitis vico mutata implicatis circumagitur, duo esse videatur? An quia duplici sentiendi parte attingimus. Nunquam enim fieri potest, vt lateribus digitorum exterioribus vtrisque idem complectamur, & agitemus, dum manus ordinem suum obtinet naturalem.

Eorum, que ad faciem pertinent, Sectio xxxviii. cuius questiones lxi.

1 Vt faciem effigiare consueuerunt? Vtrum quòd qualiscumque simus, ea ipsa corporis parte intelligi possit? An quòd ea præcipuè qui simus, agnosci potest.

2 Cur facie maximè sudare solemus, quæ carnis omnino expers, atque gracilis est? An quòd ea propensiora sunt ad sudorè, quæ humida, laxaq; sunt. Caput autem tale est, quippe quòd humorem suum plurimum habeat, quem vena tendentes inde declarant, & destillationes, quæ è capite venire solent. Cerebrum item humidum est, & foramina capitis permulta, Capilli profectò foraminum multitudinem foras vsque productam latissimè indicant. Sudor igitur non ex parte inferiore, sed ex capite oritur: quàm ob rem frons præmaximè sudat. Prima enim subiecta verticis est. Humor autem deorsum, non sursum, fluit.

3 Cur in facie maximè tubercula oriri solent, quos varos vocamus? An quia locus iste rarus, atque humidus est, Indicium, pilorum eruptio, & sentiendi potentia faciunt. Tuberculorum autem genus id, vel uti pustula, minutisque abscessus cuiusdam inconcocti humoris est.

Eorum, que ad totum corpus pertinent, Sectio xxxviii. cuius questiones vi.

1 Quam ob causam cum corpus assidub; fluat, defluxusq; ab excrementis proficiscatur, leuari non potest, nisi exudet? An quia non satis secerni sic potest, diutius tamen secerit. Cum enim ex humore mutatur in aera, plus certè oritur ex minori. Plus namque quod secerit, est: quare tempore ampliori secerni necesse est.

Sed cur ita fiat? An quia foraminibus longè angustioribus effluit. Pars enim humoris lenta, glutinosaque, vt excerni permista cum liquida potest, ita cum spiritu nequit: quæ quidem res maximè infestat. Quapropter vomitus magis, quàm sudores leuare queunt: quoniam ij partem illam lentam secum educunt, vt qui crassiores, corpulentioresque sint. An etiam quòd locus, qui partem humoris lentam, glutinosamque continet, semotus à carne est: vtri autem in proprio quo manet. Aut enim in eo, aut in vicino lenrum illud contrahitur: vnde fit, vt aliter educi vix possit.

2 Quam ob causam frictions carnis augeant? An quia vim præcipuam obtinent augendæ, quæ nostro in corpore calida habemus: molem quidem adipiscitur ampliore, quod assidub; ipsum in motu est, sursumque effertur, & in spiritum humores extenuat intestinos, quæ certè fieri in perficando videmus. Quare vbi vltus defuit perficandi, corpus decreuit, atque minuitur. An ita fieri possit, vt vel per alimentum auctior caro reddatur, concalfaciendi scilicet beneficio. Calidum enim omne, humoris detrahens est: alimentum autem, quod in carne digeritur, humidum est. Plus quoque alimenti caro ex laxitate sibi admittit, quippe quæ laxior copiosius capere, instar spongiæ, possit. Frictio autem mirum carnem elaxat, & spiritibus reddit oportuniorem, & prohibet quòd minus inutiles coitiones in corpore contrahantur: quæ si absunt, tabes nulla consequitur. Viti osum enim illud ieiunium corporis, & tabes nasci ex materia solet, quæ inutis congesta est. Quòd si caro spiratior, laxior, atque æquabilior sit, molem capiat ampliore, consentaneum est. Nam & alimenti capaxior, & excrementorum secerentiore redditur.

3 Quam ob causam vbi perficimus, eodem à calore vehementius vrimur, atq; dolemus? Vtrum quòd caro sua densitate calorem interrumpentem coarctat: quare plumbum calidius, quàm lana est. An quia caloris transitio per vim agitur, quoniam corpus strictum à frigore constat.

4 Cur sicæ fricationes carnis soliditatem molliant? An quia caro perfictione recalescit, humor consumitur. Adde quòd caro perficata densatur. Quæ autem frictionem, attritumque pleniorè experiuntur, omnia maiorem in modum densari, reddiq; solida consueuerunt: quòd multis in rebus planè intelligi potest. Nam & farina, & terra, & reliqua generis eiusdem, si aqua infusa trahas, humida situbabunt, & fluida; sed si plen

pleniùs atteras, longiorèmq; tractationem adhibeas, spiffescunt, solidescunt, lentescuntque celeriter.

6 Cur amplius frictio, quàm cursus corpus implere potest? An quia cursus, carnem refrigerat, nec alimèti reddit capaxiorem, sed pars in imum conuertitur, pars à naturali calore penitus extenuata, transit in spiritum: at manus carnem perimulcet, laxat, capaxem alimonia facit. Et verò exterior ista intentio premendo, stipandòq; refertur: interiorum impetum, obsistensq; arctius continet, & carnem attollit.

Eorum, que ad colorem pertinent, Sectio xxxviii. cuius questiones x.

1 Vt oleum, & cera Solis calore candescunt, caro nigrescit? An illa Sol propterea candescere possit, quòd humorem nimium eximit: nigricat enim per naturam, quod præhumidum est, propter humoris terreni multitiem. Carnem verò, quòd nullam inde humoris copiam detrahit, adurit, atq; que afficit colorem.

2 Quam ob causam piscatores, & purpurarij, & omnino qui rem exercent marinam, rufo sunt omnes colore? Vtrum quòd mare sua fæulagine calidum, & squallidum est: tale autem quodque pilos conficere rufos potest, vt lixiua, vt auripigmentum. An partes exteriore calidiores, interiore frigidiores reddantur, eò quòd summa corporis vicissim modò madefiunt, modò à Sole resiccantur, idque perpetuò agitur. Itaq; pili assiccati extenuantur, & rutilantur: & omnes quidem incolæ plagæ Septentrionalis rufo sunt pilo, & tenui.

3 Qua de causa cursus, quem induti agimus, & olei sub vestem perunctio pallidulos reddat? An propterea quòd vt spiratio commoda gratum affert colorem, sic obseptio, & strangulatio contrà afficiat, necesse est. Quòd itaq; humor passus per summa corporis cum incaleuerit, refrigerari non quit, pallorem facillè trahit. Quod idem vtrumq; illud, sudor, & oleum sub amictum committit: calor enim introcluditur, atque arcetur. Cursus verò, quem nudo corpore agimus, colorem præstat amemorem, scilicet ratione contraria. Delibamenta quippe excrementitia, quæ subsistunt, aer refrigerat, corpusque ita distat, euaporaturque commodius. Adhuc: oleum, cum tenue, atq; humidum sit, subter perunctum, meatibusque corporis intersiciens, neque humorem, ac spiritum è corpore profluere sinit, neque spiritum exteriorem admitti patitur. Quapropter materia vacans in corpore humida, putrescens pallorem inducere potest.

4 Qua de causa spiratio commoda colorem parit amemiorè? An quia pallor putredo quaedam per summa corporis est. Cum itaque humor summum obtinens corpus, calidus est, vt patteat accidit, nihil refrigeretur, distatque.

5 Quare qui mediocriter insudarint, statim ab exercitio colore hilarantur amemio, athletæ verò pallidi longè euadunt? An quia labor mediocris colorem leuiter prouocat, & ad corporis summa intuitus Nimus verò cum sudore, & spiritu extrudit, dum corpus inter laborandum rarefcit, atque laxatur. Cum igitur calor per summa residet corporis, color ille exultat, quemadmodum calfactis, aut pudefactis euenire solitum est. Vbi verò inde cuanuit, pallor continuò succedit. Ceteri itaque mediocriter se exercent, athletæ profus vehementer laborant.

6 Quam ob causam qui se exercent, amplius à Sole vruntur cum sedent, quàm cum mouentur? An cum in motu sunt, aera agitant: itaque spiritu quasi ventilantur. Cum verò sedent, quia aer immotus est, vim Solis acriorem experiuntur.

7 Cur Solis calor summum adurere potest, ignis non potest? An quia Sol tenuior est, carnem subire amplius potest: ignis verò etiam si adurat, per summa tantum colorem inducit nigrum, quas phædas nominat: interius autem subire minime potest.

8 Cur ignis hominem nigrum non reddit, fictile reddat? Sol cœterà, hominè nigrore afficere potest, fictile non potest? An non eadem vtrique ratione agit, sed Sol adurendo nigricat, ignis fictile replet, obducitque fuligine, quæ fauilla præterit, dum carbones franguntur, simul & flagrant, contrahitur: hominem nigrum Sol reddit, ignis minime: quoniam Solis calor lenis, mollisq; est, & præ sua tenuitate cutem ipsam leniter per summa adurit. Quoniam itaq; carnem non attingat, dolorem nullum potest infligere: quoniam vtræ, nigrorem inuehit. Ignis profectò vel nihil tangit, vel interò irumpit: nam arbuta quoq; igni atra redduntur. Verum hic non èatenus tantummodo vrut, quatenus color ater se pandit, & auget.

9 Cur homines, cum senescunt, nigriores reddantur? An quia res omnes, excepto situ, nigriores, cum putrescunt, euadant: senectus autem non nisi quaedam putredo est. Adhuc, cum sanguis siccescens nigrior reddi solet, merito senes sunt nigriores: sanguis etenim est, qui nostra corpora colore intingere valeat naturali.

10 Quam ob causam oleum Sol candefacit, carnem nigricat? An quia olei terrenam eximit partem, quæ nigroris causa est, vt etiam vinum sortis ratione terrena nigrum est. Carnem verò nigram propterea reddit, quoniam vrut: terrenum namq; omne, cum vrutur, nigrum effici solitum est.

CLARISSIMO VIRO

GVLIELMO A SAVIGNI,

armatæ simul & Togatæ

militiæ ornamento

singulari,

Hieronymus Gemusæus S. D.

PRAECLARIUS est oraculum hoc, ab homine nostri seculi doctissimo non ita pridem editum, quam ut aut à quopiam ignorari, aut à nobis silentio præteriri conueniat. Cum nemo, inquit, nec ante Aristotelem, nec post ipsum exortus esse memoretur, in cuius mente, ceu purissimo in speculo, lucidius, meliusque, & expressius Natura rerum tota refultat, soliusque palmæ huius laudem vir prorsus incomparabilis sic teneat, ut in participationem eius, societatemque neminem omnium admittat: deest equidem, ut quemadmodum ipsa beneficiis suis toto cælo & terra communiter omnibus impertit sese, sic summus utique Naturæ interpres vnus ab omnibus in toto Mundo legatur, discatur, ametur, celebretur. Hoc illius de Aristotele oraculum est. Cui sanè oraculo obtemperandum esse, imò verò promouendum quoque id esse, ac perficiendum, rectè nostris visum est. Pròinde adornata postremum fuit hæc editio, in quam versiones hominum doctorum, in opera authoris huius pleraque, quæ ex omnibus scilicet præstantiores visæ sunt, vndique collectas iuxta ordinem suum digessimus. Cætera quoque, quæ malè adhuc Latina supererant, pro virili curatum est, ut quoad eius fieri nunc posset, emendarentur. Porro huiusce editionis non minima pars est, quæ in hoc tomo continetur, siue molem spectes eius, siue utilitatem, dignitatemque. Continet enim tractationem de moribus totam, quam sanè philosophiæ partem, siue dignitate siue utilitate, nulla cæterarum inferiorem esse, rectè arbitrantur. Equidem quod dici solet, pulcherrimarum rerum vsus quantò pateat latius, tantò magis admirabiles res ipsas esse. Nam & Solis globus cum pulcherrimus per se sit, hoc ipso tamen nomine augustior est, quòd nulli non mortalium lucem impertiatur suam. Hæc certè philosophiæ totius pars latius, quam reliquæ, patet, quæ nulli non mortalium, nulli non ætati, aut terrarum loco sua beneficia non distribuit, amabilem omnibus, tutamque tranquillitatem, æquitatemque comparans. Nam per hanc ipsam & initio constitutæ, & stabilitæ postmodum, ac seruatæ sunt Rerum publicarum omnes formæ. Siquidem ea est, quæ legibus omnibus principia præbat sua, & tanquam fundamenta subdit quædam. Dignitate quoque hæc cæteris antecellere philosophiæ partibus inde constat, quòd tanquam finis esse cæterarum disciplinarum videatur. Finis autem, causis ipsam præcedentibus, dignitatem omnino habet maiorem, nam ob hunc eæ ipsa ita comparari initio, constituique solent. Videnturque reliquæ, philosophiæ totius partes in contemplatione positæ, præparamenta quædam solum esse, quibus mens nostra emenda a primùm, instructaque, ad moralem disciplinam, sit paratior. Et hic finis hominis

hominis summus quispiam habetur, qui ex animalibus reliquis vnus, ut Aristoteles quoque ait, sociale est animal, pròinde orationem, qua tum nouas contrahere societates, tum veteres retinere possit, solus habet. Atque ea, tractationi de moribus peculiariter subiecta sunt vniuersa. Sed hæc ita videntur esse manifesta, ut prolixiorē disputationem minimè postulent. Illud oratione dignius est, & quæstionem fortè habet aliquam, cur tam diu obmutuerim, neque verbum apud te vllum hæcenus fecerim, cum istud innumeris quibusdam de causis dudum fecisse oportuerit. Memini nanque (neque enim adhuc excidit) qua clementia, humanitateque pridem nostra studia promouerit, iuueritque liberalitas tua, & quale mihi otium crearit in primo philosophiæ tyrociniō versanti. Sanè silentium hoc, neque improbitate vlla, neque culpa omnino mea contigit. Dudum coeptam editionem hanc, ad te destinare constitueram: verum superuenerunt causæ prægrauantes, & legitimæ, non quæ me quidem, sed quæ ipsum magis opus, & qui istud in manibus, ac sub incude habebant, remorarentur. Mihi interim visum est silentium esse, & omnino hanc euulgationem expectandam. Neque enim pœnitere me voluit non imprudenter senel instituti consilii, præsertim cum non alius author appareret, qui tuo acumine, ac prudentia dignior esse, imò qui tibi omnino gratior fore, quam hic ipse Aristoteles, videretur. Hunc nanque tibi præ aliis omnibus placere posse sperabam, vel ob materiæ præstantiam in quam hæc disputationes locare solitus est, vel quia olim quoque principibus viris placuit, neque omnino aula rudis, atque imperitus habitus est, vel quòd nostri quoque seculi eruditi homines, qualium tu fautor esse soles, ac patronus vnicus, magno consensu huius admirabilem doctrinam ad altra vsque extollunt. Etenim præter superiorē laudationem, aliam insuper ab altero nostræ ætatis præstantissimo viro nunc audies, à qua inspicienda, cognoscendaque diutius te hic non remorabor, solum id præfatus, ut hanc animi mei significationem eo fauore, ac clementia suscipere velis, quo erga bonarum disciplinarum studiosos uti solebas perpetuò. Vale.

Basileæ, Calendis Februarii,

M. D. XLII.

VV 2 DE

DE VITA ARISTOTELIS DE QVE GENERE Philosophiæ, ac scriptis eius per Philippum Melanchthonem.

DICAM de Aristotele, non ut sit in Panegyricis, sed breuiter ea, quæ de vita eius comperimus, recensere: deinde de genere philosophiæ, & de scriptis eius aliquid adiciam, ut admoñeam adoleſcentes, quodnâ philoſophiæ genus maximè probandum, atq; experendum sit, & ostendam, quantum proſit, ad Aristotelicam rationem, ac methodum assuefactum esse. Ita enim statuo, sine hoc neminem vnquam fore artificem methodi vlllo in genere. Nec verò fieri potest, quin multa falsa sophistice miscantur hi, quibus ignota est via illa docendi, quam monstrat Aristoteles. Porro hæc sophistica quantum parit errorum, ac tumultuum non solum in Ecclesia, sed & in Republica? In fabulis est, Ixioni, cum appetisset Iunonem, objectâ esse nubem, Iunonis specie, ex qua nati dicuntur Centauri. Ita indocti ex falsis opinionibus, ac sophisticis, gignunt factiones Ecclesiæ exitiosas. Sed hæc postea erunt dicenda: prius enim vita Aristotelis percurrenda est. Natus est Aristoteles in Macedonia, patre medico regis Amyntæ. Constat multorum testimonij, genus eius ab Hippocrate ortum esse. Nâ posteritas Hippocratis degit in Thessalia, ac diu possessionem medicæ artis retinuit, cum patres artes liberis ordine quasi per manus, transferrent. Ita & Aristoteles à teneris domestica conſuetudine, optima, & purissima Hippocratis doctrina imbutus est; quam quidè eius scripta multis in locis redolent. Interdum etiam non solum sententias, sed verba quoque ab Hippocrate mutuantur. Egoque ita statuo, vniuersam planè Aristotelis doctrinam eò esse simpliciorẽ, & magis methodicam, quia puer ad Hippocratis philosophiam assuefactus est. Erant enim eo tempore & alij quidam phyfici, Democritum authorem sequentes, quorum doctrina plena fuit prodigiosa rum opinionum, & perplexarum disputationum. Hos si Aristoteles imitatus esset, nequaquam hoc elegantissimum methodi stilum, & hanc proprietatem tenuisset. Quanta autem cura, ac solertia in illa domestica institutione versati sint Hippocratis posterij, ex eo sanè licet coniectere, quod Galenus ait, ideo primò non esse scriptas Anatomias, quia domestica institutione nota fuerint. Solitos enim Hippocratis posteros domi locare corpora animalium, atque hominum, atque ita singula membra liberis inde vsque à teneris spectanda proponere. Itaque cum esset Aristoteles ab ipsis cunabulis assuefactus, non ad inanes & perplexas λόγους χίλας, sed ad rerum agnitionem, & ad qua-

rendas causas, ex hac puerili consuetudine duas egregias virtutes, & in priuis dignas viro docto, consecutus est: videlicet, diligentiam in quaerenda methodo, & amorem veritatis. Absunt enim studia in mores. Quare diligentia euoluendi res obscuras ordine, ac proprie, studium quoddam, & amorem veritatis in omni vita parit. Postea natus annos decem & septem missus est Athenas ad Platonem audiendum, qui tunc summa ingenij, & doctrina laude florebat. Cum natura contigisset Aristoteli omnium disciplinarum capax, magna hæc felicitas fuit, quod primùm domestica institutione ingenium excitatum, & preparatum est: deinde, quod accessit illi præstantissimus magister, qui naturam felicissimam perpoliret. Hæc, ut ego quidè arbitror, ita gubernauit Deus, ut perfectum artificem haberemus eius parit philosophiæ, in qua elaborauit Aristoteles. Auduit autem Platonem annos viginti, hoc est, fere ad quadragesimum vsque ætatis suæ annum. Nec interim scholas habuit, sed ipse sese exercuit in omnibus disciplinis, inquisiuit, legit, excusit omnes authores, adeo ut propter varietatem lectio nis, ac doctrinæ, appellaretur à Platone, Lector. Hoc in loco subit admirari prudentiam Aristotelis, qui tandiu hæserit apud magistrum, nec parit subito eius doctrinam exhauriri possit. Est & grauitas digna laude, quod serò admodum docere cepit. Nam Platone viuo non habuit scholas. Multa autem extant honorifica Platonis testimonia, de huius ingenio. Vocabat enim Aristoteles, philosophum veritatis; & comparans eum cum Xenocrate ait, Aristoteli frano opus esse, Xenocrati calcariibus. Vicissim de magistro nisi præclarè sensisset Aristoteles, tandiu nõ putasset audiendum eum esse. Dicitur etiam Platonem aram posuisse, & epigramma addidisse, quod extat, in quo quidè amplissimis laudibus ornatur Platonem. Nam vel hic vnus versus indicat, quantum ei tribuerit, cum ait: Nulla ferent sceleris secula futura virum. Quod homines imperiti simultatem quandam inter eos intercessisse putant, eò quod Aristoteles interdum à magistro dissentit, inepta opinio est. Nam vt in Senatu, in dicenda sententia sæpe amicissimi sine offensione animorum dissentiant: ita boni, & docti viri sine acerbitate animorum dissimiles habent opiniones. Sed de hac opinionum dissimilitudine paulò post dicam. Post Platonis mortem, cum iam celebraretur domus Aristotelis à nobilissimis hominibus incensis discendi cupiditate, accessit eum Philippus rex Macedonum, & tradidit ei filium in disciplinam. Porro

niti & doctrinam, & mores Aristotelis rex Philippus, qui acutissimè de ingenij iudicare poterat, probasset, nequaquam ei filium tantè spem, & generosissimam indolis commendasset. Itaq; hoc testimonij Philippi de Aristotele grauisimum est iudicandum. Ne ipse quidem alumnus, cum esset heroico, & excelso ingenio, tantoperè amasset magistrum, nisi ille ad doctrinam adiunxisset morum sanctitatem, & suauitatem. Sæpe autem prædicauit Alexander, se non secus amare Aristotelem ac patrem. Manſit autem Aristoteles apud Alexandrum annos circiter octo: quo tempore cum alias philosophiæ partes ei tradidit, tum verò etiam medendi artem. Atque hac in re nõ tam felicitatem Aristotelis admirandam puto, quod ei contigerit erudire regem, vnũ omnium longè ingeniosissimum, & quem facta ad Imperium orbis terrarum vocabant: quàm prudentiam laudandam esse iudico, quod ea tradidit adoleſcenti, quæ vehementem naturam floſcerent ad suauitatem, quæque ipse sensu regnanti magno vsui, & magno ornamento esse. Sic enim ait Alexander, male se doctrinam, quàm imperij magnitudine excellere. Postquam verò Alexander in Asiam traiecit, Aristoteles rediit Athenas, ac scholas habere cepit. Cumque videret cum rerum scientia eloquentiam coniungendam esse, maritima studia, seu, ut ipse nominabat, ἑδνα, tribuebat philosophiæ: vel portina, seu ἡδονὰς, rhetoricis exercitijs. Vnus omnium maximè vidit cognitionem artium. Nam physicen instituit, & inchoat à geometricis demonstrationibus. Ideo omnes artes tractabat, scribebat de natura rerum, de moribus, de immortalitate animorum, & rebus caelestibus. Multa componebat ad Alexandrum, vt victor Respublicas legibus, iure, iudicijs, disciplina munitet. Hic scripsit aureos illos libros de Historia animalium: qua in re non solum Aristotelis diligentia mirifica, sed etiam Alexandri liberalitas laudanda est. Nam id quoque regium est, Respublicam artibus, & literis ornare. Cum enim priuatis sumptibus explorari naturam animalium non possent, misit Alexander Aristoteli octingen genta talenta, hoc est, ccccxxx millia coronatorum, ad conducendos venatores, & alendas bestias vt eorum natura considerari possent. Et si autem quedam præclara scripta eius perierunt, tamen existimo ea, quæ reliqua sunt, quæ quidem scholis maximè sunt apta, diuinitus seruata esse, vt posteritas rectè doceri possit. Postquam enim in Grecia, vt fit, recentiores philosophi, Stoici, Epicurei, & Academici ceperunt in admiratione esse, cum quidem pleni sint ineptiarum, ac sophisticis, doctrina veteri, ac eruditore neglecta, scripta Aristotelis excutiebantur studiosis de manibus, & libri in bibliothecis paucorũ, vertustate, & carie consumebantur. Ac tantus thesaurus prorsus periisset, nisi Syllæ felicitas nobis hæc, quæ habemus, reliqua fecisset. Is enim bibliotheca in bello perita, (nam olim Imperatores hanc prædam, vt bona scripta seruarant, maximè captabant) cum essent sibi multa Aristotelis volumina, sed penè obliterata, curauit vndiq; in Grecia eius authoris libros cõquiri, & emendatos ab

Andronico publicauit. Ita quemadmodum viuo Aristoteli amicus fuit regum summus, ita penè extinctũ reuocauit in lucem summus, & felicissimus Imperator Sylla. Extant tamè adhuc vestigia huius calamitatis, in his libris, qui reliqui sunt, in quibus apparet alicubi mutilatas esse sententias. Porro renouato Aristotele, paulatim recentiores sectæ frigere ceperunt, cum se hi, qui plurimũ ingenij pollebant, veteri doctrinæ dedere rent. Sed redeo ad historiam vitæ. Docuit Athenis annos tredecim: nec solum doctrinæ laude urbem celebriorem reddidit, sed etiam ciuibus magna beneficia impetrauit ab Antipatro, qui Macedonia gubernabat, & vnicũ Aristotelem præceptorem diligebat. Cum autem certamina Athenensium cum Antipatro postea creſcerent, ne ipse quidem tutus fuit Athenis. Nam cum homines inuidi sperarent eum facillè posse opprimi, inuisum iam propter Antipatri amicitiam, sinerunt aduersus eum impietatis crimen, quod fabulosam deorum multitudinem reprehendebat, & vnã aliquam æternam, atque infinitam mentem, causam omnium rerum esse affirmabat: illud etiam Homericum citans. Οὐκ ἀγαθὸν ἀθανάτοισιν, ἔτι νοῦπνοσ ἔσται. Formidans igitur iniqua iudicia concessit in Chalcidem, quæ erat in fide Antipatri. Neque hæc calumnia, neque hæc fuga viri philosophi gloriã obscurant. Sed hoc genus periculorum, quod commune est omnibus benemerentibus de genere humano, potius magnum addit cumulum ad eius laudes. Primùm enim ipsa veritatis professio honestissima est; hanc autem in periculis retinere, nec vllis minis, aut cruciatu vlllo deterreri, ac depelli à recta sententia, hæc grauitas, constantiaque, propriè digna est viro philosopho. Gloriosum est igitur Aristoteli, numerari inter summos viros, qui propter honestas opiniones, & recta consilia, à sycophantis vexati, aut oppressi sunt. Et quoniam omnibus ætatibus sycophantæ bellum gerunt cum veritate ἀσπίδος, erigamus animos exemplis præstantium illorum virorum, nec iniquitate hominum sinamus nos ab officio abduci. In secessu illo aliquantò post mortuus est, anno, vt ferunt, climacterico, xxi, ætatis suæ. Mores eius est in oratione ipsius perlucent, tamen iudicari possunt ex tot regum, ac principum virorum erga ipsum beneuolentia; quam, nisi fuisset in eo singularis grauitas, tueri non potuisset. Testamentum eius etiam declarat, quàm fuerit φιλόσοφος. Diligentissimè enim commendat vxorem, & liberos Antipatro. Sunt & alia humanitatis plena in testamento, quæ ne sim prolixior, omitto. Nunc quàm sit egregia imago nobis proposita viri philosophi, seu hominis versantis in studijs, eaque referentis ad communem vtilitatem, ita intelligere poteritis, si animo totam historiam inuebimini, & considerabitis vni, atque impetus ingenij, primam eius institutionem, studioſum gradus, infinitam discendi audientiam, fidem, ac dexteritatem in docendo, laborem scribendi tot egregia monumenta, morum grauitatem, & humanitatem; postremò etiam iniurias, quas à sycophantis accepit. Quem non delectet videre, & considerare in vno viro tam multas he-

roicas virtutes? Cùm enim in hoc genere perfectus artifex fuerit, satis apparet, diuinitus eum heroica natura præditum fuisse. Hactenus de vita dixi multo breuius, quam res poscebat: nunc de eius philosophia dicam. Erat autem hæc pars orationis multo longior futura, nisi angustia temporis vetaret. Conferenda enim erant sectæ: quædam etiam de Platone dicenda erant, sed hæc breuiter perstringam. Tanta est eloquentia Platonis, vt haud dubiè longè antecellat omnibus, quorum extant literæ. Multa etiam sapientissimæ cogitationes sparsæ sunt in eius monumentis, sed nullam artem integrè, neque ordine tradidit. Deinde maxima pars operum ironica est, quæ figurâ ad deridendum accommodatior est, quam ad docendum. Athenæus scribit quendam Platonis auditorem Cheronem consecutum tyrannidem in patria, imitatum esse absurdas illas disputationes, de communi vsu rerum, & mulierum: tulisse enim legem vt domini, & serui communiter omnibus fortunis, & vxoribus vterentur. Ita malè intellectæ Platonis ironiæ, ineptum hominem profus infatuarunt. Aristoteles contrâ, discipulum utilitati consulere, & scholas iuuare voluit. Hæc voluntas etiam in philosopho magnam laudem meretur. Integre complexus est artes: Dialecticam, Physicam, & Ethicam, & duas res adhibet, quæ lumen afferunt in docendo, & methodum, & proprietatem sermonis. Vtile est igitur, adolefcntes ad Aristotelicam cõsuetudinem assuefieri. Platonica illa licentia in disputando parit incertas & ambiguas opiniones, non secus, ac pictores luden res pingunt Chimæras, aut Centauros. Quantum autem & rebus ipsis Aristoteles vincat alias sectas, ex eo intelligi potest, quod Dialectica nulla alia digna visa est quæ perueniret ad posteros, nisi Aristotelica, quod physicam ex Geometricis initiis prudentissimè ducit. Quam venustum est, quod vnus vidit, naturam virtutis esse affectuum mediocritatem! Quo consilio grauissimo significat, animos assuefaciendos esse in omni vita ad mediocritatem. Sed reprehenditur in Aristotele obscuritas: quam quidem ipse affectasse dicitur, quia dixerit libros suos editos esse, & non editos. Meo iudicio longè alio consilio hæc di-

ctum est. Videbat prudentissimus vir, hanc methodi rationem non animaduerti posse, nisi à liberaliter institutis: ideo inquit, non esse editos, videlicet ineptis, qui non præparati aliis artibus ista attingebant. Magna est elegantia, & perspicuitas orationis in multis libris. Alicubi propter rerum exilitatem, quam ille propter methodum consecratur, disputatio fit obscurior: sed animaduersa methodo, tenebra illa discutuntur. Callimachus rogat Charites, vt manus delibatas fragrantibus succis lauent in suis clegis, vt possint esse perpetui, propter gratiam, & venustatē. Tanta est autem suauitas rerum, atque orationis in Aristotele in plerisque scriptis, vt in libro de Animalibus, in Politicis, in Ethicis, in Epistolis, & aliis multis locis, vt iure existimari possit, Charites aliquid succi aspersisse de manibus, vt Callimachi verbis vtar. Quid quod eius libri præbibito thecis esse possunt? Plurima enim ex veteribus monumentis, quæ interciderunt, citat, ac propter huiusmodi Hosculos, arbitror Aristotelem à Cicerone flumen aureū vocari. Quam multa interpretatur Platonis dicta: vt in quinto Ethicorum, cùm quidem suspenderit collationem de præparationibus à Platone; ramentam accommodat venustius. Sed desino: nã omnia persequi, nimis longum fuerit. Hæc ed dicenda purauit, non solum vt magis ament Aristotelem iuuenes, sed etiam vt cogitent, cur sit amandus, & in manibus habendus: planèque ita sentio, magnam doctrinarum confusionem securam esse, si Aristoteles neglectus fuerit, qui vnus ac solus est methodi artifex. Nec alia ratione ad methodum assuefieri quisquam potest, nisi in hoc genere philosophiæ: Aristotelicæ mediocriter exerceatur. Quare iuuenes horrore, non solum ipsorum causa, sed etiam propter vniuersam posteritatem, vt hoc optimum doctrinæ genus, diligenter colant, ac conseruent. Plato ait, igniculum illum à Promethæo de celo allatum, methodum esse. At hoc igniculum amisso, rursus homines transformarentur in belluas. Profecto enim sublata vera docendi ratione, nihil distans homines à belluis. Vt igitur hunc igniculum retineamus, hoc doctrinæ genus, quod tradidit Aristoteles, summo studio conseruandum est.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite Ethicorum ad Nicomachum, Liber Primus,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum primi Libri.

RIMVS docet de bono quod ipsum omnia appetant: de diuersitate finium: de fine agendorum: quod ciuilibus sit facultatis: de auditore morali: de summo bono: quod bene educatum esse oportet huius disciplinae auditorem: quod felicitas non sit voluptas, non honor, non virtus, neque diuitiæ: quod non sit idea: de fine perfecto, de felicitate, & quid sit ipsa: de præceptis, quæ decet in omni disciplina obseruari: de concordia dictorum antiquorum cum vera felicitate: de triplici bono, extrinseco, corporis, & animi: de extrinsecis bonis, & felicitati cõducant: de modo, quo acquiritur felicitas: quod quis in vita dici queat felix: de fortuna: de ipso felice: de prosperitatibus, & aduersitatibus amicorum, & quomodo pertineant ad defunctos: quod felicitas, bonum non sit laudabile: de anima, & de duplici parte animæ.

De vniuersali boni appetitu, ac finium diuersitate. Cap. I.

MNIS ars, omnique doctrina, atque actus, iridem & electio, bonum quoddam appetere videtur. Quapropter bene veteres bonum ipsum id esse dixerunt, quod omnia appetunt. Finium autem differentia quædam esse videtur. Quidam enim sunt operationes: quidam, præter has ipsas, opera quædam. Atque in quibus præter operationes alij quidam sunt fines, in iis ipsa opera sunt, operationibus præstabiliora. Cùm verò complures sint actus, & artes, atque scientiæ, fit, vt multi sint etiam fines. Medicinæ nanque finis est sanitas: artis extruendarum, nauium: nauis: facultatis rei militaris, victoria: & familiaris rei gubernandæ, diuitiæ. Quæ autè taliū, sub aliqua vna potentia sunt, vt ars conficiendorum frænorum, cæteræque omnes instrumentorum equestrium effectrices, sese habent ad facultatem equestris, & hæc cum illis, omnique actio bellica ad militarem facultatem, & ad alias alia simili modo. In iis omnibus fines earum, quæ rationem architecturæ subeunt, magis sunt experibiles, quam omnes fines inferiorum: illi nanque horum gratia expetuntur. Atque nihil interest, siue fines actuum ipsarum operationes, siue præter ipsas aliquid aliud, vt in dictis facultatibus intueri licet.

Quod vnus agibilem finis, qui ciuilibus sit

facultatis. Cap. I I.

Gitur si quispiam rerum agendarum est finis, quæ nos propter se ipsum, cætera autè propter hunc volumus, (neque, sic vt omnia propter aliud expetamus: esset enim hoc modo sine vilo sine progressus atque hinc noster appetitus inanis esset, & vanus) cõstat hinc talè finè summū bonū, ipsumque optimum esse. Et ad humanā igitur vitā, magnā huiusce cognitio opem affert. Nam vt sagitta rij signū habentes, magis id quod oportet, attingere possumus. Quod si ita sit, enitendum est, hunc ipsum figuram quidnam sit cõprehendere, & cuius sit scientiæ vel facultatis percipere. Videbitur autè eius esse, quæ maximè dominatur, maximèque ratione subit architecturæ. Talè autè sese offert ipsa ciuilibus facultas. Hæc enim, & quas scientias in ciuitatibus esse, & quales quæque discere, & quousque oportet, institueri solet. Eas præterea facultates, quæ summis afficiunt honoribus: vt rei militaris, relique familiaris facultatè, ac oratoriæ artè huic subestis facultati videmus. Cùm igitur cæteris actiuis scientiis hæc vtatur, & leges ferat, atque instituat quid quisque agere, & à quibus abstinere debeat: huius finis cæterarum omnium facultatum cõtinet fines. Quo fit, vt hic finis sit bonū ipsum humanū. Quanquā enim vnus hominis idè & ciuitatis est bonū, ciuitatis tamè cõparare, cõseruareque bonū, maius, atque perfectius esse videtur. Nam amabile est, etsi vni soli maius autè, atque diuinius est, si genti ciuitatibusve acquisitum, partūque conferuetur. Hæc igitur aperit hæc doctrina, cùm sit facultas quædam ciuilibus.

De modo procedendi, & auditore morali. Cap. I I I.

Dicetur autem satis, si declarabitur perinde, atque subiecta materia postulat, ipsum enim exactum, non est in omnibus simili modo rationibus flagitandum, sicut nec in hisce, quæ per artem conficiuntur. Honestæ autem, & iustæ, de quibus ciuilibus considerat, tantam differentiam, erroremque habent, vt lege tantam esse videantur, & non Natura. Talem etiam quendam errorem habet & ipsa bona, quia cõpluribus ex ipsis accidunt detrimeta. Iam enim quidam ob diuitias, quidam ob fortitudinem perire. Amabile igitur de talibus, atque ex talibus dicentes, pingui Minerua, figuræque verum ipsum ostendere, & de iis, quæ sunt plerumque, atque ex talibus dicentes, talia & concludere. Eodè modo & vnumquenque, auditorem ea, quæ dicuntur, acceptare oportet. Est enim eruditi, exactum ipsum eatenus in vnoquoque genere flagitare, quatenus

mus fert ipsius rei natura. Simile nanque videtur esse, mathematicum suadentē probare, & ab oratore demonstraciones exigere. Atqui bene quisq; iudicat ea, quæ cognoscit, & ipsorum bonus est iudex. Is ergo in vnaquaque re bene iudicat, qui in illa est eruditus. Absolutē autem, qui est in omnibus eruditus. Quapropter iuuenis, ciuili disciplina non est idoneus auditor. Est enim rudis actuum vita. Ex his autem, & de his ipsa rationes efficiuntur. Præterea, cum perturbationes sequatur, incallum, & sine fructu audierit quippe cum finis non cognitio sit, sed actio. Interest autem nihil, iuuenis sit atate, an moribus iuueni similis. Non enim defectus est ob tempus: sed quia viuunt, & persequitur singula cum perturbatione. Talibus enim inutilis sit ipsa cognitio p̄inde atque incontinentibus ipsis. His autem, qui suas rationi subiiciunt appetitōnes, cum rationeq; agunt, magnam afferre potest utilitatem. De auditore igitur, & quonam modo rationes sint acceptandæ, quidq; proponimus, tot exordij loco dicta sunt.

De summo bono, & recta auditorij educatione

Cap. III.

Sed nunc repetētes dicamus, cū omnis cognitio, atq; electio bonū quoddam affectet, quidnam sit id, quod ciuile appetere dicimus facultatem, & qui id, quod omnium rerum agendarum supremū est bonum. Nomine igitur omnes ferē de ipso consentiunt. Nam & vulgus, & elegantes felicitatem inquitunt esse: atq; bene viuere, benēq; agere, & felicitatem esse, eadē esse putant. De felicitate autē quonā sit, dissentiunt, & non similiter vulgus, ac sapientes eam assignāt. Quidā enim vnum quid eorum, quæ clara, manifestaq; sunt, ipsam esse putant vt voluptatem, aut diuitias, aut honorē. Quidā aliquid aliud. Per sepe etiā vnus idēmq; diuersum. Nam cūm agrotat, sanitate: cūm pauper est, diuitias. Ignorantis verō conscijs suæ, eos admirantur, qui magnū aliquid, & vltra vires ipsorum dicunt. Quidā autem præter hæc plura bona, aliud quoddā per se esse putabāt, quod & his vniuersis, vt sint bona, censuere causam esse. Omnes igitur opinionones scrutari, superuacaneum est fortasse. Satis autē erit, si eas scrutabimur, quæ maximē extant, aut rationē aliquā habere vidētur. At enim ne lateat nos, eas inter se rationes differre, quæ à principijs proficiuntur, & quæ ad principia pergitur. Rectē enim & Plato dubitabat, atque querebat, verū à principijs, an ad principia sit ipsa via: vt in stadio, ad calcē ex iisce, quæ præmia ponunt, an eorā? Enim verō semper est à notis incipiendum. Hæc autē duobus modis, talia sunt. Alianaq; sunt nobis, alia simpliciter nota. Nobis igitur forsitan ex iis incipiendū est, quæ nobis sunt nota. Quæ circa bene institutū moribus cum esse oportet, qui de honestis, & iustis, & omni ciuili ratione, est sufficienter auditurus. Est enim principium ex se. Atq; si hoc satis constet, non opus erit ipso, cur, & quam ob causam est. Talis autem, aut habet principia, aut accipere facili potest. Cui verō neutrum horum inest, is Hesiodi sententiam audiat hęc carminibus explicatam.

Optimus ille quidē est, ex sese, qui omnia nouit.

Præceptis, quæ post, & semper sunt meliora. Is rursus bonus est, paret qui recta monenti. At qui ex se nescit, cuiquam nec porrigit aures. Vt bona percipiat, demens, & inutilis ille est.

Quod felicitas non sit voluptas, honor, virtus, aut diuitia. Cap. V.

Ed nos eō redeamus, vnde digressi sumus. Summū enim bonū, felicitatēq; nō sine ratione ex viuēdi modo videntur existimare. Vulgus quidem, & importunitissimi, voluptatē, quapropter & dedita voluptatibus vitam amant. Tres enim sunt maximæ, quæ præcellunt ea, quæ nūc dicta est, & ciuili, & contēplatiua tertia. Vulgus igitur mācipij simile penitus esse videtur, peccorum vitā deligēdo. Habet autē rationē, q̄ cōplures corū, qui sunt in potestatis cōstituti, p̄inde atq; Sardanapalus, viuunt. Elegantes autē, & ad agendū idonei, honorem. Honos enim, finis ferē ciuili est vita. Videtur autē ab eo distare quod querimus. Nam in iis potius, qui afficiūt, quā in iis qui afficiuntur honoribus, esse videtur. Summū autē bonū, proprium quid, talēq; esse vaticinamur, vt auferri facile nequeat. Præterea, honorē persequūtur homines, vt se ipsos bonos esse credāt. Itaq; à prudentibus, & apud eos, qui ipsos cognoscūt, & ob virtutē, honoribus affici quærūt. Cōstat igitur, secundū hos ipsos honore præstantiorē esse virtutē. Atq; forsitan & finē quispiā ciuili vitæ magis hęc esse putauerit: verū & ipsa videtur imperfectior esse. Videtur enim posse virtutē habentem, & dormire, aut nō agere quicquā per vitā, & insuper maximis malis, atque aduersa fortuna laborare: eum verō, qui ita se habet, nemo felicē dixerit, nisi qui positionem cōseruat. Sed hæc hæctenus. Satis enim de his est & in cōuersationibus dictum. De contēplatiua autem vitā, quam tertiā diximus, in sequētib; considerationē faciemus. Ea verō, quæ pecunijs incumbit violenta quædam est vita: ipsaq; diuitiæ, nō sunt id, quod querimus, bonum. Vitales enim sunt, & ob aliud quærri solent. Quapropter ea, quæ prius sunt dicta, potius quispiam fines esse existimauerit: quippe cum propter se expectātur. At neque etiā illa videntur, quanquā ad ipsa cōplures iacta sunt rationes. Hæc igitur missa faciamus.

Quod non sit idea. Cap. VI.

Ræstat autē fortasse de vniuersali bono cōsiderare, & quonā modo dicitur dubitare. Quanquā hæc quæstio per ardua nobis est, propterea q̄ amici sunt, qui formas ipsas introduxerūt. Verū melius forsitan, & oportere videbit, sua quoq; præferim philosophos, pro veritatis salūtē resellere. Nā cū ambo sint amici, sanctū est, honori veritate præferre. Qui igitur hęc attulerit opinionē, in his rebus nō faciebāt ideas, in quibus prius & posterius esse dicebant. Idcirco neq; numerorū idea ponebant. At bonū & in substantia dicitur, & in quali, & in eo, quod est ad aliquid. Atq; id, quod est per se, substantiāve, prius est eo natura, quod est ad aliquid. Est enim hoc appetitici, & accidei eius, quod est, simile. Quibus efficitur, vt nō sit in omnibus communis quædā idea. Præterea, cū bonū, quæ ad id quod est, dicatur, (nā & in substantia dicitur bonum,

bonum, vt mens, & Dens: & in quali, virtus: & in quāto mediocre: & in relatione, vtilis: & in tēpore, occasio: & in loco, mora: & alia istiusmodi) cōstat non esse cōmune quicquā vniuersale, ac vni. Non enim in omnibus prædicamētis, sed in vno tantūmodo diceretur. Præterea, cū eorū, quæ vna habent ideam, vna sit & sciētia, bonorū etiā omniū vna sciētia quædā esset. Nunc autē plures sunt & eorū, quæ sub eodē prædicamēto sunt collocata: vt temporis, in bello quidē militaris facultas, in agritudine autē ars medēdi: & mediocre, in alimēto quidē medicina, in laboribus autē ars corporis exercēdi. Dubitauerit autē quispiā, quidnā & velint dicere ipsum quodq; si vna & eadē hominis est ratio, & in ipso homine, & in homine. Nā quo vterioque est homo, hoc differentiā inter sese nullā habebūt. Quod si ita est, neq; quo vtrunq; est bonū. At verō neq; quia perpetuū est, ideo magis erit bonum. Si quidē neq; diuturnū albū, magis est albū, quā vniū albū dicit. Probabilius autē de ipso videtur dicere Pythagorici, ipsum vniū in bonorū serie collocates: quos secutus videtur & Speusippus. Sed de his quidē alius erit sermo. In iis autē, quæ dicta sunt, contēptoria quædā videtur, q̄ rationes nō de omni bono sunt dictæ. Dicuntur autem vna specie bona, ea, quæ amātur per se: ea verō, quæ hæc efficiūt, aut aliquo modo cōseruant, aut cōtraria prohibēt, propter hæc ipsa, modōq; alio bona dicitur. Cōstat igitur, bona bifariam dici: Alii per se, alia propter illa. Sciendū igitur per se bonis, à bonis vtilibus, consideremus ea, quæ sunt per se, vna idea bona dicantur. At quoniam quispiam posuerit per se bona: an ea, quæ & sine aliis persequimur, quale est sapere, & videre, & voluptates nonnullas, atq; honores? Hæc enim tamen propter aliud quippiā persequimur, tamē ex iis esse posuerit quispiā, quæ sunt per se bona: an nihil aliud præter ideā ponendū est, quare formæ quædā erit inanis. Quod si hæc quoq; per se sunt bona, eadē in his omnib; ipsius boni rationē inesse oportebit, p̄inde atq; albedinis ratio eadē est in niue, atq; cerula. At honoris, præditiæ, voluptatis, hoc ipso, quo bona sunt, diuersa sunt rationes, ac differētes. Ipsum ergo bonū, nō est qd cōmune vna idea. At quonā modo dicunt: nō enim iisce similia sunt, quæ nomine eodē fortuito nūciantur. Dicunturne igitur, quia sunt ab vno, aut ad vniū omnia cōseruntur: an cōparatione potius rationū. Etenim vt est in corpore visus, sic est in anima mens, & aliud itē in alio. Sed hæc in præsentia forsitan omittēda sunt. Nā exactē ipsa discutere, ad aliā magis spectat philosophiā. Et de idea similiter. Cōstat enim & si est aliquod vniū bonū, quod cōmuniter dicat, aut separatū quid ipsum per se, nō tamē aut agi, aut acquiri ab homine posse, nūc autē tale queritur. Fortasse autē cuiuspiā melius esse videbitur cognoscere ipsam, ad ea bona, quæ possideri, ac agi possunt. Nam velut exemplar id haberes, magis ea, quæ nobis sunt bona, sciemus: & si scierimus, assequemur. Hæc igitur ratio habet quidē quandā probabilitatē, à sciētis autē discrepante videt. Vniuersa nanq; bonū affectates quoddam, idq; quod deest, perquirentes, huius prætermittunt cognitionē. Tantū tamen opē vniuersos

artifices ignorare, & nō perquirere, nō est consentaneū rationi. Dubiū autē est, & quidnā ad suā artem, aut textori cōfert, aut fabro, si ipsum scierit bonū: aut quonā modo, vel medicus, vel dux eua-dei peritior, qui ideā ipsam aspexerit. Neq; enim valetudinē hoc modo medicus, sed hominis, imō verō huius fortasse considerat: quippe cum singulis hominibus medeatur. Sed de his hæctenus.

De felicitatis subiecto, substantia, & præceptis in vnaquaque scientia obseruandis. Cap. VII.

Vnc rursus redeamus ad id, quod querimus, bonū, & quid tandē sit ipsum, inuestigemus. Ellē enim aliud in alia actione, & arte videtur. Aliud est enim in medicina, & in re militari, & in cæteris simili modo. Quid igitur vniūq; bonū est: an id gratia cuius cætera aguntur? Hoc autē in medicina quidē est sanitas rei verō militaris facultate, victoria: & in extrondarū aditū arte, domus: & in alia aliud. In actione etiam omni, electionēve, id, quod est finis. Huius enim gratia cætera omnes agūt. Quare si quis omniū rerū agendarū sit finis, is ipsum bonū agendū erit: sin verō plures, hi ipsi. Oratio igitur migrando ad idē accessit. Enitendū autē est magis hoc declarare. Cū itaq; plures sint fines, & horū quosdā ob alios expectamus, vt diuitias, fistulas, instrumētāq; omnino, perspicuū est, nō omnes fines esse perfectos. At finē optimū, perfectū quid esse constat. Quare si tantū vnus perfectus sit finis, is hic erit, qui queritur: sin plures, is qui horū est perfectissimus. Eū autē, qui per se est expectabilis, perfectiorē eō dicimus esse, q̄ est propter alii expectēdus: & eū, qui nunquā ob aliū expectitū, iis vniuersis, qui per se, & propter illū etiā expectitū. Et est igitur perfectū simpliciter, qui per se semper est, & nunquā ob aliū est expectēdus. Talis autē finis, ipsa felicitas maximē esse videt. Hanc enim propter se ipsam semper, & nūquā ob aliud, quicquā expectimus. Honorē autē, voluptatē, mentem, virtutē deniq; omnē, & propter se experimur, (quippe cū ipsorū vnūquodq; expectemus, si nihil inde etiā proueniret) & felicitatis etiā gratia, per hæc ipsa felices fore nos arbitrātes. Sed illorū gratia felicitatē, aut ob aliud profus, expectit nemo. Idē & ex sufficiētia videtur accidere. Perfectū nanq; bonū, per se sufficiens est. Sufficiens autē dicimus, nō ipsi soli qui vitā solitariā agit, sed & parētib; & natis, & vxori, & amicis omnino, ac ciuibus: quando quidē homo natura ciuili est. Atq; si mēdus est in his terminis quidā, Nā si ad patētes hoc ipsum, & narorū naros, & amicorū amicos extēderis, in infinitum fier progressio. Sed de hoc considerandū est postea. Id autē sufficiens esse ponimus, quod solū à cæteris segregatū, expectibilem vitā facit, reiq; nullius indigentē. Talē autē felicitatē ipsam esse existimamus. Et insuper cū nō numeratur cum cæteris, maximē omnium expectibilem: cū numeratur, magis expectibile cum minimo honorum esse putamus. Augmētum enim bonorum sit, id quod adiungitur. Id autē semper magis est expectibile, quod maius est bonum. Perfectum igitur quoddam, & sufficiens est felicitas, cū sit rerum agendarum omnif finis. Sed forsitan felicitatē quidē summū esse bonum dicere, ob

vniversis conceditur. Desideratur autem, vt dilucidius quidnā sit ipsa, dicatur. Hoc igitur fortasse fuerit, si opus hominis caperetur. Vt enim modulatoris, statuarij, ceterorumq; artificū, & eorum omnium omnino, quoru est opus aliquod, actio ve bonum, & id, quod bene sese habet, in ipso opere videtur consistere: sic & hominis bonū in opere ipsius esse constabit, si sit ipsius aliquod opus. Fabrice igitur, & futoris, opera sunt quedā, actiones ve: hominis autem nullū est opus, sed est otiosus homo natura? An vt oculi, manus, pedis, & cuiusque omnino partis aliquod opus est, sic & hominis præter hæc omnia quicquid aliud posuerit opus. Quid igitur id fuerit tandē? Viuere enim homini eū plātis cōmune est. Opus autē propriū ipsius hominis quaeritur. Segregāda est ergo nutriendi, augendiq; vita. Hæc sentiēdi sequitur vita: at ipsam etiā homini cū equo, ac boue, omniq; animali constat esse cōmunem. Restat igitur actiua quedā vita rationē habētis. Huius autē aliud est vt obediens rationi, aliud vt eā habēs, atq; intelligēs. Sed cūm hæc etiam bifariā dicatur, ea ponenda est, quæ est actiua: hæc enim magis proprie dicitur vita. Est igitur opus hominis operatio animę, per rationē, aut nō sine ratione: at verō opus huius, ac studiosi huius, idē esse genere dicimus: vt Citharœdi, studiosiq; citharœdi, & hoc in omnibus absolute, operi adiecta perfectione, quæ est à propria virtute. Citharœdi nāq; opus est, citharā pullare: studiosi verō, bene pullare. Eodē modo cū hominis opus vitam quandā esse ponamus, & hæc ipsam operationē animæ, atq; actus cū ratione: studiosi profectō viri hæc ipsa sunt, cū bene, recteq; sūt, singula autē bene, per propriā virtutē efficiuntur. Quæ cū ita sint, sit vt bonū humanum animæ sit operatio per virtutē: & si plures sint virtutes, per optimā nimirū, & perfectissimā, & in super in vita perfecta. Ver enim nec vna facit hirtudo, nec vnus dies: & beatū hominē eodē modo, felicē nāq; nec vnus dies, nec breue vllū efficit tēpus. Summū igitur bonū hoc circūscriptū sit modo. Primū nāq; forsitā, vt figurā quandā describere, postea depingere ipsum oportet. Videtur autē cuiuslibet esse ea, quæ bene sunt circūscripta, producere, & explicare, atq; exponere. Tēpūq; talium inuētōr esse, atq; adiutor bonus. Vnde & artū facta sunt incrementa. Est enim cuiusuis id, quod deest, supplere, ac addere. Oportet autē & ea, quæ supra diximus, in memoria habere, & ipsum exactū nō in omnibus eodē modo, sed in singulis, & vt patitur subiecta materia: & eousq; quousq; ad doctrinā attinet flagitare. Nā faber, & geometra diuerso modo angulū rectū inquirunt. Alter enim, quoad vtilis est ad opus; alter quidnā sit, & quale quid, ipsum inquirat, cōtēplator enim est veritatis. Idē modus & in ceteris est seruandus, ne hisce quæ institimus agere, plura fiant ea, quæ fines illorū egrediunt. Nec in omnibus simili modo causa postulanda est, sed sat est in quibusdā si bene demonstrata fuerint esse: quod quidē & in ipsis principiis sit. Atq; hic modus primus est, & principiu. Principiorū autē alia inductione, alia sensu, alia assuetudine quadā, alia alio modo percipiuntur. Enitendū est autē singula pertractare, vt si apte natura percipi possunt: & adhibedā est dili-

Excessu, qui est à virtute ad ipsum opus adiūcto.

gentia, vt bene definiantur, nam magnā ad ea que sequuntur, afferunt opem. Principiū enim plus, quam dimidiū totius, esse videtur: & eorum, que queruntur, cōplura, per ipsum manifesta fieri solent. *De dictorum antiquorum cum vera felicitate e consensu, ac de eripici bono ad felicitatem necessario.* Cap. viii. **C**onsiderandū est igitur de ipso, nō ex cōclusionē solū, & iis, ex quibus est ipsa ratio, sed ex iis etiā, quæ de ipso dicuntur. Vero nāq; omnia, quæ cōpetunt, cōsona sunt: à falso autē citō ipsum discrepat verū. Cū igitur bona in tria sint diuisa, & alia externa, alia circa animā, alia circa corpus bona dicantur: ea, quæ sunt circa animā, propriissimē, maxime que dicimus bona. At actus, & operationes animæ, circa animā esse ponimus. Quare hac opinione cū antiqua, cū à philosophatibus cōcessa, bene dicitur, sine ipsum actus quodsdā, & operationes esse. Sic enim sit, vt sit ex ipsis animæ bonis, & non ex bonis externis. Cōsonū est etiā ipsi rationi & id, quod dicitur, felicē, in quā, bene viuere, benēq; agere. Finis enim bona quadā vita, bonāq; actio dicitur est. Cūctā præterea, quæ circa felicitatē queruntur, ei, quod dictū est, inesse videtur. Aliis nāq; virtus, aliis prudētia, aliis sapiētiā quedā, aliis hæc aut horū aliquod cū voluptate, aut non sine voluptate felicitas esse videt. Sunt & qui externa etiā affluentia simul accipiūt. Atq; hæc partim multi, & antiqui, partim pauci, viriq; dicūt præclariorū nevtros tota via aberrare, sed aliqua ex parte, & in pluribus vera attingere consentaneū est rationi. Eorū igitur sentētia, qui vel omnē, vel aliquā virtutē felicitatē afferūt esse, ipsa ratio cōsona est. Huius est enim ea operatio, quæ per ipsam efficitur. Inter est autē fortasse nō parū, in possessione an in vsu, & in habitu, an in operatione, summum consistere bonū putare. Fieri enim potest, vt habitus quidē & si inest, nullū efficiat bonū: vt in dormiēte, vel etiā alio modo quodā otioso facto. Vt operatio autē nihil efficiat boni, fieri nequit. Qui nāq; operatur, ager vtiq; necessarij, & bene etiā aget. Atq; vt in Olympia nō hi, qui sunt elegatissimi forma, præstantissimiq; robore, sed ij, qui decertant, coronis afficiuntur, (ipsum enim aliqui vincūt) sic & qui bene agunt, eorū, quæ sunt in vita pulchra, bonāq; cōpotes sunt. Est autē vita ipsorū per se iucūda. Nam voluptate quidē affici eus est, quæ ad animā pertinet, id autē est cuiq; voluptati, cuius amator dicitur vnusquisq; vt equus equorū amator: & spectaculū spectaculorū identidē amator: eodē modo & amator iustorū, iustitæ: & omnino virtutū amator, & ea, quæ per virtutē efficiuntur. Quæ igitur voluptati sunt vulgo, ea repugnātia sunt, propterea q non natura talia sunt. Sed amatoribus honestatis ea sunt voluptati, quæ sunt natura iucūda. Tales autē ea sunt actiones, quæ à virtute emanant: quare & his ipsæ sunt voluptati, atq; per se ipsas iucūda. Ipsorum igitur vita nō indiget voluptate, tanquā aliqua fortis, adiungēda, sed habet in se ipsa voluptatē. Præter enim ea, quæ dicta sunt, neq; bonū is est, qui bonis actionibus nō delectat. Nā neq; iustū eū quicquā edixerit, qui iustus nō gaudet: neq; liberalē eū, qui liberal

liberalibus actionibus non delectatur: & in ceteris eodem modo. Quod si hæc ita sunt, actiones eæ, quæ à virtute proficiuntur, per se ipsas sunt voluptati, atque iucūda. At verō bona quoque sunt, & etiam pulchra, atque horum vnū quodque maxime ipis competit, si recte de his ipse iudicat studiosi iudicac autē, vt est dictum. Optimum ergo, & pulcherrimum, & iucundissimum est ipsa felicitas, & non feruntur hæc, pētinde atque in illo Deliaeo carmine separantur: Summē est pulchrū, ex altrea quod gignit alma: Optima, si valeas, res est, quod quilibet optat, Summē est iucundū, si re potiaris amara. Hæc enim operationibus omnia cōpetunt: Has autem ipsas, aut vnā ipsarum, quæ sit optima, felicitatem ipsam dicimus esse. Videtur tamē & externis indigere bonis, vt diximus. Fieri enim non potest, aut non facile sit, vt is res agat præclaras, cui facultates defunt. Multa nāq; per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur: Quibusdā autem carentes, vt nobilitate, bona prole, pulchritudine, beatitudine maculat. Non enim satis ad felicitatē idoneus est q penitus est deformis, aut ignobilis, aut solitarius sine prole: & minus etiā fortasse, si cui peritavi sint filij, vel amici, aut boni mortui sint. Vt igitur diximus, videtur felicitas, & talis indigere prosperitatis. Vnde quidam prosperitatem Fortunæ, quidam virtutem, felicitatem esse dicunt. *De modo assequenda felicitatis.* Cap. ix. **N**ō de & dubitatur, vtrū disciplina, an assuetudine, an alio quodā modo per exercitiū acquiri possit: an aliqua diuina sorte, an & ob Fortunā proueniat. Si igitur & aliquid aliud Deorū est munus hominibus, cōsentaneū est rationi & felicitatē à diis ipsis dari: & ed magis, quod ceteris humanis bonis est præstabilius. Verū hoc ad aliā magis consideratio nō potest pertinere. Videtur tamē, & si nō à diis immortalibus mittit, sed virtute, disciplina ve quadā, vel exercitiatione cōparatur, diuinissimum esse. Præmium enim, finisq; virtutis, optimū, & diuinū quoddā, atq; beatū esse cōstat. Est præterea multū cōmune. Fieri nāq; potest, vt disciplina quadā, ac diligentia ab vniuersis iis cōparetur, qui nullo principio labefactato, idonei sunt ad cōsequendā virtutē. Quod si melius est hoc modo, quā ob fortunam felicitē esse, rē ita se habere consentaneū est rationi. Si quidē ea, quæ sunt secundū naturā, vt quā optimē sese habere possunt, sic sese habent suapte natura: & ea similiter, quæ per artē cōficiuntur, atque à quacūq; proueniūt causa: & ea maxime, quæ à præstabiliissima proficiuntur. Id autē, quod maximū, atq; pulcherrimū est, Fortunæ adscribere absurdū videt in primis: Patet etiā ex ipsa ratione, quod querit. Dicta est enim & operatio animæ per virtutē. Ceterorū autē bonorū, alia insunt necessarij, alia adiunq; suntq; vtilia, vt instrumenta: hæc & iis cōsona sunt, quæ in principio diximus. Ipsum enim sine facultatis ciuilibus optimū ponēbamus. Hæc autē magnā adhibet diligentia, vt ciues ipsos disponat, bonosq; faciat, & ad honestas res agēdas idoneos reddat. Meritū igitur nec boue, nec equi, nec aliud quicquā animatū dicimus fe-

lix. Quippe cū fieri nequeat, vt ipsorū quicquā talis sit particeps operationis. Hæc autē ob causam neq; puer est felix, nondū enim est idoneus ad res tales agēdas propter aratē. Qui dicuntur felices, ob spē dicuntur. Est enim opus, vt diximus, & perfecta virtute, & perfecta etiā vitā. Multa nāq; mutationes in vita sūt, variq; fortunæ atq; fieri potest, vt is, qui maxime bonis abundat, in magnas incidat in senectate calamitates, vt in heroicis de Priamō dicitur. Eum autem, qui tali fortuna est vsus, & miserabiliter obiit, nemo felicem dicet. *Quod quis in hac vita dicendus sit felix, & quid felix.* Cap. x. **N**illiusne igitur homō felix, quādiu viuere dicendus est, sed Solonis sentētia, finē spectare oportet: Quod si & ita ponendū est tūm felix est, cū è vita decesserit: An id absurdū est penitus, nobis præsertim, qui felicitatē, operationē quādam dicimus esse? Quod si mortuū felicē nō dicimus, neq; Solon id vult: sed tūc dicit beatū hominē tūc posse, quia iā est extra omnia mala, calamitatēq;. Habet quidē & hoc cōtrouerfiā quadā. Mortuō nāq; bonū & malū videt aliquod esse, siquidē & viuēt, nō autē sentienti: vt honores, infamia, & filiorū, posterorūq; omnino prosperitates, atq; adueritates. Dubitationē autē & hæc afferūt. Et nāq; qui ad senectutē vsq; beatē vixerit, secūdūq; rationē decepsit, multas circa posteros accidere mutationes cōtingit: & alios ipsorū esse bonos, vitāq; cōsecutos esse: pro dignitate alios cōrrā. Cōstat autē & distā ad parētes, multis, variisq; modis ipsos sese habere posse. Absurdū igitur est, si defūctus simul etiā mutaretur, & nūc felix fieret, nūc miser. Absurdū est etiā, & minime, nec aliquod ad tēpus, posterorūq; ad parētes res pertinere. Sed redeundū est ad id, quod prius est dubitatū. Ex illo nāq; & id quod nūc querit, fortasse perspicitur. Si igitur finē spectare oportet, & tūc beatū dicere quēq; nō quia beatus tunc est, sed q prius erat: quo modo nō est absurdū, si cū est felix, nō verē de ipso dicit quod inest. Quia viuētes, dicere beatos ob mutationes nolimus: & quia felicitatē quidē stabile quiddā, nullōq; modo facile mutabile esse putamus: fortunā autē in eisdē sæpe reuolui. Nā si fortunā sequamur, sapenūmero felicē, ac miserū eūdē dicemus, chamaleontē quendā ostēdētes ipsum felicē esse, ac debilitate collocatū. An Fortunā sequi, nullo modo est rectū. Nō est enim in ipsa bene vel male viuere sūt, sed indiget humana vita ipsius, vt diximus. Operationū autē eæ quidē quæ à virtute proficiunt, felicitatis eæ verō, quæ sunt cōtrarie, cōtrarij domine sunt. Attestat huic sentētia: & id, quod nūc dubitauimus: etenim nullis in operibus humanis tāta est firmitas, quāta est in operationibus hisce, quæ à virtute proficiuntur, hæc nāq; stabiliores & sciētis ipsis esse videtur. Hæc autē ipsarū eæ, quæ ceteris antecellunt, maxime stabiles sunt, propterea q in his ipsi beati, & maxime, & cōtinuatissimē viuunt. Hoc enim simile est causæ, vt ipsarū nō fiat obliuio. Id igitur quod querit, cōpetit ipsi felici, & erit talis per vitā. Nā semper aut maxime ea aget, & contēplabitur, quæ prodeūt à virtute, fortunāque feret pulcherrimē, & omni ex parte

parte concinne, ac æquabiliter: quippe qui verè bonus, atq; quadratus est sine vituperatione. Cum autè à fortuna multa eueniāt, & magnitudine, par uitateq; differat: parua quidè, siue sunt secūda, siue aduersa, cōstat nō facere vita momentū. Grādia verò, ac multa, si secūda sint, beatiore vitā efficiūt: quippe cūm ad decorandū sint apta, & vsus ipsorū pulcher, studiofusq; fiat. Sin aduersa, premunt, laudantq; vitā beatā. Afferūt enim dolores, & multas operationes impediūt. Atramē & iniū ipsi perlucet ipsa honestas, cūm multas quispiā, ac magnas aduersitates facile perfert, nō ob sensibilitate, sed quia generosus est, atq; magnanimus. Quod si operationes dominæ sunt (vt diximus) vitæ, nemo beatorū fuerit miser. Nunquā enim odiosum quicquam, atq; improbiū ager. Eum enim, qui verè bonus est, atq; prudēs, fortunā omnē decore perfere, pro facultatēq; rerū semper res pulcherrimas agere: vt & ducem bonū presentibus vtī castris ad optime gerendū bellū, & bonū item futore ex sibi datis pellibus pulcherrimū conficere calceū, ceterorūq; omnes identidē artifices, arbitramur. Quæ cūm ita sint, miser quidē nūquā fuerit ipse felix. Beatus tamē nō erit, si in Priami calamitates incidit. Nec igit varius, faciliq; mutabilis erit. Neq; enim ex felicitate facile aut à quibusuis, sed ab ingentibus, & multis aduersitatibus dimouebitur: & ex talibus nō in paruo, sed in lōgo quondā, perfectōve tēpore rursus fuerit felix, magnas in eo res, præclarasq; nactus. Quid igitur obstat, eū felicē dicere, q per virtutē operatur perfectā, & bonis externis satis abundat, non quouis in tēpore, sed in vita perfecta? An est addendū, & ita est victurus, & secundū rationē moriturus? quippe cūm futurum quidem incertū sit nobis: felicitatem autē finem, & omnino perfectā omni ex parte ponamus: Quod si ita sit, viuētium eos, quibus ea, quæ diximus, & insunt, & inerunt, beatos dicemus: beatos autem homines. Sed de his quidem eousq; sit definitum.

Quod posteriorum fortuna ad defunctos perveniant. Cap. xi.

Fortunam autē posteriorū, amicorūq; omnium nihil cōferre, longè ab amicitie finibus discedere, & opinionibus contrarium esse videtur. Cūm verò multa sint ea, quæ eueniunt, variāq; differētiā habeāt, & alia magis, alia minus cōferat: in singula quidē ipsa diuidere, prolixū, & infinitū esse cōstat: fat autē erit fortasse, si de his ipsis vniuersaliter, figurāq; dicatur. Vt igitur aduersitatū earū quæ beatis eueniūt, alia pondus aliquod, momentūq; habent ad vitam, alia sunt leuiores: sic sese habēt & ea, quæ circa amicos accidunt oēs. Viuentibus autem, an mortuis calamitas accidat, multò magis refert, quàm res nefandæ, grauēsq; agantur, an in tragœdiis recitentur. Animaduerendū est igitur differētia hoc etiam modo: imò verò considerandū forsitan est, si cuiuspiā boni vel mali participes sint defuncti. Videtur igitur, etiā si quippiam ex his ad ipsos perveniat, siue bonū, siue contrariū, exile quid, ac parvū, aut simpliciter, aut illis esse: siquidē tantū, ac tale, vt neq; beato spēs efficiat, qui beati nō sunt, neq; beatitudinē auferat à beatis. Videtur igitur tā prosperitates, quàm aduersitates amicorū, aliquid de-

fundis afferret: tale autem, ac tantū, vt neq; felices, infelices, nec aliud quicquam huiusmodi faciat. *Quod felicitas bonum sit honorabile potius, quàm laudabile. Cap. xii.*

Is determinatis, de felicitate cōsideremus, vt rū laudabile sit quiddā, an potius honorabile. Constat enim potentiam nō esse. Omne autē laudabile ex eo laudari videtur, quia est affectū aliqua qualitate, & aliquo modo sese habet ad aliquid. Iustū enim & fortem, & bonū omnino virū, atq; virtutē, ob opera laudamus, & actiones. Robustū etiā idoneūq; ad cursum hominē: & ceterorū quēq; similiter laudamus, quod affectus est aliqua qualitate, & ad bonū aliquod, studiosumq; refertur. Id ita esse patet & ex Deorū laudibus. Nā cū ad nos referuntur, ridicula sanè vidētur. Quod quidē ex eo fit, quia laudes (vt diximus) per relationē efficiuntur. Quod si laus talis est, cōstat optimorū nō esse laudē: sed maius aliquod, præstabilisve, quæ admodum & videtur. Nā & Deos beatos, felicēq; dicimus, & viros etiā eos, qui maxime sunt diuini, & rerū bonarū simili modo. Nemo nāq; felicitatem laudat, vt iustitiā, sed vt diuinius quiddā præstabilisve, vt dicit esse beatā. Videtur autē & Eudoxus rectē voluptati primas detulisse partes. Id enim (voluptatē, inquit, quæ quidē est bonū) nō laudari, indicare putabat, præstabiliorē ipsam esse rebus laudabilibus vniuersis. Talē autē Deū & summū bonū esse dicebat. Ad hæc enim cetera vniuersa referri. Etenim laus quidē virtutis est, hac enim ad res honestas agēdas idonei fiunt. Commendationes autem operū sunt simili modo, tam corporis, quàm etiā animæ. Verūm hæc quidē exactè discutere, magis ad eos forsitan pertinet, qui laudandi munere funguntur. Nobis autē perspicuū ex his, quæ diximus, fuerit, felicitatē ex his esse, quæ honorabilia sunt, & perfecta. Videtur autē & ex eo sic se habere, quia principū est. Cetera enim gratia eius agimus omnes: principū verò causāq; bonorū, honorabile quiddā, & diuinū dicimus esse.

De duplici anima parte, ac virtutis diuisione. Cap. xiii.

Vn autē felicitas animæ quædā per virtutē perfecta sit operatio, de virtute cōsideremus oportet. Hoc enim modo melius fortasse de felicitate etiā contēplabimur. Videtur autē & is, qui verè civilis est, circa hæc maxime elaborare. Vult enim ipsos ciues bonos efficere, legibusq; obtemperantes. Atque horū exemplū legū latores, tū Crerēsū, tū Lacædæmoniorū habemus, & si qui alij tales fuere. Quod si hæc cōsideratio civilis est facultatis, constat inquisitionē hāc p̄inde, vt ab initio proposuimus, ac institūimus fore. De virtute autē humana cōsiderandū est. Bonū enim humanū, ac felicitatem quærebamus humanā. Virtutem verò humanā dicimus, non eam, quæ corporis est, sed eam, quæ animæ: nam & felicitatē, operationē animæ dicimus. Quæ cūm ita sint, patet, ipsūm civilem aliqua ex parte de anima scire oportere: quæ admodum & eū, qui curaturus est oculos, rotūmq; corpus, de ipsis scire oportet: & eò magis, quo facultas civilis honorabilior est, atq; præstabilior medicina.

cina. Elegantes etiā medici multa planè circa cognitionē corporis tractāt. Et civilis igitur ipse de anima contēpletur oportet. Horū autem gratia, & quod satis est ad ea, quæ hīc quæritur, Nam vltimus, exactiusve cōsiderare, maius est opus, & difficultus fortasse, quā ea, quæ proponuntur. Dicuntur autē & in externis sermonibus aliqua de ipsa sufficere, & vrendū est ipsis: vt, partiū eius aliam ratione vacare, aliā rationē habere. Atq; nihil in præsentī refert, distincte sint hæc p̄inde, atq; corporis partes, & omne partibile: an ratione quidē sint diuæ, re verò sciungi nō possint: vt in circūferentia sese habent concavū, & conuexum. Partis autem ratione vacantis, alia quidē cōmunis est, & vegetatiua. Loquor autē de ea, quæ causa est, vt id, quod ipsam habet, nutriatur, incrementaq; suscipiat. Talē enim animæ potentia, in vniuersis, quæ nutriuntur, quispiā posuerit, & in fœtibus, & hanc eandē etiā in perfectis. Est enim magis consona rationi, hanc eandem, quàm aliqua aliam, ponere. Huius igitur virtus cōmunis quædā & non humana videtur. Nā hæc pars & potētia in somnis maxime operatur: bonus autē, & malus minime in somno discernitur. Quapropter inquirunt, à miseris felices in dimidio vitæ nihil differre. Hoc autem rectē accidit, Somnus enim, otii est anima, tam studiosa, quā vitiosa, nisi parū per motus proueniat aliqui, atq; ita modestorū meliora, quæ quorūmuis vita fiāt. Sed de his quidē hæcenus. Et nutriēdi potētia, cūm experta sit humanæ virtutis, omitterēda est. Videtur autē & alia quædā esse natura animæ, vacans ratione, aliqua tamē ex parte particeps rationis. Continētis enim, & incontinētis rationem, idq; animæ quod rationē habet, laudare solemus. Rectē nanq; & ad optimas res inuitat. In-

ipsis autē & aliud quid præter rationē inesse constat, quod quidē repugnat, resistitq; rationi. Nam vt dissoluta corporis partes, si ad dextrā mouere velis, in sinistra feruntur: sic planè sit & in anima, ad contraria enim, incontinētū appetitiones feruntur. Verū in corporibus quidē cernimus ea, quæ ad contrariā partē feruntur, in anima verò nō cernimus. Fortasse autē nō minus & in anima putandū est esse aliquid præter rationē, quod huic aduersatur, & obstat. Dicerē verò quo modo est diuersum, nihil refert. Videtur autē & hoc rationis vt diximus) particeps esse. Pareat enim in ipso continente rationi, & in tēperante, ac forti, magis forsità eidē obtemperat. Omnia enim in illis sunt cōsona rationi. Pars igitur animæ ratione vacans, est duplex. Vegetatiua nanque nullo modo rationis est particeps: sed cupiēdi vis, & omnino appetēdi, rationis est quodā modo particeps, ea ratione, qua obedit ipsi, atq; obtemperat. Sic & patris, & amicorum, & nō vt rerū mathematicarū, dicimus rationem habere. Hanc autē partē ratione vacantē rationi obtemperare, admonitiones, & increpationes, & cohortationes etiā indicant. Quod si oportet, hanc quoq; partē dicere rationē habere, duplex & ea pars erit, quæ rationē habet: & vna quidem propriè, & in ipsa: altera verò vt is qui obtemperat patri. Diuiditur autē & virtus hac differētia. Virtutum enim alias intellectiua, alias morales dicimus esse. Sapientiā quidem, & prudentiam, & sagacitatem intellectiua: liberalitatē autem, & temperantiam morales. Nam cūm de moribus cuiuspiā loquimur, non sapientem illum, aut sagacem, sed mitem, aut temperatum dicimus esse. Laudamus autem & sapientem ob habitum. At habitū eos, qui laudabiles sunt, virtutes appellare solemus.

ARISTOTELIS STAGIRITAE ETHICORVM AD NICOMACHVM, LIBER SECVNDVS, Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

ARGVMENTVM LIBRI. SECVNDVS hæc: de virtute intellectiua, & morali: de excessu, & defectu: de voluptate, & dolore, de affectu potentia, & habitus: de mediocritate, de virtute morali, quid sit: de mediocritatū dispositione: de verecundo, stupido, pudoris experte: de indigante, inuidio, maleuolo: de oppositione tum extremorum inter se, tum ipsorum ad medium: de præceptis, quæ ad medium ipsum ducunt.

De productione virtutis intellectiue, ac morali. Cap. i.

VM autem virtus sit duplex, intellectiua, inquam, atq; moralis, intellectiua quidem plurimū ex doctrina & generatione habet & incrementum: quapropter experientia indiget temporē. Moralis autem, assuetudine com-

paratur: vnde & nomen habuit tale. Ex quo patet, nullam fieri virtutem morum in nobis natura. nihil enim eorum, quæ sunt natura, aliter assuescit: vt lapis, cui quidem natura competit ferri deorsum, nunquā assuescit ferri sursum, non millies ipsum assuescendi causa quispiam sursum proiceret. Simili modo nec ignis ferri deorsum, nec aliud quicquam aliter, quàm sibi natura competet, assuescet. Neque igitur natura neque præter naturam virtutes in nobis efficiuntur: sed idonei quidē ad ipsas suscipiendas sumus natura. Suscipimus autem ipsas, atq; perficimur per consuetudinem. Præterea eorum, quæ in nobis sunt natura, potētiā prius accipimus, deinde reddimus operationes, quod quidem in ipsis sensibus intueri licet. Non enim ex eo quia vidimus, vel audiuimus sapere, sensus accepimus: sed contra, habentes vti sumus, non vti accepimus. At virtutes accep-

accepimus operati prius, quemadmodum & in artibus. Quæ nanq; postea, quam didicerimus, facere oportet, ea facientes discimus. Aedificatores etenim, ædificantes, & citharædi, pulsantes citharam fiunt: pari modo iusta agentes, iusti, & modesti, fortiaque fortes efficiuntur. Testatur hoc & id quod in ciuitatibus fieri solet. Legum nanque latores ipsos ciues assuescentes, bonos efficiunt. Atque omnis quidem legumlatoris hæc est voluntas. Qui verò non bene id faciunt, peccant. Atque hoc ipso Respublica bona, à mala Republica differt. Insuper ex eisdem & per eadem omnis virtus, & ars similiter & fit, & corrumpitur. Ex eo nanque quia pulsannt citharam, & boni, & mali fiunt citharædi: simili ratione & ædificatores, & ceteri omnes. Nam ex eo quia bene ædificant, boni: & ex eo quia male, mali sūt ædificatores, & fabri. Quod nisi ita sese haberet, non esset opus docere, sed omnes boni fierent, aut mali. Sic igitur & in virtutibus res sese habet. Agētes enim ea, quæ sunt in commerciis hominū, alij iusti, alij iniusti fiunt. Agentes etiā ea, quæ sunt in terribilibus rebus, timerēq; assuescētes, aut cōsidere, alij fortes, alij timidi fiunt. Idē & circa cupiditates, & iras euenire videtur. Alij enim temperati, ac mitiores fiunt: alij intemperati, ac iracundi: ex eo planē quia hoc in ipsis, aut hoc modo versantur. Atque, vt breuiter dicam, omnes habitus ex operationibus similibus fiunt. Quapropter tales quasdam operationes reddere oportet: ipsarum nanq; differēcias habitus ipsi sequuntur. Non igitur, parum, sed plurimum, quin potius totum refert, sic, an non sic homines ab adolescentia consuecant.

Quod virtus ab excessu, & defectu corrumpatur ad mediocres inclinans operationes. Cap. 11.

Utm autem presens tractatio, non contemplationis sit, vt cætera; gratia. Nō enim vt sciamus quidnā sit virtus, sed vt efficiamur boni, cōsideramus, nam nulla ipsius esset vtilitas. De actibus quonā modo sint agendi, considerare necesse est. Hi nanq; sunt authores, vt tales quidā ipsi habitus fiant, quē admodū diximus. Agere igitur rationē recta cōmune est, & supponatur; posterius autē de ipso dicitur: & quid est ipsa recta ratio: & quomodo ad cæteras sese habet virtutes. Illud autē antea cōsuetamur oportet, omnē sermonē, qui est de rebus agēdis, figura, & non exacte fieri debere, quemadmodum & ab initio diximus: rationes, inquā, vt materia postulat, semper esse efflagitandas. Actiones autem, & ea, quæ profunt, nullam habēt stabilitatem, quemadmodū neque salubria ipsa. Atq; cum talis sit sermo vniuersalis, multo minus is sermo cōstitudinis habet, qui de singularibus est. Nā neque sub artē, neq; sub præceptionē vllam cadunt. Sed oportet ipsos agētes ea semper considerare, quæ ad tempus accommodantur; quemadmodū & in medicina fit, & in gubernandi etiā arte. Verūm & si presens sermo talis est, vt diximus, enitendū est tamen opem, & auxiliū ferre. Primum igitur hoc contemplerur oportet, res istius modi tales

Virtutes ex operatione, esse, vt à nimio corrumpatur, & paucō, vt in vi-

ribus videmus, ac valetudine fieri. Nā pro rebus obscuris, claris indicis vitamur oportet. Nimirum nanq; labores, pauciq; vires corrumpunt. Similiter potus, cibiq; tam nimij, quā pauci, valetudinem auferunt: moderati verò faciunt, augent, & conferuant. Sic igitur & in fortitudine, ac temperantia, ceterisq; virtutibus res sese habet. Qui nanque cuncta fugit, atque formidat, neque quicquam subire, perferreque patitur, is timidus fit. Qui nihil omnino timeret, sed aggreditur omnia, is audax nimirum efficitur. Simili modo qui voluptate omni potitur, nec excipit vllam, intemperans: qui cunctas fugit, pēinde atq; agrestes homines, infensatus euadit. Etenim tam temperantia, quā fortitudo, à nimio quidē, & paucō corrumpitur, à mediocritate autem conferuatur. At enim non solū ortus, & incrementa, corruptio nēve ex eisdem, & ab eisdem efficiuntur, sed & operationes in eisdem etiam erunt. Nam & in cæteris, quæ sunt manifesta magis, res ita sese habere videtur, vt in viribus. Vires enim non tam copia cibi, quā multorū laborum tolerancia, comparatur: & robustus ipse multum sumere cibum, & multos labores tolerare maximē potest. Sic fit & in virtutibus ipsis. Nam abstinendo à voluptatibus: efficiuntur temperati: & facti iam temperati, maximē ab ipsis possumus abstinere. Idem & in fortitudine fit. Etenim assuescēdo formidolosus res paruipendens, subireque ipsas, atque perferre, fortes euadimus: factique fortes, maximē res formidolosas poterimus ferre.

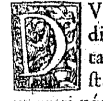
Quod virtus moralis sit circa voluptates, ac tristitias. Cap. 111.

T qui signum habituum sit oportet ea voluptas, quæ ipsis actionibus aduenit, & identidem dolor. Qui nanq; à corporis abstinet voluptatibus, si hoc ipso gaudet, tēperans est: si nō molestē fert, intēperans. Rursus qui pericula subit, & gaudet, aut saltem non dolet, fortis: qui verò dolet timidus est. Moralitas nanq; virtus circa voluptates, dolorēq; versatur. Ob voluptatē enim res improbas agimus: ob dolorē verò res posthabemus honestas. Quapropter homines ab ipsa statim adolescentia, vt inquit Plato, ita institutos esse oportet, vt iis gaudeant doleantq; quibus dolere, gaudereq; oportet. Hæc est enim educatio, ac eruditio recta. Præterea, si virtutes sunt circa actiones, atq; affectus, omnem verò affectū, & actionem omnē voluptas sequitur, aut dolor, virtus ob id ipsum etiam circa voluptates, dolorēq; versatur. Indicannt id ita esse & pœna, quippe cum per ipsos fiant dolores. Sunt enim medicamenta quædam: medicamēta autem per cōtraria fiunt. Præterea, omnis habitus animi (vt antea diximus) ad eas res & in his suam habet naturam, à quibus deterior, meliorq; efficitur. At ob voluptates dolorēve, prauū habitus fiunt. Ex eo sanē quia persequuntur homines, atq; fugiūt, aut quas, & quos nō oportet, aut cum nō oportet, aut quemadmodū nō oportet, aut quot modis aliis à ratione, talia præscribitur. Quapropter & sunt, qui desinētes virtutes, affectū ipsi inquirunt esse vacuitates, tranquillitatēve quædam. Sed nō recte, quia simpliciter dicitur, & nō addunt

ve oportet, & quādo oportet, & cetera, quæ adduntur. Virtus ergo talis supponitur esse facultas agēdi res optimas circa voluptates, atq; dolores: vitium autē, contrariū. Fuerit autē nobis de ipsis, & ex his etiā manifestū. Nam cum tria sint, ob quæ cōtraria, ob quæ fugit, turpe, inutile, atq; molestū: bonus quidē vir circa hæc omnia recte agit: malus autē peccat, & maximē circa voluptatē. Hęc enim & cōmunis est animalibus: & omnia, quæ in expectationē cadūt, comitatur: quippe cum & honestū, & vile, videatur esse iucundum. Præterea cunctis tam cum hominibus ab ipsis incunabulis est enuerita. Quapropter arduū est, hunc affectū inficium vitæ extrudere. Iudicamus etiam & actiones ipsas alij magis, alij minus, voluptate, atque dolore. Idcirco totum ipsum negotiū circa hæc esse necesse est. Non enim parū potest ad actus, bene, aut male, gaudere, aut dolere. Difficilius est etiā, vt Heraclito placet, voluptati repugnare, quā ire. At circa difficultius semper & ars fit, & virtus. Id enim, quod in hoc efficitur bene, præstabilius est. Quare propter hoc etiā, circa voluptates, & ciuilibus etiā facultatis. Qui nāq; bene his vitur, bonus erit, qui verò male, malus. Dicitur fit igitur, virtutē circa voluptates, dolorēq; versari: & ex quibus fit, ab iis ipsis augeri: & cum non eodē modo sunt, corrumpi, & circa illa etiam operari, ex quibus est orta.

Discrimen inter iustā agere, & iniuste agere. Cap. 1111.

Uitauerit autē quispiā quonā modo dicimus iustā agere iustos, & tēperatā tēperatos fieri oportere. Nam si iustā, tēperatāq; agunt, iam iusti sunt, & temperati, pēinde, atq; si gramatica, musicāve faciunt, gramatici sunt, atq; mulici: an nec in artibus res ita se habet. Fieri nanq; potest, vt gramaticū aliquod quispiā faciat, & fortuna, & alio admonēte: tunc erit gramaticus, cum & gramaticum quippiā, & gramaticē faciat, id est secundū eam, quæ est in ipso gramaticā artem. Præterea, nec simile in artibus, & in virtutibus est. Nam ea, quæ ab artibus fiunt, bonū ipsum in se ipsis habet. Sufficit igitur, si ipsa aliquo modo sese habentia fiunt. At ea, quæ à virtutibus prodeunt, non iustē, aut tēperatē aguntur, si sint iusta, aut tēperata: sed si & agens sic sese habet, agat, primò quidē si sciat, deinde si eligens propter ipsa, tertio si firmo animo, ac immutabili agat. Hæc autē ad habitus quidem ceteros habēdos nō requiruntur: præter ipsum scire, ad virtutes autē scire quidē parū, aut nihil potest, cætera verò nōn parū, sed totū possunt. Quæ quidē & ex eo, quia persape res iustē tēperatēq; aguntur, proueniūt. Res igitur iustæ, tēperatēq; dicuntur, cum sunt tales, quales vir iustus ageret, aut tēperatus. Iustus autē, ac temperatus est, nō is, qui has agit, sed qui sic etiā agit vt iusti, temperatiq; agūt. Recte igitur dicitur, iustū fieri agentem iustā, & tēperatū etiā tēperatā. Qui verò hæc non agit, nunquā euasurus est bonus. Verūm pleriq; hæc quidē non agunt. Ad sermones autem confugientes, sese philosophari putant, & studiosos hoc fore modō atq; pēinde vt agroti faciūt,

qui medicos quidē diligenter audiunt, nihil autē eorum agunt, quæ præcipiuntur ab illis. Vt igitur illis corpus non benefecit habebit, si ita curantur, sic nec his animus planē, si ita philosophantur.

De affectu, potentia, & habitu, & quod habens genus virtutis. Cap. v.

Est hæc autem quidnā sit ipsa virtus, cōsideremus oportet. Cum igitur tria sint, quæ sunt in anima, affectus, potentia, habitus, horū aliquid ipsam virtutem esse, necesse est. Atq; affectus quidē voco, cupiditatē, iram, metū, fiduciam, inuidiā, gaudium, amicitiam, odium, delidētiā, emulatiōnē, misericordiam, & ea omnino, quæ voluptas comitatur, aut dolor. Potentias autē eas, quibus ad hos affectus suscipiendos idonei dicimur esse: vt quibus dolere possumus, vel irasci, vel misereri. At habitus eos, quibus bene, vel male nos ad affectus ipsos habemus: vt ad irascendum, si vehemēter, aut remissē sumus dispositi, male habemus; si mediocriter, bene, & ad ceteros affectus simili modo. Virtutes igitur, vitiaq; nō sunt affectus. Nā affectibus quidē studiosi, vel vitiosi nō dicimur: virtutibus autē, & vitis dicimur. Et ob affectus neque laudamur, neq; vituperamur. Non enim qui meruit, aut irascitur, laudatur: neq; qui simpliciter, sed qui modo quodam irascitur, vituperatur. At ob virtutes, vitiaq; laudamur, aut vituperamur. Præterea irascimur quidē, & timemus sine electiōne. Virtutes autē, electiōnes sunt quādā, aut nō sine electiōne. Insuper affectibus quidē moueri dicimur: virtutibus autē, aut vitis nō moueri, sed aliquo modo disponi. Propter hæc eadē neq; potentia sunt. Nā neq; boni, vel mali dicimur, neq; laudamur, aut vituperamur; quia nō possumus simpliciter affici. Et insuper potētes quidē sumus natura: boni verò nō efficiuntur, aut mali natura, quæ admodum antea diximus. Quod si virtutes neque affectus sunt, neq; potentia, restat, ipsas habitus esse. Quid igitur sit ipsa virtus, genere diximus.

De duplici mediocritate, & virtutis substantia. Cap. vi.

Portet autem nō solū ita dicere, virtutem habitum esse, sed etiam qualifnam habitus sit. Dicendum est igitur, omnem virtutem, & id ipsum, cuius est virtus, bene sese habere facere, & opus ipsius reddere bene. Oculi nanque virtus, & oculum, & opus ipsius studiosum facit: quippe cum videamus virtute oculi bene. Virtus iridem equi, studiosum efficit equum, & bonū ad currēdum, portandūq; equitem, & expectandū etiam hostem. Quod si id ipsum ita sese habet in omnibus, & virtus ipsius etiā hominis habitus is erit, à quo bonus efficitur homo, & quo bene suū opus ipse reddet, efficietq;. Quomodo autē id erit, & antea quidem diximus, & nunc etiam magis patebit, si contemplerimur, qualifnā sit ipsius virtutis natura. In omni itaq; re continua, diuilibilq;, aliud plus, aliud minus; aliud æquale, vel ex parte ipsius rei, vel respectu nostri accipi potest. Æquale autē, medium est quoddā inter exuperatiōnē, atq; defectū. Atque rei quidē ipsius medium id esse dico, quod æquū

Possimus irasci vel timere simpliciter.

æquæ ab extremorum utroque; distansque est apud omnes unum & idem. Respectu autem nostri, quod neque exuperat, neque deficit: idque non est apud omnes unum & idem. Ut si decem sint multa, & duo pauca, sex ipsius rei media capiuntur: æquæ namque excedunt, & exceduntur. Atque hoc in arithmetica comparatione rationum medium esse constat. At id quod est nostra ex parte medium, non eodem sumendum est modo. Non enim si cui decem quidem minas comedere nimium est, duas autem parum, sex ei minas ludi magister præcipiet. Est enim & hoc fortasse nimium ei, qui accepturus est, aut parum. Miloni namque parum incipienti verò sese exercere, nimium est. Simili modo res sese habet in cursu, ac in palastra. Hoc igitur modo quibus artifices exuperationem quidem fugit, atque defectum, medium autem querit, & experit: non quidem rei, sed quod ad nos medium dicitur. Quod si omnis scientia suum hoc modo bene cõficit opus, ad medium ipsum respiciens, & in hoc sua redigens opera. Unde & dici solet in iis, quæ bene sese habent, operibus, nec auferri quicquam, nec addi posse, propterea quod bonum ipsum corrumpunt & nimium & parum, mediocritas verò conseruat: atque boni artifices ad hoc respicientes, ut diximus, operantur. Virtus autem omni arte exactior est, & præstantior, quemadmodum & natura. Ipsa profectò virtus medijs ipsius est cõiectatrix. Loquor autem de moru virtute: hæc enim circa affectus, actusque versatur, in quibus est, nimium, & parum, & medium. Fit enim ut magis & minus quispiam & metuat, & confidat, & cupiat, & abhorreat, & irascatur, & misereatur, & omnino delectetur, ac doleat, & utroque modo non bene. Et etiam quando oportet, & pro quibus, & ad quos, & cuius gratia, & ut oportet. Hoc autem medijs est, & optimum, quod est ipsius virtutis. Similiter circa actus nimium est, & parum, & medium. Virtus autem circa affectus, actusque versatur, in quibus exuperatio quidem peccatum est, & defectus vituperatus, medium autem laudatur, & rectè conficitur, quoru utrumque virtutis ipsius est. Virtus igitur, mediocritas est quædam, cum sit ipsius medijs cõiectatrix. Præterea, peccare quidem multis modis contingit. Malum enim est infiniti, ut Pythagorici putant: bonum verò finitum: rectè agere, vnicè. Quapropter & alterum facile, alterum difficile est. Facile quidem non attingere signum, difficile autem illud attingere. Et ob hoc igitur nimium quidem, atque parum vitio adscribuntur, mediocritas verò virtuti.

Exuperatio & defectio utriusque rei in se ipsa per totum se relibrum.

Uno namque modo bonus est, multisque nefandus. Est igitur virtus, habitus electivus, in mediocritate consistens, ea, quæ est ad nos, definita ratione, & ut definitur ipse prudens. Mediocritas autem, duorum est virtuosu, vnius per exuperationem, alterius per defectum: & ex eorum, quia illa quidem partim deficit, partim exuperat id, quod oportet, & in affectibus, & in actibus. Virtus autem medium ipsum & inuenit, & experit. Quapropter ipsa virtus, essentia quidem & ratione quid est dicente, mediocritas est: at optimi respectu, & bene sese habentis, extremitas. Non autem omnis actus, nec omnis affectus, suscipit mediocritatem. Sunt enim affectus nonnulli, qui continuo nomine suo sunt cum pravi-

tate connexi, ut malevolentia, ut imprudentia, ut inuidencia: & actus identidem, ut adulterium, surrum, homicidium. Hæc enim vniuersa, & talia ita dicuntur, quia ipsa sunt prava, sed non exuperationes ipsorum, atque defectus. Circa igitur talia nullum est tempus rectè agendi, sed semper delinquitur. Neque sit ut quisquam bene, vel malè talium quicquam agat, qui cum oportet, & quando, & ut oportet, adulterium committendo: sed simpliciter quicquid istorum efficiatur, delinquitur. Simile igitur est & circa iniustitiam, timiditatem, & luxuriam, & mediocritatem esse censere, & id quod nimium dicitur, & parum. Hoc enim modo exuperationis, & defectus erit utique mediocritas, & exuperationis exuperatio, & defectus item defectus: sed ut temperantia, fortitudinisve non est exuperatio, atque defectus, quia medium ipsum est modo quodam extremum: sic nec illorum est mediocritas, nec exuperatio, sed utrumque agantur, semper delinquitur. Omnino namque nec exuperationis, nec defectus est mediocritas, nec mediocritatis exuperatio, & defectus.

Mediocritatum inter duo extrema dispositio. Cap. vii.

T enim id ipsum non solum vniuersaliter dicere, sed ad ipsa singula etiam ac commodare oportet. Sermonum enim eorum, qui circa actus versantur, vniuersales quidem magis communes, particulares verò magis sunt veri. Actus namque circa singula sunt, quibus sermones, rationesque cõsentaneas esse oportet. Hæc igitur ex descriptione sumenda sunt. Circa timores itaque, fiduciaque, mediocritas quidem est fortitudo: at exuperantiu is quidem, qui non timendo exuperat, nomine caret. Sunt autem cõplura, quæ nominibus vacat. Is autem, qui cõfido exuperat, audax est. At is, qui timendo quidem exuperat, cõfido autem deficit, timidus. Circa voluptates, atque dolores, non omnes quidem, & minus circa dolores, mediocritas quidem est temperantia, exuperatio autem intemperantia. At deficientes circa voluptates pauci sunt: quapropter nec his est positum nomen, sed insensati vocentur. Circa dandas capiendaque pecunias mediocritas quidem est liberalitas, nimium, atque parum, prodigalitas, & illiberalitas, quibus contrario modo exuperant, & deficient homines. Prodigus enim in erogando exuperat, in capiendo deficit. At illiberalis, atque auarus in capiendo exuperat, in erogando deficit. Atque de his nunc quidem figura loquimur, & in summa, hoc ipso contenti, postea verò exactius de ipsis determinabimus. Sunt & alia circa pecunias dispositiones, & mediocritas quidem est magnificentia. Differt enim hoc à liberali magnificus, quod hic circa magna, ille circa parua versatur. Exuperatio autem ruditas circa decoru, atque sordiditas, & defectus circa decoru pusillitas. Atque hæc differunt ab iis, quæ circa liberalitatem diximus esse, & differentia posterius explicabimus. Circa honoresque eius oppositum mediocritas quidem est magnanimitas, exuperatio verò leuitudo quædam, & defectus pusillitas dicitur. Ut autem ad magnificentiam sese habere diximus liberalitatem, hoc differentè ab illa, & circa parua versatur:

versatur: sic sese habet & ad magnanimitatem, (quæ quidem circa honorem magnum versatur) alia quædam dispositio, quæ circa paruum versatur. Fit enim ut appetatur honor ut oportet, & magis, quam oportet, & minus. Atque is, qui in honorum exuperat appetitione, ambitiosus vocatur: autem, qui deficit, appetitione vacans honoris: & medius nomine caret. Dispositiones etiam ipsa præter vnam nomine carent. Ambitiosus namque, ambitio vocatur. Quocirca fit, ut extremi de medio loco decerent. Nos quoque medium hunc modò ambitiosum, modò vacantem honoris appetitione vocamus. Et nunc ipsum ambitiosum, nunc alterum laudamus. Cur autem id fiat, in sequentibus explanabitur. Nunc de cæteris eundem seruantes modum dicamus. Est igitur & circa iram mediocritas, & nimium, atque parum. Atque cum ferè nominibus careant, medium mansuetum dicentes, mediocritatem mansuetudine appellabimus: extremorum autem is quidem, qui exuperat iracundus, & vitium iracundia vocetur. Is verò, qui deficit, ira vacans, & defectus ire, vacitas nuncupetur. Sunt & alia tres mediocritates, quæ tametsi similitudinem quandam, & cõuenientiam inter sese habent, differunt tamen. Omnes enim sunt circa verborum, actuumve cõmunem usum: sed differunt quod earum vna circa verum, quod est in ipsis, cetera circa iucundum versantur: quod quidem partim est in loco, partim in cæteris congressionibus vniuersis. Et de his igitur est dicendum, ut magis cernamus in vniuersis mediocritatem quidem laudabilem esse, extrema verò, neque recta, neque laudabilia, sed vituperabilia esse. Atque horum etiam pleraque nominibus carent: verum enitendum est & his præcunde, atque cæteris, ponere nomina diluciditatis gratia, & ut facile sequi possimus. Circa verum igitur, medius quidem verax quidam, & mediocritas veritas appellatur. Fictio verò, si ad maiora pergat, arrogantia, & arrogans, qui ipsam habet, dicitur. Sin ad minora, dissimulatio nuncupetur, & qui habet ipsam, dissimulatio. Circa iucundum, quod in ioco consistit, medius quidem comis, & vrbanus, & dispositio comitas, atque vrbalitas appellatur. Exuperatio autem, scurrilitas, & qui ipsam habet, scurras: & qui deficit, rusticus quidam, & habitus, rusticitas, nuncupetur. Circa verò reliquum iucundum quod est in vita, is quidem, qui est, ut oportet, iucundus, amicus dicitur, & mediocritas, amicitia. Is autem, qui exuperat, si nullius gratia rei, placidus: si sui emolumentum causa, adulator est appellandus. At is, qui deficit, & in cupentis est iniucundus, contentiosus quidem, difficilisque dicitur. Sunt & in affectibus, & in iis, quæ sunt circa affectus, mediocritates. Verecundia namque, virtus quidem non est, laudatur tamè & ipse etiam verecundus: nam & hic dicitur esse medius, & exuperans, atque deficient. Et exuperat quidem is, qui in vniuersis verecundatur, qualis est ipse pauidus: qui verò deficit, aut nulla in re verecundatur, appellatur impudens: medius verò, dicitur verecundus. Indignatio autem, mediocritas est inuidia, & malevolentia. Versantur autem circa dolorem, & volu-

ptatem, quæ oriuntur ex iis, quæ proximis accidunt. Indignans enim dolere, cum aliqui prosperitate Fortunæ indignè fruuntur. Inuidus autem hunc exuperans, de omnibus dolere: sed malevolus adeò deficit in dolendo, ut gaudeat. Verum de his erit & alio loco tempus dicendi. De iustitia verò postea pertractabimus. Atque cum non dicatur simpliciter, distinguemus ipsam, & de vtraque dicemus quomodo mediocritas est, & similiter de rationis virtutibus.

De virtutum, ac vitiorum mutua oppositione. Cap. viii.

Vm autem tres sint dispositiones, & duæ quidem sint vitia, quorum alterum in exuperatione, alterum in defectu consistit: vna autem virtus, quæ quidem est mediocritas, omnes inter se, & si non æquæ, suscipiunt oppositionem. Extremæ namque cum medijs, tum inter sese contraria sunt, media verò extremis. Nam ut æquale maius quidem est cum comparatur ad minus, minus autem cum comparatur ad maius: sic & habitus medijs respectu quidem defectuum exuperant, respectu autem exuperationum deficient, tam in affectibus, quam etiam actibus. Fortis enim, cum ad timidum comparatur, audax, cum ad audacem, timidus esse videtur. Pari modo temperans respectu quidem insensati intemperans, respectu autem intemperantis, insensatus videtur. Liberalis etiam, prodigus, si ad illiberalem: illiberalis, si cum prodigo conferatur. Quapropter & extremorum utrumque medium ipsum à se compellit ad alterum: atque fortem, audax quidem timidum, timidus autem audacem appellat, & in cæteris simili modo. Hæc cum hoc modo inter sese opponantur, maior est utique contrarietas extremorum inter sese, quam ad medium. Longius enim hæc inter sese, quam à medio distant: & perinde, atque magnum magis à paruo, paruumque à magno, quam ab æquali utroque distat. Extremis insuper nonnullis ad medium similitudo quædam esse videtur: ut audacis ad fortitudinem, & prodigalitati ad liberalitatem. At extremorum inter sese maxima est dissimilitudo: atque ea, quæ plurimum inter se distant, deficientes, contraria dicunt, quo fit, ut ea, quæ magis distant, magis contraria sint. At verò medio in quibusdam exuperatio, in quibusdam defectus magis opponitur. Fortitudini namque non audacia, quæ est exuperatio, sed timiditas, quæ est defectus, magis opponitur. Temperantia verò non insensibilitas, quæ quidem est defectus, sed intemperantia, quæ est exuperatio, magis contraria est. Id autem ob duas accedit causas. Atque vna quidem est ex ipsius rei natura. Nam quia propinquius, atque similis est extremorum alterum medio, ideo non hoc ipsi, sed contrarium oppositum esse magis asserimus. Ut cum audacia quidem similis fortitudini videatur, atque propinquius esset: timiditas autem dissimilis: hæc illi magis oppositam esse censemus. Etenim ea, quæ plus à medio distant, eidem contraria magis esse constat. Hæc igitur vna est causa, quæ quidem est ex ipsius rei natura. Altera autem in nobis sumitur ipsis. Ea namque medio

contraria magis esse videntur, ad quæ nos ipsi quodam modo natura sumus propensiores. Nos enim ipsi quia magis ad voluptates sumus proclives, idcirco facilius ad intemperantiam, quam ad modestiam, inclinamur. Hæc igitur magis contraria dicimus virtuti, quæ in nobis augentur magis: & propterea intemperantia, quæ est exuperatio, magis est contraria temperantia.

De præceptis, quæ ad ipsum medium ducunt.

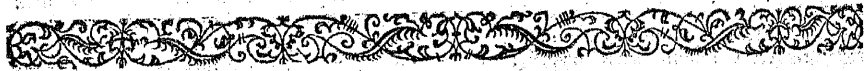
Cap. i x.

Irrerem igitur moris mediocritatem esse, & quomodo sit, & virtutum duorum mediocritatem esse, vnius per exuperationem, alterius per defectum, & talem esse, propterea quod coniunctrix est eius medijs, quod in affectibus est, atque actibus, satis iam diximus. Quapropter difficile est studiosum esse. Est enim difficile in vnoquoque medium capere: ut circuli medium inuenire, non cuiuslibet, sed scientis est tantum. Pari modo irasci, quidem, & dare argentum, sumptusve facere, cuiuslibet est, & facile: sed cui, & quantum, & quando, & quomodo, & gratia cuius oportet, non cuiuslibet est, neque facile: quod quidem est ipsum rectum, & est peritum, & laudabile, & perpulchrum. Idcirco enim, qui medium ipsum coniungat, primum quidem à magis contrario discedere oportet, & perinde atque Circe monebat.

ad vno. p.

Extra vnda, & fumum longè compelle carinam. Extremorum enim altero magis, altero minus delinquitur. Cum igitur consequi medium summè sit difficile, secunda, ut inquitur, navigatione, minima malorum sunt capienda. Idque erit hoc maximè modo, quem diximus. Considerare

autem oportet & ad quæ nos sumus propensiores: nam alij ad alia natura sumus proclives. Quod quidem ex voluptate, dolorèque inde proueniente percipitur: atque nos ipsos ad contrarium oportet retrahere. Longè nanque à delinquendo sece dentes, ad ipsum tandem medium accedemus: ut solent ij facere, qui ligna obliqua ad rectitudinem redigunt. In vniuersis autem cauendum est maximè à voluptate. Non enim incorrupti iudicamus de ipsa. Ut ergo Troiano, rum senes erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad voluptatem ipsam esse affectos, in omnibusque illorum dicere vocem oportet. Hoc enim modo removentes à nobis ipsam, minus peccabimus. Hæc igitur facientes, ut in summa dicamus, maximè medium attingere, consequi poterimus. Id autem ipsum difficile est fortasse, & in singulis maximè. Non enim facile determinari potest, quomodo, & pro quibus, & quanto in tempore irascendum est. Etenim nos interdum eos, qui deficiunt, laudamus, & mites dicimus esse. Interdum ipsos infensos appellamus viles. Verum qui parum à recto exorbitat, non carpitur, siue ad defectum, siue ad exuperationem se hæcat: qui verò multum, vituperatur: non enim later egressus. Facile autem non est excipere ratione, quousque, & quantum à recto quisquam egressus, carpendus est. Neque enim aliud quicquam sensibilem determinari facile potest. Talia verò in singulis sunt, & iudicium est in sensu. Verum illud est manifestum, medium habitum in vniuersis laudabilem esse. Oportet autem nunc ad exuperationem, nunc ad defectum declinare. Hoc enim modo facillimè medium ipsum, & rectum attingemus, ac assequemur.

A R I S T O T E L I S

S T A G I R I T A E E T H I C O R V M

A D N I C O M A C H V M,

L I B E R T E R T I V S,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum Libri.

TERTIVS hæc: De voluntario, & inuoluntario: de iis, quæ sunt maiorum malorum metu, an sint voluntaria: de circumstantiis, & regulis prudentiæ: quid voluntarium, & quid inuoluntarium: de electione, quid sit: de consultatione: de voluntate, & voluntate affectabili: de iis, quæ in nostra sunt potestate: de fortitudine: de forti: de infano: de audace: de timido: de quinque modis fortitudinis non veræ: de temperantia: de cupiditate: de temperante: de intemperante, & insensato.

De voluntario, & inuoluntario.

Cap. i.

VM A V T E M virtus circa affectus, actusque versetur, & in iis quidem, quæ sua sponte quis agit, laudes, & vituperationes, in iis autem, quæ inuitus facit, venia nonnunquam, & misericordia locum habeat, eos forsitan, qui de virtute considerant, de eo, quod sua sponte quis facit, atque inuitus, determinare necesse est. Vtilis est etiã legum latoribus, hæc san-

consideratio, ad præmia, pœnâque instituendas. Videtur itaque ea inuitus facere quispiam, quæ violentia, vel per ignorationem facit. Id autem est violentum, cuius principium est fortis, in quod nihilis, qui agit, aut patitur, confert: ut si venus aliquid tulerit, aut homines potestatem habentes. At ea, quæ maiorum metu malorum, aut ob aliquod bonum aguntur, vt si tyrannus quempiam aliquid agere turpe iuberet, habens in potestate & parentes, & liberos, hæc lege, vt si illud agat, illi sint incolumes, si non agat, dispereant: controuersiam habere videntur, vtrum hæc inuitian sponte faciant homines. Tale etiam quid accidit, & circa iactus eos, qui in tempestatibus sunt. Simpliciter enim nemo suas fortunas eiicit sponte: sed omnes propter suam, ceterorumque salutem eiiciunt, modo sint mentis sanæ. Tales igitur actus, misti quidem sunt. Iis autem magis sunt similes, quos sponte homines agunt. Expetunt enim cum aguntur, atque suis actio- 20 nis in temporis conditione consistit. Et sponte igitur, & inuitum vnumquemque dicendum est agere, cum agit: agit autem sua sponte. Est enim in ipso principium mouendi partes eas, quæ sunt in huiusmodi actibus instrumenta. At quorum principium est in ipso, ea agere, vel non agere, in ipso est situm. Talia igitur sua sponte quisque agit: ac simpliciter fortassis inuitus. Nemo nanque, 20 valium quicquam per se expeteret vnquam. In actibus autem huiusmodi nonnunquam homines & laudantur, cum pro magnis, & honestis rebus aliquid turpe ferunt, aut molestum. Si verò contra faciunt, vituperantur. Est enim improbi, pro nulla re honesta, vel mediocri, res turpissimas ferre. In quibusdam autem laus quidem non sit, sed venia locum habet, cum ea, quæ non agere oportet, quispiam egerit ob huiusmodi res, quæ naturam humanam superant, nemòque, perferret. Sunt autem quedam, ad quæ forsitan non licet 40 quenquam esse compulsam, sed potius oportet summa perpeffum tormenta morte obire. Ridicula nanque videntur ea, quæ ad necem matris Alceonem Euripidis compulerunt. Est autem interdum difficile, quale pro quali sit expetendū, & quid pro quo sustinendum discernere. Difficilius etiam est, postea, quam cognoueris, in sententia permanere. Fit enim plerumque, vt ea quidem, quæ expetantur, molestæ: ea verò, ad quæ coguntur, turpia sint. Vnde laudantur, atque vituperantur ij, qui fuerunt, aut nõ fuerunt compulsi. Quæ- 50 nam igitur dicenda sunt violenta? An ea quidem simpliciter inuitus quispiam agit, quorum externa est causa, & ipse agens nihil omnino confert? quæ verò per se quidem inuitus facit, sed nunc & pro his expetuntur, principiumque est in ipso agente, ea per se quidem inuitus facit, nunc autem & pro his sponte agit. Magis autem his similia sunt, quæ sua sponte quis agit. Actus enim sunt circa ipsa singula, quæ quidem sponte facit. Qualia verò pro qualibus expetenda sint, non facile assignare possumus: quippe cum in ipsis singulis complures sint differetia. Quod si quispiam deo iucunda, & bona violenta dixerit esse, quia & ex- 60 tra sunt, & compellunt, omnia erunt eius senten-

tia violenta, horum enim gratia omnes omnia agunt. Atque qui violentia, inuitus agit, cum dolore: qui ob iucundum, hi cum voluptate agunt. Est autem ridiculum externa quempiam accusare, sed non se ipsum, qui quidem ab huiusmodi rebus facile capitur: & honestorum quidem se, turpium autem ea, quæ afferunt voluptatem, censere causam esse. Id igitur violentum est, cuius principium est fortis, nihil prorsus eo conferente, cui vis est illata. Omne autem, quod ob ignorantiam est actum, non sponte quidem est actum. Ab inuito tamen id effectum est omne, pro quo dolet qui egit, ipsumque pœnitentia subit. Qui nanque ob ignorantiam aliquid egit, & non tert molestè se illud egisse, sponte quidem sua non egit quod nesciebat. Non tamen erit inuitus, quippe cum non doleat ob id ipsum. Qui igitur ob ignorantiam quippiam egit, si ipsum pœniteat, inuitus fecisse videtur: si non pœniteat, cum is alius sit, non sponte dicatur egisse. Cum enim differat, melius est vt proprium habeat nomen. At enim hæc etiam ipsa, ob ignorantiam, inquam, agere, & ignorantem agere, diuersa sunt. Nam ebrius, aut iratus non videtur ob ignorantiam agere, sed ob aliquid eorum, quæ dicta sunt, non sciens, sed ignorans. Omnis igitur prauus ignorat quæ agere oportet, & à quibus est abstinenti. Et ob huiusmodi errorem, iniusti homines, im- 10 lique omnino sunt. Inuitus autem dicitur quispiam agere, non si ignorat id, quod cõducit. Non enim ea ignoratio, quæ facta est electione, causa est vt aliquid, inuitus quispiam faciat: sed prauitatis. Nec etiam ea, quæ est vniuersalis, homines enim propter hanc ipsam reprehenduntur: sed ea, quæ est singulorum, in quibus, & circa quæ est ipsa actio. In his enim & commiseratio locum habet, & venia. Qui nanque aliquid eorum ignorat, inuitus agit. Forsitan igitur non ab re fuerit, si quæ, & quot sunt ipsa determinabimus. Quis itaque, 20 quid, & circa quid, vel in quo agit, nonnunquam & quo vt instrumento, & cuius gratia, vt salutis, & quomodo, vt sensim, vel vehementer. Omnia igitur hæc nemo ignorauerit, modo non sit infanus. Patet autem, neque ipsum agentem: quo nanque modo se ignorabit? Ignorauerit autem quispiam id, quod agit: vt dicentes, inquitur, excidisse sibi, aut nescisse reticenda esse. Quem admodum Aeschylus ipsa arcana Cereris: aut ostendere volens immisisse, vt qui relum iecit. Puta igitur autem quispiam & filium hostem esse, vt Merope purauit: & hastam cuspidem habentem, ea carere: & lapidem, pumicem esse. Et interfecerit quispiam salutis percussam causa, & monstrare volens (vt faciunt qui manibus extremis luctantur) percussor sit. Cum igitur circa hæc omnia, in quibus est ipse actus, sit ignorantia, qui horum aliquid ignorauit, is inuitus egisse videtur, & maximè in præcipuis. Hæc autem ea videntur esse, in quibus est ipse actus, & id, cuius agitur gratia. Eius igitur, quod ab inuito ob ignorantiam talem dicitur esse factum, oportet actionem, dolorem insuper, pœnitentiãque asferre. Cùm autem id inuitus quispiam agat, quod vi, & ob ignorantiam agitur, id sua profectò 30 sponte

sponte quispiam videbitur agere, cuius principium est in ipso agente sciente singula, in quibus est ipse actus. Fortitan enim non rectè dicitur, ea fieri ab iniuitis, quæ per iram, aut cupiditatem aguntur. Primò namque nulla bellua sponte agere, neque pueri. Deinde vtrum nihil eorum sponte agamus, quæ cupiditate, vel ira agimus: an honesta quidem sponte, turpia verò iniuitis. An ridiculum est, cum vna sit causa? Absurdum est etiã fortitan, ea ab iniuitis agi censere, quæ oportet appetere. Oportet autem & irasci pro quibusdam, & cupere nonnullas res, vt sanitatem, atq; disciplinam. Videntur etiam ea quidem, quæ ab iniuitis fiunt, dolorem: ea verò, quæ cupiditate aguntur, voluptatem afferre. Præterea quid inter est inter ea, quæ per rationem, & quæ per iram peccantur, hinc ipso quòd ab iniuitis agantur? Etenim fugienda quidem sunt ambo. Affectus autem rationis expertes, non minùs humani esse videntur: & actus ipsius hominis ab ira, cupiditateque fiunt. Absurdum est igitur hæc ab iniuitis agi censere.

De electione. Cap. III.

Eterminatis his, eo, inquam, quod sponte, & eo, quod iniuitis quispiam agit, consequens est, vt de electione dicamus. Ipsa namque virtuti est familiarissima, & magis, quàm ipsi actus, diudicat mores, atque expendit. Electio itaque sponte quidem nostra videtur fieri. Non tamen est idem, quod illud, quod sponte fit. Sed quod fit sponte, ad plura sese extendit. Est enim cum pueris, & animalibus ceteris nobis commune: electio verò non est communis. Et ea, quæ à nobis repente fiunt, sponte quidem nostra fieri dicimus, electio ne verò non dicimus. Qui verò dicunt ipsam esse cupiditatem, vel iram, vel voluntatem, vel opinionem quandam, non rectè dicunt. Etenim electio non est commune homini cum rationis expertibus: aut cupiditas est, & ira. Et incontrens, cupiens quidem, non tamen eligens agit. Contrens autem contra, eligens quidem, at non cupiens agit. Et cupiditas quidem aduersatur electioni, cupiditati verò cupiditas non repugnat. Cupiditas præterea iucundi est, & molesti: electio verò, quæ molesti, neque iucundi. Ira etiam minùs esse videtur: quippe cum ea, quæ fiunt ira, minimè per electionem fieri videantur. At verò neque voluntas est, tamen si finitima hæc esse appareat. Electio namque non est eorum, quæ fieri nequeunt. Quod si quis eligere dixerit ea, agens esse videbitur. Voluntas autem est, vt immortalitas. Et voluntas quidem est circa ea quoque, quæ per ipsum, qui vult, nequaquam agerentur. Voluntas enim histriorem aliquem vincere vel certamen: at eligit talia nemo, sed ea, quæ per se ipsum existimat fore posse. Præterea, voluntas quidem magis est ipsius finis: electio autem eorum, quæ ferunt ad finem. Vt sani quidem esse volumus, eligimus autem ea, quibus erimus sani. Et felices quidem esse volumus, atque ita dicimus, eligimus autem non conuenit dicere. Atque omnino in his versatur electio, quæ in nostra sunt potestate. Opinio quoque non est. Opinio namque circa vniuersa videtur esse: nec minùs circa æterna, & ea,

quæ fieri nequeunt, quàm circa ea, quæ nostra in potestate sunt collocata. Et falso, verò que diuiditur, non malo, bonòque electio autem hisce magis. Electionem igitur idem esse: & opinionem omnino, nemo fortitan dicit. At nec etiam est idem quòd opinatio quædam. Eligendo namque bona vel mala, quales quidem sumus, opinando autem non sumus. Et eligimus quidem capere aliquid, aut fugere, aut aliquid talium: opinamur autem quidnam sit, vel cui conferat, vel quo pacto condicatur: sed capere, aut fugere non nimium opinamur. Et electio quidem laudatur ex eo, quia est eius, quòd oportet fieri magis, vel quia est recta, opinio verò ex eo quia est vera. Et eligimus quidem quæ maximè scimus esse bona: opinamur autem ea, quæ non nimium scimus. Videntur præterea non idem homines eligere optima, atque etiam opinari: sed quidam opinari quidem melius, ob vitium autem non ea, quæ oportet eligere. Nihil autem refert si antecedit electionem, aut remittitur, opinio: non enim id ipsum, vnde perferuntur, sed si idem sit electio, quod opinatio quadam. Quid igitur, aut quale quid est electio? Eius nihil sit eorum, quæ diximus? Videtur itaque sponte quidem à nobis fieri: tamen non omnino, quòd sponte agimus, est eligibile, sed id, cuius consultatio antecessit. Electio namque cum ratione est, atque mens. Subsignificat autem id & nomen videtur, innuens ipsum ex aliis eligibile esse.

De consultatione. Cap. IIII.

Est ne de omnibus consultatio, & omne quoduis est consultabile, an de quibusdam non est consultatio? Atque dicendum est fortitan consultabile non id esse, de quo quispiam insipiens, vel mente captus, sed id, de quo sanæ mentis vir consultauerit. De æternis autem nemo consultat, vt de Mente, vel de communis mensura: & diametri latitudine, & risque vacuitate. Sed neque de iis, quæ consultantur quidem in motu, semper autem fiunt eodem modo, siue necessitate, siue natura, siue propter aliquam aliam causam: vt de solstitiis, atque exortu. Neque de iis, quæ aliàs aliter sese habent, vt de siccitatibus, imbribusque. Nec item de iis, quæ eneniunt à fortuna: vt de thesauri inuentione. Sed neque de humanis omnibus rebus, nam quoniam modo Respublica Scytharum optime gubernaretur, Lacedæmoniorum consultat nemo: nihil enim horum per nos ipsos fieri potest. Consultamus autem de iis rebus agendis, quæ in nostra sunt potestate: hæc enim & restant. Causæ namque videtur esse, natura, necessitas, fortuna, & mens in super, ac omne, quod per hominem efficitur. Hominum autem quisque de iis consultat, quæ agi per ipsum possunt. Atque, circa exactas quidem scientias, & sufficientes, non est consultatio, vt de literis. Non enim ambigimus quomodo literæ scribendæ sint. Sed de iis consultamus, quæ sunt quidem à nobis, non tamè semper eodem modo: vt de agendis per medicinam, vel pecuniariam arte: & eò magis in gubernandi facultate, quàm in exercendi arte deliberamus, quòd minùs exacta est

De voluntate, & voluntate affectabili.

Cap. IIII.

Oluntatem autè finis quidem ipsius esse, iam paulò antè diximus. Sed videtur aliis quidem esse veri boni, aliis apparentis boni. Atque sit sententia quidem eorum, qui verum bonum id esse censent, quòd est affectabile voluntate, vt id non sit affectabile voluntate, quòd is, qui non rectè expetit, vult. Nam si sit, erit & continuò bonum, at erat fortè malum. Sententia autem eorum, qui bonum apparens inquit esse, quòd est affectabile voluntate, vt nihil sit prorsus, quòd supra naturam sit affectabile voluntate, sed id, quòd vnicuique videtur. At aliud alij videtur, & repugnantia fortè. Quòd si hæc non placeat, dicendum est simpliciter quidem, & re vera verum bonum esse affectabile voluntate: vnicuique verò id, quòd vnicuique videtur. Studio igitur id est affectabile voluntate, quòd verè est bonum: vitioso verò, quicquid contigerit. Fitque hoc pèrinde atque in corporibus ipsis. His enim, quorum corpora bene sese habent, salubria sunt ea, quæ verè talia sunt: iis autem, quorum corpora sunt agrotata, non hæc ipsa, sed alia. Similiter & amara, ac dulcia, & calida, atque graua, & cetera id genus. Studiosus enim homo rectè singula iudicat, & singulis in rebus id ipsi videtur, quòd verè est tale. In vnoquoque enim habitu sunt propria quædam honesta, atque iucunda: atque in singulis plurimum forsasse præstat vir studiosus in dignoscendis iis, quæ verè talia sunt: propterea quòd est vt norma quadam, atque mensura ipsorum. Multitudo verò decipitur ob voluptatem. Ipsa namque bonum quidem nec est, bonum tamen esse apparet. Persequuntur igitur ipsam, tanquam bonum: dolorem autem fugiunt, tanquam malum.

De iis, quæ in nostra sunt potestate.

Cap. V.

Vm igitur finis quidem sit affectabilis voluntate, ea verò, quibus itur ad finem, consultabilia sunt, atque eligibilia: sit vt actus i, qui circa hæc versantur, ab electione proficiantur, nostraque sponte fiant. At operationes virtutum circa hæc ipsa versantur. Nostra igitur in potestate ipsa virtutes, & idem vitia collocantur. Quibus enim in rebus nostra in potestate situm est agere, in iis & non agere: & in quibus non agere, in iis est & agere. Quare si agere bonum (quòd honestum est) in nobis est situm, & non agere quòd est turpe in nobis est collocatum. Et si non agere malum (quòd est honestum) in nostra est potestate, & agere (quòd est turpe) in nobis est situm. Quòd si in nobis est situm tam honesta quàm turpia agere: & simili modo non agere. Hoc autem erat bonos, & malos esse. In nobis ergo est situm, nos prohos, & improbos esse. Dicere autem sua sponte neminè prauum, nec iniustum quenquam beatum esse, alterum falso est simile, alterum vero. Nam beatus quidè nemo est iniustus. Sponte autem nostra prauitas comparatur. Vel obstandum est iis, quæ

est: & de ceteris simili modo. Atque magis etiam in artibus, quàm ipsis scientiis: nam circa ipsas magis ambigimus. Consultatio autem in iis versatur, quæ plerumque quidem fieri possunt, incerta tamen sunt quoniam euenient modo: & in quibus est indeterminatio. Atque cum magnis de rebus deliberare volumus, assumimus & alios ad consilium, diffidentes nobis ipsis, tanquam non sufficientibus ad id discernendum. Consultamus autem non de finibus, sed de iis, quæ ad fines ipsos perducunt. Nec enim medicus si sanabit, nec orator si persuadebit, nec Reipublicæ gubernator si bene, rectèque legibus ciuitatem instituet, nec denique ceterorum quisquam de fine deliberat, sed omnes posito quodam fine, quem admodum, & per quæ sit ille, considerant. Atque si per plura posse fieri videtur, per quòd illorum facillimè, optimèque fiet, perquirunt. Sin per vnum, quoniam modo per illud fiet, & illud item potest efficietur, considerant idque faciunt, donec ad primam perueniant causam, quæ quidem in inuentione est vltimum. Qui namque consultatis quærere videtur, dictòque modo pèrinde, atque designationem linearum resolvere. Non autem omnis perquisitio, consultatio est. Mathematicæ namque perquisitiones non sunt. Mathematicæ autem perquisitio, est continuò perquisitio. Idque quòd vltimum est in resolutione, primum esse constat in generatione. Atque si consultantes in aliquid inciderint, quòd quidem fieri nequeat, desistunt. Vt si sit pecuniis opus, has autem habere non possint. Quòd si videatur fieri posse, tunc agere aggrediuntur. Ea verò dicimus fieri posse, quæ per nos ipsos fieri possunt. Nam ea, quæ per amicos fiunt, per nos ipsos quodam modo fiunt, quippe cum principium sit in nobis. Quæruntur autem quandoque quidem instrumenta, quandoque autem vsus ipsorum: & in reliquis simili modo. Interdum, per quod: interdum, quoniam modo, aut per quem, solet quæri. Videtur igitur, vt dictum est, homo principium actuum esse, & de iis esse consilium, quæ agi ab ipso possunt, & actus aliorum esse gratia. Finis igitur non consultabilis, sed ea, quæ deducunt ad fines. Nec etiam singula: vt si panis sit hoc, vel eonfectum sit vt oportet. Hæc enim sensus ipsius sunt. Quòd si semper quispiam consultauerit, in infinitum abibit. Consultabile autem, & eligibile idem est. Ipsum tamen eligibile definitum iam est. Quòd enim ceteris ex consultatione prætulimus, id eligibile est. Desinit enim tunc demum vniquisque perquirere quoniam ager modo, cum in se ipsum principium redegit, & in id sui ipsius quòd antecedit, hoc est enim quòd eligit. Pater hoc ita esse & ex vultissimis rebus publicis, quas imitabantur Homerus, quæ namque reges eligerent, ea populo renuntiant. Cum igitur ipsum eligibile sit consultabile, appetibile ex iis, quæ in nostra sunt potestate: & ipsa electio deliberatiua appetitio rerum erit eorum, quæ in nostra sunt potestate. Nam simul atque diu sicauimus ex consultatione, affectamus deliberatione. Quid est igitur electio, figura sit dictum, & circa quæ versatur, & eorum esse, quibus ad ipsos fines acceditur.

modò sunt dicta, & hominem non esse principium est dicendum, neque pro creatorem actuum perinde, ac liberorum. Quod si hæc vera videntur, nec in alia vlla principia nostros actus, quam in ea, quæ sunt in nobis, reducere possumus: quorû principia sunt in nobis, ea quoque in nobis sunt sita, sponteq; à nobis fiunt. Hæc ita esse, testes sunt & priuata singuli homines, & ipsi legum latores. Nam eos quidem, qui praua faciunt, si modò non vi, nec ob ignorationem eam, cuius ipsi non fuerunt causa, illa agant, castigant, ac puniunt. Iis autem, qui honesta agunt, honores instituant: vt homines partim horrentur, partim prohibeant. At ad ea agenda, quæ nec in nostra sunt potestate, nec nostra sponte efficiuntur, nemo prorsus horatur: quippe cum vanum sit, persuasum esse cuiuspiam non callere, aut non dolere, aut non esurire, aut quiduis aliud tale: nam nihilominus hæc ipsa patitur. Etenim pro ignoracione etiam ipsa poenas instituunt, si quispiam ignoracionis esse sibi causa videretur. Ebrios nanq; duplici poena afficiendos esse putarunt. Principium enim ipsis est: quippe cum in ipsorum sit potestate ebrietatem vitare, quæ quidem ignoracionis est causa. Puniant etiam eos, qui aliquid eorum ignorant, quæ legibus continentur, quæ quidem scire oportet, nec sunt difficilia cognita. Similiter & in aliis quæcunq; per negligentiam homines ignorare videntur: ex eo plane, quia in ipsis est non ignorare. Est enim in ipsorum potestate diligentia adhibere. At fortasse tales sunt quidam, vt diligentiam non adhibeant. At vt tales fierent, & iniusti, aut intemperantes, ipsi sunt sanè causa dissolutè viuentes, & res iniustas agentes, & potius, & rebus talibus indulgentes. Operationes enim, quæ sunt circa singula, tales efficiunt. Quod quidem ex iis patet, qui cuius ludò, vel actui student: perseuerant enim in operando. Ignorare igitur ex operationibus, quæ sunt circa res singulas, habitus ipsos emergere, nimium hebetis hominis est. Præterea metas rationis egreditur, iniurias facientem hominem, aut intemperatè agentem, nolle se iniustum, aut intemperatum esse. Quod si quis ignorans agit ea, ex quibus erit iniustus, is sua sponte erit iniustus. Non tamen si vult, cum est iniustus, desinet esse talis, ac iustus erit. Nec enim qui ægrotat, si vult, erit sanus, & forte sua sponte ægrotat, si incontinenter viuerebat, & præcepta medicorum negligebat. Tunc igitur licet ipsi non ægrotare: sed postea, quam valetudinem prodidit suam, non licet. Sicut neque fit, vt quisquam resumat lapidem, quem proiecit: erat tamen in ipso situm, sumere ipsum, atque proicere. Principium enim erat in ipso. Modò eodem & iniusto, & intemperanti licet bar quidem ab initio talem non fore. Quapropter sua sponte est talis. Sed postea, quam talis est factus, non licet ipsi non esse talem. Non solam autem animi vitia nostra sponte sunt, sed corporis etiam interdum à nonnullis identidem comparantur. Quos quidem & increpamus. Eos enim, qui natura sunt turpes, reprehendit profecto nemo: sed eos, qui per inertiam tales, atque otium euaserunt. Idem & circa imbecillitatem

euenire constat: & cum quispiam membris est captus. Nemo nanque exprobrauit cuiquam ipsum, si sit aut natura, aut agilitudine, aut vulnere cæcus, sed potius miserebitur. Quod si ebrietate, vel aliquo alio flagitio captus sit oculis, omnes vtiq; carpent, ac increpabunt. Virtus igitur corporis ea quidem, quæ in nostra sunt potestate, reprehenduntur: ea verò, quæ non sunt, non increpantur. Hæc cum ita sint, & in cæteris ea vitia, quæ increpantur, nostra in potestate sunt collocata. Sed fortasse quispiam dicet, vniuersos quidè homines id affectare semper, quod bonum apparet, ipsius tamen apparentiæ dominos ipsos non esse, sed qualis tandem vnusquisque est, talem & finem ipsi videri. At si habitus ipsius aliquo modo sibi quisque est causa, erit & apparentiæ ipse sibi quodam modo causa. Sin verò nemo est sibi mala agendi causa, sed hæc ob ignoracionem finis ipsius agit, putans per ea sese summum bonum consecuturum, affectatiõque finis non in nostra est potestate: sed ita natum esse oportet, vt habeat quasi visum, quo quidem rectè discerneret, & id exeret, quod verè est bonum. Atque is est ingenio bono, cui id ipsum bene sese habet natura (id enim, quod maximum est, atque pulcherrimum, & quod fieri non potest vt ab alio accipiat, atque discat, habebit qualem dicimus naturalem aptitudinem, & ingenitum acumen) atque hoc rectè natura bene ortum esse, ipsa est habitus perfecta, veraque natura. Si igitur hæc vera sunt, cur magis virtus sponte nostra, quam vitium comparabitur? Ambobus enim similiter, tam bono, quam malo finis ipse natura, aut quouis modo videretur, ac ponitur: cætera autem agunt quouis modo, ea ipsa referentes ad illum. Siue igitur finis non natura tale vnicique videatur, sed si aliquid etiam apud ipsum, siue quidem finis sit naturalis, cum sua sponte vir studiosus cætera agat, & virtus sponte comparatur, atque acquiritur, vitium quoq; non minus cõparabitur sponte. Est enim similiter & malo homini facultas in actibus, etiam si nulla sit in sine potestas. Si igitur, vt dicitur, nostra sponte comparantur virtutes (ipsorum enim habituum nos ipsi causam quodam modo sumus, finemque talem ex eo ponimus, quia nos tales sumus) vitia quoque sponte ab hominibus acquiruntur: similes enim subeunt modòs. Communiter igitur dictum est de virtutibus, & genus ipsum figura, mediocritates; inquam, ipsas esse, ac habitus: & à quibus sunt: & principia esse illa per se agendi, nostraque in potestate collocatas esse, & nostra fieri sponte, atque ita vt ipsa recta ratio iubet. Verum non similiter nostra sponte actus, ac habitus sunt. Actuum enim à principio vsque ad finem domini sumus ipsa singula cognoscentes habituum verò, principij. Singulorum autem additio non est nota, quemadmodum & in aduersa sit valetudine: sed nostra sponte ideo sunt, quia nostra erat in potestate sic, aut non sic agere, atque vti. At nunc reparentes, de singulis dicemus virtutibus, quæ nam sint, & circa quæ versentur, & quo etiam modo. Ex quibus & illud si-

mal emerget, quot sunt ipse virtutes. Atque de fortitudine primùm dicamus.

De fortitudine, & forti.
Cap. v i.

Fortitudinem itaque circa metus mediocritatem esse, fiduciaque, perspicuum iam euasit. Metuimus autem ea, quæ terribilia sunt: atque hæc, simpliciter dicendo, sunt mala. Quapropter & veteres metum definiunt, expectacionem inquirunt esse mali. Metuimus igitur omnia mala, vt infamiam, pauperatam, morbos, inimicitias, mortem. At non circa hæc omnia vir fortis esse videtur. Sunt enim nonnulla mala, quæ quidem metuere oportet, & honestum est: & non metuere, turpe. Infamiam nanque qui timet, est probus, & verecundus: qui non timet, impudens. Fortis tamen translatione dicitur à quibusdam: quippe cum aliquid simile videatur habere. Est enim & ipse fortis, interitus quidam. Pauperatam autem metuere forsitan non oportet, nec morbum, nec omnino quicquam eorum, quæ nec à vitio, nec à nobis ipsis proueniunt. Nec tamen is est fortis, qui hæc non metuit, sed hunc etiam fortem similitudine quadam vocamus. Nonnulli enim homines in bellicis quidem periculis meticulosi sunt: liberales autem sunt, & ad erogandas pecunias animosè se habent. At neque si quis pro filiorum, atque vxoris pudicitia timet, aut inuidiam inuitit, aut aliquid tale, timidus est. Neque etiam fortis, si cum est verberibus cadendus, confidit. Circa quæ igitur terribilia vir fortis versatur? An circa ea, quæ sunt maxima? Etenim nemo tolerantior est malorum homine forti. Mortem autem maximè omnium est terribile: est enim vltimum vitæ: & nihil post homini mortuo aut bonum, aut malum esse videtur. At enim neque circa omne genus mortis vir fortis est, & habetur. Non enim circa mortem eam, quæ fit in mari, aut euenit morbis. Circa quam ergo mortem vir fortis erit: an circa eam, quæ est pulcherrima? Talis autem est ea, quæ fit in bello. In maximo nanque fit, & pulcherrimo certè periculo. Eodem accedunt & ipsi honores, qui tum à ciuitatibus, tum à regibus sunt instituti. Is igitur homo fortis proprie dicitur, qui circa honestam mortem, & ea omnia, quæ repente eueniunt, atque afferunt ipsam, intrepidus est. Huiusmodi verò sunt ea, quæ in bello contingunt. Quinetiam & in mari, & in ipsis morbis vir fortis timore vacat, non tamen ita vt nãuit. Fortes enim & de salute sua desperant, & genus tale mortis molestè ferunt: illi verò spe propter experientiam sunt freti. Simul autem & viriliter, fortiter que agunt, in quibus vires habent locum, aut honestum est mori, quorum neutrum est in tali genere mortis.

De terribilibus diversitate, & fortitudinis extremis.
Cap. v i i.

Non est autem idem vniuersis terribile. Et dicimus etiam aliquid esse, quod facultatem superat hominis: id igitur vnicique terribile est homini sanæ mentis. At ea, quæ metas facultatis non egre-

diuntur humana, magnitudine differunt, & intentione, remissioneq;. Similiter autem & ea, in quibus confidimus. Fortis itaque, impudicus est vt homo: atque timebit quidem & huiusmodi res formidolosas: verum vt oportet, & vt dicitur ratio, tolerabit honestatis causa: hæc enim ipsius virtutis est finis. Fit autem vt hæc & magis, & minus timeant homines: & etiam vt ea, quæ non terribilia sunt, vt terribilia metuant. Atque delinquitur, cum metuunt aut ea, quæ non oportet metuere, aut non quemadmodum oportet, aut non quando oportet, aut aliquid tale. Similiter peccatur & circa ea, in quibus confidimus. Qui igitur & ea, quæ oportet, & gratia cuius oportet, & vt oportet, & quando oportet, fert, & metuit, & identidem confidit, is homo est fortis. Fortis enim per habitum, & vt ipsa ratio iubet, tam patitur, quam etiam agit. Finis autem operationis omnis is est, qui accommodatur habitui. Et viro etiam forti, honestum est ipsa fortitudo. Talis igitur & ipsius est finis. Singula nanque suo sine definiuntur. Fortis igitur honestatis causa, subit, & agit ea, quæ ad ipsam fortitudinem pertinent. Exuperantium autem is quidem, qui in non metuendo exuperat, nomine caret. Atque dictum est antea nominibus complura vacare. At vocari potest infans quidem vel stupidus, si nihil omnino neque motus terra, neque fluctus (vt de Celtis dicitur) metuat. Sed is, qui circa res formidolosas exuperat confidendo, quidam est. Videtur autem ipse audax & arrogans esse, & fortitudinis simulator. Qualis igitur est fortis circa res ipsas formidolosas, talis & ipse videri vult: itaque imitatur illum, in quibus potest. Quapropter & complures ipsorum audaces sunt simul, & timidi: in his enim audentes res formidolosas non sustinent. Is autem, qui metuendo exuperat, timidus est: nam timet ea, quæ non oportet, & vt non oportet, & omnia talia ipsum sequuntur. Deficit autem & in confidendo. Sed in doloribus exuperans magis est manifestus. Meticulosus igitur malè sese habet circa spem, quippe cum vniuersa metuat. Fortis verò contrà sese habet. Confidere nanque, bene sperantis hominis est. Circa igitur hæc versatur & audax, & meticulosus, & fortis. Sed diuerso modo sese habent ad ipsa. Illi nanque exuperant, & deficiunt: at hic mediocriter sese habet, & vt oportet. Et audaces quidem precipites sunt ante ipsa pericula, & volunt ea: sed cum in ipsis sunt, tergiversantur. Fortes autem in ipsis quidem operibus feruidi sunt, antè verò quieti. Vt igitur dictum est, fortitudo mediocritas est circa ea, quibus confidimus, & ea, quæ terribilia sunt, in iis, quæ diximus: & eligit, atque fert ipsa, quia est honestum, & quia est turpe, non subire, atque perferre. Mortem autem sibi consciscere ob fugiendam pauperatam, aut amorem aut molestum aliquid, non fortis est hominis, sed potius timidi. Est enim mollitiei laboriosa fugere. Atque non quia res est honesta, oppetit mortem, sed quia malum fugit. Fortitudo igitur tale aliquid est.

Quod quinque modi fortitudinis non vera. Cap. VIII.

Iliad. 2.

Iliad. 9.

Iliad. 9.

Incuntur & alia fortitudines quinque modis. Atque prima est ipsa civilis. Maxime autem similis est. Civis enim ob increpationes, quæ sunt ex legibus, & probra, honore vel pericula subeunt: & propterea fortissimi quidem videntur esse, apud quos timidi quidem infames sunt, fortes autem afficiuntur honore. Tales & Homerus affert, ut Diomedem, ac Hectorem. Dicit enim Hektor: Nam me polydamas ante omnes ipse reprehendit. & Diomedes. Inter enim dicit Troianos optimus Hektor, Tydides metuens puppes confugit ad altas. Hæc autem ex eo maxime similis est ei, de qua supra diximus, quia fit ob virtutem. Ob pudorem enim, & appetitionem honestæ rei, agoris, inquam, & ob fugiendam reprehensionem, quæ quidem est turpis. In eodem posuerit quispiam & eos, qui compelluntur à magistratibus. Verum deterioris est sunt, quod non ob pudorem, sed ob metum id faciunt: & fugiunt non rem turpem, sed molestam. Cogunt enim ij, qui potestatem habent, ut Hektor.

Quæ procul à pugna trepidantè fortè videbo; Is canibus fiet, fiet quoque vulturis esca. Idem faciunt & qui imperant: & si recedunt, verberibus afficiunt. Et qui ante fossas, & huiusmodi loca, construunt aciem: omnes enim cogunt. At non necessitate, sed quia res est honesta, fortem esse oportet. Videntur etiam & ipsa singularium rerum peritia fortitudo esse. Quapropter & Socrates fortitudinem, scientiam esse putavit. Tales autem alij quidem in aliis sunt: in rebus autem bellicis milites. Sunt enim in bello complures res vanae, quæ quidem maxime ipsis sunt nota. Atque ideo fortes videntur, quia quales sunt illæ, alij nesciunt. Deinde & aduersarios offendere, & se ipsos tueri maxime experientia possunt, & euitare hostis conatus, & illum percutere, cum armis uti possint, & talia habeant, ut & ad faciendum sint & non patiendum aptissimi: quibus efficitur, ut ipsi tanquam aduersus inermes armati, & tanquam aduersus rudes ludi magistri, decerent. Etenim in huiusmodi certaminibus, non ij sunt pugnacissimi, qui fortissimi sunt, sed ij, qui vires amplissimas habent, & optime sese habent corporibus. At verò milites tunc timidi sunt, cum excrevit periculum, & inferiores sunt copiis, ac apparatu. Primi namq; fugam arripunt: urbana verò copia manent, atq; intereunt, quod quidem & in Hermæo accidit. Hæc namque turpe fugere, & mortem tali saluti præferendam esse censent: illi verò ut superiores ab initio sese obiectant periculis, re autem intellecta fugam arripunt, mortem magis, quam dedecus formidantes. Sed vir fortis non est talis. Atqui iram etiam ad fortitudinem referunt. Fortes enim & ij videntur, qui ob iram feruntur perinde, atque fera, in eos, qui ipsos vulnere affecterunt: quia & fortes concitantur ira. Est enim ira, res impetuosissima ad aggredienda pericula. Quapropter & Homerus dixit: Vires iniecit iræ. Et, Animum iræ concitavit.

rauit. Et, Acuta per nares vis. Et, Efferbuit sanguis. Hæc enim vniuersa iræ concitationem, impetumve significare videntur. Fortes igitur ob honestatem agunt, & ipsi opem ira subministrant: fera autem ob dolorem, quia namq; vulnus acceperunt, vel quia timeant. Nam si suis in lustris sint, non inuadunt. Non igitur sunt fortes, propterea quod à dolore concitantur, ac ira, ad periculum irruunt, nihil providentes malorum. Nam hoc modo & ipsi asini, cum esuriunt, fortes essent, non enim à pabulo verberibus dimouentur. Adulteri quoq; propter libidinem multa audent. Nō igitur fortes sunt, qui ob dolorem, ac iram ad periculum compelluntur. Maxime autem natura, lis ea esse videtur, quæ est ob iram, & esse fortitudo electione sumpta, sineque: & ipsi etiam homines, cum irascuntur, dolent: cum vlciscuntur, capiunt voluptatem. Qui autem propter hæc agunt, pugnaces quidem sunt, at non fortes. Non enim ob honestatem agunt, nec ut ratio præcipit, sed ob ipsum affectum. Aliqua tamen ex parte sunt similes fortibus. Nec etiam ij, qui sunt spe freti, sunt fortes: nam ex eo quia saepe, multo que vicerunt, fiducia in periculis habent. Sunt autem similes fortibus, quia verique confidunt: sed fortes quidem ob eas res, quas paulo antea diximus, illi verò quia se superiores esse putant, & nihil vicissim suscepturos mali. Tale & ipsi ebraei faciunt. sperant enim omnia sibi prospere euenire: cum verò non eueniunt ipsis talia, fugam arripunt. At viri fortis erat, res eas, quæ sunt hominibus, & videntur formidolosa, ferre: quia honestum est, ferre, & turpe non ferre. Quam ob rem & magis fortis esse videtur, subitis potius in terroribus interitum esse, ac sine turbatione, quam in præiudis. Est enim ab habitu magis, aut minus ex apparatu. Nam antea: visa, cogitatione, & ratione quispiam eliget. At ea, quæ repente eueniunt, habitu. Fortes etiam esse videntur: & qui ignorant: & sunt non longe ab iis, qui spe freti confidunt. Deteriores autem sunt, quantum dignitatis nihil habent, illi autem habent: quapropter & aliquo tempore manent. Hi verò decepti, si cognoverint, vel suspicati fuerint aliud esse, quam putabant, fugiunt. Quod quidem Argiuis conigit: cum in Lacedæmonios, tanquam in Sicyonios incidissent. Dicitur est igitur, quales nam sunt ipsi fortes, & ij quoque, qui fortes esse videntur.

De proprietatibus fortitudinis. Cap. IX.

Ed quanquam circa fiducias, metusq; fortitudo versatur, tamen non simili modo circa vtrumq; sed magis circa res formidolosas cernitur. Qui namq; non turbatur in hisce, atque se habet circa has ut oportet, magis est fortis, quam is, qui circa ea, in quibus confiditur, se habet ut oportet. Fortes igitur ex eo dicuntur, quia res (ut dictum est) interrentes dolores tolerant. Idcirco fortitudo dolores affert: & non iniuria laudatur. Difficilis enim est dolores ferre, quam à voluptatibus abstinerere. Enimvero fortitudinis finis iucundus est: verum ab euenientibus doloribus obfuscat. Ut & in certaminibus fieri solet. Nam pugilibus

gilibus finis quidem ipse iucundus est, gratia cuius certant, coronæ, inquam, atque honores: sed eadem molestum est, cum sint e carne, dolorisq; affectus: & omnis omnino labor. Atque quia hæc sunt multa, ideo id, gratia cuius certant, cum sit res parua, nihil iucundi videretur habere. Quod si tale & circa fortitudinem est, mors quidem, atque vulnere forti viro molesta erunt, atque inuito: ferret tamen, quod honestum est ea ferre, vel turpe non ferre. Atque quod magis omni virtute pollet, & felicius est, eò magis ob mortem sanè dolebit. Vir enim talis maxime dignus esse vitam, maximeque bonis priuatur: id ipsum sciens quod quidem dolorem affert. Verum nihilominus est fortis: & eò magis fortasse, quod honestatem, quæ est in bello, his anteposit. Nec fit ut omnibus in virtutibus cum voluptate operemur, nisi quoad attingitur finis. Nihil autem fortasse verat, non eos, qui tales sunt, præstantissimos milites esse: sed eos, qui minus quidem sunt fortes, nullum autem aliud bonum habent: hi namq; parati sunt se periculis obiectare, vitamque pro paruo emolumento proferunt. De fortitudine igitur hæcenus dixisse sufficiat. Quid autem est, ex iis, quæ diximus, non est difficile comprehendere, ac assignare figurat.

De temperantia. Cap. X.

ost hanc de temperantia dicamus. Hæc namq; virtutes partium earum esse videtur, quæ sunt rationis expertes. Atq; temperantiam circa voluptates mediocritatem esse, iam antea diximus. Minus enim, & non similiter circa dolores versatur. In eisdem autem & temperantia est. Sed nunc circa quas est voluptates, determinemus oportet. Diuidatur igitur anima, atq; corporis voluptates, ut honoris cupiditas, & auaritia disciplina. Nam tam ambitiosus, quam auarus disciplina eo gaudet, cuius est auarus & corpus nihil, sed mens potius, patitur. Atque ij, qui voluptatibus huiusmodi alliduntur, nec temperantes, nec intemperantes dicuntur. Partim modo neq; qui circa ceteras voluptates, quæ non attribuuntur corpori, occupantur. Eos enim qui fabulis, & narrationibus delectantur, & circa talia dies cõsumunt, verbosos quidem, atq; delitiosos, intemperantes autem non consuevit appellare. Nec eos etiam, qui pecuniarum, vel amicum causa dolent. Temperantia igitur non circa animæ, sed circa corporis voluptates versatur: non tamen & circa has ipsas omnes. Qui namque rebus iis gaudent, quæ visu percipiuntur, ut coloribus, figuris, pictura, nec temperantes, nec intemperantes dicuntur: etsi videtur & his homines, & ut oportet, & magis quam oportet, & minus etiã, gaudere. Simili modo neq; qui rebus iis gaudent, quæ auditu percipiuntur. Nemo enim aut eos, qui cantu, vel histronis gaudent voce, plus, quam oportet, intemperantes: aut eos, qui, ut oportet, eisdem gaudent, temperantes appellat. Nec etiam ij, qui circa odores gaudent, nisi per accidens. Nō enim eos, qui malorum, aut rosarum, aut vaporum, sed eos potius, qui vnguentorum, aut epularum odori-

bus delectantur, intemperantes dicimus esse. His enim intemperantes ex eo gaudent, quia per hos ipsi rerum earum, quas cupiunt, recordatio fit. Videre etiam licet & ceteros, cum esuriunt, epularum gaudentes odore. At his delectari, intemperantis est, quippe cum eius hæc obiciatur cupiditati. Atqui neq; cetera animalia voluptatem, nisi per accidens, per hostem capiunt sensus. Neq; enim odore leporum, sed esu gaudet canes: odor autem sensum ferit. Neq; voce bouis leo, sed esu. per vocem autem sensum illum esse propinquum, atque hoc ipso gaudet. Pari modo neq; si vidit, aut inuenit ceruicem, aut feram caprã, hoc ipso gaudet, sed quia cibum habebit. Circa voluptates igitur tales temperantia, intemperantiq; versatur, quæ quidem & ceteris animalibus sunt communes. Quocirca seruiles, & ferinæ videntur. Hæc autem sunt, quæ tactu, gustuque suscipiuntur. At enim & gustu intemperantes parum, vel minime uti videntur. Gustus enim officium, saporum iudicium est. Quod quidem ij faciunt, qui vina probant, & epulas condiunt. Non nimium autem hisce gaudet intemperantes, sed voluptate, quæ fit omnis per tactum, & in esculentis, ac poculentis, & in hisce, quæ Venerea nuncupantur. Quapropter & quidam voluptatibus deditus epularum, Philoxenus, inquam, Eryxius, precarius est, ut longius sibi gatur, quam gruis, fieret, propterea quod tactu delectabatur. Sensuum igitur maxime communis est is, circa quem intemperantia versatur. Atque propterea iure vituperanda est, quod hominibus non ratione, quæ homines sunt, accidit, sed quæ animalia. Talibus igitur gaudere, maximeq; talia confectari, ferinum est. Etenim liberalissimæ voluptates, quæ per tactum proueniunt, exceptæ sunt: ut ea, quæ in ludis, ac certaminibus perfricationem, calorémque sunt. Non enim intemperantis tactus circa vniuersum est corpus, sed circa quosdam corporis partes.

Quod diuersæ sint cupiditatum species. Cap. XI.

Vpeditatum alia communes sunt, aliæ propriae, atque adiunctæ. Alimenti namque cupiditas, naturalis est. Omnes enim, cum indigent nutrimento, siccum, aut humidum alimentum, & non nunquam vtrumque cupiunt. Cubile etiam cupit, ut inquit Homerus, iuuenis, atq; vigenis. Non autem omnes tale, vel tale, vel eadem cupiunt: quocirca nostrum id ipsum esse videtur. Habet tamen & aliquid naturale: alios enim alia delectant, & quædam quibusdam magis, quam alia quæcunque, sunt voluptati. Hæc cum ita sint, in naturalibus quidem cupiditatibus pauci peccant, & ad vnum, ad ipsum, inquam, plus. Cum enim quispiam quæuis comedit, aut bibit, donec impleatur: superfluo, sit tum rei naturalis exuperatio multitudine. Ipsa namque naturalis cupiditas, indigentia est repletio. Quapropter hi furentes circa ventrem dicuntur, quia ultra, quam oportet, ipsum implet, atq; fariunt. Tales autem ij sunt, qui mancipiis sunt perfimiles. At circa proprias cupiditates, complures homines, multisq; modis delin-

quunt, Nam cum talium amatores ex eo dicantur, quia vel gaudent quibus non oportet, vel magis, quam oportet, ut ipsi multi, vel non ut oportet, in vniuersis intemperantes excedunt: gaudent enim quibusdam, quibus non oportet gaudere, quippe cum sint odio digna. Et si talibus quibusdam oportet gaudere, magis illis gaudent, quam oportet, & quam ut ipsa gaudet multitudo. Eam igitur exuperationem, quæ est circa voluptates, intemperantiam esse, & vituperabilem constat. Circa vero dolores, non ut in fortitudine, sic in ipsa temperantia fit: ut temperans quidem dicatur quispiam ferendo dolores, intemperans autem non ferendo. Sed intemperans quidem ex eo dicitur, quia dolet magis, quam oportet, cum voluptate non potitur, atque ipsum dolorem affert ei ipsa voluptas. Temperans autem ex eo, qui absentia rerum earum, quæ efficiunt voluptatem, non dolet, illisque abstinet. Intemperans igitur ea omnia, quæ afferunt voluptatem, vel ea, quæ maximè concupiscit: & à cupiditate ad eam ducitur, ut illa cæteris omnibus anteponat. Quapropter & non adipiscens, & cupiens dolet: cupiditas enim est cum dolore. Absurdo autem est per simile, ob voluptatem dolere. Atqui deficientes in voluptatibus, & minus gaudentes homines, quam oportet, non nimium sunt. Non est enim insensibilis talis humana. Etenim animalia cætera cibos discernunt, & quibusdam quidem gaudent, à quibusdam vero abhorrent. Quod si quis sit, cui nullus proferus est voluptati, nec vllus ab alio differt, is longè ab homine distat: nomen autem non habuit talis, quia non facile fit. Vir autem temperans in his mediocriter sese habet. Nec enim iis gaudet, quibus intemperans maximè delectatur, sed potius molestè fert: nec iis omnino, quibus delectari non decet, nec vehementer vllis rebus huiusmodi delectatur: neque, si absint, dolet, neque cupit, nisi mediocriter semper, nec magis, quam oportet, nec quælibet non oportet, vlla res omnino talis ipsum delectat. Mediocriter autem, & ut oportet, eas res appetit, quæ voluptate quidem afficiunt, ad sanitatem autem & bonam corporis habitudinem conferunt: & res cæteras voluptatis effectrices identidem, si nec impedimento sint dictis habitibus corporis, nec honestatis cancellos, nec facultatum metas egrediuntur. Nam qui ita sese habet, magis, quam dignum est, eiusmodi voluptates amare videtur. At temperans non est talis: sed ita sese habet, ut ipsa ratio re, & præscribit.

De temperantia extremis.

Cap. XII.

Ostra autem sponte, magis intemperantia, quam timiditas, comparatur. hæc enim ob voluptatem, timiditas fit ob dolorem: quorum alterum expetimus, alterum fugimus. Et dolor quidem distrahit, atque corrumpit naturam eius, qui habet ipsum: voluptas autem nil tale facit. Magis igitur intemperantia nostra sponte, quam timiditas, acquiritur. Quapropter & reprehensione magis est digna. Nam ad res afficientes voluptate, facilius est affluere: sunt enim complures tales in vita. Et assuetudo fit sine periculo: in rebus autem formidolosis, contra. Videbitur etiam timiditas non perinde, atque singula, sponte agendi principio subiici. Hæc enim dolore vacat: sed illa, ad eum dolorem distrahunt, ut & arma proiciere, & contra decus agere compellant: quapropter & violenta esse videntur. At intemperantia fit contra. Singula namque sponte agendi principio, magis subiiciuntur: quippe cum intemperans ea percipiat, atque affectet: totum autem minus, nemo enim cupit intemperans esse. Nomen autem intemperantia, & ad puerilia delicta transferimus: habet enim similitudinem quandam. Vtrum autem ab utro dicatur, nihil ad præsentem referri sermone constat: tamen à priore, posterius dici, atque non absurdè videtur esse translatum. Est enim castigandum, & temperandum id omne, quod cupia concupiscit, & incrementum suscipit magnè, atque luxuriat. Tale autem est ipsa cupiditas maximè, atque puer. Nam & pueri cupiditate viuunt, & in his ipsis maximè viget appetitio rerum earum, quæ voluptatè afficiunt. Si igitur non obtemperet, neque subiici patiatur, nimirum efferetur. Est enim voluptatum appetitio insatiabilis, & vndique ad est imprudenti, & ipse cupiditatis actus id, quod eiusdem generis est, auget. Quod si magna sint, vehementerque cupiditates, rationem quoque errant, atque eiciunt. Quam ob rem mediocriter sint ipsæ, & per paucam, & rationi non aduersentur oportet. Atque id, quod est tale, obediens, & temperatum, castigatumque vocamus. Sed ut viuere puerum sub pedagogi præceptis oportet, sic & cupiendi vis cupere debet perinde, atque ratio iuberet. Idcirco temperantis cupiditatem concordem esse cum ratione oportet: nam vtriusque propositum est honestas. Atque vir temperans ea cupit, quæ cupere oportet, & ut oportet, & quæ oportet. Hoc autem modo & ipsa ratio dicitur. Hæc igitur sint de temperantia dicta.

ARIST

ARISTOTELIS STAGIRITAE ETHICORVM

AD NICOMACHVM,
LIBER QVARTVS,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum Libri.

VARTVS hæc de liberalitate, liberali, & prodigo: de magnificentia, magnifico, circa decorum rudi, ac sordido, & pusillo: de magnanimitate, magnanimo, leno, & pusillanimo: de modestia, modesto, ambitioso, & honoris appetitione vacante: de mansuetudine, mansueti, iracundo, & ira vacuo: de affabilitate, de affabili de placido: de adulatorio, & contentioso: de veritate, de verace: de arrogante, disimulatore, de delicato, & malitioso: de comitate, de comite de scurra, & rustico: de verecundia.

De liberalitate, & eius extremis.

Cap. I.

INCIPES autem de liberalitate dicamus. Videtur itaque mediocritas circa pecunias esse. Non enim bellicis in rebus ipse vir liberalis, nec in quibus laudatur vir temperans, nec etiam in iudiciis, sed in dâdis, capiendisque, & magis in dâdis pecunias laudatur. Atque pecunias eâ dicitur vniuersa, quorum æstimatio mensuratur numero. Est autem & circa pecunias exuperatio quidem prodigalitas, defectus autem illiberalitas: & illiberalitas quidè, ac auaritiam iis semper accommodamus, qui magis, quàm oportet, pecuniis studet. Prodigalitate vero, nec tates nonnunquam afferimus. Nam eos homines, qui sunt incontinentes, & ob intemperantiam pecunias profligant, prodigos vocitamus. Quapropter tales homines sunt flagitiosissimi: multa namque vitia simul habent. At non propriè tali nomine nuncupantur. Est enim prodigus, qui malè vni aliquid habet, corrumpere, in qua, patrimonium. Prodigus enim est, qui ob se ipsum perditur. Videtur autem & patrimonij dissipatio, interitus quidè ipsius esse, propterea quod patrimonio, ac facultatibus viuunt. Hoc igitur modo prodigalitate accipimus. Rebus autem his, quarum est aliquis vllus, & bene vti, & malè etiâ possimus, at diuitie res sunt tales. Is autem optimè, re quauis vtitur, qui eâ virtutè habet, quæ ad rem illâ accommodatur. Et diuitis igitur optimè is vteretur, qui virtutem eam habet, quæ ad pecunias attrinet. Hic autem est ipse vir liberalis. At qui sumptus quidè, dâti, & que pecuniarum, est vllus earum: acceptio vero, cõseruatioque, possessio potius esse videtur. Quocirca vir liberalis est potius dare quibus oportet, quàm capere vnde oportet, & non capere vnde non oportet. Est enim ipsius virtutis, beneficia potius conferre, quàm suscipere: & honesta potius agere, quàm non agere. turpia. Non est autem obscuro, cum das

quidem, sequi ut beneficia conferas, honestasque agas: cum capis vero, ut suscipias, aut non turpia agas. Gratia præterea sequitur eum, qui dat, non eum, qui non capit. Et laus etiâ magis. Facilius est etiam non accipere, quàm dare. Homines enim multo minus erogan sua, quàm non accipiunt aliena. Ij quoque, qui dant, liberales dicuntur: sed qui non accipiunt, non ob liberalitatem, sed ob iustitiâ potius laudantur. Qui vero capiunt, non laudantur valde. Liberales insuper homines, maximè omnium ferè studiorum amantur: profunt enim. At id consistit in dando. Omnes autem actus virtutis honesti sunt, & honestatis causa sunt. Et liberalis igitur honestatis causa dabit. Et rectè. Dabit enim quibus oportet, & quot oportet, & cum oportet: ceteraque omnia obseruabit, quæ dâdi actus rectum sequuntur. Et etiâ cum voluptate, vel sine vlllo dolore. Id enim, quod per virtutè efficitur, afficit voluptatè aut sit eum indolentia sanè, minimè vero affert dolorem. At is, qui dat quibus non oportet, aut non honestatis gratia, sed ob aliquam aliâ causam, non liberalis, sed alius quidam dicitur. Et itidè is, qui dâdo dolet: honestis enim actibus talis pecunias anteponet, quod quidè non est liberalis. At vero neque capiet vnde non oportet. Talis enim accipio non est eius, qui pecunias non magnificat. Nec etiam, ad postulandum propèsus erit. Facile namque suscipere beneficia, non est hominis beneficia conferentis. Verum vnde oportet accipiet, ex propriis, inquam, rebus: non quia id ipsum honestum sit, sed quod necessarium ut donare possit. At neque res suas negliget: quippe cum per illas quibusdam affectet opem afferre. Neque quibusuis dabit, ut quibus oportet, & quando, & vbi est honestum, donare possit. Ad hominem præterea liberalem pertinet in primis, ut in dando ad eum exuperet, ut sibi ipsi pauciora relinquat. Est enim liberalis, non ad se ipsum respicere. At enim pro facultatibus ipsa liberalitas dicitur. Liberalis enim actio, non in multitudine rerum, quæ dantur, sed in habitu dantis consistit. Hic autem pro facultatibus erogat. Nihil igitur prohibet, eum magis esse liberalem, qui pauciora donat, si modò minores ei sint facultates. Magis autem ij liberales sunt, qui non comparant sibi facultates, sed ab aliis acciperunt. Nec enim experti sunt indigentiam, & opera omnes sua amant, ut parentes, atque potestates. At vero facile non est, liberalem diuitem esse: quippe cum non sit ad capiendum, & cõseruandum, sed ad erogandum procliuus, neque magni

magni per se faciat ipsas pecunias, sed causa dandi. Quapropter & accusatur Fortuna, quod homines ipsi, qui maximè sunt digni, minimè sunt locupletes. Accidit autem id ipsum non sine ratione. Fieri enim non potest, ut is pecunias habeat, qui non adhibet diligentiam, ut parer ipsas: quemadmodum & ceteris in rebus fieri solet. Attamen non dabit quibus non oportet, neque quando non oportet, & de ceteris talibus simili modo. Non enim ageret liberalitatis ipsius lege, & consumptis ad hæc ipsa fortunis, ad ea, quæ oportet, & cum oportet sumptus facere, darèque non posset. Etenim is est, ut paulò antè diximus, liberalis, qui pro facultatibus erogat, & in quibus oportet. Qui verò exuperat, prodigus est. Quocirca tyrannos prodigos non dicimus, non enim facile videtur esse dādo, ac erogando, tantam rerum, quas habent, copiam exuperare. Cum igitur liberalitas mediocritas sit, circa dandas, capiendæque pecunias, liberalis dabit in quibus oportet, & quot oportet, tam in parvis, quam etiam in magnis, atque cum voluptate. Et accipiet unde oportet, & quot oportet. Nam cum virtus circa utrunque sit mediocritas, utrunque faciet ut oportet: sequitur enim dationem bonam, talis acceptio. Ea verò, que non est talis, contraria est. Hæc igitur, que sequuntur, sunt in eodem simul: contrariæ verò non sunt. Quod si præter id, quod oportet, & bene sese habet, contigerit ipsum pecunias erogare, dolebit sanè, moderatè tamen, & ut oportet: ad virtutem enim pertinet, ut pro quibus oportet, & ut oportet, voluptas fiat, ac dolor. Est etiam in rebus pecuniariis lenis socius ipse vir liberalis. Potest enim iniuriam pati, quando quidem pecunias non multificat: magis que moleste fert, si quid, cum oportet, non erogaverit, quam dolo, si quid, cum non oportet, erogaverit. Simonidique sententiâ non probat. Prodigus autem & in his ipsis delinquit, nec enim lætatur, nec dolet pro quibus oportet, & ut oportet. Atque hoc magis patebit per ea, que deinceps dicemus. Diximus autem, exuperationem quidem esse prodigalitatem, defectum autem illiberalitatem: & in his duobus, in datione videlicet, atque acceptione, & sumptum enim in datione ponimus. Prodigalitas igitur in dando quidem, & non in capiendo, exuperat, in capiendo autem deficit. At illiberalitas, ac avaritia, deficit quidem in dando, exuperat autem in capiendo, in parvis tamen. Prodigalitas igitur illa duo non nimium simul peristunt. Non est enim facile, nulla ex parte capientem cunctis donare. Cito namque deficiunt patrimonium privatorum hominum erogantium; qui quidem & prodigi sunt. Atque talis non paulò melior videbitur esse illiberali. Et ab ætate enim, & ab egestate facile curari, & ad mediocritatem accedere potest. Nam habet ea, quæ sunt hominibus liberalis. Dat enim, & non accipit, quæquam neutrum facit ut oportet, ac rectè. Quod si ad hoc assueverit, vel aliquo alio modo mutetur, fiet utriusque liberalis. Etenim dabit quibus oportet, & accipiet unde oportet. Quapropter & videtur non esse moribus pravus. Non est enim improbi, nec ingenerosi, tam in dando, quam in non capiendo exuperare: solidi tamen. Qui verò hoc modo est

prodigus, multò melior est illiberali, atque avaro cum ob ea, quæ dicta sunt, tum etiã quia prodigus quidem cõpluribus prodest, illiberalis autè nemini, ne sibi ipsi quidem. Sed plerique prodigorum, ut dictum est, & accipiunt unde non oportet, & sunt, hoc ipso liberales. Ad capiendum autè proni sunt, quia cupiunt quidem erogare. Hoc autem facile nequeunt facere, cum cito facultates ipsi deficiat. Itaque ex alienis dare coguntur. Et simul quia nulla est eis honestatis cura, sine villo discrimine, & vndique capiunt. Dare namque percipiunt: quoniam autem modo, aut unde, nullum est apud ipsos discrimen. Quapropter nec dationes ipsorum sunt liberales. Non enim sunt honestæ, nec honestatis gratia, nec ut oportet, efficiuntur. Sed interdum quos oportet esse pauperes, eos divites faciunt: & is quidem, qui moderati sunt moribus, nihil dant, adulatoribus autem multa, aut quampiam aliam affectibus voluptatem. Quæ ob rem & plerique ipsorum intemperantes sunt. Nam cum facile erogent, proni sunt & ad sumptus in flagitiis faciendos. Atque quia non ad honestatem vivunt, ad voluptates declinant. Prodigus igitur si nullam prorsus habeat emendationem, ad hæc transgressitur: cura verò, diligentiaque; adhibita, ad medium, & ad id, quod oportet, tandem devenit. At illiberalitas, ac avaritia, incurabilis est. Etenim & senectus, & imbecillitas omnis, avaros efficit. Ethicis hominibus insita magis, quam prodigalitas, plerique namque cupidi sunt magis pecuniarum, quæ ad dandum proclives. Extenditur præterea longe, & plures species subit. Complures enim sunt illiberalitatis, ac avaritiae modi. Nam cum in duobus hisce consistat, in defectu, inquam, dandi, & exuperatione accipiendi: non in omnibus inest tota, sed interdum seingitur: & quidam in capiendo exuperant, quidam in dando deficiunt. Qui namque talibus appellatationibus nuncupantur, parci, tenaces, aridi, omnes in dando deficiunt, aliena verò non appetunt, neque accipere volunt. Quidam enim in dando deficiunt, propter modestiam quædam, turpiusque rerum cautionem: videtur enim nonnulli, vel saltem aiunt, ob eam rem sua conservare, ne compellerentur aliquando turpe aliquid agere. Ex his est & ipse cumini sector, & quiuis talis: qui quidem ab exuperatione non dandi cuiquam nomen habuit tale. Quidam verò ob metum abstinet alienis: quippe cum non facile sit ipsos aliena, & non alios res ipsorum accipere. Itaque nec accipere ipsis nec dare placent. Quidam autem in capiendo exuperant vndique, & quidvis capientes: quales sunt ipsi, qui operationes illiberales exercent, ut lenones omnes, & omnes tales, & feneratorum, & qui dant parva pro magnis: hi namque omnes, unde non oportet, & quantum non oportet, accipiunt. Communis autem ipsis omnibus esse videtur, turpis comparatio lucris. Vniuersi namque gratia lucri, & huiusce quidem parvi, probra sustinent. Hos enim, qui grandia unde non oportet, & quæ non oportet, accipiunt, ut tyrannos civitates expugnantes, & templa spoliantes, non illiberales, sed perniciosos, sed impios, sed iniustos potius appellamus. A leatores tamè, & fures, atque latrones, illiberales sunt. Turpi enim versantur

in lucro. Omnia namque causa quæstus agunt, & sustinent probra. Atque fures quidem capiendi gratia, maxima pericula subeunt. Aleatores autem ab amicis, quibus dare oportet, lucrantur. Vtrique igitur unde non oportet lucrari volentes, turpi in lucro versantur: & omnes tales accipiendi actus, illiberales sunt. Merito autem illiberalitas liberalitati contraria dicitur. Nam & maius est malum, quam prodigalitas: & homines magis hæc ipsa peccant, quam ea, quam diximus, prodigalitate. De liberalitate igitur, & vitiis ipsi contrariis, hæc dicta sufficiant.

De magnificentia, & eius extremis.
Cap. II.

Sequitur iam ut de magnificentia disceramus. Est enim & ipsa virtus, quedam circa pecunias: non tamen sese extendit ut liberalitas ad omnes pecuniarios actus, sed ad sumptus tantum. Atque in his ipsis liberalitate exuperat magnitudine. Nam ut ipsum nomen significat, decens sit per ipsam in magnitudine sumptus. Magnitudo autem est ad aliquid. Non enim idem sumptus tritremis, & spectaculorum præfectum decet. Decens igitur est & ad ipsum, & in quo, & circa quæ sit. Qui verò parvis in rebus, aut mediocribus, pro dignitate sumptus facit (qualis est ille, qui dicit. Atque ego sepe dedi peregrinè venientibus vltro) non dicitur magnificus: sed is, qui in magnis. Nam magnificus quidem liberalis est: liberalis autem continuè magnificus est. Talis autem habitus defectus quidem, circa decorum pusillitas nuncupatur: exuperatio verò sordiditas, & circa decorum ruditas appellatur. Et quot sunt tales, non circa quæ oportet exuperantes magnitudine, sed in quibus non oportet, & quemadmodum non oportet, quærentes sibi splendorem: de quibus posterius dicemus. Magnificus autem scienti similis est. Nam decorum ipsum contemplari potest, & magno concinnè facere sumptus. Ut enim in principio diximus, habitus operationibus, & is, quorum est, definitur. Sumptus igitur magnifici, magni sunt, & decentes. Talia autem & opera sunt. Sic enim magnus erit sumptus, & decens ad opus, vel sumptu quidem opus, opere verò dignus sit, vel etiam exuperet sumptus. Atqui magnificus, honestatis causa tales faciet sumptus. Hoc enim omnibus est commune virtutibus. Et etiam cum voluptate, & sine parsimonia erogando. Exacta namque ratio, ad pusillitatem nimirum attinet. Atque potius quoniam modo pulcherrimum, maximèque decens fuerit ipsum opus, considerabit, quam quantum constiterit, & quoniam modo confectum per quam minimos fuerit sumptus. Necessè est igitur, ipsum magnificum liberalem etiam esse. Etenim liberalis, sumptus faciet quos oportet, & ut oportet. In his autem est magnum ipsum, magnificent, ut magnitudo circa hæc, liberalitatis. Et ab æquali sumptu magnificentius faciet opus. Non enim eadem est virtus rei, quæ possidetur, & operis. Etenim illa quidem est ea, quæ quam plurimo pretio digna est, & pretiosissima, ut aurum, & opus, quod magnum est, atque pulchrum; talis

enim operis aspectus est admirabilis. At quod est magnificum, est admirabile. Virtus operis, est magnificentia in magnitudine. Impensæ verò sunt hæc, quas dicimus honorabiles: ut ea, quæ deorum, heroumque causa sunt, dedicationes, inquam, & extructiones, ac sacrificia, & ea, quæ ad Rempublicam liberaliter fiunt, ut sialiquo in loco ludos splendide facere oportere putant, aut præfecturas subire navium, aut etiam epulum publicum exhibere. Atque in vniuersis, ut diximus, & ad agentem habent respectus quibus sit, & quas habeat facultates. Digna enim hæc esse oportet, & non solum opus, verum & ipsum facientem decere. Quocirca pauper non erit magnificus: quippe cum ei non sint ea, de quibus multo decore faciat sumptus. Qui verò aggreditur, fatuus est: nam præter dignitatem facit, & id quod oportet: id verò, quod rectè sese habet, à virtute emergit. Decent autem & eos, quibus talia antecedunt, aut per seipsos, aut per maiores, aut per eos, ad quos ipsi se referunt propinquitatis aliqua ratione: & nobiles etiam, & gloriosos, & quotquot sunt huiusmodi. Hæc enim vniuersa amplitudinem habent, & dignitatem. Maxime igitur talis est ipse magnificus: & in talibus impensis versatur ipsa magnificentia, quemadmodum diximus: & maximæ enim, & honorabilissimæ sunt. E privatis verò hæc pertinent ad magnificum, quæ semel fiunt, ut nuptiæ, & si quid aliud tale. Et si circa aliquid tota civitas, aut qui sunt in dignitatibus studeant, & circa hospitem susceptiones, & misiones, & munera. Non enim ad se ipsum, sed ad publica sumptus facere magnificus solet. Ipsa autem munera simile quid habent iis, quæ diis dedicantur. Ad magnificum etiam pertinet, & domum à se extructam, ut diuitias, decenter habere. Est enim quoddam & hæc ornamentum. Et item iis magis operibus sumptus facere, quæ diuturno tempore persistere possunt: hæc enim sunt maximè pulchra. Atque in singulis decorum ipsum servare. Non enim eadem diis, & hominibus, & ad templum, atque sepulchrum accommodatur. Est autem unusquisque sumptus magnifici suo in genere magnus: & magnificentissimus quidem is est, qui est magnus in magno: hic autem is, qui est in his magnus. Et differt magnum, quod est in opere, à magno, quod est in sumptu. Pila namque pulcherrima, aut pulcherrimus vireus, puerilis quidem muneris magnificentiam habet: pretium autem eius pusillum est, atque illiberale. Quapropter magnifici est, quocumque in genere faciat, magnificè facere: tale namque neque facile superari potest, & sese habet ut sumptus dignitas postulat. Talis est igitur ipse magnificus. Is autem, qui exuperat, quique sordidus est, sumptus faciendo ultra id, quod oportet, exuperat, ut est dictum. Nam parvis in rebus multa consumit, & splendorem inconcinnè capiat, nunc his, qui pecunias conferunt ad conuiuia sibi paranda nuptialia apparatus epulum præbens, nunc subministrans comædis, exhibens in eorum transitu purpuram, ut facere Megareses consueverunt, & omnia talia non honestatis, sed ostensionis diuitiarum causa facit, &

vt admiratione propter hæc, vt putat, afficiatur. Atq; vbi quidem multos facere sumptus oportet, paruos facit: vbi vero opus est paruis, magnos. Pusillus autem in decoro circa vniuersa deficit, & maximis factis sumptibus in paruo perdit decorum: & quicquid facit, tardè, differendq; facit, confideratq; quoniam modo quam minimos faciat sumptus: & etiam queritur, cunctaque maiora, quam oportet, se facere putat. Sunt igitur hi duo habitus, vitia quidem: non tamen afferunt probra, propterea quod neque detrimento sunt aliis, neq; nimium sunt deformes.

De magnanimitate, & eius extremis. Cap. III.

Magnanimitas autem circa magna quidem, vel ex ipso nomine veritari videtur. Circa que verò versatur, primum accipiamus oportet. Atq; nihil refert, siue habitum ipsum, siue eum consideremus, qui habitum habet. Itaq; magnanimus is est, qui magnis est dignus, & dignum sese magnis censet. Qui nãque nò pro dignitate hoc facit, stolidus est: at eorum, qui præditi sunt virtute, nemo demens, nemo stolidus est. Is igitur, quem diximus, magnanimus est. Qui nãque parua meretur, & hinc dignum sese censet, modestus quidem, at non magnanimus est. Magnanimitas enim in magnitudine, sicut & pulchritudo corpore in magno consistit: parui verò formosi quidem sunt, & mēbris apti, sed non pulchri. Is autem, qui est indignus, & magnis dignum se ipsum censet, lentus est. Non est autem dignum se ipsum censet, at is, qui se dignum minoribus, quam dignus sit, opinatur, pusillanimus est, siue magna, siue mediocritia mereatur: siue parua quidem, minoribus verò se dignum esse existimet. At maximè videbitur is, qui magnis est dignus: quid enim faceret, si tantis non esset dignus? Est igitur ipse magnanimus, magnitudine quidem extremus, ratione autem eius, quod oportet, mediis. Dignum enim eò se ipsum censet, quod ad dignitatem suam accommodatur. Illi verò exuperant, & deficiunt. Quod si magnitudine animi præditus magnis se dignum censet, & sit dignus, & maximè maximis, circa vnum genus maximè versabitur ipse. Dignitas autem ad externa dicitur bona. Maximum verò id asseruerint omnes esse, quod diis ipsis tribuimus, & quod maximè homines, qui sunt in dignitate, affectant, quodque dari præmium ob res pulcherrimas solet. Talis autem est ipse honor: hoc est enim bonorum maximum, sed externorum. Circa igitur honores, & oppositum eorumdem, versatur vt oportet ipse magnanimus. Et sine etiam ratione, magnanimi circa honores esse videntur. Viri nanque magni maximè se dignos esse honore pro dignitate censent. Sed pusillanimus deficit, tam ad se ipsum, quam ad ipsius magnanimi dignitatem. Lentus autem respectu quidem sui exuperat, non tamen ipsum magnanimum. At qui magnanimus ipse, cum sit maximis dignus, fuerit optimus sanè. Melior enim maiora semper meretur, & optimus maxima. Eum ex-

ἀσέβει, καὶ ὑπερβολῶς

τιμῆς καὶ ἀντιμῆδος

go, qui verè magni est animi, bonum esse oportet. Atque magnanimi videbitur id esse, quod est in vnaquaque virtute magnum: nullòque modo conuenit magnanimo pericula fugere ob timorem, aut iniuriam facere. Grata nanque cuius is ager turpia, cui nihil est magnum? Singula verò consideranti, magnanimus si non sit bonus, ridiculus omnino videbitur. Nec etiam dignus erit honore, si paruus sit: quippe cum honor præmium sit virtutis, ac bonis hominibus tribuatur. Videtur igitur ipsa magnitudo animi, tanquam ornamentum quoddam esse virtutum: nam maiores efficit ipsas, & sine illis ipsa non sit. Quam ob rem difficile est, verè magnanimum esse: non enim esse potest, si non omnis probitas adit. Magnitudo igitur animi maximè circa honores, & oppositum versatur. Atque magnanimus pro iis quidem honoribus, qui & magni sunt, & a studiosis hominibus offeruntur, moderatè lætabitur, tanquam accommodatos sibi; vel minores etiam adipiscens. Virtuti enim cumulata: nullus dignus honor fieri potest. Accipiat tamen, quia maiora nequeunt exhiberi. Sed eos honores, quos cuius homines & paruis tribuunt, parumpendit omnino: non est enim his dignus. Similiter & id, quod est honori contrarium: non enim iure fuerit circa ipsum. Vt igitur dictum est, vir magnanimus maximè circa honores versatur. Et circa tamen diuitias, & potestates, & omnem prosperitatem, aduersitateque Fortunæ quocunque euenierit modo, moderatè sese habebit. Et neque vehementer in prosperitate lætabitur, neque nimium id aduersitate dolebit. Neque enim circa honorem ira sese habet, qui quidem maximum bonum est. Potestates enim, diuitiarque propter honorem experuntur. Itaque qui hæc habent, per ipsa honoribus affici volunt. Cui igitur & honor est paruum, huic & cætera parua sunt. Quapropter ipsi magnanimi contemptores sunt. Videntur autem & prosperitates Fortunæ, ad magnanimitatem conducere. Nobiles enim, & ij, qui sunt in potestatibus constituti, vel diuites, digni censentur honore. In excellentia nanque consistunt. Atque omne bonum, quod excellit, dignum est magis honore. Quapropter & talia magis magnanimos faciunt. A quibusdam enim honorantur. Re autem vera solus bonus est honorabilis. Atque ij quidem, quibus insunt ambo, digni magis honore censentur. Qui verò sine virtute talia bona habent, immeritò se dignos magnis honoribus æstimant, neque magnanimi rectè dicuntur. Non enim sunt hæc sine cumulata virtute. Contemptores autem, perulantēque sunt. Non est enim facile, sine virtute res moderatè ferre secundas. Atque eum, equaliter ferre non possint, putentq; se cæteris antecellere, illos quidem despiciunt. Ipsi verò quicquid contigerit agunt. Imitantur enim magnanimum, & si similes ei non sunt. Idque faciunt, in quibus possunt. Ea igitur, quæ à virtute proficiuntur, non agunt: despiciunt autem cæteros. Sed magnanimus iure despicit: opinatur enim verè: vulgus autem vt contingit. Non autem parua pericula subit, nec

nec periculorum est cupidus, propterea quod res paucas multiplicat: sed subit magna, atque cum in periculo veritatur, vitæ suæ non parces, quasi non sit dignum omnino viuere. Est etiam talis: vt beneficium conferat, & pudeat ipsum, si suscipiat beneficia. Illud enim superioris est, hoc inferioris, & in retribuendo maiora beneficia conferat. Hoc enim modo debitor insuper fiet is, qui primum contulit, atque suscipiet beneficium. Videtur etiam & eorum quidem meminisse, in quos beneficia contulit: eorum autem non meminisse, à quibus ipse suscepit. Est enim is, qui suscepit, inferior eo, qui contulit beneficium: ipse verò vult superior esse. Et cum voluptate quidem audit ea, quæ contulit: sine autem voluptate quidem audit ea, quæ ipse accepit. Quapropter & Thetis non enarrat beneficia Ioui: nec Atheniensibus Lacedæmonij, quæ contulerunt in illos, sed quæ susceperunt ab illis. Est etiam magnanimi, neminis, aut vix indigere, subministrare autem erad eos quidem homines, qui in dignitate sunt, constituti prosperitateque vtuntur. Fortunæ, magnum esse ad mediocritatem mediocrem. Illos enim superare, difficile est, & gloriosum: hos autem facile. Et inter illos quidem gloriari, non est ingenerosum: inter humiles autem, est importunum, quemadmodum viribus contra imbecillos contendere. Est etiam magnanimi, non audire ea, quæ afficiuntur honore, & vbi alij primas occupant partes, & otiosum esse ac tardum, nisi vbi magnus est honos, vel opus: & paucas quidem agendas res aggredi, magnas autem & præclaras. Necesse est etiam, palam ipsum tam odisse, quam etiam amare: quippe cum meritis sit occultare. Et magis ipsi curæ veritatem, quam opinionem esse. Et aperte loqui, ac agere: est enim hoc contemptoris. Quapropter vitæ libertate: est enim & libertate vtentis. Idcirco contemptor est, & etiam verax, nisi dissimulatione vtatur, qua quidem ad multitudinem vitatur. Et non posse ad alium viuere, nisi ad solum amicum: est enim seruilis. Quapropter & omnes adulatorēs, seruales sunt: & omnes humiles, adulatorēs. Nec est procliuus ad admirandum. Nihil enim apud ipsum est magnum. Nec est sibi mali memor illati. Non est enim magnanimi meminisse, præsertim mala, sed potius despiciere. Nec de hominibus loquitur. Etenim neq; de se ipso, neq; de alio dicit: nec enim vt lauderet ipse, nec vt alij reprehendantur, est ipsi curæ, nec rursus est laudator. Idcirco nec maledicus, ne in inimicos quidem, nisi ob contumeliam. De necessitatibus præterea rebus, vel paruis, minimè est querulus, nec ad præcædam procliuus: est enim stultus circa hæc ita sese habere. Est etiam talis, vt res magis pulchras, sineque fructu, quam fructuosas, vtilēq; possideat. Est enim magis sufficiens. Insuper ipsius magnanimi motus, tardus esse debet, & vox grauis, & locutio tarda. Non enim properat is, qui circa pauca studet: nec est vehemens, qui nihil existimat magnum. Acumè autem vocis, & celeritas, propter hæc ipsa fieri solēt. Talis est igitur ipse magnanimus. Is autem, qui deficit, pusillanimus est. Qui verò exuperat lentus,

Nec igitur hi mali homines sunt, quippe cum mala non faciunt: sed aberrant. Pusillanimus enim meretur quidem bona, his tamen se ipse priuat, quibus est dignus. Atq; malum quoddam habet, quia bonis se dignum non censet, & se ipse ignorat. Appetere enim ea, quibus est dignus, cum sint bona. Non tamen stoliditales homines, sed pigri potius & sunt, & dicuntur. Talis autem opinatio deteriores ipsos efficit: Singuli nanq; appetunt ea, quibus sunt digni. Dimouent se se & a præclaris actibus, & officiis, quæ sunt indigni: & a bonis externis simili modo. At læti, stolidi sunt, & se ipsos ignorant, & etiam clarè. Nam quasi sint digni, res eas aggrediuntur, quæ honorantur: deinde recedant. Vestitūq; se, & gestu, & similibus ornant: & prosperitates suas manifestas esse volunt. De ipsis etiam dicunt, vt ob ipsas afficiantur honores. Magnitudini autem animi, pusillanimitas opponitur magis, quam lentitudo. Fit enim magis, & peior est. Magnitudo igitur animi circa honorem, vt diximus, versatur.

De modestia, eiusque extremis. Cap. IIII.

St etiam circa honores, vt antea diximus, & alia quadam virtus, que quidem perinde sese habet ad animi magnitudinem, atque sese habet ad magnificentiā liberalitatis. Hæc nanque virtutes ambæ à magnitudine quidem discedunt: circa verò mediocritia, paruaque nos, vt oportet, disponunt. Atque vt in capientis, dandiq; pecuniis mediocritas est, & nimium, atq; parum, sic & in honorū appetitione fit, vt magis, quam oportet, & minus, & vnde oportet, & vt oportet, appetantur honores. Reprehendimus enim & ambitiosum hominē, atque honoris appetitione vacantem illum, quia plus, quam oportet, & vnde non oportet, honore appetit hunc, quia ne ob res quidem honestas honoribus affici vult. Interdum autē illum, tanquam virilem, & rei cupidum pulchrum. Interdum hunc, tanquam moderatū, modestūq; laudamus: quæ admodum & antea diximus. Constat autem cum pluribus modis quispiam alicuius cupidus recidatur, nō ad idem nos semper ambitiosum ipsum referre: sed cum laudamus, ad plerisque, quia magis, quam plerique, honores cupit. Cum reprehendimus, ad id, quod oportet, quia magis, quam oportet, honores affectat. Cum autem nomine mediocritas vacet, contondere de ipsa tanquam regione vacua, videntur extrema. In quibus vero nimium est, atque parum, in iis est & medium. At honores & magis, quam oportet, affectantur, & minus: ergo fit, vt affectentur, & vt oportet. Laudatur igitur hic habitus, quo, vt oportet, affectantur honores, cum sit mediocritas circa honorem nomine vacans. Atque ad ambitionem quidem vacuitas appetitionis honoris, ad vacuitatem autem appetitionis honoris ambitio. Ad vtrumque autem vtrumque quodam modo esse videtur. Quod quidem & in cæteris esse virtutibus constat. Extremi autem hic opponuntur, quia medio nullum est positum nomen.

De man

De mansuetudine eiusque extremis. Cap. VII.

Mansuetudo est quidem mediocritas circa iram. At cum medium, & extrema ferè nomine vacent, ad medium quidem mansuetudinem ipsam adducimus, cum ei, quod est parum, & nomine vacat, propior sit, quam nimio: quod iracundia quædam dici potest. Etenim affectus quidam est ira. Ea verò, quæ ipsam efficiunt, multa sunt, & diuersa. Is igitur, qui pro quibus, & quibus oportet, & ut oportet, & cum oportet, & quanto in tempore oportet, irascitur, laudatur. Estque hic mansuetus, si quidem laudatur ipsa mansuetudo. Mansuetus enim, ac mitis, perturbatione vacare, & non ab affectu duci, sed pro his, & tanto in tempore irasci solet, pèrinde atque ratio iubet. Peccare autem circa defectum magis videtur. Non est enim vindex ipse mansuetus, sed potius clemens, & ad veniam propensior dandam. Defectus verò siue sit quædam iræ vacuitas, siue aliquid aliud, vituperatur. Qui namq; non irascuntur pro quibus oportet, & ut oportet, & cum oportet, & quibus oportet, fatui sunt. Nam neq; sentire, neque dolere videntur. Atque qui non irascitur, non est aptus ad vlciscendum. Perferre autem contumelias, & suos negligere, seruile est sanè. Exuperatio verò per omnia quidem fit. Nam fit & in quibus non oportet, & pro quibus non oportet, & magis, & velocius, & maiore in tempore, quam oportet. Non tamen vniuersa eadem insunt: quippe cum esse non possit. Malum enim, & se ipsum perdit: & si integrum sit, intolerabile fit. Iracundi igitur citò quidem irascuntur, & quibus non oportet, & magis, quam oportet. At citò desistunt, quod quidem & optimum habent. Hoc autem ideo fit, quia non detinont iram, sed reddunt. Idcirco & manifesti sunt ob eeleritatem: deinde cessant. Exuperatione autem sunt celes, & ad quiduis, & pro quouis iracundi, qui summa sunt bilis. Vnde & summa bilis homines appellantur. Amari autem cum difficultate placantur, & longo tempore sunt sub ira detinent enim ipsam, sed ubi reddiderint, cessant. Vltio nanque ponit iram modum, pro dolore voluptatem efficiens. Quod si hoc non fiat, habent ipsum pondus. Etenim quia non manifestum, nemo persuadet ipsis. Ut in se autem concocitio fiat iræ, tempore opus est. Sunt autem tales homines & sibi ipsis, & amicis simis permolesti. Insuper autem eos dicimus, qui pro quibus non oportet, & magis, quam oportet, & longiore tempore irascuntur, sineque vltione, vel pœna, non reconciliantur. Mansuetudini autem magis exuperationem opponimus. Fit enim magis, quippe cum humanius sit punire: & ipsi insensu difficiliiores sunt ad vitam simul agendam. At enim (quod & antea dictum est, & ex his, quæ dicuntur, emergit) non est facile determinare, quoniam modo, & quibus, & pro quibus, & quanto tempore irascendum sit, & quousque iratus, rectè faciat quis, aut peccet. Qui nanque parum transgreditur, non reprehenditur, siue ad id, quod est ni-

mium, declinet, siue parum. Nonnunquam enim deficientes laudamus, mansuetosque vocamus, & ipsos insensos, tanquam aptos ad dominandum, viriles dicimus esse. Facile igitur non est assignare ratione, quantum, & quomodo quispian egrediatur vituperandus est. In singulis enim & sensu, iudicium est. Illud tamen est manifestum, medium quidem habitum (quo quibus oportet, & pro quibus oportet, & ut oportet irascimur, & simili modo de cæteris) laudabile esse: & extrema verò vituperantur. Atque si parum distent a medio, leuiter: si plus, magis: si nimium, vehementer carpenda sunt. Constat igitur, habitum medium comparandum esse, ac amplectendum. Sed de habitibus, qui sunt circa iram, satis iam diximus.

De affabilitate eiusque extremis. Cap. VIII.

In congressionibus autem, & conuictu, & vsu communi verborum, ac rerum, quidam placidi sunt, qui quidem pro voluptate afferenda, laudant omnia, & nihil aduersantur: putantes handquam sese molestos cuiquam esse oportere. Quidam contrà, in omnibus aduersantes, neque curam vllam habentes si dolorem afferant, difficiles, contentiosique vocantur. Patet igitur, hos quidem duos habitus esse vituperandos, medium autem inter hos laudandum quo quidem quispiam ea, quæ oportet, & ut oportet acceptabit, similiter agrè feret. Verum ipsi nomen nullum est positum. Per similes autem est amicitia. Talis est enim is, qui medium hunc habet habitum, qualem probum hominem, amicum dicere solemus sumpta dilectione. Sed differt ab amicitia, quod est sine affectu, dilectioneque eorum, quibus cum is congregitur, qui hunc habitum habet. Non enim amore, vel odio, sed quia talis est ipse probat singula ut oportet. Nam similiter tam ad notos, quam ad ignotos, tam ad familiares, quam ad non familiares, id ipsum ager: in singulis tamen ut conuenit. Non enim æquè familiarium, & externorum curam habere, neque dolore similiter eos afficere oportet. Vniuersaliter igitur dictum est, ipsum cõgredi ut oportet. Respiciens autem ad honestatem, vtilitatemque, coniectabit dolorem non afferre, vel delectare. Videtur enim hic circa voluptates, doloresque eos versari, qui in congressionibus sunt. Atque quibus voluptatibus non est honestum ipsi, vel afferre damnum, delectare, eas molestè feret, & eliger dolorem inferre. Et si facienti deformitatem non paruum afferat, aut damnum: oppositio verò paruum dolorem, non probabit, sed agrè feret. Diuerso autem modo cum his, qui sunt in dignitatibus, & cum priuatis, & cum magis, minusve notis, & cum aliarum idem idem differentiarum hominibus congregitur, singulis tribuens id, quod decet, & per se quidem expectans delectare. Cauens autem dolorem afferre, & sequens ea, quæ eueniunt, si sint mala, honestum, inquam, & id, quod conducit: atque voluptatis gratia magnè: quæ

quæ eueniet dolorem affert paruum. Talis est igitur ipse medius: sed nomen non habet. Is autem, qui delectat, si id agit studens esse iucundus, non ob aliud quicquam placidus vocatur: in emolumentum causa sui, ut inde sibi proueniat in pecuniis, & in his quæ pecuniis comparantur, vtilitas, adulatorum verò, qui molestè fert omnia, difficilem, contentiosumque, quendam dicimus esse. Videtur autem extrema inter sese oppositionem suscipere: quia medium nomine vacat.

De veritate eius extremis. Cap. VIII.

In hac eadem ferè versatur & arrogantia mediocritas, quæ quidem & ipsa nomine caret: atq; non inutile fuerit de his etiam pertractare. Nā & ea magis quæ ad mores pertinent, percipiemus, si de singulis fuerit pertractatum. Et virtutes etiā ipsas, mediocritates esse credemus, si id in omnibus fuerit ita sese habere perspectum. De his igitur, qui in conuictu ad voluptatem congregiuntur, atq; dolorem, iam diximus: sed nunc de veracibus, mendacibusve similiter, & in verbis, & in actibus, & in fictione dicamus. Arrogans itaque præclara, & ea, quæ non insunt, & maiora, quam insunt, sibi inesse fingit. Dissimulator autem contrà, negare quæ sibi insunt, aut imminuere solet. At medius cum sit talis, ut vnumquodque quale est ipsum, dicat, atq; ostendat, tam vita, quam verbis est verax, & sibi inesse confiteatur, quæ insunt, & neque maiora, neq; minorra. Fit autem, ut horū vnumquodque quispiam & alicuius, & nullius rei causa faciat. Atque qualis est vnusquisque, talia tam dicit, quam agit, & ita viuunt, nisi alicuius gratia agat. Per se autem mendacium quidē improbum est, & vituperabile: verum autē, probū, ac laudabile. Itaq; verax quidem, cum sit medius, est laudabilis: mendaces autem ambo vituperabiles sunt, sed arrogans magis. At enim de vtroque dicamus oportere, prius autem de veraci. Atq; non de illo nunc dicimus, qui in stipulationibus verū dicit, & in his, quæ ad iustitiam, & iniustitiam pertinent, (hæc enim ad aliam virtutē accommodantur) sed de eo, qui in quibus hoc nihil refert, & in verbis, & in vita: ex eo veraciter dicit, quia habitu talis est: atque talis æquus, & bonus esse videbitur. Qui nanq; verū amat, & in quibus etiam nil refert, vera dicit, is multò magis vera dicit, in quibus refert. Ut turpes enim mendacium fugiens, quod & per se fugiebat. Talis verò laudabilis est. Magis autem ad defectum veritatis declinat: hoc enim æquabilis est, propterea quod exuperationes sunt permolestæ. Sed qui res sibi maiores, quam insunt, fingit, si nullius causa respiciat quidom est similis. Non enim mendacio gaudere vniuersam magis, quam malus est. Sin alicuius gratia: si gloria, vel honoris, non nimium est vituperandus, ut arrogans: sin argenti, & eorum, quæ ad argentum rediguntur, deformior est. Arrogans autem non in potentia, sed in electione consistit. Habitu nanque, quia talis est, arrogans est: sicut & mendax quidam ipso mendacio gaudens, quidā gloria, aut lucrū affectans. Qui igitur gloria causa sunt arrogantes, ea simulat, pro quibus homines laudantur, aut beati esse dicuntur: qui verò gratia lucrī, ea, quorū vsus ad proximos

transit, & quæ non inesse latere possunt, fingunt enim se medicos, vel vates egregios. Quapropter plerique talia simulant, ac arroganter sibi assumunt. Sunt enim in ipsis ea, quæ dicta sunt. At dissimulatores, extenuantes sua, elegantiores sunt moribus. Non enim id lucrī causa facere videntur, sed fugientes tumiditatem. Maxime autē hi negant ea, quæ sunt præclara, ut & Socrates faciebat. Sed qui parua, manifestaq; dissimulat, ij delicatissimi simul, maliciosiq; dicuntur, & facile sperni possunt. Atq; id ipsum arrogantia videtur interdū, qualis est Lacedæmoniorū vestitus. Nā & nimium, & parū ad arrogantiam pertinet. Sed qui moderatè dissimulatione vtuntur, nec ea dissimulat, quæ nimis ante oculos sunt, & extant, gratiosi sunt. Arrogas vera ci opponitur, est enim dissimulatore deterior.

De comitate eius extremis. Cap. VIII.

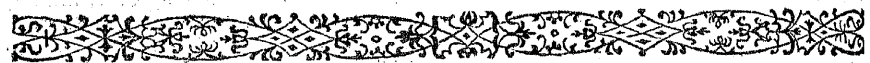
Vm verò sit & requies in vita, atque in hac ipsa ioco sese recreent homines, videtur & hic esse quædam æquabilis cõgressio, & dicēdo, & audiendo ea, quæ oportet, & ut oportet. Differt autē & dicēdo inter tales, & audiendo tales. Atq; patet etiam in his esse nimium atq; parū. Qui igitur in ridiculis exuperat, scurræ sunt, ac importuni, affectantes omnino ridiculū, & magis coniectantes facere risum, quā honestè loqui, & non afficere eū dolore, in quem facere dicunt. Qui verò neque dicerent quicquam ridiculi, neque alios dicere paterentur, rustici sunt, & duri. At is, qui cum moderatione iocatur, comis, atque vrbānus vocatur: talem sanè moris iam habitum assecutus, ut ad bene, rectèq; iocandum sese flectere possit. Huiusmodi nanque motiones, mores ipsius esse videntur: atq; vti corpora, sic & ipsi mores, motionibus discernuntur. Cum autem exundet ipsum ridiculum, plurimique ioco, salibūve magis, quam oportet, gaudeant, scurræ quoque eodem nomine nuncupantur, ut gratiosi, elegantes. Sed eos differre, atque non parum, ex his, quæ diximus, constat. Accommodatur autem huic habitui medio, ipsa dextertitas. Atq; ipsius est dextri, ea dicere, & audire, quæ ad modestum virum, liberalēmq; accommodantur. Sunt enim quædam, quæ ioco dicere, & audire, talem hominem decet. Atq; ipsius liberalis iocus, & eruditi à seruilis ioco, rudisq; differt. Licet hoc tam in antiquis quam in nouis comædiis intueri. Quibusdam enim verborū obscenitas, quibusdā potius subingllectio, ridiculū erat. Atque hæc non parū honestatis differunt ratione. Inne igitur dicendus est rectè faceris, vti, qui dicit ea, quæ liberū hominē decet: An is, qui cum, qui audit, dolore non afficit, vel etiā delectat? An & hoc indefinitum esse constat? Est enim aliud alij odio, & iucundum. Talia autem & audiet. Quæ nanque fert audiendo, ea videtur & facere. At non quiduis facien. Etenim faceris, conuicia quædam sunt: Et legum iatores nonnulla conuicia dicere verant. Fortasse autem illos & nonnulla prohibere facere dicere oporteret. Vir itaque graciosus, ac liber, ita sese habebit quasi sibi ipsi lex sit in ioco. Talis est igitur ipse medius, siue dextere, siue vrbānus, siue comis dicatur. Scurræ autem à ridiculo superantur, & neque sibi, neque aliis par-

cit, modò moueat risum: cæq; dicit, quorum nihil
 Ne audire propfus gratiosus ipse diceret: & aliqua ne audi-
 quidem susti- rar quidè. Sed rusticus ad tales cõgrefsiões inui-
 neret. lis est: quippe cum nec ipse quiaqua afferat salis: &
 cum afferit alij, agrè, molestèq; ferat. Requies au-
 rem, & iocus, in vita necessaria sunt. Tres igitur e-
 sunt, quas diximus, mediocritates in vita. Sunt au-
 tem omnes circa verborum quorundã, actuumve
 communem vsum. Sed differunt, quòd vna circa
 veritatem, cæteræ circa voluptatè versantur. Atq;
 hæc altera quidem est in ioco, altera autem in
 cõgrefsiõibus reliquæ vitæ consistit.

De verecundia. Cap. ix.

VE verecundia autem, vt de aliqua vir-
 tute, dicere non oportet. Est enim affe-
 ctui magis, quàm habitui, similis. Itã-
 que definitur timore, timorq; dicitur
 dedecoris quidã: & fit pèrinde, atque circa res for-
 midolosas timore fieri solet. Nam qui verecũdan-
 tur, erubescunt: qui timent mortem, pallefcunt.
 Vtrunq; igitur ad corpus quodam modo accõ-
 modatum est, quod quidem magis ad affectum vi-
 detur, quàm ad habitum pertinere. Non autem ad
 quamuis ætatem is affectus, sed ad iuuenilem, ac-
 commodatur. Censemus enim eos, qui huius ata-
 tis sunt, verecundos esse oportere: vt cum nõ sine

perturbatione viuant, multumq; ob hoc peccent,
 a verecundia prohibeantur delinquere. Atq; lau-
 damus quidem eos iuuenes qui sunt verecundi. Sed
 nemo ex eo senioremem hominem laudabit, quia est
 verecundus. Nihil enim eorum ipsum oportere
 censemus agere, pro quibus emergere verecundia
 solet. Neque enim homini probo verecundia cõ-
 perit, quippe cum pro rebus improbis fiat. Non
 enim sunt res tales agenda. Quòd si quãdam re-
 vera, quẽdam opinatione sunt turpes, nihil referre
 neutra nanque sunt agenda. Quare non est etibde
 scendum. Sed improbi est & talem esse, vt aliquid
 turpe agat. Probum autem idco quempiam esse
 putare, quia ita se habet, vt si turpe quid egerit ve-
 recundeatur, absurdum est sanè. Verecundia nanq;
 fit pro iis, quæ sua sponte quispiam facit. Sed nun-
 quam sua sponte vir bonus res ager turpes. Erit
 autem verecundia probum, ex suppositione. Nam
 si egerit, verecundabitur. Hoc autem in ipsis vit-
 tutibus non est. Quòd si impudentia, & quem-
 piam non pudere res turpes agentem, improbum
 est: nihilõ magis ob id ipsum probum erit, quem-
 piam res turpes agentem erubescere. At verò ne-
 que continentia virtus est, sed est quãdam permi-
 ssa. Ostendetur autem de ipsa post paulò. Nunc de
 iustitia dicamus oportet.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E E T H I C O R V M
A D N I C O M A C H V M,
L I B E R Q V I N T V S,

Ioanne Argyropylo Byzantio interprete.

Argumentum libri.

VINTVS hæc de iustitia, de iniustitia:
 quid iustitia, quid iniustitia: de modis
 iniustitiæ: de proportionalitate: de iusto
 distributio: de iusto cõmutatio: de
 lucro: de repassione: de nũmo: de indigètia: de iniu-
 ria: de iusto ciuili: de iusto herili: de iusto œcono-
 mico: de iusto naturali: de iusto legitimo: de tripli-
 ci nõcumèro, quod aliis irrogatur: de pati iniuriã:
 de æquitate & bonitate: de æquo, & bono, & quid
 æquus, & bonus: & de eo, quod est iniuriã facere.

De iustitia, & iniustitia, & modis iniustitiæ.

Cap. i.

IUSTITIAM, & iniustitia cõ-
 sideremus oportet, circa quales ac-
 ctus versentur, & qualisnã medio-
 critas sit ipsa iustitia, & inter qua iu-
 stitiam ipsam mediũ est. Atq; hæc consi-
 deratio eundè feruet modũ doctrinæ, quò antea
 dicta cõsiderauimus. Videmus itaq; omnes talè ha-
 bitum dicere iustitiã velle, quò homines apti sunt
 ad res iustas agendas, & quò iusta agunt, & volũt iu-
 sta. Eodè modo talè habitũ & ipsam iniustitiã dice-

re, quò iniurias agunt homines, & sũt in iu-
 stas. Quapropter & nobis hæc primũ vt in figura
 subiiciantur. Nõ enim in scientiis, & potètiis, atq;
 habitibus res sese habet eodè modo. Eadem nanq;
 potètia, scientiãq; cõtrariõrum est: sed cõtrariõs
 habitus nõ est cõtrariõrum. Nepe a sanitate sa-
 na duntaxat, & nõ contraria sunt. Dicimus enim
 quempiã ambulare sanè, cum pèrinde ambulat at-
 que sanus. Sape igitur cõtrariõs habitus ex cõtra-
 rio cognoscitur: sape etiã habitus ex subiectis.
 Nã si bona corporis habitudo sit nota, & ipsa ma-
 la corporis habitudo sit manifesta. Et ex iis, quæ
 bonã habitudinẽ efficiunt corporis, ipsa bonã ha-
 bitudo sit nota: & ex ipsa rursum ea, quæ faciunt i-
 psam. Si enim habitudo bonã sit spũsitas carnis,
 & malã habitudinẽ raritatẽ esse carnis, & id quod
 efficit habitudinẽ bonã, effecere spũsitatẽ in car-
 ne, necesse est. At verò plerunq; sequitur, si al-
 terum pluribus modis dicatur, & alterum pluri-
 bus dicitur: si iustum, & ipsum iniustum. Videtur au-
 tem tam iustitia, quàm iniustitia pluribus modis
 dici. Sed quia propinqua est ipsarum æquiuoca-
 tio

tio, laet, & non ita, vt in iis, quæ longè distant,
 est manifesta. Multum enim talia differunt for-
 ma. Pater enim, clauem æquiuocè dici, & eam,
 quæ sub collo est animaliu, & eam, quæ ostia clau-
 duntur. Sumatur igitur quot iniustus dicitur mo-
 dis. Atque videtur iniustus esse, & qui à legibus
 exorbitat, & qui plus capit, atque iniquus. Quare
 pater & iustum esse eum, qui legitime facit, &
 eum, qui æquus est. Iustum ergo est, quod est le-
 gitimum, & quod est æquum. Iniustum verò, quod
 est contra leges, & quod est iniquum. Cum au-
 tem iniustus, & plus sit audis, non erit ipse cir-
 ca omnia bona, sed circa ea duntaxat, in quibus
 consistit prospera fortuna, atq; aduersa: quæ sim-
 pliciter quidem semper sunt bona, alicui verò
 non semper. Homines autem illa sibi optant, atq;
 persequuntur non oportet. Sed optare quidem
 ea, quæ sunt simpliciter bona, & sibi ipsis esse bo-
 na. Expetere autem ea, quæ sibi ipsis sunt bona,
 oportet. Iniustus autem non semper plus, sed mi-
 nus etiam experit in iis, quæ sunt simpliciter ma-
 la. Sed quia videtur & minus malum quodam mo-
 do bonum esse, & plus habendi cupiditas ipsius
 est boni: fit vt plus ob id ipsum videatur audis
 esse. Est autem iniquus (hoc enim continet, &
 est commune) & legum transgressor: hoc enim,
 legum, inquam, transgressio, id est iniquitas om-
 nem iniustitiam continet, & est ad iniustitiam
 omnem commune. Cum autem legum transgres-
 sor sit iniustus: qui verò legitime facit, iustus:
 constat, omnia legitima esse quodam modo iu-
 sta. Ea nanque, quæ à facultate ferendarum le-
 gum sunt definita, legitima sunt, & horum vnum
 quodque iustum dicimus esse. Ipsæ autem leges
 de omnibus dicant, cõiectantes aut communem
 omnium vtilitatem, aut optimorum, aut princi-
 pum, vel virtute, vel aliquo alio tali modo. Quare
 vno modo dicimus iusta ea, quæ felicitatem,
 cuiusque partes societati ciuili efficiunt, & conser-
 uant. Præcipit autem lex & ea agere, quæ ad vi-
 rum pertinent fortem: vt non deserere locum in
 acie, non fugere, non abiicere arma. Et item ea,
 quæ sunt temperantis: vt non committere adul-
 terium, non libidine vti. Et etiam ea, quæ sunt
 mansueti: vt non pulsare, non conuicia dicere.
 Et in cæteris identidem virtutibus, atque vitiis,
 alia iubens, alia vetans. Rectè quidem ea, quæ re-
 ctè posita est: deterius autem ea, quæ inconsul-
 te exarata. Hæc igitur iustitia, perfecta quidem
 est virtus: at non absolute, sed ad alium. Atque
 ob id ipsam iustitia præclarissima per sepe virtu-
 tum esse videtur. Et neque est Hesperus ita, ne-
 que Lucifer admirabilis. Et prouerbio dicere
 conuenimus:
 Iustitia in sese virtutes continet omnes.
 Atque perfecta maxime virtus est, quia perfectæ
 virtutis est vsum. Idque est ex eo, quia non ad se
 solum, sed ad alium etiam is, qui ipsam habet,
 vt virtute potest. Complures enim in propriis
 quidem vt virtute possunt, sed in iis, quæ sunt
 ad alium nequeunt. Et propterea sententia Bian-
 tis illa bene sese habet. Magistratus virum osten-
 det. Ad alium enim est, & in societate iam ipse
 magistratus consistit. Ob id autem ipsum & alic-

num bonum ipsa iustitia sola ex omnibus vir-
 tutibus & habetur, & est, cum sit ad alium.
 Agit enim ea, quæ alij vel principi, vel Reipubli-
 cæ conferunt. Pessimus igitur est, qui ad se
 ipsum, & ad amicos virtutem prauitate. Optimus
 autem, non qui ad se ipsum, sed qui ad alium vi-
 ritur ipsa virtute: hoc enim est opus difficile.
 Hæc igitur iustitia non pars virtutis, sed tota est
 virtus. Similiter & iniustitia huic contraria non
 vitij pars, sed totum vitium est. Quid autem in-
 terest inter hanc iustitiam, & virtutem, ex iis,
 quæ diximus, innotescit. Sunt enim idem: esse
 autem non est idem. Sed quo quidem est ad a-
 lium, est iustitia: quo verò talis est habitus sim-
 pliciter, virtus.

Quid iustitia particularis, & quomplex.
Cap. ii.

Verimus autem eam iustitiam, quæ
 virtutis est pars. Est enim quãdam, vt
 diximus. Et item iniustitiam eam,
 quæ pars vitij quãdam est. Esse autem
 hanc iniustitiam, hoc indicat signum. Qui nan-
 que cæteris vitiis operatur, iniuriã quidem
 facit: at non plus capit: vt qui clypeum timidita-
 te proiecit, aut qui conuicia ob iracundiam di-
 xit: aut qui non attulit ob illiberalitatem per pe-
 cunias opem. At cum quispiam saepe plus capit,
 nullo tum eiusmodi vitio is operatur, nec etiam
 vniuersis, aliqua autem prauitate. Vituperamus
 enim illum, atque ob iniustitiam. Est ergo alia
 quãdam iniustitia, vt pars totius iniustitiæ: quã-
 dam: & iniustum idem quoddam, vt pars to-
 tius iniusti: quod quidem est præter legem. Præ-
 terea, si quidem lucrandi causa facit adulterium,
 atque pecunias accipit, quidam erogat, damnũ-
 que patitur ob cupiditatem: hic quidem intem-
 perans potius, quàm plus audis: ille autem in-
 iustus, sed non intemperans esse videbitur. Pa-
 ter ergo, talem illum videri, quia lucratur. Insu-
 per alia quidem omnes iniuriã, ad aliud sem-
 per vitium rediguntur: vt si commiserit quispiam
 adulterium, ad intemperantiam: si deseruerit in
 acie socium, ad timiditatem: si pulsauerit quem-
 piam, ad iracundiam: sed si lucratus fuerit, ad nul-
 lam aliam prauitatem, quàm ad iniustitiam ipsam
 refertur. Quare perspicuum est, præter totam, a-
 liam esse quãdam iniustitiam, vt partem vniuo-
 cam: quia definitio genere est in eodem ambã nã-
 que id possunt, vt sint ad alium. Verum hæc qui-
 dem circa honorem versatur, vel pecunias, vel sa-
 lutem, vel si quo vno nomine complecti hæc vni-
 uersa possumus: & circa voluptatem, quæ fit à lu-
 cro. Illa verò circa omnia ea, in quibus studiosus
 versatur, iustitias igitur esse plures, & aliam quã-
 dam esse præter ipsam totam virtutem, perspicuũ
 iam euasit. Sed quoniam sit, & qualis, sumamus
 deinceps oportet. Determinatum est itaque, in-
 iustum quidem esse, quod est contra leges, & quod
 est iniquum. Iustum autem quod est legitimum,
 & quod est æquum. Iniustitia igitur antea dicta
 est, à qua proficiscitur id iniustum, quod contra
 leges dicimus esse. At cum iniquum, & iniustum,
 yy 2 quod

quod contra leges est, nõ eadem sint, sed alterum sese habet ad alterum, vt pars se habet ad totum, (nam iniquum omne, iniustum, quod cõtra leges, iniustum autem quod contra leges non omne, iniquum, plus nanq; omne iniquum, iniquum autẽ non omne, plus.) Iniustum etiam, & iniustitia, non eadẽ sunt, sed diuersa ab illis: & hæc sunt vt partes, illa vt tota. Hæc enim iniustitia, totius est iniustitiæ pars: & iustitia iustitiæ simili modo. Quare de iustitia, quæ quidem est pars, & de iniustitia similiter est dicendum: & de iusto etiã, & de iniusto. Ea igitur iustitia, quæ perinde, atq; tota virtus, est ordinata, & ea iniustitia, quæ aduersatur illi quartã altera virtutis, altera vitiij totius ad alium vsus est, omittatur. Et iustum id, & iniustum, quod ad has attinet, patet quonam sit modo definiendum. Etenim pleraq; legitima ea ferunt, quæ a tota virtute aguntur. Lex enim iubet vniuscuiusq; virtutis viuere ratione, & vetat vitiij cuiusvis viuere modo: nec non legitima, quæ ad publicam pertinet disciplina, ea sunt, quæ virtutẽ totam efficiere possunt. Sed de singulorũ disciplina, quæ quidem vir bonus est absolute, vt sit civilis, an ad aliam facultatem pertineat, determinabitur postea. Nõ est enim idem fortasse, virtus esse bonum, & ciuem bonum. Iustitia autẽ eius, quæ est pars, & eius, quod ad ipsam attinet, iusti, vna quidem species est: ea, quæ in distributione consistit, aut honoris, aut pecuniarum, aut ceterarum rerum, quæ inter eos diuidi possunt, qui in eadem ciuili societate versantur. In his enim fit, vt quispiam & non æquum habeat ad alium, & etiam æquum. Alia autem ea, quæ in commerciis est hominum emendandis: cuius sunt duæ partes. Commercia nanque quedam sua sponte faciunt homines, quædam iniustis ipsis efficiuntur. Et ea quidem, quæ sponte faciunt, talia sunt, venditio, emptio, mutatio, vadimonium, locatio, depositio, mercede conductio. Atq; propterea sponte hæc fieri dicuntur, quod principij ipsi sponte procedit, ac agitur. Ea verò, quæ iniustis hominibus sunt, aut claudesina sunt, vt furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, seruorum seductio, cædes cum dolo, falsum testimonium. Aut violenta, vt, verberatio, vincula, mors, rapina, membrorum captio, conuicium, contumelia.

De iusto distributiuo.
Cap. iij.

Item autem iniustus sit iniquus, & iniustum iniquum, constat & aliquod medium esse iniqui: atque hoc est ipsum æquum. Quo enim in actu plus est, & minus, in eodem est etiam æquum. Si igitur iniustum est iniquum, iustum est æquum. Quod quidẽ & absque ratione patet omnibus. At cum æquum sit medium, iustum medium quoddam erit. Ipsum autem æquum in minimis est duobus. Necessè est igitur, ipsum iustum & medium esse, & æquum, & ad aliquid, & quibusdam. Atq; quo medium quidem est, hoc aliquorum est, quæ quidẽ plus sunt, & minus: quo autem æquũ est, dubius est. At quo iustum est, quibusdã est. Ipsum ergo iustum, in minimis quatuor consistat, necessè est. Homines enim, quibus est iustũ, duo sunt: & res, in quibus,

& ipsæ duæ sunt. Atque eadem est æquitas, quibus, atque in quibus. Nam vt sese habent ea, in quibus, sic sese habent & illa. Si enim non sunt æqui, non æqua habebunt. Sed hinc pugna nascuntur, & incusationes, atque querelæ, cum æqui non æqua, aut æqua non æqui habent, ac potantur. Id ita esse ex eo, quod pro dignitate fit, constat. Iustum enim, quod in distributionibus est, omnes vno ore pro dignitate quadam oportere esse dicunt. Ipsam tamen dignitatem nõ eandem omnes iniqui esse: sed populares quidem, libertatem: & pauci verò potentes, opulentiam, nonnulli, nobilitatem: optimates verò virtutem. Iustum ergo, rationum quandam comparationẽ subit. Comparationem nanque rationum subire, non absoluti numeri solum, sed numerabilis etiam omnino proprium est. Etenim comparatio rationum, æqualitas est rationum, & in quatuor minimis est, & seiunctam quidem in quatuor esse constat. An non continua in quatuor esse? Vno nanque termino vitur, vt duobus: & bis illud sumit, hoc modo: Vt a sese habet ad b, sic b sese habet ad c.

xij. vj. iij.
a b c

Bis igitur dictum est ipsum b. Quare si b bis positum fuerit, quatuor erunt ea, quæ comparationem subeunt rationum. Est autem & ipsum iustum in quatuor minimis: & ratio eadem est. Sunt enim seiuncta similiter, & quibus, & qua. Exit ergo vt est a terminus ad b terminum, sic c terminus ad terminum d. Et mutato ergo ordine, vt a sese habet ad c, ita b sese habet ad d: Quare & totum ad totum, quod quidem distributio ipsa coniungit. Et si ita compositum fuerit, iustẽ coniungit. Coniunctio igitur a termini cum c, & b cum d, iustum est id, quod ad distributionem accommodatur, & est medium eius, quod comparationem rationum non subit. Quod enim subit ipsam, medium est. Iustum autem subit.

xij. vj. iij.
Achilles Ajax Munus Achilles Munus Aiæis
a b c d

xij. vij.
Achilles Munus Achilles
a c

vj. iij.
Ajax Munus Aiæis
b d

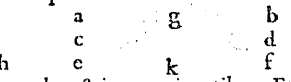
Talem autem rationum comparationem Mathematici Geometricam vocant. In Geometria nanque fit, vt & totum ad totum perinde sese habeat, atque ad vtrunque sese habet vtrunque. Non est autem continua hæc comparatio rationum: non enim fit terminus vnus numero, cui, & quod. Iustum igitur hoc in comparatione rationum consistit. Iniustum autem est id, quod a comparatione rationum exorbitat. Fit igitur aliud plus, aliud minus. Quod quidem & in ipsis actionibus accidit. In bonis enim, qui iniuriam plus

plus habet: qui iniuriam patitur minus. In malis autem contrã. Boni nanq; rationem subit minus malum, ad maius malum. Minus enim malum magis, quàm maius, est expectabile. At quod expectatur, bonum est: & quod magis, maius. Hæc est igitur vna species iulli.

De iusto commutatio. Cap. iiii.

Restat id iustũ, quod fit in emendandis commerciis, tam iis, quæ sua sponte faciunt homines, quàm iis, quæ iniustis ipsis efficiuntur. Hoc autem aliam habet speciem a priore. Iustum enim distributiuum eorum, quæ communia sunt, in dicta semper comparatione rationum consistit. Nam si è pecunijs publicis distributio fiat, eadem erit ratio, quæ habent inter sese ea, quæ in Rempublicam sunt collata. & iniustum, quod huic opponitur, id est, quod a comparatione rationum exorbitat. Iustum autem, quod est in commerciis, est quidem æquum quoddam: & iniustũ, iniquum. Sed non illa comparatione rationum, sed Arithmetica. Nihil enim refert, si probus prauo detraxerit, an prauus proboneq; si adulterium probus, an prauus commiserit. Sed ad differẽciam nouementi lex respicit tantũ: & vitur vt equalibus, si hic iniuriam facit, ille patitur: & si hic nocuit, ille est laesus. Quare iniustũ hoc, cum sit iniquum, iudex æquare conatur. Nam cum hic quidem percussus est, aut occisus, ille verò percussus, aut occidit, passio, atq; actio diuisa est in partes non æquas, sed ad æqualitatem auferendo lucro dampni respectu nititur redigere iudex. Dicuntur enim hæc in talibus absolute dicendo. Atq; quanquam hæc nomina quibusdam accommodata non esse videntur, vt ei, qui percussus, lucrum: & ei, qui passus est, damnum: cum mensurata tamen fuerit passio, hoc damnum, illud lucrum vocatur. Quare æquum quidem inter plus, & minus medium est. Lucrum autẽ, atq; damnum plus sunt, & minus. Contrario modo, plus boni, & minus mali lucrum: cõterarium autẽ damnum, quorum medium est ipsum æquum, quod quidem dicimus esse iustum. Quare iustũ emendatiuum, medium est inter damnum, & lucrum. Quapropter & cum controuersiam habent, ad iudicem ipsum cõfugiunt. Ire autem ad iudicem, est ire ad ipsam iustum. Iudex enim vt iustum est animatũ suapte natura. Et quarunt iudicem mediũ. Et vocant nonnulli mediatorem, vt ipsum iustũ assecuturi, si medium iustum consequantur. Mediũ ergo quoddam est ipsum iustum: siquidem & iudex medium est. Iudex autem ad æqualitatem redigit. Et perinde, atq; si linea in æquales duas partes diuisa, id, quo maior pars dimidium excedit, abstulerit, minorque addiderit parti: cumque totum diuisam fuerit duas, in partes æquales, cum suum aiunt habere, cum æquũ acceperint. Aequũ autem medium est inter maius, & minus, in Arithmetica comparatione rationum. Nam si sint duo equalia, & ablata ab altero quantamuis partem addideris alteri talibus duabus excedit partibus alterũ. Si enim ablata fuisset, & non addita, vna, sola parte excederet. Excedit ergo medium vna: & ipsum medium excedit id, a quo est ablatio facta, vna. Hoc ergo cognoscemus & quidnam addendum ab

eo sit, qui plus habet, & quid addendum sit ei, qui minus habet. Id enim, quo medium excedit, addendum est ei, qui minus habet. Id autem auferendum a maximo est, quo exceditur medium. Sint æquales lineæ tres, a b, c, d, e, fiatque ab a b, pars auferatur a g, & addatur ipsi lineæ e f: sitque illa he. Quare tota linea h e f excedit g b lineam parte h e, & parte c k. Excedit ergo mediam c d lineam h e parte.

Est autem hoc & in ceteris artibus. Etenim è medio tollerentur, nisi agens ageret, & quantum, & quale: & patiens pateretur hoc, & tantum, & tale. Nomina autem hæc (damnum inquam, & lucrum) ex iis contractibus, quos sua sponte faciunt homines, tracta sunt. Qui enim emendo, vendendo, ceteraq; agendo, quæ lege concessa sunt, plus habent: quàm suum, ij lucrari: qui minus, quàm in principio, ij damnum pati dicuntur. Sed qui neque plus, neque minus habent, sed sua per se ipsa sunt facta, ij se sua iniquiunt habere, & neque damnum pati, neque lucrari. Quare iustum medium est inter lucrum quoddam, & damnum (quæ sunt iniustis hominibus) æquale, inquam, & prius, & posterius habere.

De repassione, numo & indigentia.
Cap. v.

Midetur nonnullis & ipsa repassio simpliciter esse iustum, vt Pythagorici censuerunt: qui quidem absolute, deficientes iustum, repassioem esse dicebant. Verũ repassio nec ad distributiuum iustum, nec ad emendatiũ accommodatur. Quamquam eam ipsam & Rhadamanti ipse iustum auferunt esse.

Si quæ fecerit, hæc etiam patietur & ipse, Iudicium fuerit perrectum, atque exitus æquus.

Per sepe enim discrepat. Nam si quis magistratũ gerens percusserit quempiam, non decet cum percuti. Et si quispiam eum, qui magistratũ gerit, percusserit, is non solum percutiendus est, verũ etiam supplicio afficiendus. Præterea multum inter se differunt, id, quod sponte, & id, quod iniustus quispiam fecit. Sed in societatibus commerciorum, tale iustum (repassio, inquam) per comparationem rationum, & non per æqualitatem continetur ciuitatem. Ciuitas enim tum conseruatur, cum retributio fit, vt comparatio flagitat rationum. Nam homines aut reddere malum quarunt, quod nisi faciant, seruitus esse videretur: aut retribuere sibi bonum, quod nisi fiat, actus dandi, beneficiumque non sit: at ciuitates his conseruantur. Quã ob rem & Gratiarum templũ in ciuitate media condunt, vt retributio sit: hoc enim gratiæ propriũ est. Nam is, qui suscepit, subministrat vicissim ei, qui minus cõtulit, & ipse rursus incipiat conferre oportet. Coniunctio autem, quæ per diametrum est, facit eam retributionem, quæ per comparationem rationum efficitur. Hoc modo: Sit Aedificator quidem a, Sutor in c, & calceus collocetur in d.

y y 3 Aedific

Aedificator. Sutor.

Coniunctio per diametrum.
Coniunctio per diametrum.

Domus. Calceus.

Aedificator igitur a sutore accipere opus illius, & ipsum illi suum dare oportet. Si igitur primū sit iustum, quod comparatione rationum est æquum, deinde reparsio fuerit, erit quod dicitur: si minus, non erit æquum, neque contabit societas. Nihil enim prohibet vnius opus alterius opere præstabilius esse. Hæc igitur, ad æqualitatem redigantur oportet. Est autem hoc & in cæteris artibus. Etenim è medio tollerentur, nisi agēs ageret, & quantum, & quale: & patiens pateretur hoc, & rantum, & tale. Non enim duobus ex medicis sit societas, sed ex medico, atque agricola: & ex diversis omnino, ac inæqualibus: verūm hi redigantur ad æqualitatem oportet. Quapropter ea vniuersa, quorum est permutatio, inter se comparabilia quodam modo esse oportet. Pro quo nummus in vsum hominum venit, & sit quodam modo medium: meretur enim cuncta: quare & nimium, atque parum: quotnam calcei domui, vel victui sunt æquales. Oportet igitur quod est aedificator ad suturem, tot pro domo, vel alimento calceos esse. Quod si hoc non fuerit, non erit permutatio; neque societas. Hoc autem non erit, si non æqua quodam modo fuerit. Oportet ergo aliquo vno mensurari cuncta, sicut & antea diximus. Hoc autem est re vera quidem indigentia ipsa, quæ omnia continet. Nam si non indigeant, aut non similiter, non erit permutatio, aut non eadem erit. Nummus autem ex instituto factus est, ut pro indigentia sit. Et propterea nomen hoc habet, quod non natura constat, sed lege. Et in nobis est situm ipsum mutare, atque inutilem facere. Erunt igitur tunc reparsio, cum redacta fuerint ad æqualitatem, ut quod est ad suturem agricolam, id sit opus sutoris ad agricolam opus. Oportet autem in figuram comparationis rationum ducere, cum permutare voluerint. Si minus, talem extremum plus in se habebit, & minus. Sed cum habent sua, sic æquales, & socij sunt: quia hæc æqualitas in ipsis fieri potest. Atque sit agricola quidem a, & alimentum c, sutor autem b, & opus ipsius, quod in æqualitatem iam est redactum, d. Quod si hoc pacto non esset reparsio, non esset sanè societas.

Alterum extremum excessus habet utrosque.

Agricola. Sutor.
a b
c d
Alimentum. Calcei.

Ipsam autem indigentiam continere, ut quiddam vnum, hoc sanè declarat. Cum enim aut ambo sese non indigent mutuo, aut aliter, non sit permutatio. Sicut fit, cum eius quispiam indiget, quod habet ipse: ut vini, pro quo dat ille triticum exportandum. Oportet igitur hæc redigi ad æqualitatem. Quod si nunc non indigeat, nummus, quasi vas, intercedit pro permutatione futura, si ipsa indigerit fore. Liceat enim oportet hunc afferenti accipere. Patitur igitur idem & ipse. Non enim semper æquale potest: tamen magis ipse persistere solet. Idcirco definitur sint pretio res omnes oportet. Sic enim erit permutatio semper: quæ si erit, societas erit. Nummus igitur, ut mensura, res ipsas metiendo, redigit ad æqualitatem. Etenim neque societas fuerit sine permutatione, neque permutatio sine æqualitate, neque æqualitas sine communi mensura. Atque requidem vera fieri nequit, ut ea, quæ ad eam differunt, conveniant communi mensura: tamen indigentia ratione satisfieri potest. Vnum quid igitur esse oportet, atque hoc ex suppositione: quapropter nummus vocatur. Hic enim facit ut omnia mensura conveniant: mensurantur enim omnia numero. Sit domus quidem a, vnciæ autem decem b, & lectica colloceatur in c. Atque a quidem dimidium sit ipsius b, si pretium domus quinque vnciæ sint, aut æquale, c autem id est lectica, sit pars decima ipsius b. Patet igitur quot lecticæ domui sunt æquales, sunt enim quinque.

Domus. Vnciæ decem. Lectica.
a b c
v j.

Hoc autem modo permutatio erat antea, quam esset nummus. Nihil enim interest, siue lecticæ quinque, siue pretium quinque lecticarum, deur pro domo. Dicitur est igitur quidnam sit iustum, atque iniustum. His autem determinatis, constat iuris actionem medium inter hæc esse, agere, inquam, ac pati iniuriam. Alterum enim est plus habere, alterum minus. Iustitia autem non eodem modo, quo priores virtutes, mediocritas est: sed quia medijs est, hoc est æqui, iniustitia verò extremorum. Et iustitia quidem est, qua iustus dicitur actiuus electione iusti, atque distributus, & sibi ipsi ad alium, ac alij ad alium: non hoc modo ut commodi quidem plus sibi tribuat, & proximo minus, incommodi autem contra: sed æqui, quod ex comparatione rationum exoritur, & alij simili modo ad alium: iniustitia autem contra iniusti. Hoc autem est excessus, & defectus commodi, vel incommodi, contra comparationem rationum. Quapropter iniustitia exuperatio est, & defectus, quia est exuperationis, & defectus: in se quidem exuperationis est, quod est simpliciter commodum, & defectus eius, quod est incommodum. In alijs autem in toto quidem similiter, eius profectò, quod à comparatione rationum exorbitat, ut contingerit. Iniuria autem minor quidem est iniuriam pati, maior autem iniuriam facere: De iustitia igitur, ac iniustitia, quamam sit utriusque natura, sit dictum hoc modo. Similiter & de iusto vniuersaliter, atque iniusto.

De

De iniuria, iusto civili, herili, & economico.
Cap. vi.

Vm verò fieri possit, ut iniuriam quispiam faciat, & nondū sit ipse iniustus: qualisnam iniurias quispiam faciens vnaquaq; iniustitia iam est iniustus, vnaquaq; vel adulter, vel latro? An hoc modo nihil inererit? Etenim fieri potest ut quispiam coeat cum muliere sciens cum qua coit, sed non ob electionis principium, sed ob affectum. Atque iniuriam quidem agit, sed iniustus non est: veluti neque fur: furatus est tamen: neque adulter, qui adulterium tamen fecit: & eodem de cæteris modo. Quomodo igitur sese habet ad ipsum iniustum reparsio, dictum est antea. Oportet autem non latere, iustum, quod nunc queritur, id esse, quod est simpliciter iustum, ipsum, inquam, iustum civile. Hoc autem est inter socios vite: ut sit sufficientia liberorum, atque æqualium, aut in comparatione rationū consistens, aut in numero. Quare in quibus hoc non est, inter eos civile iustum non est, sed quoddā iustum, & per similitudinem quandā. In iis enim est iustum, quibus inter se ponitur lex. Lex autem iis poni solet, in quibus est iniustitia. Iudicium enim diu dicatio est iusti, atque iniusti. In quibus verò est iniustitia, in iis est etiam iniuriam facere. Sed non in omnibus est iniustitia, in quibus est iniuria facere. Hoc autem est plus quidem ex simpliciter bonis, minus autem ex simpliciter malis sibi tribuere. Idcirco non sinimus hominē dominari, sed rationem: quia sibi ipsi id facit, & sit tyrannus. Magister autem custos est iusti: quod si iusti, & equi. Atque quia nihil sibi ipsi plus tribuendum esse censet, est iustus, (ex simpliciter enim bono plus sibi non tribuit, nisi cōparatione rationū sit ad ipsum accommodatum) ideo alij non sibi ipsi laborat. At ob id ipsum, alienum bonum inquirunt iustitiam esse, sicut & antea diximus. Merces ergo quædā tribuenda est ipsi, homo, inquam, & præmiū, sed quibus hæc non sufficiunt, ij sunt tyranni. Herile autem, paternūque iustum non idem, sed his est simile. Non est enim iniustitia ad sua simpliciter. Id autem quod possidetur, & filius, quandiu sit paruus, & non separatus, ut pars ipsius est patris. Se verò nemo vult lædere: quapropter non est ad ipsum iniustitia. Neque ergo iustum, neque iniustum civile. Est enim lege, atque in his est, in quibus lex esse potest. Qui quidem ij sunt, quibus inest æqualitas imperandi, atque parendi. Idcirco magis ad vixorem iustum esse videtur, quam ad filios, & ea, quæ possidentur. Hoc enim est rei familiaris iustum: verum & hoc aliud est à civili.

De iusto naturali, & legitimo.
Cap. vii.

Iustis autem iusti aliud est naturale, aliud legitimum. Et naturale quidem est, quod ubique vim habet eandem, & non quia videtur, vel non videtur. Legitimum autem, quod à principio quidem nihil refert, sic an aliter habeat: cum verò positum fuerit, refert. Quale est, mina captiuos redimi, vel capram diis, sed non duas oves mactare; &

etiam ea, quæ de singulis lege iubentur, ut sacra Brasidæ facere, & quæ publicis decretis instituuntur. Videntur autem quibusdam omnia talia esse. Propterea quoddam omne, quod natura cōstat, immobile est, & vim eandem habet ubiq;: sicut ignis hic & apud Persas vrit. Iusta autem moueri videntur. Verum hoc non ita sese habet, sed aliquo modo. Atque apud deos quidem nihil villo modo forsitan est, quod ita sese habet. Apud nos autem est quidem aliquid, etiam natura constans, mutabile, verum non omne. Attamen aliud est natura, aliud non natura. Patet autem, quidnam eorum quæ possunt, & aliter se habere natura, & quid non, sed lege, ac instituto, si ambo mutari similiter possunt. Et ad cætera eadem accommodabitur definitio. Dextra nanque manus, validior est laua, natura: & tamen fieri potest, ut omnes euadant apti ad utendū manu sinistra perinde ac dextra. Iusta autem ea, quæ ex instituto sunt, & ob utilitatē, similia sunt mensuris. Non enim omnibus in locis æquales sunt vini, triticique mensura: sed ubi quidem emunt, maiores sunt: ubi autem videntur, minores. Simili modo & ea, quæ non naturalia sunt, sed humana iusta, non eadem sunt ubiq;. Nam neque Respublicæ: sed vna tantum ubique secundum naturam est ipsa optima. Vnumquodque autem iustum, & legitimum, ut vniuersale sese habet ad singula. Etenim ea, quæ aguntur, sunt multa. Vnumquodque autem illorum est vnum: est enim vniuersale. Interest autem inter iniuriam, & iniustum, & inter ius, & iustum. Iniustum enim est natura, vel instituto. Id autem ipsum, cum actum fuerit, iniuria est: antea verò, quam sit actum, nullo modo est iniuria, sed iniustum: pari modo & ius. Vocatur autem magis iuris actio ipsum commune: ius autem, iniuria emendatio. Quæ verò, & quot species vniuersalesque ipsorum sunt, & circa quæ versantur, considerandum est postea.

De triplici nocimento quod alijs irrogatur.
Cap. viii.

Vm autem iusta sunt, & iniusta ea, quæ diximus, iniuriam quidem quispiam facit, & ius agit, cum ea sua sponte agit: sed cum iniustus, non iniuriam facit, neque ius agit. Agit enim ea, quibus accidit ut sint iusta, aut iniusta. Iniuria autem, atque iuris actio tunc est, cum à sponte agente sit: tunc enim vituperatur, & simul tunc iniuria est. Quare erit quid iniustum quidem, sed nondum iniuria, si non à sponte agente sit factum. Equidem id à sponte agente fieri dico, (quomodo modum & prius est dictum) quod quispiam in se situm sciens agit, & non ignorans, neque quem, nec quod, neque gratia cuius: ut quem pulsat, & quo, & gratia cuius: & vnumquodque illorum neque per accidens, neque vi: ut si quispiam vi mouens manum ipsius, alium pulsat. Sponte enim ipse tum sua non pulsatur, quippe cum non sit in se situm. Fieri etiam potest, ut qui pulsatur sit pater: ipse autem sciat pulsatum, quidem illum hominem esse, vel aliquem eorum, qui ad sunt, ignoret autem esse patrem. Idem dicendum est & de eo, gratia cuius agit, & circa

Qui moues vi manus alterius, ipsum pulsatur.

yy 4 totum

totum etiam actum. Quod igitur ignoratur, aut non ignoratur quidem, non est autem in ipso situm, sed vi fit, id omne agitur ab iniuro. Et eorum enim, quæ nobis natura competunt, complura scientes agimus, atque patimur, quorum nihil aut nostra sponte, aut iniuris fit nobis: ut senescere, aut mori. Est autem in iniustis, ac iustis similiter id, quod per accidens dicimus. Nam si quispiam depositum iniuris, & ob timorem reddiderit, non est dicendum hunc iustum, aut ius agere, nisi per accidens. Similiter est dicendum, & cum iniuriam facere, atque iniusta per accidens agere, qui cogitur, atque iniuris non reddit depositum. Eorum autem, quæ sponte agimus, alia cum electione agimus, alia sine electione. Ea cum electione agimus, quæ antecessit deliberatio. Cum igitur latio sit in societatis triplex, tunc sunt cum ignorantia peccata, cum quispiam egerit, aut circa quem, aut quod, aut quo, aut gratia cuius agere non putabit. Nam aut non percutere, aut non hoc, aut non hunc, aut non gratia huiusce putavit: sed accidit id, cuius gratia non putavit, ut non ut vulneraret, sed ut pingeret, aut non quem, aut non modo hoc. Atque cum extra rationem sit lætio, infortunium est: cum non extra rationem, sine tamen vitio, peccatum. Etenim peccat quidem quispiam, cum in ipso est principium causæ: adversa vero fortuna vitur, cum est foris. Cum autem rem sciens quidem, sed non deliberatione præmissa quispiam lædit, iniuria est. Cuius generis ea sunt vniuersa, quæ per iram efficiuntur, aliæque animi perturbationes, quæcumque necessarid vel natura hominibus accident. Hæc enim iniuria sunt. Atque is, qui ob hæc nocentia peccant, iniuriam quidem faciunt, tamen nondum ob hæc ipsa sunt iniusti vel prauis. non enim nocent ob prauitatem. Sed cum nocet electione, iniustus est, atque prauus. Quapropter perrecte ea, quæ proficiuntur ab ira non diiudicantur ex prouidentia fieri. Non enim incipit, qui facit ira, sed is, qui prouocauit ad iram. Præterea non fit in talibus controuersia: si factum sit, necne, sed si iure sit factum. Ira namque ob apparentem oriri iniuriam solet. Non enim de facto petiende, atque in commerciis contendit, ubi necesse est alterum improbum esse, si non id faciat obliuione: sed de re conuenientes, iure, an iniuria sit factum, disceptant. Qui autem fecit infidias, non ignorat. Quare alter putat iniuriam pati, alter non putat. Quod si electione nocuerit, iniuriam facit. Atque his iam iniuriis est ingens, qui iniuriam facit, cum comparationem rationum; aut æqualitatem transgreditur. Pari modo iustus etiam est, cum ius agit electione. Ius autem agit, si solum sua sponte agit. Eorum autem, quæ ab iniuris sunt, alia sunt venia digna, alia non sunt venia digna. Nam ea, quæ non solum ignorantibus, sed ob ignorantiam etiam faciunt, ignoscenda sunt. Sed ea, quæ faciunt non ob ignorantiam, sed ignorantes quidem, ob affectum non naturalem, neque humanum, non sunt venia digna.

Mbiget autem quispiam si determinatum sit satis de faciendo, patiendoque iniuriam. Atque si ita sit, ut Euripides inquit absurdè dicens:

Quæris parentem quomodo occidi meam. Sermo est breuis, non exitus longos habet.

Volens volentem, vel volentem, non volens. Verum enim re vera sua sponte quispiam iniuriam patitur, an nemo, sed omnes iniuri, quem admodum & omnes, qui iniuriã agunt, sua faciunt sponte? Et verum omnes hoc modo, an quidam sponte, quidam iniuri? Similiter & cum patitur homines ius: nam omnes, cum ius agunt, sua faciunt sponte. Quare consentaneum est rationi, similiter opponi eos, qui iniuriam, & qui ius patiuntur, ut aut sponte patiantur, aut iniuri. At absurdum videbitur, si omnes etiam ius pati sua sponte dixerimus. Nonnulli namque non sua sponte ius patiuntur. Enimvero de hoc quoque quispiam dubitauerit, si omnis, qui passus est iniustiam, iniuriam patitur. An vt in agendo, sic & in patiendo res fide habet. Etenim fit vt ad vtrumque per accidens, ipsa iusta accommodentur: & eodem modo iniusta. Non enim est idem iniusta agere, & iniurias agere, neque iniusta pati, & iniurias pati. Similiter & in agendo, patiendoque ius. Fieri enim non potest vt patiatur quisquam iniuriam, nisi quis iniuriam faciat: aut ius patitur, nisi ius quispiam agat. Quod si simpliciter iniuriam facere, sit sua sponte quempiam lædere: & id ipsum, sponte, inquam, lædere, sit lædere scientem, & quem, & quo, atque quo modo incontinentens autem ipse, sibi sua nocet sponte, ipse autem iniuriam patitur sua sponte: hæc quoque potest vt sibi ipsi iniuriam faciat. Atque hoc etiam ipsum, vnum quid est eorum, quæ dubitantur: si fieri, inquam, possit, vt sibi ipsi quispiam iniuriam faciat. Præterea fit vt sua sponte quispiam, ob incontinentiam ab alio sponte nocente lædatur. Quare fit, vt sua sponte aliquis iniuriam patitur. An definitio dicta non rectè sese habet: sed huic, legere, inquam, scientem, & quem, & quo, atque quo modo, hoc est addendum, præter illius voluntatem. Læditur igitur aliquis sua sponte, patiturque iniusta: sed iniuriam sua sponte patitur nemo: nemo namque vult. Neque incontinentens ipse, sed præter voluntatem agit. Neque enim vult id vult, quod non existimat esse bonum. Incontinentens autem id agit, quod non putat esse agendum. Qui vero dat sua, quemadmodum arma Diomedis Claucus dedit, vt dicit Homerus, Iliad. 3.

Proque nouem centum, pro ferro tradidit autem, Is iniuriam non patitur. Dare namque est collocatum in ipso. Sed vt iniuriam patiat non est in potestate ipsius situm, sed is sit, qui iniuriam agit, oportet. Pater igitur sua sponte neminem iniuriam pati. Insuper ea illis, quæ propositum hæc duo restant deinceps dicenda, vt iniuriam faciat, isne, qui plus præter dignitatem tribuit, an is, qui illud habet? Et si fieri possit, vt sibi quispiam iniuriam faciat? Etenim si sit illud, quod prius est dictum, & qui distribuit, non qui plus habet,

maior; iniuriam faciat, si quispiam plus alij, quam sibi tribuat sciens, sponteque. quod quidem modo de pati homines faciunt (bonus enim, & æquus iniuria sibi tribuere solet) is profecto sibi ipsi iniuriam facit. An neque hoc simplex est? Ex alio namque bono plus forte consequitur: vt gloriam, aut absolutè honestum. Soluitur præterea & per definitionem agendi iniuriam. nihil enim ipse præter suam patitur voluntatem. Quare non iniuriam patitur ob id ipsum, sed si minus capit, læditur tantum. Pater autem & distribuentem iniuriam agere, sed non eum semper, qui plus habet. Non enim is iniuriam facit, cui inest iniustum, sed is, cui potestas inest id faciendi sponte. Hæc autem est, vnde est principium actus: quod quidem in ipso est distribuentem, non in accipientem. Præterea, cum facere multis dicatur modis, & modo quodam expertia animæ, & manus, & feruis occidat heros iubente: iniuriam quidem non agit, iniusta autem facit. Insuper si iudicauit igno- rans, non iniuriam facit legitimo iusto, nec est iniustum iudicium. Est tamen aliquo modo iniustum. Aliud enim est legitimum iustum, aliud primum, & naturale. Sin vero cognoscens iudicauit iniustum, plus habet, & ipse vel gratiam, vel vindictam. Perinde igitur & is, qui ob hæc iudicauit iniustum plus habet, atque si quispiam accepit iniuriam patrem. Nam in illis, qui fundum peruerso iudicio tribuit, non fundum cepit, sed argentum. Atque putant homines in se ipsis esse situm, iniurias facere. Quapropter & iniustum esse facile arbitrantur. hoc autem non ita sese habet. Coris namque cum vxore vicini, & pulsare proximum, dareque argentum manu facile est, & collocatur in ipsis. Sed hæc agere sic se habent, neque facile est, neque in ipsis est situm. Simili modo cognoscere iusta atque iniusta nullam sapientiam esse putant, propterea quod non est difficile ea, de quibus leges dicuntur, intelligere. At non hæc sunt ipsa iusta, nisi per accidens. Sed tunc sunt iniusta, cum quodam aguntur modo, & quodam distribuuntur modo. Id autem difficilius est, quam ea, quæ sanitatem efficiunt, scire. Et ibi namque mel, vinum, veratrum, adustionem, incisionemve scire per facile sanè est. Sed quoniam modo ad sanitatem efficiendam, & cui, & quantum sint tribuenda, tanta est difficultas scire, quantum est medicum esse. Ob id autem ipsum, & iusti non minus, esse putant iniuriam facere, quia vir iustus non minus, sed etiam magis horum singularia facere potest: vitare, inquam, vxorem cuiuspiam, & pulsare aliquem, & vir fortis in acie proficere clypeum, tergisque versis fugam arripere. At timide agere, & iniuriam facere, non est hæc facere nisi per accidens, sed sic se habentem hæc facere. Quemadmodum & mederi, atque curare, non est incidere, vel non incidere, aut medicamenta dare, aut non dare, sed hoc modo sese habentem hæc agere. Iusta autem in iis sunt, qui participes sunt eorum, quæ sunt simpliciter bona. Habent autem & exuperationem in his, & delectum. Nam quibusdam non est ipsum exuperatio, vt diuisorasse: quibusdam vero nulla pars est utilis, incurabilibus, inquam, malis, sed om-

nia nocenti quibusdam autem vsque ad aliquem terminum. atque hoc est humanum.

De equitate, & bonitate, æquo, & bono.

inceps dicendum est de æquitate, & bonitate, atque æquo, & bono, quoniam modo sese habet, æquitas quidem, & bonitas ad iustitiam, æquum autem, & bonum ad iustum. Nam considerantibus neque simpliciter idem, neque genere diuersum esse videtur. Atque interdum laudamus æquum & bonum, vtrumque talem. Quare & ad alia laudantes transferimus pro bono, ipsum æquus declarantes melius esse. Interdum rationem sequentibus absurdum videtur, si æquum, & bonum (si sit quid præter iustum) laudabile sit. Nam aut iustum non est studiosum, aut æquum, & bonum, si aliud sit à iusto: aut idem sunt, si vtrumque est studiosum. Hæc igitur dubitatio ob ea ferè, quæ dicta sunt, nascitur de ipso æquo & bono. Rectè autem aliquo modo sese habent omnia, & nihil profus ipsis aduersatur. Nam æquum, & bonum iustum est, & est aliquo iusto melius; & non vt aliquid aliud genus, melius est ipso iusto. Idem est ergo iustum, atque æquum, & bonum. Et vtrumque quidem est studiosum: præstabilius autem est ipsum æquum, & bonum. Fit autem hæc dubitatio, quia æquum, & bonum iustum quidem est, non autem lege, sed emendatio legitimi iusti. Causa autem est, quia lex quidem omnis vniuersalis est. Fieri autem non potest, vt de quibusdam vniuersaliter rectè dicatur. In quibus igitur vniuersaliter quidem dicere necesse est, fieri autem non potest vt rectè dicatur. In iis lex id accipit quod sit plerumque, non ignorans peccatum. Et est nihilominus recta. Peccatum enim non est in lege, nec in legislatore, sed in ipsa rei natura. Continud namque rerum earum, quæ sub actionem cadunt, materia talis est. Cum igitur lex quidem vniuersaliter loquitur, in his autem præter vniuersale quippiam accidit, tum rectè sese habet, vt ea parte, qua legislator omisit, atque peccauit absolute locutus, emenderetur defectus. Quod & ipse legislator si adesset, hoc modo dixisset: & si sciuisset, iubentem legem tulisset. Quapropter iustum quidem est, & præstabilius aliquo iusto, non tamen simpliciter iusto, sed eo quod peccat, propterea quod simpliciter dictum est. Atque hæc est natura ipsius æqui & boni. Emendatio legis ea ex parte, qua deficit ob vniuersale. Hæc enim est causa, & vt non omnia sint lege: quia de quibusdam impossibile est ponere legem. Quare decreto est opus. Indefinitè namque rei indefinita & regula est: sicut & edificationis Lesbicæ plumbea norma. Ad lapidis enim figuram mutatur, & non manet. Et decretum ad res ipsas simili modo. Patet igitur quid est æquum & bonum, & esse iustum, & quo iusto præstabilius. Ex quo etiam patet & quisnam sit homo bonus & æquus: est enim is, qui talia est agit, & agit, & qui non exactè iustum in deteriori exequitur partem, sed imminuit, tamen legem adiutricem ad illud habet. Et habitus hic æquitas, & bonitas. dicitur, quæ quidem iustitia quædam est, & non alius quisquam habitus.

De facere iniuriam. Cap. x i.

Atret autem ex iis, quae diximus, si fieri possit ut sibi ipsi quisquam iniuriam faciat necne. Iusta enim quaedam ex omni virtute a lege sunt ordinata. ut lex non iubet se ipsum quemquam occidere: quae verò non iubet, vetat. Praeterea cum quisquam contra legem laedit non laesit, tum is iniuriam sponte facit. Sponte autem is iniuriam facit, qui scit & cum, cui facit, & modum, quo facit. At qui se ipsum ob iram occidit, sponte id, quod lex non permittit, contra legem efficit rectam. iniuriam ergo facit. Sed cuiusnam, quae so, an civitati, non sibi ipsi? nam sua patitur sponte: nemo verò sponte iniuriam patitur. Quapropter & civitas mulctat; & instituta est ignominia quaedam adversus eum, qui sibi mortem conscivit, ut civitati iniuriam facientem. Praeterea, fieri non potest ut sibi ipsi quisquam iniuriam faciat ea ratione, qua iniustus est, qui solum iniuriam facit, & non omnino est vitiosus. Hic enim differt ab illo. Homo nanque iniustus est modo quodam, sic pravius, ut ipse timidus, non ut totam habens pravitatem: quare ne hac iniustitia sibi ipsi quisquam iniuriam facit. Nam idem simul ablatum ab aliquo, ac eidem additum esset. quod fieri nequit. Sed semper inter plures iustum atque iniustum esse necesse est. Praeterea, qui iniuriam facit, sponte agit, & electione, & prior. Qui nanque laesus idem vicissim facit, iniuriam facere non videtur: ipse autem simul eadem patitur, sibi que facit. Praeterea, sua sponte quisquam iniuriam patitur. Insuper sine singulis iniuriis, iniuriam facit nemo. At nemo adulterium sua cum vxore com-

mittit: nemo parietem confodit suum: nemo res suas furatur. Omnino autem hoc, sibi, inquam, iniuriam facere, soluitur definitione iniuriam patiendi. Sua nanque sponte patitur iniuriam nemo. At verò constat, utrunque pravius esse, facere, inquam, iniuriam, atque pati. Alterum enim est, plus, alterum minus habere medio. Quod quidem perinde sese habet, atque in medicina quidem, quod ad sanitatem: in exercendi autem arte, quod ad habitudinem corporis bonam conducit. Peius tamen est, iniuriam facere. Hoc enim cum vitio est, atque vituperatur. Et vitio vel perfecto, & simpliciter, vel propè. Non enim omne, quod sponte fit, cum iniustitia est: sed pati iniuriam, sine vitio, & iniustitia est. Pati igitur iniuriam per se quidem minus est malum, per accidens autem nihil prohibet maius esse malum. At non curae est arti. Sed dolorem lateris maiorem morbum, quam pedis offensionem esse dicit. Quamquam fieri potest nonnunquam contra per accidens, si euenierit ut quisquam offenso pede caperetur ab hoste, & trucidaretur. Atqui per translationem, atque similitudinem est iustum non sibi ad seipsum, sed suorum quibusdam. Non omne autem iustum, sed herile, vel rei familiaris. His enim rationibus distat ea pars animae, quae rationem habet, ab ea parte, quae est rationis experta. Ad quas insipientibus, ad se ipsum iniustitia esse videtur: propterea quod in his est pati aliquid contra suas appetitiones. Ut igitur est quid iustum magistratum gerenti, & quibus ipse praest, sic & his etiam esse videtur. Sed de iustitia quidem, ceterisque morum virtutibus, hoc sit modo determinatum.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE ETHICORVM

AD NICOMACHVM,

LIBER SEXTVS,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum libri.

Extus haec: de recta ratione; de duplici virtute: de partibus animae, & de principiis agendi: de electione: de quintuplici habitu intellectus; de scientia; de arte: de prudentia, & quid sit; de intellectu: de sapientia: de partibus prudentiae: de bona consultatione: de sagacitate: de sententia: ad quid sapientia, & prudentia proficiunt: de iusta virtute: de connectione virtutum, ac prudentia.

De recta ratione, duplici virtute, & partibus animae. Cap. i.

VM AVTEM antea dictum sit, medium expetendum esse, non id, quod nimium est, atque parum, & medium perinde sese habeat, atque recta ratio dicitur: hoc ipsum deinceps

diuidamus oportet. In omnibus enim dictis habitibus, quemadmodum & in ceteris, est quoddam signum, ad quod is inspicimus, qui rationem habet, intendit, atque remittit. Estque quidam terminus mediocritatis, quas inter executionem defectumque dicimus esse, ita sese habentes ut recta ratio statuit. Atque sermo talis est quidem verus, non tamen dilucidus. Nam & in quavis opera, atque cura, circa quam versatur scientia, verum est dicere, neque nimium, neque parum esse elaborandum, vel quiescendum, sed mediocriter, & ut ratio recta praescribit. At qui hoc tantum habet, nihil plus scierit: ut si quisquam dixerit, ea esse corpori afferenda, quae medicina, & ut is, qui hanc habet scientiam, iubet. Quapropter & circa habitus animi non modo

verè hoc dictum esse oportet, sed etiam determinatum quam sit ipsa ratio recta, & quae eius sit definitio. Virtutes itaque animae superioribus in locis diuimus, & alius moris, alius mentis diximus esse. Atque de moris quidem virtutibus iam transogimus. De reliquis verò dicamus oportet, prius huius de anima declaratis. Duas igitur esse animae partes antea diximus. Eam, quae rationis est particeps, & eam, quae eiusdem est experta. Nunc autem identidem pars ea, quae rationem habet, est diuidenda. Atque sit suppositum, duas esse partes, quae sunt particeps rationis: vnam, quae contemplantur ea, quorum principia, ut aliter sese habeant, minimè fieri potest: alteram, quae perspicimus ea, quae aliter sese habere possunt. Et namque animae partes diuersae sunt genere, quae sunt aptae ad res eas cognoscendas, quae genere differunt. Siquidem ipsae inest rerum cognitio similitudine quadam, atque accommodatione. Atque harum altera, vis sciendi: altera, vis subducendi rationem, vocetur. Consultare nanque, rationemque subducere, eadem possunt. Nemo autem de iis rebus consultat, quae aliter sese habere non possunt. Quare vis subducendi rationem, vna pars eius patris est anima, quae rationis est particeps. Sumendum est igitur quinquam utriusque sit optimus habitus. Hic enim utriusque est virtus. virtus autem est ad proprium opus.

De principis agendi

Cap. i i.

RIA autem sunt in anima, quae habentur agendi, veritatisque principia: Sensus, intellectus, appetitus. Atque sensus, nullius est principium actus, quod quidem ex eo patet, quia bellum sensus quidem habent, actionis autem sunt expertes. Est autem id in appetitu per se curio, atque fuga, quod est affirmatio, negatioque in mente. Quare cum motus quidem virtus, habitus sit electivus, electio verò appetitus deliberativus, ob haec ipsa & rationem veram, & appetitum rectum esse oportet, si electio sit studiosa, atque eadem, illam quidem dicere, hunc autem persequi. Haec igitur mens, atque veritas actiua est. Mentis autem eius (quae contemplantur, non agendi, neque faciendi principium est) bonum, ac malum, verum est, atque falsum. Hoc enim mentis est omnis, opus: sed actiue mentis veritas est consentanea appetitui recto. Electio igitur actus principium est, unde est motus, sed non id, gratia cuius. Appetitus autem, eaque ratio, quae alicuius est gratia, electionis principium est. Idcirco neque sine intellectu, mentisque, neque sine habitu moris est ipsa electio. Sine namque mente, atque more non est actio bona, nec item contraria. Mens autem ipsa nihil mouet, sed ea, quae alicuius est gratia, & actiua. Haec enim & effectrici menti praest. Nam omnis, qui facit, gratia huius facit, & non est simpliciter finis, sed ad aliquid: & alicuius id, quod efficitur, sed non id, quod agitur. Ipsa namque bona actio, finis est, & huius est appetitus. Quapropter electio, vel intellectus est appetitius, vel appetitus intellectiuis: & tale principium est homo. Nulla autem res fa-

cta, est eligibilis. Nemo enim eligit illum expugnasse: neque enim de eo quicquam conlucit, quod factum est, sed de futuro, ac contingente, actum autem non contingit non factum esse. Quapropter rectè Agatho dixit:

Hoc etiam ipse Deus, solòque carere videtur. Infectum ut faciat, quod factum est, atque peractum.

Opus igitur utriusque partis intellectiuae, veritas est. Quare quibus habitibus maxime pars, utraque verum dicit, ij sunt ambarum virtutes.

Habituum intellectiualium enumeratio,

quod sit scientia obiectum, &

qua proprietates.

Cap. i i i.

IPSI igitur rursus dicamus oportet, altius initio sumpto. Sunt itaque ea, quibus verum anima dicit affirmando, aut negando, numero quinque. Haec autem sunt, ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus. Fieri enim potest, ut falsum existimatio, opinioque dicat. Scientia igitur quidnam sit, hinc perspicuum est, si exactè dicere oportet, & non similitudines sequi. Omnes enim putamus id, quod scimus, aliter sese habere non posse. Quae verò possunt aliter se habere, post contemplationem latent si sint, an non sint. Ipsum ergo scibile necessarium est: ergo est aeternum. Quae enim necessarium simpliciter sunt, aeterna sunt omnia: At aeterna, ingenita, & incorruptibilia sunt. Praeterea, omnis scientia doceri, & scibile disci posse videtur. At ex antea notis (ut in resolutiuis etiam diximus) sit omnis doctrina. Nam alia per inductionem, alia per ratiocinationem efficitur. Atque inductio quidem principium est: ipsius vniuersalis. Ratiocinatio autem est ex vniuersali bus. Sunt enim principia, ex quibus ipsa ratiocinatio constat, quorum non est ratiocinatio: ergo inductio. Scientia ergo demonstratiuis est habitus: & cetera, quae in resolutiuis determinauimus. Tum enim quisquam scit, cum aliquo modo credit, & sunt ipsi principia nota. Si enim non sint magis, quam conclusio, nota, per accidens habebit scientiam. De scientia igitur sit hoc modo determinatum.

De arte. Cap. i i i i.

ORUM autem, quae aliter sese habere possunt, est, & aliquid, quod sub effectiōnem, & aliquid, quod sub actionem cadit. Diuersa verò sunt effectio, atque actus. De his autem ipsis, & exterioribus sermonibus credimus. Quare & habitus, qui cum ratione actiuis est, diuersus est ab eo habitu, qui cum ratione est effectiuis, neque alterum ab altero continetur. Neque enim effectio actus est, neque actus effectio. Atqui cum extruendarum aedium facultas ars quaedam sit, ac habitus quidam faciendi cum ratione, nullaque sit ars, quae non sit habitus faciendi cum ratione, nec vllus habitus talis, qui non sit ars, sit ut idem sit ars, atque habitus faciendi vera cum ratione. At verò circa generationem ars omnis versatur, & inuentione, contemplationemve, quoniam modo facerentur aliquid

aliquid, quæ & esse, & non esse possunt, & quorum principium non in eo quod efficitur, sed in ipso est faciente. Nam neque eorum, quæ necessaria sunt, vel fiunt, est ars, neque eorum, quæ sunt secundum naturam. Hæc enim in se ipsis habent principium ipsum. Cum autem effectio, atque actus diuersa sint, artem effectiois esse, non actus, necesse est. Atque circa eadem quodam modo versatur ars, & Fortuna, quemadmodum & Agatho dicit:

Quippe ars fortunam, fortunæque diligit artē. Ars igitur (vt diximus) habitus est quidam facienti, vera cum ratione. Contrarium autem artis habitus est faciendi, falsa cum ratione, circa id, quod sese aliter habere potest.

De Prudentia. Cap. v.

DE prudentia verò quam sit percipimus, si contemplantur quosnam ipsos prudentes dicimus esse. Videtur itaque prudentis esse, bene consilium posse circa ea, quæ sibi sunt bona; ac profunt, non aliqua ex parte, vt quænam ad sanitatem, vel vires, sed quæ ad bene viuendum omnino conducant. Argumento est id ita esse, eos etiã qui circa aliquid versantur, prudentes dicunt, cum bene ad finem studiosum aliquem, excogitauerint ea, quorum nulla est ars. Quare & omnino prudens is est, qui ad consultandum est aptus. Consultat autem de iis nemo, quæ aliter sese habere non possunt, aut de iis, quæ ipse agere nequit.

Quare si scientia quidem est cum demonstratione, (quorum autem principia aliter sese habere possunt, eorum non est demonstratio: cuncta enim & aliter sese habere possunt) neque de iis, quæ sunt necessaria, consultatio fieri potest: ipsa prudentia profectò, neque scientia, neque ars esse potest. Scientia quidem, quia quod sub actionem cadit, aliter sese habere potest. Ars autem, quod aliud actionis, aliud effectiois est genus. Restat ergo, habitum ipsam esse agendi vera cum ratione, circa ea, quæ sunt bona homini, atque mala. Finis enim effectiois, est quid aliud præter ipsam effectioem: actionis verò non semper. Est enim ipsa bona actio finis. Quocirca Periclem, & viros tales arbitramur esse prudentes, quia quæ sibi ipsis, & quæ cæteris hominibus sunt bona, perspicere possunt. Esse autem eos tales putamus, qui ad rem familiarem, atque ad Reipublicam administrandam sunt apti. Vnde & temperantiam, conseruatricem prudentiæ appellamus. Conseruat autem talem existimationem. Voluptas enim, & dolor, non omnem existimationem corrumpit, atque peruertit, non enim hanc, triangulum tres angulos æquales duobus rectis habere: sed eas quæ circa id habentur, quod cadit in actionem. Nam principium quidem rerum agendarum id est, gratia cuius sunt ipsa: ei verò, qui corruptus est ob voluptatem, aut dolorem, continud non videbitur principium ipsum, nec huius gratia, ac propter hoc ipsum, expetenda esse vniuersa atque agenda. Vitium enim, principij corruptiuum est. Quare prudentiam habitum esse agendi circa humana bona, vera cum ratione necesse est. At verò artis quidem est virtus, pruden-

tentiæ verò non est. Et in arte quidem, qui sua sponte peccat, magis est expetendus: circa verò prudentiam, minùs: quemadmodum & circa virtutes. Patet igitur, prudentiam virtutem quandam esse, non artem. Cum autem duæ sint animæ partes rationem habentes, alterius erit ipsa prudentia virtus; ipsius, inquam, opinatiuæ: nam & opinatio circa id versatur, quod aliter sese habere potest, & prudentia ipsa. Atqui neque habitus est cum ratione solùm. Huius autem iudicium est, talis quidem habitus obliuionem esse, prudentiæ verò non esse.

De Intellectu. Cap. vi.

Vni autem scientia existimatio sit de vniuersalibus, & iis, quæ necessaria sunt, sintque demonstrabilia, scientiæque omnis principia (est enim ipsa scientia cum ratione principij rei scibilis) nec est scientia, nec ars, nec prudentia. Scientia, quia ipsum scibile, demonstrabile est, Ars, & prudentia, quia in iis versantur, quæ sese aliter habere possunt. At neque sapientia est. Est enim sapientis, de quibusdam demonstrationem habere. Quod si ea quidem, quibus verum dicimus, & nunquam fallum in iis, quæ possunt, aut non possunt aliter sese habere, hæc sunt, scientia, prudentia, sapientia, intellectus. Horum autem trium habituum nullus esse potest: atque tres dico, prudentiam, scientiam, sapientiam. Restat intellectum esse principiorum.

De Sapientia. Cap. vii.

Sapientiam autem in artibus iis tribuimus, qui in ipsis sunt exactissimi. Phidiam enim sapientem sculptorem lapidum dicimus, & Polykletum, statuarium itidem sapientem. Atque hic per sapientiam nil aliud intelligimus, quam ipsius artis virtutem. At quosdam etiam esse sapientes omnino, non aliqua ex parte, nec aliquid aliud, quam sapientes arbitramur, vt in Margite dixit Homerus,

Diuum is munere, nec fossor, nec durus arator, Nec sapiens alia vlla nimirum extitit arte. Quare constat exactissimam scientiarum ipsam sapientiam esse. Sapientem ergo non solùm ea scire, quæ ex principiis cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera oportet. Quare sapientia, intellectus est, & scientia, & (vt caput habens) scientia rerum earum quæ summis afficiuntur honoribus. Per absurdum est enim si quisquam facultatem ciuilem, aut prudentiam studiosissimam esse putet, si non sit homo eorum optimum, quæ sunt in Mundo. Quod si salubre quidem, ac bonum aliud est hominibus, aliud piscibus, album autem, & rectum semper est idem, & sapiens omnes idem profectò, prudens verò diuersum dixerint esse. Quod enim circa se ipsum rectè singula perspicit, id prudentiam habere dixerint, & huic ipsa commiserint. Quapropter & nonnullas belluas prudentiam habere dicunt, quæcunque in sua vita prouidendi vim habere videntur. Constat autem, eandem non esse sapientiam, & facultatem ciuilem. Nam si eam facultatem sapientiam esse dicent, quæ circa com-

moda propria versatur, multat. sane sapientia erunt. Non enim vna circa omnium animalium bonum, sed alia, atque alia circa vnumquodque versatur, nisi de omnibus, quæ sunt, vna sit & facultas, medendi. Quod si homo præstantissimum esse cæterorum animalium diceretur, nil refert. Etenim homine sunt alia longè diuina natura, vt ea manifestissime, ex quibus ipse constitit Mundus. Patet igitur ex iis, quæ diximus, sapientiam scientiam esse, & intellectum eorum, quæ honorabilissima sunt natura. Quapropter Anaxagoram, & Thalem, & similes, sapientes, quidem, at non prudentes inquit esse, cum vident ipsos propria commoda ignorare. Et superflua quidem, & admiranda, & difficilia cogniti, diuinaque scire ipsos: sed inutilia dicunt, quia non querunt bona humana. Prudentia autem circa humana versatur, & in quibus habet consultatio locum. Prudentis enim hoc maxime opus, dicimus esse, bene, inquam, consilium. Consultat autem de iis nemo, quæ aliter sese habere non possunt, & quorum non est alius finis: atque is ad bonum agendum. Is autem ad bene consulendum est simpliciter aptus, qui coniectura quod est homini optimum eorum, quæ cadunt in actionem, excogitando mente, capere potest. Neque prudentia est vniuersalium solùm, sed singula etiam oportet cognoscere. Est enim actiua: & actio circa singula ipsa versatur. Quapropter & nescientes nonnulli, magis, quam nonnulli scientes, idonei sunt ad agendum: & in cæteris ij, qui sunt experti. Nam si quisquam sciat, leues carnes facile concoqui, ac esse salubres, quæ verò sunt leues, ignoret, non efficiet, sanitatem. Sed qui scit animum carnes leues esse, atque salubres, is efficiet magis. Prudentia autem est actiua. Quare vt ranque cognitionem, aut hanc potius, habere oportet. Fuerit autem quædam & hæc architecturæ subiens rationem.

De partibus prudentiæ. Cap. viii.

Tqui ciuilis facultas, & prudentia idem est habitus: esse tamen ipsarum non idem est. Eius autem, quæ in ciuitate versatur, ea quidem, quæ est vt architectura, prudentia, legum est ferendarum facultas. Quæ verò in singulis versatur, ciuilis, nomine communi, vocatur. Hæc autem est actiua, & deliberatiua. Decretum enim in actionem venit vt vltimum. Idcirco rem ciuilem hos solos gerere dicunt. hi nanque soli agunt perinde, atque ij, qui suis manibus artis conficiunt opus. Videtur autem ea maxime prudentia esse, quæ sibi ipsi quisquam vni, quærit, ac prospicit bona. Atque hæc ipso communi nomine prudentia nuncupatur. Illarum autem alia gubernanda rei familiaris: alia ferendarum legum facultas, alia ciuilis vocatur: atque huius, alia est deliberatiua, alia iudicialis. Cognitionis igitur quædam species fuerit, ea, quæ bona sunt sibi, scire: sed magnam differentiã habet. Atque qui sciunt ea, quæ sibi ipsis sunt bona, in illisque versantur, prudentes esse videntur: ciuiles autem, negotiosi. Quapropter & Euripides dixit.

Qui nanque prudens sum, negotio sine?

Licet bar inier milites cur viuere,

Aequamque partem habere cunctis ex bonis.

Quærit enim quod sibi ipsis est bonum, & hoc arbitrantur esse agendum. Ex hac igitur opinione est ortum, prudentes hos esse. Et tamen propriam vniuscuiusque bonum, non est fortalite sine rei familiaris gubernatione, atque ciuilis. Præterea autem, quoniam modo sua cuiusque administranda sit res, non est manifestum, atque contiderandum est. Indicatur id, quod dicitur illo signo: Geometra enim iuuenes, & mathematici, ac sapientes in talibus fiunt: prudentes autem heri non videntur. Causa autem est, quod & singularium rerum est ipsa prudentia: quæ quidem per experientiam notæ fiunt. Iuuenis autem non est expertus. Experientiam enim temporis efficit longitudo. Nam & hoc quisquam considerauerit, cur puer mathematicus quidem fieri potest, sapiens autem, aut naturalis non potest? An quia mathematica quidem per abstractionem, horum verò principia experientia innotescunt? Et hæc quidem adolescentes non credunt, sed dicunt. Illorum autem definitiones non sunt obscuræ. Præterea, peccatum, quod fit in consulendo, aut circa vniuersale, aut circa singulare fieri solet. Ignorare nanque quisquam potest, aut omnes a quas ponderosas esse prauas, aut hanc ponderosam esse. Prudentiam autem non esse scientiam patet: est enim, vt dictum est, ipsius extremi. Tale enim id, quod cadit in actionem: opponitur igitur intellectui. hic enim est terminorum, ratio quorum non est. Hæc autem est vltimi, cuius non est scientia, sed sensus: non propriorum quidem, sed qualis est is, quo sentimus id, quod vltimum in mathematicis est, triangulum esse. Scabietur enim & ibi: sed hic prudentia magis est, quam sensus. Illius autem est alia species.

De bona consultatione. Cap. ix.

T verò querere, ac consultare differunt. Consultare nanque, est aliquid querere. Oportet autem & bona consultatione quidnam sit accipere: vt scientia quædam sit, an opinio, an coniectatio bona, an aliquod aliud genus. Scientia igitur non est. Non enim de iis querunt, quæ sciunt. At bona consultatio, quædam est consultatio: qui verò consultat, quærit, rationemque subducit. Atqui neque bona coniectatio est. Ipsa nanque sine ratione, & citò fit. Ad consultationem verò longum temporis spatium adhibetur. Atque aiunt celeriter quidem ea deliberata esse agenda, cum mora autem, consulendum. Præterea, diuersa sunt, solertia, & consultatio bona. Solertia verò, bona quædam est coniectatio. At neque opinio vlla est. Sed cum is, qui malè deliberat, peccet, is autem, qui bene consultat, rectè deliberet: constat, bonam consultationem, rectitudinem esse quandam. Non autem scientia, neque opiniois. Scientia nanque non est rectitudo, quippe cum neque peccatum sit. Opiniois verò rectitudo, veritas est. Et insuper determinatum iam est id omne, cuius est opinatio. At verò

verò neq; sine ratione est ipsa consultatio bona: deficit ergo à mente. Hæc enim nondum est enuntiatio. Etenim opinatio, non inquisitio, sed quædam iam enuntiatio est. Qui verò consultat, siue bene, siue malè consultet, quatit aliquid, rationemque subducit. Sed ipsa consultatio bona, consilij quædam est. rectitudo. Quapropter quærendum est primùm quidnam sit: consilium, & circa quid ipsum versetur. Cùm verò multipliciter rectitudo dicatur, constat, non omnem rectitudinem, bonam consultationem esse. Incontingens enim, & prauus, id quod videre proponit, attinget, cogitando, rationemque subducendo. Quare rectè quidem consultabit: malum autem magnum, existimabit. Bene verò consultasse, bonum quoddam esse constat. Talis enim rectitudo consilij, qua bonum quispiam assequi potest, bona est consultatio. At potest quispiam & hoc ratiocinatione falsa attingere, atque id quidem, quod facere oportet, assequi, non autem per quod oportet, sed falsus medius terminus esse potest. Quare nec ipsa bona est consultatio, qua quispiam adipiscitur id, quod oportet, non tamen per quod oportet. Præterea, fieri potest, ut alius longo delibere tempore id consequatur, alius citò. Igitur nec illa bona est consultatio. Sed eadem rectitudo bona est consultatio, qua quispiam ratione conducentis assequitur quod oportet, & ut oportet, & cùm oportet. Insuper sit ut & absolute quispiam bene consultet, & id aliquem finem. Atque bona quidem consultatio absolute est ea, qua ad eum finem, qui est absolute finis, pergitur rectè: quædam autem ea, qua ad aliquem finem. Quod si bene consultare prudentium est: consultatio bona rectitudo est, qui ratione conducentis ad aliquem pergitur finem, cuius ipsa prudentia est existimatio vera.

De sagacitate. Cap. x.

St autem & ipsa sagacitas, cui contrarium est hebetudo, quibus sagaces dicimus, ac hebetes, nec idem omnino, quod scientia, aut opinio, (omnes enim scientes, vel opinantes, sagaces essent) nec vna quædam scientia: ut aut medicina de sanis, aut geometria circa magnitudines. Neque enim de his est, quæ sunt semper, & non mouentur: neque de his, quæ à quouis fiunt, sed de quibus dubitauerit quispiam, aut consultauerit. Quapropter est quidem de his, circa quæ versatur prudentia. Non est autem idem sagacitas, & prudentia. Prudentia nanque præceptiua est. Finis enim ipsius est, quidnam sit agendum, aut non agendum, præcipere. Sagacitas autem, vis iudicandi duntaxat. Idem est enim sagacitas, & bona intelligentia: quippe cùm sagaces sint & boni intelligentes. Neque autem habere, neque accipere prudentiam, est ipsa sagacitas: sed in opinionis vsu ad ea bene iudicanda, de quibus est prudentia, alio dicente consistit: utque hic perinde, atque cùm discipulus ea discit, ac comprehendit, quæ à scientiam tradente præcipiuntur.

τῶν δὲ ἐν
τοῖς ἐν ἑ
τοῖς. Ἐ
οἱ οὖν ὁ
ἡρωὶς ἔσ.

De sententia. Cap. xi.

A verò, quæ vocatur sententia, quæ bene sentientes homines dicimus, sententiamque habere, iudicium est: rectum autem, & boni viri. Cuius hoc iudicium est. Bonum enim, & æquum virtum, ad ignoscendum procliuem dicimus esse: & veniam in aliquibus dare, bonum & æquum esse. At venia, sententia est iudicatiua, recta, & boni viri. Recta autem est ea, quæ est ipsius veracis. Omnes autem habitus non sine ratione ad idem tendunt. Nam sententiam, sagacitatem, prudentiam, & mentem ad eosdem afferentes, prudentes illòs, atque sagaces, & sententiam habere, mentemque dicimus. Omnes enim hæc potentie, extremorum sunt, ac singularium. Atque idem ea ratione, qua est idoneus ad ea iudicanda, de quibus est prudens, sagax est, beneque sentiens, aut ad dandam veniam aptus. Bona enim, & æquior omnibus sunt communia bonis, ea ratione, qua ad alium tendunt. Sunt autem singularia, & extrema ea omnia, quæ agi possunt. Et prudentem oportet ipsa cognoscere. Et sagacitas, & sententia eadem hæc ipsa versantur. Hæc autem sunt extrema. Et intellectus extremorum est ad partem vtranque. Etenim primorum terminorum, ac extremorum intellectus est, & non ratio. Is quidem ad demonstrationes attinet immobilium terminorum, atque primorum. Is autem, qui in agendis rebus versantur, extremi & contingentis, atque alterius propositionis. Hæc enim principia sunt eius, gratia cuius. Ex singulis enim, oritur ipsum, vniuersale. Horum igitur sensum habere oportet. Hic autem est intellectus. Quapropter & naturalia hæc esse videntur. Atque sapiens quidem natura est nemo, sententiam autem habet, & sagacitatem, & intellectum natura. Signum autem est, nos hæc etiam ætates sequi putare: atque hæc ætas intellectum, & sententiam habet, tanquam causa sit ipsa natura. Quocirca principium & finis est intellectus. Ex his enim & de his, ipsa demonstrationes efficiuntur. Quare non minus eorum, qui sunt experti, & seniorum, vel prudentium & demonstrabilibus sententiis, opinionibusque, quam ipsis demonstrationibus, mentem adhibere oportet. Quia nanque iam experientia visum habent, principia ipsa cernunt. Quid igitur prudentia, & sapientia est, & in quibus vtranque versatur, & diuersarum animarum partium vtranque virtutem esse, iam diximus.

De utilitate sapientie, atque prudentie.

Cap. xii.

Vbitauerit autem quispiam ad quidnam habitus hi sunt vitiles. Nam sapientia quidem nihil eorum contemplantur, ex quibus fuerit homo felix: nullius enim est generationis. Prudentia autem hoc quidem habet: Sed cuiusnam gratia opus est ipsa? si prudentia quidem est ea, quæ circa iusta, & honesta, & bonaque homini versatur, hæc autem sunt ea, quæ viri boni est agere, atque ipsa sciendo, non magis ad agendum nos sumus idonei. Siquidem virtutes sunt habitus. Quemad-

De natura virtutis, virtutumque prudentie conexione. Cap. xiii.

Considerandum est iterum & de virtute. Etenim ut prudentia se habet ad habilitatem, quæ non est idem, sed similis, & proprie virtus se habet ad naturalem virtutem. Omnibus enim singuli mores inesse quodam modo natura videntur. Etenim & iusti natura, fortèque, atque ad temperantiam nati videmur, ceteraque continuo habemus ex ipso ortu. Sed esse tamen querimus aliquid aliud, quod est proprie bonum: & alia modo alio nobis inesse. Pueris enim, ac belluis naturales habitus insunt. At absque mente nocere videntur. Atque ut robusto sit in corpore sine oculis se mouente (errat enim vehementer ex eo, quia non habet visum) sic & hic accidit. Si verò mentem acciperint, in agendo differt. Atque habitus ille similis, tunc erit proprie virtus. Quare ut in opinatio duæ sunt species, habitus, atque prudentia: sic & in morali sunt duæ, vna naturalis virtus, altera proprie virtus. Atque harum ea, quæ est proprie virtus, non fit sine prudentia. Quapropter, inquit, virtutes omnes, prudentias esse. Et Socrates partim rectè quærebat, partim peccabat. Peccabat quia virtutes omnes prudentias esse putabat. Bene dicebat, quod non esse sine prudentia ipsas aiebat. Hoc autem huius indicium est: Etenim nunc omnes, cùm virtutem definiunt, dicentes ipsam habitum esse, & afferentes ea, circa quæ versatur, addunt. Secundum rectam rationem. At recta est ea, quæ est secundum prudentiam. Videntur igitur omnes vaticinari quodam modo, talem habitum esse virtutem, qui est secundum prudentiam. Oportet autem parumper transigere. Est enim is habitus virtus, qui non solum est secundum rationem rectam, sed cum recta etiam ratione. Recta autem de talibus ratio ipsa est sanè prudentia. Socrates igitur virtutes ipsas rationes esse arbitrabatur. Omnes enim scientias esse dicebat. At nos cùm ratione esse censemus. Parer igitur ex dictis, fieri non posse, ut sine prudentia sit homo proprie bonus, & absque morum virtute prudens. At enim & ea ratio, qua quispiam diseruerit separati virtutes, hinc solui potest. Non enim idem ad omnes suscipiendas aptissimus est ingenio: quare aliam iam accepit, aliam nondum accepit. Hæc enim in naturalibus quidem virtutibus fieri potest. At in his, quibus absolute dicitur homo bonus, fieri nequit. Etenim cùm prudentia, quæ est via, simul inerunt vniuersa. Constat autem, & prudentia opus esse, etiam si non esset actiua, quia partis est virtus. Et sine prudentia, sineque virtute, electionem rectam non fore. Altera nanque finem, altera ea, quæ sunt ad finem, agere facit. At verò neque sapientia præest, neque præstabilioris est partis: sicut neque ars mediendi præstet sanitati. Non enim vitæ ipsa, sed videt vitæ fiat. Illius igitur gratia, non autem illi, iubet. Præterea, simile est, ac si quispiam facultatem civilem principem esse deorum dicat, propterea quod præcipit de omnibus, quæ aguntur in ciuitate.

digressi.

ARISTOTELIS STAGIRITAE ETHICORVM AD NICOMACHVM LIBER SEPTIMVS

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum Libri.

Septimus hæc de heroica virtute, de continentia: de incontinentia feræ: de differentiis voluptatum: de vitio humano: de incontinenter: de continente: de molli: de constante: de speciebus. incōtinētī: de pertinace: de voluptate. De heroica virtute, continentia, & eorum oppositis.

Præter hæc dicendum est, alio sumpto principio, res esse species eorum, quæ circa mores sunt fugienda: vitium, incontinentiam, feritatem. Atque contraria quidem duobus manserunt: aliud enim virtutem, aliud continentiam appellamus. Ad feritatem autem, & immanitatem, maximè virtutem nonnulli dicere, quæ est supra nos, Heroicam, inquam, quandam, atque diuinam, vt Homerus de Hectore, præterea, quod eximia bonitate præstabat, dicentem Priamum induxit.

Nec iam hominis sanè mortalis filius ille, esse videbatur, sed diuo semine natus. Quare si ex hominibus ob virtutis excellentiam dii sunt, vt aiunt: talis quidam is habitus fuerit, qui feritati opponitur. Etenim vt feræ, neque vitium est, neque virtus, sic neque Dei. Sed hoc quidem præstabilius est virtute, illud autem diuersum quid à vitio genus. At vt rarè sit, virum esse diuum, vt appellare Lacones consueuerunt, cum valde aliquem admirantur, (dicunt enim vir diuus, hic est), sic & ferus, atque immanis est inter homines raro. Maximè vero inter nationes Barbaras est. Funt autem quidam tales & ob morbos, laesionisque principij. Et eos etiam homines, qui in vitijs exuperant, hæc infamij conuicius appellacione notare. Sed de tali quidem dispositione mentio aliqua postèrius fiet. De vitio vero prius est dictum. Nunc de incontinentia, mollitie, luxuque, & de continentia, atque constantia est dicendum. Neque enim vt idem quod virtus & vitium, neque vt diuersum genus, hæc sunt putanda. Atque vt in cæteris egimus, afferre ea, quæ videntur, oportet, & dubitare primum. Deinde omnia, quæ probabilia sunt, aut saltem plurima, maximèque præcipua circa hos affectus, ostendere. Nam si soluantur quidem ea, quæ difficultatem

afferunt, relinquuntur autem ea, quæ probabilia sunt, satis sanè iuerit demonstratum. Videtur itaque que continentia quidem, constantiaque studiosa esse, ac laudabilis: incontinentia vero, & mollietas, praua, atque vituperabilis: & idem esse continens, & in ratione persistens: & idem etiam incontinentens, & rationem egrediens. Et incontinentens quidem, improba sciens improba esse, agit ob perturbationem. Contingens autem, cupiditates sciens prauas esse, non sequitur ob rationem. Et temperantem quidem continentem esse aiunt, atque constantem. Talem autem alij temperantem esse omnem, alij nullum dicunt. Et item intemperantem incontinentem esse, & incontinentem intemperantem confusè nonnunquam diuersos inquirunt esse. Interdum etiam ipsum prudentem incontinentem esse non posse: interdum nonnullos homines, qui prudentes, ac habiles sunt, incontinentes esse dicunt. Præterea, incontinentes, & iræ, & honoris, & luxuri dicuntur. Ea igitur, quæ dicuntur, hæc sunt.

De Continente & Incontinente. Cap. III.

Vbitauerit autem quisquam, qui sic vt rectè aliquis existimans agit incontinentem. Sciens enim quod iniquum est, impossibile esse. Nam absurdum est, vt arbitrabatur Socrates, si scientia in se, aliud quippiam vincere, & ipsum perinde, atque mancipium, trahere. Socrates enim omnino contra rationem ipsam pugnat, incontinentiamque exterminabat. Neminem enim existimantem, existimantem, præter id, quod est optimum, agere, sed ob ignorantem dicebat. Hæc igitur sententia iis aduersatur, quæ manifestè apparent. Atque quærere oportet, quisnam in ipsa perturbatione, si ob ignorantem agit, ignorantis sit modus. Cōstat enim, incontinentem non putare, illud esse bonum, atque, quàm in perturbatione sit constitutus. Sunt autem qui hæc partim concedunt, partim non concedunt. Etenim scientia quidè nihil esse validius consentitur, at huic non assentiuntur, neminè agere præter id, quod visum est mollius. Quæ propter inquirunt, incontinentem à voluptatibus superari, non scientiam quidem, sed opinionem habentem. At vero si sit opinio, non scientia, neque vehementem existimatio, quæ resistit, sed remissa (sic

cut in ambigentibus) venia danda est, si non in his persistit aduersus vehementes cupiditates. At prauitati non est venia danda, nec aliorum cuiquam, quæ vituperabilia sunt. Estne igitur id, quod resistit, prudentia? Hæc enim est validissima. At est absurdum, erit enim idem prudens, atque incontinentens simul. Nemo autem dixerit, prudentis esse, ea sponte agere, quæ prauissima sunt. Et insuper demonstratum est antea, prudentem aptum ad agendum esse, (est enim quidam extremorum) & cæteras virtutes habere. Præterea, si continens est ex eo, quia vehementes, ac prauas habet cupiditates, neque temperans continens erit, neque continens temperans. Etenim neque vehementes habere cupiditates, neque prauas, est temperantis. At oportet. Nam si cupiditates sint bonæ, prauus est habitus ille, qui prohibet non sequi. Quare non omnis continentia est studiosa. Sin imbecilles, & non prauæ, non est quid egregium, nec etiam magnam quid, si sint prauæ, ac imbecilles. Præterea, si continentia in quavis opinione facit persistere, praua etiam est, vt si & in falsa. Et si incontinentia à quavis opinione dimouet, erit aliqua incontinentia studiosa: quale fecit Neoptolemus apud Sophocle in Philoctete. Est enim laudabilis, quia non persistit in iis, quæ suaserat Vlysses, ob mentendi dolorè. Præterea, captio meriens, dubitatio est. Quia nanque admirabilia, præterque opinionem, sophista inferre volunt rodarguendo, vt cum attigerint, videantur acuti: ratiocinatio facta dubitatio fit. Ligatur enim mēs, cum manere quidem non vult, quia conclusio non placet: procedere autem non potest, quia rationem soluere nequit. Fit autè aliqua ratione, vt imprudentia cum incontinentia sit virtus. Qui nanque habet vtrūque, contraria iis, quæ existimat, ob incontinentiam agit. Existimat autè bona esse mala, & agere non oportere: quare bona ager, & non mala: Præterea, qui persuasus agit, voluptatè que sequitur, atque eligit, melior eo videbitur esse, qui non ob rationem, sed ob incontinentiam agit. Nam facilius curari potest, quippe cum possit illi dissuaderi. At incontinentens obnoxius est ei proterbio, quo dicitur: Quid insuper bibere opus est, cum sitranguat aqua? Etenim si non persuasum esset ipsi, ea non agenda esse, quæ agit, dissuasus tandem cessasset. Nunc vero persuasum est ei, & nihilominus talia agit. Insuper si circa vniuersa continentia sit, atque incontinentia, quisnam sit illè, qui est incontinentens absolute? Nemo enim habet incontinentias omnes. Dicimus autem quosdam simpliciter incontinentes esse. Tales igitur quadam hac in materia dubitationes emergunt. Horum autem alia tollere, alia relinquere oportet. Dubitationis enim solutio intentio est.

Quoniam pacto continentes agunt. Cap. III.

Primum itaque considerandum est, si incontinentens scientes agant, necne, & quonam modo scientes; deinde circa quæ sit incontinentens ponendum, & continens. Vtrum circa voluptatem omnem, atque dolorem, an circa definitas quasdam voluptates, atque dolores. Et vtrum idè sit, an diuersus, continens,

atque constans. Similiter & de cæteris, quæ ad hanc attinent contemplationem. Est autem considerationis initium. Vtrum continens & incontinentens, iis, circa quæ versantur, differant, an modo. Dico autem sic, vtrum incontinentens ex eo solum sit incontinentens, quia circa hæc versatur, an non, sed ipso modo, an vtriusque. Deinde si continentia & incontinentia sint circa vniuersa, necne. Neque enim circa omnia versatur is, qui est incontinentens absolute, sed circa ea, circa quæ est intemperans. Neque simpliciter sese habet ad illa. Ellet enim incontinentia, ac intemperantia idem, sed hoc modo. Nam ille quidem eligens ducitur, putans semper oportere persequi voluptatè præsentem. Incontinentens autem non putat quidem, persequitur tamen. Si itaque vera sit opinio, sed non scientia, qua transgredientes incontinententer homines agunt, nihil refert ad rationem. Nonnulli nanque eorum, qui opinantur, non ambigunt, sed arbitrantur exactè se scire. Si igitur opinantes ex eo, quia remissè credunt magis, quàm scientes, contra suam agent existimationem, nihil differret ab opinione scientia. Sunt enim, qui non minus opinioni suæ, quàm alij suæ scientiæ credunt, vt ex Heraclito patet. Sed cum dupliciter dicatur scire, (nam & is, qui scientiam quidem habet, non autè vtitur ipsa: & is, qui vtitur, dicitur scire) hæc inter sese different: habentem, inquam, scientiam, at non contemplantem, & habentem, ac contemplantem, agere ea, quæ agere non oportet. Hoc enim videtur absurdum. Sed non si agat non contemplantem. Præterea, cum propositionū duo sint modi, nihil prohibet, vt quisquam agat contrariū eius, quod scit, si habeat quidem vtriusque, vniuersali tamen, & non particulari propositione vtratur. Nā ea, quæ aguntur, singularia sunt. Differt autè & ipsum vniuersale. Nam aliud est in ipso, aliud in re. Vt omni homini sicca conducunt, & hic est homo: vel siccum est, quod est tale. Sed si hoc sit tale, aut non habet, aut non operatur. Magna igitur per hos emerget vtriusque differentia modos: atque adeo vt hoc quidem modo non absurdum esse, alio vero modo mirabile videatur. Præterea, sit vt homines scientiā habeat alio modo, quàm nuper diximus. Nam in habendo quidem, sed non in vtendo differentem cernimus habitum, vt quispiam & habeat quodam modo, & non habeat ipsum: qualis est dormiens, & furens, ac ebrius. At hoc modo disponuntur ij, qui sunt in perturbationibus constituti. Nam iræ, & cupiditates Venereæ, cæteraque similia, corpus etiam manifestè permutant, atque nonnullos & in furorem, ac insaniam adiungunt. Patet igitur, dicendum esse, incontinentes perinde sese habere, atque hi sunt affecti. Dicere autem eas sententias, quæ a scientia proficiuntur, nullū est signum. Etenim ij, qui sunt in hisce perturbationibus constituti, demonstrationes, & carmina dicunt Empedoclis. Et qui primum discunt, nec tunc quidem orationes, sed nondum sciunt. Oportet enim, ipsorum insideant menti, ad quod tēpore opus est. Quare putandum est, vt histriones poemata recitant, sic & incontinententer agentes, sententias dicere. Insuper & hoc modo quispiam naturaliter inspexerit causam. Opiniorum enim alia est vniuersalis, alia de

lingularibus est, quibus iam ipse prædider sensus. Atque cum ex ipis ratio fuerit vna, anima conclusum ipsum in contemplandis quidem dicat, in agendis autem rebus: continuò agat, necesse est. Nam si omne dulce gustare oportet, & hoc est dulce, vt vnumquid singularium, is hoc simul & agas, qui potest, nec prohibetur, necesse est. Cum igitur vna quidem vniuersalis inest opinio gustare verans, alia verò dicit, omne dulce voluptatem afferre, & hoc esse dulce: hæc autem operatur, atque inest fortè cupiditas: illa quidem hoc fugere dicit, cupiditas autem ducit, mouere enim singulas partes potest. Quare fit, vt à ratione quodam modo, & opinatione incontinenter agatur: non tamen per se contraria, sed per accidens. Cupiditas enim recta rationi, sed non opinatio aduersatur. Quare & propter hoc bestia non sunt incontinentes, quia non vniuersalem existimationem, sed singularium imaginationem, atque memoriam habent. Quomodo autem soluitur ignoratio, ac rursus fit incotinus, sciens, eadem est ratio, & de ebrio, & dormiente, & non est huius propria perscrutationis: quam quidem à Naturalibus audire oportet. Cum autem vltima propositio rei sit sensibilis opinatio, atque actuum domina, hæc incontinens aut non habet, dum est in perturbatione: aut sic se habet, vt in habendo non sit scire, sed dicere præinde, atque temulentus Empedoclis carmina profert. Et quia terminus extremus non est vniuersalis, nec ad scientiam vt vniuersalis attinet; atque id accidere videtur, quod Socrates quaerebat. Nō enim ea, quæ propriè scientia est, præsentis, sit perturbatione: nec ipsa ob perturbationem distrahitur, sed sensitua. De his igitur, si sciens, inquam, incontinentes, an non sciens, & quonam modo sciens incontinenter agat, tot à nobis sint dicta.

Circa quæ continentis, & incontinentis versatur. Cap. IIII.

Vtrum autē sit aliquis incontinentes absolute; an aliqua ex parte sint omnes, & si sit, in quibusnam sit, dicendum deinceps est. Patet igitur, continentis, atque constantes, & incontinentes, ac molles, circa voluptates, doloresque versari. Quoniam autem eorum, quæ voluptatem efficiunt, alia sunt necessaria, alia per se quidē expetibilia sunt, exuperationem autem habent. Atque necessaria quidem dico, quæ ad ipsum pertinent corpus, alimentum, inquam. Veneris vsum, & huiusmodi cætera, circa quæ temperantiam, intemperantiamque posuimus. Non necessaria verò, per se autem expetibilia, victoriam, honorem, diuitias, & quæ sunt similis generis, quæ bona sunt, & delectant. Eos quidem, qui in his præter rectam rationem, quæ est in ipsis, exuperant, absolute quidem incontinentes non dicimus, sed hæc addentes, pecuniarum incontinentes, & lucri, & honoris, & iræ dicimus, vt diuersos, & similitudine nomen idem habentes: vt homo, qui ludo in Olympico vicat. Communis enim ratio parum ab illius ratione propria differebat: at tamen erat diuersa. Atque huius signum est illud: nam incotinentia quidem

non solum vt delictum, sed etiam vt quoddam aut simpliciter, aut aliqua ex parte vitium vituperatur. At horum nemo. Eorum autem, qui circa corporis voluptates versantur, in quibus temperantem, intemperantemque ponimus, qui non eligendo, sed præter electionem, ac mentem, efficiuntium quidem voluptatem exuperationes persequitur, dolorem autem inferentium fugit, famis, sitis, æstus, frigoris, & omnium, quæ ad tactum, gustumque pertinent, is non additioe circa hæc, inquam, (vt circa iram) sed absolute solum incontinentes dicitur. Cuius hoc indicium est: Circa namque has voluptates, & nō circa vllam illarum intemperantes dicuntur. Et propterea in eodem incontinentem ponimus, & intemperantem, & continentem, ac temperantem: sed illorum neminem, quod circa voluptates eadem quodam modo, doloresque versantur. Atque sunt quidem hic circa hæc eadem, sed non eodem modo. Sed illi quidem eligunt: hi verò non eligunt. Quapropter potius eum intemperantem dixerimus, qui non cupiens, & non est huius propria exuperationes voluptatum persequitur, ac mediocres fugit dolores, quam hunc, qui ob vehementes cupiditates eadem agit. Quid enim faceret ille, si cupiditas adueniret ingens, & circa rerum necessarium indigentiam vehemens dolor? Cum autem cupiditatum, ac voluptatum, alia genere sint honesta, studiosaque, alia non sint. (Eorum enim, quæ voluptatem efficiunt, quædam expetibilia sunt natura, quædam hisce contraria, quædam media, quemadmodum prius distinximus, vt pecunia, lucrum, honor, victoria) in omnibus talibus, atque mediis, non ex eo vituperantur homines, quia his afficiuntur, cupiunt, atque amant: sed ob modum, & quia exuperant. Quapropter qui præter rationem aut vincuntur, aut sequuntur quippiam eorum, quæ natura sunt honesta, & bona, non laudantur, vt iij, qui circa honorem magis, quam oporteat, student, aut erga filios, & parentes. Item bona sunt hæc, & laudantur qui circa hæc student. Atramen est & in his exuperatio quædam, si quispiam (vt Niobe) & aduersus Deos contenderet, aut sic erga patrem afficeretur, vt Satyrus ille, qui patris amator appellabatur, insanire nanque nimium videbatur. Circa igitur hæc nulla est prauitas, propterea quod vnumquodque per se (vt diximus) natura est expetibile. Exuperationes tamē ipsorum improbae sunt, ac fugiendæ. Similiter nec incontinentia. Et enim incontinentia non solum est fugienda, sed etiam vituperanda. Ob perturbationis autem similitudinem adiungentes singula, incontinentiam circa vnumquodque dicunt: vt malum medicum, aut malum histrionem, quem absolute non dicerent malum. Vt igitur neque hic absolute dicitur malus, quia non est vitium quicquam ipsorum sed rationum comparatione similo: sic & illic solam existimandum est incontinentiam, & continentiam esse, quæ in iis est, circa quæ temperantia, intemperantiaque versatur. Circa autem iram per similitudinem dicimus. Quapropter & ipsam addentes, incontinentem dicimus iram, quemadmodum & honoris, & lucri.

Quod

Quid circa delectabilia præter naturam non sit incontinentia, & eius dua sint species. Cap. v.

Vm autem quædam natura voluptatem efficiat, quorum alia simpliciter, alia generibus animalium voluptatem, atque hominum afferunt: quædam non natura, sed partim ob morbos, partim ob consuetudinem, partim ob naturas prauas delectent: licet & circa horum immanes, vt mulierē illam, quam grauidas rescindentem, fortis deuorare aiunt, aut qualibus ferunt nonnullos circa Pontum efferaeos homines delectari, quorum alios inquit suos filios in conuiuio comedendos mutuo daret: aut id, quod de Phalaride dicitur. Atque hi quidem ferini habitus sunt. Alij autem quibusdam ob morbos, & ob insaniam fiunt: vt qui mactant matrem, atque comedit, quique conferui iterum comedit. Alij sunt ex morbo, vel ex consuetudine: vt euulsi ones pilorū, & vnguium elus, & carbonum, & terra: & insuper Venercorum habitus maribus. Alii enim natura, alii ex consuetudine accidunt: vt iis, qui à pueritia consueverunt. Quibus igitur causa est natura, eos nemo dixerit incontinentes: quemadmodum neque mulieres quod Venerem non agant, sed pariantur: pari modo neque eos, qui ob consuetudinem, morbosque habent. Igitur singula quidē hæc habere, extra fines est virij, quemadmodum & ipsa feritas. Habentem autem vincere, aut vinci, non est ea, quæ absolute est continentia, aut incontinentia: sed ea, quæ per similitudinem dicitur. Quemadmodum & iis, qui circa iram sic se habet, dicens est cum affectu, & non incontinentes absolute. Omne nanque vitium exuperans, & dementia, & timiditas, & intemperantia, & acerbitas, aut est ferinum, aut ex morbo. Nam qui talis est natura, vt vniuersa formidet, etiam si obsterperuerit forex, timidus est timiditate ferina. Quiddam etiam felle ob mortuum pertimescebat. Et dementium, qui natura quidem ratione carent, sensuque tantummodo viuunt, immanes sunt, quales nonnulla nationes sunt longè habitatum Barbarorum. Qui verò non natura, sed ob morbos aut comitalem, aut insaniam, ij sunt morbosij. Fieri autem potest, vt horum aliqua quispiam interdum habeat tantum, sed non superetur: vt si Phalaris paerum percipiens comedere, sese detineret, aut ab nefanda libidine abstineret. Fit etiam vt non solum habeat, verum etiam superetur. Vt igitur & prauitas ea quidem quæ est humana, absolute dicitur prauitas, alia verò cum additione, ferina, inquam, aut ex morbo, & non absolute: sic & incontinentia, alia est ferina, alia ex morbo. Absolute autem ea est sola, quæ intemperantia humana non egreditur fines. Perspicuum igitur est, incontinentiam, & continentiam in iis esse diuinitat, circa quæ intemperantia, temperantiaque versatur, & in cæteris speciem aliam incontinentia, quæ quidem non absolute, sed per translationem, incontinentia dici solet.

De incontinentia iræ, voluptatum differentis, & vitio humano. Cap. vi.

Ost hæc autem, & minus esse turpem, iræ, quam cupiditatum, incontinentiam ostendamus. Ira namque aliqua ex parte, & non perfecte, rationem audire videtur: perinde atque veloces ministri, qui quidem antea, quam totum id audirent, quod dicitur, excurrunt, deinde in agendo aberrant. Canes etiam antea, quam considerent, si sit amicus, si tantum pulsauerit ostium, latrant. Sic & ira propter caliditatem, celeritatemque naturæ, audita quidem ratione, non præcepto autē audito, ad ipsam properat vltionem. Ratio namque, vel imaginatio contumeliam, aut paruipensionem esse ostendit: illa autem, ac si ratiocinatione facta concluderit, oportere tali bellum inferre, statim insurgit. At cupiditas, si solum dixerit ratio, aut sensus, hoc afferre voluptatem, pergit ad fruendum. Quare ira quidem sequitur quodammodo rationem: cupiditas autem non sequitur, turpior igitur est. Nam incontinentes quidem iræ, à ratione quodam modo vincuntur: cupiditatis autem, non à ratione, sed à cupiditate. Præterea, magis est ignoscendum, si quispiam naturales appetitiones sequatur: quippe cum & cupiditates tales sequentes, quæ sunt omnibus communes, & quoad communes sunt, venia magis detur. At ira, atque acerbitas, magis est naturalis, quam hæc cupiditates, quæ exuperant, & quæ non sunt necessariae. Vt qui se excubabat quod patrem pulsaret: & hic enim, inquit, suum patrem pulsabat, & ille suum; & hic etiam, ostenso puero, cum vir fuerit, me pulsabit, est enim nobis gentile. Er qui traheretur à filio, sistere iubebat in ostio, & se enim patrem eoque traxisse dicebat. Præterea, iniustij magis sunt ij, qui magis occultè procedunt, ac insidias faciunt. Iracundus igitur non insidias facit, nec ira, sed est manifesta. Cupiditas autem contra, quemadmodum Venerem aiunt, nam ipsam dolos necebre dicunt: & Homerus baltheum ipsi tribuit, in quo fraudem etiam inesse dicit. Fraus quoque inest, quæ prudentem per sepe fefellit. Quare si cupiditas magis sit iniusta, quam ira, & incontinentia, quæ est circa ipsam, turpior erit ea, quæ est circa iram: & absolute incontinentia, atque quodam modo vitium. Insuper, nemo vitium libidine dolens; sed qui facit per iram, dolens omnis facit; qui verò exequitur libidine, id facit cum voluptate. Si igitur ea sunt magis iniusta, quibus irasci magis est iustum, & incontinentia profecto, quæ fit ob cupiditatem, magis erit iniusta: non est enim in ira libido. Incontinentiam igitur circa cupiditates, turpiorem esse incontinentiam circa iram, & incontinentiam, atque incontinentiam circa corporis cupiditates, voluptatesque versari, ex iis, quæ diximus, perspicuum euasit. Hæc autem ipsarū differentia sunt sumenda: Nam, vt ab initio diximus, alia sunt humana, ac naturales, & genere, & magnitudine: alia ferina, alia ob labefactum principium, atque morbos emergunt. Circa autem harum tantummodo primas, temperantia, intemperantiaque versatur. Quapropter & feras, nec temperatas, nec intemperatas,

zz 2 ratas,

tas, nisi per translationem, dicimus, & si quod omnino aliud genus animalium ab illo differt perulantia, coitu, voracitateque. Non enim habent electionem, nec rationem, sed dimora sunt à natura pèrindo, atq; homines ij, qui sunt mente capti, atq; insani. Feritas autem minus est malum, quàm vitiū, sed terribilius. Non enim corruptum est id, quod est optimū, vt in homine: sed non habet. Fit igitur pèrindo, atq; si quispiam inanimatum cum animato compararet, vt rum sit peius. Semper enim prauitas eius, quod non habet principium, minus nocere potest, ac mens est principium. Pèrindo est igitur, atq; si quispiam iniustitiam ad iniustum hominē cōpararet. Est enim vt runq; aliquo modo peius, Homo nanque malus millies plura mala, quàm fera, facere potest.

De continente, incontinente, constante, & molli. Cap. VII.

It autem vt circa voluptates doloresque per tactum, gustumque, & cupiditates, ac fugas, circa quæ versari temperantiam, & intemperantiam prius est detinuit, ita sese habet quispiam, vt aut superetur ab iis ipsis, quæ plerique superant homines, aut superet ea ipsa, à quibus plerique vincuntur. Atque si circa voluptates ea sese habeat, primo quidem modo incontinens est, secundo autem continens. Sin circa dolores, primo quidem modo molli est, secundo autem constans. In horum autem medio plurimorum hominum habitus collocantur, & si ad deteriores magis declinant. Sed quoniam quædam voluptates sunt necessaria, quædam non necessaria, & vsque ad quandam terminum, exuperationes verò defectusque non sunt necessarij: & simili modo res sese habet, & in cupiditatibus, atque doloribus: qui voluptatum exuperationes, aut exuperantes voluptates ob electionem, atque ob ipsas & ob nullam rem aliam inde prouenientem persequitur, intemperans est. Hunc enim nō poenitere necesse est: quare est incurabilis. Quem enim non poenitet, is est incurabilis. Qui verò deficit, oppositus est. At qui inter hos medius collocatur, temperans est. Similiter intemperans est, & qui, non quia vincitur, sed ob electionem, dolores corporis fugit. Eorum autem, qui non eligunt, alius ob voluptatē, alius ob eius fugam doloris, qui à cupiditate prouenit, ducitur. Quare inter se differunt. Quilibet enim deterior esse videbitur, si quis non cupiens, aut remissē, quippiam ageret turpe, quàm vehementer cupiens: & si non iratus pulsaret, quàm cōcitatius ira. Quid enim ageret, si esset in perturbatione? Quapropter intemperans incontinens deterior est. At eorū, quos diximus, alter mollitiam magis subiicitur speciei, alter est incontinens. Atq; incontinenti quidem continens, molli verò constans opponitur. Constantia nanq; in resistēdo, continentia verò in superando consistit: suntq; diuersa resistere, ac superare, sicut nō vinci, & vincere. Quapropter & continentia magis, quàm cōstantia, est experenda. Qui autem in his, quibus pleriq; resistunt, deficit, is molli est, & delicatus, (delicia nanq; sunt mollitiæ quædam) qui quidem vestem trahit, ne subeat laborem tollendi: & cum imite-

tur arguantem, se non putat miserum esse, qui misero similis est. Similiter res sese habet & circa continentiam, & incontinentiam. Non est enim mirum, si quis à vehementibus, & exuperantibus, aut voluptatibus, aut doloribus vincitur, quin ignoscendum est, si resistens vincitur tandem: vt Theodecti poeta Philoctetes à serpente mortuus: aut Carcini Cercyon in Halope: & vt homines ij, qui derinere ritum enitentes, accumulatum illum effundunt, vt accidit Xenophanto. Sed si quis iis, quibus multitudo resistere potest, succumbit, & non aduersari potest, non ob generis naturā, aut ob morbum, qualis est mollities, quæ regibus Scytharum inest ob genus, & vt mulier à viro distat natura. Videtur autem & is, qui est ad iocum propensior, intemperans esse: est tamen molli. Nam iocus relaxatio est, siquidē requies est. Qui verò ad iocum procliuus est, ex iis est, qui in hac exuperant. At qui incontinentia alia est temeritas, alii infirmitas. Quidā enim deliberatione facta, non persistit in iis, quæ statuerunt ob perturbationem quidam ex eo quia non consultarunt, à perturbatione ducuntur. Sunt enim qui ante sentientes, & prouidentes, ac se ipsos, rationemq; excitantes, non superantur à perturbatione, siue voluptatem id, quod mouet, siue dolorem efficiat: pèrindo atque pertitillari non titillantur. Maximē autem celestes, ac biliosi atra bili, temeraria incontinentia sunt incontinentes, illi enim ob velocitatem, hi ob vehementiam non expectant rationem, ex eo quia ipsius sunt imaginationis sequaces.

Discrimen incontinentis ab intemperato. Cap. VIII.

T verò intemperantem quidem non poenitet, vt est dictum. In electione nanque persistit. Incontinens autem facilis est omnis ad poenitentiam: quocirca non ita res sese habet, vt dubitauimus: sed ille quidem incurabilis, hic autem est curabilis. Vitium enim morbis est hisce persimile, aqua intercuti, inquam, & tabi. Incontinentia verò morbo comitiali. Etenim illud cōtinua, hæc non continua est improbitas. Atque omnino diuersum est genus incontinentiæ, atque vitij. Vitium enim latet, incontinentia verò non latet. Horum autem ipsorum ij, qui ante rationem ducuntur, meliores iis sunt, qui rationem quidem habent, non autem persistunt in ea. A minore nanque perturbatione vincuntur, & non absque deliberatione, vt illi. Incontinens enim similis est iis, qui citò sunt ebrisj, & pauco vino, & pauciore, quàm plerique. Patet igitur, incontinentiam vitium non esse, nisi aliqua ex parte fortasse. Nam hæc quidem est præter electionem, illud autem cum electione. In actionibus tamen est similitudo, vt Demodocus in Milesio dixit. Milesij nanque insipientes quidem non sunt, ea tamen faciunt, quæ agunt insipientes. Et incontinentes iniusti quidem non sunt, iniuriam tamen faciunt. Cum autem alter sit talis, vt non ex eo quia est ipsi persuasum, exuperantes corporis voluptates, præter que rationem rectam sequatur: illi quidem dissuaderi facile, huic autem haud facile potest. Principium enim ipsum, virtus quidem conseruat, vitium verò corrumpit.

pit. Id autem gratia cuius, principium est in actibus, pèrindo vt suppositiones ipsa in mathematicis. Neq; igitur ibi docendorum principiorū est ratio, neq; hic. Sed virtus aut naturalis, aut assuetudine parata, causa est opinandi circa principium re. Talis igitur homo temperans est, at cōtrarius est intemperans. Est autem quidam alius ob perturbationem à recta ratione discedens, quem perturbatio, vt nō agat quidem, vt recta ratio iubet, superat: vt sit aut talis, vt ipsi sit persuasum, oportere persequi voluptates liberè, tales non vincit. Atque hic est incontinens, qui quidem intemperante melior est. Nec est absolute prauus: conseruatur enim id in ipso, quod est optimum, principium, inquam, ipsum. Alius autem est huic cōtrarius, qui persistit, & non ob perturbationem à ratione discedit. Ex his igitur patet, hunc quidem studiosum, illum autem improbum habitum esse.

De continentis, & pertinacis conuenientia, & differentia. Cap. IX.

Varendum est autem, vt rō is sit incontinens, qui quavis in ratione, electioneue persistat, an is, qui in recta persistit. Et vt rō is sit incontinens, qui non permanet in quavis electione, rationeue, an is, qui non persistit in ratione falsa, & electione non recta: quemadmodū antea dubitauimus. An per accidens quidem in quavis, per se autē in ratione vera, rectaq; electione alter persistat, alter nō persistat? Nam si quispiam hoc ob hoc experit, aut sequitur, per se quidem hoc experit, aut sequitur, per accidens autē, ipsum prius. At quod est per se, id simpliciter esse dicimus. Quare sit vt aliquo quidem modo quavis in opinione, absolute autem in vera alter persistat, alter non persistat. Sunt autem quidam in opinione persistentes, quos pertinaces appellanti: hi nō nisi cum difficultate dimoueri à sua sententia possunt. Et simile quidem quid habent cum continente, sicut & prodigus cum liberali, & audax cum confidente. Sunt autem in multis ab illo diuersi: continens enim non mutat sententiam ob perturbationem, atq; cupiditatem. Nam cum acciderit, facilem sese offert recta persuadēti. Illi verò non à ratione mutantur: nam cupiditates cupiunt, atq; à voluptatibus pleriq; ducuntur. Sunt autem ij pertinaces, qui suæ sunt sententiæ: & qui sunt indocti, ac rustici. Atque suæ sententiæ homines, ob voluptatē, atq; dolorem sunt pertinaces. Gaudent enim vincentes, si non è sua sententiā dissuasione vlla dimoueantur: & dolent, si sua sint irrita vt decreta. Quare potius sunt incontinenti, quàm continēti, similes. Sunt etiā qui non ob incontinentiam in sententia nō persistunt, vt Neoptolemus apud Sophocle in Philoctete: quāquā ob voluptatem non persistit, sed honestatem. Erat enim honestum illi, vera loqui; ab Vlyse autem fuerat illi persuasum mentiri. Etenim non omnis, qui propter voluptatem quippiam agit, intemperans est, aut prauus, aut incontinens: sed qui agit ob turpem. Cum autē sit & quidā talis, vt minus, quàm oporteat, corporis gaudeat voluptatibus, non persistens in ratione: inter hunc, & incontinentem, medius ipse continēs collocatur. Incontinēs enim non persistit in ratione: quia magis, quàm

oportet, voluptatibus delectatur. Hic verò non permanet, quia minus, quàm oportet, eisdem gaudet. At continens persistat, & ob neutrum sententiam mutat. Oportet autē, si continentia sit, ut sit uterque enim corporis sequitur voluptates, sed alter & oportere putat, alter non putat.

Quod prudentia, & incontinentia in eodem simul non sint. Cap. X.

T qui neque fieri potest vt idē sit prudens, atq; incontinens simul. Est enim demonstratum, prudentem simul, & more studiosum eundem esse. Præterea, non solum ex eo quia scit prudens est, sed ex eo etiam quia idoneus est ad agendum. At incontinens non est idoneus ad agendum: habilem autem nihil prohibet esse incontinentē. Quapropter & interdum nonnulli prudentes esse videntur, atque incontinentes, quia differre habitas à prudentia eo modo, quem supra diximus: & sunt ratione quidem propinqua, electione verò diuersa. Nec incontinēs sese habet vt is, qui scit, ac contempletur: sed vt is, qui dormit, aut est vinolentus: & sponte sua quidem agit, scit enim quodam modo & quid, & cuius gratia facit. Malignus tamen non est: electio nanque est bona. Quare semimalignus est, & non iniustus: non est enim insidiator. Nam ipsorum alter quidem non persistit in his, quæ statuit cōsultando. Biliosus autem atra bili, nec ad cōsultandum omnino est aptus. Et similis est igitur incontinens ciuitati, quæ decernat quidem omnia, quæ sunt agenda, & leges habeat bonas, sed non vtatur: vt Anaxandrides faceret dixit:

Vrbs consultabat, leges quæ negligit almas.

Malignus autem ciuitati, quæ Legibus quidem vtatur, sed prauis. Est autem continentia, atq; incontinentia circa id, quod multitudine dicitur exuperat habitum. Alter enim magis, alter minus persistit, quàm plurimi possunt. Facilius autē ea curari potest incontinentia, qua biliosi atra bili incontinententer agunt, quàm eorum, qui deliberant quidem, sed non persistunt. Et ij facilius curari possunt, qui per assuetudinem, quàm ij, qui naturā incontinentes sunt. Est enim facilius cōsuetudinem, quàm naturam, mutare. Ideo enim & consuetudinem mutare difficile est, quia similis est naturæ, quemadmodum & Eupus poeta dixit:

Vilus, longus mos est, ac meditatio crebra.

Hunc tandem assero naturam mortalibus esse.

Quid igitur continentia sit, & incontinentia, & quid continentia, mollitiaque, & quomodo inter sese habeant habitus hi, iam diximus.

De voluptate. Cap. xi.

Diplum autem civile philosophum pertinet de voluptate contemplari, atque dolore. Hic enim architectus est finis, ad quem respicientes, vnum quodque aut malum, aut bonum simpliciter dicimus. Insuper & necessarium est de ipsis contiderare. Et virtutem enim morum, & vitium, circa dolores, voluptatesque posuimus. Et felicitatem plurimi cum voluptate asserunt esse. Quibusdam igitur nulla voluptas aut per se, aut per accidens, bonum esse videtur. Non enim idem bonum esse putat, ac voluptatem. Quibusdam nonnulla quidem bona, pleraque autem prava esse videntur. Sunt & qui tertio censent, & si omnes sunt bona, summum tamen bonum voluptatem esse non posse. Non bonum igitur omnino esse putatur: quia omnis voluptas, generatio est sensibilis ad naturam. Generatio vero nulla genus idem subit, quod finis, nulla enim edificatio domus est. Præterea, vir temperans fugit ipsas voluptates. Præterea, prudens persequitur vacuitatem doloris, non id, quod afficit voluptate. Præterea, voluptates impedimento prudentiæ sunt: atque quod magis hisce quispiam gaudet, eodem magis impeditur: ut in Venerea sit voluptate. Nemo namque dum est in illa, mente quicquam perspicere potest. Præterea, ars nulla est voluptatis: & tamen omne bonum artis est opus. Insuper & pueri, & fera ipsas voluptates sequuntur. Non esse autem omnes studiosas, existimatur: quia sunt & turpes, atque infames: & quia asserunt detrimentum. Eorum enim, quæ voluptate efficiunt, nonnulla pariunt morbos. Ex eo vero voluptas summam bonum non esse putatur, quia non est finis, sed generatio. Hæc igitur ferè sunt, quæ de voluptate dicantur.

Improbatio rationum de voluptate.

Cap. xii.

On effici autem ob ea, quæ dicta sunt, ut voluptas bonum non sit, nec id, quod est optimum, ex hisce sanè constabit. Primum namque cum bonum sit duplex, (est enim aliud absolute, aliud alicui bonum) & naturæ ipsæ, & habitus hæc sequetur, quare sequentur & motus, & generationes. Atque earum, quæ quàm prava videntur esse, quædam sunt, sed expetibiles huic, quædam nec huic, sed nonnunquam & tempore parvo, expetibiles vero non sunt: quædam neque voluptates sunt, sed videntur, quæ sunt cum dolore, & medicaminis gratia, quales sunt agrotantium. Præterea, cum honorum aliud sit operatio, aliud habitus, operationes, quæ naturalem constituunt habitum, per accidens afficiunt voluptate. Est igitur operatio in cupiditatibus & indigentis habitus, atque naturæ. Nam & sine dolore, cupiditatibus, sunt voluptates, ut operationes contemplandi, non deficient natura. Signum autem est, quod non eisdem gaudet homines, cum repletur, & cum est constituta natura. Sed cum est constituta his, quæ simpliciter afficiunt voluptate, cum repletur & contrariis. Nam & acerbis gaudet,

† restantis

& amaris, quorum nihil profus aut natura, aut simpliciter afficit voluptate, quare nec voluptates. Nam ut ea, quæ voluptatem efficiunt, inter se distant, sic & voluptates eæ, quæ ab illis proveniunt. Atqui non necesse est, aliquid aliud esse præstabilius voluptate, ut quidam inveniunt generationis ipsius finem. Non enim generationes sunt voluptates, neque cum generatione sunt omnes, sed operationes, & finis. Nec eveniunt dicitur, sed cum fit usus: nec omnium est finis aliud quicquam, sed earum, quæ ducunt ad perfectionem naturæ. Quapropter & non bene sese habet, voluptatem dicere generationem esse sentibilem: sed dicendum est potius, operationem eius habitus esse, qui est secundum naturam, & pro hoc sensibile, sine impedimento. Videtur autem ex eo generatio quædam esse, quia est propriè bonum. Operationem enim generationem esse existimant: est autem diversum. At vero si voluptates esse pravae ex eo censent, quia nonnulla rerum afferentium voluptatem morbos efficiunt, idem & in salubribus rebus censent. Nonnullæ namque ob sunt pecuniaræ rei: hoc igitur modo pravae sunt ambæ. At non sunt ob id ipsam pravae: nam obest interdum ad sanitatem, & contemplatio. Impedit autem neque prudentiam neque habitum vllum voluptas ea, quæ ab unoquoque prodit, sed aliena. Nam ea voluptates, quæ à contemplatione emergunt, & disciplina, conferunt potius ad contemplandum, atque discendum. Id præterea, quod dicitur, nullam vllius artis, opus voluptatem esse, cum ratione accidit, nec enim vlla alia operatio artis est, sed potentia: quanquam & vnguentaria ars, & coquinaria, voluptatis esse videntur. Temperantem autem fugere voluptatem, & prudentem sequi vacuitatem doloris, pueros denique persequi, belluasque, afficientes res voluptate, eodem omnia modo soluntur. Nam cum voluptatum, ut dictum est, aliæ sint absolute bonæ, aliæ non bonæ, tales voluptates tam pueri, quam belluas, persequuntur: & harum indolentiam prudens, quas cupiditas comitatur, & dolor, quæque corporis sunt. Hæc namque tales sunt, & harum exuperationes, quibus intemperans, intemperans est. Quapropter has temperans fugit. Nam sunt voluptates & temperantis.

De voluptatum speciebus.

Cap. xiii.

T qui malum & ipsum dolorem esse, ac fugiendum conceditur. Alius enim est simpliciter malum. Alius aliqua ex parte, ex eo quia affert impedimentum. At contrarium fugiendo, quo fugiendum quid est, atque malum, est bonum. Igitur voluptatem bonum quid esse, necesse est. Eo namque modo, quo Speusippus soluebat, non convenit solutio: ut minoris matius, & æquali voluptate contrarium esse. Non enim sub malo voluptatem ipsam, ut speciem dixerit sub genere collocari. At vero nihil prohibet voluptatem aliquam optimum esse, si nonnulla voluptates sunt pravae: quemadmodum & scientiam aliquam, si sunt nonnullæ sciendi pravae. Quin potius forsitan & necesse est, expetibile esse aliquam summam. Si sunt vniuscuiusque habitus operationes sine

sine impedimento, siue omnis operatio sit felicitas, siue vnus cuiuspiam ipsorum vacans impedimento: hoc autem est voluptas. Quare sit ut aliqua voluptas, ipsum sit summum bonum, etiam si forte pleraque voluptates sint simpliciter pravae. Atque ob id ipsum felicem vitam iucundam esse omnes arbitrantur, neque tamen ipsam voluptatem cum felicitate, non absque ratione. Nulla namque operatio perfecta est, si impediatur: At felicitas, operatio est perfecta. Quapropter felix indiget bonis, & corporis, & externis, ipsaque fortuna, quoniam non hæc impediatur. Qui autem aiunt, eum, qui rota torquetur, & magnis in calamitatibus est constitutus, felicem esse, si modò sit bonus, nihil profecto dicunt, aut sua sponte, aut inuiti. Quia vero felix indiget & fortuna, ideo quibusdam fortuna prosperitas, & felicitas idem esse videtur, quod non est ita. Nam & ipsa, si exuperet, impedimentum affert, atque fortasse iure cum non est prosperitas appellanda. Definitio enim ipsius, est ad ipsam felicitatem. Illud etiam belluas, hominibusque persequi voluptate, indicat ipsam esse quodam modo summum bonum.

Quam populi celebrant, omnino fama perire, nulla potest. Sed quoniam eadem natura, habitusque optimus neque est, neque videtur, nec voluptatem eandem omnes sequuntur. Voluptatem tamen omnes sequuntur. Fortasse autem & persequuntur, non eam, quam putant, neque quam dicunt, sed eandem. Omnia namque diuinum quid habent natura. Sed corporis voluptates ex eo sibi nomen hoc vendicant, quia sepius occurrunt, & omnes sunt ipsarum participes. Solas igitur has esse putant, quia sola sunt nota. Patet etiam, nisi voluptas, & operatio sit bonum, felicem vivere cum voluptate non posse. Cuius namque gratia ipsa est opus, si bonum non est? At simul & cum dolore ipsum vivere contingit. Dolor enim neque malum est, neque bonum, si neque voluptas. Cur nam itaque fugit? Neque igitur studiosi ipsius vitam iucundam erit, si non sunt & operationes ipsius iucunda.

De corporis voluptatibus.

Cap. xiiii.

De corporis voluptatibus considerandum est eis, qui dicunt, nonnullas voluptates expetibiles esse valde, ut honestas, sed non corporis, & in quibus intemperans ipse versatur. Cur igitur contrarij dolores sunt pravi? Malo namque bonum contrarium est. An necessarias voluptates sic sunt bona, quia & id, quod est non malum, est bonum? An vltique ad aliquem terminum bona sunt? Habituum enim eorum, ac motuum, quorum non est melioris exuperatio, neque voluptatis est. Eorum autem, quorum est, est & voluptatis exuperatio. At bonorum corporis est exuperatio, & prava in persequendo exuperationem, sed non necessarias voluptates consistit. Omnes enim gaudent quodam modo, & epulis, & vino, & Venere, sed ut oportet. Contra autem in ipso dolore facit. Non enim exuperationem, sed omnino fugit dolorem. Non est enim exuperationi dolor contrarij, nisi ipsi persequenti exuperationem. At enim cum non solum ipsum verum, sed etiam falsi causam oporteat

dicere, (hoc enim ad faciendam fidem conducitur: nam cum id rationi consentaneum fuerit visum, ob quod verum esse videtur, quod non est verum, facit ut ipsi vero magis assentiamur) dicendum est, cur corporis voluptates expetibiliores videntur. Primum igitur, ex eo quia pellunt dolorem, atque ob exuperationes doloris, voluptatem exuperantem, ut medelam, & omnino voluptatem corporis persequuntur, ipsa autem medelæ vehementes sunt. Quapropter & ipsas sequuntur, qui tales videntur, cum contrarium adest. Et propter hæc igitur duo, sicut dictum est, voluptas non studiosum esse videtur: quia alia prava natura sunt operationes: aut ab ortu, quemadmodum fera: aut & ob consuetudinem, quales pravorum sunt hominum. Alia sunt medicamenta, quia sunt indigentis, & melius est habere, quam fieri. Alia accidunt dum perficiuntur: per accidens igitur sunt studiosa. Præterea, ipsas, quia sunt vehementes, ij persequuntur, qui aliis nequeunt gaudere. Ipsi itaque sitim quandam sibi comparant: quæ cum sine quidem nocimento sit, non est increpandum: cum vero cum detrimento, per pravaum est. Neque enim habent alia, quibus gaudent, & nec aliud habere plerisque permolestum est ob naturam. Nam animal semper laborat, ut naturales etiam sermones restantur, videre, ac audire, dolorem inferre dicentes: sed consueti iam sumus, ut aiunt. Similiter in iuventute quidem ob incrementa, perinde disponuntur ac vinolenti. Er iuventus ad voluptates propensior est. Biliofi autem atra bili natura semper egent medicamento, semper enim corpus ob complexionem mordetur, & semper in appetitione sunt vehementi. Voluptas autem contraria, & quævis etiam, modo sit vehemens, pellit dolorem. Et propterea intemperantes homines, pravique sunt. Voluptates autem eæ, quæ sine dolore sunt, exuperationem non habent. Atque hæc proficiuntur ex iis, quæ natura, & non per accidens afficiunt voluptate. Ea vero dico per accidens afficere voluptate, quæ medentur. Etenim quia fit ut homini medeatur, eodem quod sanum permanet, aliquid agere, ideo talia afficere voluptate videntur. At ea natura voluptate afficiunt, quæ faciunt operationem talis naturæ. Nulla autem res eadem ex eo nos semper delectat, quia non est simplex nostra natura, sed inest & aliquid aliud, quo corruptibilis sumus. Quare si quispiam agar alterum, id est alteri naturæ præter naturam. At cum aquatur, neque molestim, neque iucundum videretur quod agitur. Quod si alicuius natura sit simplex, semper eadè operatio iucundissima erit. Idcirco Deus vna semper, simplicique gaudet voluptate. Non enim solum motionis est operatio, sed & immobilitatis: & voluptas in quiete potius, quam in motu consistit: mutatio vero omnium dulcissimum est secundum poetam, ob pravitatem quandam. Ut enim homo pravaus, facile est mutabilis, sic & natura prava est ea, quæ indiget mutatione. Non est enim simplex, nec bona. Sed de continentia quidem, atque incontinentia, & de voluptate, doloreque, & quid vnumquodque ipsorum est, & quonam modo alia ipsorum sunt bona, alia mala diximus: Deinceps autem de amicitia dicemus.

ARISTOTELIS STAGIRITAE ETHICORVM AD NICOMACHVM LIBER OCTAVVS,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum libri.

QCTAVVS hæc: de amicitia: de speciebus amicitia: de amicicia in excellentia: de speciebus Reipublicæ: de amicicia regia: de paternæ: de œconomica: de fraternæ: de sodalitiæ: de filiali: & duplici iusto: de compensanda amicitia: de abdicatione.

De amicitia. Cap. I.

OST hæc consequens est de amicitia pertractare. Est enim quædam virtus, aut est cum virtute. Res est præterea summè necessaria in vita. Nemo enim habens cætera omnia bona, sine amicis expeteret viuere. Nam & loquaces, & in principatu, potestatiq; constituti, plurimum amicis indigere videntur. Quid enim prodest talis prosperitas beneficio sublatæ? quod quidem maximè fit in amicos, ac maximè commendatur. Aut quoniam modo sine amicis custodiri, conseruariq; potest? Quod nanque magis abundat, eò magis periculis subiacer. In paupertate quoque, cæterisque calamitatibus vnicum esse confugium amici putantur. Iuuenibus etiam conferunt ad compescenda peccata: & senibus ad obsequium, atque ad eos actus perficiendos, quos ob imbecillitatem ipsi peragere nequeunt. Et iis item, qui sunt in statu ad actiones honestas. Etenim si duo simul eant, intelligere magis, atque agere possunt. Inesse etiam amicitia videtur natura ei, quod genuit, ad id, quod est ortum ab eo. Non in hominibus solum, sed in plurimis etiam animalibus, & iis inter sese, quæ sunt eiusdem generis, & hominibus maximè. Quapropter amatores hominum laudamus. Cernere etiam quispiam potest & in ipsis erroribus, familiarem omnem hominem homini, atque amicum esse. Ciuitates etiam amicitia continet. Et legumlatores circa hæc magis, quam circa iustitiam student. Concordia nanque simile quid amicitia esse videtur. Hanc autem maximè affectant, seditionem autem, ut inimicam, maximè expellunt. Et si sint quidem amici, iustitia non est opus. Sin vero sint iusti, indigent amicitia. Et in quod maximè iustum

est, ad amicitiam attinet. Non solum autem necessarium est, sed & honestum. Laudamus enim eos, qui amant amicos, copiaque amicorum honestum esse putatur: & quidam eosdem viros bonos esse: atque amicos putant. Est autem controuersia de ipsa non mediocri. Quidam enim similitudinem quandam ipsam esse posuerunt, & similes esse amicos. Vnde & similem ad similem pergere inquit, & monedulam ad monedulam, & similia. Quidam contra, singulos inter sese omnes tales inquit esse, & de his ipsis alitius, naturalitève perquirunt. Euripides quidem inquitens: Cum est sicca tellus, ipsa certè tum imbrè amat: Cum turgit æther, imbrè cum calum tumer, Affectat ut telluris in sinus cadat. Heraclitus autem contrarium dicens esse concludens, & ex differentibus pulcherrimum concentum oriri, & per discordiam omnia fieri. Sed his contraria complures alii sentiunt, & Empedocles, qui quidem simile appetere simile dicebat. Naturales igitur dubitationes omittamus. Non enim ad hæc sunt accommodatæ consideratione. Quæ verò sunt humanæ, & ad mores, affectusque pertinent, eas consideremus. Ut sitne inter omnes homines amicitia, an impossibile est, prauos esse amicos: & vtrum vna species amicitia sit, an plures. Qui nanque vnam esse putant: quia magis est, atque minus, non sufficienti argumento dicuntur. Nam & quæ sunt diuersa specie, magis sunt, atque minus. Sed de his antea diximus.

De amabili. Cap. II.

ATEBUNT autem hæc fortasse, si ipsum amabile fuerit notum. Non enim omne quoduis amatur, sed ipsum amabile. Hoc autem, aut bonum, aut iucundum, aut vtile est. Atque id vtile videbitur esse, per quod efficitur aliquod bonum, aut voluptas. Quare fit ut amabilia sint ipsum bonum, & iucundum, ut fines. Vtrum igitur ipsum bonum ament homines, an id, quod ipsis est bonum? Discrepant enim nonnunquam hæc. Similiter & circa ipsum iucundum. Videtur autem id quisque amare, quod bonum est sibi. Et esse simpliciter quidem amabile, ipsum bonum: vnicuique autem id,

id quod est vnicuique bonum. Amat autem quisque non id, quod est sibi bonum, sed quod apparet: neque quicquam id refert: erit enim ipsum amabile apparet. Cum itaque tria sint ea, propter quæ homines amant, & circa benevolentiam quidem inanimatarum rerum, non dicitur amicitia, quippe cum non sit reciprocus amor, neque voluntas boni illarum. Est enim ridiculum forsitan, vino & bonum quempiam velle. Quod si vult, saluum illud vult esse, ut habeat ipse. at oportere aiunt amico bona illius gratia velle. Eos autem, qui hoc modo volunt bona, benevolos dicunt, si non idem, & ab illo fiat. Mutuam nanque benevolentiam, amicitiam esse dicunt. An adiungendum est, non latentem: Sunt enim complures iis beneuoli, quos non videntur putant autem studiosos esse, vel frugi. Atque fieri potest ut illorum etiam quispiam similiter ad hos afficiatur. Igitur hi mutuo quidem sibi beneuoli esse videntur. Amicos autem ipsos quoniam modo quispiam dixerit latentes, ut erga sese mutuo sunt affecti. Oportet ergo amicos mutuam habere benevolentiam, & velle sibi mutuo bona, non latentes, ob vnum quid eorum, quæ dicta sunt.

De speciebus amicitia.

Cap. III.

DIFFERUNT autem hæc specie, & amores ergo, & amicitia. Tres igitur sunt amicitia species, & æquales numero amabilibus ipsis. Ob vnumquodque enim est mutuos amor, non latens. Atque qui sese mutuo amant, hoc bona sibi inuicem volunt, quo amant. Qui igitur ob vtilitatem se mutuo amant, non per se amant, sed quo aliquo à se inuicem capiunt bonum. Similiter & qui amant ob voluptatem, non enim faceros amant, quia sunt tales, sed quia ipsi afferunt voluptatem. Qui igitur ob vtilitatem amant, ob suum diligunt bonum. Et qui ob voluptatem, ob id, quod est ipsis iucundum, & non quod talis est is, qui amatur, sed quod est vtilis, aut iucundus. Per accidens igitur hæc sunt amicitia. Non enim amatur quomodo talis est is, qui amatur: sed quo vel bonum aliquod affert, vel voluptatem. Tales autem amicitia, facile dissolui possunt, non permanentibus ipsis similibus. Nam si non vltius iucundi sint, aut vtilis, amare desistunt. Vtilitas autem non permanet, sed aliàs alia fit. Dimoto igitur eo, propter quod erant amici, dissoluitur & amicitia, utpote quæ ob illud erat. Maximè autem amicitia talis in sensibus fieri videtur. Huius enim ætatis homines, non voluptatem, sed vtilitatem sequuntur, & in iis iuuenibus, atque viris, qui suæ student vtilitati. Tales autem nec multum simul viuunt. Interdum enim nec sunt iucundi, nec indigent igitur tali congressione, si non sint vtilis. Nam eos usque iucundi sunt, quousque boni consequendi spem habent. Cum his amicitia & hospitalitatem ponunt. Iuuenum autem amicitia, ob voluptatem constat. Viuunt enim cum affectu, & id

maximè sequuntur, quod est sibi ipsis iucundum, & præfens. At cum mutatur ætas, alia fiunt & ipsa iucunda. Quocirca citò fiunt amici, citòque desistunt. Nam cum eo, quod ipsos afficit voluptate, & amicitia ipsa mutatur. Talis verò voluptatis, celeris fit mutatio. Prone sunt etiam ipsi iuuenes ad amores. Plurimum enim amatorie amicitia perturbatione fiunt, & ob voluptatem. Quapropter amant, & citò desistunt, eadem die propositum saepe mutantes. Hi volunt totos dies vnà versari, simulque viuere: sic enim fit ipsis id, quod per amicitiam suam affectant. Bonorum autem amicitia, similitumque virtute perfecta est amicitia. Hi nanque mutuo sibi bona similiter volunt, quo boni sunt. Boni verò sunt per se ipsos. Atque ij maximè sunt amici, qui bona amicis illorum gratia volunt. Propter se ipsos enim ita sese habent, & non per accidens. Permanet igitur horum amicitia quoadiu sunt boni. At virtus res permanens est. Atque horum vterque bonus est simpliciter, & amico. Boni enim ipsi, & absolute, & sibi mutuo boni sunt, & vtilis, & iucundi, simili modo. Nam boni, & absolute, & sibi mutuo sunt iucundi. Singulis enim propriæ actiones sunt voluptati, & quæ sunt tales. Bonorum autem actiones tales sunt, aut similes. Talis autem amicitia non sine ratione permanens est. Coniunguntur enim in ipsa omnia, quæ in amicis esse oportet. Nam omnis amicitia aut est ob bonum, aut ob voluptatem, vel simpliciter, vel amanti, vel ob similitudinem quandam. Hæc autem omnia bonorum per se ipsos amicitia insunt. Huic enim similes sunt & cætera. Et id, quod est absolute bonum, est & iucundum simpliciter. Maximè igitur hæc sunt amabilia: & amare, ac vnicuique, in his est maximè, & optima amicitia. Sunt autem merito tales amicitia rara: pauci enim sunt tales. Tempore insuper & consuetudine opus est. Secundum enim pro uerbium, non fit ut mutuo se cognoscant prius, quam simul consumant dictam falis mensuram. Nec igitur fit, ut prius recipiant se, sintque amici, quam amabilis vtrique videatur esse, atque credatur vterque. Qui verò ea celeriter inter sese mutuo faciunt, quæ ad amicitiam attinent, volunt quidem esse amici, sed non sunt, nisi sint & amabiles, & id ipsum sciant. Amicitia nanque voluntas, non amicitia celeriter fit. Hæc igitur & tempore, & cæteris perfecta est amicitia, & per hæc omnia fit. Et vtrique similis est ab vtroque, quod quidem amicis insit oportet.

Quod studiosa amicitia proprie dicatur amicitia, alia vero per accidens.

Cap. IIII.

AVERO, quæ ob voluptatem, & ea, quæ ob vtilitatem est, similitudinem huius habent. Boni nanque, & iucundi, & vtilis sibi mutuo sunt. Maximè autem & tales amicitia permanent, cum æquale fit ab vtriusque, ut voluptas, & non solum hoc modo, sed etiam ab eodem: ut inter faceros fit, & non inter amatores, ac ad amatum. Hi nanque non delectantur eisdem,

eisdem: sed ille quidem aspectu gaudet ad amari, hic autem obsequio amatoris. Deinde verò pulchritudine, amicitia quoque non nunquam desinit. Illi namque aspectus non est iucundus, huic autem obsequium non praestatur. Plerique autem in amicitia permanent, si ex consuetudine mores dilexerint, eosdem mores habentes. Sed qui non voluntatem in amoribus, sed utilitatem commutant, & minus sunt amici, & minus permanent. Qui verò sunt ob utilitatem amici, simul cum utilitate dissoluntur. Non enim hi sese mutuo, sed utilitatem amabant. Fit igitur ut & pravi pravis, & boni pravis, & neutri quibusvis amici sint ob voluptatem, atque utilitatem: sed boni soli sunt propter se ipsos amici. Mali namque se ipsis non gaudent, nisi utilitas proveniat aliqua. In sola etiam bonorum amicitia, nullum calumnia locum habet. Non enim facile cuicumque quisquam de eo credere potest, quem ipse diuturno tempore comprobavit. In his ipsis est, & sibi mutuo credere, & nunquam iniuriam facere, ceteraque omnia, quae amicitia vera censentur inesse. In ceteris autem amicitias, nihil prohibet ea, quae sunt hisce contraria, fieri. Interdum namque homines eos etiam dicere consueverunt amicos, qui ob utilitatem amant ut civitates (societates enim à civitatibus utilitatis gratia fieri videtur) & item eos, qui se propter voluptatem mutuo diligunt, ut pueri. Nos etiam fortasse tales quidem amicos dicere oportet: & asserere autem species amicitiae plures esse. Atque primo quidem, & proprie amicitia eam esse, quae bonorum est hominum, ratione sanè, qua boni sunt: ceteras autem per similitudinem. Quo namque bonum quoddam in ipsis est & simile, hoc sunt amici. Id enim, quod afficit voluptate, bonum quoddam iis est, qui voluptatem amant. Non autem multum hæc copulantur, nec iidem ob utilitatem, voluptatemque sunt amici. Nam ea quae per accidens sunt, non nimium coniunguntur. In has autem species amicitia distributa, pravi quidem erunt ob voluptatem, aut utilitatem amici, hac ratione similitudinem subeuntes, boni autem sunt propter se ipsos amici: ea namque ratione, qua boni sunt. Hi igitur sunt absolute amici, illi verò per accidens, & quia sunt similes his.

Qui dicendi amici, & qui ad amicitiam apti.

Cap. v.

MT autem in virtutibus alij habitu, alij actu boni dicuntur, sic & in amicitia. Amicorum enim alij simul viuentes gaudent se mutuo, bonaque conferunt. Alij dormientes aut locis seuncti non operantur quidem, sed ita sese habent, ut operentur amice. Loca namque non dissolunt amicitiam absolute, sed operatione. Quod si diuturna absentia fuerit, amicitia quoque videtur obliuione efficere. Vnde dictum est: Taciturnitas amicitias complures dissolvit. Atqui neque senes, neque seueri, videntur esse ad amicitiam apti. Exigua enim afficiunt voluptate. Nemò autem conuersari cum eo potest, qui dolore affert, aut non sit iucundus. Maxime namque natura videtur molestiam quidem fugere, oblectamenta autem affectare. Qui verò se quidem mutuo accipiunt, non simul autem viuunt, ij benevolentiam

lis magis sunt similes, quam amicis. Nihil enim tam proprium est amicorum, quam viuere simul. Nam egentes quidem, utilitatem affectant: simul autem viuere & ipsi beati. Etenim solitarius quidem hos esse minime conuenit. Ut simul autem deant fieri non potest, nisi sint iucundi, eisdemque gaudeant. quod quidem amicitia sodalitia videtur habere. Bonorum igitur amicitia maxime est (ut sepe diximus) amicitia. Nam amabile quidem id & expectabile esse constat, quod est absolute bonum, aut iucundum: vnicuique verò, quod ipsi est tale. Bono autem propter hæc utraq; bonus. At verò amor quidem similis est affectui, amicitia verò habitui. Amor namque non minus est ad inanimata. Amici autem amant sese mutuo cum electione: electio verò ab habitu proficitur. Et volunt iis bona, quos amant, illorum gratia, non per affectum, sed habitum: & amantes amici, id amant, quod sibi ipsis est bonum. Vir enim bonus factus amicus, bonum fit ei, cui iam est amicus. Vterque igitur & id, quod sibi bonum est, amat, & par reddit voluntate, atque iucunditate. Dicitur enim amicitia aequalitas: maxime autem bonorum hæc amicitia insunt.

In qua amicitia plures possunt esse amici.

Cap. vi.

N seueris autem atque senibus, tanto minus fit amicitia, quanto difficilius sunt, & minus congressionibus gaudent. Hæc enim ad amicitiam maxime spectare, & ipsam efficere videntur. Quocirca iuvenes quidem citò, senes autem non citò sunt amici: non enim sunt iis amici, quibus non delectantur. Similiter nec seueri: sed tales beneuoli quidem mutuo sibi sunt. Etenim & bona volunt, & prompti sunt ad necessitates. Amici verò non valde sunt, propterea quod non simul degunt, neque sese mutuo delectantur: quae quidem ad ipsam amicitiam pertinent maxime. Non fit autem ut amicitia perfecta multis quisquam sit amicus, quem admodum nec ut complures simul admet, est enim exuperationi similis. Tale autem ad vnum aptum fieri, multos verò eidem vehementer placere non facile est, fortasse autem nec bonos esse. Oportet autem & experientiam accipere, & consuetudinem fieri, quod quidem est per difficile. Ob utilitatem autem ac voluptatem multis placere quis potest. Complures enim sunt tales: & subministratioes manifesta, breui in tempore sunt. Harum autem ea magis est similis amicitiae, quae est ob voluptatem: cum eadem ab vtrisque proveniunt, & sese mutuo gaudent, aut eisdem: quales sunt iuuenum amicitiae, inest enim magis in his liberalitas. At ea, quae ob utilitatem constat, eorum est hominum, qui quaestui vacant. Beati etiam vtilibus non indigent, sed iucundis. Cum quibusdam enim simul viuere volunt, & molestum paruo quidem tempore ferunt: continuè verò nequino, nec ipsum bonum toleraret, si dolore ipsum afficeret. Quare iucundos quaerunt amicos. Sed forsitan & bonos oportet: cum sint tales & etiam ipsi. Sic enim ipsi inerunt, quae amicis inesse oportet. Qui autem sunt in potestatis constituti, diuisi videntur amicis. Alij enim sunt ipsi viles, alij iucundi. Ut autem ambo sint iidem, non nimium fit.

Neque

Neque enim cum virtute iucundos quaerunt, neque viles ad honesta: sed facetos quidem quaerunt, voluptatem appetentes: habiles autem ut agant ipsum praecipuum. Atque hæc homine in eodem non nimium sunt. Studiosus autem homo iucundus est simul, ut diximus, atque vtilis. Sed talis amicus non fit excedenti, si & non virtute excedatur. Sin minus non æquatur, cum rata sit inferior ratione: non nimirum tales fieri solent. Hæc igitur amicitia dicta, in aequalitate consistunt. Eadem enim ab utroque sunt, & sibi mutuo volunt: aut aliud pro alio (ut voluptatem pro utilitate) commutat. Dictum est etiam has minus amicitias esse, minusque permanere. Videntur autem & ob similitudinem, dissimilitudinemque eiusdem, & esse amicitiae, & non esse. Nā similitudine amicitiae, quae est ob virtutem, videntur amicitiae esse. Altera namque voluptatem, altera habet utilitatem, quae quidem insunt & illi. Sed quia illa quidem omni calumnia vacat, & stabilis est, hæc verò citò dissoluntur, aliique compluribus differunt, non videntur ob illius similitudinem amicitiae esse.

De amicitia in excellentia.

Cap. vii.

St & alia species amicitiae, quae in excellentia consistit: ut amicitia patris ad filium, & omnino senioris ad iuniorum, virique ad uxorem, & principis omnium ad eos, qui ipsi subiiciuntur. Atque hæc inter sese etiam differunt. Non est enim eadem amicitia parentibus ad liberos, & principibus ad subditos: nec patri ad filium, & filio ad patrem: nec viro ad uxorem, & uxori ad virum: diuersa enim est vnicuiusque horum virtus, ac opus. Diuersa etiam sunt & ea, propter quae amant diuersi ergo & amores, & amicitiae. Atque eadem quidem vtrique ab altero nec sunt, nec sunt quaerenda. Sed cum iheri quidem ea parentibus tribuunt, quae tribuenda sunt genitoribus, parentes autem filius, quae natis tribui debent: stabilis talium, & bona est amicitia. Oportet autem & amorem omnibus in amicitias, quae in excellentia consistunt comparatione fieri rationum. Magis enim amari praestabiliorum, vtiliorumque, quam amare oportet: & ceterorum vnamquenque similiter. Nam cum amor est pro dignitate, tunc fit aliquo modo aequalitas, quod quidem amicitia esse videtur. Aequale autem in iustis, & in amicitia non similiter sese habet. Est enim in iustis quidem aequale primo, quod est pro dignitate: secundò, quod est in quantitate. In amicitia autem id quidem, quod est in quantitate, primo: id autem, quod est pro dignitate, secundò. Constat autem, si in virtute, vel vitio, vel diuitiis, vel in aliqua alia re magna distantia fiat: non enim ulterius sunt amici, nec dignum putant se esse amicos. Maxime autem hoc est manifestum in ipsis diuis immortalibus: hi namque plurimum bonis omnibus antecellunt. Constat autem & in rebus: nec enim his se esse amicos dignum iudicant, qui sunt valde inferiores: nec item optimis viris, aut sapientissimis, ij, qui nullius sunt pretij. Exacta igitur in talibus non est definitio, quousque sint amici: multis enim ablati, adhuc amicitia manet. Quod si nimis fuerint separati, ut à

Deo, non permanet. Vnde & dubitatur, si amici velint amicis ea bona, quae maxima sunt, ut deos esse. Non enim ulterius erunt ipsis amici: quare nec bona, amici namque bona sunt suis amicis. Quod si bene sit dictum, Amicum amico bona, illius gratia, velle manere oportet, qualiscumque sit ille. Homini autem vult maxima bona inesse, & fortasse non omnia, sibi enim ipsi maxime quisque vult ipsa bona.

Quod amicitia magis consistat in amari, quam amare.

Cap. viii.

Plerique autem ob ambitionem, magis amari, quam amare, velle videntur. Quapropter plerique amant ipsos adulatores. Adulator enim inferior est amicus, aut fingit se talem, & magis amare, quam amari. Amari autem propinquum huic esse constat, affici, inquam, honore: quod quidem plerique affectant. Non per se autem, sed per accidens videntur honorem appetere. Nam plerique gaudent, cum honorantur ab iis, qui sunt in potestatis, propter spem: putant enim se, si quo indigeant, id ab illis imperaturos. Gaudent igitur ipso honore, ut signo beneficij suscipiendi. Qui autem appetunt à bonis viris, atque scientibus honorari, confirmare opinionem eam, quam ipsi habent de se, affectant. Gaudent igitur, quia sunt boni, credentes eorum iudicio, qui id dicunt. Amari autem per se gaudent. Quapropter praestabilius ipsum esse, quam honorari: videbitur & amicitia expectanda per se ipsam esse. Videtur autem magis in exhibendo amorem, quam in suscipiendo consistere. Argumento sunt matres, amando gaudentes. Nonnullae namque suos tollentes filios dant: & amant quidem scientes, ut amantur autem ab illis non quaerunt, si vtrunque fieri nequeat: sed satis est ipsis, si in prosperitate vident illos esse constitutos. Amantque illos, & si illi non possunt ob ignoracione ea, quae sunt exhibenda, retribuere matri. Cum igitur amicitia magis in amando consistat, & laudentur qui amant amicos, virtus amicorum videtur esse amare. Quare in quibus hoc fit pro dignitate, ij stabiliores sunt amici, & amicitia talium est stabilita. Hoc autem modo & qui sunt inaequales, maxime fuerint amicitiae: quales enim fieri possunt. Aequalitas autem, & similitudo, est amicitia. Et maxime quidem eorū similitudo, qui similes sunt virtute, nam cum stabiles per se ipsos sint, & tales inter se sunt: & neque indiget pravis, neque talia subministrant, quin potius prohibet. Est enim bonorum hominum neque ipsos delinquere, neque amicos permittere prava subministrare. Pravi autem stabilitate quidem non habent, quippe cum neque se ipsi similes perseueret: breui verò tempore fiunt amici, sua gaudentes mutuo prauitate. Vtiles autem, & iucundi permanent magis: permanent enim quousque voluptates, aut commoda sibi mutuo praestant. Ex contrariis autem maxime videtur ea fieri amicitia, quae ob utilitate afficitur. Nā fit amicus pauper diuiti, ac indoctus scienti. Cuius enim quis indiget, id affectus aliud affert pro ipso. Huc trahere quisquam & amatorem, ac ad amatum, & pulchrum, ac turpem potest. Quapropter & amatores ridiculi videntur.

inter-

verò quonam modo viro viuendum est eum vxore, & omnino amico cum amico, nil aliud est, quàm quærere quomodo iustum est. Non enim idem iustum videtur amico ad amicum, nec ad alienum, & sodalem, ac condiscipulum esse.

De duplici iusto, & compensanda amicitia.

Cap. XIII.

Vm autem tres sint amicitia, (vt ab initio dictum est) & in vnaquaque alij aut pares amici, alij impares, nã similiter boni fiunt amici, & præstabilior deteriori: similiter & iucundi, & ob vtilitatem etiam incommodis pares, & differentes. Pares quidem, tam amando, quàm ceteris æquales esse oportet. Impares autem id reddere, quod excellentiæ ratio flagitat. Fiunt autem in amicitia, quæ vtilitatis est gratia vel sola, vel maximè, incusationes non sine ratione, atque querelæ. Qui nanque sunt ob virtutem amici prompti sunt ad beneficia sibi mutò conferenda. Hoc enim est & virtutis, & amicitie. Atque cum ad hoc certatim properet, nullæ prorsus inter ipsos accusationes, nec rixæ fiunt. Nemo enim amanti, & beneficia conferenti succenset: sed, si sit gratus, beneficiis responderet. Atque qui in beneficiis cõferendis exuperat, cum id assequatur quod cupit, non incusabit amicum: vterque enim bonum affectat. Nec in iis, quæ ob voluptatem constant, querelæ nimium fiunt. Nam si simul degere gaudent, sit id simul vtrisque quod appetunt. Ridiculus autem videtur, & est, qui non delectantem incusat, cum liceat non conuersari. At in ea, quæ vtilitatis gratia constat locum incusationes habent, atque querelæ. Nam cum sese mutuo pro vtilitate vtantur, semper indigent pluris: & minùs, quàm oportet, sese habere putant, & queruntur ex eo quia non torassequuntur: quos indigent, cum sint digni. Qui verò conferunt beneficia, nequeunt tot conferre, quot indigent ijs, in quos beneficia cõferuntur. Videtur autem vt duplex est iustus, aliud sine scripto, aliud legitimum & eius amicitia, quæ vtilitatis est gratia, alia moralis, alia legitima esse. Fiunt igitur incusationes tum maximè, cum nõ per eandem commutant, atq; dissoluitur. Atque legitima quidem est ea, quæ in definitis consistit: & quædam liberalior, ad tempus, sed per pactiõnem quid pro quo est. Est autem id quod debetur in hac manifestum, & non ambigitur. Haber autem dilatiõnem ad amicitiam atinentem. Quapropter apud homines iustales non sunt iudicia, sed arbitrantur, eos oportere contentos esse, qui fide commutauerunt. Moralit autem non in definitis consistit, sed vt amicum quidem munere afficit, aut aliquid aliud in illum confert. Accipere autem dignum esse censet, æquale, aut plus: quasi non dederit, sed mutauerit. Atque si non vt commutauit, dissolutio fit, incusabit. Hoc autè idè accidit, quia omnes, vel plurimi, volunt quidam honesta, anteponunt autem ea, quæ prosunt. Atque honestum quidem est beneficia conferre, non vt vicissim suscipiantur: vtilitè verò suscipere. Si potest igitur, dignum reddere oportet beneficiũ iis, quæ accepit, & sponte quidem: inuitus enim non est faciendus amicus. Vt errore igitur in principio factò, & beneficio, à quo accipere non oportebat, suscepto (non enim ab amico, nec ob id ipsum id faciente) dissolueret ipsum oportet, vt beneficio pro descriptis suscepto, atque polliceri, cum posset reddere. Nam si non posset, nec dignum est, qui dedit, ipsum suo munere censuerit. Quare reddendum est, si habeat facultatem. In principio autem considerandum est, à quonam beneficio, & pro quo confertur, vt pro his suscipiat, aut nõ suscipiat illud. Existit autem dubitatio, vtrem eius, qui suscipit, vtilitatem metiri oporteat id, quod reddi debet, an eius, qui contulit beneficium. Qui nanque beneficium acceperunt, extenuantes id ipsum, ea dicunt sese cepisse, quæ parua erant illis, quæq; ab aliis licebat accipere. Illi verò contrà, ea, quæ maximè rerum erant suarum, quæq; ab aliis assequi non poterat, & in periculis, aut necessitatibus talibus. An quia amicitia est ob vtilitatem, vtilitas eius, qui beneficium suscepit, mensura est statuenda? Hic est enim, qui indiget, & huic ferre opem, vt accepturus æquale. Tantum igitur auxilium fuit, quantum vtilitatis habuit hic. Et reddendum est igitur tantum, quantum ipse consecutus est: vel etiam plus: est enim magis honestum. In amicitia autem, quæ sunt ob virtutem, accusationes quidem non sunt. Mensuræ autem similis est electio eius, qui beneficium contulit. Id enim, quod est virtutis, ac moris præcipuum, in electione consistit.

De querelis amicitia in excellentia, & de abdicatione.

Cap. XIII.

T verò dissentiant & in amicitia, quæ in excellentia consistunt: nam vterque dignum existimat plus habere. Atque cum hoc non sit, dissoluitur amicitia. Qui nanque præstabilior est, plus habere oportere se putat: plus enim tribuendum est bono. Eadem censet & qui magis vtilis est. Sin autem quispiam inutilis sit, non æquale inquit ipsum habere oportere. Subministratiõnem enim, & non amicitiam fieri dicunt, si non pro dignitate operum ea fuerint, quæ ab amicitia fiunt. Nam vt in pecuniarum societate plus incipiunt, qui plures pecunias conferunt, sic arbitrantur & in amicitia fieri oportere. Qui verò eget, & qui est inferior, contrariò ad amicum nanque bonum spectare censet egentibus opem ferre. Quid enim prodest, inquit, amicum esse quempiam studioso viro, aut potentij, si nihil consecutus sit inde? Videtur autem vterq; rectè censere. Atq; plus quidem vtrisque est ex amicitia tribuendum, non tantum eiusdem rei. Sed excellentij quidem honoris, egentij autem lucri. Virtutis enim, & beneficentiæ præmium, honos est: indigentia verò auxilium, lucrum. Hoc ita se habere & in rebus publicis constat. Non enim is honoratur, qui nihil homini Reipublicæ præstat. Id enim, quod est publicum, ei tribuitur, qui beneficia in Reipublicam confert. At honor, publicus est. Non enim sit vicissim quisquam pecunias à Republica, atque honorem accipiat. Nemo nanque fert in omnibus minus habere.

*iç diuoluntur, dissoluntur.

habere. Qui igitur in pecuniis immittitur, ei honorem tribuunt. Qui verò munera suscipit, ei pecunias dat. Quod enim sit pro dignitate, id equat, & conseruat amicitiam, vt est dictum. Sic igitur & iis est agendum, atque congreduendum, qui impares sunt. Et is, qui in pecuniis, aut virtute vtilitatem accipit, reddat honorem oportet, id reddendo quod potest. Amicitia nanque id exposcit, quod fieri potest, non id, quod est pro dignitate. Neque enim in omnibus est, vt in honoribus erga deos, aut parentes: nemo enim vnquam dignum reddere potest. Sed qui quoad potest obsequitur, bonus, & æquus esse videtur. Quapropter con-

stat, patrem quidem non licere filio abdicare, filium autem patri licere. Debentem enim reddere oportet. At quicquid egerit, nihil vnquam iis dignum fecerit, quæ à patre suscepit. Quare semper debet. Quibus autem debetur, potestas est dimittere. Igitur & patri. Simul autem nemo forsitan vnquam sese mouere videtur, nisi ille exuperet prauitate. Nam absque amicitia naturali, humanum est, auxilium non negare. Illi autem fugiendum est, aut non studendum opem afferre, cum sit prauus. Plurimiq; enim suscipere beneficia volunt, conferre autem nolunt, ac fugiunt vt inutile. Sed de iis quidem eouque sit dictum.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE ETHICORVM
AD NICOMACHVM,
LIBER NONVS.

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum libri.

Onis hæc: quid amicis debetur: de scienda amicitia: quo modo se sit habendum ad amicum: de operibus amicitia, de prauis: de benevolentia: de concordia: de beneficentia: de amore sui: de felicitate amicis: de numero: de fortunis: de præcipuo munere amicorũ, & fugienda amicitia malorum.

Quæ conseruant amicitiam.

Cap. I.

N omnibus autem amicitia, quæ sunt dissimiles specie, comparationum æquat, atque conseruat amicitiam, vt est dictũ, vt & in ciuili societate, futuri pro calcamentis, & ceteris pro dignitate permutatio fit. Atque his quidem communis habetur mensura, nummus ipse, ad quem omnia referuntur, & quo mensurantur. In amatoria autem amicitia interdum amator quærit quod supra modum amans, non vicissim ametur, nihil habens forte amabile. Interdum is, qui adamat, quod cum prius cuncta polliceretur, nunc nihil facit. Fiunt autem talia, cum ille quidem ob voluptatem adamat, hic autem ob vtilitatem diligit amatorem, & hæc non assunt vtrisque. Nam cum propter hæc sit amicitia, sit dissolutio: cum enim non sunt, gratia quorum amabant, non enim se mutuo amabant, sed ea, quæ inerant, quæ non permanent. Quapropter tales & amicitia sunt. Morum verò amicitia, cum per se sit,

permanet, vt dictum est. Dissentiunt autem & cum alia sunt ipsis, & non ea, quæ appetunt. Est enim simile, ac si nihil fieret, cum non id allegitur, quod affectat. Quale fecit & qui citharædo pollicebatur, quando melius cantaret, tantò se plura daturum. Postridie verò repositenti promissa, voluptatem reddidisse dixit pro voluptate. Si igitur vterq; hoc affectaret, satis vtrique haberet. Sin verò ille voluptatem, hic lucrum affectabat, & alter habet, alter non habet: non bene sese habet ipsa societas. Quorum enim indiget vnusquisque, hæc & assequi vult, & horum gratia dabit ea, quæ habet. Vtrius autem est estimatiõnem facere, ciuile, qui dat, an eius, qui primò accipit? Nam qui dat, videtur illi permittere, quod quidem & Prothogoram fecisse aiunt. Cum enim docuisset ea, quæ profitebatur, discipulum estimare iubebat, quanti ipsi viderentur ea, quæ sciret, & tantum accipiebant. Nonnullis autem in talibus satis est illud: Sufficiens socio merces sanè est statuenda. Qui verò prius acceperunt argentum, deinde nihil eorum, quæ promiserunt, ob exuperatiõnem promissionum efficiunt, merito incusantur. Non enim perficiunt ea, quæ pepigerunt. Hoc autem fortasse sophistæ facere compelluntur, quia nemo daret pro iis, quæ sciunt argentum. Hi igitur, ea, pro quibus acceperunt mercedem, non efficientes, merito accusantur. Eorum autem, in quibus subministratiõnis non sit pactum, qui propter se ipsos exhibent, incusationibus carent, vt diximus: talis est enim ea amicitia, quæ ob virtutem constat, remuneratiõneque faciendæ est electio: hæc enim est amicitia, atq; virtutis. Sic est faciendum & in societate, quæ sit ob philosophiam. Non enim tantæ dignitati pecuniæ æqua

æquari possunt, nec honos parus vnquam fiet mori. Sed satis est sortita, vt & ad eos, atque parente, id quod fieri potest. Quod si datio non sit talis, sed pro aliquo, maxime quidem oportet forsitan retributionem fieri, vt vtriusque videretur esse pro dignitate. Si verò hoc non accidit, non solum necessarium, verum etiam iustum ipsum præhabentem hanc ipsam statuere. Nam si quantum hic utilitatis habuit, aut pro quanto voluptatem expetit, tantum ille receperit, dignam de hoc remunerationem habebit. Etenim in rebus venalibus ita fieri constat. Et quibusdam in locis sunt leges, quæ verant, sponte actorum contractuum iudicia esse: propterea quod oportet vnumquemque ad eum, qui credidit, sic dissolutionem facere, vt societatem contraxit. Putant enim, eum iustius esse statuere, cui permissum est, quam eum, qui permisit. Etenim plerumque non æquè æstimant qui habent, & qui accipere volunt. Sua enim cuique, & ea, quæ dat, multo videtur pretio digna. Attamen retributio sit ea, quam statuunt ij, qui capiunt, quantitate. Oportet autem fortasse non tantum æstimare, quanti videretur dignum habenti, sed quanti æstimabat antea, quam haberet.

Quod singulis pro dignitate sint beneficia rependenda. Cap. 11.

Abent autem & talia dubitationem, Vtrum oporteat omnia patri tribuere, in omnibusque obtemperare: an agrotanti quidem parendum sit medico: deligenti verò ducem exercitus, deligendus sit rei militaris peritissimus homo. Simili modo, vtrum amico sit potius, an studioso subministrandum. Et benefactori reddenda sit gratia, an sodali potius dandum, si vtrunque fieri nequeat. Omnia igitur talia exactè determinare, non est facile. Multas enim, ac varias habent differentias, & magnitudine, & prauitate, & honestate, atque necessitate. Verum non omnia eidem esse tribuenda, non est obscurum. Atque beneficia plerumque reddenda sunt potius, quam est largiendum amicis: sicut & mutuum reddendū est potius, cui debeas, quam dandum sodali. Fortasse autem neque hoc agendum est semper. Vt redemptum à prædonibus, vtrum eum, qui ipse redemit, redimere vicissim oporteat, quicumque is sit, aut non capto quidem, repenti verò mutuum, reddere, an redimere patrem: videbitur enim, patrem potius, quam se etiam redimere illum oportere. Debitum igitur vt diximus, simpliciter est reddendum. Si verò datio honestate, aut necessitate excedat, ad hæc ipsa est declinandum. Interdum enim neque est æquum, beneficium retribuere, cum alter quidem in studiosum, sciens studiosum esse, contulit beneficium, alter autem illi flagitiosum esse existimat. Nonnunquam enim nec ei, qui mutauit, vicissim est mutandum. Nam ille quidem putat se recepturum, bono mutauit viro: hic autem non sperat à prauo recipere. Sine igitur re vera hoc sic habeat, non æqualis est dignitas: siue non ita quidem se habeat, putet autem sic se habere, non videbuntur absurde facere. Quod igitur sepe est di-

ctum, sermones, qui de affectibus, actibusve sunt, perinde habet definitionem, vt ea, circa quæ sunt. Non eadem igitur vniuersis esse reddenda, neque patri cuncta, quemadmodum neque Ioui sacra omnia dantur, non est obscurum. Quod si diuersa tribuenda sunt parentibus, & fratribus, & sodalibus, & beneficiis, tribuenda sunt singulis suis, quæque ad quenque accommodantur. Sic autem & facere videntur. Nam ad nuptias vocant cognatos, genus enim ius est commune: quare & actus, qui circa hoc sunt. Et ad sponsalia etiam maxime cognatos propter idem putant accedere oportere. Videbitur autem parentibus maxime alimentis filios, vt debent, opitulari oportere: & honestius esse iis, qui causa sunt essendi, quam sibi ipsi subuenire. Honorem etiam vt dicitur tribuere oportet, non omnem autem patribus, neque eundem patri, matrique, neque sapientis, aut imperatoris, sed patri paternum, & similiter matri maternum. Omne quoque seniori honor est tribuendus, qui ad ætatem accommodatur, assurgendo, locoque cedendo, & talibus. Sodalibus autem, atque fratribus præstanda est libertas, omniumque communitas. Atque cognatis, & iis, qui sunt eiusdem tribus, & ciuibus, ac ceteris vniuersis semper est enitendum, id, quod accommodatur, tribuere, & comparare, quæ insunt singulis ratione familiaritatis, & virtutis, aut utilitatis. Eorum igitur, qui generis sunt eiusdem, facile est iudicium: differentium autem est difficilius. Non tamen ob hoc desistendum est, sed vt fieri potest, ita est distinguendum.

Quando soluenda amicitia. Cap. 111.

St etiam dubitatio, si dissoluenda sint amicitia, necne, ad eos, qui non permanent, an ad eos, qui ob utilitatem, aut voluptatem amici sunt, cum hæc non habent. Nec est absurdum dissolui, illorum enim erant amici, quibus deficientibus, rationi consonum est non amare. Incauauerit autem quispiam, si ob utilitatem, aut voluptatem amans, ob mores simulat amare. Quod enim superius diximus, plurimæ sunt incufationes inter amicos, cum non similiter optant, & sunt amici. Cum igitur quispiam sua se opinione fefellerit, putaretque ob mores amari, nihil illo tale agente, tum se ipsum is accusare debet. Cum verò à simulatione illius deceptus fuerit, tum eum, qui decipit, iustum est accusare, & magis, quam eos, qui numeros adulteros conficiunt, quando maleficium ipsum circa præstabilius est. Quod si acceptat vt bonum, factus est autem prauus, atque apparet, esse amandus? An impossibile est? siquidem non omne quoduis est amabile, sed bonum. Neque autem dignum est, prauum amicum habere, neque oportet, non enim amarorè prauorum esse oportet, neque similem euadere prauo. Dicitur est autem, simile simili esse amicum. Estne igitur statim amicitia dissoluenda, an non omnino, sed in qua est incurabilis ob prauitatem? Qui autem emendari possunt, iis magis ferendum est in motibus auxilium, quæ in pecuniis, quanto præstabiliores sunt, & magis amicitia proprii. Nihil autem absurdi

Surdi videbitur facere, qui amicitiam dissoluit: non enim huic aut tali amicus erat. Cum igitur mutatum ad priores mores redigere nequeat, se ab illo sciungit. Quod si alter permaneat, alter magis bonus euadat, multumque virtute differat, etne vtendum amico? an fieri nequit? In magna autem distantia maxime manifestum sit, vt in amicitia, quæ à pueritia contrahuntur. Nam si alter mente permaneat puer, alter in optimum virum euaserit, quoniam modo fuerint amici? cum neque eadem ipsis placeant, neque eisdem gaudeant, doleantque. Neque enim hæc erunt in ipsis. Sine verò his esse amici non possunt. Simul enim ipsos viuere impossibile est. Atque de his antè diximus. Oportetne igitur ipsum non secus ad illum sese habere, quam si amicus nunquam fuisset? An facte memoriam consuetudinis habere oportet? Atque vt amicis potius, quam alienis, arbitramur gratificari oportere, sic & iis, qui fuerunt amici, tribuendum est aliquid ob amicitiam, quæ antea fuit, cum non ob exuperationem prauitatis est dissolutio facta.

Que opera amicitia, & quod non sint prauorum. Cap. 1111.

A verò, quæ ad amicos attinent, & quibus amicitia definitur, ex iis, quæ ad se ipsum quisque facit, profecta esse videntur. Ponunt enim eum amicum esse, qui vult, & agit bona, vel quæ videntur, amicitia gratia: aut eum, qui vult esse, viuereque amicum, gratia ipsius amici: quod quidem matribus ad suos accidit filios, & iis amicis, qui sunt offensi. Quidam autem eum esse dicunt, qui versatur vnà cum amico, & eadem expetit: aut eum, qui dolet vni, atque gaudet cum amico. Maxime autem & hoc matribus accidit. Horum etiam aliquo & amicitiam ipsam definiunt. Vnumquodque autem horum viro competit erga se bono: reliquis verò ea ratione, qua tales esse existimant. Viderur autem, vt dictum est, virtus, & studiosus ipse, vnicuique esse mensura. Hic enim sibi ipsi consentaneus est, ac eadem affectat anima omni. Et vult igitur sibi ipsi bona, & quæ apparent, ac agit. Est enim viri boni, bonum agere, & sui ipsius gratia. Mentis enim causa, quæ quidem vnusquisque esse videtur, & vult etiam se viuere, saluumque esse, atque id maxime, quo sapit. Est enim bonum homini studioso, esse. Vnusquisque autem sibi vult ipsa bona. Factus verò alius, nullus expetit cuncta, illud quod est factum habere. Habet enim & nunc Deus summum bonum, sed est id, quod est ipse. Viderur autem id vnusquisque esse quod intelligit, aut maxime, atque talis, secum degere vult. Libenter enim hoc, cum voluptateque facit. Nam & actuum rerum recordatio periuocanda est, & futurarum spes bona. Talis autem afficit voluptate. Et insuper contemplationibus mente abundat. Præterea maxime secum vnà dolet, atque lætatur. Idem est enim omnino ipsi molestum, atque iucundum, & non aliàs aliud. Est enim sine potentia prorsus. Ex eo igitur, quia vnusquodque que ipsorum ad se ipsum competit studioso, ad amicum autem sic se habet, vt ad se ipsum, (amicus enim est alius ipse) & amicitia viderur horum aliquid esse, & quibus hæc insunt, videntur esse amici.

ci. Quare verò vtrum ad se ipsum sit, an non sit, amicitia, nunc omittamus. Videbitur autem hoc amicitia esse, quo duo, vel plura ex iis habet, quæ est, est. dicta sunt. Et quod maxima amicitia similis est ei, quæ est ad se ipsum. At verò videntur ea, quæ dicta sunt, & ipsis multis inesse, quauis sint prauis. An hoc participes ipsorum sunt, quo sibi ipsis placent, & bonos se esse existimant? Nam eorum, qui vehementer sunt prauis, atque nefariis, nemini hæc insunt: sed nec inesse videntur, ferè autem neque prauis. Dissident enim secum, & alia quidem cupiunt, alia autè volunt, vt incontinentes. Nam iis, quæ bona sibi videntur, anteponunt ea, quæ voluptate afficiunt, atque nocent. Quidam rursus ob formidinem, atque inertiam eas agere res omittunt, quas purant sibi ipsis optimas esse. Qui verò multas res graues, atque nefandas egerunt, vitam ob prauitatem odio habent, ac fugiunt, sibi que mortè consciscunt. Querunt præterea alios ipsi flagitiosos, quibus cum versentur, se verò ipsos fugiunt. Nam si sint secum, recordatur multarum, grauiumque rerum, & sperat alias tales. Si cum aliis autè sint, obliuiscuntur. Atque cum nihil habeant, quod sit amabile, nulla re prorsus afficiuntur ad se ipsos, quæ ad amicitiam attinet. Neque igitur vnà secum gaudent, atque dolent: est enim eorum anima in seditione. Atque interdum ob prauitatem dolet, abstinens à quibusdam, interdum lætatur. Et hæc quidem pars huc, illa autem illuc trahit, vt diuellentes. Quod si fieri nequeat vt doleat simul, atque lætetur, at paulò post dolet, quod lætatus fuit, & nolle sibi ipsi illa voluptati fuisse. Improbi namque penitentia sunt referri. Improbis igitur ne erga se quidem amice affectus est, propterea quod nihil habet, quod sit amabile. Quod si ita sese habere vehementer est miserum, totis viribus fugienda est prauitas, & enitendum est bonum esse. Sic enim & ad se ipsum habebit amice, & alij amicus poterit esse.

De benevolentia. Cap. v.

Benevolentia autem, amicitia quidem est similis, non tamen est amicitia. Fit enim benevolentia & ad ignotos, & latens: amicitia verò non fit. Hæc autè antea diximus. At nec etià est amatio. Non enim habet extensionem, nec appetitionem. Amationem autem hæc sequuntur. Et amatio quidem est cum consuetudine benevolentia autem fit & repente: vt fit & erga certantes, Spectantes enim beneuoli sunt ipsis, & volunt bona. Nihil autè agerent simul. Quod enim diximus repente fit beneuoli, & leuiter diligunt. Viderur igitur benevolentia principium amicitia esse: sicut & adamandi, voluntas ea, quæ per aspectum efficitur. Nemo namque adamat, si non antea delectatus fuerit forma. Qui verò gaudet forma, non cōtinuò & adamat: sed cū absentè desiderat, præsentiamque affectat. Sic igitur & amicos, impossibile est esse, nisi beneuoli fuerint. Beneuoli verò non cōtinuò & amant. Volūt enim dūtaxat iis bona, quibus beneuoli sunt. Sed nihil agerent simul, neque pro illis molestia susciperēt vllam. Quapropter qui ipsa per translationem principium ipsam amicitia dixerit esse. Diurnam autem factam, & ad consuetudinem accedentem,

dentem,amicitiam fieri:non eam quidem,quæ ob
utilitatem,neque eam,quæ ob voluptatem est:ne
quæ enim pro hisce benevolentia fit,qui nanque
beneficium accepit,reddit pro iis,quæ accepit
benevolentiam, faciens iusta. Qui verò vult ali-
quem prosperitatem habere, spe commodi alicuius
consequendi per illū, non illi, sed sibi potius,
benevolus est: quemadmodum nec amicus, si illi
propter aliquem vsum obsequium præstat. Om-
nino autem benevolentia ob virtutē, ac bonitatē
aliquā fit, cum cuiuspiā quispiā pulcher, aut fortis,
aut aliqd tale videtur: vt in certatibus diximus.

De concordia. Cap. vi.

Aqui concordia etiam ad amicitiam
attinet. Quapropter non est eadē opi-
natio. Hæc enim & iis, qui sibi mutuo
sunt ignoti, inesse potest. Nec eos, qui
de quouis sunt eiusdem sententiæ cōcordes di-
cunt: velut eos, qui de celestibus eadem sentiunt:
non enim ad amicitiam pertinet, de his esse cōcor-
des. Sed ciuitates cōcordes inquit esse, cum de
iis, quæ conferunt, eadem sentiunt, eliguntq; atq;
agunt ea, quæ publicè visa sunt. Circa igitur ea,
quæ in actionē veniunt, cōcordes sunt homines:
& horum circa ea, quæ in magnitudine sunt, pos-
suntq; vtriusq; vel omnibus inesse. Vt ciuitates cō-
cordes sunt, cū omnibus videtur magistratus esse
deligendos, aut societate cum Lacedæmonis in-
eundam esse, aut magistratū gerere Pittacum, cū
veller & ipse. At cum vterque se ipsum vult (vt ij
volunt, qui in Phœnisis sunt) seditionem habēt.
Concordes enim esse, non est idem vtrunq; intel-
ligere, quicquid tandem id sit. Sed in eodē idem:
vt cum & populus, & boni Rempublicā optima-
res gerere volūt. Sic enim fit omnibus quod ex-
optant. Ciuilis autem amicitia videtur ipsa cōcor-
dia esse, sicut & dicitur. Nam circa cōmoda, & ea,
quæ pertinent ad vitam, versatur. Est autem talis
concordia in bonis: nam & secum quisq; horum
est concors, & omnes inter se sunt concordēs,
quippe cum in eisdem omnino sint. Talium enim
voluntates manent, & non resiliunt, vt Euripus:
voluntque semper ea, quæ iusta sunt, & quæ pro-
sunt. Hęc autem & communiter affectant. Prauos
verò concordēs esse, impossibile est, nisi breui in
tempore, quemadmodum & amicos esse. In rebus
quidem vtilibus plus, in subeundis verò labori-
bus, subministratiōibusve minus habere percipi-
entes. Vnusquisque autem hæc sibi volens pro-
ximum persequatur, & prohibet. Perit enim res
ipsa communis, cum ab ipsis non conseruetur. Fit
igitur vt in seditione versentur: & sese quidem
vicissim vrgentes, quæ iusta sunt agere nolunt.

De beneficentia. Cap. vii.

Adentur autem ij, qui beneficia contu-
lerūt, magis eos amare, in quos bene-
ficia sunt collocata, quā ij, qui accepe-
runt, eos, qui contulerunt. Atq; vt præ-
ter rationem eueniens quæritur. Plurimis igitur
videtur id ex eo fieri, quia hi quidem debent, illis
verò debetur. Vt igitur in mutuis, debitores qui-
dem volunt suos creditores nō esse, hi verò de sa-
lute quoq; debitorum diligentia adhibent, sic &
eos inquit, qui beneficia contulerunt, velle eos

esse erga quos fuere benefici, vt gratias acceptu-
ros, illis verò nō esse curā reddendi. Epicharmus
igitur fortasse dixerit hæc ipsos dicere, aspicien-
tes ad malū. Videtur autē hoc esse humanum. Ple-
riq; enim immemores sunt, & suscipere potius,
quā conferre, beneficia appetunt. Videbitur au-
tem causa naturalior esse, & non similis ei, quæ de
creditoribus dicitur. Nō est enim erga debitores
amatio, sed volūtas salutis, recipiendi causa. Sed
qui beneficia contulerūt, diligunt, atq; amant eos,
qui beneficia acceperunt, & si nulla in re sunt vti-
les, neq; in posterū futuri: quod quidē & artificii-
bus accidit. Magis enim vnusquisque proprium
amat opus, quā ipse ab opere amaretur ut animæ
particeps esset. Maxime verò forsitan hoc circa
poetas accidit: hi nāq; sua diligūt poemata supra
modū, & perinde, atq; filios, amāt. Tali igitur si-
mile est & id, quod faciunt ij, qui beneficia contu-
lerunt. Quod enim suscepit beneficiū, ipsorū est
opus: hoc igitur & amant magis, quā eum, qui
opus fecit. Huius autem causa est, quod vniuersis
est expetibile, atq; amabile esse. Sumus autē actū,
nam viuendo sumus, atq; agendo. Qui igitur fe-
cit, est actū suū quodam modo opus. Diligunt itaq;
ipsū opus, quia amat & esse. Hoc autē est natu-
rale. Quod enim est potentia, id opus ipsum actū
declarat. Et insuper ei quidē, qui contulit benefi-
cium, honestū est id, quod egit. Quare gaudet eo,
in quo est hoc. At ei, qui accepit, nihil est honesti
in eo, qui contulit, nisi conferens: quod quidē mi-
nus est iucundum, atq; amabile. Est autē præsen-
tis quidem operatio, futuri autem spes, facti verò
memoria iucunda. Sed iucundissimum est, quod
est actū, & amabile simili modo. Ei igitur, qui co-
tulit beneficiū, permanet ipsum opus: diuturnum
est enim ipsum honestū. Sed ei, qui cepit, tractata
est ipsa vtilitas: memoriāq; honestarū quidē re-
rum est pericunda: vtilium autem non nimium,
aut minus. Expectatio verò contrā sese habet. Et
amare quidem simile est actioni, amari autē pas-
sioni. Eos igitur, qui circa actum excellunt, sequi-
tur amare, & ea, quæ ad amicitiam attinent. Præ-
terea, quæ facta sunt cū labore, ea magis diligunt
omnes: vt & pecunias magis diligūt, qui acquisi-
uerunt, quā qui ab aliis acceperunt. At beneficiū
quidē accipere, sine labore esse constat: beneficiū
autem cōferre, difficile. Propter hæc & matres fi-
lios magis amāt: generatio nāq; laboriosa est ma-
gis, & magis sciūt esse suos. Videbitur autē hoc &
iis accommodatum esse, qui beneficia contulerunt.

De amatore sui. Cap. viii.

Dubitatur autem & vtrum oporteat se
ipsum amare maximē, an aliquē aliū.
Increpant enim eos, qui se ipsos maxi-
mē amāt: & vt turpe, sui amatores ap-
pellant. Atq; prauus quidē, sui gratia cuncta agit:
& tantō magis, quātō prauior est. Incusant igitur
ipsum, quia nihil, nisi sibi, agit. Probus autem ob
honestatem, & tantō magis, gratiāq; amici, quan-
tō præstabilior est: sua verò negligit. Ab his autē
verbis nō sine ratione ipsa opera discrepāt. Nam
eū inquit oportere summē amare, qui maximē
est amicus. Is autem maximē est amicus, qui vult
cui vult bona illi gratia, si nullus etiā scierit. At
hæc

hęc ipsi ad se ipsa maximē competunt: & cetera
omnia, quibus definitur amicus. Dicitur enim
ab ipso ea omnia, quæ ad amicitiam attinent, & ad
ceteros peruenire. Eodē accedunt & prouerbialia
vniuersa: vt, Anima vna: &, Amicorum omnia
sunt communia: & Amicitia est æqualitas: & Ti-
bia genu propinquius. Hęc enim vniuersa ipsi ad
se ipsam maximē competunt. Maxime nanq; ami-
cus est sibi: & se igitur ipsum maximē amare oportet.
Dubitatur autem meritō, vtrius oporteat assen-
tiri, cum vtriusq; videatur esse credendum. Fortas-
se igitur tales sermones distinguendū, determinā-
diq; sunt, quousq; & quōnam modo sint veri. Si
itaq; sumptimus quōnam vtriusq; modo sui ama-
torem dicunt, fuerit forsitan manifestum. Qui igi-
tur hoc reprehendendum esse existimāt, eos ama-
tores sui appellat, qui sibi plus tribuunt in pe-
cuniis, & honoribus, & voluptatibus corporis:
hęc enim ipsa multitudine affectat, & ipsis, vt opti-
mis, omni studio incumbit: quapropter & in cer-
tamen veniunt. Qui igitur in hisce plus habere
pergunt, ij cupiditatibus, & omnino affectibus,
eiq; parti animæ, quæ rationis est expertis, gratifi-
cantur: tales autem sunt ipsi multi: idcirco & ap-
pellatio orta est ex multitudine, quæ quidem est
praua: ergo iuste vituperatur ij, qui ita se amant.
Non est autem obscurū, vulgus eos, qui sibi ipsi
talia tribuunt, sui amatores dicere consueuisse.
Nam si quis semper studeat agere iusta maximē
omnium, aut temperata, aut quæuis alia, quæ ad vir-
tutibus proficiunt, honestatēq; omnino si-
bi ipsi semper vendicet, atq; vsurpet, hunc nemo
dicat amatorem sui, neq; vituperabit. Magis autē
videbitur talis homo sui amator. Nam ea sibi tri-
buunt, quæ pulcherrima, maximēq; bona: & gratifi-
catur ei, quod sui ipsius potissimū, in omnibusq;
illi obtemperat. Vt autem & ciuitas id esse maxi-
mē videtur quod est potissimum, & alius omnis
conueniens sic & homo. Amator igitur is est maxi-
mē sui, qui illud amat, illiq; gratificatur. Et conti-
nens igitur dicitur, & incontinens, quia mens
vincit, aut non vincit: propterea quod ipsa est ho-
minum quilibet. Elegisse ipsi & sua sponte ea vidē-
tur, quæ cum ratione maximē egerunt. Non igitur
est obscurum, hoc esse maximē vnumquemq;
& hoc maximē virum bonū amare. Quapropter
maximē sui est amator, diuersa specie ab eo, qui
reprehenditur: tantūq; differt, quantum vita
cum ratione, differt ad vita cum perturbatione: &
appetitio aut honesti, aut eius, quod conferre vi-
detur. Qui si omnes ad consequendam honesta-
tem, & ad res agendas pulcherrimas decertarent,
atque contenderent, & omnibus publicè ea, quæ
oportet, & vnicuique priuatim maxima bona ines-
sent: quidē virtus est tale. Quare bonum quidē
idem hominem, amatorem esse sui oportet: nam
& sibi ipsi, & ceteris proderit, agendo honesta.
Prauum autem, non oportet: & sibi nanq; nocē-
bit, & propinquis, affectus prauos sequendo. Ea
igitur, quæ vir improbus agit, ab iis discrepant,
quæ agere oportet. At probus, quæ oportet, ea a-
git. Mens enim omnis id expetit, quod est opti-
mum sibi: & probus obtemperat menti. At qui ve-
rum est illud, quod de studioso dicitur, complu-

ra, inquam, ipsum agere, & amicorum, & patriæ
gratia, & si opus fuerit, mortē obire. Et pecunias
enim, & honores abiicit, & ea bona omnino, de
quibus homines decertant, sibi vendicans hone-
statem. Expetet enim potius voluptatem breui tē-
pore vehementem, quā longo leuē: & vitam
honestam vno anno, quā quamuis multis: & vnū
actum honestum, magnūve, quā multos, & præ-
uos. Atq; iis, qui pro amicis, qui pro patria mor-
tem obeunt, hoc forsitan accidit. Magnam igitur
sibi ipsis eligunt honestatem, abiicientque pecu-
nias, vt amici capiant plures: hinc enim amicū
facultates, ipse consequitur honestatem, atq; sibi
maius tribuit bonum. Eundem & circa honores
modum, magistratūq; seruabit: nam hæc omnia
amico suo conceder: est enim hoc honestum ipsi,
ac laudabile. Meritō igitur studiosus esse vide-
tur, anteponens omnibus honestatem. Fit etiam,
vt & res agendas concedat amico, sitq; honestius,
se ipsum fuisse causam vt agat illas amicū, quā
si ipsemet agat. In vniuersis igitur laudabilibus,
ipse studiosus plus honestatis tribuere sibi ipsi vi-
detur. Sic igitur sui ipsius (vt diximus) amatore
esse oportet: vt ipsi autē multi sunt, non oportet.

De amicis felicis, & quibus indigeat. Cap. ix.

St autem controuersia & de ipso felici,
si indigeat amicis, necne. Non esse
enim inquit ipsis beatis, & ex sese
sufficientibus, opus amicis: insunt enim
ipsis omnia bona. Cum igitur ex sese sint sibi suf-
ficientes, nullius indigent rei. Amicum autem in-
quiunt, cum sit alter ipse, ea afferre amico, quæ
ipse per se amicus consequi nequit. Vnde & hanc
sententiam dicunt:

Fortuna cum bona est, amicis cur opus?

At absurdo simile est, vniuersa bona tribuentes
felicis, amicos ipsi nō tribuere, quod externorum
bonorū maximū est. Quod si ad amicum confer-
re potius, quā accipere beneficia, spectat atque
ad virum bonum, virtutēq; dare beneficia per-
tinet, magisq; honestum est amicis, quā alienis,
largiri, beneficiāq; conferre: vir studiosus iis in-
digeat profectō, qui dona, beneficiāq; sunt acce-
pturi. Quapropter & quæritur, vtrum prosperis
in rebus, an in aduersis opus sit magis amicis, vt-
pote cum & is, qui mala fortuna vitur, iis indi-
geat, qui beneficia cōferat: & iis, qui prospera for-
tuna fruuntur, iis sit opus, apud quos beneficia col-
locantur. Est etiam forsitan absurdum, beatum
ipsum solitariū facere. Nemo enim expetet per
se bona cuncta habere: nam homo ciuile animal
est, & cum aliis aptum vnā viuere. Hoc igitur cō-
petit & felici: habet enim ea omnia, quæ natura
sunt bona. Constat autē, melius esse cum amicis,
probiisque, quā cum alienis ipsum & quibusuis
cōuersari. Amicis ergo beato est opus. Qui igitur
illi primi dicunt: & qua parte vera loquuntur, an
quæ vulgus eos amicos esse putat, qui viles sunt?
Talibus igitur nō indiget ipse beatus: quippe cū
ipsi omnia bona insunt. Nec etiā iis, qui ob volu-
ptatem amantur, aut per parum cum sit ipsius
vita iucunda, aduentitia non indiget voluptate.
Atque cum amicis talibus haud indigeat, non vi-
detur indigere amicis. Hoc autem non est forsitan
A a 2 verum.

Aristotelis Stagiritæ

verum. Nam in principio dictum est, felicitatem operationem esse quandam. Constat autem, operationem ipsam fieri, & non ut quandam rem esse, quæ possidetur. Quod si felicem esse, in viuendo, ac operando conuincit, boni autem operatio studiosa, & iucunda per se, ut initio diximus, resque propria ex iis est, quæ delectant, atque magis propinquos, quam nos ipsos, & actus illorum, quæ nos, possimus contemplari: studioforumque hominum actus, si sint amici, iucundi sunt ipsis bonis, (habent enim ambo ea, quæ sunt natura iucunda) beatus profectò talibus indigebit amicis, si expetit actus bonos, & proprios contemplari: talis que sunt ipsius boni, si sit amicus. Arbitrantur autem homines, felicem iucundè viuere oportere. Solitario igitur difficilis est vita. Non est enim facile per se ipsum semper operari, cum aliis verò, atque ad alios, facile. Erit igitur operatio continua magis, cum sit per se ipsam iucunda. Quod quidem esse circa beatum ipsum oportet. Studiosus enim hoc ipso, quo studiosus est, gaudet quidem iis actibus, qui à virtute proficiuntur. Molestè autem fert eos, qui à vitiiis procedunt: perinde, atque muscus delectatur quidem eleganti cantu, offenditur autem prauo. Fuerit etiam & quædam virtutis exercitatio ex conuictu bonorum, vt & Theognidi placet. Naturalius autem considerantibus, studiosus amicus expetibilis esse natura studio videtur. Diximus enim id, quod est bonum natura, studio bonum, & iucundum esse per se. Definunt autem ipsum viuere animalium quidem, potètia sensus: hominum autem, sensus, vel intellectio. Potentia verò ad operationem reducitur, & ipsum præcipuè in operatione consistit. Ipsum autè viuere videtur propriè esse ipsum sentire, vel intelligere. At ipsum viuere de iis est, quæ sunt per se bona, atque iucunda. Est enim definitum, definitum autem natura est bonum. Quod verò natura est bonum, id & bono est bonum: quapropter omnibus iucundum esse videtur. Non oportet autem, vitam sumere prauam, atque corruptam, neque in doloribus constitutam. Indefinita namque est talis, quemadmodum ea, quæ insunt ipsi. Eritque hoc manifestum magis in sequentibus de dolore. Si verò ipsum viuere bonum est, & iucundum etiam est. Quod vel ex eo videtur, quia omnes appetunt ipsum, & maximè boni, atque beati. His enim viuere maximè est expetibile, & horum vita est beatissima. Qui autem videt, videre sentit: & qui audit, audire: & qui ambulat, ambulare: & in ceteris similiter est aliquid sentiens nos operari. Sentire verò nos sentire, & intelligere nos intelligere possumus. Quod quidem est nos esse. Esse enim, sentire, vel intelligere. Sentire autem se viuere, de iis est, quæ per se sunt iucunda. Vita namque natura est bonum. Bonum autem sibi quæpiam inesse sentire, voluptate afficit. Ipsum verò viuere expetibile est, & maximè bonis: propterea quod esse, bonum est ipsis, atque iucundum. Sentientes enim id, quod est per se bonum, voluptate afficiuntur. At studiosus vt erga se ipsum, sic sese habet & ad amicum: amicus enim est alter ipse. Vt igitur se ipsum esse, est vnicuique expetibile, sic & suum amicum esse, vel similiter. Esse autè ideo

Theognides sic habet. *Ἐστὸν μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς θλάδος ἀδελφῶν ἢ κακοῖσι, ἢ καλοῖσι, συμμιζῆσθαι. ἀπολείπει τὸν ὄντα νόον.*

Erepor dicitur ὁ φίλος.

est expetibile, quia sibi bonum esse ipsum sentit. At talis sensus iucundus per se ipsum est. Sentiat ergo & ipsum amicum esse oportet. Hoc autem fieri potest, cum ipso simul viuendo, & verba, mentemve commutando. Sic enim in hominibus videtur simul viuere: & non, vt in pecoribus, eodem in loco pasci. Si igitur ipsum esse, per se est expetibile viro beato, cum natura sit bonum, atque iucundum, simile autem est, & amici ipsius esse: amicus etiam ex iis est profectò, quæ expetibilia sunt beato. At quod est expetibile beato, id ad se ipsi oportet, vel egens erit hac parte. Opus est igitur ei, qui felix futurus sit, studiosis amicis.

De numero amicorum. Cap. x.

Vtne igitur quam plurimi faciendi amici, an, vt de hospitalitate dictum concinnè fuisse videtur, Hospite ne careas, hospes nec pluribus esto.

Sic & ad amicitiam accommodabitur, neque sine amicis esse, neque rursus nimium multos habere amicos. Ad eas igitur amicitias, quæ sunt ob utilitatem, & valde id, quod dictum est, accommodatur. Multis enim vicissim (si) ministrare, laboriosum est: neque ad hoc agendum, facultates ipsa sufficiunt. Plures igitur iis, qui sunt ad facultates proprias satis, superuacanei sunt, atque ad bene viuendum impedimento: non ergo opus est ipsis. Ii quoque, qui comparantur ob voluptatem, sufficientes pauci, vt in epulis condimentum. At suntne studiosi plurimi comparandi: an & multitudinis amicum est quidam numerus perinde, ac ciuitatis? Nec enim decem ex hominibus, ciuitas constare potest, nec etiam est ex centum millibus adhuc ciuitas. Sed quantitas non est forsitan vna quædam determinata, sed omnis ea, quæ est media inter quasdam multitudines definitas. Et amicorum igitur multitudo quædam est definita. Atque, ij fortasse sunt plurimi, cum quibus quispiam viuere potest: hoc enim ad amicitiam pertinere maximè videbatur. Fieri autem non posse vt vnà cum multis quispiam viuat, seque multis impertiat, non est obscure. Præterea illos etiam inter sese amicos esse oportet, si simul omnes victuri sunt. Hoc autem difficile est in multis. Est etiam perdifficile, gaudere familiariter cum multis, atque dolere. Concurrere enim hæc simul possunt: cum vno, inquam, dolere, & cum altero gaudere. Fortis igitur bene est, non querere quam plurimos amicos habere, sed quot ad communem vitam habendam sufficiunt. Neque enim posse videtur, multis vehementer amicum esse: quapropter neque adamare plures: ex parte ratio enim quædam amicitie est. Hoc autem est ad vnum. Et vehementer igitur amare, ad paucos erit. Hoc & in ipsis rebus ita se habet. Amicitia namque, sodalitia non sunt multi amici: & quæ fama celebrantur, inter duos fuisse dicuntur. Qui verò multos amicos habent, ij nemini sunt amici, nisi cuius liter, quos & placidos appellant. Fit igitur vt cuius liter multis sit quispiam amicus, etiam si non sit placidus, sed verè vir probus. Sed ob virtutem, & se ipsos, amicitia non est ad multos. Amabile autem est, & paucos inuonire tales.

In qua

In qua fortuna sint habendi amici. Cap. xi.

A T vera in fortuna magis opus est amicis. Vtrum in prospera an in aduersa? In vtraque nanque queruntur. Nam & qui fortunam habent aduersam, indigent ope. Et qui sunt in rerum prosperitate, eorum indigent, quibus cum viuant, & in quos beneficia conferant. Volunt enim donare, beneficia conferre. Amicos igitur habere necessarium quidem est magis in aduersa fortuna. Idcirco & boni propter huc vtilibus amicis est opus. Honestius autem est, in prosperitate fortuna. Idcirco & bonos querunt: in hos enim beneficia conferre, atque cum his vnà degere magis est expetibile. Est enim & ipsa presentia amicorum iucunda in vtraque fortuna: nam leuantur ipsi dolentes condolentibus ipsis amicis. Quapropter & dubitauerit quispiam, si doloris, vt oneris, amici participes sunt: an hoc quidem non fit, ipsorum autem presentia, cum sit iucunda, condolentique sensus minuit ipsum dolorem? Verum si ob hæc, aut ob aliquid aliud leuantur, nihil faciamus. Id quod dictum est euenire sanè videtur. Ipsorum autem presentia immista quadam est: nam aspiceret quidem amicos, iucundum est, præsertim ei, qui calamitatibus premitur: fertque præfidium aliquod aduersi dolores. Consolationem enim ipse amicus & aspectu, & verbis afferre potest, modo sit dexter. Scit nanque mores, quibus gaudet, atque dolet. At sentire suas ob arum nas dolere amicum, affert dolorem. Nam omnes fugiunt, se causam doloris esse amicis. Quapropter viriles quidem natura cauent, ne amici se cum condoleant: & si non exuperent in dolentia, dolorem, quo illi afficiuntur, non ferunt. Atque omnino simul plorantes, mœrentesque non admittunt, quia nec ipsi sunt propèni ad luctus. Muliercula verò, & huiuscemodi viri, gaudent iis, qui vnà cum ipsis gemunt, & amant eos, tanquam amicos, & condolentes. Oportet autem omnibus in rebus præsentia & voluptatibus amicos affert omni in actu, & cognitione delectat, quod in ipsis bonis latantur. Quapropter videbitur oportere in prosperitatibus quidem promptè vocare amicos. Est enim honestum, beneficium esse. In aduersitatibus autem pigre. Minimè namque facere participes malorum ipsos oportet. Vnde & illud dicitur:

Sat est grauis, tristisque, si me fors premit. Maxime tamen vocandi sunt tunc amici, cum parua suscepta molestia multam prodesse possunt. Contra autem fortasse congruum est, ad calamitosos quidem ire non vocatum, & promptè. Est enim amici beneficia conferre, præsertim in eos, qui indigent, & antea, quam illi requirant. Vtrisque nanque honestius, atque iucundius est. Ad fortunatos autem promptè quidem accedere ad operandum vnà cum illis: est enim adhuc opus amicis. Lentè autem pro beneficiis consequendis: non est enim honestum, utilitatis suæ causa properare. Cauenda autem est forsitan opinio iniucunditatis in repellendo: accidit enim non nunquam. Presentia igitur amicorum in vniuersis expetibilis est.

De præcipuo munere amicorum, & bonorum, & malorum. Cap. xii.

A T estne, vt adamantibus amabilissimum est ipse aspectus, magisque hunc sensum, quam ceteros expetunt, propterea quod per hunc maximè est, atque oritur amoris: & amicis maximè expetibile conuersari, simulque viuere? Amicitia nanque communicatio est. Et vt ad se ipsum quisque, sic sese habet & ad amicum. Sensus autem cuique de se ipso est expetibilis, igitur & de amico. At operatio ipsis in simul viuendo fit. Quare non immeritò viuere simul affectant. Atque quod tandem est singulis esse, vel gratia cuius viuere experunt, in eo cum amicis versari, degeretque volunt. Quocirca alij compotant, alij talorum ludo simul incumbunt, alij simul sese exercent, & vnà venantur, aut philosophantur, singuli totos dies id simul agentes, quod maximè amant. Viuere enim simul cum amicis volentes, hæc faciunt, & ea cum iis communicant, quibus cum vnà viuere experunt, quæ maximè ipsos in vita delectant. Fit igitur amicitia quidem improborum flagitiosa. Communicant enim praua, suntque instabiles, & peiores etiam sunt moribus, similes euadentes. Proborum autem proba, congressionibus suscipiens incrementa. Videntur etiam tales & prestabiliores euadere, tam agendo, quam se mutuo emendando. Eliciunt enim ex sese mutuo ea, quæ placent. Vnde illud dicitur rectè.

Disces ex studiosis nimirum optima semper. Sed hæctenus de amicitia. Deinceps de voluptate dicamus.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE ETHICORVM

AD NICOMACHVM,

LIBER DECIMVS,

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum Libri.

DE CIMVS hæc: De voluptate: de felicitate contemplatiua: de felicitate actiua: quod operatio præcipuum sit de operis peroratione.

De voluptate. Cap. I.

POST HÆC sequitur forsitan ut de voluptate dicamus. Maximè nãque voluptas nostro generi familiaris est. Quapropter erudiunt iuuenes, gubernantes ipsos voluptate, atq; dolore. Videtur autem ad consequendam moris virtutem maximum esse, gaudere iis, quibus oportet, & odisse ea, quæ oportet. Comitantur enim hæc tota in vita, momentum, & vim ad virtutem habentia, felicemq; vitam: Nam eligunt quidem ea, quæ voluptate afficiunt, fugiunt autè, quæ dolore. Talia verò minimè prætermittenda sunt, præsertim cum magna de ipsis sit cõtrouersia. Quidam enim summum bonum voluptatem esse dicunt. Quidam contrã, vehementer prauit: partim forsitan & credentes sic esse, partim putantes ad vitam nostram melius esse, voluptatem ostendere prauam esse, etsi talis non est. Plerique enim propensiores sunt ad ipsam, & voluptatibus inferuiunt. Quam ob rem ad contrariũ ipsos ducere oportere dicunt: sic enim ad ipsum mediũ tandem peruenient. Fortasse autem hoc non bene dicitur. Sermones enim, qui de affectibus sũt, & actibus, minus creduntur, quàm opera. Cum igitur ab his discrepant, quæ sensu percipiuntur, tum spreti veritatem etiam ipsam interimunt. Qui nanq; voluptatem vituperat, is, si eam visus nonnunquam fuerit affectare, ad ipsam inclinari videtur, ut talem omnem. Distinguerè nanq; nõ est ipsius multitudinis imperita. Sermones igitur veri, non solùm ad sciendum, sed ad viuendum etiam, peruriles sunt: creduntur enim, cum sunt operibus consentanei. Quapropter hortantur eos, qui ipsos intelligunt, ad ita viuendum, ut ipsi definiunt. Sed de his hæcenus: nunc ea, quæ de voluptate dicta sunt, referamus.

Opinio Eudoxi de voluptate. Cap. II.

Vdoxus itaq; voluptatem ex eo summum bonum esse putabat, quia cernebat, vniuersa ipsam affectare, & quæ rationem habet, & quæ expertia sunt eiusdem. Atq; in eunctis quod est expetibile, bonum esse: & quod maximè est expetibile, optimũ esse. Vniuersa verò ad idem ferri declarat, omnibus illud optimum esse. Vnumquodque enim id,

quod est sibi bonum, inuenire dicebat, quemadmodum & alimentum. Quod igitur vniuersis est bonum, quodque cuncta affectant, id esse summum bonum aiebat. Huius autem viri rationes ob moris magis virtutem, quàm propter se ipsas credebantur: valde enim videbatur esse modestus. Non igitur ut voluptatis amicus hæc dicere videbatur, sed quia verè res ita se habet. Non minus autem hoc manifestum esse censebat, & ex contrario. Dolorem enim etiam dicebat fugiendum per se omnibus esse: itaque contrarium expetibile esse simili modo. Maximè autem id expetibile esse, quod non ob aliud, neque cuiusquam expetimus gratia. Atque tale ipsam esse sine cõtrouersia voluptatem. Neminem enim interrogas, cuiusnam gratia capiat voluptatem, propter eã quod per se ipsam expetibilis est ipsa voluptas. Facereque ipsam quoduis bonum expetibile magis, si illi addatur, ut iustas operationes, temperatãve, & incrementa suscipere bonum ipsum se ipso. Videtur autem hæc ratio voluptatem ostendere bonum esse, & non magis, quàm aliud bonum. Omne enim bonum expetibilis est cum alio bono, quàm solum. Tali itaque ratione & Plato tollit voluptatem summum esse bonum. Vitam enim iucundam cum prudentia dicit expetibilem esse, quàm si sit sola. Quod si mistum est præstabilius, voluptatem summũ bonum non esse: nullo enim addito summum bonum se expetibile fieri. Constat autem, neq; aliud quicquid summum esse bonum, quod cum eorum aliquo, quæ sunt per se bona, expetibile sit. Quid igitur est tale, cuius & nos participes sumus: nam tale quæritur bonum. Qui verò negant bonum id esse, quod omnia appetunt, ij nihil omnino dicunt. Quod enim vniuersis videtur, id esse dicimus. Qui autem fidem hanc tollit, non valde credibilia dicet. Nam si ea solùm, quæ mente carent, ipsam appetent, esset, aliquid quod dicitur. Sin verò & ea, quæ prudentiã habent, ipsam affectat, quæ sit ut aliquid dicant? Fortasse autè & in prauis est aliquod naturale bonũ præstabilius, quã ipsa per se sunt, quod propriũ appetit bonũ. Nõ videtur etiã & de cõtrario rectè dici. Inquiunt enim, non si dolor sit malum, voluptatè continuò bonum esse. Aduersatur enim & malum malo, & ambo ei, quod neutrum est. Atque hæc non malè dicunt: non tamè verè in iis, quæ sunt dicta. Si enim ambo essent mala, oporteret & fugienda vtraque esse. Sin neutra, neutrum, aut similiter. Nunc verò illum

illum quidem fugere ut malum, hanc autem expetere tanquam bonum videntur. Sic igitur & opponuntur.

Dicentium voluptatem non esse bonum, cõfutatario, et si non omnis expetibile sit.

Cap. III.

Tqui neque si voluptas non est qualitas, propter hoc bonum non est. Neque enim operationes virtutis sunt qualitates, neque felicitas ipsa. Dicunt etiam bonum quidem ipsum definitum esse, voluptatem verò indefinitum, quia suscipit intentionem, remissionemve. Si igitur ex eo, quia magis voluptas, minùve capitur, hoc iudicant, erit idem & circa iustitiam, ceterãque omnes virtutes, quibus manifestè dicunt magis, minùve tales eos esse, qui ipsas habent: nam magis sunt iusti, fortève. Et fit, ut & iustè agatur, ac temperatè, magis, & minùs. Sin in voluptatibus hoc inquitur esse, videant ne fortasse non dicant causam, si voluptatum alia sunt non mista, alia immita. Quid autem prohibet, ut sanitas, quæ definita magis est, atque minùs, sic & voluptates esse non enim eadem in cunctis est temperatio, nec vna quædam semper est in eodem. Sed cum remittitur, permanet vsque ad aliquem terminum, & differt ex eo, quia magis est, atque minùs. Tale igitur & in voluptate esse potest. Præterea, summum quidem bonum perfectum esse, motiones autem, & generationes imperfectas esse ponentes, voluptatem motionem esse, generationemve ostendere enituntur. Sed non dicere bene videntur. Non est enim motus. Omni nanque motui propria est celeritas, tarditasve, etsi non per se ipsum, ut motui ipsius Mundiar ad aliud. At neutrum horum competit voluptati. Fit enim ut aliquis citò sit constitutus in voluptate, quemadmodum & in ira: ut velociter autem delectetur, non sit, neque ad alium: sed fit ut velociter ambulet, & accrescat, & omnia id genus. Fit igitur ut celeriter, atque tardè quisquam ad voluptatem mutetur. At non fit ut hac ipsa celeriter operetur, id est delectetur. Generatio verò quoniam fuerit modo? Etenim non ex quouis fieri quoduis, sed ex quo fit, in id dissolui videtur. Et cuius generatio esset voluptas, eius esset corruptio dolor. Dicunt autem, dolorem quidem indigentiam eius esse, quod est secundum naturam, voluptatem verò repletionem. Hi autem affectus corporis sunt. Si igitur voluptas, repletio eius est, quod est secundum naturam, id & voluptate afficitur, in quo est repletio. Corpus ergo capiat voluptatem. At non videtur. Non est ergo voluptas, repletio: sed dum sit repletio, voluptate quisquam afficitur: & dum secatur, dolet. Opinio autem hæc ex doloribus circa alimentum, & voluptatibus orta est. Nam indigentes facti, & antea affecti dolore, repletionem capimus voluptatem. Sed hoc non circa omnes accidit voluptates: nam sine dolore sunt & ipsa mathematica voluptates, & quæ per olfactum, & auditum sunt, ac visum, & species quàm plures, item & recordationes voluptate afficiunt. Cuius igitur hæ generationes erunt? nullius enim rei fuerunt indigentia, cuius repletio fuerit.

rit. Ad eos autem, qui proferunt voluptates eas, quæ sunt obscena, ac improba, dicere quisquam potest, ea, quæ tales afferunt voluptates, non esse iucunda. Non enim si prauè dispositis sunt iucunda, putandum est & iucunda simpliciter esse, nisi illis. Quemadmodum neque salubria, aut dulcia, aut amara, quæ agrotantibus, aut alba, quæ lipis videntur. Vel hoc modo dicatur, voluptates expetibiles quidem esse, non tamen ab illis: quæ admodum & diuitem esse, expetibile quidem est, at non ex patriæ prodicione: & sanum esse, at non quodcumq; edendo. An voluptates differunt specie? Diuersa nanque sunt, quæ ab honestis rebus, & quæ à turpibus prodeunt: & non fit ut quisquã iusti capiat voluptatem, si non sit iustus: aut musici, si non sit musicus: & in cæteris simili modo. Ostendere autem videtur & ipse amicus, cum sit ab adulatore diuersus, non esse voluptatem bonum, aut specie voluptates differre. Hic enim ad bonum, ille ad voluptatem congredditur. Et ille quidem vituperatur, hunc autem laudant, ut ad diuersum congreddientem. Nemo præterea experiet ita viuere, ut mentem habens per vitam pueri, iis ex rebus capiat voluptatem, quibus pueri maximè delectantur, ut putant: aut gaudere, turpissimum quid faciendo, nullum vnquam suscipitur dolorem: & compluribus indulgeremus rebus, etiam si nullam voluptatem afferrent. Damus enim operam ut videamus, ut meminermus, ut sciamus, ut habeamus virtutes. Quod si necessariò hæc sequatur voluptas, nihil refert. Expeteremus enim hæc, etiam si nulla prorsus ab ipsis prouentura esset voluptas. Voluptatem igitur neq; summum bonum esse, neq; expetibilem omnem: & voluptates nonnullas esse per se expetibiles, specie differentes, aut ea, à quibus proueniunt, perspicuum esse constat. Ea igitur, quæ de voluptate, dolorève dicuntur, satis sint dicta.

Quid non sit voluptas, & quomodo operationem perficiat.

Cap. IIII.

Ed quidnam, aut quale sit, magis patebit, si sermonem paulò altius repetemus. Visio enim quouis in tempore perfecta est: nihil enim ipsi deest, quod postea factum species ipsius perficiet. Tali perfimilis est & ipsa voluptas. Est enim quoddam totum: nullòque in tempore voluptatem quisquam accipiet, cuius species, si maiore tempore fiat, perficietur. Quocirca nec motus est: in tempore enim est omnis motus. Et alicuius etiam finis, ut ædificatio tunc erit perfecta, cum id fecerit, quod affectat, in toto tempore, aut in hoc. In partibus autem temporis omnes sunt imperfecta. Et à tota, & inter sese diuersa specie sunt. Compositio nanque lapidum diuersa est ab erectione columnæ, & hæc rursus à rempli effectione. Et rempli quidem est perfecta: nullius enim ad propositum indiget rei. Fundamentorum autem, & laquearium imperfecta: est enim vtraque pars. Differunt igitur specie. Et fieri non potest ut quouis in tempore motus specie perfectus accipiat, nisi in toto. Similiter res sese habet & in ambulatione, & motionibus cæteris. Nam si latio motus est, quo quidem

dem ex hoc ad hoc itur: Et huius differentia iuxta speciem, volatio, ambulatio, saltatio, & talia, motiones sunt, quibus ex hoc in hoc similiter itur. Non solum autem in his res sese habet, sed in ipsa etiam ambulatione. Termini namque non sunt iidem in stadio toto, atque in parte, & in alia, atque alia parte. Neque idem est pertransire lineam hanc, & illam: non solum enim lineam, sed etiam in loco collocatam pertransit. Atque hæc, & illa in diuersis sunt locis. Sed exactè quidem de motu aliis in locis est dictum. Videtur autem non in omni tempore esse perfectus. Sed multi sunt imperfecti, specieque diuersi: si quidem ipsi termini, speciei sunt effectores. At voluptatis species quouis in tempore est perfecta. Pater igitur, voluptatem, & motum diuersa esse, & voluptatem ex iis esse, quæ tota sunt, & perfecta. Id & ex eo ita esse constat, quia moueri quidem in non tempore nihil potest, voluptate autem affici potest. Quod enim in ipso nunc est, totum est quoddam. Ex his autem patet, non bene dici, voluptatem motum esse, vel generationem: non enim omnium hæc dicuntur, sed partibilium, & non totorum. Neque enim visionis, neque puncti, neque unitatis est ignoratio, neque quicquam horum est motus, vel generatio. Quare neque voluptas. Est enim quoddam totum. At verò sensus omnis ad sensibile est operatio quædam: perfecta autem eius, qui bene est dispositus ad id, quod est pulcherrimum eorum, quæ ipsi subiiciuntur. Tale enim maximè videtur esse operatio ipsa perfecta. Atque nihil inter sit, siue ipse, siue id, in quo est ipse, operari dicatur. In omni quoque genere præstabiliissima est eius operatio, quod optimè dispositum ad id, quod est præstabiliissimum eorum, quæ ipsi obiectantur. Hæc autem perfectissima est, & iucundissima. In omni namque sensu, voluptas est: & in mente simili modo, contemplatione. Iucundissima autem est ea, quæ est perfectissima: perfectissima autem est ea, quæ est eius, quod bene sese habet ad id, quod est studiosissimum eorum, quæ cadunt sub ipsam. Voluptas autem perficit operationem. Atque non eodem modo voluptas perficit, ac sensibile, & sensus, si sunt studiosa: quemadmodum neque sanitas, medicus, similiter causæ sunt, ut quispiam valeat. In vnoquoque autem sensu voluptatem fieri constat. Dicimus enim visiones, ac auditiones, voluptatem afferre. Constat autem, & maximè tum, cum sensus est præstantissimus, & circa tale operatur. Atque cum talia sunt, ipsum sensibile, & id, quod sentit, erit semper voluptas, si est quod agat, & quod pariat. Perficit autem operationem voluptas non ut habitus, sed ut pullulans quidam finis, perinde atque pulchritudo in iis, qui vigent ætate. Atque quousque ipsum sensibile, vel intelligibile, & id, quod discernit, vel contemplatur, tale sit, quale esse oportet, erit in operatione voluptas. Nam cum sunt similia, ipsum passiuum, atque actiuum, & inter sese modum habent eundem, idem semper natura fieri solet. Quomodo igitur nemo continuè voluptatem capit, an defatigatur? Omnia enim humana nequeunt continuè operari. Neque voluptas igitur continuè fit: sequitur enim

in vnoquoque sensu

Quando

operationem. Nonnulla autem res, cum noua sunt, delectant, sed postea non similiter, propter hæc ipsa. Primum namque inaitatur mens, & circa illas operatur intense, quemadmodum operatur visu, qui inspiciunt: deinde non fit talis ipsa operatio, sed neglectior. Quapropter & voluptas extenuatur, ac offuscatur. Putauerit autem quispiam, omnes ideo voluptatem appetere, quia viuere etiam omnes affectant. Vita verò quædam est operatio. Atque circa ea quilibet, & iis operatur, quæ & maximè amat: ut musicus quidem, auditu circa cantus: audis verò discendi, mente circa res contemplandas. Eodem modo & singuli cæterorum. Voluptas autem perficit operationes, & ipsum etiam viuere, quod appetunt. Cum ratione igitur & voluptatem affectant: perficit enim ipsum viuere vniuscuiusque, quod expectabile est. Quærere verò vtrum ob voluptatem viuere experiamus, an voluptatem ob vitam, misum in præsentia faciamus. Coniuncta enim hæc esse videtur, & non suscipere separationem. Nam & sine operatione voluptas non fit, & omnem operationem perficit ipsa voluptas.

Quod voluptas in se specie differat.

Cap. v. Ndc & specie voluptates differunt. Nam ea, quæ sunt diuersa specie, à diuersis perfici putamus. Sic enim sunt & ea, quæ à Natura, & ea, quæ ab arte consistuntur: ut animalia, arbores, pictura, statua, domus, vas, & similia. Similiter igitur & operationes differentes specie, à differentibus specie proficiuntur. Operationes autem mentis ab operationibus sensus, & hæc rursus inter sese differunt specie. Igitur & voluptates, quæ ipsas perficiunt. Hoc autem & ex eo patebit, quia vnaquæque voluptas est ei propria operationi, quæ perficit: propria enim voluptas auget operationem. Qui namque cum voluptate operantur, singula magis discernunt, atque exactius comprehendunt: veluti geometra sunt, qui geometrica gaudent contemplatione, magisque intelligunt singula. Similiter & qui musicam amant, & qui quædam extruendæ delectantur arte, cætero rursus; singuli omnes in opere proficiunt proprio, hoc ipso se oblectantes. Voluptates igitur auget operationes. At ea, quæ auget, propria sunt. Quæ verò diuersis specie propria sunt, & ipsa diuersa specie sunt. Præterea, magis hoc ex eo videbitur ita esse, quia voluptates, quæ à diuersis sunt, impediunt actiones. Qui namque stultis delectantur, nequeunt mentem sermonibus adhibere, si quempiam audierint modulantem: magis modulandi gaudentes artes, quæ operatione præsentia. Voluptas igitur ea, quæ à modulandi facultate prodit, operatione, quæ est circa sermones, corrumpit. Hoc idem & in cæteris vsu venit, cum circa duo simul quispiam operatur: operatio namque iucundior alterâ excludit, & si multum voluptate præcellat, magis extrudit, atque adeo ut neque operetur per illam. Quocirca cum vehementer aliqua re gaudemus, non valde aliud agimus, & alia facimus, cum parum nobis alia placet: ut & in spectaculis qui bellaria edunt, id maximè faciunt, cum viles sunt, qui contem-

dunt. Cum igitur propria quidè voluptas exactas operationes reddat, & diurniores, ac meliores efficiat, alienæ verò extenuet, atque corrumpant, constat ipsas inter sese vehementer distare. Alienæ namque voluptates id ferre, quod proprii dolores efficiunt. Etenim proprii dolores operationes ipsas corrumpunt: ut si huic scribere, illi rationem subducere, iniucundum est, atque molestum: hic non scribit, ille rationem non subducit: quippe dolorem cum afferat operatio. Circa igitur operationes contrarium à propriis voluptatibus accidit, & doloribus. Atque voluptates, dolorisve proprii sunt, qui in operatione per se ipsam fiunt. Alienas verò voluptates simile quid ei facere diximus, quod ipsi dolores efficiunt: corrumpunt enim, etiam non similiter, operationes. Cum autem operationes probitate differant, atque improbitate, & aliæ quidem sint expetendæ, alia verò fugiendæ, & alia neutra: similiter sese habent & voluptates: nam vnicuique operationi est propria quædam voluptas. Quæ igitur studiosa propria est, ea & proba: quæ verò praua, ea est improba. Etenim & cupiditates honestarum quidem laudabiles sunt turpiū verò vituperabiles. Magis autem propria sunt operationibus voluptates, quæ sunt in ipsis, quam ipsæ cupiditates. Nam hæc quidem sciuntur sunt, & temporibus, & naturis illa verò propinqua sunt operationibus, atque adeo indistincta, ut contentio sit, si idem sit operatio, & voluptas. Non tamè ipsa voluptas mentis esse videtur operatio, neque sensus. Est enim absurdum. Sed quia non separatur, idem quibusdam videtur. Ut igitur operationes sunt diuersæ, sic & voluptates. Differunt autem visus à tactu puritate: & auditus, ac odoratus à gustu. Similiter igitur & voluptates differunt. Et ab his item ea, quæ sunt mentis. Et hæc rursus differentiam inter sese suscipiunt. Videtur autem vnicuique animalium & propria quædam esse voluptas, sicut & opus. Est enim ea, quæ comitatur operationem. In singula etiam intuenti, id ita esse patet. Alia namque voluptas est equi, alia canis, alia hominis: quemadmodum & Heraclitus dicit, asinum stramina magis optare, quam aurum: asinis enim pabulum auro iucundius est. Voluptates igitur ea, quæ sunt diuersorum specie, differunt specie. Eas verò, quæ sunt eorumdem, consentaneum est rationi diuersas non esse. In hominibus autem mediocriter discrepant. Eadem enim alios dolere efficiunt, alios delectant: & aliis quidem molestas sunt, odiisque habentur, aliis verò iucunda, ac amabilia. Hoc & in dulcibus accidit. Non enim eadem dulcia febricitanti, atque sano videntur: neque calidum idem infirmo, atque optimam habitudinem habenti videtur. Similiter & in aliis accidit. In omnibus autem talibus, id esse tale constat, quod studioso videtur. Quod si hoc rectè dicitur, quemadmodum & apparet, & est, atque virtus, & bonus hoc ipso, quo talis est, omnium est mensura: erunt & voluptates perfectæ, quæ huic videntur, & iucunda, quibus gaudet ipse. Atque non mirum est, si ea, quæ huic molesta sunt, alicui videantur esse iucunda: multa namque corruptela, deprauationisque hominum sunt: iucunda autem non sunt, sed his, & ita dispositis. Eas igitur,

quæ sunt sine controuersia turpes, constat non esse dicendum voluptates esse, nisi corruptis. Earum verò, quæ probæ videntur esse, qualem, aut quam dicendum est hominis esse, an ex operationibus constat: has enim ipse voluptates sequuntur. Siue igitur vna sit, siue plures operationes perfecti viri, atque beati, ea voluptates, quæ has perficiunt, propriè dicenda sunt hominis voluptates. Cæteræ verò secundo, & perparum, quemadmodum & operationes.

De felicitate. Cap. vi.

Actis autè iis, quæ ad ipsas virtutes, ac amicitias, voluptatesque pertinent, de felicitate figura dicere restat, quippe cum finem humanarum rerum ipsam esse ponamus. Si igitur ea, quæ prius sunt dicta, repetierimus, operationem sanè fecerimus breuiorè. Diximus itaque, felicitatem habitum non esse: inesset enim dormienti per vitam, plantarum vita viuenti, & in calamitatibus maximis constituto. Quod si hæc non placent, sed ponendum est potius, ipsam operationem esse quædam, ut prius est dictum, & operationum aliæ sunt necessariae, & ob alia, aliæ per se ipsas sunt expetibiles, perspicuum est, felicitatem earum aliquam operationum esse, quæ sunt per se, & non ob aliud, expetenda. Felicitas enim nullius indiget rei, sed est ex sese sufficiens. Operationes autem ea per se sunt expetibiles, à quibus nihil præter operationem quæritur. Tales verò videtur esse actus ij, qui à virtute proficiuntur. Honestas namque, studiosaque agere, ex iis est, quæ per se expetuntur. Et item ludorum ij, qui sunt iucundi: non enim ob alia ipsos expetunt. Damna namque potius ex ipsis, quam commoda, suscipiunt, & corpus, & patrimonium negligentes. Confugiunt autem ad talia oblectamenta & plerique eorum, qui beati esse dicuntur. Quapropter apud tyrannos in pretio habentur ij, qui in talibus oblectamentis sunt dextri. In iis enim se ipsos præbent iucundos, quæ illi affectant: indigent autem talibus. Videtur igitur hæc ad felicitatem pertinere, propterea quod hæc vacant homines ij, qui sunt in potestatibus constituti. At nullum fortasse signum tales sunt homines: nam nec virtus in potestatibus, nec intellectus consistit, à quibus operationes studiosæ proficiuntur. Nec si illi, cum synceram, liberalémque voluptatem non degustarint, ad corporis confugiunt voluptates, propterea putandum est, has magis expetibiles esse. Et pueri enim quæ apud se ipsos in pretio sunt præstabiliissima esse putant. Consentaneum igitur est rationi, ut pueris, & viris diuersa pretiosa esse videntur, sic & prauis, & studiosis videri. Ut igitur sæpe dictum est, & pretiosa, & iucunda sunt ea, quæ studioso viro talia sunt. Vnicuique autem ea est operatio maximè expetibilis, quæ ab habitu proprio prodit. Et studioso igitur ea, quæ proficiuntur à virtute. Felicitas ergo non in ludo, iocouè consistit. Etenim absurdum foret, humanum finem iocum esse, & negotia multa, molestiæve per rotam vitam causa iocandi suscipere. Cuncta enim ferè, præter

Nūc 3 φαινον comparare ea oportet. Nūc verò iuvenes quidē
 ται προση- liberos hortari, ac prouocare, moribusque inge-
 λαι μὲν καὶ- nui vereq; honestatis amatoribus, idoneis ad ob-
 παρρησιας τέρηναι educatione bona iam factis, persuade-
 τῶν νέων τῶν re verba possunt. Vulgus autē ad probitatē incita-
 λαμβάνει re nequeunt. Non enim sunt tales, vt ob pudorem
 ἰσχυρῶν ἰδὸς obtemperant, sed ob metu: nec vt à prauis ob tur-
 τῆ ἐυγενεῖς πῖτιναι abstinere rebus, sed ob pœnam. Nam
 εἰς ἀλλήλους φη- quia affectibus viuunt, persequuntur quidem pro-
 λόναλον ποί- prias voluptates, & ea, quæ illas efficiunt: fugiunt
 ἡται δὲ καὶ- autem dolores oppositos. Honestatis autem volu-
 κάχμιον ἐπ- pratisque vere, nullam prorsus habet animadu-
 τῆς ἀρετῆς, sionem: quippe cūm eas nō degustarint. Tales igitur,
 τῶν δὲ πῶλ- tur, quānā verba traducere, moderariq; possent:
 λυε ἀδύνα- Fieri enim non potest, aut non facile sit, vt ea ver-
 τῆν πρὸς κα- bis mutentur, ac extrudantur, quæ impressa sunt
 λονα γὰρ ἐπ- moribus, temporēque diuturno retenta. Amabile
 προση- autem est fortasse, si cūm omnia essent, quibus boni
 ὄναι. fieri videmur, participes virtutis efficiamur.
 Fieri verò bonos, alij natura, alij cōsuetudine, alij
 δόξρινα putant. Natura igitur (vt constat) non in
 nostra est potestate: sed inest iis hominibus per
 causam quāndā diuinam, qui verē sunt fortunati.
 Verba autē, præceptionēve, nō in omnibus vires
 habent, sed opus est, auditoris animū antea mori-
 bus esse cultum ad rectē gaudendum, ac abhorrē-
 dum, p̄rinde atq; terram, quę semina sit nutritu-
 ra. Qui nanque viuunt cum perturbatione, non au-
 diet ea verba, quæ dehorrantur, neq; intelliget. Is
 verò, qui ita dispositus est, qui fieri potest vt dis-
 suadenti obtemperet: Omni no autem non verbis
 ipsa perturbatio, sed vi cedit. Mores igitur præce-
 dāt aliquo modo virtuti familiares oportet aman-
 tes bonum, atq; abhorrentes à turpi. Difficile au-
 tem est vt ab adolescentia rectē quis ad virtutem
 instituat, non sub talibus legibus educatus. Mo-
 destē nanq; viuere, continentēque, plerisque homi-
 nibus, præsertim & iuuenibus, non est iucun-
 dum. Quapropter educationem, atque officia à le-
 gibus instituta esse oportet. Non enim dolorem
 afferent, si fuerint cōsueti. Fortasse autē non suffi-
 cit, dum sunt adolecentes, rectam educationem, &
 curam esse adeptos: sed cūm oporteat viros quo-
 que factos, ipsa agere, ac assuescere, & in his, &
 omnino omni in vita legibus est opus. Multitudo
 enim necessitati potius, quàm rationi, & pœnis,
 quàm honestati parer. Idcirco sunt qui legulato-
 res oportere censent ad virtutē inuitare, ac prouo-
 care honestatis gratia, propterea quòd ij, qui pro-
 bi sunt ob consuetudinē præcipuē obtemperant,
 Aduersus autem inobedientes, & hebetiores inge-
 nio, castigaciones, pœnāsque instituere. At eos, qui
 curari, ac emendari nequeūt, extrudere, atque ex-
 terminare. Probum enim hominem, & ad honesta-
 tem viuentem, rationi obtemperatum inquisitū
 esse improbum verò voluptatem affectantem do-
 lore afficiendum esse p̄rinde, atque iumentum.
 Quapropter & eos dolores afferri oportere di-
 cūt, qui maximē cōcupitis voluptatibus aduersan-
 tur. Quòd si eū, qui bonus futurus sit, bene educa-
 tum, (vt dictū est) ac moribus bonis assuetum
 esse oportet, deinde bonis in exercitiis viuere, &
 neq; inuitum, neque spontē res agere prauas. Hæc
 autem fuerint, si mente aliqua, rectēq; ordine vi-

res habente viuatur. Opus est mente profectō, ma-
 nere cuius ita hæc euenire possint. Igitur patris
 quidem præceptio vires nō habet, neque necessi-
 tatem, neque vilius omnino vnus viri, nisi sit rex,
 aut aliquis talis. Lex autem vim habet cogentem,
 quæ quidem est sermo ab aliqua prudentia, atque
 mente profectus. Et homines quidem eos odisse
 solent, qui appetitionibus aduersantur, & si rectē
 id ipsum faciūt. Lex autē non est eis molesta, pro-
 bitatem iubens. In sola autem Lacedæmoniorum
 ciuitate cum alijs paucis, curam adhibuisse in edu-
 catione, atque officijs legillator videtur. In pluri-
 bus autē ciuitatibus tales res sunt neglectæ. Et ita
 vnusquisque viuunt, vt sibi placet, ritu Cyclopii fi-
 lios regens, atque vxorem. Præstabilissimum igitur
 est, diligentia, rectamve curam adhibere com-
 munem: idq; ipsum facere posse. Quòd si negli-
 gitur publicē, ad vnumquemq; pertinet filios suos,
 atq; amicos ad virtutem dirigere, vel salte velle
 dirigere. Atque maximē id ipsum posse videbitur
 ex his, quæ diximus, idoneus ad leges ferēdas fa-
 ctus. Publicas igitur diligentias, atq; curas, per le-
 ges fieri constat: bonas autē, per studiosas. Nec in-
 tereffe quicquā videtur, scriptæ sint, an non scri-
 ptæ: vnus, an plures per illas instituantur: vt & in
 musica, exercitiādiq; facultate, & eruditionibus
 cæteris hoc nihil refert. Nam vt in ciuitatibus le-
 ges, ac mores: sic & in domibus possunt paternis ser-
 mones, ac mores: quinetiā magis ob cognationē,
 beneficiāq; collata. Sunt enim ipsi filij iam pridem
 affectu deuincti, & facile obtemperantes natura.
 Differunt insuper & instituta priuata à publicis
 p̄rinde, atq; in medicina. Vniuersaliter enim, fe-
 bricitanti cōfert inedia, & quies: at alicui forsitan
 nō cōducit. Magister quoq; ludi, nō omnibus for-
 tasse pugilibus eandem pugnam imponit. Singula
 autem magis exactē fieri videbuntur, adhibita cu-
 ra, diligentiaq; priuata: magis enim id adipiscitur
 vnusquisq; quod congruū est. Atq; optimē quidē
 in singulis curam, ac diligentia adhibuerit, & me-
 dicus, & ludi magister, & quiuis alius, qui hoc vni-
 uersale scit: omnibus, inquam, aut talibus hoc esse
 accōmodatum. Scientiæ enim, cōmunis ipsius esse
 dicuntur & sunt. Nihil tamen fortissā obstat, quin
 & is, qui scientiæ quidam est expertus, exactē autem
 ea perspexit experientia, quæ in vnoquoque acci-
 dunt, rectā in vno aliquo diligentia adhibeat, atq;
 curam: quemadmodum & quidā optimi sibi ipsis
 esse medici videntur, qui tamen nulli alij possunt
 opem afferre. Verum non minus forsitan oportere
 videbitur, eum qui vult artifex, & contēplator
 euadere, ad vniuersale pergere, atq; illud (vt fieri
 potest) cognoscere. Dictū est enim, scientias circa
 hoc ipsum versari. Fortasse autem & is, qui vult
 sua cura, diligentiaue meliores facere, siue multos,
 siue paucos, enjatur oportet, vt ad ferendas leges
 aptus euadat, si boni legibus fieri possumus. Non
 est enim cuiusuis quenuis rectē disponere. Sed si
 alicuius est, scientis est: vt in medicina sit, & in ce-
 teris facultatibus, quarum est aliqua cura, atque
 prudentia. Hæc cūm ita sint, considerare post hoc
 oportet, vndēnam, & quomodo quispiam legum-
 lator euaserit. An ab iis, qui Rempublicam ge-
 runt, quemadmodū & in cæteris facultatibus fie-
 ri

ri solent: nam pars ciuilibus est ipsa, ferendarum legū
 facultas. An nō similiter in ciuili, & cæteris facul-
 tatis, & scientiis? Nam in cæteris quidem
 iudem tradunt facultates, & per ipsas operantur,
 vt medici, atq; pictores. Res autem ciuiles docere
 quidem possunt ipsi sophistæ, nemo autem
 ipsozum agit. Sed ij, qui Rempublicam gerūt, qui
 quidem potentia quadam id agunt, & experientia
 potius, quàm mente. Neque enim scribunt de ta-
 libus, neque loquuntur: quod tamen præclarior
 forsitan esset, quàm iudiciales orationes, vel deli-
 beratiuas componere. Neq; filios suos, aut amico-
 rum villos idoneos ad gubernandum Rempublicam
 efficiunt. Erat autem consentaneum rationi,
 si possent. Neq; enim melius quicquā ciuitatibus
 reliquissent, neque sibi ipsis, aut charissimis aliud
 magis optassent, quàm talia posse. Non tamen pa-
 rum experientia conferre videtur: non enim fie-
 rent per ciuilem consuetudinem ad gubernādum
 Rempublica aptiores. Quapropter iis, qui de re
 ciuili cupiunt scire, experientia insuper opus esse
 constat. Sophistæ autem ij, qui facultatem hanc
 profitentur, tradendi viam ignorant. Neque enim
 quale quid est, neque circa quæ versetur, omnino
 sciunt. Non enim ipsam, & oratoriam faculta-
 tem idem, neque inferiorem ponerent, congre-
 gatis iis legibus, quæ sunt probata. Fieri enim
 posse dicunt, vt optimē deligantur: p̄rinde qua-
 li selectio non esset sagacitatis, & iudicare rectē
 non esset maximum: vt in musicis. Qui nanque
 sunt in singulis experti, rectē opera iudicant: &
 quibus, aut quomodo perficiuntur, & quæ sunt
 his consona, comprehendunt. Inexpertis autem

fatis est, si non lateat ipsos bene, an malē factum
 sit opus: vt in pictura. Leges autem operibus u-
 miles ciuilibus sunt. Quoniam igitur modo quis-
 piam ex his legum fuerit lator, aut eas, quæ sunt
 optima iudicauerit? Neque enim medici ex li-
 bris fiunt: & tamen dicere conantur non solū
 curationes, sed etiam agrotantes curari posse, &
 vt curare oportet, habitu vniuscuiusque dilin-
 cto. Hæc autem expertis quidem vtilia, iis verò,
 qui scientia carent, inutilia sunt. Et legum igitur
 forsitan, & rerum publicarum congregationes iis
 quidem, qui perspicere, atque discernere pos-
 sunt, quidnam rectē sese habet, vel contrā, aut quæ
 quibus accommodantur, vtilis esse possunt. Sed
 ij, qui sine habitu talia tractant, rectē quidem iu-
 dicare non possunt, nisi fortuito. Magis autem ad
 ea comprehendenda fortasse fuerint apti. Cum
 igitur nostri maiores ea, quæ ad facultatem feren-
 darum legum pertinent, sine percurratione re-
 liquerint, nos ipsos illa fortasse præstar confide-
 rare: & omnino de republica pertractare oportet,
 vt quoad fieri potest, ea philosophia perficiatur,
 quæ circa res humanas versatur. Primum itaque
 si quid rectē sit à maioribus dictum, id enitamur
 recensere. Deinde ex congregatis rebus publicis
 considerare, quænam ciuitates, & rerum publi-
 carum singulas euertunt, atque conseruant: &
 quas ob causas alia rectē gubernantur, alia con-
 trā. His enim perspectis, magis fortasse perceperi-
 mus, quænam sit Respublica optima, & quomo-
 do vnaquæque disposita, quibusve legibus vtens,
 ac moribus, bene fuerit constituta. Dicamus igitur,
 hinc initio sumpto.

LEONARDI ARE-
 TINI IN LIBROS
 POLITICORVM
 PROEMLVM.

INTER morales disciplinæ præcepta, quibus humana vita institui-
 tur, & docetur, eminentissimum quodam modo locum obtinent,
 quæ de ciuitatibus, earūque gubernatione, conseruationēque
 traduntur. Quippe disciplina huiusmodi omnis, felicitatem ho-
 minibus conficere studet. Felicitatem verò si vni acquirere præ-
 clarum est, quantò magnificentius erit, vniuersæ ciuitati beatitudinem adipisci?
 Bonum enim, quantò latius patet, tantò diuinius est existimandum: Cūmque ho-
 mo imbecille sit animal, & quam per seipsum non habet sufficientiam, perfectio-
 nēque, ex ciuili societate reportet, nulla profectō conuenientior disciplina ho-
 mini esse potest, quàm quid sit ciuitas, & quid Respublica intelligere, & per quæ
 conseruetur, intereatq; ciuilibus societas, non ignorare. Mihi quidem, qui hæc igno-
 rat, se ipsum pariter ignorare videtur, ac sapientissimi Dei præceptum despice-
 re. Itaque & Plato decem illis præclaris libris, qui sunt ab eo de Republica scri-
 pti, in hac parte ostendenda, docendāque plurimum nixus est. Et Marcus Cicero
 noster, sex inclytis libris, quos de Republica scripsit, hanc ipsam materiā est pro-
 secutus.

secutus. Et Aristoteles in hoc volumine, quod nunc in Latinum cōuertimus, hæc ipsa complexus est tanto quidem nitore, & copia, & ornatu, ut verè mereatur flumen aureum vocitari. Materia igitur huius operis talis est. Conuertendi autem, interpretandique mihi causa fuit eadem illa, quæ iam decem & octo annis ad conuersionem Ethicorum induxit. Nam cum viderè hos Aristotelis libros, qui apud Græcos elegantissimo stylo perscripti sunt, vitio mali interpretis ad ridiculam quandam ineptitudinem esse redactos, ac præterea in rebus ipsis errata permulta, ac maximi ponderis, laborem suscepi nouæ translationis, quod nostris hominibus in hac parte prodessem. Quid enim opera ea vtilius, quid laude dignius efficere possim, quam ciuibus meis primùm, deinde cæteris, qui Latina vtuntur lingua, ignaris Græcarum literarum, facultatem præbere, ut non per ænigmata, ac deliramenta interpretationum ineptarum, ac falsarum, sed de facie ad faciem possint Aristotelem intueri, & ut ille in Græco scripsit, sic in Latino perlegere: Excitauit quoque me vtilitas maxima, quam ex interpretatione Ethicorum prouenisse conspexeram. Homines enim ingenuè eruditi, quos primò veteris interpretationis ineptitudo, ac barbaries à legendo repellebat, ita postmodum eos libros complexi sunt, ut in maximam lucem illarum rerum cognitio sit perducta. Quod idem fore spero in his, de quibus nunc agimus, Politicorum libris. Atque eò magis, quòd hæc materia ciuilis, & verba ad exprimendum alia, quam in suis disputationibus scholastici vtantur, & maiorem quandam efflagitat dicendi ornatum. Quæ duo interpretes nedum ille consequi, sed ne suspicari quidem potuit. Aristoteles certè tanta facundia, tanta varietate, & copia, tanta historiarum, exemplorumque emulatione hos libros referit, ut oratorio penè stylo scripti videantur. Sic enim argumentationes totas interdum explicat, ut cuncta dicendi ornamenta in eas studiosè coniecta liceat intueri: nec est in his libris quæstio vlla paulò vberior, quæ tractata ab illo sit absque rhetorico pigmento, aut colore, quorum etsi non expressio, attamen adumbrationem quandam diligens lector in hac translatione nostra deprehendet. Fuit enim Aristoteles studiosissimus eloquentiæ: quod artes rhetoriæ eius, pluribus voluminibus explicatæ declarant. Quæ sit igitur horum librorum materia, & qua de causa laborem hunc susceperimus, & quales libri ipsi in Græco sint, hæc præfatos esse sufficiat.

Hortamur autem omnes vehementer ad huius operis diligentissimam lectionem, utpote doctrinam vberissimam, ac rerum propè innumerabilium cognitionem, & quidem necessariam ad vitam suscepturos.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite Politicorum, siue de rebus publicis Liber Primus,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum Libri.

NPRIMO hæc differunt: Partes Ciuitatis, domus, pagus, Ciuitas. Partes rei domesticæ quatuor: Coniugalis, dominica, paterna, acquisitiua. Coniugalis, virum & uxorem continet. Dominica, dominum, & seruum. Paterna partem, & liberos. Acquisitiua, quatuor hominum vitas: tres simplices, pastoriam ex mansuetis animalibus, agriculturam ex frugibus, prædatoriã ex venatione, & piscatura, & quartã ex duabus, pluribusve simplicibus compositam. Pars coniugalis, & paterna, natura est. Dominica, quædam secundum naturam, ut cū est dominus natura, & natura seruus. Quædam præter naturam: ut cū dominus solum lege dominus est, & seruus, lege seruus. Itè acquisitiua, quædam natura, ut quæ ex animalium pastu, agriculturam, & præda auium: ferarumque, & piscium prouenit. Altera præter naturam, ut numularia: quæ quatuor habet species, mercaturam, scænationem, mercenariam, cæduam & fossitiam. Et semper quod secundum Naturam est, expectandum, & præferendum: quod autem præter naturam, illaudabile, fugiendum, aut postponendum. Ex iis cognoscere licebit, quæ domus secundum naturam sint, aut magis sint, & quæ non sint, aut minus sint: & ita quoque de ciuitatibus. Ceterum appellatione domini, dominum & heram: serui, seruum & ancillam: patris, utrunque parentem, patrem videlicet, & matrem intelligimus.

De Ciuitate gubernatore partibus, domo, pago.

Cap. I.

QVONIAM videmus omnem ciuitatem esse societatem quãdam, & omnem societatem boni alicuius gratia constitutam (nam eius gratia, quod bonum videtur, omnia omnes agunt) pater quòd bonum aliquod omnes coniectant: maximè verò principalissimum omnium, quæ est principalissima, & cæteras omnes complectitur. Est autem hæc illa, quæ ciuitas appellatur, & ciuilis societas. Quicumque verò putant gubernatoris, ciuitatis, & regis, patrisque familiaris, & domini eandem esse rationem, non bene dicunt. Multitudine enim, & paucitate, sed non specie illorum singulos putant differre: veluti si paucorum quidè, dominum: si verò plurium, patrem familiaris: si etiã plurium, gubernatorem ciuitatis, vel regem, quasi nihil differat magna domus, & parua

ciuitas, gubernatorque ciuitatis, & rex, quando quidem ipse præfider rex, quando verò secundum rationem talis scientiæ in parte præfider, & in parte subest gubernator ciuitatis. Sed hæc vera non sunt, quod manifestum erit secundum hanc doctrinam considerantibus. Ut enim in aliis compositum vsq; ad incomposita diuidere necessarium est, (hæc nanque sunt minima totius particula) ita ciuitatem, ex quibus componitur, considerantes, & quomodo illa differant inter se, & si quid artificij recipiunt singula ipsorum, magis intuebimur. Si quis igitur ab initio rerum originem inspiciat, ut in aliis, sic & in istis optime discernet. Primum igitur necesse est combinare illos, qui non possunt esse nisi simul, ceu marem, & scæminam generationis causa. Et hoc non ex electione, sed velut in cæteris animalibus, & plantis, naturale est desiderium quale ipsum est, tale alterum relinquendi. Imperans verò natura, & parens, propter conseruationem: nam quod potest mente prospicere, natura imperat, ac dominatur. Quod autem potest corpore hoc facere, parer natura, & seruit. Quapropter domino & seruo id confert. Natura igitur distincta sunt scæmina, & seruus. Nihil enim natura facit tale, quale statuarij Delphicum gladium obinopiam, sed vnum ad vnum. Sic enim optime instrumenta proficiunt, si eorum singula non multis, sed vni deseruiant. Verum apud Barbaros scæmina, & seruus eodem gradu habentur. Causa verò huius est, quoniam quod natura dominetur non habent, sed sit eorum societas ex seruo, & serua. Quam ob rem aiunt poeta, Græcos Barbaris dominari oportere, quòd idem sit natura barbarus, & seruus. Ex his duabus igitur societatibus, domus prima: rectèque Hesiodus inquit, domum in primis comparandam, mulieremque, & bouem aratorem. Bos enim pro seruo pauperibus est. Quotidiana igitur societas secundum naturam constituta, domus est: quos Charondas quidè ἰσονομίαις, Epimenides verò Cretensis ἰσονομίαις appellat. Sed quæ ex pluribus domibus constituitur societas prima, vtilitatis gratia non quotidiana, pagus est. Maximè verò secundum naturam videtur pagus, propagatio quædam esse domus eorum, quos dicimus coalitos, & natos esse natorum. Quapropter primò sub regibus ciuitates erant, nunc verò etiam gentes: nam ex his, qui suberant regno, processerunt. Omnis autem domus regitur à seniore. Quare & pagus inde propagati propter consanguinitatem. Et hoc

hoc est, quod inquit Homerus. Iura dāt singuli nat-
tis, & vxoribus. Spartim nanq; etiā sic antiquitas
habitabat. Et deos ob hoc ipsam putat cuncti regē
habere, quoniā & ipsi partim nūc, partim antiqui-
tus sub regibus debebat. Quemadmodū verō for-
mas humanas diis attribuūt homines, sic etiā vitas.

*Quid ciuitas, quod homo Ciuile sit animal,
quod parribus ciuitas prior sit.*

Cap. 11.

Ve autem ex pluribus pagis conficitur
societas, ciuitas est: quæ quidem (vt ita
dixerim) totius sufficientiæ finem ha-
bet, constituta quidem gratia viuendi,
existens autem bene viuendi gratia. Quapropter
omnis ciuitas natura est: siquidem & primæ socie-
tates: nam hæc illarum est finis: natura verō finis
est. Quæ enim vnumquodque est generationis
perfectæ, hanc vniuersi cuiusque naturam esse dici-
mus: ceu hominis, equi, domus. Insuper cuius gra-
tia & finis, id optimum. Sufficientia verō finis, &
optimum. Ex his igitur patet, ciuitatē esse ex his,
qui natura sunt, & quod homo natura ciuile est a-
nimal. Et qui absq; ciuitate est per naturā, nō per
fortunā, aut nequam est, aut potior, quā homo:
vt ab Homero per contumeliam increpatur: Sine
tribu, sine iure, sine domo. Nam simul talis est, &
belli cupidus: veluti qui nullo retinetur iugo, vt
neq; volatilia. Ex quo patet, sociale animal esse ho-
minē, magis quā apes, & quā omne gre-
garium animal. Nihil enim (vt diximus) frustra
Natura facit. Sermonem verō homo habet solus
omnium animalium: Nā vox quidē molesti, atq;
iucundi significatio est. Quapropter aliis quoque
exiit animalibus. Hucusq; enim Natura proce-
dit in his, vt sensum habeant iucundi, & molesti, &
hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc
datus est nobis, vt ostendamus vtilitatem, & da-
mnum: atque ita iustum, & iniustum. Hoc enim
præter cetera animalia hominibus proprium est,
vt boni, & mali, ac iusti, & iniusti, & aliorum hu-
iufmodi, sensum habeant soli: horumque societas
facit domum, & ciuitatem. Et certē secundum na-
turam prius est ciuitas, quā domus, & quā sin-
guli nostrum. Nam totum prius est, quā partē,
necessarium est. Perempto enim toto, non erit
pes, nec manus, nisi æquiuocē: veluti si quis dicat
lapideam. Nam corrupta quidem erit talis. Cūctæ
quidem opere definitæ sunt, & potētia. Itaq; cū
amplius non sint tales, nō est dicendum, illas esse
eadem, sed æquiuocas. Esse igitur ciuitatem natu-
ra, & prius, quā singuli, manifestum est. Si enim
non est sufficienti vniuersi, separatus, p̄inde se
habet ac reliquæ partes ad totum. Qui autem in
communi societate nequit esse, quiq; nullius indi-
get propter sufficientiam, nulla pars est ciuitatis,
quare aut bestia, aut Deus. Natura igitur omni-
bus ad huiusmodi societate est appetitus. Qui au-
tem primus instituit, maximorū bonorum causa
fuit. Vt enim perfectione suscepta, optimū cuncto-
rū animalū est homo, ita si alienus fiat à lege, & à
iudiciis, pessimum est omnium animalium. Squis-
sima est enim iniustitia, tenēs arma. Homo verō ar-
ma tener per innatam prudentiam, atq; virtutem,
quibus plurimum valet in cōtrarium vri. Itaque

Quoniam verō declaratum est, quibus
ex partibus sit cōstituta ciuitas, neces-
sarium videtur primum de re domesti-
ca dicere. Omnis enim ciuitas ex do-
mibus cōstat. Rei domesticæ rursus partes sunt, ex
quibus domus est constituta. Domus autem pesti-
citur ex seruis, & liberis. Cū verō prima queque
sint in minutissimis perquirenda, primæ verō, ac
minutissimæ partes domus existat, dominus & ser-
uus, maritus & vxor, pater & filij: de his vti que tri-
bus considerandum fuerit, quid vnumquodq; &
quale esse oportet: hoc est, de dominica, de coniu-
gali, (nam & ipsa proprio nomine nō nominatur)
& de paterna disciplina. Sint autē hæc tres, quas di-
ximus. Est in super quædam pars, quæ videtur qui-
busdam esse disciplina rei familiaris, quibusdam
verō maxima eius pars. Loquor autem de illa par-
te, quæ versatur circa acquirendum: quæ & ipsa,
quemadmodum se habeat, cōsiderandum erit. At
primū de seruo & domino dicamus, vt ea quæ ad
vsum necessaria sunt, intucamus: & si quid de his
melius comprehendere possimus, quā ea, quæ
nūc existimantur. Quibusdā porrō videtur scien-
tia quædam esse dominatio, eadēque esse disci-
plina domestica, & dominatio, gubernatioque ci-
uilis & regia: vt in principio diximus. Aliis autē,
præter naturā videtur esse dominatio, quoniā na-
tura nihil differat, sed lege dūtaxat inductū sit, vt
alij liberi sint, alij serui, quapropter neq; iustum:
violētū enim. Cū igitur possessio sit pars domus,
certē & illa, per quā acquirimus, pars erit dome-
sticæ discipline. Nam sine necessariis impossibile
est & viuere, & bene viuere. Vt verō in artibus de-
finitis necessariū est subesse propria instrumenta,
si opus modō confici debeat: sic etiā in re familia-
ri. Instrumentorum verō quædam inanima sunt,
quædā animata: veluti gubernatori nauis, quæ qui-
dem inanimis est: qui verō prorā regit, animatus.
Nam minister in artibus locum instrumenti obti-
net. Sic & res possessa instrumentū est ad vitam:
possessio autē, multitudo instrumentorum, & ser-
uus, possessum quiddam animatum, & tanquā in-
strumentum ante instrumenta, omnis minister. Si
possent enim instrumenta ad iustum vel nutū do-
mini opus suū conficere, quemadmodum Dæda-
li, aut Vulcani tripodes, (quos inquit poeta spon-
te sua diuinū prodidisse in cerra) sic & pecūnes
texerent, & pleetra citharam pulsarent: nec archi-
recti sanē ministris, neque domini indigerent ser-
uis. Quæ igitur instrumenta dicuntur factiua sunt.
Quod verō possidemus, actiū est. A pectine qui-
dem enim aliquid sit præter illius vsum, à veste ve-
rō, atq; lectica, vsum solum. Præterea, cū specie
differant facere, & agere, & indigeat vtrunq; in-
strumentis, necessarium est & illa eandem habere
differentiam. Vita certē, actio est, & non factio.
Quapropter seruus, minister est ad actionē. Id au-
tem, quod possidetur, dicitur quemadmodum &
pars

Pars ad totum. Pars enim non solum alterius est
pars, sed etiam omnino alterius. Similiter & quod
possidetur. Quapropter dominus, serui est domi-
nus solum, sed illius non est. Seruus autē, non so-
lum domini seruus, sed omnino illius. Quæ igitur
sit natura serui, & quæ potestas, ex his patet.
Quicunq; enim sui ipsius non est secundum natu-
ram, sed alterius, homo autem est, hic natura est
seruus. Alterius autem homo, est qui possidetur,
homo existens. Res possessa verō, instrumentum
ad acquirendum, actiū, & separabile. Vtrum ve-
rō sit aliquis natura talis, vel non, & vtrum me-
lius, ac iustius sit alicui seruire, vel non, sed om-
nis seruitus sit præter naturā, considerandū post-
ea erit. Nec sanē difficile est, ratione perspicere, &
ex his, quæ sunt, cognoscere. Imperare enim, &
parere, non solum necessarium sunt, verum etiam
vtilium. Ac statim ex generatione quædam
distincta sunt, alia quidem ad imperandum, alia
verō ad parendum. Et species multæ & imperan-
tium, & parentium sunt. Et semper melius impe-
rium, meliorum parentium est: ceu hominis, quā
bestiæ. Nam quod à melioribus perficitur, me-
lius est opus. Vbi vero aliud imperat, aliud parer,
est aliud horum opus. Nam quæcunq; ex plu-
ribus constant, & vnum quid commune sunt, siue
ex continuis, siue ex discretis, in omnibus appa-
ret & quod imperat, & quod parer, & hoc ex tota
natura inest animalī. Nam & in his, quæ expertia
sunt vitæ, est quoddam imperium initar har-
monia. Sed hæc forsā aliena sunt ab ista considera-
tione. Animal verō constat primum ex anima, &
corpore: quorum alterum imperat secundum na-
turam, alterum parer. Oportet autem considerare
naturam non in corruptis, sed in his, quæ magis
se habent secundum naturam. Quocirca cum ho-
mines, qui & animo, & corpore optimē dispositi
sint, inspicendum: in quo certē id manifestum est.
Nam pratorum quidem, aut prauē disposito-
rum, peius inuenitur corpus imperare animo: ex quo
peruersæ, ac præter naturam se habent. Est igitur
(vt dicimus) primum in animali perspicere impe-
rium dominicum, & ciuile. Nam animus quidem
in corpus dominicum habet imperium. Mens ve-
rō in appetitum, ciuile, & regium. In quibus cla-
rum est, secundum naturam, & vtilitatem impera-
ti ab animo corpore: & ab ea parte, quæ habet ra-
tionem, ei parti, quæ subiacet perturbationi: æqua-
litatem vero, ac vicissitudinem omnibus nocere.
Rursus in homine, & aliis animalibus, eodem mo-
do. Manus quidem meliora sunt, quā fera: his
autem vniuersis inclius est, vt homini pareant. Nā
salutem ita recipiunt. Præterea autem masculus
& femina, alter melior secundum naturam, alte-
ra deterior: hæc imperans, illa vero parens. Eo-
dēq; modo necesse est in cunctis hominibus ef-
se. Quicunq; igitur distat tantum, quantum ani-
mus à corpore, & homo à bestia, per hunc modum
se habent. Quorumcunq; est opus in corporis vsum,
& hoc est in eis potissimum, hi sunt natura serui:
quibus melius est vt imperetur, hoc imperio, quē-
admodum in præmissis. Est enim natura seruus,
qui potest alterius esse: quapropter & alterius est.
Et qui tantum particeps est rationis, vt sentiat

quidem, at non habeat. Nam cetera quidem ani-
malia rationem quidem non sentiunt, sed passio-
nibus inferunt. Vfus etiam variat parumper:
necessarium enim corpori auxiliū sic ab vtrif-
que, à seruis videlicet, ac mansuetis animalibus.
Vult autem Natura, & differentia facit corpora li-
berorum, & seruorum: alia quidem robusta ad ne-
cessarios vsus: alia vero recta, & inutilia ad tales
operationes, verū vtilia ad ciuilem vitam. Hæc
autem diuisa est in belli opporunitates, & pacis.
Accidit vero saepe & contrarios quidem corpo-
ra habere liberorum, illos verō animos. Nam id
quidem patet, quod si tantum præcellant corpore
solum, quantum deorum imagines, reliqui om-
nes digni apparent illis seruire. Id si verum est in
corporibus, multo iustus fuerit, in animo idem
putare. Sed non vt corporis, ita & animi pulchri-
tudinem discernere facile est. Quod igitur sint se-
cundum naturam, alij liberi, alij serui, patet: qui-
bus & seruire prodest, ac iustum est.

*De duplici seruo, potentia gubernandi, impe-
rio, dominatione, gubernatione.*
Cap. 1111.

Vod autem & cōtradictentes quodam
modo rectē dicunt, non difficile fuerit
intueri. Dupliciter enim dicitur, ser-
uire, & seruus. Est enim aliquis secun-
dum leges seruus, & seruiens, nam lex consensio
quædam est, per quam bello capta illorum fieri di-
cuntur, qui ceperūt. Hoc autem ius multi eorum,
qui circa leges versantur, accusant, tanquam ora-
torē qui iniqua decreuerit: quasi sit graue, si eius,
qui vim afferre potest, & potentia præcellit, ser-
uus fiat, & subditus is, qui vim paritur. Et qui-
busdam hoc modo videtur, quibusdam illo, etiam
sapientium. Causa verō ambiguitatis, & variatio-
nis sermonum huiusmodi est, quia quodam mo-
do virtus freta potentia, vim potest maximē af-
ferre, & semper id, quod superat, est in excellen-
tia alicuius boni: ex quo fit, vt vis non absque vir-
tute esse videatur: sed circa iustum solum esse am-
biguitatem, propter hoc sanē, quod aliis quidem
beniuolentia videtur esse iustum, alij hoc ipsum
videtur iustum, potentiorē dominari. Discor-
dantibus inuicem huiusmodi sermonibus, cū al-
teri nec validum quicquam, nec persuasuum con-
tineant, quod non oporteat meliorem secundum
virtutem præesse, ac dominari. Omnino vsurpan-
tes quidam, vt arbitrantur, aliquod iustum (nam
lex, iustum quid est) seruitutem, quæ ex bello pro-
uenit, iustam posuere: & simul non iustam esse
aiunt. Nam fieri potest, vt belli principium nequa
quam sit iustum. Et indignum seruire, nemq; dice-
ret esse seruum, alioqui continget, eos, qui nobi-
lissimi videntur, seruos esse, atq; ex seruis, si con-
tingat eos capi, atque venundari. Itaque istos non
volunt seruos dicere, sed Barbaros. Atqui cū
ista dicunt, nihil quarunt aliud, quā natura ser-
uos, vt ab initio diximus. Necesse est enim dice-
re aliquos esse, & hos quidem vbique seruos esse,
alios verō nusquam. Eodēque modo de nobi-
litate. Ipsos enim non solum apud se ipsos no-
biles, sed ubiq; existimant: Barbaros verō domi-
B b solum

solum nobiles. Quasi existat, alia simpliciter nobilitas, alia non simpliciter, ut Theodecti. Helena inquit: Ex diis ab utraque stirpe prognatam, quinquam appellabit seruum: Sed cum hoc aiunt, nullo alio, quam virtute, & vitio definiunt seruum & liberum, nobilesque & ignobiles. Putant enim, ut ex hominibus hominem, & ex bestiis bestiam, sic ex bonis bonum generari. Sed Natura quidem hoc vult, attamen plerunque non potest. Quod igitur hæc dubitatio habet rationem quandam, & quod sunt alij natura serui, alij liberi, manifestum est. Et quod in quibusdam determinatum est, esse tale aliquid, quibus quod ob id ipsum prodest, & iustum est, alium seruire, alium esse liberum: & conuenit alium imperare, alium parere ei imperio, quod innatum est: quare & dominari. Quod autem malè, utrisque inutiliter sit. Nam idem prodest toti, & parti, & animæ, & corpori. At seruus pars quædam est domini, quasi animata quædam corporis, sed separata pars: quapropter aliquid est, quod simul prodest, & amicitia est seruo & domino inuicem, secundum naturam ita dispositis. Illis verò, qui secundum legem, & per violentiam, contrarium. Pater autem ex his, quod non idem est dominatio, & gubernatio Reipublicæ, nec omnes inter se principatus, ut quidam aiunt, nam aliud liberorum secundum naturam, aliud seruorum est. Et in re familiari imperium est vnius, nã ab vno regitur omnis domus. In Republica autem, liberorum, & æqualium est gubernatio. Dominus ergo non dicitur secundum scientiam, sed quia est talis: eodemque modo & seruus & liber. Scientia verò est & liberalis, & seruilis. Seruilis quidem, qualem Syraculis quispiam docebat, nam ubi quidã mercede pueros docebat, seruitutum. & seruilia fuerit sanè etiam complurium talium disciplina, ministeria ceu. coquinaria, & alij huius generis famulatus. Sunt enim opera alia honestiora aliis, alia verò necessaria magis. Et ut est in proverbio, Seruus præ seruo, dominus præ domino. Hæc igitur omnes scientiæ, seruales sunt, Domini autem scientia est, per quam vitur seruis. Nam dominus est, non in possidendo seruos, sed in utendo seruis. Continet autem hæc scientia, non magnum aliquid neque gloriosum. Quæ enim seruum scire facere oportet, illum oportet scire iubere. Quapropter quibuscunq; est facultas à laboribus cessandi, uicarius quidem hunc honore suscipit. Ipsi aut Reipublicæ administrandæ, aut studiis philosophiæ intendunt. Acquirendi verò disciplina, alia est ab utraque istarum, ceu bellica quædam iusta, aut venatica. De seruo igitur & domino, in hunc modum determinatum sit.

De possessione, acquisitione, hominum vitis, uoris diuitijs.
Cap. v.

Iotaliter autem de vniuersa possessione, & de acquisitione inuebimur secundum antecedentem modum, quando quidem & seruus possessionis erat pars. Primum igitur dubitaret utriusque, utrum illa disciplina, quæ ad acquirendum spectat, idem

sit, quod facultas rei familiaris, vel pars aliqua eius, vel ministra. Et si ministra, utrum quemadmodum pectinaria textoria, aut quemadmodum præstaturaria. Non enim eodem modo subministrant: sed altera quidè organa præbet, altera materiam. Dico autem materiam, ceu id, quod subiacet, ex quo aliquod perficitur opus, ceu textoria, nã, statuario. Quod quidem igitur non sit eadè rei familiaris disciplina illi, quæ pertinet ad acquirendum, manifestum est. Nam huius quidè prærare est, illius verò uti. Quæ enim vitur his, quæ sunt in domo, nisi rei familiaris disciplina? Sed verum sit eius pars, vel alia species, dubitationem habet. Nam si est diligentis patrisfamilias videre quomodo pecuniæ, & possessiones ad sint, possessio autem, & pecuniæ multas complectuntur partes: itaque primum dubitatur est, agricultura verò pars aliqua sit illius acquirendi discipline, an aliud quoddam genus: & omnino circa alimentum cura, & acquisitio. At qui species alimentandi multæ sunt: quapropter & vitæ plures sunt animalium, & hominum. Non enim fieri potest, ut viuatur sine alimento. Itaque diuersitates alimentorum, diuersas fecerunt animalium vitas. Nam ferarum quidem alia gregales sunt, alia foliua, & ut hoc vel illo modo, illis conducit ad victum. Quonia alia viuus animalibus, alia fructibus, alia cunctis patiscunt. Quare ad facultatem victus, atque delictum, ipsarum vitas Natura distinxit. Cum verò non idem cuique dulce sit secundum naturam, sed aliis alia: & illarum, quæ animalia, & illarum, quæ fructus comedunt, vitæ inter se differunt. hoc idem est in hominibus. Differunt enim multæ eorum vitæ. Nam pigerrimi qui sunt, pastorem vitam sequuntur: quoniam à mansuetis animalibus sine labore educatio ipsis prouenit otiosis. Cùmque sit necesse mutare loci animalibus, & ipsi coguntur vnà sequi, quasi agriculturam quandam viuam colentes. Alij verò ex præda viuunt: & præda quidem alia alij, ceu alij venantes, alij piscantes: ut qui paludes, & stagna, & flumina, & mare accolunt. Alij ab auibus, & feris. Sed maxima pars hominum à terra viuunt, & à fructibus non syluestribus. Vitæ igitur ferè tot sunt, quot secundum propriam, & innatam habent operationem, nec per commutationem, & commercia sibi præparat alimentum, pastoralis, agricultura, prædatoria, piscatoria, venatoria. Sunt & qui ista milcentes, iucundè viuunt, supplentes deficientem vitam, qua deficiens est, ut sufficientia adsit: ceu pastorem, simul quidam, & prædatoriam, alij verò agriculturam, & venationem. Eodem modo & circa alias, ut indigentia compellit, in hunc modum degunt. Talis igitur acquisitio ab ipsa videtur Natura hominibus data, ut statim post generationem, sic etiam ad perfectionem deductis. Nam ab ipso generationis initio quædam animalium simul exprimitur tantum alimentum, ut sufficiat, donec possit sibi ipsi acquirere quod generatum est: ut quæcunq; ex putredine, vel ex ouis gignuntur. Quæ verò pariunt viuentia alimentum habent in se ipsis, ad naturam educationem usq; ad tempus quoddam, quam lactis naturam dicimus. Quare similiter est de perfectis quoque existimandum,

mandum, plantasque animalium esse gratias, & cetera animalia hominum causa. Mansueti quidem propter utilitatem, & cibum. Fera verò, ceti non omnia, at plurima illorum propter cibum, & alia adiumenta, ut & vestis, ac cetera instrumenta ex illis fiant. Si igitur Natura nihil neq; imperfectum facit, neq; frustra, manifestum est, illa omnium hominum gratia fecisse Naturam. Quapropter & bellica secundum Naturam quodam modo acquisitua erit. Nam & venatoria pars illius est, quæ ut oportet contra bestias, & contra eos homines qui ad parendum nati sunt, nec volunt parere, quia Natura id bellum, iustum existat. Vna igitur acquirendi species secundum Naturam, pars est rei familiaris, quam oportet subesse iam, aut illam parere, quo ea subint, quorum est cõparatio rerum in vita necessariorum, & vitium ad societatem ciuitatis, & domus. Et videtur verè quidem diuitiæ ex his constare. Nam sufficientia huius possessio ad vitam bonorum, non infinita est: ut Solon poetico more dicebat. Diuitiarum nullus est finis constitutus hominibus. At certe constitutus est, ut in aliis artibus. Nullum enim instrumentum cuiusquam artis, infinitum est, neq; multitudine, neq; magnitudine. Diuitiæ autem sunt multitudo instrumentorum rei familiaris, & Reipublicæ. Quod igitur sit aliqua acquisitio secundum Naturam patribus familiaris, & gubernatoribus Reipublicæ, & propter quam causam, patet.

De numularia acquisitione, quod sit præter naturam, & quod differat à cura rei familiaris.
Cap. vi.

St aliud genus acquirendi, quod maxime vocant, & merito vocari debet pecuniarium, in quo nullus finis esse videtur diuitiarum, & possessio: quod esse vnũ cum illo specie, de quo supra diximus, plerique crediderunt, propter vicinitatem. Sed neque est idem, neq; ab illo valde remotum. Est enim alterum illorum secundum Naturam, alterum non secundum Naturam, sed magis secundum periciam, & artem. De quo dicere sic exordia: Cuiusque enim, quæ possidetur, rei duplex est usus: uterque verò secundum ipsam rem, sed non similiter: verum alter proprius, alter non proprius rei: ceu calcei quidem est calceatio, & venditio, uterque enim usus calcei est. Nam qui calceum indigent vendit pro pecuniâ, vel cibo, utitur calcei, quæ calceus est. Sed non secundum proprium usum. Non enim commutationis gratia factus est calceus. Eodem modo se habet in aliis rebus, quas possidemus. Est enim permutatio in omnibus, cetera quidem ab initio ex eo, quod est secundum Naturam: quod alij plura quam opus sit, alij pauciora habeant homines. Ex quo manifestum est, pecuniariam non esse secundum naturam eius, quæ periculis ad acquirendum. Quoad enim ipsi sufficere, necessarium erat permutatio nem fecisse. In prima igitur societate, id est, in domo, manifestum est, nihil opus esse illius, sed iam in maiori existence societate. Alij enim illorum communiter habe-

bant omnia: alij separatim multa rursus & alia, quorum secundum indigentiam necesse erat permutacionem facere. Quemadmodum adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ, alia pro aliis dantes, recipientesque, vitia enim pro vitibus tradunt. Vltra verò nihil: ceu vinum pro tritico, & ceteris talibus. Huiusmodi ergo permutatio neq; præter naturam est, neq; ad amplificationem patrimonij pertinet, cùm sit in supplementum indigentia secundum naturam. Ex hac tamen, illa processit secundum rationem. Nam cùm à remotioribus quereretur auxilium, importando illa, quibus indigent, & exportando illa, quibus abundabant, necessarium in introducens est usus. Non enim faciliter deferri possunt singula ad vitam necessaria: Quare ad permutaciones faciendas tale aliquid composuerunt inter se dare, & accipere, quod vitium quippiam existens, haberet usum commutandi facilem ad vitam: ceu ferrum, & argentum, & si quid aliud tale: primo simpliciter definitum quantitate, & pondere, postmodum verò etiam signo impressum, quod à mensura liberi essent. Nam signum positum est, ad quantitatem demonstrandam. Reperto igitur numo, ex necessaria permutacione, alia species acquirendi emerit numularia. Primum forsitan simpliciter, postea per experientiam artificiosior, unde, & quo modo permutandò, plurimum faciat lucrum. Quapropter videtur numularia maxime circa quæstum pecuniarum versari, & illius esse opus posse discernere, unde proueniat multitudo pecuniarum. Numorum enim, & diuitiarum effectiua est. Nam & diuitias plerunq; ponunt esse multitudinem pecuniæ, ex eo videlicet, quod circa illam intendunt pecuniaria, & quæstuaria. Contra verò interdum futile quiddam videtur numus, & lex omnino, & ne quicquam secundum naturam. Quoniam mutatis iis, qui utuntur, nullius pretij, aut utilitatis est ad aliquod necessarium: & locuples numis, penuriam patietur necessarium alimentum. At qui absurdum est, tales esse diuitias affirmare, quarum abundans quis fame perire possit: ut de Mida illo in fabulis traditur cui propter insatiabilitatem desiderij, quicquid apponebatur, fiebat aurum. Quam obrem querunt diuitias alias, & aliam acquirendi rationem. Et rectè quidem. Est enim alia acquirendi ratio, & diuitiæ secundum naturam. Et hæc quidem rei familiaris disciplina: Illa verò pecuniaria, pecuniarum effectiua, non simpliciter sed per ipsarum pecuniarum commutationem. Et videtur circa numum ista versari; nam numus primum est, & vltimum in commutatione. Et infinita sunt huiusmodi diuitiæ, quæ ab hac ratione rei augendæ proficiunt. Ut enim medicina sanitatis in infinitum, est, & vnaquæque ars finis in infinitum, nam quàm maxime volunt illum efficere. Eorum verò, quæ sunt ad finem, non in infinitum, finis enim extremum omnibus. Sic & huius rationis augendæ rei, non est finis terminus. Finis autem tales diuitiæ, & pecuniarum possessio, sed rei familiaris non augendæ rei, est finis. Non enim questio, hoc est rei familiaris opus. Quapropter in hac videtur necessarium, ut sit finis omnium diuitiarum. Sed contra video fieri. Omnes enim in infinitum

ribus deficiat. Dubitabit verò aliquis (si verum est quod nunc diximus) utrum artifices oporteat habere virtutem. Nam saepe propter intemperantiam deficiunt in operibus. an hoc longè differt? Nam servus quidem adhaeret nobis communi- ne vitæ ille autem remotior est, & tantum sibi cõ- petit virtutis, quantum servitutis. Vilis enim arti- fex determinatam quandam habet servitutem. Et servus est secundum naturam: sed nemo futor vt alius opifex. Pater ergo quòd huius quidem virtu- tis causam esse oporteat, dominum seruo, non eũ, qui doctrinam habet in operibus dominicam. Quapropter nõ bene dicunt, qui seruos spoliant ratione, dicentes præcepto vti duntaxat. Admo- nendi sunt enim magis serui, quàm pueri. Et de his in hunc modum determinatum sit. De viri au- tem, & mulieris, filiorumque, & patris virtute, &

conuerfatione adinucem, quid rectè vel contra, & quomodo oportet, hoc quidè facere, ab illo au- tem abstinere, in his, quæ in Republica conspici- tur necesse est intueri. Nam cum omnis domus sit ciuitatis pars, illi autem domus, partis autè vir- tus ad totum respicere debeat, necessarium est re- spicienti ad Republicanam, filios, vxoresque insti- tuerens quidem refert ad rectam institutione Rei- publicæ, pueros, & mulieres esse bene institutos. Enimvero referat necessarium est. nam mulieres media pars sunt hominum liberorum. Ex pueris autem sumuntur, qui Republicanam gubernent. Quare cum de his determinatum sit, de reliquis autem in aliis sit dicendum, omisissis propositis, tanquam finem habentibus, alio sumpto princi- pio disseramus, ac primum illa discutiamus, quæ tradita sunt de optimo ciuitatis statu.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E P O L I T I C O -
R V M, S I V E D E R E B V S C I V I L I B V S,

L I B E R S E C V N D V S,

Leonardo Aretino Interprete,

Argumentum Libri.

IN hoc secundo discutitur hæc: Pri- ma & optima Respublica Socratis: se- cunda Respublica Socratis: Respublica Phalaræ: Respublica Hippodami: Respublica Lycurgi: Respublica Minois: comparatio harũ inter se: Respublica Solonis, & qui de rebus publicis scripserunt. Prima Respublica Socratis, nullorũ: Secunda, Magnesiõrũ: Phalaræ, Carthaginici sum: Lycurgi, Lacedæmoniorũ: Minois, Cretensium: Solonis, Atheniensium. E prima Respublica Socratis sunt hæc, vnitas ciuitatis: Socratica communi- tas mulierum, & natorum, communitas rerum.

De optima Respublica Socratis, differente mul- ti tudine, aequalitate, sufficientia.

Cap.

QUONIAM proposuimus cõsidera- tionè facere de civili societate, quæ sit optima omnium, iis, qui possunt vi- uere maximè ad vñ: oportet alias quoque cõsiderare Respublicas, qui- bus vtuntur ciuitates aliqua earũ, quæ bene legi- bus instituta videtur. Et si aliqua sint alia, ab ali- quibus scripta, quæ bene se habere videantur, vt recta institutio, vtilitasque appareat. Nec poterit esse ad ostentationem, & superfluitatem, quarere aliud, qui piam præter illas. Sed quia ille non be- ne se habent, ideo huc laborem à nobis esse susce- ptum. Incipiendũ autem ab eo, quod est secun- dum naturam huius cõsiderationis principium. Necessarium quidem est, aut omnia esse commu- nia inter ciues, aut nulla, aut quædam. Enimvero

nulla esse cõmunia, impossibile constat esse: cum ciuitas sit communio quædam. Ac primo necesse est, locum esse communem nam locus quædam pa- ritas est vnus ciuitatis, ciues autem socij vnus ci- uitatis. Sed vt vñ melius fuerit in bene instituta Respublica, quæcumque recipere cõmunem possunt, ea omnia esse communia: an quædam cõ- munia esse, quædam non esse: nam fieri posset vt filij, vt vxores, & res, quæ possidentur, communes essent, quemadmodum in Platonis Republi- ca. Ibi enim Socrates inquit oportere communes esse fi- lios, & mulieres, & facultates. Id verò vt vñ præ- stat ita fieri, vt nunc sit, vel secundum legem il- lam in Respublica scriptam? Continet porro & alias turbationes permultas ista mulierum com- munitas: & id propter quod censuit, legem hanc esse ferendam, non videtur consequi ex rationibus. Præterea, ad finem, quem inquit oportere ciui- tati existere (vt nunc quidem dictum est) impos- sibile. Quomodo autem distinguere oporteat, nihil ab eo determinatum est. Dico autem vt quoddam vna videlicet sit ciuitas tota, tanquam sit maximè optimum. suscipit enim hanc suppo- sitionem Socrates. Atqui constat, quod ea, si procedat vt vna fiat, magis, ciuitas non erit. Est enim ciuitas, multitudo, quædam secundum na- turam, quæ dum sit vna magis, domus erit ex ci- uitate, & homo ex domo. Vnam enim magis do- mum censemus esse, quam ciuitatem, & homi- nem vnam, quam domum. Quare etiam si posset quispiam hoc facere, tamen non esset faciendum

quia perimit ciuitatem. Nec solum ex multitudine hominum constat ciuitas, verum etiam ex eorum multitudine, qui specie differunt. nõ sit enim ciuitas ex similibus. Aliud enim ad bellum confederatio, quàm ciuitas. Illa enim quantitate prodest, & si eadem sit specie, cum auxiliij gratia sua- pre natura fieri nata sit, huiusce cõfederatio, ceu pondus magis attrahat. Differt autem & eo modo ciuitas à gente, quando per pagos diuisa non sit multitudine, sed quemadmodum Arcades. Ex quibus autem vnum fieri oportet, specie differunt: quapropter æquale repletum ciuitatem conferuat, vt in Echicis dictum est prius, quoniam inter liberos & æquales necessarium est hoc esse. Nam omnes simul magistratum gerere impossibile est, sed aut per annum, aut per aliam præfinitionem, & tempus. Atque isto modo fit, vt omnes gerant magistratum: ceu si mutarentur futores, & fabri, nec semper iidem futores ac fabri essent. Cum vero melius sit, ita se habere ea, quæ sunt circa soci- ratem civilem, manifestum est melius fore, si idè semper magistratum gererent, modo id fieri posset. Sed in quibus hoc fieri nequit, propterea quòd omnes naturè sunt pares, simul est iustum (siue bonam, siue prauum sit, gerere magistratum) vt omnes huius muneris participes fiant, & in eo imita- ti vicissim æquales, cedendo inuicem alios aliis, (vt pote qui ex principio sint æquales.) Nam alij regunt, alij reguntur in parte, tanquam si ipsi alij reguntur, alij regunt, alij alios gerunt magistratus. Pater igitur ex his, quòd non recipitur, sic vnam aptam esse ciuitatem, ceu dicitur quidam, & quod maximum fore commodum ciui- tatibus dicebatur, id interimit ciuitates. Atqui sin- gulorum bonum, singula conseruat. Pater etiam alio modo, quòd querere nimium vnire ciuitatem, non est melius. Domus enim magis suffi- ciens est, quàm homo vnus: ciuitas autem, quàm domus. Et vult ea quidem tum esse ciuitas, cum habet sufficientiam multorum societas. Si igitur magis experendum est, quod magis sufficientiam habet, cerè & minus vnum, eo, quod est magis, expectabilius est.

De Republica Socratis, eius- que improbatio. Cap. 11.

Nimvero nec si optimum sit, & vnum quàm maximè esse ciuitatem, tamen id demonstrari non videtur ex sermo- ne, si omnes dicant suum, & nõ suum. Hoc enim Socrates putat signũ esse ciuitatis per- fectè vnite. At enim verbum, Omnes, duplex est. Si igitur tanquam singuli, forsan erit magis, quod efficere vult Socrates. Singuli enim eundem fi- lium suum dicerent, & mulierem eandem: & de fa- cultatibus, & de quibus suis aliis alia eodem mo- do. Nunc autem non ita dicunt, qui communibus vtuntur mulieribus, & filiis: sed omnes quidem, ac non vt singuli ipsorum. Eo demq; modo de facultatibus, omnes quidem, sed non vt singuli eorum. Quòd igitur aberratio quædam sit in verbo, Om-

nes, manifestum est. nam & vtraque, & imparia, & paria dicit propter duplicitem. Et in sermoni- bus positum, litigiosos facit syllogismos. Quare hoc ipsum omnes dicere, vno quidem modo bonum est, sed nequaquam possibile: alio autem modo, nihil consentaneum. Habet præterea quod dicitur, nõcumentum aliud. Quod enim multorum commune est in eo minima adhibetur diligentia. Nam de propriis maximè curat homines, de com- munibus autem minus, quàm quantum singulis competit. Tanquam enim alio curate, ab aliis negliguntur. Quemadmodum in seruilibus ministe- riis, famulantes multi interdum deterius in ser- uiunt, quàm pauci. Fiant autem vnicique ciuium mille filij, & hi nõ vt singulorum, sed vt cuiusuis, quiuis similiter est filius: quare omnes similiter negligunt. Præterea, isto modo singuli suum dicunt bene agentem, aut malè & quotiescunque contin- get numero. Puta, meũ est, aut illius, hoc modo dicitur hoc dubitans. Nam incertum est cui contigerit ge- nuisse filium, & saluũ esse genitum. Atqui vtrum præstat sic dicere suum, ita vocantes vnumquen- que duorum millium, & decem millium, an magis vt nunc in ciuitatibus suum vocant, hic quidem fi- lium suum, ille fratrem suum, ille nepotem suum, aut per aliam quandam coniunctionem, & ex con- sanguinitate, vel familiaritate, & affinitate sui pri- mum, vel suorum: & præterea alterum sodalem, alterum cõtribulem. Præstat enim esse proprium nepotem, quàm illo modo filium. Quinimo nec vitari quidem potest, quin agnoscantur à quibus- dam fratres, & filij, & patres, & matres: nam per similitudines natorum ad parentes, necessarium est vt fidem recipiant de sese inuicem. Quod tra- dunt scriptores quidam, qui terræ ambitus descri- bunt: esse enim aiunt nonnullis superioris Libyæ populis mulieres communes, filios tamen patrii inter se secundum similitudines [natorum.] Sunt enim mulieres quædam, & animalia, ceu equi, & boues, quorum ea natura est, vt simillimos genitoribus edat foras: vt equa illa apud Pharsaliam Iusta nuncupata. Et præterea huiusmodi mo- lestias non facilè erit vitari ab iis, qui eam fla- ruunt communitatem, puta plagas, & neces partim voluntarias, partim inuoluntarias, & rixas, & iurgia, quæ nefas est committere aduersus pa- rentes, & propinquos, magis quàm aduersus ex- traneos. Sed frequentius illa euenire necesse est, vbi ignorant, quàm vbi sciunt. Et ea si contrin- gant, à scientibus expiari debito modo possunt, ab ignorantibus verò non possunt. Illud etiam absurdum, quòd qui filios communes fecerunt, coire solum amantes veterunt, amare verò non veterunt, nec alios vsus, quos esse patri ad filios, & fratri ad fratrem, omnium deformissimum est, cum & amare solum aliquid absurdum sit, etiam non aliam ob causam coitione illorum vetuisse, nisi quia nimia voluptas inde sit prouentura: sed quia pater sit, aut filius, aut fratres, ob eam rem nihil putare referre. Videtur autem magis pro- deesse, vt agricolis communes sint mulieres, & fi- lij, quàm custodibus. Minus enim erit amicitia, si communes sint nati, & mulieres. Enimvero ta-

νοινστέρων
πολιέν τρίς
πόλεος.

κόμ-φοι.

μήτε τόν
ίδιον βίον,
μήτε τόν
κοινόν τής
πόλεος.

προφρόνας.

απαρξέσθαι.
Qui adun-
tur multitu-
dini quæ pro
facultatibus
sufficiebat.

dixit. Quam dum pergit communiorem facere, paulatim circumagat in aliam Rempublicam. Præter communitatem enim mulierum, & rerum possessorum cetera eadem utriusque attribuit. Nam & disciplinam eandem, & ut abstinentes viuant ab operibus necessariis. Et de comestationibus eodem modo, præterquam quod hic existimavit mulierum quoque comestationes esse debere, & hanc mille habentium arma, illam verò quinque millium. Superfluum ergo quiddam, & comprum, & nouum, & dubitatum omnes Socratis habent sermones. Sed cuncta rectè, forsitan difficile. Nam etiam multitudo illa, de qua nunc dicebatur, latere non oportet, cum tanta sit, quod Babyloniam, aut alia quadam infinita regione indigeat, ex qua otiosorum quinque milia cum mulierum, ac ministrantium multiplici turba alantur. Suppositiones quidem sunt pro arbitrio faciendæ, non tamen impossibiles. Dicitur autem debere legistatorem ad duo respicere in ferenda lege, ad regionem, & homines. Addendum est, & ad vicina loca, si oportet ciuilitate viuere ciuitate. Non solum enim necessarium est, ipsam talibus uti ad bellum armis, quæ utilia sint in sua regione, verum etiam quæ in aliena. Quod si quis huiusmodi non recipit dicant, neque priuatum, neque publicè, nihilò minùs tamen oportet terribilem esse hostibus, non venientibus solum in regionem, verum etiam abundantibus. De modo quoque rerum possidendarum videndum est, ne forsitan melius sit aliter definire, & clariùs. Tantas, inquit, possidere oportet, ut bene viuatur. Verum hoc est nimis generale: & modeste viuere, ærumnose tamen. At melius est dicere, modeste, & liberaliter. Separatim enim vtrumque. Alterum enim luxuriæ accommodabitur, alterum difficultati. Cum sola huiusmodi virtutes habitus sint circa vsum facultatum nostrarum: puta, patrimonio mansuetè, vel fortiter uti non dicimur: at modeste, & liberaliter dicimur. Quare necessarium est, circa illud itas versari virtutes. Absurdum quoque est, cum facultates adæquauerit, de ciuium multitudine nihil determinare, sed indefinitam relinquere multitudinem filiorum, quasi sufficienter adæquatam propter sterilitates quocumque contingant. Quod videretur nunc quoque euenire in ciuitatibus. Sed opus est ut aliam certitudinem tunc habeat, quam nunc. Nam nunc quidem nemo dubitat, eò quod in singulos diuisæ sunt facultates in quantamcumque multitudinem. Tunc verò cum sint indiuisæ, necessarium erit, si diuises nihil habere, siue pauciores sint multitudine, siue plures. Magis autem putaret quis oportere determinatum esse modum procreandorum filiorum, quam facultatum, ut non plures, quam determinatum sit, procreari oporteat. Et numerus definiendus est respectu habitus ad fortunas, si contingat decedere aliquos, & ad defectum procreandi ceterorum. Prætermittere autem id, ut in plerisque ciuitatibus, necessè est egestatis sit causa ciuibus. Egestas verò seditiones, & delicta parit. Itaque Phidon Corinthius, vnus ex

verutis legumlatoribus, familias censuit æquales permancere debere, & ciuium multitudinem, quantum fortitiones habebant prius omnes, & ini-
quas secundum magnitudinem: at in his legibus conerarium est. Verum de his quemadmodum statuendum putemus, postea erit dicendum. Omissum est etiam in illis legibus, quemadmodum differant præfides à subiectis. Inquit enim oportere, quemadmodum ex alio lana filum ducitur, quàm lini, sic & eos, qui præfunt, se habere debere ad eos, qui subfunt. Cum verò totam substantiam augeri dixerit vsque ad quincuplum, quare hoc utriusque non erit in regione vsque ad aliquid? Videndum est etiam ne adificiorum diuisio non proffit ad rem familiarem. Duas enim cuique domos attribuit: at difficile est, duas habitare domos. Tota verò constitutio, & vult esse neque plebis gubernatio, neque paucorum potentium, sed horum media, quam vocant Rempublicam. Est enim ex iis, qui arma ferunt. Si igitur ut communissimam omnium hanc ciuitatibus constituit Rempublicam, rectè forsitan dixit: sin ut optimam, & Rempublicam, non rectè. Forsitan enim Lacedæmoniorum Rempublicam quis magis probabit, vel aliam quandam magis optimatium. Sunt qui dicant optimatium Rempublicam ex omni genere gubernationum admistam esse debere, atque ob id Lacedæmoniorum laudant Rempublicam, constare quidem illam ex paucorum potentia. Item ex vno principe, & populari statu affirmant ponentes regem illorum pro vnus gubernatione, Senatam verò pro paucorum potentia: Ephoros autem pro statu populari: quoniam Ephori ipsi ex plebe sumuntur. Alij Ephorum quidem tyrannidem putant, sed populariter regi per comestationes, & aliam quotidianum victum. Sed in his legibus dictum est, optimam Rempublicam ex populari statu constare debere, ac ex tyrannide. Quas aut non reponat quis omnino inter species Rerumpublicarum, aut deterrimas omnium esse fateatur. Melius ergo dicunt, qui plures commiscunt. Nam quæ ex pluribus constat Rempublica, melior est. Deinde nihil videtur habere ex vnus gubernatione, sed ex paucorum potentia, ac populari statu. Verum ad paucorum potentiam inclinare magis: quod pater ex magistratum creatione. Nam quod ex delectis fortitio fiat, commune est utriusque. Sed quod necessè sit ditiores concionem habere, & magistratus creare, vel aliud quippiam huiusmodi publicorum negotiorum facere, alios verò præteriri, id paucorum potentiam esse. Insuper conari ut plures ex diuitibus ad dignitates sumantur, & ad maximas quidem ex maximo censu, paucorum potentia est, & Senatus assumptio. Assumuntur enim cuncti ex necessitate, sed ex primo censu: postea totidem ex secundo, postea ex tertio: verum non omnes necesse erat ex tertio, vel quarto assumi. Ex quarto autem, & quartis solis necesse est primis & secundis. Postea ex his equalium ex singulis censibus numerum esse sumendum inquit. Erunt itaque plures, & potentiores, qui ex maximo censu sumuntur: propterea quia ex ple

ex plebe quidam non sumuntur, quia necesse non est. Quod igitur non gubernatione plebis, ac vnus principatu constabit huiusmodi Rempublica, ex his pater. Parebit etiam postea, cum de ea specie Reipublicæ tractabimus. Habet etiam circa magistratum creationem, quod ex delectis deligantur, periculosum quippiam. Nam si alii, qui conspirare velint etiam voluntatem fieri assumptio. In legibus igitur illa Rempublica ita se habet.

De Phalea, quæ & Carthaginiensium est, Republica.
Cap. v.

Vt verò & alia quedam Respublicæ tumidiotiarum, tum Philosophorum, & in administratione ipsarum versantium. Omnes autem hæ propinquiores sunt illis, quæ constitutæ sunt, & illis, secundum quas nunc regunt, quàm ista dua. Nullus enim neque de communitate filiorum, neque de mulieribus talem aliquam introduxit nouitatem, neque etiam de foeminarum comestationibus, sed à necessariis magis inchoant. Videtur autem quibusdam maximum, ut de patrimoniis rectè constituantur: nam hinc seditiones oriri cunctas, asserunt. Quam ob rem Phaleas Carthaginiensis ante omnia de hac parte constituit, inquit enim, patrimonia ciuium æqualia esse debere. Hoc autem per facile factum esse, si statim ab ipsa conditione ciuitatis prouideretur. Postquam vero condita foret, difficilior quidem, at tamen satis maturè adæquare: posse, si diuites dotes darent, accipiant: pauperes autem contra, accipiant dotes, & non tradant. Plato autem in legibus suis vsque ad aliquid censuit esse permittendum. Nam supra quincuplum eius, quod foret minimum, nemini licere ciuium possidere, ut prius diximus. Sed oportet ne id quidem latere legistatorem, quod certè nunc latet, quod qui patrimonio modo imponit, debet etiam filiorum numero modo imponere. Nam si excedat multitudo filiorum patrimoniij facultatem, necessarium erit legem abrogare: & sine illa abrogatione improba lex erit, quoniam ex diuitibus pauperes facit. Opus est ergo, ne tales seditioni efficiantur. Quod igitur valet aliquid in Republica patrimoniis exæquatio, & veterum aliqui videntur cognouisse, ut Solon constituit: & apud alios lege cauetur, ut non quantum quisque velit, sed quantum lex permittit agri possideant. Eadem quoque ratio, ne patrimonia sua alienare leges vetant. Ut est apud Locros lege cæntum, ne quis patrimonium alienare possit, nisi euidenter calamitatem ostenderit superuentisse. Præterea, ut antiqua hæreditates conferrentur. Quod sublatum est apud Leucada, valde popularem eorum ciuitatem effecit: non enim amplius euenit, ex taxatione census ad magistratus assumi. Sed, & æqualitatem quidem patrimoniis constituit. Verum hæc aut ita magna esse, ut deliciarum licet, aut ita exigua, ut tenuiter vicium agant. Patet igitur, non sufficere patrimoniis exæquata fuisse à legistatorem, sed medium coniectandum esse: Præterea, si quis mediocrità

statuat omnibus patrimonia, nulla utilitas est. Magis enim cupiditates adæquandæ sunt, quàm patrimonia. Hoc autem fieri non potest, nisi sufficienter disciplina ciuibus adhibita per leges. Sed forsitan responderet Phaleas, hoc ipsum se dicere. Censet enim, horum duorum æqualitatem ciuitatibus inesse debere, patrimoniij scilicet, ac disciplina. Sed quæ tandem hæc disciplina sit, exprimendum fuit. Et vniam, eandemque esse, nihil prodest. Nam fieri potest, ut sit vna eademque disciplina, verum eiusdemmodi, per quam cupidi fiat pecuniarum, aut honoris, aut utriusque. Insuper seditiones oriuntur, non solum ob patrimoniis, verum etiam ob honorum inæqualitates: & hoc diuersum in vtroque. Nam multitudo quidem grauius fert inæqualitatem patrimoniis, præstantes autem viri honorum æqualitatem. Vnde illud natum est, Honori incùbit tam ignauus quàm bonus. Non solum verò homines propter necessaria iniuriantur, quorum remedia putant adæquationem patrimoniis, ne spoliè alios propter frigus, aut propter famem, verum etiam, ut gaudeant, neque concupiscant. Nam si maiore habeant necessariis cupiditatem, ob huius medelam iniurias inferunt. Non ergo ob hanc solus verum etiam si concupiscant, ut molestia careant, & voluptate fruatur. Quod igitur horum trium remedium est? His quidem exiguum patrimonium, & opificium, illis autem temperantia. Tertium verò, si quis velit per illa delectari, non aliunde, quàm à philosophia, quarat remedium. Nam cetera quidem hominibus egent, cum iniurias inferunt plurimum propter superflua, non propter necessaria, puta tyrannidem inuadunt, non ut frigus repellant. Quapropter honos maximus habetur non ei, qui furem occidit, sed ei, qui tyrannum. Itaque Phaleas paritè duntaxat iniuriis hac sua Reipublicæ constitutio ne succurrat. Præterea, multa statuere pergit, per quæ ad se ipsos rectè instituti erunt. Sed oportebat quoque ad finitimos, & peregrinos omnes. Necesse est ergo constitutam esse Rempublicam ad bellicum robur: de quo ille nil dixit. Eodem modo de facultatibus. Tantas enim esse oportet, ut non solum ad ciuium vsum, verum etiam ad pericula externa sufficiant. Quare nec ita magnas esse decet, ut finitimi potentiores concupiscant, quibus resisti non possit. Nec rursus ita partas, ut cum paribus, & similibus bellum nequeant sustinere. Ille igitur nihil determinauit, oportet autem neque id latere, quantas facultates habere conducatur. Fortè recta determinatio fuerit, tantas esse debere, ut lucrum superantibus bello, ob excessum afferre non possint, sed ita sint, quasi nihil superacquirant. Quare Eubultis considerare iussit Autophradatem, cum Atarnea obsideret, vellet, cogitaret, ut quanto tempore circa expugnationem eius loci distineretur, ac existimaret huius temporis iacturam: velle enim pro minori pretio iam tunc Atarnea relinquere. Quæ cum dixisset, Autophradatem in suam sententiam traxit, & obsidionem prætermittere fecit. Habet igitur utilitatem exæquatio patrimoniis inter ciues, ne inde seditiones oriantur: verum (ut ita dixerim) non

Cetera. Sunt necessaria.

Ad.

ἡ δὲ βόλεια μόνον.

non admodum magnam. Nam & præstantiores conqueiri possent, quasi ipsi plus habere debeant. Ex quo fit ut ipsi saepe insurgant, ac seditiones concitent. Præterea, improbitas hominum infatigabilis est: & primò quidem sufficere dicuntur pauca, atque minima: mox verò ubi illa sunt consecuti, plura appetunt semper, quousque in infinitum procedant. Infinita est enim cupiditatis natura, ad cuius expletionem plurimi viuunt. Horum igitur principium est magis, quam patrimoniorum exæquatio, ciuitatem sic instituire, ut boni quærant, improbi autem, & si queant, habere non possint. Hoc autem fiet, si inferiores sint, nec iniuriam patiantur. Nec verò in hac ipsa exæquatione patrimoniorum rectè est ab eo dispositum, cum fundos, & agros exæquet solùm: sed sint feruorum quoque, armentorumque, & pecuniarum diuitiæ, & apparatus ingens earum rerum, quas supellectilem vocitamus. An igitur horum omnium exæquatio quaerenda est, vel moderatio quadam mediocritatis, an cuncta omittenda? Videretur autem ex ipsarum legum positione, ciuitatem exiguam esse constituere, si quidem omnes publici erunt, nec multitudinem augebunt ciuitatis. Sed certè publicos esse eos, qui publica faciunt opera, oportet: quemadmodum & Epidanij, & Diophantus quandoque Athenis constituit. De Phalæa igitur Republica ferè ex his deprehendi potest, si quid ab eo sit benedictum, vel non bene.

De Hippodami, & Milesorum Republica.

Cap. v. 1.

ἀέριος.

μυεκαυδρον.

Hippodamus autem Euryphontis, Milesius, qui & ciuitatum diuisionem inuenit, & Piræum abscondit, cum esset in cetera, quoque vita motosior propter gloriæ cupiditatem, vsque adeo ut quibusdam videretur superfluis capillorum prolixitate, & ornata sumptuosio, præterea vestitu vili quidem, sed admodum sarcto, non in hyeme solùm, verùm etiam in æstate. Studiosus autem de omni Natura esse volens, primus omnium, qui non in Republica versari essent, aggressus est aliquid dicere de optimo ciuitatis statu. Constituit autem ciuitatem multitudinè decem millium, in tres diuisam partes. Faciebat enim vnam partem artifices, alteram agricolas, tertiam propulsores belli, atque arma tenentes. Diuisit quoque regionem in tres partes, ut esset pars vna sacra, alia publica, tertia priuata. Vnde cultus diis fieret, facta: vnde verò propulsores belli alerentur, publica: quæ autem agricolarum foret, priuata. Legum quoque tres esse species solùm putabat. De quibus verò iudicia fierent, totidem esse numero, iniuriam, damnum, eadem. Ponebat quoque vnum iudicium principale, ad quod omnia male iudicata reuocarentur: idque constituerebat ex senibus quibusdam delectis. Sententias verò in iudiciis non calculis ferendas esse censebat, sed vnumquemque iudicem tabellam afferre, in qua scriberet, si condemnaret

simpliciter, sententiam: si non absolueret simpliciter, vacuam: si in partim condemnaret partim absolueret, id ipsum definirer. Nam ut nunc quidem fit, non rectè prouisum à lege existimabat, quia cogantur homines aut hoc, aut illud iudicantes, peierare. Ferebat quoque legem de iis, qui vile quippiam ciuitati reperissent, ut honoribus afficerentur. Filios autem eorum, qui pro patria bello occubissent, ex publico alendos esse, quasi id non priùs fuerit lege prouisum. Nam est nunc Athenis ea lex, & in aliis quibusdam ciuitatibus. Magistratum verò omnium electione populo attribuit. Populum autem faciebat tria illa genera ciuium. Qui verò delecti essent, eos rerum publicarum curam habere debere, item hospitaliis, & pupillariis. Plurima igitur, ac maxime digna memoratu in Hippodami constitutione ista sunt. Sed primò dubitabit aliquis de partitione ciuium. Nam & artifices, & agricolæ, & qui arma tenent omnes in Republica communione versantur. Verùm agricolæ quidem arma non habent, artifices autem neque arma, neque agros. Itaque sunt quodam modo serui eorum, qui habent arma. Participes igitur esse omnium honorum impossibile est: cum sit quidem necessarium ex iis, qui habent arma, constitui belli duces, & custodes ciuium, & principalissimos (ut ita dixerim) magistratus. Quòd si participes non sint Republicæ, quomodo bono animo esse poterunt in Republica? Enimvero potentiores esse oportet illos, qui arma tenent, ambabus partibus. Id autem non facile est, nisi multitudine exuperent. Quòd si hoc erit, quid opus est, alios participes esse Republicæ, & suffragia magistratum habere? Præterea, agricolæ quid vtilitatis afferunt ciuitati? Artifices enim esse, necessarium est: nam omnis ciuitas artificibus indiget, & possunt proficere ex artibus, quemadmodum in aliis ciuitatibus. Sed agricolæ si habentibus arma, vicium parant, meritò forent pars aliqua ciuitatis. At illic priuatum habent, priuatumque colunt. Insuper autem publicos agros, ex quibus propulsores belli vicium habere oportet, si ipsi idem colant, non esset aliud agricola, aliud propulsor belli: quod legislator esse vult. Sin alij quidam ab agricolis, & propulsoribus, quartum erit membrum ciuitatis nullius participes, sed alienum à Republica. Quòd si quis dicat, eosdem agricolæ, & proprios colere, & publicos agros, primò fructuum multitudo non sufficeret, ex quibus singuli binis domibus habeant ministrare: deinde quam ob rem non statim ex eisdem agris, pro seque alimenta sumant, & propulsoribus exhibeant hæc sanè omnia magnam continent turbationem. Nec de iudicio quoque rectè se habet lex, quæ iudicandum putant cum distinctione, licet simpliciter scripta, ita ut ex iudice fiat arbiter. Hoc enim in compromisso in plures factis recipitur. Conferunt enim inter se de sententia ferenda: sed in iudiciis non recipitur: imò legumatores plerique contra statuerunt, ne iudices inter se colloquantur. Deinde quomodo non erit litigiosa sententia, cum iudex non putat tantum deberi, quantum peritur. Nam si petitor viginti

774 775

ginti minas postulabat, iudicum autem vnus decem iudicet, alter quinque, alter quatuor, & hoc modo diuidant: & alij in totum condemnent, alij in nihilum: quis erit modus sententiarum concordandarum? Præterea, nemo peierare cogit simpliciter condemnatum. Non enim cum absoluit, nihil debere iudicat, sed viginti minas non debere. At ille peierat, qui cum putet viginti minas non debere, tamen condemnat. De eo autem, quod inuenientibus aliquid commodum ciuitati, honores tribuendi sunt, non est tutum lege cauere, sed adparentiam solùm probabilem habere. Continet enim calumnias, & motum forsan Republicæ. Sed incidit hæc in aliam quæstionem, & considerationem aliam, Vtrum damnosum sit, vel vtile ciuitatibus, leges patrias mutare, si sit alia melior. Quæ propter non est facile dicto statim assentiri, si quidem non conducit mutare. Fieri autem potest ut inducatur aut legum, aut Republicæ dissolutio, tanquam commune bonum. Sed cum in hanc mentionem incidimus, etiam pauca de eo perstringenda sunt. Habet enim, ut diximus, dubitationem, & melius videri potest, ut mutationem recipiant. Nam alij quidem scientiis, hoc profectus medicina ab institutis patriis mutetur, & gymnastica, & alia artes, atque facultates. Quæ cum vna ponenda sit ciuili disciplina, patet in ea quòque eandem rationem esse tenendam. Probari autem hoc dicit aliquis, & in istis rebus. Antiquas enim leges nimium rudes esse, & barbaras: Armati siquidem ferro incedebant Græci, & vxores emebant inuicem: & quæcumque verusta iura alicubi extant, penitus rudia sunt: cum apud Cumas de cede lex est, si accusator multos testes inducat ex agnatis propriis, reum esse cædis, contra quem probatur. Quæruntautem omnino non patrium, sed bonum omnes. Putandumque est, priscos illos homines, siue ex terra geniti fuerint, siue ex corruptione aliqua seruati, fuisse ignaros, & imprudentes, quod de terra natis dicitur: ut absurdum sit in eorum opinionibus persistere velle. Præterea, neque leges scriptæ meliores sunt, si ipsi immutabiles. Ut enim in aliis artibus, sic etiam circa ciuilem constitutionem impossibile est singula ad minimum vsque scriptis comprehendere. Necessè est enim ut generaliter scribantur. At illa, quæ aguntur, particularia sunt. Ex his ergo videtur, & quædam leges, & quandoque esse mutandas. Alio autem modo considerantibus cauendum videtur esse maxime. Cum enim vtilitatis quidem accessio parua sit, assuescere verò faciliter leges mutare improbandum constat, errata quadam esse tollenda, & legumlatorum, & magistratum. Non enim tantum potest, qui corrigere perget, quantum nocebit assuetudo superioribus non parentibus. Mendax & de artibus exemplum. Neque enim simile est mutare artem, atque legem: nam lex nullam vim habet, ut ipsi pareatur, nisi ex more. Mos autem non fit, nisi temporis longitudine. Quare faciliter mutare leges ex presentibus in alias non uas, infirmam facere est vim legis. Præterea, si mutanda sunt leges, vtrum omnes, & in omni Repu-

blica, an noni & vtrum à quocunque, aut quibusdam? In his enim magna est differentia. Quapropter nunc quidem omittamus considerationem hanc, nam aliorum est temporum.

De Lacedæmoniorum Republica.

Cap. viii.

Lacedæmoniorum autem Republica, & Cretensium, ferè autem & de aliorum rebus publicis, duo sunt consideranda. Vnum, si quid rectè, vel non rectè ad optimam constitutionem in illis sit constitutum. Alterum, si quid ad oppositionem, & modum aduersantis ab illis Republicæ. Quod igitur necessarium est, in bene constituenda, necessarium adesse facultatem, omnes fatentur: sed quemadmodum id futurum sit, non facile est comprehendere. Nam & Penestria Thessalorum multoties in ipsos Thessalos insurrexerunt. Et Ilotes Lacedæmoniorum in casibus eorum aduersis, nunquam insidari destiterunt: verùm apud Cretenses nihil adhuc tale accidit. Causa forsitan est, quia vicinæ ciuitates, quamuis inuicem bellum gerant, tamen earum nulla rebelles recipit: quoniam id non conducit, quando & ipsæ pericacos habent. At Lacedæmoniorum finitimi omnes inimici erant, Argiui, Messenij, & Arcades: nam & Thessalis ab initio rebellauerunt, dum cum finitimis Achæis, & cum Perrabis, & Magnesiis gererent bellum. Videretur autem etsi nihil aliud, attamen hoc ipsum esse perdifficile, quemadmodum cum eis sit conuersandum. Nam si remissè erga illos te geras, superbiunt illi quidem, ac se pares dominantibus existimant. Sin asperè tractentur, insidiantur, atque odio habent. Pareat igitur, non reperire optimum modum eos, quibus ista contingunt circa subiectos. Præterea, lenitas in mulieres, & ad propositum Republicæ nocet, & ad directionem ciuitatis. Ut enim domus pars sunt viri, & vxor, ita & ciuitatem bifariam diuidi censendum est in virorum multitudinem, ac mulierum. Quocirca in quacunq; Republica male prouisum est circa mulieres, in ea putandum est, medietatem ciuitatis esse neglectam: quod ibi contingit. Volens enim legislator totam ciuitatem esse duram, ac laborum patientem, in viris quidem id fecisse constat, in mulieribus autem non fecisse. Viuunt enim molliter, ac in omnem licentiam dissolutæ. Itaque necessarium in tali Republica diuitias haberi in pretio, præsertim cum viri sint mulieribus obnoxij: quod accidit omnibus ferè militaribus, bellicosisque gentibus, præterquam Celtis, aut si qui alij coitum masculorum palam receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus est, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse. Quoniam omnes huiusmodi homines proni sunt ad Venerem, illisque obnoxij. Itaque apud Lacedæmonios hoc fuit, multaq; in eorum principatu à mulieribus administrabantur. Etenim quid refert vtrum mulieres ipsæ gubernent, an eos, qui gubernant, à mulieribus gubernari? Idem enim accidit. Cumq; insolentia ad nullum obsequiū vtilis sit, nisi fortè ad bellū maxime nociuæ etiam ad hoc ipsum Laconum mulieres erant. Patēfecerunt enim hoc in Thebanorum aduen-

Ναυομολέτηται.

aduventi. Non enim magis viles præstiterunt se, quam aliarum ciuitatum mulieres, sed turbam inferebant magis, quam hoies. Ab initio igitur rationabiliter contigisse Lacedæmonis videtur in mulieres indulgentiam, cum per militiam mulrum domo abessent, Argiuis primò, mox Arcadibus, & Messeniis bellum inferentes: Exercentes enim se ipsos, legumlatori præstabant assuesctos propter militarem vitam: multas enim continet virtutis partes. Mulieres autem fertur Lycurgus deducere conatus, ad leges. At ubi reputabant, abstinuisse. Causa igitur factorum hæ sunt. Itaque & huius peccati. Sed nos non id consideremus, cui venia danda sit, vel non danda, sed rectumne sit, an non rectum. Quæ porro circa mulieres non bene se habent, videntur (vt diximus antè) non solum ipsa per se indecentiam quandam facere in Republica, sed impellere quoque ad cupiditatem pecuniarum. Post illa enim, quæ nunc dicta sunt, tuentes inæqualem rerum possessionem quis reprehendat? Nam eorum quibusdam hoc euenit, vt magnam nimium opulentiam haberent. Aliis verò vt penitus exiguam: quapropter ad paucos deueniunt agri. Hoc autem ex eo accidit, quia malè fuerat lege prouisum: Emerere enim, aut vendere quod habeas, fecit non honestum. Et rectè id quidem. Sed donare, ac restamento relinquere concessit. Atque idem accidit necesse est, per hunc modum & illum. Sunt enim mulierum ferè ex quinque partibus totius regionis duæ, multis hæreditibus institutis, & traditione dotium magnarum. Atqui melius erat, aut nullam, aut paruam, aut mediocrem esse constitutam. Nunc autem licet donare ex testamento cuiusque, etiam si nullo instituto hærede decesserit. Ex quo factum est, vt regio sufficiens mille & quingentes equites alere, peditum verò triginta millia, ne mille quidem rotos habeat. Probauit autem res ipsa, præuè apud illos in hac parte fuisse prouisum: quoniam vna plaga suscepta ciuitas ea corrui, nec vltra pertulit, ob hominum paucitatem. Atiunt etiam per tempora priorum regum, nouos homines per multos donatos, ob numerum ciuium, qui bello diminuti fuerant ad augendum: & aiunt fuisse quandoque Spartiaris decem millia: & ramen siue sint ista vera, siue non sint, melius est per adæquationem possessionum replere hominibus ciuitatem. Contra etiam quodam modo est huic prouisioni lex illa circa prolem, Volens enim legumlator quàm plurimos fore Spartiatis, induxit ciues ad multitudinem procreandam. Est enim lex, Qui tres genuerit filios, eum esse immunem à custodia: qui verò quatuor, immunem esse ab omnibus. Atqui patet, quòd si multi gignantur regione sic distributa, necessarium est multos fieri pauperes. At enim & quæ circa Ephoros constituta sunt, præuè se habent: hic enim magistratus maximarum apud illos rerum potestatem habet. Sumuntur autem ex plebe omnes, vt multoties contingat, homines valde pauperes in hac potestate constitui, qui propter egestatem venales sunt. Ostendunt id & saepe prius, & nunc in Andriis. Corrupti enim pecunia quidam, quantum in se fuit,

totam Rempublicam euerterunt: & propter eius magistratus nimiam potestatem, ac tyrannidiparem, etiam reges ipsos populares fieri compulerunt, vt in hac quoque parte Respublica Lacedæmonis status ex optimate restituit. Continet tamen Rempublicam magistratus iste. Acquisceit enim plebs ex eo, quia maximam magistratus capax est. Ita siue per legumlatorum, siue per fortunam euenit hoc, vt illiter se habet rebus. Oportet enim Rempublicam, quæ duratura sit, velle, vt omnes ciuitatis partes constant, atque in statu suo permaneant. Reges ergo propter honorem suum ita se habebunt: præstantes autem viri propter Senatam. Nam ea dignitas, virtutis est præmium: plebs autem propter Ephoriam: nam constituitur ex omnibus. Sed oportebat hunc magistratum sumi quidem ex omnibus, non tamen per hunc modum, per quem nunc sit: est enim nimium puerile. Præterea autem, & iudicandi de magnis rebus potestatem habent homines & contingentes. Itaque melius foret, non secundum propriam mentem eos iudicare, sed secundum literas, & leges. Est etiam Ephorum vita nequaquam conueniens proposito ciuitatis, nam Ephori quidem molliter viuunt, in ceteris autem tanta asperitas est vitæ, vt nequeant homines illam perferre, sed clam transgredientes legè voluptatibus fruuntur. Senatorum quoque potestas non rectè apud illos constituta est. Nam quòd sint viri boni, ac sufficienter ad virtutem eruditi, dicit forsitan aliquis ciuitati conducere. Enimvero quòd per omnem vitam magis de rebus decernendi potestatem habeant, periculosum est. Est enim vt corporis, sic etiam & ciuitatis senectus. Per hunc autem modum eruditi, vt & legumlator ipse dissidat, tanquam non bonis viris nequaquam tutum. Videntur autem hi, qui in hac potestate constituti sunt, largiendi, gratificandique ex communibus permulta facultatem habere: quapropter melius erat, eos rationi reddenda subiectos esse: nunc autem non sunt. Videtur autem Ephororum magistratus omnes alios magistratus corrigere. In hoc autem nimium certè illis permissum: & non per hunc modum dicimus rationem reddere oportere. Insuper creatio ipsa Senatorum, quam per suffragia faciunt, per leuis est: ac ipsum petere, qui eligendus sit, non rectè se habet. Oportet enim & volentem, & non volentem, ad magistratum assumere, si dignus sit eo magistraturæ. Nunc autem idem facere in hoc videtur legumlator, quod in alia Republica. Ambitiosos enim faciens ciues, illis vitur ad Senatorum delectum. Nemo enim magistratum petet, nisi bono ris sit affectator: atque pleraque eorum, quæ homines iniuste faciunt, per ambitionem, & auaritiã committuntur. De regia verò potestate, vtrū melius sit, eam in ciuitatibus existere, necne, alia foret disputatio. Attamen melius (non vt nunc quidè) sed pro vita cuiusque regis iudicare. Quod autem ne ipse quidem legumlator credidit se facere bonos & honestos, manifestum est. Dissidit enim, quasi non sint ad sufficientiam boni viri, itaque legatos simul mittebant inimicos, ac salutem ciuitatis esse putabant, seditiones regum.

Non bene etiam circa comestationes, quæ illi Phiditia nominant, constitutum est ab initio. Oportebat enim magis ex publico esse conuentum, quemadmodum in Creta. Sed apud Lacedæmonios vnusquisque, conferre haberet: et sunt quidam longè pauperissimi, qui huiusmodi sumptum nequeant sufferre. Ex quo fit vt legumlatori contrà eueniat, quàm ipse voluerit. Voluit enim ciuitatem popularem facere per comestationes: sed contrà accidit, cum non sit facile pauperibus, comestationum participes esse. Mòre enim maiorum sic apud eos definitur, vt qui comestationum particeps esse nequeat, is ad Reipublicam gubernationem non admittatur. Legem verò, quæ est circa præfectos classis, & alij quidam improbarunt. Et rectè quidem. Est enim seditionis causa. Nam cum reges sint belli duces, præfectura illa gubernationem ferè alterum est imperium. Et sic suppositio ni legumlatoris succenseri potest. Quod & Plato in legibus suis censuit. Ad partem enim virtutis tota ordinatio illarum legum contendit, scilicet bellica. Hæc autem vtilis ad victoriam consequendam. Itaque salui erant bellum gerentes, peribant verò ubi rerum potiti essent: quoniam nec otium agere, nec quicquam aliud exerceere sciebant præstabilius, quàm rem militarem. Illud quoque erratum non sanè minus, quòd putant bona illa, quæ ad bellum pertinent, ex virtute magis, quàm ex vitio fieri. Et in hoc quidem rectè: sed quòd hæc potiora, quàm virtutem ipsam putant, in hoc non rectè. Malè etiam circa pecunias publicas constitutum apud illos est: quia neque in publico habet quicquam: & magna bella gerere coacti, pecunias regni conferunt. Nam quia Spartiatarum est plurimum agri, non examinant inuicem quæ collationes. Et euenit legumlatori contrà, quàm commodum est, publicè inopiam, priuatim auaritiã inducere. De Lacedæmoniorum igitur Republica hæc tenus dictum sit. Nam hæc sunt, quæ maximè quis reprehendat.

De Cretensum Republica. Cap. VIII.

Retensum verò Respublica huic finitima est. Habet autem quædam non deterius, sed plurima minus nitidè. Videtur autem, & fertur Lacedæmoniorum Respublica in pluribus imitata Cretensem. Vetus autem pleraque, rudiora sunt nouis. Fertur enim Lycurgum post dimissam Charilli regis tutelam, cum longo tempore peregrinaretur, in Creta plurimum fuisse diuersatum, propter cognationem. Erant enim Lyctij Lacedæmoniorum coloni. Susceperant autem ij, qui in eam coloniam venerant, instituta legum, tunc in antiquis habitatoribus obtinentia. Quapropter & nunc Pericæci eodem modo illis legibus vtuntur, quomodo eas Minos constituit primus. Videtur autem hæc insula ad principatum Græciæ esse nata, ac præclare sita. Cuncto nanque imminebat mari, cum ferè Græci omnes circum mare sint positi. Abest enim hinc modicum à Peloponneso. Illinc verò ab Asiæ loco, què circa Tropicum est, & Rhodum. Quare imperium maris obtinuit Minos, ac insularum alias subegit, alias vt

rududum incultas habitari fecit. Tandem Siciliam aggressus, circa Camerinam defunctus est. Habet autem conuenientiam Cretica institutio, cum Laconica. Agriculturam exercent apud hos quidam Eilora, apud illos verò Pericæci. Et comestationes sunt apud vtrosque. Et antiquitus nuncupabant Lacedæmonij non Phiditia, sed Andria, quemadmodum Cretes. Ex quo palàm est, inde prouenisse. Insuper autem & Reipublice institutio. Ephori nanque eandem vim habent, quam in Creta hi, qui Cosmi appellantur: nisi quòd Ephori numero quinque sunt, Cosmi autem decem. Senatores autem pares sunt senatoribus, quos vocant Cretes consilium. Regia autem potestas fuit primò apud Cretas, postea illam sustulerunt, imperio in bello ad Cosmos translato. Concio autem omnibus communis est, sed aliam nullam habet authoritatem, quàm ea comprobandi, quæ à Senatoribus, & Cosmis fuerit antè decreta. Quæ igitur de comestationibus constituta sunt, melius apud Cretas, quàm apud Lacedæmonios habent. Nam apud Lacedæmonios vnusquisque certum quid in singula capita taxatum soluit: quod nisi faciat, à Republica repellitur, vt prius diximus. At in Creta communius est. Ex cunctis enim, quæ à terra proueniunt, vel armentis, ex publicis, & his, quæ afferunt Pericæci, diuisio fit, vt pars vna ad deorum cultum, & ad publica onera, pars ad comestationes deputetur. Ac ita ex publico educant omnes, & mulieres, & pueros, & viros. Ad temperantiam autem cibi, quasi vtilis sit, multa legumlator philosophatus est. Et de mulierum diuortis, de earum congressione ad viros, ne superfluum pariant multitudinem, etiam prospexit. Quod vtrum præuè, vel non præuè constitutum sit, aliud erit considerandi tempus. Sed quòd circa comestationes melius prouisum sit apud Cretas, quàm apud Lacedæmonios, manifestum est. At circa Cosmos deterius, quàm circa Ephoros. Quod enim mali habet Ephorum magistratus, idem & in illis est: sumuntur enim quiuis. Sed quod in his prodest Reipublicæ, illic non est. Nam hic quia ex omnibus assumptio est, particeps populus amplissimi magistratus, vult manere Rempublicam. Illic autem non ex omnibus sumuntur Cosmi, sed ex quibusdam familiis: & senatores ex iis, qui Cosmiam fuerunt. De quibus idem dici potest, quod de iis, quæ apud Lacedæmonios sunt. Nam esse liberum magistratum, atque perpetuum, maius est munus, quàm dignitas eorum mereatur. Et non secundum legem scriptam iudicare, sed secundum quod sibi videtur, periculosum est. Qui scerè autem plebem non participantem, nullum signum est bene constituta ciuitatis. Nec quicquam susceptionis est Cosmis, quemadmodum Ephoris: absuntque per singulam longè à contententibus. Medicina verò, quam huic delicto adhibent, ridicula est, nec ciuilibis, sed tyranica. Sæpenumero enim aut collegæ illorum, aut priuari homines insurgentes, per seditionem Cosmos expellunt. Licet etiam Cosmis se ipsos magistratu abdicare. Enimvero hæc omnia præstabat lege fieri, quàm pro hominum voluntate. Non

τυραννικῶς

te. Non enim secuta est regula. Omnium verò deterrimum est, potentiam à Consilio depositio, quam tam saepe concitant, cum sententias dare nolunt. Per quam manifestum est, habere eam institutionem aliquid Republicæ, sed non esse Rempublicam, ac potentiam magis. Consueverunt autem concitata plebs, & amicis, ad vnius arbitrium rem deferre, seditionisque, & prælia inter se miscere. At verò id, quid differt ab eo, quòd tandem ea ciuitas non sit, dissoluta ciuili societate? Est autem periculosus hic Reipublicæ status, si qui velint, possintque inuadere. Sed, vt supra diximus, seruetur propter locum, qui omnes aduenas procul excludit. Itaque Pericci manent Cretensibus. Verum Ilotes persæpe à Lacedæmoniis defecere. Non enim erat in Creta potentatus vllus externus: sed nuperrimè bellum peregrinum irrupit in eam insulam, quod patefecit imbecillitatem legum suarum. De hac igitur Republica hæc dixisse sufficiat.

Superiorum Reipublicarum comparatio.
Cap. 1 x.

Midentur etiam Carthaginiensium Reipublica bene constituta, multaq; habere præter alias, quædam verò maxime similia Lacedæmoniis. Tres enim istæ Reipublicæ quodam modo inter se proximæ sunt, multumque distant ab aliis: Cretica, dico, & Laconica, & Carthaginiensis. Multaque in ipis prouisa sunt rectè. Signum autem est Reipublicæ bene institutæ, quòd populus in suo perimaneat loco, neq; seditionem vllam (quod dictu dignum sit) vnquam fecit, neque tyrannum. Continet autem similia Lacedæmoniorum Reipublicæ. Comestrationes quidem sodalitiarum, Phidriiscentum autem & quatuor virorum potestas, Ephoris: præterquam quòd non deterior. Nam illi & ex contingentibus sunt. Hanc autem potestatem suscipiunt optimates. Imperator verò, & Senatus, conueniunt Lacedæmoniorum regibus, & senibus. Melius autem quòd Imperatorem non secundum genus, neque ex vili, & præcellenti magis eligunt, quàm secundum virtutem. Nam qui magnam habent potestatem, si ipsi nullius pretij sint, multum nocent: nocueruntque iam Lacedæmoniorum ciuitati. Plurima igitur reprehensorum propter transgressionem communia sunt omnibus antè dictis. Sed quantum ad intentionem optimatum attinet, & Reipublicæ, quædam ad popularem statum magis declinant, quædam ad paucorum potentiam. Nam referendi quidem ad populum, aut non referendi aliqua, Imperatores vnà cum Senatu domini sunt, si omnes concordent: si non concordent, populus ipse dominus est. Quæcunque autem retulerint magistratus, de his non approbandi modo illorum sententias potestas permissa est populo, verum etiam pro arbitrio constituendi, prouidentique, & cuius eònt radice relatis illorum licet: quod non est in aliis Rebus publicis. Quinquæuitatum verò, qui multarum ac magnarum rerum potestatem habet, ab illis eligi: & centumuitatum hos eligere, qui est maximis magistra-

Βασίλειος.

tus, & hos longiori tempore, quàm alios, imperium retinere: nam & perfuncti magistratus, impotentiam spectant. Est autem sine mercede, & sine electione, quæ forte sit, optimatum est pondus: & si quid aliud tale. Iudicia quoque omnia à cunctis magistratibus iudicari, & non ab aliis, alia, vt apud Lacedæmonios. Transgreditur autem maximè ob optimatibus ad paucorum potentiam institutio Carthaginiensium secundum aliquam intelligentiam, in eo etiam multi comprobant: non solum enim optimos verum etiam ditissimos censent in magistratibus esse pondus: quali impossibile sit qui egenus existat, eum bene magistratum gerere, aut quietem optare. Si igitur sumere diuitem paucorum potentia est, per virtutem autem optimatum: ista quædam esset species tercia per quam constituta est apud Carthaginienses reipublica. Creant enim magistratus ad hæc duo respicientes, & præsertim maximos, vt imperatores & duces bellorum. Putandum autem est, huiuscemodi excessum ab optimatibus, esse errorem legis conditoris, quem ab initio prauidisse valde necessarium fuit, vt optimi valerent quietem agere, nec quicquam indecorum facere, non solum in magistratu, sed etiam in vita priuata. Quòd si inspicere oportet ad opes gratia quietis, prauum est, maximos magistratus esse venales, imperium, & belli ducatum. Hæc enim lex, pretiosas magis facit diuitias, quàm virtutes, ac ciuitatem totam ad studium pecuniarum conuertit. Nam quicquid apud ciuitatis principes habetur in pretio, necessarium est & aliorum ciuium opinionem subsequi. Vbi autem non maximè honoratur virtus, ibi non est possibile firmum optimorum esse in Republica statum. Assuescere verò ad lucra rationabile est, quando per largitionem adipiscuntur dignitates. Absurdum est enim, si pauper quidem aliquid, verum bonæ mentis lucrari velit, improbit autem non velit, cum sumptus fecerit. Quòd circa oportet eos, qui possunt optimè gerere magistratum, assumere ad magistratum, probabiliusque fuisse, si author legis opulentiam præstantiam virorum abiecerit, ac eorum, qui in magistratu forent, quieti prospexisset. Præuam etiam videri potest, plures magistratus ab vno homine geri, quod in honore est apud Carthaginienses. Vnicum enim ab vno optimè perficitur opus. Hoc autem vt fieret, prouidendum fuit à legumlatore, neque cogendum eundem tibicinem esse, atque sutorum. Quare vbi non parua est ciuitas, magis ciuile est, vt plures sint participes magistratum, magisque populare. Communis enim, vt diximus, & melius singula conficiuntur, atque celerius. Pater autem hoc in bellicis rebus, & nauticis. In his enim ambobus per omnes (vt ita dixerim) transit imperare, & parere. Sed cum ad paucorum potentiam vergat Reipublica eorum, optimè illud effugiunt, vt semper aliqua plebis pars dirent ad oppida mittentes: per hoc illi arbitrantur, ac certè efficiunt, statum ciuitatis permanere. Sed hoc est Fortuna opus, oportebat verò non per Fortunam sine seditionibus

nibus esse, sed per legislatorem id fieri. Nunc autem diuisa fortuna incidat, & plebs à gubernatoribus secedat, nullum est remedium legis ad quietem adhibendum. Lacedæmoniorum igitur, & Cretensium, & Carthaginiensium Republica, quæ merito habentur inuigiores, in hunc modum se habent.

De Republica Solonis, & variis institutionibus Reipublicarum.
Cap. x.

Orum autem, qui de Republica aliquid tradiderunt, quidam nunquam versati sunt in gubernatione ciuitatis, sed in priuata vita otiosi vixerunt: de quibus si quid dignum relatu fuit, supra diximus. Quidam autem legistatores fuerunt, gubernaueruntque vel in propriis ciuitatibus, vel in alienis. Et horum quidam solummodo legum auctores fuerunt: quidam etiam Reipublica constituta, veluti Lycurgus, & Solon. Hi enim leges, & Reipublicam condiderunt. Lycurgus quidem Lacedæmonis, vt dictum est, Solon autem Atheniensibus. Existimant autem quidam, Solonem legislatorem fuisse præclarum. Nam & paucorum potentiam sustulisse, quæ nimis intemperans erat, & plebem à seruitute liberasse, ac statum popularem in patria constituisse, optimèque Reipublicam temperasse. Nam esse consilium Areopagi, paucorum gubernationis est: delectus verò magistratum, optimatum iudicia verò, populare. Sed videtur Solon ista duo (cum essent prius) non sustulisse, consilium Areopagi, & magistratum delectus. At si populū assersisse, iudicis illi succensent, constitutis. Quapropter quidam illi succensent, quòd alterum dissoluerit: cum auctoritatem omnem ad iudicium traduxerit, quod per sortitionem est. Nam cum hoc inualuit, tanquam tyranno gratificantes populo, in eum, qui nunc est, popularem statum Reipublicam redegerunt. Et consilium Areopagi Epheiales inhibuit, & Pericles iudicibus verò salaria Pericles induxit, ac per hunc modum vnusquisque eorum, qui apud plebem posse voluerunt, populi vim augere persequerentur, donec in istam, quæ nunc est, licentiam peruenit. Apparet autem hoc, non tam Solonis voluntate, quàm casu euenisse. Nauali enim potètia aduersus Medos victor populus, maiora de sese sapere coepit, & accesserunt patroni seditionis, contra bonos, & modestos ciues, qui Reipublicam gubernabant. Cum videatur quidem Solon eam, quæ maximè necessaria fuit, potestatem populo tradidisse, vt magistratus crearet, & malefacta corrigeret. Nisi enim populus hanc habeat potestatem, seruus erit, & inimicus. At magistratus omnes constituit ex nobilibus, ac locupletibus ex censu quingentorum modiorum, & iugerum,

Tertium ex equitibus. Quartum ex opificibus sortididit, quibus nullū magistratus assequendi ius erat. Fuerunt etiam legum positores Zaleucus apud Locros occidentales, & Charondas Catanientis ciuibus suis, cæterisque ciuitatibus Chalcidicis, quæ sunt circa Italiam, & Siciliam. Tentant verò quidam inducere, quasi Onomacritus fuerit primus legum ferendarum peritus. Hunc verò exercitatum in Creta, cum esset Locris, profectum autem ad Thaletè per artem diuinationis, eius familiarè fuisse. Thaletis autè auditores fuisse Lycurgum, & Zaleucum, Zaleuci autè Charondam. Sed qui ista dicunt, tempora non supputant. Fuit etiam Philolaus Corinthius legumlator Thebanis. Erat autem Philolaus ex familia Bacchiadum, amicus verò Dioclis: qui in Olympiis vicie. Sed vbi ille ciuitatem deseruit, commotus ob amorem matris Alcyones, Thebas migravit. Atque ibi ambo defuncti sunt, monstranturque etiam nunc illorum sepulcra, quæ ab inuicem facilè spectant, verum ita constituta, vt ex Dioclis quidè sepulcro non sit prospectus in Corinthiū agrum ob animi infectionem: ex Philolai autem sit prospectus. Habitarunt igitur ob huiusmodi causam apud Thebanos, legesque illis Philolaus descripsit. Et de aliis quibusdam, & de sobole procreanda, quas illi leges proletarias appellant. Et hoc est præcipue ab illo pronisum, vt numerus hereditatum conseruetur. Charonda autem nihil est proprium, nisi iudicia falorum testiu. Primus enim de his legem posuit, diligentia autem, & claritate etiam elegantior, quàm hi, qui nunc sunt legum conditores. Philolai proprium est, patrimoniorum disparitas. Platonis autem, mulierum, & natorum, & patrimoniorum communitas, & comestrationes sceminarum, & præterea lex circa ebrietatem, vt reges coniuuiorum sobrij sint: & in rebus bellicis exercitatio, per quam ambidextri fiant, cum oporteat non alteram manum vicilem, alteram inutilem habere. Draconis quoque leges sunt: sed iam constituta Republica leges tulit. Proprium autem Draconis est, nihil, quod sit memoria dignum, nisi rigiditas ob magnitudine penarum. Fuit quoque Pittacus legum conditor, sed non in Republica versatus. Lex est propria illius, ebrios si quem pulsauerint maiori pœna damnari, quàm si sobrij fecissent. Quòd enim plures delinquant ebrij, quàm sobrij, non ad id respexit, quòd magis esse debeat ebriis venia, sed ad utilitatem. Fuit etiam Androdamus Rhegynus legum conditor Chalcidensibus, qui sunt in Tracia, de homicidio, & hereditatibus: nihil tamen huius proprium referre quis potest. De his ergo Rebus publicis, quæ principales sunt, & de his, quæ sunt ab aliquibus scriptæ, in hunc modum cognouisse sufficiat.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E P O L I T I C O .
R V M , S I V E D E R E B V S P V B L I .
C I S A D N I C O M A C H V M ,
L I B E R T E R T I V S .

Ioanne Argyropylo Byzantio Interprete.

Argumentum libri.

QUAE in tertio exponuntur haec sunt: **20** ciuis. Respublica: dominans in Republica: cui gubernatio sit committenda: praexcellencia vnus: regia gubernatio: de ciue, quid sit ciuis: quando sit eade ciuitas: an eade sit virtus boni viri, & boni ciuis: de Republica: quid sit Respublica: quot sint, & quae Respublica: quoad, & quantum iusti paucorum potentia, & popularis gubernationis.

De ciuitate, ciue, de iis, qui ciuitate donati sunt, magistratibus, de iuste & iniuste ciuibus.

Cap. I.

Qui de Republica considerat, quae sit vnaqueque, & qualis, ferè prima illa consideratio occurrit, videre quid ciuitas. Nam ea nonnunquam in controuersiam venit, cum alij dicant à ciuitate factum, alij non à ciuitate, sed à potentibus quibusdam, vel à tyranno. ¶ Gubernatoris autem Respublicae, ac legum positoris, totum negotium, versari videmus circa ciuitatem. Est autem Respublica eorum, qui in ciuitate degunt, institutio. Cum verò sit ciuitas compositum quiddam, quemadmodum alia tota ex pluribus partibus consistens, manifestum est, primò de ciue esse perquirendum. Nam ciuitas est ciuium multitudo quadam. Quare, & quem oporteat ciuem vocari, & qui sit ciuis, est considerandù: nam & de ciue saepe contenditur, nec eundem omnes esse fatentur ciuem: & qui in populari ciuitate ciuis est, per saepe in paucorum gubernatione non erit ciuis. Eos igitur, qui alio quodam modo appellationem fortiuntur, ceu eos, qui ciuitate donati sunt, omittamus. Nec habitatio ciuem facit: nam isto modo ¶ peregrini, qui circa nos habitant, & serui, ciues essent. Nec rursus, qui fori, ac iudicij ius habent: nam hoc existit etià illis, qui simul contrahunt, cum per contractum forum fortiantur: quamquã multis in locis peregrini ne id quidem perfectè habeant, sed necesse est vt patronum accipiant. Ex quo fit vt imperfectè quodam modo sint fori iudiciorum participes. Sed vt pueri nondum atate perfecti, & senes ob aetatem à muneribus publicis vacantes, non simpliciter ciues

dicendi sunt, sed quodam modo ciues. At nos quærimus eum, qui simpliciter ciuis dicatur, nec habeat aliquam adiunctionem, quae restringat, & corrigat: cum & de infamibus, & de exilibus eodem modo, vt supra dubitari & responderi potest. Ciuis simpliciter nulla alia re definitur magis, quam participatione potestatis publicae in dicandi & ¶ decernendi. Potestates autem aliae sunt determinatae secundum tempus, ita vt non liceat interdum, nec semel eandem habere, aut per alia temporum spatia. Aliae sunt indereterminatae, ceu illius, qui in concione deliberat, & qui iudicat: quanquam fortasse diceret aliquis, tales non esse in potestate constitutos. At qui ridiculum foret, ¶ qui de maximis rebus deliberant, & decernunt, eos potestatem dicere non habere. Sed nihil refert, cum de nomine sit quaestio. Est enim absque nomine publica potestas iudicantis, decernentisque in concione: sed sit definitio gratia indereterminata potestas. Ponimus autem, eos esse ciues, qui huius potestatis vnà cum aliis participes sunt. Maximè igitur propriè ciuis, super omnes alios, qui ciues dicuntur, ferè talis est. Nec latere nos debet, quòd in rebus, quarum subiecta differunt specie, & aliud eorum est primum, aliud secundum, aliud consequens, aut omnino nihil est, quae talia sunt, eis commune, aut vix. Respublicas autem videmus specie differre, & alias esse posteriores, alias priores. Quae enim aberrauerunt, ac prolapsae sunt, necesse est, vt posteriores sint integris, & incorruptis. Quomodo autem dicamus eas labi, postea patebit. Quare ciuem quoque esse alium, atque aliu necesse est, secundum differentiam Rerumpublicarum. Itaque ille, de quo diximus, in populari quidem statu maximè est ciuis: in aliis verò speciebus esse quidè potest, non tamen necesse est. In quibusdam enim ciuitatibus nec populus est, neque concionis usus, sed ¶ Senatum habent, & iudicia. Vt apud Lacedaemonios de contractibus cognoscunt hi, qui Ephori nuncupantur, alij alios: de caede autem Senatus, & forsan alius magistratus de aliis. Eodemque modo apud Carthaginienses, de omnibus quidem causis magistratus quidam cognoscunt. Sed recipit correctionem quandam definitio ciuis: quod in aliis Rebuspublicis non est indereterminata illa potestas, quae in concione decernit, & iudicat:

iudicat: sed determinata secundum iurisdictionem. Horum enim, aut omnibus, aut quibusdam concessum est deliberare, ac iudicare, vel de omnibus, vel de quibusdam. Quis igitur sit ciuis, ex his patet. Cui enim habitus est participandi potestatis publicae deliberatiuae, & iudicariae, huc ciuem esse dicimus eius ciuitatis. Ciuitatè verò talium multitudinem, quae ipsa per se sufficiens sit, vt simpliciter dixerim, ad viuendum. Conseruauerunt autem, eum etiam dicere ciuem, qui ex duobus ciuibus ortus sit, & nõ ex altero solù, ceu ex patre, & matre. Alij verò magis vltra requirunt, ceu auos, & proauos, vel plures. His ita definitus ciuilitate, & succinctè dubitant quidã, tertius ille, aut quartus quomodo erit ciuis. Gorgias quidè Leodinus partim dubitans fortasse, partim ludens, inquit: Quemadmodum mortaria sunt illa, quae à factoribus mortariorum sunt, sic Larillos esse qui ab artificibus eorù sunt. Estè namque aliquos Larifactorum factores. est autè simplex. Si enim partem partem administrationis Respublicae secundum determinationem iam dictam, essent vtiq; ciues. Et enim neque possibile est, congruere definitionem illam primis coditoribus, aut habitatoribus, vt ex patre, matreque; ciuibus sint exorti. Sed forsan de eo magis dubitari potest, cum facta mutatione recipiuntur quidã ad communem Respublicam: quemadmodum Athenis fecit Clisthenes post tyrannorum electionem. Complures enim in tribus descripsit peregrinos, & seruos, & in quilibet de quibus dubitari potest, non qui ciuis, sed an iuste vel iniuste. Atque de eo insuper quis dubitabit, an si non iuste ciuis, ne ciuis sit: quasi idem valeat iniustus, & falsus. Sed cum videamus quosdã iniuste in magistratibus gerere, quos tamen magistratus esse dicimus, sed nequaquam iuste: ciuis autè potestatem quadã definitus sit (nam qui particeps est talis potestatis, est ciuis, vt diximus) patet quòd hos quoque ciues esse dicendù est. Iuste autè, vel iniuste, pertinet ad primã illã quaestione, in qua queritur, nunquid à ciuitate factum sit, vel non à ciuitate. Ceu cum ex paucorum potentia, vel tyrannide, ad popularem statum sit mutatio. Tunc enim neque ¶ mutuatam pecuniam soluere quidam volunt, quasi nõ ciuitas eam suscipiat, sed tyrannus: nec alia huiusmodi permulta, quasi Respublica vi, ac victoria constet, non publica utilitate. Si igitur per hunc modum, quodam in populari statu sunt, esse similiter dicendum est, huius ciuitatis acta, & paucorum potentia, & tyrannidis.

De identitate ciuitatis. An si ciuium multitudo aliu in locum migret, & si contra fiat, eadem futurã sit ciuitas, quae prius esset. De magnitudine urbis, quantum esse conueniat. An liceat pactum mutare, Respublicae specie mutata, veluti si quis debeat centum aureos, an retinere possit citra iniquum, si mutata sit Respublica in aliam formam.

Cap. II.

Midetur autè proprius huius quaestio- nis locus, quomodo aliquando dicamus, ciuitatem esse eandem, & non eandem, sed aliam. Potissimè igitur inue- stigatio dubitationis huius est circa locum, & ho-

mines. Fieri enim potest, vt separetur locus, & ho- mines, & hos ibi, & alios alibi dubitare. Sed hac leuior est dubitatio. Nam cum multipliciter dicatur ciuitas, perfacilis est huiusmodi quaestio. Similiter quoque eorum, qui eundè inhabitant locum, quoad dicendù sit, vnã esse ciuitatem. Non enim mœnibus id definitur. Liceret enim Peloponnesum totam vnus mœnibus circùdari. Talis fortasse est Babylon, quae capta cum esset ab hostibus, ferunt partem aliquam eius ciuitatis tertia die nondum aliquid sensisse. Similiter & quaecun- que alia, magis habet circumscriptionem gentis, quam ciuitatis. Sed huius quaestiois alio loco vtilis erit consideratio. Nam de magnitudine ci- uitaris, & quantam esse vtile sit, & vtrum vnã vel plures, latere non debet ciuilem hominem. At manentibus eisdem habitatoribus eodem lo- co, vtrum quoad sit idem genus habitantium ean- dem esse ciuitatem dicendum sit, quanuis semper alij intereant, alij oriantur: vt & flumina solemus eadem dicere, & fontes eosdem, quanuis semper vnda noua superueniat, ac defluat. An homines dicendum sit eosdè esse propter eandem causam, sed ciuitatem aliam? Nam si ciuitas est societas quaedam, societas autem ciuium est, variata Rei- publicae gubernanda forma, & alia affecta, necessarium vtiq; videretur ciuitatem quoque non eandem permanere. Vt & chorum aliũ esse dicimus, dum fragilis est, quam dum comicus, etsi iidem sint homines. Eodèmq; item modo, omnem aliam societatem, & compositionem, si species compo- sitionis alia fiat: ceu harmoniam earundem vo- cum aliam esse dicimus, & modò Doricam, modò Phrygiam vocitamus. Id si ita est, patet, quòd ma- ximè dicendum est eandem ciuitatem ad Rempu- blicam respicientem. Nomine autem vocari alio, aut eodem licet, eisdem habitantibus eandem, vel aliis penitus hominibus. ¶ Vtrum autem ius- tum sit reddere pecuniam mutud sumptam, mu- rata Respublicae gubernanda specie, an non ius- tum, alia est dubitatio.

De virtute absolue viri boni, & boni ciuis, num sit eadem, an altera. De virtute eius, qui praest, & qui paret. An opifices sint ciues dicendi.

Cap. III.

Is verò, quae nunc dicta sunt, conse- quens est videre, Vtrum eadem sit vir- tus boni viri, & boni ciuis, an non eadem. Atque si hoc est perquirendum, prius de virtute ciuis sub compendio considerare oportet. Vt igitur naua vnus aliquis est eorum, qui sunt in cõmuni societate, ita & ciuè dicimus. Nautarum verò, quamquã dissimiles sint secundum potentiam (nam alter est remex, alter guber- nator, alter proram ditigens, alter alteram huius- modi appellationem habens) patet quòd expres- sissimus vnus cuiusque; sermo proprius erit illius virtutis. Similiter autè & commune quiddã con- uenit omnibus. Salus enim, & cõseruatio nauigan- tium, commune est omnium opus. Ad hoc enim vnusquisque eorum intendit. Sic igitur & ciuibus, licet dissimiles sint, opus est cõseruatio commu- nis societatis: societas verò est Respublica. Qua- propter necesse est, virtutè esse ciuis ad Rempu- blicam

De diuisione Regumpublicarum, & definitionibus, & de earum transgressione

Cap. VII.

& arbitrium

Is determinatis, & sequens est, Respublicas considerare, quos sunt, & quare. Et primò quidem eas, quae sunt rectae: nam labes earum ex illis patescit. Cùm uero gubernatio ciuitatis, & regimen, idem significant, regimen autem est potestas ciuitatis: necessesse est, potestatem huiusmodi aut penes unum esse, aut penes paucos, aut penes multos. Quando igitur unus, vel pauci, vel multi communem utilitatem in gubernatione sequuntur, has esse rectas Respublicarum species necesse est. Quando autem ad propriam utilitatem vel unius, vel paucorum, vel multitudinis gubernatur, transgressiones sunt, & labes. Aut enim dicendum est, non esse ciues, aut ad participationem utilitatis sunt recipientes. Vocare autem consueuimus, cum unus ad utilitatem communem respiciens gubernat regiam potestatem. Cùm uero pauci gubernant, plures tamen uno, optimatum gubernationem, vel ex eo quia optimi praesunt, vel ex eo quia ad optimam ciuitatem, & eis, qui ea communicant, praesunt. Cùm autem multitudo gubernat ad communem utilitatem, vocatur còmunis nomine Respublicarum omnium, Respublica Contingit autem rationabiliter. Vnum enim excellere secundum virtutem, aut paucos, datur: ut uero multitudo excellat ad omnem virtutem, difficile est, sed maxime ad bellicam: haec enim in multitudine fit. Quare in hac Respublica specie principalissimè, ac potentissimè est, ubi quo robur belli consistat, & in his ipsi illi sunt, qui sunt in possessione armorum. Praesabitur uero, ac transgrediantur huiusmodi speciem, ex regia quidem gubernatione, in Tyrannidem, ex optimatibus uero, in paucorum potentiam, ex Respublica autem, in popularem statum. Tyrannidem enim esse dicimus, in dominatum unius ad proprium commodum intendentis. Paucorum autem potentiam, cum ad opulentorum commodum gubernatur. Popularem uero statum, cum ad omnium legentium. Harum enim nulla, ad communem utilitatem respicit. Oportet autem paulò ubi res explet, quae sit, una quaeque istarum habent enim dubitationes quasdam. Philosophiam enim circa singulorum disciplinam, & non solam ad agendum respicientem, propriam esse nullam: nec hinc, nec hic praescribere, sed demonstrare, in singulis uirtutibus. Tyrannidem enim esse dicimus, unius dominationem ciuili societati praesertentem. Paucorum autem potentiam, quando Respublicam tenent opulenti, & diuites. Popularem uero gubernationem, cum bonae hominum, & non possidentibus diuitias gubernant. Primum igitur dubitatio est, circa definitionem. Nam si plures sint opulenti, & diuites, Respublicam tenent, popularis autem gubernatio est, cum multitudo regit, eodemque modo se habet adtingat, inopes esse pauciores, quam opulenti, sed potestates, ac Respublicam tenent, & ubi pauci Respublicam obtinent,

nam paucorum potentiam nuncupamus: non recte uiderentur istae definitiones esse positae. Enim uero, si quis adiungens opulentiam quidem paucitatem, inopia uero multitudinem, sic appelleret Respublicarum species, ut dicat paucorum potentiam esse, in qua gubernatione Respublica habent opulenti, numero pauci popularem uero, in qua inopes Respublicam tenent multi existentes, aliam habet dubitationem. Quas enim dicimus eas Respublicas, eam uidelicet, in qua plures opulenti, & eam in qua pauciores inopes gubernant. Siquidem nulla sunt aliae Respublicae, praeter supra dictas. Videtur igitur ratio ista ostendere, quod paucos esse, vel multos, qui gubernant contingens est, aliud paucorum potentiam, alterum popularis propter quod ubique accidit, ut pauci sint opulenti, multi uero inopes. Ex quo fit, ut huiusmodi causa non faciant differentiam, sed in eo differat popularis gubernatio à paucorum potentia, quod alibi opulenti, alibi inopes Respublicam obtinent. Necessarium quidem est, ut ubique per opes, ac diuitias praesent, sive hi pauciores sint, sive plures, hanc esse speciem illam, quae uocatur paucorum potentiam. Ubi uero autem inopes, hanc esse popularis gubernationem. Sed accidit, ut dicimus, hos quidem paucos esse, illos uero multos. Opibus enim, ac diuitiis pauci abundant, libertatis tantum omnes participes sunt: propter quas causas contendunt utriusque de Republica.

De isto simpliciter, quod neque sit paucorum gubernatione, neque in populari, sed in utraque.

Vnendum est, primum: quos terminos esse dicunt paucorum potentiam, & popularis gubernationis, & quid sit iustum in utraque. Omnes enim attingunt iustum quoddam, sed ut quae ad aliquid procedentis, & aiunt non omne iustum proprieputa uidetur aequalitas iustum, quiddam esse, & est, sed non omnibus, at aequalibus. Et inaequalitas uidetur iustum esse, & est quidem, sed non omnibus, at inaequalibus. Alij uero hoc auferunt, uidelicet quibus, & male iudicat. Causa uero est, quia de se ipsis iudicium fit. Qui uero de propriis iudicant, ut plurimum non recti sunt iudices. Itaque cum iustum aliquibus, & diuisum sit eodem modo in rebus, & personis, ut diximus in Ethicis, aequalitatem esse iustum, sed ad personam contentum, in his utraque quae dicitur esse modo, quibus de se non recte iudicant. Denique quae uel quae ad aliquid, uel quae eorum iustum quoddam dicentes, uel quae de se dicitur manifeste iustum, in hunc modum in his quibus praesertim opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, inopes esse, ut uero in hunc modum, sicut patet, quae uel opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, opes esse, ut patet. Cuiusmodi in hunc modum, sicut patet, quae uel opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, inopes esse, ut uero in hunc modum, sicut patet, quae uel opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, opes esse, ut patet. Cuiusmodi in hunc modum, sicut patet, quae uel opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, inopes esse, ut uero in hunc modum, sicut patet, quae uel opibus, & diuitiis, a se ipsis iudicant, opes esse, ut patet.

Itaque ratio illa ualeret, quae est paucorum potentiam, qui aiunt non esse iustum, ut qui unum contulit, tantum participet de ceterum munis, quantum is, qui contulit omne reliquum: neque de iis, quae ab initio, neque de iis, quae postea superuenient. Quod si non uiuendi solum gratia, sed magis bene uiuendiam sic seruum, & aliorum animalium ciuitas esse possit. quod non est, ex eo quia felicitatis non sunt capacia, nec uiuendi secundum electionem, neque societatis gratia bellicae, ne a quorum iniuria afficiantur, neque propter commercia, ac mutuum uilitatem. Nam sic Tusci, & Carthaginienses, & omnes ij, quibus est commercium inuicem, tanquam ciues essent unius ciuitatis: sunt nempe illis foedera circa res importandas, & praestata, ne iniuria afficiantur, & scriptura circa mutuum bellorum societatem. Sed neque magistratus communes his deputati sunt, uel alij apud alios: nec quales esse oportet, alteri de alteris cogitant. Neque ut nemo eorum iniustus sit, qui sub foedere comprehenduntur, neque ut prauident nullam habeant, sed solum ut non inuicem se iniuria afficiant. At enim de uirtute, ac uicio publicè cogitant, quicunque curam habent bene institueri diuinitatem. Ex quo manifestum est, de uirtute curam esse habendam ei, quae re uera ciuitas sit nominanda, non orationis gratia. Nam sit communicatio societatis aliorum ad bellum, loco solum differens ab aliis sociis longè existentibus. & lex pactio, ut ait Lycophon sophista fideiussor, iustus ciues iustorum, sed non talis, ut iustos ciues efficiat. Et quod ita se habeat, patet: nam si quis coniungat loca in unum, ut Megarensum, Corinthiorumque ciuitates sese inuicem contingant moribus, nihil minus una non erit ciuitas, nec si simul coniugia inane: quanquam hoc unum sit de his comunibus, quae proprie sunt ciuitatum. Eodemque modo si qui habitent separati quidem, non tamen ita longè ut nequeant simul communicare, legesque habeant, iniuriam sibi inuicem in commerciis prohibendic: uel si unus faber alter agricola, alter sutor, alter aliquis huiusmodi foret, essentque hi decem millia numero, nec aliae eis forent communionones, nisi talium rerum, puta contractuum, & bellorum coöderationes, nec sic quidem ciuitas adhuc foret. propter quam uique causam: Non enim quia non propinqua sit comunicatio. Nam si in unum conueniret ita communicantes, unusquisque tamen utatur propria domo, ut ciuitate, ac sibi ipsis ut confortati auxilium ferant contra iniuriantes solum, ne sic quidem ciuitas esse uideretur rectè considerantibus. Siquidem eodem modo conuersarentur simul conuincti, & separatim. Ex quo patet, quod ciuitas non est comunicatio loci, & non iniurandi sibi ipsis, & commercij gratia. Sed ista quidem ut ad sint, necessarium est, si quidem futura sit ciuitas, nec tamen si ista ad sint omnia, ciuitas adhuc erit. At bene uiuendi societates & domibus, & generibus, uita perfecta gratia, & per se sufficientis, hoc tamen non erit, nisi uno, eodemque loco habitantibus, & coniugia simul inueniuntibus, propter quod propinquitates in ciuitatibus extiterunt, & fo-

lira, & sacra, & conuersationes familiarum: idque est amicitiae opus. Nam simul uiuendi electio, amicitia est. Finis est igitur ciuitatis, bene uiuere: illa uero gratia finis. Ciuitas autem est generum, paucorumque societas, uita perfecta, ac per se sufficientis. Hoc est (ut diximus) bene, ac beatè uiuere. Bene igitur agendi gratia ponendum est, esse ciuilem societatem, non autem gratia simul uiuendi. Quapropter quicunque plus conferunt ad huiusmodi societatem, his plus iuris competit in ciuitate, quam his, qui libertate, ac genere pares sunt, vel maiores, sed ciuili uirtute sunt impares: & quam iis, qui diuitiis superant, sed uirtute superantur. Quod igitur omnes, qui de Republica contendunt, partem aliquam iusti dicunt, manifestum est ex supra dictis.

Quid oporteat dominari, summamque auctoritatem in ciuitate tenere, an in opum multitudinem, aut opulentos, an aequos & bonos, aut regem, aut tyrannum. De repetendis rationibus, & an multitudinem eius functionis participem esse oporteat.

Cap. VIII.

St autem dubitatio, quid oporteat dominans esse in ciuitate, nunquid populum, an eos, qui diuitias habent, an bonos, & aequos, uel unum, qui sit optimus omnium, uel tyrannum? Verum haec omnia uidentur habere difficultatè. Quid enim inopes, quia plures sint, si partiantur ea, quae sunt opulentorum, hoc non iniustum est: decreuerunt enim qui potestatem habent. Iniuria igitur summa, quae tandem dicenda est? Rursumque omnibus acceptis, si plures ea sibi tribuant, quae sunt paucorum, constat quod ciuitatem corrumpunt. Atqui uirtus nunquam corripit id, quod eam habet, neque iustum, ciuitatis corruptiuum est. Ex quo patet, legem istam non posse iustam esse. Praeterea illa quoque, quae facta fuerint à tyranno, necessarium foret, iusta esse omnia. Vim enim adfert, propter potentiam, ut multitudo diuitibus. Sed an paucos, & opulentos iustum est dominari: an ergo si & illi hoc agat, & rapinas exerceant, auferantque multitudinis bona, hocne erit iustum? & cetera ergo. Haec igitur omnia constat esse prauidere, & non iusta. Verum bonos, & aequos dominari oportet, auctoritatemque habere omnium. Ergo alij omnes cum magistratus non capiunt, in honore manebunt? Nam honores quidem magistratus, potestatesque appellamus: quos si boni semper habeant, necessarius est alios excludi ab honoribus Respublicae. Sed nunquid unus, qui sit optimus, dominari debet? At enim hoc etiam grauius est: quoniam plures erunt ab honoribus exclusi. Sed forsitan dicit aliquis, legem dominari debere, non autem hominem, in quem cadunt animi perturbationes. Si igitur sit lex quidem, sed uel ad paucorum potentiam, uel ad multitudinis fauorem declinans, quid tandem refert in his, de quibus dubitatum est? ueniet enim eadem, quae supra dicta sunt. De his igitur sit alius quidem sermo. Quod autem magis penes multos debeat esse potestas, quam

quàm penes paucos, licet optimos, videtur solui posse, & quandam habere dubitationem, in ad forte & veritatem. Nam si plures sint quorum vnusquisque non sit studiosus, tamen fieri potest vt in vnum conuenientes, omnes meliores sint, quàm illi, non vt singuli, sed vt omnes. Quemadmodum cœna, in qua plures cœferunt, quâ ea quæ ex vnus erogatione fit. Nam cum plures sint, vnusquisque partem habet virtutis, ac prudētiæ, ac fiunt in vnu collati, quâsi homo vnus, qui multos pedes habeat, multâsq; manus, multâsq; sensus: & eodem modo circa mores, & intelligentiâ. Quapropter melius iudicant multi, & in musica, & in poetarū operibus. Alij enim aliud, & cuncti cuncta discernunt. Sed in hoc differunt studiosi viri ab vnoquoque, aliorum ex multitudine, quemadmodum decoros à non decoris aiunt, & picta artificiose à veris, eò quod seorsum distincta, in vnu colliguntur. Cum si separatio fiat, pulchrius se habebit, huius quidem picti, oculus: alterius verò cuiusdâ, alia particula. Si igitur de omni populo, omniq; multitudine recipitur, hanc esse differentiâ multitudinis ad paucos studiosos, incertū est: imò per Iocem certum, quod de quibusdam est impossibile. Nam eadem ratio de bestiis esset. Quamquâ quid differunt quidam, vt dixerim, à bestiis? Sed de aliqua multitudine nihil vetat, quod dictū est, esse verum. Quapropter dubitationē illam priorem, per ista soluerē quis potest, ac similiter aliam subsequētē. Quorum oportet potestatem habere liberōs homines, ac multitudinem ciuium, quales sunt quicunque neq; opes habent, neq; virtutis vllam existimationē. Etenim permittere illis magnos magistratus, nequaquâ est tutum, propter iniustitiam, & ignorantiam, per quas quibusdâ iniuriarētur, in quibusdâ errarēt. Rursus verò excludere illos penitus ab honoribus, periculofum esset. Cum enim multitudo inopū est in ciuitate, eademq; ab honoribus exclusa, necesse est, eam ciuitatem esse plenam hostium Reipublicæ. Restat igitur vt ad consultandum, & decernendum isti recipiantur. Quapropter & Solon, & alij quidam eorum, qui leges condidere, huiuscemodi homines, ad repetendas gestorum rationes, & ad suffragia, electionēsq; magistratū admittunt: solis autē vt magistratus committantur, nequaquâ permittunt. Dum enim cum aliis vnâ decernunt, atq; consultât, capiunt omnes simul sufficientē sensum, & permittunt melioribus profunt Reipublica. Quemadmodū non purū alimētum vnâ cum puro, totū facit vtilius, quàm paucū: separatiim verò vnusquisq; imperfectus est ad iudicandum. Sed habet dubitationem huiusmodi ordinatio Reipublicæ. Primum, quia videretur eiusdem esse hominis scire iudicare, quis rectē medelam attulit, qui ipse sciat etiâ mederi, ac sanitatem agrotantibus afferre: hic autem est medicus. Eodem modo de aliis facultatibus, & artibus. Vt enim medicum, rationē suę medelæ apud alios medicos reddere oportet, ita & alios apud similes. Medicus autem est & ille, qui agit, & ille, qui precipit, & ostendit, & tertio loco ille, qui à pueritia expertus est circa artem. Sunt enim quidam tales in cunctis (vt ita dixerim) arti-

bus. Tribuimus verò iudicium non minùs expertis, quàm scientibus. Deinde & circa electionem eodem se videtur modo habere. Nam rectē eligere, scientis est opus: ceu geometram in geometria, & gubernatorem in nauigatione. Et si enim in quibusdam operibus, & artibus concurrunt alij quidam ignorâtes, non tamen meliùs iudicât, quàm scientes. Itaq; secundum hanc rationem, autoritas multitudini danda nō esset, neq; in electionibus magistratū, neq; in rationibus administratorum reposcēdis. At enim forsitan hæc omnia non bene dicuntur, etiâ propter superiorem sermonem, si sit multitudo non nimis feruilis. Erit enim vnusquisque deterior iudex, quàm hi, qui sciunt: veruntamen simul omnes, vel meliùs iudicabunt, vel non deterius. Et de quibusdam quidem non solum is, qui fecerit, rectē iudicat, & qui habent artem, puta domū, non solum is intelligit, & iudicat, qui fecit, sed melius is, qui vtitur, vtiur autem patrifamilias. Et de temone gubernator, nō habet: & de epulis cœuiua, non coquus. Hoc igitur dubium per hunc modum videtur sufficienter solui. Est & alia dubitatio cum hac annexa, quia inconueniēs videtur, vt deteriores qui sunt, maiorum rerum habeant potestatem, quàm probi. Rationes verò administratorū à magistratibus reposcere, & magistratus ipsos deligere maximum est. quæ duo in quibusdam ciuitatibus (vt dictum est) à populo fiunt. Concio enim talium omnium domina est. Atqui concionis quidem participes sunt, & deliberant, & decernunt exigui census homines, & cuiusq; ætatis: quæsturū verò, & præturam, & maximos magistratus suscipiunt ex censu magno, atq; ætate. Quæstio illa potest eodem modo solui. Nam forsitan id se rectē habet: neque enim iudex, neq; consultor, neque is, qui in concionē existit, dominatur, sed iudicium, & Senatus, & populus. Illorum verò vnusquisque est particula istorum. Dico autem particulam, consultorem, concionatorem, & iudicem. Itaque iuste domina maiorum est, multitudo. Ex multis enim populus constat, & Senatus, & iudicium, maiorque census est vniuersorum, quàm singulorum per se, & quàm illorum paucorū, qui magnos suscipiunt magistratus. Hæc igitur in hunc modum determinata sint. Prima verò illa quæstio manifestum facit, nihil ad eò, vt leges rectē positas, debere dominari. Illū autem, qui Reipublicæ præest, siue vnus hic sit, siue plures, debere in his potestatem habere, in quibus leges expressè cauere non possunt: ex eo quia nō facile sit generali sermone singulos casus cōprehendere. Quas tamē leges rectē positas dicimus, nondum apparet: sed adhuc superest anterior dubitatio. Atq; tales esse leges, quales sunt Reipublicæ, necessariū est, prauas, vel studiosas, iustas vel iniustas. Et hoc vnum manifestum est, oportere ad speciem Reipublicæ leges esse accommodatas. Quod si ita sit, patet quod leges illas, quæ ad rectas gubernationes accommodatæ sunt, necesse est esse iustas. Illas verò, quæ ad cærum labes, esse non iustas.

Quod

Quod finis politica discipline, ceterarum facultatum finibus sit præstantior. Quod opus sit ciuitati nobilibus, opulentiis, iustitia, virtute bellica. De legislatione verum ad meliorum, an plurium vtilitatem respicere debeat.

Cap. VIII.

Vm verò in cunctis scientiis, & artibus finis sit bonum, maximum autem, & maximè in principalissima omnium, hæc autem est ciuilis potestas: est autem ciuile bonum, iustum: id autem, communis vtilitas. Videtur autem omnibus æquum, quoddam esse iustum, & vsque ad aliquid consentiunt philosophicis rationibus, in quibus determinatum est de moralibus, quid enim, & quibus iustū, & oportere paribus par existere. Quorum certè habet enim id dubitationem, & philosophiam ciuilem. Forsan enim diceret aliquis, secundū omnis boni præminentiam oportere impariter magistratus tribuere, si in aliis non differant, sed pares sint. Differentibus enim aliud esse iustum, & quod sit secundum dignitatē. At qui si hoc verum sit, erit & secundum colorem, & secundū magnitudinem, & secundum vnum quodque honorum plus tribuendum de ciuili iusto illis, qui superexcellunt. At hoc quidem falsum est, quod patet in aliis scientiis, & artibus. Paribus enim fistularibus quantum ad artem, danda non est prærogatiua fistularum illi, qui sit nobilior: nihil enim melius caneret. Sed oportet his qui in opere ipso superexcellunt, tribuere fistularū prærogatiuam. Quod si nondum patet quod dicimus, etiam magis deducentibus erit manifestum. Nam si erit aliquis excellens fistularia arte, inferior tamē nobilitate generis, vel forma, etiam maius quodlibet illorum est bonum, quàm fistularia (dico autem nobilitatem, & formam) & secundum proportionem fistulariarum sunt anteponenda, tamen huic danda sunt meliores fistulæ, oportet enim in opus ipsum prærogatiuam conferre. Diuitiarum verò, & nobilitatis respectus nihil confert. Præterea, secundū istam rationem, omne bonum ad omne bonum esset vtrique comparabile. Nam si magis aliqua magnitudo, & certè omnino magnitudo comparabilis foret & ad diuitias, & ad libertatem. Itaque si magis hic excelleret magnitudine, quàm ille virtute, & magis superemineret omnino magnitudo virtuti, essent omnia conferenda. Quando enim magnitudo huius illum superaret, tantò constaret esse parem. Cum verò hoc sit impossibile, patet quod in rebus ciuilibus, non secundum omnē imparitatem de magistratibus rectè contendunt. Si enim sint hi quidem tardi, illi autem veloces, nihil ob hoc oportet alios plus alios minùs habere: sed in gymniciis certaminibus horum excellentia honore caput. At ex quibus constat ciuitas, in his est necesse cōtentiones cadere. Quapropter rationabiliter sibi arroganter honorem nobiles, & ingenui, & opulenti: oportet enim ingenios esse, & censum habere ad onera perferenda. Non enim ciuitas esse potest

ex pauperibus omnibus, quemadmodum nec ex seruis. At si hæc requiruntur, patet quod & iustitia, & virtus bellica requiruntur: sine his enim stare ciuitas non potest. Hoc tamē interest, quod sine primis illis ciuitas esse non potest: sine his autem, non bene permanere. Ad hoc igitur vt sit ciuitas, videri possunt vel omnia, vel quædam istorum rectè sibi honores vindicare. Ad vitam tamen optimam, disciplina, & virtus iustissimè sibi vindicare honores vtrique viderentur, vt supra dictum est. Cum verò nec omnium parium par habere debeant, qui in vno aliquo sint pares, nec impar, impares secundum vnum, necessarium est, omnes huiusmodi Reipublicarum transgressiones esse, & labes. Dictum verò est prius, quia inter se quodam modo omnes iuste contendunt, simpliciter autem non omnes iuste. Opulenti quidem, quod plus regionis possident, regio autem, commune quiddam. Præterea, in commerciis magis creditur eis vt plurimum. Ingenui autem, & nobiles, quasi propè inter se. Ciues enim generosiores potius, quàm ingenerosif. Nobilitas autem apud omnes in honore habetur. Insuper consentaneum est, ex melioribus ortos esse meliores. Est enim generis virtus, nobilitas. Similiter quoque dicimus, virtutem meritorum contentionem inducere. Sociabilem enim virtutem dicimus esse iustitiam, quam ceteræ omnes virtutes necessariò consequuntur. Atqui & plures ad pauciores. Nam & potentiores, & ditiores, & meliores sunt, vt susceptis pluribus ad pauciores. An ergo si omnes isti foret in vna ciuitate, ceu boni, & diuites, & nobiles, essetq; alia multitudo populi, vt in dubium veniret, quibus gubernatio Reipublicæ foret tribuenda, an non esset dubium? In vnaquaque igitur Reipublica eorum, quas diximus, indubitatum est iudicium, quinam debeant gubernare. Principibus enim inter se differunt, ceu aliqua quatenus per diuites sunt, alia quatenus per virtuosos: & aliarū vnaquaque eodem modo. Sed considerandū est, quando circa idem tempus ista existunt, quomodo sit determinandum. Nempe si virtuosif sint in ciuitate admodum pauci, quomodo est agendū? An considerandum oportet, si pauci ad opus gubernandi Reipublicæ sufficiant, an tot esse oportet, vt ex his ciuitas constet? Est autē dubitatio quædam in cunctis, qui de honoribus in Reipublica contendunt. Nam qui vel propter diuitias, vel propter genus gubernationē sibi tribuendâ putant, nihil iuste dicere viderentur: sequeretur enim, vt si quis vnus omnium ditissimus foret, is eodē iure gubernare alios omnes deberet. Eodē modo qui nobilitate antecelleret, eorū gubernator esset, qui cū ipsi sint ingenui de honore contendunt. Hoc idē forsitan cōtingeret in optimatū gubernatione circa virtutem. Si quis enim vnus probitate antecellat aliis, qui in eadē Reipublica versentur, hæc dominari oportebit secundū illā rationē. Ergo si & multitudinē dominari oportet ex eo, quia potentior est, quàm paucif: et si vnus, vel plures vno, pauciores tamen, quàm multitudo, potētiores sint aliis, hos oportebit gubernare potius, quàm multitudinem. Hæc itaque

omni dicitur, virtute pre ditos.

Cc 5 omnia

omni dicitur agit, & ille, qui precipit, & ostendit, & tertio loco ille, qui à pueritia expertus est circa artem. Sunt enim quidam tales in cunctis (vt ita dixerim) arti-

omnia videntur ostendere, quod harum determinationum nulla est recta, secundum quam censent sibi quisque gubernationem esse tribuendam, ceteros vero omnes sub eorū gubernatione esse debere. Nam profecto & ad eos, qui per virtutem sibi arrogat gubernandi auctoritatem, & ad eos, qui per diuitias, respondere posset multitudo iustum sermonem. Nihil enim vetat multitudinem, quandoque meliorem esse, quam pauci, ac ditiores, non secundum singulos, sed secundum vniuersos. Ex quo ad questionem illam, quam afferunt nonnulli, per hunc modum responderi potest. Querunt enim, ad quid respiciere legis conditor debeat in legibus rectissime constituendis, utrum ad meliorem, an ad plurimum vtilitatem, quando contingat quod modò diximus. Rectum quidem accipiendum est æquè. Aequè verò rectum, ad totius ciuitatis vtilitatem, & ad communem ciuium. Ciuis autem communiter, qui particeps est imperandi, & parendi, licet alius secundum vnamquamque speciem Rerumpublicarum. Secundum autem optimam speciem, qui potest, & eligit parere, & imperare, ad vitam secundum virtutem degendam.

An vnus is, qui ceteris omnibus virtute superior sit, ponendus sit pars ciuitatis. De ostracismo, & usu. De optima Republica, quomodo se gerat erga vnum illum excellentem virtute.

Cap. IX.

Vid si vnus sit vsque adeo superexcellens virtute, vel plures, quā vnus, nec tamen tot numero, vt implere ciuitatem possint, vt neque comparanda sit aliorum omnium virtus, neque facultas gerendi Republicam ad hanc plurium, si plures sint, vel vnus tantum, si vnus, non amplius hi ponderi sunt ciuitatis pars. Fieret enim illis iniuria, si pariter, atque alij, censentur, cum sint vsque adeo superiores secundum virtutem, ac ciuilem potentiam. Putandum est enim talem virum, tanquam Deum in hominibus esse. Ex quo manifestum est, positionem legum necessariam esse circa æquales genere, & potentia. Sed in illos tales non est lex: ipsi enim lex sunt. Etenim ridiculus foret, qui illos legi subicere conaretur. Dicerent enim fortasse, quemadmodum de leone scribit Aristoteles, conationibus lepisculis, ac censentibus æquum omnes habere debere. Quapropter à ciuitatibus, quæ populariter reguntur, Ostracismus repertus est. Hæ siquidem ciuitates æqualitatem maximè complectuntur. Itaque qui superexcellere videtur, vel propter diuitias, vel propter amicos, vel propter aliquam aliam ciuilem potentiam, extra ciuitatem relegatur ad tempus aliquod terminatum. Tradunt etiam fabulæ, ob huiusmodi causam, Hercule ab Argonautis fuisse relictum; non enim vnā cum aliis nauem regere illum voluisse, vt nihil superexcellens inter nauigantes,

Quapropter qui vituperant tyrannidem, & consilium Periandri Thrasibulo datum, non simpliciter existimandi sunt rectè dicere. Ferunt etiam, Periandrum nihil respondisse ei, qui consilij pendendi causa ad ipsum missus fuerat: sed supereminentes spicas demetendo segetem adæquasse. Cuius causam cum non intelligeret nuntius, ac facti ab eo narraret, intellexisse Thrasibulū, quod oportebat supereminentes ciues auferre. Hoc autem nec prodest solum tyrannis, nec solū faciunt tyranni: sed & in paucorum potentia, & in populari statu similiter se habet. Ostracismus enim eandem quodam modo vim habet, tollendo eos, qui supereminent, & in exilium pellendo. Hoc idem & in ciuitatibus, & in gentibus faciunt, qui dominantur: velut Atheniensis circa Samios, & Chios, & Lesbios. Quam primū enim Imperium firmiter habuerunt, eos in multis pestundarunt, contra fœderis æquitatem. Persarum autē rex Medos, & Assyrios, & alios, qui magnum aliquid de se ipsis fiebant ob Imperium prius habitum, sæpe contriuit. Questio autem proposita circa omnes est Rerumpublicarum species vniuersaliter, & quæ sunt rectæ. Nam illæ, quæ transgrediuntur, ad propriam respicientes vtilitatē, hoc agunt. Quinimo & illæ, quæ ad commune respiciunt bonum, eodem modo se habent. Patet hoc in aliis quoque artibus, & scientiis. Neque enim pictor pedem mensuram excedentem, animal habere pareret: quauis pulcherrimus ille pes esset: neque faber, proram, aut aliam partem nauis: neque ceret magistri chori, cum, qui pulchriorem, ac meliorem toto choro vocem emittit, sine in choro esse. Itaque ob hoc quidem nil prohibet, eos, qui domini sunt, & conuenire cum ciuitatibus, si propria dominationis gratia, quæ ciuitatibus vtilis sit, id agant. Quare secundū eas, quas consistunt, superexcellentes, quandā habet vtilitatem, ratio illa, per quam Ostracismus fuit repertus. Melius tamen foret, sic ab initio per legis conditorem prouideri, vt Respublica nō indigeret tali medicina. Secundo autem loco, si quid tale accidat, conandum est tali aliquo remedio corrigere, quod tamen factum non est à ciuitatibus. Non enim respicerunt ad commodū publicum, sed per seditionem vsi sunt ciuili pulsiōne. In his igitur speciebus gubernandi, quæ lapsæ sunt, quod ad priuatum commōdum pertinet, ac iustum est, patet, forsitan autem non simpliciter iustum: & hoc est manifestum. Sed in optima Republica magna habetur dubitatio, non per excellentiam aliorum bonorum, seu virium, & diuitiarum, & amicitiarum, sed si quis excellat virtute, quid de eo sit faciendum? Non enim dicendum est, vt talis vir sit de ciuitate pellendus. Atqui neque gubernationi aliorum talis vir erit subiciendus, Perinde enim est, ac si qui Iouem gubernare velint, potestatem diuidentes. Restat ergo, vt videtur, naturam huius talem esse, vt omnes sponte sua illi parere debeant. Itaque huiusmodi quidam homines, esse reges perpetuos in ciuitatibus.

De

De Republica: regia, & an magis expediat loco recto gubernando, quam cetera forma: de regum speciebus.

Cap. X.

Orsan verò post hæc congruum fuerit considerare de regia gubernatione. Diximus enim, hanc esse vnam ex rectis speciebus Rerumpublicarum. Considerandum est autem, utrum conducatur ciuitati, & regioni, quam rectè gubernari oporteat, regem habere, an non, sed alia quædam species gubernandi magis conducatur quibusdam conducatur, quibusdam non. Ante omnia verò distinguendum est, an sit vnus genus eorum, vel differentias habeant plures. Et facile est intueri quod plura genera sunt. Nec est omnium regum modus vnus potestatis. In Lacedæmoniorū enim Republica videtur rex esse maximè secundum leges. Neque enim potestatem habet omnium, sed cum egreditur extra regionem, imperium habet eorum, quæ pertinet ad bellum. Præterea, sacrificia, Deorumque ceremoniæ, ei commissa sunt. Hæc igitur regia potestas est, quasi auctoritatem belli perpetuam habere. Vita enim necesse est, aliquid non habere potestatem, nisi dum bellum gerit: vt etiam apud antiquos fuisse videtur, quod ostendit Homerus: nam Agamemnon in concionibus maledictis, & iurgijs vexabatur, sed cum à concione digressus in prælio erat, occidendi habebat potestatem. Itaque, inquit, quem ego procul à pugna fugientem conspexero, non sibi at erit, fugere canes, & aues, nam percos me occidendi potestas. Vna ergo species regni, est auctoritas belli perpetua: & quandoque per genus, quandoque per electionem huiusmodi regnum obtinetur. Est & alia insuper monarchia species, quibus sunt apud quosdā Barbaros regna, vni haec proxima tyrannidi, licet sint legitima, & secundū morem parata. Ob id enim quia magis apta sunt naturæ ad seruicium nationes Barbarorum, quā in Græcorum, & eorum, qui incolunt Asiam, quā eorum, qui Europam, præferunt se vili regum æquo animo. Et ob hoc tyrannici sunt huiusmodi regna: sed habet securitatem, quia more, & legibus consistunt. Etsi ea de causa custodiam habent regiam, non tyrannicam. Reges enim à ciuibus custodiuntur: Tyranni verò ab externis necesse conductis. Et reges secundum leges, & volentibus, Tyranni verò inuitis dominantur. Itaque alteri à ciuibus custodiuntur, alteri contra ciues custodia parant. Sunt igitur hæc de quibus dictum est, duæ species monarchiæ. Tertia est species, vt antiquitas in Græcia fuit, quos vocabant Aesymnetas. Est autem hæc, vt simpliciter dicamus, electiua tyrannidis, differt à Barbarica, non eò quod non legitime, sed eò quod non consuetè. Potestas autē huiusmodi, aut videntē eò durabat, aut remota quodam præfinito, vel rebus gestis terminabatur. Qualem elegerunt quandoque Mitylenæenses, aduersus exules suos, quibus præerat Aristimedes, & Alcæus poeta. Ostendit hoc Alcæus

in quodam loco suorum carminum. Inrepar enim quod Pittacum hominem obscuri generis, laboranti ciuitati præferunt, tyrannum plausu frequentantes. Huiusmodi igitur species, quia tyrannica sunt, dominationem habent: quia verò electiue sunt, & volentium, regia. Quarta species regni est, quales erant heroicis temporibus, spontanea, & secundum morem, & legem. Propter beneficia enim à patribus collocata in populos, vel per artes, vel per bellum, vel per congregationem in vnum, vel propter acquisitionem regionis, delatum fuit eis regnum de populorum voluntate & successoribus. Id erat secundum morem. Hi & imperium habebant belli, & rei diuinæ cultū exercebant, nisi talia essent sacrificia, quæ sacerdotium requirerent. Et præterea de controuersis iudicabant: & hoc faciebant alij iureiurando præfinito, alij sine iureiurando. Erat autem illis iustitiam, per sceptri eleuationem. Veteres igitur illi reges antiquis temporibus ciuitates, & gentes, & nationes externas continuò gubernabant: postea verò, partim ipsis regibus dimittentibus, partim multitudine detrectante, illud solum in quibusdam ciuitatibus relictum est regibus, vt ceremoniarum erga Deos haberent facultatem, ac bellici duces in externis essent.

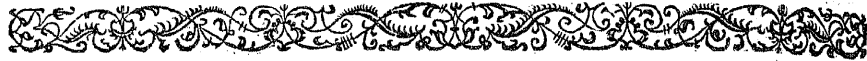
De eisdem regum speciebus, mutato ordine. Ex quibus quatuor non omnium curiam habent: prima, heretica: altera Barbarica, quæ ex more patriæ dominatio est quædam in terra, electiua Tyrannidis. Athenienses appellant Aesymnetiam: quarta, Laconica: & est ducendi belli perpetuum imperium: quinta, cum vnus omnium habet imperium tanquam pater in domo. Ex his potissimum speciem regni habent postrema duo. Hinc questio sit, vtrum huiusmodi magis conducatur ciuitatibus: vtrum magis expediat Respublicam ab vnō optimo regi, an à legibus. Et quibus in rebus lex non prouideri potest, aut non bene potest, an vni viro optimo rectius committatur potestas, an vni vniuersi facienda, an multis. Item de regis stipendiis, quædam.

Cap. XI.

Regia ergo potestatis tot sunt species, quatuor videlicet. Vna, qualis erat temporibus heroicis, volentium scilicet, & in quibusdā determinatis rebus. Dux enim belli, & iudex controuersiarum erat rex, & dominus eorum in rebus erga Deos. Altera erat Barbarica, ex progenie scilicet dominatio secundū leges. Tertia, quam Aesymnetiam vocant, quæ esse diximus electiuam tyrannidē. Quarta, Laconica: ea autem est, vt simpliciter dicam, imperiū belli in quodam genere perpetuum. Itæ quidē igitur per hunc modum inter se differunt. Quinta autem est species regni, quando vnus omnium habet potestatem, quemadmodum vnaquæque gens, & ciuitas

per vices gubernet: non enim natura fit vt pars su-
peret totū: habenti verò rātam excellentiam hoc
accidit. Restat ergo, vt huic suadenti pareatur, &
potestatem eum habere non per vices, sed simpli-
citer. De regia igitur gubernatione, & quas diffe-
rentias habeat, & vtrum vtile sit ciuitatibus, vel
non, & quibus, & quomodo, in hunc modum de-
terminatum sit. Cū verò tres dixerimus esse re-
ctas gubernandi species, harum verò necessarium
fit, eam esse optimā, quæ ab optimis gubernetur.
Talis autem est, in qua cōtingit, aut vnū aliquem
omnium, aut genus totum, aut multitudinem vir-

tute præstantem gubernare eos, qui gubernari va-
leant, ad eam vitam, quæ sit maximè expetenda: &
in primis libris ostēsum sit, necessarium esse, vt sit
eadem virtus boni viri, & cuius optimæ ciuitatis:
patet quòd eodem modo, & per eadem sit vir bo-
nus, & ciuitatē statueret quis ab optimis guberna-
ri, vel à rege. Itaque eadem ferè disciplina, & iidem
mores facient studiosum virum, qui faciunt ciui-
lem, & regium. His determinatis conandum iam
erit de optima Republica dicere, quemadmodum
fiat, & quomodo constituatur. Nam necesse est, de
illa conuenientem considerationem facere.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E P O L I T I C O -
R V M, S I V E D E R E B V S P V B L I C I S,
L I B E R Q V A R T V S.

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum libri.

In quarto hæc exponitur: Legislator, species Rerumpublicarum, apta mult-
tudo, vasa, partes Reipubli-
cæ. De speciebus Rerumpublicarum,
quæ vnt, quæ sit diuersitas. Partes, & species po-
pularis gubernationis: species paucorum: species
optimarum. Quid sit cœnū potestas: modi miltio-
nis qui sint: modi tyrannidis: quæ sit optima Res-
publica. De partibus Reipublicæ: conilia, ma-
gistratus, iudicia.

De optima Republica, & pertinentibus ad
legislatorem. Cap. i.

In cunctis artibus, & scientiis,
quæ non circa partem, sed cir-
ca genus aliquod perfectè exi-
stunt, vnius est cōsiderare, quid
cuique cōueniat generi: cœu ex-
ercitatio corporis qualis quali
cōueniat, & quæ sit optima. Optime enim natura
disposito, & optime distributo, optimam conue-
nire, necessarium est: & quæ plurimis, vnā omnibus.
Etenim hoc gymnasticæ est. Præterea verò si quis
non exactum illum cupiat habitum, & scientiam
circa certamina, nihilò minùs magistri gymnasio-
rum est, hanc potentiam præparare. Eodēmq; mo-
do in medicina, & in fabricatiōe nauium, & ve-
stium, & in omni alio artificio videmus contin-
gere. Quare manifestum est, quòd eiusdē est scien-
tiæ, videre quæ sit optima Respublica, & qualis
maximè ad votum foret, nullo externorum eam
impediente, & quæ quibus conueniat. Nam plures
optimam affequi, forsā impossibile est. Itaque
& ea, quæ sit simpliciter optima, & ea, quæ quan-
tum fieri potest optima, latere nō debet legis con-
ditorem, ac verè ciuilem hominem. Ac præterea
tertia, quæ sit ex suppositione. Nam oportet, da-

tam quoque considerare posse, quemadmodum
ab initio constituatur, & constituta seruetur
quàm plurimo tempore. Dico autem, cœu si cui ci-
uitati cōdigerit, neq; optimam gubernationem
habere, neq; necessaria illi adesse neque illis ipsis,
quæ adint, rectè vi, sed aliis deterioribus. Præter
hæc autem omnia, eam gubernationem, quæ om-
nibus maximè congruat ciuitatibus, nolle oportet,
vt tradunt plurimi eorum, qui de Republica
tractant. Et si de aliis rectè dicat, de vtilibus certè
aberrant. Non solū enim optimā Rempublicam
considerare oportet, sed etiā illam, quæ in vsum
cadere possit, & quæ sit facilior, & cōmuniior om-
nibus. Nunc autem alij supremam querunt solū,
multis adminiculis indigentem: alij magis cōmu-
nem aliquam tradentes, tollētēsq; eas, quæ in vsum
sunt, Laconicam, vel aliam quandā commendant.
At enim oportet talem institutionem Reipubli-
cæ inducere, vt velint, ac possint homines ex his,
quæ sibi adsunt, faciliter eam recipere. Nam est
non minùs difficile corrigere Rempublicam iam
institutam, quàm ab initio institueri: quemadmo-
dum & post discere, quā ab initio didicisse. Qua-
propter non solū his, quæ libris scriptæ sunt, Re-
buspublicis, verū etiam illis, quæ re vera exi-
stunt, auxiliari possē decer ciuilem hominem, vt
diximus. Hoc autem facere non potest, si ignoret
quot sint species earum. Nam nunc quidam po-
tentum: quod non est verum. Itaque oportet non
latere differentias omnium, & quot sint, & quot
pliciter componantur. Leges etiam simul cum
his consideranda erunt, quæ sunt optimæ, & quæ
conueniant vnicuique gubernationi. Sunt enim
leges omnes ad Rempublicam accommodanda,
non autem Respublica ad legem. Est nanque Respub

Respublica, institutio ciuitatis circa magistratus,
honoresq; publicos, quemadmodum debeant im-
partiri, & in quo potestas, authoritasq; summa
debeat consistere, & qui sit finis cuiusq; societatis.
Leges autem earum variæ sunt, per quas modus
Reipublicæ gubernandæ significatur, secundum
quas debeant illi, qui sunt in potestate, imperare,
& prohibere transgressores. Ex quo patet, quòd
necessarium est, differētias, & numerū tenere singu-
larum Rerumpublicarū, etiam ad legum positio-
nes. Neq; enim fieri potest, vt eadem leges vtilis
sint paucorum potētia, ac popularibus omnibus:
siquidem plures sunt, & non vna popularis po-
testas, neque vna duntaxat paucorum potentia.

De speciebus Rerumpublicarum, transgres-
sionibus, censu potestate. De his, quæ
a ciuili viro sint exquirenda.

Cap. ii.

Vm verò in præcedentibus dictum sit
à nobis, tres esse Rerumpublicarum
species rectas, Regnum, Optimatē
& eam, quæ appellatur Respublica: ac
tres earum transgressiones, & labes: cum regnum
in tyrannidem, optimorum autem gubernatio in
paucorum potentiam, Respublica autem in popu-
larem statum labatur. Et de optimatum guberna-
tione, & regia sit dictum. Nam de optima Repu-
blica considerare idem est, ac de illis dicere. Vult
enim vtraque illarum per virtutem, cæteris op-
portunius concurrentibus consistere. Et insuper
quid inter se differant regia potestas, & optimo-
rum gubernatio, & quando regia gubernatio pu-
tanda sit, determinamus. Restat nunc, vt de illa,
quæ appellatur Respublica, dicamus, & de cæteris
gubernandi formis, vt de paucorum potentia,
ac de populari statu, & de tyrannide. Patet igitur,
harum transgressiōnū, quæ deterrima sit, quæve
secunda. Necesse est enim, primæ & diuiniſimæ
transgressiōnem, esse deterrimam. Regiam quip-
pe gubernationem necesse est aut nomen habere
solū, cū non sit, aut propter magnā illius, qui
regit, excellentiam, esse. Ex quo fit cognitum, ty-
rannidem deterrimam existere, ac plurimū à re-
cta specie gubernandi abesse. Secundo autem lo-
co, paucorum potentiam: nam optimorum guberna-
tio multū ab hac specie distat. Maximè verò
mediocrem, esse popularem statum. Fuit & prius
quidā, qui isto modo tradidit, non tamen in idem
aspiciens nobiscum. Ille enim existimabat specie-
rum omnium, quæ rectæ sanè essent, velut paucō-
rum potentia, & aliarum, deterrimam esse popu-
larem, improbatū verò optimam. Nos autem eas,
quæ transgrediuntur, aberrare omnes dicimus:
nec paucorū potētia quòd melior sit altera, quàm
altera, rectè dicitur, sed quòd minùs improba. Ve-
rū de his nunc discutere omitamus. Est autem
à nobis primò distinguendum, quot sint differen-
tiæ Rerumpublicarū, siquidē plures sunt species
popularis gubernationis, ac paucorum. Deinde
quæ communissima, & optabilissima sit post op-
timam Rempublicam, & si qua contingit alia ad
optimatum naturam declinās rectè cōstituta, &
quæ plurimis congruens ciuitatibus, quānā ista

sit: deinde aliarum, quæ à quibus expetenda. For-
san enim quibusdam necessaria est popularis gu-
bernatio magis, quàm paucorum potentia. Qui-
busdam verò hæc magis, quàm illa. Deinde quem-
admodum dispositum esse conueniat illum, qui
velit has gubernationes recipere. Dico autem po-
pularem secundū singulas species: ac rursus pau-
corum potentiam. Tandem verò omnium istarum,
cū facta fuerit breuiter mentio, conandum
erit referre quam labes, & quæ conseruatio-
nes sint Rerumpublicarū, & cōmunitè omnium,
& particulariter vniuscuiusque, & per quas cau-
sas illas maximè euenire contingat.

Quòd causa diuersitatum Rerumpublicarum sit
diuersitas partium ciuitatum. Sunt diuites, & pau-
peres, bellicosi & imbelles, nobiles ignobiles, opifices,
mercatores, agricolæ, & id genus. Quòd præci falsò
opinabantur duas esse Respublicas præcipue optima-
tum, & paucorum potentiam: ad has cæteras reduci.
Et quæ sit propria de Rebuspublicis sententia.

Cap. iii.

T igitur sint plures Rerumpublicarū
species, illa est causa, quòd cuiusque ci-
uitatis partes sunt plures. Videmus
enim primò, ex domibus constare ci-
uitatem. Deinde rursus ex hac multitudine alios
esse diuites, alios pauperes, alios medios. Diui-
tūmq; & pauperum, partem esse bellicam, partem
imbellem. Et rursus ex plebe partem agrorū cul-
turæ deditam videmus, partem mercaturæ, par-
tem opificiis & sordidis ministeriis. Nobilitatis
quoque differentia sunt secundum opulentiam,
& magnitudinem census. Sunt enim alij equites:
quod munus nemo faciliter supportare potest,
niſi sit diues. Itaque antiquis temporibus qua-
cunque ciuitates equestri potentia excellēbant,
in his paucorum potentia gubernabat. Equitatu
autem bella contra finitimos exercebant: cœu Ere-
trienſes, & Chalcidēſes, & Magnēſij, qui sunt su-
per Maandro, & alia plures Asiaticarum ciuita-
rum. Præterea, sunt alia, quàm iuxta diuitias, no-
bilitatem differentia. Quosdam enim genus, quos-
dam virtus extollit: & si quid aliud tale ciuitatis
partem esse oporteat, dictum est, vbi de optimati-
bus tractauimus: sibi nanq; distinximus, ex quor
partibus necessarius omnis constat ciuitas: & hæ
quidem partes, quandoq; concurrunt omnes ad
Rempublicā gubernandam, quandoq; plures. Pa-
tet igitur quòd necesse est, plures Respublicas esse
inter se differentes specie. Nam & hæ partes ea-
rum, inter se specie differūt, Respublica enim est
institutio gubernatorum. Hanc verò distribuunt
omnes, vel secundum potentiam eorum, qui par-
ticipes sunt, vel secundum aliquam aequitatem
communem. Dico autem, veluti tenuiorū, & opu-
lentiorum, vel communem aliquam amborum.
Necessarium est ergo, Respublicas tot esse, quot
sunt institutiones circa earū supereminētias, & se-
cundum differentiā partium. Maximè verò duæ vi-
dentur esse: quemadmodum de ventis dici solet,
alios quidē esse Boreales, alios Australes, cæteros
autem ventos horum esse excessus: sic etiā Respu-
blicas duas esse, populare scilicet, & paucorū po-
tentiam.

rentiam. Nam optimates speciem esse paucorum potentium posse, & eam, quæ vocatur Respublica, dicebant esse popularem: quemadmodum de ventis Zephyrum quidem borealem. Eurum autem Australem. Eodemque modo in harmoniis, ut quidam tradunt: nam & in illis potuerunt duas species, vnam Doricam, alteram Phrygiam, ceteras vero omnes, vel ad Doricam, vel ad Phrygiam referri. Maxime quidem igitur consueverunt de Rebus publicis sic existimare. Sed certe verius, ac melius est, ut nos diuisimus, duarum, vel vnus recte constituta, ceteras esse transgressiones, & aliquas esse probè temperatæ harmoniæ, alias vero ipsius optimatæ Reipublicæ: ad paucorum vero potentiam inclinant, quæ duriores sunt, ac magis violatæ: quæ verò remissa, & molles, ad popularem statum.

De definitione popularis gubernationis. Quod plures sint modi, & species Reipublicarum, quam quæ expertæ sint, & causæ cognoscuntur ex enumeratione partium ciuitatis, quas recenset, velut nobilitatem, ac plebis species popularis gubernationis nascuntur quinque.

NEquè verò popularis ita simpliciter ponenda, ut quidam ponunt, vbi multitudo dominatur; nam & in paucorum potentis, & vbiq; maior pars præualet. Etenim si essent vniuersi mille trecenti, & horum mille forent opulenti, neq; partem gubernationis darent trecentis illis pauperibus ingenuis, ac in ceteris partibus, nemo certe diceret, hæc esse popularem. Eodemque modo si pauci quidam inopes in ciuitate plus possent, quam multi, & opulenti, nec honores illis impartirentur, nemo vtiq; diceret, hanc esse speciem, quæ appellatur paucorum potentium. Potius itaq; dicendum fuerit, popularem quidam esse, cum penes ingenuos homines est gubernatio: paucorum autem potentium, cum penes opulentos. Sed contingit ut alteri multi sint, alteri pauci. Pleriq; enim ingenui sunt, rari verò diuites. Etenim si magistratus, honoresq; publici secundum magnitudinem distribuerentur, ut in Aethiopia quidam tradunt fieri, vel secundum pulchritudinem, paucorum esset gubernatio, cum parua sit multitudo magnorum, & formosorum. Veruntamen non isto modo facta est, Respublicas istas determinasse: sed cum plures sint partes & multitudinis, & paucorum potentium, adhuc resumendum est, ut neq; ingenui pauci existentes pluribus, neque multitudo ingenuis dominetur: ut in Apollonia, quæ est in Ionio, & Thera. In vtraque enim istarum urbium honores, dignitatesq; erant illorum, qui nobilitate præstabant, & qui primi in eas colonias venerant, qui erant pauci: non autem diuitum, licet multitudine diuitum superaret; populus, ut in Colophone antiquitus: ibi enim possidebat magna patrimonium Indos, sed est multitudinis quædam gubernatio, quando ingenui homines, & inopes multi existentes gubernant Rempublicam. Paucorum verò potentium, quando opulenti, & nobiliores pauci existentes gubernant. Quod igitur plures sint Reipublicarum species, & quibus de causis, patet. Quam ob rem verò plures sint, quam illæ, quas dictum erat,

& quamnam istæ sint, & propter quid, deinceps dicemus, principio vnde prius assumpto. Fateamur enim, non vnam partem, sed plures, omnem habere ciuitatem. Ut igitur si animalis vel leuis species capere, primo segregaremus id, quod necessarium sit animal omne habere, ceu quædam sensoriorum, & quod cibum conficiat, atque receperit, puta os, & ventrem, & præterea illas, quibus mouentur, partes. Si itaque tot species solum, harum verò differentia forent: dico autem ceu oris genera plura, & ventris, & sensoriorum, & præterea earum, quibus mouetur, partium: harum coniugationis numerus necessario efficeret plura genera animalium. Non enim fieri potest, ut idem animal habeat plures differentias oris, sic etiam neque aurium. Itaque quando sulce præ fuerint omnes combinationes istorum, facient species animalis: & tot quidem species, quot coniugationes sunt partium necessariorum. Eodem modo de Rebus publicis: ciuitates enim non ex vna, sed ex multis partibus constant, ut sapientia dictum est. Vna quædam pars est circa alimèta multitudo, quos agricolas dicimus. Altera verò pars circa ministeria, ceu artifices, sine quibus ciuitas habitari non potest. Harum verò artium aliquæ sunt necessariae, aliæ ad delicias pertinent, & ad vitam cultum. Tertia pars, est forensis multitudo, quæ circa emendum, vendendumque, & circa mercaturam, & numulariam versatur. Quarta pars, mercenarij. Quinta, propulsores belli: quæ quidem pars non minus necessaria est ciuitati, quam aliqua superior, aduersus inuadentes, si velint tueri libertatem. Impossibile est enim, ut quæ ciuitas vocari mereatur, sit natura serua. Per se enim sufficiens ciuitas: seruus autem non per se sufficiens est. Quapropter in libris de Republica ornamè quidem hoc, sed non sufficienter dictum est à Socrate. Inquit enim, ex quatuor maxime necessariis ciuitatem constare. Hos autem esse textorem, agricolam, coriarium, adificatorem. Rursus verò adiungit, quasi illi non sufficient, fabrum ferrarium, & pastorem, ut insuper negotiatorem, & numularium, & hæc omnia complement partem ciuitatem. Quasi verò ciuitas omnis necessariorum gratia sit constituta, ac non magis gratia honesti: & quasi æquè indigeat coriariis, & agricolis. Propulsores autem belli non primam facit partem antè, quam aucta regione, ac vicinis coactis, ad bellum deueniatur. Atqui & in quatuor illis, & in quocumque communicantibus, necessarium est, esse aliquem, qui ius dicat, ac decernat. Siquidem ergo animam quis ponat animalis esse partem magis, quam corpus, & ciuitatum magis talia ponendum est esse partes, quam ea, quæ pertinent ad necessarium vsum, propulsores belli videlicet, ac iustitiæ iudiciariæ exhibitorum, ac præterea cõsultorum, quod est ciuiliis prudentiæ opus. Et hoc siue separatim existat quibusdam, siue eis dè, nihil refert ad hunc sermonem. Nam & in armis esse, & agros colere, sæpe cõtingit eis dè. Quare si hæc, & illa ponenda sunt ciuitatis esse partes, manifestum est, quod & propulsores belli pars necessaria sunt ciuitatis. Septima pars est eorum, qui magna patrimonium habentes, Respublicæ onera

onera sustinent, quos opulentos vocamus. Octaua eorum, qui publicam operam exhibent, & qui in magistratibus gerendis occupati existunt. Ciuitas enim absque magistratibus esse non potest. Necessarium igitur est, esse quosdam, qui magistratus gerere valeant, & hoc munus sustinere vel perpetuò, vel ad tempus. Reliqua verò sunt illa, de quibus supra determinauimus, in consulendo, & ius litiganti in ciuitate reddendo, versari. Si igitur hæc ciuitatibus adesse oportet, recteque fieri, & iuste, necessarium est, esse aliquos, qui virtutem habeant rerum ciuilium. Ceteras ergo potestias eisdem adesse possent videntur pluribus, ceu eosdem esse propulsores belli, & agricolas, & artifices, & præterea cõsultores, & iudicantes. Arrogant quoque sibi virtutem cuncti, & multifariam se idoneos existimant ad gubernandum. Verum pauperes ac diuites eosdem esse, impossibile est. Quapropter hæc partes præcipue videntur esse ciuitatis, inopes scilicet, & opulenti. Et præterea ex eo, quod ut plurimum alij pauci sunt, alij multi, maxime omnium contraria inter se partes istæ apparent. Itaque & Respublicas secundum earum præualemiam constituerunt: ac duæ videtur, scilicet popularis, & paucorum potentia. Sed quod sint plures, & ob quas causas, dictum est prius. Quod verò & popularis ipsius species sint plures, & paucorum potentium, ostendemus. Patet autem hoc ex his, quæ dicta sunt: nam & in plebe, & in nobilitate plura sunt genera. Plebis quidem vna species, agricolæ: alia, artifices: alia, negotiatores, qui emendis, vendendisque rebus intendunt: alia, circa rem maritimam: & horum, alij bellatores, alij mercatores, alij nauarum, alij piscatores. Multis enim locis horum omnium turba ingens, ut piscatores Tarenti, & Byzantij: naualis multitudo, Athenis: mercatores, in Aegina, & Chio: portitores, in Tenedo. Insuper manuales, & paruas facultates habentes, qui otiosi esse non possunt. Præterea, qui non ex vtroque parente ciues sunt orti, liberi tamen homines: & si qua huiusmodi plebeiorum hominum species altera. Nobilitas verò, diuitia, genus, virtus, disciplina, & his similia, quæ dicuntur secundum eandem differentiam. Popularis igitur prima species dicitur maxime secundum æqualitatem. Vult enim lex huius popularis pares esse diuites, & pauperes, nec alteros plus posse, alteros minus, sed vtroque esse æquales: siquidem maxime liber est in populi statu, ut putant quidam: & æqualitas certe esse maxime pariter omnibus Respublicæ participantibus. Cum verò populus sit multitudo, & id obtineat, quod pluribus videatur, necesse est, ut hæc sit popularis gubernatio. Vna igitur species popularis est hæc. Alia verò species, ut magistratus, honoresque in Republica secundum censum patrimoniorum, & eum quidem paruum, tribuantur: ita ut qui tanta possidet, habilis sit ad honores Respublicæ suscipiendos: qui verò non possidet, sit inhabilis. Alia species popularis est, quod omni omnino ciuibus habilis sit, modò non sint aliqua ex causa obnoxij: dominetur autem lex. Alia species popularis est, ut omnes omnino habiles sint ad magistratus gerendos, modò

sint ciues, & dominetur lex. Alia species eodem modo, nisi quod non lex dominatur, sed multitudo. Hoc autem fit, quando populi decreta præualent legibus. Accidit verò ob præpotentes quosdam, qui populum ducunt. Nam in iis Rebus publicis, in quibus dominatur lex, præpotens aliquis non fit, qui populum ducat, sed optimi ciuium Rempublicam gubernant. At vbi leges non dominantur, ibi ductores populi oriuntur. Solus enim populus regit, compositus vnus ex pluribus: multitudo enim auctoritatem dominandi habet, non ut singuli, sed ut omnes. Homerus autem cum dicit, non esse bonum ut plures regant: vtrum de hac dicit, vel de illa, cum plures gubernant ut singuli, incertum est. Talis ergo populus, utpote absolutam potestatem habens, dominari solus querit, nec vlli legi subesse, efficiturque dominator. Itaque assentatores eius, in pretio habentur. Et est huiusmodi populus in gubernatione sua tyranno per similes. Idem nempe mores, & vtroque meliores deprimuntur: & decreta huius populi perinde sunt, ut tyranni præcepta. Et ductores, suaforsque huius populi sunt velut adulatores illi, qui circa tyrannos versantur: & vtrisque apud vtroque potentia par tam adulatoribus penes tyrannum, quam ductoribus, suaforsibusque populi apud ipsum populum. Hi autem thores sunt, ut decreta legis infringant, & ad voluntatem populi cuncta referant. Contingit autem illis fieri potentes ex eo, quia populus dominatur omnium: ipsi autem voluntatem populi maxime ducunt, quoniam fides à populo eis adhibetur. Præterea, qui de magistratibus queruntur, ad iudicium populi negotia referunt: populus autem gratanter audit eorum prouocationes: quare per hunc modum magistratus irritantur omnes. Merito autem reprehendere videntur, qui dicunt huiusmodi popularem non esse legitimam Respublicam speciem. Vbi enim leges non præualent, non est Respublica. Nam lex dominari omnibus debet, in particularibus autem magistratus, & Respublica providere. Itaque si est popularis potentia vna specierum Respublicæ, clarum est, quod talis gubernatio, in qua decretis cuncta efficiuntur, non est proprie popularis. Nullum enim populi decretum recipit esse vniuersale. De popularis igitur speciebus in hunc modum determinatum sit.

Quod quatuor sint species paucorum gubernationis, & de permixtis gubernationibus.

Republicarum verò gubernationis species vna est, in qua magnum habentes censum ad gubernationem Respublicæ recipiuntur, atque ita magnum, ut tenues homines ad eum peruenire non possint: is verò, qui tanta possidet, habilis sit ad Rempublicam gerendam. Alia species est, cum à paruo censu sit habitas, & eligunt ipsi eos, qui desunt. Si igitur ex omnibus hoc faciunt, videtur hoc esse potius optimatum. Sin verò ex paruo numero, paucorum potentia. Alia species est, cum filius patri succedit. Quarta species, cum hoc sit, quod

modò diximus, vt lex non dominetur, sed illi, qui regunt. Et hæc species in paucorum gubernatione, vt est tyrannis in monarchia, & vt est in populari statu, vltima illa species, de qua diximus, & vocant huiusmodi speciem, paucorum potentiam. Gubernationis igitur paucorum, hæc species sunt. Nec latere nos debet, quod multis locis accidit, Rempublicam, quæ secundum leges non sit popularis, more tamen, & gestione populariter gubernari. Similiter autem e conuerso apud alios contingit, Rempublicam secundum leges esse popularem, moribus tamen, & gestione ad paucorum gubernationem magis referri. Contingit autem hoc maximè post mutationem Rerum publicarum: non enim statim mutantur, sed contenti sunt ab initio homines parua accessione potentia. Itaque leges quidem manent, vt prius erant, prævalent tamen, qui Rempublicam mutauerunt.

De speciebus popularis, & paucorum potentia, & causis earum.

Cap. VI.

Quòd autem tot sint popularis, & paucorum gubernationis species, ex his patet. Necessè est enim aut omnes partes populi, quas supra enumerauimus, Reipublice gubernationem habere, aut quasdam habere, quasdam non habere. Cum igitur agriculturalis, & mediocria possidentes, Rempublicam gubernant, secundum leges est gubernatio. Victum enim ex opera sua querere habent, nec otiosi esse possunt: itaque lege constituta, solummodo necessariis concionibus intendunt. Aliis autem recipi ad Rempublicam licet, cum tanta possidebunt, quanta determinat lex. Omnino enim non licere omnibus, paucorum potentia est. Otiari autem eum, qui non reditus habeat, impossibile. Hæc igitur est vna species popularis gubernationis.

Sto. rny. 20. m. l. u. d. p. 20. v.

Alteræ verò species est, ob adhibitam electionem: nam omnibus licet Rempublica participare, qui prohibiti non sint per genus: vt possint tamen in otio esse. Quapropter in huiusmodi quidem populari administratione leges prævalent, & gubernant, quia reditus non est. Tertia species est, omnibus omnino licere Rempublicam gerere, qui liberi sint, non tamen licere ob supradictam causam. Quare necessarium, in hanc quoque legem dominari. Quarta verò species est illa, quæ posteris temporibus in ciuitatibus esse cœpit. Maioribus enim factis ciuitatibus, quàm ab initio fuerant, & reditibus, facultatibusque abundantibus, participant omnes Reipublicæ propter multitudinis prævalentiam. Versanturque in Republica gubernanda, ex eo quia possunt otiosi esse, etiam inopes, mercedem capientes: maximèque huiusmodi multitudo otiosa est. Non enim cura rei familiaris propria eos impedit, quæ diuites ita occupat, vt saepe à communione absint, & à iudiciis. Ex quo fit vt multitudo pauperum dominetur in Republica, non autem leges. Species igitur popularis gubernationis tot, ac tales sunt, ob necessitates supra dictas. Paucorum autem gubernationis prima species

Concionibus.

est, quando plures habent patrimonia, sed non admodum ampla. Faciunt enim potestatem participandi ei, qui tanta possident: & propter multitudinem eorum, qui ad Rempublicam recipiuntur, necessè est, non hominem, sed legem dominari. Quòd enim magis distant à monarchia, neque tam amplas habent facultates, vt eos negligendo otiosi valeant, neque ita exiguas, vt à ciuitate vitium quarant, necessè est vt legem velint dominari, non autem ipsos. Quòd si pauciores sint, qui possident patrimonia, siquidem plura, quàm prius, secunda species fit gubernationis paucorum. Magis enim potentes, plus habere se dignos putant. Quapropter ipsi sumunt ex aliis, qui ad Rempublicam se conferunt. Præterea quia nondum ita robusti sunt, vt absque lege gubernare possint, legem huiusmodi posuere. Quòd si deueniat, vt ipsi pauciores numero maiores facultates habeant, tertia cumlatio fit gubernationis paucorum. Ipsi enim per se magistratus, & imperia retinent, secundum legem iubentem, vt partem defunctorum loco filij succedant. Quòd si magis etiam subnixi sint opibus, & amicitis, prope est talis potentia ad monarchiam, & dominantur homines, non autem lex. Et hæc est quarta species gubernationis paucorum, correspondens vltimæ speciei popularis.

Quòd Plato Rempublicas in quinque species digesserit libro de Republica, & quòd quatuor sint aristocraticæ, optimatimve potentia species.

Cap. VII.

Vnt insuper duo alia genera Rerum publicarum, præter eas, in quibus aut multitudo, aut pauci gubernant: quarum alteram aiunt omnes specie esse vnam ex quatuor. Dicunt autem eas quatuor, monarchiam, paucorum gubernationem, popularem, & optimatim. Est & quinta, quam communi nomine omnium appellant Rempublicam: sed quia non saepe fit, latet numerare volentes: & ita suscipiunt, quasi sint quatuor solum: vt Plato in libris de Republica facit. Optimatim igitur se rectè habet appellare illam, de qua tractauimus in primis libris. Quæ enim ab optimis viris simpliciter per virtutem est gubernatio Reipublicæ, & non ad suppositionem quendam bonorum virorum, eam solum iustum est optimatim appellari. In sola enim ista simpliciter idem est vir bonus, & ciuis. In aliis autem boni sunt ad suam gubernandi speciem. Sunt tamen quedam, quæ differentiam habeant à paucorum gubernatione (& appellantur optimates) & ab ea, quæ vocatur Rempublica, vbi non solum respectu diuitiarum, sed etiam respectu virtutis ad gubernationem Reipublicæ sumuntur. Hæc Rempublica differt ab illis: & naturam optimatis sapere videtur. Nam in his ciuitatibus non faciunt publicæ curam virtutis, sunt tamen quidam præstantiores, qui videntur esse boni viri. Vbi ergo Rempublica respicit ad diuitias, & ad virtutem, & ad populum, vt est apud Carthaginienses, ea naturam optimatim sapere videtur: & vbi ad duos illorum solum

solum, vt Lacedæmoniorum, ad virtutem, & ad populum, & est hæc mixtura popularis, ac virtutis. Optimatum igitur post illam primam optimam Rempublicam gubernandi formam, hæc duæ species sunt. Et tertia quæcunque illius, quæ appellatur Rempublica, inclinat ad paucorum gubernationem.

De ea, quæ nomine generis Rempublica peculiariter appellatur. Quòd sit ea, quam consuetudinem dicunt. De bonis legibus quomodo sint. De finibus optimatis popularis, & paucorum potentia.

Cap. VIII.

Eliguum est, vt de ea, quæ appellatur Rempublica, dicamus, & de tyrannide. Ordinauimus autem ipsam nos, cum prius non esset, neque hæc transgressio, neque illa, de quibus modò diximus, optimates: quia re vera omnes aberrant à rectissima gubernandi forma: postmodum cum istis numerantur, quæ sunt harum transgressiones, & labes: vt in superioribus circa principium diximus. Merito autem postremo loco tyrannidem reseruauimus, propter quòd ista minimè est Rempublica. Nostra verò materia est de Republica tractare. Quæ igitur de causa sic ordinauimus, dictum est. Nunc autem est à nobis de illa, quæ communi nomine appellatur Rempublica, ostendendum. Nam clarius eius vis apparebit, post determinationem eorum, quæ ad paucorum gubernationem, & ad popularem spectabant. Est enim Rempublica (vt simpliciter dicamus) mixtura paucorum gubernationis, ac popularis. Conseruerunt autem eas, quæ inclinant ad popularem, vocare Rempublicas: eas verò, quæ ad paucorum gubernationem, vocatè optimates: ex eo, quia opulentioribus doctina, atque nobilitas magis adesse consueuerunt. Præterea, qui diuitias habent, ea videntur habere propter quæ ceteri iniurias faciunt: vnde & honestos, & bonos, & nobiles istos appellant. Cùm ergo optimatum gubernatio vellet excellentiam tribuere optimis ciuibus, & paucorum gubernationem esse dicant ex bonis, & honestis magis, videtur impossibile, quæ ciuitas non ab improbis, sed ab optimis gubernetur, eam non bene gubernari. Eodè modo quæ leges non habeat bonas, gubernari ab optimatibus. Habere autem leges bonas, non id est, si rectè sint positæ, nec eis pareatur. Itaque vna recta legum institutio putanda est, legibus parère: altera, vt ea rectè sint leges positæ, quibus parère oportet. Fieri enim potest, vt pareant ciues malè positis legibus. Id autem dupliciter accidit. Aut enim optimis, quantum datur ipsis: aut simpliciter optimis. Videtur autem optimatum esse, maximè honores tribuere secundum virtutem. Finis enim optimatum, virtus. Paucorum verò gubernationis, diuitia. Popularis autem, libertas. Quod autem pluribus videtur, commune est omnium. Nam in paucorum, & multitudinis gubernatione, & in optimorum, quod videtur maiori parti eorum, qui in Republica versantur, id obtinet. In plerisque igitur ciuitatibus, hæc species gubernandi

Rempublica vocatur. Sola enim mixtura coniecturam facit, opulentorum, & inopum, diuitiarum, & libertatis. Ferè enim apud plurimos illi, qui diuitiis pollent, bonorum, & honestorum locum obtinere videntur. Cùm verò tria sint, quæ circa æqualitatem Reipublicæ contendant, libertas, diuitia, virtus (nam quartum illud, quæ appellatur nobilitas, duobus consequens est: nobilitas enim est, antiquæ diuitiæ, & virtus) manifestum est, quòd duorum mixtura diuitum, & pauperum est Rempublica appellanda. Trium verò, optimatum gubernatio maximè aliarum, præter illam veram, & primam. Quòd igitur sint aliæ Rempublicæ, præter monarchiam, & popularem, & paucorum potentium, dictum est. Et quales istæ, & in quo differant inter se, & optimatum gubernatio, & aliæ species, quæ ad optimates declinant, & quo modo, non longè distant inter se, manifestum est.

Quo pacto ea, quæ Rempublica appellatur, constituantur ex paucorum potentia, & populari, quamuis specie differat, & de modis mixtionis.

Cap. IX.

Vomodo autem fiat præter popularem, & paucorum potentiam illa, quæ appellatur Rempublica, & quo in ordine reponenda sit, deinceps dicemus. Et simul apparebit, quibus definiant popularem, & paucorum gubernationem. Sumenda est enim horum distinctio. Postea ex his, ab vtraque tantquam regulam sumentes, componere oportet. Sunt autem definitiones tres compositionis, ac mixturæ. Aut enim ambo sumenda, quorum vtraque, leges ponunt, ceu circa iudicia. In paucorum enim potentia, diuitibus poenam constituunt, nisi iudicando adsint, pauperibus verò mercedem nullam. In popularibus autem, pauperibus mercedem, diuitibus autem poenam nullam. Commune, ac medium istorum ambo hæc, itaque & ciuile: mixtum est enim ex ambobus. Vnus igitur modus hic est combinationis. Alius autem, medium capere eorum, quæ ab vtrisque iubentur, ceu concionari: hic quidem à nullo censu, vel exiguo penitus, illi verò à magno censu: commune certè neutrum, sed medium vtriusque census. Tertius verò ex duobus iussis. Hoc quidem ex populari lege: imò autem ex paucorum gubernatione. Dico autem, tale aliquid, vt videtur, popularis quidem, magistratus sortiri: paucorum autem gubernationis, eligere: & popularis, non ex censu tribuere, paucorum autem ex censu. Optimatum igitur, ac ciuile, ab vtraque vtrunque accipere: ex paucorum quidem gubernatione, electiuos facere magistratus: ex populari autem, sumere non per censum. Modus igitur admiscendi talis. Bene autem admiscuisse popularem, & paucorum gubernationem, finis est, quando eadem Rempublica dici potest popularis, & paucorum gubernatio. Pater enim hoc accidere dicentibus, eas bene esse commixtas. Accidit hoc etiam medio. Conspicitur namque in eo vtrunque extremorum: quod contingit Lacedæmoniorum Reipublicæ. Sunt enim permulti, qui aggrediuntur dicere,

eam esse popularem, propterea quod populariter complura in illa sunt constituta, ceu primum circa educationem puerorum. Pari modo diuitum filij educantur, & pauperum: & erudiuntur per eum modum, per quem valeant pauperum filij erudiri. Similiterque in sequenti ætate, cum viri facti sunt: in nullo enim magis conspicuus diues, quam pauper. Cibi quoque iidem vtrifque in comestationibus. Vestitu etiam tali diuites vtuntur, qualem & pauperum quiuis habere potest. Præterea, duorum maximorum magistratuum, alterum eligit populus, alterum gerit. Senatores enim per populum eliguntur; Ephori autem ex popularibus constituuntur. Alij verò dicunt, esse illam paucorum gubernationem, quoniam multa habeat, quæ paucorum potentiam afferunt: ceu omnes dignitates per electionem conferri, per sortem verò nullam: & insuper apud paucos potestatem esse necandi, & in exilium pellendi, ac cætera huiusmodi permulta. Oportet enim in Republica bene temperata vt virtute videri inesse, & neutrum. Et conseruari per se ipsam, non aliunde: & per se ipsam, non per alios multos extraneos, qui volunt. Nam & prauæ Republicæ hoc potest contingere: sed nec velle quidem gubernationem alteram quoquo modo partium ciuitatis omnino. Quemadmodum igitur oporteat Rempublicam constituere, & similiter illas, quæ appellantur optimates, dictum est.

De tyrannide, & modis tyrannidis.

Cap. x.

Estat nunc vt de tyrannide dicamus: Non quod multis verbis indigeat, sed vt habeat in hoc tractatu locum suum: quando quidem hanc quoque posuimus partem esse aliquam publicæ gubernationis. De regno igitur determinauimus in superioribus libris, vbi tractatum est à nobis, nunquid regis gubernatio utilis foret ciuitatibus, an inutilis: & quando, & vnde constituere oportet, & quomodo. Tyrannidis verò species duas ibidem distinximus: propterea quod earum potentia quodam modo alteratur ad regiam gubernationem, ex eo quia ambæ potestates istæ sunt: scilicet eundem leges. Nam & apud Barbarorum quosdam eliguntur aliqui ad gubernandum soli, cum absoluta, omnimodaque potestate. Et apud Græcos olim eodem modo quidem eligebantur, qui soli gubernarent, quos vocabant Aesymnotas: habebant verò hæc inter se differentias quasdam. Erant enim regis ex eo, quia secundum leges, & eò quia volentibus imperabant: Tyrannicæ autem ex eo, quia pro arbitrio dominationem exercebant. Tertia species tyrannidis, quæ maximè propriè videtur id nomen habere, opposita est regis potestati absolutæ. Nam necesse est, tyrannidem illam monarchiam esse, quæ nullis subiacet legibus, & dominetur per vim æqualibus, & melioribus, ac respiciat ad propriam utilitatem, non ad utilitatem subditorum. Quapropter inuoluntaria est, cum nemo liber sponte sua ferat huiusmodi seruitutem. Species igitur tyrannidis tres, & tales sunt.

De optima Republica, partibus ciuitatis, mediocritate, excessu, & defectu.

Cap. xi.

Væ verò sit optima Respublica, & que vita optima pluribus ciuitatibus, & hominibus, neque per virtutem iudicant, quæ supra vulgus emergat, neque per doctrinam, quæ ingenio indiget, & ad iumentis externis, neque per gubernationem, quæ ad votum fiat: sed vitam eam probant, quam plurimi consequi possint: & gubernationem eam, quam plurimæ ciuitates valeant recipere. Nam quas vocant optimates, de quibus modò diximus, partim exterius cadunt plurimis ciuitatibus, partim appropinquant illi, quæ Respublica vocatur. Quam ob rem de ambabus, tanquam vna sit, dicendum est. Iudicium autem de omnibus istis ex eisdem principiis est. Si enim rectè dictum fuit in Ethicis, vitam beatam esse secundum virtutem non impeditam, virtutem autem ipsam esse mediocritatem: necesse est, mediocritatem esse vitam optimam eius, quam singuli adicipi valeant, mediocritatis. Et has omnes definitiones necesse est esse circa ciuitatis virtutem, vitium, & Rempublicam. Est enim Respublica, vita quædam ciuitatis. In cunctis autem ciuitatibus, partes sunt tres. Nam alij diuitiis excellunt, alij paupertate nimia deprimuntur, alij sunt inter hos medij. Cum igitur confessi simus, mediocritatem, & medium esse optimum, palam quod bonorum fortunæ mediocritatis possessio, est optima omnium existimanda. Hæc enim facilis est ad obedientiam mandatorum. At enim si modum excedant in alterutram partem (ceus forma, si super vitibus, si nobilitate generis, si diuitiis, vel iis contrariis, ceus si paupertate nimia, si imbecillitate egregia, si ignominia multa) difficile est vt rationi obediant. Fiant enim istorum alij superbij, & delinquentes aperte in rebus magnis, alij occultè prauj, & in rebus exiguis fraudatores. Iniuriæ verò inferuntur quandoque per contumeliam, quandoque per dolum. Insuper hi minime circa gubernationem Republicæ afficiuntur, minimeque consulant. Hæc autem veræque damnosa sunt ciuitatibus. Præterea, qui bonis Fortunæ superabundant, ceu opibus, diuitiis, amicis, & aliis huiusmodi, nec imperium cuiusquam pati volunt, neque sciunt: & hoc statim eorum natis existit. Propter delicias enim, ne in scholis quidem præceptoribus obedire consueuerunt. Qui autem eorum sunt in indigentia nimia constituti, deiecto nimium animo, vilis que existunt. Ex quo fit, vt magistratum gerere nesciant, sed ad parandum seruiler sint apti. Illi verò sibi imperari nullo modo patiuntur, sed ipsi alijs, tanquam domini, volunt imperare. Efficitur ergo seruorum, & dominorum ciuitas, non autem liberorum: & aliorum inuidentium aliorum spernentium, quod plurimum abest ab amicitia, & ciuili societate. Nam societas amicabile quiddam est, cum inimicis enim ne via quidem cõmunicare volunt homines. Vult quidem ciuitas ex partibus, ac similibus esse, quatum maximè id sit

id fieri potest. Hoc autem maximè existit medijs. Itaque necessariò fit, vt huiusmodi ciuitas optime gubernetur, ex quibus diximus naturam constare ciuitatem. Conseruantur quoque in ciuitatibus isti maximè carerorum ciuium. Neque enim aliena concupiscunt, vt faciunt pauperes: neque eorum bona cupiuntur ab alijs, vt accidit diuitibus: & quia neque insidiantur alijs, neque alij ipsis, sine periculo degunt. Quapropter bene optauit Phocylides multa mediocribus optima, mediocritas esse volens in ciuitate. Patet igitur, quod ciuili societas optima est, quæ per mediocres fit: eaque ciuitates recipere, vt optime gubernentur, in quibus mediocres plurimi sunt, ac plus possunt maximè quidem ambabus, vel saltem altera parte. Hæc enim addita, præualere facit, & prohibet contrarios excessus fieri. Quapropter valde optandum est, vt ij, qui in Republica versantur, facultates habeant mediocres, ac sufficientes. Nam vbi alij nimis multa possident, alij nihil, vel plebs infima insurgit, vel paucorum potentia illa extrema, vel tyrannus propter vtunque excessum. Ex populari enim statu * nimium superbo, & ex paucorum potentia ad tyrannidem deuenitur. Ex mediocribus autem, ac propè paribus, multò minus. Cuius rei causam postea, vbi de mutationibus tractabitur, dicemus. Quod autem media sit optima, manifestum est. Sola enim seditionibus caret. Vbi enim permultum est mediocre, minimum seditiones, & discordiæ ciuium innascuntur, magnæque ciuitates ob hanc ipsam causam minus seditionibus subiacent, quia magna in his est mediocrium hominum multitudo. Paruas autem ciuitates facile est in duas partes diuidi omnes, ita vt nihil medium relinquatur, & tere cuncti vel inopes sint, vel opulenti. Populares quæque gubernationes tutiores sunt, & diuturniores, quam paucorum potentium, propter medios. Plures enim sunt, & magis honoris participant in populari gubernatione, quam paucorum. Nam quando sine his multitudo inops plus potest, malè res se habent, ac citò pereunt. Signum verò huius putandum est, quod qui optime leges condiderunt, ex mediocribus ciuibus fieri. Nam & Solon huiusmodi fuit, vt apparet ex eius carminibus. Et Lycurgus (non enim erat rex) & Charondas, & plurimi aliorum. Patet autem ex his, & propter quid plurimæ Respublicæ aut populares sunt, aut paucorum gubernationes. Quod enim in his frequenter pauci sunt medij, semper qui prævalent (sive hi sint, qui facultates habent, sive populares, qui mediū transcendunt) per se ipsos gubernationem agunt. Itaque aut multitudo populi insurgit, aut paucorum potentia. Præterea, ex eo quia seditiones fiunt, & pugna inter multitudinem, & opulentos, quibuscunque vincere contingit, hi neque communem amplius habent Rempublicam, neque æqualem: sed quasi victoria præmium reportant, Rempublicam obtinere: & alteri popularem statum, alteri paucorum potentiam faciunt. Præterea, qui principatum Græciæ habuerunt, hi ad propriam respiciētes Rempublicam, aut popularem statum in ciuitatibus constituerunt, aut paucorum gubernatio-

nem, non ad ciuitatum illarum comoda respicientes, sed ad sua: atque ita per istas causas effectum est, vt vel nunquam mediocri illa gubernatio extiterit, vel admodum raro, & apud paucos. Vnus enim vir consensit solus ex iis, qui antiquitus in principatu fuere, hunc gubernandi modum constituere. Iamque in ciuitatibus consuetudo obtinuit, non velle æquale, sed aut imperare querere, aut victos obedire. Quæ igitur optima sit Respublica, & quam ob causam, ex his patet. De alijs autem, cum plures populares, & plures paucorum gubernationes esse dixerimus, quæ prima ponenda sit, & quæ secunda, & quæ deinceps potior sit, aut deterior, determinata optima, non erit difficile intueri. Necesse est enim, esse meliorem, quæ proximè huic accedit: deteriore verò, quæ plurimum distat à medio: nisi ad suppositionem quis iudicet. Dico autem, ad suppositionem, quia multoties alia Respublica forma eligibiliore existente, nihil verat, aliam quibusdam magis vilem esse.

Quæ multitudo apta sit ad popularem, aut paucorum gubernationem: quod accusandi sint, qui optimatē Rempublicam insistentibus auctoritatem omnem ducibus tribuunt.

Cap. xii.

Væ autem Respublica, quibus, & qualis qualibus conferat, consequens est tractare. Sed capiendum prius est vniuersaliter de cunctis. Oportet enim, partem illam ciuitatis, quæ Rempublicam stare vult, potentior esse, quam illa pars, quæ non vult Rempublicam manere. Est autem ciuitas ex quali, & quanto. Dico autem quale, ceu libertatem, diuitias, disciplinam, nobilitatem. Quantum verò, ceu multitudinem populi prævalentem. Fieri autem potest, vt quale existat vni ciuitatis parti, alteri verò quantum, ceu maiorem esse numerum ignobilium, quam nobilium, & pauperum quam diuitum: neque tamen tantum superare quantitate, quantum superari qualitate: propter hoc, ad inuicem conferenda sunt. Vbi ergo superat pauperum multitudo eam, quam diximus proportionem, hic popularis gubernatio exoritur, ac species singularis popularis status, secundum multitudinis exuperantiam: ceus si agriculturalium multitudo plus possit, prima species. Si multitudo * tenuiorum, ac mercenatorum, vltima species, & sic de alijs, quæ sunt harum mediarum. Vbi autem ea pars, in qua sunt opulenti, & nobiliores magis superat qualitate, quam deficit quantitate, hic paucorum potentia, gubernatioque exoritur. Ac eodem modo singularis species huius secundum exuperantiam istiusmodi hominum. Debet autem qui legem ponit in Republica, semper ad medios respicere. Sive enim ad paucorum gubernationem dirigantur leges, de medijs est coniectandum: sive ad popularem statum, hoc respicere debent. Vbi enim mediocriam superat multitudo, vel vtunque extremum, vel alterum tantum, hæc Respublicam recipit stabilitatem: Non enim est metus, ne quandoque diuites cum pau-

peribus conspirent contra mediocres. Nunquam enim alteri seruire alteris vellent. Quod si communiorem aliquam quarunt, nullam aliam, quam istam, reperirent: nam per vices gubernare non paterentur, propter diffidentiam, qua inter eos existit. In cunctis vero locis arbiter est fidelissimus: arbiter autem medius: quantoque melior est gubernatio temperata, tanto durabilior. Aberrant etiam plerique illorum, qui optimates Reipublicæ gubernationes efficere volunt, non solum in tribuendo nimium diuitibus, verum etiam in excludendo plebem. Necessè est enim procedente tempore, ex falsis bonis verum malum euenire. Diuitum enim cupiditates plus habendi, magis destruunt Rempublicam, quam multitudinis.

Quæ leges dolo sint excogitæ ad paucorum gubernationem, ac populo prætexuntur in specie. Item in populari gubernatione viceversa. Cur antiqua ciuitatum gubernatio cum regia fuerit primo, in paucorum deinde potentiam, postremo in populari statu sit mutata.

Cap. XIII.

Vnt autem illa, circa quæ simulant, ac fallaciter prætexunt ad populû, quinque numero: Concio, magistratus, iudicia, armatura, exercitatio. Circa concionem quidem, licere omnibus adesse, sed poena apponitur diuitibus, si non adint, vel maior, quam multitudini. Circa magistratus autem non licere his, qui censum habent magnum, renuntiare magistratui, pauperibus autem licere. Circa iudicia vero, poenam esse diuitibus, nisi iudicent, pauperibus autem impunitatem: aut illis magnam, his paruam poenam: vt est in Charondæ legibus. Quibusdam vero locis, omnibus licet descripsit, in concionibus, iudiciisque adesse. Quod si descripsi sunt, & non exerceant, in poenas incidunt permagnas, vt metu poenæ vitent descriptionem, neque iudicia, neque conciones, exerceant. Eodem modo circa arma, & circa gymnasia legibus statuunt. Pauperibus enim licet non habere arma: diuitibus autem poena constituta est, nisi habeant. Et si gymnasio se non exerceant pauperes, nulla poena est: diuitibus autem est poena: vt alij metu poenæ se exercere compellantur, alij, qui nullam formident poenam, non faciant. Hac igitur in paucorum potentia legis positio sunt machinamenta. In populari autem statu, contra hæc alia excogitant. Pauperibus enim salaria statuunt concionantibus, atque iudicantibus: diuitibus autem nullam poenam imponunt. Itaque manifestum est, si quis velit iuste hæc temperare, quod oportet vtrique assumere. Et illis quidem salaria constituere, his autem poenam. Sic enim omnes communicarent. Nam illo quidem modo, Respublica fit alterorum solum. Oportet quidem, Rempublicam esse ex iis solum, qui arma possident. Censum autem magnitudo definiri simpliciter non potest: sed considerata qualitate, attinet maximum, vt qui participant Republica,

sint plures, quam ij, qui non participant, hunc instituerent. Volunt enim pauperes, & honorum expertes, quietem agere, si neque contumelia eos quis afficiat, neque bona illis auferat. Sed hoc non facile. Non enim semper contingit, vt qui Rempublicam gubernant, sint mites, & humani, & consueuerunt, quoties bellum est, grauiter ferre, nisi suscipiant alimenta, nam sunt egeni: & si quis alimenta porrigat, cupiunt bellum. Apud quosdam gubernatio Respublica existit, non in iis, qui ad armaturam sunt habiles, sed in iis qui exercebant arma. In Malienibus quidem gubernatio Respublica erat in istis: & magistratum creabant ex iis, qui militabant. Primaque Respublica apud Græcos constituta est ex his, qui bellum gerebant postea, quæ deserunt regna. Ab initio quidem ex equitibus: nam robur belli tunc in equitibus habebatur. Peditatus enim, nisi ordo, ac disciplina addit, inutilis est. Huiusmodi autem disciplina, & ordo, antiquis illis temporibus nondum erat. Ex quo fiebat, vt in equitatu robur belli haberetur. Sed autem ciuitatibus, quæ in armis potentiam habebant, plures ad communionem Respublicæ recepti sunt. Ex quo factum est, vt quas nunc Respublicas vocamus, tunc popularis status diceretur. Fuerat enim antiqua ciuitatum gubernatio rationabiliter paucorum, & regia: propter paucitatem enim hominum, non erat magnus numerus mediocrius. Itaque pauci cum essent multitudine, & institutione, magis ferebant ab aliis gubernari. Quam igitur ob causam plures sunt Rerumpublicarum forme, & quam ob rem præter eas, quæ dicuntur, alie sunt (neque enim popularis gubernationis vna est species, nec aliarum similiter) ac præterea quæ differentia: sint inter eas, & quare accidat, & insuper que sit optima Respublica, & vt plurimum dici possit, & aliarum qualis qualibus conueniat, dictum est.

De partibus Respublicæ, consiliis, magistratibus, iudiciis, de consulendis potestate, & membris eius.

Cap. XIII.

Vrsus autem & communiter, & separatim de vnaquaque dicemus earum partium, quæ post hoc sequuntur, conuenienti sumpto principio. Sunt ergo tres partes omnium Rerumpublicarum in singulis, quarum studiosus legis positor considerare debet utilitatem, quibus bene se habentibus, necesse est, Rempublicam bene se habere: & gubernandi formas inter se differre, in eo quod singula istarum differunt. Harum trium partium vna est, quæ versatur in publicis consiliis. Altera in magistratibus, hoc est, quos esse oportet, & quam potestatem habere, & quemadmodum debeant creari. Tertia pars in iudiciis consistit. Ea pars, quæ consuluit, auctoritatem habet de bello & pace, de societate belli ineunda, vel dissoluenda, de legibus ferendis, vel abrogandis, de morte, de exilio, de publicatione honorum, & rationibus respondendis. Necessè est enim vel omnibus ciuibus hæc omnia decernenda tribuere, vel quibusdam, ceu vni cuiusdam magistratui, aut vniuersalibus, vel aliis alia, vel quædam illorum omnibus, quædam quibusdam. Omnes igitur, & de omnibus,

bus, populare est. Talem enim æqualitatem affectat populus. Sunt autem plures modi huius, quod est, omnia omnibus. Vnus, si singulariter, & non simul omnes, vt est in Republica Teleclei Milesij, & in aliis Rebuspublicis, deliberant magistratus simul collecti: ad magistratum vero vadunt omnes singulatim ex tribubus, & partibus etiam minutis, donec transeat per omnes. Cõgregatur autem populus, solummodo pro legibus ferendis, & pro his, quæ pertinent ad Respublicam statum, & pro iis audiendis, quæ a magistratibus nuntiatur. Alius modus est, omnes simul conuenire, aut solummodo ad magistratus creandos, & ad ferendas leges, & pro bello, vel pace, & ad rationes respondendas in ceteris vero eos, qui magistratum gerunt, decernere ad singula deputatos, vel per electionem, vel per sortem. Alius modus est, vt ad magistratus creandos, & ad rationes respondendas conueniant omnes ciues, & ad deliberationem belli suscipiendi, vel societatis ineundæ: cetera vero magistratus exquirantur per electionem creati, quod fieri potest. Talia vero sunt, quot exercere necessarium est eos, qui sciunt. Quartus modus est, vt omnes de omnibus conuenientes deliberent, magistratus vero de nullo statuatur, sed tamen primo loco sententiam dicant: quemadmodum fit in extrema illa gubernatione populari, quem in paucorum gubernatione specie illi violent, & in gubernatione vniuersi Tyrannidi correspondere diximus. Hi ergo modi populares omnes. Quosdam vero de omnibus paucorum potentia, habet autem & hoc differentias plures. Quando enim a mediocri censu fiat assumptio, & multi assumuntur propter eam censum mediocritatem: & quæ lex vetat, nõ moueant, sed sequantur: & liceat acquirenti censum, habere: paucorum est huiusmodi gubernatio, sed tamen ciuilibus, propter eius mediocritatem. Quando vero non omnes participes sunt, sed qui eliguntur, & secundum leges gubernant, vt & prius, paucorum potentia est. Quando autem ipsi se eligunt, qui deliberandi auctoritatem habent, & quando filius patri succedit, ac domini sunt legum, necesse est, huiusmodi gubernationem esse paucorum potentiam. Sed quædam aliquorum aliqui, ceu cum de bello, & pace, & repetendis rationibus vniuersi cognoscunt, de aliis autem magistratus electi, vel sorte assumpti, optimatum id est, vel eius, quæ appellatur Respublica. Quod si de quibusdam electi, de quibusdam vero sortiti, & sortiti vel simpliciter, vel ex prelati, vel communitate electi, ac sortiti: partim optimatum est, partim Respublica ipsius. Distinguitur ergo ea pars, quæ in consulendo, deliberandoque consistit in hunc modum pro natura Rerumpublicarum: & administratur vnaquaque Respublica secundum huiusmodi terminatorem. Conferunt autem & gubernationi illi, quæ nunc maxime videtur esse popularis (dico autem ei, in qua populus dominus est, etiam legum in deliberando, ac melius disponendo) hoc idem facere in communibus, quod fit circa iudicia in paucorum potentia. Imponitur enim poenam illis, quos iudicare volunt, vt iudicent. Populares vero mercedem statuunt pauperibus,

ribus. Conferunt & hoc idem circa conciones agere. Melius enim deliberabunt, si omnes consilio interint, populus quidem cum nobilioribus, isti autem cum populo. Conferunt etiam per electionem assumi eos, qui deliberaturi sunt, vel per sortem æqualiter ex partibus ciuitatis. Conferunt etiam si plurimum excellat multitudo plebis eos, qui sunt in gubernanda Republica peritiores, vel non omnibus mercedem tribuere, sed quantum responder numero nobilitatis, vel sortiri plures. In paucorum vero gubernationibus, aut eligere quosdam ex multitudine, aut tale aliquid constituere, quale est in quibusdam ciuitatibus, quos appellant præconsultores, ac legum custodes, ac de his solummodo in ceteris vero eos, qui magistratum gerunt, decernere ad singula deputatos, vel per electionem, vel per sortem. Alius modus est, vt ad magistratus creandos, & ad rationes respondendas conueniant omnes ciues, & ad deliberationem belli suscipiendi, vel societatis ineundæ: cetera vero magistratus exquirantur per electionem creati, quod fieri potest. Talia vero sunt, quot exercere necessarium est eos, qui sciunt. Quartus modus est, vt omnes de omnibus conuenientes deliberent, magistratus vero de nullo statuatur, sed tamen primo loco sententiam dicant: quemadmodum fit in extrema illa gubernatione populari, quem in paucorum gubernatione specie illi violent, & in gubernatione vniuersi Tyrannidi correspondere diximus. Hi ergo modi populares omnes. Quosdam vero de omnibus paucorum potentia, habet autem & hoc differentias plures. Quando enim a mediocri censu fiat assumptio, & multi assumuntur propter eam censum mediocritatem: & quæ lex vetat, nõ moueant, sed sequantur: & liceat acquirenti censum, habere: paucorum est huiusmodi gubernatio, sed tamen ciuilibus, propter eius mediocritatem. Quando vero non omnes participes sunt, sed qui eliguntur, & secundum leges gubernant, vt & prius, paucorum potentia est. Quando autem ipsi se eligunt, qui deliberandi auctoritatem habent, & quando filius patri succedit, ac domini sunt legum, necesse est, huiusmodi gubernationem esse paucorum potentiam. Sed quædam aliquorum aliqui, ceu cum de bello, & pace, & repetendis rationibus vniuersi cognoscunt, de aliis autem magistratus electi, vel sorte assumpti, optimatum id est, vel eius, quæ appellatur Respublica. Quod si de quibusdam electi, de quibusdam vero sortiti, & sortiti vel simpliciter, vel ex prelati, vel communitate electi, ac sortiti: partim optimatum est, partim Respublica ipsius. Distinguitur ergo ea pars, quæ in consulendo, deliberandoque consistit in hunc modum pro natura Rerumpublicarum: & administratur vnaquaque Respublica secundum huiusmodi terminatorem. Conferunt autem & gubernationi illi, quæ nunc maxime videtur esse popularis (dico autem ei, in qua populus dominus est, etiam legum in deliberando, ac melius disponendo) hoc idem facere in communibus, quod fit circa iudicia in paucorum potentia. Imponitur enim poenam illis, quos iudicare volunt, vt iudicent. Populares vero mercedem statuunt pauperibus.

De magistratibus, qui proprii sunt, qui necessarij. De magistratum constitutione, à quibus, ex quibus, & quo pacto sit faciendæ.

Cap. xv.

Onsequens his est, circa magistratus distinguere. Habet enim & hæc pars differentias multas. Quotque magistratus esse, & quarum rerum auctoritatem habere oporteat, & pro quo tempore singulos (nam alij semestres, alij breuiiores, alij annuos, alij diuturniores statuunt magistratus) & vtrum oportet esse perpetuos, an ad longum tempus, aut neutrum: an multoties eisdem, aut non eundem bis, sed tantum semel: & præterea circa constituendos magistratus, ex quibus oportet creari, & à quibus, & quomodo. De his enim omnibus oportet posse distinguere quot modis fieri possit, & qui quibus conferant gubernationibus Respublicæ. Est autem ne hoc quidem facile determinare, quales magistratus sunt nuncupandi. Indiget enim ciuilibus societas multis præfidentibus. Quapropter non omnes, qui vel eliguntur, vel assumuntur sorte, sunt magistratus existimandi: vt pote sacerdotes. Hoc enim aliud quiddam ponendum est à ciuilibus magistratibus. Præterea qui pompas ducunt, & præcones, & legati, qui eliguntur. Huiusmodi enim curæ ciuiles, aut omnium ciuium sunt ad vnam actionem, festorum puta dux eorum, qui militant: aut secundum prouisionem, vt mulierum, puerorumque curatores. Alia res. dispensatiui, sæpe enim eliguntur quidam ad distribu-

Conueniendi.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E P O L I T I C O -
R V M , S I V E D E R E -
B V S P V B L I C I S ,
L I B E R Q V I N T V S ,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum Libri.

IN QVINTO hæc mutationes Rerū-
publicarum, medelæ, durationes. De
mutationibus, & medelis, inæquali-
tas, seditiones, causæ seditionum me-
delæ, mutationes popularis gubernationis, muta-
tiones paucorum potentia, mutationes optima-
tum, medelæ: magistratus seruanda Reipublicæ
aptus: mutationes regni, medelæ regni, & retenti-
o tyrannidis.

*De causis mutationum Rerumpublicarum, & de
earum inæqualitate, & æqualitate,
& iusto, & stabilitate.*

Cap. I.

DE ALIIS quidem omnibus, de qui-
bus dicere proposuimus, ferè dictū
est: ex quibus autem mutantur Res-
publicæ, & quot ea sint, & qualia, &
quænam sint singularum Rerumpu-
blicarum corruptiones, & labe, & ex quibus
in quales maximè mutantur, præterea quæ reme-
dia generaliter, & specialiter cuiusque, & per quæ
maximè conseruari possit vnaqueque Rerumpu-
blicarum, considerandum deinceps erit. Oportet
autem prius illud principium assumere, quod plu-
res sunt formæ Rerumpublicarum, & in his con-
sistentur quidem omnes iustitiam, & conuenien-
tem æquitatem, sed aberrant ab ea, ut est antè di-
ctum: nam populus constat ex iis, qui, cum sint se-
cundum quid pares, putant se simpliciter pares.
Paucorum verò potentia ex iis, qui, cum præsent
aliqua in re, sintque inæquales, se in cunctis præ-
stare arbitrantur inæqualesque esse: opibus enim
superantes, simpliciter existimant superare. Deinceps
de verò illi, quasi pares existentes in cunctis, di-
gnum putant se partem portionem habere: hi autem,
quasi superiores sint, maiora sibi competere
arbitrantur: maius enim inæquale. Habent verò
omnes aliquid iustum, sed simpliciter aberrant.
Et ob eam causam, quando non pro opinione
sua vtrique reportent de Republica, seditiones
conciunt. Omnium verò iustissimè hoc face-
rent, qui virtute præcellunt, qui tamen minimè

omnium id faciunt. Nam hi simpliciter ratio-
nabile est ut soli præferantur, habeanturque inæ-
quales. Sunt autem quidam, qui præstantes gene-
re, plus habere se dignos putant. Videntur nobi-
les esse illi, quorum maiores virtute, & diuitiis
præditi fuerunt. Hinc principia, & fontes, ut ita dix-
rim, seditionum oriuntur. Quapropter mutatio-
nes meritò fiunt, quandoque ex præsentī statu ad
alium, seu ex populari gubernatione ad paucorum
potentiam, vel ad popularem ex paucis, vel
ad Rempublicam, & optimitatem ex illis, vel ad il-
las ex istis. Quandoque præsentem gubernandi
formam non querunt mutare, sed in ea permanen-
tes pro se illam suscipiunt, ut paucorum poten-
tiam, vel monarchiam. Insuper circa magis, & mi-
nus: seu vel paucorum potentiam existentem ma-
gis extendere vel coercere, vel popularem statum
ampliare, vel restringere. Eodemque modo de aliis
speciebus ampliandis, vel restringendis: vel
in parte aliqua Reipublicæ mouenda, seu magi-
stratum quendam de nouo inducere, vel remoue-
re: ut apud Lacedæmonios ferunt aliqui, Lysan-
dram tentasse regiam potestatem tollere, & Pau-
saniam regem, Ephoros: & Epidamni mutata est
Respublica in parte, cum pro tribuum præfectis,
Senatores creauerunt. Apud Elienses verò neces-
sarium est, illorum etiam, qui versantur in Repu-
blica, dignitates inuadere, quando creatur magi-
stratus aliquis. Paucorum autem potentia erat in
hac Republica, quod vnus solus ad magistratū su-
mebatur. Vbiq; enim propter inæqualitatem ori-
tur seditio. Disparibus tamen non existit propor-
tio. Perpetua enim potestas regia iniqua foret, si
esset in paribus. Omnino enim querentes æquum,
in seditiones incidunt. At enim duplex est æquum.
Vnum numero, alterum dignitate. Numero
quidem, seu multitudine, ac magnitudine idem,
& æquum. Dignitate autem dico, id, quod est se-
cundum rationem: seu tria excedunt duo se-
cundum æqualem numerum, & hæc, vnum. Di-
co autem quatuor excedere duo, & hæc vnum:
æqua enim pars duo ex quatuor, & vnum duo-
rum: ambo enim mediocritates. Patentes autem
simpliciter esse iustum id, quod est secundum di-
gnitatem, contendunt, ut prius dictum est. Alij
quia

quia si in aliquo sint pares, se penitus pares existi-
mant. Alij quia si in aliquo præstant, in cunctis se
superare arbitrantur. Quam ob rem duæ præcipue
sunt gubernandi formæ, populus scilicet, & pau-
corum potentia. Nobilitatem enim, ac virtutem in
verbis quidem omnes ferè vsurpant. At enim qui
re vera nobiles, ac boni sint, nulquam centum re-
periuntur diuites autem, multis in locis. Simpli-
citer omnino secundum alterutrum statuere æqua-
litatem, improbum est. Patet autem ex eo, quod
contingit: nulla enim huiusmodi Rerumpublica-
rum recipit stabilitatem. Causa verò huius, quia
impossibile est ex primo errore in principio com-
misso, non euenire ad extremum aliquid mali.
Quare opus est, partim arithmetica æquitate vtri,
partim ea, quæ est secundum dignitatem. Verun-
tamen tutior est, ac minus seditioni subiacet, po-
pularis gubernatio, quam paucorum. Nam in pau-
corum gubernatione duæ gignuntur seditiones:
vna inter se ipsos, alia ad populum. In guberna-
tionibus autem populi, vna tantū seditio fit, ad pau-
corum potentiam. Ipsis verò inter se, quod qui-
dem dignum dictū sit, non accidit seditio populi.
Insuper mediocrium hominum gubernatio, pro-
pinquior est populari gubernationi, quam illi,
quæ paucorum, quæ quidem est magis tuta, quam
aliqua huiusmodi Rerumpublicarum.

*De seditionibus paucorum, & popularium, & pri-
mo quo pacto affecti seditiones moueant: de-
inde quarum rerum gratia, postre-
mo que sint principia, & cau-
sa seditionum in-
ter ciues.*

Cap. II.

VM verò consideremus quibus de cau-
sis seditiones, mutationesque Rerumpu-
blicarum euenierint, capienda sunt pri-
mo vniuersaliter principia, & causæ
earum. Sunt autem ferè tria, de quibus ipsis primo
succinctè determinandum est. Videre enim oportet,
quemadmodum dispositi ad seditiones deueni-
unt, & quarum rerum gratia: & tertio, quæ sunt
initia ciuiliū turbationum, ac seditionum inter
ciues. Quod quidem igitur disponantur ad res no-
uas appetendas, illa est potissima causa, de qua iam
diximus: quia alij pares esse volunt his, qui plus
possunt, & nisi hoc sit, non acquiescunt. Alij verò
se prestare dignos putantes, indignè ferunt, nisi
plus habeant. Hæc autem quandoque iuste capiuntur,
quandoque iniuste. Inferiores quidem, ut pares
sint, res nouas exoptant: & pares qui sunt, ut præ-
stent. Quemadmodum igitur dispositi sunt, qui res
nouas querunt, dictum est. Res autem, pro quibus
contendunt, sunt lucrum, & honor, atque, his con-
traria. De decus enim, & damnū, vel ipsorum, vel
amicorum fugientes, seditiones agunt. Causæ verò,
ac principia motus, vnde ipsi ita disponuntur,
& pro iis, de quibus diximus, sunt vtrique septem, sunt
etiam vtrique plura: quorum duo sunt eadem cum illis,
quæ dicta sunt, non tamen eodem modo. Propter
lucrum enim, & propter honorem iritantur inui-

cem, non ut acquirant sibi ipsis, sed quia vident alios
partim iniuste, partim iuste plus habere. Insuper
propter contumeliam, propter metum, propter
præpotentiam, propter contemptum, propter
incrementum excessuum: præterea & alio modo
propter verecundiam, propter negligentiam, pro-
pter pusillitatem, propter imparitatem.

*Quo pacto cause seditionum
prædictæ sint causa.
Cap. III.*

X quibus contumelia, & lucrum, quam
habeant vim, & quot seditionum cau-
sæ, ferè est manifestū. Superbia enim,
& auaritia eorum, qui gubernant, ho-
mines prouocant contra se, & contra statum eius
Reipublicæ, quæ ista fieri patitur. Auaritia verò
quandoque ex priuatis rebus fit, quandoque ex
publicis. De honore etiam clarum est, & quid valeat,
& quomodo causa sit contendendi. Ipsi enim
inhonorati & alios honoratos cernentes, seditio-
nem aggrediuntur. Hæc autem iniuste quidem
sunt, cum præter dignitatem honorantur quidam
vel inhonorantur. Iuste verò, cum secundum di-
gnitatem. Propter præpotentiam autem, quando
quis maior sit, & potentior, vel vnus, vel plures,
quam secundum dignitatem, & potentiam Reipu-
blicæ. Consuevit enim ex talibus fieri vnus domi-
natio, vel gubernatio violenta. Quapropter qui-
busdam in locis Ostracismo vruntur, seu Argis,
& Athenis. Atqui melius erat ab initio providere,
ne in huiusmodi potentiam augeri homines per-
mitterentur, quam post contra auctos remedium
querere. Propter metum verò ad seditionem de-
ueniunt, qui pœnas formidant ob maleficia com-
missa, & hi, contra quos paratur violentia, præque-
nare volentes prius, quam malum patiantur: ut apud
Rhodum nobilitas contra plebem insurrexit
metu iudiciorum, quæ sibi parabantur. Propter
contemptum verò ad seditiones deueniunt: seu in
paucorum potentia, quando plures sunt illi, qui à
Republica excluduntur: potentiores enim se pu-
tant. Et in populari statu, opulenti contemnerent
inordinationem, & incuriam eorum, qui guber-
nant: seu apud Thebanos post pugnam in Ono-
phytis commissam, mala gubernatione popularis
status interit. Et in Megarensibus, seu per inor-
dinationem, & negligentiam magistratum su-
perati sunt. Et Syraculis autem Gelonis tyranni-
dem: & Rhodi populus antè, quam contra in-
surreretur. Fiunt etiam propter incrementum
mutationes Rerumpublicarum. Ut enim cor-
pus ex partibus suis constat, & oportet eas simul
pro modo quantæ suo crescere, ut conuenien-
tia permaneat, ac nisi hoc fiat, corrumpitur (seu
quando pes quatuor cubitorum sit, ceterum ve-
rò corpus duarum palmiarum longitudinem ha-
beat. Interdum verò & in alterius animalis fi-
guram transiret, si non solum quantitate, verum
etiam qualitate immoderatè fieret incrementum)
ita & ciuitas ex partibus constat, quarum inter-
dum aliqua paulatim subcrefcit, seu egenorum
hominum multitudo in popularibus guberna-
tionibus,

tionibus, & Rebus publicis. Contingit verò quandoque id per fortunam, velut apud Tarentum, cum superati prælio ab Iapygenibus, nobilitatis magnam partem amisissent (fuit autem id prælium paulò post id tempus, quo Medi Græciam inuaserunt) ad popularem statum ex Republica est facta mutatio. Et Argivi post cædem suorum in Hebdoma à Cleomene Spartiata factam, coacti sunt inquilinos quosdam ad Rempublicam recipere. Et Athenis, cum terra malè pugnaretur aduersus Lacedæmonios, nobilitas attenuata est, cum ex descripto submittere se ad bellum cogeretur. Contingit autem hoc & in popularibus gubernationibus, rarius tamen. Pluribus enim diuitibus existentibus, vel diuitiis in pluribus auctis, mutatio fit in paucorum potentiam. Mutantur etiam Respublice absq; seditione propter verecundiam: vt in Hærea. Cum enim per electionem sumere magistratus solerent, postea sortiti sunt, ex eo quòd electiones eorum in homines turpes, pudendosq; cadebant. Et propter negligentiam, quando sinunt ad summam potestatem eos assumi, qui non sunt amici status eorum. Per quem quidem modum apud Horem euerfa est paucorum gubernatio per Heracleodorum, qui magistratum nactus, gubernationem ciuitatis ex paucorum potentia ad popularem statum traduxit. Insuper propter pusillum. Dico autem pusillum, quando later paulatim subcrefcens Reipublice mutatio, quæ ad magnitudinem latenter euadit, si negligatur: quemadmodum apud Ambraciotas à paruo censu prius erant magistratus, tandem verò à nullo: quasi nihil, aut propè foret inter parum, & nihil. Seditiones quoque concitat peregrinitas, donec in eandem simul conspirationem deuenerit. Vt enim non ex quauis multitudine constituitur ciuitas, ita etiam neque in quouis tempore. Quapropter quicumque adhuc inquilinos susceperunt, vel aduenas, omnes ferè seditionibus iactati sunt: ceu apud Sybarim vnà cum Træzenis incoluerunt Achæi. Postea maiorem in numerum crescentes Achæi Træzenis pepulerunt. Vnde pollutio illa exorta est Sybaritibus, & in Thuriis idem fecerunt Sybaritæ contra eos, qui illos receperant: nam plus habere volentes, quasi de suis agris pulsati sunt. Et apud Byzantium peregrini in oppressiõnem ciuium coniurati, cognita re, prælio, & armis expulsi sunt. Et Antissæi, exules ex Chio susceptos, tandem armis deiicere coacti sunt. Zanclei verò, qui Samios receperunt, mox ab eis sunt propria ciuitate deiecti. Apolloniata, qui sunt in Ponto, incolis receptis seditione agitati, sunt. Et Syracusani post tyrannos expulsos, cum hospites, & conductos milites fecissent ciues, in seditionem, & prælium inciderunt. Et Amphipolitæ, receptis Chalcidensium colonis, pulsati tandem ab illis sunt ferè omnes. Seditionem autem concitant, in paucorum quidem potentia, multitudo indignè ferens, quòd cum ipsi sint pares, non pariter honorantur. In populari verò statu nobilitas, quòd par fiat cæteris, cum ipsi sint præstantiores. Incidunt etiam quadoque in seditionem ciuitates propter situm, quando talis est locus, vt non ad vnum

ἀπορ, fcc. pulerunt. Vnde pollutio illa exorta est Sybaritibus, & in Thuriis idem fecerunt Sybaritæ contra eos, qui illos receperant: nam plus habere volentes, quasi de suis agris pulsati sunt.

eandemque gubernationem sit aptus: vt Clazomeniis accidit, qui in Chytro habitant, contra eos, qui habitant in insula. Et Colophonis erga Notios. Athenis quoque non eodem modo, sed multo magis populares sunt, qui in Pyrao habitant, quàm qui in vrbe. Vt enim in præliis trāsitus fossarum, etiam si admodum parua sint, interrumpt ordines militum, ita & in ciuitate diffidentia san disident virtus & vitium. Deinde paupertas & diuitiæ, & alia magis, quàm alia: quarum vna est illa, de qua diximus.

De medelis, & documentis circa seditiones.
Cap. 1111.

Riuantur autem seditiones non pro paruis rebus, sed ex paruis ad magna proueniunt. Maxime etiam parua corroborantur, quando in principalibus sunt: vt contigit Syracusanis antiquitus. Mutatus est enim ciuitatis status propter duos adolescentes, qui in magistratu constituti, simultatem inter se habuerunt ex amatoria causa. Altero enim absente, alter puerum, quem amabat, sibi conciliavit: at ille reuersus, cum id grauitè ferret, vxorè illius habere studuit. Ex hoc, omnes qui versabantur in Republica, diuerso fauore diuerterunt. Quam ob rem ab istis principiis cauendum est diligenter, ac dissoluendæ statim sunt eorum discordiæ: qui multum in Republica possunt. In principio enim peccatur. Principium autem dicitur esse dimidium totius. Itaque paruum in principio erratum, correspondes est ad alias partes. Omnino enim excellentium virorum discordiæ, tota post se trahunt ciuitatem: vt contigit apud Hestiam post popularem statum. Duobus enim fratribus de diuisione patrimonij contendentibus, vnus eorum, qui erat pauperior, quasi non exhibente altero fratre bona omnia, neque thesaurum, quem pater inuenerat, proferente, querebatur, ac populum in suos fauores pertraxerat. Alter verò, qui diuitiis pollebat, locupletes sibi adsciuerat. Et in Delphis ex fauore partium contentione exorta, principium fuit seditionum omnium, quæ postea fuerunt in ea ciuitate secuta. Hic enim, cum sibi triste augurium incidisset, vt venit ad sponsam, suscipere illam noluit. Parentes verò puellæ, quasi sprete, atque contempti, sacrorum quiddam, eo sacrificante, iniecerunt, atq; vt sacrilegum accusantes capite damnari fecerunt. Mitylenæ quoque seditio ex hereditate coorta, magnorum malorum fuit origo: indèq; bellum Atheniensibus contra Mitylenæos susceptum, in quo vrbs eorum à Pachere duce capta fuit. Timophane enim quodam opulento homine vita functo, cum duæ filia: superstites fuissent, Dozadrus quidam dari illas: filiis in matrimonium concupiuit. Quod eum affequi non potuisset, alios sibi prelatos dolens, res nouas moliri aggressus, Atheniensibus, quibus erat publicè hospes, bellum suscipere persuasit. Et apud Phocenses seditio exorta est ex hereditate inter Mnascam Mnacois patrem,

patrem, & Euthycratem Onomarchi. Hac seditio Phocensibus initium fuit eius belli, quod sacrum appellauerunt. Mutatus est etiam Epidamni ciuitatis status ex nuptiis. Desponderat enim quis filiam: cum verò pater sponsi magistratum gerens illi multam irrogasset, quasi despectus, omnes, qui præsentis ciuitatis statui infensi erant, per factionem ad se recepit. Fuit etiam mutationes & in paucorum potentia, & in populari statu, & in ea, quæ appellatur Respublica, ex eo quòd aliquod collegium, vel alia pars ciuitatis famam sit, vel augmentum, maiorem in modum consecuta: vt apud Athenienses, Areopagi consilium per tempora belli Persarum, famam consecutum, Respublice gubernandi formam seueriorem videretur fecisse. Et rursus naualis turba quòd causa victoriæ Salaminensì bello fuisse videbatur, & ob eam victoriam principatum maris acquisisse ciuitati, popularem statum magis asseruit. Et apud Argiuos nobilitas, quòd in prælio contra Lacedæmonios apud Mantiniam vrbe commisso, magnam famam consecuta erat populari statum delere cœruit. Et apud Syracusanos multitudo vrba, quòd causa victoriæ belli aduersus Athenienses videbatur fuisse, Rempublicam mutauit ad popularem statum. Et apud Chalcidenses, quòd simul cum nobilitate ad opprimendum Phoxum tyrannum plebs infurrexisset, statim Respublice gubernationem suscepit. Et apud Ambraciæ eodem modo, populus vnà cum aggressoribus. Periandro tyranno expulso, in se ipsum gubernationem conuertit. Et omnino hoc latere non oportet, quòd qui potentia causa fuerit, siue priuati homines, siue collegia publica, siue tribus, siue & pars aliqua ciuitatis, siue quæcumque multitudo, seditionem commouent. Aut enim qui honori illorum inuidet, seditionem faciunt, aut ipsi propter prævalentiam, par habere cum cæteris, non acquiescunt. Mouetur quoq; Respublica, quando partes illæ ciuitatis, quæ contra re videtur esse, parificantur (cei diuites, & plebs) modum autem parum, aut nihil omnino sit. Si enim quauis pars ita robusta fiat, vt ad illam, quæ prædominabatur proximè accedat, non tolerat posthac discrimina subire. Quapropter & qui virtute præcellunt, nullam (vt ita dixerim) faciunt seditionem: pauci enim sunt, alij verò permulti. Vniuersaliter ergo in cunctis Rebus publicis in tria, causæq; seditionum, ac mutationum, in hunc modum sunt. Mutatur autem Respublica quandoque per vim, quandoque per dolum. Per vim autem, aut statim, aut postea compellendo. Nam & fraus duplex est: non nunquam enim decepi ab initio, sua demum sponte recipiunt alium gubernandi modum: deinde postea violentè conseruant: vt accidit, cum quadringenti illi, Atheniensium Rempublicam susceperunt. Affirmantes enim quòd Persarum rex pecunias ad bellum contra Lacedæmonios subministraret, ac in eo mentiri, nihil minus postea vitare gubernationem conati sunt. Interdum autem ab initio persuadentes: at postea rursum persuasis sponte, at volentibus retinent gubernationem. Simpliciter ergo circa omnes Res-

publicas, ex his, quæ dicta sunt, contingit mutationes fieri.

De mutationibus popularis gubernationis, & earum modis.
Cap. V.

Sed oportet in vnaquaque specie Rempublicarum, hoc idem considerare. Popularis ergo status, maxime recipit mutationes, propter eorum hominum perfidiam, qui sunt quasi duces in populo. Hi enim priuatim egregium quæque calumniandò, conspirare eos simul compellunt. Cogit enim in vnum communis merus etiam eos, qui prius erant inimicissimi: publicè verò multitudinem irritant. Et hoc ferè vbique in hunc modum fieri videmus. Nam & apud Coum, popularis status interiit, ob prauitatem eorum, qui populum ducebant. Nobilitas enim conspiratione facta, regimem ciuitatis arripuit. Et apud Rhodum: impositis enim pecuniis, quæ conductis militibus soluerentur, potentes quidam in populo pro se eas retinebant, eratque id impedimento, quòd minus ea redderentur, quæ præfectis debebantur triremium. Præfecti autem classis, cum pecunias non haberent, ac nihil minus nauigare ex lege cogerebantur, veriti pœnam iudicij, cõspirationem inierunt ad popularem statum euertendum. Apud Heracleam quoque populus oppressus est ea de causa. Potentes enim quidam in populo, in latè iniuriis nobilitatem expulerunt. Illi verò postea conspirantes, & in vnum conuenientes, in vrbe reuersi populum oppresserunt. Nec multò dissimiliter apud Megareses popularis status interiit. Ductores enim populi, quòd pecunias per bonorum publicationem haberent, multos è nobilitate pepulerant, vt tandem facta sit permagna exulum multitudo. Exules ergo in vnum conuenientes prælio superarunt, oppressoque populo, paucorum potentiam constituerunt. Contigit hoc idem apud Cumas in populari statu, quem destruxit Thrasymachus. Et apud alios ferè quis inspicit mutationes eodem modo contigisse. Interdum enim vt gratificentur iniuriantes, nobilitatem conspirare faciunt, vel patrimonia æquè diuidentes, vel redditus muneribus publicis subiicientes. Interdum verò calumniantes, vt bona opulentorum publicari faciant. Verustis quidem temporibus, quando idem erat potens in populo, ac belli dux, populares Respublice in tyrannidem mutabantur. Et profectò antiquorum tyrannorum plurimi, ex popularibus hominibus facti sunt. Causa verò, cur tunc fieret, non autem nunc; illa est, quòd tunc qui in populo maxime poterant, erant ex his, qui in bello gerendo præficiabantur: nondum Rempublicam peritiã habebant. Nunc autem rhetorica arte superuacientes, qui dicendæ facultatem habent, populos ducunt quidem: sed quia imperiti sunt rerum bellicarum, tyrannidem inuadere non audent, nisi vbi parum aliquid tale incidit. Tyrannides cerè frequentius fiebant prius, quàm nunc, & propter magnas potestates quibusdam commissas; ceu

ἠὲ μετὰ τὸν ἀπομνημόνιον.

Milici

de re publica Milesiæ ex consulari. Multarum enim, ac magnarum rerum potestatem habebat consul. Ac etiam ob id, quia tunc vrbes non erant magnæ, sed rure homines habitabant, otium agentes, præterquam ab agris. Qui autem patroni erant in populis, cum viri militares essent, tyrannidem inuadebant. Idque agebat omnes, præstita sibi prius fide à populo: quæ acquirebatur ex inimicitia aduersus opulentos: vt Athenis Pisistratus per factionem contra Pediacos susceptam: & Megaris Theagenes armentis opulentorum occisis, quæ iuxta flumen repererat pascencia. Et Dionysius accusans Daphnaum, & diuites, meruit tyrannidē. Syraculis obtinere, propter inimicitiam nobilitatis, sibi fide à populo. præstita, quasi popularis esset. Mutantur etiam Respublicæ, ex consueta gubernatione in vltimam speciem popularitatis. Cùm enim per electionem sunt magistratus, non tamen à censu: eligit autem populus, ambiētes populum magistratum gratia, eò rem deducunt, vt sit populus dominus etiam legum. Remedium autem ne hoc omnino fiat, vel vt minus fiat, illud est: vt tribus quidem magistratum eligant: non populus vnuerfus. Popularem igitur statuum mutationes ferè omnes, per has sunt causas.

De mutationibus paucorum potentia, & earum modis.
Cap. vii.

Raucorum autem gubernationes mutantur, per duos maximè modos: manifestissimos. Vnum, si iniuriis afficiat multitudinem: quilibet enim patronus sufficit, & maximè si ex numero paucorum dux aliquis existat: quemadmodum in Naxo Lygdamis, qui tyrannidem postea inuasi. Habet autem etiam ex aliis initium seditionis, differentias: Quandoque enim ab ipsis opulentis, qui non honorantur magistratibus, fit dissolutio, cùm per pauci sunt illi, qui dignitates vsurpant: vt in Massaliensibus, & in Histro, & apud Heracleam, & in aliis ciuitatibus accidit. Nam qui honores non susceperant, res nouas moliri non cessabant, donec ipsi quoque honorarentur: primò quidem superiores ex fratribus, deinde iuniores. Quibusdam enim locis non simul ad Respublicam gubernandam recipiuntur filius & pater. A licubi verò frater senior, ac iunior: & illic quidem paucorum potentia ciuili facta est. In Histro autem seditione inter nobilitatem ipsam coorta, ex eò quòd pater eorum ab honoribus excludebatur: si quid pater filium impediabat, & frater fratrem, nec nisi qui senior foret, honorabatur. Insurgens enim populus per illorum discordiam, ac ducem nactus ex ipsa nobilitate, peruenit: imbecillis enim aduersa pars erat. Et apud Erythrienses, in paucorum gubernatione regiarum vrbiū, antiquis temporibus, licet diligenter curarent, qui in gubernatione illarum versabantur, tamen quia per pauci erant, non tulit populus, sed Respublicam

mutauit. Mutantur etiam paucorum gubernationes ex ipsis, propter factiones ipsorum, qui plus possent apud populum volunt. Hoc autem dupliciter fit. Quandoque enim sibi adsciscunt, & coniungunt alios ex ipso numero paucorum, vt Athenis in triginta illis fecit Charicles; & in quadringentis Phrynichus. Quandoque verò ipsi, qui sunt ex paucorum numero, vendicant sibi plebem, vt apud Larissam nobilitas plebem colebat, ex eo quia per plebem sebat electio magistratus illius, qui custodia Reipublicæ vocabatur: & in quibuscunque gubernationibus paucorum, non illi ipsi eligunt ad magistratus, qui & gerere illos possunt: sed ex centibus magnis tribuuntur, vel ex aliquo corpore: electio tamen eorum per ciues fit, aut per plebem, vt Abydi. Et ubi iudicia non sunt ex his, qui Respublicam gubernant, colendo plebem, quòd eorum suffragia promeantur, Respublicam mutant, vt apud Heracleam contigit, quæ est in ponto. Quòd idem accidit quando in gubernatione paucorum quidam existentes, ad pauciores etiam Respublicam trahunt: patres enim cæteris esse quærentes, compelluntur populatum in sui auxilium adhibere. Fiunt etiam mutationes in gubernatione paucorum, quòd prodigaliter viuentes qui gubernant, per luxuriam patrimonium consumperunt. Optant enim res nouas huiusmodi homines, tyrannidemque vel sibi ipsis, vel alteri affectant: quemadmodum Hipparchus par Dionysium Syraculis, & Amphipoli Cleonimus Chalcidenses colonos superinduxit: & cum venissent, seditionem eum illis, contra diuites fecit. Et in Aegina qui negotium id Chariti Atheniensis fecerat, res nouas molitus est propter huiusmodi causam. Hi ergo homines consumptis patrimoniis aut res nouas commouent, aut Respublicam furris expilat. Itaque seditiones aut ab ipsis, aut ab illis cõcitantur, qui eorum furta non tolerant, vt Apollonia: quæ est in ponto, accidit. Concors verò si sit paucorum gubernatio, ex se ipsa non facile interit, huius signum est: apud Phalarum vrbem Reipublicæ status: pauci siquidem in ea ciuitate gubernatores, multorum sunt domini, quia ipsi inter se rectè, ac debito more se gerunt. Evertuntur etiam, quando in paucorum gubernatione aliam paucorum gubernationem efficiunt: id est, quando eorum, ad quos pertinet gubernatio Reipublicæ, qui pauci sunt, selectio, quadam fit, neque habilitas est omnibus ad maximos magistratus, dignitatesque posse assumi. Quòd apud Elidem vrbem quandoque contigit. Nam cùm paucorum esset gubernatio Reipublicæ, ad quod pauci eorum ad Senatorium ordinem, quæ erat perperua dignitas, peruenire poterant, ob id, quòd erat potentium: hic ordo, ac persimilis Lacedæmoniorum Senatorij. Fit autem mutatio gubernationis paucorum & in bello, & in pace. In bello quidem, quòd populo diffidentes, conducto milite vt compelluntur, & qui illis præficiunt, sæpe tyrannus euadit: vt Corinthi Timophanes. Quòd si plures præficiuntur, ipsi sibi potentiam parant. Interdum verò ista formidantes qui regunt, populam necessitas Reipublicæ communionem, quoniam necessitas cogit

843 cogit populo vt. In pace autem propter diffidentiam, quam inter se habent, conductis militibus custodiam tradunt, præficiuntque illis virum aliquem, qui ad neutram partem magis inclinare videatur. At isto sæpe fit dominus partis vtriusque, quòd accidit in Larissa vrbe Leucadenibus, qui circa Samum Rempublicam tenentibus, & apud Abydum tempore sodalitarum, quarum vna erat Ephinadi. Oriuntur etiam seditiones per exclusionem aliorum ab aliis factam, eorum ipsorum, qui sunt in paucorum gubernatione, quando de nuptiis, vel de iudiciis concertant, quemadmodum de nuptiis supra diximus. In Eretiria paucorum gubernatio equitum sublata est per Diagoram, qui affectus iniuria fuerat ex nuptiis. Ex iudicio autem apud Heracleam seditio extitit, & Thebis ob aduulterij iudicium. At qui vtroque in loco non iniusta fuerat accusatio, sed per factionem poena nimis exasperata. Apud Heracleam quidem aduersus Eutionem, Thebis verò aduersus Archium, quem inimici peruicentes in foro ligari, ac æruicem eius annulo ferreo includi fecerunt. Sæpe etiam paucorum gubernationes dissolutæ fuerunt ob nimiam dominationem, nõ probantibus quibusdam ex ipsis, qui gubernabant, huiusmodi excessum: vt accidit his, qui apud Gnidum, & apud Chium per paucorum potentiam gubernabant. Fiunt etiam casu mutationes illis, quæ vocantur Respublicæ, & gubernationes paucorum, vbicunque à censu sumuntur ad deliberandum, & iudicandum, & ad cæteros magistratus. Sæpe enim constituitur primo censu ad præsens tempus, vt participent in paucorum quidem gubernatione pauci, in Republica verò medij: felicitate aliqua superueniente, vel per pacem, vel per aliam causam contingit easdem possessiones multò maioris pretij fieri: itaque omnes efficiuntur habiles ad cæteros Reipublicæ gradus, dignitatesque suscipiendas. Idque contingit interdum sensim, & latenter, interdum celerius. Paucorum igitur gubernationes mutantur, & seditionem recipiunt, per huiusmodi causas. Omnino & popularis status, & paucorum potentia conuertuntur interdum non in contrarias species, sed in eas, quæ sunt proprii generis, ceu ex institutis popularibus, & paucorum, in ipsa propria, & ex illis rur-

De mutationibus optimatum potentia, & earum modis.
Cap. viii.

844 N optimatum autem seditiones fiunt, interdum quidem ex eo quòd pauci sunt honorum participes, quod in paucorum gubernatione diximus seditionem mouere. Nam & optimatum gubernatio, quemadmodum paucorum est: in vtraque enim pauci gubernant: non tamen propter idem pauci, cùm videatur propterea optimatum gubernatio esse paucorum: maximè verò id accidere necesse est, quando fuerit multitudo taliter sentientium, quasi similis secundum virtutem: velut apud Lacedæmonios ij, qui Partheniæ nuncupabantur

(ex similibus enim erat) quæ deprehensores nouas moliri, in coloniam Tarentum miseret. Vel quando aliqui inhonorantur, cùm sint magni, & nihil inferiores virtute, quàm illi, qui honores capiunt, quemadmodum Lyfander à regibus. Vel quando vir fortis, & magni animi non sit particeps honorum, quemadmodum Cinadon ille, qui coniuratione facta per Agefilai tempora, Spartiatis opprimere tentauit. Preterea, cùm alij paupertate nimia premuntur, alij diuitiis abundant: quòd maximè in bello contingit, & accidit hoc Lacedæmonis in Messenensi bello. Ostendit hoc Tyrtaus poeta in illo carmine, quòd inscribitur *ἐνὸς μίαι*: exhausti enim quidam per id bellum, ac pauperes facti, censabant agros aqua portione ciuibus esse diuidendos. Insuper, si quis magnus, & potēs, etiam maior fieri, ac solus dominari velit: vt apud Lacedæmonios videtur Pausanias ille fecisse, qui dux belli aduersus Medos fuit, & apud Carthaginienses Hanno. Dissoluuntur autem maximè & Respublicæ, & optimatum gubernationes, propter transgressionem iustitiæ in ipsis factam. Huius autem origo est, non bene temperatam simul esse, ac permissam, in Republica quidem popularem gubernationem, & paucorum: in optimatibus verò ista simul, atque virtutem, maximèque illa duo, popularem dico, atque paucorum. Hæc enim & Respublicæ conantur miscere, & multæ illarum, quæ optimates vocantur. Differunt enim optimates ab illis, quæ appellantur Respublicæ in hoc, & ob id sunt alia earum minus, alia magis durabiles: illas enim, quæ magis declinant ad paucorum potentiam, optimates appellant. Illas verò, quæ ad multitudinem, Respublicas vocant. Quapropter rutiliores sunt istæ, quàm alia. Fortius enim est id, quòd plus est: ac magis acquiescunt æquum habentes. Qui verò diuitiis abundant, si Respublica excellentiam eis tribuat, contumelia cæteros afficere pergunt, nec par habentes, conquiescunt. Penitus enim ad quancunque speciem declinet gubernatio ciuitatis, in eam transmutatur, vtrisque suum augmentibus: velut Respublica ad populam, optimates ad paucorum potentiam: vel in contraria, ceu optimatum gubernatio in popularem: tanquam enim iniuriam patientes, in cõtrarium trahunt, qui magis sunt inopes, Respublica verò, in paucorum potentiam transmutatur. Solum enim stabile est secundum dignitatem æquum, & habere sua quæ sunt. Contigit verò id, quòd modò diximus, in Thuriis, quòd enim à maiore censu erat magistratus, in minorem facta est mutatio, & in plures gubernatores, & quia agros totos possidebat nobilitas contra legem: nam gubernatio eius ciuitatis erat ipsorum, itaque plus habere poterant. At populus bello exercitatus, ac potentior effectus, quàm illorum custodes, nobilitatem compulsi agros, qui contra legem tenebantur, dimittere. Insuper, quia omnes optimatum species ad paucorum potentiam declinant, nobilitas in illis plus habet: velut apud Lacedæmonios, opes, & diuitiæ in paucis sunt, ac magnam licentiam habet nobilitas faciendi quodlibet, & cui velit gratificandi:

candi: quæ causa fuit, ut Locorum ciuitas interiret, propter Dionysij clientelas. Quod non contigit in populari statu, neque in ea optimatum gubernatione, quæ optime milita, & temperata fuisse. Maximè verò latent optimatum gubernationes, paulatim sese dissoluentes: quod quidem dictum est prius vniuersaliter de omnibus Rebus publicis: idque inter causas mutationis, minuta paruitas appellatur. Quando enim omittunt aliquid ex his, quæ ad Rempublicam pertinent, ac deinde aliud paulò maius, facilius mouent, quousque totam moueant Reipublicæ formam, quod in Thuris accidit. Cum enim legem haberent, per quam non nisi intermisso quinqueennio præturam gerere licebat, iuniores quidem rei militaris periti, & apud multitudinem famam habentes, cum ceteros, qui in rebus gerendis versabantur, spernerent, ac facilius se consequutos arbitrentur, legem totam illam tollere aggressi sunt, lata altera lege, ut liceret continuè eosdem prætores esse. At enim magistratus, qui præterat suffragiis (appellabantur verò consultores) commoti prius ad resistendum, tamen postea destiterunt putantes, quamuis hac vna lege soluta, tamen ceteras esse permansturas. Postea verò prohibere volentes, ne alia mouerentur, nihil proficere valuerunt: sed mutata est eorum Respublica in potentiam eorum, qui nouas res aggrediebantur. Dissoluuntur verò cunctæ Respublicæ interdum per se ipsas, interdum per externam causam, quando contraria gubernatio sit vel propè, vel longè quidem, sed admodum potens. Quod quidem cõgigit Atheniensibus, & Lacedæmoniis. Athenienses enim ubiq; potentiam paucorum, Lacedæmonij verò ubiq; popularem statum euerterunt. Vnde igitur Respublicarum mutationes, seditionesque exoriantur, serè dictum est.

spertur enim præturam militum gerere.

De conseruatione Respublicarum modi viginti. Cap. VIII.

Conseruatione autem earum, & conseruauerit, & seorsum de vniuersisque, consequens est ut dicamus. Illud ergo ante omnia pater, quod si sciamus per quæ corrumpuntur Respublicæ, scimus etiam per quæ conseruantur. Contrariorum enim, contrarij effectus. Corruptioni autè, cõseruatio est contraria. In illis igitur Rebus publicis, quæ laudabiliter permittæ, ac temperatæ sunt, illud est diligenter obseruandum, ne quid ex legibus, institutisq; moueatur, maximèque ab eo cauendum, quod paulatim repit. Latet enim corruptio, quia non tanta simul fit: decipiturq; mens ab illis, ut sophistica illa ratio, si vnum quodq; pusillum, & omnia. Hoc autem est ut sit, & est ut non. Totum enim & omnia nõ pusillum, sed composita ex pusillis. Vna igitur custodia, aduersus hoc principium est opponenda. Deinde non conseruare his, quæ finguntur quodam modo, & adumbrantur ad populum: reprobantur enim ex ipsis operibus. Qualia verò dicamus Respublicarum signa, superius est ostensum. Fortueri licet quædam Respublicas, durare non so-

lum ex optimatibus, verum etiam ex paucorum potentibus, non quia per se ipsæ instabiles sunt, sed quia hi, qui gubernant, rectè se gerunt, tam erga eos, qui sunt extra Rempublicam, quàm erga eos, qui in Reipublicæ gubernatione versantur. Erga eos quidem, qui non participes sunt gubernationis, non afficiendo ipsos iniuriis, ac præstantiores ipsorum ad participationem Rempublicæ recipiendo, cupidusq; honoris non deprimendo. Erga illos verò, qui socij in gubernanda Republica sunt, humane inuicem, ac populariter se gerendo. Aequalitas enim illa, quæ in populari statu affectatur, ea in similibus non solum iusta est, verum etiam vtilis. Quam ob rem si plures sint in gubernatione Reipublicæ constituti, eis permulta popularium institutorum vtilia sunt: ceu se mestres esse magistratus, ut omnes, qui similes sunt, adipisci valeant. Sunt enim tanquam populi quidam illi, qui inter se pares, ac similes sunt: itaque in illis frequenter existunt, velut duces quidam populi, ut prius diximus. Deinde minus in potentias incidunt paucorum gubernationes, & optimates. Non enim similiter facile est latere malè agentem in breui tempore magistratus, & in longo. Nam ob hoc, in paucorum gubernationibus, & popularibus, tyrannides fiunt. Aut enim hi, qui maximi sunt in vtraque, tyrannidem intadunt (hic ductores populi, ibi potentes) vel qui maximos gerunt magistratus, quando longo tempore durant. Conseruantur autem Respublicæ, non solum ex eo, quia procul sint à periculis, verum etiam interdum quia propinqua sunt. Homines enim formidantes, vigilantius intendunt ad Reipublicæ custodiam. Itaque oporteret eos, qui Rempublicam saluam esse volunt, formidines quasdam parere, ut caueant, neque dissoluant, quasi nocturnam quandam custodiam, Reipublicæ obseruationem: & quod longè abest, propinquum facere. Etiam nobilium contentiones, seditionesque, per leges quoque oportet custodire conari, & qui extra contentiones sunt, eos antè capere: tanquam malum ab initio exorians cognoscere non cuiusuis sit, sed ciuilibus viri. Ad mutationes verò, quæ propter censum fiunt, ex paucorum potentia, atque ex Republica, quando contingit hoc, manentibus eidem censibus, aut pecuniarum copia facta, vtile est considerare vniuersum totius ciuitatis censum, ac præsens tempus ad præteritum conferre. Nam in quibusdam ciuitatibus census agitur annuatim: in maioribus verò per triennium, aut quinqueannium: & si multiplicatus sit, ac multò maior factus, quàm prius erat ille, secundum quem statuta fuerat Reipublicæ gubernanda habitas, lege prouidere, ut census vel augeatur, vel relaxetur. Si quidem excedat, augeatur secundum multiplicationem: si verò deficiat, relaxetur, ac minor fiat: census taxatio. In paucorum enim gubernationibus, & in Rebus publicis, nisi hoc fiat, hic paucorum gubernatio, ibi potentia nimia insurgeret. Illo autem modo ex Republica quidem popularis status, ex paucorum verò gubernatione Respublica, aut populus. Commune autem

autem est & in populari, & in paucorum gubernatione, & in omni Republica, neque augere nimium quenquam supra modum, sed magis conari paruos, & longi temporis honores præbere, quàm confestim magnos. Corruptuntur enim, nec cuiusuis est hominis prosperitatem ferre. Quod si accumulare dati sunt alicui honores, non sunt simul omnes postea auferendi, sed paulatim. Maximè verò lege ita prouidere conandum est, ne nimium sit excessiua potentia, neque amicorum, neque pecuniarum. Quod si ita contingat, per absentiam remouendæ sunt huiusmodi hominum clientela. Cum verò ex priuata etiam vita res nouæ oriantur, magistratus constituendus est quidam, qui sit quasi in specula ad mores ciuium intueendus, ne quis ita viuatur, ut Reipublicæ nocere possit. In populari quidem statu, ne alienè viuatur à popularitate. In paucorum autem potentia, ne alienè à natura eius gubernationis. Eodem modo de aliis speciebus Respublicarum. Et si quid exulcet, prosperitateque sit elatum in ciuitate, per parres obseruare propter easdem causas. Cuius remedium est, semper contrariis partibus magistratus, & res agendas committere. Contrarias partes voco, ceu præstantes viros, multitudini: & diuites, pauperibus. Conandumque est vel admiscere pauperes cum diuitibus, vel medios augere: hi enim dissoluent seditiones ob imparitatem procedentes. Maximum verò illud est in omni Republica, & legibus, & cetera omni diligentia conseruandum, ne ex magistratibus lucra proueniatur. Id autem maximè in paucorum gubernatione est obseruandum. Leuius enim ferunt populi, qui ab Republica excluduntur: quinimo gaudent, quòd sua agere non impediuntur. At si existiment eos, qui magistratus gerunt, ex Republica ditari, duplicem capiunt molestiam, & quòd ab honore excluduntur, & quòd à lucro. Vnicè verò contingit simul exiltere popularem statum, & optimatum, si ita quis instituat: foret enim ut & nobiles, & plebei haberent quæ vtrique vellet. Licere enim omnibus Respublicam gerere, populare est: magistratus verò à nobilibus teneri, optimatum. Hoc autem accidit, quando ex magistratibus non proueniunt lucra. Pauperes enim magistratus non volent, si nil in sit lucri, sed potius suis rebus propriis intendere. Diuites autè quia non indigent ex Republica lucrari, magistratus gerent. Atq; ita continget egenis quidè ditari ob operam rebus suis impensam, nobilibus verò non subici cuiusq;. Ad hoc autem, ut non subripiantur pecunia publice, aditio fiat pecuniarum præsentibus ciuibus omnibus, & descriptæ per societates, & ordines, & tribus deponantur. Quod verò magistratus sine absque lucro, statuendi per legem sunt honores iis, qui optime se gesserunt. Oportet autem in populari statu diuitibus parcere, ac non modo possessiones eorum non auferre: sed ne fructus quidem earum: quod in quibusdam ciuitatibus imprudenter fit. Melius etiam est volentibus prohibere, ne munera illa subeant, quæ sunt magni sumptus, ac nullius utilitatis, ceu choros exhibere, & ludos, & faces, instar Chiorum, & cetera huiusmodi munera. In paucorum verò gu-

bernatione, cura est pauperum suscipienda diligentè, & officia, quibus sunt salaria constituta, illis tradenda: & si quis diuitum eos contumelia affecterit, maior poena est constituenda, quàm si ipsi inter se idem fecissent. Et successio in hereditatibus per cognationem sit, non per donationem, nec valeat quisquam plures hereditates capere, sed vnâ solummodo. Per hunc enim modum magis æquales erunt facultates, & egenorum permulti ad abundantiam traducetur. Vtile est & in populari statu, & in paucorum gubernatione, aliorum vel æqualitatè, vel præstantiam tribuere his, qui minus participant Reipublicæ. In populari quidem, diuitibus: in paucorum verò gubernatione, egenis, exceptis tamè his magistratibus, in quibus ius, authoritatq; Reipublicæ consistit: hi enim solis iis, qui sunt ex Republica, committi debent.

Quas condiciones habere oporteat eos, qui precipuos magistratum gerunt: & de præceptis, quibus popularis status, aut paucorum potentia seruentur. Cap. IX.

Ria verò debent habere illi, qui principales magistratus sunt suscepturi. Primum, ut ament præsentem ciuitatis statum. Deinde, ut habeant potentiam maximam, ad ea exequenda, quæ magistratus requirit. Tertium, ut habeant virtutem, & iustitiam, in vnaquaq; Republica, ad ipsam Rempublicam. Nisi enim iustitiam idem sit in cunctis Rebus publicis, necesse foret & iustitiæ esse differentias. Habet autem dubitationem, quando hæc omnia non concurrunt in eodem, quemadmodum sumere oportet: ceu si sit quidam aptus ad rem militarem, si autem ille idem improbus, nec Reipublicæ amator: alter verò iustus, & amator, sed ad rem militarem non aptus, cuius faciendâ sit electio. Vnde detur inspiciendum esse ad duo, cuius magis participent omnes, & cuius minus. Quapropter in re militari quidem ad peritiam magis, quàm ad probitatem est respiciendum. Pauciores enim sunt rei militaris periti, plures verò probitatis. Contra verò, in custodia, & administratione ararum: plus enim probitatis requirit, quàm quantum habeant multi: scientia verò huius communis est omnibus. Dubitari enim potest, si potentia adsit Reipublicæ, & amicitia, quid opus est virtute? Sufficiens enim illa duo ad Reipublicæ utilitatem. An quia fieri potest, ut duo illa habentes sint intemperantes. Itaq; ut sibi ipsis non obtemperant scientes & amantes se ipsos, sic etiã incontinentes, impuri, simplicitè autem quæcumque in legibus prodesse diximus, cuncta illam Rempublicam seruant. Et, quod sæpe iam diximus, maximum fundamentum est, custodire ut potentior sit ea pars, quæ Rempublicam saluam esse velit, quàm illa, quæ nolit. Præter hæc autem omnia, latere non oportet, quod modo latet eas Respublicas, quæ transgrediuntur medium. Multa enim, quæ popularia videntur, popularem statum dissolunt: multa etiam, quæ paucorum esse videntur, dissolunt gubernationem. Qui verò existimant hæc esse

impulsi, res, impuri

esse vnam virtutem, trahunt ad excessum, ignorant
 res quod quemadmodum natus si excedit rectitu-
 dinem laudabilem, ad aquilinum esse, vel simum,
 sed tamen adhuc pulchritudinem, ac gratiam reti-
 net ad aspectum: at si quis magis trahat ad exce-
 sum, primo quidem abiicit congruentem mensu-
 ram partis, tandem verò ita disponitur, vt non na-
 sus appareat propter superexcessum, ac defectum
 contrariū. Eodem modo & de aliis partibus. Con-
 tingit autem hoc & circa alias gubernationes.
 Nam paucorum quidem potētiam, & popularem
 sufficienter se habere contingit, etsi transgredian-
 tur ab optimo statu. Quod si quis intendat magis
 vtranque eorum, deteriorē primū faciet
 Rempubliam, tandem verò neq; Rempubliam
 esse. Quapropter non ignorari oportet à legis
 conditore ac ciuili homine, qualia popularia ser-
 uent populi statum, & qualia paucorum apparen-
 tia, euerant paucorum gubernationem: neutra
 enim istarum videtur stare posse absq; opulētia,
 & multitudine. Sed quando ad æquatio fiat facul-
 tatum, aliam necesse est esse Rempubliam. Itaque
 dissoluentes leges, quæ sunt circa excessum,
 dissolunt Rempublicas. Aberrant verò & in po-
 pulari statu, & in paucorum gubernatione. In po-
 pulari quidem ductores populi, vt multitudinem
 dominam legum efficiant: id enim faciunt sem-
 per ciuitatē opulentis repugnātem. At oportebat
 contrarium videri semper dicere pro opulentis.
 In paucorū verò gubernatione, pro populo, eos,
 qui Rempubliam gubernant, & contra iurare,
 quàm nunc iurent. In quibusdam enim ciuitati-
 bus nunc iurant, populum odio habere, & con-
 silio annitar vt malè habeat. Expediit autem si-
 mulare, ac fingere contrarium, atque ita iuramen-
 tum concipere: Non efficiam populum iniuriis.
 Maximum autem omnium, quæ dicta sunt, ad
 Rempubliam stabilitatem, est id, quod nunc par-
 uifaciunt omnes, erudiri ad Rempubliam discipli-
 nam. Nihil enim profunt vtilissimæ leges, quæ à
 gubernatoribus decernantur, nisi moribus insti-
 tuti, & disciplina imbuti in Republica homines
 fuerint, si leges populares, populariter: si pauco-
 rum potētiam, ad hanc ipsam gubernationem.
 Nam si est in vno intemperantia, est etiam in ci-
 uitate. Disciplina autem Rempubliæ est, non ea
 facere, per quæ latentur pauci potentes, aut po-
 pulares, sed per quæ valeant, illi quidem pauco-
 rum gubernationem tenere, hi verò popularem.
 Nunc autem in paucorum potētiam gubernatorū
 filij delictis intendunt: reuerti autem filij gym-
 nasii, laboribusque exercentur. Itaque & volunt
 magis, & possunt res nouas moliri. In populari
 verò statu, qui maximè videtur esse popularis,
 contra quàm vtilè sit, constitutum est. Huius rei
 causa est, quod malè definiunt libertatem. Duo
 sunt enim, quibus popularis status definitur, po-
 restate summa populi, ac libertate. Iustum autem,
 æquum videtur esse: æquum verò quodcunque vi-
 deatur multitudini, id esse & stabilimum. Liberum
 autem, & æquum, quodcunque velit quis facere.
 Itaque viuunt vniuersi, vt vult, an huiusmodi po-
 pulari statu, & ad quod gliscit, vt ait Euripides.
 Sed hoc est prauum: non enim putandum est esse.

se seruitutem, viuere ad formam Rempubliæ, sed
 salutem. Ex quibus igitur mutantur Rempubliæ,
 & corrumpuntur, & per quæ seruantur, & perma-
 nent, vt simpliciter dicamus, tot, & talia sunt.

De mutationibus regni, & tyrannide.
Cap. x.

Estat nunc videro de vnius guberna-
 tione, ex quibus corrumpatur, & per
 quæ seruari valeat. fieri autem simi-
 lia, ac propinqua sunt illis, quæ di-
 ximus supra de cæteris gubernationibus, illa,
 quæ circa regnum, & circa tyrannidem conti-
 nentur. Nam regia quidem potestas, optimam gu-
 bernationi responderet. Tyrannis autem, ex pau-
 corum potētia illa postrema, & ex populari com-
 ponitur. Quapropter perniciosissima est his,
 qui sub ea sunt: vt pote ex duobus composita ma-
 lis, & transgressionibus, & delicta continent, quæ
 ex ambabus illis proueniunt. Existitque genera-
 tio statim ex contrariis vtrique istarum. Nam re-
 gia potestas, pro tutela præstantium minorū, con-
 tra populū repta est: & sic rex ex præstantibus
 per excellentiam virtutis, vel rerum gestarum,
 quæ sunt à virtute, vel per excellentiam huiusmo-
 di generis. Tyrannus verò originem habet à po-
 pulo, ac multitudine, contra nobilitatem, vt po-
 pulus iniuriam ab illis non patiat. Patet hoc
 ex his ipsis, quæ contigerunt. Ferè enim tyranni vt
 plurimum facti sunt ex ductoribus populorum,
 fidem adepti ab initio propter calumnias con-
 tra nobilitatem iactas. Tyrannides igitur alia
 in hunc modum constituta sunt, ciuitatibus iam
 adactis. Alia prius ex regibus transgredientibus
 patria iura, & affectantibus magis dominari.
 Alia ex electis ad principales magistratus. Anti-
 quitus enim populi constituebant diuturniores
 administrationes, & procuraciones. Alia ex pau-
 corum potētia eligentium vnum aliquem ad
 maximos magistratus. Omnibus istis modis sac-
 cultas fuit id perficiendi, si modò voluissent, per
 potētiam sibi præexistentem, vel ex regia pote-
 state, vel ex honoribus à populo exhibitis: ceterū
 Phidon apud Argos, & alij alibi regiam potesta-
 tem habentes tyranni sunt facti: circa Ioniam ve-
 rò tyranni, & Phalaris, ex honoribus. Panætius
 quoque in Leontinis, & Cypselus Corinthi, & Pi-
 sistratus Athenis, & Dionysius Syraculis, & alij
 eodem modo ex fauore populorum, apud quos
 multum poterant. Vt ergo diximus, regia pote-
 stas instituta est secundum optimam guberna-
 tionem: Est enim secundum dignitatem, vel per
 virtutem propriam, vel generis, vel per benefe-
 cia collata, vel per ista simul, ac potētiam. Omnes
 enim, qui maxima beneficia in ciuitates, gentesq;
 contulerunt, vel qui eam fauorem habuerunt,
 vt conferre valerent, hoc honore potiti sunt, &
 ilij bello conseruatis populis, ne in seruitutem de-
 uentirent, quemadmodum Codrus: Alij à serui-
 tute liberatis, vt Cyrus: Alij quod condidissent
 urbem, vel quod regionem acquisissent, quemad-
 modum Lacedæmoniorum, & Macædonum, &
 Molossorum reges. Vult autem rex esse iustus, vt
 qui diuitias habent, nihil iniustum patiantur, neq;
 etiam

etiam populus afficiatur contumeliis. Tyrannus
 autem, vt saepe iam diximus, ad nullam commu-
 nem respicit utilitatem, nisi gratia proprij com-
 modi. Est autem obiectum tyranni, quod placeat
 regis, quod honestum sit. Quam ob rem & illa,
 in quibus plus habent, sunt, tyrannis quidem pec-
 unia, regibus autem honores. Et custodia regi à
 ciuibus suis est, tyranno autē à peregrinis. Quod
 verò tyrannis contineat illa mala, quæ sunt &
 popularis gubernationis, & paucorum potētia,
 manifestum est. Et paucorum quidem potētia si-
 nem esse diuitias: per has enim solas necesse est
 permanere, vt conductos retineat cultodes, et
 sumptus faciat in educando, vt populo suo in nul-
 la parte confidat. Itaque arma ciuibus suis adime-
 re, ac multitudinem populi conculcare, ac ex vr-
 be pellere, & vacuum habitatoribus ciuitatē red-
 dere, communia sunt paucorū potētia, & tyran-
 nidis. Ex populari autem, vexare nobilitatē, clam
 euertere, & palam, & in exilium pellere, tanquam
 aduersarios, & machinatorios contra potētiam
 suam. Ex his enim & consilia aduersus eos iniri
 contingit, aliis dominationem affectantibus, aliis
 seruitutem fugientibus. Vnde Periætri consilium
 Thraſybulo darum, super eminentes spicas decer-
 pere, tanquam opportunum fuerit, eminentiores
 ciuium de medio tollere. Vt igitur ferè dictum
 est, eadem principia mutationum sunt existiman-
 da, & in Rebus publicis, & in vnius gubernatio-
 ne. Per contumeliam enim, & per metum, & per
 contemptum insurgunt plerique subiectorū ad-
 uersus dominantes. Iniuria verò maximè per
 contumeliam, nonnunquam & per ablationē re-
 rum sunt. Sunt autem & fines ibi tales, quales
 sunt circa tyrannides, & regna. Opes enim, &
 honores, qui in tyrannis, regibusque maximi con-
 spiciuntur, affectant omnes. In surgitur autē quan-
 doque in corpus dominantis, quadoque in ipsam
 dominationem. Quando enim per contumeliam
 adducuntur homines ad insurgendum, impetus
 fit in corpus. Cùmque sint contumeliæ partes plu-
 res, vnaqueque illarum concitat ad iram. Irascen-
 tium verò plurimi vltionis causa impetu faciunt,
 non causa potētia, quæ fuit illud filiorum Pisi-
 strati. Ob contumeliam enim sorori Harmodij
 illatam, & ipsum Harmodium compellatū, impe-
 tus in eos factus est: ab Harmodio quidem pro-
 pter sororem, ab Aristogitone autē propter Har-
 modium. Aduersus Periandrum quoque Ambra-
 cle tyrannum insidia facta sunt ex eo, quia in po-
 tu, quem amabat puerum interrogavit, an non-
 dum ex se prægnans factus esset. Philippus verò
 à Pausania occisus est, quia non viciscatur con-
 tumeliam sibi factam ab Atralo. Et Amyntas par-
 uus à Darda, quia iactaret se illius arare abufum
 esse. Et Eunuchus ab Euagora Cyprio. Quod
 enim mulier renueret eius filium, quasi contume-
 lia affectus eum necauit. Plurima verò inuasio-
 nes facta sunt ex eo, quia in corpus verecundiam
 iniulissent: qualis fuit inuasio illa Cræci aduer-
 sus Archelaum. Semper enim molesta illi fuerat
 consuetudo eius. Itaque parua etiam occasio suffi-
 ciens fuit, vel quia filiarum nullam sibi dederat,
 eam se datum promississet. Sed primam occupa-

tus bello aduersus Syrram Arabarum tradidit re-
 gi Elibia: alteram verò filiam minorei natu-
 filio Amyntæ coniugauit, existimans per hunc mo-
 dum minimè sibi fore aduersaturum ex Cleopa-
 tra genitum. Sed indignationis principium ex-
 titit, quòd grauitè ferebat, se ad libidinis gra-
 tiam haberi. Fuit vna cum illo ad rem patrandam
 Hellanocrates Laiffæus ob eadem causam. Quòd
 enim abufus ætate illius, non, vt promiserat, de-
 ducebat, ob contumeliam id fieri ratus est, non ob
 amorem. Paron verò, & Heraclides Aenij, Cotyn
 peremerunt, patrij iactantes. Adamas verò à Co-
 ty rebellauit, quasi contumelia affectus, quòd ab
 eo in pueritia exectus esset. Multi etiam ob ver-
 beratum corpus vel interfecerunt ira perciti, vel
 impetum fecerunt, quasi contumelia affecti, &
 contra reges: vt Megacles apud Mitylenem Penth-
 lidas circumeuntes, & clauis pullantes, cum ami-
 cis aggressus interfecit. Et postea Sinerdes ver-
 beribus cæsus, & à muliere tractus Penthilon in-
 teremit. Archelai verò necis princeps fuit De-
 chaniichus. Is enim primus ceteros aggressores
 commouit, & iritauit. Causa verò fuit ira, quòd il-
 lum Archelaus Euripidi poeta verberandum tra-
 didisset. Erat verò inensus illi Euripides ob ma-
 ledictum in ipsius inuauitatem oris iactatum. Et
 alij complures tali de causa vel interfecti sunt,
 vel in periculum insidiarum venerunt. Simili-
 ter quoque propter meritum: hæc enim vna ex cau-
 sis est, vt in Republica, sic etiam in vnius guberna-
 tione. Ceterum Xerxes Arthapobanes mæuens ca-
 luminiam de Dario, quòd eum suspendisset, Xerxes
 non iubente, sed putans illi veniam esse darā pro-
 pter cœnam, quasi ab ignoscante. Alia verò pro-
 pter contemptum: vt videns quidam Sardanapa-
 lum regem inter eas mulieres pensa diuidentem,
 si modo hæc fabula vera fuit, & si non in illo, at-
 tamen hoc in alio verum esset. Et Dionysium po-
 steriorem Dion inuasit, quòd eum contemnebat,
 conspiciens ipsum Dionysium semper ebrium,
 & ciues Syracusanos ita se habere. Amicorum
 etiam quidam insurgunt propter contemptum.
 Ob fidem enim eis adhibitam spernunt, tanquam
 facultatem habentes clam molendi: & putantes
 se dominationē obtinere posse, quodā modo per
 contemptum inuadunt. Tanquā enim potentes, &
 contemnentis periculum, propter suam potētiam
 faciliter insurgunt: vt duces quidam exercituum
 aduersus principes suos: quemadmodum Cyrus
 contra Alyagem, cuius & vitam, & potētiam
 contemnebat, cernens & copias eius iam conse-
 nuisse, & ipsum in deliciis vitam agere. Et Seur-
 thes Thracius, cū esset dux exercitus Amado-
 ci. Quidam verò huiusmodi plurimū gratia in-
 surgunt, ceterū propter contemptum, & propter lu-
 crum, veluti contra Ariobarzanem Mithridates.
 Maximè verò propter hanc causam insurgunt Ij,
 qui sunt natura superbi, & honorem habent ex
 rebus bellicis apud dominantes, & principes. For-
 titudo enim potētiam habens, superbia est, per
 quas ambas quasi faciliter superaturi eos aggre-
 diuntur. Eorum verò, qui ob honoris cupidita-
 tem insurgunt, alius modus est causæ, vltra iam
 dictos.

πὸ πατρῶν
 τιμαρτώντες,
 vltionē su-
 mentes pa-
 tri.

δεσποῦ, προ-
 prium, & æquum,
 eis δ' ἄλλοις.

dictos. Non enim ut quidam, tyrannos inuadunt spe magnorum commodorum, magnorumque honorum, quos in illis cernunt, inducti, sic & qui ob honoris cupiditatem eos aggrediuntur. Sed illi quidem ut ea sibi arripiant, quæ in tyrannis admiranter, hi autem, ut ex re gesta memorabili, atque egregia famam, ac celebritatem nominis consequantur, non dominationem acquirere volentes, sed gloriam. Sunt tamen per pauci, qui ob hanc causam moueantur. Constituendum est enim, sibi vituendum non esse, nisi rem cõfecerint. Quibus adesse oportet Dionis propositum, non facile quidem ut fiat in multis. Ille enim cum paucis militibus contra Dionysium profectus, ait quatumcumque progredi posset satis id sibi fore, ut si vel parum terræ illius inualisset, pulchrum iam sibi mori existimaret. Corruptuntur autem tyrannides, vno quidem modo, ut vnaquæque aliarum Rerum publicarum ab extra si aliqua sit contraria Respublica robustior. Nam voluntas quidã aderit, propter contrarietate electionis. Quæ autem voluntas, omnes efficiunt, populus quidem tyrannidum secundum Heliodum, ut figulo sigulus: nam gubernatio populi illa postrema, tyrannis est. Regia vero potestas, & optimatum gubernatio, propter contrarietatem gubernandi. Quapropter Lacedæmonij multas euerterunt tyrannides, & Syracusani per id tempus, quo Respublica eorum recte gubernabatur. Alio autem modo corruptuntur, cum in se ipsis seditionem habent: quemadmodum circa Gelonem factum est, & nunc circa Dionysium. Gelonis enim filium Thrasybulus Hieronis frater per illecebras, & voluptates traducebat ad populi fauorem, ut ipse dominaretur. Domestici vero, ac necessarii per factionem repugnabant, ut non tyrannis omnino dissolueretur, sed Thrasybulus. Verum alii inter hæc conspirantes, eam occasionem nacti ipsos omnes pepulerunt. Dionysium autem, Dion contra eum copiis ductis, cum esset affinis, suscepto populo, illum pepulit, ipse vero interfectus est. Cumque duæ sint causæ, propter quas maxime contra tyrannos insurgunt, odium scilicet, & contemptus: odium quidem existit oportet in tyrannos: ex contemptu autem plurimæ sunt euerisiones. Huius vero signum fuerit, quod plerique eorum, qui dominationes adepti sunt, eas vsque ad extremum conseruauerunt. Sed qui ab illis suscepterunt, confestim, ut ira dixerim, perierunt omnes. In voluptariis enim viuentes, efficiuntur facile contemnendi, ac multas præbent occasiones opprimendi sui. Particulam vero quãdam odij, debemus iram existimare. Nam quodã modo earundem rerum causa existit; & est interdum ira efficacior, quàm odium. Vehementius enim insurgunt, quia perturbatio illa non vitur ratione. Maxime vero contingit ut ira deferatur, qui contumelia fuerunt affecti: per quam quidem causam, & Pisistratidarum delera est tyrannis, & multæ aliarum. Sed odij magis ratione vitur. Nam ira cum dolore fit, quare non facile ratione vitur: odium vero sine dolore. Ut autem, summam dicamus, quotcumque causas diximus paucorum potentia illius postrema, & nimia, ac popularis

gubernationis extrema, totidem & tyrannidis causas esse ponendum est. Nam & hæc sunt tyrannides quædam. Regnum autem ab his, quæ extrã sunt, minimum corrumpitur: quapropter & diuturnius est. Ex se autem ipso ut plurimum euerit con tingit. Corruptitur autem duobus modis. Vno, si seditio oriatur inter eos, qui participes sunt regni. Alio modo, si tyrannicè gubernare pergant, volentes esse domini plurium, & contra legem. Non sunt nunc amplius regna, sed si qua sunt, monarchia, & tyrannides magis sunt: ob id, quia regnum spontanea gubernatio est, ac maiorum propriæ. At plurimi pares sunt, neque vsque adeo præcellentes, ut ad magnitudinem, dignitatemque huius gradus se possint attollere. Atque ex eo fit, ut sponte illi nõ pareatur. Quod si deceptione quis, aut vi dominetur, iam apparet hanc esse tyrannidem. In regnis autem illis, in quibus succeditur per genus, ponendũ est, corruptionis esse causam vltra illas, quæ sunt supra dictas, quod plerumque contemnendi homines succedunt in regnum: & quod cum non habeant potentiam tyrannicã, sed regiam, superbiunt. Est enim facilis dei ratio regis: si enim nolint, statim non erit rex. At tyrannus etiam nolentium est. Corruptuntur ergo gubernationes vnius per hæc, & huiusmodi causas.

Per que regna seruantur: & quibus modis retineantur tyrannides.
Cap. x i.

Erantur autem simpliciter loquendo, ex contrariis. Singulariter autem loquedo per deductionem illarum ad mediocrem modum. Quam enim paucorum est potestas omnis, tanto maiori tempore necesse est eam durare. Nam & ipsi, & qui regunt, minus superbiunt, magisque moderati sunt, & illi, qui reguntur, inuidet minus. Propter hoc enim, & apud Moloßos longo tempore durauerunt reges, & apud Lacedæmonios, quod ab initio statim in duas partes diuisa fuerit, regia potestas. Et postea Theopompus ad mediocritatem magis illam deducens, Ephoros superaddidit: potestate quidem minuens, sed tempore augens regiam authoritatem, ut faceret eam quodã modo non minorem, sed maiorem, ut ad uxorem respondisse ferunt dicentem, An non erubesceret, quod filiis minorem potestatem regiam derelinqueret, quàm à parentibus ipse accepisset. Non profecto, inquit: nam relinquo eis durabiliorem. Tyrannides vero seruantur duobus modis inter se contrariis. Quorum alter est is, quem per successionem traditum plurimi tyrannorum obseruant. Horum autem multa constiuisse ferunt Periandrum Corinthium. Multa etiam ex gubernatione Persarum est, assuero. Sunt autem hæc, illa perniciofa, quæ supra retulimus: omni conatu à tyrannis fieri, quod dominationem retineant veluti potentiores decerpere, & sapientes perimere. Et neque comestiones permittere, neque liberalitates, neque disciplinam, neque aliud quicquam tale, sed omnia cauere, vnde conseruauerint orti inter ciues intelligentiã, & fides. Et neque scholas, neque

neque conuentus aliquos scholasticos fieri concedere, & omnia facere, ex quibus ciues inter se quam maxime incogniti sint. Cognitio enim si dem generat inter ipsos. Et si satellites eius apparere semper, ac versari foris, quod minus latere possit quid quisque agat, assuescantque animum submittere per seruitutem continuam: & alia quæcunq; talia Persica, & barbarica, tyrannidis sunt. Cuncta enim idem possunt. Et ne lateant conari, quæcunq; quis dixerit, aut fecerit, sed esse exploratores: quemadmodum Syracusis hi, qui tra ductores nuncupabantur, & auricularij, quos submittebat Hieron vbi cunq; foret congregatio aliqua, vel conuersatio. Minus enim audent, qui hæc timeant, & si audeant, minus latere possunt. Calumniari quoque inuicem, & committere amicos cum amicis, & plebem cum nobilitate, & diuites inter se ipsos, & subditos ad paupertatem redigere, tyrannicæ est prauitatis: ut neque sumptus fiat in custodia, & illi quotidianis molestiis occupati, vacare non possint ad consilia contra tyrannos ineunda. Exemplum huius sunt pyramides Aegypti, & donaria Cypselidarum, & Olympi adificatio à Pisistratidis facta, & Policratis opera circa Samum. Hæc enim omnia fuerunt instituta ad otium, ac quietem populorum tollendam, & ad inducendam paupertatem per tributorum pensionem, ut etiam Syracusis factum est. Dionysio enim eam ciuitatem tenente, contigit Syracusanos in quinque annorum tempore cunctas facultates suas in soluendis tributis consumpsisse. Studet etiam bellum concitare tyrannus, ut negotiis occupentur ciues, & indigentia ducis continuo detur resatur. Et regnum quidem per amicos seruetur. Tyranni autem est maxime amicis diffidere, quasi velint omnes, possint autem maxime amici eum serbuertere. Et quæ sunt circa vltimam populare gubernationem tyrannica sunt omnia: ut potentia mulierum domi, quod reuelent virorum secreta: & manumissio seruorum, eadem de causa. Non enim insidiantur serui & mulieres tyranno: & si prospere degant, necesse est beneuolos fore, & erga tyrannidem, & erga populare statum: nam & populus dominus esse vult. Ex quo fit, ut aduatores apud utrosque in honore habeantur. Est enim qui populũ colit, & ducit, populi adulator. Tyrannorum vero, qui assentando conuersatur, quod est opus adulatoris. Nam propter hoc prauos amicos habent tyrannos, quod adulationibus gaudent. Id autem nemo faceret, qui mentem haberet libero homine dignam, sed amant boni viti, vel non adulantur: & viles prauis ad praua: Claus enim clauo, ut dicitur proverbum. Nullo quidem honesto, nulloque libero delectari, tyrannici estis enim solum esse talem putat tyrannus. Qui autem subditorum vel honestati student, vel libertati, minere excellentiã, & præminentiam tyranni videntur. Oderunt ergo illos tyranni, tanquã euerfores potestatis suæ. Peregrinos etiam in conuiuia, & familiarem vsum magis recipere, quàm ciues, tyrannorum est: quasi illos quidem habeant hostes, hos vero non aduersantes. Hæc & huiusmodi à tyrannis sunt pro dominatione retinenda, nec quicquam omittunt prauitatis,

Sunt autem (ut ita dixerim) hæc omnia tribus speciebus comprehensa. Tria enim coniectat tyrannus. Vnum, ut animos immineat ciuũ. Nemo enim parui animi contra tyrannum insurgit. Secundum, ut ciues inter se diffidentes reddat. Non eueritur enim tyrannus, nisi ciuium aliqui inter se fidem habeant. Quapropter & bonos viros persequitur quasi pestiferos, & aduersarios dominationi suæ, non solum quia non acquiescunt in seruitute viuere, verum etiam quia fides eis, & inter se, & ab aliis plurima adhibetur: neque accusant alios, neque ipsi inter se accusantur. Tertium, impotentia agendi. Nemo enim sibi impossibilia aggreditur: itaque neque tyrannidem tollere, si potentia desit. Ad quos ergo fines referantur tyrannorum consilia, tres isti sunt. Ad has enim suppositiones, tyrannica redigi possunt vniuersa, partim ne confidant inter se ciues, partim ut potentia eis desit, partim ut pusillanimitas efficiantur. Vnus ergo modus, quo vituntur tyrannus, talis est. Alter vero modus, contrariam istis, quæ dicta sunt diligentiam facit. Est autem deprehendere ipsum ex regnorum corruptione. Ut enim regni modus corruptionis vnus est, gubernationem ipsam regiam magis reducere ad tyrannicam: ita tyrannidis conseruatio est, ad regiam gubernationem magis eam referre, vnum solummodo custodiẽtem ut potentiam retineat, per quam non modò volentibus, verum etiam nolentibus dominari possit. Nam si hanc abiiciat, simul abiicit & tyrannum esse. Sed hoc tanquam suppositionem quandam manere oportet. Cætera vero partim facere, partim quàm optime simulare, ut regia gubernatio videatur. Primum enim videri communium commodorum curam habere non effundentem largitiones tantas, ut ciues molestè ferant, quandoquidem ab illis capitur operantibus, ac laborantibus in sua tenuitate, (donant vero scortis, & peregrinis, & histrionibus effusè) rationem reddentem eorum, quæ acceperint, & expenderint. Quod iam factum est à quibusdam tyrannis. Sic enim admistrans non tyrannus videbitur, sed legitimus gubernator. Nec erit ei formidandum, ne quandoque sibi desint pecuniæ: cum sit dominus ciuitatis: ac si dispergerent tyranni ex propria domo. Et prodest hoc magis, quàm relinquere congregatas. Minus enim custodes ipsi contra tyrannum ob res ipsas insurgent. Sunt autem formidabiliores absentibus tyrannis qui custodiunt, quàm ciues. Nam illi quidem adsunt, hi autem remanent. Deinde reditus & impensas apparare oportet, tum gratia diligentis administrationis, tum etiam ut si quando foret opus, illis vti possit ad belli necessitates, omninoque se ipsum præbere custodem, & quæstorem, non ut suarum pecuniarum, sed ut communium, & publicarum. Et videri velle non asperũ, sed cum grauitate honestum, & talem, ut eum non timeant obuij, sed magis reuerentur. Hoc autem non facile est eum assequi, qui foret contemnendus. Quapropter opus est, ut si non aliarum virtutum, at saltem ciuilibus eum curam habere, ac talem de se ipso opinionem asserre. Insuper non solum ipsum vide-

ri nulli protinus ciuium cõmuneliam facere, sed etiam nemini illorum, qui circa eum sunt. Eoneq; iuuenis, neq; iuuenula, demque modo se habere mulieres suas erga ceteras mulieres. Nam & per contumelias mulierum, permulta iam tyrannides perierunt. Et circa voluptates corporis contrarium facere, quàm nunc faciunt quidam tyranni. Non solum enim statim ab aurora id agunt, conuiuanturque per dies plures, verum etiam apparere vult aliis quod ita faciunt, vt tanquam felices, beatosque admirentur. Sed in talibus maxima erit moderatio adhibenda, vel saltem videantur illa fugere. Non enim facilliter inuadi potest, nec facilliter contemni, qui sobrius sit, sed qui ebrius, neque qui vigilet, sed qui dormiat. Contrariumque agendum est supra dictorum ferè omnium. Corroboranda enim, & ornanda ciuitas est ab eo, tanquam à curatore, ac non tyranno. Videri etiam oportet, ipsum erga religionem deorum affici vehementer. Minus enim formidabunt populi, ne quid contra iustitiam fiat, si religioni deditum illum existimabunt, ac deorum timorem habere: minusque contra illum audebunt insurgere, quasi deos habeat propitios, & fauentes. Veruntamen oportet sine improbitate talem videri, atque eos viros, qui aliqua in re laudabiliter se gesserint, honorare, ita vt non existiment vnquam se magis honorari à ciuibus suis in libertate degentibus potuisse. Hos autem honores ipsemet tribuere debet tyrannus, poenas verò, & animaduersiones per alios infligere, per magistratus videlicet, & iudicia. Cõmunis verò custodia omnis dominationis vnus, est neminem vnum præ ceteris magnum facere, sed plures: nam se inuicem custodient. Quod si quem extollere oporteat, non tamen eum, qui sit moribus audax. Nam huiusmodi homines, aptissimi sunt ad inuadendum circa res omnes. Si verò cuiusquam potentia minuenda est, modicè, ac nõ vno simul impetu, omnis potestas est auferenda. Insuper ab omni contumelia abstinentum, præcipue tamen à duabus, ne in corpus flagris, neve in atatem libidine insultum agat. Maximèq; id cauedum in illis hominibus, qui honorè magnificiunt. Nam in pecunias illatam iniuriam, avari homines grauiter ferunt. In honorem verò illatam, & qui boni sunt, viti, & qui honorem magnificiunt, permolestè patiuntur. Quapropter aut non huiusmodi hominum opera vtendum est, aut animaduersiones in illos patrio more, ac sine vlla contumelia sunt faciendæ. In atate verò ex amore sit conuersatio, non ex licentia. Denique hoc dedecoris, omnino impensione maiorum honorum est redimendum. Eorum autem, qui ad vim inferendam contra corpus tyranni insurgunt, illi sunt formidandi, & cauendi, qui ita dispositi sunt, vt amplius viuere non curent, cum occiderint. Quapropter maximè cauendum est ab his, qui vel se ipsos, vel eos, quos habebant charissimos, contumelia affectos putant: sine vlla enim cura propria salutis irruunt, qui per indignationem, & irragrediuntur. Quemadmodum & Heraclitus inquit, durum esse dicens pugnare aduersus iram. Vita enim id emi. Cùm verò ciuitates ex duabus constant partibus, ex inopibus scilicet, & opulen-

supra dictis, vindices, virores.

tis, maximè quidem de vtriusque partis salute cogitandum est ab eo, qui gubernat, & alteros ab alteris nulla iniuria affici. Quicunq; tamen eorū sunt potentiores, hi præcipue sunt à gubernatione vena dicandi, ac velut proprii efficiendi. Nam si hoc extiterit, neq; seruatorum liberationem facere compellitur tyrannus, neq; arma adimere. Altera namq; pars tyranni potentia adiuncta, sufficiens erit ad superandum eos, qui contra insurgere vellent. Superfluum autè particulariter dicere de omnibus istis. Intentio enim manifesta est, quod oportet non tyrannicum, sed tanquam patremfamilias, & regem esse purari ab illis, qui sub eo sunt, nec pro se capientem, sed pro communis vtilitatis causa, & cura. Et mediocritatem in vita sequi, non excessus. Præterea, egregios viros per familiaritatem sibi coniungere: plebem verò, ac multitudinem per fauorem, & gratiam in obsequio retinere. Ex his enim necesse est, non solum dominationem eius esse pulchriorem, & optabiliorem, ex eo, quia melioribus imperet, & non abiectis, neq; affectis, neq; ex eo quod ipse neq; odio sit, neq; formidetur, verum etiam ex eo quod longiore, & durabiliore eius dominationem fore cõtingat. Insuper moribus talem esse, vt vel rectè se habeat ad virtutem, vel semibonus quidam sit, & non malus, sed semimalus.

Quæ forma Reipublicarum minimum durant, veluti tyrannis est: de Platone obsecro, & reprobatione Socratis. Cap. xii.

Tqui omnium gubernationum breuissimè durare solent paucorum potentia, & tyrannis. Quippe illa, quæ plurimo durauit tempore, Orthagoræ, & filiorum eius, qui apud Sicyonios tyrannidem habuere, ad centesimum vsque annum pertenuit. Durationis verò causa fuit, quod mediocritate quadam erga subditos utebantur, multaque legibus seruientes agebant: & quia aptus rei militari fuit Clisthenes, non facillè contemnendus habebatur. Plurimum verò conuersatione, & vsu familiari fauorem, & gratiam hominum acquirabant. Fertur etiam Clisthenes coronasse iudicem, qui victoriæ illius contradixerat. Aiunt quidam huius iudicis statum esse illam, qui in foro sederet. Pisistratus quoque fertur, aliquando apud consilium Areopagi citatus, iudicium subisse. Secunda verò apud Corinthum Cypselidarum tyrannis. Nam ea durauit annis tribus & septuaginta, & mensibus sex. Cypselus enim ipse tyrannidem exercuit annis triginta: Periandrus verò quadraginta quatuor: Psammeticus autem Gordij annis tribus. Causa verò durationis eadem fuit. Cùm enim popularis esset Cypselus, ac gratia apud multitudinem prævaleret, sine vlla corporis custodia in dominatione perseverauit. Periandrus autem eius filius, magis tyrannicè se gessit: sed vir erat bello egregius. Tertia, Pisistratarum Athenis: hæc autem non fuit continuata bis enim tyrannide pulsus fuit Pisistratus. Itaque ex annis triginta tribus, solum annis septem & decem

& decem tyrannidem exercuit: filij verò eius: annis decem & octo: atque ita omnes simul anni fuerunt quinq; & triginta. Ex reliquis verò illa, quæ apud Syracusas fuit, Hieronis, & Gelonis, sed nõ longa fuit: hæc annis enim non amplius quàm duo de viginti durauit. Gelon enim septem annis cùm de viginti durauit, octauo defunctus est: Hieron autem decem: Thrasylbulus verò mense decimo exiit. Cæterarum verò tyrannidum pleraque breui tempore durauerunt omnes. Quæ igitur sunt tam circa gubernationes plurium, quàm circa gubernationem vnus solius, per quæ & contumpanitur illa, & seruentur, ferè dictum est. In Republica verò Platonis Socrates de mutationibus loquitur, nec tamen rectè. Illius enim Reipublicæ, quæ est optima, atque prima mutatio nulla propria assignatur. Inquit enim causam esse mutationis, quia sic natura comparatum sit, vt nihil permaneat, sed in ambitu quodam temporis mutationem recipiat. Esse verò principium horum inquit, quorum sequitur cubus quinario: coniugatus duas exhibet harmonias. Inquiens, quando numerus diagrammatis huius efficiatur solidus, vt pote natura producente prauos, & meliores disciplina. Hoc ergo forsitan inquit non malè. Fieri enim potest vt sint aliqui, quos disciplina instituit, ac bonos fieri viros, impossibile est. Sed hæc non propria mutatio foret illius Reipublicæ, quam optimam esse vult magis, quàm aliarum omnium, & vniuersorum, quæ fiunt, & ex tempore, per quod inquit omnia mutari, & quæ non simul incipiunt, simul quoque mutantur: seu si pridie mutationis facta essent, simul fortè mutantur. Præterea, quam ob causam ex illa transit ad Lacedæmoniorum Reipublicam? Sæpius enim in contraria transeunt Reipublicæ omnes, quàm in ea, quæ sunt propinqua. Eadem ratio est de aliis quoque mutationibus. Ex Laconica enim, inquit, mutatio fit ad paucorum potentiam: ex ista verò ad popularem statum: ex illo rursus ad tyrannidem. Atque & contrariò mutantur, ceu ex populari in paucorum potentiam, & magis quidem quàm in tyrannidem. Præterea, tyrannidis vtrum mutatio sit, vel non sit, nil dicit propter quam causam, nec in quam Reipublica speciem transit. Huius verò causa est, quod non facillè dicere valebat: indefinitum enim: Nam secundum eum oportebat in primam & optimam: sic enim vtique fieret continuè circulus. Sed mutatur in tyrannidem tyrannidem

nis, vt ea, quæ apud Sicyonios ex Myronis tyrannide in Clisthenis. Et in paucorum potentiam, vt illa, quæ in Chalcide fuit Anticleontis, & in popularem statum, vt illa quæ Gelonis fuit Syracusis. Et in optimates, vt illa quæ Charilai apud Lacedæmonios, & Carthaginienfes. Et in tyrannidem hic mutatio ex paucorum potentia, vt in Sicilia plurimè veterarum. In Leontinis in Panatij tyrannidem: & apud Gelam in Cleandrii: & apud Regium in Anaxilai: & in aliis compluribus ciuitatibus eodem modo. Absurdum etiam putare in paucorum potentiam ideo transire, quia homines cupidi, & pecuniarum studiosi, in magistratibus versentur, ac non quia plurimi diuitis superabundantes, non iustum existiment par habere in ciuitate eos, qui non habent facultates, & eos, qui habent. In multisq; paucorum potentis non licet pecunias quærere, sed leges sunt id prohibentes. Apud Carthaginem autem, quæ populariter gubernatur, pecuniis student, nec tamen adhuc mutati sunt. Absurdum etiam dicere, esse duas ciuitates sub paucorum gubernatione, opulentorum, & inopum. Quid enim aliud huic formæ, quàm Laconicæ accidit, vel alteri cuiquam, vbi non omnes æqualia possideant, aut non omnes æqualiter sint boni viri? Nullo autem pauperiore facto, nihil minus ex paucorum transmutantur gubernatione ad popularem statum, si plures sint inopes: & ex populari in paucorum potentiam, si potentiores sint opulenti, quàm multitudo, & alteri negligant, alteri intendant. Cùmque plures sint causæ, ex quibus mutationes sunt, eas non dicit, sed vnã solum, quod prodigialiter viuentes vsuris confecti pauperes efficiuntur. Quasi verò fuerint omnes ab initio diuites, vel plurimi eorum: sed hoc falsum. At quando ipsorum potentium quidam patrimonium consumperint, res nouas moliantur: quando autem alij, nil graue accidit: & mutantur nihil magis in popularem statum, quàm in aliam speciem gubernationis. Insuper verò & si honores vnã cum aliis non capiant, si iniurias inferant, si contumelias afficiant, seditiones oriuntur, & mutationes in Republica. Fiunt etiam, (etsi nulla dissipatio patrimonij intercesserit) ex eo quod liceat, quicquid volunt, efficere. Cuius rei causam esse ferunt, nimiam libertatem. Cùmque plures sint paucorum, plures etiam populi gubernationes, tanquam vtraque vnã sit, mutationes assignat Socrates.

ARISTOTELIS STAGIRITAE POLITICO- RVM, SIVE DE RE-

LIBER SEXTVS,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum Libri.

NEXTO haec exponuntur: Popula-
res gubernationes, paucorum poten-
tia magistratus. De popularibus gu-
bernationibus: quibus multitudini-
bus conueniant: finis, & popularitati peculiaris: a-
equum populare: quae optima popularis, & quae le-
ges, praecpta. De paucorum gubernationibus: spe-
cies: partes multitudinis, & documenta.
*Quod qua Rebus publicis paucorum potentia, & quae
popularibus gubernationibus conue-
niant, considerandum sit.*

Cap.

QUOT igitur sint differentiae, & qua-
les eius, quod deliberandi habet po-
tentiam, & in quo summa Reipub-
lica consistit, & circa magistratuū
ordinatione, & de iudiciis, & qua-
lia ad qualem ordinentur Reipublicam, & praer-
erea de corruptionibus, & conseruationibus Re-
rum publicarum, ex quibus proueniat, & quas ob
causas dictum est prius. Sed cum plures sint spe-
cies popularis, & similiter aliarum gubernati-
onum, de illis, si quid restat, non potest tueri con-
siderare, ac simul vnicuique earum proprium, & con-
uenientem modum reddere: ac praeterea conside-
rare coniunctiones simul ipsorum modorum. Nam
eorum coniunctio parit Rerum publicarum varie-
tatem, vt & optimarum gubernationes ad pauc-
orum declinent potentiam, & Respublica magis
populares existant. Dico autem coniunctiones,
quas considerare oportet, & nunc vsq; considera-
re non sunt: ceteri pars illa, quae in deliberando ver-
satur, & illa, quae circa electiones magistratum
consistit, ita instituta sit, vt conferat paucorum po-
tentiam. Aut quae circa deliberandum ad paucorum
potentiam: quae autem circa electiones, ad opti-
matum gubernationem magis declinet: vel per
alium quendam modum, non omnia instituta sint
Reipublice congruentia. Qualis igitur popularis
quali congruat ciuitati, & qualis paucorum poten-
tia, quali multitudini, & aliarum gubernationum,
quae quibus conferat, dictum est prius. Veruntamen
oportet fieri manifestum, non solum quana ista-
rum gubernationum optima sit ciuitatibus, sed
etiam quomodo constituendae sint & istae, & alia,
breviter est explicandum. Et primo de populari
dicemus. Nam per hanc etiam de contraria illius
gubernatione patebit. Haec est autem, quam vo-

cant quidam, paucorum potentiam. Capienda
sunt autem ad hanc disciplinam cuncta popula-
ria, & quae videntur popularium esse sequacia. Ex
his enim simul positis, resultant species gubernati-
onis popularis: & plures esse eas, quam vnam, &
differentes, continger. Duae sunt. Causae, per quas
plures existunt populares. Prima illa, quae dicta
est prius, quia inter populos differentia est. Sane,
enim alij agricolae, alij opifices, alij ministri quo-
rum primi a secundis, & tertij ab vtrisque, non
in eo modo differunt, quod melior, aut deerior
popularis status, verum etiam in eo quod non
idem sit. Secunda vero causa est, de qua nunc dici-
mus. Quae enim popularem statum sequuntur, ac
videntur esse propria ipsius, coniuncta simul fa-
ciunt varietatem. Nam alicui pauciora conse-
quentia sunt, alicui plura, alicui omnia. Vnde ve-
ro horum singula cognoscere, & ad constituen-
dum quam velit quis, & ad corrigendum. Quae
runt enim, qui Reipublicam instituant, cuncta
quae illi propria, & conuenientia sunt, in vnum
colligere ad propositum suum. Sed aberrant, dum
hoc faciunt, vt supra dictum est a nobis, vbi de
corruptionibus Rerum publicarum, tractauimus.
Nunc autem dignitates, & mores, & quae flagi-
tent, dicemus.

*Quis sit finis popularis gubernationis, &
de quibusdam popularium guber-
nationum peculiaribus.*

Cap.

Repositum igitur popularis Reipubli-
cae, est libertas. Hoc enim dicere con-
sueverunt, quasi in hac solummodo Re-
publica libertatem quaerentes. Ad hanc
enim respicere dicunt, omnem popularem statum. Li-
bertatis vero ipsius pars vna in eo consistit, vt per
vices imperent, & pareant. Nam iustum popula-
re, est aequum habere secundum numerum, non se-
cundum dignitatem. Ex quo fit, vt secundum hoc
iustum, multitudo ex necessitate dominetur. Et
quicquid de reuerit populus, id esse ratum, & id
esse iustum. Aiuunt enim oportere, vt vnusquis-
que ciuium aequum habeat. Atque ita contin-
git, in popularibus gubernationibus inopes plus
posse, quam opulentos: plures enim sunt: & id ob-
tinet, quod pluribus videatur. Vnum igitur liber-
tatis signum hoc est, quod ponunt omnes popu-
laris Reipublicae finem. Alterum vero, viuere vt
quisque

quisque velit. Hoc enim aiunt, opus esse liberta-
tis: in quidem serui est viuere non vt vult. Id est
igitur secundum popularis Reipublicae finem. Hinc
profectum est, nemini potissimum subesse vellet.
Quod si hoc non datur, at saltem per vices subel-
set, ac praesertim idque pertinet ad libertatem, quae
est secundum aequum. His praesuppositis, ac tali
existente principio, popularia huiusmodi, sunt
sumi ad magistratus omnes: ex omnibus, ac prae-
sertim esse omnes vnicuique, & vnumquemque vicissim
omnibus. Per sortem tribuere magistratus, vel
omnes penitus, vel illos saltem, qui non peritiam
indigent, & arcti. A nullo censu esse magistratus,
vel saltem a minimo. Non nisi semel eundem ma-
gistratum ab aliquo gori posse, vel per sortem, &
paucos, exceptis his, qui velantur in bello. Pari
tempore esse magistratus, vel omnes, vel quot
quot recipiunt iudicare omnes, & ex omnibus,
& de omnibus; vel de plurimis, & maximis, &
principalissimis: puta de corrigendo, & de Re-
publica, & de priuatis contrahentibus. Et concio-
nem esse omnium dominam, magistratum vero
nullius: aut dominam esse concionem rerum ma-
gistratum, magistratum vero minimarum. Inter
magistratus autem popularissimum est consi-
lium; vbi non omnibus est mercedis facultas;
nam tunc quidem adiungunt & huius magistratus
potentiam. Ad se enim reducit iudicia cuncta popu-
li: nisi mercede abundans, vt diximus supra, vbi
de hac parte tractauimus. Deinde mercedem ca-
pere potissimum quidem omnes, concionem, iu-
dicia, magistratus: vel saltem magistratus, & iudicia,
& consilium, & conciones principales: vel eos
magistratus, quos necesse est in eadem simul esse
conestratione. Praeterea, cum paucorum guber-
natio genere, & diuitiis, & eruditione definitur,
videntur quae popularitatis sunt, contraria esse,
ignobilitas, inopia, sordidum opificium. Praeter-
ea, potestatem nullam perpetuam esse, quod si re-
liqua sit aliqua ex antiqua mutatione, illius au-
ferre potentiam, & ex electione ad sortem redu-
cere. Haec igitur omnia communia sunt guber-
nationum popularium. Contingunt autem ex eo iu-
sto, quod fatentur esse populare. Hoc est aequum
habere omnes secundum numerum, quod maxi-
me videtur esse popularis status, & populi.
Aequum est enim, cum nihil magis gubernant
diuites, quam pauperes, nec soli potestatem ha-
bent, sed omnes ex aequo secundum numerum.
Sic enim demum existimant paritatem in Re-
publica esse, ac libertatem.

*Quo pacto in populari gubernatione cen-
sus partiendi sint, vt seruetur
aequale iustum populare.*

Cap. III.

Ed quaeritur post haec quemadmo-
dum habebunt aequum, vtum oportet
partiri in mille eos census, qui
sunt: quingentorum, & mille aequali-
tor posse quingentis. Vel non sic ponere oportet
istam paritatem. Vel partiri quidem sic: deinde
ex quingentis pares accipientem, & ex mille, hos
potestatem habere partitionum, & iudiciorum.

Vtrum igitur Respublica ista iustissima est: se-
cundum popularem iustum, vel magis illa, quae se-
cundum multitudinem? Aiuunt enim populares,
id esse iustum, quod videtur vtrique pluri bus. Po-
tentes vero, quod videtur his, qui plus possident.
Pro multitudinem enim facultatum aiunt esse sta-
tuendum. Sed habent haec vtraque imparitatem,
& in iustitiam. Si enim quod pauci, tyranis est:
Nam si vnum habeat plura, quam alij opulenti, se-
cundum paucorum iustum, is solus dignus est,
qui gubernet. Si vero quod plures secundum nu-
merum iustitiam habent, publicantes bona: popu-
lentos, ac paucorum, vt superius dictum est.
Quae igitur sit aequalitas, quam ambo profitemur,
considerandum est: ex his, quae vtrique desi-
niunt iusta. Loquuntur enim, quicquid videatur
maiori parti ciuium, id oportere esse ratum. Sic
quidem hoc, ut tamen non penitus: sed cum duae
partes sint, ex quibus ciuitas constat, diuites scilicet,
& pauperes, quod ambabus videatur, aut plu-
ribus id ratum sit, quod si contraria videantur,
quod pluribus & habentibus maiorem censum.
Puta, si alij decem, alij viginti, videatur autem di-
uitum sex, pauperum vero quidecim, accedant
vero pauperibus quatuor diuitum, diuitibus au-
tem quinque pauperum: quotuncunque igitur
confus exuperat, connumeratis ambabus, vtrius-
que, id ratum sit. Quod si forsitan aequales esse con-
tingerit, communem esse hanc ambiguitatem: pu-
tandum est, vt nunc accidit, si vtrique paria iust-
fragia concionis sint, aut pares in iudicio senten-
tiae. Nam aut forte ditius dandum est, aut aliud
quiddam huiusmodi agendum. Sed de aequo, &
iusto, quantum sit admodum difficile in illis re-
periri veritatem, tamen facilius est sortiri, quam
persuadere iis, qui plus habere possunt. Semper
enim qui imbecilliores sunt, aequum, & iustum
quaerunt: sed qui plus possunt ista non curant.

Posiunt.

*De quatuor speciebus popularium, ad
quos pertineant, de earum legi-
bus, atque vstramentis.*

Cap. IIII.

Vm vero quatuor sint gubernationes
populares, optima est illa, quam pri-
mo gradu posuimus, vt superioribus
libris dictum est. Eadem quoque anti-
quissima omnium. Dico autem primam secun-
dam distinctionem populorum: nam optimus
populus est ille, qui ex agricolis constat. Itaque
& popularis status effici datur, vbi multitudo ab
agricultura viuunt, vel pascuo, negotiosa quidem,
quia nondum multum habet. Ex quo fit, vt raro
concionem agant. Cum enim laborandum sit illis
circa necessaria ad victum, operibus destinantur
suis, & aliena non appetunt. Dulciusque illis est
opus facere, quam in Republica versari, nisi ma-
gna in gubernando sint emolumenta suscipiuri.
Pluribus enim magis lucrum appetunt, quam ho-
norem. Signum huius est, quod tyrannides anti-
quitas pertulerunt, & nunc paucorum poten-
tiam perferunt, modò suam rem agere illis per-
mitta

Et s

mittatur, neque diripiantur, quæ habent. Citò nanque alij eorum diuites efficiuntur, alij egere deficiunt. Præterea, si quæ cupido honorum eis inest, facile adimpleretur per potestatem, quam in concionibus habent, creandi magistratus, & corrigendi delicta. Nam in quibusdam ciuitatibus, etiam non eligit populus magistratus, sed quidam per partes deputati ex omnibus, ut apud Mantineam, tamen satis esse putant, quod consulendi, deliberandi que habent potestatem. Ac putandum est, hanc esse tanquam formam aliquam popularis gubernationis, ut fuit quandoque apud Mantineam. Quapropter vile est prius dicitur populari gubernationi, & ita consuetudo fuit, eligere quidem magistratus, & corrigere, & iudicare omnes. Magistratus autem maximos geri per eos, qui electi sunt, & à censibus maioribus maiores, vel à censibus nullum, sed per eos qui possunt. Necessè est autem, cum ita gubernatur Republica, eas bene gubernari. Nam magistratus semper ab optimis geruntur, populo ita volente, neque præstantioribus inuidente. Nobilibus autem ipsi, & præstantibus, hic gradus sufficit. Non enim subeunt aliis deterioribus. Ipsi verò magistratus gerunt iuste, quia poenam formidant, quoniam corrigere ad alios pertinet. Compescit enim, ac non licet refacere quicquid quis velit, vile est. Nam licentia agendi quod quisque velit, custodire non potest ingentem vnicuique hominum prauitatem. Itaque necesse est illud euenire, quod optimum est in Rebus publicis, ut magistratus à præstantioribus gerantur, sine vlla populi diminutione. Quod igitur hæc popularium gubernationum est optima, patet, & quæ de causa, quia ob talem aliquem esse populum. Ad constituendum autem populum agricolam, tum leges quædam antiquitus apud multos lata, vtilissimæ sunt, tum illud vniuersaliter, ne liceat cuiquam habere plus agri, quam mensuram certam, vel ab aliquo loco ad oppidum, & ciuitatem. Erat antiquitus in multis ciuitatibus lege cautum, non licere venditionem facere bonorum primæ hereditatis. Est etiam lex, quam dicunt Oxæ, fuisse, ne liceat cuiquam scenerari super aliqua fundi parte, quam quis haberet. Dirigere etiam id oportet Aphycalorum lege, est enim vtilis ad id, quod dicimus. Illi enim quanquam sunt permulti, possideant autem exiguam regionem, tamen omnes agricolæ sunt: quoniam pretia constituunt non totarum possessionum, sed per tales partes diuidentes, ut etiam pauperes faciliter eas pretiis superare possint. Post agricolarum multitudinem optimus est populus, ubi pastores sunt, & viuunt ex animalibus. In multis verò hæc cum agricultura, conuenientiam habet. Vtrique enim corporibus exercitari, ad bellicas expeditiones vtilissimi sunt, ac potentes sub dio consistere. Cæteræ verò multitudines quasi omnes, ex quibus alij status populares constant, multo quam hi deteriores sunt. Nam opificum quidem, ac forensium, & mercenariorum, & vilis, vitio est vita, nullumque virtutis opus eorum, quæ trasus, perferat multitudinem, & insuper quia huiusmodi genus hominum, circa forum, urbemque: ut ita dixe-

διολοι, μα-
lus, vitio-
est vita,
nullumque
virtutis
opus eorum,
quæ trasus,
perferat
multitudinem,
& insuper
quia huiusmodi
genus
hominum,
circa forum,
urbemque:
ut ita dixe-

rim, si si duè hæret, faciliter conciones agitat: ac agricola, quia sparsim habitat per agros, neque in vnum coeunt faciliter, neque similiter indigent huiusmodi congregatione. Quibus verò in locis contingit situm regionis talem esse, ut longe distent ab vrbe, in iis facile est, popularem statum laudabilem constituere, ac Republicam. Vi enim ipsa compellitur multitudo, quasi colonias per agros efficere. Quare & si Forensis turba sit, tamen conciones in populari statu non facit absque multitudine illa, quæ per agros habitat. Quomodo ergo constituenda sit optima illa, ac prima popularis gubernatio, dictum est: patet etiam quomodo alia. Subsequenter enim est descendendum, & deterior semper multitudo separanda. Postremam verò speciem, quia omnis multitudo ad illam recipitur, neque cuiuscunque ciuitatis est, eam perferre, neque facile permanere eam, nisi legibus, & moribus bene stabilitam. A quibus verò labefactari contingat, & hæc, & alias Respublicas ferè dictum est prius in plurimis. Sed ad constituendam hanc popularem gubernationem, & ad populum roborandum, consueuerunt præsidentes ad populum recipere complures, ac ciues efficere non solum legitimos, verum etiam spurios ex quouis ciue, id est, siue ex patre, siue ex matre. Omne enim hoc huic populo magis conueniens est. Consueuerunt igitur ij, qui populos ducunt, ita constituere. Oportet tamen id facere, quoad exuperet nobilium, mediocrumque multitudo, neque vltra progredi. Nam si transcendunt, turbatiorem efficiunt Republicam, ac nobilitatem exasperando magis iritant: quæ causa seditionis fuit apud Cyrenem. Paruum enim inconueniens conuincendo transigitur: magnum verò in oculis hæret. Insuper talia constituta vilia sunt ad popularem statum huiusmodi, & ad populi corroborationem, qualia Clisthenes Athenis factitauit, quod populi gubernationem auget: & apud Cyrenem qui populum constituerunt. Tribus enim alia constituenda sunt plures, & fodalitates priuatorum sacrorum redigenda sunt ad pauca, & publica. Et cuncta diligenter excogitanda, quo quam maxime omnes simul admisceantur familiaritates, conuersationesque primæ disiungantur. Præterea, tyrannica machinamenta omnia videntur esse popularia, ceu licentia seruorum, & mulierum, & puerorum, ut sine metu viuunt ut velint. Per multi enim huiusmodi statum ciuitatis amant, cum plerisque dulcius sit dissolutè viuere, quam modeste.

Ad populares institutiones præcepta.
Cap. v.

Se autem opus legis postitoris, & eorum, qui volunt statum aliquem talem consistere. Nam ut constitutur talis status, non magnum negotium est, neque solum, sed magis ut seruetur. Vno enim, vel duobus, vel tribus diebus permanere quomodocunque gubernantibus, haud difficile est. Quapropter opus est ex his, quas supra retulimus, conseruationibus, & corruptelis Rerum

Rerum publicarum, cautelam assumere, cauendo illa, quæ corruptiua sunt, ac leges tales ponendo, & sine scripto, & scriptas, quæ conseruationes status maximè comprehendant: neque putare id esse populare, neque paucorum potentia, quod efficiat ciuitatem maximè à multis, vel à paucis gubernari, sed quod quam plurimum tempus. At res multitudini, multa populariter agunt per publicationes bonorum in iudiciis factas. Quare oportet eos, qui curam salutis habent Reipublicæ, contra moliti, leges ponendo: ut damnatorum bona sacra sint, & non in publicum, sed in sacrum referantur. Hæc enim lex nihil minus iniurias compescet: nam poena eadem erit. Populus autem minus cupidè damnabit, cum nihil sit vilitatis ex damnatione suscepturum. Insuper publicas accusationes quam rarissimas facere, magna poena constituta aduersus eos, qui falsò accusarint. Non enim populares in iudicium vocari consueuerunt, sed nobiles. Oportet autem erga statum Reipublicæ quantum fieri potest, omnes reddere beneuolos: quod si id fieri nequeat, saltem conari, ne hostes existiment eos, qui gubernant. Cum verò postrema illa species gubernationum popularium in multitudine constant, ac difficile sit ut concionibus vacare possint sine alicuius mercedis susceptione, hoc autem nisi redditus habeat ciuitas, maximè inimicum est præstantibus viris. Nam ex tributo, & publicatione bonorum, & ex iudiciorum improbitate, necesse est provenire, quod multas iam populariū Respublicas subuertit. Vbi ergo publici redditus non sunt, facere oportet conciones raras, & iudicia magna quidem, sed paucis diebus duratura. Hoc autem confert ad illud, quod non formidabunt impensas opulenti, si diuites non capiant mercedem iudicij, sed pauperes. Confert etiam ad rectè iudicandum multo magis: nam qui magna patrimonium habent, multis diebus abesse nolunt à rebus suis, modicum verò abesse tempus non molestè ferunt. Vbi verò sunt redditus publici, non id facere, quod nunc magni quidam in populo faciunt. Superflua enim diuidunt, ac simul capiunt, moxque rursus indigent eisdem. Est enim pauperibus, ceu vas perforatum huiusmodi emolumentum. Sed oportet eum, qui verè popularis sit, videre ne multitudo pauperie nimia prematur: nam egestas prauam reddit populi gubernationem. Conandum est igitur ingeniosè, ut abundantia adsit diuturna: nam id prodest etiam diuitibus. Congregantes verò illa, quæ ex redditibus proveniunt, simul omnia egenis tribuere oportet: præsertim si quis possit tantum congregare, quantum sat est ad agelli comparationem, vel saltem ad facultatem, negotiandi, & agrum colendi. Et si non omnibus possibile, at secundum tribus, aut partem aliam id facere. In hoc autem ad necessarios conuentus, mercedem diuites conferre, cupidus inanium munerum. Per talem aliquem modum Carthaginenses gubernantes, amicum retinent populum. Semper enim quosdam de populo mittentes in aliquas gubernationes, eos diuites faciunt. Gratioforum verò, ac mentem ha-

rentium nobilium, & est suscipere egenos, & occasionem præbentes conuerrere ad res agendas. Rectè quoque se habet Tarentinorum exemplum imitari. Illi enim iumenta facientes communia ad pauperum vsum, beneuolam per huc modum sibi plebem constituunt. Magistratus insuper omnes duplices faciunt: ut sint alij per electionem, alij per sortem. Quo enim populus capiat, per sortem: quo autem melius gubernetur, per electionem. Est autem hoc facere etiam in vno, eodemque magistratu, ut alij sorte, alij electione ad eum gerendum assumantur. Quemadmodum ergo oportet gubernationes multitudinis instituere, dictum est.

De speciebus paucorum potentia, ordinatione census ex populo assumendi, quæ paucorum gubernationes potiores, & quæ deterrima. Cap. vi.

De paucorum quoque gubernationibus quomodo agendum sit, patet ferè ex eisdem. Nam per contrarium agendum est, in omni paucorum gubernatione, ad oppositam sibi popularis gubernationis speciem, reputando optimam illam, ac summam ceterarum, gubernationem paucorum, & primam. Hæc autem propinqua illi, quæ Republica nuncupatur, in qua oportet census diuidere, & alios minores, alios maiores facere. Minores quidem, à quibus necessarij magistratus capiantur: maiores verò, à quibus capiantur hi magistratus, qui sunt principales. Et qui tantum adepti fuerint censum, habiles sunt ad Reipublicam gerendam: afferente populo tantam multitudinem per ipsum censum, ut cum illa potentiores sint, qui gubernant Republicam, quam illi, qui non gubernant. Semper autem ex meliori populo capiendi sunt illi, qui ad societatem Reipublicæ recipiuntur. Similiter autem in ea gubernatione paucorum, quæ sequitur, intendentes parumper est instituendum. In ea verò, quæ opposita est extremæ popularitati, quæ est paucorum potentia, tyrannidi per similes, quanto deterrima est, tanto maiori opus est custodia. Ut enim corpora bene disposita ad sanitatem, & nauigia bene instructa ad nauigandum, multos ferunt errores, nec ob eos succumbunt, valetudinaria autem corpora, & nauigia parum firma, nauis que instructa prauis, ne paruos quidem ferunt errores: ita Rerum publicarum ea, quæ deterrima sunt, plurima indigent custodia. Populares igitur gubernationes, per multitudinem hominum omnino seruantur. hoc enim opponitur ad illud iustum, quod est secundum dignitatem. Paucorum verò potentium contra, videlicet per rectam ordinationem oportet assequi firmitatem.

Quod partes multitudinis præcipue sint quatuor, & quæ sint, ac totidem sint partes vtilis ad bellum, & præcepta ad paucorum potentias.

Cap. vii.

Vm verò sint multitudinis potissimæ partes quatuor, agricolæ, artifices negotiatores, mercenarij: quatuor etiam vtilis ad bellum, equites, pedites gra-

Κρηναία.
Opes, possessio-
nes. Inter-
pres legit
Κρηναία.

res grauis armaturæ, expediti leuis, & turba naualis: vbi contingit regionem esse ad equitarum aptam, ibi locum habet aptissimum, paucorum potentia illa summa. Nam conseruatio habitatorum ab equitibus prouenit. Equos verò nutrire, eorum est, qui magnas habent facultates. Vbi autem regio ad peditatum est apta, alteram speciem affectat paucorum potentia. Nam grauis armatura, diuitum est magis, quàm pauperum. Expediti autem leues, & nautica turba, à plebe est omnis. Nunc autem vbi talis turba multa est, quando seditio fit, deterius certant. Sed oportet huius medicinam capere à belli ducibus, qui ad equitarum, ac peditum robur, expeditos leuis armaturæ solent coniungere: & cum his superant populi in seditionibus opulentos. Nam leues, & expediti contra equites, & contra grauis armaturæ pedites facile pugnant. Instituire igitur potentiam istam, contra se ipsos est instituire. Sed oportet diuisis aratibus, cum alij seniores, alij iuniores existant, in iuuenili adhuc ætate constitutos filios suos erudire ad leues & expeditas operationes: delectos quidem ex pueris, Athletas esse ipsos operationum. Concessio autem Reipublicæ populo facienda est, vel cum ad censum peruenierint, vt dictum prius est, vel, vt faciunt Thebanis, cum certum tempus à mercatura, & huiusmodi exercitiis destiterint: vel, vt apud Malsiam, iudicio facto, qui digni sunt ad Reipublicam recipi, & qui excludi. Præterea, dignitatibus his, que sunt principalissimæ, quas suscipere oportet eos, qui in Reipublicæ gubernatione versantur, adiungenda sunt onera publica: vt populus sponte sua eas nolit, & veniam habeat illis, qui huiusmodi magistratus suscipiunt, vt pore mercedem per magnam pro ea dignitate soluentibus. Congruit autem cum huiusmodi magistratus ineunt, & sacra magnificentissimè facere, & publica quædam ædificia ad vsum populi construere: vt multitudo cernens urbem ornari tum muneribus erga deos, tum ædibus ad vsum publicum, libenter aspiciat potestatem statuum ciuitatis. Continget etiam, præstantibus viris hæc esse monumenta suæ largitatis. Sed hoc non fit nunc per eos homines, qui magni sunt in paucorum potentia, sed contrarium. Lucrum enim quarunt non minùs, quàm honorem. Itaque dici potest rectè, hos esse populares status prauos. Quomodo igitur instituentur sint, & paucorum gubernationes, & multitudinis, in hunc modum determinatum sit.

rov βασιλευ-
σαν ἔπλων, à
mechanicis, seu for-
didis opifi-
ciis.

De magistratibus, & eorum speciebus, & quibus rebus præficiendi sunt.

Cap. III.

Onsequens est circa magistratus videre diligenter, quot hi sint, & quales, & quibus de rebus, vt supra dictum est. Sunt enim quidam magistratus, sine quibus ciuitas esse non potest. Sunt etiam quidam ad cultum, ornatumque pertinent, sine quibus bene habitari ciuitas non valet. Præterea, necessarium est & in paruis quidem ciuitatibus, pauciores esse magistratus, in magnis

autem plures, vt prius ostendimus. Quales ergo congruat simul coniungere, & quales separare, non debet esse clam. Primum ergo cura rerum necessariorum, vt in foro adsint, venundeturque. Super qua quidem cura, magistratus quidem est constituendus, cuius officium sit circa contractus, & circa honestatem. Nam cunctis ferè ciuitatibus necessarium est, emptiones, venditionesque fieri inuicem pro vsu rerum necessariorum. Et hæc facultas maxima, & expeditissima est ad eandem sufficientiam consequendam, cuius gratia in vnam videntur conuenisse Reipublicæ societatem. Altera verò cura huic coniuncta, ac propinqua est circa urbem, de publicis, priuatisque rebus, de ædificatione decenti, de viarum conseruatione, ac directione, de finibus regendis, vt sine querela sint, & de similibus. Vocant autem huiusmodi magistratum ædilitatem. Partes eius verò sunt plures, vt magnis ciuitatibus alia super alias incidunt. Ceu mœnibus reficiendis præfecti, & fontium curatores, & portuum conseruatores. Alia verò est cura, & quidem necessaria, atque huic propinqua, nam de eisdem rebus, carcerum non in urbe, sed extra urbem in agro versatur. Vocant autem huiusmodi magistratum præfecti, alij præfecti agrorum. Hæc igitur præcepta procuraciones sunt tres. Est & alius magistratus, ad quem redditus publici referuntur, qui apud eos agrorum conseruati mox distribuuntur ad singulas operationes portunitates. Vocant verò istos receptores, & res, & questores. Alter verò magistratus est, apud quem nauis præscribi oportet priuatos contractus, & sententias iudicum, apud quos etiam postulationes, vocationesque in ius præscribi debent. Quibusdam in locis huiusmodi magistratum diuidunt in partes plures: sed est vna, eademque auctoritas istorum omnium, appellaturque eos, qui hunc magistratum gerunt, tum memoriales, vel similibus nuncupationibus. Qui verò post hunc sequitur, summè necessarius est, ac difficilissimus omnium magistratum. Versatur autem circa executiones eorum, qui damnati sunt, & circa eorum pœnas, atque custodias. Est autem grauis huiusmodi administratio, propter multas, quæ inde proueniunt, inimicitias. Itaque nisi magna emolumenta ex eo capiantur, gerere illum omnes recusant: & si gerant, secundum leges facere non tolerant. Sed est necessaria res: nam nihil prodesse iudicia, aut sententia, nisi forent, qui eas executioni mandarent. Quare si hæc desint, communitio inter se ciuium permanere non potest. Præterea, melius est, non vnum hunc esse magistratum, sed partiri in plures, vt alij de aliis iudicia exequantur. Et circa actiones eodem modo conandum est distinguere. Adhuc etiam magistratus, alios aliis exequentis, & nouorum magis nouos, & presentium alio condemnante, alij sunt qui exigant: ceu prætores urbani, ad illum condemnationes, ac rursus istorum alij. Quantò enim minùs inimicitiarum sit illis, qui executioni demandant, tantò magis res finem suscipient. Si sine ergo iidem, qui condemnant, & qui condemnationes exigunt, duplex contrahitur odium in

in omnibus autem eisdem; cunctis inimicum est. Multis etiam locis separatur ille, qui custodit reos, ab illo, qui animaduertit in eos: vt Athenis illi, qui vnde cuius nuncupantur. Quapropter melius est, hunc quoque diuidere magistratum, & quasi adumbrare, & mitigare. Est enim necessarius non minùs, quàm superior. Contingitque in eo, vt viri boni maximè vitent hoc officium: partem autem nequaquam tutum sit ei præficere, cum ipsi potius indigeant custodia, & carcere, quàm alios debent custodire. Itaque oportet, hoc non vnum esse officium, neque continuò ab eisdem fieri: sed vbi est aliquis iuniorum ordo, aut custodum, aut magistratum, deputandi sunt pro tempore alij, atque alij, qui horum officiorum suscipiant curam. Hos ergo magistratus, tanquam summè necessarios, ponendum est esse primò. Post hos autem alij sunt magistratus, nec sanè minùs necessarii, & maioris quidem dignitatis. Nam plurima indigent experientia, & fide. Tales verò sunt circa custodiam urbis, & circa illa omnia, quæ ordinantur ad bellicas expeditiones. Opus est enim & in pace, & in bello permultis. Nam & mœnia ciuitatis curanda, tuendaque sunt, & disquisitiones, descriptionesque ciuium agenda. Alicubi ergo super his plures sunt magistratus, alicubi pauciores: veluti in paruis quidem urbibus vnus super omnibus appellatur verò prætores, vel consules. Insuper si sine equites, aut pedes, aut sagittarij, aut turba naualis, super vnoquoque eorum præfecti quidem statuuntur, appellanturque præfecti equitum, præfecti legionum, præfecti nauales: & scorsum sub his, præfectus triremis, præfectus cohortis, tribunus militum, & alia huiusmodi particularia. Totum verò vna quædam species est, procuratio scilicet rerum bellicarum. Et erga huiusmodi magistratum, res hoc modo se habet. Cum verò quidam magistratum, et si non omnes, pertractent multa negotiorum publicorum, necesse est, esse alium magistratum, qui rationes repetat, atque corrigat, ipse verò nihil aliud tractet. Vocant verò hos alij correptores, alij rationales, alij scrutatores, alij procuratores. Præter hos verò omnes magistratus, vnus est maximè principalissimus om-

nium. Idem enim plerumque habet finem, & introductionem, qui præfidei multitudinem, vbi populus dominatur. Oportet autem id, quod cogit, summam habere in Republica auctoritatem. Appellatur verò quibusdam in locis præconsultores, ex eo, quia, antè deliberant: vbi verò multitudo est, consilium magis. Ciuitatum igitur magistratus ferè tot aliqui sunt. Alia species curationis est circa rem diuinam: ceu sacerdotes, & aditui circa templa, vt conseruentur quæ sunt, & erigantur ruinosæ ædificia, & cetera omnia, quæ pertinent ad diuinum cultum. Euenit autem alicubi curam hanc esse vnam, vt in paruis ciuitatibus. Alibi verò plures separatas à sacerdotio, vt sacrificuli, ac aditui, & custodes sacrarum pecuniarum. Huic consequens est illa, quæ circa sacrificia publicæ, quotcunque sacerdotibus lex non committit, sed ex publico sunt. Vocant autem eos, qui istis præfunt, alij reges sacrorum; alij pontifices maximos. Necessaria ergo officia sunt circa hæc, vt illa repetamus, circa rem diuinam, circa rem bellicam, circa redditus publicos, & impensas, circa forum, circa urbem, & portus, & regionem, insuper circa iudicia, & contractus, postulationes, & executiones, & custodias, & super rationibus, & disquisitionibus, & super correctionibus eorum, quæ quis gesserit in magistratu, & finaliter, circa consilia rerum comunium. Propriè autem earum ciuitatum, quæ magis pacatæ, atque tranquillæ sunt, curam facere de mulierum disciplina, de legibus seruandis, de disciplina iuuentutis, de gymnasiolorum gubernatione. Præterea, de ludis gymnasticis, ac musicis, & si quæ alia huiusmodi spectacula contingerit fieri. Horum verò quædam manifestè sunt non popularia, veluti disciplina mulierum, & puerorum. Nam pauperibus, necesse est vti mulieribus, & pueris, tanquam ministris, quoniam seruos non habent. Cùmque tres sint magistratus, per quos assumunt quidam summas potestates, conseruatores legum, & præconsultores, & consilium: conseruatores legum, optimatum magistratus est: præconsultores verò, paucorum potentia: consilium autem, popolare. De magistratibus ergo, vt in figura, ferè dictum est omnibus.

A R I S T

ARISTOTELIS STAGIRITAE POLITICO-

RVM, SIVE DE RE-
BVS PVBLCIS,

LIBER SEPTIMVS,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum Libri.

IN SEPTIMO hæc exponitur: Optima Respublica absolutè, regio, ciues, ciuitas, institutio, natura. De optima Republica: ciuitas beata, vita actiua, & contemplatiua, virtus. De regione, quantitas, conditio, communio maris. De ciuibus, qualitas, ciuitati necessaria, qui participent, & quibus. De ciuitate, distributio, vrbs, comessationum loca. De institutione, cognitio finis, disciplina imperantium, disciplina contemplatiua. De natura, procreatio liberorum, virtus, & disciplina puerorum, beata ciuitas.

De optima Republica, & ciuitate beata.

Cap. I.

DE OPTIMA Republica rectè quæ-
rere volenti, necessarium est prius
determinare, quæ vita sit maximè
expetenda: nam si id ignotum sit, ne-
cesse est, & optimam Rempublicam
ignorari. Optimè enim agere consentaneum est
iis qui sub optima Republica disciplina regun-
tur, ex his, quæ sibi adsint, nisi quid accidat præter
rationem. Quare primò statendum est, quæ vita
sit cunctis, vt ita dixerim, maximè optanda. Deinde
de vtrum publicè, & priuatim eadem sit, an alia.
Putantes igitur multa sufficienter esse dicta de op-
tima vita, etiam in externis sermonibus, & nunc
illis vrendum censemus. Nempe aduersus hanc
diuisionem nemo vtiq; refragabitur, quòd tria
cùm sint bonorum genera, externa, corporis, &
animi, ista omnia adesse felici homini oportet.
Nemo enim felicem diceret eum, qui nullam par-
tem fortitudinis habeat, neque temperantiæ, ne-
que iustitiæ, neq; prudentiæ, sed timentem etiam
circumvolantes muscas: temperantem verò à nul-
la penitus edendi, bibendique extrèma cupiditate,
& gratia quadrantis vnus, dilectissimos inter-
ficiendos. Similiter & mente tam stultum, at-
que ignarum, quasi puerum quendam, vel infan-
num. Sed ista quidem sic, vt dicta sunt, omnes cõ-
cederent: discorderent tamen in quanto, atque ex-
cessu: nam virtutis quidam satis habere se putat,
quantulumcunq; habeant. Diuitiarum verò, atq;
pecuniæ, potentiaq;, & famæ, & huiusmodi om-
nium infinitum excessum sequitur. At enim nos
illis dicemus, quia facile est de his etiam per ope-
ra ipsa si dem suscipere, cernentes quia homines
acquirunt, & conseruant non virtutes externis
bonis, sed externa virtutibus. Ipsaque beata vita,

siue in gaudio posita est, siue in virtute, siue in am-
bobus, magis existit moribus & intellectu in ex-
cessu ornatis, mediocria verò externa possidenti-
bus, quâ his, qui in externis plura possident, quâ
opus sit, & qui in illis deficiunt. Quinetiam ratio,
ne licet hoc inueniri: nam externa quidè bona sine
habeant, tanquam instrumentum quoddam. Omne
autem vile tale est, vt excessus vel noccat habenti,
vel certè nil prolit. At bona animi, quantò magis
excedit, tantò magis vtilia sunt: siquidem nõ
solum honesti, verum etiam vtilis appellationem
tribuere illis oportet. Omninoq; patet, quòd se-
qui dicemus dispositionem optimam cuiusq; rei
ad inuicem, secundum excessum distantia illorũ,
quorum dicimus eas esse dispositiones. Quare si
est anima pretiosior corpore, & pecuniis, & sim-
pliciter, & nobis, necessarium est & dispositione
vtriusq; optimam eodem modo illis correspon-
dere. Insuper, animi gratia illa expeti nata sunt,
& ita rectè sentientes, experere omnes oportet:
non autem animum gratia illorum. Quòd igitur
feliciter tantum vnicuique contingit, quantum
virtutis, atque prudentiæ, & quantum secundum
has operatur, confessum nobis existat, testè Deo
freris dicente, felicem esse, atque beatum non per
aliquid externorum, sed per se ipsum, quia talis
est secundum naturam. Cùm & bonam fortunam
aliud esse, quàm felicitatem, propter hæc necessa-
rium est: nam externorum quidem bonorum
causa est fortuna, & casus: at iustus, & tempera-
tus nemo à fortuna est, neque per fortunam.
Consequens verò est, & iisdem rationibus con-
sentaneum, ciuitatem quoque beatam esse, quæ
optima sit, & quæ bene agat. Impossibile autem
bene agere eos, qui bona non agant. Nulla verò
bona actio est neque viri, neque ciuitatis, sine vir-
tute, atque prudentia. Fortitudo autem, & iusti-
tia, & prudentia ciuitatis, eandem habent vim, ac
formam iis, secundum quas vnusquisque homi-
num dicitur iustus, & prudens, & temperatus.
Hæc hæcenus præmissa sunt: neque enim non at-
tingere illa possibile fuit, neque omnino omnes
eorum rationes explicare. Nam alterius otij ista
sunt. Nunc autem supponatur nobis, quòd vita
optima, & priuatim vnicuique, & publicè ciuibus
est cum virtute, intantum externis facultatibus
adiuta, vt actiones virtuosas cõficere possit. Sed
de his, nunc quidem prætermittis, postea cõsi-
derandum erit, si quis forsan dictis non acquiescit.

Quòd

Quòd eadem sit felicitas, ac optima vita singularum
hominum, & ciuitatis: vtra vitæ sit præferen-
da, contemplatiuæ, an quæ in ciuili so-
cietate versatur: de optima Reipu-
blica dispositione, placitis alio-
rum, & officio legislatoris.

Cap. I.

Ntrum autem eadem sit dicenda feli-
citas singularum hominum, & ciuitatis,
vel non eadem, reliquum est vide-
re. Manifestum verò & hoc: omnes
enim tacerentur esse eandem. Nam quicumque in
diuitiis beatam vitam posuerunt, hi ciuitatem
quoq; totam, si opulenta sit, beatam fatebuntur.
Et quicumque tyrannicam vitam aliis præferunt,
hi ciuitatem latè dominantem beatissimam esse
dicent. Qui verò id vnum per virtutem recepit,
is & ciuitatem beatiorum diceret, si sit studiosior.
Sed hæc iam duo sunt, quæ indigent considera-
tione. Vnum, nunquid vita illa præferenda sit, quæ
versatur in Republica, & in communi societate,
an potius vita peregrina, & à ciuili societate re-
mota. Præterea, quam speciem Reipublicæ, &
quam dispositionem ciuitatis optimam putare
debemus, siue ab omnibus expetenda sit commu-
nio ciuitatis, siue à quibusdam non, sed tamen à
pluribus. Cùm verò ciuili intelligentia, & spe-
culationis hoc sit opus, (non autem circa vnum
quodque expetendum) præferamus & nos hanc
considerationem, nam illud quidem extra propo-
situm esset, hoc autem secundum propositum hu-
ius inuestigationis. Quòd igitur necessarium sit,
illam esse optimam Rempublicam, per cuius in-
stitutionem vnusquisq; optimè agat, & beatè vi-
uat, manifestum est. Sed dubitatur etiam ab iis,
qui vitæ cum virtute maximè eligendam putant,
Vtrum vita ciuili, & actiua sit præferenda, an po-
tius illa vita, quæ sit ab omnibus externis soluta,
ceu contemplatiua, quam solam putant quidam
esse sapientis. Ferè enim has duas vitas, præstantis-
simi ad virtutem homines antepone re videntur,
& antiqui, & recentis. Dico autem duas, ciuilem,
& philosophicam. Sed refert non parum, vtrum
hoc, vel illo modo veritas se habet. Necessè est
enim, illum, qui rectè sapit, ad melius propositũ
se disponere, & priuatim vnumquenq; hominẽ,
& publicè ciuitatẽ. Putant quidam in gubernan-
do alios, si cum dominatu fiat, iniuriam esse sum-
mam: si ciuilitate, cessare quidem iniuriam, sed im-
pediri vitæ tranquillitatem. Alij verò contra hæc
omnino putant ciuilem, & actiuam vitam solam
esse viri. In singulis enim virtutibus nulli esse ma-
iorem operandi facultatem, quàm his, qui in Rei-
publica gubernatione versantur. Sunt etiam qui
aliis dominari, & tyrannicam Reipublicæ modũ
putant solum esse beatum. Et in quibusdam ciui-
tatibus hic est finis legum, vt finitimis dominan-
tur. Itaque cùm pleraq; constituta passim, vt ita
dixerim, iaceant apud plurimos, tamen si quid
vnus leges respiciunt, id coniectant omnes vt ci-
uitas dominetur. Sicut in Lacedæmone, & Creta,
ad bellum ferè ordinata est disciplina iuuentutis,
& legum multitudo. Præterea, apud gentes om-
nes, quæ possunt, præualere, huiusmodi honora-

tur potentia: ceu apud Scythas, & Persas, & Thra-
ces, & Gallos. Quibusdam enim leges sunt ad hu-
iustmodi prouocantes virtutem, vt apud Cartha-
ginenses ferunt ornatũ annulorum accipere pro
numero expeditionum, in quibus militauerint.
Fuit etiam quandoq; in Macedonia lex, eum, quẽ
nullum hostem interfecisset, capistro cingi. Apud
Scythas verò non licebat solennibus epulis parte-
rãm circumlatam accipere ei, qui nullum occidisset
hostem. Apud Hiberos quoq; pugnacem gen-
tem, tot obeliscos erigere circa sepulcrum mos
est, quot homines ex numero hostium necauerit.
Et alia apud alios sunt huiusmodi complura, le-
gibus, aut moribus constituta. Atqui videretur
forfan nimis absurdũ esse, si quis considerare ve-
lit, an hoc propositũ esse debeat eius, qui legibus
instituit ciuitatem, prouidere scilicet, vt illa do-
minetur finitimis, & volentibus, & inuitis. Quo-
modo enim id ciuile, aut lege facendum, quod Sancien-
ne legitimum quidem est, neq; enim legitimum, dum
non solum iustè, verum etiam iniustè dominari
subdere verò est, & non iustè. Atqui nec in aliis
scientiis ita videmus. Nec enim medici, neq; gu-
bernatoris est, vel persuadere agrotis, & nauitis,
vel vim afferre. Sed pleriq; videntur existimare,
ciuilem disciplinam esse dominari, & quod in se-
ipfos fieri nolent, hoc in alios facere non erube-
sunt. Ipsi pro se iustitiam quærun, pro aliis verò
nulla eis iustitiæ cura est. Hoc autem absurdum,
nisi tales sint natura, vt alter dominari debeat, al-
ter non. Quod si est ira, non est conandum omni-
bus dominari, sed illis duntaxat, qui dominabi-
les sunt. Sicut nec venari homines ad mensam, vel
sacrificium, sed illud quod venabile est. Est autè
venabile omne animal, quod sit natura ferum, &
esui aptum. Animuero fieri potest, vt sit ciuitas
vna seorsum per se ipsam beata, videlicet si gu-
bernetur rectè. Nam potest esse sita in loco peni-
tus separato, & legibus vti laudabilibus: cuius
Reipublica constitutio, non ad bellum, neq; ad
superandum hostes sit, quandoquidem illi nihil
inexistit tale. Patet igitur, quòd rei bellicæ studia
bona sunt existimanda, sed vt non finis supremus,
sed gratia illius. Studiosi autem legum positores
est, considerare urbem, ac naturam hominum, &
omnem aliam communionem vitæ laudabilis;
quò participent, quantum fieri potest, felicitatẽ.
Differentia tamen erit in quibusdam legum insti-
tutis constituendis: & hoc pertinet ad eandem di-
sciplinam, quæ est de legibus ponendis, videre, si
qui sunt finitimi populi, qualia ad quales exercen-
da sint, & quemadmodum cum singulis conuer-
sandum. Verum de hoc postea suo loco conside-
rationem faciemus, ad quem finem debeat opti-
ma Reipublicæ constitutio tendere.

De controversia in usu virtutis, dominati.

& præstantia vitæ contemplatiuæ.

Cap. II.

Dconstitentes autem, vitam cum vir-
tute esse maximè recipiendam, sed
cõcedentes de illius usu, dicendum
est nobis. Sunt enim, qui despiciunt
magistratus ciuitatis, putantes ingeniu homi-
nis esse aliam vitam, quàm ciuili, & omnibus
præfe

preferendam. Alij verò hanc optimam putant. Impossibile enim, nihil agentem bene agere. Bene autem agere, ac felicem esse, idem est. Vtrique eorum quædam dicunt rectè, & quædam non rectè. Nam liberi quidem hominis vitam meliorem esse, quàm in dominando occupari, verum est. Nihil enim egregium est, seruo vti in quantum seruus. Iustus enim domini in rebus necessariis nihil habet decorum. At putare omnem gubernationem esse dominationem, nequaquam est verum. Non enim minùs distat liberorum gubernatio à dominatione seruorum, quàm distat naturà liber à naturà seruo, de quo sufficienter superioribus libris determinatum fuit. Sed laudare magis nihil agere, quàm agere, non est rectum: nam felicitas actio est. Præterea, multorum, & præclarorum finem habent iustorum, remperatorumque actiones. Quinimò respondebit fortasse aliquis, quòd potestatem habere optimum esset: sic enim plurimas, ac pulcherrimas res agere possit. Itaque is, qui dominus agendi esse potest, hanc facultatem dimittere aliis non debet, sed sibi arripere: & neque filium patris, neque parentem filij, neque amicum amici hac in parte rationem habere. Nam quòd optimum sit, id nobis ipsis adsciscere debemus. Optimum autem est, bene agere. Hoc illi forsitan rectè dicerent, si modò existeret vim afferentibus, ac violentibus, illud, quod esset omnium maximè optandum; sed fortassis id fieri non potest, falsòque hoc supponunt. Non enim amplius bonas actiones illas esse contingit, nisi tantum ipse præstet, quantum vir mulieri, & pater filiis, & dominus seruo. Quare is, qui violatet, nihil tantum proficeret postea, quantum iam à virtute ista recessit; paribus enim honestum, & iustum in parte, hoc enim iustum ac par, non par autem paribus, & non simile similibus, præter naturam est. Nihil autem bonum, quod sit præter naturam. Quapropter & si alius quidem sit melior secundum virtutem, & secundum potentiam actiuam in rebus optimis, hunc sequi honestum est, & huic parère iustum. Sed oportet illi non virtutem solum, verum etiam potentiam existerè, per quam sit actiuus. Quòd si hæc vera sunt, & felicitas in bene agendo est reponenda, & publica totius ciuitatis, & priuatim singulorum vita illa erit optima, quæ sit actiua. Veruntamen actiuam non est necessarium esse ad alios, quemadmodum quidam putant, neque eas meditationes solum esse actiuas, quæ gratia eorum sunt quæ ex agendo proueniunt, sed multò magis, quæ seipsis perfectæ sunt, ac sui ipsarum gratia sunt contemplationes, & meditationes. Bene agere enim, finis est; quare & actio quædam. Maximè autem proprie dicimus agere etiam externis actionibus, eos, qui intelligentia, & cogitatione operibus præsumunt, vt architecti. Quinimò neque sine actione esse necessarium est eas ciuitates, quæ posita sunt in solitudine, & ita viuere eligentes. Fieri enim potest, vt partibus inter se agere contingat. Multæ enim communicationes adinuicem sunt partibus ciuitatis. Similiter autem hoc existit vniuersique homini. Vix enim Deus bene se haberet, & Mundus

rotus, quibus non sunt actiones externa, præter proprias ipsorum. Quòd igitur necessarium sit, eandem esse vitam optimam priuatim vniuersique hominum, & publicè ciuitatibus, & hominibus, manifestum est.

Quanta debeat esse multitudo ciuitatis, quanta regio, & vrbs ipsa.

Cap. IIII.

Vm verò ista nunc præmissa sint, ac de aliis Rebus publicis fuerit prius à nobis consideratum, de reliquis dicendi initium faciamus, quales aliquas suppositiones esse oportet pro ea ciuitate, quæ maximè secundum votum sit constitutionem susceptura. Neque enim fieri potest, vt optima sit Respublica, nisi opportuna adint facultates. Ex quo necesse est, multa præsupponere quasi optantes, esse tamen nullum eorum impossibile. Dico autem ceu de multitudine ciuium, ac de regione. Vt enim cæteris artificibus, puta textori, & nauiculario, materiam subesse oportet aptam ad opificium, (nam quantum melior hæc existit, tanto id, quod sit ex arte, erit præclarior) sic & gubernatori Respublicæ, & legum positori, oportet propriam subesse materiam aptè se habentem. Est autem ciuiliis facultatis primò videre de multitudine hominum, quàm multos, & quales naturà esse oportet. De regione quoque eodem modo, & quanta, & qualis esse debet. Purant plerique, magnam esse debere beatam ciuitatem. Id est verum est, ignorare tamen videntur qualis magna, & qualis parua dicenda sit ciuitas. Existimant enim magnam ex numero habitantium: sed oportet non tantum ad numerum, sed magis ad potentià respicere. Est enim ciuitatis opus quoddam. Quare quæ maximè id efficere potest, hanc existimandum est esse maximam ciuitatem: ceu Hippocratem, non hominem, sed medicum quis diceret esse maiorem, quàm alium, qui magnitudine corporis eum excedat. Quinimò si ex multitudine iudicandum sit, non ex quauis multitudine id est existimandum. Necesse est enim forsitan in ciuitatibus esse seruorum, & inquilinorum, & hospitiū grandem numerum: sed ex iis, qui sunt pars ciuitatis, & ex quibus ciuitas constat, horum enim præcellens multitudo, signum est magnæ ciuitatis. Ex qua verò ciuitate operarij quidem permulti exeunt, bellatores autem pauci, hanc impossibile est esse magnam. Non enim idem est, magna ciuitas, & populosa. Quinetiam res, & effectus patet, quia difficile est, & forsitan impossibile, vt quæ nimium populosa sit ciuitas, optime gubernetur. Earum certè, quæ bene gubernari dicuntur, nullam videmus in populosam multitudinem esse diffusam. Patet etiam ex rationum fide: nam lex, ordinatio quædam est, & bonam legis positionem, necessarium est esse bonam ordinationem. At multitudo nimium magna, non potest recipere ordinationem. Diuine enim potentia id opus esset, quæ & hoc totum contineret, cum & bonum quidem in multitudine, ac magnitudine consuevit fieri. Quapropter & ciuitatem illam, cuius cum magnitudine dictus terminus existit, optimam esse, necesse est. Sed est quædam mensura

sura magnitudinis ciuitati, quæadmodum & aliorum omnium animalium, plantarum, instrumentorum: nam horum singula, neque parua nimium, neque magnitudine excessiua, suam potentiam retinebunt: sed aut destituta erunt omnino à Natura, vel malè se habebunt. Ceu nauis vnus palma, non erit penitus nauis, neque duorum stadiorum: sed si processerit ad aliquam magnitudinem, quandoque propter paruitatem malè faciet navigationem, quandoque propter excessum. Ita & ciuitas, si ex nimium paucis sit, non est per se sufficiens: si ex nimium multis, sufficiens quidem in necessariis erit vt gens, sed non vt ciuitas. Rempublica enim non facile est in illis constitui: nam quis dux esset tam excessiua multitudinis, aut quis præco non Stentorius: Quocirca necesse est, primam esse ciuitatem illam, quæ ex ea multitudine constat, quæ multitudo prima per se ipsam sufficiens sit ad bene viuendū in ciuili societate. Recipitur verò, vt ea, quæ multitudinem hanc excedit, sit maior ciuitas: sed hoc non est, vt diximus, infinitum. Quæ verò sit huius excessus determinatio, ex operibus intelligi faciliter potest. Sunt enim actus ciuitatis imperantibus, atque parentibus. Imperantis quidem opus est, iubere, ac iudicare. Ad iudicandum verò secundum iusticiam, & ad magistratus demandandos secundum dignitatem, necessarium est vt se inuicè cognoscant ciues, quales sint. Quare vbi hoc fieri non contingit, necesse est vt malè res procedant circa magistratus demandandos, & circa iudicia. In vtroque certè horum, nequaquam est temerè procedendū: quod in nimia multitudine manifestè contingit. Insuper, hospitibus, & inquilinis facile est ad Rempublicam aspirare, cum non difficile sit in tanta hominum multitudine latere. Patet igitur quòd est optima dererminatio ciuitatis, vt sit maximus multitudinis excessus, quæ sit per se sufficiens ad viuendum, & facile inter se cognosci possit. De magnitudine ergo ciuitatis determinatum sit in hunc modum.

Optime regionis, & de vrbs sita, & commo ditare conditiones nouem.

Cap. V.

E regione autem eadem ferè dici possunt: nam qualis esse debeat, clarū est, quòd sufficientissimam omnes laudabunt. Hanc autem necesse est feracem esse omnium. Nā omnia in se ipsa habere, & nullius indigere, sufficiens est. Multitudinem verò, ac magnitudinem tantā, vt queat habitatores otiosos nutrire, liberaliter simul, temperatèque viuere. Hoc autem vtrum bene, vel non bene dicatur, postea diligentius erit considerandum, vbi de possessionibus, & facultatibus mentionem fieri contingeret, qualiter, & quemadmodum se habere erga vsum ipsam oportet. Per multa enim circa considerationem istam dubitationes cadunt, propter trahentes in vtranque partem vitæ excessum, alios ad renouitatem, alios ad largitatē. Formam verò regionis non est difficile præscribere, credendumque est in quibusdam, rei militaris peritis asserentibus talem esse oportere, vt ab hostibus quidè non facile inuadi possit, ciuibus autè facilis sit in alie-

na egressio. Præterea, vt hominum multitudinem facile inter se cognosci posse diximus oportere, sic etiam regio sit subiecta conspectui, id est, vt cognosci, & ei succurri faciliter possit. Vrbs autem sita, si formanda nobis illa est secundum votum, opportunè, & ad terram, & ad mare debet iacere. Vna iam determinatio præmissa est, oportere ad auxilia ferenda, communem esse locorū omnium aptitudinem. Vnde quoque afferenda altera, ad importationem fructuum. Præterea, ad lignorum materiam, & ad, si quid aliud simile opificium regio in se habeat, facilem aduersionem.

An communitio maris, & turba nautica ciuibus rectè instituta expedit, an damnosa sit.

Cap. VI.

ommunitio autem maris, vtrum utilis sit ciuitatibus, vel damnosa, per multa sunt disceptationes: nam & frequentare aduenas quosdā alienos educatos legibus, inutile putat ad rectam ciuitatis disciplinam. Et turbam popularem multiplicari ex vfu maris, transmittentibus, ac recipientibus negotiatorum multitudinē, contrarium esse dicunt rectæ ciuium institutioni. Quòd igitur, si ista non contingant, melius sit & ad securitatē, & ad copiam rerum necessariarum, communionem maris habere vrbes, & regionē, nō est obscurū: nam ad facilius ferendū hostes, per opportuna facultas succurrēdi, auxilian dique suis, terra, & mari esse debet, & ad nocendū inuadentibus: si non vtrinq; possibile, at altera ex parte magis existit ambarū participatibus. Et quæ apud eos nō existit, importari, & quæ superabundant, deportari ex necessariis est. Sibi enim ipsi mercabilem, non aliis ciuitatem esse oportet. Qui autē omnibus mercatū apud se præbent, hi faciunt quæstus cupiditate. Quòd si non expedit ciuitati hanc cupiditatem habere, neque mercatum certè huiusmodi debet recipere. Nam & nunc quidem videmus, multis regionibus, & ciuitatibus stationes, ac portus opportunè iacere, vt neque intra urbem sint, neque valde distantes, murisque circumdari, & aliis huiusmodi munitio-nibus. Clarum est enim, quòd si quid boni proueniet ex tali cōmuniōne, ciuitas id bonū suscipiet: si aliquid mali, cauere ab eo facile erit, per leges iubentes, ac determinantes, quos oportet, & quos non oporteat inuicè admisceri. De nauali autem potentia, quòd melius sit eam habere vsq; ad aliquam quantitatem, manifestū est. Non solum enim sibi ipsis, sed & finitimis quibusdā oportet & auxiliari posse, & esse terrori, quemadmodum terra, sic etiā mari. Magnitudo autē, & multitudo huius potentia, ad mores ciuitatis erit accommodanda. Nam si ea fuerit ciuitas, quæ magnā præstantiam, auctoritatēque habere consueuerit, necessarium erit, hanc potentiam rebus esse conformem. Turbam verò nauticam, & huiusmodi hominum multitudinem, non necessariū est ciuitatibus existere. Nulla enim ciuitatis pars, huiusmodi homines esse debent. Nam pugnatōres, qui naues conscendunt, ingenui sunt homines. Terra quoque militare consueti, hi præfunt nauali turbe, & imperant.

Existente verò multitudine tenuis fortunę hominum, qui circa nos habitant, & agricolarum, qui in regione rem rusticam exercēt, necessarium est, abundantiam esse nauarum. Videmus etiam nunc istud fieri in quibusdā ciuitatibus, ceu Heracleotæ multas implent trirames, urbem possidentes magis exiguam, quàm ceteri. De regione igitur, & portibus, & urbibus, & mari, & nauali potentia, in hunc modum determinatum sit. De multitudinē quoque ciuitatis, quam determinationem habere decet, prius dixeramus.

Ciues bene instituta ciuitatis, quos legumlator ad virtutem instituat, ingeniosos, & animosos esse oportere. De laudibus Græcorum, & quales esse deceat urbis custodes.

Cap. vii.

Nunc autē quales naturā ciues esse oportet, à nobis dicitur. Forfan verò id deprehendet quis, si inspiciat ad ciuitates Græcorum, quæ bene gubernari dicuntur, & ad totū terrarū orbem, vt à gentibus variis incolitur. Nam quæ frigidæ regiones incolunt gentes, & quæ per Europam, animo quidem abundant, ingenij verò, & artificij parum habent: quapropter in libertate magis perseuerant. Disciplinam verò Reipublicæ difficulter recipiunt, ac finitimis dominari nō possunt. Quæ verò Asiā incolunt, ingenio, & arte abundant, sed animositatem non habent: propter quod & parere dominatibus, & seruire perseuerant. At Græcorū genus, vt mediā regionem locorum sortitū est, sic etiam amborū est particeps: nam & animosum, & ingeniosum est. Ex quo fit, vt in libertate degat, & disciplinam Reipublicæ optimè recipiat, & vnius Reipublicæ constitutionē sortitum, imperare omnibus possit. Eandem quoque differentiam habent Græcorum gentes inter se: quædam enim habent naturam ad vnum illorum, quædam verò permixtā, ac temperatā sunt ad vtrāque; illarum potentiarum, Patet igitur, quod oportet & intelligētiam, & vigorem animi naturā existere illis, qui futuri sint idonei, quos legum positor ad virtutem instituat. Nam quod de custodibus aiūt quidam, opus esse, vt beneuoli sint erga notos, erga ignotos verò infesti, vigor animi est, qui beneuolentiam facit. Illa est enim potētia animæ, per quam amamus ac beneuoli sumus. Cuius rei signū est, quod magis iritatur animus contra familiares, & amicos, quàm contra ignotos, si contemptum se putet. Quapropter Archilochus rectè, cum amicis incularet, ad animum loquitur inquitens: Non tu quidem ab amicis lanceis transixus es? Quod dominatur, & quod libertatē seruat, ab hac potētia animi existit. Dominus enim, & iniuictus est animus. Nec bene se habet dicere, quod aduersus ignotos debent esse infestissimi aduersus neminē, tales esse oportet. Neque sunt magnanimi homines naturā infesti, nisi contra iniuriantes. Hoc autem magis contra notos, familiarēque patiuntur, (quemadmodum dictum est prius) si iniuriatos sibi existimant. Et hoc non sine ratione contingit. A quibus enim deberi sibi beneficium expectant, ab eisdem

non solam priuari beneficio, sed insuper laedi se putant. Vnde in proverbio dicitur, Fratrum contentiones, & ira, sunt acerbissima: & Qui senium amant, hi se nimium oderunt. De hominibus igitur, qui in Republica futuri sint, & quod esse oportet, & quales naturā, & de regione, quantam, & qualem, terè determinatum est. Non enim eadem certitudo querenda est in his, quæ per rationes, & in his, quæ sunt per sensum.

Quod non omnia, quibus ciuitas stare nequeat, sint eius partes: & quæ sint opera illi necessaria, & de partibus ciuitatis.

Cap. viii.

Vm verò vt aliorū secundū naturam consistentium, non hæc sunt partes totius consistentiæ, sine quibus totū esse non potest: palam quod nec ciuitatis ponendum est esse partes, quæcunque ciuitatibus existere necessariū oportet, nec aliterius cuiusque communionis, ex qua fit vnum aliquod genus. Vnum enim quid, & commune esse debet communitantibus, siue æquale, siue inæquale suscipiant: ceu siue alimentū id sit, siue agri quæritas, siue aliquid tale: sed quando hoc gratia huius, hoc autem non gratia, nihil in his commune: sed aut huic quidem facere, huic autem accipere. Dico autem velut organo omni, ad id opus, quod fit & opificibus. Domui enim ad edificatorē nihil est, quod fiat commune, sed est domus gratia, & edificatorū ars. Quapropter possessione quidem indiget ciuitas nulla tamē pars ciuitatis est possessio. Multa verò animata, sunt possessionis partes. Ciuitas autē, communitio quædam est similitū, gratia vitæ, vt maximè fieri potest, optimæ. Cum verò sit felicitas optimū, ipsa autē virtutis operatio, & vltus quidam perfectus: contingat autem ita, vt aliqui illius recipiant participationē, alij parū, aut nihil, manifestum est, quod hæc est causa, quare ciuitatis species, & differentia existit, plurēque Reipublicarum forma. Per alium enim modū, & aliis viis singuli hoc appetentes, & alios viuendū modos fecerunt, & alias Reipublicæ disciplinas. Considerandum est, quorū sint illa, sine quibus ciuitas esse non potest. Nā quas dicimus esse ciuitatis partes, eas necessariū est in istis subesse. Capiendus est igitur operū numerus: ex his enim id apparebit. Primum igitur debet existere alimentū. Deinde artes: multis enim instrumentis indiget vita. Tertium, arma: nā qui simul in cōmunionē viuunt, necessariū est in ipsis habere arma, quibus & magistratibus parere inobediētes cōpellantur, & quibus vis propulsetur externa. Præterea, pecuniarū habendarū facultas quædam, quod illas habere possint, & ad proprias indigentias, & ad bellum. Quintum autem ac primum, circa rem diuinam cultus, quod vocant sacrificium. Sextum, quod est omnium summè necessarium, iudicium pro vtilitate, & iustitia contrahentium. Hæc sunt igitur opera, quibus indiget ciuitas omnis. Est enim ciuitas, multitudo non quæcunque, sed illa, quæ ad vitā per se sufficiens sit, vt diximus. Si verò aliquid horū deficiat, impossibile est simpliciter, per se esse sufficere huius

huiusmodi societatem. Necessarium est ergo, his operibus ciuitatem constare. Esse igitur oportet multitudinem agricolarum, qui victum conferant: & artifices, & pugnatores, & locupletes, & sacerdotes, & iudices necessariorum, atque vtilium.

An omnes, qui in Republica versantur, his operibus omnibus participare possint, an in vnoquoque supra dictorum sex operum, alij ex iis, qui in Rebus publicis versantur, ponendi sint, an quædam horum operum quibusdam propria sint, alia verò communia esse sit necesse.

Cap. ix.

Is determinatis, reliquum est considerare, vtrum omnes communicare debent horum omnium, (fieri enim potest, vt iidem ipsi sint & agricolæ, & artifices, & consultores, & iudicantes) vel in vnoquoque opere supra dictorum alios ponendum est, vel quædam esse propria, quædam verò communia necessarium est. Sed non in omni Republica hoc, vt diximus, contingit. Nam fieri potest, vt omnes participent omnium, & non omnes omnium, sed quidam quorundam: hæc enim faciunt Reipublicarum varietatem. Nam in populari quidem participant omnes omnium: in paucorum autem potentia contrarium est. Cum autem consideratio nostra sit de optima Republica, ea verò est, per quam ciuitas esse maximè felix, felicitatem autem, quod sine virtute impossibile est existere, primò diximus: manifestū est ex his, quod in ciuitate, quæ optimè gubernetur, & quæ iustos habeat ciues simpliciter, ac nō ad suppositionem, neque artifices, neque mercatores ciues esse oportet. Vtilis est enim huiusmodi vita, & virtuti aduerla. Nec certè agricolas esse oportet eos, qui futuri sint ciues. Opus est enim quiete, & otio, ad virtutem comparandam, & ad Reipublicam gerendam. Cum verò hi supersint, qui bello intendunt, & qui consultant de vtilibus, & iudicant de iustis & non iustis, qui quidem maximè vidētur partes ciuitatis, vtrum, & hos esse alios ponendum sit, vel eisdem hominibus ambas partes tribuendum? Clarum est, quod quodam modo eisdem, & quodam modo aliis: quæ enim alterius vigoris vtrunque opus, & alterum prudentia, alterum viribus indiget, aliis: quæ verò impossibile est, eos, qui afferre vim, & prohibere hos possunt, subiectionem pati semper, eisdem: qui enim armorum domini sunt, iidem etiam sunt domini status, vel mutationis Reipublicæ: Restat igitur, vt eisdem quidem ambobus, Reipublica tradatur: non simul quidem, sed vt natura fert. Vires quidē in iunioribus sunt, prudentia verò in senibus, sic inter eos distribui, commodum est, & iustum esse videtur. Habebit enim hæc distributio id, quod est secundum dignitatem. Atqui possessiones quoque circa hos esse oportet. Necesse est enim, facultates adesse ciuibus, hi autem sunt ciues. Nam turba quidem urbana viliū ministrorum, nulla pars est ciuitatis, nec aliud genus quodcunque, quod nō sit virtutis effectus. Patet hoc ex eo, quod præsumimus. Felicitas enim necesse est, per virtutem fiat. Felicem verò dicere ciuitatem debemus, non

ad partem aliquam eius respiciētes, sed ad omnes ciues. Manifestum igitur, quod horum esse possessiones oportet, siquidem necesse est, agricolas esse seruos, vel Barbaros, vel ministros. Reliquū est, ex his, qui supra numerati sunt, genus sacerdotum esse, quorum institutio manifesta est. Neque enim agricola, neque artifex, neque viliū exercitorum quisquam sacerdos est deputandus, honos enim diis est à ciuibus impendendus. Sed cum distincti sint ciues in partes duas, hoc est in eos, qui arma tenent, & in eos, qui consultant, & decens sit, diis cultum exhibere, & requiem suscipere eos, qui pro tempore in his laborauerunt, ac defessi sunt, his utiq; esset sacerdotum cura demandanda. Quæ sint igitur, sine quibus ciuitas stare non potest, & quorū sint ciuitatis partes, dictum sit. Agricolas enim, & artifices, & omne ministerium ciuitatibus existere necessarium est. Sed partes ciuitatis sunt, qui arma tenent, & qui consultant: & separatim est vnumquodque istorum: hoc quidem semper, hoc verò secundum partem.

Quomodo distribuenda sit ciuitas, de comensationibus partium regionis, cultoribus, & agricolis.

Cap. x.

Midetur autem non nunc, neque paulò antè, hoc notū fuisse his, qui de Republica philosophantur, quod per generatam sit ciuitas distinguenda, & pugnatorum genus aliud esse, aliud agricolarum. Nam & in Aegypto vsq; ad hoc tempus, in hunc modum se habet, & in Creta: in Aegypto quidem Sesostris legem ferente, in Creta verò Minos. Antiqua videtur etiā comensationū institutio, quod in Creta factum est Minos regnante: sed multò prius hoc in Italia, quàm in Creta constitutum fuit. Tradit enim periti homines illorum locorum, fuisse Italium quendam Oenotriæ regē, à quo mutato nomine pro Oenotris Itali sunt vocati, oramque; illam maritimā Europæ, quæ est inter Scyllaticum, & Lameticum sinum (distant verò hæc loca inter se meridie iter) Italia nomen primò recepisse. Hunc ergo Italium, tradit agriculturā Oenotros docuisse, cum prius essent pastores vagi, ac palantes: illisque leges posuisse, & comensationes instituisse primū. Quapropter etiam nunc quidam illorum populorū comensationibus vtuntur, & legibus quibusdam ab illo positis. Incolebāt autem eam Italia partem, quæ ad Tyrrheniam versa est, Opici, qui nunc Aufonij nominantur. Alteram verò partem, quæ ad Iapygiam, & Ionium pertinet, incolebāt Chaones, Syrtim appellatā, & ipsi quoque ab Oenotris orti. Inuētiō igitur comensationum, hinc primū extitit. Diuisio autem ciuitatis per genera, apud Aegyptū incepit. Sesostris enim multis temporibus antè fuit, quàm Minos in Creta regnaret. Et alia ferè credendū est, eodem modo inuēta fuisse multoties in longo tempore, imò verò infinities. Nam quæ necessaria sunt ad vsum vitæ, indigentiam ipsam docuisse, rationale est: quæ autem ad ornatum, & affluentiam, illis reperitis, addita menta postmodum facta fuisse, ad expolitiorē viuendū formam. Quod eodem modo in

constitutione Rerum publicarum accidisse credendum est. Esse verò cuncta vetusta, signum est, quòd Aegyptij (quorum antiquitas maxima putatur) leges habuerunt, & civilem institutionem. Quapropter vtendum est iis, quæ sufficienter tradita sunt, & quæ deficiunt, reperire conandum. Quòd igitur agri, & possessiones eorum esse debent, qui arma tenent, quique partes sunt ciuitatis, dictum est: & qua de causa cultores illarum alios esse oportet, & quanta, & qualis debet esse regio. De distributione verò ipsius regionis, & qui, & quales debent esse cultores, dicendum est. Quando quidem neque communes omnium censemus esse debere possessiones, vt quidam tradidere, sed vsu amicabilem communes fieri, neque deesse vlli cibium alimenta. De comestationibus videtur quoque omnibus vtile esse, vt ad sint bene institutis ciuitatibus. Quæ verò ob causam nobis quoque idem videatur, postea dicemus. Oportet autem ciues vniuersos ad earum communionem admitti. At non facile est, vt qui pauperes sint, contribuere statutam pensionem ex proprio possint, & ceteram domum gubernare. Præterea, in sacrificiis, cultuque Deorum, sumptus communes esse debent totius ciuitatis. Est igitur necessarium in duas partes regionem diuidere, & aliam esse publicam, aliam priuatorum. Vtraque illarum partium rursus diuidenda est. Illius namque partis, quam publicam esse debere diximus, vna pars Deorum cultui deputanda est, altera verò ad comestationum impensam. Rursus verò priuari agri pars vna ad proprias necessitates est deputanda, altera verò ad ciuitatem: vt duabus fortibus vtrique distributis, amborum locorum omnes participes sint. Aequum enim, & iustum ita se habet, & ad finitima bella concordantius. Vbi enim hic modus non seruatur, alij faciliter profiliunt ad finitimos inimicitias, alij nimium illas refugunt, & contra dignitatem. Quam ob rem apud quosdam lex est, vt qui agros habent vicinos, hi non admittantur ad consilium belli aduersus illos suscipiendi, quasi ob priuatam sui causam recte consilium dare non valentes. Agrorum igitur per hunc modum facienda particio est, ob causas ante dictas. Cultores autem ipsi, maxime quidem si secundum votum optandū est, serui esse debent, neque omnes vnius generis, neque animo elati: ita enim & ad faciendum opus vtilis forent, & nihil noui ab eis metueretur. Secundo autem loco Barbari ministri, naturam similes his, quos supra diximus. Horum autem in priuatis quidem agris & ipsi priuatorum dominorum sunt, in publicis verò publici. Quemadmodum autem seruis vtendum sit, & quare melius est omnibus seruis premium libertatis esse propositum, postea dicemus.

De situ vrbis, locis Rebus publicis accommodatis priuaris adibus, muris, ornatu ciuitatis.

Cap. XI.

Agri autem quòd terra, marisque, particeps esse debet, & quòd ad totam regionem similiter debet esse communis, quantum fieri potest, dictum est prius. Ipsi autem ad se ipsam optandam est positionem

fortiri, ad quatuor respicientes. Primum, ad sanitatem, quòd est necessarium ad orientem enim Solem conuertat vrbes, & ad eos ventos, qui inde perflant, salubriores sunt. Secundo loco quæ sunt secundum Boream sita, hæc namque sunt ad hyberna potiores. In reliquis verò, vt ad ciuiles res, & ad bellicas, opportunè se habeat: ad bellicas quidem, vt facilis sit ciuibus in aliena egressio, hostibus autem difficilis aditio, ac difficilis circumdatio. Aquarum autem, & stagnorum abundantiam habeat maxime naturalè: quòd si naturalis deficiat, ex aqua pluvia cisternæ, & lacus, qui magnam vim aquarum suscipiant, cõparentur ita vt deesse aqua, si quando obliuerentur, nunquam possit. Sed cum oporteat de sanitate habitantium curam habere, hoc autem sit primum in situ, & qualitate loci, secundum, in aquarum salubritate vsu in ea quoque recte diligentia meritis adhibenda. Quibus enim plurimum, & frequentissimè vtitur ad corpus, ea plurimum important ad sanitatem. Aquarum autem, & ventorum potentia, talem habet naturam. Quapropter in ciuitatibus, quæ recte sapiunt, distinguendus est aquarum vsus, si non omnes sunt pares, nec abundantia sit earum aquarum, vt aliæ seorsum aquæ ad cibum, & potum: aliæ ad aliam indigentiam deputentur. Loca autem munita, non pariter cunctis ciuitatibus vtilia sunt: vt puta arx ad dominationem vnius, vel paucorum. In populari verò viuendi modo, æqualitas loci. In optimatū verò gubernatione, neutrum istorum, sed magis loci plures ardui. Priuatorum autem domorum forma, gratior est, & commodior ad ceteras res existimatur, secundum nouiorem istum Hippodamium morè. Sed ad securitatem, tutelamque ciuitatis vtilior erat antiquorum ædificatio. Habent enim illorum ædificia inextricabiles aditus, ex quibus nisi conuerti euaudere vix possunt: & inscrutabiles latebras, si qui aggredierentur, ex quo vtriusque horum participare debent. Potest enim hoc fieri, si quis ita disponat, vt solent agricolæ illos, quos vocant quidam vinearum tramites. Et cetera vrbem non facere penetrabilem, sed partes quasdam, & loca. Sic enim ad securitatem, & ad ornatum se bene habebit. Mœnia verò qui dicunt non oportere adesse ciuitatibus illis, quæ virtutem possideant, nimium præse loquuntur: & hoc videt per experientiam reprobatum in iis ciuitatibus, quæ sibi id ad gloriam iactabant. Est enim ad pares, ac non multo excedentes multitudinem, non satis decorum per mœnia seruari velle. Sed cum aliquando cõtingat, & fieri possit, vt multo maior hominum multitudo, & maiori virtute superueniat, si saluo esse oportet, neque perire, neque contumeliis affici, firmissimam munitiorem murorum putandū est opportunissimam esse in bello, præsertim hoc tempore, in quo tormenta, & machinæ ad obsidiones vrbium, cum omni subtilitate sunt adinuenta. Simile est enim, ciuitatem non circumdandam mœnibus celsere, & regionem facilem ad inuadendum querere, & deicere montuosa loca, & priuatis domibus non circumdare parietes, quasi viles futuri sint habitatores. At qui ne id quidem latere oportet, quòd qui mœnibus circumdantur, eis licet in vtraque parte vrbibus, & tanquam muros habentibus, & tanquam non habentibus.

bentibus. Sed eis, qui mœnia non habent, non licet. Si ergo per hunc modum se habet, non solum mœnia circumdanda sunt vrbis, verum etiam curandum, vt & ad ornatum ciuitatis se habeant deceret, & ad bellicas oportunitates, tum alias, tum ad illas, quæ nunc reperta sunt. Vt enim aggressoribus cura est, quibus modis vincant, ita quadam iam reperta sunt, quadam inuestigare, atque philosophari oportet eos, qui defendunt. Principio enim non aggrediuntur eos, qui bene se præparauerunt, expugnare.

De adibus sacris, foris, & locis comestationum, cuiusmodi esse debeat.

Cap. XII.

Vt verò multitudo ciuium in comestationibus distributa esse debeat, mania verò sint præditiis quibusdam, & turribus per opportuna loca interpositis munita, clarū est, quòd res exigat aliquas comestationum, in illis ipsi præditiis collocari. Et hæc quidem per hunc vtrique modum videtur constituenda. Aedes verò Deorum, & principalisimæ magistratuum comestationes, idoneum locum habere debent, & eundem, & sacra quotiensque, lex non separat, aut respositum oraculi. Est etiam talis locus quisquis supereminentiā habet, & ad eandem virtutem sufficienter, & ad vicinas partes ciuitatis excellenter. Decet autem sub hunc locum constructionem fore esse talem, qualis est in Thesalia eius, quòd liberum vocant, id est, quod debet esse purum ab omni mercatu: & neque opifices, neque agricolas, neque alios vllos tales illi appropinquare, nisi ad magistratibus vocarentur. Est etiam hic locus gratior, si & gymnasia seniorum in eo sint constituta. Decet enim secundum aras distribui hunc ornatum, & in iunioribus magistratus quosdam versari, seniores autem magistratibus assistere. Præsentia enim magistratuum ante oculos posita, gignit veram reuerentiam, liberalitatemque pudorem. Venalium autem rerum, aliud forum esse debet, & alio loco situm, accessu facile, quòd & a terra, & a mari facilis sit importatio omnium. Cum verò multitudo ciuium diuisa sit in sacerdotes, & magistratus, decens est sacerdotibus circa aedes sacras esse comestationes institutas. Magistratum autem quicumque, de contractibus ius dicunt, & qui de accusationibus cognoscunt, & qui circa vocationes in ius, & alia huiusmodi administratione intendunt. Et insuper qui adilitatis, & vrbaniarum rerum curam gerunt, iuxta forum in loco celebri, communique sunt comestationes statuenda. Talis est locus illius fori, in quo necessaria venundantur. Nam alterum illud forum superiori loco situm, debere esse diximus otiosum: hoc autem ad negotia rerum deputari. Hunc eundem ordinem in regione quoque imitandū esse dicimus. Sunt enim magisteratibus quidam apud rusticos, quos alij custodes alij rectores appellat: quibus & loca ad custodiam regionis, & comestationes sunt in iisdem in locis constituta. Tempia quoque per agros distributa esse debent, partim diis, partim heroibus. Sed immolari nunc circa ista superfluum est, cum sint illa non difficilia cognitu, sed magis factu. Dicere

enim voti est: euenire autem, fortunæ. Quapropter circa talia insistere, ad præsens omittamus.

De reclamatione finis, & medijs, de felicitate, & actibus virtutis, de externis, de quibus homines sunt studiosi, & qualitate ciuium.

Cap. XIII.

Republica autem ipsa, ex quibus, & qualibus constare debet ciuitas, quæ beata sit futura, & rectè gubernari, dicendum est. Duo sunt, in quibus omnis commendatio bene agendi consistit. Vnum, vt propositum, ac finis agendi rectè subiaceat. Aliud vt eas quæ ad illum finem ferant, actiones inueniamus. Fieri enim potest, vt & cõcordent hæc inter se, & discordent. Nam quandoque illud, ad quod intenditur, rectè iacet: sed in actionibus, per quas illo potiri credimus, aberratur. Quandoque autem omnia ad finem dirigitur, sed finis ipse est prauè positus. Quandoque etiam in vtroque est error, veluti circa medicinam. Neque enim quale aliquid esse oportet sanū corpus, rectè iudicat interdum, neque ad subiectum sibi finem opera diriguntur. Oportet autem in artibus, & scientiis hæc vtraque obtineri, finem, & eas, quæ sunt ad finem, actiones. Quòd igitur bene viuere, ac felices esse omnes cupiunt, manifestum est. Sed aliis potestas est adipiscendi, aliis non propter fortunam aliquam, vel naturam. Opus est enim adiumentis quibusdam ad bene viuendum: minoribus quidem illis, qui melius dispositi sunt: maioribus autem, qui peius debet esse purum ab omni mercatu: & neque opifices, neque agricolas, neque alios vllos tales illi appropinquare, nisi ad magistratibus vocarentur. Est etiam hic locus gratior, si & gymnasia seniorum in eo sint constituta. Decet enim secundum aras distribui hunc ornatum, & in iunioribus magistratus quosdam versari, seniores autem magistratibus assistere. Præsentia enim magistratuum ante oculos posita, gignit veram reuerentiam, liberalitatemque pudorem. Venalium autem rerum, aliud forum esse debet, & alio loco situm, accessu facile, quòd & a terra, & a mari facilis sit importatio omnium. Cum verò multitudo ciuium diuisa sit in sacerdotes, & magistratus, decens est sacerdotibus circa aedes sacras esse comestationes institutas. Magistratum autem quicumque, de contractibus ius dicunt, & qui de accusationibus cognoscunt, & qui circa vocationes in ius, & alia huiusmodi administratione intendunt. Et insuper qui adilitatis, & vrbaniarum rerum curam gerunt, iuxta forum in loco celebri, communique sunt comestationes statuenda. Talis est locus illius fori, in quo necessaria venundantur. Nam alterum illud forum superiori loco situm, debere esse diximus otiosum: hoc autem ad negotia rerum deputari. Hunc eundem ordinem in regione quoque imitandū esse dicimus. Sunt enim magisteratibus quidam apud rusticos, quos alij custodes alij rectores appellat: quibus & loca ad custodiam regionis, & comestationes sunt in iisdem in locis constituta. Tempia quoque per agros distributa esse debent, partim diis, partim heroibus. Sed immolari nunc circa ista superfluum est, cum sint illa non difficilia cognitu, sed magis factu. Dicere enim voti est: euenire autem, fortunæ. Quapropter circa talia insistere, ad præsens omittamus.

FF 3 enim

enim illam posuimus: sed studiosam esse ciuitatē, non est fortunæ opus, sed scientiæ, ac electionis, At studiosa ciuitas est, vt ciues, qui in Republica versantur, sint studiosi. Nobis autē omnes ciues participes sunt Reipublicæ. Hoc igitur considerandum est, quo modo fiant studiosi. Nam si contingat, omnes esse studiosos, non autem singulos ciuium, sic foret optabilis, sequitur enim ad singulos esse, & omnes esse. Atqui boni quidem, & studiosi sunt propter tria. Sunt autem hæc tria, natura, mos, & ratio. Etenim nasci oportet primū, ceu hominem, & non aliud animal: & sic, qualem aliquem secundum corpus, & animā. Quædam etiam nasci nulla utilitas est: mores enim mutari faciūt, nam aliqua per naturam ad vtrunq; apta, per mores ad peius, vel ad melius conuertuntur. Cætera igitur animalia maximē viuūt secundū naturam: parum verò aliquid, & secundū mores. Homo autem & secundum rationē: solus enim rationē habet. Ita oportet hæc simul cōcordare. Multa enim præter mores, & præter naturam agunt homines propter rationē, si persuadeatur melius esse aliter agere. Natura igitur quales esse oportet eos, qui legum positori sint partituri, determinatum est prius. Reliquū opus est iam disciplinæ. Quædam assuescendo discuntur, quædam audiendo.

An eosdem esse oporteat, qui parent, & qui imperant, an alios: & num per totam vitam, an verò alios: & de disciplina, qualis amborum esse debeat: de virtute eorum, an sit eadem: de partibus animæ, de errore circa fines, quidque ab antiquis legislatoribus non rectè finis constitueretur in dominatione, aut diuitiis, & quis eandem is sit.

Cap. XIII.

Quod verò omnis societas ciuiliſ corripitur ex imperantibus, & parantibus, hoc in considerandum est, Vtrū alios esse oportet, qui imperant, & alios, qui parent, an eodē per vitam. Patet enim quod & disciplina secundum hanc diuisionē sequi debet. Si ergo tantum differret alteri ab aliis, quantum dij & heroes ab hominibus differre putantur, vt primo statim corpore, ac postea animo longē antecellerent, ac manifestē, indubitatēq; appareret eorū supereminentia, clarum est, quod semper eodē istos melius foret imperare, alios verò parere. Sed cum facile non sit hoc reperire, nec sit (vt apud Indos Scylax esse ait) reges tantū à populis differre manifestum est, quod propter multas causas necessarium est, vt omnes similiter participes sint vicissim imperandi, & parēdi: æquum enim idē similibus. Et difficile est stare Republicam, quæ constituta sit præter iustitiam. Cum illis enim, qui ab imperando excluderentur, concurrerēt omnes, qui sunt in regione, statū mutare cupientes: & tantam esse multitudinē in Republica gubernatione, vt sit potentior istis, vnum aliquid impossibiliū est. At enim quod oportet eos, qui in magistratu sunt, differre à subiectis, indubitabile est. Quomodo ergo hæc futura sint, & quomodo participet, considerare debet legislator, vt prius diximus. Natura enim ostendit quemadmodū hæc di-

stinguenda sunt. Facit enim eosdem genere, alios iuniores, alios seniores: quorum alteri debent parere gubernantibus, alteri gubernare. Indignatur autem nemo, propter artem maiori concedere. Nec putat illum, cui cedit, potiorē esse se præferre. Cum & ipse quando ad id ætatis peruenierit, eundē honorē sit recepturus. Est ergo vt eosdem esse dicere eos, qui parēt, & imperant, est etiam vt diuersos. Itaque & disciplinam vt eandē dicere necesse est, & vt diuersam. Qui enim imperare velit rectē, oportere aiunt ipsum prius sub imperio fuisse. Imperium verò, vt in primis libris dictum fuit, aut gratia imperantis est, aut gratia subiectorum. Hoc autem feruorū esse diximus, alterū liberorum. Mandatorum verò quædam inter se differunt, non in agēdo, sed in cuius gratia. Quapropter multa, quæ vidētur esse ministrorum opera, & adolescentiū, liberis hominibus pulchrum est ministrare. Ad pulchrum enim, & non pulchrum non tantū differūt actiones propter se ipsas, quantum in fine, & gratia cuius. Cum verò ciuis, & præfidentis eandē virtutem esse dixerimus, quæ optimi viri, & eundē prius parere debere, postea imperare: hoc vtiq; erit legum positori intuentum, laborandumq; vt boni viri efficiantur, & per quæ exercitia, & quis finis optima vitæ. Diuersæ autē sunt duæ partes animæ, quarū altera rationē per se habet, altera non habet quidem per se, verumtamen rationi obtemperare potest; quarū diximus esse virtutes illas, per quas vir bonus dicitur quodam modo. Sed in vtra istarum magis est finis. Qui ita diuidunt, vt nos facimus, his ambiguum non est quomodo sit dicendum. Semper enim deterius, melioris gratia est. Patet hoc in his, quæ sunt secundum artē, & in his, quæ sunt secundum naturam. Melius autem illud, quod rationem habet. Diuiditur autem dupliciter, vt nos consueuimus diuidere. Est enim ratio alia actiua, alia contemplatiua. Sic ergo necesse est & hanc partem diuidere, & actiones clarum est quod correspondenter se habere dicemus. Et oportet eas actiones, quæ sunt meliores secundum naturam magis experendas esse ab illis, qui consequi possunt, aut omnia, aut illa duo. Semper enim cuiq; id est maximē expectandum, cuius potiri est summum. Diuisa est autem vita in negotiū & otium, bellūq; & pacem. Et agibilia quædam sunt necessaria, & vtilia, quædam honesta. In quibus necesse est eandē esse optionem, & partibus animæ, & ipsarum actionibus: bellum quidem gratia pacis, negotiū autem gratia otij: necessaria, & vtilia, gratia honestorū. Ad cuncta igitur hæc aspiciere debet, qui legē ponit, & ad partes animæ, & ad illarum actiones: magis verò ad ea, quæ meliora sunt, & finis. Eodē modo & circa vitas, & rerum diuisiones. Possibile enim oportet & in negotio versari, & in bello: præferenda tamen est pax, & otium. Necessaria, & vtilia posse agere, præferenda sunt tamē honesta. Itaq; ad hæc, tanquā ad signū, & pueri adhuc existentes, & alia ætates, quæ indigent, per disciplinam sunt dirigendi. Nam qui nunc Græcorum rectē gubernari videntur, & legumatores, qui eas Reipublicas instituere, neq; ad optimum finem videntur aspexisse, neq; id ad omnes virtutes, disciplinam, & leges direxisse: sed onerosē declinauerunt ad illas virtutes, quæ videntur viles, ac plus habere faciunt. Similiter quoq; posterorum quidam scriptores, opinionem suam eandē ostenderunt. Laudantes enim Lacedæmoniorum Republicam, & commendant legislatoris eius propositum, quod omnia ad potentiam, & ad bellum direxerit, quæ & per rationem resisti possunt, & per facta ipsa nunc reprobata sunt. Vt enim plurimorum dominari latē cupiunt, quoniam exinde multa proueniūt Fortunæ commoda: sic Thibron admirari, laudareque videtur Lacedæmoniorum legumlatorem, & quicumque alter de Republica illorum scripsit, quod propter exercitationem eorum ad pericula, multorum dominationem sibi compararunt. Atqui pater, quod cum non habeant nunc dominationem Lacedæmonij, nec felices amplius essent, nec legumlator eorum bonus. Insuper illud ridiculum, si permanentes in legibus eius, nullq; impediēte illis legibus vti, amiserūt bene viuere. Non rectē verò suscipiunt, neque de dominatione, ad quam intendit legislator ostēdunt, nam imperium liberorum melius est, ac magis ex virtute, quam dominari vt seruis. Præterea non per hoc ciuitas felix est existimanda, neque legislator laudandus, quod vincere docuerit, & finitimos dominari: hæc enim magnum continent nocumentum. Nam aduersus ciues hoc ager, qui poterit, & ciuitati suæ dominari queret. De quo accusant Lacedæmonij Pausaniæ, eo, quod prouenire illa existimant magis per aliquam virtutem. Cum verò maiora sint hæc bona, quam ea, quæ belli, & fruitio eorum, quam virtutum, & quia illius gratia, manifestū ex his. Quomodo autem, & per quæ id erit vtiq; considerandum. Diximus supra diuidentes, quod natura, & more, & ratione indigemus. Ex his autem quales aliquos natura esse oportet, determinauimus. Restat videre, vtrū ratione prius, an moribus, sit eruditio faciēda. Hæc enim simul concordare debent optima concordatione. Contingit enim rationem aberrare ab optima suppositione, & similes per mores duci. Clarum est hoc primū quidem quemadmodum in aliis, quod generatio est à principio, & finis à principio aliquo alterius finis. Ratio autē nobis, & mens natura finis. Quare ad hæc, generationem, ac morum institutionem parare oportet. Deinde vt anima, & corpus duo sunt, ita quoque duas videmus esse animæ partes, vnam irrationalem, alteram, quæ habet rationem. Habitus quoque earum duos, quorum alter est appetitio, alter mens. Vt autem corpus in generatione antecedit animam, sic pars irrationalis antecedit eam partem, quæ habet rationem. Patet id in pueris, quibus statim ira, & voluntas, & concupiscentia existit: at ratio, & mens, procedente ætate in illis fieri nata sunt. Quapropter corporis curam necesse est prius suscipere, quam animi, deinde appetitus. Curam tamen appetitus, qui gratia mentis: curam verò corporis, qui gratia animi. Si ergo ab initio prouidendum est à legis positore, vt optima sint corpora eorū, qui educantur, primū quidem circa coniugia prouidere debet, quæ ætate, & cuiusmodi existentes, sint in matrimonium cōpulandi.

disciplinam, & leges direxisse: sed onerosē declinauerunt ad illas virtutes, quæ videntur viles, ac plus habere faciunt. Similiter quoq; posterorum quidam scriptores, opinionem suam eandē ostenderunt. Laudantes enim Lacedæmoniorum Republicam, & commendant legislatoris eius propositum, quod omnia ad potentiam, & ad bellum direxerit, quæ & per rationem resisti possunt, & per facta ipsa nunc reprobata sunt. Vt enim plurimorum dominari latē cupiunt, quoniam exinde multa proueniūt Fortunæ commoda: sic Thibron admirari, laudareque videtur Lacedæmoniorum legumlatorem, & quicumque alter de Republica illorum scripsit, quod propter exercitationem eorum ad pericula, multorum dominationem sibi compararunt. Atqui pater, quod cum non habeant nunc dominationem Lacedæmonij, nec felices amplius essent, nec legumlator eorum bonus. Insuper illud ridiculum, si permanentes in legibus eius, nullq; impediēte illis legibus vti, amiserūt bene viuere. Non rectē verò suscipiunt, neque de dominatione, ad quam intendit legislator ostēdunt, nam imperium liberorum melius est, ac magis ex virtute, quam dominari vt seruis. Præterea non per hoc ciuitas felix est existimanda, neque legislator laudandus, quod vincere docuerit, & finitimos dominari: hæc enim magnum continent nocumentum. Nam aduersus ciues hoc ager, qui poterit, & ciuitati suæ dominari queret. De quo accusant Lacedæmonij Pausaniæ, eo, quod prouenire illa existimant magis per aliquam virtutem. Cum verò maiora sint hæc bona, quam ea, quæ belli, & fruitio eorum, quam virtutum, & quia illius gratia, manifestū ex his. Quomodo autem, & per quæ id erit vtiq; considerandum. Diximus supra diuidentes, quod natura, & more, & ratione indigemus. Ex his autem quales aliquos natura esse oportet, determinauimus. Restat videre, vtrū ratione prius, an moribus, sit eruditio faciēda. Hæc enim simul concordare debent optima concordatione. Contingit enim rationem aberrare ab optima suppositione, & similes per mores duci. Clarum est hoc primū quidem quemadmodum in aliis, quod generatio est à principio, & finis à principio aliquo alterius finis. Ratio autē nobis, & mens natura finis. Quare ad hæc, generationem, ac morum institutionem parare oportet. Deinde vt anima, & corpus duo sunt, ita quoque duas videmus esse animæ partes, vnam irrationalem, alteram, quæ habet rationem. Habitus quoque earum duos, quorum alter est appetitio, alter mens. Vt autem corpus in generatione antecedit animam, sic pars irrationalis antecedit eam partem, quæ habet rationem. Patet id in pueris, quibus statim ira, & voluntas, & concupiscentia existit: at ratio, & mens, procedente ætate in illis fieri nata sunt. Quapropter corporis curam necesse est prius suscipere, quam animi, deinde appetitus. Curam tamen appetitus, qui gratia mentis: curam verò corporis, qui gratia animi. Si ergo ab initio prouidendum est à legis positore, vt optima sint corpora eorū, qui educantur, primū quidem circa coniugia prouidere debet, quæ ætate, & cuiusmodi existentes, sint in matrimonium cōpulandi.

Virtutem contemplatiuam ad optimam Rempublicam pertinere, quibus virtutibus ad negotium, & in bello, & in pace, & ad otium sit opus: & in quo primū institutio sit faciēda.

Quod verò omnis societas ciuiliſ corripitur ex imperantibus, & parantibus, hoc in considerandum est, Vtrū alios esse oportet, qui imperant, & alios, qui parent, an eodē per vitam. Patet enim quod & disciplina secundum hanc diuisionē sequi debet. Si ergo tantum differret alteri ab aliis, quantum dij & heroes ab hominibus differre putantur, vt primo statim corpore, ac postea animo longē antecellerent, ac manifestē, indubitatēq; appareret eorū supereminentia, clarum est, quod semper eodē istos melius foret imperare, alios verò parere. Sed cum facile non sit hoc reperire, nec sit (vt apud Indos Scylax esse ait) reges tantū à populis differre manifestum est, quod propter multas causas necessarium est, vt omnes similiter participes sint vicissim imperandi, & parēdi: æquum enim idē similibus. Et difficile est stare Republicam, quæ constituta sit præter iustitiam. Cum illis enim, qui ab imperando excluderentur, concurrerēt omnes, qui sunt in regione, statū mutare cupientes: & tantam esse multitudinē in Republica gubernatione, vt sit potentior istis, vnum aliquid impossibiliū est. At enim quod oportet eos, qui in magistratu sunt, differre à subiectis, indubitabile est. Quomodo ergo hæc futura sint, & quomodo participet, considerare debet legislator, vt prius diximus. Natura enim ostendit quemadmodū hæc di-

De legislator instituens coniugalem societatem, inspicat aptam ætatem utriusque ad generationem: ut filij nec nimium distent ab ætate parentum, ut dum habeant superstites, nec nimium vicini sint ætati eorum, ne per id minor sit reverentia: quo tempore aptius contrahatur matrimonium, & quod magis ad generationem: de corporis habitudine natorum qualem esse sit decensissimum: de pregnantium diata: de orbis fertibus: de multitudine gignendorum: quod ætatis tempus ad procreationem magis idoneum: de interdicensdo alij non concubitu.

Cap. xvii.

Oc autem instituet legis positior, inspicens ad ipsos, & ad vitæ tempus, ut ætatibus in idē concurrant, nec discere per gignēdi potētia. Viro enim adhuc generare potēte, si mulier ipsa concipere nō possit: vel muliere quidē ad concipiendū apta, si vir ipse non possit, lites, ac discordiæ inter eos oriuntur. Ad filiorum quoque susceptionem est inspicendum, ne nimis distent ab ætate paterna: quoniam nec ipsi senioribus gratiā referre vllam possunt, nec parentes filiis adiumenta præstare. Nec etiam nimis proximi ad ætatem paternam accedere debent filij: habet enim hoc turbationē, non parvam, cum neque tanta sit reverentia huiusmodi filij erga genitores, ut pote quasi æqualibus, & circa gubernationem domus, quæ res ex ista quasi paritate soleant provenire. Insuper, quod dicere incipientes huc digressi sumus, ut corpora natorum sint secundum legis positōris voluntatem, ferē quidem hæc omnia provenient per vnam diligentiam. Nam cum sit finis gignendi, ut plurimum vitis quidem septuagesimus annus, mulieribus autē quinquagesimus, ita coniugandi ab initio sunt, ut ætatibus ad hunc finem cōcurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba ad filiorum procreationē. In cunctis enim animalibus iuveniles partus imperfecti sunt, & foemina crebrū, quā mares, & parva corporis forma gignuntur. Quocirca necesse est, hoc idem in hominibus provenire. Huius autem coniectura fuerit, quod in quibuscunque civitatibus consuetudo est, adolescentes mares, puellæque coniugari, in eisdem inutilia, ac pusilla hominum corpora existunt. In partu quoque laborant magis puellæ, ac peteunt plures. Ex quo responsum oraculi Træzeniis datum quidā existimant, ob istam causam, quasi mulieris parentibus propter immaturitatem nuptiarū, non propter fructuum collectionē. Ad continentiam quoque, vile est, nuptias fieri seniores. Intemperatioras enim esse videntur, cum puellæ Venæri assuescunt. At masculorum corpora crescere aliās, & impediantur, si adhuc augere & semine consuetudinem incant. Nam huius terminus quispiam esse potest: nam videtur, quem non multo excedit amplius. Quæ utrunque propter puellas quidē circa ætatem decem & octo annorum nupti tradere cōgruit, masculos autē, circiter ætatem annorum sex & triginta. In hoc enim tempore, & vigentibus corporibus coniugantur, ac procedente tempore simul apte desinere procreare possent. Et filiorum susceptio partim erit ab initio eis ætate vigētibz adhuc, si recte procedat statim generatio: partim iam vergentibus ad annum septuagesimū. Quibus igitur ætatibus coniugia sint faciēda, dictum sit. Tempus autem anni, ut nunc mulsi observant, recte per hyemē aptius ad nuptias esse videtur. Sed, consideranda sunt in procreatione liberorum, quæ à medicis, & quæ à physicis traduntur. Medici autem tempora corporum sufficienter ostendunt: physici autē de spiritibus Borealia magis, quàm Australia laudant. Quæ autem corpora, maximē vitilia sint, magis dicendum esset, ubi disciplina liberorum tractatur. Summatim verò sat fuerit nunc dixisse: neque enim athletarum habitudo vitilis foret ad civilem habitum, neque ad sanctatem, & procreationem liberorum: nec rursus humilis, & imbecillanimum, sed media istarum. Laboriosam enim habitudinem habere oportet, exercitaram verò laboribus non violentis, neque ad vnum laborem solum, ut athletarum habitudo, sed ad liberalia opera. Hæc autem similiter viris mulieribusque existere debent. Pregnantes quoque mulieres curam habere corporum oportet, non pigrescentes, neque subtili venter alimonia. Hoc autem facile est legum positōri providere, si iubeat singulis diebus iter quoddam facere debere ad Deorum sacra, mulieres, quæ sortitæ sint concipiendū honorem. Mens tamen contrā, quàm corpus, in tranquillitate est traducenda. Quæ si nisi sunt, ab ea, quæ cōtinet, capere videntur: quemadmodum illa, quæ nascuntur in terra. Circa expositionem autem, vel educationem filiorum, lex sit, nihil orbaturum natura fore educandum. In aliis verò si mores, institutiōque civitatis prohibeant natos exponere, ac multitudo tanta prolis alicui cōtingerit, ut duplicatus sit filiorū numerus, (nam si distans esse debet) ad multitudinē nimiam evitandam antevenire oportet, ut non cōcipiantur. Nā postquam concepti sunt, & sensum, aut vitam acceperint, nefas est attingere eos. Cum verò determinatum sit, quæ ætate vir & vxor sint ab initio coniugandi, quanto tempore liberis operationem dare conveniat, determinemus. Seniorum enim fetus, quemadmodum iuniorū, imperfecti sunt & corporibus, & intellectibus, senescentium quoque fetus sunt in robusti. Quapropter illud maximē tempus probandum est, in quo maximē in intelligentia viget in nobis. Id autem esset in plurimis, circiter annum quinquagesimum, ut poetarum quidam dixerunt, septenario numero ætatem dimittentes. Itaque qui quatuor, aut quinq; annis hanc ætatem excefferint, derelinquere debet in aperto procreandi studium, ac de cætero vel sanctatis, vel alterius huiusmodi causa concubitu facere videri. Cuius verò omnis alterius, quàm coniugis, penitus sit interdictus: quandoquidem sit, & appelleret coniugis. Quod si quis deprehendatur contra facere, per tempus procreationis, dignam poenitentiam, licito poenam repositet.

De vitu, & institutione puerorum.

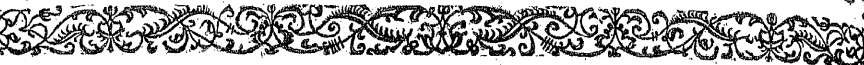
Cap. xviii.

Susceptis autem filiis multum referre putandū est ad corporis robur, quali victu nutrantur. Apparet verò ex cæteris animalibus, & ex gentibus, quibus cura est assidua bellicæ habitudinis, nutrimentum lactis maximē propriū esse corporibus: abstemium autem magis, propter ægritudines. Et præterea motus, quoscumque in ea ætate fieri datur, conferunt. Ne membra verò ob teneritudinem distorta fiant, utuntur adhuc gentes, aliquæ organis quibusdam, & machinis, quæ corpus a talibus illæsum conferunt. Conferunt etiam statim à pueritia frigori assuescere. Hoc enim & ad sanitatē, & ad res bellicas vitile est. Quapropter apud multos barbarorum consuetudo est, vel gelido amne natos immergere, vel parva veste amictiri, ut faciunt Galli. Ad cuncta enim, ad quæ possibile est, statim ab initio melius est assuescere. Est autem apta puerorum natura, ob eorum calorem, ad frigus exerceri. Circa primam igitur ætatem hæc, & huiusmodi diligentia est adhibenda. Sequenti verò ætate usque ad annos quinque, quia nondum ad disciplinam aliquam sunt admoventi, neque labores perferre cogendi, ne crescere impediatur, motus solummodo quosdam suscipere debent, quod pigritiam corporis evitent: qui motus preparandi sunt illis, & per alios actus, & per ludum. Ludi verò ipsi, neque iliberales, neque laboriosi esse debent, neque remissi. Quas autem narrationes, & fabulas illa ætate pueri audire debeant, cura sit iis, qui pueris publicè præficiuntur: cuncta enim talia, ad conversationes postea futuræ accommodanda sunt. Itaque, ludi per plurimum tales esse debent, ut sint imitationes eorum, quæ postea ferid erunt faciēda. Cohibitiones verò puerorum, & interruptiones ploratus, qui legibus prohibent, non recte faciunt: sunt enim vitales ad augmentum, cum sint quodam modo exercitationes corporum. Spiritus enim compressio facit robur laborantibus: quod contingit etiam pueris ploratum cohibentibus. Providendum est ab his, quibus puerorum cura publicè commissā est, circa huiusmodi educationem, & alia, & ut quàm minimè cum servis versentur. Hæc enim ætas usque ad annos septem, necessarium est ut domi alatur. Rationabile est ergo, præcipue in hac ætate, ut ab auditu, & visu fornicium rerum abstint. Omnino igitur obscenitas verborum, per legislatorem

exterminanda est de civitate. Ex turpiter enim loquendi licentia, sequitur & turpiter facere. Potissimum igitur statim à pueris neque dicant, neque audiant quicquam turpē. Si quis verò dicere, aut facere quicquam prohibitorum deprehensus fuerit, si liber sit, sed nondum in conventum comestatorum dignatus assumi, honore prohibeatur, & verberibus castigetur. Sed si sit maioris ætatis, seuili infamia afficiatur. Cum verò dicere aut picturas, aut actus deformes prohibe admitti mus. Sit igitur cura magistratibus, nullam neque seuilis picturam, neque statuum esse talium rerum imigratia, lasciviā mos tribuit, apud hos permittit lex iam homines factos pro se, & filiis & vxoribus sacra facere. Iuniores autem neque iamborum, neque tragædiarum spectatores esse sinat, nisi cum ad comædiarum peruenierint ætatem, ut in comestationibus comediant cum aliis sedere, & potus etiam participes esse possunt. Et ab huiusmodi labe infantes, disciplina omnes præstabit. Nos quidem nunc cursum ista attigimus. Postea verò insistentes oportebit determinare magis: siue oportet, siue non oportet, primò quærentes, & quomodo: sed in præsentimentionem de his facere necessarium fuit. Fortitan enim non malè circa hoc censebat Theodoros tragædiarum actor: nulli enim unquam concedere voluit, ut ante se ageret, neque ex vilibus etiam histrionibus, quasi magis fauceant auditores modellis, illis, quos primò audierint. Contingit hoc idem in cōversationibus hominum, & rerum: omnium enim prima nos magis delectant. Quapropter oportet à pueris omnia turpia procul removere, & maximè quæcumque habent in se vel obscenitatem, vel improbitatem. Transactis verò annis quinque, in duobus usque ad septem oportet iam disciplinas spectare, quas addicere eos oportet. Duæ autem sunt ætates, in quas necessarium est disciplinas diuidere. Vna, post septimum annum usque ad pubertatem. Altera, à pubertate usque ad annum vigesimum primum, Nam qui hebdomadibus diuidunt ætates, ut plurimū non dicunt bene. Itaque sequenda est naturalis distinctio. Omnis enim ars, & disciplina implere vult id, quod deest natura. Primum igitur videndum est, si faciēda sit institutio quædam circa pueros. Deinde, si vitile sit publicè curam eorum suscipere, vel magis privatim, quo modo nunc sit in plurimis civitatibus. Tertio, qualem hanc esse curam oportet.

FF. 5. ARIST.

ARISTOTELIS STAGIRITAE POLITICO-

RVM, SIVE DE REBUS PUBLICIS,

LIBER OCTAVVS,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum libri.

IN octavo hac in sunt: Mos, disciplina, mens, quibus moribus, disciplinisque instruendi animi sint iuuentutis.

Quod facienda sit institutio circa pueros, & illam publicè esse suscipiendam, atque ad Reipublicæ formam, non priuatim. nam vnamquamque Reipublicam optimè conseruant mores proprii, veluti mos popularis: Reipublicam populi, & quamque institutionem publicè elegantius fieri.

Cap. 1.

Quod igitur à legis positore maxime intendendum sit circa disciplinam iuuentutis, nemo utique dubitabit; nam id quidem neglectum in ciuitatibus affert Reipublicæ detrimentum. Oportet enim ad singula gubernandi genera, disciplinam accommodari. Nam mos vniuersi cuiusque proprius, consuevit & seruari Reipublicam, & ab initio constituere: ceu popularis mos popularem, & paucorum potentiae accommodatus mos, eam, quæ consistit in paucorum gubernatione. Semper autem melior mos, causa est melioris Reipublicæ. Præterea, in cunctis facultatibus, & artibus sunt quædam, ad quaerendum prius, oportet, & assuescenti ad earum opera. Itaque manifestum est, quod & ad virtutis actiones. Cùm verò vnus sit finis ciuitati toti, clarum est, oportere disciplinam quoque esse publicam, & non priuatam: quemadmodum nunc vnusquisque curam habet suorum filiorum, priuatimque docet, & priuatam disciplinam, prout ei videtur. Sed oportet publicorum publicè exercitationem fieri: & simul non debet quisque ciuis se suum existimare, sed omnes ciuitatis. Particula enim ciuitatis vnusquisque est. Cura verò singularum particularum, respicere nata est ad curam totius. Laudari possunt in hoc Lacedæmonij: & quidem publicè. Quod igitur lege prouidentum sit circa disciplinam iuuentutis, & hoc publicè faciendum, patet.

Qualis esse debeat institutio puerorum, quidque non omnium, qua ad Reipublicam sint necessaria: non enim exercitiorum, & operum vitium. Quod liberale, & ad finem liberalem.

Cap. 11.

Vanam verò ista disciplina, & quomodo tradenda, latere non debet. Nam nunc quidem in ambiguo est, neque eadem omnes censent iuuentutem ad discere debere, neque ad vitam optimam: neque conspicuum est, vtrum per intelligentiam magis deceat, vel per animi morem. Impedimentorum quoque respectus, considerationem disciplinæ conturbat: cum manifestum non sit, vtrum exercitatio nostra accommodanda sit ad ea, quæ sunt vitia ad vitam, vel ad ea, quæ tendunt ad virtutem, vel ad ea, quæ ad maiorem quandam, superfluumque pertinent apparatus. Hæc enim omnia & patronos quosdam susceperit. De his quoque, quæ ad virtutem tendunt, nihil confessum existit. Etenim virtutem non eandem omnes statim honorant. Ex quo fit, vt non ab re discordent circa illius exercitationem. Quod igitur ex vitibus necessaria sint addiscenda, manifestum est. Quæ autem non omnia, distinguuntur: liberalia opera ab illiberalibus, patebit, illa talia esse recipienda, quæ, cùm vitia sint, faciunt exercentem, habentemque non vilis exercitij operatorem. Vitale autem exercitium putandum est & ars, & disciplina, quæcunque corpus, aut animum, aut mentem liberi hominis, ad vsum, & opera virtutis inutilem reddunt. Itaque & artes illæ, quæ deterius disponunt corpus, & cuncta mercenaria exercitia, sordida nuncupamus. Mentem enim occupatam, & vilem reddunt. Sunt etiam quædam ex liberalibus scientiis, quas vsque ad aliquid discere honestum sit: penitus verò sese illis tradere, ac ad extremum vsque prosequi velle, nocentis illis (quæ supra diximus) obnoxios facit. Sed refert plurimum, cuius gratia quis agat, vel discat: nam si gratia sui, vel amicorum, vel propter virtutem, non est illiberalis. Qui verò id ipsum agit propter alios, sæpe vtrique videbitur illiberaliter, ac sordidè agere. Disciplina igitur illa, de quibus diximus, ad vtranque partem se habent.

Ex iis,

Ex iis que mentem ornant, quatuor discenda sunt pueris, grammatica, gymnastica, musica, pictoria, quod acutum negotio sit præferendum, & disciplina illius, disciplinis huius: musica ad otium, litera indifferenter, gymnastica & pictoria ad negotium. Cap. 111.

Vnt autem ferè quatuor, quæ discere iuuenes cõsueuerunt, literas, gymnasticam, musicam: addit verò quidam, figurandi peritiã. Literas quidem, & figuratiõnem tanquã vitales, & valde expediẽtes ad vitam. Gymnasticã verò, tanquã pertinentẽ ad fortitudinem. De musica verò ambigitur. Nam nunc quidẽ plurimi voluptatis gratia illam addiscunt. Veteres autẽ inter disciplinas eam collocauerunt, ex eo quod Natura querit (vt sæpe dictũ est) non solũ in negotio rectè, verũ etiã in otio laudabiliter posse versari. Hoc enim principiu est omniu, vt rursus de illo dicamus. Si enim vtroque opus est, magis autẽ expectendũ est otiu, quam negotiu: nec id quidẽ in ioco. Nã sic necesse foret, iocũ esse finẽ vitæ: quod si sit impossibile, & magis in negotiis vtendũ est ioco. Nam qui laborat, indiget relaxatione: & huius gratia est iocus. Negotia verò sunt cũ labore, & conatu: & propterea oportet iocũ adhibere, qui tanquã medicina eo tẽpore afferat. Nã relaxatio est huiusmodi motus animi, & requies per voluptatẽ. Otium autẽ ipsum videtur in se voluptatẽ habere, & felicitatẽ, & vitã beatã, & hoc non negotiosũ, sed otiosũ existit. Nam qui negotiatur, aliquid gratia negotiatur, quod sibi desit. Felicitas autẽ finis est, quã non cũ dolore, sed cũ voluptate esse omnes putãt. Hanc tamẽ voluptatẽ non eandẽ omnes possunt, sed secundũ se vnusquisque, & secundũ suũ habitũ. Optimus tamẽ optimã, & eam, quæ sit ab honestissimis. Itaque manifestũ est, quod oportet ad otiu quoque, degendũ addiscere quædam, & eruditũ: & has eruditiones, ac disciplinas, sui ipsarũ esse gratia: illas verò, quæ ad negotiu, tanquam necessarias, & gratia illorũ. Quapropter musica antiqui inter disciplinas collocauerunt, non tanquã rem necessariã, nihil enim habet tale, neque tanquã vilem, vt litera ad lucrũ, & ad rem familiarem, & ad studia, & ad ciuiles actiones cõplurimas. Videtur quoque figurandi peritiã vitilis esse ad iudicandũ meliũ artificũ opera. Neque vt gymnastica, ad sanitatẽ, & robur, nihil enim horũ videmus ex Musica fieri. Restat ergo quod ad degendũ in otio, ad quod & apparet eã adhiberi: quã enim putant degentiã esse ingenuorũ hominũ, in ea cõstituit. Quapropter Homerus in poemate suo ita inquit: Sed quale est vocari ad melsam opiparè paratam? Deinde nominans quosdam alios, subdit. Et citharædũ, qui omnes demulceat. Et alio loco ait Vlysses, optimã esse degedi rationẽ, quando lætis omnibus conuiuia audiunt citharædũ, sed ceteros per otidnẽ. Quod igitur sit disciplina quædam, quã nõ vt vitilẽ, neque vt necessariã docedi sunt filij, sed vt liberalẽ, & honestã, manifestum est. Vtrum autem vna sit numero, an plures, & quanam ista, & quomodo, posterius dicetur. Nunc tantũ id præmissum sit, quod apud antiquos habemus testimoniũ ex his disciplinis, quas diximus. Musica enim hoc manifestat. Ac etiã de vitilibus, quod aliqua addiscere pueros oportet, non modo propter vitilitatem, vt patet in literis, verũ etiã propter multas disciplinas alias, quæ per literas addiscuntur. Similiter verò figurandi peritiã, non vt in venũdando, emẽdõque vana nõ decipiatur, sed potius quia con templari facit pulchritudinẽ corporũ. Quarere verò vitilitatẽ vbique, minimè congruit magnanimis, & ingenuis hominibus. Cùm verò manifestũ sit, vtrum moribus, an ratione sit disciplina tradenda, & an circa corpus primò, vel circa mẽtem, patet ex his, quod adolẽscẽtes gymnastica, & pædõtribicã sunt tradedi, quarũ altera qualẽ aliquam facit habitudinem corporis, altera operationes.

De gymnastica, & puerorum exercendorum disciplina. Cap. 1111.

Vnt autẽ quæ ciuitates curam habere puerorum maxime videntur, partim athletarũ habitudinẽ inducere studẽ, in quo deformat corpora, ac augmentationem eorum impediunt. Lacones verò in hoc quidem non errant, sed effertatos laboribus reddunt adolẽscẽtes, quãsi hoc vitilẽ sit maxime ad fortitudinem. Atqui, vt iam sæpius diximus, neque ad vnam virtutẽ, neque ad hanc maxime respiciendum est ab eo, qui curã facit institutionis. Et ad hanc, non tamẽ consequitur: neque enim aliis in animalibus, neque in gẽtibus videmus fortitudinẽ adesse maxime effertatis sed potius mansuetioribus, & leoninis moribus: multarũque sunt gẽtes, quæ ad cædes hominũ, & ad eorũ comestionẽ insulant: vt circa Pontũ Achæi, & Heniochi. Et ex mediterraneis aliæ gẽtes similiter his, vel magis: quæ quidẽ gentes clanculũ per insidias latrocinantur, ad bellica tamen opera nihil valent. Præterea, scimus Lacones, dum ipsi soli exercebantur, præstitisse ceteris: nunc autẽ, & in gymnasticis, atque actionibus bellicis esse aliis inferiores. Non enim ob id præstant, quod iuuentutẽ exercerent, sed quod ipsi exercitati contra non exercitatos pugnabãt. Itaque honestas, ac nõ feritas, est in certaminibus præferenda. Neque enim lupus, neque alia bestia, honestũ periculũ pugnãdo subiret, sed magis vir bonus. Qui verò adolẽscẽtes in hæc nimiu tradunt, & in necessariis absque disciplina dimittunt, verè illos sordidos reddunt. Ad vnu enim opus Reipublicæ vitiles faciunt, & illud ipsum deterius, vt ratio ostendit. Oportet autem non ex prioribus operibus, sed ex his, quæ nunc sunt, iudicare. Nã nunc quidẽ illi, qui repugnant, disciplinã habent: tunc verò nõ habebãt. Quod igitur vtendũ sit gymnastica, & quomodo vtendũ, confessum existat. Vsque enim ad pubertatẽ leniores exercitationes sunt adhibendæ, absque victu illo violẽto, & laboribus coactis, ne corpora crescere impediãtur. Signũ erit non paruum, quod ita contingat: quia inter eos, qui Olympia vicerunt, duo, vel tres tantũ reperiuntur, qui iidẽ adolẽscẽtes, & viri sint victoriã cõsecuti, propterea, quod per exercitiationes pueris adhibitas, sublata sit vis, ac robur à violentis laboribus: Post pubertatẽ verò cùm annis tribus ad alia perdiscenda intenderint, tunc congruit & laboribus, & victu necessario illos occupare. Nã simul mente, & corpore laborare non oportet, cùm se inuicẽ impedire nata sint. Labor quidem corporis, mẽtem: mẽtis autem, corpus.

De mus

DE musica verò dubia quædam posuimus antea, & nunc rectè erit illa resumere, vt tanquam consentanea fiat rationibus, quas quis de ea dicens ostendat. Neque enim facile est demonstrare, quam potentiam habeat, neque cuius gratia illa adipisci oportet, vt rum solatij causa, & quietis, quæ admodum somnus, & potus. Nam hæc per se ipsa non sunt honesta, sed iucunda, & simul cessare curas faciunt, vt inquit Euripides. Quapropter instituit in illa, & vtuntur cunctis istis similiter, somno, & potu, & musica. In his quoque saltatione posuerunt. An magis putandū est ad virtutem tendere musicam, vt potestem? quemadmodū gymnastica tale aliquod corpus reddit, sic & musicam talē aliquē morem efficere, assuefacientem posse rectè latari? An ad degendi rationē aliquid cōfert, & ad prudētiam? Nam hoc te rrium ponendū est, ex his, qua dicuntur. Quod igitur oporteat pueros non solatij gratia discere, manifestum est: non enim solantur discunt. nam cum labore est disciplina. Atqui nec degendi rationē pueris, neque illi arati congruit attribueri. Nulli enim imperfecto cōpetit perfectio. Sed forsitan videbitur puerorū studium solatij esse gratia viri factis, & perfectis. Quod si hoc tale est, cuius gratia oportet ipsos addiscere, ac non potius, instar Persarū, Medorumque regū, per alios idē facientes voluptatis, ac disciplina participes fieri? Etenim necesse est melius perfici ab his, qui hoc opus suū fecerūt, & arte, quam ab his, qui tanto solum tēpore in eo laborauerunt, quanto addiscunt. Quod si oportet in his eos laborare, similiter & circa epularum apparatus oportebit vtique eos addiscere, quod est absurdum. Eadem quoque dubitatio cadit, si possit mores facere meliores. Quid enim opus est, eos hæc addiscere, ac non ex aliis audietes rectè latari, & iudicare posse, quemadmodum Lacones? Illi enim, quāquam non didicerint, possunt tamen rectè iudicare, vt aiunt, quæ sit bona, vel non bona melodia. Eademque ratio foret ad solatium, & ad rationem degendi otij libero homine dignam. Quid enim oportet eos discere, ac non aliis vtētibz frui? Considerare hoc licet ex opinione, quam habemus de diis. Non enim Iupiter cantat, aut citharā pulsat secundum poetarum: imo illos qui talia faciūt, appellamus viles: & opus illud non viri, neque sobrii, sed iocātis. At enim de his postea erit considerandū. Prima verò quaestio est, vtū musica sit in ioco reponenda, vel no: & quid potest efficere de his tribus in dubitatione propositis, vtū disciplinam, an solatium, an rationem otij degendi? Rationabiliter quidē ad omnia instituitur: & videtur omnium particeps: nam & iocus gratia quietis est, ac quietem necesse est esse iucundam. Est enim medicina molestiæ illius, quæ per labores suscipitur: & ratio degēdi otij non solum honestatē habere debet, verum etiā voluptatem. Felicitas enim ex ambabus istis est. Musicam verò omnes fatemur esse ex iucundissimis, siue nuda sit, siue cum modulatione. Inquit profectō & Musæus, Carmē, dulcissimam re esse mortalibus. Quapropter & ad cætus fami-

liarum, & ad vitam in otio degendam, rationabiliter illam recipiunt, vt potentem latitiam afferre. Vnde & ex hoc quis intelligat, illam pueris esse perdiscendam. Quæcunque enim iucunda sunt, acque eadem innocua, non solum cōgruunt ad finem, verum etiā ad quietem. Cum verò contingat hominibus perarare esse in fine, per sepe autem cessent, & vtantur iocis, non ob aliud modō, sed etiam ob delectationem: vtile foret requiescere in his, quæ ab illa proueniunt, voluptatibus. Contingit autem hominibus fecisse iocos sine, cum, & habeat fortasse finis voluptatē quandā, sed non quācunq;. Quærentes verò, istam, accipiunt hanc pro illa, ex eo quod cum sine agendi similitudinem, habet. Nā finis gratia nullius futuri experitur: & tales voluptates, nullius futuri gratia, sed gratia eorum, quæ antecesserūt, laborū scilicet, & molestiarum. Per quā igitur causam quarūt felicitatē fieri per huiusmodi voluptates, hæc vtique, aliquis rationabiliter existimet causam. De cōmuniōne autē musicæ non per hæc solum, sed etiā quia utilis sit ad cessationes, vt videtur, nec per eas modō, sed insuper querendū num aliquādo aliud ex ea proueniat. Pretiosior quidē natura eius est, quā secundum eum vsū, de quo supra dicitur. Et oportet non solum ab ipsa voluptatem capere, quam participant omnes secundū sensum (haber enim musica naturalem voluptatem, per quam illius vsus cunctis ætatibus, cunctisque moribus est acceptus.) sed videre, si quo modo ad mores extēdit, & ad animū. Id autē patebit, si aliquādo tales aliqui secundum mores per illam efficiamur. Atqui quod efficiamur, per Olympi moderationem manifestum est: ea namque abstahit animam, & quodam modo rapit. Raprus verò, & abstractio animæ, circa morem affectio est. Præterea, audientes representationes, omnes afficiuntur, etiam sine melodiis, & versibus. Cum verò contigerit musicā esse delectabilem, virtutem autē esse circa letandum rectè, & amare, & odisse: oportet profectō addiscere, & assue fieri ad nullam rem adeo, vt ad iudicandū rectè, & ad gaudendū mansuetis moribus, & laudabilibus operibus. Sunt autē in rhythmis, & melodiis similitudines, maxime penes veras naturas iræ, & mansuetudinis, ac fortitudinis, & temperantia, & contrariorū his, & aliorum omnium, quæ ad mores pertinēt. Patet id ex affectu, mutamus enim animū talia audientes. Mos autem dolendi, ac latandi in similibus, propē est vt erga veritatem eodem modo se habeat: cū si quis gaudet, imaginē alicuius videns, non propter aliā causam, sed propter formam ipsam: necessarium est huic, & aspectum ipsum illius, cuius imaginē contemplantur, esse iucundum. Contingit autem in aliis quidem sensibilibus, nullam existere similitudinem morū: vt in his quæ tactu, vel gestu percipiuntur. In his etiam, quæ visu, admodum parum: figure enim sunt talia, sed ad modicum: & omnes huiusmodi sensus participāt. Insuper non sunt hæc similitudines morum, sed signa magis, quæ sunt figure, & colores morum: & sunt hæc a corpore in passionibus. Attamē quantum refert circa horum visionem, oportet pueros non figuris inspicere Pausonis, sed Polygnoti, & si quis alter

alter pictor, vel statuarius sit moralis. At in melodiis ipsis, sunt imitationes morum, & hoc est manifestum. Statim enim harmoniarum distincta est natura, ita vt qui audiunt, aliter disponantur, nec eodem modo se habeat ad vnanquam; ipsarum, sed ad quasdam flebiliter, & contracte magis, putra ad eam, quæ appellatur Lydia mista: ad quasdam verò mollius secundum mentem, cū ad illas, quæ sunt remissæ: ad aliam verò mediocriter, & compositè plurimum, vt videtur Dorica facere sola omnium harmoniarum. Phrygia verò distrahit, ac rapit animū, & quasi extra se ponit. Hoc enim rectè dicit, qui circa huiusmodi disciplinam philosophantur. Capiunt enim verborum testimonia ex rebus ipsis. Eodem modo se habet circa rhythmos. Alij enim morem continent grauius, alij concitant, alij violentiores afferunt morus, alij liberaliores. Ex his igitur patet, quod musica potest animi morem aliquem facere. Quod si hoc potest musica, clarum est, quod ad puerorum disciplinam est adhibenda, & in ea pueri sunt instruendi. Congruit autem naturæ huiusmodi, disciplina musicæ: nam pueri propter ætatem nihil ferunt sponte, quod non habeat in se iucunditatem. Musica verò ex his est, quæ sunt iucunda secundū naturam. Et videtur cognatio quadam esse nobis cū harmoniis, & rhythmis. Quapropter multi sapientum dixere, alij quidem, animum esse harmoniam: alij verò, habere harmoniam.

Sententia propria de musica: quod dicitur de libris citharæ aliquo tenus descendit, sit, & canendo, & manibus pulsando: & quoque.
Cap. vi.

Mtrum autē addiscere eos oportet cantando, & manibus agēdo, vel nō, quæ admodū prius dubitatū est, nunc erit dicendū. Non est obsecrum, interesse multū ad hoc, vt efficiamur aliquales, si quis operam ipse sit particeps. Nempe impossibile est, vt ceret admodū difficile, vt qui opera ipsa non tractat peritē valeat iudicare. Et simul opus est, vt pueri habeant exercitationem aliquam. Et Architetabellā rectè reperta est, quā pueris dant, vt in ea occupati, illa, quæ sunt domi, non frangāt. Nescit enim pueritia quiescere. Hic est ergo infantibus conueniens ludus: disciplina verò maioribus, tanquam tabella quadam. Quod igitur docendi sint musicam, ita vt in opere ipso versentur, ex ipsis patet. Quid autem deceat, vel nō deceat secundum ætates, non difficile est determinare, ac respondere vtuperatoribus, vile huiusmodi exercitium esse dicentibus. Primum igitur, cū iudicandi causa sint hæc opera perdiscenda, oportet in pueritia illis operam dare in maiori verò ætate, exercitiationem eorum dimittere, tantummodo autem iudicare posse per disciplinā adeptam, ac latari rectè. Vituperatoribus autem, qui aiunt, sordidos, ac viles musicam facere, non difficile est respondere, si consideremus quousque illi opera danda sit ab his, qui ad virtutem ciuilem erudiuntur, & quæ melodia, quæ rhythmi sint addiscendi, & præterea quibus instrumentis percipiatur.

Nam in eo quidem plurimum refert, consistitque in his obiectionibus solutio. Nihil enim vetat, modos quosdam musicæ illud, quod aiunt, efficere. Clarum est igitur, oportere disciplinā eius neque impedimentum afferre ceteris operationibus, neque corpus efficere inutile ad bellicas, ciuilesq; exercitationes. Ad vsus quidem iam, ad disciplinas verò postea. Erat autem hoc, si neq; in illis laborabunt, quæ ad certa artificia pertinent: neque circa admirabilia quædam, & superflua, quæ in certamina prius, & de certaminibus in doctrinam venere: sed eoulsq; vt gaudere valeant probabilibus melodiis, & rhythmis, & non communi sensu musica solum, vt animalia quadam, & turba seniorum, ac puerorum. Patet etiam ex his, quibus instrumentis sit vtendum. Neq; enim tibiæ sunt in disciplina recipiendæ, nec aliud artificiosum instrumentum, vt cithara, & si quid aliud tale: sed quæcunque faciunt auditores bonos, vel musicæ disciplina, vel alterius. Insuper tibia non est morale, sed potius suscitatum, & concitatum. Itaq; ad huiusmodi tempora est vtendum illa, in quibus spectacula magis purificationem paruntur quā disciplinam. Adiungamus autem & illud, quod contrarium discipline efficit, impediens rationem, vt tibiā sonus. Quapropter bene reprobauerunt illarū vsū antiqui, licet prius vsi fuissent. Studiosiores enim facti propter diuitias, & animosiores ad virtutē, post victoriam, contra Medos habitā, ac ex rebus gestis magnū de se opinantes, disciplinā omnium arripuerūt, nō iudicando, sed experientes. Quapropter tibiā quoque vsus, tūc receptus est. Nā & apud Lacedæmonios quidā, qui ludos exhibebat, ipsemet tibiis modos fecit: & Athenis eoulsq; in consuetudinē venit, vt ferè ingenui omnes addiscerent. Quod patet ex tabula à Thrasippo posita, cū ludos pro tribu sua dedit. Postea verò in desuetudinē abiit, & improbari cæpta est, cū iam melius per experientiam iudicare possent, quid ad virtutē pertineret, & quid non. Eodemque modo per multa instrumentorū antiquorū improbata sunt, veluti Pectades & Barbiti, & quæ ad voluntatē audientium intendebant, heptagona, & trigona, & sambuce, & cuncta, quæ indigent perita manuum gestulatione. Rationabiliterq; illud se habet, quod antiqui de tibiis fabulātur. Aiunt enim, Mineruā repertricem, tibiis abicisse ob deformitatem oris. Atqui non male se habet dicere, fecisse hoc deā, deformitate oris infensam: sed tamē multo magis ob id, quia nihil cōfert tibiā vsus ad intelligentiā, & mentem, cū sciētia, & ars Mineruæ sit attributa. Cū verò instrumentorū & operis probauerimus artificiosam disciplinam, artificiosam verò illā posuimus, quæ versatur in certaminibus. In illis enim qui agit, nō propria virtutis gratia agit, sed vt audietes delectet, & onerosa quidē delectatione. Quapropter nō ingenui hominis cōsuetudo esse huiusmodi opus, sed per viles, ac sordidos contingit illud fieri. Nam finis, cuius gratia faciunt, improbus est, cū spectator onerosus existēs, modō hoc, modō illud exigere cōsuevit, ita vt artifices quoque placere studentes, illiusmodi efficiantur, & corpora similiter propter morus.

Vtrum

Utrum ad musicam disciplinam omnibus harmoniis sit utendum & omnibus rhythmis, an distinguendum sit. Utrum is qui operam discipline discenda nauant, eandem determinationem ponant an quandam aliam. Et cum musica pars una in melodia melodiis quo versatur, altera in rhythmis, una alteri sit preferenda.

Cap. VII.

Considerandum est autem, utrum omnibus utendum sit harmoniis, & omnibus rhythmis, an distinguendum, Deinde utrum illis, qui eruditionis causa laborant, eandem distinctionem tribuamus, an tertium quiddam aliud. Quoniam videmus musicam esse per melodiam, & rhythmos, horum utrunque latere non debet, quam vim habeat ad doctrinam, utrum preferenda sit ea pars quæ in melodiis consistit, an ea, quæ in rhythmis. Putates igitur multa de his esse dicta rectè à musicis quibusdam, qui nunc sunt, & à philosophis, qui peritiam habent huius discipline, & discussionem, & examen singularum partium illis dimittemus, qui perquirere volunt. Nos autem solummodo in genere de ipsis dicamus. Cum illa probetur à nobis melodiarum diuisio, quam faciunt quidam philosophi, quod alia sunt morales, alia effectiua, alia abstractiua, ponentes naturam earum ad singula istorum propriam. Dicimus autem, non vnus utilitatis gratia oportere musica uti, sed multarum: nam & doctrinæ gratia, & purificationis. (Quid autem purificationem intelligamus, nunc simpliciter, aliàs verò, diligentius in his, quæ de poetis scribimus, dicentur.) Tertio gratia degendi otij, quietisque causæ, & remissionis curarum. Patet, omnibus harmoniis esse utendum, sed non eodem modo: verum ad doctrinam quidem moralibus est utendum maximè: ad auditionem verò alio pulsante, effectiuis & abstractiuis. Nam affectio illa, quæ contingit circa animos quorundam vehementer, in cunctis existit. Differt autem secundum magis & minus, ceu miseratio, & metus, & præterea abstractio animi. Nam per hunc motum, deuoti, & supplices quidam fiunt. Videmus autem & sacris melodiis ita affici, quando utuntur expiantibus animam carminibus, quasi medicina frætris, & purificatione. Hoc idem euenire necessum est iis, qui commiseratione, & qui motu, & qui aliis affectibus detinentur, & aliis, quatenus cuique talia contingant: fierique in omnibus purificationem quandam, & leuationem cum voluptate. Similiter autem carmina purificatiua, lætitiã afferunt innocuam hominibus. Quapropter talibus harmoniis, & talibus carminibus spectandi sunt hi, qui theatralē musicam tractant certatores, sed cum spectator sit du-

plex, alter ingenuus, & doctus, alter vilis, & indoctus, ex opificibus, turbæque urbana, his quoque accommodanda sunt certamina, & spectacula ad cessationem, & requiem. Ut enim illorum animæ distortæ sunt à naturali habitudine, sic harmoniarum, & melodiarum distortionem sunt quædam, illæque sunt vehementes, & infracta. Delectat verò singulos id, quod suæ naturæ sit aptum. Quam ob rem licentia permittenda est his, qui de arte musica certant in theatro, ut ad huiusmodi spectatorem, tali genere utantur musica. Ad doctrinam verò, moralibus melodiis est utendum, & talibus harmoniis, qualis est Dorica, ut supra diximus. Recipienda est & alia quancunq; nobis suadent, qui in philosophia, musicæque versantur. Socrates verò in libris de Republica, non rectè Phrygiam tantummodo adiungit ad Doricam, licet improbandam tibi ex instrumentis: habet enim eandem vim Phrygia in harmoniis, quam habet tibia in instrumentis. Ambæ enim concitant animos, & in affectus impellunt. Ostendit hoc poësis. Tota enim bacchatio, & tota huiusmodi concitatio maximè omnium instrumentorum, per tibias fit. Harmonia verò Phrygia maximè hunc modum habet, ceu Dithyrambus manifestè videtur esse Phrygius, cuius quidem rei plura afferunt argumenta, qui circa huiusmodi rerum intelligentiam vacant. Et inter cetera illud, quod Philoxenus aggressus Doricè facere Dithyrambos infabulis, non potuit, sed vi illius naturæ tractatus fuit ad Phrygiam harmoniam, quæ maximè illis congruebat. Doricam autem sententur omnes constantem esse, ac firmam, motumque summopere continere virilem. Præterea, cum medium extremorum sumendum esse diximus, Dorica autem hanc habet naturam ad alias harmonias, manifestum est, quod Doricam præ cæteris decens est iunioribus: addiscere. Sed duo consideranda sunt. Vnum, quid possit. Alterum, quid deceat. Nā possibilia quisque aggredi, & conuenientia sibi, debet. Sunt autem hæc distincta ætatibus, ceu desessis iam tempore, non facile est alti spiritus cantilenas canere. sed talibus subiicit natura remissas. Ex quo Socratem in hoc quoque merito reprehendunt quidam ex his, qui circa musicam versantur, quod remissiores harmonias improbauit ad doctrinam, quasi vinolentias, accipiens eas non secundum vinolentiam naturam, (nam vinolentia magis debacchari facit,) sed desessas. Quare & ad futuram ætatem seniorum, opus est huiusmodi harmonias attingere, & huiusmodi melodias. Præterea, si qua est talium harmoniarum, quæ conueniat puerorum ætati ex eo, quia possit ornatum simul, doctrinamque afferre, quod Lydia maximè omnium harmoniarum habere videtur, manifestum quod hæc tres determinationes sunt in doctrina faciendæ, scilicet medium, possibile, ac decens.

LEON

LEONARDI ARETINI VIRI CLARISSIMI, in Libros Oeconomicorum Aristotelis ad Cosmum Medicem Florentinum Præfatio.

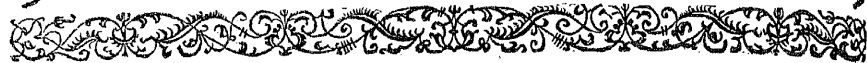

PRETIOSA sunt interdum parui corporis munuscula, quod lapilli, gemmæque testantur. Et homines nonnunquam pusilli grandioribus præualent, ut de Tydeo scribit Homerus, à quo breui, & exiguo omnes certaminibus longè superatos fuisse tradit. Staius quoque Homerum, credo, secutus, de eodem inquit,

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Tu igitur, Cosme dulcissime, hoc quicquid est libelli ob paginæ breuitatem nequaquam despexeris: pusillum quidem est, at viribus amplum, & pretio dignum. Quod ego per has ferias è Græco interpretatus, non immeritò, ut mihi videor, tibi potissimum destinavi. Cui enim rectius de gubernatione exercitus præcipi potest, quàm illi, qui exercitum habet? Cui rursus de rei familiaris administratione, quàm ei, qui rem amplam possidet, & tueri illam cum laude gliscit, & augere cum dignitate? Licet ergo per te multum sapias, & à patre tuo viro sapientissimo quotidie audire possis, operæpretium tamen erit quod de re familiari tradiderint excellentissima philosophorum ingenia, cognouisse. Ut enim medicinæ sanitas, ita rei familiaris diuitias finem esse constat. Sunt verò utiles diuitiæ, cum & ornamento sint possidentibus, & ad virtutem exercendam suppeditent facultatem. Profunt etiam natis, qui facilius per illas ad honores, dignitatesque subleuantur. Nam quorum virtutibus obstat res angusta domi, haud facile emergunt, ut poëta nostri dicat sententia. Quare cum nostri, tum natorum multò magis charitate, illarum amplificationi, quoad honestè possumus, studendum est: quoniam à philosophis in bonis numerantur, & ad felicitatem pertinere creduntur. Tu igitur harum præcepta rerum in hoc libello Aristotelis leges, quem ego non solum transtuli è Græco, ut maximè consonum esse putauit, verum etiam explanationem quandam obscurorum verborum adiunxi, quod tibi legenti dilucidior esset. Primum igitur illud præmittendum est, Duas philosophiæ esse partes, quarum altera in cognitione rerum: altera in agendo versatur. Prima ferè pars ad illa pertinet, quorum finis est ipsa cognitio. Actiua verò præcepta vitæ continet, quæ scire parum est, nisi deducas in actum. Ea verò præcepta diuiduntur trifariam: aut enim circa mores nos instruunt: aut circa rem familiarem, aut circa Rempublicam. Harum primam Ethicam: secundam, œconomicam: tertiam, politicam Græci appellant. Nos, ut opinor, nostris vocabulis uti magis decet, quàm alienis. Nunc ad textum Aristotelis veniamus.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagiritaë Oeconomicorum, siue de Rebus Domesticis Liber Primus,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum libri.

IN primo libro hæc exponuntur: primam differetia, conuenientia, & ordo politica disciplina, & œconomica. Deinde partes domus, & acquisitio: Contingatis societas, leges viri ad vxorem, leges domini ad seruos: Oeconomi leges. Hæc sex capitibus cõti nentur, quorũ maxime quartum, quintum, & sextum officia rei familiaris continent: primum autem, secundum, & tertium rem familiarum exponunt.

Quomodo differant, & conueniant inter se Politica, & Oeconomica, & quis earum sit ordo.

Cap. I.

RE familiaris, & Respublica inter se differunt, non solum quantum domus, & ciuitas, (hæc enim sunt eorũ subiecta) verum etiam illo, quod in Republica quidem plures imperant, in re familiari verò vnus duntaxat est imperator, & rector. Quædam enim artes distinguuntur, nec est eiudem, fecisse, ac factio vti: quemadmodũ lyra, & fistulis. Sed Respublica disciplina, est ciuitatem ab initio constituisse, & constituta bene vti. Itaque patet etiam esse rei familiaris, parare domum, & illa vti. Ciuitas quidem est multitudo domorum, agro, & pecuniis sufficienter abundans ad bene viuendum. Id autem ex eo patet, quod si cõpotes horum esse nequeunt, societas soluitur. Insuper, huius gratia in vniũ coeũt, Cuius autẽ gratia vniũquodq; est, & substantia ipsius hæc existit. Itaque patet, priorẽ esse rem familiarẽ quã Respublicãnam & opus illius est, pars enim ciuitatis, est domus. Considerandum est igitur de re familiari, quod sit illius opus.

De partibus domus, & vnde sit sumenda possessio.

Cap. II.

Domus quidem partes sunt homo, & possessio. Quoniam verò primum in minimis natura cuiusq; inspicitur, in domo quoq; se habet ita. Quare secundum Hesiodum hoc adesse cõuenit: Domiciliũ in primis, mulierẽq; & bouem aratorem, Alterum enim primum in victu est, alterum in liberis. Itaque oportet ea, quæ ad vxorem spectant, rectẽ disposuisse, hoc est prouidisse, vt talis sit, qualis esse debeat. Possessionis autem prima cura est, ea, quæ secundũ naturam: secundũ naturã verò po-

tissima est agricultura. Secundo loco omnia, quæ sunt à terra, ceu metallorũ, aut si qua alia huiusmodi: sed agricultura præcipue, quoniã iusta. Nõ enim ab hominibus, nec volẽtibus, vt cauponaria, & mercenaria: nec ab inuitis quarit, quæ admodũ bellicæ artes: & est earũ rerũ, quæ sunt secundum naturam. Natura enim omnis educatio est à matre: quare & hominibus à terra. Prodest etiam hæc plurimum ad fortitudinẽ, non enim, quemadmodum viles artiũ, corpora enervat, sed talia facit, vt & sub dio consistere, & tolerare laborem valeant, & aduersus hostes pericula capessere. Soli enim hi res suas extra munitiones habent.

Quod viri & mulieris societas secundum naturam sit, & necessaria, & quod multa commoda conueniat.

Cap. III.

Ed eius diligentia, quæ est circa homines, prima sunt partes circa vxorem. Societas enim est maxime secundum naturam mari, & foemina. Præmissum est enim à nobis & aliis locis, desiderare naturam multa efficere talia, veluti vnumquodque animalium: est enim impossibile, foeminam sine mare, aut mare sine foemina hoc adimplere. Quare eorum societas necessitate constituta est. Enimvero in ceteris animalibus absque ratione id fit, & in quantum natura capacia sunt, & procreandi gratia solum. In cicuribus autem, & prudentioribus distinguuntur magis. Apparent enim in his magis mutua auxilia, & dilectiones, & cooperationes. Maximẽque in homine id conspicitur, quod non essendi causa solũ, verum etiam bene essendi mas, & foemina ope mutua coniunguntur: filiosq; procreant, non solum vt id Naturæ tributum ferant, verum etiam vt commoda exinde suscipiant. Valentes enim ipsi, imbecilles suos labore tuentur, & aliter: mox imbecilles ob seniu facti, à valentibus eadem reportant. Et simul natura per hunc circuitũ adimplet sempiternitatẽ: ex quo secundum numerum nõ potest, at secundũ speciem. Sic enim diuina prouidentia vtriusque natura ordinata est, viri scilicet, & mulieris ad societate. Tendunt enim eorũ omnia in idẽ vtilitatis, licet contraria quædam videntur. Alterũ enim robustum facit, alterũ imbecillius: vt hoc quidem ob timorẽ cautius, illud verò propter fortitudinẽ pugnatius esset: & alterũ parat foris, alterum parca domi conseruat. Ad operis verò effectiõnem, alterum sedulitatẽ intra limẽ agit, ad externam verò perua-

perua

peruagationẽ imbecillũ. Alterũ ad sedulitatẽ deteriorius est, ad motus autẽ valẽtius. Circa prole autem generatio quidẽ propria est, vtilitas verò cõmunis. Alterius enim nutrire est, alteri procreare: *Leges viri ad vxorem. Cap. IIII.*

Eges igitur primũ sunt viro ad vxorẽ, & iniuria cesset. Sic enim nec ipse iniuriã patitur. Hoc enim & cõmunis lex inducit, vt Pythagorici dicũt, quẽ admodũ seruũ à lare abductã quã minime decet videri iniuriã afficere. Est autẽ viri iniuria, exterrarum mulierũ, nec absentibus impotens sit acquiescere: sed ita alluehieri, vt sufficienter se habeat in presentia, & absentia. Rectẽ verò se habet & illud Hesiodi, puellã accipere oportere, vt gratis moribus eam imbucere possis. Diuersitates enim morũ nequaquã sunt ad dilectionem aptæ. Circa ornatũ verò, quẽ admodũ in moribus fictionẽ esse nõ decet, si simul appropinquare debet, sic etiã nec in corpore. Nã illa, quæ per ornatũ sũt, nihil differunt ab histrionũ vsu, tragedias in scena agentiũ.

Leges domini ad seruos. Cap. V.

Ossessionũ autẽ prima quidẽ, ac maxime necessaria est illa, quæ optima, & principalissima: id est autẽ homo. Quapropter oportet primò seruos parare studiosos. Seruorũ autẽ species dua, curator, & opifex. Cũ verò cernamus, quod discipline tales aliquos faciunt iuuenes, necessariũ est, postquã paraueris, imbucere illos, quibus liberalia officia fuerint cõmittenda. Cũ seruis autẽ versetur, vt neq; superbos esse sinat, neq; abiectos. Et liberalioribus quidẽ honorem, opifex verò cibum abundẽ tribuat. Et quoniã vini potus etiam liberos ad insolentiã impellit, & apud multas nationes ingenui quoq; ab illo se abstinent, vt Carthaginenses dũ militat: patet quod vini aut nihil, aut valde raro seruis tradẽdũ est. Tria verò cũ sint, opus, cibus, & castigatio: cibus quidẽ sine castigatione, & opere perulantẽ reddit: opus verò, & castigatio sine cibo, violẽta res est, & infirmũ facit seruũ. Restat igitur, vt opus faciendũ illi tribuat, & cibũ sufficientẽ: sine mercede enim dominũ dum nõ putat: merces autẽ serui, cibus est. Verũ vt alij deteriores sũt, quãdo nec melioribus tribuitur melius, neq; præmia sunt virtutis, & vitij proposita: sic etiã serui. Quapropter oportet considerationẽ habere, ac indulgere illis, & permittere singula secundũ merita, & cibũ, & vestẽ, & quietem, & castigationẽ verbo, & opere, medicorũ autem imitãtes, in medicinẽ loco, inspicientes, quod quidẽ cibus medicina non est propter continuationẽ. Genera verò seruorũ ad opus faciendũ optima esset, neq; timida, neq; fortia nimis. In vtriusq; enim peccatũ est: nã & nimis timidi nõ ferunt laborem, & ferocibus nõ cõmodẽ imperatur. Oportet quoq; sine omnibus esse remminatum: est enim iustum simul & vtile, libertatẽ esse propositã. Libet enim labores subibunt, si & propositũ præmitti cõspexerint, & tẽpus definitũ. Sunt etiã procreatis filiis, tanquã obfidibus obligandi. Nec plures habendi eiusdem generis, quemadmodum in ciuitatibus. Sacra quoq; & largiores epula seruorũ

gratia magis faciẽda, quã liberorũ. Plura enim ipsi habet, quorũ vtiq; gratia talia instituta sunt.

Leges Oeconomi. Cap. VI.

Vatuor habere oportet partẽ familiã circa pecunias: nam & quærere possit cõuenit, & qualita tueri. Alioquin nulla quærẽdi foret vtilitas. Nam cribro haurire nihil aliud est, quã (quod dici solet) cerebraũ vas. Ellẽ præterea talẽ, vt & ornari presentibus, & frui sciat. Horũ enim gratia habere illas expedit. Distinguẽda quidẽ sunt singula, & plura habẽda fructuosa, quã infructuosa: & negotia sic sequestrãda, vt omninũ simul periculũ non subeat. Circa tuẽdũ autẽ quæ sita, vtilis sunt Persica, & Laconica, vtilis etiã Attica dispensatio: vèdẽtes enim emũt. Et penoris institutio, nõ est in exilioribus administrationibus. Est autẽ Persica, ipsum omnia iubere, omniãq; inspicere. Et quod de Dionysio inquit Dion: Nullus enim parẽ curã habet alienorũ, & suorũ. Itaque, quæcũq; per ipsum geri possunt, circa illa cũ diligentia intẽdat, in quo Persicẽ simul, & Libyci dictũ rectẽ se habet, Persa enim rogatus, Quid equũ maxime pingue faceret: Oculus domini, respondit. Libycus verò rogat, Quod sterquilinũ agro foret optimũ? Domini inquit, vestigia. Sunt igitur inspicẽda negotia diligẽter à viro, inspicẽda etiã ab vxore, prout inter eos distincta sunt cura, Et hoc faciendũ est, in exilioribus quidẽ administrationib; raro: in gradiorib; autẽ, quorũ cura aliis cõmittitur, sæpe. Nisi enim quis bonũ exemplũ de se prabuerit, imitatorẽ diligẽtia habiturũ nõ existimãt, neq; in re familiarĩ, neq; in aliis: quoniã impossibile sit, nõ diligẽtis domini diligẽtes esse vacarios. Cũ verò hæc ad virtutẽ honesta sint, & ad rẽ familiarẽ vtilia, expurgisci decet prius dominũ, quã seruũ, & cubitũ ire posteriũ: nec vnquã incultõditã esse domũ, quemadmodũ nec vrbẽ, quãdo opus est, neq; die, neq; noctu. Et ante lucẽ surgere. Quod & ad sanitatẽ, & ad curã rei familiaris, & ad studiũ philosophiæ prodest quã plurimum. In paruis igitur administrationibus Attica regula circa fructus, vtrũ est: in magnis verò distinctio faciẽda est eorum, quæ in annũ, & eorũ, quæ in singulos menses cõsumere oportet, Eodẽmq; modo in instrumentis separãda sunt ea, quorũ vsus quotidianus est, ab his, quæ raro sunt vsui. Hæc tradẽda sunt iis, quibus negotia cõmiseris. Ac certo tẽpore inspectio eorũ faciẽda erit, vt nõ lateat, quid saluũ sit, quid veperierit: Aedes quoq; ita parãda sunt, vt & rerũ possessarũ, & salubritatis, cõmoditatũq; rationẽ habeamus. Rerũ possessarũ dico, ceu fructuum, & vestiu, quales his cõducant: & fructuũ, quales aridis, & quales liquidis: & aliarũ rerũ, & quales animatis, & quales inanimatis seruũq; & liberis, maribusq; & foeminis, ciuib; & peregrinis. Cõmoditatis verò, & salubritatis, vt astate quidem vctorum assatum, hyeme verò Solem recipiat. Essent autem tales, si auerso Borea fuerint, nec æqualiter late. Videtur quoq; in magnis domibus vtilis esse ianitor, qui sit ad cetera inhabilis, p observatione importãdorũ, & exportatorũ. Ad rectũ verò vsum instrumentorũ illud Laconicũ valere. Singula suo loco iacere. Sic enim parata nõ reqrent.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE OECONOMICORVM, SIVE DE REBVS DOMESTICIS,

LIBER SECVNDVS,

Leonardo Aretino Interprete.

Argumentum Libri.

QUAE sint leges probae matrisfamilias. Item leges probi viri ad coniugem: re-
litionia, & exempla ex Homero: pot-
tremum probi viri, & mulieris bonae
inter se mutuo leges quae sint.

Leges probae mulieris.

Cap. I.

ROBAM mulierem omnibus, quae
sunt intus, dominari oportet; cur-
ramque habere omnium secundum
praescriptas leges: Non permittentem
quenquam ingredi, sine praecep-
to viri, veritatem maximè verba, quae de mulierum
corruptela circumferuntur. Et si quid intus acci-
dat, ut sibi notum sit solum: & si quod malum ab in-
gredientibus committatur, ut penes virum sit cul-
pa. Dominam verò impensarum ad festos dies,
quos permiserit vir. Sumptu, & vestitu, & appara-
tu minori etiam utatur, quam leges permiserint
ciuitatis. Considerans, quòd nec vestimentorum
nitore, nec excellentia formae, nec auri magnitudo
tantum valet ad mulieris laudem, quantum mo-
destia in rebus, ac studium honestè, decorèque vi-
uendi. Et enim omnis huiusmodi ornatus animi
oprabilis est, multoq; firmitior ad senectutem usque,
veras laudes sibi, nascique afferre. Se igitur ipsam
in his virtutibus inaniter mulier, pergatq; lau-
dabiliter rebus praesse. Nam viro quidem inde-
cens videtur ea scire, quae intra aedes fiunt. In cae-
teris verò omnibus parère mulier viro contenda-
t. Nec audiens quicquam de Republica, nec tra-
ctans quicquam eorum, quae ad connubia specta-
re videntur. Sed cum tempus posceret, aut filias tra-
dere nuptui, aut Nurus accipere, obediat penitus
in his viro: atque sic vnà deliberet, ut sententiam
viri sequatur, intelligens non ita turpe viro esse
quicquam eorum, quae domi sunt facere, sicut mu-
lieri quae foris perquirere. Existimare autem de-
bet mulier bene composita, mores viri esse legem
suae vitae impostam sibi à Deo, per coniunctionem
matrimonij, atq; consortij. Quos si quidem e quo
ferat animo, perfacilè regeret domum: sin contrà,
difficilius. Quapropter decet non solum in pro-
speris rebus, secundaque fortuna, vnanimem se
viro praestare, & insensire velle, verum etiam in
aduersis. Si sit in rebus desectus, vel corporis
agrotatio, vel alienatio mentis, a quo ferat ani-

mo, & obsequatur: nisi forte turpe aliquid sit, vel
indignum. Ne si quid perturbatione animi vir
deliquerit, memoriter seruet, sed egritudine, igno-
rantiaque adscribat. Nam quanto in his diligen-
tius obsequetur, tanto sibi maiorem gratiam ha-
bebit, cum ab aegritudine fuerit liberatus: & si in-
benti aliquid turpe non paruerit, melius recognos-
cet ad sanitatem reuersus. Quapropter ab his ca-
uere debet mulier. In aliis autem multo magis
obtemperare, quam si empta venisset in domum.
Magno enim pretio empta fuit, societate vitae, &
procreatione liberorum: quibus nec maius, nec
sanctius quicquam esse potest. Praeterea, si cum
fortunato vixisset viro, non vsque adeo virtus
eius illustrata esset. Non est sane parum secundis
rebus bene uti: attamen aduersas moderatè per-
ferre, multo maius est existimandum. Nam in ma-
gnis calamitatibus, & iniuriis, nihil abieci facere,
cessi est animi. Precandum est igitur, ne quid
tale accidat viro. Quòd si quid accidat aduersi,
putare debet hinc optimam sibi laudem, si rectè se
gesserit, prouenturam: secum ipsa repetens, quia
nec Alceste tantam sibi gloriam comparasset, nec
Penelope tot, tantisque meruisset laudes, si cum
fortunatis viis vixisset: verum Admeti, & Vlyssis
aduersitates, parauerunt illis memoriam semper
piter, nam. In aduersitatibus enim virorum suorum
fidem, ac iustitiam erga illos seruantes, gloriam
non immeritò sunt consecuta. Nam prosperita-
tis quidem facile est reperire participes, aduersi-
tatis verò, nisi optimae sint mulieres, participes esse
reuuunt. Ob quae omnia, multo magis decet, vi-
rum in honore habere, nec illum contemnere, si
sacra pudicitia, & opes, animositatis filia secun-
dum Orpheum, Herculem non sequantur. Mu-
lier igitur huiusmodi sese moribus, ac legibus
custodire debet.

Leges viri ad uxorem.

Cap. II.

VIRI autem vice versa, leges sibi reperiat
ad uxoris usum, quae tanquam filiorum,
vitaeque socia, in viri domum peruenit,
natos relictura, genitorum, viri, suiq;
nomina habituros: quibus quid sanctius esse po-
test? aut circa quae magis studeret vir sanae men-
tis, quam ex optima, laudabilissimae muliere
filios procreare, senectutis pastores, quasi opti-
mos, ac

mos, ac reuerentes, patris, matrisque custodes, ac
totius domus seruatoros: Educari tiquidem rectè
à parentibus per sanctos, & iustos mores, boni
merito euadent. Contrà verò si fiat, sentient deri-
mentum. Nisi enim parètes exemplum vitae filijs
praesentent, euidentem excusationis causam erga se
illis relinquunt: ac timendum est, ne contempti à
filijs, quasi non bene vixerint, in senectute dese-
rantur. Quapropter nihil praetermittendum est,
quod ad uxoris pertineat disciplinam, ut ex qua
quam maximè fieri potest, optima, filios generet.
Nam agricola quidem nihil omittit, quò semen
in optima terra, ac maximè exculta serat, sperans
ita demum fructus optimos inde se recepturum.
At si qua vis imminet, mori praediando magis vult
aduersus hostes, quam illius vastationem pati: &
huiusmodi mors laudatur maximè. Cum ergo tā-
ta adhibeatur cura, pro corporis esca, quid pro
liberis, & matre educarice? nonne protinus om-
ne studium fuerit adhibendum? Hoc enim solo,
hominum conditio mortalis, per successionem
sempiternitatem consequitur: omniaque parentum
vota huc tendit. Quam ob rem qui ista negligit,
& deos ipsos videtur negligere. Propter deos igitur,
quibus praesentibus sacra fecit, & uxorem duxit,
ac multo magis se post parentes, uxori tradidit
ad honorem. Maximus autem honor est sobriae
mulieris, si cernat virum suum obseruantem
sibi castitatem, nec de vlla muliere magis cogitatem,
sed praeter ceteris omnibus hanc, & suam, & si-
dam sibi existimantem. Tandem enim magis stude-
bit mulier, se talem praestare, quantò se cognoue-
rit fideliter, atq; iuste à viro diligi. Ergo pruden-
tem ignorare non decet, qui parentibus, quibus vxori,
& filijs honores conueniant: ut tribuens vni-
cuique quae sua sunt, iustus, & sanctus habeatur.
Pergrauiter enim vnusquisque fert, honore suo
priuari, nec si aliena quis permulta tribuat, con-
tentus erit, si sua sibi auferantur. Nihil verò ma-
gis suum est uxori, nec magis illi à viro praestan-
dum, quàm sancta, & intemerata societas. Quapro-
pter non decet hominem sanae mentis, vbicumque
contigerit, semen exponere: ne de vilibus, & ini-
quis, similes liberis legitimis procreetur. Ex quo
& vxor honore suo priuatur, & filijs iniuria fit,
ac sibi pro his omnibus dedecus incutitur. Appropin-
quandum verò est uxori cum magna tempe-
rantia, atque modestia: sitque pudor in verbis, in
operibus verò fas, atq; honestas, in conuersatione
ne fides, & moderatio. Parua quidem peccata, et si
voluntaria fuerint, ignoscendo: si quid verò per
ignorantiam deliquerit, commonefaciendum. Nec
metum incutiat sine verecundia, & pudore: haec
enim meretrices ad moechos pati decet. At verò
cum verecundia, & pudore iusta diligere, & time-
re, id ingenuae est mulieris erga proprium virum.
Duplex est enim timoris species: Vna cum reue-
rentia, & pudore, qua vtuntur ad patres filij mo-
desti, & ciues bene morati ad beneuolos guberna-
tores. Altera cum inimicitia, & odio, sicut serui
ad dominos, & ciues ad tyrannos iniustos, & ini-
quos. Ex his quoque omnibus meliora eligens,
uxorem sibi conciliat, ac fidelem, probamq; effi-
ciat, ut siue praesens sit vir, siue absens, non minus

vtilis sit, quam si semper adesset, tanquam rerum
communium curator. Et quando vir abest, ut sen-
tiant vxor nullum sibi, neque meliorem, neque
commodiorem, neque magis suum esse, quam vi-
rum. Ostendatque hoc ab ipso initio, ad commu-
ne bonum semper intendens, quanuis puella sit,
ac noua in talibus.

Testimonia superiorum praeceptorum ex Homero.

Cap. III.

T si ipse sibi maximè domineretur, opti-
mus totius vitae rector existeret, & vxorem
talibus uti docebit. Nam neque
amorem, neque timorem absque ve-
recundia laudauit Homerus, sed vbique amare
praecipit cum modestia, & pudore. Eo quidem
modo Helenam timere Priamum, inquit, ita di-
centem,

O metuende mihi semper, semperque tremede,
Chare focer. — nihil aliud dicens, quam cam
cū pudore diligere. Rursus verò Vlysses ad Nau-
sicam inquit. Te, mulier, valde equidem admiror,
& metuo. Censer autem Homerus, virum, & vxorem
sic inuicem se habere debere: nam nemo de-
tiorum se admiratur, ac veretur. Sed huiusmo-
di affectus accidunt inuicem melioribus, & natu-
ra benignis, minoribus etiam sapientia, ad se me-
liores. Hunc animum Vlysses erga Penelopem ge-
rens, absens licet, nihil deliquit: Agamemnon au-
tem propter Chryseidem erga propriam pecca-
uit uxorem, ausus dicere in concione Graecorum,
Captiuam mulierem, nec natura praestantem, imò,
ut planè dixerim, Barbaram, in nullo Clytemne-
stra deteriore esse. Ex qua cum liberos haberet,
non rectè sese gerere visus est. Quomodo enim
rectè, qui antè, quam sciret qualis erga se foret, vi-
ductam sibi illam coniunxerat? At Vlysses rogā-
te Atlantis filia, ut secum maneret, ac sempiterni-
tatem pollicere, ne ob id quidem proderet voluit
vxoris affectum, & amorem, & fidem: maximum
sibi supplicium arbitratus, si malus dum esset, im-
mortalitatem haberet. Cum Circe etiam manere
noluit, quanquam insuper sociorum salutem polli-
cente. Imò respondit, nihil sibi dulcius videri pos-
se, quam patriam incultam, & asperam. Magisq;
optauit mortalem vxorem, filiumq; videre, quam
fieri ipsum immortalem. Sic ille firmā, stabilēq;
vxori fidem seruabat, pro quibus merito ab vxore
eadem reportabat. In oratione quoque illa, quā
habuit ad Nauicam, apparet, Poetam maximè
probare viri, & vxoris pudicam societatem. Pre-
catus est enim Deos, ut darent illi virum, & fami-
liam, & vnanimitatem cum viro, non quamlibet,
sed honestam. Inquit enim, nihil melius esse pos-
se hominibus, quam si concordia voluntate vir, &
vxor domum gubernarent. Et hic igitur, ut patet,
laudat poeta vnanimitatem mutuum viri, & vxoris,
non eam quidem, quae circa improba obse-
quia, sed eam, quae animo, & prudentia iuste con-
iuncta est. Nam voluntate domum gubernare,
hoc designat. Idem etiam inquit, quòd cum huius-
modi inter virum, & vxorem viget concordia,
inimici quidem eorum anguntur plurimum, ami-
ci verò per magna fuscipiunt gaudia. Quem tan-

quam vera dicentem probat. Nam viro quidem, atque vxore circa res optimas concordia studio vacantibus, necesse est vtriusque animos idem sentire. Deinde propter concordiam potentes facti, & inimicis spem auferunt, & amicis profutur. Quod si ipsi disideant, amici quoque disidebunt, & infirmitatem ipsi sentient maximè.

Communes leges viri & vxoris.

Cap. IIII.

NTaque manifestè præcepit poeta. Virum, & vxorem in his, quæ improba, & impudica sunt, sibi inuicem consentire nequaquam debere. In his, verò, quæ quàm maximè fieri potest, pudica sunt, & iusta, concorditer sibi inuicem inseruie. Studentes primò quidem curam omnem parentibus exhibere. Vir quidem vxoris parentibus nõ minùs, quàm propriis: vxor autem viri. Deinde filiorum, & amicorum & rerum, domusque totius tanquam communis curam habeant, se ipsos studio, & di-

ligentia superare certantes, vt quisque plurimum bonorum sit author, & causa, meliorque existat, & iustior. Deposita quidem superbia, industria verò suscepta, cum benignitate, & mansuetudine gubernantes: vt cum ad senectam peruenierint, deposito administrationis onere, & concupiscentiis liberati, possint & sibi ipsis inter se, ac filiis suis rationem reddere, vter eorum magis profecerit in familiæ gubernatione: ac statim scire, aut per fortunam, malum, aut per virtutem, bonum. In quibus qui superauerit, maximum premium à diis consequitur, vt Pindarus inquit. Dulce enim sibi cor, & spes mortalium, multiplicem alit voluntatem. Secundum verò, à filiis in senectutem feliciter educari. Quapropter & priuatim, & publicè decet eum, qui vitam gerit, ad omnes deos, hominesque respicere, multumque, & ad vxorem, & ad filios & parentes.

FINIS LIBRI OECONOMICORVM SECVNDI.

DE LIBRO, QVI APVD
GRAECOS HODIE SECVN-
DVS OECONOMICO-
RVM INSCRIBI-
TUR, NON NVLLA.

PLUTARCHVS in vita Aristotelis duos tantum libros Oeconomicorum adscribit, qui sunt Aristotelici, quos supra ex interpretatione Aretini adposuimus eo ordine, quo vides. Est tamen aduertendum, qui apud Aretinum est secundus, eum apud Graecos hodie, vt sunt excusati codices, desiderari, atque sub appellatione secundi subiungitur alius ab eo, quem ipse inscribit. Quapropter, siue omnia, quæ præcessere, ad vnum librum pertineant, quem Plutarchus primum Oeconomicum dicat, quanuis Aretinus ab eo separet, atque proprium librum faciat, quem inscribit secundum, vt is tandem Secundus sit, quem Graeca exemplaria habent. Siue rectè facta sit ab Aretino diuisio, sequens verò locum habere non debeat inter Oeconomica: nobis certè operæpretium fuit, Aretini partitionem sequi.

Nam illi, præterquam quod magnam partem præceptorum continent, quæ ad priuatam institutionem pertinent, vt & titulus ipse rei priuatae est, ac qui sequitur, publicus qui ipsam hie liberæ dignitate etiam, ac maiestate longè inferior esse videtur, quàm superiores. Quare illum non adponimus in hunc locum, sed post eam institutionem moralium, quæ ad Eudemum inscribitur, locatum reperies. Titulus est Oeconomicorum publicorum, id est dispensationum cum adiectione, ne tres libri Oeconomicorum videantur esse. Videtur profectò indignus esse, qui locum habeat post tam sancta præcepta, quibus est plenus vterque Oeconomicus. Insuper etiam ordo eius magnopere pugnat cum ratione docendi, qua vritur Aristoteles, iuxta quam vniuersalia præcepta præmittit singularium rerum contemplationi, quemadmodum in Ethicis licet videre, si ad Politica fiat comparatio.

GEORGIUS

GEORGIUS VALLA PLACENTINVS CLARISSIMO EQVITI AVRATO, ET VTROQVE IVRE CONSVLTOTO IVSTO LELIANO, IVSTO SENATORI VERONENSI S. D. AETERNAM.

NOMEN, Iuste, tuum singulare, lenitas præcipua tuæ erga me benevolentia, crebrò abs te repetita memoria, mei in te mutui amoris pignus aliquid sibi certè visa est deposcere. Et proinde volutanti id animo mihi, nihil quod tibi gratius, nec quod à me posset exhiberi, succurrit antiquius, quàm vt diductis, ac iam patefactis ad amicitiam nostram foribus, magnis Ethicis Aristotelis animi in ipsa nostri arctius reuincti tenerentur. Siquidem ei, quem magno amore prosequer, quique magnus amplissimo virtutum exurgeret fastigio, cui mediocria, nedum parua, fordescere viderentur, magna profectò mittenda iure censuimus. Cum porrò Ethica nihil, nisi de æquo, & bono edisserant, hoc est, in mediis iustitiæ versentur penetralibus, vbi gentium, quo vel in loco sedem potuere sibi firmiorem, constantiorèmq; vendicare, quàm apud eum, qui genere, qui nomine proprio diceretur Iustus, qui re ipsa iustus, atq; adèò optimus haberetur? Proinde cum nec Aristoteles apud quenquam alium magis de iusto optet disputare, nec opus de æquo & bono vsquam malit esse, quàm apud tam multipliciter iustum, in ea confirmatus est animus noster sententia, vt tibi potissimum magna ista Ethica censuerit destinanda. Hæc nimirum cum nuper explicari à me poscerentur, hæsitauimus parum modò, quòd compertum haberemus, tentasse nescio què ipsa iam pridem Latina facere. Eum, cum exploratum habuissemus, nec Græca, nec nostra nouisse, mali interpretis more verbum verbo reddere studuisse, at sensus Aristotelicos, quod fieri necesse fuit, multa obruisse caligine, eumque nostra peregrinis respondentia verba ignorasse, Græcis abutendo aliam adhuc legentibus nubem non exiguam offudisse, denique Barbaris, rusticisque dictionibus, opus totum confudisse, vt non tam tradidisse nobis Aristotelem, quàm planè ingulasse videatur, adèò vt omnes ab eius auerterit lectione: cum alioqui sit eiusmodi opusculum mirifica quadam grauitate, nec minùs acumine refertum, vt vel doctissimum quenque ad sese potuerit allectare. Ipsum itaque in situ, & squallore hætenus iacuisse dolentes, in hominum conspectum adducendum esse putauimus, si non quibus meritis fuerat palliis prodire amicum, non tamen, vt remur, sordidissimis. Ideo autè id, quo multorum ex tuo hospitio aliorum, nedum tuo, nõ minùs liberali, ac sapienti, quàm iucundo fruere colloquio. Nec ipsum poenituerit Aristotelè, in ea hospitium nactum esse ciuitate, vnde olim Latino eloquio tanquam saluberrimæ effulserint stellæ: vt Catullus, vt Vitruuius, vt Plinius, ita plerique alij nostra quoque ætate, Domitius Calderinus, iam functus vita. At viui Benedictus, qui iam pridè Venetiis rhetor insignis, Alexander Benedictus, eloquio, & doctrina medicus, primas tenes, vt multis quoque aliis floret Verona ingenis. Nec præterea poeniteat tantum philosophum in ista clarissima ciuitate hospitè acceptum esse Iustorum domo, quæ nobilitate antiqua illustris, operibus lautissima, dignitate florès, & virtutum culmine omnibus conspicua: postremò penes Iustum, qui in ea splendida familia tanquam iubar doctrina eminet, Senatoria grauitate renitet, prudentia sapiens, iustitia integer, cunctis virtutibus clarior, quàm vllis verbis explicari posse videatur. Tu pariter, Iuste mi optime, hunc philosophum, vt soles doctos omnes, ita amplectere, loquentemque audias, vt tuo hospitio, tuoque colloquio, sicut fore nõ dubito, prædicet nihil benignius, nihil humanius & vbi quæ loquatur, accuratiùs, intentiùsque auscultetur, esse nupsiã. Ego autè, vt se mihi cõcredidit, ita ipsum tibi cõmitto, cõmedoque.

G 3 A R I S T O

ARISTOTELIS

Stagirita Magnorum Moralium Liber Primus,

Georgio Valla Placentino Interprete.

De bono in communi. Cap. 1.

QUONIAM de pertinentibus ad mores dicere constituimus, primum cuiusnam rei pars sit mos, ducimus considerandum. Ut igitur paucis absoluam, non rei alius videtur pars esse, quam civilis. At qui civilibus in rebus citra quempiam qualem esse, effici nihil potest: qualem, inquam, ut studiosum esse, ac probum; studiosum porro esse, idem quod virtutes habere. Quod si quispiam civilibus in rebus solers esse debeat, eundem moris studiosum esse oportet. Apparet itaque rei civilis omne negotium, quod circa mores est, partem esse, atque principium: ut in totum iure mihi videatur habere appellationem, negotium, atque tractatio, non moralem, sed civilem. Expedi itaque (ut est videre) de virtute primum dicere, & quid sit, & ex quibus constet. Nec enim ferè vile fuerit, virtutem quidem nosse, ut verò sit, ac ex quibus, negligere: quando quidem ex quibus sit coniectare, simulque nosse volumus, ac huiusmodi nos esse, nedum ut norimus quid sit considerandum. At nequam facere poterimus, nisi ex quibus, & quomodo sit, percalluerimus. Scire igitur quid sit virtus, necesse est: siquidem & ex quibus sit, & quomodo, scitu haud quaquam facile est ignorantem quid sit, què admodum in scientiis. Verum ne latere quidem nos oportet, si qui de his prius differuere. Primum igitur Pythagoras de virtute dicere adgressus est, quanquam non rectè: virtutes siquidem ad numeros referendo, suam virtutem non fecit inspectionem. Nec enim iustitia est numerus pariter par. Cui succedens Socrates de hac re melius pleraque differuit, sed ne ipse quidem rectè. Quoniam virtutes, scientias efficiebat: quod fieri nullo modo potest. Cuncta siquidem scientia, cum ratione: at qui ratio, in solo anima gignitur intellectu. Quocirca virtutes omnes, in anima parte rationali efficiantur, necesse est. Euenit itaque ut qui virtutes scientias faciat, irrationalem animam partem extinguat: quod faciendo, affectum, ac morem perimat. Quam ob rem non rectè hoc modo virtutes amplexus est. Postea demum Plato animam in partem, quæ tenet rationem, & in eam, quæ esset rationis expers, rectè distribuit, reddiditque suas utrique virtutes. Quatenus hæc, probè: reliqua verò neutiquam rectè: quando quidem virtutem cum tractatione,

Virtutum.

quæ de bono per se esset, admiscuit: non equidem rectè, quia non peculiare, & suum: neque enim de eo, quod est, ac de vero differentem, de virtute dicere oportuit: illi siquidem nihil est cum hoc commune. Tanta igitur illi, & hoc modo amplexi sunt. Deinceps ergo nobis coniectandum, quidnam de his dicendum fuerit. Intuendum igitur est in primis, scientia omnis, atque facultatis finem esse aliquem, idque per se bonum: nulla siquidem scientia, facultas nulla mali causa est. Quod si facultatum omnium bonus est finis, non dubium, quin etiam optima sit optimus. At qui civilis, optima est facultas: igitur ipsius finis, bonus. De bono itaque (ut videtur) nobis dicendum est. At de bono non in vniuersum, sed nobis bono. Neque enim deorum bonum, agendum est, quemadmodum de eo alia habenda fuerit oratio, & consideratio nunc sit aliena. De nobis itaque bono dicendum est. De quo sanè differendum in primis est, quoniam dicatur modo. Neque enim simplex, atque vnum est: quandoquidem dicitur bonum, aut quod in vnoquoque est optimum, id verò suapte natura deligibile: aut cuius participatione alia sunt bona, id nimirum idea boni est. An igitur de boni idea loqui oportet, an non? At qui commune quod est in bonis omnibus, aliud ab ipsa idea videri debet: siquidem separabile id per sese est, quod idea. Commune verò, in cunctis existit, non utique idem quod separatileneque enim vnquam separabile, & per sese agnatam vim habens, in cunctis fuerit. Nunquid igitur de hoc nobis differendum bono, quod in omnibus existit, aut non? quid ita? nempe quoniam id commune est, ut definitio, & inductio. Definitionem oportet cuiuslibet referre essentiam, seu bonum, seu malum sit, seu quiduis aliud. Refert certè de finitio, ut eiusmodi bonum in vniuersum est, non quatenus ipsum per sese deligibile. Verum quod in cunctis existit, definitioni est simile. Definitio certè ait bonum esse quippiam, quod neque scientia, neque facultas vlla dicit. Neque enim finem suum asserit bonum esse, verum id alterius est inspicere facultatis: quandoquidem neque medicus, neque ædificator refert, hic quidem sanitatem esse bonam, ille verò domum: sed hic quidem quod sanitatem præterdat, & quemadmodum faciat, ille verò, domum. Non dubium igitur, quin ne rei civilis quidem de communi bono dicendum sit: vna siquidem & hæc reliquarum scientiarum est. At qui hoc nullius est dicere aut facultatis, aut scientia, ut de fine: ne quidem rei civilis,

civilis, quod de communi bono est dicere eo, quod per definitionem est. Verum enim vero neque de eo, quod per inductionem commune. Quid ita? quod cum voluerimus particulariter aliquod bonum demonstrare, aut definitione demonstramus, ut ratio eadem congruat ei, quod per se bonum, & ei, quod bonum esse demonstrare voluerimus. Aut inductione, sicut cum velimus magnanimitatem bonum esse demonstrare, dicimus. Nimirum iustitia bonum est, & fortitudo, ac omnino virtutes. Magnanimitas autem virtus est: ergo & magnanimitas bonum. Non igitur de communi per inductionem bono, rei civilis dicendum est: quod eadem contingere non possunt huic, & per definitionem communi bono. Nam quod bonum, hinc etiam dicit. Manifestum igitur, de optimo bono dicendum esse, eoque, quod nobis optimum sit. In totum autem viderit quippiam non vnius esse scientia, aut facultatis, de vniuersali bono considerare. Cur ita? nempe quod bonum, est in omnibus prædicamentis. Nam in quo, in quali, in quanto, in quando, in ad aliquid, ac prorsus in omnibus. Ceterum quando bonum in medicina, medicus nouit. At in gubernatoria, gubernator: & in singulari singuli. Quando secundum quidem sit, nouit medicus. At quando nauigandum, gubernator. In qualibet utique quando bonum, quibus quod propter se cognouerit: neque enim medicus, quod in gubernatoria bonum quando cognouerit: neque gubernator, quod in medicina. Ne igitur quidem hoc modo de communi bono dicendum est: siquidem quando, in cunctis commune est. Similiter etiam quod ad aliquid bonum, ac quod in aliis prædicamentis, commune est omnibus. At qui nullius est facultatis, aut scientia, dicere de eo bono, quod in vnaquaque est. Ne igitur quidem rei civilis est, dicere de communi bono. De bono igitur, ac de optimo, atque nobis optimo. Ceterum eum, qui velit quippiam demonstrare, minimè apertis non oportet exemplis uti, sed vbi obscura aperienda sint, manifestis, ac in eis, quæ sub intelligentiam cadunt, sensibilibus: ea siquidem sunt apertissima. Cum igitur de bono dicere quispiam tentauerit, de idea neutiquam dicendum est: tamen de idea dicendum existimem, vbi de bono dicant. Aiunt nanque, de maximè bono esse differendum. At id, vnum quodque præcipue tale est, ut præcipue sit bonum idea, ut opinantur. Huiusmodi certè oratio fortassis vera: verum neutiquam civilis scientia, vel facultas, de qua in præsentia nobis est oratio, de hoc per se bono, sed nobis bono. Nulla siquidem scientia, aut facultas de fine loquitur, quod sit bonum, & prorsus, ne quidem res civilis: ideo non de bono, quod iuxta ideam est, loquitur. Verum, fortassis ait, hoc per se bono vtendum esse principio, ab eo progrediendo ad singula. In quo ne ita quidem rectè. Expedi siquidem, sua cuiuslibet sumere principia. Absurdum enim sit, volentem ostendere triangulum duobus rectis æquales habere angulos, sumere principium eiusmodi: Anima immortalis est: neque enim hoc, proprium. Oportet siquidem principium, suum esse eius rei, qua

de agatur, atque coniunctum. Nunc verò, absque hoc quod anima sit immortalis, demonstrauerit quippiam duobus rectis æquales habere triangulum. Idem & de bonis, est inspicere alia citra ideam boni. Prorsus proprium non est, huius per se boni principium. Ac ne quidem Socrates rectè scientias, virtutes faciebat. Is enim, nihil incautum, & temerè esse arbitratus est. Ex eo autem quod est, virtutes esse scientias, ei eueniebat virtutes esse frustrà. Quid ita? In scientiis nimirum contingit pariter nosse scientiam quid est, & scitum esse. Nam si quis norit quid sit medicina, is confestim est medicus. Similiter etiam in aliis scientiis. At in virtutibus non idem est. Neque enim si quis nouerit quid sit iustitia, continuo etiam iustus est. Idem & in aliis. Euenit igitur, & temere virtutes esse, & non esse scientias.

Quot modis bonum. Cap. 11.

A quoniam de his, nobis differendum est, annitatur bonum dicere, quot dicitur modis. Sunt nimirum bonorum alia honorabilia, laudabilia alia, potentia alia. Honorabile, huiusmodi dico, quod diuinum, quod melius, ut anima, mensque est: quod antiquius, quod principium, & alia id genus. Honorabilia certè, in quibus honor: talia siquidem omnia honor comes consequitur. Igitur etiam virtus, honorabile bonum est: quando ab ipsa probus quispiam gignitur. Is namque in virtutis penetrat habitum. At laudabilia, ut virtutes: ab ipsarum namque actionibus laus emergit. Quæ verò potentia, ut dominatus, opulètia, robur, pulchritudo: iis namque bonus bene, ut malus malè uti potuerit: ideo etiam potentia eiusmodi bona nuncupantur. Bona certè sunt, vbi siquidem ipsorum boni, non utique mali approbatur. Id genus nimirum bonis euenit, ortus causam ipsorum esse fortunam. A fortuna namque & opulètia, & dominatus est, & quæcunque prorsus in potestatis ordinem perueniunt. Reliquum porro, ac quartum, inter bona, est salubre: etiam bonum efficiens, sicut exercitium sanitatis, ac si id genus est aliud. Verum aliam quoque subeunt bona distributionem: ut Bonorum quædam proximo boni, & omnifariam sunt eligibilia, quædam verò non: veluti iustitia, aliaque virtutes, omnifariam, & omnino sunt eligibiles: at robur, & opulètia, potentiaque, & id genus alia, neque omnifariam, neque omnino. Rursus quoque aliter: Bonorum alia sunt fines, alia non: quemadmodum sanitas quidem, finis, atque sanitatis causa, neutiquam finis est. Et quæcunque ita habent, eorum semper finis melior: ut sanitas melior, quam quæ salubria: in totumque prorsus id melius, cuius gratia sunt & alia. Rursus ipsorum finium, præstat semper, qui perfectus est, imperfecto. Est nimirum perfectus, cuius accessu nullo amplius nobis opus est. Imperfectus autem, cuius aduentu alium desideramus: quemadmodum iustitia: dumtaxat aduentu, plura desideramus: at felicitatis accessu, nulla re amplius nobis opus est. Is ergo nobis optimus, quem desideramus, qui finis perfectus: absolutus namque finis, bonum est, nec non finis bonum. Hinc igitur quoniam modo optimum, considerandum est, nunquid eo modo, ut ipsum quoque recensamus, an id videtur

debitur alienum? Siquidem optimum, finis est perfectus: ac perfectus finis, ut paucis absolua, nil aliud quam felicitas esse videtur. Ex multis porro bonis, felicitatem constare comprobatur. Quod si optimum coniectans, ipsum quoque cum aliis annumeres, ipsum se melius esse conitabit, siquidem optimum erit. Ut salubria ponendo, & sanitatem, consideres quidnam horum omnium optimum? nempe sanitas. Quod si horum optimū est, id se quoque melius, quod admodum absurdum est: non igitur optimum ita coniectandum. Sed an id quodam modo fuerit, ut absque se? nunquid hoc esset absurdum? nam felicitas ex quibusdam constata bonis est, hoc est, ex quibus constet bonis: an sic optimum considerare, fuerit alienum? Neque enim est quicquam aliud ab his felicitas, verum hæc ipsa: an ita quispiam recte conerens, optimum considerauerit: sicut ipsam felicitatem, quæ ex his sit bonis, diiudicans erga alia, quæ in ipsa collecta non sunt. Ita optimum considerans, recte considerauerit. Ceterum non est simplex, quod nunc quaerimus, optimum: ut dicat quispiam, optimum cūctorum bonorum, in vni concretorum esse prudentiā. Verum hoc ferè modo, non quaerendum est optimū bonum: perfectū siquidem quaerimus bonum. At prudentia sola, neutiquam perfectum. Non igitur hoc optimum quod quaerimus, neque ita indagamus optimum.

Alia diuisio bonorum. Cap. III.

Ratereā aliā admittunt bona sectionem. Sunt siquidem bonorum alia in anima, ut virtutes: alia in corpore, ut sanitas, venustas: alia externa, opulētia, dominatus, honor, & si quid est huiusmodi. At horum, quæ in anima sunt, optima. Quæ porro in anima definita sunt bona, trifariam distribuuntur: in prudentiam, in virtutem, & in voluptatē. Post hoc igitur, quod profitemur omnes, etiam finis videtur bonorum, idēque absolutissimum esse felicitas: quod sane fatemur esse in bene agendo, ac bene viuendo. Ceterum finis simplex non est, sed duplex: quorundam enim est finis ipsa actio, vsūque, sicut vsus: est nimirum vsus optabilior habitu, finis autem vsus. Nemo siquidem velit visum habere ad non spectandum, sed coniectandum. Idem de auditu, ceterisque dicendum. Proinde quorum vsus, & habitus est, semper melius, & optabilius eorum est vsus habitu. Vfus enim, & actio finis, cum sit propter vsum ipse habitus. Post id si considerauerit quispiam in cunctis scientiis, intuebitur non aliam esse considerationem in extruenda domo, quam in proba domo: sed utrobique suppetere aedificatoriam, & cuius effectus, aedificator, ut cuius sit virtus, eiusdem sit effectrix. Idem in aliis omnibus par est coniectare.

Virtutem in anima esse. Cap. IIII.

Ratereā intuemur, alia re nulla, quā anima nos viuere. In anima autem est virtus. Idem certe fatemur facere animam, animæque virtutem. Ceterum virtus in vnoquoque, cuius est virtus, idem facit. At anima, etiam alia. Atqui anima viuimus: ob animæ itaque virtutem, bene viuimus. Ceterum bene viuere, & bene agere, nihil aliud dicimus,

quā felicem esse: ergo & feliciter agere, & felicitas, in viuendo est. Verum bene viuere, est in viuendo ex virtutibus: hoc igitur est finis, & felicitas, & optimum. In vsu itaque sit necesse est, & actione, felicitas. Nam quorum habitus, vsūque, est, vsus, & actio, finis. Atqui animæ, virtus est, habitus, & actio, & vsus ipsius, eorum, quæ sub electionem cadunt: ergo finis, ipsius actio, vsūque, fuerit: felicitas igitur in viuendo ex virtutibus sit, necesse est. Quoniam igitur optimum bonum est felicitas, & hæc ipsa finis: actione viuendo ex virtutibus, felices fuerimus, optimamque bonum habuerimus. Cum igitur sit felicitas bonum perfectum, ac finis, nos latere non oportet, id in arate perfecta esse. Non enim in puero, quia nec puer dici felix potest, sed in viro: nam perfectus. Et ne quidem in tempore imperfecto, sed perfecto: perfectum fuerit utique tempus, quando homo viuere potuerit. Recte namque à multis dicitur, felicem in longissimo vita tempore esse iudicandum: ut opus sit perfectū esse, & in tempore perfecto, & in homine. Quod autē sit actio, hinc quispiam poterit intueri. In somnis namque, ut inter viuendū si quispiam dormiat, eiusmodi nolim talem dicere esse felicē: ipsi quidem existit viuere, sed eadem ex virtutibus (quod erat ex actione) viuere non existit. Rursus quod mox dicendum, non admodum quæ diximus participare, & ne quidem ab ipsis longè abesse videbitur: quippe quod animæ portio quedam esse puretur, qua alimur, quam altricem appellamus. Iure profecto ita: siquidem lapides alii non posse inueniri: & proinde non dubium, quin sit alii animalium: quod si animalium, causa est anima. Atque animalium partium nulla, alendi fuerit causa, quales sunt rationalis, vel irascibilis, vel concupiscibilis, sed alia quedam præter has: & ei nullum magis peculiare possumus nomen, quam alentis accommodare. Dicat fortassis quispiam, nūquid ex hac quoque parte, animæ virtus est: nam si fuerit, non dubium quin etiā eadem agere opus sit. Perfecta quidē virtutis actio, felicitas est. At nunquid eius sit, vel non sit virtus, alia fuerit oratio. Quæ si fuerit, huius non est actio. Nam in huiusmodi parte impulsus esse non videtur: quæ igni videtur esse consumilis, cui quicquid immerferis, absument. At si non obieceris, ne quidem ad capiendum impellitur. Ita hæc habet pars animæ, ut si alimentum obiciat, alatur: si minus, ne quidē ad alendum commoueat, & proinde ne quidem actio, cuius non est commotio. Proinde hæc pars ad felicitatē capeffendam nihil coadiuuat. Deinceps igitur, quid sit virtus dicendum: quandoquidem eius actio, felicitas est. Ut paucis itaque, absolua, virtus, habitus est optimus. Verum non satis forte sit, ita simpliciter loqui, sed euidētius fuerit definiendum.

Diuisio anime. Cap. V.

Rimūm igitur de anima, in qua virtus exoritur, non, quid sit anima, (alia siquidem eius rei consideratio) sed ut quodam modo distribuatur, dicendū est. Anima nimirum, ut receptum est, in duas partes distribuitur, in eam, quæ rationē habet, & quæ rationis experta est. Ex ea parte, quæ habet rationē, exoritur prudentia, solertia, sapientia, ingenium, memoria,

moriam, & id genus alia. At ex parte rationis experite que virtutes appellatur, temperantia, fortitudo, iustitia, & quæuis alia, quæ ex moribus ducimus esse laudabiles: ex his nanque consequi laudem dicimus. Et ab eis, quæ à ratione dimanant, nemo laudatur: nec enim quod sapiens, nec quod prudens, nec prorsus ex huiusmodi aliquo quispiam laudandus accedit. Neque porro rationis expertus quatenus ad se suggerendum idoneum est, suggeritque ei quod obtinet rationem. Est nempe moralis virtus, quæ ab excessu, defectūque, corrumpitur. Quod autem tam defectus, quam excessus corumpat, ex eis est videre, quæ ad mores pertinent. Utendum sane in rebus incertis testimonium certis est. Consequitur namque in exercitiis hoc viderit quispiam: quæ si excedant, robur affigunt: si deficient, eodem modo habent. Idem in potu, ciboque, euenit. Affluentibus enim, sanitas absumentur. Idē sit, & subductis: quæ si moderata fuerint corporis firmitudine custodiunt, atque sanitate. His conlimile euenit in temperantia, & fortitudine, reliquisque virtutibus. Nam si quempiam esse vsque feceris intrepidum, ut ne quidē deos metuat, iam non fortis, sed demens fuerit: si cuncta formidantem, meticulosum. Fortis ergo erit, qui neque omnia metuet, neque nihil. Hæc igitur tam viuens, quam labefaciunt virtutē. Nimirum namque, metus, & omnes, labefaciunt. Idem qui de re nulla metu commouentur. Atqui circa metus, est fortitudo. Mediocres itaque metus, fortitudinem locuplerant. Ab eisdem igitur, tam amplificatur, quam labefactatur fortitudo: ex metu namque ita afficiuntur. Idem de ceteris dicendum virtutibus.

In quibus sit virtus collocata. Cap. VI.

Vetus non his modis virtutē quispiam definit, sed etiam agitudine, & voluptate. Nam voluptate allecti, improba factitamus: agitudine autem lucumbentes, ab honestis deficiamus. Alioqui non est virtutem & virtum admittere citra agitudinem, & voluptatem. Inter voluptates igitur, & agitudines, virtus collocatur. Virtus porro moralis hinc cognomen habet, si modis velimus ex literis hinc cognomen excutere: dicendum erit, morem à moribus habitum esse cognomen, breuis in longam literæ facit hæc mutatio. Moralis siquidē appellatur, quod sit ex mora assuecat. Idque certum, quod virtus nulla, quæ ex parte oriatur irrationali, ex Natura nascatur. Siquidem eorum, quæ Natura sunt, nihil est, quod assuetudine aliud euadat: velut lapis, grauiusque prorsus omnia, quæ ferendi deorsum vim agnatam habent: si à quouis sursum versus sapius iactari assuecant, nunquam tamen sursum attolentur, sed semper deorsum cadent. Idem de ceteris est intelligendum.

De his, quæ in anima consistunt. Cap. VII.

Ratereā, qui velit quid sit virtus discutere, scire expedit quanam demū in anima procreentur. Sunt autem hæc huiusmodi, affectus, potentia, habitus. Et proinde non dubium, quin horum quedā sit virtus. Affectus igitur sunt, ira, metus, odium, cupido, liuor, miseratio: talia co-

mitari consueverunt, agritudo, & voluptas. Potentia autem, quibus affecti dicimur, nempe vnde possumus excandescere, argere, misere, & alia huiusmodi. At habitus sunt, vnde erga hæc habemus bene, vel malè, sicut ad excandescendum. Si nanque supra modum iracunde, malè in ira habemus. Sin in quibus expedit, prorsus ad iram non commouemur. Ita quoque malè in ira habemus. Mediocriter itaque habendo, ut neque supra modum commoueamur, neque prorsus sumus incommobiles: tum si ita habeamus, recte affecti sumus. In similibus quoque aliis, idem intelligendum. Iracundum nanque & bene, in medio ira, & ad iram incommobilitatis positum est. Simile est in iactantia, & dissimulatione: plura nanque, quam ad iactantiam, sibi arrogare, iactantia est: minus verò, dissimulationis. Inter hæc igitur medium, est veritas.

De habitis. Cap. VIII.

Dem in ceteris omnibus est intelligendum. Id enim proprium ipsius est habitus, ut bene, malève erga hæc habeat. Bene autem in iis habere, fuerit neque excedere, neque deficere. Erga medium itaque istorum, vnde laudandi accedimus, habitus est, sicut malè, erga excessum, & defectum. Quandoquidem igitur harum perturbationum, virtus est medium: perturbationes autem sunt agitudines, & voluptates, aut non citra agitudinem, vel voluptatem, virtus certe est circa agitudines vel voluptates: id quod hinc certum. Sunt nimirum etiam affectus alii, ut videbitur cuiuspiam, in quibus non in excessu, & defectu aliquo est vitium: velut adulterium, & adulter. Nec enim magis est talis, qui ingenuus constupravit. Ceterum & hoc, & si quid aliud huiusmodi est, quod à voluptate comprehenditur, quæ per intemperantiam, vel etiam quod in defectu, quodque in excessu, sub vituperationem cadit.

Quid medietati opponatur. Cap. IX.

Deinceps igitur fuerit sanè dictū necessarium, quidnam demū medietati aduersetur, excessusne, an defectus. Nam quibusdam medietatibus defectus opponitur, ut nonnullis excessus: sicut fortitudini, neutiquam excessus existens audacia, sed quæ defectus est timiditas: temperantia verò intemperantia, & incommobilitas circa voluptates, non utique quæ defectus est incommobilitas opponitur, sed intemperantia, quæ excessus est. Sunt nimirum utraque tam excessus, quam defectus medietati opposita. Medietas siquidem, excessu inferior, sed defectu superior. Ideo etiam prodigi, liberales esse illiberales aiunt: contra illiberales, liberales prodigos vocant. Audaces verò, & petulantes, fortes nominant timidos, ut timidi, fortes, petulantes, & furibundos dicendos putant. Duabus itaque de causis, duxerimus medietati opponendum esse excessum, atque defectum: quippe quod è re ipsa licet nobis considerare, utrum potius extremorum ad medium propius accedat, propinquiorne liberalitati sit prodigalitas, an auaritia. Longinquior certe fuerit auaritia. Atqui à medio, quæ magis absunt, magis

gis opposita existimantur. E re itaq; ipsa, defectu magis opponi apparet. Est etiã & aliter videre, vt ad quæ mentem magis pronam habemus, ea medio sint magis contraria: velut ad intemperantiam nati sumus proniores, quàm ad decus capeffendũ. Quam ob rem si additamentũ potius ad ea fiat, ad quæ sumus proniores, ad quæ sit additamentũ, ea sunt magis contraria. Atqui proniores ad intemperantiam sumus, quàm ad decus capeffendum: magis ergo excessus medietati contrarius. Intemperantia siquidem temperantię est excessus. Quid demum sit virtus, hinc nobis liceret intueri: medietas siquidem affectuum quædam esse videtur. Prõinde qui velit moribus comprobari, ei affectuum medietas est quæuis constituenda: & prõinde probum esse, operosum, atq; difficile est. Quãdoquidem in vnoquoque medium capere, operosum est: velut circulum describere, cuius obuium est: at in ipso medium capere, arduum. Itidem & excandescere quidem facile, necnon contrarium huic: at mediocriter habere, arduum. In totum autem in quauis perturbatione est videre, quod medium ambiat esse facile: medium verò vnde laudemur, arduum, ideo etiam rard probus. Quoniam de virtute dictum est, deinceps fuerit considerandum, possit ea adesse nobis, necne. Verum, quem admodum Socrates dixit, in nobis nõ est, probos, vel malos esse: quandoquidem si quis roget quenuis, vel sitne iustus esse, an iniustus: nemo delegerit iniustitiam. Itidem de fortitudine, & timiditate, reliquisq; virtutibus semper eodem modo. Inde non dubium, quin si mali sint aliqui, non spontanei sint mali, & prõinde ne quidem probi. Hæc ratio neuti quæm vera. Nam cur demũ legislator mala facere nõ permittit, at honesta, & proba iubet? & in malis quidẽ multam infligit delinquentibus: in rebus autem honestis, nisi honesta peregerint: alioqui iniquum fuerit, vbi in nobis non sit, hoc legum conditores facere. Cæterum, vt videtur, in nobis est, probos, & improbos esse. Item laudes, & vituperationes id quoq; attestantur: virtutem namque laus, vitium autem vituperatio consequitur. Atqui laus, & vituperatio, non inuitis attribuitur. Manifestum igitur hoc modo, in nostro arbitrio esse bona, malaque facere. Collationem verò huiusmodi proferebãt, volentes demonstrare, vltro neum non esse. Quid namq; est, in quibus, quoddã agrotantes squallidos nemo vituperat? At hoc minime verum: tales namq; reprehendimus, cum suę agritudinis ipsos causam esse cognouerimus. Quodque malè habent corpus, vtpote id voluntarium esse, apparet nimirum, in vitio, & virtute esse voluntarium.

Quod omnia talia ex talibus principijs.
Cap. x.

Refus hinc etiam potuerit quispiam euidentius intueri, quod omnis Natura eius est essentię procreatrix: qualis ipsa est: veluti stirpes, & animalia: nam vtraq; gignunt, ex principijsque producant: vt arbor ex semine, id namq; principiu est. Quod porro principia consequitur, ita habet: vt enim habuerint principia, ita quæ de principijs ortũ ducunt,

Perfpicue autem licet hoc in geometria magis intueri, vbi cum aliqua sumptis principia, vt ea habuerint, ita etiam quæ ipsa consequuntur: velut, si triangulum duobus rectis equalibus habet angulos, quadratum quoq; quatuor angulis rectis habeat, necesse est. Et si triangulũ secus, ita etiam & quadratum commutabitur: ex altera parte enim ei respõdet. Et si quadratum quatuor angulis rectis æquales non habuerit angulos, ne quidem triangulum duobus rectis habeat æquales.

Apertissima huius loci enarratio.
Cap. xi.

Triangulum nanque (siue discretam, siue continuum spectes quantitatem) figurarum est omnium principium: ideo in ipsam cætera omnes resoluntur, cum ipsa non in aliam, quàm in sese, redeat. Cùm ergo quadrangulum sequatur statim triangulum, in bina saltem triagula resoluitur, necesse est. Cùmque triagulum tres habeat angulos æquales duobus rectis, quadrangulũ (quippe quod in bina triagula resoluitur) quatuor angulos, quatuor rectis æquales habeat, necesse est: hoc modo ab angulo ad angulum ducta diagono, siue parallelogramũ, siue non: nam trapezium, & trapezoides parallelogramum non est, nempe huiusmodi.

Quod hominis sit agere solum.
Cap. xii.

Dem igitur, atque consimiliter, de homine quoq; intelligendum: nam eum sit homo progenericis essentia, ex principijs quibusdam, atque actionibus, quibus efficit, homo progenerans est. Nam quid aliud? Neq; enim inanimatum aliquod effecere dicimus: neq; etiam animatorum citra hominem quicquam. Manifestum igitur, actionum hominem esse progeneratorẽ. Prõinde quoniam actiones commutari intuemur, nec eadem vnquam agimus, suntq; actiones ex aliquibus progenerantur principijs: manifestum quandoquidem actiones immutantur, etiam actionum immutari principia, à quibus sunt, quemadmodum collatione ostendimus geometrica. Atqui actionis tam bonæ, quàm malæ, principium, est propositum, & voluntas, & quicquid ad rationem tendit. Non dubium igitur quin hæc quoque commutentur. Sponte namque actiones immutamus, & pẽtinde etiam principium, atq; propositum: nam hæc sponte fit mutatio. Prõinde nõ dubium, quin in nobis sit, & probos, & malos esse. Fortè hic quispiam occurrerit: quandoquidem inest iustum, probumq; esse, ero, si voluero; omnium probissimus. Id fieri nullo modo potest. Cũ namq; quoniam non hoc in corpore gignitur. Neque enim si quispiam voluerit corporis curam habere, omnium optimum habebit corpus. Nam opus est non curam modò intèdere, verum etiam naturã honestam, & bonum corpus esse: melius certè habebit corpus, non tamen esset omnium optimum. Idem de anima intelligendum est: neq; enim iuxta propositũ suum erit omnium probissimus, nisi etiam naturã extiterit: melior quidem cerrè erit.

De appetitibus tribus generibus.
Cap. xiii.

Voniam igitur probum esse in nobis apparet, consequens dictum necessarium videtur de spontaneo differere, quidnam sit spontaneum. Ad virtutem namq; cauetur, vt totum verò dicendum est spontaneum, quod non aliis coacti agimus. Verum de hoc, magis adhuc perspicue differendum est. Nempè ad id, quod agimus, appetitus species, cupiditas, furor, volũtas. Primum igitur actionem, quæ à cupiditate oritur, ducimus coniectandã, vltro neque, an inuita sit. Inuita nequam esse, videri debet. Cur itaq; vnde id nempe quoddã quæcũque inuiti agimus, coacti facimus necesse est. At qui vbi subest agentibus aliqua necessitas, ægritonia cõsequetur. Verum ex cupiditate agẽtes, voluptas comitatur: prõinde hoc pacto non erit ex cupiditate agere quippiam inuito animo, sed vltro neque. Cæterum ratio est alia, quæ ab incontinentia huic aduerfatur. Nemo enim, inquit, sponte mala peragit, qui sciat mala esse: verum qui incontinens est, scit ea esse improba: agit tamen, ac ex cupiditate illectus agit, non ergo spontaneus: coactus ergo est. Hinc porro eadẽ nos oppugnat oratio. Nam si ex cupiditate, non ex necessitate: cupiditate enim voluptas comes consequitur: sed quæ ex voluptate, non possis dicere ex necessitate. Alioqui non dubium est, quin incontinens, sponte incontinentia agat: quandoquidem qui efficiunt iniuria, vltro efficiunt iniuria. Atqui incontinentes iniusti sunt, atq; iniuria afficiunt: incontinentes ergo in incontinentiam sponte delabuntur.

Socratica argumentatio de continenti, & incontinenti.
Cap. xiiii.

Merum enim uero alia iterũ ratio aduerfatur, non esse vltro neque affirmans. Continens siquidem laudatur, quod sponte quæ ex continentia sunt, agat. At laudatur in eis, quæ sponte sunt. Quod si ex cupiditate vltro neque est, quod cupiditati aduerfatur, inuitum erit. Sed continens contra cupiditatem insurgit. Continens ergo, non spontaneus fuerit continens. Verum hoc non videtur. Non ergo id, quod ex cupiditate est, voluntariũ est. Rursus idẽ est in eis, quæ ex furore: eadem namque huic (quas & de cupiditate diximus) rationes conueniunt, & pẽtinde ambiguitatem faciunt. Itæ siquidem est, quod ad incontinentem, continentemq; pertinet. Restat species residua appetitũ (vt in distributione posuimus) voluntas, vt an sit spontanea, coniectemus. Atqui incontinentes, quatenus impelluntur, eatenus volunt. Agunt igitur incontinentes mala, volentes. Sponte nimirum nemo mala agit, vbi sciat esse mala: neq; incontinens mala agit, volens mala agere, nõ ergo spontaneus. Ne quidem igitur voluntas est spontanea. Hæc planè perimit oratio incontinentiam, & incontinentem. Nam si non spontaneus, ne quidem vituperabilis. At est vituperabilis incontinens: spontaneus ergo voluntas igitur, spontanea. Cùm sint itaq; contrarię

quædam rationes, magis perspicue de spontaneo differendum est.

De vi, & necessitate.
Cap. xv.

Rius itaque de vi, & necessitate dicendum fuerit. Vis enim etiam in carentibus anima. Singulis namque inanimatis, suus est locus attributus: igni quidem supra, terræ autem infra. Est nimirum violari, sursum lapidem ferri, ignem verò deorsum. Est etiam animal violari, vt equum recta via decurrẽtem, præoccupatum vertere alioorsum. Quibuscũque igitur exterior est causa, aliquid contra naturam, aut præter quã volunt faciendi, cogi dicimus facere quæ faciunt, at quibus ipsis inest causa, hos nequaquam cogi dicimus. Neq; incontinens negauerit se malum esse, verum à cupiditate agendi mala se coactum. Violenti igitur hæc nobis erit definitio, quorum agendi causa, à qua cogantur, fuerit externa, vis est: quorum autem interior, ac in ipsis causa est, nequaquam vis.

De necessitate.
Cap. xvi.

Refus de necessitate, necessariõq; dicendum. Necessarium non omnino, neque in omni dicendum est: quemadmodum sunt, quæcũque causa voluntatis agimus. Nam si quispiã dicat se à voluptate coactum, quod amici mulierẽ vitari, fuerit alienum. Nec enim in omni necessariũ est, sed in extrinsecus aduenientibus: vt si offendatur quispiã à rerũ necessitate coactus, maius aliud quippiam deuitare, hoc modo: In agrum properare coactus sum, nisi scd datum velim agrum inuenire. In huiusmodi itaque est necessarium.

Quotupliciter inuitum, & spontaneum.
Cap. xvii.

T quoniam in nullo est impulsu spontaneũ, reliquum est vt sit ex animi sententia. Inuitum enim est, quod ex necessitate vti que efficitur: & tertio loco, quod non sit ex animi sententia: quod planè ex his, quæ sunt, certum est. Nam cum quis aliquẽ ceciderit, occiderit ve, aut eiusmodi aliquid effecerit, horum nihil præuidens, eum dicimus inuitum fecisse, quippe quod vltro neque, in animaduertendo, esse facile deprehendatur. Velut olim mulierem aiunt quandam poculum exhibuisse cuidam amatorium, dein eo poculo hominem mortuum concidisse: eam verò mulierem in Areopagum perfugisse quam præsentẽ non alia de causa liberarunt, quàm quod non id præuidens effecisset. Amoris siquidem cupiditate obcæcata, in eo fuerat hallucinata: & prõinde neuti quæm spontanea eius poculi amatorij visa fuerat exhibitio: quandoquidẽ non ea mète dederat, vt perderet hominẽ. Inde igitur in id, quod ex animi sententia sit, cadit voluntariũ.

De proposito.
Cap. xviii.

Reliquum præterea est, vt propositum, delectumque consideremus, si tne appetitus, necne. Appetitus namq; in cæteris quoq; gignitur animalibus: propositum verò, non. Siquidem cum ratione propositum est. At ratio nulli alij deputatur animalibus: igitur fuerit appetitus, Verum nõ quid voluntas?

an ne id quidem? Voluntas nanque eorum etiam est, quæ fieri non possunt: velut volumus quidem esse immortales, at id nobis non proponimus, deligimusque. Rursus propositum finis non est, sed ad finem: sicut nemo proponit sanescere, sed quæ ad sanitatem tendunt proponimus, deambulando, cur sitando. At fines volumus: bene enim valere volumus. Hinc certum est, non idem esse voluntatem, & propositum. Verum ita habere videtur propositum, ut eius est appellatio: ut hoc pro illo ponimus, atque deligimus: sicut optimum pro deteriore, quod in nostra sit optio: & proutate deligimus, quod si horum nihil est propositum, nunquid quod ex animi sententia id in proposito est? aut ne id quidem? Multa enim intelligimus, & opinamur ex animi sententia. Nunquid igitur quæ intelligimus, ea etiam proponimus, aut non? Sæpe si quidem intelligimus de Inadis, at nequaquam proponimus, atque deligimus. Non ergo mentis sententia, propositum. Quoniam igitur horum nihil est propositum, suntque hæc animæ insita: aliorum convenientium, convenientiumque, propositum esse necesse est. Quoniam igitur est, quemadmodum paulo antè memoravimus, bonorum ad finem tendentium delectus atque propositum, non utique finis. Ac est eorum, quæ in nostra potestate sunt, & eorum, quæ nobis diuersam ingerat rationem: hocne, an hoc deligendum? non dubium quin prius opus sit ea ipsa intelligere, & in consilium vocare. Cùmque nobis intelligētibz quod præstare videatur, tum ad agendum aliquis insurgat impulsus, id agendo ex proposito agere dicimus. Quod si propositum, appetitus quidam est, in consilium deveniēs cum animi sententia, non est spontaneum, quod deligibile. Sponte enim agimus multa antè, quàm intelligamus, atque consultemus: sicut sedendo, exurgendo, & id genus alia faciendo: sponte quidem, sed citra intelligentiam. Non ergo spontaneum, deligibile: sed deligibile, spontaneum. Si quid enim agere consultates proposuerimus, sponte agimus. Existunt verò ex conditoribus legum nonnulli, qui spontaneum, & ex proposito definiant, planèque distinguant, minorèque spontaneis, quàm à proposito agentibus multas insigant. Est igitur propositum in eis, quæ sub actione cadunt, & eis ipsis, in quibus nostrum sit agere, & non agere, & ita, vel non ita: & in quibus, propter quid est capere, verum propter quod simplex non est. In Geometria siquidè cùm quis dixerit quadratum quatuor rectis equalibus habere, & percūctatur propter quid: occurrit, quia etiam triangulum duobus rectis equalibus habet. In his igitur, ex definito principio sibi propter quid assumpserūt. At in eis, quæ sub actionem cadunt, in quibus est propositum, non ita: nullum siquidem ponitur definitum. Sed si quis exquirat, cur hoc fecisti? quoniam non erat aliter ut facerem, vel quoniam ita melius. Ex ipsis venientibus (qualiacunq; apparuerint esse meliora) delectus sumitur, & ob ea ipsa. Quam ob rem etiam in huiusmodi est consilium capere, ut expediat. At in scientiis nequaquam. Nemo siquidem quemadmodum scribere opus sit nomen Archiclis, in initio consilium: quia quo pacto scribendum no-

men Archiclis, est iam definitum. Mendum igitur non in intelligentia gignitur, sed in scribēdi actione positū. In quibus certè non est in intelligentia error, ne de eis quidem inicitur consilium: sed in quibus iam, ut expedit, optimum est, inde mendum procreatur. Atqui in eis, quæ sub actione cadunt, optimum est, & in quibus duplex mēdum. Delinquimus igitur tam in eis, quæ sub actionem cadunt, quàm ex virtutibus pariter. Virtutem enim coniectantes, per agnata nobis itinera hallucinamus. Est siquidem in defectu, excessūque hallucinatio. In horum utrumlibet deserimur voluptate & agrimonia: quandoquidè ex voluptate in mala delabimur, ut ex agrimonia, honesta fugitamus.

De animi sententia.
Cap. xix.

Rursus autem est, non quemadmodum sensus, animi sententia: velut visu non poterit quicquā aliud, quàm videre: non auditu aliud, quàm audire. Idem neque consultamus, nunquid audiendum auditu, an videndum. At animi sententia non huiusmodi, sed id & alia potest efficere. Ob hoc ibi iam existit consultari. Est igitur in bonorum delectu, non in fine, delectū. Huic certè omnes ad stipulantur sententia, ut sanitate esse bonum. Verum quæ ad finem sunt, velut expediatne sanitati hoc conesse, an non. Facit igitur plurimum in his ad hallucinandum voluptas, & agrimonia. Hanc siquidem amplectimur, illam verò fugimus. Quoniam igitur distribuimus, in quo, & quo modo sit delectus: reliquum est ut intueamur, cuiusnam rei sit virtus coniectrix, si nescire, an ad finem: velut, honestine, an ad honestum. Quo pacto scientia, utrum ædificatoria scientiæ finis, speciosè proponendū, an quæ ad finem spectandi. Nam si hoc speciosè proponere sit, sicut pulchram domum efficere, atque ad hoc quæcunq; spectant, non alius quisquam inveniet, neque exhibebit, quàm ædificator. Idem in aliis quoque omnibus scientiis. Eodem modo igitur in virtute habere videbitur, ut ad finem potius intendat consideratio. Rectè nimirum proposuerit quæ ad finem sunt, & ex quibus finis constat. Nec quisquam alius exhibebit, inveniēteque, quæ ad finem expediant, iureque hoc virtus proposuerit, quibus in rebus optimi principium est unūquodque quod efficiat, & proponat. Nihil igitur virtute melius, quandoquidem huius causa etiam sunt alia, atque ad ipsam principium est, & eius causa magis sunt quæ ad idem. At finis, principio alicui assimilatur, & eius causa est unū quodvis: verum id erit modo aliquo. Prout certum ut etiam in virtute, quandoquidem causa est optima, ipsam magis finis esse coniectricem, quàm quæ ad finem sunt.

Finis virtutis honestum.
Cap. xx.

Atqui virtutis finis, est honestum: honesti ergo magis coniectrix est virtus, quàm ex quibus constat: sunt nempe hæc, ipsius. At in uniuersum videri potest alienum: quandoquidè in pictura si quispiam fortassis

fortassis egregius fuerit imitator, non tamen laudandus accedet, nisi optimum imitandi habuerit intentionem. Virtutis demum id omnino est, sibi honestum proponere. Dixerit quispiam, cur ita, nam actione meliorem esse dixerimus, quàm virtutem ipsam? at nunc, an ex quo actio est, id virtuti, ut pote honestius, attribuimus? An in quo non est actio? Atqui nunc idem dicimus, habitu actionem esse meliorem. Alij nanq; probum inspicientes, ab actione diudicant, quod non possint cuiuslibet quomodo habeat iudicare propositum. Nam si foret singulorum nosse sententiam, qualis erga honestatem esset, etiam citra actionem probus esse videri poterat. Denique quoniam affectuum quosdam recentissimus medietates, circa quos affectus versentur, hinc nobis dicendum est.

De fortitudine.
Cap. xxi.

Vm igitur sit fortitudo circa audaciā, ac metum, considerandum fuerit, circa cuiusmodi metus, atque audacia. Nunquid igitur si quispiam metuat ne rem disperdat suam, is timidus? in circa hæc sit audax, fortis, an ne? Idem si quis formidat solum, aut audeat: neque metulosum fatendum est esse metuentem, neque fortem non metuentem? Num igitur in cuiusmodi metibus, & audaciis, fuerit fortitudo: at ne quidem in talibus, cuiusmodi si quis tonitrus, & fulmina non metuat, vel quidvis aliud supra hominem horrendum fuerit, non iam fortis, sed furens. In metibus itaque, & audaciis humanis est fortitudo, in eis, inquam, quæ cæteri metuant, aut omnes: in quibus qui audeat, fuerit fortis. His itaque definitis constituendum fuerit (quandoquidem multis in rebus fortes dici possunt) qualis sit fortis. Est enim ab experientia fortis aliquis, velut milites. Isti siquidem ab experientia didicerunt in huiusmodi loco, vel huiusmodi tempore, vel rebus ita habentibus, fieri non posse ut de causa ingruentes hostes sustinuerit, non fortis. Nam si horum nihil extiterit, non toleraverit. Prout ab experientia fortes dicendi non sunt. Neque Socrates rectè aiebat, fortitudinem esse scientiam: quandoquidem ex consuetudine scientia capiens experientiam efficitur scientia. At ab experientia tolerantis, ne utique fatemur, planè neque negamus fortes esse. Non igitur fortitudo fuerit scientia. Rursus sunt quoque fortes ab experientia contrarij. Inexpertis siquidem eorum, que eveniant, ab ea rerū nulla experientia, sunt intrepidi, & ne hos quidem fortes esse dixerim. Sunt portò qui fortes à perturbationibus existimantur, velut amantes, aut lymphatici. At ne hos quidem fortes dicere oportet: quod quidem si ab ipsis affectus auferatur, non erunt amplius fortes. Fortem siquidem, perpetuò fortem esse oportet. Et prout de ne fera quidem, ut lues, dici fortes possunt, quod succumbant, ingemantque percussa. Neque fortis ob perturbationem dicere convenit. Est vicissim fortitudo alia, que cuiuslibet existimatur: velut si qui citium pudore offusi, tolerant pericula, ut fortes existimantur: quemadmodum, verbi cau-

sa, Homerus Hæctora dicentem inducit, Polydamas vereor me carpat in agmine primus, Iliad. 2. Ideo pugnandum esse existimat. At ne quidem hæc dicenda fortitudo. In istorū enim singulis eadem congruet definitio. Quo nanque ablato non perdurat fortitudo, efficere fortem non potest: ut si pudorem, unde fortis erat, abstuleris. Sunt item & aliter fortes existimati ob spem, boniq; expectationem. At ne hos quidem dicere fortes possis: quandoquidem tales, ac in talibus fortes dicere, videbitur alienum. Prout in nullis huiusmodi fortitudo collocanda est. Qualis igitur, & quifinā fortis sit, hinc considerandum. Ac ut paucis absol uam, qui nulla iam supra dicta causa fortis est, verum quod id honestum esse censet, id que faciat, seu aliqua, seu nulla oblata fuerit occasio. Neque tamen prorsus citra perturbationem, impulsūque gignitur fortitudo. Expedi verò impulsuum habere rationem, honesti causa, ad intrepidè periclitandum. Qui hoc modo, is erit fortis: ac circa hæc fortitudo. Nec verò intrepidus esse oportet, ita ut cū forti fuerit occursum, in totum nihil meruatur. Nec enim talis fortis, cui prorsus nihil est horrendum. Ita nanque etiam lapis, & reliqua inanima fuerint fortia. Cæterum metuendum quidem, sed tolerandum. Nam si nihil metuens toleret, neutiquam fortis. Item (ut etiam paulo antè de metu, atque periculo disseruimus) non omne, sed essentia quadam delectum intelligimus. Neque item in fortuito, & quouis tempore, verum in quo & metu, & plura imminent pericula. Nam si quis decimo post anno futurum non metuerit periculum, quoniam pacto fortis? Sunt enim, quod longè absint, fiducia pleni: qui si fuerint proximi, moriantur metu. Hæc denique fortitudo, & hic fortis.

De temperantia.
Cap. xxii.

Emperantia, est intemperantia, & incōmobilitatis circa voluptates, medicatas. Nam temperantia, ac prorsus virtus omnis, habitus est optimus. At optimus habitus, optimi est. Optimi verò, inter excessum, defectūque, medium: quandoquidem utrinque prominent vituperadi, tam excessu, quàm defectu. Prout si optimum medium, & temperantia inter intemperantiam, & incōmobilitatem, est quædam medietas, horum itaque fuerit quædam medietas temperantia, quæ circa voluptates, & agrimonia versatur: non tamen omnes, & quæ circa omnia. Neque enim si quispiam picturæ, aut statuæ, vel huiusmodi alterius oblectetur aspectu, erit iam intemperans. Similiter ne quidè audiendo, aut olfaciando, sed in eis voluptatibus, quæ in tactu sunt, & gustu. Neque temperans circa eiusmodi, ut à nulla tali capiatur voluptate: nam tum incōmobilis, planèque sensu carens fuerit. Verum qui oblectetur, non agatur in ipsorum excessum: ita fruēs, ne quid faciat operosum: totūque agendo ab honestate pēdeat, non agendo quicquam nisi modestè. Nam quicunq; ab excessu talium voluptatum abstinerit, vel metus, vel cuiuspiam alterius rei causa, temperans non est. Neque enim cætera animalia (præter hominem) dicimus temperantia quod ab

ab ipsis ratio absit, qua honestum deligimus. Omnis liquidem virtus, honesti est, & ad honestum tendit. Proinde erit temperantia circa voluptates, & aegrimonias, easque in tactu, gustuque progenitas. Demum consequens est, ut de mansuetudine dicamus, & quid, & in quibus sit.

De mansuetudine. Cap. xxiii.

Mansuetudo igitur est inter iracundiam, & iracundiam cessationem. In totumque existimantur virtutes, medietates esse. Quod autem sint medietates, hinc facile quis dixerit. Nam si quod optimum, in medietate est collocatum, estque virtus, habitus optimus, atque optimum est medium: virtus ergo sit medium, necesse est. Quod sane certum, singula considerantibus est. Nam quia iracundus est, qui usquequaque, & plurimum excandescit, ac eiusmodi sub reprehensionem cadens: nec decet usquequaque excandescere omnibus, & omnino semper: neque contra ita habere, ut cuiquam nunquam is nanque incommodabilis sub reprehensionem cadit. Cum igitur tam is, qui ad excessum, quam qui ad defectum pervenit, sub reprehensionem cadat: qui horum medius fuerit, mansuetus, ac laudabilis. Neque enim ab ira deficiens, neque item excandens in ipsa, laudabilis: sed qui mediocriter in his habet, is mansuetus: harumque perturbationum medietas, mansuetudo.

De liberalitate. Cap. xxiiii.

Liberalitas autem, est inter prodigalitatem, & avaritiam medietas collocata. Versantur autem huiusmodi perturbationes circa pecunias. Prodigus nanque est, qui, ubi non decet, impendit, & plura, quam deceat, & cum minimè decet. At avarus, ei contrarius, non impendit ubi decet, & quantum decuerit, & quando decuerit. Vtrique sub reprehensionem cadunt: vnus quidem deficiente, alter vero excedendo. Liberalis ergo, quando quidem laudabilis est, medium inter hos tenet locum. Quisnam demum? nempe qui ubi decet, & quantum decet, impendit.

Species avaritiae. Cap. xxv.

Vnt autem plures avaritiae species: sicut eorum, quos nugivendulos appellamus, cum inique emptores, nec non turpilucris, & paruloqui, qui omnes avaritiae succumbunt. Malum nanque multiplex: at bonum, simplicissimum. Quomodo modum sanitas quidem simplex, sed multiformis morbus. Itidem virtus simplex, cum sit vitium tamen multiforme. Cuncti siquidem memorati, ob pecuniam sub vituperationem cadunt. Vtrum igitur liberalis est, pecuniam nanciscere, & comparare, an non? Neque enim vilius alterius est virtutis. Nam neque fortitudinis est arma fabricare, sed alterius. Verum ipsius est accipere, eiusque rectè uti. Idem de temperantia, ceterisque dicendum. At ne quidem liberalitatis, pecunias parare, & conficere, sed pecuniam incutientis.

De magnanimitate. Cap. xxvi.

Magnanimitas, est insolentiae, & pusillanimitatis medietas: & circa honorem, in honoremque versatur. Et honorem quidem non à multis, sed à probis attributum, qui ei precipue conveniat. Probi nanque periti iudices, rectè honorabunt. Honorari itaque se, qui dignus honore fuerit, potius vult ab his, qui ipsum cognoverint. Neque enim de omni honore fuerit, sed optimo, magnanimitas, honorabile bonum, & ordinem obtinens principatus. Iure igitur despecti, & improbi, magnis rebus indignos opinati, ac subinde honorandos, dicuntur insolentes: qui verò sese summittunt, & magis, quam par est, abiciunt, pusillanimiti. Horum igitur medius, qui non se ita abicit, ut minore, quam sit par, honore velit honestari, neque rursus maiore, quàm deceat, neque omni, is demum est magnanimus. Et proinde certum est, magnanimitatem esse insolentiae, & pusillanimitatis, medietatem.

De magnificentia. Cap. xxvii.

Magnificientia, est iactationis, & vilitatis medietas. Versatur autem magnificentia circa sumptus, quos magnificentum facere par est. Quicumque igitur ubi non expedit sumptum facit, gloriosus, iactabundusque est: ut si quis sodales ita epulo accipiat, ac si nuptias faciat, is gloriosus. Talis nanque est, qui quò tempore non expedit, suam indicat affluentiam. Huic contrarius est vilis, qui ubi oportet, magnificè non impendit, nec facit ut nuptiarum dignitas expostulat sumptum, sed ibi decet: is nimirum vilis. At magnificentia vel ex ipso nomine nobis potest, qualis sit innotescere. Opportuno nanque tempore magnificè factum, rectè magnificentiae nomen assequetur. Magnificètia igitur fuerit, quando quidem laudabilis, inter excessum, defectumque circa sumptus idoneos, quaedam medietas. Sunt & nonnullis plures magnificentiae existimatae: velut dicentibus. Magnificè sese insert, & huiusmodi aliae magnificentiae, non propriae, sed à translatione nomen inveniunt. Nec enim in illis magnificentiae, sed in eis, quae diximus.

De indignatione. Cap. xxviii.

Indignatio, est invidentiae, & malevolentiae medietas: ambae enim istae sub vituperationem cadunt: at indignabundus, laudabilis est. Est autem indignatio, quaedam aegrimonia de bonis, quae indigno aliqui aliquo pacto evenerunt. Indignabundus, qui in huiusmodi tristaturidèque rursus tristetur, si quem viderit indignè malis afflictatum. Ac demum indignatio, & indignabundus, talis. Cui contrarius est invidens, quippe qui tristabitur, cum quempiam proorsus, siue dignum, siue indignum, bene agere viderit. Cui similiter malevolus par est, quippe qui latetur, quòd quis malè agat, siue dignus, siue indignus sit. Nec indignabundus eiusmodi, verum inter hos medius.

De gravitate. Cap. xxix.

Gravitas, est inter morositatem, & delectationem medium, quae circa conuersationes. Morosus nanque est eiusmodi, ut nullus conuersatione, aut colloquio capiatur, sed (ut nomen ipsius indicat) à suo more. Nam morosus, quasi aliorum mores improbandis, sibi que placens, est nominatus. Delectator autem talis, ut omnium velit habere conuersationem, & omnino, & omnifariam. Horum neuter laudabilis. At gravis, in medio istorum laudabilis. Neque enim erga omnes, sed erga meritos: non erga neminem, sed erga hos ipsos consuecit.

De verecundia. Cap. xxx.

Verecundia, est inter impudentiam, & stuporem medietas, in actionibus, colloquiisque constituta. Impudens est, qui ubique, & in omnes loquitur, & omnia vituperans, euenerint. At stupidus, seu attonitus, huic contrarius, & cuncta, & cunctos veritus, tam agedo, quam dicendo solertiae expertus: talis est, qui in cunctis obstupescit. At verecundia, & verecundus, inter haec medium tenet locum: neque enim cuncta, & omnino (ut impudens) & dicit, & agit: neque porro (ut attonitus) in omni, & omnino trepidabit, verum ager, loqueturque, ubi, & quae, & quando expedit.

De vrbantate. Cap. xxxi.

Vrbantitas, est scurrilitatis, & rusticitatis medietas: in salibusque committitur. Scurra siquidem est, qui cuncta, & omnino incessendum esse existimat. Rusticus verò, qui neque incessere vult, neque rectè incessum iri existimat, sed excandescit. Vrbanus, qui inter hos medius, neque omnes, neque omnino incessens, neque item ipse agrestis, ac durus. At erit duobus ferè modis vrbanus: nam & moderatè incessere percaluerit, & aliorum iaculationem tolerabit. Ita nimirum vrbanus, atque vrbantitas.

De amicitia. Cap. xxxii.

Amicitia, inter assentationem, & inimicitiam medietas, in actione, sermoneque versatur. Assentator nanque est, qui plura, quam sit par, ad sintque cuiuspiam, arrogat. At insensus inimicus, qui derogat etiam quae adsunt. Quorum neuter iure laudandus accedit. Inter quos medius est amicus, quippe qui nec plura praesentibus cuiquam astruit, neque, quae minimè conueniant, laudauerit, neque econtrario imminuet, neque omnino aduersabitur, praeterquam existimetur tribuendum. Huiusmodi igitur est amicus.

De veritate. Cap. xxxiii.

Veritas, inter dissimulationem, & iactationem media est, quae in oratione versatur, non omni. Gloriosus nimirum est, qui plura, quam adsint, sibi arrogat, aut scire fingit quae non nouerit. Huic contrarius dissimulator, pauciora, & minora esse sua simulans, quaeque nouit dissimulat, occultatque quae cognoscit. Neutrum horum facit verus: neque enim plura, neque pauciora, quam sibi affuerint, confinget, sed ea demum esse sibi, & scire dicet, quae tenet. Sint denique haec ipsae virtutes, an secus, alia fuerit consideratio. At quòd medietates iam memoratorum, hinc certum est, quòd qui ad haec viuunt, laudibus exornantur.

De iustitia. Cap. xxxiiii.

Consequitur ut iam de iustitia dicamus, quid sit, & in quibus, & circa quae: si prius tamen quid sit iustum, exposuerimus. Est sane iustum duplex: vnum quidem, ex lege. Iusta siquidem perhibent, quae lex iubet. At lex, fortia, & temperata nos facere iubet, prorsusque cuncta, quae ex virtutibus ducuntur. Et proinde iustitiam, perfectam quandam esse virtutem dicunt. Nam si iusta sunt, quae lex facere praescribit, lex autem quae ex omnibus virtutibus sunt, mandat, qui igitur ex lege iustis obtemperat, perfectam nanciscitur probitatem. Proinde iustus, & iustitia, virtus quaedam perfecta est. Vnum itaque quoddam iustum in his, & circa haec. Verumenimvero non id iustum, neque circa haec peruestigamus iustitiam. Hoc nanque modo iusta, quatenus per sese à iusto sunt. Nam temperans, & fortis, & continens, per sese est eiusmodi. Sed iustum indagamus, quòd ad alterum refertur, aliud sane, quam quòd dictum est ex lege iustum. Nam non est per sese esse iustum, quòd in aduersus alterum iustis comperitur. Id nimirum est, quòd quaerimus iustum: ac circa hoc iustitiam. Quòd agitur in alterum iustum (ut paucis absoluam) aequale est: nam iniustum inaequale. Cum enim bonorum maiora sibi ascuerint, malorum vero minora admiserint, id inaequale, & hoc modo iniustum, & afficere iniuria opinamur. Non dubium igitur, cum sit iniuria in rebus inaequalibus, quin iustitia, & iustum in foederum aequalitate collocetur. Proinde certum est, iustitiam medietatem quandam esse inter excessum, atque defectum, & multum, & paucum. Cum enim iniustus afficiendo iniuria plus habet, & affectus iniuria in afficiendo iniuria minus, tum horum medium iustum fuerit. Atqui medium aequale est: ergo aequale, plaris, & paucioris fuerit iustum, iustusque, qui aequale vult. Sed aequale in duobus saltem conficitur: ergo in alterum aequale esse iustum est: talis demum fuerit iustus. Cum igitur iustitia, in iusto & in aequali, & in medietate, iustum quidem, in quibusdam iustum dicatur: aequale verò, in quibusdam aequale: necnon medium, in quibusdam medium, erit iustitia, & iustum, erga quosdam, & in quibusdam. Quoniam igitur iustum, aequale est: & huic proportionale, aequale iustum fuerit. Atqui proportionale in quatuor nihil minus perficitur. Nam quomodo a ad b, ita c ad d. Sicut proportionale est, ut qui multa possideat, proferat multa: ita qui pauca possideat, pauca proferat. Rursus eodem modo qui plurimum aliorum laborer, plurima capiat: qui verò parum laborer, parum capiat. Vt autem laborans ad non laborantem habuerit, ita plurima ad pauca. Vt verò laborans ad plurima, ita non laborans ad pauca. Visus sane est in libris de Republica Plato uti eiusmodi de iusto

iusto proportione. Agricola enim (inquit) cibum parat, edificator verò domū: ut textor vestem, ita calceolarius calceum. Agricola igitur edificatori cibum suggerit, & edificator agricolę domum. Ita & eodem modo ceteri omnes habent, & p̄inde quę apud se, permutant in ea, quę apud alios: est namq; huiusmodi proportio. Nam ut agricola calceolari, & textori, ita etiam aliis omnibus eadē inuicē inter ipsos est proportio, quę continet totam Rempublicam, atq; comprehendit, ut liceat nobis intueri, iustum proportionale esse: siquidē continet iustum Respublica, idēmq; est iustum, quod proportionale. At quoniam edificator suo opere plura meretur, quā calceolarius præstet, difficile quoque est rependi contrā à calceolari aduersus edificatorem: neq; enim pro calceis par fuerit domum capere. Hinc iam censuerunt, quod hæc omnia venalia sint, argento vti, quod humilima vocant: ut pro dignitate cuiuslibet, fiat, inter ipsos inuicē cōtrahentes permutatiō, quę ciuilem communicationem cōtineat. Cū igitur in his, & quę proximē dicta sunt, iustum sit, erit iustitia circa hæc, cum delectu ex habitu impulsū nacta. Est verò etiam iustum ex altera parte: respondens, non tamen ut aiebant Pythagorici: rati namq; illi sunt, iustū esse, vbi quę quis effecisset, eadē essent talionis vice ferenda, quod erga omnes nō est idē. Neque enim iustum, eadē seruo aduersus ingenuum ferre: quandoquidē si seruus ingenuum exciderit, iustum nō sit ex altera parte: tantum cædi, sed impensius: iustūque est in proportione contrā respōdendi. Nam quemadmodū ingenuus aduersus seruum melius habet, ita respondere factis aduersum qui fecerit. Itidem etiā ingenuo, aduersus ingenuum erit. Nec enim iustū est, ut qui oculumauerit, ei tantum talionis pœna infligatur, sed multò plura ferat, proportionis cōsecutione: quādoquidem & cepit prior, & affecit iniuria. At qui vtrinq; illata iniuria est, & p̄inde proportio nale est, ut ob iniurias etiā plura ferat, quā fecerit, id iusti exigit ratio. Verum quoniā multis modis iustum dicitur, definiendū fuerit de quonā demum iusto sit nobis disceptatio. Est nimirum (ut perhibent) iustum seruo aduersus dominū, & filio aduersus patrē. In quibus æquiuoco nomine, iustum ciuile dici videbatur. Est namq; iustū (de quo nunc loquimur) ciuile iustum. Id p̄p̄modum, in ipsa æqualitate positum. Communicantes namque ciuiles nonnulli, natura quidē consimiles esse volunt, alij verò more. At filio erga patrē, & seruo erga dominū, ius vllum non esse videbitur. Neq; enim puero meo aduersum me, neq; manui, neq; itidem alicui mēbro: similiter igitur habere videbitur & filius erga patrē. Nam quemadmodū membrum patris est filius, nisi iam virilem induerit ætatem, quā ab ipso separetur: tum enim in similitudine, & æqualitate est patri: sed ciuibus huiusmodi esse licet. Eadē de causa, ne quidem vernæ erga dominum, est iustum: domini namque quiddam est vernæ. Ceterū si modò ei iustum sit aliquid, id iustum erga ipsum fuerit domesticum, quod in p̄sentiā minimē indagamus, sed ciuile: siquidem in similitudine, & æqualitate, ciuile iustū videri debet. P̄tercā, in mulieris & viri communicatione, iustum

est ferē, quod ciuile iustum: deterius namq; est mulieriviro, sed quiddam magis domesticum, & quodā modo magis æqualitatis particeps: & p̄inde ipsorum vita cōmunicatiois ferē ciuile est. P̄inde iustum etiā mulieri erga virum, p̄cipuum, quodam modo iam p̄r aliis ciuile est. Quoniam igitur iustum est, quod in ciuili communicatione positū: tam iustitia, quā iustus, circa ciuile iustū erit. Sed iustorum quædam natura, quędam lege sunt. Verum arbitrari ita oportet, ne putemus niquam excidere quæ natura sunt, quę sanē etiā mutationem subeunt: ut, inquam, si iaculati omnes semper sinistra annitatur, eadem usq; scia. At qui à natura sinistra est: at dextra minus nihil à natura potiora sunt sinistris; tametsi cuncta sinistra, sicut & dextra, facimus. Neq; q̄ intercidiat, ob hoc à natura nō sunt: verū si ut plurimum, diuulgata ita permanet, & sinistra est sinistra, & dextra dextra, id quod à natura est. Idem in à natura iustus, si nostro vsu immutentur, ob hoc non à natura iusta non fuerint, imò equidem fuerint. Nam quod ut plurimum perdurat, id p̄p̄alam iustū à natura est, quod verò nos cōstituiamus, legēque scisciamus, id certē iustum, atque etiam ex lege iustum nūcupamus. Præstat igitur iustum, quod à natura est, illi, quod ex lege. Ceterū quod indagamus iustum, ciuile est: at qui ciuile, nō natura, sed lege est. Sed iniustum, & iniuria, neutiquam idem p̄orsus ducendum est. Siquidem iniustum, lege definitur: veluti deposito quęquam fraudare, iniustum sicut iniuria, vbi iniuste aliquid perpetratur. Iudē p̄orsus iustū, ac (ut ita loquar) iustificatio, nō est iustum: nam iustū lege definitum est, cū sit iustificatio, iusta causa faciēdi. Quādo igitur iustum, & quando non: nempe (ut paucis absolua) cū dedita opera, & sp̄te quis pergerit, (quid sponte sit pauld antē à nobis dictum est) & quando consulto, & in quem, & cui, & qua de causa, is iusta peragit. Itidem ac similiter erit etiā iniustus, qui consulto, & in quem, & cui, & cuius causa deliquerit. At cū horū nihil consulto, iniusti tamē quippiam commiserit, tum demum iniustus non est, sed infortunatus. Nam si patrē occiderit, se hostem ratus occidere, iniustū quidem commisit, & cū neminem affecerit iniuria, egit tamen infeliciter. Quoniam igitur non afficere iniuria, vbi iniusta peragatur, id est in ignorando positum, hoc pauld antē disseruimus: cū neutiquam consulto quęquā offendit, neq; cui, neque qua de causa factum est. Definenda quoque viderur ignorantia, quoniam pacto per ignorantia quem lædit, non afficit iniuria. Sit nimirum hæc definitio: Quandoquicquid perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia, id nō sit consulto, & p̄inde ne quidem afficit iniuria. At cū ipse suæ causa fuerit ignorantia, perpetratiq; quippiā ex ignorantia, cuius ipse extiterit causa, is planē afficit iniuria, ac eiusmodi iure criminis arguetur: velut in ebriis euenit. Vino namq; meris, si quid mali perpetrarint, sine controuersia afferunt iniuriam: quandoquidem ipsi, sibi eius ignorantie causa extiterunt. Par enim fuit, ne tantum proluerentur, ut ignorantes cæderēt patrē. Idem in aliis est ignorantis, quę ex ipsis gignuntur factibus, ut qui per ipsas inferat iniuria, sint iniusti. Quorum autem

autem non ipsi sunt causa, sed ignorantia, ut delinquant, neutiquam iniusti. Est enim uero eiusmodi ignorantia naturalis, velut nescij infantes patres cadunt. Hæc nimirum naturalis inficitia non facit, ut ab actione infantes dicantur iniusti. Ipsa siquidem hæc faciendi causa, est inficitia: Neque ipsi suæ sunt causa inficitia, ideo ne quidem iniusti dicuntur. Verum deferenda iniuria ut dicam, utrum qui afficitur iniuria, sponte afficitur, an non? Iusta namq; & iniusta, sponte agimus: at non sponte afficitur iniuria. Cruciatu siquidem deuitamus: & p̄inde non dubium, quin non sponte afficiamur iniuria, quod vltro nemo lædi suserat. Nam affici iniuria, nonne est offendit? Est ita. Ceterum qui quibus licuit æquale allequi, idque aliis concedunt. Quod si æquale conlequi, iustum fuit: & minus habere, iniuria afficit, sponte q; minus habet, sponte ergo, ait, quis afficitur iniuria. Verum manifestum hinc p̄orsus est, quod ne sponte quidem. Nam cuncti, qui minus cōsequuntur, illius vicē nanciscuntur aut honorem, aut laudem, aut gloriam, aut amicitia, aut aliud id genus. Verum qui vicem alicuius subit, cuique rependitur, pro eo, quod amittit, neutiquā afficitur iniuria. Quod si iniuria non afficitur: ne quidem sponte ergo. Rursus qui minus allequuntur, & quatenus æquale non accipiunt, afficitur iniuria, idem nobilitati, & exornati hac de causa eadunt: quod dicant, Æquale mihi capere licuit, ac nolui: celsi equidem seniori, aut amico. At qui affectus iniuria, exornatur nemo. Quod si in illatis iniuriis nulla exornatio est, & in his exornantur delecti, hoc modo p̄orsus affecti non fuerint iniuria. Quod si iniuria non subiiciuntur, ne quidem sponte afficiuntur iniuria. Interim in huiusmodi oratione, controuersari videmur incontinentibus: quandoquidem incontinentes nequiter agēdo, se offendit, id que sponte facit: consulto igitur sese ipse lædit: p̄inde sponte ipse à sese afficitur iniuria. Ceterum hic p̄posita definitio, hanc p̄p̄pediet rationem. Est autem definitio, Neminem velle affici iniuria. At incontinentes, volens incontinenter agit: p̄inde si ipse se afficit iniuria, vult ergo mala sibi infligere. At qui vult nemo affici iniuria, p̄inde ne incontinentes quidem ipse, sese sponte affecerit iniuria. Ceterum hinc fortassis ambigat quispiam, nunquid accidat, ut sibi quisquam inferat iniuriam. In incontinentem siquidem iniecta consideratione videatur contingere, hoc nempe modo, si quæ agenda lex iubet, ea sunt iusta, qui non agit ea, iniuste faciat si erga quem agendum iubeat, neutiquam erga eundem id egerit, ipsum afficit iniuria. Lex certē temperantem esse iubet, rem suam non obliuere, corpus procurare, ac id genus alia. Qui ergo hæc non peragit, se afficit iniuria: quandoquidem erga alium neminem, talium est affectio iniuriam. At qui hæc nunquam vera extiterint, ut contingat se quempiam afficere iniuria. Contingere enim qui potest, ut eodem tempore, plus quispiam habeat, & minus: ut simul, sponte, & iniuste agat quicquam. Siquidem qui afficit iniuria, quatenus afficit, plus admittit: iniuria affectus, quatenus afficitur, minus. Quod si ipse sibi

infert iniuriam, contigerit ut per idem: tempus plus idem habeat, & minus. Verum hoc fieri non potest. Non ergo se quispiam affecerit iniuria. Rursus, qui afficit iniuria, sponte facit iniuriam: at affectus iniuria, inuitus fert iniuriam. P̄inde si contingat se quempiam afficere iniuria, contigerit simul & inuito, & sponte quicquam agere. Id autem fieri non potest: ne quidem igitur ita contigerit, sibi quenquam inferre iniuriam. Rursus, si considerauerit quispiam particulares iniurias, nemo sit, qui non faciat iniuriam, aut deposito fraudado, aut adulterium committendo, aut furendo, aut aliquod eiusmodi iniurie genus particularim admittendo: nec tamen quispiam se vnquam deposito fraudauit, neque suam adulterio vitiauit vxorem, neque sibi furatus est. Quod si in huiusmodi est afficere iniuria, neque contingit horum quicquam aduersum se facere, ne quidem contigerit cuiquam se afficere iniuria. Sin secus, ea non fuerit ciuile iniuria, sed domus administrationis, planēque familiaris. Anima siquidem in plures distributa patres, vnā habet suam quidem deteriorem, alteram verò meliorem: p̄inde si quid in anima procreetur iniuriam, id partium aduersum se inuicem est. Familiarem p̄orsus iniuriam distribuimus in deteriorem, ac meliorem, ut fiat aduersum se iustum, & iniustum. Verum id nos non coniectamus, sed ciuile. Et p̄inde in id genus iniuriis, quas nos demum peruestigamus, neutiquam contingit ut se quisquam afficiat iniuria. At insuper vter afficit iniuria, & in vtro iniuria est, in eone, qui vtrunque iniuste possideat, an in iudicante, atque distributem, veluti in certaminibus. Enimvero qui premium à p̄sede, atque hæc iudicante accepit, non ipse facit iniuriam, tametsi ei iniuste tributum est: sed qui tulit iudicium, malēque attribuit, is affecit iniuria. Estque vbi idem afficiat iniuria, & vbi non. Nam quatenus verē, & ut iusti natura postulabat, non iudicauit, eatenus affecit iniuria: quatenus verò eidem iustum esse visum est, neutiquam affecit iniuria. Quoniam de virtutibus, & quæ sint, & in quibus, & circa quæ, iam dictum est: de singulisque, quemadmodum si recta agamus ratione, sit optimum: ita nimirum ex recta ratione agere dicendo, est, ut si quis dixerit sanctatem fieri optimam, salubria exhibendo. Id vtrique minus apertum, & p̄inde apertio mihi quæ sint salubria. Idem valet in ratione, & tam quid sit ratio, quā quæ sit recta ratio nosse.

De duplici vi mentis, & vtriusque habitu.
Cap. xxxvi.

Ermē fuerit necessarium, primum in quo ratio gignitur considerare. Paucis equidem de anima antea locuti, diximus animæ partem esse, quæ habeat rationem. Ea, inquam, pars, vna animæ habens rationem, in duas est partes distributa: quarum vna quidem consultatrix, altera autem scientiæ indagatrix. Quæ quod inter se inuicem distinguantur, ex subiectis facile fuerit intueri.

Nam quemadmodum inter se inuicem differunt colores, & succus, & sonus, & odor, itidem alios ipsi sensus Natura accommodauit. Sonum namque auditu, succum gustu cognoscimus, & colorem visu. Similiter cetera eodem modo expedit coniectare. Quod porro alia sint subiecta, alias quoque esse animæ partes, manifestum est, quibus illa cognoscimus. Aliud siquidem intellectuale est, & sensibile aliud. Atqui subiecta illa, animaprehendimus. Alia ergo pars fuerit, quæ circa sensibilia, & alia, quæ circa intellectibilia. Consultatrix autem circa sensibilia, in motuque versatur, atque prorsus circa omnia, quæ in ortu, interitūque sunt. Nam consultamus de eis, quæ in nostra sunt potestate, agendi, ac non agendi delectu, circa quæ consilium, ac propositum est agendi. Hæc nimirum sensibilia, in motuque ad permuandam. Præinde pars animæ ex ratione & propositrix, atque delectrix, sensibilibus. His itaque definitis, deinceps de veritate dicendum fuerit. Quoniam de ipsa nobis est sermo, utque verum habeat, coniectemus. Est profectò scientia, prudentia, mens, sapientia, existimatio, & circa quod vnumquodque istorum sit. Scientia igitur, circa id, quod sub scientiam cadit: quod cum demonstratione, ac ratione est explicatum. Prudentia verò, circa ea, quæ sub actionem cadunt, in quibus delectus, euitariōque, & in nobis agere, ac non agere est. Nimirum facientium, & agentium, non idem factibile, & actibile. Nam factibile, præter facturam finis superest alius: sicut domificatiæ præter adificationem (cum sit domus effectrix) ipsius finis, præter facturam, domus est. Itidem in opificina, (ita enim nobis liber appellare, quam rectoricam Græci vocant) aliisque facturis. At in eis, quæ sub actionem cadunt, (practica vocant Græci) præter actionem, nullus est alius finis: ut præter citharæ modularum, finis non est alius: sed id est finis, exercitium, & actio. Circa actionem itaque, & quæ in agenda posita sunt, prudentia: circa facturam, & quæ in faciendo posita sunt, ars: siquidem in faciendo potius, quam agendo, est artem exercere. Præinde fuerit prudentia, deligendi, & agendi, quæ in nostra sunt potestate, habitus, tendente ad commodum ipsa quoque actio. Prudentia, virtus est, non (ut facile est inueneri) scientia. Laudandi siquidem sunt prudentes: ac laus, virtutis est. Item scientia quidem omnis virtus est: ac prudentia, virtus non est, sed (ut apparet) id ipsum quiddam, virtus est. Mens porro, est circa principia intellectibilia. Scientia verò eorum, quæ sunt cum demonstratione. Atqui principia sunt indemonstrabilia, & præinde non circa principia scientia est, sed mens. Sapientia porro ex scientia, mentisque constituitur. Est namque sapientia circa principia, ipsa quoque mentis particeps. At quatenus circa ea, quæ post principia sunt, cum demonstratione, quin sapientia ex mente, scientiaque constituitur. Præinde circa ea versabitur, circa quæ mens, atque scientia. Existimatio est, quæ in omnibus feruntur accipites, eâne ita, & secus: Sed utrum prudentia, & sapientia idem est, an non

Sapientia enim est circa ea, quæ cum demonstratione, quæque semper ita habent. Prudentia non de talibus, sed de his, quæ sunt in permutatione: quemadmodum rectum, inflexumve, & cauum, & talia, quæ sunt eiusmodi. At contententia, eo non habent modo, ut non inter se inuicem permutantur: sed permutantur, ut nunc hoc conferat, quod cras non conferet: & huic licet, huic autem non: atque hoc modo conferat. At qui circa ea, quæ conferunt, prudentia est, non sapientia. Differunt ergo inter se prudentia atque sapientia. Virum autem sapientia virtus est, an non? Hinc perspicuum est, ex ipsa certe prudentia virtutem esse. Nam si virtus est prudentia, partis nempe alterius, (ut diximus) quæ ex ratione sunt, estque prudentia, quam sapientia, deterior. Circa deteriora enim versatur: quandoquidem sapientia circa æternum, diuinumque, ut diximus, cum prudentia de hominis sit commodo. Quare si quod deterius virtus est: æquum etiam fuerit, quod melius est, esse virtutem. Non dubium igitur, quin sapientia sit virtus. Quid est autem, seu circa quod industria? Est nempe industria, in quibus & prudentia, circa ea, quæ sub actionem cadunt. Industrius siquidem dicitur, quatenus consulere rectè aliquid, iudicare, ac perspicere potuerit circa pusillia, in pusillisque, eius iudicium est. Igitur industria, atque industrius, prudentia, & prudentis pars: nec citra hæc. Neque enim industrium à prudente separaueris. Idem profectò & in astutia existimandum est. Nam astutia, & astutus non est quidem prudentia, neque prudens: quinimo prudens, astutus: ideo astutia sibi quodam modo ad se respicit prudentiam. Ceterum astutus etiam masculus dicitur, quemadmodum Mentor astutus quidem fuisse visus est, non etiam prudens. Prudentis namque, & prudentia est, optima ex petere, eaque semper sibi proponere, atque actitare: ac astutia, & astuti fuerit, coniectare ex quibusdam demum fiant singula, quæ sub actionem cadunt, & quæ exhibenda. Astutus igitur in eiusmodi, ac circa talia esse videatur. Dubitauerit quispiam, & admittari potuerit, quod locuti de moribus, & deque civili negotio, de sapientia dicamus. Nempe primum de hac re non videatur esse aliena consideratio. si (ut diximus) est virtus. Item philosophi est, de his demum coniectare, quæcumque in eodem fuerint. At necessarium, cum de his, quæ in anima loquimur, de omnibus dicere. Atqui est in anima sapientia, præinde, alienum non fuerit de anima quoque dicere. Quemadmodum verò habet astutia ad prudentiam, ita de cunctis virtutibus haberi putandum est: velut, inquam, sunt virtutes, quæ Natura sunt singulis ingenitæ, tanquam impulsus quidam ad fortia, ac iusta, in vnoquoque circa rationem: necnon de singulis erga eiusmodi possis cognoscere. Sunt autem tam consuetudine, quam profectò. At quæ cum ratione sunt, velut temperantia, aut fortitudo, quatenus sunt virtutes ut ingenitæ, laudabiles. Naturalis igitur virtus ea ipsa, quæ circa rationem, à ratione parum separata, & à laude parum deficiens, rationi, & profectò

posito adiuncta, perfectam efficit virtutem: ideo etiam cum ratione exercetur. Nec citra rationem est ad virtutem naturalis impulsus: neque rursus ratio, atque propositum admodum perficitur, ut sit virtus citra impulsum naturalem. Ideo non rectè Socrates sentiebat, cum diceret virtutem esse rationes. Proficeret siquidem nihil, agendo fortia, atque iusta, qui nesciret, ac rationi non proponeret. Et præinde virtutem rationem esse, non rectè aiebat. Sed qui nunc, melius. Nam iuxta rectam rationem honesta agere, virtutem esse perhibent. At nec ita quidem rectè. Aget siquidem quispiam iusta, nullo proposito honestorum, nulla cognitione, sed irrationali aliquo impulsu. Rectè verò hæc, & iuxta rectam rationem, velut inquam, rectè iusserit ratio, ita agat. Ceterum huiusmodi tam en actio neutiquam sub laudem cadit. Sed melius, ut nos definitimus, cum ratione impulsu esse ad honestatem. Hoc namque virtus, etiamque sub laudem cadit. Vtrum prudentia virtus, an non? ambigere namque quispiam potuerit. Verum enimvero hinc esse virtutem, certum fuerit. Nam si iustitia, & fortitudo, ceteræque virtutes, quod honestorum, quæ sub actionem cadunt, laudabiles accidant, non dubium quin prudentia quoque eorum sit, quæ sub laudem cadunt, quæque in virtutis ordinem veniunt. Nam ad quæ fortitudo agenda commouetur, in eadem etiam prudentia, in totumque, ut ipsa præscribit, ita etiam agit fortitudo. Præinde si hæc sub laudem cadit, ea facienda quoque præscripserit prudentia, etiam sine controuersia, prudentia sub laudem cadit, virtus.

que est. Vtrum prudentia sub actionem cadit, an non licuerit hinc nosse cuius, spectando scientias, quemadmodum adificationem. Est namque in adificatione, ut dici solet, vnus quidem qui ipsam architecton Græcè, quæ nos tum architectum, tum opificem nominamus) cui subministrat sese adificationis, domus est faber. Est sanè architectus, seu opifex, cuius præscriptio ad domum extruendam se faber accingit. Idem in reliquis fabrilibus habet, in quibus est architectus, & eius cuiusvis minister faber, & architectus erit, & huius ipsius faber, ac minister. Si igitur eodem modo etiam in virtutibus habet, quod æquum, ac rationale: etiam prudentia sub actionem cadit. Quandoquidem virtutes omnes sub actionem cadunt, quarum prudentia tanquam architectus quidam est: quandoquidem ut ipsa præscripserit, ita virtutes, & qui ex virtutibus agunt. Cum igitur virtutes sub actionem cadant, etiam sub actionem cadet prudentia. Vtrum omnibus quæ in anima, hæc imperat, ut conferatur, pariterque ambigitur, an secus. Melioribus certè, ut sapientia est, imperare videri par non est: sed ea, ut dici solet, cuncta procurat, præscribitque domina est. Ceterum forsitan, ut in adibus habet Atrienensis namque præest omnibus, dispenfatque omnia, sed nondum idem imperat omnibus. Verum domino otium parat, ne is præpeditus rerum domesticarum necessitate, dissoluatur, quod minus honesti quippiam, & officiosi agat. Ita atque similiter prudentia tanquam sapientia quidam Atrienensis, ei otium parat, ut suum peragat opus, affectus cohibendo, eoque temperando.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE MAGNORVM MORALIVM,
LIBER SECVNDVS,

Georgio Valla Placentino Interprete.

De Aequitate. Cap. I.

De Modestia. Cap. II.

PROPTER ea, quæ tradidimus, par videtur ut de aequitate disseramus, quidque sit, & in quibus, & circa qualia. Est nimirum aequitas, & æquus, qui descripta legibus iusta diminuit, ac moderatur. Nam quæ legislator particulariter examinatè, ad vnguem definit non potest, sed in vniuersum loquitur, hic in eisdem intercedens, deligit quæ legislator particulariter quidem definire volebat, verum ei facere non licuit. Eiusmodi certè æquus, non omnino iusta diminuens: quandoquidem quæ natura, ac verè iusta sunt, non diminuit, sed ea durat, quæ legislator deseruit, cum explere non possit.

Modestia, ac modestus, est circa quæ & aequitas, nempe circa iusta, quæ omnia à legislatore, non satis ad vnguem definita sunt, ut iudex inueniatur eorum, quæ legislator omittit, certoque cognoscit à legislatore prætermissa, quæ iusta sunt, is modestus est. Itaque non citra aequitatem, modestia iudicare siquidem, modesti agere verò, ad iudiciumque perducere, æqui fuerit.

De promptitudine. Cap. III.

Promptitudo est, circa quæ & prudentia, nempe circa ea, quæ sub actionem cadunt: quippe quæ circa propositum, & ad actionem. Est sanè non citra prudentiam. Nam prudentia horum sub actionem cadens est: ac promptitudo, habitus, seu affectio, H h 2 vel

vel quiduis huiusmodi, instructio optimorum, & commodissimorum, eorum, quæ sub actionem cadant. Et proinde promptitudinis ea videri non debent, quæ fortuito quoquo modo eueniant. Nam quibus ratio deest, quod optimum sit considerans, vbi quoquo modo eueniat aliquid, hunc promptum neutiquam dixeris, sed fortunatum. Nam quæ officia citra iudicantis rationem fuerint, felicitates æquum est appellare. Sed nonne iusti est, colloquio, & conuersatione æquale cuiilibet attribuere, vt, inquam, qualis fuerit quilibet, talem effectum assequi, an non? Id certe assentatoris, & delectantis esse planè videatur. Cæterum iuxta cuiusque dignitatem attribuere colloquium, ac conuersationem, id iusti, & probi omnino esse videbitur. Dubitare etiam fortè quispiam poterit, an iniuriam inferre sit offendere sponte, & scienter, & quempiam, & vt, & qua de causa. Est autem nocendum, & iniuria, de bonis, ac circa bona. Afferens ergo iniuriam, & iniustus, cognouerit & qualia bona, & qualia mala sint. Id autem, ac ralia percalle- re, prudentis, atque prudentiæ est. Hoc modo fuerit absurdum, vt bonum ingens prudentia, comitetur iniustum. An existimandum non est, vt iniustum prudentia comitetur? Neque enim coniecit iniustus ac simpliciter, & eidem bonum iudicare non potest, verum hallucinatur: cum prudentiæ suum sit, id inspicere ex sententia posse. Itidem vt in medicina aliud est, quod simpli- citer salubre intuemur, quodque sanitatem effi- ciat, quod veratrum, & elaterium, & sectiones, & exustiones salubres sint, sanitatemque præten- dant. Nec tamen vt hæc omnes, ita medicinæ ha- bemus scientiã. Nô enim particulare nouimus bo- num, vt nouit medicus cuiuspiã hoc bonum, & quã- do, & qualiter affecto, in quo demum medicina scientia est. Salubria igitur simpliciter cogno- scentes, necdum tamen continud nos medici- na comitatur scientia. Itidem iniustus. Quod igitur simpliciter est bonum, & tyrannis, & do- minatus, & imperium nouit, verum sibi bo- num, an secus, vel quando, vel quomodo affe- cto, neutiquam nouit. Id quod est in primis pru- dentiæ, & proinde iniusti comes, non est pru- dentiã. Bona siquidem deligit, quibus afferat ini- uriam, quæ certè bona simpliciter, non ipsi sunt bona: quandèquidem opulentia, & dominatus simpliciter bonum est, ipsi certè non fortassis bonum: nam qui imperat rerum copia affluens, multa sibi, amicis que nequiter facit, quando iure vt dominatu non potest. Hinc ambigen- dum, considerandumque videtur, si ne aduersus nequam iniuria, necne? Nam si in offensione ini- uria est, & in priuatione bonorum offensio, neu- tiquam videri potest offendere. Siquidem quæ sibi esse bona arbitratur, bona non sunt. Nam dominatus, & opulentia nequam hominem of- fendunt, quod ipsi rectè vt non possit. Proinde si quæ aduentantia offendunt, ea bona abstin- derit, afficere non videtur iniuria. Multis, eius- modi oratio videbitur admirabilis. Omnes si- quidem opinantur, se posse dominatu, & impe- rio, & opulentia vt, neutiquam rectè coniectan-

tes. quod ex legislatore certum est. Legis nanque lator non omnibus suader imperare, verum (vt dictum est) cui ætas, cui copia non defuerit ad dominandum: non autem omnem posse impe- rare. Quod si quispiam indignetur, se carere imperio, atque gubernatione, dixerit quispiam: Neque tibi ea est anima, vnde imperare, gubere, narèque possis. Corpore quidem cernimus ali- quos sanescere non posse, simpliciter sibi bona exhibendo. At ne languori succubar corpus, volens conualescere, aquam prius, & inediam exhibet. Ita qui nequam habuerit animam, ne quippiam mali exerceat, ei opulentia, & impe- rium, & dominatus, & omnino alia id genus, sunt auferenda: quandè mobilior mirabiliorque est corpore, anima. Nam quemadmodum im- probum corpus quispiam sortitus, victum debet sibi adhibere idoneum: ita improbam animam nactus, se viuendo reddere debet idoneum ad quæ memorauimus, deuitanda. Hoc etiam am- biguum esse potest, vt cum non sit aliter agere fortiter, quàm iuste, quando natura quis videat- ur acturus. In naturalibus quippe virtutibus, so- lum dicebamus impulsu sine ratione ad hone- statem esse oportere. Ita nimirum est delectus in ratione, quodque rationem habeat, vt pari- ter capiat, & deligat. Virtutem perfectam esse dicebamus, quæ cum prudentia foret: non vtique ad honestum citra naturalem impulsu, neque virtus virtuti aduersabitur. Agnatum nanque habet, atque insitum, vt rationi obtemperet, vt ipsa præscribit, vt quod agit eò declinet: qui nan- que sibi proponit, melior. Et ne quidem alia sine prudentia virtutes sunt, neque prudentia absque residuis virtutibus perfecta: verum inui- cem sese coadiuant, comitantes prudentiam. At nihil minus adubitet quispiam, nun- quid ita in virtutibus habeat, quemadmodum in reliquis bonis, quæ externa, quæque in cor- pore: Hac nanque, cum fuerint eximia, dete- riores efficiunt: sicut opum affluentia, elatos facit, & truculentos. Itidem reliqua bona, domi- natus, honor, pulchritudo, magnitudo. Nun- quid igitur & in virtute ita habet, vt si cupiam iustitia, vel fortitudo fuerit exuberans, fiat dete- rior, an non? Cæterum à virtute quidem hon- nor gignitur, qui, cum ingens fuerit, deteriores facit: & proinde virtus fecerit deteriores, cum maior euaserit. An id neutiquam verum: quan- doquidem etsi sunt multa alia virtutis opera, quemadmodum sunt, id etiam in primis est, vt qui eis bonis muniatur, eisdem rectè vt possit. Si demum probus, aduentante ei vel honore, vel ingenti dominatu, ipsi non vtetur, neutiquam fuerit probus: neque honor, neque imperium, probum fecerit deteriores, & proinde ne qui- dem virtus. In totum autem, quoniam à princi- pio nobis determinatum est, virtutes esse medie- tates, quodque magis sit virtus, eò magis erit me- dietas. Proinde quod sublimior virtus euadere ac- cedetque ad magnitudinem, non deteriores, sed meliorem efficiet. Medietas nanque, inter excel- sum, defectumque, perturbationum erat medietas. Atque hæc igitur hæc tenus.

De

De Continentia, & Incontinentia. Cap. IIII.

Iniceps aliud nobis sumendū est prin- cipium, de continentia, incontinentiã- que dicturis. Quemadmodum fuerit alienum, has in virtutum, viciorūque numerum redigere, ita de his futurū sermonem, alienum visum iri necesse est. Nec enim hæc virtus careris par est. In aliis siquidem eodem ten- dent tam ratio, quàm perturbationes, nec inuicè sibi aduersantur. At in hac, se inuicem oppugnant ratio, & affectus. Sunt nimirum in anima vnde ma- li esse dicamur, tria, vitium, incontinentia, feritas. De vitio igitur, ac virtute quid sit, ac in quibus, à nobis supra dictum est: modò de incontinentia, ac feritate dicendum.

De Feritate. Cap. V.

Sc autè feritas, quoddam vitium. exu- berans cum eousque, nequam profus quempiam intuemur, vt ipsum non hominem, sed feram esse dicamus, sic- cut & vitium ipsum, feritatem. Huic virtus opposi- ta, nominis experts est: quippe quod eiusmodi su- pra hominem, tanquam heroica quadam, ac diui- na. Eò certè hæc virtus nominis experts, quod Dei virtus nulla. Præstantior siquidem, omni virtute Deus, ac non virtute probus: nam tum virtus, sit Deo melior: ideo nominis experts hæc virtus, quæ feritatis vitio opposita est. Desiderat nimirum di- uina, & supra hominem, tali vitio oblectari: quod quemadmodum feritas vitium, hominem exce- dens euadit, ita ei opposita virtus.

De Incontinentia & Continentia. Cap. VI.

Incontinentia, & continentia di- cturis, expedit nobis quæ ambiguos & contrarios sermones admittunt, significare: vt ex dubiis orationibus, quod perspicendum est, perueniamus. nam tum demum ita verum scrutari poterimus. Senex igitur Socrates tollebat profus, ac negabat esse incontinentiam, dicendo, neminem esse, qui ma- lificianda, sciens esse mala, deligeret. Atqui in- continentis, videtur sciens mala deligere: agi nanque à perturbatione. Hac ratione incontinentiam esse non existimauit, nequaquam rectè. Alienum nanque sit, hac ratione persuasos, quod factum est persuasibiliter extinguere. Incontinentes siqui- dem sunt homines, & iidem malorum periti. Veruntamen ea perpétrant. Quoniam igitur incontinentia est: nunquid incontinentis aliquam habet peritiam, qua inspicat, exquiratque mala? At id, non visum fuerit: cuiuspiam: quandoquidem alienum sit, quod in nobis potentissimum, fir- missimumque est, vt ab aliquo superari: siquidem scientia, omnium, quæ in nobis, firmissima, & nulli est obnoxia violentia: & proinde hæc ratio aduersatur, quod minus credatur esse scientia.

Cæterum nunquid scientia quidem non est, sed opinio? At si habet incontinentis opinionem, vi- tuperandus non accedet. Nam si mali aliquid non admodum præuidens, planèque cognoscens, sed opinatus agat, venia dignus videatur, quod voluptate agendi mala, non admodum mala esse cognouerit, sed tantum fuerit opinatus. At quos venia dignos esse censemus, eos neutiquam reprehendimus. Et proinde si opinionem ha- bet incontinentis, vituperandus non erit. Atqui vituperandus est. Huiusmodi rationes ambigui- tatem obiciunt: quandoquidem quæ scientiam esse negauerunt, absurdum quiddam euenire com- pellunt: & quæ ne opinionem quidem, pariter aliena euenire ostendunt. Verum & dubitauerit hic quispiam, quod quia temperans, & con- tinens esse videatur, temperantia futuræ sint ve- hementibus cupiditatibus opus fuerit. Ne- que enim continentem dixeris, qui mediocres compefeat cupiditates. Quod si vehementes cui- piditates non habeat, ne quidem temperans erit. Neque enim temperans, qui nullo modo agi- tur à cupiditatibus. Ambiguitatem quoque ra- lia mouent. Contingit siquidem exinde ratio- nibus, incontinentem quandoque fore laudabi- lem, & vituperabilem continentem. Sit nanque quispiam, inquit, ratiocinio hallucinatus, vt ratiocinanti, quæ honesta sint, mala videantur: ac cupiditate ad honesta ducatur. Ratio quippe a- gere non permittit: ac cupiditate allectus, ager. Atqui talis, est incontinentis. Aget ergo honesta: cupiditas nanque in talia adducit, sed ratio pro- hibebit: ratiocinatio siquidem honestorum hal- lucinabatur. Is igitur incontinentis quidem erit, veruntamen laudabilis: nam quatenus honesta peragit, laudabilis: absurdum id profecto euenit. Rursus hallucinetur interim ratiocinio, & ho- nesta, ei minimè honesta esse videantur: ac cu- piditate ad honesta ducatur. Continentis nimi- rum est concupiscens quidem, sed non peragens id ob rationem. Itaque ratiocinio hallucinatus honestorum, prohibebitur agere quæ concupi- scit: prohibebitur ergo honesta agere, ad hæc si- quidem adduxit cupiditas. Verum cum hone- sta agere oportuerit, non agens vituperandus accedit. Ergo continens quandoque erit vitu- perandus, id, quod valde dictu absurdum con- tigerit. Incontinentia, & incontinentis, in cun- ctis, & circa cuncta, sicut circa pecunias, & ho- norem, & iram, & gloriam: nam circa hæc om- nia existimantur, vel esse, vel non esse inconti- nentes. Verum circa quid sit definita inconti- nentia, addubitauerit quispiam. Hæc igitur sunt, quæ faciunt dubitationem. At ambiguitates sol- uere, necesse est. Primum igitur quæ de scientia habita est dubitatio, ita diluenda videatur: ni- mirum, esse absurdum, scientiam habere, & ipsam eiicere, vel intercidere. Eadem de opinione fue- rit oratio: nihil siquidem refert, si ne opinio, an scientia. Nam si vehemens fuerit opinio, quate- nus stabilis est, & credulitate inconcussa, à scien- tia non differt, credèdo ita habere, vt existimant, si habeant opinionones, sicut Heraclitus Ephesius

Hh 3 talem

ralem habuit, de quibus opinabatur, opinionem. Alienum vnique nihil incontinenti, siue habeat scientiam, siue opinionem, qua dicimus flagitium aliquod committere. Est quippe scire duplex: Vnum quidem, habere scientiam. Nam tum demum scire quempiam dicimus eam rem, cuius tenet scientiam. Alterum verò, ipsam exercere scientiam. Incontines igitur est, qui honestorum tenet scientiam, sed eam non exercet. Cùm igitur hac non exercebitur scientia, nihil eueniet alienum, committere flagitium ipsum qui tenet scientiam. Est enim quemadmodum in dormientibus. Isti siquidem, cùm habeant scientiam, multa tamen in somnis molesta & perpetrant, & perpetuantur: neque enim scientia tum exercetur. Idem est de incontinentibus: euenit siquidem vt dormienti, non exerceat scientiam: & pròinde soluitur dubitatio. Fuerat siquidem dubitatum, nunquid scientiam incontinens eiciat, eade interdicat: quandoquidem vtunque videbatur absurdum. Caterum hinc fuerit rursus manifestum, quemadmodum diximus in Analyticis, ex duabus fieri syllogismum propositionibus: earumque primam vniuersalem, secundam, quæ sub illa, particularem: veluti, scio omnem hominem febricitantem, sanum facere: atque hic febricitat, scio igitur & hunc sanum facere. Est ergo vniuersali quidem scientia, scio deputatum: alteri verò particulari: non est igitur, vt etiam tum scientiam habenti fiat hallucinatio, velut hominem febricitantem sanum facere: si hic itaque febricitat, quem non nouerim. Itidem igitur de incontinentibus, qui habeat scientiam, idem error euenit. Contigerit enim incontinentem in vniuersum habere scientiam, vt talia sunt improba, & perniciofa: nec tamen habet ipsa, particulatim nosse improba. Pròinde ita habendo scientiam aberrabit, quandoquidem in vniuersum habet, non etiam particulariter. Non itaque hoc modo fuerit alienum, vt incontinens habendo scientiam, mali aliquid agat. Est enim sicut in ebriis, à quibus, cùm excessit ebrietas, & ad sese redierunt, non excidit ipsis ratio, nec quidem scientia, quæ sub ebrietate delituerat, fueratque prostrata: deinde ab ebrietate immunis, rursus fit qui prius erat. Ita habet incontinens. Perturbatio enim cohibendo, ratiocinium sepelit. Cùm verò à perturbatione fuerit liberatus, vt qui ebrius, rursus in sese redit. Est & quaedam alia de incontinente, quæ dubitationem faciebat, oratio, vbi laus incontinentem sequebatur aliquando, & continentem vituperatio. quod neutiquam euenit. Neque enim continens, aut incontinens, qui ratione falsus est, sed qui recta institutus ratione, qua tam mala, quam bona discernit. Incontinens quidem, qui & eiusmodi ratione non persuasus est: sed continens, qui persuasus, ab ipsis non agitur cupiditatibus. Neque enim cuiuscunque videtur patrem cadere, turpe est: sed qui cadere concupiscit, & abstinet, is continens est. Pròinde si in iis neque continentia, neque incontinentia, ne quidem laudabilis fuerit incontinentia, vt neque vituperata

al. sententia.

al. non videtur.

bilis continentia, quemadmodum videbatur. Sunt nimirum incontinentiarum alia quidem valetudinaria, naturalia alia. Valetudinaria eiusmodi, vt eorum, qui discernunt capillos, & manducant. Quod si quispiam huic imperet voluptati, non continuo laudabilis est: neque vituperabilis, quatenus non imperat, aut non admodum probabilis. Naturales autem, vt in iudicio conuictum olim ajunt, filium quod patrem cæcidisset, defendisse, quod is patrem quoque suum cæcidisset, aufugissetque. Naturale etenim in iudicibus fuisse crimen visum est. Quod si quis à cædendo patre se conuictum, non continuo laudabilis. Et ne nos quidem eiusmodi nunc incontinentias, & continentias quarimus, sed quibus vituperandi accedunt, atque simpliciter laudandi. Bonorum certe quaedam sunt externa, vt opulentia, dominatus, honor, amicitia, gloria: quaedam circa corpus necessaria, vt tactus, & gustus. Qui ergo circa hæc incontinens, is incontinens simpliciter esse videatur, & vt corporalis: & quam quarimus incontinentiam, circa hæc esse videbitur. Ambigitur quoque, circa quidnam sit incontinentia. Circa honorem, non est simpliciter incontinens. Laudatur enim quodam modo, qui circa honorem incontinens: nam honoris amans videtur. In totum autem dicimus, & in eiusmodi ponendo incontinentem, circa honorem, aut gloriam, aut iram esse incontinentem. Verum simpliciter incontinenti non accommodamus circa quæ, vt ei adit manifestum aliquod sine appolitione eius, circa quod sit. Est enim ferè circa voluptates, & agritudines corporis, incontinens. Hinc manifestum est, circa hæc versari incontinentiam. Nam quoniam incontinens vituperabilis, subiecta esse oportet vituperabilia. Honor igitur, & gloria, & dominatus, & pecunia, & circa quæcunque talia dicuntur incontinentes, sub vituperationem non cadunt: at corporis voluptates, vituperanda. Ideo non iniuria qui circa has magis, quam sit par, versatur, is incontinens profusus dicitur. Verum quoniam incontinentiarum, quæ circa alia versari dicuntur, quæ circa iram, maximè reprehendenda incontinentia. Vtrum magis reprehendenda est, quæ circa iram, an quæ circa voluptates? Est igitur quæ circa iram incontinentia, similis pueris ad subministrandum promptis. Hi namque cùm dixerit dominus, Cedo mihi: promptitudine erecti, antè, quam audierint quid sit subministrandum, inter suggerendum hallucinantur. Sæpe enim liber fuit exhibendus, & graphium dedere. Itidem incontinens, ira succumbit. Cùm primum enim audierit verbum, quod quispiam affecit iniuria, ira ad vlciscendum insultat, neutiquam patiens audire, expediatne, an non, vel non ita vehementer. Huiusmodi igitur ad iram impulsus, quæ ira deputatur, incontinentia, non admodum videtur incessenda. At ad voluptatem impulsus, sub reprehensionem cadit. Sunt namque distincta in ipsa, ob rationem quæcunque auertunt ne agatur aliquid: & tamen ob rationem agitur. Ideo magis est, quam per iram

iram, reprehendenda, incontinentia voluptatis: quandoquidem per iram incontinentia, agrimonia est. Nemo siquidem stomachatus non agrefcit. At ex concupiscentia, cum voluptate, deinceps magis vituperabilis, quod ex voluptate incontinentia, abesse à conuictio non videtur. Vtrum verò tolerantia, & continentia idem est, an non? Nam continentia, necnon tolerantia, circa voluptates est, ipsas coercendo: at tolerantia, circa agrimonia, siquidem patiens, ac sustinens agrimonia, is tolerans est. Rursus incontinentia, & mollis, idem non est. Mollities siquidem, & mollis, est succumbens laboribus, non certè omnibus, sed quos alius aliquis necessarid duxerit sustinendos. Incontinens verò, qui voluptates sustinere non possit, sed remollescens ab eis agatur. Est porro quispiam intemperans appellatus: nunquid igitur intemperans, idem quod incontinens, atque ipse idem incontinens, quod intemperans? Nempe intemperans eiusmodi est, vt quæ agit, eadem & optima, & commodissima sibi esse arbitretur: nec vllam habet rationem, quæ eius videatur aduersari voluptatibus. At incontinens habet rationem, quæ aduersatur ei, quatenus cupiditate agitur. Vter autem curatu facilior, intemperans, an incontinens? Certè intemperans curatu facilior videatur. Nam si ratio ei aduenierit, quæ mala esse doceat, ipse non operabitur. At incontinenti non deest ratio, & tamen agit mala: pròinde huiusmodi, incurabilis esse videbitur. Caterum vtrum deterius afficitur cui nihil adest boni, nec quod per illud exiit, quam ille, cui quod honore præcellit male affectum est? Est nimirum incontinens, qui bonum obtinet, rectam rationem, cùm intemperans non habeat. Cùm ergo ratio vtriusque principatum obtineat, incontinentis honoratissimum principium præfèd est, quod ab intemperante abest. Ergo incontinente, intemperans deterius habet. Rursus, vt supra mentionem fecimus de feritatis vitio, non est ipsum in se feritatis, sed in homine. Feritatis siquidem nomen adeptum est id vitium, ob singularem improbitatem. Sed cur in fera nihil: nempe quod improbum in fera principium non sit. Est siquidem ratio principium. Quis verò improbius flagitiosiorque fuerit, incertum est, Leone, an Dionysius, an Phalaris, an Clearchus, vel hominem quispiam insignis cuiusdam immanitatis. Ceterum autem est, malum in his principium, illustria facinora coniectasse: at in fera nullum profusus est initium. Ita igitur improbum est, in ipso intemperante principium. Nam quatenus quæ mala sunt committit, etiam ratio ei adstipulatur, censetque ea esse peragenda, quia improbum in ipso est principium. At in incontinente, sanum principium est, vt hinc melior incontinens intemperante esse videatur. Sunt etiam incontinentia, binæ species. Vna quidem prorumpens, & improuisa, & confestim proveniens: velut cùm speciosam viderimus mulierem, & confestim afficiamur, & ab affectu erumpit impulsus ad aliquid perpetrandum, quod fortasse non ex-

pediat. Altera verò, velut quædam imbecillitas, quæ cum ratione insurgit auertente. Prò igitur non admodum sub reprehensionem cadere videbitur: quandoquidem etiam virtutis studiofis potest euenire, calidis, & ingeniosis. Secunda autem, frigidis, & melancholicis: tales nimirum reprehendendi. Rursus, videas aliquem præoccupantem, quod speciosa mulier obiciatur, non affici. Conuenit igitur se cohibere. Nam qui eiusmodi ratione præuenit, ex obuia visione incontinens non commouebitur, nec turpe quicquam ager. Verum qui ratione cognouerit indecens aliquid, ad idque voluptate delabatur, & remollescet, is multò magis reprehendendus. Neque enim probus vnquam, eiusmodi fuerit incontinens. Ratio nanque præueniens se, non permisit: dux siquidem ea, in ipso probò existit. Cui non obtemperat improbus, sed voluptati deditus & remollescit, & quodam modo effeminatur. Vtrum verò temperans sit continens, quod supra fecimus ambiguum, nunc differamus. Est igitur temperans, & continens: nam continens, non solum est præfentes cupiditates cohibens, verum etiam talis, vt si nullæ adfint cupiditates, ita instructus, vt eas possit cohibere. Est autem temperans, qui nullas habeat cupiditates malas, rectæque rationi circa hæc insistant: continens, qui malas habet cupiditates, & aduersum ipsas rectam rationem. Pròinde temperantem continens comitatur, eritque temperans continens. Siquidem temperans non afficitur, continens verò afficitur quidem, sed comitatur affectus, quatenus afficitur. Temperanti autem istorum est nevirum: ideo continens, temperans non est. Vtrum intemperans incontinens, an incontinens intemperans, aut neuter alterum comitatur? Incontinens enim est, cuius ratio perturbationes oppugnat: at intemperans, non huiusmodi, sed qui mala agit, simulque incontinens adstipulantem habet rationem. Non itaque intemperans, qualis incontinens: neque incontinens, qualis intemperans. Præterea, improbius incontinente est intemperans. Curatu enim difficiliora, quæ naturalia, quam quæ ex consuetudine gignuntur. Ob hoc siquidem valida esse videtur consuetudo, quod Natura insidat. Intemperans igitur eiusmodi, cuiusmodi quispiam natura est: ob hoc, & hac de causa, in ipso improba ratio est. Neque talis est incontinens, quia ne quidem ratio eiusmodi, non proba. Oportuit nanque ipsam esse improbam, si foret natura, qualis est improbus. Incontinens igitur, consuetudine malus esse videbitur, vt natura, intemperans. Curatu nanque longè difficilior intemperans: quandoquidem consuetudo, consuetudine exploditur, at natura à nemine extrudi potest. Vtrum autem, cùm sit incontinens eiusmodi, vt notit, & non cedat rationi, sitque prudens huiusmodi, vt recta ratione singula perpendat, acciderit vt incontinens sit prudens, an non? Ex his enim, quæ dicta sunt, ambigere quispiam poterit. Verum si quæ à nobis antea dicta sunt, suscipere voluerimus, non erit prudens incontinens. Dicebamus nanque, prudentem esse, non

cut recta ratio modò inesset, verum etiam quæ ex ratione optima videretur, & pròinde inconcinens, non fuerit prudens. Cæterum talis, astutus quidem est. Distribuitur siquidem paulò antè astutum à prudente, vt inter se differrent: interem vnus quidem circa hæc solers, alter verò non solers. Astutum igitur incontinentem esse contingit. Neque enim solers, circa quæ & astutus. Prudentem verò, incontinentem esse non contingit.

De voluptate. Cap. VII.

Post hæc de voluptate differendum est, cum de felicitate sit nobis oratio. Felicitatem arbitrantur omnes, aut voluptatem esse, & vitam delectabilem, aut nõ circa voluptatem. Nempe voluptatem videntes, nec inter bona enumerandam esse existimantes, ipsam citra agritudinem esse voluerunt. Sine agritudine esse igitur, vicinum voluptati est. Quapropter de voluptate quoq; dicendum; non modò quia etiam alij ita arbitrantur, verum etiam quòd nobis de voluptate dicere necessarium esse censeamus. Nam cum de felicitate nobis sit oratio, felicitatem quæ definitur, planè quæ dixerimus in vita perfecta esse virtutis actionem, sitq; virtus circa voluptatem, & agritudinem: de voluptate dicere necesse est, quandoquidem citra voluptatem non est felicitas. Primum itaque dicemus, quod nonnulli ferunt voluptatem in numerum bonorum non venire existimantes. Aiunt namq; primò ortum esse voluptatem: At ortum, quiddam imperfectum: bonum porrò, imperfecti locum nunquam obtinere. Secundo loco, Voluptates esse quasdam improbas: at improbitatem, nõquam bonum admittere. Rursus quòd gignatur in omnibus. Nam & malo, & improbo, & fera, & cicuri deputatur: at bonum, talis amiserit, nefas, & ne quidem multis commune est. Quòdque non potentissimum, voluptas: at bonum; potentissimum. Quòdque honesta agendi, sit impedimentum. Nam quòd honesta agere prohibeat, bonum quòd potest esse. Primum igitur primò occurrendum de ortu, ratioque diluenda, quòd nequam vera sit. Est igitur in primis non omnis voluptas, ortus. Nam quæ ab inspicendo voluptas gignitur, ortus non est: nec quæ ab audiendo, & olfacièdo. Neque enim ex egestate procreata, quemadmodum in aliis, vt ex comedendo, vel bibendo. Hæc namque ex egestate, & redundantia sunt, aut saturando egestatem, aut redundantiam auferendo, ideo ortus esse videntur. At egestas, & redundantia, agritudo igitur agritudo hic, vbi ortus voluptatis. Atqui in spectando, & audiendo, & olfacièdo, non est vt agritudo antecedit: nemo siquidem spectando delectatus, aut olfacièdo, prius testatus est. Idem in animi sententia inspicenti delectatio est, citra præcedentem egritudinem: & pròinde fuerit voluptas aliqua, quæ ortus non est. Quòd si voluptas, vt eorum dicitur oratio, ideo bonum non est, quia ortus, estque voluptas aliqua, quæ ortus nõ est, fuerit vtique bonum, voluptas. Atqui in totum nulla est voluptas, ortus: nam ne-

que quæ à comedendo, & bibendo voluptates, ortus dici possunt. Verum hallucinantur, qui has voluptates ortus esse perhibent. Putant siquidem, quoniam prolatis rebus gignitur voluptas; ob hoc ortum esse, sed non est, quandoquid est pars animæ quædam, qua oblectamur: tum prolatis, quibus indigebamus, rebus, ea pars animæ, quæ minus exerceatur, & mouetur, oblectatur. At qui motus ipsius, & exercitium, voluptas est, quòd cum prolatis rebus ea pars animæ exerceatur, aut propter ipsius actionem, ortum esse censeant voluptatem: quòd certa sit rerum prolatio, anima tamen pars, incerta: pròinde atque si quis hominem esse opinetur corpus, quòd id sub sensum cadat, non autem animam: verum est anima. Idem & in hoc. Est namque pars quædam animæ, quæ oblectamur, quæ, simul atque res prolata sunt, exercentur: ideo nulla voluptas est ortus. Verum & conuersio (inquiunt) in naturam, quæ sub sensum cadit. Nam non conuertentibus sese in naturam, voluptas est. Siquidem conuertendo naturæ egestatem, sit eius exaturatio. At (vt diximus) est, vt nulla egestate fiat oblectatio. Siquidem egestas, agritudo. At citra agritudinem, dicimus oblectari: & pròinde non fuerit voluptas, egestatis conuersio. Indignum namque in huiusmodi voluptatibus nihil. Pròinde si ideo quòd ortus est, voluptas bonum esse non existimerit, nullaque est voluptas ortus: bonum vtique fuerit voluptas. Sed propterea quòd non omnis (inquiunt) voluptas bonum, quispiam id deprehenderit, hoc pacto: Nam quia bonum in omnibus dicitur esse prædicamentis, nempe in essentia, & in ad aliquid, & in quanto, & quando, ac in totum in omnibus: illud quoque manifestum, per omnia voluptatem aliquam comitari. Pròinde quia in omnibus prædicamentis est bonum, etiam voluptas fuerit bonum. Et pròinde quoniam in his quidem per se bona, etiam voluptas fuerit per se bonum. Atqui à bonis voluptas, est voluptas: bonum ergo fuerit omnis voluptas. Simul certum hinc etiam differre inter se specie voluptates, quandoquidem differunt etiam prædicamenta, in quibus est voluptas. Neque enim est, quemadmodum in scientiis, vt grammatica, vel quacunque alia. Nam si habeat quis splendide grammaticam, itidem afficietur qui sub ea grammatica grammaticus, eodem modo, quo & alius, qui habeat grammaticam: & propterea non differunt grammaticæ: quæ in splendido, quæque in obscuro. At in voluptate, non ita. Nam quæ ex ebrietate voluptas, & quæ ex copulatu, non eodem modo afficiuntur quam ob rem specie inter se distingui videbuntur voluptates. Cæterum quia sunt & malæ voluptates, etiam ob hoc voluptas bonum non esse videbatur. At id, voluptatis minimè proprium iudicium est, sed natura, atque scientia. Nam est & natura mala, sicut vermium, & crabronum, ac prorsus vilium animalium: nec tamen ob hoc, natura malorum. Eodem modo habent & malæ scientiæ, sicut sedentariæ: nec tamen ob hoc, malum scientiæ est, sed genere bonum tam scientiæ, quam natura. Nam quemad-

quemadmodum statuarius inspicendus non est, qualis quispiam sit, ex eo quòd euenit malè exerceri, sed quòd beneita ne quidem scientiam, naturamve, aut quippiam aliud, quale sit, ex malis, sed ex probis. Idem ergo, voluptas quoque: genere bonum est. Quòd verò sunt & malæ voluptates, ne nos quidem lateat. Nam sunt etiam diuersæ naturæ animalium, bona, & mala: sicut hominis quidem, bona: lupi verò, vel cuiusuis alterius feræ, mala. Similiter equi natura, altera quam hominis, & alini, & canis. At voluptas, conuersio est ex eo quòd contra naturam, in naturam cuiuslibet suam: pròinde & hoc fuerit suauissimum. Atqui improba natura improba voluptas est. Neque enim equo quòd homini, & ne quidem aliis. At quoniam diuersæ naturæ, sunt diuersæ quoque voluptates. Nam voluptas, conuersio est, & conuersio (inquiunt) in naturam insidet. Pròinde & malæ naturæ, mala conuersio est, vt probe proba. Qui porrò voluptatem probam esse contendunt, eo afficiuntur modo, quo qui nescientes nectar, deos vinum potare existimant, nihilque esse eiusmodi peculiare putant: ex inscitia in id delabuntur. His similes sunt, qui cunctas voluptates ortus esse afferunt, & nequam bonum. Nam quòd alias voluptates ignorant, præter eas, quæ corporis sunt, eas ducunt ortus esse, nec bonas, in viuendum non rentur voluptatem esse bonum. Quoniam igitur est voluptas, & conuersa natura, & conuertentis: conuersa quidem, ex egestate ad expletionem: conuertentis autem, quæ à visu, & auditu, & id genus aliis: meliores fuerint conuertentis naturæ actiones. Voluptates namque vtrovis modo dicitur, sunt actiones. Pròinde non dubium, quin à visu voluptates, & auditu, & intelligentia, sint longè optimæ. Cùmque sub corpus cadunt, ab exaturatione procreantur. Rursus id dicebatur, quòd ne quidem bonum. Siquidem quòd in omnibus sit, & commune omnibus, non bonum. Id certè in honoris cupido, & honoris cupiditate, magis proprium est. Honoris siquidem cupidus, solus vult habere, & illo caretis anteire. Voluptatem igitur, si ipsam per se bonum esse oporteat, esse eiusmodi conuenit, an non? Atqui etiam contrario modo. Ob id namque bonum esse videatur, quòd cuncta expectant. Agnatur enim cunctis, bonum experere. Et pròinde si cuncta voluptatem expectant, genere bonum fuerit voluptas. Rursus, quòd sit impedimentum voluptas, ipsam bonum esse negauerunt, impedimentum esse asserendo: quòd non rectè videantur considerare. Neque enim ad res transigendas est impedimentum, si qua sit alia, impedimentum: vt ebrietatis voluptas agere inhibuerit. Cæterum ita etiam scientia scientiæ, fuerit impedimentum. Nam non est, vt simul vttranque exerceas. Sed cur non bonum scientiæ, si voluptatem ex scientia excitare? & vtrum impedimentum sit, anne? Cæterum multò magis ager voluptas: namque ad magis agendum, inde suscitata impellit: quia probum faciendum, agit quæ ex virtute, & ea suauiter agit. Nunquid multò etiam magis quæ ad actionem pertinent,

exercebit? Ac si oblectatus egerit, probus erit: si tristatus honesta prosequatur, non probus. Aegrimonia namque in eis, quæ ex necessitate est. Pròinde si quispiam agere honesta prosequendo, coactus peragat: qui autem à necessitate agere compellitur, non probus. Cæterum non est vt tristeretur, vel oblectetur, quæ ad virtutem pertineant prosequendo, nec aliquod medium est. Cur? nempe quòd virtus in affectu, affectus verò in agritudine, & voluptate: nec quicquam in medio positum est. Non dubium igitur, quin virtus cum agritudine, vel voluptate sit. Si quis igitur mestus honesta prosequatur, non bonus. Pròinde non fuerit virtus, cum aegrimonia: cum voluptate ergo. Tanrum ergo abest impedimentum, vt etiam ad agendum exhortetur. In totumque non contingit, vt sit citra voluptatem, quòd ab ipsa procreatur. Alia fuit oratio, quòd nulla scientia faciat voluptatem. Ne id quidem verum est. Conuiuiorum namque structores, & coronarum, nec non vnguentarij, voluptatis sunt effectores. Cæterum aliis scientiis non est voluptas vt finis, sed cum voluptate, nec citra voluptatem. Est igitur etiam scientia, voluptatis effectrix. Rursus etiam aliter dicebatur, quòd non optimum. Verum hoc modo, atque hac ratione, singulas ieris perditum virtutes. Siquidem fortitudo, optimum non est. Nunquid igitur ob hoc non bonum? An id absurdum sit? Idem & in aliis, quòd voluptas, quia non optimum, non esse videatur bonum. Dubitauerit autem quispiam, per virtutes transiens huiusmodi, vt quia ratio quandoque imperat affectibus, (de continente enim hoc dicebamus) & econuersò affectus imperant rationi, vt euenit incontinentibus: quia (inquam) expertis rationis pars animæ, vitium admittendo, imperat rationi bene dispositæ, (talibus siquidem incontinentibus) & ratio similiter mala: quam ob rem ipsa quoque bene dispositis perturbationibus imperabit, suam virtutem continentibus. Hoc si ita, euenit abuti virtute. Improbata namque ratione affectus, virtutem vsurpando, ipsa abutetur. Hoc nimirum absurdum, euenire videbitur. Tali sanè dubitationi, facile ex eis, quæ à nobis antè de virtute dicta sunt, est occurrere, atque refellere. Tum denum namque virtutem esse dicebamus, cum ratio bene affecta, perturbationibus suam virtutem habentibus fuerit moderata, nec non perturbationes rationi contentanæ. Ita namque affecta, inter se inuicem consentient, vt ratio, quòd optimum sit, semper præscribat: perturbationes verò facile bene dispositæ, id exequantur, quòd ratio præscripserit. Si ratio igitur malè fuerit affecta, perturbationes verò bene, non fuerit virtus, deficiente ratione: nam ex vtroque virtus: Pròinde non contigerit virtute abuti. Simpliciter verò non (quemadmodum alij opinantur) dux, ratio virtutis est, atque principium, sed potius perturbationes. Ad honestum namque, impulsus quemdam oportet primò innasci irrationalem, qui producat, atque ita postremò rationem esse discernentem, atque constituentem. Quòd sanè viderit quispiam ex pueris, & rationis expertibus animantibus. In his namque, sine ratio-

ne, perturbationum impulsus exoritur primò ad honestum: mox posterior adueniens ratio, & constituens, honesta agere exhortatur: Sed non si à ratione ad honesta ceperit principium, perturbationes contentientes comitantur: verùm sæpenumero controuersantur. Quam ob rem potius conuenienter, perturbationem ad virtutem anteire bene affectam, quàm rationem.

De Fortuna. Cap. viii.

Nterea dicendum de prospera fortuna est, posteaquam de felicitate nobis est oratio. Arbitrantur nanque multi felicem vitam, fortunatam esse, vel non esse circa Fortunam. Et forte non iniuria. Absque enim exteris bonis, quorum domina fortuna est, felicem esse non contingit. Idcirco de secunda fortuna nobis dicendum, nec non quis prorsus sit fortunatus, & in quibus, & circa quid. Primum igitur ad hæc quispiam accedens, spectansque dubitauerit, quandoquidem non dixerit quis fortunam esse, ut natura est. Semper enim causa cuius est natura, eius ut plurimum eodem modo est effectrix: at fortuna nunquam, verùm temerè, & sine ordine, ac ut fors tulerit. Ideo fortuna in eiusmodi esse dicitur, ubi neque mens vlla, neque recta ratio est. Nam ubi id, nihil minus est quicquam ordinatum, ac est semper eodem modo: non ita fortuna. Idcirco ubi mens plurima, ac ratio, ibi fortuna minima: ubi plurima fortuna, ibi mens perexigua. At nunquid secunda fortuna est, ut deorum quedam cura, an id minimè videri debet? Talium siquidem dominum præficimus Deum, ut bona, malaque meritis distribuat. At fortuna, & quæ à fortuna, tam verè, quàm ut fors tulerit, sunt. Quod si huiusmodi distributori Deo adscripsimus, malum ipsum iudicem faciemus, neque iustum: id nefas Deo deputare. Caterùm præter hæc, ad nihil aliud fortunam quispiam ordinat. Pròinde, non dubium, quin horum aliquid sit: mens certè, ac ratio, nec non scientia, prorsus alienum ab hoc esse videatur. Præterea neque cura, neque beneuolentia, quæ à Deo, videatur esse felicitas, quoniam malis attribuitur. Atqui Deum, malorum curam habere fas non est. Reliquum igitur, & maximè peculiare prosperæ fortunæ, natura est. Est nimirum prosperitas, ipsaque fortuna, in his, quæ in nobis non sunt, neque eorum, quorum ipsi sumus domini, quæque possimus efficere. Ideo iustum, quatenus iustum, nemo fortunatum dicit: & ne quidem fortem, nec prorsus quenquam alium virtute præditum. In nobis siquidem est, hæc habere, vel non habere. Sed enim in talibus magis peculiare ac suum, dicimus fortunam, & prosperitatem. Ingenuum nanque dicimus fortunatum, ac prorsus cui talia bona extiterint, quorum ipse neuiquam dominus est. Veruntamen ne hinc quidem propriè prosperitas dicatur. Est tamen fortunatus sæpenumero dictus. Nam præter alicuius considerationem, cum & alicui bonum aliquod agere contrigerit, dicimus fortunatum: & eum, cui iure infligi damnum debuerat, eiusmodi hominem lucrum facientem, dicimus fortunatum. Est igitur prosperitas, in

agendo bonum aliquod præter rationem, & in non subeundo, ut debuit, malo. Caterùm potius, ac magis peculiare, in bono capiendò prosperitas videatur. Si quidem bonum capere, per sese fortunatum quiddam esse videatur: malum verò non subire, ex casu fortunatum. Est igitur prosperitas, rationis expertis. Natura nanque fortunatus est, qui sine ratione ad bona impellitur, eaque consequitur. Id verò Natura est: nam anima inest huiusmodi à Natura, quo sine ratione impellamur ad ea, vnde bene habemus, eoque, ut si quis roget ita habentem. Cur nam id tibi ita liber agere? Nescio, inquit, sed liber. Simile prope modum lymphaticis: siquidem lymphatici citra rationem ad aliquid agendum, impelluntur. Prosperitatem verò, suo, ac peculiari nomine appellare non habemus: verùm ipsam sæpe dicimus esse causam. At hæc causa, à nomine alicuius quiddam est: quoniam causa, & cuius est causa, aliud est: & citra impulsum bona consequentem causa, causa dicta est: ut malum non subire, vel porro minimè animo deputatum, bonum capere, nanciscique bonum, est profectò huiusmodi prosperitas ab illa distincta, videturque hæc ex rerum fieri interuentu, ex casuque prosperitas: & pròinde tametsi est huiusmodi prosperitas, non tamen ad felicitatem talis (inquam) prosperitas fuerit peculiaris, cuius in ipso impulsus, principium bonorum est, & asserendi nis. Quoniam igitur est felicitas non sine bonis externis, & quæ à prosperitate (ut iandudum dicebamus) oriuntur, felicitatem coadiuuant. De prosperitate igitur hæc tenus.

De honesta probitate. Cap. ix.

Voniam de singulis particulatim diximus, reliquum iam fuerit, ut in totum componendo, singula accumulamus. Est igitur non malè nomen impositum in consummato probò, honesta probitas. Honestus, & bonus nanque dicitur, cum profectò probus. Si quidem virtutis bonum, & honestum fatentur: sicut iustum, honestum, & bonum aiunt, fortem, temperantem, ac prorsus virtutum omnium. Quoniam igitur in duo distribui-mus, ut alia quidem honesta, alia verò bona dicamus: & bonorum, alia quidem simpliciter bona, alia verò non. Honestæ porro, ut virtutes, & virtutum actiones: bona certè, dominatum, opulentiam, gloriam, honorem, & id genus alia. Est igitur honestus, & bonus, apud quem simpliciter bona, sunt bona, & simpliciter honesta, honesta sunt: talis nanque honestus, & bonus. Sed apud quem simpliciter bona, non sunt bona, is neque honestus, & bonus: sicut ne quidem bene valere videatur, cui simpliciter salubria, non sint salubria. Nam si opulentia, & dominatus adueniendo quippiam offenderint, optanda non fuere: sed talia, quæ non offendant, sibi esse optauerint. Qui autem talis sit, qualis correptus ex bonis, nec ei ad sint, ne quidem honestus, ac bonus esse videatur. Sed cui per se bona omnia, bona sint, nec ab ipsis absumatur, ut ab opulentia, & dominatu, is honestus, & bonus.

De recta

De recta ratione. Cap. x.

Deo, quod est, ex virtutibus rectè agere, neuiquam satis absolute dictum est. Nam dicebamus, ex recta ratione agendum esse. Verùm ignarus interrogauerit id fortassis quispiam, Ex recta ratione quidnam sit, & ubi recta ratio? Est nimirum ex recta ratione agere, cum anima pars irrationalis non prohibuerit rationalem, suam exerce-re actionem: tum demum enim, ex recta ratione erit actio. Quoniam anima partem, vnam quidem deteriorem habemus, alteram meliorem: semper deteriorem, melioris causa obtinemus. Sicut in corpore, & anima, corpus animæ causa habere dicimur, cum ita habuerit, ne præpediat, sed ita coniungatur, & confurgat ad animæ opus perficiendum. Quandoquidem deterius, melioris est causa, ita ut se cum meliore exerceat. Cum igitur affectus menti non inhibuerit suum opus exercere, an non tum ex recta ratione fuerit? Ita prope modum. Verùm fortassis dixerit quisquæ, Quo modo affectus habuerint, cum non impediantur? ac quandoquidam ita habebunt, ut non prohibeantur? Nescio: quippe dictu neuiquam facile est. Neque enim medicus, quando dixerit febricitanti præsanam preferendam. At quo pacto febricitare sentiam? Cum (inquit) impalluisse videris. At pallescentem quomodo sciero? Hinc occurrerit medicus, Si non habes exte (inquiens) ut talia sentias, non habeo amplius quid dicam. Hoc pacto de aliis, communis huic erit oratio. Similiter habet & in affectibus dignoscendis. Aliquid nanque per sese, sensu oportet conicere. Querat porro & hoc fortassis quispiam, Nunquid re ipsa ista cognoscens, ero continuò felix? Nam sunt qui opinentur. Hoc certè, est huiusmodi, ut carcerarum scientiarum nulla, discenti vsum præbet, & actionem, sed habitum duntaxat, ita ne quidem hic, hæc sciendo vsum tradit. Felicitas enim est (ut fatemur) actio, non habitus. Neque enim sciendo ex quibus constet felicitas, sed ex utendo his. Atqui horum vsus, & actio est. Nec est presentis tractationis hoc tradere: quandoquidem neque vlla alia quæpiam scientia vsum tradit, sed habitum.

De amicitia. Cap. xi.

Erumeni muero inter cuncta huiusmodi, nobis de amicitia dicere necesse est, quid sit, & in quibus, & circa quid: quandoquidem ad omnem vitam ipsam tendere perspicimus, & omni tempore bonum esse, quo ad felicitatem complectendum. Primum igitur videbitur melius, percurrere, ac excutere quæ ambigua sunt. Nam est in primis amicitia in similibus, ut videtur, ac dici solet. Si quidem graculus (inquiunt) graculo assidet, semperque Deus simile agit ad simile: dicitur quoque canis semper in eadem regula dormitare. Interrogatus fertur Empedocles. Cur nam canis semper in eadem dormiat regula, dixisse, Quoniam simile canis habet tegula, & pròinde

ob similitudinem eò tendere. Aliis porro visum est, potius in contrariis gigni amicitiam. Amar siquidem imbrem terra, (inquiunt) cum solum exaruit: quippe quòd (inquiunt) contrarium contrario velit conciliari. At in similibus nihil fieri contingit. Si quidem simile, ut aiunt, simili non eget: ac talia iactantur. Iterum, utrum operosum est amicum fieri, an facile? velut assentatores confestim assentiuntur, nec amici sunt, ut esse videntur. Dubitauerit in his quoque quispiam, Num fuerit probus malo amicus, an? Amicitia siquidem in fide, & constantia: at malus, neuiquam talis. An malus malo amicus? ne id quidem. Primum igitur definiendum, qualem consideremus amicitiam. Est nanque (ut opinantur) amicitia etiam erga Deum, atque inanimata: neuiquam rectè. Amicitiam nanque hic esse dicimus, ubi amor reciprocus. At erga Deum, amicitia neuiquam reciprocum, & ne quidem amare suscipit. Alienum nanque fuerit, si quispiam dixerit Iouem amare. At ne quidem ab inanimatis amorem esse continget reciprocum, amor tamen erga inanimata est, ut vinum, vel huiusmodi aliud. Ideo non erga Deum querimus amicitiam, neque erga inanimata, sed erga animata, atque erga ea, in quibus sit amare mutuo. Quòd si quis deinceps consideret, quid sit amabile, videndum est igitur non quicquam aliud, quàm per se bonum. Aliud nempe est amabile, & aliud amandum quemadmodum consultabile, & consultandum: utriusque enim bonum inest. Ita etiam amabile quidem, simpliciter bonum: amandum verò, eodem modo bonum. Iterum amandum quidem, etiam amabile: at amabile, non idem est, quod amandum. Hinc igitur & hæc de causa est at ubi guitas, num probus malo sit amicus, an? Coniicitur nanque quodam modo per se bono, sibi bonum: & amandum, amabili. Habetur autem, & consequitur bonum, iucundum esse, & commodum. Probiorum igitur amicitia est, cum se mutuo amauerint. Amant autem se inuicem, quatenus amabiles: & amabiles, quatenus boni. Non igitur probus, inquit, malo erit amicus. Atqui erit: quandoquidè per se bonum, comitatur commodum, & iucundum. Si malus est, qui suavis, hæc de causa amicus: rursus quatenus commodus, catenus amicus. Verùm non erit ex amabile eiusmodi amicitia. Si quidem amabile, bonum est. Atqui malus, non amabilis. Non ergo propter amabile, sed propter amandum. Sunt nanque ab vniuersali amicitia, quæ in ipsis probis est, hæc quoque amicitia, quæ ex iucundo, & quæ ex commodo. Qui ergo propter iucundum amicus, non tenet propter bonum amicitiam: neque qui propter commodum. At qui sunt hæc amicitia, quæ propter bonum, quæ propter iucundum, quæ propter commodum: nec tamen eadem, & ne quidem prorsus inter se inuicem alienæ, sed ab eodem quodam modo dictæ sunt velut medicum cultellum dicimus, medicum hominem, & medicam scientiam. Hæc non similiter dicuntur: sed cultellus, quòd ad medicinam vtilis sit, medicus dicitur: at homo, quòd sanitatè faciat: scientia verò, quòd sit causa

atque

atque principium. Itidem & amicitia non itidem dicuntur, quippe quæ proborum, propter bonum, & quæ propter iucundum, & quæ propter commodum. Neque dicuntur æquocè: verum non sunt eadem circa hæc quodam modo, ac ex eisdem. Quod si quis dicat, qui propter iucundum amat, ei amicus non est, quandoquidem non propter bonum amicus est: is in amicitiam proborum demigrat, quæ ex his omnibus constat, quippe ex bono, & iucundo, & ex commodo: proinde non est verè ex illa amicitia amicus, quæ propter iucundum, vel propter commodum. Vtrum igitur erit probus probi amicus, an non? siquidem non eger (inquit) similis simili. Hæc nimirum oratio, propter commodum indagat amicitiam: nam quatenus alter altero indiget, eatenus sunt amici, quatenus propter commodum conciliantur. Cùm aliter definiatur quæ propter commodum amicitia, & quæ propter virtutem, & quæ propter voluptatem: æquum utriusque hoc multò magis amicos esse, qui virtute conciliantur: cuncta siquidem ipsis bona existunt, & iucundum, & commodum. Cæterum etiam probus malo: nam quatenus fortassis iucundus est, eatenus etiam amicus. Et malus malo: nam quatenus idem fortè ipsis commodum, eatenus amici sunt. Fieri nanque intuemur, cùm idem fuerit commodum, eos ob commodum conciliari. Proinde nihil prohibet, etiam malis aliquod commodum esse. Constantissima igitur, ac stabilissima, & honestissima, quæ inest probis, amicitia: quippe quod propter virtutem, ac per se bonum. Nam virtus incommutabilis, & quæ per eam conciliatur amicitia, constantissima est. At quæ ex commo, stabilis non est amicitia, quippe quæ cum commo elabitur. Similiter etiam quæ propter voluptatem. Optimorum igitur amicitia, quæ per virtutem excitata est: multorum autem, quæ propter commodum, & quæ propter voluptatem, in oneribus quæque obveniunt. Contingit autem etiam indignari cum malis amicis, pariterque admirari. Est verò non absurdum, cùm amicitia principium ceperit voluptatem, propter quod amici sunt, itidem & commodum. Simul enim atque hæc deficiunt, neutiquam etiam perduraverit amicitia. At sæpe perstat quidem amicitia, verum abusus amico est: ideo indignatur, neque id iniuria. Non enim propter virtutem cum hoc tibi fuerat conciliata, ut alienum non videatur, nihil esse ex virtute. Quam ob rem non rectè indignantur, qui amicitiam per voluptatem conciliarunt, quod existiment ipsam per virtutem duraturam: quod fieri non potest: non enim quæ propter voluptatem, & commodum, ex virtute est. Voluptate igitur conciliati, non rectè virtutem querunt. Neque enim comitatur voluptatem, & commodum aliquod, virtus: sed contrà, ea ambo virtutem consequuntur. Alienum enim, nisi bonos putare sibi fore iucundos: quandoquidem mali (vt inquit Euripides) ipsi sibi suaves, iucundique sunt, quippe quod prauus prauo coaptetur, ac congruat. Nec enim voluptatem virtus comes consequitur, sed virtutem voluptas con-

mitatur. Vtrum verò etiam oportet in amicitia proborum esse voluptatem, an non? Alienum enim, non videri oportere. Nam si ab ipsis inter se iniucem auferas suauitatem, alios ad consequendum in vita, iucundos amicos ad eunt. Nam ad simul viuendum nihil maius est, quam iucundos esse. Quam ob rem alienum est non arbitrari, probos maxime simul iniucem vitam agere. Id verò citra iucundum non est. Excedit ergo (vt videtur) his maxime iucundis esse. Quoniam distributæ sunt in tres amicitia species, in hisque ambigebatur, vtrum in ipsa æqualitate amicitia esset, an in eo quod esset inæquabile. Est igitur in utroque. Nam proborum, per similitudinem perfecta amicitia est. At quæ per dissimilitudinem, ea, quæ propter commodum. Nam eo modo copioso pauper, vt inopiam eorum, quibus affluit diues, amicus est: ac eadem de causa, malus probi. Siquidem propter virtutis inopiam, à quo sibi opitulatum iri putat, ei ob hoc amicus est. Fit igitur propter commodum, inter dissimiles amicitia. Hæc de causa dixit Euripides, Amat imbre terra, cùm solum exarescit. His, vt pote contrariis, amicitia ob commodum exoritur. Nam si libeat maxime contraria facere inter se iniucem vitia, vt ignem, & aquam componendo, ignis si desit humor, absimitur, quem sibi attrahit, tanquam alimentum: tantum quidem, vt non succumbat. Nam si superarit humor, ignis absimitur: si verò moderatus, conferet. Non dubium igitur, quin in maxime contrariis, ob commodum sit amicitia. Deducuntur autem amicitia omnes, tam ipsa æqualitate, quam inæqualitate, in tres distributæ species. Est autem in cunctis contentio inter se iniucem amicitia, cùm nequaquam similiter amauerint, vel fecerint, vel superauerint, vel cùm id genus aliquid. Et enim cum vnus quidem vehementer facit, alter verò desicit, in deficiendo inelamatio est, atque inculatio. Præterea, in quibus idem est amicitia finis: vt si utriusque propter commodum inter se iniucem amici conciliantur, aut propter iucundum, aut propter virtutem, defectus, qui ab altero exploratus, ac certus est. Si igitur plura tu mihi bona contuleris, quam ego tibi, non ambigo quin tu de me bene meritus, à me plus amari debeas. Vbi autem non hac amicitia amici fuerimus, ibi maiores differentia. Defectus siquidem ab utroque, incertus. Vt si propter voluptatem vnus quidem sit amicus, & propter commodum alter, inde oritur ambiguitas. Neque enim qui commo excedit, voluptatem censet dignam, quæ commo rependatur: nec qui voluptate superat, dignam gratiam in ipso commo se existimat accipere. Idcirco in eiusmodi amicitia, magis exoriantur differentia. Qui verò ex inæqualitate amici sunt, nempe excedentes opibus, vel alio huiusmodi aliquo, non sibi censent amandum esse, sed ab inferioribus amari oportere existimant. At amare melius est, quam amari. Siquidem amare, voluptatis actio quædam est, & bonum: ab eo autem quod amatur, nulla actio

la actio est. Nempe cognoscere, melius, quam cognosci. Cognosci enim, & amari, etiam in carentibus anima existit: ac cognoscere, & amare, in rebus animatis. Rursus, beneficium esse, melius, quam secus. Qui amat, quatenus amat, beneficium est: amatus verò, quatenus amatur, non. Sed homines honoris cupiditate incensi, amari, quam amare, malunt: quod quatenus amantur, videantur, præcellere. Amatus siquidem, voluptate, vel copia, vel virtute præcellit. At honoris cupidus, eminentiam affectat: & qui excellunt, sibi non amandum esse arbitrantur, quod in quibus excedunt, amantibus rependi opinantur. Item ipsis sunt deteriores illi, ob hoc non censent amare debere, sed amari. Sed qui egenus pecuniarum, aut voluptatum, aut virtutis, is affluenti suspicit, & amat, quod ea consequatur, aut se consecuturum opinetur. Sunt autem & alia ex consimili affectu conciliata amicitia, & ex eo quod cuiuspiam bona velint, in quibus non est cuncta hæc comprehendens facta amicitia. Nam sapienter alij bona volumus, attamen cum alio vitam agere malimus: vtrum hoc amicitia dicere oportet, an consummata amicitia: nempe per virtutem, affectus: in ea siquidem amicitia hæc insunt cuncta. Nam cum alio nemine vitam agere libuerit: siquidem iucundum, & commodum, & virtus inest probi, cui bona in primis voluerimus, & cum ipso viuere, & bene viuere, & non cum quocumque alio magis. Nunquid sibi, & erga se amicitia, an non? Id nunc omitramus, dicemus postea. Sed enim nobis ipsis cuncta volumus, nempe nobiscum viuere, vitamque ducere vnà volumus: id ferè etiam necessarium, & bene viuere, & viuere, ac bonum velle, non cuiquam alij magis. Rursus similibus affectuosi in primis sumus nobis ipsis. Nam si labamur, vel in huiusmodi aliquid decidamus, confestim tristamur. Hæc de causa, videatur erga se sibi amicitia. Talia quidem certè, vt in similitudine affectationem, & bene viuere, & id genus alia, aut erga nos ipsos dicimus referre amicitiam, aut in eam, quæ perfecta sit: in ambabus enim sunt hæc omnia. Nempe vnà vitam agere, & esse velle, & bene esse, ac cætera omnia in his sunt. Rursus videatur ferè in quibus iustum est, in eisdem esse amicitia, quam ob rem quoristorum sunt species, totidem & amicorum. Iustum certè est, & hospiti erga ciuem, & seruo erga dominum, & ciui erga ciuem, & filio erga patrem, & vxori erga virum, & quacumque simpliciter alia conciliationes, & amicitia sunt in horum singulis. Amicitiarum verò, hospitalis validissima videatur. Neque enim vllus est communis, de quo ambigatur finis, vt inter ciues: siquidem ambigunt propter excessum inter se iniucem, nec amici permanent. Nunc demum illud dicendum est, vtrum erga se sit amicitia, necne. Quoniam igitur perspeximus, vt paulò ante dicebamus, quod ex singularibus, amare cognoscitur, singulari verò nobis ipsi in primis velimus, nempe bona, & esse, & bene esse, & similibus affectantissimi nobis sumus, & nobiscum viuere præcipue malimus. Quod si ex singularibus cognoscitur amicitia, singulari verò nobis ipsis esse

volumus, non dubium quin ita erga nos sit amicitia, quemadmodum & iniuriam erga nos ipsos esse dicebamus. Nam quemadmodum alter quidem afficiens iniuriam, alter verò affectus iniuria, vnus & idem est, tamen ipsorum quisque & ob hoc, ne quid esse videbatur ad se ipsum iniuria. Est nimirum, vt dicebamus, in anima partibus considerationem iactantes: quandoquidem est videre, cùm plures non consentiunt, tum aduersum se esse iniuriam. Ita igitur hæc, erga se esse videatur amicitia. Nam quoniam amicus est (vt famur, cùm demum voluerimus impensè amicum dicere) vna mea, & huius anima est. At quando animæ plures sunt partes, tum vna fuerit anima, cùm erga se iniucem consenserint ratio, & perturbaciones. Ita nanque vna erit, is perinde atque si vna facta sit, erit erga se amicitia. Hæc autem erga se, erit in bono amicitia, quandoquidem in eo solo anima partes bene inter se iniucem habent, quando inter se non differunt: quoniam malus nunquam sibi amicus est: se nanque semper oppugnat. Nempe incontinens cùm quid per voluptatem nequiter egerit, mox penitentia affigitur, ac se excruciat. Itidem & in aliis virtutibus malus habet, sese oppugnando, ac sibi aduersando. Est autem amicitia etiam in ipsa æqualitate, vt sociorum, per æqualitatem numero, & potestate boni. Neuter siquidem ipsorum debet altero plus sibi adscire, neque numero bonorum, neque potestate, neque magnitudine, sed ex æquali habere socij aliqui cupiunt. At per æqualitatem, patris erga filium, & subditi, & imperantis, & potioris, & deterioris, & vxoris, & viri est consideratio: ac simpliciter, vbicunque inter potiorum, & deteriorum in amicitia ordo intercessit. Hæc nanque est ex ratione, in disparitate amicitia. Neque enim vnquam æquale vllus ex bono dabit, si meliori, deteriori que dederit, sed maius semper ei, qui excedat. Id quippe est quoddam modo ratione æquale, cùm minus bonum capit deterior, eo, qui melior est.

De amicitia. Cap. xii.

Micitiarum omnium, quæ iam memorata sunt, in primis cognatus est amor, qui in affinitate, eaque ex patre in filium. Et curnam pater filium magis amat, quam filius patrem? vtrum (vt nonnulli inter multos rectè aiunt) quod pater beneficus erga filium sit, quodque filius de patre benemeritus sit? Hæc igitur causa in amicitia per commodum conciliata esse videbitur: quemadmodum & quæ per scientiam spectatur, ita quoddam modo hæc habebit. Dico autem perinde vt est. Est igitur idem finis, atque actio, neque aliud aliquid præter actionem, finis: vt tibicini eadem actio, atque finis: persflare enim tibias, ei & finis, & actio est. Non autem ædificationi: nam præter actionem alius est finis. Est igitur amicitia, actio quædam: nec finis alius est; præter actionem in amando, sed illud idem. Pater igitur semper magis quoquo modo fatagit, ob hoc quod eius factio sit filius, id quod in aliis cernimus. Omnes siquidem erga quod ipsi effectuerunt,

cerunt, sunt quodam modo beneuoli. Pater igitur filio, utpote suæ factioni, bona vult, memoria, spēque adductus: ideo magis filium pater diligit, quam filius patrem. Expedit autem iam dictas, & exillimatas amicitias existimare, sintne amicitia, vt beneuolentia videaturne amicitia. Simpliciter igitur beneuolentia, neuiquam amicitia esse videatur. Siquidem frequenter multis aut videndo, aut audiendo aliquid de aliquo bono, beneuoli efficiamur: an tum etiam amici, an ne? Neque enim si quispiam Dario apud Persas existenti beneuolus (quemadmodum erat fortassis) fuerit, confestim etiam erga Darium illi fuerit amicitia. At amicitia, beneuolentia quandoque initium esse videbitur. Fiat nempe beneuolentia amicitia, si voluntatem adscuerit qui bona potest prestare, ei prestandi in quo sit beneuolentia. Moris certe beneuolentia est, & erga morem. Nemo siquidem aut vino, aut cuiquam alij inanimato suauis bono, beneuolus esse perhibetur: sed si quis morum studiosus, erga ipsum beneuolentia. Neque citra amicitiam beneuolentia, sed in eodem, vt amicitia esse videatur. Concordia autem est confinis amicitia: si propriè modò dictam accipias concordiam. Nam si quis Empedocli adstipuletur, arbitreturque, sicut ille, esse elementa, nunquid concors erit Empedocli, an ne? vel si quid aliud tale? Primam certe non est concordia in eis, quæ sub intelligentiam, sed quæ sub actionem cadunt: & in his qui idem non cognouerunt, sed si cum hoc, intelligendi idem delectum habeant, circa quæ pariter intelligunt. Nam si ambo dominari cognouerunt, hic quidem se, ille verò se, nunquid sunt concordēs, an non? Caterum si ego me velim imperare, & ille me, iam concordēs hoc pacto sumus. Est nimirum concordis, esse in eis, quæ sub actionem cadant, cum eiusdem voluntate. Circa statum igitur dominantis, in eisdem, quæ sub actionem cadant, propriè dicitur esse concordia.

De amicitia erga se.
Cap. xiii.

Vtrum quoniam est (vt diximus) sua alicuius erga se amicitia, utrum probus sese amabit, an ne? Est certe se amans, qui sua de causa agit omnia, vbi modò aliqua suggeratur utilitas. Malus igitur sui amans erit: sua enim de causa, agit omnia: probus verò, non. Hac enim de causa est probus, quòd alterius causa id agat: & pròinde sui amans non est. Atqui omnes ad bona prosiliunt, opinanturque sua in primis esse oportere: idque præcipuè manifestum est ex opulentia, ac dominatu. Probus igitur alij hæc statuet, nec vt officiosum in primis sibi: sed si alium viderit, qui his commodè magis vti possit, faciliè concesserit. Alij hoc incitua quadam non facient: neque enim opinantur talibus bonis abufuros: vel etiam ob honoris cupiditatem imperant. Probus verò horum neutrum efficiet: & pròinde ne quidem propter eiusmodi bona, sui amans erit: verum si honestas postularit. Id enim solum nemini alij concesserit: at commoda, & iucunda cesserit. Itaque

in delectu honestatis sui amans erit. At vbi commodum, ac iam dicta voluptas affectabitur, improbus erit, non bonus.

Quo modo probus sese diligit.
Cap. xiiii.

Mtrum probus sese maximè amabit, an non? Est certe, vbi sese maximè amabit, est vbi non. Nā cum dicimus probum bona cedere, quæ ad utilitatem tendant, amico, magis, quam se, amicum amauerit: ita: verum hæc amico concedens, sibi honestatem accommodat, eoque modo ista concedit. Est igitur vbi amicum se magis diligit, estque vbi sese maximè. In ipso nanque commodo, amicum: ar vbi honestum, & bonum, ipse sese maximè diligit: sibi enim quæ sunt honestissima vendicat. Est igitur boni etiam amans, nec sui amans. Nam si solum sese amat, quòd bonus. Malus autem sui amans est: neque enim habet quapropter se amet, sicut honestum aliquod: sed citra hæc, ipse, quatenus ipse est, sese amabit, & pròinde hac de causa propriè sui amans dicitur.

De eo quod sibi satis.
Cap. xv.

Dicendum de eo, quod sibi satis, & non altero indigens: utrum qui sibi satis, egebit amicitia, an ne? nempe ipse sibi satis erit, etiam ob hoc. Siquidem etiam poëta talia iactant: Cùm dæmon bene dederit, quid amicis opus est? Vnde etiam gignitur inopia: utrum qui cuncta habeat bona, quæque sibi satis sit, amicis egebit? an tum etiam maximè? Cui enim bene faciet, aut quo cum vitam ducet? neque enim solus deget. Quòd si his opus erit, neque contingunt hæc citra amicitiam: qui sibi satis est, egebit amicitia. Quæ igitur in sermonibus consueta capi similitudo ex Deo, neque illic rectè, neque hic fuerit utilis. Neque enim si Deus sibi satis, nec vllò indigens, ob hoc etiam nos nullo indigebimus. Est nimirum iactatus de Deo huiusmodi sermo. Nam quoniam bona cuncta obtinet Deus, ac sibi satis est, quid faciet? neque enim dormiet. Inspiciet aliquid, inquit: id nanque pulcherrimum, & maximè peculiare. Quid igitur inspiciet? Nam si quicquam aliud inspiciet, id erit melius. Hoc verò absurdum est, vt se quicquam melius habeat Deus. Ipse igitur sese inspiciet: at hoc delirium. Nam homini, qui sese suspiciat, utpote attonito, inquamamus, Quid igitur Deus inspiciat, omittamus: neque de eo quod sibi Deus satis sit, consideremus, sed de homine: Vtrum qui sibi satis sit, is egeat amicitia, necne? Quòd si quis amicum spectans viderit quid sit, & qualis amicus, talis qualis alter ego esse, tum vehementer amicum facies, quemadmodum dictum est. Hic alter Hercules, alter amicus ego. Quoniam igitur dissimillimum est (quemadmodum quidam dixerunt sapientes) sese cognoscere, & suauissimum, (nam se nosse, iucundum) ex nobis ipsis certe nos non possumus inspiciere. Quòd autem nos

nos possumus, hinc certum, quòd aliis inquamamus, nec nobis cogniti, quòd eadem taciamus. Id vero sic, aut quia bene volumus nobis, aut propter affectum. At nobis hæc, ad rectè iudicandum obstant plerisque. Quemadmodum igitur, si velimus ipsi nostram spectare faciem, in speculo obuemur, itidem esse cum nos cognoscere voluerimus, amicum spectantes nosse potuerimus. Est siquidem (vt diximus) amicus alter ego. Quòd si iucundum est se nosse, idque scire non est sine altero amico, opus erit amicitia, qui sibi satis sit, vt se cognoscat. Rursus etiam si honestum (vt est) benefacere, eum, qui à fortuna bona obtineat, cui benefaciet? quo cum vitam ager? non enim solus deget. Nam vitam ducere cum alio, & iucundum, & necessarium est. Quòd si hæc honesta, & iucunda, necnon necessaria, & hæc sine amicitia esse non possunt, opus erit amicitia ei, qui sibi satis sit.

De multorum amicitia.
Cap. xvi.

Vtrum multos habere amicos expedit, an paucos? Neque profectò multos (vt paucis absoluiam) neque paucos oportet. Nam si multi erunt, amorem in singulos distribuere, erit operosum. In cunctis siquidem aliis imbecilla natura nostra, in plurima peruenire non potest. Neque enim visu diuissimè possumus: sed si plus mediocritate instreris, ob imbecillam naturam deficit, nec audire, neque aliis eiusmodi omnibus. Quòd igitur amare non possit, deficit: iustque fuerit, vt in-

metur, coarguaturque, quòd amicus sit nec amet. Caterum hac ratione, esse non postulat amicitia. Rursus si multi, nunquam merere desierint. Inter multos nanque par est, vt aliquod semper accidat infortunium, vnde tritati necessitas sit. Neque porrò paucos, vnum, vel duos esse expedire: sed inter parum & multum, vt tempus, atque ad amandum satis sit impulsus.

Quomodo amico utendum sit.
Cap. xvii.

Deinceps considerandum fuerit, quo modo utendum sit amico. Est profectò non in omni amicitia, coniectatio, sed in qua, se inuicem maximè amici obiurgant. Atqui non in aliis eodem modo se obiurgant, sicut in ea, quæ patris erga filium eadem, non est inquamatio, vt par fuerit nonnullis, quemadmodum ego tibi, & tu mihi: quòd si non, hic tam vehemens fuerit inquamatio. At in amicis inæqualibus non par est: est verò patris erga filium amicitia, in minimè equali. Itidem vxoris erga virum, aut vernæ erga dominum, prorsusque deterioris, & melioris. In eiusmodi non erunt inquamationes, sed vbi pares amici, & in ipsa amicitia, talis erit obiurgatio. Pròinde considerandum, quo pacto utendum amico fuerit, in ea demum amicitia, quæ inter pares fuerit conciliata.

SECUNDI LIBRI MAGNORUM MORALIUM ARISTOTELIS FINIS.
AD LE

Mn φίλον ἀμείβεται. Κατέρωθεν τῆς ἀλλοτρίου ἀφ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαύσει. Ἐπιθυμῶν δὲ τῆς ἀλλοτρίου ἀφ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαύσει. Ἐπιθυμῶν δὲ τῆς ἀλλοτρίου ἀφ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαύσει.

ISVM NOBIS est non paruum operapretium fore, si libros morales ad Eudemum Latinos vobis inter cætera exhiberemus, aduersus sententiam quorundam arbitrantium, illorum librorum doctrinam superuacaneam esse, vt quæ in moralibus ad Nicomachum, atq; in iis, quæ magna inscribuntur, grauius, atque copiose absoluta sit: ac proinde contententium, hosce libros Aristotelis non esse, tanquam sapius de re eadem scripturus non fuerit. Quibus ita occurrendum fuerit. Primum, quod non sit superuacaneum, de rebus omnium pulcherrimis, maximeque ad vitam necessariis sæpe differuisse: præcipue eo seculo, quo in scholis haberentur scriptores quidam, non tam ad Rempublicam idonei, quam apud multos plausibiles. Quid fuerit inquietus in Republica, quam bonorum communio? Et quid absurdus, quam vxorum? Quapropter iisdem præceptis multifariam editis, conueniebat illorum libros è manibus hominum excutere. Sed & solitum fuisse Aristotelem quæ rudiùs primum, atque simpliciùs tradidisset, exactiùs subinde expolire, velut in Physica auscultatione octauus, easdem quæstiones habet, quas liber septimus, sed exactiùs, atque grauiùs disputatas. Neque verò ob id priora negliguntur, quod quæ postrema sunt magis exactam doctrinam habent. Quia peculiaris quædam utilitas percipitur, primum propositis iis, quæ rudiora sunt, & idcirco accommodatiora præparandis animis ad exactiorem consequentium expositionem. Qua ratione consentaneum est, reuocatis iisdem sub incudem, priora nihilò minus à maioribus seruata fuisse. Et hic liber non est à ratione Aristotelica alienus, siue modum docendi spectes, siue sententiarum grauitatem. Cæterum tanquam argumenti loco huc affiximus institutionem Leonardi Aretini in eosdem libros, quod lectoris animus fiat instructior ad ipsum authorem cognoscendum.

LEONAR

Introductio in Ethica Aristotelis,
quæ Eudemia inscribuntur.

Sicut vt viuendi, Galeote, sic etiã bene viuendi cura nobis esset, infinitos penè labores, quibus stultitia æstuat humana, tanquã superfluos, & insanos fugiendos longè, omitte-
rendo que putaremus. Nunc autem nolite error ab eo manat, quod sine proposito sine viuimus, & velut in tenebris cæcutientes, non tam per callem aliquem prospectum, & certum, quam per oblatam nobis semitam fortuito ambulamus, vt sæpe quod nostri ferant gressus, nec ipsi quid sciamus edicere. Itaque & conatus sæpe nos penitet nostri, & sequentes pariter, assequuti; torquemur, nihil solidi nanciscentes, in quo stulta hominum appetitio cõquiescat. Est enim veri boni à Natura nobis ingenerata cupido. Verum confusa illa quidem, atque incerta, fallacibusque opinionibus tanquam tenebris quibusdã obducta: quibus occacari, atque decepti, per deuia oberramus. Sed aduersus hanc humani generis cæcitatem, & tenebras, opem à philosophia petendũ est. Quæ si forte nos dignata, lumen suum admouerit, hanc omnem, quæ nos turbat, caliginè dissipabit, veramque viuendi viam à fallaci discernet. Equidem memini primis ab annis, studiosum te philosophiæ fuisse, verum illius, quæ ad Naturam pertinet indagationem, quæ & si est sublimis, atque excellens, tamen minus habet utilitatis ad vitam, quam illa, quæ ad mores hominum, virtutisque descendit: nisi forte instructior erit ad bene viuendum, qui pruinæ, & niues, & iridis colores, quæ admodum fiant, didicerit. Quod nihil amplius utilitatis habet, quam si illa nunquam didicisset. Emendatior erit eius quoque vita, cui aues, & pisces noti sunt, quam si omnino essent incogniti. Similia his sunt cætera, quæ in illa traduntur. Habent enim splendorem cognitionis eximium. vita autem utilitatem non habent. At verò hæc altera philosophia tota, vt ita dixerim, de re nostra est. Itaque qui huius cognitione omissa, philosophiã intendunt, hi alienum quodammodo negotium agere videntur, suum omittere. Ego igitur, Galeote, vehementer quidem te ad hæc studia reuoco. Quid enim pulchrius nobili viro, & virtutum ab ipsa natura amatori, & intelligentia, rationeque præstanti, quam ea discere, per quæ ad casum viuere desistat, suas ipsè vias, actusque discernat? Sed vtrum ista cohortatione contenti, non vltra scribemus? vel quasi persuaso iam tibi addemus aliquid introductionis causam? Hoc ego potius esse reor. Neque enim inuitantis est, repide agere; sed rem ipsam, ad quam inuitat, vltro offerre. Referam igitur sermonem habitum à me nuper cum Marcel-

lino familiari meo. Nam cum ille domum ad me salutandi gratia venisset, reperissetque sortè lectitantem, post prima illa amicorum consuetæ, cum vterque consedisset, Et quid libri hoc est, inquit, quod modò erat in manibus? Aristotelis, inquam, liber est ad Eudemũ. Tria sunt enim, vt audiuisse te credo, huius philosophi volumina de moribus scripta. Vnum ad hunc, quem modò dixi. Alterum ad Nicomachum filium. Tertium, quod inscribitur Magno rum moralium. Et si eadem omnium vis est, tamen alibi enodatiùs, alibi remissiùs res ipsæ tractantur. Rectè, inquit. At enim opportunè facta à te huiusce rei mentio est. Auco enim iam pridem qui sit huius disciplinæ progressus, & quali viam cognoscere nec antehac data mihi facultas est, à te de hoc ipso, arbitratur meo percunctãdi. Nunc verò quia, vt video, otiosus es, ostède, quæso, de moribus disciplina quid nobis polliceatur. Quid me rogas, inquam, ac non potius ipse tu, vel nostrorum, vel Græcorum, à quibus ista traduntur scripta, læcitas? Græcè, inquit, nescio, Latina verò ista nostratia, vt tibi verum fatear, legentem me, conantemque non admodum iuuant. Coniecto enim esse talia, vt institutum potius erudire, quam rudem instituere ab initio possint. Tu, qui Græco de fonte (vt ait Flaccus) haussisti, quæso, mihi expone, hæc de moribus disciplina quid eius sectatoribus repromittat. Non munusculum, inquam, neque lucellum, sed rem maximam, præstantissimamque omnium, beatos facere homines, modò sibi ipsi non desint, sed agendo, & operando illius præcepta, iussaque sequantur. Et quis non exciteret, inquit, tanta spe proposita? Ardeo, me hercule, iam nunc illius initiari sacris. Quare agedũ, ede quid præcipit. Longum, inquam, id quidem, & insignè est. Caput tamen, ac summa omnium, vt bene viuas. Id verò non de mensa, sed de mente sumitur. Sed quoniam id te cupere animaduerto, & adiuuari digna est hæc cupiditas tua, conemur tale aliquid tibi tradere, quale Græci Isagogicum appellant, id est, quasi introductionem, ac euidentiã quandam eius disciplinæ, quò paratior ad illam percipiendam queas accedere; ac dicere equidem iam ordiar. Tu verò, si quid inter dicendum ambigis, interpella. Prima igitur huius disciplinæ consideratio mihi videri solet, an quid sit extremum, & finis in rebus humanis, ad quem omnia, quæ agimus, referri oporteat. Secunda, quid sit extremum, Tertia, quibus rebus ad id perueniatur. His enim cognitis, & totius vitæ rationem (quemadmodum dirigenda sit) cognoscemus. Quæ enim actionum nostrarum ad verum finem referuntur,

cas & frugi, & laudabiles dicimus: quæ verò fallaci opinione aberrant, eas vituperamus, atque propellimus. Ut autem de his dicere incipiam, cõspiciunt est, plures in rebus fines esse humanos, aliõsque sub aliis contineri. Finem autem appello, cuius gratia quid agimus. Exemplo quoque hoc ipsum faciamus illustrius. Parat quis nauem nauigandi causa: nauigat autem, quod pecunias acquirit: acquirere autem vult, quod opulentior fiat. Hanc ipsam opulentiam alterius gratia cupit, vel honoris, vel potentie, vel ut nullius indigeat. Hic igitur vides tot esse fines, quot sunt actus, aliõsque subesse aliis. Idem est in ceteris operationibus nostris. Semper enim nostra de fine in finem graditur quidem, proceditque interio. Nec est dubium, quin superior finis pretiosior sit, cum illius gratia inferiores appetantur. Illud præterea constat, nos omnia, quæ agimus, boni gratia agere. Ex quo fit, ut idem sit finis, & bonum. Sed an cuncta alterius gratia volumus, & necubi consistit appetitio nostra, vel est aliquis extremus, & vltimus finis, ad quem cum tandem peruertum fuerit, appetitio conquiescit? Fatendum est, esse aliquem, nisi forte negemus, irrita, & stulta proberetur cupiditas nostra, & in infinitum progressio, & multa perabsurda exinde cõsequantur. Id ergo extremum, si modò est aliquid, quod esse planè constat, esse, necesse est esse tale, nulla ut externa illecebra, sed ipsum per se sua vi nos incendat, & rapiat in cupiditatem sui, quod propter se expectatur semper, & nunquam propter aliud, ad quod referantur omnia, ipsum autem nusquam. Erat igitur hoc summus finis, & summum bonum. Nam finem, & bonum, idem esse docuimus. Erat quoque principium & causa. Inde siquidem motus est, cum eius gratia omnia omnes agant. Intelligere mihi videor, inquit, ac probè tenere: quare ad alia, si tibi videtur, progrediare. Age nunc, inquam, hic quid sit extremus finis videamus: hoc enim secundo erat loco in quaestione propositum. De nomine quidem (inquit Aristoteles) apud omnes conuenit. Felicitatem enim vulgus, eruditique appellant. Sed ipsa felicitas quid tandem sit, de eo sanè inter se differant, nec idem vulgus, sapientis que tradiderunt. Atenim ne sapientes quidem: nulla enim vnquam de re fuit inter philosophos tanta cõsentio. Nam alij voluptatem esse id extremum, & vltimum, quod per se ipsum expectitur, & cuius causa cetera agimus, asseruerunt. Est quidem id inritum mentibus nostris, ut omnia faciamus, atque pariamur, quod postea in gaudio, & læticia, contenti, & quieti viuere possimus. Ea autem est summa, & mera voluptas. Ex quo fit, ut principia vel appetendi aliquid, vel fugiendi, à voluptate, dolorisque proficisci videantur. Quare & ipsas quidem virtutes, ideo censent ab hominibus exerceri debere, quia effectrices sunt plurimarum voluptatum. Contraque, cum delictorum, scelerumque, conscientia nos vexet, & angat, tum inanes cupiditates, quarum stultorum omnis vita referta est, sollicitent mentes, & quietas esse nequaquam permittant. Itaque cum esse sapientis delectum ajunt, ut prætermittendis minoribus sibi maiores comparent voluptates, & doloribus paruis susceptis, maiores, grauior-

resque, repellant. In hac sermè sententia Eudoxus, & Aristippus, & Epicurus fuerunt: etiam coru alius plus, alius minus tribuerit corporis voluptatibus. His adiciendus est Democritus, qui obscure quidè, ac verbo penè insolenti *εὐδαιμονίαν* summum bonum esse dixit, quasi tranquillitatem quandam animi, omni molestia vacantis. Alij vero in vltu virtutis felicitatem posuere, atque ex eo beatam constare vitam censent. Est enim quoddam proprium hominis opus, ad quod ad agendum natus sit. Id autem non esse viuere, quia cõmune sit etiam plantis: non sensum habere, quia commune sit etiam brutis: sed vitam, & actus secundum rationem, quæ qui bene, excellenterque vitur, is proprium opus, ad quod natus sit, bene absoluat, cumque bene viuere, ac bene agere, in eoque situm esse summum illud hominis, quod querimus, bonum. In hac sermè opinione Aristoteles, & Theophrastus, & ceteri omnes Peripatetici fuerunt. Sed cum quereretur, nunquid foret hæc vita in potestate sapientis, id est, an sibi ipsi per virtutem hanc præstare vitam vir bonus possit, multæ difficultates suboriri videbantur. Fieri enim potest, ut sapiens, & bonus vir, & omnibus virtutibus instructus atque ornatus, in exilium, in orbitatem, in egestatè detrudatur, amissa patria, ablato patrimonio, filiis, propinquisque necatis. Præterea, ut in carcere tyranni, ut in equuleum, ut in supplicia graua, & miseranda incidat. Hunc igitur, quantum virtutibus abundantè, tamen beatum dicere natis in malis quis potest? Quod si ita est, nec virtus ipsa satis videtur ad beatè viuendum. Ob hæc illi de quibus loquor, philosophi, tria bonorum genera distinguunt, Animi, Corporis, Externa. Felicitatem in bonis animi reponunt, quæ sunt maxima, ac præcipua bona. Corporis autem, & externa, adesse homini oportere aiunt, non ut illa ex sese beatam efficiant vitam, sed ut ne operationes virtutis, in quibus beata vita consistit, impediantur. Etenim supplicis, doloribusque affectum corpus, neque contemplari quicquam, nec agere permittunt, & egestas, exiliumque multa impediunt, cum tanquam instrumenta desint ad agendum. Quid ergo, miser erit sapiens in iis, quæ supra enumerauimus malis? Certè non miser. Habitatus enim virtutis, illi ab hac infami appellatione defendit. Sed nec etiam beatum in tantis calamitatibus nuncupabo. Beata enim vita omnis optabilis est, & plena gaudiorum. Hæc verò calamitosa, nequaquam optabilis: nec beata igitur. Hæc Peripateticorum sermè est de summo bono, vitæque beata sententia. Nec est dubium, quin & si parum, tamen aliquid fortunæ tribuatur. Itaque Zeno, quisque à Zenone sunt Stoici (rigidi nempe homines, & seueri) aliter de summo bono opinati sunt. Negant enim quicquam esse bonum, præter honestum. In eoque consistere vitam beatam affirmant. Honestum autem est, quod bene & laudabiliter & ex virtute fit. Ut enim quod timide, quod libidinosè, quod abiectè agitur, turpe dicitur, ac dedecoris plenum est: sic quod fortiter, quod contineator, quod ex dignitate agitur, honestum, decorum, pulchrum nuncupamus. Corporis autem, & fortunæ commoda, negant esse bona: contraque

traque, illorum incommoda, negant mala esse. Vitæ enim satis esse ad beatè viuendum putant: neque carcere, neque tormentis, neque doloribus vllis, aut egestate, exiliove beatam vitam impediri. Virum enim sapientem, ac verè fortem, magno, inuictoque animo totum ex se ipso pendere, nec humanos casus neque Fortunæ minas expauescere, nec illis, si accidunt, vnquam frangimur enim exilium, nec paupertatem, nec dolores, mala esse sapienti. Quoniam ut nihil bonum, præter id, quod honestum, & cum virtute sit: sic etiam nihil malum, nisi quod turpiter, & cum vitio sit: quod in sapientem cadere nequaquam potest. Quod si Fortunam metuat quis, nunquam erit beatus: cum etiam non facta, attamen faciendam formido illius mutabilitatis sollicitum reddat. Hæc sermè est, ni fallor, Stoicæ disciplina forma: nescio an vera, sed certè mascula, atque robusta. Percucur tibi sententias omnes de summo bono, quæ tandem cognitu dignæ videantur, de quibus scire velim quid tandem existimes. Egone, inquit? Fatebor tibi quid mihi acciderit. Singulis, dum à te referentur, me totum addixi. Nam voluptate, & vacuitate doloris, quæ prima fuit sententia, nihil optabilius visum est. Quid enim beatus aut esse, aut excogitari possit, quam vitam gaudiorum plenam, omni molestia detracta? Aut quid deorum immortalium vitæ similibus imaginari possimus: qui, cum sint verè felices, atque beati, hoc beatitatis instar nobis mortalibus reliquisse videntur. Rursus verò cum ad virtutis splendorem oculos exeri, victus excellentiæ laudè, vsque adeo contempni equidem, ac post habui voluptatem, ut etiam molestias, & doloribus comparandam eam beatitudinem existimarem. Corporis verò commoda, externamque rerum prosperitatem, quasi necessariam in bonis imponebam. Ecce alteri exurgentes, negant quicquam tale in bonis habendum, dantque homini potestatem se ipsum per se in beatitudinem adscribendi, quo quid optabilius esse potest? Ita cum omnes ad se trahant, ambiguis sum; quid maximè putem recipiendum. Non est mirum, inquam, si tibi horum singuli probantur. Nam vulgus quidem philosophorum, qui absurda dicebant, tam pridè auditores, scholæque ipsæ respuerunt. Illæ restant disciplina, quæ aliquid dicere videantur: quæ etiam verbis pugnent, re tamen, & effectu proxima sunt. Quomodo proxima, inquit? non potest quicquam esse distantius? Attende, inquam, an tibi proximitatem hanc satis probare videor? Primum enim Stoici à Peripateticis quid differunt? Verique profectò beata vitæ dominam, effectricemque, virtutem consentiunt. In hoc serè totum est: & qui in vno hoc consentiunt, vix in aliis dissentire possunt. Nam de corporis, externisque cõmodis, quæ alij bona appellant, alij non bona, id non refert, quantum quisque illis tribuerit, si non plus his, quam illis, de verbo differentia est, non autem de re: quod alteros vltimum verbum delectat, alteros noui. Quæ enim hi bona, & mala, illi præposita, & reiecta appellant. De Fortunæ modò tormentis, doloribusque corporis diuersitas est, & quidem non magna. Peripatetici enim non à quibusuis calamitatibus

depelli vitam beatam putant, sed ab ingentibus, & multis. Et hæc ipsa si accidunt sapienti, nequaquam eum fieri miserum dicunt. Stoici verò etiam in his ipsis calamitatibus beatum asserunt. Vides ergo quam parum inter sit inter hos duarum sectarum magistros. Quinetià voluptatis patroni, non multum ab his discedunt. Felicitas enim absque voluptate esse non potest: adeo non implicata est illi, & annexa voluptas, ut separari nequeat. Nomen certè ipsum, quo beatitas designatur, à gaudente apud Græcos tractum est, quali vita quadam gaudiosa. Actio verò virtutis, scientiæque & contemplatio, conscientia denique ipsa rectè factorum, immensas quasdam continet voluptates: ut dubium fiat, an hæc propter illam, an illa propter hæc expectatur. Clamat enim Epicurus ipse, non posse cum voluptate viuere, nisi iuste, temperatè, prudentèque viuatur. Nec rursus iuste, temperatè, prudentè, nisi cum voluptate. Ita cum tres sint philosophorum sectæ, omnes profectò aut idem, aut propè de summo bono dicere videtur. Quare non multum tibi formidandum est, ut dum alteros sectaris, ab alteris contingat te abscedere longius. Perquam gratum mihi est, inquit, hæc, ut ita dixerim, conciliationem philosophorum audisse. Nec placuit modò tua de hisce rebus disputatio, verum etiam placuit inquietam mentem, cuius potissimum inhæreret habitatem. Sed restat iam tibi tertia illa pars, quum sitne finis aliquis extremus, & summus, & quis sit conspeximus, ut nunc quibus rebus ad illud veniatur, ostendas. Tute, inquam, ipse viam non ex superioribus dictis iam hinc discernis? Discerno, inquit: virtutes enim beata vitæ dominas, effectricisque consentio. Sed tamè de his ipsis audire percipio. Audi igitur, inquam, etiam non ad viuum refecare propositum est, sed & quantum ad euidenciam nunc fat erit, breui discursu perstringere. Hoc ipsum, inquit, nunc postulo. De singulis verò si ambigam, aliàs. Quum per virtutes ad beatam vitam perueniatur (ab his enim honestas, voluptatque vera existit) de virtutibus ipsis dicere aggrediar. Atque illud primum à nobis intelligendum est, virtutem omnem esse affectionem animi constantem, quem communi nomine habitum vocant. Ut enim equum sic à natura generatū videmus, ut & currere, & in gyrum flecti, & portare equitem possit: hæc tamen ipse non perfectè agit, nisi cum domitus, & exercitatus est, atque assuefactus, ut illa bene, & scienter agatur enim perfectum quoddam habere videtur. Sic & homo à natura aptus, per exercitationem, & assuetudinem virtutum nascitur, ut tunc demum perfectum ab vltu sit, quod à Natura fuerit inchoatum. Et de virtute quidem omni, in hunc serè modum accipiendum est. Habitum scilicet esse animi, exercitatione, vsuque acquisitum, ut peritè, & scienter opus suum perficiat. Virtutum verò ipsarum prima partitio est, ut alię sint moris, alię intellectus. Conueniunt in eo, quod omnes sunt habitus. Differunt autem, quia morales sunt in ea parte animi, quæ non habet rationem: intellectiue autem, in ea parte, quæ rationem habet. Præterea, morales

les virtutes, mediocritates quædam sunt inter excessum, & defectum. Intellectuæ autem excessum non habent, nec sunt mediocritates. Insuper morales, circa affectus, & actus intellectiuæ circa veri deprehensionem magis versantur. Sunt verò intellectiuæ virtutes quinque: Sapientia, Scientia, Prudentia, Intelligentia, Ars.

Moralium autem maior est numerus. Ut enim affectus sunt humani, qui nos insecunt, & ducunt, ita virtutes aduersus hos oppositæ resistunt. Ex quo fit, ut morales quidem virtutes omnes circa difficile, arduumque versentur. Difficile est enim, libidines quasi freno compescere: difficile iracundiam tenere: difficile auaritiâ coercere. Idem est de aliis affectibus nostris. Ad quæ enim proni natura sumus, aduersus illa virtutes opponuntur. Nil agas timidè, dicit virtus, nil intemperanter, nil auarè, nil iracundè, nil iniquè, nil abiectione. Grande potius quiddam tibi propositum sit. Et si adint facultates, magnificentia splendeat. Honores verò ita prosequere, ut declines ambicionem. Veritas & in omni sermone: & in omni vita eluceat. Præterea, caue, ne te virtutis specie decipiat vitium. Inconsulta audacia, fortitudo non est, sed temeritas, & vesania. Tamque est in vitio, qui non rimenda formidat, quam qui timenda omnino non expauescit. Sit timor in periculis; ira tamen si perferenda sunt, ut ratio superet, vincatque terrorem. At graue est, vulnera excipere, graue mortem obire. Sine sanè ista, si ita vis, etiam grauissima, tamen incidunt tempora, in quibus honesta mors turpi fuerit vita à sapiente præferenda, & vulnera per gloriam excipere præter, quam per ignominiam corpus integrum seruare. Hinc fortitudo illa mirabilis existit, speciosissima profectò virtus, oratorum campus: quæ tanto fauore hominum excepta est, ut etiam defunctorum statuas videamus ferè habitu militari: quasi præclarum sit, hoc potissimum genere laudis in vita claruisse. Commune certè virtutis nomen, fortitudo sola in suam propriam appellationem conuertit, nec sanè immeritò. Virtus enim à viro dicitur. Vir autem constans aliquid, & pugna designare videtur. Itaque illud in promptu est. Si viri estis, id est, si fortes. Et Cæsar milites increpans, inquit, sese non tantum virtutem in milite desiderare, quantum modestiam, virtutem haud dubiè pro fortitudine ponens. Itaque ut in multis aliis, ita in hoc præclaris Græci, quæ nos. Fortitudinem enim illi *ἀνδρεία* vocant. Id importat (ut verbum de verbo exprimam) virilitatem. Nam temperantia communis quidem est, nec viri solū, sed etiam mulieris: fortitudo autem, propria viri est. Versatur autem temperantia circa libidines compescendas: atque ut fortitudo à fuga nos reuocat, sic temperantia ab insequendo coercet: ut quodam modo inter se contraria, vna ad prælium cohortari, alia receptui canere videatur. Est autem temperantia circa eas voluptates, quæ nobis cōmunes sunt cum cæteris animantibus. Ex quo non proprie illas quidem hominis voluptates, sed magis seruales, bestialesque habentur. Dicimus de affectibus animi in metu, & libidine. Quid? auaritiâ nonne arduum est frænum imponere? aduersus quam

immoderationem virtus est, quam dicimus liberalitatem. Ea est mediocritas quædam in acquirendis, erogandisque pecuniis, remota quidè ab auaritiâ, sordibus, remota etiâ à prodigalitati amenitiâ. Auari enim est, nimia acquirendi cupiditas, & remissior, quam oportet, expendendi cura. Hæc autem duo cōtraria in prodigo: nã & dissolutus in acquirendo, & profusus in largiendo est. Horum modius liberalis, vbi, & quâdo, & quantum capiendum, erogandumque sit, tenet: & ratione secutus, habitum iam ista agendi in prodigo contrarij. Sed ut circa pecuniarum cupiditatē liberalitas, sic etiam cupiditatem honorū alia quædam virtus existit, ambitioni contraria: nomen verò nequaquam sortita. Sunt enim quidam plus, quâ oportet, honoribus inhiâtes, quos dicimus ambitiosos. Hi ferè idem in honoribus faciunt, quod auari in pecuniis comparandis. Alij, & quos honestè cōsequi possunt honores, abiectione, quâdā animi prætermittunt. Inter hæc vitia, virtus est quædam, intellecta quidem apertè, sed non apertè nominata. Auenim & liberalitati, & huic virtuti, quæ est circa honores, duæ præclarissimæ virtutes coniunctæ sunt, magnificentia, & magnanimitas: quarū magnificentia, sublimior quædā liberalitas est circa sumptus ingentes, & magnos: ut si quis ad vsum populi theatrū ædificet, aut ludos exhibeat, Megalentes, aut gladiatorū munus, aut epulū publicum. Hæc enim, & huiusmodi, quæ priuatum supra modum excedunt, splendorem quendam habent eximium: nec liberalia modò, sed etiam magnifica dicuntur. Magnificentiâ igitur ad liberalitatē talis est. Eodè modo magnanimitas ad illam aliam virtutem, quæ circa honores versatur. Est enim ferè eadem, nisi quòd magnitudine animi, propositòque sublimi excedit: ut si maximis dignus sit, maximos sibi honores arrogare nō vereatur. Proxima est māsuetudo, & ipsa quoque aduersus cupiditatē constituta, non pecuniarū, nec honorum, sed vindictarum. Est enim ira, vlciscēdi cupiditas, cui resistit māsuetudo, ne plus, minusve equo efferatur. Huius excessus, iracūdiæ defectus verò, segnitias: vtraque in vitio. Mediocritas verò laudabilis, quæ & pro quibus, & aduersus quos, & quantum oportet, irascitur. Hic ille, sublati in me oculis, quasi admiraretur. Mediocritatē inquit, istam cetera quidè virtutes, quæ adhuc à te cōmemoratae sunt, rectè suscepisse videbatur. Mansuetudo autē, admiror, si hanc suscipiat mediocritatem. Iam enim si hoc fatemur, illud quoque, confitendū erit, iram quendam esse laudabilem: de quo (ut tibi verū fatear) valde equidè subistit. Quas verò causas ambigendi habeam, si non tibi mea hæc interpellatio molestæ sit, exprimere conabor. Tu verò, inquam, arbitrari tuo. Nō enim mei causa sermo hic institutus est, sed tui. Puto igitur, inquit, nullam iram esse laudabilem: quòd si non laudabilis est, virtus enim excellentiam, & præstantiâ dicit. Nihil verò est omnium, quod non absque ira melius faciant homines, quam irati. Quid enim est ira, nisi ebullitio quædā, & cōcitatio, maturo, stabilique consilio, & tranquillitati rationis aduersa? Itaque non alia tam crebrò pœnitenda hominibus incidunt, quam

quam illa, quæ per iram geritur. Nam recta quidem illa ratio, qua nulla carere virtus potest, sedatione animi, serenitateque requirit. Ira verò perturbat, & concitat, ut non solū iudicium, sed corporis etiam laudabilem statum peruertat illa quidè atque detorqueat. Furentes oculi, & tremētia labra, verba interrupta, atque infracta, iactatio brachiorum insana, progressio amens: hæc autem (ut pace tua dixerim) furori propiora mihi videntur, quam virtuti. Atque per absurdū est, rectam quidem rationem in virtutibus dominari dicere: irā verò, quæ nos à recta ratione dimouet, in virtutibus aliquādo fateri esse: & hunc seruaturū esse modū in rebus agendis credere, qui in se ipso modum non seruat. Videntur porò & sapiētēs viri, hoc ipsum, quòd modò dixi, apertissimè testificari. Sunt enim, ut videmus, libri cōplices aduersus iram ab illis cōscripti. Qui verò contra irascentiam scripserit, nemo adhuc, quod equidè sciam, repertus est: quasi non irasci, laudabile sit irasci verò, vitio sum. Quòd si iram nunquā esse laudabilem constat, sequitur ut mediocritas nulla eius sit, sed omnè penitus huiusmodi perturbationem animi esse improbandā. Tum ego. Non ignoro, inquit, ista ita dici solere ab iis, qui cōtra Peripateticos disputat. Sed tamen refert quid quis sentiat. Queris, num excaudescant istam, vehementemque iracundiam probem? Negabo quidem, atque detestabor. Quid enim amencius? quid furori similis? Queris rursum, num irascentiâ, & segnitiam omnī tempore laudat? Hanc rursum in vitio ducam, atque reprehendā. Etenim peto abs te, si ferus parentem verberet ruum, aut si filia virgini vim afferat, num tu hæc aspiciēs animo tranquillo esse debeas? vel potius motu quodā animi ad infringendū illius contumeliā in surgere? Respondet hic profectò pietas ipsa, & ratio, reprehendendum esse te, nisi pro tanta parentis, filiaque iniuria indignatione suscipias, & ad vindictam cum acritate quadam vehementiori periceris. Quid enim quæso, agat filius contumeliā parentis indignam cernens? Stabit, credo, eodè animo, atque vultu, quo fuerat prius, nec eum charissimū, & coniunctissimū iniuria cōmouebit? Et quis non hunc detestetur, atque reprehendat? Ita fit, ut ira quædam nonnunquam laudabilis sit, & non irasci in vitio reponatur. Videtur porò neque sensum, neque mentem habere, qui vsque adeo hebes, atque dissolutus est, ut neque doleat, neque grauius ferat, cum patris, cum pariteribus, cum filiis, cum cæteris, quos charissimos habere debemus, contumeliâ inferunt. Neque sanè verum est, quod dixisti, nihil esse omnium, quod non absque ira melius fiat. Iuuant enim interdum, & certè decent, stimuli quidam, & motus animi vehementiores, pro indignitate flagitij, nō immeritò suscepti, qui nos ad pietatē, fortitudinēque impellunt. Nam quod ais neminem adhuc contra irascentiâ scripserisse, ignorare mihi Aristotelem videris, qui vbiq; scriptorum suorum, segnitiam, & irascentiâ istam magno opere damnat. Itaque ut tu iracundum illum furentem, sic ego dissolutum hunc, & segnē mente capto assimilabo, qui nec sentire, nec curare, nec affici vlla re videatur. Sed hæc satis. Ad reliqua instituti ope

ris reuertamur. Diximus de mansuetudine, atque illius extremis. In vita autē, & cōuersatione, multi peccant. Nam reperiuntur quidam contentiosi, displicentes, duri, difficiles, inhumani. Contraque alij, adulatores, placēdi studio omnia assentantes. Hæc vtraque vitia sunt. Media verò inter hæc virtus est amicitia similis, procul ab assentatione, procul à cōtentiosa asperitate. Eodè modo & ostentationem, & ironiam in vita, & cōuersatione abesse cōuenit: quarū altera, in plus, fictio est, altera in minus. Gracitas verò, harū mediocritas est, sed ab ostentatione remotior. Cum autē sit in vita cessatio quædam, atque remissio, (neque enim continuò laborare homo potest) solatio quædam moderatio est. Nam si omnē refugias iucunditatem, rusticus sis: si autem iucundi arripas occasionē, ita ut nec honestati, nec dignitati parcas, modò risum mouere possis, scurra. Inter hæc, moderatio est quædā virtus, quæ ab his extremis reducta, comitas appellatur. Sic ter gemina sunt vitia in cōuersatione hominū deuitanda, ne aduersatores, odiosi, neve rursus placentes adulatores simus, ne fingamus ostentatō, neve rursus in uindicta ironia utamur: ne procul ab omni iucunditate, neve rursus ridiculi homines, scurraque habeamur. Iustitia verò duplex est. Vna perfectæ, quæ omnem complectitur virtutē. Altera singularis, in aquitate reposita. Aequitas autē est, ut ne plus cōmodi, neve minus incōmodi suscipiatur. Hic ille, Patere, quæso, inquit, parumper & in hoc loco interpellari te. Cupio enim, nisi molestum sit, quam ob rem perfectam virtutē iustitiā dixeris, intelligere. An forsità alia, de quibus supra dixisti virtutibus, perfectæ non sunt, ne fortitudo quidem illa, quam tu multis verbis ornasti? quòd si illa perfectæ, cur huic perfectionem potius attribuas, quam illis, non planè intelligo. Iure tu quidem ambigis, inquam. Sed non omnia possunt in hoc tantum, ac tam præcipiti discursu explicari. Iamque à nobis dictum est, non esse propositi nostri, ut ad vnum singula recēseamus: sed tanquā introductores aliqui, euidentiam quandam, & prægnationem rerū in præsentia tradere. Quod tamen de perfectæ requiris virtute, scire debes, bifariâ dici perfectam. Vno quidem modo, ut inchoatæ opponitur. Nec enim est dubium, nos ad iustitiā, & temperantiam, & fortitudinem, & liberalitatē quodam modo natura aptos produci: vsus tamen, & assuetudo, exercitatioque ipsa (ut de aquo diximus) ira nos afficit, ut tunc iam perfectum ab vsu sit, quod à Natura fuerat inchoatum. Isto quidem modo omnis moralis virtus perfecta est, neque minus alia, quæ ipsa iustitia. Alio modo perfecta virtus dicitur, quæ omnem omnino virtutē continet, & complectitur. Talis verò est iustitia illa, de qua primò diximus. Est enim secundum leges obseruatio quædam. Leges autem cunctarum virtutum opera iubēt, & vitorum omnium facinora verant. Nam & quæ sunt continentia: ut, non committes adulterium, non flagitium facies, Et quæ sunt fortitudinis: ut, nō fugies in acie, non deserēs locum, nō arma abicies. Et quæ sunt mansuetudinis: ut nō iurgia dixeris, non pulsabis, nō cōtumelia afficies. Et sic de aliis virtutibus, & vitiis, illas iubendo, & ista verando,

Que verò à legibus proficiuntur, iusta sunt. Itaq; illa pars iustitia, quæ est legis cultos, & obseruatrix, vniuersalis quædam est, & vsus omnium virtutum in se continet. Atq; ideo perfecta dicitur, quòd nullius virtutis vsus illi desit: quasi còpleta quædam, & absoluta virtus. Alia verò iustitiæ pars, quæ in æquitate repositam diximus, particularis est, vt non plus còmodi, neu minus incòmodi suscipiamus. Est igitur iustitia duplex. Vnã vniuersalis virtus, altera singularis. Prima est illa splendida, de qua Euripides inquit, Neq; lucifer, neq; hesperus est ita mirabilis. Altera verò non plus fermè laudis in se habet, quàm vna ceterarum virtutum. Mihi quidem, inquit, hæc periuicunda fuere, & madaui memoriæ quæ dixisti. Sed nunc, quod reliquum est, intellectiuas virtutes expecto. Vnum adhuc restat, inquit, quod ignorare te nolo: postea ad intellectiuas trãibimus. Quid est, inquit? De continentia, inquam, & incòtinentia dicere: quæ res difficultatem habet, & pleròq; fallit, & vtilitatem non contemnendam eius cognitio asserit. Continentia igitur, non est illa quidem virtus, sed finitimum quoddam, & proximum. Ostensum est enim prius, omnem virtutem esse habitum. Continentia verò, habitus non est. Itaq; nec virtus dici potest. Versantur autem continentia, & incòtinentia in his, in quibus temperantia, & intemperantia. Abstinet quis à iucunditate sensu indebita: si diu hoc egerit, in habitum tranfit, & tunc demum virtute licet temperantia. Antè verò, quàm constitutus sit habitus, in ipsis operibus continentia est. Itaq; & dolens abstinet continens, nec satis firmus est aduersus cupiditatem. Eodem modo incòtinentes, nondum habitum vitij contraxerunt. Itaque rationem discernit, & principium tenet: superatur tamè ab affectu, & in vitijis quodam modo capitiuus adducitur. De quo rectè poeta inquit: Video meliora, probòque: deteriora sequor. At intemperans in habitu vitij constitutus, nec rationem iam, nec principium tenet: atq; ita corruptus est, vt peruersa natura rerum, malum quidem bonum arbitretur, bonum autem malum. Itaq; eligens facit intemperans, incòtinentes verò nequaquam eliges, quia rationem intelligit: sed tamen trahitur violentia cupiditatis, quæ in eò quidem est omni ratione potentior. Hæc nunc de còtinentia, & incòtinentia, quæ breuiter dici potuerunt. Hæc eadem vtilia sunt & in ceteris virtutibus, vt habitum, electionemq; in illis recognoscas. Vitiosus enim omnis, qui habitum vitij iam còfecit, lumè cognitionis, principiumq; amittit. Quam ob rem malo gaudet, quia id bonum putat. Qui verò nondum habitum effecit, se quidem male agere intelligit, pugnatque simul affectus, & ratio, atque modò hæc, modò illa peruenit. Placet igitur inter virtutem & vitium, media affectio quædam, nondum satis stabilitas, vt modò ad hanc, modò ad illud inflectantur. Nunc verò quoniam de moralibus satis dictum, intellectiuas virtutes breuiter videamus. Quarum nempe discussio prolixitate exigit: breuitas autem suscepi operis, compendium flagitat. Tanquam igitur digito illas monstrantes, notare tantum singulas illarum contenti erimus. Quoties ergo de virtute propria loquimur, siue illa moralis, siue intelle-

ctiua sit, de animi virtute, non autem corporis loqui nos intelligendū est. Ipsi verò animi partes sunt duæ. Vna rationalis: Altera non habens rationem. Et rursus quæ rationem non habet, partim est vegetatiua, ex parte omnino rationis, quæ plantis etiã inesse constat: partim appetitiua, cupiditatis, & metus, & affectionum omnium capax: quæ rationem non habet, audiens tamè est, parensq; rationi. Hæc est enim illa pars animi nostri, quæ increpamus et rantè, quam coercemus elatã, quam excitamus iacentem, quam consolamur afflictam. Hanc nos dirigimus, & rationi obtemperare compellimus. In hac demum parte virtus moralis sit, quæ est habitus animi per assuetudinè acquisitus, vt mediocritatè quandam in affectibus seruet. Irrationalis igitur pars animi duplex est, vt ostendimus. Rationalis verò etiã duplex. Nam eius vna pars còsultatiua est, altera sciẽtica. Còsultamus enim de iis, quæ aliter esse possunt. Scimus verò ea, quæ aliter esse non possunt: quapropter neq; in còsultatione possunt cadere. In hac itaq; rationali parte animi, virtutes intellectiue fiunt, atque vt ista diuiditur, sic illæ distinguuntur. Quinq; verò esse numero intellectiuas virtutes, supra diximus: inter quas prudentia nobis prima occurrit, cum superioribus, quas retulimus, virtutibus ferè coniuncta. Etenim in rebus agendis recta illa ratio, quæ moralibus moderatur virtutibus, quæq; extrema fugiens, in mediocritate quadam laudabili consistere facit, nihil aliud, quàm prudentia, est. Ex quo fit, vt nulla moralium virtutum absq; prudentia esse possit. Versatur autem prudentia in his rebus, quæ non semper eodem modo fiunt, sed aliàs aliter: in quibus etiam còsiliū, & electio locum habent. Nam de ceteris, & impossibilibus aliter se habere, frustra quis aut còsultat, aut eligit. Itaque & còsiliū, & electio à prudentia est, resq; agenda omnes à còsilio, electioneque pendunt. Videtur autè electio non aliis fermè vllis, quàm homini, conuenire. Nam neq; bestiis, quæ sunt infra hominem: quoniam ratione careant. Neq; rursus Deo: quoniam ille puro intuitu singula discernens, nulla de re ambigere potest. At còsiliū, & electio, de re dubia est. Dicitur autè electio, quòd è pluribus in còsultatione propositis vnum eligatur, id est suscipiatur. Fit autem hoc, cum pluribus propositis commodis, id, quod videtur maximum, potissimumq; assumimus: aut cū pluribus propositis incommodis minimè malū recipimus. Hæc autem & tempus, & accidentia variant, & rerum experientia còsiliū dirigit. Prudentia igitur de his est, quæ aliter esse possunt. Sciẽtia verò contra, de his est rebus, quæ semper eodè modo sunt, & aliter esse non possunt: principia tamè non tractat, sed ab illis iam cognitis discurrit. Intelligentia verò, principiorum est, & circa illa versatur. At sapientia, vtraq; complectitur: nam & de principijs, & de his, quæ à principijs manant, iudicat, & discernit. Itaque rectè definita est, humanarum rerum, diuinarumque cognitio. O præclarum supellectilem, inquit, & quasi diuinam quandam intelligentia: sylum! Quæ enim vel audire ferentem animum, quid gustatæ, receptæq; efficiant?

Restat

Restat ars, inquam, quæ in eodem genere, quo prudentia versatur. Sed in eo differt, quòd ars in faciendo est, prudentia in agendo. Enimvero cum plures sint virtutes, vt diximus, constat alias ad otiosam vitam in còtèplatione repositam, alias ad negotiosam, & ciuilem esse aptiores. Sapientia enim, sciẽtia, & intelligentia, còtèplatiuum alunt: prudentia verò in omni actione dominatur. Vtraque sanè vita, laudes, còmendationesq; proprias habet. Còtèplatiua quidem, diuiniore planè, atque clariore: actiua verò, in communi vtilitate præstantior. Itaque vel in priuata, vel publica re, quæcunq; excellenter, & cum laude, quæq; pro vtilitate aut nostra, aut patriæ, aut hominum nobis charissimorum agimus, ea quidem omnia à prudentia ab his virtutibus, quæ sunt cum prudentia copulata, descendunt. Sed illud ante omnia intelligendum est, nisi bonus sit vir, prudentem esse neminem posse. Est enim prudentia, vera existimatio circa vtilitatem. Vera autè existimatio incorrupta est. Tales verò ipsa res, quales re vera sunt, nisi bono viro videri non possunt. Improbiorum siquidem hominum iudicia perinde sunt, vt ægrotantium gustus, qui nulla fermè in re verum saporem agnoscunt. Itaque nihil est omnium, cui magis officiant vitia morum, quàm prudentia. Scelus enim, & flagitiosus homo, veras mathematicas demonstrationes, & physica no-

titiam retinebit: ad prudentia verò opera omnino cæcatur, & lumen veritatis in hac vna amittit. Atqui constat, & hunc nihil velle, nisi bonum: at in illo ipso calligant oculi, quòd bona putat, quæ bona non sunt. Videmus alios tyrannidi inbianres, alij rapinas, fraudesque meditantur, mæchi verò isti, & pæderasta, quid est quòd pro libidine explenda non prætermittit. His si forte Deus aliquis cupiditatem illam, morbūque animi euellat, ac viri boni mentem, iudiciūque infundat, tanquam resipiscentes, lumēque recipientes, quantis in tenebris versati sint recognoscent, suūque ipsi maximè detestabuntur errorem. Proposita etenim nobis in omni vita felicitas est, cuiusque cupido nobis ingenita. Ad hanc non per vitia, & libidines, quæ nec laudem in se habent vllam, nec quietare animum possunt, sed per virtutes, modestiamque ascenditur. Bono igitur viro, rectum, expeditūque iter est ad felicitatem. Solus enim hic non fallitur, neque aberrat. Itaque is solus bene viuunt, & bene agit: malus autè contrã. Si ergo beati esse volumus, operam demus vt boni simus, virtutesque exerceamus.

Introductio in Eudemum Aristotelis,
per Leonardum Aretinum,
FINIS.

ARISTOTELIS

Stagirita Ethicorum ad Eudemum Liber Primus.

QVI numinis sententiam in Delo edisserit, vestibulo templi inscripsit, Non in eodem omnia conuenire, Bonum, honestum, & Incundū. Nam iustitia quidem cultum, rem esse pulcherrimam, Sanitatem præstantissimam, rei verò amata consecutionem suauissimam. Quod nos nequaquam concesserimus. Felicitas enim, cum optima sit, & pulcherrima, eadem etiam iucundissima existit. Ceterum inter considerationes varias, quæ in vnaquaque re, naturæque excutienda negotium faciunt, & còtèplatione egent, aliæ ad cognoscendum tantum pertinent, aliæ verò ad acquisitionem, & negotia spectant. Quam ob rem, quæ in sola còtèplatione posita sunt, oppositò tempore (id, quod methodi proprium munus est) à nobis, pertractabuntur. Ante omnia verò considerandum, in quonam vita beata con-

sistat, & quo pacto ad eam perueniatur. Vtrum quemadmodum homines parui, magni, & colore differentes, sic quibus nomen beatorum contingit, & vitæ: hiant: an per disciplinam, vel certam eò destinata scientiam: an per exercitationem. Haud enim pauca, neque natura, nec arte aliqua, sed consuetudine sola parantur, vt mala malis, bona bonis. At nullo quidem horum modorum, sed aut Dei alicuius adflatu, quod fanatico furore correptis, aut numine instinctis accidit: aut etiam fortuna. Plurimj enim felicitatem idem quod secundam fortunam esse arbitrantur. Patet igitur, beatitudinem euenire vel per hæc omnia, vel quædam, vel vnum aliquid. Nam ad hæc principia referuntur omnes rerum generationes. Ac ab intelligentia profecta actiones ad eas, quæ à scientia fluunt, transferri queant. Porro bene, beatèque viuere, in tribus maximè rebus consistit, iis nempe, quæ potissimum expetuntur. Nam prudentiam

Li 4 tiam

tiam alij, alij virtutem, alij verò voluptatem vt summum aliquid eligunt, contenduntque inter se, de harum magnitudine, & potestate, quam ad felicitatis consecutionem vim adferat vberiore. Vnde fit, vt quidam prudentiam virtuti, alij prudentiæ virtutem, nonnulli verique voluptatem anteponant. Quocirca ad bene, beatèque viuendum, quidam vnum ex his, alij duo, nonnulli omnia requirunt. Et qui de his præcipiunt, aiunt omnibus scopum quemdam rectè viuendi propositum esse, qui modò ex electione viuere iam queant, vt sunt honor, gloria, opes, eruditio, quem spectat quisq; omnes actiones peragat. Quapropter vita proposito sine carnis, insignis salutariæ argumentum est. In primis verò apud sese quisque, nec temerariè, nec segniter constitutere debet, quam parte beata vita consistat, & quid sit, quo sine nemini ea contingat. Neque enim sanum esse, & id, & quo sine nequeat consistere sanitas, pro eodem reputari non debent. Ita nec rectè viuere idè cum eo est, citra quod id nemo consequatur. Quod idem etiam in aliis innumeris obseruatur. Sunt autem causæ eiusmodi, non equidem vitæ, sanitatisve propriæ, sed communes (vt sic loquar) omnium habituum, & operationum. Nam absque respiracione, neque vigilia, nec motus, nec bonum, aut malum in vniuersum vllum subsistit. Aliæ verò propriæ sunt magis vniuersi cuiusque naturæ, quas ignorare non conueniat. Neque enim ex æquo cum iam dictis ad bonam habitudinem acquirendam faciunt, carnis usus, & que cibo ingesto deambulatio. Atque hæc sint, quæ difficultatem, controuersiamque pariunt, dum quid sit rectè viuere, & vnde contingat homini, inquiritur. Nam id, quo sine nemo queat beatus esse, nonnulli felicitatis partem existimant. Verùm omnes omnium de his opiniones persequi superuacuum sit, quando & ægrotis, ac deliris, & pueris quadam videantur, quæ nemo sanæ mentis in questionem posuerit. Ratione enim opus non est, sed his quidem ætate prouocatore, qua corrigatur iudicium, illis verò punitione, politica, medicæ, quæ dolori inferendo, plagis, vim habet haud minorem. Similiter & vulgi, de rebus omnibus ferè pronuntiantis omittenda sententia est: absurdum quippe ratione cum iis contendere, qui non rationem, sed multam mereantur. Porro cum in omni negotio quæstiones orientur, pariter etiam de vita excellentissima, dubitationes, opinionè que occurrere, quas sit expendere operæ pretium. Controuersientium enim argumentis, rationes contrariæ demonstrantur. Ignorare insuper haudquaquam conuenit, sub tractationis principium ea, quibus omnis consideratio destinatur, scilicet è quibus bene, rectèque viuere contingat: beatè enim parcius dicere conuenit, ob spem, quæ in singulis à bonis, honestisque viris percipi solet. Nam si vel in fortuitis, vel iis, quæ natura eueniunt, sita est vitæ honestas, commodatæque, spes eius præcidatur, multis: quippe qui frustra èd cura, sedulitatèq; enitatur, siue id, quod in ipsis est, siue studium actionemque spectes. Verùm si in operatione penes ipsum positam, & in

co qualis quisque sit bene viuere constituitur, & communius, & diuinius bonum fuerit, illud quidem quia pluribus participare liceat, hoc quod operationes huiusmodi, vel illiusmodi formare habeat necessum. Equidem quæ de his ambiguntur, & disputantur, perspicua pleraque fuerint, si constiterit, quid verè tandem felicitatem oporteat appellare. An pro animo hoc, vel illo pacto disposito, vt quidam sapientes, veteresque existimant, definire eam conueniat, an verò pro totius hominis statu, aut operationum potius qualitate, & modo. Distinctis autem inter sese vitæ conditionibus, & studiis felicitatè nonnulli haudquaquam in eis collocant, sed necessarium gratia tantum experi contendunt, cuiusmodi sunt artes odiosæ, vt appellantur, & quaestuarie. Odiosas autem voco gloriæ tantum destinatas, mechanicas autè voco sellularias, & mercenarias: quaestuarias autem foro, cauponisque artibus comparatas. Ergo cum ad vitam bene beatèque transigendam tria (vt supra diximus) velut potissima bonorum genera ordinata sint, virtus, prudentia, & voluptas, totidem etiã vitæ genera nasci constat, quas omnes, mentis saltem compotes, adipisci, & sectari cupiant. Nempe ciuile, philosophicum, & voluptuarium. Philosophus enim prudentiam, contemplationemque veritatis, Ciuilis, actiones honestas, eas, inquam, quæ à virtute proficiuntur, Voluptuarium verò corporis voluptates experit, quapropter, vt supra dictum est, alium, quam priores, felicem, beatumque arbitrat. Vnde Anaxagoras Clazomenius à quodam interrogatus, quemnam beatissimum iudicaret, Nul- lum, inquit, ex iis quos existimas, sed qui à felicitate alienissimus tibi videatur. Animaduertat enim nisi magnum, pulchrum, aut diuitem, neminem felicis appellatione dignum illi ceteri. Cùm contrà, sibi felices, beatique haberentur, qui iustis, honestisque actionibus tranquille incumbere, diuinæque aliqua cõtemplatione participarent. Cæterum cum recta, sinceraq; iudicatio de rebus, difficultate vbique plena sit, tum in primis de iis, quæ obuia, omniumque cognitioni exposita vulgus arbitrat, vt quid in vita expetendum sit, quòve comparato plenam cupiditatem consequantur. Multa quippe mortalium vitam circumstant, & molestam faciunt, & acerbam, vt sunt morbi, dolorum intentio, tempestates: vt si hæc consideranti optio à principio deruf, non nasci potius, quam hæc experiri velint. Qua conditione vita puerilis est, ad quam nemo prudens, etiam si queat, redierit. Ac multa quidem, vel voluptatis, dolorumque expertia, vel inhonestis saltem voluptatibus iuncta, eiusmodi sunt, vt non esse omnino, quæ viuere, melius iudicetur. Ac in vniuersum, si congeras cunctas, quæ vel agunt, vel patiuntur homines non volentes (quia nec ipsius gratia) adiectis infinitis temporum spatiis, nihil tamen magis viuere, quam non viuere, eligatur. Eodem pacto neque ob cibi, Venerisque voluptates, si reliquis destituta fuerit, quas vel cognitio, vel visus, aut sensus quispiam alijs suppeditarit, nemo nisi seruire mancipium magnopere sibi vi-

tam

tam exoptandam iudicari. Parer enim à bruto ita affectum hominem nihil distare, adeò vt bos Aegyptius, quem vt Apin colunt, hos monarchas multis modis antecellat. Eadem ratio est de somni voluptate. Quid enim refert, siue à prima natiuitatis die ad vltimam vsque, mille annis, aut circiter somno profundo stertas, an vitam plantæ viuas? illæ enim eadè propèmodum, qua infantes, vita participant. Nam & hi vt primùm in vtero concepti sunt, excrefcunt quidem, sed velut iugi somno sopiti. Vnde constat, nequam nostræ cognitioni expositum, quid rectum illud, bonumque in vita sit. Quocirca Anaxagoras ambigentem quemdam, scilicet tantumque quare viuere potius, quam non viuere, expetendum esset, iussit caelum, Mundi que totius constitutionem, & ordinem contueri. Sentiens vitæ cupiditatem, non nisi scientiæ alicuius gratia laudabilem esse. Cæterum qui Sardanapalum, aut Smin- dyridem Sybaritam, aut alium quencunque vitæ voluptariæ indulgentem, beatum prædicant, hi in lætando felicitatem posuisse videntur. Rursum alij reperiuntur, qui nec prudentiam, nec corporis voluptates, actionibus à virtute prætulerint, quippe quas non gloriæ alicuius gratia sectantur, cum etiam cum felicitatem minime consequuntur. Sed & multis Ciuilibus appellatio non contingit: nam nec vera ciuiles sunt, qui honestas per se actiones expetunt, cum plerique alij habendi studio, & gratia diuitiarum vitam eiusmodi capebant. Inde manifestum est, felicitatem ad tria vitæ genera transferri, ciuile, philosophicum, & voluptuarium. Neque clam est, quæ harum circa corporis voluptates consumeretur, quæ item, qualisque sit, cum quo pacto fiat. Vt non sit necessum quæ sint, sed num ad felicitatem, & quo pacto concurrant perquirere. Item an voluptates honestas vitæ applicare oporteat, an alio pacto quopiam inter sese communicent. Sunt enim & voluptates aliæ, quibus in rationibus colligen-

tionique finis propositus, vt sanitas medicina, re- cta iuris, legumque constitutio politica. Ergo cum res quidem honestas cognoscere pulchrum sit, in virtutis tamen cõsideratione, non tam quid sit, quam è quibus petatur, cognoscendum est. Neque enim scire quid sit fortitudo magnopere, sed fortes esse potius volumus, non scire iustitiam, sed iusti esse, quemadmodum sani esse, benèque habere, quam sanitatem, bonumque habitum cognoscere. Probationem verò horum omnium, colligere per rationes oportet, adhibitis testimoniis, exemplisque apparentibus. Potentissimum verò est, in omni probatione, confessum omnibus testimonio propositum firmare posse. Si id nequeas omnino, vel aliquam verisimilitudinem adferre: residet enim penes omnes, aliqua veritatis confessio, quæ nostris confirmandis queant adduci. Nam & ea, quæ verè quidem, sed minis apertè dicuntur, perspicua fiunt, si confusa notioribus commutatis. Rationes porro in vnaquaque methodo vel philosophicè, vel secus adhibentur, quæ etiam in politicis, haud superuacue ita accommodantur, vt non solum quid, sed quare quid (quod philosophi est proprium) intelligatur. Qua in re animaduertio accurata requiritur. Quia enim philosophicam apparet nihil, si nihil appareat dicere, ignorantes sape in rationes peregrinas incidunt, tractationesque inanes aduocant: idque vel per ignorantiam, vel etiam insolentiam, qua fit vt nonnumquam periti, rebûsque agendis idonei, ab eiusmodi vincantur, qui hæc nec intelligant, nec in agendo industria vlla valeant. Cuius rei causa est inscitia: que in vnaquaque re nihil est aliud, quam inopia iudicij, qua rei propriæ omnes rationes à peregrinis distinguantur. Rectè verò habet si causæ rationem, remque demonstraram studiosè discussis. Tum (vt modò dictum est) non solum certis rationibus, sed apparentibus sape potius insistere oportet, animamque aduercere. Nam eas nisi queas soluere, violenter ad fidem habendam pertraheris. Quocirca sape quidem id, quod demonstratur ratione, verum existit quidem, sed non ea ex causa, quæ fortè adfertur: nam & ex falsis vera colliguntur, quemadmodum in Analyticis ostenditur. Hæc præfari à primis, obscurioribusque exoristi, ad manifestiora progrediemur, quid sit felicitas vestigaturi. Quæ omnium quidem consensu inter humana bona, maximum est, & præstantissimum. (Humana adicio, quia excellentiori fortasse cuidam congruat, vt Deo alicui.) Nam reliqua animantia homine inferiora, huius appellationis prorsus sunt expertia. Neq; enim felix dicitur equus, auis, piscis, aut aliud quodcunq; animantis genus, nisi fortè naturæ bonitate præstanti, diuinæque re aliqua fruatur, vnde nomen hoc trahat, sed alia quadam bonorum participatione aliud alio commodiùs, in cõmodiùsve viuut, quod ad eum modum habere deinceps excutietur. Nunc verò dicamus, quod bona alia sunt homini agibilia, quædam non. Id ita intelligas, quod vt entia quædam motu carent, ita etiã bona nonnulla atque hæc fortasse

i i natura

natura sunt præstantissima. Alia verò agibilia quidem, sed agibilia præstantioribus homine. Quia verò agibile bifariam dicitur, (nam & quorum gratia agimus, & quæ propter illa actione participant, ut sanitas, & diuitia, quæque horum gratia fiunt, salubritas, quaruariaque inter agibilia connumeramus) patet & felicitatem inter agibilia homini præstantissimum dicendum esse. Itaque considerandum quod sit optimum illud, quòque modis dicatur. Id tribus potissimum opinionibus constat. Omnium enim bonorum excellentissimum inquit ipsum bonum. Ipsum autem bonum esse, quod & primum sit, & aliis suæ bonitatis causa, quorum utrumque idæ boni competit. Utrumque dico, & primum esse, & causam bonorum, quibus aduerit. Iuxta hæc enim bona maxime dici, ut quæ participatione, similitudineque huius primi boni, re verò bona & ipsa existant. Sublata enim idæa, participatia quoque auferri: quippe quæ ex eius participatione nomen boni sortiantur. Primum autem cum habere modum ad posterius, ut bonum ipsum boni idæa sit, quæ, ut reliquæ, à participantibus separatur. Verum huius opinionis consideratio alterius exercitationis est, & logica magis. Resistentes enim, communis rationes nulla alia scientia substitunt. Porro si breuiter hæc dicere conuenit, pronuntiamus primum idæas, non boni solum, sed cuiuscunque alterius, inutiliter, contentiosèque affirmari. Plurimi autem modi sunt, tum peruagatarum, populariumque, tum philosophicarum rationum, quibus hæc inquitio fieri solet. Deinde si maxime idæas atque boni idæas concesserint, nihil tamen id vel ad vitam honestam, vel actiones cõtulerit. Quoties enim ens, toties & boni dicitur. Quemadmodum enim ens (ut alibi quoque ostensum) significat quid sit res, aut qualis, nonnunquam quanta, aut quando: & præterea in eo ponatur interdum quod moueatur, aliquando verò quod moueat. Sic & bonum in singulis his ordinibus conspicitur. Substantia enim mentem, & Deum, qualitas iustum, quantitas mediocre, quando tempus, & opportunitatem, motus docentem, docentemque complectitur. Ergo ut ens non vnum est in prædictis consideratum, & ita nec bonum, & proinde neque vna scientia est entis, & boni. Sed & nec conformia inter sese ad eandem considerationem pertinent, ut tempus, & mediocritas. Sed alia aliud tempus, alia aliam mediocritatem spectant. Ut opportunitas, mediocritasque, in alimento, quas medicina, & Gymnasticæ, circa actiones verò bellicas, ars militaris: & sic alia de aliis tradit, docetque. Multo itaque minus, ipsum bonum vna aliqua scientia comprehendiqueat. Præterea in quibus prius & posterius fuerit, eis communem quandam idæam, & separabilem nequeas constituere. Sic enim sit aliquid primo prius: prius enim & commune, & separabile est, eò quod ablatò communi, necesse sit & primum tolli, ut si duplum multiplicium primum est, non licet multiplex communiter prædicatum separari, quippe quod duplo prius est, siquidem idæam communem esse contendat: perinde enim

fiat, ac si commune illud separabile reddas. Nam si iustitia bona est, & fortitudo erit. Præterea considerandum quidnam vocent ipsum bonum. Ipsum quidem adiectum eò videtur, ut communem rationem intelligas rationem, quæ quid aliud est, quam æternum, & inseparabile. Vtrum albū diebus multis nihilo magis album est, quam quod vno. Quapropter commune bonum idem cum idæa censeri non debet, omnibus enim inest commune. Rursum verò ostendendum, * quoniam pacto impræsentiarum bonum demonstrat. Nunc quidem confessi bona demonstrat, ex iis, penes quæ bona residere in confesso est. Ex numeris, quòd iustitia, & sanitas bonum. Ordines enim, & numeri sunt, ut numeris, vnitatibusque inesse bonum affirmetur, cum vnum ipsum bonum sit. Verum ex confessis ut sanitas, robore, modestia, iadstruere oportet, & in immobilibus magis honestum esse. (omnia enim hæc, ordo quidam, & quies) quòd si sic habet, alia utique magis bona sunt: quippe quæ hæc intra sese complectantur. Verum haud germana demonstratione probatur, vnum esse ipsum bonum, quod numeri concupiscant. Non enim appetere manifestè dicuntur, sed simpliciter admodum concupiscantiam etiam dicunt, quam quo pacto quis tribuat, vita expertibus. Itaque operæ pretium est, circa hæc non nihil occupari, neque committere, ut circa rationem transmittantur, quæ ratione adhibita nõ difficulter persuadeantur, ut affirmare omnia entia bonum aliquid appetere. Verum id quidem. Vnumquodque enim proprium bonum experit, oculus visum, corpus sanitatem, sic etiam reliqua. Verum non esse ipsum bonum, eiusmodi dubitationes habet, & politice inutile esse. Proprium enim bonum videtur, quemadmodum & in aliis, ut Gymnasticæ bona habitudo. Præterea etiam quod in ratione descriptum. Aut enim nulli boni species, aut omnibus ex quo utilis est. Porro non agibile similiter, neque commune bonum, neque ipsum bonum est. Si namque, mediocri bono insit, nihil operabitur. Neque enim quomodo cūque; medicina in quolibet operabitur, sed ut sanitas acquiratur, similiter & reliquæ artes singulæ. Verum quot modis dicantur bonum, & quod in eo sit pulchrum, quod agibile, illud verò non agibile, eiusmodi autem bonum est id, cuius gratia: ex immobilibus autem non liquebit, quòd requiritur, idæa boni existat. Illud enim immobile est, non agibile: hoc verò mobile, sed nihil tamen magis agibile. Id autem, cuius gratia, finis est præstantissimus, primumque omnium: tamen causa inferiorum. Quocirca rerum homini agibilium ipsum bonum finis, subiectus scilicet omnium re. Etici, politica, œconomica, prudentiaque. Qui habitus ab aliis quidem differunt, eò quod eiusmodi sunt: verum à se inuicem quomodo distinguantur, post explicabitur. Ceterum finem causam inferioribus esse, ostendit ratio, quæ finem definiens, reliqua eò bona demonstramus, quòd finis causa existant, velut sanum ut sit corpus, quia causa est aliqua, ea utique; ad ipsum confert.

confert. Porro sanum esse tanquam causa mouens sanitatis est, quæque, ut alij bono sanitas sit, facit. Præterea neque hoc monstratur, sanitatem bonam esse scilicet, nisi aut sophista, non medicus est is, qui ea de re disputat. Hi enim in aliena arena sese iactando cauillantur. Neque vilius artis principium monstratur. Id verò, quod homini, ut finis, bonum est, cum omnium, quæ quidem

possunt ab homine fieri, sit præstantissimum, videndum præstantissimum quoties dicatur: siquidem hoc præstantissimum est, initium disputationis aliud sumentibus erit.

E V D E M I O R V M A R I -
S T O T E L I S L I B R I
P R I M I F I N I S .

A R I S T O T E L I S
E V D E M I O R V M

L I B E R S E C V N D V S .

Os t hæc autem in sequentibus aliud principium constituunt. Omnia enim bona aut extra nos sunt, aut in animo posita sunt: præstantiora autè animi bona, quemadmodum & peruulgata oratione distinguimus. Prudentia enim virtus, & voluptas, in animo sunt, quorum aut nõnulla, aut omnia finis omnibus esse videntur. Animi autem bona, alia habitus, & potentia: sunt, alia operationes, & motus. Quibus ita positis, & de virtute, fateamur præstantissimam dispositionem esse, aut habitum, aut potentiam singulorum, quorum vsus aliquis, opusve extiterit. Id inductione manifestum fiat. Quemadmodum enim vestis & opus aliquod, & vsus assignamus, præstantissimumque eius habitum virtutem dicimus: sic & de animo sentiendum. Est enim aliquod eius opus, præstantiorisque habitus præstantius opus, & ut sese habitus ad inuicem, ita actiones ab ipsis profectæ habet, ac opus vniuscuiusque finis. Vnde manifestum est, opus habitus præstare: finis enim, quæ finis, utique, excellentissimus est, quando & supra concessum, finem, & vltimum, & optimū esse, utpote cuius gratia cuncta fiunt. Patet igitur, opus habitum, dispositionemque excellere. Verum opus bifariam dicitur. In aliis enim ab vsu diuersum est, ut edificatorie, domus, non edificatio: medicina sanitas, non sanatio, neque medicatio. In aliis verò vsus, opusque non distat: ut visus visio, mathematicæque scientia speculationio. Quocirca necessum, ut quorum opus in vsu consistat, vltima habitum præstare. His ita determinatis, dicimus opus negotij, etiã virtutis opus esse, verum non eodè pacto, ut tutoria, sutorisque calculus. Et siquidè tutoria, bonique sutoris virtus est aliqua, opus erit ipse bonus, accommodatusque calculus: eodem modo & in reliquis. Nam & animæ opus est, vitæ rebus inferre, eius verò vsus vigilans: quando quidè somnus, desidia quædam est, & quies. Quapropter cum opus vnum, atque idem sit necessarium, anima, virtutisque, opus fuerit, vita composita, & honesta: id verò bonum augustius, quod felicitatem supra, vocauimus: erat enim ea præstantissima nobis. Porro finis in animo constituti, bona excellentissima sunt. Ipse verò habitus, & actus, quia est melior dispositione operatio,

erit & optimi habitus optima etiam operatio. Virtus autem, optimus habitus est, quocirca operatio à virtute, siue anima profecta, præstantissimum bonum est. Cumque felicitatem præstantissimum illud esse constat, erit ea anima excellentis operatio. Hæc igitur perfectum quippiam est, vita verò & perfecta, & imperfecta, similiter & virtus: quippe quòd alia integra sit, totaque, alia verò particula tantum. Vnde & imperfectorum quoque imperfecta operatio est. Quo ostenditur, Felicitatem esse vitæ perfectæ, & secundum perfectam virtutem, aut operationem. Atque hoc in definitione genus recte constitutum esse, testatur communis omnium consensus, qui bene agere, benèque viuere, quod felicem, beatumque esse censent. Quorum vnumquodque vsus est, & operatio, vitæque, & actio: actiua enim vita þ vibus etiam comparata est. Nam faber fræna conficit, equiti etiam vsui futura. Tum etiam quòd nec die tantum vna, nec puerili, neque omni vitæ felicitatem constare posse dicimus. Quocirca friuola est Solonis sententia, negantis, vnum vllum superum esse, nisi vbi finem attigerit. Nihil quippe imperfectum felix esse potest, cum integrum non sit. Deinde laudes virtutis, actionibus, carumque encomiis impenduntur, & coronantur, non qui vincere quidem possint, nec vincant tamen, sed victores. Sed & iudicium, quo qualis quisque sit constituitur ex operibus, spectat. Præterea, ob id non laudari felicitas solet, qui reliqua vel partes eius existunt, vel per eam fiunt, aut ad ipsam referuntur, quam ob rem aliud est þ prædicatio, aliud laus, aliud item encomium. Encomium enim oratio est, facta cuiusque singularia exponens: laus verò vniuersalia celebrans: prædicatio autem finem intendit. Vnde manifestum rediditur, interdum quo de conuertitur, quare media vitæ parte, boni, honestique prauos nihil antecellat: nihil enim discriminis inter dormientes est. Somnus enim est vitæ otium, non operatio: quapropter nutritiua partis virtus, quomodum nec corporis pars, totius virtutis nequaquam censeri debet, eò quòd in somno vitam vberius exerat, agatque nutrit facultas, eam contra sentitiua, concupiscensque dormientibus sint

*ειδωμονια-
μός, felicità,
talis, alij
prædicatio.*

sunt imperfectiores, quatenus motu non participant:phantasia verò,nisi morbo, aut alio quopiã malo præpedita fuerint, sapientum efficaciores. Verùm quia virtus animæ est, non accidens, de hac considerandum deinceps studiosius erit. Sunt enim humana animæ duæ partes, quarum vtraque ratione participat, sed non eodem modo: altera enim vt imperio, altera verò vt obsequentiã, ascultationiq; nata: si quid præterea fuerit rationis expert, prætermittatur. Neque verò refert, in partefne diuidi anima queat, an nequeat: sunt enim illi facultates diuersæ, cum illæ etiam, quas memorauimus supra. Quemadmodum in curua superfici concuuum, connexamq; separari non possunt, irem in eadem rectum, & album: quanquã rectum est, quod album non est, nisi per accidens, substantia sit eiusdem licet: ita si quæ pars animæ præterea adscribitur, omittitur, vt naturale. Humana nanque animæ hæ partes propriæ sunt, quocirca nec nutritrix, nec concupiscibilis facultas, existimari hominis propria debet. Ex naturæ enim humana conditione, necessum est, rationem, ac rerû agendaum principium, cum operadi potentia inesse. Porro quia ratio nõ imperat rationi, sed affectionibus, & cupiditati, oportet & has quoque partes assignari: & quemadmodũ bona habitudo ex singulis corporis virtutibus constat, ita & animæ virtus quatenus finis, è singulis constat. Virtutis verò duæ species sunt, moralis alia, alia intellectiua: neq; enim iustos tantum, sed etiam intelligentes, sapientisq; laudamus, quia virtutem, eiusve opus laudibus celebrari supra ostendimus: hæ verò, cum non operentur ipsæ quidem, operationes tamen virtutum existunt. Quia verò intellectiua partes cum ratione sunt, à parte rationem habentẽ vèdicantur, que imperiũ obtinet in anima, nempe quæ ratione participat. Morales verò, irrationalis quidem partis sunt, sed quæ necessariò sequitur dicentem. Neque enim interroganti, cuiusmodi sit moribus aliquis, respondemus: Sapiens, & callidus, & mansuetus, aut confidens. His itaque consequens, vt de virtute morali, primũ quid sit, & quæ eius partes, consideretur: ad hæc enim etiam reducuntur ea, per quæ fiunt. Oportet autem inquisitionem, quemadmodũ in aliis, ita fieri, vt prius constet quod omnes querunt, & prõinde per ea, quæ verè quidem, sed non perspicuè dicuntur, ea, quæ & vera sunt, & perspicua, colligere. Põrinde enim se hæc vestigatio habet, ac si sanitatem finire, dispositione corporis optimam instituamus: & Coriscum illum, qui in foro sedet, nigerrimum esse dicamus. Quid enim sit alterutrum horum, ignoramus: prõinde quod quid sit vtrunq; cognoscatur, operapretium est quo pacto habeat, prænouisse. Primũ igitur constituatur, præstantissimam actionem à præstantissimis virtutibus produci, & in singulis quid optimũ sit, efficere, idque ab vniuersauique virtute. Vt è laboribus commo-
dis, nutrimentoq; idoneo, bona habitudo oritur, ex habitu dine verò optima, optima etiam elaborant homines. Deinde omnem dispositionem ex iisdem hoc, vel illo pacto illatis, nasci, & corrupti, velut sanitas ex laboribus, alimento, & temporibus, quæ inductione patet. Prõinde & virtus,

nascens à motibus animæ præstantissimis, & vnde animæ affectiones, operaq; præstantissima proueniunt, ab iisdem aliquo modo & fit, & læditur: ad ea verò vsus ipsius, à quibus augetur, & labefactatur, circa quæ & rectissimè vitam disponit. Ceterum circa iucunda, tristiaque virtutem versari, argumento sunt punitiones, quæ vt medicationis vice per contraria vsurpantur in aliis, ita per hæc quoque sunt. Patet igitur, virtutem moralem circa iucunda, tristiaq; versari, quoniam verò mos, vt nomen indicat, à consuetudine incrementum capit. (Advsuecit enim operatrix facultas exercitatione nõ naturali, vt hoc, vel illo pacto moueatur, etsi inanimatis id non contingat: nemo enim lapidem quamlibet crebro sursum iactũ, itidem facere, nisi vi extrinsecus adhibita, vidit) rectè mo-
rem animæ iuxta imperantem rationem vocari, ac potentia qualitate sequi dicimus. Neque verò prætereundum est, iuxta quas animæ affectiones quales quidam mores dicantur: iuxta potentias verò passionum, à quibus passiuè, iuxtaque habitus modum erga affectus, dicitur mores vel affectu aliquo modo, vel passionibus minime obnoxij. Ceterum diuisio constituatur deinceps ex affectuum, potentiarumque, & habituum animæ enumeratione. Voco autè affectus iram, metum, verecundiam, cupiditatem, & in vniuersum, quæ per se voluptas, tristitiãve sentitiua sequitur: & secundum hæc quidem qualitas nulla formatur, sed ãfficiuntur homines iuxta potentias. Voco autem potentias, quibus sit, vt commorè aliquid agere dicamur, vt iracundus, stupidus, amoribus deditus, verecundus, impudens. Habitus verò sunt, quibus efficiuntur, vt hæc secundum rationem nobis insint, aut contrarium: vt fortitudo, modestia, timor intemperantia. Quibus ita determinatis, constitutendum in omni continuo, diuisibilibiq; excessum, defectum, mediũque reperiri, atque hæc vel mutud ad se inuicè, vel nostri respectu: vt gymnastica, medicina, edificatoria, gubernatoria, & quæcunq; actiones alia, siue iuxta scientiam instituta, siue scientiæ expertes, aut artificiosa, siue inartificiosa: motus enim continuum quidpiam est, actio verò motus. In omnibus verò scientia, & ratio, medium nostri respectu, & quid optimum sit præcipit, idque passim habitum gignit præstantissimum, quod etiam inductione, & ratione probari potest. Contraria enim contrariis pugnant, extrema verò & mediis, & sibi. Medium enim vtrunlibet est ad vtrunlibet, vt æquale minore quidem maius, maiore verò minus existit. Itaque necessarium est, virtutem moralem circa media quadam versari, & medium quidpiam virtutem esse. Restat igitur, vt dicatur cuiusmodi mediæ virtus sit, & circa quæ versetur media. Quæ omnia dilucidius exemplis, velut in tabula adumbrabimus. Sumatur enim iracundia, doloris carentia, mansuetudo; confidentia, timor, fortitudo: impudentia, stupor, verecundia: intemperantia, sine sensu vita, modestia. Nam oppositum modestiæ, quod hic *ἀναισθησία* vocamus, nomine vero caret. Vindicta, lucrum, damnum, iustum: prodigalitas, sordēs, liberalitas: iactantia, dissimulatio, veritas: adulariõ, odium

amicitiã: placendi studium, contumacia, grauitas: mollities, afflictio, tolerantia: ostentatio inepta, puillanimitas, magnanimitas: profusio sumptuositas, liberalitas, magnificentia: verusitas, stultitia, prudentia. Hæc, atque eiusmodi affectiones animis accidunt, ac ab excessu, defectuque nomen acquirunt. Iracundus enim dicitur, qui vehementer, & citius, & ob plura, quàm deceat, exaude-
scit. Dolor autem vacans deficit, in quibus, & quando, & quo modo conueniebat. Confidens, qui non metuit, nec quæ decebat, nec quando, nec quo modo. Timidus, verò, qui metuit, quæ non conuenit, nec quando, nec quo modo. Similiter & intemperans, cupiditatisq; indulgens, & qui modum nesciat, in re quacunq; tandem. Sensu verò humano caret, qui nec quantum expedit, nec secundum naturam concupiscit, sed omnis affectionis, ad instar lapidis, expertus est. Lucri cupidus, qui vndeque quæstum aucupatur. Negligens verò, aut nusquam, aut à paucis cetero conquirunt. Iactans, plura, quàm possideat, ostentat. Dissimulatio, pauciora, quàm deceat, laudat. Odio prosequens, pauciora. Qui nimis ad voluptatem comparat orationem, placendi studiosus: verum qui agrè, aut pauca ad gratiam dicit, ceterum ix appellatur: & qui nullum dolorem, etiam si expedit, sustinet, mollis: qui verò omnem, proprio quidem, & simplici nomine caret, sed translatò, obduratus, ærumosus, miserisq; in reus dicitur. Ostentator ineptus, qui pluribus se dignum arbitrat, quàm deceat. Puillanimitas, qui paucioribus. Profusus, qui omnibus sumptibus excedit. Il liberalis, qui omnibus parit. Similiter & parcus, & prodigus: hic enim excedit erogando modum, alter cum non attingit. Versutus, in omnibus, & vnde quaque alios in uilitatis captione antouerit. Stolidus verò, etiã alibi cessat, vbi non oportebat. Inuidus, ob successum, plus, quàm deceat, angitur: nam & dignorum successibus adligitur tales. Contrarius huic, nomine caret, is scilicet, qui spectas indignorum successum, nihil commouetur tamen, sed expeditus est, securus, que alienorum, perinde ac solent, qui ventri tantum inserviunt: ille verò, difficilis est ob inuidiã morbum. Quæ verò in singulis ita habeant per accidens, superuacuum est determinare. Nulla enim scientia, vel contemplatiua, vel actiua, ea ratiocinando, agendõve iungunt: hæc enim contra deceptiones artium logicas adherunt. Quocirca simpliciter hæc determinata nobis sufficiant, accuratius deinceps pertractanda, vbi de oppositis inter se habitibus disputabitur. Affectionum verò eiusmodi species, ex eo nomen trahunt, quod aut iuxta excessum temporis, aut secundum quod magis quidque est, aut relatione ad aliquid differant: in quibus affectus exterruntur. Animo nanque præceptus dicitur, eo quod citius quàm oporteat, prorumpat. Sæuus verò, & immanis, eo quod violentius prorumpat. Acerbus, verò, quod irascendi capter occasionem. Percussor verò, & contumeliosus, à punctionibus ex iraprofectis. Delicati autem, gulosi, vinolentique, eo quod vtroque alimenti genere nimis, & præter rationem delinuntur. Ceterum ignorari non

oportet, quando quo modo pro vberiore passione capitur, id quibusdam ex his non cõpetere. Vt adulter non ex eo vocatur, quia magis solet con iugatis misceri: sed malitia eius facti quædam expenditur. Simul naque & passio, & talem esse iunguntur, nec segregatur etiam ab eiusmodi contumelia. Vnde sæpe controuertitur, an qui congestus sit, etiam adulterium commiserit, vtputa si ignorans, aut coactus fecerit, & qui percussit, etiam contumeliatus sit: atque eodem pacto in reliquis. His ita peractis, non prætereundum, quod duæ cum sint animæ partes, virtutes etiam iuxta easdem distinguantur: alia enim rationalis partis contemplatiua; quæ opus est veritatis inquisitio, vel quomodo habeat, aut generatur: alia verò partis irrationalis, cupiditatisque obnoxia. Non enim si in partes diuidi anima queat, idcirco omnes eius cupiditate participant. Mores verò honestos, aut prauos, elucere necessum in dolorum, voluptatũque fuga, aut persecutione: id quod ex diuisionibus affectuum, potentiarum, habituumq; patet, potentie enim, & habitus affectionum sunt: ipsi verò affectus, dolore, voluptatẽque finiuntur. Itaque & ex his, & superioribus, constat, omnes virtutes morales circa dolores, voluptatẽs, versari. Omnis enim animi voluptas in ea intedit, quibus meliores, deteriorẽsve reddimur. Etenim in dolorum, ac voluptatum fuga, & perfectione, tum prauos fieri mores manifestum est, quando nec vt oportet, nec quas oportet persequuntur, ac fugiunt: id quod promptum illud omnibus est, vt animum in voluptatibus, & tristitiis imperturbat, ac tranquillè consistentem, virtutem esse definiant, contrariãque de vitio loquantur. Quandoquidem autem virtutem, iam liquet habitum eiusmodi esse, quo & effectiui optimorum reddantur homines: vt optimè etiã ad ea disponantur, (optimum enim præstantissimum illud est secundum rectam rationem, medium nempe nostri respectu excessus, defectusque) necessum est, virtutem moralem, mediocritatem in re qualibet esse, aut in voluptatibus, doloribusque, & in iucundis, ac tristibus circa media quadam versari. Mediocritas verò illa interdum in voluptatibus consistit: in iisdem enim & excessus, & defectus. Interdum in doloribus: nonnunquam in vtrisque. Excessus enim sit, vel nimis iucundis letando, vel tristibus nimis dolendo: idque vel simpliciter, vel termini communis respectu, vt cum non velut vulgus, sed vir bonus, quemadmodum decet, commouetur. Quia verò habitus quidam est, iuxta quem in eadem re hic quidem ad excessum, alius verò ad defectum prælabatur: necessum est, vt quemadmodum hæc & sibi ipsis, & medio contraria sunt, sic etiam habitus & sibi inuicem, & virtutibus pugnant. Contingit autem antitheses alibi quidem omnes iuxta perspicuas esse, alibi verò in excessibus, alicubi in defectu magis. Causa autem contrarietatis eius est, quia non qui, & quæ semper inæqualiter, similiterve admodum. Sed qui nunc quidem ab excessu, nunc autem à defectu citius transit ad medium, is contrarius magis videtur. Quemadmodum in corporibus laborando quidem excedere, quàm

quàm deficere, edendo verò deficere, quàm excedere, salubrius est. Itaque & delectus rerum earum ij, inquam, qui his in exercitationibus sunt, similiter habent. Pro rationeque hac aut magis aut minùs cõducibiles dicuntur, vt nunc quidem qui laborum, nunc qui continentiar, stabilitatq; studioliore sunt, apti magis sanitati videantur. Et cõtrà, cum à mediocri & ab eo, quod ratio probat, disceditur, nunc quidem ignauus ille, laborumque fugiens, non autem ambo, nunc verò luxu perditur, & nõ famelicus ille delectijs deterior dicitur. Id verò euenit, quòd natura nõ in omnibus æqualiter à medio distat: laboribus enim minùs, quàm voluptatibus, capimur. Quæ ¶ simpliciter circa animam habent. Contraria verò constitutumus, habitum, in quo magis excedunt, & in quem vulgus inclinatur: alter verò later p̄inde, ac non exultat prorsus: quia enim cõtingit rariùs, non sentitur. Ita enim iram mansuetudini opponimus, & iracundum mansueto. Nam etiã excessus contingat in mansuetudine exercèda, siue admittenda reconciliatione, siue non irascendo, cum his casus alapis, pauci tamen eiusmodi reperiuntur, omnibus in alterum extremum propensius, ira nanq; minime solet esse blanda. Postea quã igitur habitus circa quamlibet passionem, ac excessus, defectusque, & contrarios habitus, quos habent secundũ rectam rationem homines, enumerauimus, superest, vt quid sit recta ratio, cuiusve termini respectu, medium vocandum sit, exponatur. Manifestum verò, omnes virtutes morales, omniãque vitia, circa voluptaria, tristiaque excessus quõlibet esse, atq; defectus. Voluptates autẽ à memoratis habitibus, affectionibusq; sunt: verã optimus habitus rei cuiusque medius existit. Vnde patet, virtutes aut omnes, aut quasdam in mediocritate sitas esse. Quapropter aliud principium considerationi sequenti cõstituitur. Etenim substantiã omnes secundum naturam principia quãdam sunt, & possunt singula multa eius generis progignere, vt homo hominẽ, & animal in vniuersum alia animalia, plantãque plantas. Præter hæc verò solus omnium animantium homo actionum quarundam principium est: quippe quòd præter hanc nullum agere præterea dicitur. Sedenim ea propria vocantur, è quibus primùm motus proficiscuntur: iustissimè verò omnium, è quibus aliter nihil queat produci, cuiusmodi penes Deum sunt. Immobilia autem, vt in mathematicis, non per se quidem, sed similitudine quadam principia appellantur. Hic enim ipso principio labefactato, labefieri omnes, que ab illo principio fluxere, demonstrationes oportet, cum ipse inter se demonstrationes altera alteram tantisper non euerunt, quantisper illa communis hypothesis, vnde lucem istã suam habent, non eueritur. Homo igitur motus cuiusdã principium est, non actio motus est. Quia verò principium, quemadmodum & in alijs, eorum, quæ per ipsum sunt, suntq; , causa existit: vt in demonstrationibus, ita hîc quoq; pen-

¶ similiter

gono mutatis, necessarium est & in tetragono multes, vt si tres habuerunt sex, est quatuor octo. Sin verò non multes, vt illud, ita hoc quoque habeat necessè est. Id ita necessariò euenire, ex Analyticis patet: verum impresentiarum in tantillum neque dicere accuratè, neque non dicere conuenit. Nam si nulla alia triangulo causa est, cur ita habeat, id ipsum principium erit, & causa, qua reliqua adstruantur. Quocirca si quãdam sunt eiusmodi, vt etiam contrã habere possint, necessariò etiam principia sunt eiusmodi. Nam ex necessarijs nihil, nisi necessariũ, concluditur: quæ verò à nobis oriuntur, etiam contrariè euenire possunt. Equidem que penes homines sunt, pleraq; eius generis comperiuntur, atq; ipsi talia etiam principia existunt. Quarũ igitur eunq; actionũ principium & dominus homo cõstituitur, ea patet fieri, & non fieri posse, & in sua etiã manu esse, qui fiant, vel non fiant: vt puta quoruũ ipse dominus est, vt vel sint, vel non sint. Quæ verò in ipso sita sunt, vt faciat, vel non faciat, eoruũ vtq; causa existit. Quoniam autẽ virtus, ac vitium, & vtrorundq; effectus, hi quidem laudantur, illi verò vituperantur: vituperantur autẽ, laudanturq; non quæ à necessitate, vel natura, vel fortuna insunt, sed quorum ipsi causa sumus. Quoruũ verò alij causa sunt, eorundem etiam laus, vel nota erit, manifestum virtutem, ac vitium circa eiusmodi versari, quorum causa quisque est, & actionis principium. Quocirca discernendum, quorum causa, quarũque actionum principium homo existat. Etenim contitemur omnes, voluntariorum tantum, & eorum, quæ electionem admittunt, neq; à violentibus, delibetatio que suscipiuntur, causam quenq; esse: inuoluntariorum verò nequaquam. Vnde satis constat, voluntariorum tantum virtutem esse, ac vitium. Idcirco quid voluntarium, ac inuoluntarium sit, cum virtus his, vitiumque describantur, considerandum erit. E tribus verò his vnum existere videtur, aut iuxta cupiditatẽ, aut electionẽ, aut intelligentiam. Nam voluntarium secundum hæc aliquid est, inuoluntariũ verò præter hæc aliquid. Porro cupiditas in tres partes distribuitur, consultationem, irascientiam, & cupiditatẽ. Itaq; hæc distinguenda sunt, & primùm quidem secundum cupiditatẽ. Omne enim, quod iuxta cupiditatẽ est, voluntarium vti que iudicatur: nam inuoluntarium omne violentũ videtur: & si violentum sit, etiã acerbum erit, omne scilicet, quod coacti faciunt, aut patiuntur, quemadmodũ Euenus inquit: Omnem rem necessariã molestã esse. Itaque si quid molestum, idem etiã violentũ erit, & contrã. Quicquid verò præter cupiditatẽ est, id omne dolorem inferri: iucundorum enim cupiditas est. Itaque violẽtia etiam inuoluntaria sunt, & prõinde quæ secundũ cupiditatẽ eadem voluntaria: hæc enim inter se inuicem sunt cõtraria. Porro omnis malitia reddit deteriorem. Intemperantia autem, malitia quãdam est, vt videtur. Intemperans, qui præter rationem sequitur cupiditates, volens igitur facit, & voluntarium iuxta cupiditatẽ. Absurdum enim sit, intemperantes redditos, iustiores fore. Ex his igitur voluntarium secundum cupiditatẽ iudicari queat, ex alijs

alijs verò contrarium. Quicquid enim sit voluntariũ, id sit à volente, quòdque à volente, id voluntarium. Nemo autem vult quod malum esse norit. Verum intemperans non quæ vult facit: si quidem intemperanter agere, est ex cupiditate id quod optimum quis arbitratur agere. Vnde volentem, nolentẽque eundem agere cõtingeret: quod est impossibile. Conticens verò iustius agit incontinentem. Nam continentia virtus est, & prõinde iustiores efficit sui studiosos. Tum verò exercet, cum contra cupiditatẽ, secundum rationem viuunt. Quocirca iustè, quemadmodum & prauè agere voluntarium est: vtraque enim voluntaria apparent, & necessum si alterum voluntarium sit, etiam alterum esse: quòd verò præter cupiditatẽ sit, voluntarium. Idem igitur, volens ager, & non volens. Sic etiam propemodum sese de ira habet. Nam continentia, & incontinentia, quemadmodum circa cupiditatẽ, ita circa iram quoque versari videntur. Nam quod ire repugnat, iri-
ste est, & violenta eius cohibitio. Itaque si violenta, etiam inuoluntaria, & quod secundum iram sit voluntarium. Videtur & Heraclitus vim ira contuens, repressionem eius permolestam attestari. Difficile enim, inquit, ira resistere est. Anima enim fruiatur, animò que indulget ira. Sin impossibile, eundem quippiam nolentẽ, volentẽque, vnum idem facere, magis voluntarium est, quod à voluntate, quàm cupiditate, aut irascencia sit: argumento est, quòd multa facimus etiam absque ira, & cupiditate. Superest igitur, vt, an quod volunt homines, idem sit voluntarium, consideretur, videtur nanque & id impossibile, quando & supra constitutum est, malitiam reddere iustiores: ac intemperantia quidem malitia est. Contrarium verò vsu venit, eo quòd nemo quæ mala arbitrat, vclit, quæ tamen facit intemperans. Itaque si iniuria afficere, spontaneum est, id autem ex voluntate: ergo intemperans factus, non iniurius, sed temperans priore illo iustior erit: quod est impossibile. Voluntarium igitur non esse quod iuxta cupiditatẽ sit, neque inuoluntarium quod contra cupiditatẽ sit, patet. Sed & neq; id, quod secundum electionem ex iustem, manifestum est. Nam quod ab electione fit, demonstratum est inuoluntarium non esse: sed magis quòd quisque vult, id voluntarium. Verum cõtingit etiam non volentem, tamẽ spontaneum aliquid agere: atque solum id est demonstratum. Multa insuper repentino motu facimus: eligit autem repente nemo. Etenim si truum horum aliquid voluntarium est, necessariò erit aut secundum cupiditatẽ, aut electionẽ, aut intellectum, ex quibus, cum duo priora non sint, relinquuntur vti in eo quòd contempando quis agat situm, voluntarium illud dicamus. Ceterum paululũ progredi si oratione finem tractatu de voluntario, inuoluntarioque imponemus. Eorum enim, quæ vi, aut non vi eueniunt, consideratio prioribus cognata est: ac propria. Omne enim violentum, in-

niq; in rebus agendis opponi. In vniuersum autem violentum, necessitatẽque etiam inanimatis assignamus. Nam & ignem vi, coactũque deorsum ferri, cernimus. Verum quando secundum naturam, propriũque imperum fertur, nec violentia, nec voluntarium subest, sed nomine caret antithesis, verum cum præter hæc contingunt, vt dicimus fieri. Eodem pacto & animalia, & inanimata vi multa cum facere, tum pati animaduertuntur, quando scilicet præter naturã impetum ab externo aliquo mouentur. Quod in anima quidẽ expertibus simplex est, sed in animatis sæpe simplex, vt in quibus non semper ratio, cupiditasq; consonant. Ac ceteris quidẽ animalibus, quemadmodũ & inanimatis violentum simplex est, quippe quæ cupiditati (nam ea viuunt) ratione minime contrarium habeant: homini verò ambo insunt, certa quãdam ætate, ea scilicet, quæ rebus per rationem agendis idonea est: neq; enim vel puerum, vel feram agere dicimus. Prõinde cum violentum omne molestum esse, nec vi quisquam, sed gaudens agere videatur, magna de temperante, intemperantẽque controuersia oritur, eò quòd vterq; contrarios intra se imperus sentiens agit. Vnde temperantem vi se ipsum à suauium cupiditate abstraxisse aiunt: dolet enim luẽans cum resistente cupiditate. Intemperans autem vi, præter rationem rapitur, minùs tamẽ adfligitur: nam cupiditati latus indulget, quippe qui suauibus incendit, quocirca non vi, sed volens agit, quia dolore vacat. Porro persuasio, violentiã, necessitatẽque opponitur: reperans verò ea sectatur, de quibus persuasus est, non vi, sed volens. Nam cupiditas citra persuasionem trahit, quippe quæ ratione caret. Quòd igitur ij, soli vi, inuicem facere videantur, quàmque ob causam, scilicet ob similitudinem, qua & inanimata agere dicimus, exposuimus hætenus. Sedenim si & quòd in determinatione positum isthuc fuerat, adiciatur, soluitur quod dictum est. Quando igitur foris quippiam præter imperum intrinsecum mouerit, sedarũque, vi id fieri asseueramus: quando verò secũs, non vi. In temperante autem, intemperantẽque, insitus impetus ducit, (vtrumq; enim habet) & neuter vi, & coactus, sed volens vterque agit. Nam principium, quod foris est præter naturã imperum siue moueat, siue motum impediat, necessitatẽ vocamus, vt si quis manu, & voluntate, & cupiditate retinentis arrepta, percutiat alium. Verum si intrinsecus principium fuerit, vis non est: quando quidem & voluptas inest, & cupiditas, quæ statim à natiuitate in omnibus deprehenditur. Atque his ferè duobus à natura quippiam inesse determinamus, eo scilicet quòd à natiuitate statim à natiuitate inest, & quod generatione existente facillè consequimur, vt senectus, canities, ac alia id genus. Itaq; non secundum naturam facit alteruter, sed secundũ naturã simpliciter: sed non eandem. Questionibus igitur de temperante, intemperantẽque, vtrum vi, & non volens agat alter, aut vterque, aut vi simul, inuicemq; ambo: & si vis voluntaria sit, num volentes simul, nolentẽsque agant, ex dictis hætenus occurrendum. Verum & aliter vi, coactiq; agere dicuntur,

tur, non dissentientibus inter se mutuo ratione & cupiditate, quando scilicet id faciunt, quod molestum quidem, & trivolum iudicatur, sed neglectum, damnatum, aut mortem inferat: hæc enim omnes, aut coactos facere aiunt, aut non. Faciunt autem omnes: nam omittere quidem licet, sed ferendum incommodum. Verum ex his alia quidem violenta, alia verò non violenta fortè quis dixerit. Quæcunque enim eorum, per quæ vel facere, vel non facere penes ipsum est, etiam si non volens facit, tamen & facere sponte dicitur, & non vi: quæ verò penes ipsum non sunt, vi quodam modo, sed non simpliciter fieri dicuntur, eò quòd nò illud ipsum eligit, sed alicuius gratia agit. Verum ex his est quoddam discrimen. Nam ridiculus fuerit, si vt contactus quis vitaret, occidisset alterum, vi se id, coactumque fecisse dicat: maius enim, acerbiusque malum oportet, non facienti propositum sit. Sic enim coactus, & non vi facit, scilicet quando malum boni gratia, vel ob maioris mali repellitionem agit, idque inuitus. Neque enim penes ipsum hæc sunt: quocirca & amorem, & iras quasdam, & naturalia nonnulla inter inuoluntaria cõnumerant, quia violèta nimis, & supra naturam sunt. Vnde & veniam merentur, eò quòd vi cogere naturam solent. Sed & magis vi, inuitè que facere videtur, qui facit, ne vehementius, aut leniter doleat, vel etiam ne gaudeat. Nam ad ipsam refertur vniuersum, quod ferendo natura est. Verum quæ neque naturalis cupiditatis, nec rationis sunt, non debet penes ipsum esse conferri: quum ob rem phantici, & qui futura prædicunt, quilibet intellectus opus faciunt, non tamè id penes ipsos esse asseruimus, neque vt faciant quæ fecerunt, neque vt dicant quæ dixerunt. Sed & nec per cupiditatem. Itaque & intellectus quidam, affectusque, aut actiones secundum eiusmodi rationes, & intelligentias, in nostra potestate non sunt. Sed quemadmodum Philolaus inquit, Rationes quædam sunt nobis potentiores. Ergo voluntariorum, ac inuoluntariorum consideratio, eorum, quæ vi eueniunt, tractari iungenda est: atque hæc ita sint inter se distincta. Nam qui spontaneum maximè interpellant, in se coactos dicunt, vt in eam animi sententiam veniant. Et quia finem id iam habet, & voluntarium, nec cupiditate, nec electione terminatum est, reliquam est, vt ea, quæ iuxta intellectum sunt, determinentur. Videtur autè inuoluntario contrarium esse voluntarium, & quod cuiusque gratia sciens quis facit. Interdum enim nouit quòd pater sit, non tamen quòd occidat, sed seruet potius: vt Peliades, perebant quidem poculum, sed vt amatorum, & vino plenum: id verò venenū erat. Ignorans autem quem, cui, & quid, ex ignorantia, non per accidens agere dicitur. Quod autem ab ignorante tali sit, inuoluntarium est: ergo voluntarium contrarium est. Quæ igitur penes ipsum sunt, vt facere omittat, facit non ignorans, & per se, ea vitæque voluntaria sunt, & voluntarium id ipsum est: quæ verò ignorans, ex eo quòd ignorat, ea inuitus facit. Porro quia scire, & intelligere bifariam capiuntur, vel vt habeatur, vel vt supersuper sciètia, qui habens non vitetur, interdum ignorans merito dicitur, interdum verò nequaquam, velut si per ne-

gligentiam nõ vtatur. Similiter & is vituperetur, qui vel facilius, vel necessarios peritiam, & per negligentiam, aut dolorem aliquem, voluptatemque non veliget. Hæc loco huic inferenda videbantur. De voluntario igitur & inuoluntario hoc modo determinatum sit. De electione verò deinceps dicemus, expositis primùm nonnullis questionibus. Ambigat enim fortasse quis, in quo genere oriatur, tum in quali constituenda sint, aut eademne, aut diuersa sint voluntarium, & inuoluntarium. Maximè verò quidam asseruerant, & quærenti etiam ita fortè videri queat, electionem ex duobus his alterum esse, scilicet aut opinionem, aut appetitum: vtraque enim contestanea videtur. Verum appetitum non esse, patet ex eo, quòd tum aut voluntatem, aut cupiditatem, aut iram esse necessum sit: nemo quippe nisi horum aliquid patiens appetit. Ita porro, cupiditasque, etiam feris inest, electio verò nequaquam: & tamè quibus hæc ambo insunt, multa absque ira, cupiditateque eligunt: sed dum passionibus adstringuntur, non eligunt, sed tolerant. Præterea, cupiditati, iraque semper dolor iungitur: multa verò nos absque dolore eligimus. Voluntas insuper, & electio idem non sunt: volunt enim interdum etiam ea homines, quæ impossibilia norunt, vt omnibus hominibus imperare, immortalem esse, id quod nemo sciens impossibile elegerit: & in vniuersum, quæ & si non per se, sed sibi tamen impossibilia vel factu, vel omissione norit: vnde manifestum, electionem esse rerum penes nos sitarum. Similiter clarum, nec opinionem esse, neque simpliciter, si quis aliquid putet, esse eligibile eiusmodi quid sit, quod viribus nostris paretur. Multa verò opinione concipiunt, quæ penes nos non sunt, vt diametrum commensurabilem. Porro nec vera est, nec falsa electio, sed & nec rerum penes nos sitarum opinio, qua faciendum aliquid, vel non faciendum arbitramur. Commune verò id est, de opinione, & voluntate. Nemo enim finem, sed ea, quæ fini consequendo conferunt, eligit: quemadmodum nemo sanum esse, sed ambulare, sedere, sanitatis gratia. Neque felicitate potiri quisquam eligit, sed questus studium, & periculationes felicitatis adipiscendæ gratia. Et in vniuersum declarat semper eligens, quòd, cuiusve gratia eligat: est enim aliud id, cuius gratia, & quod gratia alterius eligit. Vult autem maximè finem, vt in pretio, & sanum esse, feliciter, beatèque viuere. Itaque patet, aliam & opinionis, & voluntatis rationem esse. Voluntas enim, & opinio maximè finem spectat, quod non facit electio. Ergo electionem patet, nec voluntariorum, nec opinionem, nec simpliciter vllam animi perceptionem esse, quo simul elucet, & quid sit, quidve ab iis differat, ac vt se ad voluntarium habeat. Porro possibilibus esse, aut non esse, alia eiusmodi sunt, vt de his suscipiatur deliberatio, alia verò vt nõ suscipiatur. Quorum enim generatio penes nos nõ est, etiam si fieri nõ fieri possint: sed quæ vel natura, vel aliis ex causis sunt, de his sciens nemo cõsultare instituat. Verum quæ non tantum fieri non fieri possunt, sed in cõsultationem etiam venire solent, ea sunt, quæ pro arbitrio facere non facere possumus: quapropter non de remotis

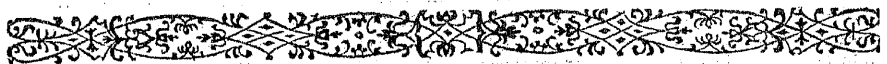
remotis apud Indos, nec de circuli quadratura deliberamus: nam illa ad nos non spectant, hoc verò fieri nequit. Sed & nec de omnibus, quæ a nobis queant fieri. Vnde manifestum, nec opinione simpliciter electionem esse, eligibilia verò etiã agibilia, rerum scilicet penes nos existentium. Pròinde miretur forte quis, quo pacto medici, quæ scientia complectuntur, in deliberationem ponant, cum id non faciat grammaticus. Ratio etiam ex eo constat, quòd aut ratiocinando, aut sensu error omnis committatur, quorum vtrumque in medicina contingit, in grammaticis verò iuxta sensum, & actionem, quam spectant, in infinitum progrediuntur. Quoniam igitur neque opinio, neque voluntas est electio, est certè velut vtrumque, & non ambo. Ex improviso enim nemo eligit, sed cum faciendum videtur, conspiratque voluntas: quæ cum ambo eligenti insunt, vtrumque constabit electio. Considerandum autem, quomodo insunt hæc, idque ex ipso nomine primùm. Nam electio non simpliciter est, sed alterius ad alterum. Vnde cõsiderationem, cõsiliũque requirit, & pròinde ex opinione cõsultatiua constituitur. Neque enim, de fine, qui rebus omnibus quidam propositus est, sed de iis, quæ ad finem, suscipitur cõsultatio. Id verò omnes cõsultamus, donec ad nos transulerimus generationis principium. Quòd si nemo eligit, nisi re prius cõsultata, expensaque, melius sit, an deterius, volunt autem que possibilia nobis sunt, non quæ ad finem erit electio, cupiditas rerum penes nos sitarum, deliberatiua. Enimvero omnes, quæ eligimus, eadem volumus, nec tamen quæ volumus, omnia eligimus. Porro deliberatiuam facultatem voco, cuius principium est cõsultatio, quæ & concupiscit, id quod vtile decreuerit. Quapropter nec reliquis animantibus, nec omni ætati, aut homini electio inest, eò quòd nec cõsultare, nec causam quare quid eueniat, iudicare queat. Opinacionem tamen, faciendumne quippiam sit, nihil vetat pluribus inesse, sed ratione perspicere, nequaquam. Anima enim pars deliberatiua, rationis, causasque vestigat. Nam si cuius gratia, vna ex causis existit, (nam quare quid, causa est, & id, cuius gratia quid est, aut sit, vt profectiois facultatum comportatio, quando quidem eius gratia proficiscuntur) constat, eos, qui proposito fine carent, cõsultationi parum idoneos esse. Quapropter cum quis facit, aut negligit, quæ penes nos sunt vt faciamus, vel non faciamus, idque non ignoranter, volens vtrumque, aut facit, aut non facit. Cæterum multa eiusmodi citra cõsultationem, præcogitationemque agimus. Vnde necessum, omne eligibile voluntarium esse, non autem voluntarium statim eligibile: item quæ, ex electione sunt, omnia voluntaria sunt, nõ autem voluntaria omnia iuxta electionem. Similiter ex his manifestum, affectiones rectè in voluntarias, inuoluntarias, & cõsultatas, distribui: quæ etsi non sint accurata, veritatem tamen modo aliquo attingunt: verum deinceps de his, in tractatu de iustis. Electionem igitur nec voluntatem simpliciter, nec opinionem esse patet, sed opinionem cum appetitione, quando ex cõsultatione concurrunt. Et quia

cõsultantes omnes gratia alicuius cõsultant, & scopum habent praxium certum, quoniam respiciunt vtile, de fine quidè nemo deliberat, qui principium est, & fundamentum: quemadmodum in cõtemplatiuis scientiis hypothesès, de quibus breuiter sub principium, verum in Analyticis accuratè disseruimus. Cæteram cõsideratio de iis, quæ ad finem ducunt, partim artificiosa, partim verò inartificialis apud omnes est: vt, bellum gerant, necne, his quibus hoc in cõsultatione est. Obuiũ autem magis est, quapropter id est, cuius gratia cõsultatio existit, vt opes, vt voluptas, aut aliquid aliud huiusmodi, quodcũque finis est vice: nam cõsultat, quisquis cõsiliũ capit, vel finem rectène perspexerit, constitueritque: tendit enim eò cõsulendo, quomodo hic finis in ipsum adducatur, vel quomodo ipse perducatur in finem possit. Finis autem semper naturam bonum est, de quo & particulariter cõsultant, medicus de remedio adhibendo, dux de castrorum meratione, quibus finis propositus est bonum, id scilicet, quod simpliciter optimum. Verum quod præter naturam est, ex aliqua peruersitate, nõ id quidem verè, sed apparens bonum est. Cuius rei causa est, quòd eorum quorundam usus, non nisi iis, quibus facta natura sunt, applicari potest, vt sunt vitibilia: neque enim videre licet, quorum visio non sit, neque audire, quorum nulla auditio. Sed per scientiam etiam ea, quorum scientia non est, possunt fieri. Neque enim aequaliter sanitatis, morbiq; eadem est scientia, sed illius quidem, iuxta, huius autem præter naturam. Sic & voluntas secundum quidem naturam boni est, præter naturam verò mali: & vult naturam quidem bonum, præter naturam verò, & ex mentis quadam euerfione, malum. Verum cuiusque corruptio, euerfioque, non in quolibet, sed in contraria, & media cõpetit: hos enim limites transgredi non licet. Et quia error non in qualibet, sed in contraria committitur, quibus contraria sunt, tum in ea contraria, quæ iuxta scientiam opponuntur, necessum est & errorem, & electionem à medio ad contraria ferri. Porro contraria sunt, medium, maius, & minus, eò quòd iucundum, & triste sic habeant, vt ab anima iucundum quidem bonum iudicetur, iucundius verò melius, & triste malum, tristius & deterius: vnde patet, circa voluptates, & dolores, virtutes, vitiaque versari: circa eligibilia nanque cõsistunt. Electio autem circa bonum, malum, & apparentia, quæ naturam sunt voluptas, & dolor, versatur. Quoniam igitur ipsa virtus moralis ipsa mediocritas est, omnisque circa voluptates, & dolores versatur, vitium autem circa excessum, & defectum, & ea profus, in quibus etiam virtus cõsistit: necessum est, virtutem moralem, electiuum esse mediocritatis, quo ad nos, in iucundis & tristibus, iuxta quæ qualis quisque moribus dicitur, dolens, gaudensve. Dulce nanque, siue amarum diligens, non qualis quidam moribus dicitur. Quibus ita determinatis, dispiciatur, verum virtus electionem reddat non peccabilem, sinemque relictum; nempe vt cuius gratia debeat, tantam eligat: an, vt nonnullis videtur, rationem absoluat, id quòd temperantiam dicimus, quippe quæ rationem

tionem non evertit. Sed enim virtus, & temperantia discernuntur ab invicem, de quibus post erit dicendi locus. Quibus enim cunque rationem rectam praestare virtus videtur, id causa existit, cuiusmodi etiam temperantia. Ceterum eam laudabilem esse praemissis dubitationibus ostenditur. Porro scopum quidem licet esse rectum, verum in iis, quae ad scopum aberrare. Rursum scopo etiam falso proposito, in iis, quae ad ipsum tendunt, recte habere: interdum vero utraque fallunt. Vtrum igitur virtus scopum, an ea, quae ad scopum, regit? Afferimus autem, scopum a virtute constitui: quocirca nec collectione, nec ratione aliqua haec demonstrabuntur, sed ut principium hoc positum nobis esto. Neque enim medicus considerat, an esse sanum, sed vtrum deambulare, an non deambulare oporteat. Neque gymnastes, an bene habere, sed vtrum luctari, vel non luctari expediat. Similiter neque alia vlla circa finem occupatur. Quemadmodum enim in contemplatiuis, hypotheses principiorum locum obtinent, sic & effectiuis finis, & principium est & hypothesis. Quoniam si hoc sanum esse conuenit, necessum est hoc esse, siquidem illud expectes, quemadmodum isthic, si triangulo duo recti, necessum est hoc consequi. Cogitationis igitur principium finis est: actionis vero, cogitantis terminus. Si igitur omnis rectitudinis, aut ratio causa est, aut virtus: si ratio non fuerit, per virtutem finis, non quae sunt ad finem, constituetur. Finis autem est id, cuius gratia: omnis enim

delectio alicuius est de aliquo. Cuius igitur gratia medium est, eius causa virtus, quae id cuius gratia eligit. Verum quae deceant, consecutio alterius est facultatis, quae id cuius gratia eligit. Non enim ipsius est electio, sed eius quod ipsius gratia. Equidem finis gratia agere oportet. Verum ut finis rectus praeparatur, electionis munus est, cuius causa est virtus: quocirca qualis quisque sit ex electione, iudicamus non quid, sed cuius gratia faciat, expendentes. Similiter & virtus contrariorum gratia electionem efficit. Nam si quis, cum in potestate sua sit, bonum agere, malumque omittit, agat contrarium: necessum est, hunc honesti studiosam haudquaquam esse. Itaque virtus, & vitium voluntaria sunt, cum nulla necessitas ad mala perpetranda cogat. Inuoluntaria enim, cum turpia sint, non vituperantur tamen, contraque bona non inuoluntaria, sed voluntaria laudantur. Postremo omnes laudantes, vituperantesque, electionem magis, quam facta, intuemur, etiam si virtute sit eligibilior operatio. Faciunt item mala quidam coacti, sed eligitea nemo. Sed & quia difficile, electionem cuiusmodi sit perspicere, idcirco ex operibus qualis quisque sit, iudicare necessum habemus. Itaque eligibilior actio, sed laudabilior electio. Expositis igitur hac eueniunt, & consentanea sunt aparentibus.

FINIS SECVNDI LIBRI.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE ETHICORVM

AD EVD E M V M,

LIBER TERTIVS.

MEDIOCRITATES igitur esse in virtutibus, easque electiuas, & contraria earum vitia, quaeque sunt, vniuersaliter dictum est. Singulatim vero vnamquamque persequentes, primum de fortitudine dicemus. Ferè enim apud omnes in confesso est, & fortem circa terribilia versari, & fortitudinem vnam de virtutibus esse. Distinximus autem in tabula superiore, vtrum confidentia, & fortitudo, cum aliquo pacto sibi invicem opponantur, etiam inter se contraria sint. Vnde manifestum, qui ab iis habitibus nomen habent, etiam inter sese invicem opponi, quemadmodum timidus: nam is magis, quam deceat, timere, minus vero audere dicitur. Et confidens, qui ipse quoque ex eo quoddam huiusmodi sit, minus scilicet, quam deceat, timens, magisque, quam deceat, audens, nomen trahit: vnde & audax ab audacia denominatur. Quocirca cum for-

titudini sit circa timores, audaciamque habitus praestantissimus, deceat vero nec ut audaces, qui in nonnullis deficiunt, in aliis vero excedunt, agere; neque timidorum instar, quia etiam ipsi, in eodem peccant, non eodem tamen, sed contrario modo, (audendo enim deficiunt, timendo vero excedunt.) manifestum est, mediam audaciam, timiditatisque dispositionem fortitudinem esse: is enim habitus optimus. Videtur autem fortis metu vacare ut plurimum, timidus autem metui obnoxius esse. Et hic quidem multa, pauca, magnaque, & parua metuit, idque vehementer, & cito: ille vero contra, aut prorsus non, aut leuiter, agere, & raro, & non nisi magna. Et hic quidem vehementer terribilia sustinet; ille vero nec leuiter quidem horrida. Quae igitur sustinet fortis primum libere, an alteri terribilia? Etenim si alteri terribilia sufferat, nihil videatur magnificum, fortem esse: si vero sibi ipsi, necessum est, non nisi

nisi magna, & horrida terrorem incutere. Itaque si terribilia vehementer, vehemens: si leuiter, infirmus etiam metus erit. Vnde contingit, fortem multos, magnosque terrores formidare. Verum videtur timidum contrariè fortitudo praeparare, ut in eo quod aut nihil, aut pauca timeat, eaque & leuiter, & agere. Sedenim horribile, quemadmodum & iucundum, & bonum, bifariam dicitur: alia enim simpliciter, alia vero cuiusdam iucunda, bonaque vocantur non simpliciter, ac contra praua, & minime iucunda. Quemadmodum quae prauis vitia sunt, & quae iucunda pueris, quae pueri sunt: sic etiam terribilia alia simpliciter, alia vero alicui. Quae igitur timidus metuit, quae timidus, nemini terribilia sunt. Alia rursus leuiter, alia plurimis timeantur. Et quaecunque naturae humanae horribilia sunt, ea simpliciter terribilia vocamus: fortis vero ad haec intrepidè habet, sustinetque eiusmodi. Quae partim ipsum quoque terrent, partim vero non. Quae enim homo est, terribilia illi quoque sunt: quae vero fortis, non sunt, aut certe leuiter, aut nequaquam. Terribilia tamen dicuntur, quae a plerisque timeri solent: quocirca hic habitus laudatur. Quemadmodum enim robusti, sanique appellantur, non ut illi nonnullis laboribus frangantur, aut hi nullo excessu debilitentur, sed ex eo, quod vel prorsus non turbantur, aut simpliciter, aut leuiter, à quibus multi, & plerique. Valerudinarij enim, & infirmi, & timidi communibus, vulgaribusque passionibus afficiuntur, sed citius, vehementiusque quam solent multi: praeterea quibus multi afficiuntur, ea vel non prorsus, vel leuiter ipsos tangunt. Quae tamen, num fortis nihil sit terribile, neque metuat quicquam, an nihil veter, pro eo ac dictum est, ipsum quoque timere: fortitudo enim rationem sequitur, ratio vero honesta capessere iubet. Quocirca qui non per hanc sustinet, is aut stupidus est, aut confidens. Verum qui ob honestum tantum non metuit, solus fortis est. Timidus igitur quae non deceat metuit: audax vero in quibus non oportet, audeat: fortis vero in vtroque agit quod deceat, & proin medius existit. Nam quae ratio dicat, ea & metuit, & sustinet. Quae magna, acerba, interitumque inferentia, nisi sint honesta, subire haud iubet. Audax vero etiam non iubente ipsa subit: timidus vero ne subbeat quidem: solus autem fortis ipsius iussu obtemperat. Species autem fortitudinis quinque sunt numero. Eadem enim cum sustineant, non tamen eadem ob causas. Vnde vna civilis, quam verecundia parit. Altera militaris, ex pericia, vsque rerum perfecta, non quemadmodum dixit Socrates, ut horribilia, sed ut auxilia horribilium cognoscantur. Tertia per ignorantiam, & imperitiam, velut est puerorum, insanoque fortitudo, quae hi horribilia sustinent, illi vero serpentes manibus prehendant. Alia rursus ex spe nascitur, quae laute conuiuati, ebriisque pericula suscipiunt. Nam vinum semper solet addere. Postremo alia ex affectuum impotentia rationis experis, ut amore, irave

accensorum. Nam siue amet quis, audax potius, quam timidus, erit, multaque pericula sustinebit: velut qui in Metaponto tyrannum occidit, & in Creta fabulas recitauit: siue ira commoveatur, nam extra se rapitur animus. Vnde & ferae syluestres fortes dicuntur, nec sunt tamen. Concitatae enim sunt eiusmodi, non concitatae; quemadmodum & audaces inaequales sunt vehementer. Maxime autem naturalis est ab ira profecta fortitudo: inuicta enim ira: quapropter & pueri optime pugnant. Civilis autem propter legem existit. Ceterum harum nulla secundum veritatem comparata est: ad cohortationes tamen in periculis, vltim adferunt haec omnia non mediocrem. De horribilibus igitur cum simpliciter iam dixerimus, non ab re fuerit de his suis de terminare. In vniuersum igitur horribilia dicuntur metus effectiua, ea scilicet, quae dolorem inferunt corruptiuum. Nam quibus alia afflictio incidit, alium etiam dolorem, diuersumque affectum, non metum parit. Nam qui molestiam aliquam prospicit, velut eam, quae inuidi, aut aemuli, aut pudore suffusi affliguntur, aliud nomen fortiuntur, eod quod metus eorum tantum malorum est, quorum natura interitum videtur inferre. Quocirca nonnulli, quamlibet molles, fortes tamen sunt in quibusdam: & nonnulli duri, ac tolerantes, timidi. Videtur enim propemodum proprium fortitudinis munus esse, circa mortem, eiusque acerbitatem rectè affici: Nam si algorem quis, & calorem, pro eo ac ratio dicat, sustinet, cum à periculo abint, verum ad mortem mollis sit, & timidus, non ob aliud, nisi ob interitum. Alius vero ad eadem quidem mollis, erga mortem autem intrepidus: ille quidem timidus, hic autem fortis iudicari sanè queat. Periculum nanque iis constare terribilibus tantum dicitur, quae in propinquo habent eiusmodi interitus effectiua. Apparet autem periculum, quando propè cernitur. Terribilia igitur, circa quae versari fortis assolat, dicta iam nobis sunt, eod quod appetentia effectiua, doloris corruptiuo oportet, nec procul, sed in propinquo apparere, nec magnitudine humanae virtutis proportionem excedere. Quaedam enim necessum est, omnibus terribilia videantur, omnesque percillant. Nihil enim vetat, quod minus, quemadmodum calida, frigidaque, & alia quaedam corporis humani habitus, virisque superant: ita animi affectionibus nonnullis opprimamur. Timidi enim, & audaces secundum habitus decipiuntur. Illis enim non horribilia, horribilia tamen videntur, & quae leuiter metuenda sunt, vehementer: audaci vero contrarium, horribilia, animosa videntur, & quae vehementer, leuiter: viro autem forti vera horribilia maxime. Quocirca nec si quis ignoranter pericula sustineat, fortis est: velut qui fulmen, ex insania ferat illatum, ac si cognoscat quantum sit periculum, ex ira impetu agat: quemadmodum si Ceter, sumptis armis, occurrant stultibus: cuiusmodi furiosa fortitudo prorsus Barbarorum est. Nonnulli vero ob alias voluptates pericula sustinent: nam & ira voluptatem ha-

bet quandam, cum spe, nempe vitioris sumenda. Verum nec si ob eiusmodi, nec ob alias voluptates, maiorumve grauiorū fugam mortem obeat, iustus quisquam propterea merito dicatur. Nam si mori iucundum sit, saepe per intemperantiam morerentur lasciui. Quemadmodum & hodie, cum ipsa quidem mortē minimē, sed inferentibus eam suauibus existentibus sit, ut quidam per incontinentiam certum sibi concilient interitum, non ignari etiam certam mortem proposuerunt: quo ex genere nullus fortis videatur. Neque si quis dolorem fugiens (quod solent multi) mortem accerfat, fortis fuerit. Quemadmodum enim Agathon inquit, Praui homines, qui doloribus victi, mortem eligunt. Veluti Chironem fabulae perhibent, ob dolorem vlcis mortem optasse, licet immortalē. Non procul ab his distant, qui ex pericia pericula sustinent, id quod plerique solent militantes. Id nanque contrarium Socratis sententiæ, opinantis, scientiam fortitudinem esse: neque enim quia nouerint horribilia, qui super mucronibus iaculorum ingredi didicerunt, id aui sunt, sed quia praesidia, contra lationem explorata habent. Neque enim qui audaciū pugnans, idcirco fortes sunt: quemadmodum nec robur, nec diuitiæ iuxta Theogniam, fortitudinem gignunt. Vir enim, ut inquit, paupertate domatur omnis. Manifeste quidam, cum rimidi sunt, pericula tamen sustinent propter experientiam, idque quod periculum non esse arbitrentur, cum paratum noscant praesidium. Argumento est, quod cum praesidium habere non putant, malis iam re vera imminentibus retrocedunt. Inter omnes igitur partem, ea videtur virtuti proxima, quæ ex verecundia nascitur, fortitudo. Quemadmodum & Homerus Hectorem scribit, periculum obuisse verecundia impulsam: Hectorem verecundia cepit: primus nanque Polydamas me reprehenderit. Atque ea est, quam diximus civilem. Ceterum vera neque hæc est, neque alia ex his vlla, sed furori similis est ferarum, quæ impetu feruntur. Neque enim vel ob ignominiam, vel ex ira, vel quod non mortuos se arbitrentur, aut quod facultatibus praeseruatius instructi sint; sustinere horribilia opinor. Nam ita nihil horribile esse iudicant. Et quoniam virtus omnis electiua est, nempe, ut supra diximus, quod omnia gratia alicuius, eius nempe, quod honestum est, huius instinctu eligatur, patet, fortitudinem, quia virtus est, horribilia gratia alicuius sustinenda docere. Neque ex ignorantia, ut quæ iudicium format, neque ob voluptatem, sed ob solam honestatem. Quoniam si non sit honestum, sed furiosum, quia turpe, id nequaquam sustinet. Circa quæ igitur versetur fortitudinis mediocritas, & quorum sit, & propter quid & horribilia, quam vim habeant, satis impraesentiarum explicatum videtur. Porro de temperantia, & intemperantia deinceps differere conabimur. Intemperans autem multifariam dicitur: interdum enim quando non est castigatum, nec emendatum, quemadmodum incastratum dicimus, quod castratus non sit, quorum castrari nonnulla pos-

sunt, alia non possunt. (Dicimus enim incastratum, & quod castrari non possit, & quod, cum possit, non sit tamen castratum.) Sic & intemperans dicitur, vel quod temperantiam, castigationemque natura non admittat, vel quod admittat quidem, sed nunquam sit castigatum: veluti puer in iis peccatis, quæ recte moderatur temperans. Iuxta eam enim intemperantiam homines intemperantes dicuntur. Rursum & id intemperans dicitur, quod vel agere, vel non omnino castigatione vlla emendari queat. Quia cum multifariam dicitur intemperantia, patet circa voluptates quasdam, & dolores versari. Tum quod ex dispositione circa eas varia, & a se inuicem, & ab aliis homines differant. Prius autem descripsimus quo pacto intemperantiam appellatione transferamus. Nam eos, qui nullo sensu erga eas commouentur, insensatos alij, nonnulli aliud tamen imponunt. Verum non est nota hæc affectio, neque vulgaris, sed quod magis in alteram partem peccetur, & quod congenitus sit omnibus iucundorum eiusmodi sensus, & delinitio. Huiusmodi autem sunt, quos Comici inducunt, agrestes homines, qui nec moderata quidem, necessariæque vlla suauitate miscent. Et quia temperans circa voluptates versatur, necessum est etiam, cupiditates quasdam illi propositas esse. Itaque quæ sint ista, explicare oportet. Neque enim circa omnes cupiditates, omniaque suauiata versatur temperans, sed opinione quidem circa sensibilia duo, gustabile scilicet, & tangibile: vera autem circa tangibilia tantum. Nam circa voluptatem, quæ circa Veneris cupiditatem pulchrorum, aut dolorem, qui turpium aspectu nascitur, aut eam, quæ ex auditione suauius consonantium, aut secus, aut quæ olfactu fragrantium, aut foetidorum procedit, non versatur temperans. Neque enim vel pariendo, vel non pariendo dicitur intemperans. Sive igitur quis aut pulchram statum, aut equum, aut hominem cernat, vel suauius audiat canentem, nec bibere, nec edere, nec Veneri indulgere velit, sed pulchra quidem videt, & canentem audire, is intemperans videatur, quemadmodum nec Sirenum cantibus delinit. Sed circa duo hæc sensibilia versatur, quæ & reliquorum animantium sensibus incurrentia, dolorem voluptatemve ciet: ea scilicet, quæ gustu, tactuque sentiuntur. Ceterum quæ reliquis sensibus suauiata existunt, nullum ferè illis sensum mouent: ut circa proportionem pulchritudinis conuentionem nihil magnopere moueri videntur. Sed & nec auscultationibus sonorum, ritibusque consonantium, neque suaui, aut grauius olentibus, licet omnes sensus acutiùs percillant. Sed & odoribus his gaudent maximè, qui per accidens, non per se se, oblectant. Dico autem per se, quibus gaudemus, nec sperantes, nec recordantes aliud, vel ut cibi, aut potus: non ob aliam, hoc est edendi, bibendique voluptatem, his gaudemus. Per se verò, ut est lucorum, & florum. Quocirca scitè Stratonicus dixit, illa quidem pulchra, hæc verò suauius fragrare. Et quia gustabile aliquod, non omnem voluptatem ferè attingit, nec quantum extremo linguæ apice, sed quantum

roto gutture sentitur. Quapropter gulones, non optant linguam longam, sed quemadmodum Philoxenus ex Hyride, vulturis guttur. Itaque circa tangibilia, ut simpliciter dicam, intemperantia est constituenda, circa ea, quæ etiam intemperans versatur. Nam vinolentia edacitas, luxuria, crapula, etiam omnia eiusmodi, circa sensus prædictos sunt. Quas in partem intemperantia diuiditur. Verum qui visu, auditione, olfactuque excedit, non dicitur intemperans, citraque ignominiam tales errores vituperamus: & proferimus circa quæ non dicuntur continentes. Incontinentes verò nec temperantes sunt, nec intemperantes. Insensatos igitur, aut quocumque alio nomine appellare conueniat, qui in omnibus deficiat, quibus solent plerumque omnes participare, atque latari. Verum qui excedit, intemperans est. Omnes enim his & natura gaudent, & aliquo etiam modo concupiscunt, nec tamen sunt, vel dicuntur intemperantes. Etenim consecuti excedunt magis, quam oporteat, gaudent, non consecuti magis quam oporteat dolendo. Sed nec dolore etiam vacantes dicuntur. Non enim deficiunt gaudent, dolendo, sed magis excedunt. Quia igitur circa hæc est excessus, defectusque, manifestum quod & mediocritas, qui habitus optimus est, & vtrique contrarius. Itaque temperantia habitus præstantissimus circa quæ intemperans versatur, quæ in dictis iucundis sensibilibus tenens medium, insensitatis, intemperantiaque mediocritas existit. Excessus verò intemperantia est. Defectus autem nomine caret, aut supra positas appellationes fortitur. Accuratius verò deinceps de iucundorum genere pertractabitur, vbi de continentia, incontinentiaque agemus. Eodem pacto de mansuetudine, rigiditateque sentendum est. Nam & mansuetum, qualem quemdam esse erga dolorem ex ira profectum cernimus. Supra enim iracundo, rigidus, & agresti, (omnia enim hæc sunt dispositionis eiusdem) seruilis, & insensatum opposuimus, eod quod ita vocentur, quotquot non moueantur ad iram, quibus oporteat, sed lacepsiti, faciles, humilisque se præbeant ad contemptum. Opposita enim sibi inuicem sunt, celeriter & agere, leniter & vehementer, & dolor, quem iram dicimus, longo tempore durans, ei, qui breui. Quoniam verò, quemadmodum & in aliis, hic quoque excessus, defectusque reperitur. Rigidus enim est eiusmodi, qui citius magis, longiorèque tempore, tamen nec quando, nec quibus oportet, ac in multis afficitur. Seruilis autem contrarius quispiam est. medius autem inter inaequalitatem consistit. Et quia vterque habitus vitiosus est, patet, medium horum æquanimitatem esse; neque enim praecurrit, aut excedit. Neque quibus non oportet irascitur, nec quibus oportet, non irascitur. Quocirca cum & mansuetudo circa eandem affectionem versetur habitus optimus, erit & mansuetudo mediocritas quædam, & mansuetus inter rigidam seruilisque medius. Sunt porro & magnanimitas, & magnificentia, & liberalitas, mediocritates. Liberalitas enim circa ac-

quisitionem, amissionemque facultatum versatur. Nam qui omni acquisitione gaudet, omnique amissione dolet, vtrunque magis, quam oportet, illiberalis est: qui vtrunque minus, quam oportet, prodigus. Qui verò ut oportet, vtrunque, liberalis. Ut oportet, hic, velut in aliis etiam, expono, quemadmodum recta ratio dicitur. Et quia illi quidem in excessu, defectusque sunt. Nam vbi extrema sunt, isthic & medium, quod præstantissimum est, in quaque specie, & vnum: necessum, & liberalitatem, inter prodigalitatem, illiberalitatemque circa facultatum acquisitionem, & amissionem mediam consistere. Bifariam autem facultates, quatuoriarumque vocamus. Alia enim per se est facultatum possessio, velut calcei, & vestis. Alia verò per accidens, nec tamen ita, ut si quis lance calcei vice vtatur, sed velut emptio, conductioque mercenaria. Emuntur enim & calcei. Pecuniæ autem cupidus præ quaestu accidentario, circa numismatum possessionem occupatur. Illiberalis verò, & prodigus, circa accidentarium lucrandi modum. Nam ille quidem in acquisitione naturali augmentum querit: prodigus verò in necessariis deficit: liberalis autem ex abundantia copia largitur. Species verò harum differre dicuntur, eod quod magis, & minus circa particularas ostendunt, ut illiberalis, parcus, sordidus, turpis lucri cupidus. Parcus enim eod quod non erogat, dicitur. Turpis autem lucri cupidus, quod omnia corrodatur: sordidus, qui vehementer in exiguis obnititur: doceptor verò, depilatorque, qui iniustus ex illiberalitate est. Ita contra, prodigorum hic quidem cautus est, qui inordinate consumit: ille verò inconsideratus, qui in eo, quem ferre dicitur ratio, durare dolore non potest. De magnanimitate autem, ex iis, quæ de magnanimis dicta sunt, determinare oportet, eod quod, ut in aliis, iuxta affinitatem, & similitudinem, quoad latent, progredi conuenit. Ita & de magnanimitate tractantibus idem vsu venit. Quocirca nonnunquam contrarij eadem affectant: quemadmodum prodigus & liberalis, perfractus & grauis, audax & fortis. Circa eandem versantur, & cognati sunt aliquouisque. Nam & audax, & fortis pericula sustinet, sed hic quidem sic, ille verò aliter: quæ plurimum inter se distant. Dicimus autem magnanimum iuxta nominis etymon, velut vi, & magnitudine animi instructum. Itaque & graui, & magnifico similis videatur: quando quidem omnes virtutes quodam modo sectatur: Nam recto iudicio, de rebus maximis, pariter & infimis bonis, polere, laudabile est. Videntur autem ea magna esse, quæ optimo habitu instructus profectitur, circa eiusmodi scilicet iucunda. Magnanimitas verò est præstantissima. Iudicat autem in vnoquoque malus & minus recte iuxta sapientis, virtutisque præscriptum. Vnde vel ipsa omnes virtutes, vel ipsam omnes consequuntur. Præterea, contemptiuus dicitur magnanimus. Singula verò virtutes, rerum præter rationem magnarum sunt contemptrices, ut fortitudo periculorum: id enim magnū inter turpia deputat, &

rat, & neque multitudinem omnem iudicat formidandam. Et intemperans voluptates: liberalis opes multas, magnasque spernit, id quod magnanimum esse videtur, eod quod in paucis occupatur: atque haec magna sunt, eod quod nec cuiuslibet iudicium spectat. Magis quippe magnanimum spectat quid vni sapienti probetur, quam multitudini, & vulgo. Quemadmodum ad Agathonem dixit Antiphon, maligne defensionem laudantem. Neglectus enim, propria maxime affectio magnanimitatis. Porro nec vitæ, nec opum, quibus studere magnopere videntur homines, curam gerit, sed tamen honoris. Itaque & dolet ignominia affectus, & indigni subiectus imperio: gaudet autem principatum affectus: unde contraria videntur. Nam circa honores occupari, & quæ vulgus sentiat de se contemnere, non sunt contentanea. Quocirca accuratius hæc discutere oportet. Nam honor exiguus, & magnus bifariam capiuntur: aut enim à multis, & vulgaribus, aut ab illustribus ille contingit, qui rursus pro re, in qua euenit, differt. Magnus enim non solum honorantium multitudine, aut qualitate, aut pretio æstimatur, sed veritate: unde & principatus, & reliqua præclara, & studio digna bona censentur, quæ re vera eximia existunt. Quocirca nulla virtus magnitudine caret, quæ & amplificare, & ius reddere videtur, in quibus fuerit. Sedenim & inter cæteras virtutes magnanimitas eminet, quare peculiari vocabulo hæc præditus, magnanimus appellatur. Quoniam verò bona alia honorabilia sunt, alia verò, ut supra determinauimus: ex quibus alia ex vero eximia, alia parua sunt: quibus nonnulli, cum digni sint, se ipsos dignos etiam arbitrantur, in iisdem solet elucere magnanimitas. Quadrifariam verò hæc discernuntur. Nam & dignum esse iis, & sese dignum iis iudicare contingit interdum. Interdum verò & mediocribus dignum, iis quoque se dignum iudicare. Nonnunquam verò 40 conuerso, vtralibet hæc ad se inuicem componuntur. Nam cum exiguis aliquis dignus, magnis, atque honorabilibus se dignum arbitrat, alius maximis dignus, paruis se dignum existimat, prior quidem hic est exiguis dignus, magna que affectans, vituperationem meretur. De decens enim id est, ac minime honestum, præter dignitatem quippiam consequi. Verum & is vituperandus, qui præfenti honore dignus, eum tamen auerferur. Restat, iam vtrique horum 50 contrarius, qui, cum rebus magnis dignus sit, se ipsum etiam dignum arbitretur, hic laudabilis, & inter hos medius est. Et quia circa honoris electionem, fruitionemque circa honorabilia reliqua bona, dispositio est præstantissima magnanimitas, & quemadmodum ostendimus, non circa vtilia occupatur, ac ipsa mediocritas cum primis laudabilis: manifestum, etiam magnanimitatem esse quandam mediocritatem. Contrarium autem, hoc, quod diximus, indignum cum sit, maximis sese dignum arbitrantem, lentitudo est. Tales quippe lentos dicimus, qui magna venditant, cum non insint. Verum ubi dignus, magnis se indignum censet, pusillanimitas ap-

pellatur. Pusillanimitas enim est, qui præclara meritis, iis sese indignum iudicat. Itaque magnanimitatem necessum est mediocritatem esse, inter pusillanimitatem, & lentitudinem. Porro quartus ex his, neque omnino vituperatione dignus, neque magnanimitas, in nulla re magni quippiam consecutus. Neque enim vel dignus existit, vel ita de se ipso censet: quapropter non est contrarius. Nam etsi planè contraria inter se videantur, magnis dignum magna, & paruis dignum exigua debere sibi arbitrari: contraria tamen non sunt, eod quod hic reprehensione careat, quandoquidem ex rationis instinctu agit, & eadem quæ magnanimitas natura conditione: cum vterque quibus dignus est, sese dignum arbitrat. Magnanimitas ex iis, quibus dignus est, sese dignum censet. Pusillanimitas verò, cum magna insint ei bona honorabilia, si eis se indignum iudicat, quid faceret, si paruis dignus esset? Aut igitur magnis se dignum iudicans, lentus, aut pauciorum. Quocirca nemo pusillanimitatem dixerit, qui inquilinus tantum, se non imperio dignum censet, seque subiiciat, verum qui honesto loco natus sit, imperiumque rem magnam iudicari. Magnificus autem non ex qualibet operatione, electioneue dicitur, sed ex sumptibus, nisi forte per translationem ita vocetur: absque sumptu enim magnificentia non est. Nam *ἀπέναντον*, id est, decens, in ornatu: ornatus verò, non in quibuslibet, sed in necessariorum excessu consistit. Verum qui in magno sumptu decentem magnitudinem eligit, eamque mediocritatem cum eiusmodi voluptate experit, magnificus est. Qui verò amplius, quam par sit, & præter modum, is nomine caret, tamen si quandam affinitatem inter sese habent, quos vocant ineptos, & prodigos. Nam qui opulentus, dilecti hominis nuptiis sumptus suppeditat, eum apparatus se decere arbitrat. Qui frugales, paucæque desiderantes excipienti conueniat, paruis. Verum qui nuptiali apparatu eos excipiat, nec ob gloriam, neque pro auctoritate peculiaris aliqua, prodigo similis videtur. Verum qui pro dignitate, iuxtaque rationem id facit, magnificus est: decorum enim iuxta dignitatem est, quandoquidem nihil præter dignitatem decet: nam decorum esse oportet. Et decentis est agere iuxta dignitatem, & quod deceat, & circa quid deceat. Aliud enim decorum est circa familiaris, aliud circa amati nuptias, atque ipsi etiam in tantum, aut eiusmodi, ut spectaculum, Cimonem non Themistoclem, quod humiliore fortuna habitus esset, decere aiebat: ille verò, cui qualiscunque sit dignitas: perinde est, nullus est horum. De liberalitate verò similiter se habet. Nam liberalis aliquis est, quando liber: & ferè etiam sic cætera circa mores, vel laudabilia, vel vituperabilia. Nam alia excessus, alia defectus, alia verò mediocritates sunt passivæ. Quemadmodum inuidus, & alienis malis gaudens. Iuxta hos enim habitus dicitur: inuidus quidem angidignorum successu, hic verò in eadem passione nominò carere, sed ei affectioni obnoxius, notus est, gaudente indignorum vel casibus, vel successibus,

bus, item & dignorum lætando. Medius verò inter hos est, indignabundus, & quod veteres *ἐπιεικής* vocant, à dolendo, ob indignorum successum. Quapropter & Nemelin deam esse arbitrantur. Verecundia, mediocritas est inter impudentiam, & stuporem. Nam qui nullam de se existimationem moratur, impudens: qui omnes, stupidus, qui verò apparentes quasdam modestiæ, verecundus. Amicitia verò medium inter inimicitiam, & adulationem. Nam qui omnibus pro cupiditate sua iucundè concreditur, adulator est: qui verò voluptatem omnem vitat, odiosus: verum qui nec sectatur, nec refugit omnem voluptatem, sed quod optimum videtur in congressu obseruat, amicus est. Grauitas verò, mediocritas est inter contumaciam, & placendi studium. Nam qui nihil in conuictu alteri largitur, sed contemnit, contumax: qui verò omnia, omnibusque se subiicit, placendi studiosus est: qui verò alia quidem largitur, alia non, grauis appellatur. Verus autem, & simplex, quem rigidum vocant, inter dissimulatorem, & iactabundum medius est. Nam qui sua deteriora mentitur, quam sunt, idque non ignorans, dissimulato: qui verò maiora prædicat, iactabundus est: verum qui ut habeat exponit, verus, & iuxta Homerum sapiens appellatur. Et in vniuersum, hic quidem veri, ille falsi amator est. Porro vrbantitas, mediocritas est, & vrbantus inter rusticum, & scurram medius. Quemadmodum enim circa alimentum, vorax, 30 & terius differunt, quod ille nihil, aut pauca, aut agrè admitat, hic verò facillè omnia: sic rusticus habet ad importunum, ac scurram. Nam ille ridiculum nihil, aut agrè admittit, hic verò omnia & promptè, & suauiter: verum neutrum ita dece: sed quedam admittenda ioca, quedam non, idque iuxta rationem: quod facit vrbantus. Ratio est in promptu, quandoquidem & eiusmodi est vrbantitas, non quem acquisitum habitum, & mediocritatem laudabilem vocant, extrema verò vituperabilia sunt. Duplex autem 40 vrbantitas est: alia enim, quæ ridiculis gaudet,

iocisque etiam in ipsam scommate iactis, alia quæ iocos, lusisque perexhibere alii potest. Diuersa quidem à se inuicem, sed mediocritates ambæ. Nam qui & exhibere iocum aliis potest, quo afficiatur sincere iudicans, & qui in se dictum ferre ridiculum, inter importunum, & frigidum medius est. Quæ determinatio melior est, quam si illuso, quomodocunque affecto, molestum esse quod dicitur asseratur: quippe quod magis placere, ea moderatione prædito conueniat: hic enim rectè iudicat. Ceterum omnes hæc mediocritates etsi laudabiles sunt, non tamen virtutes dici debent, neque earum contraria, vitia, quippe quod hæc omnia, ex affectionum diuisione, carere electione constat: vnaquæque enim harum affectio quædam est. Et quia naturalis est, ad naturales etiam virtutes refertur. Naturales enim quodam modo virtutes hæc sunt, ut ex sequentibus patebit, cum prudentia: unde & inuidia, iniustitia, (nam ad alium spectant actiones ab ipsa profecta) & indignatio iustitia, verecundia modestia ad censentur: quocirca & eo in genere modestiam definiunt. Verus autem, & vanus eiusmodi, ut ille sapiens, hic stultus sit: verum medium magis extremis contrarium est, quam ipsa sibi, eo quod illud cum neutro iungatur, & sit, hæc verò frequenter. Suntque nonnunquam timido audaces, ac partim prodigi, partim illiberales, & prorsus vitiosè inæquales. Nam cum rectè inæquales sunt, medij existunt: medio namque extrema aliquo modo insunt. Verum contrarietates non videntur extremis similiter iuxta medium ambæ inesse. Interdum enim iuxta defectum, aliquando iuxta excessum insunt: quorum causa sunt, duo illa supra commemorata. Paucitas erga iucunda insensatorum, & quod contrarium magis esse videtur, in quo magis peccatur. Tertium verò, quod rarius, minus contrarium videtur: ut audacia ad fortitudinem, & prodigalitas ad liberalitatem. De reliquis igitur virtutibus laudabilibus ferè dictum est: itaque de iustitia deinceps dicendum erit.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE ETHICORVM

AD EYDEMVM,

LIBER QVARTVS.

DE IYSTITIA verò, & iniustitia considerandum erit circa quas actiones versetur, & cuiusmodi mediocritas iustitia, & quorum sit mediū iustum ipsum: atque hæc, eadem ratione, & via, qua superiora, excutiemus. Cerni-

mus autem, hunc habitum ab omnibus ita appellari, ut à quo iustorum effectui sint, & ex quo iusta velint, & agant: & ad eundem modum de iniustitia, qua iniqua & volunt, & agunt. Quocirca primam hæc nobis velut in summa præmissa sint. Neque enim eo pacto habitus, quo scientia, facultatèque

ratésque habent. Facultas enim, & scientia contrariorum eadem esse videntur: habitus autem contrariorum non idem: ut à sanitate non fiunt contraria, sed salubria tantum. Dicimus enim quod sanè ingreditur, quando ut sanus ingreditur. Frequenter igitur à contrario habitu contrarius cognoscitur, frequentérque ipsi habitus à contrariis. Nam si bona habitudo conspicua est, & mala manifesta erit: & ex bene habentibus bona habitudo, & ex ea bonâ habitudinem induentia, eluceant. Nam si bona habitudo densitas est carnis, necessum malam habitudinem, raritatem eiusdem esse. Et próinde quod bonam habitudinem efficit, idem copulencie effectuum est. Contigit autem ut plurimum, si alterum multipliciter dicatur, & alterum dici: ut si iniustum, etiam iniustitia. Et quanquam æquiuocè dici videatur iustitia, & iniustitia, sed quia æquiuocatio eorum est propinqua, latet, nec ut in longè distantibus magis manifesta, in quibus differentia iuxta formam plurima: quemadmodum & clavis æquiuocè dicitur, & is, qui ceruicibus animalium subest, & qua fores occluduntur. Despicitur igitur quot modis iniustus dicatur. Videtur namque legis transgressor etiam iniustus esse: itidem & iniquus fraudator. Contra igitur, iustus erit iuris observator, & æquus. Iustum igitur, legitimum, & æquale: iniustum verò, illegitimum, & inæquale. Ceterum circumscripserunt alieni, iniustus est, non circa omnia bona, sed in quibus successus est, & infortunium, quæ simpliciter quidem bona sunt, ac cuidam non semper, quæ homines voto exoptare, & persequi solent. Et si potius quæ simpliciter bona sunt, etiam sibi ut bona sint, debeant optare: quæ verò ipsis bona, eligere. Iniustus autem non semper amplius, sed frequenter etiam minus eligi in simpliciter malis. Sed quia videtur quod non malum est, quodam modo bonum esse, ac circa bonum nascitur circumscripserunt alterius: ideo etiam circumscripserunt esse iniustus videtur: est etenim iniustus. Id namque & commune, & præter legem obtinet: quandoquidem legis transgressio, & inæqualitas, commune quippiam omnis iniustitiæ, eamque omnem complectitur. Et quia legis transgressor iniustus est, & legitimus iustus, patet, omnia legitima aliquo modo iusta esse. Nam quæ legis constitutione existunt, legitima, ac horum vnumquodque iustum dicitur. Leges autem de omnibus discernunt, respicientes quod utile vel omnibus, vel optimis, vel potentibus fuerit, vel alio aliquo pacto. Itaque iusta quidem nunc vocamus, felicitatis ad civilem communicationem spectantis, cuiusque partium effectiua, & conseruatiua. Præcipit autem & fortis, ut viri præstetur officium: ut, non deferendos ordines, non fugiendum, non arma abiicienda: & temperantis: ut, non committendum adulterium, non contumelia quenquam afficiendum: & mansueti: ut, non cadendum, nec maledicendum. Ac ad eundem modum in reliquis vel virtutibus, vel vitiis, alia iubet, alia vetat bene constituta lex: minus verò id præstat, temerè, inconsultèque lata. Pròinde iusti-

tia perfecta quidem virtus est, sed alterum spectat. Vnde non raro omnium reliquarum virtutum esse præstantissima videtur: ac, ut in proverbio dicitur, Nec hesperus, nec lucifer ita sunt mirabiles. Iustitia etenim simul omnes ceteras virtutes complectitur, ipsaque maximè est absoluta, quod & virtutis perfectæ vibus deseruiat, & quod hac præditus, virtute etiam erga alium uti potest, non erga se ipsum tantum. Quod multis vsu venit, qui, cum in rebus suis obseruare queant, in actionibus erga alios nequeant. Quocirca rectè habet Biantis dictum, Imperium virum declarare: eò quod aliis qui præest, in communicatione quadam, & negotiis cum aliis versatur. Quam ob causam inter ceteras virtutes alienum quoddam bonum videtur iustitia, vibus nempe aliorum destinata. Nam quæ alii commodant, facit, ut pote suo vel principi, vel consorti. Vnde pessimus sit, necessum est, qui & erga se, & alios nequitiam exercet: optimus autem, non qui erga se, sed alios virtutem exerat: id namque difficillimum. Quare iustitia, tota virtus, non eius pars est: & contraria illi iniustitia, tota nequitia, non pars est. Verum quid à iustitia virtus differat, ex superioribus patet. Est enim ipsa quidem eadem: verum esse ipsum, non idem. Nam ipsa quidem iniustitia alium respicit, habitus verò simpliciter virtus est. Ceterum nos iustitiam particularem virtutem vestigamus: nam quedam est eiusmodi, ut loqui solemus. Eodem pacto & iniustitia particularis. Argumento est, quod iuxta ceteras quidem nequitias agens, iniuriam quidem inferat, nec tamen alium circumscribat: velut qui scutum ob timorem abiicit, vel ex saeuitia maledicit, aut opem negat pecuniariam, ob illiberalitatem. Verum qui circumscribit alium, non iuxta omnes, sed & frequenter iuxta nullam harum, & ex improbitate quadam agit iuxta iniustitiam enim vituperamus. Itaque alia quedam iniustitia, est veluti pars totius: & quidpiam iniustum, pars totius iniusti, eius, quod est præter legem. Præterea, si alius quidem lucri gratia adulterium committit, & quæstum inde facit, alius autem erogat, & passo damno: hic quidem intemperans potius, quam alienis inhians, iudicari queat: ille verò iniustus, intemperans autem nequaquam, eò quod ob lucri gratiam. Præterea, in quolibet maleficio relatio quædam fit ad nequitiam aliquam, ut si adulterium commisit, ad intemperantiam: si ducem deseruit, ad timorem: si percussit, ad iram: si quæstum captarit, ad malitiam nullam, sed iniustitiam tantum. Quam ob rem manifestum, si iniustitia aliqua particularis, præter generalem, synonyma extiterit, eam definitione eadem describi, eò quod utriusque facultas ad alium pertineat: verum illius quidem circa honorem, aut opes, aut salutem, aut si quo nomine alio hæc cuncta simul queamus complecti, idque ob voluptatem ex lucro manantem versatur: huius verò circa omnia, in quibus & vir bonus occupatur. Patet igitur, plures esse iustitias, & præter generalem virtutem aliam quandam. Verum quæ sit, aut qualis

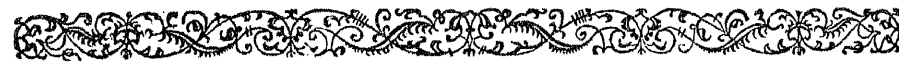
qualis, nunc explicandum erit. Determinatum autem est, iniustum, quod præter legem est, & inæquale: iustum autem, legitimum, & æquale: iuxta legis enim transgressionem iniustitia (de qua diximus) est ad alium. Quoniam verò inæquale, & illegitimum non idem, sed plus est, ac alterum ut pars ad totum, ac omne amplius inæquale existit, inæquale verò non omne amplius: nec iniustitia, nec iniustum eadem erunt, sed diuersa ab illis. Nam alia ut partes, alia verò ut totum: hæc enim iniustitia totius pars est, similiter & iustitia iustitiæ. Itaque de particulari iustitia, iustitiam dicendum erit. Iustitia igitur & iniustitia iuxta generalem virtutem constituta, quæ totius est vsus, ad alium pertinet: quæ verò malitiæ est, prætermittatur. Ac iustum, iniustumque iuxta has determinanda nobis sunt. Legitima enim pleraque à virtute vniuersali promanarunt. Nam & singulas virtutes capessendas, & improbitatem quancumque vitandam, lex præcipit. Virtutis autem generalis effectiua, legitima sunt, quæ ad disciplinam communem legibus sancta sunt. Verum de ea, quæ ad singulos spectat, iuxta quam simpliciter vir bonus est, vtrum ciuilis, an alius virtutis sit, deinceps determinandum erit: fortasse enim non idem fuerit, quod viro bono, & omni ciuili congruat. Verum iustitiæ particularis, iuxtaque eam iusti, vna species est, & in honorum, aut facultatum distributione consistit, aut aliorum, quæ diuidi inter coniunctos ciuili societate possunt. Inter eos enim alium alio plus minùve, aut æquale habere contingit. Vnum autem est in contractibus syncerum, incorruptumque iustum, cuius partes duæ sunt. Delictorum verò alia voluntaria sunt, alia inuoluntaria. Voluntaria quidem, ut emptio, venditio, vsura, sponso, vsus, depositum, conductio: inde scilicet, quod principium contractuum voluntarium sit. Inuoluntariorum verò alia quidem sunt clancularia, vsurarium, adulterium, veneficium, stuprum, insidia, & occulta cædes, falsum testimonium. Violenta verò, & coacta, flagella, vincula, mors, rapina, mutilatio, accusatio, conuicia. Et quia iniustus inæqualis est, & iniustum inæquale, patet quod eius medium æquale dicatur. Nam in quacunque transgressione magis est, & minus, in eadem & æquale, & inæquale reperitur. Si igitur iniustum inæquale, iustum æquale erit: id, quod circa rationem omnibus ita videtur. Cumque æquale medium sit, ac iustum medium, atque ipsum quidem æquale ad minus in duobus consistat, necessum est, iustum & medium esse, & æquale aliquibus esse, & ad aliquid, quatenus quorundam medium est: ea verò sunt maius, & minus. Quatenus verò æquale duobus, iustum autem erat quibusdam: vnde consequitur, iustum ad minus ad quatuor referri. Duo enim sunt, quibus iustum euenit, duo item, in quibus res ipsa: atque eadem æqualitas erit, quibus, & in quibus. Quemadmodum enim habent quæ in quibus dicuntur, sic etià illa: velut si non æquales, non æqualia habeant. Hinc enim certamina, & accusationes, quando

vel non æqualia æquales, vel non æquales æqualia possident, & depascuntur: id quod ex formula, secundum dignitatem, patet. Iustum enim in distributione, omnes secundum dignitatem obseruandum consententur. Verum dignitatem alij aliter æstimant. Democratici enim libertatem, oligarchici diuitias, optimates virtutem. Est igitur iustum proportionabile, quod non vnitate, sed numero constat. Proportio enim æqualitas est rationis, ad minus in quatuor considerata. Itaque manifestum est, & diuisam, & continuam proportionem in quatuor membris consistere. Vno enim bis vritur, ac bis dicit: ut, quemadmodum a ad b, sic b ad c. vbi b bis dicitur. Itaque si b bis sumitur, quatuor proportionabilia emergunt. Quocirca & iustum quatuor ad minimum constat, cuius ratio eadem. Similiter enim ut priora diuiditur. Erit igitur quemadmodum a terminus ad b, sic c ad d. Permutatum igitur ut a ad c, sic b ad d, & totum ad totum, id erat, quod non conduplicabat. Verum ita compositum, meritò conduplicat. Coniunctio igitur, terminorum a ad c, & b ad d, iustum est in distributione, & medium iustum, hoc est proportionabile: itaque proportionabile medium est, iustum verò proportionabile. Vocant hanc proportionem geometricam Mathematici, ut quæ in geometria eueniat: & totum ad totum, quemadmodum alterum ad alterum. Verum non est continua proportio. Neque enim sit æquale numero cui, & quod. Iustum igitur hoc est proportionabile, iniustum verò præter proportionem. Itaque proportionabile hoc quidem plus, illud verò minus habet, id, quod in actionibus etiam contingit. Nam qui infert iniuriam, plus, qui patitur, minus habet boni. In malo verò e conuerso. Nam in ratione etiam est minus malum, erga maius collatum, cum minus malum maiore sit eligibilis: eligibile verò bonum, & eligibilis maius bonum. Hæc igitur vna iustitiæ species est. Altera verò vna itidem, correctiua, in commerciis vel voluntariis, vel inuoluntariis incidens: quæ iusti species à priore diuersa est. Nam communium distributiua, semper iuxta dictam proportionem consistit. Nam si ex publicis facultatibus distributio fiat, iuxta rationem eandem erit, quam habent ad se inuicem prius inducta: atque iniustum iusto huic oppositum, præter proportionem est. Quod verò in commerciis consistit iustum, æquale quippiam est: iniustum verò inæquale, verum non iuxta eam, sed iuxta arithmetica proportionem. Neque enim refert, si frugi aliquis prauum spoliarit, aut prauus frugi hominem: nec, an frugi, vel prauus adulterium commiserit: sed damni diuersitatem solum lex spectat, ac ipsis ut æqualibus vritur ut, vter intulerit, aut passus sit iniuriam: & vter dederit damnum, aut acceperit. Itaque id iniustum inæquale, æquare iudex conatur. Nam si hic quidem percusserit, ille laeserit, aut occiderit, alius mortuus fuerit, diuiduntur in æqualia, passus

no, & illatio: verum damno æquare conabitur, auferens de lucro. In his enim (vt simpliciter dicam) nomine desituri alio, lucrum vocant, velut percipienti, & damnum patienti. Verum cum admetiuntur passionem, appellatur illud quidem damnum, hoc verò lucrum. Itaque in plus, minusque, medium est æquale. Inter lucrum verò, & damnum, illud minus, hoc plus est contrariè. Illud, cum plus boni, & minus mali habet, lucrum est: contrarium verò, damnum: quorum medium æquale, quod iustum esse dicimus: quocirca correctiuum iustum, medium lucri, damni que fuerit. Vnde & controuertentes ad iudicem confugiunt: quod nihil est, nisi ad iustum ire: quippe qui velut iustum animatum vult esse. Iudicem igitur medium quarunt, quem nonnulli mediouustum vocant, tanquam si iustum, etiam medium consequantur. Medium ergo, si quidem iudex est: vt si in linea inæqualiter secta, particulam, qua maior pars medietatem excedit, minori apponat. Ac quando totum in duo æqua secatur, tamen illud ipsam habere dicuntur, quando scilicet æquale accipiunt, quod inter maius & minus medium est, iuxta arithmetica proportionem. Vnde & *δυνατόν* appellatur, quod *δύναμις*, hoc est, duobus æquis constat, velut si quis *δύνατον* appelleret. Atque inde etiam *δυνατός*, id est, iudex dicitur. Nam si quis duobus æqualibus, alteri demat, quod alteri addat, duobus his alter excedet. Nam si auferatur solum alteri, 30

quod alteri non addatur, vno tantum superabit medium: vno enim à medio relinquatur tantum is, cui ademptum est: quo cognoscitur, quid demere plus habenti, quid verò addere inferiori oporteat. Nam quo medium excedit, id alteri addendum est: & quo exceditur, demere à maiore. Verbi gratia, æquales sint aa, bb, cc, sibi inuicem: ac ab a a auferatur a e, adiciaturque c d ad cc: itaque totum d e c excedit e a ipso c d, itaque & b b excedet eo, quod est c d. Euenit idem etiam in reliquis artibus: quippe interirent, nisi faciens, tale, & tantum faceret: itidem & patiens, tantum, & tale pateretur. Porro damni, & lucri appellatio, ex voluntario contractu orta sunt. Plus enim habere quam pro facultatibus propriis, lucrari: sed minus, quam à principio possidere, damnum pati. Vnde emptio nem venditionemque etiam in reliquis constituit. Verum cum neque minus habent, sed sua cuique eueniunt, tamen sua habere, nec damnum pati, neque lucrari dicuntur. Quocirca lucri, ac damni medium quoddam iustum est, eò quòd præter voluntarium actum, antè & post æquale habet.

Reliqua deinceps usque ad septimum librum, ordine, & ad verbum inuenies in Ethicis ad Nicomachum, libro quinto, capite quinto, usque ad librum octauum.

A R I S T O T E L I S

S T A G I R I T A E E T H I -

C O R V M A D E V -

D E M V M,

L I B E R S E P T I M V S.

DE AMICITIA, quid sit, & quale sit, quis item amicus: ac vtrum simpliciter tantum dicatur amicitia, an multifariam: & si multifariam, quonam modis: insuper quo pacto sit amico vtendum, quidve iustum amicum, nihil minus excutienda nobis sunt; quam ea, quæ de moribus circa honesta, eligibiliæque traduntur. Nam inter ciuilia officia vel potissimum est, amicitias inter se hominum mutuas conciliare. Eamque ob causam virtutem vtilem existere dicimus, quòd amici esse nequeunt, qui mutuis inter se iniuriis conflantur. Præterea, iustum, iniustumque, maximè circa amicos versari omnes confitemur. Et sanè videtur vir bonus etiam amicus esse, ac amicitia moralis quidam habitus: vt si iniuriam quis cauere instituat, homines

inuicem reddat amicos, eò quòd veri amici nunquam mutuo, quemadmodum & iusti, inferant iniuriam. Quocirca aut idem prorsus, aut cognata inter sese, amicitia, iustitiæque existunt. præterea, inter bona præstantissima reputamus, paratum esse amicum: & malum grauissimum, solitudinem, amicorumque carentiam interpretamur: quòd omnis vita, spontaneæque hominum conuersatio his constet, quæ cum familiaribus, aut cognatis, aut aliis nobiscum degentibus vel liberis, vel parentibus, vel vxore transigitur. Et propria quidem iusta quæ ad amicos spectant, solum ad nos pertinent: verum quæ lege constituta, non equidem nos, sed alios respiciunt. Verum multa ambigi circa amicitiam solent. Primum quidem, quòd foris assumitur, vt plerunque dicitur. Videtur enim nonnullis simile

simile simili amicum esse: vnde natum est, quod fertur: Deus similem semper adducit ad similem. Etenim graculus ad graculum: & fur furem cognoscit, & lupus lupum. Sed & physiologi vniuersam Naturam rerum describentes, principium hoc constituunt, similia ad similia contere. Quocirca & Empedocles canem foemel lam fictili incumbere aiebat, ob similitudinem, quam cum eo plurimam haberet. Atque hi quidem ad hunc modum amicum definiunt, alij verò contrarium contrario amicum asserunt. Amabilia enim desiderabiliæque, omnibus amica sunt: & sicca humida, non sicca, appetit. Vnde & terra pluuiam optare dicitur, & rerum omnium mutationem gratam esse: ea verò in contrarium fit. Et simile simili inimicum, & figulus (quod dicitur) odit figulum. Insuper & animantia, quibus ex eodem victus suppetit, hostilia inuicem sunt. Opiniones igitur hæc tantum distant ab iis, quæ simile amicum, & contrarium inimicum asserunt. Minus certè semper ei, quod plus est, hostile existit, inimicitiamque dies exorditur. Præterea & loca inter se disita, contrarium sunt: amicitia enim contrahere videtur. Alij verò contraria amica putant, & Heraclitus increpat poetam dicentem, quòd lis inter deos & homines pereat. Neque enim harmoniam consistere inquit, citra acutum, & grauem sonum: neque animalia absque mare & foemina duobus contrariis. Quæ duæ opiniones de amicitia, sunt in vniuersum plurimum discrepantes: verum alia magis cognata sunt, & propria apparentium. Aliis enim videtur inter prauos amicitiam constare non posse, sed inter bonos tantum. Aliis contra absurdum videtur, si mater liberos non amare asseratur, cum & inter bruta, amicitia intercedat tanta, vt etiam pro sobole sua mori non recusent. Alij tantum vile amicum arbitrantur. Argumento illis est, quòd omnes id prosequuntur, inuilia verò abiiciunt. Vnde Socrates senex ille saluam proiciens, & capillos, vnguesque præscindens, particulas se inuiles omnes abiicere dicebat, & postremò etiam corpus ipsum, cum mortuum fuerit, & quod nullis porro vsibus accommodari queat: verum vbi vsui est, velut in Aegypto, reseruant. quæ omnia contraria inter se maximè videtur. Nam inuile simili, & contrarietas similitudini, ac contrarium inutilissimum contrario suo maximè repugnat: quippe quòd contrarij sit contrarium corruptiuum. Insuper videtur aliis quidem facile amicos comparare, aliis verò rarissimum hunc cognoscere, quoniam citra successum non contingit. Cum felicibus amicitiam omnes captant: verum alij, ne in iisdem quidem infortunatis persistentibus, credendum iudicant: quippe qui fallacia quadam, fictæque cum calamitosis conuersatione, bonorum amicitia sese insinuent. Sed adducendus etiam postremus, qui & opinionones de his rectissimè exponit, & dubitationes, contrarietatesque soluit. Quod sit, dum appositè explicantur, quæ videntur contraria. Eiusmodi enim ratio maximè apparentibus conso-

nat. Contingit autem oppositiones manere, quòd quòd dictum est, verum sumptum fuerit: interdum verò secus. Dubitationem autem habet, vtrum iucundum, ac bonum id sit, quod amatur. Nam si id maximè concupiscimus, erit eiusmodi, potissimum amor. Neque enim amator dicitur, qui non amat semper. Et cupiditas semper ad iucunda fertur. Nam & iucundum, quod volumus bonum amamus: verum aliud est iucundum, ac bonum: de quibus, & aliis cognatis determinare conabimur, his principiis constitutis. Quæ cupiditate, aut voluntate appetuntur, aut bona sunt, aut apparentia bona. Quapropter & iucundum concupiscibile est, quia apparens bonum: quippe quòd aliis bonum iudicetur, aliis appareat tantum, etiam si non iudicetur. neque enim in eadem anima parte sunt, phantasia. Pater igitur, amicum & bonum, & iucundum esse: quo determinato, altera iam hypothetis præmittenda. Bonorum enim alia simpliciter bona sunt, alia alicui, non simpliciter, atque eadem simpliciter & bona, simpliciterque iucunda. Nam quæ sano corpori conducunt, simpliciter corpori bona: quæ verò laboranti tantum, non simpliciter appellamus, velut sunt remedia, & sectiones. Similiter & iucunda simpliciter vocamus, quæ integrum, sanumque corpus oblectant: vt in clara luce, non in tenebris cernere: verum laboranti ex oculis contrarium. Et vnum iucundius esse iudicatur, non lingua ex violentia corrupta, quæ ne infusum quidem acetum discernat, sed sensui sincero. Similiter & in iis, quæ animam spectant, non quæ pueris, aut bestiis, sed cordatis probantur. Vtrorunque igitur memores, hæc eligimus. Et quemadmodum pueri, ac bestia habent ad cordatum, sic prauus, stolidusque ad moderatum, & sapientem. Iis verò iucunda sunt, quæ iuxta habitus incidunt, quæ sunt bona, & honesta. Quia verò bona multifariam dicuntur, aliud enim quia tale sit, aliud quia vtile, ac frugiferum: sic & iucundum aliud simpliciter, ac bonum simpliciter, aliud verò quòd alicui videatur bonum: quemadmodum in inanimatis contingit, ob singula hæc aliquid amatur, & eligatur: vt hominem amant alium, quòd virtute præditus, alium quia bonus, & frugiferus, alium quia iucundus ob voluptatem. Amicus autem sit, quando amatus redamat, neque id ignoratur ab ipso. Quocirca necessum tres amicitia species esse: neque iuxta vnum aliquid omnes, neque vt vnus generis species, neque omnino æquiuocè dicantur: ad vnam enim quandam, primamque referuntur: quemadmodum medicinale, ad animam medicinale, & corpus, atque insuper etiam instrumentum, & opus. Sed proprie primum, per quod ratio eius nobis inest: velut instrumentum medicinale, quo medicus vtitur, nec tamen instrumenti ratio, medici rationi inest. Quocirca in omnibus primum illud quaritur. Et quia sunt omnia apparentia perdere. Ratione enim vna minus congruente, non arbitrantur cæteras amic

amicitias esse. Alia verò sunt quidem, sed non similitur: alia verò cum prima non conveniunt, ut vniuersalis: siquidem prima fuerit, neque alias esse amicitias inquirunt. Verum, ut modò dictum est, multæ amicitie species sunt, quoniam tripliciter dici amicitiam determinauimus, cum alia ob virtutem, alia ob vtilitatem, alia ob iucunditatem oriri dicatur. Et sanè quæ commodorum gratia nata est, plerorumque est amicitia, qui se inuicem quia viles, diligere solent.

Ἡ δὲ ἀμιχία ἐστὶν ἀνὴρ τὸν σὸν φίλον ἐπιμελεσθῆναι.

Et nondum Athenienses cognouerunt Megarenses. Quæ verò ob voluptatem contrahitur, iucundum est, mutatis enim pro atare moribus, etiam iucundum mutant. Quæ verò à virtute proficitur, optimorum. Vnde manifestum est, primam amicitiam esse, quæ bonorum est mutui erga se inuicem amor, mutuæque electio. Amicum enim est amatum amanti, amicumque item redamans amato. Ea igitur sola inter homines est, quippe qui soli electionem sentiunt. Cetera autem etiam feris inter se sunt, vbi etiam aliqua mediocris elucet vtilitas. Atque ita etiam cicura homini, & alia aliis amica sunt, quemadmodum regulus auis crocodilo, Herodoto teste: & quemadmodum vates de confesibus, transitionibusque loquuntur. Et mali malos, cum ob vtilitatem, tum ob iucunditatem amant: neque tamen amicos fatentur, cum primæ sint expertes, quippe quòd prauus iniuriam prauè inferat, quòd amicitia legibus repugnat. Alij itidem amant contra amicitiam primam, quos tamen reliquas colere nihil vetat. Ob voluptatem enim incontinentes, se ipsos suspectos habent, nec ab iniuria mutua abstant. Quocirca nec ob voluptatem se mutuò amantes, dici amici debent: quando accuratè disquirentibus planè primam non esse constet. Illa enim firma est amicitia, hæc verò prout hæctenus diximus, non illa quidem, sed ab illa profecta. Quapropter 40 vt illo tantum pacto amicus esse asseratur, cogere, est apparentia, absurdæque dicere. Nam iuxta rationem communem quandam affirmare omnes amicitias licet. Superest igitur, vt prima tantam amicitia vocetur: interdum verò etiam omnes: neque vt æquiuocè, neque ad se ipsas quomodocunque habentes, neque iuxta vnam speciem, sed potius ad vnum aliquod re-laras: & quia simpliciter bonum, iucundumque idem & simul est, nisi quid obstat: & primus, ve-rus, & simpliciter amicus, (nam talis propter se ipsum eligibilis, idque necessario, quemadmodum enim propter se bona quispiam appetit, sic & ipsum talem eligi oportet) verus autem amicus etiam iucundus est simpliciter: videtur igitur quomodocunque amicus iucundus esse. Verùm magis de his determinandum, vtrum quod ipsi, an quod simpliciter bonum amicum sit, & vtrum actu amare cum voluptate, vnde & amabile iucundum, an non hæc enim ad idem redu-cenda sunt, & quod non ipsi bonum fuerit, non etiam ad ipsum pertinet. Atque hoc ipsum est, quod quaeritur, sic esse bona quæ simpliciter bo-

na sunt. Eligibile enim est simpliciter bonum: ipsi verò, quod ipsi bonum: quæ convenire oportet. Et virtus vna talem efficit: & civilis facultas etiam, quibus hæc non insunt, ingignit, modò iam antè accommodatus & homo existat. Naturaliter enim ei bona sunt, quæ simpliciter bona. Similiter & vir pro femina, & stupidus pro pradito indole. Ob dulce verò, necesse est, quæ pulchra sunt, sint & dulcia. Vbi verò dissonant hæc, iam non prorsus bonum: nam intemperantia interuenire potest. Cum enim honestum, iucundumque disconueniunt, in affectionibus intemperantia est. Quæ cum prima amicitia est secundum virtutem, erunt & ipsi simpliciter boni: non quia viles, sed alio quopiam modo: quandoquidem bifariam, huic & simpliciter bonum capitur. Et similiter quemadmodum in conducibili, & habitibus, vbi aliud est simpliciter conducibile, & honestum, velut se exercitatio ad medicationem habet. Itaque & habitus hominis virtus. Sit igitur homo ex rebus natura præstantibus. Nam virtus natura præstantis simpliciter, alterius verò alicuius nequaquam, sed huic bonum dicitur. Eadem quoque ratio dulcis est. Hinc igitur vestigandum, vtrum absque voluntate sit amicitia, quidve differat, & in vtro amare consistat, & vtrum bonum esse etiam non iucundum queat, sed non propter id ipsum tamen. Amor igitur, cum dicatur bifariam, qui actu est, eò quòd bonum iudicat, non absque voluptate esse apparet: patet autem, quemadmodum in scientia rerum, cognatæ contemplationes, disciplinae, & quæque speciem suam facile intelliguntur, ita etiam familiaritatem recognitiones expeditæ sunt: cuius rei ratio eadem in vtrisque est. Natura igitur simpliciter bonum, & simpliciter iucundum: & quibus bonum, iisdem etiam iucundum est. Quæ propter similia similibus mox gaudent, & homini homo iucundissimus. Et quia imperfecta, ea conditione sunt, etiam absoluta eiusmodi erunt. Est autem vir bonus perfectus. Siquidem ergo amare actu mutuæ familiaritatis, & notitiæ, electio cum voluptate est. Scilicet & amicitia prorsus simpliciter bonorum, & iucundorum, quia bona, iucundaque sunt, mutua electio. Atque ea amicitia habitus, ex quo eiusmodi electio proficitur. Nam opus eius, actus est, qui non extrâ, sed in ipso amante consistit, cum potentia extrâ, vel in alio insit, vel diuersum saltem existat. Quocirca in amante, non in amato gaudium est. Amari enim amabilis rei, illud verò etiam amicitia affectus est, & animari tantum, cum prius etiam inanimatis comperat, quando & ea quoque diliguntur. Et quia amare actu est gaudere amato, quatenus amatum, & amicus etiam est, qui amatur vicissim, erit amicus amico non quæ musicus, vel medicus. Voluptas igitur ab ipso percepta, quæ amicus, propriè amica voluptas appellatur: ipsum enim diligit non ob aliud quippiam. Quam ob rem nisi eò, quatenus bonus est, delectatur, non fuerit amicitia prima. Neque rem ullam interuenientem ob stare deest, vt bonum ipsum non delectet. Itaque etiam si graue olentia fuerit

fuerit aliqua, obliterare, & mentis industriam amplecti verus amicus solet. Hanc igitur primam amicitiam esse omnes consentunt: alia verò propter hanc, & aliquo modo videntur, & in controuersiam veniunt. Constantiam enim quandam habere amicitia videtur, ac sola ea constant est. Nam pronuntiatum à grauibus est, constant id esse, quod non citò fiat, neque facile dissoluatur, cetera iudicio syncero vocant. Porro nec citra fidem consistit amicitia firma: ea verò experimentum requirit, vt inquit Theognis. Neque enim viri, mulierisve mentem cognoueris in periculo, velut de vi mentis sumpto. Eodem pacto & nec tempus requirit amicus: quia etiam amici ante contractam amicitiam cupiunt, qui habitus velut iam consummata amicitia lateret. Nam quia ad mutuam amicitiam propendunt, & sibi inuicem omnia officia præstant, putantur velle, sed re ipsa amici esse. Verùm quemadmodum in ceteris, ita hæc quoque vsu venit. Quemadmodum enim sani non sunt statim, qui id velint, ita nec amici, qui esse volunt. Argumento est, quòd facile tales nondum assumpto experimento, ita nec calumnia circumueniantur, quòd experimentum quibus in rebus habent, in his facile se calumnia non præbent: in quibus autem non habent, persuadentur, si coniecturas calumniator adhibeat. Simul verò patet, nec inter prauos amicitiam constare posse: quippe qui iniqui sunt, & nemini sese committunt, ex se ipsi alios metientes. Vnde & boni facilius decipiuntur, nisi ea periclitatione distendant. Etenim prauis naturâ, bona amico præferunt, neque quisquam amicum magis, quam res, amat. Nam tales, amici non sunt: repugnant enim legi amicitia, amicorum communia omnia asserenti: quandoquidem amicus rebus ipsis præferendus est, non amicis res. Vnde prima amicitia inter paucos incidit, eò quòd difficile sit, multorum capere experimentum: quando- 40 quidem non omnibus, quemadmodum oportebat, possis conuiuere. Neque ex æquo deest, & amico deliberare conuenit. Equidem quod inter duò melius extiterit, eligit mentis saltem compos. Et quo est vsus olim vt deteriore, non præferet ei, quòd iudicet melius. In amicitia autem non facile pro vetere amico, incognitum assumet. Neque enim absque experimento est, & vnus diei amicus: quapropter in prouerbum abiit, Salis modius. Simul autem non eò tantum 50 quòd simpliciter bonus quispiam sit, ad amicitiam sufficit, sed vt etiam tibi sit amicus. Bonus enim quisque dicitur simpliciter, eò quòd bonus est: amicus autem, qui alteri bonus. Simpliciter autem bonus, amicusque, in quo vtraque ista concurrunt. Itaque quòd simpliciter bonum alteri, hoc quamquam non simpliciter bono: alteri verò bonus, eò quòd vtilis. Amare autem vna multos, & ipsum hunc amorem querere, impossibile erga plures operari. In his autem constat 60 rectè dici, Amicitiam constantium bonorum esse, quemadmodum felicitas sufficientium: etenim natura, non facultates, firmitatem habet. Verum multò rectius virtutem naturæ esse af-

firmatur, & tempus amantem indicare, infortuniæque magis, quam successus. In illis enim, verè declaratur quod dicitur, Communia amicorum omnia: quippe qui soli bonis, malique natura, circa infortunia, & successus, in quibus consistunt, hominem præferunt, vel vt illa sint, alia verò non sint. Successus autem arguit non veros amicos, & ad vtilitatem tantum comparatos: tempus verò vtroque. Neque enim vtilis statim amicus est, verum suavis, & iucundus. Sed nec qui statim, suavis simpliciter est: quando perinde vt vino, ciboque partim suauitas, partim verò celeritas percipitur, verum mediocri tempore suauitatem, voluptatemque amittit, sic etiam hominibus vsu venit. Nam quòd simpliciter iucundum est, sine, temporeque determinari debet. Fateatur autem & vultus, dulce vocans non solum quod comperunt, sed veluti cum bibunt, cumque adhuc in manibus poculum est. Non enim id inde dulce est, quia compererit aliquis, sed quia non frequenter bibit, ac quia primum decipitur. Prima igitur amicitia, à qua cetera nomen trahunt, secundum virtutem est, iuxtaque eius delectationem, velut dictum est prius. Reliquæ etenim inter pueros, brutaque, & prauos contingunt. Vnde prouerbio dicitur, Aequalis aequali delectat. & Malus malo iucundè conuiuuit. Nam & prauis nonnunquam se mutuò oblectant, non quatenus prauis, nec quatenus neutri, sed quatenus vel ambo (exempli gratia) streperis: vel hic quidem streporus, ille verò parcus: quatenusque bonum aliquod omnes habent, earene congruunt sibi. Præterea, viles sibi etiam hos esse contingit, non quidem simpliciter, sed institutis. Sic etiam bono viro amicum malum esse contingit, nempe ad institutum aliquod vtilem: vt malus boni viri instituto, quale bonus habet, inseruiat. Bonus intemperanti quidem ad illud, quod habet institutum, malo autem ad id, quod iuxta naturam existit. Valentque bona simplicia quidem simpliciter, illi verò ex hypotheti, nempe quatenus aut paupertati, aut morbis confert, idque bonorum simplicium causa: quemadmodum & pharmacum bibit. Non enim bibere vult ipsum, sed huius mali pellendi gratia vult. Præterea, amici hi esse possunt inuicem, qualiter & ij sunt, qui boni non sunt. Iucundus enim esse potest, non quatenus malus, sed quatenus aliquid commune habet: vt sit musicus. Insuper quatenus vnum quiddam est omnibus: quòd ferre possis: ideo quidem ad colloquium apti, boni habeantur, atque quatenus denique vnicique congruant: aliquid enim boni omnes habent. Tres igitur hæc species amicitia sunt, & in his omnibus iuxta æqualitatem quodam modo amicitia appellatur. Nam & amici secundum virtutem, in æqualitate quadam virtutis sibi inuicem amici sunt. Alia porro in his differentia secundum excessum: velut est Dei erga hominem virtus, (id enim aliud amicitia genus est) & in vniuersum velut principis erga subditum. Quemadmodum & iustum aliud est: proportione enim æquale, numero verò

verò minimè. Quo in genere sunt pater erga filium, & beneficium erga beneficia passum. In iis verò ipsis discrimina quedam elucet, quando alia est patris erga filium ratio, & viri erga uxorem: hæc quidem ut principis erga subditum, illa verò ut benefici erga beneficia passum. In iis aut proffus non, aut certè non similiter redamare contingit. Ridiculum enim fuerit, si quis Deo exprobrat, si non pro eo ac ab hominibus amatur, vicissim ipse diligit: aut principis, quod non æqualem amorem subditis præferat. Imperanti enim ut ametur, non vramet, aut certè alio pacto conuenit. Verum oblectatione nihil est discriminis, siue ut in opulento, erga facultates domesticas, & sobolem suam, vel ut egens erga id, quo potitur. Quocirca similiter se habet in amicis, qui ob utilitatem, & qui ob delectationem conciliantur. Nam hi quidem iuxta æqualitatem, illi verò iuxta excessum amici sunt. Proin quemadmodum illi expolulant, si non ex æquo utiles sint, ac beneficiis respondeant: sic hi etiam ob delectationem. Quod in amatoris usu venit, ubi per sepe ex eiusmodi causis rixæ suboriuntur, ignorante scilicet eo, qui amat, rationem esse diuersam in iis, quæ animi promptitudinem spectant. Quocirca contentionis causam amarus se meminisse arbitrat. Hæc (inquit) non diceret amans, ex eo scilicet, quod rationem eandem esse existimat. Cùm igitur tres amicitia species sint, secundum virtutem, secundum utilitatem, & secundum voluptatem, rursum hæc in duo distinguuntur. Aliæ enim iuxta æqualitatem, aliæ iuxta excessum sunt: amicitia quidem utraque, amici verò iuxta æqualitatem tantum. Absurdum enim sit, amicum vocare virum puero, eod quod amet, & ametur. Nam est excellentem virum amari alicubi conuenit, si tamen redamet ipse, ut dedecus improprietate, ut qui amet indignum. Nam dignitate quadam, æqualitateque ponderatur amicitia. Quædam igitur ex ætatis defectu, quadam verò ex virtutis, generis, aut alio quopiam, indigna æquali amore sunt. Semper autem ab eccellente, siue utilitatem, siue iucunditatem, siue virtutem spectes, aut nullus, aut minor amor requiri debet. Verùm in mediocribus excessibus merito controuersia oriuntur. Paruum enim nonnunquam minimè debet robore estimari, veluti non ligni, sed auræ vasis pondus præualeat. Atqui paruum illud homines perperam iudicant, quibus domesticum bonum, magnum videtur, quia propinquum alienum verò exiguum, quia remotum. Cùmque excessus interuenit, nec tamen quidem inquitunt, quo modo, ac an similiter redamari oporteat, perinde si quis amorem à Deo recipiat. Manifestum est igitur, amicos in æqualitate quadam consistere: redamare autem licere, ut amici non sint. Neque verò obscurum est, quia homines amicitiam iuxta excessum, ei, quæ ad æqualitatem comparata est, anteposunt: eod scilicet, quia & excellentia, & amore potiuntur. Quocirca nonnullis assentator amico gratior est, quippe qui utrunque cui adulari videtur adstruere. Ac sunt ferè ambiciosi tales;

nam in admiratione esse, excellentia cuiusdam speciem habet. Natura autem alij amatorij, alij verò ambitiosi nascuntur. Amatoris quidem, qui magis oblectatur amando, quam dum amatur. Ambiciosus autem magis amari, & in admiratione esse cupit, excellentia amicus: alter verò voluptatis, quam percipit amando. Nam in actu necessario amans est: redamari autem per accidens contingit, & latere potest: amans autem non potest. Et est amicitia hoc peculiare, ut amare potius, quam amari cupiant: amari verò iuxta id, quod amabile fuerit, contingit. Argumento est, quod amicus, si non contingat utrunque, cognoscere vult magis, quam cognosci. Vel in excessibus summis faciunt femina. ut Andromache Antiphontis, quæ cognosci velle videtur ipsi gratia, vique bono aliquo afficiatur, non afficiat: cognoscere verò, afficiendi, amandique gratia. Quocirca in amorem etiam erga mortuos persistentes laudamus, quippe qui cognoscant, non cognoscantur. Plures igitur modos amicitia esse, & quot, tres nempe: item quod amari & amici differant, qui iuxta æqualitatem, & qui iuxta excessum amici sunt inuicem, dictum est. Quia verò amicus etiam vniuersaliter dicitur, velut principio, adductis extraneis quibusdam opinionibus, ostendimus, (nam alij simile, alij contrarium amicum pronuntiant) dicendum etiam de his est, quo pacto habeant erga expositas hæc amicitias. Simile autem tam ad iucundum, quam bonum refertur. Bonum enim simplex est, malum verò multiplex. Et bonus similis sibi semper, neque mores mutat: prauus autem & stultus, sibi dispar est manè, & vespere. Quocirca nisi inter se paciscantur mali, amici sibi inuicem non erunt, sed dissiliunt: quæ amicitia minimè firmissima est. Quare eatenus simile amicum est, dum simile bonum sit. Interdum autem iuxta voluptatem consistit: similis enim eadem iucunda sunt, & naturæ quodque cuique iucundum est. Vnde & voces, & habitus, & conuersationes, cognatis inter sua suauissima solent esse, cùm hominibus, tum cæteris animantibus. Atque hæc possunt etiam prauis se inuicem diligere, & malis malo iucundè conuiuere. Contrarium autem contrario amicum, quemadmodum vile. Nam quod sibi simile, id inutile est. Quapropter dominus seruo, & seruo domino indiget, & vir, feminaque inter se mutuò. Ac iucundum, & desiderabile, contrarium, ut vile, non quæ in fine, sed quæ ut ad finem. Nam ubi consecutus est quod concupiebat, in fine quidem iam est, sed contrarium non concupiscit: veluti calidum, ipsum frigidum. Porro & contrarij, bonique amicitia quadam est: se inuicem enim per media desiderant, ut symbola, non ut ex ambobus vnum medium fiat. Per accidens autem contrarij desiderium est, per se autem mediocritatis: neque enim se inuicem, sed medium concupiscunt contraria. Nimirum enim algentes, ad medium reducuntur, cùm calefunt, & calentes cùm frigesunt. Similiter & in reliquis. Sin verò non semper flagrauit cupiditas, non in medio erit, sed gaudèbit

bit natura iucundis citra cupiditatem in medio constitutus. Alij verò omnibus, quæ naturalem habitudinem egreduntur, quæ species etiam inanimatis competit. Amare autem contingit, quando fuerit in animatis: quocirca nonnunquam dissimilibus gaudent, velut austri faceret, irribiles ad iram tardis, ut qui à se inuicem ad medium reducuntur. Per accidens igitur, velut ostensum est, contraria amica proprie bonum sunt. Quot igitur species amicitia sint, & quæ differentia, iuxta quas discernuntur amantes, ac amati, idque sic ut amici absque illo vocentur, dictum est hæcenus. Verum an sibi quisquam ipsi esse amicus queat, vestigationem vberiore requirit. Nonnullis enim videtur, sibi quisque amicus esse maximè: qui eodem vtentes canone, amicitias erga alios etiam iudicant: verum secundum rationes, iuxtaque ea, quæ amicis censetur inexistere, partim repugnant, partim verò similia esse videntur. Quodam modo enim iuxta analogiam hæc amicitia est, simpliciter verò nequaquam: eod quod amari, ac amare in dissimilibus duobus consistat, iuxta quæ magis hic sibi amicus est, velut in continente, & in incontinente dictum est, qui idem volens, nolensque agit, quando partes aliquo ad se inuicem pacto habent. Ac rationem habent hæc omnia eandem, num qui sibi amicus est, etiam inimicus sit, aut iniuria num se quisquam afficiat. Quæ omnia in duobus dissimilibus considerantur. Aut enim anima duplex quidpiam est, aut hæc dissimilitudo consistit: verum ab habitudine erga se ipsum pendet, velut etiam reliqui amandi modi determinati, iuxta quos, rationes exquirere hæc solemus. Videtur enim amicus esse, qui alicui vel verè bona, vel quæ arbitretur bona, alij euenire cupiat, non sui, sed alterius gratia.

Alio verò modo, quo conuiuere optat ob ipsam conuersationem tantum, non ob aliud quidpiam veluti patres liberis quidem bona optant, sed aliis conuiuere tamen: quæ inter se inuicem omnia pugnant. Ille enim si non quod sibi, hic autem si non quod est. Alij verò conuiuendi desiderium non ad amorem referunt. Condolere quoque dolenti, non ob aliud quidpiam nos dilectionem vocabimus. Solent enim serui ita erga dominos condolere, qui ægrotantes plerumque sunt morosiores, non ob ipsos quidem, & vero affectu, velut matres solent liberis, & auct nonnulla vnà cum enitentibus similiter dolore affligi. Amicus enim non solum amico condolere vel maximè studet, sed simili etiam conurbatione affici, veluti simul cum sitiente sitire: alioqui enim non fuerit coniunctissimus. Eadem quoque in gaudendo ratio: amicitia enim est, non ob aliud quidpiam, sed ipsum tantum gaudere. Præterea, eiusmodi de amicitia dicuntur, ut æqualitas quadam sit amor: nec vnà tantum amicitia iungantur veri amici, sed cuncta hæc simul conferantur in vnum: bona enim cupit alteri verus amicus. Quemadmodum & nemo sibi ipsi ob aliud quippiam beneficit, neque ob gratiam: neque indicat quod

fecit, quatenus vnus est. Nam qui amorem patrefacit, non amare quidem, sed velle amare videtur. Itaque & simul esse, & conuiuere, congaudere, condolere, absque se mutuò ne viuere quidem posse, (vna enim anima sunt) sed commorari, vnus illius, veraque amicitia est. Sic enim vnus ille habet, ac sibi in hunc modum conuiuere. Omniaque hæc in bono conspirant, in prauo autem dissentiant, velut in incontinente, vnde & aduersus aliquando ipse sibi existit. Quatenus verò quisque vnus est, indiuisibilis, ac per omnia desiderabilis sibi est: quales boni sunt, & secundum virtutem amici. Malus autem non vnus, sed multi, & die eadem varius, & importunus ipse sibi. Quam ob rem rectè cuiusque erga se ipsum amicitia, ad boni, probatque amicitiam reducitur. Quia enim sibi ipsi & similis est, & commodus, ac vnus insuper, utique etiam amicus sibi est, & desiderabilis, qualis est secundum naturam: contra verò prauus. Porro bonus sibi nihil exprobrat, incontinentis instar: nec posterior prioribus succenset, velut mutabiles: neque prior posteriori, velut leues, vanique solent. Præterea, qui simpliciter bonus est, querit ut ipse etiam sibi amicus existat, quemadmodum & dictum est supra, duo in sese complecti, quæ ad amicitiam mutuam propendeant, quæ dissimulare sit impossibile. Quocirca in homine amicitia erga se ipsum consistere posse videtur, non etiam in reliquis animantibus. Neque enim equus sibi ipsi amicus est, neque pueri, donec electionem per ætatem consequantur: iam enim puer pro cupiditate à se ipso dissentit. Cognatorum amicitia similis videtur ea, quæ cuique est erga se ipsum, quando quidem neutrum à se queas distinguere: & si maximè differant, cognati tamen illi sunt, ac vnus ille quoad vixerit. Quot igitur modis amare dicatur, quodque omnes amicitia ad vnã primam reducuntur, ex dictis patet. Proprium verò huius considerationis fuerit, de concordia, beneuolentiaque disquirere: quæ aliis eadem, aliis verò absque se mutuò non esse videntur. Est autem beneuolentia cum amicitia neque proffus idem, nec planè diuersum. Nam amicitia tribus modis distincta, neque in ea, quæ vile, neque ea, quæ voluptatem spectat, consistit. Siue enim utilitatem volunt, non ob illum, sed se, hanc cupiunt. Videtur autem beneuolentia, quemadmodum & amicitia, non beneuolentis esse, sed eius, qui is bene vult. Si in iucundo amicitiam constituas, beneuolentiam etiam inanimatis tribues. Quapropter beneuolentia circa moralem amicitiam consistit. Verum beneuoli tantum est voluntas: amici verò, ut quod vult, præster etiam. Ac amicitia omnis principium est beneuolentia, ac omnis quidem amicus beneuolus, non contra omnis beneuolus amicus. Incipienti enim similis beneuolus est: vnde & amicitia principium, non amicitia appellatur. Cæterum & consentire amici videntur, & consentientes inter se, concordèque amici esse. Verum non circa omnia amica versatur concordia, sed circa res concordibus propositas, quæque ad coniuicium mutuum

mutuum conducant: nec iuxta cogitationem, cupiditatemque tantum. concupiscere enim contraria licet, veluti in incontinente hæc ipsa quæ sibi repugnant. Neque oportet simul pro electionis, simul & cupiditatis instinctu, constare concordiam: quippe quæ bonorum est tantum. Præui autem eadem eligentes, & appetentes, ipsi sibi incommodant. Videtur autem concordia, quemadmodum & amicitia, non dici simpliciter: verum alia prima, quædam, & naturâ recta, qua mali concordæ esse nequeunt: alia, qua etiam præui inter sese conspirant, quando pro electione sua, cupiditatemque res succedunt, quodque concupiscunt, & eligunt, cuiusmodi sit oportet, quo potiri ambo queant. Nam si eas res appetant, quæ nequeant ambobus contingere, certamen oritur: cum contra inter sese concordæ non soleant contendere. Est autem concordia, eadem de principatu, subiectioneque, electio, & voluntas: non alterutrius, sed publici boni gratia. Quocirca amicitia quædam, civilis concordia est. De concordia igitur, benevolentiaque hæc dicta sint. Dubitatur autem, quia magis amantes dicantur, qui ipsos affectos, quam qui affecti seipfos facientes reddant, cum videatur contrarium iustum esse, quod crediderit quis ob vile quiddam, & quia commodare ei contingit. Alium enim iunari, alium verò impendere decet. Neque id tantum est, sed naturâ etiam eligibilius est actio: rationemque prorsus eandem habet opus, & actio: & qui beneficium accipit, opus est beneficientis. Quocirca & in animantibus peculiarare in generando, natâque conservando, studium est. Et magis parentes sobolem suam diligunt, quam diligentur vicissim ipsi: & effulore charitate hanc matres complectuntur, quam patres: Ac nati itidem magis ex se genitos, quam genitores amant: quia præstantissima est actio. Et matres effusius, quam patres, amant, quia magis suum opus esse liberos arbitrantur, & quia opus difficultate definiunt, magis vni que generando mater affligitur. De amicitia igitur, quæ vnicuique est erga se, quæque in pluribus versatur, hoc pacto determinatum sit. Videtur autem iustum æquale quippiam esse, & amicitia in æqualitate quadam consistere: nisi frustrâ dicatur: Amatoria est æqualitas. Porro omnes politia, iusti quædam species sunt: communicatio enim quædam est: & commune omne ex iusto constat. Quocirca hæc omnia, amicitia, iusto, & communicatione, quis diiudicavit, ac discrimina quidem tenuia habet. Et quia similiter habet anima ad corpus, ut artifex ad instrumentum, & servus ad dominum: horum quidem nulla communicatio est, quia duo non sunt: sed illud quidem vni: & quod vnius, nullum: neque diuisibile vtrique bonum, sed amborum vnius, cuius gratia est. Corpus enim, instrumentum est congenitum, & servus domini velut particula, & instrumentum separabile: instrumentum autem, velut servus inanimatus. Reliquæ autem communicationes sunt, aut particula communicationum civitatis, velut contribulium est: & quæ vocatur orgiorum: præterea quæstuariorum Respublica. Verum civitates omnes communicationi-

bus quibusdam continentur, & recta, & transgressoria. Quemadmodum in harmoniis, sic in civitatibus vsu venit: quæ in regia quidem, parentis est: in aristocrata, velut viri, & vxoris: impli- ci autem Republica fratrum: excessus autem in his, tyrannis, oligarchia, & plebs, & iusta quidem totidem sunt. Quemadmodum verò æquale aliud quidem numero est, aliud proportionem: sic & iusti, & amicitia communicationis species sunt: secundum numerum quidem, ut socialis amicitia: nam ipsa definitione terminatur: secundum proportionem verò aristocrata, optima & regia. Neque enim idem principi, subditoque iustum est, sed secundum proportionem. Sic & amicitia similiter patris & filij, neque ab similibus in communicationibus ratio. Amicitia autem sunt, naturalis, socialis, communicativa, & quæ politica appellatur. Et naturalis quidem multas species habet: alia quidem ut fratrum, alia ut patris & filiorum: illa iuxta proportionem, hæc verò secundum numerum. Propinqua enim socialis est, in qua singuli dignitate participant. Politica autem maxime ad utilitatem comparata est. Nam quia sibi per se non sufficiunt, convenire videntur, & convictus mutui gratia: sola autem civilis, & quæ in illa transgressio committitur, non solum ut amicitia sunt, sed ut amici, iuxta eas inter sese communicant: alia verò iuxta excessum potissimum verò iustum in vilius amicitia consistit, sed quod hoc ipsum civile iustum existat. Alio enim pacto facta, & ars simul conveniunt, non communis alicuius, (nam ut organum, & anima) sed utentis gratia: contingitque ut eam industriam id instrumentum consequatur, quæ ad opus iustum conveniat, ut cuius gratia existit. Ac in terro id ipsum dupliciter: præstantior enim actus est perforatio ipsa: & in hac quidem specie corpus & servus, velut dictum est prius. Quærent igitur, quo pacto amico coniuendum sit, ipsum est iustum quærent. Nâ in vniuersum omne iustum ad amicum pertinet: iustum enim aliquibus, & inter sese mutuo communicantibus iustum est. Et amicus communis est, alius genere, alius verò vitæ ratione. Homo enim solus non solum civile, sed æconomicum animal est: & non ut cetera aliquando se alteri, aut viro, aut mulieri coniungens, aliquando verò fugitans, & latitans, sed communicabile animans homo est, erga ea, quibus cum naturalis cognatio illi intercedit. Quocirca & communicatio, & iustum quodpiam erit, etiâ si vtrbs non sit. Nam & domus, & amicitia quædam est. Servi equidem, & domini, velut artis, & instrumentorum, anima, & corporis communicatio est. Verum nec amicitia, neque iustitia sunt, sed proportionale quiddam: quemadmodum & salubre non iustum est, sed proportionale. Mulieris autem, & viri amicitia, velut vile quoddam, & communicatio: patris verò & filij, velut Dei erga hominem, & benefici erga accipientem, & in vniuersum naturâ imperantis, ad naturâ subiectum. Fratrum autem ad se inuicem, maxime secundum æqualitatem est socialis. Neque enim spurius huic est demonstratus. Ambobus autem pater lupiter vocatus est meus prim

princeps. Hac enim à quærentibus æquale dicuntur. Quocirca in domo primum, fons, & principium amicitia, civitatisque, & iusti oritur. Quia verò tres amicitia species numerantur, iuxta virtutem, iuxta utilitatem, iuxtaque iucundum, singule hæc in duo distribuuntur: quandoquidem vnaquæque harum & secundum excessum, & secundum æqualitatem existit. Iustum autem circa has ex controuersis patet. Nam in eo, quod est iuxta excessum, proportionem queritur, non simpliciter, sed excellens conuenit proportionem erga inferiorem flagitat: sic quod ab inferiore sit, in idem tendit. Vnde ita inter se disponuntur hæc, velut imperans ad subditum: sin minus, numero æquale quæretur, quemadmodum & in reliquis communicationibus vsu venit, vbi interdum numero, interdum proportionem æquale postulat. Nam si æquale numero argentum illatum fuerit, id equali numero distinguunt: sin verò numero non æquale fuerit, proportionale erit. Excellens verò contrarij conuenit proportionem, iuxtaque diametrum iungit. Ac sic quidem videatur inferiorem reddi excedens, & ministerium publicum fuerit amicitia, & communicatio. Quocirca aliquo alio equare, & proportionale reddere conuenit, honore scilicet, qui Deo naturâ principi tribuitur ad subiectis. Sed & lucrum æquare cum honore conuenit. Ac amicitia quidem ad æqualitatem constituta civilis est. Civilis autem utilitatis destinata est: & quemadmodum vrbes, sic etiam ciues sibi inuicem amici existunt. Et eodem modo non cognoscuntur ab Atheniensibus Megareses, ac ciues ipsi, nisi inuicem vrbes fuerint. Verum ex manu in manum hæc amicitia est. Porro hic & præses est, & subditus, non naturale, nec regium, sed quod in parte consistit: neque eius gratia, ut beneficit Deus, sed ut æqualitas sit boni, ac muneris honorarij. Ad æqualitatem autem prorsus comparata esse vult civilis amicitia. Cæterum vtilis amicitia duæ species sunt: alia enim legalis est, alia moralis. Ac respicit civilis in æqualitatem, & rem ipsam, quemadmodum ementes, & vendentes: vnde dicitur, Merces viro amico. Quando igitur ex pacto conuenitur, civilis est, legalisque amicitia: verum cum rem arbitrio committunt, ad moralem amicitiam accedit, & socialem. Quocirca potissimum in hac amicitia expostulatio est, sed quod præter naturam. Reliquæ enim amicitia sunt, & quæ utilitatem spectat, & quæ est secundum virtutem. Nonnulli verò vtraque completi volunt, & quidem utilitatis gratia conserudinem cum alio habent: Moralem autem faciunt ut moderari: proinde fidem habentes legitimam non faciunt. Nam inter tres istas, vtilis illa expostulationes habet frequentiores. Virtus enim, accusationis experta est: suaves autem, habentes, erogantisque conciliantur. Viles autem non facile in gratiam redeunt, nisi legitime, atque, ut socios decet, inter sese congruantur. Inter vriles autem amicitias, legitima ipsa quoque criminatione vacat. Pecunia enim de controuersis decidit legitima, qua & æquale mensuratur. Moralis autem voluntaria conuen-

tio est. Quocirca lex alibi ita conuenientibus posita est, quæ in contractibus voluntariis vtrum rectè habeant, non interponitur. Bonis enim inter sese iustum nullum est: hi verò ut boni, etiam contrahentibus. Licet autem in hac amicitia, vtrique accusationes accipites fieri, quoniam pacto vtrique vtantur, quando iuxta mores, non legitime fidem habent. Ac dubium quidem, vtrò nam modo iustum iudicare conueniat, an respectu rei præstita, quanta sit, & qualis, an accipientis. Contingit enim interdum, quod inquit Theognis: Tibi quidem dea id paruum est, mihi verò ingens. Nam contrarium euenire potest, velut etiam in oratione ait: Tibi quidem lusus sit, quod mihi mortem adferat. Hinc igitur accusationes petuntur. Nam ille quidem reperit officium, ut qui rem magnam præstitit, cum adesse egenti: aut si quid aliud dicat, alatum quantum quidem potuerit, sed quod illi expediebat: hic autem contra, quantum illi par fuisset, non quantum sibi commodasset. Interdum verò transumpta expostulatione controuertit. Ille enim quantum ipsi contigit, hic verò quam magnum pro facultatibus præstitit. Velut si in periculo constitutus, ille drachma pretio adiutus sit, hic quidem periculi, alius verò argenti magnitudinem reputabit, velut in retributione pecunia fieri solet: nam & hic de his controuertitur. Nâ alius vt tum, hic verò ut impræsentiarum res est, nisi conciliant, iudicandum arbitratur. Civilis igitur amicitia conuentionem, & rem ipsam intuetur: moralis autem ad electionem respicit. Quocirca iustum hoc magis est, & iustitia inter amicos vsurpata contentio causa. Vnde honestior amicitia moralis, vtilis autem necessaria magis. Equidem nonnulli moralem amicitiam præ se ferunt, verum vbi quid aduersum experiuntur, declarant sese diuersos. Nam quidam ex bonorum, facultatumque copia, honestum persequuntur: quapropter & honestiori rei amicitia quædam est. Quocirca manifestum ut hæc distinguenda sint. Nam si morales amici sunt, ad electionem spectandum est, num æquale, vel secus, alteri sit ab altero postulandum: verum si vtilitatis mutua gratia conueniunt, & civiles, quantum quisque commodarit, expenditur. Quod si hic quidem ex more, ille verò ex vtili statuatur, non pulchrum quidem, sed factu necessarium tamen, ut boni id consulamus, similiter & in altero: ut quia moraliter quidem de rebus non iudicat, at nihil simulat, in amicitia tamen contentus alter in talem amicum incidisse sit. Moralem igitur secundum electionem esse patet, quoniam etiam magnis beneficiis acceptis vel ob facultatum penuriam non rependit, sed quantum potuit præstitit, rectè habet. Atque ita Deus pro facultatum modulo nostrarum sacrificia æstimat: verum ementi, ac mutuo ad vsuram danti, nisi amplius isthinc prouenturum pollicere, non suffecerit. Vnde multæ accusationes in amicos oriuntur, nisi iustum illud puro iudicio prospiciatur. Difficile enim est, ad vnum quidem exquirere quæ non rectè se inuicem spectant, velut inter amantes vsu venit. Vbi alius ob coniuendi voluptatem comple-

ditur alium: ille verò ipsum propter utilitatem. Verùm quando is amor refrigerat, alio superueniente aliquo fit alius, ac tum inter sese ratiocinantur, velut Python, & Pammenes altercabantur: & in vniuersum quæ præceptoris erga discipulum ratio est. Neque enim scientiam, & facultates, vno aliquo metiri conuenit. Ac velut prolicus medicus erga mercedem malignè persoluentem, & citharædus & Rex: hic enim vt iucundo, ille verò vt vtili conuersatur. Et quia persoluerè beneficium oportet, iucundum se ipsum exhibet, & ad hilaritatem prouocat, sic vicissim ille alii promittit. Quo autem pacto hæc diiudicanda sint, etiam hinc manifestum fit. Nam vtique hoc loco vno quopiam hæc mensuranda sunt, verùm non termino, sed ratione: proportio enim mensuranda est, quemadmodum & ciuilibus communicatio solet. Nam quo pacto inter agricolam, sutorémque communicatio constabit, nisi ex proportione æqueretur opera? Nam qui non eodem respectu ad inuicem agunt, mensuram habent proportionem: velut si hic quidem sapientiam, alter verò pro sapientia pecuniam à diuite postulet. Deinde verò quid datum sit, considerandum erit. Nam si alter ex æceruo minori partem dederit, ille verò ex maiore non multiplicem iniuria vtique affectit. Ac recurrit quidem hoc loco prima controuersia, an vt vtilis conuenire se ipsos affirmandum sit, alter iuxta aliam quampiam amicitiam. Porro discutiendum, an bono iuxta virtutem amico præstandum sit beneficium, & auxilium, an retribuenti, facultatibusque instructo. Quod idem problema est profectus, an amico potius, quam viro bono, sit beneficiendum. Et si quidem amicus idem etiam vir bonus fuerit, non sit difficile iudicare, nisi fortasse quis alterum amplificet, alterum verò imminuat. amicitia vehementiam tribuens, bonitati verò modicitatem: sit secus fiat, multæ quaestiones oriuntur. Melius si hic quidem erat, non erit autem ille, autem erit, sed nondum. Vel hic quidem factus est, non est tamen, vel est, non erit, neque erit: verùm illud laboriosius fuerit. Quocirca nihil dicit Euripides scribens, rationem rectam adferri, vbi merces rationis inferatur, opera illis operum vice præbuit, nec omnia patri conueniunt, sed & mari alia, quamlibet sit præstantior pater. Neque enim Ioui sacrificantur omnia, neque omnes honores, sed quosdam admittit. Fortasse igitur sunt, quæ vtili præstare oporteat, alia rursum quæ bono. nempe cui non alimentum, & necessaria propriè competant, conuicte enim illi oportet. Et quoniam viuere est decet, ei præstanda non quæ ipse, sed vtilis largiatur, verùm qui id faciunt, præter quam decet omni amato idem præstant. Neque iuste sunt, quæ in orationibus amicitia: definitiones constituuntur. Est enim omnes amicitiam exprimant, non tamen eandem determinant. Vtili enim competit velle alteri bona, & beneficienti. Nec tamen hæc amicitia definitio id verè exprimit, sed alij esse, alij verò conuiuere, assignatur: ei verò, qui voluptuarius amicus est, cum vniuersis dolor, communisque lætitia tribuitur. Atque omnes qui-

dem hæc definitiones amicitiam quandam ostendunt: nulla verò proprie vnam exprimit. Nec singulæ singulis amicitias congruunt, etiam si videantur. Velut electio est exitendi, quæ & ei quidem secundum excellum & facienti competit, qui suo operi id inexistere vult, ac eroganti vtique conuenit, & vt sit, & vt retribuat. Verùm non huic, sed iucundo conuiuere decet. Nonnulli autem amici se inuicem iniuria afficiunt. Considerandum autem est de sufficientia, amicitiaque conditione, quo pacto habeant ad se inuicem ipsarum facultates. Quarar enim fortè quispiam, num per omnia sufficienti amicus sit, cumque vir bonus sufficientissimus, & vna cum virtute beatus, quid habeat opus amico: neque enim vel vtilibus, vel prouidis, vel alieno conuictu sufficiens opus habet, quippe qui abundè sibi ipsi conuiuere, adesseque possit. Veluti Deus, qui, cum nulla re egeat, nec amico etiam opus habet. Quocirca & homo beatissimus minimè omnium eget amico, nisi quatenus impossibile est ex sese sibi sufficientem esse. Vnde necessum est, optimè viuenti amicos paucissimos esse, neque comparandis amicis operam illis dare, sed eligere non vtilis tantum, sed ad mutuum conuictum etiam suauis. Atque hinc sanè perspicuum euadit, nec vsus, nec vtilitatis gratia, sed propter virtutem tantum verum amicum esse. Nam cum re nulla egeamus, tum magis omnes, suis etiã bonis fructuros, magisque in quos conferant, quam à quibus accipiant beneficia, quarunt. Et accuratiore iudicio pollemus rerum copia affluentibus, quam egenis, magisque tamen amicos conuictui idoneos requirimus. De hac autem quaestione considerandum est, verum aliud quidem rectè dicatur, aliud verò lateat propter parabolam. Manifestum equidem id quidem, sumenribus quid viuere actu sit. Atque vt finis, patere enim id esse sentire, & cognoscere: quocirca & conuiuere, est simul sentire, & cognoscere. Verùm idem sentire, & cognoscere, cuique maximè expetitur, ob cognitiam omnibus viuendi cupiditatem, ac vitæ cognitionem quandam disponit. Verùm si quis detrahat hæc, & cognitionem constituat ipsam per se, & non per se (id equidem latebit, velut in oratione scriptum est, re ipsa tamen licet non latere) nihil referat, si alium pro se ipso diuersum est. Rationabile autem est, suum cognoscere, & sentire eligibile esse. Quocirca coniungere hæc duo in oratione oportet, viuere, & eligibile, & quod bonum ex his constat, quando id inest eadem natura participantis. Quoniam igitur in eiusmodi serie, altera semper in alterius ordine continetur, & cognoscibile vtique eligibile est, & vt in summa communicatio determinata natura: quocirca idem velle sentire, est eundem talem quandam esse velle. Et quoniam non secundum nos ipsos horum vnumquodque sumus, sed participatione facultatum sentiendo, cognoscendoque (sentiens enim sensibilis redditur, vt iuxta hoc, vt secundum prius sentit qua & cuius, & cognoscibilis redditur cognoscens) eodem pacto & viuere semper volumus,

volumus, ob iuge cognoscendi desiderium, hoc est, quia & ipse cognoscibile quidpiam esse cupit, electionem esse cupit. Electionem autem conuictus scilicet forte quispiam iudicabit. In congressibus primum etiam animalium ceterorum, vt simul edere, simul bibere. Quid enim aut in communi, aut seorsim sermonem conterre differt? Deinde etiam sermone communicare, cuiuslibet est. Adde quòd qui amicus idoneus est, discere videri non vult. Docentis enim amicus non est, quando similitudo quardam est amicitia, sed videtur tamen. Equidem suauis bonum omnes cum amicis communicamus. Quantum scilicet quodque suauitatis adiicit, & qua præstantissima quisque pollet. Ex his autem alia voluptatem corporalem, alia musicam, alia physicam contemplationem habent. Audacia porro congregandi amicos decet. Vnde quidam inquit: Labor, sunt procul amici: quocirca voluptate allata non distantes esse oportuit. Vnde amor maximè, vt videtur, amicitia similis. Bene enim viuere amor cupit, non equidem quam oportuit potissimum, sed iuxta sensus. Ratio ergo illa dubitando profert: ipsum autem opus sic contigitur videtur. Vnde pater, hæc ambigentem nobis imponere. Veritas autem hinc consideratur. Amicus enim esse vult, vt proverbium habet: Alter Hercules, & alter ipse. Atqui diuulsus est: difficileque quæ ab vno disceserunt, vnum esse. Atqui iuxta naturam quidem, quæ cognoscibilis est, similis est: iuxta corpus verò, diuersus, ac etiam iuxta animam diuersus est, iuxtaque partes animæ diuersus: nihil minus idem, indiuisibile amicus esse vult. Itaque amicum sentire, se ipsum quodam modo sentire necessarium est, cognoscereque, ac si quid molestum amico incidit, in eo collatari, ac conuiuere amico sine dubio iucundum est: accidit enim, vt illius sensus aliquis nobis simul ingratatur, præfertim si qua diuina voluptas est. Causa verò huius est, quia suauis est semper in meliore, re bono sese contemplari. Hoc autem nunc quidem affectus, nunc verò negotium, nunc aliquid aliud est, in quo bene viuere & amico sit possibile. Conuiuere igitur oportere, idque maximè velle omnes, tum beatissimum, optimumque, potissimum talem esse. Verùm quod ex ratione id non eluxerit, & rationabiliter, id consecutum sit, ex verè dictis, vtputa compositione collationis, in promptu solutio est, quod eiusmodi non sit, vt amico egeat, aut similem requirat, non reputabit pari ratione vir bonus. Neque enim in hunc modum Deus habet, vt qui pro sua excellentia nihil præter se ipsum cogitat. Nobis autem bonum aliunde euenit, vnde & necessum habemus multos amicos conquirere, cum ipse sibi bonum sit. Simul autem amicum esse nullum vt multi amici, rectè vt runque affirmatur. Quia enim multis conuiuere licet, simul etiam sentire nobiscum quam plurimos vtique gratissimum sit. Rursum quia difficile in paucioribus, necessum est actum in mutua sensatione consistere. Non solum multos comparare arduum est, sed etiam comparatis vt. Et interdum quidem abesse amatum volumus prosperè degentem. Interdum verò par-

ticipare isdem, simul cum eo, quòd amicum, gratumque esse cupimus. Nam cum bonum obuenit, eo vtique omnes participare volunt: non obueniente autem, secus. Et quemadmodum Herculem mater potius Deum esse volebat, quam vnà cum ipsa manentem, Euritheo mercenariam operam locare. Sic enim diceret, & quem Lacon dicitur irrisit. Vocantem fortè, dum tempellate affligeretur, iubens Castorem & Pollucem implorare. Videtur enim amantis esse, à molestorum participatione arcere: alterius autem, simul eadem sustinere velle: quocirca vtraque rationabiliter eueniunt. Nihil enim decet amico tam acerbum iudicari, vt non reneat priores iuuentudine amicus. Videtur tamen non malum ipsius expetendum, quando satis est ipsos adligi: vnde & participationem eiusmodi vetant, sed ne videantur sua spectare, inque amici perturbatione lætitiã affectare. Sed & leuius mala tolerantur, cum non soli ferunt. Et quia eligibile est, & vt bonum nobis contingat, & vt simul potiatur amicus, patet, quòd simul in minore bono versari quodammodo eligibile sit, aut cum maiore seorsim. Et quia incertum est quantum, iuxta simul illud distinguuntur, ac simul quidem omnibus participatione amicum est, quemadmodum & simul conuiuari iucundius aiunt hæc habentes, alij autem contra non volunt. Quoniam, hyperbolas quis probauerit contentibus, in perturbatione magna simul communicandum: in successu autem magno seorsim agendum. Similiter etiam circa infortunia: interdum enim amicos præstare esse volumus, neque dolere, quando scilicet nihil sint nobis amplius effecturi. Interdum verò iucundissimum præstare esse, id quod ob prædicta contingit: quando quidem naturam afflictum, & in mala habitudine constitutum videre, non minus, quam in nobis ipsis, refugimus: gaudentem autem, iucundumque, & non dolentem amicum, velut rem multò suauissimam intuemur, propter causam prædictam. Quocirca vt rumlibet horum fuerit, magis suauem voluntatem, vt vel adesse, vel non adesse propensionem reddit, idque in deterioribus ex eadem causa. Maximè enim cupiunt amicos non felices esse. Sed & nec in aduersis cruciari: quocirca nonnunquam simul quos amant interimunt. Maius enim id est, quam si proprium sentiat malum: quemadmodum & recordantes in quo successu vixerint, magis, quam si perpetuè se malè habiturum arbitrentur. Dubitat autem quis an amico quolibet, & ad quacunque idoneus est, & aliter etiam vt liceat, vt oculo ad videndum aut eo distorto peruersè, ac vt vnum duo esse appareat intueri. Ambo igitur illa, & oculus, & quod oculi est, re vera, & per se sunt, alterum verò per accidens. Quemadmodum & in cibo esus, & vomitio, ac velut Verum, & error. Nam qui volens non rectè scribit, ignorantia vt solet, veluti qui conuersis membrorum officiis pedibus manuum, & manibus (quod solent saltatriculæ) pedum vice vtuntur. Quæ ratio omnium etiam præstantissima est scientiarum: atque ita iustitiam vt iniustitiam licet vsuipare, velut qui ex iustitia iniusta agit, perinde vt qui

imperita, & stolidi ex scientia. Verum si id impossibile, manifestum est, virtutes non esse scientias, quando non licet ex scientia ignorare, sed errare tantum, eademque ex ignorantia facere: nec minus tam ex iustitia, & iniustitia quidpiam agit. Sed enim quando prudentia scientia est, & verum quidpiam idem faciet ea: liceat enim studio à prudentia desipere in iisdem, quibus & stolidus. Verum si simplex cuiusque, quatenus quidque est, usus fuerit, etiam ita agentes fecerint sapienter. In cæteris igitur scientiis alia quædam princeps est, quæ alimenta ministrat. Et principis rursum illius alia quædam, non tamen scientia, vel intellectus. Sed nec virtus, ut qua vitur, quando temperantis virtus etiam subditi virtutem sibi usurpat. Quid igitur est, an ut intemperantia, virtus irrationalis anime partis, & quonam pacto intemperans mente præditus fuerit. Verum prævalens evertit mentem, ratiocinaturque contraria. † Et si virtus quidem in illo, in ratione verò ignorantia resideat, ubi reliquæ iam vendicantur. Sic etiam licet iustitia, iuste quoque, malique & prudentia stultè abuti, vnde contraria eueniant. Absurdum enim, si quod in rationali parte virtutum insidens, eversa ratione ignorantiam inducat. Virtus autem inexistentem in ratione stultitiam non evertit hanc, rectumque de rebus iudicium format. Rursum autem, prudentia rationalem partem occupans, ex irrationali intemperantia sublata, moderatas actiones efficit: id, quod continentia videtur proprium. Itaque licet ab ignorantia prudenter, aliterque à prudentia imprudenter rebus uti: quod in cæterarum nulla euenire cernimus. Velut cum medicinam, & grammaticam nutrit intemperantia. †

Iniustus enim omnia, quæ & iustus potest, & in vniuersum potentia inest impotentia. Quocirca simul prudentes, & bonæ eorum etiam cæteræ habitudines, & corpus firmum, quando nihil fortius prudentia est. Verum quod scientiam dixit, non rectè habet: virtus enim est, non scientia, & genus diuersum. Quoniam verò non prudentia solum successum, virtutesque efficit, sed fortunatos etiam bene agere, tanquam fortuna secunda prosperos gignente successus, affirmamus, quæ eadem etiam scientiæ sunt. Considerandum igitur, naturæ fortunatus, ac infortunatus sit, an secus, & quo pacto res habeat. Fortunatos enim quosdam esse cernimus, & stulti in multis, quorum scilicet fortuna domina est, prospere agunt: quando quidem & quæ arte administrantur, fortunam admittant, in militia, & gubernatoria. Verum igitur ab habitudine aliqua successibus eiusmodi consociendis, aut non idonei homines sunt? Nunc equidem Naturæ id quidem assignant, in quibusdam quæ tales quosdam efficit, quibus & à natiuitate statim, tale quidpiam ingignitur: velut cæcis, nigrisque oculis, certa aliqua forma inter se distinguuntur: sic fortunati, & infortunati. Tales enim non per prudentiam prospere agere, inde manifestum est, quia non irrationalis prudentia est, sed ratione prædita, qua res administrat, eam sibi adscribere illi nequeunt, quippe quod horum fortuna cau-

fa existat. Vicinque etiam pateat, circa alios iudicidos non esse: neque enim id absurdum, quemadmodum Hippocratem, cum Geometer esset præstantissimus, in cæteris tamen imperitum, stupidumque fuisse constat, qui pecuniæ plurimum amisit, ob stultitiam Byzantij *περὶ τὸν ἄλκιμον*. Sed id est, quod non quædam pariter dicitur. Et in nonnullis prospere agunt stolidi. Et non raro velut in arte nauium gubernatrice, peritissimi etiam parum secundam fortunam experientur, ac velut in alee iactu, alius nihil, alius multum lucratur: quam felicitatem vel Naturæ beneficio accepit, vel, ut inquit, benevolentia Dei, qua etiam in exilio & eiectus benignitatem fortunæ experitur, non secus ac malè compacta nauis relictis sæpe agitur, non per se, quidem, sed quia peritum gubernatorem nacta. Sic enim fortunatus ille genium secundum, gubernatorem habet. Sed enim absurdum est, & talem à Deo geniove diligi, non præstantissimum potius, sapientissimumque. Quapropter si necessum est, aut Natura, aut intellectu, aut procuratore diuina, fortunam secundam contingere, & neutro posteriorum eueniat: Naturæ itaque ea prosperitas fuerit assignanda. Verum Natura, vel rerum semper sic se, vel ut plurimum habentium causa est: contra autem, fortuna. Si igitur quod præter rationem euenit, fortunæ esse videtur, perque fortunam homines fortunati dicuntur: non equidem Natura causa fuerit, ut quæ, velut dictum, semper, aut ut plurimum, sic se habentibus adscribitur. Aut insuper talis vel voto potitur, vel frustratur: quemadmodum cæcis, cui non fortuna, sed Natura, quod minus cernat acutè, causa existit. Quocirca non fortunatus, sed bona natura præditus dicitur. Quocirca sic de his dicendum est, ut quos fortunatos dicimus, non fortunæ beneficio id esse asseramus: vnde nec fortunati etiam sunt: fortunæ namque bona sunt, quorum ipsa est causa. Sic rursum quaeritur, an fortuna sit in vniuersum aliqua, vel cum sit, an non sit etiam vnde. Atqui necessum est & esse fortunam, & causam esse. Vnde & bonorum quorundam, & malorum causa fuerit. Etenim si excipienda sunt, & nihil assignandum fortunæ, sed alij cuiuspiam causa, non tamen quare hanc non cernimus, fortunam causam esse affirmamus. Quocirca definiens fortunam, causam proportionalem hominis ratiocinationi constituit, tanquam sit quædam natura. Verum hac iam alia quaestio fuerit, quando quidem quos cernimus semel prospera vsos fortuna, quare ij non rursus, & rursum: idem enim eius causa. Non igitur est fortunæ, neque aliud etiam quidpiam indeterminatorum, infinitorumque contingat: erit enim bonum, & malum. Scientia verò non erit eius per imperitiam. Quando & quidam fortunati didicerunt, aut omnes scientiæ (quod Socrates dixit) scientiæ sunt. Quid igitur vorat, quod minus cuidam ex ordine, non quod oporteat, contingat, sed velut fortes procul sint iacienda. Quid enim autem, num impetus in anima non sunt, atqui alij à ratione, alij à cupiditate (qui & priores) proficiuntur: siquidem naturalis est per cupiditatem iucunda rei appetitus, ac naturæ omnia ad bonum festinant. Quod si quidam bene

bene nati sunt; & velut cantionis imperiti, & citra rationem ferantur, ut dicitur Natura, ac concupiscant, quod, quando, & quo pacto oportuit, prospereque agant, & consequantur stolidi, præterque rationem, eadem, quæ harum rerum præceptores, tales vtique fortunati censendi sunt, quorum scilicet, præter rationem plurimum prospere agunt. Natura igitur quidam fortunati sunt, siquidem multifariam dicuntur secunda fortuna: alia enim ex impetu, & præelectione sunt, alia verò secus, & prorsus contrariū. Nam & malè ratiocinati videntur bene agentes, & secunda tamen fortuna vsos confitemur: ac rursum quidem in illis cum voluerint, ac minus bonum acceperint, & licet quidem istis per naturam ut prosperitate consequantur: nam impetus animi, cupiditasque quod oportebat delata, successu est ut ratiocinatio autem stulta, quam fortuna, dum prospere adstat, ex iis, quorum causa existit, non rectam expellit. Interdum verò per cupiditatem quis malè ratiocinatus aduersam expertus est. In cæteris autem quo pacto iuxta appetitus, cupiditatisque ingenuitatem successus erit? Verum hic successus, & fortuna duplex, quæ isthic eadem, & plures prosperitates. Quia verò præter omnes ratiocinationes rectas, scientiæque, quosdam fortuna secunda adfluentes videmus, manifestum est, aliam quampiam successus causam esse: prior autem ista prosperitas, aut non est, aut quæ oportuit concupiuit, cumque ratiocinatio humana desit, non fuerit ipsius: neque enim prorsus rationis expertus, nec naturalis est cupiditas, sed ab aliquo corruptitur. Secunda igitur fortuna in iis, ubi præter rationem ipsa causa existit, locum habet. Id verò improuisum. Nam præter scientiam, præterque vniuersale, nec tamen à fortuna profectum videtur: verum propter hoc videtur. Quocirca hæc quidem ratio non probatur, naturale esse uti secunda fortuna, sed potius quod non omnes, quibus secunda fortuna videtur adfluere, id ex fortuna, sed ex natura habeant: neque nullius esse causam fortunam demonstrat, sed non omnium, quorum existimatur. Quæ res forsitan quispiam, an fortuna eius ipsius causa sit, ut quid, & quando oporteat, concupiscatur, aut sic omnium erit: nam & cognoscendi, consultandique. Neque enim consultans consultauit, & hoc consultauit, sed principium est quoddam: neque cogitans cogitauit, id prius cogitauit, atque in infinitum eius modi fiat progressio. Neque igitur considerandi iunctum principium, neque consultandi consilium. Quid igitur aliud, nisi fortuna? Quocirca à fortuna omnia proficiuntur, & quoddam est principium, extra quod aliud nullum reperitur. Ipsa autem (quaeritur) cuiusmodi facultate instructa efficere eiusmodi queat: quod perinde est, ac si principium motus in anima quid sit, inquiratur. Patet autem sic esse, quemadmodum in vniuerso est Deus, & vicissim cuncta in illo: mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine. Rationis autem non ratio, sed præstantius quidpiam est principium. Quid autem scientia præstantius est, nisi Deus? Virtus enim organum intellectus est: quocirca veteres

dixerunt felices ex fortuna, qui irrationabiles ad rectè agendum impellerentur, nec velle ipsis confert: principium enim habent & intellectu, & voluntate præstantius. Alij verò rationem habent, illud verò non habet. Quales sunt enthusiasmi: hoc enim non possunt hi, quippe qui sine ratione feruntur. Itaque horum, qui prudentes, sapientisque sunt, celeris est vaticinatio, & durabilis, qui non à ratione profectam esse suspicari debemus. Sed alij experimento, alij consuetudine, speculando vtuntur. Item hi, quorum est ratio soluta. Itaque & melancholici recta valde, subitæque insomnia habent. Pater autem, quod species felicitatis duæ sunt. Altera diuina: ideoque qui felix est, numine adiutum aliquid fecisse dicunt: is autem est, qui aliquid iuxta impetum diuinum facit: alter est, qui aliquid præter hunc impetum facit. Irrationales verò ambo: ac illa frequens magis felicitas est, ista frequens minus. Singillatim igitur de vnaquaque virtute determinatum est prius. Quia verò seorsim ipsarum vim distinximus, etiam de virtute, quam prohibitatem vocamus, dicendum erit. Singulas igitur habere reliquas, qui huius appellationem sit constituturus, necessum esse patet: nam neque in cæteris aliter id veniat vsu. Nemo enim toto corpore sanus sit, parte autem nulla, sed necessum aut omnes, aut certè præstantissimas rectè habere: non dissimilis etiam in toto ratio. Bono enim esse, ac honesto simul, & bono licet, non ipsius solum nominibus, sed rerum ipsarum differentia participant. Omnium enim bonorum sunt, ipsi per se, sui que gratia eligibiles, & inter hos honesta quoque, quæ per se ipsa omnia laudabilia sunt. Ut enim ipsa, ita actiones ab ipsis profectæ, laudari solent: actiones enim & modesti, ipsaque modestia celebratur, non etiam sanitas: nam nec opus eius: quando nec quod fortiter sit, laudabile est, tamen si bona hæc confiteamur. Similiter autem id etiam in cæteris per inductionem manifestum est. Bonus enim est, qui natura bonis egregiè sit instructus: præstantissima enim, omnia que sui desiderio excitantia bona sunt, Honor, diuitiæ, corporis virtus, facultates, naturæ quidem sunt bona, sed noxia nonnullis ob habituum corruptionem. Neque enim vel stultus, vel iniustus, vel intemperans aliquid ex eorum possessione commodum referat, quemadmodum nec ager ex sani hominis alimento, neque infirmus, mutilusve, ex sani, integrique hominis ornatu. Honestus autem, bonusque dicitur, & ex eo quod honesta bona per se ipsa insunt illi: & eo quod bonorum, idque ipsorum gratia effectius existat: honesta autem sunt virtutes, operaque ab ipsis profecta. Sed & habitudo quædam ciuilis est, qualem & Lacones habent, & alij simili ingenio haberent, ita comparata. Sunt enim qui virtutem non esse sequendam putent, nisi naturæ bonorum gratia. Quocirca viri boni sunt, quod iis natura bona inexistant. Verum istam prohibitatem non sunt nacti: neque enim honesta per se illis sunt, sed boni, honestique esse eligunt: neque id, tantum sed & quæ non honesta naturæ, boni tamen naturæ, honestorum loco illis habentur. Honesti enim

sunt, cum eius gratia faciunt, eliguntque honesta, vel quod honesto, bonoque naturâ bona, honesta sunt. Honestum enim iustum est, id verò secundum dignitatem censetur: hic autem iis utique dignum existit, sed & decens honestum. Decentia autem illum sunt, nobilitas, diuitiæ, potentia: quocirca honesto, bonoque ea quoque honesta vtilia sunt, quæ in aliis disconueniunt. Neque enim simpliciter bona, eis bona sunt, bono autem honesta, bonaque, quippe qui multas honestas actiones per ea conficiat. Verum qui virtutes æternarum rerum gratia complectendas arbitrat, per accidens honesta facit: quocirca virtus perfecta est probitas. Porro de voluptate, qualis, & quo pacto sit, tum quod alia simpliciter iucunda sint, honestaque, alia verò simpliciter bona, iucundaque, neque voluptas nisi in actione nascitur. Quocirca simpliciter beatus iucundissimè viuunt. Neque id temere homines arbitrantur, ad quem referens sanum corpus iudicat, & cuius respectu aliquosque progrediendo sanum sit efficiendum corpus, non etiam si plus sit, minusve: Sic & viro bono circa actiones, electionesque naturâ bonorum, nō laudabilium tamen, terminum quendam & de habitudine, & de electione, ac fuga, vel paucitatis, vel copię diuitiarum, deque successibus constituere oportuit. In prioribus quidem ostensum est, ut ratio dicitur: quod idem est,

at si quis dicat, se alimento sumendo omnia obferuare, ut medicina, ac ratio dicitur, quod verum quidem, sed parum manifestum est. Oportuit igitur iuxta quod imperat, iuxtaque habitudinem, & actionem imperantis vitam instituire, velut seruus iuxta domini, singulaque iuxta conuenientem suum principatum. Quandoquidem & homo ex imperante, subditoque constituitur, ac vnumquodque necessum habet ad principis sui mores accommodare. Is autem duplex est: aliter enim medicina, aliter sanitas imperat, & huic illa destinatur. Sic & in contemptatius principatus habet. Neque enim iubendo Deus imperat, sed cuius gratia prudentia est. Quod verò alicuius gratia iubet, in aliis determinatum est, quoniam ille nullo eger. Quæ igitur electio, possessioque naturâ bonorum vel corporis, vel amicorum, vel reliquorum, considerare maximè Deum facit præstantissima est, atque hic terminus est pulcherrimus. Quæ verò vel ob defectum, vel ob excessum considerare, colerèque, Deum permittit minimum, ea est pessima. Atque sic quidem ros habet animæ, & his terminus eius præstantissimus est, minimum, inquam, alteram, irrationalemque animæ partem sentire, quatenus talis est. Qui igitur terminus, & quæ meta virtutum sit, & quis simpliciter bonorum omnium, quæque nos possidemus, scopus, hunc in modum sit dictum.

IN LIB

IN LIBRVM OECONO-

MICORVM PVBLICORVM, QVI

APVD GRAECOS HODIE SECVN-

DVS OECONOMIKON INSCRIPTVS

HABETVR, RAPHAELIS

VOLATERRANI

Argumentum.

N hoc libro dicit Aristoteles, optimū œconomum non ignarū esse debere moris locorū circa quæ negotiatur, sed naturā ingeniosum, mente verò iustum, ac laboriosum. Oeconomus omnino quatuor, regia, satrapica, politica, & priuata. Regiæ autē prouetus species quatuor: circa monetā, circa importata & exportata, ut sunt portoria: circa sumptus, quum compedio sunt, ac res vice pecuniæ dantur: æstimationeque, ubi expediat magis, quā numerato impensa fiant. Satrapicæ prouetus species sex: ex terra, quā decimam vocat: ex locorū, ubi dominatur metallicis: ex terra, & agro nascentibus, ex mercatoribus, ex pasturis decima itē appellata: sexta ex aliis variis. Tertia œconomus species politica, id est ciuitatis. Huius vectigal optimū ex iis, quæ in loco proprio gignuntur: deinde à mercaturis, post hæc *ἀπὸ τῶν ὑποκλίον*. Quarta, & vltima priuati hominis: quæ quidem anomala, id est, absque norma existit, quod non ad vnā tantū intentionē illi œconomia exercetur. Est insuper omnium minima, ob breues prouentus, & expensas. Huius optimū vectigal ex terra primū, id est, agricultura, quæ omnium parens est. Hinc enim magis secundū Naturā res nobis acquiritur, deinde ex rebus aliis: tertium ex argēto: præter autē omnia parcere superfluis, & ne maiores sint prouentibus expensæ. Post hæc prosequitur Aristoteles cōnumerare populos, & reges, qui calliditate nouas artes vectigalis, & rei parādæ sibi inuenerūt. Byzantij Pharmacopolarij, & funambulorum, eorumque, qui mirāda faciunt, & his similia artium, tertiam partē publico dare iusserunt. Itē, existente lege non esse ciuē, nisi ex utroque parente ciue natū, concessere triginta minas tribuēti ciuem esse, tantum ex altero. Antisthenes Atheniensis in magna Atheniensium necessitate cōsuluit, ut Dionysia, quæ magna expensa celebrare cōsueuerunt, suspenderet, ac Dionysio vouerent anno futuro dupplicia fieri. Cypsellus tyrānus Corinthius vouens Ioui offerre bona Corinthiorū, si ipsorum potiretur, decimas tantum eorum possessionū in annos decem dari iussit: quo modo & voto satisfecit, & eorū substantiā ex magna parte seruauit. Lygdamis Naxius, cum exulū bona nullus emere audeat, ipsis exulibus possessiones reddidit: suppellectilem verò, & pretiosas, si quæ aderāt eisdē vendidit, seu alius, descripto nomine. Hippias Atheniensis tyrannus in augēdo vectigali mira cogitauit: ut qui domos haberent prominētes, & viā occupantes, præterea portas extra aperientes, quod

erat honoris, vendidit dominis. Monetam quoque iussit minori commutari: quā à se coactā, rursus in pristinam æstimationē reduxit. Nauarchis, & Demarchis publicis officiis, & muneribus vacare permisit, si pecuniā tribuissent. Idem cuiuslibet in sacrificio Palladis vouēti, vnam obolū imperauit. Idē & cuiuslibet puero nascēti fecit. Laptaceni indigentes pecunia, multa cōegerūt nauigia frumentū priuatorū, vendideruntque pluris, quā illi cōstituerant, atque hoc modo pretiū iam constitutū dominis reddiderūt, reliquū ipsi sibi retinuerūt. Lacedæmonij Telminētibz amicis pecuniā in reditū patriæ rogantibus, iusserūt seruos, & veterina vnam diē ieiunare, impensamque hanc dare Telminētibz. Cyziceni tumultuantes, ac populo diuitibus præualēte, cum militibus pecuniā deberent, in penuria statuerūt, ut omnes diuites capti, ac damnari capite, tantum exilio plecterētur, si pecunia se redemissent. Chij legē tulerunt, ut debita priuatorum omnia publicè describerētur, eaque exegerunt in patriæ necessitate, creditoribusque cōnus, quousque fortē redderent, exoluerunt. Cordaulus magister equitū Mausoli regis iter faciens per regni fines, donis plurimis, & diuersis, etiā porcis, vitulis, ac his similibus cum latus, munera, nominatimque dantiū iussit scribi, dantiibusque mandauit ea nutrire, donec vsus tempus adueniret. Idē finxit, regem velle comas incidi, quod his opus haberet, effecit ut iuuentus, quæ studebat comæ, & elegantia, dara pecunia cum eo traheret: edicimque vitaret. Aristoteles Rhodius præfectus Phocensium vidēs in duas partes multitudinē diuisam, alteri adharens parti, dixit alterā multa ipsi promississe, ut potiretur alterius: se autē noluisse auscultare, quod beneuolentior huic esset. Hoc illi audientes obtulerunt ei quod voluit. Eodē modo & cum altera egit deinde parte: post hæc inuicē eos cōciliauit. Clazomenij debētes militibus viginti talēta, à diuitibus ea receperunt, datis totidē talētis ex ferrea moneta, quam percusserūt. Selymbriani indigētes pecunia, lege prohibente criticū exportari, & fame existente circa, ipsi autē frumento abundantes, constituere priuatos dari ciuitati frumentū certo pretio, sibi reseruato quantum in annū satis esset, deinde pretium terminātes, potestatemque extramittere di facientes, pecunia simul, & frumēti vsu abundauerunt. Dionysius Syracusanus volens cogere pecuniā, finxit Cererem sibi apparentē iussisse omnem ornatum muliebrem offerri in templo: itaque prius ipse suarum obrulit, deinde idē facere ceteras cōegit, ne dea ipsis, tāquam sacrilegis, irascere-

LI 4 tur:

tur: demum coacta omnia ipse abstulit, a quam à dea mutatus. Peracto aliquanto tempore mulieribus ornati recuperare volentibus, pristinum permittit, si certum aurum dea offerrent. Idem describit iusit orphanorum substantiam, & qui illam detinerent, eoque modo usus ea est, donec illi ad artem venissent. Idem Rhegynis captis, atque directis permisit libertatem, si certum auri numerum publicè, atque privatim ei darent. Itaque illi hac spe solliciti, reliquum, quod occultauerat, promiserunt, eique dederunt. Ille nihil magis promissis stetit, aut eos liberavit. Mèdei cum aduersus Olynthios dimicaret, abundantes seruis, & indigentes pecunia, iusserunt ciues, mare & femina tantum seruis sibi retentis, reliquorum usum ciuitati praberent. Timotheus Atheniensis bellum gerens aduersus Olynthios, deficiente argento, res incisum militibus diuisit, iussitque pro argento usum in exercitu praberent: mercatoribus autem aliud proficiscentibus edixit, ex eadem moneta spolia emere, pro quibus argentum reportarent. Idem expugnans Samum, fructus ex agricultura omnes eis vendidit, qui militum stipendium suppeditauerunt. Didales Persa militibus tumuluantibus, ac stipendia postulatis in exercitu, in concione dixit, ei non deesse pecuniam, verum in quodam loco, quem nominauit, esse, si quis iumenta plura onerata argento, atque contexta, deinde vnum tantum cum argento, disco aperto, pramissit. Quod conspicuus exercitus, in spem veniat: ille inquit, minimè exoluere stipendium oportere, donec Amasum peruenissent, quod tendebat, eratque iter plurimum dierum, ac hyemale. Atque hoc modo usus est interim exercitu, tantum necessaria prabendo. Iphicrates Atheniensis Cotyji Thraci congreganti exercitum, in pecunia inopia consuluit imperare subditis, ut quilibet tres tritici modios pro eo ferret: ex quo ille magnam vim frumenti congregans, cum mercatoribus pecunia commutauit. Cotys idem rogauit Corinthios pecuniam mutuam in congregando exercitu, quod negantes iterum rogauit, mitterent aliquos ciues, quibus ipse custodiam quarundam arcium & oppidorum, vti fidelioribus, tradere volebat: quo facto eos ciues in custodia detinuit, donec coegit eos mutuam, quod rogauerat, dare. Cleomenes Alexandrus Aegypti Satrapa, cum ex suis quidam per Nilum nauigans à crocodilo esset arreptus, sacerdotes eius loci postulauit, ut ob vitionem hos venarentur: illi qui facros habent crocodilos, magna vi pecuniam sese ab hac iusione redemerunt. Alexander Macedo volens prope Pharam ciuitatem habitari, illucque emporium, quod Canobi erat, vna cum sacerdotibus transferrè, illi ne hoc cogerebantur pecunia transfugerent. Stabelbyus rex Mysorum debens stipendium militibus, duces eorum congregauit, monuitque non amplius priuatis opus habere, sed ducibus. Itaque stipendium, quod militibus debebat, eis se recepit daturum, modo missos faciat milites: quod illis facientibus, ac procedente tempore stipendium petentibus, respondit: neque ribicinem sine choro, neque ducem sine exercitu aliquid utilitatis adferre. iussit igitur illos discedere. Huiuscemodi ergo Aristoteles exempla connumerat, quibus profectò nostrorum ingenia minimè cedunt, si

consideremus quae principes quatuor genera mouentur. Vt alia omittam, quae Xistus, quae Innocentius pontifices noua in vrbe collegia commentisunt, vnde breuem utilitatem pro profuerunt decori, atque libertati Curiae sempiternae? Quid Laurentius Medices Florentie, inuentis albis quadratibus quae portorii pendebant? Quid Neapoli Ferdinandus rex in belli necessitate chartea moneta iussa rebus commutari? Denique tot impudentissimè non solum populis, sed sacerdotibus quotidie imperatae pecuniae. Stobaeus in collectaneis sapientum dicta de oeconomia breuissima ponit. Solon dicebat, domum honestam sibi videri, in qua res possessa neque possidentibus iniusta, neque custodientibus difficiles, neque augentibus penitentiae sint. Bias, in qua talis est dominus, qualis extra per legem. Thales, in qua ita probe sint omnia disposita, ut plurimum in ea vacare domino liceat. Critobulus, in qua dominus plures habeat sui amantes, quam timores. Pittacus, in qua superfluum nihil requiritur, & necessarium nihil indigens dominus. Chilo, quae maximè imperio similis sit ciuitatis. Musonius maximè vituperat in oeconomia superfluos sumptus, luxumque, ac vasa argentea, aurea triclinia, lectos eburneos, ceditinas mensas: praeterea plures, quam oporteat, seruos, & ancillas, epulas item sumptuosiores: quibus rebus non solum inepti efficiuntur, sed iniusti, & auari, quum pro his comparare multas oporteat opes, ac vestigal magnum, quod nisi per iniustitiam queri non potest. Delicis insuper longè tolerabiliorè morbum esse dicit, quod is corpus tantum corrumpat, illa verò corpus, animamque inficiat. Antiphon ita, rem oeconomiam describit, ut uxorem velit domui, rebusque domesticis conseruandis, preparandisque praesse: virum autem foris in agro, in foro, in Republica. Bernardus noster non inutilem & ipse de oeconomia tractatum edidit, vbi pascenda copiosè quidem familiam, citra tamen delicias, iubet. Reliqua verò ac pulcherrima in hac disciplina qui cupiat videre, eum ad Xenophontis oeconomiam, quae conuerti, relegamus. Officia domestica apud veteres fuerant: dispensator, condus, promus, atricenis, cocus, dulciarius, qui confectiones praeparabat: structor, qui conuiuia: chironomus, qui obsonium in repositoriis fecerat. Iuuenalis: Spectas & chironomota volati cultello. Prugnator, qui libabat. Praeterea medicus, ieralepta, qui vnguentis, aut pharmacis praeparandis praerat, domino siue lauanti, siue egrotanti: id nunc officium aromatarij vsurpat. Cubicularius, à poculis, à memoria, ab epistolis, à libellis, à studiis, vestiarius, ianitor, anagnostes, designator: is erat & publicus, & priuatus principum, qui nunc ceremoniarum magister. In marmore Romae, C. Verres Eros designator Caesaris Augusti, & in Plauto, Surge designator. Loca enim & in ludis, & in funeribus, cuique constribebat. Horatius: Designatorem decorabat funeribus atris. Quanquam omnes designatorem legunt, quod male omnino putauerim, designare nanque aliquid est mento disponere, ut Terentius de adolescente, Quid nunc non designauit is mali. seu etiam aliquid in edificando ordinare, ut Liuius, Loca theatri designauit.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E O E C O -
N O M I A R V M

LIBER SECVNDVS,

Iacobo Stapulensi Interprete.

VM QVISPIAM debet aliqua debito modo dispensare, locorum, circa quae negotiatur, minimè debet inexpertus esse, sed suapte natura ingeniosus, & sponte laborum patiens, atque iustus. Quaecunque enim harum defuerit partium, complura peccabit, circa id, quod sibi parat, negotium. Dispensationes autem sunt quatuor, ut est rudi Minerua diuidere: (nam alias cum his coincidere comperimus) regia, satrapica, quae & praefectoria: ciuilis, & priuata. Harum autem maxima & simplicissima, regia est: maximè euarians, & facillima, ciuilis: minima autem itidem & admodum varia, priuata: promiscua quidem illis multa esse necessarium est: at quaecunque maximè per se vnicuique earum accidunt, illa nos considerare operapretium est. Primum igitur consideremus regiam: est autem ipsa potens omnino, species habens quatuor: circa eam, circa ea, quae exportanda sunt, circa ea, quae sunt inferenda, & circa sumptus. Horum autem vnumquodque ut circa eam dico, qualis, & quando multo pretio, aut vili faciendus. Circa autem inferenda, efferendaque, quando, & qualia à praefectis in regno, ut rex ipse utilitatem suscipiat, disponenda sunt. Circa autem sumptus, quales dispartendi, & quando: & vtrum erogandi numi ad ipsos sumptus parandos, aut ea potius, quae numo comparantur. Secundo autem loco praetoriam consideremus. Eius verò species sunt sex: prouentuum à terra: ab iis, quae in regione peculiaria nascuntur: ab emporiis, à tributis, à pascuis, & à caeteris aliis. Harum autem specierum prima & optima ea est, quae à terra suscipit prouentum. Haec autem est, quam ij quidem oblationem, illi verò decimam appellant. Secunda autem est, quae ab iis, quae regioni peculiaris sunt, prouenit. Aliquo enim in loco peculiare est aurum, alibi argentum, alibi aes, alibi autem quodcunque fieri contingat. Tertia verò est, quae ab emporiis, & mercatu rerum prouenit. Quarta, quae fit à tributis earum rerum quae terra profert, aliquo pretio comparandarum. Quinta verò, quae à pecoriis, & frugibus, quae & decima vocatur. Sexta porro, quae est ab aliis à capite & manu nuncupata, quod capitatum aut prodignitate manuatum exigatur. Tertio verò loco ciuilem dispensationem discutiemus. Huius autem

optimus prouentus est is, qui est à peculiaribus earum rerum, quae in regione proueniunt: deinde ij, qui ab emporiis, & mercibus, quae in limitibus regionis, & circum circa habitantibus afferuntur. Quarto autem, & vltimo loco, ea inspicenda est, quae est priuatae curae. Haec autem est irregularis, ob id ipsum, quod non decet eam ad vnam intentionem dispensare. Minima verò propter id est, quia prouentus, & impensa in ea modicae sunt. Huius autem optimus prouentus, qui à terra prouenit: secundus autem is, qui ex iis, quae aliorum culpa negliguntur, suscipitur: tertius autem is, qui à numo. Praeter autem haec quod omnibus communiter curandum est dispensationibus, & quod perquirere par est, id minimè superuacaneum putetur. Maximè autem hoc pacto, si sumptus non maiores ipsis prouentibus fiant. At verò quoniam diuisiones artulimus, post hoc rursus intelligendum, vtrum prouincia, aut ciuitas, circa quam negotiamur, habeat ea, quae diuisimus, aut plurima horum afferre possit, atque his vtendum. Haec igitur circa oeconomias, id est, dispensationes, atque partes earum diximus. Quaecunque verò nonnulli priorum fecerunt, facultate rerum potius, quam arte aliqua illa profecti sunt. Quorum quae enarratu digna esse censimus, colligimus. Neque enim hanc historiam inutilem arbitramur futuram. Fieri enim potest, ut quispiam iis accommodet, qualiacunque ipse efficienda susceperit. Cypsellus Corinthius vouit Ioui, si dominus ciuitatis fieret, quae Corinthiorum essent, omnia se oblaturum. Potius autem dominio, praecipit eos describi: cum autem descripsi fuissent, decimam partem à singulo quoque susceperit: at verò ex reliquis partibus praecipit ut operarentur. Exacto subinde anno, idem quoque fecit. Quare euenit, ut in decem annis ille cuncta habuerit, quaecunque sacrificaturum se vouerat, Corinthij autem reliqua possederint. Lygdamis Naxius expellens profugos, quia nullus eorum res, nisi vili, mercari voluit, eisdem profugis vendidit, & sacra, & reliqua ipsorum, quaecunque in officinis imperfecta relicta erant, etiam vendidit eisdem, & aliorum cuiuslibet volenti, ita tamen ut describeretur ementis nomen. Porro Byzantij indigentes pecuniis, templa publica vendiderunt, & fructifera aliquo tempore, infructifera verò perpetuo, & ea,

& ea, quæ ad societates, & ad patriam pertinebant, & quæcumque in locis priuatis iacebant, emebant enim carè, quorum erat & alia possessio, & aliarum rerum, quæcumque erant societatis publicæ, aut circa gymnasium, aut forum, aut portum, aut vbiunque quis quippiam vendebat, & capteæ maris, & venditionis salinarum, & admirandarum rerum, artificumque, & vatum, & pharmaca vendentium, & aliorum consilium modorum, tertiam quidem partem rei perfectæ contribuere ordinarunt: & numerorum commutationem vni camporiæ mensuræ commiserunt: & penes nullum alterum potestas erat aut dare, aut accipere: sin minus, rerum suarum priuatione multabatur. Cùm lex ipsa esset, ne quis admitteretur ciuis, qui non esset ex ipsorum vtroque ciue: ipsi pecuniarum indigentia, sanxerunt, eum, qui ex vno ipsorum esset soluendo libras triginta, fore ciuem. In rei frumentariæ inopia, facti inopes pecuniarum, reduserunt naues ex Ponto: tempore autem factæ, mercatoribus molestè ferentibus, tributum dederunt illis fœnus sesquidecimum: vendentibus etiam statuerunt vltra pretium dare rotius partem decimam. At verò cùm nonnulli incolarum fœnerari fuissent super possessionibus suis, decreto statuerunt, vt quicumque tertiam debiti partem afferre vellet, liberè possessionem suam haberet. Hippas Atheniensis eminentias superiorum tabularum in viis publicis, & ascensus, & præstructiones & portas, quæ aperiebantur foris, vendebat. Comparabant igitur ij, quorum possessiones erant, sicque collectæ sunt pecuniæ multæ. Numum insuper, qui Atheniensibus in vsu erat, fecit improbum: & pretium ponens, iussit ad se ferri. Cùm autem conuenissent ad signandam pecuniam nouo characterè, dedit idem argentum. Quicumque etiam nauis præfecturam habere, vel tribunatum, vel impensas suppeditare, aut aliquam aliam publicam curam gerere deberent, pretium ponens moderatè, præcipiebat vt is, qui vellet id pretij persolvere, describeretur inter publicos administratores. Sacerdoti præterea Palladis, quæ degebat Acropolis, præcepit pro quolibet mortuo mensuram afferre ordeis, & alteram mensuram tritici, & obolum vnum. Atque simili modo pro quolibet puerulo nato illud idem fieri iubebat. Athenienses in Poridea habitantes, cùm pecuniis ad parandum bellum indigerent, instituerunt vt omnium facultates describerentur, quæ apud vnumquemque in populo confusa, inordinatæque erant, sed & quo in loco vnaquæque possessio erat, vt pauperes possent erogare. Cui autem possessio deperat, corpus condemnabatur. Itaque ab illis quod descriptum fuerat, vnusquisque ciuitati saluum afferrebat. Antisthenes etiam, cùm ciuitas indigeret pecuniis, & ciues consueuissent splendide celebrare Dionysia, in quibus varia, & multa consumebant quotannis, atque præparabant: appropinquante hac festiuitate, persuasit illis, vt Baccho uouerent duplicia iis, quæ nuper collegerant, sequenti anno se daturos, illa autem congregantes vicinis vrbibus venderent. Quæ cùm ita fecissent, ipsi collectæ sunt pecuniæ ad eorum vsum non

modicæ. Lampfaceni cùm expectarent tritimes multas ad se venturas, & modium farina quatuor drachmis veniret, præceperunt vt emporibus venderent modium sex drachmis, & olei choe mensuram drachmis quatuor, ac tribus obolis, & vini, & aliarum rerum pretia similiter posuerunt. Antiquum autem pretium priuati recipiebant, at quod plus erat, vltraque pretium, ciuitas: quare pecuniis abundauit. Heracleotæ mittentes naues quadraginta tyrannis, qui erant in Bosphoro, non habentes pecuniarum copiam, comparauerunt à mercatoribus vniuersum triticum, & oleum, & vinum, & alias merces, & tempus desinierunt, in quo ipsi præcium essent persoluturi. Mercatoribus autem probè visum est, vt non ad mensuram distribuere, sed simul onera expedirent: illis autem quod vbi semel dedissent, nihil amplius de mercede esse prestandum. Verùm considerauerunt empta, & virum vnum dispensatorem in vnaquaque nauium constituerunt. Cùm autem peruenerunt ad locum hostium, milites ab eis comparabant omnia. Cùm verò prius aggregatum fuisset argentum, dederunt ducibus nauium, duces autem rursus mercedem soluerunt: quo factum est, vt argentum eis non defeceret, quousque ad propria remeassent. Lacedæmonij Samiis rogantibus pecuniam eis ad regressum dari, consilio decreuerunt vnam diem & se, & seruos, & animalia ieiunare, & quantum expensisset quisque, tantum dare Samiis. Carthaginienses frequentibus in ciuitate apud ipsos factis peregrinis, mercedem debentes, quam dissolueri non poterant, proclamari fecerunt: si quis ciuium, vel inquilinorum prædam haberet ex ciuitate, aut ex priuato, aut habere vult, describatur. Descriptis autem compluribus, miserunt naues, quæ ad nauigabant Pontum, & rationabili pretio, ad prædandum, statueruntque tempus, in quo rationem pro ipsis dicebant se reddituros. Collectis autem compluribus pecuniis milites dimiserunt, & pro prædaram exigentia diuiserunt: & si qua erant ex iniusta præda, ciuitas ex prouentibus restituit. Cyzicenis etiam ad inuicem dissidentibus, obtinuit populus: & diuitibus captis, qui debebant pecuniam militibus, statuerunt non interimere captos, sed vbi pecuniam dedissent, expellere. Chij etiam cùm illis esset lex, describi debita in publico, & pecunia indigerent, statuerunt vt debitores quidem ciuitati debita assignarent, ciuitas verò de redditibus vsuras fœneratoribus dissolueret, quousque ad antiquum diceret morem. Mausolus Caria tyrannus, mittente rege ad eum pro tributo, congregans ditissimos regionis, dicebat, regem poscere tributum, se autem non esse soluendo. Preparati autem ex industria viri, pollicebantur ei quandam summam, quam quisque allaturus esset. His autem hoc agentibus, ditiores partim verecundia moti, partim verò timentes, multo plura, quam illi, promiserunt, atque obtulerunt. Iterum pecuniarum egens, in concione vocatis Mylænsibus, inquit, metropolim (cùm sua esset ciuitas) muris immunitam esse, regem autem aduersus eum bellum decer-

nere: qua de causa iubeat vnumquemque Mylænsium, immodicam afferre pecuniam, alteris se, & eos, qui attulissent, & reliqua eorum bona seruaturum. Quæ vbi oblata fuere, multam sibi coaceruauit pecuniam. At inquit, Deo non videtur in præsentem, mœnia ædificanda esse. Condalus Mausoli præfectus, quando ei per regionem proficiscenti offerebat quispiam aut ouem, aut porcum, aut vitulum, describebat dantem, & tempus, præcipiebatque vt in domum rediret, nutririque quousque reuerteretur. At verò cùm tempus satis illi effluxisset videretur, computans & quod nutriendum dederat, & quicquid fructus inde prouenerat, repetebat. Arborum autem quæcumque porrigerentur, aut deciderent in publicas, regaliæque vias, vsum fructum vendebat. Militum si quis moriebat, elationem corporis drachma vendebat, & hinc quoque simul argentum percipiebat: simulque neque eum fallere dices poterant, cùm quispiam militum è vita demigraret. Intuens etiam Lycios amantes caesariem ferre, dixit epistolam huc venisse à rege, quæ iuberet mittendas esse comas ad profectoria: igitur sibi iniunctum esse à Mausolo, vt detonderet eos: veruntamen si vellet capitam taxam aliquam dare, se à Græcia comas transmissurum, qui libenter dederunt. Sicque plurima pecunia à numerosa turba collecta est. Aristoteles Rhodius Phœreæ princeps pecuniis indigens, videns duas esse factiones Phœreorum, alteram partem seditionis secretè allocutus dixit, alios sibi velle pecuniam dare, vt illis negotia ciuitatis committeret, ipse autem malit ab ipsis accipere, atque eis ciuitatis administrationem tradere. Quæ audientes, illico pecuniam quantum præcepit in promptu dedere. At verò ille rursus aliis ostendit, quæ ab his acceperat, qui dixerunt se non minus daturos. Sumens autem ab vtrisque, conciliauit eos inuicem. Conspiciens etiam ciues multas inter se agitare causas: magnasque longo ex tempore iniurias, quæ per bellum illis obtigerant, iudicium statuens edixit, quicumque definito tempore non essent sententiam affecturi, legem posuisse, non vterius fore præteritorum delictorum iudicia. Tunc autem à multis offerentibus pecuniam propter breuitatem temporis, & obtinendam iustitiam, multis etiam multam offerentibus vt prolongaret tempus, à singulis suscipiens, immodicam congestit pecuniam. Clazomenij in frumenti penuria pecunia indigentes, statuerunt, vt si qui priuatorum haberent oleum, mutuaarent ciuitati ad fœnus (nascitur enim hic fructus multus in regione) quibus mutuantibus, conducentes nauigia, miserunt ad emporia, vnde ipsi veniret triticum, habito pacto, de pretio olei. Insuper debentes militibus stipendium viginti talenta, & dare non valentes, pendebant fœnus ducibus annuè quatuor talenta. Cùm autem antiquo debito nihil deduceretur, sed semper frustra consumerent, percussurunt numum ferreum, qui argenti haberet rationem viginti talentorum. Deinde dantes ditissimis ciuitatis cuiuslibet suo ordine, argentum ab illis receperunt æquale. Quare priuati habuerunt

ad quotidianos vsus impensas, & ciuitas à debito liberata. Secundum verò ex prouentibus illis tenuis restituerunt: semper diuidentes vnique in parte dabant, illi autem ferreos numos reportabant. Selibriani pecuniæ laborantes indigentia (lege apud eos posita, cùm in fame constituti fuissent, non educendum esse triticum) apud eos autem vetus triticum abundaret, statuerunt priuatos ciuitati dare triticum, determinato pretio, vnoquoque retinente ad annui victus sufficientiam: deinde statuentes pretium, quod illis rectè se habere videbatur, vnique educere volenti vendiderunt. Abydeni propter seditionem regione facta vacua, & accolis nihil eis porrigentibus, quia adhuc deberent, statuerunt vt quicumque vellet, fœnerarent agricolis, quò terram colerent, sic ipsis primis allatio ex frugibus fieret, aliis autem ex reliquis. Ephesij cùm pecuniis egerent, legem postuere, vt mulieres aurum non gestarent: quantum verò impresentiarum haberent, mutuaarent ciuitati. Pro columnis etiam, quæ erant in templo, statuerunt argentum esse soluendum: eius autem, qui soluisset, nomen esse scribendum perinde, ac si obtulisset. Dionysius Syracusanus volens pecunias congregare, concionem faciens dixit, apparuisse sibi Cererem, iussisseque vt mulierum ornatum in templum deferret: se verò mulierum, quæ apud ipsum sunt, ornatum obtulisse, atque hoc idem facere ceteros hortabatur, ne qua foret indignatio à dea exuscitaretur: qui autem negligeret, reum fore sacrilegij. Afferentibus autem cunctis quæ habebant, quisque propter deam, & propter illum sacrificans, deæ ornatum abstulit tanquam à dea mutans. Elapso insuper tempore, cùm mulieres rursus ornatum ferrent, præcepit, vt ea, quæ vellet aurum ferre, ordinata quædam in templo offerret. Debens etiam tritimes extruere, agnoscens sibi opus esse pecunia, concionem vocans, inquit, quandam sibi ciuitatem tradi, ad quam opus erat pecuniis, precarique ciues, vt quisque sibi duos stateres mitteret. Intermittens autem duos, aut tres dies, tanquam in tradenda ciuitate error contigisset, ciues laudans reddidit vnique quod miserat. Id autem agens, ciues in gratia fouit. Postea verò arbitranter, quòd eam accepturus esset, rursus miserunt, ille verò suscipiens, ad nauium extruccionem aptauit. Cùm rursus non abundaret argento, numum percussit è stanno, & concionem vocans, multa super laudato numo dixit. Illi verò decreuerunt, quanuis etiam nollent, vt quisque haberet tanquam argentum, non autem tanquam stannum. Cùm rursus pecuniis egeret, rogabat ciues vt ei contribuerent. Illi autem responderunt, se non habere. Extrahens igitur Dionysius vasa, quæ apud ipsum erant, vendebat, quasi id ob indigentiam faciens. Syracusis autem ementibus, describebatur quid vnusquisque comparasset. Postquam autem pretium suscepit, iussit vnusquemque vas afferre, quod emisset. Cùm etiam ciues propter tributum pecora non nutrirerent, dixit, quòd ei tanta sufficerent: volentes autem nunc acquirere, immunes fore à tributo. Multis autem

citò multa comparantibus armenta, tanquam habituri ea esse abſque tributo, oportunitate id eſſe ratus, æſtimare præcepit, impoſuitque tributum. Hac igitur deceptione indignati ciues, illa iugulantes vendebant: ille verò contrà id ſtatuit, quod in die occidendi oporteret. At illi iterum in ſacrificiis immolabant: ille verò vetuit, ne fœminam ſacris immolarent. Rurſus pecuniis egens, iuſſit apud ſe deſcribi pecunias, quotquot eſſent familia orphanorum. Deſcriptis autem cunctis, illorum bonis abutebatur, quouſque ad aratem quifque perueniſſet. Cùm cepiſſet Rhegyum, conuocato populo, dixit quam ob cauſam ab eo iuſſe capti eſſent, nunc tamen impenſas, quas in belli uſum conſumpſiſſet percipiens, & inſuper ab vnoquoque minas tres, abſolueret eos. Rhegyenſes verò quacunquẽ abſconderant, in aper-tum eduxerunt: & egeni à ditioribus, & peregrinis mutuo accipientes, conſlarunt ſummam quam præceperat: quam ab iſtis accipiens, nihilò minus omnium corpora vendidit, & cunctam ſupelleſtilem, vniuerſaque bona, ſiue occulta, ſiue aperta, diripuit. A ciuibus etiam accipiens pecunias, ea lege vt illas reſtitueret, cùm ab eo re-pererent, iuſſit ad ſe afferri quantum quifque poſſideret argenti, alioqui mortem multam in-dixit. Delato autem argento, numum percūſiſit nouo charactere, deditque drachmam duarum drachmarum valore: ſicque debitum penes ipſum remiſiſit. In Tyrreniam autem centum nauibus ad nauigans, accepit à ſacello Leucotheæ, id eſt, albæ deæ, aurum quoque, & argentum multum, aliūque apparatus immodicum. Cognofcens etiam quòd nauarum plurima haberent, pro-clamationem ſuri fecit, vt quifque dimidium eorum, quæ haberet, deferret ad ipſum, aliud dimi-dium habiturus: non afferenti autem, ſtatuit pro multa mortem. Arbitrantes igitur nauarum, ſi fer-rent dimidia, reliqua ſe habituros, ſecurè attule-re. Poſteaquam verò illa accepit, præcepit rurſus, vt alia afferrent dimidia. Mnedei, iis, quæ à portubus, & aliis veſtigialibus proueniebant, vte-bantur ad gubernationem ciuitatis. Ex tributis autem, quæ ex terra, & familiis proueniebant, ni-hil operabantur: ſed obſeruabant eos, qui illa ha-berent: & cùm neceſſitas pecuniarum ingrueret, reddebant iſ, qui deberent. Lucrabantur igitur ex præterito tempore, pecuniis abſque fœnore vtentes. Bellum item ſuſcipientes aduerſus Olyn-thios, cùm illis pecuniæ deeſſent, at ad eſſent man-cipia, ſtatuerunt, vt relictis cuiilibet ciuium mare & fœmina, cætera ad uſum ciuitatis venderent, tanquam in priuatorum exhibitioe pecunias commodarent. Calliſtratus in Macedonia cùm prouentus portus vt plurimum viginti talentis æſtimaretur, modum inuenit vt duplum conſice-ret. Nam & conſpiciens eos, qui emebant, ſemper euadere ditiores, cùm oporteret eos dare fideiuſ-ſores viginti talentorum, proclamari fecit, qui-cunque emere vellent, conſtitueret fideiuſſores tertiarum partium, ſolueret autem quifque quantum ſe poſſe ſibi ſuaderet. Timotheus Athenienſis bel-lum gerens aduerſus Olynthios, argento egens, ſignauit æs, & dedit militibus. Illis autem ægrè

ferentibus, dixit, quòd illo æquẽ venderent, eme-rerentque omnes, ab iis, qui vendunt, atque emunt. Iſtis autem mercatoribus ante indicauit, vt quif-quis æs illud accepſſet, illo rurſus emeret ea, quæ in regione venderentur, & ſpolia, quæ affer-rentur. Quòd ſi apud eos æs remaneret, porta-rent ad ipſum, recepturi denique aris loco ar-gentum. Circa etiam Corcyram bellum exer-cens, exiliter ſatisfaciens militibus, perentibus quidem ſtipendium, inobedientibus, & ad inimi-cos deficere ſe velle afferentibus, cœterum congre-gauit, ac dixit, non poſſe propter hyemem ad ſe peruenire argentum, cùm tanta eſſet illi copia, quæ propter ſolutionem tritium menſum, quam prius ſoluera, ſe illis dono dare. At verò illi ſu-ſpicantes, nunquam Timotheum tanta munera eis dare, niſi re vera ab eo expectarentur pecuniæ, quicauerunt à petendo ſtipendio, donec voto po-ſitus eſt. Oblidens item Samum, fructus, & ea, quæ in agris erant, vendidit Samiis: quare pecu-nia ſatis abundauit ad ſtipendia militum. Cùm comæatus, neceſſariorumque ad victum in exer-citu eſſet raritas ob aduenientes, prohibuit, ne venderent triticum farina comminutum, neque minorem menſuram modio, neque quippiam li-quidiorum minus, quàm metretæ menſura. Prin-cipes itaque ordinum, & manipulares compa-rantes omnia ſimul, dederunt militibus: adue-nientes autem ſumebant victui neceſſaria. Cùm autem diſcederent, ſi quid reliquum fuiſſet, prin-cipibus ordinum, manipularumque vendebant. Atque ita euenit, ipſos in illos abundare victuum copia, ſufficiensque comæatu. Didales Perſa milites habens, ex iis, quæ in dieſex bello con-quirere poterat, illis dabat. Non habens autem numos, quos elargiretur illis ſtipendia poſcenti-bus, vbi aduenit tempus, quòd illi viſum eſt ac-commodum, tale quippiam machinatus eſt: con-uoans cœterum, Ne credatis, inquit, me pecuniarum penuria laborare, imò in quodam pradio mihi ſufficiens copia eſt, & pariter locum indi-cauit, atque diſcedens illuc profectus eſt. Cùm verò loco vicinus eſſet, præceſſit, & quacunquẽ in templis erant argentea vaſa, diripuit: præpara-uitque multos, tanquam argentum onuſti, defer-rent, & vaſa illa illis oſtendens ibat. Atqui viden-tes milites, rati cuncta, quæ ferebantur, eſſe argen-tum, conſidebant ſe ſtipendium percepturos: ille verò dixit oportere eos vſque ad Amifon perue-nire, illicque ſe ſtipendia percipere. Erat autem plurium dierum iter ad Amifon, & tempus hyc-mis. Sicque illo tempore exercitu abuſus eſt, ſo-lum illis comæatum præbens, cùm in exercitu & artiſices, & cauponarios, & commutantes ha-beret, quorum opera aut nihil, aut perparum in-digeret. Chabrius Athenienſis, Thæo Aegyptio-rum regi gerenti bellum, & pecuniis indigenti conſuluit, vt aliquis diceret ſacerdotibus, oportere & virorum, & mulierum multitudinem ſa-cris iniciatorum ſubmouere, propter impenſam. Audientes autem ſacerdotes, & ſacerdotum pe-nes ſe manere volentes, ſinguli propriam dedere pecuniã. Poſtquam autem à cunctis accepit, iuſſit illis præcipi, decimam partem expenſarum, quas prius

prius in templo faciebant, & reliquorum, regi mutuari, quouſque finem bello impoſuiſſet. Ab vnaquaque colonia præcepit, omnes quippiam determinatum afferre: & ab vnoquoque corpore ſimiliter. Ex frumento etiam, quòd vendebatur, à vendete, & emente, præter pretium, pro modio percipiebat obolum. Ab vnaquaque nauē, & offi-cina, & vnoquoque opus aliquod exercentium, decimam partem operis. Illis autem, qui ex re-gione debebant ſub eo militare, præcepit afferre, ſi quis aut auri, aut argenti quippiam non ſigna-ri haberet: cùm verò plurimi attuliſſent, illo ipſe utebatur. Mutuantes autem præfectis claſſium commiſit, vt de iis, quæ abundarent apud eos, illis redderent. Iphicrates Athenienſis, Coty parante exercitum, effecit hoc pacto, vt compararet pecu-niam: præcepit hominibus, quibus præerat, ſemi-nare ſibi tres modios tritici: quo factò, collegit tritici ingentem multitudinem, quam ad emporia mittens vendidit, obtinuitque pecuniam. Co-tyſ Thrax potebat à Pirinthiis ſibi mutuo dari pecunias, quo ſuum congregaret exercitum: Pi-rinthij verò illi dare recuſarunt. Tunc eos roga-uit, vt viros à ciuibus illi darent, ad custodiam quorundam caſtrorum, quatenus militum ope-ra, qui nunc illa custodiunt, vri poſſet. Illi verò illico id fecerunt, arbitantes ſe futuros loco-rum dominos. Miſſos autem Cotys in custodia tenuit, præcepitque eam pecuniam dari, quam ab illis mutuo petierat.

Mentor filius, Hermiam capiens, & prædia eius obtinens, dimiſit eoſdem curatores in re-gione, qui fuerant ab Hermia conſtituti: cùm verò ſecuri iam eſſent, quacunquẽ abſconderant ſecum, acceperet. Mentor verò omnes capiens, di-ripuit vniuerſa, quæ habebant. Memnon Rho-dius, qui Lamſaci dominabatur, pecuniis egens ſcripſit ditiffimis Lamſacenorum, vt aliquam magnam argenti ſummam ei conſicerent, quam recepturi eſſent ab aliis ciuibus, quibus commiſ-ſum erat illam afferre. Atqui cùm illis alij ciues afferrent, iuſſit eandem ſibi mutuo dari, vſque ad certum tempus, in quo eam illis redderet. Rur-ſus pecuniis indigens, precatus eſt eos, vt illi da-rent, quas ex prouentibus eius mox recepturi eſſent. Illi autem attulerunt, quia citò prouen-tum receptio futura erat: at vbi ea, quæ prouen-tum erant, miſſa ſunt, ſibi illis opus eſſe dixit, ſe verò poſtea conſtatum æs, diſſolutum ire cum uſuris. A militantibus etiam auſerebat ſolutio-nes, & ſtipendia ſex dierum in anno, quos dice-bat emptos: dicens, his diebus neque custodiam illis vllam eſſe, neque itineris expeditionem: ne-que ipſe impenſas faceret. Ante id tempus dabat militibus ſtipendia ſecunda die à nono menſe: à primo quidem menſe præteribant dies tres, à ſe-quenti quinque, & ita vſque ad triceſimum diem: ſicque in anno menſem vnum à militibus ite-rum auſerebat. Charidemus Orites habens quæ-dam prædia in Aeolide, cùm aduerſus eum mili-taret Artabazus, pecuniis indigebat ad militares copias. Primum quidem exhibuerunt illi, poſt-modum verò ſe non amplius habere quòd exhi-berent, dixerunt. Charidemus autem conſpiciens

pradium eſſe opulentiffimum, præcepit, ſi quid haberent pecuniæ, aut ſupelleſtilem pretioſam, mitterent in alium prædium, & daret eis condu-ctum cuſtodum. Simul autem & ipſe hoc facere videbatur, ſuãque in prædium aliud mittere. Ob-ſequentibus igitur illi hominibus, poſtquam haud admodum ab vrbe abſuerunt, ſerutatus eſt quæ habebant, & cepit quibuſcunque indigebat: illos autem rurſus in urbem remiſit. Proclamari etiam fecit in ciuitatibus, quibus dominabatur, neminem domi arma tenere, alioqui multari ar-gento, quòd per præconem indicebatur. Quòd ſubinde negligere viſus eſt, & nullam eius rei curam gerere. Homines autem arbitantes pro-clamationem illam ſibi vanè fuiſſe factam, habebant ſinguli per regionem arma, quæ prius poſ-ſederant. At ille repente explorationem domo-rum faciens, apud quos arma ſunt reperta, indi-citæ pena multam dederunt. Philoxenus qui-dam Macedo præfectus Carie pecuniis indigens, ſe debere Dionyſia celebrare dicebat, ſcribebatque ad eos, qui maximè fructibus abundabant, vt feſti eſſent apparatus, eis præcipiens quæ eſſent apparanda. Videns autem eos grauiter ferre, mi-ſit aliquos, interrogans, quid dare vellent, & ab-ſoluerentur ab huiusmodi miniſterio. At illi multò plura, quàm ſe cenſebant expoſituros, velle dare dixerunt, vt non vexentur, & a pro-priis abeſſe non cogantur. Ab his igitur capiens quòd dederunt, ad alios rurſus ſcribebat, donec perceperit quòd ipſe volebat ex iis, quæ apud illos erant. Euales Syrus Aegyptiorum præfectus, ſen-tiens Nomarchas, qui ſub ipſo erant, debere re-bellare, vocauit eos ad tribunalia, & omnes ſu-ſpendere fecit: præcepitque vt familiaribus eo-rum diceretur, eos in carcere detineri. Vniſquif-que igitur affinium, pro vnoquoque ſolicitus erat, vt capiuos pecuniis redimeret. Ille verò pro vnoquoque pacifcens, & quæ pacta erant ac-cipiens, ſingulis mortuum reddidit. Cleomenes Alexandrinus præfectus Aegypti, ingenti fame aliis in locis facta, in Aegypto autem re medio-criter ſe habente, veniit educationem tritici. No-marchis autem cauſantibus ſe non poſſe tributa ſoluere, niſi educerent, educere permiſit: ſed per-multum tritico impoſuit tributum, ita vt pauco educto tritico, multum illi contingerit recipere tributum: quò factum eſt, vt Nomarchæ à ſuo de-ſtiterint propoſito. Tranſfretans autem Nomon, vbi crocodilus pro Deo habetur, vnus puerorum ſuorum raptus eſt. Aduocans igitur ſacerdotes, dixit, ſe, qui prior iniuria affectus eſſet, vltum iri in crocodilos: itaque præcepit venari eos, & ab aquis extrahi crocodilum. Sacerdotes verò, vt Deus eorum non haberetur contemptui, congre-garunt quantum auri potuerunt, & illi dederunt, ſicque ab incepto deſtitit. Alexandro rege man-dante Cleomeni, vt ſibi conſtrueret urbem ad Pharon, & emporium, quòd prius erat in Cano-pum, illic conſtitueret: ipſe nauigauit in Canopum ad ſacerdotes, & eos, qui illic diuitias haberent, & ſe ad hoc veniſſe dixit, vt eos deduceret colo-nos. Sacerdotes autem, & accolæ afferentes pecuniam, dederunt illi, vt eos, & emporium illis in regio

in regione relinquat. Accipiens autem, tunc quoque discessit. Porro transfretans cum essent sibi parata quæcunque erant necessaria ad adificationem, petiit ab eis pecuniam, quæ longè multitudine excedebat: tanti autem interese sibi emporium illic esse, & non hic. Cum autem dicerent, se dare non posse, transmigrare eos fecit. Quosdam etiam ad merces comparandas mittens, & sentiens eos bene emisse, ac conuenisse ut ei deberent ratiocinio pretium supputare, ille ad notos ementium dicebat, se audiuisse eos merces supra pretium comparasse quod præceperat, & simul eorum cum simulata iracundia, arguebat inscitiam. Illi autem hæc audientes, dicebant, non decere eum credere quippiam obloquentibus in eos prius, quam ipsi veniant, & rationem ei reddant. Atque cum emptores venissent, illi recitarunt eis quæ audierant à Cleomene. Ij vero volentes illis, & Cleomeni rem ostendere, pretia retulerunt, quibus emerant. Cum triticum in regione vareniret decem drachmis, vocans operatores, interrogauit, quomodo volunt ipsi laborasse? inquit se velle illi, etiam minoris, quam quanti mercato ribus vendere. Illud autem iussit, ut tanti ipsi darent, quanti aliis vendebant. Atque mox statuit pretium tritici triginta & duas drachmas, atque ita vendebat. Accersens etiam sacerdotes dixit, enormem impensam in regione ad sacrificia fieri: quare oportere aliqua sacrificiorum, & multitudinem sacerdotum tollere. Porro sacerdotes, & quisque priuatus, & communiter sacras pecunias dedere, arbitantes ipsum id re vera facere velle, & optabat quisque sacrificium apud se fieri, & regionis esse sacerdos. Anrimenides Rhodius princeps factus ab Alexandro super viâ dimidium, circa Babylonem, hoc pacto pecunias conlauit: Cum antiquus in Babylonia lex fuisset, omnium, quæ inferebantur, decimam soluere, & nullus illa lege vteretur, obseruauit præfectos omnes approbatos, & milites non paucos, & senes, & alios artifices accersitos inferentes bona propria peregrinando, & multa illis allata dona, & secundum legem positam decimam exegit. Rursus mancipia, quæ erant in exercitu: præbens, iussit eum, qui vellet, describere quod vellet: debere autem pro anno octo drachmas deponere: quod si deficeret feruus, reportaret pretium, quod descriptum fuerat. Descriptis igitur compluribus mancipiis, non paucum argentum utilitati fuit. Si autem aliquod mancipiorum defecisset, iussit præfectum, sub cuius præfectura fuisset exercitum conseruando, pretium domino eius restituere. Ophelas Olynthius constituens curatorem super pascuis Artididem, cum accessissent ad eum Nomarche loci illius, dixerunt se velle illi multo plura dare:

precabantur autem, ut mutaret curatorem, quem constituerat. Interrogauit eos, si contribuere possent, quæ pollicebantur: affirmantibus ipsis, curatorem in officio dimittere: quæ autem ipsi promiserant tributa, exigi præcepit. Ergo nec curatorem, quem instituerat, spernere visus est, nec illos ad maiora tributa, quam ipsi statuerant, soluenda coegisse. Pythocles Atheniensis consuluit Atheniensibus, plumbum ex Tyriis accipere, qui in ciuitate priuati essent, eo, quo vendebant, pretio duarum drachmarum: deinde statuit illis pretium sex drachmarum, sicque vendebat. Chabrias cum electi sufficerent ad implendas naues centum & viginti, esset autem ei opus solùm sexaginta nauibus, præcepit iis, qui ex sexaginta nauibus eius, quæ remanebant, nauigaturi erant, ad bimestre annonam ministrare, aut ipsos nauigare: ipsi verò malentes propriis rebus incumbere, dederunt ea, quæ præcepit. Antimenes thesauros, qui per vias regias continebantur, iussit præfectos implere secundum legem regionis. Cum verò exercitus, aut turba alia absque rege indiguisset, vendebat ea, quæ erant ex thesauris, aliquem ad eos mittens. Cleomenes appropinquante noue lunationis tempore, cum ingrueret necessitas stipendia militibus persoluere, nauigauit ex industria. Procedente autem mense stipendia persoluit, ac resumpsit nauigationem: postea verò incæpto mense, solutionem differbat vsque ad lunam silentem: milites autem, quia nuper recepissent stipendia, quietè se habebant. Ille verò in anno mensem vnum prorogans, semper mensis mercedem auferebat. Stabelbius Mison, militibus stipendia debens, conuocans duces dixit illis, nullo pacto se priuatis indigere militibus, sed ducibus: cum verò sibi opus esset, mitteret eos, dans eorum cuiuslibet argentum, ad colligendos externos: stipendia autem, quæ illis debebat, ducibus ipsis pollicebatur se dare. Præcepit igitur vnumquemque dimittere extraneos à regione. Duces itaque arbitantes, pecuniam illam suam fore, remiserunt milites, ut præceperat. Paruo autem exacto tempore, cum mercedem poscerent, eos conuocans dixit, neque tibicinem sine chorea, neque duces sine militibus ad quicquam vtilis esse: quare præcipiebat, ut è regione discederent. Dionysius sacella circuibat, sibi videret positam boni dæmonis mensam auream, aut argenteam, & auferre præcipiebat: & quæcunque statuæ quippiam prætereundæ videbatur, auferri iubebat, dicens, Quodcumque accipio, tollere præcipiunt. Vestimenta etiam aurea, & coronas aureas statuarum tollebat, dicens se & leuiora, & accommodatiora daturum: & subinde illis albiculos amictus, albiculasque circumponebat coronas.

V I R T V

V I R T V T V M

E X A C T I O R D I V I S I O

P E R S I M O N E M

G R Y N A E V M.

MIRTUTVM quatuor diuisionem non membratim persequi, sed à certo principio paucis deducere, propositum est. Et quidem quatuor esse prima virtutum genera, quibus mens humana, velut anchoris quatuor, aduersus omnes animi tempestates regatur, vetus doctissimorum hominum consensus est, etiam eorum, qui de religione vera verissimè senserunt. Id igitur in communi rerum prius, mox in propria hominis formula spectemus. Omnis ergo natura, res, & substantiam habet aliquam, in qua versatur, & ἐνέργειαν, secundum quam intelligitur, ac iudicatur virtus. Vt enim nisi subiecta in re operatio non cernitur, ut nusquam nisi in oculo visio: ita nisi in operatione intelligi quæ cuiusque rei virtus, ac præstantia sit, non potest, ut nusquam nisi in videndo visus perspicacia. Quod si virtutem qualibet in re agendi, & munere suo fungendi rectitudinem vocamus, & rectum est quicquid ab instituto sine non errat, finis autem sua cuiusque rei consummatio est: id certè virtus erit, in consummationem sui quò quidque agendo fertur. Intelligendum est autem, vnamquamque naturam in rerum medium sic expositam esse, ut hinc quidem infesta, & inimica, inde idonea, ac congruentia sibi circumposita habeat: in quorum congressu ut omnis operatio consumitur, sic virtus omnis spectatur, dum vnaquæque rerum constituere sibi imperium conuenientium confederatione, & repugnantium amolitione conatur. Itaque tanquam in certamen, & æmulationem omnes naturæ res positas, ac commissas ab opifice, ad communem vniuersi salutem esse videmus: ut in contrarij propullione, & conuenientis coniunctione vis rerum, virtusque omnis versetur. Quæ si ita habent, & si virtutis descriptio hæc vera est, omnisque ut operatio Naturæ, sic virtus inter contraria versatur, prima certè virtutum vnique rei fuerit, quæcunque conuenientis, inconuenientisque notatione viam agendi prætentat, ac præmunit rebus quidam boni, malique sui sensus, ac iudicium minime fallax: quo sublato, quia in vtrunque iam æquè res fertur, & idonei, inidoneique sibi discrimen nullum tenet, cæteras virtutes cadere necesse est. Quem enim in agendo conatum adhibeamus, vbi quid agendum sit, nemo est qui docet? Prima igitur hæc vnaquæque in re naturalis operationis veluti directio, ac virtus esto, conuenientis, repugnantisque sibi natura certum iudicium habere, ut antè, quam quicquam agitur, sequi res agendo commoditatem suam norit. Proxima, quæ in præscripta, præmonstrataque, ac recta secundum Naturam via, iam cognita sic insistit, ut ab infesto, resistentisque sibi non statim depellatur. Nam quia confluendum omnibus naturæ cum contrario suo est, siue sustinendi eius vis nulla rei suppetit, locum id sibi non repulsum facit, & superat: itaque rei iam operatio debilitata, agendo prodesse sibi non potest: siue nimis in contrarium auidè inuadit, non tam arcendo, quam vehementiore hostis congressu se ipsum violando, sibi ipsi res agendo incommodat. Quorum vtrunque virtuti pugnat, quæ ei, in quo est, prodesse tantum, non etiam obesse nouit. Hæc virtus ab illa priore sic pendet, ut quàm firmum à bono suo iudicium est, quàm acutus, solersque conuenientis sensus, tam firmus ad bonum ingressus sit. Inflammata ferri animalia cupiditatis impetu

impetu videmus: at illam pro magnitudine apprehensi per phantasiam boni inardescere constat. Duas itaque iam in omni Naturæ operatione ritè progrediente virtutes necessariò intelligimus. Sed quia tam mali, quàm boni non veri species à præscripta Naturæ via subducit, etiam in conueniente, quæ procliuatatem Naturæ moderetur, ac sistat, necessaria vnicuique rei virtus tertia est. Siue enim conueniente sibi ignauiter, & oscitanter mouetur, vtilitatem suam stipes, & fatua natura negligit: siue nimis hoc accenditur, & rapitur, cupiditate eius præcipitata, commoda ex re capit incommodum. Quorum vtrunque non solum non virtus, sed intolerabilis naturæ inscitia est. Porro autem & hæc ab illa prima, rationeque eadem oritur. Sed iam in vtrunque bene instructam Naturam, hoc est ita comparatam, vt quorsumcunque agendo fertur, quantum in ipsa est, tueri suum officium possit, quomodo non rectam vocemus? Quod quidem iustitiæ nomen antè, quàm superiores illæ inter se conspirant virtutes, rei nulli potest competere. Ergo substantia quædam primùm omnibus reliquis subiecta est: *ἐνέργεια* substantiæ, ad tuitionem sui vnicuique naturæ facultas: est *ἐνέργεια* virtus, & modus, qua vt ferè se res tueatur sola sit: est apti, idoneique sibi iudicium, virtus prima: est arcendi contrarij vis, virtus secunda: est amplectendi idonei vis, virtus tertia: est his ita comparatis rectitudo iam Naturæ, virtus communis quarta. Hæc in omnibus Naturæ rebus eodem pacto habent, ac vt in toto corpore, ita qualibet corporis naturalis in parte, institutio vna, eademque hæc Naturæ inuenitur. Substantia sua res omnis bona est, operatione bona mala fieri, virtute tantùm bona, vitio tantùm mala esse potest. Tolle primam, in exitium æquè, ac salutem suam per inscitiam res tendit: tolle secundam, frustrà quòquam tendit, semper occurrentem ob hostem ab itinere instituto per ignauiam retrocessura: tolle tertiam, frustrà quòquam tendit, semper ob occurrentem amicum viæ oblitura. Vnamquanuis harum trium tolle, rectè ad tuitionem sui, & rerum commercium comparatum est nihil. Contrà da primam, accincta res ad commercium naturæ est, & negotiandi viam tenet: da secundam, in ea progreditur, & quantum in ipsa est, ab infesto non interpellatur: da tertiam, nusquam se ipsam remorabitur in idoneo: da hæc omnia, rectè natura quæque habet. Quatuor hæc neque substantia, neque ipsius *ἐνέργεια*, sed quædam substantiæ nobilitas, & præstantia sunt. Vna virtus vnicuique ad tuitionem sui concessa, nomina diuersa pro rerum, in quas egit, varietate, & modo sumens. Nam vt quæque præstantissima substantia est, sic eius est *ἐνέργεια* potentissima: & vt *ἐνέργεια* est potentissima, sic conuenientis, & inconuenientis sensum acutissimè seruat. Sed vt quidque de rebus extra se positis amicis, inimicisque perfectissimè iudicat, sic iisdem optimè ad tuendum se vtetur. Equidem & hoc intelligendum est, in seriem Naturæ vnamquanque rem insertam, vel in suprapositum sibi, proximèque ante se præfèdum, vel in infrapositum, suffectumque sibi respicere: & illinc quidem vim virtutis veram omnem haurire, huc verò omnem exonerare, & reddere, meliorisque, & superioris se consortio tantùm in officio res permanere: inde diuulgas, virtutem statim amittere. Docent plantæ, quæ Solis: animalia, quæ hominum: ingenia, quæ artium: mentes, quæ spiritus vi sola consummantur, & in finem ducuntur suum. Et hæc quidem momenta sic in omni natura impressa sunt, vt in pessimè dispositis simulacra, & vmbra virtutum quædam extent. At vera virtus sola præstantioris se ductu sine suo potitur: cum cætera omnia, concessis Natura facultatibus, virtute destituta, in exitium suum tendant. Videmus in superatis morbo

corporibus

corporibus, vim omnem contra se ipsam naturam conuertere. Formulam hanc ad naturam iam nostram transferre paucis licet. Est rationalis anima virtutum omnium & capax, & stragulum omnium: est anima *ἐνέργεια*, secundum quam intelligitur virtus, omnia cum ratione faciendi: est *ἐνέργεια* aliqua rectitudo, ac virtus, id efficiens vt secundum rationem anima rationalis omnia agendo, in exitium suum minimè tendere, sed tueri sese, & bonum sibi, non malum, adscissere possit. Est virtutum eius prima, rationis intelligentiæ que lux, id est, vera veri sui boni cognitio, cuius præsidio contra omnia sese tueatur. Est secunda rationis de vero suo bono immota, etiam si acerbus maximè sensus repugnet, sententia. Est tertia rationis de vero suo bono immota, etiam si suauitas sensuū maximè diuersum doceat, sententia. Est quarta ex his iam consurgens rationis totius rectitudo, ac iustitia. Quatuor nomina, res, ac virtus vna. Præclarèque scriptura luci fidei sine errore in verum & æternum bonum suum intuenti, virtutum omnium vim veram tribuit. Hæc fides in rebus iudicandis, verum iudicium: in sustinendis malis non veris, de vero suo malo veri iudicij constantia: in contemnendis non veris bonis, de vero suo bono iudicij eiusdem firmitas, & robur est. Quibus virtutibus qui sic instructus est, ferri, incitarique in quenquam contra fas, & ius minimè potest: & quem nec commodum, nec incommodum abducit à recto, in omni vitæ commercio, vir erit rectus, iustusque. Vna igitur vis fidei in eadem scriptura, sapientia, prudentia, fortitudinis, sobrietatis, iustitiæque, ac virtutum omnium nomen frequentissimè capit. Vnibratilis virtus, in natura hominum communiter omnium inest: sed vera superioris commercio inuecta. Quoniam enim pacto vis non diuina est, quæcunque in consortium Dei mentem adducit? qui finis vtrique hominis est. Itaque cum de virtutibus legunt, & in virtutum exempla incidunt iuuenes, veram virtutem fidem, virtutum simulacra reliqua omnia esse meminerint. Nulla in plantis vis est, quæ facere possit sola frugiferas, de cælo Solisque beneficio vis omnis nascendi datur. Nulla in homine vis est, qua finem suum consequi sine superioris adminiculo sola possit: luce de cælo bona vera mentibus hominum inscribi sic oportet, vt eorum desiderio quæ vera non sunt contemnant. Stet igitur hoc, vt si nec plantis incrementum sine racito numinis aspiratu, consensuque datur, omnem omnium rerum virtutem, & vigorem verum diuini numinis esse. De vera igitur virtute, ac prima eius in genera quatuor sectione, monere hæc lectorem paucis operæpretium duxi. Reliqua sunt ab authoribus suis perfectè tradita.

M m ARIST

ARISTOTELIS

Stagirita de virtutibus Libellus,

Simone Grynæo Interprete.

Virtutum & vitiorum diuisio.

QUAE AD MODUM vehere laudibus quae pulchra sunt, sic quae sunt turpia, conuiciis proscindere, par est. Sed inter pulchra quidem virtutes, inter turpia verò vitia primatum tenent. Laudari verò non ipsa modo virtus, sed causae quoque, & comites, fructusque, & opus omne virtutis, vt contra reprehendi contraria debent. Cùm autem animae partes, qualiter opinatur Plato, tres sint: qua de agendis, omittendisque dispicitur, prudentia: qua sustinentur infesta, mansuetudo ac robur: qua ad sciscèdis idoneis cupiditas regitur, sobrietas, ac continentia: communisque partium omnium harum, iustitia, liberalitas, ac magnanimitas: eoridem rerum earundem opposita vitia, in dispiciendo recto stultitiam, in arcendo infesto ferociam, & ignauiam, in adsciscendo idoneo proteruitatem, ac incontinentiam, communisque partium earum omnium iniustitiam, & illiberalitatem, animique paruitatem esse oportet.

Quid vnaqueque virtus sit.

PROUDENTIA igitur, rationalis animi partis virtus est, qua ea, quae ad felicitatem suam tendunt, dispicientes sibi comparant.

Mansuetudo verò, incitabilis ad vindictam animi partis virtus est, quam per aegrè ad iram concitantur.

Fortitudo verò, incitabilis ad vindictam animi partis virtus est, quam per aegrè terroribus mortem minantibus concutiuntur.

Sobrietas verò, prona ad cupiditatem partis virtus est: qua fit vt in fruendis rebus sic versentur, prauas vt omnino voluptates ne appetant.

Continentia verò, proxi ad cupiditatem animi retinaculum est, quam per in fruendis rebus prauas ad voluptates incitantem cupiditatem ratione sustunt, ac continent.

Iustitia verò, virtus animi, qua tribuitur quod cuique est par.

Liberalitas autè, animi virtus est, erogare quatenus honestum est parata.

Magnanimitas verò, virtus animi, qua ferre fortunam, infortuniumque, nomen, & ignomi-

iam potest.

Quid vnumquodque vitium sit.

TULCITIA, rationis est vitium, ac morbus, infelicitis vitae totius causa.

Iracundia, incitabilis ad vindictam partis vitium, vnde procliuiter irae concedunt.

Timiditas, incitabilis ad vindictam partis vitium, quo terroribus facile concutiuntur, praesertim interitum minantibus.

Proteruitas, ac lasciuia, prona ad cupiendum partis vitium est, quo prauas voluptates deligit.

Incontinentia, prona ad cupiendum partis vitium est, quo fit, vt contra rationem auidè cupita, tamen turpium ad voluptatum illecebras ducen-
tia amplectimur, attrahimurque.

Iniustitia verò, vitium animi est, quo amplius, quam par sit, qualibet in re habere, polleatque voluit.

Illiberalitas autem, vitium, quo lucrum vnicuique oblatum sectantur.

Puillitas autem, paruitasque animi, vitium est, per quod fit, vt neque fortunam, nec infortunium, neque nomen, nec ignominiam ferre possint.

Quid sit vnicuique virtuti sum.

CPRUDENTIA quidem est, & consilium capere, & bona, malaque discernere, & petenda, fugiendaue in vita omnia iudicare, & bonis iis, quae quidem concessa nobis Natura sunt, praclare vt, & rectè cum hominibus cogredi, & opportunitatem reru cernere, & rationem, orationemque, sagaciter adhibere, & eoru, quae esse nobis possunt vsui, omnium experimentum, scientiamque tenere. Ipsa verò memoria, experientiaque, & industria, aut à prudentia proficiscuntur, aut comes eius vnaqueque earum existit. Aut experimentum, & memoria quidem, concurrentes, coadiuuericisque causae, industria verò, & in dando consilio felicitas, partes prudentiae sunt iudicandae.

Mansuetudinis est autem, criminationes, calumniisque, & contemptus moderatè ferre, ac ad vindictam celeriter non tendere, minimèque ad iram praecipitem esse: & cùm nec insuauibus, nec iritabilibus moribus sis, placidum, stabilèque animum retinere.

At for

Quid vnicuique sit vitio sum.

STULTITIA verò proprium, prauè de rebus iudicare, prauèque consulere, prauè praesentibus cum rebus congregari, consiliariisque, prauè de iis rebus, quae in

At fortitudinis est, imperculso mortis ad minas animo esse, alacritatemque difficilibus in rebus seruare, ad subeunda pericula animis abundare, magisque praclare mori, quam turpiter viuere, seruarique cupere, auctorèque victoriae existere. Adhuc, laborare, durareque cùm velle, cupereque, tum posse, fortitudinis est. Hanc & animositas, & generositas, & fiducia, & audacia, tum & sedulitas, & tolerantia sequuntur.

Sobrietatis autem, siue moderationis, voluptatum corporearum illecebras minimè mirari, nullaque turpis illecebrae delinitione duci, ac etiam licitis vtendi rebus securitatem suspectam habere: & non magis cùm ampliter, quam cùm mediocriter suppetit, animum, vitamque laxare est. Comes sobrietatis, quadam ordinis conseruatio, & rerum munditia, & verecundia, & cautio est.

Contententiae verò, ratione cupiditatem turpes ad illecebras, voluptatesque cientes compefcere, & animo aduersus naturalium rerum defectiōnes, perturbationesque constanti esse, ac durabili.

Iustitia verò, eius, quod par, dignumque quoque sit, qualibet in re rationem habere, & mores, ac instituta patriae, scriptasque leges conseruare, veritatem, vnicuique referre, dicere, pactaque custodire.

Prima verò iustitia est, qua Deo proxima, qua diuis: terra deinde, qua patriae, parentibusque potestatem, qua vita iam functis debitum, suumque cuique officium praestamus. Inter quas, pietas, aut pars iustitiae, aut ipsam consequens iustitiam est. Iustitiam verò, & sanctitas, & veritas, & fides, & ipsum prauitatis totius odium consequitur.

Liberalitatis est, animo tali comparatum esse, vt opes suas honestas ad res erogare, vt que in expendendo necessariae ad res abundare, tum vt subsidio sicuti maximè referat esse, contraque vt inde, vnde non decet, minimè accipere velis. Liberalis autem vir, etiam vestes, ac habitatione mundam amabit: sepeque superuacuas, honestas modò, ac haud insuauem oblectationem habentes res, licet ipsi non magno vsui futuras, comparabit: quale est, animantia aut iucundum, aut admirabile quipiam praeseferentia alere. Comes huius, quadam in moribus remissio, facilitasque, & humanitas: tum ad misericordiam, ad amicitiam, ad hospitalitatem, ad omnèque praclarum propensio, & amor est.

Magnanimitatis autem, flantem, resstantemque Fortunam, nomen, & ignominiam praclare ferre: ac neque voluptatem, neque clientelam, neque potestatem, neque victorias eas, quae certando parantur, mirari: sed aliquid in animo profundum, ac veluti pondus habere est.

Est autem magnanimus is, qua nec viuere faciat plurimi, nec vitam ipsam vehementer amet, sed simplici quodam animo, generosèque cùm sit, ferre iniuriam absque vindictae studio potest. Comes huius, simplicitas est, & veritas.

Est autem magnanimus is, qua nec viuere faciat plurimi, nec vitam ipsam vehementer amet, sed simplici quodam animo, generosèque cùm sit, ferre iniuriam absque vindictae studio potest. Comes huius, simplicitas est, & veritas.

Est autem magnanimus is, qua nec viuere faciat plurimi, nec vitam ipsam vehementer amet, sed simplici quodam animo, generosèque cùm sit, ferre iniuriam absque vindictae studio potest. Comes huius, simplicitas est, & veritas.

vita bona, malaque versantur, sentire est. Comes eius, infelicitia, impotentia, ineptitudo sunt, ac obliuio.

Iracundiae verò tria sunt genera: excandescencia, amarulentia, & quadam ex offensa torpescencia. Est autem iracundi hominis, contemptiones, imminutionesve sui, vel minimas, ferre minimè posse, sed ad vindictam, multamque statim tenderet: itaque & verbo, & re qualibet ad iram perfacile moueri. Consequitur hanc, cocitatis, mobilibusque in vniuersum vt moribus reddat homines, tum leuissimas vt res cura sua dignas maximè iudicet, easque propter vt turbetur: quos quidem mores nec constanter, nec diu, sed subito, ac momento patitur, sustinetque iracundia.

Timiditatis autem est, ab vnde cunque venientibus terroribus commoueri facile, iis praesertim, quae vel mortem ipsam corpori, vel aliquam corpoream orbitatem minentur: tum qualitercunque superesse, seruarique, quam praclare oportere, satius ducere. Sequitur hanc animi mollitia, inuilitasque, & inertia, ac lucis huius, vitaeque tuenda nimia cupiditas. Subest autem quadam huic cautio, moresque eius alienos esse à contentione videmus.

Proteruitatis autè, perniciosarum, turpiumque voluptatum illecebras sectari est, eosque, qui his dediti sunt, felices maximè esse putare, risuque, & salibus, & facetiis gaudere, abundareque, denique cùm rebus, tum verbis supinum, ac dissolutum esse. Comes huius, confusio, & imprudentia, & inuenustas, & negligentia, & contemptus, & dissolutio sunt.

Incontinentiae verò est, voluptatum illecebras ratione prohibente, & his non potiri nihilò minus velle: cùmque recta, honestaque, quae sunt, esse faciendae statuas, ea voluptatis ergo deserere. Comes incontinentiae, mollitia, praenitentiaque est, & omnia ferè, quae proteruitatem sequuntur.

Iniustitiae verò genera tria reperiuntur, impietas, arrogancia, contumelia. Impietas quidem erga Deos, viuosque, aut etiam erga mortuos, tum erga parentes, & patriam, rectum non seruans. Arrogancia verò, circa contractus, commerciumque vitae, supra quam merita est praepollere volens. Contumelia verò, voluptatem sibi sic struens, in probum, ac dedecus alios vt ducat. Rectèque de ea sic Euenes, Tametsi nil sibi commodet, inquit, iniuria gaudet tamen. Iniquitatis est verò, mores, ritusque patrios prauaricari, legibus, & auctoritati publicae subesse non velle, mentiri etiam, ac peiorare, pactaque transgredi, & fidè fallere. Hanc calumnia, iactantiaque, ac humanitatis simulatio, & peruersitas, dolusque malus sequuntur.

Illiberalitatis quoque genera tria sunt, turpilucrum, parcitas, & tenacitas. Turpilucrum, quo quare, lucrumque ex re qualibet facere non potest, plurisque lucrum, quam ignominia est. Parcitas autem, qua honestas, necessariasque ad res nostras minimè sustinemus impendere. Tenacitas autem, qua impendunt quidè, tenuiter verò, malignèque adeò, plus vt incommodent, dum sumptus in tempore non faciunt. Illiberalitatis est, maximi pecuniam facere, inque facièdo lucro probum

nullum inesse putare. Mercenaria hæc, feru-
liffique, ac sordida vita, ab omni que honorum
studio, ac liberalitate aliena est, qua vlu nobis
venit, vt nostris in rationibus quidem angustia
circundemur: in studiis verò, ac voluntatibus,
veluti pondus, ac molem obiectam habeamus: ac
omnino pusillitas, ac deiectio, ingenerositasque
animi, ac humanitatis totius odium, nos vt con-
sequatur.

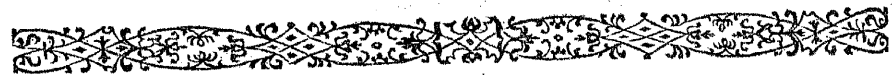
Puillitas autem, neque fortunam, nec infor-
tunium, neque nomen, nec ignominia ferre posse
est: sed honore subeunte tumescere, vanumque, ac
leuem reddi: fortuna verò vel paululum aspiran-
te, continuo extolli: ignominiam autem ne mini-
mam quidem sustinere posse: repulsam verò, fru-
strationemque, quantumuis exiguam, infortunium
ingens esse iudicare, omnemque eam lacrymis
prosequi, ac ægrè velut impositum pondus gesta-
re. Denique talis pusillus homo est, qui omnem
neglectum sui, etiam qui per ignorantiam, obli-
uionemque euenit, iniuriam, ac contumeliam no-
minat. Hanc angustia, querimoniamque, & diffiden-
tia, & depressio quedam animi sequitur.

Quid in vniuersum virtuti sit suum.

N vniuersum autem animus ritè com-
positus vt sit, placidisque, ac modera-
tis & suis motibus vt feratur, omnes-
que per partes ipsius (quas tres esse di-
ximus) velut harmonia, vt consonet, efficere, virtu-
tis est. Itaque Reipublicæ similis virtuosus animi
status esse videtur. Est verò virtutis & hoc, bene-
ficiis dignos afficere, bonos amicitia sua dignari:
tum nec pœnæ, nec vindictæ cupidum, sed miseri-
cordem, clementemque, ac veniam concedere pa-
ratum esse. Comites virtutis, probitas, æquitas,
candor, spes bona, & id genus alia sunt: qualis est
familiarium, amicorum, sociorum, hospitem, ho-
minum denique coru bonorum, præsertim amor.
Quæ quidem laudatorum de numero sunt om-
nia. Vitium verò contrariis per omnia præditum
est moribus.

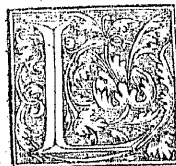
Aristotelis de virtutibus libelli, Simo-
ne Grynao Interprete,
FINIS.

ARISTOTELIS

Stagiritæ de virtutibus Libellus,

Alexandro Chamaillardo Interprete.

LAUDABILIA quidem sunt,
honesti: vituperabilia verò, 40
turpia. Et quidem in hone-
stis principem locum obti-
nent virtutes: in turpibus au-
tem, vitia. Laudabilia porro
sunt, & causa virtutum, &
quæ virtutes consequuntur, & quæ exoriuntur ab
iis, & opera ipsarum; vituperabilia verò, contra-
ria. Quum autem anima secundum Platonem,
in tres distribuatur partes, rationalis quidem vir-
tus est, prudentia: animosa autem, mansuetudo, 50
& fortitudo: cupida verò, temperantia, & conti-
nentia: totius autem animæ, iustitia, liberalitas, &
animi magnitudo. Vitium verò est rationalis
quidem, imprudentia; animosa verò, iracun-
dia, & ignauia: cupida autem, intemperantia, &
incontinentia: totius verò animæ, iniustitia, illi-
beralitas, & animi paruitas.

Prudentia.

Est autem prudentia, virtus animæ rationalis,
eâ præparans, quæ ad felicitatem spectant.

Mansuetudo.

Mansuetudo verò, est virtus animosa, qua qui

præditi sunt difficulter ira concitantur.

Fortitudo.

Fortitudo autem, virtus est animosa, per quam
non facile mortis metu percelluntur.

Temperantia.

Temperantia verò, est virtus appetentis, per
quam à malarum voluptatum appetentia reddun-
tur alieni.

Continentia.

Continentia autem, virtus est cupida, qua cu-
piditatem, quæ in malas fert voluptates, ratione
inhibent.

Iustitia.

Iustitia verò, est virtus animæ, eius distribu-
tina, quod quisque meruit.

Liberalitas.

Liberalitas autem, est virtus animæ, honesto-
rum sumptuum ministra.

Magnanimitas.

Magnanimitas autem, est virtus animæ, per quam
ferre possunt vtraque fortunam, honorem, &
ignominiam.

Imprud

Imprudentia.

Imprudentia verò, est vitium rationalis, malè
viuendi causa.

Iracundia.

Iracundia autem, vitium est animosæ, per quod
fiunt ad iram præcipites.

Ignauia.

Ignauia autem, vitium est animosæ, per quod
periculis, & maximè mortis, consternantur.

Intemperantia.

Intemperantia autem, vitium est appetentis,
per quod amplectuntur malas voluptates.

De incontinentia quidem nihil sic
autem potes definire.

Incontinentia.

Incontinentia verò, vitium est cupida, per
quod stoliditate huc, illucque cupiditatem cir-
cumagunt, impellèrem ad malarum voluptatum
delectationes.

Iniustitia.

Iniustitia verò, est vitium animæ, per quod
circumscriptores fiunt præter dignitatem.

Auaritia.

Auaritia autem, est vitium animæ, per quod ap-
petunt vndequeque lucrum

Pusillanimitas.

Pusillanimitas autem, vitium est animæ, per
quod neutram possunt fortunam ferre, nec hono-
rem, nec ignominiam.

Prudentia.

Prudentia autem est, consilium agita-
re, discernere bona, & mala, & om-
nia, quæ sunt in vita sequenda, & fu-
gienda: honestè vt omnibus bonis,
cum aliis rectè vsuari, prospicere occasiones, so-
lertè verbis, & rebus vti, experientiam habere
vtilium omnium. Memoria autem, peritia, & so-
lertia, vel manant à prudentia, vel prudentiæ sunt
assectæ, aut partim prudentiæ adminicula, vt ex-
perientia, & memoria; partim tanquam prudentiæ
partes, vt consilium, & solertia.

Mansuetudinis.

Mansuetudinis autem est, posse ferre modera-
tè obiecta crimina, & contemptus, nec celeriter
rapi in vltiones, nec esse de facili mobilè ad iras,
esse autem moribus comem, & mitem, & ingenio
esse quieto, & stabili.

Fortitudinis.

Fortitudinis verò est, inconcussum à mortis
metibus, & constantem in malis, & intrepidum ad
pericula esse, & malle honestè mori, quam turpi-
ter seruari, & victoriæ causam præstare. Præter-
eà autem fortitudinis est, & laborare, & in animo
insituere, & posse. Accedit autem fortitudini &
audacia, & animi præstantia, & fiducia, & confi-
dentia: adhuc, industria & tolerantia.

Temperantia.

Temperantiæ autem est, nihil mirari corporis
voluptates, & cuiusuis scædæ voluptatis, & dele-
ctationis minimè appetentem, & timere etiam
iustam licentiam, & intentum esse in vitæ ra-

tionem similiter in paruis & magnis. Assècta-
tur autem temperantiam ordo, moderatio, pu-
dor, reuerentia.

Continentia.

Continentia autem est, posse cohibere ratione
cupiditatem, ferentem ad malas delectationes,
& voluptates pati, & tolerare pro natura indigen-
tiæ, & agritudinis.

Iustitia.

Iustitiæ autem est, distributinè esse eius, quod
est secundum cuiusque dignitatem, & tueri pa-
trias consuetudines, & instituta: & seruare scri-
ptas leges, & veridicum esse in controuersiis, &
stare conuentionibus. Est autem prima iustitia-
rum aduersus Deos: proxima, in dæmonas: deinde,
in patriam, & parentes: deinde, erga defun-
ctos: in quibus est pietas, vel pars iustitiæ, vel eius
comes. Sectatur autem iusticiam & sanctitas, & ve-
ritas, & fides, & vitiolorum odium.

Liberalitatis.

Liberalitatis autem est, erogare pecunias in lau-
dabilia, & largitio ad honestos sumptus facien-
dos, & præsto esse ad auxilium in aduersa fortu-
na, & non accipere vnde non oportet. Est autem
liberalis, & circa indumenta nitidus, & circa ha-
bitationem: est & instructor permagnarum re-
rum, & elegantium: & oblectationem habentium,
nulla commodi ducta ratione: est & alter anima-
lium, mirum quid, aut suauè habentium. Comi-
tatur autem liberalitatem morum facilitas, & comi-
tas, & humanitas: & esse misericordem, & er-
ga amicos beneuolum, & hospitalem, & honesti
studiosum.

Magnanimitatis.

Magnanimitatis autem est, pulchrè ferre & feli-
citatem, & infelicitatem, & honorem, & ignomi-
niam, & non admirari neque delicias, neque clien-
telas, neque potestates, neque victorias gymnicas,
habere autem quandam animi altitudinem, & ma-
gnitudinem. Est autem magnanimus, neque vitam
magnificens, neque vitæ amans: simplex porro
moribus, & generosus, iniuria potens læscisiti, &
non vindex. Sequitur autem magnanimitatem,
simplicitas, & veritas.

Imprudentia.

Imprudentiæ autem est, iudicare peruersè de
rebus, deliberare perperam, vt nequire præsen-
tibus bonis, in falsam adduci opinionem, de iis,
quæ ad vitam sunt bona, & honesta. Sectatur au-
tem imprudentiam, inscitia, incontinentia, ru-
sticitas, obliuio.

Iracundia.

Iracundiæ autem sunt species tres, excande-
scentia, sæuitia, & recordia. Est autem iracun-
di, non posse ferre scædas contempiones, neque
imminutiones; esse autem plagosum, & vindictæ
cupidum, & de facili ad iram factus, verbò ve quo-
uis moueri. Assèctatur autem iracundiam moro-
sitas, & inconstantia, & sordida illiberalitas, & de
paruis angè, & ab iisdem derepentè affici, & per
breue tempus.

Ignauia.

Ignauitiæ autem est, quouis metu facilè percelli,
& mortis maximè, & noxarum corporis: & arbi-
trari

trari præstabilius esse quomodocunque seruari, quam pulchrè mortem obire. Comitatur autem ignauiam mollities, effeminatio, torpor, vitæ studium. Subest etiam quadam timiditas, & contentiõnis detrectatio.

Intemperantia.

Intemperantiæ autem est, sequi delectationes voluptatum noxiarum, & turpium, & arbitrari maximè felices eos esse, qui in huiusmodi voluptatibus versantur, & factum esse, & dicacem, & vrbânium, & versurû, tam in verbis, quam rebus. Sectatur autem intemperantiã ordinis perturbatio, impudentia, confusio, incuria, negligentia, dissolutio.

Incontinentia.

Incontinentiã autem est, prohibente ratione, delectationes voluptatum sectari, & ducere præstabilius esse, non frui ipsis, frui autem nihilò minus: & opinari quidè oportere facere & pulchra, & conferentia, abhorreere tamen ab ipsis propter voluptates. Est autem comes incontinentiã, mollities, & poenitèria, & plura eiusmodi, quæ intemperantiã comitantur.

Iniustitia.

Iniustitiã autè sunt species tres, impietas, auaritia, immanior improbitas. Impietas quidem est aduersus Deos, & dæmones, & circa defunctos, & circa parentes, & circa patriam. Auaritia autem circa commercia, præter dignitatem eligens præcipuum. Immanior autem improbitas est, per quam voluptates sibi comparant, ludibrio alios habentes: vnde Euenes de ea dicit: Quæ lucrum captans, nil tamen ipsa nocet. Est autem iniustitiã, patria violare & instituta, & iura, nec parère legibus, nec magistratibus, mètiri, peierare, transgredi conuentiones, & fidem fallere. Comitem autem iniustitiã se addit calumniã, iactantia, humanitatis asimulatio, malignitas, calliditas.

Auaritia.

Auaritiã autem species sunt tres: turpis questus, tenacitas, illiberalitas. Turpis questus qui-

dem, per quem ditescere quærunt vnde cunq; & lucrum, quam pudorem, pluris faciunt. Tenacitas autem, per quam sumptui parcunt, & impensa in re honesta: illiberalitas autem est, per quam expendunt quidem, minutatim autè malè, & plus iacturæ facientes, nullo scilicet habito temporis delectu. Est autem auaritiã, plurimi facere pecunias, nec id probrû putare, quod questuo sum sit. Vita mercenaria, & seruilis, & sordida, à munificentia, & liberalitate aliena. Consequuntur autem illiberalitatem, sordes, agrimonia, pusillanimitas, humilitas, immodestia, ignobilitas, hominum odium.

Pusillanimitatis.

Pusillanimitatis autem est, neq; honorem, neque ignominiam, neque felicitatem, neque infortunia posse ferre, sed honoratum quidem tunc scire, & leui successu prospero auctum efferi, & sublulare, ignominiam autem ne minimam quidem ferre posse. Aberratio porrò est, infortunium non diiudicare magnum: conquiri verò de omnibus, & agro animo ferre: præterea autem talis est pusillanimitas, vt omnes neglectus, contumeliam vocet, & ignominiam, etiam per imprudentiam, vel obliuionem admissos. Comitatur autem pusillanimitatem sordes, querimonia, diffidentia, humilitas.

In vniuersum autè virtutis quidem est, facere studiosum, & probum affectum in animo, quietis, & constitutis moribus vrentem omnibus ex partibus consonantem: quapropter videtur instituti, atque rationis boni animi esse honestus affectus. Est porrò virtutis & beneficiis dignos afficere, & diligere bonos, & neque ad sumendas pœnas, neque ad vindictam, ardenti esse animo, sed elementis placido, & misericordi. Assæta est autem virtutis, benignitas, aq; uitas, animi candor, spes bona, & quæ eiusdem sunt generis, veluti familiarium studiosum, & amico rum esse, sociabilem, hospitalem, humanum, elegantè se exhibere, quæ vtrique omnia laudabilium sunt: vitij autem, contraria.

IN RHETORICAM

ARISTOTELIS AD

Theodecten Isagoge per Simonem Grynaum.

RIBVS in locis vniuersitas rerum cernitur: in hoc viuo cæli, terræq; & rectè Mundi vocati opere, mox vbi velut in speculo relucet, mente: dèniq; in oratione, hoc est, mentem hominum representantem imagine. Nam nec extra Mundum est, si quid rerum est: nec in mente, Mundo altero, quicquam est, quod non reluceat, nec quicquam concipi mente potest, quod in oratione hominum non versetur. Noua igitur, mirandæque vis orationis est, Naturæ spectaculum omne, qualiter animo, mentèque conceptum est, per orationem, eæque viuã quandam picturam, in eius, qui te audiat, mentem, & animum, tantquam tabellam, viuis verborum coloribus transferendi, transcribendiq; sic vt is, qui audit sui, verborumq; ac orationis oblitus, animi sensu in ipsas per orationè res totus transferatur, transferturque. Vna eadèmq; & quidem angusta facultas, quorūsumcunq; adhibetur. Itaq; stultè faciunt, hanc qui infinita præceptorū turba spargunt. Eius prima in concipiendò mentè, secunda in exprimendò verbis, tertia in conformando auditoribus rem vis versatur. Cætera enim omnia ciuilibus facultatis, non huius sunt: morum humanorum, institutorumque ciuiliū, ac historiarum omnium, antiquitatèque totius, ac etiam rerum Naturæ cognitio, vnde velut è fonte diuine vis hæc dicendi manat. In concipienda re non magna difficultas est, vigiles modò, attentiq; Naturæ rerum, ac negotiorum humanorum vim, & momenta spectare, obseruareque, & in animum dili-

genter reponere velimus: qui fons, vt iam diximus, eloquentiæ solus est. Res enim omnes in animo non stupido vestigia quædam sui, sensusque viuos Natura relinquunt: quos si quis præsentis notet, præteritos iam facilè reuocabit, & his excitatus nouas sibi rerum imagines, formâq; quantum poscit vsus, confingeret. In exprimendò magna procliuitas est, si sint res cõceptæ, ac impressæ bene, & si spectator, obseruator, arbiter, & iudex rerum animus Oratoris bonus fuit. Lingua enim, & os, & vultus, & omnia pro habitu mentis mouentur. Itaq; non verborum, vt stulti putant, sed mentis vis elocutio est, ac regula hæc breuis datur: pro statu mentis dicturum, primùm bene mentem instituere: dèinde in hanc, tãtis per dum in linguam, in os, in oculos, in manus expressè, totaq; referatur, incumbere. In conformatione plurimum difficultatis est. hæc enim est, de qua præcepta tam infinita traduntur. Variare enim locum, tempus, personas, causas, momentaq; rerum in immensum videmus. Itaque cum superiora duo facultatis propria sint, hoc vsus est, in super & exercitationis ciuilibus cuiusdam infinite. Pars igitur hæc in congressu hominum; ciuiliūq; consuetudine, & luce ab ineunte ætate discenda est. Nos verò accommodare prius eloquentiã, si diis placet, seculo nostro studiosos cogimus, quam eloquentiam ipsam tradamus. Tria hæc si Cicero verbis totidè notauit, quid, quo, quidq; loco, & quomodo dicatur, videndum Oratori esse. Facit idem hæc Aristoteles, de primo, primo, de conformatione secundo, de expressione tertio libro tradens.

GEORGIITRAPE-

ZVNTIIAD PAPAETHESAURARIUM, PROLOGVS IN TRES RHETORICORVM ARISTOTELIS LIBROS AD THEODECTEN, A SE TRALATOS.

LIBROS Rhetoricorum Aristotelis, quos è Græca lingua in Latinam nuper traduxi, tuo potissimum nomini dedicavi. Est enim liber cæteris ferè Aristotelis libris omnibus longè utilior, iis præsertim, qui multorum, magnorumque negotiorum onera subeunt: adedò ut facile animum inducere lector possit, aut multa se de rebus humanis hinc didicisse: aut quæ prius experiendo didicerat, cuncta hinc recognovisse. Mirum enim est, sic ipsum omnia de moribus hominum per diuersas ætates, atque fortunas prudenter inuenisse, distinctè explicasse, ornatè conscripsisse, ut nihil ab eo prætermisum esse videatur: nec secreta Naturæ solùm, vt summus omnium philosophus, sed abditas quoque hominum mentes, motusque reconditos non iniuria percepisse putetur. Quod ita esse tu ipse legendo iudicabis. Nam ad alias laudes virtutis, humanitatisque tuæ hæc etiam accedit, quod inter tot occupationes, laborisque tuos legendi quoque ratio tibi habeatur. Vnde fit, vt qui docti sunt, aut esse videntur, eos omnes complectaris, ac foueas. Sed de laudibus tuis dabitur tempus aliàs. Hunc verò librum nomini tuo traduxi: quoniam quum tuorum in me beneficiorum magnitudinem considero: plus me tibi debere inuenio, quàm possim aut facultate, aut ingenio, aut dicendi copia debitam gratiam referre: quippe qui & magna mihi contulisti, & nulla re alia, quàm inlita tibi humanitate, commotus contulisti. Quare non esse à me alienum putavi, si volo is esse, quem tu me esse voluisti: & si referre nullo pacto possim, aliquid tamen efficere, quo gratum animum meum ostenderem. Suscipias ergo Reuerende mi pater translationis meæ munusculum, & tibi recipienti pulcherrimum, & mihi offerenti ornatissimum.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagirita Rhetoricorum ad Theodecten,

Liber Primus,

Georgio Trapezuntio Interprete.

Quod de eis dem sint Rhetorica, & Dialectica, quodque qui ante ipsum de Rhetorica scripserunt, non rectè traheuerunt, & de utilitate eius.

Cap. I.

RHETORICA dialecticæ æquipollet: nam de iis vtraque est, quæ omnium quodammodo communia, & nullius determinata scientiæ esse cognoscuntur. Quapropter omnes etiam vtriusque aliquo modo particeps sunt. Quippe omnes aliquo modo tum querere, ac reddere rationem, tum defendere, & accusare conantur. Verùm multi hæc temerè, nonnulli exercitatione, ac habitu faciunt. Quæ quoniam vtroque fieri modo possunt, patet quod possunt & in certam rationem, ac viam redigi, cum eius causam inspicere possimus, quo tam qui exercitatione, tam qui Naturæ ductu, sponteque sua dicunt, quod volunt adipiscuntur: id verò artis esse officium omnes rectè concedent. Quicunque igitur eloquentiæ artes ad præsens vsque composuerunt, paruam ipsius particulam adinuerunt. Nam cum fidem facere, artificiosum tantummodo sit, cætera viciosa accedant: ij de enthymematibus: quæ persuasionis sunt nerui, nihil dicunt: de iis autem, quæ præter rem sunt, plurima pertractant. Indignatio enim misericordia, ira cæterique animi affectus, non de ipsa re sunt, sed commouendi iudicis causa. Quare si quemadmodum in nonnullis ciuitatibus fieri solet, maximèque in iis, quæ bonis legibus gubernantur, sic in omnibus quoque iudiciis esset: nihil profectò haberent quod dicerent. Nam omnes oportere legibus esse ita constitutum arbitrantur, partim etiam vtuntur, ac prohibent præter rem quicquid dicere, vt Ariopagites, rectè id ita putantes. Non enim oportet in irâ, aut inuidiam, aut misericordiam impellendo, à recto iudicem deflectere: ne similes ei simus, qui eam: qua vsurus sit, regulam prius inflectit. Ad hæc quoque perspicuum est, nihil ad litigantem

pertinere, nisi vt ostendat, res sit, necne, & factumne sit, an non. Si verò magnum, aut paruum, iustum, aut iniustum, quæ legillator non determinauit, ea non à litigantibus accipere, sed per se ipsum iudicem scire oportet. Maxime igitur conuenit, vt quæ rectè posita sunt leges, cuncta ipsa explicent, quæ explicari queant, & quàm minima iudicibus relinquunt. Primum, quia vnum, aut paucos prudentes, qui leges ferre, aut iudicare possint, facilius est inuenire, quàm multos. Deinde quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia breuissimè conficiuntur, difficile est vt bene à iudicibus iustum, & conducibile distribuatur. Illud autem omnium maximum est, quod legillatoris iudicium non de singulis, nec de presentibus, sed de vniuersalibus, & de futuris est. Senator verò & iudex de presentibus iam, determinatisque iudicant. Vnde fit, vt cum & ament, & oderint, sua quoque vilitas connexa sit, non satis queant veritatem perspicere: sed propria vel voluptas, vel dolor, iudicia sua obumbret. Quare minimam cæterarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus: factum verò esse, aut non factum, & fore, aut non fore, esse quoque, vel non esse: hæc omnia, cum non possit lator legis providere, iudicibus relinquenda necessariò sunt. Quæ quoniam sic se habent, patet cum de exordio, narratione, cæterisque particulis, quid habere debeant, præcipiunt, aliena, remotaque ipsos præcipere. Nihil enim aliud ij agunt, nisi iudicem quomodocumque afficiant: de artificialibus autem probationibus nihil afferunt: quod est vt ostendant vnde quispiam enthymematicus fieri possit. Idcirco etiam cum eadem sit via, & ratio deliberationis, & iudicij, cumque melior, ac ciuitatibus utilior deliberatiua præceptio sit, quàm iudicialis, de illa nihil, de hac plurima tradere conantur. Minus enim in deliberationibus conducit præter rem dicere, minusque insidiarum deliberatio habet, quàm forensis contentio, cum sit communis. Hic enim de singulis, quæ vidit, iudicaturus est. Itaque nihil aliud demonstrare oportet, nisi quod sic se habeat, vt is, qui consultit, affirmat, in iudicialibus autem id non satisfacit. Nam cum de

M m 5 alienis

alienis rebus iudicium sit, vtilis est auditorum præparatio, qui rem suam considerantes, ac ad gratiam audientes, largiuntur litigantibus operam, non iudicant. Quapropter multis quoque in locis (vt iam diximus) ne præter rem quicquid dicatur, in iudicio cautum est legibus. In consultatione verò id ipsi indices exactè obseruant. Verum quoniam perspicuum est, artificiosam viam, & rationem in persuadendo consistere, persuasionemque quandam esse demonstrationem, (tunc enim vehementer credimus, cum demonstratum esse putauerimus) enthymema quoque rhetoricam esse demonstrationem: quod (vt simpliciter dicam) præcipuum est in persuasione: idque est syllogismum quandam: & de quolibet syllogismo dialecticam vel vniuersam, vel partem eius quandam considerare; patet, eum qui ex quibus, & quomodo syllogismus fiat, optimè possit perspicere, maximè enthymematicum esse, in super qui hoc etiam tenet, quibus de rebus enthymemata sunt, quidque à logico syllogismo differant. Eiusdem enim virtutis est & veri, & verisimilis consideratio. Atque etiam homines satis ad veritatem nati sunt, & vt plurimum veritatem consequuntur. Quam ob rem qui probabilia facile coniectura consequitur, is & ad veritatem similiter se habet. Perspicuum igitur est, quæ præter rem sunt artes, ab aliis quoque traditas esse, quamque ob rem ad iudiciales magis præceptiones declinarunt. Vtilis autem rhetorica est, tum quoniam vera, & iusta meliora secundum Naturam sunt, quam contraria, ita vt nisi decenter iudicia sunt, necesse sit in eis vinci quod vituperatione dignum est, tum quia ne si certissimam quidem habeamus scientiam, facile est nonnullis per eam persuadere, impossibile namque id est. Cum enim disciplina ratio ad scientiam sit ita necessaria, (vt etiam in Topicis dicebamus, cum de colloquutione cum multis diceremus) fides, & oratio ex communibus faciendæ est. Præterea oportet, vt, sicut & in syllogismis, persuadere contraria possimus, non vtraque faciemus (nam mala faciunda non sunt) sed ne nos lateant quomodo se habeant, & vt cum alij non iuste vrantur oratione, soluere possimus. Aliarum igitur artium nulla de contrariis ratiocinatur, sed dialectica, & rhetorica id solæ faciunt. Nam vtraque similiter de contrariis est, quarum non similiter subiecta res se habent, sed semper vera, præstantioraque secundum naturam, meliùs syllogismo colliguntur, aut (vt simpliciter dicam) credibilia sunt. Ad hæc absurdum est, si non posse corpore sibi præsidio esse, turpe sit, oratione verò non sit, quod hominibus magis est proprium, quam vltus corporis. Sed quod magna inferat incommoda, qui vti hæc orationis iniuste vtitur, id certe omnium bonorum, præterquam virtutis, & maximè præstantissimorum, vt virium, sanitatis, diuitiarum, imperij commune est. Nam his omnibus maxime quisquam prodegit, cum iuste vtratur, & lædet; cum iniuste. Quod igitur non sit vltus cuiusdam, ac determinati generis rhetorica, sed sicut dialectica, & quod vtilis, expositum est, quod quæ opus eius non est persuadere, sed posse quæ in sin-

Vtilitas Rhetorica.

Quid ab aliis partibus differat Rhetorica & Dialectica.

Orationis usus.

gulis credibilia sunt perspicere, veluti etiam in cæteris artibus vniuersis. Nec enim medicina est, sanam vitam inducere, sed quoadque possibile sit, ad hoc vsque perducere, cum possibile sit, etiam eos, qui nullo possumt pacto sanari, bene tamen curare. Præterea, quod eiusdem sit, tam quod credibile est, quam quod credibile videtur, perspicere, vt dialecticæ tam syllogismum, quam apparentem syllogismum. Cauillator enim non viribus, sed electione, hic verò tam scientia, quam electione orator erit: ubi electione quidè cauillator, dialecticus autem non electione, sed viribus. Sed iam de ratione ipsa dicendi conabimur exponere, quo pacto, & ex quibus propositum assequi poterimus. Rursum igitur, ceu ab initio definiens ipsam quid sit, reliqua dicamus.

Quid sit rhetorica, quod eius subiectum, quomodo se ad dialecticam habeat, & ex quibus rebus principalibus oratio consistat.

Cap. II.

Sit ergo rhetorica, vis, qua quod in vnaquaque re probabile est, perspicitur. Nullus enim alterius artis officium est. Nam singulæ artes circa id, quod eis subiectum est, doctrinales, persuadentesque sunt, veluti medicina circa id, quod sanari, ægrotareque possit. Geometrica circa passionem, quæ magnitudinibus accidit. Arithmetica circa numerum, & similiter reliquæ artes, & scientiæ. Rhetorica verò, quæ de re data (vt ita dicam) credibilia sunt, perspicere posse videtur. Quocirca etiam dicimus non in genere quodam determinato hanc artem versari. Probationum verò alia sine arte, alia artificiosa. Sine arte illas appello, quæ non à nobis excogitantur, sed in causa extiterunt prius, & sponte suppetunt, vt testes, cruciatus, scripta. Artificiosas verò, quæ ratione, ac via à nobis excogitari possunt. Itaque ipsarum alij probantur, vt oportet, alij inueniunt. Harum igitur, quæ ratione parantur, persuasionum genera sunt tria. Nam alia sunt in moribus eius, qui dicit, alia in audire modo quodam afflicto, alia in ratione ipsa cum demonstramus, aut demonstrare videamur. Propter mores igitur creditur, cum sic dicitur oratio, vt fide dignus, qui dicit, videatur. Nam probis & magis, & facilius de omnibus simpliciter credimus. In quibus verò rebus certitudo ea non est, in iis, quoniam diuersis agimur opinionibus, etiam omnino. Verum id etiam non quoniam præopinatus quis fuerit, talem quandam eum esse, qui dicit, sed quia talibus in oratione moribus vsus sit, oportet euenire. Nam probitas dicentis motum (vt quidam eorum reliquerunt, qui artes scripserunt) nihil affert ad probandum, sed ferè (vt breuit absolute) præcipuum mores faciunt fidem. Propter se ipsos autem auditores credunt, cum oratione in affectu impelluntur. Non enim similiter iudicij reddimus, cum dolemus, & cum letamur, & cum diligimus, & cum odimus. Quæ de re sola qui

qui nunc artes scribunt, præcipere conantur. De quibus singulis explanabimus, cum de affectibus dicemus. Rationibus autem in fide auditores inducimus, cum verum, aut verisimile ex probabilibus, quæ in vnoquoque sunt, esse demonstramus. Verum quoniam fides his sit, patet hæc tria esse capiunda: vt scilicet facultatem ratiocinandi habeamus, vt mores, ac virtutes consideremus, & tertium, vt de affectibus quid vnusquisque sit, & quale quid, & ex quibus nascitur, & quo pacto. Itaque, efficiunt, vt de affectibus quæsi propaginem esse dialecticæ, & eius negotij, quod circa mores est: quod cum de affectibus sit, æquum est, vt ciuile appelletur. Quapropter & rhetorica ipsa, & qui eam adepti sunt, vel ignorantia, vel arrogantiæ, vel aliis eaulis, quibus homines perturbantur, ipsius quoque ciuilibus potestatem consecutos se arbitrantur. Particula enim dialecticæ quædam est ad simulacrum, vt principio diximus. Neutra enim earum de re determinata quomodo se habeat scientia est: sed facultates quædam sunt inueniendarum rationum. De ipsarum igitur vi, & quo pacto altera se ad alteram habeat, satis ferè dictum est. Eorum autem, quibus probamus (vt & in dialecticis) aliud inductio est, aliud syllogismus. Nam enthymema quidem syllogismum rhetoricum, exemplum verò rhetoricam inductionem appello. Omnes autem fidem faciunt demonstratio, vel exempla dicendo, vel enthymemata, & præter hæc penè nihil. Quare si omnino necesse est, syllogismo, vel inductione quodcumque ostendere, vt à nobis in Resolutionis expositum est, necessarium vtrumque illorum vtrique horum idem erit. Quid autem inter enthymema, & exemplum inter sit, ex Topicis patet. Nam ibidè de syllogismo, & inductione dictum est prius: quia si multis, ac similibus sic se habere ostendas, ibi quidem inductio, hic autem exemplum est. Sin verò cum quædam sint, aliud quid horum causa eueniat propter hæc, quoniam hæc sunt aut vt vniuersaliter, aut vt plurimum: ibi quidem syllogismus, hic autem enthymema vocatur. Nec latet, quod vtrumque rhetoricæ genus laudatur. Nam, vt & in methodicis dictum est, ita & in his se habet. Vt enim orationum quædam sunt exemplares, quædam enthymematicæ: sic oratorum quoque alij exemplares, alij enthymematici. Neque minus credibilis oratio est, quæ per exempla est: turbarur autè magis enthymematica. Cuius rei causam, & quo pacto vendum vtraque sit, postea dicemus. Nunc verò de his ipsis explanatiùs determinabimus. Nam cum credibile, cui dam credibile sit, & aliud quidè per se ipsum illico sit credibile, atque probabile: aliud quoniam probari per talia videatur: cumque ars nulla consideret singularia, vt medicina quid Socrati, aut Calliæ salubre sit, sed quid tali, vel talibus (id enim artificiosum est) singularia autè infinita sunt, & scientia neque sit continere nec rhetorica vtrique quod cuique credibile est considerabit, vt puta quid Socrati, aut Hippie, sed quid talibus, veluti & dialectica. Vt utrumque & ipsa syllogismo non ex quibuscumque, cum deliris quoque nonnulla videantur esse dialectica ex iis, quæ illis videntur, quibus cum sit disputatio, & ratione egèr rhetorica ex iis, quæ in consultationem venire solent,

vt puta contingentibus. Huius enim officium de iis est, de quibus consultamus, & artem non habemus: & apud huiusmodi auditores, qui nequeant per plura intelligere, nec ex remotis ratiocinari. Consultamus autè de iis, quæ videtur vtroque posse pacto fieri. Nā de iis, quæ aliter fieri, aut fore, aut se habere non possunt, nemo vel sic existimare, cum non aliter, quam sic, consultari possit. Est autem possibile ratiocinari, atque colligere, alia quidè ex iis, quæ prius syllogismo collecta sunt: alia verò ex iis, quæ syllogismo quidem collecta non sunt, syllogismo autè indigent, eò quod non sint probabilia: quorum necessarium quædam huiusmodi sunt, vt ea iudex propter prolixitatem (simplex enim esse supponitur) non bene consequatur. Quædam non credibilia, quoniam nec sunt ex concessis, nec ex probabilibus. Quare necesse est, tamen enthymema, quam exemplum de iis esse, quæ vt plurimum aliter quoque possunt se habere: exemplum quidem, inductione: enthymema verò syllogismum, & ex paucis, ac sæpe paucioribus, quæ ea sunt, ex quibus constat primus syllogismus. Nam si quid eorum perspicuum est, id dicendum non est. Ipse namque auditor id ex se ipso affert: vt Lacedæmonius eo certamine vicit, quo coronam meruit, sufficit dicere Olympia. Quod autem qui Olympia vincit, coronetur, non est opus apponere: cum quid ignoret, sit nemo. Verum quoniam pauca eorum, ex quibus rhetorici constant syllogismi, necessaria sunt, cum plurima, de quibus iudicia, & deliberationes sunt, aliter quoque possint se habere: quæ namque agunt, de iis consulunt, atque deliberant, quorum nihil (vt vno verbo dicam) necessarium est: ea verò, quæ vt plurimum accidunt, quæque probabilia sunt, necesse est, vt ex aliis huiusmodi per syllogismum comprobentur, necessaria quoque ex necessariis, quod in Resolutionis aperte à nobis explanatum est: patet, ea, ex quibus enthymemata fluunt, quædam fore necessaria, plurima verò huiusmodi, vt ferè semper soleant fieri. Fluunt autem enthymemata ex probabilibus, & signis: quare horum alterum alteri idem esse necesse est. Probabile namque est, quod ferè semper soler fieri: verum non simpliciter (vt quidam definiunt) sed quod cum de iis sit, quæ aliter se possunt habere, sic se habet ad illud, ad quod est probabile, sicut vniuersale ad particulare. Signorum autè aliud ita se habet, vt singulare quiddam ad vniuersale: aliud vt vniuersale quiddam ad particulare. Horum quoddam necessarium est, quod *τὸ κοινὸν* vocatur, quod autem non necessarium est, id secundum hanc differentiam innominatum est. Necessaria verò appellò, ex quibus syllogismus constituitur: quocirca & argumentum dicitur. Nam cum non possint soluere quod dictum est, tunc putant argumentum esse allatum, quasi demonstratum sit, atque conclusum. Signum enim, & conclusio idem est secundum veterem linguam. Signum igitur, quod est tanquam singulare ad vniuersale, huiusmodi est, vt si quis signum diceret esse, omnes sapientes iustos esse: quoniam Socrates, cum esset sapiens, iustus erat. Id igitur signum est, quod soluitur, etiam si verum sit. Non enim potest syllogismo colligi. Sin autem dixeris quæpiam ægrotare, quoniam febrecit: aut peperisse, quoniam

Qui nunc artes scribunt...

De quibus singulis explanabimus...

Inducimus, cum verum, aut verisimile...

Particula enim dialecticæ quædam est...

Quocirca etiam dicimus non in genere...

Itaque ipsarum alij probantur, vt oportet...

Nam probitas dicentis motum nihil affert...

Propter se ipsos autem auditores credunt, cum oratione...

Non enim similiter iudicij reddimus, cum dolemus...

Quæ de re sola qui...

vt puta quid Socrati, aut Hippie, sed quid talibus...

vt utrumque & ipsa syllogismo non ex quibuscumque...

Id igitur signum est, quod soluitur, etiam si verum sit...

Non enim potest syllogismo colligi. Sin autem dixeris quæpiam...

quoniam febrecit: aut peperisse, quoniam

qui

niam lac habeat: id iam necessarium; & solum ex
 signis argumentum est, cum solum (si verum est)
 insolubile sit. Quod verò quasi vniuersale se ha-
 beret ad particulari, huiusmodi est, vt si quis febricitare
 hominem dicat, & eius signum esse, quod crebro
 respiret. Solubile autem & hoc est, etiam si verum sit.
 Possibile nanque est, etiam si febre non agiteretur,
 crebro tamē anhelare. Quid igitur probabile,
 quid signum, quid argumentum sit, quidque inter se
 differant, & nunc dictum est, & in Resoluti-
 uis de iis: & quemadmodum alia eorum syllogismo
 colligantur, alia non, explanatijs demonstratum
 est. Exemplum autem quid sit, & quid inductio sit,
 & in quibus versetur inductio, dictum est. Est enim
 neque vt pars ad totum, neque vt totum ad partem,
 neque vt totum ad totum, sed vt pars ad partem,
 simile ad simile, quando vtraque sub eodem genere
 sunt, sed alterum altero magis perspicuum, hoc pacto:
 Per insidias Dionysius ad tyrannidem præsidium perit.
 Nam & Pisistratus ad tyrannidem per insidias perit
 præsidium: quod cum impetrasset, tyrannide ciuitatem
 oppressit. Et Theagenes in Megaris. Alij etiam, quod
 id fecisse sciunt, omnes exempli Dionysij sunt, quem
 nondum sciunt idcirco petere. Quæ omnia sub eodem
 sunt vniuersali: Qui præsidium perit, insidiosè tyrannidem
 affecit. Ex quibus ergo sunt, quæ demonstratiuum
 fidem facere conantur, dictum est. Inter enthymemata
 verò non mediocri illa est differentia, maximèq;
 omnibus penè ignota, quæ est etiam in dialectica
 syllogismorum via, & ratione. Nam quædam eorum
 secundum rhetoricam sunt, vt & syllogismorum
 secundum dialecticam viam, ac rationem, quædam
 secundum alias artes, atq; facultates, quarum alia
 sunt, alia nondum comprehensæ sunt: quæ propter
 auditores vtile aut contrarium. Nam qui suadet,
 quasi ad melius hortatur. Qui autem dissuadet,
 quasi à peiore dehortatur. Cætera verò aut iustum,
 aut iniustum, aut honestum vel turpe, ad hæc
 assumunt: litiganti iustum & iniustum. Cætera
 verò etiam hæc assumunt. Laudant, & vituperant,
 honestum & turpe. Sed hi quoque ad hæc cætera
 referunt. Quod verò dictum est vniuersali finis est,
 signum illud est, quod de cæteris interdum quidam
 non ambigunt, vt puta qui causam dicit, quod factum
 non sit, aut quod non obferit. Quandoque nullam
 facit questionem. Quod verò iniuriatus fuerit,
 nunquam consistebitur. Non enim esset opus lite.
 Similiter etiam qui consulunt, cætera sæpe concedunt.
 Quod verò ad inutilia horrentur, aut ab vtilibus
 dehortentur, nunquam concedent. Sed vtrum non
 iniustum sit, finitimos, ac eos, qui non iniuri-
 entur, seruitute premere, sæpe non curant. Eodem
 modo & qui laudat, aut vituperant, non animad-
 uertunt vtrum vtilia gessit, an contraria; sed sæpius
 etiam laudant, quoniam vt præclare gereret, parui
 propriam duxit vililitatem. Laudant enim Achillem,
 quod Patrocli sodalis vltionem suscepit: cum sciret
 parum, se de hac causa victurum: cui mors huius-
 modi pulchrior, vita verò vtilis fuit. Ex dictis ergo
 patet, necessarium esse, de iis prius propositiones habere.
 Argumenta nanque, & probabilia, & similiter signa,
 rhetorica

Exemplum.

Exemplum.

Loci generales.

Loci proprii cuiusque generis.

vniciusque generis propositiones: locos verò, qui
 similiter omnium ex æquo communes sunt. Primum
 igitur de speciebus dicimus, si prius genera
 rhetorica cognouerimus: vt cum distribuimus,
 quot sint eorum elementa, propositionesq;
 seorsum inuestigemus.
 De tribus generibus causarum, & finibus ipsarum.
 Cap. III.
 Vniam igitur tria sunt auditorum genera, tria quoque
 numero Rhetorica genera sunt. Nam cum ex tribus
 oratio constituitur, ex eo, qui dicit, de quo dicit,
 & ad quem, id est auditorè, penes quem etiam finis
 est, quæ necesse est, aut spectatorem esse, aut
 iudicem: & iudicè aut præteritorum, aut futurorum:
 qui de futuris iudicat, senator: qui de præteritis,
 iudex: qui verò de facultate, spectator est. Quare
 necessariò tria sunt dicendi genera: deliberatiuum,
 iudiciale, demonstratiuum. Est autem deliberatiuum
 orationis, aliud suasio, aliud dissuasio. Nam
 semper & qui priuatim cõsulant, & qui publicè
 cõcionantur, horum alterum aggrediuntur. Iudiciale,
 aliud accusatio, aliud defensio. Horum enim
 alterum occupat litigantes. Demonstratiuum,
 aliud laus, aliud vituperatio. Horum autem vniciusque
 tempus accommodatur: Consulenti, futurum. De
 futuris enim consulit, aut suadens, aut dissuadens:
 Litiganti, præteritum. Nam de præteritis semper
 alius accusat, alius defendit. Demonstranti autè
 præcipue tempus præsens. Nam omnes secundum ea,
 quæ præsentia sunt, laudant, aut vituperant, sed
 vtuntur etiam ad hæc plerunque præteritis, in
 memoriam illa reducentes, futura quoq; de eis
 conuictores. Vnicuique etiam horum finis alius est.
 Cùmque tres sint, fines etiam tres sunt consulenti
 vtile aut contrarium. Nam qui suadet, quasi ad
 melius hortatur. Qui autem dissuadet, quasi à
 peiore dehortatur. Cætera verò aut iustum, aut
 iniustum, aut honestum vel turpe, ad hæc assumunt:
 litiganti iustum & iniustum. Cætera verò etiam
 hæc assumunt. Laudant, & vituperant, honestum
 & turpe. Sed hi quoque ad hæc cætera referunt.
 Quod verò dictum est vniuersali finis est, signum
 illud est, quod de cæteris interdum quidam non
 ambigunt, vt puta qui causam dicit, quod factum
 non sit, aut quod non obferit. Quandoque nullam
 facit questionem. Quod verò iniuriatus fuerit,
 nunquam consistebitur. Non enim esset opus lite.
 Similiter etiam qui consulunt, cætera sæpe concedunt.
 Quod verò ad inutilia horrentur, aut ab vtilibus
 dehortentur, nunquam concedent. Sed vtrum non
 iniustum sit, finitimos, ac eos, qui non iniuri-
 entur, seruitute premere, sæpe non curant. Eodem
 modo & qui laudat, aut vituperant, non animad-
 uertunt vtrum vtilia gessit, an contraria; sed sæpius
 etiam laudant, quoniam vt præclare gereret, parui
 propriam duxit vililitatem. Laudant enim Achillem,
 quod Patrocli sodalis vltionem suscepit: cum sciret
 parum, se de hac causa victurum: cui mors huius-
 modi pulchrior, vita verò vtilis fuit. Ex dictis ergo
 patet, necessarium esse, de iis prius propositiones
 habere. Argumenta nanque, & probabilia, & similiter
 signa, rhetorica

torica propositiones sunt. Nam syllogismus vni-
 uersaliter ex propositionibus est: enthymema verò
 syllogismus est ex dictis constans propositio-
 nibus. Verum quoniam impossibile est, vt quæ im-
 possibilis facta sunt, ac item quæ non fuerunt,
 aut futura non sunt, ea vel facta iam, vel faciendi
 sint, necesse est tam consulenti, quàm litiganti, &
 demonstranti habere propositiones de possibili,
 & impossibili, & vtrum factum sit, an non, & si erit,
 vel non. Præterea, cum omnes siue laudent, aut
 vituperent, siue suadeant, aut dissuadeant, siue
 accusent, aut defendant, non solum quæ diximus,
 verum etiam quod conferens, aut nocens sit, quod
 honestum vel turpe, quod iustum vel iniustum, &
 hæc omnia magna vel parua sint, aut per se ipsa,
 aut adinuicem comparata, ostendere conentur:
 perspicuum est, quod opus sit de magnitudine quoque,
 ac paruitate, & de maiore, & minore, tam de
 vniuersali, quàm de vno quoque, propositiones
 habere: vt puta quid maius, aut minus bonum,
 & quæ maior, aut minor iniuria, & iure factum:
 eodemque modo de cæteris. De quibus igitur
 propositiones accipiendæ sunt diximus. Nunc
 verò seorsum de vnoquoque istorum distribuendum
 est. Et primum de quibus deliberatio est, deinde
 de quibus demonstrationes, tertio de quibus iudicia.

De quibus deliberatio esse soleat.
 Cap. IIII.
 Primum igitur tenendum est, non de omnibus
 bonis, aut malis cõsiliarium consulere, sed de
 iis, quæ possunt fieri, & non fieri. De iis autem,
 quæ necessariò sunt, aut erunt, aut quæ impossibile est
 esse, vel fieri, nulla deliberatio est. Sed neq; de
 cunctis contingentijs. Sunt enim quædam à Natura,
 quædam à Fortuna, bona: quæ quauis contingentia
 sunt, possuntque fieri, & non fieri, nihil tamè ad
 ea conferat deliberatio. Hinc patet, de iis esse
 consultationem, quæcunq; referri ad nos nata sunt,
 quorum origo, & causa in nobis est. Nam ad hoc
 vsq; deliberamus, quousque possim sine, an non
 possimus agere, inuenimus. Verum certius singula
 enumerare, ac in species ea omnia redigere, secundum
 veritatem in quantum possibile est determinare,
 de quibus consilia fieri consueverunt, non est
 præsentis temporis: non est enim artis rhetoricae,
 sed altioris, ac verioris. Sed tamen multò plura
 nunc ipsi propria theoremata cõcedantur. Nam
 quod iam diximus, verum est, rhetoricam scilicet
 ex resolutiua scientia, & ea ciuili, quæ de moribus
 est, compositam esse, similèq; esse partim
 dialecticæ, partim orationi sophisticæ. Si quis
 autem aut hanc aut dialecticam non vt facultates,
 sed vt scientias instituere, ac docere conatur, is
 naturam earum hoc transitu interimere videtur,
 cum non solum in orationis, sed in quarundam
 fabieatarum rerum scientias redigat. At tamen
 quæcunq; distribuere operæ pretium est, & ciuili
 scientiæ considerationem relinquunt, etiam nunc
 dicamus. Nam maxima, de quibus omnes consulunt,
 & quæ deliberantes conuocantur,

quinque ferè numerò sunt: de opibus, de bello, ac
 pace, de regionis locorum custodia, de iis, quæ in-
 terantur, vel effertur, de legumlatione. Qui ergo
 de opibus consulere conatur, cum oportet ciuitatis
 reditus qui sint, & quot sint, percipisse, vt si quis
 neglectus sit, restituitur: & si quis tenuior sit,
 amplificetur. Præterea, expensæ ciuitatis omnes,
 vt quæ inutilis sit, dematur: & quæ profuor, cogatur
 ad modicum. Non enim solum rerum accessiones,
 verum etiam expensarum attenuaciones reddunt
 ditiores. Quæ non vlti solum, quem de nostris
 habemus rebus, conspiciere possumus, sed necessarium
 est ad dicendū de iis sententiam, eorum etiam, quæ
 alij adinuenerunt, peritum esse. De bello autem,
 & pace qui dicit, is ciuitatis copias non ignorabit,
 quantæ in præsentia sunt, & quàm magnæ fore
 possunt, & adhuc quales quædam sunt, quas modò
 habemus, & quales quas habituri sumus. Præterea,
 quomodo, & quæ bella ciuitas gessit. Hæc igitur
 scire oportet, nec solum suæ ciuitatis, sed finitimo-
 rum etiam, ac eorum maxime, aduersus quos bellum
 suscipiendum opinaris: vt pax cum melioribus
 habeatur, & in ipsi sit cum timentioribus belligerare.
 Copias etiam, similè sine, an dissimiles sint. Nam
 hac quoque parte timentiores quidam, aut imbecilliores
 esse possunt. Sed maxime ad hæc pertinet bellorum
 euentus, non modò ciuitatis suæ, verum etiam
 aliarum, quomodo exierint, percipisse. Similia enim
 à similibus fieri consueverunt. Præterea, non
 oportet ignorare, quo pacto regio custodiatur,
 sed tam multitudinis custodum, quàm qualitatis non
 esse nescium, locorum quoq; vbi sint præsidia
 collocanda: quod impossibile est, nisi regione
 optimè noueris, vt si minora sint præsidia,
 augeantur: si verò supernacua, omnino tollantur,
 & loca oportuna magis custodiantur. Ad hæc
 quàm magna impensa ciuitati ad victum sufficiat,
 & quæ à proprijs agris colligatur, & quæ
 afferatur aliunde. Itè quas res efferre, quas
 inferre opus sit, vt ad huiusmodi homines
 federa sint, atq; pacta. Ad duo enim genera
 hominū sine crimine cõseruanda, ciuitas est:
 ad meliores, & ad eos, qui ad prædicta cõducunt.
 Sed cum horum omnium cognitio multū ad ciuitatem
 tutandam pertineat, tum verò non minimum est,
 legumlationis esse sagacè. Nam salus ciuitatis
 in legibus sita est. Quare necessariū est scire,
 quorū Republicarum genera sunt, quæq; vniciq;
 conferunt, & quibus extingui solent tam
 contrarijs, quàm secundis. Dico autè secundis
 extingui, quoniam præter optimam Rempublicam
 ceteræ omnes & intensione, & remissione
 corrumpuntur: vt popularis status nõ modò
 cum remittitur, imbecillior ita redditur, vt
 tandem ad potentiam paucorum deueniat: sed
 etiam cum vehementer intenditur, veluti
 aquilinum, vel simum non solum ad mediocritatem
 perueniunt, cum remittuntur, sed valde huius-
 modi facta sima aut aquilina sic nasum
 afficiunt, vt ne nasus quidè esse videatur.
 Verum ad legumlationem vtile maxime est, tum
 ex præteritis, quis Reipublicæ status
 conducatur, perspicere, tum aliorum quoq;
 scire conditionem, & quæ quibus conueniant,
 non ignorare. Ita patet, ad ferendas

Consultatio de facultatibus.

De bello & pace.

Præstatio-ribus. Inferioribus. Superioribus.

De regionis custodia.

De legumlatione.

rendas quidem leges, peregrinationes, quibus multarum gentium leges cognoscere poteris, esse perutiles: ad publica verò consilia, diligenter per scriptam rerum gestarum historiam. Quæ omnia ciuili scientiæ, non rhetoriæ officia sunt. De iis igitur, quæ oporteat eum habere, qui de rebus maximis dicturus sententiam est, tot dicta sint. Verùm ex quibus tam de iis, quam de aliis suadere, aut dissuadere conueniat, rursum dicamus.

De felicitate, ac sine deliberantium.

Cap. v.

Ere autem & unicuique priuatim, & publicè omnibus finis quidam est, quem coniciunt, alia persequuntur, alia fugiunt. Is verò est (vt vno verbo dicam) felicitas, aut eius particula. Quare exempli gratia exponamus quid sit (vt simpliciter dicam) felicitas, & quæ sint eius particula. De hac enim, & de iis, quæ ad hanc conferunt, de eius quoque contrariis suasiones, dissuasionisque ab omnibus suscipiuntur. Nam quæ aut ipsam, aut partem eius quampiam efficiunt, aut maiorem reddunt, faciunda: quæ verò interimunt, vel impediunt, vel contraria faciunt, ea minime faciunda sunt. Sit ergo felicitas, fortuna secunda cum virtute, vel per se sufficiens vita, vel vita tuta, & iucundissima, vel possessionum facultas, & corporis vires, cum factiua, conseruatiua, amplificationeque horum virtute. Omnes enim ferè vnum quiddam istorum, aut plura, felicitatem esse fatentur. Quod si huiusmodi quid felicitas sit, necesse est partes ipsius esse nobilitatem, multorum atque bonorum gratiam, diuitias, bonorum liberorum & multorum procreationem, commodam senectutem, præterea corporis commoda, veluti sanitatem, formam, vires, proceritatem, robur ad certandum, gloriam, honorem, prosperitatem, virtutem, ac partes eius, prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam. Sic enim sufficientissimus quispiam erit, si sibi adsint quæque in ipso, & quæ extra sunt bona, cum præter hæc alia non sint. Sunt autem in ipso, quæ in anima, & quæ in corpore sunt. Extrà verò nobilitas, amici, pecuniæ, honores. Ad hæc oportere arbitramur potentiam, & fortunam non esse. Hoc nanque pacto vita erit tutissima. Sed dicamus similiter quid sit horum vnumquodque. Nobilitas igitur gentis, ac ciuitatis est, indigenas aut vetustissimos esse, & primos duces illustres, multos quoque ex ea gente in rebus, quæ expetuntur, præclaros extitisse. Priuata verò nobilitas, aut à viris, aut à mulieribus est, legitimaque ab eis procreatio. Et vt in ciuitate, sic in priuata quoque nobilitate, aut virtute, aut diuitiis, aut alia re laudata primos claros fuisse. Multos quoque similes ex ea gente viros, Liberi, & mulieres iuniores ac seniores fuisse. Probitas verò liberorum, ac multitudo que sit, perspicuum est. Publicè id ita accipitur, si multa sit iuuentus, ac bona. Et bonatum commodis corporis, vt pro-

Felicitatis quid.

Felicitatis partes.

Nobilitas.

Liberi.

ceritate, forma, viribus, certandi robore: tum animi virtutibus, vt temperantia, & fortitudine. Hæ nanque iuuenum virtutes sunt. Priuatim verò, si proprii liberi tam mares, quam feminae, & multi, & probi sunt. Est autem feminarum virtus, corporis quidem forma, & proceritas: animi verò pudicitia, & operandi studium, absque illiberalitate. Oportet igitur & priuatim, & publicè, tam viris, quam feminis singula horum adesse. Nam quibuscunque haud bona sunt mulieres, (sicuti Lacedæmoniis) ij media penè felicitatis parte priuantur. Diuitiarum verò partes sunt nummi, agrorum prædia, supellex, animalia bruta, mancipia multitudinis, magnitudine, pulchritudineque excellentia. Quæ omnia firma, amœna, vtilia esse nimirum debent. Sunt igitur vtilia, quæ magis frugifera sunt: amœna, quibus frui queas. Et frugifera sunt, ex quibus redditus capimus. Quibus verò fruimur, ex his nihil magni, præter vsum, consequimur. Firmorum autem ita definitio, vt hæc & sic possideas, vt & vsum eius, & retinenda, alienandaque proprietatis potestas, in te ipso sit. Alienationem porro dico, cum donare, atque vendere possis. In summa diuitem esse, in vtròdo magis, quam in possidendo, consistit. Vtrentis enim operatio est, possessio verò ipsa diuitumque gloria. Gloria verò est, cum virtuosus à cunctis existimatur, aut id habere putatur, quod omnes, vel plures, vel probi, vel prudentes expetunt. Honor autem, est existimationis honorum benefactiua iudicium. Honoratur ergo maximè, atque meritò, qui beneficia contulerunt: deinde qui conferre queant. Beneficentia verò illa primas partes habet, quæ salutis est causa, & vtilis: secundas verò, quæ diuitiarum, vel alterius boni, quod vel omnino, vel hæc, vel aliquando non facile acquiritur. Nam multi honorem assequuti sunt, quantum parua præbuerint: sed modus profuit, atque occasio. Honoris verò partes sunt, sacra, memoratationes, decantationes carminum, aut soluta orationis ac laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi confessus, sepulcra, imaginem publici vidus. Ad hæc etiam barbara, vt inclinari, loco cedere: munera quoque, sed alia apud alios honoratiora. Est autem munus, rei alicuius donatio, ac honoris signum. Quapropter tam æris auidi, quam ambitiosi donari cupiunt, cum id donatio habeat, quod vtrique appetunt. Nam & res est, quam avari desiderant, & honorem affert, quem ambitiosi expetunt. Corporis verò virtus, est sanitas, vt scilicet corpore penè inagrotabili ad labores vtaris. Nam qui sic sani sunt, vt Herodicus fertur, eos nemo sanitatis gratia felices putabit. Nam ille vt sanus esset quibus homines vtuntur, his omnibus, aut plurimis abstinebat. Pulchritudo autem alia in alia ætate est. Nam iuuenis pulcher est, cui commodum ad subeundos & cursus, & violentiæ labores, corpus est, aspectusque insuper iucundus. Quocirca Pentathli formosissimi sunt cū & ad vim, & ad velocitatē simul præstantissimi sunt. Vir verò pulcher est, qui & labores bellicos sustinere queat, & ita iucundus aspectu est, vt simul quoque dum videatur, terreat. Senex autem, Senex cuius ad necessarios labores, corpus satisfacit, cumque

cumque nihil eorum habeat, quæ senectus infert incommoda, facile sine dolore cōseruatur. In autem sunt, quibus possis quod mouere cupias, ita mouere vt velis. Mouemus autem trahentes, aut pellentes, aut eleuantes, aut deicientes, aut comprimentes. Quare robustus, vel cunctis, vel quibusdam horum robustus est. Magnitudinis verò ea virtus est, qua in longum, vel in profundum, vel in latum plurimis ita præstas, vt propter magnitudinem motiones corporis non retardentur. Corporis autem certatiua virtus, ex magnitudine, robore, velocitateque constat. Velox nanque robustus est. Qui enim potest pedes quodam proicere modo, citò que, ac longe mouere, cursor. Qui premore, ac retinere, luctator. Qui pulsando pellere, is percussor. Qui vtrifque is pancratiasta. Qui omnibus, is pentathlus. Senectus verò bona est, quæ cum tardè inuadit, etiam dolores non infert. Nam tam qui citò consenuit, quam qui tardè, sed non absque dolore, incōmoda vitæ senectute. Verum id & corporis est, & fortuna. Nam & qui valetudinarius est, & non robustus, cum facile patiat, ac doleat, vitæ breuioris sit, non est felix. Est autem etiam sine robore, ac sanitate vis quædam alia vitæ longioris. Multi enim absque virtutibus corporis diu viuunt. Sed impræsentiarum exacta horum inquisitio inutilis est. Quid autem multorum, ac proborum amicitia sit, amici definitione ostendetur. Est igitur amicus, qui quæ amico bona fore putat, ea propter ipsum agit amicum. Cui ergo multi huiusmodi, is multorum cui etiam viri probi, is proborum amicus est. Secunda verò fortuna est, cum omnia, vel plurima, vel maxima bona eorum, quorum ipsa fortuna causa est, forte eueniant, atque permaneant. Est autem fortuna, causa quorundam artificialium, & multorum in artificialium: que quanquā à natura sint, possunt etiam præter naturam esse, vt sanitatis ars est causa, pulchritudinis ac proceritatis natura. Et omnino ea bona sunt à fortuna, in quibus inuidia est. Verum eorum quoque bonorum, quæ præter rationem accidunt, fortuna causa est, vt licet ceteri fratres deformes sint, solus formosus sit. Vel si cum ceteri thesaurum non viderint, solus aspexerit. Vel si cum proximus sagitta interierit, is ne tactus quidem sit. Vel si solus non venerit, cum semper solitus: & qui non solebant, semel tunc venerint, & decisi sint. Nam hæc omnia fortunatorum esse videntur. De virtute verò animi, quoniam ad laudes is locus maximè accomodat, cum de demonstratiuo dicemus, tunc determinabimus.

De vtili, ac bono. Cap. vi.

De quibus igitur nobis velur futuris, vel præsentibus coniciendum est, siue suadentibus, siue dissuadentibus, iam aperuimus. Contraria enim suadentibus, dissuadentes habent. Verum quoniam dicentium sententiam, finis vtilitatis propositus est, nec de fine, sed de iis, quæ ad finem sunt, consulti: quæ sint, quæ in rebus gerendis cōducunt, quoniamque

vtile bonum est, quasi elementa quædam de bono, ac vtili simpliciter sumenda sunt. Sit ergo bonum, quod sui ipsius gratia est expetendum, & id, cuius gratia aliud quiddam appetimus, & quod omnia appetunt, vel quæ sensum habent omnia, vel quæ intellectum habent, aut si haberent. Et quicquid intellectus unicuique tribuerit, & quicquid qui de singulis est intellectus tribuit, id unicuique bonum est: & id, quod cum adsit, bene afficitur cui adest, satisque habet, & sufficiens per se ipsum. Præterea quod hæc efficit, aut conseruat, & id, quo hæc consequuntur, & quo horum arcentur contraria, & quæ corrumpunt. Consequuntur autem dupliciter: aut simul, aut postea vt ad discendum scire, sed postea: sanitatem verò, vita simul. Efficientia verò tripliciter: vt sanitatis quædam, vt sanum esse, quædam vt cibus, quædam vt exercitatio. Nanque vtriusque sanitatem efficit. His ita determinatis, acquisitiones bonorum, & malorum abiectioes necessariò bona sunt. Has enim, ne malū habeas, simul consequitur. Illas verò, vt bonum adipiscaris postea. Maioris quoque boni pro minore, & minoris mali pro maiore acceptio. Nam quod minus exceditur à maiore, id illi acquisitio, huius abiectio est. Virtutes etiam necesse est bonum esse, cum bene iis efficiantur qui habent, & effectiua, atque actiua bonorum sunt. Verum de singulis, & quæ, & quales separatim tractandū. Voluptatem quoque esse bonum constat, cum animalia ipsam secundum naturam appetant. Quare iucunda, ac speciosa, bona esse necessariū est. Nam illa voluptatis efficientia sunt, & ex speciosis quædam delectant, quædam expetibilia per se ipsa sunt. Vt verò sigillatim dicamus, hæc bona esse necesse est: felicitatem quidem, cum per se ipsam expetibilis sit, atque sufficiens, multaque gratia huius appetimus, iustitiam, fortitudinem, modestiā, magnanimitatē magnificentiam, ceterosque huiusmodi habitus, qui animi virtutes sunt. Præterea sanitatem, formam, & huiusmodi. Corporis nanque virtutes hæc sunt, & effectiua multorum: veluti sanitas, & viuendi, & voluptatis. Idcirco multis quoque optimum esse videtur, cum horum duorum, quæ præcipua sunt, causa sit, viuendi scilicet, ac voluptatis. Ad hæc diuitias. Possidendi enim hæc virtus est, & multorum effectiua. Amicum quoque, ac amicitiam. Nam amicus expetibile per se, ac multorum effectiuum est. Item honorem, ac gloriam. iucunda enim sunt, & effectiua multorum, ac vt plurimum ea verè inesse ostendunt, propter quæ sunt. Dicendi etiam, atque agendi virtutem. Nam omnia hæc bonorum effectiua sunt. Similiter ingenium, memoriā, discendi facilitatem, mentis præstantiam, & quæ huiusmodi sunt. Bonorum enim effectiua omnes hæc facultates sunt. Eodemque modo scientias omnes, ac artes, & viuere ipsum. Nam etiam si nihil aliud bonum inde sequeretur, per se ipsum tamen expetendum est. Ad hæc iustum ipsum, quoniam publicè conducit. Hæc ferè sunt, quæ apud omnes bona esse constat. Ea verò, de quibus dubitatur, ex iis bonum esse ratiocinabimur. Cuius contrarium malum est, & cuius contrarium inimicis condu-

Bona contraria.

Elementa boni & vtilis.

Bona contra.

2 conducit, id bonum est. Verbi gratia, si timidos nos esse, hostibus maxime conducit, fortitudo non bis utilisima est. Et omnino quod inimici optant, aut quo gaudent, huius contrarium nobis utile est. Unde illud excogitatum Homero est: Profecto Priamus lætabitur. Sunt autem non semper hæc, sed plerumque bona: cum nihil obster interduum, ac idem aduersariis, & nobis conferendum. Unde & cum eadem res vtriusque incommodo sit, pro uerbo dici solet, Conciliant homines mala. Item quod modicum est, id bonum. Nam quod maius est, quam oporteat, id malum est. Et cuius gratia multos pertulerunt labores, aut multa contempserunt, iam enim bonum id apparet, ac ut finis, & quidem multorum existimatur: finis uero bonus est. Hinc illud Homero dictum est, Alt Priamo gloriam. Et illud, Turpeque diu trahere moram. Pro uerbum quoque hinc, In ianua uerbum. Ad hæc, quod multi experunt, cuiusque causa bella suscipi videntur. Nam quod omnes experunt, id bonum. Multi uero quasi omnes apparent. Item laudabile. Nemo enim laudat quod bonum non est. Et quod inimici, ac prauis laudant. Quasi enim omnes iam laudant, cum vel illi, qui male ex eo affecti sunt, laudant. Quonia enim perspicue bonum est, idcirco plures laudare videntur: ueluti etiam in prauis, quos amici vituperant: & in bonis, quos inimici laudibus ornant. Quapropter conuiciatum est Simonidem Corinthij sibi putarunt, quod cecinerit non conuicere cum Corinthijs illis. Item quod prudentium, ac bonorum uirorum quispiam, uel foeminarum prætulit, ut Vlysses Minerua, Helena Theseus, Alexandrum Dea, Achilem Homerus. Ac ueritas quæcunque eligibilia sunt. Eligunt enim, ac agunt quæ dicta sunt, & quæ inimicis obfunt, ac amicis profunt. Item possibilia, quæ duplicia sunt, quæ uix fieri possunt, & quæ facilia. Facilia uero sunt, quæ uel sine dolore, uel tempore breui sunt. Difficile enim aut dolore, aut magnitudine temporis definitur. Item si, ut optant, sit, optant autem ut nihil mali, aut bono minus. Quod erit, si aut latere possunt, aut puniantur, aut poena parua sit. Item quæ sua, & quæ nemo, & quæ ultra necessarium usum sunt. Sic namque honorem magis consequuntur. Item quæ opinionem, existimationemque cuiusque de se congruunt, cuiusmodi sunt, quæ sibi ex genere pertinent, aut uiribus suis conuenire, & quæ deesse sibi, parua licet sint, arbitrantur. Nec enim idcirco minus hæc agere optant. Itæ quæ a quouis obiri queant. Possibilia enim hæc, sicuti facilia, facilia factu autem putantur, quæ omnes, aut plures, aut pares, aut minores gesserunt. Item quæ amicis grata, & inimicis molesta. Item quæcunque in eligunt, quos singulares ducunt. Item ea, quorum usum habet, & ad quæ apti natura sunt. Hæc enim facilius se gesturos omnes arbitrantur. Item quæ nemo improbus hæc enim laudantur magis. Item quæ cupiunt. Nam hæc & iucunda, & meliora videntur. Item ea uenustissima, quibus maxime afficitur, ut bellicosus uictoria, ambitiosus honore, auarus pecunia: eodemque modo ceteri. De bono igitur, ac uerbo in his faciunda fides est.

† id est, amicis Corinthijs mali habentur, inimicis illis. Item quod prudentium, ac bonorum uirorum quispiam, uel foeminarum prætulit, ut Vlysses Minerua, Helena Theseus, Alexandrum Dea, Achilem Homerus.

possibile. Facile. Difficile.

Erunt quonia sapenunero quid uile sit concedentes, quid magis conferat quærunt: de maiore nunc bono, ac magis uile dicendum uideretur. Si igitur excedens quidem, quod tantum, & amplius. Excessum uero, quod inest, & maius quidem, & plus semper ad minus. Magnum uero, ac paruum, & multum, ac paucum, ad multorum magnitudinem. Magnum igitur excedens est. Cui autem deficit, id paruum. Multum quoque ac paucum, eodem modo. Quonia ergo bonum dicimus, quod non alterius, sed sui ipsius gratia est expetibile, & quod appetit omnes, & quod quæcunque, mentis, aut prudentiam habent, expetere, & efficiens, ac conseruans, uel id, ad quod hæc consequuntur: id uero, cuius gratia, ac finis est: namque est, gratia cuius cetera: quonia etiam id ipsi bonum, quod sic ad ipsum dispositum est, necesse est plura uno, ac paucioribus, uno ac paucioribus connumeratis, maius esse bonum: excedit enim, quod uero inest, exceditur. Itæ si maximum à maximo exceditur, ipsa quoque ab ipsis. Quod si ipsa ab ipsis, maximum quoque à maximo: ut si uir maximus maior est, quam foemina maxima, omnino quoque uiri foeminis maiores: & si omnino maiores sunt foeminis uiri, uir quoque maximus maxima foemina maior. Excessus enim generum, & eorum, quæ in generibus maxima sunt, proportionabiliter se habent. Itæ cum quippiam ex aliquo sequitur, & hoc ex illo non sequitur: sequitur autem aut simul, aut postea, aut potestate. Nam uisus eius, quod sequitur, in altero est. Sequitur autem simul, quod si sanus est, uiuacitas hoc uero illud non sequitur. Scire uero ex discere postea sequitur. Sed potestate ad sacrilegium futurum sequitur. Nam qui rem sacræ abstulit, priuatum quoque abstulisset. Præterea, illa maiora sunt, quæ eandem rem maiore excedunt: cum necesse sit, ipsum quoque maius excedi. Ad hæc quæ maioris boni efficiencia sunt, ipsa quoque maiora sunt. Id enim erat effectuum esse maioris. Illud quoque, cuius efficiens maius, eodem modo. Nam si salubre iucundo eligibilis, maiusque bonum, sanitas uoluptate quoque maior. Item quod per se expetibile est, eo eligibilis est, quod non per se, ut uires salubribus, rebus, cum hæc non sui gratia, illa sui gratia, quæ boni ratio erat, expetantur. Item si alterum finis sit, alterum non. hoc enim alterius gratia est, illud sui: ut exerceri ad sanitatem se habet. Itæ quod minus alio, aut aliis indiget, est enim sufficientius. Indiget autem minus, quod paucioribus, aut facilius, aut fieri non possit, illud uero absque hoc fieri possit. Nam cum sufficientius sit quod non indiget, maius bonum uideretur. Item si unum principium est, alterum non est. Et si causa unum, alterum non propter eandem causam, Nam sine principio, aut causa, impossibile est esse, aut fieri. Cuiusque duo principia diuersorum sunt: quod à maiore principio est, maius est: & quod à maiore causa, simili: & conuerso, duorum principiorum, aut causa-

rum, quod maioris principium, aut causa, maius est. Ex dictis itaque utrunque maius esse. Quod si alterum principium est, alterum non: illud maius uidebitur, & hoc etiam, quod principium non est. Nam finis maius est, & tamen principium non est: ut accusando Leodamas ad Callistratum dixit, cum qui consuluit, magis peccasse, quam qui fecerit: quonia non esset factum, nisi consultum fuisset. Chabrias uero, qui gessit, peccasse magis, quam qui consuluit. Non enim factum esset, nisi fuisset qui faceret. Huius enim gratia consulunt, ut agant scilicet. Præterea, quod rarius est, eo magis quod abundantius, ut aurum ferro. Inutilius enim ferrum. Auri namque possessio, quonia difficiliora inuenitur. Alia uero consideratio ne, quod abundat magis, id maius est: quonia eo in pluribus uimur. Rarum namque à frequenti exceditur, unde dicitur aquam esse optimam. Et summum, difficiliora facilioribus, quonia rariora sunt. Et faciliora difficilioribus, consideratione, alia: quonia habeatur cum volumus. Præterea, cuius contrarium maius. Item cuius priuatio maior. Item uirtus non uirtute, & uitiu non uitiu maius: cum illa fines sint, hæc non sint. Item quorum opera pulchriora, uel deformiora, ipsa quoque maiora. Item quorum uitia, & uirtutes maiores sunt, eorum quoque opera maiora sunt. Si quidem sicut causa, principiaque se habent, sic & effectus, & sicut effectus, sic & causa, & principia. Præterea, quorum excessus eligibilior, aut pulchrior, ueluti bona oculorum acie uel, eligibilior, quam olfactu bono. Nam & uisus olfactu eligibilior. Et similiter amorum esse studiosum, pulchrius, quam pecuniarum. Quare studia quoque in amicos, pecuniarum studio, & contra rerum meliorum excessus meliores sunt, & pulchriorum pulchriores. Præterea, quorum cupiditas melior, aut laudabilior. Maiorum namque rerum maior appetitio est, & propter id ipsum meliorum laudabiliorumque cupiditates laudabiliores melioresque sunt. Præterea, quorum scientie pulchriora sunt, magisque expetuntur, ipsa quoque res pulchriores sunt, & magis expetuntur. Nam sicut scientia, sic & ipsa ueritas. Vnaqueque autem quod suum est præcipit, eadem etiam de causa rerum, quæ magis expetuntur, ac pulchriorum scientie, proportionaliter se habet. Præterea, quod censerent, aut quod iam decreuerunt prudentes, uel omnes, uel multi, uel plures, uel præstantes, maius esse bonum, id necessarium est aut simpliciter ita se habere, aut in quantum secundum prudentiam iudicant. Id autem etiam cum aliis commune est. Nam & quid, & quantum, & quale sic se habet, ut scientia, prudentiaque iudicaret. Verum id ad bona retulimus, quonia bonum id definitum est, quod unaquæque res expeteret, si haberet prudentiam. Quare parer, id esse maius, quod ita prudentia iudicat. Item quod melioribus aut simpliciter inest, aut quatenus meliores: ut fortitudo uiribus corporis. Præterea, quod melior aut simpliciter eligeret, ut qua melior, aut iniuriam potius pati, quam inferre. Nam illud profecto iustior eligeret. Præterea, iucundius, quam minus iucundum. Voluptatem enim omnia insequuntur, & ipsius iucundi gratia appe-

tunt. His enim bonis, ac finis definitur. Iucundius autem, quod à dolore magis abest, & quod longiori tempore iucundum est, & quod melius est minus bono. Bonum enim ipsum uel iucundum est, uel quod per se expetibile est. Præterea, quorum aut sibi, aut amicis causa esse mallent, ea maiora bona. Quæcunque uero minime, ea maiora sunt mala. Præterea, diuturniora iis, quæ minus diuturna sunt, & stabiliora instabilioribus. Nam usus illorum quidem tempore, horum uero uoluntate superat. Nam rei stabilis usus præstet magis est cum uolueris. Præterea, quæcunque à similibus casibus, atque coniugatis consequuntur: ueluti si quod fortiter sit, pulchrius, ac eligibilis sit, quæ quod modeste: fortitudo quoque pulchrior, quam modestia. Fortem enim esse, melius, quam modestum. Item quod omnes experunt, eo, quod non omnes: & quod plures, eo, quod pauciores. Bonum enim id erat, quod omnes appetunt. Quare maius etiam, quod magis appetunt: & quod inimici litigio expetunt, aut qui iudicant, aut qui iudicum sententiam subeunt. Nam illud ita est, ut omnes dicerent: hoc, ut qui potuerunt, & qui sciunt. Et interdum etiam quo participat omnes, id maius. Vituperabile namque est, si non participes. Interdum uero quo aut nemo, aut pauci. Idem enim rarius. Præterea, quæ laudabiliora sunt: pulchriora enim. Et quorum maiora sunt pretia: ipsa quoque similiter. Nam pretium, ueluti dignitas quædam est. Et quorum iactura maior. Præterea, quæ iis maiora sunt, quæ aut certe maiora sunt, aut uidentur. Hæc cum in partes diuiditur, multo maiora uidentur. Plurimum enim apparet excessus. Quare poeta quoque persuasisse Meleagro ait uxorem, ut in prælium exiret, enumerantem quot accidant urbe capta hominibus mala. Sternuntur populi, ignis cœcemat urbem hostilis, trahuntur ab hostibus liberi, & arctius succinctæ mulieres. Præterea, superpositio & exaggeratio, ut apud Epicharmum. Partim eadem de causa, qua diuisio. Magnum enim ostendit excessum exaggeratio. Partim quonia principium, atque causa rerum magnarum uidentur. Verum quonia id maius est, quod rarius est, atque difficilior: occasiones quoque, ac ætates, loca, tempora, vires, maiores res reddunt. Nam si ultra vires, si præter ætatem, si præter ceteros, si sic, uel hic, uel tunc: pulchritudinis, aut bonitatis, aut iustitia, uel oppositorum magnitudinem habebit. Unde elogium quoque in eum, qui Olympia uicit. Habes prius in humeris asperam asyllum, ex Argis pifces affereram. Hinc Iphicrates quoque se ipsum laudabat dicens, ex quibus ea fuerunt. Præterea, natuum acquisitio: difficilior enim. Quare poeta quoque dicit, per se ipsum didicisse. Præterea, rei magnæ pars maxima: ueluti Pericles in funebri ait oratione. Ita ciuitatem iuuentute ablata deforem, ut annus, si uer ab eo remoueretur. Præterea, quæ in maiore inopia, necessitateque, requiruntur, ueluti quæ in senectute, ac morbo. Præterea, de duobus, quod fini propius est. Præterea, quod idem, & simpliciter ualet. Præterea, possibile melius, quam impossibile, cum illud in ipso sit, hoc non sit. Præterea, quæ in fine uitæ, finis namque magis sunt ea, quæ propè finem, Præterea, quæ ad ueritatem

Duras clientellas.

etatem pertinent, magis, quam quæ ad opinionem. Definitur autem id, quod ad opinionem, & gloriam sit, hoc pacto. Quod ab eo non eligeretur qui id occultum fore putaret. Vnde accipere, quæ facere beneficium, eligibilis esse videtur. Illud enim vel si nemo sciat te accepisse, profecto eliges: hoc, si occultum futurum est te contulisse, non videris electurus. Præterea, ea, quæ magis esse, quam videri, volunt. Ad veritatem enim magis. Quapropter iustitiam quoque aiunt parum quid esse, quoniam eligibilis videri, quam esse: ac sanum esse, non ita. Insuper quod ad plura vile, veluti ad viuendum, & ad bene viuendum, & ad agendum honesta, & ad voluptatem. Quapropter diuitiæ, ac bona valetudo, maxima esse videntur, cum omnia hæc possideant. Ad hæc quod sit absque dolore. Quod voluptatem etiam afferat. Vno enim plura meliora. Quare cum & voluptas, & indolentia bona sint, duo in vnum composita totum magis efficiunt. Item quæ cum ad sint non latent, quæque latent. Ad veritatem enim illa tendunt. Ita magis est bonum, diuitem esse, quam videri. Præterea, quod charum est, & aliis solum. Quocirca non parum iactura lufci quis oculum eruet, & eius, qui duos habet. Charum enim, & vnicum lufcus amittit. Ex quibus igitur tam suadendo, quam dissuadendo fidem facimus, ferè dictum est.

De Rerum publicarum numero, & firmis.
Cap. VIII.

Acerum ad persuadendum, beneque consulendum, illud est omnium maximum, atque firmissimum, ut Rerum publicarum species omnes pernoscamus, & qui mores, quæ leges, quæ commoda unicuique sint, distinguamus. Cunctis enim utilitas persuaadet. Vtile autem est, quod ciuitatem conseruat, & tutatur. Ad hæc præcipui in Republica cuiusque ratio, & sententia rata est: principantes verò distinctione ciuitatum distribuuntur. Tot enim sunt præcipue res, quot ciuitates. Quare cum quatuor Rerum publicarum formæ sint, populi, paucorum, optimatum, vniuersi imperium: quod præest in vna quoque, ac iudicat, vel pars aliqua eius, vel vniuersum erit. Populi igitur gubernatio est Respublica, in qua sorte magistratus declaratur. Paucorum verò potestas, in qua censura. Optimatum autem, in qua imperant, qui disciplina excellunt. Appello autem disciplinam, quæ legibus polita est. Nam qui legibus semper obtemperant, ipsi optimates videntur, ac in huiusmodi ciuitate gerendarum rerum principatu potiuntur: à quibus & nomen ea forma sortita est. Monarchia verò est, (ut vel nomen ipsum ostendit) in qua vnus omnium dominus est. Hæc ordine quodam constituta, regnum: inordinata verò, tyrannis appellatur. Cum igitur ea eligantur, quæ ad finem sunt, non oportet vniuersumque sine ignorare. Popularis ergo status finis est libertas. Paucorum verò, diuitiæ. Optimatum autem, quæ ad disciplinam, & ad leges pertinent. Tyrannidis verò, custodia. Quare patet, ad hos fines vniuersumque mores, & commoda, & quæ legibus constituta sunt, esse diuidentia. Si quidem ad hos referentes eligunt. Verum quoniam non solum rationibus, sed etiam oratione affecta, & morata

fidem facimus, (credimus enim eo facilius, quod qualis quidam orator videtur, id etiam vir bonus, si bene uolens, aut vtrunque) non oportet ciuitatem nos ignorare mores. Probantur enim vniuersumque mores, si ad Reipublicæ mores accommodantur: ipsi autem reperientur ex iisdem. Ex voluntate enim, ac electione mores aperuntur. Voluntas verò, ac electio ad finem refertur. Quæcumque igitur vel futura, vel presentia suadentibus expectanda sunt, & ex quibus de vili fidem facimus, ad hæc de ciuitatum moribus, ac institutis, itemque quibus, & quo pacto inueniemus, quantum ad præsens opus est, dictum est. Diligentius verò de his in Politicis explanauimus.

De honesto, ac laudabili, quæ ad demonstratiuum genus pertinet.
Cap. IX.

Vnc autem de virtute, ac vitio, honesto, ac turpi dicamus. Laudantes enim, ac vituperantes hæc intendunt. Contingit etiam, si de iis dicemus, illa simul aperire, quibus quales quidem moribus putabimur: quod secundo loco fidem facere diximus. Ex eisdem enim & de nobis, & de aliis virtutis opinionem facere poterimus. Verum quoniam accidit iocundum, vel ferè laudare saepe non solum hominem, aut Deum, sed etiam inanimata, aliorumque animalium: quod libere de iis quoque propositiones eodem modo accipiendæ. Quare veluti exempli gratia hæc etiam percurramus. Honestum igitur est, quod cum propter se eligibile sit, laudabile est: aut quod cum bonum sit, idcirco iucundum est, quoniam bonum. Quod si sic est, necesse est, virtutem honestum esse. Nam cum sit bonum, laudabilis quoque est. Est autem virtus, ut videtur, vis quædam productiua, aut conseruatiua rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa, ac magna, & omnia in omnibus. Huius partes iustitia, fortitudo, modestia, magnificentia, magnanimitas, liberalitas, mansuetudo, prudentia, sapientia. Necesse autem est, si quidem virtus, benefaciendi vis est, maximas esse virtutes, quæ plurimum aliis conferunt. Quapropter iustos, ac fortes maximè laudant: cum alij bello, alij etiam in pace vtilis hominibus sint: deinde liberales. Non enim cõtendunt de pecuniis: sed largiuntur eas, quas summopere ceteri cupiunt. Iustitia igitur, est virtus, qua singuli sua secundum leges possident. Iniustitia est, per quam aliena contra leges retinent. Fortitudo est, per quam actiui bonarum rerum, ut leges iubent, in periculis summi sunt: legibus administratiua, obtemperatiuaque. Huius cõtentiua, timor est. Temperantia, virtus est, per quam voluptatibus corporis, pro eo ac lex præcipit, aspicimur. Intemperantia, contraria. Liberalitas, est pecuniis benefactiua. Illiberalitas, contraria. Magnanimitas, est magnorum beneficiorum effectiua virtus. Magnificencia, est virtus magnitudinis sumptuum effectiua. Harum contraria, modestitas, & pusillanimitas. Prudentia, est mentis virtus, qua de malis, ac bonis, quæ ad felicitatem pertinent, bene possumus cõsultare. De virtute igitur, ac vitio vniuersaliter, & de partibus satis impræsentiarum dictum est: de ceteris autem non est difficile perspicere. Perspicuum enim est, & virtutis effectiua

effectiua, quoniam ad virtutem, & quæ à virtute sunt, laudabilia esse. Huiusmodi autem sunt indicia virtutis, & opera. Quoniam ergo indicia, & similia quæcumque sunt boni viri opera, vel passionis, laudabilia sunt, necesse est, quæcumque fortitudinis opera, vel indicia sunt, aut fortiter gesta sunt, hæc omnia laudabilia esse. Iusta quoque, iustitè facta sunt, sed passionis nequaquam. Nam in hac vna virtute non semper quod iustè sit, honestum est. Cum enim damnantur, turpe magis est, si iustè sit, quam si iniustè: eodemque modo in reliquis virtutibus. Item, ea, quorum præmium honor est, omnia laudabilia sunt. Et ea magis, quorum honor est, quam ea, quorum pecunia. Item, quæcumque eligibile non sui quispiam gratia gerit. Et quæ simpliciter bona sunt, ut quæcumque pro patria quispiam facit, sua cõtendens. Et quæ naturâ bona sunt, & quæ bona, sed non sibi. Nam quæ sibi, sui gratia facit. Et quæcumque mortuum magis consequuntur, quæ viuum. Nam quæ viuos consequuntur, ea sui gratia facere magis videntur. Item quæcumque opera laudis sunt gratia. Nam hæc minus sui gratia sunt. Item, quæ non sibi, sed aliis utilitati sunt: & benefactoribus magis. Iustum enim & beneficia, quoniam in alios. Item, his opposita, quibus aut dicentes, aut facientes, aut dicturi, aut facturi, erubescunt. Turpia enim verecundantur & dicentes, & facientes, & facturi: quæ ad modum Alcæo dicenti, vellem tibi aliquid dicere, sed pudor impedit. Sappho respondit: Si bona, laudabiliaque cuperes, nec lingua aliquid turpe dicere meditaberis: nullus oculos pudor retineret. Item, ea, de quibus certant intrepidè. Sic enim his bonis maximè afficiuntur, quæ ad gloriam ducunt. Item, virtutes, ac opera eorum, qui naturâ excellent, laudabiliores: veluti viri magis, quam mulieris: & quibus alij magis fruuntur, quæ ipsi. Quæ ob rem iustè, & iustitia laudantur. Item, inimicos vlcisci potius, quam recõciliari. Nam malum pro malo reddere iustè est. Et iustum omne laudabile. Et adhuc fortis est iniustum esse. Quare victoria, & honor laudabili sunt. Nam etiâ si iniustitia sint, eligibilia tamen sunt, & virtutè eximia ostendunt. Item, memorations, ac monumenta: & quæ magis, ac magis. Magis autem, quæ ad defunctum consequuntur: & quibus honos maior conestitur. Item, quæ superæcanea sunt, & soli insunt, laudabiliora: digniora enim memoratu. Itè, non frugifera prædia: liberius namque id magis. Singulorum quoque propria laudabilia sunt: & quæcumque indicia eorum sunt, quæ apud eos, quibus cum viuus, laudatur: veluti apud Laconas comæ nutriti, laudabile est. Nam quoniam non est facile seruire aliquod opus facere crinitum hominè, libertatis id apud eos indicium est. Item, nulla vti arte fabelli. Liberum namque non viuere ad alium. Ea quoque accipiendæ sunt, quæ honestis propinqua sunt, tanquam ad laudem, vel vituperationem conferentia: ut si moderatum, ac mitis animi, timidum, & insidiatorem appelles: & insensatum, frugiferum, & mansuetum, eum, qui dolere animi non sentit. Et hoc modo à consequentibus ad optimam temperantem, magnificum, atque grauem. Eos quoque,

qui excedunt, quasi virtuosè essent, ut ferocè fortè esse, prodigi liberalem: nam & pluribus ita videtur, & apparentè ex causa potest habere rationem. Nam si vbi necesse non est, pericula suscipit, multo magis videbitur in re honesta, ac laudabili: & si in quolibet profusus, quanto magis in amicos. Virtutis enim eximia est, cunctis benefacere. Oportet etiâ apud quos laudamus cõsiderare: sicut Socrates dicere solebat, non esse difficile, Athenienses apud Athenienses laudare. Et quod apud singulos honori est, id oportet affirmare: ut apud Seythas, apud Laconas, apud philosophos: ac vniuersaliter honorabile asserere oportet, quod honestum sit. Propinqua enim esse videntur. Item quæcumque ut conueniens est, veluti si maioribus digna, & rebus antea gestis. Ad honestatem namque, ac felicitatem pertinet honoris accessio. Aut etiâ si præter id, quod conueniens est, ad melius, atque honestius: ut si quis vitur secunda fortuna, is moderatus sit: & qui aduersa, is magnanimus. Aut si cum ad maiora conscendit, frugi tamen magis, ac facilius sit: quale illud est Hiphicratis: O quæ sunt ex quibus: & illius, qui deicit Olympia: Qui prius duras ferebam in humeris litellas. Et illud Simonidis: Cuius mulieris pater, ac maritus tyrannorum fratres fuerunt. Verum quoniam laus ex operationibus est, virtuosusque propriè electione agere: ita dicendum, ut ostendatur, electione ipsum gessisse quæ gesserit. Quæ ad rem confert, ut sapientius tibi demonstretur. Quare quæ casu, aut fortuna facta sunt, consilio, ac iudicio attribuenda. Nam si multa, similiaque conestuntur, virtutis, atque iudicij videbuntur esse indicium. Cum verò laus sit, magnitudinem virtutis ostendens oratio, oportet operationes quod eiufmodi sint extollere. Encomium verò operum est, absque personis. Ea verò, quæ afferuntur extrâ, ut fidem faciunt, dicuntur, ut nobilitas, doctrina. Verisimile namque est, bonum esse ex bonis, & sic educatum eiufmodi esse. Laudamus ergo eos, qui fecerunt: quoniam facta, signa sunt habitus. Nam etiâ cum, qui non fecit, laudamus, si talem esse crederemus. Beatio verò, & felicitatio ipsis quidem eadem, his autem non eadem: sed ut felicitas virtutem, sic continet hæc felicitatio. Habet autem communem speciem laudes cum deliberatione. Nam quæ in admonendo dices, ea dictione orationis commutata laudem constituunt. Cum ergo habéas quæ agenda sunt, & qualis quendam esse oporteat: hæc quasi admonendo dicta, verbis commutanda, transponendaque sunt: ut in admonitione, consilioque, sit. Non oportet secundam fortunam cõsiderare nimium, sed iis, quæ à se ipso sunt. In laude sic, non secundam fortunam, sed se ipso plurimum cõsuebat. Quas ob res laudando quid admoneas, & consulendo quid laudes considera, & opposita necessariò dictione vtaris, cum tam prohibens, quam non prohibens commutaueris. Vt autem & eorum, quæ amplificans, pluribus, ut si solus, si primus, aut cum paucis, aut quod maximum factum est. Laudabilia enim hæc omnia. Præterea, quod ex tempore, atque occasione est, quæ sunt præter quam conuenit. Ad hæc, si sapius candem rem gessit. Magnam namque id, nec à fortuna, sed ab eo ipso profectum videtur. Si quibus ad virtutem

rum inflamamur, & quibus honoramur, hæc ab eo inuenta, cõstitutãq; sunt. Si primus omnium laudatus est: sicut Hippolochus, & Harmodio, ac Aristogitoni in foro itatua: & primùm positã: & in contrariis similiter. Quod si ex eo ipso non facile adinuenire potes, aliis compara. Quod Isocrates ex cõsuetudine declamãdi faciebat. Sed oportet illustribus cõparare. Amplificat enim id, maximeq; laudabile est, cum virtutis melior ostendatur. Ceterum amplificatio merito in laudes incidit. Excellentia enim est: & excellere, laudabile. Quapropter cum excessus ipse virtutem ostendere videatur, et si non illustribus, at tamen aliis cõparandum. E generibus igitur omni orationi cõmunibus amplificatio demonstrationi accommodatior. Nam cum res gestas quasi certas accipiat, reliquũ est, ut magnitudinem eis, ac ornamentũ afferat. Exempla verò deliberatiũ aptiora sunt. Ex prateritis enim futura coniciẽtes iudicamus. Enthymemata autem iudicialibus magis conueniunt. Nam quod factum est, & causam, quare factum est, suscipit, & probationẽ patitur, quoniã incertũ est. Ex quibus igitur laus, ac vituperatio ferme omnis, & ad quẽnam respicientes, laudare, ac vituperare oportet, & ex quibus cõmendationes, & opprobria fluunt, hæc sunt. Nam horũ contraria nõ latent: vituperatio autẽ ex cõtrariis est.

De accusatione, & defensione. Cap. x.

Vnde de accusatione, ac defensione, ex quibus, & quot ratiocinationes faciendæ sunt, dicendũ videtur. Tria igitur sumenda sunt. Primum, quot, & quorum gratia iniuriam inferunt. Deinde quomodo afficit. Tertium, quales, & quomodo se habentes. Si ergo iniuriam primũ definierimus, de reliquis deinceps explicabimus. Sit ergo iniuriari, sponte præter leges officere. Legum autem alia propria, alia communis. Propriam dicimus, quæ cives scripta videntur: communem verò, quæ nulla, etiam si scripta non sunt, apud omnes tamen valere videtur. Sponte autem facimus, quæcunq; scientes, & non coacti, facimus. Quæ igitur sponte facimus, non omnia eligimus: quæ autem eligimus, omnia cognoscimus. Nemo enim ignorat quæ eligit. Ea verò, quibus officere, ac praua præter leges committere statuunt, improbitas sunt, & intemperantia. Si enim vitium habeant vnum, aut plura, in quo improbi sunt, in eo etiã iniusti: veluti prodigus, in pecuniis: intemperatus, in voluptatibus corporis: mollis, in desidia: timidus, in periculis. Deserit enim periculorũ socios, propter timorẽ. Ambiciosus etiã propter honores iniustus est: iracundus, propter iram: contentiosus, cupiditate victoriarum: acerbus, propter vltionẽ: stultus, quoniã circa bonum, & iustum decipitur: eodẽque modo ceteri, vnusquisque in suo subiecto. Verum hæc partim ex iis, quæ de virtutibus dicta sunt, perspicua sunt: partim ex iis, quæ de affectibus dicuntur, patent. Quare reliquũ est, ut cuius gratia, quomodoque se habentes, & quibus iniuriantur, tractemus. Primum ergo diuidentes dicimus, quæ sunt quæ appetimus, & qualia sunt, quæ ut fugiamus, iniuriam facere conamur. Perspicuum enim est, considerandũ esse accusatori quot, & quæ reo

Iniustitia vniuersalis.

in sunt ex iis, quæ omnes appetunt, qui iniuria ceteros afficiunt. Defensori autem, quæ, & quot eorum non in sunt. Quæ igitur agunt, alia omnes propter se ipsos agunt, alia non propter se ipsos: & ita non alia casu, alia necessitate. Horum etiam quædam vi, quædam natura. Quare quæcunq; non propter se ipsos faciunt, aut casu, aut natura, aut vi faciunt. Quæcunq; autem propter se ipsos, quorum scilicet ipsi causa sunt, alia propter cõsuetudinem agunt, alia propter appetitum. Et horum quædam appetitui rationali, quædam irrationali. Nam voluntas, appetitus est boni cum ratione. Nullus enim aliquid vult, nisi cum boni esse putauerit. Appetitiones verò irrationabiles, ira, & cupiditas. Quare quæcunq; homines agunt, septem de causis agere oportet, fortuna, vi naturæ, cõsuetudine, ratione, ira, cupiditate. Neq; oportet secundum artes, aut habitus, aut talia quedã, ea, quæ aguntur, distinguere. Nam si accidit, ut iracundi, aut cupidi iuuenes sint, non tam propter iracundiam agunt quæ agunt, sed propter cupiditatẽ, ac iram. Neq; diuites, ac pauperes propter diuitias, & paupertatem: sed accidit, ut pauperes propter egestatẽ pecunias cupiant, diuites verò propter licentiam voluptates nõ necessarias. Itaq; ijetiam non propter diuitias, aut egestatẽ agunt, sed propter cupiditatem. Eodẽque modo iusti, & iniusti, ceteriq; qui secundum habitus agere dicuntur, propter hæc omnia agunt. Nam aut propter rationem, aut propter affectũ. Sed quidam moribus, & affectibus bonis, quidam contrã. Accidit autẽ, ut ad hos quidem habitus alia, ad illos verò alia cõsequantur. Foran enim statim modestũ propter modestiã ipsam tam opinioniones, quàm cupiditates proba circa voluptates consequuntur. At immodestũ circa easdem ipsas contraria. Quapropter huiusmodi diuisionibus superlegendũ est, & considerandum quæ quos sequi solent. Nam si albus, aut niger, aut magnus, aut parvus, nihil ex eis cõsequitur. Sin autẽ iuuenis, aut senex, aut iustus, aut iniustus, iam inter se differunt: & omnino quæcunq; accidentium mores hominum differentes efficiunt: ut si quis diuitem se, aut inopem putat, & felicem, aut infelicem, id ipsum verò nullam faciet differentia. Sed de his postea. Nunc de aliis dicamus. Fortuna igitur sunt, quæcunq; ita sunt, ut cum eorũ causa indeterminabilis sit, nec huius gratia, nec semper, nec vt plurimũ, nec ordine sũt. Quæ omnia fortuna: ipsius definitione patent. Natura sunt, quæ causam, & ordinẽ in se ipsis habent: nam aut semper, aut vt plurimum sic eueniunt. Nam quæ præter naturam sunt, ea vtrum secundum quãdam naturam, an alia causa fiant, non oportet inquirere: quãuis etiã fortuna causa horum esse videatur. Vi autẽ, quæcunq; per cupiditatem, ac rationem per ipsos agentes fiunt. Cõsuetudine verò, quæcunq; ideo faciunt, quoniã iam saepe fecerunt. Ratione autem, quæ cum sint ex bonis iam dictis, confertq; videantur, vel vt finis, vel vt ad finem, propter vtilitatem aguntur. Nam quædam intemperantes etiam agunt vtilitatem, verum non propter vtilitatem, sed propter voluptatẽ. Ira verò sunt, quibus vltiscimur. Differunt autẽ poena, & vltio. Nam poena, eius, qui patitur, gratia

Factum omnium causa.

Appetitiones duplices.

Causa proxima.

Fortuna.

Natura.

Vis.

Ira.

gratia

gratia sit. Vltio verò eius, qui facit, vt expleatur. Verum ex quibus ira sit, ex iis, quæ de affectibus dicemus, patebit. Cupiditate autem aguntur, quæcunq; iucunda videntur. Verum & cõsuetudo, & ea, in quibus assueti sumus, iucunda sunt. Nam multa etiã eorum, quæ natura iucunda non sunt, cum voluptate faciunt, qui assueti sunt. Quare, vt breuiter dicam, quæcunq; propter se ipsos agunt, omnia vel bona sunt, vel bona esse videtur, & aut iucunda, aut videntur iucunda. Verum quoniã propter se ipsos agunt, hæc sponte agunt: nõ sponte autem quæ non propter se ipsos, omnia, quæ volentes agunt, bona erunt, vel apparentia bona, & aut iucunda, aut apparentia iucunda. Poniunt autem malorum etiã, vel apparentiũ malorum reiectionem, aut minoris pro maiore assumptionem in bonorũ numero, cum eligibilia quodam modo sint. Et similiter doloris, & apparentis doloris reiectionem, aut minoris pro maiore assumptionem in iucundis numeramus. Quare quot, & qualia vtilia sunt, aut iucunda, sumendum est. Sed cum de vtilibus, quãdo de deliberatione tractabamus, satis dictum sit, de iucundis impræsentiarum agamus. Oportet autem, definitiones has sufficientes putare, si ita se habent, vt de vnoquoque neq; obscuræ sint, neq; exactæ. Supponatur igitur nobis, voluptatem esse motum animi quendam, & affectionem totam simul, & sensibiliter in naturam proficiscentem, dolorem verò contrarium.

De iucundis. Cap. xi.

Vare si hoc voluptas sit, pater id iucundum esse, quod dictam affectionem efficiat: triste verò, ac dolorosum, vel eius corruptiuum, vel contrariæ affectionis effectiuum. Ita iucundum necessariò est, tam quod secundum naturã, vt plurimum proficiscitur, ac maxime cum quæ natura sunt, iam naturã suam, & cõsuetudinem consecuta sunt. Quod enim vitarum est, quasi iam innatum esset, gignitur. Nam cum saepe ipsum ipsi semper propinquum sit, & ipsius quidem semper natura sit, ipsius verò saepe cõsuetudo, natura cõsuetudo similis est, & quod violentum non est: vis enim præter naturam est. Itaq; tristis necessitas est, reiectq; dicitur violentum omne natura dolorem efficere. Quare curæ, seris, animi intentiones, tristia sunt. Necessitudine enim, ac vi fiunt, nisi qui faciunt, assueti sint. Horum verò cõtraria iucunda sunt. Idcirco desidia, iocus, quies, accubationes, somnus in iucundis sunt, cum nihil eorum vi fiat. Præterea, cuius cupiditas inest, omne iucundum. Nam cupiditas, iucunda appetitio est. Cupiditatum autem alia sine ratione sunt, alia cum ratione. Irrationales dico, quæ ex nulla cogitatione cupiunt: quales sunt, quæ natura esse dicuntur, vt quæ sunt per corpus, veluti alimentum sitis, & fames. Est autem in singulis etiam alimentis speciebus cupiditas, & in gustabilibus, atque Veneris, & vniuersaliter in tangibilibus, & in olfactu odoris, & in auditu, atq; visu. Rationales verò, cum quædam persuasi cupiunt. Nam multa & experere, & possidere cupiunt cum audierint, persuasq; fuerint. Verum quoniã voluptate frui tum est, cum aliquo sensu afficiamur, imaginatioq; sensus quidam est de-

bilis, & recordantem, ac speratẽm eius rei sequitur imaginatio, quam recordatur, ac sperat: quoniã igitur hæc ita sunt, pater, voluptates inest recordantibus valde, atq; sperantibus: liquidem & sensus. Quare necessarium est, iucunda omnia, vel in sentiẽdo præsentia esse, vel in recolendo præterita, vel in sperando futura. Siquidem præsentia sentimus, præterita meminimus, futura speramus. Quæ igitur meminimus, iucunda sunt: nec solum quæ cum aderant, voluptatem auerebant, verum etiam nonnulla eorum, quæ dolere, si post illa bonum, ac laudabile quid habeamus. Hinc illud dictum est. Iucundum est seruato, meminisse periculi. Et illud, Latatur enim vit post labores, cum multa tulisse, multaq; getsisse recordetur. Cuius causa est, quoniã malum etiam nõ habere, iucundũ est. Eorum autẽ, quæ in spe sunt, quæcunq; delectationem, aut vtilitatem, & ætere non paruum cum ad sunt, aut sine dolore iuuare videntur: & omnino quæcunq; cum ad sunt, delectationi sunt: ea, in quã, omnia sperantibus quoq; ac recordantibus vt plurimũ iucunda sunt. Idcirco irasci quoq; iucundum. Vnde Homerus etiam dixit de ira, quod defluente melle multo sit dulcior. Nemo enim illis irascitur, quos vltio putat impossibile. Illis etiã, qui potentia excedunt, aut non irascuntur, aut minus irascuntur. Ad hæc ingentes quoq; cupiditates voluptas quædam consequitur. Nam cum se assequutos meminuerint, aut sperent assequuturos, voluptate quædam afficiuntur: veluti qui febricitant, luti oppressi, memoria habentes quod biberint, sperantq; se bibituros, gaudent. Similiter amantes cum alloquantur, aut scribant, aut quicquã aliud faciant ad eũ, quem absentẽ amant, gaudent. In omnibus namq; his quasi sentire putant eum, quẽ amant, cum eius recordentur. Idq; amoris initium omnibus est, si non solum, cum adest, lætantur, sed absentes etiã memoriam tenentes amant. Idcirco etiam cum moesti sunt, quoniã non adest. Et in luctu, & fluctu inest quædam voluptas. Mæror enim in eo est, quod non adest: voluptas autem, quod recordentur, ac illum quodam modo videant, & quæ agebat, & qualis erat. Vnde illud dictum est:

Sic fatus, stendi cunctis immisit amorem.

Vltio etiam, iucundum est. Nam quod si non assequeris, triste: si assequeris, id iucundũ est. Et punire, delectabile est. Id enim adipisci iucundũ, cuius frustratio est tristis. Qui verò irascuntur, magno opere dolent non vltio: sperantes autẽ gaudent. Vincere quoq; iucundum est, nec contentiois solum, sed omnibus. Excessus namq; imaginatio sit: cuius rei omnes aut moderatẽ, aut magis etiam, quam oportet, cupidi sunt. Verum quoniã iucundũ vincere est, ludos etiã omnes, qui pugna, aut contentiois specie habent, iucundos esse necesse est, (sape namq; in ipsis victoria inest) vt testiferas, alcam, pilam, tabulam, ludos quoq; liberos similiter. Nameorum alij iucundi sunt, si quis assuecitalij statim iucundi, vt venatio, & omnis bestiarum persequutio. Vbi enim certatio est, ibi victoria quoq; est. Quapropter forum, disputatio, atq; aliter, atque potentibus iucunda: Honor etiam, atq; gloria iucundissimi sunt. Fir enim

vnicuique; imaginatio talem se esse, ac virtuosum, præferunt, cum ij allerant, quos non existimat metiri, quales domestici potius sunt, quam alieni: deinde familiares, ac noti, & ciues potius, quam peregrini: & qui sunt, potius, quam futuri: prudentes potius, quam fatui: & multi, quam pauci. Hos enim veraciter predicare verisimilius est, quam oppositos. Nulla enim cura est, ut ab iis quisquam nihil quos despicit, veluti à pueris, aut à bestiis honor, aut gloria conquiritur, non, inquam, ipsius gloria, sed forsitan cuiusdam alterius gratia. Amicus quoque iucundum est: nam & amare, iucundum. Nullus enim vinum amat, qui vino non lætatur. Amari etiam iucundum. Imaginatio enim hic quoque fit, bonum sibi ineffe, quod qui sentiunt, omnes cupiunt. Admiratio etiam esse, iucundum: quonia & honorari. Assentationibus quoque aures præbere. Ideo etiam adulatores iucundum. Nam & admirari, & amare videtur. Idem etiam sapius agere, iucundum. Consuetudo namque, iucunda erat. Varietas quoque, ac vicissitudo, iucunda. In naturam enim mutatio fit. Quodcumque autem vno modo semper se habet, constitutum, atque fixi habitus fatiorem generat. Unde dictum est, vicissitudine rerum omnium iucundum esse. Idcirco etiam quæ interuallo temporis magno videntur, iucunda sunt, tam res, quam homines. Mutatio enim presentium fit. Et simile etiam est, quod magno temporis intervallo interposito fit. Discere quoque, & admirari, iucundum ut plurimum est. In admirando enim discendi cupiditas inest. Quare admirabile, desiderabile est. In discendo autem reditus inest in naturam. Beneficium etiam tam conferre, quam accipere, ex iucundis est. Nam qui recipit, quod cupit adipiscitur. Qui autem confert, habet abundantatque iis, quæ uterque appetit. Verum quoniam bene mereri iucundum est, idcirco subuenire quoque propinquis, & manca supplere, suaue hominibus est. Et quoniam discere, atque admirari, iucundum: necesse est, ut quæ imitatione assequuti sumus, iucunda sint: ut pingedatque fingedi artes, & poetica similiter, omnemque, quod imitatione fit, etiam si iucundum id non sit, quod imitantur. Non enim illo lætatur, sed quoniam ratiocinationem faciunt, quod hoc illud est, quare aliqui discere accidunt. Evadere quoque à periculis, tantò iucundius, quanto propius periculo. Admirabilia enim omnia hæc sunt. Et quoniam quod secundum naturam est, iucundum est, omniaque genere inter se coniuncta, secundum naturam sunt: idcirco ut plurimum quæ similia sunt, ac genere coniuncta, iucunda sunt: ut homo homini, equus equo, adolescens adolescens. Hinc & proverbia celebrata sunt, quod æqualis æqualem delectat, quodque semper à simili simile amatur, & quod bellua belluam cognoscit, & quod semper merula ad merulam, & quæcumque huiusmodi. Verum quoniam quod simile & eiusdem generis est, sibi ipsi iucundum est, idque maxime unusquisque ad se ipsum habet: necesse est omnes, alios plus, alios minus se ipsos amare. Nam omnia illa vnicuique ad se ipsum maxime insunt. Quod si omnes se ipsos amant, sua quoque vnicuique iucunda esse necesse est: ut opera, orationes. Quare assentatores ut plurimum, atque

amatorum amici sunt. Ambitiosi quoque, ac liberorum amore victi. Nam liberi, opera sua sunt. Manca quoque supplere, iucundum: quoniam opus iam suum fit. Et quoniam principari iucundissimum est, ideo sapientem esse iucundum videtur. Nam sapere, principatus est. Sapiencia autem multarum, ac mirabilium rerum scientia est. Præterea, quonia ut plurimum ambitiosi sunt, necesse est, increpare quoque, alios, iucundum esse. Item, in quo unusquisque sibi optimus esse videtur, in eo versari: ut Euripides ait. In id adducitur, magnam dici partem ei adtribuens: ut ipse se ipso fruatur: cum sit optimus. Insuper cum ludus, ac iocus ex iucundis sint: remissio quoque, omnis, ac risus, & ridicula, iucunda necessarii sunt, & homines, & verba, & opera. Sed de ridiculis in iis, quæ de arte poetica dicta sunt, determinatum est. Verum de iucundis hæc dicta sunt. Dolorem autem inferentia, ex contrariis horum patent. Quorum igitur gratia iniuriantur, hæc sunt.

Quomodo se habentes, & quibus iniuriantur.
Cap. xlii.

Nunc autem quomodo se habentes, & quibus, exponamus. Ipsi ergo tum res geri possibile arbitrantur, & sibi possibilem, siue clare sperent, siue deprehenso non daturis poenas: aut daturis quidem, sed minus sibi, vel suis futuris supplicium, quam emolumentum. Verum quæ possibilis, quæque impossibilia videntur, posterius explanabitur. Communia enim sunt omnibus rhetorica partibus. Ipsi autem posse se absque damno iniuriari arbitrantur, si orationis copiam habeant, si actui sint, si multis in certaminibus experti, si amici abundanti diuites sunt, aut ipsi maxime, aut saltem si huiusmodi sibi amici, aut ministri, aut socij sint. Nam hæc propter & celare, & facere, & non dare poenas possunt. Præterea, si amici sunt iis, qui iniuriam perpetiuntur, aut iudicibus. Nam & amici nec obseruant iniuriantes amicos, & reconciliari malit, quam accusare: & iudices iis gratificantur, quos amant, & aut omnino absolunt, aut parvi condempnit. Celare autem facilius possunt, partim qui ad ipsa crimina incommodi sunt: ut si imbecillus pulsat homo inem accusatur, aut inops, aut deforis adulterij. Et quæ in aperto, & ante oculos posita sunt. Nam quæ nemo putat, nemo seruat: & quæ tot, & tanta sunt, ut ea nullus. Nam & hæc minime obseruantur. Omnes enim homines, quibus vilitatissime iniuriæ sunt, ab eis cavent: veluti etiam à morbis, qui solent inuadere. Quo autem nondum aliquis laboravit, ab eo nemo cauet. Partim ij, quibus inimicus nullus est, aut plurimi. Alij enim celaturos se putant, quod non obseruetur, alij quod non videantur aggressuri fuisse, cum obseruentur. Habentque defensionem hanc, quod non fuissent aggressuri. Partim quos vel mores, vel affectio, vel locus commode celant. Partim ij, qui si non celare potuerint, propellere omnino iudicium possunt, aut in longius prorogare, aut iudices corrumpere. Partim ij, qui si pecunia dānabitur, vel solutioni superferre possunt, aut in longius producere, vel ob inopiā nihil habeat quod perdat. Partim quibus emolumenta quidem vel aperte adveniunt,

niunt, vel magna, vel de propinquo: damna vero econtra, vel occulta, vel parua, vel delonge. Partim quibus maior est utilitas, quam ut par supplicium excogitari queat: quod tyrannis consequuta videtur. Partim quibus scilicet iniuria lucra quidem sunt, condemnationes autem opprobria solam. Et contra, quibus iniuria quidem laudi quodam modo sunt: ut si alicui simul contigerit parentem vlcisci, velut Zenoni. Condemnationes vero, aut exilij, aut pecunia, aut alterius huiusmodi. Iniuriantur enim utriusque ij, siue hoc, siue illo se pacto habeant: sed non ut iidem ipsi sunt, verum ut oppositi in moribus. Partim qui saepe aut celantur, aut condemnati non sunt. Item, quibus sapius aggressis parum successit. Sunt enim nonnulli tales in iniuriando, quales in re bellica, qui iterum, atque iterum pugnas inceptant. Præterea, qui voluptatē, aut lucrum statim assequuntur, dolorem, aut damnum postea: quales incōrrentes sunt. Inest enim incōrrentia circa omnia, quæ appetuntur. Et contra, qui dolorem, aut damnum statim perpetiuntur, voluptatē vero, aut emolumentum postea, & tardius. Continentes enim, ac solertiores hæc persequuntur. Partim qui videri possunt, vel fortuna, vel necessitudine, vel natura, vel consuetudine fecisse: & in summa errasse, sed non iniuriatos fuisse. Partim qui ius suum haud aliter obtinere possunt. Partim qui eguerint. Sunt autem egentes dupliciter: nam aut necessarii, ut inopes: aut superuacanis, ut diuites. Partim qui præclari, aut infames sunt. Alij quoniam non videbuntur. Alij quonia non magis videbuntur. Ac ipsi quidem sic se habentes aggrediuntur. Iniuria vero afficiunt hos, & in his. Primum habentes ea, quibus ipsi egeant, vel ut necessitatem expleant, vel ut abundant, vel ut fruantur. Deinde tam longe absentes, quam propè. Ab aliis namque cito auferunt, ab aliis tardius puniuntur: veluti qui Carthagenisibus furantur. Præterea, non obseruantes, neque cauentes, sed credulos. Nam omnes hos celare facile. Ad hæc negligentes: nam vlcisci, diligentis est. Verecundos etiam: non enim pugnant de lucro. Eos quoque, qui affecti à multis iniuria, non curantur de vlcione. Nam (ut trico pro verbo dicitur) Myforū præda sunt. Insuper eos, quos nunquam, & quos sæpius. Vtrique enim incauti illi quod nunquam, ij quod non amplius. Item, eos, qui aduersis rumoribus vel opprimuntur, vel facile possunt opprimi. Nam ij nec volunt, cum timeant iudices: nec persuadere queunt: cuiusmodi sunt & quos multi oderunt, & quibus multi inuident. Item, aduersus quos causam habuerunt, vel ex ipsis, vel ex parentibus, vel ex amicis: qui malè aut fecerunt, aut facturi erant, vel sibi, vel patribus, vel iis, qui sibi cure sunt, sicuti proverbio fertur. Improbis prætextum querit. Item, amicos, atque inimicos: alios namque, facile, alios iucundè. Item, eos, qui amicos non habent. Item, eos, qui nec ad dicendum, nec ad faciendum multum valent. Partim ij, qui vlcisci negligunt, aut reconciliantur, aut non ad finem vsque persequuntur. Præterea, quibus inutile est, dum iudicia, & cōpensationem expectant, repus consumere: quales sunt aduenæ, ac opifices, qui iniuriantes sibi paruo ab-

soluunt, & facile cessant. Præterea, eos, qui aut ipsi aliis saepe iniuriam intulerunt, aut iniuria rana fecerunt, qualia patiuntur. Nam id non videtur ferè iniuria, cum tale quid percellus quisquam sit, quale ipse est solitus facere: ut si quis contumeliari solitum verberauerit, vel eos, qui malè aut fecerunt, aut voluerit, aut facturi sunt. Nam & voluptatem id, & laudem habet: nec ferè iniuria esse videtur. Item, eos, quorum iniuria vel amicis, vel dominis, vel, in summa, quibus ipsi viuunt, grata videtur. Item, eos, à quibus sperant veniam se consequuturos. Præterea, eos, de quibus conquesti sunt, & alienatis, suspectisque: ut Calippus in Dionem fecit. Hæc enim quasi iniuria carcant, speciem habent. Præterea, eos, quos etiam si ipsi dimitteret, ab aliis tamen opprimerentur: quasi non sit amplius possibile consiliū adhiberi, ut Aencidemus ad Gelonem, cum ab eo Corabia oppidum depopulatum fuisset, scripsisse fertur, quod scilicet eum urbem illam depopulaturum paulò præuenisset. Præterea, eos, quibus iniuriari poterit iuste agere multa, quasi facile resarturi: ut Iason Thestalus dixit, opus esse in quibusdam iniuriari, ut iure quoque multa facere possis. Item, ea facilius committunt, quæ omnes, aut multi faciunt. Veniam enim se consecuturos in his putant. Item, ea, quæ celari vbiq; commodius possunt: qualia sunt, quæ cito consumuntur, ut edulia, vel facile figura, colore, cōplexione immutatur: vel quæ celari vbiq; possunt. Et quæ facile portantur, & paruis in locis reconduntur. Item, ea, quorum similia multa iniurians possidebat: & quæ per se possunt dicere pudent: ut vxorum adulteria, contumeliarumque sui, vel liberorum. Et in quibus qui accusat, litium studiosus videtur: qualia sunt parua, & in quibus venia dari solet. Ac quomodo se habentes iniuriantur, & quibus, & quomodo, & cur, hæc ferè sunt.

De iniuria, iureque factis. Cap. xliii.

Sed iniuria, iureque facta omnia distinguamus, hinc primum incipientes. Determinantur itaque iusta, atque iniusta primum duabus legibus, deinde quibus sunt, dupliciter. Legem autem dico, alteram propriam esse, alteram communem. Et propriam quidem quæ singulis inter se ipsis determinata est. Et hanc aliam scriptam, aliam non. Communem vero, quæ secundum naturam est. Est enim quoddam natura iustum, & iniustum quod omnes varicinantur, etiam si nulla inter se societas, aut pactio sit: quale Antigone apud Sophoclem dicere videtur, cum iustum esse asserat, sepultura Polynicen tradere. Non enim, inquit, nesci, aut nudiustertius, verum semper id viget, nemòque scit ex quo ita constitutum est. Et ut Empedocles dicit de non interficiendis animatis. Non enim id apud quosdam iustum, apud quosdam vero iniustum: sed apud omnes, inquit, legitimum, ac per æthera latum, terrarumque iacentes constitutum est. Et ut Alcidas etiam in Mefeniaco dicit. Quibus autem determinata sunt, dupliciter determinata sunt. Nam aut ad cōmunem societatem, aut ad vnum supremum societatis agēda, aut non agenda spectant. Idcirco dupliciter etiam iure, ac iniuria facere possumus. Nam aut vnum, ac certum, aut ciuitatem lædimus. Qui

enim adulteratur, aut hominē cædit, certum quēdam lædit. Qui verò militiā deserit, civitatē. Cum igitur quę iniuste fiunt, omnia ita bipartitō distribuantur, si prius quid sit iniuria: pati, repetiri, munerē dicemus. Iniuriam pati ergo est, cum à volētibz iniusta inferuntur. Iniuriari enim, voluntariū esse iam definitū est. Verūm quoniā necesse est, eum, qui iniuste patitur, lædi, neq; sponte lædi: læsionēq; ex iis, quæ iam diximus, patenti (bona enim, & mala prius diuisa sunt, voluntaria etiam dictum est ea esse, quæ scientes faciunt) necesse est peccata omnia vel ad civitatē, vel ad priuos spectare: & hæc aut à nesciente, aut iuuito, & à volente, atq; sciente fieri. Et horum quædam electione, quædam affectu. Ac de his quidē in tractatu de affectibus explanabitur. Quæ verò eligunt, & quomodo se habentes, iam explanatū est. Verūm quoniam sæpe concedentes fecisse, aut intentionem accusatoris, nomēq; facti negat, aut id, de quo est intentio, ut cepisse, sed non furatum fuisse: verberasse, sed non contumeliatum esse: fuisse vna, sed non adulteratum fuisse: aut furatū esse, sed non commisisse sacrilegium: nō enim rem diuinam attingisse: aut sustulisse, sed non publica: aut collocatū cum hostibus fuisse, sed nō prodidisse: propterea oportebit etiā quid furtū sit, quid contumelia, quid adulteriū, determinare: ut huic esse, huic nō esse iustū velimus ostendere, facere queamus. Nam de omnibus his quæstio est, verum iniustus sit, & improbus, an non. Est enim in electione improbitas, atq; iniuria: & huiusmodi nomina elegisse ostendunt, veluti contumelia, furtum. Nec enim si verberavit, statim contumelia afficit: sed si alicuius gratia, ut si aut ignominia afficiēdi alius, aut voluptatis suæ: Nec si clam accepit, statim furatus est: sed si ve alteri damnum, sibi utilitatem afferret: similiterq; de aliis. Quoniam verò quæ iustorum, atq; iniustorum partes erant (quædam enim scripta, quædam non scripta) de iis quidem, de quibus leges scribunt, dictum est: ea verò, quæ scripta nō sunt, bipartitō distribuiamus. Nam alia sunt per excessum virtutis, aut vitij: in quibus vituperationes, honores, infamia, donationēque sunt: veluti gratiam & habere, & referre benemerito, paratum esse amicis, ceteraque huiusmodi. Alia legum scriptarum defectus. Nam æquum, & bonum, iustum esse videtur. Aequū autem, & bonum est, quod præter legem scriptam iustum est. Idq; accidit partim volentibus, partim iniustis legulatoribus. Iniustis quidem, cum se effugerit: volentibus autem, & cum nequeat determinare, sed necesse sit vniuersaliter dicere, quod non ita, sed ut plurimum. Et cum determinatio propter infinitatem facilis non sit, ut si ferro percussit, quantum, & quali quodam. Tempus enim deerit enumeranti. Si ergo, de quo determinari non potest, de eo lex ferenda est, necessariō simpliciter dicendū. Quare si cum annulatus sit, manum extollat, vel percussit: lege quidem scripta reus est, & iniuriatus est: verò autē non est iniuriatus: & id est æquū, ac bonum. Si ergo quod dictū est, æquum, ac bonum est, patet, æquū etiam esse, ne tanti errores fiant, quanti iniuria: nec quæ aduersa fortuna eueniunt, tanti, quanti errores. Dicuntur autem ad-

De statu definitiuo.

De æquo & bono.

Infortuniū quid.

uersa fieri fortuna, quęcumq; cum præter opinionem fiant, non fiunt ex prauitate. Errore autem, cum nec præter opinionem, nec ex prauitate. Iniuria verò, cum non præter opinionē, & ex prauitate. Nam quæ cupiditate fiunt, ex prauitate fiunt. Aequum etiam est, rebus humanis ad ignoscendum commoueri, & non legem, sed legis scriptorem, ac non verba, sed sententiā spectare: nec factum, sed voluntatem: nec partem, sed totum: nec quis nunc, sed quis semper, aut ferē semper fuerit, considera, & meminisse bonorum magis, quæ in se collata sunt, quàm malorum, & eorum bonorum magis, quæ recepit, quàm quæ fecit: & nō iniquo animo iniuriā ferre: & oratione disceptare potius velle, quàm rei: & in arbitriū magis, quàm in forum velle descendere. Nam arbiter ad æquū, & bonum, & index ad legem spectat. Et hæc de causa arbiter eligitur, ut æquum, & bonum præualeat. Ac de æquo, & bono sic determinatum sit.

De maiore, ac minore iniuria. Cap. XIII.

Iniuria verò maior, quæ à maiore proficiscitur iniquitate. Quocirca quæ minima sunt crimina, maxima interdum videntur: ut Menalopum Callistratus accusabat, quod templi custodes decerpisset, tria; vascula è sacris minimi ponderis sustulisset. Cōtrā verò est in ipsa iustitia. Hæc autem ita sunt, quoniā viribus excedunt. Nam qui sacra vascula parui pōderis furatus est, is quavis in re peccabit. Interdum igitur sic magna iniuria, interdū ex magnitudine dāni æstimatur, ut illa, cui nullum potest supplicium exæquare, sed omnis pœna minor inuenitur, & cui remediū afferri non potest. Acerbum enim, atq; inauditum. Et in qua non potest qui passus est, pœnam sumere, cū res nullum remedium patiat. Nam vltio, atq; pœna, remedium est. Et si qui perpeclus est, turpitudinem ferre non potuit. Maiore namq; supplicio, qui fecit, dignus est, ut Sophocles cum Euctemonis causam ageret, ac ille non ferens contumeliā, se ipsum interemisset: nō æstimare se contumeliā minoris inquit, quàm quanti, qui passus est, æstimauit. Et si solus, aut primus fecit, aut si pauci admodum eo crimine contaminati sunt. Idem etiam sapius peccare, permagnum. Similiter maximē is peccat, cuius causa queratur, ac excogitetur quæ prohibeant, ut supplicia, & cruciatus: sicut ij, propter quos carcer exadificatus est. Et apud Arginos pecunias is mulctatur, propter quæ lex posita est. Maius etiā est, quod belluarum magis est: & quod ex præmeditatione magis: & quod qui audiunt, timēt magis, quàm misereantur. Amplificantiā verò illa sunt, quod multa iusta euerit, aut contēpsit, iniurandū, datam dexterā, hospitium, fidem, affinitates. Multorū namq; criminum exaggeratio fit. Adhæc, non parum ibi peccare, vbi puniuntur iniusti: quod falsi testes faciūt. Vbi enim nō peccabunt, qui vel apud iudices peccant? Præterea, ea maiora, in quibus turpitudine maior. Summa etiā iniuria, si eum lædit, qui de se benemeritus est. Plura namque peccat, quod non benefacit, & quod malē. Is etiam vituperandus, qui iustitiam secundum leges scriptas solimodo feruat. Melior enim, qui non coactus iustus est. Scripta

pta verò coacti seruant, sed non coacti minimē. alio etiā modo qui præter scripta facit. Nam qui ea committit, quæ leges prohibent, & de quibus supplicia sunt, is multo magis committet, de quibus nullum supplicium est. De iniuria igitur maiore, vel minore dictum est.

De inartificiali fide. Cap. xv.

Fide autē, quæ inartificialis dicitur, deinceps dicendum. Propria enim iudicialium causarum. Sunt igitur, quæ fidem huiusmodi faciunt, quinque numero: leges, testes, pacta, quæstiones, iurandum. Primum autem de legibus, quo pacto suadenti, & dissuadenti, & accusanti, & defendenti vtendum sit, dicamus. Patet ergo, si lex scripta aduersus nos sit communi tunc lege vtendum esse, & æquo ac bono tanquam iustioribus, & quod optima sententia vti, hoc est, ne vtaris scriptis in omnibus: & quod æquum & bonum idem permaneat semper, & nūquam immutetur, sed ne communis lex, cum secundum naturam iustius verò scriptum sapius. Vnde dictum est in Antigone Sophoclis, fecisse se præter Creontis legem, sed non præter illam non scriptam. Non enim nunc, aut nudius tertius: sed semper. Hanc ergo ego non curabam hominis, verum nullius legem. Et quod iustum, verū quid est, atq; vtile: sed non id, quod videtur. Quare quæ scripta est, lex non est, cum legis opus non faciat. Et quod iudex quasi argenti, atque auri cognitor est, vt verē iustum ab adulterato discernat. Et quod melioris est viri, non scriptis potius, quàm scriptis, vti, & in eis permanere. Et si alij, quę probetur legi, aut sibi ipsi contraria est, veluti si altera esse iubeat firma, quæcumque inter se pacti sunt, cum altera veter, ne aduersus leges pangant. Et si ambigua, vt verrere, inspicereq; liceat, quam ad partem iustum, ad quam vtile accommodabitur: ita demum ipsa vti. Et si res, de quibus lex lata est, non similiter se habeant, lex autem ita: tunc verò id ipsum significandum est, ostendendūmq; sibi ipsam repugnare. Sin verò lex scripta rebus conueniat, tunc optima sententia dicendum non esse legem positam, vt præter leges iudices sed, ne ignorado quod leges volunt, peiores. Et quod nemo eligit, quod simpliciter bonum est, sed omnes quod sibi. Et quod non differat, vel nullas esse leges, vel non vti. Et quod etiam in morbis non conserat aduersus medicum cauillari: quamuis non tantum medici error officiat, quantum si obaudire principibus assuescimus. Et quod probata leges id maximē verant, ne quis se legibus prudentiorem velit ostendere. Ac de legibus quidem sic determinatum sit. Testes autem alij veteres, alij iuniores. Et horum cum aliis periculum sunt. Veteres igitur dico potas, ceterosq; claros, quorum sententię approbantur, sicuti Homero teste de Salamini Atheniensis vti sunt. Tenedij quoq; nuper aduersus Sigientes Perianthro Corinthio, & Leophron in Critiam Solonis vsus est elegijs, vt ostenderet iam ex priscis temporibus domum eius impudicā fuisse. Non enim scripsisset Solon, Flauo Critię di-

endum mihi est, vt patri auscultet. Hæ ergo testes de præteritis sunt, de futuris verò oraculorum certiam interpretēs, vt Themistocles, quod muri lignei, nauali vtendum esse pugna moneant. Præterea, prouerbiū quoq; (vt dictum est) testimoniū. quoddam est: veluti si quis cum consulari, se nem non esse in amicitia suscipiendum, prouerbiū huic attestari dicat, quo fertur: Nunquam beneficiū in sene collocadum. Cum verò liberis cum parentibus interficiendos, Fatuus, qui patre cælo, liberis pepercit. Iuniorum etiam, qui clari sunt, sententię litigantibus conferunt: sicuti Eubulus in iudicio Platonium quiddam aduersus Chæretam protulit, quod Plato in Archibium dixit. Lacro uisē iam propter illum in ciuitate, vt prauos se omnes esse fateantur. Et quibuscumq; communē periculum est, si mentiri viderentur. Verum: ipse huiusmodi solummodo testes sunt, factū ne sit, an non, & verum sit, an non. De qualitate verò minimē reputa si iustum, si iniustum: vtile, an inuitile. Prisci autem etiam de qualitate. Nam cum corrumpti non possint, fide dignissimi sunt. Qui ergo testes non habet, iis præditi vtitur, quod ex probabilibus iudicandum sit. Id enim est optima sententia iudicare, quod pecunia corrumpti probabilia non possint, quod falsi nūquam testimoniū eriamine accusentur. Qui autem habet, aduersus non habentem his vtitur, quod ad ferendam sententiam probabilia non sufficiant: quod testibus nūquam opus esset, si ratione res satis cognosci possent. Sunt autem testimonia: vel de nobis, vel de aduersariis, & alia de re, alia de moribus. Quare patet, testimoniū conferentis in optiam nunquam futuram. Erit namque de re quidem vel pro nobis, vel contra aduersarios: de moribus autem, de bonitate nostra, vel de aduersariorum nequitia. Cetera vero de testibus, amicis, aut inimicis, aut neutris, vel probis, vel improbis, vel neutris, ac de quibuscumque aliis huiusmodi testium differentijs, ex iis locis querendum, ex quibus enthymemata etiam ipsa manant. De pactis autem is orationis vsus est, vt augas, aut extenues, & vel credibilia, vel incredibilia ostendas. Nam si pro nobis sunt, credibilia, & vera. Sin pro aduersariis, cōtrā. Qui ergo probabilia, vel contrā ostendere vult, ea considerabit, quæ de testibus diximus. Nam ex qualitate eorum, qui in pactis conscripti sunt, aut qui seruare ea debent, credibilia, vel contrā sunt. Cum verò conceditur, pactum sic intercessisse: si pro nobis est, amplificatiōe vtendum. Pactum enim, lex quædam de particulari est. Ac leges quidem non approbantur à pactis. Pacta verò, cum legitima sint, à legibus comprobantur. Et omnino lex ipsa pactum quoddam est. Quare qui non credit, eueritque pactum, leges euerit. Præterea, commutationes rerum vltro, ac citrō. Similiter quæ voluntaria sunt, pactis vt plurimum facimus. Quare si quis pacta infirmat, is vsum hominum inter se penitus euerit. Cetera verò hanc ad rem accommodata, facilia intellectu sunt. Sin autem pro aduersariis sint, primum omnia, quæ in legem contrariam quispiam dicit, accommodari possunt. Est enim absurdum, si legibus, cum nō rectē, sed iniuste, ac dolo malo latoris positas

Pacta.

cognouerimus, non stabimus: & pactis necessariis stabimus. Deinde si iudex iustus distributor est, non est considerandum quod iustum est, sed quod iniustius. Eriustum quidem nec deceptione, nec necessitate verri potest, quoniam innatum sit. Pacta vero & a deceptis, & a coactis fiunt. Adhuc, perspicendum, si pacta alicui legum vel scriptarum, vel non scriptarum, si iustis, si honestis, ac demum si alij pacto priori, vel posteriori contradicunt. Nam aut priora vera sunt, & posteriora falsa: aut recte se habent posteriora, sed priora sefellunt. Itaque altero istorum ex re nostra utemur. Denique aliter istud inueniendum, si aliquo modo iudicibus inutilia sunt: cetera quoque huiusmodi: facilia namque inuentu similiter sunt. Quaestiones autem, testimonia quadam sunt, videnturque fidem facere, quoniam cogunt: quas non est difficile percipere, ac ea, quae hinc inueniuntur, dicique possunt, conspiciere. Nam si pro nobis sunt, amplificatione utendum est, quod ex testimoniis sola haec vera sunt. Sin vero aduersus nos, & pro aduersariis, dissoluemus, quae vera sunt, de vniuerso genere quaestionum differentes. Nam qui coguntur, non minus falsa dicunt, quam vera: & tum tolerantes vera occultant, tum falsa dicentes credunt se citius euasuros. Sed oportet haec exemplis comprobare, quae ipsis iudicibus non ignorentur. De iure iurando autem quadripartito distribuere possumus. Nam aut offert, & suscipit, aut neutrum, aut alterutrum: id est, aut offert, sed non suscipit: aut suscipit, sed non offert. Praterca, de iis ipsis aliter, si iam iuratum est, & sic vel ab hoc, vel ab illo. Non offerre igitur se dicit, quoniam homines, cum ab eis pecunia petitur, facile peierant: & quoniam qui iurauit, non reddit: qui non iurauit, eum facilius condemnari putant: & quoniam minus periculum iudicibus causam committere, cum his credat, illi minime,

Tormenta

Non suscipit vero, quoniam pro pecunia iurandum est. Et cum sit melius aliqua de causa prauium esse, quam de nulla iurasset profecto, si prauius esset. Nam iurando habebit, non iurando non habebit. Quare non ne peieret, sed propter virtutem non suscipit. His consentaneum illud Xenophanis, non parem esse hanc prouocationem impio ad pium, sed similem ac si robustus ad inferendum, suscipiendumque istum imbecillum prouocaret. Qui suscipit, quod non aduersariis, sed sibi ipsi veritatem tribuit. Illud quoque Xenophanis conuertendo, dicit par esse, si impius offerat, & pius suscipiat. Graue esse repellere iuratos, cum iudices eadem de re velint sententiam ferre. Qui offert, pium affirmabit esse, ut Dii velis committere: praeterca non esse opus aduersario aliis iudicibus, cum sibi ipsi iudicium permittatur. Adhuc, iniquum esse iurandum repellere, cum eadem de re alios velit iurare. Quoniam igitur per singula quid dicendum sit, aperuimus, patet etiam in conuictis: ut si suscipit, & nolit offerre: aut si offert, & non suscipit: aut si offert, simul & suscipit: aut neutrum. Nam cum haec ex illis coniungatur, horum etiam rationes, & rationibus illorum coniungi necesse est. Quod si ab aduersario quispiam deceptus est, patet, id periurium non esse. Iniuria enim ex voluntariis est, & periurium iniuria est: cuncta vero, quae vi vel deceptione fiunt, inuoluntaria. Hinc colligitur, quid peierare sit. Est enim mente, sed non ore. Quod si iam ab aduersario iuratum sit, omnia dicemus eum conuerrere, qui rō seruatur quae iurauit. Nam idcirco legibus etiam uti mur prius iurantes. Et cum, iudices, dignum putemus, ut vos iudicando ea seruetis, quae iurastis, ipsi non seruabimus: ceteraque huiusmodi, quae amplificando quispiam dicit. Verum de comprobatione inartificiali tot dicta sunt.

ARIST

ARISTOTELIS
STAGIRITAE RHE-
TORICORVM AD
THEODECTEN,

LIBER SECVNDVS.

Quod auditores efficiendi sunt.

Cap. I.

Quis igitur suadere, ac dissuadere, vituperare, ac laudare, accusare, ac defendere oporteat, & quae ad faciendam in eis eisdem opinionibus, & propositionibus conducunt, haec sunt. De his enim, & ex his, ut orationem de vnoquoque genere orationis tractemus, enthymemata ducuntur. Verum quoniam iudicij causa rhetorica est, nam & in deliberationibus iudicant, & in foro iudicium est: necesse est non solum dare operam, ut oratio fide digna, demonstratiuaque sit, sed ut ipse quoque, ac iudex, qualis quidam efficiatur. Nam id in consiliis praecipue, deinde & in iudiciis ad fidem faciendam plurimum pertinet, ut qualis quidam videatur qui dicit, puteturque ab auditoribus affectus quodam modo erga ipsos esse. Adhuc, ut & ipsi auditores affecti quodam modo sint. Verum consulenti magis confert, ut ipse qualis quidam esse videatur. Auditoris autem affectus litiganti utilior. Non enim eadem iudicibus videtur, cum diligant, & cum oderint, nec iratis, & quietis: sed vel omnia diuersa, vel magnitudine diuersa. Nam reus aut nullam, aut paruam fecisse iniuriam amanti videtur: contra vero ei, qui oderit: cupienti autem, sperantique, si quod dicitur futurum, iucundum sit, & fore, & bonum fore videtur. Contra vero ei videtur, qui aspernatur, atque desperat. Ut igitur dicentes ipsi fide digni videantur, tres causa sunt. Tria enim sunt, quae praeter demonstrationem fidem faciunt, prudentia, virtus, beneuolentia. Nam qui dicunt, aut consulunt, vel propter haec omnia, vel propter aliquid horum fallunt. Aut enim propter stultitiam non recte opinantur: aut recte sentientes, propter improbitatem non dicunt ut sentiunt: aut quamuis recte sentiant, virtuosique sint, tamen cum beneuoli non sint, facile creduntur sponte non optime consulere. Haec igitur sunt quare fallunt, & praeter ea nihil. Quare necesse est, si quis omnia haec videtur habere, fide dignum esse apud audientes. Verum vnde prudentes, ac virtuosos videri poterunt, ex iis, quae de virtutibus dicta sunt, su-

mendum est. Nam ex eisdem tam alium, quam se ipsum huiusmodi quispiam efficiet. De beneuolentia vero, & amore, ac vniuersaliter de affectibus nunc dicendum. Affectus igitur sunt, quibus homines commoti differenter iudicant: quid, quos quidem affectus voluptas, aut dolor consequitur, ut ira, misericordia, timor, ceteraque huiusmodi, & his opposita. Sed oportet quae circa vnumquemque sunt, in tria distribuere, veluti quae circa iram, quomodo affecti irascuntur, quibus irasci soleant, qualibus in rebus. Nam si vnum horum, aut duo, & non omnia, habeamus, non erit nobis possibile in iram audientes impellere. Similiterque in aliis. Ac sicut in superioribus propositiones ipsas conscripsimus, sic in his quoque faciemus distribuentes ut diximus.

De ira.

Cap. I.

It ergo ira apparentis vltionis appetitus cum dolore propter apparentem immeritū vel in se, vel in suos contempum. Quoniam igitur id ira est, necesse est, cum quis irascitur, cuidam semper ex singulis irasci: ut Cleoni: sed non homini: & quoniam ei, vel suorum alicui aliquid fecit, vel facturus erat. Et ad omnem iram quandam sequi voluptatem, propter spem vltionis. Iucundum enim est, si quis putat ea se consequuturum, quae expetit: nemo enim quae sibi videntur impossibilia, expetit. Quare iratus possibilia sibi expetit. Itaque recte illud de ira dictum est, quod defluente melle dulcior in virorum pectoribus gliscit. Consequitur enim voluptas etiam quaedam, & propter haec quae diximus, & quoniam in vltionis cogitatione immorantur: quae imaginatio voluptatem similem ei efficit, quae in somniis accidit. Quoniam vero contemptus est actus opinionis in id, quod nihil dignum aestimatur (mala enim & bona, quaeque ad ea tendunt, non parui facimus, sed ea nihili pendimus, quae aut nulla sunt, aut minima) tres contemptus partes erunt, despectus, vexatio, contumelia: nam & despiciens contemnit, contemptus tres. Quae enim nihili ducunt, haec despiciunt. Contemnit autem rei digna nullius. Et qui detraxat hit, contemnere videtur. Est enim detractio, vexatio cum alicuius voluntati quispiam impedimento est, non

Contem- ptus quid.

Species

Contem- ptus tres.

est, non ut sibi quicquam, sed ne illi. Quoniam ergo nihil sibi quarit, ideo contemnit. Quod inde patet, quod sibi nec obfuturum existimat: (nam si putaret, timeret, & non contemneret) nec in re, de qua curandum sit, profuturum. Darer enim operam, ut ab eo diligeretur. Et qui contumeliatur, similiter contemnit. Contumelia enim est, damno, atque dolore in iis afficere, in quibus turpe patienti est: non ut aliud quoddam sibi fiat, quam quod factum est: sed ut voluptas vel afficiatur. Qui enim par pari reddunt, non contumeliatur, sed vlciscuntur. Est autem voluptatis contumeliantibus causa, quod arbitrentur male faciendo eis, magis excellere. Quapropter iuvenes, & diuites contumeliantiores sunt: longè nanque putant contumeliando excellere. Contumelia autem vituperatio propria. Contemnit enim, qui vituperat. Nam quod nullius rei dignum est, nullius est pretij, neque boni, neque mali. Propterea iratus Achilles dicit: Nullius existimant: meum nanque honorem abstulit ipse: ac me priuauit, ut quendam opulentijs exulem: quasi hæc propter irascatur. Multi enim fieri se oportere arbitrantur à minoribus genere, potentia, virtute, ac omnino in quo multum excellunt, ut diues in pecunijs pauperem superat, & orator in oratione verborum inopem, & princeps subditum, & qui se principatu dignum putat, dignum seruire. Vnde dictum est, Animus autem magnus est in regibus diuis. Et illud, Sed iram etiam postea seruat, ut vlciscatur. Molestè nanque ferunt, quoniam excedunt, Adhæc à quibus oportebat gratiam referri. Hi autem sunt, quibus aut benefecit ipse, vel suorum aliquis, vel propter ipsum, & aut vult, aut iam voluit. Ex his igitur patet quomodo se habentes irascuntur, & quibus, & quas ob res. Nam ipsi quidem quando dolent. Nam qui dolent, aliquid expectit, siue in oppositum quis se obijciat, veluti si tienti ne bibat, siue non. Ex opposito idem videtur facere: & siue contrà faciat quisquam, siue non adiuuet, siue aliud quoddam perturbet: omnibus, cum sic se habeat, irascatur. Quapropter agrotantes, pauperes, amantes, scientes, ac vniuersaliter cupientes, & non assequentes, iracundi sunt, ac facillè incenduntur, primum quidem, ac maxime aduersus eos, qui propter presentem fortunam se contemnunt: veluti agrotus eos, qui propter morbum: pauper eos, qui propter pecuniam: militans eos, qui propter militiam: amans eos, qui propter amorem: ac in ceteris similiter. Preparatur enim quilibet ut vnicuique irascatur, à turbatione, quæ in ipso est. Deinde si forte opposita expectabat. Maiorem enim infert dolorem, quod magnum est, & præter opinionem: quæ admodum etiam delectat, si præter opinionem factum sit quod optant. Hinc tempora quoque, ac dispositiones, & ætates patent quænam aptiores ad iram sunt, & qui facillè mobiles ad iram, & quando, & vbi. Et quod in his magis sunt, eodè etiam magis mobiles sunt. Ipsi ergo sic se habentes, facillè mobiles ad iram sunt. Irascuntur autem deridentibus primum, & subannantibus, atque conuiciantibus:

Quibus iram sunt. Irascuntur autem deridentibus primum, & subannantibus, atque conuiciantibus:

omnes enim contemnunt. Deinde iis, qui ita officiant, ut contumelia causa, facere videantur. Huiusmodi autem facta sunt, quæ neque alicuius rei gratia, & inuicta sunt facientibus. Hæc enim contumelia causa fieri videntur. Præterea, maledicentibus, aut vilipendentibus ea, quibus ipsi maxime student: ut qui philosophia gloriantur, philosophiam: qui forma, formam contemnentibus: ac in ceteris similiter. Longè verò magis in his irascuntur, si suspicati fuerint, non esse in eis vel penitus, vel nõ valde, vel opinione hominum ea, in quibus increpantur. Cum verò vehementer sibi ea inesse putant, non perturbantur. Adhæc, amicis magis, quam inimicis. Putant enim oportere magis ab illis sibi bene fieri, quam non, & assuetis honorare, ac multi facere, si non similiter erga ipsos se habeant: paripendi enim ab his arbitrantur. Idem faciunt, etiam si qui non remunerant, nec aequalia reddunt. Et opposita facientibus, si minores sunt. Nam ij omnes contemnere videntur, hi quidem quasi minores, illi verò quasi à minoribus. Et iis maxime, qui nullius opinionis sunt, si contemnant. Nam & suppositum est, iram esse, cum quis immeritò contemnitur. Et par est, ne à minoribus maiores contemnantur: Amicis autem si non bene dicunt, aut faciunt: ac multò magis si contrà vel dicunt vel faciunt. Et si non animaduertunt egere ipsos: sicuti & Plexippus Antiphontis Meleagro. Nam cum quæ nobis curæ sunt, non latent, contemptus signum est, non animaduertere. Et iis, qui in aduersa sua fortuna gestiant, aut omnino contenti esse videantur. Nam vel inimicitiarum, vel contemptus, id signum est. Et iis, qui non curant, si dolorem intulerunt. Quæ de re malorum nuntijs etiam irascuntur. Et iis, qui vel audiunt, vel oculis mala eorum cernunt: quippe cum aut contemnentibus, aut inimicis simillimi videantur. Amici enim condolent, ac omnes, qui sua mala considerant, dolent. Præterea, iis, qui apud hos quandoque contemnantur, apud quos honorari cupiunt, quos admirantur, quibus mirabiles videri cupiunt, quos verentur. Et demum apud illos, qui eos verentur. Apud hos homines si quis contemnat, ei valde irascuntur. Et iis, qui eos contemnunt, quibus nisi succurrant, turpe est: ut parentes, liberos, vxores, subditos. Et ingratis. Contemnant enim, qui non agunt ut par est. Et illudentibus studia sua apud studiosos. Nempe illud ex contemptu proficiscitur. Et iis, qui cum in ceteros liberales sint, erga se non sunt. Contemni enim videtur, cum solus indignus iudicatus sit. Adhæc omnia, obliuio quoque iram efficit, veluti & nominum, quamuis res minima sit: quippe cum ipsa quoque signum esse contemptus videatur. Proficiscitur enim ex negligentia: negligentia verò contemptus est. Quibus igitur irascuntur, qualiterque se habentes, & quas ob res, dictum est. Patet autem, opus esse ut oratione tales orator preparando efficiat, quales sunt, qui ad irascendum sunt apti, aduersariosque iis rebus reos, propter quas irascuntur, ac tales, quales quibus irascuntur.

De

De mansuetudine.
Cap. III.

Merum quoniam irasci, & mansuetum esse contraria sunt, & ira mansuetudini contrarij: dicendum nunc est, quomodo se habentes mansueti sunt, & quibus, & quas ob res. Sic igitur mansuetudo, depressio iræ, atque sedatio. Si ergo contemnentibus irascuntur, contemptusque voluntarius est: manifestum est iis, qui nihil horum faciunt, aut inuiti faciunt, aut huiusmodi videtur, mansuetos, ac mites esse, & iis, qui contrà vellunt, quam fecerint: & omnibus, qui in se ipsos etiam huiusmodi sunt: cum nemo se ipsum contemnere videatur: & iis, quos poenitet, & fatentur. Nã quasi poenas sumperint, quod dolent factum, cessant ab ira. Huius signum in punitione seruatorum sumere possumus. Negantes enim atque contradicentes multò magis punimus: cum verò iure se puniri fateantur, cessamus ab ira. Cuius causa est, quoniam manifesta negare, impudentia est: impudentia verò contemptio est, atque despectus. Quare quos valde despiciamus, eos non veremur. Præterea, iis, qui humiliter se gerit, neque contradicunt iratis. Videntur enim minores se ferari: minores verò metuunt, & metuentes nullus contemnit. Quod autem humilitate ira sedatur, canes quoque ostendunt, qui sedentes non mordent. Et iis, qui studiosi erga studiosos sunt. Non enim contemni, sed multiferi videntur. Et iis, qui maiora largiri sunt, & rogantibus atque deprecantibus: humiliores enim. Et iis, qui nec contumeliatores, nec subsannatores, nec contemptores, aut nullius, aut non honorum, aut non talium, quales ipsi. Vniuersaliter verò ex contrariis mitigantia consideranda sunt. Præterea, iis, quos timent, & quos verentur. Nam quandiu sic se habent, non irascuntur. Impossibile enim est timere simul, atque irasci. Adhæc, iis, qui ira concitati fecerunt, aut non irascuntur, aut minus irascuntur. Non enim videtur contemptu fecisse: quippe cum nullus iratus contemnat. Est enim contemptus absque dolore: ira verò, nõ sine dolore. His etiam, qui ipsos verentur. Præterea, qui modo se contrario habet, quam qui irascuntur, eos patet mites esse, veluti in ludo, in ioco, in die festo, in felicitate, in successu: in consummatione, ac in totum in non dolendo, & in laudabili voluptate, ac spe honesta. Insuper, eos, qui iam diu est ex quo perturbati fuerunt. Sedat enim iram tempus. Sedat autem etiam maiorem hominis iram, sumptum ab alio prius supplicij. Quocirca rectè Philocrates, cum ei quidam dixisset. Cur te irata plebi non purgas? Nondum, inquit, opportunum. Quædo igitur? Cum alium, inquit, condemnatum videro. Mansuescunt enim, cum iram in alium effuderint: quod Ergophilo contigit, quem quamuis magis in eum furerent, quam in Callisthenem, quoniam tamen pridie Callisthenem morte damnarant, facillè absoluerunt. Si præterea maiora incommoda passi sunt, qui deliquerunt, quam irati eos affecissent. Quasi enim supplicium sumpsisse arbitrantur. Adhæc, si inuoluisse ipsi putant iniuriam, ac ideo non iniuria vexari: non enim ex iure facta, aut dicto ira proficiscitur. Cui

ergo immeritò vexari arbitrantur, (quod ira erat) oratione castigandi sunt. Quare vel serui sic castigati minus moleste ferunt, cum puniuntur. Item, si ignoraturos putant quod propter ipsos, atque pro iis, quæ passi sunt. Ut enim ex definitione patet, ita in singulos est. Quare rectè dictum est à poeta, Vlysem dic vrbium expugnatorem: quasi non vltus, nisi à quo, & quam ob rem, cognouisset. Quare nec ceteris, qui non sentiunt, irascuntur: nec defunctis, quasi iam extrema passi, nec doctis, nec cognituri sint, quod irati cupiunt. Quapropter probè poeta, cum Achillis iram sedare vellet, quam in Heclorem iam mortuum gerebat, dixit, Surdam enim terram iratus vexas. Iam ergo patet, si sedare iram volumus, ex his locis ita dicendum esse, ut & auditores huiusmodi faciamus: & quibus irascuntur, eos aut timendos, aut verendos, aut gratos, aut inuitos fecisse, aut factum dolentes ostendamus.

De amicitia, & amore, & eorum contrarijs.
Cap. IIII.

Vos autem amant, aut oderunt, amicitiam & amare ipsum prius definietes dicamus. Sit igitur amare, velle alicui quæ bona putat, illius, non sui gratia: eorumque actuum esse in quantum potest. Amicus autem est, qui amat, & redamatur. Itaque amicos se putant, qui sic se adinuicem habere putant. His ita suppositis, eum, qui & in bonis congratulatur, & in dolore condoleret, non alia de causa, nisi illius, amicum esse necesse est. Omnes enim gaudent, si, ut volunt, sitis contrà, dolent. Quare dolores, ac voluptates, voluntatis signum sunt. Præterea, quibus iam eadè bona, ac mala sunt, & qui eisdem amici, & qui eisdem inimici. Nam his eadem velle necesse est. Qui verò eadem sibi, ac alij vult, hac ipsa de causa illi amicus esse videtur. Amant etiam eos, qui vel benefecerunt aut ipsis, & iis, qui sibi curæ sunt: præsertim si magna, si libèter, si temporibus huiusmodi suisque gratia: vel quoscumque benefaciendi voluntatem habere opinantur. Insuper amicorum amicos, & amantes quos ipsi amant, & amatos ab iis, qui à se ipsis amantur, & eisdem inimicos, & eos, qui oderunt quos ipsi odio habent, & inimicos inimicorum. Nam his omnibus eadem esse bona, & sibi videntur: quare bona ipsis volunt, quod erat amici. Adhæc, beneficos in pecunia, & salute. Quocirca liberales, ac fortes colunt iustos quoque. Tales autem esse putant eos, qui non aliunde viuunt, quales qui ab operando, horumque, qui ab agricultura, aliorum verò opifices maxime. Modestos etiam, quoniam non iniusti, & propterea etiam non curiosos. Et eos, quibus amici esse volunt, si velle videntur: quales sunt, qui virtute excellunt, & clari vel apud omnes, vel apud optimos, vel apud eos, quos ipsi admirantur, & in iis, in quibus ipsos admirantur. Præterea, iucundos in consuetudine diurna, quales sunt faciles, & neque peccata redarguentes, neque contentiosi, neque pertinaces: omnes enim hi pugnaces sunt. Pugnantes verò non eadem, sed opposita velle videntur. Adhæc, tam illud

Amare quid. Amicus quid.

dere,

dere, quam sufferre apti. Ad eadem enim virtute tendunt amici, cum & illudi, & illudere apte possint. Item, eos, qui presentia bona laudant, & ea maxime, quæ ipsi timent amittere. Mundos quoque facie, veste, tora vita, & non exprobrantes nec errores, nec beneficia: utriusque enim arguendi cupidi. Item eos, qui maleficia obliuiscuntur, quoniam crimina memoria non teneant, sed facile reconciliantur. Nam quales erga ceteros esse putamus, tales etiam in nos futuros arbitramur. Item non maledicos, & tam aliorum, quam sua mala ignorantes: sed non bona. Id enim agere, boni est. Præterea, non contradicentes irascensibus, aut studiosè quicquam agentibus: pugnares enim, qui sic faciunt: Et eos, qui erga nos sic affecti sunt, ut nos admirentur, virtuososque putent, nobisque gaudeat, ac ita maxime iis in rebus affecti sunt, in quibus magnopere volumus studiosi, admirationeque digni, ac iuicundi videri. Præterea, similes, eademque profitentes, nisi turbent, & nisi eadem ex re vitæ subsidia consequantur. Hoc enim pacto illud fieret, Figulus figulo. Eadem etiam cupientes, si possibile sit simul ipsos participare. Quod si non, idē Hesiōdicum similiter sequitur. Eos præterea, qui ita se habent erga nos, ut non vereantur quæ ad ostentationem faciunt ipsi detegere, nequaquam interrim vt leues contemnentes. Et eos, quos pudet verè cogitare scelera, admittive apud ipsos detegere. Et eos, apud quos iactabundi sunt: & eos quos amulatores, sed non invidiosos habere vellent, aut amant, aut illis amici esse vellent. Et quibus bona cooperantur, ne sibi ipsis maiora eveniant mala. Item, eos, qui absentes similiter, atque presentes diligunt. Quocirca qui in defunctos huiusmodi sunt, hos cuncti amant. Et vniuersaliter studiosos nimium in amicos, neque derelinqentes. Nam ex omnibus bonis, boni amici summopere diliguntur. Et eos, qui nihil eis fingunt, neque dissimulant, cuiusmodi sunt, qui vel mala sua nobis aperiant. Dictum enim est, non vereri homines, si apud amicos, quæ ad gloriam. Si ergo qui veretur, non amat, qui non veretur, amanti similis est. Præterea, non timēdos, & quibus confidimus. Nullus enim amat, quæ metuit. Sunt autem amicitia species, sodalitiū, familiaritas, propinquitas, & quæcunque huiusmodi. Amicitiam verò efficiunt gratia, & si feceris nō rogatus, & non significaris cum feceris. Sic enim ipsius causa videris, & non ob aliud fecisse. De inimicitia autem & odisse patet ex contrariis esse perspicendum. Huius efficiencia sunt, ira, detractio, calumnia. Sed ira ex iis est, quæ ad se ipsum pertinent. Inimicitia verò, etiam sine illis. Nam si talem esse suspicabimur, odimus. Præterea, ira semper in singulos, vt Socrates Calliam; odium verò etiam in genera. Omnes namque calumiantem, atque furcæ oderunt: & alterum tempore sanabile, alterum non. Adhæc, ira dolorem inferre cupit: odium verò affligere potius. Nam qui irascitur, cognosci vult; hic verò nō curat. Sunt autem cuncta, quæ dolorem faciunt, sensibilia. Quæ verò maxime vitia sunt, ea minime sunt sensibilia, veluti iniustitia, & amentia. Non enim infert dolorem presentia vitij. Itaque alterum cum dolore est, alterum absque dolore.

Discrimē inter irā, & odium.

Doler enim qui irascitur: qui odit, non dolet. Et ille multis modis miseretur, hic nullo pacto. Nā ille inuicē dolere ipsum vult, cui irascitur: hic verò non esse quem odit. Ex his igitur patet quod sit possibile, inimicos, atque amicos, & cum sint, ostendere, & cum non sint, facere, & cum se esse significare, dissoluere. Et vel propter iram, vel propter inimicitiam dubios, vtram in partem velis impellere. Quare autem timeant, & quæ, quomodoque habentes, nunc erit manifestum:

De timore, & eius contrario. Cap. v.

It ergo timor, ex imaginatione futuri mali corruptiui, aut dolorem inferentis, perturbatio quadam, aut dolor. Non enim cuncta timemus mala: vt si erit iniustus, aut tardus: sed quæcunque, vel magnos dolores, vel corruptiones adducunt. Et ea, quæ non longè absunt, sed propè videntur, vt iam impendant. Remota namque nimium, non timent. Omnes enim sciunt se morituros: verum quoniam non propè, idcirco non curant. Si ergo id timor est, necesse est, ea terribilia, timendaque esse, quæcunque ingentes videntur habere vires corruptiui, aut ita nocendi, vt nocumentum ad ingentem tendat dolorem. Quare signa quoque istorum timenda: propè namque ostendunt esse quod timeatur. Id verò periculum est. Est enim periculum, timenda rei appropinquatio. Talia verò sunt inimicitia, & ira potentium quippiam facere. Nam cum non lateat velle, ac posse ipsos, propè iam ad faciendum sunt. Item iniustitia vires habens. Eo enim quod velit iniustus, iniustus est. Virtus quæque si conrumeliis afficitur, viresque habeat. Patet enim quod vult, cum semper improperetur. Potest enim nunc & timor potentium quicquam facere. Nam in preparatione quoque huiusmodi homines esse necesse est. At quoniam plures lucro seruiunt, timendique in periculis sunt, idcirco in potestate alterius esse timorem inferre, vt plurimum natum est. Quare conscij quempiam perpetrasset, timentur, ne aut dicant, aut deserant. Præterea, potentes semper iniuriari, illis terribiles, qui possunt iniuriis affici. Homines namque vt plurimum cum possint iniuriantur. Adhæc, qui passim iniuriam sunt, aut pati se putant: semper enim opportunitatem expectant. Quæ etiam iniuriam intulerunt, si vires habeant, terribiles, timētes ne contra referatur quod terribile, actimendum esse suppositum erat. Et qui de eisdem certat, cum vtriusque simul eadem esse non possunt: hi enim semper pugnant. Et qui à maioribus timentur, etiam à minoribus, cum possint minoribus magis, quam maioribus, obesse. Et quos maiores timent, & qui maiores interemerunt: & qui minores, quæ ipsi sunt, aggrediuntur, eadem de causa. Nam aut iam terribiles, aut cum creuerint: Præterea, ex affectis iniuria, & inimicis, ac aduersariis, non qui acuta: ita sunt, atque minaces, sed tranquilli: dissimulatores, versuti, latent enim qui propè. Quare nunquam timeant, quod procul. Cuncta verò, quæ timorem inferre possunt, terribilio

biliora sunt, si cum errauerint, non possint corrigi, verum aut omnino impossibilis sit correctio, aut non in se ipsis, sed in aduersariis. Item, ea, in quibus auxilia non sunt, aut nō facile sunt. Ac (vt simpliciter dicam) terribilia, timendaque sunt, quæ, cum in alios fiāt, aut immincant, miserabilia sunt. Terribilia igitur, & quæ timemus, hæc ferè maxima sunt. Quomodo verò affecti timemus, nunc dicamus. Si ergo timor est cum expectatio ne corruptiue passionis, manifestum est, neminem timere, cum arbitretur nihil se passurum: nec ea, quæ non putat pati: nec eos, à quibus non putat: nec tunc, quando non putat. Quare necessarium est, eos timere, qui se aliquid passuros arbitrantur, & ab iis, & hæc, & tunc. Non putant autem quicquam posse pati, nec qui ampla in fortuna sunt: qui idcirco contumeliatores, contemptores, ac audaces sunt. Tales verò efficiunt diuitiæ, vires, potentia, amicorum multitudo. Nec qui iam perpeffos omnia se gratuita putant, qui spe extincta, malis immortui sunt: veluti extremè torti. Sed opus est, salutis subesse spem, pro quo luctatur. Cuius signū, quod timor ad consulendum inducit. Nemo enim de re consulit, de qua nulla spes apparet. Quare opus est, quando melius sit auditorem in timorem inducere, tales ipsos reddere, vt credant se pati posse, cum & alij maiores passi sunt: similes quoque aut pari, aut passos ostendemus, & ab iis, à quibus nō putabant, & hæc, & tunc cum non putabant. Ac quoniam patet quid timor sit, & quid timendum, & quomodo se habentes singuli timeant, ex his etiam manifestum est, quid confidere sit, & in quibus homines confidant, & quo pacto confidentes affecti sunt. Vt enim fiducia timori contrarium est, sic id, quo confidimus, ei, quod timemus. Quare spes est simul cum imaginatione rerum salutariū, quod propè adsint, cum terribilia vel nō sint, vel longè absint. Sunt autem in quibus confidendum est, & pericula, cum longè absint: & secunda, cum propè adsint. Correctiones quoque si sunt, & præsidia, vel multa, vel magna, vel vtrunque. Item, si neque affecerint, neque affecti iniuriis sunt, si aduersarij omnino non sint, aut non habeant potentiam: aut si habeant, amici sint, vel benemeriti de nobis, vel de quibus nos benemeriti. Item confert, si plures in eisdem sunt, aut meliores, vt vtrunq. Ipsi verò fidentes sunt, si ita se habeant, vt multa gessisse se putent: & non periclitasse, si sapius in pericula deuenerint, & euaserint. Dupliciter enim impassibiles homines solent fieri, aut quod experti non sunt, aut quod auxilium habeant veluti in periculis marinis, & qui in experti restatum sunt, confidunt de futuris: & qui opulari sibi possunt, quoniam experti. Præterea, si non terribile paribus sit, aut minoribus, & quibus meliores se putant. Putant autem iis se meliores, quos ipsos, vel eorum pares, aut etiā meliores superarunt. Si plura, & maiora sibi inesse arbitrantur, quibus, cum excedant, timendi sunt. Ea sunt, pecuniæ magnitudo, corporum vires, opes regionis, & amicorum apparatus quoque bellici, aut omnes, aut maximi: si neminem iniuriis affecerunt, aut non multis, aut nō tales, quales metuerent. Et vniuersaliter si pij in deos sunt: & tam ad cetera, quæ diis attribuitur,

bene se habeat, quam ad omnia, & oracula. Habet & ira confidentiam. Non afficere autem iniuriis, sed affici, ira effectiuum est. Porro Deus iniuria vexatis opulari creditur. Adhæc, cum praueniētes, vel nihil se passuros, sed mala facile se correcturos arbitrantur. Vnde de terribilibus, & de iis, quibus confidunt, dictum est.

De verecundia, & inuerecundia. Cap. vi.

Væ autem verecundentur, & quæ non, & quos, & quomodo se habentes, hinc planum erit. Sit igitur verecundia, dolor quidam, atque perturbatio ex malis aut presentibus, aut preteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant. Inuerecundia verò, contemptus quidam eorum, atque impassibilitas. Si ergo id verecundia est, necesse est, in iis malis erubescere, quæ vel ipsis, vel iis, qui sibi curæ sunt dedecori esse videntur: qualia sunt, quæ à vitio proficiuntur, vt scutum amittere, aut fugere, quoniam è metu: negare depositum, quoniam ex iniustitia. Commiseri quibus non oportet, vel vbi non oportet, vel quando nō oportet, quoniam ex libidine. Præterea lucra ex paruis assequi, aut à turpibus, aut ab impotentibus, veluti à pauperibus, vel defunctis. Vnde proverbium quoque, illud est. Vel mortuo tributum auferre: quoniam ab auaritia, & illiberalitate. Adhæc, nō opulari pecunia, cum possis, aut minus, quam possis, & iuari ab iis, quibus minor facultas est. Et mutuo accipere, cum perere videaris, & petere cum exigere, & exigere cum petere, & laudare vt petas. Nec minus his, petere, & non confequi. Hæc enim omnia illiberalitatis indicia sunt: presentem autem laudare, adulationis. Item, si bona nimis laudes, & praua delinias. Adhæc, si vehementius doleri condoles, ceteraque huiusmodi. Cuncta enim adulationis sunt signa. Adhæc, si labores non feras, quos aut seniores, aut qui in deliciis viuunt, aut qui maiore sunt in potestate, ac vniuersaliter imbecilliores. Omnia enim molitior hæc signa. Præterea, ab alio beneficia suscipere, & sepius quæ tu benefeceris, exprobrare. Hæc enim omnia pusillanimitatis, deiectionisque signa sunt. De se quoque multa dicere, ac polliceri, & aliena sua esse prædicare: arrogantis enim. Eodemque modo in ceteris morum vitiis, opera, signa, comparia. Turpia enim sunt, & effectiua verecundia. Adhæc, eorum esse bonorum expertem, de quibus omnes, aut pares omnes, aut plurimi participant. Pares verò dico eiusdem generis, ciuitatis, ætatis, propinquitatis, & vniuersaliter in æqualitate constitutos. Turpe namque si non participes, veluti de disciplina, & in tantum, similiterque aliis. Quæ omnia maiorem inferunt ignominiam, si eorum in causa sis, siue præteritorum, siue presentium, siue futurorum. Patientes autem, aut passim, aut passuri: quæcumque in ignominiam, atque opprobria ducunt, verecundantur, quæ sunt quæ ad ministeria pertinent, vel corporis, vel operum turpium, quæ vituperationem pariunt: & quæ quidem ad libidinem peccant, voluntaria, & inuoluntaria. Quæ verò ad vim inuoluntaria, & inuoluntaria.

inuoluntaria. Ignauis enim, timiditatisque, sufferre, ac perpeti, & non se defendere. Quæ igitur verecundantur, hæc atque alia talia sunt. Verum quoniam verecundia, imaginatio est de ignominia, & de hac sui gratia, sed non propter euentus, nemoque de opinione curat, nisi propter opinantes: eos verecundari necesse est, quos multi faciunt. Multi autem faciunt admirantes, & quos admirantur, & quos de se admirari vellent, & à quibus honorari cupiunt, & quorum opinionem non contemnunt, mirari de se hos volunt. Mirantur autem eos, qui aut bonorum honorabiliū quicquam habent, aut earum rerum domini sunt, quas ipsi vehementer cupiunt, ut amantes ad pares quidē gloriantur. Prudentes verò tanquam veraces magnificiunt, quales sunt senes, aut docti. Verecundantur præterea tam quæ oculis cernuntur, quæ in propatulo sunt. Vnde proverbium quoque fertur, Pudorem in oculis esse. Idcirco semper affuturos magis verecundantur, & obseruantes ipsos: quoniam utriusque oculis. Et eos, qui eidem turpitudini non sunt obnoxij. Persuadent enim sibi errantes contraria illis videri. Et eos, qui non facile ignoscunt. Non enim indignamur, cum alij ea faciunt, quæ nos ipsi. Quare si non faciunt, patet quod indignamur. Et eos, qui ad multos libenter offerre solent quæ percipiunt. Nihil enim interest inter non videri, & non offerri. Huiusmodi autem sunt & iniuriis oppressi, quoniam obseruant: & maledici. Nam si etiam innocentibus, multo magis nocentibus. Et eos, qui vitam in peccatis aliorum agere videntur: quales sunt, qui omnia irridere solent, ut Satyrici, & Comædi. Maledici enim, ac libenter offerentes. Ad hæc, quos nihil vnquam frustra rogarunt. Quasi enim admiratione sui affectos illos putant. Idcirco eos quoque, qui nunc primum aliquid rogarunt, verecundantur: quoniam nondum quicquam ab ipsis petierunt: quales sunt & qui modò volunt amorem alicuius sibi conciliare. Quæ enim optima sunt, perpererunt. Ideo probè Syracusanis respondit Euripides: Et veteres familiares, si nullius rei conscij sunt. Pudet igitur homines non dictarum solummodo rerum, sed etiam signorum: ut non solum rem Venerem agere, verum etiam Veneræ signa: nec solum turpiter facientes, sed dicentes quoque. Similiter non solum prædictos verecundantur, sed eis etiam significatos, ut seruos, atque amicos eorum. Omnino autem non pudet nec eorum, de quibus communis opinio est: quod verè non dicat. Vnde neminem bestiarum, puerorumque pudet. Nec ob eandem res apud notos, & ignotos pudet. Sed apud notos in iis, quæ ad veritatem pertinere videntur, apud ignotos verò in iis, quæ ad legem. Ipsi autem sic affecti erubescunt. Primum si quidem tales ad eos sunt, quales esse diximus, quos verecundantur. Erant autem ipsi, aut quos admirantur, aut qui ipsos admirentur, aut quibus vellent admirationi esse, aut quorum in re aliqua egent, quam non assequuntur, si erunt infames. Hi omnes sunt, quos supra diximus in oculis: sicuti Cydia, cum de Samo ob diuisionem agrorum ageretur, ad populum dixit. Rogabat enim Athenienses, ut circumstare Græcos omnes fingerent, nec quasi audituros solum, verum etiam iam videntes

Apud quos & quorum non pudet nos.

decretum suum. Vel si propè illi sunt, vel si sensuri sunt. Idcirco cum in aduersa fortuna sunt, nunquam vellent ab emulis videri. Admirari enim de emulis solent. Præterea, cum res gestas habeant, quas contaminare videntur, aut suas, aut maiori, ac aliorum, quibus cum nonnulla sit ipsi necessitudo, & omnino pro quibus ipsos puderet, quales sunt, quos iam significauimus. Et qui ad ipsos quocumque modo pertinent, quorum doctores, aut consiliarij fuerunt: & si qui alij huiusmodi sunt, quos sibi honorificos putant. Multa enim cum propter illos pudeat, & faciunt, & non faciunt. Item cum visum iri necesse sit, in apertoque versari, verecundi magis propter conscientiam sunt. Hinc poeta quoque Antipho ad supplicium à Dionysio missus, cum eos vidisset, qui secum morituri erant, capita velasse per portas exeuntes, quid ita faciem, inquit, occultatis? Anne cras quisquam horum vos videat? Ac de pudore quidem hæc. De impudentia verò patet ex contrariis esse inueniendum.

De gratia. Cap. vii.
 Rationem autem quibus habent, & de quibus, & qualiter se habentes, si gratiam quid sit definiemus, manifestum erit. Sit igitur gratia, per quam dicuntur roganti gratis aliquid facere: non prore aliqua, nec ut sibi quicquam qui faciunt subueniant, sed ut cui faciunt. Magna verò erit, aut quia rogantes egeant nimium, aut quia magna, & difficilia rogant, aut quia in temporibus huiusmodi, aut quia solus, aut quia primus, aut quia maximè. Rogationes autem, appetitiones sunt: harumque maximè, quæ tristitiam habent, cum aliter sit, quales sunt cupiditates, ut amores, & in afflictionibus corporis, & in periculis. Periclitans enim cupit, similiter & dolens. Quas ob res qui in paupertate, ac in exilio adfuit, etià si parua contulerunt, tamen propter petitionis magnitudinem, atque tempora grati sunt: ut ille, qui in Lycio fiscellam dedit. Oportet igitur in iis maximè subuenisse: quod si non, at in æqualibus, vel maioribus. Quare si manifestum est quado, & in quibus gratia sit, & qualiter habentibus: patet hinc esse demonstrandum, alios vel esse, vel fuisse in huiusmodi inopia, & dolore, alios in ea inopia succurrisse tale quid facientes. Patet etiam hinc, quibus locis tollere gratiam possumus, ac odiosos ostendere. Nam aut quoniam sui causa faciunt, aut fecerunt quod est minimè gratiosum, aut quoniam fortè incidit ut facerent, aut quoniam coacti fecerunt, aut quoniam reddiderunt, non dederunt, siue sciuerunt, siue non. Vtroque enim modo sui ipsius gratia sunt. Quare nec sic vlla erit gratia. Considerandum autem per prædicatà omnia. Gratia enim est, vel quia hoc, vel quia tantum, vel tale, vel quado, vel vbi. Signum verò, si minus non fecit, & si inimicis, vel hæc, vel aequalia, vel maiora. Patet enim, nec ista nostri causa facta esse. Aut si præua cognouerit. Nemo enim rogare de prauis faceret. Ac de gratia quidem quo pacto facta, vel non facta est, dictum sit. Quæ verò miseraabilia sunt, & quorum miserentur, & qualiter ipsi se habentes, modò dicamus.

De

De commiseratione. Cap. viii.

It ergo commiseratio, dolor quidam ex apparente malo corruptiuo, ac dolore inferente in non dignum pati: quod ipse putabit se pati etiam posse, vel suorum aliquem, idque sic, ut propinquum videatur. Palam enim, si miseraturus sit, cum huiusmodi esse oportet, ut putare possit aut in se, aut suorum aliquem mali quicquam competere posse, malumque huiusmodi, quale definiendo diximus, aut idem, aut simile. Quapropter nec omnino perdit miserentur. Nihil enim se amplius passuros arbitrantur, vltima iam passi. Nec qui se felices esse credunt, sed contumeliantur. Nam si omnia sibi bona adesse opinentur, nihil se mali pati posse profectò existimant: cum id quoque ex bonis sit. Sic autem se habent, ut se posse pati putent, qui iam perulerunt, ac euaserunt. Senes etiam, tum quia prudentes sunt, tum quia experti, & imbecilliores, ac timidiores. Docti quoque. Nam rectè ratiocinantur. Præterea, qui parentes habent, aut liberos, aut vxores. Sua enim hæc, & possibilia pati propter illa, quæ dicta sunt. Item, qui non sunt in fortitudinis affectu, ut puta in ira, vel fiducia. Non enim faciunt hi de futuro rationem. Similiter qui in contumeliandi affectu sunt. Nam & hi nihil se passuros arbitrantur. Semper ergo inter hos medijs. Sed nec rursus qui valde timet. Non enim miserentur, qui perterriti sunt, cum perturbatione propria mouentur. Præterea, qui putant probos quosdam esse. Nam qui neminem probum esse ducit, omnes malo dignos existimabit. Ac vniuersaliter cum sic se habet, ut possit talia vel recordari aut sibi, aut suis accidisse, vel timere futura sibi, aut suis. Qualiter igitur se habentes miserentur, dictum est. Miseraabilia vero quæ sint, patet ex definitione. Sunt enim quæcunque ex iis, quæ dolore inferunt, corruptiua sunt, & quæcunque possunt interire. Similiter omnia mala, quorum fortuna est causa, si magnitudinem habeant. Sunt autem corruptiua, dolorisque effectiua mortes, verbera, corporis afflictiones; senectus, morbi, cibi inopia. Mala verò, quorum fortuna est causa, hæc sunt: si neminem habeas amicum, aut quam paucissimos: quare diuelli quoque a sociis, atque amicis miserabile est. Præterea, turpitudine, imbecillitas, mancum esse: & si vnde oportebat bonum quippiam contigisse, inde malum acciderit, & si sapius tale: & si cum iam passus sit, bonum quoddam collatum est, ut quæ Diopitichi à rege missa sunt, quæ ipso iam mortuo delata sunt. Et si nullum bonum contigerit: aut si contigerit, nulla eius fruitio, quod adfuit. Miseraabilia igitur hæc, atque huiusmodi sunt. Miserantur autem notos, nisi valde propinqui, atque sui sint. Nam erga hos sic se habent, quemadmodum & in se ipsos. Quare Amasis quoque cum ad mortem filius duceretur, non effudit lacrymas, ut fertur: at cum amicum mendicare aspexisset, effudit. Est enim hoc miserabile, illud terribile. Terribile enim aliud à miserabili est, & ipsius commiserationis expulsuum, ac ideo

aduersario sapius vile. Præterea, miserantur, cum terribile appropinquat. Similium quoque miserantur secundum aetates, mores, habitus, dignitatem, & genus. In omnibus enim his sibi quoque damnum dari posse maximè videtur. Illud enim oportet vniuersaliter sumere, quod quæcumque sibi ipsis timent, his, cum in alios fiant, in misericordiam impelluntur. Quoniam verò afflictiones tunc miserabiles sunt, cum oculis cernuntur: quæ autem mille annis antea fuerunt, vel futurae sunt, etiam si timeant, aut memoria habeant, vel omnino non miserantur, vel non similiter: necesse esse, qui motu corporis, voce, veste, ac vniuersim actione simulata talia consequuntur, eos esse miserabiliores. Efficiunt enim hi, ut ante oculos esse malum videatur, siue quasi futurum: siue quasi præteritum. Ad hæc, quæ nuper facta sunt, aut citò futura, hæc eadem de causa miseraabilia sunt. Signa quoque, ac facta, ut vestes eorum, qui passi sunt, ceteraque huiusmodi, & verba cum iam morerentur, ac maximè si magno in his temporibus animo fuerunt. Nam hæc omnia, quoniam propinquiora videntur, ac ante oculos calamitates ponunt, simulque indignos fuisse ostendunt, misericordiam mouent.

De Indignatione. Cap. ix.

Miserationi autem maximè id opponitur, quod indignari nuncupant. Dolere nanque propter res aduersas quæ indignè illatae sunt, illi quodam modo est oppositum, ab eisdemque proficiscitur moribus, quod est rebus secundis indignè collatis dolere. Suntque perturbationes hæc bonorum ambarum morum. Oportet enim condolere, cum quis indignè vexetur, similiterque propter illos indignari. Nam quod præter dignitatem sit, tam iustum est. Ac idcirco diis quoque ipsis indignatio attribuitur. Sed inuidia etiam eodem miseracioni opponi modo videri poterit, quasi proximum, idemque sit cum indignatione. Sed aliud est: nam & inuidia dolor perturbans est propter res secundas, sed non indigni, verum æqualis, atque similis. Indignatio verò eorum est, qui non propter sese, si quid fortè contingat, sed propter proximum, conturbantur. Oportet enim, ut iniquiunt, omnibus ex æquo distribuere. Nam si propterea dolor, atque perturbatio inest, quoniam ab alterius felicitate mali quicquam sibi futurum sit, non erit amplius vel indignatio, vel inuidia, sed timor. Perspicuum autem est, contrarias ad hæc sequi affectiones. Nam qui doler, quoniam non digni vexentur, is voluptate afficietur, aut certè non dolebit, cum illis contrarij vexentur: veluti cum patricidæ, ac scelesti puniuntur, nemo probus dolebit: cum oporteat eorum gaudere supplicio. Similiter quoque si secunda ei contingunt, qui dignus est. Iusta enim vtraque, ac probis gaudium afferunt, cum necesse sit, ut sperent sibi quoque posse contingere, quæ similibus. Proficiscuntur igitur omnia hæc ex eadem animi constitutione: horum verò contraria, ex contrariis. Idem enim est, qui peruer-

o o sè gaud

se gaudet, atque inuidus. Nam quo quispiam dolet, cum fiat, & sit, hunc necesse est priuatione eius, atque corruptione gaudere. Quapropter omnia hæc miserationis prohibita sunt, quæ quamuis propter expositas iam causas, inter se differant, eodem tamen omnia modo ad eiiciendam miserationem conferunt. Primum igitur de indignatione, quibus indignantur, & in quibus, & qualiter ipsi se habentes, deinde de reliquis dicamus. Pater autem ex dictis. Nam si indignari est dolere, quoddam secunda indignæ contingant, primò perspicuum est, non esse possibile de bonis omnibus indignari. Nemo enim indignatur, si iusti, si fortes, vel si omnino virtutem aliquam habeant. Miserationes enim non sunt in horum contrariis, sed indignantur diuitiis, potentia, & huiusmodi, quibus (ut simpliciter dicam) bonis indigni sunt. Deinde si quæ secundum naturam bona sunt, habeant, veluti nobilitatem, formam, ceteraque huiusmodi. Et quoniam vetus, iis, quæ secundum naturam sunt, propinquum videtur: necessarium est, si qui bonum id habeant, nuperque adepti sint, ac ideo beati putentur, illis magis indignari. Magis enim perturbant: qui modò diuitias assequuti sunt, quàm qui olim, & à genere receperunt. Similiter principes, potentes, gratiosi, bonos habentes liberos, ac huiusmodi alia. Et si propter hæc aliud quoddam bonum ipsis contingat, similiter. Nam his indignantur magis, qui nuper ditati sunt, cum propter diuitias principentur, quàm qui diuites ex maioribus fuerunt. Eodemque pacto in aliis. Eius causa est, quoniam hi sua possidere videntur, illi minimè. Nam quod semper sic se habere videtur, verum esse videtur. Quam ob rem non videntur illi sua possidere: ac quoniam non quilibet vnoquoque bono dignus est, sed proportio quadam atque quid idoneum consideratur: ut arma pulcherrima non iusto, sed forti consentanea: & excellentes nuptiæ non nuper ditatis, sed nobilibus. Si ergo cum probus sit, quæ congruunt, non consequitur, indigna res est: & si peior cum meliore contendat: ac maximè si in eodem. Vnde id quoque dictum est. Sed Aiæcis Telamoniadæ vitabat congressum: Iupiter nanque ei, quoddam viro cum fortiore pugnaret, indignatus est. Si verò non, etiam si qualitercunque peior cum meliore: veluti si muscus cum iusto. Nam iu-

Qui sunt stiticia melior, quàm musica est. Quibus igitur indigna dignentur, & quas ob res, ex his adaptum est. Ione pro-hæc enim & eiusmodi sunt. Ipsi autem indignatiui sunt primum si maximis digni sunt bonis, eaque possidentes. Non enim iustum est, ut non similes similia consequantur. Deinde si cum bonis sint, studiosi quoque sunt. Iudicant nanque probè, oderuntque quod iniustum est. Præterea, si ambitiosi, quarundamque operationum appetentes, ac maximè si in iis ambitiosi sunt, quæ & alij cum sint indigni, ramen assequuntur. Et vniuersim qui se ipsos quibusdam rebus dignos putant, quibus alios putant indignos, illis indignantur, & horum causa. Quocirca seruiles prauis, & honorem contemnentibus, indignatiui non

sunt, cum nihil huiusmodi sit, ut eo se dignos arbitrentur. Ex his patet, quibus in rebus, si aduersa vtuntur fortuna, & affliguntur, aut non consequuntur, gaudere, aut absque dolore esse congruit. Nam ex dictis, quæ sint opposita, patet. Quare si & iudices ita oratio præparabit, ut eos, qui digni misericordia videri velint, & quibus in rebus, indignos misericordia ostendat, quia condignos ut non consequantur, impossibile erit eorum misereri.

De Inuidia. Cap. x.

Patet etiam quibus inuidetur, & quibus in rebus, & quomodo se habentes. Siquidem inuidia est dolor quidam, quoniam similes boni aliquid adepti videntur, non ut quicquam sibi, sed propter illos. Hi enim inuidebunt, quibus aut sunt quidam, aut videntur similes. Similes verò dico genere, propinquitate, ætate, habitu, gloria, diuitiis. Item, ij, quibus parum deest, ne omnia teneant. Quocirca maxima gerentes, & feliciter, inuidi sunt: eam putent sua ab omnibus auferri. Et qui valde in aliqua re honorantur, ac maximè in sapientia, & felicitate. Et ambitiosi magis inuidetur, quàm non ambitiosi. Et qui se sapientes videri putant. Ambitiosi nanque in sapientia. Et vniuersaliter qui ex re aliqua gloriam querunt, de illa sunt inuidi: & pusillanimi, quoniam eis magna omnia videntur. De quibus igitur inuidetur bonis, iam dictum est. De quibuscunque enim operibus honorem, atque gloriam querunt, & quarum rerum gloriam concupiscunt, ac de quibuscunque feliciter actis. Nam de omnibus ferè inuidia est, præsertim si aut appetunt ipsi, aut putant ea se habere oportere, aut si earum rerum possessione ipsi parum superent, vel parum deficiant. Patet autem & quibus inuidetur. simul enim dictum est. Nam qui proximi sunt tempore, loco, ætate, gloria, iis inuidetur: & illud dictum est. Propinquitas inuidere solet. Et quibuscunque de honore contendunt. Contendunt autem, quibus cum diximus. Cum iis verò, qui antea mille annis fuerunt, aut futuri sunt, & cum mortuis nemo contendit, nec cum iis, qui apud Herculis columnas habitant: nec cum iis, à quibus, vel suo, vel aliorum iudicio multum putant deficere: nec cum iis, quos non parum excedere. Similiter nec cum iis, & de talibus. Verum quoniam cum aduersariis & rivalibus, ac vniuersaliter cum iis, qui eadem cupiunt, contendunt, necesse est iis maximè inuidere. Vnde dictum est. Figulus figulo inuidet, faberque fabro. Et iis, qui citò obtinuerunt, qui aut vix, aut nequaquam consecuti sunt, inuidetur. Præterea, iis, qui si possideant, aut si perficiant, ipsis opprobrium est. Nam & hi propè similes sunt. Patet enim eorum causa bonum ipsos non consequi: quæ res, cum dolorem inferat, inuidiam mouet. Iis etiam, qui ea possident, aut habent, quæ ipsos oportuit, vel quæ ipsi aliquando possidebant. Quapropter iunioribus senioribus inuidetur. Adhæc, qui multa, iis, qui pauca eadem pro re consumpserunt. Perspicuum etiam est

De affectibus, & habitibus iuuenum. Cap. xii.

Affectus autem dico iram, cupiditatem, ceteraque huiusmodi, de quibus iam diximus. Habitus verò, virtutes, ac vitia, de quibus etiam dictum est. Et adhæc, quæ singuli eligunt, quorumque actiui sunt. Aetates verò sunt, iuuentus, virilitas, senectus. Fortunam autem appello nobilitatem, diuitias, potentiam, & horum contraria, & vniuersaliter secundam, & aduersam fortunam. Iuuenes ergo huiusmodi moribus sunt, ut aptissimi ad cupiendum sunt, potentesque facere quacunque cupiant. Maximè autem ex cupiditatibus, eius sequaces sunt, quæ in rebus Veneris est, & in hac incontinentes. Murabiles verò sunt in cupiditatibus, citòque fastidientes. Et vehementer quidem cupiunt, cessant autem citò. Voluntates enim acutas habent, & non magnas, veluti ægrotantium sitis, aut fames. Adhæc, ad transcendendum apti sunt, & acuta iræ, potentesque appetitiones sequi. Vincuntur autem ira, quoniam ex ambitione contemni non patiuntur, sed molestè ferunt, cum putant iniuriam sibi fieri. Ambitiosi etiam sunt, imò contentiosi. Excedere nanque iuuentus cupit: & victoria, excessus quidam est. Sunt autem horum vel duorum magis, quàm pecuniarum, studiosi: pecuniarum studiosi minimè. Non enim adhuc inopiæ periculum fecerunt, sicut elogium Pittaci in Amphiarum continet. Nec malitiosi, sed simplices. Nondum enim ver futias multas inspexerunt. Creduli etiam sunt, quoniam nondum in multis decepti. Spei quoque bonæ. Sic enim à Natura percalidi iuuenes sunt, quemadmodum qui vino pleni sunt. Et simul quoniam nondum in multis aberrarunt. Viunt igitur maximè spe. Spes enim, futuri est: memoria verò, præteriti. Ac iuuenibus futurum quidem multum restat, præteritum autem breue est. Nam primo die nihil meminisse putant, sperare verò cuncta. Qua de causa ut facillè quoque decipiantur, idonei sunt, quoniam facillè sperant. Fortiores etiam, quoniam facillè irascuntur, & bene sperant. Quorum alterum, ne timeant, alterum ut confidant, facit. Nam neque cum irascitur quispiam, timet: & cum boni aliquid sperat, confidit. Præterea verècundi. Nondum enim alia esse honesta existimant, sed lege simplicitateque Naturæ solùm instituti. Magnanimi quoque, Nam nec vnquam vita ipsos deiecit, sed periculorum expertes sunt. Et dignum se magnis putare, magnanimitatis est, id verò bene sperantis. In agendo autem honesta potius eligunt, quàm vitia. Moribus enim à Natura tributis viuunt magis, quàm ratiocinatione. Ratiocinatio autem vitium est, virtus verò honesti. Amicorum quoque studiosi sunt, atque sodalium, multò magis, quàm ceteræ ætates. Gaudent nanque in conuiuendo, nondumque ad utilitatem aliquid iudicant: quare nec amicos. Omnia etiam nimis, vehementiùsque peccant, contra Chilonis dictum. Nimis enim agunt in omnibus, nimis amant, nimis oderunt. Cetera omnia similiter. Scire quoque omnia

est, quibus isti rebus gaudeant, & quibus hominibus, qualiterque se habentes. Nam quemadmodum non habentes dolent in contrariis: si sic se habeant, voluptate afficientur. Quare si & ipsi, vita se habeant, præparentur, & qui ut sui miserentur, vel ut boni aliquid consequantur, rogant, tales sunt, quales iam dicti, palam est quòd non consequentur.

De Aemulatione. Cap. xi.

Vomodo autem se habeant aemulantes, & in quibus, & quibus, hinc erit manifestum: Nam si aemulatio est dolor quidam, quoniam bona, & honorabilia, quæ ipse quoque assequi posset, naturâ se milibus adesse videntur, non quoniam aliis sunt, sed quoniam non ipsi quoque. Ideo & probum quiddam aemulatio est, & proborum: inuidia verò improbum, & improborum. Alteri enim ut ad consequenda bona se præparent, aemulatio conuenit: alteri propter inuidiam proximis impedimento sunt: Necesse est ergo, eos esse aemulatio, qui se iis bonis dignos arbitrantur, quæ non habeant. Nullus autem se dignum putat impossibilibus, si sic appareat. Idcirco iuuenes, atque magnanimi huiusmodi sunt. Et qui ea bona possident, quibus præclari viri digni sunt, quæ sunt diuitiæ, multorum gratia, principatus, & huiusmodi. Quasi enim suum sit bonos esse, quoniam hæc bona, bonorum sunt, aemulantur in ipsis. Præterea, ij, quos ceteri dignos arbitrantur, & quoniam maiores, aut cognati, aut domestici, aut gens, aut patria, præclara: hi de iis aemulatiui sunt: sua enim hæc putant, & se iis esse dignos. Quòd si honorabilia bona aemulabilia sunt, necesse est virtutes huiusmodi esse, ac quacunque aliis vitia, & ad benefaciendum apta. Benefacientes enim, atque probos similiter honorant. Insuper ea bona, quibus fruuntur, ut diuitiæ, ac forma, magis, quàm sanitas. Hinc etiam patet, qui sunt apti, ut eos aemulentur. Sunt enim, qui hæc, taliæque possident, veluti fortitudinem, sapientiam, principatum. Nam principes multis benefacere possunt, ut duces, rectores, omnèsque, qui talia possunt. Præterea, ij, quibus multi vellent similes esse, aut quibus sunt noti, aut amici multi, aut quos multi admittantur, aut quos ipsi. Adhæc, quorum laudes vel à poetis, vel à scriptoribus decantantur. Hos igitur aemulantur, contrarios verò contemunt. Contemptus enim aemulationi contrarium est. Aemulari quoque, atque contemnere, contraria sunt. Est autem necessarium, qui sic se habent, ut nonnullos aemulentur, aut ipsos alij, hos aptos esse ad eos contemendos, qui ea mala habeant, quæ bonorum aemulabilium contraria sunt. Quapropter sæpenumero contemunt fortunatos, cum absque honorabilibus bonis adest eis fortuna. Quibus igitur rebus affectus mouentur, & quibus dissoluntur, & vnde fit fides, dictum est. Quales verò quidam moribus, affectibus, habitibus, ætatibus, ac denique fortunis sunt, deinceps scribamus.

putant, atque affirmant: quod etiam causa est vt omnia nimis. Iniurias etiam in contumeliam faciunt, non in malignitatem. Ad commiserationem quoque parati, quoniam probos ac bonos omnes arbitrantur. Sua enim simplicitate ceteros metiuntur: itaque indigna ipsos pari facile credunt. Risui etiam student: idcirco & dicaces sunt: Dicacitas enim, castigata contumelia est. Iuuenum igitur mores tales sunt.

De affectibus, & habitibus senum.
Cap. XIII.

Seniores autem, ac etate prouecti, horum ferè contrarios mores, vt plurimum habent. Nam quoniam multos iam annos vixerunt, & errauerunt in pluribus, deceptiq; fuerunt, ac insuper quoniam rerum plurimè vitiose sunt, neq; affirmant, quicquam, & multò minoris cuncta existimant, quam oporteat. Sciunt autem nihil, sed ambigentes, semper forsan, ac fortassis addunt, & sic omnia dicunt, firmiter verò nihil. Malitiosi quoque sunt. Malitia verò est, in peiorem cuncta partem suspicari. Suspiciosi nanque sunt, quoniam increduli. Increduli verò, quoniam experti. Quapropter neque amant, neque oderunt nimium, sed, secundum Biantis præceptum, & amant vt ofuri, & oderunt vt amaturi. Præterea, pusillanimitas, vitæque ductu deiecti. Nullum enim magnum, neq; superuacuum, sed quæ ad vitam necessaria sunt, cupiunt. Illiberales etiam sunt, quoniam substantia vnum ex necessariis est: simulque, quoniam experti, non ignorant difficilem quidem esse acquisitionem, iacturam verò facilem. Adhæc, timidi sunt, & ad pertimescendum cuncta parati: contrario enim modo, quam iuuenes, dispositi sunt: sunt enim frigidi, cum illi calidi sint. Itaque senectus viam timori præparauit. Timor enim frigiditas quædam est. Vitæ quoque cupidi sunt, ac maximè in extremo die. Cupiditas enim, rei absentis est: & cuius egent, id summopere cupiunt. Accusandi quoque studiosi magis, quam oporteat. Nam id etiam pusillanimitas quædam est: viuuntq; ad vtile, non ad honestum, magis, quam oporteat, quoniã se ipsos maxime amant. Vtile nanque sibi, honestum verò simpliciter bonum est. Inuerecundi quoq; magis, quam verecundi. Nam quoniam non similiter de honesto, atque vtili curant, existimationem contemnunt. Male quoque spei sunt, tum propter experientiam, quoniam plurimæ rerum vitiosæ sunt, multæque ad peius tandem deueniunt, tum propter timiditatem. Viuuntque memoria magis, quam spe. Nam futurum breue sibi est, præteritum multum. Spes autem, futurorum est: memoria verò præteritorum. Quod causam etiam loquacitatis sibi affert. Perseuerant enim præterita narrantes: quoniam recordantes voluptate afficiuntur. Ira verò acuta quidem est, sed infirma. Cupiditates quoque aliæ defecerunt, aliæ infirmæ sunt. Quare neque cupidi sunt, neque secundum cupiditates, sed secundum lucrum actiui. Idcirco ad modestiam quoque apti grandes natu videntur. Nam & cupiditates deseruerunt, & ipsi lucro ser

uiunt. Viuuntque magis ratione, quam moribus. Nam ratiocinatio vtilitatis est, mores autem virtutis. Iniurias verò non in contumeliam, sed ad iniuriandum faciunt. Ad commiserationem præterea parati sunt, sed non ea de causa, qua iuuenes. Nam iuuenes ex humanitate, senes autem ex imbecillitate. Omnia enim impendere sibi putant, propeque esse vt patiantur. Id verò aptitudo ad commiserationem erat. Vnde queruli sunt, non dicaces, neque faceti. Contrarij enim sunt querulus, atque facetus. Iuuenum igitur, ac senum mores huiusmodi sunt. Quare cum omnes orationem probent, quæ moribus suis accommodetur, atque eis similis sit, non latet quomodo vsus oratione, tam ipse, quam oratio huiusmodi videbitur.

De moribus ætatis mediæ.
Cap. XIII.

Constantis verò mores ætatis inter hos versabuntur, vt rorùmque fugientes excessum, & neque valde confidentes, quod ferocitatis est: neque timentes valde, sed bene se habentes ad vt runque. Nec increduli omnibus sunt, sed secundum solummodo veritatem iudicant. Nec parci, nec prodigi, sed accommodati rebus sunt. Similiter se ad iram quoque, ac cupiditatem habent. Suntque modesti cum fortitudine, & fortes cum modestia. Nam hæc in iuuenibus, atque senibus distincta sunt. Iuuenes enim, fortes, ac immodesti sunt: senes verò, modesti, ac timidi. Verum (vt vniuersaliter dicam) quæcunque iuuentus, atque senectus ferorū ex vtilibus habent, hæc & viri habent. In quibusque verò illi excedunt, aut deficiunt, hæc in viris commode, ac mediocriter sunt. Viget autem corpus quidem à trigésimo ætatis anno ad trigésimum quintum: anima verò vsque vndequinquaginta. De iuuentute igitur, & senectute, ac virili ætate, quorum morum vnaqueque sit, hæc dicta sunt.

De moribus nobilium.
Cap. xv.

De moribus autem, qui fortunæ bonis quales quidam efficiantur, deinceps dicamus. Nobilitatis igitur mores sunt, vt ambitiosior sit, qui nobilior est. Nam omnes, cum quid ad sit, ad id solent conseruare. Nobilitas verò quædam maiorum claritas est. Præterea, nobiles ad contemnendos maiorum suorum similes parati sunt. Nam ea, quæ iam diu gesta sunt, honorabilia sunt, ad iactationemque aptiora, quam quæ nuper facta. Est autem nobile secundum virtutem generis. Generosum verò secundum quod non recedit à natura: quod non contingit vt plurimum nobilibus, sed multi humiles, atque deiecti sunt. Est autem etiam in virorum generibus fertilitas quædam, sicut in agris aliquando: ac interdum si genus bonum fuerit, viri præstantes generantur: rursumque genus deicitur. Deueniunt autem ingeniosa quidem genera in mores furiosos magis

gis, vt qui ab Alcibiade, quiq; à superiore Dionysio sunt. Quæta verò in segnitiam, veluti qui à Cimone, pericle, ac Socrate sunt.

De moribus diuitem.
Cap. xvi.

Mores autem, qui diuitias comitantur, facile omnes perspicere possunt. Contumeliatores nanque sunt, ac superbi, qui possessione opum perturbantur. Nam quam omnia bona possideant, sic afficiuntur. Sunt enim quasi pretium aliorum, diuitiæ, quibus eorum dignitas æstimatur: ac idcirco cuncta videntur emi posse diuitiis. Delicati etiam sunt, sibi que plurimum arrogantes. Illud propter delicatias, ac felicitatis ostentationem: hoc, quoniam omnes in eo versari soliti sunt, quod ipsi amant, ac admirantur: & quoniam quæ ipsi, ea ceteros quoque putent æmulari. Nec iniuria sic affecti sunt, cum multi sint, qui habentium auxilio egeant. Vnde à Simonide vxorq; de diuitibus, ac sapientibus ad Hieronis vxorem dictum est, cum interrogasset vtum melius, esse diuitem, an sapientem: Sapientes enim, inquit, in diuitum ianuis video. Adhæc quoniam dignos se arbitrantur principari: ea enim habent, quorum gratia diuitem putant se ceteris dominari. Ac (vt in summa dicam) diuitiarum mores, amantis simul, atque felicitatis mores sunt. Sed interest inter locupletatorum nuper mores, & iam diuitem. Magis enim mala omnia insunt nuper locupletatis, peiora que in ipsis sunt. Nam nuper ditatus, veluti non castigatus habet diuitias. Præterea, iniurias non ex malignitate, sed aliàs ex contumelia, aliàs ex intemperantia faciunt, veluti virgis cadere, & adulterari.

De moribus potentium, & fortunatorum.
Cap. xvii.

Similiter autem potentia quoque omnes pendet mores in aperto sunt. Partim enim eosdem habent, quos diuitia, partim etiam meliores. Sunt enim potentes secundum mores ambitiosi, ac viriliores, quam diuites, eò quod operationibus eas expectant, quas ipsis propter potentiam gerere licet. Diligentes quoque magis. Nam coacti quæ potentia sunt considerare, in cura sunt. Honestiores etiam, quam morosiores. Moderantur enim sibi, cum propter honores coram aliis iuant. Est autem honestas mollis, compositaque morositas. Et si iniuriantur, non in paruis, sed in magnis iniuriantur. Secunda verò fortuna dictorum morum habent secundum partes. Ad has enim tendunt, quæ secunda videntur fortuna contingere. Et ad hæc ad proborum liberorum procreationem, corporis quoque bona secunda contingunt fortuna. Superbi ergo magis, & minus rationales propter secundam fortunam sunt, quamuis mos melior hanc fortunam vnus sequitur. Sunt enim erga Deum pij, afficiunturque quodam modo ad ipsum propter bona, quæ sibi à fortuna præbentur, credentes. De moribus igitur ætatum, & fortunæ, dictum est. Contraria enim horum ex contrariis manifesta sunt, veluti pauperis, infortunatæ impotentis mores.

Quod sunt quædam omnibus generibus communia.
Cap. xviii.

Mores quoniam probabilis orationis vsus ad iudicium spectat, (nã quæ iam sciimus, ac iudicamus, nulla egent amplius oratione) ac quoniã & huiusmodi quis cum suadeat ad vnum, oratione vtatur, vt admonentes, aut hortantes faciunt, nihil minus ille vnus iudex est. Nam cui persuadendum est, is (vt simpliciter dicam) iudex est, & sic ad litigantes, siue ad causam, quispiam in deliberando dicat, similiter. Vt nanque oratione, necesse est, & contraria euertere, ad quæ, tanquam in aduersarium, orationem facit. Eodemque modo in demonstratiuis, Nam ad spectatorem, quasi ad iudicem, oratio componitur, ac vniuersaliter solus est, vt simpliciter iudex, qui in ciuili certamine quæ sita iudicat. Nam & de quibus litigant, & de quibus consultant, omnia, quo modo se habeant, inquiruntur. Quoniam que de ciuitatum moribus dictum iam prius est in omnium, deliberatio, fit, vt determinatum iam sit, quo pacto hæc, & quibus moratam orationem faciemus. Et nusquam quoniam alius quidem in vnoquoque orationis tara sunt. genere finis erat, ac de omnibus, opinioniones, propositionesque sumptæ sunt ex quibus deliberantes, demonstrantes, litigantes fidem faciunt, & adhæc quoniam ex quibus moratam, affectamque orationem facere possibile sit, determinatum est: restat iam vt de communibus tractemus. In oratione igitur omnibus necessarium est, vt possibile, atque impossibili vtantur, aliis que quod fuit, aliis que quæ sint res habituræ euentum, contentur ostendere. Magnitudo quoque omni orationi communis est. Omnes enim, siue suadeant, aut dissuadeant, siue laudent, aut vituperent, siue accuset, aut defendant, amplificatione, atque attenuatione vtuntur. Quibus determinatis, de enthymematibus communiter, atque exemplis conabimur dicere: vt quæ restant apponentes, quod ab initio intendimus, consequamur. Est autem ex communibus amplificatio demonstratiuo accommodatissima, præteritum verò iudiciali, possibile autem, & futurum deliberatiuo, vt dictum est.

De possibili, & impossibili.
Cap. xix.

Rimum igitur de possibili, & impossibili dicamus. Si ergo contrarium vel esse, vel fieri possibile sit, contrarium quoque possibile profecto esse videbitur, vt si sanari hominem possibile est, erit etiam ægrotare. Ea enim contrarium potentia est, quatenus sunt contraria. Item, si simile possibile est, erit & dissimile. Præterea, si quod difficilius est, possibile est, & quod facilius etiam. Insuper, si studiosum, aut pulchrum fieri possibile, omnino quoque fieri possibile. Nam difficilius est, pulchram fieri domum, quam domum. Item, cuius principium fieri possibile, huius & finis possibile. Nihil enim eorum sit, neque incipit fieri, quæ impossibilia sunt, vt commensurabilem esse diametrum, nec fieri vnquam incipiet, nec iam sit. Et conuersum, cuius

ius finis, huius etiam principium. Cuncta enim ex principio sunt. Adhæc, si quod substantia posterius est, aut generatione, id fieri possibile, & prius quoque: velut si vitum fieri possibile, & puerum quoque: hoc nanque fit prius. Quod si puerum, & vitum etiam: principium enim illud. Præterea, quorum amor, aut cupido secundum naturam est. Nemo enim amat impossibilia, nec ea cupit ut plurimum. Insuper, ea, quorum est ars, aut scientia, & esse, & fieri, possibile est. Item, ea, quorum generationis principium in iis est, quos vel cogere possumus, vel persuadere: ij vero sunt, quibus aut meliores sumus, aut domini, aut amici. Adhæc, quorum partes possibiles, & totum. Et quorum totum, partes quoque ut plurimum. Nam si lacinia, & manica, cateraque partes fieri possunt, & vestis quoque tota. Et si tota vestis, lacinia quoque atque manica. Præterea, si vniuersum genus ex possibilibus, species quoque fieri possibilis. Et si species, genus quoque: ut si nauem fieri possibile, trirremem etiam. Et si trirremem, nauem quoque. Præterea, si alterum eorum, quæ nata sunt ad inuicem referri, alterum quoque: ut si duplum, medium etiam: & si medium, duplum quoque. Præterea, si absque arte, ac præparatione possibile quippiam: fieri, id multo magis arte, ac cura fieri possibile. Hinc apud Agathonem dictum est: Atqui quæ vos fortuna facit, hæc nobis arte, necessitateque sunt. Et quod peioribus, aut minoribus, aut imprudentioribus possibile, id contrariis horum multo magis: ut, Isocrates dixit graue esse, si quod Euthymius dicit, ipse non poterit inuenire. De impossibilibus autem palam quod ex contrariis istorum sunt. Si verò factum sit, aut non, ex his considerandum primum, si quod minus fieri natum est, id factum est: & quod magis natum, id quoque factum. Deinde si quod posterius fieri solet factum est, & quod prius: ut si oblitus est, didicit aliquando. Præterea, si & volebat, & poterat, fecit. Nam omnes, si possunt, cum voluerint, agunt. Nihil enim impedimento est. Si volebat etiam, & extraneorum nihil impediebat. Et si poterat, & cupiebat. Et si poterat, & delectabatur. Nam quibus delectantur, ea ut plurimum si possunt efficiunt. Improbi quidem ex intemperantia, probi verò quoniam proba desiderant. Et si facturus erat, & fecit. Probabile nanque fecisse ipsum quod facturus erat. Et si facta sunt, quæcunque nata sunt ante aliquid fieri: aut illius gratia: ut si coruscavit, tonuit. Et si tentauit, etiam fecit. Adhæc, si facta sunt quæcunque posterius nata sunt, vel id, cuius gratia fuerit prius quoque, & hoc huius gratia ante hoc factum est: ut si tonuit, etiam coruscavit: & si fecit, etiam tentauit. Horum autem omnium alia necessaria sunt, alia ut plurimum ita se habent. Ex contrariis autem istorum patet, si factum non sit. De futuro quoque manifestum ex eisdem est. Nam & quod in potestate, & voluntate est, erit. Et quod in cupiditate, ira, cogitationeque, est simul cum potestate. Propter hæc similiter. Præterea si est in appetitione faciendi, vel cura. Nam ut plurimum factus sunt, quæ curæ sunt, quam quæ non sunt.

Et si iam facta sunt, quæ prius fieri nata sunt, ut si nubibus caelum obregitur, verisimile est ut pluat. Et si quod huius gratia, factum est, verisimile ut hoc quoque fiat: ut si fundamenta iacta sunt, fiet domus. De amplificatione autem, ac attenuatione rerum, maiorisque, atque minoris, & omnino magnarum, atque paruarum, ex iis, quæ iam diximus, manifestum. Dictum est enim in deliberatio, & de bonorum magnitudine, & de maiore simpliciter, atque minore. Quare si in vno quoque causarum genere bonum est finis, ut puta vitæ honestum, ac iustum: perspicuum est, horum omnibus amplificationes esse laudandas. Quare re verò præter hæc quicquam de magnitudine simpliciter, ac excessu, id est verba incassum effundere. Singularia enim, ad vsum præstantiora vniuersalibus sunt. Ac de possibili quidem, ac impossibile, & factumne sit, an non sit, & erit, an non erit, præterea de amplificatione, & attenuatione rerum, hæc dicta sunt.

De Exemplo. Cap. xx.

Est autem de fide communiter dicere, quoniam de propriis iam dictum est. Est autem communis fides genere duplex: exemplum, & enthymema. Nam sententia, pars enthymematis est. Primum igitur de exemplo dicamus: quoniam inductioni simile est. Inductio autem, principium. Exemplorum ergo species duæ sunt. Altera, si res præteritas dicitur: altera, si ipse fingis. Et huius aliud similitudo, aliud apologi, sicut Aesopij & Libyci. Exemplum igitur tale quid est, ut si quispiam dicat, oportere apparatus aduersus regem fieri, qui faciat ne periat Aegypto. Nam si Darius non prius traiecit, quam Aegyptum cepit, & cum cepisset, statim traiecit, is quoque si ceperit: traiecit. Quare non est ipsi permittenda Aegyptus. Similitudo verò Socratica est, ut si quis dicat, non oportere magistratus fortiri: simile nanque esse, si quis athletas fortiat, non eos, qui certare possint, sed qui forte euenerint, aut si e nautis forte gubernatorem constituat. Quasi verò forte potius, quam scientia, constituendus sit. Apologus talis est Stesichori ad Phalarim, & Aesopi pro Demegoro. Nam Stesichorus cum Himeræi Phalarim plena potestate Imperator rem constituisset, custodisque corporis datur essent, postquam alia disseruit, apologum eis dixit: Equus, inquit, prata solus obtinebat: quorum cum ceruus adueniens pasca deuastasset, de vltione cerui equus hominem consuluit, si vnà secum poenas posset ex ceruo sumere. At ille, Facile, inquit, si frantum patieris, & ego in te hastam tenens ascendero. Accepit equus conditionem, ascendit in ipsum homo. Ita pro vltione homini equus seruiuit. Quam ob rem & vos (inquit) caute, ne cum velitis hostem vlcisci, idem quod equus patiamini. Frænum iam receptis, quod Imperatorem Dictatorem constituitis. Si verò custodiam quoque dederitis, ac ascendere permiseritis, seruietis profecto Phalaridi. Aesopus autem, cum in Samo primarem quendam populi capitis accessitum defenderet, dixit, vulpem

Quæ facti probent. Coniectura.

vulpem, cum fluvium transiret, in focam decidisse, eique longo ibi tempore, cum exire non posset, afflictæ, multas caninas muscas infedisse. eam transtiens aspexit Hericius, miseris que rogauit, si vellet ut ab ea caninas muscas euelleret. Cùmque ipsa negasset, causam miratus quarebat. Tunc illa, iam, inquit, hæc saturata parum sanguinis trahunt. Quod si has tu excuties, famelcentes venient alia, quæ, quod mihi sanguinis restat, totum ebibent. Sic igitur, dixit, vobis quoque, viri Samij, nihil iam istæ locupletatus officit. Si verò hunc interimetis, pauperes alij locum eius occupabunt, qui ciuitatis pecuniam facile furando confument. Huiusmodi ergo apologi verò ad populum maxime accommodati sunt, habentque hanc præstantiam, cùm difficile sit, res præteritas similes inuenire, apologos facillimum est fingere. Nanque opus est hoc modo inuenire, ut & similitudines, modò possis: quod simile est, perspicere: quod philosophia facile præstat. Non est igitur difficile apologos inuenire. Verum ad consultationem res gestæ multo vtiliores sunt. Nam ut plurimum futura præteritis similia sunt. Exemplis igitur, si quidem non habeas enthymemata, quasi demonstrationibus vtendum. Si verò habeas, quasi testimonis post enthymemata in perorationibus. Cum enim præponuntur, similia inductionibus sunt: inductio autem orationi oratoricæ, præterquam in paucis, non est idonea. Postposita verò, testimonis alsimulantur. Testis autem vbique ad fidem vtilis. Præterea præponenti multa dicere necesse est. Postponenti autem vnum etiam sufficit. Nam testis probus vel vnus satisfacit. Quot igitur species exemplorum sint, & quo pacto, & quando ipsi vtendum, dictum est.

De sententia. Cap. xxv.

De sententiis autem adhibendis, si, quid sententia sit, dixerimus, facile parebit quibus de rebus, & quando, & quibus consentaneum est in oratione sententias vt. Sententia igitur, est non de singularibus, vt qualis quidem Iphicrates sit, sed de vniuersali enuntiatio: nec de omnibus vniuersalibus, vt redum obliquo contrarium esse: sed de quibuscunque operationes sunt, quæ ad agendum eligenda, vel fugienda sunt. Quare quoniam enthymemata syllogismi de istis sunt, tam conclusiones enthymematū, quam principia syllogismo semoto sententiæ ferè sunt: vt illud, Oportet prudentem vitum non nitium in sapientia liberos erudire. Id igitur sententia est: cui si causa quam ob rem accesserit, totum enthymema erit. Nam ad otium, quod habent, perniciosam etiam sibi hominum inuidiam attrahunt. Et illud, Non est, qui felix omnibus in rebus sit, & Nullus hominum liber est. Nam aut pecuniæ, aut fortunæ seruit. Si ergo sententia est, quod diximus, quatuor sententiæ species esse necesse est. Nam aut cum ratione erit, aut sine ratione. Quæ igitur, egent demonstratione, cum ratione sunt. Quæcunque verò nihil mirum continent, absque ratione. Quarum aliæ

necessariò, quoniam ratione præstantur, non egent: vt illud, Bene valere, præstantissimum hominibus est, vt nobis videtur. Id enim ita iam multis videtur. Alia simul cùm dicantur, patent perspicienti: vt illud, Nemo amator est, qui non semper amet. Earum verò, quæ cum ratione sunt, alia: pars enthymematis sunt: vt, Oportet prudentem virum esse. Alia: enthymematicæ quidem sunt, enthymematis autem pars non sunt, quæ maxime probantur. Huiusmodi autem sunt, in quibuscunque causa incit: vt in illo, Iram immortalem, cùm sis mortalis, non serua. Nam quod ira seruanda semper non sit, sententia est: adiectum verò, Cùm sis mortalis: quam ob rem significat: cui simile est, Mortalia mortalem, non immortalia, curare oportet. Perspicuum igitur est, quot sint sententiæ species, & quibus vnacumque rebus accommodetur. Rebus enim ambiguis, aut nouis, & præter opinionem accommodabitur, sed aut ratione præposita sententia vt mur concludendo: vt si quis dicat, Ego igitur, quoniam nec inuidiosus, nec otiosus esse conducit, non oportere doceri assero. Aut hoc præposito, reliqua postponemus. Quæ verò etiam præter opinionem non videantur, sunt tamen incerta, ea rotundissimè dicuntur, si quam ob rem præposita fueris: quibus etiam Laconica dicta accommodantur, & ænigmata: vt si quis dicat, quod Stelichorus apud Locros dixit, Non oportere contumeliatos esse, ne cicada humo canant. Sententias autem dicere ætate prouectis maxime congruit, de rebus, inquam, quarum quis vsum habet. Nam qui tantus non est, cum dedecet sententias dicere, sicuti fabulas. Qui autem de iis, quorum vsum non habet, is ineptus, atque indoctus est. Signum huius sufficiens, quod ægrestes maxime sententiarum fictores sunt, facileque enuntiant. Vniuersaliter autem proferre quod vniuersale non est, conuestioni, ac amplificationi conuenit, & in his aut cùm incipias, aut cùm iam demonstraueris. Verum peruulgatis etiam sententiis, atque communibus vtendum est, si viles sunt. Nam quoniam communes sunt, quasi omnes ita concedant, recte se habere videntur: vt hortanti ad subeunda pericula, inauspicatò. Vna est auis optima, pro patria pugnare. Cùmque pauciores sint, Martem esse communem. Et ad occidendos inimicorum liberos nihil iniuriantes, Stolidus, qui, cùm patrem occiderit, liberis pepercit. Propter hæc pro uerbiorum nonnulla sententiæ quoque sunt, & quasi testimonia, sicut, Atticus aduena. Oportet autem sententias tunc vel contra peruulgata dicere. Peruulgata verò dico, vt, Cognosce te ipsum, & Nihil nimis. Cum aut meliores poterunt mores videri, aut ex perturbatione dicentur. Ex perturbatione quidem, si quis iratus dicat, falsum esse, quod oporteat se ipsum cognoscere. Nam hic, si se ipsum cognouisset, nunquam magistratum petiisset. Mores verò meliores, quod non oporteat sic amare, vt fertur, quasi ofusus sis: sed potius odisse, quasi amaturus. Opus est autem, ut cum habitu voluntatem ostendas. Si verò non ratio statim afferenda est, vt si

Ænigmata.

Paræmia.

Correctio nes sententiarum.

aut hoc pacto dicas, quod amare oporteat, non ut fertur, sed quasi semper amaturum. Insidiatoris enim illud est, aut sic: Non enim probatur mihi, quod fertur. Nam amicum verum sic oportet amare, quasi semper amaturus sis. Sed neque illud, Nihil nimis: cum oporteat nimis odisse, saltem improbos. Afferunt autem orationi vires magnas sententia, partim quia maxime per eas audientes capiuntur. Gaudent enim, si quis vniuersaliter dicens, in eas opiniones forte deueniat, quas illi particulariter habent. Quod autem dico, hinc erit manifestum, & simul quo pacto ipsas venari conueniat. Nam sententia, ut dictum est, vniuersalis enuntiatio est. Gaudent autem, cum id vniuersaliter dicitur, quod particulariter ipsi opinantur: ut si quis vicinos, aut liberos prauos habeat, gratum profecto illud sibi videbitur, Nihil vicino molestius, vel, Nihil procreatione liberorum itulcius. Quare coniectura primum sequendum est quod preopinatur, deinde in vniuersum de ipso dicendum. Hic igitur vnus sententiarum est. Alter, & melior, quod moratum facit orationem. Affecta enim oratio est, quae dicentis voluntas apparet. Quod omnis sententia ideo facit, quoniam qui eam dicit, vniuersaliter de eligibilibus enuntiat. Quare si sententia proba sunt, faciunt ut proborum, qui dicit morum videatur. Verum de sententia, & quid est, & quor eius species, & quando his utendum, quamque utilitatem afferat, haec dicta sint.

De Enthymemate.
Cap. xxii.

Nunc verò de enthymematibus primum vniuersaliter quo pacto querendum sit, dicamus: deinde locos exponemus. Alia enim vtriusque horum species est. Quod igitur enthymema syllogismus quidam sit, dictum est prius, & quomodo syllogismus, & in quo à dialecticis differat. Non enim de longe, nec omnia fumentem oportet colligere. Nam alterum propter prolixitatem, obscuritatis est: alterum, quoniam manifesta dicuntur, nugationis. Et haec causa est, ut apud vulgus probabiliores indocti sint, veluti etiam poetae aliunt concinnius rudes in vulgo dicere. Communia enim afferunt, atque vniuersalia. Illi verò, ex quibus sciunt & proxima. Non ergo ex omnibus, quae videntur, dicendum, sed ex certis, aut ipsis iudicibus, aut iis, quos multifaciunt. Idque quoniam sic aut omnibus, aut plurimis perspicuum esse videatur. Nec solum ex necessariis colligendum, sed etiam ex iis, quae vtr plurimum sunt. Primum ergo id nobis sumendum est, quod de quo generetur, dicere, atque ratiocinari oportet, siue syllogismo ciuili, siue quocunque alio, necessarium est, quae in eo sunt vel cuncta, vel saltem aliqua tenere. Nam si nihil habes, unde colligas non habebis. Quo enim pacto, bel-

Propria cuiusque proposita tenenda.

quæ bella gesserunt, & quomodo, ceteraque hu- iusmodi: Laudare quoque quomodo poteris, nisi habes naualem apud Salamina pugnam, & praeliū apud Marathona, vel quae pro Herculis nepotibus gesta sunt, vel alia huiusmodi: Omnes enim ex iis bonis, quae alicui ad sunt, vel adesse videtur, laudant. Similiter etiam vituperant ex contrariis perspicientes, si quid tale in ipsis est, aut esse videatur: ut puta quoniam Græcos in seruitutem rede- gerunt, & Aeginetas, & Potideatas, qui cum eis aduersus barbarum pugnarunt, praclarè que ges- serunt, sibi subiecerunt, & si quid huiusmodi er- rarum in ipsis est. Eodem modo accusantes quo- que, ac defendentes, ex iis, quae sunt & accusant, & defendunt. Nihil autem differt de Athenien- sibus, aut de Lacedaemoniis, & vel de homine, vel de Deo id ipsum agere. Nam si Achilli con- suleres, aut si eum laudares, vel vituperares, vel- meres, ut ex eis diceres laudans, aut vituperans, si quid honestum, aut turpe sibi gestum est, ac- cusans verò, aut defendens, si quid iustum, aut iniustum, consulens autem, si quid vile inest, aut noxium. Similiter iis de quacunque re alia, ut de iustitia, vtrum bonum, an non, ex his, quae in iustitia sunt, aut in bono. Verum quoniam & ita omnes ostendere videmus, siue re- cte, siue minus rectè syllogismo vtantur. Non enim ex omnibus, sed ex iis, quae in vnoquo- que sunt, sumere oportet, idque recta conne- ctendi ratione adhibita. Perspicuum enim quod impossibile sit aliter demonstrare. Pater igitur, necessarium esse, sicut in Topicis primum, ut ele- cta de possibilibus, atque opportunissimis cir- ca vnumquodque habeantur: quae verò subito in- cidunt, eodem pacto quaramus, respicientes non in indefinita, sed in ea, quae in illis sunt, de qui- bus habetur oratio: ut praeterea plurima, & pro- xima rebus circumscribenda sint. Nam quanto plura eorum, quae in re sunt, tencas, tanto faci- lius demonstrabis. Et quanto propinquiora, tan- to propria magis, ac minus communia. Com- munia verò dicimus, ut si Achillem laudes quo- niam homo, quoniam semideus, quoniam in Troianos traiecit: haec enim aliis multis insunt. Quare non Achillem magis, quam Diomedem laudas. Propria verò, quae nemini, quam Achil- li, contigerunt, ut quoniam Hectora, qui Tro- ianorum erat fortissimus, interfecit, & Cygnum, qui, cum esset inuulnerabilis, omnes, ne descen- derent de navibus, inhibebat, & quoniam adole- scens, nec iure iurando adstrictus militauit, ce- teraque huiusmodi. Vnus igitur eligendus mo- dus: primusque is locus est. Nunc verò enthyme- matum elementa dicamus. Elementum autem enthymematum, atque locum, idem dico. Sed prius de iis dicamus, de quibus necesse est prius dicere. Sunt enim enthymematum species duae. Nam quaedam quod sit, vel non sit, approbati- ua sunt: quaedam de veritate. Graecè appellantur id Latine dicere possumus redarguendi potestatem habentia, differuntque: sicut in dialecticis syllogis- mus, & elonehus. Est autem approbatiuum quidè enthymema, cum ex concessis colligitur. Elen- ticum

dicum verò, cum repugnantia colliguntur. Ferè igitur nobis in vnoquoque genere vult, atque necessario loci dicti sunt. Quare quibus enthy- memata ex locis elicienda sunt, de bono, aut ma- lo, honesto, aut turpi, iusto, aut iniusto, de pro- priis etiam affectibus, eodem modo sumpti sunt nobis iam prius loci ex quibus. Verum nunc alio modo de omnibus communiter sumamus, atque dicamus qui approbatiui, quique elentici sunt, annotantes eos etiam, qui sunt apparentium enthy- mematum, quae tamen non sunt enthy-mema- ta, quoniam nec syllogismi. Quibus explicatis, de obiectonibus, solutionibusque dicemus, vn- de enthy memata elicienda sunt.

De locis enthymematum.
Cap. xxiii.

Nus igitur approbatiuorum locus ex contrariis est. Nam inspicere oportet si contrario contrarium confir- manti quidem inest, confutanti au- tem si non inest, ut temperantiam bonum esse, quoniam intemperantia malum: ut in Melleni- ca. Nam si bellum horum malorum causa est, per pacem haec emendabimus. Item, quod si non iis, qui iniuriam obferunt, irasci par est: nec iis, qui co- acti profuerunt, gratia est habenda. Item, quod si multa et si hominibus credibilia sint, falsa tamen sunt: contrarium quoque credendum est, multa quantis mortalibus incredibilia sint, vera tamen esse. Alius ex similibus casibus. Similiter nanque est, & non esse oportet: ut si dicas, non omne iu- stem bonum esse: nam quicquid est iustum, id bene esset. Nunc verò iustum mori, non est appetibile. Alius ex iis, quae adinuicem. Nam si alteri iustum ac bene agere inest, alteri pati inerat. Et si imperasse, etiam fecisse: ut de publicanis Diomedon publi- canorum princeps. Nam si vobis locare turpe non est, nec nobis conducere. Nam si qui passus est, iustum ac bene id passus est: ergo & qui fecit: & qui fecit, ergo & qui passus est. Sed potest in hoc cauilario fieri. Nam si iustum occisus est, iustum passus est, sed forte non abs te. Quare seorsum perspicendum, si pati dignus fuit, qui passus est, & facere qui fecit: deinde vtendum quomodo- cumque congruit. Nam interdum id dissonat, ni- hilque prohibet, veluti & Alcmaoni apud Theo- dectem, & Marrem verò tuam nemo mortalium oderat. Ait autem respondens, Sed distinguentes considerare oportet. Interrogante verò Alphe- sibeæ, cur illam quidem morte dignam iudica- runt, se verò iniuria interfecisse. Et veluti iudi- cium de Demosthene, & eorum, qui Nicanora interemerunt. Nam quoniam iure interfecisse iudicati sunt, iure casus iudicatus est. Et vt de in- terfecto Thebis, de quo iudicium fieri volebat, si occidi dignus erat: quasi non sit contra ius eum occidere, qui iure casus est. Alius ex eo, quod ma- gis & minus: ut Nec dii quidem omnes sciunt, quoniam pacto homines? Id enim est, si cui ma- gis inesse deberet, non inest: nec cui minus. Illud verò, vicinos ab eo verberari, à quo vel pater ipse, ex eo quod si minus est, & maius est, vtrum-

que ostendere opus sit, siue quod sit, siue quod non. Praeterea, si neque magis, neque minus. Vn- de dictum est, Tuus pater, cum liberos amiserit, miserabilis est: Oeneus verò non est, qui filium amittit totius Graeciae praclarissimum. Et si The- seus iniuriatus non est, neque Alexander: & si nec Tindarida, nec Alexander: & Patroclum Hector, & Achillem Alexander: & si ceteri arti- fices prauis non sunt, nec philosophi. Et si duces prauis non sunt, quia saepe superantur, nec sophis- ta. Et si oportet priuatos existimationis vestrae curam habere, & vos Graecorum existimationis. Alius à temporis consideratione, ut Iphicrates pro Harmodio. Et si statim perenti ante, quam tempore faceret, dedisses, nunc, cum fecerit, non dabis? Num igitur accepturi quidem pollicemini: cum verò acceperitis, tunc auferis? Et rursus ad illud, an Thebani Philippum in Atticam patientur pertransire, si ante, quam auxilium eis aduersus Phocenses tulerit, petiisset, sponderent profecto. Incredibile igitur, si quia prodidit, ac fidem praestitit, idcirco transiitum ei esse negaturos. Alius ex iis, quae quispiam dixit, in se ipsum reiecit. Sed modus differt, ut Iphicrates in Teucro ad- uersus Aristophonta fecit. Nam cum Aristophon, si proderet naues pecunia, rogatus, negas- set, intulit deinde: Tu, qui Aristophon es, non prodidisses? ego verò, qui sum Iphicrates, prodidisse. Oportet autem, ut magis ille facturus vi- deatur. Nam aliter ridiculum videbitur: ut si ad- uersus Aristidem accusantem id quispiam dixe- rit. Verum ad detrahendum accusatori fidem. Omnino enim accusator defensore melior esse vult. Ad id igitur vniuersaliter reprobandum is locus est, quod alius quispiam facere reprehendat quae ipse vel non facit, vel non faceret: aut fa- cere horretur quae vel non facit ipse, vel non fa- ceret. Alius ex definitione, ut si dicas, Demo- nium nihil est aliud, nisi Deus, aut Dei opus. Ar- tione. qui si quis putat Dei opus esse, hunc putare neces- se est, deos quoque esse. Et, sicut Iphicrates dixit, generosissimum eum esse, qui optimus est. Nihil enim Harmodio, & Aristogitoni generosum erat antea, quam generosè gesserant. Et quod propinquior ipse. Nam gesta mea Harmodij, at- que Aristogitonis gestis propinquiora sunt, quam tua. Et vt in Alexandro, Omnes profecto concedemus, non vnus fructum corporis im- puros cupere. Id etiam, quod Socrates dixit, nol- le ad Archelaum proficisci. Turpe nanque simi- liter aiebat esse, si beneficio affectus non possis referre, quemadmodum si maleficio. Omnes enim isti cum definerint, acceperintque quid sit, tunc, de quo dicunt, ratiocinantur. Alius ex eo, quod multipliciter: ut in Topicis de eo, quod re- cte. Alius ex partitione, ut puta si omnes trium A parti- tione. causa iniuriantur, aut huius, aut istius, aut illius rei gratia, & propter haec quidem impos- sibile, propter tertium autem neque ipsi di- cunt. Alius ex inductione, ut ex Papatertia, Ab indu- ctione. quod mulieres vbique de liberis verè discer- tionem. nunt. Nam tum Athenis Mantia oratori am- bigenti de filio mater asseruit: tum Thebis Ismenia, & Stilbone ambigentibus, Ismenia: filium

filiū esse Dodonis cōfirmavit, ac idcirco Theſtali cum Iſmenia filium putarunt. Rurſus, ex Theodeſti lege. Qui de alienis equis parvam curam habuerunt, iſ ſuos non tradunt. Neque iſ, qui naues alienas euerterunt, aliquis tradit ſuam. Si ergo id ita in omnibus ſit, iſ etiam, qui aliorum ſalutem neglexerunt, in cuſtodiam ſui vendum non eſt. Et vt Alcidas: Omnes, inquit, quomōdōcūque ſapientes honoſant. Nam Parij Archilochum, quanquā eos vituperaverat, honorarunt. Et Chij Homerum, quanquā eius ſuus non eſſet. Et Mitylenai Sappho, quanquā ſeemina fuerit. Et Lacedæmonij, quanquā minimē philoſophorum ſtudioſi ſunt, Chilonem tamen in Senatorum ſuorum ordinem redegerunt. Itali quoque Pythagoram, Lamplaceni verō Anaxagoram, eſſi peregrinus eſſet, magnificē tamen ſepeliverunt, & ad hunc uſque diem venerantur. Athenienſes etiam quouſque Solonis legibus utebantur, beati fuerunt, & Lacedæmonij Lycurgi legibus vti. Thebis quoque qui præſuerunt, philoſophi erant, & ciuitas erat in felicitate. Alius ex iudicatio, aut eodem, aut ſimili, aut contrario, præſertim ſi omnes, & ſemper, aut ſi ſaltem plurimi, aut ſapientes, & ij vel omnes, vel clariores, aut etiam ſi ipſi iudices, vel qui ipſis grati ſunt, vel ij aduerſus quos iudicare non poſſunt, domini: vel aduerſus quos iudicare turpe ſit, vt dij, pater, doctor: veluti Autocles dixit in Mixidemidam: Si furis, quæ ſunt dea, ſuffecit pœnas in Ariopago dare, Mixidemida verō minimē. Aut ſicuti Sappho, Malum eſſe mortem. Dij nanque, niſi ſic iudicaſſent, morerentur. Aut ſicuti Ariſtippus ad Platonem, arrogantiorem, vt putabat. Atqui ſodalis noſter, inquit, nihil tale de Socrate dicens. Egeſippus quoque oraculo prius in Olympo vſus, Delphis poſteā quærebat ab Apolline, ſi quæ patri, eadem quoque ſibi videantur: quali turpe ſit contradicere. Iſocrates etiam de Helena ſcribit pulcherrimam fuiſſe: ſiquidem Theſeus ita iudicauit. Et de Alexandro, quem dij præpoſuerunt. Euagoram quoque virtute præclarum fuiſſe, quōd Conon, cum in calamitatem incidiſſet, relictis cæteris, Euagoram ſolum petiit. Alius à partibus, ſicuti in Topicis, quæ mouet anima. Nam hæc, aut illa. Exemplum hoc ſit ex Socrate Theodeſti, Quod ille ſacrum non piè coluit, quos deos deſpexit, quos ciuitas deos eſſe arbitretur? Alius quoniam in pluribus accidat, vt bonum quid, aut malum inde conſequatur, & conſequentibus ſuadere vel diſſuadere, accuſare vel defendere, laudare vel vituperare: vt eruditionem inuidia malum conſequitur, ſapientiam bonum. Quare non oportet erudiri, ne habeamus inuidios. Aut oportet ſapientem eſſe oportet. Hic locus totum Calippi artiſcium eſt, ſi poſſibile, cæteraque, vt dictum eſt, addideris. Alius, cum de duobus oppoſitis ſuadendum, vel diſſuadendum ſit, hoc modo de vtriſque dicere, quo modo expoſuimus. Diſfert autem, quoniam ibi quæ forte oblata ſunt, opponuntur, hic verō contraria: vt ſacerdos quidam filium vterat ad populum orationem habere. Nam ſi iniuſta ſuades, (inquit) dij:

A pronūtiatis.

A partib⁹.

A cōnexis.

Ab oppoſitis.

ſi verō iuſta, homines te odio habebunt. Imō verō habenda eſt ad populū oratio. Nam ſi iniuſta, homines: ſi verō iuſta dicam, dij me amabunt. Hoc autem idem eſt illi prouerbio, quo fertur, oleum, ac ſalem emi oportere. Et commutatio quidem eſt, cum ad vtrunque duorum contrarium bonum, ac malum conſequatur, alterum alteri contrarium. Alius, quoniam, Ex duplici non eadem occulte, atque aperte, laudant, ſed a hominibus, non eadem occulte, atque aperte, laudant, ſed a hominibus, oportet quidem quæ iuſta ſunt, atque honeſta maxime, occulte autem malum, quæ conferunt, dare operam, vt ex his alterum colligatur. Nam hic locus, eorum, quæ præter opinionem ſunt, principalis eſt. Alius, quoniam ita ex propoſitione conueniat: vt Iphicrates, cum cenſores ſillogium eius puerum adhuc ætate, quoniam ſtatura longus erat, ciuitatis onera ferre cogent: Si longos ex pueris, inquit, viros putabunt, breues ex viſis pueros eſſe profectō conſequentur. Et Theodeſtes in lege, cum tributa pendentes, veluti Strabaca, & Charidemum, propter probitatem ciues faciatis, non expelleris eos ex ciuitate, qui in tributarios nefanda commiſerunt: Alius à conſequenti, ſi idem ſit, quod & à qui. Alius conſequitur, eadem ſint: vt Xenophanes dicebat ſimiliter eos impios eſſe, qui deos aſſerunt factos, quemadmodum eos, qui morituros aſſerunt, cum vtrunque accidat, deos aliquando non eſſe. Omnino autem, quod ex vtroque accidit, quaſi ſemper idem capiatur. Indicatur autem eſtis, non de Socrate, ſed profefſione, an philoſophandum ſit. Et quōd dare terram, & aquam: id ſeruire ſit. Et communis eſſe partem pacis, id eſt, iuſta facere. Sumendum autem alterutrum, quod accommodatius eſt. Alius ex eo quōd non idem ab eiſdem ſemper eligitur, ſed oppoſitum prius, aut poſterius, veluti hoc enthymema: Si exulantes pugnabamus, vt reduceremur: reducti ſponte exulabimus, ne pugnemus? Aliquando enim pugnare, vt domi eſſent, eligebant, aliquando non eſſe domi, ne pugnarent. Alius, ſi cuius gratia id factum non ſit, huius gratia eſſe, aut factum fuiſſe dicere: vt ſi quis affectat cuiſiam aliquid, vt, cum abſtulerit, doleat. Vnde illud dictum eſt, Multis non ex beneuolentia Deus ingentes præſtat proſperitates, verum vt nobiliores ſua ſiant calamitates. Et illud Antiphontis ex Meleagro, Non vt feram occiderent, ſed vt de virtute teſtes Meleagro ad Græciam eſſent vniuerſam. Et Theodeſtes ex Aiace, quōd Diomedes non vt honoraret elegit Vlyſſem, ſed vt minor eſſet, ac ſequeretur. Poſſibile nanque eſt huius gratia feciſſe. Alius liſtigantibus & conſulentibus communis, vt ſuaſoria, & diſſuaſoria conſideres, & ea, quorum gratia vel agunt, vel fugiunt. Hæc enim ſunt, quæ ſi in ſunt, agendum eſt: vt puta ſi poſſibile, ſi vtile, ſi facile aut ſibi, aut amicis, vel ſi nocuum, dampnoſum illatūque inimicis, aut ſi iactura minor eſt emolumento. Ex his enim ſuadent, ex contrariis autem diſſuadent. Ex his etiam ipſis & accuſant, & defendunt quidem ex diſſuaſoriis, accuſant verō ex ſuaſoriis. Eſt autem hic locus Pamphili, atque Calippi ars vniuerſa. Alius ex iis

ex iis, quæ fieri quidem videmus, incredibilia verō ſunt, quoniam non credentur, niſi aut eſſent, aut prope eſſent, & quā maxime. Nam aut quæ ſunt, aut quæ probabilia ſunt, credunt. Si ergo nec credibilia, nec probabilia, vera profectō ſunt. Non enim quoniam probabilia, ideo credibilia ſic videntur, vt Androcli Pytheo leges reprehendenti exhiberunt, quoniam dixit, lege opus eſſe legibus, quæ ipſas corrigat: nam & ſale piſcibus. Non enim probabile, nec credibile videtur, cum in mari enutrientur, ſalis egere. Oliuaceis quoque oleo, quanuis non credibile, oleo ea egere, ex quibus oleum gignitur. Alius elencticus, quo repugnantia conſiderantur, partim in aduerſario, ſi quid tempore, factis, oratione repugnat, hoc pacto. Deinde dicit vos amare, qui cum triginta viſis coniurauit. Partim in ſe ipſo, ſic. Deinde litigioſum me ait, litem verō vllam me vnquam ſuſcepſiſſe non poteſt oſtendere. Partim & in ſe ipſo, & in aduerſario, hoc modo: Et iſte quidem nihil vnquam mutū dedit, ego autem pro multis etiam veſtrū ſolui. Alius, cum res, aut homines ſuſpecti ſunt, vel videantur cauſam eius afferre, quod ſuſpicionem facit. Eſt enim aliquid, quare ita videtur: vt cum reprehenderetur quædam de filio: nam quoniam oſculabatur adoleſcentem, impudica eſſe videbatur. Cauſa dicta ſoluit ſuſpicionem. Et vt in Aiace apud Theodeſten aduerſus Aiace Vlyſſes dicit, quōd cum ſit Aiace fortior, tamen non videatur. Alius à cauſa ſi eſt, quod ſit etiam illud, quod cauſam ſequitur: ſi non eſt, nec cauſa ſit. Simul enim cauſa, & id, cuius cauſa, & abſque cauſa nihil eſt: vt Leo domas ſe defendens, accuſante Thraſybulo, dixit quōd in arce quidem conſtitutus inſamiam notatus, Reſpondit, ſi ita eſſet, non eſt iuſtatū à triginta fuiſſe. Sibi enim magis propter odium in plebem ſuſceptum triginta viſi crederent. Alius, conſiderare ſi poſſibile erat, aut eſt melius, quod conſulit, aut facit, aut fecit. Perſpicuum nanque ſi ſic ſe habent, quōd non facit, cum nemo volens, ac ſciens mala eligat: quod quidem falſum nonnunquam eſt. Nam ſæpe manifeſtatur poſteā, melius aliter fuiſſe, quod prius non erat manifeſtum. Alius, conſiderare ſi quid factis contrarium facturi ſint, vt Xenophanes lugentibus Eleatis, ac rogantibus an Matuta ſacrificarent, conſulebat, ſi deam putabant, ne lugerent: ſi hominem, ne ipſi ſacrificarent. Alius à perperam factis accuſare vel defendere, vt in Mædea Carcini. Hi quidem accuſant, quōd filios Mædea interemerit, quoniam non apparent. Errauit enim Mædea emiſſione filiorum. Hæc autem ſe defendit, quōd non filios, ſed Iaſonem interfecerit. Id nanque, niſi feciſſet, peccaſſet. Siquidem & alterum feciſſet. Hic autem locus, ac enthymematis ſpecies tota Theodori prior ars eſt. Alius à nomine, vt Sophocles, aperte Sidero, nomēque ipſum ferens. Et vt in deorum conſueuerunt laudibus dicere. Et vt Conon Thraſybulum appellabat. Herodicus quoque in Thraſymachum dicit, Semper tu Thraſymachus es. Et in Polum, Semper Polus es. Et de Dracone legumlatore, quōd leges illæ non hominis eſſent, ſed Draco-

nis. Erant enim duræ. Et apud Euripidem Hecuba in Venerem: Nomen quoque tibi recte inditum: dea enim es amentia præſecta. Et Chæremion Pentheus à futura calamitate appellatus. Laudantur autem ex enthymematibus, elenctica magis, quā demonstratiua. Nam & breuis contrariorum collectio eſt enthymema elencticum, & auditori quæ inter ſe conferuntur, lucidiora ſunt. Ex omnibus verō enthymematibus tam ad demonſtrandum, quā ad redarguendum accommodatis, iis maxime plaudunt, quæ & acuta ſunt, & audientes ſtatim cum inceperis percipiunt. Ipſi enim ſecum gaudent quōd præviderint: & quæ ita conſequentur, vt non niſi poſteā, quā dicta ſunt, intelligantur.

De apparentium enthymematum locis.

Cap. x x i i i i.

Erūm quoniam poſſibile eſt, alium eſſe ſyllogiſmum, alium non eſſe, ſed videri: neceſſe eſt vt enthymema quoque aliud enthymema ſit, aliud non ſit, ſed videatur. Siquidem enthymema ſyllogiſmus quidam eſt: loci autem enthymematum, quæ non ſunt, ſed videntur, hi ſunt. Primus penes dictionem: & huius quidem vna pars, vt & in dialecticis eſt, cum non ratiocinatus conclusionem tandem inferat. Non eſt hoc, & hoc, eſt ergo neceſſe hoc atque hoc eſſe. Nam quod in enthymematibus conuolutum, atque per oppoſita dictum eſt, id videtur enthymema. Dicitio enim huiusmodi capax enthymematis eſt: videturque id eſſe penes figuram dictionis. Eſt autem vtile ad dicendum dictione ſyllogiſtica, multorum ſyllogiſmorum capita dicere, hoc pacto: Qui illos ſeruauit, qui noſtros vltus eſt, qui Græcos liberauit. Quorum vnumquodque ex aliis demonſtratum eſt, ſed ſimul collecta aliquid facere videntur. Alter verō penes æquiuocationem, vt ſi pūſ laudandus diceretur, quoniam magis myſteria inde dicantur, quæ ſacrorum omnium maxime ſunt veneranda: vel initium optimum eſſe, vnde initiati appellantur. Aut ſi quis cum canem laudet, de caeleſti ſimul dicat, aut de Pane: quoniam Pindarus ait, O felix, quoniam magnum Dei canem, atque varium caeleſtes appellant. Aut ſi nullum eſſe canem decori eſt, canem eſſe dedecori eſt. Et ſi dicas, Mercurium omnium deorum eſſe liberaliſſimum, cum ſolis communis Mercurius vocetur. Et ſi exiſtimatione optimum eſſe dicas, quia viri probi non pecunia digni, ſed exiſtimatione digni ſunt. Nam exiſtimatione dignum non ſimpliciter dicitur. Alius, ſi quæ ſeiuncta ſunt, coniunctim, aut quæ coniuncta, ſeiunctim dicis. Nam quoniam idem eſſe videtur, cum ſæpe idem non ſit: vtrum vtilius, id faciendum. Eſt autem hæc Enthymematis præceptio: vt ſcire quia tritemis in Pyrao ſit. Quilibet enim id nouit. Et quōd qui elementa ſcit, carmen quoque ſciat: idem enim eſt. Et quoniam ſi duplicem valetudinarium, nec ſimplex ſalubre. Nam ſi duo bona ſunt, quomodo eorum alterum malum? Quod ita dictū, elencticum eſt, ſic verō demonſtratiuū. Non enim poſſibile eſt, duo eſſe bona, quorum vnū malum ſit. Omni

Omnino autem hic locus cauillatorius est. Rursum quod in Thrasylbulum Polycrates dixit, quod triginta tyrannos deposuit: coniungit enim. Vel quod in Oreste Theodectis est ex leuone, iustum, eam, quae maritum occidit, mori: & parris vltionem a filio fieri, par est. Ergo haec facta sunt: quae si coniunxeris, non forte amplius iustum. Id autem etiam ex defectu esse potest. Non enim dixit a quo. Alius, amplificatione confirmare, aut refutare. Quod sit, si ante, quam demonstraueris quod feceris, rem amplifies. Efficit enim ut videatur vel quod non fecerit, quando, qui causam dicit, amplificat: vel quod fecerit, quando accusator indignatur. Quare enthymema non est. Falsò enim colligit auditor, factum ab eo esse, aut non esse, cum demonstratum sit. Alius, ex signo. Nam id nihil colligit: ut si quis dicit, amores ciuitatibus conducere. Nam Harmodij, & Aristogitonis amores Hipparchi destruxerunt tyrannidem. Aut sic: Furatur Dionysus: prauus enim est. Nihil enim colligit, cum non sit omnis prauus fur, sed omnis fur prauus. Alius per accidens, sicuti Polycrates de muribus dicit, quod auxilium tulissent, arcuum chordas rodentes. Aut si quis dicat, optimum esse in coenam vocari. Nam Achilles cum apud Tenedum vocatus non esset, fuit iratus Achius. Constat autem, illum, quasi neglectum, concuratum fuisse: quod inde accidit, quod vocatus non fuit. Alius, penes consequens, hoc pacto: Alexander magnanimus fuit. Despexit enim multorum consuetudinem, & apud Idam secum conuersabatur. Nam quia tales magnanimi sunt, magnanimus etiam is videbitur. Item exornat se delicatè, noctuque circumerrat: adulter ergo. His simile, quod in tēplis in opes & cantant, & saluunt, & quod exulibus licet, vbicunque volunt, habitare. Nam cum iis, qui felices esse videntur, haec adfint, & ij, quibus adfunt, felices putabuntur. Sed in modo differunt: quapropter etiam in defectum incidunt. Alius penes non causam ut causam, hoc pacto: Quia simul, aut post, hoc factum est. Capiunt enim post hoc, quasi propter hoc, & maximè qui Republicam gerunt, ut Demades Demosthenis administrationem omnium malorum causam esse dicebat, quoniam post illam bellum euenerit. Alius penes defectum eius, quod est quando, & quomodo, hoc pacto: Non iniuria Helenam abstulit Alexander, cum eligenti a patre daretur. Non enim semper, sed semel. Ad hoc enim vsque in potestare patris erat. Vel sic, Ingens contumelia est, liberos homines pulsare. Non enim omnino, sed cum non incœperint, manus inferre. Adhuc, sicut in contentiosis penes simpliciter, & non simpliciter, sed quoddam sit apparens syllogismus, ut in dialecticis, quod non ens, ens est. Nam non ens, ens est non ens. Et quod scitur ignotum: scitur enim ignotum quod ignotum sit. Sic etiam in rhetoricis apparens est enthymema penes probabile, non simpliciter, sed probabile quoddam. Id verò est non vniuersaliter, ut Agathon quoque dicit: forte quis illud probabile putet, multa mortalibus esse non probabilia. Fit enim hoc prater probabile: quare id etiam probabile,

quod est prater probabile. Si verò sic, erit probabile, quod est non probabile. Verum ut in contentiosis secundum quid, aut ad aliquid, aut quomodo non additum deceptionem facit, ita & hic, quoniam probabile sit non simpliciter, sed quoddam: quo ex loco ars Coracis composita est. Nam siue suspectus non sit, ut si pulsationis imbellis homo accusetur, non enim probabile id: siue suspectus, quoniam robustus; nec id etiam probabile, quoniam probabile videri poterat: & similiter in aliis: nam vel suspectus, vel non suspectus erit necessariò, vtraque profectò probabilia videntur. Sed alterum probabile est, alterum non simpliciter, sed ut dictum est. Inferiorem quoque rationem superiorem facere hoc ipsum est. Hinc iure homines Protagoræ professionem non ferebant: falsum enim profitebatur, non verum. Sed apparens probabile nec in arte vlla, sed in rhetorica, & contentiosa. Sed de enthymematibus, tam de iis, quae sunt, quam de apparentibus, dictum est. Nunc de solutionibus dicendum videtur.

De solutionibus. Cap. xxv.

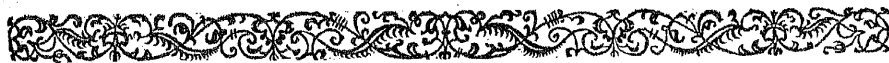
Solimus autem vel aliud enthymema contra opponentes, vel objectionem inferentes. Cum igitur aliud opponimus, patet quod ex eisdem possumus dicere locis. Syllogismi enim ex probabilibus sunt: probabilia verò multa inter se contraria sunt. Obiectiones autem, sicut in Topicis, quatuor ex locis inveniuntur. Sunt enim aut ex eodem, aut ex simili, aut ex contrario, aut ex iudicatis. Ex eodem, ut si enthymema esset de amore, quoniam bonus, obiectio duplex est. Nam vel vniuersaliter dices, omnem indigentiam malum esse, vel secundum partem, quod neque optimi, neque pessimi amores dicerentur, nisi etiam mali essent amores. Ex contrario autem obiectio ducitur: ut si cum enthymema esset, probum virum amicis bene facere: ac nec improbos, omnibus malè facere, responderes. Ex simili verò hoc pacto sit enthymema, Maleficio affecti semper oderunt. At, inquires, beneficio affecti non semper amant. Iudicata verò ea dicimus, quae clarissimorum virorum iudicio comprobata sunt. Sic enthymema, quod oportet ebriis ignoscere, quum ignorantes peccent. Obiectio: Non ergo Pittacus laude dignus esset, qui maiores poenas in legibus sumi de illis scripsit, qui vniuersi non peccent. Verum quoniam ex iis quatuor omnia enthymemata fluunt, probabili exemplo, argumento, signo, & sunt ex probabilibus quidem, quae colliguntur ex iis, quae ut plurimum aut sunt, aut esse videntur: ab exemplo autem, quae per inductionem ex vno, vel pluribus similibus, cum vniuersale corporis, & particularia, ratiocinatione collegeris. Ex argumento autem sunt, quae ex iis inferuntur, quae necessario iudicio sunt. Ex signo verò, cum per vniuersale, aut singulare, siue sit, siue non, collegeris. Quoniam igitur probabile non semper, sed ut plurimum verum est, perspicuum est, possibile semper esse, huiusmodi enthymemata soluere obiectione allata. Quae quidem non semper vera, sed apparens solutio est. Nam

Nam qui obiicit, non dissoluit verisimilitudinem, sed non esse necessariam probat. Quare semper contingit, defendentem magis, quam accusantem, abundare, propter hanc deceptionem. Nam cum accusator per probabilia confirmet, semperque quod ut plurimum est, obiectionem habeat, non enim esse probabile, sed semper, ac necessarium: non est eadem solutio, quod non sit probabile, & quod non sit necessarium. Itaque iudex deceptus putat, si ita solutum est, aut probabile non esse, aut sibi non iudicandum, ut dicebamus. Sed non ex necessariis tantum iudicandum est, verum etiam ex probabilibus. Id enim est optima sententia iudicare. Quare non satisfacit, cum soluat, probetque non esse necessarium: sed soluendum est, quod non probabile: quod eueniet, si obiectio magis ut plurimum est. Dupliciter autem potest huiusmodi esse: aut tempore, aut rebus ipsis. Firmissima verò est, si vtriusque. Nam quod sapius sit, id magis probabile est. Refutantur autem & signa, & quae ex signis sunt, enthymemata, etiam si vera sunt, ut prius dictum est. Nullum enim signum syllogismo colligit, ut nobis ex Analyticis patuit. Contra exempla verò eadem, quae contra probabilia, est dissolutio. Nam si quid habemus, nec si solutum est, sed quod non sit necessarium, & aut plura, aut sapius, aliter. Sin verò & plura, & sapius, sic pugnandum, aut non esse simile id, de quo agitur, aut non similiter, quandamque inesse differentiam. Argumenta verò sunt, & quae ex argumentis enthymemata, non possunt solui, quod syllogismo non colligant: quod etiam ex resolutiuis

patuit. Quare restat probare, quod ita sit, ut dicitur. Quod si patet ita esse, & argumentum esse, insolubile iam id redditur, cum omnia per demonstrationem facta sint certiora.

De amplificatione, & attenuatione. Cap. xxvi.

Amplificatio autem, & attenuatio, non est enthymematis elementum. Idem enim elementum dico, & locum. Nam elementum, ac locus est, in quem multa incidunt enthymemata. Amplificatio autem, & attenuatio, enthymemata sunt, ad ostendendum magnum esse, vel paruum, quemadmodum bonum quoque, ac malum, iustum ac iniustum, & aliorum quodlibet. Haec verò sunt omnia, de quibus syllogismi, aut enthymemata fiunt. Quare si nihil horum locus enthymematis est, nec amplificatio, ac attenuatio. Verum nec refutatio, ac attenuatio. Paret namque quod refutat aut obiectionem inferens, aut probans. Probant autem quod oppositum est, ut si factum vnus esse ostendit, alter factum non esse. Quod si factum non esse ille, factum esse hic ostender. Quam ob rem non erit haec differentia, cum eisdem vtrique vtantur. Enthymemata autem asserunt quod sit, aut non sit. Obiectio etiam non est enthymema, sed, sicut in Topicis, opinionem quandam dicere, vnde perspicuum fiat vel quod non colligit syllogismo, vel quod falsum quiddam assumpsit. Sed de exemplo, de sententia, de enthymematibus, ac omnino de rebus vnde inueniemus, & quomodo inuentas dissoluemus, haec nobis dicta sunt.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE RHETORICORVM AD
THEODECTEN,
LIBER TERTIVS.

De partibus rhetorica. Cap. i.

Verum quoniam tria in oratione requiruntur: primum vnde fiat fides, alterum de eloquutione, tertium de ordine partium orationis: ac de fide iam dictum est, ex quibus, & ex quot, quod ex tribus, & cur tot solam: nam aut quia ipsi, qui iudicant, quodam modo affecti sunt, aut quia quales quosdam eos, qui dicunt, arbitrantur, aut quia quod demonstratum est, omnibus persuadetur: & hoc explanatum vnde enthymemata inueniantur: sunt enim species enthymematū & loci: sequitur nunc ut de eloquutione dicamus. Non enim sufficit, si habes quae dicenda sunt, sed necesse est, ea, ut oportet, dicere, quod plurimum confert, ut oratio qualis quaedam esse

videatur. Primum igitur quaesitum est, quod natura primum est, vnde res ipsa: credibilitatē habeant: deinde quo pacto in dictione ponendae sunt. Tertio, quod vires quidem habet ingentes, sed nondum explicatum quomodo praenuntiandum. Nam vel in tragediam, atque comediam tardius accessit. Ipsi enim poetae tragedias olim pronuntiabant. Quare manifestum est id etiam in rhetorica ita esse, quemadmodum in re poetica: quod & alij quidam tractarunt, & Glaucus Teius. Est autem pronuntiatio in voce, quo pacto ipsa in singulis affectibus vtendum sit, veluti quando magna, quando parua, quando mediocri, & accentibus quomodo, sicut acuto, graui, mediocri. Et quibus in vnoquoque numeris. Tria enim sunt, quae considerant, magnitudo, harmonia, numerus. Praemia ergo ex certaminibus ij pene

penè ferunt. Verùm sicut in poetis certaminibus plus ipsi poetis possunt actores, sic & in ciuilibus propter ciuitatum deprauationem. Sed nondum de ipsa ars composita est. Nam & de eloquentia tardius acceptum: videturque parum honestum esse, si bene examines: sed tamen cum rhetorica, eiusque præceptio ad opinionem spectet, non quod rectè se habeat, sed quia necessarium, non est negligendum. Iustum enim est, nihil plus in oratione quarere, quam ne aut dolore, aut voluptate afficiat. Ita cum par sit ipsis rebus certare, cetera præter demonstrationes superuacanea sunt. Veruntamen nimium faciunt, ut dictum est, propter auditorum prauitatem. Verùm elocutio ipsa habet parum quid in docendo semper necessarium. Refert enim ad significandum, sic aut sic dicere, quamuis non tantum. Verùm hæc omnia concepta animi imago sunt, & auditorem respiciunt: quapropter nemo geometriam sic docet. Nam elocutio, quæ solis verbis fit, siquidem rectè fit, id facit quod & pronuntiatio. Cœperunt autem parum de ipsa quidam dicere, veluti Thrasymachus de commiserationis pronuntiatione: sed est Naturæ aptum esse, & ad agendum, & minus artificiosum, quam cetera: eloquentia autem artificiosa, quocirca qui id facere possunt rhetores, iis quoque, sicut & pronuntiantibus, præmia posita sunt. Nam orationes scriptæ vehementiores propter eloquentiam videntur, quam propter sententias. Cœperunt igitur, sicuti Natura postulat, id primò poëta mouere. Nam ipsa nomina, imitationes sunt. Est autem & vox nobis ad imitandum, omnium particularum aptissima. Quapropter artes quoque constituta sunt, rhapsodia, & histronica, & aliæ eiusmodi. Ac quoniam poëta res friuolas dicentes, propter dictionem videbantur gloriam consequuti, idcirco poëtica primò suscepta est dictio, qualis est Gorgia. Et ad præsens vsque multi minus docti hos optimè dicere arbitrantur. Id verò ita non est, sed alia orationis, alia poësis dictio est. Quod inde etiam ostenditur, quod nec ipsi, qui tragœdias faciunt, illo modo ampliùs vtuntur: verùm sicut ex tetrametris ad iambicum transgressi sunt, quoniam metrorum omnium id orationi simillimum est: sic quæcunque nominum præter consuetudinem sunt, ea neglexerunt: & quibus præci exornabant, & impraesentiarum etiam qui hexametra componunt, prætermiserunt. Quam ob rem risu dignum est, eos imitari, qui non ampliùs illo modo vtuntur. Quare perspicuum est, non omnia, quæ de dictione dici possunt, nobis examinanda, sed de ea, qua dicimus. De illa verò dictum est in iis, quæ de arte poëtica tractauimus: ibi ergo perspiciatur.

De eloquentia. Cap. 11.

Loquentionis igitur huius virtus diluciditate definiatur: quod ita esse illud signi est, quoniam nisi oratio significet, non habebit opus suum. Et quoniam nec deiectam, & humilem, nec rerum dignitatem excedere, sed accommodatam

Actio etiam in scripta oratione.

esse oportet. Poëtica quoque fortè non humilis, sed orationi non accommodata est. Dilucidam autem reddunt orationem, quæ propria sunt, siue nomina, siue verba: non deiectam verò, sed ornatam, reliqua, de quibus in arte poëtica diximus. Nam inuitata grauiorem reddunt orationem. Quod enim ad peregrinos, atque aduenas patimur, id etiam ipsum ad dictionem sustinemus. Quocirca inuitatiora sunt adhibenda: hæc enim ex omnibus admiramur. Mirabile autem omne iucundum est. In metro igitur multa id faciunt, commodèque ibi dicuntur. Nam tam res, quam personæ, de quibus habetur oratio, excellentiores sunt. In oratione verò soluta, cum causa minor sit, multò paucioribus vtendum. Nam ibi quoque si seruus, aut adolescens ornatiora diceret, aut de paruis, indecorum esset. Quamquam etiam in his extenuatio, iustitiam, & amplitudo decori est, quare oportet id facientes latere, ne fictè dicere videantur, sed genuinè: hoc enim verisimilem facit orationem, illud autem contrarium. Nam tanquam insidiantia vituperantur, quemadmodum & vina mista. Quod Theodori vox ad aliorum habet histronum. Illa enim, eius ipsius, qui dicit, esse videtur: hæc, aliena. Celantur autem facile, si quis ex consueta, communi que dicendi ratione eligens componat, quod Euripides facit, & primus monstrauit. Cum autem nominibus, atque verbis constet oratio, cumque nominum tot sint genera, quot in arte poëtica dicta sunt, ex iis præcis quædam, & compositis, atque iteratis nominibus, & fictitiis raro, & paucis in locis vtendum. Sed ubi, dicemus postea. Causa quoque dicta est: ad maius enim, quam decorum est, orationem extolunt. Propria verò, & congrua, & translatio soluta orationis eloquentia conueniunt. Cuius signum est, quod solùm his omnes vtuntur. Omnes enim translationibus, & congruis, atque propriis colloquantur. Quare patet, si quis hæc rectè componat, quod oratio & clara, & præca videbitur: & cur præca, latebit: quæ orationis oratoriarum virtus erat. Nominum verò, quæ sunt æquiuoca, cauillatori conferunt: æquiuocationibus enim fraudem parat. Quæ verò synonyma sunt, poësis. Dico autem propria, & synonyma, vt proficisci, ac ire. Nam hæc ambo, & propria, & synonyma sunt adinuicem. Quid autem vnumquodque horum sit, & quot translationis genera sint, & quod plurimum tam in re poëtica, quam in soluta oratione translationes possint in arte poëtica, vt diximus, dictum est. Tantò autem magis in ipsis oratori est elaborandum, quantò pauciora præsidia soluta oratio habet, quam metrica. Sed dilucidum quoque, iucundum, ac præcisum maxime affert translatio: neque est accipere ipsum ab aliquo. Sunt autem epitheta, & translationes accommodatæ ad inuicem dicenda, quod ex proportionem fieri aliter indecorum videbitur. Nam contraria simul collata maxime apparent. Considerandum igitur, vt iuueni purpureum, sic seni quid conuenit. Non enim eadem vtisque decora est vestis. Ad hæc, cum laudare velis, ad melioribus: cum vituperare, ad peioribus. Eorum, quæ in genere sunt,

sunt, ducenda translatio est: veluti si quoniam in eodem genere contraria sunt, mendicantem flagitare dicere, ei flagitantem mendicare. Nam quoniam petitiones ambo sunt, licet quod diximus facere: sicut etiam Iphicrates dixit, Calliam mitragyrtrem, id est, stipem flagitantem, sed non daduchum. Dixit autem non fuisse ipsum initiatum. Non enim mitragyrtrem ipsum appellasset, sed daduchum. Nam cum vtique in diuinis sint, alterum laudabile, alterum illudabile est. Sic etiam Dionysij adulator, artifices se ipsos appellabant. Hæc autem ambo metaphora, hæc quidem fordidantium, hæc autem contrarium. Et prædones quidem se ipsos acquiratores vocant nunc. Quapropter licebit etiam dicere iniuriatum esse, & errantem iniuriari: furatum quoque & accepisse, & rapuisse. Quod verò Telephus apud Euripidem dicit, præesse remis, & in Myliam abitus, indecorum est. Nam regnare, cum dignitatem rerum excedat, non igitur rectè est tecta hæc metaphora. Fit autem in syllabis quoque error, cum suauis non fuerint, veluti Dionysius Chalceus in elegiis poësim clamorem Calliopes appellat: nam vtique voces sunt. Translatio autem per non significantes voces friuola est. Præterea, non longè petenda, sed ad propinquas, & iis, quæ eiusdem generis sunt, & innominata per translationem ita nominare oportet, vt cum dicta sint, pateat esse propinqua, vt in illo comparato ænigmati. Aereum vidi virum ignitum, viro conglutinatum. Res enim innominata est: sed ambo, additio quædam sunt. Conglutinationem igitur, ipsius cucurbitæ adhesionem dixit. Et profectò in comprobatis ænigmatibus commodas possumus inuenire translationes. Nam cum ænigmatica orationi translationes congruant, manifestum est, probè, ac ex probis esse translatum. Pulchritudo autem nominis, vt Lycimnius, in sono, aut in significato. Et è diuerso turpitudine quoque similiter. Et ad hæc tertium, quod cauillatoriam soluit rationem. Non enim (vt dixit Bryson) nemo turpiter loquitur, cum hoc pro illo dixit, si quid dicit, hocce significat, innuitque. Nam id falsum est, cum aliud alio magis proprium sit, & similius, & aptius, vt rem ante oculos ponat. Præterea, non similiter se habens, proprium, & translatum significat. Quare vel sic aliud alio pulchrius, & turpius existimandum. Nam vtique honestum, ac turpe significant, sed non in quantum honestum, atque in quantum turpe: aut hæc quidem sic, vt rem honestam, turpève significet, contraque hæc ita sit, sed hæc tamen magis exprimit rem turpem, quam turpis est, alia minus. Translationes verò ad pulchris transferendæ, aut voce, aut potestate, aut visu, aut alio quodam sensu. Differt autem, & melius dicitur aurora rosea, quam phœnicia, vel multò ineptius tubea. In epithetis etiam adiectiones tam à malo, vel turpi facere possumus, vt turpius dicitur matricida, quam parricida, rursus à meliore, vt vltor parentis. Et Simonides cum sibi non multum afferebat, qui mulabem vicit, nolebat carmen componere, quasi moleste ferret in laudem mularum id facere: cum verò multum at-

rulit, componebat, Equorum salucte venti pedum filia. Atqui aliorum etiam filia erant. Ad hæc, illud ipsum diminutione consequi licet. Est autem diminutio quæ tam bonum, quam malum minus ostendit, vt in Babyloniis Aristophanes mordaciter dicit pro auro aurulum, pro veste vesticula, pro conuicio conuicium, pro ægroratio ægrorantiuncula. Cautum autem esse oportet, & in vtisque seruare mediocritatem.

De frigidis. Cap. 111.

Rigida verò in dictione sunt quadrupliciter. In nominibus compositis, vt Lycophron, multifacies calos, magnicernicis terra, litus angustoportum. Et, vt Gorgias appellabat, mendicimus adulator, & periuros, atque probiueros. Et vt Alcidas, referta animum viribus, & faciem facta ignicolor: & promptitudinem ipsorum putauit fore siniferam, & orationis vim siniferam constituit, & purpurocolor Thessali pauimentum. Nam omnia hæc propter compositionem poëtica videntur. Hæc quidem vna causa est. Altera, præcis nimium vt, vt Lycophron. Xerxes, dico, vir montis instar, & Schiron, vir vastus. Et Alcidas ludicrum poëti, & ipsam Naturæ stoliditatem, & ardenti mentis ira exacerbatum. Tertium in epithetis, cum aut longis, aut alienis, aut frequentioribus vtimur. In poësi enim decet album lac dicere, in oratione verò soluta nonnulla indecora sunt, & nonnulla, si crebrius ponantur, arguunt, ac patefaciunt modum poëticum. Sed quoniam opus est ipsis vt, (tollunt enim quod vtilissimum est, & faciunt vt eloquentia grauior videatur) habenda est mediocritatis cura, ne peius efficiant, quam si frustra dicerentur. Nam malè dicere illi efficitur, iis non bene. Idcirco quæ scripsit Alcidas, frigida videntur. Non enim quasi bellariis, sed quasi cibariis vtitur epithetis, valde crebris, ac patentibus, & amplioribus, quam res postulat. Non enim sudorem dicit, sed sudorem humidum: nec in Isthmia, sed in Isthmiorum solennitatem: nec leges, sed ciuitatum leges: nec curribundus, sed impetu animi curribundus: nec auditorium, sed Naturæ auditorium, & tristem sollicitudinem animi: nec gratiæ, sed plebeiæ gratiæ conditor, & gubernator auditorium voluptatis: nec ramis, sed syluæ ramis occuluit: nec corpus tegebat, sed pudenda corporis. Et honorabilem animi cupiditatem: quod simul & compositum, & epitheton est. Sic igitur poëma, & sic prauitatis adinuenerunt excessum. Nam qui poëticè dicunt, propter indecorum ridicula, & frigida constringunt, atque componunt, & adhæc obscura propter nugationem. Qui enim, quamuis auditor intelligat, tamen interponit, diluciditatem obscuratè dissoluit, vtimur autem compositis, cum & res innominata sit, & dictio ad compositionem apta, vt *ἄγορας βῆναι*, quod si crebrius fit, omnino poëticum est. Quare composita dictio dithyrambicis est perutilis. Inflati nanque isti sunt. Præca verò Heroi

Heroicis: dignitatem enim, ac magnitudinem affert. Translatio autem iambicis, quibus nunc vtuntur, vt dictum est. Adhæc in translationibus quarto frigiditas sit, cum non conueniant, aut quoniam ridiculè, quibus Comici vtuntur, aut quoniam inflatè nimis, ac tragicè, aut quoniam obscurè, quia remotiores, vt Gorgias. Viridiores, atque exanguis, quas turpiter feminasti, & perperâ messuisti. Hoc enim valde pœticum est. Et vt etiam Alcidas philosophiam vallum legum, atque fossam appellat. Odysseam verò pulcherrimum humanæ vitæ speculum, nihilque tale pœtæ ludicrum afferens. Cuncta hæc parum credibilia, propter ea, quæ dicta sunt. Illud autem Gorgiæ in hirundinem, cum super eum volans sterces emisit, optimè, ac tragicè dictum est. Dixit enim, Turpe est hoc ð Philomena. Hoc quidem aui dictum, turpe non sit, verum ad virginem turpissimum. Rectè igitur obiurgauit, quoniam non quod est dixit, sed quod fuerat iam olim.

De imagine. Cap. IIII.

IMago etiam, translatio est. Parum enim à translatione differt. Nam cum Achillem, vt leonem, irruisse pœta dicit, imago est: cum verò leonem, translatio. Nam quoniam vtique viribus excellit, Achillem traducendo leonem appellauit. Accommodantur autem imagines orationi etiam solutæ, sed rariùs. Pœticum enim id est. Ducuntur verò vtique translationes ab eis differentes eo, quod dictum est. Sunt igitur imagines in soluta oratione, vt apud Androtionem in Idria, similem ipsum esse canibus vincis. Nam illa quicquid incidit mordent, & Idria ex vinculis solutum infestum esse. Et vt Theodamas Archidamum Euxeno geometriam ignoranti conferebat, & ex proportione. Erit enim Euxenus Archidamus geometricus. Et in Republica Platonis: Qui mortuos spoliant, eos canibus similes esse, quæ lapides mordent, & proicientes non tangunt. Et vt Demosthenes in plebem, gubernatori similem ipsam esse, robusto quidem, sed subcuruo. Illud quoque in carmina pœtarum, formosis absque pulchritudine similia esse. Nam & illi cum desloruerint, & hæc soluto numero longè alia, quam fuerint, esse videntur. Et Pericles in Samios, similes ipsos esse pueris, qui panem accipiunt, sed plorantes. Et in Bœotios, quod illicibus similes essent. Nam ilices inter se ipsas frangi, atque dirumpi, & Bœotios aduersus se ipsos pugnantes. Item Demosthenes in plebem, quod similis ex nauigatione nausea laborantibus sit. Et Democrates oratores nutricibus conferebat, quæ deglutientes cibum, salua pueros inungunt. Antisthenes etiam Cephisodotum renuem tui parem esse dixit, quoniam periculis lærificat. Nam hæc omnia & vt imagines, & vt translationes dicere licet. Quare quæcumque vt translationes dicta probantur, omnia etiam imagines erunt, & imagines translationem, quæ ex proportione ducitur ad vttranque par-

tem, & in iis, quæ sunt eiusdem generis, reddere, vt si phiala Liberi patris scutum est, commodè quoque scutum ipsum Martis phiala diceretur. Oratio igitur ex iis componitur.

De Latinitate. Cap. v.

Latinitatem autem eloquutionis Latinitas est: quæ in quinque fundatur. Primum in coniunctionibus, cum sicuti flagrant prius, aut posterius altera reddi ad alteram, sic collocantur, veluti ad ipsum quidem, verò, vel autem, consequitur. Oportet autem ita eas collocare, vt facillè memoria teneantur, & neque longo intervallo redire, neque coniunctionem aliam prius, quam necessariam reddere: quod tamen, quanuis rariùs, commodè fit, hoc pacto: Ego verò postea, quam mihi nuntiatum est, (venit enim Cleo rogans, atque orans) profectus sum, mecum eos accipiens. Nam hic multa ante redditionem interiecta sunt coniunctiones. Quod si longior interpositio fiat, obscura erit oratio. Primum igitur coniunctiones bene disponantur. Deinde propriis dicendum vocabulis, & non per circuitiones. Tertio, non ambigè, nisi consultò ita quispiam faciat: quod faciunt, qui cum nihil habent dicere, aliquid tamen se dicere simulant: vt in pœtæ sit, & Empedocles facit. Decipit enim circuitio, cum crebra sit, ac ita auditores afficiuntur, sicut multi cum ambigua oracula audiant, annuunt. Cræsus cum Halyn traicerit, magnum debebit principatum. Et omnino quoniam minor committitur error, idcirco rem in genere, qui vaticinantur, dicunt. Dicit enim fortè aliquis verum magis in ludo paria vel imparia dicens, quam quot: & magis quod hoc erit, quam quando. Quocirca auspices non determinant quando. Hæc ergo omnia, hisque similia fugienda, nisi quis studio faciat. Quarto, vt Protagoras nomina generum distribuebat, masculina, femina, instrumenta. Nam hæc quoque rectè oportet reddere. Sic progressa, collocataque præcessit. Quinto, vt multa, & pauca, & vnum rectè dicantur: vt, Illi profecti hominem pulsarunt. Vniuersaliter autem oportet legibile esse, quod scriptum est, & dictu facile: quod idem est. Id autem multa coniunctiones, longæque redditiones non habent, nec ea, quæ non facillè distinguuntur: veluti quæ Heraclytus scripsit, quæ quoniam non patet priorine, an posteriori quicquam accommodetur, distinguere arduum est, veluti statim in ipso initio libri, Rationis, quæ verè est, & immutabilis, semper, imprudentes homines sunt. Dubium enim est vtri, semper, attribuendum sit. Præterea, incongrua sit oratio, cum non reddideris, nisi coniunxeris vtri que congruentia, vt sonum, aut colorem videre quidem commune non est, sentire verò. Obscurum autem etiam cum dicis non apponendo, sed multa interserendo, hoc pacto: Constitui enim, cum tecum hæc, atque hæc, & sic colloquutus essem, proficisci. Sed non hoc pacto: Constitui enim proficisci, si hæc, & sic colloquutus essem.

De amplitudine elocutionis.

Cap. VI.

Locutionis verò amplitudinem hæc faciunt, si ratione nominis loco vtaris: veluti si non circulū, sed superficiem dicas, in qua mediū ab extremis equaliter vndique distat. Cuius contrarium ad breuitatem cōfert, si pro ratione nomē. Similiter si turpe, aut indecorū. Nam si rationi turpitudine inest, nomen: si verò nomini, & rationem dices. Si translationibus, & epithetis significes, modò ne vt pœticum genus incidas. Si multa pro vno ponas, vt poete faciunt. Nam & si vnum velint significare portum, dicunt tamen portus in Achiuos. Si non connectendo dicis, vxoris nostræ, vxoris tuæ. Contra verò breuiter, nostræ tuæque vxoris. Item si cum coniunctione dicis. Sin verò breuiter, absque coniunctione, sed non inconnexa, hoc pacto: Et profectus, & alloquutus illum sum. Profectus, alloquutus illi sum. Præterea, si quæ non sunt, ea dicis. Quod de Teumesso facit Antimachus. Modicus quidam ventosus collis. In infinitum enim sic amplificatio fit tam in bonis, quam in malis. Est igitur in vtroque conducibile, si quomodo non habet, dicis. Quæ ex re verba etiam poete deducunt, vt illud, harmoniam in fidem, & alyrâ. priuatiua enim inferunt. Quod maximè in translationibus, quæ ex proportione sumuntur, probati solet, vt si quis cubam esse dicat cantum in fidem.

De decoro in elocutione. Cap. VII.

Decorū autem erit in elocutione, si affecta erit, & morata, & rebus accommodata. Accommodata verò erit, si non sit humilis in rebus magnis, nec in paruis ampla, neque humili verbo in rebus ornatis. Comica enim videtur, vt apud Cleophontem, Venerabilis tu. Affecta verò, vt cum corneliatur iratorū dicto. Cum impia, turpiaque, dicitur, molestè quasi, & cautè dicere: cum laudabilia, cum admiratione: cum miserabilia, humiliter: & in aliis similiter. Hæc enim accommodata dictio rem verisimilem reddit. Nam cum auditores sic se habere homines in huiusmodi rebus cōsiderent, decipiuntur. Quare quæcumque non ira sit, vt orator dicit, putant, tamen sic esse. Similiter que semper audientes afficiuntur, ac ille, qui affectus dicit, etiam si non verè dicat. Quocirca multi clamantes terrent auditores, Verum cōprobatio quoque: à signis, morata est. Sequitur enim si accommodata est, genera singula, atque habitus. Dico autè genus, ætate, sexu, natione, vt puer, vir, senex, femina, vir, Lacedæmonius, Thessalus. Habitum autem secundum quem qualis quidam in viuendo est. Non enim secundum omnem habitum vita qualis quædam est. Si igitur habitui verba accommodantur, moratum dicendi faciet genus. Non enim eadem, nec eodem modo indoctus est, & doctus dicit. Verum auditores ea quoque, re afficiuntur, quæ scriptores nimium vtuntur. Quis nescit quæ nomen ignorat? Nam cum sic dicitur, quasi verè auditor, ne solus ignarus eius rei sit, quam omnes sciunt, annuit. Porro quando sit oportunitum, vel importunum,

conformare orationem, in omnibus generibus perspicier facillè orator. Verum in omni excessu illud remediū est, quod vulgò fertur, Nequid nimis. Oportet enim, vt quisque se ipsum castiget. Sic enim sit, vt quod dicitur, verū esse videatur. Nec tamen dicentem latebit, quid sit quod faciat. Præterea: si omnibus simul congruentibus vtaris: sic enim auditor decipitur. Dico autem, veluti si aspera verba sint, quæ ad hoc genus pertinent, vocem, ac vultū, ac cetera non oportet esse dura. Quod si obseruetur, euadet perspicuus vnusquisque character. Sin verò hoc quidè adhiberit, illud verò non, latebit industria. Si ergo asperè dicuntur lenia, & aspera leniter, nullam habent verisimilitudinem. Composita verò turba si plura sunt, & epitheta, & inusitata, & ex affectu dicenti congruunt. Ignoscimus enim irato, si malū quid inauditum, monstrificum, montisque instar dicat, & tunc maxime, quando iam commouit auditores laude, ac vituperatione, odio aut amore. Quod Isocrates in Panegyrico facit circa finem. Fama verò, atque sententia, & si qui passim sunt. Similia enim dicunt omnes commoti: quare similiter dispositi hæc libenter audiunt. Idcirco pœtæ quoque congruunt. Videtur enim incitari pœtæ, quoniam furere aguntur. Aut ergo sic oportet, aut illud èdo, sicuti Gorgias faciebat, & sicut se habent, quæ in Phædro sunt.

De arte ce-
lenda.

De numero. Cap. VIII.

Igura igitur orationis illa maximè probatur, quæ nec metrica est, nec sine numero. Alterū enim non verisimile sit, cum factū esse videatur nimis longè à communi dicendi ratione discedit, cum expectatione faciat, mox idem recursum. Sicut etiam præcones pueri præueniunt, illudque præoccupat, quem procuratorem eligat, qui Cleonē manumittit. Alterum, quod sine numero est, interminatum est. Verum terminari quidè oportet orationem: sed non metro. Infinitū enim nec iucundum, nec cognoscibile est. Omnia verò numero terminantur. Numerus autè figuræ eloquutionis rhythmus est, cuius, mensuræ decisiones sunt. Quare numerum quidem habebit oratio, metrum verò non habebit, ne poema sit. Numerum quoque non omnino exquisitum: quod erit, si ad aliquid vsque insit. Numerorum autem heroicis, amplius, elegans, & egens harmonia. Iambicus verò ipsa oratio multorum est. Idcirco ex omnibus metris iambica ex tēpore maximè dicitur. Sed opus est, ampliorē orationem facere, ac vulgo alienam. Trochaicus autem tripudii aptior: quod ita esse tetrametra ostendunt. Restat etiam pæan, quo quasi secreto à Thrasymacho incipientes vtēbantur, sed nesciebant dicere quis esset. Tertius autè est pæan, qui & ex prædictis constat. Sunt enim tria ad duo, cum alter illorum vnum ad vnum sit, alter duo ad vnum. His igitur proportionibus sequitertia constat: & hæc est pæan. Reliqui igitur & propter ea, quæ dicta sunt, & quoniam meretrici, omittantur. Pæan verò sumēdus, in quo solo ex dictis numeris metrum non constat: quare maximè lateat. Impræsentiarum itaque vno pæane incipientes etiā vtuntur.

Hoc vltimū
fuisse videtur
in præconis
manumissio-
num.

Sed oportet exitū à principio differre. Nam cum sint duo inter se opposita paanis genera, vnum, in quo prima producta est, quam res breues sequuntur. Delogena Diana filia Iouis, principiis congruit, sicut & vtuntur. Alterum e contra, in quo tres precedunt breues, vltima verò producitur. Pòst terras, & aquas, Oceanumq; rapit atra nox. Is igitur exitū facit incommodum. Nam breuis, cum imperfecta sit, mancum facit, si vltima est. Oportet igitur producta dissepārare, vt finis manifestus sit, non propter scriptorem, nec propter compositionem, sed propter numerum. Quòd igitur nō sine numero, sed numerosam oportet esse orationem, & qui sonorum faciunt numerum, & quo pacto dispositi, dictum est.

De pendente oratione, ac eius contraria.

Cap. x.

Necessarium autem est, vel pendentem esse orationem, ipsaq; coniunctione vnam, vt qui in dithyrambicis ambitus sunt, vel conuolutam, & priscorū poetarum antitrophis similem. Pendens igitur compositio, ac prisca, Herodoti est, atque Thurij, qua priores quidem omnes, nunc verò non multi vtuntur. Dico autem pendente, qua nullum per se habet exitum: nisi res, qua dicitur, in exitum peruenerit: qua insuauis est, quoniam infinita. Omnes enim sine conspiciere volunt. Quocirca etiam in calce expirant, ac resoluuntur. Non enim fatigantur, cum calcem prospiciant. Pendens igitur talis compositio est. Conuoluta verò, qua circuitibus effertur. Circuitum autem, id est Græcè *επιεικός*, appello compositionem, qua ipsa per se ipsam principium habeat, & finem, magnitudinemq; mediocrem: qua compositio suauis, atque dilucida est: suauis quidem, quoniam interminato contraria est, & quoniam semper aliquid se habere auditor putat, cum sibi aliquid semper terminatum sit. Nam cum nihil prouideatur, nec expediat, iucunda compositio est. Dilucida verò, quoniam memoria facile retineatur, quod habet, quoniam circuitus compositio numerosa est: qua res omnium aptissima est, vt facile memoria teneatur. Quapropter carmina omnes melius recordantur, quam solutam orationem. Numerum namq; habent, quo mensurantur. Oportet autem vt sensus quoque in circuitu cōcludatur, nec incidatur, sicut iambici Sophoclis versus, Calidon hæc est terra Peloponnesiacæ telluris. Contrariū namq; cōtingit suspicari, vt in eo, quod modò diximus, Calidonem in Peloponneso esse. Circuitus autem alius ex membris constat, alius supinus est. Ex membris constare dicitur, cum oratio absoluta sit, & distincta, facilisque respirationis, non in ipso intervallo: vt qui modò dictus est circuitus, sed totus membrum verò, est altera eius particula. Supinum autem dicimus, qui vno membro constat. Verum oportet, ne tam membra, quam circuitus ipsi aut inæci sint, aut longi. Parua enim quasi impingere auditorem faciunt. Nam necesse est quando ad longius, & mediocritatem prospiciat, nec sibi terminum præfixerit, cum subito intervallo retrahatur, quasi illisionem ex repulsionem fieri. Longiora verò sic auditorem relinquunt,

sicut qui calcem praterunt, deambulantes relinquunt. Circuitus longus omnino sit suspensioni similis. Illud itaque sit, quod Chius Democritus in Melampodem, qui pro antitrophis suspensionem fecit, mordaciter dixit. Is vir malum alij struens, sibi ipsi malum fabricatus est. Longa enim suspensio faciendi pessima, quod commode in longimembris quoque dicere possumus. Qui verò breuimembres nimium sunt, circuitus non sunt: precipitem enim agunt auditorem. Dictio autem, qua in membro est, alia opposita est, alia non opposita. Non opposita quidem, hoc pacto: Sæpenumeros eos miratus sum, qui festos dies celebrant, & agones gymnicos instituerunt. Opposita verò, cum in vtroque membro aut contrarium ad contrarium referatur, aut idem cōtrariis adiungitur, hoc pacto: Vtriusque utilitatem attulerunt, & iis, qui remanserunt, & iis, qui sequuntur sunt. Nam illis plurima, quam domi habebant, conquisierunt, his sufficientia domi reliquerunt. Contraria verò est remansio sequutioni, sufficiens pluribus. Quare pecunia indigentibus, & absumere volentibus, absumptio acquisitioni opponitur. Item accidit etiam sapius, vt stolidi feliciter, prudentes infeliciter agant: quia illi mox quidem virtuosius dignificati sunt, non multò autem posterius principatū maris acceperunt. Item, Navigauit per terras, pedibus iuit per maria. Hellepontum enim coniunxit, Atho montem effodit. Item, Natura ciues, lege ciuitates priuantur. Nam ipsorum alij miserè interierunt, alij turpiter exularunt. Item, turpe est, cum priuatum Barbaris in famulatu vtamur, multos sociorum ipsi publice seruientes negligere. Item, aut viuos amplifikes, aut mortuos derelinquas. Itē, quod ad Pitholaū aliquis dixit, & ad Lycophronē in pratorio: Isti nos domi quidem seruientes vendebant, postea autē, quam venerūt ad nos, empri sunt. In his enim omnibus, quod diximus, sit. Estq; suauis huiusmodi dictio, vel quoniam cōtraria patent aperte, multòq; magis cum ad se ipsa breui referuntur: vel quoniam oratio syllogismo similis videtur. Elenchus enim oppositorum collectio est: huiusmodi autē oratio contentio dicitur. Compar verò, cum membra aequalia sunt. Assimilatio autem est, cum vltima vtriusque membris similia sint. Idq; necessariò vel incipiendo, vel desinendo. Et incipiendo quidem in nominibus semper sic: Ager erat, qui ager esse dicebatur. Desinendo verò in vltimis syllabis vel verbi vel nominis, aut etiam in integra dictione. Ac in verbi quidem vltima syllaba, quod similiter desinens dicitur, sic: Putarunt eum bene fecisse, & eum ipsum causam fuisse. In nominis autē quod similiter cadens appellatur, hoc modo: Erat in cogitatione maxima, & in spe minima. In verbo autem integro, quam conuersionem appellamus, hoc pacto: Dignus est insigniri arte, non dignus est arte. At tu & viuo dicebas malè, & nunc in mortuū scribis malè. Concurrunt autē in idem nonnunquam contentio, compar, & similiter desinens. Circuitus verò principia in Theodecticis enumerata fuerunt. Sed contentiones falsa quoq; inueniuntur, vt apud Epicharmum: Interdum quidem ego illorum eram, interdum verò apud illos ego.

De vt

De urbanis. Cap. x.

Verum quoniam de his iam demonstratum est: nunc vnde urbana ducantur, & ea maximè, qua probantur, dicendum est. Nam posse facere dicere, aut ingeniosi est, aut exercitati: docere autem, doctrinæ huius. Quare nobis dicenda, enumerandaque sunt, id initium sumentibus. Faciliter discere, ac intelligere, Natura omnibus est suauis: verba vero aliquid significant. Quare quæcunque ex verbis facile nobis ingerunt disciplinam, hæc suauissima sunt. Prisca igitur, ac aliarum gentium, non intelliguntur: propria verò, ac nostratia scimus. Translatio autem id maximè facit: Nam cum senes autem quis stipulam dixerit, disciplinam per se nec uterem, cognitionemque fecit: quoniam vtraque desforuerunt. Verum poetarum etiam imagines id ipsum faciunt. Vnde illis vti urbanum esse videtur, cum sit imago, vt iam dictum, translatio additione diffrens: quare minis suauis, quoniam longior: & non dicit hoc illud esse, quare nec animus id quaerit. Necessè igitur est tam dictionem, quam enthymemata ea urbana esse, qua velocem nobis cognitionem faciunt. Idcirco nec qua vulgaris sunt, ex enthymematibus comprobantur. Dicimus autem vulgaris, qua cui libet patent, nec quicquam habent, quod in eis quaerere oporteat. Nec quæcunque dicta ignorantur, sed quoruncunque cognitio vel simul primùm incidunt, sit, vel etiam si prius non erat, non multò post mensura consequitur. Sic enim quasi disciplinatio fit, illo autem modo neutrum. Verum hæc, atque huiusmodi enthymemata propter sententiam comprobantur: propter dictionem autem dicendi quidem figura, si per oppositionem dicitur hoc modo: Quam communem aliis pacem, eam suis bellum putabant. Opponitur enim bellum paci. Verbis verò, si translatio inest orationi, nec aliena. Difficilis enim hæc intellectu est, nec vulgaris: nõ enim mouet. Præterea, si præ oculis rem ponit, quasi agatur. Cernere enim magis possumus, quæ aguntur, quam futura. Et adhæc tria consideranda sunt: translatio, oppositio, principium. Cum autem quatuor translationes sint, maximè quæ secundum proportionem sunt, comprobantur: vt Pericles de iuuenibus, qui in bello perierunt, dixit sic iuuentutē è ciuitate amissam, veluti si quis ver tollat ex anno. Et Leptines de Lacedæmoniis, non permitturos vt Græcia lusca fiat. Et Cephisodorus cum Chares Olynthiaci belli rationem reddere festinaret, grauiter ferebat, dicens in laqueo ab eo plebem teneri, cui ratio reddenda est. Idem in Eubœam Athenienses exhortans, sumptis necessariis dixit, oportere Miltiada sententiam exire. Et Iphicrates, cum inducias cum Epidaurensibus, & regionem maritimā Athenienses fecissent, moleste tulit, dixitq; neruos belli ab ipsis esse incisos. Et Pericles Aeginam dixit tollendam Piræi pestem. Et Elison, Græciam in Siciliam effuderit. Translatio enim id, & ante oculos. Item, vt Græcia clamat. Nam & id modo quodam ante oculos translatio est. Et Cephisodorus, cauendum esse, ne consilia concursus fiant. Et Isocrates. In diem festam concurrentes. Et in funebri, quòd dignum

esset in sepultura eorum, qui apud Salamina ceciderunt, Græciam crines incidere, quoniam vna cum virtute, ipsorum libertas quoq; sepulta esset. Nam si dixisset, dignum esse lacrymas effundere, cum vna virtus quoque sepelitur: translatio esset, & ante oculos. Sed quoniam vna cum virtute libertatem dixit: quandam habet oppositionem. Et Iphicrates: Via enim est mihi orationis per medias res gestas Chareris. Translatio enim ex portione est. Et illud, Per medias ante oculos ponit. Et qui dicit pericula ipsa exhortari, vt in periculis succurramus, ante oculos transfert. Et quòd Deus in anima lumen intellectus accendit, vtraq; enim significanter dicta sunt. Nec bella dissoluimus, sed in posterum reicimus. Vtrunq; enim futurum, & reiectio, & huiusmodi pax. Item, conditionis pacis trophæa sunt multò clariora, quam quæ in præliis constituuntur, cum hæc pro vno prælio feliciter gesto, ille pro totius belli dispositione. Nam vtraque signa victoriae sunt. Item, magnas vituperatione hominum pœnas dant ciuitates. Pœna enim iustum quoddam damnum est. Dictum igitur est, urbanitates ex translatione per proportionem dici, cum ante oculos ponant.

Quid sit ante oculos ponere.

Cap. xi.

Sed nunc dicendum est, quid est, quod dicimus, ante oculos, & quid facientibus emergit. Præ oculis igitur ponit, quæcunque significanter geri aliquid ostendunt. Nam si quis bonū virum quadratum dicit, translatione vsus est: vtrunq; enim perfectum est. Sed hæc translatio nihil gerentem significat. Illa verò significat in florentissimo statu, vt illud: At Græci iam liberi iubilantes pedibus. Nam iubilare, & translatio, & actio est: velocitate enim ostendit. Et veluti Homerus sapius facit, dum inanimata vt animata gerere dicat per translationem. In omnibus igitur si significater aliquid geri ostendas, cōprobatur, vt in istis: Ac rursus in eam pos lapis impudens ferebatur. Item, Hæstiaq; volabat. Item, Volare ardebat. Item, Fixòq; in terra corpore, saturari cupiebant. Itē, At mucro per pectus ruens traiecit. Nam in his omnibus quasi animata gerere aliquid videntur. Impudētia enim, & ruere, & cætera, actiones sunt, quæ omnia per translationē ex proportionem poeta cōiunxit. Sic enim lapis se habet ad Sisyphum, vt impudens ad eum, quem impudētē vexat. Verum hæc in imaginibus etiam cōprobatis de rebus inanimatis facit, Curui fluctus albescentes. Moueri enim, ac viuere cuncta ostendit. Actio autē hæc, mutatio est. Oportet autem, vt iam dictum est, à propinquis, & apertis transferre: quale in philosophia quoq; simile est, quod vel in multò diuersis perspicere, ingeniosum est, atq; solertis, vt Archyras dixit idē esse prærorem, ac aram: quoniam ad vtrunq; refugit, qui iniuriam patitur. At si quis dicat anchoram, & suspensorium, idē esse, sunt enim idem quid ambo, sed differunt in eo, quod inferius, atque desuper. Aut exequatas esse ciuitates. Idem enim est in his, quæ multū differunt inter se, apparitione, & potestate.

Pp 2 state,

stare, quicquid est æquale. Sunt autē vrbantates etiam per translationem ex deceptione. Manifestius autem sic quod didicit, quoniam contra opinabatur, videturque animus dicere, Ita verè est, ego verò errabam. Apophthegmata etiam ex eo quod non dicunt, id quod ostendunt, vrbana sunt: vt illud Stesichori, quod eis cicadae humi canent. Eademque de causa, quæ comprobantur ænigmata iucunda sunt: disciplinatio enim inest. Dicitur etiam translatio, vt Theodorus dicit, cum noua dicuntur. Quod sit, cum præter opinionem sit, nec vt ille dicit, si ad priorem opinionem conferas: Verum quemadmodum in ridiculis quæ deprauata sunt, & in salibus, qui ex literarum quadam sunt deprauatione: decipitur enim auditor: & in metris, cum non cõsequatur oratio, vt auditor putabat. Ibat autem in pedibus habes vlcera. Auditor aut opinabatur calceos ducturū, simul enim hæc dum dicuntur, aperiri oportet. Quod verò deprauatione fit, aliud facit, quàm dicit, vt illud Theodori aduersus citharædum Nicodem, Turbat te, dissimulauit enim velle dicere, quod te decipiat. Id enim turbat, significat. At ille, quoniã ex Thracia ipsum esse sciebat, aliud dicebat. Quocirca discenti iucundum. Sic & in vrbanis, atque facietis, velut apud Athenienses, principatum maris non esse principium malorū: vel, vt apud Ilocratem, principatum ciuitatis principium esse malorum. Quod enim non putabatur dicitur, id dicit. Imperium enim principium dicere nihil habet egrègiū, & dicitur, non quem dixerat reddidit, sed aliud. Quæ omnia tunc probantur, cum per æquiuocationem, vel translationem nomē alteratur, & commodè si fiat repetitio nominis secundo loco. Nec oportet hospitem semper esse hospitem. Et illud Anaxandridæ, quod in primis fertur. Bonum est mori antè, quàm morte dignum quid facias. Idem est enim, ac si dicas: Dignum est mori antè, quàm sis dignus mori. Genus igitur dictionis in istis idem est: verum quæntò breuius, & per oppositorem dicta sunt, tantò magis probantur. Cuius rei causa est, quia promptius contraria ex contrariis discimus, & quoniam paucis, ideo citius. Oportet autem semper aut ad quem dicitur, aut quod rectè dicitur, significari, si quod dicitur, & verū est, & non vulgare. Separantur enim hæc nonnuncquam, hoc pacto: Mōri oportet nihil peccantem. Nam id non est vrbane dictum: nec id, Dignum oportet dignam vxorem ducere. Sed si vtraque simul habeat, hoc modo: Dignum enim tunc mori, cum non sis dignus mori. Quæntò autem plura continebit, tantò vrbanius videtur: vt si & verba per translationem sint, & translatio huiusmodi, & si compositio comparatãque inest, & si geri videantur. Imagines quoque, sicut & in superioribus dictum est, translationes quodam modo sunt, & laudantur. Nam aut ex duobus constant, sicut & translatio per proportionem: veluti dicimus clypeum Martis phialam, & arcum lyram infidem. Sic igitur cum dicimus, non simplex fit: cum verò dicimus arcum lyram, aut clypeum phialam, simplex. Fingunt enim imagines sic, veluti simia cantrici, aut lupo ad calcem madefacto. Vtraque enim contrahuntur. Probè verò dicitur, cum translatio

Imagines ad vrbantatem quatenus contrahuntur

infit. Possumus enim clypeum phialæ Martis assimilare, & ruinam velti lacere ferui: & Niceratus, Philocteren esse à Praty morsu laceratum. Ita enim contulit Thrasymachus, cum à Praty victum vidisset Niceratum versus barbati adhuc, atque squallidum decantantem. In quibus maxime poetæ excidunt, cum non rectè vt imagine fuerint: in probè, celebrantur, veluti Philamon cum Coryco contendens dixit, Veluti apium tortuosa crura gerit. Et sunt omnia hæc imagines, quas translationes esse iam sæpe dictum est. Proverbia quoque translationes ex specie in speciem sunt: vt si quis, vt boni aliquid consequatur, id adducat vnde damnum illatum sit: vt Carpathius inquit leporem. Vtrisque enim quod dictum est accidit. Verum vnde vrbana dicuntur, & cur, causa ferè dicta est. Sunt autem probata quoque causæ superlatiões per translationem, vt in vlcibus plenum quiddam dixi. Putauit enim ipsum plenã mortis ficecellã esse. Nam vlcus rubiū quiddam est, imò valdè rubrum. Cum verò dicitur, ficuti hoc, atque hoc, superlatio est, modo quodam dicendi differens, vt illud, Philamon Coryco pugnator. Putauit autem ipsum Philamonem esse Coryco pugnantem, veluti apium crura esse tortuosa. Putauit enim non crura, sed apia eum gerere sic tortuosa. Sunt autem etiam superlatiões pueriles, quoniam vehementiam significant. Quocirca irati maxime ita dicunt, Nec si mihi tot daret, quot arena, & puluis. Item, Attrida: verò Agamemnonis filiam non ducam, etiam si aurea cum Venere de pulchritudine certaret. Ipsamque vincat opere, castis oculis Mineruam. Vtuntur autem hoc modo maxime Attici oratores: sed leni sic dicere indecorum est.

De diuersis dicendi generibus. Cap. xii.

Quod portet autem non ignorare, non eandem vnicuique generi eloquutionem congruere. Non enim eadè est historica, & cõcertatiua: nec deliberatiua, & iudicialis. Vtrunque autem necesse est scire, alterum vt Latine dicere scias: alterum, ne cum aliis significare velis, tacere cogaris: quod patiuntur, qui scribere nesciunt. Historia igitur dictio est, quæ maxime propria, & elaborata est. Cõcertatiua verò, quæ maxime simulata est. Cuius duo genera sunt. Nam altera morata est, altera assecta. Quapropter & hystiones huiusmodi fabulas eligunt, poetæ quoque hos, & tales. Tolerantur verò, qui legi digni sunt, vt Chæramon, (est enim exquisitus vt historicus) & Lycimnius ex dithyrambicis. Cùmque conferuntur, historici quidem in certaminibus angusti, oratores autem boni, cum legantur, agrestes vidètur. Causa verò est seorsim, quoniam certamini congruunt. Quam ob causam simulata hæc, cum actione remota suum non reddant officium, stolidiora videntur: veluti asyndeta, & ea, quibus sepius idem dicitur, rectè in historia reprobantur. At verò in contentione oratores vtuntur. Simulata enim sunt. Est autem necessarium commutare, cum idem dicis. Nam id viam præbet actioni, hoc modo: Is est, qui vestra furatus est: is, qui vos deceperis, qui deniq;

vos proderet conatus est. Quod Philemon hystrio faciebat in Alexandria gerontomania, quando cumq; Rhadamanthus, aut Palamedes introducitur. Et in præfatione Piorum, ego ac ego, sapius repetit. Nam si quis hæc non rectè effingat moribus, fit, vt qui truncum in Comædia portant, ridiculus. Et articulos similiter. Veni, offendi, supplicauit. Opus enim est actione, nec vt vnū dicere, nec eodem modo, & eadem vocis intentione dicere. Præterea asyndeta: breuiq; dissoluta proprium quiddam habet. In eodem enim tempore multa dicere videntur. Nam cum coniunctio multa faciat vnū: patet e contra, quod vnū erit multa, si tollitur. Quare amplificat: Veni, dixi, supplicauit, sed desepit quæ dixi, quæ approbauit. Id Homerus quoq; facit in illo: Nireus ab Syme, Nireus Aglaia, Nireus, qui formosissimus. Nã cū de aliq; multa dicuntur, necesse est quoq; multoties dici. Quare si multoties, multa quoq; videtur. Amplificauit igitur semel eius recordatus propter deceptionem, mentioneq; nullibi amplius fecit, cū & in enumeratione postrema eius meminerit. Deliberatiua verò eloquutio adumbratiua, atque pictura omnino similis est. Nã quæntò maior populus sit, tantò longius spectat. Quapropter quæ exquisita sunt, superuacua magis, peioraq; in vtrisque videntur. Iudicialis autè exquisitiior, multoq; magis, si apud vnū iudicè. Minimū nanq; id est in rhetoricis. Nã quod ad rem pertinet, breuis est: aliena verò, & cõcertatio absunt. quare iudiciū purū est. Quapropter nec iidè in omnibus his comprobantur oratores: sed vbi actionis plurimū, ibi minimū est exquisitiua eloquutionis. Id verò vbi voces, ac maxime vbi magna opus est. Demonstratiua verò dictio, historica maxime, cuius opus lectio, post hæc iudicialis. Superuacuum verò est, eloquutione in iucundã, & in magnificã diuidere. Nã cur id magis, quàm in liberali, & modestã, & in alias morū virtutes? Quæ enim dicta sunt, ea iucundã faciunt: si quidè eloquutionis virtus rectè definita est. Cuius enim gratia non humilè, sed dilucidam, atq; decentem oportet esse? Nam si loquax est, nō est dilucida. Sed nec etiã si breuis. Patet igitur, mediocritatem commodam esse: iucundam quoq; facient quæ dicta sunt, si trita, & prisca bene collocentur, & numerus, & verisimilitudo ita vt decet. Ac de dictione quidem, ac eloquutione, & cõmuniter de omni, & seorsum de singulorum generum dictum est: restat modò de ordine dicere.

De partibus orationis. Cap. xiii.

Sunt igitur duæ orationis partes. Necesse enim est primò rem exponere, de qua, deinde demonstrare. Idcirco non demonstrare cum exposueris, vel demonstrare re nō proposita, impossibile. Nam & qui demonstrat, aliquid demonstrat: & qui exponit, demonstrandi gratia exponit. Horum autè alterum propositio est, alterum si des, veluti si quis diuidat, ac dicat alterū esse problema, alterum demonstrationem. Nunc autè ridiculosè diuidunt. Nã narratio iudicialis solū orationis est. Demonstratiua autè, & deliberatiua, quomodo potest esse narratio qualis ab his dicitur? Aut quæ in aduersariū fertur, aut demonstrationū enu-

meratio? Proœmiū verò, & collatio, & replicatio tunc in concionibus fiunt, cum cõtrouersia inest. Nã accusatio, atq; defensio sæpe, verū nō ita deliberatio. Sed epilogus adhuc neq; iudiciali omnino: veluti si breuis oratio est, aut si res memoratu facilis. Accidit enim ei vt prolixitatem imminuat. Quare partes necessaria: propositio, & fides. Propriã itaq; hæc quæ cõmunes, proœmiū, propositio, persuasio, & epilogus. Nã quæ in aduersarium feruntur, ad fidè faciendã dicuntur. Collatio verò, suorum amplificatio est. Quare pars quædam est eorum, quæ fidè faciunt. Demonstrat enim aliquid, qui confert, sed exordiū nequaquã, nec enumeratio, sed in memoriam reducit. Quare si quis hæc ita diuidit, vt Theodori auditores faciebant, erit aliud narratio, & aliud prænarratio, & aliud supernarratio, elenchus quoq; ac superelenchus. Sed oportet cum specie quendã dicas, ac differentiam, tunc nomē imponere. Aliter inane, ac nugatorium est: veluti Lycimnius in arte facit, corroborationem appellans, & aberratione, & ramos.

De exordio. Cap. xiiii.

Exordium igitur est orationis initium, sicuti in poetis prologus, & in lyra pulsatione præludium. Omnia enim hæc, initia sunt, & quasi viæ ad sequentia præparatio. Pulsationis igitur præludii demonstratiua exordium simile est. Nam quemadmodū qui fistula canit, quod cantaturi sunt, id præcanturum suauit inuitatione coniunxerunt: sic in demonstratiua oratione scribendū est. Quicquid enim velis, oportet, cum statim prædixeris, producere, atque coniungere. Idque omnes ita faciunt. Cuius exemplum Ilocratice in Helenã orationis exordium. Nihil enim contentiosius sermonibus, & Helenæ, commune est. Et simul si digredietur, par est, ne tota oratio eiusdè sit speciei. Fluunt autè demonstratiuorū exordia ex laude, aut vituperatione: vt Gorgias in Olympiaca oratione, Admiratione dignum apud multos est d Græci. Laudat enim eos, qui celebres solènitates constituerunt. Ilocrates verò vituperat, quoniam virtutè corporis muneribus pretiosq; æstimarunt, prudentia autem nullum cerramè posuerunt. Et à cõsilio, vt si quis diceret probos viros colèdos esse, ac ideo Aristidè laudare non eos, qui nec probantur, nec improbantur: sed eos qui, cū probi sint, latè: vt Alexander Priami. Hic enim cõsulit. Præterea, ex iudicialibus exordiis. Id autè est ex iis, quæ ad auditore sunt, si aut de re noua, præterq; opinionè habeatur oratio, aut de difficili, aut de peruulgata, vt ignoscendū sit, vt Chærilus dicit. Nūc verò cum omnia sorte distributa sint. Demonstratiua igitur orationis exordia ex his sunt, ex laude, ex vituperatione, ex adhortatione, ex dehortatione, ex iis, quæ ad auditore sunt: necesseq; est vel aliena, vel propria esse, quæ viã orationi faciunt. Iudicialia verò exordia idè possunt, quod fabularum præfationes, & poetis exordia. Sed dithyrambicorū demonstratiuis similia sunt: vt illud, Propter te, atq; munera tua, imò prædas. In orationibus autè, atq; poetis, futuræ orationis monstratiões sunt, vt audientes non sint suspens, sed præsciãt qua de re habetur oratio. Nã quod indeterminatū est, in ex-

rorem adducit. Qui ergo principium quasi in ma-
num dedit, is facit, ut auditor retentus orationem
sequatur. Propterea poeta dixit, Irã pande mihi.
Dic mihi Musa virtũ. & Dux mihi Musa sis, quo-
nam pacto ex Asiatica tellure bellũ in Europam
ingens irrupit. Tragici quoq; fabulam significat,
quanuis nõ statim, ut Euripides. In prologo signifi-
ficat, sicut & Sophocles, Mihi pater Polybius erat.
Comœdia etiam eodẽ modo. Exordij ergo id pro-
prium opus est, maximq; necessariũ finem osten-
dere ipsum, cuius gratia oratio habetur. Quare si
paret, & res parua sit, non est vtendũ exordio. Cæ-
tera verò genera, quibus vtitur, remedia calũnia-
rum, & cõmunia sunt, quæ vel ab ipso dicente du-
cuntur, vel ab auditore, vel à rebus, vel ab aduersa-
riis. A nobis igitur locus & ab aduersario petitur quæ-
cunq; ad calumniã vel faciendam, vel soluendam
pertinent: sed non in eodem loco. Nam qui defen-
dit, primũ ad calumniã respondet. Qui verò ac-
cusat, in peroratione inuehitur: nec causa lateret.
Necesse nãq; est defendenti, quæ impedimẽto sunt,
primũ dissoluere: calumiantũ verò in peroratione
id facere, vt audientes melius meminerint. Au-
ditor autem disponitur, si ad beneuolentiã, vel ad
iram prouocatur, & interdũ si artetũs sit, aut con-
trã contemnens. Non tamen semper conducit at-
tentum facere. Multi nanq; conatur ad risum de-
ducere. Ad docilitatem igitur omnia refert, & si
quis ita vult etiã vt probus videatur: his enim ma-
gis attendit. Attenti ergo sunt rebus magnis, suis,
novis, iucundis. Quare faciendũ, vt de his oratio
esse videatur. Ad contemnendũ verò aptos facie-
mus, si rem dicemus paruam, si doloris effectiua,
si nihil ad eos pertinere. Nõ oportet autẽ ignora-
re extra orationem hæc esse omnia. Ad prauum
enim dicuntur auditore, qui quæ sunt extra rem,
libenter audit, Nam si talis non est, non est opus
exordio, nisi vt res summariũ dicatur. Est autem
omnium partũ communis attentio. Vbi enim ma-
gis remittuntur, quã in principiis? Quare ridicu-
lus, qui solũ in principio collocat, quando maxi-
mẽ omnes attentẽ audiunt. Vbi cunq; igitur opus
erit, dicendũ: Animaduerte, quæ res nam hæc res
non est magis mea, quã vestra. Dicam enim
vobis nouum, atq; inauditum crimen: vel, remita-
mirabilem. Id verò est, vt Prodicus dixit, cum ad
sõmnũ auditores deferuntur, pecuniã inter ipsos
spargere: Quod verò ad auditore, non inquantũ
auditor, patet. Nam omnes vel calumniatur, vel à
timore se in exordiis dissolunt. Dicã, õ rex. Qui
verò rem turpem habent, aut habere videntur, his
vbius imitari cõfert magis quã in re. Qua-
propter etiam serui non respondet ad interroga-
ta: sed quæ circa illa sunt, ea dicunt, & exordiu-
tur. Vnde autẽ beneuoli fiãt, & de huiusmodi cõte-
ris, dictum est. Verũ quoniam probẽ dicitur, Ad
Phæacas mihi præsta Pallas amicũ, miserabilẽq;
venitẽ. Hæc duo summa opere spectãda sunt. In de-
monstratiuis autẽ faciendũ, vt auditor collau-
dari aut se ipsum, aut genus, aut studia sua putet,
vel alio quodã modo. Nã quod Socrates in fune-
bri dixit, nõ esse difficile laudare Athenienses apud
Athenienses, sed apud Lacedæmonios: id verũ est.
Deliberatiua autẽ orationis exordia ex iudiciali,

bus rationibus fluunt. Nam propria minimẽ ha-
bet. Nam cum de quo sciunt dicatur, non eger res
exordio, nisi aut propter se ipsum, aut propter
aduersarios, aut si non tantũ quantũ vult, sed vel
maius vel minus arbitrantur. Quas ob res vel ca-
lumniandum, vel dissoluendum est, & aut amplifi-
candum, aut attenuandum. Horum igitur causa
exordio in deliberatiuis opus est, aut etiam orna-
tus causa, quoniam manca videntur, nisi habeant
qualis Gorgiã laudatio in Elios. Nam cum nihil
prædixerit, neque commouerit, illico erupit: Elis
ciuitas felix.

Loci ad dissoluendam calumniã.

Cap. xv.

ND dissoluendam verò calumniã vnus
quidem locus, vnde quispiã turpem
existimationem propulsãret. Nihil
enim differt, siue quis inuectus est, siue
non, sed tacita resideat in auditorũ animis suspi-
cio, quare id vniuersale. Alius locus, vt illa cri-
mina depellas, aut quod non sunt, aut quod nocua
non sunt, aut non huic, aut non tanta, aut non in-
iusta, aut non magna, aut non turpia, aut non ha-
bentia magnitudinẽ. De his enim questio, vt Iphi-
crates aduersus Nausicratẽ dixit fecisse se quod
ille dicebat, & nocuisse, sed non fecisse iniuriam.
Aut aliud alij opponendum hoc pacto: Nocuum
sed honestum: doloẽ inferens, sed vitile: carerãq;
huiusmodi. Alius locus, quod error, vel aduersa
fortuna, vel necessitudo fuit: sicut Sophocles di-
xit, timere se non vt accusator dixit, vt senex vi-
deatur, sed inuitus. Non enim veller se annos o-
ctoginta natum. Præterea, finem pro fine oppo-
nere. Noluit nocere, sed hoc voluit. Et fecisse qui-
dem id, de quo accusatur, nocumentum verò acci-
disse: par autem odio me haberi, si, vt sic eueniret,
fecissem. Alius, si deprehensus in eo crimine ca-
lumniator vel nunc, vel aliã, & aut ipse, aut pro-
pinquorum aliquis. Alius, si alij quoque inuol-
uuntur, quos aduersarij non esse reos concedunt:
vt pura, si adulter mundus est: & hic ergo. Alius, si
alios quoque calumniatus est, aut si alius ipsum,
aut si absque calumnia credebantur, veluti & ipse
nunc, qui tamen extra id crimen erant. Alius, ca-
lumniã calumniantẽ. Cur enim cum ipse parum
credat, huius verba creduntur? Alius, si iudicium
factum est, veluti Euripides aduersus Hygiã non-
tem in Antidosi accusantem impietatis, quod scri-
psit peierandum esse, cum dicat: Lingua iurauit,
mens verò minimẽ respõdit, iniuriam facere. Hy-
giã non tẽ, cum iudicia Dionysiaci certaminis in
forum ducat. Ibi enim causã dixisse, dicturũq;
si accusare voluerit. Alius accusatorẽ accusando
vrputãq; alia iudicia querit, quod rebus nõ cre-
dit. Communis autem verũq; è singulis est, veluti
Vlysses in Teucrũ, quod propinquus esset Pria-
mo. Soror enim Hestione, ille verò, ac pater Tela-
mon, Priami hostis, tum autem etiã exploratores
non prodidisti. Alius accusatoris propitiũ, cum
parũ laudat, vt magis vituperet: magnũ breuiter:
aut cum multa bona præposuit, vt vnũ, quod ad
se pertineat, vituperet: quales sunt, qui a iudicio-
si simi atq; iniustissimi sunt. Nã per res bonas no-
cere conantur cum malis eas permittentes. Com-
mune

mune autem dissoluenti cum calumniatore, quo-
niam contingit idem multorũ gratia factum esse,
vt hic deprauando ad peius accipiat, dissoluẽs au-
tem ad melius: hoc pacto Diomedes Vlyssiem ele-
git. Alter dicit: quoniam virum fortẽ putabat, al-
ter, non ideo, sed solũ ne concertato rem habe-
ret tanquã ignauũ. Ac de calumnia hæc dicta sunt.

De narratione. Cap. xvi.

Narratio autem in demonstratiuis con-
tinua nõ est, sed in partes diuisa. Nam
oportet exponere res gestas, ex quibus
oratio constituitur. Constituitur autẽ
oratio partim ex eo, quod artificiale nõ est. Non
enim est rerum gestarum orator causa. Partim ex
eo, quod est artificiosum. Id verò est, cum osten-
dunt quod sit, præsertim si incredibile videretur,
aut quale, aut quantum, aut hæc omnia. Quas ob
res non semper oportet cõtinuẽ enarrare. Diffici-
le enim est memoria tenere, quæ sic demonst-
rantur: sed ex his fortis, & ex his prudens, aut iustus
ostenditur. Nã hæc oratio explicatio est, illa ve-
rò implicatio, atq; multiplex, & minimẽ plana.
Oportet autẽ, cum res notæ sint, in memoriã eas
solũmodo breuiter reducere. Nam multis narra-
tione opus non est: veluti si Achillem laudes, cu-
tians res gestas omnes perceperunt: cognitis rebus
tantũ vt oportebit. Verũ si Critiã laudaturus sis,
cum nõ multi res eius teneat: narrare necesse est.
Cum igitur laus sit, magnitudinem virtutis osten-
dens oratio: tales res gestas fuisse demonstrandũ.
Laus igitur, rerum gestarum est. Quæ verò extrã
sunt, sicut nobilitas, ac educatio, ad faciendam si-
dem adhibentur. Verisimile nanq; est, probum ex
probit, & bene educatũ in bonum virum euasisse.
Quapropter & qui gesserũt, eos laudamus, & ope-
rationes ipsius actionis signa esse ducimus. Verũ
quoniam laudaremus, etiã si nõ gesserit, si talẽ esse
nobis persuaserimus, beatio, & felicitatio ipsis
quidẽ eadẽ, his verò non eadẽ, sed sicut virtutem
felicitas, sic hæc felicitatio cõtinet. Habet autem
laus non nihil cum consilio commune. Nam quæ
consulendo admoneres, hæc cõmutata oratione
laudem conficiunt. Quare cum habeas quæ agere,
qualẽq; esse oporteat, admonendõq; id expli-
caueris: mutãda, versandãq; oratio est, vt laudem
efficiat: veluti cum dicas, Non oportet à Fortuna,
neq; extrinsecus, sed intrinsecus, atque à se ipso
pendere. Hanc cõpositionem in orationis admoni-
tionem sic in laudem vertes: non enim à Fortuna,
neq; extrinsecus, sed intrinsecus, atq; à se ipso il-
le pendebat. Quare laudaturus, quid consuleres,
& cõsulaturus, quid laudares cõsidera, orationem
que ita versa, vt nunc quidẽ quod prohibet, nunc
verò quod non prohibet cõmutes. Qui verò bre-
uiter esse asserunt narrationem oportere, ridiculi
sunt: veluti qui interroganti pistori, durumne, an
mollem pinset: quid, inquit, est ne impossibile be-
ne pinseret? Oportet enim non esse longam narra-
tionem, nec exordium, nec quæ fidẽ faciunt: bene
dicere tamen, quod est oratoris proprium, nec in
lõgo, nec in breui est, sed in mediocri. Id verò est,
si ea dicas, quæ re significatẽ exponãt, id est, quæ
possint efficere vt vel factũ esse, vel iniurja factũ

esse, vel damno fuisse, vel tantã rem esse, quantam
velis, credat auditor. Aduersariis autẽ horũ con-
traria. Annecteda verò narrationi sunt quæcunq;
vel virtutes tuas, vel aduersarij vitia subosten-
dunt, vel auditoribus iucũda sunt: vt si diceres, Ac
ego semper consulebã, quod iustũ, ac pium est, nõ
esse defendendos liberos, hic autẽ reclamabat, vbi-
cũq; ipse esset, sibi faciliẽ alios sibi liberos futuros.
ceterãq; huiusmodi, quæ dicit Herodotus trans-
fugas Aegyptiis respondiisse. Defensori igitur bre-
uior semper narratio, & per quæstiones, aut factũ
non esse, aut nõ iniuria, aut nõ damno fuisse, aut
non tantũ. Non enim à quæstione recedendũ, nisi
quid ad illam cõducatur: vt si factum esset, non esset
tamen iniuria factum. Ad hæc, quæ gesta non sunt,
si commiserationem, aut indignationem faciunt,
perinde vt gesta narrãda. Huius exemplum Alci-
noi apologus, quod ad Penelopẽ in sexaginta ef-
fet annis factus. Et Phaylli circulus, & in Cencũ
præfatio. Oportet autem narrationẽ maximẽ mo-
ratã, atq; affectã esse. Quod faciliẽ faciemus, si
non ignorabimus quid sit, quod moratã orationẽ
efficiat. Primũ igitur est, si ita dicas, vt qualis sit ratio.
animus hominis, subappareat. Morata autem ora-
tio qualis quædã ideo est, quod voluntas, atq; ele-
ctio qualis, quædam est, huic verò inest qualitas
propter finẽ. Idcirco mathematica oratio affectã
esse nõ potest: quoniam, cum cuius gratia nõ habeat,
nulla in ea subapparet electio. Socratica verò,
quoniam de talibus est, morata est. Moratã igitur
orationẽ efficiunt, quæ mores hominis consequun-
tur: vt si dicas, Hæc ambulando vociferabatur.
Ostendit enim audacẽ hominẽ, atq; agrestẽ. Item,
si non ita vt ratione persuasus, quod multi nunc
faciunt, sed vt appetitione. Elegisti, ego verò malui
quod vtilissimũ erat, aut quod optimũ. Est enim
illud prudentis, vitia persequi: hoc viri boni, ho-
nestum præponere. Quod si parũ credibile quod
dicas videretur, ratio asserenda: vt Antigone apud
Sophoclem facit, cum persuadere velit fratrem, se
viro, atq; filii anteponere. Viro enim, ac filii am-
missis, alios faciliẽ forsã habebis: frater verò, si
parẽtes obierũt, nunquã tibi nasciturus est. Verũ
si nulla succurrit ratio, illud dicere poteris, non
ignorare te parũ credibilia hæc videri, & tamẽ au-
daciũs dicere, quoniam natura huiusmodi est. Minus
autem auditori credibile videtur, si aliud præter
vile nos agere ostendimus. Præterea, si ea narra-
do expones, quæ affectus mouet, eorũq; cõsequen-
tia, & præcipuẽ quæ auditores non ignorãt, & aut
tibi, aut illi insunt, hoc modo: Sic autẽ, cum me
illufisset, abiit. Et vt de Cratylo Aeschynes, quod
ore personans, manũsq; quassans, & intonuit, ma-
nũq; minatus est. Verisimile enim hæc orationem
faciunt: quoniam quæ non ignorantur ab audito-
ribus, hæc eorum signa fiunt, quæ nesciunt. Hu-
iusmodi verò plurima Homerus nobis suppedit-
abit: At anus, inquit, faciem manibus retinebat.
Nã qui lacrymas effundere inceperat, manibus o-
culos attingit. Post hæc illico te qualẽ quendam
videri latẽter facias: Quod faciliẽ fieri posse inde
paret, quod de nouarũ rerũ nuntiis, quanuis eos
minimẽ cognoscamus, vt tamẽ orationis qualẽ-
nam sint suspicamur. Est autẽ opus multis in lo-
Pp 4 cis

Affecta mon-
rata que nar-
ratio.

Verisimilis
narratio.

Vbi narrandum.

cis narrare, & nonnunquam in ipso principio: In deliberatione vero idcirco narratio non incidit, quoniam de futuris rebus narrandum non est. Et cum incidit, rerum iam gestarum est, quibus aut deprimendo, aut efferendo, auditores concitantur, ut illarum memoria de futuris melius consulant. Verum tunc officium consilii non adhibetur. Quod si quid minus credibile narratur, dicere statim causam, aut polliceri oportet: ut in Oedipode Carcini locastæ cum is interrogaret, qui filium quærebat, semper promittit. Similiter apud Sophocle Aemon.

De confirmatione. Cap. XVII.

Uæ verò fidem faciunt, ea vim demonstrandi, quoad eius fieri potest continent. Et cum quatuor quæstiones sint, si factum est, si obfuit, si tantum, si iure, semper ad id, quod in iudicio quæritur, accommodanda demonstratio est: eodemque modo, etiam si de faciundo, aut non faciundo quæstio est, aut quod non nocuerit huic, aut non tantum, aut merito, & id genus alia. Neque nos fugiat, quod in hac vna quæstione alterum esse prauum necesse est. Non enim ut si qui de iure, aut iniuria quærent, ignoratio causa est: quare in hoc, non in cæteris, immorandum est. In demonstratione verò quod honestè, aut vtiliter gesserit, ut plurimum amplificatio fiet. Nam res quidem ipsæ, cum credi debeant, raro, neque nisi cum vel incredibiles videantur, vel alius causam habeat, solent demonstrari. In deliberatione autem aut non futura, quæ dicitur, respondebit quispiam, aut si futura conceder, tamen vel non iusta, vel non vtilia, vel non tanta fore alleuerabit: et itaque illud maxime perspicendum, si quid præter rem falsò dicat. Id enim signo erit, cætera quoque ipsum mentiri. Præterea, scire oportet sic exempla deliberationibus maxime accommodari, ut iudicialibus enthymemata. Nam cum sit omnis deliberatio de futuris, à præteritis per exempla de ipsis necesse est dicere: iudicia verò de iam factis, aut non factis sunt: quæ demonstrationem idcirco habent, quoniam & necessitatem habent. Præterita enim necessitatem iam habent. Non oportet autem enthymemata continè dicere, sed alijs permiscere, ne aliud alij officiat. Est etiam quæritatis terminus quidam, ut Homerus quoque ostendit, Amice quoniam tot dixisti, quod sapiens vir attulisset, tot inquit, non eius modi. Nec enthymematis cuncta tibi probanda, ne tibi necesse sit ex ignotioribus notiora confirmare: quod philosophantium nonnullis accidit. Nec cum affectus mouendi sunt, enthymemate vtaris, ne quoniam motus, qui simul sunt, alter alterum excutiat, vel ambo concidant, vel remissiones reddantur, aut affectus excutiantur, aut frustra sit allatum enthymema. Nec cum morata oratione efficere velis, enthymema quæras. Nam demonstratio nec animos mouet, nec electionem habet. Sententiis autem tam in narratione, quam in concertatione utendum est. Plurimum enim afficiunt; moratamque orationem reddunt, hoc modo: Commisi ego hæc illi, quauis scirem omnibus credendum non esse. Et cum affectu sic: Nec tamen, etiam si vexatus iniuria sum, me poenitet, præsertim cum videam huic lucrum, mihi ius superesse. Verum delibera-

† quot Enthymematis quatenus utendum.

tio iudiciali causa multò difficilior est: primum quia illa tutiorum, hæc præteritorum est, quæ vancinantibus saltem (ut Epimenides Cretensis dicebat) certiora sunt. Is enim diuinationem futurorum respuebat, præteritorum, quæ occulta erant, solè amplexabatur. Deinde quia cum leges iudicialibus supponantur, principium afferunt, unde inueniendi facultas præbetur. Ad hæc, quia non habet multa diuersoria, ut puta in aduersarium, aut de ipso, aut auditoris in affectum impellendi, quod minimè adhibendum est, nisi digrediat. Idque per dubitationem faciendum: ut Atheniensis oratores faciant, & Isocrates. Accusat enim in consulendo, ut Lacedæmonios in panegyrica, & Chæreta in sociali oratione. In demonstrationibus autem exterioribus laudibus amplior efficienda oratio est. Quod Isocrates facit, aliquid extrà semper adducens. Id verò est, quod Gorgias dicere solitus erat, quod videlicet nunquam tibi deesset oratio. Nam si de Achille dicendum est, inquit, Peleæ laudabo, deinde & Acacum, postremo Iouem. Eodemque modo si fortitudinem: aut quoniam hæc, atque hæc faciat, quod tale quid est: aut quoniam talis quædam est. Cum igitur demonstrationibus non eges, tunc & moratè, & demonstrando erit tibi dicendum. Cum verò enthymemata non succurrunt, tunc morata maxime tibi erit oratio. Quæ res idcirco bonum virum magis decet, quod malit ipse probus videri, quæ demonstrationes sibi esse certiores. Ex enthymematibus verò, quæ redarguunt, magis probatur, quam quæ demonstrant. Nam quoniam contraria ex collatione magis cognoscuntur, idcirco quæ redarguunt, acritus inferuntur. Cum verò iam aduersarij locos aggredimur, non in alia parte, sed in facienda fide ad huc versamur, ac alios obiciendo, alios argumentando dissoluimus. Sunt autem tam in consilio, quam in iudicio nostra primò collocanda, deinde aduersariorū cum cõtempnitione quadam refutanda. Quod si multiplex, & varia est aduersariorū oratio, primò consutabimus: ut Callistratus in consultatione Messeniaca fecit: qui primò quæ dicere aduersarij possent, cõsutaris, sua deinde posuit. Si verò secundus dices, refutandum tibi prius erit soluendo, ac cõtrà arguendo, & maxime si aduersarij persuasisse videretur. Nam quædam modum infamè hominè animus aspernatur, sic oratione quoque cõtemnit, si bene dixisse aduersarius videatur. Quare auditor vel omnium, vel plurimū, vel firmissimorū, vel saltè cõsutarum faciliū infirmatione præparatas aures nostris dabit, credibilioraque; putabit: illud, Primū diis propugnabo. Nam ego Iunonè. Primū enim quod honestissimū erat, aggressus est. Verū hæc de fide dicta sunt. Cum autem morata utimur oratione, quoniam quæ de nobis dicimus, aut inuidiā prouocant, aut longam oratione efficiunt, aut obiectione patiuntur: quæ verò de alijs vel cõrumeliosa, vel agrestia videntur, quoniam ergo hæc incommoda cõsequuntur, aliū oportet dicentè introducere. Quod Isocrates in Philippo, & in Antiodoti facit. Et ut Archilochus vituperat, cum patre de filia fingat in iambo dicere: Quid non mortales pro pecuniis facturos credimus: aut quid non deieratos? Sophocles

phocles quoque sic Aemona pro Antigone aduersus patrem introducit, ut alij dicere videantur. Varia etiã oratione utendum, ut nunc enthymemata in sententias, nunc sententia in enthymemata commode immutentur, hoc pacto: Conciliari maxime tunc oportet, cum felix sis. Sic enim ex sententia rem tuam conficias. Hanc sententiam sic in enthymema vertemus: Nam si oportet, cum tibi maxime confert, tunc conciliari, nunc id agendum: cum secunda nobis cuncta procedant. Sed de his satis. Nunc de occasione interrogandi dicendum videtur.

De occasione interrogandi. Cap. XVIII.

Rimū igitur tunc maxime interrogandum, cum ex duobus alterum iam ipse aduersarius protulit, ut altero per interrogationem adducto, absurdum quid consequatur: ut à Pericle de salutis sacrificiis interrogatum Lamponem ferunt respondisse, nefas esse non initiatum audire, Periclemque percontatum si ipse sciret. Cumque annueret, & quomodo, dixisset, cum initiatum non sit. Deinde cum propositionum alia manifesta sit, aliam daturos aduersarios non ambigitur: etiam necesse non est, eam propositionem, quæ manifesta est, interrogando proponere, sed conclusionem inferre: velut Socrates cum Melitus diceret non arbitrari ipsum Deos esse: Atqui, inquit, demonia esse quædam fateor. Quod ille cum affirmasset, interrogauit an demones Deorū filij essent, vel saltem diuinum quiddam. Quo dato, Est igitur, inquit, qui Deorum quidam filios esse, Deos verò non esse arbitror. Præterea cum vel contraria, vel præter opinionem dicere aduersarium demonstraturi sumus. Quartò cum non possit soluere, nisi cauillatorio modo respondeat. Nam si sic respondebit, esse quodam modo, & quodam modo non esse, aut hæc quidem sic, illa verò non: aut aliquid sic, aliquid non: turbantur dubitantes, aliter igitur nec ponendum quidem est. Nam si instabit, victus iam videbitur. Non enim poterit propter auditoris imbecillitatē de multis simul interrogare. Quapropter enthymemata quoque ipsa quam maxime conuoluenda sunt. In respondendo autem si ambigua sunt, non statim soluere, sed prius ratione distinguere oportet. Sin verò contraria videntur, statim pro responsione inferenda solutio antea, quam cõsequenter aliud interroget, aut ratio cineretur. Nec enim difficile est, in quo ratio sit, perspicere. Cæterum ex Topicis tam hoc, quam solutiones nobis patebunt. Præterea, si concludendo conclusionem interrogationem facit, causa dicenda est: ut Sophocles à Pisanthro interrogatus, si sibi quoque ut cæteris consiliiariis visum fuit quadringentos viros constitueret, respondit: An hæc improba tibi non videbantur? At ille: Tu ergo hæc improba comprobasti. Ita dixit, nec enim erant meliora. Et ut Lacedæmonius quidam censura rationem reddens, interrogatus quæ si iure sibi cæteri perempti viderentur, dixit: Ergo tu eadem istis censuisti? At ille: Ergo tu quoque iure peribis. Minimè, inquit. Nam illi corrupti pecunia hæc iudicarunt, ego verò non

quaquam, sed sententia. Quapropter nec rursus post cõclusionem interrogandum est, nec iteratò conclusionem ipsam, si non multum veritatis habet. Quoniam verò ridiculorum quoque usus in certaminibus est, oporteretque Gorgias rectè dicebat aduersariorum seria rursus prauertere, & risum feris, explanatumque; in iis, quæ de re poetica dicta sunt, quot ridiculorum genera sint, quorum alia liberis congruunt: alia non inde quæ rei conuenient, orator assumeret. Est autem illutio scurriliter libero magis idonea. Nam qui illa vitur, sui, scurræ verò alterius gratia loquitur.

De peroratione. Cap. XIX.

Peroratio autem ex quatuor constat: ex iis, quæ faciunt ut bene de nobis, malè de aduersariis auditor sentiat. Quæ amplificat, aut extenuat. Quibus in affectus auditor impellitur. Quibus in memoriam dictorum reducitur. Natura enim fit, ut cum te quidem veracem, aduersarium verò mendacem ostenderit, tunc vel laudes, vel vituperes, & omnino supermoliaris. Est autem horum duorum alterum considerandum, aut quod is semper bonus, aut simpliciter, ille verò quod is inustus, aut simpliciter. Unde verò tales boni aut inuesti fiant, iam dicti sunt loci. Post hæc autem Natura duce, quod iam demonstratum est, aut amplificandum, aut attenuandum est. Opus enim est, ut quæ facta sunt, pateant prius, quam ipsorum quantitas explicetur. Nam & corporum incrementum ex præexistentibus est, unde autem amplificandum, attenuandumque sit, iam pridem expositi loci nobis sunt. Postea verò cum iam & qualia sint, & quanta sint, patefactum est, in affectus auditor impellendus est: qui sunt cõmiseratio, indignatio, ira, odium, inuidia, emulatio, contentio: quorum etiam loci iam dicti sunt. Quare illud iam restat, ut prædicta in memoriam reducantur. Quod sic conuenit facere, sicut in exordijs non rectè præcipiunt faciendum. Nam ut facilia intellectu sint, sapius idem dicere iubent. Verum ibi quidem res summarim dicenda, ne auditores, de quo sit iudicium, ignorent. Hic verò ea, quibus demonstratum est, per capita repetenda. Initium autem repetitionis, quando persoluit iam quæ pollicitus est, quare & quæ dicenda erant, & de quo dicendum, Repetuntur autem per collationem eorum, quæ ab aduersario dicta sunt. Conferuntur igitur aut quæ de eodem ambo, aut quæ non opposita dixerunt. Sed hic quidem hæc de hoc, ego verò hæc, & propter hæc. Aut per illusionem: ut puta, Et hæc quidem hic: ego verò hæc, atque hæc. Et sic, Quid iste nunc faceret, si hæc, atque hæc demonstrasset, & non illa? Aut per interrogationem, Quid non demonstratum est? Et econtrà, Quid ab isto demonstratum est? Aut igitur sic, aut per collationem, aut ordine, quo dicta sunt prius tua. Et rursus, si ita vis, quæ aduersarij dixerunt seorsum; tunc verò dissoluta maxime, atque per articulum oratio idonea est, ut peroratio non oratio sit, Dixi, Audistis, Habetis, Iudicate.

Rhetoricorum ad Theodecten finis.

FRANCISCI PHILEL-
PHI PRAEFATIO IN
Aristotelis Rhetoricam ad Ale-
xandrum regem.

VM superiore anno Bononiae docerem, clarissime pater, quod ea in vrbe nemini maioribus aut honoribus, aut praemiis vnquam contigit, coepere nonnulli & nobiles, & magni viri dare operam Graecis literis, quippe qui iam animaduertissent, si secus facerent, ne non pro dignitate ad Latinum eloquium eniterentur. Quare cum Aristotelis praecpta illa his Graece legerem, quae de ciuilibus causis ad Alexandrum regem cum pro authoris more doctissime, tum, vt semper, disertissime scripta sunt, summis à nobis precibus contenderunt id efficerem, vt ea Latine loquerentur. Censebant enim prudentes viri, quod longè plus & utilitatis, & ornamenti ex his Latinis à me factis, quoniam & illi Latine loqui, quam Graece, mallent, quam si Graeca essent, assequerentur. Non enim eò Graecas literas tantopere omnes discere studemus, quòd his apud Athenienses, Byzantiòsve utamur, sed vt illarum subsidio, atque ductu Latinam literaturam, atque eloquentiam melius teneamus, & lautiùs. Praeterea, nescio quo pacto qui minus, & diu, & multum Graecos codices pertraxerint, & sese illis totos dederint, nusquam incredibilem illum, ac propè diuinum lactei Graecorum eloquij leporem, atque dulcedinem, neque apud oratores, neque apud poetas, neque apud philosophos percipiunt: quòd fit, vt nostri ferè omnes, qui aures delinire concupierint, malint initio Graeca Latine, quam eadem Graece lectitare: ignorantes hi quidem & vtilius admodum fore vo- lentibus Graeca discere, vt Graecae voces, Graecique concentus illorum auribus die, noctuque obstrepant: & quemadmodum grauitate Latinos Graecis, ita nobis suauitate illos, & quadam quasi dictionis ambrosia ac nectare mirum in modum antecellere. Id igitur ita familiaribus à me illis efflagitantibus, obstinatissime refragari coepi, tum quia videbà rem à nobis peti cum sua natura difficile, (est enim in arte verbum sapius è verbo exprimendum: quod ne absurdè fiat, laboris nonnunquam maximi, interdum autem propter sermonis vel dissimilitudinem, vel angustias, voti est) tum quia non eo me pollere ingenio, vsùve intelligerem, qui maiestatem Aristotelicæ dictionis Latinae interpretationis filo exprimerem. Pròinde nolebam aut ineptus apud aliquos, aut temerarius iudicari. Sic igitur pro virili parte refragantibus nobis, clarus vir, mihi que amicissimus, & tui nominis eximius praedicator Albertus, is, qui per id temporis Bononiae quaestorem pro summo pontifice gerebat, idem coepit, quòd illi antea consuesset, studiosissime à nobis contendere. Qui tamen pro suo iure omnia apud me potest, eò tamen facilius persuasit, quòd vnàm hanc rem fore diceret, qua praecipue gratificari mansuetudini tuae quirem. Aiebat enim te vnum esse, qui pro regia ista, & innata tibi animi magnificentia, generositateque, & inaudito quodam splendore, magnitudinèque ingenij, cum reliquis omnes illustres disciplinas, insignesque virtutes maximi penderes, tum hasce elegantiores artes in primis. Id mihi vir ille & amicus, & grauis, persuasit haud difficulter, vt pote quem vera loqui non minus nosse, quam velle, iam pridem animaduertissem. Quod quidè cum aliis multis rebus

rebus de illo expertus sum, tum in iis laudibus, quas de tua felici, & augusta illa Bononiensi legatione dies, noctesque praedicabat. Eas enim ita ponebat ante oculos, vt nihil postea Bononiensium Reipublicae acciderit, quod non multò antè impendere vel lapides ipsi prauiderint. Et profectò si tua sequi vestigia, quibus ea res erat in manu, voluissent, neque ipsi excidissent, neque tanta, tamque praecclara vrbs in tantas calamitates, ærumnasque decidisset. Sed de his aliàs. Cum hanc igitur traductionem non ingrati tibi futuram intelligerem, vt amicissimo homini morem gererem, id est, vt me ipsum tuo nomini cum Alberto meo dedicarem, oblitus sum nostri. Omnia vincit amor. Rem difficillimam, & meis imparem viribus sum aggressus. Audentes Fortuna iuuat. Potuit Homericus ille Ajax Hectora, quem neque Vlysses, neque Nestor in praecclium prouocantem excepisset, sola audacia & aggredi, & singulari certamine superare. Potuit & Troas idem ab incensis iam nauibus, fufis Achiuis omnibus, arcerè. Potuerimus fortassis etiam nos et si minus orationis Aristotelicæ nitorem, at ipsa certè senfa Latinis verbis explicare. Verum ne id vnum omiserim, nos à Fabio Quintiliano nonnullis in dictionibus interpretatione discrepasse, idque non inconsultò factitatum: vt quod ille *διμυροειδὸν*, verbum è verbo exprimens, concionale genus & *προκατάλητον* praesumptionem dixerit, nos vsitatione vocabulo deliberatiuum, & praecoccupatione non absurdè (vt arbitror) exprimere maluimus. Sic & alia pleraque inueniri contigerit. Nam quanuis perdoctus ille quidem, & acutus vir fuit, veluti certè est, voluit tamen in nonnullis verbis & rebus magis se sui, quam Ciceronis, simile dici. Nos autem & M. Tullij, & Horatij Flacci, & Eusebij Hieronymi, qui Latinissimi simul, & eloquentissimi exiterunt, testimonio, & autoritate freti, in id maximè studemus, vt quae à Graecis transferimus, nihil aliud, quoad eius rei fieri possit, quam Latinitatem sapiant. Pròinde & hoc praesentis operis ad numerum charactera, ac figuram pro virili parte traduximus. Suscipies igitur praesens hoc quicquid est minusculi, magnifice pater: quod, si quidem authorem ipsum tecum reputes Aristotelem, non te minus e regia profapia genito magnanimo principe, quam Alexandro Macedonum rege dignum existimes. Si verò nostram in te obseruantiam, si nostram in Albertum, & in praecclaram omnem Albertorum familiam dilectionem, amorè que consideres, & eximium certè id, in primisque deuotum. Ceterum si hisce te rebus delectari intellexero, efficies vt propediem huic quasi praeccludio maiora fortasse quaedam, valentioraque certamina subnectam. Interea verò hunc Aristotelem lectitabis, intueberisque magna ex parte quae à maioribus nostris de bene dicendi scientia & tradita nobis, & relicta sunt, ab Aristotelico fonte praecpta illa quaeque emanauisse. Qua quidem ex re eò magis eorum impudentia miranda est, qui cum se Aristotelicos dici volunt, & loquendo, & scribendo absurdissimi simul, & infantissimi planè reperiuntur.

ARIST

s. D.

Suis literis factus certior, nonnullos saepe ad nos misisse, qui ut ciuiliū causarū praecepta ad te praescriberem, à me peterent. Ego verò haud negligētia quidem vlla in hoc vtique tempore rem distuli, sed vt quærerem ita diligenter de his ad te scribere, vt alius certè, nemo, qui hisce in rebus elaborasset, diligentius vnquā scripserit. Hæc igitur rectè mihi fuerat sententia. Nam quemadmodum vestium decore, atque magnificentia cæteris hominibus prestare maximè studeas, ita etiam dicendi inuentionē, ac vim eam vt accipias nitendum est, quæ pulcherrima sit, apprimeque præclarissima. Longè enim pulchrius est, ac regale magis, animo esse bene constituto, quàm habitū corporis vestibus ornatum pulchris istueri. Absurdū enim est, eum, qui rerū gestarum gloria cæteris antecellat, videre humillimis quibusdam in dicendo cedere, præsertim cum non sis nescius, eos, qui in populari principatu versentur, res omnēs ad populū: qui verò sub vniūsiūmperij ductu, constituti sint, ad rationē, orationēque referre. Quemadmodū liberae ciuitates communis lex, quæ ad honestissimū aliquem finē ducatur, dirigere consueverit, eodē etiam modo & oratio tua queat eos, quos imperio tenes, ad id agere, quod cōducibile sit, & vtile. Etenim lex (vt ita dixerim) oratio quædam est, quæ communi ciuitati consensus definita, iubet quo pacto vnūquodq; agendum sit. Accedit ad rem, quod neq; tibi obsecrū existimo, solere nos laudibus eos perinde, atq; honestos & tortes prosequi, qui & ratione vtuntur, & omnia, ea duce, agere pergūt: qui verò absq; ratione, & oratione quicquam faciunt, tanquam atroces, immanēsq; adimus. Quæ quidem res factum est, vt & malos eorum vitium ostendentes male affecterimus, & bonos eorū virtutem declarantes quasi beatos, admirandos, imitandōsq; voluerimus. Sicque & quomodo futuras calamitates euitaremus, bonisq; instantibus fruere, adiuuimus. Prōinde & imminētes difficultates effugimus, & absentes utilitates comparauimus. Nam veluti vita, quæ nulli mœrori subiacet, eligenda, ita prudens est oratio deligenda. Neque id te prætereā oportebit, quod hominum plurimis, aliis quidē lex ipsa, aliis verò tua tum vita, tum oratio exemplo datur. Vt cunctis igitur, tum Græcis, tum Barbaris antecellas, omni tibi studio annitendū est: quod iam iis, qui versantur in his exemplis, ita horū imitationē per virtutis elementa pulchre effingāt, vt haud sibi deteriora cōsulant, sed eius se participes fieri & cupiāt, & exoptent. Rerum est prætereā humanarū angustissimū, cōsultatione vti. Quare nec in superuacaneis vulgaribus rebus studiū tibi terendū est, sed pro virili potius parte elaborandū, vt ipsam bellè cōsultandi artē & perdiscas, & teneas. Quis enim sane mētis dubitabit, si quis in cōsultō quid egerit, amētiae quidē: in autē ratione duce, sapiētiae signū esse? Inueneri etiā licet eos omnes, qui optima inter Græcos Republica vtuntur, oratione prius, quàm re-

bus, conuenire. Itēmq; apud eos, qui inter Barbaros dignitate præstant, orationem rebus antecere: quippe qui probè norint eā, quæ ratione, orationeque perspectio utilitatis, cognitioque sit, esse quandam salutis arcem, & eiusmodi certè arcem, quæ non manu facta, verū & inexpugnabilis quidem sit, in primisque securā opināda. Sed verèor hæc de re pluribus ad te scribere, ne fortassis ostētare me ipsum videar, hisce præsertim in rebus, quæ probatione non indigent, sed planè patet, & in promptu sunt omnibus. Quàm ob rē hæc omnia missa faciēs, illa dixerim solū de quibus in omnem vitam dicendum est, hoc vnū esse quo cæteris animalibus præstamus, præclarū quoddam ab immortalī Deo adepti videamur. Nam si quidem & cupiditate & ira & aliis huiuscemodi affectionibus vtuntur, etiā reliqua quæque animalia, oratione autē homo dūtaxat, absurdū profectō maximè omnium cedat, si quæ vnā re bestiis antecellimus, eam bene viuēdi ducem præ negligentia reliquerimus. Prōinde te iam pridē sua sponte incitatum, etiam, atq; etiam horror, vt dicendū philosophiam omni studio cōplectare. Nam veluti corpus bona valetudine, ita & animus disciplina, eruditionēq; seruat. Huius enim ductu haudquaquā tibi in rebus gerendis aberrare contigerit, quin potius omnia, (vt ita dicam) quæ tibi iam parta sunt, bona, planè tuebere. Quod si prætereā oculis videre, iucundū est, animi luminibus cernere, penitusque perspicere, admirabile certè plurimū. Rursum autē quemadmodum Imperator sui est seruator exercitus, ita etiā eloquentia, quæ sapientia cōiuncta sit, humana est vitæ gubernatrix. Sed hæc omnia, atq; his similia, operæpretium puto vt missa hoc tempore faciamus. Monuisti autē tuis literis, ne quis omnino mortalitū hunc librum accipiat, iucundū est, non is nescius, sicuti patētes, quos ex se genuerint, magis, quàm ij, quibus suppositi sunt, partus amare solēt: eodēq; modo ij, qui præclarum aliquid ex se inuenerint, maiore ad id studio afficiuntur, quàm quibus cōuti cōtigerit. Non secus enim pro inuentis, atq; pro liberis emori periclitētur. Enimvero ij, quos Parios vocāt sophistæ, quoniā nihil ipsi pro inerti quadā negligētia pariūt, ne diligūt quidē, sed acceptis pecuniis ab se dimittūt. Hæc igitur ob rē te re vehemēter moneo, & exhortor, ita hæc dicendū præcepta serues, atq; tueare, vt cum & ipsa adolescent, nullius opibus violētur, sed honorē tecum, decorēq; vnā viuāt: & cum in adultā ætatem euaferint, immortalē gloriā nanciscantur. Adsumptimus autē (sicuti nobis Nicanor exposuit) si quid hisce de rebus apud cæteros artis scriptores expositū, elimatūmq; inuenimus. Impendes autē operam etiam hisce duobus libris, quorū alter meus est, eas cōtinens artes, quas ad Theodectē scripseram: alter autē est Coracis. Reliqua verò omnia, quæ siue ad ciuilia præcepta, siue ad iudicialia pertinent, separatim hoc in libro scripta sunt: quapropter ex hisce ad te commentariis ad ea cōsequenda abundè tibi adiumenta suppetent. Vale.

De

De genere deliberatio.

Deliberatio sunt genera ciuiliū causarum, deliberatiū, demonstratiū, iudicialē. Horū autē species sunt septem, suatio, dissuasio, laus, vituperatio, aculario, acentio, & quæstio aut ipsa secundū sese, aut ad aliud. Species igitur, in quibus omnis versatur oratio, hæc sunt numero. His autē vtimur & in cōsultatione ciuili, & apud iudices, & circa alius certæ personæ dictionē: de quibus quidē omnibus ita poterimus aptè dicere, si singillatim vnūsciuīsq; speciem vim, & vsum, & exercitacionem numero cōprehenderit. Et primū quidem de suationibus est, dissuasionibūq; dicendum. Ipsarū enim vsum in demonstratiō, deliberatiōq; genere locum in primis habet. Vt igitur summam dixerim, suatio est ad aliqū eligendum, aut dicendum, agēdūve exhortatio. Dissuasio verò, ne quid eligatur aut dicatur agaturve, dehortatio. His autē ita definitis suasor ostēdat oportet hæc, ad quæ exhortatur, & iusta, & legitima, & vtilia, & honesta, & iucunda, & facilia factū esse. Quod si minus id poterit, demonstrandum erit, eum ad laboriosā, & grauiā quædam exhortatur, hæc factū & possibilia esse, & quàm necessariā: dissuasor autem ex cōtrariis dehortetur oportet, vt neq; iustū, neq; legi iūm, neq; vtile, neq; honestum, neq; iucundum, neque factū possibile hoc sit, vel saltem & laboriosissimū id esse, & minimè necessariū. Omnes autem actiones harum vtriusq; sunt causarum participes: quare dubitadū non est, quin oratio harum alteram contineat. Quæ igitur suadentes, dissuadentesq; desiderare conueniunt, hæc sunt. Definire autem iam aggrediar vnūquodq; horum quid sit: demonstrabiturq; vnde ea nobis in dicendo suppeditemus. Iustum igitur est, hominum plurimorum non scripta consuetudo, honesta, turpiāq; deteminans: id verò est honorare parentes, amicos benefacere, & beneficiis gratiam referre. Hæc enim, & his similia, nō iubent scripte leges hominibus faciunda, sed consuetudine non scripta, & communi quadam lege legitimum sit. Iusta igitur hæc sunt. Lex autem, est communis ciuitatis consensus, qui scriptis præceperit quomodo vnūquodq; agendū sit. Vtile verò est, præsentium bonorū cōseruatio, aut absentiuū comparatio, aut malorum instantiuū propulsatio, aut futurorum incōmodorum inhibitio. Hoc autem diuidas oportet, priuatis quidē hominibus in corpore, & animo, & res extrarias. Corpori enim est vtile robur, formæ dignitas, bona valetudo: animo verò fortitudo, sapiētia, iustitia. Extraria verò sunt amici, pecunia, possessiones. His autem contraria inuilia sunt. Ciuitati autē vtilia talia quædam sunt, concordia, vires ad bellum, pecunia, & prouentuum copia, sociorum virtus, atq; multitudo, ac summam reliqua his similia vtilia esse ducimus: quæ verò his cōtraria sunt, inuilia. Honestæ verò sunt, ex quibus splendor aliquid, atq; illustis honos in eos, qui aliquid gesserint, emanatur sit. Iucunda autem, quæ afficiunt gaudio. Facilia verò sunt, quæ breui tempore, & minimo labore, imponāq; absoluūt. Possibilia autem, quæ nunquam fieri Naturā possunt. Necessaria vo-

rò, quæ vt fiant, arbitrij nostri non est, sed tanquam ex diuina quadam, aut humana necessitate omnino sunt. Iusta igitur, & legitima, & vtilia, & honesta, & iucunda, facilia, & possibilia, & necessaria hæc sunt. De his autem dicere abundè poterimus, & ex antè dictis, & his similibus, & ipis cōtrariis, & ab iis, quæ iudicata sunt, aut a diis immortalibus, aut a claris hominibus, aut a iudicibus, aut ab aduersariis nostris. Cuiusmodi igitur iustum esset, declarauimus: simile autem iusto est huiusmodi. Nam quemadmodum iustum existimamus, obtemperare parentibus, itidē conuenit, filios parentum res gestas imitari: & veluti beneficis betacere iustum est, ita & ij, à quibus mali nihil suscepimus, iusto simile est, nō nocere. Hoc igitur modo simile iusto capiendū est. Ex contrariis autē opus est exemplū ipsum perspicuum faciamus. Nam veluti iustum est, in eos animaduertere, qui aliquid perperam patrauerint, ita iis, qui nos beneficio fouerint, referre gratiam decet. Id autem iustum, quod ab aliquibus claris viris iudicatum fuerit, sic erit accipiendū: Verū neque nos soli odio hostes insequimur, malōque afficimus, sed & Atheniēses & Lacedamonij iustū esse iudicāt, inimicos multare. Iustum igitur hoc modo crebra exercitacione accipies. Legitimum verò, quale etiam ipsum sit, antè à nobis definitum est. Oportet autē, vbi vsui sit, vt is, qui sententiam dicit, legem etiam adsumat: dēinde simile legi scri præ. Esset verò huiusmodi. Nam sicut legumlator maximis animaduersionibus fures plectendos voluit, ita & seductores maximopere sunt multandi. Etenim hi furantur eius, quem decepterint, hominis mentem: & veluti legumlator hæredes eos statuit, qui genere proximi iis essent, qui sine filiis interissent, eodē modo & huius pecuniarum, rerūque liberti me nunc dominum fieri decet. Nā cū iis, qui ipsum liberarint, hac luce orbatis, proximus ipse sum cognatione, iustus certè sum, qui illius res omnes dominio teneā. Legitimo ergo simile adsumitur hoc modo. Contrarium verò sit: Si quidem lex prohibet publica priuatum distribuere, perspicuū est, eos, qui illa distribuunt, iniuria omnes afficere à legumlatore iudicatos. Nam si eos leges ornari iubent, qui honestè rebus communibus, iusteq; præfuerint, nequaquā obscurū est, quin & publicarum rerū dissipatores multā dignos existiment. Ex contrariis igitur ita legitimum clarum sit. Ex iudicatis autē hoc modo: Neque ipse solū presentem legem harum causarum à legumlatore positam dico, sed etiam antea ipsi iudices, auctore Lyctida, æquē, atque nunc à me dicitur, sententiam de hac re protulere. Legitimum igitur hoc modo tractātes, multipliciter demonstrabimus. Vtile autē quale sit: antea definitiuimus. Assumendū est autē in dicendo, etiā si quid ex vtili incidit: eodēq; modo tractandū, quemadmodum in iusto, legitimumq; tradidimus: & sic crebris in locis ostendendū. Esset autem vtile simile huiusmodi. Sicuti namq; in bello cōducit, eos, qui plurima valent animi magnitudine, primos in acie ordinare, eodē modo in Rebus publicis per magna vtilitati est, prudētissimos multitudine, iustissimōsq; præesse: & quemadmodū hominibus

minibus in bona valetudine, cauere, ne in aduer-
sam incidant, vtile est, ita etiam pacatis vrbibus,
concordiæque vrentibus, conducibile est, sese ab
omni seditione custodiant. Similia ergo vtili hoc
modo crebrò tractanda sunt. Ex contrariis autem
vtile sic perspicuū fit. Nam si conducit, eos ciues,
qui æqui, & boni sunt, honoribus prosequi, ita pu-
niri improbos, vtilitatis plurimum adfert: & si
quidem inutile est, nos solos aduersus Thebanos
bellum gerere, vtile erit, vt Lacedæmonios socios
nobis adsciscamus, itaq; aduersum illos belligere-
mus. Ex contrariis igitur sic vtile clarū efficitur.
Vtile vero à claris viris iudicatum hoc pacto ad-
sumes. Nam & Lacedæmonij, vbi Athenienses bel-
lo superassent, vsui sibi fore existimauerunt, ne eor-
um vrbem in prædam verterent: & Athenienses
rursus cum possent Spartam funditus euertere,
conducere sibi arbitrati sunt, si Lacedæmonij su-
peressent. Et iustum quidem, & legitimum, & vti-
le sic tibi tractandum est. Honestum verò, & facile,
& iucundum, & possibile, & necessarium, quomo-
do & hæc superiora, te tractare conueniet, & de
his quidem, & hæc dicere commodè poterimus.

Que sint consultanda.

Rursus autem definiemus quantum, &
quale, & quid tum in curia, tum in cō-
sultatione consultabimus. Nam si horū sin-
gula planè tenuerimus, res ipsæ pro
vnaquaque nobis cōsultatione verba suppedita-
bunt. Communes autē species, quas diu antè no-
uerimus, facile in vnaquaque causam inducere po-
terimus; quæ propter ea sunt nobis diuidenda, de
quibus vulgò cōsultant omnes. Vt summatim ergo
dixerimus, eæ, de quibus orationem habemus,
propositiones septem sunt numero. Necessè enim
est, nos & consultare, & orare tum in Senatu, tum
apud populū, aut de sacrificiis, aut de legibus, aut
de apparatu ciuili, aut de societatibus, ac fœderi-
bus aduersus alias vrbes, aut de bellis, aut de pa-
ce, aut de pecuniarum præsentibus. Hæ igitur
propositiones sunt, de quibus omnis est nobis &
consultatio, & oratio. Harum autem vnamquan-
que diuidamus, consideremusque quibus modis
oratione in his vtendum fuerit. De sacrificiis au-
tem abundè dicere necessè est. Aut enim dicimus
præsenti in statu ea seruanda esse, aut vt magnifi-
centiùs, aut vt in his humiliùs quodam modo agen-
dum sit. Cum igitur dixerimus, in præsentem statu
ea seruanda esse, causas inueniemus, ex iusto qui-
dem dicentes, iniustum apud omnes esse, præter
consuetudines patrias quicquam agere, quòdque
omnia vaticinia hominibus iubent patrio more
sacrificia esse faciendâ, & quòd eorum, qui vrbes
primò condiderunt, & templa diis immortalibus
erexere, diuini cultus maxime sunt, diuque obser-
uandi. Ex vtili autem dicemus, quòd ad rei pecu-
nariæ impensam, aut priuatim, aut publicè con-
ducet, vbi pro patrio more sacrificiis sit indul-
tum, & quòd ad ciuium audentiam ea res confert
non mediocriter, quippe quòd grauioris arma-
tura peditibus, equitibusque, ac velutibus ludos
celebrantibus ciues ea ambitione delectari, auden-
tiores fiet. Ab honesto autem dicemus, si hoc modo
celebritates pulchras spectari cōtrigerit. A iucun-

ditare verò, si & varietas quadam circa Deorum
sacrificia ad spectandâ accesserit. A possibili au-
tem, si in eiusmodi ludis nihil fiat, neq; parum,
neque nimis. Cum igitur in rebus diu constitutis
cōsultatio nobis habeatur, cū hæc tractamus, ope-
ræpretium est de antè dictis, aut de horū similibus
consideremus, & ea pro rei natura edoceamus. Cū
verò consulimus, vt ad splendidiorem quandam
apparatū sacrificia traducantur, eæ sunt causæ no-
bis adferendæ, quibus merito consuetudines pa-
trias mouere videamur, dicentes addere præsen-
tibus quicquid, id haud esse soluere, sed augere po-
tius res antè constitutas, ac firmatas, deinde quòd
& consentaneū sit, Deos immortales beneuolen-
tiores in eos esse, à quibus magis veneretur. Item
quòd neq; maiores ipsi eundem semper modum
in sacrificiis obseruabant, sed pro tempore, pròque
secundis rebus, & priuatim, & publicè Deorū cul-
tum legibus sanciebant: postea verò, quòd veluti
in cæteris rebus omnibus cōsueuimus, ita & Res-
publicas, atq; priuatas domos administramus. Di-
cas enim opus est, si qua ex his ita cōstitutis vtili-
tas ciuitati, aut splendor, aut voluptas futura est.
Quæ quidè omnia ita tractabis, veluti in superio-
ribus dictū est. Cum ad humilium exhortamur, pri-
mum quidè temporibus est accommodanda oratio,
dicendumque quibus in rebus deterius nunc habeat,
quàm antè habuissent: deinde verò quòd ne con-
sentaneum quidem sit, Deos sacrificantiū sumpti-
bus, sed pietate potius gaudere. Itè quòd eos, qui
supra vires quicquid faciunt, & Dij, & homines,
quàm iustissimos iudicant. Demum verò, quòd
nec in hominū arbitriis publici sumptus modò,
verum & in secundis, aduersusque rebus existunt.
Has igitur causas, & harū similes, in sacrificiorum
propositionibus habebimus. Vt autè & qua ad op-
timū sacrificiū pertinent sciamus, & exponere,
& sancire hoc etiam desiniam. Est enim id vnum
omnium quidè optimū sacrificium, quod aduer-
sus Deos piè, ac diuine, ad sumptus verò moderatè
ad bellū autè viriliter, ad spectacula verò splen-
didè habuerit. Aduersus autè Deos habeat piè, si
patriæ cōsuetudines, institutaque non soluantur:
moderatè verò ad sumptus, si non quacunque ad
pompa missa fuerint, consumantur. Ad bellum
autè vtiliter, si equites, & milites vna cōpositè lu-
dos agant: ad spectacula verò splendide, si & auro,
& iis huiusmodi rebus, quæ haud cōsumuntur, ma-
gnificè quis vtitur. Quæ igitur aduersus Deos ser-
uanda sunt, perpulchrè ex his cōstituemus. Ex iis
verò, quæ antè dixerimus, planè scire poterimus
quibus modis oratio de vnoquoque sacrificiū ge-
nere haberi possit. De legibus autè, deq; cōstitu-
tione ciuili, rursus eodè modo tractemus. Etenim
leges sunt, vt summatim dixerim, ciuitatis publici
cōsensu, qui scriptis terminat, atq; imperat quid
vnumquodque agendū sit. Eæ verò leges colendæ
sunt, quibus magistratus parui quidè, ac multi ex
fortitione, id quod seditione vacat, maxime autè
ex totius multitudinis suffragiis in popularibus
principatibus designentur. Ita enim & ipse populus,
quonia in ipso sit, eos donare honoribus, quos vo-
luerit, haudquaquam accipiētibus inuidebit, & cla-
riores magis, magisque pbitati studebit, vt prope q
intellig

intelligant, vsui sibi futurū, apud ciues se probari.
Quæ igitur circa comitia in populari dominatu
sanciri oporteat, hæc sunt. Quæ verò ad reliquā
administrationē pertinent, singillatim exponere,
operosum admodū fuerit. Verū, vt breuiter dixe-
rim, id obseruari oportet, vt multitudini leges im-
pedimento sint, ne locupletū rei insidientur, diui-
tes autem inducant vt vterò ad publica ministeria
munificentissimi sint. Hoc autè allequi poterunt,
si locupletes pro ea, quam in publicè munificen-
tiā exhibēt, statuti quibusdā honoribus ab ipsis
legibus donentur, sicq; & agricolæ pauperibus, &
nauium gubernatores vectores anteponat. Sic
enim & locupletes non inuiri Reipublice infir-
mēt, & plebes non calūniæ, sed ministeriis stude-
bunt. Opus est præterea in cōditis legibus seueri-
tatē inesse, qua neq; agrū ad egestatē redigere, ne-
que morientium subleuatias publicare fas sit: & ma-
gnos iis cruciatus inscribere, qui hæc obseruare
neglexerint. Decet autè aliquid iis honestum sepul-
tura locum ante vrbe publicè dari, qui pro patria
bellando perissent, & eorum filios ad pubertatem
vsq; publicis alimentis enutriti. Huiusmodi igitur
leges in populari principatu ferendæ sunt. In
oligarchis verò, quæ paucorum dominatu admi-
nistrantur, magistratus aequè sunt in omnes
ordinis viros distribuēdi legibus. Horum autem
plurimi quidem ex sortitione, maximi verò magi-
stratus occulto suffragio, & in reuocato, & magna
cum diligentia, atq; studio decernēdi sunt. In eos
autè, qui vlla in ciues vti cōtumelia perrexerint,
maximæ sunt poenæ constituendæ. Plebs nanque
nō ita ægrè patitur quòd magistratibus caret, quā
grauiter & molestè fert, quòd afficitur cōtumelia.
Ciuium autem cōtrouersias perbreui dissoluere,
neque in tempus trahere conuenit. Neque vulgus
in vrbem ex agro est cōgregandum. Nam ex hu-
iusmodi cōuentibus plebes turbatur, paucorum-
que principatus rescindit. Vt paucis igitur dixe-
rim, debet in popularibus principatibus leges co-
hibere plebem, ne locupletiorū bonis inhiat, in-
sidientūque; in paucorum verò principatibus auer-
tere illos, qui Rempublicam gerūt, & ab imbecil-
lorum contumeliis, & a calumniis, infimulationi-
busq; in ciues. Quæ igitur & in legibus, & in om-
ni cōstitutione ciuili desideranda, obseruandaque
sunt, ex his cognoscet. Is autè orator, qui quicquid
lege suadere voluerit, hæc ostēdat oportet æqua-
lem esse ciuibus, & reliquis legibus consentaneā,
ciuitati que conducibilem ad quietem, & concor-
diam maxime, vel ad ciuiū probitatem, aut ad pub-
licam tributā, aut ad ipsius Reipublicæ gloriā, aut
ad vrbes potentiā, aut ad aliud huiusmodi aliquid
vsu cedere. Aduersarius verò primū considera-
bit, an minùs lex illa cōmunis sit omnibus, deinde
an reliquis legibus non cōsentiat, sed aduersetur
potius quodam modo: præterea an ad horum,
quæ antè dicta sunt, cōductura sit nihil, sed cōtra-
noticia potius. De legibus igitur, deq; cōstitu-
tione ciuili ex his & contendendum, & orando no-
bis facilius aditus fiet. De sociis autem, de quæ ad-
uersus alias vrbes fœderibus dicere incipiemus.
Fœdera igitur, atque eorum ordines, necessè est
publicis cōventionibus fieri. Socij verò pro ea tē-

porum sunt conditione faciendi, cum aliqui suis
viribus infirmi sunt, aut bellum aliquod videatur
impendere, aut eò est cum aliquibus incunda so-
cietas, quòd bello quosdam à se defecturos putet.
Hæ igitur sunt causæ, hisque conformes, quibus
plures nobis adsciscimus socios. Necessè est au-
tem, cum incundam societatem persuadere volue-
ris, eam maxime tempeluitiam ostendas, decla-
resq; eos socios apprimè iustitiam colere, & bene
antè Rempublicam affectissè, esseque potentissi-
mos, & in proximo residere. Quòd si minùs hæc
omnia potueris, quæ suberunt, oratione comple-
tere. Cum autem societatem distuleris, primū
ostēdas oportet, haud nunc eam facere opus esse,
deinde quòd neq; hi iusti sunt, postea verò quòd
& malè nos prius affecterint. Sin id minùs poterit-
mus, dicemus eos à nobis porrò habitare, neq; fa-
cultatem his esse, quòd nobis opportunè ad sint au-
xilium. Ex his igitur, hisque similibus circa faciun-
das, aut non faciundas societates, & distuadendi,
suadendiq; vsum facile cognoscemus. Rursus au-
tem & pacis, & belli faciendi maxima nobis argu-
menta capiuntur. Causæ itaq; bellandi aduersus
aliquos, sunt huiusmodi. Par autem est de iis tem-
pestiue nunc vltionē capiamus, qui nos antè in-
iuria læcesserunt: vt nunc iniuria prouocati, pro
nobis ipsis, aut pro cognatis, aut pro iis, qui bene-
fici erga nos fuerint, aut quo auxilio sumus iniuste
affectis sociis, aut publica pro vtilitate, aut ad glo-
riam, aut ad opes, aut ad vires, aut ad aliud quip-
piam huiusmodi bellum suscipiamus. Cum igitur
ad bellū voluerimus auditores exhortari, debe-
mus ex his causis, quàm plurimas dicendo cōple-
cti, ac demum demonstrare eorū plurima, quibus
bellantes superiores fiant, ipsis auditoribus adesse.
Superiores etenim omnes sunt, aut Deorū bene-
uolentiā, quam bonam Fortunā appellauerimus:
aut corporum multitudine, atque robore, aut pe-
cuniarum affluentia, atq; Imperatoris prudentia,
aut virtute sociorū, aut opportunitate locorum.
Ex his igitur, & similibus, quæ maxime rei con-
gruāt, bellū sumi oportere exhortabimur, aduer-
sariorum partes deprimendo, nostras autè augen-
do, atque amplificando. Quòd si futurum bellum
impedire studuerimus, primū ea causæ inuenien-
dæ sunt, quibus demonstretur aut omnino, aut nul-
lam, aut paruam, humilēque molestias afferri, qui-
bus ad bellum rapiamur. Deinde quòd bellum mi-
nimè conducit, crīque percurrendum, quæ homi-
nibus bello soleant accidere calamitates. Ad hoc
item ostendendum, quæ victoriam solent in bel-
lando efficere, ea hostibus magis adesse. Hæc au-
tem sunt, quæ paulò antè commemorauimus. Fu-
turum itaque bellum ex iis rebus distuademus,
Quòd si ab instanti bello quiescendum esse co-
hortabimur, si quidem cōsultores superiores fue-
rint, hoc ipsum primū dicendum erit, dece-
re eos, qui mente valent, haud operiri quòd ad
casum eant, sed cum vincunt, pacem faciendam
iis esse. Deinde quoniam ea belli natura sit, &
plerosque ex eis, qui secunda in eo fortuna pri-
mū vti sunt, ad postremum perdant: pacis ve-
rò contrā, vt & victos seruet, & victoribus rerum
bello adeptarum fructum adfert. Exponendum
etiam

etiam erit, eas, quæ in bello cum multa, tum varieg mutationes fieri solent. Qui ergo superiores in bello fuerint, ex huiusmodi rationibus ad pacem exhortabimur: eos autem, quibus aduersa in bello res extiterint, tum ex ipsis casibus exhortabimur: tum vero à quibus iniuriam antè susceperint, suis calamitatibus admoniti irritare eos ne pergant: tum ex iis periculis, quæ antea, quam pacem noluerint, perpessi fuerint, tum denique quæ fatius partem aliquam suarum fortunarum potioribus ipsis cedere, quam bello periculose decernere, quo ipsi vna cum sua re pereant. Summatim autem id sciamus oportet, tunc solere omnes homines bellum iniuicem soluere, cum aut iusta hostes rogare arbitrentur, aut cum aduersus socios vlla fuerit exorta contentio, aut bello defatigati sint, aut aduersarios timuerint, aut ipsi inter sese dissideant. Quam obrem quæ ex his omnibus, atque horum similibus commodatissima in rem fuerint colligens, quam facillime & de bello poteris, & de pace disserere. Reliquum est, ut de pecuniis comparandis iam sequamur. Primum igitur considerandum erit, si quid ex rebus possessionibus neglectum est, quod neque reditum afferat, neque diis immortalibus dedicatum sit: veluti sunt quidam publici loci iam neglecti, ex quibus aliquis proueniens, vbi ius priuatis hominibus aut venditi, aut mercede exculsi fuerint, ciuitati fiat. Huiusmodi namque census omnium maxime communis est semper. Quod si nihil sit huiusmodi, necesse erit pro singulorum copias tributa inferantur: ut pauperibus quidem inditum sit, corpora, locupletibus autem pecunias, opificibus vero arma præstant aduersum pericula. Summatim autem oportet, eum, qui de huiusmodi prouentibus narret, dicere eos æquales ciuibus, & diuturnos, ac magnos esse: hostibus autem focus. Propositiones igitur, de quibus in genere deliberatio verba faciemus, & harum partes, de quibus oratione & suadendo, & dissuadendo constituemus, ex antè dictis cognoscemus. Rursus autem propositiones de laudatiua, vituperatiuaque specie, deinceps dicere aggrediemur.

De genere demonstratio.

Audatiua igitur species (ut compendio utar) est & voluntati, & rerum gestarum, & verborum illustrium amplificatio, & eorum, quæ absunt, accommodatio: vituperatiua autem contra, illustrium horum extenuatio, obscurorum vero exaggeratio. Et digna quidem laudo ea sunt, quæ iusta, quæ legitima, quæ vtilia, quæ honesta, quæ incunda, quæ facilia facta sunt: quæ quidem omnia cuiusmodi sunt, & quo pacto iis abundè utamur, in superioribus dictum est. Oportet autem eam, qui laudat oratione ostendat in hoc seu homine, seu in rebus huius aliquid inesse, quod aut ipse gesserit, aut per ipsum manarit, aut ex hoc cõrigerit, aut huiusmodi gratia factum fuerit, aut quod sine hoc patratum non sit. Eodem vero modo & vituperator ostendat oportet, horum contraria inesse in illo, quem vituperatum velit, quod ex hoc contigerit, hoc modo: Ex studiosa corporis exercitacione victoria cõtingunt, & ex otio in ægrotacionem inciditur. Item,

De genere iudiciali.

Vrsus autem timili modo accusandi, defendendique speciem, quæ circa iudiciale versatur causam, quibusque rebus constat, & quomodo iis uti conueniat, diuidamus. Accusatio quidem, est (ut breuiter dixerim) iniuriarum, delictorumque expositio. Defensio autem, est delictorum, & iniuriarum, quæ vel in accusacione, vel in suspicionem venerint, dissolutio. Cum vtraque vero species hanc vim habeat, accusatori quidem dicendum est, quando quidem improbitatis aduersarios criminetur, eorum facinora & iniusta, & iniqua esse, ac ciuium multitudini perniciose: cum vero stultitiam criminetur, quod & ipsi inutilia ea sunt, & turpia, & iniucunda, & quæ perfici nullo pacto queant. Hæc, & iis similes, aduersus improbos, vanosque, argumentaciones sunt. Est præterea & hoc accusatori obseruandum, aduersus cuiusmodi crimina supplicia sunt à legibus constituta, & circa quæ ipsi iudices multas definiunt. Cum lex itaque pœnam definiert, hoc est dicitur accusatori considerandum, ut demonstrat facinus patratum esse. Cum iudices autem crimen admissum sciunt, crimina illa quæque, aduersariorumque delicta augeri conuenit, ac maxime quidem demonstrari sponte illum & de industria, non sorte quadam, sed dedita vehementer opera, iniuriam intulisse. Quod si minus hoc fieri abs te potuerit, putâsque potius ab aduersario demonstratum iri, se modò deliquisse, aut quod hæc agere probè meditato sibi, minus prosperè successerit, debes veniæ apud auditores aditum intercedere, iniquis nequaquam aduersarios decere, ut post gestum negotium se imprudenter errauisse dicant, sed antè potius veritatem gerant. Deinde, quod quauis ille imprudenter gesserit, aut ei aduersè successerit, oportet ipsum tam ob casus, atque imprudentiam longè multari magis, quam qui horum neutrum perpetrasset. Præterea, quod etiam legumlator eos, qui imprudenter deliquissent, non pœne immunes, sed iudicio obnoxios fecit, ne omnibus errando noceant. Dicendum est etiam, quod si talia respondentem admiserint, nonnullos sunt habituri ad iniuriam, quam promptissimos. Næque nanque occasionem, quæcunque voluerint efficiant. Si vero aberrauerint, rem in fortunam reicientes, supplicio se liberabunt. Accusatores igitur ex huiusmodi rebus veniæ locus auferendus est, sicuti antea dictum est. Multorum malorum causæ aduersariorum facinora per exaggeraciones demonstranda sunt. Species igitur accusandi perficitur ex his partibus. Defendendi autem species tribus præceptis constat. Aut enim defensori ostendendum est, se nihil eorum, quorum accusatur, patrauisse. Aut si cogatur fateri, enitendum est, ut gestum à se negotium & legitimum, & iustum, & honestum, & publicæ utilitati vsui esse ostendat. Si hoc autem ostendere nequiverit, aut in imprudentiam, aut in fortunam gestis negotia conferens, & iacturas ab his profectas, quam minimas ostendens, ut sibi ignoscatur operam dabit. Iniuriam autem, & imprudentiam,

& casum ita definias, quod ex meditatione mali sit quippiam, id iniuriam ponere, iniquis oportere pœnas maximas in huiusmodi rebus capere. Quod vero per ignorantiam detrimenti quid agitur imprudentiam esse dicendum est. Quod autem non sponte, sed aliena potius vi, aut fortuna quadam nihil eorum, quæ rectis consiliis administrata sunt, perficit, casum esse ponendum est. Diciturque iniuriam inferre, malorum esse hominum proprium: imprudenter vero delinquere, & circa rem gerendam aduersam fortunam pati, non esse sibi priuatim modò, sed commune & ipsorum iudicium, & aliorum quorumque hominum. Coactus autem ex huiusmodi causis quid fateri, ut tibi ignoscatur præbere, & ut per imprudentiam, casumque delinquere tibi cum auditoribus ipsis commune esse ostendas, studebis. Oportet autem defensorem vndique intueri, quibus in criminibus leges supplicia iussere. Iudices vero ipsi pecuniis puniunt. Et cum lex supplicia iusserit, demonstrandum erit aut omnino nihil patrauisse, aut legitime, iustèque fecisse. Cum iudices vero constituti fuerint, punitionis estimatores, rursus eodem modo haud dicendum est, quod hæc non egerit, sed elaborandum est potius ut ostendat, se paruo detrimento aduersarium affecisse, & inuitum deliquisse. Ex his igitur, atque similibus, accusando, defendendoque verba suppeditabimus: reliquum est, ut iam quæstionis speciem pertractemus.

De quæstione.

Igitur summatim dixerim, quæstio est voluntatum, vel rerum, verborumve ad iniuicem, aut ad aliam dissentientem vitam demonstratio. Oportet autem quærentem quætere, sicuti aut verbum eius, quem quæret, aut actiones, aut voluntates inter se discrepant. Præceptum vero hoc sit: Considerandum erit in præterito tempore, si cui quis antea amicus cum esset, rursus inimicus, & iterum huic ipsi amicus effectus fuerit, aut aliud quid contrarium, aut quod perulantiam, & flagitium ferat, gesserit, gesturumve sit, si quando ipsi detur occasio, quod antè actis rebus eius contrarium sit. Identidem quoque intueri, si quid dicendo contrarium nunc iis dicit, quæ prius ab eo dicta fuerint, aut si quid iis, quæ dicuntur, aut quæ antea dicta sunt, contrarium dixerit. Eodemque modo si quid dicere voluit iis contrarium, quæ ab ipso antè dicta sunt, aut velit opportunitate oblata. Identidem vero assumenda sunt etiam ad alia præclara studia eius, qui quærit, vitæ contrarietates. Quærendi ergo speciem si hoc pacto tractaris, nullum relinques quæstionis modum. Harum autem omnium specierum, quas superius partiti sumus, oportet etiam diuisim qualibet pro commodo uti, & vna ipsarum proprietates commiscere: hæc nanque differentias habent maximas. Enimvero communis earum est ad iniuicem vsus, & idem quod & hominum species partuntur. Hi nanque partim similes sunt, partim vero dissimiles tum aspectibus, tum etiam sensibus. Sic autem determinatis speciebus, rursus quibus

quibus indigent, communiter enumerabimus, & quomodo his uti conueniat, quæremus.

Quæ communia sunt omnibus generibus.

Rimū igitur & iustum, & legitimum, & vile, & honestum, & iucundum, reliquaque deinceps, quemadmodum ab initio sum partitus, speciebus omnibus sunt communia: veruntamen in suadendo maximè his vitimur. Secundo autem loco amplificationes, extenuationesque præ cæteris omnibus viles sunt: harum verò vtilis in laudem, ac vituperationem maximè cadunt. Demum autem probationes sunt, quibus etiam circa omnes causarum partes utendum est, in accusationibus tamen, defensionibusque quàm vtilissima sunt: his nanque plurimæ controuersia indigent. Sunt præterea & præoccupationes, & postulata, & iterationes, & orationis prolixitas, & prolixitatis modus, & breuitas, & interpretatio: hæc enim, & his similia, speciebus omnibus plurimi, quoniam igitur de iustis, & legitimis, ac de his similibus prius determinauimus, & eorum vsum enarrauimus, & de amplificationibus quoque, extenuationibusque diximus, iam de aliis declarabimus.

De probationibus.

Migitur à probationibus primū incipiamus, duo sunt earum genera. Fiunt enim alia quidem ex ipsis verbis, & negotiis, & hominibus, alia vero apponitur sunt iis quæque dicuntur, & quæ geruntur. Nam icota, & exempla, & coniectura, & commentationes, & sententia, & signa, & argumenta, & probationes ex ipsis verbis, & hominibus, & negotiis sunt: apponitur autem probationes, testes, iuramenta, & quæstiones existunt. Opus est autem, harum vnanquamque probationum intelligere qualis sit, & vnde idonea in eam verba abundè nobis suppetent, & quid demum ea inuicem differunt. Icos igitur, quod probabilis propositionem dicimus, illud est, quod cum dixeris auditoribus, in mentibus eius exempla tenent. Dico autem, veluti si quis inquit velle patriam magnam esse, & necessarios rebus secundis uti, aduersis autem inimicos: atque his similia summam probabilia videantur. Quilibet enim auditorum, qui huiusmodi desideris reueatur, ipse sibi de hisce, deque similibus rebus conscius est. Quam ob rem hoc nobis in dicendo semper suadendum est, si rei, de qua loquimur, conscios auditores perceperimus. Hisce enim rebus par est credere eos maximè. Vis ergo probabilis est huiusmodi: ipsam verò in tres distribuimus species. Vna quidem est, quæ eas perturbationes accusant, aut defendendo verbis comprehendit, quibus homines natura afficiuntur: veluti si quis aliqui floccipenderint, aut timuerint, aut eandem rem lapsissime fecerint, aut iterum voluptate, vel dolore, vel libidine affecti fuerint, aut cupiditate vacantes, aut diuitiis abundarint, aut aliam huiusmodi perturbationem, siue animis, siue corporibus, siue aliquo illorum sensuum, quibus homines afficiuntur, passi fuerint. Hæc nanque, & his similia, quæ communes sunt humani ingenij perturbationes, auditoribus nota sunt. Quæ igitur secundum naturam hominibus fieri consueuerunt, quæque dicendo comprehendenda dicimus, sunt huiusmodi. Altera verò probabilis pars est mos, quem pro consuetudine singuli facimus. Tertia verò species, lucrum est. Nam sæpe lucrandi gratia natura vim adferentes, consultò mores inducimus. His autem ita determinatis, in suadendo quidem, ac dissuadendo demonstrare pro quæstis oportet, ut hoc negotium, ad quod ipse exhortamur, vel cui aduersamur, ita sit, sicuti à nobis dicitur, velut ea, quæ huic negotio similia sunt, hoc modo fiant, quo nos dicimus, aut plurima, aut omnia. Contra res igitur, hoc pacto probabilis est capiendum: contra homines verò, in accusationibus quidem, si potueris, demonstrabis aduersarium hoc idem negotium sæpe antea patrariisse. Sin id minus poteris, huic similia demonstrato. Ostendere autem elabora, quòd hæc facere conuenibile ei fuerat, hominum autem plurimi, quoniam ipsi vtile omnibus rebus anteponunt, itidem etiam alios omnia gerere huius generis facile putant. Si quidem igitur ab ipsis aduersariis probabilis capere potueris, ita illud inducito: si id minus quieris, à similibus tibi, quæ homines consueuerunt, inferenda sunt. Dico autem, ut huiusmodi iuuenis est, quem accusas, quæ i, qui id ætatis sunt, agunt, hæc ipsum fecisse dicit. Nam pro similitudine etiam quæ aduersus hunc dicitur, facillimè credentur. Eodemque modo si eius socios tales ostenderit, qualem hunc esse dicit. Etenim ob eam, quæ huic cum illis consueudo est, videbitur iisdem rebus indulgere, quibus amici solent. Itaque probabile accusatoribus hoc pacto tractandum est. Defensores autem maximè ostendant oportet, ut minimè profus omnium quicquam antea earum rerum, quarum insimulantur, neque ipsi, neque amicorum aliquis, neque ipsorum similitum vquam egerit, utque nihil in iis vtilitatis consequi potuisset. Quòd si liquidum sit, hoc idem te antea patrariisse, causam in atate reicijes, & aliquam huiusmodi aliam afferes causam, qua tunc non absurde erraueris. Dic autem nec ea tempestate, dum hæc gesseras, conduxisse tibi, nec etiam nunc conducere potuisse. Si autem nihil huiusmodi abs te patratum sit, sed ex tuis amicis aliqui talia quædam fecerint, dicendum est, haudquaquam iustum esse, te ab illis calumnia affici. Eritque demonstrandum, eorum socios, qui tibi consuetudine iuncti sint, & moderatos, & honestos esse. Sic enim insimulationem ambigam reddes. Quòd si similitum alios demonstrarint eadem patrariisse, absurdum esse inquires, si præterea quòd alij quidam deliquisse appareant, creditum eant, te eorum aliquid, quibus in iudicium accesseris, factitasse. Si quidem igitur inficiatus fueris, haud ea fecisse, quorum accusaris, sic te per probabilia respondere oportet. Itaque accusatiois verisimilitudinem infirmabis: si verò fateri compellaris, ex multorum consuetudine similitudinem negotiis tuis vindicam: quàm maximè, inquires, ut plurimum, vel potius omnes, & hoc, & similia agant, sicut etiam ab te factitatum sit. Quòd si hoc demonstrari nequeat,

queat, confugiendum est ad casum, & ad imprudentiam, & ut tibi ignoscatur enitendum, omnique hominum perturbationes, quibus ratione deficiunt, complectenda. Hæc autem sunt, amor, ira, vinolentia, ambitio, & iis similia. Itaque iis præceptis probabile pulcherrimè tractabimus.

De exemplis.

Exempla autem, sunt res his, quæ factæ sunt similes, & his, de quibus nunc loquimur, contraria. Iis verò vitendum est, cum quod ipse affirmas, vbi minus verum simile sit, id te perspicuum facturum dicas. Nam si minus fidei per probabile præstetur, vbi didicerint rem aliam ei similem, de qua loqueris, ita habuisse, ut te dicitur, magis crediderint verbis tuis. Sunt autem exemplorum duo genera. Res nanque partim ratione, partim præter rationem sunt. Quæ verò ratione sunt, facile creduntur: quæ autem præter rationem, non creduntur. Dico autem, sicuti si quis ait, diuites esse pauperibus iustiores: adducitque iustas aliquas vitorum diuitum actiones, huiusmodi exempla secundum rationem videntur esse. Plurimi enim putant, diuites pauperibus iustiores. Quòd si quis rursus enuntiet diuitum quosdam ob pecunias iniuriam intulisse, eo vltus exemplo, quòd præter rationem sit, planè efficiat, quòd locupletibus fidei minus adhibeatur. Idem idem etiam si quis earum rerum exemplum afferat, quæ rationi similes sunt. Quoniam Lacedæmonij quandoque, aut Athenienses, freti essent magna sociorum manu, hostes expugnauerunt. Et sic auditoribus suadet, socios multos esse faciendos. Huiusmodi ergo exempla secundum rationem sunt. Omnes enim existimant, in bellis multitudinem non parum momenti ad victoriam ferre. Si quis autem ostendere voluerit, non hanc esse viuendi causam, earum rerum vtatur exemplis, quæ præter rationem factæ fuerint, inquires, Vt Athenætaxat & tribu assumpta, etiam aduersus eos, qui admodum plures in vrbe fuerant, quamquam Lacedæmonii sociis vtabantur, bello in urbem rediere. Thebani autem Lacedæmoniis, atque omnibus propè Peloponnesiis in Bœotiam impetum facientibus, hi soli ad Leuctra commisso prælio Lacedæmoniorum vires perfregere. Dion verò Syracusanus cum militibus tribus millibus Syracusas nauigans, Dionylium longè maiore vi fretum debellauit. Itidem autem & Corinthij cum in Syracusanorum auxilium nouem triremibus essent, Carthaginienses, qui centum & quinquaginta nauibus in Syracusanorum portus applicuissent, atque urbem omnem præter arcem haberent, nihil tamen minus expugnauerunt. Summatim verò hæc, atque iis similia, quæ præter rationem sunt gesta, ea in consultationibus improbare consueuerunt, quæ pro ratione sunt. Exemplorum igitur natura est huiusmodi, iis verò utroque modo utendum est. Nam cum res, quæ ratione sunt, dixerimus, ostendemus ut plurimum hoc pacto negotia perfici. Cum autem quæ præter rationem sunt loquimur, afferemus

quæcunque temeritate videntur facta, rectissimo hinc conclusa. Cum aduersa autem hæc dixerint, oportet ostendere hæc perinde, ac fortunato casu aliquo accidisse: eritque dicendum, eiuusmodi res quàm rarissime contigisse: quæ verò à te narrarentur, quàm sapissimè. Exemplis igitur ita uti conuenit. Enimvero cum ea, quæ nulla ratione sunt facta, in medium attulerimus, opus est, eorum quàm plurima complectamur, dicamurque nihil ea magis, quàm hæc, fieri consueuisse. Exemplis verò non ex iis solùm, verùm etiam ex contrariis est utendum: sicuti si ostenderit, auarè quosdam vsos fociis, & propterea ipsorum solutam amicitiam, & asseras. Nos verò si æqualiter, ac pro commodis erga ipsos rem gesserimus, societatem multum temporis conferuabimus. Et iterum, si quos alios, quoniam imparati descendissent in bellum, deuictos, superatòsque ostendas, ita dixeris, si instructi bellum aggredi voluerimus, meliores certè spes de victoria habuerimus. Multa verò assumens exempla tum ex præteritis, tum etiam ex instantibus negotiis. Plurimæ nanque res partim similes, partim dissimiles inuicem sunt. Quam ob rem id causæ exemplis abundabimus, & quæ ab aliis dicuntur, haud difficilè refellemus. Exemplorum ergo genera, & quomodo iis uti oporteat, & vnde multa capienda sunt, ex antè dictis cognoscere possumus.

De coniecturis.

Coniecturæ autem sunt, quæcunque hisce rebus, de quibus omnis habetur dictio, repugnant, & quibus ipsa sibi oratio aduersatur. Auditorum enim plurimi iis contrarietatibus, quæ dicendo, agendove contingunt, coniectant sani inesse nihil neque in dictis, neque in factis quidem. Multas autem capies coniecturas, intuens sue ipsa sibi aduersarij contradicit oratio, siue res ipsa est dictioni contraria. Coniecturæ igitur huiusmodi sunt, & ita uti vberim poteris.

De commentationibus.

Commentationes verò sunt non ea modò, quæ orationi, atque negotio aduersantur, sed & aliis rebus omnibus. Assames autem multas, easque tractabis quemadmodum in quærendi specie dictum est. Considerabis etiam sicubi ipsa tibi dissentit oratio, aut si gesta negotia iustis, aut legi, aut vtili, aut honesto, aut possibili, aut facili, aut probabili, aut mori dicentis, aut rerum consuetudini aduersatur. Huiusmodi igitur commentationes sunt contra aduersarios assumendæ: his verò contrariæ pro nobis dicendæ sunt: quippe qui ostendamus & negotia, & verba nostra iniustis, & ex legibus, & inutilibus, & improborum hominum moribus, & summatim iis, qui nequam censentur, maximè aduersari. Oportet autem harum singulas breuiter, & nominibus quàm paucissimis eloqui. Commentationibus igitur hoc modo copiosissimè uti, optimèque poterimus.

Ententia verò (vt summam dicam) est aduersus res omnes opinionis propria declaratio. Sententiarum autem duo genera sunt: alterum quidem creditile, alterum verò incredibile. Cum ergo creditile dixeris, nulla sunt reddenda causa. Nam neque quod dicitur ignoratur, neque non creditur quidem. Cum verò incredibile dixeris, causa paucis sunt dicenda, vt & dicacitatem, & incredibilitatem effugias. Sententia autem ex semper afferenda sunt, quæ sint rebus presentibus quàm consentanea: ne quod dicitur, inconcinnum, violentumve appareat. Eas autem ex superlacione, aut ex similitudine. Sententia autem ex propria natura huiusmodi sunt: Nemo, mea sententia, rerum imperitus grauis Imperator esse potest. Altera autem talis est: Prudentium virorum certè est, ex rerum præteritarum exemplis operam dare, vt inconsulata esugiant errata. Ex propria igitur natura huiusmodi sententias facimus. Ex superlacione verò tales: Acerbiora mihi videntur fures, quàm latrones, admittere. Nam illi clanculum, hi verò palam pecunias eripiunt. Sententias igitur ex superlacione hoc modo multas facimus. Ex similitudine autem sunt huiusmodi: Qui pecunias auferunt, idem facient, mea sententia, quod hi solent, qui vrbes produnt. Vtique enim crediti iniuria eredentes afficiunt. Alia verò huiusmodi est: Videntur mihi aduersarij tyrannos planè imitari. Nam etiam illi quarum ipsi, rerum iniurias aliis faciunt, pœnas dare indignum putant: quæ autem aliis crimini dant, vehementissimè horum causa illos cruciant; & hi siquidem ipsi aliquid mihi debent, haud reddunt: si quid verò iis ego debeo, & id, & fœnora restitui sibi decere arbitrantur. Sententiis igitur ita tractando affatim abundabimus.

De Signo.

Signum verò est alterius aliud, non quo quis cuiusuis, neque omnis omne, sed quod aut antè fuerit, aut in ipso negotio, aut post fieri consueuerit. Est autem signum, & factum, non facti solum, sed & non facti. Identidem verò & non factum non solum non facti, verum & facti. Signa verò efficiunt alia quidem opinionem, alia verò scientiam. Id autem pulcherrimum est quod scientiam efficit, secundo autem loco quod opinionem maximè verisimilem operatur. Signorum autem copia nobis vbertim erit (vt summam dicam) ex eorum singulis, quæ dicuntur, quæ geruntur, quæ videntur, pro vnoquoque assumendo, tum ex magnitudine, tum ex paruitate eorum, quæ nobis mala, bonave contingunt, item ex testimoniis, ex testificatis, ex nostris, ex aduersariorum, fautoribus, ex ipsis illis, ex prouocationibus, ex temporibus, ex aliis multis. Hinc igitur signorum multitudine abundabimus.

Argumentum autem est (sic enim elenctico interpretamur) quod aliter habere non potest, atque ipse dicimus. Assumitur autem ex naturâ necessitatis, vt nos dicimus, aut aduersarius: & ex iis quæ natura fieri aut possunt, aut non possunt, sicuti aduersarij dicunt. Natura igitur necessarium est, sicuti viuos cibis indigere, & iis similia. Vt verò nos dicimus, necessarium est affectos verberibus ea confiteri, quæ cadentes iusserint. Natura autem fieri non potest puellum argenti tantum furo subripuisse, quantum ferre nequeat, & idferentem abiisse. Vt autem aduersarius dicat, fieri non poterit, si quidem dixerit quibus temporibus Athenis debiti tabellas nos fecisse: ipsi autem possumus auditoribus demonstrare, vt ea tempestate ad aliam quandam urbem aberamus. Argumenta igitur ex iis, atque similibus facimus. Prorsus verò & ex ipsa conditione, & ex negotiis, & ex aliis probationes omnes transgimus. Consideremus etiam quid item inuicem ea differunt.

De probabili, & differentiis.

Robabile igitur ab exemplo hoc differt, quod probabilis ipsi auditores notionem habent, exempla verò ex contrariis, & ex similibus fieri possunt. Coniectura autem solum ex dictionibus, actionibusque contrariis constant. Verum commentatio a coniectura hanc habet differentiam, quod coniectura quidem circa dictionem, actionemque contrarietas quadam est, commentatio verò & circa reliquas species contrarietates excipit: aut quod & coniecturam non est in nobis assumere, nisi circa res, & verba, repugnantia quadam fuerit: commentatio verò è multis locis trahi dicendo potest. Sententia autem à commentationibus differunt, quod ea solum ex contrariis constant: sententias verò & cum repugnantibus, & simpliciter ipsas secundum sese ostendere possumus. Signa autem à sententiis, & ab omnibus antè dictis hanc habent differentiam, quod reliqua quidem omnia opinionem faciunt apud auditores; signorum autem quedam, vt etiam perspicue hi cognoscant, efficiunt. Item quod ex reliquis, nequaquam contigerit, vt ipsi plurima suppeditare possimus. Signa verò plurima facile queunt fieri. Item & argumentum à signo hanc habet differentiam, quod signorum quidem aliqua opinionem duntaxat faciunt apud auditores, argumentum autem omnem veritatem iudices edocet. Verborum igitur, rerumque probationes eiusmodi sunt: & vnde his abundemus, quidque inter se differunt, possumus ex antè dictis cognoscere: quæ autem opponuntur eis, singillatim percurramus. Opinio ergo dicentis est, suam aduersus negotia declarare sententiam. Opus autem est, earum se rerum, de quibus orationem habuerit, peritum esse ostendat, demonstratque sibi conducere non mediocriter vt veritatem de his loquatur: aduersarium verò demonstrat nullam prorsus, de quibus contra enuntiat, tenere peritiam, opinionemque identidem ostendat. Sin hoc fieri

fieri nequirit, dicendum erit, solere etiam rerum peritos errare nonnunquam. Si hoc autem dici nequeat, dicitur perniciosum aduersariis esse de hisce rebus veritatem loqui. Itaque hoc modo dicentis opinionibus vtetur & nostra afferendo: & aduersariis contradicendo.

De testimonio, & testibus.

Testimonium verò, est rei cognitæ voluntaria confessio. Necessè autem est aut verisimile testificatum esse, aut non verisimile, aut ad credendum ambiguum. Eodem quoque modo testem aut probabilem, aut improbabilem, aut ambiguum esse. Cum ergo testificatum verisimile fuerit, & testis verax, testimonia epilogis minimè indigent, nisi fortasse decoris gratia, vel sententia, vel commentatione vti paucis volueris. Cum testis autem suspectus fuerit, demonstrandum erit vt neque gratia, neque cruciatu, neque lucro aliquo hic mendacij quicquam testificaretur. Docendum est etiam, neque conducere quidem mendosum testimonium. Nam & vtilitates paruas esse, & argui difficillimum, præsertim cum deprehensum non solum argento, verum & gloriæ, & perfidie pœna leges plectendum volunt. De testium igitur fide ita loquemur. Ij autem, qui testimonio contradicunt, oportet testis moribus detrahant, si improbus fuerit, aut testificatum querendum esse dicant, si minus probabilitatis habuerit, aut horum verique contradicant, & in vnum omnia aduersariorum vitia, flagitiaque congerant. Considerandum est etiam, an testis ei, cui testimonium dicit, amicus est, aut si secum negotij aliunde est particeps, aut si ei, quem contra testificatur, inimicus est, aut pauper. Hi etenim alij gratia, alij cruciatu, alij lucro mendacij suspitioni obnoxij testificando exiitunt, & falsorum testimonium legem de his legumlatorem tulisse inuicemus. Prorsus absurdum esse dicemus, quibus legumlator non crediderit, iudices, qui secundum leges iudicare iurati sunt, testibus ipsis credant. Hoc igitur modo testimonium fidem infirmabimus. Poterimus autem & testimonium imprudentibus aduersariis nostris subducere, hoc pacto: Dic mihi, o Callicle, testimonium. Per Deos immortales nullo modo sum diciturus: nam me prohibente hæc gesta ab hoc sunt. Et ob id in ferenda sententia falsus testis falsi testimonij pœna non erit obnoxius. Cum igitur testimonium subducere nobis conduxerit, sic eo vtetur. Quod si aduersarij tale quid fecerint, demonstrabimus eorum versutiam, & scriptis testimonium dicere iubebimus. Quomodo, igitur & testibus, & testimoniis vt conueniat, ex his sciemus.

De quæstione.

Quæstio verò, est inuita consilij hominis confessio. Cum nobis igitur vtile fuerit eam vehementer efficere, dicendum erit, vt priuatum quidem homines de valde necessariis, ciuitates autem de maximis rebus ex quæstionibus probationes capiunt, quodque certior testibus est quæstio. Nam

testibus mentiri conducit sæpe: quibus autem quæstiones admotæ sint, veritatem loqui plurimum vtilitatis affert: sic enim cruciatu celeritè liberantur. Cum verò quæstiones improbare volueris, primum quidem dicendum erit, vt quæstionibus cruciati, iis, à quibus traditi sunt, hostes fiunt, & propterea non nihil in heros mentiuntur: deinde quod querentibus plerumque non vera consentent, quod maturius doloribus sese eximant. Erit etiam demonstrandum, nonnullos liberos homines, quod celeritè supplicium effugerent, aduersum semetipsos tormentis affectos ementiros. Quam ob rem magis consentaneum esse, seruos aduersus dominos, quod suum effugiant cruciatum, ementiri, quàm multos dolores, & corporibus, & animis tolerare, quod ceteri nihil mali patiantur, vbi mentiri ipsi voluerint. Quæstiones igitur ex iis, atque horum similibus probabiles, & improbabiles constituemus.

De iniurando.

Iniurandum est, cum diuina veneratione dictio probationis experit. Cum igitur augere ipsum voluerimus, ita dicendum erit: Nemo certè peierare vellet, cum diuini supplicij metu, tum decoris apud homines. Erirque subdendum, latere homines posse, deos autem non posse. Cum aduersarij verò ad iniurandum confugerint, si extenuare id voluerimus, demonstrandum erit, eorundem esse hominum vt malè agant, & peierare non curent. Nam qui facinorosus deos latere putat, hic neque peierans supplicium seire sortitum putat. Et iniurandum quidem eodem modo, quo etiam reliqua antè dicta tractauimus, planè dicendo nobis suppetere. Summatim autem omnes probationes, quemadmodum proposuimus, iam percurramus, dedimusque non eam vim solum, quam earum quælibet haberet, verum etiam quid inter se differunt, & quo pacto his vt conueniat, ostendimus. Nunc autem edocebimus de reliquis partibus, quæ & trium specierum sunt, & in omnem orationem plurimum decoris, & vtilitatis adferunt.

De præoccupacione.

Præoccupatio igitur est, qua & auditorum existimationes, & eorum, qui contradicunt, sunt, verba præuenientes, obuias difficultates remouebimus. Auditorum autem existimationes hoc sunt modo præoccupanda. Admirantur autem aliqui fortasse vestrum, quod ipse iuuenis ita de rebus magnis verba facere aggressus fuerim. Et rursum: Nemo sese mihi difficilem obuiam offerat, quod de his sim vobis rebus consultaturus, de quibus alij quidam audacter apud vos eloqui cunctantur. Quæ igitur moleste auditores latenti sunt, sic præoccupando. Causas veras oportet, quibus rectè facere consultando videtur: vt pote qui demones oratorum inopiam, periculorum magnitudinem, aut publicam vtilitatem, aut aliam huiusmodi causam, qua auditorum indignationem soluturus sis. Quod si nihil minus audire

tores turbentur; breuiter dicendum est, vel tanquam in sententia vel in commentationis figura, quarum omnium absurdissimum venire quidem, tanquam ea hisce de rebus consulturos, que optima sint. Nunc autem quando quidem uolunt eos audire, qui sententiam dicunt, arbitrari pulchre consulere posse. Et rursum honestum est, aut ipsos assurgentes sententiam dicere, aut dicentes audire quacunque, ex suffragiis facere ipsi censuerint. Deliberatio igitur in genere sic est & præoccupationibus utendum, & tumultibus occurrendum. In iudiciali autem præoccupationibus utemur: quemadmodum etiam in prædictis. Occurremus autem tumultibus, si quidem in orationum principiis fiant, hoc modo. Nonne igitur absurdum est, legumlatorem quidem insulsum duas orationes aduersariorum cuique reddendas, vos autem iudices ex lege iudicare iururando adstringi, deinde ne vnam quidem orationem audire uelle, & eam quidem orationem, que tantam consilij vim habet, ut in ea audienda rectissime sitis sententiam laturi: vos autem in his adeo negligentes esse, ut cum neque ipsa dictionum initia pertuleritis, iam omnia accuratissime didicisse existimetis. Et alio modo. Qui non absurdus est, legumlatorem quidem in partem sententiarum numero imperare reo victoriam dari: vos autem usque adeo contra de iis sentire, ut neque insimulationi reos respondentes audiat: & illum quidem ob maius reorum periculum hanc ipsam prærogatiuam, atque priuilegium in ferendis sententiis impartiri, vos autem contra iis, qui uillo sine periculo accusatum ueniunt, neque contentiosos, neque pertinaces esse eos uero, qui cum metu, periculo que criminibus respondent; clamoribus corripere, atque perterere? Si quidem igitur in orationum initiis turbæ fiant, hoc pacto erit iis occurrendum. Quod si quæ in dictionis progressu dicentem turbauerit, quidem pauci quidam, id agant, erunt hi corripendi, dicendumque ipsorum profecto esse insulsum, ut se nunc ad audiendum præsent, ne aliis recte iudicandi impedimento sint: cum uero audierint, ut tunc quæquid libuerit faciant. Si uero multitudine omnis tumultuatur, non ipsos iudices, sed ipsum te corripas oportet. Nam si illis molestus fueris, iram in te contrahes. Si te uero accusat, & dicentis deliquisse, ut ueniam consequare facile præstabis. Opus est etiam iudices deprecemur, ut nos dicentes benigne audiant, & quarum rerum etiam sententiam sunt laturi, iam perspicuam mentem ponant. Ut autem breuiter complectamur, turbis insimulationibus occurremus, vel sententiis, vel commentationibus, ostendemusque perturbationes aut insulsum, aut legitimum, aut publicum, uti illi aut honesto repugnare. Ex hisce nanque maxime fit, ut audientes a tumultibus acquiescant. Quomodo igitur præoccupationibus apud audientes utendum sit, & quo pacto turbis occurrendum, ex ante dictis cognoscemus. Quæ autem ab aduersariis uel insulsum, uel legitimum, uel publicum, uel honesto repugnare sunt, demonstrabo. Quomodo præsentibus sunt, demonstrabo. Quomodo uero iam desistat in oratione, & non ego quidem, sed huius mos est causa. Et rursum, ad

dio ipsum & hoc, illudque dicturum. In superiore ergo oratione, que aduersarij dicturi uideantur, sic præoccupando & soluere, & insinuarè oportet. Etenim tanties firmissima sunt, quorum insimulationum, non itidem magna iis, qui iam antea audierint, uidentur. Quod si secunda in dicendo partes nobis data fuerint, & aduersarij que dicturi sumus præoccupauerint, ea rursum contra anticipando, ita a nobis soluenda sunt. Hic autem nedum multa de me mentis apud vos fuerit, sed etiam scitis se se a me redargutum iri, meam orationem occupando calumniam dedisti, ne ea, quam oranti sibi præstiteratis, in me audiendo attentione sitis: uel ne ipse orationem habeam apud vos ob eam, quam hic de me prius calumniam habuerit. Sed plane uero oportet uos meam dictionem ex me ipso potius, quam ex aduersario meo cognoscere: & si hæc ab eo sunt prius dicendo insinulata, quas non mediocres dixerim esse coniecturas, cum nihil nunc sanidicitare. Utrius autem & Euripides in Philoctere pulcherrime hac specie hoc modo: Dicemus ipsi licet, & hic nostram putet iam perdidisse dictionem, suggerens iniuriam fecisse. Utrum ex me meas res discas, sese pandet hic de se loquens. Quemadmodum igitur præoccupationibus & erga iudices, & erga aduersarios sit utendum, ex his sciemus.

De postulatis.

Postulata uero in orationibus sunt, que ab auditoribus oratores postulant. Horum autem alla sunt iusta, alia uero iniusta. Iustum quidem postularum est, per quod iis, que loquimur, attentionem præstari, ac benigne audiri perimus. Inustum uero, quo secundum leges nos iuari, ac nihil præter leges in nos decerni, & casibus ignoscendum postulamur. Si quidem postularum præter leges fuerit, iniustum, si uero secundum leges fuerit, iustum dicitur. Postulata igitur sunt huiusmodi. Ipsorum autem differentias distinximus, quo & iustum, & iniustum postularum dignoscere, non in parte iis uel possimus, & ne nos aduersarij lateant, cum iniustum quicquam a iudicibus flagitant. Et de iis quidem, & ex ante dictis scire poterimus.

De iteratione.

Iteratio autem, est breuis admonitio. Ea uero utendum est cum circa partem, tum circa uos orationis exitum. Iterabimus hæc in summationem, uel in conclusionem, uel in interrogandum, uel in enumerandum, uel in eligendo ipso rum uerum unumquodque quale sit demonstrabimus. Ratio autem igitur est huiusmodi: Ambigo autem ipse quidem quidhi fecerint, nisi uos plane antea reliquissent, arguebat autem aduersarius hæc uerbum nostram, cum excederet præcesse: nihil uero eorum unumquam, que ipse proponissent, faceret, itaque ratio dicitur huiusmodi. Enarrare autem tale est. Demostratur autem ipse, qui priores locutiones solueret, qui per uiam nos sunt adorti, quo tempore aduersarius Lacedæmonios bellum gerentibus,

mas, quique maxime studere urbem nostram in prædam uertere. Enumerare igitur est huiusmodi. Ex electione autem admonere est huiusmodi. Recordari oportet contigisse nobis, ut postea, quam societatem cum iis iniuimus, nihil uiamquam mali ab hostibus passi sumus. Nam cum sapennero nobis auxilio uenissent, Lacedæmonios, qui nostrum agrum dequassarent, propulsarunt: multas etiam pecunias, etiam hoc tempore ad nos deferunt. Ex electione igitur hoc modo admonemus: ex interrogacione uero hoc modo: Libenter autem ex illis quereremus, quid uobis pro conuentis haud fluunt. Neque enim indignes se dicere audeant, quippe qui tantum pecuniarum ex hoc solo quodannis accepisse demonstrant. Neque dixerint quidem, plurum aris circa Rempublicam consumpsisse. Proius enim minores impensas, quam reliqui omnes insulam, pertulere. Ex interrogacionibus igitur hoc pacto tractabimus. Ironia uero, quam simulandam, tum dissimulandi cauillationem uocamus, est cum aliud dicimus, & aliud dicere simulamus. Eius autem forma sit huiusmodi, ut in ante dictis breuiter commorando persistam; nequam uero dicere oportet, mea sententia, ut hi, qui multa se bona factitasse prædicant, malis plurimis ciuitatem affecerint: nos uero, qui ab iis ingraticulidinis carpinur, & iis auxilio sepe fuerimus, & iniuriam nemini intulerimus. Cum igitur aliquid simulamus omittere, sed quod breuiter dicimus, hoc pacto admonemus: Res uero contrariis nominibus appellare, ita fit. Hi quidem probi uiri multorum malorum socij exire, nos autem ignaui plurimorum sumus bonorum auctores. Ex iis igitur breuiter admonentes iterationibus utemur, & circa singulorum partium, & circa totius orationis exitum.

De facietis, & prolixitate orationis.

Mode autem faciet dicendum, & prolixitate orationis prolixitate utendum sit, rursum exponemus. Hic igitur faciet dicendi locus est, si quidem commentationes totas, mediæ uero dixerimus: ita uero quod reliquum est, medium auditores ipsi comprehendant, quo locis, & sententiis uti conuenit. Opus est autem in totam orationem facietas hæc dispartiamus, uerba que commutemus, neque eandem semper, in eandemque sententiam frequenter afferamus: & hoc pacto nostra comis apparebit oratio. Qui uero dicendi prolixitate uti uoluerit, opus est rem diuidat, & que qualibet in parte insint, quamquam naturam sapiant, edoceat, eorumque usum omnem, tum proprium, tum communem, & ipsas causas enarrat. Quod si longiorem quodque uoluerimus orationem efficere, pluribus nominibus circa singula utendum est, ut que singulis in orationis partibus iterandum, & iterationem ipsam paucis absolendum: in fine uero orationis hæc omnia, de quibus singillatim dixeris, congestim ponas, ac de rebus omnibus dicas, conuenit. Hoc igitur modo prolixiores reddi orationes poterunt. Qui autem dicendi uoluerit breuitate uti, oportet totam re-

gotium uno uocabulo complectatur, & hoc maxime quod in ipsa re breuissimum intus. Opus est etiam paucis uti copulis, plurima uero conuigere: nominibus ita uti, ut una dictio duabus feruat rebus: eritque frequens illa iteratio & partibus amouenda, & in orationum duntaxat finibus iterandum. Et hoc quidem modo breues poterimus orationes efficere. Quod si mediocritate uti in dicendo uolueris, partium maximas deligens, de hisce uerba facias oportet. Est etiam mediis utendum nominibus, que scilicet seque longissima, neque breuissima, neque multa de aliquo una re sint, sed mediocria potius. Oportet & epilogos ex intermediis partibus neque omnino auctori, neque ubique rursum inferri. Sed que maxime auditoribus nota esse uolueris, in iis maxime ad finem iterationibus uti conuenit. Ex hisce igitur, quandoque libuerit, prolixitate, uti in dicendo quibimus. Quod si facerem uolueris orationem scribere permaxime tibi obseruandum est, ut uerborum mores hominibus similes queas reddere. Id autem efficies, si qui magni, qui curiosi, qui mediocres sunt mores, consideraueris. De iis igitur poteris hac uia cognoscere: de nominum uero compositione iam declarabimus. Est enim etiam hoc apprimè necessarium. Primum igitur figure nominum sunt tres, simplex, composita, & translata. Eodem etiam modo positidus sunt tres: Una quidem, que in uocalem connexionibus terminat, & a uocali incipit. Secunda uero, que a uocalem incipiens, in uocalem desinit. Tertia autem, que a uocalem incipiens, in uocalem desinit. Item, ordines sunt quatuor, quorum unus familiaria nomina aut inuicem collocat, aut dispersa, gitalius uero, qui eisdem rationibus utitur, aut inuicem mutat: tertius uero, qui uno, multumque nominibus rem appellat: quartus autem ordo est, quo gesta negotia nominamus, aut præterimus. Quo igitur pacto pulcherrime orationis stilum texendum sit, nunc edocebimus.

De nominum compositione.

Primam quidem interpretationem ipsam in duas partes distribuere, deinde conuenit dilucide dicere. In duas uero partes interpretationem distribuimus hisce modis: Uno, quod ipse potest & hoc, & aliud. Secundo, quod hic quidem haud potest, alius autem potest. Tertio, quod hic & hoc, & aliud potest. Quarto, quod neque ipse, neque alius potest. Quinto, quod ipse quidem potest, alter uero non potest. Sexto, quod ipse quidem alteram potest, alius uero non potest. Horum autem unumquodque ex hisce perspicies. Quod etenim ipse potest & hoc & aliud, huiusmodi est: Ego autem non habuim duntaxat rebus auctor uobis extitit, uerum & Theorho, qui aduersus eos esset expeditiones ducturus, impeditimento sui. Quod uero hic non potest, alius autem potest, tale est: Ipse quidem non potest, qui pro uobis legatione fungatur: hic uero, qui Spartiarum etiam amicis est, facillime apud eos, que uultis, queat efficere. Quod hic non potest, & hoc & aliud, est huiusmodi. Non autem

in bellis solum hic se robustissimum, & fortissimum præstitit, sed & consiliis civium cedit nemini. Quod autem neque ipse, neque alius potest, tale est: Neque ipse parua munus manu hostes queat, neque alius quisquam civium expugnare. Quod verò ille potest, ipse autem nequit, est huiusmodi, nempe, hic corporis valet viribus, ego verò sum corpore imbecillus. Quod autem ipse aliud potest, ille verò non potest aliud, huiusmodi est equidem: Ipse, qui clavo, & gubernaculis præiim, valeo, hic autem neque qui remo utatur, potis est. Figuras igitur interpretandi duas partes facies, hoc modo omnibus in rebus idem modus seruandus est. Quibus autem rebus dilucida rursus reddatur oratio, id rursus est considerandum.

De oratione dilucida.

Primùm quidem quodcumque dixeris, propriis, suisque nominibus appellas: & quicquid ambiguum fuerit, euitato. Cauetas etiam oportet, ne vocales deinceps ponas. Aduertendum est præterea, ut quos articulos vocant, opportune, & aptè loces. Item consideres opus est, ne confusa sit, neque perturbata nominum compositio. Talis enim oratio & obscura est, & cognitu difficilis. Coniunctionibus verò quasunque antè dixeris, consequentes reddito copulas. Coniunctiones autem coniunctionibus reddere ita fit: Ego quidem ad quod temporis dixeram, adfui: tu autem quando te venturum dixeras, non venisti. Item, cum eadem coniunctio consequens sit: Tu etenim & illorum auctor extitisti, & horum auctor ipse tu. De coniunctionibus igitur dictum est, ex quibus licet & reliqua quæque coniectari. Ipsa verò nominum structura, neque confusa, neque perturbata fieri debet. Et confusa quidem est huiusmodi, sicuti cum dixeris: Graue est, hunc verberibus afficere. Nam obscurum esset, qui esset cadens. Quod si ita dixeris, Graue est, hunc verberibus ab hoc affici: perspicua reddes orationem. Structura igitur nominum confundere tale est. Ut autem aduertas quo pacto articuli ipsi tempestiue, aptèque addantur, ex hisce tibi liquendum fiet: *τὸ δὲ ἀδύνατον τῶν ἀδύνατων ἀδύνατον*. Hic ipse homo hunc ipsum hominem iniuria afficit. Hunc enim interiecti articuli dilucidam faciunt dictionem: exempli verò obscuram apud Græcos efficiunt. Contingit autem & aliquando contrarium. Quæ igitur in articulis seruari conueniunt, huiusmodi sunt. Vocales autem iuxta iniuicem ponendæ non sunt, nisi aut aliter obscura reddatur oratio, aut replicatio quadam, aliæve segregatio fiat. Ambigua verò fugere ita quibimus. Quædam nomina diuersis seruiunt rebus, sicuti ludus, quem ludimus, & ludus schola. Oportet autem in huiusmodi nominibus semper rem complectamur, quod proprium est significatum, & dilucidè quidem in nominibus, si hæc fecerimus, loquemur: ex superioribus verò præceptis in duas partes interpretationes distribuimus.

De contentiōibus.

De contentiōibus autem, & comparibus, & similiter cadentibus iam dicere aggrediamur. Nam & his quoque nobis opus erit. Est igitur contentiō, quæ contrarium nomen simul, & vim oppositis rebus habet, aut horum alterum. Quæ igitur contrarium nomen simul, & vim habet, huiusmodi esse poterit. Non enim iuris est, hunc meis rebus vsurpando locupletari, me verò meis priuatum rebus pauperie ita premi. Contentiō verò nominibus solis erit huiusmodi: Det enim locuples, ac felix, pauperi, & egeno. Vi autem contentiō hæc fit: Ego quidem hunc aduersa valetudine laborantem curavi, hic autem mihi maximorum auctor malorum extitit. Nam hoc loco non in nominibus, sed in ipsis rebus contrarietas est. Quæ ergo & vi, & nomine contentiō fuerit, ea erit longè pulcherrima. Reliquæ verò contentiones duæ sunt.

De compari.

Compar autem est, quando duæ pares enuntiantur clausulæ. Pares autem esse poterunt multæ, etiam paræ clausulæ, paræ magnis, & paræ magnitudine paribus numero. Figuram verò habet compar huiusmodi, aut propter pecuniarum inopiam, aut propter belli magnitudinem. Hænanque clausulæ, neque similes, neque contrariæ, sed tamen iniuicem pares sunt.

De similiter cadente.

Similiter verò cadens est, quod compari quidem iratus est. Non enim pares solum clausulas, verum & similes, & similibus efficit verbis. Est autem huiusmodi, quantum te docet orationis imitatio, tantum adit delectationis machinatio. Maxime verò similes fieri oportet exitus dictionum. His nanque vel in primis efficitur similiter cadens. Similes autem dictiones sunt ex similibus syllabis, in quibus plurimæ literæ eadem sunt: sicuti, militibus nullis valet, & viribus multis caret. Quæque verò extra artem posita sunt, ea vltro id ipsum demonstrabunt. Sed de his hæc tenus satis. Etenim iustum, & honestum, & utile, reliquæque, & ipsa, quæ sunt, tenemus, & vnde his affluamus, ex antè dictis planè cognoscimus. Eodem autem modo quæ sint amplificatio, extenuatioque, & ex quibus hæc locis desumantur intelligimus. Identidem verò & præoccupationes, & postulata ab auditoribus, & iterationes, & facetias, & orationum prolixitates, & ipsius interpretationis structuram omnem cernimus. Quas ob res communem omnium specierum vim, atque differentiam, ipsarumque vsu omnem, si ex antè dictis tenuerimus, affluere facillè nosmetipsos, qui his omnibus pro artis præceptis exercitati abundemus, & adiumentum ex ipsis plurimum tum dicendo, tum scribendo consequamur. Igitur præcepta causarum hoc pacto accuratissimè per partes distribuere. Ut autem pro vnaquaque specie ad humani corporis effigiem verba

verba locari conueniat, & qua sint circa orationis partes obseruanda, & quomodo hisce partibus sit utendum, rursus ostendam. De exordiis igitur dicendum est prius. Ea verò septem species communia sunt, & omnibus in negotiis congruè dici poterunt.

De exordijs.

Exordium est (vt compendio dixerim) oratio quadam, quæ rebus iis, de quibus reliqua futura est dictio, summam expolitissimè, auditorum animos ad attentionem idonee, & quoad fieri dicendo potest, ad benevolentiam nobis comparat. Hæc enim per exordium præstari conuenit. Quomodo autem ea utamur, primùm quidem deliberatio in genere, & suadendi specie ostendam. Cum rem igitur auditoribus proponere, ac liquidam facere voluerimus, fieri poterit hoc modo, Surrexi, vt, quo pacto pro Syracusanis bellandum sit consulam. Vel hoc modo: Surrexi, vt quid sentiam dicam, qui non deceat nos Syracusanis auxilium ferre. Hoc igitur modo summam rem exponemus. Qui verò ad attentionem exhortemur, scire ex hisce poterimus, si nos ipsi animaduertimus quibus & verbis, & rebus ad audiendam sententiam attenti sumus. Nempe his sumus attenti, cum de magnis, vel terribilibus, vel ad nos pertinentibus rebus consultamus, aut cum orantes ipsi demonstraturos se dixerint iusta illa esse, & honesta, & vtilia, & facilia, & vera, ad quæ nos gerenda exhortantur, aut cum nos rogauerint se attentè audiamus. Quæ admodum igitur ipsi aliis solemus, ita & nos, si quæ ex præmissis commodissima in præsentem rem fuerint delegerimus, eaque auditoribus perspicua reddiderimus, eos nobis attentos faciemus. Ad attentionem igitur ex his auditores exhortamur. Benevolentiam verò comparabimus, si cõsiderauerimus primùm quo in nos animo ipsi sint, beneuolentiam, an infestam, aut neque bono, neque malo. Si beneuoli ergo fuerint, de beneuolentia dicere superuacaneum cedat. Verum si omnino id facere voluerimus, oportet paucis cum dissimulatione quadam id fieri, hoc modo: Quanta sit mea in hanc urbem beneuolentia, utque sepe numero suauis meo quæ factu essent vtilia gesseritis, & qua me præterea ad cõmunia commoda præbeo iustitia, quippe qui publicam magis, quam priuatarum, mihi rerum habendam rationem censuerim, nequaquam à me dici opus existimo. Hoc enim vobis perspicuum est, & cognitum. Verum quod & nunc, si fidem adhibere mihi volueritis, consuleris in rem pulcherrimè, hæc de re vt vos edoceam, dabo operam. Hoc igitur modo eos, qui bono sunt in nos animo, in consultationibus beneuolentiam ad monemus. Si verò auditores neque nobis infesti sunt, neque beneuoli, dicendum est, & iustum esse, & conducibile, eos his ciuibus beneuolos fieri, qui nullum sui dederunt experimentum. Deinde oportet laude auditores demulcere, quod iuste, & grauitè quæ dicuntur iudicare consueuerint. Item & extensiones afferendæ: sicuti si dicatur, Surrexi non tam vlla dicendi vi, elegantiaue confusus, quam existimas ea à

me narrari, quæ ad communem vtilitatem, commodumque accedant. Cum igitur auditores neque à nobis alieni, neque beneuoli nobis sunt, ex huiusmodi rebus beneuolentia captabitur. Sin autem calumnia obnoxij apud auditores fuerint, necesse est aut ipsos in se, aut res, de quibus dicunt, aut ipsam demum orationem calumnias continere. Hæc autem calumnia, aut ex præsentem, aut ex præterito tempore trahuntur. Ex præterito quidem tempore, si qua improbitatis suspicio de aliquo habeatur, primùm in auditores præoccupatione utendum est, atque dicendum ita: Neque ipse quidem ignarus sum, me apud vos calumnia affectum esse, sed omnè ego de me insimulationem falsam esse demonstrabo. Postea summam enumerando in exordiis dicendum erit (si quid in rem tuam oratione complecti queas, & aut vituperanda iudicia) necesse enim est, siue publice, siue priuatum calumnia de quopiam facta sit, vel esse, vel fore iudicium, vel nolle accusatores iudicium sumere, & reuertique dicendum vt iudicium iniuste fuerit, quodque inimicè nobis homines nocuerint: aut si minus hoc verisimile visum fuerit, dicendum erit, satis id esse debere, quod minus tunc ex sententia nobis cesserit: iniustum autem esse, cum res iudicata iam fuerint, rursus eadem calumniari. Si verò celebre sit iudicium futurum, te paratum planè dicit, qui ad insinuationes in hoc ipso pulcherrimo cõfessu respondeas, & si quid aduersus Rempublicam per iniuriam patrauisse demonstris, te morte multatum iri. Sin autem accusatores minus in causa persistant, eadem oportet vt coniectura, quoniam falsam de nobis calumniam detulissent, desistat causa: non enim consentaneum videbitur, nolle eos iudicium capere, qui veram accusationem detulerint. Vtque verò in calumniis acerrimè est inuehendū, dicendumque quàm tunc, & communis, & multorum malorum causa. Ostendatur quoque oportet, permultos iam iniuste per calumniam perisse. Item monendum, stultū esse, eos, qui de Republica consultant, non quæ ab omnibus dicuntur audire, & quod vtile sit animo volutare, sed aliquorum insinuationibus commoueri. Commonefacias autem, atque pollicearis oportet, ea te, de quibus consuleris pollicitus, & iusta, & vtilia, & honesta demonstraturum. Eos igitur, quorum ex præterito tempore calumnia delata sit, conuenit hoc pacto insimulationes in consultationibus soluere. Ex præsentem verò tempore oratoribus calumniam solet afferre, primū quidem ætas ipsa. Nam siue omnino iuuenis, siue senior concionatur, auditores molestè ferunt. Huic enim nondum incipere, illi verò iam quiescere decorum esse putant. Deinde si crebro orationem habere consueuerit. Hic enim importunus videtur esse, & si nunquam antea orationem habuerit. Nam & hic alicuius priuati commodi gratia præter consuetudinem videtur concionari. Ex præsentem igitur tempore huiusmodi poterunt in illis insimulationes fieri, qui apud concionem orauerit: sed causa de iis afferatur necesse est. A iuniore quidem ex consultantium inopia, & ex eo, quod suum esse potissimum videtur: quemadmodum si dixerit de ludicro lampadarchia, vel de

gymnasio, vel de armis, aut de equis, aut de re bellica. Horum enim non minima pars adhaeret iuueni. Dicendum est autem quod tamen nondum iuuenis per ætatem prudens esse potest, verum natura, & diligentia quadam corrè potest. Oportet autem est etiam, qui aliquid imprudenter gesserit, aduersum casum sibi priuati dari assécuto, verò communem esse ueritatem cum reliquis. Iuuenis igitur ex iis, atque similibus argumentabitur. Senior autem argumentabitur & ab inopia consulantium, & à facultate sua, præterea, & à magnitudine, & nouitate periculorū, & ab aliis huiusmodi rebus. Crebrò autem dictionem habere, confusus, ab experientia argumētabitur, & ab eo, quod turpe sit, non cum sententiam nunc dicere, qui antea consueuerit. Non autem consuetus argumentabitur tum à periculorum magnitudine, tum ab eo, quod necesse omnino sit, eum, qui ciuitatis est particeps, de iis, quæ in presentia aguntur, sententiam dicere. Eas igitur insimulationes, quæ in consiliis circa hominem fiunt, hoc pacto refellere studebimus. Fiunt autem circa rem, cum quis nihil neque iis, à quibus nulla sumus iniuria læsetur, neque iis, qui horriores, potentioresque sunt, pernoctandum esse consulari, aut pacem, tuæ patriam persuadet, aut circa Deorum immortaliū sacrificia quam mininos effici sumptus mouer, aut huiusmodi quicquam narrat. Oportet autem in huiusmodi rebus præoccupatione prius ad auditores uti, quarum causam, aut in necessitatem, aut in Fortunam, aut in tempora, aut in aliquod commodum referamus, dicamisque non consultantibus quidem esse, sed rebus potius huiusce modi causam adscribendum. Hoc igitur modo eas, quæ circa rem sunt, insimulationes à consultantibus remouebimus. Oratio, uero ipsa in consiliis solet insimulari, cum aut prolixè, aut nimis præfise, aut minus probabiliter dicatur. Et si quid longa fuerit, in terram multitudinē causa est referenda: si præfisa sit, doceatur oportet, nūc ipsam rem per se esse. Si autem minus probabilis sit, pollicearis oportet, eam te veram in dicendi progressu demonstraturum. Consultationes igitur ex iis rebus principio constituemus. Quo uero utamur ordine, animaduerti conuenit. Si quidem nulla prolixè insimulatio sit, neque nobis, neque orationi, neque ipsi rei, à propositione continuè est inchoandum. At tene autem quæ dicuntur, humanèque audire ad postremum exhortabimur. Sin uero aliqua sumus ab illis, qui ante dixerunt, insimulatione præueni, post anticiptam auditorum opinionem, eorum, quorum insimulati fuerimus, & responsiones, & causas breuiter in medium deferentes, ita proponemus, & auditores ad attentionem exhortabimur. Exordia quidem in consultationibus hoc modo sunt constituenda.

Rostea uero necesse est, aut res gestas à nobis renuntiari, referriue, aut res presentes diuidendo exponi, aut, quæ futurae sunt, iam prædici. Cum igitur

de legatione sit nobis renuntiandum, omnia, quæ dicta fuerint, dilucide narrare oportet, quò primùm quidem grauitatem oratio præ se ferat. Hæc enim renuntiatio solum erit, nullaque alia orationis figura incidet. Deinde si quidem nobis ex sententia minus res contigerit, non uilla id negligentia nostra, sed alia quadam causa accidisse auditores existiment. Sin uero ex sententia contigerit, non casu aliquo, sed nostra diligentia, & industria id factum opinentur. Hæc autem ed facilius credunt, si, quoniam gestioni negotiorum nequaquam interfuerint, nostram in oratione negligentiam, promptitudinemque perspexerint, ut potè, qui nihil omittimus, sed unumquodque quam accuratissimè referimus. Cum igitur legationem renuntiemus iis causis, singula quæque quo pacto gesta fuerint, renuntiare oportet. Cum uero ipsi concionantes aliquid præteritum narramus, siue etiam presentia exponamus, siue prædicamus futura, necesse est ut unumquodque horum & breuiter, & dilucide, & non sine probabilitate faciamus. Dilucide quidem, ut quæ dicuntur, comprehendere queant. Breuiter autem, quòd quæ dicta fuerint, memoria auditores teneant. Probabiliter uero, ne ipsi auditores prius quam probationibus, atque iuris partibus nostram orationem confirmauerimus, nostras iam narrationes falsas esse reprobent. Dilucide igitur exponemus, aut à nominibus, aut à negotiis. A negotiis quidem, si non ea perturbare exponamus, sed rerum, ac temporum ordinem seruemus, reliqua uero deinceps colloquemus, & si neque eorum deo dicere ceperimus, relicto negotio, in rem aliam transeamus. A nominibus igitur hoc modo dilucide narramus. A nominibus uero, si quam maxime idoneis rerum nominibus negotia appellemus, & si non ambiguè utamur, neque perturbare ipsa colloquemus, sed usque coherentia deinceps ordinemus. Dilucide igitur exponemus, si hæc diligenter obseruauerimus. Breuiter uero narrare poterimus, si tum ex negotiis, tum ex nominibus ea remouerimus, quæ non sint dictis necessaria, & ea solum complectemur, sine quibus obscura reddetur oratio. Et breuiter quidem hoc modo exponemus. Probabiliter autem à nobis narrabitur, si ad ea negotia, quæ minus uerisimilia uidentur, eas adulerimus, quibus illa non absurde gesta uideantur, si quæ uero omnino incredibilia contigerint, ea uel inquam necesse est. Sin autem necessaria sunt, quæ dicuntur, ea te scire ostendas oportet, sed ad confutationis partem, quia cum illa implicata sint dicenda, referantur, orationisque progressu id te uerum demonstraturum pollicentibus, ea prius uera, iustaque demonstrare, quam aliud huiusmodi quicquam uelis. Et hoc quidem modo his, quæ minus uerisimilia sunt, incedebimur. Ut autem summam unam omnia complectamur, & renuntians, & exponendo, & prædicando, ex his omnibus, quæ ante diximus, dilucidas, breues, & probabiles narrationes faciamus.

De

De ordine narrationum.

As autè tripliciter ordinabimus. Nam si quidem ea, de quibus dicimus, pauca sint auditoribus cognita, exordio narrationem coniungemus, ne pars hæc separati polita breuis admodum fiat. Cum uero negotia & permulta, & incognita sint, ad unumquodque conuenienter narrationes faciemus, easque iustas, & uiles, & honestas ostendemus, quò non modò in narrandis rebus occupati simplicem, non uarietate quadam insignem orationem faciamus, uerum & auditorum animos capiamus. Sin autem negotia mediocria, & minimè nota sint, opus est, uel renuntiationem, uel expositionem, uel prædictionem in exordio uno & eodem quasi corpore colloquemus. Hoc autem faciemus, si à rerum initio ad extremum usque narrando prosequamur, & nihil aliud complectamur, sed ipsa negotia expedite declaremus. Quemadmodum igitur in exordio narrationes ordinandæ sunt, ita scire poterimus.

De confirmatione.

Deinceps autem confirmatio sequatur necesse est, per quam præparata negotia ex probationibus & iustis, & uilibus, sicuti nos demonstraturos polliciti sumus, confirmabimus. Cum igitur conuenienter narrationes facere oportet, probationes in consultationibus quam commodissimè ducuntur à rerum consuetudine, ab exemplo, à commemoratione, & ab ea, quæ de oratore sit apud omnes, opinione. Utendum est etiam & si qua ex aliis probationum partibus incidit. Eæ uero si sunt colloquandæ: Primum quidem dicentis opinio. Sin id minus poterimus, rerum consuetudines ordinabimus, demonstrabimusque & hæc, quæ dicimus, uel & his similia hoc modo fieri consueuerunt: deinde uero exempla adferemus. Et si qua est cum his, quæ à nobis dicuntur, similitudinem adducemus. Eæ autem exempla capiamus oportet, quæ tum rei congruant, tum ipsi auditoribus, uel loco, uel tempore sint proxima. Si autem fecerit, deprimemus ex aliis, quæ maxima, & uerissima sunt, accipere. Post hæc uero sententiam utendum est. Oportet autem eas partes, quibus probationes quidem hæc modo ad negotiorum confirmationem adducemus. Si uero narratis rebus continuè sit fides adhibita, probationes ipsas relinquemus, & à iustis, & legitimis, & uilibus, & honestis, & laudibus, & facilis, & possibili, & necessarij partibus ante dicta negotia confirmabimus. Et si quidem iustum inest, id primùm collocabimus, & per hoc, perque huius simile, & per contrarium, & per iudicatum iustum enarrabimus. Et si similia his iustis, de quibus loqueris, exempla sunt, attendenda habebis autem per multa exempla tum ex his, quæ per uiam apud singulos iusta existimantur, tum etiam ex his, quæ in ipsa urbe, ubi dictionem habes, tum deprimemus ex his, quæ in alijs urbibus iusta duci solent. Cum uero hæc omnia hoc modo percurras, narrauerimus, in ipsi quoque

iusti sine sententias, commentationesque moderatas, & tibi inuicem dissimiles autulerimus, si quidem ea pars longa sit, cuiusque meminisse uoluerimus, paucis iterabimus. Sin autem mediocris sit, commemoreturque, tunc ubi eam finierimus, aliam quoque partem adiungemus. Est autem id huiusmodi: Quòd iustum quidem est, auxilium nos ferre Syraculanis, satis ex iis, quæ dicta sunt, demonstratum existimo. Quòd autem etiam id nobis conducturum sit, enitar edocere. Et cum rursus eodem modo ut de iusto factitaras, uile percurreris, & eius extremam partem uel breuiter iterando, uel finiendo absolueris, itidem aliam partem, quæcunque tibi in manu fuerit, adiunge. Hoc igitur modo aliam alij partem addere, & orationem contexere opus est. Cum hæc uero omnia profecutus fueris, quibus ea, quæ persuades, confirmare queas, oportet in his de omnibus summam cum commentationibus & sententiis, coloribusque, demonstrare nò ea efficere, & iniustum, & perniciosum, & turpe, & triste admodum fore. Contra uero summam addendum est, & iustum, & uile, & honestum, uoluptuosumque futurum, si hæc, ad quæ eos exhortaris, effecerint. Ubi uero iam satis, ab adde que sententiarum grauitate usus fueris, quæ persuades, conclusionè terminabis. Et hoc quidem modo quæ præposita fuerint, confirmabimus. Post hæc autem partem de præoccupatione dicere aggrediemur.

De præoccupatione.

St autem præoccupatio, eorum locorum, qui contra tuam dictionem haberi possent, præoccupans reprehensio. Oportet autem quæ ab aduersariis dicuntur extenuare, tuâ uero amplificare, ueluti superius in amplificandi tractatu audieras. Opus est etiam, conferas unum uni, cum tuum scilicet maius sit, & plura pluribus, & unum multis, & multa uni. Sic secundum omnem speciem uarietate debemus uis nostram quidem augendo, aduersariorum autem infirmando, atque deprimendo. Et hoc quidem modo præoccupationibus utemur. Hæc autem ubi fuerimus profecuti, iterationibus exitum terminabimus, coloribusque ante dictos rationationis, uel enumerationis, aut electionis, aut interrogacionis, aut ironia assumemus.

Suadendi species.

Vid si ad ferendum aliquibus auxilium suaserimus, siue priuatis hominibus, siue urbibus, paucis dicere conuenior, & si qua his in auditores, siue amici, siue gratia, siue misericordia, præcesserit, in medium referre congruū erit. Maxime enim omnes his auxilio esse uolunt, qui tali animo in eos fuerint. Diligant enim eos, à quibus uel ab ipsis, uel ipsorum amicis aliquid beneficij siue ipsi, siue ab his qui eis curæ sunt, uel opportune suscepisse, uel suscipere, uel susceptum ire crediderint. His autem habent gratias, qui siue ipsi, siue ipsorum amici, aut in eos, aut in eorum necessarios boni quippiam oportune uel contulisse, uel conferre, collaturique putentur. Si horum igitur aliquid unum incidat, id

id breuiter doceamus, & ad misericordiam redigamus oportet. Id autem affatim facere poterimus, si cognouerimus solere omnes in eos misericordia moueri, quos familiari erga se animo esse opinentur, aut indignos calamitate suspicatur. Hæc autem in iis esse ostendes, quos misericordia dignos velis demonstrare. Estq; demonstrandum, eos iniquè passos, vel pari, vel passuros, vbi minus his auxilio auditores fuerint. Sin verò hæc in illis non sunt, demonstrabis, eos omnium bonorū inopes esse, quorū ceteri omnes, aut plurimi sint participes, quique nihil vnquam boni vel nacli fuerint, vel nanciscantur, nacli rive sint, nisi auditores hoc tempore ad misericordiam moueantur. Ex his igitur auditores ad misericordiam inducimus. Dissuadere autem ex contrariis locis poterimus, eodemq; modo exordiemur, & narrabimus, & probationibus vtetur, auditoribusque ostendimus, quæ facere aggrediuntur, esse & præter leges, & iniusta, & perniciofa, & turpia, & tristia, & impossibilia, & difficilia, ac minimè necessaria. In dissuadendo verò idem dispositionis modus seruetur, qui etiam in suadendo. Quam ob rem qui vltro dissuadent, disponere ita poterunt. Qui verò aliorum suasionibus contradicere voluerint, primum quidem ea in exordio proponere debet, quibus sint contradicturi: in reliquis verò singularim est exordium: post singula verò prædictorum exordia est secundum vnumquodq; propositum maximè demonstrandum, minimè omnium ea esse, ad quæ aduersarius exhortetur, neq; iusta, neq; quæ ea sequuntur. Hoc autem facies, vt ostendas vel iniusta esse, quæ ille narrat, vel inutilia, vel his similia, aut iustis cõtraria, aut vtilibus, aut his, quæ talia esse iudicantur. Eodem quoque modo & cetera, quæ incidere tractare debebis. Optimus igitur dissuadendi modus hic est. Quod si minus hoc facere cõmodè potueris, ex eo, quod reliqueris, genere dissuadere orando poteris: vt si quidem aduersarius iustum esse ostenderit, tu vel turpe esse, vel inutile, vel difficile, vel impossibile, vel aliud quiduis huiusmodi enitere demonstrare. Sin vtile aduersarius esse ostenderit, iniustum ipse, & si quid aliud opportunum ad id habueris, demonstrabis. Tua præterea augendo, & aduersarij deprimendo facies quemadmodum in suasionibus dictum est. Decet eodem quoque modo sententias, commentationesque afferre, præocupationesque resellere, ac breuiter ad exitum iterare. Præterea quoque in suasionibus ostendendum est, aut eos, quibus auxilium ferendum suademus, horum amicos esse, quos ad id faciendum exhortamur: aut hoc, gratias his deberi, qui deprecantur. Quibus verò auxilium ferre dissuasemus, eos, vel ira, vel inuidia, vel odio dignos ostendemus. In odium quidem adducemus, si ab illis aut ipsos auditores, auditorumve amicos, aut alios, qui his curæ sint, mali quippiam iniquè passos demonstrabimus. In iram autem rapiemus, si vel auditores ipsos, vel ipsorū amicos, vel alios, qui his sunt curæ, indignè neglectos, iniuriæ affectos ostendemus. In inuidiam verò contrahemus, si summam indignè fortunatos extitisse, aut esse, aut fore, vel si nullius vnquam boni fuis-

se inopes, aut esse, aut futuros, vel si vnquam malorum quippiam passos, aut pati, aut passuros demonstrabimus. Inuidiam igitur, & odium, atque iram hoc modo concitabimus, beneuolentiam verò, & gratiam, & misericordiam ex his poterimus comparare, quæ in suasionibus dicta sunt. Eas autem ex ante dictis omnibus contexere, ordinareque poterimus. Species igitur suadendi, & qualis ipsa sit, & ex quibus constet, & quomodo ea vtendum sit, ex iis liquidd cognoscimus.

Laudandi, vituperandique species.

Rursum autem laudandi, vituperandique speciem deinceps consideremus. Cùm in hoc genere exordiri voluerimus, propositiones primùm ordinamus in imitationeque; dissoluimus itidem atq; in suadendo. Ad attentionem verò exhortamur cum ex his que in cõsultationibus dicta sunt, tum ex eo quod mirabilia, illustriaque dicamus, vt aquiratem nostram, eorumque, quos vel laudamus, vel vituperamus, facinora demonstramus. In huiusmodi enim causis vt plurimum non disceptationis, sed ostentationis potius causa orationem habere consueuimus. Primùm autem exordia eodem modo constituemus, qui in deliberatio à nobis genere demonstratus est. Post exordium verò partiri debemus & ea, quæ extra virtutem sunt, & ea, quæ in ipsa virtute bona considerantur, hoc modo, externa quidem bona in bonam valetudinè, & robur, & formæ dignitatem, & diuitias: virtutem verò in sapientiam, iustitiam, & fortitudinem, illustresque disciplinas distribuimus. Horum autem, quæ in virtute posita, locataque sunt, iure laudantur, extranea autem subducuntur. Robustos nanque, & pulchros, & nobiles, atq; locupletes nequaquam laudare, sed dicere beatos conuenit. His autem diligenter consideratis, post exordia de genere primùm dictionem ordinabimus. Hoc enim primùm hominibus, ac reliquis animalibus clarum inest, vel obscurum. Pròinde rectè quidem aut hominem, aut aliud tale animal ex genere commemorabimus. Cùm verò aut affectum, aut rem, aut orationem, possessionemve laudare voluerimus, cõtinuò ex iis, quæ honesta ad sunt, non absurdè laudabimus. A genere autem laudare ira conuenit. Si quidem progenitores insignes fuerint, debemus omnes ab initio ad eum vsq; quem laudatum volumus, resumere, & in singulis progenitoribus clarum aliquid summam apponere. Quod si primi industrij, insignesque fuerint, reliquos verò nihil oratione dignum gessisse contigerit, primos quoque illos eodem modo prosequemur, ignauos autem, atque degeneres omitemus, ea vti cauillatione, quod propter maiorum multitudinem nolimus auditoribus orationis longitudine graues effici, præsertim cum nemini sit obscurum, qui ex bonis, clarisque parentibus nati sunt, eos contentanè fieri suis maioribus non dissimiles. Sin autem veteres progenitores obscuri fuerint, qui verò proximè extiterunt illustres, ab iis est laus generis capienda, dicendumque

dumq; vt de illis quidem longam repetere quamdam oratione superuacaneum admodum fuerit. Sed si eò laudes referatur, qui proximi iis, qui laudantur, extitissent, planè & hi quoq; boni, probique viri ostenduntur, quodq; perspicuum sit, horum maiores industrios quosdam, insignesque extitisse. Haud nanq; verisimile videri, huiusmodi homines honestos, & bonos esse, qui ex improbis progenitoribus nati essent. Vbi verò nullus maiorum sit splendor, dices ipsum in se generosum esse, colligèsequè eos omnes ingenuè natos esse, qui ingentiam sibi virtutem habet, & eos, aliis quoq; omnibus longè antecellere, qui suos progenitores laudat. Per multos enim, qui ex claris maioribus nati essent, degeneres extitisse: addèsequè quod de huius nunc, & nò de progenitorum, præconijs agatur. Eodem autem modo in vituperationibus origo generis in improbos, & maiores referenda est. Et ita laudando, ac vituperando que ad genus pertinent, ordinabimus. Et si quid illi, de quo loquimur, præclarum fortuna cesserit, hoc duntaxat turbimur, vt ea, quæ ætati cõueniunt, enarremus, & id quidem haud prolixè. Pueri nanq; tam suo ingenio, quam eorum, qui ipsis præfuerint, diligentia, honesti, pudicique sunt. Quare breuis de iis est habèda oratio. Cùm autem hunc modum percurreris, habita ad posterum commentatione, atque sententia debes hanc partem in adolescentis ætate terminare. Et propositione deinde facta, aut eius, qui laudatur, res gestas, aut mores, aut studia amplificabis, quemadmodum ab initio in demonstratio genere prius diximus. Exponesque ab hoc, quem ipse laudas, cum esset hac ætate, aut per hunc, aut per studium, aut ex hoc, aut huius gratia tum hoc, tum illud præclarum facinus gestum fuisse. Oportet & ceterorum quoque iuuenum præclara facinora colligendo conferre, & huius longè iis maiora esse ostendere, illorum quidem, quæ minima sunt, huius autem, quem tu laudas, quæ maxima sunt enarrando. Conuenit autem & quæ apud alios res illustres parum pro dignitate collata fuerint, eas abs te dicèdo itidem magnas demonstrari. Et semper res ita comparando auge de, & exornade sunt, vt, vbi, & quis iuuenis ita philosophus vnquam fuit, qui vel senior magnum ad incrementum habuerit? Et qui adèd robuste gymnasiarum labores perfert, vehementer is philosophiè studium, & industriam adamabit. Et hoc quidem modo similitudine, & collatione vti amplificabimus. Cùm verò quæ circa ætatem adolescentis considerantur, absoluerimus, in fine huius partis sententias, commentationesque locabimus, aut quæ dicta sunt breuiter iterantes, aut ad postremam partem finientes. Rursus vbi proposuerimus quæ gesta sint ab ipso viro, quæ laudamus, de iustitia primùm dicere aggrediemur, quam eodem modo, vt in superioribus, exornantes, ad prudentiam, si fuerit, descendemus. Et hanc eodem quoque modo absoluentes, fortitudinem, si fuerit, proponemus. Quam eadem amplificationis oratione item percurreris, cum ipsius finem partis attingerimus, & omnia genera profecti sumus, summam quæ ante dicta fuerint, iterantes, exitum vel sententia, vel commentatione toti orationi apponemus. Congruet autem laudibus, nominibus etiam multis circa vnumquodque vti, & splendidam facere dictionem, atque magnificam. Eodem quoq; modo cum de nequam hominibus oratio nobis erit, vituperationes constituemus. Oportet autem nullis in eum vtamur cauillis, quem carpinus, sed ipsius duntaxat vitam enarremus. Sermones enim longè magis, quam iocosa obiurgationes, atque cauilla, & auditoribus persuadent, & agritudine quos vituperamus afficiunt. Nam huiusmodi quidem sales ad ideam, vel substantiam referuntur. Sermones verò sunt ingeniorum, morumque veluti imagines. Cauendum est etiam, ne res turpes nominibus appelles turpibus. Id enim adfert grauitati calumniam. Sed quæ huiusmodi sunt, tanquam per ænigma significabimus, & aliarum rerum nominibus rem ipsam manifestabimus. Debemus autem in vituperationibus ironia vti, & in iis aduersarium deridere, quibus ille maximè exultat: & priuatim quidem paucisque, presentibus eum dehonore. In vulgus autem & multitudinem communes maximè vituperationes maledicere. Vituperationes verò eodem modo poterimus quo etiam & præconijs, & augere, & extenuare. Ita; harum specierum ex iis, quæ superius dicta sunt, vsum omnem intelligemus.

Accusationis questionisque præcepta.

Reliquum est, vt accusandi, quærendique, præcepta peragamus, quæ rursus quemadmodum in iudiciali genere dictum est, cõponemus, ordinabimus, percurreremus. Primùm igitur in exordijs rem, de qua fit accusatio, vel defensio, proponemus, vt etiam in alijs præmissis speciebus. Ad attentionem autem ab iisdem locis exhortabimur, quos in suadendo, dissuadendoque docuimus. Item etiã de beneuolentia idem quoque modus seruandus erit, qui in deliberatio genere præmissus est. Nam is, cui auditores beneuoli sunt, ex præterito, aut presenti tempore, & is, ne calumnia affectus sit, ad eos irritados vel in se, vel in rem ipsam, vel in orationem, beneuolentiam captabit eodem modo, vt illic docuimus. Is verò, in quem neque beneuoli auditores, neque infensi fuerint, beneuolentiam captare poterit ex præterito, presentive tempore, vel per se ipsum, vel per rem, vel per orationem. Ille autem, qui apud auditores calumniae obnoxius factus fuerit, partim iniustum, partim priuatim beneuolentiam captabit. Hic igitur modus erit, per quem beneuolentia comparabitur. Enimvero hi, aduersus quos neque bono, neque malo animo auditores fuerint, paucis sunt laudandi, & aduersarij vituperandi. Oportet autem eos ab iis laudare, quæ videntur maximè auditorum interesse: (dico autem ciuitatis studiosum, amicorum obseruatore gratum, misericordem, & similia) aduersarios autem ab iis vituperare, quibus auditores ad iram irritantur. Hæc autem sunt, ciuitatis inimicos, amicorum hostis, ingratos, immitis, & huiusmodi. Opus est etiã, laude iudices delentire, quod iud

si iudices, grauesque sunt. Aduersariorum præterea defectus, tibi tibi minores exiterint, siue ad dicendum, siue ad agendum, seu ad aliud quicquam, quod in disceptatione versetur, erunt oratione complectendi, & iustum præterea, & legitimum, & vtile, & quæ deinceps sequuntur inducenda. Cùm iudices igitur neque bono, neque malo animo in nos fuerint, ex iis beneuolentiam caprabimus. Si quis verò in calumnia sit, idque ex præterito tempore, & circa orationem, scire ex antè dictis poterimus quo pacto insimulationes soluere oporteat. Quod si ex præterito tempore calumnia fuerit, necesse est circa ipsum hominem eam fieri: aut si ineptus præteriti controuerfia, aut si criminibus subcontrarius, aut si pro confesso accusationi obnoxius videatur. Ineptus quidem fuerit, si aut iunior, aut senior pro alio disceptet. Subcontrarius verò esset, si quis robustus imbecillum verberationis accuset, aut si quis contumeliosus contumeliæ temperantem insimulet, aut si quis admodum pauper hominem ditissimum pecuniarum egens in iudicium deuocet. Itaque huiusmodi homines subcontrarij criminibus sunt. Pro confesso autem erit, si quis fortis, robustusque existens, ab infimo, & imbecillo verberationis accusetur, aut si quis fur exstimatus, furti reus in iudicium arcessatur. Vt autem omnia vno complectamur verbo, hi, quorum moribus similis est hominum opinio, videbuntur criminibus esse obnoxij. Circa ipsum igitur hominem ex instanti tempore calumnie huiusmodi fieri poterunt: circa rem autem ea contingunt, si quid aduersus domesticos amicos, aut aduersus hospites, aut in suos, vel de prauis, vel de turpibus rebus negotia adferat. Hæc enim infamiam disceptantibus afferunt. Quem admodum igitur eas insimulationes sumus dissoluri, deinceps ostendam. Duo esse communia in omnibus elementa existimo: alterum quidem, ut quibus rebus correpturos iudices aduersarios putes, his eos præueniens corripas. Alterum verò est, si res in aduersarios quidem maxime, si in id minus, in alios quosdam transferas, ea vsus cauillatione, quod non ex sententia tua, sed ab aduersariis coactus in certamen descenderis. In vnamquamque verò calumniam hæc argumentari conuenit. Iunior quidem causabitur aut seniorum, aut amicorum, qui pro se disceptent, solitudinem, aut criminum magnitudinem, aut temporis præscriptionem, aut rerum multitudinem, aut aliud quid huiusmodi. Si verò habueris pro alio dictionem, dicendum erit, te amicitia gratia aduocatum fieri, aut aduersarij morum inimicitias, aut quia negotiis interfueris, aut ob utilitatem publicam, aut quia is cui patronus venis, & ab omnibus est desertus, & iniuria premittitur. Quod si crimini pro confesso obnoxius, vel subcontrarius accusationi effici videatur, cùm præoccupatione vtendum est, tum etiam dicendum ut neque iustum, neque legitimum, neque vtile sit ex opinione, ac suspitione ferre prius sententiam, quam res fuerit audita. Quæ igitur circa ipsum hominem sunt, hoc pacto insimulationes diluemus: eas verò, quæ circa rem sunt

ita repellemus. Causam in aduersarium reiciemus, vel si maledictum ei crimini demus, vel si iniuriam, aut cupiditatem, aut pertinaciam, aut iram prætendamus, quod nullo alio modo ius consequi possibile possit. Priuatas igitur calumnias apud iudices ita diluemus: communes verò omnibus speciebus soluere poterimus, quem admodum in superioribus dictum est. Exordia verò in genere iudiciali eodem modo collocabimus, sicuti etiam in deliberatio. Eadem etiam ratione narrationes exordio coniungemus, quas vel particularim probabiles esse, iustasque ostendamus: aut ipsas separatim, tanquam in vno corpus, ordinabimus. Deinde verò erit confirmatio, quam, si quidem rebus ipsi aduersarij contradixerint, ex probationibus, sin autem consenserint, ex iustis, & vtilibus, & his similibus confirmare debemus. Collocanda sunt ex probationibus primùm quidem testimonia, & si quæ nobis ex questionibus confessiones fuerint. Demum verò si nullo modo verisimilia ea fuerint, sententiis, & commentationibus: sin autem non omnino verisimilia, probabili, demum exemplis, & cõiecturis, & signis, & argumētis, demum verò commentationibus, & sententiis confirmare debemus. Quod si verisimilia fuerint, probationes quidem omittimus, iustis autem, quemadmodum in antè dictis, vtetur. Et hoc quidem modo confirmabimus. Post confirmationem autem, vbi ea, quæ in aduersarios sunt, collocauerimus, præoccupabimus eas res, quas verisimile fuerit aduersarios dicturos. Et si quidem aduersarij rem negauerint, probationes illas à nobis dictas amplifcabis: quas verò illi dicturi sunt, reprehendemus, & extenuabimus. Si verò fateantur & legitima, & iusta esse, quæ secundum scriptas leges à nobis inductas ostenderit, enitendum est, ut his simul leges, quas & iustas, & honestas, & concludibiles vniuersæ Reipublicæ plures iudicauerint, tales etiam eas esse ostendamus: quas autem aduersarij induxerunt, eas contra habere demonstramus. Quod si minus commodè hæc dici uerint, iudices commonefaciendi sunt, eos non de lege, sed de re iudicare, quodque iurati sint secundum leges latas sententiam latum ire, & doceas haud hoc tempore decere leges, sed in constitutis diebus eas ferre. Sed si contigerit, rem his legibus agitari, quæ iniquæ esse videantur, dicendum erit, non legem rem huiusmodi, verum iniquitatem esse, cùm lex quidem ad utilitatem feratur, hæc autem afferat ciuitati perniciem. Dicendum etiam erit, haud contra leges facturos, si huic legi contrariam sententiam tulerint, sed leges potius laturos, ne sit improbis, iniquisque decretis vtendum. Oportet autem ad id collectionem afferre, quod nulla lex prohibet Reipublicæ benefacere: sed improbas leges autoritate priuare, aliud nihil esse, quam ciuitatem beneficio donare. Quæcumque igitur ex his legibus, quæ nullam ambiguitatem continent, habuerimus, ex talibus præuenientes abundè contradicere poterimus. De ambiguis verò legibus si iudices ita senserint, ut tibi expediat, oportet hæc demonstrare. Quod si iudex dicat quemadmodum aduer

aduersarij, condocendi est, legumlatorem non hoc lenite, quod ab illo dicitur, quodque conducit ipsi iudicibus legem ita dicere. Verum si nullo modo possis in contrarium sententiam commutare, ostende aliud nihil posse contrariam legem dicere, atque ipse dicas. Et quo quidem pacto oporteat uti legibus, ex his, quæ diximus, abundabis. Summatim verò si peccasse omnino fateantur, & ex iusti tamen, & legitimi partitione defensionem parent: ex his ea sunt confutatione præuenienda, quæ dicturi illi videantur. Sin autem peccasse fateantur, & sibi tamen ignosci postularint, sic talia oportet confutare. Primum quidem dicendum erit, deterioris esse moris, quodque tunc illi crimen in imprudentiam reiciunt, cùm se deprehensos inueniunt. Proinde si huic ignoscitis, alios item omnes suppliciiis, atque cruciatis liberabitis. Dic etiam & illud, Sitos, qui peccasse consentunt, absoluetis, quo pacto inficantes condēnabitis? Dicendum etiam erit, Et si imprudenter errauit, non tamen decet me ob huius imprudentiam detrimento affici. Præterea dicitur, Cùm neque legumlatore imprudenter delinquentibus ignoscit, eò neque à iudicibus, qui secundum leges iudicant, ignosci iure potest. Ex his igitur, atque similibus eos, qui sibi secundum postulant, confutare poterimus: sicuti etiam ab initio exposuimus. Vt compendio autem vtar, quæcumque sint aduersarij dicturi, & ad probationem, & ad iuris sui partes afferendas, & ad veniam postulandam, ex antè dictis præoccupabimus. Post hanc autem causam tota est oratio per enumerationem summatim reperenda, & breuiter (si fieri potest) iudicium animi in aduersarios quidem, vel ad odium, vel ad iram, vel ad inuidiam, in nos autem ad beneuolentiam, vel gratiam, vel misericordiam commouendi. Quibus autem rebus hoc fiat, in deliberatio genere, ac rursus in defensionis specie ad finem percurtemus. Orationis igitur principium in iudiciali genere, si quidem accusemus, ita componemus, & ordinabimus: si verò defendamus, exordium, quemadmodum & in accusando, constituetur. Eas autem res, quarum accusamur, quibusque accusator scientiam auditoribus fecerit, relinquentur: quibus verò opinionem reliquerit, hæc, vbi post exordium proposuerimus, dissoluemus: testisque, & questionibus, & iuramenta resellemus, quemadmodum antè audisti. Et si quidem res credibiles fuerint, poterimus ipsarum responsionem in eius, quod relictum sit, locum transferre. Quod si testes per questiones fidem fecerint, aut in orationem, aut in negotium, aut in quodcumque aliud fuerit in aduersariis maxime verisimile, ipsorum est responsio transferenda: Si verò aut contra utilitatem publicam, aut contra consuetudinem accusator te fecisse criminetur, debes defendere, id maxime esse vtile, quod ab eo crimini datur: vel si id minus potueris, dicas ut neque abs te, neque ab iis, qui tibi sine similes, aut quod non hoc modo huiusmodi res geri consueverit. Probabile igitur ita solues. Exemplum verò debes primùm, si potes, demon-

strare id haudquaquam esse criminationi simile, vel aliud tibi ex contrariis præter verisimilitudinem exemplum ferendum esse. Coniecturam autem potes confutare, si dicas quibus causis contraria significare contigerit. Sententias verò, atque commentationes, aut improbables, aut ambiguas ostendas oportet. Signa autem non eius solam, cuius ipse sit accusatus, sed rerum plurimarum signa esse ostende. Et ea quidem, quæ ab aduersariis dicta fuerint, in contrarium, aut ambiguum conuertentes, poterimus hoc modo improbare. Si verò quorum nos accusator criminatur, ea fecisse fateamur, idque ex iusti, & legitimi partibus defendere pergamus, magis legitimas res nostras, iustiorisque demonstrare elaborabimus. Quod si minus commodè fieri poterit, ad imprudentiam, casumque defugiemus, iacturisque paruas esse ostendemus, & ignoscendum nobis esse argumentabimur: demonstrantes quàm omnium quidem hominum per imprudentiam delinquere commune sit: sed afficere iniuria, improborum esse proprium. Dices etiam & æquum, & bonum esse, & iustum, & conducibile his ignoscere, qui per imprudentiam deliquerint. Neminem enim omnium scire, si quid aliquando sibi huiusmodi euenturum sit. Ostendendum est etiam, si quid aduersarius ipse aberrauerit, & veniam tamen consecutus sit. Post hæc ea præoccupationes sequuntur, quæ ab aduersariis dictæ sunt. Harum igitur alias satis, superque à rebus ipsis soluere poterimus. Sed si calumniatur, scriptas, nos orationes recitare, aut quo eas recitemus meditari, aut mercede conductos patronos fieri, ad hæc talia contraueniamus oportet, dissimulandoque dicamus minime omnium lege prohiberi, aut se scripta, aut illum non conscripta loqui. Lege nanque talia patrare non permitti, loqui verò ut quisque velit, facile tim. Dicendum quoque erit, vsque ad aduersarij delicta vel ipsius eius sententia permagna esse, ut existimet me nunquam dignè in se accusando satisfacere posse, nisi quæ dicturus essem, & antè scriberem, ac multum temporis meditatus sim. Ad seriprarum igitur orationum calumnias sic occurrere poterimus. Si verò dixerint, nos discere, meditarique dicendi facultatem, confitebimur id quidem, dicemusque, Nos quidem, quos ais discere, neque calumniatores, neque contentiosi certe sumus. Tu verò, qui oratoriam tenes, cùm hoc tempore, tum sæpe aliàs nos calumniis circumuenire deprehensus es. Quare conducere ciuibus videtur, ut & ille oratoriam discat. Non enim sic malum, neque insimulationem eum fore. Eodem quoque modo si quis nos mercede conductos causarum patronos dicat, & fatebimur, & cauillabimur, huiusque rei authorem accusatorem nostrum, ac reliquos omnes demonstrabimus. Mercedum autem species diuidemus, dicemusque alios pecuniis, alios gratis, alios suppliciiis, alios honoribus aduocatos assistere. Te igitur gratis id obire muneris ostende: aduersarium verò dicito ne paruo quidem pretio aduocatum assistere. Eum nanque ut aliquid argenti iniuste capiat, non autem ne persoluat, in iudicium ire.

Idem quoque modus seruandus est, si quis nos aut aliquos edocere dixerit, qui controuersijs apud iudices vtantur, aut iudiciales orationes conscribere. Nam & alios omnes ostendes pro viribus adiumento amicis esse, & docendo quidem, & consulendo: & artificiosissimè in huiusmodi rebus occures. Oportet autem & circa interrogationes, atque responsiones, quotquot in huiusmodi speciebus inciderint, ne nos negligentia vlla capiat, sed quæ respondeo, concedantur, quæque negentur, sunt consideranda. Concessionem igitur sunt huiusmodi: mihi filium eneacasti. Enecaui equidem: nam ille in me prius distinxit gladium. Filium mihi pulsasti. Pulsasti equidem: iniuria enim in me prius manus iniicit. Mihi caput confregisti. Confregi equidem: nam noctu impetum in meam fecisti domum. Tales igitur concessionem legibus freti nonnunquam facimus. Huiusmodi verò negationes legem declinant, Mihi filium occidisti. Non ego quidem, sed lex occidit. Hæc autem omnia ita oportet respondere, cum duarum legum altera iuberet hoc faciendum, altera non vetet. Quæ igitur in aduersarios dicenda sunt, ex his omnibus colliges. Post hæc autem eorum, quæ antè dixerimus, iteratione, breuis est admonitio adhibenda. Ea verò est utilis omni tempore: quam ob rem & singulis in speciebus ea iteratione vtendum est. Verum in accusationibus maximè, & defensionibus ea congruit. Idem quoque in suasionibus, atque dissuasionibus. Neque solum ea hic commemorare quæ antè dixerimus, quemadmodum in laudando, & vituperando, verum etiam animos iudicum in benevolentiam nostram conciliare, & in aduersarios concitare debemus. Hanc verò iterationem in orationis partibus extremam constituimus. Hæc enim facit vt reminiscaris, summam quæ dicta sunt enumerando, aut ratiocinando, aut interrogando, tua quidem quæ optima sunt: aduersariorum autem, quæ nequissima, siquidem interrogacionis figura vti volueris. Cuiusmodi autem vnumquodque horum sit, ex his cognoscere possumus, quæ superius dicta sunt. In benevolentiam verò nostram conciliabimus, & in aduersarios concitabimus ex iis beneficiis, vt etiam in deliberatio genere summam ostendimus, quibus nos, aut amici nostri ipsos, à quibus iniuriam suscipimus, ipso rumpere necessarios, seu iudices ipsos, vel eos, qui eis dura sunt, siue affecterimus, siue afficimus, siue sumus affecturi, & si ipsis dixerimus nunc tempus esse referendarum pro susceptis beneficiis gratiarum. Et sic in commiserationem, si opus fuerit, adduxerimus. Hoc autem ed faciemus, quod nostram in auditores benevolentiam demonstremus, & quam indignè ob ea, quæ malè passim fuerimus, aut patimur, passurive sumus, miseria premimur, nisi hi nobis adiumento fuerint. Si verò nihil nobis absit huiusmodi, commemorabimus quibus bonis priuari fuerimus, aut priuamur, aut priuabimur, vbi iudices nos neglexerint, seu vt nunquam boni quippiam nacti fuimus, aut nanciscimur, aut nacturi sumus, nisi ab iis auxilium meruerimus. Ex his namque commiseratione nos dignos constituemus, & auditores nobis conciliabimus. Aduersarios verò calumniis circunuentos in inuidiam, & odium apud auditores ex horum contrariis adducemus, cum ostenderit ab iis, aut horum amicis auditores ipsos, ipsorumve necessarios mali quippiam indignè passos, aut pati, aut passuros. Ex huiusmodi enim rebus ad odium, & iram in aduersarios rapiuntur. Sin autem hæc fieri commodè nequierint, ea in vnum redigemus, quibus auditores in aduersarios ad inuidiam concitemus. Inuidia namque propinqua est odio. His autem summam inuidebitur, si eos indignè fortunatos, & ab auditoribus animo alienos ostenderit, percurrentes quam multa bona iniuste passim fuerint, aut patiuntur, passurive sunt. Aut quam nunquam nullus boni indigerint, vel indigent, vel indigebunt, aut quam in nihil vnquam mali inciderint, seu incidunt, seu incident, nisi nunc à iudicibus puniantur. Ex his igitur rebus auditorum nobis animos ad benevolentiam in conclusionibus constituere, & in aduersarios contra commouere poterimus. Ex omnibus verò supra dictis accusationes, defensionisque quam aptissimè ordinabimus.

De quaestionis speciebus.

Varendi autem species separatim quidem ipsa raro constituitur, sed aliis speciebus commiscetur, & aduersus contradictiones maximè est utilis. Veruntamen ne huius nos ordo lateat, si quando vel oratio: vel vita hominum, aut actio, aut ciuitatis administratio quærenda contingeret, idem etiam hac de parte summam percurrat. Est igitur quarerentibus eodem quasi modo exordium, sicuti etiam calumnia circunuentos oportere docuimus. Quare cum idoneas in principiis causas attulerimus, quibus id rectè facere videamur, ita ad quarerendum veniemus. Causa autem congruent in ciuilibus quidem conuentibus, quod aut contentione quadam, quin potius ne auditores lateat, id facimus: demum quod nobis hi prius molesti fuerint. In priuatis verò vel inimicitias, vel paruas eorum, qui queruntur, consuetudines, vel in eos ipsos benevolentiam, vel vt quæ agunt remittentes, non amplius hæc faciant, proferre oportebit. In publicis autem, si legitimum, & iustum, & publicam vtilitatem proferemus. Ex iis autem, & his similibus exordio constituto, ac singulis deinceps propositis, aut dicis, aut gestis, aut cogitatis quareremus, eaque demonstrabimus, & iustis & legitimis, & priuatis, & publicis vtilitatibus aduersari. Et omnia demum conderabimus, si quo in loco ipsa sibi, vel moribus proborum hominum, officiiue distent. Sed ne in singulis enarrandis longiore vtamur oratione, quod pluribus illustrium studiosiorum rerum, aut verborum, aut consuetudinum re eorum, quos quarimus, aduersari ostenderit, ed ipsos obscuriores apud auditores constituemus. Opus est autem non tristi, & acerbo quodam, sed miti, mansuetoque vultu quaramus. Hoc enim modo verisimiliores reddentur apud auditores habitæ

habite orationes, & oratores ipsi nullà de se relinquent in simulationem locum. Vbi verò diligenter omnia quaeris, atque amplificaueris, orationis exitum breui iteratione terminabis, & vt eorum, quæ dicta fuerint, auditores reminiscantur, efficies. Has igitur species vbi hoc pacto constituerimus, pulcherrimè ipsis vti poterimus.

Peroratio ante dæctorum omnium per enumerationem, & amplificationem.

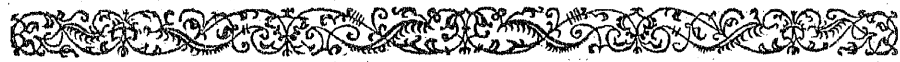
Pus est præterea orando, & scribendo in id quam maximè enitatur, elaborare, vt pro rerum natura verba commodemus, & ita nosmetipsos trita consuetudine iis cunctis exercemus, vt eorum vltus nobis in promptu sit, atque vt ex arte quidem dicere possimus, tum in priuatis, publicisque disceptationibus, tum iis etiã in sermonibus, quos aduersus alios habuerimus, plurima hinc, & artificiosissima adiumenta suscipiemus. Elaborandum est etiam vt non circa verba orator duntaxat, verum etiam circa vitam, quam antè dictis speciebus exornet, atque magnificet, suam diligentiam omnem, studiumque accommodet. Nam vita compositio & ad suadendum, & ad boni, & æqui viri existimationem adipiscendam conducit plurimum. Primum igitur diuidenda sunt secundum omnem disciplinæ distributionem, quid primum, quid secundum, quid tertium, quid quartum tractandum sit. Demum ea tibi sunt preparanda, quæ circa auditores attenduntur, de quibus in exordiis docuimus. Enimvero benevolentiam à persona tua captare poteris, si promissis infestas, & eosdem amicos in omnem vitam tuare, neque in aliis actionibus inconstans esse, sed iisdem semper vti videare. Atenti autem sicuti auditores, si his in negotiis verseris, quæ & magna, & honesta sunt, multisque conducant. Cum verò benevolentiam abs te deuenit, quæcumque propositionem malorum bonorum autè continent exhibitione, facile apud illos admittuntur: quæcumque verò secus sunt, reiciuntur. Sed pro celesti, & aperta, & verisimili narratione hæc sunt tibi faciunda. Celeriter autem absolues, si non omnia volueris simul agere, sed prius primò, & quod reliqui est deinceps. Dilucidè verò, si non itarim relicta actione in alias res prius transieris, quam illam absolueris. Verisimiliter autè, si nihil à tuo more alienum agas. Item si non eosdem sineris & inimicos tibi, & amicos esse. Ex his autem probationibus eas assumemus, de quibus ita scientiã ad perficienda negotia tenemus, vt eam aliis interpretari, & explicare possimus. De quibus autem scientiam non habemus, eas prout sapius accidere solent, adsumemus. Turisimè namque in huiusmodi rebus egeris, si consuetudinem sequi volueris. In certamine verò contra aduersarios, si quidem oratione contenditur, ex iis, quæ dicta sunt, nostram confirmationem faciemus. Sin verò contra tribus hoc faciemus, si secundum leges & non scriptas, & scriptas, cum testibus quam

optimis, ac tempore præfinito eos confecerimus. Ex conclusione verò eorum, quæ dicta fuerint, reminisci auditores faciemus: si quæ gesta sunt, summam rursum dicemus. Ex his autem quæ agimus, ita commonebimus, quandocumque eadem negotia, vel similia prioribus tractemus. Beneuoli autem nobis erunt auditores, si ea gesserimus, quibus aliquid beneficii suscepisse, aut suscipere, aut suscepturi videbuntur. Magnas autem res geremus, si ea negotia tractauerimus, quæ multorum sint bonorum causa. Hoc igitur modo quæ ad vitam pertinent, præparanda sunt: ex priore autem instituto circa orationem est exercitatio adhibenda. Sacrificia verò, vt præmissum est, faciemus ad deos quidem piè, ad sumptus autem moderatè, ad spectacula verò splendidè, ad ciues autem vtiliter. Et aduersus immortales quidem deos ea habebunt piè, si patrio more sacrificemus. Ad sumptus autem moderatè, si non quæcumque misera fuerint, ab his, qui sumptibus præfunt consumantur. Ad spectacula verò splendidè, si magnifico sint apparatu constituta. Ad ciues autem vtiliter, si & equites, & grauioris armaturæ pedes bellè instructi pompam celebrent. Quæ igitur hoc modo mortales in Deos fecerint, piè certè fecerint. Eos autem amicos comparabimus, qui sint nobis moribus non dissimiles, & quibus eadem, quæ etiam nobis conducant, & quibus magnis in rebus communis nobiscum fortuna sit: talis enim amicitia perdurat maximè. Socios autem eos facere debemus, qui & iustissimi sint, & non mediocri valent potentia, & in proximo habitent: hostes autem faciemus, qui horum sint contrarij. Suscipiendum autem bellum in eos est, qui Rempublicam, aut eius siue amicos, siue socios iniuria violare moliantur. Præsidia autem habeamus oportet, aut nostra, aut sociorum, aut hospitem causa: & primò quidem nostra, demum sociorum, tertio verò hospitem. De tribus autem id quid est optimum, quod à priuatis prouentibus, ac possessionibus proficiscitur: secundum verò à censibus: tertium autem à pauperibus, qui sua corpora ministerijs præbent: ab opificibus autem arma, à locupletibus verò pecunia. De administratione autem Reipublicæ popularis quidem principatus est optimus, in quo leges optimatibus honores distribuunt: plebs verò neque dandis priuatur suffragiis, neque ferendis quidem sententiis: proxima verò illa est, in qua leges à ditoribus affici contumelia plebem non sinunt. Principatus autem paucorum duo sunt genera. Aut enim est ex amicitia, & societate quadam, aut à censibus. Necessè autem est, socios faciamus, cum ciues minus ex se potentes sunt, qui tum solum, tum oppida tueantur, aut hostibus repugnent. Est autem societas mittenda, cum aut eam facere non sit opus, aut socij longè à nobis distent, neque potentes sint, qui opportunè adsint. Cuius autem bonus est, qui amicos ciuitati vtilissimos comparat, inimicos verò & paucissimos, & infirmissimos, qui sine vlla priuatorum bonorum publicatione prouentus comparat quam plurimos, & qui sese iustissimum præbens eos in quaestionem agit, qui Rerum publicarum aliquid per iniustitiam

violant. Largitionibus verò vtuntur omnes, aut quoniam aliquid inde sperat commodorum, aut quo susceptorum beneficiorum gratiam referant. Obsequuntur autem omnes aut lucri, aut honoris, aut voluptatis, aut timoris gratia. Commutationibus verò vtuntur omnes aut spontè, aut inuitè. Omnes enim actiones, aut vi, aut suasionè, aut fraude, aut occasione perficiuntur. In bello autem vincitur aut fortuna, aut corporum multitudine, robustitate, aut pecuniarum copia, aut opportunitate locorum, aut virtute sociorù, aut consilio, & calliditate Imperatoris, Socios verò derelinquendos putant, aut maiore utilitate,

aut belli solutione. Iustè autem agere est, communes sequi utilitatis cõsuetudines, parere legibus, priuatèque pacta seruare. Conducit autem corpori quidem bona habitudo, & formæ dignitas, aut vires, & bona valerudo: animo verò sapientia, prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia. His autem vtrisque pecunia, & amici. Inutilia verò sunt horum contraria: plurimum verò utilitatis affert bonorum ciuium multitudo.

RHETORICORVM ARISTOTELIS AD ALEXANDRVM, FINIS.

ARISTOTELIS

Stagiritæ Poëtica,

Alexandro Paccio Patritio Florentino Interprete.

DE POËTICA eiusq; generibus, quam facultatem singula habeant, & quo pacto, vt rectè Poëtis se habeat, componi fabulas oporteat: ex quot etiã, quibusq; partibus constet: de omnibus item, quæcunque ad hanc viam, & rationem pertinent, dicamus initio secundum naturam sumpto, primũ à primis. Epopœia sanè, Tragœdiæque Poëtis, Comœdia insuper ac Dithyrambica, tum pleraque illarum, quas ad tibias, citharâsve accomodamus, omnes prorsus in hoc vno conueniunt, vt imitatio sint. Tribus autem differunt inter se, aut quòd genere diuersis imitantur, aut quòd res diuersas, aut quòd modo diuerso, minimeque secundum eandem rationem. Vt enim coloribus, atque figuris pleraq; quidam æmulantes imitantur, hi quidem arte, cõsuetudine illi, nonnulli etiam voce: ita quoque & in dictis artibus accidit. Ete nim omnes imitationem exercent, numero dico, sermone, harmonia, hisq; vel separatim, vel promiscuè. Verbi gratia: Harmonia simul & numero tantum vtuntur illæ, quæ ad tibias, quæve ad citharas pertinent: tum si quæ aliæ sint, quæ facultatem huiusmodi sortiantur, vt est illa fistularum. Numero verò ipso scõrsum, ab harmonia imitari, saltatium est: quando quidem hi gesticulationis numerosa varietate, mores, perturbationes, actionesque imitantur. Nudis autem sermonibus, siue metris solummodo: Epopœia vtitur, metrorum quidem hætenus siue mistis aliquibus inter se, siue generis eiusdem aliquibus. Nam quod Sophronis, & Xenarchi mimis commune dicamus, sermonibusq; Socraticis, aliud prorsus habemus nihil, nec item

si quis trimetris, elegis, aliisve talibus aliquibus imitationem fecerit. Quæquam homines ipsi metro fingere adiungentes, elegorum fictores hos, hexametrorum illos nominant: non quidem secundum imitationem, sed communiter secundum metrum poëtas ipsos appellantes. Etenim si quid medicum, harmonicumve numeris efferunt, hac sanè ratione appellare consueuerunt. Homero quoque, atq; Empedocli, nihil planè præter metrum commune est: quam ob rem legitimus quidem ille poëta, hic physicus potius, quam poëta, meritò vocandus est. Similiter quoque si quis metra permiscens vniuersa, imitationem tamen fecerit, vt ipse Chæremone, qui Hippocentaurum omnifariam numerorum mistum centonem edidit, non iam poëta appellandus. De his igitur per hunc modum determinatum sit. Sunt verò qui his omnibus promiscuè vtantur, numero dico, harmonia, metro, vt Dithyramborum, Mimorumve poëtis, Tragœdia insuper, atque Comœdia: quæ tamen hoc differunt, quòd illæ quidem simul omnibus, hæ verò particularim vtuntur. Has igitur artium differentias dico, in quibus imitatio sit. Quoniã verò qui imitantur, agentes ipsos imitantur: hos autem vel probos, vel improbos esse oportet, vt quos duntaxat ferè semper ipsi mores concomitentur (etenim per vitium, atque virtutem moribus omnes differunt) necesse est (quod etiam pictores faciunt) vel meliores, vel similes, vel deteriores imitari. Polygnotus quidem meliores, Pauson deteriores, Dionysius verò similes effingebat. Ex quo liquiddò apparet, imitationum supra dictarum vnamquamque tales differentias sortiri, planèque diuersam euadere, quòd res diuersas ad hunc modum imitetur. Etenim

num tum in saltatione, tum in tibiurum, cithararumve modulatione, huiusmodi dissimilitudines fieri contingit. Similiter quoque & quæ circa sermones, & nuda carmina versantur. Exempli gratia: Homerus præstantes effingit, Cleophõ similes: Hegemon verò ille Thasius, (qui primus parodias scripsit) necnon Nicocharis, qui Deliadem, viles. Pari ratione & qui per Dithyrambos, & Mimos, vt fatuos, & Cyclopos, Timotheus, & Philoxenus vtrique imitantur. Quæ etiam dissimilitudine Tragœdiam à Comœdia differre dicimus: hæ enim humiliores, illa verò præstantiores, quàm qui modò sunt. Tertia præterea in his differentia est, quo quisque modo singula imitetur. fieri enim potest, vt eisdem, eadem, diuersa tamen ratione imitemur: aliquando quidem narrantes nos, idq; modò alienam personam induri, (quod Homerus facit) modò vt iidem ipsi non mutati, aliquando verò quasi negotiantes omnes, & agentes inroducentes. Atque in his planè tribus differentiis (vt à principio diximus) imitatio est, quibus videlicet, quæ, & quo modo. Quo sanè sit, vt ab Homero Sophocles aliquo pacto in imitatione non discreper, quod vterque præstantes imitetur: nec item ab Aristophane, quòd vterque negotiantes, & agentes, vnde *ἡ ψυχή*, id est actus ipsos, nonnulli ab agentium imitatione appellari dicunt. Quam ob rem Tragœdiam, atq; Comœdiam Dorientes sibi vendicant. Comœdiam quidem Megarenses, tam hi, qui hic sunt, vt eo tempore inuentam, quo populari administratione eorum Respublica regebatur, quàm qui e Sicilia: siquidem ab his poëta Epicharmus prodiit, multò sanè prior Chonnida, atque Magæte. Tragœdiam verò quidam in Peloponneso. Eiusque rei iudicium illi vocabula esse volunt, cum ipsi quidem *κόμῳ* vicos appellari dicant, Athenienses verò *ἄμω*, quasi comedos, non à *ἄμω*, hoc est, comedando, sed tanquam errantes per comas, id est, vicos, in vrbe despectui habitos, dictos existimant. Rursus hi quidem facere *ἄμω*, Athenienses verò *κόμῳ* dicunt. Ac de imitationis hætenus differentis, quot videlicet, & quales, hæc dicta sint. Cæterum à duabus causis, & quidem naturalibus, videtur Poëtica habuisse originem. Nam & insitum est à Natura hominibus à pueris imitari: & differunt à cæteris animantibus, tum quòd aptissimi ad imitationem sunt, tum quòd primas disciplinas imitando acquiritur, & vnusquisque iuxta imitationibus gaudet. Cuius rei quod in operibus accidit, argumetur sit. Etenim quæ ipsi cum molestia aspiciunt, eorum imagines affabrè factas gaudentes intuentur, vt ferarum forma truculentarum, cadauerumve. Huius verò ratio sit, quòd non solum philosophis, sed etiam cæteris mortalibus ad discere iucundissimum est: quanquam modicè in hoc hi communicent: ideoque huiusmodi imagines insipientes gaudent, quoniam ex illarum contemplatione accidit, vt & discant vnumquodque & in eis, quòd hoc ipsum sit illud, probè ratiocinentur. Alioqui si veras formas neutiquam insperissent, nullam omnino voluptatem præberet imitatio, præterquam vel opificio, vel colore, vel

tali aliqua ratione. Cùm verò nobis Naturã insita sit imitatio, harmonia, numerus (metra enim numeri partes esse, satis apparet) ab initio ad hæc maximè facti, ea paulatim promouentes ex ipsis quidem extemporariis Poëtiam genuerunt: in diuersa verò abiit pro vnus cuiusque natura. Vt enim actiones honestas digniores, taliumque fortunas imitabimur: ita prauas humiliores, sanè primùm conuiciis agentes, quemadmodum superioribus hymnis, laudationibusve. Antè verò Homerum nullum omnino tale poemã habemus, tamen plura extitisse credere par est. Exerat autem ipsius Homeri (vt ab eo initium sumamus) Margites, & huic consimilia: quibus insuper, quòd maximè cõgrueret, iambicum metrum accessit: iambicumq; propterea nunc appellatur, quòd his plerũq; numeris veteres *ἰαμβίκοι*, id est, conuiciari inuicem soliti sint. E veteribus aliqui Heroici, aliqui Iambici poëta extiterunt. At verò ipse Homerus, quæadmodum præcipuè heroicus fuit (solus enim hic non modò rectè, sed actionum imitationibus referta poemata condidit): sic etiam Comœdiæ normam primus tradidit, non quidem probis, sed ridiculis in actuum formam collatis. Et sanè similis in Margite ratio. Hic enim ita se ad comœdiam habet, vt ad Tragœdiam Ilias, atque Odyssæa. Alij verò pro vnus cuiusque ingenio impulsu, ad alteram tantum poëtica huius partem animum applicuerunt. Sicque nonnulli loco iamborum comici, nonnulli loco hexametrorum tragici, vt qui circa sublimiorem, honoratiorève dicendi characterem versati sint, Tragœdiæ doctores extiterunt. An verò Tragœdia, quatenus attinet ad ipsa genera, satis adhuc sit absoluta, necne, cùm id per se iudicando, tum ad theatra referendo, alia considerandi ratio est. Cùm igitur à principio rudes essent, planèque informes Tragœdia, atque Comœdia, illa quidem ab iis, qui Dithyrambum, hæc autem (quantum se ipsa aperiebat) ab iis, qui Phallica produxerunt, quæ nostra etiam tempestate in vrbibus non paucis in consuetudinem ex lege recepta sunt, paulatim auctæ fuerunt. Sicque Tragœdia diuersis mutationibus variata, quoad proprios numeros impletet, tandem quieuit. Tunc enim histrionum numerum, ex vno videlicet in duos, Aeschylus primus auxit, & ea, quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemq; primarium partium instituit, quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu ad tertias vsque produxit. Adhuc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione, satyris exclusis, ad grauem habitum prouecta, serò tandem quieuit, senariũque metrum ex octonario adaptauit. Hoc enim antèa metro vtentur, quòd satyrica, magisq; saltatoria poëtis esset. Itaque elocutioni iam constitutæ, Natura ipsa proprium adinuenit metrum. Maxime enim sermonibus aptum alternis iambicum esse, argumento sit, quòd in disserendo plurimi sanè iambi, rarissima verò hexametra mutuo in sermone à nobis proficiuntur. Licet etiam colloqui ipsius harmoniam excedentibus. Adhuc Episodia quoque plura, cæteriq; vt singula exornata fuisse dicuntur. De his igitur satis: nimis

enim fortasse operosum sit, in singulis immorari. Comædia autem est (ve diximus) peiorum quidè imitatio, non tamen secundum omne vitij genus: quanquam ridiculum à turpi, proficiscitur. Ridiculum enim aliquo pacto peccatum est, & turpitu do sine dolore, minimèq; noxia: perinde ac ridicu la statim appareat deformis facies, distorta, sine dolore. Igitur de promotione Tragædiæ, & per quos, satis constat: secus verò de Comædia. Si qui dem initio, quòd parum sui studiosos habuerit, la ruit: serò enim ab Archôte comædorum chorus, vt quiq; sese obtulisset, inductus est. Eius verò professores, vbi iam aliquam speciem præ se tulit, memorantur. Quis autem personas, prologos, hi strionum multitudinè, ceteraq; huiusmodi pro tulerit, profus obscurum. Ceterùm cõsingere fa bulas, quod quidè à Sicilia primum manauit, Epi charmus, & Phormis cœperunt: sicuti quoque ex Atheniënsibus Crates, iambica profus ratione om missa in vniuersum, sermones, vel fabulas confin xit. Itaq; Tragædiæ Epopœia duntaxat similes esse apparet, quòd merrico sermone præstantiù imi tatio est. Hoc differt, quòd simplici vritur, metro quòdq; enarratio est. Longitudine præterea, quo niam Tragædiæ quidem intra vnus potissimum folis, vel paulò plus, minùsve periodum actio est: quãdo quidem Epopœia temporis spatio non vr getur: qua sanè libertate in Tragædiis, perinde ac in hexametris, à principio vsi sunt. Circa verò par tes, vt hæc ambæ in aliquibus inter se non discre pant: ita propriæ nonnullæ, atq; peculiare huius sunt. Quo fit, vt qui de tragædiæ virtute, atq; vitio diiudicare nouerit, idem quoq; & de hexame tris nouerit, siquidem quæ hexametrorum sunt, in Tragædia profus inesse apparet: quæ verò Tra gædiæ, in his non omnino. De hexametri igitur imitatione, atq; Comædiæ, post dicemus. Nûc au tem de Tragædiæ: cuius essentia definitionem, ve luti iam enatam, ex his, quæ dicta sunt, iterum su mentes, hanc esse dicimus. Tragædia, est imitatio actionis illustri, absolutæ, magnitudinem haben tis, sermone suauis, separatim singulis generibus in partibus agentibus, non per enarrationem, per misericordiam verò, atq; terrorem, perturbatio nes huiusmodi purgâs. Sermonem suauem appel lo, in quo numerus, harmonia, & melos inest: id verò separatim genere distinctum: cum metro tan tum quædam absoluantur, quædam rursum me lodia. Quoniam verò tota imitatio in actione ver satur, primum quidem apparatus ipsam, partem Tragædiæ ponere necesse est: mox melodiã, & di ctionem: vt pote ex quibus imitationem conficiat. Dictionem appello, illam quidem merrorum cõ positionem melodiã, cuius omnino vis per se ipsa satis apparet. Sed quoniam actionis imitatio est, agitãrque ab agentibus quibusdam, quos tum mo ribus, tum sententia tales esse omnino oportet, si cuti quoq; & actiones aliquas esse tales dicimus: manifestum est, harum actionum duas esse causas, sententiam, & mores, per quas planè vel voti cõ potes, vel minimè compotes omnes sunt. Adhæc actionis imitatio fabula est. Fabulam verò rerum ipsarum compositionem appello: mores secundû quod agẽtes tales esse dicimus: sententiã, ex quo

cunq; dicentes vel aliquid declarant, vel mentem propriam aperiuunt. Necesse est igitur cuiuslibet Tragædiæ sex esse partes, secundum quas talis esse nûcupetur. Hæc verò sunt, fabula, mores, dictio, sententia, apparatus, melodia. Quarum duæ ad ea pertinent, quibus imitatur: vna tantum ad id, quo pacto imitatur: cetera verò tres ad ea, quæ imita mur: præter has, nulla. His itaq; illorum non pau ci partibus (vt sic dixerim) vtuntur. Etenim & ap paratum totum ipsum continet, mores videlicet, fabulam, dictionem, melodiã, sententiãq; simi liter. Horum verò maximum est, rerum constitu tiõ: cum non hominum imitatio sit Tragædia, sed actionis, atq; vitæ, tum felicitatis, infelicitatisve. Quippe felicitas ab actione pender, finisq; ipse, actio quædam est, nò qualitas. Aliqui verò per mo res sũt tales: at per ipsas actiones, sanè felices, vel infelices. Non ergo vt imitentur mores, in actio ne versantur: sed per actiones mores complectun tur. Quapropter actiones, & fabula, Tragædiæ fi nis esse dicuntur: omnium autem maximum, finis est. Etenim sine actione Tragædia quidè fieri non potest, sine moribus potest: siquidè iuniorum non pauca, morum expertes inueniuntur. Tum poëta rum pleriq; tales omnino sunt, vt etiam ex picto ribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus. Polygnotus enim morû optimus expressor fuit: con trã Zeuxidis pictura mores minimè referre vide batur. Si quis præterea ordine moratos sermones, dictiones, sententiãsq; bene formatas afferat, non quidem penitus negotium, quod est ipsius Trage diæ proprium, assequitur. Id, quod illa Tragædia multò melius præstiterit, quæ talibus vtetur, per inde ac secundo loco necessariis: eum iam fabulã, rerumq; contextum habuerit. Adhæc, quibus ma ximè mortalium animos Tragædia delectat. Fa bulæ quidem partes peripeticiæ, id est, euentus in contrarium, & agnitioes sunt. Eius præterea rei signum est, quòd qui conficere aggrediuntur, ex actum illud non antè queunt dictione, atque mo ribus attingere, quam actiones constituerint. Id quod veteres poëtarum sermè omnes facere con fucuerunt. Est igitur principium, ac velut anima Tragædiæ, fabula: secundo verò loco, mores: in quo etiã picturæ similis esse apparet. Si quis enim fucis pulcherrimis tabulam fuisim illinat, non æ què sanè delectabit, ac si imaginem albo tantum distinxerit. Itaque actionis imitatio est, tunc per hanc potissimum agentium. Tertio sequitur sen tentia. Hęc autem est, posse explicare, quæ instant, atque quadrant: id, quod in soluta oratione facul tatis ciuilibus, atq; Rhetoricæ proprium munus est: Sanè veteres ciuilitate dicentes congingebant, no stri verò rhetoricè. Mos verò talis est, quo videli cet qualis voluntas sit in his rebus, in quibus non satis liquet, seclerũne quid, an fugiat ipse dicens, declaratur: quo fit vt sermones interdum moribus careant. Sententia in his versatur, quæ quomo do aliquid est, vel non est, ostendunt, vel vniuer se enuntiant. Quarto sermone dictione. Appello autem, quemadmodum diximus à principio, Dictionem, per verba sensus explicationem: id, quod in merris æquè, ac in soluta oratione, ean dem vim habet. Reliquarum verò quinq; partium sic

sic Melodia suauissima est, vt spectaculum gra uissimum. Quod tamen nec artificiosum est, nec ipsius Poëticæ proprium: siquidem Tragædiæ vir tus extra quoque scenam, ac sine histrionibus con sistit. Adhæc ars struendorum apparatus proprius magis choro, quam poësis est. His absolu tis, deinceps dicendum, qualem omnino esse de ceat rerum contextum. Hoc enim primum, maxi mum in Tragædia est. Propositumque semel nobis, Tragædiam imitationem esse actionis perfe ctæ, totiusque magnitudinem quidem aliquam ha bentis: siquidem & totum datur magnitudine carens. Totum verò est, quod principium, medium, atque finem habet. Principium illud esse dicimus, quod non necessariò post aliud est: contra quod posterius aliquid esse, vel fieri natum est. Finem, huic contrarium, illud ipsum, quod post aliud na tum est, esse necessariò vel plerumq; Mediũ, quod aliquo posterius, aliquo prius est. Decet autem ritè contextas fabulas minimè temerè vndeli bet initium sumere: nec item temerè vbiliber terminari: vt verò semper supra dictis partibus. Adhæc pulchrum siue animal, siue quodcumque ex aliquibus compositum, non ordine tantum, verum etiam congruenti magnitudine consistere debet: siquidem ex magnitudine, ordinèque, pul chrum oritur. Nam sicuti fieri non potest, vt per exiguum omnino animal, pulchrum appareat: quandoquidem que in insensibili tempore speculatio fit, confunditur: pari ratione nec illud, quod omnino sit permagnum. Ipsa enim specu latio simul fieri non potest: illudque totum, & v num è contemplantium consideratione potius elabitur. Quapropter sicuti in corporibus, tum in animantibus magnitudinem inesse decet, eam dico, quam probè oculis vsurpemus: ita & in fabulis longitudo inerit, quam quidem memo ria faciliè complectamur. Longitudinis autem præfinitio, quantum ad ipsos ludos, planèque ad sensum spectat, minimè artis est. Etenim si in ludis haberi centum Tragædiarum opus fuerit, vtique ad clepsydram, vt olim non somellectitarum di cunt, haberi poterunt. Quæ verò secundum ac tionis naturam fuerit, illa quidem semper, quæ longius protrahetur, donec tota simul in aperto sit, in magnitudine quidem decentior erit. Vt au tem simpliciter præfiniamus, quantam esse fabu lam vel deceat, vel necesse sit: cum sanè dicimus legitimum huic fore magnitudinis terminum, cum siue ad commodam fortunam ex incommo da, siue ex commoda ad incommodam perpetua serie mutata fuerit. Vna nanque est fabula: non autem, vt nonnulli putant, si circa vnum aliquem sit. Multa enim, minimèque determinata genere accidunt: ex quibus sanè quædam nullum con stitunt vnum. Simili ratione vnus multa actio nes sunt: ex quibus vna nunquam actio fiet. Qua propter omnes hi peccasse videntur poëta, qui cun que vel Heracleida, vel Thefeida, ceteraque id genus poëmata constringere: vt qui, vnus cum sit Hercules, vnam quoque ipsius debere fabulam existimauerint. Homerum verò, qui vt in aliis etiam excellit, ita in hoc quoque, suò id artis, si ue Naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet:

quandoquidem Odyssæam constringens, non sanè cuncta, quæ Vlysi acciderunt, in eam compe git. Verbi gratia, saucium fuisse in Parnaso, in du cum collectione simulasse insaniam. Quorum cum alterum euenerit, minimè necessarium fuit, vel verisimile, euenisse alterum: quippe qui vnã duntaxat actionem, qualem dicimus, Odyssæam videlicet, itèmq; Iliadem constituit. Decet igitur, quemadmodum vna vnus imitatio est in aliis imitatricibus artibus, ita & fabulam: videli cet quæ actionis imitatio sit, vnus eiusdemque integræ esse: sicque rerum inter se partes cohare re, vt ne vlla quidem vel transferri, vel sub trahi queat, quin totum illud varietur, planèque immutetur. Quod enim vel additum, vel sub tractum, totum nò immutare videtur, nulla quo que eius erit pars. Sanè constat ex supra dictis, non poëta esse, facta ipsa propria narrare: sed quemadmodum vel geri quierint, vel verisimi le, vel omnino necessarium fuerit. Haud enim historicum, atque poëtam, carmen, & soluta ora tio designant: quippe (quod alioqui facile factu sit) si Herodoti historia carminibus pangatur, æquè nihilò minùs, ac prius sine carmine erit, hi storia. Sed hoc differunt, quòd hic quidem res gestas, ille vt geri potuerunt, exponit. Quo fit, vt sapientius, atque præstantius poësis historia sit: siquidem illa circa ipsum vniuersale plurimũ versatur: hæc verò singulare seclatur. Est autem vniuersale, quæ cui conueniat, dicere, vel facere, verisimiliter quidem, seu necessariò, quod spe ctat poësis, cum nomina imponat. Contra singu lare, quid ipse Alcibiades fecerit, ruleritve. Iam verò & apud Comicos id manifestum: vt qui fa bulas ex verisimilibus constituentes, nomina in terim pro arbitrio comminiscantur: non quidem ipsa singularia, quemadmodum iamborum com positiones facere solent. In Tragædia autem vera nomina retinentur: cuius ratio est, quoniam credibile quidem illud est, quod fieri potest; quæ verò nõdum facta fuisse scimus, fieri quidem posse parum credimus: quæ verò facta, fieri certò potuisse ambigit nemo. Nam si fieri nequiuissent, nunquam profectò extitissent. Cum tamen Tra gædiarum aliqua, sanè ex notis nominibus, v no, vel duobus ad summum assumptis, reliqua deinceps constringant; aliqua rursus, quemadmo dum Agathonis flos, planè omnia, in quo, tam etiã cum nominibus res ipsæ pariter constringan tur, nihilò minùs delectant. Quare non omnino quærendum est, vt vulgata fabulæ, in quibus Tra gædiæ sunt, ad vnguem retineantur. Idem qua rere ridiculum esset: quandoquidem illæ etiam sic notæ, paucis quidem cum notæ sint, iuxta ta men cunctos delectant. Ex his igitur patet, poë tam fabularum magis, quam carminum esse poë tam, vt qui semper circa imitationem versetur; actiones verò imitatur. Si igitur & in ea quoque, quæ verè prius fuere, fingendo incidat, non pro pterea à poëta discedet: quandoquidem ex his, quæ gesta sunt, aliqua quidem eiusmodi esse ni hil prohibet, cuiusmodi vel exitiisq; verisimile sit, vel certè fieri potuerint: secundum quæ sanè horum poëta fuerit. Ceterùm simplicium fabu larum,

larum, actionumve, Episodica quidem terretima. Episodicam appello, in qua non verisimiliter, neque necessariò mutua episodica necantur. Fiunt autem hæc tum ab ineptis viribus suo vitio, tum à probatis quoque histrionum gratia. Etenim in huiusmodi certaminibus, dum fabulas plus æquo sæpenuero producant, legitimum ordinem peruertere coguntur. Quoniam autem imitatio non tantum perfecta actionis, verum etiam miserabilium, terribiliumve est: hæc autem maxime talia erunt, potissimumque pollebunt, quotiescunque per se ipsa inuicem admiranda illa accident: nimirum hoc pacto admirabile magis sese offert, quam si à casu, vel à fortuna proficisci appareat. Siquidem in his etiam quæ à fortuna proueniunt, illa quidem maximam admirationem præ se ferunt, quæ veluti suo pre impulsu prouenire videantur, vt in Argo Mityj statua, quæ super inspectantem collapsa, auctorem Mityj necis interfecit. Eiusmodi enim hæc sunt, vt non temerè facta esse opinemur: idèoque pulcherrimas tales fabulas eundem necesse est. Fabularum alia simplices, alia implexa: quemadmodum & actiones, quarum imitationes sunt ipsæ fabulæ, talem illis speciem præ se ferunt. Simplicem actionem voco, in qua quidem (vt definitum est) continua vna, absque peripœtia, agnitioneue, agendo fit mutatio: implexam, quæ vel agnitione, vel peripœtia, vel etiam vtraque. Hæc verò in ipso rerum contextu ita astruenda sunt, vt ex his, quæ prius acta fuerint necessariò sequi, aut certè verisimiliter agi videantur. Multum enim differt, sicut hæc per hæc, an ex his. Peripœtia est eorum, quæ aguntur, quemadmodum dictum est, in contrarium mutatio. Id autem (sicuti docuimus) aut verisimiliter, aut necessariò fit: vt in Oedipode. Accessit enim ille delectaturus Oedipodem, eundemque parentis incessantè timore liberaturus: quis autem esset, vbi ostendit, contrarium effectit. In Lynceo quoque ductus ille quidem est, veluti mox immolatus: Danaus contra subsecutus, vt immolaret: sed accidit ex his, quæ patrata sunt, vt hic necem, ille salutem sit assecutus. Agnitione est (vt etiam ex nomine liquet) ex ignorantia in notitiam, ad amicitiam, vel inimicitiam illorum mutatio, qui seu felices, seu infelices determinantur. Pulcherrima autem fit, si cum peripœtia fuerit: vt in Oedipode. Sunt profectò & alia agnitiones. Nam tum in animatorum, tum quorumcunque, vt accidit, sunt: si quando (vt dictum est) euenit, vt si quid patrarit quis, vel non patrarit, agnoscamus: illa tamen, quæ potissimum à fabula, quæve ab actione pender, est, quam diximus. Etenim huiusmodi agnitione, atque peripœtia, vel misericordiam, vel metum parabit. Receptum autem est, actionum imitationem esse Tragœdiam: fortunatumque insuper, seu miserum fieri ex his contigerit. quoniam verò agnitione, quorundam agnitione est, alia quidem alterius ad alium tantum fit, cum quis hic sit, illi notus est: alia rursus mutua indiget notitia, vt Iphigenia ex epistola illius missione ab Oreste quidem agnita, vt tamen ipsum agnosceret, alia quoque agnitione opus fuit. Par-

tes igitur hæc fabulæ duæ habentur, agnitione, & peripœtia: tertia superest, perturbatio. Nam de peripœtia, & agnitione satis diximus. Perturbatio verò, actio est latifera, seu dolore plena: veluti cum neces, cruciatus, vulnera, ceteraque generis huius palam fiunt. Ceterum Tragœdiæ partes, quibus tanquam formis vt nos oportet, superius exposuimus: secundum verò quantitatem discretam, atque in quas seceretur, singillatim hæc sunt: Prologus, Episodum, Exodus, Choricum. Choricis verò alterum mobile, alterum stabile. Sanè cunctis hæc omnibus communia, propria verò ea, quæ ad scenam pertinent, & communi. Prologus, est pars Tragœdiæ iusta, ante chori ingressum. Episodum, pars item iusta Tragœdiæ, inter choricos perpetuos cantus. Exodus, iusta pars Tragœdiæ, postquam nullus deinceps est chori cantus. Choricis verò ingressus, chori integri prima locutio. Stabile, sine Trochæo, & Anapæsto cantus. Commus, siue planctus, est luctus chori communis cum iis, qui in scena sunt. Partes igitur Tragœdiæ, quæ quasi formæ habendæ sunt, superius explicauimus: rursus secundum quantitatem discretam, & in quas seceretur, singillatim quoque diximus: deinceps verò, quæ fabulas texentes sectari, contra quæ vitare oporteat, tum verò à quibus locis Tragœdiæ ipsius opus ducatur, supra dictis addendum. Quoniam igitur Tragœdiæ pulcherrimæ compositio, non quidem simplex esse debet, sed implexa, eademque terribilium, miserabiliumve imitatrix, (id quod profectò imitationis huius proprium est) primum quidem satis apparet minime decere, bonos, & æquos viros ex felicibus infelices factos in scenam afferre: vt quod terrifici, miserandive nihil habeat, sed scelesti. Parique ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos, prauos effingere: hoc enim omnium à Tragœdia maxime alienum, vt quod rerum, quæ requiruntur, expers omnino sit, humanitatis dico, nedum terrifici, atque miserabilis. Sed nec omnino improbos ex secunda fortuna in aduersam lapsos: quandoquidem talis compositio, quæ alioqui humanitatem præ se ferre potest, miserandi, aut terrifici planè nihil habet. Vt enim immerentis calamitas misericordiam excitat, ita terror à simili incurritur. Quocirca cum nec miserandi, nec terrifici quicquam ab his proueniat: reliquum est, vt ad hæc maxime idoneus is habeatur, qui mediis inter tales sit. Is autem erit, qui nec virtute, nec iustitia antecellat, minimeque per vitium, prauitatemve, in ipsam felicitatem lapsus fuerit, verum humano quodam errore, ex magna quidem existimatione, atque felicitate: quemadmodum Oedipus, Thyestes, ceterique ex huiusmodi generibus illustres viri. Necesse est igitur pulchram fabulam constare magis ex vno hoc genere, quam ex duplici, vt nonnulli putant: cuius quidem ex miseria ad felicitatem mutatio non sit, sed contra ex felicitate ad miseriã, errore sanè non leuissimè verò per dedecus, ex illo quidem virorum, de quo dictum est genere: quòdve potius ad meliores quam ad deteriores spectet. Huius autem rei indic

diciam sit, vsus. Etenim iam inde ab initio poetarum, quascunque nacti essent fabulas, admittent: nunc autem pulcherrimæ circa paucas omnino familias componuntur, vt sunt Alcæonius, Oedipodis, Orestis, Meleagri, Thyestis, Telephi, ceterorumque generis huiusmodi: quibus vel facinorosa quidem grauiâ perpetrassent, vel ipsos tulisse cogitit. Erat igitur pulcherrima illa Tragœdia, quæ ex huiusmodi compositione constiterit. Quam ob rem illi quidem decipiuntur ob id ipsum, quo Euripidem damnant, vt qui in Tragœdiis suis illud obseruet, eorumque plures in infelicitate terminentur. Id quod omnino, vt diximus, ex arte est. Argumento verò illud sit maximo, quòd in scenis, atque adeò in certaminibus, hæc si rectè recitentur, maxime quidem tragicae appareant: Euripidisque ipse, tametsi aliqua parum rectè dispenser, omnium tamen poetarum maxime tragicus videri potest. Secundo loco sequitur, quæ à nonnullis in primo collocatur, illa ex duplici genere compositio: quo ex ordine Odyssæ est, vt quæ diuersa ratione, partim ex præstantioribus personis, partim ex humilioribus constet. Huic sanè primas tribuit Theatralis imperitia: quippe vates hanc auram sequuntur, componentes quidem ad vota spectatorum. Ceterum voluptas illa non Tragœdiæ, sed Comœdiæ propria est: in hac enim, si qui velut Orestes, & Agamemnon, secundum fabulam, inimici fuerint, reconciliata tandem inter se amicitia, neuterque ab altero obruncatus discedet. Terrificum verò illud, atque miserandum, cum ab apparatu scenæ proficiscitur, tum à rerum compositione: id, quod multò præstantius, meliorisque vatis est. Sic enim fabulam contexuisse oportet, vt etiam sublato spectaculo, quis quæ geri contigerunt, percipiens planè exhorreat, miseraturve: quibus apprimè duobus, qui fabulam Oedipodis cognouerit, afficietur. Illud autem, quod ad spectaculum pertinet, minis sanè operosum est, & impendio indiget. Pròinde, qui non terrificum illud, sed portentosum duntaxat spectaculo exhibent, alieni mentis Tragœdia habendi sunt: quippe delectatio non omnifariam à Tragœdia, sed quæ tantum propria ei fuerit, querenda est. Quoniam autem à timore, misericordiamve talem delectationem per imitationem poeta parare debet, satis quidem apparet in ipsis rebus id esse inferendum. De rebus itaque contingentibus, quæ terrifici, quæve miserabilis speciem allaturæ sint, deinceps dicere aggrediamur. Necesse autem est huiusmodi actiones, vel amicorum inuicem, hostium, siue etiam neutrorum esse. Itaque si hostis hostem obruncet, obruncaturusve sit, nequaquam miserabile illud, præterquam necis ipso affectu, assequetur: idque sequetur, si inter neutros id accidat. Perturbationes verò ipsa, quando eueniunt inter necessarios, veluti si fratrem fratrem, filium patrem, mater filium, filium matrem vel necet, vel necaturus sit, aut etiam tale quid facinus patret, patraraturusve sit, captandæ sunt. Pròinde receptas fabulas mutare non liceat. Verbi gratia, Clytemnestram ab Oreste extantam, Eriphilem ab Alcæone: quas sanè in-

uenire, atque susceptis iam rectè vti oportet. Id autem, quod diximus rectè, exactius declarandum. Fit enim interdum sic ipsa actio, quod antiqui obseruabant, pèrinde ac ab scientibus, & agnoscentibus: vt Euripides fecit, qui filios necantem Medeam induxit. Fit etiam ab ignorantibus quidem vim facinoris, agnitis verò mox necessitudinem, qualis Sophocleus est Oedipus. Id, quod omnino est extra Tragœdiam: in Tragœdia verò ipsa, vt Alcæonem Astydanas, Telegonumve in Vlyssæ vulnerato. Tertius præterea modus est, per ignorantiam, videlicet debere aliquem hæc facinora patrare, inter patrandum verò agnoscere. Præter hos nullus est alius. Siquidem quid agi, vel non agi, idque à scientibus, vel nescientibus necesse est, è quibus facinus prudentem aggredi, minime verò perficere est absurdum, cum non tragicum quidem, velut perturbationis expers, sed omnino scelerotum præ se ferat. Quo fit, vt huiusmodi actionem sequatur nemo, vel certè rarissima sit inuentu, vt in Antigone Creontem Aemo fecit. Proximum huic erit scelus patrare: quo sanè potius est imprudentem quidem patrare, patrantem verò agnoscere. Etenim & à facinore scelus abest, & ipsa planè agnitione stuporis est plena. Nouissimum verò præstantissimum est. Exempli gratia, in Cresphonte Merope filium interficere debet, non autem interficit, ita etiam & in Iphigenia foror fratrem, in Helle filium matrem ab alienaturus agnoscit. Quapropter (sicuti iam pridem diximus) multarum familiarum Tragœdiæ non sunt. Siquidem querentes non ab arte quidem, sed à fortuna mutati sunt: ita fabulas contextere. Itaque fit vt inuiti cogamur ad easdem sapius familias recidere, quibus videlicet huiusmodi perturbationes contingere. Igitur tum quales esse fabulas oporteat, satis iam dictum. Quantum ad mores, quatuor sanè sunt, quæ indigent consideratione. Eorum vnum, idque primum est, vt probitatem præ se ferant. Vtunque enim mos inerit, si quemadmodum dictum est, tum sermo, tum actio animi propositum qualecunque fuerit, indicauerit: improbus quidem si improbum, probus si probum: id verò inest in vnoquoque genere. Nam & mulier proba est, & seruus, tametsi forsasse hoc deterius, illud omnino improbum sit. Secundo loco sequitur, vt conuenientes sint. Fortitudo enim mos est, sed esse vel fortem, vel prudentem, vtique mulieri non conuenit. Tertio, vt constant sibi: est enim separatum hoc ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conueniensque seruare. Quarto, vt æquali renore procedant. Quanquam enim histrio, vt qui talem personam induerit, inæqualis appareat, omnino tamen illa inæqualitas æqualiter perpetuò regenda. Exemplum improbi moris sit alioqui minime necessarium. Verbi gratia, in Oreste Menelaus indecori, atque inconueniens Vlyssis eiulatio in Scylla: Menalippesque sermo inæqualis, Iphigenia in Aulide, vt cui posterior supplicatio priori non consonet. Et sanè in moribus, sicut in ipsa rerum compositione, tum necessarium, tum verisimile exquirendum

est, atque etiam vti necessario, verisimilive ordine cuncta procedant. Quare ininitelium est, fabularum solutiones ex ipsismet potissimum fabulis proficisci debere, non autem ab aliquo artificioso, vt in Medea, & in Iliade illa per navigationem. Quo sanè artificioso vtendum in iis, quæ extra Tragædiam sunt, quæcunque videlicet vel prius facere, quæ neutiquam fieri potest vt alio pacto ad humanam peruenirent notitiam, vel quæ futura denuntiatione, diuinatione vt indigeant: quandoquidem deos cuncta inspicere, satis quidem apud nos constat. Quodcunque vero rationi consentaneum minus sit, expoldendum quidem ab ipiis actionibus: si non prorsus, at à Tragædia, vt est in Sophoclis Oedipode. Cùm verò Tragædia præstantiorum imitatio sit, par fuerit quoque, nos ab excellentium pictorum more non discedere, qui dum proprias, verisimilissimas imagines referre student, pulchrioris sanè depingunt. Ita etiam poëta, iracundos videlicet, desideresque dum imitatur, huiusmodique alia circa mores habentes, probitatis quidem, atque iracundiæ sibi exemplum proponere debet, velut fortem Achillem, vt ipse Homerus. Hæc profectò seruare oportet, insuperque sensus ipsos, qui poëticam consequuntur, præter illa, quæ necessaria sunt. Etenim in his fallimur sæpenumero, sed in sermonibus iam editis satis dictum de his. Sanè quid sit agnitio, superius declarauimus: nunc verò de ipsius generibus. Primum quidem, vt est minimè artificiosum, ita à plurimis vsurparum, aut per dubitationem sit, aut per signa. Horum rursus ingenita aliqua verbi gratia, lancea, quam Terrigena gestare solent: vel astra, qualia in Thyeste Carcinus, aduentitia aliqua, sed hæc vel in corpore, vt per cicatrices: vel extrinsecus, vt per monilia, per torques, & vt in Tyro per scapham. Possumus autem melioribus his vti, itémque deterioribus: verbi gratia, ex cicatrice quidem Vlysses agnoscitur, non tamen eodem modo à nutrice, & à subulcis: quandoquidem hæc fidei faciendæ gratia, artificij sunt expertia, ceteraque huiusmodi. Quæ verò ex peripætia, qualia in Niptris, meliora, ordine huic proxima sunt. Quæ, quoniam à poëtis, confinguntur, artificio non carent: qualis in Iphigenia Orestes, qui & sororem agnouit, & agnitus est ab ea. Agnouit quidem ex epistola: agnitus autem ex indiciis. Hæc itaque pro arbitrio poëta profert, non ipsa fabula: ideòque in peccatum superà dictum facile lapsum habent: quippe nonnulla afferre permissum est: vt in Sophoclis Theægo. Radij vox: Tertium per reminiscenciam sit, dum spectando aliquid, in animum quid reuocamus: quemadmodum in Dicæogenis Cypris; picturam quidem ille inspicens ingemuit: & in sermone apud Alcinoium audiens cithæcedum vlysses, ex recordatione fleuit, vel agnitus est. Quartum per syllogismum, vt in Cloe-phoris: quodq; similis quidam accessit: similis autem præter Orestem nemo: Orestes ergo accessit. Tum quod Polydis de Iphigenia est. Verisimile est enim, ratiocinatum fuisse Orestem: quod, cùm immolata soror fuerit, sibi quoque vt

immoletur contingere. Tale est illud in Theodectæ Tydæo veniens ille, quasi natum inuenturum extinguitur: & in Phœnisis, quæ locum conspiciat, instare sibi fatum properat commentæ sunt: quoniam in fatis haberent, ibi debere mori: etenim in eo fuerunt exposita. Huic & adiungitur illud, quod in theatro per paralogismum fit. Exempli gratia: in Vlyssæ falso nuntio, hic quidem arcum cogniturum se dixit: ille verò tanquam arcu cognoscendo ab eo, propter eam paralogismum facit. Omnium verò optima ex parte rerum agnitio est: à qua videlicet ex verisimilibus admiratio ipsa paritur: qualis illa in Sophoclis Oedipode, & in Iphigenia. Siquidem verisimile est, literas hanc mittere cupiuisse. Huiusmodi enim solq; absque villo vel in presfo signo, aut etiam extrinsecus: vt monile, sunt: ab his verò probantur, quæ ex syllogismo. Ceterum constituitur fabulas oportet, & ita eas elocutione construere, vt quàm maximè rem ante oculos ponant. Sic enim quæ manifestissima sient poëta inspicens, pèrinde ac rebus, dum aguntur, interfit, cùm decorum ipsum inuenerit, tum pugnantia minimè illum latere poterunt. Argumento sit illud, quod Carcino vitio datur. Etenim Amphiaræus è templo exibat: id verò cùm non videret spectator, obscurum fuit. Cecidit autem hic à scena, cunctis ob id spectatoribus indignantibus. Pròinde quantum fieri potest, fingendum illud, quod ex habitibus naturalibus paratur: quandoquidem hi maximè suapte natura persuadent, qui perturbationibus affecti sunt. Quo sit, vt exagitat exagitet, perturbetque verisimè perturbatus. Quapropter vel versatilis ingenij viri, vel furore perciti poëtica est. Etenim poëtarum aliqui ab ipsa Natura ad poëticam bene formati sunt, aliqui autem à mente abstrahuntur. Ceterum confictos sermones oportet etiam confingere ipsam vniuersam applicare, moxque Episodiis ad hunc modum vti, ac rem diducere. Ad hunc verò modum vniuersale illud speculari oportere dico. Verbi gratia: Iphigenia constituta ad aras quadam virgo, atque ex oculis sacrificantium clam surrepta, delata verò in aliam regionem, in qua dea hospitium sacrificia ex lege debebantur, eius sacri ministerio ipsa prapòsita est. Procedente tempore sacerdotis fratri illuc accedere contigit: cur autem contigerit, vt ipsum Deus ob quandam culpam venire illuc impulerit, extra vniuersale est: quorsum verò, extra fabulam. Itaque cùm accessisset, captus, immolandusque mox, sororem agnouit, siue vt Euripides finxit, siue vt Polydes, ex verisimilibus locutus: quod non modò sororem, verùm & ipsum sacrificari oportebat: vnde quidem salus parta est. Quo facto, nominibus statim substitutis, Episodia aggredienda: sed hæc quo pacto legitima sint, sanè consideranda: veluti furor in Oreste, propter quem captus est, salusque per expurgationem. In dramatis itaque, siue actibus Episodia ipsa breuia esse debent: contra in his longior Epopœia sit. Nimirum, Odyssæa longus est sermo. Per multos annos peregrè quidam cùm iter:

& à Neptuno obseruatus, & à cunctis relictus, ita rebus ipsius domesticis constitutis, vt fortuna omnes à procis absumerentur: sibiòque inlita iam instarent, iactatus pelago domum peruenit: cùmque aliquos agnouisset, illos aggressus, ipse quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc itaque proprium eius poëmaticis est. Nam cetera ad Episodia pertinent. Vniuersa verò Tragædia partim connexionem, partim solutionem continetur, quæ extra sunt, & aliqua præterea: quæ intra habentur, plerumque connexio continet: reliqua verò solutio. Connexionem appello totum id, quod à principio ad vltimam vsque pertinet partem, ex qua mutatio fortuna fit. Solutionem à mutationis principio, ad finem vsque: vt in Lineo Theodectæ, in quo connexio quidem, acti prius, natique captiuitatem continet: solutio à mortis accusatione ad extremum vsque. Quatuor autem Tragædiæ sunt genera, totidem quoque & partes dictæ: quorum sanè Complicium illud dicimus, quod omnino ex peripætia, atque agnitione constat. Patheticum, vt Aiaces, atque Ixiones, Moratum, Phœtioidas, & Pelcum. Quartum, veluti Phœtidias, & Prometheus: quæcunque insuper, quæ apud inferos sunt. Quare magno perè poëtis conandum, vt horum omnium quàm locupletes sint. Quod si omnium minus queant, saltem principium, atque quàm plurimorum: eòque etiam enixius, quò in taxandis poëtis hæc aras in tantum prona est, vt quos in omnibus his partibus probandos noverit, in singulis etiam mirum in modum excellere æquum censet. Minimè verò fortasse conuenit, eandem Tragædiam, siue diuersam appellare à fabula. Id, quod earum ipsi quidem connexio, atque solutio indicauerit, ceterum non pauci egregie nestantes inceptè solunt. Oportet autem ab vtraque parte plausum iugiter excitare: illudque cùm primis canere, ne contextum Epopœia proprium, in Tragædia confingamus. Talem verò esse dicimus, qui complures contineat fabulas. Exempli gratia, si quis totum illud Iliadis vnica velit complecti fabula. Ibi etenim propter poëmaticis longitudinem partes ipsæ congruentem suscipiunt magnitudinem: in actibus verò multè præter id quod susceptum negotium exposcit, longiores euaderent. Cuius rei signum id esse potest, quod hi, qui totum Ilij excidium simul composuere, ac non potius singulis separati partes, sicuti Euripides Medeam, vel Niobem, (quod Aeschylus minimè obseruauit) vel proferus cadunt, vel cerè infelicitè certant. Siquidem propter id vnum cecidit Agathon: tamen tum in peripætis, tum in simplicibus actionibus, hi quidem suum mirabiliter propositum assquantur. Etenim tragicum, atque humanum est, cùm sapiens, idémque prauus, veluti Sisyphus deceptus fuerit, siue fortis, idémque iniustus superatus. Verisimile enim est, vt Agathon afferit: quandoquidem multa præter ipsum verisimile accidere, à verisimili

non discrepat. Chori summam penes vnum duntaxat ex histrionibus esse oportet, totiusque partem esse, vt autem concertationibus, non sicut apud Euripidem, sed sicut apud Sophoclem. Reliquis verò concessa potius ea sint, quæ ad susceptam pertinent fabulam, quàm quæ ad aliam Tragædiam, quæ propter intercalare concinunt. Huiusmodi sanè rei initium primum ab Agathone sumptum. Atqui quidnam differt inter canere, intercalare, locutionemve illam, quæ aliud ex alio necit, integrumque Episodium? Iam verò cùm de his omnibus dixerimus, reliquum est, vt de Dictione, atque sententiâ agamus, tamen de sententiâ in iis, quos de Rhetorica scripsimus libris, vt quod eius viæ, & rationis magis proprium sit, differuimus. Ad sententiâ ea omnia pertinent, quæcunque oratione adstruere oportet: cuius partes erunt, ostendere, solvere, perturbationes preparare, sicuti misericordiam, timorem, iram, ceteraque huius generis: adhæc, exaggerare, ac diminuere. Constat autem, supradictarum partium rebus accommodata afferre oportere, cùm videlicet vel miserabilia, vel graua, vel mira, vel verisimilia astruenda sunt. In quibus tamen hæc habenda distinctio est, quod aliqua quidem nullo doctrinæ adminiculo apparere necesse est, aliqua verò sermone ipso dicentem preparari, ac vi etiam sermonis euenire. Quod enim dicentis munus esset, si non quidem sermonis vi, grata esse viderentur? Circa Dictionem vnum quidem speculationis est genus, de figuris videlicet ipsius: quod quidem ad histrionicam, atque ad eum, qui huiusmodi arti præsit, pertinet. Exempli gratia: quid sit mandatum, quid preces, quid narratio, quid minimè, quid interrogatio, quid responsio, ceteraque id genus. Quandoquidem præter horum peritiam, ignorantiamve, nulla quidem accusatio, quæ digna sit studio, ad poëticam refertur. Nam quis, obsecro, in his peccatum esse suspicetur, quæ Protogoras accusat? si quis videlicet, dum precari se existimet, interim præcipiat? hoc pacto: Iram pande Dea. Quandoquidem (inquit ille) iubere aliquid fieri, vel non fieri, præceptum est. Quapropter facessat hæc consideratio pèrinde, ac alterius facultatis, non autem Poëticæ propria. Dictionis vniuersæ partes hæc sunt: Elementum, syllaba, coniunctio, nomen, verbum, articulus, casus, oratio. Elementum indiuidua dicitur vox, non quidem omnis, sed illa tantum, ex qua suapte natura intelligibilis vox constitui potest: quandoquidem & indiuisibiles sunt ferarum voces, quarum sanè nullam elementum dicimus. Hæc vocalis, siue semiuocalis, aut etiam muta appellatur. Vocalis, quæ sine vlla prorsus adiectione sonum, qui exaudiri possit, reddit. Semiuocalis, quæ non sine adiectione, vt *ε*, *ρ*. Muta, quæ cum adiectione per se nullum omnino sonum reddat: adiuncta verò his, quæ aliquam vocem reddunt, exaudiri potest, vt *γ* & *α*. Hæc differunt inter se figura oris, locis, aspiratione, tenuitate, longitudine, breuitate, acumine,

præterea gravitate, inflexione: de quibus sanè in his, quæ ad metra pertinent, consideratio propria est. Syllaba, vox est nihil penitus significans, composita ex muta, & vocem aliquo pacto habente. Nam $\gamma\epsilon$ etiam absque α syllaba est: & cum α , veluti $\gamma\epsilon\alpha$. Sed harum differentias examinare, metricæ artis est. Coniunctio, vox est minimè significans: quæ nec impedit, nec efficit aliquam vocem significare, apta quidem ex pluribus vocibus componi, extremo, atque medio orationis congruens: quam quidem in initio orationis suapte natura poni minimè conuenit: vt $\mu\theta\upsilon$, $\nu\tau\omicron\iota$ $\delta\eta$: siue vox per se quidem minimè significans ex pluribus vocibus vnâ, apta verò vocem vnâ significatam reddere. Articulus, vox est minimè significans, quæ vel principium orationis, vel finem, vel separationem ostendit, quemadmodum $\tau\omicron$ $\phi\eta\mu\iota$, $\tau\omicron$ $\omega\delta\epsilon$, & alia: siue vox minimè quidem significans, quæ nec impedit, nec efficit aliquam vocem significare, aptam ex pluribus vocibus componi, tam extremis, quàm mediis cohærens. Nomen, composita vox est significans sine tempore: cuius aliqua per se pars nihil significat. Nam & in compositis sic obseruamus: vt nullum per se separatam significet: vt in $\delta\epsilon\omega\delta\eta\rho\alpha$, in quo $\delta\eta\rho\alpha$ minimè significat. Verbum, composita vox est, significans cum tempore: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat. Etenim homo, siue album, nequaquam cum tempore significat: ambulat verò, vel ambulauit, cum tempore significat: illud quidem præfens, hoc præteritum. Casuum, qui tum ad nomen, tum ad verbum pertinent, hic quidem significans est secundum huius, vel huic, & quæcunque talia: ille verò secundum vnum, vel plura, vt homines, vel homo: itémque alius secundum personarum modos, quatenus interrogant, siue iubent. Verbi gratia, ambulauit, & ambula: quæ quidem eiusdem generis sunt casus verbi. Oratio, vox est significans, composita: cuius partes quædam separata aliquid omnino significat. Quanquam enim non omnis oratio ex nominibus & verbis constat, vt hominis ipsius definitio: siquidem sine verbis etiam constare potest, omnino tamen aliquas significantes partes habebit: vt in hac oratione, ambulat Cleon: illud Cleon, significans est. Duobus verò modis vna dicit oratio. Aut enim significans vnum per se est, aut additis coniunctionibus. Verbi gratia, Ilias quidem vna erit coniunctionibus oratio: nominis verò definitio vnum significat. Nominis generum aliquid est simplex. Simplex autem voco, quod ex minimè significantibus constituitur. Aliquod duplex, cuius aliud quidem ex significantibus, ac minimè significantibus componitur: aliud ex significantibus omnino. Triplex insuper, ac quadruplex nomen esse potest, quemadmodum multa: Megaliorum $\epsilon\pi\mu\omicron\upsilon\mu\epsilon\delta\epsilon\alpha\upsilon\theta\omicron\varsigma$. Omne autem nomen aut est proprium, aut ab alia lingua, aut translatio, aut ornatum, aut fictum, aut productum, aut subtractum, aut commutatam. Proprium voco, quod omnibus in vsu est. Ab alia lingua, quod ali-

quibus duntaxat. Ex quo patet, huiusmodi atque proprium fieri posse, vt in idem quandoque recidant, minime tamen eisdem: vt $\sigma\iota\phi\omega\upsilon\omega\varsigma$, id est, lanceola, quod Cyprius quidem proprium, nobis verò ab illorum lingua. Translatio, est nominis alieni illatio, vel à genere ad speciem, vel à specie ad genus, vel à specie ad speciem, aut etiam secundum aliquid, quod proportionem respondeat. A genere ad speciem in portu esse, stare aliquid est. A specie ad genus: vt, Ipse decem peperit iam millia» commoda Vlyses: decem millia enim multa» sunt, quo sanè vocabulo pro multo vtuntur.» A specie ad speciem: Abstulit ære animam immitti: ære abscidit. Hoc enim loco auferre pro abscindere, & abscindere pro auferre vsurpauit: quod vt runque subtrahere aliquid sit. Proportio verò respondens dixerim, quando aliquid secundum ad primum simili ratione se habeat, qua quartum ad tertium. Sumit enim vel loco secundi quartum, vel quarti secundum: interdumque addunt, pro quo dicitur, ad quod est. Exempli causa: simili ratione se habet phiala ad Bacchum, qua scutum ad Martem. Dicitur igitur, & phialam scutum Bacchi, & scutum phialam Martis. Rursus ad diem vespera ea ratione se habet, qua ad vitam senium. Itaque dicit, vesperam dici senium, & senium vesperam vitam: vel, sicut Empedocles, occasum vitam. Licet autem quibusdam nomen proportionem respondens inditum non sit, nihil tamen fecius simili ratione dicitur: quemadmodum frugem quidem proicere, serere dicimus: proici verò à Sole flammam, nominis est expert: cum tamen ita ad Solis flammam hoc se habeat, quemadmodum serere ad frugem: ideòque Sol dictus, fator diuinitus ignis. Licet autem huiusmodi translationis modo vt, & alio quoque, cum videlicet nominauerimus, alienum quippiam, aliquid eius proprium ab eodem remouentes: vt si quis appellare volens phialam, dixerit scutum, non Martis, sed Bacchi. Fictum est, quod à nomine vsurpatum, à poëta ponitur: cuiusmodi hæc esse apparent, vt Cornua ramos, & sacerdotem custodem, Productum atque subtractum: Productum videlicet, quod longiore vocali vtatur, quàm sit eius propria, siue etiam adiectam syllabam adsciuerit. Subtractum, quod aliquo siue peculiari, siue adiecto mutilum sit. Exempli gratia, Productum $\pi\omicron\lambda\omicron\varsigma$ $\pi\omicron\lambda\eta\omicron\varsigma$, $\pi\eta\lambda\epsilon\delta\eta\mu$ $\pi\eta\lambda\eta\eta\delta\epsilon$ $\delta\eta\omega$ dicimus. Subtractum, vt $\kappa\epsilon\iota$ & $\delta\eta\delta$: atque etiam cum vna ex geminis sit, vt per $\iota\theta\iota\varsigma$, id est, suæ. Commutatam, cuius in denominatione aliqua quidem remanet pars, aliqua verò additur: velur, Dexteriorem secundum mammam, pro dextram. Nominum præterea sunt: aliqua masculina, aliqua feminea, aliqua media. Masculina, quæcunque in ν & ρ desinunt, & in cunctas, quæ à π & χ mutis componuntur: sunt enim, omnino duæ, ν & χ . Feminea, quæcunque in vocales suapte natura longas, quales sunt ι & ϵ , desinunt: productas insuper in α .

in α . Quo fit, vt hæ numero sint æquales illis, in quas masculina, & feminea desinunt. ν enim, & χ non diuersa sunt. Sanè nullum nomen in mutam definit, sed nec in vocalem breuem: in ν verò tria tantum $\mu\epsilon\lambda\iota$, $\nu\omicron\mu\mu\iota$, $\pi\epsilon\lambda\tau\omicron\upsilon\epsilon\iota$. in ν quinque, $\omega\delta\upsilon$, $\nu\alpha\pi\tau\upsilon$, $\gamma\omicron\delta\upsilon$, $\delta\eta\rho\upsilon$, $\alpha\varsigma\upsilon$. Media in hæc, insuperque in ν & σ . Dictionis autem virtus, vt perspicua sit, non tamen humilis. Quæ igitur ex propriis nominibus constabit, maximè perspicua erit, humilis tamen. Exemplum sit, Cleopontis, Schelenique poësis: illa veneranda, & omne prolebeium excludens, quæ peregrinis videtur vocabulis. Peregrinum voco varietatem linguarum, translationem, extensionem, tum quodcumque à proprio alienum est. Verum, si quis hæc omnia simul congerat, vel ænigma efficiet, vel barbarismum. Ænigma quidem, si translationes: barbarismum verò, si linguas. Ænigmatis forma ea erit; oratio scilicet, quæ ex minimè congruentibus inter se constat. Hoc itaque per nominum compositionem effici minimè potest, per translationem verò potest: vt, Vidi igne, atque arce virum viro inherentem vnum, ceteraque id genus: quemadmodum quoque ex linguarum varietate barbarismum: quapropter aliquo pacto hic admiscetur. Pròinde sicut illud non triuale, ac minimè humile, lingua, translatio, ornatum, ceteraque dictæ species pariunt: ita proprium perspicuitatem. Ceterum non minimam conferre videntur partem ad dictionis perspicuitatem, & ad vulgare excludendum, productiões, concisiones, nominumque immutationes: quandoquidem id, quod præter vsum communem sit, quatenus à proprio diuersum est, illud minimè plebeium efficit: quatenus verò cum vsu communi conuenit, claritatem. Quapropter errant non parum, qui huiusmodi dictionis genus accusant, quique Poëtam ipsum inceslere audent: id quod priscus Euclides fecit. Quasi facile quis coningat, si ei, dum iambos conficere, in ipsa dictione nomina quantumlibet extendere liceat: quemadmodum $\eta\pi\tau\eta\gamma\alpha\epsilon\tau$ $\theta\iota\delta\omicron\nu$ $\mu\alpha\rho\alpha\theta\alpha\iota\upsilon\alpha$ $\beta\alpha\delta\iota\chi\omicron\upsilon\tau\epsilon$, $\epsilon\iota\kappa$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\delta\epsilon\mu\epsilon\tau\omicron\varsigma$ $\tau\omicron\nu$ $\delta\iota\epsilon\mu\iota\upsilon$ $\epsilon\chi\eta\lambda\iota\beta\omicron\rho\omicron\rho\upsilon$. Itaque ridiculus esse apparet, qui hoc dicendi modo vsus est. Atqui mensura æquè omnibus partibus regula est. Nam si quis translationibus, linguis, ceterisque huius generis vel indecentior; vel affectatè vsus fuerit, pari ratione ridiculus struxerit. Quantum verò concinnitas in carmine polleat vel ex eo consideretur, quod loco nominum ad mensuram in oratione comparatorum à varietate linguarum, translationum, ceterorumque generis huiusmodi, si quis proprias appellaciones posuerit, veram nos attulisse rationem inficiâs non iuerit. Id, quod Aeschyli, atque Euripidis in eodem faciendo iambo pariter versantium exemplo apparet. Nam cum hic vnum duntaxat nomen lingua non trita loco proprii immutauerit, tam pulcher apparuit: quam ille abiectus est vsus. Etenim Philodete Aeschylus sic locutus est: Mei pedis carnem exedit phagedæna: ipse verò Euripides loco exedit, epulatur apposuit. Ad hæc. Nunc autem paruus me existens turpis ineptus. Verbi

gratia: si quis afferens magis propria, id ineptus immutauerit, hoc pacto: Debilis informis me existens, exiguisque. itémque indignum currum, & exiguas dapes: dicatque currum prauum, & prauas dapes. Rursusque pro Iones vociferantur, Iones clamant. Ariphades præterea carpebat tragædos perinde, ac in Tragædiis suis his vterentur, quæ in communi sermone diceret nemo: vt $\delta\eta\mu\omicron\nu$ $\delta\epsilon\pi\omicron$ pro $\delta\epsilon\pi\omicron$ $\delta\eta\mu\omicron\nu$, id est, domibus ab, pro ab domibus: & $\sigma\theta\iota\nu$ pro $\sigma\theta$, id est, sui: & $\nu\eta$ pro $\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$, id est, ipsum: & $\alpha\chi\eta\lambda\iota\omicron\varsigma$ $\omega\iota\epsilon\iota$ pro $\pi\omega\epsilon\lambda$ $\alpha\chi\eta\lambda\iota\omicron\varsigma$, id est, Achille de, pro de Achille, ceteraque huiusmodi: profus ignorans, quod hæc omnia dum proprium videntur, plebeiam interim dictionem effugiunt. Ceterum magni negotij est, in supra dictis singulis à decenti non discedere, minimèque abuti compositis nominibus, linguisque: cum primis verò deceter vt translationibus, maximè est arduum. Id, quod non aliunde quæsitum sit oportet, versatilisque ingenij indolem præ se ferat. Etenim rectè quid transferre, simile aliquid illius contemplari est. Duplicia verò nomina, vt maximum in modum Dithyrambis quadrant, sic Heroicis linguarum varietas, iambicisque translationes. Quanquam Heroicis quidem supra dicta omnia valde vsui sunt: iambicis verò quod maximè colloquia emulentur, cuncta illa conueniunt nomina, quibus ritè quis in ipso sermone vtatur. Sunt autem hæc propria: metaphora, ornata. De Tragædia igitur, deque ad actionem accommodata actione, satis hæctenus à nobis hæc dicta sint. De narratiua verò, & per numeros imitatione, quod ipse quoque fabula, non secus, ac in Tragædiis actus, consistere debeant, pariterque circa vnâ, eamque integram, atque perfectam actionem versari, principio scilicet, medio, finèque constantem, à qua sanè velut ab integro quodam animalis, voluptas quadam peculiaris proficiscatur, omnino manifestum est, itémque quod historici vsitatis dissimiles esse debeant, quæ quidem non vnus tantum actionis præbeant notitiam necesse est, sed temporis vnus omnium sanè, quæcunque in eo tam circa vnum, quàm plures contingere, eodem scilicet modo, quo singula quæque inter se (vt casu euenit) se habent. Verbi causa: circa idem tempus nauale bellum in Salamine, præliumque Carthaginensium in Sicilia, quæ minimè quidem in eundem exitum spectant. Ita quoque in sequentibus temporibus, dum alterum interdum post alterum sit, quibus vnus non est exitus. Id, quod ferè poëtarum non pauci efficere solent. Quam ob rem, quemadmodum superius diximus, ob id etiam præ cæteris diuinus Homerus videri iure debet, quod bellum quidem alioqui principio, medio, finèque constans totum scribere minimè est aggressus: siquidem vel nimis magnum euasurum, atque adeò perceptu difficile existimauit: vel si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia varietate futurum: nunc verò eius rectè vna duntaxat parte suscepta, pluribus in ea Epifodiis vsus est: sicuti nauium catalogo, a-

lisisque Epifodiis, quibus poësum ipsam locupletis

tissimam reddit. Alij verò circa virum vnum, reimpitque duntaxat vnum versantur: sed actionem ipsam multimembrem constituunt, quemadmodum qui Cypriaca, & Iliadem parvam confecerunt. Verum enimvero Ilias simul, atque Odyssea vna tantum Tragedia, duabus ad summum claudi possunt: contra Cypriaca non nisi pluribus, tum parua Ilias ex octo amplius constat: vt sunt Armorum iudicium, Philocteres, Neoptolemus, Eurypilus, Emendicatio, Lacæna, Ilij excidium, Reditus, Sinon, Troiades. Iisdem præterea generibus Epopeia, quibus Tragedia constat, est necesse. Etenim vel simplicem, vel complicitam, vel moralem, vel patheticam hanc esse oportet. Cui totidem, eademque partes, præter harmoniam, & apparatus respondent: vt que peripetis, agnitionibus, affectibus, adhuc etiam sententia, & dictione, egregiis quidem omnibus indigere videatur. Quibus sanè cunctis & ante alios, & plenissimè Homerus vates vtitur. Siquidem vtroque poemate hæc omnia complexus est. Vt enim Ilias simplex, atque patheticum continet genus, sic Odyssea complicitum, vt quæ agnitionibus constat, & per totum morata sit: adhuc quoque dictione, atque sententia, cæteris mirum in modum variis antecessit. Differt autem Epopeia contextus à Tragico, longitudine, metrique. Itaque longitudinis præfinitio sit, de qua nobis satis est dictum, vt principium, simulque finis conspici queat. Hoc autem fuerit, si contextus ipsi, veteribus quidem minores erunt: plures verò Tragedias ad vnam auditionem dispositas complectentur. Quippe proprium Epopeia est, posse plurimum in magnitudinem excrescere; id, quod assequi Tragedia non potest: quando quidem hæc plura simul facta imitari nequit, sed id solummodo, quod in scena tunc, atque adeo pedes histriones est: contra in Epopeia, vt quæ mera enarratio sit, plures veluti partes transactas conglutinari permillum est, quibus sanè perinde, ac sibi propriis, poematis ipsius quasi grauidus augetur vterus. Quapropter hæc prærogatiua cum possit, tum faciliem ad magnificentiam adiutum habet, tum ad auditorem subinde leuandum, nãque dissimilibus Episodiis cuncta ad peragendum. Etenim Episodiorum ymiformitas, vt quæ citò satietatem afferre soleat, in causa est, cur Tragedia ad finem festinet. Heroicum verò carmen ex ipsa quidem experientia congruens esse apparuit. Etenim si quis alio quolibet metri genere, pluribusve inter se mistis, enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum degens factum videri poterit, quando quidem numerorum omnium stabilissimum, atque turgidissimum Heroicum est. Quo sanè sit, vt linguas, atque translationes potissimum admittat. Nam motus ipse enarratiuus præ cunctis aliis excellens est. Iam verò, atque octonarij, mobiles quidem sunt: verum vt hi saltationibus, sic agendis rebus illi apertissimi sunt. Ad hæc illud etiam magis absurdum, si quis, vt ipse Chæremum, hos misceuerit. Quare longum contextum alio, præterquam heroico, metro ritè panger nemo: nimirum id congruere (sicuti diximus) Natura docet.

Proin vates Homerus in hoc quoque, quemadmodum & in cæteris, præcipua laude dignus est: quando quidem omnium vnus, quid ipsum deceat poetam, minime ignorat. Decet autem hunc ex persona sua pauca dicere, quod in eo imitator non sit. Itaque vates alij, dum hoc studio semper certant, pauca interim, paucisque in locis imitatione allequuntur: contra Homerus pauca admodum præfatus, modò virum, modò mulierem, interdum mores aliquos inducit. Nihil enim vnquam non moratum, at semper moribus præpollens, quodcumque contingit. Sanè conuenit Tragedia, ipsum præbere mirandum, magis autem Epopeia: quòd videlicet proportione respondet. Ideòque mirandum maximè huic conuenit: quoniam in ea ad ipsum agentem minime respicimus. Porro, si quis illa, quæ de persecutio- ne in Hectore sunt, in scenam afferat, vtique ridicula apparere fecerit. Nam & illos stare, & hanc abnuere videre esse, quod prorsus in ipsis carminibus lateret. Cæterum mirandum ipsum per se esse id gratum, argumento sit: quòd omnes huiusmodi aliquid, dum nuntiant, veluti dicturi in gratiam, id semper exaggerant. Homerus verò præcipuè alios docuit, quo pacto mendacium ipsum dici oporteret: quod profectò paralogismus est. Existimant enim homines, cum hoc ipso existente, siue factò, hoc ipsum fiat, si potest, sit, etiam prius esse, vel fieri: quod quidem mendacium est. Sed ob id sanè mendacium primum est, quòd alio quopiam existente, hoc idem esse vel fieri necesse sit: siquidem cum hoc esse verum sciat anima nostra, paralogismo colligit, etiam primum esse verum. Cuius exemplum ex Niptris sumi potest. Irém que fieri quæ neutquam possunt, modò verisimilia sunt, potius quidem eligenda esse, quàm quæ minime verisimilia, licet fieri possint. Serimones quoque ipsos aded non ex parte rationis expertium constitui debere, vt etiam nihil, quòd non summa ratione præditum sit, contineant: si verò secus fiat, extra ipsam fabulationem saltem sit. Exempli gratia: ignoratio Oedipodis, quo pacto Laius occubuerit, non autem in actibus, sicut in Electra Pythi- corum nuntiatio: itémque in Mysis. Ex Tegea mutus vt loqueretur, profectus in Mysiam est, quapropter locutum fuisse dicere, fabula quidem ridicula esset. Etenim à principio eiusmodi constituenda non sunt. At si semel constituta fuerint, & ita sint recepta, eas admitti quauis absurdas, probabilius erit, quando quidem illa etiam in Odyssea circa Vlysis expositionem rationis expertia sunt: quæ quidem nullo pacto toleranda apparerent, si hæc eadem non bonus aliquis poeta confixerit: nunc verò diuersis bonis absurdum illustrans, suauè ipsum poeta reddit. Cæterum in dictione, otiosis in partibus maximè elaborandum: secus autem in his, quæ moribus, quæque sententia polleant: quando quidem ipsa valde luminosa dictione, tum mores, tum sententiam, quæ quidem per se satis conspicua sunt, obumbrare solet. Cæterum dubitationes, ac solutiones, ex quor. videlicet, quibusve generibus consent, ita considerandi mani

manifestæ sient. Etenim cum imitator poeta sit, sicuti quoque pictor, vel alius imaginum delineator, eorum semper vnum aliquod, quæ tria numero sunt, imitatur necesse est: qualia videlicet fuerunt, siue sunt, vel qualia dicuntur, videntur, vel qualia esse oportet. Hæc autem dictione tum per linguas, tum per translationes enunciantur. Multæ enim dictionis ipsius affectiones sunt, quas poetis indulgemus. Ad hæc non eadem est roctitudo ciuili facultatis, quæ poetica: sed nec alterius vllius artis, præterquam poetica. Huius verò peccatum omnino duplex est, alterum per se, alterum per accidens. Itaque quod ad imitandum non imitabile sibi proposuerit, per se huius peccatum erit: proponere verò non rectè, per accidens. Quemadmodum vtrumque dextrum latus equum promouentem aut secundum vnquamque artem peccatum. Verbi gratia: secundum medicinam, aliamve quamlibet artem: aut etiam si quæ fieri nequeant, confinguntur. Qualiacumque igitur hæc fuerint, minime quidem per se huius peccata dicimus. Quo sit, vt obiectiones in questionibus, si quis ad hæc respexerit, soluturus sit. Ac primum quidem, tamen peccemus semper in his, quæ secundum artem sunt, si quæ fieri nequeant, confingamus: rectè tum id factum se habebit, si propterea eiusdem finem assecuti fuerimus. Dicitur enim eius finis: verbi causa, si hoc pacto, vel id magis stupendum fuerit, vel aliqua ipsius pars huiusmodi reddatur. Exemplum sit, illa in Hectorem perfectio. Si ergo finem magis, minusve assequi contigerit, peccatum verò in his, quæ circa artem sunt, fuerit, nequaquam satis rectè id fiet: quippe si fieri potest, nullo pacto peccatum est. Præterea, vel est in his peccatum, quæ secundum artem sunt, vel quæ secundum aliquod accidens. Leuius enim fuerit, si ceruam cornua non habere ignorauerit, quàm si non bona imitatione descriperit. Ad hæc, si quis ex parum veris arguatur, at certè qualia esse decet, solutio sit: id quod Sophocles dixit, se quidem homines, quales esse oportet, effingere: Euripides autem, quales essent. Quod si neutro solvendum sit modo, at certè ita esse dicuntur: respondendum erit, velut in iis, quæ ad ipsos pertinent deos. Fortasse enim sic dicere, neque meliorem in modum, neque secundum veritatem fuerit. Sed tamen ita contingit, vt Xenophanes ait, ferunt hæc, quanquam non meliorem fortasse in modum, nihilo minus ita se habere: velut illud, quod de armis perhibetur, Rectè quàm solo præfixæ hastæ. Sic enim eo tempore moris erat, vt nunc etiam apud Illyrios. An verò rectè, vel non rectè à quoquam siue dicatur, siue fiat, si quis inquirere velit, non modò id ipsum factum, dictumve considerare debet, vtrum laudabile, an prauum sit: verum etiam ad agentem, dicentemve respicere, ad quem videlicet, vel quando, vel cui, vel gratia cuius. Verbi causa: boni maioris gratia vt fiat: mali maioris, siue sit, si quis ad dictionem ipsam respexerit, licet solueret. Verbi gratia: lingua, vt Principio sanè vñas: nam ea vox vñas fortè non multos, sed custodes significat. Ac de

Dolone: Turpis erat specie: non quòd esset corpore malè compacto, verum turpi facie. Nam vocabulum *δωδεις* pulchra facie aliquid Cretenses vocant: & illud *ζαπόρρον* propinabat, haud enim *ζαπόρρον* eo in loco pro mero, quo ebrioli gaudent, sed pro frequenter accipitur. Per translationem insuper: vt, Iamque Deos alios pernox, hominesque renebat. Inignes galea somnus. tum illud quoque Si quando Troia ad campos sua lumina vertant. Vt etiam tiliarum, fistularumque vocem, sanè pro multis, omnes per translationem dicimus. Omne enim aliquod multum est. & *ὄν δ' ἄμμοπος*, id est, sola expers, similiter per translationem. Illud enim quòd notissimum est, vnicum, & solum dicimus. Solumus præterea ratione accentus, vt Hippias Thalius illud, *ἠίδομαι δ' οἱ*, id est, Nos verò damus. *οἱ* enim articulus est: cui si circumflexum addideris accentum, pronomen sibi, significat. Quin & illud quoque, *ὄν δ' ἄμμοπος*, id est imbre minus marcet. *ὄν* enim, quæ negatiua particula est, si circumflexum cum aspiratione sumpserit, aliud sonat. Per diuisionem quoque, quemadmodum apud Empedoclem. Nata sed hæc subito mortali corpore vidi. Ante immortaliam quàm animantia seligerentur. Item per amphibologiam: Plurima præterit nox. Illud enim *ἄλλο* amphibologicum est. Per consuetudinem quoque dictionis, vt illud *καρπαλιον*, id est, mixtum: quod ad vinum pertinere receptum est. Vnde & illud, Ocrea, quæ fuerat stamno confecta recenti. & *χαλκός*, quæ vox alioqui fabros ærarios significans, pro ferrariis sumitur. Iuxta quod etiam Ganymedes à vino minister Iouis appellatur, cum tamen dij ipsi vinum non bibant: id, quod per translationem dici neutriquam potest. Quando autem in nomine contrarietas inesse significationis videretur, considerandum sanè, quotuplex est eius circa id, de quo agitur, significatio. quemadmodum: Huic spicula ferrea cum prohibebat. Etenim eo in loco *ἄρσεν*, quod alioqui inhærebat, significat, pro prohibebat accipitur. Quotuplex verò illud, expenditur hoc fermè pacto: maximè verò, si quis contraria, & regione disposita suscipiat: siue, vt inquit Glauco, Quoniam sine ratione aliqua præsumunt, ipsi quidem veluti iamiam pronuntiatu ratiocinantur: quasique pro arbitrio locuti, tamen eorum opinioni contrarium insit: redarguunt. Quo in genere sunt, illa, quæ de Icaro perhibentur. Siquidem Laconem hunc extitisse existimant: ideòque sequi absurdum, eundem quidem Lacedæmonia Telemachum in eum minime incidisse: cum tamen id fortasse se habeat. Quemadmodum Cephalentes dicunt, qui quidè duxisse apud se vxorem Vlysem dicitant: Icadiumque esse, non Icarium. Hoc autem in genere peccatum, est verisimilis dubitatio. In summa, quod fieri nequit, vel ad ipsam Poësim, vel ad meliorem eius modum, siue etiam ad famam referendum est. Quantum verò ad Poësim attinet, credibile potius, licet fieri

fieri non queat, eligendum est, quàm incredibile, licet queat. Huiusmodi autem sunt, cuiusmodi pinxit Zeuzis: potiusque in melius declinent. Exemplar enim ipsum superare oportet: & ad illa, quæ præter rationem dicunt esse, sic respondendum: tum quòd aliquando sine ratione non sunt. Verisimile enim, fieri aliqua præter id, quod verisimile est. Cætera ita dicta contraria sic exploranda, quemadmodum in sermonibus elenchi, si idem, & ad idem, & eodem modo: sicuri dicentem ipsum, aut ad ea, quæ ipse dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret. Recte enim id increpatur, quod sine rationis est expertis, siue probitatis: cum videlicet nulla necessitate cogente, præter rationem aliquo quis utatur: sicut Euripides Aegilthi nequitia, & in Oreste Menelai. Tales itaque obiectiones ex quinque generibus proveniunt. Etenim vel sicut illa, quæ fieri nequeunt, vel quæ rationis experta, vel quæ lædentia, vel quia contraria, vel præter artis rectam normam existunt. Solutiones autem ex dictis iam enumeratis considerandæ sunt omnino duodecim. Vtrum verò melior epopœica imitatio sit, an tragica, dubitare aliquis poterit. Etenim si illa melior, quæ minus invidiosa, huiusmodi sanè est, quæ ad meliores sit spectatores: manifestum quidem, quòd illa, quæ cuncta imitari vult, magis invidiosa est: ut quæ parum sentientes, nisi multo motu moueantur, excitare debeat. Id, quod inepti tibicines efficere solent: qui, cum discum imitari oporteat, se ipsos in gyrum agunt: Scyllamque dum modulant, chori principem trahunt. Itaque tragœdia talis est: unde priores illi iuniores se pro histrionibus habebant. Si quidem Myniscus velut in eonimium Callipidem, simiam appellabat: talisque propemodum de Pindaro opinio erat. Vt autem hi ad illos se habent, ita quoque integra ars ad Epopœiam. Hanc igitur sicut præstantiorum spectatorum esse dicunt, histrionica arte minimè indigentium: ita ignororum Tragœdiam, quæ quoniam invidiosa, ideo deterior esse apparet. Primum igitur huiusmodi accusatio non poetica, sed histrionica est. Nam & iudiciorum officio, tum qui hexametros recitat, quod Sossistratus faciebat, utitur: tum qui hos concinit, quod Mnastheus Opuntius. Deinde non omnes motus sunt improbandi, sicuti nec saltationes: sed

imperitorum tantum, quibus & ipse tunc arguebatur Callipides, & nunc etiam aliqui: perinde ac minimè liberales foeminas imitentur. Adhæc Tragœdia sine motu, quemadmodum & Epopœia conficitur, ut quæ ex lectione quoque, qualis omnino sit, manifestò apparet. Itaque si in cæteris est præstantior, illud tibi quasi minus necessarium esse planè dicimus. Omnibus insuper quæcunque Epopœia continet, abundè pollens habenda est, musica quoque, & apparatus. Ex quibus sanè voluptates ipsæ manifestissimè percipiuntur: nec non in agnitione, cæterisque actionibus evidentissima est, & ambitu minori poetica imitationis finem assequitur. Id enim vberiore voluptatem præbet, quòd quæ per longam temporis periodum sparsa habentur, breviori collecta gyro perstringit. Exempli gratia: Si quis Sophocleum Oedipodem tor in carmina, quot Ilias continet, distribuerit. Adhæc Epopœiam imitationem, qualiscunque fuerit non vnam omnino esse, argumento sit, quòd ex hac, qualiscunque fuerit, Tragœdia semper plures exeunt. Quare si vnam isti fabulam composuerint, necessè est, eam vel breuem nimis, instarque mutis caudæ apparere, vel si ad iusta mensuram longitudinem prodixerint, quasi vinam dilutissimum. Quòd si plures, verbi gratia, si ex pluribus actionibus committam, profectò non vnam: qualem Iliadem & Odysseam, plures quidem huiusmodi continentes partes, quæ aliqui per se ipsas etiam magnitudinem habent: tamen huiusmodi poematum optimè quantum fieri potest constituta sint, tum etiam quàm maximè vnius actionis imitatio. Si igitur tragœdia non modò in his omnibus præcellit, sed artis quoque officio (quippe non quamlibet voluptatem, verum quam diximus, præstare debet) sanè liquet meliorem hanc esse, multò quidem perfectius Epopœia finem assequentem. De Tragœdia igitur, & Epopœia, de quibus carum generibus, atque partibus, quot etiam, quibusque differunt, de causis insuper, cur hæc meritò probentur, reprobenturque, tum de obiectionibus, ac solutionibus, satis hæcenus à nobis hæc dicta sunt.

FINIS POETICAE.

I N M E

IN METAPHYSICA ARISTOTELIS ISAGOGÆ, PER RAPHAELUM VOLATERRANVM.

RAPHAEVS, Museusque, ac longo post hos interuallo Pythagoras, Plato, cuiusque temporis homines, qui theologiam attigerunt, ut tradit Herodotus, ab Aegyptiis hausere sacerdotibus, quibus multa ob sapientiam, ac vitam abstinentiam de diuinitate manifesta fuere. Aristoteles deinde longè in hoc genere Platone inferior, ut qui potius logica, aut philosophia: partes, quàm theologia sit executus, plurima à Platonis refelluntur, nonnulla etiã ab eius adseratore Auicenna, qui & ipse in hoc genere scripsit. Theophrastus de hoc quoque paruum edidit libellum, cuius meminit Nicolaus Damascenus: dicitque magnam ad ipsius disciplinam isagogicam esse, licet latuisse videatur Andronicum, & Hermippum, qui in eius libris hunc non cõnumerant. Vilius etiam & supra naturam conficere in libris de Fato, de Diuinatione, & natura deorum. At nostri diligentius omnia, veriusque, interpellantes eò rem deduxerunt, ac dialecticis epicherematis, physificisque argumentationibus munerunt, ut per Naturam id, quod est supra Naturam penè monstrauerint nec tam fidei, quàm experimentis quòdammodo, rationibusque ad ardua nostri dogmatis reprehendenda sit locus. Hæc itaque summis digitis locos distinguendo principales attingam, si prius libros Aristotelicos in vniuersum, ac summam reperam. Primum nanque honesta scientiæ dignitatem exequitur, ac quemadmodum ipsius habitum sensuum experimentis consequamur. Secundò quando scientia de ente, ac veritate simpliciter est, infert, quòd veritas vno modo facilis, altero verò difficilis, difficilissimisque interdum ex parte materiæ: quòd quomodo sit verum, in quarto libro declarat. Tertio dicit, hanc sententiã esse theoreticam, quòd profectò nequaquam liquet, nisi nouerimus quid à præxi theoria differat. De qua quidè li. 6. differitur. Quapropter hic tractatus eò differtur. Præterea x. v. i. i. quæstiones enumerat, quas paulatim in libris sequentibus soluit. Quarto differit, quòd veritas nequaquam, nisi per causam, liquet. Et quoniam non omnes facile cognosci possunt, nisi in infinitum progrediamur, probat quòd in nullo genere cause in infinitum proceditur: de quibus omnibus agitur lib. xi. vbi tractatur de causa prima, efficiete, & forma, & sine. Hic præterea de ente dicere incipit, ac proprietatibus eius: quæ cū eo conuertuntur (quæ transcenduntia nostri vocant) præsertim de vno. De reliquis verò, & maximè de vero, & bono, agitur in vi. Quintò, proprietates enti subiectas ponit, quæ sunt decem genera, vbi differitur non tam de potestate illarum, quàm aliorum verborum ad illas, siue primo, siue secundo loco pertinentium. Quòd profectò sit ad deprehendenda significata, quæ ad Metaphysicam pertinent. Ex his autè quædam excludit à Metaphysicæ scientiã, videlicet ens rationis, quòd nihilominus verum significet per

propositiones constitutas ex verbis priuatiuis, ut cū dicitur cæcitas. Et hoc agit lib. vi. In quo quoniam fit de huiusmodi ente mentio, ex cõsequente differit de vero, quòd cū ente cõuertitur, & item de bono. De naturis entium disputat, quorum aliquæ sunt substantiæ, aliquæ accidentiæ. Sed quòd accidens à substantiã dependet, tam quo ad esse, quàm quo ad cognitionem, ideo si quis substantiã indagauerit, illico accidentis naturam nosse poterit. Eapropter de substantiã tantum vestigat in hoc opere. Cõmunis autè est omni substantiæ definitio, quæ Aristoteles quòd quid est esse, nostri verò theologo quidditate appellant, per quã talis est substantiã, ut Deus deitate sit Deus, quæadmodum dicunt, & homo humanitate homo: ac de his differit lib. vi. i. declarando quæ sint ea, quæ requiruntur ad quòd quid est, & quomodo se id habeat. Et id, cuius est quòd quid est, tam in substantiis compositis, quàm simplicibus, non tamen separatim de aliquo, sed generatim & in vniuersum de ipso loquendo. Substantiarum verò aliquæ sunt cū materiã & corruptibiles, ut physica corpora, aliquæ incorruptibiles, ut cælum: nonnullæ citra materiã & incorruptibiles, ut intelligentiæ seu mentes. De primis agitur lib. vi. i. sanè declarando quòd ex materiã & forma cõponuntur, & quoniam modo hæc inter se, & ad cõpositum habeant, lib. i. x. de proprietatibus, siue ut nostri vocant theologo, passionibus, quæ in omni ente reperitur, sed in aliqua tantum parte, videlicet de energia, & an potentia. Nam in substantiis citra materiã, ita est energia, quòd non est potentia. In substantiis verò cum materiã vtrunque existit. In x. differit de quadam alia proprietate disiuncta, videlicet de eodè, & diuersitate, & de his, quæ ca cõsequuntur, id est, de oppositionibus. In x. i. priuatiuam non edit tractatam, sed tantum superius enarrata in epilogo colligit. In xii. de substantiis æternis differit, siue sint corporeæ, siue incorporeæ. Et hoc fermè modo substantias omnes absoluit, ac per illas etiã accidentiã, quæ substantiã consequuntur: ex quo ens omne tractatur, quòd Metaphysicæ subiectum est. Ens enim, quæ ens, ut ait Nicephorus Gregoras, huius disciplinæ dicitur subiectum, quòd verum, ac artium omnium definitiones, naturas ac proprietates per se considerat, nec septam regionem aliquam, seu limitem habeat: quemadmodum nec dialectica, nec rhetorica, sed hæc ut aptè tantum, atque adpositè de omnibus loquatur: dialectica verò ut metaphysicæ ad veritatem deprehendendam instrumentum. Reliquæ item artes ens non in vniuersum, sed ex parte cõprehendunt: ut Physica ens corporeum Arithmetica numeros, Musica sonos, Geometria magnitudines, Astrologia sphaeras, & quæ sunt in cælo, Ens insuper, ut quandoque definiam, & in partes diducam, est quòd cuncta appellantur, & in quòd omnium simplicia compositorum resoluuntur. Eius diuisio quadruplex, mobile & im-

mobile, ratione & re, energia & potestate, idem & diuersum. Mobile rursus corpus, seu corruptibile, vt phycum: seu incorruptibile, vt calum: Phycica tractat: Immobile vero persequitur Metaphysica. Ens ratione ab eadem, tanquam minimè verum, reicitur, quod tantum mente, ac ratione percipiatur, re autem nequaquam subsistat: de quo supra dixi. Re autem ens duplici exprimitur modo: generali per ea, quae vocat transcendètia, quae proprietates sunt entis a quibus, etymis tantum diuersis. Ens in primis, quod primus sit omnium conceptus, & in eos cetera resoluantur. Res ab affectu, & essentia. Vnum à sui diuisione, ac integritate. Aliquid ab aliorum diuisione. Verum quod mentis cogitationi, ac cognitioni respondeat. Veritas enim quadruplex, aut orationis est, quam mentis veritas metitur, quae & ipsa rerum naturalium veritate illustratur, hęc postremò ab ipsa summa, & cuncta merite veritate, qua Deus appellatur. Verum autem, quod enti est æquale, his omnibus supradictis commune est, vt in hominibus, & beluis animal. Verum & falsum Aristoteles in mente ponit, bonum autem & malum in rebus. Bonum item seu bonitas quadruplex: aut ex essentia ipsa, & natura, qua omnia, quae sunt impertuntur, & hoc cum ente conuertitur: aut quod ex accidente & naturae, & animi, & gratiae prouenit. Decem quoque genera his supra dictis non quidem æquiparatur, sed subiiciuntur: quorum prima substantia tantum, reliqua accidentia, de quibus separatim nulla est scientia: substantia non item, quam in hoc libro contendit ante omnia declarare, vt, hac percepta, facile illa dignosci queant: quae propter hanc ens proprie vocat, nouè verò vniuersalia entia æquiuocè appellat, quod in ea retineat esse, nec ab ea prorsus diuidi valeat, neque solum nominis, sed & rei sint participia. Medicus enim liber, & medica experientia, & medicum pharmacum ab arte medica omnia dicta, non solum nomen cum ea comunicant, sed eundem finem, hoc est sanitatem. Sic & nouem categoriarum substantia entia dicta non simpliciter, non solum nomen cum ipsa substantia comunicant, sed etiam rem. Nulla enim substantia absque his omnino simpliciter est: hanc namque omnia substantia sunt aliquid. Tanta igitur entis, siue essendi vis est, vt etiam non ens esse non ens dicatur, & sub ente veniat. Si igitur ens & vnum est, & idem, & non aliud, haud aliter, quam causa, & principium se consequendo, vnum autem homo & ens homo secundum dictionem duplicatam, & non aliud quid demonstrat: vnum item est homo, & est homo, videlicet ex eodem & simili, & altero & dissimili, quod eiusdem sit scientiae opposita considerare. Musica namque est concinnum & inconcinnum, & eiusdem sensus opposita sentire, quae propter non solum simile, aut vnum, sed etiam dissimile aut plura, eiusdem fuerint disciplinae. Substantia igitur, id est *substantia*, & *substantia*, id est, substantia idem ferè, diuersum modo, ac ratione quadam. Eius diuisione duplex: simplex & compositum, prima & secunda. Per secundam species notatur, qua vniuersalia dicuntur. In prima singulare continetur & indiuiduum: quo nomine tantum ex Latinis Capella videtur, vocaturque: suppositum, subiectum hypostasis, persona, hoc aliquid. At hypostatum quancumque

omne singulare in genere essentiae Graeci vocant vsurpatum tamen in eo tantum supposito, quod rationis est particeps: sicuti & persona, quae propter hyperochen tam Deo, quam angelis, & omnibus conuenit. Sed & primam substantiam praeter hunc modum Albertus & Deus ipsum intelligit, & genus supremum inter predicamenta. Altera substantia diuisio, simplex & compositum: simplex nulla est praeter Deum, reliqua composita: omnia diuersa tamen compositione aut ex materia & forma, vt corpora phycica: aut energia & potestate, vt ex esse, & essentia. Et ex quo est, & quod est, qualis in angelis compositio dicitur. Compositum verò ex subiecto, & accidente, tam in substantiis incorporeis, quam corporeis dicitur. Hoc igitur modo Aristoteles substantiam in predicamentis appellat non extremam, sed mediam, quae nec contrarium habet, neque magis, & minus. Igitur de extremis & partibus substantiarum hoc modo diuisis loquemur, ac primum de materia. Hanc ex qua, in qua, & circa quam appellat. Ex qua naturalis & artificialis vt elementa materia mixtorum in naturalibus. Elementorum verò materia prima, quae dicitur hyle, de qua in phycica satis dixi. Et hęc proprie non tam substantia, quam pars substantia. In arte perfecta est substantia: vt ensis, siue domus: materia, ferrum, & lapides. In qua, est ipsum corpus, in quo fit anima. Circa quam, dicitur potestatis obiectum, vt visus color, & scientia subiectum, vt phycica corpus mobile. Forma verò essentialis anima est, quae quod pars existat substantia, partis forma dicitur, tribuitque aut esse, aut viuere, aut sentire, aut intelligere, aut hanc omnia, vt homini. Praeter hanc & alia forma dicitur modis, vt entelechia non tribuens, sed habens existentiam, & perfectionem, quod non sit de duobus saltè principis substantia composita, vt angelus, & Deus: ac qua refert angelum, in genere substantia ponitur. Deus enim extra genus omne. Tertio modo dicitur ipsa rei natura extra materia considerata, vt humanitas ex homine, nigrities ex nigro, poniturque in eo genere, in quo est illud, cuius est forma. Quarto modo dicitur quoduis accidens, quod causa quidam existendi per se non est, sed ex parte: vt scientia in homine, siue albedo. Quin & ea, quae re non sunt, sed tantum mente concepta, forma appellari consueuerunt. Postremò forma quaternitas est, modo quodam subiectum circumscribens: quae ad quartam pertinet speciem qualitatis. Energia, siue actus, & potestas, siue potestatis, tertia entis diuisio, quamquam non in omni ente. Nam quauis nil sit praeter Deum quod non ex vtraque constet, sunt tamè quadam, quae entelechia dicitur, perfectionem in se habentes: vt Deus, angelus, anima. Quaedam circa perfectionem, quae energias appellat, quae sunt motus omnes: perfectiones tamè in mouentibus, imperfectae in motis. Est insuper prima & secunda triplici quidem modo: primum ratione ipsius Dei, quae actus primum, & purum appellat. Ceteri omnes secundum eum. Deinde ex energiarum successione in eodem genere, seu specie, vt in triplici intellectus actione secundum Aristoteles. Postremò energia prima est ipsa forma, vt in homine scientia: energia secundum ipsam officium videlicet scire intelligere, sicuti monstrat liber de anima secundus. Potestas item plurifariam agens & patiens, posse videlicet mouere & moueri, amare & ama-

ri. Patiens rursus aut ratione accidetis in subiecto, aut formae in materia prima. Energia quidem coniecta est potestatis, ratione tantum distincta, cum idem numero ens respiciat: vt homo absolutus energia est homo & potestatis, qua potes fuit esse homo, sui principij producetis, aut conseruantis ratione. Remota est ab energia, cum diuersum numero ens continet, vt semen potestate homo. Et sic diuisa res sunt. Aut etià sicuti energiam primam & secundam dicimus, eodem modo potestatem primam, quae remota & imperfecta est, vt semè potestate homo: & secundam, vt in eodem subiecto, ac propinquam, & facultate paratam ad agendum, vt ignis potestate vrens, qui nondum vrit. De quibus in phycis loquuti sumus. Sunt ite potestates naturales tam sensus, quam rationis, quae in tertia locatur specie qualitatis. Inter entia quoque idem & diuersum posuit Aristoteles. Et quod hoc consequitur oppositum. De quibus differit lib. x. vnum, idem, simul, indifferetum comuni dicuntur vocabulo. Est enim eadem differentiam essentia, sicuti simile eadem differentiam qualitas, & aequale eadem differentiam quantitas. Quemadmodum contra diuersum, aliud, differens, oppositum, discretum, alterum, duo, diuersitate omnia significat. Entia & essentia omnis est contrariis ad vnum & plura deducitur: vnum in statu & quiete, plura in motu: vt ex forma & priuatione, id est, ente & non ente: siue id esse sit ex materia & forma, siue energia & potestate. Ea demum ratio mouit Pythagoram, vt vnum & duo, id est, numeros inter essentiam & rerum principia referret, quae monada & diada appellauit. Quapropter quodlibet est, quia vnum est. Dissoluta enim vnitatem, non est. Et hoc demum modo vnum entis comparatur, absolutam rei indifferetionem continens. Cum verò tantum quaternitas indifferetionem praesertit, principium est numeri. Tertio verò, vt ait Dionysius, nulla est multitudo contra vnitatem. Nam multa partibus sunt, vnum toto. Multa accidentibus, vnum subiecto. Multa numero, vnum specie. Multa specie, vnum genere. Multa denique potestate, vnum energia, vt omne continuum, quod in infinitum duci potest. Reperitur tamen indiuisibile & natura indifferetum, vt ipsa est vnitatis, & nota, quae est principium linearis, & nunc in tempore. Praeterea, ipse Deus, quonia, vt ait in x. lib. quod simplicissimum est, mensura est in quolibet genere. Totidem modis diuersum, seu differens dicitur. Est quoque differentia rei, & rationis. Dicitur enim re aliquid tripliciter differre, numero, specie, genere. Quaedam enim vera sunt, & re differunt, vt species inter se, & alius videlicet, & homo. Quaedam minimè vera, nec re differunt, vt genus, & species. Nonnulla vera, & ite cogitatione differunt, vt homo, & animal. Vsurpat autem cogitatio, siue ratio in hac parte pro animi conceptu extra rem, vel in re, quae tamen res ipsa non sit. Extra rem, vt si quis chimeram, quae nusquam est, mente fuerit contempletus. In re, vt si quis in hominis meditatione specie conceperit, aut casum genituum. Sequitur ex his oppositum videte numero quadruplex, aut ratione comparationis, vt relatio, seu remotionis oppositum triplici de causa. Aut enim remoto nihil omnino relinquit, vt negatio: aut subiectum relinquit, vt priuatio: aut certe subiectum & genus, vt contrarium. Quocirca

quaedam dicuntur opposita cum medio, quaedam contra medium. Contra dictio in primis maxima oppositionum, ac remotissima est, tenetque retinet conditiones, quod extrema omni medio careant, tam generis, quam subiecti: quod sint extra genus, vt de ente & non ente: quod alterum extremorum sit aliquid posituum, quod negatio sit absoluta, non alicuius determinata rei, aut subiecti: quod extrema nequeant esse idem, vel simul: quod sit vnius & eiusdem, secundum idem, respectu eiusdem subiecti, & in eodem tempore. Priuationis oppositum totidem habet cautiones, quod medio careat sui generis, quod alterum extremorum aliquid ponat, quod extrema non sint idem, neque simul, in quibus tribus cum contradictione conuenit. Ceterum quod habeat medium subiecti, quod extrema sint in genere, quod denique sit aptum illud habere quod ponit, pro suis specie, loco, & tempore. Contrariorum quinque cautiones: quod opposita contraria non sint idem, neque simul, in quo cum utroque conuenit praedictorum: quod extrema possint vicissim in eodem subiecto inesse, nisi alterum insit à natura: quod extrema sint in eodem genere: quod alterum extremorum habeat rationem habitus, in quibus cum priuatione conuenit: quod utrunque extremum positionem faciat. Latiore autem modo contraria secundum Aristotelem sunt in diuerso subiecto: vt ignis, & aqua. Aut quando potestate contraria sunt, vt sanans, & debilitans. Aut in potestate ipsorum contrariorum agens, vel patientia: vt calorificum, & frigorificum, aut calefactile, vel refrigerabile. Relatiua quatuor cautiones: quod careat medio sui generis, & subiecti: quod alterum oppositorum ponat, reliquum destruat: quonia posita se ponunt, & perempta se perimunt: quod in relatione re constet, non idem sit, in quo conuenit cum aliis tribus. At in relatione rationis possunt idem esse, sicut in relatione identitatis. Sed quando ad relationem venimus, plusculum in eo immorandum, praesertim cum Aristoteles in x. Metaphysica eam minimè praetereat. Definitio igitur ipsius in praecipis generum est huiusmodi: Ad aliquid sunt, quae cumque ipsum, quod sunt, aliorum dicuntur esse, vel quomodolibet aliter ad aliud. Hoc Latini, Graeci que enarratores sic declarant, vt in casu genitiuo, & aliis etiam casibus relatio fieri possit, vt pater filij pater: vel ablatiuo, vt maius minore maius. Sunt & relatiua re quidem appellata, & per se: vt simpliciter in propria fuerint & natura, & categoria. Vt pater, duplum. Ex accidente sunt rationis, non in propria, sed categoria: vt scientia est in prima specie qualitatis: tamen quonia refertur ad scibile, quo ad relationem est in genere relationis, quauis secundum quosdam non idem poni debeat. Sunt item relatiua excellentiae, vt dominus: subiectionis, vt seruus: aequalitatis, vt amicus. Aristoteles in Metaphysica vt. relationem in quantitate ponit: vt duplum, triplum. Praeterea in actione, & passione: siue secundum potestatem, siue secundum actum agentem & patientem: vt calorificum ad frigorificum refertur. Potestate, & energia, vt calefaciens ad calefactum. Possit item in qualitate, non tamè explicite: quonia qualitas non est aliud, nisi secundum quod accipitur ratione potestatis agentis vel patientis: vel ratione

quantitatis, sicut dicitur aliquid albus alio. Et sicut dicitur, Socrates albus est similis Platoni albo, referre videtur potius quandam albedinis quantitatem. Reliqua vero accidentium genera potius consequuntur, quam creare possint relationem: ut ubi aliquale relationem ad locum, positionem partium refert. Habitus relationem habentis ad habitum. Sed & Theologi nostri relationem in essentia ponunt, & hoc tantum in diuinis, quatuor modis. Primum cum proprium nomen ad aliquid refertur ut pater. Deinde ratio quae consequitur, vel causatur relationem, ut generatio & generans. Tertium quae implicite claudit in se relationem, ut trinitas. haec personas includit distinctas. Postremo quando pro relatione ponitur, ut Deus. Sunt item alia quaedam inter se diuersa & opposita sub ente, quae oportet exprimere: ut prius & posterius, necessarium & contingens, totum & pars, magis & minus, quae deinceps paulatim explicabo. Prius & posterius dicitur ratione ordinis aliquid, & principij in quantitate, in cognitione, in eo quod existit. In quanto continuo tripliciter: ratione loci, ut ignis prior aere, ratione temporis, ut praeteritum prius futuro: ratione motus in rebus naturalibus, ut puer prior viro. In quanto discreto, index est prior medio respectu pollicis. In cognitione secundum rationem vniuersalia sunt priora particularibus, & simplicia compositis. In cognitione secundum sensum secus, nisi ex accidente. Nam ex accidente notius est sensibus vniuersale, non tamen per abstractionem ut magis commune. Sicut pueri, qui omnes homines ab initio patres vocant, postea distinguunt. At intellectui contra ex accidente, & indirecte notius particulari. In eo quod existit prius tripliciter. Ratione communis, ut priora sunt, quae possunt esse sine aliis: ut animal prius homine. Ratione analogiae. Tertio ratione diuisionis entis in energiam & potentiam: si secundum energiam, contra. Nam partes non incipiunt esse in energia, nisi toto absoluto. Aristoteles vero ponit quartum modum, cum sunt duo conuertibilia, & vnum sit alterius causa, ut pater. Postremo species omnes, quae sub genere comprehenduntur, & diuiduntur, sunt oppositae differentiae. Quae magis & minus recipiunt, videndum. In primis quantitati id conuenit, Quantitas enim duplex: prima dimensionis, cui maius conuenit, & non magis: ut maius robur, maior latitudo, longitudo. Et quantitas, virtus, quae est de qualitatis genere, ac per alterationem augetur, aut conuenit magis, ut magis albus: nam magis in alteratione dicitur, maius in augmento. Demum extensio ad dimensionem, intentio vero & remissio ad virtutis pertinet quantitate. Formis quoque rerum abstractis in genere accidentium maius conuenit, ut maior albedo. Concretis vero magis, ut magis albus. Est insuper Metaphysici, quomodo totum & partes dicitur vestigare. Sex enim traduntur modi. Totum in primis quoddam, quod perfectionis dicitur, carere partibus: ut Deus, angelus, nota in linea. Totum essentialiter, quod plura contineat vnam constituentia rem, ut homo, cuius partes essentialiter dicitur. Totum integritatis, quod plura continet integrum constituta, modo continuationis in toto continuo, ut colligatio, vel colligatio, vel aceruus. Totum potestatis, quod habet diuersas potestates re distinctas

à sua essentia: ut animal habet visum, & auditum, & reliqua. Totum vniuersale, quod plures continet partes subiectas, non res, sed ratione diuisas: ut est genus, ut animal: vel species, ut homo, eius per subiectionem dicitur partes. Totum numeri, quum numerus plura numerata comprehendit, ut duodenarius. De necessario autem, & contingente inter se oppositis, recte perspicimus, si causas considerabimus, quae attinguntur in Physica. Necessitas duplex: simplex, & hypothetica. Simplex est illud, quod à priori causa necessario dependet, ut hominem mortalem esse, quod elementis compositus: quod quandoque à forma dependet, sicut exemplum supradictum: quandoque à materia, ut animal mortale. Necessarium è positione, siue hypothetico est: si hoc fieri debet, illud habere oportet: ut si ens fieri debet, ferum est necessarium. Et hoc totum causam finale significat, quod in naturalibus videri licet. Qui enim sine Natura ademerit, ac omni emerere potuere, necessarium simpliciter existimauerunt: ut in constructione domus lapides deorsum cadentes natura ferri, ligna vero sursum tanquam leuia dixerunt: sic homines membra fortuita, nullamque ob causam facta ad suam utilitatem accommodauisse. Aristoteles vero simplicem necessitatem in hypothetico esse negat, naturamque dicit ob formam non contra factam, necessitatem vero in materia esse, non in forma. In mathematicis idem esse, sed diuerso modo. Si sunt priora, sunt & posteriora: ut si est triangulus reclusus, tres ergo angulos duobus reclusis aequales habet. In naturalibus autem, si posteriora sunt, & priora: ut homo est, ergo Mundum ob eum creati necessarium fuit. In se autem, & in ordine ad effectum, necessariae sunt causae, sicut motus caeli respectu eclipticae, & aliorum effectuum: quae praesentia in causis sunt quoddam futurum, non contingens quidem, sed necessarium. Quaedam autem sunt causae non necessariae, saltem comparatione ad sua effectum, & huiusmodi dicuntur futura contingentia, dum sic in causis suis praesentibus sunt. Et haec autem frequenter, ut hominem pentadactylum esse: aut raro: ut hominem fodientem inuenire thesaurum: aut in horum medio, ut legere, & non legere. Rursum in his, quae frequenter eueniunt, Natura, & ens dominatur, quoniam Natura in propriis effectis plerumque superat: rara enim portenta, & ars proprium sine plerumque adsequitur. In iis autem, quae inter saepe, & raro, electio dominatur: in nobis enim est legere, & non legere. Raro autem contingens, fortuna, & casus est. Fortuna, cum secundum electionem nostram sunt: ut, fodientem thesaurum inuenire, causa est fortuna ex accidente inueniendi. Casus autem in iis, quae secundum naturam, non autem secundum electionem eueniunt: ut casu tecti supprimitur, terrae motu terra scindi, fulmine icti. Quapropter contingens infinitum est, potest enim fieri, & potest non fieri. Necessarium, dicit Auicenna, nullum habet extrinsecus impedimentum, contingens vero, rarumque plurima impedimenta extrinsecus. Potest idem contingens & necessarium esse, ut Socratem mori diuinae providentia, iustionemque necessarium, contingens vero Atheniensium iussu.

In Metaphysica Aristotelis Isagoges per
Raphaëlem Volater. Finis.

BES

BESSARIONIS EPI- SCOPI TVSCVLANI S. R.

Ecclesiae Cardinalis Dignissimi in Metaphysicorum Aristotelis translationem, ad

Alphonsum serenissimum Ara-

gonum Regem, & vtriusque

Siciliae Principem

inuictissimum,

Præfatio.

AGNUM illum Alexandrum Macedonem, inclyte, atque inuictissime princeps, editionem Metaphysicorum Aristotelis, quibus apprime eruditus fuerat, iniquo animo tulisse memoria prodiderunt. Cuius rei rationem in literis, quas ad præceptorem suum Aristotelem dedit, facile expressit, quod scilicet doctrina, ac sapientia potius, quam armis, viribusque anteire ceteros cupiebat. Et quidem merito, cum illud hominis, hoc animalis: illud ingenij, hoc corporis sit virtus. Hunc tu rex sapientissime imitatus, neque armis solum, ac tot, tantisque victoriis, quibus immortalam tibi gloriam comparasti, contentus, literis quoque modo diuinis, modo gentilibus, & his cum ad sapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace solum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbis: & ita incumbis, ut cum summis in armis sis, summumque in re militari locum teneas, dubium sit huiusmodi rebus studentibus, quoniam magis excellas, armisne, an scientia, potentia, an sapientia. Cuius rei argumentum est, quod me ut librum Metaphysicorum Aristotelis tibi Latinum facerem, effragitasti, & ita effragitasti, ut ego tanti principis tam honesto desiderio victus, oblitus fuerim mei ipsius, & tantam rem aggressus sum, quam veteres aggressi Latini, quid fecerint, quove modo in Latinum verterint, aliorum sit iudicium. Ita certe verterunt, ut opus fuerit & sanctissimum, ac clementissimum dominum Nicolaum, Quintum P. M. qui omnis scientiae, omnis diuinæ, humanæque sapientiae doctissimus in apostolicam sedem conscendit, quique ut loco, & dignitate, ita philosophia, theologia, & omni optimarum scientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes ferè Aristotelis libros denuò in Latinum verterent, orationem, & maiestatem tuam ante illius in apostolicum tribunal assumptionem à nobis petere, ut hunc de quo loquimur, librum Latinum faceremus: quem iam diu à me perfectum, tuæ sacræ maiestati, Rex inclyte, dedicauit. Hunc, qualiscunque erit, cum tua serenitas hilari vultu acceperit, non dubito ceteris quoque ob auctoritatem, & dignitatem tuam, acceptum, gratumque futurum. Vale feliciter rex inuictissime.

SS 2 ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite Metaphysicorum
Liber Primus,Bessarione Cardinale Niceno, & Patriarcha
Constantinopolitano Interprete.

Mnes homines naturā scire desiderant. Signum autem est sensuum dilectio, nam & abfque vfu propter se ipsos amantur. Præ cæteris autem, qui per oculos fit, non enim vt agamus solūm, verūm etiam nil acturi, ipsum videre præ omnibus aliis (vt ita dicam) eligimus. Causa autem est, quod sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquam facit, multasque differentias manifestat. Natura itaque animalia sensum habentia sunt: à sensu verò quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam verò innascitur. Et ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quæ memorare non possunt. Prudentia quidem absque eo, quod discant, quæcumque scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quod animalium genus simile est. Discunt autem quæcumque vñ cum memoria, hunc quoque sensum habent. Cætera igitur phantasiis, ac memoriis viuunt, experientia verò parum participat. Humanum autem genus, arte etiam, ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria, experientia hominibus. Multæ etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientia vim efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientia, ac arti esse videtur. Per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. Experientia enim (vt rectè ait Polus) artem efficit, imperitia verò casum. Fit autem ars, cum è multis experimentalibus conceptibus, vna de similibus vniuersalis opinio fiat. Opinari etenim, quod Callia hoc morbo laboranti hoc conduxit, similiter Socrati, ac singillatim aliis multis, experientia, quod autem omnibus huiuscemodi secundum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vt pote phlegmaticis, ac cholericis, aut astu febricitantibus, hoc artis proprium est. Ad agendum itaque, nil videtur experientia differre ab arte: quinimò videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi, quàm illos, qui rationem absque experientia tenent. Causa verò est, quod experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. Actiones autem, ac generationes omnes, circa singulare sunt: non enim hominem, nisi per accidens, sanat qui moderatur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit homini esse. Si quis itaque, rationem absque experientia teneat, & vniuersale quidem

cognoscat, quod autem sub eo particulare est ignoret, sapenūm errabit à sanando: id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilò minùs scire, & cognoscere magis arti, quàm experientie arbitramur inesse: ac eos, qui artem tenent, quàm eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus, eò quod sapientia propter scientiam, magis omnes sequitur. Hoc autem, quoniam illi quidem sciunt causam, hi verò minime, experti etenim sciunt quidem quod est, propter quid autem nesciunt: illi verò, propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaque re architecti sunt, honorabiliores, & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus, quoniam causas eorum, quæ sunt, sciunt: illi verò, sciunt & quædam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quæ faciunt, vt ignis comburitur: sed inanimata natura quadam, horum singula faciunt, manibus laborantes, propter consuetudinem. Tanquam sapientiores sunt, non prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasque cognoscunt. Et prorsus signum scientis est, posse docere. Quam ob rem, magis artem, quàm experientiam, scientiam esse putamus. Illi enim possunt, hi verò minime possunt docere. Præterea, sensum nullum putamus, sapientiam esse: tamen singularium hæc maxime propria cognitiones sunt, de nullo tamè dicunt propter quid, vt propter quid calidus ignis, sed solūm quod calidus. Primum itaque cuiuscunque artis supra communis sensus inuentorem, non solūm quoniam vtile esset, quod inuentum erat, verūm etiam vt sapientem, & cæteris præstantem (vt verisimile est) homines admirabantur. Cum autem plures artes inuenirentur, quarum alia ad necessaria, alia ad degendum essent, semper tales sapientiores illis putamus, quod eorum scientia non ad vtilitatem essent. Quo fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illa sapientiarum, quæ neque ad degendum voluptariè, neque ad necessaria conducunt, inuenta sunt, & in illis locis primò, vbi vacabat: quare circa Aegyptum mathematicæ artes constitutæ sunt: illic enim gens sacerdotū vacare permissa est. Dicitur autem in moralibus est, quæ nam sit artis & scientia differentia, ac cæterorum, quæ eiusdem generis sunt. Cuius autem gratia nunc sermōnem facimus, illud est, quod appellaram sapientiam circa primas causas, & principia, omnes arbitrantur versari. Quare (vt dictum est prius) expertus quidem sensum quemcumque habentibus sap

sapientior esse videtur: artifex verò expertus: architectus etiam manibus laborante: speculatiui autem, factiui. Quod igitur sapientia circa aliquas causas & principia scientia sit, pater.

Cap. I I.

Voniam autem hanc scientiam querimus, hoc vtiq; fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia, sapientia est. Si itaque, repetat quisquā quas de sapiente opiniones habemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primò igitur opinamur, sapientem maxime omnia vt possibile est scire, non habent singulariter eorum scientiam. Deinde illū, qui difficiliora, neque scitu facilia homini, cognoscere possit, sapientem existimamus. Sentire enim, omnibus comune est. Quā ob rem facile, & neutiquā sapiens est. Itē illū, qui certior, ac magis docere valēs, causas reddat, sapientem in omni scientia esse. Scientiarū quoque illā, quæ gratia sui ipsius, & propter ipsum scire, quā illā, quæ aliorū gratia, eligenda sit, magis sapientem esse. Et principaliorē, quā ei subministrantē, potius sapientiam esse. Nō enim vt sapienti præcipiatur, sed vt ille præcipiat, nec vt ille ab altero, sed vt ab eo minùs sapienti suadeatur, docet. Opiniones itaque tales, ac tot, de sapientia, & sapientibus habemus. Horū autem hoc quidē, omnia (inquā) scire, illi, qui maxime vniuersalē scientiam habeat, necesse est inesse: hic enim quodā modo omnia subiecta scit. Ferè autē & difficillima hominibus cognita sunt ea, quæ maxime vniuersalia sunt, siquidē remotissima sunt à sensibus. Scientiarum autē illæ certiores sunt, quæ maxime primorū sunt. Nā quæ sunt ex paucioribus, certiores iis sunt, quæ ex additione dicuntur: vt Arithmetica, quàm Geometria. At verò illa magis docet, quæ causas speculatur. Ii enim docēt, qui causas singulorū dicūt. Intelligere autē, & scire eorū ipsorum gratia, illi præcipue scientie inest, quæ eius est, quæ maxime scibile est. Qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eā, quæ maxime scientia est, præcipue eliget. Talis autē est eius, quod maxime scibile. Maxime autē scibilia sunt ipsa prima, & causa. Propter hæc enim & ex iis cætera cognoscuntur, sed nō hæc per subiecta. Principalissima autē scientiarū, & principalior subministratē est, quæ cognoscat id, ob quod quodque agendum sit. Hoc autē est bonū cuiusque, & vniuersaliter quod in omni natura optimū est. Ex omnibus itaque dictis, in eandē scientiam cadit, quod queritur nomē. Oportet etenim primorū principiorū, & causarū eā speculatiuā esse. Nā & bonū, & cuius gratia, vna de causis est. Quod autē nō factiua, etiā ex primis philosophatibus patet. Propter admirationē enim, & nunc, & primò incoperūt homines philosophatū principiorū quidē admirādo ea, quæ de dubitatis faciliora erāt: deinde paulatim vlteriùs procedētes, etiā de maioribus dubitādo, vt de passionibus Lunæ, & eorum quæ circa Solē, & stellas fiūt, ac de generatione vniuersi. Qui verò dubitat, & admiratur, putat se ignorare: quare philosophus, amator fabularū quodā modo est, eò quod fabula, ex mirandis constat. Quare si propter fugā ignorantia philosophati sunt, pater quodā causa cognoscēdi, & nullius vñus gratia ipsum scire prosequēbatur. Testatur autē

id ipsum, quod cōtigit. Ferè enim omnibus inuentis, quæ ad necessaria, & facilitatē, ac ad degendum conducūt, huiusmodi prudentia quæri cepta est. Pater itaque, quod ob aliā nullā vtilitatē querimus, sed quemadmodū dicimus, liber homo de eo, qui sui ipsius, & nō alterius gratia est, ita & hæc sola scientiarū libera est: siquidē sola hæc, sui ipsius gratia est. Quare merito nō humana eius possessio putatur: natura etenim hominū in plerisque, serua est. Quapropter secundū Simonidē, Deus vtiq; solus hanc habet dignitatē: hominē verò indignū non querere illam, quæ sibi cōuenit, scientiam. Quod si quid poeta dicit: & Natura cōparatum est, vt diuinitas inuideat, in hoc maxime id verisimile est contingere, & infelices omnes esse, qui altiora se querūt. Sed nec diuinā naturā inuidā esse cōuenit: poetarūque (secundū prouerbiū) multa mentiuntur. Nec aliā, quā huiuscemodi, decet honorabiliorē putare. Quæ enim diuinissima, eadē etiā honorabilissima est. Talis verò bifariā dūtaxat vtiq; fuerit. Nam & illa, quæ maxime Deus habeat, diuinā scientiarū est, & si qua est, quæ diuino rō sit. Hæc autē sola, vtiq; consecuta est. Deus etenim tum causa omnibus esse videtur, tum quoddam principium, & talē aut solus, aut præcipue Deus habet. Cætera itaque omnes magis ea necessaria sunt, nulla verò melior. Oportet autem quodā modo eius ordinem, in contrariū nobis inquisitionū, quæ à principio fiebant, cōstitui. Incipiunt etenim omnes (vt diximus) ab admiratione, an sic se habeat: sicut de præstigiis, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondū speculati sunt causam: aut de solstitiis, aut de diametri incōmensurabilitate. Admirabile enim omnibus videtur, si quid, cum non sit minimū, non mēsuratur. Decet autē in contrariū, & in melius (secundū prouerbiū) cōsummāre: quæ admodum in his sit, cum discant. Nil enim magis vir geometricus admiratur, quàm si diameter cōmensurabilis fieret. Quanam igitur natura eius scientia, quæ queritur, & quæ inuētio, quæ debet quaestio, & totus tractatus consequi, dictum est.

Cap. I I I.

Vm autē manifestū sit, quod primarū causarū oportet scientiam accipere, (tum enim scire vñ quodque dicimus, cum primam causam nos nosse arbitramur) causæ verò quadrisari dicatur, quarū vñ quidē causam dicimus esse substantiā, & quod quid erat esse: nam ipsum quare primū, refertur ad rationē vltimā, causa autē, & principium, ipsum quare primū: vñ verò materiā, & subiectū: tertiā autē, vnde principium motus: quartā verò oppositā ei causam, & cuius gratia, & bonū. Hoc enim finis totius morus, & generationis est. De his autē omnibus etiam factis in De naturalibus speculati sit, nihilò minùs tamē illos quoque, qui ante nos ad entium perscrutationē venerunt, & de veritate philosophati sunt, adsciscamus. Pater etenim, quod illi etiā principia aliqua, & causas dicūt. Proderit itaque, profectò huic tractatui, nunc si illa breuiter repetemus. Aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certè magis illis credemus, quæ nūc dictæ sunt. Plurimi igitur eorū, qui primò philosophati sunt, solas illas existimāūt omniū esse principia, quæ in materiæ

specie sunt. Ex quo enim omnia entia sunt, & ex quo primo fiunt, & ad quod vltimū corrumpuntur, substantia quidē permanēte, mutata verō passione, hoc elementū, & hoc omnīū entīū esse principū autē: ob hoc nihil fieri, neq; corrūpi opinātur, tanquā huiusmodi natura semper cōseruata: quē admodū neq; Socrates, quādo formosus, aut mulicūs efficitur, simpliciter fieri dicimus: neq; eū istos habitus amittat, corrūpi: eō q̄ subiectū ipsum Socrates permanet. Ita & ceterorum, nihil oportet enim aliquā naturā aut vnā, aut plures esse, & q̄bus cetera fiunt, illa cōseruata: pluralitatē tamē, & specie huius principij, nō eandē omnes dicunt. Sed Thales quidē, huiusmodi philosophia principis, aquā ait esse. Quare terrā quoq; super aquā asserebat esse. Fortassis hāc habuit opinione, quia nutrimentū omnīū humidū esse videbat, ipsum quoq; calidū ex eo factū, & quoniam propter hoc igitur hāc habuit opinione, & quoniam euncto rum semina, naturā humidā sortita sunt. Aqua verō, naturā principij humidis est. Sunt autē quidā, qui etiā antiquissimos illos, & nimis à presentī generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitratū de Natura sensisse. Oceanū nanq; & Tethyn generationis parētes esse cecinerūt, Iusturandū quoq; Deorū, aquā esse, stygē ab ipsis poetis appellatam. Honorabilissimū enim, quod antiquissimū est. Iusturandū autē, honorabilissimū est. Si igitur antiqua ista, & vetusta de Natura opinio est, fortasse nō est manifestū. Thales tamē hunc in modū de prima causa dicitur asseruisse. Hipponē etenim nemo dignabitur cum istis cōnumerare, propter intellectus eius simplicitatē. Anaximenes autē, & Diogenes acē priorē aqua, & maximē simplicitū corporū principū statuit. Hippasus autē Metapōtinus, & Heraclitus Ephesius, ignē. Empedocles autē, quatuor vnā cū prædictis superaddēs etiā terrā quartū. Hęc enim semper permanere, nec fieri nisi pluralitate; & pacitate cōiuncta, & diiuncta in vnū, & ex vno. Anaxagoras autē Clazomenius, ætate quidem illo superior, operibus verō inferior, infinita dicit esse principia. Ferē enim omnia, quæ cōsimilium partū sunt, vt aquā, vel ignē, ita fieri, & corrūpi, aut cōiunctione, & diiunctione solū. Aliter verō nec fieri, neq; corrūpi, sed perpetuā permanere. Ex his itaq; solā quis causam illam, quæ in materiae specie dicitur, putabit. Hoc autē modo procedēribus, ipsa res eos duxit, & coegit vltius quærere. Nam etiā quā maximē omnis corruptio, & generatio ex aliquo vt ex vno aut ex pluribus sit, cur hoc accidit, & quæ causa est? Nō enim ipsum subiectū sese mutari facit, vtputa, dico q̄ neq; lignū, neq; as causa est, vt vtrunq; eorū mutetur. Neq; lignū quidē lectū, as verō statuā facit, sed aliud quippiā mutationis causa est. Hoc autē quærere, aliud principū quærere est, p̄inde atq; id, quod nos vnde principū motus dicimus. Qui igitur omnino à principio istā viā attigerūt, vnūq; esse subiectum asseruerūt, nil difficultatis sibi ipsis reliquerunt: verū quidā eorū, vni vnū cōstituerūt, quasi de iusti ab hac questione, ipsum vnū immobile dicunt esse, Naturāq; rotā non solū. Secun-

dū generationē, & corruptionē, (hoc enim verus est, & cui omnes cōsensērūt) sed etiā secundū reliquā omne transmutationē. Et hoc eorū est proprium. Illorū igitur, qui vnū solū esse dixerūt ipsum vniuersum, nulli cōrigit talē inspicere causam, nisi fortassis Parmenidi: & huic eatenus, quatenus nō solū vnā, verū etiā duas quodā modo ponit causas esse. Illis verō, qui plura faciunt, magis accidit dicere: vtputa illis, qui calidū, aut frigidū, aut ignē, & terrā, vtuntur igne, tanquā motum habere naturā: aqua verō, & terra, & huiusmodi, eōrū ratio. Post hos autē, & huiusmodi principia, tanquā nō sufficiētia, vt entīū naturā generarēt, rursum ab ipsa veritate (vt diximus) coacti, illud, quod sequitur, quasi uerunt principium. Vt enim entia bene se partim habeāt, partim fiat, nec ignem fortassis, nec terrā, nec aliud huiusmodi quicquā verisimile est causam esse, nec illos verisimile est arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tantā attribere rē, probē se habet. Quare qui vt animalib; ita in Natura intellectu inesse causam mundi, totūq; ordinis dixerat, quasi sobrius cōparatus ad antiquiores vana dicentes, apparuit. Istas autem rationes qui palam attingit, Anaxagoram fuisse scimus. At tamen Hermetimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur ita arbitrati sunt, principū existentū posuerunt simul tam causam ipsius bene, quā illam, vnde motus existentibus inest. *Cap. IIII.*

S Vt inspicere autē aliquis Heliodū primū hoc quæsiuissē, & si quis alius amorē, aut desiderū in existentibus, vt principū posuit, sicuti Parmenides. Etenim is vniuersi generationē monstrando primū quidē inter omnes Deos, amorē (ait) produxit. Heliod' verō, ante omnia fuisse chaos, deinde terrā spatio sam, atq; amorē, qui inter omnes immortales elucet: tanquā opportunū sit, vt in existentibus aliqua causa inest, quæ res ipsas moueat, atq; cōiungat. Hos autē quomodo ordinare oportet, q̄s scilicet eorū primus sit, liceat postere iudicare. Cū autē contraria quoq; bonis inesse Natura apparet, nec solū ordo, & pulchrū, verū etiā inordinatio, & turpe, plurāq; mala, quā bona, & turpia, quā pulchra, ideo alius quidā amicitia introduxit, & cōtentionē, vtrūq; vtriusq; horū causam. Si q̄s enim sequat, & secundū sententiā accipiat, nō secundū ea, quæ balbutiēs Empedocles dicit, inueniet amicitia quidē bonorū causā esse, cōtentionē verō malorū. Quare si q̄s dicat quodā modo dicere, & primum Empedoclem dicere malū, & bonū esse principia, fortasse bene inquirēt: quidē bonorū omnīū causa, ipsum bonū, ac malorū, ipsum malū est. Hi quidē (vt dixim') & hucusq; duas causas, quas nos in De naturalibus determinauimus, arriterūt, materiā, & vnde motus: obscurē tamen, & nō clarē, sed quē admodū inercerit in prælio faciūt. Etenim illic circūeunt, egregias plerūq; plagas insigunt. Sed nec illi ex scietia, nec isti vidētur scire quid dicant. Ferē etenim nullo modo vidētur his, vt, nisi paulū quiddā inā & Anaxagoras, tanquā machina vtritur intellectu ad Mundi generationē. Et cū dubitat propter quā causam necessariū est, ruc eū atrahit. In ceteris verō, magis cetera omnia, quā intellectū

intellectū, causam eorū, quæ sunt, ponit. Et Empedocles plus quidē isto causis vtritur, neq; sufficienter tamē, neq; in his reperit, quod sequitur. Multis enim in locis apud eū amicitia quidē disiungit, cōtentionē verō cōiungit. Cū enim in elementa per cōtentionē vniuersum dissoluitur, tūc ignis in vnum coalescit, & ceterorū elementorū vnū quodq; Cū autē rursus per amicitia in vnū cōiungant, necesse est iterū particulas vniuersūq; separari. Empedocles itaq; præter alios antiquiores, primū hāc causam diuidēs, introduxit: nec vnū motus principū, sed duos fecit, & cōtraria: & adhuc elementa, quæ in materiae specie dicuntur, quatuor esse, quoniam affertit: nō tamē eis vt quatuor vtrūq; sed tanquā duo esse solū: igne quidē per se ipsam, oppositis verō, terrā, aere, & aqua tanquā vna natura. Cōprehēdat autē quāpiā id ipsum, ex eius carminibus quoniam planis. Is igitur (vt diximus) ita, & cōtraria principia asseruit. Leucippus verō, ac obis familiaris Democritus, elementa quidē plū, & vacuū esse ait, & dicit: quæ quidē ens, hoc verō nō ens: & rursus, ens quidē plēnū, & solidū, nō ens autē vacuū, & rarū. Quare nihil magis ipsum ens; quā ipsum nō ens esse aiunt, quia neq; vacuum quā corpus. Hęc autē causas existentū, vt materia, esse. Et quē admodum quī vnū faciūt subiectā substantiā, cetera passionibus eius generat rarū, & densū, passionum itaq; cōtraria principia, simili modo hi quoq; differētias, causas ceterorum aiunt esse. Has autē tres esse dicunt figurā ordinē, & situm. Differre etenim ens aiunt diuinitatē, rymō, diatē, & tropē: quorū rymōs quidē, figurā diatē, verō, ordo, tropē autē, situs est. Differre autē a ab n, figurā: a n verō ab n, ordo: & autē ab n, situs. De motu, verō vnde, vel quomodo existentibus inest; & hi p̄inde, atq; alij per negligentia omiserūt. Hactenus itaq; de duobus causis, vt dicebamus, videtur quæsitum à prioribus fuisse. *Cap. V.*

Next hos verō, & ante istos, qui appellati pythagorici, primi mathematici operata dederunt, illa præponebant, & in eis nutrij, eorū principia, eorum quoq; cunctorū esse putarunt principia. Cū autem numeri priores his natura sint, in numeris, verō plures similitudines tum ad existentia, tum ad ea, quæ sunt, quā in igne, in terra, & in aqua inesse vidētur, (talīs etenim, vtputa numerorum passio iustitia, talīs verō anima, & intellectus, alia verō rēpūs, ceterarum quoq; vt ita dicā, vnaqueq; similitudinē cum harmoniarum in numeris inspicere vidētur, ac rationes, cum itaq; cetera quidem vidētur in omnibus numeris asimilari, numeri verō totius naturæ primi, numerorum elementa, eorum quoq; cunctorū elementa esse putant, totūq; eorum harmoniā, & numerū esse, & illa quidē, quæ de numeris, & harmoniis cōsentanea passionibus, & partibus arithmetice vniuersi dispositioni monstrare poterat, colligentes applicabāt. Quod si quid alicubi deerat, supplebāt, vt totus eius, & astantis cōsentaneus esset. Dico autē veluti quomodo dicitur, naturā perfectus esse videtur, totūq; numerorū naturā cōprehēdare, ideo & ea, quæ in eis se habent, decē esse aiunt. Cū verō nouē solū modo sint, quæ manifeste apparent, decimā oppositā rēpūs, & itaq; Determinatū autē, estā nobis a libidē, his ma-

gis exquisitē. Sed cuius gratia hęc reperimus, hęc est: vt ab his etiā accipiamus, quæ ponit esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiā isti numerum existimare, principium esse, vt materia existentibus, & vt passiones, ac habitus: numeri autem elementa, par, & impar: quorum alterum finitum, alterum infinitum: vnum verō, ex ambobus his esse. Par etenim & impar esse: numerum autē, ex vno numero verō, vt dictum est, eorum casū. Horum autē alij decē aiunt, inter se coordinata esse principia: finitum, infinitum, impar, par, vnum, plura, dextrum, sinistrum, masculinum, femininum: quoscūq; motū: rectum, curuum: lumen, tenebras: bonum, malū: quadratū, longius, altius, latius. Quē admodū etiā Alemeo Crotoniaces putasse videtur: & aut iste ab illis, aut illi ab isto hęc mutati sunt opinione. Fuit etenim ætate Alemeo Pythagoræ iā senioris. Asseruit autē illis similitudine, In duo māt; plerūq; humanas res ait distingui, cōtrarietates dicens: nō tamen (vt illi) distinctas, sed quas cūq; vtputa albū, & nigrū: dulce amarū, bonum, malū, parū, magnū. Is itaq; indistinctas, & reliquis effudit sermonē. Pythagorici verō, quorū etiā, & quæ sunt cōtrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantū accipere est, q̄ cōtraria principia entū sunt. Quot autē, & quæ illa sint, ex ceteris solū. Verūm quomodo illa ad dictas causas applicentur, clarē quidē ab eis nō est determinatū. Videtur tamē, vt in materia: specie ponere elementa. Ex his enim, tanquā in tritibus, cōstare, ac fingi substantiā aiunt. Veretū itaq; ac plura elementa, Naturæ dicentibus, motem ex his satis speculāri licet. Sunt autē q̄ de vniuerso, tanquā si vna natura esset, ita asseruerunt: nō tamen modo eodē omnes, neq; eius, quod bene: neq; eius, quod secūdū naturā est. In presentī itaq; causarū cōsideratione, nullo modo cōuenit sermo de eis. Non enim, vt quidā physicorū, vnū supponēs ipsum ens, nihilō minus ex vno, tanquā ex materia, generēt, sed alio modo hi dicunt. Illi enim cū generēt vniuersum, addūt tamē morū. Hi verō immobile esse aiunt. Attamē aliqua, tenus presentī perscrutationi propriū est. Parmenides etenim vnū secundū rationē, attingisse videt, Melissus verō, secūdū materiā. Quare & id ille quidem finitū, hic verō infinitū ait esse. Xenophanes autē, tanquā prior istis, vnum posuerat, (nā Parmenides, eius auditor fuisse dicitur) nihil tamē clarum dixit, & neutrius horū naturā attingisse videt: sed ad totū casū respiciēs, ipsum vnū ait esse Deū. Hi igitur, vt diximus, de presentī questione omittēdi. Duo quidē, & penitus tanquā paululū agrestiores, Xenophanes, atq; Melissus, Parmenides verō, magis vidisse quæ dixit, videt. Quod enim est præter ipsum ens, ipsum nō ens nihil iudicans esse, nec cessariū vnū putari ipsum ens esse, & nihil aliud. De quo clarus in De naturalibus diximus. Coactus verō illa, quæ apparet, sequi, & vnū ratione, plura verō secūdū sensum putās esse, duas causas rursū, ac duo principia ponit, calidū, & frigidū, vel ut ignē, & terrā dicit. Horū autē alterū, calidū scilicet, cūcēt, alterū verō eū nō cōte collocat. Ex dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerūt, sapientibus, ista accipimus. A primis quidē & corporale principū. Aqua nāq; & ignis, & similia, corpora sunt. Et horū, a quibusdā vnū, a quibusdā plura corporalia

principia: utriusque tamen, ista ut in materia specie ponitur: ceteris vero & hac causam, & cum ista, etiam vnde motus statuatur: & hanc, à quibusdam vnam, à quibusdam duas. Vtque ad Italicos igitur, & ab aliis, illis, mediocriter ceteri de eis dixerunt: nisi quod, ut diximus, duabus causis. vti sunt: & harum alteram vnde motus, quidam vnam, quidam duas faciunt. Pythagorici vero, duo quidem eodem modo, dixerunt principia. Tantum autem addiderunt, quod proprium eorum est, quod finitum, & infinitum, & vnum non putant vllas alias esse naturas, ut puta ignem, aut terram, aut aliud simile: sed ipsum infinitum, & ipsum vnum, substantiam horum esse, de quibus predicatur. Quare & numerum, & substantiam omnium esse. In hunc itaque modum & de his asseruerunt, & de ipso quid est, inceptorum quid dicere, & definire, sed valde simpliciter tractarunt. Definiebant namque per se totum: & cui primo dicta definitio inesset, hoc esse substantiam rei putarunt: perinde ac si quis putaret id esse duplum, & dualitatem, quoniam primum dualitatem duplum inest: sed non est idem fortassis, duplum, & dualitatem, esse quod si non, ipsum vnum erit multa, quod illis quoque accidebat. A prioribus quidem, & ceteris hac demum licet accipere.

Rest dicitur verò philosophia disciplina Platonis. superuenit, in pleura que quidam istos secula, quædam autem etiam propria, vltra Italicos tamen habens philosophiam. Cui Cratillo namque ex receri conuersatus, & Heracliti opinionibus assuetus, & de eis non existente scietia, hæc quidem etiam postea ita arbitratu est. Cui vero Socrates de moralibus quidem tractaret, & de natura nihil, in his tamen vniuersale quaereret, & primus mentem ad definitiones applicaret, illam ob hoc laudis, putauit de aliis, & non de aliquo sensibili hoc fieri. Impossibile enim definitionem communi, cuiuspiam sensibili esse, que semper mutatur: & sic talia entium ideas appellauit: sensibilia vero præter hæc, & secundum hæc, omnia dici. Secundum participationem namque, hæc multa vniuersorum esse species, & quibus participatio verò, secundum nomen solum, mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorum aiunt entia esse. Plato verò nomen mutans, participatione: participatio verò, aut imitatione species, quamnam sit, communiter quaerere omiserunt. Itaque præter sensibilia, & species mathematicas res aut medias esse à sensibilibus quidem distantes, eod quod perpetuum, & immobiles sunt: species verò, eod, quod illa quidem multa: quædam similes sunt, species verò ipsa, vnaqueque sola. Et quoniam species causæ ceteris, illarum elementa omnium putauit entium elementa esse: & ut materiam quidem magnum, & paruulum esse principia, tanquam verò substantiam ipsam vnum: ex illis enim participatione ipsius vniuersi, species numeros esse: ipsum tamen vnam substantiam esse, & non aliquid aliud, dici vnum esse, quædammodum Pythagorici dicebat numeros quoque causas ceteris substantiam esse, similiter atque, illi. Sed pro infinita tanquam vno, dualitatem facere, infinitum verò ex magno, & paruo, hoc eius proprium est. Itaque quidem numeros præter sensibilia, illi verò numeros ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponebat. Ipsum igitur vnum, & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & introductio

specierum, propter eam, quæ in orationibus sit, per se rationem, euenit. Priores enim, dialecticæ experimentes fuerunt. Dualitatem verò facere alteram naturam, propterea quod numeri præter primos, ex ea aptissimi, velut ex quadam effigie, generantur. At qui accidit e contra. Non enim verum simile est, ita fieri. Nunc etenim ex materia multa faciunt. Species verò, semen generat solum. Apparet autem ex vna materia, vna mensura. Qui verò specie inducit, quæ vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad feminam se habet. Hæc etenim ex vno congressu adimpletur: masculus verò multas implet. At ista, imitationes illorum principiorum sunt. Plato igitur de propositis questionibus ita determinauit. Patet autem ex dictis, quod duabus causis vritur solum, ea, quæ ipsius quid est, & ea, quæ secundum materiam. Species enim ceteris ipsius quid sunt, causa sunt: speciebus verò ipsum vnum, & quæ subiecta materia, de qua species: ille quidem de sensibilibus, illud verò in speciebus vnum dicitur: quia dualitas hæc est, magnum, & paruulum. Itaque ipsius bene, ipsiusque, male, causam elementis attribuit, vtriusque, vtriusque. Quod etiam primorum quosdam philosophorum Empedocle, & Anaxagoram magis dicimus quæsiuissse. Breuiter igitur, & summam percurramus, quoniam, & quomodo locuti sunt de principis, & ipsa veritate. Tantum enim ex eis habemus, quod eorum, qui de principio, & causa dixerunt, nemo quicquam præter ea, quæ in De naturalibus determinata sunt, dixerit: sed omnes, obscure quidem, illa tamen aliquatenus vni sunt attingere. Quidam enim ut materiam principium ponunt, siue vnam, siue plures supponant: & siue corpus, siue incorpoream ponant, ut Plato magnum, & paruulum dicit, Italici infinitum: Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras verò, infinitatem similitudinis partium. Hi igitur omnes talis causam perstrinxerunt. Et adhuc quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut ignem quidem densius, aerem verò tenuius. Etenim tale quidam dixerunt, primum elementum esse, hi igitur hæc attingerunt causam solam. Alij verò quidam vnde principium motus, quicunque, scilicet amicitiam & contentionem, intellectu, aut amore principium faciunt. Ipsum verò quod quid erat esse, & substantiam, clarè quidem nullus assignauit. Maxime verò dicunt, qui species ponunt: nec enim ut materiam sensibilibus species, & ea, quæ in speciebus sunt, neque tanquam illius principium motus fieret, putant. Immobiles enim causa, & quietis, magis eis esse aiunt: sed quod quid erat esse vnicuique, ceterorum species attribunt: speciebus autem, ipsum vnum. Ipsum verò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodam modo quidem dicitur causam, non autem ita dicitur, ut aptum esse natum est. Qui enim intellectu, aut amicitiam dicitur, tanquam bonum quoddam hæc ponunt, non tamen tanquam horum causa, quicquid existentium aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicitur. Similiter & qui vnum, vel ens esse hanc naturam aiunt, substantiam quidem causam esse dicitur, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare contingit eius quodam modo dicere & negare, bonum esse tale. Non enim simpliciter, sed secundum accidens dicitur. Quod igitur de causis, & quod, & quales sunt, rectè determinatum sit, restari nobis etiam istis omnibus videtur, cum non possint, ista attingere causam: & adhuc quod principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo quærenda sunt, patet. Quo verò pacto horum quicquid dixerit

xerit, quo modo de principis se res habet, dubitationes, quæ contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

Cap. VII.

Quicunque igitur vniuersum vnum, & vnam quandam esse naturam, ut materiam ponunt, & hæc corporalem, & magnitudinem habentem, patet quod multipliciter errant. Corporum enim, elementa solum ponunt, incorporeorum verò minime, cum etiam incorporea sint. Cumque de generatione, & corruptione causas dicere conaretur, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimit. Item substantiam nullius causam ponendo, nec ipsum quid est, & adhuc facile simpliciter corporum quod dicitur principium esse (terra excepta) non considerantes mutua inter ea generatione, quoquo modo ponunt. Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. Quædam enim coniunctio, quædam verò disiunctio inuicem sunt. Hoc verò ad hoc ut prius & posterius sit, multum differt. Id etenim apparere possit maxime omnium elementale, ex quo primo coniunctio sunt. Tale verò illud fuerit profectò, quod partium minutissima sunt, subtilissimaque, corporum sit. Quicunque igitur ignem principium statuit, maxime conuenienter huic rationi dicitur. Tale autem ceterorum quoque, quicquid fuerit elementum corporum esse. Quare nemo posteriorum, quod vnum ponebat, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Terram verò quodcumque, elementorum habuit auctorem aliquem: quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aerem, hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, ut multi hominum omnia etenim terra esse dicunt. Heliodus quoque, primam corporum terram ait esse, tam vniuersam, & publicam accidit hanc opinionem esse. Secundum hanc itaque rationem, si quis aut quicquid horum excepto igne, dicat aut aerem quidem densius, aqua verò tenuius hoc ponat, non rectè profectò inquit. Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod verò digestum, & coniunctum generatione posterius sit, ceterarum autem de eis in De naturalibus est, de quo, causa mouentium: vnum, an duo ponenda sint, neque rectè, neque irrationabiliter omnino arbitrandum est dictum fuisse. Et simpliciter aliterationem auferant necesse est, qui ita dicit. Non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit quidnam ipsa contraria patiantur, & quænam vna natura sit, quæ ignis & aqua fiat: quod ille minime inquit. Anaxagoram verò si quis putat duo dicere elementa, maxime secundum rationem arbitratum, quæ ista quidem ipse non digessit. Necesse est tamen sequeretur eos, qui eam inferrent: quando quidem aliter absurdum sit dicere à principio omnia mixta esse, cum quosiam accidit immixta oportere ante esse, cum quoniam non est natura aptum quodcumque quicunque, misceri. Et adhuc, quoniam passiones, & accidentia separantur à substantiis: eorumdem enim est mixtio, & separatio. Si quis tamen sequatur digerens vnam cum eo, quod dicere vult, fortassis

videatur quadam noua dicere. Quando enim nil erat separatum, patet quod nil erat verè de illa substantia dicendum. Dico autem quod neque album, neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed quod colore vacans necessario esset. Alioquin namque, aliquem horum colorum haberet. Similiter etiam sine sapore. Eadem ratione nec aliud quicquam similitudine. Nec enim quale quid possibile est illud esse, neque quantum, neque quid. Specierum enim, quæ in parte dicuntur, aliquid ei sane inesset. Hoc verò impossibile, si mixta sint omnia. Essent enim iam separata. At autem omnia esse mixta, intellectu accepto: hunc verò solum, impermissum, & purum. Ex his verò accidit principia dicere, & ipsum vnum (hoc enim simplex, & impermissum) & alterum tanquam ens quale indeterminatum ponimus ante quæ determinent, & aliqua participet specie. Quare dicitur quidem, neque rectè, neque clarè, vult autem simile quidam & his, quæ posterius dicunt, & his, quæ nunc magis apparent. Verum hæc quidem illarum, quæ circa generationem, & corruptionem, & motum sunt rationum, proprie sunt solum. Ferè enim de tali substantia, & principia, & causas inuelligat solum. Quicunque verò de ceteris quidem entibus speculatur, entium autem quadam sensibilia, quædam non sensibilia ponunt, manifestum est, quod vtriusque generibus perferuntur. Quare magis immo etiam qui ipsa, de his quid bene, quid ve non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inquisitionem. Qui itaque Pythagorici appellantur, principis quidem, & elementis alieniori modo, quæ phytiologi vritur. Causa verò est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter illa, quæ circa astrologia sunt. Disputat tamen, & tractat omnia de Natura. Etenim generat causam, & circa eius passiones, partes, & opera, obseruat quod sequitur, & principia, & causas in eis cõsumunt, tanquam ceteris physicis conuenientes, quod illud est ens, quod dicitur, & quod vocatur calidum, & quod cõtinetur id, quod vocatur calidum. Causas verò, & principia, sicut diximus, sufficientia (ut dicunt) etiam vtriusque, ad superiora entium transcedere, & magis quam de Natura, rationibus conuenientia. Ex quo verò modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solum suppositis, nihil aiunt. Aut quomodo possibile est, sine motu, & mutatione generatione, & corruptione esse, aut actiones eorum, quæ in celo feruntur. Itaque siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue mostretur hoc, quomodo tamen quadam corporum leuia, quadam grauitate habentia erunt, quibus supponunt, & aiunt, nil magis, quàm de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt. Quare de igne, aqua, aut de huiusmodi ceteris corporibus nihil dixerunt, tanquam nil de sensibilibus proprium dicentes. Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum, putandum causas eorum esse, quæ sunt à principio, ac de nouo in celo sunt, numerum verò aliud præter hunc numerum, ex quo Mûdus constat, nulli esse? Cui enim in hac quidem parte opinio eis, & tæpus sit, paululum verò defursum & deorsum iniuria, & disiectio, aut mixtio, probatione autem afferat, quod horum quidem vnum quodque, numerus est, contingit autem in hunc locum multitudinem iam constitutarum magnitudinum esse, eod quod passiones sequuntur singula loca: verum ista, est idem numerus, qui in celo, quem oportet accipere, quod horum

vnumquodq; est: an preter istum, alter: Plato etenim alium esse ait. At ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horum causas: sed intelligibiles quidē causas, hos verò sensibiles. De Pythagoricis itaq; prætermittamus modò. Sufficit enim in tantū eos attingisse. Qui verò ponūt ideas, primū quidem, eūm quæreret horum existentium causas, habere, cetera equalia his numero attulerūt. Velut si quis numerare volens, eūm quidē pauciora existat, arbitretur nō posse, plura verò ea faciat, & ita numeret. Etenim species aequales, aut nō pauciores sunt, ex quibus, dum de eis causas quæreret, ad illas processerunt. Nā secundū vnumquodq; æquiuocum quid est, & præter substantias: ceterorum quoq; in multis est vnum, & in his, & in sempiternis: itē, quibus modis ostēditur quōd species sunt, secundum nullum eorū apparet. Et quibusdā nāq; nō est necesse fieri syllogismum: ē quibusdā verò, etiam quorum nō putamus, horum species sunt. Secundum namq; rationes, quæ ex sciētiis species erunt omnium, quorū scientiæ sunt: secundū verò vnum in multis, & negationum. At secundū quod intelligitur quippiā eo corrupto, etiā corruptibilium: siquidē quicquā est horum phantasma. Insuper rationum, quæ magis certæ sunt quædā quidē eorū, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorū nō dicimus esse per se genus: quædā verò, tertium hominē dicunt. Et simpliciter hæc de speciebus rationes illa perimunt, quæ magis esse, quā ipsas ideas esse volunt, qui dicunt species. Accidit enim non dualitate esse primā, sed numerum, & quod ad aliquid, eo quod per se est: & cuncta, quæcumq; cum quidam sequerentur, de ideis opinionones, aduersari principii sunt. Itē secundum ex ultimationē, secundum quam esse dicimus ideas, nō solum substantiarum, sed multorū etiā aliorū species erunt. Etenim vnus cōceptus non solum de substantiā, sed etiā vnus cōceptus est: & scientiæ non solum substantiā, sed etiā aliorum sunt: & cetera huiusmodi accidunt in finita. Secundum verò necessitatē, & opinionones de eis, si species participabiles sunt, necesse est substantiarum solum esse ideas. Non enim secundū accidēs participatio earum est, sed catenus oportet vniuersi cuiusq; participē esse, quatenus dicitur nō de subiecto. Dico autem, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiā æterno participat, sed secundum accidēs: accidit enim duplo, æterno esse. Quare species, substantiæ erunt. Hæc autē hęc, & ibi substantiā significat. An quicquā erit dicere esse aliquid præter has, vnum in multis? Et si eadem species est idearum, & participatium erit aliquid cōmune. Cur enim magis in corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidē, sed æternis, dualitate esse vni, & idē sit, quā in hæc & quadā? Et si nō est eadē species, æquiuocatio erit profectò, & simile, ac si quis & Calliā, & lignum hominē appellaret, quorum nullam inspicit cōmunicatiōē. Porissimū verò dubitabit aliquis, quidnā species cōferant sempiternis, sensibilibus, aut illis, quæ sunt, & corrumpuntur. Nec enim motus, nec alicuius trāsmutatiōis eius causa sunt. At nec ad scientiā aliorum profunt. Nec enim horum illa substantiæ sunt: in his etenim essent. Nec ad esse eūm nō insunt participatibus. Ita etenim fortassis causa putabuntur esse, vt album mixtum albo. Sed ista ratio faciliē redargui potest,

quā Anaxagoras prius, Eudoxus verò posteriūs, & quidā alij dixerunt. Faciliē enim est, multa, & impossibilia ac hanc opinionem cōgerere. At nec ex speciebus cetera sunt, secundū vnum illorum modorum, qui dici solēt. Dicere verò exemplaria eas esse, & cetera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poeticas dicere est. Quod enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? Possibile enim est & esse, & fieri quodcūq; simile, etiā non ad illius imaginē. Quare & exilite Socrate, & nō existere, sicut vtiq; qualis Socrates est, similiter autē etiā si Socrates sempiternus esset. At ei usq; erunt plura exemplaria: ergo etiā species: veluti hominis, animal, & bipes, simul autē & idealis homo. Itē non solum sensibilibus exemplaria species erunt, verūm etiā ipsarum (vtputa genus, tanquā genus) specierū. Quare idē erit exemplar, & imago. Itē, videri possit impossibile esse separatā substantiā, & cuius est substantia. Quare quomodo idē, eūm rerū substantiæ sunt separatæ fuerint? In Phædonē ita dicitur, quod cum ipse esset, tum ipse fieri species causa sunt: quāquā speciebus existētibus, non tamen participatiua sunt, si non sit, quod moueat. At multa alia sunt velut domus, aut annulus, quorū nō dicimus esse species. Quare patet posse cōringere cetera quoq; & esse, & fieri, etiā propter tales causas, quales eorum, quæ nūc dicta sunt. Itē, si species numeri sunt, quomodo erunt causæ? vtrū quoniam ipsa entia, sunt diuersi numeri? vtputa hic quidē numerus homo, hic verò Socrates, hic autē Callias? Cur igitur illi his causæ sunt? Etenim si hi quidem æterni, hi verò nō, nihil differunt? Quod si quoniam proportiones numerorum hæc, aut cōsonantia, patet, qd vni quiddam erit, quorū proportiones sunt. Si igitur hoc materia est, manifestū est, qd ipsi etiā numeri proportiones cuiusquā alterius ad alterū erunt. Dico autē, vt si Callias proportio est, in numeris ignis, terra, aqua, & aeris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorū erit: & idea numerus, ac etiā ipse idealis homo, siue aliquis numerus, sit, siue nō, erit tamē proportio in numeris aliquorū, & nō numerus: & propterea nullus erit numerus. Itē, ē multis numeris, vnus numerus sit: ex speciebus verò, quomodo species vna? Quod si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decē millibus, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdē speciei sunt, multa in cōuenientia sequuntur: siue non eiusdē speciei, nec eadem inuicē, nec cetera omnes omnibus, in quo differant, eūm imparsibiles sunt? Hæc enim nec rationabilia sunt, nec intellectui cōsentanea. Item necesse est aliud quiddā numeri genus ponere, circa quod arithmetica, & omnia, quæ media dicuntur à quibusdā: quæ quomodo, aut ex quibus principiis sunt, aut cur ista sunt, quæ media illorum, & horum erūt? Item, vnitates, quæ in dualitate sunt, vtraq; ex aliqua priore dualitate. At hoc impossibile est. Itē, cur vnum est, numerus collectus? Item, ad hæc, quæ dicta sunt, si vnitates differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicquā quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horum singuli nō dicunt elementum, quod commune est, vtputa corpus, sed ignē, & terrā, siue cōmune quid sit corpus, siue nō, nunc autem dicitur, ac si vnitas esset (vt ignis, aut aqua) similijum partium. Quod si ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed si ipsum vnum ali-

quid est, & hoc principium est, patet quod vnum multipliciter dicitur. Aliter namque impossibile est. Volentes autem substantiam referre ad principia, longitudines quidem ex longo, & breui, ponunt ex quodam paruo, & magno: planum verò, ex lato, & stricto: corpus autem, ex alto, & humili. At quomodo aut planū habebit lineā, aut solidū lineam, aut planum? Aliud namque genus, latum & strictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus est in eis, eō quod multum, & paucum ab his aliud est, ita manifestū est, quod nec aliud quicquam superiorum inferioribus in erit. At verò nec latum, genus alti est. Etenim corpus, est planum quid. Item puncta, ex quo insunt (at horum generi aduersariatur Plato) tanquam existenti dogmati geometrico: sed nominabat principium lineæ, hoc verò sapiens ponebat lineas indiuisibiles. Atqui necesse est, harum aliquem esse terminum. Quare ex qua ratione linea est, punctum quōque est. Et simpliciter eūm sapientia sit, de manifestis causam quærere, hanc quidē prætermittimus: nihil enim de causa dicimus, vnde principium trāsmutatiōis: substantiam verò eorum dicere putantes, alias substantias esse dicimus. Quomodo verò illa horum substantiæ, incallum dicimus, participare namque (vt prius diximus) nihil est. Nec illam etiam, quam scientiis esse causam videmus, propter quas omnis intellectus, & omnis natura facit, nec vllam causam, quam vnam de principiis esse dicimus, ipsæ species attingunt. Sed qui hæc arate sunt, iis mathematica facta sunt philosophia, quauis dicant aliorum gratia ea oportere tractare. Item, subiectam substantiam, vt materiam magis mathematicam, quis profectò putauerit, ac magis predicari, & differenciam substantiæ, ac materiæ esse, veluti magnum, & paruum, sicuti aiunt Physiologi rarum, & densum, primas subiecti dicentes has differencias esse. Hæc etenim excessus quidam, & defectus sunt. De motu autem, si hæc quidem motus erunt, patet quod species mouebuntur. Quod si non, vnde enit? Tota etenim de Natura consideratio perit. Et quod faciliē probare videtur, quod omnia, vnum, non sit: expositiōe etenim, non sunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia, nec hoc quidem, nisi quis vniuersale concedat esse genus. Hoc autem in quibusdam impossibile est. Nullam autem rationem habent, nec illa, quæ post numeros, longitudines, plana, & solida sunt, nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec si quam vim habent: hæc enim nec species possibile est esse. Non enim sunt numeri, nec media. Mathematica enim illa sunt. Nec corruptibilia: sed rur-

sus quartum aliud quoddam hoc genus appareret. Et simpliciter elementa quærere entium nō diuidendo, eūm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: præsertim eūm hoc modo quærant, ex quibus elementis est. Ex quibus enim ipsum agere, aut ipsum rectum, non est accipere. Quod si est, substantiarum solum esse potest. Quare aut quærere, aut putare habere omnium existentium elementa, non est verum. Quomodo verò aliquis cunctorū elementa discet? Manifestum est enim, quod non est possibile quicquā eūm cognoscere prius. Quemadmodum enim ille, qui geometriā discit, aliqua quidē præscire contingit, quorum verò illa scientia est, & quæ docendus est, nihil præscit, ita & in cæteris. Quare si qua cunctorum est scientia, (vt quidam aiunt) nihil profectò is præcognoscere possit. Atqui omnis disciplina per præcognita aut omnia, aut aliqua est: & aut per demonstratiōem, aut per definitiones. Ex quibus enim definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. Similiter & quæ per inductionem. At si innata nobis est, mirum est quomodo nos fugiat, optimam scientiarum habentes. Item, quo pacto quis cognoscat, ex quibus est, & quomodo manifestum erit: etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quispiam, sicuti & de quibusdam syllabis, quidam enim syllabam s m a, ex s & m, & a aiunt esse: quidā verò alium sonum esse dicunt, & nullum ex notis. Item, quorum sensus est, ea quomodo quis nosset sensum non habens? atqui oportet. Si quidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus (sicuti cōpositæ voces) ex propriis sunt elementis. Quod igitur illas, quæ in de Naturalibus dictæ sunt, causas cuncti quærere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta sunt, prius patet. Sed eas obscure dixerunt. Quodam modo enim omnes dictæ sunt prius, quodam modo minimē. Balbutienti enim assimilata fuit prima philosophia de omnibus, tanquam in principiis noua existens. Nam & Empedocles, os ait esse rationem. Hoc autem est, quod quid erat esse, & rei substantia. At verò similiter necesse est etiam carnis ceterorūque singulorum esse rationem, aut nihil esse. Propter hoc enim & caro, & os, ceterorūque vnumquodque est, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aerem ait. Sed hæc altero dicente necessariō cōsensisse profectò, clarè tamen non dixit. De his igitur & antea manifestum est. Quodcunque autem de his quispiam dubitauerit, rursus repetamus. Fortassis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitatiōes.

ARIST

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A P H Y S I C O R V M
L I B E R S E C V N D V S.

Cap. I.

SPECVLATIO de veritate, partim
difficilis, partim facilis est. Signum
autem, quod neq; satis cum aliquis
consequitur, neq; aberrant omnes
ab ea: sed quisq; aliquid de Natura
dicit & iunguli quidem nihil, aut parū ei addunt, ex
omnibus verō collectis aliqua magnitudo fit.
Quare ita se videt habere, vt in proverbio dici-
mus, quis aberrabit à ianua? Hoc modo profectō
facilis esset. Totum autem, & partem habere non
posse, hoc eius difficultate ostendit. Cum verō dif-
ficultas duobus sit modis, fortassis causa eius nō
rebus, sed nobis ipsis inest. Quemadmodū enim
vesperilionum oculi ad lumen diei se habēt, ita
& intellectus animę nostrę ad ea, quę manifestis-
sima omnium sunt. Verūm non solum illis agenda
sunt gratiæ, quorū opinionibus quis acquiescet,
sed illis, qui superflue tenus dixerūt. Conferunt
enim aliquid etiam isti habitū nanq; nostrum ex-
ercuerunt. Si enim Timotheus non fuisset, multū
melodix nequaquā habuissēmus. Si tamen Phry-
nis non extitisset, ne Timotheus quidē. Simili mo-
do & de illis est, qui de veritate asseruerūt. A qui-
busdam enim aliquas accepimus opiniones: qui-
dam verō, vt hi fierent, causa fuerūt. Rectē autem
se habet, philosophiam, scientiam veritatis appel-
lare. Speculatiua etenim finis, veritas: practica
autem, opus. Etenim si quo modo se habent, consi-
derant, non causam per se, sed ad aliquid, & eo in
tempore practici speculantur. Nescimus autē ve-
rum absq; causa: vnumquodq; verō id ipsum ma-
ximē, aliorū est, secundum quod aliis vniuocatio
inest: vt puta ignis, calidissimum. Etenim ceteris
hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam
est id, quod posterioribus vt vera sint, causa est.
Propter quod principia semper existentium, ne-
cessē est verissima esse. Nec enim aliquando vera,
nec illis vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa ca-
teris. Quare vt secundum esse vnumquodque se
habēt, ita etiam secundum veritatem.

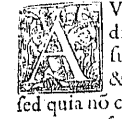
Cap. II.

Verō quod est principium aliquid,
neque sunt infinita entium causa, ne-
que in rectum, neq; secundum speciē,
patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex
hoc potest esse infinitum, vt carnē ex terra, terrā
ex aere, aerem ex igne, & hoc non stare. Nec vnde
principium motus: veluti hominē quidē ab aere
moueri, hunc verō à Sole, Solem autem à contē-
tione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cu-
ius causa, in infinitū progredi potest: vt deambu-
lationem quidē sanitatis causa, illam verō felici-
tatis, felicitatem verō alterius: & ita semper aliud
alterius gratia esse. Similiter autē & de eo, quod
quid erat esse. Mediorū sanē, quorū extra aliquid

ultimū & primū est, necesse est quod prius est, cau-
sam esse eorum, quę post illud sunt. Si enim dice-
re nos oportuerit quid triū causa est, primū dice-
mus. Non enim vltimū, (nullius enim, quod vlti-
mum est) neq; mediū: vnius enim. Nil enim differt
vnius, an plura sint, nec infinita. Infinitorū quidem
hoc modo, & simpliciter infiniti omnes partes
medię sunt similiter hucusq;. Quare si primū ni-
hil est, omnino nulla causa est. Et neque deorsum
possibile est in infinitū descendere, cum id, quod
iursum versus principū habet: vt ex igne quidem
aqua, ex hac verō terrā, & ita semper aliud quod-
dam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit,
non vt hoc post hoc dicitur: vt ex Isthmiis ludis,
Olympiaci, sed vt aut ex puero mutato vir, aut vt
ex aqua aer. Verūm in mucro vt ex puero quidē vi-
rum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat, id,
quod factū est, aut quod perfectū est, ex eo, quod
perficiebatur: semper etenim est aliquid mediū, vt
inter esse, & non esse, generatio, ita quod fit, inter
existēs, & non existēs. Qui autē dicit, fit sciēs. Et
hoc est, quod dicitur, quod fit ex discēte sciens, vt
autē tanquā ex aere aqua, corrupto altero. Quare
illa quidē nō reflectitur mutuo, nec fit puer ex vi-
ro. Non enim fit ex generatione quod fit, sed post
generationem est. Sic enim dies ex diluculo, quo-
niam post hoc est: quare nec diluculū ex die: cetera
verō reflectuntur. Vtrog; tamē modo impos-
sibile est in infinitū progredi. Illorum enim cum
media sint, necesse est finem esse. Hęc autem inui-
cem reflectuntur. Alterius enim corruptio, alte-
rius generatio est. Simul autem impossibile est
primum corrumpi, cum sempiternū sit. Cum
enim generatio non sit infinitum iursum versus,
necesse est non esse sempiternū illud, quo primo
corrupto quicquam factū est. Item, ipsum, cuius
causa finis. Tale autē est, quod non est alterius gra-
tia, sed eius causa cetera. Quare si tale erit vlti-
mum, non erit infinitū. Quod si nihil tale, nō erit
ipsum, cuius causa. Sed qui faciunt infinitū, later
eos, quod boni naturā auferunt. At nullus incipe-
ret agere quicquā, si nō esset perueniens ad finē, nec
esset intellectus in huiusmodi. Alicuius enim
causa agit, quicunq; intellectū habet. Hoc nanq;
terminus est: finis verō ipse terminus. At verō nec
quod quid erat esse reduci ad aliam definitionem
ratione abundantem contingit. Semper etenim
prior, magis est, posterior verō, non est. Cuius au-
tem primū non est, nec quod sequitur est. Itē, ip-
sum scire perimūt, qui ita dicit. Non enim possi-
bile est scire ante, quā ad indiuidua deueniatur,
& ipsum cognoscere non est. Quę enim ita infi-
nita sunt, quomodo intelligere contingit? Nec
enim simile de linea est, quę secundum diuisio-
nes quidē nō stat. Intelligere verō non potest, nisi
sistat. Quare non numerabit diuisiones, qui infi-
nitam

nam pertransit. Sed etiam materiam necesse est
in eo, quod mouetur, intelligere. At nulli est esse
ināmo: quod si non, non infinitum est infinito
esse. Quod etiam si species causarum infinita mul-
titudine essent, nec hoc modo esset ipsum cogno-
scere. Tunc enim scire putamus, cum causas cog-
noscerimus. Infinitū verō secundum additionem,
non est in tempore finito pertransire. Cap. III.

MULCATIONES autē, secundū cōsuecu-
dines accidūt. Quemadmodū enim cō-
sueuimus, ita iudicamus dici debere,
& quę prater hat, nō apparēt similia,
sed quia nō cōsueuimus, ignotiora, & magis per-
egrina: consuetū etenim notius est. Quantā verō
vim consuetudo habeat, leges declarāt, in quibus
fabulosa, ac puerilia plus possunt propter consue-
tudinē, quā si cognosceremus ea. Aliqui igitur,
nisi mathematicē loquentē, non admittūt. Quidā

verō non nisi exemplis vcentē. Quidam autē di-
gnū ducunt, vt telus producatū aliquis poeta.
Et quidā cetera omnia volunt. Quosdā verō ta-
det certitudinis, aut propterea, quod nō possunt
sequi, aut propter curiositatē. Habet enim certitu-
do tale aliquid: quare vt in contractibus, ita & in
orationibus illiberale esse quibusdam apparēt.
Quapropter oportet institutū esse, quomodo sin-
gula admittēda sunt, quoniā absurdum est simul
scientiā, & modū sciētia quærere. Neutrū autem
facile accipere est. Certitudinem verō mathema-
tica non oportet in cūctis quærere, sed in iis, quę
non habēt materiā. Quare non est naturalis mo-
dus. Tota enim Natura, fortē habet materiā,
Quam ob rem considerandum est primū, quid-
nam Natura sit. Sic enim & de quo naturalis sciē-
tia est, manifestum erit, & vtrum vnius scientia,
an plurium est, causas, & principia speculari.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A P H Y S I C O R V M
L I B E R T E R T I V S.

Cap. I.

Dillam, quę quæritur, scientiam,
necesse est in primis nos percurrere,
de quibus primō dubitandū est.
Hęc autē sunt, & quęcunq; de eis
aliter quidā existimant, & si quid
vltra hęc pratermissum sit. Est autē operæ pretiū,
aliquid facultatis habere volentibus, bene dubita-
re. Nam posterior facultas, solutio eorū est, quę
antē dubitata fuerūt. Soluere autē nō est, cum no-
dus ignoretur: sed intellectus hęsitatio, manifestū
hoc de re facit. Quatenus enim dubitat, cætenus
simile quiddam ligatis patitur, vtrog; nanq; mo-
do impossibile est ad vltiora procedere. Quare
omnes primō difficultates speculari par est, & ho-
rum gratia, & propterea q; illi, qui quærunt, nisi
primō dubitēt, similes illis sunt, qui quoniam ire
oporteat, ignorāt, & adhuc neq; vtrū inuenerint
quod quæritur, an non, cognoscere possunt. Finis
etenim his quidē non est manifestus: illi autem,
qui antea dubitauerit, patefcit. Itē, melius se habe-
re necesse est, illum ad iudicandum, qui tanquam
aduersarios, omnes vtrinq; rationes oppositas au-
diat. Est autē prima dubitatio de iis, quę in proe-
mio quoq; dubitauimus, vtrū vnius, aut multarū
scientiarū sit causas speculari. Et vtrū prima sub-
stantiæ principia, solū huius sit scientiæ cōsidera-
re: an etiā de principijs, ex quibus omnes demon-
strant: vt puta vtrum contingit vnum, & idē simul
affirmare, & negare, an nō, & de ceteris huiusmo-
di. Quod si circa substantiam est, vtrū vna, an plu-
res circa omnes sint: & si plures, vtrū omnes inter
se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas
aliquid aliud appellandū sit. Et hoc etiā ipsum ne-
cessariū est, vt quæratur, vtrū sensibiles substantias
esse duntaxat dicendū sit, an prater has etiā alias.
Et vtrum vnū, an plura substantiarū genera sint:

veluti qui species, quiq; mathematica harū, & sen-
sibiliū media faciunt. Et de his igitur (vt dicimus)
considerandū est. Et vtrū circa substantias solum
speculatio sit, an etiam circa ea, quę per se sub-
stantiis accidūt. Et adhuc de eodem & diuerso, si-
mili & dissimili, & contrarietate, & de priori, &
posteriori, & ceteris cūctis huiusmodi, de quibus
dialectici considerare conantur, ex probabili-
bus solum perferunt, cuius est de his omni-
bus speculari. Item, quęcunq; per se, eisdem ipsis
accidunt, & non solum quid horū vnumquodque
est, sed etiā vtrum vni contrariū. Et vtrū ipsa ge-
nera sint principia, & elementa, an illa, in quę di-
uiduntur, quę insunt singula. Et si ipsa genera,
vtrum quę vltima de indiuiduis prædicantur, an
priora: vt puta, vtrū animal, vel homo principū,
& magis quā singularia sit. Porissimū verō quæ-
rendum, & tractandū est, vtrum est aliqua prater
materiā, causa per se, an nō: & hęc separata, an nō:
& vtrū vna, an plures numero: & vtrū est aliquid
prater cunctū, (dico autē cunctū, cum quicquam
de materia prædicatur) an nihil: an quorundam
quid sit, quorundā verō non: & quęnā entium ta-
lia sint. Itē, principia, vtrū numero, an specie de-
finita sint. Et quę in rationibus, & quę in subie-
cto, & vtrū corruptilium, & incorruptibiliū, ca-
dem, an diuersa. Et vtrum incorruptibilia omnia
an corruptibiliū corruptibilia. Itē, quod omnium
difficillimum est, & maximā ambiguitatē habet,
vtrum vnum & ens, (vt Pythagorici, & Plato di-
cebant) non est aliud quicquā, sed entium substantia;
an non, sed aliud quid subiectum, vt Empedocles
amicitiā ait, alius verō quidā ignem, etiam alius
aquam, aut aerem. Et vtrū principia vniuersalia
sint, an tanquā singularia rerū, & potentia, an actū.
Item vtrū aliter, an secundū motum: & hęc enim
multam dubitationē præbere queant. Et adhuc,
vtrum

vtum numeri, longitudines, figura, & pñta, substantia: quadã sunt, an non: & si substantia, vtum separata a sensibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modò inuenire veritatem difficile, verum neque bene ratione dubitare facile est.

Cap. 11.

Rimùm itaq; de quibus primò diximus, verù vnus, an pluriũ scientiarũ sit, omnia causarũ genera speculari: vnus enim scientia, quomodo esset principia (cũ non sint cõtraria) cognoscere: Itẽ, multis entiu, non omnibus, omnia insunt. Quomodo modo possibile est motus principiu in imobilibus esse, aut boni natura: Si quidem omne quodcũq; per se, & propter sua ipsius natura bonũ sit, finis est, & ita causa, quoniã illius gratia cetera & sũt, & sunt, finis autẽ, & cuius causa actionis cuiusdã finis sit, omnes sanẽ actiones cũ moru. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principiu esse: non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in mathematicis, nihil per hã causam probarur, nec est aliqua demõstratio. Quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius taliu, nemo mentionẽ facit. Quapropter quidã sophistarũ (vt Aristippus) spernebat eas. In aliis enim artibus, ac ipsi etiã illiberalibus, vt in fabrilibus, & corlariis, inquebat, cur meli, aut peius, de omnibus dici. Mathematicas autẽ, nullã de bonis, & malis rationẽ facere. Ac si plures sunt causarum scientia, & alia alius principij, quã earũ dicendũ, cam esse, quã queritur: aut quis illorũ, qui eas habet, rem, quã queritur maximẽ scire? Contingit enim eidem, omnes modos causarũ inesse: vt puta domus, vnde quidẽ motus, ars & faber: cuius verò causa, opus: materia autẽ, terra, & lapides: species verò, definitio. Ex iis itaq; quẽ ab antiquis determinata sunt, quã scientiarũ appellada sit sapientia, rationale videatur vnãquãq; ita appellandã esse. Verũ quatenus principalissima, & honorabilissima, & cui ceteras scientias tanquã ancillas nõ cõtradicere decet, illa est ipsius finis, & boni: huius enim causa, cetera. Quatenus verò primarũ causarũ, & eius, q; maximẽ scibile definita est esse, ipsa vtiq; substantia fuerit. Cũ enim multipliciter sit idẽ scire, magis quidẽ illũ scire dicimus, qui rem quidã sit ipso esse cognoscat, quã illũ, qui ipso nõ esse. Istorum autẽ ipsorũ, alterum altero magis, & maximẽ illũ, qui quid est, nõ verò illũ, qui quantũ, aut quale, aut quid, agere, siue quid pati natura aptum est. Item & in ceteris rationes sunt, arbitramur, cũ quid est sciamus: vt puta quid est tetragonũ, quod inuẽtio mediẽ, similiter & de ceteris. Circa generationẽ autẽ, & actiones, totãq; trãsmutationẽ, cũ sciamus motus principiu: hoc autẽ aliud, & fini oppositu est. Quare alterius esse scientiẽ videatur, harũ causarũ vnãquãq; speculari. At verò de principiis demõstratiuis, vtũ vnus scientia, an pluriũ sunt, ambigũ est. Dico autẽ demõstratiua, opinionones eorum, ex quibus omnes demonstrant: vt puta q; necess: est omne aut affirmare, aut negare, & q; impossibile est, simul esse, & non esse: & quacũq; aliẽ similes propositiones sunt, vtũ vnã istarũ, ac

substantia: scientia est, an diuersa: quod si non vnã, vtrã dicẽda est illa esse, quã nũc queritur: Vnius itaq; nõ est rationale esse, cur geometria magis, quã cuiuscũq; propriũ sit de his speculari. Si itaq; æqualiter quidẽ cuiuscũq; est, de omnibus verò non cõtingit, sicuti nec ceterarũ, ita nec illius, quẽ cognoscit substantias, propriũ est, de eis cognoscere. Et adhãc, quomodo eorum scientia erit: Quid enim horũ quodq; est, nũc quoq; cognoscimus. Vtuntur nãq; eis cetera etiã artes, tanquã cognitio. Quod si demõstratiua de eis est, oportebit aliud genũ subiectũ esse, & aliquas passiones, & aliquas eorũ dignitates esse. De omnib; enim demõstrationẽ esse, impossibile est. Siquidẽ necesse est ex quibusdã, & circa quippiã, & quorundã demõstrationẽ esse. Quare accidit cunctõrũ, quã demõstratũ, vnũ quoddã genus esse. Omnes enim demõstratiua vtrũ dignitatibus. At verò si altera, quã de substantia, & illa, quã de his, vtrã earũ principalior, & prior est: Vniuersaliter enim, & maximẽ principia omniu, dignitates sunt. Et si non est philosophi, cuius alterius erit de eis verũ, & falsũ speculari: Et omnino vtrũ vnã omnium substantiarũ, an plures scientia sunt: si igit nõ vnã cuius substantiẽ hãc scientia erit ponẽda: Vnã autẽ omnium esse, nõ est rationale. Etenim demõstratiua vnã, de omnibus accidẽtibus esset. Siquidẽ omnis demõstratiua, ea, quã per se circa aliquod subiectũ accidit, speculari ex cõmuni opinionib;. Circa itaque idẽ genus, per se accidẽtia eiusdẽ est speculari ex eisdẽ opinionibus. Circa enim quod est vnus, & ex quibus vnus, siue eiusdẽ, siue alterius: vnde & accidẽtia, aut hã speculari vtrũ, aut ex his vnã. Itẽ, vtrum circa substantias solũ speculari est, an etiã circa accidẽtia eis? Dico autẽ vt puta si solidũ quoddã substantia est, ac lineã, & plana, vtrũ eiusdẽ scientia est, ista cognoscere, & quã circa vnũquodq; genũ accidit, de quib; mathematicẽ demõstrat, an alteri? Si enim eiusdẽ demõstratiua quoddã erit etiã quã substantia: nõ viderur autẽ ipsius quid est, demõstratio esse. Quod si alterius, quã erit, quã speculari circa substantia accidẽtia: hoc enim difficiillimũ reddere est. Itẽ, vtrũ sensibiles solũ substantias esse dicẽdũ est, an præter istas etiã alias? & vtrũ vnũ, an plura substantiarũ genera sunt, vt ij, qui dicũt species, & media, circa quẽ mathematicas autẽ scientias esse? Quomodo igit dicimus species causas, & substantias per se ipsas esse, in superioribus sermonib; dictũ est. Cũ verò multiplicẽ difficultatẽ habeat, nõ minus est inconueniẽs dicere quidẽ esse quoddã naturas præter eas, quã in celo sunt, illas verò easdẽ, quas & sensibiles ponere, nisi q; illa quidẽ sempiterna, hãc verò corruptibilia. Ideã nãq; hominẽ, & ideã equũ, & sanitatẽ aiunt, & nihil aliud simile, quid illis facientes, qui dicũt quidẽ esse deos, sed formã similis hominib;. Nec enim isti aliud faciebãt, nisi homines sempiternos, nec illi species, nisi sensibilia sempiterna. Itẽ, si quis præter species, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet etenim q; similiter, & lineã præter etiã ipsas sensibiles erunt, & aliorũ generũ singula. Quare cũ astrologia vnã earũ sit, erit & celũ aliq; præter sensibile celũ, & sol, & luna, & cetera similiter, quã in cõ

in celo sunt. At quomodo credẽdum est talibus? Nam immobile, non est rationale esse, mobile autem, & omnino est impossibile. Similiter & de quibus perspectiua tractat, & quã in mathematicis harmonica. Et hęc enim impossibile est præter sensibilia esse, propter similes causas. Si enim sensibilia sunt, media, & sensus, patet q; animalia etiã erunt eorũ mediatorum, & quidẽ corruptibilium. Dubitauerit autẽ aliquis, circa quã entia oportet has scientias querere. Si enim in hoc differret solũ a geometria, Geodesia, quod hãc quidẽ eorũ est, quã sentimus, illa verò non sensibiliũ est, patet quod præter medicinã erit aliqua scientia, & præter quancũq; aliarũ, inter ipsam medicinã, & hanc medicinã. At quomodo possibile est? Etenim etiã salubria quoddã essent, præter sensibilia, & ipsa salubre. Simul autẽ nec hoc verum est, quod Geodesia sensibiliũ, & corruptibiliũ magnitudinum sit: corrumperetur enim, illis corruptis. At neq; sensibiliũ magnitudinũ, neq; circa hoc celum astrologia esset. Nec enim sensibiles lineales sunt, quales geometria dicit. Nihil enim sensibile, ita rectum, atq; rotundum. Tangit enim circulus regulam, non secundũ punctum, sed sicut Protagoras dicebat redarguens geometras. Nec motus, nec reuolutiones celi similes, de quibus astrologia rationes facit. Neq; puncta eandẽ naturam, quam stellã habent. Sunt autem quidam dicentes, esse quidẽ hãc, quã specierum, & sensibiliũ media dicuntur, non tamẽ a sensibiliũ separata, sed in eis, quos quã impossibilia sequuntur, omnia quidẽ enumerare longi sermonis esset. Sufficit autẽ talia speculari. Non enim de his solũ, vt ita se habeant, rationale est, sed patet, quod etiã species cõtingeret in sensibilibus esse. Eiusdẽ enim rationis vtrãq; hęc sunt. Item, duo solida in eodem loco necesse esset esse, & nõ esse immobilia, in sensibilibus existẽtia moris. Et omnino cuius causa quis ponit quidẽ esse ea, esse, inquam, in sensibilibus? Eadem enim, quã prædicta sunt, absurda sequuntur. Erit nãq; aliud quoddam celum præter celum, nisi quod non separatam, sed in eodem loco quod impossibilis est.

Cap. 111.

Magna itaq; tam de his dubitatio est, quonam modo ponẽdo, veritatẽ consequemur, quã de principiis, vnde oporteat genera existimare elemẽta, & principia: an illa magis, ex quibus insitis quicquã primum est: vt vocis elemẽta, & principia videntur ea esse, ex quibus primò omnes voces cõpositæ sunt, sed non vox in communi. Et figurarum eadem elemẽta, quorũ demõstrationes, in aliarum, aut omnium, aut pluriũ demõstrationibus insunt. Item, etiam corporum: & qui plura dicunt elemẽta esse, & qui vnũ, ex quibus componuntur, & ex quibus constant, principia esse aiunt: vt Empedocles ignẽ, & aquam, & quã cum eis sunt, elemẽta ait esse, ex quibus insitis existẽtia sunt: sed non ea, vt genera entium ponit. Et adhãc, si quis ceterorum quoq; naturam velut considerare, veluti lectum ex quibus partibus, & quomodo compositus est, tunc eius naturã cognoscit. Ex his itaq; rationibus non essent principia, genera en-

tium. Cũ autẽ singula cognoscamus per definitiones, principia verò definitionũ genera sint, necesse est, definitorum etiam principia genera esse. Et si entium habere scientia, est ipsam habere specierum scientiam, secundum quã etiam dicuntur, specierum principia ipsa genera sunt. Videtur autem quidam etiam eorum, qui elemẽta entium ipsum vnũ, aut ens, aut magnum, aut paruum dicunt, tanquã generibus eis vti. Aut verò non possibile est vtroq; modo principia dicere. Ratio nãque substantiẽ, vnã diuersã verò erit: quã sit per genera, definitio, & quã dicit, ex quibus insitis. Et adhãc, & si quã maximẽ ipsa genera, principia sunt, vtrum prima generũ arbitrandũ sit esse principia, an vltima, quã de indiuiduis prædicantur? etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuersalia, magis principia sunt, patet quod summa generum (hãc enim de omnibus dicuntur) tot sanẽ principia entiu erunt, quot prima generũ sunt. Quare & ipsum ens, & ipsum vnũ, principia, & substantia erunt: hãc enim de omnibus maximẽ entibus dicuntur. Non est autẽ possibile, neq; ipsum vnũ entiu esse genus, neq; ipsum ens. Necesse etenim est vniuersaliũque generis differentias, & esse, & vnãquãq; vnã esse. Impossibile verò est, aut species generis de propriis differẽtiis prædicari, aut genus esse absq; suis speciebus. Quare si vnũ, vel ens, genus est, nulla differentia, nec vnũ, nec ens erit. At si non genera, nec principia erunt. Si quidem genera, principia sunt. Item etiam media cum differentis collecta, erunt genera vsque ad indiuidua. Nunc autem quaedam videntur, quãdam verò non videntur. Et ad hãc, differẽtia magis principia, quã genera. Si igitur ista etiã principia, infinita (vt ita dicam) principia sunt, & maximẽ si quis primum genus principium ponat. At verò & si principalis species, magis ipsum vnũ est, (vnũ autẽ est, quod indiuidibile est: omne verò diuisibile, aut secundum quantum, aut secundum speciem: prius autem, quod secundũ speciem est: genera autẽ, magis diuisibilia in species) vnũ erit profectò, quod vltimò prædicatur. Non enim est homo, genus singularium hominum. Item, in quibus prius & posterius est, non est possibile, quod de his dicitur, aliquid præter hãc esse. Vt puta, si dualitas numerorũ est prima, nõ erit aliquis numerus, præter species numerorũ. Similiter neque figura: præter species figurarũ. Quod si non horum, multò minus aliorum erũt genera præter species. Horũ enim, maximẽ videtur genera esse. In indiuiduis verò, nõ est hoc quidẽ prius, hoc verò posterius. Itẽ, vbicũq; hoc quidẽ melius, hoc verò deterius est, semper prius est, quod melius est: quare nihil horum genus esset. Ex his itaq; magis apparent, quã de indiuiduis prædicantur, quã genera esse principia. Rursus tamen quomodo oporteat ista existimare principia, non est facile dictu. Principiu enim, & causam esse oportet præter res, quarũ principiu est, & posse esse separatũ ab eis. Tale quid autem esse præter singulare, cur quisquam opinaretur, nisi quoniã vniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quẽ magis vniuersalia sunt, magis ponenda principia sunt: quare prima genera, vtiq; prinipia sint.

Cap.

St autē consequens his, & ad speculan-
 dum omnium difficillima, maximēque
 necessaria dubitatio, de qua præsens
 sit sermo. Si etenim non est quicquam
 præter singularia, singularia verò infinita sunt,
 quomodo possibile est infinitorum habere scientiā?
 Quatenus enim vñ quid, & idē, & quatenus vni-
 versale quid est, eatenus omnia cognoscimus. At
 si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singu-
 laria esse, necesse erit, ut genera aut vltima, aut pri-
 ma, sint præter singularia. Hoc autē, quod impos-
 sibile sit, paulò antè dubitavimus. Itē, si quā maxi-
 mē aliquid est præter cunctū, cū quicquā de mate-
 ria prædicetur, vtrū si species est, præter omnia
 esse aliquid oporteat, an præter aliqua esse, & præ-
 ter aliqua non esse, an præter nullū? Si igitur nihil
 præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed om-
 nia sensibilia: & scientia, nullius erit, nisi quis sen-
 sum dicat scientiā esse. Itē, nihil esse sempiternū,
 nec immobile. Sensibilia enim omnia corrumpun-
 tur, & in motu sunt. At si nihil est sempiternū, ne-
 que generationem esse possibile est. Necesse est
 enim aliquid esse id, quod sit, & ex quo sit, & vlti-
 mū horū ingentū esse. Si quidē stat, & ex nō ente
 fieri impossibile est. Itē, generatione, & motu po-
 sitis, necesse est, ut finis etiā sit: nec enim infinitus
 est aliquis motus, sed cuiusque est finis. Et fieri
 non est possibile, quod factū esse impossibile sit.
 Quod autē factū est, necesse est, ut sit, cū primò fa-
 ctum est. Itē, si materia est, propterea quod ingenta
 est, multò magis rationale est, ipsam substantiā
 esse, cū illa existat, ut hæc sit. Si enim nec hæc erit,
 nec illa, nihil erit omnino. Quod si hoc impossi-
 bile est, necesse est, ut forma, & species aliquid
 præter cunctū sit. Si autē rursus hoc aliquis poneret,
 dubiū est, de quibus hoc poneret, & de quibus non.
 Quod enim de omnibus non est possibile patet:
 non enim ponemus aliquā esse domū, præter do-
 mos singulares. Et adhæc, vtrū vna erit omnium
 substantia, ut pura hominū. Sed absurdum est: non
 enim vnum essent omnia, quorum substantia vna,
 sed multa, atque diuersa. sed hoc etiā inconueniens
 est. Simul autē quomodo materia vñquodque ho-
 rum est, & est cunctū hæc ambo? Itē, de principiis
 hoc etiā aliquis dubitabit: nā si species sunt vnum,
 nihil erit numero vnum, nec ipsum vnum, & ip-
 sum ens. Ipsūque scire quomodo erit, si non ali-
 quod vnum in omnibus erit? At verò si numero
 vnum, quodque principiorū vnum, & nō, vtrū in sen-
 sibilibus: alia aliorū: ut puta huius syllabæ cum
 specie sit eadem, etiā principia specie eadem sunt.
 Etenim hæc, numero alia sunt. Quod si nō ita, sed
 principia entium numero sunt vnum, non erit præter
 elementa aliquid aliud. Numero vñ dicere aut sin-
 gulare, nihil differt. Ita enim singulare dicimus,
 quod vnum numero est: vniuersale verò, quod in
 his. Quemadmodū si vocis elementa, eo quod vñ nu-
 mero est, determinata essent, necesse esset tot om-
 nes literas esse, quot elementa, cum nō essent duo
 aut plura eadē. Nihil autē minor dubitatio & po-
 sterioribus, & prioribus prætermissa est, vtrū earū
 corruptibilia, & incorruptibilia principia sint, an
 diuersa. Si enim eadē sunt, quomodo hæc quidem

incorruptibilia, hæc verò corruptibilia sunt, &
 propter quā causam? Quicquid igitur circa tēpora
 Heiiodi fuerit, & cuncti rheologi, solū quoad sibi
 persuaderēt, curæ habuerūt, nos autē contempse-
 runt. Cum enim principia deos facerēt, & ex diis
 fuisse dicerēt, quæcūque nō gustarūt nec tar, & am-
 brosiā, mortalia dicit fuisse. Manifestū autē est, quod
 sibi ipsi hæc nomina cognita dicerēt, talēque affe-
 rentes causas, supra vires nostras dixerūt. Nam si
 voluptatis gratiā ea attigerūt, nequaquā sunt ip-
 sius esse causa nec tar & ambrosia. Quod si ipsius
 esse gratiā, quomodo essent sempiterni, cū alimē-
 to indigerēt? Sed de his, quæ fabulosæ, & sophistice
 dicuntur, nō est dignū accuratè cōsiderare. Ab illis
 verò, qui per demonstrationē dicunt, petere oportet,
 ac interrogare, cur cum ex eis dē sint, hæc quidē
 entium sempiterna natura sunt, hæc verò corrupti-
 punrur? Cū autē neque dicat causam, neque rationa-
 bile sit, ita se habere, patet, quod non sunt eorū eadem
 principia, neque causæ. Empedocles namque, quē quis
 maximē sibi ipsi putauerit cōsona dicere, is quoque
 idē passus est. Ponit enim quoddā principiū, cor-
 ruptionis causam, cōtentionē. Nihilò minùs tamē
 & hæc videatur generare, præter ipsum vñ. Cuncta
 enim alia ex hac sunt, præter Deū. Dicit enim,
 ex quibus omnia, quæ erāt, quæ sunt, quæque in po-
 sterū erūt, orta sunt, ac arbores; & viri, ac mulie-
 res, feræ, alitēque, & pisces in aqua nutriti, ac dij
 lōgæui. At etiā ab his, patet. Nā si nō inesset in
 rebus cōtentionē, vñ omnia (ut ait) essent. Cū enim
 conueniāt, tūc extrema statuitur cōtentionē. Vnde &
 accidit ei, felicissimū Deū, minùs sapientē ceteris
 esse, nō enim cognoscit omnia elementa. Cōtentionē
 nō namque nō habet. Cognitio autē similis simili. Ter-
 ra enim (ait) terrā inspiciamus, aquā verò aqua, ac
 amicitia amicitia, & contentionē cōtentionē per-
 nitiosa. Sed vnde sermo digressus est, hoc est ma-
 nifestū, quod accidit ei, contentionē nō magis corru-
 ptiōnis, quā ipsius causam esse: similiter nec ami-
 citiā, ipsius esse. Cū enim cōgreger in vñ, corrumpit
 cetera. Et simul ipsius trāsmutationis nullam
 causam dicit, nisi quod ita natura aptū est. Cum enim
 ait, Magna contentio in mēbris nutrita fuit, ac ad
 honores ascendit tēpore perfecto. Quod eis cum
 alternū sit, amplū præcessit iurandū, tanquā ne-
 cesse sit quidē trāsmutari, causam tamē necessariò
 nullā manifestat. Tantū tamē sibi ipsi cōsentaneè
 dicit, quod non facit hæc quidē entium corruptibi-
 lia, hæc verò incorruptibilia, sed omnia corrupti-
 bilia præter elementa. Quæ autē dicitur nūc dubita-
 tio est, cur si omnia ex eis dē sunt, hæc quidē sunt,
 hæc verò non? Quod igitur non sint eadē princi-
 pia, hæc demum dicta sunt. Quod si diuersa princi-
 pia sunt, vna quidē dubitatio est, vtrū incorrupti-
 bilia etiā ista erunt, an corruptibilia. Si enim cor-
 ruptibilia, patet quod necesse est, ea quoque ex ali-
 quibus esse. Omnia enim in illa, ex quibus sunt,
 corrumpuntur. Quare accidit, principiorū alia
 esse principia priora. Hoc autē impossibile, siue
 statur, siue in infinitū progreditur. Itē, si principia
 adimētur, corruptibilia quomodo erūt? Quod si
 incorruptibilia sunt, cur ex his quidē, cū incorru-
 ptibilia sint, corruptibilia erūt, ex alteris verò in-
 corruptibilia? Hoc enim non est rationale, sed
 aut

aut impossibile est, aut multis indiget rationi-
 bus. Item, nemo conatus est alia ostendere, sed eadē
 omnium principia dicunt: & quod primò du-
 bitatum est, tanquam paruum quiddam putātes,
 prætereunt. Omnibus autē, & ad speculandum
 difficillimū, & ad cognoscendā veritatē, maximē
 necessarium est, vtrum ipsum ens, & ipsum vnum
 substantiæ entium sint, & nō aliquid aliud vtrunq;
 eorum sit, sed hoc vnum, illud verò ens sit. An o-
 portet quiddam sit ipsum ens, & ipsum vnum qua-
 rere, tanquā altera natura subiecta? Quid enim
 illo, quidam verò hoc modo putāt Naturam ha-
 bere. Plato namque, ac Pythagorici, non esse aliud
 quid ipsum ens, nec ipsum vnum aiebant, sed hoc
 eorum naturam esse tanquā substantia idem vñ,
 & ens esset. Qui autem de Natura tractarunt, ut
 Empedocles, tanquam in magis cognitum redu-
 cens, dicit quod vnum est ens: videri namque possit
 dicere hoc amicitiam esse. Causa enim hæc omni-
 bus est, vtrū sint. Alij verò ignem, & alij aërem
 aiunt ipsum vnum, & ipsum ens esse, ex quo entia
 & esse, & facta esse. Similiter & qui plura elemen-
 ta ponunt: necesse enim & his est, tot esse dicere
 ipsum ens, & ipsum vnum, quot aiunt principia
 esse. Accidit autē, quod si quis non ponat esse ali-
 quam substantiam ipsum vnum, & ipsum ens, nec
 aliorum vniuersalium quicquam esse: hæc enim
 vniuersalia maximē omnium sunt. Quod si non
 est aliquid ipsum ens, & ipsum vnum, multò mi-
 nùs quicquam aliorum sit præter ea, quæ singula-
 ria dicuntur. Item, si ipsum vnum non sit substantia,
 patet quod nec numerus erit, tanquam natura
 alia separata ab entibus: numerus enim, vnitates:
 vnitates verò vñ quid est. Quod si quid est ipsum
 vnum, & ipsum ens, necesse est, eorum substantiā
 esse vnum, & ens: non enim aliquid aliud vniuersa-
 liter prædicatur, sed eadem ipsa. At verò si quid
 erit ipsum ens, & ipsum vnum, magna dubitatio
 est, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit.
 Dico autē quomodo entia erūt plura vno. Quod
 enim aliud ab ente est, non est. Quare secundum
 Parmenidis rationem, necesse est accidere omnia
 entia, esse vnum, & hoc esse ens. Vtrūque autē mo-
 do difficile est, siue ens vñ non sit substantia, siue
 ipsum vnum sit, impossibile est numerū esse sub-
 stantiā. Et quare quidem si non sit, dictū est prius.
 Si autē sit, eadem ac de ente dubitatio est. Ex quo
 enim & præter ipsum vnum, erit aliud vnum, ne-
 cesse profectò est nihil esse. Omnia verò entia, aut
 vnum, aut plura, quorum vnum quodque vnum est.
 Item, si ipsum vnum indiuisibile, secundum qui-
 dem Zenonis positionē, nihil vtrūque fuerit. Quod
 enim neque additum, neque demptum, facit aliquid
 maius, id nō esse entium aiunt, tanquam ens ma-
 gnitudo sit. Et si magnitudo, corporalis. Hæc nan-
 que omni quaque ens: cetera verò quodam modo
 quidē addita facient maius, quodam modo verò,
 ut nihil superficies, & linea faciens, punctū verò,
 & vnitates minimæ. Sed cum ipse molestè speculetur,
 ac cōtingat aliquid indiuisibile esse, sic ad illū
 habetur aliqua responsio. Huiusmodi namque, adi-
 tum non maius, sed plus efficit. Sed quomodo ex
 vno tali, aut pluribus, magnitudo erit? Simile nam-
 que est, ac si dicatur, ex punctis lineam esse, Quod

si quis ita putat, ut quædam dicunt,
 ex ipso vno, & alio quodam non vno numerus
 fiat, nihilò minùs tamen querendum est, cur, &
 quomodo quandoque numerus, quandoque ma-
 gnitudo erit, quod sit, si ipsum nō vnum, inæqua-
 litas, ac eadem natura erat? Nec enim apparet,
 quo pacto ex vno, & ista, neque quo pacto ex ali-
 quo numero, & ista, magnitudines fieri queant.

Is autē consequens dubitatio est, vtrū
 numeri, & corpora superficies, & pu-
 cta alique substantiæ sint, an nō. Si enim
 nō sunt, fugiet nos quiddā ipsum ens,
 & quæ entium substantiæ sint. Passiones enim, &
 motus, & quæ ad aliquid sunt, ipsæque dispositio-
 nes, ac proportiones, nullius substantiā significa-
 re videtur. Cuncta etenim de aliquo subiecto di-
 cuntur, nihilque horum ipsum quid est. Quæ verò
 maximē substantiā videatur significare, sunt aqua,
 terra, & ignis, ex quibus cōposita corpora consi-
 stunt, horū caliditates quidem, & frigiditates, &
 huiusmodi, passiones, nō substantiæ sunt: cor-
 pus verò solum, quod hæc patitur, permanet, tan-
 quā aliquid ens, & aliqua existens substantia. At
 verò corpus, minùs est substantia, quā superficies:
 & superficies, quā linea: & linea, quā vnitates, &
 punctū. His enim corpus definitur. Et hæc quidē
 videtur posse sine corpore esse, corpus verò absque
 his impossibile esse. Quare plures quidē, & anti-
 quiores, substantiam quidem, & ens, putabant esse
 corpus, cetera verò huius passiones: ut & princi-
 pia corporū, entium essent principia: posteriores
 verò, & illis lapetiores habitū, numeros. Quæ ad-
 modum itaque diximus, si hæc nō sunt substantia,
 nulla substantia, nec aliquid ens omnino est. Quæ
 enim eis accidunt, non cōuenit entia nominare.
 At si hoc idem conceditur, quod longitudines, &
 puncta magis, quā corpora, substantiæ sint, ac qua-
 lia corpora hæc sint, nō videmus, (in sensibilibus
 namque impossibile est esse) non erit profectò vlla
 substantia. Item, videntur hæc omnia, dimēssiones
 corporis esse hoc quidē ad latitudinem, hoc verò
 ad profunditatem, illud verò ad longitudinē. Et
 adhæc, similiter inest in solido quæcūque figura.
 Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo di-
 midium cubi, sic ut determinatū, ergo nec super-
 ficies. Nam si quæcūque, & ea profectò sit, quæ di-
 midium determinat. Eadem autem ratio & de li-
 nea, puncto, & vnitates est. Quare si corpus maxi-
 mē substantia est, hæc autē corpore magis, hæc ve-
 rò nō sint, neque substantiæ quædam sint, fugiet nos
 profectò quiddā sit ens, quæve entium substantia est.
 Ad hæc enim, quæ dicta sunt, etiā quæ circa gene-
 rationē, & corruptionē accidit incōueniētia. Vi-
 detur enim substantia, cū antè nō sit, nūc sit, aut cū
 antea sit, postea nō, hæc pati, fieri scilicet, atque cor-
 rumpi. At puncta, lineas, & superficies, neque fieri,
 neque corrumpi cōtingit, cum quandoque sint, quan-
 doque verò nō sint. Cum enim tangant, aut diuidan-
 tur corpora, quandoque vna, cum simul tangunt,
 quandoque duæ, cum diuiduntur, sunt. Quare neque
 iam compositis sunt, sed corruptæ sunt, & diuisis
 sunt, cum antea non essent. Punctum namque, indi-
 uisibile, non est diuisum in duo. Ceterum si gene-
 rantur

rantur, & corumpuntur, ex aliquo sunt. Similiter autem se habet & circa nunc, quod est in tempore: nec hoc enim contingit generari, & corumpi, sed tamen aliud esse semper videtur, cum non substantia aliqua sit. Patet autem quod etiam circa puncta, lineas, & superficies, similiter se habet: eadem enim ratio est. Cuncta namque similiter aut fines, aut diuisiones sunt.

Cap. V I.

Mnino autem aliquis dubitabit, quare oportet alia quaedam præter sensibilia, & media quæerere, ut puta eas, quas ponimus, species. Si enim propterea quod mathematica quidam ab iis, quæ hæc sunt, alio quodam differunt, in eo sane, quod plura eiusdem speciei sunt, nihil differunt: & ideo non erunt eorum principia, numero determinata, sicuti etiam hæc litterarum numero quidam non sunt, omnium principia determinata, sed speciei nisi quis, huius syllabæ, & huius vocis accipiat. Harum enim, numero etiam determinata erunt. Similiter etiam de mediis. Infinita etenim etiam illic sunt, quæ eiusdem speciei sunt. Quare si præter sensibilia, & mathematica, non sint alia quaedam, qualia dicunt quidam species esse, non erit una numero, & specie substantiarum nec entium principia aliqua numero aliquot, sed speciei erunt. Si itaque hoc necessarium est, & species propterea necesse est esse. Etenim quantum non

bene declarent, qui hæc dicunt, hoc tam est, quod voluit: & necesse est eis hoc dicere, quod specierum unaquæque substantia quaedam sit, & nulla secundum accidens. At verò si ponemus species esse, & principia unum numero, non specie esse diximus, quæ impossibilia necesse est accidere. His autem prope est dubitare, utrum potentia, an alio quodam modo elementa sint. Si enim alio quodam modo, erit aliquid aliud principis prius: potentia namque, prior illa causa est. Non est autem necesse, ut omne, quod potentia est, illo modo se habeat. Quod si clementa potentia sunt, contingit nihil entium esse. Possibile enim est esse, etiam quod nondum est. Fit enim quod non est: sed nihil eorum sit, quæ esse impossibilia sunt. Et his itaque de principis dubitationibus, necesse est dubitare. Et utrum uniuersalia sint, an (ut dicimus) singularia. Si enim uniuersalia, non erunt substantia. Nihil enim commune, quod quid, sed quale quid significant. Sed substantia, quod quid. Quod si quod communiter predicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erunt ipse Socrates, & homo, & animal. Si singularia quidam, quod quid & unum significat. Si igitur principia uniuersalia sunt, hæc accidunt. Quod si non uniuersalia sunt, sed ut ipsa singularia, non erunt scibilia. Ipsius enim uniuersalis, omnium scientia sunt. Quare erunt alia principia priora de principis uniuersalia liter predicata, si sunt quidem eorum futura scientia.

ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM, LIBER QVARTVS.

Cap. I.

Si quaedam scientia, quæ speculatur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt. Hæc autem, nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem est: nulla namque cæterarum, uniuersaliter de ente, prout ens est, considerant: sed etiam aliquam partem abscindentes, quod ei accidit speculantur, ut mathematicæ scientiæ. Cum autem principia, & supremas causas queramus, patet quod alicuius nature per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiam, qui entium elementa quæerunt, ista principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non secundum accidens esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoque, ens, prout entis, primas causas accipiendum est.

Cap. I I.

Ns autem multipliciter quidem dicitur, verum ad unum, unamque quandam naturam: & non æquiuocè, sed quemadmodum omne sanum ad sanitatem: quoddam eo quod conseruat: quoddam, eo quod facit: quoddam eo quod signum sanitatis: quoddam verò, capax eius est: & medicinale, ad medi-

cinam. Quoddam enim eo, quod habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam propterea, quod naturam aptum ad eam sit: quoddam propterea, quod opus medicinæ sit. Eodem modo cætera quoque accipiemus, ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad unum principium. Quaedam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quaedam, quoniam passionibus substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, siue eorum, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens, esse non ens dicimus. Quemadmodum igitur sanorum omnium una scientia est, ita & de cæteris est. Non enim solum eorum, quæ secundum unum dicuntur, verum etiam eorum, quæ ad unam naturam dicuntur, unius scientiæ est speculari. Etenim hæc etiam quoddam modo secundum unum dicuntur. Patet itaque, unius esse, & entia prout entia speculari. Ubique autem proprie primi, & ex quo cætera pendunt, & propter quod dicuntur, scientia: quod si hoc substantia est, oportet profecto, ut substantiarum principia, & causas

causas philosophus habeat. Omnis autem generis, & sensus unius unius, & scientia: veluti gramatica una existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoque, quot species sunt, & species specierum speculari, unius scientiæ genere est. Si itaque ens, & unum idem, ac una natura sunt, propterea quod se inuicem sequuntur quæadmodum principium, & causa, non quod una ratione significatur, nihil quidem refert, sicuti similiter putabimus, quinimò magis proderit. Idem enim unus homo, & ens homo, ac homo: & non significat diuersum aliquid secundum dictionem repetitam, id est homo, & homo, & unus homo. Patet autem quod non separatur ens nec in generatione, nec in corruptione. Similiter & de vno. Quare manifestum est, quod additio in his idem significat: & quod unum nihil aliud est, præter ens. Item, cuiusque substantia, unum est, non secundum accidens: similiter & ipsum ens, quod unum est. Quare quot unius species, totidè & entis sunt. De quibus ipsum quid est speculari, eiusdem genere scientiæ est. Dico autem, ut puta, de eodè, & simili, cæterisque, huiusmodi. Ferè autem omnia contraria, ad hoc principium reducuntur. Considerata sunt autem hæc bis in electione contrariorum, & totique philosophiæ partes sunt, quot substantiæ. Quare necesse est, ut aliqua earum prima, & alia sequens sit. Sunt autem subinde habetia genera ipsi unum, & ens. Quare etiam scientiæ sequetur ista. Philosophus namque est, ut ille, qui mathematicus dicitur. Et hæc enim habet partes. Ac prima quædam, & secunda scientia est. Cæteræ quoque, consequenter, in mathematicis. Cæterum unius est opposita speculari, unum verò opponitur pluralitas, negatio verò, & priuationem unius est speculari, propterea quod utroque modo unum speculatur id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quæ simpliciter dicitur, quod non inest illi, siue alicui generi. Ibi siquidem unum differentia est, præter illud, quod in negatione. Negatio namque, absentia illius est. In priuatione verò, & subiecta quaedam natura sit, de qua priuatio dicitur. Unum autem pluralitas opponitur. Quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunque alia, quæ aut secundum eadè dicuntur, aut secundum pluralitatem, & unitatem cognoscere, dicta scientiæ est. Ex quibus unum quiddam est, scilicet contrarietas. Contrarietas enim differentia quædam: differentia verò, diuersitas: Quare cum unum multipliciter dicitur, hæc quoque, multipliciter quidem dicitur, unius tam est cuncta cognoscere. Non enim si multipliciter, ideo alterius. Sed si neque, secundum unum, neque, ad unum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primum cuncta reducuntur, ut puta quod unum dicitur ad primum unum, similiter de eodè, & diuerso, & contrariis dicitur se habere. Quapropter diuidendo quoties singula dicitur, sic attribuedum est ad primum in uno quoque, prædicamento, quomodo ad illud dicitur: quædam, eodè quod habet illud: quædam, eodè quod faciunt: quædam secundum alios huiusmodi modos dicitur. Manifestum itaque, quod in dubitationibus dictum est, unius esse, tam de his, quæ de substantia ratione habere. Hoc autem unum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus. Et philosophi est, de omnibus posse speculari. Si enim non philosophi, quis erit, qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si unum, unum contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur. Similiter de cæ-

teris quoque, huiusmodi. Cum itaque unius prout unum, & entis prout entis, hæc per se passionibus sunt, & non prout numeri, aut lineæ, aut ignis, patet quod illius scientiæ est, & quid est cognoscere, & accidentia eis. Et non in hoc errat, qui de his considerant, tanquam non philosophantes, sed quoniam substantia, de qua nihil sciunt, prior est. Nam quæadmodum & numeri, prout numerus est, propriæ passionibus sunt, ut imparitas, paritas, cõmensuratio, æqualitas, excessus, defectus, & hæc cum absolutis, tum mutuo relatis insunt numeris, similiter solido, & immobili, & mobili, & leui, & graui aliqua propria sunt, ita & entia, prout ens est, quædam propria sunt. Et hæc sunt, de quibus veritatem considerare, philosophi est. Signum autem est, quod dialectici, & sophistæ eandè quidem, quæ philosophus subeunt figuram: sophistica enim, apprens solium sapientia est. Dialectici quoque, de omnibus disputant: ens verò commune omnibus est. Disputat autem de his scilicet, eodè quod hæc propria philosophia sunt. Circa idem enim genus, sophistica, & dialectica versatur cum philosophia. Verum philosophia, ab hac quidem modo potestari, ab illa verò electione vite differt. Dialectica autem est tetraria, de quibus philosophia est cognitua: sophistica verò apparet, existens verò minimè. Item, contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens, & non ens, & unum, & pluralitatem reducuntur: ut puta status quidem unius est, motus verò, pluralitatis. Entia verò, & substantia ferè cuncta concedunt ex contrariis composita esse. Omnes etenim principia aiunt esse contraria: quidam, par & impar: quidam calidum & frigidum: quidam finem & infinitum: quidam amicitiam & contentionem. Cætera quoque, omnia, videntur reducta ad unum, & pluralitatem. Accipiat autem reductio à nobis, in primis principia, & omnino, & quæ ab aliis, in hæc tanquam in genera cadunt. Manifestum itaque, ex his etiam est, quod unius scientiæ est ens, prout ens est, speculari. Cuncta etenim, aut contraria, aut ex contrariis, principia verò contrariorum, unum & pluralitas. Hæc autem, unius scientiæ, siue secundum unum dicitur, siue non, sicuti fortassis, & veritas se habet. Et quæuis unum multipliciter dicitur, ad primum tamen cætera reducuntur: & contraria, similiter. Ac propterea & si ens, aut unum non est uniuersale, & idem in omnibus, aut separatum, sicuti fortassis non est, hæc nihilominus ad unum, illa verò consequenter. Et propterea, non est geometre, quid contrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuersum sit, speculari, nisi ex supposito. Quod igitur unius scientiæ, est ens, prout ens est, & quæ ei prout entia insunt, speculari manifestum est: & quod non solum substantiarum, verum etiam eorum, quæ substantiis insunt, eadem speculatiua est, ac illorum, quæ dicta sunt, & de priori & posteriori, & genere & specie, & toto & parte, cæterisque huiusmodi.

Cap. III.

Secundum autem est, utrum unius, an alterius scientiæ est, de iis, quæ in thematibus dignitates nominantur, & de substantia speculari, patet utriusque, quod unum est, & eius, quæ philosophi est, consideratio. Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatim ab aliis. Et omnes quidem videntur, quia entis,

prout entis sunt. Vnumquodq; autē genus, ens. At
 carens vtiuntur, quatenus eis factis est. Hoc autē
 est, quantum illud continet genus, de quo demō-
 strationes afferunt. Quare cum pateat, quod pro-
 ut entia sunt, eis insunt, (hoc namq; eis commune
 est) illius de his speculatio est, cuius est, de ente,
 prout ens est; cognoscere. Propter, quod nemo
 eorum, qui particulatim considerant; conatur ali-
 quid de eis, siue quatenus vera, siue non, dicere.
 Nec enim geometra, nec arithmeticus, sed natura
 lium quidā meritō hoc facientes. Soli namq; puta-
 bant, & de tota Natura, & de ente considerant. Cum
 autem aliquis adhuc superior naturalis sit (Natu-
 ra namq; vnum quoddā entis genus est) illius vni-
 uersalis, & circa primam substantiam speculati-
 ui, profectō fuerit de his etiā consideratio. Est au-
 tem physica, sapientia quēdā, sed nō prima. Que-
 cunq; verō, quidā eorum, qui de veritate dicunt,
 quonā modo oporteat admitti, dicere, conantur,
 propter ignorantiam Analyticorum hoc faciunt.
 Oportet enim accedere, hęc edoctum, sed nequa-
 quam, dum audiunt, querere. Quod itaq; philo-
 sophi, & eius, qui de tota substantia, quoad Natu-
 ra fert, speculatur, etiā de principiis syllogisticis
 est considerare, manifestū est. Deest autē illum, qui
 maximē circa quodq; genus cognoscit, vt dicere
 habeat certissima rei principia. Quare & illum,
 qui de entibus, prout entibus, omnium certissima,
 hęc autē est philosophus. Omnium autē certissimū
 principium est, circa quod impossibile est mentiri.
 Notissimū etenim vt huiusmodi sit; necesse est:
 circa namq; illa, quę nō cognoscunt, decipiuntur
 omnes. Et nō ex suppositione: quod enim necesse
 est illi habere, qui quoduis entium intelligat, hoc
 nō est suppositio. Quod autē cognoscere illa, ne-
 cesse est, qui aliquid cognoscit, necesse est, vt ve-
 niat habens illud. Quod igitur tale principium,
 omnium certissimum est, patet. Quid autē illud
 sit, deinceps dicamus. Idem enim simul inesse, &
 non inesse eidē, & secundā idem, impossibile est.
 Et quęcūq; alia annotaremus, sint ad logicas dif-
 ficultates annotata. Hoc autē omnium est princi-
 pium certissimum: habet etenim dictā annota-
 tionē. Impossibile namq; est, quempiā idem puta-
 re esse & nō esse, quēadmodum quidā Heraclitū
 dicere arbitrabantur. Non enim necesse est, quę-
 cunq; quis dicat, eā etiā putare. Quod si non cō-
 tingit inesse eidē cōtraria, annotentur autem à
 nobis, etiā huic propositioni cōsuetā, cōtraria
 verō opinio opinioni est, quę cōtradictionis est.
 Patet itaq; quod impossibile est, simul eundem
 idem arbitrari esse, & non esse: simul etenim ha-
 beret opiniones cōtrarias, qui de ea re habere-
 tur mēdax. Quare omnes demōstrationes ad hęc
 vltimā opinionem reducentur. Natura etenim hęc
 æterarū quoq; dignitatum omnium principium est.

Cap. IIII

Vnt autem quidam, qui (vt diximus)
 ipsi quoq; dicunt cōtingere idem esse,
 & nō esse, & ita arbitrari. Vtuntur au-
 tem hac oratione multi quoq; eorū,
 qui de Natura tractant. Nos autem nunc accēpi-
 mus, tanquā impossibile sit, de eodē simul esse,
 & non esse. Et per hoc monstrauimus, quod cer-
 tissimum hoc cunctōrum principiorum est. Conā-

rum autem quidam hoc quoque probare, propter
 ignorantiam. Est etenim ignorantia, nescire quorū
 oportet querere demōstrationē, & quorum nō.
 etenim omnino impossibile est, omnium esse de-
 monstrationē. In infinitū namq; progredere
 quare nec hoc modo esset demōstratio. Si autē
 aliquorum nō oportet querere demōstrationē,
 quod magis principium esse, tale iudicarent, dice-
 re nō haberent. Est autē etiā de hoc demōstrare,
 redarguēdō quod impossibile est, dum nō dō ali-
 quid dicat, qui dubitat. Quod si nihil, ridiculū est
 querere rationē ad eum, qui nullius habet ratio-
 nem; quatenus nullā habet rationē: similis namq;
 plantę talis est, prout talis est. Demōstrare verō
 redarguēdō, dico differre à demōstratione: quia
 qui demōstraret, videretur querere quod à prin-
 cipio, cum aliter huiusce causā sit redargutio, &
 nō demōstratio. Principiū verō ad hac omnia
 nō petere vt aut esse aliquid, aut non esse dicat:
 hoc enim fortassis aliquis esse putaret, quod à
 principio petere, sed aliquid significare & sibi
 ipsi, & alteri. Hoc enim necesse est, siquidē aliquid
 dicat. Quod si nō, tali nō esset sermo, nec sibi ad
 se ipsum, nec ad aliū. Si autē aliquis hoc cōcedat,
 erit demōstratio. Iam enim erit aliquid determi-
 natum. Attamen nō qui demōstrat, sed qui susti-
 net, causa est: Tollēs enim orationē, sustinet ora-
 tionē. Primum igitur manifestū est, hoc ipsum verū
 esse, quod nomen esse hoc, aut nō esse significat.
 Quare nō vtiq; omne ita, & nō ita, se habet? Item;
 si homo vnū significat, sic autē hoc animal bipes;
 dico autē vnum significare hoc, si hoc est homo: si
 quid homo sit, homo est homini esse. Nihil autē
 differet, etiam si plura quis significare dicat, solum
 sint determinata: imponeretur etenim cuiuslibet o-
 rationi aliud nomē. Dico autē vtputa, si nō dicat
 hominē vnū significare, sed multā, quorū vnus
 quidē vna oratio, animal bipes, sine autem ceterę
 quoq; plures; determinata verō numero: im-
 poneretur etenim propriū nomē secundum quāq;
 orationē: Quod si non poneretur, sed infinita si-
 gnificare dicat, manifestū est, quod non esset ora-
 tio. Non vnum enim significare, nihil est signifi-
 care. Nominibus verō nō significantibus perit ipsa
 re vera disputatio, & ad inuicem, & ad se ipsum.
 Nihil enim intelligere cōtingit, nihil vnum intel-
 ligentes: Quod si cōtingit, imponetur nomē huic
 rei, vnū. Nomen, itaq; vt à principio dictū est, sit
 aliquid significans, & vnū significans. Non potest
 igitur homini esse significare id, quod nō esse ho-
 mini, si homo quidē nō solū de vno, sed etiā vnū
 significat. Non enim hoc dicimus vnū significare,
 quod de vno. Hoc enim modō, musicum etiam &
 albu, & homo, vnū significarent; quare vnum, om-
 nia erunt vniuoca namq;, & nō erit esse, & nō esse
 idem, nisi secundū æquiuocationē: sicuti si quem
 nos hominē nominamus, alij nō hominem voca-
 rent. Quod autē dubitatur, non est hoc si cōtingit
 simul idem esse, & nō esse hominē nomine, sed re.
 Si autē nō alterū significat homo, & non homo,
 patet quod nec nō esse homini ab eo, quod est esse
 homini. Quare homini esse, erit non homini esse:
 vnum namq;, erit. Hoc enim significat vnum esse, si-
 cuti tunica & vestis, si ratio vna. Si autē erit vnū,
 vnum significat homini esse, & nō homini. Verūm
 monstra

monstratum est, quod aliud significat, si quid est ve-
 rum dicere, quod homo sit animal esse bipes. Hoc
 enim erat, quod significabat homo. Si autem neces-
 se est, non potest idem non esse animal bipes. Hoc
 namq; significat ipsum necesse esse, quod impossibi-
 le est, non esse hominem. Non contingit ergo simul
 verum esse, idem dicere hominem esse, & non esse
 hominem. Eadem ratio est & de non esse hominem.
 Homini namque esse, & non esse homini, diuersum
 significat. Si quidem & album esse, & hominem esse,
 diuersum. Multo enim magis, illud opponitur.
 Quare diuersum significat. Si autem album aliquis
 dicat vnum & idem significare: rursum idem dice-
 mus, quod & antea dictum est, quod omnia vnum
 sunt, & non solum opposita. Quod si hoc non con-
 tingit, accidit quod dictum est, si ad interrogatum
 respondeat. Si verō simpliciter interrogante, addat
 etiam negationes, nō responderet ad interrogatum.
 Nihil enim prohibet idem & hominem, & album,
 & alia infinita multitudine esse. Attamen interro-
 ganti si verē esse dicere hoc hominem esse, an non, id
 respondendum est, quod vnum significat, & nō ad-
 dendum quod & album, & magnum. Impossibile
 namq; est, accidentia, eum infinita sint, percurrere.
 Aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter
 & si infinites idem esset homo, & non homo, inter-
 rogatus si homo est, non debet vnā cum eo, quod
 simul etiam non homo est respondere, nisi certa
 quoque quęcunq; accidunt, quęcunque homo est,
 aut non est respondeat. Quod autem si non fecerit,
 non disputat. Et qui hoc dicunt, omnino perimunt
 substantiā, & quod quid erat esse: necesse est namq;
 eis dicere omnia accidere, & ipsum homini esse, aut
 animal esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum
 homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non
 esse homini, tamen hęc sunt eius negationes: vnum
 namque erat, quod significabat, & hoc erat alicuius
 substantia. Substantiam verō significare, est quod
 non est ei esse aliud quippiam. Si autem ipsum ho-
 mini esse, est ei ipsum non homini esse, aut non esse
 homini, aliud erit. Quare necesse est eis dicere,
 quod nullius, talis ratio erit, sed omnia secundum
 accidens: hoc enim substantia, & accidens differunt.
 Albedo etenim homini accidit, quoniam est quidem
 albus, sed nō est ipsa albedo. Si autem omnia secun-
 dum accidens dicuntur, nihil erit primum vniuer-
 sale. Si autem accidens semper de aliquo subiecto
 significat prædicationem, necesse est in infinitum
 progredi. Sed impossibile est: plura enim quā duo,
 non conueniunt. Accidens enim non est accidenti
 accidens, nisi quia vtrunque eidem accidit. Dico au-
 tem veluti album est musicum, & hoc album, quo-
 niam vtrunque homini accidit: sed non ita Socra-
 tes musicus, quoniam vtrunq; alicui alteri accidit.
 Cum itaque quædam ita, quædam aliter accidentia
 dicantur, quęcunque ita dicuntur vt album Socra-
 ti, non possunt infinita sursum versus esse, vt Socra-
 ti albo alterum aliquod quoq; accidens. Non enim
 fit vnum, quod ex omnibus nec albo aliquid aliud
 accidens erit, vtputa musicum. Nō enim magis hoc
 illi, quā illud huic accidit. Et adhęc distinctum est,
 quod quædam ita accidunt, quædam vt musicum So-
 crati. Quorūcunq; verō hoc modo, nō accidenti ac-
 cidit accidens: sed quorūcunque, illo modo. Quare

non omnia secundum accidens dicuntur. Erit ergo
 aliquid tanquam substantiam significans. Quod si
 est, monstratum est quod impossibile est simul cō-
 tradictiones prædicari. Item, cōtradictiones simul
 verę de eodem omnes, patet quod omnia erunt
 vnum: erit etenim idem & triremis, & paties, & ho-
 mo, si de omni contingit quicquā affirmare, aut ne-
 gare. Sicuti illis necesse, qui Protagorę opinionem
 sequuntur. Si enim cuiquā videatur homo non esse
 triremis, patet quod non erit triremis: sed etiā est,
 si cōtradictio quidem vera est. Et certē sit quod A-
 naxagoras aiebat, simul omnes res esse, ita vt nihil
 verē vnum sit. Indefinitum itaq; videntur dicere. Et
 putantes de ente tractare, de nō ente dicunt. Quod
 enim potentia, & nō actū est, illud est indefinitum.
 At verō dicenda est eis de omni, aut affirmatio, aut
 negatio. Inconueniens namq; est, si cui sua quidem
 negatio inerit, alterius verō, quod non inest ei, non
 inerit. Dico autem, vtputa si verum est dicere de ho-
 mine, quod nō est homo, manifestum est, quod etiā
 nō triremis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiā
 negationem inesse. Quod si affirmatio nō inest, ne-
 gatio tamen inerit, magis quā quę ipsius est. Si igitur
 & illa inest, inerit triremis negatio: & si hęc,
 etiam affirmatio. Hęc igitur eis accidunt, qui hanc
 orationem dicunt, & quod non est necesse, aut affir-
 mare, aut negare. Nam si verum est quod homo, &
 nō homo, patet quod nec homo, nec nō homo erit.
 Duorum enim, duę negationes. Quod si illa ex
 vtrifque vna, & hęc vna profectō propolita esset.
 Item, aut in omnibus ita se haberet, & est album, & nō
 album, & ens & non ens: & circa ceteras affirma-
 tiones & negationes simili modo, aut non, sed circa
 aliquas, circa verō aliquas non. Et si non circa om-
 nes, istę vtrique certę essent. Quod si circa omnes,
 rursum ac de quibuscunque est affirmare, etiam nega-
 re: aut de quibus quidem est affirmare, etiam nega-
 re: aut de quibuscunque verō negare, non de omnibus
 est affirmare. Et si ita esset, Aliquid vtrique pro cer-
 to non ens, & hęc firma opinio. Quod si ipsum non
 esse, certum quid, & notum est, notior erit opposi-
 ta affirmatio. Quod si quodcunque est negare, simi-
 liter etiam affirmare necesse sit, aut verum est diui-
 dendo dicere, vtputa album, & rursum quod non
 album, aut non. Et si non est verum diuidendo dice-
 re, neque dicit hęc, nihilque prorsus sunt illa fanē,
 quę non sunt, quo loquentur, aut ambulabunt? Et,
 vt etiam antea dictum est, omnia vnum erunt: & ho-
 mo, Deus, triremis, ac eorum cōtradictoria, idem
 erunt. Quod si de quocunque similiter, nihil aliud
 ab alio differret. Nam si differret, hoc verū, & pro-
 prium erit. Similiter autem & si diuidentē vera di-
 cere contingit, quod dictum est accidit: & adhęc,
 quod omnes vera dicerent, omnēq; mentirentur,
 ipsęque se ipsum mentiri concederet: simul autem
 manifestum est, quod de nullo est ad eum conside-
 ratio: nihil enim dicit. Neq; enim ita, neq; non ita
 ait, sed ita, & non ita. Et rursum his ambobus nega-
 tionem, quod nec ita, neq; non ita. Nam si nō, esset
 aliquid vtrique determinatū. Item, si cum affirmatio
 vera sit, negatio falsa, & cum hęc vera sit, affirmatio
 falsa est, nō sit simul idem affirmare, & negare verē.
 Sed dicent fortassis, hoc esse, quod à principio po-

litum est. Item, utrum ille quidem, qui quaque rem aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mentitur, qui verò ambo, verum dicit? Nam si verum dicit, quid aliud, quod dicitur, est, nisi quod talis natura entium est? Quod si non iste, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat, iam aliquo modo se haberent existentia: & hoc verum esset, & non simul etiam, non verum. Quod si cuncti similiter & mentiuntur, & verum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini possibile est: simul enim eadem, & non eadem dicit. Quod si nihil existimat, sed similiter arbitratur, & non arbitratur, quidnam differat à plantis? Vnde & maxime manifestum est, quod nemo, nec ceterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitium aliquid pergit? Sed videtur veritas, tanquam non similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. Patet itaque quod hoc quidem melius esse putat, illud verò minime. Si autem hoc, necesse est, ut & hoc quidem hominem, illud verò non hominem, & hoc quidem dulce, illud verò non dulce putet. Non enim æqualiter omnia querit, & putat, cum melius esse bibere aquam, aut hominem visitare arbitratur, deinde querat ea, at tamen oportebat, si similiter eadem essent homo, & non homo. Sed (ut dictum est) nemo est, qui non videatur aliqua veritas, aliqua non. Quare videtur, quod omnes arbitrantur simpliciter se habere, etiam non circa omnia talem circa melius, & deterius. Quod si non scientes, sed opinantes, multo magis curandum esset de veritate, sicuti & infirmo existenti, quam sano, de sanitate. Opinans nanque ad scientem, non sanè ad veritatem dispositus est. Item, est quàm maxime omnia ira, & non ita se habeant, at tamen ipsum magis & minus inest entium naturæ. Non enim similiter paria esse, duo, ac tria dicimus. Nec eodem modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinque, aut qui mille. Si itaque non similiter, patet quod alter minus. Quare magis verum dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profectò erit aliquid verum, cui propinquius est, quod magis verum est. Quod si non est, at iam saltem aliquid est certius, & verius. Et ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quæ prohibet quicquã mente determinare.

Cap. v.

X eadem verò opinione, Protagoræ quoque oratio est. Et similiter est necesse, si ipsas ambas, aut esse, aut non esse. Si enim omnia, de quibus opinantur, quæque apparent, vera sint, necesse est omnia simul vera & falsa esse. Si quidem multi contraria inuicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, quæ ipsi mentiri putant. Quare necesse est idem esse, & non esse. Quod si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. Opposita nanque opinantur qui mentiuntur, & qui verum dicunt. Si igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quod itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet. Nō est autem idem omnes conueniendi modus. Quidam enim persuasionem, quidam verò vi indigent. Quicunque nanque propterea quod dubitent, ita existimant, horum ignorantia sanabilis est. Non enim

ad sermone, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque verò sermonis gratia dicunt, horum sanatio, redargutio est: & eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio, à sensibilibus. Illa quidem, quæ dicitur, simul contradictoria, & contraria esse, videtur ex eodem contraria fieri. Si igitur non est possibile quod non est fieri, præexistit similiter utrumque ens. Sicut Anaxagoras omne in omni miseri ait, atque Democritus. Etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacunque parte esse: atqui horum hoc quidem ens, hoc verò non ens esse. Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicimus quod quodam modo quidem verè dicunt, quodam modo verò ignorant. Ens nanque dupliciter dicitur. Quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex non ente fieri, aliquo verò modo, nō est. Simulque idem ens, & non ens esse, sed non secundum idem ens. Potentia nanque contingit, simul idem contraria esse, actu verò minime. Item eos efflagitabimus alia quoque substantiam entium existimare, cui neque motus, neque corruptio, neque omnino generatio inest. Similiter autem veritas in iis quoque, quæ apparent, quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum nō pluralitate, neque paucitate, iudicari censere debent. Idem autem quibusdam gustantibus, dulce, quibusdam amarum esse videtur. Quare si omnes agrotarēt, aut omnes insanirent, duo verò, vel tres sani, aut mentis cōpotes essent, hi utique videri possent agrotare, ac insanire, ceteri verò minime. Itē multos aliorum animalium contraria apparent quā nobis, ac nostrum cuique, nō eadem ad se ipsum semper secundum sensum apparent. Qualia igitur horum vera vel falsa, non est manifestum. Nihilominus enim magis hæc, quam illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotū esse ait. Et simpliciter propterea quod sensum quidem prudentiā putant, hæc verò alterationem esse, quod secundum sensum apparet, necessariò verum aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, ceterorum quoque singuli, talibus opinionibus irretiti sunt. Empedocles etenim habitu mutato, prudentiam quoque mutari ait. Ad præfens nanque prudentia hominibus augetur. In aliis quoque dicit, quod quatenus alterantur, ea tenus semper etiam altera sapere eis affuit. Parmenides quoque eodem asserit modo. Vt enim cuique complexio membrorum flexibilium se habet, ita intellectus hominibus adest. Idem nanque est, quod sapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni. Quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoræ autem sententia, ipsa quoque, à quodam suorum necessariorum memoriæ tradita est. Quod talia eis entia erunt, qualia ea esse putarint. Homerū etiam talem aiunt opinionem habere videri: quippe qui faciat Hectorem, cum à vulnere insaniret, iacere, aliud sapientem, tanquam & insanientes saperent quidem, sed non eadem. Patet itaque quod si utraque prudentia est, entia quoque simul ita, & nō ita se habent. Quæ ex re difficillimū, quod sequitur est. Si enim qui maxime possibile verum vident, ij autē sunt, qui maxime illud querunt, & amant, ij tales opinionem habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo nō secordia illis sit, qui philosophari

phari conantur? nam querere veritatem, non esset nisi volucres persequi. Causa verò huius opinionis his fuit, quia veritatem quidem de entibus considerabant: entia verò, sola arbitrari sunt, sensibilia esse. In his autem, magna indeterminari natura inest, & eius, quod ita ens est, ut prædiximus. Quare veri similiter quidem, sed non verè dicunt. Ita enim magis conuenit dicere, quam ut Epicharmum in Xenophanem. Ita cum hanc omnem Naturam moueri viderent, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari posse putabant. Ex hac enim existimatione, summa illa eorum opinio pullulauit, qui se Heraclitum se qui affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, sed solum digitum mouebat, & Heraclitum, quod bis dixisset in eundem fluiuium non esse intrare, reprehendebat: ipse enim existimabat, ne semel quidem. Nos autem ad hanc etiam rationem dicimus, quod id, quod mutatur, cum mutatur, habet aliquam veritatem, non esse putare. At hoc etiam ambiguum est. Abiciens enim habet aliquid eius, quod abiicit, ac necesse est, aliquid etiam eius, quod sit, esse. Et simpliciter si corrumpitur, erit aliquid ens. Et si sit, necesse est esse, ex quo sit, & à quo generatur, & hoc non esse in infinitum. Sed his omisis, illa dicamus, quod non est idem secundum quantitatem, & secundum qualitatem transmutari. Detur itaque, non permanere secundum quantitatem, at tamen secundum speciem, omnia cognoscimus. Item, dignum est reprehendere eos, qui ita arbitrantur, quoniam cum & ipsorum sensibilibus pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen celo similiter senserunt. Hic enim, qui circa nos est, solum sensibilem locum, in corruptione & generatione est, qui nulla (ut ita dicam) vniuersi pars est. Vnde iustius fuisset propter illa, ista etiã absoluisse, quam propter ista, illa condemnasse. Item, manifestum est, quod & ad istos eadem dicimus, quæ olim dicta sunt. Quod enim est immobilis quædam natura, ostendendum, & persuadendum est eis. At accidit eis, qui simul dicunt esse, & nō esse, magis dicere quiescere cuncta, quam moueri. Non enim est, in quo quicquam moueretur: nam omnia omnibus insunt. De veritate verò, quod non omne, quod apparet, verum sit, primo quidem neque sensus proprii fallax est. Sed phantasia non est idem, quod sensus. Deinde admiratione dignum est, si hoc dubitant, utrum tantæ sint magnitudines, talisque colores, quales emittunt, an quales cominus apparent: & utrum qualia sanis, an qualia agrotantibus & grauiora utrum qualia debilibus, an qualia robustis: & vera, utrum qualia dormientibus, an qualia vigilantibus. Quod enim non arbitrantur, patet: nemo etenim si noctu existimet se Athenis esse, cum in Libya sit, ad Ariopagum vadit. Item de futuro (ut Plato quoque ait) non est profectò similiter certa medici, & ignari opinio: utputa, de futuro sano, aut nō futuro. Item ipsismet sensibus, non est similiter certus qui alieni est, & qui proprii: nec illius, qui propè est, & ipsismet, sed de colore quidem visus, non gustus de sapore, gustus, & non visus, quorum nullus vnquam ait eodē tempore circa idem simul ita, & nō ita se habere. At nec in alio tempore circa passionē dubitarint, sed circa

illud, cui passio accidit. Dico autē veluti idem quidem vinum, aut ipsum mutatum, aut corpore mutato, videri possit quandoque dulce, quandoque non dulce, sed non ipsum dulce cum quale est, ut vnquam mutatum est, sed semper verificatur de eo: & quod futurum est dulce, necessariò tale est: at tamen omnes illæ orationes, hoc perimunt: & quemadmodum substantiam non esse vilius, ita nec quicquam necessariò esse: necessarium enim non contingit aliter & aliter se habere. Quare si quid necessario est, nō ita, & non ita habebit, & simpliciter si sensibile solum esset, nihil esset profectò, cum animata non essent. Sensus nanque non esset, neque sensibilia: itaque neque sensationes esse, fortassis verum esset. Sentiētis enim hæc passio est, ipsa subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiam absque sensu. Hoc impossibile est: sensus nanque non ipse est sui ipsius, sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse. Mouens enim, naturā prius est moto. Et si ad se inuicem dicuntur ipsa eadem nihil minus.

Cap. v. r.

Vnt autem quidam eorum, quibus de his persuasum est, quique has orationes solum dicunt, qui dubitant. Querunt etenim, quis eum, qui sanus est, & omni no qui circa singuli rectè iudicari, examinet. Tales autem dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, utrum dormimus nunc, an vigilamus. Tales nanque cunctæ dubitationes, idem possunt. De omnibus etenim hi dignum ducunt rationē esse. Principium nanque (& hoc per demonstrationem) accipere querunt. Quod autem non est eis persuasum, ex eorum actionibus manifestè apparet: sed (ut diximus) iste eorum affectus est. Rationē nanque eorum querunt, quorum non est ratio. Demonstrationis enim principium, non est demonstratio. His quidem facile hoc persuadetur. Non enim est difficile perceptum. Qui verò in oratione solum vim querunt, impossibile querunt. Contraria nanque dicere dignum censent, mox contraria dicentes. Si autem nō sunt omnia ad aliquid, sed quædam ipsa per se ipsa sunt, non erit utriusque verum omne, quod apparet. Apparens enim, alicui est apparens. Quare qui dicit omnia vera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est iis, qui vim in oratione querunt, simulque reddere orationē dignum ducunt, quod non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quod si reddant quidem orationem, non tamen ita reddant, accidit eis quā primū contraria dicere. Potest etenim eidem secundum visum quidem mel apparere, gustu autem non. Et cum oculi duo sint, si sint dissimiles, non eadem utriusque visui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verū esse dicunt, & ob hoc omnia similiter esse falsa & vera, nec sanè omnibus eadem apparere, nec eadem semper eadem, sed plerumque contraria, etiam eodem tempore: ratus etenim duo dicit in digitorum variatione, visus autem vnum. Sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodem modo, & in eodem tempore: quare hoc esset verum profectò. Sed ob hoc fortassis iis, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere, quod hoc non sit verū, T t 4 sed

sed huic verum: & (vt antea dictum est) necesse est, ad aliquid, & ad opinionem, & ad sensum omnia facere: quare nec factum est, nec erit quicquam, si nemo prius ordinatus sit. Quod si factum fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt. Item, si vnum ad vnum, aut ad determinatum, & si idem est, & dimidium, & aequale, non tamen ad duplum, quod aequale est: ad opinionem itaq; si idem est homo, & quod opinatum est, non est homo, quod opinatur, sed quod opinatum est. Quod si vnum quodque ad illud erit, quod opinatur, infinita specie, quod opinatur erit. Quod igitur omnium certissima opinio est, non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicunt, accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sunt. Cum vero impossibile sit contradictionem simul de eodem verificari, patet quod neque contraria simul eidem inesse contingit. Contrarium enim alterum non minus priuatio est: substantiæ vero priuatio, negatio à quodam determinato genere est. Si impossibile itaque est simul affirmare, & negare verè, impossibile est etiam contraria simul inesse: sed aut ambo secundum aliquid, aut alterum secundum aliquid, alterum simpliciter.

Cap. VII.

T vero nec inter contradictionem possibile est, quicquam medium esse, sed necesse est dicere, aut negare vnum, quodque de vno manifestum autem est primo quidem definitibus, quid verum, quidve falsum est. Dicere namque ens non esse, aut hoc esse, falsum: ens autem esse, & non ens non esse, verum est. Quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicit, aut mentitur. Sed nec ens, dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item, medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscum inter album & nigrum, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. Si itaque ita est, non mutabitur profectò. Ex non bono namque in bonum mutatur, aut ex hoc in non bonum. Nunc vero semper apparet non enim est mutatio, nisi ad opposita, & media. Quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album non ex non albo generatio: nunc autem non videtur. Item, omne intellectuale, aut intelligibile, mens aut affirmat, aut negat. Hoc vero ex definitione patet, cum verum dicat, aut metiatur. Cum enim sic componens dicat, aut neget, verum dicit: cum vero sic, mentitur. Item, in omnibus contradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. Quare neque verum dicit aliquis, neque non verum, & prater ens, & non ens. Quare etiam prater generationem & corruptionem, & transmutationem aliqua erit. Item, in quibuscunque generibus negatio contrarium inducit, in his etiam erit, vtputa in numeris nec impar, nec non impar, numerus: sed impossibile est, ex definitione autem est manifestum. Item, in infinitum procedet, & contra non solum sesquialtera, sed etiam plura erunt. Rursus namque, hoc negare erit ad affirmationem & negationem: & hoc quicquam erit. Substantia namque eius est alia quaedam. Item, cum aliquo interrogante an album est, dicat quod non, nihil aliud negauit, nisi ipsum esse: ipsum vero non esse, negatio est. Aduent autem quibusdam opinio ista, sicuti cetera quoque, prater

ter communem opinionem sunt. Cum enim non possint argumenta contentiosa soluere, cedunt orationi, attentioneque verum esse quod syllogistatum est. Quidam itaque ob talem causam dicunt: quidam vero, propterea quod omnium causam quarunt, principium vero ad hos omnes, ex definitione. Fit autem definitio ex eo, quod necessarium est aliquid eos significare. Ratio enim, cuius signum est nomen, definitio sit. Videtur autem Heracliti quidem opinio, omnia esse, & non esse, dicens vera omnia facere. Anaxagoræ vero, esse aliquid contradictionis medium, quare omnia falsa. Cum enim miscentur, neque bonum, neque non bonum est illud mixtum. Quare nihil est dicere verum.

Cap. VIII.

Is autem determinatis, manifestum est, quod illa quoque, quæ vno modo, & de omnibus dicuntur, impossibile est esse, vt quidam aiunt, quidam quidem nullum dicentes verum esse. Nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vt diametrum commenturabilem esse: quidam vero omnia vera. Ferè enim rationes eorum, eademque, quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit quod omnia vera, & omnia falsa, etiam separatim, vt ranque harum orationum dicit: quare si hæc impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est. Item patet quod contradictiones sunt, quas non possibile est simul veras esse, neque falsas. Et si id videri possit magis contingere ex iam dictis, ad has tamen omnes rationes petere oportet, vt in superioribus sermonibus dictum est, non si sit aliquid, aut non sit, sed si aliquid significat. Quare ex definitione disputanda est, accipientibus quid verum, quidve falsum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod verum est affirmare, aut: quod negare falsum est, impossibile est omnia falsa esse. Necesse est enim alteram contradictionis partem, veram esse. Item, si omnia aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vt raneque falsa esse: altera enim contradictionis pars, falsa est. Accidit autem (quod etiam publice fertur) his omnibus orationibus eas se ipsas perimere. Quæ enim omnia vera dicit, contrariam quoque sibi orationem veram facit: quare suam ipsius non veram: contraria namque dicit eam non esse veram: quæ vero omnia falsa, & hæc se ipsam. Quod si excipiant illa quidem contrariam, quod sola non vera est, hæc vero se ipsam, quod sola non falsa, nihil minus infinitas accidit eis petere orationes veras & falsas. Qui enim dicit veram orationem esse veram, consentit huic quod vera est: hoc vero in infinitum procedet. Clarum autem est, quod nec illi, qui omnia quiescere dicunt, verum dicunt, nec qui omnia moueri. Etenim si omnia quidem quiescunt, semper eadem vera, & falsa erunt: apparet autem hoc transmutari. Qui enim hoc dicit, aliquando ipse non erit, & rursus non erit. Si vero omnia mouentur, nihil erit verum: cuncta ergo falsa. Sed demonstratum est, hoc impossibile esse. Item, necesse est, ens transmutari: ex aliquo namque ad aliquid transmutatio. At vero, nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper vero nihil. Est enim quiddam, quod semper mouet ea, quæ mouentur: & primum mouens, ipsum immobile est.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A -
P H Y S I C O R V M,
L I B E R Q V I N T V S.

Cap. I.

P R I N C I P I V M, hoc quidem dicitur illud rei, à quo quis primum mouetur: vtputa, magnitudinis, & viginti quidem, hoc principium est. Ex opposito vero aliud principium est illud, vnde quodque optime fit: vt doctrine, non à primo, ac rei principio, aliquando inchoandum est, sed vnde quis facilius discat. Aliud autem, à quo primo insitio sit: vt nauis, carina: & domus, fundamentum: animalium quoque, quidam cor, quidam cerebrum: quidam quodcumque tale contingit, putant. Aliud vero, à quo primo non initio sit, & à quo primo natura apertus est motus, & transmutatio inchoari: vt proles, ex patre & matre, & bellum ex contumelia. Aliud potest id, ad cuius electionem mouentur, quæ mouentur, & mutantur, quæ mutantur: quemadmodum ciuitatum principatus, potentia, regna, & tyrannides principia dicuntur: etiam artes, & ex his maxime architectonica. Itè, vnde primum res cognita est, illud quoque principium rei dicitur: vtputa, demonstrationum suppositiones. Toties autem, cause quoque dicuntur: omnes namque cause, principia. Omnibus igitur principiis commune est, esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum vero quedam intrinsecus, quedam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium est, & elementum, mens etiam, & electio, & substantia, & quod cuius causa. Multis etenim & cognitiones, & motus principium ipsum bonum, & malum.

Cap. II.

AUta vero vno modo dicitur, ex qua incipit aliquid sit, vt as, statue, & argentum, & cetera, & horum genera: alio vero, species, & exemplar. Hæc autem est ratio eius, quod quid erat esse, & horum genera, vt ipsius diapason, duo ad vnum: & simpliciter, numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Item, vnde principium mutationis primum, aut quietis, vt qui consuluit, causa: & patet, prohis: & simpliciter, facies, eius, quod factum est: & transmutatio, vt si mutati. Item, vt finis: hæc autem est eius causa, vt ambulandi sanitas. Propter quod enim ambulat, dicitur vt sanetur. Et cum ita dicamus, putamus causam reddidisse. Et quæcumque, inter illud mouens, & finem, media sunt: vt sanitas, artenuatio, purgatio, medicamentum, aut instrumentum: omnia etenim hæc finis gratia sunt: differunt vero ab inattem, ad quod hæc quidem instrumenta, illa vero vt operantur. Cause itaq; ferè toties dicuntur. At cum multifaria cause dicantur, accidit multas quoque eiusdem non secundum accidens causas esse: vt statua, & ars statuaria, & ipsum es non secundum aliud

quippiã, sed prout statua est: non tamen eodem modo, sed hoc quidem vt materia, illa vero vt vnde motus. Et inuicem causas esse: vt laborare, bonæ habitudinis: hæc vero, laborandi: non tamen eodem modo, sed hæc quidem vt finis, illud vero principium motus. Item, idem aliquando contrariorū causa est. Quod enim cum adit, aliquid causa est: idem cum abit, causam contrarij nonnunquam dicimus: vt absentiam gubernatoris, naufragij: cuius presentia, salutis causa erat. Ambræ autem & presentia, & priuatio: in qua mouentes cause sunt. Omnes autem nunc dicte cause, in quatuor incidit manifestissimos modos elementa etenim syllabarum, & materia factorū, & ignis, & terra, & omnia huiusmodi corporū, partes quoque totius, & suppositiones conclusionis, causa sunt, vt ex quo. Harum vero hæc quidem tanquam subiectum, vt partes: hæc vero tanquam quod quid erat esse, vt totū, & compositio, & species. Semen vero, & medicus, & cõsiliator, & simpliciter efficiens, omnia vnde transmutationis, aut status principium. Cetera vero, tanquam finis, & bonū aliorum: quod enim cuius causa, optimū, & finis aliorū vult esse: nisi aut differat, bonum id, an apparatus bonū dicatur. Hæc itaq; cause, ac tot specie sunt. Modi autem causarū, numero quidem multi sunt, in pauciores autem reducuntur. Dicuntur etenim causa etiam earum, quæ eiusdem speciei sunt, multipliciter, prius videlicet, & posterius alia, quam alia: vt fanitatis, medicus, & artifex: & ipsius diapason, duplum, & numerus, & illa semper, quæ continent quodcumque particularium. Item, vt ipsum accidens, & eorum genera, vt statua, aliter Polycleterus, & aliter statuarius, quia accidit statuatio Polycletero esse: & ea, quæ continent accidens, vt homo causa statua, aut simpliciter animal quoniam Polycleterus homo, homo autem animal est. Est autem accidentium quoque aliud alio remotius, & propinquius: vt putā, si albus, & musicus dicantur statuæ causa, & non solum Polycleterus, aut homo. Prater omnes autem, quæ proprie dicuntur, quæve secundum accidens, alia vt potentia dicuntur, alia vt agentes: vt edificij extruendi, edificator, aut edificans, edificator. Similiter autem illa quoque dicuntur de his quorum causa sunt: vt huius statuæ, aut statuæ, aut simpliciter imaginis: aut huius eris, aut eris, aut simpliciter materis: & de accidentibus similiter. Item, hæc & illa, coniunctæ dicuntur: vtputa non Polycleterus, hæc statuarius, sed Polycleterus, statuarius. Attamen hæc omnes, multitudine quidem sex sunt. Dicuntur autem dupliciter: aut enim vt singulare, aut vt genus eius: aut vt accidens, aut vt genus accidentis: aut vt coniunctæ aut simpliciter dicta, item tanquam agentes, aut secundum

potentiã. Differunt autem, eò quòd agentes quidem & singulares simul sunt, & non sunt tam ipsæ, quàm illa, quorum causæ sunt: veluti hic medicans, huic conualescenti: & hic ædificator, huic, quod ædificatur. Quòd verò secundum potentiam, non semper corrumpitur enim non simul domus, & ædificator.

Cap. III.

Nelementum dicitur, ex quo componitur primo in existenti indivisibili specie in aliam speciem: ut vocis elementa, ex quibus componitur vox. Et in qua ultima, diuiditur: illa verò, non amplius in alias voces ab ipsis specie diuersas. Sed & si diuidantur, particulae tamen eorum eiusdem speciei sunt: ut aqua particula, aqua: sed non syllaba. Similiter etiam corporum elementa dicuntur, ea dicentes ultima, in qua corpora diuiduntur. Illa verò, non amplius in alia specie differentia corpora: & siue vnum, siue plura huiusmodi sunt, hæc elementa aiunt. Similiter autem figurarum quoque elementa dicuntur, ac simpliciter demonstrationum. Primæ enim demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt, hæc elementa demonstrationum dicuntur. Sunt autem tales, primi, ex tribus per vnum medium syllogismi. Hinc autem metaphoricè appellantur etiam elementum, quod vnum, & paruum existens, ad plura vitale sit. Quare & paruum, & simplex, & indivisibile, elementum dicitur. Vnde & euenit, quæ & maximè vniuersalia sunt, elementa esse: quoniam cum vnum quodque eorum vnum, & simplex sit, in multis, aut omnibus, aut quàm plurimis inest. Et vnum, & punctum, principia esse videtur. Cum itaque illa, quæ genera vocantur, vniuersalia, & indivisibilia sint, (vna enim est ipsorum ratio) genera quidam dicuntur elementa: & magis quàm differentiam, quoniam genus magis vniuersale est. Cuicumque enim differentia inest, genus quoque sequitur illud. Cui verò genus, non vitæ differentia. Omnibus verò commune est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

Cap. IIII.

Natura verò dicitur vno quidem modo nascentium generatio: ut si quis produca voce dicat Y. Alio verò, ex quo primo in existente generatur, quod gignitur. Item, vnde primus motus in vnoquoque eorum quæ natura sunt, in eo secundum quod ipsum est. Nasci autem dicuntur, quæcunque incrementum per aliud habent, tangendo, & connascendo, aut adnascendo, sicuti embryones. Differt autem connascentia à tactu: hic enim nihil aliud præter tactum necesse est esse. In connascentibus verò, est quiddam vnum in ambobus idem, quod propter id, quod se contingant, facit ut connascantur, & vnum secundum continuationem, & quantitatem non secundum qualitatem sint. Item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potentia, aut est, aut fit aliquid eorum, quæ natura sunt, ut statua, vasorumque generum, æs, natura dicitur, lignorum verò lignum; similiter autem & de cæteris. Ex his enim vnumquodque est, prima materia salua. Hoc enim modo, & eorum, quæ natura sunt, elementa dicunt esse naturam: quidam ignem, quidam terram, quidam aërem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidam aliqua horum,

quidam verò hæc omnia. Alio item modo, natura dicitur substantia eorum, quæ natura sunt: sicuti qui dicunt, naturam esse primam compositionem: aut, sicut Empedocles dicit, quod nullius entium natura est, sed mistio solùm, & mistorum permutatio est. natura verò ab hominibus nominatur. Quare & quæcunque natura sunt, aut sunt, iam existente, ex quo aptum est fieri, aut esse, nondum dicimus naturam habere si speciem, & formam non habeat. Natura igitur, quod ex ambobus his est: ut animalia, & partes eorum. Natura verò hæc, prima materia, & hæc dupliciter: aut quæ ad ipsum prima, aut simpliciter prima: ut puta operum generum, ad ipsa quidæ æs primum, simpliciter autem, aqua fortassis, si omnia quidem liquabilia aqua. Hæc species, & substantia: hæc autem est generationis finis. Metaphoricè verò, omnino omnis substantia, natura propter hæc dicitur: quoniam & natura, est aliqua substantia. Ex dictis itaque, prima, & quæ proprie dicitur natura, est substantia eorum, quæ in se ipsis, ut ipsa sunt, motus principium habet. Materia enim eò quod huius est susceptiua, dicitur natura: generationes autem, ac ipsum nasci, eò quod ab hac motus sunt: principium quoque, motus eorum, quæ natura sunt, hæc est, insita quodam modo aut potentia, aut actu.

Cap. V.

Necessarium dicitur, sine quo non contingit viuere, tanquam cõcausa: ut respirare, & alimentum animali necessarium est: impossibile enim est, absque his animal esse. Et sine quibus, bonum non contingit aut esse, aut fieri, siue aliquid mali repellere, aut eo priuari, ut bibere potionem medicatam, necessarium est, ut non ægrotes: & in Aeginam nauigare, ut pecuniam recipiat. Item, violentum, & vis: hoc autem est, quod præter propositum & electionem obstat, & prohibet. Violentum enim, necessarium dicitur: quare etiam triste, ut Euenus quoque ait. Omnis nanque necessaria res, tristes est. Et vis, necessitas quadam est, quemadmodum Sophocles dicit. Etiam vis me cogit hæc facere: & rectè, necessitas videtur inuitabile quiddam esse: contrarium enim voluntario, & secundum cogitationem motui est. Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus, ita se habere: & secundum hoc necessarium, cætera quoque omnia dicuntur quodam modo, necessaria. Nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati, tunc dicitur, cum non cõtingat propter illud, quod vim infert, secundum propositum fieri, tanquam illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter: & in eis, quæ cõcausæ viuendi, & boni sunt, similiter. Cum enim non contingat, hic quidem ipsum bonum, hic verò ipsum viuere, & esse sine quibusdam, hæc necessaria: & hæc causa, necessitas quadam est. Item, demonstratio, necessitiorum est: quoniam non contingit aliter se habere, si similiter demonstratum est. Huius verò causæ ipsa prima, si impossibile est aliter se habere, ex quibus fit syllogismus. Quorundam itaque alia est causa, ut necessaria sint: quorundam verò nihil, sed propter hæc, alia necessaria sunt. Quare & proprie necessarium est, quod simplex est: hoc enim non potest multipliciter se habere: quapropter, nec aliter, & aliter: etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil

nihil in eis violentum, aut præter naturam est.

Cap. VI.

Num, dicitur vno modo secundum accidens: altero, per se. Secundum accidens quidem, Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & musicum & iustum, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim hæc, vnum dicuntur secundum accidens: iustum quidem & musicum, quoniam vni substantia accidit: musicum verò, & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodam modo musicus Coriscus, cum Corisco, vnum est: quoniam altera partium earum, quæ in oratione sunt, alteri accidit: ut puta musicum Corisco, & musicus Coriscus, iusto Corisco, quoniam vtriusque pars vna eidem vni accidit. Nihil enim differt, aut Corisco musicum accidere, aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere, quàm si de aliquo vniuersalium nominum accidens dicitur: ut puta, quod idem homo, & musicus homo. Aut enim homini, qui vna est substantia, musicum accidit, aut quoniam ambo alicui singulari accidunt, veluti Corisco: non tamen eodem modo ambo insunt: sed hoc quidem vt genus fortassis, & vt in substantia, illud verò vt habitus, aut passio substantia. Quæcunque itaque secundum accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur. Illorum verò, quæ per se vnum dicuntur, hæc quidem dicuntur eò, quod continua sunt: ut factis, vinculo: & ligna, visco. Linea quoque etiam si curva sit, sed continua, vna dicitur: sicuti partium etiam vnaqueque, crus, & brachium. Ex his autem ipsis, illa magis vnum sunt, quæ natura, quàm arte continua sunt. Continuum verò dicitur, cuius vnus per se motus, & non potest aliter esse: vnus verò, qui indivisibilis: indivisibilis autem, secundum tempus. Secundum se autem continua, quæcunque non tactu vnum sunt. Si enim ponas inuicem tangentia ligna, nõ dices ea vnum, neque lignum, neque corpus, nec aliquid continuum esse. Igitur & illa quæcunque omnino continua sunt, vnum dicuntur, etiam si habeant flexionem. Et adhuc magis, quæ non habet: ut tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit, vnum nõ esse motum cruris. Et recta magis, quàm curva, vnum est. Curuam verò, & angulum habentem, & vnam, & non vnam dicimus: quoniam contingit, & non simul eius, motum, & simul esse. Rectè verò, semper simul, nullaque particula magnitudinem habens, hæc quidem quiescit, hæc verò mouetur, quemadmodum curuæ. Alio item modo vnum dicitur, cum subiectum sit specie indifferens. Indifferens autem, quorum species indivisibilis secundum sensum est. Subiectum verò, aut primum, aut vltimum ad finem. Etenim vinum vnum, & aqua vna dicitur, quatenus indivisibilis secundum speciem est. Liquoræque omnes, ut oleum, vinum, & liquabilia vnum dicuntur, quoniam omnium vltimum subiectum idem est. Aqua nanque, & aër, hæc omnia sunt. Dicuntur autem vnum, & quorum vnum genus differens oppositis differentiis. Ac cuncta hæc, vnum dicuntur, quoniam vnum est genus subiectum differentiis: ut homo, equus, canis, vnum quid, quoniam omnia animalia. Et quodam simili modo, sicuti materia vna. Hæc autem quandoque quidem ita vnum dicuntur

quandoque verò superiore genere. Quod idem dicitur, si vltima generis species sunt, illa autem superiora ipsis: ut puta, triangulus duorum æqualium laterum, vna & eadem figura cum triangulo triu æqualium laterum est: ambo etenim trianguli, sed non iidem trianguli. Item, vnum ea dicitur, quorum ratio, quod quid erat esse dicēs, indivisibilis ad aliam est, quid erat esse rei significantem. Ipsa enim per se ipsam omnis ratio, diuisibilis. Sic enim & auctum, & diminutum vnum est, quoniam ratio vna: quemadmodum in superficiebus est ipsius speciei vna. Et omnino quorumcunque intellectio, quæ quod quid erat esse intelligit, indivisibilis est, neque separare potest nec tempore, nec loco, nec ratione, hæc maximè vnum sunt, & horum quæcunque, substantia sunt. Vniuersaliter nanque, quorumcunque nõ habent diuisionem, quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur: ut puta, si prout homo non habet diuisionem, vnus est homo: quod si prout animal, vnũ animal: quod si prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaque, vnum dicuntur, eò quod aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum sunt. Quæ verò primò vnum dicuntur, illa sunt, quorum substantia vna, vna verò, aut continuatione, aut specie, aut ratione. Numeramus etenim tãquam plura, aut quæ nõ continua sunt, aut quorum species non est vna, aut quorum ratio nõ est vna. Item, est quidem, vt quorumcunque, dicamus continuitate vnum esse, modo quantum, & continuum sit. Est autem vt non aliquid torum sit: hoc autem, si non habeant speciem vnam. Nõ enim dicemus similiter vnum (cum viderimus partes calceamenti quomodocunque compositas) propter continuitatem, sed si ita, vt calceamentum sit, ac quandam speciem habeat, tunc vnum. Quare maximè linearum, circuli linea vna est, quoniam tota, & perfecta est vni autem esse, principium est alicui numero esse. Prima enim mensura principium est. Quo nanque primò cognoscimus, hæc prima cuiusque generis mensura. Principium itaque scibilis circa vnum quodque, ipsum vnum. Non est autem idem in cunctis generibus vnum, sed hic quidem dies, hic verò vocalis, aut muta. Grauitatis autem, aliud: & motus, aliud: vbiq; autem, ipsum vnum aut quantitate, aut specie indivisibile. Illud igitur, quod secundum quantum, & prout quantum indivisibile est, quod quidem omnino, & sine positione est, dicitur vnitas: quod verò omnino, & positionem habens, punctum: quod autem secundum vnum, linea: quod verò secundum duo, superficies: quod autem omnino, & in tria secundum quantum diuisibile, corpus. Et econuerso, in duo quidem diuisibile, superficies est: quod verò in vnum, linea: quod autem nequaquam secundum quantitatem diuisibile est, punctum, & vnitas est: quæ quidem sine positione, vnitas: quod verò habet positionem, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogicè vnũ sunt. Numero quidem, quorum materia vna: specie verò, quorum ratio vnage nere autem, quorum eadem prædicationis figura: secundum analogiam verò, quæcunque se habent, vt ad aliud. Semper autem posteriora sequuntur præcedentia: ut puta quæcunque numero, specie quoque vnum sunt: quæcunque verò specie, non etiam numero, sed genere cuncta vnum sunt, quæcunque etiam specie

specie: quæcunq; autem genere, non omnia specie, sed secundum analogiam: quæcunq; verò analogia vnum, non omnia genere. Manifestum autè etià est, quòd multa quoq; vni oppositè dicuntur. Quædam enim, eò quòd non sint continua. Quædam verò, eò quòd diuisibilem secundum speciem materiã habeant, aut primam, aut vltimam: quædam autem, eò quòd rationes, quòd quid erat esse dicentes, plures sint.

Cap. VII.

Ns dicitur aliud secundum accidens, aliud per se. Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem similiter dicentes. At cum dicimus musicum edificare, quia accidit edificatori musico esse, aut musico edificatori. Hoc etenim hoc esse dicere, significat hoc huic accidere. Ita igitur de iis, quæ dicta sunt, cum hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, siue hunc album: hoc quidem, quoniam ambo eidè accidunt illud verò, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominem, quoniam huic musicum accidit: ita etiam dicitur album esse, quoniam cui accidit illud est. Quæ igitur secundum accidens esse dicuntur, ita dicuntur, aut quoniam eidem enti ambo insunt, aut illi enti inest: aut quoniam ipsum inest, cui inest, de quo ipsum predicatur. Per se verò esse dicuntur, quæcunq; significant prædicationis figuras. Quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant. Cum ergo eorum, quæ predicantur, quædam ipsum quid est significant, quædam quale, quædam quantum, quædam ad aliquid, quædam facere, aut pati, quædam ubi, quædam quando, horum cuique idem ipsum esse significat. Nihil enim differt, homo conualescens est, aut homo conualescit: & homo ambulans, vel incedens est, aut homo ambulat, vel incedit. Similiter in aliis quoque. Item ipsum esse, & ipsum est, significat quòd verum est: ipsum verò non esse, quòd non verum, sed falsum. Similiter, tam in affirmatione, quam in negatione: vt puta, quòd Socrates musicus est, quoniam verum hoc est: aut quoniam Socrates non albus, quoniam verum. Quòd autem diameter non sit incòmensurabilis, quoniam falsum est. Item ipsum esse, & ipsum ens, quòd dam eorum, quæ dicta sunt, potentia dici posse significat, quòd dam actu. Videns etenim dicimus esse, & quòd potentia, vt dicitur, videt, & quòd actu. Ipsum quoque sciens similiter, & quòd potest vti scientia, & quòd iam vtrur. Ac etiam quiescens, tum illud, cui iam inest in substantiis. Etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & lineæ medietatem, ac triticum, quòd nondum maturum est. Quando verò possibile, & quando non, in aliis determinandum est.

Cap. VIII.

Substantia dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & quæ talia sunt, & vniuersaliter corpora, & quæ ex his constituent animalia, & dæmonia, ac eorum particula. Hæc verò omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cætera. Alio verò modo quòd cunq; fuerit causa existentia, talibusque inexistentibus, quæ non dicuntur de subiecto, vt anima animalis. Item, quæcunq; par-

ticulæ inest: sint in talibus, definiètes, & quòd quid significantes, quibus peremptis, totum perimitur: vt superficies, corpus, vt quidam aiunt: & linea, superficies: & vniuersaliter, numerus videtur quibusdam talis esse, (eo etenim per se, nihil esse) & omnia terminare. Item, quòd quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuersaliter substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum vltimum subiectum, quòd non dicitur de alio, & id, quòd cum quòd quid sit, etiam separabile fuerit: tale verò cuiusque forma & species.

Cap. IX.

Adem verò, quædam secundum accidens dicuntur: vt album, & musicum idem, quoniam eidem accidunt: ac homo & musicum, quoniam alterum alteri accidit: musicus verò homo, quoniam musicum homini accidit: vtrique verò hoc, & huic vtrunque illorum: etenim homini musico, & homo, & musicum idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc vniuersaliter non dicuntur. Non enim est verum dicere, quòd omnis homo idem & musicum. Vniuersalia nanque per se existunt: accidentia verò non per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur Socrates, & Socrates musicus esse. Socrates enim, non de multis. Quare non dicitur omnis Socrates, sicuti omnis homo. Quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam verò per se, sicuti & vnum. Etenim quorũ materia, aut species, aut numero vna, eadè dicuntur: & quorum substantia, vna. Quare patet, quòd identitas vnitas quædam essentia est, aut plurimum, aut eum vt pluribus vtatur: vt puta, cum dicitur ipsum sibi ipsi idem, vt duobus enim ipso vtitur. Diuersa verò dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantia: & omnino, diuersum dicitur oppositè ad id, quòd idem dicitur. Diuersa verò dicuntur, quæcunq; diuersa sunt, cum idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunq; diuersitatem in substantia habent. Similia dicuntur & quæ idem passi sunt, & quæ plura eadem quam diuersa, passa sunt, & quorum qualitas vna. Ac secundum quæcunq; contrariorum alterari cõtingit, id quòd plura his aut magis propria habet, simile illi est. Oppositè verò similibus, dissimilia dicuntur.

Cap. X.

Proposita dicuntur, contradicção, contraria, ad aliquid, priuatio, & habitus, & ea, ex quibus, & in quæ vltima: vt generationes, & corruptiones & quæcunq; suscepiuò amorum non contingit simul adesse, hæc opponi dicuntur aut ipsa, aut ex quibus sunt. Fuscum nanq; & album simul eidem non insunt: quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsis. Contraria dicuntur, quæ non possunt simul eidem adesse, cum eorum sint, quæ secundum genus differunt: & quæ plurimum differunt, cum in eodem genere sint: quæ plurimum differunt, cum in eodè susceptiuò sint: ac etiã quæ plurimum differunt, cum eorum sint, quæ sub eadem potentia sunt: & quorum differètia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem. Cætera verò contraria dicuntur, quædam eò quòd talia habent: quædam eò quòd susceptiuò talium

rationum sunt: quædam eò quòd actiua aut passiua rationum sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectio- nes, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cum autem vnum, & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cætera quoq; quæcunq; secundum hæc dicuntur, sequantur. Quare & idem, & diuersum, & contrarium, vt secundum vnum quoq; prædicamentum diuersum sit. Diuersa verò specie dicuntur, quæcunq; cum eisdem sint generis, non sunt substantia: & quæcunq; cum in eodem genere sint, differentiam habent: & quæcunq; in substantia cõtrarietatem habent. Contraria quoq; diuersa specie inuicè sunt, aut omnia, aut quæ primò dicuntur, & quorum in vltima generis specie, rationes diuersæ: vt hominis, & equus, in diuersa generi: rationes verò eorum diuersæ: & quæcunq; cum in eadem substantia sint, differentiam habent. Eadem verò specie sunt, quæcunq; his oppositè dicuntur.

Cap. XI.

Priora, & posteriora dicuntur, vno quidem modo itaquam aliquo primo & principio in quoq; genere existere, quòd propinquius est principio cuiusdam determinato, aut simpliciter, & natura, aut ad aliquid, aut ubi, aut ab aliquibus: vt puta quædam secundum locum, eò quòd propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio videlicet, aut vltimo, aut ad quodcunq; quòd verò remotius, est posteriora. Quædam, secundum tempus: aliqua enim, eò quòd remotiora à nunc sunt: vt de eis, quæ facta sunt. Quæ enim in Troia fuerunt, priora sunt iis, quæ apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à nunc distant. Aliqua verò eò, quòd propinquiora ipsi nunc sunt: vt de futuris. Prius enim festum, quòd apud Nemeã futurum est, quam quòd apud Delphos, quoniam propinquius ipsi nunc est, vt principio, & primo ipso nunc posito. Quædam, secundum motum: quòd enim propinquius primo mouente est, prius est: vt puer, viro. Etenim quòd hoc & hoc simpliciter principium est. Quædam secundum potentiam: quòd enim excellit potentia, & fortius est, prius est. Tale verò est, cuius electio- nē, vt alterum, & quòd posterior est, sequatur necesse est: ita vt non mouente illo, non moueatur: & mouente moueatur: electio enim principium est. Quædam, secundum ordinem: hæc verò sunt, quæcunq; ab aliquo vno determinato proportiona- liter distant: vt in tripudiis, qui secundum locum obtinet, prior est eo, qui tertium tenet: & parante, quam necesse est: illic enim tripudij ductor, hic verò media, principium est. Hæc itaq; hoc modo priora dicuntur. Alio verò modo, quòd cognitione prius, tanquã & simpliciter prius. Horum autem aliter ea, quæ secundum rationē, atq; ea, quæ secundum sensum. Secundum enim rationē, vniuersalia priora: secundum verò sensum, singularia: & secundum rationē accidēs, toto prius: vt musicum, homine musico. Non enim erit ratio tota absque parte: tamen non cõtingit musicum esse, si non sit aliquis musicus. Itè, priora dicuntur, passiones priora: vt recitudo, leuitare. Istud enim linea per se passio, hoc verò superficies. Quædam igitur ita priora, & posteriora dicuntur. Quædam verò secundum naturã, & substantiam, quæcunq; cõtin-

gunt absque aliis esse: ista verò sine illis minime, qua diuisione vltus est Plato. Cum autè ipsum esse multipliciter dicatur, primò quidè subiectum est prius, propter quòd subiecta priora. Et inde aliter quæ secundum potentiam, & quæ secundum actum. Quædam enim secundum potentiam priora sunt, quædam verò secundum actum: veluti secundum potentiam quidem, dimidia, quam tota: & particula, quam totum: & materia, quæ substantia. Secundum actum verò, posterior: dissoluto etenim, secundum actum erit. Quòdam modo igitur omnia quæcunq; prius, & posteriora dicuntur, secundum hæc dicuntur. Quædam enim secundum genera- tionem, cõtingit absque aliis esse vt totum parti- bus: Quædam verò secundum corruptionem: vt pars; toto. Similiter etiam cætera.

Cap. XII.

Potentia dicitur, quædam quidè principium motus, aut trãsmutationis in altero, aut prout alterum est: vt edificatio potentia est, quæ non inest in edificato: sed ars medendi, cum sit potentia, inest tamen in eo, qui sanatur, sed non prout sanatur. Quædam igitur, omnino principium trãsmutationis, aut modus dicitur potentia in altero, aut prout alterum est. Quædam verò, ab altero, aut prout alterum est: secundum quam profectò, quòd patitur, alicui patitur. Quædam igitur, si quid quòd cunq; pati possibile est, dicimus illud posse pati: quandoq; verò non secundum omnem passionē, sed si ad melius. Itè, qua eius, quòd bene quippiam efficiatur, aut secundum electionē. Aliquando enim eos, qui solum ambulauerunt, aut dixerunt, non autè bene, nec vt proposuerunt, non dicimus posse dicere: aut ambulare. Similiter quoq; de pati. Itè, quicunq; habitus, secundum quos impossibilia omnino, aut immutabilia sunt, aut non faciliè ad deterrius moueatur, potentia dicuntur. Franguntur namque, & cõteruntur, & scinduntur, & omnino corrumpuntur, non propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere. Impassibilia verò à talibus sunt, quæ propter potentiam, & posse, & aliquatenus se habere, vix & parum patiuntur. Cum autè potentia tot modis dicatur, potēs quoq; vno quidem modo dicitur, quòd motus, aut trãsmutationis principium habet. Etenim sedatiuũ potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio verò, si quid ad quòd cunq; trãsmutetur, siue in peius, siue in melius, potentia habeat. Etenim quòd corrumpitur, videtur possibile esse corrumpi: aliter non corrumpetur, si impossibile esset. Nunc autè habet quædam dispositionē, causam, & principium huiusmodi passionis. Quandoq; enim propterea quæ habet, quandoq; propterea quæ priuatur, tale videtur esse. Quòd si priuatio, habitus quòdam modo est, omnia propterea quæ habent, profectò aliquid erit. Aequiuocè autè dicimus, ipsum ens: quare propterea quòd habet habitum quendam, & principium possibile est: & propterea quòd habet huius priuationem, si possibile est priuationem habere. Alio autè modo, propterea quòd non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuam. Item hæc omnia, aut eò quòd solum contingant hæc fieri, aut non fieri

fieri, aut eò quòd bene. Etenim inanimatis etiam talis potentia inest, vt instrumentis. Aliqua enim possit sonare lyram aiunt, aliquam minime, si non bene sonans est. Impotentia verò, potentia priuatio est, & quaedam talis principij ablatio, quale diximus: aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cù natura aptus sit iam habere. Non enim similiter dicunt impossibile esse, puerum generare, & virum eunuchum. Item, vt siq; potentia est impotentia opposita, & ei, quæ solum motiua, & ei, quæ bene motiua est. Impossibilia quoq; quædam secundum hanc impotentiam dicuntur, quædam alio modo, vt possibile & impossibile. Impossibile quidem, cuius contrarium necessarium verum est: veluti diametrum commensurabile esse, impossibile est: quoniam falsum huiuscemodi est, & cuius contrarium non solum verum, sed necessarium quoq; est, vt incommensurabile sit. Commensurabile igitur non solum falsum, sed necessarium etiam falsum est. Ipsum verò possibile huic contrarium, cum non sit necessarium, contrarium falsum esse: vt sedere hominem, possibile est: non enim necessarium non sedere, falsum est. Possibile itaq; vno quidè modo significat, vt dictum est, quod non necessarium falsum est: alio verò ipsum verum esse: alio autem, contingens verum esse: metaphorice autem, quæ in geometria potentia dicitur. Hæc igitur possibilia, non secundum potentiam. Quæ autem dicuntur, omnia ad primam vnam dicuntur: hæc autem, est principium transmutationis in altero, prout alterum est. Cetera namque possibilia dicuntur, quædam, eo quod eorum aliquid, talem potentiam habet: quædam, eo quod non habent: quædam eò quod sic habent. Similiter etiam impossibilia. Quare propria primæ potentia definitio profectò erit, principium transmutationis in altero, prout alterum est.

Cap. xii.

Quantum dicitur, quod in ista diuisibile, quorum vtrumq; aut singula vnū quid, & quod quid apta sunt esse. Multitudo igitur, quantum quid, si numerabilis est: magnitudo verò, si mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo verò, quæ in continua. Magnitudinis autem, quæ quidè ad vnum continua est, longitudo. Quæ verò ad duo, latitudo. Quæ autem ad tria, profunditas est. Horum autem multitudine quidem finita, numerus. Longitudo verò, linea. Latitudo autem, superficies. Profunditas verò, corpus est. Item, alia per se quædam dicuntur, alia secundum accidens: vtputa, linea quidè, quantum quiddam per se est: musicum verò, secundum accidens. Eorum verò, quæ per se sunt, quædam secundum substantiam sunt, vt linea quantum quiddam, (in definitione namq; quod quid est dicenti, quantum quiddam inest) quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt, vt multum & paucum, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cætera quoq; huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundum se, quam ad se inuicem dicta, quanti per se passiones. Transferuntur autem & ad alia ista nomina. Eorum autem, quæ secundum accidens dicuntur quædam, quoddam ita dicitur, vt predictum est, quod musicum, & album quantum est:

eò quòd illud, cui insunt, quantum quid est. Quædam, vt motus, & tempus: & hæc enim quanta quædam & continua dicuntur, eò quod illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt passiones. Dico autem non quod mouetur, sed quo motus est. Etenim quoniam illud quantum est, & motio est quædam tempus autem, propter illa.

Cap. xiiii.

Vale, dicitur vno modo, differentia substantiæ: vtputa, quale animal homo, quoniam bipes: equus verò, quadrupes: & circulus qualis quædam figura, quoniam abiq; angulis est, tanquam differentia, quæ secundum substantiam qualitas sit. Vno itaq; modo, qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri, quales quidam sunt, vt qui compositi: & non solum qui ad vnum sunt, sed ij, quorum imitatio superficies, & solidum. Hi autem sunt, qui quoties quati, aut quoties quati quoties, & omnino quod in substantia, præter quantum existit. Substantia namq; cuiusq; est, quod semel, vtputa ipsorum sex, non qui bis, vel ter, sed qui semel. Sex enim semel, sex sunt, ite quæcunq; substantiarum, quæ mouentur, passiones: vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunq; similia, secundum quæ dicuntur alterari corpora, ipsi mutatis. Item, secundum virtutem, & malitiam, & omnino bonum & malum. Ferè itaq; secundum duos modos dici possit ipsum quale, & horum vnum maxime proprium. Prima etenim qualitas, substantiæ differentia est: huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. Etenim differentia quædam substantiarum est, sed non aut eorum, quæ mouentur, aut non prout mouentur: hæc autem, passiones eorum, quæ mouentur, prout mouentur sunt, & motuum differentia. Virtus autem, & malitia, passionum quædam partes sunt. Differentias enim motus, & actionis quasdam manifestant, secundum quas bene vel malè agunt, aut patiuntur ea, quæ in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod verò illo modo, & contrario, malum. Maxime autem bonum & malum significant qualitatem in illis, quæ animata sunt, & illis maxime, quæ habent electionem.

Cap. xv.

Aliquid dicitur quædam, vt duplum ad dimidiã, & triplum ad tertiam partem: simpliciter multiplex, ad multiplicati partem: & excedens, ad excessum. Quædam, vt calefactiuum ad calefactibile, & lectiuum ad lectabile: & simpliciter, actiuum ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidè secundum numerum, aut simpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad vnum: vtputa, duplum quidè ad vnum, numerus determinatus: multiplex verò secundum numerum, ad vnum, non tamen determinatum, vt hinc, vel hinc: scilicet quialterum verò ad subiectualiterum secundum numerum, ad numerum determinatum: superpartiens autem ad superpartientem secundum indeterminatem, sicuti multiplex ad vnum: excedens autem ad excessum, omnino indeterminatem secundum numerum. Numerus enim commensurabilis, secundum verò incommensurabilem numerum dicitur. Excedens enim ad excessum tantum est, & vltra hoc verò, indeterminatem est. Quodcunq; enim contingit, est aut

aut æquale, aut non æquale. Hæc itaque ad aliquid omnia, secundum numerum dicuntur, & numeri passiones sunt. Et adhuc æquale, simile, & idè, secundum alium modum. Secundum vnum etenim omnia dicuntur. Eadem enim sunt, quorum substantia vna. Similia verò, quorum qualitas vna. Aequalia autem, quorum quantitas vna. Ipsum verò vnum, numeri principium, & mensura. Vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur: secundum numerum quidem, non tamen eodem modo. Actiua verò & passiuæ, secundum actiuam & passiuam potentiam, & potentiarum actiones: vtputa calefactiuum ad calefactibile, quoniam possunt: & rursus calefactiens ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, vt agentia. Eorum autem, quæ secundum numerum sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in aliis dictum est. Sed secundum motum actiones non existunt. Eorum verò, quæ secundum potentiam, etiam secundum tempora iam dicuntur ad aliquid: veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod factum est, ad id, quod faciendum est. Sic enim pater quoq; filij pater dicitur: hoc enim fecit, at illud passum quid est. Item, quædam secundum priuationem potentia, vt impossibile: & quæcunq; ita dicuntur, vt inuisibile. Quæcunq; igitur secundum numerum & potentiam ad aliquid dicuntur, cuncta sunt ad aliquid, eò quod ipsum, quod est alterius, dicitur ipsum, quod est, sed non eò, quod aliud ad illud. Mensurabile, & scibile, & intelligibile, eò quod aliud ad illud dicitur. Nam non est autem intellectus ad illud, cuius intellectus est. Idem enim profectò bis dictum esset. Similiter & visus, cuiusdam est visus, non cuius est visus, (est verum est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. Illo verò modo bis idem diceretur, quod visus est, cuius est visus. Eorum igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur, quædam ita dicuntur, quædam si genera eorum talia sunt: vtputa mendendi ars eorum est, quæ ad aliquid sunt, quoniam quæ ad aliquid sunt. Item, secundum quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent: vt equalitas, quoniam ipsum æquale: & similitudo, quoniam & ipsum simile. Aliqua verò secundum accidens dicuntur: vt homo aliquid, quoniam accidit ei duplo esse. Hoc autem eorum est, quæ ad aliquid sunt: aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

Cap. xvi.

Refectum dicitur vno quidem modo, extra quod non est vlla accipere particulam: vtputa, tempus ipsum vniuersi cuiusq; perfectum est, extra quod non est vllum accipere tempus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem, & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus: vt perfectus musicus, & perfectus tibicen, cum secundum propriam virtutis speciem in nullo deficient. Ita etiam in malis, metaphorice dicimus calumniatorem perfectum, & furè perfectum, quoniam etiam bonos eos appellamus: vtputa furem bonum, & calumniatorem bonum. Virtus quoq; quædam perfectio est: vnum quoq; namq; tunc perfectum est, cunctaq; substantia tunc perfecta, cum

secundum speciem propriæ virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus hinc studiosus est, ea perfecta dicuntur: etenim secundum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cum finis vltimorum quippiam est, ad praua quoq; transerentes, dicimus perfecte interemptum esse, & perfecte corruptum esse, cum nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit. Propter quod & mors metaphoricè dicitur finis, quoniam vltima. Finis autem, & quod cuius gratia, vltimum. Quæcunq; igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur, quædam eò quod secundum bene in nullo deficient, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extrinsecum: cetera verò iam secundum ipsa, eò quod aut aliquid tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali, aut aliquo alio modo ad ea, quæ primò dicta sunt, perfecta dicuntur.

Cap. xvii.

Erminus dicitur, quod vltimum cuiusq; est, extra quod nihil est accipere primum, & intra quod omnia primum, & quod magnitudinis species, aut magnitudinem habentis, & cuiusque finis. Tale verò est, ad quod motus & actus, & non à quo. Quandoq; autem ambo, & à quo, & ad quod, & cuius causa, & substantia vniuersi cuiusq; ac quod quid erat esse vniuersi. Cognitionis enim hoc, terminus est: quod si cognitionis, rei quoque est. Quare pater, quod quoties dicitur principium, toties etiam terminus, & amplius. Principium namq; terminus quidem, sed non omnis terminus, principium.

Cap. xviii.

Secundum quod, multipliciter dicitur. Vno modo, species, & substantia cuiusque rei, vt secundum quod bonus, ipsum bonum. Alio, in quo primo fieri aptum est, vt color in superficie. Quod igitur primò dictum est secundum quod, ipsa species est: secundo verò tanquam cuiusq; materia, & primum cuiusque subiectum. Et omnino ipsum secundum quod, toties dictum erit, quoties dicitur causa. Secundum quod enim venit, aut qua causa venit, dicitur & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item, secundum quod dicitur, quod secundum positionem est, secundum quod stetit, aut secundum quod vadit: etenim hæc omnia positionem, & locum significant. Quare & secundum se, multipliciter vt dicatur necesse est. Vno namque modo secundum se, est quod erat esse cuiuslibet: vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio verò, quæcunq; in eo quod quid est insunt: vtputa Callias, secundum se animal est: in ratione enim, animal inest. Callias enim, quoddam animal est. Itè, si in se ipso primo suscepit, aut in aliquo sui: vtputa, superficies alba secundum se: & homo, secundum se viuens. Anima namque, pars quædam hominis est, in qua prima ipsum viuere est. Item, cuius non est aliqua alia causa. Hominis namque multæ causæ sunt, animal, bipes: tamen secundum se, homo est homo. Item, quæcunq; soli, prout soli, insunt. Quare quod separatum est, secundum se est.

Cap.

Dispositio, dicitur ordo partes habentis, aut secundum locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem. Positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen significat.

Habitus autem dicitur vno modo, tanquam quidam habitus, & habiti actus: sicuti actio quædam, aut motus. Nam cum hoc quidem efficit, illud verò sit, est media affectio. Ita & habentis vestem, & velis habitus, est medius habitus. Hunc itaque habitum, quod non contingit habere, manifestum est. In infinitum enim progredieretur, si habiti, esse habitum habere. Alio modo habitus, dicitur dispositio, secundum quam bene vel malè disponitur dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud: ut sanitas, quidam habitus est: dispositio etenim, talis est. Item, habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. Quare partium quoque virtus, quidam habitus est.

Alsio dicitur, vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit: ut album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcunq; alia similia. Alio modo, horum actiones, & iam alterationes: Item, harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maxime quæ tristes, & noxiæ sunt. Item, calamitatum, & tristitum magnitudines, passiones dicuntur.

Priuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt haberi, etiã si ipsum non sit naturã aptũ habere: ut planta dicitur oculis priuari. Alio modo, si cum aut ipsum, aut genus eius, aptum habere sit, non habeat: ut pura, aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa. Hæc quidem secundum genus, ille verò secundum se. Item, si cum aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. Cæcitas namque, priuatio quædam est. Cæcus autem non secundum omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, non habet. Similiter si in quo & secundum quod, & ad quod, & quemadmodum natura aptus sit, non habeat. Item, violenta cuiusq; ablatio, priuatio dicitur: & quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicuntur. Inequalitas namque dicitur, eò quòd non habeat æqualitatem, aptum existens habere. Inuisibile verò, eò quòd non habeat omnino colorem, & quod exiguum: & impes, eò quòd & non habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item, cum parũ quid habeat: ut cum dicimus oliuam ex ossẽ, hoc autem est, eò quòd exile quiddam habet. Item, cum non facili, aut non bene: ut insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò quòd non facili, nec bene. Item, cum omnino non habeat. Cæcus namque dicitur, non qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnino, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiam intermedium est.

Abere, multipliciter dicitur. Vno modo, cum quid secundum suam naturam, aut suum imperum agat. Quare dicitur, quòd fœbris hominem habet, & tyranni ciuitates & induit vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit: ut as habet statuã speciem & corpus agritudinem. Alio modo, ut continens ea, quæ contenta sunt. In quo namque contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur: ut vas, habere humidum, dicimus: & urbem, homines: & nauem, nauas: sic & totum, partes habet. Item, quod prohibet aliquid secundum suum imperum moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum: ut & columnæ, imposita onera: & ut poëtæ Atlantem faciunt cælum habere tanquam nisi ipse teneret, casurum super terram, ut quidam Physicorum logorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quæ continet, habere, tanquam separatur secundum suum imperum vnumquodque. In aliquo etiam esse, similiter & consequenter sicuti habere dicitur.

X aliquo esse, vno modo dicitur ex quo, ut ex materia est. Et hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut secundum vltimam speciem: ut puta, omnia si quælibet quodam modo quidem ex aqua sunt, quodã modo verò, ex ære statua est. Vno modo dicitur, ex primo mouente principio: ut ex quo pugna: ex conuicio: quia hoc, pugna: principium. Vno modo ex composito ex materia, & formã: sicuti ex toto, partes: & versus, ex Iliade: & lapides, ex domo. Finis namque, est forma: perfectum verò, quod habet finem. Quædam verò, tanquam ex parte species: ut homo, ex bipede: & syllaba, ex elemẽto. Aliter namque, hoc atque statua ex ære. Ex sensibili namque materia, composita substantia est: species quoque ex speciei materia. Quædam itaque ita dicuntur. Quædam, si quis horum modorum secundum aliquam partem sit: ut ex parte, & matre, proles: & ex terra, planta, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, post quod tempore: ut ex die, nox: & ex sereno, tẽpestas: quoniam hoc, post illud. Horum autem quædam eò quòd habet mutuam transmutationem, ita dicuntur, sicuti & quæ nunc dicta sunt: quædam, eò quòd solum secundum tempus consequuntur: ut ex æquinoctio facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est: & ex Dionysij Thargelia, quia post Dionysia.

Ars dicitur vno quidẽ modo, in quod quoquo modo quatum diuidi potest. Semper enim quod à quanto, prout quatum, auferitur, pars illius dicitur: ut duo, pars trium quodã modo dicitur. Alio modo, ex iis ea duntaxat, quæ meriuntur: quare, duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo verò non. Item, in quæ species absq; quato diuidi potest, hæc quoq; partes eius dicitur: quare species, generis adiunt partes esse. Itẽ, in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totũ componitur, aut ipsa species, aut quod speciem habet, ut spheræ æneæ, & æneæ cubi, & ipsum æs pars. Hoc autem est

est materia, in qua species, & angulus, pars. Item quæ in ratione vnumquodq; significante sunt, hæc quoq; pars totus sunt: quare genus, pars etiã speciei dicitur. Aliter verò species, generis pars est.

Totum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, ut vnum quid illa sunt. Hoc autem, dupliciter. Aut enim ut vnumquodq; vnum: aut ut ex his, illud vnum. Ipsum enim vniuersale, & quod omnino, ut totum quippiam ens dicitur, sic est: vniuersale ut multa continens, hoc eò quòd de singulis prædicatur: & vnum, omnia sunt singula: ut homo, equus, Deus, quoniam omnia animalia. Ceterum continuum & finitum, cum è pluribus in istis vnum quid sit, maxime quidem potentia, nõ actus: horum autem ipsorum, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cum quantum habeat principium, medium, & vltimũ, quorumcunq; positio non facit differentiam, omne dicitur: quorumcunq; verò facit, totum: quæ autem ambo facere contingit, & omne, & totum. Sunt autem hæc, quorum natura quidem eadem manet in transpositione, forma verò minime, ut cera, & vestis. Etenim totum, & omne, dicuntur: ambo namque, habent. Aqua verò, & quæcunq; humida, ac numerus, omne quidem dicuntur: totus verò numerus, totaq; aqua, non dicuntur nisi metaphoricè. Omnia verò dicuntur, de quibus omne, tanquam de vno, de his omnia, ut de diuisis. omnis hic numerus, omnes hæc vnitates.

Mutilum dicitur quantorum nõ quodcunq; sed ut diuisibile. Et totum illud sit, oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. Non enim æquale mutilamen, & reliquum vnquam est. Nec omnino numerus vllus: substantiam namque manere oportet. Si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem. Numerus verò, non amplius idem. Et adhuc etiam si partium dissimilariũ sint, nec hæc omnia: numerus etenim est, ut etiam dissimilares habeat partes, ut puta binarium, & ternarium. Ceterum nihil omnino eorum, quorum positio differentiam non facit, mutilum est, ut aqua, vel ignis: sed oportet talia esse, quæ secundum substantiam positionem habent. Item, continua: harmonia namque & ex partibus dissimilibus est, & positionem habet, mutila autem non sit. Et adhuc nec illa, quæ tota sunt, cuiuscunq; partium priuatione, mutila sunt: non enim oportet, nec quæ principales ipsius substantiæ, nec vbicunq; existentes: ut si perforetur calix, non mutilus, sed si ansã, aut extremum aliquod: homo quoque non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem, & hanc non omnem, sed quæ tota ablata, non habeat generationem: quare calui, non mutili.

Genus dicitur hoc quidem, si generatio eorum, quæ speciem eandem habent, continua sit: ut puta dicitur, quousq; genus hominũ sit, quia donec eorum generatio continua sit. Hoc verò, à quo sint primo ad esse mouente. Ita enim Græci, genere: alij verò Iones dicuntur, eò quòd illi quidem à Græco, hi verò à Ione primo generante sunt. Et magis qui à generante, quam qui à materia. Dicuntur etenim à fœmina genere, ut à Pyrrha. Item ut superficies, figurarum superficialium generis: & solidum, solidarum. Quæq; enim figurarum, hæc quidem superficies talis: illa verò solidum tale: hoc autem, quod subiectum differentiis est. Item, ut in rationibus quod primũ inest, quod dicitur in eo quod quid, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaq; toties dicitur, hoc quidem secundum generationem cõtinua eiusdem speciei, hoc verò, secundum primum mouens eiusdem speciei, hoc autem ut materia: cuius enim differentia, & qualitas est, hoc est subiectũ, quod dicimus materiam. Diuersa autem genere, quorum primum subiectum diuersum est, & nõ resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem, ut puta species, & materia, diuersa genere. Et quæcunq; secundum diuersam figuram prædicationis entis dicuntur: quædam enim entium, quid est significant, quædam autem quæle quid, quædam ut prius diuisum: nec enim hæc resoluntur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Allum dicitur vno modo, ut res falsa, & huius hoc quidem eò quòd non componitur, aut quòd impossibile sit componi, quemadmodum dicitur, diametrum esse commenturabilem, aut ire sedere. Horum enim illud quidem semper, hoc verò aliquando falsum est: sic enim non entia hæc. Alia verò, quæcunq; sunt quidem entia, apta tamen naturã sunt apparere, aut non qualia sunt, aut quæ non sunt, ut ymbra, pictura, & insomnia. Hæc enim sunt quidem aliquid, sed non sunt ea, quorum faciunt phantasia. Res itaq; falsæ sic dicuntur, aut eò quòd non sunt, aut eò quòd phantasia ab eis facta non entis est. Ratio verò falsa, prout falsa est, quæ non entium est. Vnde omnis ratio falsa, alterius est, quam eius, cuius est vera: ut puta, quæ circuli, falsa trianguli. Cuiusq; verò ratio, quodam modo quidẽ vna, quæ est eius, quod quid erat esse, quodam modo verò multæ: quoniam idem quodam modo est ipsum, & ipsum passum, ut Socrates, & Socrates musicus. Falsa verò ratio, nullius est simpliciter ratio. Quare Aristhenes in scitè putabat, nihil ducens dignum dici, nisi propria ratione vnum de re vna, ex quibus accidebat, non esse contradicere: ferè autem, neq; mentiri. Est autem vnumquodque dicere, non solum sua ratione, sed etiam ea, quæ alterius est, & falsè quidem omnino, quodam autem modo etiam verè: quemadmodum octo, dupla sunt ratione dualitatis.

Quædam igitur ita falsa dicuntur. Homo verò falsus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, sed propter id ipsum & qui aliis talium orationum causa. Quemadmodum res falsas esse dicimus, quæ falsam phantasmiam faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiam est, sophistica est, quod idem sit mendax, & verax. Eum nanque, qui potest mentiri, accipit ut mendacem, hic verò, sapiens & prudens est. Item eum, qui sponte prauus est, meliorem ait. Hoc autem falsum, per inductionem accipit. Qui enim sponte claudicat, melior est eo, qui inuitus, claudicare dicens, pro imitari. Nam si claudus sponte, esset peior foras, quemadmodum in moribus, ita & in hoc esset.

Cap. x x x.
Accidens dicitur, quod inest alicui. Et quod verum est dicere: non tamen neque necessariò, nec ut plurimum: ut puta si quis pro planta fodiens fossam, inuenit thesaurum. Hoc itaque accidens fuit fodienti fossam, thesaurum inuenire. Nec

enim necessariò hoc ex hoc, aut post hoc: nec ut plurimum, si quis plantet, thesaurum inuenit. Musicus quoque fuerit quispiam albus, sed cum nec necessariò, nec ut plurimum hoc fiat, accidens ipsum dicimus. Cum igitur sit existens aliquid, & alicui, & horum quædam etiam alicubi, & quandoque quod vtrunque existit quidem, sed non propter id, hoc aut nunc, aut hic, accidens erit: nec vlla causa determinata accidentis est, sed quæcunque contingit. Hæc autem, indeterminata: ut abire in Aeginam accidit, si non propter hoc euenit, ut illic iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. Fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum. Tempestas enim causa, ut iret, quod non nauigabat: hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, ut quæcunque existunt in vnoquoque secundum se, non existentia in substantia, ut triangulo, duos rectos habere. Et hæc quidem contingit semper, in aliis.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A -
P H Y S I C O R V M,
L I B E R S E X T V S.

Cap. I.

PRINCIPIA, & causæ entium queruntur, & patet, quod prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis, bonæque habitudinis causa. Mathematicorum quoque, principia, elementa, & causæ sunt. Et simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participas, circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamen hæc omnes circa vnum quid, & quoddam genus circumscribentes, de eo tractant, sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est, vllam rationem faciunt: sed ex hoc, quædam sensu illud manifestum faciētes, quædam suppositione ipsum quid est accipiētes, consequenter ea, quæ per se generi insunt, circa quod sunt, aut magis necessariò, aut debilius demonstrant. Quare manifestum est, non esse demonstrationem substantiæ, ipsiusve quid est ex ipsa inductione, sed alium aliquem manifestationis modum. Similiter autem nec si est, aut non est genus, circa quod tractant, quicquam dicunt, eod quod eiusdem intelligentiæ est, & ipsum quid est manifestare, & si est hoc. Cum autem physica etiam circa quoddam: entis genus scientia sit, (etenim circa talem substantiam est, in qua principium est motus, & status, qui in ea est) patet,

quod nec actiua, nec factiua est. Factiuarum etenim in faciente principium est, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia: actiuarum verò, in agente electio. idem enim agibile, & eligibile. Quare si omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est, physica speculatiua quædam profectò est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri, & circa substantiam secundum rationem ut plurimum inseparabilem, solùm est. Oportet autem, ut non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit, nam absque hoc querere, nihil est facere. Sed definitorum igitur, & ipsorum quid est, quædam quidem ita sunt, ut ipsum simum: quædam, ut ipsum concauum. Differunt autem hæc, quoniam simum quidem, vnà acceptum est cum materia. Est enim simum, concauus nasus: concauitas verò absque materia sensibili. Si cuncta igitur physica ita ut simum dicuntur, ut nasus, oculus, facies, caro, os, & omnino animal, folium, radix, cortex, omnino planta, (nullius enim eorum ratio absque motu, sed semper habet materiam) manifestum est, quomodo in Physicis oportet ipsum quid est querere, & definire, & cur etiam de quadam anima speculatiua, physici est, quæcunque non sine materia: Quod igitur physica speculatiua est, ex his patet. Sed & mathematica speculatiua est. Verum si immobilium, & separabilium, adhuc

non est manifestum: quod autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout separabilia sunt, speculatur, dilucidum est. Quod si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quod speculatiua est cognoscere, & non physica: de mobilibus nanque quibusdam physica est, nec mathematica, sed prioris ambabus. Physica etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia: mathematica verò nonnulla sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed ut materia: prima verò etiam circa separabilia, & immobilia. Neesse autem est, omnes quidem causas perpetuas esse, maximè verò hæc: et etenim causas manifestius diuinorum sunt. Quare tres vtrique erunt speculatiua philosophiæ, mathematica, physica, theologia. Manifestum est enim, quod sicubi diuinum existit, in tali natura existit. Et honorabilissimum oportet circa honorabilissimum genus esse. Speculatiua itaque aliis scientiis præponenda sunt, hæc verò speculatiua. Dubitauerit etenim aliquis, vtrum prima philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnam naturam. Non enim idem modus est, atque in mathematicis. Sed geometria quidem, & astrologia, circa quandam naturam sunt: illa verò vniuersaliter omnibus communis est. Si igitur non est aliqua alia substantia, præter eas, quæ naturâ consistunt, physica profectò prima scientia est. Quod si est aliqua substantia immobilis, hæc prior, & philosophia prima, & vniuersalis sic, quod prima: & de ente, prout ens est, ac quid est, & quæ ei insunt, prout ens est, speculatiua, huius est.

Cap. I I.

Ed cum ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod secundum accidens, aliud verò quod ut verum, & non ens ut falsum: præter hæc autem sunt prædicationis figuræ, ut quid, quale, quantum, vbi, quando, & si quid aliud hoc modo significat. Item præter hæc omnia, quod potentia, & actus. Cum itaque ens multipliciter dicatur, primò de eo, quod secundum accidens est, dicendum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulli scientiæ curæ est illud, neque actiua, neque factiua, neque speculatiua: nec enim qui facit domum, facit simul, quæ accidunt domui factæ: infinita nanque sunt. Quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vtilem, nihil prohibet factam esse, & (ut ita dicam) ob eas res omnes esse aliam, quarum nullius factiua est. Aedificatiua simili modo: nec geometria, quæ ita figuris accidunt, speculatur, nec si aliter sit, triangulus, & triangulus duos rectos habens. Et hoc rationabiliter contingit: nam quasi nomine solùm, ipsum accidens est. Quare Plato non male quodam modo circa Sophistam ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes, circa accidens, ut ita dicam, maximè omnium sunt, vtrum diuersum, an idem, & grammaticum: & musicus Coriscus,

ac Coriscus: & si omne, quod est, non autem semper, factum est. Quare si musicus existens grammaticus factus est: & grammaticus, existens musicus: & quæcunque alia orationum, tales sunt. Videtur etenim accidens, propinquum quiddam esse non enti. Hoc autem ex his etiam orationibus, manifestum est. Eorum etenim, quæ alio modo se habent, est generatio & corruptio, eorum autem, quæ secundum accidens, non est. Attamen dicendum est amplius de accidente, quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quam causam est: simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cum igitur in entibus sint quædam semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eod quod non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed ut plurimum, hoc principium, & huius causa est, ut accidens sit. Quodcunque enim non semper, neque ut plurimum est, hoc dicimus accidens esse: ut puta, si sub Cane tempestas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse: non si æstus, aut calor: quoniam hoc quidem semper, aut ut plurimum: illud verò, non. Hominem quoque album esse, accidit: nec enim semper, nec ut plurimum, animal verò, non secundum accidens. Et fabrum sanitatem fecisse, accidens est, quoniam non est aptus ad sanitatem faciendam faber, sed medicus: verum accidit, fabrum esse medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam salubre, sed non secundum pulmentariam. Vnde dicimus, quod accidit. Et quodam modo quidem facit, simpliciter verò minimè. Illorum etenim alia quandoque factiua potentia sunt, horum verò nulla ars, nullaque potentia determinata est. Eorum enim quæ secundum accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoque secundum accidens est. Quare cum non omnia ex necessitate, & semper aut sint, aut fiant, sed multa ut plurimum, necesse est esse, quod secundum accidens est: ut puta, nec semper, nec ut plurimum albus musicus est. Cum autem aliquando fiat, secundum accidens erit: quod si non, cuncta ex necessitate erunt. Quare materia erit causa contingens eius, quod aliter accidit, quam illud, quod ut plurimum est. Principium autem hoc sumendum est: vtrum nihil est, quod nec semper, nec ut plurimum, an hoc impossibile. Præter hæc igitur, aliquid est, quod vtrunque contingit, & secundum accidens: sed vtrum, quod ut plurimum, quodve semper nulli inest, an aliqua sunt semper, de his sanè posterius considerandum est. Quod autem non est accidentis scientia, patet. Omnis enim scientia eius est, quod aut semper, aut ut plurimum est. Quomodo enim discet, aut alium docebit? Oportet enim ut determinentur, aut per semper, aut per ut plurimum: ut puta, febricitanti, proficuum melicrarum est ut plurimum. Quod verò præter hoc est, non habebit dicere: quando non, ut in nouilunio: nam etiam in nouilunio, aut semper, aut ut plurimum, accidens verò, præter hæc est. Quid itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est.

Vv 2 Quod

Quodd autem sunt principia, & causa generabiles, & corruptibiles, absque eo, quod generentur, & corruptantur, manifestum est. Etenim si non hoc ex necessitate omnia erunt, si eius, quod generatur, & corrumpitur, non secundum accidens causam aliquam necesse sit esse. Verum enim erit hoc, an non. Si hoc, fiet: si vero non, minimè hoc verò, si aliud. Et hoc modo videlicet (tempore semper dempro à tempore finito) deuenies vsque ad nunc. Quare hic morietur agritudine, aut vi, si exiuerit. hoc autem, si aliud. Et sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorum, quæ facta sunt: vtrutaque, si fuerit. hoc verò, si comederit acuta. hoc verò, aut est, aut non. quare, necessariò morietur, aut non morietur. Similiter & si quis ad iam facta ascenderit, eadem ratio est. Iam enim hoc, in aliquo est. Dico autem quod factum est. Ex necessitate ergo erunt omnia futura: vt mori, viuentem. Iam enim aliquid factum est, vtrutaque contraria, in eodem corpore: sed si agritudine, aut vi, non dum: sed si hoc factum fuerit. Pater igitur, quod vsque ad aliquod vadit principium: hoc verò, non amplius ad aliud. Erit igitur hoc eius, quod vtrunque contingit, causaque generationis eius nulla. Sed in quale principium, & quale causam talis reductio est, vtrum vt ad materiam, an vt ad cuius gratia, an vt ad mouens; maximè considerandum est. De eo itaque, quod secundum accidens est, dimitatur. Determinatum enim sufficienter est. Quod autem tanquam verum ens,

& non ens, vt falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem est, & omnino circa partitionem contradictionis (verum etenim affirmationem in composito habet, negationem verò in diuiso, falsum verò huius partitionis contradictionem) quo autem modo quod simul, aut quod separatim est, intelligere accidit, alia ratio est. Dico autem quod simul, & quod separatim, vt non consequenter, sed vt vnum quid fiat. Non enim est falsum, & verum in rebus, (vt quod bonum verum: quod verò malum, falsum) sed in mente: quæ verò circa simplicia, & circa ea, quæ quid sunt, non quidem sunt in mente. Quæcunque igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & non ens est, posterius perscrutandum est. Cum autem composito, & diuiso in mente, non in rebus sit, quod profectò ita est, diuersum à propriè dictis, ens est. Aut enim quod quid est, aut quod quale, aut quod quantum, aut si quid aliud, copulat, aut diuidit mens. Quod autem tanquam accidens, & vt verum ens omittendum est: causa enim illius quidem determinata: huius verò, mentis aliqua passio: & ambo circa reliquum entis genus, & non extrà ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod, hæc quidem prætereantur. Considerandæ autem sunt ipsius entis causæ, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in iis, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quod ens multipliciter dicitur.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE METAPHYSICORVM,
LIBER SEPTIMVS.

Cap. I.

NS MULTIPLICITER dicitur, quemadmodum in iis, quæ de quoties prius diuisimus. Significat enim aliud quidè quid est, & quod quid: aliud verò, quod quale, aut quantum, aut singula aliorum, quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties dicatur, pater primum horum ens esse ipsum quid est, quod quod substantiam significat. Cum enim si dicimus quale quippiam hoc, aut bonum dicimus, aut malum: sed non tricubitum, aut hominem. Cum autem quid est, non album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem, aut Deum: cætera verò entia dicuntur, eò quod entis propriè dicti quadam sunt quantitates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale. Vnde dubitauerit aliquis, vtrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere,

& vnumquodque horum, ens, an non ens est: similiter & de quocunque cæterorum similitum. Nihil enim horum est per se natura aptum, neque possibile à substantia separari: sed magis, si quidem ambulans entium aliquid, & sedens, & sanum. Hæc autem magis entia apparent, quoniam subiectum eis determinatum est: hoc autem substantia, & singulare est, quod in tali prædicatione apparet. Bonum enim, aut sedens, absque hoc non dicitur. Pater igitur, quod propter hanc, illorum quoque singula sunt. Quare quod primum est ens, & non aliquid ens, sed simpliciter ens, substantia. Multis quidem modis primum dicitur, attamen substantia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura: omnium primum est. Aliorum enim categoriarum nullum est separabile, sed hæc solæ ratione quoque: hoc primum: necesse est enim in cuiusque ratione inesse rationem substantiæ. Scire enim tunc putamus

tamus vnumquodque magis, cum quid est homo, aut ignis sciamus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. Nam & horum ipsorum tunc vnumquodque scimus, cum quid est ipsum quale, aut ipsum quantum sciamus. Quod quoque tam olim, quàm tunc, & semper quaritur, semperque dubitatur, quidnam ipsum ens sit, hoc est, quanam substantia est: hoc enim quidam vnum aiunt esse, quidam plura quàm vnum: & quidam finita, quidam verò infinita. Quare hōibus quoque maximè & primum, & solum (vt ita dicam) de ente hoc pacto, quidnam sit, speculandum est.

Cap. I.

Videtur autem substantia existere, manifestissimè quidem in corporibus. Quare animalia, & plantas, & eorum partes, substantias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquam, & terram, cæterorum quoque singula, & quæcunque aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus: vt calum, & eius partes, sydera, Luna, & Sol. Vtrū autem hæc solæ substantiæ sint, an etiam alia, an harum quidem nulla, sed aliqua alia, considerandum est. Videtur autem quibusdam, corporis terminos: vt superficiem, lineam, punctum, & vnitatem substantias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item, præter sensibilia, quidam non putant aliquid esse tale: quidam plura, & quæ magis sempiterna sunt: sicuti Plato, & ipsas species, & mathematica, duas substantias: tertiam verò, sensibilibus corporum substantiam. Speusippus verò etiam plures substantias ab vno incipiens, & principia cuiusque substantiæ, aliud numerorum, aliud magnitudinum, deinde animæ: hoc modo exten dit substantias. Quidam autem, species quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt: cætera verò sequentia, lineas, & superficies, vsque ad calidum substantiam, & sensibilia. De his igitur quid bene, quidve non bene dicatur, & quæ substantiæ sint, & vtrum aliqua præter sensibiles sint, necne, & hæc quomodo sint, & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primò substantia, quidnam sit.

Cap. III.

Videtur autem substantia, si non pluribus, saltem quatuor modis. Maximè etenim quod erat esse, & vniuersale, & genus, substantia cuiusque esse videtur: & quartum, subiectum. Subiectum autem est, de quo cætera dicuntur: illud verò non amplius de alio. Quare primò de eo determinandum est. Maximè nanque substantia, subiectum primum esse videtur. Tale verò, quodam modo quidem materia dicitur, quodam modo verò forma: tertium verò, quod ex his est. Dico autem materiam quidem, vt as: formam autem, figuram ideæ: quod verò ex his est, totam statuat. Vnde si species prior materia est, & ma-

gis ens, illud quoque, quod ex ambobus est, prius erit, ob similem rationem. Nunc itaque quidnam substantia sit, quali in figura dictum est, quod non de subiecto, sed de quo cætera. Oportet autem non ita solum: non enim sufficiens est. Et hoc nanque ipsum, non est manifestum. Et item, materia, substantia est. Nam si hæc non est substantia, quæ alia esset, fugeret nos. Demptis etenim cæteris, nihil aliud remanere videtur: cætera nanque, passiones, corporum, & effectiones, & potètia sunt: longitudo verò latitudo, & profunditas, quantitates quædam, sed non substantiæ sunt. Quantitas etenim non est substantia, sed magis cui hæc ipsa primo insunt, illud est substantia. Enimvero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquum, nisi si quid est, quod ab eis determinetur, vt ita considerantibus, materiam solum necesse sit apparere substantiam. Dico autem materiam, quæ per se ipsam, neque quid, neque quantum, nec aliquid aliud quippiam dicitur, quibus ens determinatur. Est enim quid, de quo singula horum prædicantur: cui esse, ac cuique prædicationum, diuersum est. Cætera nanque de substantia prædicantur: hæc verò, de materia. Quare quod vltimum est per se, neque quid, neque quantum, nec aliquid aliud est, neque etiam negationes: etenim hæc quoque, secundum accidens erunt. Ex his itaque, speculantibus, accidit substantiam esse materiam. At impossibile est: etenim separabile, & quod, quid esse, videntur maximè inesse substantiæ: propter quod species, & quod ex ambobus, videtur esse substantia magis, quàm materia. At illa substantia, quæ ex ambobus, dico autem quæ ex materia, & forma est, omittenda est. Posterior enim, & manifesta est, manifesta verò, quodam modo etiam ipsa materia. At de tertia considerandum est: hæc enim maximè dubitabilis. Conceditur autem, quædam esse substantias sensibilibus: quare in his primùm querendum est.

Cap. III.

Vm autem in principio diuiserimus quor modis substantiam determinamus, ac horum vnum quiddam esse videatur, quod quid erat esse, de eo considerandum est. Prodest etenim transcendere ad notius. Ita nanque disciplina fit omnibus, per minus nota naturam, ad magis nota. Et hoc opus est, vt in actibus ex eis, quæ cuique sunt bona facere, quæ simpliciter bona sunt, sint cuique bona. Ita ex sibi notioribus, quæ natura nota sunt, sibi facere nota. Quæ autem singulis nota, & prima, sapenumero parum nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. Attamen ex eis, quæ parum nota, sibi tamen nota sunt, conandum est cognoscere, quæ simpliciter nota sunt, per hæc ipsa (vt dictum est) transcendentibus. At primò quædam de eo logicè dicemus: quod illud est, quod quid erat esse vnumquodque, quod secundum se dicitur. Etenim tibi esse, non est musico esse. Non enim secundum te ipsum musicus es. quod ergo, secundum te ipsum. Nec tamen hoc

totum. Nec enim illud, quod ita secundum se est, ut superficies alba: quoniam superficies esse, non est albo esse. At verò, hoc quod ex ambobus est superficies alba esse. Quare quoniam hæc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente, non inest ipsum, hæc ratio eius, quod quid erat esse cuique. Quare si superficies alba esse, est superficies laui esse, albo & factu esse, vnum, & idem est. Cum autem secundum cetera quodque prædicamenta composita sunt, (est enim aliquid subiectum cuique, ut qualificati & quantitati, & quando, & ubi, & motu) perscrutandum est vtrum est ratio eius quod quid erat esse cuique horum, & vtrum inest etiam his ipsum quod quid erat, ut homini albo, quid erat albo homini. Sic autem nomen eius, vestis, quid est vestis esse? At verò, nec eorum est, quæ secundum se dicuntur. An hoc non secundum se dupliciter dicitur, & huius, est hoc quidem ex additione, istud verò non. Hoc enim dicitur, eo quod ipsum quod definitur, alteri additur: ut puta, si albo esse, definiens dicit albi hominis rationem: istud verò, eo, quod aliud ipsi: ut si vestis albumi hominem significat, ille verò definitur vestem, & album. Quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini, sed vestis esse. Vtrum quod quid erat esse, est quid, aut simpliciter, an non ipsum omnino quod quid erat esse, est ipsum quid erat esse. Cum verò aliud de alio dicitur, non est ipsum quod quid: ut homo albus, non est quod quid: si ipsum quidem quod quid substantiis solis inest: quare quod quid erat esse illorum est, quorum cuique ratio est definitio. Definitio autem est, non si nomen idem, quod oratio significet; (omnes enim sermones, definitiones essent. Erit nanque nomen idem cuiqueque sermone, quare & Ilias definitio erit) sed si primi aliquid sit. Talia verò sunt, quæcunque dicuntur, non eo quod aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorum, quæ non sunt species generis, inest quod quid erat esse, sed his solum: hæc enim videntur, non secundum participationem, & passionem, nec ut accidens dicitur. Sed oratio quidem cuiusque etiam aliorum erit quid significat, si nomen sit, quod hoc huic inest: aut pro simplici oratione, certior definitio verò non erit, neque quod quid erat esse. An definitio quoque, & ipsum quid est, multipliciter dicitur? Etenim ipsum quid est, vno quidem modo substantiam, & quod quid significat; alia verò, singulariorum, quæ prædicantur, quantitates, qualitates, & quæcunque cetera talia sunt. Quemadmodum enim & ipsum in se inest quidem omnibus, non tamen similiter, sed huic quidem primo, illis verò consequenter: ita & quod quid est simpliciter substantiæ, ceteris verò quodam modo. Etenim interrogare possumus, quid est ipsum quale. Quare & ipsum quale est eorum, quorum est quid est: non tamen simpliciter, sed sicut de non ente, Logicè quidam aiunt esse ipsum non ens, non simpliciter, sed non ens, ita & ipsum quale. Oportet igitur & considerare, quomodo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quam quomodo se habet. Quare nunc quo-

que cum manifestum, quod dicitur, sit, ipsum etiam quod quid erat esse, similiter inest primo quide, & simpliciter substantiæ, deinde ceteris, sicut & ipsum quid est: non simpliciter quid erat esse, sed qualitati, aut quantitati quid erat esse. Oportet etenim, aut æquiuocè ita esse, aut cum additione, vel ablatione: sicut & quod non scibile, scibile. Nam rectius est neque æquiuocè dicere, neque eodem modo: sed quædam modum medicinali, eo quod ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum; non tamen etiam æquiuocè. Nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur æquiuocè, neque secundum vnum, sed ad vnum: sed hæc quidem quomodo concunne dicere quis velit, nihil differt. Illud autem manifestum est, quod quæ primo & simpliciter definitio, & quod quid erat esse, substantiarum est: at ceterorum quoque similiter est, non tamen primo. Non enim est necesse, si hoc ponamus, huius definitionem esse quodcunque oratione idem significat, sed quod aliqua oratione, hoc autem si vnum sit, non continuatione, sicut Ilias, aut quæcunque conjunctione, sed si quoties dicitur vnum vnum autem dicitur, sicut & ens. Ens autem quoddam, ipsum quod quid, quoddam, quantum, quoddam quale quid significat. Quare & albi hominis erit oratio & definitio alio modo, & albi & substantiæ.

Cap. v.

Abet autem dubitationem, si quis non dicat definitionem esse eam quæ ex additione fit, orationem: quibus erit definitio non simpliciter, sed copulatum. Ex additione enim necesse est manere. Dico autem, ut puta, est nasus, & concavitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eo quod hoc, in hoc, & non secundum accidens: neque concavitas, neque simitas, passio nasci, sed secundum se: nec ut album Callias, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini, esset sed ut masculum animal, & æquale quanto, & cuncta, quæ per se esse dicuntur, hæc sunt, in quibus inest aut ratio, aut nomen eius, cuius hæc passio est: & non contingit, separatim ostendere, sicuti album absque homine contingit: sed non femininum, absque animali. Quare istorum, quod quid erat esse, & definitio, aut nullus est, aut si est, aliter est, quam quemadmodum diximus. Est autem alia quoque de eis dubitatio. Si enim idem simus nasus, & concavus nasus, idem erit simus, & concavus: quod si non, præterea quod impossibile est dicere simum absque ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concavitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus nasus concavus. Nasus nanque simus, nasus nasus concavus erit. Propter quod, inconueniens est talibus inesse, quod quid erat esse: quod si non, in infinitum progredietur. Naso nanque, naso simo aliud inest. Pater igitur, quod solius substantiæ definitio est. Si enim & ceterorum quoque prædicamentorum, necesse ex additione esse, ut qualitatatis

litas, & imparis: non enim sine numero: nec huius, quod est femininum, sine animali. Ex additione autem dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quod si hoc verum est, neque copulatum erit: utpote, numeri imparis. Sed later, quod nunc non accuratè dicuntur orationes. Si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut (sicut dictum est) multipliciter est dicendum definitionem, & quod quid erat esse. Quare quodam modo quidem nullius erit definitio, nullique inest, quod quid erat esse, nisi substantiis, quodam modo verò erit. Quod igitur definitio est ipsius quid erat esse oratio, & quod quid erat esse, aut substantiarum solum est, aut maximè primo & simpliciter, manifestum est.

Cap. v i.

Trum autem idem est, an aliud ipsum quid erat esse, & vnumquodque, perscrutandum. Proderit etenim aliquid, ad considerationem de substantia. Nam & vnumquodque non videtur aliud esse à sua substantia: & ipsum quid erat esse, dicitur esse vniuscuiusque substantia. De his igitur, quæ secundum accidens dicuntur, videri possit aliud esse: ut puta, albus homo aliud est, & albo homine esse. Si enim idem homini esse, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo: ut aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quæcunque secundum accidens, eadem esse: Non enim extrema, similiter eadem sunt. Sed fortassis illud videatur accidere extrema eadem secundum accidens fieri: ut puta, albo esse, & musico esse. Videtur autem minime. De his autem, quæ per se dicuntur, semper necesse est eadem esse: ut si quæ substantiæ sunt, quibus diuerse substantiæ non sunt, nec alia natura priores, quales aiunt aliqui esse ideas. Si enim erit aliud ipsum bonum, & bono esse: & animal, & animali esse: & enti, & ipsum ens: erunt & alia substantiæ, & natura, ac idea præter eas, quæ dicuntur: & illa priores substantiæ, si ipsum quod quid erat esse, substantiæ est. Et si absolutè ab se inuicem, harum quidem non erit scientia, illa verò non erunt entia. Dico autem absolui, si nec ipsi bono esse esse bono: nec huic, esse bonum. Scientia nanque cuiusque hæc est, quod quid erat illi esse, & de bono, & de ceteris similiter se habet. Vnde si neque ipsi bono esse bonum, nec ipsi enti ens, nec ipsi vni vnum, similiter autem quare si nec ipsi enti ens, nec aliorum alicui. Item, cui non inest bono esse, non bonum est: necesse est igitur, vnum esse bonum, & bono esse, & honestum & honesto esse, quæcunque non per aliud dicuntur, sed prima, & per se. Etenim hoc sufficiens est, si existit, etiam si non sint species: fortassis autem magis, si species sint. Simul autem patet etiam, quod si ideae sint, quales eas quidam aiunt, quod etiam non erit subiectum substantia. Has enim substantias quidem, necesse est non de subiecto quidem esse: essent enim secundum participationem. Ex his itaque rationibus, vnum & idem est non secundum accidens ipsum vnum-

quodque, & quod quid erat esse: & quod scire vnumquodque, hoc est, ipsum quid erat esse, scire: quare, secundum expositionem necesse est vnum quiddam, ambo esse. Quod autem secundum accidens dicitur, ut musicum, aut album, præterea quod duplex significat, non est verum dicere, quod idem sit, quod quid erat esse, & ipsum. Etenim cui accidit album, & accidens. Quare quodam modo quidem est, quodam modo verò non est idem, quod quid erat esse, & ipsum: homini nanque, & albo homini, non est idem: passione verò, idem. Absurdum autem apparet, & si quis vnicuique ipsorum quid erat esse, nomen imponat. Erit nanque etiam præter illud, aliud, quod quid erat esse equo: at verò quid prohibet nunc quoque è vestigio esse quædam quid erat esse, si substantia quidem est, quod quid erat esse? Enimvero non solum vnum, sed ratio etiam eorum eadem, ut ex dictis patet. Non enim secundum accidens vnum vni esse, & ipsum vnum. Item, si aliud erit, in infinitum procedet. Etenim hoc quidem erit, quid erat esse vni esse: illud verò, vnum. Quare de illis quoque eadem ratio erit. Quod igitur de primis, & quæ per se dicuntur, vnicuique esse, & vnumquodque idem, & vnum est, patet. Sophistica autem ad hanc positionem redargutiones, manifestum est, quod eadem solutione soluantur: & si idem Socrates, & Socrati esse. Nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus solvens obtinuerit. Quo igitur modo idem cuique est, quod quid erat esse, & quomodo non idem, dictum est.

Cap. v i i.

Orum autem, quæ sunt, quædam naturæ, quædam arte, quædam à casu sunt: omnia verò, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid verò dico, secundum quodque prædicamentum. Aut enim hoc, aut quantum, aut quale, aut ubi. Generationes verò naturales quidem hæ eorum sunt, quorum generatio ex natura est. Ex quo autem fit, ea est, quam materiam dicimus: à quo verò quippiam, eorum est, quæ natura sunt: ipsum autem aliquid, homo, aut planta, aut quicquam aliud similitum, quæ maximè dicimus substantias esse. Cuncta verò, quæ aut natura, aut arte fiunt, habent materiam. Possibile enim est esse, & non esse, eorum vnumquodque. Hoc autem cuique materia. Vniuersaliter verò, & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. Quod enim fit, habet naturam, ut planta, aut animal, Et à quo, natura, quæ secundum speciem dicitur, quæ eiusdem speciei est: hæc autem, in alio est: homo nanque hominem generat. Sic igitur fiunt, quæ ob naturam fiunt: cetera verò generationes, dicuntur effectiones. Omnes autem effectiones, aut ab arte, aut à potestate, aut ab intellectu. Harum autem quædam etiam à casu fiunt, & à fortuna, præterinde, atque in iis, quæ à natura fiunt. Quædam enim & illic, eadem & ex semine, & absque semine fiunt. De his itaque postea considerandum est. Ab arte autem fiunt, quo-

rum species in anima. Speciem autem dico, ipsum quid erat esse vniuscuiusque, & primam substantiam. Etenim contrariorum quodam modo eadem species est. Priuationis namque substantia, opposita substantia: vt sanitas, & aegritudinis. Illius enim absentia, ostenditur aegritudo. Sanitas vero est ratio, quæ in anima, & in scientia est. Fit itaq; sanum, ita intelligente. Cum hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit, hoc fieri: vt pura, æqualitatem: quod si hoc, caliditatem. Et ita semper intelligit, donec redigat in illud, quod ipse potest vltimum facere: deinde morus, qui iam post hæc fit, effectio ad sanitatem appellatur. Quare quodam modo ex sanitate sanitatem accidit fieri, & domum ex domo. Quæ sine materia, eam, quæ habet materiam. Ars enim medendi, & ædificandi, est species sanitatis, & domus. Dico autem substantiam absque materia, quod quid erat esse. Generationum autem, & motuum, hæc quidem intellectio, hæc vero effectio vocatur: quæ quidem a principio & specie, intellectio: quæ vero ab vltimo, ipsius intellectio effectio. Similiter autem & in cæteris mediis vnum quodque fit. Dico autem, vt pura, si conualesceret oportet ad æquari. Quid igitur est ad æquari: hoc autem erit, si calefiet. Hoc autem quid est: hoc quidem. Hoc autem potestate inest, hoc vero iam in ipso est. Faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, species est, in anima. Quod si casu, ab eo, quod est faciendi principium illi, qui ab arte facit: sicut fortassis & in medendo principium a calefaciendo fit. Hoc autem facit, fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars sanitatis, aut fequitur cum aliquid tale, quod est pars sanitatis, aut plura. Hoc autem vltimum faciens, & quod ita pars est sanitatis, & domus, & aliorum, vt la pides. Quare quemadmodum dicitur impossibile est fieri, si nihil præexistat. Quod sanè pars ex necessitate existet, patet. materia namque, pars: inest etiam hæc, & fit. Sed vt rum eorum etiam est, quæ in ratione: vtroque quidem modo dicimus multos circulos quidnam sint, & materiam dicentes, quod æs, & speciem quod talis figura: & hoc est genus, in quo primo ponitur: æneus autem circulus, habet in ipsa ratione materiam. Ex quo vero, tanquam materia, sunt aliqua, dicitur, cum fit non illud, sed illiusmodi: vt statua, non lapis, sed lapidea. Homo autem conualescens, non dicitur illud, ex quo. Causa vero est, quia fieri contingit ex priuatione, & subiecto, quod dicimus materiam: vt pura, & homo & ægrotus fit sanus. Magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ægrotus sanus, quam ex homine. Quare sanus, ægrotus quidem non dicitur, sed homo, & sanus. Quorum vero priuatio incerta, & innominata est, vt in ære cuiuscunque figura, aut in lateribus, & lignis domus, ex his non dicuntur fieri, sicut illic ex ægrotus. Quare sicut nec ibi ex quo, hoc non dicitur illud: nec hic, statua lignum: sed deriuatiuè dicitur lignea, non lignum: & ænea, non æs, & lapidea, & non lapis: & domus lateritia, sed non lateres: cum neq; tanquam ex ligno, fit statua, aut ex lateribus domus, (si quis accuratè inspexerit) profectò simpliciter dicit: propterea quod oportet fieri, multo

rato ex quo, sed non permanente. Propter hoc igitur, sic dicitur.

Cap. VIII.

Vm autem & ab aliquo fiat, quod fit (hoc autem dico vnde generationis principium est) & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, sed materia, (iam enim determinatum est, quemadmodum hoc dicimus), & quod fit, hoc autem est, aut sphaera, aut circulus, aut quodcunq; cæterorum euenit, sicut neq; subiectum facit ipsum æs, ita neq; sphaeram, nisi secundum accidens, quia ænea sphaera, sphaera est: illam autem non facit. Hoc aliquid enim facere, ex omnino subiecto, hoc facere est. Dico autem quodd æs facere rotundum, non est ipsum rotundum, aut sphaeram facere, sed aliquid aliud, vtputa speciem hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profectò facit. Hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphaeram. Hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit quod sphaera est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet quodd similiter facit, & generationes in infinitum procedent. Manifestum igitur est, quod neq; species fit, aut quodcunq; nominare oportet formam, quæ in sensibili, nec est eius generatio, nec est hæc, ipsum quid erat esse. Hoc enim est, quod in alio fit, aut ab arte, aut a natura, aut potentia: æneam vero sphaeram, esse facit. Facit namq; ex arte & sphaera: in hoc enim hanc speciem facit: & hoc est sphaera ænea: hoc autem sphaeræ esse: Eius vero, quod est sphaera, esse, omnino si generatio est, ex aliquo aliquid erit. Oportebit namque, diuisibile semper esse, quod fit: & esse, hoc quidem hoc, illud vero, hoc. Dico autè, quod hoc quidem materiam: illud vero, speciem. Si itaque sphaera est figura, quæ a medio æqualis est, huius hoc quidem est, in quo erit, quod facit illud autè, in illo: totum vero, quod factum est, vtputa ipsa ænea sphaera. Manifestum igitur ex dictis est, quod illud quidem, quod vt species, aut substantia dicitur, non fit: copulatio vero, quæ secundum hanc dicitur, fit: & quod in omni, quod fit, materia inest: & est hoc quidem hoc, illud vero hoc. Vtrum igitur est aliqua sphaera præter has, an domus præter lateres? an nec factum fuisset vnquam, si ita esset quod quid, sed quoniam tale significat: Hoc autem & terminatum non est: sed facit, & generat ex hoc, tale: & cum generatum est, est hoc tale: totum autem hoc, Callias, aut Socrates est, sicuti sphaera ænea hæc, homo vero, & animal sicuti sphaera ænea simpliciter. Patet ergo, quodd specierum causæ (quemadmodum quidam dicere solent species) si aliqua sunt, præter singularia, ad generationes, & substantias nihil profunt: nec sunt propter has, substantiæ secundum se. In quibusdam etenim etiam manifestum est, quod generans tale est, quale quod generatur: non tamen idem, nec vnum numero: sed vnam speciem: vt in naturalibus, (homo namq; hominem generat) nisi quid præter naturam fiat: vt equus, mulum: & hæc quodq; similiter. Quod enim est commune equo, & alino, non est nōminatū propinquitissimum genus: fuerint autem ambo fortassis, vti

va mulus. Quare patet, quod non oportet tanquam exemplar speciem ponere: in his etenim maxime quaerentur. Hæ enim maxime substantiæ sunt. Sed generans sufficiens est, vt faciat, & causa sit speciei esse in materia: tota vero iam talis species, in his carnibus, & ossibus, Callias, & Socrates: & diuersa quidem, propter materiam, (diuersa etenim) idem autem speciei: indiuisibilis namque species est.

Cap. IX.

Vbitauerit autem aliquis, cur quædam & arte, & casu sunt, vt sanitas: quædam autem minimè, vt domus. Causa vero est, quod horum quidem materia, quæ principium generationis est, cum faciens sit, & factum aliquid eorum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei, quædam talis, vt à se ipsa moueatur, quædam non: & huius, quædam sic possibilis est, quædam impossibilis: multa namque possibilia quidem à se ipsis moueri, sed non sic, vtputa saltare. Quorumcunque itaque talis materia est, vt lapides, (impossibile est sic moueri, nisi ab alio: sic tamen certè est) & ignis. Propterea quædam non erunt absque eo, qui habet artem, quædam erunt. Ab iis enim mouebuntur, quæ non habent quidem artem, moueri vero possunt ipsamet, aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte. Manifestum autem est ex iis, quæ dicta sunt, & quod quodam modo omnia sunt ex vniuoco, quemadmodum quæ naturâ sunt, aut ex parte vniuoca, vt domus ex domo, aut ab intellectu: ars enim species est, at ex parte, aut habente aliquam partem, si non secundum accidens fiat. Causa enim faciendi prima secundum se, pars: calor enim in motu, calorem in corpore facit. Hic vero aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas. Quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit. Quare sicut in syllogismis, omnium principium substantia est, (ex ipso enim quid est syllogismus sunt) hic etiam generationes. Similiter se habent & quæ naturâ constituta sunt. Semen namque facit, sicut ea, quæ ab arte sunt. Habet etenim potestatem speciem, & à quo semen est, quodam modo vniuocum, (non enim omnia ita oportet quæ re, sicuti ex homine homo: etenim mulier ex viro: vnde mulus non ex equo) sed si non lassura fuerit. Quæcunque vero quorum materia potest & à se ipsa moueri eo motu, quo semen mouet, à casu, sicut ibi sunt: quorum autem non, hæc impossibilia sunt aliter fieri, quam ex ipsis. Non autem de substantia solùm ostendit ratio non fieri speciem, sed de omnibus primis similiter communis ratio est, vtputa quantitate, qualitate, & aliis prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea sphaera, sed non sphaera, nec æs: & in ære fit. Semper namque oportet præexistere materiam, & speciem. Ita & de quid est, & de qualitate, & quantitate, & aliis prædicamentis similiter. Non enim sit qualitas, sed quale lignum: nec quantitas, sed quantum lignum, aut animal. Cæterum ex his,

proprium substantiæ accipere est, quod necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vtputa animal si animal fit. Quale vero, aut quantum, non est necesse, nisi potentia solùm.

Cap. X.

Vm autem definitio oratio sit, omnis autem oratio partes habeat, ac sicuti oratio ad rem, similiter & pars orationis ad partem rei se habeat, dubitatur vtum oportet partium orationem inesse in oratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse: in quibusdam vero non. Circuli enim ratio non habet rationem incisionum: ratio vero syllabæ habet rationem elementorum. Atqui circulus diuiditur in incisiones, sicuti syllaba in elementa. Item autem si partes priores sint toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora: ratione namque, dicuntur ex istis: & eo quod sint absque inuicem, priora sunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, secundum quantum mensurans. Sed hæc quidem prætermittatur. Ex quibus vero substantia tanquam ex partibus est, hoc considerandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc vero species, hoc vero ex his, & substantia est materia, & species, & quod ex his, quodam modo quidem materia etiam pars aliquius dicitur, quodam modo vero non: quandoquidem ex quibus ratio speciei, vtputa concauitatis, non est pars caro: hæc enim materia, in qua fit similitatis autem pars aliqua est: & totius quidem statua pars, æs: eius autem, quod vt species dicitur statua, minimè: dicendum enim specie, & quatenus speciem habet, vnumquodque: materiale vero nunquam secundum se dicendum. Quare circuli quidem ratio non habet eam, quæ incisionum ratio est, sed syllabæ eam, quæ elementorum est, quia elementa rationis, partes sunt speciei, & non materia. Incisiones vero horum sic partes tanquam materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen speciei, quam æs, cum in ære rotunditas fiat. Quodam modo vero nec elementa cuncta, in ratione syllabæ inerunt: vtputa, hæc cerea, aut quæ in ære sunt. Iam enim etiam hæc, syllabæ pars sunt, tanquam materia sensibilis. Etenim linea non si diuisa in medietates, corrumpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes. Propter hoc & ita ex his sunt tanquam ex iis, quæ sunt partes substantiæ, verum tanquam ex materia, & totius quidem sunt partes, speciei vero, & cuius ratio, minimè. Propter hoc, nec in rationibus: quorundam itaq; inrit: talium partium ratio, quorundam vero non oportet inesse, nisi sint simul sumpti. Propter hoc enim, non nullæ ex iis tanquam principis sunt, in quas corrumpuntur quædam vero non sunt. Quæcunque igitur simul sumpta species & materia sunt, vt simū, aut æneus circulus, illa sanè in hac corrumpuntur. Quæcunq; non simul cum materia sumuntur, sed absq; materia, vt rationes speciei solùm, hæc profectò non

corruptur, aut penitus, aut nequaquam ita. Quare illorum quidem principia, & partes, quæ in eis sunt, species verò, neque partes, neque principia huiusmodi: & propterea lutea lutea in lutum corrumpitur, & spæra in æs, & Callias in carnem, & ossa item & circulus in incisiones. Est enim aliquid, quod cum materia sumitur. Acquiuocè nanque dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea quòd singulis non sit proprium nomen. Dicta itaque nunc quoque veritas est, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quæcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæc priores, aut omnes, aut aliquid: ratio verò recti non diuiditur in acuti rationem, sed acuti in rectum: vritur nanque recto, qui definit acutum: minor etenim recto, acutus. Similiter autem circulus, & semicirculus sese habent. Semicirculus nanque circulo definitur: & digitus, toto: talis enim hominis pars, digitus. Quare quæcunque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur vt in materiam, posteriores: quæcunque verò vt rationis, & secundum rationem substantia, priores aut omnes, aut aliqua. Quoniam verò animalium anima (hoc enim substantia animati) secundum rationem, & speciem substantia, & quòd erat esse tali corpori. Cuiusque nanque pars, si probè definiatur, non sine eo opere definitur, quod sine sensu non existet: sanè partes eius priores, aut omnes, aut aliqua toto animali: & de vnoquoque similiter: corpus verò, & eius partes, posteriores hac substantia, & diuidetur in eas vt in materiam, non ipsa substantia, sed totum. Tota itaque quodam modo quidem priores sunt hæc, quodam modo verò non: quando quidem nec esse possunt separata. Non enim qui quomodocunque se habet, digitus animalis est: sed æquinocus, qui mortuus est. Quædam verò simul, quæcunque principales, & in qua prima, ratio & substantia: vtputa, si hæc cor, aut cerebrum est: nihil enim differt, vtra talis sit. Homo verò, & equus, & quæ ita se habent, in singularibus sunt. Vniuersale verò substantia non est, sed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali: singulari verò ex vltima materia, iam Socrates est: & de cæteris, similiter. Pars itaque etiam speciei est (speciem autem dico, quòd quid erat esse) & ipsius totius, quod ex specie, & ipsa materia est: sed rationis partes, quæ speciei solum sunt: ratio verò, est ipsius vniuersalis. Circulo nanque esse & circulus, & anima & anima, idem est. Totius verò vt circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis (dico autem intelligibiles quidem, vt mathematicos: sensibiles verò, vt æneos, & ligneos) horum, inquam, non est definitio, sed intellectio, aut sensu cognoscuntur. Cum verò abeant ab actu, non est manifestum vtrum sint aliquando, an non sint, tamen semper dicuntur, & cognoscuntur vniuersali ratione: materia verò per se ipsam incognita. Materia verò, quædam sensibilis, quædam intelligibilis. Sensibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunque mobilis materia: intelligibilis verò, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilia, vtputa ipsa mathematica. De toto igitur

rum, & parte, ac priore, & posteriore quomodo se habeant, dictum est. Ad interrogationem verò necesse est occurrere, cum quis interrogaret, vtrum rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus sunt, partes, quod non simpliciter. Nam etiam si animal est, aut animatum, aut vnumquodque, aut vniuersumque, & circulus circulo esse, & rectus recto esse, substantia quoque recti, aliquid quidem & aliquo posteriori dicendum est, vtputa iis, quæ in ratione, & aliquo recto: etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in singularibus lineis: qui verò absque materia iis quidem, quæ in ratione sunt, posterior, partibus verò, quæ in singulari sunt, prior est. Simpliciter autem non est dicendum: & si diuersa est, & non est anima animal, sic etiam quædam dicendum, quædam non dicendum, vt dictum est.

Cap. XI.

Meritò autem dubitatur etiam quænam speciei sint partes, quæ verò non, sed eius, quod simul sumitur, cum & hoc non existente manifesto, non sit definire vnumquodque. Vniuersalis etenim & speciei definitio est. Quæ igitur partium vt materia sunt, & quæ non, si non sint manifesta, nec ratio rei manifesta erit. Quæcunque igitur apparent aduenientia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidem manifesta esse videntur: quoniam nihil substantia circuli æs, neque lapis est: propterea quòd ab eis separatur. Quæ verò non videntur separari, nihil quidem prohibet similiter his se habere: quemadmodum si circuli omnes viderentur ænei. Nihil enim minus æs non sit ipsius speciei. Difficile tamen est, hoc mente auferre: vtputa, species hominis semper in carnibus, & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint hæc, partes speciei, & rationis, an non, sed materia: Verum quoniam non adueniunt etiam in aliis, non possumus separare. Cum autem hoc videatur quidem contingere, quando verò non est manifestum, quidam etiam de circulo, & triangulo dubitant, tanquam non deceat lineis, & continuo definiti: sed hæc omnia similiter dici, sicuti carnes, aut ossa hominis, & æs, & lapis circuli, & cuncta referunt ad numeros, & lineæ rationem, eam, quæ duorum esse dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineæ speciem: quædam etiam eadem esse, speciem, & cuius speciei, vtputa dualitatis, & dualitatis speciem: in linea verò non est. Accidit itaque & vnam multorum speciem esse, quorum species videtur diuersa: quod etiam Pythagoricis accidebat: & contingit vnam omnium facere ipsam speciem, cætera verò non species: at hoc modo vnum omnia erunt. Quod itaque habent aliquam dubitationem: ea, quæ circa definitiones sunt, & quam ob causam, dictum est. Quare cuncta ita redigere, & auferre materiam, superuacaneum est. Quædam nanque fortasse, hoc in hoc sunt, aut sic hæc habentia. Et comparatio de animalibus

quam iunior Socrates dicere solebat, non bene se habet: abducit enim à verò, & opinari facit, tanquam contingeret hominem sine partibus esse, quemadmodum absque ære circulum. Hoc autem, non est simile. Etenim sensibile quiddam fortassis animal est, & absque motu definire non est. Quare neque sine partibus, quodam modo se habentibus, non enim omnino pars hominis est manus, sed illa, quæ potest opus perficere: quare animata existens, non animata verò non est pars. Circa mathematica verò, cur rationes non sunt partes rationum? vt circuli, semicirculi? hæc enim non sunt sensibilia: an nihil referat? Erit nanque quorundam, etiam non sensibilibus, materia, & omnis quod non est, quid erat esse. Circuli itaque vniuersalis quidem non erunt, singularium verò erunt hæc partes, vt prius dictum est. Est etenim materia, quædam sensibilis, quædam intellectualis. Manifestum autem est, quòd anima quidem substantia prima, corpus verò materia: homo verò vel animal, quod ex ambobus, vt vniuersale. Socrates verò, & Coriscus, si anima quidem, duplex. Hic enim vt animam dicent, illi autem vt ipsum totum. Quòd si simpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum vniuersale, etiam & singulare. Vtrum autem præter materiam, huiusmodi substantiarum sit aliqua alia, & oporteat quærere substantiam eorum aliquam aliam, vtputa numeros, aut aliquid tale, posterius considerandum est. Huius enim gratia & de sensibilibus substantiis definire tentamus: quando quidem quodam modo physica, & secundæ philosophiæ opus est, ea, quæ circa sensibiles substantias speculatio est. Non enim solum de materia physicum cognoscere oportet, sed etiam de ea, quæ secundum rationem, & magis. In definitionibus verò, quo modo partes, quæ in ratione sunt, & cur vna ratio, definitio, (patet etenim quòd res vna) res autem quo modo vna partes habens, postea considerandum est. Quid igitur, quòd quid erat esse, & quomodo ipsum per se ipsum, vniuersaliter de omni dictum est: & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse, habet definiti partes, quorundam non: & quòd in ratione quidem substantia, quæ ita partes sunt vt materia, non inueniunt: non enim sunt illius substantia partes, sed totius. Huius verò est quodam modo ratio, & non est. Cum materia nanque non est, in definitum etenim. Secundum primam autem substantiam, est vt hominis, anima ratio. Substantia enim est species, quæ inest, ex qua & materia tota dicitur substantia, vt concavitas: ex hac enim, & naso, simus nasus, & simitas est. Bis nanque in his inest nasus. In tota verò substantia, vt naso simo, aut Callia, inest etiam materia. Et quòd quid erat esse, & vnumquodque in quibusdam quidem idem est, vt in primis substantiis, vtputa curuitas, & curuicrati esse, si prima est. Dico autem primam, quæ non dicitur eò quòd aliud in alio sit, & subiecto vt materia. Quæcunque verò vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem, neque secundum accidens, vt vnum, Socrates, & musicum: hæc enim secundum accidens, eadem sunt.

Cap. XI.

Nunc autem primò dicamus, quatenus in Analyticis definitione non est dictum, dubitationem, quæ in illis dicta est, proderit rationibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est, definitum, cuius rationem definitionem esse dicimus: vt hominis animal bipes (sic nanque eius ratio) cur igitur hoc vnum est, non autem multa, animal & bipes? homo enim, & album, multa quidem sunt, cum non insunt alterum alteri. Vnum, verò cum insunt, & subiectum, vt homo, aliquid patitur. Tunc enim albus homo vnum sit, & est hic, verò non est alterum alterius particeps. Genus etenim non videtur particeps esse differentiarum. Simul nanque contrariorum, idem participaret. Differentia nanque contraria, quibus genus differt. Quòd si etiam participat, eadem ratio est, si differentia quidem plures sunt, vt gressium, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc: non enim quia insunt, sic enim ex omnibus erit vnum: sed quia oportet vnum esse, quæcunque in definitione sunt. Definitio nanque, ratio quædam vna, & substantia est: quare vnius cuiuspiam oportet ipsam esse rationem. Etenim substantia, vnum quiddam, & quòd quid, vt dicimus, significat. Oportet autem primò considerare de iis, quæ secundum diuisiones sunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione est, nisi (quod primò dicitur) genus, & differentia: cætera verò genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quæ comprehenduntur differentia: vtputa ipsum primum, est animal: consequens verò, animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiam si per plura dicatur, & omnino nihil differt, per multa, an per pauca dicatur: neque vtiq; per pauciora, quam duo. Duorum verò hoc quidem genus, hoc verò differentia, vtputa huius, animal bipes, animal quidem genus, differentia verò alterum. Si igitur genus simpliciter non est præter eas, quæ vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquam materia est, (vox nanque genus, & materia, differentia autem species: nam elementa quoque ex hac faciunt) manifestum est, quòd definitio est ex differentiis ratio. At verò oportet etiam diuidi differentia differentiam: vtputa animalis differentia est, vt pedes habere. Rursus animalis pedes habentis differentiam scire oportet, prout pedes habere: quare non est dicendum, pedes habentis aliud plumiferum, aliud implume, si bene dicatur (verum quia non potest, faciet hoc) sed si aliud fillos, aliud non fillos pedes habens: hæc enim pedis differentia sunt. Fissio nanque pedum aliqua, peditas est. Et sic semper procedi vult, donec ad indifferentia deueniatur. Tum autem tot pedis species erunt, quot differentiarum: & pedes habentia animalia, æqualia differentiarum. Si igitur hæc ita se habeant, manifestum est quòd vltima differentia, rei substantia erit, & definitio. Nec sanè oportet, crebro eadem in definitionibus dicere: superfluum nanque est. Accidit autem hoc. Cum enim animal

pedes

pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi animal pedes habens, duos pedes habens. Et si hoc propria diuisione diuidat, crebrò & æqualiter, ac differentias dicet. Si igitur differentia differentia fiat, vna, quæ vltima est, erit species, & substantia. Si autem secundum accidens, vt si diuidat, Habentis pedes aliud album, aliud nigrum, tot quot sunt sectiones. Quare manifestum est, quod definitio est ratio, quæ ex differentiis est, & ex harum vltima secundum rectum. Patet autem hoc, si quis transponat tales definitiones, (vt puta hominis) dicens animal bipes, habens pedes: superfluum enim est, habens pedes, dicto bipede. Ordo verò non est in substantia: Quo namque modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud verò posterius? De his igitur definitionibus, quæ secundum diuisiones fiunt, quales quædam sunt, hæc tenus dicta sint.

Cap. xiiii.

Quam autem de substantia consideratio, rursus redeamus. Dicitur autem licuti subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaque dictum est: etenim de quid erat esse, & de subiecto, quod dupliciter subicitur, aut quod quid existens, vt animal passionibus, aut vt materia actui. Videtur autem etiam vniuersale causa quibusdam esse maximè, ac esse principium ipsum vniuersale: quare de hoc etiam tractemus. Videtur namque impossibile, substantiam esse quodcumque eorum, quæ vniuersaliter dicuntur. Prima namque substantia vniuersalisque, quæ propria cuiusque est, quæ alij non inest: vniuersale verò commune. Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse. Cuius igitur hoc erit substantia? Aut enim omnium, aut nullius. Omnium verò non est possibile. Vnius autem si erit, cetera quoque hoc erunt. Quorum enim substantia vna, & quod quid erat esse vnum, ipsa quoque vnum sunt. Item substantia dicitur, quod non de subiecto: vniuersale verò de subiecto aliquo dicitur semper. Sed vtum ita quidem non contingit, vt quod quid erat esse: in ipso autem inest, vt puta animal in homine, & equo. Patet igitur, quod erit aliqua eius ratio. Differt autem nihil, si non omnium ratio est eorum, quæ in substantia sunt. Etenim nihil minus hoc erit substantia alicuius, vt homo, hominis, in quo existit: quare iterum idem accidit. Erat enim substantia, illius substantia, vt animal speciei, in qua vt proprium existit. Item impossibile, ac inconueniens est, ipsum quid, & substantiam esse, si ex aliquibus, non ex substantiis, nec ex eo quod quid est, sed ex quali. Prius namque non substantia, & quale erit, quàm substantia, & quod quid: quod impossibile est. Nec ratione enim, nec tempore, nec generatione, possibile est passionibus prioris substantia esse: essent namque separabiles. Item, Socrati substantia, inest substantia: quare, duobus erit substantia, & omnino si homo: & quacumque ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quæ in ratione sunt alicuius substantiam esse, nec sine ipsis

existere, nec in alio. Dico autem, vt puta, non esse aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorum, quæ in ratione sunt. Ex his itaque considerantibus patet, nihil eorum, quæ vniuersaliter existunt, substantiam esse, nihilque eorum, quæ communiter prædicantur, quod quid, sed tale significare. Quod si non, & alia multa accidunt, ac tertius homo: Item in quoque patet: impossibile enim est substantiam ex substantiis esse, quæ sic inest, vt actu. Quæ enim duo sic actu sunt, nunquam vnum actu sunt. Sed si potentia duo sunt, erunt vnum: vt duplum, ex duobus dimidiis potentia: actus namque separat. Quare si substantia vnum, non erit ex substantiis inexistentibus: & secundum hunc modum, quem rectè Democritus dicit. Impossibile enim aut esse ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri: magnitudines namque indiuisibiles substantias faciunt. Patet igitur, quod similiter & de numero se habebit, si numerus quidem compositio vnitatum est, vt à quibusdam dicitur: Aut enim non est vnum dualitas, aut non inest in ea vnitatis actu. Habet autem quod accidit, dubitationem: si enim nec ex vniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significant, nec ex substantiis actu contingit vllam substantiam esse compositam quicquam incompositum erit profectò omnis substantia: quare neque ratio vilius substantiæ erit. At cunctis videtur, & iam dictum est, aut solius substantiæ, aut maximè definitionem esse: nunc verò nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodam modo quidem erit, quodam modo verò non manifestum autem, quod dicitur, magis erit ex posterioribus.

Cap. xv.

Iis autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter substantias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentiis faciunt speciem. Si enim species, & animal in homine sunt, aut equo, aut vnum & idem numero sunt, aut alterum: ratione namque patet quod vnum eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in utroque. Si itaque aliquis homo est ipsum per se, quod quid, & separatam, necesse est vt etiam illa, ex quibus (sicuti animal, & bipes) quod quid significent, & separata, ac substantiæ sint: quare & ipsum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quo modo in separatim existentibus idem erit? cur non etiam absque se ipso erit animal hoc? Deinde si participabit quiddam bipede, & multipede, impossibile ipsi vni, & huic quidem enti. Si minus, quis modus est, cum aliquis dicat, animal & bipes, aut progressiuum esse? Sed forsatis componuntur, & tangunt, aut miscentur. At cuncta inconuenientia sunt. Sed diuersum in vnoquoque est. Inscindita igitur (vt ita dicam) erunt, quorum substantia animal est: non enim secundum accidens ex animali homo est. Item, multa erit ipsum animal.

Nam

Nam & substantia animal est, quod in vnoquoque est: non enim secundum aliud dicitur. Quod si non, ex illo erit homo, & genus eius, illud. Ac item omnia, ex quibus homo, idea. Non igitur alterius quidem idea erit, alterius verò substantia? impossibile namque est. Ipsum ergo animal erit vnum quodque eorum, quæ in animalibus sunt. Item, ex aliquo hoc ipso erit, & quomodo est ex ipso animal? aut quomodo est possibile esse animal, quod hoc ipsum substantia est, præter ipsum animal? Item, in sensibilibus & hac accidunt, & his absurdiora. Quod si impossibile est ita se habere, patet quod non est eorum idea ita, vt quidam aiunt.

Cap. xvi.

Vm autem substantia altera sit ipsum scilicet totum, & ratio, dico autem, quod illa quidem ita substantia, est cum materia simul accepta ratio: hæc verò ratio simpliciter. Quacumque igitur illo modo dicuntur, eorum quidem est corruptio: nam & generatio. Rationis autem non est, ita vt corrumpatur. Nec enim generatio est, (non enim fit domui esse, sed huic domui) sed absque generatione & corruptione sunt, & non sunt. Otensum est enim quod nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilibus singularium: neque definitio, neque demonstratio est, eò quod habet materiam, cuius natura talis est, vt esse, & non esse contingat: quare corruptibilia sunt omnia singularia earum. Si igitur demonstratio, & definitio scientifica necessarium est, & non contingit sicuti neque scientiam, quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse, sed quod tale est, opinio est: ita neque demonstratio, neque definitionem, sed opinio est eius quod contingit & aliter se habere: patet, quod neque demonstratio, neque definitio eorum est. Corruptibilia namque non sunt manifestatius, qui scientiam habent, cum à sensu abscerere: & rationibus eisdem in animo saluis, non erit amplius neque definitio, neque demonstratio. Quare cum quis eorum, que ad definitionem quicquam singularium definit, oportet, non ignorare, quod semper perimendum est. Non enim contingit definire. Nec vllam ideam, est definire: singularium enim (vt aiunt) idea est, & separata. Necessarium autem ex nominibus rationem esse. Nomen verò non faciet, qui definit: ignotum enim erit. Quæ verò posita sunt, omnibus communia sunt. Necesse est igitur, & aliis talia inesse. Et si quis te definiat, animal dicit gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio sit. Quod si quis dicat, nihil prohibere separatim quidem omnia multis, simul verò huic soli inesse, primum quidem, quod etiam ambobus, vt animal bipes, animali & bipedi. Et hoc in sempiternis quidem etiam necesse est esse, cum priores existant, & partes compositi. At verò etiam separabilia, si hoc quidem, quod homo, separabile. Nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter species. Quod si erit, erit etiam differentia. Deinde quoniam priora ipsa

esse, hæc sanè non vicissim perimuntur. Deinde si ex ideis idea, minus profectò composita sunt ex quibus. Item, de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal, & bipes. Quod si non, quomodo scietur? Erat namque alia idea, quam impossibile est de pluribus prædicari, quam de vno. Non videtur autem, sed omnis idea videtur esse participabilis. Quæ iam modum igitur dictum est, latet, quod impossibile est in perpetuis definire: maximè verò quacumque vnitata sunt, vt Sol, aut Luna. Non solùm enim in hoc peccant, quod talia addunt, quibus ablati, adhuc erit Sol, vt puta, quod circuit terram, aut quod nocte absconditur: (si enim steterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) sed inconueniens est, si non. Sol enim substantiam quandam significat. Item, quacumque in alio contingunt, veluti si alter fiat talis, patet, quod erit Sol. Communis ergo ratio. At Sol singularium erat, sicut Cleon, aut Socrates. Ceterum cur nemo eorum definitionem profert idea? fier enim profectò manifestum tentantibus, verum esse, quod nunc dictum est.

Cap. xvii.

Manifestum autem est, quod etiam eorum, quæ videntur esse substantia, plures potentia, & partes animalium sunt: nihil enim eorum separatim est. Cum autem separarentur, tum etiam vt materia omnia, terra, ignis, & aer. Nihil enim eorum vnum est, sed quasi cumulus ante, quam digerantur, & ex eis vnum fiat. Maximè autem aliquis, animatorum partes putauerit, & animæ propinquas, ambas fieri, vt sint & actu, & potentia, eò quod principia motus ab aliquo, in iuncturis habent. Quare quædam animalia diuisa viuunt: sed tamen potentia omnia erunt, cum vnum & continuum fuerit natura, sed non vi, aut copulatione: tale namque latio est. Cum autem vnum dicatur, sicuti & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero vnum numero, manifestum, quod neque vnum, neque ens contingit substantiam esse rerum, sicuti neque elementum esse, aut principio. Sed quærimus, quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his substantia est ens, & vnum, quàm principium, & elementum, & causa. Sed necdum ista, si nec aliud quidem commune vllum substantia est. Nulli enim inest substantia, nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est. Item ipsum vnum, in pluribus non erit simul: commune verò simul in pluribus est. Quare patet, quod nihil vniuersalium separatim præter singularia est. Sed qui species dicunt, partim rectè dicunt separantes eas, si substantia quidem sunt: partim non rectè, quoniam vnam in multis speciem dicunt. Causa verò est, quod non habent reddere quænam tales incorruptæ substantia præter singularia, & sensibiles sint. Faciunt igitur eadem specie iis, quæ sunt corruptibiles, (has enim cognoscimus) ipsum hominem, & ipsum equum addentes vocabulum ipsum, sensibilibus. Attamen etiam si non videremus astra, nihil minus (vt pu

(vt puto) essent substantiæ perpetuæ præter eas, quas nos sciremus. Quare nunc quoque si non habeamus quamquam sint, necesse tamen fuerit fortassis aliquas esse. Quod igitur nec eorum quicquam, quæ vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec vlla sit substantia ex substantiis, patet.

Cap. xvi.

Vid verò, & quale quid substantiam dicere oporteat, rursus aliud quali principium facientes, dicamus. Fortassis enim ex his erit manifestum de illa quoque substantia, quæ est separata à sensibilibus substantiis. Cùm igitur substantia, principium, & causa quædam sit, hinc est procedendum. Quæritur verò ipsum propter quid; semper scilicet propter quid, aliud alij alicui inest. Quæritur namque propter quid musicus homo est, certè quæritur est, quod dictum est, propter quid homo musicus est, aut aliud. Quæritur igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est quæritur. Oportet enim ipsum quod, & ipsum esse, existere manifestè. Dico autem, vtputa, quod Luna patitur eclipsim. Ipsi autem, quod id ipsum, non nisi vna ratio, vnâque causa in omnibus (propter quid homo est homo, aut musicus musicus) si quis dicat, quod vnumquodque ad se ipsum indiuisibile est: hoc autem erat vnum esse: sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Quærit autem aliquis, propter quid homo, animal tale quoddam est. Hoc igitur manifestum est, quod non quæritur propter quid is, qui est homo, homo est. Aliquid ergo de aliquo quæritur, propter quid inest. Quod autem inest, oportet manifestum esse. Si enim non ita, nihil quæritur: vtputa propter quid tonat? quia sonus in nubibus fit. Ita namque aliud de alio est, quod quæritur. Et propter quid hæc, vtputa lateres, & lapides, domus sunt? Manifestum itaque & est, quod causam quæritur. Hæc autem est, quod quid erat esse, vt logicè dicam. Quæ in quibusdam quidem, est cuius gratia: vtputa fortassis in domo, & lecto. In quibusdam verò, quod primum mouit. Causa namque, etiam hoc. Sed talis quidem causa quæritur, dum quippiam sit, vel corrumpitur: altera verò, etiam dum

est. Later autem præcipuè, quod quæritur, in iis, quæ non de aliis dicuntur, (vtputa quæritur homo quid est) eò quod simpliciter dicitur, neque determinatur quod hæc, vel hoc. Oportet igitur rectè disponentes quæritur. Quod si non, commune sit eius, quod nihil est quæritur, & eius, quod aliquid quæritur. Cùm autem & habere, & existere ipsum esse oporteat, manifestum est, quod propter quid est, ipsam materiam quæritur: vtputa, hæc sunt domus: propter quid? quia hæc existunt, quod erat domus esse. Et homo hoc, aut corpus hoc tale habens, quare? Causa materiam quæritur: hæc autem est, species qua aliquid est: hæc autem, est substantia. Patet itaque, quod de simplicibus non est aliqua quæstio, neque doctrina, sed alius talium quæstionis modus. Cùm verò quod ex aliquo compositum, ita vt vnum totum sit, non est vt cumulus, sed vt syllaba: syllaba verò non est ipsa elementa, nec idem, B & A: nec caro, ignis, & terra. Dissolutis namque, hæc quidem amplius non sunt, vt caro, & syllaba, Elementa verò, ignis, & terra, sunt. Ergo syllaba aliquid, non solum elementa, vocalis, & muta, sed etiam aliquid aliud. Et caro, non solum ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est, illud quoque aut elementum, aut ex elementis esse, si elementum quidem, rursus eadem ratio erit: Ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur. Si verò ex elemento, patet quod non ex vno, sed ex pluribus, quàm id ipsum, erit. Quare iterum de hoc, eandem rationem dicemus, quàm de carne, aut de syllaba. Videatur autem esse aliquid tale, & non elementum, ac causam: sed hoc carnem, hoc verò syllabam esse: similiter & de cæteris. Substantia verò cuiusque quidem, hoc. Hoc namque prima ipsius esse causa est. Cùm autem quædam non substantia rerum sint, sed quæcunque substantia secundam naturam, & naturam constituta sint, videri possit profectò aliquibus hæc quoque natura, substantia esse, quæ non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quod existens diuiditur vt materiam, vtputa syllaba, ipsum A & B.

A R I S T

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E -
T A P H Y S I C O R V M,

L I B E R O C T A V V S.

Cap. i.

X I I s igitur, quæ dicta sunt, colligere oportet, ac congregando summam finem imponere. Dictum autem est, quod substantiarum causa, principia, & elementa quæritur. Substantia verò quædam ab omnibus concessæ sunt, de quibusdam separatim enuntiauerunt quidam. Concessæ quidem, quæ naturales sunt: vt ignis, terra, aqua, & cætera simplicia corpora, deinde planta, & partes earum: animalia, & partes eorum, & tandem cælum, & partes cæli. Separatim autem, substantias quidam esse dicunt species, & mathematica. Alias verò accidit ex orationibus substantias esse; quod quid erat esse, & subiectum. Item aliter genus magis, quàm species, & vniuersale, quàm singularia. Vniuersali verò & generi, idea quoque copulantur, eadem namque ratione substantia videtur esse. Cùm autem quod quid erat esse substantia, huius autem ratio, definitio, ideo de definitione, & de secundum se, determinatum est. Quoniam verò definitio oratio, oratio autem partes habet, necesse quoque de parte erat videre, quanam substantia partes, & quæ non: & si has definitionis quoque esse oportet. Item etiam, nec vniuersale substantia est, neque genus. De ideis verò, & mathematicis, posterius considerandum est. Etenim præter sensibiles substantias, has quidem esse dicunt. Nunc verò de concessis substantiis tractemus. Hæc autem sunt, quæ sensibiles sunt. Sensibiles verò eundem substantia, materiam habent. Est autem substantia id ipsum, quod subiicitur: aliter quidem materia, & aliter ratio. Materiam autem dico, quæ non quod quid actu sit, potentia est: quod quid aliter autem, ratio, & forma: quod eum sit, quod quid, ratione separabile est: tertium verò, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. Earum enim substantiarum, quæ secundam rationem, quædam sunt separabiles, quædam verò non. Quod autem materia quoque substantia est, patet. In cunctis namque oppositis transmutationibus, est aliquid transmutationis subiectum: vtputa secundum locum, quod nunc hinc, rursus alibi: & secundam augmentationem, quod nunc tantum, rursus minus, aut maius: & secundum alterationem, quod nunc sanum, rursus ægrum:

similiter autem & secundum substantiam, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. Et nunc quidem subiectum, vt quod quid: rursus autem subiectum, vt secundum priuationem. Et sequuntur hanc etiam alia transmutationes: cæterarum verò aut vnam, aut duas, hæc non sequitur. Non enim est necesse, si quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam, & corruptibilem habere. Verum quæ inter simpliciter fieri, & non simpliciter differentia sit, in Phisicis dictum est.

Cap. ii.

Vm autem quædam vt subiecta, & vt materia, concedatur substantia, hæc autem est, quæ potentia est, restat illam, quæ vt actus substantia sensibilem est, quam sit dicere. Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare. Subiectum enim corpus, materiam, vnum & idem: Differre autem, aut rhytmo, quod est figura: aut trope, quod est situs: aut diathige, quod est ordo. Videntur autem multæ differentia esse: vtputa quædam compositione dicuntur materia, sicuti quæcunque mistura, quemadmodum melicratum: quædam clauo, vt arca: quædam ligamine, vt fascis: quædam glutine, vt liber; quædam pluribus ex his: quædam positione, vt limen, & superliminare. (Hæc enim, eò quod modo quodam sita sint; differunt.) quædam tempore, vt cæna, & prandium: quædam loco, vt venti: quædam sensibilem passionibus, vt duritie, & mollitie, & densitate, & raritate, & siccitate, & humiditate: & quædam quibusdam ex his, quædam omnibus his: & simpliciter, quædam redundantia, quædam defectu. Quare patet, quod & ipsum est, toties dicitur. Limen enim est, quoniam ita situm est, & esse, sic ipsum poni significat: & glaciem esse, sic densari: Quorundam verò esse, & his omnibus definitur; eò quod quædam miscentur, quædam temperantur, quædam ligantur, quædam densantur, quædam cæteris differentiis vtuntur, sicuti manus, aut pes. Accipienda igitur genera differentiarum: hæc enim principia existentia erunt: vt quæ in magis & minus, aut denso & raro, & cæteris talibus. Cuncta etenim hæc, redundantia & defectus sunt. Quod si quid figura, aut latitudine, aut asperitate, omnia recto, & curuo: his verò

verò esse, erit misceri: opposito autem modo, non esse. Manifestum igitur ex his est, quòd si substantia causa est, ut vnumquodque sit, in his quærendum est, quænam aut horum singula sint, causa est. Substantia itaque nihil horum est, neque combinatum, ut tamen proportionale in vnoquoque: & quemadmodum in substantiis quod de materia prædicatur, ipse actus est, & in aliis definitionibus maximè: ut puta, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidem sic positum. dicemus: & domum, lateres, aut ligna sic posita (an etiam & cuius causa in quibusdam est?) si verò glaciem, aquam congelatam, aut sic densatam. Consonantia verò est acuti & grauis mistio talis, eodem autem modo & in cæteris. Manifestum itaque ex his est, quòd actus alius alterius materia: & ratio: quorundam enim, compositio, quorundam mistio, quorundam aliquid aliud eorum, quæ dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid est domus, quòd lapides, lateres, ligna, potentia domum dicunt: materia enim hæc sunt. Qui verò, vas conseruatiuum rerum, & corporum, aut aliquid aliud tale addentes, actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his est, substantiam (videtur etenim ea quidem, quæ ex differentiis ratio fit, speciei, & actus esse: quæ verò ex his, quæ insunt, materia magis) similiter & quas Archytas approbat definitiones: etenim simul vtriusque sunt: ut puta, quid est serenitas? Quies in multitudine aeris: materia quidem aeris, actus verò, & substantia, quies. Quid est tranquillitas? maris planities. Subiectum quidem, ut materia, mare: actus verò & forma, planities. Manifestum itaque ex dictis est, quænam sensibilis substantia, & quomodo sit: etenim hæc quidem ut materia, hæc autem ut forma, quoniam actus: tertia verò ex his.

Cap. III.

Portet autem non ignorare, quòd aliquando latet, utrum nomen compositam substantiam significet, an actum, & formam: ut puta domus, utrum est signum communis, quod operimentum est ex lapidibus, & lateribus sic positis: an actus, & speciei, quod est operimentum. Et linea, utrum dualitas in longitudine, an quod dualitas. Et animal, utrum anima in corpore, an anima. Hæc enim, substantia, & actus alicuius corporis. Erit autem utique in vtriusque animal, non ut vna ratione dictum, sed ut ad vnum. Sed hæc ad aliud quidam aliquid conferunt, ad quæstionem autem substantiæ sensibilis nihil. Etenim quod quid erat esse, speciei, & actui est. Anima nanque, & anima esse, idem est: homini verò & homo, non idem, nisi & anima homo dicatur. Sic autem alicui quidem, alicui verò non. Non videtur itaque quærentibus, quòd syllaba ex elementis & compositio sit: neque domus, lateres, & compositio. & hoc rectè. Compositio enim, & mistio, non ex iis, quorum est compositio, aut mistio. Similiter nec aliorum vllum: ut puta, limen, positio, non ex limine positio, sed magis istud ex illa: nec homo, est ipsum animal, & bipes (sed aliquid esse

oportet, quod præter hæc est) si hæc materia sunt: sed nec elementum, nec ex elementis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipse esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam utique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hæc esse, aut corruptibilem, absque eo, quod corrumpatur, & factam esse, absque eo, quod fiat. Ostensum autem est, & declaratum in aliis, quòd speciem nullus facit, neque generatur, sed efficitur, hoc sit autem quod ex his. Si verò corruptibilem substantiam sunt separata, nondum est manifestum, nisi quod quorundam non contingit. Paret, ut ea, quæ non possunt præter particularia esse, ut domum, aut vas: fortassis nec substantia sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quæcunque non naturam consistunt. Naturam etenim solam profectò quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam. Quare dubitatio, qua Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid temporis, ut soluatur, quod non est ipsum quid est definire, (definitionem enim, longum esse sermonem) sed quale quid est. Contingit etiam docere, quemadmodum argentum quid est, non, quod autem, quale stannum. Ut tamen substantia, est quidem, cuius contingit definitionem, & rationem esse: ut puta, composita, siue sensibilis, siue intellectualis sit. Ex quibus autem hoc primis, non est. Si quidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua: & oportet hoc quidem ut materiam, illud verò formam esse. Manifestum autem hoc etiam est, quòd si aliquo modo substantiæ numeri sunt, ita sunt: & non, quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio, numerus quidam est: diuisibilis etenim, & in diuisibilia, non enim infinitæ rationes. Numerus verò, tale quid est: & quemadmodum de numero, ablato, aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur: ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse, erat amplius, ablato aliquo, aut addito. Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, quod nunc non habent dicere quo vnus, si vnus est. An enim non est, sed quasi congeries? Aut si est, dicendum est quidnam illud sit, quod vnum ex multis facit, & definitio vna est. Similiter autem nec hæc dicere habent: & hoc meritò accidit. Eiusdem enim rationis, & substantia est, ut vnum: non (ut quidam aiunt) ut vnita quædam existens, aut punctum, sed actus, & natura quædam vnaqueque: & quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque substantia, quæ secundum speciem est. Sed si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est. De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quòque modo, impossibile est, de quo reductione ad numerum, hæc tenus determinatum sit.

Cap. IIII.

Materiali verò substantia oportet non latere, quòd & si ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia: ut principium illis,

illis, quæ sunt, est tamè quædam cuiusque propria: flegmatis prima materia: ipsa dulcia aut pinguis: cholera verò, amara, aut aliqua alia. fortassis autè hoc, ex eodem. Fiant autem plures materiae, cuiusdem, cum alterius altera sit: ut puta, flegma ex pingui, & dulci, si pingue ex dulci: nec cholera verò esse, ob resolutionem cholera: in primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eo quòd præceder, aut quoniam ex eo, quod resolutum fuerit in principium. Contingit autem, vna existentem materia, diuersa fieri propter mouentem causam: ut ex ligno, sit arca, & lectus. Quorundam autè diuersa materia necessarii, diuersis existentibus: ut puta, terra nunquam fieri ex ligno: nec esse hoc in causa mouente. Non enim facit ferram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere, patet quòd principium, & ars, quæ est ut mouens, eadem est. Etenim si materia diuersa, & mouens, & ipsum quod factum est. Cum itaque quisquam quænam sit causa quærat, quoniam multipliciter causas dicuntur, omnes contingentes causas dicere oportet: ut puta, hominis, quæ causa ut materia, nonne mentrua: quæ verò ut mouens, utrum sperma, quæ verò ut species, quòd quid erat esse: quæ autem ut huius causa finis: fortassis autem hæc ambæ, eadem sunt. Oportet autem proximas causas dicere, quæ materia, non igne, vel terra, sed propriam. In naturalibus igitur, & generabilibus substantiis, necesse est ita procedere, si quis rectè procedat: siquid hæc, & quæ causa sunt: & oportet causas cognoscere. De naturalibus autè, aut perpetuis substantiis, alia ratio est. Fortassis etenim quædam non habet materiam, aut non talem, sed solum quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunque natura quidè, non autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subicitur, substantia: ut puta, quæ causa eclipsis, quæ materia: non enim est, sed Luna est, quæ patitur. Quæ causa ut mouens, atque corrumpens lumen? terra. Cuius verò causa: forsitan non est. Quæ verò ut species: definitio. Sed non manifesta definitio, nisi cum ipsa causa sit: ut puta, quid eclipsis: priuatio luminis. Si verò addatur, à terra in medio interposita: hæc est cum ipsa causa definitio. De somno verò non est manifestum quid est primum, quod patitur: sed nunquid animal: ita. Attamen hoc secundum aliquid: & quid primum, cor, an aliquid aliud? deinde, à quo deinde, quæ passio, quæ illius, & non torius: quia talis immobilitas, ita. sed hæc, eò quòd aliquid patitur ipsum primum.

Cap. V.

Vm autem quædam absque generatione, & corruptione sunt, & non sunt, ut puta puncta, si sint quidè, & omnino species, & formæ, (non enim albedo sit, sed lignum albu, si ex aliquo & aliquid sit omne, quod sit) profectò non omnia contraria sunt vicissim: sed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine: nec omnium materia est, sed quoruncunque generatio, & transmutatio inuicem sunt: quæcunque verò absque eò, quòd transmutentur, sunt, aut non, horum materia non est. Habet autem dubitationem, quoniam modo ad contraria cuiusque materia se habeat, ut puta, si corpus potentia sanum, contrarium verò sanitati infirmitas, utrum ambo

potentia, & aqua, potentia, vinum & acetum. an huius quidem secundum habitum, & secundum speciem, materia est, illius verò secundum corruptionem & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio est, cur vinum non sit materia acetum, neque potentia acetum, tamen fiat ex eo acetum: & uiuens potentia mortuus, an non, sed secundum accidens corruptiones. Ipsa verò animalis materia, secundum corruptionem mortui potentia & materia, aqua quoque acetum est: sunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. Et quæcunque ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire, ut puta si ex mortuo animal, primum ad materiam: deinde, animal, & acetum, ad aquam: deinde, vinum.

Cap. VI.

Dubitatione autem dicta, & circa definitiones, & circa numeros, quæ causa est ut vnum sint? Omnium nanque quæcunque plures partes habet, & non est totum quasi coæruatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa. Nam & in corporibus quibusdã, tactus est causa, ut vnum sint: quibusdã verò viscositas, aut aliqua alia talis passio. Definitio verò, oratio est vna, non coniunctio, ut Ilias, sed eò quòd vnus est. Quid est igitur, quod hominè facit vnum, & cur vnum, & non multa sunt animal, & bipes, præsertim si quemadmodum quidam dicunt) sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? Cur enim non illa, homo est, & erunt secundum participationem homines, non hominis vnus, sed sudorũ, animalis, & bipedis? & omnino profectò, homo nõ erit vnũ, sed plura, animal, & bipes. Manifestum itaque est, quòd ita quidè tractantibus (ut solè definire, & dicere) nõ est possibile redere ratione, & soluere dubitatione. Quod si, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actus, profectò non videtur amplius dubitatio esse, quod quaritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis esset res rotundum. Est etiam hoc nomen rationis signum. Quare quod quaritur est, quænam causa sit, ut rotundum, & res vnum sint. Amplius verò nõ apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud verò forma est. Quæ igitur huius causa est, ut quod potentia est, actu sit in quibus, quæ generatio est, præter illud quod fecit: nulla enim alia causa est, ut actu sphaera sit, quæ potentia sphaera erat: sed hoc erat, ipsum quid erat esse utriusque. Est autem materia quædam intellectualis, quæ & sensibilis: & semper, rationis hoc quidem materia, hoc verò actus est, ut circulus, figura plana. Quæcunque verò neque intellectualem, neque sensibilem materiam habet, statim vnum quiddã esse, vnumquodque est: quemadmodum ipsum ens, hoc quidem, hoc, hoc quale: quatum: quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse, statim vnum quiddã est, quemadmodum, & ens quiddã. Propterea nõ aliqua alia causa vlli istorum, ut vnum sint, nec ut ens quiddam sint: statim etenim vnumquodque est ens quiddam, & vnum quiddam non ut in genere in ente, & vno, nec tanquam sint separata præter particularia. Ob hanc autem dubitationem, quidã participatione aiunt, & causam quandã participationis, & quidã sit illud

participare, dubitant. Quidam copulam animae (sicuti Lycophron ait) scientiam esse ipsius scire & animam. Quidam compositionem, aut coniunctionem animae cum corpore, ipsum vivere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animae, & sanitatis erit. Et res esse triangulum, compositio aeris, & trianguli. Et album esse, compositio superficies, & albedinis. Causa vero est, quoniam poten-

tiam, & actus ratione quarunt venientem, & differentiam. Est autem (ut dictum est) ultima materia, & hoc potentia, hoc quidem actu. Quare simile est querere quidnam unius causa sit: & ut unum sit. Unum enim quiddam, unum quodque, & quod potentia, & quod actu, unum quodam modo est. Quare, nulla alia causa est, nisi si quid fuit, tanquam ex potentia in actum mouens. Quaecumque vero non habent materiam, cuncta simpliciter entia, sunt ipsum quid.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A
P H Y S I C O R V M
L I B E R N O N V S.

Cap. 1.

DE primo itaque ente, & ad quod ceterae omnes entis praedicationes referuntur, hoc est de substantia, dictum est. Nam secundum substantiae rationem cetera dicuntur entia, quantum & quale, ac cetera, quae ita dicuntur. Cuncta etenim habebunt substantiae rationem, ut in primis sermonibus differimus. Cum autem ens dicatur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc vero secundum potentiam, & entelechiam, ac actum, determinemus etiam de potentia, & entelechia. Et primo de potentia, ea quidem, quae dicitur maxime proprie, non sane est utilis, ad quod nunc volumus. Potentia namque, & actus, in plus est, quam illa, quae secundum motum solum dicuntur. Sed de ea dixerimus in determinationibus de actu, ostendemus etiam de aliis. Quod igitur multipliciter potentia, & posse dicatur, determinatum est a nobis in aliis. Harum vero quaecumque quidem aequivoce dicuntur potentia, praetermittantur. Quaedam etenim similitudine quadam dicuntur, ut in geometria & possibilibus, ac impossibilibus dicimus, eod quodam modo sint, aut non sint. Quaecumque vero ad eandem speciem, omnes, aliqua principia sunt, & ad unam primam dicuntur, quae est principium transmutationis in alio prout aliud est. Aliqua enim est patienti potentia, quae in ipsa patiente principium est transmutationis passivae ab alio prout aliud est. Aliqua vero, habitus impossibilitatis, quae in deterius est, & corruptionis, quae est ab alio prout aliud est, principium transmutationis. In his enim omnibus definitionibus, inest primae potentiae ratio. Rursum autem, haec potentiae, dicuntur, aut ipsius faciendi solum, aut patiendi, ut ipsius bene. Quare in harum quoque rationibus, quodam modo insunt priorum potentiarum rationes. Manifestum igitur est, quod quodam modo quidem una est ipsius facere & pati potentia, (potens enim est, & eod quod ipsum habeat, patiendi

potentiam, & eod quod aliud ab eo) quodammodo vero alia. Haec enim in patiente est. Propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est, patitur quod patitur, & aliud ab alio. Pingue namque combutibile est: cedens vero, sic pressibile: & similiter de ceteris. Haec vero, in faciente, ut puta, calidum, & edificatiua: hoc quidem in calefactiuo, haec vero in edificatiua. Propter quod nullum prout connaturale factum, ipsum a se ipso patitur: unum etenim, & non aliud est. At impotentia quoque, & impotens, atque quae tali potentiae contraria est, privatio est. Quare eiusdem, potentia, impotentiaque omnis. Privatio autem multifaria dicitur. Etenim quod non habet, & quod natura aptum est, si non habet, aut omnino, aut cum natura aptum sit, aut sic ut puta omnino, aut quomodocumque: in quibusdam autem si natura apta habere, vi non habeant, privari ea dicimus,

Cap. 11.

Vim autem quaedam in animatis talia principia insunt, quaedam vero in animatis, & in anima, & in animae ea parte, quae rationem habet, patet quod potentiarum quoque quaedam irrationales, quaedam cum ratione erunt. Quare omnes artes, & factivae scientiae, potentiae sunt. Principia enim, transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quae quidem cum ratione omnes, eadem contrariorum sunt: irrationales vero, una unius: ut calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis, & sanitatis. Causa vero est, quia scientia ratio. Ratio autem eadem, manifestat & rem, & privationem, nisi quod non similiter: & quodam modo quidem amborum est, quodam modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiam scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidem per se ipsas, illius vero non per se ipsas. Etenim ratio huius quidem secundum se ipsam,

ipsam, huius vero quodam modo secundum accidens. Negatione enim, & sublacione, manifestat contrarium. Prima namque privatio, contrarium est: haec autem alterius demptio est. Sed quoniam contraria non sunt in eodem, scientia vero potentia, eod quod habet ratione, anima quoque motus principium habet (salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frige factiuum frigiditatem, sciens autem ambo: ratio enim amborum quidem est, non tamen similiter, & in anima, quae motus principium habet) ambo profecto ex eodem mouebit principio ad idem coniungens. Quare quae secundum ratione potentia sunt, contraria iis faciunt, quae absque ratione potentia sunt: unum namque principium, continetur ratione. Manifestum autem est, quod & ipsius bene potentiam, sequitur solius faciendi, aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper. Qui enim benefaciat, necesse est ut etiam faciat: qui vero solum facit, non necessarium & bene facit.

Cap. 111.

Vnt autem quidam, ut Megarici, qui dicunt tunc solum posse cum agat: cum vero non agat, non posse: ut puta, eum, qui non aedificat, aedificare non posse: sed aedificanem, cum aedificat: similiter quoque de ceteris. Quibus quae inconuenientia accidit, non est difficile videre. Pater namque, quod nec aedificator erit, si non aedificat. Aedificatori enim esse, ipsum posse aedificare est. Similiter autem & de aliis artibus. Si igitur impossibile est huiusmodi artes habere, nisi quandoque discat, & accipiat: & non habere, nisi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadam passione, aut tempore: non enim re corrupta, semper namque est) cum cessauerit, non habebit artem: rursus autem statim aedificabit, quomodo accipiens: Et inanimata etiam similiter: nec enim frigidum, neque calidum, neque dulce, nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus. Quare Protagorae opinionem accider eis dicere. Atqui nec solum aliquid habebit, si non sentiat, aut operetur. Si igitur caecus est, quod non habet visum, natura tamen apta, & quando aptum, & ite prout natura aptum est habere, iidem sapius in eodem die caeci, & surdi erunt. Itaque, si impossibile id est, quod privatus potentia, quod non sit, impossibile est fieri: quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse, aut futurum esse, mentietur. impossibile enim hoc significabat. Unde illae orationes, & motum, & generationem perimunt. Semper etenim & quod stat, stabit, & quod sedet, sedebit. Si enim sedet, non surget: impossibile namque erit surgere, quod non est possibile surgere. Quod si non est possibile ista dicere, manifestum autem est, quod potentia, & actus aliud, & aliud est: ille vero orationes idem faciunt, potentiam, & actum: propter quod, non parum quiddam querunt perimere. Quare contingit possibile quidem esse quiddam, non esse autem, & possibile non esse, esse vero. Similiter in ceteris quoque praedicationibus, quae quam possibile ambulare, non ambulare: & possibile non ambulare, ambulare. Hoc autem possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentia habere dicitur, nihil impossibile erit. Dico autem ut si possibile sedere est, ut sedere contingit,

huic si extiterit ipsum sedere, nil impossibile erit: & si moueri quicquam, aut mouere, aut stare, aut sit, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen vero actus, qui ad entelechiam annexitur, aduenit etiam in aliis, maxime ex moribus: videtur etenim maxime, motus, actus esse. Quare, non entibus non attribuit ipsum moueri, sed alias quaedam praedicationes, ut puta intelligibilia, & desiderabilia esse, ipsa non entia, non autem mota: hoc autem, quia cum non sint actu, erunt actu. non entium enim, quaedam potentia sunt: non autem sunt, quoniam entelechia non sunt.

Cap. 1111.

I autem possibile est, quod dictum est quatenus sequitur, manifestum est, quod non potest verum esse dicere, quod possibile quidem est hoc, non tamen erit: alioqui quamquam impossibilia sint, hoc modo fugiunt nos. Dico autem, ut si quis dicat posse diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quiddam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid possibile existens, aut esse, aut fieri, non esse, nec futurum esse. Attamen ex iis, quae posita sunt, illud necessarium sequitur: quia si supponamus esse, aut factum esse, quod non quidem est, possibile autem est, nihil impossibile erit. At accider quidem: commensurari enim impossibile est. Enimvero non est idem falsum, & impossibile. Tenamque nunc stare, falsum quidem, sed non impossibile est. Simul autem manifestum est, quod si a existente, necesse est a esse, ita etiam a existente possibile esse, necesse est a quoque possibile esse. Nam si non est possibile esse, nihil prohibet non esse possibile esse. Si itaque a, possibile cum igitur a, nihil impossibile esse, si ponetur ipsum a, nihil impossibile esse accidit. At tum ipsum a necesse est esse: at tamen impossibile erat. Sit igitur impossibile: quod si impossibile, necesse est a esse: necesse est autem a esse, sed erat a, possibile: ergo etiam a, si igitur a possibile sit, a etiam possibile erit: si ita quidem se habebant, ut a existente, necesse sit etiam a esse. Si itaque sic se habentibus a b, non ita possibile sit b, nec ipsum a se habebit ut postum est, & si a possibile existente, necesse est b possibile esse, si a est, necesse est b etiam esse. Possibile namque esse, necessarium b esse, si a possibile, hoc significat, si a sit, & quando, & sicuti erat possibile esse, illud quoque tunc & ita necesse esse.

Cap. v.

Vm autem omnium potentiarum, quaedam naturam nobis insita sunt, ut sensum, quaedam consuetudine, ut tibiis canendi, quaedam doctrina, ut artium, has quidem necesse est eos qui primo operati sunt, habere, quaecumque scilicet consuetudine, & ratione: quaecumque vero non tales, sed patiendi potentiae sunt, non est necesse. Quonia vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo, & quaecumque alia necesse est adesse in definitione, & quaedam quidem ratione possunt mouere, & potentiae eorum cum ratione, quaedam vero irrationalia, & potentiae irrationales: & illas quidem necesse est in animato esse, has vero in ambobus, huiusmodi quidem

potentias necesse est, ut cum (quo ad possint) actuum & passivum approximât, hoc quidem faciat, illud verò patiat, illas verò non est necesse: hæ enim omnes, vna vnius factiva, illa verò contrariorum. Quare simul ne faciet contraria, hoc verò impossibile est. Necesse est igitur, aliud quiddam esse, quod dominetur. Dico autem, siue appetitum, siue electionem. Quo dcunq; enim appetat, principaliter hoc faciet, cum, quoad possit, proxime passivo. Quare omne secundum rationem potens, necesse est, ut cum appetat id, cuius potentiam habet, & uti habet, hoc faciat. Habet autem passivo præfente, & sic se habente, facere: si minus facere non poterit. Nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendò, nihilo opus amplius est. Potentiam enim habet, ut eius, quod est potestate faciendi. At non quomodocunq; sed aliquo modo se habentibus, à quibus separabuntur etiam extrinsecus prohibentia. Remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in definitione adsunt. Quare nec si simul velit, aut desideret duo, aut contraria facere, faciet: non enim ita potentiam eorum simul habet, nec est potentia simul faciendi: at quorum est, ita faciet.

Cap. VII.

Um autem de potentia, quæ secundum motum dicitur, dictum sit, de actu determinemus, quidnam actus, & quale quid sit. Etenim possibile quoq; simul manifestum erit, si diuiserimus, quod non solum hoc dicimus possibile, quod natura apta sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut quodam modo, sed etiã aliter. Propter quod cum inquiramus, de his etiam tractabimus. Est autem actu rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, ut in ligno Mercurium, & in tota dimidiã, eò quod aut ferri possit: & scientem etiam illum, qui non speculatur, modò speculari possit. Est autem hoc actu, manifestum autem quod dicere volumus, per inductionem in singularibus, & non oportet omnium definitionem querere, sed etiam quod proportionale est, conspiceret, quoniam ut edificans ad edificatum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conueniens habens tamen visum, & segregatum à materia ad materiam, & elaboratum ad inelaboratum, huius autem differentia alteri parti actus applicatus sit, alteri verò possibile. Dicuntur autem actu, non omnia similiter, sed proportionaliter, ut hoc in hoc, aut ad hoc: ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. Quædam enim, ut motus ad potentiam: quædam ut substantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum, & vacuum, & quæcunque huiusmodi, quàm pleræque entium potentia & actu dicuntur, ut quam videns, ambulans, & visum. Etenim hæc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoque vera esse. Visum enim, hoc quidem, quoniam videtur, hoc verò quoniam videri possibile est. Infinitum verò non ita potentia est, ut actu futurum separatum, sed cognitione. Etenim potentia esse hunc actum attribuunt diuisioni, ne deficiat, non autem ut separetur. Quidnam igitur, & quale quid sit, quod actu est, & his, & huiusmodi, manifestum nobis sit.

Vando autem potentia vnumquodq; est, & quado non, determinandum est. Non enim quando cunq; ut puta, terræne homo est potentia, aut non, sed magis cum iam fuerit spermæne hoc adhuc fortassis: quemadmodum nec à medicina quo dcunq; utiq; sanetur, nec à fortuna, sed aliquid est, quod possibile est: & hoc, potentia sanum. Determinatio verò eius, quod potentia ens est, cum à mente actu fit, est, quando quod vult fiat, nullo eorum, quæ extrinsecus sunt, prohibente. Ibi enim in eo, qui sanatur, est, cum nihil eorū, quæ in eo sunt, prohibeat, similiter autem & domus potentia, si nihil eorum, quæ in ea re, & in materia sunt, ut domus fiat, prohibeat, nec est, quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc est potentia domus. Similiter autem de cæteris, quorum extrinsecus generationis principium, & quorum in habente ipso, quæcunq; nullo exteriori prohibente per se ipsa erunt: quale, sperma nondum est. Oportet namque in alio esse, & transmutari. cum autem iam per suum principium tale fuerit, hoc iam potentia est, illud verò altero principio indiget. Quemadmodum terra, nondum est potentia statua: transmutata namque, æs erit. Videtur autem esse, quod dicimus, non hoc, sed illiusmodi: ut arca, non lignum, sed lignea: neque lignum terra, sed terreum. Rursum terra, si sic, non aliud, sed quod illiusmodi, ipsum semper potentia, simpliciter posterius est: ut arca, neque terra, neque terra, sed lignea: hoc enim, potentia arca, & materia arca hæc, simpliciter quidem eius quod simpliciter est: huius autem, hoc lignum. Quod si est aliquid primum, quod non secundum aliud dicitur illiusmodi, hoc prima materia: ut puta, si terra aerea, ær verò non ignis prima materia est, tanquam quod quid, & substantia. Hoc enim vniuersale, & subiectū differt esse, quod est, quod quid esse, aut non esse: ut puta, quod subicitur passionibus, homo, corpus, & anima: passio verò, musicum, & album. Dicitur autem, musica adueniente illud non musica, sed musicum: & homo, non albedo, sed album: nec ambulatio, neque motus, sed ambulans, aut motus sic quod illiusmodi. Quæcunque igitur ita, vltimum substantia est: quæcunque autem non ita, sed species aliqua, & quod quid est, quod prædicatur, vltimum materia, & substantia materialis est. Et rectè sanè accidit, illiusmodi dicendum materiam, & passionem: ambo etenim indeterminata sunt. Quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Cap. VIII.

Voniã autè quot modis dicatur prius, determinatum est, manifestū est, quod actus prius potentia est. Dico autem non solum illa potentia determinata, quæ dicitur principium transmutatorii in alio, prout aliud est, sed prorsus omni motiuo, & statorio principio. Etenim natura, in eodem sit. In eodem enim genere, cum ipsa potentia. Principium enim motiuum, non tamen in alio, sed in ipso prout ipsum

ipsum. Omnia itaque tali prior est actus, & ratione, & substantia: tempore verò quodam modo quidem est, quodam modo verò non. Quod autem ratione prior, patet: potens enim est, quod primò potest, propterea quod contingit operari: ut puta, edificatum, quod potest edificare: & visum, quod potest videre: & visibile, quod potest videri. Eadem autem de cæteris quoque ratio est: quare necesse, ut ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius, sic, quod idem specie agit prius, numero verò non. Dico autem hoc, quod eodem homine, qui actu iam est, & frumeto, & vidente prior tempore, materia, & sperma, & viliuū est, quæ potentia quidem homo, & frumentum, & videns sunt, actu verò nondū. Sed his, alia tempore priora actu existentia, è quibus hæc facta fuerunt. Semper enim, ex eo, quod potentia est, fit actu ens ab actu existente, ut homo ex homine, musicus ex musico, semper aliquo primo mouente: mouens autem, actu iam est. Dicitur autem in sermonibus de substantia habitis, quod omne, quod fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit: & hoc specie idem. Quare videtur impossibile, esse edificatorem, qui nihil edificauerit, aut citharædum, qui nihil citharizauerit. Qui enim discit citharizare, citharizadò discit citharizare. Similiter etiam alij. Vnde argumentatio oriebatur, quod aliquis non habens scientiam facit id, cuius scientia, qui namque discit, non habet. Sed quoniam eius, quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est, (hoc autem in de motu manifestum est) discitem quoq; necesse fortasse est, aliquid scientia habere. At ex hoc quoque patet, quod actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

Cap. IX.

T verò substantia etiã, primò quidem quia quæ generatione posteriora, specie, & substantia priora sunt: ut vit, puer, & homo, spermate. Illud enim, iam habet speciem, hoc verò non. Et quoniam omne, quod fit, ad principium, & finem progreditur: etenim cuius causa, principium est: generatio verò, finis gratia: finis verò, actus: & huius gratia, potentia sumitur. Non enim ut visum habeant, animalia vident: sed ut videat, visum habet. Similiter etiam, edificatum, ut edificent: & speculatum, ut speculentur, non ut speculatiuū habeant speculantur, nisi qui exercitantur. Hi verò non speculantur, sed aut sic, aut quia non indigent speculari. Item materia est potentia, quia progredi potest ad speciem, cum verò actu, tunc in specie est, similiter etiam de cæteris, & quorū motio finis. Quare quemadmodum docentes, cum discipulum ostendant operantem, putant imposuisse finem, similiter etiam natura. Si enim nō ita sit, erit Mercurius Passonis. Non enim erit manifestū, an intrā, vel extrā sit scientia, quemadmodum etiam ille. Opus enim, finis: operatio verò, opus. Vnde nomen operatio, dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Cum autem quorundam quidem vltimum sit vsus, ut visus visio, & nihil præter hanc aliud à visu fiat opus, à quibusdam verò fiat aliud, ut ab edificatiua domus præ-

ter adificationem, nihilò minùs tamē illic quidem finis hic verò magis finis potentia est. Adificatio namque in adificato simul & fit, & est cum domo. Quoruncunq; itaque aliud quiddam præter visum est id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, est: ut adificatio, in eo, quod adificatur: & contextio, in eo, quod contextitur: similiter & de aliis, & omnino motus in moto. Quorum verò non est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est: ut vitio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima. Quare felicitas etiam: vita namque, quædam est. Vnde patet, quod substantia, & species, actus est. Et secundum hanc igitur rationem manifestum est, quod prior substantia actus, quàm potentia. Et, quemadmodum diximus, tempore semper præcedit actus, alius ante alium: vsque ad eum, qui est primò mouentis, veruntamen etiam magis principaliter. Aeterna enim priora corruptibilibus substantia sunt: nihil verò potentia, aeternum est. Ratio autem hæc, omnis potentia simul contradictionis est. Quod enim nō est possibile esse, non inerit alicui. Omne verò possibile, contingit non agere. Quod igitur est possibile esse, cōtingit esse, & non esse: quod verò est possibile non esse, contingit non esse: quod autem cōtingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur, cōtingere non esse, siue secundum locum, siue secundum quantum, siue secundum quale: simpliciter verò, quod secundum substantiam. Nihil igitur simpliciter incorruptibiliū, simpliciter potentia est: secundum aliquid autem, nihil prohibet, aut quale, aut vbi. Actūne ergo omnia? Nec eorum, quæ necessariò sunt, licet hæc prima. Si enim ipsa nō essent, nihil esset profectò. Nec si quis motus æternus, aut si quid æternum motum est, est secundum potentiam motum, nisi vnde, quo huius autem materiam nihil prohibet esse. Quare semper agit Sol, & stellæ, totūmq; cælum: neque timendum ne quado stet, quod metuūt quidam Physici. Non enim fatigantur, cum hoc faciunt, eò quod motus eis non est circa contradictionis potetiam (quemadmodum corruptibilibus) ita ut laboriosa eis sit motus continuatio. Substantia namque materia, & potentia existens non actu, huius causa est. Imitantur autem incorruptibilia, illa entia quæ transmutantur, ut terra, & ignis: etenim semper hæc agunt, secundum se enim, & in se ipsis, habent motum. Cætera verò omnes potentia, ut determinatum est, cōtradictionis sunt, (quod enim potest sic mouere, potest etiam non sic) quæcunque scilicet secundū rationē. Irrationales verò, eo ipso quod adsunt, & absunt, contradictionis erunt eadem. Si igitur aliqua natura, siue substantia tales sunt, quales dicunt in sermonibus ideas, multò magis sciens aliquid erit, quàm ipsa scientia, & motum quàm motus: illa enim magis actus, hæc verò horum potentia. Quod igitur actus prior, & potentia, & omni transmutatio principio est, patet.

Cap. X.

Vid autè melior, ac præstantior, quàm ipsa bona potentia, actus sit, ex his patet: quæcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria, ut

quod dicitur posse sanū esse, idem est etiam agrotans, & simul eadem potentia est sanum, & agrotum esse, & quiescere, & moueri, & extruere, & destruere, extrui, & destriui. Possit itaque contraria, simul esse. Contraria verò simul esse, impossibile est: vt sanum, & agrotum esse: quare necesse est, vnum eorum bonum esse, ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum: actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis, finem, & actum deterio rem potentia esse. Etenim potens est idem, ambo con traria. Patet igitur, quòd malum non est præter res: malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquā in iis, quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est, neque corruptum. Et enim corruptio de malis est.

Cap. XI.

Igura quoque actu inueniuntur. Diuidentes nanq; inueniunt. Quòd si diuisa essent, manifesta essent, nunc autem insunt potentia. Cur triangulum duo recti? Quia qui circa vnum punctum anguli, duobus rectis æquales sunt. Si igitur qui circa latus est, educeretur, videnti mox esset manifestum. Cur in semicirculo, vniuersaliter rectus? Quia si tres, æquales: & qui basis est, duo: & qui ex medio supra stat rectus, videnti manifestū erit ei, qui illud sciat. Quare patet quòd quæ potentia sunt, redacta in actum inueniuntur. Causa autem est, quia intellectu est actus: quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscunt. Posterior nanque generatio ne est, qui secundum numerum actus est.

Cap. XII.

Vm autē ens, & non ens, dicitur quodam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam verò maximè proprie eas verum aut falsum: hoc autem in rebus est compositione, vel diuisione. Quam ob rem verū dicit, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui contrā, quā res se habeant, aut quando sunt, aut nō sunt. Quare quod verum, aut falsum dicitur, quid profectò hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quòd nos te verè putamus album esse, tu albus es: sed propter

eà quòd tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus. Si quædam itaq; semper composita & impossibilia diuidi, quædam verò semper diuisa & impossibilia componi sunt, quædam verò contingit contraria esse, (esse quidem est componi, & vnum esse: non esse verò, non componi, sed plura esse) ergo circa contingentia quidem, eadem fit falsa, & vera opinio, & eadem oratio: & contingit quandoque veram, quandoque falsam esse. Circa verò impossibilia aliter se habere, non fit quandoque verum, quandoque falsum, sed hæc semper vera, & falsa sunt. Circa in composita verò, quid esse aut non esse, & verum & falsum? Non enim est compositum, vt sic quidem si componatur, non sit autem si diuisum sit, (sicuti album lignum, aut diame trum incommensurabile esse) nec verum & falsum, similiter etiam in illis erit. An quemadmodū neque verum est, idem est in his, ita nec ipsum esse? Certè illud quidem verum, hoc verò falsum est. Attingere nanque, ac dicere, verum est: non enim est idem, affirmatio & dictio. Non attingere verò, est ignorare. Non est profectò decipi circa quod quid est, nisi secundum accidens. Similiter autem est circa non compositas substantias: non enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potentia. Generantur etenim profectò, ac corrumpuntur: nunc autem ipsum ens non fit, neque corrumpitur. Ex aliquo enim vtrique generatur. Quæcunq; itaq; sunt verè ipsum esse quid, & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. Verūm quod quid est de eis queritur, si talia sunt, an non esse, verò, vt verum est, & non esse, vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si verò non componitur, falsum. Vnum verò si est quidem ens, sic est: si verò non ita, non est. Verum autem, intelligere hæc: falsum verò, non est deceptio, sed ignorantia: non qualis cæcitas est, etenim cæcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendū potentiam. Manifestum autem est, quòd neque de immobilibus deceptio est secundum quando, si quis immobilia putet: vt puta si triangulum non putet mutari, non opinabitur modò duos rectos habere, modò non mutaretur etenim. Verūm aliquid quidem, aliquid verò non: vt puta, parem numerum, primum nullum esse: aut quosdam quidem, quosdam verò non. Quo ad numerū autem circa vnum, nec hoc non amplius enim, quædam quidem, quædam verò non putabit: sed verum dicit, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

ARIST.

... quod dicitur posse sanū esse, idem est etiam agrotans, & simul eadem potentia est sanum, & agrotum esse, & quiescere, & moueri, & extruere, & destruere, extrui, & destriui. Possit itaque contraria, simul esse. Contraria verò simul esse, impossibile est: vt sanum, & agrotum esse: quare necesse est, vnum eorum bonum esse, ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum: actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis, finem, & actum deterio rem potentia esse. Etenim potens est idem, ambo con traria. Patet igitur, quòd malum non est præter res: malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquā in iis, quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est, neque corruptum. Et enim corruptio de malis est.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A -
P H Y S I C O R V M
L I B E R D E C I M V S.

Cap. I.

Quod vnum multis dicitur modis, in diuisione de quories, dictum est prius. Cū autem multipliciter dicitur, primorum, & eorum, quæ secundum se, non secundum accidens dicuntur vnum, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum nanque continuum aut simpliciter, aut maximè, quod natura, & non tactu, neq; ligatione: & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquāmq; formam, & speciem habens, & maximè quodcunq; naturā tale sit, & non vi, quemadmodum quæcunq; aut glutine, aut clauo, aut coniunctione: at habeat in se, quod causa ei sit, vt continuum sit: tale verò est, cui vnus morus loco, & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, quòd si quid natura motionis primæ principium habet primū (dico autem, lationis circulationem) id prima magnitudo vna. Quædam itaq; ita vni, aut continuū, aut totū sunt. Quædam autē, quorū vna ratio est. Talia verò quorū intellectu vnantalia autē, quorum indiuisibilis. Indiuisibilis verò, eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est: numero igitur indiuisibile, est singularis: specie verò cognoscibili & scientia. Quare vnum vtrique erit primū, quod substantiis, vt vnum sunt, causa est. Toties igitur dicitur vnum, quod natura continuū est, totum, singulare, & vniuersale: hæc autē omnia vnū sunt, eò quòd quorū dā intellectu, aut ratio indiuisibilis est. Oportet autē considerare, quòd non est eodē modo accipiendū, cū dicitur, quæ vnum dicuntur, & quid est vni esse, quæve ratio eius est. Vnum etenim, toties dicitur, & vnū quodq; eorū, cui aliquis horū modorū insit, vnum erit. Esse autē, quandoq; quidē alicui horum erit, quandoq; verò alteri, quod & magis propinquum nomini est: illa verò, potentia. Quemadmodum si de elemento, & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinando, & nominis definitionē reddēdo. Ignis etenim, quodammodo quidem est elementum, (fortassis verò, secundū se etiā ipsum, infinitū, aut aliquid aliud tale) quodā modo verò minimè est. Non enim est idem, igni, & elemento: esse: sed tanquam res quædam & natura, ignis elementum est. Nomen autem significat, quòd hoc ei competat, quod ex eo, tanquam ex primo inexistentē aliquid sit. Ita & de causa, & vno, & cūctis huiusmodi. Propter quod vnū esse, est indiuisibile esse ipsum: vt vera ens, & inseparabile, aut loco, aut

specie, aut mente, aut toto, atque determinato.

Cap. II.

Maximè autem mensuram esse cuiusque generis primū, & maximè proprie quā titatis. Hinc etenim ad alia aduenit. Mē sura enim id est, quo quantū cognoscitur. Cognoscitur autē quantū, vt quantū aut vno, aut numero: omnis verò numerus, vno. Quare omne quantū, prout quantum, vno cognoscitur: & quo primo hoc cognoscitur, ipsum vnū: propter, quod, vnum principū est numeri, prout numerus est. Hinc autē & in aliis id dicitur mē sura, quo primo vnū quodq; cognoscitur: & cuiusque mē sura vnū est, in lōgitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim, & celeritas, cōmunis est in cōtrariis. Duplex enim & vnū quodq; horū est: vt grauitas: & quæ quantūcunq; pōderis habet, & quæ excedit pōdere: & celeritas, quæ quantūcunq; motū habet, & quæ excedit in motu. Etenim est aliqua tardi celeritas, & leuis grauitas. In his itaq; omnibus, mē sura, & principium vnū quiddā, & indiuisibile est. Nā & in lineis, vt un tur pedali, tanquā indiuisibili. Vbiq; etenim mē suram, vnum quiddā, & indiuisibile quærun. Hoc autem, simplex, aut quali, aut quanto. Vbi itaq; videtur non esse, aut auferēdum, aut addendum, illa certa mē sura est. Quare, numeri certissima est. Vni rarem etenim ponit, quæ omnino indiuisibilis est: in ceteris verò imitantur huiuscemodi. Ex stadio nanq; & talento, ac semper à maiore, magis profectò latebit, & additum aliquid, & demptum, quā ex minore. Quare à quo primo secundum sensum non contingit, hoc omnes mē suram, & humidorum, & siccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoscere quantum, cū per hanc mensuram sciatur: ac etiam morum simplici & velocissimo motum: minimum enim tempus, hic habet. Quapropter in astrologia, tale vnum, principū, & mē sura est. Motum enim æqualem, & velocissimum cali, supponunt, ad quem ceteros iudicant. Et in musica, dicitis, quia minimum. Et in voce, elementum. Et hæc omnia, ita vnum quiddam, non vt commune quiddam vnum, sed vt prædictum est.

Cap. III.

Non semper autē mensura numero vnū est, verūm aliquando plura: vt puta dices duæ, quæ non secundum auditum, sed in rationibus sunt. Et voces plures, quibus mē suramus: & diameter, duobus mē suratur: & latus, & omnes magnitudines. Sic igitur mē sura

lura omnium, vnum est: quia cognoscimus ex quibus substantia est, aut secundum quantum, aut speciem diuidentes. Et propterea vnum indiuisibile est, quia singulorum quorumcumque indiuisibile est: non tamē omnia similiter indiuisibilia sunt (vt pes, & vnitas) sed hoc quidem omnino, illud verò vult ad indiuisibilia secundū sensum, vt iam dictum est. Fortassis etenim omne cōtinuū diuisibile est. Semper autē mēsurā, congenēa est. Magnitudinū nāq; magnitudo: & secundū vnū quodq; lōgitudinis lōgitudō, latitudinis latitudo, vocum vnū, grauitatis grauitas, vnitas vnitarum. Ita enim accipere oportet, & non quod numerum numerus. At oporteret, si similiter. Non tamē similiter censet, sed ac si vnitarū vnitates, & nō vnitate censet esse mēsurā. Numerus enim, vnitarū est multitudo. At sciētiam quoq; & sensum, mēsuram rerum dicimus esse, propterea quia per ea aliquid cognoscimus. At qui mēsurantur magis, quā mēsurant. Sed accidit nobis, ac si alio nos mēsurante cognosceremus quantinam sumus, eōq; toties nobis cubitalis mēsurā admota est. Protagoras autē, hominē ait mēsuram esse cunctorum, p̄inde ac si sciētē, aut sentientem diceret. Istos autē, quia habēt, ille quidem sciētiam, hic verò sensum, quā dicimus obiectōrū mēsuras esse. nihil itaq; dicentes, superfluum aliquid dicere videntur. Quod itaq; vni esse (maximē secundū nomen, quod determinat) mēsurā quādam est, maximē propriē quantitatis, deinde qualitatis, manifestum est. Tale autem erit, si hoc quidem secundū quantitatem, hoc verò secundū qualitatem indiuisibile sit. Quare vnum, aut simpliciter, aut prout est vnum, indiuisibile est.

Cap. III.

Secundum substantiam autē, & naturā, quonam modo se habeat, quarendum est, quemadmodum in dubitationibus tractauimus quidā vnum sit, & quomodo de eo opinari oporteat: vtrū vt ipsum vnū, substantia sit, quemadmodū Pythagorici dixerunt prius, & Plato posteriū: an magis aliqua subiicitur partī, & quo modo oporteat notius dici: & an magis, sicuti Physici. Illorū enim quidā, amicitiam ipsum vnū ait esse, quidā acrē, quidā infinitum. Si autē nihil vnuerſaliū possibile est substantiā esse, quemadmodū in sermōnibus de substantiā, & de ente habitis dictū est, nec hoc ipsum, vt vnū quid prater multa, substantiā esse possibile est, (eōmymne nāq;) sed vt p̄dicatio solū, parat, q̄ nec ipsum vnū. Ens enim, & vnū, & vnuerſaliter maximē de omnibus p̄dicatur. Quare neq; genera, naturā quādam: & substantiā à ceteris separabiles sunt: nec ipsum vnū, genus cōtingit esse: neq; substantiā propter eadē causas, propter quas nec ens. Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem equaliter, ens & vnū. Quare tam in qualitatis sit aliquid ipsum vnū, & aliqua natura, similiter autē & in quantitatis, manifestū est, quod omnino quarendū est, quidā vnū sit, sicuti quid enstā quā non sufficiens sit, q̄ hoc ipsum eius natura sit. At verò in coloribus, est vnus color, vt puta, album: deinde alij ex hoc & nigro fieri videntur. Nigrum autē, priuatio albi est: sicuti tenebrā lucis: hęc autē, lucis priuatio sunt. Quare si entia cō-

lores essent, aliquis profectō numerus entia essent. sed quorū? patet quod colorū: & ipsum vnū, esset vtiq; aliquid vnum, vtputa album. Similiter si entia modulationes essent, numerus essent profectō. Attamē dieleos, & non esset numerus substantia, & eorum non ipsum vnū esset aliquid, cuius substantia non ipsum vnū, sed dieis. Similiter autē & in sonis elementorū essent entia profectō numerus, & ipsum vnū elementū vocale: & si figurā linearum rectarū, figurarū profectō numerus essent, & ipsum vnū, triangulum. Eadem verò ratio & in ceteris generibus est. Quare si cū in passionibus, qualitatibus: quantitibus, ac in motu numeri sunt, & vnum quoddā in omnibus, & ipse numerus aliquid sit, & ipsum vnū aliquid vnum, non autē hoc ipsum substantia eius sit, necesse est, vt etiā in substantiis sic se habeat. Similiter nāq; in omnibus se habet. Quod igitur in omni genere ipsum vnū aliqua natura est, & quod nullius hoc ipsum natura est, patet. Quemadmodum enim in coloribus ipsum vnū vnus color querendus est, ita & in substantia vna substantia ipsum vnū. Quod autem idem quodam modo significat vnum & ens, patet etiam ex eo, quod equaliter sequitur p̄dicamēta, & in nullo est, nec in quid est, nec in quale, sed similiter se habet sicuti ens, & ex eo, quod in p̄dicacione vnus homo, non addit aliquid aliud quā homo, sicut nec ipsum esse prater quid est: aut quale, aut quantum: & vni esse, est vniciue esse.

Cap. V.

Pponuntur autē vnū & multa multis modis: quorū vno, vnum & multitudo, vt indiuisibile, & diuisibile, quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quādam dicitur: quod verò indiuisibile, aut non diuisum, vnū. Cū autē oppositiones quatuor sint modis, horū alius secundū priuationē dicitur, contraria erūt profectō, & neq; vt cōtradictio, nec vt ea, quā ad aliquid dicuntur. Dicitur autē ex cōtrario ipsum vnū, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eō quod magis multitudo & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo, ratione prior, quā in diuisibile, propter sensum est. Item, vnus quidē est (quodamodū & in diuisione contrariorū descripius) idē, simile, & equalē: multitudinis verò, diuersum, dissimile, & inaequale est. Cū autē idē multipliciter dicatur, vno quidem modo secundū numerū, quod quandoq; dicimus ipsum: hoc verò si rationē, & numerō vnū sit: vtputa, tu tibi ipsi & specie, & materia vnū. Item, si primā substantiā ratio vna sit: vt aequales lineā rectā, eadē, & aequalia, & aequaliū angulorū quadrata, tamētī plura sunt: aequalitas tamē in eis, est vnitas. Similia verò, si cū non sint eadē simpliciter nec secundū substantiam subiectam indifferentia, secundū speciē eadē sint, quemadmodum maius quadratum minori simile est, & lineā inaequales. hęc enim similes quidē, verū non eadem simpliciter sunt. Quādam verò, si cū eadē speciē habeāt, in quibus magis & minus sit, neq; magis, neq; minus sit. Quēdā autē, si eadē vna speciē passio sit: vt valde albū, & minus, similia esse aiūt, quia vna speciē eorū est. Quādam verò si plura habeat eadē, quā diuersa, aut simpliciter, aut quā in propriū sunt: vt stannū, argēto, quē auro,

auro: auro verò igni, prout flauus, & rufus est. Quare manifestū est, quod diuersum, & dissimile multipliciter dicuntur, aliudq; & idem, oppositē. Vnde omne ad omne, aut idem, aut aliud est. Hoc verò, nisi sit & materia, & ratio vna, (quare tu & propinquus, diuersum) tertiū autem sicuti illa, quę in mathematicis sunt. Diuersum igitur, aut idem ideo omne ad omne dicitur, quod quāq; vnum & ens dicuntur: nō est enim cōtradictio ipsius eiusdem. Quare nō dicitur de nō entibus, (at nō idem dicitur) sed de omnibus entibus. Aut enim vnū, aut non vnū natura aptum ens, & vnū esse. Diuersum igitur, & idem, ita opponitur: differentia verò, & diuersitas, aliud est. Diuersum nāq; & illud, à quo diuersum, non est necesse aliquid esse diuersum. Omne etenim, quodcunq; sit ens, aut idē, aut diuersum est. Differentes verò ab aliquo, aliquo differēs est. Quare necesse est aliquid idem esse, quod differunt: hoc verò idē, aut genus, au speciēs est. Omne nāq; differēs, aut genere, aut speciē differt. Genere, quorū nō est cōmunis materia, neq; mutua generatio: vtputa, quorum alia p̄dicacionis figura est. Specie verò, quorū idē genus. Dicitur autē genus, quo ambo, quę differunt, secundū substantiā idem dicuntur. Contraria verò, differentia, & cōtrarietas quādam differentia est. Quod autem rectē supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solū diuersa esse, sed quādam secundum genus diuersa, quādam in eadem p̄dicacionis coordinatione. Quare & quā eadem specie, in eodem genere sunt. Determinatum autem in aliis est, quā eadem, aut diuersa genere sunt.

Cap. VI.

Vnā autē cōtingat inuicē differre, quā differūt, & plus & minus, est etiā quādam maxima differentia: & hanc dico contrarietate. Quod autē maxima differentia est, manifestū est ex inductione. Quę enim genere differūt, non habent ad se mutū viam, sed plus distāt, & nō conueniunt: illis verò, quę specie differunt, generationes ex cōtrariis, tanquā vltimis sunt. Distantia verò vltimorū, maxima est, quā etiā cōtrariorū. Atqui quod maximū est in quoq; genere, perfectū est. Etenim maximū est, cuius non est excessus. Perfectū verò, extra quod non est possibile aliquid habere. Finē nāq; habet, perfecta differentia. Quemadmodum cetera perfecta dicuntur, eō quod habeant finē. Extra finem autem nihil est. Vltimum enim in re omni est, & cōtinet. Quare, nihil extra finē est, nec indiget aliquo, quod perfectū est. Quod igitur cōtrarietas, est differentia perfecta, ex his patet. Cū autem multipliciter dicantur cōtraria, ita perfectū sequitur, sicuti eis inest esse cōtrariis. His autē existentibus, patet quod non cōtingit, vni plura contraria esse. Nec enim, vltimo vltimū aliquid erit: nec vnus distātē plura, quā duo vltima. Et omnino si cōtrarietas differentia est, differentia verò duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autē alias cōtrariorū definitiones veras esse. Etenim plurimū differt perfecta differentia. Nāq; non esse aliquid sumendū extra ea, quā & genere differūt, & speciē, ostenduntur: quia ad ea, quę extra genus sunt, nō est differentia. Florum autē, hęc maxima est. Et quę in eodē genere

plurimū differunt, contraria sunt. Maxima enim horum differentia est, quā perfecta est. Et quę in eodem susceptio plurimū differunt, contraria sunt. Materia enim, eadem contrariis. Et quę sub eadem potentia plurimū differunt. Etenim scientia circa vnum eorum genus, vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Cap. VII.

Rima verò cōtrarietas, habitus & priuatio est: nō tamē omnis priuatio, (multipliciter enim priuatio dicitur) sed quęcunq; perfecta sit. Cetera verò contraria secundū hac dicuntur: quādam eō quod habeant: quādam eō quod faciāt, aut factiua sint: quādam eō quod accipiāt, abiciant hac, aut alia contraria. Si opponuntur itaq; cōtradictio, priuatio, contrarietas, & ad aliquid, horū autem primū cōtradictio, cōtradictionis verò nihil mediū est, contrariorum autē cōtingit, patet quod non idem est cōtradictio, & contraria. Priuatio verò, quādam cōtradictio est. Aut enim, quod omnino impossibile est habere: aut quod, cū natura aptū habere sit, nō habeat, priuatum est, aut totaliter, aut modo quodam, determinatū. Multipliciter enim hoc (vt in aliis diuisum à nobis est) dicimus. Quare priuatio, quādam cōtradictio est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cum susceptio. Ideo cōtradictionis quidē nō est mediū, sed priuationis alicuius est. Omne enim, aut æquale, aut non æquale: æquale verò, aut inæquale, nō omne, nisi solū in susceptio æqualitatis. Si itaq; generationes ipsi materia ex cōtrariis, sunt autē aut ex specie, & habitu speciē, aut ex aliqua priuatione speciē, & formā) patet q̄ omnis quidē contrarietas, priuatio est. Priuatio verò nō omnis fortallē cōtrarietas est. Causa verò est, quia multipliciter priuatio cōtingit, quod priuatum est. A quibus enim vltimis trāsmutationes, hęc cōtraria sunt. Hoc autē & per inductionem manifestū est. Omnis nāq; contrarietas habet alterius contrariorū priuationem, verū nō omnia similiter. Inæqualitas enim, æqualitatis: dissimilitudo verò, similitudinis: vitium autem virtutis. Differt autē, vt dictū est. Etenim hoc quidem, si solū priuatum sit: hoc verò, si sit aut quando, aut in aliquo, vtputa in aliqua etate, aut in principio, aut omnino. Ideo, horū quidē est aliquid mediū: & est, nec bonus homo, nec malus. Illorū verò nō est, sed necesse est esse parē vel imparē. Prater ea, quādam habēt subiectū determinatū, quādam non. Quare manifestū est, quod semper alterū contrariorū, secundum priuationē dicitur. Sufficit verò, etiam si prima & genera contrariorū, vtputa vnum, & multa: cetera enim ad hac reducuntur.

Cap. VIII.

Vnā autē vnū vni contrariū sit, dubitauerit quispiā quonā modo vnū & multa opponūt, & æquale magno, & paruo. Ipsum enim vtrū, semper in oppositione dicimus vtputa, vtrum album, an nigrum: vtrum album, & non album, vtrum verò homo an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quārentes, vtputa vtrum Cleon venit, an Socrates. Sed hoc in nullo genere necesse est. Verū hoc quoq; illic aduenit. Sola nāq; opposita non cōtingunt

simul esse, quo & hic videtur, in eo, quod est uterque venit. Nam si simul cõtingeret, ridicula esset interrogatio. Quod si etiã ita, similiter etiã in oppositione cadit, ad vnum, aut multa: vtrũque, vtrũ ambo venerunt, an alter, si sanè ipsius vtrũ, quæstio semper in oppositis sit. Dicitur autè vtrum maius an minus, an æquale, quæ nã æqualis ad hæc oppositio est: nec alteri soli contrarium, nec ambobus est, cur enim magis maiori, quã minori? Præterea, in æquali æquale contrariũ. Quare in pluribus, quã vno erit. Quod si in æquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus oppositũ. Et dubitatio iuvat illos, qui dicunt in æquale dualitatẽ esse. Verũ accipit, vñũ duobus contrariũ esse, quod impossibile est. Itè æquale quidẽ, medium magni & parvi videtur: cõtrarietas verò, neq; media videtur, neq; ex definitione possibilibus est. Non enim esset perfecta si alicuius media esset. Sed magis, semper aliquid sui ipsius mediũ habet. Restat itaq; aut vt negatione opponi, aut vt priuatione. Alterius igitur, non contingit (cur enim magis magni, quã parvi?) amborum ergo priuatione negatio. Ideo ipsum vtrum ad ambo, nõ ad alterũ solũ dicitur: vtrũque, vtrum maius an æquale, vel vtrum æquale an minus, sed tria, semper. Non autè priuatio, necessaria est, etenim nõ omne, quod nõ maius aut minus, æquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod cum nec magnũ, nec parvũ sit, natura tamen aptum est magnũ, aut parvũ esse, & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur, ideo & mediũ est, & quod nec bonũ, nec malũ est, ambobus opponitur, verũ innominatũ est. Multipliciter namq; vtrũque dicitur, & susceptiũ non est vñũ: sed magis, quod nec album, neq; nigrum, neq; tamen hoc dicitur vnum. Sed determinati quodam modo colores sunt, de quibus priuatiua hæc negatio dicitur. Necessè est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatũ esse. Quare non rectè reprehendunt, qui similiter putant omnia dici: vt calcei, & manus medijum sit, quod neq; calceus, neq; manus est: quando quidẽ & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omniũ esset aliquod mediũ. Verũ non est necessè, vt hoc accidat. Etenim hæc negatio simul oppositorum est, & quorũ aliquod mediũ, ac aliqua distantia, natura apta est esse: illorũ autem non est differentia. In aliquo enim genere ea sunt, quorum simul erant negationes, Quare quod subiicitur, non est vnum.

Cap. xi.

Similiter autem de vno, & multis quilibet dubitare possit. Etenim si multa vni simpliciter opponuntur, accidunt quaedam impossibilia. Vnum etenim paucum, aut pauca erit: multa etenim paucis opponuntur. Præterea, duo sunt multa (siquidẽ duplex, multiplex dicitur autem duplum à duobus). Quare ipsum vnum, paucũ erit. Ad quid enim ipsa duo dicerentur multa, nisi ad vñũ, & paucum: nihil namque est minus. Præterea, si vt in longitudine longũ, & breue, ita in multitudine multum, & paucum, & quodcunq; sit multũ & multa. Et rursum, quæ multa, etiã multũ, nisi forte in continuo facile terminabili differat, quod paucũ est, quædam multitudi-

erit, quare ipsum vñũ, multitudo quædam est, siquidem & paucum, hoc verò esse est, si ipsa duo multa sunt. Verũ fortassis, multa dicuntur quidẽ, sicuti & multũ, sed vt differens (veluti aqua) multũ, multa verò minime, sed quæcunq; diuisibilia sunt, in his dicuntur: vno quidem modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habens: paucumq; similiter, multitudo defectũ habens, hoc verò vt numerus, qui solũ vni opponitur. Ita enim dicimus vnum, aut multa, quemadmodum si quis dicat vnum, & ipsa vna, aut albũ, & ipsa alba, & mensurata ad mensurã, & mensurata. Sic & multiplicia dicuntur: multa namq; vnusquisq; vno numero, quia multa vna, & quia vnusquisq; mensurabilis, & tanquã vni, non paucũ, oppositus. Hoc itaq; modo, multa sunt & ipsa duo, tanquam verò multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens, non sunt, sed prima, simpliciter verò sunt pauca, ipsa duo: multitudo namq; est prima, defectum habens. Quare non rectè fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cuncta res erant, multitudo & paruitate infinita. Decebat namq; pro paruitate dicere, & paucitate. Non enim infinita, cum paucũ, non propter vñũ, (vt quidã aiunt) sed propter duo, Opponuntur autem vnum & multa, quæ in numeris, vt mensura mensurato: hæc verò vt ea, quæ ad aliquid. Quæcunq; eorum, quæ ad aliquid, non secundum se dicuntur, (distinctũ autem à nobis in aliis est, quod ea, quæ ad aliquid dupliciter dicuntur) quædam vt contraria, quædam vt scientia ad scibile, eò quod aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnum verò, aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. Non enim si minus est etiã paucum est: multitudo autem quasi genus numeri est. Numerus etenim est multitudo, vno mensurabilis. Et quodam modo vnum & numerus opponuntur, non vt contraria, sed (quemadmodum dictum est) vt quædam eorum, quæ ad aliquid. Quatenus enim hoc quidem mensura, illud verò mensurabile, eatenus opponuntur. Ideo non omne, quod vnum sit, numerus est: vtputa, si quid indiuisibile sit. Cum autem similiter dicatur scientia ad scibile, non similiter asignatur. Videri namq; possit scientia quidem mensurã esse, scibile verò quod mensuratur. Accidit autem omnem quidem scientiam scibile esse, scibile non omne scientiam esse, eò quod modo quodam scientia scibili mensuratur. Multitudo autem neque paucũ contraria est, sed huic multum tanquam excedens multitudo, excessã multitudini: nec vni omnino, sed hoc quidem (vt dictum est) quod diuisibile, hoc indiuisibile, tanquam ad aliquid, quemadmodum scientia scibili, si fuerit numerus: vnum verò mensura est.

Cap. xii.

Vno verò contrariorum contingat aliquid medium esse, & quorundam sit, necessè ex cõtrariis media esse. Omnia enim media, & illa, quorũ media sunt, in eodem genere sunt. Media namque illa dicimus, in qua: necessè est, primò transmutari, quod transmutatur: vtputa si ab hypate in necem paulatim pertransit, prius ad medios sonos veniet. Et in coloribus, si ex albo, ad nigrum veniat, prius ad puniceum, & fuscum, quàm ad nigrum veniet.

Sim

Similiter autem & in aliis. Transmutari verò ex alio genere in aliud genus, non est nisi secundum accidens: vt ex colore in figuram. Necessè igitur, vt media, & sibi inuicem, & quorum media sunt, in eodem genere sint. At verò omnia, aliquorum oppositorum sunt, ex his namq; solis, per se transmutari est. Quare impossibile est, mediã esse non oppositorũ: esset namq; profectò, trãsmutatio etiam ex non oppositis. Oppositorum verò cõtradictionis quidem, nullum est medium. Hoc enim est cõtradictio, oppositio cuius, cum nihil habeat mediũ, cuiusque altera pars adesse: cõtrariorum verò, quædam ad aliquid, quædam priuatio, quædam cõtraria sunt. Eorum verò, quæ ad aliquid, quæcunq; non sunt contraria, non habent medium. Causa verò, quæ non in eodem genere sunt. Quid namq; scientia & scibile medium verũ, magni & parui est. Quod si mediã in eodem genere sunt (vt ostensum est) & contrariorum mediã, necessè est ea ex his contrariis componi. Aut enim erit, aliquod genus eorum, aut nullum. Et si genus quidẽ ita erit, vt aliquid prius contrariis sit, differentia priores cõtraria erunt, quæ faciunt contrarias species, tanquam generis. Ex genere namque & differentia, species sunt, vtputa si albũ & nigrũ contraria sunt. Est autè illud segregatiũ color, hoc verò congregatiũ: hæc differentie congregatiũ, & segregatiũ, priores: quare priores inuicem contraria sunt. At verò quæ contraria, differentia sunt, magis contraria sunt. Cetera quoque & mediã, ex genere, & differentia erunt: vtputa quicunq; colores medij inter albũ & nigrũ sunt, hos oportet, vt & ex genere dicantur, (est autem genus color) & ex quibusdam differentia: hæc verò non erunt prima contraria. Quod si fecus, vnumquodq; aut albũ aut nigrũ erit, ergo alia. Media igitur primorũ contrariorum, hæc erunt, primæ verò differentia, segregatiũ & congregatiũ. Quare hoc primò querendum est, quæcunq; contraria non in genere, ex quo mediã eorum? Quæ enim in eodem genere sunt, necessè est vt aut ex incompositis genere componantur, aut in cõposita sint. Et quidem contraria inuicem incomposita, propterea quodã principia sunt. Media verò, aut omnia, aut nullum. Ex contrariis verò, aliquid sit. Quare erit in hoc transmutatio ante, quàm in illa: vt quæ enim, & magis, & minus erit: mediũ igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cetera quoque mediã, composita sunt. Idem enim, quod vno minus, altero magis est: cõpositum ex illis quodã modo est, quorum vno minus, altero magis dicitur esse. Cũ verò contrariorum alia priora eiusdem generis non sit, omnia mediã profectò ex contrariis erunt. Quare & omnia inferiora, tum contraria, tum mediã, ex primis contrariis erunt. Et quidem quod cuncta mediã in eodem genere, & contrariorum mediã sunt, ac ex contrariis componantur, patet.

Diuersum autem specie ab aliquo, diuersum aliud quid est. Et hoc, ambobus inesse oportet: vt in animalia specie diuersum, ambobus animalia. Necessè est igitur, in eodem genere esse, quæ specie diuersa sunt. Huiuscemodi epinã appoio genus, quo vnum & idem

ambo dicuntur, non secundum accidens differentiam habens, siue vt materia existens, siue vt alter. Etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verũ etiã vtrique diuersum hoc ipsum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem. Quare hoc commune, diuersum specie vicissim est. Erit itaque secundũ se, hoc quidem tale quid animal, hoc verò tale quid: vt hoc quidem equus, hoc verò homo. Necessè igitur, hanc differentiam generis diuersitatem esse. Dico namq; differentiam generis diuersitatem, quæ diuersum hoc ipsum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. Cuncta namq; oppositis diuiduntur. Et quod contraria in eodem genere sunt, ostensum est. Contrarietas enim, perfecta differentia erat. Omnis verò specie differentia ab aliquo, aliquid: quare hoc & idem & genus in ambobus. Ideo in eadem coordinatione prædicationis, sunt omnia contraria, quæcunq; non genere differunt, & inuicem maximè diuersa. Perfecta namque differentia & simul inuicè nõ sunt. Differentia ergo, contrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quod in eodem genere sunt, contrarietatem habent indiuidua existentia. Eadem autè specie, quæcunq; contrarietatem non habent, indiuidua existentia. In diuisione namq; & in mediis sunt contrarietates antè, quã ad indiuidua deueniatur. Quare manifestum est, quod ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neque diuersa specie, vlla, quæ vt generis species conueniunt. Materia namque negatione ostenditur: genus verò, materia eius est, cuius genus dicitur: non vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different, specie verò ab iis, quæ in eodem genere sunt. Etenim differentiam, necessè est esse contrarietatem eius, à quo specie differt. Hæc autem iis solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Cap. xiii.

Vbitabit autè quilibet, cur mulier à viro nõ specie differat, cum mas, & femina contraria existant, differentia verò contrarietas sit: neq; diuersum specie animal masculinũ, & femininũ, cum tamè hæc differentia per se animalis sit, & non vt albedo, & nigredo, sed quatenus animal & masculinũ, & femininũ infiniti. Hæc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hæc quidem contrarietas diuersa specie faciat, hæc verò non: vt gressibile, & volucere, albedo verò & nigredo non: an quoniam illa quidem propria passionis generis sunt, hæc verò minime? & cum illud quidem ratio, hoc verò materia sit, quæcunq; in ratione contrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quæcunq; verò in coassum pro materia, minime faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albidum hominem nigrum secundum speciem differentia est, etiam si vnum nomen ponatur. Homo namque, vt materia est: materia verò non facit differentiam. Non enim hominis species, sunt homines. Quare & si carnes, & ossa, ex quibus hæc, & hic est, diuersa sunt, articulo tamen diuersum, quidam specie verò non est diuersum, quoniam in ratione non est contrarietas, hoc autè est vltimum indiuiduum.

Callias

Callias verò, ratio cum materia est: & albus homo, quoniam Callias albus. Per accidens igitur homo est albus. Nec æneus, & ligneus circulus, siue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiã speciem differunt, sed quoniam in ratione contrarietas inest. Vtrum autem materia non faciat diuersa specie, cum quodam modo diuersa sit, an aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuersus specie, cum rationes eorum cum materia sint? an quoniam in ratione contrarietas inest? Etenim hominis albi, & equi nigri specie diuersitas est, non tamen prout hic quidem albus, hic verò niger. Si quidem & si ambo albi essent, nihil minus specie diuersi essent. Masculinum & femininum, propriã quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia, & corpore. Quare idem sperma aliquam passionem passum, aut foemina, aut mas sit. Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quãdam specie differant, quãdam non, dictum est.

Cap. XIII.

Utrum verò contraria, specie diuersa sint, corruptibile autem, & incorruptibile contraria sunt, (priuatio nanque determinata impotentia) necesse est diuersum genere esse corruptibile incorruptibile. Nunc autem igitur de his vniuersalibus nomi-

nibus diximus. Videatur autem non esse necesse quodcumque corruptibile, & incorruptibile, diuersa specie esse: quemadmodum nec album, & nigrum. Idem enim contingit, & simul esse, modo vniuersalium sit: sicuti homo profectò esse possit & albus & niger, & singularium, fuerit sanè idem (non simul) & albus, & niger, tamen si album nigro contrarium sit. Verum contrariorum quãdam secundum accidens quibusdam insunt, vt ea, quæ nunc dicta sunt, ac alia multa: quãdam impossibile est, quorum est corruptibile, & incorruptibile. Nihil enim secundum accidens corruptibile est. Accidens nanque contingit non esse. Corruptibile verò eorum est, quæ necessariò insunt iis, quibus insunt, aut vnum & idem corruptibile, & incorruptibile erit, si contingit non inesse ei corruptibile. Aut substantiam igitur, aut in substantia cuique corruptibile, necesse est corruptibile esse. Eadem autem ratio & de incorruptibili est. Eorum enim ambo sunt, quæ necessariò insunt. Prout igitur & secundum quod primum hoc quidem corruptibile, corruptibile, illud verò incorruptibile, oppositionem habent: quare necesse est, genere diuersa esse. Manifestum itaque est, quòd non contingit tales species esse, quales quidam aiunt. Erit namque & hic quidem corruptibilis, ille verò incorruptibilis, quanuis species eadem specie cum particularibus esse dicantur, & non æquiuocæ: quæ verò genere diuersa sunt, plus distant, quàm quæ specie.

A R I S T O T E L I S
S T A G I R I T A E M E T A -
P H Y S I C O R V M
L I B E R V N D E C I M V S.

Cap. I.

Quid itaque sapientia scientia quãdam circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab aliis de principijs dicta fuerunt, dubitarum est. Ambigat autem quispiam, vtrum ipsam sapientiam pati sit vnam esse scientiam, an plures. Si enim vnam, vna certè semper contrarium est. At principia contraria non sunt. Quòd si non vnam, quales has ponere oportet. Itè demonstratiua principia speculari, vtrum vnius est, an plurium. Nam si vnius, cur huius magis, quàm cuiuscunque, quòd si plurium, quales has ponere oportet. Præterea, vtrum omnium substantiarum, an non. Nam si non omnium, difficile erit qualiũmnam sit reddere. Si autem omnium vna, incertum est, quoniam modo contingit plurium eandem scientiam esse. Præterea, vtrum circa substantias solùm, an etiam circa accidentia. Si enim circa accidentia

demonstratio est, circa substantias non est. Quòd si altera, quãnam vtraque & vtra sapientia sit, demonstratiua quidè sapientia, quæ circa accidentia est, an verò, quæ circa ipsa prima, quæ substantiarum est. At nec circa causas, quæ in naturalibus dicte sunt, quam quærimus, scientia ponenda est: neque enim circa ipsum, cuius causa. Tale enim, est bonum. Hoc verò in agendis, & iis, quæ sunt in motu, existit. Et hoc primum mouet. Tale namque finis est. In immobilibus verò, primum mouens non est. Et omnino dubitatione habet, vtrum circa sensibiles substantias est, quæ nunc quæritur, scientia, an non, sed circa alias quasdam. Etenim si circa alias, aut circa species erit profectò, aut circa mathematica. Quòd autem species non sint, manifestum est. Attamen etiam si quis eas ponat esse, dubitatione habet, cur non ita se habet de cæteris, quorum species sunt, quemadmodum de mathematicis? Dico autem, quòd mathematica quidem mediã ponunt specierum, & sensib

sensibilem esse, quasi tertia quãdam præter species, & ea, quæ hic sunt: at tertius homo non est, nec equus, præter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, non sunt, circa qualia ponendum est, quòd mathematicus tractet: non enim circa ea, quæ hic sunt. Nihil enim horum tale est, quale mathematica scientia quærunt. At verò nec circa mathematica est, quæ nunc quæruntur scientia: nihil enim horum separatum est. Verum nec sensibiliũ substantiarum: corruptibiles nanque sunt. Et omnino dubitare aliquis possit qualisnam scientia sit, de mathematicorum materia dubitare. Nec enim naturalis, eò quòd circa ea, quæ in se principium motus & quietis habent, omnis naturalis intentio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scientia tractat: circa nanque id ipsum genus, considerationem facit. Restat itaque philosophiã propositam, de hisce rebus tractare. Dubitauerit autem quispiam profectò, si hæc, quæ quæruntur, scientia, ponenda sit circa principia, quæ à quibusdam elementa vocantur, hæc autem omnes inesse compositis ponunt. At magis videatur, vniuersalium eam oportere esse, quæ quæruntur scientia. Omnis enim ratio, omnis scientia, vniuersalium non vltimorum est: quare sic erit vtiq; primorum generum. Hæc autem sanè fuerint ens, & vnum. Hæc enim maximè putabuntur cuncta entia continere, & maximè principiis assimilari, eò quòd natura, prima sunt. Corruptis nanque eis, simul cætera quoque pereunt, omne enim ens & vnum. Quatenus autem necesse est, vt differentie participent his, si quis hæc genera ponat, nulla verò differentia participat genere, hoc pacto non videatur ea genera ponere, neque principia. Item, si magis principium est, quòd simplicius, quàm quòd minus tale sit, vltima verò eorum, quæ ex genere sunt simpliciora, quàm genera sint (hæc enim indiuidua sunt: genera verò, in plures species, & differentes diuiduntur) magis species quàm genera videantur principium esse: quatenus verò species simul cum generibus pereunt, genera magis assimilantur principiis. Principium nanque est, quòd cointerimit. Hæc vtiq; & huiuscemodi alia sunt, quæ dubitationem habent.

Cap. II.

Tem vtrum ponendum est quicquam præter particularia, an non, sed horum est, quæ quæruntur, scientia. At hæc infinita sunt. Quæ verò præter singularia sunt, aut genera, aut species sunt: neutrius autè horum, quæ quæruntur, scientia est. Cur enim hoc impossibile sit dictum est. Etenim omnino hesitationem habet, vtrum arbitrandum sit, aliquam separatam substantiã præter sensibiles substantias, & has, quæ hic sunt, an non, sed illa esse entia, & circa illa sapientiam versari. Quærere nanque videtur aliam quãdam, & hoc est nobis propositum. Dico autem videre si quid per se separabile sit, & in nullo sensibilem existens. Item, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset. Cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam inanimata, ponenda sit? At his sensibilibus, & corruptibilibus substantiis alia sempiternas æquales ponere, profectò extra

ratione cadere videretur. Quòd si id, quòd nunc quæruntur principium, non est à corporibus separabile, quòd aliud magis, quàm materiã quis ponet? Ad hæc, actu quidè non est, potètia verò est. Magis itaque, ac principalius ea videatur esse principium, species & forma. Verum hæc quoque corruptibilis est. Quare omnino non est perpetua substantia, & per se separabilis. Sed hoc, incoueniens est. Videretur namque esse, ac ab ipsis maximè gratia præditis quæruntur, tantquam sit tale principium, ac talis substantia. Quonam pacto ordo erit, non existente aliquo perpetuo separato, ac permanente? Itè, si est aliqua substantia, & principium naturæ tale, quale nunc quærimus, & hoc omnibus vnũ, & idem, perpetuis, atque corruptibilibus, dubitatione habet, cur cum idem principium sit, quædam, quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. Et hoc enim inconueniens est, si aliud quidem corruptibilem principium, aliud æternorum est. Si etiam corruptibilem, æternum est, similiter dubitabimus: cur enim principium æterno existente, non sint æterna, quæ sub æterno sunt: corruptibili verò existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet. Quòd si quis rursus (quæ maximè videntur immobilia principia esse) ens & vnũ ponat, primò quidè nisi quòd quid & substantiã vtrumque eorum significet, quomodo separabilia, & per se ipsa erunt? talia nanque prima & æterna principia quærimus. Quòd si substantiã, & quòd quid vtrumque eorum significet, omnia entia substantia sunt, cum de omnibus ens prædicetur: de quibusdam verò etiã vnum: cuncta verò entia substantiam esse, falsum est. Item illis, qui primũ principium ipsum vnũ aiunt, & hoc substantiã esse, ex vno verò, & materia, primò numerum generat, & hunc substantiã esse dicunt, quomodo contingit verum esse, quòd dicitur dualitatem nanque, & cæterorum compositorum numerorum vnum quenque, quoniam modo vnũ intelligere oportet? De hoc enim nec dicunt aliquid, nec vt dicant facile est. Si quis verò lineas, aut quæ has sequuntur (dico autem primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substantia separabiles, verum definitiones, & diuisiones, illa quidem superficialium, hæc verò corporum: puncta verò linearum sunt, & etiam ipsarum earundem termini. Hæc autem omnia, in aliis sunt, & nihil separabile est. Itè, quoniam modo arbitrandum sit, vnus & puncti substantiam esse? Omnis namque substantia, generatio est: puncti verò, minimè. Punctum enim diuisio est. Præbet autem dubitatione hoc etiam, quòd omnis quidè scientia vniuersalium est, & eius, quòd tale est. Substantiam verò non esse vniuersalium, sed magis ipsum quòd quid, & separabile. Quare si scientia circa principia est, quoniam modo arbitrandum sit, principium substantiã esse: item, vtrum est aliquid præter cuncta: dico autè materiã, & quòd cum ea est, an non? Nam si non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. Quòd si est aliquid, species & forma profectò fuerit. Hoc itaque, in quibus est, in quibusve non est, difficile determinare est. In quibusdam enim, manifestum est non esse speciem separabilem, vt puta domo. Item, principia, vtrum specie, an numero eadem sint. Si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Cap.

Cum autem philosophi scientia sit entis prout ens, vniuersaliter, & non secundum partem, ens verò multipliciter, & non secundum vnum modum dicitur, si æquiuoce, & non secundum aliquid commune dicitur, non est sub vna scientia. Talium enim non est vnum genus. Quod si secundum aliquid commune, erit vtriusque sub vna scientia. Videtur autem prædicto modo dici, quædam modum medicatiuum, & salubre. Erenim vtriusque horum multipliciter dicitur. Dicitur namque hoc modo vnumquodque eorum eod, quod hoc quidem ad medicandi scientiam quodammodo referatur, hoc, verò ad sanitatem, hoc verò aliter, vnumquodque, verò ad idem. Medicatiuus namque sermo, & cultellus, dicitur, eod quod ille quidam à medicandi scientia, hic verò ei utilis. Similiter & salubre: hoc enim, quia sanitatis significatiuum: hoc verò, quoniam factiuum. Idem autem modus, & de cæteris est. Eodem autem modo, & omne ens dicitur. Eo namque, quod ens prout ens est, passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliquid huiuscemodi sit, dicitur ens vnumquodque eorum. Cum autem omnis entis ad vnum quid, & commune reductio fiat, contrarietatum quoque singulari ad primas differèntias, & contrarietas entis reducuntur, siue multitudo, & vnum, siue similitudo, & dissimilitudo primæ sunt entis differèntiæ, siue aliqua aliæ: sunt autem hæc speculatione perceptæ. Nihil autem interest, ad ens, vel ad vnum, entis reductionem fieri. Erenim si non idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. Et ipsum enim vnum, quodam modo ens, & ipsum ens, vnum est. Cum autem vniuersi & eiusdem scientie sit cuncta contraria speculari, vnumquodque, aut horum secundum priuationem dicitur (licet de quibusdam, quorum aliquid intermedium est, quemadmodum iusti & iniusti, dubitaret quispiam quoniam modo secundum priuationem dicantur) circa hæc omnia sane priuario ponenda non totius rationis, sed vltimæ speciei: vtriusque si iustus est secundum habitum quendam legibus obtemperans, iniustus non erit omnino tota ratione priuatus. Circa verò obedientiam legum deficiens, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit. Eodem autem modo & de aliis. Quemadmodum mathematicus circa abstracta speculari (tolendo namque omnia sensibilia, ita speculari: vtriusque grauitatem & leuitatem, duritiem, & contrarium, item autem caliditatem, & frigiditatem, & cæteras sensibiles contrarietates) solum verò dimittit quantum & contrarium, horum quidem ad vnum, horum verò ad duo, horum autem ad tria, & passiones eorum prout quæta, & continua sunt, non prout aliquid aliud speculari, & horum quidem situm adinuicem considerat, & ea, quæ eis insunt, horum verò commensurationes, & incommensurationes, horum autem rationes, attamen in vna omnium, & eandem scientiam ponimus geometriam, eodem modo etiam circa ens se habet. Quæ enim ei, prout ens est, accidunt, & eius, prout ens, contrarietates, non est alterius scientiæ, quæ philosophiæ speculari. Physicæ namque speculatione de eis, non prout entia, sed prout motu participat, attribueret queat quispiam. Dialectica verò, & sophisticæ, de iis, quæ accidunt quidem entibus sunt, verum non prout entia sunt, nec circa ipsum ens prout ens est. Vnde restat philosophum esse circa prædicta, speculationem prout

entia sunt. Cum verò & omne ens secundum vnum quid, & commune dicitur multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas namque contrarietates, & differèntias entis reducuntur) huiuscemodi verò possibile sit sub vna scientia esse, soluetur profecto dubitatio à principio dicta. Dico autem in qua dubitatur, quoniam modo multorum & genere differèntium vna quædam scientia erit. Cum autem mathematicus proprie specialiter communibus vtriusque, horum quoque; principia speculari, primæ philosophiæ profecto erit. Quod enim ab æqualibus, deprimis æqualibus, æqualia sunt, quæ restant, commune quidem in omnibus quæta est. Mathematica verò accipiens, circa quandam suam materiam partem speculari, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cæterorum quantum non tam prout entia, sed prout vnumquodque; horum ad vnum, vel duo, vel tria continuu est. Philosophia verò, de particularibus quidem, prout vnicuique; horum aliquid accidit, non considerat: circa verò ens prout ens, vnumquodque; horum speculari. Eodem autem modo circa etiã naturalem scientiam se habet, quo mathematica. Physicæ namque, accidèntia, & principia entium, prout mouetur, & non prout entia sunt, speculari. Primæ verò scientiæ, horum diximus esse, prout ipsa subiecta entia sunt, & non prout aliquid aliud. Propter quod & illa, & mathematica scientiæ, sapientiæ partes esse ponèdum est.

St autem aliquid in entibus principium, circa quod dicere falsum non erit, sed necesse est semper contrarium facere: dico autem verum dicere: vtriusque, quod non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse: & cætera eodem atque hæc, opposita. Et de his talibus, simpliciter quidem demonstratio non est, ad aliquem autem est. Non est enim ex certiore principio syllogismus ipsius eiusdem facere, quod esse oportet, si simpliciter demonstrare esset. Ad illum verò, qui dicit locutiones oppositas, accipiendū est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse, aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod non contingit secundum vnum, & idem tempus idem esse, & non esse, non autem appareat idem esse. Sic enim solummodo demonstreretur ad eum, qui dicat oppositas locutiones de eodem verificari. Qui autem sermonem inuicem communicari sunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant: hoc enim non factum, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodque notū esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. Quod si plura significet, manifestare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit esse hoc, & non esse, hoc ipsum, quod omnino esse dicit non dicit: quare id, quod nomen significat, id ipsum non significare dicit, hoc autem impossibile est. Vnde si quidem significat aliquid, hoc scilicet esse hoc, impossibile est contradictione de eodem verificari. Itē, si nomen aliquid significat, & hoc verificatur, oportet hoc necessarium esse. Quod verò necessarium non est possibile locutiones de eodem verificari. Item, si nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur: qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicit. Attamen videri potest, quod si hominem, non equum esse dicat, aut magis

gis, aut non minus verum dicere, quam si non hominem. Vnde etiã si eundem dicit equum esse, verum dicit: oppositas enim similiter erit veras esse. Accidit igitur eundem, & hominem, & equum esse, aut cæterorum animalium aliquid. Hæc sane nulla est simpliciter demonstratio, verum ad eum, qui hæc ponit, demonstratio est. Facile autem & ipsum Heraclitum quispiam hoc modo interrogas, concedere cogeret; nunquam possibile esse oppositas locutiones de eodem verificari. Nunc verò, cum se ipsum quid nã diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Simpliciter autem si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet (inquam) quod contingit idem secundum vnum & idem tempus esse: quemadmodum enim & ipsi diuini nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur, eodem modo simul vtriusque, ac cõplexo, ac si vna quædam affirmatio esset, nihil magis negatio, quam totum tanquam in affirmatione positum verificabitur. Item, si nihil est verò afferens, id etiam ipsum falsum erit dicere, affirmatio nullam veram esse. Quod si aliquid sit, soluetur profecto, quod ab illis dicitur, qui ad huiuscemodi instar, & qui totaliter ipsum disputare perimunt. Simile autem dictis est, & quod à Protagora dictum est: & ille namque omnium rerum mensuram hominē aiebat esse, nihil aliud dicens, nisi quod id, quod vnicuique; apparet, hoc etiam indubitatum esse. Hoc autem positum idem accidit esse & non esse, & malum & bonū esse; & cætera, quæ secundum oppositas locutiones dicuntur. Propterea quod plerumque his quidem hoc apparet, istis verò contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuique; appareat.

Oluere autem hæc dubitatio, viso vnde huius opinionis principium venit. Vltur etiam quibusdam quidem, ex physicorum opinione sumptis, id principium quibusdam verò ex eo, quod non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam hoc apparere delectabile, quibusdam contrarium. Nihil enim ex non ente fieri, omne verò ex ente, fere omnium physicorum est dogma. Cum igitur non albu ex perfectè albo fiat, & minime ex non albo: nunc verò factu non albu, si fieret ex non ente albo, quod sit, non albu fieret profecto ex non ente secundum illos, si non erat idem album & non album. Non est autem difficile hanc dubitationem soluere. Dictum est enim in naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiat, quæ sunt. At similiter vtriusque opinionibus, ac phatias eorum, qui sibi ex aduerso addubitant, attendere, stolidū est. Manifestū est enim, quod alteros eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiã ex illis patet, quæ secundum sensum sunt: nunquam enim idem quibusdam dulce, quibusdam contrarium apparet, non corruptis, & latius alteris organo sensus, & iudicatio, prædictorum saporū. Hoc autem item ita se habet, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros verò minime. Similiter autem, & de bono, & malo, & turpi, & aliis huiuscemodi dico. Nã non ponere esse, nisi ea, quæ apparet, nihil differt ab iis, qui dicitur visui supponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo esse putant, propterea quod tot apparet, & rursus vnum illis namque, qui visum non mouent, vnum apparet, quod vnum est, simpliciter au-

tem inconueniens est ex eo, quod præsentia videtur mutabilia, & nunquam in eisdem permanentia, ex hoc de veritate iudicare. Oportet etenim ex eis, quæ semper similiter se habent, nullamque mutationem faciunt, veritatem venari. Talia vero sunt, quæ per Mundum: hæc enim non quoadque; quidem talia, rursus autem alia apparet, verum semper eadem, nulli mutationis participatiã. Præterea, si motus, & aliquid motum est, omnem verò ex aliquo in aliquo mouetur, oportet igitur quod mouetur, esse in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac esse in eo, aut contradictionem non verificari secundum eos. At si secundum quantum præsentia fluunt, & mouentur, & hoc aliquis ponat, quauis verum non sit, cur secundum quale non manent? Videntur autem haud minime ea, quæ secundum contradictiones sunt, de eodem prædicare, ex eo, quod putat quantum in corporibus non manere, propterea quod idem & quatuor cubitorū est, & non est: substantia verò, secundum quale. Hoc enim determinata natura: quantum verò, indeterminata est. Item, cur cum hunc cibum præcipiat medicus, sumunt? quid namque magis hoc, panis quam non panis sit? Quare nihil differt comedere, vel non comedere? Nunc verò tanquam verum dicente circa id ipsum, & hoc cibo existente, qui præceptus fuit, sumunt illum. At non oportebat, cum nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluant, ac moueantur. Item, si semper quidem alteremur, & nunquam iidem permaneamus, quid mirū si nunquam nobis eadem apparent, quemadmodum etiã agrotis? Etenim his eod quod non similiter dispositus habitus eorum sit, vt cum sani erant, non ea apparent similia, quæ secundum sensum: cum ipsa quidem sensibilia nulla mutatione propter hoc participet, diuersas tamē agrotis, & non eandem sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est se habere, si dicta mutatio sit. Quod si non mutamur, sed iidem permaneamus, sit aliquid profecto permanens. Ad eos igitur, qui ex oratione prædictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponat, nec larius orationem querat. Hoc enim modo, omnis oratio, omnisque; demonstratio sit. Si enim nihil ponat, ipsum disputare, & omnino orationem perimunt: quare ad eos quidem non est sermo. Ad illos verò, qui hesitant, facile est etiam traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere quæ faciunt in eis dubitationem: vt ex prædictis patet. Quare manifestū est ex his, quod non est possibile locutiones oppositas de eodem, vno & eodem tempore verificari: nec ipsa contraria, cum omnis contrarietas secundum priuationem dicitur. Hoc autem patebit, resoluētibz ad principium rationes contrariarum. Similiter nec mediōrum quicquam, possibile est, de vno & eodem prædicari. Si enim album sit aliquid subiectū, dicentes illud, nec nigrū, nec albu, falsum dicemus: accidit enim illud albu esse, & non esse, alterū enim cõplexorū, de eo verificabitur hoc autem est, albi cõtractio. Neque igitur secundum Heraclitū dicētibz, vera dicere possibile est: neque; secundum Anaxagoram. Aliter accidet, cõtraria de eodem prædicari. Cum enim in omni re, dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce, quam amarum, aut quamcumque; cæterarum contrarietatum, si omnia quidem non solū in omni

Sensibilia omnia semper mutari.

potentia

potentia, verum etiam actu, & sciendum insunt. Similiter autem nec omnes locutiones falsas, nec veras possibile est esse, tum propter alias multas difficultates, quæ ob hanc positionem euenirent, tum etiam, quoniam si cunctæ falsæ sint, nec cum hoc ipsum aliquis diceret, verum diceret. Si autem veræ, cum omnes falsas diceret, non falsum diceret.

Cap. VI.

Mnis autem scientia, circa vnumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædam, & causas quarit: vt medicaria, & exercitativa, ac singulari effectuarum, vel mathematicarum. Harum etenim vnaquæque, circa quoddam circumscriptum genus, tanquam existens & ens, non tamè prout ens est, tractat. Sed hæc alia quædam scientia præter illas scientias est. Dicitur verò scientiarum vnaquæque, accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, cetera vel debilius, vel exactius conatur ostendere. Accipiunt autem ipsum quid est, quædam per sensum, quædam supponentes. Vnde ex hac inductione patet, substantiæ, & ipsius quid est, demonstratione non esse. Cum autem sit aliqua de natura scientia, patet, quod & à practica, & ab effectiua diuersa erit. Effectiua namque, in faciente, non in eo, quod fit, motus principium est: & hoc, aut ars quædam, aut alia vis est. Similiter & practica, non in eo quod agitur, sed magis in agentibus motus est: physica verò scientia, circa ea quæ in se ipsis habet motus, principium est. Quod itaque, neque practica, neque effectiua, sed speculatiua est: naturalis scientia necesse sit, ex his patet in vno namque horum genus, eam cadere necesse est. Cum verò vnicuique scientiarum necesse sit aliquid modo ipsum quid est scire, & hoc vt principio vt, oportet non latere quoniam modo desiniendum physico sit, quod vno modo substantiæ ratio sumenda sit: vtrum vt sumum, an magis vt concauum. Horum enim simi quidem ratio vna cum materia rei dicitur, cõcaui verò absque materia: simitas namque in natura sit, & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. Si enim epim est nasus concauus, manifestum est igitur, etiam carnis, & oculi, ceterarumque partium rationem cum materia reddendam esse. Cum autem quædam sit entis scientia prout ens, & separabile est, cõsiderandum est vtrum eandem, cum physica ponendam sit, an magis aliam. Physica sanè circa ea est, quæ motus principium in se ipsis habet. Mathematica verò, speculatiua quid est, & hæc quædam circa mentia, non tamè separabilia. Circa separabile igitur ens, & immobile, alia præter has ambas, scientia est: si aliqua quid est talis substantia est, dico autem separabile, & immobile, quod tentabimus ostendere: & si qua talis in entibus natura sit, illic profectò diuinitas diuinitas erit, & hoc erit primū, & principale principium. Patet igitur tria genera speculatiuarum esse scientiarum, physicam, mathematicam, theologiam. Optimum igitur speculatiuarum quidem scientiarum genus, harum sanè ipsarum ea, quæ vltimo dicta est: circa namque honorabilissimū entium est. Vnaquæque verò melior, aut deterior dicitur, secundum proprium scibile. Dubitauerit autem quispiam, vtrum entis, prout ens est, scientia vnuerfaliter ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaquæque, circa vnum quoddam determinatum genus est: vnuerfalis verò

Practica scientia

Mathematica

Diuinitas

communis de omnibus est. Si itaque naturales substantiæ, primæ sint entium, ipsa quoque naturalis scientia, prima scientiarum erit. Quod si alia natura, atque substantia separabilis, & immobilis est, necesse est vt scientia quoque eius alia sit, & naturali prior, & vnuerfalis prior.

Cap. VII.

Vm autem simpliciter ens pluribus esse modis dicitur: quorum vnus est, qui secundum accidens dicitur esse, primò de ente hoc pacto considerandum est. Quod igitur nulla scientiarum, quæ tradita sunt, circa accidens verferit, patet. Nec enim ars ædificatoria, quidnam illis, qui vsuri sunt domo, accidit, cõsiderari vtputa si anxie, vel è cõtrario habitabunt neque textura, neque futura. Quod verò propriū sibi ipsi est, solam vnaquæque istarum scientiarum considerat. Hoc autem finis proprius est: neque quatenus musicū & grammaticū: nec quod is, qui musicus est, factus grammaticus simul ambo erit, cum prius non esset. Quod autem est non semper esset, hoc fiebat quare simul musicus, & grammaticus fiebat. Hoc autem nulla eorum, quæ certa scientia sunt, quarit, præter sophisticam: hæc enim sola, circa accidens verferat. Quare non male Plato ait, cum dixit, sophisticam circa non ens immorari. Quod autem nec sit possibile accidentis scientia esse, manifestū erit, si videre conabimur quidnam accidens sit. Omne itaque dicimus, quoddam quidē semper, & ex necessitate esse, (ex necessitate autem non ea dico, quæ secundum violentiam dicitur, sed qua in demonstrationibus vtimur) quoddam verò vt plurimum, quoddam autem nec vt plurimum, nec semper, & ex necessitate, sed vt contingit: vtputa sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vt plurimum sit, quodque tamē acciderit. Accidens ergo est, quod fit, quidem non semper tamē, nec ex necessitate, nec vt plurimum. Quid itaque, accidens sit, dictum est. Cur verò non sit huiusmodi scientia, patet. Omnis namque scientia, eius est, quod semper, aut plurimum est: accidens verò in neutro horum est. Quod autem entis secundum accidens non sint causæ, & principia talia, qualia per se entis, manifestum est: Essent enim omnia ex necessitate. Nam si hoc existente, hoc erit, & hoc, hoc atque id, non vt contingit, sed ex necessitate) illud quoque, ex necessitate erit, cuius hoc causa erat, vsque ad vltimū dictū causatum. Hoc verò secundum accidens erit: quare ex necessitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet se habet, tum ipsum cõtingere, & fieri, & non fieri. At & si causa non vt ens, sed vt ea, quæ fit, supponatur, eadē accident. Omne namque, ex necessitate fiet. Etenim crastina eclipsis fiet, si hoc fiat. Hoc verò, si aliud quiddam: & hoc, si aliud. Et hoc itaque modo, si ab eo tempore finito, quod à nunc est vsque cras, dematur tempus, deueniet aliquando ad existens. Quare cum hoc sit, cuncta, quæ sequuntur, ex necessitate profectò fiet: vnde ex necessitate omnia fiet. Quoddam autem vt verū, & non secundum accidens est ens, quod est in mentis cõplexione, & passio in ea: quare circa illud, quod ita est ens, non queruntur principia, verū circa id, quod extra, & separabile ens est: Quoddam verò non necessarium, sed infinitum: dico autem quod secundum accidens est. Huius verò

Scientia

verò inordinatæ, & infinitæ causæ sunt. Ipsum verò alicuius gratia, in eis est, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna verò est, cum aliquid horum secundum accidens fiat. Quemadmodum enim & ens quoddam per se, quoddam secundum accidens est, ita & causa. Fortuna verò secundum accidens causa est in eis, quæ secundum electionem alicuius gratia fiunt. Quare circa idem, fortuna & mens: electio namque absente mente non est. Causa verò, quibus ea fiunt, quæ à fortuna sunt indeterminatæ sunt: quare humanæ cogitationi incertæ sunt: & causa per accidens est, simpliciter verò nullius. Bona verò fortuna & mala dicitur, cum bonum aliquod, aut malum euenierit: fors fortuna verò, & infortunium, circa magnitudines horum. Cum autem nihil secundum accidens prius iis sit, quæ secundum se sunt, nec igitur causa. Si itaque fortuna, aut casus calli causa est, prior, mens & natura causa erit.

Cap. VIII.

St autem hoc quidem, actu solum: illud verò, potentia: hoc autem, potentia & actu: hoc quidem, ens: illud verò, quantum: hoc autem, ceterorum aliquid. Non est autem motus præter res: mutatur enim semper secundum entis prædicationes. Commune autem nihil in his, in vlla prædicatione. Vnumquodque verò dupliciter omnibus inest, velut hoc. Nam hoc vt forma, hoc verò vt priuatio: ac secundum qualitatem, hoc album, illud nigrum: secundum quantitatem, hoc perfectum, illud imperfectum: Eodem modo & secundum lationem: nam hoc sursum, illud deorsum, aut leue aut graue. Quare motus, & mutationis tot sunt species, quot entis. Cum autem vnumquodque genus in actum & potentiam diuidatur, actum eius, quod potentia est, prout tale est, dicitur esse motum. Quod autem vera dicimus, hinc constat: cum enim ædificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio: similiter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio, saltatio, senescencia, ac incrementa. Accidit autem moneri, cum actus ipse fuerit, & neque prius, neque posterius: actus autem eius, quod est potentia, cum actu ens agat, non prout ipsum, sed prout mobile, motus est. Dico autem prout, sic: nam æs potentia est statua, non tamen actus æris prout æs, motus est. Non enim idem est æri esse, & alicui potentia. Quod si idem esset simpliciter, ac secundum rationem, esset profectò æris actus, motus quidam: at non est idem, quod & in contrariis patet. Si quidem posse sanari, posseque ægrotare non est idem. Alioqui & sanari & ægrotare idem foret. Subiectum verò, quod sanabile, aut ægrotabile est, siue humor, siue sanguis, vnum, idemque est. Cum non sit igitur idem, sicut nec color, ac visibile idem est, constat motum esse actum rei possibilem, prout possibilem est. Quod igitur ipse est, & quod tunc contingit moueri, cum actus ipse sit, & quod nec ante nec post, manifestum est. Nam contingit, vnumquodque aliquid quidem operari, aliquid autem minime: velut ædificabile, prout ædificabile: & ædificabilis, prout ædificabilis, actus, ædificatio

est. Aut enim hoc, ædificatio in ædificabili actus, aut domus. At vbi domus sit, non vltima ædificabile erit. Ædificatio verò eius est, quod ædificabile est. Necesse itaque, ædificationem, actum esse. Ædificatio verò, motus quidam est. Eademque in cæteris motibus ratio est. Quod verò hæc non rectè dicta, ex his quoque constat, quæ alij de ipso referunt: tum ex eo, quod non facile est ipsum aliter definire. Nec enim licebit cuiquam in alio genere eum collocare. Et patet ex iis etiam, quæ alij protulerunt. Quidam enim alteritatem, inæqualitatem, & ipsum non ens, quorum nullum necesse est moueri. At neque mutatio hæc, neque ex his potius, quam ex oppositis est. Causa verò, propter quam in his motum statuerunt, ea est, quod indefinito quiddam videretur esse motus: alterius verò coordinationis principia, vt pote priuatiua, indefinita sunt. Nam nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorum vllum, ipsum est. Quod verò motus indefinitus esse videretur, ea est causa, quod neque inter ea, quæ sunt potentia entia, nec quæ secundum actum, ponere ipsum est. Nec enim quod potest quantum esse, moueri necessarium est, nec actu quantum. At motus, actus quidam esse videretur, tanquam imperfectus: causa verò est, quod imperfectum est possibile, cuius actus est. Quam ob rem difficile ipsum comprehendere, quidnam sit. Nam aut in priuationem necessariò reponetur, aut in potentiam, aut in actum simplicem. Horum autem nullum; videretur contingere posse. Superest igitur quod dictum est, esse & actum, & non actum, qui dicitur esse: qui & si difficilis cognitio sit, tamen contingit esse. Simul & illud perspicuum est, motum esse in moto: actus enim eius est à motiuo. Neque alius est motui actus: oportet enim vtriusque actum esse. Nam motiuum est, eò quod possit mouens verò eò quod operetur. Verum actiuum, est ipse mobilis. Eodem itaque modo vnus vtriusque actus, quemadmodum eadem distantia ad duo vnus, & ad vnum duorum, ascensus quoque, ac descensus: at esse, non est vnum. Ita etiam in mouente, & in moto.

Cap. IX.

Infinitum verò est, aut quod impossibile est pertransire, eò quod non sit aprum permeari: quemadmodum vox inuisibilis: aut quod transitum habet inconsummabile, aut quod vix, aut quod natura aprum est habere, nequaquam tamen transitum, aut finem habet. Item, secundum oppositionem, aut ablationem, aut ambo. Separatum sanè ipsum quicquam esse impossibile est. Nam si nec magnitudo, nec multitudo est, sed infinitum substantia eius est, & non accidens, indiuisibile erit. Siquidem diuisibile, ac magnitudo, aut multitudo est. Quod si est indiuisibile, non indiuisibile est. Verum nec sic aiunt, nec nos sic querimus, sed tanquam impermeabile. Præterea, quoniam modo contingit esse per se ipsum infinitum, si nec numerus, nec magnitudo sit, quorum infinitum passio est? Præterea, si secundum accidens, non esset sanè verum elementum, prout infinitum

Quid sit infinitum

Infinitum

passio est, sicuti nec inuisibilis locationis, tamen
 vox inuisibilis est. Quod autem infinitum non
 potest esse actu, patet: erit nanque quæque pars
 eius infinita, quæ accipitur. Nam infinito esse, at-
 que infinitum, idem h quidem infinitum substan-
 tia, & non de subiecto ut. Aut igitur indiuisibile,
 aut per infinita diuisibile, si partibile est. Verum
 multa infinita, idem esse impossibile est. Quem-
 admodum enim aeris aer pars, ita & infinitum in-
 finiti, si substantia, & principium sit. Impartibile
 igitur, & indiuisibile est. Verum hoc impossibile,
 actu esse ens infinitum. Necessarium enim quan-
 tum esse secundum accidens igitur existit. At hoc
 modo dictum est, non posse principium esse, ve-
 rum id potius, cui accidit, numerum, vel par esse.
 Sed hæc fortasse inquisitio, vniuersalis est. Quod
 infinitum in sensibilibus non est, hinc constat: nam si
 est corporis ratio hoc, esse superficie definitum,
 non sanè fuerit infinitum corpus, nec intelligibi-
 le, nec sensibile. Ceterum nec numerus ita est,
 tanquam separatus, atque infinitus: quippe cum
 numerus, aut quod habeat numerum, numerabi-
 le sit. Quod si physice potius contempleremur, ex
 his patet: neque enim compositum, neque simplex
 poterit esse. Compositum nanque non erit, cor-
 pus, si finita quidem sunt multitudi-
 ne elementa. Quod si contra-
 riorum infinitum. Nam etsi quantumvis inferior
 sit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum
 ab infinito: nec possibile est vnum quodque esse
 infinitum, si corpus quidem est, quod vnde-
 cumque habet dimensionem: infinitum verò, quod
 infinite distat: quare infinitum corpus vnde-
 cumque infinitum erit. Nec verò vnum & simplex, contin-
 git infinitum esse corpus: nec (ut quidam aiunt)
 præter elementa, vnde hæc generant. Tale nanque
 corpus præter elementa non est. Nam cuncta ex
 quibus sunt, in ea etiam resoluantur. Hoc verò
 non videtur, præter simplicia corpora. Neque
 ignis, neque aliud vllum elementorum: etenim
 absque eo, quod aliquod horum infinitum, im-
 possibile est, vniuersum, & si finitum sit, quæ esse,
 aut fieri aliquod eorum vnum, ut Heraclitus di-
 cit, omnia quandoque ignem fieri. Eadem ratio
 & de vno est: quod faciunt præter elementa phy-
 sici. Omne enim ex contrario in contrarium, ve-
 lut ex calido in frigidum transit. Item, corpus sen-
 sibile alicubi est, idemque partis actioris locus,
 velut terra: quare si vniforme sit, aut immobile
 erit, aut semper pelletur. Hoc verò impossibile
 est. Quid enim deorsum potius, quam sursum,
 aut vsquam? velut si gleba sit, quod mouebitur, aut
 vbi manebit? Locus enim congeni corporis
 illius, infinitus est: continebit igitur totum lo-
 cum, at quomodo? Quæ igitur mansio, motusque
 eius? An vbi que manebit? Non mouebitur ergo.
 An vbi que mouebitur? Non ergo stabit. Quod si
 vniuersum dissimile sit, loca quoque dissimilia
 erunt. Ac primum quidem non vnum vniuersi
 corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut
 infinita specie. Finita quidem, impossibile: nam
 quedam infinita erunt, quedam minimè, si totum
 infinitum sit, velut ignis, aut aqua. At hoc erit
 contrariis corruptio. Quod si infinita, ac simpli-

Infinitum in
 sensibilibus
 non esse.

cia, loca quoque infinita, & elementa infinita
 erunt. Quod si est impossibile, locaque finita
 sint, totum item necessario finitum erit. Sit omni-
 no impossibile infinitum esse corpus & locum
 corporibus: si omne quidem corpus sensibile, aut
 grauitatem habet, aut leuitatè. Aut enim ad me-
 dium, aut sursum mouebitur. Verum impossi-
 lo, infinitum aut totum, aut medium, aut quod-
 cunque passum esse. Quo enim modo diuides, aut
 quo pacto infiniti hoc quidem sursum fuerit, hoc
 verò deorsum, aut extremum, aut medium a Com-
 nentem corpus sensibile. In loco verò species,
 sex: in corpore verò infinito, hæc esse non pos-
 sunt. Et simpliciter, si impossibile est locum infi-
 nitum esse, corpus quoque impossibile est. Quod
 enim in loco est, id alicubi est. Hoc verò aut for-
 sum, aut deorsum, aut aliquid cæterorum signifi-
 cat, quorum vnum quodque terminus quidam
 est. Infinitum verò non idem in magnitudine,
 motu, & tempore, tanquam vna quedam natura,
 sed ipsum posterius secundum prius dicitur: ve-
 lut motus, secundum magnitudinem, super
 quam sit motus, aut alteratio, aut augmentatio:
 tempus verò propter motum.

Mutatio verò, quod permutatur, hoc quidem secundum accidens, vel
 ti cum dicimus, musicum ambulare:
 illud verò, quod quid eius quippiam mu-
 tetur, simpliciter dicitur mutari: ut quæ secundum
 partem dicuntur. Sanatur nanque corpus, quoniam
 oculus. Est præterea, quod per se primum moue-
 tur, & hoc est per se mobile. Est etiam de mouente,
 quoque eodem modo. Mouet nanque quoddam
 per accidens, quoddam secundum partem, quod-
 dam per se. Est rursus aliquid, quod primo mo-
 uetur, & est aliquid, quod mouetur. Item tempus, in
 quod ac præterea, ex quodammodo, & ad quod. Spe-
 cies verò, passio, & locus, ad quæ mouen-
 tur mota, & immota sunt: veluti scientia, & ca-
 lor. Est verò motus, non caliditas, sed e lectatio.
 Mutatio autem non per accidens, haudquamquam
 in omnibus est, sed in contrariis, ac mediis, atque
 etiam in contradictione. Cuius rei fides in indu-
 ctione est. Mutatur autem, quod mutatur, aut ex
 subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in
 subiectum, aut ex subiecto in non subiectum, aut
 ex non subiecto in subiectum. Aio autem subie-
 ctum, quod affirmatione explanatur. Quare ne-
 cessè est, tres mutationes esse. Illa enim, quæ ex non
 subiecto in non subiectum, non est mutatio: nec
 enim contraria, neque contradictio est, quia neque
 oppositio. Mutatio igitur ex non subiecto in sub-
 iectum secundum contradictionem, generatio est:
 quæ quidem simpliciter, simplex, quæ verò cuius-
 dam, quedam: at quæ de subiecto in non subie-
 ctum, corruptio: quæ simpliciter, simplex, quæ
 cuiusdam, quedam. Si itaque non ens multarium
 dicitur, & nec quod secundum compositionem,
 aut diuisionem dicitur, moueri contingit, nec item
 quod secundum potentiam, quod oppositum est
 ei quidem, quod simpliciter est (non album enim,
 aut non bonum, contingit nihilò minus secundum
 accidens moueri. Esse nanque homo potest, non
 album)

album) quod verò simpliciter non hoc, id nequa-
 quam. Nam impossibile est, non ens moueri. Si
 igitur hoc, & generationem motum esse: sit enim
 non ens. Nam etsi maximè secundum accidens
 sit, attamen verum est dicere de eo, quod simpli-
 citer sit, quod est non ens. Eodem modo igitur &
 quiescere. Hæc itaque omnia accidunt absurda, si
 quicquid mouetur, in loco est: non ens verò in lo-
 co non est: esset enim vsquam. Nec corruptio igitur
 motus. Siquidem motui motus aut quies con-
 trarium est: corruptio verò generationi est con-
 traria. At cum omnis motus, mutatio quædam
 sit, mutationes verò tres, quæ dictæ sunt, harum
 verò, quæ secundum generationem & corruptio-
 nem minimè sit motus (sunt autem ille secundum
 contradictionem) necesse est subiecto in subie-
 ctum mutationem solam, motum esse. Subiecta
 verò, aut contraria, aut media: nam & priuatio
 contrarium esse ponatur, quandoquidem & affir-
 matio declarat, velut nudum, carcum, & nigrum.
 Si igitur prædicamenta, substantia, qualitate, lo-
 co, facere, pari, ad aliquid, & quantitate diuidan-
 tur, tres esse motus necesse est, qualis, quanti, &
 loci: secundum verò substantiam, minimè, pro-
 pterea quod substantia nihil contrarium est, nec
 eius quod ad aliquid. Etenim altero mutato, ve-
 rificatur alterum nullatenus motus: quare se-
 cundum accidens, horum motus erit. Nec præter-
 ea agentis aut patientis, neque omnino moti, ac
 mouentis: cum non sit motus motus, nec gene-
 rationis generatio, nec denique mutationis mu-
 tatio. Bifariam enim contingit motionis motum
 esse. Nam aut tanquam subiecti: ut homo moue-
 tur, quia ex albo in nigrum mouetur. Quare sic
 etiam motus, aut calefit, aut frigeat, aut loco trans-
 feratur, aut crescit. Id verò impossibile est, cum
 motus non sit aliquid subiectorum. Aut eò, quod
 aliud quoddam subiectum, ex mutatione in aliam
 speciem mutetur: ut homo ex morbo in sanita-
 tem. At nec hoc possibile, præterquam per acci-
 dens (omnis nanque motus in aliud ex alio mu-
 tatio est: & generatio item, ac corruptio eodem
 modo: veruntamen quæ ex oppositis sit, aut sic,
 non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in
 morbum mutatur, atque ex ea ipsa mutatione in
 aliam. Constat itaque, quod cum ægrotauerit, in
 quantum mutatus erit: continget enim quiescere.
 Ac præterea non semper in quancunque, & illa
 quoque ex aliquo in aliud quiddam erit. Quare
 opposita erit conualescentia. Verum ex acciden-
 ti, ut ex reminiscencia in obliuionem mutatur,
 quia id, cui inest, quandoque in scientiam, quan-
 doque in sanitatem mutatur. In infinitum præ-
 terea procedet, si mutationis mutatio, & genera-
 tionis generatio fuerit. Necesse igitur & priorem
 fore, si posterior fuerit: ut si simplex aliquando
 fiebat generatio, illud quoque, quod fiebat, sim-
 pliciter fiebat, quare nondum erat quod simpli-
 citer fiebat, sed quod sit aliquid, aut quod iam fie-
 bat. Si igitur hoc etiam aliquando fiebat, cur
 nondum erat, quod tunc fiebat: cum verò in infi-
 nitum non sit aliquid primum, non erit primum:
 quam ob rem neque consequens erit. Nec fieri
 igitur nec moueri, nec mutari quicquam, possi-

bile est. Eiusdem præterea motus contrarius,
 acque quies, generatioque, & corruptio. Quare
 quod sit, cum factum fuerit, quod sit, tunc cor-
 rumpitur. Nec enim itatum, cum fiat, nec possit.
 Nam esse opus est, quod corrumpitur. Item ne-
 cesse materiam subesse ei, quod sit, & mutatur:
 quæ sanè erit velut alterabile quiddam, aut cor-
 pus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod sit,
 aut motus, aut generatio: & aliquid item ad hoc
 mouetur. Nam opus est aliquid huius ex hoc in
 hoc, quod motus non est, esse motum. Quoniam
 igitur modo? Non erit doctrina doctrina: quare
 neque generatio generationis. Cum verò neque
 substantia, nec ad aliquid, neque faciendi, ac
 patiendi, superest secundum quale, & quantum, &
 vbi, motum duntaxat esse: quandoquidem in ho-
 rum singulis, contrarietas est. Quale autem dico,
 non quod in substantia (si quidem differentia,
 quale est) verum passium quale, quo dicitur res
 aut pari, aut impassibilis esse. Immobile autem
 est, & quod omnino impossibile est moueri, &
 quod in multo tempore vix mouetur, aut quod
 tardè incipit: & quod natum quidem est moueri,
 non possit autem, quando natum est, & vbi, &
 quomodo: quod sanè inter immobilia solum,
 voco quiescere: contraria enim quies morui.
 Quare priuatio erit susceptiui.

Simul secundum locum esse dicuntur,
 quæ in vno loco primo sunt. Et sepa-
 rata, quæ in diuerso. Tangi autem,
 quorum extrema sunt simul. Mediū,
 in quod natum est prius venire, quod mutatur,
 quam ad quod vltimum mutatur, secundum na-
 turam continuè mutatum. Contrarium secundum
 locum, quod secundum rectitudinem plurimum
 distat. Consequens, est cuius principium sequen-
 tis, aut solo situ, aut specie, aut aliquo quodam
 modo definito: atque illius, cuius est conse-
 quens, nihil est medium eorum, quæ in eodem
 genere sunt: velut linea lineæ, aut vnitas vnita-
 tis, aut domus ipsius domus: aliud verò medium
 esse, nihil prohibet. Consequens nanque, alicuius
 consequens, ac quoddam posterius est. Non enim
 vnum, consequens duorum: neque nouilunium,
 consequens secundæ. Attingit verò, quod con-
 sequens tangit. Ceterum cum omnis mutatio in
 oppositis sit, hæc verò contraria, ac contradictio,
 contradictionis verò nihil medium est, constat
 quod medium in contrariis est. Continuum sa-
 nè, quoddam attingit, aut tangens est. Dicitur
 verò continuum cum idem sunt, atque vnus,
 vtriusque termini, quibus tangunt, & se conti-
 nuant. Quare patet in his esse continuum, ex qui-
 bus vnum quiddam natum est secundum conta-
 ctum fieri: quod consequens, primum sit, con-
 stat. Consequens nanque non tangit: hoc verò
 consequens est, & si continuum est, tangit. Quod
 si tangit, nondum continuum est. In quibus verò
 non est tactus, in his non est coheræntia. Quare
 non est punctum idem vnitati. Nam illorum est
 tactus, harum verò minimè: sed consequenter, &
 illorum quidem est aliquid intermedium, harum
 verò minimè.

ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM

LIBER DVODECIMVS

Cap. I.

PERVLATIO nobis de substantia est, siquidem substantiarum principia & causa quaruntur. Et enim siue ut totum aliquid vniuersum est, substantia, prima pars est: siue ex consequenti, hoc quoque modo primum est substantia, deinde quale, postea quantum. At simul (vt ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus: quemadmodum, non album, & non rectum. Dicimus namque haec quoque esse, veluti est, non album. Præterea, ceterorum nullum separabile est. At hoc idem, re ipsa testantur antiquiores: qui ppe qui principia, elementa, & causas substantiarum querebant. Recentiores vero vniuersalia magis ponunt esse substantias. Genera namque vniuersalia sunt, quæ asserunt magis principia, atque substantias esse, propterea quod logicè quarunt: antiquiores vero, singularia (vt ignem, & terram) non autem corpus commune.

Cap. II.

ERUM substantiarum tres sunt: vna sensibilis, cuius quædam sempiterna, quædam corruptibilis, quam omnes concedunt, veluti plantæ, & animalia. Sempiterna vero (cuius elementa, siue vniuersa, siue multa sunt, accipere necesse est) alia immobilis, quam aliqui separabilem aiunt esse, quidam in duo diuidetes, quidam in vnam ponentes naturam tam species, quam mathematica, quidam ex his mathematica solum. Illæ itaque philosophiarum naturalis: cum motu namque sunt. Ista autem alterius est, si nullum eis commune principium est. Sensibilis vero substantia, mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio sit, oppositis vero non omnibus (album non ex voce, verum ex contrario) necesse est aliquid subesse, quod in contrarietatem mutetur: non enim contraria transmutantur. Præterea, hoc quidem permanet, contrarium vero non permanet. Est igitur aliquid tertium præter contraria, ipsa materia. Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secundum ipsum quid, aut secundum quale, aut quantum, aut vbi: ac generatio simplex, & corruptio, quæ secundum quod quid sit, augmentatio & diminutio, quæ secundum quantum, alteratio, quæ secundum passionem, latio vero, quæ secundum locum, profectò in contrarietates in vnoquoque mutationes sunt. Necesse est igitur mutari materiam, quæ ambo possit. Cum autem duplex sit ens, omne mutatur ex potentia ente in actu ens, vt ex potentia

albo, in actu album. Eodem autem modo & de augmentatione, & diminutione. Quare non solum per accidens, ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia sunt, verum potentia quidem ente, actu vero ex non ente. Et hoc est Anaxagoræ vnum. Melius namque quam cuncta simul, & quam mixtura Empedoclis, ac Anaximandri: & vt Democritus quoque air, simul omnia potentia erant, actu vero minime, quare materiam tetigerunt. Cuncta vero quæcunque mutantur, materiam habent, sed diuersam nam & ipsorum sempiternorum quæcunque non sunt generabilia, sed latrone mobilia, attamen non generabilia, sed vnde, quo. Dubitare vero quispiam possit, ex quo non ente generatio fiat: tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia (veruntamen non ex quocunq;) sed cum alterum ex altero. Nec id sufficit, quod simul omnes res erant, quia differunt materia. Cur enim infinita facta fuissent, & non vnum, cum intellectus vnus sit? quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat. Tres itaque causæ, & tria principia: duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & species, hoc vero priuatio, tertium vero materia.

Cap. III.

OST hac ostendendum est, quod nec materia sit, neque species. Dico autem, extrema. Omne enim, quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquid quod transmutatur. Ab aliquo quidem, primo mouente: in quo vero, materia: in quod autem, speciem. In infinitum itaque procedet, si non solum res rotundum fiat, verum ipsum rotundum, aut as: quare necesse est stare. Deinde quod aliquid est, quælibet substantia est, quæ ab vniuerso fit. Quædam enim naturæ substantiarum sunt, quædam autem alia. Aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut casu sunt: sed ars quidem, principium in alio: natura vero, principium in ipso. Homo namque hominem generat, ceteræ causæ, priuationes horum sunt. Substantia vero, tres: quædam materia, quæ quod quid est eo ipso, quod apparet. Quæcunq; enim tactu, non coadherentia sunt, materia, & subiectum sunt: quædam vero natura, quod quid, & quidam habitus ad quæ. Tertia item, quæ ex iis, quæ singularis est: vt Socrates, aut Callias. In quibus igitur quod quid non est præter compositam substantiam (vt domus forma, non nisi ab ipsa arte) nec est generatio, aut corruptio eorum, verum alio modo sunt, & non

& non sunt, tum domus, quæ absque materia, tum sanitas, & omne, quod secundum artem est: sed si quidem sunt, in iis sunt, quæ natura sunt. Propter quod non male Plato dixit, quod species sunt alia ab his: vt sunt ignis, caro, caput. Cuncta namque materia sunt, & maximè eius substantiarum, quæ est vltima. Causæ itaque mouentes, tanquam antea existunt: quæ vero vt ratio, simul sunt. Cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. Et forma aeneæ spheræ, simul atque aenea spheræ. Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. In quibusdam enim, nihil prohibet: veluti si anima tale sit non omnis, sed intellectus: omnem namque fortassis impossibile est. Manifestum itaque est, quod præter hæc non oportet ideas esse. Homo namque hominem generat: singularis, aliquem. Similiter etiam in artibus. Medendi enim ars, ratio sanitatis est.

Cap. IIII.

AUSA vero, atque principia, quodam quidem modo alia aliorum sunt, quodam vero modo non: si quis vniuersaliter dicat, & secundum analogiam, omnium eadem. Dubitare namque quispiam possit, vtrum alia, an eadem principia, & elementa substantiarum sunt, & eorum, quæ ad aliquid sunt: & eodem modo in quolibet predicamento. At absurdum est, si omnium eadem sunt: ex eisdem enim erit ad aliquid, & substantia. Quid igitur hoc erit præter enim substantiam, & alia, quæ predicantur, nihil commune est. Prius autem elementum est, quam ea, quorum est elementum. At vero nec substantia, eorum, quæ ad aliquid sunt, elementum est, nec aliquid horum, substantia. Item quo modo continget, omnium eadem esse elementa? Nullum enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur: veluti ipsi b, a; ipsum b & ipsum a. Neque sanè vllum intellectuale, vt vnum, vel ens elementum est: hæc enim, vnicuique compositorum insunt. Nullum igitur eorum, neque substantia, nec ad aliquid erit. At necessarium est: non sunt ergo omnium eadem elementa. An (vt diximus) quodam modo quidem sunt, quodam modo vero non? veluti fortassis corporum sensibilem, calidum tanquam species, & alio modo frigidum, vt priuatio. Materia vero, quod primo per se potentia hæc erat: substantia vero, tum hæc, tum ea ex iis, quorum hæc principia sunt. Aut si quid ex frigidum, & calido sit vnum, vt caro, aut os, necesse profectò est aliud ab his esse illud, quod factum est. Horum itaque eadem elementa, atque principia sunt, alia vero aliorum. Omnium vero ita quidem dicere non est, sed analogicè. Quemadmodum si quis dicat, quod principia sunt tria, species, priuatio, & materia: verum vnumquodque horum, circa vnumquodque genus aliud est: vt in coloribus, album, nigrum, superficies: lumen, & tenebræ, ære: ex his vero dies, & nox. Cum vero illæ non solum, quæ insunt, causæ sint, verum etiam ex iis, quæ extrinseca sunt illud quod mouet, patet quod aliud est principium, aliud elemen-

tum. Ambo vero, causæ sunt: & principium in hæc diuiditur. Quod autem vt mouens, vel sistens est, principium quoddam, & substantia est. Quare elementa quidem analogicè tria, causæ vero, atque principia quatuor: aliud vero in alio, & prima causa, vt mouens, in alio alia: sanitas, morbus, corpus, mouens, ars medendi: species inordinatio talis, lateres, mouens adificatiua: & mirum in hæc diuiditur principium. Cum autem mouens, in naturalibus quidem homo, in iis vero, quæ à mente sunt, ipsa species, vel contrarium sit, modo quodam tres profectò causæ erunt, alio vero modo quatuor. Sanitas namque, quodam modo est ars medendi: & adificatiua, species domus: & homo, hominem generat: præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum.

Cap. V.

VM autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sunt, illa sunt substantia: propter quod hæc, omnium principia quæ. Siquidem absque substantiis passionibus, & motus non sunt. Deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus, aut intellectus, appetitus, & corpus. Item alio modo, analogicè principia sunt eadem, vt actus, & potentia: verum hæc etiam in aliis alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim, idem quandoque actu, quandoque potentia est: vt vinum, aut caro, aut homo (at hæc, in prædictis causis cadunt. Actus namque est species, si separabilis sit) item quod ex ambobus. Priuatio etiam, vt tenebræ, aut agrotans. Potentia autem materia. Hoc namque est, quod ambo fieri potest. Aliter autem actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia est, quorum non eadem species, sed diuersa est: veluti hominis causa, elementa, ignis, & terra, & materia: & propria species, & si quid aliud extrinsecus est, vt patet: & præter hæc, Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec species, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia. Præterea videre oportet, quod quædam est vniuersaliter dicere, quædam minime. Omnium itaque prima principia, quod actu, primum, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuersalia dicimus, non sunt. Singulare namque, principium eorum est, quæ singularia sunt. Homo enim hominis vniuersalis, profectò nullus est: verum Peleus, Achilles: tui autem, patet. Et hoc quidem sit b: ipsius b a: & ipsum b, omnino ipsius b, a simpliciter: deinde species ea, quæ substantiarum sunt: verum aliorum alia causæ, ac elementa, vt dictum est: veruntamen eorum, quæ non in eodem genere sunt, colorum, sonorum substantiarum, quantitatis, eò quod analogon: eorum quoque, quæ in eadem specie, sunt diuersa, non specie, sed quoniam singulare aliud, & tua materia, & species, & quod mouit, & species, ac mea materia: vniuersali vero ratione, eadem. Quæstio igitur quamnam principia, siue elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitarum sunt, & vtrum eadem an diuersa, patet, quod cum multipliciter dicantur, vniuersaliterque sunt: at si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi quod aliquo modo eadem. Analogicè

Tres substantia.

nanque eadem: quia materia, species, privatio, mouens. Ac illo modo substantiarum cause, quasi omnium causa sunt: quia peremptis, perimuntur. Præterea, quod primum, actu est: illo verò modo, alia prima, quæcunque contraria, quæ nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item & materia. Quæ itaque sensibilia principia sunt, & quot, quòve modo eadem, & diuersa, dictum est.

Cap. VI.

Utrum verò tres sint substantiæ, duæ quidem naturales, alia autem immobilis, de hac est dicendum, quòd necesse est perpetuam aliquam, & immobilem substantiam esse. Etenim substantiæ primæ entium sunt: & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. At impossibile est, aut generari motum, aut corrumpi: nam semper erat. Neque tempus: cum non sit possibile, prius, & posterius esse, tempore non existente. Et motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. Aut enim idem, aut quædam ipsius motus passio est. Motus verò non est continuus, præter hunc qui secundum locum, & hunc, qui circularis est. At verò si motuum, aut effectuum est, non autem operans aliquid, non est motus. Possibile nanque est non operari, quod potentiam habeat. Nulla igitur utilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, quemadmodum qui faciunt species, nisi aliquod principium insit, quod mutare possit. Non igitur sufficiat illa quidem, nec alia substantia præter species. Nam si non operabitur, motus non erit. Nec item si operabitur quidem. Substantia verò eius potentia sit: non enim erit perpetuus motus. Quod enim potentia est, contingit non esse. Oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substantias, absque materia: sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem æternum est, actu igitur sunt. At qui dubium est: nam omne quidem agens posse quoque videtur, potens verò non omne, agere: quare potentia erit prior. Verum si hoc ita sit, nihil enim erit. Contingit enim posse quidem esse, non dum verò esse. At si vt theologo, qui ex nocte cuncta generant: siue, vt physici dicunt, omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quo nanque modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? Non enim ipsa materia se ipsam mouebit, verum opifex virtus: neque menstrua, neque terra, verum semina, atque humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus, & Plato, cum semper esse motum dicant: cur verò, vel quem non aiunt: nec cur sic, nec causam. Nihil enim aliunde de quo mouetur, sed oportet vt semper aliquid præexistat: sicuti nunc, natura quidem hoc modo: vt etiam aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo: deinde quisnam primus sit: differ enim quàm maximè. At neque Platoni possibile est dicere id, quod quandoque putat principium esse, quod se ipsum mouet: posterior enim pariter cælo est anima, vt ait. Arbitrari itaque potentiam actu priorem, quodam modo quidem bene est, quodam modo verò minimè. Dictum autem

est, quo modo. Quòd autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. Intellectus nanque actu est: & Empedocles amicitiam & contentionem ponens: & qui semper esse motum aiunt, vt Leucippus. Quare non erat tempore infinito chaos, aut nos, verum semper eadem circuitione, aut aliter, si actus quidem prior potentia. Si verò semper idem circuitione, oportet vt aliquid semper similiter operando permaneat. Quòd si futura est generatio, & corruptio, aliud operans aliter & aliter esse oportet. Necesse igitur est hoc quidem modo, illud secundum se operari, hoc verò secundum aliud. Aut igitur secundum diuersum, aut secundum primum. Necesse autem est vt secundum hoc: hoc nanque rursus, & sibi, & illi causa est. Dignius ergo est, quod primum est: hoc nanque, vt semper similiter se habeat, causa erit: vt verò aliter, aliud: vt autem semper, aliter, ambo scilicet. Patet igitur, quòd motus quoque ita se habent. Cur igitur alia querere oportet principia?

Cap. VII.

Utrum verò & ita contingat (& si non sic, ex nocte, & simul omnibus, & ex non ente erunt) hæc profectò soluentur: & aliquid, quod semper incessabili motu mouetur: hic verò, circularis est. Et hoc non solum ratione, verum etiam opere patet. Quare æternum est profectò primum cælum: estque aliquid, quod mouet. Cum verò id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non motum mouet, quod æternum, substantia, & actus est. Hoc autem modo, concupiscibile, & intelligibile mouet, non motum. Horum autem prima eadem sunt. Desiderabile nanque, quod apparet bonum. Primum verò voluntate affectabile, quod est bonum. Magis verò appetimus, quia videtur, quàm videatur quia appetimus. Principium verò, intellectio: ac intellectus, ab intelligibili mouetur. Intelligibile verò, alter ordo est, qui per se ipsum est: & huius, substantia prima, atque huiusce, quæ simplex & secundum actum est. Est autem vnum, & simplex, non idem. Si quidem vnum, significat mensuram: simplex verò, quo modo se habeat ipsum. At verò bonum quoque, & quod per se eligibile est, in eodem ordine sunt: & semper, primum est optimum, aut analogum. Quòd verò cuius gratia in immobilibus sit, ipsa diuisio manifestat. Est enim id, cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc verò non est, Mouet itaque, vt quod amatur: quod mouetur autem, cætera mouet. At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare si latio prima etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundum locum, quanuis non secundum substantiam. Cum autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. Latio nanque prima mutationum est: huius autem quæ circularis est: hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque, est ens: & prout necessitas, bene est. Et sic principium necessarium: nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationem:

nem: quoddam sine quo non bene esset: quoddam quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est, à tali ergo principio, tum cælum, tum natura dependet. Degentia verò (qualis nobis pauco tempore) optima illi est: siquidem ita semper illud est. Nobis autem profectò id impossibile est: quoniam & delectatio, actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectio, maximè delectabile est: spes autem, ac memoria, propter hæc. Ipsa verò intellectio secundum se, eius est, quod secundum se optimum est: & quæ maximè est, eius quod maximè est. Se ipsum verò intellectus intelligit assumptione intelligibilis. Intelligibilis nanque sit attingens & intelligens, ita vt idem intellectus, & intelligibile sit. Susceptiuum enim intelligibilis, & substantiæ, intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis, quàm illud, est id diuinum, quod intellectus videtur habere: & speculatio optimum, & maximè delectabile est. Si igitur ita bene se habet. Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. Quod si magis, adhuc admirabilius est. At ita se habet. Cæterum vita quoque profectò inexistit. Si quidem intellectus operatio, vita est: ille verò, est actus: actus verò per se, illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaque Deum, sempiternum, optimumque viuens esse. Quare vita, & ænum continuum, & æternum Deo inest. Hoc enim est Deus. Quicunque verò (vt Pythagorici, & Speusippus putant) optimum, & pulcherrimum non esse in principio, eò quòd plantarum quoque, ac animalium principia, causa quidem sunt: bonum verò, & perfectum in eis esse, quæ ex his sunt, non rectè putant. Sperma nanque ex aliis prioribus perfectis est: neque sperma primum est, sed quod perfectum est: veluti hominem dicere quispiam possit priorem spermate esse, non illum, qui eo generatur, sed alium, ex quo ipsum sperma est. Quòd itaque est quædam æterna, immobilisque substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est, quòd nec vllam magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum impartibilis, indiuisibilisque est. Nam infinito tempore mouet, nihil verò finitum infinitam potentiam habet. Cum verò omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non haberet magnitudinem: infinitam verò, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo. At verò & quoniam quid impassibile & immutabile est: omnes nanque reliqui motus, posteriores eo sunt, qui secundum locum est. Et quidem hæc, propter quod hoc se habeant modo, dilucida sunt.

Cap. VIII.

Utrum autem vna sit ponenda talis substantia, an plures, & quot, non oportet nos latere, sed meminisse quoque aliorum sententias, quod de pluralitate, nihil quod dictu egregium sit, dixerunt. De ideis nanque opinio nullam accommodatam considerationem habet. Números nanque dicunt ideas, qui dicunt ideas esse: de numeris verò quandoque vt de infinitis aiunt, quandoque tanquam vsque ad denarium determinatis:

qua verò de causa tanta numerorum pluralitas sit, nihil cum diligentia demonstratiua dicitur. Nobis verò ex præsuppositis, atque determinatis dicendum est. Principium enim, ac primum entium, tum per se, tum per accidens, immobile est: mouens autem, primo, sempiterno, & vno motu. Cum verò quod mouetur, necesse sit ab aliquo moueri (primumque mouens immobile per se esse) ac motu æterno ab æterno moueri, & vno, ab vno, videmusque præter simplicem rationem totius, quam dicimus primam substantiam, & immobilem mouere, & cæteras etiam rationes, quæ errantium sunt, sempiternas esse, (sempiternum nanque, & irrequiescibile, circulare corpus est: monstratum autem est de his in Phisicis) necesse est harum quoque rationum vnam, quæque, à per se immobili, & æterna substantia moueri. Nam & stellarum natura, perpetua substantia quædam existens: & quod mouet, perpetuum, & prius est moto: & quod prius substantia est, substantia sit necesse est. Constat itaque, necesse esse, tot substantias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine, ob causam prius dictam. Quòd igitur substantiæ sunt, & harum quænam prima, quæue secunda, secundum eum ordinem, quem & lationes syderum habent, patet. Pluralitatem verò lationum, ex peculiarissima philosophia mathematicarum scientiarum, videlicet ex astrologia, considerandum est: hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur: cæteræ verò de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quæ circa geometriam. Et quidem quòd plures sint eorum quæ feruntur, lationes, manifestum etiam est iis, qui parum attigerunt: pluribus enim, quàm vna, errantium astrorum vnumquodque fertur. Quòd verò hæc sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, & vt aliquam determinatam, mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidem nos ipsos querere decet, quædam autem à quærentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, iis videatur, qui circa hæc versantur: diligere quidem vtroque, adhærere verò certioribus. Eudoxus igitur Solis & Lunæ vtriusque lationem in tribus posuit sphaeris esse: quarum primam quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam verò, secundum id, quod per medium zodiacum. Tertiam porro secundum eum, qui in latitudine zodiaci obliquatur: in maiori autem latitudine obliquari eum, secundum quem Luna fertur, quàm secundum quem Sol. Errantium verò stellarum vniuersiusque in quatuor sphaeris: quarum primam quidem, & secundam, eandem illis esse. Etenim quæ non errantius est, eam illam esse, quæ omnes fert. At eam, quæ sub ipsa ordinata est, ac quæ secundum zodiacum lationem habet, communem omnibus esse. Tertiam verò omnium polos in eo, quod per medium zodiacum esse. Quartam autem lationem, secundum eum, qui obliquatus ad medium eius est. Esse verò tertiam sphaeræ polos aliarum quidem proprios, Veneris autem, & Mercurij, eosdem. At Calippus, situm quidem sphaerarum eundem Eudoxo

Primum ens.

Astrologia.

ponebat, hoc est distantiarum ordinem: pluralitatem etiam stellarum quidem Iouis, ac Saturni, eandem illi attribuebat. Soli vero, & Lunæ duas adhuc putabat sphaeras addendas esse, si quis eorum, quæ sensibilibus apparent, causas assignare debeat. Cæteris vero errantium, unicuique unam. Necessè verò esse, si debent omnes simul positæ, quæ apparent, reddere, secundum unamquamque errantium alteras sphaeras, vna pauciores esse, quæ reuoluant, & ad idem positione, semper primam eius astra sphaerâ, quod inferius ordinatum est, constituent: hoc enim modo solum contingit errantium lationem omnia facere. Cum igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphaeris, hæc quidem octo, hæc verò vigintriquinque sunt, harum sanè illas solas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infimè ordinatum est: quæ quidem duarum primarum sphaeras reuolunt, sex erunt: quæ verò posteriorum quatuor, sedecim: cunctarum verò numerus, tum earum, quæ feruntur, tum quæ reuolunt eas, quinquaginta quinque. Quod si Lunæ & Soli non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphaeræ erunt septem & quadraginta. Pluralitas itaque sphaerarum tanta sit. Quare substantias quoque & principia tum immobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrandum est esse: quod enim necessarium est, relinquatur potentioribus dicendum. Quod si nullam lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellarum, omnem item naturam, omnemque substantiam impassibilem, & per se, arbitrari oportet optimum sortitam finem esse, nulla profectò præter has, alia natura erit, sed hunc necesse est numerum substantiarum esse. Si etenim alia sunt, utique mouebunt, cum lationis finis sint. Sed esse alias lationes præter dictas, impossibile est: hoc autem ex iis, quæ feruntur, rationabile est accipere. Si enim omne, quod fertur, eius gratia, quod fertur, suapte natura est, omnique latio alicuius, quod fertur, est, nulla latio sui gratia erit profectò, nec altèrius lationis, verum stellarum causa. Si namque latio lationis causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse. Quare cum non sit processus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corporum aliquod, quæ in celo feruntur. Quod autem cælum sit vnum, manifestum est: si enim plures essent cæli, ut homines, principium vniuscuiusque erit specie vnum, numero multa. At quæcunque multa numero, materiam habent: vna etenim & eadem multorum ratio est, veluti hominis. Socrates verò, vnus. Ipsum verò quid erat esse primum, non habet materiam, cum actus sit. Vnum ergo tum ratione, tum numero, primum mouens inmobile ens est: id etiam igitur, quod semper, continuoque mouetur: vnum ergo tantum cælum est. Tradita autem sunt quædam à maioribus nostris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quod hi dii sint, vniuersamque naturam diuinum contineat. Cætera verò fabulosè ad multitudinis persuasionem, & ad legum, ac eius, quod cõferat opportunitatem, iam illata sunt. Hominiformes namque, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia consequentia, & similia iis, quæ dicta sunt: quorum

Sphaerarum numerus.

Omnis lationis finis.

si quis ipsum solum primum separando accipiat, quod deos arbitrabantur primas substantias esse, diuinè profectò dictum putabit, & (ut verisimile est) sapius quaque arte, & philosophia, quoad possibile fuit, inuenta, corruptaque rursus, has illorum opiniones quasi quasdam reliquas, nunc vsque saluatas esse. Paterna itaque, ac priorum opinio, in tantum nobis manifesta sit.

Cap. I x.

A verò, quæ circa mentem sunt, quasdam dubitationes habent. Videtur enim eorum, quæ apparent, quid diuinissimum esse. Quo verò modo se habens talis erit, difficultates quasdam habet. Siue enim nihil intelligat, sed ita se habeat, ut dormiens, quidnam præcellens erit? Siue intelligat, huius verò aliud sit principale (nō enim id, quod est eius substantia, intellectio erit, sed potentia) profectò non erit optima substantia. Si quidem eò quod intelligit, ei honorabilitas inest. Præterea, siue mens, siue intellectio eius substantia sit, quid intelligit? Aut enim ipsa se ipsam, aut aliquid aliud. Quod si aliud, aut idem semper, aut aliud. Verum autem differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodeunque? An verò de quibusdam ipsam etiam & cogitare absurdum est? Manifestū itaque est, quod illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimumque est. Neque mutatur in deterior: namque, mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primum igitur si nō est intellectio, sed potentia, rationabile est, laboriosam ei continuationem intelligendi esse: deinde dilucidum, quod aliquid aliud honorabilius esset, quàm mens, id scilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti, inerit: quare fugiendum hoc sit. Etenim quadam melius est non videre, quàm videre: alioqui non fuerit, quod optimum, intellectio. Se ipsum ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est: & est intellectio, intelligentionis intellectio. At videtur semper alterius esse, tum scientia, tum sensus, & opinio, ac mens: si verò ipius, præter necessitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi sit, secundum quod horum inest ei bene esse, quoad quidem non est idem intellectiois esse, & intellectio. An in quibusdam scientia est ipsa res? in effectiuis quidem absque materia, substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis verò, ratio, res, & intellectio. Cum igitur non sit diuersum ab eo, quod intelligitur, & intellectus, quacunque non habet materiam, idem erunt, ac intellectio, vna eius quod intelligitur. Item restat dubitatio, utrum compositū sit, quod intelligitur. Mutaretur etenim in partibus totius. An omne nō habet materiam indiuisibilem est? quæ admodum humanus intellectus: an compositū sit, se in aliquo tempore habet. Nam nō bene esse habet in hoc, aut in hoc: verum in toto quodam, quod optimum est, aliud ab eo existens. Si autem ipsa sui ipsius intellectio, per totū æternū se habet.

Cap. x.

Et scrutandum autem etiam hoc, quod bonum nam modo natura vniuersi habeat, vniuersum ipsum bonum, & ipsum optimum: utrum ratione separatum quiddam, & ipsum an per se, habeat an ipso

an ipso ordine, an utroque modo, quemadmodum exercitus: etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse: non enim ipse propter ordinem, verum ordo propter ipsum est. Cuncta autem coordinata quodam modo sunt, verum non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ: nec ita se habent, ut sit vllum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad vnum namque coordinata sunt omnia. Verum quemadmodum in domo liberis quidem minimè licet quodcumque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt, mancipiis verò, & bestiis parum quod ad commune conferat, sed verò plurimum quodcumque contingit (tale namque principium cuiusque eorum, natura est) dico autem pariformiter, quod necesse est omnia in discrimen venire: & alia ita sunt, quibus omnia communicant ad vniuersum complendum. Quacunque verò impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæve dicunt gratiosius dicentes, ac in quibus minimè dubitationes sunt, non decet nos latere: omnes namque ex contrariis omnia faciunt. At non rectè id omnia, neque id ex contrariis. Quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrariis erunt, non dicunt: quandoquidem contraria impassibilia sunt ab se inuicem. A nobis autem rationi consentaneæ hoc soluitur, cum aliquid tertium sit. Quidam verò alterum contrarium materiam faciunt, quemadmodum qui inæquale equali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo: nam materia vna nulli contrarium est. Item cuncta participabant malo, præter ipsum vnum: alterum namque elementorum, ipsum malum est. At alij, neque principia, bonum & malum, quanquam in omnibus maximè ipsum principium ipsum bonum sit. Quidam autem hoc quidem rectè, quod principium: quo verò modo ipsum bonum principium sit, utrum ut finis, an ut mouens, an ut species, non dicunt. Empedocles quoque absurdè amicitiam facit bonum, cum hac principium sit, & ut mouens (si quidem congregat) & ut materia, nam misti pars est. At si etiam eidem accidar, & ut materia, principio esse, & ut mouenti, ipsum tamen esse non idem est. Secundum quod igitur horum, amicitia est: inconueniens item est, contentionem incorruptibilem esse, cum hæc ipsa nulli natura sit. Anaxagoras autem bonum ponit principium, ut mo-

uens. Mens enim mouet: verum alicuius gratia mouet. Quare alterum nisi sit, ut nos dicimus: ars enim medendi, quodam modo sanitas est. Inconueniens etiam est, quod non fecerit aliquid bono, mentique contrarium. Porro nulli eorum, qui ponunt contraria, utuntur contrariis, si quem inquirere non pigeat: & cur quædam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. Omnia namque entia, ex eisdem principiis faciunt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia: quidam ut hoc non cogantur, vnum cuncta faciunt. Cur item semper generatio erit, quidque generationis causa sit, dicit nemo. At tum illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium necesse est esse: tum illis, qui species: quia aliud principalius principium est. Cur enim participauit, aut participat? Et aliis quidem necesse est, sapientiæ, ac nobilissimæ scientiæ aliquid contrarium ponere esse, nobis verò minimè. Nihil enim est primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc sunt. Contraria verò ignorantia, ad contrarium: primo autem nihil contrarium est. Præterea, si non erunt alia præter sensibilia, non erit principium, ordo, generatio, ipsa celestia, sed semper principij principium, ut rheologus, physicisque cunctis. Si autem erunt species aut numeri, nullius causa erunt. Si verò, non saltem ipsius motus: quo namque item modo, ex non habentibus magnitudinem, magnitudo, continuūque erit? Numerus namque non faciet continuum, neque ut mouens, neque ut species. Cæterum nihil contrariorum erit ipsum & factiuum, & motiuum: alioqui contingere sanè possit non esse. Verum enim uero & facere posterius, quàm potentia est. Entia ergo non erunt sempiterna: attamen sunt. Interimendum igitur aliquid horum est: hoc autem aliquo pacto dictum est. Item quomodo numeri sunt vnum, aut anima, aut corpus, & omnino species, & res, nemo aliquid dicit, nec dicere possit, nisi (ut nos) dicat, quod, ut mouens faciat. Qui verò dicunt mathematicum numerum primum, & ita semper aliam attingam substantiam, ac alia cuiusque principia, inconstantem vniuersi substantiam faciunt (nihil enim altera confert, siue sit, siue non sit) & principia multa: at entia nolunt malè gubernari. Non est bonum pluralitas principiarum: vnus ergo princeps.

Yy ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE METAPHYSICORVM.

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Cap. I.

DE SENSIBILIVM itaq; substantia, quanam sit, dictum est in traditione quidem naturalium, de materia, posterius verò de actu. Cum autem haec consideratio sit, vtrum prout sensibiles substantias aliqua sit immobilis, & aeterna, necne, & si sit, quanam sit: quae ab aliis dicuntur, proximo speculandum est, vt tum si quid non rectè dicant, non simus eiusdem consilij, tum si quod nobis & illis commune dogma sit, hoc separatum non cõtra nos grauius feramus. Sufficiens enim erit, si quis quaedam melius dicat, quaedam non deterius. Duæ autem de his opiniones sunt. Quidam etenim ipsa mathematica substantias esse aiunt, vt numeros, lineas, & quæ his eiusdem generis sunt. Et rursus, ideas. Cum autem quidam ideas, numeròsque mathematicos duo genera faciant, quidam vnã ambòrum naturam, quidam autem alij mathematicas tantum substantias esse dicant: primum quidem de mathematicis considerandum est, nullam aliam eis addendo naturam, veluti vtrum ideas sint necne, & vtrum principia, substantiaq; entium, an non verum tantum, vt de mathematicis, vtrum sint, an nõ sint: & si sint, quonam modo sint. Deinde postea seorsum de ipsis ideis simpliciter, & aliquantulum legis gratia: diuulgata nanque plurima sunt, etiam in exterioribus rationibus. Præterea, ad illam considerationem oportet maiorem sermonis partem attendere, cum de his considerationibus, vtrum substantia, principiaque entium, numeri, ac ideas sint: post enim ideas, hæc tertia consideratio restat. Necessè autem, si mathematica sunt, aut in sensibilibus ea esse, quemadmodum aliqui dicunt, aut à sensibilibus separata: & hoc etiam modo quidam aiunt: aut si neutro modo sunt, at alio modo sunt. Quare dubitatio nobis non de ipso esse erit, verum de modo.

Cap. I I.

T quidè quod sensibilibus ea esse impossibile est, quòdque simul fictitia ratio est, dictum sanè in dubitationibus est, quòd simul duo solida esse impossibile est. Item quòd eiusdem rationis est, ceteras quoque potentias & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam: hæc itaque prius dicta sunt.

Verum ad hæc etiam constat, quòd impossibile esset quodcunque corpus diuidi. Diuideretur enim secundum superficiem, & hæc secundum lineam, & ista secundum punctum. Quare si punctum impossibile est diuidere, etiã lineam: quòd si hanc, cetera quoque. Quod igitur differt aut has esse tales naturas, aut non esse quidem in eis tales naturas? Idem nanque accidet: diuisis enim sensibilibus, diuidentur, aut nec ipsa sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam si erunt præter sensibilia solida separata ab his diuersa; prioraque sensibilibus, pater quòd etiam præter superficies, alias necesse est esse superficies separatas, puncta quoque, & lineas: quòd quidem eadem ratio est. Quòd si hæc rursus præter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata: si quidem incomposita, priora compositis sunt. Et si sensibilibus priora sunt corpora non sensibilia, eadem ratione superficiesbus etiam, quæ in solidis immobilibus sunt priora sunt eæ, quæ per se ipsas existunt. Quare alia sunt hæc, tum superficies, tum lineæ, ab iis, quæ simul cum separatis solidis sunt: hæc namque simul cum mathematicis solidis, illa verò eis priores sunt. Rursus illarum superficieum lineæ erunt, quibus priores alias oportebit eadem ratione lineas, punctaque esse: & eorum, quæ in prioribus lineis, alia puncta priora, quibus non erunt amplius alia priora. At absurda sanè coaceruatio fit. Accidit nanque solida quidem, vnica præter sensibilia esse: superficies verò triplices, præter sensibiles; illa scilicet præter sensibiles, quæ in mathematicis sunt solidis; quæque præter eas, quæ in his sunt: lineæ autem quadruplices, puncta autem quinquapla. Quare circa qualia horum, mathematica scientia erunt? non enim circa superficies, lineas, & puncta, quæ in immobili solido sunt: quandoquidem super scientia circa priora est. Eadem ratio de numeris quoque: præter enim quilibet puncta, alia vnitates erunt: ac præter quilibet entia sensibilia, deinde præter intelligibilia, quare numerorum mathematicorum infinita genera erunt. Item, quonam modo quæ in dubitationibus enumerauimus, soluere possunt? Etenim ea, circa quæ Astrologia est, simili modo præter sensibilia sunt, ac circa quæ Geometria. Est verò cælum, & partes eius, quonam modo possibile est, aut aliud quodcunque motum habens? Similiter autem perspectiua, & har

& harmonica obiecta: Exit namq; vox, & visus prout sensibilia, & particularia. Quare pater quòd alij sensus etiam, aliaq; sensibilia sunt. Cur enim magis illa, quam necesse est hæc sunt, animalia quoque erunt, si quidem & sensus. Item, quædam à mathematicis vniuersaliter præter has subtilitatis scribitur: erit igitur hæc quoque, alia quædam substantia separata, ac media inter ideas: ac media, quæ nec numerus, nec puncta, nec magnitudo, nec tempus sit. Quòd si hoc impossibile est, constat quoque illa impossibile esse à sensibilibus separata. Et omnino contrarium, tum vero, tum ei, quod existimari solitum est, accidit. Si quis ita esse mathematica ponat, vt quædam naturas separatas, necesse profectò est propterea quidem, quòd ita se habeant, priores sensibilibus magnitudinibus esse: secundum autem veritatem, posteriores. Si quidem imperfecta magnitudo, generatione prior, substantia posterior sit, vt inanimatũ animato. Item, quo, & quando magnitudines mathematicæ vnũ erunt, quæ quidem interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps est rationis, in sunt: quòd si non, multa erunt, ac dissoluuntur. Illis verò (cum diuisibiles, quantæque sint) quidnam cautæ est, vt vnũ sint, coniunctæque maneant? Item ipsa etiam generationes hoc manifestant: quandoquidem quòd primum est, ad longitudinem, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatem fit, ac finem nactum est. Si itaque substantia prius, quòd generatione posterius est, corpus profectò tantum superficis, tum longitudine prius erit: & hæc ratio perfectum magis, atque totum, quia sit animatum. Linea verò, siue superficies, quonam modo animata erit? Supra nanque nostros sensus hæc certè postulatio erit. Item, corpus quidè, substantia quædam sit, quippe quod iam perfectiorem quodam modo habet, lineæ verò quonam modo substantia erunt? Nec enim vt species, & forma quædam, veluti si anima sit, quòd tale est: nec vt materia, veluti corpus. Nihil enim ex lineis, neque ex superficiebus, neque punctis videtur consistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profectò videretur. Ratione itaque prior sit. Non tamen omnia quæcunque ratione priora, substantia quoque priora sunt. Substantia nanque priora, quæcunque separata, excedunt essentia. Ratione verò iis, quorum rationes ex rationibus: hæc autem non sunt simul. Si enim passiones non sint præter substantias, veluti quidam morum, vel album, homine albo secundum rationem albedo prior est, non secundum substantiam. Non enim potest separata esse, verum semper vnã cum toto est: dico autem, totum hominem album. Quare manifestum est, neque prius esse, quòd ex ablatione est, neque posterius, quòd ex appositione est: ex appositione namque, ipsa albedine, albus homo dicitur. Quòd igitur nec substantia sit magis, quam corpora, nec essentia sensibilibus priora sit, verum sola ratione, nec vsquam esse separata possibile esse, eo fati dictum est. Cum verò nec in sensibilibus ea esse contingat, manifestum est, quòd aut omnino non sunt, aut modo quodam sunt, & ob hoc

non simpliciter sunt. Multipliciter nanque ipsum esse dicimus.

Cap. III.

Quemadmodum enim vniuersalia in mathematicis non sunt de separatis Mathematicis præter magnitudines, numeròsque, vt tica quare rum de his, quanquam non quatenus nus nõ sensibilibus, rationes, & demonstrationes sunt, verum non prout sensibiles, sed prout tales sunt. Quemadmodum enim prout mota solùm multæ rationes sunt, absque eo, quòd quid sit vnumquodque eorum, ac eis accidentium considereretur, & non est necesse propterea idem aliquid motum à sensibilibus separatum esse, vel in eis aliquam naturam segregatam esse: ita de motis etiam erunt rationes, atque scientia, non tamen quatenus mota, verum quatenus corpora tantum, & rursus prout superficies tantum, & prout longitudines tantum, & quatenus diuisibilia & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tantum. Quare cum simpliciter verum sit dicere, non solùm separabilia, sed & non separabilia esse veluti mota, & mathematica: quia (etiam qualia dicunt) verum est simpliciter dicere, & talia esse: & quemadmodum ceteras scientias simpliciter verum est dicere huius esse, non eius, quòd ei accidat: veluti albi (si salubre album sit) verum prout salubre est, ac illius, cuius vnãquæque est, si salubris salubre, si verò hominis prout homo est: ita & geometriam. Non si accidit sensibilia esse quorum est, non est autem eorum, prout sensibilia sunt, non erunt sensibilibus mathematica scientia: non profectò propter hæc aliorum separatorum erunt. Multa verò per se rebus accidunt, prout vnumquodque talium est: quoniam & quatenus foemininum animal, & quatenus masculinum, propria sunt passiones, et si non est quicquam foemininum, neque masculinum separatorum animalium. Quare etiam prout longitudines solùm, & prout superficies, & quando de prioribus ratione, ac simplicioribus, tantò magis id certitudinem habet. Hoc autem simplex est, quare absque magnitudine magis, quam cum magnitudine, & maxime absque motu. Quòd si habet motum, primum maxime: si quidem hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadem ratio de harmonica, & perspectiua est: neutra nanque prout visus, vel prout vox, speculatur, verum prout lineæ, & numeri. Adhæc, propria illorum passiones sunt: mechanica quoque similiter. Quare si quis ab accidentibus separer, ac de eis aliquid, quatenus talia sunt, consideret, minime propter hoc metietur: quemadmodum nec cum in terra describat, ac eam, quæ pedalis non est, pedalem dicat. Non enim in positionibus falsitas inest. Optimè verò ita vnumquodque profectò considerabit, si quis separans, ponat, quòd non est separatum: quòd arithmeticus, geometriaque facit. Vnum enim, & indiuisum

diuisum est homo, prout homo. Ille verò posuit vnum indiuisum, deinde specularis est, si quid homini, prout indiuisus est, accidit. At geometra nec prout homo, nec prout indiuisus, verum prout solida, quæ certè (etiam tamen nullibi erat indiuisus) inerant ei: patet quòd etiam absque his, contingit ei posse inesse. Quare propter hoc non malè geometra dicunt, & de entibus differunt, & entia sunt. Duplex enim est ens, hoc quidem actu, hoc verò materia. Cùm autem bonum, & pulchrum differant (siquidem illud semper in operatione, pulchrum verò etiam in immobilibus est) qui dicunt mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim, & maximè ostendunt. Nam etsi non nominant, cùm tamen opera, & rationes ostendunt, nonne dicunt de eis? Pulchri nanque maximè species sunt, ordo, commensuratio, & definitum, quæ maximè ostendunt mathematicæ scientiæ. Et cùm hæc multorum causa esse appareant (dico autem ex actiis simè) patet quòd etiam similem causam, quæ ut bonum causa est, quòdam modo dicunt. Magis autem aperte in aliis dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia, & quoque modo priora, & quomodo non priora, tot dicta sunt.

Cap. IIII.

DE ideis autem, primò ipsam, quæ de idea est, opinionem considerandum, ad numerorum naturam nihil conforij habentem, sed quemadmodum opinati sunt à principio, qui primi ideas esse dixerunt. Accidit verò de ideis opinio illis, qui dixerunt propter ea, quòd de veritate adhæserant Heracliti rationibus, tanquam omnia sensibilia semper fluant. Quare si qua cuiuspiam scientia, prudentiæque erit, oportet alias quædam naturas permanentes esse, præter sensibiles: non enim fluentium esse scientiam. Cùm verò Socrates circa morales virtutes vacaret, & de his vniuersaliter definire primus quæreret (naturalia enim parumper Democritus tetigerat solum, & aliquatenus calidum & frigidum definierat. Pythagorici etiam prius de quibusdam paucis, quorum rationes ad numeros reducebant, veluti quid est tempus, aut iustum, aut nuptia) ille sanè rationabiliter quærebat ipsum quid est: syllogizare enim quærebat. Syllogismorum verò principium, est ipsum quid est. Nondum enim tunc erat vis dialectica, vnde & possent absque eo ipso quid est, contraria considerare, vtrum contrariorum eadem scientia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem vniuersalis. Hæc enim ambo circa principium scientiæ sunt. At Socrates quidem vniuersalia non ponebat separata, nec definitiones: quidam verò separarunt, ac talia, entium ideas appellarunt. Quare ferè accidebat eis eadem ratione, omnium, quæ vniuersaliter dicuntur,

ideas esse. At simile est, sicuti si quis numerare volens, cùm quidem pauciora existant, arbitretur non posse: cùm verò plura faciat, numeret. Plures etenim (vt ita dicam) species sunt, quam sensibilia particularia: de quibus cum causas quærent, ex his ad illas processerunt. Nam & secundum vnumquodque eiusdem nominis sunt, & præter substantias: ceterorum quoque in multis est vnum, & in his, & sempiternis. Ceterum quibus modis ostenditur, quòd species sunt, secundum nullum horum apparer. E quibusdam nanque non est necesse fieri syllogismum, & quibusdam verò, etiam quorum non putant, horum species sunt. Secundum nanque rationes, quæ ex scientiis, species erunt omnium, quorum scientiæ sunt: secundum verò vnum in multis, etiam negationum: & secundum quod intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: siquidem horum aliqua conceptio est. Insuper quædam rationum, eorum etiam, quæ ad aliquid sunt (quippe cùm exactissime sint) ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus. Quædam etiam tertium hominem dicunt. Et simpliciter hæc de speciebus rationes, illa perimunt, quæ magis, quam ipsas ideas esse volunt, qui species dicunt. Accidit enim non esse prius dualitatem, sed numerum, & eo, quod est aliquid, etiam id, quod per se est: & cuncta quæcumque cum quibusdam sequerentur de ideis opiniones, aduersa facere principiis. Item, secundum existimationem, secundum quam dicunt ideas esse, non solum substantiarum, verum etiam multorum aliorum species erunt: etenim vnus conceptus, non solum de substantiis, sed de non substantiis etiam est. Et scientiæ non solum substantiæ erunt: & alia id genus accidunt infinita. Secundum verò necessitatem & opiniones de eis, si species participabiles sunt, necesse est substantiarum solum esse ideas. Non enim secundum accidens participatio earum est, sed eatenus vniuersaque participare est, quatenus dicitur non de subiecto. Dico autem, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed secundum accidens. Accidit enim duplo æternum esse, quare species, substantia erunt. Hæc autem hic, & ibi substantiam significant. An aliquid erit dicere esse præter hæc, ipsum quid vnum in multis: etsi eadem quidem species est idearum, & participantium, erit aliquid commune. Cur enim magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, sed æternis, dualitas vnum, & idem sit, quam de hac, & aliqua? Quòd si non est eadem species, æquiuoca erit profectò, & simile, ac si quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inspiciens communicationem eorum. Si autem cætera quidem, communes videlicet rationes speciebus conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cæteras rationis partes, & quod est, cuius est, apponatur, considerandum est, ne omnino vanum hoc sit. Cui nanque apponetur? medio, an plano, an cunctis? Omnia enim, quæ in substantia sunt, idæ sunt, vt animal, & bipes. Item patet, quòd ipsum quoque necesse est quid esse, veluti planum

planum naturam quandam, quæ omnibus speciebus vt genus inerat. **C**ap. V. **O**mnissimum verò quispiam dubitabit, quidnam species conferant, aut sempiternis sensibilibus, aut illis, quæ sunt, & corrumpuntur: nec enim motus, nec alicuius transmutationis, eis ipsis cause sunt. At nec ad scientiam aliorum profunt: nec enim horum illæ substantiæ sunt: in his etenim essent. Nec ad esse: quippe cùm non insint participantibus. Ita etenim fortassis cause putabuntur esse, vt album mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prior, Eudoxus verò posterior dubitans, & alij quidam dixerunt: facile enim est multa, & impossibilia, ad hanc opinionem congerere. At nec ex speciebus cætera sunt secundum vllum illorum modorum, qui dici solent. Dicere verò exemplaria, eas esse, & cætera eis participare, vana, & signentia poetica est dicere. Quid enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? Possibile enim est, & esse, & fieri quocumque, etiam non ex imagine. Quare & existere Socrate, & non existente, fieri vtiq; quale Socrates est. Similiter etiam dilucidum, si Socrates sempiternus esset: & eiusdem erunt plura exemplaria: quare & species, vtputa hominis, animal, & bipes, simul autem & idealis homo. Item, non solum sensibilibus exemplaria species erunt, verum etiam ipsarum: vtputa genus specierum, quæ vt generis sunt: quare idem erit, exemplar, & imago. Item, videretur impossibile, esse separaram substantiam, & id, cuius substantia. Quam ob rem quomodo idea, cùm rerum substantiæ sint, separata erunt? In Phædone verò hoc modo dicitur, quòd tum ipsius esse, tum ipsius fieri, species cause sunt. At tamen quamuis species existant, non sunt, si non sit, qui moueat: & multa alia sunt, quæ vt domus, & anulus, quorum non dicunt species esse. Quare patet, cætera quoque, quorum aiunt ideas esse, posse & esse, & fieri propter tales causas, quales eorum sunt, quæ nunc dicta sunt, & non propter species. Sed de ideis quidem, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tum certiores rationes, multa iam consideratis similia congregari possunt.

Cap. VI.

VM autem de his determinatum sit, decet rursus, quæ circa numeros illis accidunt, qui eos substantias separatas dicunt, ac entium causas primas speculari. Necesse verò est, si numerus quædam natura est, nec est alia quædam eius substantia, sed hoc ipsum, vt quidam aiunt, aut quoddam eius primum esse, quoddam consequens, quod sit secundum, quòdque specie diuersum, & hoc aut in vnitatibus confestim existit, & est, quæcumque vnitas cuique vnitati incomparabilis: aut sunt confestim consequenter omnes, & quæcumque quibuscumque combinabiles, qualem aiunt

mathematicum numerum esse (in mathematico enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quædam combinabiles, quædam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoque numero, veluti quæ in prima dualitate sunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicem: & ita in cæteris numeris. Quæ verò in ipsa dualitate, incomparabiles eis, quæ in ipsa trinitate sunt: & similiter de aliis consequentibus numeris. Ideo mathematicus quidem numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum: tria quoque cum his duobus aliud vnum: & reliquis quidem similiter: iste verò post vnum, duo alia absque primo vno, & trinitas absque dualitate. Similiter autem & reliquis numerus. Aur igitur quædam numerorum esse oportet, qualis primus dictus est, quendam autem qualem mathematici dicunt, tertium verò qualis vltimò dictus est. Item, istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus: non autem ita vt prius considerabamus, sed vt ex numeris inexistentibus ipsis sensibilibus, aut quendam eorum esse, quendam non, aut omnes esse. Modi quidem, secundum quos contingit eos esse, hi sunt necessariò soli. At hi etiam, qui dicunt ipsum vnum principium, substantiam, ac elementum omnium esse, & ex hoc, & alio quodam numerum esse, ferè singuli, horum aliquem modorum dixerunt, præterquam quòd omnes vnitates incombinabiles sint, & rationaliter accidit: non enim contingit alium modum esse, præter eos, qui dicti sunt. Quidam itaque ambos numeros esse aiunt: illum quidem qui prius & posterius habet ideas: mathematicum verò, præter ideas, & sensibilia, ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solum numerum esse primum entium, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoque vnum Pythagori ipsum mathematicum, verum non separatum, eorum opinio est, sed ex eo sensibiles substantias constare dicunt, nunc solum enim calum ex numeris construunt, sibi sub præter id, quòd non ex monadicis: sed vnitas substantias nunc existimant habere magnitudinem. Quo autem numero modo primum vnum consistit magnitudinem habens, dubitare videntur. Alius autem constare quidam primum numerum, ipsum specierum vnum esse: alij verò ipsum mathematicum, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida: quidam enim, alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum verò qui aliter dicunt, quidam mathematica, & mathematicè dicunt, quicunq; ideas non faciunt numeros, nec esse ideas aiunt: quidam mathematica, non mathematicè. Non enim secari omnem magnitudinem in magnitudines, neque quæcumque vnitates dualitatem esse. Monadicos autem numeros esse ponunt omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnum, elementum, atq; principium entium aiunt esse: illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt prius dictum est. Quor igitur modis contingat de eis dici, quòdque omnes modi dicti sint, ex his manifestum est. Surre autem

autem cuncta quidem impossibilia, magis vero fortassis altera alteris.

Cap. VII.

Rimo itaq; considerandum est, verum combinabiles sint vnitates, an in combinabiles. Quod si in combinabiles, quoniam modo, vt diuimus: est enim quacunq; cuiusque vnitati incombinabile esse. Est autem eas, quæ in ipsa dualitate sunt, ad eas, quæ in ipsa trinitate: & sic eas, quæ in vnoquoq; numero primo sunt, incombinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates combinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus sit, & vnus solus: neque contingit ideas numeros esse. Qualis namque numerus, idealis homo, aut animal, aut aliqua alia specierum erit: idea namq; vna vnus cuiusq; veluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia vna: hi vero similes, & indifferentes indefiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipse idealis homo erit, quam quæcunque. Quod si idea non sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse: ex quibus namque principiis idea erunt? Numerus enim ex vno, & dualitate indeterminata est: ac principia, & elementa ipsius numeri, dicuntur, neque ea contingit aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si vero vnitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, vt quæcunque cuiusque, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. Mathematicus namque, ex indifferentibus est: & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt, nec hunc esse specierum: non enim erit dualitas prima, ex vno, & indeterminata dualitate. Deinde consequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas: simul etenim quæ sunt in prima dualitate vnitates, generantur: siue quemadmodum qui prius dixit, ex inæquabilibus (factis namque æqualibus fiebant) siue aliter. Deinde si altera vnitas prior altera erit, dualitate etiam, quæ ex his sit, prior erit. Cum enim aliquid sit, quoddam prius, quoddam posterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo vero posterius est. Item, cum primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorum aliquod vnum, secundum vero post illud, & rursus tertium, quod secundum est post secundum, tertium erit post primum, vnum. Quare priores profectò erunt vnitates, quam numeri, qui eas complectuntur: veluti in dualitate erit tertia vnitas antè, quam tria sint: & in trinitate, quarta, & quinta antè, quam hi numeri sint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles: verum secundum quidem principia eorum, ita esse rationale est: secundum autem veritatem, impossibile est. Etenim vnitates priores, & posteriores esse rationale est, si & quædam quidem prima vnitas est, vnumque primum & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est: post namque primum, rationale, & necessarium est, secundum quiddam esse: & si secundum, tertium; & ita cætera consequenter. Simul vero vtrunque dicere, vnitatemque primam post vnã esse, atque secundam, & primam dualitatem, impossibile est. Hi vero vn-

tatem quidem & vnum primum faciunt, secundum vero, & tertium nequaquam: ac dualitatem primam, secundam vero, & tertiam minime. Constat autem, quod si omnes vnitates incombinabiles sunt, non contingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatem, & sic cæteros numeros: tunc namque sint vnitates indifferentes, siue differentes singulæ à singulis, necesse est numerum numerari per additionem: veluti binarium, ad vnum vno alio addito: ternarium quoque, alio vno ad duo appolito: & simili modo, quaternarium. Quare cum ita sint, impossibile est numerorum esse generationem, quemadmodum ex dualitate, & vnitate generant. Binarius namque, pars ternarij sit: & hic, quaternarij. Eodem autem modo & in consequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatòque binario, fiebat quaternarius, duo binarij præter ipsum binarium. Quod si non pars erit ipse binarius: alter vero adhuc erit vnus binarius: & binarius erit ex ipso vno, & alio vno. Quod si est, non est possibile alterum elementum esse indeterminatum binarium. Vnam enim vnitatem generant, sed non determinatum binarium. Item præter ipsum ternarium, ipsumque binarium, quomodo erunt alij ternarij, & binarij? quòve modo ex prioribus & posterioribus vnitatibus componuntur? hæc enim omnia & fictitia sunt, & impossibile esset esse primum binarium, deinde ipsum ternarium. At necesse est, postquam vnum quidem, & indeterminatus binarius elementa erunt, quod si quæ accidunt, impossibilia sunt, hæc quoque principia impossibile est esse. Si itaque vnitates quæcunque à quibuscunque differant, hæc, & alia huiusmodi necessarid accidunt. Si autem quæ quidem in alio differentes sunt, quæ verò in eodem numero indifferentes inuicem solæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoque modo accidunt; veluti in ipso denario, decem vnitates sunt. Componitur autem denarius, tum ex his, tum ex duobus quinariis. Cum vero ipse denarius non sit quicunque numerus, nec ex quibuscunque quinariis componatur, sicuti nec vnitatibus, necesse est vnitates, quæ in hoc denario sunt, differre. Nam si non differant, nec quinarij differant, ex quibus denarius est. Cum vero differant, vnitates quoque differant. Si igitur differant, vtrum non erunt quinarij alij, sed hi duo tantum, an erunt? Siue igitur non erunt, inconueniens est: siue erunt, qualis ex eis denarius erit? Non est enim in denario alius denarius, præter ipsum. At vero etiam necesse est, vt non ex quibusuis binariis quaternarius componatur. Indeterminatus namque binarius (vt aiunt) determinatum accipiens binarium, duos binarios effecit: eo enim, quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quònam modo contingit, binarium præter duas vnitates, ac ternarium præter tres vnitates, aliquam esse naturam, siue certè alterum altero participabit? (quemadmodum albus homo præter album & hominem? his enim participat) siue cum alterum quædam alterius differentia sit, quemadmodum homo præter animal, & bipes? Item quædam tactus, quædam

quædam missione: quædam positione sunt, vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius, atque ternarius sic, competens quædam modum duo homines non sunt vnum quid præter vtrunq; ita de vnitatibus quoque necesse est. Et non quoniam indiuisibile idcirco, differentes enim puncta quoque indiuisibilia sunt: veritatem dualitas eorum nihil aliud est præter duo. At vero nec hoc latere deceat, quod & accidit priores, posterioresque dualitates esse, similiter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt, sine indiuisibilibus, sed ipsi hi, qui octonario in sunt, priores sunt, & generant (quemadmodum binarij ipsos) ipsi quaternarij, qui in ipso octonario sunt. Quare si & prius binarius idea, hi quoque, quædam idea erunt. Eadem ratio de vnitatibus etiam est: quæ enim in prima dualitate sunt, vnitates generant quatuor, quæ in quaternario sunt. Quare omnes vnitates ideae sunt, & componitur idea ex ideis. Quamobrem patet, quod etiam illa, quorum huiusmodi sunt ideae, compositæ erunt: veluti si quis animalia dicat ex animalibus compositis, hoc erit ideae sunt, ex animalibus ideae erunt. Et omnino facere vnitates, quomodo cunque differentes, absurdum, & fictitium est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem, coactum est. Nec enim secundum quantum, nec secundum quale, videmus differre vnitatem ab vnitate: necesseque est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerum, sed præcipue monadicum. Quare si nec maior, neque minor, æqualis: æqualis vero, & omnino indifferentia, eadem putamus esse in numeris. Quod si non ita sit, nec dualitates, quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cum æquales sint. Quam enim causam dicitur est, qui dicit indifferentes esse. Item, si omnis vnitas, & vnitas alia, duo faciunt, vnitas, quæ ex ipso binario, & quæ ex ipso ternario erit binarius, & ex indifferentibus. Et vtrum ternario prior, an posterior? Magis namque videtur necessarium priorem esse: hæc namque vnitatum simul ternario, illa vero simul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnum, siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum, & malum, & hominem & equum: qui vero ita dicunt, nec ipsas vnitates. Siue autem non est maior numerus ipsius ternarij, quam dualitatis, mirum est: siue est maior, constat quod æqualis etiam dualitati inest: quare ipse indifferens ab ipsa dualitate. Verum non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erunt ideae numeri: hoc enim ipsum rectè aiunt, qui vnitates differentes debere esse arbitrantur. Si quidem erunt ideae (vt prius dictum est) vna profectò erit species: si vero vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac ternarij indifferentes erunt: quare necesse est eis dicere, ita numerandum esse, vnum, duo, non superaddito iam præexistenti. Nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec idea esse contingit. Inerit namque altera idea in altera, cunctæque species, vnus partes. Quare secundum suppositionem quidem, rectè dicunt: simpliciter vero, non rectè: multa namque perimunt. Cum autem hoc

ipsum habere quandam profectò dicant dubitationem, vtrum cum numeremus, & dicimus vni, duo, tria, assumentes numeramus, an secundum partes, an vtroque modo facimus: quapropter ridiculum est, hanc ad tantam substantiæ differentiam reducere.

Cap. VIII.

Nte autem omnia probè se habet, determinare quantum numeri, & vnitatis differentia est, si est: necesse autem est, aut secundum quantum, aut secundum quale differre. Neutrum autem horum videtur posse esse: verum prout numerus, secundum quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differant, numerus quoque à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatum. Item, vtrum prima maiores, an minores, & postea crescant, an è conuerso? hæc enim omnia absurda sunt. At vero nec secundum qualitatem differre contingit: nullam enim inesse passionem possibile est. Etenim numeris quoque posterius aiunt inesse qualitatem, quam quantitatem. Item, nec ab vno hoc ipsa pauentur, nec à dualitate. Hoc enim non est quale, illa vero quantum, quale. Nam vt entia multa sunt, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendum hoc maximè in principio est, & de differentia vnitatis determinandum maximè quidem & propter quid necesse est existere. Quod si non, quam dicunt? Et quidem si ideae numeri sunt, dilucidum est, quod neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles. At nec, vt alij quidam de numeris dicunt, rectè dicitur: sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica vero esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum. Absurdum namque est, vnum quidem esse quid primum vnorum; vt illi aiunt: dualitatem vero non esse esse principium dualitatum; neque ternarium ternariorum eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita eorum habeant, quæ circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnum non est principium. Necesse enim esset, vt tale vnum differret ab aliis vnitatibus. Quod si hoc, dualitatem quoque primam à dualitatibus. Similiter autem cæteros quoque consequentes numeros. Si autem ipsum vnum est principium, necesse magis est, quæ circa numeros sunt, se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam, & ternarium: nec esse numeros ad se inuicem combinabiles. Si quis vero rursus hæc ponat, dictum est, quod multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere: quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separatim. Constat autem ex his, quod tertius modus pessimè dicitur, eundem videlicet esse mathematicum & specierum numerum. Necesse est enim in vnâ opinionem duos errores conuenire. Nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem

Numeri & vnitas differetia.

Vnum non est principium dualitatum; neque ternarium ternariorum eiusdem enim rationis omnia sunt.

ponentem necesse est prolixum esse, & insuper quæcumque accidunt eis, qui ut species numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modus vero Pythagoricorum, partim pauciores habet difficultates, quam prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nam non separatim facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpora verò ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est: nec enim indiuiduas magnitudines dicere, verum est. Deinde quia hoc modo maxime se habent, unitates verò non habent magnitudinem: magnitudinem verò ex indivisibilibus componi, quoniam modo possibile est? At verò numerus Arithmeticus, monadicus est: illi verò numerum entia dicunt. Speculationes enim adaptant corporibus: tanquam existentibus, ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separatim faciunt. Item, utrum vnaquæque unitas ex magno & parvo adæquatis sit, aut hæc quidem è parvo illa verò ex magno? Si itaque sit, nec ex omnibus elementis vnum quodque est, nec unitates sunt indifferentes: in hac quidem magnum, in hac verò parvum inest, suapte natura contrarium existens. Item, quæ in ipso ternario, quoniam modo sunt? Vna enim superflua est: sed propterea fortassis, ipsum in impari medium faciunt. Quod si utraque unitatum ex ambobus est adæquatis, quoniam modo dualitas vna quædam existens natura, ex magno & parvo erit? aut quid ab unitate differet? Item, unitas prior dualitate: perempta nanque primitur dualitas. Ideam igitur, ideam necessesse est eam esse, cum prior idea sit, ac priorem factam fuisse: ex aliquo igitur. Indeterminata enim dualitas, dualitatis efficiens erat. Item, aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse: numerum enim separatim faciunt: quare non est possibile, non esse horum alterum. Et quidem quod infinitum esse non contingit, patet. Infinitus enim, nec par, nec impar est. Generatio verò numerorum, aut imparis numeri, aut paris semper est. Cum enim vnum hoc non cadat in parem, impar efficitur. Cum verò hoc modo dualitas incidat in eum, qui ab vno duplicatur, sit quidem imparium alius, par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri verò ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea: quamvis nec secundum positionem, neque secundum rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? Hoc enim dici oportet, non solum, quod est, verum etiam propter quid est. At verò si numerus ad denarium vsque, ut quidam aiunt, primò quidem citò deficient species: pura si ternarius est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? Etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. Hi enim, substantiæ, ideæque sunt. Attamen deficient, si species quidem animalis excedent. Simul autem constat, quòd si hoc

modo ternarius idealis homo sit, & ceteri quoque ternarij, cum similes sint, qui in eisdem numeris sunt: quare infiniti homines erunt, aut vnicuique idealis homo, si vnicuique ternarius idea est: aut si non, saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex iis combinabilibus unitatibus est, quæ in eodem sunt numero, si alicuius idea sit ipse quaternarius, veluti equi aut albi, homo erit parvs equi, si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidem ideam esse, vnderarij autem non, neque sequentium numerorum. Item, & sunt, & fiunt quædam, quorum species non sunt: vnde qua de causa non sunt illorum species? non sunt ergo species, causa. Item, inconueniens est, si numerus vsque ad denarium magis quid ens, & ipsius denarij species, tamen huius quidem non sit generatio tanquam vnus, illius tamen sit. Tentant autem tanquam si is, quæ ad denarium vsque est, perfectus numerus sit: generant porro, quæ sequuntur, veluti vacuum, proportionem abundans, ceteraque huiusmodi. Infra denarium, quædam quidem principis attribuant, pura motum, stationem, bonum, malum. Alia verò numeris ideo vnum, impar est: si enim in ternario, quomodo quaternarius impar? Magnitudines item, & quæcumque similia, quousque quantæ? veluti prima linea indivisibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad denarium vsque. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam utrum vnu prius, an ternarius, & binarius. Quatenus enim numerus compositus est, vnum est: quatenus verò vniuersale, & species, prior numerus est. Vnaquæque enim unitatum, pars numeri, ut materia est: ille verò, ut species. Ac quodam quidem modo rectus prior acuto, quia & in ratione definitente positus est: quodam verò modo acutus, quia pars est, ac in hunc diuiditur. Tanquam igitur materia, acutus, elementum, & unitas, prius: ut verò secundum speciem, & eam, quæ secundum rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia, & specie. Quod enim ambo est, propinquius est specie, & ei, cuius ratio est, generatione verò posterius. Quo igitur modo ipsum vnum, principium est: quia non est diuisibile, aut sit, sed indivisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum: verum alio modo, illud quidem secundum rationem, hoc verò secundum tempus. Vtro itaque modo ipsum vnum est principium? Vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & uterque vnus. Vtroque igitur modo, ipsum vnum faciunt principium. At impossibile: hoc enim ut species, & substantia, hoc verò ut pars, & materia. Est nanque quodam modo vnum, utrunque secundum veritatem quidem potentia. Si quidem vnum quid est numerus, & non acernus, sed aliud ex aliis (ut aiunt) unitatibus, actu sanè non est utraque unitas. Causa verò erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis & vniuersalibus rationibus venabantur, ita ut ex illis quidem tanquam punctum posuerint ipsum vnum, & principium. Unitas enim, punctum sine positione est. Quæmadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti. Quare unitas efficitur

numerorum materia, simulque dualitate prior. Rursusque posterior, tanquam dualitate exitente toto quodam, & vno, & specie. Ex eo verò, quòd vniuersale quærebant predicatum vnum, & ita ut partem dixerunt: at simul hæc eidem inesse, impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differet, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, unitas verò non) similior erit profecto ipsi unitas. Si autem unitas, illud quoque unitati quæ dualitati, ea quoque de re utraq; unitas prior dualitate erit: at non dicunt: generant sanè denarium primo. Item, si dualitas ipsa vnum quid est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas: ex quo igitur hæc dualitas?

Cap. IX.

Dabitur autem quispiam, quòd cum tractus quidem in numeris minimè sit, consequentibus quidem iis, quarumcunque non est aliquid medium unitatibus, veluti iis, quæ in dualitate, ternariove sunt, utrum consequentes sint ipsi vni, an non: & utrum dualitas prior est iis, quæ consequuntur an quacunque unitatum. Simili modo hæc difficultates de posterioribus etiam numero, generibus, linea, plano, & corpore accidunt. Quidam enim ex magni & parvi speciebus faciunt (veluti ex longo quidam, & breui) longitudines: ex lato verò, & stricto, plana: ex profundo autem, & humili, moles. Hæc autem magni & parvi species sunt, principium verò, quòd secundum ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorum sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria: absoluta nanque ab inuicem accidet ea esse, si principia etiam non consequuntur, ut sit latum & strictum, longum & breue. At si hoc erit, planum erit, linea, & solidum planum. Anguli item, & figuræ, & huiusmodi, quoniam modo assignabuntur: Idemque accidit, quod eis, quæ circa numerum. Hæc nanque magnitudinis sunt passionem, non ex his magnitudo, quemadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex laui & aspero solidum. His autem omnibus commune, quòd in speciebus, quæ sunt ut generis, dubitare accidit, cum quis vniuersali ponat: utrum animal ipsum, an animal, an alterum ab ipso animali. Hoc nanque si sit non separatim, nullam dubitationem faciet. Si verò sit, quemadmodum qui hæc dicunt, separatim ab vno & numeris, non est facile solvere. Si non facile, dicere oportet, quòd impossibile est. Cum enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, utrum ipsum quid, an aliud intelligit: Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autem eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine, de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, & solidum, & solidum sunt: ex eisdem enim vnum, & idem erit. Quòd si materia plures, & altera quidem linea, altera plana, altera solida, aut sequuntur inuicem, aut non: quare hoc etiam modo

eisdem accidit. Planum etenim, aut non habebit lineam, ut linea erit. Item, quo quidè modo contingit ex vno & multitudine numerum esse, nihil dicere conantur, quomodo omnes autem dicant. eisdem difficultates accidunt, quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo, quòd vniuersaliter predicatur, & nulla multitudine numerum generat: quidam ex aliqua multitudine, prima tamen dualitatem nanque primam multitudine esse. Quare (ut ita dicam) nihil differunt, sed eadem dubitationes sequuntur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamentum, aut generatio, & quæcumque alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si vna sit quæque unitas, ex quoniam est: non enim erit vnaquæque ipsum vnum. Necesse autem est, aut ex ipso vno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. Atqui multitudinem dicere unitatem esse, impossibile est, cum indivisibilis sit. Quòd autem ex parte sit, alias habet multas difficultates: vnaquæque enim partium, aut indivisibilem, aut multitudine necesse est esse, ac unitatem diuisibilem, & ipsum vnum, ac multitudinem, non esse elementum: quando quidem vnaquæque unitas non est multitudine, ac vno. Item, qui hoc dicit, nihil aliud, quam alium numerum facit: multitudo nanque indivisibilem numerus est. Item, querendum etiam ab eis, qui sic dicunt, utrum numerus infinitus, an finitus sit: iterum nanque, ut apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno sunt unitates finitæ: aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita: qualis itaque multitudo, & vnum, est elementum? Similiter autem de puncto quoque, aliter quis quereretur, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. Non enim vnum solum punctum hoc nitus, an si est: ex quo nanque vnum quodque aliorum puncto. Vtrum numerus infinitus, an finitus sit: iterum nanque, ut apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno sunt unitates finitæ: aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita: qualis itaque multitudo, & vnum, est elementum? Similiter autem de puncto quoque, aliter quis quereretur, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. Non enim vnum solum punctum hoc nitus, an si est: ex quo nanque vnum quodque aliorum puncto. Vtrum numerus infinitus, an finitus sit: iterum nanque, ut apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno sunt unitates finitæ: aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita: qualis itaque multitudo, & vnum, est elementum? Similiter autem de puncto quoque, aliter quis quereretur, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. Non enim vnum solum punctum hoc nitus, an si est: ex quo nanque vnum quodque aliorum puncto. Vtrum numerus infinitus, an finitus sit: iterum nanque, ut apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno sunt unitates finitæ: aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita: qualis itaque multitudo, & vnum, est elementum? Similiter autem de puncto quoque, aliter quis quereretur, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. Non enim vnum solum punctum hoc nitus, an si est: ex quo nanque vnum quodque aliorum puncto.

Ex suppo- ex non bene præsuppositis, bene dicere. Cum priftrionibus enim aliquid dicitur, cõfestim apparet non fallis diffi- bene dictum. Sed de numeris quidem sufficient, cilè bene dicere. quæ dubitata, & quæ determinata sunt cuiuscunque nanq; persuasum est, magis ei ex pluribus persuasum fuerit: ut autem illi persuadeatur, cui non est persuasum, nihil magis. De primis verò principis, primisq; causis, & elementis, quæcunq; quidem dicunt, qui de sola sensibili substantia determinant, quadam in naturalibus dicta sunt, quadam non sunt præsentis scientiæ. Quæcunq; verò aiunt, qui dicunt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cum igitur quidam ideis, ac numeros tales esse dicant, elementaq; eorum, elementa, principiaq; entium esse, considerandum de his, quid, & quoniam modo dicunt. Verùm qui numeros tantum, & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispam & modum profecto viderit, & dubitatione, quæ de eis fit: simul nanq; vniuersales substantias faciunt ideas, & rursus vt separatas, & singularium: hæc verò quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa verò eis, qui vniuersales ideas dicunt, vt eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. Singularia etenim, quæ in sensibilibus fluere putabant, nec aliquid horum manere, vniuersale autem præter hæc tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem, (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, non tamen à singularibus separauit: & hoc rectè intellexit, non separans. Constat autem ex operibus: etenim absque vniuersalibus quidem non est accipere scientiam. Separare autem, causa difficultatum, quæ circa ideas accidunt, est. Quidam verò tanquam necessarium sit, si substantiæ quadam præter sensibiles, & fluentes erunt, separatas esse, (alias quidem non habebant) eas sanè, quæ vniuersales dicuntur, attrulerunt: vt ferè accidat, easdem naturas vniuersales, ac particulares esse. At hæc ipsa per se ipsam erit difficultas eorum, de quibus dictum est.

Cap. z.

Vod verò & iis, qui dicunt ideas, & iis, qui non dicunt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictum est prius, modò dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hoc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodo principia earum, & elementa ponet? Si singulare nanq;, & vniuersale, tot erunt

entia, quot elementa, neq; scibilia elementa. Sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt substantiæ: elementa verò earum, elementa substantiarum: necesse autem est vna, & vnamquæque syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem, & specie eadem, sed vna numero vnaquæq; & quod quid, nec æquiuocum. Item, ipsum quod est vnum, quodque, vnum ponunt: quòd si syllabæ, ita illa quoque, ex quibus sunt: non erunt igitur plura a quàm vnum, nec aliorum elementorum vllum secundum eandem rationem, secundum quam nec aliarum syllabarum eadem altera & altera. At verò si hoc, præter elementa non erunt alia entia, sed solùm elementa: nec item erunt scibilia elementa, cum non sint vniuersalia, scientia verò vniuersalium sit. Constat verò ex demonstratio- Ex quibus nibus, ac definitionibus: nõ enim fit syllogismus, quòd hic triangulus duobus rectis, nisi quòd omnibus, duo recti: nec quòd hic homo animal, nisi quòd omnis homo animal. At verò si principia vniuersalia sunt, aut etiam substantiæ, quæ ex his sunt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. Vniuersale nanque non est substantia: elementum verò, & principium, vniuersale est. Est autem elementum, & principium, prius iis, quibus principium, & elementum est. Hæc itaque omnia rationabiliter accidunt, tum cum ex elementis ideas faciunt, tum cum præter eas ideas, substantiasque, quæ eandem speciem habent, vnum quid separatum esse censent. Quòd si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa a, multaque b esse, nihilque præter multa ipsa a, ipsaque b esse, erunt ob hoc infinita similes syllabæ. Quòd autem omnis scientia vniuersalium sit, quam ob rem necesse sit, tum entium principia vniuersalia esse, tum non esse separatas substantias, hoc plus, quàm alia prædicta, maximè dubitationem habet. At quodam quidem modo verò, quod dicitur, est, quodam autem modo non verum. Scientia nanque, sicut & ipsum scire, duplex est: Scientia quorum aliud potentia, aliud actu est. Potentia igitur, cum sit tanquam materia ipsius vniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitaque est: actus verò determinatus, & determinati, cum quod quid, huiusque alicuius sit: verum per accidens videtur visus colorem vniuersalem, eò quòd hic color, quem videt, color est: quod & grammaticus hoc a specularum, alpha est. Nam si necesse est, principia vniuersalia esse, necesse est, illa quoque ex his vniuersalia esse, quemadmodum in demonstrationibus est: quod quidem si ita est, nihil erit separatum, ne substantia quidem. Sed constat, quòd quodam modo quidem scientia vniuersalis est, quodam modo verò minimè.

ARIST

ARISTOTELIS

STAGIRITAE METAPHYSICORVM

LIBER DECIMVS QVARTVS.

Cap. 1.

E hæc itaque substantia tot dicta sint. Omnes verò, quemadmodum in Naturalibus, similiter etiam circa immobiles substantias, principia contraria faciunt. Si autem nullis principis possit prius aliquid esse, impossibile erit profecto principium aliquid aliud existens, principium esse. Veluti si quis dicat album esse principium, non prout aliud, sed prout album, esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens album esse, illud sanè prius erit. At verò cuncta ex contrariis sunt, tanquam cuiusdam subiecti. Necesse ergo est, maximè hoc cõtrariis inesse. Semper igitur cuncta contraria de subiecto sunt, & nullum est separabile. Ceterum quemadmodum apparet, ratioq; restatur, nihil substantiæ contrarium est: nullum ergo contrariorum omnium propriè principium est, sed alterum. Quidam verò alterum contrariorum materiam faciunt. Quidam, vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. Quidam, vni multitudinem. Generantur enim numeri à quibusdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodã ex multitudine: ambobus tamen ab substantia vnius. Etenim qui inæquale & vnum dicit elementa, inæquale verò ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnum sint, inæquale & magnum & paruum dicit, nec determinat quod ratione, numero verò minimè. At verò principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignant. Cum autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorum elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum verò formam. Quidam verò multum & paucum: quia magnū & paruum magnitudini magis secundum naturam peculiaris sunt. Alij autem, quod magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quo ad quædam, quæ accidunt, nisi ad logicas tantum difficultates, à quibus cauent, propterea quòd alij quoq; logicas afferunt demonstrationes. Eiusdem tamè rationis est excedens & excessum: at non magnum & paruum, principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere: ambo nanq; magis vniuersalia sunt. At illud quidem dicunt, hoc verò minimè. Quidam verò alterum, & aliud, ad vnum opponunt: alij autem multitudinem & vnum. Si igitur entia (vt volunt) ex contrariis sunt, vni verò, aut nihil contrarium, aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem: etiã aliud, eidem.

Maximè quidem qui vnum opponunt multitudi- ni, aliqua opinione nitentur: nec hi tamè sufficienter. Vnum etenim erit paucum, quando quidẽ multitudo paucitati, multum verò paucum opponitur. Vnum verò, quòd mensuram significet, manifestũ 20 est. Ac in cunctis est aliquid aliud suppositum, veluti in harmonia, dictis: in magnitudine digitus, aut pes, aut aliquid simile: & in rhythmis, gradus, aut syllabæ: similiter in gravitate, pondus aliquod determinatum est, ac eodem modo de omnibus: in qualitatibus, quale quid: in quantitatibus, quantum quid. Mensura enim indiuisibile, quadam secundum speciem, quadam secundum sensum, tanquam vnum non sit aliqua per se substantia. Et hoc rationabiliter: vnum nanq; significat, quod mensura cuiusdam multitudinis est: ac numerus, multitudo mensurata, & multitudo mensurari. Quare rationabiliter vni non est numerus: neq; enim mensura, mensura. Verum tam mensura, quàm vnum, principium est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit: veluti si equus mensura, equus: & si homo, hominibus: Quòd si homo, & equus, ac Deus, animal, numerus quoq; eorum fortassis animalia erit. Si autem homo, & album, ac ambulans, minimè quidem horum numerus est, eò quòd eidem, vniq; secundum numerum omnia insunt: attamen numerus horum, generũ erit, aut alicuius alterius similis appellationis. Qui verò inæquale vt vnum quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruoq; faciunt, vehementer longè tum ab apparètib; tum à possibilibus dicunt. Passiones nanq; magis hæc, & accidentia, quàm subiecta numeris, & magnitudinibus sunt. Multum nanq;, & paucum numeri, ac magnum & paruum magnitudinis, sicuti par & impar, læue & asperum, rectum & curuũ. Præterea, ad hunc quoque errorem, etiam necesse est magnum, & paruum, & quæcunq; similia, ab aliquo esse. Ad aliquid verò minimè prædicamentorum omnium, natura quadam aut substantia est: ac posteriorum qualium quanto, & quædam quanti passio, (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud, quàm omnino commune ad aliquid, partibusq; eius, & speciebus. Nihil enim est, nec magnum, nec paruum, nec multum, nec paucum, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid, minimè aliqua substantia, aut ens aliquid sit, signum est: quod eius solùm non est generatio, neque corruptio, neque

motus, quemadmodum secundum quantum augmētatio, & diminutio, secundum quale alteratio, secundum locum latitudo, secundum substantiam simplex generatio & corruptio. At secundum ad aliquid minimē. Absq; enim quod moueatur, quandoque maius, quandoque minus, aut æquale erit, alterum secundum quantum moto. Necessē item est cuiusque materiam esse, quod potentia tale est: quare etiam substantia est. Ad aliquid verò, neque potentia, neque actus substantia est. Inconueniens itaque est, imò impossibile, substantia elementum facere non substantiam, ac prius. Posteriora namque, omnia predicamenta sunt. Item, elementa non predicantur de iis, quorum elementa sunt. Multum verò, & paucum, longum, & breue, & similia, predicantur de numero, ac longum, & breue, de linea, planumque latum & strictum est. Quod si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, ut dualitas, (nam si eius multum sit, vnum profectò paucū erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quam dena millia. Quo igitur modo ita ex paucis, multoque numerus erit? Aut enim ambo predicari oportebat, aut neutrum: nunc verò alterum tantum predicatur.

Cap. I I.

Considerandum autem est simpliciter, vtrum possibile sit, æterna ex elementis componi: materiam namque habent. Omne namque, quod ex elementis est, compositum est. Si itaque necesse sit, ex quo quid est (sive semper sit, sive factum sit) ex eo fieri, omne verò fiat ex eo, quod potentia est id, quod sit, (nec enim ex impossibili factum fuisset, nec esset) quod verò possibile est, contingit ut & quis agat, & non, numerum quoque, (& si quam maximē semper sit) aut quodcunq; aliud materiam habens, contingat profectò non esse: haud secus & quod vnum diem habet, & quod annos quotcunque: si verò sic, & tempus cum tantum sit, ut cuius non est terminus, non erunt ergo æterna. Siquidē quod contingit non esse, non est æternum, quemadmodum in aliis tractatum est. Quod si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actus, elementa verò materia substantia sunt, nullius profectò æternæ substantia elementa erunt, ex quibus inexistentibus sit. Sunt autem quidam, qui dualitatem quidem indeterminatam vnā cum vno faciunt elementum: inæquale verò haud ab re spernunt, propter impossibilia, quæ accidunt, à quibus tot solum de difficultatibus adempte sunt, quotcunque necesse est illis accidere, qui inæquale, & ad aliquid faciunt elementum. Quotcunque verò præter hanc opinionem sunt, has illis quoque necesse est accidere, sive idealem numerum, sive mathematicum ex eis faciant. Multæ igitur causæ sunt, quare in has causas lapsi sunt: maximē verò ea, quæ ob auri quietem dubitatio est. Videbatur namque eis, omnia entia fore vnā, scilicet ipsum ens: nisi quis soluat, consentaneę etiam Parmenidis rationi incedat oportet: nunquam enim hoc, vlllo modo, esse non ens. Verum necesse esse ostendere, quod non ens sit. Hoc namque modo ex ente, & aliquo alio entia fore, si multa sunt: profectò in primis quidem si ens multipliciter dicitur, quoddam enim quia substantiam significat, quoddam quia quale, quoddam quia quantum: & reliqua quoque prædicamenta. Quale igitur vnum omnia entia erūt, si non erit non ens: vtrum substantia, an passiones, & alia quoque, similiter, an cuncta? erit vnum hoc, & tale, & tantum, & alia quæcumq; vnū quid significant? At inconueniens est, imò verò impossibile, vnā aliquam naturam factam causam, & huius entis, & eiusdem entis sit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tantum, quoddam verò vbi. Deinde ex quali non ente, ac ente entia? Multipliciter enim, & quod non ens, sicuti etiam ens. Etenim quod non hominē significat, non esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale: quod non tricubitum verò, non esse tantum. Ex quali igitur ente, & non ente, multa entia erunt? Vult itaq; falsum, & hanc naturam non ens dicere, ex quo & ente multa entia, qua de re dicebat, quod oportebat aliquid falsum supponere: quemadmodum geometra pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est, hæc ita se habere. Nec enim geometra vllum supponunt falsum. Non enim id in syllogismo, propositio est: neque entia fiunt ex ita non ente, neque corrumpuntur: verum quoniam non ens, quod secundū casus dicitur, ac quæ ac prædicamenta dicitur, præter hæc autem non ens dicitur, quod ut falsum, ac id, quod secundum potentiam: ex hoc generatio est, ex non homine, potentia verò homine, homo: & ex non albo, potentia verò albo, album. Similiter, sive vnum quid, sive multa fiant. Videretur autem quæstio, quomodo ens, quod secundum substantias dicitur, multa sit, cum profectò numeri, longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quo modo quidem ens, quod quid est, multa sit quæret, non autem quo modo, aut qualia, aut quanta. Non enim indeterminata dualitas, nec magnum & parvū causa est, ut duo alba, aut multi colores, aut saporēs, aut figuræ sint. Numeri namque, hæc etiam erunt, ac vnitates. At verò si hæc considerassent, vidissent profectò, quid etiam in eis causa est: eadem enim & proportionalis causa est. Ipsa enim transcensio, causa: & id, quod quærebant, entis & vni oppositum, ex quo & his entia facerent, causa fuit, ut ad aliquid, & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neque negatio illorum est, sed vna natura entium, quemadmodum quid, & quale. Oportebat igitur hoc etiam quæret, quoniam modo ad aliquid multa esset, & non vnum. Nunc verò quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum, quæritur: quo modo verò multa inæqualia, minimē. Quamuis videntur, & dicunt magnum, paruum, multum, paucum, ex quibus numeri: longum, breue, ex quibus longitudo: latum, strictum, ex quibus planum: profundum, humile, ex quibus moles: etiam adhuc plures species eius dicunt, quod ad aliquid est. Quid igitur his causa est, ut multa sint? Necessē itaque est (quemadmodum dicimus) vnicuique supponere potentia ens. Nam & ille,

& ille, qui hæc dixerat, hoc quoque commonstrauit, quod aliquid potentia sit ens, hocque substantia: non ens autem per se ipsum, videlicet quia ad aliquid. Ac si diceret, tale quod neque potentia est vnum, aut ens, neque vnus, aut entis negatio est, verum vnum quid entium est. At multo magis, (ut dictum est) si quæsiuisset, quoniam modo entia multa sunt, non quæ in eodem prædicamento, quo modo multæ substantia, aut multa qualia quærendo, verum quo modo multa entia. Quædam namque substantia, quædam passiones, quædam ad aliquid sunt. In aliis igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam considerationem, quoniam modo multa sunt. Etenim propterea quod non sunt separabilia, eò quod subiectum multa sit, & est, qualia quoque, multa sunt, & quanta: & quamuis oportet vnicuique generi aliquam esse materiam, separabilem tamen à substantiis impossibile est. In iis autem, quæ quod multa ipsum, quid sunt, si non quid erunt, & quod quid, & quædam talis natura. Hæc verò dubitatio illinc magis est, quomodo multæ actus substantia, & non vna. At verò si non idem sit hoc & quantum, non dicitur quomodo, & cur entia multa sunt, sed quo modo, & quare multa quanta. Omnis namque numerus quantum quid significat. Et vnitas non est nisi mensura: quia ea est, quæ secundum quantum indiuisibilis est. Si igitur quantum, & quod quid est, alterum, non dicitur, quod quid est, ex quo, neque quomodo multa. Si autem idem, multas sustinet contradictiones, qui hæc dicit. Suggestere autem quispiam de numeris etiam considerationem possit, vnde nam sit accipienda fides, quod sint. Apud eum namque, qui ponit ideas, præbent quandam entibus causam. Siquidem vnusquisque numerorum idea quædam est, idea sanè cæteris ut sint, quomodo-cunque causa est. Sit enim hoc eis suppositum. Illi verò, qui hoc quidem modo non puter, propterea quod videat difficultates, quæ circa ideas existunt, ita ut propter hæc, eas non faciat numeros, faciat verò numerum mathematicum, vnde credendum est, quod talis numerus sit, ac quod quicquam cæteris utilis: Nullius namque, nec ille ait, qui dicit eum esse, verum ut quandam ipsam per se existentem naturam esse dicit, nec apparet eum causam esse quandoquidem omnia arithmetiorum theoremata, etiam de sensibilibus (ut dictum est) erunt.

Cap. I I I.

Vi igitur ponunt ideas esse, ac numeros eas esse, dicere tentant, quomodo, & qua de causa sint, eò quod secundum expositionem cuiusque vnum quid præter multa accipiunt vnum quodque. At verò quoniam hæc neque necessaria, neque possibilia sunt, neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici verò, eò quod multas numerorum passiones sensibilibus inesse corporibus videbant, numeros quidem esse entia fe-

cerunt, non tamen separatos, verum ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum passiones in harmonia sunt, & in celo, cæterisque multis. Illis verò, qui mathematicum solum numerum esse dicunt, nihil tale secundum suppositiones dicere contingit, verum quod non erunt de eis scientia, dicebatur. Nos autem dicimus esse, quemadmodum diximus prius. Et patet, quod mathematica non sunt separata. Si enim separata essent, non inessent corporibus passiones eorum. Pythagorici verò secundum tale, nullius culpabiles existunt. At secundum quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex non habentibus grauitatem vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia, videntur de alio celo, corporibusque aliis, non autem de sensibilibus, dicere. Qui verò faciunt separatim, eò quod dignitates non sunt in sensibilibus quodque vera sunt quæ dicuntur, & anima adblandiuntur, & esse existimant, & separata esse, similiter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum est, quod oratio quoque contraria, dicit contraria: & quod iam dubitatum est, soluitur ab illis hoc pacto sciscitantibus, quam ob causam, si nullatenus ea sensibilibus inest, passiones eorum in ipsis sensibilibus sint? Sunt autem quidam, qui ex hoc, quod termini, extremæque sunt, punctum linearum, hæc superficiei, ista solidi, putant debere tales naturas ex necessitate esse. Oportet igitur & hanc rationem considerare, nonne nimium debilis sit. Nec enim substantia sunt extrema, imò omnia hæc termini. Cum & ambulationis, & omnino motus aliquis terminus sit, isne igitur est quod quid, & substantia quædam? At absurdum est. At verò etsi sunt, sensibilia sanè omnia erunt: in his namque esse, ratio dixit. Cur igitur separata erunt? Item, inquirer quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis, hoc ipsum, quod nihil conferant inuicem priora posterioribus. Nam & numero non existente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solum esse aiunt: & his non existentibus, anima, & corpora sensibilia. Ex iis verò, quæ apparent, non videtur natura inconnexa, quemadmodum vitiosa tragædia. Qui verò ponunt ideas, hoc quidem eos fugit. Ex materia namque, & numero faciunt magnitudines: ex binario quidem, longitudines: ex ternario verò fortassis, plana. Ex quaternario, solida, aut ex aliis numeris: nihil enim interest. Sed vtrum hæc erunt ideas: aut quis modus earum est, quid ve conferunt entibus? Nihil profectò, quemadmodum neque mathematica, nec istæ conferunt. At verò nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathematica motum efficere, ac proprias quasdam opiniones facere. Non est autem difficile, eos, qui quascunque suppositiones sumunt, prolixum quippiam facere, atque connectere: hi quidem hoc modo mathematica ideis annexentes peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit: faciunt

enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno, & paruo, idem erit illi, qui idearum est. Verum ex alio quodam magno, & paruo, magnitudines sanè facit. Si autem aliud quoddam dicit, plura elementa dicit. Et si principium vtriusque vnum quid est, commune quid in his, id vnum erit. At quarendum est, quomodo hæc multa vnum sint. Et simul secundum eum, aliter quam ex vno, & indeterminata dualitate, numerum fieri impossibile est. Hæc itaque omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione vtriusque compugnant. Videtur in eis esse longus Simonidis sermo. Fit namque longus sermo, quemadmodum is, qui seruatorum est, cum nihil sanum dicant. Ipsa quoque elementa magnum, & paruum videntur conqueri, quod extrahuntur: non possunt enim vno modo generare numerum, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Inconueniens etiam est, imò impossibile, generationem quoque eorum facere, cum perpetui sint. Vtrum autem Pythagorici faciant, an non faciant generationem, nihil dubitandum est. Manifestè namque dicunt, quod vno constituto siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quibus egerit dicere, confestim infinito propinquissimum trahebatur, terminabatque à termino. Verum quoniam de Mundi factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, decens erat aliquid eos de natura inuestigare, à præsentī verò via discedere.

Cap. III.

Varium namque principia, quæ in immobilibus sunt. Quare talium numerorum generationem considerare oportet. Imparis itaque generationem non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem verò, primò ex inæqualibus magno & paruo æquatis, quidem constituunt. Necessè itaque est, prius esse ipsis inæqualitatem, quam ipsum adæquari. Si autem semper adæquata fuissent, non fuissent inæqualia prius. Ipso enim semper, nihil est prius. Quare patet quod non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum. Habet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehensionem, quoniam modo ad bonum, atque pulchrum elementa, principiaque se habent. Dubitationem quidem hanc, vtrum aliquid istorum tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. A quibusdam enim recentioribus theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quod entium natura procedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. Hoc verò faciunt, veram veriti difficultatem, quæ accidit dicentibus, quemadmodum quidam ipsum vnum, principium. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam instum attribuerunt, verum propterea quod ipsum posuerunt principium, & principium ut elementum: numerum quoque ex vno. Poëtæ verò antiqui similiter quomodo regnare, eò & principia esse aiunt. Non enim primos, veluti notem, & calum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed

Iouem. At verò his quidem, eò quod mutant entium principes, talia dicere accidit: quia ij quidem eorum, qui multi fuerunt, nec omnia fabulosè dicunt (ut Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & posteriorum quoque sapientum, ut Empedocles, & Anaxagoras, cum hic quidem amicitiam, ille verò intellectum principium fecerit, eorum verò, qui immobiles substantias esse dicunt, quidam ipsum vnum, ipsum bonum esse aiunt: substantiam tamen eius ipsum vnum maximè putabant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicendum est. Mirabile autem est, si primo, & perpetuo, ac sibi ipsi sufficientissimo, hoc ipsum primum, per se sufficientia, & salus, non sit tanquam bonum. Enimvero propter nihil aliud incorruptibile, vel sibi sufficiens est, nisi quoniam bene se habet. Quare dicere quidem principium tale esse, rationi contentaneum est verum esse: hoc verò esse, ipsum vnum. Aut si non hoc, elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas, quam cum quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse, ac elementum ipsius tamen mathematici numeri abnegarunt. Cunctæ namque vnitates re vera sunt aliquid bonum: & magna bonorum erit abundantia. Item, si species numeri, omnes species ipsum bonum aliquid. At verò cuiuscunque velit, ponat quis ideas esse: si quidem bonorum solum idea, non erunt substantiæ. Quod si etiam substantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona sunt, & etiam participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et adhæc contrarium elementum (siue multitudo, inæquale, & magnum, & paruum sit) ipsum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam necesse sit, cum generatio sit ex contrariis, naturam multitudinis malum esse, quidam inæquale, mali naturam dicunt. Accidit igitur omnia entia, præter vnum quod est ipsum vnum, malo participare, & numeros eò magis puro participare, quam magnitudines: & malum, locum esse boni, ac participare, & appetere corruptiuum. Contrarium namque corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quod materia est id, quod potentia vnumquodque, veluti ipsius actus ignis, quod est potentia ignis, malum erit, ipsum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt, quoddam quidem; quia omne principium faciunt elementum: quoddam, quia contraria principia: quoddam, quia ipsum vnum, principium: quoddam, quia numeros primas substantias, separabiles, ac species.

Cap. v.

Igitur tum non ponere bonum inter principia, tum ita ponere impossibile est, constat quod non rectè assignantur principia, neque primæ substantiæ. At etiam nec is rectè putat, qui vniuersi principia, animalium, plantarumque principia assimilat: quia ex indeterminatis, ac imperfectis

semper perfectiora: & ideo etiam in primis ita se habere aiunt, ut nec ens aliquid sit ipsum vnum. Verum etiam hæc perfecta principia sunt, ex quibus hæc sunt. Homo enim hominem generat, nec sperma primum est. Absurdum item est, locum simul cum solidis mathematicis facere. Locum nanque singularium proprius: quare loco separabilia sunt. Mathematica verò, non sunt aliquid. At insuper dicere quidem, quod alicubi erunt, quid verò locus sit, non absurdum est. Decebat verò eos, qui entia dicebant esse ex elementis, primaque entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio sit: & ita dicere, quoniam modo numerus ex principijs sit: vtrum mixtione: At non est omne miscibile, quod & sit: alterum non erit separabile, vnum ipsum, nec altera natura, neque volunt. At compositione, dicent, ut syllabam: Sed situm necesse est esse: & qui intelligit, seorsum intelliget vnum, & multitudinem. Hoc igitur numerus erit, vnitatis, & multitudo, aut vnum, & inæquale. Et cum id, quod est ex aliquibus esse, est quidem, ut ex iis, quæ insunt: est verò ut non, vtrouam modo numerus est: Sic enim ut ex iis, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorum generatio est. Sed tanquam à spermate erit: At non possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verum fortassis tanquam ut ex contrario non permanente: At quæcunque ita sunt, ex alio quoque quoddam permanente sunt. Cum autem vnum quidam quidem ut contrarium multitudini, quidam verò inæquali ponat, vno ut æquali vtens, tanquam ex contrariis erit numerus profectò. Est igitur quippiam aliud, ex quo permanente, & altero est, aut factus est. Præterea, cur cætera quidem, quæcunque ex contrariis sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrumpuntur, numerus verò, & si ex omni sit, minimè? De hoc enim nihil dicitur, quamuis contrarium tam quod inest, quam quod non inest, corrumpat, ut contentio mixturam: at tamen non oportebat: non enim est illi contraria. Nihil autem determinatum est, qualiter numeri substantiarum, & existentia, causæ sunt: vtrum ut termini, veluti puncta magnitudinum, & ut Eurytus ordinabat, hæc numerus huius putat, hic quidem hominis, hic verò equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas superationum calculis assimilans. An quoniam ratio, & symphonia numerorum, similiter etiam homo, & aliorum vnumquodque: At passiones, quales sunt numeri, album, dulce, & calidum. Quodve numeri veri non sint substantia, neque causa formæ, patet. Substantia namque ratio est, numerus verò materia: veluti carnis, aut ossis numerus substantia, sic tria ipsius ignis, terra verò duo, & semper numerus quicunque fuerit, aliorum est vel igneus, vel terrenus, vel monadicus: verum substantia tantum, ad tantum esse secundum mixtionem: hoc sanè non est numerus, sed ratio mixtionis numerorum corporaliū, aut quorumcunque. Nec igitur eo quod faciat, causa numerus est, nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & species rerum est, sed nec quidem ut id, quod cuius causa.

Cap. VI.

Vbitauerit autem aliquis, quidnam sit illud bene, quod à numeris, si mixtum in numero rationali, aut impari sit. Nunc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mixtum: sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum, aut si in numero sit purum. Item rationes mixtionum, in additione numerorum, non in numeris sunt: veluti tria ad duo, non ter duo: idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare ipso a mensurare oportet ordinem, in quo a b e. & ipso d, cum, in quo d e z. quare eodem omnia. Erit igitur ipsius ignis b e z, & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundem huic, & alij esse. Vtrum igitur hoc est causa, & propter hoc res est, an id immanifestum, veluti est quidam Solis, ac rursus Lunæ lationum numerus, & vitæ vniuscuiusque animalium. Quid igitur prohibet, quosdam eorum quadratos esse, quosdam cubos, & æquales, alios duplos? Nihil enim prohibet, sed necesse est in hos conuerri, si omnia numero participabant, & quæ differunt, contingebat sub eodem numero cadere. Quare si quibusdam idem accidens acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri speciem: puta, Sol, & Luna, eadem. Sed propter quid causa eadem? Septem quidem vocales, septem autem chordæ, aut harmoniæ, septem verò pleiades, in septem autem quædam emittunt dentes, quædam verò non, septem etiam, qui ad Thebas. Vtrum igitur quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerunt septem, aut pleias septenarum stellarum est? an hi quidem propter portas, aut aliam quandam causam? Illam verò nos ita numeramus, vrsam autem duodecim, quidam autem plures: nam & symphonias aiunt esse. Et quoniam illæ tres, hæc quoque tria: quod autem mille talia sint, nemo curat. Ipsi enim & p, esse possit vnum signum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud verò minimè, causa quidem est, quia cum tria loca sint, vnum in vnoquoque infertur ipsi e, propterea tria tantum sunt, sed non quoniam consonantiæ tres: nam plures consonantiæ sunt, hic verò non amplius possunt. Similes verò hi quoque sunt antiqui Homerici, qui paruas similitudines vident, magnas verò non vident. Dicunt autem quidam, quod multa talia sunt, veluti ipsæ mediæ, quædam nouem, quædam octo: & carmen, decem & septem his esse æquale numero. Ascendit autem in dextro quidem nouem syllabis, in sinistro verò octo: & quod æqualis distantia tam in literis ab æ ad o, quam in ribiis à grauisimo bombo ad acutissimam neren, cuius numerus æqualitas est omnimodæ cæli melodici. Videri autem non decet talia: nam nullus dubitaret neque dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniam & in corruptibilibus, vtrum quæ in numeris natura laudatæ, & quæ his contraria, ac omnino quæ in mathematicis, ut qui-

dam dicunt, & causas naturæ faciunt, videntur hoc modo considerantes fugere. Secundum nulum enim modum eorum, qui circa principia determinati sunt, vlla eorum causa est. Vt tamen manifestum faciunt, quod ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar, rectum, æquale, quæ quorundam numerorum sunt potentia, (simul nanque anni tempora; & talis numerus) & cætera, quæcunque colligunt, ex theorematibus mathematicis hanc potentiam omnia habent. Quare assimilantur casualibus accidentibus. Sunt enim accidentia quidem, sed conuenientia inuicem omnia: vnum autem, quod proportionale est. In vnaquaque enim entis prædicatione est, quod proportionale est: vt rectum in longitudine, ita in latitudine æquale, in numero

verò fortassis impar, in colore autem album. Præterea, harmonicorum, atque similitum non sunt causa numeri, qui in speciebus sunt. Illi nanque æquales, ab inuicem specie differunt: etenim ipsæ quoque vnitates: quare propter hæc, non sunt faciendæ species. Quæ igitur accidunt hæc, & alia, etiam his plura si colligerentur, videretur in indicio esse multis malè affici circa generationem eorum, & nullo modo posse connecti, eò quod mathematica non sint à sensibilibus (vt quidam dicunt) separata, nec ipsa quidem sint principia.

METAPHYSICORVM
ARISTOTELIS,
FINIS.

PROLOGVS IN PRÆ-
fens Theophrasti opus.

Libellum hunc Andronicus, & Hermippus non agnoscunt. Nec enim prorsus de eo mentionem fecere, in librorum Theophrasti descriptione. At Nicolaus (is enim ex Suda creditur è Damascenorum vrbe philosophus Peripateticus, Herodi Iudæorum regi, Augustoque Cæsari famularis) in speculatione τῆν μὲν τὰ φυσικὰ Aristotelis, eius meminit, Theophrastique asserit. Sunt autem pauca quædam in eo præuix, tractatus vniuersi, dubitationes.

THEOPHRASTI

Τὸν Μετὰ τὰ Φυσικὰ

Opusculum.

QUO FACTO, ac quibus eam, quæ de primis est, speculationem determinare oportet? Etenim ea, quæ naturæ est, plurifida, vel (quemadmodum quidam aiunt) ordinata minus existit, mutationes subiens omnimodas. At quæ circa primam versatur, finita est, & circa eadem semper. Quam ob rem intelligibilibus quoque quæ sensui peruia non sunt, ipsam possunt, vt pote motu, mutationeque priuatis. Atque in summa, honorabiliorem, maioremque eam esse existimant. Sit igitur initium, vtrum consensum quendam, ac mutuatam veluti societatem cum naturalibus intelligibilia habeant, an nullam, sed tanquam se-

iuncta vtraque, ad omnem quidem substantiam quodam modo sese adiuent? Rationi profectò magis consentaneum existit, propinquitatem quandam inesse, & non peregrina fieri omnia, sed, verbi gratia, aliqua quidem esse priora, aliqua verò posteriora: nonnulla autem principia, quædam sub principis collocata: quemadmodum & æterna, ad ea, quæ corruptioni obnoxia sunt, se habere videntur. Si igitur res ita habeat, quam ipsorum, & in quibus, erit natura? Quippe si solis sine mathematicis intelligibilia, vt nonnulli aiunt, neque admodum insignis cum sensibilibus, neque prorsus idonea esse videbitur cognatio cuiusque: vt pote quæ profectò excogitata sunt. Esse autem videntur, nobis figuras, formasque,

masque, ac rationes accommodantibus. At hæc, per illa nullam nata sunt naturam. Si verò non fieri nequit, vt sic cum iis, quæ natura constant, conspirent, vt illis tanquam vitam, ac mouendi facultatem suggerant. Sed ne numerus quidem ipse hoc præstare possit, quem etiam primum, atque maximè principem quidam faciunt. Est autem alia quædam, quæ prior, ac præstantior est, substantia, de qua differere tentandum est, sitne vna aut numero, aut specie, aut genere. Erit igitur oppidò quàm rationabile, eam, quæ principij naturam sortita est, in paucis esse, si abundantibus in sit, nisi & in primis, & eò quod primum est, collocata sit. Quam ergo sit hæc, quique plures ipsi quoque modo demonstrare conandum est, siue proportionem, siue similitudinem alia. Fortitan autem potestate quandam, atque aliorum excessu, perinde atque Deus, accipi debet. Diuinum siquidem omnium principium existit, per quod & sunt, & permanent vniuersa. Hoc itaque modo assignare, fortè erit per facile: at vel clarius, vel ad suadendū aptius, difficile. Cùm autè principium sit huiusmodi, quod cum sensibilibus affinitatem habeat, natura verò (vt simpliciter dicam) in motu persistat, quod & illi proprium existit, manifestum est ipsum constitui debere motus causam. At cùm per se immobile habeatur, constat ipsum non esse causam, vt quæ à natura sunt, moueantur. Sed hoc alij cuidam meliori, ac priori relinquendum est potestati: qualis est illius ipsius, quod expetitur, natura, à qua circularis, continua, & irrequieta latio prouenit. Quapropter secundum hoc, haudquaquam motus esse principium resoluamus oportet: aut si sit, quod mouetur, mouebit. Sed hæcenus quidem veluti perfecta ratio, quæ omnium vnum facit principium, actum assignans, & substantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens, verum ad meliorem quandam, diuinioremque attolens particulam. Sic enim assignare potius oportet, quàm id, quod sectionem, partiumque distractionem recipit, auferre. Nam eminentiore simul, atque vera magis fulcitur ratione, ita loquentium sententia. Quod autem consequens est de desiderio, qualenam sit, & quorum, iam superiore indiget sermone: quippe cùm multa sint ea, quæ in gyrum feruntur, & lationes quodam modo contrariorum, & vanum, & cuius gratia, incertum est. Etenim siue vnum est, quod mouet, non omnia idem principium mouere, erit absurdum. Siue secundum vnum quodque aliud, atque diuersum, & principia quoque plura. Quam ob rem ipsorum concordia ad optimam tendentium expetitionem, nequaquam esse constabit. Quo autem ad sphaerarum pluralitatem, de causa, maiorem requirit sermonem. Nec enim iste Astrologorum est. Dubium etiam est, quo pacto cum naturali habitu prædita sint, non quietem, sed motum sectentur. Cur igitur simul per imitationem illud pari modo dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipsi enim numeros, id vnum esse inquit. Iam desiderium, præsertim indeterminate rei, cum anima existit: nisi quis similitudine, ac differentia, quæ mouentur, ani-

mata dicat: simul autem anima, & motus esse videtur. Siquidem vita incit habentibus, à qua appetitus quoque, qui circa vnum quodque est, tanquam per alia patiantur; animam tamen obtinent. Quod si igitur motus circularis causa prima sit, non erit vti que optimi: quippe cùm is, qui animæ est, præstantior sit. Primus autem est vel maximè, qui cogitationis est: à qua appetentia quoque existit.

Cap. I. I.

T hoc fortè quispiam interrogabit, quam ob causam, solum quæ circulo mouentur, desiderio afficiantur: eorum verò, quæ circa medium, nullum, quanquam & ipsa mobilia sunt? An quod impotens sit, aut pertransire nequeat id, quod primum est? At si propter imbecillitatem, hoc sanè erit absurdum. Robustius nanque ipsum quisquam existimauerit Ioue Homericò, qui ait: Ipsa equidem à terra traherem, & ponto quoque ab ipso.

Quare reliquum est, vt tanquam incomprehensibile quippiam, atque minimè compositum sit. Fortitan autem rogabit prius, quo modo se habeant? Vtrum caline partes hæc sint, an non? Esti partes, quo pacto partes? Nam nunc non secundum regiones modò, verum etiam secundum actionem, à nobilissimis quasi abiecta videntur. Siquidem circularis latio huiusmodi est. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quæ in gyrum sit, latio, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quod si & optimò melius esset aliquid, circulari motu à primo (nisi recipiendi veraret impotentia) indigeret. Quandoquidem quod primum est, ac diuinissimum, quæ optima sunt, vult omnia. Id autem fortè excedens aliquid, & inuestigabile existit. Arbitratur sanè, qui hoc dicit, similia esse omnia, & in optimis tenuem aliquam esse, aut nullam habere differentiam. Sed fortè quispiam hoc addubitauerit, ad ipsum primum calum referens; vtrum circularis motio de ipsius substantia sit, & si à quiete habita, statim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens? Nisi illa vti que appetendi facultas ei congenita sit, nihilque prohibeat alia quædam esse entia. Sed fortitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipsa latio ambigere contingeret, si sublata, calum corrumpere. Atque hoc quidem, quasi ad alios sermones pertinere videretur. Verum hoc ipsum de hac, aut de his principijs, quispiam existimabit. Fortassis autem post alia protinus assignate, quæ ordine sequuntur principia, atque in eo, quod antecessit, subsistere non oportere, quispiam adfirmabit. Hoc enim est perfecti, sapientisque viri: quo pacto Eurytum calculos quosdam disponentem aliquando Archytas prodidit facere, diceretque hunc esse hominis, illum verò cuiusuis alius numerum. Nunc verò multi aliquatenus progressi quiescunt, quemadmodum qui & vnum, & indefinitam dualita-

tem ponunt. Numeros enim, planaque, & corpora cum creauerint, reliqua penè omittunt, pauxillum attingentes, & hoc tantum declarantes, quòd alia quidem ab indeterminata dualitate proficiunt, ut locus, inane, infinitum: alia verò à numerosis, & vno, ut anima, & alia quaedam: tempus autem, simul & cælum, & alia quoque complura negligunt, nec vllam postea de cælo, ac reliquis faciunt mentionem. Pari modo Speulippi discipuli, non autem aliorum vllus, præterquàm Xenocrates, quippe qui omnia quodam modo, Mundo similiter accommodat, sensibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Estius, vsque ad aliquid non (quemadmodum dictum est) de primis solum differere. Plato autem, dum ad principia redigit, alia quoque range videtur, ad ideas ea referens: istas verò ad generationem, vsque ad ea, quæ dicta sunt. Alij autem ad principia solum. Nonnulli verò, & veritatem in his esse. Entia enim circa principia tantum esse. At secus hic atque in alijs accidit discipulis. In illis enim quæ post principia sunt, robur maius obtinent, atque inter ea, quæ in illis sunt, scientiis, veluti perfectiora solent haberi. Fortè autem & hoc rationabiliter. Nam ibi principiorum, in reliquis verò à principiis quæritio est.

Cap. IIII.

Ed fortè ambiget aliquis, quoniam pacto, & qualia supponi principia oporteat, vtrumne informia, & veluti potentia solum existentia, ut qui ignem, & terram principia faciebant, an formam adeptæ, quasi maximè foret opus, ut finita essent, quemadmodum in Timæo inquit. Etenim ordo, atque finitio rebus perquam excellentibus maximè familiaria sunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, ut Grammatica, Musica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum se habere. Consequuntur etiam quæ post principia sunt, item & quæ secundum artes, quæ quidem imitantur, similiter: & instrumenta, & alia secundum principia. Alij igitur omnium admodum formalia putant principia. Alij verò materialia tantum: nonnulli vtrunq; & formalia admodum, & materialia, tanquam in ambobus perfectio contineatur: quippe qui ex contrariis substantiam omnem fieri dicant. Absolum autem & illis quoque videatur, si totum cælum, & singulæ eius partes, atque vniuersa, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus prædita forent, ipsis verò principiis tale inesse nihil: sed ut caro eorum, quæ temerè confusa sunt (optimus inquit Heraclitus) sese Mundus haberet. Atque secundum minima (ut ita dixerim) accipiunt perinde atque in inanitis. Definita namque singulorum natura est, ut ita dicam, quanuis temerè facta sint, principia verò indeterminata. Rursum id quoque haud facile in omnibus, & in animalibus, & plantis, atque in ipsa bulla, ad id, cuius gratia sunt, pariter reducere, singulæque rationes adhibere, nisi aliorum ordine, mutationisque omnigenas, ac varias co-

rum, quæ tum in aère, tum in terra gignuntur, formas fieri contingat: quorum maximum quoddam exemplum nonnulli faciunt ea, quæ circa anni tempora sunt, in quibus animalium, plantarum, & fructuum (veluti producente ea Sole) generationes apparent. Atque hæc quidem hoc in loco contemplan-do, inuestigant exiguam libationem, quæ ordinis constitutionem ad quantitatem vsque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius transitus. In principiis autem vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete merito aliquis dubitauerit. Nam si ea, ut præstantius aliquid sit, in principiis collocabit: in verò uti quædam segnitates, atque motus priuatio, minime. Verum si actionem esse fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior est existimanda: motus verò, in sensibilibus. Cùm autem hoc propter illud quiescat, fieri nequit, ut id, quod mouens est, semper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum est, neque rationis speciem habere, neque alioqui fide dignum esse: sed maiorem quandam causam querit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur, diuersum non esse propter actionem, & passionem, quodam modo sensus acclamare videtur ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentem, Deumque referat. Absolum autem est aliud quoque dictum, illa non moueri, quæ eius, quod quiescit, appetitu ducuntur, siquidem ipsa alia sequeuntur entia. Verum enim uero forsitan non sic accipi debet, ut ad id, quod impers est reducamus, sed ut quàm maximè sibi consonum, perfectumque sit, veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorum, quæ in partes secari possunt: aut etiam omnino cælum, quod sanè aiunt esse perfectissimum. Caterum aliquem & talia quoque sermonem postulant, quo pacto in materiam, atque formam entium partitio fiat, sine alterum quidem ens, alterum verò non ens, potentia autem vnum, & ad actum reductum: aut vnum quidem, sed indeterminatum ens, eo, quo in artibus, modo. Generatio autem, quæ ipsorum quidem essentia, est secundum rationes formari: sed ita quidem ad id, quod præstantius est, fortè fieret transicio. Ipsum autem esse, per eam esse nihilò minus verum fuerit. Non enim esset, ipsa non existente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum: quippe quod formis indeterminatum est: potestate autem artes omnino sumi debet, & si qua sit alia similitudo.

Cap. IIII.

Præterea illud quoque dubitationem (nisi curiosa querendi diligentia sit) habere videtur, curnam ipsa natura, totaque vniuersi substantia in contrariis consistat, idque quod deterius est, æquales ferè cum optimo parres habeat, imò verò etiam longè numerosius sit? Quapropter in vniuersum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona esse separata. Talis autem sermo parum abest quin dicat neque bona, neque similia esse omnia, atque quòd de omnibus ipsum

ipsum esse dicimus. Porro nulla inuicem esse similia, ut quæ alba, & nigra sunt in se ipsis. Est etiam quod præter opinionem magis esse videtur, fieri non posse, ut quod est, absque contrariis existat. Nonnulli verò adhuc magis inopinabili videntes, id, quod neque est, neque fuit, neque futurum est, in vniuersi naturam adnumerant: sed hæc quidem est, veluti excedens quædam sapientia. At ens, quòd multis dicatur modis, manifestum. Etenim differentias, sensus speculatur, causamque inquirat. Sed forsitan verius fuerit dicere, quòd eorum, quæ cogitatione excellentia sunt, quædam quidem simpliciter querit, quædam verò dubitationem faciendo: quam tamen transscendere non valet, lucem tamen aliquam in tenebris, plus aliquid indagare volentium, ostendit. Itaque ipsum scire, non sine differentia quadam erit. Etenim si inter se diuersa sint, differentia quadam inerit. Atque in vniuersalibus cùm sub eis plurima sint, discrimen inueniri est necessesse, siue hæc vniuersalia genera sunt, siue species. Omnis autem scientia, ferè propriorum est: substantia namque, & quidditas, secundum vnumquodque proprium existit. Et quæ in speculationem veniunt secundum se, non per accidens, aliquid vtiq; de aliquo sunt. Omnino autem in pluribus idem conspiciere, aut vniuersaliter, communiterque, aut secundum quodque, modo quodam proprie, esse essentia dicimus: ut numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem, ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuersalium, finis. In eo enim causa. At horum, id, quod in parte est, quatenus sectio in indiuidua fit, quemadmodum & in sensibilibus. Nam ad hunc modum se habet ipsorum actio. Præterea idem, substantia, numero, specie, genere, proportioneque scimus. & si quæ, præter hæc, diuisiones habeantur. At ut plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes: atque aliqua quidem per nosmetipsos, aliqua verò per rem subiectam: nonnulla autem per vtrunq;e. Sed cùm multipliciter scire sit, quo pacto vnumquodque persequi decet? Nempe suus cuiusque modus, principium est, ac maximum: ut prima, & intelligibilia, & mobilia, & quæ sub natura sunt, atque ex iis ipsis, quæ in principio, quæque sequuntur vsque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere, proprium est aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipsa namque mathematica, quanuis vnius quodam modo sint generis, forsita sunt differentiam. Sunt autem diuisa sufficienter. At si quædam nota, eò quòd ignota sint (quemadmodum inquirunt nonnulli) proprius sanè inerit modus. Indiget autem quadam diuisione. Sed forsatis in quibus fieri potest, proportionem aliquid sciri magis proprium fuerit dicere, quam per id, quod ignotum est: quemadmodum si quis per inuisibile, inuisibile. Tentandum est igitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum cognoscere dicatur: ad hæc autem ipsa, principium. Atque primum, ipsum scire, definire, difficilius videbitur. Nam fieri nequit, ut vniuersale, communèque quippiam in his capiamus, quæ multis dicuntur modis. Atque tum quate-

nus, cum de quibus causas inuestigare pari in sensibilibus & intelligibilibus ratione, deceat, aut dubium hoc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm via in infinitum in vtrisque aliena sit, perimaturque sapientiam. Vtraque autem, quodam modo principium. Sed fortè hoc nostrum, hoc verò simpliciter: aut hoc quidem finis, hoc verò nostrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per causam speculati possumus principia, à sensibus incipientes. Sed cùm ad ipsa summa, primaque transimus (siue quòd causam non habemus, siue ob nostram imbecillitatem) sicuti desiderantissima inueniri, non amplius valeamus.

Cap. V.

Orde autem veritati magis consonum illud existit, palpante, ac veluti attingente mente, fieri speculatione. Quæ ob rem circa ipsa nulla contingit hallucinatio. At difficilis est circa id ipsum intellectus, atque fides. Cùm autem & alioqui magnum quippiam sit, & ad singulares tractationes necessarium, & potissimum maximas, facere conuenit definitionem, tum de natura ipsa, tum circa ea, quæ adhuc priora sunt. Siquidem qui de omnibus rationem querant, simul cum ratione scientiam tollunt, imò verius erit dicere, eos rationem petere eorum, quorum neque est, neque fuit, quicunque cælum ipsum æternum existimant: rationes autem, magnitudines, figuras, distantiasque, & alia, quorum Astrologia demonstrationem facit, & ipsa, quæ prima mouent, & cuius gratia, dicere omittunt. Quænam ita cuiusque natura, quis inuicem situs, quæ ipsius vniuersi substantia, ad alias quoque singulares species, ad cicures vsque animantes, plantasque descendendo. Itaque si quid coadiuuat Astrologus, in iis, quæ prima sunt in natura, non erit. Alia enim maximè propria sunt, ac priora. Quippe cùm modus (ut quidam putant) naturalis non sit, aut saltem non omnino. At qui moueri simpliciter, natura, cæloque maximè, peculiare existit: quare & substantiæ cuiusque rei actio, & quod secundum vnumquodque, dum in opere est, atque motu, ut in animalibus, & plantis. Sin verò minus, homonyma sunt, quanuis videlicet in reuolutione cælum sit secundum substantiam separatum, tamen & quietem agens, homonymum esset. Nam veluti quædam vita est, circunlatio, vniuersi.

Cap. V.

Varendum est igitur, si in animalibus, aut cui competit, vita non existente, in cælo quoque, atque cælestibus, neque latio, neque determinatus quidam modus inesse? Præsens autem dubitatio, ad eum, qui ab immobili est, motum, modo quodam pertinet. Quòd verò omnia alicuius sint gratia, & temere nihil, sed perinde ac definitio, haud facile existit, ut saepe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ desinere oportebat? Caterum nonnulla sunt eorum, quæ ita habere non videntur

dentur, sed alia quidem casu, alia verò necessitate quadam, vt in caelestibus, & plerisque eorum, quæ circa terram sunt. Cuius enim gratia sunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exprofectiones, aut exiccationes, humectationesque, & omnino alius in aliud mutationes, corruptiones, generationes, aut quæ in ipsa terra sunt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio transmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipsis autem animalibus, aliqua veluti vana existunt, ceu mammæ maribus, & fœminis emissio, (siquidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibusdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt ceruorum. Nonnullis quoque laeis, quod mobilia, quod in terram directa, quod ante oculos posita gestarent. Quodque aliqua vi fiant, aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitamque vitæ mansuetioreni. Et alia non pauca quispiam deprehendat istiusmodi. Quod autem maximum est, maximèque apparet, circa educationes, generationesque animalium est, nullius enim gratia hæc sunt, sed casus, atque per necessitates alias. Oportebat enim, si alicuius quidem gratia sint, semper secundum idem, similique modo fieri. Atque etiam in plantis, & præsertim inanimatis prænitam quandam (vt formis, specie, ac potestatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, id ipsum dubium est, idque in aliis prioribus, ac honorabilioribus, non ponentibus: quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere videtur, quoniam hæc, ideas quasdam aut inter se differentias à casu, & vniuersi latione, quæ in circulum fit, accipiunt. Quod si neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum est, definitiones quasdam sumere non in omnibus simpliciter, ponere decet. Quandoquidem, quæ huiusmodi existunt, quandam continent dubitationem. Atque simpliciter dicimus, quæ & de vnoquoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum est expectere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atque æternitatem videmus. Pari autem modo, in animalibus quoque similiter. Nam vbi quod melius est, fieri potest, ibi haudquaquam præmittit: veluti quod ante gulam, guttur sit. Optimum nanque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri, præstantius est: quippe cum medium honorabilissimum sit. Simili modo & quæ ad Mundum pertinent. Siquidem & appetitus haud secus. Quin illud quidem, quæ neque obe-

diunt, neque quod bonum est, admittunt, cur multa sint, imò verò multò plura, declarat. Paucum nanque aliquid, animatum est. At inanimatum, infinitum. Et ipsorum esse animatorum, breue, ac melius existit. In vniuersum autem, tum rarum, tum in paucis, bonum est. Multum verò numero quod malum existit. Nunquid si indeterminatio solùm, & veluti materiæ species, vt quæ ipsius naturæ sunt, esse dicatur, stultissimum erit? Si etenim qui de rota differunt substantia, dicant (quemadmodum Speusippus, quod pretiosum est, rarum quippiam esse facit) hoc circa mediij locum esse, illa verò summa, & vtrinque, entia profectò pulchrè erunt existentia.

Cap. VII.

Lato autem, & Pythagorei, longo imitari interuallo volunt omnia: quanuis quandam indeterminatæ dualitatis, & vnius, perinde quasi oppositionem faciant, in qua infinitum, inordinatumque, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia per se existit. In summa autem, vt absque hac vniuersi natura sit, fieri nequit, sed veluti equam fortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contraria esse principia oportet. Quam ob rem, nec Deum fatentur esse, qui adscribunt, indeterminatum agere posse omnia. Quinetiam si aliquatenus fieri potest, neque hoc fortassis prælegerit, quippe cum totam substantiam ex contrariis quidem, ac in contrariis existentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis considerata pleraque, & vt accidit, sicuti quæ circa terræ mutationes dicta sunt. Neque enim quod melius est, neque cuius gratia, sed si consequi aliquid est necesse. Multa nanque tum in aère, tum in aliis, talia contingunt. Ex sensibilibus autem caelestia potissimum ordinem habere videntur, cæteris priora loco, nisi mathematica sint. Nam & si notum, ac maior pars in his ordinem adseruat, nisi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis supponit corpusculis. Sed de his quidem considerandum. Quod autem initio dictum est, & in ipsa natura, & in vniuersi substantia finitionem quandam eius, quod alicuius gratia existit, atque illius, qui ad melius est imperus, capere tentandum est. Nam in quibus entia sint, & quoniam inter se modo sese habeant, hoc eius, quæ de vniuerso, speculationis exordium fuit.

50 METAPHYSICORVM
THEOPHRASTI
FINIS.

PETR

PETRVS ALCYONIVS
FOEDERICO GONZAGAE
PRINCIPI MANTVANO
S. P. D.

X infinitis malis, & incommodis, quæ post Romani Imperij dignitatem labefactatam, & conuulsam, dominatus atque exterarum nationum arma in nostros Maiores inuexerunt, Foederice princeps, hæc grauissimæ, meo quidem iudicio, existimanda sunt, quod non solum idem illi Imperio, rerumque gestarum gloria, & domesticis ornamentis spoliati, verum etiã quod earum ipsarum nationum gesta admirari, & studia, vitam, instituta, mores denique omnes imitari coacti sunt. Ac præclarè quidem nostris rationibus tum fuisset consultum, optimèque in præsentia nobiscum ageretur, si quæ ab illis accepissemus, vel mediocriter probari, vel cum laude aliqua retineri possent: nam & maiores nostri illis meritam, debitamque gratiam iustis honoribus iam persoluissent, & nos tantorum beneficiorum magnitudinem, memoriãque nominis illorum beneuolentia coleremus sempiterna. Quid enim veteres aut sapius cogitare, aut libentiùs facere solebant, quàm acceptorum beneficiorum memores, gratosque se omni tempore ostendere, & de se bene meritos iis honoribus ornare, qui tum æquales, tum posteros omnes ad virtutem illorum omni ardore, & animi contentione æmulandam excitaret? Sed, vt alia silentio præteream, quæ execranda, & detestabilia eadem illæ nationes multa nobis tradiderunt, & locus hic postulat, & necesse est de instituto illo dicere, quod qui sapientia, ingenio, & literis præstantes apud illas habebantur, nos persequi voluerunt in scriptis Aristotelicis intelligendis, & veteri Peripateticorum disciplina percipienda. Cùm enim docti illi homines trans Alpeis ex Aristotelis commentariis sententias quasdam selegissent, illasque summam in volumina retulissent, atque ex assidua earum ipsarum lectione multum se profecisse iactarent, nullam rationem facilius se inire posse existimarunt ad testimonium sui profectus dandum, quàm si iudicij sui nos quoque socios habuisse viderentur. Ergo tum autoritate, & gratia, tum minis, & tumultu, tum etiam armis obtinuerunt, vt nos eandem sectam, institutumque teneremus in cognoscendis Peripateticæ disciplinæ præceptis ex lectione librorum, in quos eiusmodi sententiæ inculcatae essent. At cùm paulatim hæc discendi consuetudo intermitteretur, iidem illi, de quibus supra dicebam, docti homines, tanquam mali medici, qui ad curandos ægrotos adhibiti sæpenuero in locum aduersæ tantum rei, exitiabilem, ac mortiferam sufficiunt, instituerunt, vt de magna librorum Aristotelis copia, tres, quatuorve ad summum in scholis explanarentur, quasi reliqui omnes, vel minus vtilis, vel non multum necessarii ad ordinem rerum, & descriptionem tam excellentis doctrinæ cognoscendam existimari deberent. Quod quidem institutum, & consuetudo ita illustri gratia multis seculis recepta, ac retenta est, vt ad nostram vsque memoriã ducta sit. Quocirca nullam vocem aut magnificentiore, aut vteriorè, aut præstantissimo pientissimoque philosopho magis dignam edi posse arbitramur, quàm eam, quæ ab omnibus hodie vsurpetur, philosophiã in libris non insistere, sed in rebus naturæ, librosque superuacaneos esse: quæ tamen aliquid veritatis prima specie continere videtur, nunquam tamen mihi persuaferim præstantem vllum Peripateticum esse posse sine omnibus ferè libris Peripateticis. Et hanc quidem causam esse putamus, cur nostræ ætatis homines fructu lectionis multorum Aristotelis librorum careant, vt eius, quem ad Alexandrum de Mundo scripsit: in quo quidem Philoso-

Philosophus ille summus videtur mihi breuiter attigisse, quæ longiore præceptione in libris de naturali auscultatione, de cælo, de ortu, & interitu, de sublimibus, de transnaturalibus, postea tractauit, nec aliquid prætermisisset ex iis, quæ de Deo vel dicenda essent, vel ab eius doctrina expectari possent, qui reliqua obscuritate suæ naturæ latitantia inuestigaturus foret, & propria, compositaque oratione, & artificio quodam admirabili, summæque explanatione distincta, & suis, propriisque præceptis instructa relinquere cogitaret. Atque hunc ipsum librum non multo post scriptum fuisse suspicor, quàm præstantissimus Philosophus à Philippo rege doctor Alexandro filio acciretur. Voluit enim ut prima incunabula institutionis tanti regis hæc essent, regni que administrationem quasi ab hac lectione institueret: quem Philosophum ego multa post secula secutus, tibi nunc primum Fœderice principatum obtinēti, eundem ipsum librum Latinè expressum misi. Nam cum alij eximium tuum animum, & voluntatem honestissimam quoque officio incensam, humanitatisque, & fidei plenam verissimam, iustissimamque laudibus ad cælum efferant, & simul voluntatem declarare studeant, quam ex virtute, & liberalitate capiunt tua, ego nihil prius mihi faciendum putauit, quàm curare, ut nomen tuum cum præclarissimis veterum philosophorum monumentis coniunctum ad maiorem gloriam veterasceret, fama celebraretur, immortale esset, ornatissimisque posteritatis iudiciis, & maximis omnium seculorum laudibus honestaretur: quam quidem rem aliqua ex parte nunc agi posse existimaui, si illud ipsum cum hoc de Mundo libro coniunctum author essem ut celebraretur, & ab omnibus iis coleretur, qui ingenuis studiis, atque optimis artibus delectantur. Sed tamen cum Latinū illum facerem, & propriam verborum vim, scientiarum grauitatem, cōcinnamque, & aptam elocutionem, numerorumque circumscriptionem animaduertē, & cætera, quæ ad cōmune Aristotelicæ dictionis genus pertinerēt, nō negligerē, ea suspicione sum percussus, ut in index authorē emēteretur: quoniam genus dicendi laxius esset, & liberius solutū profueret: quo in genere quia Peripateticis omnibus Theophrastus præstat, idcirco laudē rerū scriptarum illi ipsi potius deferendā esse cōiiciebam, quā Aristoteli, cum omnino quæ hinc exponerētur Peripateticæ disciplinæ autoritatē ubique sustinerent, & nihil discreparent ab iis, quæ Aristoteles alibi suis in libris confirmasset, & ut Peripatetica ab omnibus recepta essent, & cum laude disputantium hodie defenderētur, nisi tres ad summū loci, quorum vnus est, Mensum terræ aliter proponi, atque secundo volumine de cælo tradetur. Alter originē Mundi Deo tribui, quod alienū ab illius Philosophiæ esse censuerunt veteres Peripatetici. Tertius statū è terra mentē ita mouere, ut eam prouidam rerum futurarum efficiat, quod quidē in Problematis docet ex atra bile fieri. Augebat suspicionem non parum Ammonij Hermeus non minus Platonice philosophiæ constans defensor, quàm Aristotelicæ egregius amplificator. Is enim in præfatione, quam explanationibus Categoriarum prætexuit, scriptum reliquit, Peripateticos instituisse quærere an opus, quod ex Aristotele susciperent enarrandum, pro legitimo tanti philosophi opere habendū esset, quoniam multi fuissent Aristoteles, ob eamque rem incertum aliquando esse, utrū illius Aristotelis scripta essent, cui tantum honoris, & autoritatis tribuimus, an alterius: & eò quidem magis, quod Eudemus Rhodius, & Phania, Theophrastusque, Eresij Aristotelicæ disciplinæ quasi alumni æmulatione præceptoris libros eiusdem argumenti scripserint, cuius Aristoteles iam antè multos cōposuerat. Aliam quoque affert causam, quosdam nomen Aristotelis inscripsisse libris alienis, quod intelligerent Ptolemæum Philadelphum studiosum librorum Aristotelis, nec sumptu parce re vlla in re, quæ opus esset ad suam illam præclarissimam Bibliothecam monumentis

mentis tanti philosophi locupletandā: idcirco multos ad eum attulisse codices falsi tituli. Hinc consuetudinem emanasse quærendi, germanicæ, & legitimi essent libri, qui pro Aristotelicis circumferrentur, an tanquā supposititij ad alienam aggregarentur familiam. Præterea, extat opus de Mundo ab L. Apuleio conscriptum, in quod pleraque author ille se trāstulisse fatetur ab Aristotele & Theophrasto, quæ tamen in hoc, quod pro Aristotelico habetur, Græcè tractantur. Sed cum videre libros Rhetoricos, Epistolas, & reliqua omnia, quæ Aristoteles ad Alexandrū scribit, copiosius, & apertius scribi, quàm alia, quæ separatim ad aliquem non mittantur, & solere magna ex parte publicam opinionem sequi eorum, quæ nondum ille ex suæ philosophiæ decretis confirmasset, propterea iudicauit mentionem terræ aliter hinc proponi, & de fabricatione Mundi, spiritusque è terra exhalante, quo Pythia mente concitata oracula ederet, & reliqui eodem modo furentes futura vaticinarentur, diuersa ab iis exponi, quæ aliis libris, quos postea ediderit, statuatur. Quod si hæc parum valent ad probandum id, quod volumus, valebit saltem, id quod Christianorum sacerdotum decus, & lumen Philoponus Alexandrinus ait, consueuisse hunc diuinum Philosophum antè exponere, quæ communiter pro veris haberentur, ut quæ postea separatim ipse demonstrat, si cum illis facerēt, & cōsentirent, reciperentur: sin minus, repudiaretur. Idque ab eodē ipso factū in disputatione de Loco, & de Accretione. Huc accedit, quod Ammonij verba eiusmodi non sunt, ut ex illis perspicere possit qui Aristotelis, quæ Theophrasti libri sint. Quæ item ratio quadrabit si Apuleium quispiam dicat Aristotelē, & Theophrastū sequi in explicanda sententia de Mundo, cum ne ille quidē satis præfiniat, utrius Philosophi, Aristotelisne, an Theophrasti opus illud sit, à quo ferè omnia, quæ in suum cōtulit, mutuatur. Sed morositatem eius generis quæstionū Grammaticis relinquamus, cum alij etiā in manibus sint libri, quorum authores non satis certos habeamus, ut problemata, quæ sub Alexandri Aphrodisiæsis nomine diuulgata sunt, quæ tamen puto scribi ab Alexandro Tralliano medico, & inuentorum Platonis æmulo. Id, quod perspicere possumus tum ex dictione, quæ præfractior est, nec satis rotunda, tum ex sententiis, quibus simileis pleraque affert in opere, quo morborum curationē docet, quibus corpora membratim cōficiētur. Quinetiā ille ipse Philoponus in expositione librorum de ortu, & interitu, prodidit plerosque librorum de indiuiduis lineis ad Theophrastū referre, qui tamē hodie pro Aristotelico ubique habetur. Verū in Apuleio illud me fateor demirari, quod cum iis temporibus viueret, quibus Latina lingua natiua penè omnibus esset, & Bibliothecæ refertæ omni librorum genere, qui antiquitatis memoriā continerent, tum in Italia, tum in prouinciis paterent, tam perperam Græca lingua sit vsus, & Latinè tam corruptè, ne dicam inquinatè, locutus videatur. Dices fortasse, id de industria homo cōsectabatur, ut ab vsitato sermone, & verbis cōmunibus abstineret: quod quidē si diceremus esse corruptè, & inquinatè loqui, merum cauillum esset: atque si in quampiam iustam reprehensionem hoc in genere incurrat, in eam iudicio, non voluntate deceptum incurrere: dignum etiā venia, si quando parum diligens sit Latinitatis obseruator, si plerunque ineptè verba pariat, si tanquā malus Stoicus non satis cōmodè imponat noua nouis rebus nomina, cum apertè profiteatur se doctorē in Latinis literis discendis habuisse neminem. At quæ vnquam tam certæ poterunt afferri rationes, quæ nos coarguant asserentis hominem Aristotelicæ Philosophiæ decreta non tenuisse? Hoc sanè cum alibi plerunque declarauit, tum vbi multa huiusce libri capita Latinè reddit: nam ut alia cōplura tacitus præterea loca, quæ vel cōmētitij sensibus peruertit, vel oratione ab omni politiore elegantiâ abhorrenti expressit

pressit, Aristoteles verbo etiā Græco, quod est *πανωπύρατος*, sine cōtrouersia hoc
 significante, cælum summum, & maximè excelsum dixit, Apuleius immensum
 appinxit, pèrinde, ac ex Aristotelis disciplina sentire debeamus, cælum infinitæ
 magnitudinis esse. Quam sententiam idem ipse Philosophus primo libro de cælo
 confutauit, & longa disputatione falsam esse docuit. Reliquum est, Fœderice prin-
 ceptis, ut intelligas me in hoc præclaro commentario ad te mittendo, non maturiùs
 consilio meo, aut voluntati tuæ satisfecisse, propterea quòd codices tum formu-
 lis expressi, tum manu scripti, quos multos vel ex ipsa Græcia nuper allatos ha-
 buimus, ita multis mendis confusi, atque inuersi circumferabantur, ut ad rectam,
 veramque præstruendam lectionem nullum laborem, nullamque diligentiam
 sufficere experti fuissimus, nisi Andreas Naugerius quosdam certissimæ fidei,
 summæque uerustatis mihi ex Bessarionea Bibliotheca prompisset. Est enim vir
 ille nobilitate, & humanitate, & virtute clarissimus, & mira ingenij, ac iudicij lau-
 de præditus, & disciplina exquisitarum literarum eruditissimarum: quarum virtu-
 tum gloria adductus Senatus Venerus hominem & Bibliothecæ præfecit, quam
 omni librorum genere instructissimam Bessario ei donarat, & honorem rerum
 suarum conscribendarum amplissimum decreuit. Qua quidem in re ita præcla-
 re versatur, ut iam animo cernamus illum plerisque veterum hanc scribendi lau-
 dem aut erepturum, aut certè facturum, ut eam cōmunem cum illis habere pos-
 simus. Itaque gaudere tu etiam debes mirū in modum Princeps clarissime, quòd
 cum aliorum maiorum tuorum laudes, tum maxima præstantissimi, ac Fortissimi
 Imperatoris Francisci patris tui gesta scriptis huius excellentis Historici ornari,
 ac celebrari videbis. Fuerunt enim eiusmodi, ut existimem nullum in Italia locum
 esse, quem ille victoriis suis nō illustrarit, & vestigia eximia suæ virtutis impres-
 serit ad memoriā Italiæ sempiternā. Ergo legentur illius honores, imperia, exer-
 citus, prouinciæ, victoriæ, triumphus, trophæa cum Italici nominis perpetua glo-
 ria, atque ita legentur, ut speremus, vel potius prospiciamus, te ad illorum omniū
 decus tuendum non aliter fore paratū, atque eum decet, qui hunc natalium splē-
 dorem habeat, & in tanta gloria augenda vel se ipsum vincat. Enimvero adule-
 scens es illustri ingenio, industria, gratia: ad labores item belli impiger, ad peri-
 cula fortis, ad vsum, & disciplinam peritus, ac consilia prudens: singulari etiam fe-
 licitate auitum, paternūque principatum adeptus es, in eoque gerendo summa
 fortuna frueris, propterea quòd non solum domesticam amplitudinem, & clarita-
 tem sustines, maiorēque grauitatem, gratiam, constantiam, & liberalitatem asse-
 queris, verum etiam Italiæ dignitatem defendis, exterorum regum societate con-
 firmas, gratiam, & amicitiam populorum omnium Christianorum auges. Quocir-
 ca virtutes illas Imperatorias maioribus quasi theatris propositas, & penè popula-
 reis, castris locum capere, exercitum instruere, expugnare vrbeis, aciem hostium
 profigare videris coniunxisse cum præclaris illis virtutum officiis, quæ possint
 domi principem admirandum facere, & præsentis temporis iudicio magnum, &
 expectatione reliqui temporis omni laude excellentem. Ac huiusce quidem ani-
 mi, & consilij tute fructum capis immortalē, cum videas ab regibus & populis
 Christianis eā tibi non petenti delata esse, quæ multis petentibus denegata fue-
 rint, & agnoscas auitam omnium tuorum gloriam in te clariùs enitescere: quan-
 doquidem intelligis te facile posse illorum nomen, eximiaque laudes aut illu-
 strioribus, aut certè ornatoribus iudiciis comprobas ad infinitam posteritatem
 propagare. Quod sentire, prudentiæ tuæ est: facere, fortitudinis: sentire, & facere,
 perfectæ etiam, cumulatæque tuæ virtutis.

Vale.

I N

I N L I B R V M D E

M V N D O, A D A L E X A N-

D R V M E I S A G O G E

P E R S I M O N E M

G R Y N A E V M.

Græci vocant, cum fusa partibus
 res, latèq; patēs, in angustum redigitur,
 ac sub conspectum vnum omnis datur:
 quod fit, cum singulorum tractatione
 milla, capita tantum recensemus: rem in
 omnibus disciplinis scis quam necessariam. Neq;
 enim singula nōsse sat est, nisi quo modo, & qua
 necessitate inter se coherent, ac totum illud quo-
 nam pacto efficiunt, videmus: quomodo in omni
 disputatione animus festinat, fines rei propositæ
 comprehendere, totamq; rationibus suis circun-
 scribere volens. Sic enim natura fit, ut cum omnia
 videris, videre cupias vniuersa: quasi tum tandem
 singula rectè cernatur, cum cernitur suo quiddam; in
 in loco. Præterea ut in animante refulla membra
 vim nullam habent, sic in cogitatis rebus, extra to-
 tius comparisonem consideratæ partes, nihil sanè
 magnificum ad notitiam solidiorem afferunt. Itaq;
 sunt exempla disciplinarum omnium multa. Geo-
 graphi regiones primùm singulas memorabilibus
 rebus omnibus, mox vniuersas præcipuis tantum
 insulis sub conspectum dant. Istic patriam quisq;
 suam, hic & patriæ in terra, Mundūq; situm videri:
 tum quæ gentes, quam coherent, quam latè, &
 quam maximè in partem habitetur. Atq; aded sine
 totius cōsideratione percipi nihil potest, ut orbis
 terræ etiam per singula descriptio, nisi cæli situ con-
 iuncto, inutilis fuerit. Ergo totam & terræ & cæli
 faciem coniunxerunt, ut quod præcipuum in ea re
 fuit, & quòd festinabat animus, cuiusque in Mundo
 loci situs perfectè teneretur. Ac tum tandem terra-
 rum comparatio inita fuit, vbi quem in vniuerso
 quæque haberent locum, constitisset. Eiusdem ra-
 tionis hic libellus est, *quæ* scilicet naturæ re-
 rum. Iuuabat, arbitror, postquam rimatus omnes
 Naturæ angulos scrupulosiore disputatione fuisset,

set, ac de metallis, plantis, animalibus, elementis,
 & impressionibus, quas vocat, sublimioribus, cæ-
 lo item, terræque discessisset, ementi laboris, itinere-
 risque summam inire, & peregrinationem totam
 sub oculos ponere, quo suo iam quiddam in loco
 cerneretur, ac reputatio quædam totius animo re-
 linqueretur, ut posita Mundi medio, firmatæque
 pondere suo tellus, velut sinu genus omne animan-
 tium foueret, ut circumfusa maria, & rebus omni-
 bus infusus aer Mundi spiritus, immensis inter cæ-
 lum, terramque spatiis, campum nubibus, ventis,
 tonitruis, fulminibus, huiusque generis rebus præ-
 bens, ageretur: ut æther incorruptibili natura, Mū-
 do corruptibili velut corpori coherens, non so-
 lum motu, sed vi tacita discurrerent per se glo-
 borum & facium, animet, vegetetque omnia. Libel-
 li igitur dispositio sic habet: Est principio exor-
 dium, in quo philosophiæ, cui Mundi cōsideratio-
 nem omnem debemus, laus continetur: ab animi
τῶν φιλοσοφῶντων celsitudine, præclarisq; conatibus,
 & vera in hominum genus beneficentia, sumpta.
 Hinc propositio est, quatenus nunc quiddam de omni
 Natura sit tractandum, & nuncupatio, hortatione
 ad philosophandum, & Alexandri laudibus mista.
 Post sequitur ipsum iam institutum, rerum Natu-
 ra omnium nomenclatura, & recensio perpetuam
 hilè tanta diuersitate, Mundūque rerum, quam
 æstimationem tacitam legentium animis relin-
 quens. Atq; hæc hæcenus altera libelli totius pars
 est. Pars altera, mundi machinam quamque ma-
 ximam, & vix vlla cogitatione humana concipien-
 dum opus, opificis comparatione, in angustum
 iam redigit, & ab illius maiestate minutum reddit:
 docens, cum tale sit, tantūque nulla profus il-
 lius occupatione in summis æquè, & infimis re-
 bus, vniuersum administrari.

A A L I B

LIBER DE MUNDO,

Ad Alexandrum Regem Macedoniae, ex Aristotele in Latinum à Petro Alcyonio versus, contra L. Apuleij interpretationem.

PHILOSOPHIA sapientissimo, Alexander, visa est mihi res quaedam sacra, & planè diuina, potissimum in iis, quibus illa sola ad res contemplandas elata cognoscere studuit, quæ in illis verè habentur. Cùmque alij propter sublimitatem, & magnitudinem ab eadè ipsa te procul recederent, illa eiusmodi negotium nihil reformidauit, nec se ipsam rerum honestissimarum intelligentia indignam censuit: imò earum ipsarum disciplinam sibi ipsi cognitam, & in primis naturæ suæ consentaneam existimauit. Nam cùm minus corpori liceret in cælestem emigrare sedem, & relicta terra ipsam cælum inspicere, quod olim demones Aloidæ facere cogitauerunt, animus post mentem beneficio Philosophiæ ducem sibi assumptam, per omnia transit; peregrinæque profectus est: cùmque in viam quandam, ex qua nullam lassitudinem sensurus foret, ingressus esset, quæ locorum inreruallo plurimum inter se discreta essent, cogitatione vna comprehendit. Ac paruo quidem, vt arbitror, negotio ea, quibus cum Naturæ cognitione tenebatur, nouit, & diuina mentis acie percepit, mortalibusque præfagiuit. Qua in re consultum omnibus voluit, quoad iisdem ipsis integrè erat partem earum rerum liberius capere, quas pretiosas ipsa possideret. Ad misericordiam igitur inducere abiecti, demissique animi eorum, qui aut certi loci naturam, aut vnus vrbs situm, aut fluminis magnitudinem, aut montis amoenitatem accuratè nobis describât. Quod nonnullos fecisse constat, memorie proden-
 50 teis tum Ossam, tum Nysam, tum specum Coryceum, & quamuis aliam rem nominatim, cùm rerum leuissimarum admiratione obstupescati videantur, & nomine explicationis rei parua sibi plurimum sumât, & arrogent. Quod quidem pro-
 60 prerèa iisdem vsu venit, quod ad res omnino potiores contemplandas nunquam se conuerterint, Mundi, inquam, & eorum, quæ in Mundo maxima sunt. Nam si, vt res ferebat, hæc obseruassent, nihil omnino studij in reliquis admirandis posuissent: imò hæc ipsa omnia leuia fuissent visa, & ad illorum præstantiam nulla penitus laude digna. Itaque nos etiam ipsi hæc omnia scriptura persequemur, & quantum facultas tulerit, de iisdem ipsis vt de rebus diuinis, & planè sacris, disputabimus, id est de Natura, de positione, de motu reicu-

iusque. Nam te vt ducem omnium longè præstantissimum decet, maximarum rerum commentarios euoluere, & præsidio philosophiæ munitum nihil, quod tenue sit, animo versare, sed eiusdem philosophiæ muneribus egregios dantaxat honestare.

Mundus igitur, est coagmentatio ex cælo, terra, & reliquis rebus, quarum natura illis continetur. Sed aliter etiam nominari, exprimique potest: Mundus, est rerum omnium ordo, ornatque, descriptio, quæ tum à Diis, tum per Deos custodiatur. Media eiusdem Mundi pars, cùm immota, & fixa quiescat, terra vitæ daticis possessio facta est: quæ quidem hospitium, & cuiusque animalium generis matrem se præbet. Infima pars vniuersa, & vsquequaque finita circumscriptur. Summa, quæ eadè Deorum domicilium patet, cælum est appellatū, quod quidam diuinorum corporum habetur plenum, quæ sidera appellare consueuimus. Idem quoque sempiterno incitatum motu, vna in orbem circuncione cùm his omnibus absque intermissione replicatur. Cùm autem vniuersum cælum, & Mundus forma sit globosa, & perenni, perpetuæque motione conuertatur, vt demonstrauimus, duo signa necessariò sunt, quæ omni motu carent, quæque è diuerso inter se constituta solida, & cõcreta quiescunt, globumque subsistent, velut ille qui in toro versatur: atque circum eadem signa vniuersus conuertitur Mundus. Itaque in orbem is circumflectitur, illaque vertices dicuntur: per quos si coneeperimus directam lineam, quem nonnulli Axin vocant, dimetiens Mundi erit linea, quæ terram tenebit mediam, vertices autem extrema. Sed cùm duo hi vertices nullo motu cieantur, alter conspicuus semper, & illustris super caput est, qui itè ad septentriones Arcticus nominatur, alter Antarticus, qui perpetuis terræ tenebris offusus ad Austrum spectat. Naturam cæli, & siderum *ἀστέρων* appellamus, non quia etiam si multo igni consistat, possit *ἀστέρων*, hoc est ardere, vt nonnulli memoria prodiderunt, qui certè magno errore ducti rem talem commenti sunt, quæ plurimum ab igni secreta sit, ac libera, verum quod in orbem agitata videatur *ἀστέρων*, id est perpetuo cursu rapi, cùm & elementū à quatuor reliquis diuersum habeatur, & nullam fati malignitatem subeat, reliquæ diuina planè sit. Itaque siderum, quæ comp

comprehenditur, alia fixa cum vniuerso torquentur cælo in iisdem recepta locis, quorū orbis medijs est, qui signifer vocatur, qui que obliquus, per partes tamen in duodecim signorum loca distributus per Solstitialem, Brumalemque circulum ambitur. Alia cùm vaga sint, profectò nec ad motum eadem celeritate, qua superiora, nec inter se similè agendum apta sunt, sed pro diuersitate orbium diuersum, vt aliud eorum propius, aliud excelcius, & sublimius exstat. Multitudinem quidem eorū, quæ fixa, ab omnique erratione libera sunt, nulla indagine consequi possumus: quanquā simplici totius cæli imagine motus conficiant suos, sed vaga, & errantia cùm summam ad septem reducatur, totidem assignantur orbibus, ita proximo ordine dispositis, vt alior semper humilioris magnitudinè excedat, & septem illa inter se contenta, omnia à globo, cui inerrantia adherent, omnino comprehendantur. At orbis in quo versatur Phænon, qui etiam Saturnus dicitur, suo situ ei semper cõiungitur. Infra autem hunc Louis, siue stella fertur, quæ Phæthion vocatur. Huic verò proximum inferiorem orbem tenet Pyrociis, quæ stella Hercules, & Martis appellatur. Infra hæc Sũlbon, quod nomen Mercurij quidã vocant, cùm non desint qui Apollinis dicant. Hoc excipit Phosphorus, quam partim stellã Veneris, partim lunonis nominant. Deinde Solis, citima Luna, quæ vsque in terram procumbit. Aethere tum diuina corpora, tum conuersionis constantia, & ordo continetur. Post aethera, eandemque diuinam nauam, quam rato niti ordine probauimus, & neque commutari, neque affici posse, succedit natura, quæ si vniuersitatem spectes, afficitur, & mutatur, & vt rem complectar vniuersam, mortalis est, ipsiusque fati vim sentit. Atque huius ipsius prima habetur natura ea, quæ tenuis, ac flammulenta est, quæque ab aethera natura propter eius magnitudinè & in motu celeritatem fomites adipiscitur. In ea autem parte, quæ multo igni tenetur, & nullo ordine coherberi dicitur, fulgures prosiunt, flammæ in morem iaculi cui bran-
 40 tur, & quæ trabes, & foues, crinitæ dici solent, tum affixæ, tum plerumque restinctæ visuntur. Deinde aer sũlũnditur, qui quidè suapte natura multa caligine, & gelu afficitur, & ob motum splendore simul, & ardorem contrahens magis splendescit, & tepescit. In hoc nimirum cùm facultate præditus sit patibili, & omnè in partem mutabili nubes con-
 50 guntur, imbres, niues, pruina decidunt. Flatus ventorum, & vorticum, atque etiam tonitrua, fulgura, delapsus fulminum, & immensa caliginis conglabationes sunt. Post hanc aeris naturã terra, & mare fixum quieuit. Terra vario stirpiũ, & animalium genere abundat, fontibusque & fluuiis scaturit, aliis quidem per terram sese volutantibus, aliis verò in mare prorumpentibus. Varietate item prædita est, quam infinita colorum genera, montesque in cellissima iuga elati, & syluæ materia, quæ altis radicibus nititur, densa induxerunt, & vrbes amplificarunt, quas homo animalium omnium longè sapientissimus in insulis, & continenti exædificauit. Frequens hominum sermo orbem terræ in insulas, & continentem diuidit: nec satis compertum habet vniuersum orbem vnã planè insulã esse, quæ ma-

ri circumdetur, cui Atlantici nomen indiderunt. Veri simile autem est, multas quoque alias sedere insulas, quæ longè cõtrariis obiecta iretis, ita sunt: alia quidem illa ipsa maiores, sed alia minores, quæ certè omnes ea vna excepta, nobis minime visæ sunt. Quod enim nostri maris insulis, si cum his maribus comparetur, euenit, idem quoque orbi terræ, quem incolimus, si ad mare Atlanticum respicias, euenire affirmamus. Multa etiam alia, præ vniuerso mari enumerantur insula. Quaedam enim magna sunt, quæ vastis circumfundantur maribus. Vniuersa autem humoris vis, & natura per quosdam terræ specus exiit, cùm quasi per formationem extulisset loca ea, quæ habitari dicimus, post spirabile præcipuè naturam cõstat: postquam media maximè parte Mundi, terra vniuersa in infimo fixa, & cõpressã tum immota, tum inconcussa, stabilisque constitit. Et hoc quidem omne id est, quod in Mundo infimum vocamus. Cùm autè hæc quinq; elementa in totidem tractibus ad speciem rotundæ figuræ locentur, & semper maius capax minoris sit, terra aqua, aqua aeris, aer ignis, ignis aetheris, vniuersum constituere Mundum: atque summam quidem partem, Deorum domicilium iudicant: infimam, animalium, quæ quotidiano ortu prodeant. Aethere quidem huius pars ea est, quam fluuios, aquarum scaturigines, & maria vocare consueuimus: arida, quam tellurem, continentem, & insulas nominamus. Insulae aliae amplas, qualem vniuersum terrarum orbem diximus: aliae etiam multæ vastis circumfusa maribus sitæ sunt: alia parua, quæ cùm interno mari sparsæ sint, nobis ex omni numero exstant. In his, quæ memoria dignæ sint, ponuntur, Sicilia, Sardinia, Corsica, Creta, Euboea, Cyprus, Lesbos: alia minores, quarum alia Sporades, alia Cyclades, alia diuersis vocantur nominibus. Mare, quod extra habitabilem, & cultam terram patet, Atlanticum vocatur: & qui nos circumfluit, Oceanus, quique ad Occidentem angusto admodum ore per columnas Hercules effusus in internum mare, quasi in portum, irrumpit: paulum verò in latum exspatians refunditur vastus sinus mutuis complexibus iungens: & alibi per angustas fauces sese patefacit, alibi se iterum lacus effundit. Principio igitur fama celebratur, ipsum à Columnis Hercules nauigantibus bipertitò sinuari dextrorsum, in Syrtes, quarum alteram magnam, alteram parua distant: sinistrorsum non ita sese in sinum colligens tria maria constituit, Sardinium, Gallicum, Adriaticum, & post hæc Siculum, obliquum tamen inde Creticum, cui parte alia iungitur Aegyptium, & Pamphylum, & Syriacum, alia Aegæum, & Myrtoon. Pontus tamè his ipsis opponitur in multas diffusus partibus, cuius quidem intimi recessus Maotis vocatur: sed pars, quæ ad Hellepontũ exterior fertur, in Propontida coit. Ad ortum item Solis Oceanus influens Indico, Perficòque sinu patefacto, & mari rubro proximo complexo sese aperit. In alterum verò cornu cùm per angustas, & proceras ceruices porrigatur, Hyrcano, Caspiòque terminato iterum lacu expanditur. Id autem, quod vltra hoc est, altũ supra Maotida paludè occupat locum. Dein mo-
 60 dicè vltra Scythas, & Galliam, terram lambit eam,

que ad sinum Gallicum, & columnas Herculis exposita est, exera quas Oceanus ipse terras alluitur quo quidem duæ amplissimæ insulæ cognomēto Britannicæ sedent, Albion, & Ierna, quæ omnino superiorum magnitudinem excedūt, & vltra Galliam iacent; quibus quidem minores sunt, Taprobane vltra Indos orbi terrarū obuersa, & Phebol: ita enim appellatur, in sinu Arabico sita. Item non pauca, quæuis parua circum Britanicas, & Hispaniam sunt, quæ orbem hunc terræ ambiunt, quam insulam iam diximus, cuius quidē latitudo parte continētis maxima paulo minus quadraginta millibus stadiorū patet, vt memoria prodiderūt, qui de situ orbis accuratē scripserunt. Longitudo autem colligit circiter septuaginta millia stadiorum ad summū. Diuiditur in Europā, Asiam, Africam. Europa ea intelligitur, cuius fines per ambitū constituantur Herculis columnæ, atq; ponti recessus, & mare Hyrcanū, per quod terra angusta in Pontum procurrit: nonnulli post eandē terram angustam Tanain fluuium statuerunt. Asia ab eadem terra angusta, & mari Hyrcano ad alterā angustam terram pertinet, quæ media inter sinū Arabicum, & internum mare iacet: continēturque ab eodem mari, & Oceano circum alluente. Non defunt qui à Tanai ad ostia Nili fines Asiæ proferant, Africa ab angusta Arabiæ terra vsq; ad columnas Herculis protenditur: quidam à Nilo principium lumen dum consent: & Aegypti partem, quæ Nili ostiis circumflua est, quidam iuris Asiæ, quidam Africa faciūt, & alij eam pro insignibus habēt insulis, alij semper finitimis contri buunt locis. Terræ, marisque natura, & situs, quem orbem terræ appellare cōsueuimus, ita propositus sit. Nūc scriptura persequemur quæ in eo memoratu digna existāt, quæque opera ei adscribantur, qua in institutione necessaria summam exponētur. Ex eodē igitur terrarum orbe duo halitū genera assidue in summū aerā efferuntur, quæ quidē tenuibus constant partibus, & omnino in aspectū non veniunt, nisi quid eiusmodi ad Orientem habeatur. Talis enim generis halitus cum per fluuios, & aquarum scatebras euehātur, conspicī possunt. Quæ ex terra respirat, sicca, & fumida est: quæ ex humore, huda, ac euaporosa. Ex hac concretæ redduntur nebula, rores, & gelu genera, nubes, imbres, aut nimbi, niues, grandines: ex sicca venti, & diuersa tempestatum genera, tonitrua, fulgurationes, accensi turbines, fulmina, & cætera, quæ cum hisce cognatione iungūtur. Nebula euaporosus quidā halitus est, vnde nulla mittatur aqua: quæ, inquam, nebula crassior aere constat, sed nube rarior, concreticit vel è raritate, quæ nubi initium dat, vel è reliqua eius parte. Aduersa illi statuitur serenitas, quæ quidē nihil aliud est, quæ aere: omnes tum nebula, tum nubis expers. Ros, & humor è sudo, serenōque celo, qui concretionē sua tenui deferatur. Gelu, aqua vniuersa ex puro, serenōque celo densata. Pruina, ros concretus. Rotipruina, ros dimidia parte congelatus, Nubes, euaporosa crassitudo, quæ cōtorra Imbris producēdi vim habet. Imber gignitur ex cōpressu nubis amplioris. Differentiis totidem discrepat, quor attritus nubis, & cōstrictus nam si leuis sit, tenuis admodum spargit guttas: si vehemens, ple-

niore. Hac humoris generā imbres vocātur, nimbo quidem maiores, ita tamen, vt assidua: per terram delatæ contortiones adānt. Nix oritur per nubium coactarum percussum, quæ quidē à mutatione in aquā facta eliduntur. Spumosa, albāq; niuis naturam elifus facit: gelatus autem inclūsi humoris, qui nondum effluerit, aut ratuerit, frigus inducit. Eadem nix si vehemēs, & conferta decidat, niphētos dicitur. Grando gignitur per niuem decidētē conuersam, quæ pondus ex obstructu in velociore delapsum ceperit. Pro magnitudine autem percussionum, quæ edantur, tum maiores, tum violentiores deturbantur. Et hæc quidem res ex humētū aspiratione suapte natura decidere apta sunt, sed ex sicca ita à frigore impulsā, vt fluere possit, vētus erumpit. Et certē is nihil aliud est, quàm aer multus, & confertus, qui fluat. Atq; illē simul spiritus etiam dicitur. Spiritus item natura animata, & fecunda nominatur, quæ in animalibus & stirpibus per omnia meat, de qua vt nūc verba faciamus, nulla præscribit necessitas. Vētos appellamus spiritus, qui in aere flant. Auras halitus, qui ex humore deferantur. Venti, qui ex huda terra spirant, Apogei dicuntur: qui ex sinibus, Encolpiti, Qui ex fluuiis, & paludibus afflāt, proportionē illis ipsis respondent. Qui autem per nubem diruptam oriuntur, & in se ipsos crassitudinem dissipant, procellæ vocātur, vt Exhydriæ, qui cum aqua post illam repētē dirupta inferuntur. Ab Oriente qui continentes afflant, Vulturini vocantur: Aquilones ab Septentrionibus, Fauonij ab occasu, Austrij à meridie. Ex vulturinis Cæcias dicitur, qui quidē ab solstitiali ortus loco spirat, Subsolanus ab æquinoctialis, Vulturinus ab hyberni. Ex obuersis Fauoniis à solstitiali occasu. Caurus mittitur, quē nonnulli Olympiā, nonnulli Iapyga nominant. Fauonius ab æquinoctiali, Africus ab hyberno, Ex Aquilonū genere, qui Cæcian consequitur, Aquilo dicitur. Septentrionarius, qui à vertice dein per meridiem spirat. Thraçcia, qui post Caurum: eundem nonnulli Cæcian vocant. Ex Austrorum genere Auster vocatur, qui quidē ex occulto nobis vertice illatus cum Septentrionario quasi colluctatur. Euronotus medius est inter Vulturinum, & Austrum: qui verò altera ex parte locum medium tenet inter Liba, & Noton, id est Africum, & Austrum, aliis pro Libanoto, aliis pro Libophœnice est. Ventorum etiam alij rectā spirant, quales sentiuntur, qui è directo antē flant: alij per flexus mittuntur, qualis Cæcia: alij hyeme vigent, vt Austrij: alij æstare, vt Etesia, qui commissionē tenēt eorum, qui tum à septentrionibus ingruunt, tum Fauonij habentur. Orinthiæ verni quidem sunt, sed Aquilonij genere. De vehementibus statibus Cæregis est spiritus, qui superne decumbat, & quidem repētē. Thyella, hoc est tempestatum violentus est spiritus, qui repētino allidat motu. Lælaps, & Strobilus, qui de infima in summam vertitur partem. Anaphylema terræ quoq; spiritus est in excelsum sublatu per vaporem, qui vel ex alto, vel ex loco, qui discesserit, erumpit. At cum circumactus magnopere torquetur, tum pro terrestri turbine accenso habetur. Qui autē spiritus in nube densa, & huda tortus, & foras per se coherenteis nubium ob-

obstrictus dissecerit, sonitū magnum, & crepitum edit, quem tonitru dicunt, veluti aqua spiritus vehementer agitata, qui in nube perstringēda ignuerit, & coruscant, fulgur dicitur. Quod quidē tamētū ante tonitru emicat, tamen post illud editur: quoniam id, quod auditur, ab eo, quod cernitur, suapte natura præuerti aptum est, cum alterum vel è longinquo aspiciatur, alterū post quam auribus admotum est, præsertim cum id ipsum omnia celestitate præter sua. Designo autem id, quod valdè igneum est, cum id, quod magnopere stabile est, tardiū, in ictu ad aures peruenit. Res igitur cornescens igni concepto per vim vsq; ad terrā decurrens fulmen vocatur. Quod si dimidia parte ignescat, & aliās vehemens, & confertum demittatur, turbo accensus dicitur: si omnino igni calet, vortex. Atque horum quoduis in terram decumbens Septon nominatur. Fulmina, quæ similitudine, formaque ardenti sunt, Pfoloenta dicuntur: quæ celeritè transcurrunt, Argete: Helicia, quæ speciem linearum deferunt: Scepta, quæcunq; ad quippiam allidunt. Eorū, quæ ex aere nobis obuersantur, vt strictim hæc attingantur, alia apparent, alia substant. Ad alterum genus pertinent Arquis, Virgæ, & reliqua id genus: ad alterum fulgores, stellæ, quæ aut transcurrunt, aut crines passos habent, & quæ his ipsis similia sunt. Arquis, est imago secti vel Solis, vel Lunæ in nube, quæ huda, & caua sit, & quæ ad visionem perpetuè extēta, quasi in speculo aspiciatur per orbis complexum. Virga, est recta Arquis species. Corona item, species est splendoris, qui collucens ex sidere emicet. Differt ab Arquis, quod is aduerso Sole, & Luna apparer, illa quod nullū non sidus redimat. Fulgorum autem vniuersū ignis accensio est in aere. Fulgorum alij in iaculi moram euibrantur, alij certo loco fixi permanent. Iaculatio, est ignis ortus, cum ex confictu in aere incitetur, & imaginem longitudinis ob velocitatem reddat. Firmitas, est oblonga, absque impulsu intentio, & quasi sideris fluor: quod si altera parte later explicetur, Crinita vocatur. Fulgores alij sæpenumero diu quiescūt, alij continuè restinguuntur. Multa quoque alia imaginum genera licet aspicere, faces, trabes, dolia, foueas, quæ omnia id genus appellationis sortiuntur ex eiusmodi rerum similitudine. Atque eorum alia ad Occidentem, alia ad Orientem, alia ad vtranque regionem spectantur. rarè ad Septentriones, & Austrum, omnia tamen minus consistunt. Nihil enim tale firmum semper apparuisse literarū monimētis testatum habemus. Quæ ad aerem pertinent hæc sunt. Continet etiam terra in se ipsa multos fontes vt aquæ, ita spiritus, & ignis: quorū alij sub terra conditi minū videntur, cum non pauci respirent, & flatus edant, vt in Lipara, Aerna, & Acoli insulis: qui item fontes in morem amnium sape fluunt, & vel ignescens eiciunt ferum: nonnulli etiam sub terra iis proximi, ex quibus aqua scaturit, illos calfaciunt: & nunc repida aquarū scatebræ erumpūt, nunc feruentissimæ, nunc modicè temperatæ: atq; etiam per multa spirituum genera plerisque in locis terræ ostia patefacta sunt, quorum quidē spirituum alij aduentantis furore instigant, alij in ediam tolerare faciunt, alij vaticinari, vt in Del-

phis, & in Lebadia: alij ex toto conficiunt, & perdunt, vt in Phrygia. Accidit item sæpenumero, vt cognatus flatus modicè temperatus in abditos terræ meatus impulsus, & de propriis laribus dimotus multa quallārit loca. Nec minū frequētē magna copia extrinsecus coactus in terræ caernis quasi implicitus, & exitu prohibitus, violētè terram cōculsit, vt eriperet: quo in tēpore id euenit, quod motum terræ appellare consueuimus. Itaq; alij in obliquum quarientes mucronatis angulis, Epiclinta vocantur: alij sursum, & deorsum succurrentes rectis angulis, quos Brasas appellant. Qui verò in cauis cōiudunt partibus, Chasmatia dicuntur: qui hiatus aperiunt, & terram discindunt, Rhectæ nominantur. Horum quidā halitus etiā emittunt, quidam saxa, quidā lutum, quidam non antè visos indicant fontes, quidam vna agitatione la befactant, & subuertunt: tales dicuntur Oste. Quidam vibrāt in vtranq; partem inclinatione facta, & id, quod tremat quallārit, dirigunt. Tales Palmatæ nominantur. Conternatio, quæ afferitur, similis est tremoris. Terræ motus aliquādo in mugitus conuertuntur, quotiescunq; terram quatiant cum sono. Plerunq; etiam terra sine motu mugit, cum spiritus ad motum ciendum satis non est: implicitus autē in ea non sine violētō impetu frangitur. Spiritus item subeuntes in vnum corpus simul coalescunt opera humoris in terra abdit. Quadā in mari proportionē cum illis ipsis cōsentiant, vt hiatus, aut discessiones, & proluuies, quæ modò inundationem reuocant, modò effundunt. Quod in Helice, & Bura factum dicitur. Plerunq; etiam in mari ignis sufflat, fontes primū scaturiunt, fluuij erumpunt, arbores enascuntur. Vortices aquarum ad proportionē flatus accommodantur: quorum alij medio in mari, alij in Euripis, alij in fretis aguntur. Multi etiam æstus, & aquarū inundationes, & decessiones fieri dicuntur ad Lunæ cursum statis tēporibus. Atq; vt in summa rem proponā, operum similitudines non sine ratione excitātur, elemētis inter se cōcretis in aere, terra, & mari. Ac per partes quidē ortus efficitur, & interius inuehitur, cum vniuersitas nec natia, nec mortalis sit. Atqui non defuerunt qui mirantur, quo modo si Mundus ex principis contrariis compactus, & coagmentatus est, siccis, humidis, frigidis, calidis, iam pridem in interitum delapsus nō sit. Pērinde, ac si qui mirarentur, qua ratione ciuitas incolumi statu permaneat, quæ tamen cōstituta sit ex diuersis hominum generibus, egentiū & diuitum, iuuenum & senum, imbecillium & valentū, improborum & proborum. Sed ignorāt hoc maxima admiratione dignū in ciuili concordia, quippe cum hac in re ex multis vnus, ex dissimilibus similis efficitur status, vbi omniū rerum natura, & fortuna adest. Ac fortè quidem Natura ad cōtraria miro ferur desiderio, atq; concentum ex his facit, non vt ex similibus, vt cum marem fœminæ coniunxit, certè rum non vtriusq; sexus prolem ad cognatæ naturæ prolem aggregauit: imò non per cōtrarias res, sed per simileis primam instituit coniunctiōnem. Ars item ad imitationem Naturæ sese componens hoc idem videtur præstare. Nam in pictura cum naturæ coloris albi, nigri, lutei, rubri con-

funduntur, tabellæ propositis exemplaribus similes redduntur. In mulica cum soni acuti, graues itabiles, breues diuersis in vocibus miscetur, vnus perficitur cœcentus. Gramatice cum ex literis partim vocalibus, partim mutis concrecionem quandam effecisset, ab iisdem vniuersam deduxit artem. Atq; hoc idem est, quod etiam apud Heraclitum reperitur, qui obscuri cognomen meruit: Si inter se, inquit, crispa & recta, vtile & inutile, consonum & absonum cœiunxeris, ex vniuersis vnum, ex vno vniuersa prodibunt. Ita rerum omnium constitutionem, calis, inquam, & terra, vniuersique Mundi concrecionem principiorum maximè contrariorum vno exornauit, atque instruxit concentu. Vis enim quædam per omnia dimanans, & transiens siccitatem humori, calorem frigori, leue graui committit, & rectum rotundo, terramque omnem, mare, æthera, Solem, Lunam, & vniuersum exornauit cælum, cum Mundum fabricata esset ex diuersis, & nullo pacto immistilibus, aere, terra, igni, aqua, & imagine vna, quæ globos comprehendit. Atque etiam maximè cœtrarias naturas in eo ad mutuam coegit conuenientiam: & per hæc salutem peperit vniuerso. Cuius quidem causa est, elementorum consensio, & quasi mutua conspiratio. Huius autem æqua partitio, & quædam planè facultas, qua nihil aliud alio præstat. Graui enim æqualem habet rensum leuium, & calida aliorum, quando Natura exemplo maiorum doceat æquabilitatem ad conseruandam concordiam mirabiliter esse accommodatam. Concordia verò est omnium parentis, atque ad id pulcherrimi Mundi. Et quamquam, quæso, natura præstantior hac fuerit, si partem dederis, illius nimirum pars erit. Id autem quod pulchrum est, totum illius cognomine est, atque id, quod dispositum, & constans habetur, ab ipso Mundo ornari dicitur. Quid item singulare vnquam poterit æquari caelesti ordini, & volubilitati: cum sidera, & Sol, & Luna conuertantur ex ætatisima norma de alio in aliud seculum. Quæ enim vnquam talis erit certa constantia, qualè pulchra tempora, eademque rerum omnium procreatrix seruauit: certo ordine ætatem, hyemem, noctem, diemque in exitum mensis, & anni reuocantia. Quinetiam ipse ille Mundus amplitudine est summus, motu incitissimus, splendore fulgentissimus, nec verustescens, nec occidens vnquam. Idem genera animalium aquatiliū, pedestriū, & volucrum distinguit, & sui ipsius conuersionibus viuendi tempora præscripsit. Huius quidem beneficio vniuersa animalia tum spirant, tum animantur. Huius est, quod rerum nouitates admirationem patientis ratio, certoque ordine perficiantur. Cum verò cuiusque generis venti agitent, & calidus flumina decidant, & rapidè tempestates effundantur, ac propterea huius exprimitur, igneum emicet, ac diffusetur, nimirum Mundus vniuersum ipsum inter sese consentire facit, & rectè omnia constituit. Terra multiplici factorum genere virens, & scætebris aquarum affluens, & vicijs animalium pressa certis temporibus omnia procreando, alendo, & suscipiendo, & infinita rerum genera, & opera producendo, Naturæ nihil verustescens, æquè custodit, quamquæ terræ motionibus concutitur,

& profluuie obruatur, & per partes exuratur. Constat enim hæc omnia ab honesta re, & bona emanantia, salutem ei præstare sempiternam: atque cum eadem ipsa terra concutitur, spiritus illapli excurrunt, per disrupta, & hianria loca exhalantes, vt paulò ante memorauimus. Pluuia item aquis munda facta, quicquid pestilens est, eluitur. Auris etiam afflata, partes, quæ abditiores sunt, quæque supra eam extant, puriores euadunt, & integriores. At qui flamma etiam id, quod multo gelu coactum est, plenum reddunt. Gelu autem genera flammam remittunt, & per partes alia gignuntur, alia virerit, alia occidunt. Et rerum quidem ortus ipsos adstringunt occasus, occasus autem ortus leuios efficiunt: vna verò ex omnibus parta salus propagatur, cum res illæ aduerso, eodemque mutuo conatu consistunt, & modò superantes, modò superatæ vniuersum in omnium seculorum posteritatem ab interitu vindicent. Reliquum est, vt summam differamus de causa, quæ omnia continet, eadem disputandi ratione seruata, quam in aliis secuti sumus. Nam quasi flagitium esset in disputatione rerum Mundi, non accurata quidè, sed tanquam discipulina per formulam tradita, præterire id, quod summum in Mundo habetur. Itaque vetus fama est, & quidè hæreditaria mortaliū omnium, vniuersa à Deo, & per Deum nobis esse constituta. Nec verò vlla natura per se sufficit orbata salute, quæ ille ferat. Quapropter veteres nonnulli adducti sunt, vt dicerent hæc omnia Deorum esse plena, id est quæ oculis obuersantur, quæ fama, & auditione accipiuntur, quæ denique omni alio sensu comprehenduntur, quæ verba eiusmodi accommodent, quæ diuinæ quidem potestati conueniant, sed ab illius natura longè aliena sint. Deus enim sine dubio seruator omnium est, & parens eorum, quæ in Mundo consistunt: non quòd labores sustineat, qualis animal, quod quidem in opere versatur, & deinde labore deficit: sed quòd viribus vtatur indefectis, quarum beneficio assequitur, quæ procul etiam amandata videantur. Itaque ipse ille Deus summam, & principem adeptus est sedem, atque ob eam rem sublimis appellationem meruit, residetque, vt poeta ait, summo in vertice vniuersi cæli. Proximum corpus virtute eiusdem in primis fruitur: deinde id, quod consequitur: eademque dispositionis ratio in omnibus vsque ad nostra loca seruatur. Quocirca terra, & quæ in terra habentur, cum maximè distent à diuinæ utilitatis gratia, infirma, & nulla conciliatione, aut societate coniuncta sunt: imò verò multis in perturbationibus versari videntur. Sed tamè quatenus diuinum nomen ad omnia transire aptum est, & nostra æquè succedunt: quæ autem supra nos continentur pro ratione propinquitatis, aut longinquitatis illius maiorem, aut minorem capiunt utilitatem. Itaque rectius est iudicare, quod etiam conueniens, & Deo maximè decorum intelligitur, in celo virtutè esse constitutam, & plurimum remotis, vt vno verbo ab soluam, & omnibus in vniuersum salutem afferre, quam penetrare, & od frequenter accedere, vbi ne honestè, nec liberaliter ipsa per se conficeret, quæ apud nos essent. Hoc etiam minus conuenit hominum duci, vt vilissimo cuique negotio confic

conficiendo præsit exercitus, inquam, Imperatori, vel ciuitatis principi, vel patrifamilias, cum oportuerit stragulum illigare, & alio sordidiore fungi munere. Quod etiam in locis, quæ Imperio magni Persarum regis parent, non vilissimè aliquod mæcipium fecerit: sed proponatur augusta, vt referunt, species Cambysæ, vel Xerxæ, vel Darcæ, quæ ad summam venerandæ maiestatis amplitudinem ornata sit. Nam fama celebrantur illi vel in Suis, vel in Egbaranis cœmorari nemini vili, admirandam quandam regiam incolentes, quæ quidè auro sit illustris, & electro, ac ebore fulgeat: nec desint fores multæ, & cœtinæ: vestibula item magno passuum numero inter se distincta, valuis ancis, magnisque parietibus firmata. Acque hunc apparatus extrà ornatiorè reddunt primores homines, magna florentes existimatione: quorum alij ipsum regem stipant, vt satellites, & ministris alij septorum custodes, ianitores, & exploratores dicuntur, ita vt rex ipse dominus, & Deus appellatus omnia videat, omnia audiat. Præter hos alij constituuntur Quætores, vel Distributores potius, Præfecti bellorum, ac venationum, & qui præsent accipiendis muneribus, quique reliqua curant negotia, vt vniuersum lat. Vniuersum autem Imperium Asiæ, ab Occidente Helleponto, ab Oriente Indis terminatum, gerendum susceperunt duces, præfides, reges, serui magni regis, qui à pedibus de die sunt, exploratores, nuntij, excubatores, specularum custodes. Talis est Mundus, potissimè quotiescunq; è speculis vicissim ignem alij aliis offerunt ex vltimis Imperij finibus vsq; ad Sus, & Egbarana, vt eodem die rex omnia, quæ in Asia gerantur, cognoscat. Ac propterea existimare debemus, magni regis præstantiam, ad omnia continentis Dei maiestatem tantò minus perfectum esse, quantò illa est, si conferatur cum imbecillo, & nequissimo homine. Quapropter si nihil ad decus eius pertineret se Xerxen videri, & omnia præstare, & quæcunq; voluerit conficere, rebûsque gerendis præesse, multò magis illiberale hoc ipi Deo fuerit: imò grauius, & decentius existimabimus, ipsum constitutum esse summum in loco, & virtutè eius per vniuersum orbem diffundi, Solem & Lunam versare, & cælum totum conuercere, authorèque esse salutis rerum, quæ terra continentur. Nihil enim opus est illi excoGITATIS machinationibus, & aliorum ministerio, quod tamen nostri ordinis principibus euenit: qui quidem propter imbecillitatem viriū, multorum desiderant auxilia. Imò verò id ipsum maximè diuinum erat, vt commode, simplicique motu multiplicitate rerum genera perficeret. Nos secus, quam magnorum operum artifices, qui vnus instrumentum impulsu multa, variæque opera dissolunt. Ita etiam qui chordis ductis rerum imagines diuersas ante oculos ponunt, postquam vnã duxerint chordam, faciunt vt & ceruicis animalis, & manus, & humeri, & oculi moquantur: interducat enim vniuersi corporis partes apta moderatione idè præstant. Nec aliter natura diuina de simplici quodam rei primæ motu virtutem proximis largitur, atque de iis iterum ad remotiora, quoad per vniuersum transeat. Aliud enim ab alio motum, & hoc rursum aliud videtur agitare cum Mundo. Et cum o-

omnia suo quodq; apparatu instructum opere turgentur, non vna, eademque via ad id patet omnibus, sed diuersa, & aliquando contraria. Atqui cum prima admodum ciendum quasi remissio præstaretur, velut si ex vase simul aut pilâ, aut tesseram, aut conum, aut cylindrum ciceris, nimirum quoduis eorum pro forma, qua conditum est, mouebitur: aut sane si pariter aquatile animal, aut terrestre, aut volucre, ex sinu effuderis, certè perspicuum omnibus erit, natatilis saltando suū contendere locum: terrestre suos mores, & leges serpendo sequi: aerium ex terra sublatū volatu præpes abire, cum princeps causa cuique generi propria, & suam reddat felicitatè. Eadem vel in Mundo probatur ratio. Cum enim simplex vniuersi cæli conuersio dicatur, nocte terminetur, diuersè omnium rerum traiectiones consistunt. Et quauis vnus globi complexu contineantur, alia tamen celerius, alia tardius mouentur pro magnitudine interuallorū, & sui cuiusque habitus. Luna enim mense accretionem suscipiens, & diminutionem, ad defectum perueniens proprium lustrat orbem: Sol anno vertente. Phosphoros, id est Lucifer, & qui Mercurius dicitur, pari Solis tempore cursus conficiunt suos: illorum spatio Pyrois duplo maiore: huius ipsius Iupiter sexuplo: inferioris autem Saturnus summus duplo semis. Sed cum vnus fiat concentus ex omnibus, quæ in celo concinunt, & concurrunt, ex vno constituitur, & in vnum delinit. Vniuersum autem rectè κόσμον, hoc est ornatum, non ἀνοργανον, hoc est ornatum defectum appellaueris. Et quemadmodum in canentium cœuentibus, cum præcentor auspicatur, conuentus omnis concinit virorum, & cœminarū diuersis vocibus, acuris, & grauibus, quæ suauem vnum, & modulatum pariât sonum: ita de Deo, qui vniuersi procuratorem habet, sentiendum est. Sidera enim, & vniuersum cælum perpetuo motu conuertitur ab eo, qui princeps omnium suo nomine appellatur ex motu, quem instituit. Verum Sol omnia cernens duos ingressus persequitur, altero dici, & noctis tempora præstituit: ortu, & occasu, altero quatuor anni tempora reuocans: vltro quidem septentrionalis proficiscens, sed retrò australis. Imbres pro tempore oriuntur, & venti, & rores concrescunt, atque etiam opera consistuntur in partibus omnibus Mundum continentibus ob principem generationis causam. Hæc sequuntur fluuiorum eruptiones, maris tumores, arborum pullulationes, fructuum maturitates, animalium semina, nutritio omnium, actio vigor, & diminutio, cum & suis cuiusque habitus, & preparatio ad id, vt diximus, adiumentum afferat maximū. Itaque cum omnium author, & dux, qui quidem sola ratione gemitur, signum dederit nature, quæ inter cælum, & terram defertur, vniuersa tum in orbibus, tum in finibus suis motu cietur perpetuo, nunq; sese occultans, nunc sese aperiens infinitis rerum generibus detectis, & iterum obrectis, quæ quidem ab vno emanarunt principio. Quod factum non dissimile est iis, quæ belli tempore accidere solent. Vt enim classicum quis cecinerit, militum alius, percepto sono, scutum capit, alius thorace vestitur, alius ocreis, vel galea, vel amplo balteo se munit, alius equo aprat frana,

IN MECHANICA

EISAGOGÆ, PER
ANGELVM POLI-
TIANVM.

M

MECHANICAE quidem, vt Heron, Pappusque declarant, altera pars rationalis est, quæ numero rû, mensurarum, siderum, naturæque rationibus perficitur; altera χειρουργική, cui vel maxime artes, illæ, æraria, ædificatoria, maritima, pictoriaque adminiculantur. Huius autem partes μάχανα, per quam pondera immania, minima vi tolluntur in altum; μηχανοπονητική, quæ facillè aquas antliis extrahit; ὑδραυλική, quæ bellis accommoda instrumēta fabricatur, arietes, restudines, turres ambulatorias, helepolis, sambucas, exostras, tollenones, & quæcunq; Græco vocabulo ἀρτοποιία vocantur, tormentorūque varia genera, quæ libris Athenai, Bitonis, Heronis, Pappi, Philonis, Apollodorique continentur, vt Latinos ostenderit, Mox & quæ δυναμική, cuius exempla sunt hydraulica organa, quæque per se ventorum flatu resonant, & quod vas διαφόρων vocantur: & quod voces auium variarum exprimit: & quod in eadem merum mox dilutum vinum, mox aquam calidam, mox frigidam, copiosam, tenuemque vicissim fundit: &

siphones extinguendis incendiis, & medicinales cucurbitulæ sine ministerio cutemprehendentes, & pila sponte saltantes, & lucerna suas ipsa producens itupas, & animal, quod à structore, dum secatur in mensa, bibit interim, crepituque suo quodam, & voce sitientis representat imaginem: millèque alia id genus, quæ breuitatis studio præterimus. Hæc igitur vt in capita quædam conferantur, aut ponderibus vititur, & spiritu. quorum præponderatio mouet, æquilibrium sistit, sicuti etiam Timæus definit; aut neruis, & funiculis animatos quasi tractus, ac motus imitatur: aut circa illa, quæ subnatent aquis: aut item circa aquarum vertitur horologia; quorum quidem generum primum docet in Pneumaticis Heron, alterum idem in Automatis & Zygiis, quartum rursus in Hydriis, tertium verò in Ochumenis Archimedes. Est in eadem Mechanicæ serie, quæ centrobarica pars dicitur, ex qua reliquæ pendere dicuntur, & σφαιροποιία: qualis illa Archimæda, Claudiani laudata versibus. Suppeditat eadem architectura quoque scansorias, tractiles, & spiritaes machinas.

ARISTOT

ARISTOTELIS

Stagiritæ Quæstiones Mechanicæ,

Nicolao Leoniceno Interprete.

M

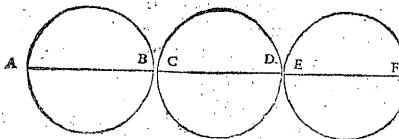
TRACULO sunt ea quidem, quæ Natura contingunt, quorum ignorantur causæ: illa verò, quæ præter Naturam, quæcunq; ad hominum vtilitatem arte fiunt. In multis enim Natura ei, quod nobis vsui esse potest, contrarium facit. Natura etenim eundem semper habet modum, & simpliciter: vile autem multifariam commutatur. Quando igitur quippiam præter Naturam oportuerit facere, difficultate sua hesitationem præstat, arteque indiget. Quam ob rem eam artis partem, quæ huiusmodi succurrit difficultatibus, mechanicam appellamus. Quemadmodum enim Antipho scribit poeta, sic se res habet. Arte enim superamus ea, à quibus Natura vincimur. Huiusmodi autem sunt, in quibus & minora superant maiora, & quæcunq; momentum paruum habent, magna mouent pondera: & omnia ferè illa, quæ mechanica nuncupamus problemata. Sunt autem hæc neque naturalibus omnino quæstionibus eadem, neque sciungata valde: verum mathematicarum cõtemplationum, naturaliumque communia.

De numero autem eorum, quæ hoc in genere dubitantur, illa esse dicuntur, quæ circa vextem sunt. Absurdum enim esse videtur, magnum moueri pondus ab exigua virtute, cum pluri præferatim pondere. Quod enim sine vexte quispiam mouere non potest, id ipsum ponderis citius mouet vextis ad illud pondus adiungens. Omnium autem huiusmodi causæ principium habet circulus. Istud verò ratione contingit: ex admirabili etenim mirandum accidere quippiam, non est absurdum. Maximè autem est admirandum, simul contraria fieri. Circulus verò ex huiusmodi est constitutus. Statim enim ex commoto effectus est, & manente, quorum natura ad se inuicem est contraria. Quam ob rem isthæc cernentes minùs admittari conuenit contingentes in illo contrarietates. In primis enim lineæ illi, quæ circuli orbem amplectitur, nullam habenti latitudinem, contraria quodammodo inesse apparent, concauum scilicet, & curuum. Hæc autem eo à se inuicem distant modo, quo magnum & paruum. Illorum etenim medium est æquale: horum verò rectam, quando ex curua concaua, aut ex huius-

modi rursus curua fit, & circularis. Vnum quidem igitur isthuc absurdum inest circulo. Alterum autem, quod simul contrariis mouetur motibus: simul enim ad anteriorem mouetur locum, & ad posteriorem. Et ea, quæ circulum describit, linea, eodem se habet modo. Ex quo enim incipit loco illius extremum, ad eundem rursus redit: illa enim continuo cõtota, extremum rursus efficitur primum. Quam ob rem manifestum quod inde mutatum est: quapropter (vt dictum est priùs) non est inconueniens ipsum miraculorum omnium esse principium. Ea igitur, quæ circa libram fiunt, ad circulum referuntur: quæ verò circa vextem, ad ipsam libram: alia autem ferè omnia, quæ circa mechanicas sunt motiones, ad vextem. Præterea etiam, quoniam vnica existente, quæ ex centro est, linea, nullum aliud alij, quæ in illa sunt punctorum æqua velocitate feratur, sed citius semper quod à manente termino est remotius, pleraque miraculorum accidunt in circuli motionibus: de quibus in iis, quæ posthac adducuntur, quæstionibus erit manifestum.

Circulum simul duobus cõtrariis motibus.

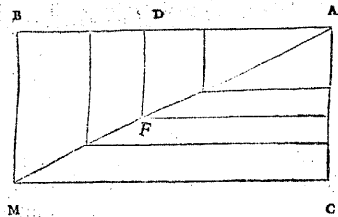
Quoniam autem secundum contrarias simul motiones mouetur circulus, & alterum quidem diametri extremum, vbi A, in antè mouetur: alterum verò, vbi B, ad retrò, efficiunt nonnulli vt ab vnica motione multi contrariè simul moueantur circuli: quemadmodum sunt illi, quos in locis proponunt sacris, æneis, & ferreos fabricantes orbiculos.

Si enim A v circulum alter contigerit circulus, in quo c diamota circuli, in quo ab diametro in antè, mouebitur c v ad retrò, diametro circuli vbi est a, circa idem mota. In contrarium igitur mouebitur circulus, vbi e b, ad illum vbi a v. Et rursus ipse contiguum, vbi f f, in cõtrarium sibiipfi mouebit, propter eandem causam, Eodem etiam modo si plures

plures fuerint, idem facient vno solo commoto. Hanc igitur in circulo existentem animaduertentes naturam architecti, instrumenti fabricant celantes principium, vt machinæ solum manifestum sit illud, quod admirationem præstat, causa verò lateat.

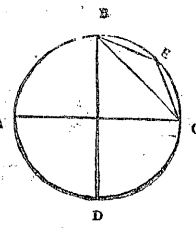
In primis igitur, quæ accidunt circa libram, dubitare faciunt, quàmna ob causam exactiores minoribus maiores sunt libræ. Huius autem rei principium est, quam ob rem in ipso circulo quæ plus à centro distat linea, eadè vi commota citius fertur, quàm illa, quæ minus distat. Citius enim bifariam dicitur. Siue enim in minori tempore æqualem pertranſit locū, citius fecisse dicimus: seu in æquali maiorem. Maior autem in æquali tempore maiorem describit circulum. Qui enim extra est, maior eo qui intus est. Horum autem causa, quoniam duas fertur lationes ea, quæ circulum describit, linea: quandoquidè igitur in proportione fertur aliqua id, quod fertur, super rectam ferri necesse: & hæc diameter efficitur figura, quam faciunt illa, quæ in huiusmodi proportione coaptantur, lineæ. Sit enim proportio, secundum quam latū fertur, quàm habet A B ad A C: & A quidem fertur versus B, A B verò subterfertur versus M C. Latum autem sit A quidem ad D, vbi autè est A B, versus E.

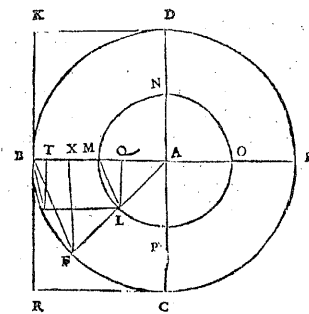
Quoniam igitur lationis erat proportio, quam A B habet ad A C, necesse est, & A D ad A E hanc habere proportionē. Simile igitur est proportione partium quadrilaterum maiori: quam ob rē & eadē illorum est diameter; & A erit ad F. Eodem etiam ostendetur modo vbicunq; latio deprehendatur. Semper enim supra diametrum erit. Manifestum igitur, quòd id, quod secundum diametrum duabus fertur lationibus, necessariò secundū laterum proportionem fertur. Si enim secundū aliā quampiam, non feretur secundum diametrum. Si autem in nulla feratur proportione secundū duas lationes nullo in tempore, rectam esse lationem est impossibile. Sit enim recta. Posita igitur hac pro diametro & circum repletis lateribus, illud quod fertur, secundum laterum proportionē ferri necesse est, hoc enim demonstratum est prius. Non igitur rectam efficit id, quod secundum nullam proportionem in nullo fertur tempore. Si autem secundum quampiam feratur proportione, & in tempore ea quæ re quopiam, hoc necesse est tempus rectam esse lationē, per ea, quæ retrò sunt dicta. Quam ob rem ideo circulare est id, quod secundum nullam proportionem nullo in tempore duas fertur lationes.

Quod quidem igitur ea, quæ circuli describit, duas simul fertur lationes, manifestū est cum ex istis, tum quia secundū rectam lata, ad perpendicularū peruenit, vt sit rursus ipsa à cetro perpendicularū,

Sit circulus A B C D: extremum autem, vbi est B, fertur ad ipsum D. peruenit sanè aliquando ad ipsum C. Si quidem igitur in proportione fertur, quam habet B C, E C: fertur vti que secundum diametrum, vbi B C. Nunc autem quoniam in nulla proportione, in circumferentia certè fertur vbi B C.

Si autem duobus ab eadè potètia latis, hoc quidem plus repellatur, illud verò minus, rationi consentaneū est tardius moueri id, quod plus repellitur, eo quod repellitur minus: quod videtur accidere maiori & minori illarū, quæ ex centro circulos describunt. Quoniam enim propius est manenti, eius quæ minor est, extremū, quàm id, quod est maioris, veluti retractū in contrariū ad medium, tardius fertur minoris extremum. Omni quidem igitur circulum describenti isthuc accidit: ferturq; eam, quæ secundū naturam est, latioñe secundum circumferentiam: illam verò, quæ præter naturam, in transuersum & secundum centrum maiorem autem semper eam, quæ præter naturam est, ipsa minor fertur, quia enim centro est vicinior: quod retrahit, vincitur magis. Quòd autem magis, quod præter naturā est, mouetur ipsa minor, quàm maior illarum, quæ ex centro circulos describunt, ex

is est manifestum. Sit circulus, vbi B C D E: & alter in hoc minor, vbi M N O P, circa idem centrum A. & proiciantur diametri in magno quidem, in quibus C D B E, in minori verò ipsæ M O, N P. & altera parte longius quadratū suppleatur D K R C. si quidem A B circulum describens, ad id peruenit vnde est egressa, manifestum est quòd ad ipsam fertur A B. Similiter etiā A M ad ipsam A M perueniet. Tardius autem fertur A M, quàm A B, quemadmodum dictū est: quia maior sit repulso, & magis retrahitur A M. Ducatur igitur ipsa A L F, & ab ipso L perpendicularū ad ipsam A E, ipsa L Q in minore circulo. Et rursus ab L ducatur iuxta A B, I S, & S T, ad ipsam A B perpendicularū, & ipsa F X. Ipsæ igitur vbi sunt S T, & L Q, æquales ipsa ergo B T minor est, quàm M Q, æquales enim rectæ lineæ in æqualibus coniunctæ circulis perpendicularares diametro, minorem diametri rescant sectionem in maioribus circulis. Est autem ipsa S T æqualis ipsi L Q. In quanto

In quanto autem tempore ipsa A L ipsam M L lata est, in tanto temporis spatio in maiori circulo maiorem, quàm sit B S, latum erit extremum ipsius B A.

Latior quidem igitur secundum naturā æqualis ea autem, quæ præter naturam est minor, videlicet B T, quàm M Q. Oportet autem proportionaliter esse, sicut quod est secundum naturam, ad id, quod est secundum naturam: ita quod est præter naturam, ad id, quod est præter naturam.

Maiorem igitur circumferentiam pertranſiit, quàm sit ipsa S B. Necesse est autem ipsam F B in hoc tempore pertranſiſſe. Hic enim erit quando proportionaliter vtrinque; accidit quod est præter naturam; ad id, quod est secundum naturam. Si igitur maius est, quod est secundū naturam in maiori: & quod est præter naturam, magis vti que hic coincidet vno modo: ita quòd B sit latū per ipsam B F in tanto tempore, in quo M punctum per ipsam M L. Hic enim secundum naturam quidem signo B fit X F. Est enim ab ipso F perpendicularum. Præter naturam verò ad ipsam X B. Est autem quemadmodum F X ad X B, sic L Q ad M Q. Manifestum autem, si coniunguntur ab ipsa B M ad F L.

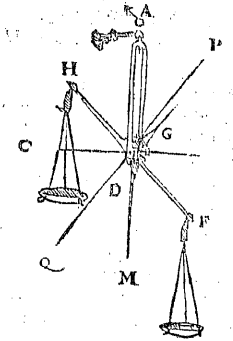
Si autem minor aut maior quàm sit F B, erit illa quàm latum est B, non similiter erit, neque proportionabile in vtrisque; quod est secundum naturam, ad id, quod est præter naturam. Quam igitur ob causam ab eadem potentia celerius fertur id, quod plus à cetro distat, punctum, ex iis, quæ dicta sunt, est manifestum.

Quæstiones.

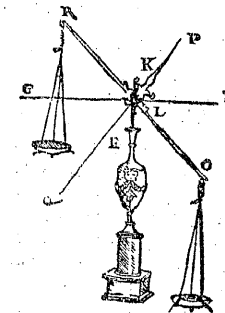
Vr autem maiores libræ exactiores sunt minoribus, palam est ex iis. Spartum enim sit centrum: id nanque manet, quod autem libræ vtrinque est, exeuntes à centro. Ab eodem igitur pondere citius moueri necesse est extremum libræ, quo plus à sparto discesserit. Et nonnulla quidem in paruis libris imposita non manifesta sensui sunt pondera: in magnis autem manifesta. Nihil enim prohibet minorem moueri magnitudinem, quàm vt visio sit manifesta. In magna autem libra idem pondus visibile efficit magnitudo. Quædam verò manifesta quidem sunt in vtrisque, sed multò magis in maioribus, quoniam multò maior inclinationis sit magnitudo ab eodem pondere in maioribus. Quam ob rem machinantur ij, qui purpuram vendunt, vt pendendo defraudēt, tum ad medium spartum non ponentes, tum plumbum in alteram libræ partem infundentes, aut ligni, quod ad radicem vergebat, in eam, quam deferri volunt partem constituentes: aut si nodum habuerit. ligni enim grauior illa pars, in qua est radix, nodus verò radix quadam est.

Cur siquidem sursum fuerit spartum, quando deorsum lato pondere quispiam id amouet, rursum ascendit libra: si autem deorsum constitutum fuerit, non ascendit, sed manet? An quia rursus quidem sparto existente, plus libræ extra perpendicularum sit: spartum enim est perpendicularū: quare

necesse est deorsum ferri id, quod plus est, donec ascendat, quæ bifariam libram diuidit, ad ipsum perpendicularum, cum onus incumbat ad libræ partem sursum raptam.

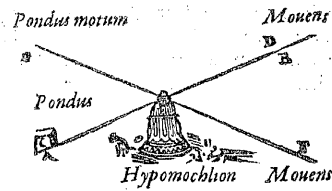

Sit libra recta, vbi B C, spartum autem A D. Hoc igitur deorsum proiecto perpendicularum erit, vbi A D M. Si igitur in ipso B ponatur onus, B quidem erit vbi E, C autem vbi N. Quam ob rem ea, quæ bifariam libram secat, primò quidè erit D M ipsius perpendiculari: incumbente autem onere erit D G. Quare libræ ipsius, vbi E N, quod extra perpendicularum est A M, vbi est F Q, maius est dimidio. Si igitur amouatur onus ab ipso E, necesse est deorsum ferri N. minus enim est E. Si quidem igitur sursum habuerit spartum, rursum propter hoc ascendit libra. Si autem deorsum fuerit id quod substat, cōtrarium facit. Plus enim dimidio sit libræ, quæ deorsum est pars, quàm quod perpendicularum fecerit: quapropter non ascendit. Eleuata enim pars leuior est.

Sit libra recta vbi N C: perpendicularum autem K L M. Bifariam igitur secatur K C. Imposito autem onere in ipso N, erit quidem N vbi O, ipsum autem G vbi R, K L autè vbi L P. Quare maius est K O, quàm L R, ipso P K L. Et ablato igitur onere, necesse est manere, incumbit enim ceu onus excessus medietatis eius vbi est E.

Cur exiguæ vires (quemadmodum à principio dictum est) vete, magna mouent pondera, veteis insuper

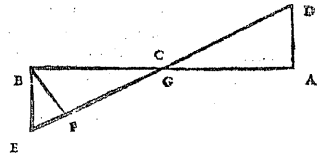
insuper onus accipientes: cum facilius sit minorem mouere grauitatem: minor autem est sine vecte. an quoniam ipse vectis est in causa libra existens, spatium internè habens, in inæqualia diuisa, hypomochlion enim est spatium: ambo nanque stant vt centrum. Quoniam autem ab æquali pondere celerius mouetur maior earum, quæ à centro sunt: duo verò pondera, quod mouet, & quod mouetur, quod igitur pondus ad mouens, longitudo patitur ad longitudinem. semper autem quantò ab hypomochlio distabit magis, tantò facilius mouebit. Causa autem est, quæ retrò commemorata est: quoniam quæ plus à centro distat, maiorem describit circulum; quare ab eadem potentia plus separabitur mouens illud, quod plus ab hypomochlio distabit. Sit vectis vbi A B, pondus vbi C, quod mouet autem, vbi P. hypomochlion, vbi E. quod autem vbi est P, mouens, vbi E. motum autem vbi C, pondus, vbi C.

Cur ij, qui in nauis medio sunt remiges, maxime nauem mouent: an quia remus vectis est, hypomochlion autem sit scalmus? stat enim ille: pondus verò mare est, quod propellit remus: vecte autem mouens ipse est remex. Semper autem plus mouet ponderis, quantò magis ab hypomochlio distabit quicunque id mouet. maior enim ita fit, quæ ex centro. Scalmus autem hypomochlion existens, centrum est. In medio autem nauis plurimum remi intus est: illa enim parte latissima est nauis: quare maior vtrinque remi pars vtrorunq; nauis partem intrinsecus est. Mouetur autem nauis, quoniam appellente ad mare remo, extremum illius quod intus est, in antè promouetur: nauem verò scalmo alligatâ simul promoueri contingit, quò remi extremum. Vbi enim plurimum maris diuidit remus, eò maxime propelli necesse est. Plurimum autè diuidit, vbi pars plurima remi à scalmo est. Et eam ob causam remiges, qui in media sunt nauis, mouent illam maxime. Maxima enim remi pars à scalmo in nauis medio intus est.

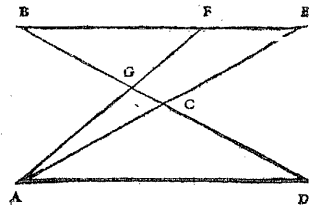
Cur paruū existens gubernaculum, & in extremo nauigio tantras habet vires, vt ab exiguo remone: & ab hominis vniu's viribus alioqui modicè ventis, magnæ nauigioꝝ moueantur molestian quoniam gubernaculum vectis est, onus autè mare, gubernator verò mouens est? Non autem secundum latitudinem, veluti remus, mare accipit gubernaculū: non enim in antè nauigioꝝ mouet, sed ipsum commotum mare accipiens inclinat obliquè. Quoniam enim pondus est mare, contrario innixum modo nauem inclinat. Hypomochlion enim

in contrarium versatur: mare verò anteriùs, & illud exteriùs: illud autem sequitur nauis, quoniam illi est alligata. Et remus quidem secundum latitudinem onus propellens, & ab eodem repulsus, in rectum propellit: gubernaculum autem vt obliquum iacet, hincinde in obliquum motionem facit. In extremo autem, & non in medio iacet, quoniam mouenti facillimum est ab extremo motum mouere. Prima enim pars celerrimè fertur: & quoniam quemadmodum in iis, quæ feruntur, in fine deficit latio, sic ipsius continui in fine imbecillissima est latio. Imbecillissima autem ad expellendum est facilis. Propter hæc igitur in puppi gubernaculum ponitur: nec minus, quoniam parua ibi motione facta, multò maius interuallum fit in vltimo. Quia æqualis angulus semper maiorem spectat: tantò que magis, quantò maiores fuerint illæ, quæ continent. Ex iis etiam manifestum est, quam ob causam magis in contrarium procedit nauigioꝝ, quàm remi ipsius palmula: eadem enim magnitudo iisdem mota viribus, in acre plus, quàm in aqua progreditur.

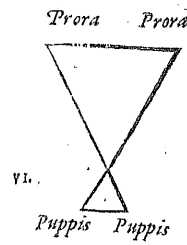

Sit enim A B remus, C verò scalmus. A autem in nauigio sit remi principium, B verò in mari palmula. Si igitur A vbi D translatum est, non erit B vbi E. æqualis enim B E ipsi A D. æquale igitur translatum erit. sed præ minus. erit igitur vbi est E. minor enim B E ipsa A D. quare ipsa G E, ipsa D C.

Similes enim sunt trianguli. Stans autem erit medium, vbi est C. In contrarium enim ipsi quod in mari est, extremo videlicet B procedit, vbi extremum in nauigio est A. Non procederet autem vbi est P, nisi commoueretur nauigioꝝ, & eò transferretur, vbi remi est principium. Id ipsum etiam facit gubernaculum, nisi quòd (vt dictum est retrò) nihil nauigio ad id, quod in ante est confert, sed solum puppim in obliquum pellit, vbi cunq; fuerit. in contrarium enim eo modo vergit prora. Vbi igitur applicatum est gubernaculum, id oportet rei motæ: ceu quoddam intelligere medium: & quemadmodum scalmus remo.

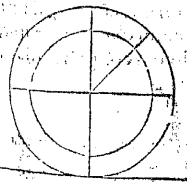
Med

Medium autè procedit secundum quod gubernaculū transfertur. Siquidè introrsus agit, & puppis eò transfertur: prora verò ad contrarium vergit. In eodem enim existente prora, totum transfertur nauigioꝝ. Cur quantò antenna sublimior fuerit, iisdè velis, & vento eodem celerius feruntur nauigioꝝ? An quia malus quidem sit vectis, hypomochlion verò mali sedes, in qua collocatur: pondus autem, quod moueri debet, ipsum nauigioꝝ: mouens verò is, qui vela tendit, spiritus? Si igitur quantò remotius fuerit hypomochlion, facilius eadem potentia, & citius idem mouet pondus, altius certè sublata antenna velum à mali sede, quæ hypomochlion est, remotius faciens, id efficiet.

Cur quando ex puppi nauigare voluerint, non flante ex puppi vento, veli quidem partem, quæ ad gubernatorem vergit, contrahunt, illam verò, quæ proram versus est, pedem facientes relaxant? An quia retrahere quidem multo existente vento gubernaculum non potest: paucò autem potest, quem constringunt? Propellit quidem igitur ipse ventus: in puppim verò illum constituit gubernaculum retrahens, & mare còpellens: simul & nauis ipsi cum vento contendunt: in contrarium enim se reclinant partem.

Cur ex figurarum genere quacunque rotundæ sunt & circumatæ, facilius mouentur? Trifariam autem rem circuli rotari contingit. Aut enim secundum absidem centro simul moto, quemadmodum plaustreri vertitur rota: aut circa manens centrum: veluti trochlea stante centro: aut in pauimento manente centro, sicut figuli rota conuertitur: an celerrima quidem huiusmodi sunt, quoniam parua sui parte planum contingunt, veluti circulus secundum punctum, & quoniam non offendant. A terra enim secundum motus est angulus. Præterea etiam cui obuiam sūt corpori, id rursum secundum pusillum tangunt. Si autem rectilineum esset, rectitudine sua multū plani contingeret. Ad hæc, quò nutat pondus, eò motor mouet. Cùm igitur ad rectum super plano circuli fuerit diameter, planum secundum punctum contingente circulo æquale vtrinque pondus disternit diameter. Cùm autè mouetur, plus illi co, ad quod mouetur, ceu inde nutans, ab impellente facilius in ante mouetur. Quò enim vnūquodq; contrariū nutus sui mouetur modum. Præterea nonnulli autumant quod circuli linea in perpetuū versatur motu, quemadmodum manentia propter contrarium nixum manent, sicut maiori bus, eòtingit circuli ad minores. Celerrimè enim ab æquali mouentur potentia maiores circuli, mouentque onera, quoniam circuli maioris angulus ad minoris angulum circuli nutum, habet. quoniam

dam: & sicuti diameter ad diametrum, ita maior circulus ad minorem. infiniti autem sunt minores. Si autem ad alterum nutum habet circulus, similiter est bene mobilis. Et aliam sanè habet inclinationem circulus, & ea, quæ à circulo mouentur, licet planitiem abside non contingat, sed aut iuxta planitiem, aut veluti trochlea. Etenim hoc se habentes modo facillimè mouentur, & onera commouent. An non quia parua sui portione cùm tangit, tum offensat circulus, sed alia ob causam: ea autem est, quæ dicta est priùs, quòd circulus scilicet ex duabus effectus est lationibus: quàm ob rem illarū alteram pro nutu semper habet, & veluti continuò motum illum mouent quicunque mouent, quando secundum circumferentiam illum mouerint: latam enim ipsam mouent. Eam quidem igitur, quæ in obliquum est, motionem, ipsum impellit mouens: secundum verò illam, quæ super diametrum est, se ipsum mouet circulus.

Cur ea, quæ per maiores circulos tolluntur, & extrahuntur, facilius, & citius moueri contingit, veluti maioribus trochleis, quàm minoribus, & scyptalis similiter? An quoniam quantò maior fuerit illa quæ à centro est, in æquali tempore maius mouetur spatium? Quam ob rem æquali inexistente onere, idem faciet: quemadmodum diximus, maiores libras minoribus exactiores esse. Spatiū enim in illis centrum est: libræ autem vtrinque partes, quæ ex centro sunt, existunt.

Cur facilius quando sine pondere est, mouetur libra, quàm cum pondus habet? Similique modo rota, & huiusmodi quippiâ, quod grauius quidem est, maius autem minore & leuiore? An quia non solum in contrarium, quod graue est, sed in obliquum etiam difficulter mouetur? In contrarium enim ei, ad quod vergit onus, mouere difficile est: quò autem vergit, est facile: in obliquum autem haud quaquam vergit.

Cur super scyptalis facilius portantur onera, quàm super currus, cùm tamen ij magnas habeant rotas, illæ verò pusillas? An quoniam in scyptalis nulla est offensatio, in curribus autem axis est, ad quem offendant. Desuper enim illum premunt, & à lateribus. Quod autem est in scyptalis, ad isthæc duo mouetur, & infernè substrato spatio, & onere superimposito. In vtrisque enim iis reuoluitur locus circulus, & motus impellitur.

Cur longius feruntur missilia funda, quàm manu missa, cùm alioqui projector manu magis pondus comprehendat, quàm cùm illud suspendit? Præterea sic quidem duo mouet pondera, funda videlicet, & missilis: illo autem modo solum missile. An quia in funda quidem commorum missile funditor proicit? Fundamenim circulo, subinde rotans, id iaculatur: ex manu autem, à quiete est initium: omnia autè cùm in motu sunt, quàm cùm quiescunt, facilius mouentur. An & eam ob causam est, sed nec minus etiam, quia in funda vsu manus quidem fit centrum: funda verò, quò à centro exit? Quantò autem productius fuerit id, quò à centro est, tantò citius mouetur: iactus autem, qui manu fit, funda respectu breuis est.

Cur

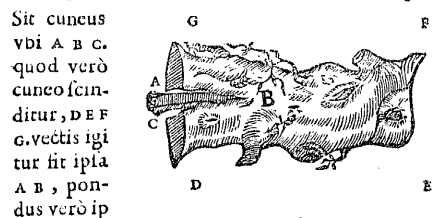
xiii. Cur circa idem iugum maiores collopes facilius, quam minores mouentur: & item fuculae, quae graciliores sunt, ab eadem vi, quam crassiores? An quia fucula quidem & iugum, centrum est: prominentes autem longitudines, ex quae sunt a centro: Celerius autem, & plus mouentur, quae maiorum sunt circulorum, ab eadem vi, quam quae minorum. Ab eadem enim vi plus transfertur id extremum, quod longius a centro distat. Quam ob rem ad iugum quidem instrumenta faciunt collopes, quibus facilius versantur: in gracilibus autem fuculis plus fit id, quod extra lignum est. Hoc autem id efficitur, quod a centro exit.

xiiii. Cur eiusdem magnitudinis lignum facilius genu frangitur, si quisquam aequè diductis manibus extrema comprehendens fregerit, quam si iuxta genu: & si terra illud applicans pede superimposito, manu longè diducta cōfrigerit, quam propè? An quia ibi quidem genu centrum est, hic verò ipse pes. Quantò autem remotius a centro fuerit, facilius mouetur quodcumque. Moueri autem quod frangitur, necesse est.

xv. Cur ea, quae circa litora appellantur, croca, rotunda sunt figura, cum alioqui a principio ex magnis sint lapidibus, ostresive? An quia ea, quae plus recedunt a medio in motionibus, feruntur celerius? Medium enim fit centrum: interuallum verò ea, quae a centro. Semper autem maior ab aequali motione maiorem describit circulum. Quod autem maius in aequali pertranfit tempore, celerius fertur. Quae autem celerius ex aequali feruntur spatio, vehementius impetunt. Quae autem magis imperunt, imperuntur & magis: quam ob rem ea, quae plus a medio distant, constringi necesse est: id autem cum pariantur, rotunda fieri est necessarium. Crocis autem propter maris motum, quonia simul cum illo agitantur, in perpetui esse accidit motione; eoque versatas modo semper offendere. Id autem ipsi maxime extremis contingere partibus est necesse.

xvi. Cur quantò longiora sunt ligna, tantò imbecilliora fiunt: & si collantur, inflectuntur magis, rametii quod breue quidè est, ceu bicubitum fuerit tenuis: quod verò cubitorum centum, crassum? An quia & vectis, & onus, & hypomochlion, in leuando ipsa sunt ligni proceritas: Prior namque illius pars ceu hypomochlion fit: quod verò in extremo est, pondus. Quam ob rem quantò extensius fuerit id, quod ab hypomochlio est, tantò inflecti necesse est magis. Quod enim plus ab hypomochlio distat, eò magis incuruari necesse est. Necessariò igitur extrema vectis eleuantur. Si igitur flexilis fuerit vectis, ipsum inflecti magis cū extollitur necesse est: quod legis accidit lignis: in breuibus autem quod vltimum est, quiescenti hypomochlio deprope fit.

xvii. Cur a paruò existente cuneo, magna scinduntur pondera, & corporum moles, validaq; fit impressio? An quia cuneus duo sunt vectes, sibi inuicem contrarij. Vterque autem & pondus habet, & hypomochlion, quod diuellit, & cōprimit. Plaga quin etiam ipsius latio pondus, quod percutit & mouet, magnum facit: & quoniam motum mouet, ipsa celeritate valētius fit. Paruo autem existente vecte, magna illum consequuntur vires: quam ob rem vltra magnitudinis decentiam later mouens,

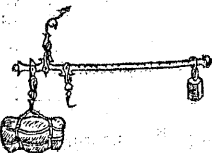

Sit cuneus vbi A B C. quod verò cuneo scinditur, D E F G. vectis igitur fit ipsa A B, pondus verò ipsius B inferior pars, hypomochlion autem D G. huic autem contrarius vectis B C. Percussa igitur A C, vtroque illorum vitur vecte. Scindit enim ipsum B.

Cur si quisquam trochleas componens duas in tignis duobus ad se inuicem iunctis contrario ad trochleas modo circulo funem circunduxerit, cuius alterum quidem caput tignorum appendatur alteri, alterum verò trochleis sit innixum, & a funis initio trahere coeperit, magna trahit pondera, licet imbecillum fuerit virium? An quia idè pondus a minori potentia si mouetur, vecte medio transferretur magis, quam a manu? Trochlea autem idem vecti facit. Quam ob rem si vna facilius trahet, & ab vnico tractu multò grauius trahet, quam facere possit manus, id ipsum duae trochleae plus quam in dupla velocitate leuabunt. Minus enim altera trahit, quàm si ipsa per se ipsam traheret, quādo circa alteram iniectus fuerit funis: illa nanque minus etiā pondus efficit. Pariq; modo si ad plures iniectus fuerit funis in paucis trochleis, multa fit differentia: quam ob rem a prima pondere quatuor minas trahente, ab vltima trahi multò minus. Et in re adificatoria facilliter magna mouent pondera: traducit enim ab vna trochlea ad aliam, & rursus ab illa ad fuculas & vectes. Hoc autem idem est, ac si multas facerent trochleas.

Cur si quis super lignum magnam imponat securim, desuperque illi magnam adiciat pondus, ligni quippiam, quod curandum sit, non diuidit: si verò securim extollens percussit, illud scindit, cum alioqui multò minus habeat ponderis id, quod percutit, quam id, quod superiacet, & premit? An quia omnia cum motu fiunt: & graue ipsum, grauitatis magis assumit motum dum mouetur, quam dum quiescit. Incumbens igitur connatam graui motionem non mouetur, motum verò & secundum hanc mouetur, & secundum eam, quae est percipientis. Preterea, securis ipsa efficitur cuneus. Paruus autem existens cuneus magna diuidit, cum ex duobus sit vectibus contrario ad se inuicem modo constitutis.

Cur statera, qua carnes ponderantur, paruò a perpendiculari magna trutinatur onera, cū alioqui tota dimidiata existat libra? vbi enim onus imponitur, solum suspēditur lanx in altera verò parte sola est statera. An quia simul libram & vectem ipsam cōtingit esse stateram? Libram quidem, vbi spatiorum quodcumque statera fit centrum: in altera enim parte lance, in altera autem pro lance aequipondij appendiculum habet,

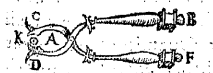

habet, quod libra incumbit, ceu si quis alteram apponeret lancem, & illi pondus imponeret. Manifestum enim quod tantundè trahit ponderis ei, quod in altera iacet lance. Quemadmodum autem si vna libra multa sint librae, sic talia insunt sparta multa in eiusmodi libra: quorum vnusquisque quod intrinsecus est ad appendiculum, statera est dimidiū: & omnino isthuc libra est, vnā quidem habens lancem, in qua pondus appenditur: alteram verò vbi in statera aequipondium. Quam ob rem appendiculum ad alteram sui partem est statera. Huiusmodi autè existens multa sunt librae: totq; quot fuerint sparta. Semper autem quod lanci propinquius est spatium, appensioque oneri, maius trahit pondus: quonia fit quidem omnis statera inuersus vectis: hypomochlion namque vnusquodque spatium superne existens: pondus verò id, quod lanci inest. Quantò autem productior vectis fuerit longitudo ab ipso hypomochlio, tantò ibi quidem facilius mouet: hic autem aequilibrium facit, pondusque statera trutinatur, quod ad aequipondij vergit appendiculum.

Cur medici facilius dentes extrahunt dentiforcipis onere adiecto, quam si sola vtantur manu? An quia ex manu magis, quam ex dentiforcipe lubricus elabitur dens? An ferro id potius accidit, quam digitis, quoniam vndiq; dentem non comprehendunt: quod mollis digitorum facit caro: adheret enim, & complectitur magis. An quia dentiforcipis duo sunt contrarij vectes, vnicum habentes hypomochlion, eius scilicet instrumenti connexionem? Hoc igitur ad extractionem vtuntur organo, vt facilius moueant. Sit dentiforcipis alterum quidem extremum vbi est A, alterum autem, quod extrahit, B: vectis autem vbi A D F: alter verò vectis vbi B C E: hypomochlion autem C G D: connexio verò vbi G: dens autem pondus. Vtroque igitur B & F simul comprehendentes mouent: quando autem commotus fuerit, facilius manu trahitur, quam instrumento.

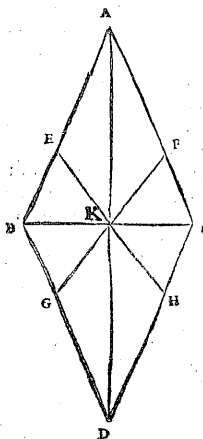

Cur nuces absque ictu facile confringunt instrumentis, quae ad eum sunt vsuum? Multum enim auferitur virium, motionis scilicet, & violentiae. Praeterea, duro & graui cōprimens instrumento citius confringet, quam ligneo, & leui. An quia sic vtring; à duobus comprimitur vectibus ipsa nux: à vecte autem facile diuelluntur onera? Id enim instrumentum ex duobus componitur vectibus, idem habentibus hypomochlion, connexionem videlicet ipsam, vbi est A. Quemadmodum igitur fuere diducta: secundum extrema motis C D, ipsa F hinc à parua facilliter potentia conducuntur. Quod igitur cum percussione fecisset pondus, id valentiores illa B C & F D vectes efficiunt. Eleuatione enim in contrarium elati, & comprimentes frangunt vbi est K. Hanc etiam ob causam quantò vicinior fuerit K ipsum A, confringitur celerius. Quantò enim ab hypomochlio plus distat vectis, facilius & plus mouet ab eadem potentia. Est igitur A quidem hypomochlion: ipsa autè D A F vectis: & item ipsa C A E.

Quantò igitur ipsum K vicinior fuerit angulo ipsius A, tantò vicinior fit connexioni, vbi est A. Hoc autem est hypomochlion. Ab eadè igitur potentia applicata, plus extolli necesse est. Quā ob rem quoniam ex cōtrario est eleuatio, necesse est magis cōprimit: quod autem comprimitur magis, citius frangitur.

Cur si duo extrema in rhombo puncta duabus ferantur lationibus, haudquaquam aequalè vtuntur eorum pertranfit rectam, sed multò plus alterum? Idem autem est sermo, cur quod super latus fertur, minus pertranfit, quam ipsum latus. Illud enim diametrum minorem, hoc verò maius latus. Et hoc quidem vnica, illud verò duabus fertur lationibus. Feratur enim ex ipsa A B, A quidem ad ipsum B, B verò ad ipsum D eadem celeritate. Feratur autè & ipsa A B in ipsa A C iuxta C D eadem celeritate cum illis. Necesse igitur est A quidem in ipsa A D diametro ferri, B verò in ipsa B C, & vtranque simul pertranfisse, & ipsam A B ipsum latus A C: latum enim sit ipsum A ipsam A E, A B autem ipsam A F, & projecta sit F G iuxta ipsum A B, & ab ipso B similiter repleatur. Simile igitur fit quod repletum est, ipsi toti: aequalis igitur A F ipsi A E. Ipsa autem A B ipsam A F

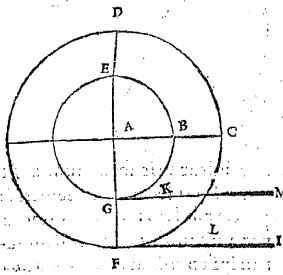
lata erit: in diametro igitur erit secundum K. Et semper necesse est ipsum ferri secundum diametrum: & simul A B latus pertranfit latus A C, & ipsum A diametrum pertranfit A D. Similiter etiam demonstrabitur & ipsum B in ipsa B C diametro latū: aequalis enim est ipsa B E ipsi B G. Repleto igitur ab ipso C quod intus est, toti est simile: & ipsum B in ipsa diametro erit secundum laterum connexionem. Et simul latus pertranfit latus, & B ipsum B C diametrum. Simul igitur A multò plus ipsa A B pertranfit, & ipsum latus minus latus eadem lata celeritate: & ipsum latus maiorem quam B pertranfuit vna latū latione. Quantò enim acutior fuerit rhombus, diameter quidè minor fit, A C autè maior: latus verò ipsius B C minus. Absurdum est enim (vt dictum est) id, quod duabus fertur lationibus, aliquando ferri tardius illo, quod fertur vnica: & vtrisque positus aequali velocitate punctis, alterum pertranfere maiorem. Causa autem est, quonia ei, quod ab obrosso fertur angulo, ambae ferè cōtrarij sunt lationes, & illa secundum quā ipsum fertur, & illa secundū quam ipsum a latere defertur. Ei autè, quod ab acuto fertur, accidit vt ad idè feratur. Coadiuuat enim quae ipsius est lateris, illam quae est super diametrum. Et quantò hunc quidè acutior feceris, illum verò obtusum magis hae quidè tardior erit, illa verò celerior. Hae quidè igitur magis cōtrarij fiunt, quoniam obtusior fit angulus: illae verò ad idem magis, quoniam linea cōarctantur. Ipsum enim A ferè ad B B idem

xxiii.

idem fertur secundum ambas lationes. Coadiuuatur igitur altera: & quanto sanè acutior fuerit angulus, tanto magis ipsum A ad cōtrarium. Ipsum enim ad B fertur. Latus autē deferret ipsum ad D. Et quanto sanè obtusior fuerit angulus, magis contraria sunt lationes. Rectior enim efficitur linea. Si autē omnino recta fieret, penitus utiq; essent cōtraria. Latus verò secundū vnicam lationem, à nullo præpeditur. Rationabiliter igitur maiorem pertransit.

XXIII.

Dubitarur, quom ob causam maior circulus equalem minori circulo conuoluitur lineā, quando circa idem centrum fuerint positi: scōrsim autem reuoluti, quemadmodum alterius magnitudo ad magnitudinem se habet alterius, sic & illorū ad se inuicem sunt lineæ. Praterea, vno etiā & eodē vtrifq; existente centro, aliquando quidem tanta sit linea, quā conuoluntur, quantā minor per se cōuoluitur circulus, quandoq; verò quantā maior. Quod quidem igitur maiore conuoluitur maior, manifestum est. Angulus enim sensu videtur esse cuiusq; circumferentia propriæ diametri, maioris circuli maior, minoris minor: quā ob rem eandem habebunt proportionē secundum sensum ad se lineæ, secundum quas fuerint conuoluti. Verumenimvero quod etiā æqualem cōuoluntur, quando circa idem fuerint positi centrum, manifestum est: & sic sunt aliquando quidem æquales lineæ, secundum quam maior conuoluitur circulus, aliquando verò secundū quā minor. Sit enim circulus maior quidem vbi D F C, minor verò vbi E G B, vtrifque autem centrum A. Et quā quidem per se magnus cōuoluitur, sit vbi F I: quā verò per se minor, vbi G K, æqualis A B.

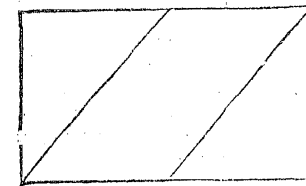

Si igitur minorem mouero, idem mouēs centrum, vbi A, maior autem sit annexus: quando igitur A B fuerit recta ad ipsam G K, simul & A C sit recta ad ipsam F I, quam ob rem æqualem semper translatam erit, ipsam quidem G K, vbi est G B circumferentia: ipsam verò F I, quæ est vbi F C. Si autē quanta pars æqualem conuoluitur, manifestum est quod totus circulus toti circulo æqualem conuoluetur. Quare quando B C linea ad ipsum peruenit K, & ipsa F C circumferentia erit in ipsa C I, & vniuersus erit cōuolutus circulus. Similitq; modo si magnam mouero, illi paruum annexens, eodem existente centro: simul cum A C ipsa A B perpendicularium & recta erit: hæc quidem ad ipsam F I, illa verò ad G M. Quam ob rem quando hæc quidem æqualē ipsi G M pertransiuerit, illa verò ipsi F I, & rursum facta fuerit: recta ipsa F A ad ipsam F I, & ipsa A C rursum recta, velut à principio erant in ipsis M I. Hoc autē neq; aliqua intercedente mora maioris ad minorem, vt scilicet per aliquod temporis spatium staret in eodem puncto, neq; transiliente minore aliquod punctum maiorem quidem æqualem minori pertransire, hunc autem maiori, absurdum est. Praterea, vnica etiam

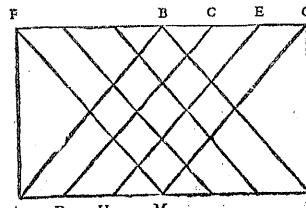
semper existente motione, centrum motum interduum quidem magnam, nonnunquam verò minorem conuerti, admirandum est. Idem enim celeritate eadem latum æqualem natum hoc est pertransire; eadem autem celeritate vtroq; modo æqualem licet mouere. Principiū autem sumendum est circa istorum causam, quod eadem potentia & æqualis hanc quidem tardiū mouet magnitudinē, illam verò celeritū. Si enim fuerit quippiā, quod à se ipso moueri natū non sit, si simul & illud mouerit, quod natū est moueri, tardiū mouebitur quā si ipsum per se moueretur. Et si quidem natum fuerit moueri, non simul autem moueatur, similiter se habebit. Et impossibile certè est, plus moueri, quā mouens: non enim suam ipsius mouetur motionem. Sit igitur circulus maior vbi A, minor autem vbi B: si minor maiorem impeller non reuolutum ex se, manifestū est quod tantū ipsius rectæ maior pertransit, quantum est impulsus. Tantum autem est impulsus, quantum paruus est motus: æqualem igitur ipsius rectæ pertransiuerunt. Necessè igitur est si reuolutus minor maiorem impeller, reuolui simul cum impulsione: tantum autem, quantum minor reuolutus est, si nihil ipse sui ipsius motione mouetur. Quomodo enim, & quantum mouit, tantū motū esse necesse est, quod mouetur ab illo. Sed profecto paruus circulus tantum se ipsum circulariter mouit, quantum est pedalis quantitas (tantum enim sit id, quod motus est) & magnus igitur tantum motus erit. Similitq; modo si magnus parū mouebit, motus erit paruus quemadmodum maior. Per se autē motus illorū vtrūlibet, siue celeriter, seu tardè eadē velocitate, statim quantum maior natus est circumferri lineam: quod difficultatem facit, quod nō similiter faciunt quando fuerint cōnexi. Hoc autem est, si alter ab altero moueatur, non quam natus est, neq; peculiaritè motionem. Nihil enim refert circumponere, & annexere, aut coniungere vtrumlibet alteri. Similiter enim quando hic quidem mouet, ille verò mouetur ab isto: quantum vtrifq; mouerit alter, tantū alter mouebitur. Quandoquidē igitur adiacēs mouerit, aut propensus, non semper conuoluitur: quando verò circa idem positi fuerint centrum, alterū ab altero semper conuolui necesse est. Sed nihilō minū non suam ipsius motionē mouetur alter, sed veluti nullam haberet motionem: & si habuerit, illa autē nō vtatur, tantundem accidit. Quandoquidē igitur magnus mouerit sibi alligatū parū, paruus mouetur quantum ille: quando autem paruus, rursus magnus quantum ille: quando autem paruus, rursus magnus mouet. Quod autē eodē existente centro, & mouente eadē velocitate, accidit inæqualem illos pertransire lineā, paralogismo sophisticè vtitur is, qui dubitat. Idem enim ambobus est centrum, verū per accidens, veluti musicum & album. Esse enim vtriusque circuli centro non eodem, vtitur. Quandoquidem igitur mouens fuerit paruus, vt illius centrum & principium: quando verò magnus, vt illius. Non igitur idem simpliciter mouet, sed est quo modo.

Cur lectulorum spondas secundum duplam faciunt proportionem, hanc quidem sex pedum, vel paulō ampliorem; illam verò trium? Curve non secundum diametrum illos restibus extendunt? An tantos quidem magnitudine faciunt, vt corporibus sunt

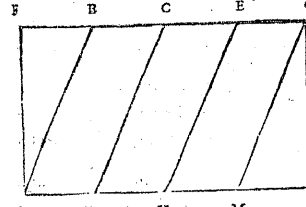
sint proportionem habentes? sunt enim sic secundum spondas dupli, longitudine quidē cubitorū quatuor, latitudine verò duorum. Extendunt autē illos nō secundum diametrum, sed ex opposito, vt & ligna minus distrahantur. Celerrimè enim scinduntur secundum naturam diuisa, & eodem modo distenta laborant maximè. Ampliūs, quoniam opus est vt restes pondus ferre possint, si certè pondere imposito minū laborabunt, si transuersim, quā si obliquè extendantur. Prater ea hoc etiam modo minus absumitur restium. Sit enim lectulus A B C D, & bifariam diuidatur ipsa B C secundum B: æqualia certè foramina sunt in ipsa F B, & in ipsa F A: latera enim sunt æqualia: nam totum F G duplum est. Extendunt autem, vt descriptum est, ab ipso A ad ipsum B: ita vbi est C, ita vbi est D, ita vbi est E, & eodem semper modo, donec ad angulum peruenierint alium. Duo enim anguli restis habent capita. Æquales autem sunt restes secundum curuaturas, videlicet A B & B C, ipsi C D & D H: & alia simili se habent modo, quoniam eadem demonstratio: ipsa enim A B æqualis est ipsi H E: æqualia enim sunt latera spatij B C M A, & foramina æquè distant. Ipsa autem B C æqualis est ipsi M A. Angulus enim B æqualis est angulo G. In æqualibus enim hic quidem intus, ille verò extrā: & B quidem est semirectus. Est enim F B æqualis ipsi F A. Et angulus vbi F, rectus est: B autem angulus æqualis ei, vbi est G: quoniam quadratum altera parte longius, duplum est: & ad medium est curuatura: quam ob rem A D ipsi B C est æqualis huic

verò ipsa H M. Similique modo demonstrantur aliæ, quoniam æquales sunt duæ, quæ secundum curuaturas sunt, duæ ras sunt, duæ bus. Quare manifestum est quod tot sunt restes in lectulo, quot sunt quatuor, sicut A B. Quanta autem foraminum est multitudo in ipso F G latere, & in eius dimidio F B est medietas. Quam ob rem in dimidiato lectulo tantæ restium magnitudines erunt, quantum est A B: multitudine verò tot, quot in B C sunt foramina. Hoc autem nihil refert dicere, quā quot sunt in ipsis A F & B F simul sumptis. Si autem secundum diametrum extendantur restes, quemad-

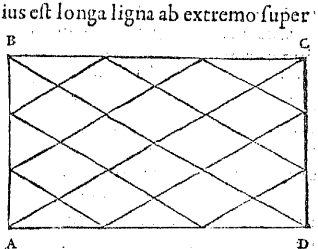

modum se habet in lectulo A B C D: dimidia non tot sunt, quot amborum latera F A F G, æqualia autem quot in ipsis F B, F A, sunt foramina. Maiores autem sunt ipsa A F, B F, duæ existentes, quā A B: Quare restis in tantum maior, quantum ambo latera diametro sunt maiora.

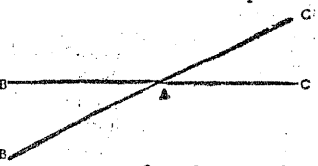

Cur iuxta puteos celonia faciunt eo, quo visuntur, modo? Ligno enim plumbi adiungunt pondus, cum alioqui vas ipsum & plenum, & vacuum pondus habeat. An quoniam duobus temporibus hauriendi diuiso opere, (intingere enim oportet, & id sursum trahere) contingeret demittere quidem vacuum faciliter, trahere verò plenum difficulter. Commodum igitur est paulō tardiū illud demittere,

Cur difficilius est longa ligna ab extremo super humeros ferre, quā secundum medium, æquali existere pondere? An quia vibrato ligno ipsum extremū prohibet ferre, vibratione magis retrahens lationem. An quoniam licet nihil inflectatur, neque multam habeat longitudinem difficilius tamen ad ferendum est ab extremo, quoniam facilius ex medio eleuatur, quā ab extremo, & ideo sic ferre est facilius. Causa autem, quoniam secundum medium quidem eleuato ligno semper sese inuicem suspendunt extrema, & altera pars alteram bene subleuat. Medium enim veluti centrum fit, vbi habet is, qui eleuat, aut fert. Extremorum igitur vtrunque deorsum vergens, sursum suspenditur. Quod si ab extremo eleuetur, aut feratur, non sanè facit: sed vniuersum pondus ad vnū vergit medium quo eleuatur, aut fertur. Sit medium vbi A, extrema B, C. Eleuato igitur aut portato secundum A, ipsum quidem B deorsum nutans, sursum eleuat capsum autem C deorsum nutans, B sursum eleuat: ambo autem sursum eleuata hoc faciunt.

Cur si valde procerum fuerit idem pondus, difficilius super humeros gestatur, etiam si medium quispiam illud ferat, quā si breuius sit? Quod enim dudum dictum est, causa non est: sed vibratio nunc est causa. Quando enim productius fuerit, vibrantur extrema: quam ob rem contingit portantem difficilius gestare. Vibrationis autem causa est, quoniam ab eadem motione magis transferuntur extrema, quanto procerius fuerit lignum. Humerus quidem sit centrum vbi A manet enim is: ipsa autem A B, A C, quæ sunt ex centro: quanto autem maius fuerit id, quod ex centro est, siue A B, seu A C, plus transfertur spatij. Demonstratum autem est hoc prius.

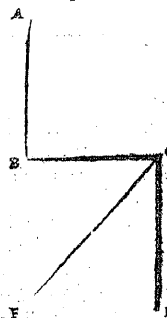
Cur iuxta puteos celonia faciunt eo, quo visuntur, modo? Ligno enim plumbi adiungunt pondus, cum alioqui vas ipsum & plenum, & vacuum pondus habeat. An quoniam duobus temporibus hauriendi diuiso opere, (intingere enim oportet, & id sursum trahere) contingeret demittere quidem vacuum faciliter, trahere verò plenum difficulter. Commodum igitur est paulō tardiū illud demittere,

Cur iuxta puteos celonia faciunt eo, quo visuntur, modo? Ligno enim plumbi adiungunt pondus, cum alioqui vas ipsum & plenum, & vacuum pondus habeat. An quoniam duobus temporibus hauriendi diuiso opere, (intingere enim oportet, & id sursum trahere) contingeret demittere quidem vacuum faciliter, trahere verò plenum difficulter. Commodum igitur est paulō tardiū illud demittere,

tere, cum multo lenius effectum sustollatur pondus: id autem facit in extremo celonio adiunctum plumbum, aut lapis. Demittendi quidem maius sit pondus, quam si solummodo vacuum oporteret dimittere; cum vero plenum fuerit sursum id rapit plumbum, aut quicquid illi ponderis inerit. Quam ob rem faciliora hoc modo ambo sunt, quam illo.

XXIX. Cur quando super ligno, aut huiusmodi quopiam duo portauerint homines æquale pondus, non similiter premuntur, si ad vnum non declinet pondus, sed magis quanto vicinius fuerit gestantibus? An quoniam vectis quidem lignum efficitur: pondus vero hypomochlion: qui autem propior est ponderi ex iis, qui illud gestant, id quod mouetur: alter vero portantium, quod mouet. Quando igitur plus distat à pondere, tanto facilius mouet, & alterum premit magis inferius, veluti contranite ponderi imposito quod hypomochlion factum est. Si autem in medio inerit pondus, nihil magis alter alteri sit pondus, aut mouet: sed eodem modo alteri alter sit pondus.

XXX. Cur surgentes omnes, femori crur ad acutum constituentes angulum, & thoraci similiter femur, surgunt: quod si non, haudquaquam surgere poterunt? an quia id, quod æquale est, quietis ubique est causa: rectus autem angulus æqualitatis est, stationemque facit: quam ob rem ad similes fertur angulos ipsi terræ circumferentia: non enim quod ad rectum est ipsi pavimento? An quoniam surgens sit rectus, stantem vero necesse est perpendicularum esse ad terram? Si quidem igitur ad rectum debet esse, hoc autem est caput secundum pedes habere, & fieri oportet cum surgit. Quando quidem igitur fuerit sedens, secundum parallelum pedes habet & caput, & non in vna æquali. Caput sit A, thorax A B, femur B C, crura C D. Ad rectum autem sit & thorax, ubi A B, ipsi femori, & cruri femur sic sedente: quam ob rem eo se habentem modo surgere est impossibile: necesse autem est crur reclinare, pedesque constituere sub capite. Hoc autem erit, si C D fieri ubi C F, & simul surgere continget, & in eadem æquali habere caput & pedes. Ipsa autem C F acutum facit angulum ad ipsam B C.

XXXI. Cur facilius mouetur commotum, quam manes: veluti currus citius commotos agitant, quam moueri incipientes? An quia difficillimum est pondus mouere, quod in contrarium mouetur. Aufert enim quiddam ex motoris potentia, licet multo sit velocior. Necesse nanque est, tardior esse impulsionem illius, quod repellitur. Secundo autem loco, si quieuerit: resistit enim ipsum quiescens. Quod autem mouetur, ad id ipsum, ad quod impellitur, impellenti simile facit, cui si quispiam mouentis potentiam, & celeritatem auget. Quod enim ab illo pateretur, utique ipsum facit ex se commotum.

XXXII. Cur ea, quæ proiciuntur, cessant à latone? An quia impellens definit potentia, vel propter retractionem, vel propter rei projectæ inclinationem,

quando ea valentior fuerit, quam proicientis vires? aut isthac ambigere principium relinquentes absurdum est.

Cur quippiam non peculiarem sibi fertur latonem, impullore alioqui non consequente? An videlicet quoniam primum id efficit, ut alterum impellat: illudque rursus ut alterum. Cessat autem quando non potest amplius facere primum impellens id quod fertur, ut impellat, & quando ipsius lati grauitas nutu suo declinat magis, quam impellentis in antè sit potentia.

Cur neque parua valde, neque magna longè proici queunt, sed commensurationem quandam illa habere oportet ad id, quod proicit? An quia necesse est, quod proicitur, & impellitur, contraniti ei, vnde impellitur. Quod autem magnitudine sua nihil cedit, aut imbecillitate nihil contranitur, non efficit projectionem, neque impulsionem. Quod enim multo impellentis excedit vires, haudquaquam cedit: quod vero multo est imbecillius, nihil contranitur. An quia tantum fertur id, quod fertur, quantum aeris mouerit ad profundum: quod autem non mouetur, neque mouebit quippiam. Accidit autem illis ambo isthac habere. Valde enim magnum, & valde paruum, cui non mota existunt alterum nanque nihil mouet, alterum vero nihil mouetur.

Cur ea, quæ in vorticosis feruntur aquis, ad medium tandem aguntur omnia? An quia magnitudinem habet quodcumque fertur: quam ob rem illius extrema in duobus sunt circulis, hoc quidem minori, illo vero maiori: quare maior distrahitur, quoniam celerius fertur, & transuersum impellit illud ad medium. Quoniam autem id, quod fertur, latitudinem habet, & iste rursus idem efficit, & ad interiorum propellit, donec ad medium perueniat. An quia quod fertur, simili se habet modo ad omnes circulos propter medium? Medium enim in vnoquoque circulo æqualiter distat. An quia quorum quidem circumstantia aqua ratio non superior propter magnitudinem, sed grauitate sua circuli celeritatem excellunt, ea necesse est relinqui, & tardius ferri. Tardius autem minor circulus fertur. Non idem enim in tempore æquali magnus cum paruo reuoluitur circulus, quando circa idem fuerint medium. Quam ob rem in minori circulo relinqui est necesse, donec ad medium perueniant. Quorumcumque autem superior à principio fuerit latio, ea finiens idem efficit. Oportet enim hunc quidem statim, alterum vero celeritate superare grauitatem: quam ob rem ad interiorum semper circulum relinquetur quodcumque. Necesse enim est quod non superatur, aut in exteriori, aut in interiori moueri. In illo autem, in quo est, impossibile est ferri, quod non superatur: adhuc vero minus in exteriori. Celerior enim exterioris circuli est latio. Restat igitur, ut id, quod non superatur, ad interiorum transferatur. Semper autem vnumquodque proficit, ut non superetur. Quoniam vero peruenire ad medium, finem quidem efficit ut quippiam moueatur, stat autem solummodo ipsum centrum, ad hoc sanè omnia congregari, necesse est.

MECHANICARVM QVAESTIONVM ARISTOTELIS FINIS.

IN ARISTOTELIS

Librum De Insecabilibus Lineis Commentarius,

Iacobo Scheckio Interprete.

VM PARMENIDES ens vnum, & excepto ente reliquorum nihil esse, ut quæ non entia ritè appellari possint, disputando assereret, eò videtur in hac sententia persistisse, ne si ens multa concederet existere, ipsum quoque non ens, in rerum naturam induceret. Ita enim ait, omnia, quæ sunt, quoad esse dicuntur, vnum sunt, cum in ea ratione, qua ens dicuntur, conueniant: multa vero essent, & non ens vnum, si quidem aliud quiddam, quam ens, de his prædicaretur: atqui ab ente aliud, diuersumque nihil est, excepto non ente. Ipsum igitur non ens existere oportet, si præter ens aliud quiddam esse dicatur. Quam ob rem ens cum ratio eius sit vna, ita de cæteris prædicabitur, ut causa ipsius omnia vnum quiddam (ens scilicet) existimentur, cum excluso ente nihil neque esse, neque cogitari possit. Proinde quod vacuum in rerum naturam ne induceretur, quod re vera non est ens, multitudinem, ac numerositatem rerum inficiari maluerunt. Quod enim entia discernentur vacuum à physilogis, præsertim vero Pythagoricis, inducebatur antiquitus: Atque istius quidem hominis opinionem cum Platoni, Xenocraticique assensu essent incogitantè admodum, his argumentis fidem dederunt, illis vero, qui sectione indefinente, ac infinita partitione eius quod est, atque vnum reputatur, multa esse demonstrant, adeoque planum facere videntur, simpliciter vnum non esse, quod ens appellatur, si secari illud, ac diuidi queat, quemadmodum Parmenides, ac Zenon sunt arbitrati, ut in Platonis Parmenide videtur, his, inquam, Plato, & Xenocrates contradicentes: impartibiles quasdam magnitudines conseruerunt, quibus ut essentia ratio proprie tribueretur ita cum essentia impartibilis vnitas coniuncta foret, minimè vero diuisionem, cum essent *ἐν τῷ*, admitterent. Aristoteles certè cum multis aliis in libris hanc opinionem resellit, quod scilicet insecabiles nullæ sunt magnitudines, sed diuidi omnes sine exceptione posse, ut in tertio *quoniam* libro, cum inquit, non difficile admodum esse lineas insecabiles referatur: verò, atque in primis in libro, quem de generatione corruptionem memoria prodidit, ex professo illi opinioni contradiens, suam hac de re omnem opinionem exposuit, eò quia statueret videtur quilibet magnitudinem diuidi ad infinitum vsque posse: infinitum vero illud cuiusmodi sit, in Phisicis ostendit, cum potentia, non actu, infinitum hoc asserit: etenim diuisio talis

si finiri possit aliquando, eam consistere aliquando, ac cessare oportebit, nec quicquam, quod propterea diuidi possit superesse. In hac quidem præfati tractatione peculiari quadam & singulari disputatione de hisce rebus disserit, in primis more dialectico aduersariorum argumenta proponens. Nam cum ad alia vtilis dialectica sit: tum vero aptissima est, qua differens in vtranque partem, quod magis verisimile existat indagare queat. Sunt ne igitur, inquit, lineæ insecabiles, aut magnitudines quæpiam? quarum sunt quædam duplicem habentes protensionem, ut superficies: quædam tribus patent intervalis, ut corporea magnitudines. Nam superioribus duabus dimensionibus tertia hæc spissitudinem addit: in summa magnitudo quæritur, an sit aliqua insecabilis quemadmodum opinantur quidam. Hac proposita quæstione primo argumenta in medium afferit, quibus insecabiles quantitates tueri quidam conantur, quorum illud primum est: Similiter in rebus ut paucitas cum paruitate, ita multitudo cum granditate deprehenditur: quapropter si in paruo sectione infinita (quemadmodum Aristoteles inquit) admittuntur, futurum est, ut res ea pauca, paruaque dici nequeat, sed potius multa, magnaque appelletur. Quomodo enim paucum illud dici queat, cum infinitis partibus discernitur, dissectumque sit? Aut qui parua res erit, quæ infinitas sectiones suscipere possit? Quocirca pauca, paruaque, aut nulla erunt, sed magna omnia, & multa, aut quatuor hæc erunt eadem: aut si verum esse neutrum existimandum sit, magnitudines impartibiles esse necesse fuerit, quæ appellationem hanc sortiantur, paruitatis scilicet, paucitatisque, ut quæ in exiliora se ipsis diuelli amplius nequeant, & in se ipsis plures diuisiones admittunt. Dicunt etiam aliter, quod si infinitas sectiones magnum pariter, & paruum pari sint idonea, nec magnum plures, pauciores vero paruum ac minores partes obtinebit, quia differre magnum & paruum inter se dicemus. Necesse igitur imperrem magnitudinem existere, cuius respectu magnum plures habeat eiusmodi, paruum vero pauciores possideat, nec multitudine æquales cum his, quæ in magno includuntur. Et illud quidem ab absurdo ductum est argumentum. Attamen quod si idæ quædam sunt, quemadmodum is, qui hac asserere conatur, sentit, & non hominis aut bouis solum, sed lineæ etiam, ac superficiæ, ac corporis erunt idæ, necesse est, cum lineæ quædam sit idæ, eam priorem reliquis numero differentibus lineis existere, quæ nomen, ac definitionem vniuocam

obtinere, pro eo ut isti etiam, qui ideas astruunt, non inficiantur. At enim partes toto priores existimantur, quocirca & hæc lineæ idea secabilis reputari debet, & si quidem non in partes infinitas, in numero certe finitas diuidi necesse erit, quod nec isti negare in animum inducent. Priores igitur huiusmodi lineæ partes fuerint, quæ idea statuitur, quam sit ipsa linea, cuius partes esse dicuntur. Enimvero diuidi eam posse cum sit linea, omnes consentiunt philosophi, cum quantitas omnis sit secabilis. Erunt igitur huiusmodi lineæ partes priores, quam ipsa tota sit: at prima hæc linea, & non ex aliis enata, cum idea sit, dicitur. Mirari vero possit fortasse quispiam, quid rationi huic authoritatis ex eo accedat, si primam lineam, quæ idea dicitur reliquarum, in partes non infinitas, sed finitas diuidi posse contendunt. An quod conuenientius, multo que aptius hoc dici videtur, si in partes finitas quantitatem secari concedant? Procinus enim ex his partibus finitis magis appositi continuam lineam architectari videbuntur. Nam is, qui in partes infinitas lineam diuidi posse ad stipulabitur, eadem ratione ex infinitis etiam componi eandem affirmabit. Principia autem finita rerum omnium potius videntur constitutenda, cum infinitorum neque scientia sit vlla, neque apta congmentatio. Aut dicendum fortasse hoc modo est, hæc Aristotelis verba aduersus ideas instituta, quibus eas generatim refelleret, ut si quantitarum ideas sint, eas instar linearum diuidi posse, ita quæ ex his coalescunt figuræ, scilicet τὸ ἀσπρίσανον & ἀσπρίσανον, nata ἐκ τῶ ἀσπρίσανου, & ομνino fore ut superficies qualibet, corpusque quodcumque secari posse videatur. Plato autem infecabiles, & ἀπαθείς ponit ideas. Licet autem aliter etiam respondere, Platonicos cum ideas harum rerum statuunt eos voluisse eo ipso quod nominarent ideas non secabiles, sed indiuiduas quantitates quasdam constituere, ut ἀσπρίσανου polita idea, necesse illi non esset & hanc admittere, quod diuidi apta esset, eoque facto immobilitas huius, καὶ τὸ ἀπαθείς, id est, patendi carentia tolleretur, quemadmodum de ideis omnibus sentiunt: quod magis primam hanc lineam infecabilem repræsentarent, hoc argumento vltos arbitrandum, & si hoc modo alterum argumentum intelligatur, non omnino pessimum videbitur. Tertium est, si corpora quædam sunt elementa: elementis vero prius nihil, partes autem toto priores, infecabilia sanè erunt elementa, ut ignis, & reliqua, propterea ne prius aliquid ipsi elementis statuatur: nam si diuidi possent, partes priores elementorum, quam ipsa tota elementa, videri possent. Ex quo sequitur illud, ut non modo res intelligibiles, quemadmodum Deus, & intelligentia sint indiuiduæ substantiæ, sed in rebus etiam corporeis, & sensibilibus quiddam sit, quod diuidi nequeat, ut elementum, ut ἀσπρίσανον, & ἀσπρίσανον. Et quorsum hæc, dicat fortasse aliquis, quid ad præsens pertinebunt, quod isti probare moliantur, magnitudines non infinitas, sed finitas sectione diduci posse. Quare dicatur illud, & cuius gratia hoc argumento vtantur, mox planum faciat. Isti quidem non modo ideam indiuiduam, infecabilemque posuerunt, sed elementa quoque, ut ignem, & reliqua, vel potius τὸ ἀσπρίσανον, & ἀσπρίσανον,

& ex eo conuincere voluere non modo non omne corpus infinita partitione dissecari, sed simpliciter quadam corpora infecabilia. Elementa enim cum sint corpora, non diuidi posse, quod non primus his corporibus priora conitruantur quadam, scilicet partes toto priores: syllogismus autem demonstratiuus videtur. Principiorum non sunt principia, ut partes totius: elementa sunt principia, quare eorum alia non erunt principia, ut partes totius, quare in partes non diuidi poterunt vllas. Maior per hypothelin ita sumi queat cum disiunctione. Hæc corpora diuidi possunt, aut non diuidi: si diuidi possunt, ergo partes toto priores, & ita primis erit prius aliquid: elementa autem prima sunt, diuidi igitur in partes non possunt, infecabilia igitur. Syllogismus est in tertio modo hypotheticus, qui sublato altero, statuit alterum. Quartum, Zenonis est, cum inquit, fieri non posse, ut tempore finito infinita quispiam attingat cum mouetur: ut hora vna si quis stadium transeat, quod si stadium secari in partes infinitas possit, attinget, qui stadium pertranfit tempore finito, puncta infinita. Aliter quoque hanc diuisionem infinitam destruere conatur: Prius, inquit, necesse est, quam totum transeat spatium, dimidium perambulare. Prius vero quam hoc dimidium absoluas, huius rursus dimidium permeabis antea, & iterum huius, ita ut diuisio hæc in dimidia nunquam desinat. Proinde cum infinita pertranseat, tempore finito, quod super linea mouetur, & celerius tempore equali plus spatij conficiat. Pernicius enim quod mouetur (ut in Physicis expositum est) æquali tempore maius intervallum, minori tempore æquale, & interdum maius absoluit: motus animi, qui velocissimus est, quamlibet diuisionem percipiens numerabit. Nam hoc modo moueri dici solet, futurum me hercle est, ut finito tempore infinita enumerer. At si impossibile hoc sit, erit profecto linea infecabilis quadam. Aliud argumentum à mathematicis ductum est. Etenim si decur symmetras, id est, commensurabiles esse lineas, necesse fuerit infecabilem quadam lineam existere. Symmetra enim lineæ dicuntur, quæ lineæ eadem mensurantur. Quæcumque igitur symmetra, hæc mensuram talem capiunt omnes. Erit itaque longitudo quæpiam, qua mensurabuntur omnes, quam infecabilem esse necesse est: siquidem ea secari possit, partes hæc mensuram admittent respectu totius. Nam partes symmetra sunt toti, habebunt igitur partes & totum mensuram communem ex definitione symmetri, & rursus hæc ipsa mensura diuideret, & simili ratione alia vestigabitur mensura, & huius iterum alia: quæ progressio nunquam cessatura est. Quo fiet, ut non vna mensura omnium symmetrarum linearum dari queat. Erunt enim hoc modo infinitæ mensuræ, sed symmetras omnes habere vnam mensuram constar. Stabitur igitur in vna aliqua prima, quæ infecabilis erit, & cuius multiplicatione omnes symmetrae compositæ erunt. Idem quoque, inquit, accidit in superficiebus, non modo in lineis, ex quibus describuntur figuræ. Omnes figuræ etenim huiusmodi ex rationalibus vt vocant, lineis prognerantur. Sunt autem rationales, siue, vt Græci vocant, ῥητάι, ad quas recte si comparentur, innumerabiles, vel symmetra,

Lib. 6. phys.
Argumentum à celeritate & tarditate motus.
Numerus est motus, moueri enim nit per infinita, ergo tempore finito moueretur infinita componi. Sit sume per se tota probu.

metra, vel asymmetra nominantur, ad se ipsas: vicissim vero vel symmetra sunt, vel non sunt, vel potentia solum symmetra. Omnes autem figuræ ab eiusmodi lineis productæ symmetrae existunt, quæ ob causam & hæc communi quadam superficie mensurabuntur, & similis ratio in his erit, quæ in lineis ponitur esse, & eodem modo mensura indiuidua, ut non solum oporteat lineam infecabilem, sed superficiem quoque eiusmodi existere. Quod vero omnia non omnibus symmetra sint, ea diuisio ostendit, quæ est in binomiis: ut in 10. Eucl. pro. 4. 2. ostenditur dilucidè, quo in loco inquit geometra, binomium vno duntaxat puncto in nomina diuidi: quæ quomodo intelligi debeant, mox explicabimus. Inquit autem, si quæ mensura secundum certam lineam & definitam diuisa sit, neque ῥητὸν, neque ἄλογον fore, quemadmodum sit apotome ex binomiis sumpta. Secundum se ipsas enim nullam habituras eiusmodi naturam: ad alias enim comparatas fore & dici consueuisse ῥητὸς, καὶ ἀλόγου. In primis vero declarandum hoc loco est, quid ῥητὸν, quid ἄλογον, quid σύμμετρον, quæue ἀσύμμετρον, deinde argumenti vim demonstrabimus. Symmetrae quantitates dicuntur, quæ quantitate eadem mensurantur, siue quæ proportionem obtinent inter se collata, sicuti numerus ad numerum, ut 16. ad 24. communis enim mensura quaternarius est. Asymmetrae vero nominantur, quarum nulla communis mensura constar, & in numeris quidem ἀσύμμετρον nullo modo secundum latitudinem, quemadmodum in superficiebus deprehenditur. Nam tamen si nullus eos numerus communis mensuret, vnitas tamen aliquoties repetita vtrosque mensurabit: quo fit ut eiusmodi numeri cum reliquis omnibus respectu vnitatis dici queant σύμμετρον. Primi autem Pythagorici in magnitudine rationem, & modum τῶ ἀσύμμετρον repererunt, ob diuisionem, quæ in his ad infinitum vsque pergit. Lineæ vero rectæ symmetrae dicuntur longitudine simul & potentia: vel potentia solum, non autem longitudine. Si quidem longitudine commensurari queant, potentia quoque symmetras esse necesse est: vicissim autem & de regione non oportet. Res autem melius isthoc exemplo liquebit. Esto linea sex vnitatibus designata, altera quatuor, erunt sanè duæ illæ symmetrae secundum longitudinem. Metitur enim mensura communis, binarius scilicet numerus, vel linea, quæ duas vnitates in se continet. Illæ etiam lineæ efficere magnitudines ac superficies possunt, ac potentia in se ipsis superficies commensurabiles includunt. Senarius enim in se reductus efficit 36. quaternarius vero in se ipsum 16. procreat. Atqui 36. & 16. symmetra esse constat, adeoque quaternario mensurari. Quæ vero potentia commensurantur, non protinus longitudine etiam commensurabiles existunt, quam rationem diameter, & costa eiusdem quadrati dilucidè ostendunt. Esto igitur secundum nouenarium descriptum quadratum, quod sanè diametrum obtinebit, ut quadratum ex ea descriptum duplam habeat proportionem ad quadratum, cuius est diameter, siue ad lateris quadratum: quocirca quadrata quidem symmetra habebuntur. Nam duplum ad dimidium duplum esse nemo inficiabitur. Lineas vero ipsas

latus scilicet ad diametrum incommensurabiles longitudine esse necesse fuerit, quamquam potest esse sint symmetra. Possunt enim hæc lineæ in se ipsas ductæ symmetra quadrata producere, quorum vnum ad alterum se proportionem dupla habeat. Si vero quispiam contentiosius asserens, dicat eas lineas non potentia duntaxat, sed longitudine etiam symmetras, is absurditatem hanc vitare non quibit, quin imparem numerum, 9. scilicet aqualem statuat pari, 8. scilicet. Nam nemo nescius est, partem dimidiatam 16. esse 8. Porro ex latere in se ducto, ut antea diximus, quadratum alterum subduplum maioris creabatur. Minus itaque quadratum hoc dimidium maioris quadrati sortietur, 8. scilicet: minus vero quadratum nouenario censetur numero 8. igitur, & 9. pro eodem, & æquales haberi debent, quod magna absurditate laborare certis. Quod si diametri quadratum à costa, quæ diametro commensurabilis sit, generari dicatur, ut si latus sit ternarius, diametros autem quaternarius, hoc etenim modo lineæ commensurabuntur etiam longitudine, efficietur quod à diametro produci- tur tetragonum sedecim: erit me hercle is numerus & duplus ad octo, & rursus ad nouem duplus. Nam quadratum lateris nouenarius est, quo duplo maior superficies quadrati ex diametro producta geometricis demonstrationibus ostenditur: rursusque fit ut par numerus æqualis impari necessarii statuatur, quod ut absurdum, ita impossibile esse videtur. Porro autem proposita vna quæpiam linea, qualiscunque ea sit, ad quam reliquæ si comparentur, vel symmetrae inueniantur longitudine, & potentia, aut potentia solum, vel asymmetrae, eiusmodi linea à Geometricis ῥητὴ appellatur, quasi signum propositum quoddam dicas, & confessum. Nam quæ confessa, & definita sunt, ῥητὰ vocare solemus, ut cum dicimus ἐπὶ ῥητῆς σύμμετρον, id est, constitutis & descriptis concentibus. Illud tamen nomen ceu suum quoddam vsurpant Geometrae. Quæcumque igitur proposita linea fuerit, hæc ῥητὴ dici consuevit: & quæ illi symmetra existunt, siue longitudine, siue potentia, siue vtroque modo, ῥητὰ appellantur. Quæ vero ad eam sunt asymmetri, ἄλογοι, inquit, Geometres vocentur, & quod à proposita rationali describitur quadratum rationale, vel, ut Græci, ῥητὸν: quæ vero illi quadrato commensurantur alia quadrata respectu eiusdem ῥητὰ dici solent: asymmetra vero illi ἄλογοι nominant. Symmetron igitur, & asymmetron, in magnitudine natura existunt, ῥητὸν vero, & ἄλογον positione, ut exempli gratia, proposita cuiusdam lineæ hanc statuamus esse ῥητὴν, ut symmetron: illam vero ἄλογον, ut asymmetron: & rursus hanc ῥητὴν respectu alterius ἄλογον esse, & ἄλογον respectu alterius ῥητὴν pronunciamus. Inquit autem Geometres, linea ex duobus nominibus composita, siue ex duabus rationalibus, siue confessis, secundum vnicum tantummodo punctum diuidi potest in sua nomina. Eiusmodi itaque ῥητὰ potentia tantum sunt symmetra, cuiusmodi lineæ communem mensuram, qua vtroque mensurentur, non habent, cum tantum hoc assequantur, quæ longitudine quoque symmetrae existunt, non solum potentia. Quocirca non qualibet cuiilibet

commensuratur, sed hæc quidem oblatæ cuiuspiam & longitudine, & potentia symmetros cernitur, alteri fortasse potentia solum symmetros existit, ut in sectionibus binomiorum accidere consuevit, & comparatione literis ad diametrum. Eiusmodi enim lineæ cum longitudine sint asymmetra, quadrata tamen earum symmetra esse constat, quas lineas Euclides *ἰσῶς* appellat. Quædam verò ad quasdam collatæ, neque longitudine, neque potentia symmetra sunt, quas vocat *ἀλόγως*. Cum itaque ex duobus nominibus composita linea vno tantum signo, aut puncto diuidi queat, ita ut ambæ *ἰσῶς* dici possint, & potentia symmetra: quolibet autem puncto alio secari nequeat, ut *ἰσῶς* partes istius lineæ dicantur, sequi videtur, binomium eiusmodi ex infecabilibus compositum, eiusque vnam duntaxat diuisionem existere, qua lineæ efficiuntur duæ mensuræ eorum quadratorum, quæ ex ipsis producuntur, quæ ipsa quoque symmetra existunt, quorum mensuræ etiam sunt infecabiles, ut modo ostendimus. Etenim si diuidatur mensura secundum lineam certam & definitam, ea neque *ἰσῶς*, neque *ἀλόγως* erit, si ipsam per se contempleris. Dicuntur enim mensuræ, ac lineæ hoc modo, nominationesque tales obtinent respectu aliarum. Concludunt verò ex his, atque inferunt ita, cum linea composita ex duobus nominibus in vno solum puncto diuidi queat, quo lineæ efficiantur *ἰσῶς*, & potentia commensurabiles, alio verò puncto nullo diuidi possit, sequitur ut binomium ex impertibus compositum sit lineis. Argumentum hoc planè sophisticum est. Non enim si linea in rationes aliquas, aut proportiones diuidi apta non sit, propterea simpliciter etiam indiuidua reputari debet, aut infecabilem esse necesse est omni ex parte. Hæc sunt, quæ philosophus de aduersariorum sententia exposuit, cui contradicere, quod quantum fieri potest, eadem refutare argumenta nititur. Primum omnium inquit, id, quod infinitas sectiones admittit, non eo modo magnum, paruūque dici debere, quo isti putant. Dicimus verò, & pronuntiamus locum, & magnitudinem, & quæcunque de genere continuo sunt parua, in nonnullis etiam paucitatis nomen usurpamus, ut his, quibus hoc nomen propriè quadret, quando scilicet determinatam quantitatem continuam ostendere lubet, ut in tempore & paruum, & paucum temporis dicere consueuimus, ut paucum tempus duas horas, aut tres arbitantes: non verò, inquit, excludimur propter paruitatē à diuisione continui. Potentia enim, qua diuidi quantitas quælibet continua potest, etiā illi paruo inerat. Præterea, si compositæ lineæ, quatenus lineæ existunt, in puncto diuidi posse dicantur, quanquam paruum esse prædicetur de infecabilibus quod statim obiciunt, nihilò minùs puncta tamen huic infinita insunt, potentia: quod necesse est, ut ipsi quoque fateantur, cum lineæ omni puncta inesse concedunt. Hæc verò atomos lineæ, sit lineæ: qua igitur ratione linea existit, ea non minùs habebit puncta potentia infinita, quam quælibet aliarum, quæ compositæ dicuntur. Quod si punctis prædita sit, secundum quamlibet etiam proportionem eam diuidere licet, quemadmodum quælibet non infecabilis diuidi potest. Ad hæc, con-

stat magnum ex paruis quibusdam componi: ut autem ex his quibusdam videtur, atoma, & impertia parua nominari debent: vel, ut alterius huius sectæ hominibus arridet, paruum dicitur, quod sectiones subit definitas. At quæsto ab illis, quid tandem magnum erit, si magnum aliquod in pauca quædam infecabilia diuidi accidat, totum autem quodlibet magni instar diuiditur, quæcunque tandem totum istud appelleretur. Ad partes enim suas comparatum magnum dicitur. Melius autem dici videtur magnum esse, quod infinitarum sectionum sit capax: paruum verò, quod finita diuisione consumatur. Infinita autem eiusmodi impertia infecabilia erunt parua, aliquando etiam non protinus in hæc atoma parua, sed parua, quæ diuidi rursus poterunt numero quidem illa finita dissecantur, quarum partium quælibet pro natura eorum, quæ parua dicuntur, rursus secabitur in partes finitas. Nam paruum definitum ita est, quod secaretur in partes finitas. Rursus verò partes huius parui in alias, rursus hæc in alias. Necesse enim illud esse: siquidem si in minima infinita magnū totum secari necesse sit, parua autem per hypothesin semper diuidentur, quoniam definita sunt mediante diuisione, & hoc modo etiam necesse fuerit diuisionem infinitam non desinere. Manifestum igitur est, rationem parui, magnique in eo non constare, quod paruum definitas obtineat partes, magnum verò indefinites subeat diuisiones, ita ut propè illi, qui hoc pacto definiunt, minimum illud & infecabile abiicere, repudiareque videantur, cum ne paruum quidem hoc ausint appellare. Si quidem, quemadmodum ostendimus, paruum omne secabile existat: paruum enim minus quiddam esse semper poterit, etiam si parui finitis sectionibus diuidi concedatur, nihilò minùs paruo si minus semper capiatur, diuisio nunquam cessabit. At verò si quis propterea quod in numeris, quod paucum dicitur, finitam diuisionem obtineat, eo modo definiendam quoque in lineis paruitatem existimet perridiculè is arbitrabitur. In numeris enim ex infecabilibus vnitatebus coagratatio fit, atque in his principium quoddam est, & paucitas: definita verò super stadio, definito tempore quippiam, super infinitis, infinitaque attingens res ut moueatur necesse fuerit: & præterea si quod celerius mouetur tempore æquali maius spatium conficit quam tardius, motio verò animi celerrima, perniciosissimaque est, quæ aliud tamen nihil sit, quam numeratio: numerabit igitur tempore finito, infinita. Zenon id, quod potentia est, in id, quod actu dicitur, transmūtans, absurda hæc cōclulit. Hoc sophisma Philosophus ita dissoluit, inquiens: Nō finito tempore, infinitas partes stadij, id quod super eo fertur, contingit, sed fertur quoque tempore infinito. Nam quo pacto stadium, eodem tempore quoque infinitum dicitur, atque finitum: & quemadmodum tempus finitum est ob extrema quibus clauditur, ita longitudo quoque stadij, & quemadmodum tempus diuisionis gratia infinitum appellari consuevit, ita magnitudo etiā infinita dicitur ob diuisionem. Zeno ita paralogismo vsus, aliter finitatem temporis, aliter stadij accepisse videtur. Tempus enim, quod est ab ortu Solis vsque ad occasum, cum quædam modū longitudo, secabile sit, in partes infinitas, finitum sumit esse propter

pter terminos, non verò ad modum similem stadium quoque extremis finitum constituitur. Præterea etiam inquit philosophus, numerare non est ita singulas percurrere partes magnitudinis percensendo, si forte quis putet animum quodlibet infinitarum partium attingere: qui enim posset fieri ut tantillo tempore actu infinita attingeret? Motio enim animi non ita continua est, neque in subiecto aliquo continuo, quemadmodum quod loco citetur: & tamen si concedatur animum moueri modo quodam, tamen motus is numeratio non esset, cum sit enumeratio non continua, sed quiete etiam quadam intercedente progrediatur. Sed admodum ridiculum est, cum rationem soluere quæpiam non possis, se imbecillitati ingenij mancipare, & infirmitate animorum incitatos, in grauiore errores immergi. Quod verò dicitur de symmetris lineis: ternarius enim, nisi quis dualitatem forte dixerit, vel vnitatem, non appellamus numeros, sed principia numerorum, hanc imparium, illam verò parium. Numerus enim quilibet finitas habet diuisiones, in magnitudine verò res non ita habet. Nam eam partiri in partes infinitas possumus, quemadmodum numerum infinita accumulatione augere, vnde in numeris paucitas est definita, multitudo infinita, in magnitudine vastitas dererminata. Nam cuiusque rei certa & definita magnitudo est, neque maius corpus celo esse possit, paruitas autem indefinita. Et hæc quidem philosophi sunt responsa aduersus primum epichemera. Alterum argumentum fuit, quod sumebatur ratione idearum. Eas enim cum magnitudines quasdam esse dicunt, indiuiduas fecerunt, quod principiis istis, & primis prius nihil statueretur, partes harum scilicet. Inquit igitur eos, qui inter ideas collocant infecabiles lineas, exiliorem non minùs astruunt, inanioremque sententiam afferunt proposita, quam nos refellere conamur: nã eo ipso, quo confirmare propositum nituntur, ea demoliri ipsa, & tollere è medio videntur. Nam ratione hac consistere ideæ non possunt. Vocat autem *ἰδέων ἀπείρονα* Aristoteles, quod incredibilem alicui videatur: putatur enim verius infecabiles quasdam magnitudines, quam ideas esse. Velle igitur in credibiliore sententia, quod verisimilius est astruere, perquam absurdum videtur, & eod quidem magis, cum per ea, quæ aliquo modo probabilia existunt, id, quod impenditò incredibile videatur, refellere nos existimemus. Certè his quoque concessis, ideas tolli necesse est, quoniam quidem cum ideæ magnitudines quædam sint, diuidi posse necessarium fuerit easdem. Quam ob causam neque immobiles erunt, neque *ἀσπασίς*, quemadmodum idearum authores statuunt. Contra argumentum tertium instat philosophus, quod ita habet: Elementa magnitudines quasdam esse: eas verò, si dissecari possint, tum principiorū fore principia alia, nempe partes elementorum, totis elementis: atque horum opinionem hoc modo refutat Aristoteles, inquiens leuiculum esse corporeorum elementorum infecabilia quædam statuere. Tametsi verò nonnulli hoc modo declarare videantur moliri, conarique, id tamen, quod à principio est propositum nō probare sed petere videntur. Multò enim magis, quod id petere videntur quod probandum esset, videntur propterea confirmare magnitudi-

nem quamlibet, ac corpus secabile existere vastitatis ratione, distentis nonis que respectu. Quomodo autem quod à principio est, petere videntur? Quomodo enim illo quæsto proposito an corpus quodlibet secari queat, an verò quoddam sit infecabile, isti hoc in 2. libro mines quasi confessum sit, confessum ad elementa priorum confugiunt, dicentes, ecce tibi elementa sunt corpora, & ea indiuidua, quare & alia quædam magnitudines esse possunt. Quæ cum ita defendunt, nihil consecuti videntur aliud esse, quam ea corpora, quæ ipsi vocant atoma, suo ipsorum argumento infecabilia demonstrant, cum ad probationem ea assumunt, quæ sine controuersia indiuidua ostendi possunt ab istis, quibus corporibus secabilibus demonstratis, eadem ratio in reliquis etiam haberi videatur infinita sectionis in magnitudine. Nullo autem negotio infecabilitas elementorum refellit, nec ratione, sed sensu duntaxat fides quaerenda. Sensum enim deferere, & eo relicto rationē quaerere, ut absurdum, ita perquam ridiculum apparet. Quæ peruersitate plerique capti, & viri, & eius, quod deceret, nullam rationem perceperunt: ut Parmenides quoque, qui ens vnum assererat, & Zenon, qui motum negabat, & complures alij sunt hallucinati. Quartum epichemera Zenonis est, quo ipse vsus est motum respiciens. Si, inquit, diuidi stadium in partes infinitas queat, moueat eas communi quadam mensura vnuerfas dimetiri nos posse, admodum sophisticum videtur, nec hypotheses, quæ in geometria statuuntur, illud mehercle admittunt: neque enim uero supponunt ad hunc modum, neque commodū etiam est ut illud concedant. Ad hæc contraria videntur, omnem lineam symmetram fieri, deinde statuere quarumlibet nō fieri, sed esse mensurabilium linearum mensuram. Quocirca ridicula admodum sunt, quæ sentiunt, & quibus demonstrationes conficere se putant. Nam his neque litigiosam, neque sophisticam rationem effugiunt. Etenim propter infirmitatem probationum minimè potest oratio illorum hominum, vel absurda, quæ contra proferuntur, vel redargutiones, contradictionesque euitare. Mathematici sanè linearum, quæ commensurantur, communem statuunt esse mensuram, sed eam non indiuiduam concedunt, sed eiusmodi quampiam, quæ & ipsa possit alteri cuiuspiam commensurabilis existere, accepta alia communi quadam ambarum mensura. Etenim nouem cum triginta sex mensuret, vnūque & octoginta, priorem quidem secundum quaternarium, alterum secundum nouenarium, nihil impedit quod minùs 9. & cum 21. commensuret, cum ternarius vtrorūque communis existat mensura, illius quidem secundum ternarium, huius verò secundum septenarium. Linea verò quælibet ad quasdam commensurabilis, ad alias verò quasdam asymmetros reputatur, quapropter nō verè dicitur, quælibet quibuslibet commensurabiles esse, aut omnes mensura communi inter se comparari, cum hæc ad hunc modum symmetra, alia sint ad modum alium commensurabiles. Ex his itaque constat, has rationes valere nihil, nec concludi ex his indiuiduas esse lineas. Porro autem ex his, quæ à mathematicis dicuntur, demonstranturque, liquere euidentissimè poterit, quas ipsorum rationes, nisi probabilioribus

nos opponamus, pugnemusque argumentis, refellere non debemus. Si enim linea sit infecabilis, & recta, nimirum illi definitio utriusque quadrabit & linea, & recta: definitio autem impartibile utriusque convenire nequit, cum propterea quod ea neque medium quorundam esse queat, tum quod neque ipsa in se medium possideat. Nam linea infecabilis quomodo tandem cur longitudo, & sine latitudine, cum ipsa infecabilis existens, intra superficiem dari nequeat. Quemadmodum enim punctum in medio duarum linearum potentia est, cum una & continua linea adhuc existunt: duæ illæ potentia, cum verò actu diuisa in puncto fuerit, tum punctum actu secundum diuisionem constituitur: ita quoque linea duas continens superficies, cum actu superficies dissecta fuerit, & duæ superficies actu constitutæ sint, linea sanè actu existens, actu diuisionem factam commonstrabit: ea verò cum posita sit atomos, & dimensionis expertis, quo pacto medium fuerit inrer superficies duas, quæ ratione latitudinis diuiduntur. Necessè itaque fuerit cum superficies in partes duas cadat, eam dissectionem propter lineam accidere, atque isto modo ratione infecabilis etiam lineæ dissectabitur superficies: aut si respectu atomæ lineæ superficies non diuidi possit, sequitur etiam ut superficies duæ ne coniungi quidem secundum illam possint: quod tamen cum primis lineæ naturam non obscure indicat, neque proinde diuisionem sustinebit ipsa etiam cum sit atomos, quæ conditioni linearum ambo repugnant. Definitio quoque huic non quadrabit, si indiuidua recta linea statuatur. Secta enim est, cuius medium extremis adiunctum æquabiliter est. Præterea securum est lineas omnes esse symmetricas. Quæ enim ratio differentia assignabitur, hanc infecabilem unam mensurare, alteram verò non posse mensurare? Cum enim impartibilis existat omnibus eam mensura, ex æquo accommodabitur, siue actu, siue potentia solum commensurabiles sint. Tertio, cum ex datis tribus lineis triangulus constari queat, etiam ex tribus atomis triangulus componetur: in quo quolibet verò æquilatere cathetus ducta in mediam cadit, ac in partes duas dissectat. Sed fieri hoc non potest, si impartibilis foret linea: intermediam enim lineam indiuidua non admitrit. Quarto, linea eiusmodi atomos addita alteri compositam maiorem non efficiet: nam infecabilia accumulata molem non attollunt, nec granditatem efficiunt. Quinto, ex impartibilibus duobus continuum nullum procreatur, quoniam continua linea plura semper duobus infecabilibus obtinet. Futurum autem esset, ut præter infecabilem hanc, nulla etiam reliquarum penitus linea continua existeret: quod falsum cum sit, necesse etiam fuerit, indiuiduam lineam nullam statuere. Sexto, linea omnis aut finita, aut infinita est: atomos certè, ut sit finita oportet: quare & fines possidebit. Finis autem nullus, quàm ipsa met sibi fuerit, quod absurdum est: aut fines si obtineat, diuidi poterit. Aliud enim finis, & id, cuius finis dicitur. Aut profectò linea dicitur esse quadam, neque finita, neque infinita. Septimo, non qualibet in linea punctum erit: nam in ea, quæ diuisionem respicit, nullum inerit. Quod si in indiuidua linea nullum insit punctum, in nulla profectò aliarum punctum designari queat: nam reliquæ ex

his componuntur. Octauo, aut nihil inter puncta duo, aut omnino lineam interuenire oportet. In linea verò qualibet plura uno puncta designari possunt: quare inter puncta duo atomos linea poni non poterit. Impartibilitas enim soli puncto vndiquaque propria videtur. Nondum, quadratum omne partibile, ex lineolis verò eiusmodi quadratum impartibile conficietur: quod perquam absurdum deprehenditur, cum quadratum ut superficies & secundum latitudinem, & longitudinem protendatur: quapropter diuidi poterit, sed quod à quatuor impartibilibus lineolis circumscribitur, quo pacto tandem partitionem sustinebit? quare lineas etiam posse diuidi in hoc quadrato constat. Decimo, Finis, ac terminus lineæ est punctum: quod terminatur autem, linea ipsa est: punctum quidem eò quod finis impartibilis existit. Quare lineam, cum finis ipsa non sit, sed cui finis accidit, partibilem esse necesse est. Quod si lineam finem lineæ alterius contendant quispiam, deprehendetur linea quæpiam maior altera ratione, ac respectu puncti: si quidem linea & hæc infecabilis pro termino constituitur. Linea verò quælibet, altera quacunque si maior dicatur, secundum lineam maior dicitur: si verò insit illi quoque indiuiduæ, (quæ ut terminus alterius lineæ posita est) punctum, quo terminatur (nam continuarum linearum terminus idem est) sequitur ut finis, ac terminus totius lineæ, non sit impartibilis. Nam secundum hypothesin hæc infecabilis terminus alterius, rursus ipsa etiam puncto terminari asseritur. Quod me hercle tantum abest, ut cum ratione consentiat, ut nihil magis ab ea videatur abhorrere. Omnino autem his concessis, punctum à linea nihil differre videbitur: nam excepto nomine, peculiare lineæ eiusmodi à puncti natura nihil obtinebit. Vndecimo, Mox securum est ut & superficies, & corpus quoddam infecabile concedatur: quoniam altero concesso, protinus reliquum dari oportet: quoniam alterum respectu alterius diuisionis capax dicitur, ut corpus respectu superficiem, & superficies ratione lineæ: corpus autem, cum tres habeat dimensiones, fecabile omne existere necesse fuerit: quare lineam quamlibet partibilem esse oportet. Duodecimo, Si linea, & tempus quoddam impartibile est, sed quæ in tempore tum à tempore infecabilia statuuntur, sunt instantia, & nunc ipsa, potest, quare tempus etiam ex instantibus constabitur: sed tempus ex instantibus non componitur: alioqui enim sibi mutuo coaptata essent. Sed non possunt villo modo coherescere, cum non consistant, quare nec puncta sibi continua dici possunt: quam ob causam composita impartibilia magnitudinem nullam efficient, quoniam congesta hæc maiorem locum non occupabunt. Linea quidem lineæ addita plenitiam maiorem non efficiet, quotcumque numero tandem congesteris: ita quoque res habebit, si puncta infinita congeras, amplius spatium hæc non occupabunt, cum ne locus quidem vllus secundum se punctis attribuat, quocirca magnitudo continua nulla ex impartibus attolleretur, nec puncta conficiantur lineam, neque instantia tempus constituent. Decimotertio, Si linea sit ex punctis, ut quidam dicunt, punctum puncto coherescere necesse fuerit: sed punctum cum infecabile sit, connecti cum alio

alio nequit. Quod enim connectitur cum altero, aut ut totum cum toto, aut ut pars cum parte coniungitur, aut ut parte aliqua cum toto coheret. Sed partem lineæ non habet: quare eo modo non coheret, & apta puncta sunt inter sese. Quod si totum toti alteri puncto connexum statuas, vnum planè, & infecabile fuerit quod ex utrisque componitur. Decimoquarto, Quo pacto efficiuntur altera recta, altera circularis linea? Nam neque quo ad coaptationem, neque quo ad puncta differentia vlla erit inter rectam & circulem. Impartibile enim si attingat impartibile, totum cum toto coniungi necesse est, an potius minime atoma coherere inter sese posse dicendum est: Constat autem, lineas specie differre hæc inter se, coaptationis verò nulla differentia: quare ex impartibilium connexionem linea nulla constabit: alioqui eandem rectam, & circulem fateri adigeremur. Sequitur igitur, ut ex atomis compositio nulla existat. Decimoquinto, Si verum esset, quod isti asserunt, tum resoluti omnia in puncta necesse foret. Nam corpora in superficies, hæc verò in lineas, quæ porro distraherentur, ac discernentur in puncta: quare merito rerum omnium elementa statuuntur puncta esse. Ex his itaque oppi-

dò quàm conspicuum est, lineam neque ex punctis componi, adhuc lineam nullam impartibilem existere, quin potius infinita sectione diuidi quamlibet possit. Punctum sanè cum finis sit lineæ, est minimum quiddam, linea verò minima nulla est, sed data quacunque, minor designari potest semper diuidua. Quemadmodum itaque quod in ædificio minimum est, nec quicquam illi, quod ad rationem structure pertineat, adterit, pars ipsius nullo modo dicitur: ita similiter in reliquis etiam res habebit. Quid enim, quæso te, ad spheram adiicit, seu albo, seu atro colore depicta sit: quid statua auctior erit, siue à dextera, siue à sinistra oppidi parte eam locatam dixeris: ita nec quod minimum est lineæ vllum momentum attulerit, punctum scilicet. Nam id substantiæ lineæ profus addit nihil. Quam ob rem quod minimum quiddam appellatur, ea appellatio lineæ non quadrabit: in ipsa verò id, quod punctum, & terminus nuncupatur, rectè minimum appellari poterit, nihil scilicet lineæ adferens. Ex quo sequitur, lineam indiuiduam nullam existere.

FINIS LIBRI DE LINEIS
INSEABILIBVS.
COELI VS

COELIVS CALCA-
GNIVS LECTORI S.

Quam operosum sit de coloribus agere, & quam sinuosa sit ea materia, quæ colores pertractat, nemo profecto intelligit, nisi qui se priuatim in illa exercuerit. Tanta enim est colorum multitudo, tam multiplex coagmentatio, tam lubrici transitus, ut non aliunde Arcefilas commodius suam illam ἀκαταλύσιαν probauerit. Cicero varietatem proprie in coloribus nasci, hinc in alienum migrare existimavit. Certè non alibi Natura copiosius, aut maiore lasciuia opes suas commendauit. Metalla, gemmas, marmora, flores, astra, omnia denique, quæ progenuit, suis etiam coloribus distinxit: ut venia debeat, si quis in tam numerosa rerum sylua caligauerit. Vergilius Marcellus solas colorum nuncupationes ex floribus pollicitus, cum rem cominus fuisset aggressus, cognouit multò esse facilius rem tam operosam polliceri, quam præstare. Difficultate itaque victus, in causa amplius pronuntiauit. Quare præclara omnia ingenia hortamur, ut assidue in tam eximia Naturæ spectatione versentur, Quò enim res est difficilior, hoc erit gloriosius, rei difficultatem peruicisse. Quod verò ad hunc libellum pertinet, eum arbitramur, ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laertius, in vnum coaluisse. Sanè phrasis, & obscuritas, quasi sepia atramentum, multis locis aspersum, non multum abest à vernacula Aristotelis consuetudine: id, quod fortè mihi videri potuit, qui veluti in procinctu hanc operam transegi, vnius tantum exemplaris præsidio adiutus: ut gratiam vltro sum habiturus, si quis in hanc caliginè, quam vel culpa ingenij, vel necessitate coactus, parum extersi, faces aliquando inuexerit. Bene vale.

A R I S T

A R I S T O T E L I S

Stagirita de Coloribus
Liber,

Cœlio Calcagnino Interprete.

EX COLORIBVS hi simplices sunt, quicunque elementorum naturam consequuntur, ignis puta, aëris, aqua, terræ. Nā aër, & aqua suo ingenio alba sunt: ignis contra, & Sol flauo colore censentur: terra rursus natura sua alba est: intinctionis autem causa se se multicolorem ostendit. Id confessum facit cinis. Aucto enim humido tincturæ opifice, albus redditur cinis: sed nō planè albus, quòd fumo scilicet intingatur, qui niger existit. Ob id & lixiuum flauum efficitur, eò scilicet, quòd flammeum est, & nigrum, in aquam colorem inuachente. Atqui niger color consequitur elementa, quoties inuicem commutantur. Reliqui autem, medij scilicet colores, ex iis facile intelligi possunt, reciproca admitione superueniente. Lucis autem deliquio sit obscuritas. Tribus præterea modis niger color nobis occurrit: vel cum planè quod videtur, sua natura nigrum est: vel cum ab iis, quæ visibilia sunt, nulla omnino lux ad visum defertur. Quod enim non videtur, cum locus ambiens videatur, speciem præbet nigri. Occurrunt & alia omnia huiusmodi nigra, à quibus & rara, & exigua lux resilit: ob id & nigra apparent vmbra. Eodem modo aqua nigrescit, exasperata, & fluctibus percita, cum scilicet mare inhortuerit: lacessita enim, & incitata superficie, paucis in eam radiis incidentibus, luce iam diuisa, ac dissipata, vmbrosum ipsum nigrum se offert. Nubes etiam, cum egregiè densa est, eadem ratione nigra existimatur. Ob hæc & cum iis aqua & aër, non penetrante omnino luce, nigrae itidem videntur, cum profunditatem habeant, ob id quòd rari admodum replodantur radij: siquidem lucem, quæ in ipsis est, intercurrentes particulae, omnes nigre videntur obscuritatis gratia. Quòd autem obscuritas non sit color, sed lucis priuatio, haud sanè difficile est ex aliis multis cognoscere: tum ex eo præcipue, quòd non est intelligi, quanta, aut quali forma obscuritas sub sensum cadat, ceu solent reliqua visibilia. Quòd autem lux ignis color sit, ex hoc persuasum esse potest, quòd nullus alius præter hunc ignis color inuenitur: & ob id solus hic per se visibilis existit, cum cætera visibilia euadunt huius beneficio. Illud verò dignum animaduersione, nonnulla esse ab igne diuersa, quæq; ignis naturam non habeant, & ea tamen lucem reddere. Et si igitur ignis color lux sit, non tamen ignis solus co-

lor est. Nulli quippe alteri possumus ignis aspectu ferre acceptum, nisi lucificati & omnium aliorum corporum, quæ corporum imaginem præ se ferunt. Tunc verò nigrum colorem effici vlti venit, cum aër, & aqua igne adusta sunt: propter quod & omnia adusta nigrescunt: sicut ligna, & carbones extincto iam igne. Eodem modo nigrescit fumus exhalans è laterculo fictili, cum inticum laterculo humidum secernitur, & aduritur. Eadem ratio reddit fumum, qui à pinguibus, adiposisque prouenit, nigerrimum, oleo puta, pice, tæda: quod hæc maximè adurantur, continuatque partes faciunt. Nigra quoque illa sunt, per quæ aqua effluit, cum primo irrigatis, ac per pluitis humidum exiccatur: quod in tectorijs pariter est animaduerti. Pari pacto & aquatici lapides musco coniecti primum, mox arefcetes atrum colorem cōtrahunt. Ex coloribus igitur tot sunt, ac tales, qui simplices vocantur. At reliqui ex horum sunt temperamento, prout maior, minorve fuerit admistio. Atq; ita multas, variatque reddunt colorum species, secundū plus & minus, id est, prout intentiores, remissioresve fuerint admistiones: quale est puniceum, & purpureum. Dicti autem temperamenti exemplū sit album & nigrum, quæ commista imaginem præbent medij illius, quod quædam Græci, nos pullum, siue fuscum appellare possumus. Pròinde & nigrum, & vmbrosum luci permistum, puniceum ostendit. Si enim nigrum ei admisceatur, quæ à Sole, vel ab igne emanat luci, puniceum semper reddi inuenitur: & nigra omnia simul ac incensa sunt, in puniceum abeunt colorem. Nam & fumida flammæ, & carbones, donec accenti sunt, puniceum colorem habent. At purpureum illud, floridum, atque illustre euadit, si id mediocri albo, vmbrosoque, tenues, & iam fracti Solis radij contemperent. Pròinde in ortiua & occidua parte aër purpureum colorem induit, tunc cum Sol vel occidit, vel emergit: quòd eo tempore infirmi admodum atque imbecilles radij, obscurum aërem percillant. Quin & mare purpureum sese offert, cum sublatis fluctus secundum impulsu, inclinationemque maris inumbrantur: infirmi enim Solis radij ad maris subsidentiam coniecti, purpureum colorem oculis obiciunt. Idem hoc euenire in auium pennis animaduertitur: extensa enim, atque explicata certo modo ad lucem, purpureum colorem reddunt. Quòd si minor lux affuisset, in opopòr, id est, obscurum abit, quem & Græci ὀφθαλμῶν id

id est, opacum appellant. Quod si liberaliter nigro primæ notæ cōditum fuerit, puniceū euadit. Quod si floridum, & coruscans fuerit, in flammeum transformatur. Nam quod dicimus, secundū mutū temperamentū, colorū diuersitatem efficiat accipiendum est, ceu si dicamus, ex subiecto, & aspectui nostro propolito colore, mitionē fieri. Nec tamen ob id parem omnium generationem fieri putandum est: est enim proprium colorum munus, non simpliciter, sed ad aliquā mistorū rationem habere. Habent siquidem ad quempiam commistorum respectum: quemadmodū simplicia, quatenus simplicia sunt, inuicem, atq; inter se respectum habent. Neq; enim clarum, & perspicuum est, eodem in omnibus utendum esse apparatu. Cum enim de purpurei, vel puniceo temperamento verba facimus, necesse est ex iis permittis, & diuersum colorē facientibus, per similem generationē enarrare, nec tamen eadem speciē & apparentiā tribuere. Quapropter assumendum, ac prospiciendum est temperamentum ex eo, qui præcelsis, apparatus: sicuti cum color *οὐρανός*, id est, vinosus efficiatur, si splendor æreus puro, ac minimè diluto nigro, eodemq; coruscanti cōtemperetur: quales botryorum acini, quorum planè color cœnopis, id est, vinosus agnoscitur, cum maturescunt. Nam deinde nigrescentes puniceum habent, quem postmodum in purpureum commutāt. Dignum autem est obseruatione, omnes colorū differentias ad eum modum fieri, quem subscripsimus. Ex motu enim & transitu coloris in colorem dum commiscetur, differentia variatur, & similitudinem accipiunt secundum id, quod se offert aspectui: atq; ita in vnoquoq; cōmitionem exæquant, ex multis vnum colorum cōcentum reddentes, ita ut nullus cernatur, cernatur tamen omnes, per partes confusas, ac permixtas. Ex qua quidem concreione, & contemperatone, vna species, vnūq; prospectus euadit, qui colorum multitudinē in vnā imaginem coalescentem fidem facit. Oportet autem hæc omnia in disquisitionem vocare, non ut pictores vocāt, hos colores simul atterentes, sed ex iis, quæ dicta sunt, rationem habentes refractorum radiorum, qui ad inuicem iaciuntur, & collinant: sic enim quispiam possit ex prescripto Naturæ colorū temperamenta spectare. Ad veritatē autem, certāq; similitudines deprehendēdas, oportet habere cognitās, ac perspektas procreationes, & colorum ipsorum natales. Atqui horum causam optimatē dicimus lucem Solis, lucem ignis, ærem præterea, & aquam. Nam hæc plus aut minus contemperata, omnes, ut ita dicant, colores perficiunt. Eadem indagine & aliorū colorum, qui radiis permiscetur, imaginem & similitudinem explorari oportet: quādoquidē & carbones & fumus & æugo & sulphur & pennæ auium cōtemperata, hæc quidem cum radiis Solis, hæc verò cum splendore ignis, multas ac varias faciunt colorum commutationes. Sunt & quæ à concoctione, ac maturitate consideranda sunt: qualia quæ sunt in plantis, in fructibus, in capillis, & pennis auium, & cæteris aliis huiusmodi. At illud neminem latere debet, multiformem, & infinitam illam colorum multitudinem quot modis fieri contingat. Eius rei hanc causam obseruauimus, quod à luce & vmbra, inæquales, & sine ratione constant temperaturæ. Nam lux, & vmbra,

secundum plus & minus, varias inuehunt differentias: ut primò secundum se ipsas, mox admixta coloribus, colorum commutationes efficiat: vel in eo quod commista, & multitudine, & facultatibus differunt: vel quod non habeant eandem rationes, proportionēq; Si quidem & ipsum purpureum secundum se ipsum multas habet differentias: sic & puniceum, & album, & aliorum vnumquodq;. Item, secundum maius & minus, item secundum mutuum inter se admittionem, eorumque synceritatem. Facit præterea differentiam prout luminosum, ac nitridum mistum ipsum fuerit: aut ex contrario squalidū, ac sine lumine. Nihil enim est aliud *τὸ σιλῶν*, id est, nitridum, ac refulgens, nisi luminis quædam collectio, & dēctas. Species verò auri emergit, cum xanthum, id est, flauum, & solare bene cōdenfatum emiserit. Ob id colla columbarum, & pluuiarum stilla, colore visuntur aureo tunc, cum lux repercutitur. Sunt etiam quædam, quæ lauigata attritu, & arcana quadam facultate, alios, atque alios induunt colores: sicut argentum perfrictum, & aurum, & æs, & ferrum. Quædam etiam lapidum genera, differentes faciunt colores, ceu qui nigri existētes albas inducunt lineas. Eius rei causa est, quod istorū omnium cōstitutio ab ipsis incunabulis ex paruis adeo, dēctisq;, ac nigris constat particulis. Ab ipsa autem, quæ fit, dum primum generatur tinctura, cōtingit aliam coloris speciem admittere. Hic autem color ab his attritus, ac deciduus, non amplius auream speciem, aut æream, aut omnino alium quempiam habet colorem, sed planè niger est, quod pori, ac meatus illic perumpantur, ac scindantur inter perfricandum, dum attritū, per quos tinctura penetravit. Conringit & hæc ipsam diuersitatem colorum Natura fieri. Primogenio enim color nondum nobis cognito, cum tinctura in attritu conuellatur, ac dissipetur, euenit ut ipsum, qui ipsis inest, colorē perspicuum. Quapropter & omnia se offerunt nigra, dum perfricantur, prout horum quodlibet aquabile est, ac lauigatum: sicut in lapide, qui *βόλας* à Græcis, à nostris coticula dicitur, qui intum in ipso colorem, nigrum videlicet, abiicit: assumit autem rursus ingenitum ab ipsa vsque origine colorem, perspicuum illud, quod in tinctura est, ex tactu, & continuatione. Cæterum & quæ igni aduruntur, aut dissoluantur, aut liquefiunt, plures mutantur colores: quorum fumus tenuis, & æreus, horum & colores vmbrosi: sicut cum fumus exhalat à sulphure, & æruginosi aramentis, & ab iis, quæcunque densa sunt, & lauigata: ut argentum. At in cæteris, quæcūq; illa sunt, quæ vmbrosos colores habent, eadem lauorē participat: sicuti aqua, nebula, & auium pennæ: quippe hæc propter fulgores, radiōsve illabentes, & lauorem, aliter aliās contemperatos, differentes colores inuehūt: sicuti & obscuritas varios colores infert soler. At nos nullū colorē purū spectamus, qualis planè est: sed omnes permixtos, atq; aliis confusos. Nam etsi nulli aliorū colorum miscetur, fulgoribus lucis, & vmbra tamen confunduntur, & se diuersa, neque prorsus qualia sunt, apparent. Ob id quæ in vmbra spectatur, quæq; in luce, quæq; in Sole, quæq; in intenso, aut molli fulgore, & secundum varias inclinationes hoc, aut illo modo se habentia, secundum alias differentias, diuersa

diuersa apparent. Fulgores etiā qui ab igne, Luna, Ichnisq; proueniunt, quod hæc illave lux in vnoquoque variet, diuersos colores imprimunt. Adde etiam, cum varia ad inuicem facta est colorum permixtio, ob mutuum illum inter se respectum, atq; respōsum, vario modo coloratur. Lux enim quando illapsa, ex nonnullis colorem mutatur, & nūc punicea, nūc herbacea fit coloris: & cum temperamentum in alium quempiā colorem incidit, & ab eo rursus cōtemperatur, aliam quoque quampiam coloris moderationem, permissionēq; admittit. Et dum hoc patitur, continē quidem id patitur, sed ita, ut sensum fugiat. Interdum etiam ad sensus vsque peruenit, tunc scilicet, cum ex multis coloribus confusis, vnus aliquis longè alios exuperans, sensum ipsum facit, & cōciēt. Quare & per aquam res aquæ specie plurimum apparent: & quæ in speculis similes habentia colores, colore speculorum apparent. Id quod & circa ærem putandum est euenire. Ex tribus itaq; mistis colores omnes constant: certum est: luce primū, & ex iis, per quæ lux apparet, ceu ex aqua, & ære: tertio ex subiectis coloribus, à quibus lucem reflectit, ac repercuti cōtingit. At qui album, & diaphanum, quod nos perspicuum dicimus, quorū quidem rarum est, colore maximè æreo se ostendit. Quod si in iis est, quæ densa sunt, in omnibus iis quædam occurrit obscuritas, ceu caligo, sicuti in aqua, & vitro, ære etiam, cum densior est. Radii enim ob densitatem, & crassitudinem vnde quæque deficientibus, non possumus, quæ in ipsis penitiora sunt, perspicere. Ær quidem propè inspectus, nullum videtur colorem habere: nā propter raritatem à fulgore peruenitur, ab eo diuisus ac secretus. Est enim fulgor densior, & per ærem perspicuus: qui in profundo perspectus, ex proximo colore videtur cyaneo, raritatis gratia. Quæ enim parte lux deficit, eadē ær caligine disunctus, coloris cyanei repræsentatur. Densatus autem in morem aquæ, albisimum omnium colorem contrahit. Omnia verò, quæ intinguntur, ab iis, quæ intingunt, colorem mutantur. Multa autem floribus, multa terra nascētib; multa radicibus intinguntur: quin & corticibus, lignis, & foliis, & seminibus: multa etiam terra, multa spuma, multa & furorioro atramento, quam Græci *μαρμαίχην* vocant: nonnulla etiam, quæ animalium liquore intinguntur, sicuti purpureus color purpura, quæ inter muræces censeretur. His adde, quædam vino, quædam fumo, quædam calce, quædam mari colorem traheret: ceu marinorum capillamenta. Hæc enim omnia proprios, ac vernaculos colores habent. Semper enim cum hi omnes colores vi humidis, & calidi simul cōeunt in eorum quæ intinguntur meatus exarescentes deinde ab illis colores assumunt. Ob id sæpe colores florum eluuntur, ex poris, seu meatibus effluentes. Multas etiam faciunt ipsæ constipationes, & in intinctione differentias: multas etiam commitiones, & affectus inmiscorum, quæ *πύκνυν* dicuntur: sicuti & de crassi, id est, contemperatone, superius dictum est. Imbuuntur etiam quædam nigro colore vellera, neq; tamen similiter colore hoc nitescunt. Causa est, quod vellerū meatus, ingredientibus colorum meatibus intinguntur, pilorum au-

tem interualla tincturam nullam recipiant. At quæ alba sunt, atq; inuicem coloribus obnoxia, omnia splendiores flores videri faciunt: ex aduerso autē nigra, vmbrosos, & obscuros videri faciunt. Ob id color ille, qui *ὀπωρινός* dicitur, ex nigris magis, quam albis efflorescit: lic enim purior, & magis eximius apparet flos ipsis permixtus: quod fit ob ipsius nigri fulgorem. Secundum enim hoc idem interiectum: meatum interuallū, ob exiguitatem, & tenuitatē, non videtur, sicuti neque stannum æri admixtum, neque aliorum huiusmodi aliud quicquam: colores verò eorum, quæ intinguntur, transformantur ob eas, quas diximus, causas. Quod autem capilli, & pennæ, & flores, & fructus, & plantæ omnes vnā cū maturitate varias induunt mutationes, ex multis perspicuum est. Sunt & nonnulla singulis plantarum, colorū principia, & qualia illa sint, & ex qualibus mutationes suscipiāt, & quas ob causas talia patiātur, & si quas alias dubitationes contingat illa consequi, de his omnibus ex ea, quam instituimus, indagine cōsiderandum est nobis. In omnibus autem plantis principium colorum est, qui herbaceus dicitur. Nam germina, & folia, & fructus, vel semina gignuntur in ipsis auspiciis herbaceis: id, quod etiam animaduerti potest ex aquis compluentibus. Vbi enim plusculum temporis cōsistit aqua, rursus exarescēs, colore fit herbaceo. Ratione autem euenit: & hunc primū in omnibus ex terra nascentibus colorem consistere: siquidē omnes aquæ vetustescētes, à principio sanè virides fiunt, Solis radiis admixta: mox autem nigrescunt: rursus viridi permixta, coloris sunt herbacei. Nam humidum, ut præfatum sumus, spōte naturæ suæ vetustescens, & exarescēs, nigrescit: sicut in cisternis, seu aquarum conceptaculis testoria: ex iis enim, quæcūq; sunt sub aqua, hæc omnia æri coloris efficiuntur: quod dum exarescunt, humidum exhalat, & in ærem dissipatur: quicquid autem exhaustum Soli exponitur, in herbaceum colorem abit, ea causa, quod flauum nigro permiscetur. Hoc idem, humido magis, ac largius nigrescente, herbacei fit coloris: eōq; copiosius faturatur, & viridē colorem concipit propè ad porri exemplum. Quod etiā est in causa, ut in omnibus ramis germina arate confecta multo nigrioris coloris visantur, quàm quæ noua sunt, & adhuc pubescentia: flauiores enim hi sunt, quod nondum in ipsis humidum nigrescat. Horum enim cum sit tardius incrementum, insidatque diutius humiditas, quoniam humidum ipsum exhalans vehementer nigrescit, ex eo viridē fit, & porracei coloris, utpote nigro, etque syncero permixtum. At in iis omnibus, in quibus humidum nō permiscetur, Solis radiis, albus color incolomis manet: nisi forte humidum diuturnitate temporis, & exaresactione prius nigrum euaserit. Hæc ratio est, cur plantarum omnium partes, quæ à terra extāt, ab initio virides sunt: quæ autem terræ proximæ, aut certè sub terra, quales sunt caules, seu scapi, & radices, albe sunt: sic & germina, quæ terræ viciniora sunt. Quod si in ambitu terra amoueat, & partem quæ refoditur, omnes quidem primò, ut dictū est, herbaceum colorem, quasi à libero celo fecerantur, tum ob humorem, qui per germina in eas partes effluit, eamque coloris naturā imprimat, tum quod cele-

riter idem humor in fructuum incrementum absumatur. Cum verò non amplius augentur, & incrementum, ob id, quod calidum iam non queat pervincere alimento affluente, sed vice versa potius ab humido calor absumatur, & fructus omnes maturerent, concocta humiditate, quæ in ipsis fructibus est, à Solis & æris calore, sic fructus assumunt à plantis colorem, sicuti quæ intinguntur à floribus: propter id paulatim colorantur, eorumque illi maxime, qui ad Solem, ac teporem expositi sunt: quare & eorum colores unà cum tempore, ac tempestitiute permurant. Cum enim primò sint omnes herbacei coloris, ad maturitatem deinde proeucti, variant in eum, qui eorum naturæ consentaneus est color. Nam & albi, & nigri, & phæi, id est, obscuri, flavi etiam, & nigricantis coloris, quin & umbratici efficiuntur, & prope modum omnia suscipiunt colorum discrimina. Quoniam autem plurimi colores sunt pluribus in vicem admittis, ita ut unus fiat ex omnibus cianus, illud quoque liquet, in plantis opus esse eadem fieri temperamenta. Nam propter earum humorum perfluentem, & per se ipsas corruentem, omnes suscipiunt colorum facultates, & hoc circa fructuum maturaciones: & à sole & ab æris calore excocto, omnes pro ingenio suæ naturæ consistunt colores, hi quidem ocyus, illi verò tardius: velut contingit circa tincturam purpuræ, cum illam atterunt, atque expriment, omnem ex ea humiditatem eliquant, eliciuntque, quam deinde effusam in cortinis percipiunt: & primò quidem nullus omnino certus color in tinctura percipitur. Eius rei causa est, quod unusquisque ipsorum colorum, dum humor magis, ac magis excoquitur, imò verò & illi ipsi, qui in cortinis permitti sunt, colores, multas paulatim, ac varias suscipiunt differentias: nam & nigrum, & album, & phæi, id est, obscurum, & aeriū, denique omnes reddunt, qui una excocti sunt. Propter temperamentum ergo nondum per se constitutum, nullus ex aliis coloribus certus est, atque perspicuus. Atqui hoc idem quoque evenit in fructibus. In multis enim quia non omnes simul sunt colorum maturitates, seu concoctiones, sed alij prius, alij posterius consistunt colores, idcirco ex alio in alium mutationes fiunt: sicut in botryis, & phœnicibus, id est, palmulis: isti enim aliquando primò punicei apparent. Nigrò autem in se ipso consistente, rum in colorem vini transmutant, ac deinceps sunt cyanei, siue cærulei, cum iam puniceus multa, ac pura nigredine permiscetur: qui eum posterius succedunt colores, cum exuperat, pristinos colores immutat. Quod in nigris fructibus præcipue manifestum est. Nam eorum plerique ferme, ut superius diximus, ab initio quidem ex herbaceo colore immigrantes, sensim in puniceum transeunt, fiuntque rufi: sed festinè rursus transmigrant ex rufis, & puro nigro, quod in huiusmodi insitum est. Declarant & hoc vites, & vellera, & folia: omnium enim huiusmodi colores nigri, quod plurimum insit in ipsis huiusmodi color. Nā & illud quoque confessum est, quod ob id fructus nigri & vrunque colorem participat: horum enim omnium succus vinosus est. Colores autem, qui sunt in ipsis natalibus nigri, successu temporis puniceo fiunt: siquidem paucitatem alimentum, quæ stillis, ac defluxionibus subiecta sunt,

& omnino ubi contingit vel mediocre aquarum fluvium fieri, locis præsertim opacis, omnia hæc, inquam, ex eo, qui herbaceus primum fuit, in puniceum colorem transeunt, pauimentumque illud ita coloratur, ac si sanguis recens in id perfluxerit, secundum rationem loci, secundum quæ herbaceus color maturitatem, concoctionemque suscipiat: demum & hic idem niger admodum fit, & cæruleus, quod in fructibus contingit. Quod verò posterius coloribus aduenientibus, priores exuperantur, & cedant, & color fructuum transmutetur, vel ex iis facile est cognoscere. Nam & mali puniceus fructus, & rosarum folia, ab initio quidem alba demum succo iam verulescente, ex maturitate pallescunt, & rursus commutant colorem in purpureum, ac puniceum: & hæc quoque plures in se ipsis colores habet, sicut & in papavere. Liqueor, in olea amurca: siquidem hæc primum fit alba, seu mali puniceus fructus: cum autem inalbere desierit rursus in puniceum colorem transmigrat: denique multo nigro permixtus in cæruleum abit. Ob eam causam & papaveris folia, hæc quidem in superiori parte sunt puniceo coloris, quod in ipsis concoctio, & maturitas ocyus fiat: hæc autem ab ipsis in iis nigra, hoc in eis colore iam exuperate, sicuti & in fructu: nam postremò fit niger. In quibuscunque autem platis vnus est, & singularis color, albus scilicet, vel niger puniceus, vel purpureus, horum omnium fructus permanent, eandem semper coloris naturam seruantes, cum semel ex herbaceo in alium colorem migraverint. Atqui flores in nonnullis fructibus concolores esse contingit, sicut in malo puniceo videmus, in qua fructus æquè ac flos puniceo coloris est. In nonnullis autem permixtum inter se differente colore: sicut in lauro, atque hedera: vtriusque enim flos xanthus, id est, flavus est, fructus verò niger. Puniceus autem est & fructus mali, quam *μυλάριον* vocant: huius enim flos albus, non sine admixtione purpureæ: eius fructus est flavus. Rursus papaveris puniceus quidem flos est, at fructus hic quidem niger, ille autem albus, prout insit illis succi alii atque aliis temporibus ad maturitatem pervenerint. Quod facile ex multis cognosci potest: etenim alij, atque alij fructus, ut dictum est, multas differentias capiunt unà cum maturitate, & in colore, & in odore, & in succo. Hæc enim causa est, cur varij, ac differentes odores, & succi, & in floribus, & in fructibus deprehendantur. Amplius hoc magis elucescit ipsis in floribus: in iis enim ipsis eiusdem sæpe folij pars nigra, pars punicea: quorundam etiam pars hæc alba, illa purpurea. Neque hoc minus in iride planum est: multas enim habet & huius flos in se ipso varietates, prout eius etiā varia sunt concoctionis differentia: sicut & botryorum, cum eos etiam mitescere contingit: ob id & florum omnium fastigia plurimum concoquuntur, & mitescunt. Hæc autem initio multò minus coloris habent: prope modum enim quorundam quasi aduritur humidum prius, quam ad iustam, & propriam concoctionem perveniat. Pròinde quorundam florum colores permanent, fructus autem concocti transmutantur. Florum enim colores propter paucitatem alimentum, citò mitescunt, & maturitatem accipiunt: ac fructus ob multitudinem humoris, unà cum

cum maturitate in omnes transmutantur suæ naturæ consentaneos colores. Id, quod clarum, & illustre est, prout antea dictum est, in tinctoriis floribus. (Flores nunc appello optimam, atque ardentissimam purpuræ partem.) Quum enim à principio tinctores *αμαρτίζω*, hoc est, sanguinariis purpuras, ex quibus pretiosus ille liquor tingendis vestibus natus elicitur, summittunt, eas orphnias, id est, obscuras, & nigras, & ærei coloris fieri videmus. Quum verò flos abundè concoctus fuerit, bene floridum illud purpureum, & splendidum efficitur. Pròinde necesse est, florum colores ex æquo, & colore fructuum in varios habitus se commutare: & hos quidem colores, qui secundum naturam sunt, exuperare, hos autem deliquium pati, prout horum, aut illorum perfecta, aut imperfecta, fit concoctio. Verè itaque colligimus, flores, fructusque differre. Cæterum multi plurimarum arborum flores postremò xanthi: id est, flavi fiunt. Deficiente enim alimento, ad id perveniunt, ut exarescant prius, quam commutent colorem in eum, qui eorum naturæ proprius, & vernaculus est. Ob id & quidam fructus defluentes, ac decidui colore xanthi, id est, flavi efficiuntur, ea causa, quod horum concoctio, ac digestio primùm ab alimento destituitur. Eodem præterea modo sese habet frumentum, & reliqua, quæ ex terra produciuntur: nam hæc demum flavescent. Humidum enim illis innatum non ultra nigrescens, quoniam citò exarescit, coloris immutationem efficit. Nigrum enim vitidi confusum, ut antea diximus, herbaceum euadit. Quum verò nigrum semper exolescat, fiatque imbecillius, rursus colorem paulatim transmutat in viride: postremò verò flavum efficitur. Eadem ratione *ἀμύριον*, id est, raphani sylvestris folia, & portulacæ, & aliorum quorundam ad maturitatem perducta, puniceo coloris fiunt: præter nonnulla ex his, quæ citò arescunt, eademque in flavum colorem abeunt. Cuius rei causa est, quod ante concoctionem alimento destituuntur. Est igitur admodum rationi consentaneum, plantarum, & humilium nascantium multas differentias incidere. Sed non in his tantum: nam & pili, & pinnae, & coria equorum, bouum, auium, & aliorum omnium animalium, modò alba, modò fusca, modò rufa, nigra etiam aliquando, eandem ob causam fieri contingit. Alba quidem, quum adhuc humidum ex maturitate proprium ac domesticum habens colorem, arefactum est. Nigra verò ex contrario quando in ipso ortu superuacaneus color humidus: sicuti in aliis omnibus iam antiquatur, & tempore confectus, ob humoris copiam nigrescit. Cunctorum enim huiusmodi & cutis, & corium nigredinem accipit. Fusca autem, & rufa, & flava, aliisque coloribus prædita, quotquot ad ariditatem perveniunt, prius quam humidum in ipsis absolutè, & ex asse in nigrum colorem commutetur. In quibus autem hæc præter ordinem, & inconditè eveniunt, eorum etiam huiusmodi colores evariant. Propterea in vniuersum videmus & coria, & corpora mutuis vicibus ita se consequi, ut colore respondeant. Nam & homi-

num ruforum *επιχλωματίζω*, hoc est, pili, alborufi sunt, id est, albo rutò que commistis, nigrorum autem nigri: & particularim quicquid in corpore album efflorescit, ibidem ex natura loci omnes albi pili suffruticant: sicuti in animalibus, quæ varia sunt, eodem modo pili omnes, omnesque pinnae coria consequuntur: & hæc secundum partem, hæc secundum corpus tantum eveniunt. Sed & ad eundem modum sese habent ungulae, chelæ, rostra, & cornua. Nam hæc omnia in nigris nigra, in albis alba spectantur. Cuius rei causa est, quod in his omnibus alimentum per corium in exteriorem ambitum profluit. Quod autem hæc vera, & legitima causa sit, haud sanè difficile est ex multis perspicere. Siquidem puerorum omnium capita, dum parvi sunt, rufa existunt ab initio: quod, evenit ob paucitatem alimentum. Quod idem ex eo probatur, quod ob eandem causam imbecilles, rarique sunt capilli. Quinetiam breues puerulis omnibus ab initio gignuntur, procedente autem ætate nigrescunt tunc, quum capilli rursus colorem trahunt ex multitudine defluentis alimentum. Quod eodem modo contingit circa pubem & barbam, quando primùm incipiunt pubescere, & barbam emittere: quarum utraque in ipsis exordiis citò rufescit ob paucitatem humiditatis, quæ & in pube exarescit: quum autem eundem in locum copiosius alimentum demanare cœperit, rursus nigrescunt. Sunt & pili, qui in corpore rufi plurimum temporis manent, ob inopiam alimentum: quoniam secundum tempus, quo augentur, & hos similiter contingit nigrescere, sicut hoc idem evenit tam pilis pubis, quam capitis. Hoc autem ex eo liquet, quod quæcunque longiores habent pilos, ut plurimum ea parte, quæ corpori proxima est, nigriores habent: qua parte autem in fastigium exurgunt, flavescent magis: quales ovium, equorum, & hominum. Illa enim pilorum pars ob alimentum paucitatem in eam defluentis, citò exarescit. Eodem modo & nigrarum auium pinnae, quæ corpori viciniore sunt, cæteris omnibus sunt nigriores: at quæ in summo, flaviore. Ad eundem modum se habent & quæ circa collum, & omnino quæcunque parcius habent alimentum. Quod hinc facile patet, quod omnia sub perfectionis tempus, quumque iam propè absoluta sunt, pilos transmutant, & rufa efficiuntur: quoniam alimento rursus deficiente, celeriter siccescunt: denique alba prius sunt, quam humor nigrescat, insito in ipsis alimento iam excocto. Sed hoc maxime omnium in iumentis manifestum est: omnium enim pili albi sunt. Nam quum partes non possint ex æquo alimentum attrahere, ob caloris imbecillitatem, humidum citò exarescens fit album. Eademque causa partes temporibus finitima omnium maxime canescunt: & in vniuersum, circa loca infirma, & laborantia hoc evenit. Præterea & circa hæc loca in primis in hunc colorem fit mutatio, quum propriam naturam immutaverint. Nam & lepus iam factus est candidus: aliquando etiam niger visus est: & ceruus, & vrsus, & cum istis æquè coturnix, & perdix, & hirundo. Quando enim à primis natalibus hu-

iusmodi infirma gignuntur, ob inopiam alimenti intempestiue, ac præpropere maturefcentia, alba sunt. Sic & pueri quidam protinus capita habent albicantia, & cilia, & supercilia, quod cæteris appetente senio contingit: idque indubitato propter infirmitatem, paucitatemque alimenti. Hoc enim, hoc illud est, quod canitiem inuehit. Præinde animalia alba pleraque, omnia infirmiora sunt, quam nigra. Nam hæc antè, quam absolutum incrementum capessant, propter parvitatem, tenuitatemque alimenti iam matura, alba efficiuntur, eo more, quo solent fructus, quotquot laborare, & ægrota re cõrgerit: hi enim multum ante tempus ob imbecillitatem maturefcent. Quæcumque autem sunt alba, multum à cæteris differunt: sicut equi, & canes. Huiusmodi autem omnia transmutant eum, qui secundum naturam est, & colorem, in album. Quod non aliunde, quam ab inopia alimentum, provenit. Humidum enim in huiusmodi non vetustescens, sed absumptum ab augmento, atrum efficiuntur. Plurima enim sunt ex iis & humida, & infrugifera, ratione boni nutrimenti: ob id non commutant pilos in colorem album. Quod ex eo perspicuum est, quoniam nigra antè, quam canescant, rufa euadunt, alimento in illis deficiente, & plus nimio iam excocto: quæ demum postea exalbescunt. Sed enim nonnulli suspicantur nigra omnia fieri, eadem causa, quod eorum alimentum à calido aduratur, sicuti sanguineo, & aliorum vnumquodque. Qua in re falluntur. Quædam enim animalia protinus & ab ipsis usque incunabulis nigra nascuntur: sicut canes, capelle, boues, & in vniuersum omnia, quorum pili, & coria à primis usque initiis alimentum habent. Procedente autem ætate, minus nigrum colorem defendunt. Quod non sic decebat: siquidem omnium tales esse pilos in ipso ætatis vigore par fuit tunc, quum in ipsis etiam plurimum calor vigeret: atque ita omnia potius à principio canescere. Multo enim imbecillior ab initio omnium calor est, quam eo tempore, quo eorum pili incipiunt inalbescere. Perspicuum & hoc est in iis, quæ alba sunt: ex iis enim quædam protinus sunt colore candidissimo, quæcumque scilicet eorum plurimum habent à principio alimentum, neque insitas illi humor ante tempus exarescit: quæ progressu deinde ætatis exarescit, id est, flaua euadunt, parciore scilicet alimento postmodum in iis deficiente. Quæ autem in ipsis quidem crepundis flaua sunt, postquam ad ætatis summum vi-

gorem peruenerunt, candidissima: sicut & auium colores rursus transmutantur, alimento in ipsis deficiente. Et id sanè patet: omnia enim hæc circa collum etiam flauescunt, & omnino omnia, quæ in ipsis rarefcent, alimento in ipsis deficiente. Sed & hoc quoque planum est. Sicut enim rufum in album commutatur, & nigrum rursus in rufum, eodem pacto & album in flauum. Contingit autem & hoc in plantis. Nonnullæ enim ex posteriore concoctione iterum recurrunt in priorem. Et hoc præcipue in malo punica compertum est, & hoc ipsum ab initio: acini enim sunt punice: item & folia, ob paucitatem concocti elementi: posterius autem rursus in herbaceum colorem transmutantur, multo alimento deficiente, quum concoctio non potest eodem modo peruenire, postremo, alimento iam concocto, rursus fit color puniceus. Ut autem in vniuersum dicamus & de aliorum pilis & pennis, omnia commutationes accipiunt: hæc quidem (ut dictum est) alimento in ipsis deficiente, hæc autem ex aduerso redundante, propter quod alia aliis temporibus ætatis candidissimos, aut nigerimos habent pilos. Siquidem & coruorum pennæ postremo in colorem flauum transmutantur, quum scilicet ab alimento destituuntur. Ex pilis autem nullus neque puniceum, neque purpureum, neque prasinum, seu viridem, neque omnino alium huiusmodi colorem habent: quoniam omnes huiusmodi colores sunt, admixto ipsius Solis splendore. Pilis autem etiamnum humidis in carnis colore mutationes contingunt, & ipsi nullam admixtionem capiunt. Id autem manifestum est: ex pennis enim, quæ generantur à principio, nulla eo modo fit, quo pili sunt. Sed auium quæcumque varia sunt, omnes (ut ita dicam) nigra spectantur: sicut pauo, & columba, & hirundo. Posterius autem tales omnes varietates assumunt, quum ipsarum concoctio iam extra corpus fit, tum in pennis, tum in vaginis. Quare euenit, sicut & ipsi plantis, horum scilicet concoctionem extra corpus fieri. siquidem & reliqua animalium, tam aquatilia, quam reptilia, conchyliæ etiam, omnifarias capiunt colorum formas tunc, quum multa in ipsis fit concoctio. Et ex iis quidem, quæ dicta sunt, possit quispiam colorum speculationem agnoscere.

LIBRI DE COLO-
RIBVS FINIS.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite Physionomicon,

Liber incerto Interprete.

VO D animæ sequuntur corpora, & ipsa secundum se ipsas non sunt impassibiles à moribus corporis, id manifestum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus: multum namque animæ mutatur videtur à passionibus corporis. Et e contrario quod corpus concipitur passionibus animæ, manifestum circa amores, & timores, & tristitias, & delectationes. Amplius autem & in iis, quæ natura sunt, magis utique aliquis conspiciet, quod corpus & anima ita se habent connaturalia, ut fiant causæ plurimarum passionum ad inuicem. Nunquam enim animal factum vel generatum est tale, quod formam haberet alterius animalis, animam verò alterius: sed semper eiusdem corpus, & animam. Quare necessarium est consequi tali corpori, talem formam. Amplius autem & scientes circa vnumquodque animalium ex forma possunt considerare: equites equos, & venatores canes. Si autem hæc vera fuerit, semper autè hæc vera sunt, erit sanè ars quæpiam physionomia. Priores itaque physionomones, iuxta tres modos adgressi sunt hæc disciplinam quisque iuxta vnum. Alij quidem ex generibus animalium physionomizant, ponentes secundum vnumquodque genus figuram quandam animalis & speciei animam. Alij autem in talibus corpori similem habenti corpus & animam similem putabant. Alij autem quidam hoc quidem faciebant, non ex omnibus autem animalibus experiebantur, sed distinguebant ex ipso genere hominum secundum gentes, quæcumque differunt secundum vsus, & mores: ut Aegyptij, & Thraces, & Scythæ. Similiter electionem signorum faciebant. Quidam autem ex moribus à parentibus, quales mores dispositionem sequantur. Sequitur autem vnicuique mos, iracundo, timido, coeunti, & in vnumquodque aliarum passionum. Est autem secundum omnes modos hos physionomizare. Et adhuc secundum alios, & electionem signorum distimiliter fieri. Hi quidem igitur iuxta mores solum physionomizant: primum quidem quod quidam non iidem cum sint, mores, qui sunt in facie, eosdem habent, ut fortis, & inuerecudus eosdem habent, animabus, vel intellectibus multum separantur. Secundò autem, quod secundum quædam tempora, mores non eosdem, sed aliorum habent: tristibus enim existentibus, quandoque contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere, qui est hilaris: & e contrario hilarem contristari,

ut mos, qui erat in facie, permutetur. Adhuc cum his, de paucis utique semper apparentibus coniecturam quis accipiat. Qui autem ex feris physionomizant, non rectè electionem signorum faciunt: non enim est utique dicere percurrentem formam vniuscuiusque animalium, quod quicumque vni similis huic corpore erit, & anima similis erit. Primum enim, ut simpliciter dicam, nullus utique videbit hominem ita similem bestia, sed assimilantem in aliquo. Adhuc autem cum his, animalia pauca quædam propria habent signa, multa verò communia. Quare si quis similis fuerit non secundum proprium, sed secundum commune aliquid, quo pacto magis ille leoni, quam ceruo similior dicetur? Meritò enim propria signa proprium quid significare, communia autem commune. Communia ergo signa nihil utique manifestabunt physionomizanti. Si autem aliquis propria vniuscuiusque ferarum elegerit, non utique habebit assignare cuius sunt hæc signa. Meritò enim proprium proprium. Nihil autem proprium animalium physionomizatorum, in anima habebit utique aliquis accipere: neque enim forte solum leonum, sed alia multa: neque timidum lepus, sed & alia infinita. Si ergo neque communia eligenti manifestum aliquid sit, neque secundum propria, non utique erit vnumquodque animalium aspiceret, sed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandem passionem: ut si fortis inspiciat aliquis signa, fortia animalium in vnum accipientem oportet perscrutari, quæ passionibus his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli accidant. Si enim ita quis elegerit, quod eadem sunt signa fortitudinis, prædictis animalibus non solum fortitudinis commune inesse passionem eorum, quæ sunt in intellectu, sed & alia quædam, sic utique dubitabit, utrum fortitudinis, aut alterius signa sint. Sed oportet ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus vllam passionem communem manifestam, cuius utique signa respicias. Quæcumque itaque signorum mansua sunt, aliquid mansuum signat. Quæ autem adueniunt, atque discedunt, & deficient, quomodo utique signum verum erit non manentis in anima. Si quidem enim mansuum adueniens, & deficient signum quis suscipiet: contingeret utique ipsum quidem verum esse, non tamen conueniens, si non perpetuo sequatur rem. Quæcumque autem passionibus factæ in anima non in aliquo permutant signa, quæ sunt in corpore, quibus utitur physionomon, non erunt huiusmodi

di cognitiones arti: ut quæ sunt circa oppositiones, & scientias, medicum, aut citharædum non contingit cognoscere. Nam addiscens aliquam disciplinam, nullum mutat signorum, quibus utitur physiognomon. Oportet ergo determinare circa qualia quædam est physiognomia, quoniam non circa omnia, & ex quibus singula signa accipiuntur: deinde consequenter de manifestissimis circa unumquodque manifestare. Physiognomia ergo est, sicut & nomen ipsius dicit, de naturalibus passionibus, quæ sunt in anima, & accidentibus, quæcunque adveniunt, & transmutant signa physiognomizata. Qualia autem hæc sunt, posterius declarabitur. Nunc autem dicam ex quibus generibus signa accipiuntur, & sint omnia. Ex motibus enim physiognomizant, & ex figuris, & coloribus, & ex moribus apparentibus in facie, & ex leuitate, & ex voce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. Vniuersaliter quidem huiusmodi sunt, quæ dicuntur physiognomones de omnibus generibus, signa. Si quidem igitur immanifestus, aut non designatiuus foret talis transitus, sufficiebant prædicta. Nunc autem fortasse melius est unumquodque de singulis, quæcunque manifesta de physiognomizatis certius explanare, enumerantem cuiusmodi signa referantur ad singula, quæcunque scilicet ex prædictis manifesta non fuerit.

De Coloribus.

COLORES ergo significant, acuti quidem calidum & sanguineum: albi cum rubore, bonam indolem: quando in leui corpore accidit hic color.

De Pilis.

PILI autem molles quidem, timidum: duri autem, fortem. Hoc autem signum sumptum est ex omnibus animalibus. Timidissimum enim est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimum habent: fortissimum autem, leo, aper, & pilum durissimum habent. Est autem & in aibus hoc idem videre. Vniuersaliter enim quæcunque quidem habent duram pennam, fortes: quæcunque autem mollem, timidi. Et particulariter est hoc quidem videre in cornicibus, & in gallis: similiter autem & in generibus hominum hoc idem accidit. Quicunque enim apud Septentrionem habitant, fortes sunt, & durorum pilorum. Qui autem apud Meridiem, timidi, & mollem pilum habent. Pilositas autem, quæ est circa ventrem, loquacitatem significat. hoc autem refertur ad genus auium. Proprium enim auis est eorum, quæ sunt circa corpus, pilositas, quæ circa ventrem est: eorum autem, quæ sunt circa intellectum, loquacitas.

De Carne.

CARO autem, dura quidem, & habitus boni, insensibilem significat: mollis autem & ingeniosum, & instabilem, nisi in forti corpore, & habent extremates fortes hoc accidit.

De Motu.

MOTVS autem tardi quidem, mollem intel-

lectum: acuti verò, calidum.

De Voce.

IN VOCE autem grauis quidem, & intensa fortis: acuta autem, & remissa, timidum.

Regula physiognomie.

FIGURAE autem & passiones, quæ apparent in facie, secundum similitudines accipiuntur passionis: quando enim dum patitur, aliquid fit, ut si hoc habet, quando aliquis irascitur, irascibile signant eiusdem generis. Mas autem femina maior est, & fortior, & extrema corporis fortiora, & crassiora, & habitus melioris, & potiora secundum omnes virtutes.

Modi physiognomie.

SIGNIS autem, quæ sunt in partibus corporis, fortiora sunt ea, quæ accipiuntur manifesta in moribus: & secundum motus, & figuras. Omnino autem, vni quidem signorum credere stultum est. Quando autem plura conueniunt, quæ sunt in vno, magis utique conueniet, ut quis accipiat vera esse signa. Est autem alius etiam modus, secundum quem aliquis physiognomizet. Nullus tamen aggressus est. Ut si necesse sit iracundum, & tristem, & paruum, secundum morem inuidum esse, & si non sint inuidi signa: ex illis autem prioribus contingat utique physiognomoni & inuidum inuenire. Maxime quidem quando talis proprius modus fuerit philosophantis. Possit enim quibusdam existentibus necessarium esse, proprium putamus philosophia. Quod contrarium est huic quandoque, iuxta passiones physiognomizare & mala.

De Voce.

SECUNDVM passionem intendens quispam, acutam putarit duplicem ob causam iracundi vocem ponendam esse. Indignatus enim, & iratus, distendere consuevit vocem, & acutè loquitur: qui autem remissus stat, remittit vocem, & grauitè loquitur. Rursus autem animalium, fortia quidem grauis vocis sunt, timida autem acutæ vocis. Leo quidem, & taurus, & canis latrabilis, & gallorum, qui sunt boni animi, grauitè vociferantur. Ceruus autem, & lepus acutæ vocis sunt. Sed fortè & in his melius est, non ed quod ipsorum vox est acuta, & grauis, fortem aut timidum ponere: sed arbitrandum est, fortem quidem fortis, remissam autem, & imbecillem, timidi. Est autem potissimum, quando signa non sunt confessa, sed subcontrariantia, nihil ponere, nisi sint discrepantium inter se, alia credibilia aliis. Et maxime quidem in speciem, sed non in tota genera referre decet: similia enim sunt quæsito. Non enim totum genus hominum physiognomizamus, sed quædam sunt in genere.

Signa fortis corporis.

PILI duri, figura corporis erecta, ossa, & costæ, & extrema corporis fortia, & magna, & venter amplus, & contractus ad se, armi lati, & distantes, nec valde colligati, nec omnino dissoluti, collum forte, non vehementer carnosum, pectus carnosum, & latum, coxa contracta, pectus deor-

deorsum contractum, oculus charopus, nec valde expansus, nec omnino clausus, squallidior color in corpore, acuta frons, recta, non magna: gena, neque leuis, neque omnino rugosa.

Signa timidi.

PILI molles, corpore inclinatus, non erectus, quæ sunt sub vmbilico sursum tracta, circa faciem subcroceus, oculi imbecilles, & mobiles, & extrema corporis imbecilla, & crura parua, manus longæ, & subriles: lumbi autem parui, & imbecilles, figura contenta in motibus: non vehemens, sed lupinus, & stupefactibilis: mos, qui est in facie, mobilis, sollicitus.

Ingeniosi signa.

CARO humidior, & mollior, non boni habitus, neque valde pinguis: quæ sunt circa musculos scapularum, & collum, macriora, & quæ sunt circa faciem, incolligata: quæ sunt circa musculos scapularum, & inferiora, remissa: bene soluta, quæ sunt circa costas, & secundum dorsum non carnosus: corpus album misto rubore, & purum: cutis subtilis: pili non valde duri, nec valde nigri: oculus charopus, humidus.

Insensati signa.

QUAE sunt circa collum & crura, carnosæ, complexa, & colligata: cotyle rotunda: muscoli scapularum, sursum expansi: frons magna, circularis, carnosæ: oculus croceus: crura circa talum grossa, carnosæ, rotunda: mandibula magna, carnosæ, lumbi carnosæ, crura longa, collum grossum, facies carnosæ, sublonga fatis: motus autem & figuram & morem, qui apparet in facie, secundum similitudines accipit.

Inuerecundi signa.

OCVLS apertus, & splendidus, palpebræ sanguineæ, & crassæ, & parum curuus, muscoli scapularum sursum eleuati, figura non recta, sed parum prona. In motibus autem acutus, rubeus corpore, color sanguineus, facies rotunda, pectus sursum tractum.

Moderati signa.

IN moribus tardus, & loquens tardè: vox tarda, plena, spiritus mitis, oculus hilaris, non splendidus, niger, neque valde apertus, neque omnino clausus, palpebrizans tardè. Oculorum enim, qui celeriter palpebrizant, hi quidem timidum, hi verò calidum signant.

Animosi signa.

FRONS bene magna, & carnosæ, & læuis, quæ sunt circa oculos videntur humiliora, & facies somnolentior, neque intense aspiciens, neque remissa: in moribus tardus erit, & remissus figura, & more, qui est in facie, non præceps, sed videtur bonus.

Inanimosi signa.

RUGOSA facies, & macri oculi contracti, simul autem & contracta oculorum duo significat, hoc quidem molle, & femininum, aliud verò demissum & pauidum: in figura humilis, & motibus remissus.

Signa cinadi.

OCVLS contractus, genu flexibilis, inclinatio capitis ad dextram, motus manuum supi-

ni, & dissoluti, & ambulationes duplices. Hæc quidem circumclinantis, alia verò tenentis lumbos, & oculorum circumspeditiones, qualis utique fuerit Dionysius Sophista.

Signa auari.

FACIE remissus, nigri coloris, macer, quæ sunt circa faciem quasi abrasa: facies rugosa, non carnosus, recti crinis, & nigri.

Signa iracundi.

RECTVS corpore, figura bene latus, animosus, subrufus, scapulae distantes, & magna, & late, extrema magna, & fortia, læuis & circa pectus, & circa bubones, barbatus probè, capillorum ambitus floridus, deorsum tendens.

Signa mansueti.

FORTIS specie, bene carnosus, caro humida, multa, bonæ magnitudinis, & commenturatus, figura curuus, curuus capillorum sursum vultus.

Eorum, qui sunt aliorum reprehenses.

OCVLI sunt rugosi, somnolenta facies de more videtur: quæ circa faciem sunt, & oculos, pingua.

Puillanimi.

PARVORVM membrorum, & paruorum articularum, macer, & paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis fuerit Leucadius Corinthius.

Ludi amantes.

IVSTO breuiorem cubitum habent, gaudent victoria.

Amatores contumeliarum.

QUIBUSCVQVE est superius labium eleuatum, & specie proni sunt, & rubicundi.

Misericordes.

MISERICORDES sunt, quicunque sunt albi coloris, & puri, & habent oculos quasi pingues, & nares deorsum distantes, & semper plorant. Iidem etiam amatores sunt mulierum, & gignitores foeminarum, & circa mores inrerrogabundi, & semper memores, & ingeniosi, callidi: horum autem signa dicta sunt. Misericors, est sapiens, & timidus, & moderatus. Immisericors, & insipiens, & inuerecundus.

Signa voraci.

VORACES sunt hi, quibus id, quod est ab vmbilico ad pectus, maius est: aut quod inde est vsque ad collum.

Signa luxuriosi.

QUI est albi coloris, & pilosus, rectis capillis, & crassis, & nigris, & tempora pilosa, oculus pinguis, & lasciuus.

Somnolenti signa.

AMATORES autem somni sunt, qui habent superiora maiora: calidi, habentes carnem boni habitus, eleganti specie, hirsuti circa ventrem.

Signa memoris.

QUI habent superiora maiora, scita & carnosæ magis.

De signis particulariter.

VIDETVR autem mihi anima & corpus com pati ad inuicem, & animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, & iterum forma

corporis alterata simul alterat animæ habitum. Quando enim animæ est tritari & latari manifestum est quod tristes obscuræ faciei sunt, gaudere autem hilaris. Si quidem igitur animæ dissoluta, formam, quæ est in corpore adhuc existere contigerit, sanè & ita animæ, & corpus compatibilia forent, quamuis conferentes adinuicem non forent. Nunc autem manifestum, quod utrunque se cõsequitur. Maxime id ex hoc manifestum fiat: Mania videtur esse circa animam, & medici medicinis purgantes corpus, & diaris vtentes in 10 ipsis, permutant animam à mania. Curationibus autem corporis, simul & corporis formam soluitur, & animam à mania permutatur. Quoniam igitur utraque soluitur, palam sit quoniam conferunt ad inuicem. Manifestum insuper est, quod virtutibus animæ, similes corporis formæ sunt: quare erunt omnia similia in animalibus, eiusdem cuiuspiam declaratiua. Multa autem animalia sunt, & quæ operantur, hæc quidem propriæ pas- 20 siones vniuscuiusque sexus animalium sunt, alia verò communes, in propriis igitur operibus animæ, propriæ pasiones secundum corpus, in communibus autem communes. Communes quidem sunt, iniuria, & quæ est circa Venerea excessus: laceratarum, & vilium, communis est iniuria: porcorum, & alinorum, habitus qui est circa Venerea masticando cõeunt. Proprium autem est, in canibus quidem contumeliosum: in asinis autem non triste. Quomodo igitur commune quidem & 30 proprium conuenit distingui, dictum est. Opus autem est multa consuetudine, si quis debet esse sufficiens ad dicendum singula de his. Quoniam enim ea, quæ videntur in corporibus, dicuntur referri ad similitudinem, quæ sunt ab animalibus, & ab actibus: & differentia quidem alia à caliditate, & frigiditate sunt. Sunt enim horum quædam apparentium in corporibus parua differentia vtentia, & eodem nomine appellata: vt pallores, qui sunt à rumoribus, & qui à laboribus: hi 40 enim eodem nomine vtuntur, & differentiam parua habent inter se: parua autem differentia existente, non facile est cognoscere, sed ex consuetudine forma, apparentem quidem assumere conuenientiam oportet. Est autem optimus modus, & citissimus, qui est ab apparente conuenientia, & contingit ita eò modo vtentem multa cognoscere: & non solum vniuersaliter utile est, sed ad electionem signorum singularium: Electorum enim quodque decere oportet tale, vt quod eligitur vult. Amplius autem secundum electionem signorum, & syllogismo, quo uti opus est, vbi- 50 que contingat, adiungentes conuenientibus conuenientia: vt si inuerecundus erit, & paruiloquus, & fur utique erit, & illiberalis: & fur quidem cõsequens inuerecundiam, & paruiloquium, illiberalis. In talibus igitur quibusque oportet hoc modo secundum conuenientiam fieri methodum. Nunc autem primum tentabo genera animalium distinguere, & quæ ipsorum conuenit permutari, vt sunt fortia, & timida, & iusta, & iniusta. Distinguendum autem animalium genera in duas formas, in masculinam & in femininam,

a iungentem pasiones conuenientes vnicuique forma. Sunt enim similia. Et quæ conamur nutrire, ferarum mansuetæ magis, & molliores secundum animas feminæ maribus sunt. Minus autem fortes, verum nutrimenta, & affluendum manuum recipientes magis. Quare excellentes tales, erunt alicubi minus iracundæ maribus. Manifestum autem id ex nobis alicui est: quoniam cum ira vincimur, difficulter prudentes, & maxime fortes sumus ad nihilum veniendum. Ferimur autem ad violentiam inferendam, & patrandum ad quodcumque ira impulerit. Videntur autem mihi magis malefica fieri feminea masculis, & proteruiores, & minus defensiva. Feminæ igitur, & quæ circa nos nutriuntur, valde manifesta sunt. Quæ verò sunt circa syluam, omnes confitentur pastores, & venatores, quod talia sunt, qualia sunt dicta. At verò & hoc manifestum est, quod singularium in vnoquoque genere, femina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & subtilioris colli sit: & pectora imbecilliora habeant, & minorum laterum sunt, femora autem magis carnosæ maribus, genua mollia, & crura subtilia habent. Pedes verò pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quam fortiorum. Minus neruosa autem sunt, & molliora, prædita humidioribus carnibus. Masculina autem his omnibus contraria habentia, natura sunt fortiore, & iustiore genere: femina autem est timidior, & iniustior natura. His ita se habentibus, videtur leo omnium perfectissimus in assumendo maris formam.

De Leone mare.

LEO enim habet os magnum, faciem autem quadratam, non valde osseam, superiorem mandibulam non eminentem, sed æqualiter pendentem deorsum: nasum autem magis crassum, quam subtilem, oculos charopos, concauos, non valde rotundos, neque valde protensos: magnitudinem verò moderatam, supercilium magnum: frontem quadratam ex medio subcauam: ad supercilia autem, & nasum sub fronte velut nubes superstat supra frontem, iuxta nasum, habet pilos inclinatos: caput moderatum, collum bonæ longitudinis, grossum, innodatum, crinibus flavis, non planis, neque valde crispis: quæ sunt circa iuncturam scapularum spatiosa magis, quam coniuncta: scapulas fortes, & pectus iuuenile: & metafrenon latum, robustis lateribus sultum: femora non carnosæ, nec coxas, crura fortia, & neruosa, gressum iuuenilem, & rotum corpus articulatū, & neruosum, neque valde humidum, neque durum: ambulat autem tardè, magnificè incedens, & mouens se in scapulis cum ambulat. Talis est secundum ea, quæ sunt circa corpus. Quæ autem circa animam, datiuum & liberale, magnanimum, & amans victoriæ, & mansuetum, iniustum, & amans eorum, cum quibus versetur.

De Pardali femina.

PARDALIS autem, fortibus esse visis, femineæ formæ magis est, nisi secundum cruras his autem operatur, & aliquod opus fortitudinis facit. Habet faciem paruam, os magnum, oculos

los paruos, albos, concauos, eosdem autem superficiales: frontem longam, aures rotundas magis, quam planas, collum longum valde, pectus expers laterum, & longum dorsum: femora carnosæ, & coxas: quæ verò sunt circa ilia, & ventrem, læuia magis. Color autem varius, & rotum non articularum, & absque mensura est. Forma corporis talis est. In his autem, quæ secundum animam pusillum est, & fraudulentum, & omnino dicere, dolosum. Animalium igitur, quæ videntur fortia, conuenientia assumpta animalia, masculinæ formæ, & femininæ dicta sunt. Alia autem qualia sunt, facile est utique pertransire. Quæcumque autem ad physiognomonizandum inspicere conuenit ab animalibus, in electione signorum dicitur. Electio autem signorum, quæ est secundum homines, sic accipitur.

De pedibus.

QUIBUSCUNQUE pedes bene nati, magni, articulati, & neruosi, fortes sunt: secundum ea, quæ sunt in anima, reducentur ad masculinum genus. Quicumque autem pedes paruos, strictos, inarticulatos habent, delectabiliores autem visu, quam fortiores, molles sunt: secundum ea, quæ sunt in anima, referuntur ad femininum genus: quibus pedum digiti curui, inuerecundi, & quibus vngues curui, referuntur ad aues curuorum vnguium: quibus pedum digiti coniuncti sunt, stercoreosi, referuntur ad ortygas strictorum pedum in lacubus degentes.

De talis pedum.

QUIBUSCUNQUE ea, quæ circa talos sunt, neruosa, & articulata, fortes secundum animam, referuntur ad masculinum genus. Quicumque autem sunt talis carnosæ, & inarticulati, molles secundum animam, referuntur ad femininum genus.

De Cruribus.

QUIBUSCUNQUE crura habent articulata, & neruosa, & robusta, fortes secundum animam, referuntur ad masculinum genus: quicumque crura subtilia, neruosaque habent, luxuriosi referuntur ad aues: quicumque crura superflua habent, & sunt parum disrupta, odibiles, & inuerecundi, referuntur ad apparentem decentiam: qui sunt secundum genua plani, cinædi, referuntur ad apparentem conuenientiam.

De Coxis.

QUI habent coxas osseas, & neruosas, fortes sunt, referuntur ad masculinum genus: qui habent coxas ossulentas, & superfluas, molles sunt, & referuntur ad femininum genus.

De Pectine.

QUIBUSCUNQUE pecten osseum, acutum habent, sunt fortes: qui carnosum, & pinguem habent, molles: qui autem habent modicam carnem, siccam, desiccata, mali moris sunt: referuntur ad simias.

De Lumbis.

QUIBUSCUNQUE autem bene lumbosi sunt, a matotes ferarum: referuntur ad canes, & leones. Videbit utique aliquis & canes valde venaticos lumbosos esse.

De Ventre.

QUIBUSCUNQUE ea, quæ sunt circa ventrem, pinguia, bene fortes, referuntur ad masculinum, quicumque autem non pingues, molles, referuntur ad indecentiam.

De Spina, vel Dorso.

QUI spinam magnam, & bene fortem habent, fortes sunt anima: referuntur ad masculinum. Qui autem spinam strictam, & imbecillum habent, molles, referuntur ad femininum genus.

De Costis.

QUIBUSCUNQUE autem robustis lateribus, fortes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum genus: qui autem non bene costati, molles sunt secundum animam, referuntur ad femininum genus: quicumque ex lateribus circumducti, sunt sicut inflati, loquaces, & stultiloqui, referuntur ad boues, vel ranas.

De Umbilico.

QUIBUSCUNQUE autem maius habet quod ab umbilico est usque: ad extremum pectoris eo, quod est ab extremitate pectoris usque: ad collum, voraces, & insensibiles. Voraces quidem, quoniam ventrem magnum habent, quo appetunt cibum. Insensibiles autem, quia angustum locum habent sensus, atque in arcum redactum, ab eo, qui recipit cibum, ita vt sensus grauentur propter repletiones ciborum, aut indigentiam.

De Pectore.

QUIBUSCUNQUE autem pectus magnum habet, & articulatam, fortes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum genus.

De Metastreno.

QUIBUSCUNQUE autem metastrenon habent magnum, & bene carnosum, & articulatam, fortes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum. Quicumque autem imbecille, & non carnosum, & inarticulatam, molles sunt secundum animam: referuntur ad femininum.

Ad idem.

QUIBUSCUNQUE autem metastrenon curuum est valde, musculique ad pectus coacti, mali moris sunt: referuntur ad apparentem conuenientiam, quia pereunt antrorsum, conuenientia videri. Quicumque autem metastrenon eminens habent, gloriosi, & non intelligentes: referuntur ad equos. Quoniam autem neque curuum vehementer oportet esse, neque concauum: metastrenon, quærentium bene nati.

De Epomide.

QUIBUSCUNQUE cervix articulis eminentibus, & scapulae, fortes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum: quibus cervix imbecillis, & inarticulata, molles sunt secundum animam: referuntur ad femininum. Hæc dico, quæ dixi de pedibus, & coxis.

De Scapulis.

QUIBUSCUNQUE autem scapulae bene solutæ sunt, liberales sunt secundum animam: referuntur ad apparentem, quia conuenit apparenti formæ liberalitas: quibus verò difficulter solubiles, conuulsa, illiberales: referuntur ad apparentem conuenientiam.

De his, quæ sunt circa clauem colli.

Quibuscunq; autem ea, quæ sunt circa clauem colli, bene solubilia, sensibiles: nam bene solubilibus existentibus quæ sunt circa clauem facile motum sensuum recipiunt, quibus verò quæ circa clauem sunt, conclusa sunt, insensibiles: difficulter enim solubilibus existentibus his, quæ circa clauem, impotentibus sunt recipere motum sensuum.

De Colla.

Qui collum grossum habent, fortes sunt secundum animam: referuntur ad masculinum, qui autem habent subtile, imbecilles sunt: referuntur ad feminas. Quibuscunq; collum grossum, & carnosum, iracundi: referuntur ad iracundos tauros. Quibuscunq; autem est bene magnum, non valde grossum, magnanimi: referuntur ad leones. Quibus est longum, subtile, timidi sunt: referuntur ad ceruos. Quibus autem breue valde, dolosi, & insidiatores: referuntur ad lupos.

De Labijs.

Quibus sunt labia subtilia, & in extremitatibus laxa, ita vt superius labium ad inferius proreudatur ad coniunctionem labiorum, magnanimi sunt, referuntur ad leones. Videbit vtrique aliquis hic & in magnis & fortibus canibus, quibus labia subtilia, dura circa dentes caninos, supereminentes, qui ita habent, ignobiles: referuntur ad sues. Qui autem grossa labia habent, & superius inferiori propendens, fatui: referuntur ad asinos. Quicunq; autem superius labium & gingiuas præminentia habent, amatores sunt contumeliarum: referuntur ad canes.

De Naso.

Quicunq; autem nasum extremum grossum habent, rathymi sunt, id est, facilem animum habent ad concupiscendum: referuntur ad boues. Qui autem nasum in extremitate grossum habent, insensibiles sunt: referuntur ad sues. Qui nasum extremum acutum habent, difficulter irascibiles sunt: referuntur ad canes. Qui nasum habent rotundum, & obcolum, magnanimi: referuntur ad leones. Qui verò nasum extremum subtile habent, auiculares. Qui habent à fronte mox curuū, inuerecundi sunt: referuntur ad coruos. Quicunq; autem aquilum habent, articularum à fronte, magnanimi: referuntur ad aquilam. Quicunq; nasum concauum habent, & frontem rotundam, & rursum eminens rotundum, luxuriosi: referuntur ad gallos. Qui verò simum, luxuriosi: referuntur ad ceruos. Quibuscunq; nares sunt aperta, iracundi: referuntur ad passionem, quæ sit in ira.

De Facie.

Quicunq; faciem carnosam habent, rathymi, id est, facile concupiscibiles sunt: referuntur ad

boues. Qui faciem macilentam habent, solliciti. Qui autem carnosam, timidi: referuntur ad facies alino, & ceruo similes. Qui valde paruam habent, pusillanimi: referuntur ad carum, & ad simiam. Quibus facies magna, tardi: referuntur ad asinos, & boues. Qui verò neque paruam, neq; magnam, oportet esse medios: habitus vtrique horum medius erit conueniens. Quibus autem facies videtur paruitica, illiberales sunt: referuntur ad apparentiam.

De Oculis.

Quibus autem ab oculis tanquam vesiculæ dependent, amatores vini sunt: referuntur ad passionem. Quibus vehementer cadunt, quæ ante oculos apparent, vt vesiculæ, amatores somni: referuntur ad passionem, item ex somno surgentibus dependent quæ sunt in oculis. Quicunq; oculos paruos habent, pusillanimi: referuntur ad apparentiam, & simiam. Quicunq; verò habent oculos magnos, referuntur ad boues. Igitur bene narum oportet neque magnos, neque paruos habere oculos. Qui verò concauos habent, maleficirreducuntur ad simiam. Quicunq; habent oculos eminentes, fatui: referuntur ad apparentiam, & asinos. Quoniam autem neque eminentium oculos, neque concauos oportet esse, medius vtrique habitus præstabit. Quibuscunq; autem oculi sunt parum concaui, magnanimi: reducuntur ad leones. Quibus verò plus, mansueti referuntur ad boues.

De Fronte.

Quicunq; frontem paruam habent, indisciplinabiles: referuntur ad sues. Qui autem magnam valde, tardi: referuntur ad boues. Qui rotundam habent, insensati: referuntur ad asinos. Qui autem minus planam habent, sagaces: referuntur ad canes. Quicunq; quadratam, & moderatam frontem habent, magnanimi: referuntur ad leones. Quicunq; autem collectam habent, adulatores, referuntur ad passionem, quæ sit. Id in canibus videbit quispiam, qui cum blandiuntur, contractam habent frontem. Quicunq; autem nebulosam, audaces: referuntur ad taurum, & leonem. Quando autem nebulosus habitus, audaciam significat, tranquillitas autem adulationem, medius habitus vtrique horum bene decenter se habet. Quicunq; tristem habent frontem, mestri: referuntur ad passionem, quoniam mestri tristem habent faciem. Qui autem demissam, lamentabundi sunt: referuntur ad passiones, quia lugentes demissa sunt frontis.

De Capite.

Quicunq; autem habent magnum caput, sensati: referuntur ad canes. Qui verò paruam, insensati: referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata, inuerecundi: referuntur ad habentes vngues curuos.

De auribus

De auribus.

Quicunq; aures paruas habent, simiales sunt. Quicunq; autem magnas, alimini. Videbit vtrique aliquis & canum optimos moderatas aures habere.

De coloribus.

Qui valde nigri sunt, timidi: referuntur ad Aegyptios, & Aethiopes: valde autem albi, timidi sunt: referuntur ad mulieres. Color autem, qui confert ad fortitudinem, medium horum oportet esse. Flauus, magni animi sunt: referuntur ad leones. Rubei, valde astuti: referuntur ad vulpes. Pallidi, colore turbati, timidi sunt: referuntur ad passionem, quæ sit ex timore. Qui autem sunt mellei coloris, sunt frigidi: frigida autem mobilia difficulter: mobilibus autem difficulter existentibus iis, quæ iuxta sunt corpus, erunt vtrique tardi. Quibus color ruber est, acuti sunt, quoniam omnia, quæ sunt secundum corpus, à motu calefacta erubescunt. Quibus color flammens est, maniaci: quia ea, quæ sunt in corpore vehementer calefacta, flammens colorem habent. Qui autem sunt extremè calefacti, maniaci vtrique sunt. Quibus autem est flammens color circa pectus, difficilis ira sunt: referuntur ad passionem. Iratis nanque superaccenduntur ea, quæ sunt circa pectus. Quibus autem circa collum & tempora venæ distensa sunt, difficilis ira referuntur ad passionem, quia iratis hæc accidunt. Quibus facies supererubescens est, verecundi sunt: referuntur ad passionem, quia verecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescunt, amatores sunt vini: referuntur ad passionem, quia ebriis supererubescunt genæ. Quibus autem oculi supererubescunt, extra se feruntur ob iram: referuntur ad passionem, quia qui ab ira efferuntur, erubescunt oculis. Quibus autem oculi valde nigri, timidi: niger enim color valde, videtur timiditatem significare. Qui autem non sunt valde nigri, sed declinant ad flauū colorem, boni animi sunt. Quibus autem oculi glauci, aut albi, timidi sunt: vitus est albus color timiditatem significare. Qui autem non sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt: referuntur ad leones, & aquilas. Qui autem vino colore similes sunt, stolidi sunt: referuntur ad capras. Quibus ignei sunt oculi, inuerecundi: referuntur ad canes: Qui autem oculos discoloratos habent, & turbatos, timidi: referuntur ad passionem: quia qui timuerint, pallidi sunt colore non æqualiter. Quicunq; oculos lucentes habent, luxuriosi: referuntur ad coruos & gallos.

De pilositate tibiarum, & aliarum partium.

Qui tibias pilosas habent, Venerei sunt: referuntur ad hircos. Qui autem ea, quæ sunt circa pectus, & ventrem, valde pilosa habent, nunquam in eisdem perseuerant: referuntur ad aues: quia ea pectus & ventrem valde pilosa habent. Qui pectora habent valde nuda, vel non pilosa, inuerecundi sunt: referuntur ad mulieres. Quoniam igitur non oportet valde pilosa esse, neque nuda, medius habitus est optimus. Quicunq;

umeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant: referuntur ad aues. Qui dorsum habent pilosum valde, inuerecundi sunt, referuntur ad bestias. Quicunq; autem collum retrò pilosum habent, liberales sunt: referuntur ad leones. Qui autem mentum habent acutum, boni animi: referuntur ad canes. Quicunq; habent supercilia coniuncta, tristes sunt: referuntur ad similitudines passionis. Qui supercilia diuisa habent ante nasum, & extensa vtrique ad tempora, fatui sunt: referuntur ad porcos. Qui erectos pilos habent in capite, timidi: referuntur ad passiones: quia timentibus eriguntur. Qui capillos multum crispas habent, timidi: referuntur ad Aethiops. Quoniam igitur rigentes, & vehementer crispi timiditatem ferunt, qui in extremitate sunt crispi, ad bonum animum referuntur, referuntur autem & ad leonem. Qui id frontis, quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt: referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habent capillos ad frontem iuxta nasum, sunt liberales: referuntur ad decentem apparentiam.

De gestulatione manuum.

De manus, & cubiti, & brachij motu, eadem referuntur. Qui humeris rectis, tensis insulant, galeangones: referuntur ad equos. Qui scapulis mouentur curui, sunt elati: referuntur ad leones. Qui pedibus inuertis ambulantes, & cruribus, feminini: referuntur ad mulieres. Qui verò corporibus circumtorquentes se, & fricantes, adulatores sunt: referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando, cinædi sunt: referuntur ad apparentem decentiam. Quicunq; oculos habent bene mobiles, acuti, rapaces: referuntur ad accipitres. Qui palpebrizant, timidi: quia in oculis prima mouentur. Qui oculos frequenti tempore mouentes, tincturam albuginis in oculo velut immotam habent, intellectiui. Si enim in quopiam intellectio vehementer fiat, in ea stat & visus.

De voce.

Qui voce admodum magna vociferantur grauter, iniuriosi, referuntur ad asinos. Quicunq; autem vocant à graui incipientes, & finiunt in acutum, iracundi, & lugentes: referuntur ad boues, & ad decentiam vocis. Quicunq; autem vocibus acutis, mollibus, ac raptis loquuntur, cinædi: referuntur ad mulieres, & ad decentiam. Quicunq; grauius vocant, magnum, ac perplexum: reducuntur ad fortes canes, & decentiam. Quicunq; molliter sine contentione vocant, mansueti: referuntur ad oues. Quicunq; vocant acutè, & fortiter, iracundi: referuntur ad capras.

De paruis corpore, & magnis.

Parui valde, acuti sunt: motu enim sanguinis paruum locum continent, motiones quoque valde velociter accedunt ad sapere. Qui autem sunt valde magni, tardi. Motu enim sanguinis magnum locum continente, motus tardè

accidunt ad sapere. Quicumque autem paruo-
rum siccis carnibus vtuntur, aut & coloribus, aut
quæ per caliditatem corporibus superfluunt, ni-
hil perficiunt. Existente enim in motu paruo, &
veloci propter igneam, nunquam secundum
idem est sapere: sed aliud in alio prius, quam ex-
cedens perficiat. Quicumque magnorum humidis
carnibus vtentes, aut coloribus, qui propter fri-
giditatem innascuntur, nihil perficiunt: existen-
te enim motu in magno loco & tardo per frigi-
ditatem non permittit aliquid accedere ad sape-
re. Quicumque autem paruorum humidis carni-
bus vtuntur, & coloribus propter frigiditatem,
sunt perfectiui. Existente enim motu in paruo,
difficiliter mobile complexionis commensura-
tionem præbuit primùm perficere. Quicumque
magnorum duris carnibus vtuntur, & coloribus
per caliditatem, sunt perfectiui, & sensitiui: exi-
stente enim latrone in loco magna, & tarda pro-
pter frigiditatem, nihil conduceret accedens ad
sapere, qui verò magni duris carnibus vtuntur,
& coloribus propter caliditatem, sunt perfecti-
ui, & sensitiui: magnitudinis enim superabundan-
tiam, & carniū, & coloris caliditas acquisiuit:
quare commensuratum esse ad perficiendum. Ex-
cedentia igitur corporum magnitudinibus, aut
paruitudinibus deficientia, quomodo perfecta
sunt, & quomodo imperfecta, dictum est. Media
autem natura horum ad sensus optima & perfe-
ctissima, quibus vtique supponitur inesse. Morus
enim non multi existentes, facilius ad mentem
accidunt, nec etiam paulatim existentes proce-

dunt: quare perfectissimam & ad perficiendum
quæ fuerint propolita, & ad sentiendum oportet
moderatam esse magnitudinem.

*De commensuratis, & in-
commensuratis.*

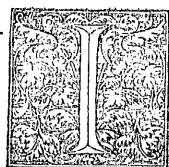
INCOMMENSURATI, alturi, vel dolosi, re-
feruntur ad passionem, & ad foeminam. Si enim
qui incommensurati sunt, alturi sunt: commen-
surati vtique erunt simul & iusti, & fortes. Rela-
tionem autem commensurationis ad corporum
bonam motionem, & bonam natiuitatem redu-
cere oportet, sed non ad formam maris, sicut in
principio dictum est. Bene se habet autem & om-
nia signa, quæcunque prædicta sunt, referre ad
apparentem conuenientiam, & in masculum &
foeminam. Hæc enim perfectissima diuisione di-
uisa sunt, & demonstratum est quod masculum
est foemina iustior, & fortior, & vniuersaliter di-
cere, melior. In omni autem electione signorum,
alia aliis signis magis declarant manifestè subie-
ctum. Manifestissima autem, quæ in principalibus
locis sunt. Principalissimus autem locus
est, qui est circa oculos, & frontem, & caput, & fa-
ciem. Secundus autem, qui est circa pectus, & sca-
pulas. Consequenter circa crura, & pedes: qui au-
tem circa ventrem, minimus. Omnino autem, vt
sic dicam, ista loca manifestissima signa præbent,
in quibus & sapientia plurimè decor apparet.

LIBRI ARISTOTE-
LIS DE PHYSIOGNO-
MIA, FINIS.

ARIST

ARISTOTELIS

Stagirita de Mirabilibus Auscul-
tationibus Liber.

IN PÆONIAE monte
Heseno, qui Pænicam Me-
dicamque regionem termi-
nat, feram quandam, alibi
Bolinthum, à Pæonibus ve-
rò Monepon vocatam, in-
ueniri tradunt: quæ omni-
quidem natura ad bouis si-
militudinem accedat proximè, differat verò ma-
gnitudine, & robore, ac iuba insuper. Est enim ea
à ceruice illi velut equo admodum promissa, aq;
vertice ad vsque oculos dependens. Cornua au-
tem non quemadmodum bobus, sed adunca in se
inflexa, macronibus deorsum versus aures por-
rectis, magnitudine tam ampla, vt singula plus se-
mifextario capiant, colore maximè atro, & relu-
cente pèrinde, ac rafa, decoratâque. Tergus di-
stentum, locum octo accubantium occupat. Per-
cussa fugit, nec nisi cursu delassata subsistit. Car-
nem habet gustu gratissimam. Calcibus sese tue-
tur, & alui proluuie, quam ad passuum etiam qua-
tuor spatium proiicit, (nam ea egerendi forma
frequenter vtitur) seruentem adeò, vt canum, qua
pertingat, pilos absumat. Verùm concitata tan-
tùm belluæ, non etiam quiescentis stercora eam
vim habent. Imminente partu, simul pluribus
collectis, enitantur adultiores, inque circulum
egerunt, ac se quasi vallo circundant & muniunt:
largam enim quandam eius simi copiam hoc ge-
nus animantis reicere solet.

In Arabia aiunt, camelos non inire matres
suas, sed etiam si quis cogat, non patiuntur. Por-
rò curatorem admissario aliquando destitutum,
opertam matrem submisisse pullo, qui etsi coi-
tum (vt videtur) absoluit, paulò tamen pòst eum
hominem moribus necauit.

Cuculos in Helice inquit generaturos, non
nidificare, sed in palumbium, aut turturum nidis
parere, sed & nec incubare, nec excludere, neque
nutrire. Verùm natum iam pullum (singulos
enim edit tantùm) nutritumque, reliquos suos
coalunos è nido deturbare: quippe qui ad tan-
tum roboris, pulchritudinisque excreseat, vt &
reliquis facile sit superior, & nutricem quoque
in sese conuertat, quæ specie eius exultans in
eiciendis suis fert opem.

Capra Creticæ, sagittis percussæ, quærunt, vt
adparet, Distamum, isthic proueniens, cuius pa-
stu rela è corpore eiciunt.

Ceruos Achaicos, aiunt cornua amissuros,
loca difficilia, & quæ inueniri nequeant, pe-
tere, propterea quod armis destituti, tueri se

nequeant, tum ob dolorem, quem ex auulso-
rum cornuum vestigiis sentiunt, vbi & ena-
tam gerentes hederam plurimos viros esse.

In Armenia venenum quoddam nalci aiunt,
quod pardalium vocant, id venatores lana il-
litum, vbi visus est pardus, abiciunt. Qui si
ex eo degustauerit, humana excrementa reme-
dio quærit. Quocirca venatores vasculo im-
posita, ex arbore suspendunt, vt assultatione
frequenti, fracta viribus, lassatâque bestia doma-
ri queat.

In Aegypto aiunt, crocodilis hiantibus, tro-
chilos aues, dentes expurgare, carunculis, quæ in
rostris hærent, exelis, atque hoc velut gratum
officium cum voluptate admittere, nec villo pa-
cto nocere.

In Cephalenia non bibunt capræ diebus sin-
gulis, vt videtur, pro reliquorum quadrupedum
more, sed ad flantem auram conuertæ, hiantesq;
hausto vento reficiuntur.

In Syria, inquit inter sylvestres equos,
vnum præire armento, vbi si iunior aliquis
equam initurus conscenderit, ducem indignari,
& hunc tantisper, dum comprehendat, persequi,
defixoque morfu verenda euellere.

Testudines aiunt, quando serpentem degluti-
uerunt, mox origanum insuper vorare, id nisi
promptum statim inueniant, interire. Multosq;
ruri agentes cum id experiri vellent captata op-
portunitate, origanum euulsam quærenti præri-
puisse, eoque animans in ipforum conspectu su-
bitò interuisse.

Viuerris aiunt genitalia esse, reliquis anima-
libus plurimùm ablimilia, quod ipsis quomodo-
cunque affectis sint instar olsium firma, durâque.
Singulari stranguria laborantibus remedium, si
rafa, tritâque exhibeantur.

Picum martium, arbores scandere ferunt,
quemadmodum ascalaphum, tam resupinum,
quàm pronum, depascique vermiculos, quos
adeò vestigar auidè, vt totos stipites tundendo
perforet.

Pelecanos aiunt, conchas fluuiatiles vora-
re, multitudinèque ingestam mox vomere,
ac eo, quod esui est, vesci, caterùm à testa ab-
stinere.

Circa Cyllenen Arcadiæ, merulas candidas
gigni tradunt, quod alibi nusquam contingat,
vocesque varias sonare. Luna lucente ingredi,
interdiu verò quantolibet studio aduigiletur, de-
prehendi non posse.

A quibusdam fertur, mel Anthinum, vt vo-
cant,

cant, circa Melum Cnidumque nasci, odore quidem suavi, sed neutiquam durabile id exitham fieri.

Circa Cappadociam aiunt locis quibusdam mella citra fauos comportari, olei instar crassa.

In Trapezunti vrbe, ea quæ in Ponto sita est, mel ferunt è buxis produci graueolentissimum, quod sanos quidem mentis loco moueat, agros verò, percussosque eiusmodi stupore sanet.

In Lydia aiunt ex arboribus mella copiosa colligi, vnde pastillos absque cera indigenæ conficiunt, duritia tanta, vt nisi vehemētiore attritu nihil demi inde possit.

Fit & in Thracia mel non pēinde solidum, sed arenosum. Cæterum mella omnia concreta eandem crassitē feruant, diuersam ab aqua, & liquidis reliquis. Reliqua enim omnia concreta non nihil siccescunt, attenuanturque.

Chalcidica herba, & amygdala ad mella conficienda vsum præbent maximum. Tum etiam augere foetum vehementer dicuntur.

Apes aiunt ex vnguētis inebriari, neque odorem ferre posse. Itaque redolentes vnguēta à cæteris vapulare.

Illyrios ferunt, quos Taulantios vocant, ex mellis vina reddere: fauos enim aqua superfusa exprimunt, ac simul ahenò ad mediā vsque partem incoctam, primūm fictilibus infundunt, iam tum dulcissimam de hinc vasis ligneis referunt in multa tempora, donec per omnia vini saporē contrahat, cætera potus dulcis, & syncerus. Ea verò industria, in Græcia aliquando paratum ferunt, vt à vino vetere nihil differret. Verum misionem deinceps perquisitam explorari non potuisse.

Circa Thesaliā tantam serpentū copiā generari memorant, vt à ciconiis nisi tollantur, inhabitabilis, defertaque reddatur regio: quocirca & has venerantur incolæ, & lege, ne quis noceat, cauetur, homicidij pœna transgressori constituta.

Eodem pacto Lacedæmonem ferunt, serpentibus adeò resertam quondam, vt ob annonæ penuriam, his vico alimentorum vterentur Lacedæmones: vnde & à Pythia *epios* vocatos.

In Cypro insula Metas aiunt ferrū deorare. Aiunt & Chalybas, in iuxta sita parua insula aurum comportatum construere peculiari præstruere, aliis omnibus studio: quocirca in metallis, vt vnde deper, effossum secant.

Fertur ex Suis in Mediā iter facientibus statione altera, immensam scorpionum multitudinem generari. Quocirca trāsiens aliquādo isthac Perfarum rex triduo ibidem hēsit, suisque omnibus scorpionum venationem imperauit, præmio iis, qui captorum numero excelleret, proposito.

In Cyrene aiunt non vnum tantum muscarum genus reperiri, sed plura, formisque, & colore distincta, latifrotes enim alias velut mustelas, alias viperis similes esse, quas & echidnas vocant.

In Sicilia ferunt aquæ vorticem esse, in quem mersæ aues, reliquæve animantia suffocata, vitæ restituantur.

In Scythiis, quos Gelonas vocant, Tarandus

reperitur haud frequens, colorem mutat pro locorum, in quibus extiterit, varietate, & prouidet rarò capitur. Nam & arborum, & locorum, & in vniuersum omnium, quibus adpropinquarit, colorem reddit. Et, quod admiratione cum primis dignum est, habitus non solum corpori tam varius, quod etiam cum Chamæleonte illi commune est, sed etiam villo datur. Magnitudo ei, quæ boui, caput cervino simile.

Ferunt in Abydo quendam mente destitutum, in theatrum progressum vacuum, multosq; dies illic diligenter, tanquam in eo essent histriones, applausisse, acclamasseque admirandè: ceterum mente recepta dixit suauiss se nunquam, atque eo tempore, vixisse.

Tarenti aiunt cauponem noctu quidem insanisse, interdiu verò vina vendidisse: sed & clauicula domus suæ in zona ita conseruasse, vt quamlibet multis surripere conantibus nunquam tamen amiserit.

In Lipara insula, aiunt quidam terram reperiri, qua si ollam obruas, quicquid iniicias lixetur.

In Media Pætracine, regione Perfidis, ignes quidam iugiter æstuant, illi quidem modicè, hi autem vehementer, flamma pura, lucentēque efflagrantem, locis vtique planis, non accliuibus. Quam ob rem & rex Perfarum isthic coquinas extruxit. Conspicui sunt hi quidem diu, noctūq; alij verò in Pamphylia noctu tantum.

Aiunt circa Atitaniam, iuxta colles Apolloniatis petram esse, in qua latens ignis non apparet quidem, sed superinfuso oleo exardescat.

Ferunt ex columnis Herculis incendia, alia quidem iugi flamma, omnique tempore flagrare, alia autem noctu tantum, vt Periplus scribit: similem & in Lipara, conspicuum quidem ignem, lucentēque, sed noctu tantum. Aiunt & in Pitheculis insulis astuaria esse, ignea quidem vi, feruentique supra modum ardore, nec tamen flammam mittere. Porro alterum in Lipara inquit Xenophanes, interdiu, annis sexdecim profusus extingui, decimo septimo rursus redire.

Ferunt circa Lydiā ignes emergere immensos, diebusque septem ardere. Cum primis verò admiratione dignum est, quod circa Siciliā craterem inquit, ignium emicantium latitudinem stadia quadraginta patere, altitudine autem vix ad tria vsque tolli.

In Thracia aiunt lapidem, quem spinum vocant, dissectum ardere, compositumque rursus, quemadmodum & Smarillem aqua persusum accendi, vtrinque non absimilem Maritham quoque ostendere.

Circa Philippos in Macedonia, ferunt metalla inueniri, quorum ramenta crescant dissecta, aurumque manifestò producant.

Aiunt & in Cypro, circa Tyrriam quā vocāt, ferrum natura æquè miranda prouenire. Quod in minuta frusta concisum feritur, deinde aqua persusum augetur, surgitque vt colligi queat.

In Mylo insula ferunt, effossas terre cauernas, alia succrescente humo rursus compleri.

Circa Paoniam dicūt, crebris imbris terra liquefacta, aurum, quod apyrum vocāt, inueniri.

In Pœonia ferunt, adeò fertile auro solum esse, vt plurimum pondus minam excedens reperitur ut. Ex eo regi exhibent glebas duas, quarum altera duas, altera tres libras appendat, atque eas aiunt mentæ principali apponi, primūmque ex iis cibum degustari.

Aiunt & in Bactris, Ozum fluuium glebulas auri plurimas ferre, similiter & in Theodoronte, circa litora ebullire aurum, & aluco quoque deferri.

In Pieria Macedonia fertur aurum non signatum, in quatuor terræ hiatus defossum esse à regibus priscis, ex quorum vno auri lamina palmi magnitudine excreuerit.

Fertur autem peculiaris quædam generatio esse ferri Chalybici Mysique, vt quod ex sabulo fluuio comportatum, alij simpliciter locum in fornace excoqui, alij illam etiam ex lotura frequentiore subidentem hypostasin iniici, simulque igni purgari tradunt, adiecto Pyramacho lapide, qui isthic plurimus reperitur. Hoc genus ferri, aliis est multò nitidius, & nisi vnus tantum ignibus, vnâque fornace purgetur, argento simile redditur. Solum hoc est impermissum, cæterum minimè prouenit copiosè.

Aiunt & apud Indos, æs adeò splendidum, purum, syncerumque reperiri, vt colore, & specie, nequaquam ab auro discerni queat: vnde & inter Darij pocula cados quosdam esse, qui nisi olfactus iudicio ab auro distare non cognoscantur.

Stannum ferunt Celticum, multò, quam plumbum, citius liquefieri: argumento est, quòd etiam in aquis soluat, & colore inficiat quacunq; attingit.

Sed & ex frigoribus liquefit, calore scilicet ex congelatione intrinsecus ob mollitiem incluso & coacto.

In Pantheo olea est, quam Callistephanum vocant, omnia folia, reliquis oliuis contraria forma producens. Quippe quæ supinam, non pronam partem habeat viridiorem, ramos mittit quemadmodum myrtus, vnde & sumpra planta Hercules in Olympiis oleam platanit, athletis coronas suppeditantem. Distat ab Ilisso fluuio stadiis sexaginta, muro circuniecto munita. Ac ne quis tangat, grandis pœna cauetur. Hinc & Elei decerptum furculum, in Olympio campo plantarunt, vt victores inde coronis donaretur.

In metallis Lydiæ circa Pergamum, quæ quòdam extruxerat Cræsus, accidit, vt cum bello orto opifices in ea confugissent, obstructo ab hostibus exitu, suffocati sint, verum longo post temporum interuallo, apertis rursus, repurgatisque metallis, inuenta sunt amphoræ, aliaque id genus vasa, quæ ad manuarios vsus adhibuerant, repleta humore quodam, & in lapides indurata, & iuxta etiam ossa humana.

Lacus Afcanij aquas ferunt adeò nitrosas esse, vt vestibus in hunc intinctis alia lotione nulla sit opus, diffuere verò, si quis diutius paulò immerferit.

Fretum inter Siciliam & Italiam vnâ cum Luna intumescit & subidet. Porro in prato iuxta viam quæ Syracusas ducit, fons est, neq; amplius,

neque aqua larga scaturiens, ad quem cum turba numerosa confluxisset, auctus subito præbuit aquarum abundè liberalem copiam.

Est & fons in Palice Sicilia, amplitudine decacalni. Aquas ad sex cubitorum altitudinem eicit, vt inundaturus planitiem omnem videatur, verum eodem loco diffuens consistit, porro iuriurando hic sacer haberi solet. Quæ enim cunq; libet, tabellæ inscribunt, inque fontem abiiciunt, ea si vero iureiurando confirmetur, natans in superficie tabula restabitur: sin secus, velut pondere depressa eripitur ex oculis, igneq; corripitur periurus. Quocirca fideiussorem capit Sacerdos, qui iusta numinis vindicta sacrum, execrandumque si peierarit asportet.

Demoneus Carthaginensium insula à Demoneo primo cultore nomen traxit, vbi caruleum metallum reperitur, & chrysolilla ad auri venas pulcherrima, oculisque medicandis cum primis utilis. Sed & æs natans ibidem est, stagno passibus duobus in mare porrecto, vnde constata statua sunt, in Sicyone vetusto Apollinis templo, inque Pheneo, orichalcei appellantur, inscriptione eiusmodi insignita, Hercules Amphitriades Heli capta constituit. Eadem duce scemina, cuius parentem necarat Augiam occupauit. Fosfores metalli huius visu redduntur acutissimo, & si palpebris fortè careant, tum nascuntur. Quapropter simul æs, cineremque phrygium oculis medicandis adhibent.

Eodem loco spelunca est, quæ Glaphyram vocant, in qua columna ex guttis destillantibus excreuerunt, id quod apparet, quæ ex imo pauimentum tollunt, vbi spatium etiam angustissimum, res fuisse,

Ex aquilarum paribus alternis haliaetus & quæ ut imaquila nascuntur, quoad par eiusdem generis comportari potuerint.

Verum vultures non diuersum genus, sed grandes rursus vultures gignunt, eoque steriles: indicio est, quòd vulturis magni nidus nemini mortalium visus sit.

Stupenda vis apud Indos plumbi conspecta est: liquefactum enim si aqua frigida infundatur, exilire traditur.

Æs Mossionæ cū splēdidiore cādore eminere ferunt, non adiecto stanno, sed terra quadā isthic nascente simul incoctum. Atq; eius adtēperaturę primū inuentorem celata arte neminē docuisse, & prouide priorū temporum aramenta iis in locis posterioribus longè præstatiōra deprehensa.

Aiunt in Ponto auium quoddam genus reperiri, quæ non egerant, sinēque sensu doloris non deplumentur solum, sed obelisco etiam suffigantur. Verum ex ignis admoti calore sensum cieri.

Apes solstitia denuntiare videntur, suo ad labores egressu, quòd & melitopolis certo argumento est, quippe quæ tum quietem agant. Videntur & cicada post solstitia demum canere.

Echinum à cibo abstinere ad annum vsq; eolutum tradunt.

Stellionem cum exuias more serpentum reicit, mox conuersum deorare aiunt: obseruari enim à medicis solitum, ob vsu, quem in epilepsia curatione præclarum habent.

Vrse adipem aiunt hyeme, quo tempore somno indulgent, frigore concretam excrescere, supraque vasa, quibus reposita fuerit, tolli.

In Cyrene ranas mutas, & sine voce aiunt esse, & in Macedonia Ematheolicis suis solidas vngulas esse.

In Cappadocia ferunt mulas fecundas esse, & in Creta alnos fructum ferre.

Circa Babylonem aiunt quidam in cauernis aquosis pisciculos latere: verum arefacto flumine ad areas pastum prodire, alarum subsidio, caudamque motu, ceterum fugere persequentes, capitis humo mersum, reliquo corpore tegere, quod multi insequendo, iritandisque, explorarunt, caput habent ranæ marinæ simile, reliquum corpus globio, branchias vero piscibus aliis.

Heracleæ piscium genus aiunt esse, intra terræ cauernulas defossum, maximè circa flumina, locaque humidiora. Verum arcentibus iis locis, primum contrahi aiunt, mox inualecente siccitate, humorem in sylvas usque persequi, donec eo quoque destituantur. Itaque latibulis vel medioeriter vdis ferarum instar hærere, immotisque, defixisque, ceterum si ante superuenientes aquas effodiantur, moueri.

In Paphlagonia pisces altè in terram defossum aiunt, virtute præstantes, etiam si nec aquæ in proximo appareant, neque illabuntur flumina, sed sola, nudaque terra patiantur.

Ceruos in Epiro dextrum cornu abiicientes aiunt defodere, rebus multis vitile.

Phocam aiunt captum vomere coagulatum, efficax epilepticis pharmacum.

Ligam ferunt caudam studiosè contegere, cum ad alios usus, tum maximè sphaeragidis conficiendis idoneam.

Fertur circa Italiam, in Cyræo monte lethale venenum nasci, tanta vi, ut sumptum mox pilis corpus totum nudet, ac soluat adeo membra cuncta, ut velut liquefcentia cadaverum speciem miserabilem tota superficie præbeant. Hoc ferunt Pemestium, Gaiumque, Cleonymo Spartiatæ infidiatos esse, verum deprehensos, examinatosque à Tarquinii supplicio affectos.

In Diomedæ insula maris Adriatici, ferunt templum quoddam & admirandum, & religione sacrum, ab aibus in circulum obsideri, magnitudine vastis rostris, & prælongis, & turgidis. Qui Græcis quidem accedentibus quietem agant, ceterum Barbaris, qui accolunt, venientibus, subuolant, ac pedibus, rostrisque capita eorum laceant, insistentisque multis vulneribus interimant. Fabulantur has quondam ex sociis Diomedis extitisse, circaque eam insulam facto naufragio, ducentem amisisse ab Aeneo gentium illarum rege dolo necatum.

In Ombriis insulis aiunt pecora annis singulis ternos partus edere, terramque multiplicem ferentibus frugem reddere. Sed & mulieres fecundas vehementer, ut quæ raro vnos, sed plerumque geminos, aut ternos enitantur.

In Electridis insulis maris Adriatici sinu duæ statuae recumbentes videntur, ad formam præscæ elaboratæ, stannea altera, altera vero ærea, Dæ-

dali opus, ut existimatur, monumentumque rerum iis temporibus gestarum, quibus ipse Minos ex Sicilia, Cretaque fugiens, ad hæc loca apulit. Insula ab Eridano præterlabente effusa traduntur. Præterea & lacus iuxta flumen est, aqua calida feruens, tum odorem adeo exhalans foetidum, ut & armentis aquandis inutilis sit, & aues etiam superuolantes necet. In hunc & Phaethonta fulmine ictum delapsam fabulantur incolæ. Ambitus est in circulum haud minor ducentorum stadiorum. Tum populi arbores in eo frequentes. Vnde (quod vocamus) electrum distillat, gummi simile, eoque quod ad instar lapidis indurescat. Collectum autem ab incolis in Græciam deportatur. In has ergo insulas deuenisse Dædalum, occupatæque ferunt, & imaginem in vna suam, in altera Icarum filij constituisse. Verum soluentibus iam Græcis, Argolisque exidentibus, Dædali statum velut fuga sibi consulentem, in Icarum insulam miraculosè abiisse.

In Aetna Sicilia monte est, ut inquit, spelunca, quam circa florum omnigena copia crescit omni tempore, tum violis immensum quoddam spatium obtegatur. Quæ finitima loca adeo fragrantia sua replent, ut occupati hac suauitate odoris venatici canes, lepores vestigare nequeant. Ac sub eodem hiato obscurum quoddam antrum lateret, quod Proserpinam rapuisse Pluto fertur: triticumque reperitur nec domestico, quo vtuntur, neque alij importato simile, sed peculiari proprietate insignitum: quo argumento contendunt illic primum omnium triticum conspectum esse, & proinde Cererem etiam sibi, ut apud se natam, vendicant.

In Creta lupos, vrsos, viperas, aliasque id genus noxias feras nullas nasci dicunt Iouis beneficio, qui istic natus perhibetur.

Extra columnas Herculis aiunt in mari à Carthaginensibus insulam fertilem, desertamque inuentam, ut quæ tam sylvarum copia, quam fluminibus navigationi idoneis abundet, cum reliquis fructibus floreat vehementer, distans à continente plurimum dierum itinere: in qua cum Carthaginenses quidam ob soli fertilitatem conuibia agitare, ac habitare cœpissent, ferunt prædes, ne quis deinceps insulam ingrederetur, pœna capitis interdixisse, incolisque eiectis, ne coitione (si habitare istic pergerent) facta, insula principatum consequerentur, Carthaginenses ea felicitatis parte priuarent.

Ex Italia ferunt viam ad usque Celtas Gallos, & Celtiberos protendi, Heracleam vocant, in qua & Græci, & indigenæ transeunt, ab incolis obseruantur, ne quid iis malè forte accidat, quippe quod pœnas iij pendunt, damnatumque lege faciunt, in quorum finibus datum fuerit.

Apud Celtas venenum reperiri tradunt, quod Xenicum ipsi appellant, tanta celeritate insiciens, necansque, ut venatores Celtae cum ceruum iaculo tincto percusserint, festinatò adcurrant, carnemque vulneratam exeant, ne veneno promeant animal putrefat, alimentoque inutilis caro reddatur. Verum inuentum esse huic antipharicum corticem quercinam, aut, ut volunt

volunt alij, folium quod *καρδύιον* ab ipsis appellatur, inde nimirum quod obseruatione comperitum sit, coruum ex gustato veneno malè affectum herbam eam adisse, moxque ut glutiuisset, doloribus liberatum esse.

In Iberia aiunt combustis aliquando à pastoribus syluis, calenteque ex ignibus terra, manifestum argentum defluxisse. Cumque postmodum terræ motus superuenissent eruptis hiatibus magna copia argenti simul collectam, atque inde etiam Malsiliensibus proventus non vulgares obtigisse.

In Gymnatis insulis, quæ ad Iberiâ sitæ sunt, post septem illas maximæ, aiunt oleum non ex oluis, sed è terebintho magna copia reddi, ad vsum omnes accommodatum. Porro ipsos Iberos in mulieres adeo pronos, ut pro vno fœmineo corpore, quatuor aut quinque mascula cum mercaoribus commurent. Quocirca Carthaginensibus militantes stipendia in fœminarum coemptionem tantum impendunt, quum possidere isthic argentum non liceat. Hinc orta, receptaque, quod Hercules aliquando bellum Hispaniæ intulisset, diuitiis incolarum inuitatus.

In finibus Malsiliensium circa Ligysticam, lacus esse fertur, qui ebulliens, effususque piscium multitudinem immensam, verique fidem superantè eiicit. Ceterum stantibus Eretis tantum puluerem cõcitari, ut coacervata in lacu humo sicca, superficie obtegit, inque formam redigat area: vnde indigenis licet pertusa siccitate in trivis quotuncumque libitum est pisces citra negotium eximere.

Quidam Ligystorum adeo dextrè, solertèque fundam agitare feruntur, ut conspectis aibus singulas ictibus singulis destinent, tanquam certi momento omnes casuras.

Peculiare autem est huic genti, quod mulieres opus facientes, paritum, lotoque infante, ad sarculum mox, fositionemque redeunt, ac alia obuent munia puerperis minimè vstitata.

A miratione & hoc apud Ligys dignum est, quod fluiuis quidam fertur cursu in sublime attolli, adeo ut ex opposito stantes nequeant conspici.

In Hetruria ferunt insulam esse, quam Thaliâ hodie vocant, in qua ærifodina est, vnde æs eruitur, omne scilicet illud, ex quo isthic ærea vasa constantur, deficere autem, nec reddere quicquam ali-quandiu, ceterum temporum procurfu, non æs, ut antè, sed ferrum provenire, id nempe quo etiamnum vtuntur, Popanium incolæ vocant.

In Hetruria urbem ferunt, quam Cenaream vocant, supra modum munitam esse: quippe cuius medium tumulus occupat ad triginta stadiorum altitudinem surgens, & omnigena materie, & aquis abundans. Vnde metuens sibi à tyrannide populus, seruos manumissos summæ rerum in annum præcicit, quo euoluto alios eiusdem sortis surrogat.

In Cuma circa oram Italiæ ferunt thalamum subterraneum Sibyllæ fatidicæ esse, eius scilicet, quæ ætate quamlibet proeet & virginitatem seruassè impollutam traditur. Erythraea fuit hæc, sed à quibusdam Italiæ incolis Cumana, ab aliis vero Melachraena nuncupatur. Locum hunc à

Leucadiis occupatum aiunt. Porro circa Cumam fluiuum esse inquit (Ceres ab ipsis appellatur) in quem iacta, quæcunque fuerint enalcantur, ac postremò in lapidem indurescant.

Alcistheni Sybaritæ vestem tradunt, tanta magnificentia consecram esse, ut cum in Lacinia Iunonis panegyri, ad quam tota confluere Ister Italia, proposuisse spectandam, omnium oculos à reliquis in se conuerterit. Hanc aiunt Carthaginensibus emptam à Dionysio seniore tum regnante, centum viginti talentorum pretio, purpurea erat tota, amplitudine quindecim cubitorum animalculis intertextis distincta, supernè quidem Susis, infernè verò Perlicis. In medio autem Iupiter, Iuno, Themis, Minerua, Apollo, Venus elucebant, ad latera Antisthenes, utrinque autem Sibaris.

Circa Iapygiam promontorium, vbi inter Herculem Gigantèque depugnatum fabulae restantur, fontem esse tradunt, qui cruore defluens ea parte mare in nauigabile reddat fœtoris grauitate. Ferunt & passim etiamnum in Italia Herculis monumenta extare, iuxta vias, quas ille transiit, & circa Iapygiæ Pondsiam vestigia eius apparere, quæ nequeas pedibus calcare.

Sed & in eadem insula lapis inuenitur plaustrali magnitudine, quem Hercules sublatum transtulisse fertur, digito vno mobilis.

In Orchoemia Bœotiæ vrbe vulpeculam visam tradunt, quæ cum canem persequentem fugiens ad subterraneum meatum decurrisset, simul ingressus ille, larransque sonitum edidit, pèinde ut in patenti campo resonantem. Vnde venatores numinis aliquid residere isthic arbitrati, aditu erupto ingressi sunt ipsi quoque, illa cescentèque per hiatus, ceu fenestras, lumine, oculis etiam reliqua subiecta sunt, quæ regressi magistratibus exposuerunt.

In Sardinia insula estructuras ferunt esse antiquorum, vetusto Græcorum more compositas, & cum alia plura eximia, tum Tholos rhythmis innumeris exornatos, existimantur ab Iolao Iphiclis filio omnes extructæ, qui Thephradibus Herculis nepotibus assumptis ad ea loca traiecit occupaturus, quippe qui ob cognationem Herculis, cui tum torus parebat Occidens, ea in re aliquo ad se pertinere arbitrabatur.

Ichniua primum appellata est, à vestigijs, ut videtur, humani similitudine, felicem olim rebus omnibus, & fertilem maximè fuisse perhibent. Aristem enim, quem agri colendi peritissimum fuisse scriptores rerum restantur, præfuisse primum tradunt, antea à multis, magnisque aibus occupata. Verum hodie non est ea fertilitate amplius, quod Carthaginenses rerum potiti, omnes fructus alimento idoneos extirparunt, caprisque pœna cauerunt, ne quis incola rursum ferere fruges tentaret.

In Lipara insula Aeolica sepulcrum aiunt esse, circa quod cum etiâ alia prodigiosa eueniant, tum id, quod ea loca securè, turdoque nemini accedere liceat, vno ore perhibent. Sonitum enim tympanorum, cymbalorumque, & risum cum strepitu, plausisque manuum audiri manifesto. Ceterum

terum cum primis monstruose id quoque circa antrum accidit, quod antelucano quidam ebrius somno isthic oppressus triduum totum cubavit, quæritusque à familiaribus quarto demum die repertus est: qui mortuum rati ad proprium monumentum extulerunt, dumque iusta iam pro more celebrarent, ex improviso surrexit, quæque obtigissent exposuit. Quæ & si ad fabulam propius, quam veri fidem accedere videantur, non potui tamen de locis his scribens, tacitus præterire.

Circa Cumam Italiae lacum esse ferunt, quem Aornon vocant, forma circulari, profunditatēq; immensa, tumulis vndeque septem, trium ad minus stadiorum altitudine. Cùmque cætera nihil habeat magnopere admiratione dignum, mirandum tamen hoc fortasse, quod circumpositis vndequeq; & superincumbentibus densissimis arboribus non cernas vllum in lacu natans foliū, qua puritate sui admirationem merito ciet.

Circa Epirum autem isthinc non ita procul distantem calidas aquas passim scaturire ferunt, vnde locus Pycnoplegeron appellatur. Cæterum autem nullam isthac transuolare vanè asseritur, cum cygnos eo loci haud paucos agere comperitum sit.

Circa Italiam Syrenes insulæ sunt, in summo freti vertice eius, nempe quod situm est ad portum in mare locum inter alluentes sinus, qui & Cumam cingit, & Posidoniam diuidit. Vbi ab æcolis studiosè muneribus, sacrificiisque coluntur, & sacra quoque ipsarum ædes monstratur. Porro nomina recensentes Parthenopen vnam, alteram Leucosiam, tertiã Ligiam vocant.

Iuxta Mentoricen & Istram mons fertur esse, quem Delphium vocant, fastigio altissimo, quod descendentes qui ad Adriam habitant, pontum, ac media interualla, quæque in illis geruntur, contueri possunt, quod mercatum confluentes passim mercatores, Pontici Thalia, Chia, ac Lesbiana vina, Adriatici verò Coreyrenses amphoras cõmunt.

Ferunt & Istrum ex Hercynia sylua profluentem diuidi, partimque in Pontum, partim verò in Adriam decurrere: cuius rei argumentum non hoc tempore primùm, sed à prisca vsque seculis extat. Aras enim eo loci ab Iasone positas ostendunt. Ferunt & insuper hoc indicio esse, quod ea loca innauigabilia sint, quando Iasoni iuxta Cyaneas ingressum, exitum verò de ponto fuisse per Istrum comperitum est. Et quod simul memoratur, præternauigare Planctas, vt appellant, insulas, nisi isthinc soluisse, non potuisse, cæterum in Agialia ad mare Tyrrenum, cum alia monumenta Aristæorum, tum id, quod ad Calculos vocant, monstratur. Nam ad litus calculos inuenire perhibent coloris varij, tum scilicet ex destillationibus liquorum, quibus vnebantur, coloratos. Tales enim nec ante, nec post ea tempora inuentos. Sedenim & alia sunt non obscuriora iudicia, non fuisse transitum illis, pro Symplegadas testante, scilicet, id poëta eius loci indigena. Nam, cum periculi magnitudinem exprimere contenderet, declarat hæc loca nauigatio-

ni minimè peruia exitisse:

*ἄλλαδ' ἴσῃ, πινυκάζε νεῖον, καὶ σῶμαλα φασγῆς
Κύμαδ' ἄλδς φέρεσσι πρῶτ' ἀλοῖο δὲλλας.*

Circa igitur Cyaneas non videtur ignis emitti, sed iuxta fretum, quo Sicilia ab Italia distinguitur, ab vtraque parte euaporatio, tum quod insula cõtinuè ipsa flagrat, tum quod flamma Aetnae sæpe totam regionem permeant.

In Tarento solent interdum parentari Atridæ, Acacidis, Tydidisq; & Laërtiadis, Agamemnoniadis autem, seorsimque die constituta alia sacrificia agere, quibus mulieribus immolata tangere lege interdicitur. Est & templum apud ipsos Achillis. Ferunt hunc locum olim Ionibus obtinentibus Plion vocatum esse. Verum postquam à Tarentinis inhabitari cõceptus est, Heracliam. Cæterum iam inde remotius à primis incolis Sigmum appellatur.

Apud Sybaritas aiunt Philocteten coli, qui ex Troia profugus inhabitauit, quæ vocantur mollia Crotoniatis, distantia à Troia, vt ferunt, centum viginti stadiis, ac Hercules arcus in Apollinis Halij templo consecrauit, quos per vim à Crotoniatis in Apollonium translatos ferunt. Aiunt in locis mortuum esse auxilia ferentem Rhodiis, qui cum Tlepolemo ad ea loca delati, contra incolas depugnant.

Circa Italiam, quam Calabriam vocant, iuxta Metapontum aiunt Mineruæ Græcæ templum extare, inque eo Epei, qui & nomen imposuit, instrumenta reposita, quæ ad Equi Duriani fabricam comparat: Mineruam enim in somnis visam hæc vt opera consecraret, flagitasse, cumque exitus difficultate impediretur, loca implicitum enauigare non potuisse. Vnde Mineruæ Græcæ hodie sanum appellatur.

Ferunt & circa Dauniæ locum templum esse Mineruæ Achaicæ, in quo secures arcæ, armæque cum Diomedis, tum fociorū eius collocata sint. Aiunt & isthic canes esse, qui venientes Græcos iniuria nulla impetant, sed tanquam familiarissimis blandiantur. Porro omnes Daunij, accolaque tam viri, quam femine atratis tantum vestibus vtuntur, ea nimirum de causa, quod Troianæ mulieres dum captiuae ad ea loca essent tradita, merentes ne grauem seruitutem sub mulieribus Græcis experirentur, (nam tum ea loca inhabitabant) naues incenderunt, tum vt iugum seruire effugerent, tum vt viros, manendi necessitate imposita, detinerent. Vnde rectè à Poëta dictum est: Pepla trahentes, profundisque sinibus, illas videre, vt apparet, isthic licet.

In Peucetinis Dianæ templum est, in quo locatum est celebre, illud æreum ferrum in scriptio ne hac insignitur, Diomedes Diana, Id fabulatur ab eo collo ceruino applicitum accreuisse, itaque deinceps hoc pacto inuentum ab Agathocle Siculorum rege, in Iouis templum locatum.

In Peloro Siciliae promontorio tanta copia pronenit crocus, vt à quibusdam etiam inquilinis Græcis flos cuiusmodi sit haud interno scatur: curribus magnis hunc comportant, quibus libitum est. Tum verò strata ex eo, scenasque construunt.

Poly

Polyxitus rerum Sicularum scriptor loco mediteraneo itagnum esse ait ambitu suo scutum nihil excedens, aqua resplendente quidem, sed turbulentiore non nihil, in quem si quis lauandi gratia ingrediatur, in latum extendi. Quod si iteret, amplius dilari, adeo vt amplificatum spatium quinquaginta etiam viros capiat. Verum ad eam iam mensuram diffusum ex imo intumescente, corporaque lauatum in sublime rapta foras in paumentū sternere, ac mox ad veteris angustia spatium contrahi. Atque id non solum humanis corporibus, sed quadrupedibus etiam ingressis vsu venire perhibent.

In Carthaginensium ditone ferunt montem Comium cum omnigena rerū materia, tum in primis variegatis floribus referunt esse. Vnde contigua loca iuaucolentia participantes viatoribus respirationem gratissimam reddunt. Iuxta autem fontem oleo fluentem esse, ac odore, cedri guttis non absumili. Verum, vt inquit, tantum imperitis natura eius oportet accedere, quibus adeo copiosè scaturit oleum, vt hauriri etiam queat. Iuxta eum fontem sponte natam perram ferunt iusta magnitudine, ex qua ferunt caloribus æstiuis, ignis flammam exilire, hyeme autè aquæ voraginem effundi. Sic & duos coruos ad Iouis templum assiduos extitisse, neque aliò vsquam euolasse tradunt.

Fertur & circa Scyrthas, Medosque Thraciæ fluuium, quem Pontum vocant, lapides deferre ardentes, contraria omnino natura prunis lignis, quippe qui agitati, sufflatique restinguantur, aquis autem resperiti exardescant, resplendantque. Cæterum vsus, quemadmodū bitumini, adeo grauis fætor est, vt reptilia penitus omnia è locis iis abigat.

Est: aiunt apud illos locum quendam non exiguum, ad minus stadiorum viginti amplitudine, vbi hordeum prouenit, quod nulli animantium generi, nisi homini tantum, sit esui. Nam equi, bouesq; ab eo abstinere, tum etiam canes, & sues vitant, vt ne excrementa quidem hominum hordeo vescantur degustent, quippe que ipsi vorata certum interitum adferant.

In Scoruis Thessaliæ fonticulum esse aiunt, vnde aqua defluens vulnera, conuulsionēq; cum hominum, tum iumentorum sanat, lignaque insecta, si fissa, non etiam contracta, fuerint, glutinat, & coniungit.

Circa Thraciã quæ supra Amphipolim sita est, rem monstruosam, & mirabilem iam antè ignaris videri tradunt. Egregredientes enim pueri ex pagis, agrisque finitimis ope accipitrum aucupantur, locum enim opportunum nacti, accipitres nomine appellatos aduocant, qui statim ad vocem auditam parent, prædamque agentes in vepres iuxta irrunt, vbi sustibus ligneis aues percutiunt pueri, & apprehendunt. Quinetiam, quod magis fortassis mirere, accipitres comprehensas à se aues aucupibus deiciunt. Vicissim tamen partem prædæ aliquam ipsis pueri impartiuntur.

Porro mirandum & hoc, quod circa Venetias euenire narratur. Cùm enim regionem innumera-biles graculorū myriades frequenter infestent sementem iactam, ex agris depascentes, ferunt Venetos sub aduentum horum ad confinia loca omnis

generis frugū semina, velut diuum donaria prolicere, quibus degultatis graculi velut hostium incursum mox superuenturo subsistunt.

In Chalcide Thraciæ vrbe iuxta Olynthū aiunt locum esse, quem Cantharolethron vocant, paulò area maiorem, quem reliqua quidem animantia ingrediuntur illesæ: cancri verò nequaquam, quippe qui ingressi oberrantes in eo fame exanimantur.

Apud Cyclopas Thracenses fons est aqua con-spectui quidem lym-pida, aliisque similis, verum haustus ab animante subito necat.

Aiunt & in Bifalorum regione bina iecinora in captis leporibus ostēdi, locumque iugeri magnitudine esse, in quem animantia ingressa pereunt.

Est & templum isthic Dionysij ornatum, magnitudinēque eximium, in quo dum festa solennia, sacrificiaque celebrantur, si fertilitatem eius anni polliceatur Deus, fulgorem ignis emicare in-[†]gnis gentem, ac circa templum agentibus conspicuum fieri. Cæterum sterilitatem venturam denuntiari, si tenebræ, quemadmodum & reliquis noctibus, locum occupent.

In Elide ædificium est (vt ferunt) stadiis distans octo ab vrbe, in quo collocantur tres Dionisio lebetes vacuæ, vocatisque peregrinis, quibus scrutari hæc libeat, ianuarum claustra sigillis obsignant, quæ deinde referant. Porro ingressi lebetes vino plenas cernunt, pauimero parietibus omnibus in-regris, & illæsis, vt artis dolose suspicio facile ob-esse videatur. Aiunt & apud eos ipsos miluos esse, qui carnes quidem in foro rapiant, cæterum inuiolatas non tangunt.

In Coronæ Bæotiæ vrbe talpæ nec viuere, nec terram fodere possunt, magna alioqui copia per totam Bæotiam redundante.

In Colubris Arcadiæ ferunt fontem esse, in quo mures terrestres natæ, vitamque degere soleant, atque idem etiam in Lamplaco contingere.

In Cranone Thessaliæ vrbe duos esse tantum coruos ferunt, qui se ipsos quidem aliò transferunt. Cæterum alios rotidè ex se natos relinquunt.

In Apollonia, quæ iuxta regionem Atlanticam sita est, nasci aiunt bitumen, picemque instar aquarum è terra subfiliens, solo eo, quod atra magis, densiorque proueniat, Macedonicæ ab similit. Nec procul isthinc ferunt accolè ignem iugiter ardere, loco minimè amplo, vt qui pentaclini spatium complectatur, vnde odor sulphuris, aluminisq; redditur, crescitque; & circa hunc herba altissima, & quod magis mirere, arbores excelsæ non plus quatuor passibus isthinc distantes. Flagrat autem continuè circa Lyciam, & Megaram Peloponnesi vrbe.

Ferunt & in Illyriis iumenta & bis in annos singulos, & pleraque geminos, multa ternos, & quaternos parere, nonnulla etiam quinos, aut plures simul progignere, lacteque diurno tres semisextarios implere. Tum gallinas non semel tantum, sed bis, terve in dies singulos oua edere. Feruntur boues esse maximi.

Itaque igni collatum nihil differre. Atque hoc arcanum tempore non exiguo cerni: ignem enim æstate tota emitti, aquam verò omni tempore.

De Siculo fretu cum alij complures scribant, tum hic stupendam in eo rem euenire inquit.

DD Tyrth

Tyrreni enim maris aestu strepitu ingenti utrinque, cum Sicilia, tum Italia oram, quam Regyum vocant, ferire, delatumque ex mari vasto in angustias postremo concludi, arque ibi fluctum sublimem tolli, sonitu magno, spatioque altissimo, ut procul distantibus conspicua sit hæc aquarum ebullitio, ut puta alba, & spumosa, nec similis maris incremento. Hæc ut incredibiliter narrantur, ita conteri oculis nemo sustinet. Interdum enim diffusis rursus ex collisione mutua ætus adeo profundus, ac horribilem aspectum necessario inuentibus præbent, ut nonnulli præ timore animi impotentes, velut offusa oculis tenebra concidant. Postquam verò ad alterutram partem fluctus allis, sublatisque ad litus supremum, denud in subiectum mare deuoluuntur, tum magno rugitu, cum vorticibus & immentis, & crebris ex imo fundo ebullit, inque gyrum eleuatur, & omnigenos etiam colores reddit. Interdum enim ater, nonnunquam cæruleus, frequenter purpureus apparet. Cæterum cursum, ac immensitatem fluxus, refluxusque ne reptilia quidem vel audire, vel videre sustinet, quocirca ad radices montium iuxta cõfugiunt. Tempestate autem desinente, in sublime efferuntur voragine, specie reluctante varia, turbidibusque, ac motibus ventorum, aut ingentium serpentum spiris non ab similes.

Aiunt Atheniensibus templum Cereris Eleusinae extructibus, porticem de petris columnam æream inuentam, cui inscriptum erat, † Deropes hoc sepulcrum, quam, alij Musai vxorem, alij verò Tripolemi matrem fuisse perhibent.

Iuxta Aeolias insulas, ut vocant, vnam ferunt palmis arboribus abundantem, nomem ex eo traxisse ut Phœnicusa appellaretur. Itaque falsò Callisthenes asserit à Phœnicibus Syriam litoralem incolentibus, arbori nomen hoc inditum. Verum à Græcis aiunt quidam phœnices appellatos, quod primi maria nauigantes, quocunque appelleret, omnes necarent. Sed & Peræorum lingua φοινίκη trucidare significat.

Circa Hypatam vrbe dicitur columna verus re-perta esse insignita inscriptione literis vetustis cõposita. Quas Carnanes: cui ea cuius esset explorare cuperent, Athenas miserunt quosdam allaturos, qui dum per Bœotiam iter faciunt, casu, missionis causam aduenis quibusdam detegunt, à quibus Thebas ad Ismamiu, quod vocant, adducuntur, eod quod isthic monumentum literis similibus conscriptum cerneretur, sed & rhythmos etiã, donariis, in sculptos literis non ab similibus, quas à peritis earum edocti, legendo propositam inscriptionem assecuti sunt, his scilicet carminibus cõpositam.

Ἡρακλέους μὲν τελευθῆρα Περσεφασσὴν
 Ἴνδορυνθίας ἀγέλην ἐλάον, ἠδ' Ἐρύθριαν ἀγῶνα
 Ἰδὲ δ' ἐδάμασσαν ἀποδῶ Πλασιφάων θῆρα, δὴ δέριον
 τέκνον
 Τῶ δ' ἐπὶ δονίῃ δὴ ἀμαρτυρῶ.
 Τυμοφορῶντος ἐπὶ θῆ δὴ τὸ δ' ἰδὸνα ἀπέδον,
 Μναμόδουλον φίλιος φηγῶν ἑσθ' στερπέ.

Hoc epigrammate pater, cum locum Erythum appellatum, quod isthic boues, nõ ex Erythia deduxerit. Neque enim vspiam vel iuxta Libyam vel Hispaniam, nomen Erythia extare ferunt.

In Vtica Libyæ nasci simum folsile aiunt trium

passuum profunditate, aspectu albū, & minimè firmū, sed simile viscosissimo glutino, qui in Solem prolatus adeo indurescit, ut nihil à pario lapide differat, quo cum animalcula mascula poliuntur.

Primos Phœnices ferunt, cum Tarrestum nauigassent, tantam argenti vim oleo, aliisque nauticis fordibus cõmutatam esse, ut nec capere naues, nec ferre possent, quocirca coactos sub discessum, cum cætera, quibus utebantur, tum anchoras etiam ex argento conflare.

Phœnices aiunt, qui Gadiram inhabitant, dum vltra columnas Herculis nauigarēt, vento Subulano impulsos ad regiones quasdam applicuisse, vltra, algasque plenas, quæ æstibus maris rigantur, exundationibus verò prorsus obruuntur aquis. Thunno rum copiam isthic innumerabile inueniri tradunt, magnitudine, deditateque incredibili, quos salfos valis impositos Carthaginem deportant, vnde soli non euehuntur, sed ob singularem bonitatem plane absumuntur.

In Pedasia Cariæ vrbe Ioui sacrificiū peragitur, quo aiunt capram missam (quod admiratione dignum) stadiis septuaginta ex Pedaso per turbam frequētem, quæ spectare solet, progredi, neque interturbari, aut à via declinare, quodque reliquis gentibus magis stupendum est, cornua heminas quatuor capere.

In Illyriis, qui Aridiei vocantur, iuxta Autoritatum cõfinia montem magnum, & in propinquo vallem esse inquit, vnde aqua profilit copiosa, non equidem omni tẽpore, sed vere tantum, quam interdum vasi infusam seruant, noctu sub dio constitunt. Quod dum ita fit sex diebus, vltimo congelatur, ac sal omnium præstantissimū efficitur. Studiosè hoc ob pecorum copiam potissimum facere obseruat. Neque enim ad eos sal importatur, tum quod à mari longius habitant, & à cõmerciis sunt alieniores. Qui tamen ob pecora cum primis opus habet, interitura, nisi bis in singulos annos eo reficiantur.

In Argo genus locustæ ferunt esse (Scorpiomachum vocant) quod viso scorpione statim pugna accingitur, ipso vicissim se opponente. Itaque vnde quaque circūcurrēs stridore assultat, cõtra aculeum ille eodem loco velut in gyrum actus, vbique obtedit, donec auidius fortè ac nimis eductum rotam amittat. Quocirca aduolans bestiola velut exarmatum iam deuorat. Scorpionum ictibus, hæc statim comesta, medetur.

Vespas ferunt in Naxo, si serpente gustato, quorum caro pergrata est illis, aculeum infixerint alicui, tãtos dolores excitare, ut tolerabiliores videatur ictus serpentum.

Scythicum venenum, quo sagittæ inficiuntur, ex vipera parari aiunt. Obseruant enim Scythæ parientes, & captas mox diebus aliquot liquefaciunt, cumque satis computruisse videntur, infundunt ollis humanum sanguinẽ, quam in sterquilinio defossam cooperiunt. Ac vbi putridus iam is quoque apparet, liquorem supernatantem aquosum, miscent cruore vipera, præsentisque, & lethale hoc pacto venenum reddunt.

In Curio Cypri vrbe, serpentum quoddam genus esse vim habens Aspidi Aegyptio non ab similem,

aliàs Ἰνδορυνθίας

aliàs τῶν ἀποδῶ

lem, nisi quod hyeme morsus huius sunt inefficaces, siue ob aliam quampiam causam, siue quod ad motum languidum ex frigore redditur, & postremo prorsus collabitur, nisi calore reficiatur.

In Cœo aiunt genus esse acherdi, cuius spina, qui vulnerantur, intereunt.

In Mysia verò vrsorum quoddam genus album esse aiunt, quod inter venandum canes flatu infectos putrefacit, eodemque modo & reliquarum ferarum carnem esui inutilem reddit. Verum vbi iam instant canes, & venatores, phlegmate vtrorumque faciem conspuunt, quod pertinaciter hærens suffocat, & excæcat.

In Arabia genus est hyænarum serpentum, id cum prospexerit feram, tam forte gluten, ut corpus mouere nequeant.

In Syria animal esse aiunt, quod leonicam vocant: eo enim ingesto leones exanimantur. Volentes non tangunt, sed fugiunt. Verum venatores ut fatinam candidam decoctam animalibus reliquis aspergunt, quæ gustata subito necant, vtrinam leonibus grauant.

Feruntur & vultures ex vnguentorum odore exanimari, si qui vel vngantur ipsi, vel vincta vorēt, & scarabeis ex rosarum odore itidem euenire.

Et in Sicilia, & in Italia aiunt felium morsum lethalem, nec ut apud nos & leuem, & imbecilem, & muscarum genus, quod morsu necet, ad quæ deuolat.

In Mesopotamia Syria, & in Istrunte aiunt serpentes quosdam exiguos nasci, qui indigenas

non lædant, aduenas verò vehementer infestent.

Circa verò Euphratem maximè id accidere inquit, vbi plurimi circa fluminis litora conspiciuntur, qui in partem vtranque deuolui solent, ut cum vespere ceterius litus occupent, illucescente luce vltra flumẽ videantur, ac Syros quidem non lædunt, sed Græcis minimè parcunt.

In Thessalia ferunt sacrum serpentem non solum morsu, sed etiam contactu reliquos omnes perdere. Quocirca cum apparet, aut vox tantum auditur (quod rarò contingit) serpentes, ac viperæ, tum reliquæ etiam feræ omnes diffugiunt. Magnitudine est non perinde vasta, sed moderata. Aiunt, in Teno vrbe ipsum à muliere è medio sublatum in hunc modum: Primum circulum descripsit femina, quem incantationibus habitis vnã cum filio ingressa, ac vocem bestia imitata est, qua recinente, accedenteque obdormiscere cœpit, magisque iam adpropinquate, somno abstinere non potuit: quocirca filius matrem pulsauit (ita præcipiente ipsa) minatus, si obdormiret, vtrique certum imminere interitum, verum si perimeret, ac bestiam abducere posset, saluos fore. Itaque circulum ingressus serpens statim exanimatus est.

FINIS MIRABILIVM

AUSCULTATIONVM

ARISTOTELIS

DE MIRABILIBUS

DD. 2. ARIST

ARISTOTELIS

Stagirite de Plantis Liber

Primus.

VITA & in animalibus, & in plantis esse deprehensa est. In animalibus quidem parens, & manifesta: in plantis vero, occultior, nec adeo evidens. Ad huiusce igitur confirmationem, multam inquisitionem præcessisse, est necesse. Neque enim constat, habeantne plantæ animam, appetendiq; facultatem, doloris item, & voluptatis, & rerum discretionis. Anaxagoras itaq; & Empedocles desiderio eas duci aiunt: sentire item, ac tristitia, voluptatēque affici affirmant. Et Anaxagoras quidem, animalia ipsas esse, & voluptate, ac dolore moueri docuit, de foliorum scilicet de fluuio, & ex incremento istud colligens. Empedocles vero sexum his admistum esse arbitratus est. Eodem modo Plato quoque, appetitu solum illas duci, ob vehementem scilicet facultatis altricis necessitatem affirmabat. Quod si constet, eas voluptate, ac dolore affici, tum sentire quoque rationi erit consentaneum: & ubi hoc constiterit, tum appetitu quoq; duci, si quidem somno reficiuntur, & vigiliis excitantur, rationi consentaneum erit. Ad eundem modum si queramus an spiritum ducant, & sexuum mistionem habeant, an contra sit: multam super hoc ambiguitatem, & quæstionem prolixam excitabimus. Verum talia omisit, neq; singulorum inquisitioni, quæ operæpretium habeant nullum, insistisse, rectius fuerit. Sunt autem qui animas habere plantas affirmarunt, quia scilicet gignere eas conspexissent, atque, & incrementum suscipere: item virefcere, quæ iuuentus quædam ipsarum sit, rursumque senio dissolui: & quod nullū inanimatorum isthæc cum plantis habeat communia. Præinde ubi eiusmodi quædam plantis adesse animaduertissent, appetitu quoque duci eas existimarunt. Nos autem quæ manifesta sunt, primū, deinde quæ latentia, persequamur. Dicimus itaque, si quid aliarum, ideam quoque appetitu duci: & voluptate afficitur, per saturitatem: dolore autem, per famem, & absque sensu affectiones illæ non sunt. Paradoxa igitur est, quæuis non adeo temerè erret, eius intentio, qui plantis sensum, appetitūque tribuendum esse, ita existimauit. Anaxagoras, Democritus, & Empedocles mentem quoque, & cognitionem eis inesse affirmarunt. At nos talia tanquam falsa repudiantes, sano insistamus sermone. Affirmamus igitur quod neque appetitum plantæ habeant, nec sensum. Appetitus enim non aliunde, quàm de sensu est. Neque igitur sensum in his deprehendimus, neque partem quæ sentiat, nec eius

similitudinem, & neque speciem definitam, nec quidpiam ad hanc consequens, neque motum localem, neque viam ad sensile aliquod. Et neque si gnium quodpiam, quo iudicari possit, sensum inesse, ut signa habentur, quibus ali sciuntur, & incrementum omnino accipere deprehenduntur. Neque vero ita à nobis hoc constitueretur, nisi altricem, autricemq; facultatem partes animæ esse cognitum foret. Præinde cum talem quandam huius animæ partem continere planta deprehendatur, necessarium sit ut animam quoque habere eam statuamus. At cum sensu careat, sensilem ipsam non esse, nequaquam non admittendum. Sensus enim illustrandæ vitæ causa est: vis altrix vero, auctoris rei viuentis est causa. Hæ differentia hoc in loco procedit, quod intelligi nequeat ut in eodem, inter vitam, eiusque priuationem medium inueniatur aliquod. Sed dicat quispiam, quod cum planta animata sit, animal quoque eandem esse, id quod nos nequaquam affirmamus. Etenim difficile est plantæ functionem attribuere, redderēve animæ functioni, quæ in animali habetur. Quod enim plantis vitam ita inesse negat, est id ipsum quod non sentiant. Sunt autem animalia quoque nonnulla cognitione carentia. Quia vero Natura vitæ animalis per mortem corrumpens, suo in genere eandem rursum per generationem conferuat, prorsus consentaneum rationi non est, ut inter animatum, inanimatumque medium aliud quoddam constituamus. Scimus autem quod conchilia animalia sint cognitione carentia: quapropter plantæ sunt & animalia. Solus ergo sensus causa est, per quam hæc animalia dicantur. Nam genera speciebus suis nomina dant, & definitiones: species vero suis indiuiduis, nomina: debetq; genus ex vna, & communi causa, quæ sit in multis, esse, non ex multis. Caterum ratio causæ, per quam genus adstruitur, non cuius est manifesta. Rursum autem, sunt animalia, quæ sexu femineo carent, alia itidem, quæ non generant, alia rursum motum nullum habentia, sunt præterea diversorum colorum alia, quemadmodum alia, quæ partum sibi dissimilem edunt: alia rursum è terra crescunt, aut arboribus. Quod igitur in animalis vita principium est: quodnam aliud, præter nobile istud animal, quod cælum, Solem, stellas & planetas circuit? Quæ extra scilicet hanc ambiguitatem sunt, & sunt impatiabilia: nam sensus, cognoscendum passio est. Sciendum est autem quod plantæ motum ex sese non habent: sunt enim terræ affixæ. Ipsa vero terra immota est. Ratiocinandum itaque fuerit, vnde nam huius vitæ accedat, ut &

ut & ipsas faciamus sensum habere. Neque enim rem communē aliquam habet hæc. Dicimus ergo, quod animalium vitæ communis causa, sensus est. Is discretionem facit inter vitam, mortemque medium. Cælum autem, quia functionem habet nobiliorem multo, digniorēque nostra, procul ab hisce dissitum est. Est itaque necesse, ut perfectum animal, & diminutum, commune aliquid habeat: & is est vitæ scopus. Præinde ubi hæc abfuerit, ab eiusmodi nominibus quisq; recedat oportet, quia medium non est: sed vita medium est. Quod enim est inanimatum, id animam non habet, neque ex ipsius partibus habet aliquam. Planta vero ex eorum numero non habetur, quæ carent animam: nam in ipsa portio quædam animæ habetur. Animal tamen non est, quia sensum non habet. Prodit autem de vita ad non vitam paulatim, ut singula quoq;. Possumus autem alio quoque modo dicere quod animata sit planta, neq; dicamus inanimatam esse: & si quid animæ habeat, sensum tamen habere non dicimus. Nam res, quæ alitur, absq; anima non est, & animal omne animam habet, sed planta imperfecta res est. Rursum animal membra habet definita: planta, indefinita: & materiā habet plantæ propriam motui, qui inest ipsi. Rursumq; dicere possumus, plantas animam habere: nam ea est, quæ motus in ipsis efficit. At desiderii, & qui loco sit motus, absq; sensu non sunt. Sic alimentum trahere, à principio naturali est, & id ipsum commune animal, ac plantæ est. Neq; cum attractione cibi, sensus villo modo iunctus sit, necesse est. Nā quæ aluntur vniuersa, duabus alimētis qualitatibus solū habent opus, caliditate, frigiditateq;, & præinde alimento humido indigent, ac sicco. At caliditas, frigiditasque in cibis reperitur siccis, ac humidis. Et neutri ex hisce naturis à pari suo se iungitur. Idcirco enim primò alimentum cōtinuum alenti est factum, vsque ad ipsam corruptionis horam, debentq; eò vitæ anima, ac planta tali, quale est ipsum utrunque. Perstruatur itaque istud quoq;, quod in oratione nostra præcessit, de plantæ appetitu, & de eius motu, animæque propria, & si quid ab ea in spiritum resoluatur. Anaxagoras enim, illas spiritum habere affirmavit, & quonam modo? Siquidē inuenimus animalia non pauca spiritum non habentia. Præterea, exactè deprehendimus, neque dormire plantas, neq; vigilare. Vigilia enim non aliunde, quam ex effectu sensus est: somnus autem, eiusdem est debilitas: nec inuenitur aliquid horū in rebus hisce, quæ dum horis omnibus iuxta dispositionem eandē alantur, in natura tamen sua nihil sentiant. Et dum alitur animal, ascendit vapor ab alimēto ad caput, indēq; prorsus dormire ipsum contingit. Vbi vero absumptus fuerit, qui ad cerebrum ascenderat, vapor, redit vigilia. Porro in quibusdā animalibus vapor hic multus, quæ tamen parū dormiunt, ut in camelo contingit, & ceruo, & conuulsi, præ cerebri scilicet siccitate, & meatuum angustia. Et somnus, motus statio est: hæc autem, rei motus est quies. Quod autem maxime, propriissimèque in hac scientia inquirendum est, id Empedocles dixit, an scilicet in plantis sexus femininus masculinūque reperiantur, aut an species ex hisce duobus sexibus cōmista. Dici-

mus itaq; quod masculus cum gignit, in aliud gignit: femina vero, cum gignit, gignit ab alio, suntq; ambo separati à se inuicem. Cum itaque in plantis reperiat quod vnaquæque species masculum genus habeat, & femellum, & omnino quod masculum est, asperius est, ac durius, rigidiusque: femellum, debilius, & fecundius. Quærendum rursum est, inuenianturne hæc duo genera simul commista in plantis esse, ut Empedocles dicit. Id quod ego sanè ita habere non arbitror. Nā quæ res permiscetur, primò simplices in sese esse debent, ut scilicet per se sit masculus, & per se femina: deinde commiscantur. Et commistio non erit, nisi per propriam generationē. Inuenta igitur fuit in plantis ante mistionē suam, mistio, quæ efficiens quoq;, & patiens causa in vna hora esse debeat. Verum non inuenitur masculinitas, femininitasq; in vlla planta coniuncta, & si hoc ita esset, tum planta animal esset perfectior. At quo pacto id esse queat, quando animal non indiget in generatione sua, re quæ iam extrinseca? At planta hæc temporibus anni indiget: nam Sole opus habet, & temperamento, & vere plurimum: & multo etiam magis hisce indiget, quo tempore foras pullulat. Est autem initiū quoque plantarum alimenti è terra quoddam, & rursus aliud fructuum generationis à Sole est. Sed & Anaxagoras dixit quod earum humiditas à terra est. Idcirco ad Lechinium aiebat quod terra mater esset plantarū, Sol pater. Caterum masculi in plantis sexus, & femelli alio quodā modo imaginari debemus, veluti quod plantæ semen in pregnatione simile sit animalium, quæ in commistione maris, & femina consistit. Et sicut in ouo vis est, dum pullus gignitur, vnde alimentū quoq; eius est vsq; ad ipsam completi horam, & exitū ab ea, quando femella pulli vna in hora exponit: sic & plantæ semē habet. Rursum ait Empedocles, quod plantæ, licet pullos non generent, quia res, quæ nascitur, non nisi ex natura feminis nascitur, & quod sit quod remanet ex eo in principio, cibis radicis, & nascēs mouet se statim. Sic itaq; in mistione masculorū, & feminarū plantarū existimare debemus, sicut & animalium, quia plantarū mistio quoq; in dispositione quadam est. Sed in animalibus quoniam sexus miscetur, vires quoq; sexuum, quæ prius erant separata, cōmiscantur: prodiitq; ex ambobus illis res vna quædam: id quod in plantis non fit. Non enim ubi genera, eorumq; facultates fuerint commista, postmodū separatim habentur. Si igitur Natura masculū cum femina miscuit, rectè processit: quia non inuenimus functionem in plantis aliquam præter fructuum generationē, neq; animal separatum est à femella, nisi quibus horis non congredditur. Et hoc fit ob multas eius actiones, scientiasque. Sunt autem qui putent plantas completas esse, & integras, vitæque ipsarū, duarum facultatum gratia esse, quæ insunt ipsis, ob alimentum scilicet idoneum, & longitudinē suæ durationis, temporis item, quo frondet, fructūque edit ipsarum vita, conuertiturq; ad illas earum iuuentus, neq; fit in eis superfluum aliquod. Planta somno non indiget ob multas causas, quia in terram posita est, eiq; alligata, nec motum in sese, nec terminum finitum in suis partibus habet, & neq; sensum, nec motum

habet voluntarium, nec animam perfectam, sed portionem partis animæ habet magis. Et planta propter plantam creata non est, sed propter animal. Et si dixeris quod planta cibo vili indiget, ac malo, & si tali indigeat, multum tamen stabili & continuo, & nec facile dissolubili. Et si ita constat quod planta præstantius quiddam supra animal habeat, necesse est ut res inanimata rebus animatis sint nobiliores. Sed animalis opus nobilior est, ac melius, quam opera plantæ vniuersa. Et alioqui in animalibus reperimus virtutes omnes, quæ sunt in plantis, & multas insuper alias, non autem vicissim. Rursus ait Empedocles quod plantæ generatione habent in Mundo, diminuto tamen, & non suis modis perfecto, ab solutoque, & quod eo completo animal non generabitur. Qui sermo aptus non est, quando Mundus totus est, ac sempiternus, & animalia generare cessauit nunquam, ac plantas, & omnis generis species alias. In omni autem plantarum specie calor est, & humor naturalis, qui ubi absumptus fuerit, valetudinem incurrit plantæ, & senescunt, intereuntque, & marcescunt. Hanc alij corruptionem dicunt, alij non. Quædam arbores succum habent, ut resinam, & gummi, & myrrham, & thus, & thymiam. Aliæ nodos habent, & venas, ac ventrem, & lignum, & corticem, & medullam intra se. Quædam ut plurimum è cortice sunt. Aliarum fructus sub cortice est, inter ipsum scilicet, & lignum. Et partes arborum alia sunt simplices, ut humor, qui in ipsis inuenitur, & nodi, & venæ. Aliæ ex hisce compositæ sunt partes, ut rami, & virgæ, & folia. Hæc verò omnia non in plantis omnibus reperiuntur. Nam alia & has partes habent, & alias, velut radices, virgas, folia, ramos, flores, germina, & corticem eum, qui fructus circumdat. Et ut in animali membra sunt partium similitudinem, ita & in plantis. Et quævis plantæ partes compositæ, coagmentatæve membris animalium similes sunt. Et cortex plantæ, iuxta suam naturam modum cui animalis est similis. Et radix, orti animalis similis est. Nodi quoque illius, neruorum, qui sunt in animali, similitudinem habent. Eodem modo quæ in ipso sunt partes cæteræ. Et diuiduntur harum partium nonnulla in partes quodam modo dissimilares, alia in similes partes, veluti scilicet in luto, quod vno modo per terram tantum diuiditur, modo alio per elementa. Sic pulmo, & caro diuiduntur primo, & sunt eorum partes caro, ac pulmo, & alio modo per elementa diuiduntur. Eodem modo plantarum radices diuisionem accipiunt. Verum in aliam manum non diuiditur manus, nec in radicem aliam radix, nec folia in folia alia. In his itaque radicibus, & foliis, compositio est. Fructuum quoque alij ex partibus paucis compositi sunt, alij ex multis, ut oliuæ: illæ enim corticem habent, & carnem, & restam, ac semen. & fructuum alij tria velamenta, habent. Semina verò omnia è duobus corticibus sunt. Et partes plantarum sunt, quas diximus. Cæterum summa præsentis orationis intentio est, determinare has plantarum partes, & velamenta earumque differentias, id quod admodum est difficile. In primis verò ipsarum essentiam definire, & colorem, & durationis tempus, impressionis item, quæ illis accidere solent.

Præterea, quod non habent plantæ mores animæ, nec affectum animalis affectui similem. Quod si iuxta proportionem, animalis partes cum plantæ partibus proposuerimus, exte detur oratio hæc, & fortasse neque percurrere singula licebit, ut in ignioribus vniuersas suis differentiis plantarum partes recensamus. Quia pars rei cuiusque de genere eius proprio, de qua subitanea ipsius propria est. Et quando generabitur plantæ species, remanebit in propria sua dispositione, nisi longa infirmitate quapiam ex eadem dispositione sua exciderit. Et floribus, & fructibus, & foliis plantarum alia toto anno sunt, alia verò non sunt, nec remanent, ut cortex, & corpus à re abiciente ipsum ob aliquam causam decidens. Hæc in planta non remanent, quia multoties ab ipsa decidunt partes multæ non finitæ, ut pili hominis, & vngues, sed pro illis nascuntur partes alia, vel eo ipso in loco, è quo exciderunt, vel in alio extra illum. Et iam palam est, quod partes plantæ non sunt definitæ, sicut partes necne, sed indefinitæ solum sunt. Nobis verò absurdum videtur affirmare, res quaspiam, cum quibus crescit animal, & complectitur, non esse ipsius partes, sed esse ceu folia sunt, & eiusmodi, quæ in plantis habentur alia: quanquam definitæ non sint tales animalis partes, & si paulatim decidunt, ut cornua cervis solent, & comæ animalibus quibusdam, & pili alii, quæ sese per hyemem cauernis occultant, & sub terram cõdunt, licet, inquam, passionem talem habeant similem foliis deciduis. Loquendum itaque nobis de his rebus est, quas primò tradidimus, & exordienda enumeratio partium est plantarum, quæ propriae sunt, & quæ communes. Item earundem differentiarum. Dicimus igitur, quod in plantarum partibus magna diuersitas inest, in multitudine & paucitate, in magnitudine & paruitate, in fortitudine debilitateque. Id autem fit, quia humor, qui in magnis arboribus est, in quibusdam est viscosus, ut in ficibus, in quibusdam similis est pici liquide, velut humor, qui in vire est: in aliis est originalis, ut in origano, & in plâta, quæ opigai da dicitur. Itæ planta est, quæ partes siccas habet, aliaque humiditas. Rursus alia est, partes habens discretas, & nec similes, nec æquales. Alia rursus partes similes adinuenit, in quælibet autem quædam æquales habent partes, dissimiles autem, & neque locus in his est definitus. Differentia verò plantarum in suis partibus cognoscitur pulchritudine, & figuræ ipsarum tum è colore, tum è raritate ac spissitudine, a sperritate ac læuitate, tum aliis omnibus, quæ ipsis accidunt, differentiis, in æqualitate scilicet, & augmento naturali, in decremento, in magnitudine ac paruitate. Et alia non est vnus modus, sed differentias multas habet, quemadmodum prædiximus. Et plantarum alij super foliis fructus producunt suos, quædam sub foliis. Et aliarum fructus à stipite suo suspensus est, aliarum è radice, velut arbores Aegypti, quas dicunt margaritas. Itæ aliarum fructus in medio sunt earum, quarundam verò fructus, & folia, & nodi indistincta sunt. Et quarundam folia ad inuicem similia sunt, quarundam non sunt. Et alia ramos habent æquales, alia tales non habent. Sunt etiam, quas partes nominabimus in plantis omnibus, quæ auctiorem scilicet accipiunt, & appositionem, veluti radix est, & virgæ, & stipites, & rami: hæc

hec membrorum in animalibus similitudinem habent, partes cæteras omnes continentium. Et radix quidem plantæ media est inter plantam, & alimentum, & vocamus eam non radicem solum, sed & vitæ causam, quod vitam plantis adducat. Et stipites plantæ est, quæ sola è terra nascitur, & statura hominis est similis. Surculi sunt, qui è radice arboris pullulant, rami verò qui supra furculos nascuntur: nec reperiuntur in omnibus plantis hæc. Plantarum rursus habentium ramos, alia sunt perpetua, alia non sunt, sed in singulos annos durant. Item plantæ sunt nec ramos habentes, nec folia, ut fungi & tubera. Et rami, qui in arboribus nascuntur, ut & cortices, & ligna, & medullæ non aliunde, quæ ex humore arborum nascuntur. Vocant medullam arboris, alij matricem, alij viscera, quidam verò cor. Hæc autem, ut & venæ, & caro totius arboris è quatuor elementis sunt. Partes quoque sæpe reperiuntur ad folia gignenda, & flores, idoneæque virgæ breues quædam sunt, ad foliorum procreationem aptæ, velut in salicibus. Quædam præter flores, fructus quoque in arboribus, & quæcumque alia è semine nascuntur, quæque ipsa ambiunt. Plantarum item alia arbores sunt, alia inter arbores & herbas media, & frutices dicuntur: alia herbæ sunt, alia holera. Et plantæ ferè omnes sub hac nomina cadunt. Sunt item arbores, quæ è sua radice stipitem habent, & nascuntur ex eo rami multi, ut oliuæ, & ficis: alia non habent. Sunt & plantæ inter arbores & herbas minutas media, quæ frutices dicuntur, in radicibus suis multos ramos habentes, ut quæ dicuntur virgulta, & rubus. Holera sunt, quæ multos stipites habent ex vna radice, & ramos multos, ut ruta, & caulis, & eiusmodi. Sunt & herbæ, quæ stipitem è radice sua non habent, sed folia mox producunt. Quædam omni anno nascuntur, & arefcunt, ut triticum, & similia. Neque possumus hæc omnia nouisse, nisi per similitudines, & exempla, ac descriptiones. Quædam herbæ in duo extrema declinant, ut holus, quod regium dicitur. Alia sunt, quæ eadem & herbæ dicuntur, & holera. Alia per initia, dum nascuntur, spicarum formam videntur habere, postmodum in arbores euadunt, velut beneteli Arabica, & quod helioscopion dicitur. Myrtus quoque, & malus, ac pyrus, & eiusmodi reliquæ arbores sub hoc genere continentur, è quibus multæ superfluae sunt stipites è radicibus earum nati, eoque determinare illas operæpretium est, ut exemplum præstent, & ratiocinationem. Neque enim omnium definitiones sunt perscrutandæ. Plantarum quoque alia domestica est, alia hortensis, & alia syluestris. Ad quem modum verò pyros, & alia eiusmodi plantarum species, syluestres appellare consueuimus, quia culturam nullam acceperunt. Rursus plantarum alia fructum faciunt, alia non faciunt, veluti salices, & nonnulla quercuum species. Quædam oleum faciunt, quædam non: & alia folia producunt: alia non: & aliarum folia decidere solent, aliarum non solent. Et de diuersitate plantarum in magnitudine & paruitate, in pulchritudine & deformitate, bonitate fructuum ac malitia, multa dicere licet. Item arbores syluestres magis fructificant, quam hortenses: sed hortensium fructus meliores sunt, quam syluestrium. Et alia plan-

tarum in locis siccis nascuntur, quædam in mari, in fluminibus alia, quædam in mari rubro. Item nonnullæ in locis quibusdam magna fiunt, in locis aliis parua. Et alia in fluminibus ripis nascuntur, alia in stagnis. Et quæ in locis siccis nascuntur, alia nascuntur in montibus, alia in planitie: & alia in locis aridissimis viuunt, ut in regione Aethyopum, & illic melius proueniunt, quam alibi. Et quædam in locis altis viuunt, quædam contra. Et quædam in locis humidis viuunt, quædam in aridis, alia in vtriusque, ut salix. Plantæ igitur magnam diuersitatem habent pro locorum differentiis: quapropter horum quoque differentia sunt inspicienda. Plantarum item alia terra ita affixa sunt, ut separari ab ea nolint, alia in meliora loca transferri possunt. Eodem modo fructuum alij meliores sunt in vno loco, quam in alio. Et quarundam plantarum folia aspera sunt, quarundam læuia. Et aliarum folia sunt parua, aliarum scissa, ut vitis, & ficuum. Aliarum multas fissuras habent, ut pinus folia. Quædam tota cortex sunt, ut medianus: quædam nodos habent, velut canna: quædam spinas, ut rhamnus. Quædam multos ramos habent, ut morus syluestris, quædam hæc non habent. Et alia multas differentias habent alias, sicut ex quibus prodeunt furculi, & ex aliis non id, quod non aliunde, quam è differentia radicum prouenit. Quædam vnam tantum radicem habent, ut squilla, hæc è solo nascitur, & rare procedit, quia in inferius dilatando sese, & progressa magis Sole discernitur. Cum enim accesserit, auget illam Sol. Idemque furculos ex infernis elicit. Succorum quoque, qui in fructibus sunt, alij potabiles sunt, velut vuarum succus, & malorum granatorum, & multorum aliorum. Quorundam non sunt potabiles. Et aliorum vntuosi sunt, ut oliuæ succus, & nucis & pincis: quidam non sunt. Aliorum item dulces mellei, ut dactylorum, & ficuum. Alij calidi, & acuti, ut origani, & synapis. Alij amari, ut absinthij, & ceterarum. Quidam fructuum compositi ex carne sunt, & osse, & grano, ut pruna. Alij è carne & grano, ut cucumeres. Quidam ex humore, & granis, ut mala granata. Et alij corticem foris habent, carnem intus, ut poma, pyra. Quidam carnem foris, os intus. Sunt quoque alij, quibus statim semen fit cum tegumento, quo operiuntur, ut dactyli, & amygdala. Quidam non tales sunt. Et fructus alij edendo sunt, & per accidens non edendo sunt. Et alij fructus nobis non sunt edendo, aliis verò sunt, velut hyosciamus, & helleborus, quæ hominibus sunt venena, coturnicibus verò alimentum. Item fructuum alij in siliquis sunt, veluti faba grana, alij in tegumentis, & veluti telis, ut triticum vultur, & ceteri, alij in carne, ut dactylorum fructus: quidam velut in casis multis, & tela, ac testis, ut sunt nucis. Et quidam citò maturescunt, ut mora, cerasa: alij tardè, ut fructus agrestes aut omnes, aut plerique. Et alia plantarum citò producunt folia, ac fructus, alia tardè. Et earum quædam hyemem consequuntur prius, quam maturescant. Colores præterea & fructuum, & florum, & quæ illis innascuntur operimentorum, admodum diuersi sunt. Et plantæ quædam tota, sunt atriores, quædam ad nigredinem vergunt, alia ad albedinem, ad rubedinem alia, ob

calorem adurentem, eum qui partibus terreis com-
 mistus est, aerem. Item figura fructuum, si fuerint
 syluestres differentes habent portiones. Neque
 enim omnes sunt angulares, neque linea recta om-
 nes sunt. Arborum præterea aromaticarum, alia-
 rum radix aromatica est, aliarum cortex, quarun-
 dam flos, quarundam lignum, aliarum verò partes
 omnes sunt Aromatica, vt balsami. Arborea rursus
 alia è semine nascuntur, alia ex sese ipsis. Et
 alia è radice euelluntur, & transplantantur alia è
 stipite, alia è ramis, vel è semine. Quædam per se
 paulatim extenduntur, quædam in terra. Quædam
 plantantur in arboribus, vt quæ inferuntur. Est
 autem insitio melior similitudinibus in similia. Est & alia
 quoque proportio, per quam optimè committuntur
 dissimilia, velut malicum pyris: in similibus,
 velut ficus cum ficu, & vitis in vitem, & amygdalus
 cum amygdalo. Est & alia insitio in generibus
 diuersis, velut artemisiæ in artemisiâ syluestrem,
 & oleæ saturei in syluestrem oleam, & mori in ar-
 borea multas. Item arborum syluestrium in hor-
 tenses. Et nulla planta semen producit simile se-
 mini, à quo est orta. Quædam enim melius faciunt
 semen, quædam peius. Et è quibusdam malis semi-
 nibus, arborea bona proueniunt, vt ex amygdalis
 amaris, & malis granatis acidis. Quarundam arbo-
 rum semine, cum fuerint debiles, deficit, velut pini &
 palmæ. Et non prouenit facile è semine malo ar-
 bor bona, nec è bono semine mala arbor. Verùm
 in animali multoties contingit, vt è malo bonum
 nascatur, & contra quoque. Arbor præterea dum
 corticem habet duram admodum, sterilis fit, & si
 scindatur radix eius, & fissura illius immittatur
 lapis, iterum fiet fertilis. In palmis quoque si folia,
 vel foliorum puluis, vel palmæ masculinæ cortex
 foliis foemellæ palmæ apponantur, vt cohæreant,
 citò murescent eius fructus, casusq; eorum pro-
 hibebitur. Discerniturque masculus à foemella,
 quia prius pullulant eius folia, suntque minora,
 quam illiusitidem è fragrantia discernuntur. Ali-
 cubi verò ex aliquo horum, vel ex omnibus istud
 contingit. Quod si fortè ex odore masculi abduxerit
 quippiam ventus ad foemellam, sic quoque ma-
 turescent ipsius fructus, quemadmodum cum folia
 masculi ex illa fuerint suspensa. Ficus quoque syl-
 uestres per terram expansæ, ficus horrentibus
 conferunt. Eodem modo balustia oleis conducunt,
 quando vnâ plantantur. Rursus plantarum nonnullæ
 in aliam speciem transmutantur, veluti nux dum
 senuerit. Sic dicunt quod calamen in mentham
 vertatur, & tragium item abscissum, & iuxta mare
 plantatû, silymbrium fiat. Triticum quoque, & linum
 transmutari in aliam speciem aiunt. Belenitum
 verò, quod perniciosum est, in Persia natum, in
 Aegyptum transplantatum, & Palestinam, fit edèdo.
 Amygdala quoque, & mala granata, suam malitiam
 per culturam amittunt. Et

mala granata stercore porcino radicibus iniecto,
 & aqua dulci frigida rigata, meliora redduntur.
 Sed amygdali clauis confixæ, gummi per multum
 tempus stillantes, meliores redduntur. Multæque
 syluestres plantæ per hoc artificium hortenses fiunt.
 Locus verò, & cultura terræ huic rei cõferunt plu-
 rimùm, & maximè anni tempus, quo quæ plantan-
 tur, magis indigent. E plantis plures in vere plan-
 tantur, in hyeme paucæ, & autumnò, paucissimæ
 æstate post ortum Caniculæ. Nam in paucis locis
 eiusmodi plantatio fit, & nusquam, nisi Romæ, &
 perrarò eo tempore. In Aegypto non fit plantatio
 nisi per annum semel. Arborum alia è radicibus
 suis folia producit, alia è gemmis, aut è ligno suo,
 quædam prope terram, quædam longè, quædam in
 medio. Et alia semel in anno fructum ferunt, alia
 sæpius, sed non murescunt fructus earum, & cru-
 di manent. Quædam multùm sunt fertiles, & multo
 tempore, vt ficus: quædam altero quoque anno
 fructum ferunt, altero rescinduntur, velut oleæ, licet
 multos ramos producant, quibus velantur. Quæ-
 dam per iuuentam fertiliores sunt, quàm per senectutem,
 alia contra, vt amygdali, pyri, populi. Diffe-
 rentia quoque syluestrium plantarum, & hortensium,
 per masculos discernitur, & foemellas, vbi
 quæque ipsarum per proprietatem, quæ eis inest,
 cognita fuerit. Nam masculus spissior est, ac durior,
 plurimis ramis abundans, minus humectus, celerior
 in maturationem, habetq; folia differenti-
 a, & surculos. Foemella verò omnia hæc minus
 habet. Oportet igitur, vbi hæc cognouerimus, rursum
 coniecturam facere, quo pacto cognoscamus genera
 per se, & arborea itidem. Et eodem modo in herbis,
 quo pacto accipienda sint, quæ dixerunt de hisce
 antiqui: quomodo inspectis eorum libris, quos scripsere,
 perscrutari queamus medullam harum rerum in
 quisiitione compendiosa. Id est, vt consideremus
 herbas oleares, & herbas, quæ solum semen
 habent, & quæ auxilium præstant, & medicinales,
 & mortiferas plantas. Eodem modo arborea vnâ
 cum herbis. Sed & ad cognoscendas causas ipsarum
 generatione inquirere debemus, & quare nonnullæ
 in quibusdam locis nascantur, in quibusdam non.
 Item plantationes earum, & radices, & succorum
 differentias, atque odorum, & lactis, & gummi
 bonitatem & malitiam cuiusq; ac durationem,
 quam ob causam aliarum fructus durent, aliarum
 non. Item cur quarundam fructus citò, quarundam
 tardè. Et inquirenda plantarum proprietates,
 & radicum maximè, vt quo pacto aliarum fructus
 molles fiunt, aliarum nequaquam. Et quo pacto
 quidam Venere murescant, quidam somnum, alij
 etiam interficiant, & multas differentias alias.
 Item quo modo aliarum fructus lac emittunt,
 aliarum non emittunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

ARIS

ARISTOTELIS

STAGIRITAE DE PLANTIS

LIBER SECVNDVS.

ARBOR tres vires habet, primam è genere terra, alteram ex aqua genere, tertiam ex ignis genere. Terra enim fixio plantæ est, ab aqua coagulatio, ab igne fixationis vnio. Videmus multa ex his, in fictilibus quoque. Sunt enim in illis tria, lutum, quod est tanquam ca-
 mentum fictilis: deinde aqua, qua vniantur fictilia: postremum ignis, qui partes illius congregat, donec per ipsa absoluitur eius generatio. Manifestatio itaque totius illorum coniunctionis, ab igne est. Nam raritas inest fictilibus secundum suas partes: & cum viderit illas ignis, finitur humoris materia, & conglutinantur limi partes, prouenitque siccitas in loco humido: & propter victoriam sequitur in omni animali, & planta, ac metallo, digestio. Est enim digestio, quando humor, & calor proprium terminum consequuntur. Id autem in digestionem lapidis & metallorum manifestum est, in animali verò, & planta non item. Nam eorum partes non ita in vnum compactæ sunt, vt in lapidibus: & quia ab his profluuium quoddam prodit. E metallis, ac lapidibus non exit profluuium quodpiam, neque sudor, quia partes earum non sunt raræ, idcirco nihil ab ipsis exit, vt ab animali, & planta excrementa quædam exeunt. Neque
 alius quispiam, præterquam à raritate, fit exitus. In quo enim raritas non est, ab eo nihil profusus exit. Idcirco solidum est, in quod augeri quidpiam non potest. Quod enim potest augeri, loco indiget, in quo dilatetur, finiatque. Lapidibus autem, & testæ, ac talia, vnusmodi semper sunt, & neque augentur, neque extenduntur. Rursus, plantæ secundo modo inest motus, & attractio, quæ vis est è terra humorem attrahens: & est in attractione motus, qui ad locum tendit, finitur quodam modo digestio. Idcirco vt plurimum herbæ minutæ in vna hora dici vnus generantur. Id in animali non fit. Materia enim in animalibus per se, & separata est: neque est digestio, nisi in vsu maximè & hæc fit. At plantæ materia illi vicina est: & idcirco celerior est huius generatio. Nascitur autem, & crescit, quod subtile in ea est, citius, quàm quod spissum. Spissum enim multiugis indiget viribus, tum propter diuersitatem suæ figuræ, tum ob distantiam inter se partium ipsius. Vnde velocior quo-

que est plantæ generatio, propter tenuitatem alterius ad alterum, & celerior profectio. Partes plantarum vt plurimum raræ sunt, quia calor humorem ad extrema plantæ trahit, spargiturq; nutriens materia per omnes ipsarum partes, quod autè superest, effunditur. Quemadmodum autem in balneis calor humorem trahit, & in vaporem conuertit, qui eleuatus quado superfluis fuerit, in guttas vertitur. Sic in animalibus quoque, ac plantis, superfluitates ab infernis ad superna ascendunt, & è supernis ad inferna descendunt. Eodem quoque modo fluuij, qui sub terra sunt, è montibus generantur. Horum enim materia sunt pluuia: & vbi aucta fuerint aquæ, & intus in angustias redactæ, fit ex eis vapor copiosus, qui propter compressionem intus factam, terram scindit, quo modo fontes, ac flumina apparent, quæ prius non apparebant, sed occultabantur. Verùm causas generationis fontium, ac fluuiorum, in libro nostro de subtilibus exposuimus, quo loco ostendimus, quòd & terræ motus sæpenumero fontes ostendit, & flumina, quæ prius non apparuerant, scissa scilicet terra per vapores. Sæpe quoque fontes, ac flumina coniuncta fuisse deprehendimus, facto terræ motu. Sed istud plantæ non contingit, quia aer per raritatem partium eius est. Eiusdem quoque signum est, quòd terræ motus in locis arenosis non fit, sed in densis, ac duris, qualia sunt aquarum loca, & montium. Siquidem in talibus locis terræ motus contingunt, quòd aqua sit solida, vt & lapides quoque: aeris autem calidi natura sit ob suam leuitatem ascendere: cum ergo eius partes coierint, inualuerintque, impellunt locum, vnde vapor mox violenter erumpit. Quòd si locus rarus fuisset, non ita prorupisset vapor, sed vt in arena fit, è qua ipsa quoque vapor egreditur, sed paulatim, eaq; propter terræ motus nullum tum editur. Id igitur in nullis corporibus, quæ solida sunt, fieri solet, scilicet vt aer paulatim exeat. Sed congregatus per suas partes, terræ ipsam proscindere annexus valet: quæ sanè terræ motus in corporibus solidis, causa est. In partibus itaque plantæ, & animalis, terræ motus non fit, in aliis omnibus fit, & multoties, sic in fictilibus, & in nitro, & metallis reliquis. Sed in quo corpore multa raritas fuerit, ascendere consuevit vapor: subleuat enim ipsum aer. Multoties id videmus, dum aurum in aquam proijcimus, aut aliud quippiam graue, quod fundum

dum petit statim. Et rursum si lignum proiciatur rarum, aut paruum, supernatat, neq; petit fundum. Vnde non propter folia fundum motus petit, quod sæpe fundum petere solet lignum, nec propter grauitatem: sed quia aliud solidum est, ac densum, aliud rarum. Quod itaque rarum est, prorsus fundum petere non solet. Hebenus vero, & quæ illi sunt vicina, fundum petunt, quia in illis pauca est raritas, neq; aer in illis est, qui ea attollere possit. Merguntur autem, fundumque petunt, quia partes eorum multum densæ sunt, & solidæ. Sed oleum omne, & folia omnia supernatant aquæ, id quod ostendimus iam. Nouimus enim humorem illis inesse, & calorem; & quod aquarum consuetudo est, aquæ partibus adherescere; calor autem humidum ascendere facit, quod quidem partes consequitur. Et aquæ mos est, ut omnia ad suam superficiem eleuet. Aeris superficies mos est, ut ipsum ascendere faciat. Ipsi vero superficiem aqua non conscendit, quia tota ipsius superficies cum aeris superficie est vna. Idcirco oleum quoque supra aquam ascendit. Sunt & lapides, qui aquæ supernatant, ut pumax, & similes, propter inanitatem scilicet, quæ in eis maior est, quam ipsarum partes. Vnde aeris locus, maior est loco corporis terræ. Aquæ enim natura est supra terram ascendere, ut aeris super aquam. Aeris itaque in lapide inclusi natura, super aquam ascendit, ut aeri toti iungatur. Vnum quoque enim suum attrahit simile, sequiturque partis natura totum, cum quo iungitur. Si ergo saxum aliquod leue sit, mergitur eius medietas in aquam, altera supernatabit, quod maior sit, qui ipso continetur, aer, quam lapidis pars reliqua. Eapropter arbores omnes talibus lapidibus sunt grauioribus. Qui in aqua sunt lapides, è forti vndarum collisione fiunt. Nam primam spuma fit, mox coagulatur hæc in molem lactis vinctuoso non ab similem. Dum vero vnda arenæ alliditur, congregat arena hanc veluti vinctuositatem spumæ, & deliccat illam maris siccitas cum multa salsedine, quo modo partes arenæ coguntur, temporèque procedente lapides fiunt. Significatio vero, quod mare per sese arenam faciat, ea est, quod terræ omnes gustu dulces non sunt. Cum igitur in ea steterit aqua, prohibebitur aer ne ipsam alteret. Cæterum diutius immorante loco eidem, aqua, cum hanc sibi similem efficiere aer non possit: excellit enim in ipsa terræ partes, quæ salte sunt: necesse est plus exsalsata paulatim, ambo lutum efficiant natium. Id ipsum in dulcibus fluuiis fieri non potest, quia in illis siccitas terræ obtinuit, & aut conuertit aquam in suam speciem, vel vicinam illi hanc reddat, & alteratione vtrunque suscipit. Duriorum quoque efficiens terræ durities, pro facultate scilicet propriæ fixationis, aquæ essentialium lutum in partes exiguas diuidit. Quapropter terra mari vicina, arenosa est. Sic campi dum non habent quod à Sole eos operiat, & ab aqua dulci procul absunt. Siccat enim Sol dulcis humiditatis partes, remanetque; quod de genere terræ est, & quia Sol in eo loco non recto perseverauit, separantur luti partes, & inde arena fit. Huius rei signum est, quod cum in eiusmodi loco in pro-

fundum foderimus, inueniemus lutum natium, & erit is, arenæ radix: nec arena fiet, nisi per accedens. Contingit autem istud, quia motus Solis illic moretur diutius, & ab aquis dulcibus longa distantia est. Eodem modo de salsedine aquarum maris est intelligendum. Radix enim aquarum omnium dulcis est, nec accidit eis salsedo aliter, quam modo prædicto. Et signum sensatum hoc est, quod terra sub aqua, aqua vero super terram necessariò, & naturaliter sit, quàm terra. Arbitrari verò sunt quidam quod commune omnium elementum sit, quæ plurima est aqua: est autem plurimum, aqua maris. Quare aquarum quoque omnium elementum id esse existimatum fuit. Porro aqua per naturam super terram eminet, & tenuior ea est: ac per istud ostendimus quod aqua dulcis omnino leuior sit, quàm falsa. Accipiamus itaque duo vasa æqualia, ponamusque in illis aquam dulcem & falsam, postea sumpto ovo in aquam dulcem ponamus, & submergetur illico: postmodum in aquam falsam ponatur, & supernatabit. Ascendit ergo super partes aquæ falsæ, quia non ita distinctæ sunt, ut aquæ dulcis partes. Hæ enim ob tenuitatem, pondus istud sustinere non poterunt: illæ vero ob crassitatem, possunt. Eaque propter fundum non petit, quod illi fuerit iniectum. Sic naturaliter in mari mortuo non mergitur animal, neque gignitur, quia vincit in eo siccitas; ut neque in alia, quæcunque formæ terræ propior est. Patet inde, quod aqua crassior sub tenuiore est: nam crassa è genere terræ est, tenuis autem, & rara de genere aeris. Et ideo aqua dulcis aquis omnibus supereminet: est enim à terra cæteris omnibus remotior. Iam igitur sciimus, quod aqua, quæ à terra remotissima est, naturalis est, & quod dulcis maritimam excedit. Naturalem itaque illam esse hoc signo certum est, ac necessarium. Nascitur autem sal in lacunis quoque, quibus aqua dulcis falsa sit. Superat autem terra salsedo, illam salsedinem. In illa enim aer inclusus remanet, in hac non ita: & idcirco non omnino est istud terra corpus, dulcedine aliqua modis omnibus participans. Licet ex aqua hoc genus sit, quæ è terra tanquam sudor exit. Eodem modo cognoscere debemus, quod herbæ, earumque species non aliunde, quàm è compositione sunt, non è materia simplicis, sed ut salsedo ex aqua maris, & substantia arenæ est. Vapores enim ascendentes, cum fuerint coagulati, amplecti possunt causam herbarum substantiæ. Excidit enim aer eò, & locum rote madefacit, proueniuntque ex eo, virtute stellarum scilicet, illorum seminum species. Sed materia necessaria, aqua est, quantum differentia sit in aquæ genere. Quod enim ascendit, aliud quàm aqua dulcis non est. Salsa autè grauior est, nec vnà cum dulci ascendit. Quod autem ascendit, id tenuius ex aqua est: quod cum attractum ab aere fuerit, attenuatur, magisque ascendit. Et inde fontes fiunt, ac flumina in montibus, & per longa spatia decurrunt. Et signum huiusce est pituita, & sanguis ad cerebrum ascendens. Ut enim ex alim

alimento vnà cum vaporibus ascendit quippiam, ita in aquis omnibus. Etenim falsa aqua non nihil vnà cum eo ascendit, quod calor in aeris naturam siccat, qui supra aquam dulcem omnem ac falsam, exquiritur est. Cuius rei exemplum in balneis sæpenumero deprehedimus. Nam cum aquam dulcè oppresserit calor, attenuabuntur partes eius, ascenditque vapor, qui in fundo balnei erat, & recedunt densæ partes salsedinis: neque enim ex aeris sunt genere, ut sequantur vaporem, qui vnus post alium sursum pergit. Cum itaque multi accesserint, absorbet eos rectum. Inde coguntur, spissanturque, & redit deorsum guttatim stillans aqua dulcis. Sic in omnibus balneis falsis, aqua dulcis est. In aqua itaque falsa nascentes herbæ, non debent esse plenæ, ob siccitatem. Etenim planta duobus indiget, materia scilicet, & loco naturæ suæ conuenienti. Cum itaque hæc ambo adfuerint, prouenit planta. Vbi verò deprehenderimus materiam à temperamento esse remotissimam, inanis est nam impedimento est, ut sit locus non temperatus. Ita ferè non inuenitur planta in niue. Licet in ea visa sit, nonnunquam prouenisse, ut & animalia quedam, præcipue lumbrici: hi enim in niue gignuntur, & flomus, & herbæ amaræ omnes. Sed nix non exit progressum hunc, nisi alia quoque causa illi iuncta sit. Et hoc est, quia nix descendit nonnunquam fumo similis, & congelat ventus illam, adstringitque aer. Est tamen raritas inter partes eius: retinetur enim in ipsa aeris aliqua pars calida, manetque de ea putrida aqua. Cum igitur aer inclusus, fuerit multæ amplitudinis, affueritque Sol, erumpit aer in niue comprehensus, apparebitque humiditas putrida, quæ cum calore Solis coagulabitur: ad quem modum herbæ quedam nascuntur. Quod si locus fuerit operatus, non fient in eo plantæ, aut sine foliis fient: recessit enim inde terræ temperies, quæ eiusdem cum illa generis est. Inde fit ut flores, & folia in herbis minutis mistim reperiantur in locis temperatis, aere, & aqua. In aliis quæ talia non sunt, veluti in plantis, quæ per niuem nascuntur, rari sunt flores, & folia. Eodem modo in locis multum falsis, ac siccis, ferè non apparent plantæ, quia eiusmodi loca à temperamento longè absunt. Minuit enim terra, à qua longè absunt humor, & calor, quæ aquæ dulcis sunt propria. Fit autem quandoque terra dulcis mortua, & tum non nascuntur mox in ea plantæ: sed in calidis locis, vbi dulcis aqua est, & calor multus, prouenit concoctio è partibus duabus, tum ex loci dispositione, tum ex aere in eo existente. Concoctio verò aeris, è calore Solis est, qui calor in eo loco est. Inde montes quoque humores attrahunt, & adiuuat illos aeris caliditas, acceleratque concoctio. Et idcirco plantæ ut plurimum in montibus nascuntur. In arenis, ut antè diximus, salsedo vincit, remanentque inter arenæ partes, raritates ad inuicem similes. Sol igitur virtutem non habet, ut continuationem substantiæ in istis efficiat, idcirco in arenis ferè non fiunt plantæ: quod si fiant, tum non iuxta species proprias, ac differentes, sed ad inuicem similes fiunt. Quæ verò per superficiem aquæ nascuntur plantæ,

non aliunde, quàm è crassitie aquæ sunt. Nam dum calor aquam attigerit, quæ sursum nõ habet, quo moueatur, prouenit super ea quiddam nubi simile, parumque aeris continet, ac putrescit humor ille, attrahitque ipsum calor, qui per superficiem aquæ est expansus. Hinc planta fit, radicem verò non habet: nam in duris terræ partibus fixæ sunt radices. Neque folia habet: nam à temperie multum abest: & neque partes ipsius inter se coheret. Hæc planta ad similitudinem foliorum nascitur. Quæ verò è terra nascuntur plantæ, quia terræ partes compactæ sunt, ipsarum quoque partes necessariò sunt tales. Quæ itaque in terra concreverunt plantæ, è putrefactione in humido loco & halituofo facta nascuntur. Nam putredines aerem occupant. Et dum pluuia frequentes fiunt, ac venti, Sol apparere illas facit, & ad siccitatem, coagulationemque cogit: & terræ siccitas radices earum facit, inde plantæ fiunt, ac fungi, & tubera, ac similia. Hæc autem omnia in locis proportionem calidis sunt. Nam calor aquam in interioribus terræ concoquit, detinetque illum Sol. Fit igitur vapor, contingitque inde in plantam alteratio. Eodem modo in locis calidis omnibus ut plurimum, absoluitur plantæ artificium. Loca frigida verò simile quandoque faciunt, tamen per contrarium faciunt. Nam aer frigidus calorem deorsum comprimit, cogitque ipsius partes, & locus elixationem patitur cum humiditate, quæ in eo præfens est. Absumpto deinde, desiccatoque humore superfluo, finditur locus, & prodit ex eo planta. In dulcibus autem locis, in quibus non admodum separatur aqua: cum aer terræ inclusus fuerit exsiccatus, humiditasque aquæ concreuerit, aëris in interioribus aquæ manserit, prouenit plantæ, ut nenuphar Medicum, & species herbarum minorum, quæ eodem modo nascuntur, alia multa: verum non sunt erectæ, quia radices earum per terræ superficiem tantummodo hærent. In locis quoque quibus aqua calida currit, multoties plantæ nascuntur, quia aquæ caliditas vapores, attrahit recentes in terra: frigida verò humoris aquei natura subitus manet, coagulaturque aer in eo humore: & vbi concoctus fuerit aeris calor, rursus in eo planta fit, sed non nisi per longum tempus. Herbæ verò pusilla, quæ in aquis sulphureis apparent, tum fiunt, cum venti vehementer flauerint, contrariòque status fecerint, excitatque fuerit, qui in eis est, aer, & calefactus locus sit, excitatque inde ignis fuerit, postmodum nascatur quod in fundo est auripigmentum, quod è face aeris descendit, attrahiturque ignis cum putredine: id enim auripigmentum est. Tum enim ex eo planta fit, & non habent multa folia hæ, ut antè quoque diximus, quia temperies ab his abest procul: quæ verò ferr, aluma arbor est, & in locis calidis nascitur, ac læuibibus, & altis, maximè verò in climate tertio, & quarto. Item quæ vicinum quidam alimento edis arbor, ea nascitur in locis excelsis, ac frigidis. Idcirco frequentes sunt species in locis eiusmodi, ob humorum attractionem, & temperiem è calore Solis, ac diebus vernis nascentem. Ita quoque lutum natium plantas pingues statim produ-

cit: nam constrictio humoris eius in locis dulcibus fit, vt prædiximus: Planta itidem, quæ in solidis lapidibus nascitur, longo tempore contingit. Qui enim in illis comprehensus aer est, ascendere nititur: dum autem viam non inuenit, ob lapidis fortitudinem, redit, seque ipsum aer calefacit, & humorem, qui in lapidibus est reliquum, trahit sursum, exitque vapor cum humore illo, cum partium lapidis minimarum resolutione. Etenim frequens mos lapidibus est, vt eos Sol iuuet per suam concoctionem. Et ad hunc modum ex illis planta fit, quæ non ascendit, si non propinqua terræ, vel humori fuerit. Nam plantæ substantia terra indiget, & aqua, atque aer. Consideretur itaque planta, & si prope Solem fuerit, nascetur celeriter: si verò ad occasum Sol sit, tardabitur. Et planta cum in ea excellat aqua, retinebit aerem, nec permittet eum ascendere: & ita non nutritur planta. Eodem modo quando siccitas obtinuerit, vertetur calor naturalis ad extrema, & vias obturat, per quas aquæ meatus erant: & inde non nutritur planta. In vniuersum autem quæuis planta quatuor quibusdam indiget, semine terminato, loco conueniente, aqua moderata, aere consimili. Cum itaque omnia hæc perfecta fuerint, nascitur planta, & crescit: quod si abscesserint, imbecillior, pro abscessu scilicet, planta fit. Item quæ in altis montibus prouenit planta, si fuerit species, perfectior erit, & aptior ad medicinam. Fructus autem ad digerendum durior, vt plurimum non alit. Loca verò à Sole remoto, non sunt multarum plantarum productiua. Similiter dum Sol longitudinem diei motu suo addit, & humorem vicerit, vim habet plantæ producendi fructus, & folia. Quid autem de plantis statuendum, quæ in locis aquosis nascuntur? In his dum aqua quieuerit, fit veluti fax, nec est vis in aere, vt aquæ partes attenuet. Detinebitur enim in terræ interioribus aer, prohibetque aquæ crassitie ascendere. Quod si ventus ingruat in locum illū, & constringatur terra, reprimatque se aer inclusus, & coagulet ventus humorē illum: prouenient ex ea humiditate plantæ non multum in figura & forma differetes, ob perseverantiam scilicet, & crassitudinem aquæ, & Solis calorem è supernis incumbentem. Rursus de plantis, quæ in locis humidis sunt, & quarū superficies in superficie terræ apparet virefcens, id dico, quod in locis illis exigua sit raritas. Cum itaque Sol incidēs illius humiditatem mouerit, locumque motu suo excaleferit, calore itidem in interiora terræ compresso. Id quod non accidit, in quibus locis planta non habet vnde crescat: humorque sua expansione fit diffusus, tum fumus sit super terrā, veluti tela virefcens: & inde planta gignitur non habēs folia, è genere scilicet plantarum, quæ per superficiem aquarum videntur. Est autem maior quàm illa, quia propior terræ est, licet ascendere, & extendi non possit. Sæpe quoque in plantis planta alia nascitur, non eiusdem speciei, & similitudinis absq; radice. Id ita fieri solet, dum planta spinarum plurium in pingui aqua mouerit se. Aperiantur enim partes eius tum, hauritque Sol ipius putredines, & concoctionem præstat ei, & natura sua

in locum putridum auxilium suppeditat cum calore temperato: & inde ita crescit planta, vt latendi super totam extendi videantur. Hoc propriū plantis est multas spinas habentibus. Sic itaque linocostis gigni solet, & quæ huic similes sunt ceteræ. Herbæ autem omnes, & quicquid super terrā crescit, & in terra, ex aliquo quinquē istorum prouenit, & sunt, semen, aquæ humor, locus idoneus, aer, & plantatio. Et hæc quinque, veluti ramos dices plantarum sunt. Triplex itidem arborum fecunditas est. Aut enim fructus producunt ante folia, vel vnà cum foliis, vel post folia. Est quoque planta, quæ radicem non habet, aut folia. Est et quæ stipitem habet sine fructu, & folio, vt chryso-comos, aut chrysis. Sed quæ fructum ante folia producunt, multam habent vinctuositatem. Cum itaque digesserit eam calor, qui naturalis plantæ est, accelerat eius maturatio, roboraturque, ac deseruescit in ramis plantæ: prohibetque humorem, ne ex eo ascendat: & inde procedunt fructus, ac folia. In plantis autem, quæ citius folia producunt quid statuendum est? effectus humorum multi erunt. Cum itaque Solis calor aquæ partes dispergere coeperit, sursum trahit Sol illius humoris partes, & tardatur maturatio: quia fructus concoctio non aliunde, quàm è coagulatione est, & præcedunt folia, fructus, copiosi humoris appositione. Multoties verò accidit ei vinctuositas, vbi humor, qui in planta est, concoctionem acceperit, ascenderitque ab ea vapor densus, quem aer cum Sole trahat. Tum enim ex humore illo pinguedo, & fructus, & folia prodeunt eadem expositione. Prisci autem sapientes folia omnia fructus esse asseriebant. Sciendum igitur est, quod dum humor tantus est, vt non maturefcatur, nec coaguletur propter aeris explicationem, & tractionis itudum à Sole, tum humor, in quem non perfecta digestio est, in folio alteratur, quæ aliam intentionem præter humoris attractionem non habent, & vt operimentum fructibus sint à Solis vehementia. Non igitur ita necesse est vt folia sint, quemadmodum fructus. Humor enim ascendens, & alteratus, is folia est, vt diximus. Eodem modo in oliui iudicium est, quæ sæpe fructu suo priuantur. Cum enim Natura digestionem absoluerit, ascendit primò præ tenuitate id, quod non maturuerit: & est humor ille, folia, digestio verò flos est. Cum autem maturuerit altero anno, fructus nascuntur, & ad finem exhibit materia secundū locum, qui in eis est. Spinæ verò eodem modo è genere plantæ sunt, non tamen eiusdem naturæ. Aio itaque quod in planta raritas est, & in principio naturæ eius decoctio est, & ascendit humor frigidus, & cum ea parua discretio raritatem illam peruadens: facit itaque Sol illā coagulari, & inde spinæ fiunt. Et idcirco earum forma pyramidalis est: incipiens enim earum basis à gracili, in crassitudinem procedit. Id autem fit, quia aer paulatim per plantam extensus, partes eius auget cum extensione materiam. Eodē modo omnis arbor, vel planta fit, cuius caput fuerit pyramidalis. Color autē virefcens, res cōmunissima in arboribus esse debet. Videmus enim, quod quemadmodum communis est albedo

intus,

intus ita viriditas foris: & id est, quia materia vti-tur propinquo, ac magis concocta. Oportet ergo vt sit viriditas in plantis omnibus, quia materiam attrahunt, & lignum arboris rarificant, breuiusque calor digestionem facit, remanetque humor illic quicquid, foris apparens: & id est viriditas in plantis, nisi maior inuē digestio. Debet autē media esse in foliis & in lignis potestate. Viriditas autem non corrumpitur, si humor in illa sit, qui de genere terræ est. Ex ambobus igitur hisce color viridis fit. Huius signum est, quod cortices arboris, quum aruerint, denigrantur: intus autem albi sunt. In arboribus itaque inter duos colores, viridis color fit per ipsarum superficiem. Figurarum autem plantæ tres modi sunt. Quædam enim sursum prodeunt, quædam deorsum, quædam inter hæc modo medio. Quæ igitur sursum tendunt, causam habet, quia natura ipsarum in medullis apparet, trahitque calorem, & comprimit in sese aera, qui iter raritatis ipsius est. In pyramidem verò exiit, sicut ignis in materia propria in pyramidem tolli, & leuari solet: quæ autem deorsum tendunt, earum meatus coguntur. Cum enim digesta materia fuerit, inspissatur aqua materia, in qua plantæ medulla est. Indèque subtile sursum procedit, vertiturque humor ad partes illas deorsum: mouet enim ipsum grauitas eius. Quæ verò inter has media sunt plantæ, ita habent: attenuatur humor, quia temperie natura digestionis vicina est, & sunt meatus medijs, tenditque materia & sursum, & deorsum. Est autem prima digestio sub planta, secunda in medulla, quæ à terra exit, est & in media planta. Postmodum diuisio fit, quæ à secunda, non prima digestionem fit. Tertia verò digestio in animali est, quæ sanè non aliunde, quàm ob diuersitatem membrorum, & distantiam naturarum inter se fieri solet. Sed plantæ vicinæ adinuicē sunt, & ideo in locis multis abundant. Vt plurimum verò plantarū materia deorsum tendit. Figura itaque plantarum in quantitate, & natura seminum sunt. Flores autē plantarum, & fructus, in aquis sunt, & materiis. Positus itaque est motus primus in omnibus animalibus, & maturatio quoque, neque recedunt inde animalia omnia. Sed in planta prima digestio est, deinde maturatio iuxta nutrimentum ipsorum. Quælibet itaque arbor ascendit semper, donec compleatur. Causa verò est, quia cuiuslibet animalis longitudini, latitudini suæ propinqua est. In planta verò longè abest, quia radix eius, ignis scilicet, & aqua in ascensum festinant, vt planta fabricetur. Diuersitas verò plantæ in ramis est, de superflua raritate. Cum enim cōpressi humores fuerint, calefit natura, & in digestionem festinat, & inde ramiformantur, & apparent folia, vt prædiximus. Arborum autem folia cadere solent ob fluxibilitatē velocis raritatis. Cum enim digesta aqua fuerit cum materia, in pyramidem tollitur, postmodum gracilia fiunt. Et quando apparuerit materia per digestionē absoluta, tum obruantur penitus extrema meatuum superius, vnde cum folia materiam non habeant, siccantur, & decidunt. Quod si contrā, quàm diximus, contingat, non cadit plantæ in foliorum suorum priuatione. Cum autē plan-

tam frigus vicerit, calefacit eam inclusa illi calliditas, & manifestatio frigoris foris fit per ipsius extrema, inde folia glauca fiunt, neque cadunt, vt in oleis, ac myrtis, similibusque. Sed cum habuerint arbores, vel plantæ virtutem vehementer attrahentem, fructus quoque vnà editur. Id quod fit, quia Natura concoctione per successionem crebra vitatur, & per vnquamque concoctionem fructum multum producit. Et ideo quædam plantæ sæpe in anno fructificant. Planta verò quæ veluti natura aqua est, vix fructificat, propter dominium humiditatis suæ, & meatuum amplitudinem, fluxibilitatēque radicem. Cum autem calor incaluerit, acceleratur eius digestio, & attenuatur humor, coagulaturque. Et istud inuenitur in herbis minutis omnibus, & in quibusdam holeribus. Color autem venetus in terris vehementer calidis fieri conuenit: & est in talibus exiguus fructus ex humore, quod meatus angusti sint. Dum itaque Natura concoctionem molitur, non habentem humorem, qui materiam sufficiat, scient tum meatus angusti. Vertitur itaque digestio, continentemque eam calor facit, vt videtur tum inter albedinem & nigredinē color medius. Et cum istud hoc pacto fiat, tum lignum in nigredinem properat, & quicquid coloris veneto fuerit vicinum. Istud videre licet ab hebeno, & vlmō. Eaque propter in aqua hebenus mergitur, quia partes eius compactæ sunt, & meatus angusti, nec illos aer ingreditur. Quod verò è lignis albis mergitur, propter angustiam meatuum erit, & humorem superfluum, qui ipsos obruat, vt non exeat aer. Flos è subtili materia tantum est, cum digestio incipit, & ideo fructum in plantis præcedit, vt ostendimus. Indidem causam quoque docuimus, ob quam plantæ folia prius producant, quam fructus: qui verò in planta stridentes meatus habente, color fit, sub caruleo est: & quando partes eius comprimuntur, in albedinem declinat: cum fuerit mediocritas, glaucus erit. Quod autem plantæ quædam flores non habeant, vt plurimum fit ob diuersitatem suarum partium, & subtilitatem ipsarum, asperitatemque, & crassitiam. Flores autem non habent ficus, palma, & similes. Planta verò, quæ crassos habet cortices, pro extensione humoris, & caloris impulsionem extenditur: & hoc in primo est, & palma. Sed planta, quæ lac emittit, in medio ipsum habet. Et est calor subditus fortis, manetque illic vinctuositas. Cum itaque calor ille concoctionem inceperit, vertetur vinctuositas in humorē proprium, & coagulat ipsum parua coagulatione: & dum locus calefit, humor vinctuosus, lacti similis, leuatque vapor ab humore trahente lac istud ad extrema, retinetque humor calorem apparentem, & ita lac istud cogitur. Natura enim caloris est vt lac coagulet. Qualecunq; verò lac sit, multā coagulationē accipit, cum frigus in arbore apparuerit. Coactū enim mox è proprio loco exit & inde gummi nascitur. Gummi verò calidū stillando procedit. Vbi igitur aerem cōtigerit, coagularur. Et defluit in loco temperato, & aquæ simile est. Aliud verò, funditur, & coagularur, quo modo lapides, & concha. Quæ verò guttatum manat, in forma

† primo.

sua

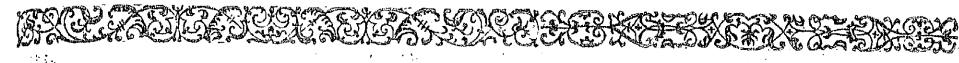
sua manens tale fit, qualis est, quam propolida dicunt: quod autem alteratur ut lapis, id valde frigidum apparet, facitque calor ipsum tale. Cum autem per frigidam constitutionem manauerit, in lapidem abit. Arborum quaedam hyeme alterantur, & quandoque virides sunt, quandoque glauca. Et non corrumpuntur nec earum folia, nec fructus. Nam arbores, quibus hoc accidit, supra colorem crassum habent in radicibus humorem tenuem. Vnde in progressu anni retinet humor illum colorem propter aeris frigiditatem. Et quando accesserit calor ad frigus, impellit calor humiditatem foras vna cum colore, quo arboris superficiem tinxerat. Dū verò rursus frigiditas & siccitas ad actionem vertuntur, & humor calorem detinet, tum color glaucus apparet. Fructus verò amarus fit, dum calor, & humor, non sunt in digestionem completi. Nam frigus & siccitas perfectionem prohibent, vertuntur ita fructus in amaritudinem. Huius signum est, quod amarum in ignem missum dulcescit. Arbores autem, quæ in aqua acida nascuntur, fructum dulcem faciunt: quia acor trahit cum calore Solis id, quod propriae qualitatis est: & hoc frigus est, & siccitas. Inde humores exigui quidam dulces intus remanent, calefitque arboris venter, quando super eo Sol perseverauerit. Hoc modo succus, qui in fructu est, adstringens parumper fit. Et quando plus digestus fuerit, dissoluetur paulatim acor, donec absumatur, & dulcedo appareat. Erit itaque fructus dulcis, folia autem eius, & extrema, acida. Cum autem perfecta magis fuerit maturitas, erit amarus fructus: & hoc est propter abundantem calorem cum humore pauco. Absolutur namque humor, facitque fructus calorem ascendere, eritque amarus fructus tum. Fiunt autem & nuclei pyramidis forma, propter attractionem caloris, & abun-

dantem frigiditatem, humiditatemque intus firmam, quæ è genere sunt aquæ acidæ. Manet enim humor in medio, inspissaturque medium, & gracilia fiunt extrema. Arbores autem, quæ in terris temperatis stant, maturationem accelerant ante dies vernaes. Nam dum calor prope temperiem fuerit, & humor manifestus, aerque clarus, nec eget fructus multo calore in digestionem, accelerabit tum eius maturatione, & ante dies vernaes prouenit. In omnibus itaque arboribus, cum primum plantatae fuerint, excellit amaritudo, vel sapor adstringens. Causa est quod humor, dum per extrema illarum fuerit, loca, quæ in medio arborum sunt, digerit, è quibus materia quoque fructuum est: vnde siccitas procedit, & humorem consequitur, fitque digestio acida, vel amara ita pruina, vel adstringente sapore. Causa est, quia cum calore, & humore digestio est, & cum humor, vel siccitas calorem vicerit, erit inde fructus in initio non bene digestus. Idcirco generatio fructuum, in principio absque dulcedine est. Myrobalanorum verò arborum fructus cum initio apparuerint, dulces sunt: communiter autem adstringente sapore sunt. Causa verò est, quod arbor ipsorum ramos habet ramos. In hora concoctionis autem cum meatus ampli fuerint, sequitur calor humorem, & maturat fructum, & in principio dulces sunt. Postmodum consequenter per raritatem meatus suos arbor contrahit, vincitque frigiditas & siccitas calorem, & humorem: vnde fructus in adstringentem saporem alteratur: vincitque Sol rursus cum calore, per attractionem superfluae siccitatis in illo semine, quod in superficie arborum est, vincitque frigus siccitatem, & erit fructus vehementer adstringentis saporis. Inde rursus sursum ascendit naturalis calor, iuuatque ipsum Solis calor foris, vincitque calor & siccitas, & fructus amari fiunt.

L V G D V N I,
Excudebat Symphorianus
Barbierus.

FINIS OMNIUM OPERUM
ARISTOTELIS

STAGIRITAE.

INDEX ALPHABETICVS OMNIIVM OPERVM ARISTOTELIS STAGIRITAE

Animaduerte numero quolibet in hoc Indice, primo Tomum, secundo columnam, tertio numerum linearum, (qui inter duas columnas insertus est) significari.

Abdicatio patri licita, non filio erga patrem Tomo 1. columna 716. linea 1
 Ab ablatione loci 1. 271. 10. & 314. 20. & 334. 20
 Abdominis situs, & quid 1. 11. 20
 Accidens in infinitum non esse, neque sursum, neque deorsum 1. 195. 20. 4. & 196. 1. 20
 Accidens in cornigeris, & altera maxilla den-
 tibus quid 2. 34. 10
 Accidens venter vnus eorum animalium quae
 dentes habent 2. 157. 10
 Accidens quae, & quando dicuntur. 2. 136. 40
 Accidens conceptum complures 2. 372. 60
 Accidens quo tempore saepe fiat 2. 415. 20
 Accidens purulentum esse, quo argumento
 ostenditur 2. 42. 1
 Accidens assumunt aliquid nutrimenti Tomo 1.
 31. 10
 Accidens quomodo inuuant 2. 457. 10
 Accidens longius, cur vocem audiunt tenuiorem
 2. 479. 20. 30
 Accidens, & contingens misto in secunda fi-
 gura 1. 1. 8. 30
 Accidens videri vim quae habent 2. 540. 50. 80
 Accidens vno dato, caetera accidunt 1. 414. 40
 Accidens venti 2. 548. 60
 Accidens documenta quatuor 1. 130. 40
 Accidens vrinam mouet, & calidum est. 2.
 14. 40
 Accidens 2. 843. 11. & eolum. 842. 10. & 1542. 10
 Accidens animalium omnium minimum 2.
 121. 40
 Accidens infectum vetusta in cera, & ligno nasci-
 tur 2. 102. 40

Accidens.

Accidens quid 1. 9. 10. & 238. 30. & 417. 20
 Accidens ambiguum inesse, reliqua simpliciter
 1. 113. 10
 Accidens duplex, & varia ratio constructionis,
 & constructionis eiusdem loci 1. 338. 1
 Accidens quod proprie 2. 1399. 20
 Accidens quatenus accidenti sit accidens Tomo.
 1. 135. 10
 Accidens propinquum aliquid non entem videtur
 Tomo. 1. 132.
 Accidens separabile & inseparabile 1. 9. 30
 Accidens inseparabile 1. 7. 60. & 9. 30
 Accidens definitio 1. 278. 30
 Accidens, & Differentiae propria 1. 14. 20
 Accidens, & Generis propria 1. 12. 10
 Accidens, & Proprietatis propria 1. 16. 10
 Accidens, & Speciei propria 1. 15. 10

Accidentis nulla causa determinata 2. Tomo.
 columna 1435. 1
 Accidentis si non est syllogismus, neque elen-
 chus 1. 375. 40
 Accidentis praedicatio 1. 277. 40.
 Accidentis scientiam esse, impossibile Tomo. 2
 eolum. 1390. 20
 Accidenti cum Differentia communia 1. 14. 10
 Accidenti cum Genere communia 1. 12. 1
 Accidenti cum Proprio communia 1. 16. 1
 Accidenti cum Specie communia 1. 15. 1
 Accidentia non sunt necessaria 1. 182. 20
 Accidentia quae de subiecto non per se dicuntur
 1. 178. 30
 Accidentium alia remotiora, alia propinquiora
 1. 433. 10
 Accidentium aliud alio remotius Tomo. 2. co-
 lumna 1312. 40
 Accidentium modi subiiciendi & praedicandi
 1. 333. 50
 Ab accidente locus 1. 297. 50. & 320. 1
 Ab ipso accidente relatiui locus 1. 321. 20
 Circa accidens Sophista potissimum aucupan-
 tur Tomo. 2. 131. 60
 Accidentium consideratio ad substantiam rei
 cognoscendam vtilis 1. 784. 10
 De accidente cur non scientia sit Tomo. 1. eolum.
 133. 10
 De accidentis argutis diluendis 1. 106. 30
 Eorum quae secundum accidens sunt, suntque, cau-
 sa quoque secundum accidens Tomo. 2. 132. 30
 Ex accidenti fallacia 1. 372. 50

Accipiter.

Accipiter cor auium non edit 2. 177. 10
 Accipiter & Cuculus quomodo differunt 2.
 110. 50
 Accipiter palumbarius 2. 178. 1
 Accipiter penna volat 2. 72. 0
 Accipiter quando videatur 2. 110. 50
 Accipiter vbi fel habet 2. 32. 1
 Accipiter vbi parit, & quot oua edit 2. 177. 30
 Accipiter viginti diebus incubat 2. 110. 20
 Accipitris nidulatio, natura, & industria 2.
 177. 10. 20
 Accipitris nidus in saxosis, & arduis Tomo. 2. co-
 lumna 177. 10
 Accipitris lien deficit magnitudine Tomo. 2.
 257. 10
 Accipitres diuersi specie inter se coire putantur
 2. 334. 1
 Accipitres ex sulicis nascuntur Tomo. 2. co-
 lumna 1544. 30
 Accipitres minores in Aegypto, quam in Grae-
 cia 2. 165. 40
 Accipitrum genera numero decem Tomo. 2.
 eolum. 185. 10

Accipitrum genus praecipuum buteo 2. 187. 1
 Accipitrum genus nidum facit in petris excel-
 sis & praeruptis 2. 111. 10
 Accipitrum modus venandi varius. Tomo. 2.
 185. 10
 Accipitrum palumbarius, & fringillarius, am-
 bo carniores, & eorum differentia Tomo. 2.
 148. 40
 Accipitrum opera homines aucupantur 2.
 187. 20
 Accipitrum pulli valde sitientes, & pingues effi-
 ciuntur 2. 111. 1
 Accipitribus lien exiguus 2. 31. 20
 Accretio & decretio quis morus 1. 481. 20
 Accretio quaedam additio est 1. 513. 50
 Accretio, status, & decretio, in omnibus, quae or-
 ta sunt 1. 837. 50
 Accretio vs fiat 1. 55. 20
 Accretiones, decretionisque violentae Tomo. 1
 489. 90
 Accubamus cur laboriosus in planis, quam in
 concauis 2. 451. 20
 Accumbere cur in latus sinistrum soleamus, in
 dextrum autem potius dormimus Tomo. 2.
 458. 10

Accusatio, & Accusator.

Accusatio quid 2. 1199. 1
 Accusationis, quaestioisque praecipua Tomo. 2.
 1224. 3. & sequen-
 De accusatione, & defensione Tomo. 2. eolum.
 1109. 20. & seq.
 Accusationes publicae raro faciendae in demo-
 cratijs. Tomo. 1. 867. 10
 Accusator qua ratione veniae locum praedat
 Tomo. 2. 1191. 30
 Accusatori & reo si pari numero suffragia fue-
 rint, cur reum vincere est sancitum Tomo. 2.
 564. 30. & seq.
 Accusatori quae obseruanda 2. 1199. 10
 Accusatores iniustiores reis 2. 565. 50
 Accusatoribus falsis poena grauis irroganda
 Tomo. 2. 867. 10
 Acerbitas quare medicamenta comitatur 2.
 422. 30
 Acerbus est is, qui irascendi captat occasionem
 2. 999. 50
 Acetabulum quid 2. 112. 30
 Acetabulum a coxa 2. 45. 1
 Acetabula 2. 333. 10
 Acetabula decrescunt 2. 332. 29
 Acetabula in vulua 2. 371. 10
 Acetabula in vuluis 2. 38. 30
 Acetabula vteri minora redduntur factu accre-
 scente 2. 333. 20
 Acetabula vuluae quibus sunt, haec factu accre-
 scente diminuuntur 2. 141. 1
 a Acetab

I N D E X.

Acerbulam vtero quæ habent animalia 2. 335.10
 Acerbulam vteri quæ animalia careant 2. 333.30
 Acetum cur carnem interiorem demordet, exteriori non 2. 579.20
 Acetum quibus partibus est medicamento 2. 579.20
 Aceti vis calfactoria. 2. 586.1
 Aceto mulso cur suavis vinum 2. 518.10
 Aceto quare singulis finitur tom. 2. 583.30.
 & 686.1
 Aceto qui persificandum cæsent, inflammationem tollere volunt 2. 463.30
 Achæti, antropophagi, & homicidæ tom. 2. 900.30
 Achælon fluvius Græciæ 2. 709.50
 Achænyllis auis. vide Ligurinus, & Spinus.
 Achardi spina venenosa, qua qui vulnerantur intereunt 2. 1555.1
 Achæze (cicadum genus) quomodo ab aliis differant 2. 683.20
 Achillearum spongiarum consideratio tom. 2. 90.40
 Achilles 2. 1152.1
 Achilles templum apud Tarentinos tom. 2. colum. 150.10
 Acidiæ, quæ & superæ dicuntur, genus insecti, ex erucis, & earum insectus tom. 2. colum. 94.60
 Acie in fugam conversa, vno resistente, ceteri quoque omnes insunt. 2. 548.10
 Acipenser piscis, fel vbi habet 2. 32.1
 Acipenseris branchiæ quot 2. 30.1
Acquisitio.
 Acquirere cur nonnulli malunt, quàm vti 2. 574.10
 Acquisitio 2. 750.20. & 722.40
 Acquisitio naturalis est 2. 754.50
 Acquisitio necessaria 2. 757.30. & seq.
 Acquisitio numeralia quod sit præter naturam & quod differat à cura rei familiaris 2. 755.30. & seq.
 Acquisitio nis species secundum naturam 2. 755.1.0
 Acquisitio nis per translationem partes tom. 2. col. 78.20
 In acquisitione necessaria acquirendorum peritia 2. 758.10
 Quæ acquisitione sit secundum naturam tom. 2. 757.60
 Acor quorum medicamentorum comes 2. 422.30
 Acria cur amplius appetimus 2. 532.10
Actio.
 Actio, vide etiam functio.
 Actio certæ ætati competit 2. 1004.10
 Actio, eiusque species 2. 41.1
 Actio etiam in scripta oratione 2. 1161.20
 Actio ex actione 2. 415.0
 Actio motus 2. 413.0
 Actio omnis vltima iuxta materiam est 2. 311.1
 Actio præstantissima à virtutibus præstantissimis 2. 997.50
 Actio quorum est corporalis, hæc sine corpore esse non possunt 2. 320.30
 Actio nis finis cogitantis terminus est tom. 2. 1009.20
 Actio nis præcipuum munus tom. 2. colum. 738.50. & seq.
 Actio nis tam bonæ quàm malæ principium, plunas, & propositum 2. 930.40
 Actio nis locus 2. 323.30
 Actio nis adferentes propositiones communes & possibili connectuntur tom. 1. colum. 72.30

Actiones animalium communes, aut propriae 2. 214.20
 Actiones animalium in quibus versantur 2. 153.50
 Actiones à partibus dissimularibus tom. 2. 216.20
 Actiones ciuiles, & bellicæ, ceteris præstantiores 2. 738.10
 Actiones communes animalium 2. 144.20
 Actiones communes membrorum quæ dicuntur 2. 214.20
 Actiones ex ira num voluntariae 2. 931.40
 Actiones membrorum quo modo habent, eodem habent & membra tom. 2. colum. 214.30
 Actiones non habent stabilitatem, quia in singularibus 2. 617.50
 Actiones piscium 2. 551.10
 Actiones quæ inuitæ 2. 931.10
 Actiones sunt partibus dissimularibus tribuæ 2. 610
 Actiones, vt habitus se ad inuicem habent 2. 995.30
 Ad actio nis bonas, & finem, & modum agenda, recte oportet institutum esse tom. 2. 888.20
 Actio nis differentia: indicant agentia inter se differre. 2. 214.30
 Actio nis diuersitas, virtutum in membris, & animalibus diuersitatem ostendit tom. 2. 216.20
 Actio nis fines 2. 877.10
 Actio nis principia immutari 2. 90.40
 Actio nis quarundam principium solus homo 2. colum. 1001.40.
 Actio nis varietas in animalibus. tom. 2. 143.10
 Actio nis externis qui proprie agant. 2. col. 877.50
Actio & Passio.
 Actio motus est 2. 998.40
 Actio semper in duobus consistit tom. 1. col. 590.60
 Actio & passio vt subiectam naturam requirat 1. 651.30
 Actio passio que non in agente, sed in patiente 1. 825.10
 Actio nis & passio nis condiciones quot sunt, & quæ 1. 658.30
 Actio nis, passio nisque contrarium, & gradus 1. 31.50
 Actio nis & passio nis, genera esse comparisonem motus, & alia quædam tom. 1. col. 807.1. & sequentib.
 De actione & passione 1. 31.50
 De actione & passione opinioniones duæ tom. 1. 653.1
 De actione & passione quod sit exigenda quæstio, & consequenter etiam de tactu ipso 1. 651.10. & seq.
 Actio nis & factio nis facultatum principia in quibus 2. 330.30
 Actio nis quid 2. 750.50
Actus.
 Actus ad potentiam vt se habeat tom. 2. col. 1365.30
 Actus atque effectio diuersa 2. 676.50
 Actus & finis deterior potentia in malis tom. 2. 1369.1.
 Actus & motio omnis vltima, iuxta materiam est 2. 311.1
 Actus maximè motus tom. 2. columna 1364.1.
 Actus motus eius quod est potentia tom. 1. col. 443.50.
 Actus non vnus idemque duorum specie diuer-

forum 2. 445.50
 Actus præstantior, quàm potentia 2. col. 368.60
 Actus prior potentia est ratione & substantia 2. 1367.1. & 30
 Actus prior potentia est tempore 2. 1367.1. & 1401.60
 Actum potentia antecedit 1. 75.20
 Actum an omnia æterna sunt 2. 1368.30
 Actum rem esse non idem quod potestate tom. 1. 1365.30
 Actus diis non tribuendi 2. 739.30
 Actus hominis ab ira cupiditateque sunt 1. 629.20
 Actus quidam nulla ex vi externa excusabiles 2. 627.30
 Actum à principio ad finem dominus homo 2. 634.50
 Actum principium est homo 2. 634.50
 Actum procreator homo, perinde vt liberorum 2. 641.1
 In actibus quibusdam non laus, sed vitium locum habet 2. 647.30
Aculeus.
 Aculeus insectorum variè geritur tom. 1. 369.40
 Aculeus nulli in alio, cui pennæ binæ, & quæ 2. 69.60
 Aculeus pro armis bestiolis quibusdam datus 2. 339.10
 Aculeus quare parte priore geratur quibusdam insectis 2. 70.10
 Aculeus scorpionis 2. 67.40 & 1. 169.60
 Aculeum parte anteriore quæ volentes gerunt 2. 730
 Aculeum qualem habent muscæ, & apes, & quo nifa 2. 18.10
 Aculeo apibus detracto, nullus subnascitur alius 2. 913
 Aculei apum, & vesparum intus conditi tom. 2. 67.30
 Aculei excremento nascuntur, sed duri & rigidi propter gelu 2. 382.10
 Aculei insectorum 2. 673
 Aculei pilorum genus 2. 864.0
 Aculei arma sunt insecta nonnulla, sed variè 2. 269.40
 Acumen in voce velocitas 2. 394.10
 Acumen omne in voce vehementia est 2. 461.20
Acus.
 Acus piscis serò fecundat 2. 109.30
 Acus piscis quando parit, & quomodo tom. 1. 84.1.
 Acus piscis vt pariat 2. 109.30
 Acus piscis fel in iecore 2. 13.10
 Acum veteris dirumpitur, præ ouorum gnitudine 2. 163.0
 Acum facilius cantatur, quàm graue 2. 518.50. Et quare 2. 515.40. & sequentibus.
 Acum index virum bonarum tom. 1. col. 5.61.
 Acum in voce, quod velox in delatione 2. 479.60. & 481.1. & 482.60
 Acum vim desiderat pleniorum 2. 1012
 Acum in velocitate motus consistit 2. 1012.10
 Acuti uocæ quare dicuntur 2. 315.50
 Acuti morbi extorqueunt densos corporales, vt me post imbres, & austras 2. 1012.10
 Acuti morbi febribus comitati, quia videntur 2. 414.50
 Acuti febres quando, & quibus tom. 2. 446.10
 Acuti morbi quare potius per hyemem rigent, 2. 414.30

Acutorum morborum fel non esse causam com-
 ra Anaxagoram 2. 261.10
 Ad aliquid, vtrum ex decem prædicamentis, quilibet, & quæ ad aliquid pertinent 1. 24.40. & sequentibus.
 Adamas à Cory rebellauit, & quare tom. 2. 87.10
Adeps.
 Adeps quid 2. 224.20
 Adeps & sebum concoctionis probæ sanguinea: hinc 2. 253.30
 Adeps & sebum differunt, & quo modo 2. 50.
 Adeps & sebum non sentiunt, & quare 2. 223.30
 Adeps & sebum si non excefferint, profunt ad sensum, & sanitatem. Si excefferint, nocent, & interimunt 2. 223.20
 Adeps ex sanguine fit 2. 520.1
 Adeps inter eum, carnemque consistit 2. 50.
 Adeps non cogitur, nec siccitate frangitur, & quare 2. 223.20
 Adeps similis humida 2. 217.50
 Adeps quæ habent 2. 223.20
 Adeps & sebo caret exanguis, & quare 2. 223.10
 Adeps pingue sciat minus fecunda tom. 2. 64.
 Adeps pingue sunt quæ vtraque sunt dentata parte 2. 50.30
 Adeps pinguium liquida resistunt frigori 2. 50.30
 Adeps iecur quibus fit 2. 50.30
Adolescentes, & Adolescencia.
 Adolescentes gymnastica & pædorbica tractant 2. 900.10
 Adolescentes laboribus apud Lacones exercitiis 2. 100.10.30
 Adolescentuli cur concumbentes primò odio habent ea, quibus cum fuerint congressi 2. 47.40
 Adolescentibus interdum cessare possunt tentibus nullo secreto humore 2. 447.30
 Adolescencia ad virtutem institutio difficilis 2. 741.30
 Institutio philosophandi causa tom. 2. col. 37.50
 Adolescere ex electione quid 2. 1211.1
 Adolescere ex interrogatione quid tom. 2. col. 111.10
 Adolescere pullos sepe interimunt 2. 103.60
 Adolescentum auium partus 2. 103.60
 Adolescentum auium color varius tom. 2. col. 30.60
Adulator.
 Adulator incundum 2. 1113.10
 Adulator nonnullis amico gratior 2. 1033.60
 Adulator qualis 2. 708.10
 Adulator quis 2. 623.50. & 655.1
 Adulatores apud Tyrannos & populum in perno quare 2. 855.40
 Adulatores omnes, ferules sunt, & humiles 2. 414.40
 Adulatores quare amentur 2. 708.10
 Adulatores signa pudorem habent tom. 2. 111.40
Adulter.
 Adulter non omnis qui congressus sit tom. 2. 1000.1
 Adulter vnde vocetur ibidem
 In adulter qui adulterium admisit 2. 67.10.

I N D E X.

Adulteri audaces 2. 638.10
 Adulterium interdiciunt 2. 894.50
 Adunca pauca parit 2. 339.1
 Adultera ferè omnia aliquid caliditatis habent 2. 220.1
Aechinus.
 Aechinus à cibo ad annum enolutum abstinet 2. 1544.50
 Aechinus non videtur olfactum habere tom. 2. 71.30
 Aechini genus quoddam minutum, salubre contra vrinæ distillationes tom. 2. colum. 65.30
 Aechini candidi circa Toronem tom. 2. col. 65.30
 Aechini cibo idonei 2. 84.50
 Aechini nunquam ouis caret tom. 2. colum. 84.50
 Aechinorum corpus quale 2. 65.60
 Aechinorum dentes, gula, venter tom. 2. 65.40
 Aechinorum os 2. 65.40
 Aechinorum oua 2. 65.40
 Aechinorum genera plura 2. 65.20
 Aechinis caro negata 2. 65.10
 Aechinometra 2. 65.20
Aedes.
 Aedes lapidum gratia non sunt, sed gratia ædifici lapides petuntur. 2. 213.30
 Aedes priuata 2. 386.30
 Aedes sacras cuiusmodi esse debeat 2. 887.10. & sequent.
 Aedibus altis cur aer soleat ventilari & recipro cari 2. 547.1
 Aedificatio prior tempore ædibus ipsis, sed ratione ædes ipsæ 2. 215.60
 Aedificiorum publicorum, atque sacrorum exornatio 2. 869.30. & 40
Aedilitas.
 Aedilitas ciuitatis 2. 870.10
 Aedilitatis partes plures ibidem
Aeditui.
 Aeditui 2. 872.10
 Aedon, vide Lucinia
 Aegæi aer qualis 2. 535.20
 Aegæo fluvius ex montibus Aethiopiæ præcipitatur 1. 709.50
 Aegri quare carent semine 2. 504.60
 Aegri vocem acutam cur emittant tom. 2. 481.1
 Aegri probabilia quæ 1. 337.20. & sequentibus.
 Contra aegri respondentes 1. 389.50. & col. 390.1. & sequent.
Aegyptus.
 Aegyptus caua secundum partes interiores est 2. 554.40
 Aegyptus exaruisse magis in dies singulos videtur, & Nilo adaggerata 1. 711.60
 Aegyptus ferax aquarum 2. 525.50
 Aegyptus qualis secundum suas partes 2. 554.40
 Aegyptus veterum memoria Thebæ vocabatur, teste Homero 1. 712.1
 Aegypti oris cur Auster non afflat 2. 554.30
 Aegypti pyramides 2. 855.20
 Aegypti terræ angustias rex quidam perfodere conatus 1. 713.20
 In Aegypto cur pepones optimi tom. 2. colum. 525.50
 In Aegypto facta sedium mutatio 1. 711.50

Aegyptij.

Aegyptij cur blavis pedibus 2. 496.10
 Aegyptij & Babilonij de stellis multa file digna tradiderunt 1. 590.20
 Aegyptij omnium mortalium longè vetustissimum 1. 713.20. & 2. tom. col. 885.1
 Aegyptiorum regio nuper facta, & Nili opus esse videtur 1. 713.20
 In Aegypto animalia quædam maiora, quàm in Græcia, quædam in eo genere minora, & quædam magnitudine pari 2. 165.30
 Aegithus auis vocatur etiam Salus tom. 2. 170.30
 Aegithus, Spinus, & Florus odium inter se exercent 2. 170.30
 Aegithi & Flori auium sanguis non potest misceri 2. 170.30
 Aegolius, vide Vlula.
 Aemon 2. 1181.10
Aemulatio.
 Aemulatio ob quæ bona sit 2. 1139.30
 Aemulatio probum quid, & proborum 2. 1139.10
 Aemulatio quid ibidem
 Aemulationi contemptus contrarius 2. 1139.50
 Ad aemulationem sustinendam qui idonei 2. 1139.40
 Aemulari qui soleant 2. 1139.20
 De aemulatione 2. 1139.10. & sequent.
 Aenësidemus 2. 1166.10
Aenigmata.
 Aenigmatis forma quæ 2. 1151.10
 Aenigmata incunda sunt 2. 1173.1
 Aenigmata metaphoris idonea 2. 1163.30
Aequabilitas.
 Aequabilitas ad seruandum concordiam mirificè accommodata 2. 1465.30
Aequale.
 Aequale in duobus ad minus consistit. 2. 940.40. & col. 1023.50
 Aequale in iustis bifariam 2. 707.40
 Aequale in iustis & amicicia non similitur sese habet ibidem
 Aequale medium quoddam est inter excessum, defectumque 2. 620.60
 Aequale numero & proportione tom. 2. 1039.10
 Aequale quid 2. 1377.20
 Aequale repensum ciuitatem seruat 2. 763.10
 Aequalia quæ 2. 1323.1
 Aequalis aequalem delectat, Prouerbum 2. 712.20
 Aequalis in amicitia ordo 2. 707.10
 Aequalis inter se dilectio 2. 712.10
 Ab aequali specie generi locus 1. 279.20
 Aequale quod modicum & compatibilis 2. 453.40
 Aequale omne in concentu ad vnitatem est referendum 2. 511.1
 Aequalis concentus minus febilis auribus accedit 2. 511.10
Aequalitas.
 Aequalitas, inæqualitas vt aut ex rei parte, aut nostri respectu æstimanda est 2. 620.60
 Aequalitas in quantitate est 1. 517.10
 Aequalitas iustum in æqualibus 2. 794.40
 Aequalitas non est sine communi mensura. 2. 666.10
 a 2 Aequa

Agere & pati contrarietatem suscipit tom. 1. 31.50
 Agere & pati gradus suscipiunt ibid.
 Agere rectè, aut multa, aut sæpe, difficile est 1.590.40
 Agere folius hominis esse tom. 2. column. 930.30. & seq.
 Agendi, veritatisque principia tria tom. 2. col. 675.50
 Ad agendum imperi quid & magis quam docti idonei 2.679.20.30
 De agendi ac patendi modo opiniones quatuor, prima Empedocli, secunda Leucippi, tertia Melissi, quarta Platois, atque confutatio earum 1.615.10. & seq.
 Quæ agunt, atque patiuntur in se mutuo, ea partim similia, partim dissimilia esse oportere 1.653.40
 Agnationes fecerunt 2.372.60

Agnitio.

Agnitio ex parte rerum 2.1246.10
 Agnitio per parallogismum tom. 2. columna 1246.1
 Agnitio per reminiscitiam tom. 2. column. 1245.50
 Agnitio per signa aduentitia tom. 2. column. 1245.30
 Agnitio per signa ingenua ibid.
 Agnitio per syllogismum 2.1245.50
 Agnitiois genera 2.1245.30

Agricola & Agricultura.

Agricolæ aliena non appetunt 1.864.50
 Agricolæ lucrum magis quam honorem appetunt 2.864.60
 Agricolæ tyrannides antiquitus perreuerunt ibidem
 Agricolarum aliud, aliud puginatorum genus 2.884.30
 Agricolis agri mensura certa constituta 2.865.40
 Ex agricolis constans populus quare optimus. 2.864.50
 Agricultura ad fortitudinem confert tom. 2. 910.10
 Agricultura iusta est 2.910.70
 Agricultura num acquisitionis pars tom. 2. col. 754.10
 Agricultura secundum naturam 2.910.10
 Agricultura viua, vita pastoralis 2.754.30
 Agrorum partitio 2.885.20. & 40
 Aïax atra bile in infamiam prorupit, & loca deferta perfectus est 2.567.30

Ala.

Ala quid 2.122.60
 Alæ auibus vice crurum priorum 1.934.20 & tom. 2. 283.10
 Alæ brachiorum vice auibus datæ sunt tom. 2. 283.20
 Alæ cur citissimè atque maximè resudent 2.427.50
 Alæ hominis cur maximè male oleant 2.444.20 & col. 495.10
 Alæ homini pilosæ, cæteris non 2.21.1
 Alæ integræ volatum desidem, & imbecillam faciunt 1.930.50
 Ala nudæ apibus & vespis 1.930.40
 Alæ peculiare autum tom. 2. 28.10. & col. 283.10
 Alæ perinde inflectuntur ab auibus, vt genua à quadrupedibus 1.934.20
 Alæ quomodo aguntur 2.283.10
 Alarum abscissus medicamentis potius curantur di 2.420.20
 Alarum differentia pro volucris conditione tom. 1. col. 974.2

I N D E X.

Alarum nostrarum locus cum mouetur, cur in riuum labamur 2.589.10
 Alis cur titillamur 2.588.30
 Alis ablatis ab aue, nec consistere, nec procedere potest 1.934.20
 Ab alis motus naturalis origo auibus est ibid.
 Per alas mulierum aliquando lac effluit 2.142.40

Alauda.

Alauda auis pulueratrix 2.101.30
 Alauda & Iunco amici 2.170.40
 Alauda later hyeme 2.158.10
 Alauda nidum auræ exponit 2.104.50
 Alauda nunquam in arbore consistit tom. 2. 176.30
 Alauda oua Ardeolæ Pellæ diripit tom. 2. col. 170.20
 Alauda in nido parit Cuculus tom. 2. column. 181.60
 Alaudæ & aues Variz dicitæ disident tom. 2. 169.20
 Alaudæ ubi ponunt oua 2.104.50
 Alaudarum duo genera 2.181.10
 Alæ animalia omnia ferè, calidiora, & suauiora sunt, & quare 2.392.30
 Albedo igni tribuitur 2.460.10
 Albedinem facit aer perlucens tom. 2. column. 392.20
 Albus color autum nunquam nigrescit naturâ 2.448.50
 Albus color & niger visui officunt tom. 2. 578.50
 Albardeola auis petit lacus, & fluitos victus causa, & eius descriptio tom. 2. column. 149.40
 Albicula auis aquas perit victus causa, & eandem moritat ibidem
 Albion Insula 2.146.1
 Albicum, siue Asphodelus herba grata apibus, vnde cera accipitur 2.194.10
 Albugo oculi animalium quid 2.10.1
 Albugo oculi ferè in omnibus animalibus similis 2.10.20
 Albumen oui frigore magis humet tom. 2. 106.30
 Albumen oui igne spissatur ibidem
 Albumen oui cum vitello, naturam habet contrariam 2.106.20
 Albumen oui pulli est origo, & cibus vitellus 2.107.40
 Albumus & lentitia stirpium 1.842.60
 Alcaus Poëta in carminibus suis increpat ciues eò quod Pittacum hominem obscuri generis, laboranti ciuitati præferent tom. 2. 803.60
 Alcedo auis piscibus viuit 2.179.10
 Alcedo auis versatur etiam in mari tom. 2. 149.40
 Alcedonis descriptio & forma tom. 2. 178.50
 Alcedonis nidus qualis 2.178.60
 Alcedonis parrus, & victus 2.179.10
 Alcedones aquas adamant 2.149.40
 Alcedonum duplex genus ibidem
 Alceste Admeti vxor, ob viri aduersitates maximam sibi gloriam comparauit tom. 2. 914.20
 Alcmæon 2.115.40
 Alcmæonis matricidium 2.627.40
 Alcistheni Cybariz vestis stupenda magnificentia 2.1548.1.10
 Alcibiades ubi obiit 2.129.20
 Alcmæon Crotoniades de oui vitello quid sentiebat 2.343.1
 Alcmæonis error credentis capras spirare per aures 2.100.50
 Alcmænes Poëta sceleritate, & pediculari morbo interijt 2.101.60
 Alcidas 2.116.50 & 1153

Alcidamantis frigida epitheta tom. 1. 126.4.30
 Alcyon auis circa brumam parere solita 2. 82.30
 Alcyon parit circiter quinque oua tom. 1. 82.40
 Alcyon raro videtur, & quando 2.82.40
 Alcyonei dies qui appellantur 2.81.30
 Aleatores ab amicis (quibus dare oportet) luterantur 2.647.1
 Alec piscis gregalis 2.171.10
 Alec piscis mutat colorem 2.167.20
 Alec piscium omnium fecundissima tom. 2. 119.20
 Alec vtero grauis melior, & quando deterior 2.167.10
 Aleces pariunt bruma 2.119.20
 Aleces quando hirci appellantur tom. 2. 167.10
 Alecum fecura quoddam genus Apuæ 2. 118.10
 Alecum partus 2.192.2
 Alexander 2.191.1
 Alga herba exiccandi vim habet 2.151.40
 Alga herba fucaria, qua ostreae, aliique pisciculi aluntur 2.161.1
 Alga Ponti purgamentum, nomine Phytos ibidem 2.191.30
 Algula 2.95.30
 Argentum cur cutis summa contrahatur 2. 560.50
 Alia cur plus aquæ recipiat, quàm triticum ratione de confecta est 1.390.40
 Alia quid ibidem
 Alia esse, & suum esse, haud idem tom. 1. 444.40
 Alia, quæ per se non dicuntur, locus tom. 1. 328.10

Alimentum.

Alimentum animam habentibus appointum, conferat ipsa, & maiora reddit tom. 1. 967.10
 Alimentum aliud aliis neque omnibus sanguis esse potest 2.97.10
 Alimentum augens quid 2.334.10
 Alimentum corpus est 1.665.10
 Alimentum corpus est, quod tactu percipitur 1.838.30
 Alimentum ex aqua & terra 2.443.90
 Alimentum ex dulci suppeditatur tom. 1. 868.50
 Alimentum ex humido & sicco suppeditatur 2. 221.1
 Alimentum extremum vniuersis sanguis est 2. 967.20
 Alimentum in animalibus & plantis quomodo suppeditatur 2.151.30
 Alimentum in corpore præter naturam 2. 303.40
 Alimentum inutile quid 2.121.60
 Alimentum mistum est 1.383.30
 Alimentum natura porrigit 2.757.2
 Alimentum necessarium quo modo necessarium 2. 208.10
 Alimentum non mouet sensum tactus 2. 221.50
 Alimentum nutriens quod 1.383.30
 Alimentum omne addit cum sit simile 2. 103.1
 Alimentum planè res aduentitia est 2. 393.50
 Alimentum primum animalis in vtero 2. 2325.40.50
 Alimentum quid appellatur 1.665.10
 Alimentum siccum non nutrit, nisi quomodo dilutum 2.101.30
 Alimentum, vide etiam Cibus. 2.151.30
 Alimentum vltimum quid 2.151.30
 Alimentum vltimum sanguineis, sanguis est 2. 967.10

quibus quod proportione responder tom. 2. 211.40
 Alimentum vt è venis in carnem distribuatur 1.971.40
 Alimentum aut defectu aut excessu calorem naturalem extingui 1.948.30
 Alimentum concoctio & mutatio non nisi per vim caloris agitur 2.221.1
 Alimentum desiderium siue cupiditas, indigentia est 2.152.10
 Alimentum diuersa ratio vt nutrit & auget tom. 1. 206.20
 Alimentum diuæ qualitates 2.331.50
 Alimentum motus vniuersus ferè ratione inquirendus 1.970.1
 Alimentum omnis, omnisque excrementi conceptaculum aliquod esse debet tom. 2. col. luma 2.11.40
 Alimentum omnis excrementum aliquod est 1. 967.30
 Alimentum primum excrementum pituita tom. 1. col. 304.10
 Alimentum vitis excrementum pituita ibidem
 Alimentum ratio duplex 2.331.50
 Alimentum composita esse oportet tom. 1. col. 971.50
 Alimentum, prima ciuitatis necessaria pars 2. 32.40
 Alimentorum diuersitates, diuersas fecerunt animalium vitas 2.754.20
 Alimentorum diuersitas diuersis animalibus 336.30
 Alimentandi species multe 2.754.10
 Alimentandi cura & acquisitio ibidem
 Alimentis viuere, impossibile tom. 2. col. luma 754.20
 Alimentaria pariunt, in seipsis alimentum habent, ad naturam educatione, vsque ad temperatam quoddam 2.754.60
 Alimentum animalis perfectionem & præcedit, & sequeitur, etiam appetitu duci tom. 2. col. 971.50
 Alimentum facultas sine igne naturali non consistit 971.1
 Alimentum facultas tota sibi responder, & similis est 1.970.1
 Alimentum facultatis origo in corde tom. 1. col. 974.40
 Alimentum calorem agere nequeunt 2. 970.10

Aliquid.

Aliquid simpliciter, aut secundum quid quare autur corrumpi 1.642.30. & seq.
 Aliquid an etiam substantiæ quæstio tom. 1. 12.10
 Aliquid complura cum qualitatibus conueniunt 1.312.0
 Aliquid contrariorum susceptium tom. 1. 203.1
 Aliquid conuersionem vtique non admittit 1.312.0
 Aliquid dicitur ad ea quæ conuertuntur 1.312.0
 Aliquid definitio 1.27.40
 Aliquid gradus suscipiunt 1.25.10
 Aliquid non aliqua substantia, aut ens aliquod 2.1428.60
 Aliquid operationes quales tom. 1. column. 31.50
 Aliquid quæ dicantur tom. 1. col. 24.40 & 2. 14.40
 Aliquid secundum numerum quæ tom. 2. 207.20
 Aliquid secundum potentiam tom. 2. col. 207.20
 Aliquid simul natura esse videtur tom. 1. 2.61.30

I N D E X.

col. 26.30
 Ad aliquid vnum ex decem prædicamentis quid, & quæ ad aliquid pertinent tom. 1. column. 24.40. & sequent.
 Quæ ad aliquid dupliciter dicuntur tom. 2. column. 1378.20
 Quæ ad aliquid non contraria sunt, medio contentent 2.1379.10

Allium.

Allium calidum, & acre 2.524.20
 Allium elixum delinire potest fauces asperas 2.486.40
 Allium quare lacrymas mouere non potest 2.524.20
 Allium quomodo vrinam mouet 2.493.10 & col. 522.50
 Allium ventrem inferiorem inflare potest 2. 494.50
 Allium vrinam tabificum 2.560.40
 Alij operationes quales tom. 2. column. 494.30. & sequent
 Alia cum excaulescunt, cur plenius olēt, quàm recens nata 2.525.30
 Alia edentes cur vrinam redolentem allium reddant 2.494.30
 Alia & cepæ cur quò sicciora ferantur, cò meliora possint euadere 2.525.10
 Alia & cepæ cur solæ ex plantis recondant, germinare possint 2.525.20
 Alia tria efficiunt 2.494.50
 Alia vim tabefiendi obtinent tom. 2. col. 423.40
 Alia vrinam mouent sua caliditate ibid.
 Alloida dementes 2.1457.30
 Alopeconeus fert Amias pisces tom. 2. col. 155.30
 Alofa pisces caret Euripus 2.187.1
 Alphesibœa 2.1151.50

Alteratio.

Alteratio ad contrarium est transitio tom. 1. col. 524.50
 Alteratio ad intellectum animæ partem non accommodatur 1.514.60
 Alteratio à generatione quid differat 1.646.10. & sequent.
 Alteratio à latrone motus genere diuersus est 1.485.10
 Alteratio, an ab aliis quinque speciebus differat 1.372.0
 Alteratio diuersus à cæteris motus est tom. 1. col. 37.30
 Alteratio in quibus maximè esse videatur 1. 514.1
 Alteratio mutatio in qualitate est tom. 1. 38.10 & col. 555.30
 Alteratio quid 1.483.30. & eodem Tomo column. 646.20
 Alteratio an sit contrarium, & quid sit illud 1.38.10
 Alterationem à generatione differre, non possunt defendere, qui omnia vnum esse aiunt 1.636.50
 Alterationem omnem esse in sensibilibus, & in parte animæ sensitua tom. 1. column. 514. & sequent.
 Alterationes non circa virtutes animi, vitiaque esse videntur 1.514.40
 Alterationes non esse circa habitus ibid.
 Alterationes partim violentæ, partim naturales 1.490.1
 Alterari quæ dicantur 1.513.30
 Alterandi vis an eadem quæ sentiendi tom. 2. 207.20
 Aluo auis pica persequitur, & est auis nocturna vncunguis, & gallinæo maior tom. 2. 148.50
 Alueus crustatorum indifcretus est 2.61.30

Alueus mollium qualis 2.57.20

Aluus.

Aluus amara secedit quibus natura calida, si modò robusti, & pleni, nisi concumbant 2.448.30
 Aluus cibi conceptaculum tom. 2. 447.1
 Aluus cur funditur metuentibus 2.429.50. & col. 443.20. & col. 558.20. & linea 40. & column. na 560.1. & linea 40
 Aluus hominis (uille) similis est 2.161
 Aluus nonnullis funditur per metum tom. 2. 264.30
 Aluus pars vna corporis nostri princeps tom. 2. 584.1
 Aluus quid 2.5.40
 Aluus siccus excrementi conceptaculum est ibid.
 Aluus quorum degenerata est generatio, interdum soluitur, & quare tom. 2. col. 308.10
 Alui deiectione exerceat mero deditos tom. 2. col. 434.10
 Alui deiectionibus vehementibus Medij brastica vituntur 2.426.60
 Alui exspiratio cur magis dormientibus tom. 2. 583.30
 Alui excrementum quibus albeat tom. 2. col. 239.50
 Alui fluentioris sunt animalia quibus crura longiora 2.202.50
 Alui fluor elephantorum, quibus curatur 2. 164.30
 Alui infatio elephantum infestat ibidem
 Alui profluuium accidit cruditate 2.308.20
 Alui profluuium laborant sines, & quibus succurratur 2.162.20
 Alui profluuium leporis coagulū maderi potest, sed hinc est laudatissimum 2.54.10
 Alui profluuium medetur vetus coagulū ibid.
 Alui sedimen, excrementum tom. 2. 261.60
 Alui situs 2.277.50
 Aluo accommodata medicamenta calorifica sunt 2.560.40
 Aluum habent, quæ vesicam habent tom. 2. 540
 Aluum humidior quæ aues habent tom. 2. 35.10
 Aluum quæ fundere queunt medicamenta 2. 421.30. & sequent.
 Aluum quæ habent, non omnia vesicam habent 2.5.40
 Alui faciles spadonibus 2.44.20
 Aluos quatuor videntur habere elephantum 2. 33.40

Amabile.

Amabile, aut bonum, aut iucundum, aut vile 2.702.50
 Amabile & amandum quid differant tom. 2. 964.20
 Amabile id quod absolute bonum aut iucundum 2.706.10
 Amabile quid 2.954.20
 Amabile solum amatur 2.702.50

Amantes.

Amantes mutuo ob voluptatem tom. 2. col. 703.40
 Amantes mutuo ob vtilitatem 2.703.30
 Amantes se nimum, nimum oderunt tom. 2. 882.1
 Adamantibus amabilissimum est ipse aspectus, magisque hunc sensum, quàm cæteros expectunt, & quare 2.728.20
 Adamandi principium aspectus delectatio est 2. ibidem
 In amando idem finis & actio tom. 2. column. 968.60

In amante non in amato gaudium est tom. 2. 1030.50

Amare, & Amari.

Amare decet non quasi osurum tom. 2. colum. 1148.60
Amare melius est, quam amari tom. 2. colum. 966.60
Amare quid 2.1118.20
Amari & honore affici propinquum tom. 2. col. 708.20
Amari etiam inanimatis convenit tom. 2. colum. 1031.10
Amari iucundum 2.1113.10
Amari plerique cupiunt 2.708.10
Amari quam amare malunt homines tom. 2. 967.1
Amari quam honorari præstabilius tom. 2. 708.30
Amari id quisque quod sibi apparet bonum 2. 703.1
An amare seipsum liceat 2.722.50
Num amet se probus an non 2.969.40
Quatenus se amet malus 2.970.20
Quatenus se amet probus 2.969.60

Amarus, a, um, Adiectivum.

Amarum quodque quomodo redditur tom. 2. 524.60
Amaræ purgare queunt 2.540.60
Amaræ res quare purgare possunt tom. 1. col. 42.10. & seq.
Amari homines cum difficultate placantur, & longo tempore iram retinent tom. 2. col. 653.40
Amari homines sibiipsis, & alijs, etiam amicitiam permolesti 2.653.50
Amatis 2.719.10
Amatis cum ad mortem filius eius duceretur, non effudit lacrymas 2.1135.60
Amatis cum amicum mendicare apessisset lacrymas effudit ibid.
Amatio est cum consuetudine tom. 2. colum. 720.40

Amator.

Amator nemo qui non semper amet tom. 1. 1248.1
Amator qui semper amat 2.1028.10
Amator sui bonus homo 2.713.50
Amator sui quis maximè 2.723.30
Amator sui verus à præpostero ut differat 2. 723.40
Amatores hominum laudantur tom. 1. col. 701.50
Amatores sui ipsius præposteri qui tom. 2. colum. 723.10. & seq.
Amatores ridiculi vnde 2.708.60
Amatorum querelæ quod non redamentur 2. 715.50
Amatorius est, qui magis oblectatur amando, quam dum amatur 2.1034.1
Amatorij quidam naturâ, alij ambitiosi nascuntur ibid.
Amatorij viri & ambitiosi discrimen ibid.
Amatæ rei consecutio suavisissima tom. 2. col. 987.50
Ambidexter solus homo 2.119.50
Ambidextri per consuetudinem fieri possunt 2.577.40

Ambiguus & Ambiguitas.

Ambigua, quatuorque modi tres tom. 1. col. 371.40
Ambiguitas vitanda nisi consultò vsurpetur 2. colum. 1166.20

I N D E X.

Ambitio & Ambitiosus.

Ambitio quid 2.623.10
Per ambitionem & avaritiam plerique iniusta committuntur 2.778.50
Ambitiosus nonnunquam laudatur tom. 2. col. 623.10
Ambitiosus quis 2.623.1.652.40
Ambitiosi ceterorum sunt contemptores 2. 650.60
Ambitiosi invidi 2.1138.10
Ambitiosi quidam naturâ nascuntur tom. 2. 1034.1

Ambulatio.

Ambulatio absque flexione fieri nequit tom. 1. 973.1
Ambulatio genus omne excrementi ad imā detrahere putatur 2.450.60
Ambulationis à cursu differentia tomo 2. col. 453.1
Ambulationes acclives laboriosiores, quàm declives, magisque extenuant tomo 2. colum. 456.40
Ambulationes acclives faciunt ut lumbi potissimum laborent, declives, ut femora ibidem
Ambulationes arctæ temporibus calidis plus valent, quàm frigidis, & quare tom. 2. colum. 456.30
Ambulationes breves cur laboriosiores tom. 2. 455.40
Ambulationes breves cur magis fatigationem mouere soleant 2.451.30
Ambulationes cur minus laboriosæ quæ inæquales quàm quæ rectæ 2.456.20
Ambulationes prolaxæ per plana cur laboriosiores sunt, quàm per incomptæ, breves autem leuiiores 2.449. & seq.
Ambulationum secundum tempora virtutes 2.456.30
Ambulare cur difficultius locis arduis soleamus 2.457.1
Ambulantia omnia pedes habent pari numero 2.660
Ambulantium nimium, cur implentur. tom. 2. 450.60
Ambulandi genus arduum, sudores mouet, & quæ alia 2.456.30. & seq.
Ambulandum quare minimè in Sole, nudo corpore 2.424.40
Ambusta quare calor facit, & tollit tomo 2. colum. 424.60

Amia piscis.

Amia carne vescitur, & alga 2.147.50
Amia multis piscibus est esca 2.692.20
Amia præstat in fluentis & lacubus tomo 2. colum. 160.10
Amiæ fel vbi 2.260.50
Amiæ pisces carne vescuntur, & sunt de genere cartilagineo 2.147.10
Amiæ pisces fel in intestino habent 2.316.0. & eodem tomo columna 260.10.
Amiæ pisces in Alopeconneso habentur tom. 2. 155.30
Amiæ pisces gregales 2.4.10
Amiæ pisces vere Pontum subeunt, & ibi æstatem traducunt 2.155.40
Amiatum inereamentum in Ponto tomo 2. colum. 119.50

Amicitia.

Amicitia 2.701.20. & sequent. & eodem tomo columna 939.40. & eodem tomo columna 963.50. & seq.
Amicitia a dño quædam est 2.968.60
Amicitia æqualitas dicitur 2.706.20. & col.

723.1
Amicitia ciuili 2.709.10. & sequent.
Amicitia ciuili concordia videtur tom. 1. 721.30
Amicitia communicatio est 2.718.20
Amicitia est æqualitas & similitudo tom. 1. 718.40
Amicitia non similitudo secundum aliquorum opinionem 2.701.30
Amicitia compensanda tom. 2.713.10. & sequentibus.
Amicitia erga se 2.969.40. & seq.
Amicitia & amor, & eorum contraria 2.1113.10. & sequent.
Amicitia in excellentia 2.707.10. & sequentibus.
Amicitia multorum 2.1029.10
Amicitia omnis in societate consistit tom. 2. 711.60
Amicitia quando dissoluenda, quæstio 2.718.30. & sequent.
Amicitia qua plures possunt esse amici 2.746.20. & sequent.
Amicitia quid 2.623.50. & columna 709.30. & col. 939.40
Amicitia quod magis consistit in amari quàm amare 2.708.10. & sequent.
Amicitia regia, paterna, & economica, & fraterna 2.711.1. & seq.
Amicitia consanguineorum 2.711.20
Amicitia erga se in bono 2.968.10
Amicitia erga seipsum iuxta analogiam est 2.1035.20
Amicitia erga se quatenus 2.968.1
Amicitia fratrum ad se inuicem, maximè secundum æqualitatem est socialis tom. 2.1038.60
Amicitia fratrum iuxta proportionem tom. 2.1038.10
Amicitia fratrum quas condiciones habeat 2. 713.30. & sequentibus.
Amicitia fratrum similis sodalitatæ tom. 2.711.1. & col. 712.20
Amicitia gignenti erga genitum naturâ inest cum animanti 2.701.50
Amicitia hospitalis omnium validissima videtur 2.967.50
Amicitia in ipsa æqualitate tom. 2. col. 568.10

Amicitia species.

Amicitia à beneuolentia differt tom. 1. 720.40. & sequent.
Amicitia cum beneuolentia quatenus conueniat, & disconueniat 2.712.40
Amicitia ex contrariis secundum quosdam 2. 964.1
Amicitia in Republica qualibet tantum quantum & iusti 2.711.1
Amicitia iniustitiæque, aut idem, aut cognata 2. 1026.50
Amicitia iustum circa eadem, & in eisdem 2. 709.10
Amicitia non beneuolentis, sed eius cuius bene uult 2.1036.50
Amicitia triplex 2.1036.50
Amicitia naturalis species plures ibidem
Amicitia principium beneuolentia est tomo 2. 720.50. & col. 969.10
Amicitia species 2.703.30. & sequent.
Amicitia species quæ 2.1135.40
Amicitia species singulæ in duo diuiduntur 2. 1039.1
Amicitia tot species, quor & iustorum tomo 2. 967.40
Amicitia tres species 2.701.10
Amicitia vilis duæ species 2.1039.40
Amicitiam quæ efficiant 2.1135.40
Cum amicitia iustum crescit tom. 2. col. 709.30

Amicitia præstantia.

Amicitia bonorum perfecta est tomo 2. col. 704.10

I N D E X.

Amicitia moralis & Prima.

Amicitia est æqualitas, Prouerbum tom. 1. 723.50
Amicitia maxima quæ 2.720.1
Amicitia moralis secundum electionem est 2.10.40.50
Amicitia moralis voluntaria conuentio est 2. 139.60
Amicitia morum permanet, quia per se est 2. 716.30
Amicitia multorum, & proborum amici definitione ostenditur 2.10.99.20
Amicitia ob virtutem non ad multos est 2. 726.60
Amicitia ob virtutem prima est, & optimorum 2.1029.10
Amicitia ob virtutem, querelarum & rixarum, & accusationum expers tom. 2. colum. 713.20
Amicitia ob virtutem sine pactis præstat beneficia 2.716.60
Amicitia prima inter paucos, & quare tom. 2. 1031.50
Amicitia præter virtutem etiam feris inest 2. 1029.10
Amicitia prima quali amore feratur, & quali voluptate afficiatur tom. 2. colum. 1030.50.60
Amicitia prima sola constans 2.1031.1
Amicitia proborum per similitudinem perfecta 2.966.10
Amicitia proborum præstantissima, constantissima, honestissima, ac stabilissima propter virtutem 2.953.30
Amicitia vtrum inter bonos tantum tom. 2. 1027.30
Amicitia vera à non veris discrimen tom. 2. 707.10
Amicitia per accidens sunt, quæ ad bonum aliquod, aut voluptatem sunt tom. 2. col. 703.40
Amicitia perfecta, raræ 2.704.30
Amicitia præter primam, etiam inter prauos, pueros, & bruta 2.1032.20

Amicitia quorum sit.

Amicitia censu potentum similis amicitia fratrum 2.711.10
Amicitia ciuili ad æqualitatem comparata est 2.1039.30
Amicitia cognatorum qualis 2.1036.30
Amicitia consanguineorum 2.711.20
Amicitia erga se in bono 2.968.10
Amicitia erga seipsum iuxta analogiam est 2.1035.20
Amicitia erga se quatenus 2.968.1
Amicitia fratrum ad se inuicem, maximè secundum æqualitatem est socialis tom. 2.1038.60
Amicitia fratrum iuxta proportionem tom. 2.1038.10
Amicitia fratrum quas condiciones habeat 2. 713.30. & sequentibus.
Amicitia fratrum similis sodalitatæ tom. 2.711.1. & col. 712.20
Amicitia gignenti erga genitum naturâ inest cum animanti 2.701.50
Amicitia hospitalis omnium validissima videtur 2.967.50
Amicitia in ipsa æqualitate tom. 2. col. 568.10

Amicitia ob voluptatem.

Amicitia & contentio generationis vniuersi causa 2.1274.40
Amicitia ex manu in manum 2.1039.30
Amicitia experimento eget 2.1031.10
Amicitia inuenum ob voluptatem constat 2. 703.60
Amicitia iuxta excessum, nonnunquam amicitia quæ ad æqualitatem comparata est, antepositur 2. 1033.50
Amicitia iuxta excessum, vera amicitia est 2. 1033.30
Amicitia magis in exhibendo, quàm suscipiendo honorem consistit tom. 2. columna 708.30
Amicitia ob voluptatem & commodum inconstans 2.965.30
Amicitia ob voluptatem, inuenum est, & inconstans 2.1029.10
Amicitia ob voluptatem, querelas frequentes non habet 2.711.20
Amicitia quæ in excellentia consistit qualis 2. 707.20. & sequentibus.
Amicitia tempore, & consuetudine opus habet 2.704.30
Amicitia compensatio 2.713.50
Amicitia in excellentia querelæ tom. 2.714.30. & sequent.
Amicitia obliuionem absentia diuturna adfert 2.705.10
Amicitiam conferuat comparatio rationum 2. 715.40
Amicitiam loca non dissolunt absolute sed amicitia operationem 2.705.50

Amicitiam tempus declarat, & infortunia.

Amicitiam tempus declarat, & infortunia 2. 1032.1
Ad amicitiam neque fenes neque feueri sunt apti 2.705.50
Amicitia alia magis, alia minus amicitia sunt 2.709.20
Amicitia amatoris vt plurimum ob perturbationem, & ob voluptatem sunt 2.704.1
Amicitia ex iucundo & commodo non proprie 2.964.50
Amicitia in excellentia consistentes, comparationem rationum requirunt tom. 2. 707.40
Amicitia in excellentia consistentes differunt 2.707.20
Amicitia inuenum quales 2.706.50
Amicitia ob commodum & voluptatem facile dissolui possunt 2.703.40
Amicitia complures taciturnitas dissoluit 2. 705.50

Amicitia ob vtilitatem.

Amicitia ciuili vtilitati destinata tom. 2. 1039.30
Amicitia dissimilium propter commodum 2. 966.20
Amicitia moralis honestior, vtilis, necessaria magis 2.1040.30
Amicitia moralis, quæ vtilitatem gratia in quibus consistit 2.713.50
Amicitia ob commodum maximè in senibus, & quare 2.703.50
Amicitia ob vtilitatem fit ex contrariis tom. 2. 708.50
Amicitia ob vtilitatem plerumque est 2. 1029.10
Amicitia politica ob vtilitatem maximè comparata est 2.1038.20
Amicitia quæ vtilitatis gratia est, alia moralis, alia legitima 2.713.40
Amicitia vtilitatis gratia legitima quæ ibidem
Amicitia vilis expostulationes habet frequentiores 2.1039.50
Amicitia vilis duæ species 2.1039.40
In amicitia quæ vtilitatis gratia est, inquisitiones sunt & querelæ 2.713.20. & 30

Amicitia prauorum.

Amicitia improborum flagitiosa quare tom. 2.728.30
Amicitia prauorum non stabilis tom. 2. col. 708.50
Amicitia prauorum quatenus 2.1034.30
Amicitia simulatione decipientes accusandi 2. 718.40

Amicitia dissolutio.

Amicitia cur dissoluatur 2.714.30. & colum. 713.60
Amicitia non statim dissoluenda, nisi ob incurabilem prauitatem 2.718.69
Amicitia non soluenda 2.718.30. & sequentibus.
Amicitiarum contentiones vnde tom. 2.966.30
In amicitia accusationum ratio 2.1040.10

Amicum adiectivum.

Amicum contrarium contrario quatenus tom. 2.1034.40
Amicum num vtile tantum tom. 2. colum. 1027.40
Amicum simile simili 2.1027.1
Amica num inuicem sint contraria 2.1027.10
Amicarum ex similibus an contrariis tom. 2.1027.1

I N D E X.

Amicus. Amicus maximè quis est 2.722.60 Amicus num sibi quilibet esse queat tom. 2. colum. 1035.10 Amicus primus verus, & simpliciter quis sit tom. 1. col. 1029.50 Amicus quis 2. 623.50. & col. 719.20. & col. 939.50. & col. 1099.20. & col. 1128.20. Amici acti qui 2.705.50 Amici & viri boni iidem 2.702.20 Amici habitus qui 2.705.50 Amici in qua fortuna fiat habendi 2.727.1. & sequentibus. Amici non sunt, nisi benevoli fuerint tom. 2. 720.50 Amici qui dicendi tom. 2.705.40. & sequentibus. Amici qui maximè 2.704.10 Amici socii vocantur 2.709.0 Amicorum & honorum & malorum precipuum minus tom. 2. 728.10. & sequentibus. Amicorum numerus 2.726.10. & sequentibus. Ab amicis locus 1.269.1 Amici forma & officium. Amicus amare potius, quam amari cupit 2. 1034.10 Amicus ab adulate differt 2.732.10 Amicus ad calamitosum non vocatus accedat 2.718.1 Amicus alter ipse, Prouerbum 2.719.60. & columna 725.50. & columna 970.50. & col. 1043.20 Amicus amico bona cupit 2.1035.60 Amicus amico bona non maxima optat tom. 2. 708.1 Amicus amico comparitur 2.719.50 Amicus amico congaudet 2.1035.50 Amicus amico molestus non facile communicat 2.727.30 Amicus malo probus quatenus 2.965.20. Et bono malus 2.964.10. & 965.20. & columna 1033.30 Amicus par & similis 2.808.20 Amicus vnus, indiuisiue 2.1043.30 Amicòne potius, an studioso sabueniendum 2. 717.10. & col. 1043.30 Amico quomodo vtendum 2.972.10 Amicum prauum habere non est dignum, neque oportet 2.718.50 Amicum veterem non facile pro nouo & incognito commutes. 2.1031.40 Amicum verum operosum fieri sit, an facile 2. 964.1 Amici citò iuuenes fiunt, citòque desunt 2. 704.1 Amici cum electione se mutuò amant tom. 2. col. 706.10 Amici disuncti beneuolis magis, quam amici similes 2.706.1 Amici inter se non sunt prauit tom. 2. columna 1034.30 Amici morales vt differant 2.716.30 Amici multis, nemini amici 2.726.50 Amici non permanent, qui moribus nimis distant 2.719.1 Amici ob virtutem ad beneficia mutua prompti 2.731.0 Amici ob voluptatem sufficienti pauca, vt in epulis condimentum 2.726.20 Amici quando vocandi 2.727.1 Amici tyrannorum prauit 2.855.40 Amici veri non vna tantum amicitia iunguntur 2.1035.60 Amici vna anima sunt 2.1036.1 Amicorum concordia circa qua

Amicorum est commori velle 2.1036.1 Amicorum imparium vt fiat aequalitas 2. 715.1 Amicorum multitudine definita 2.726.30 Amicorum oburgatio 2.971.20 Amicorum omnia communia, Prouerbum 2. 709.20. & col. 723.1 Amicorum parium & imparium quod munus 2.713.10 Amicorum proprium simul viuere tom. 2. col. 1036.1 Amicorum virtus amare 2.708.40 Amicis etiam abdicatis tribuenda aliqua semper gratia 2.79.10 Amicis magis in moribus quam pecuniis ferendum auxilium 2.718.60 Amicos decet congregandi audacia tom. 2. 1043.10 Amicos multos non querendos esse 2.726.10. & 40. & col. 971.20 Ab bono amicorum locus 1.269.1. & sequentibus. Inter amicos accusationes vnde tom. 2. col. 1040.60 Vt in amico nos ipsos cognoscamus tom. 2. columna 971.1 Amici praestantia. Amicus dexter consolationem & aspectu & verbis afferre potest 2.727.20 Amicus & bonus & iucundus probatur tom. 2. 1028.20 Amicus iniuriis non faciendus 2.714.1 Amicus iucundum est, nam & amare iucundum 2.113.0 Amicus num probus probus 2.965.10 Amicus sibi nunquam malus homo est, nam semper se oppugnat 2.968.20 Amicus studiosus natura studioso expectabilis 2.725.20 Amici boni propter se ipsos sunt tom. 2. col. 724.30 Amici in aduersa fortuna magis necessarij 2. 727.10 Amici in paupertate, calamitatibusq; refugium vnicum esse putantur 2.701.40 Amici in vtraque fortuna quaeruntur tom. 2. 727.1 Amici iuuenibus vtiles ad compescenda peccata, & senibus ad obsequium tom. 2. col. 1043.10 Amici non iniuria, sed iusti amicitia egeant 2. 701.20 Amici qui comparandi 2.132.20 Amici quibus esse soleant 2.1128.30 Amici stabiles qui 2.708.40 Amicorum carentia, malum grauissimum 2. 1026.50 Amicorum copia honestum esse putatur tom. 2. 702.20 Amicorum praesentia iucunda in vtraque fortuna 2.727.20. & sequentibus. Amicorum praesentia num dolores afflicti minuat 2.727.20 Amicos comparare num facile tom. 2. col. 1027.50 Amicos quales expectant in eminentia constituti 2.706.60 Amicis conuersari experibile tom. 2.726. & col. 728.30 Amicis etiam locupletes, summiq; homines, ac in principatu, potestateque constituti plurimum indigent tom. 2. columna 701.30. & columna 716.10 Amicis num indigeat felix, quaestio tom. 2. 724.2. & seq. Amicis qualibus indigeat beatus 2. 706.50. & col. 715.10

Amicis vtilibus opus in aduersa fortuna tom. 2. columna 727.10 Amicis vtum in prosperis, an in aduersis magis opus 2.724.40 Sive amicis prosperitas conseruari nequit, tom. 2. col. 701.40 Ammonia Africa regio citius densior tom. 2. col. 713.30

Amor.

Amor affectui, amicitia affectui similis tom. 2. 706.10 Amor bifariam dicitur 2.1030.30 Amor etiam ad inanimata 2.726.10 Amor generationis vniuersi causa tom. 2. col. 1027.40 Amor in bonum fertur, & iucundum tom. 2. 1028.1 Amor iucundus 2.111.30 Amor maximè amicitia similis tom. 2. col. 1043. Amor matrum erga liberos quam sincerus 2. 708.30 Amor pro dignitate aequalitatem facit tom. 2. 707.40 Amor sui non ex se, sed quia nimis, reprehenditur 2.765.30 Amoris ad beneficia vtiles remora piscis tom. 2. 30.50 Amoris initium quod 2.1130 Amoris veneficia qui petatur 2.111 Ad amorem pertinet condolentia tom. 2. col. 1033.10 Ad amorem refertur coniuuendi desiderium ibidem Nec amor, nec timor absque verecundia ab illa mero laudantur 2.966.1 Ampharæus, pinnula sub ventre thymi fominæ 2.829 Ab amphibologia locus 2.136.0 Amphipolita, receptus Chalcedensium colonis, tandem ab illis pulsi sunt ferè omnes tom. 2. 837.50 Amphoræ sonum qualem pertimebant belluæ 2.594.0

Amplificatio.

Amplificatio & attenuatio non elementum ethysematis est 2.116.1 Amplificatio & attenuatio quatenus ethysematis 2.116.10 Amplificationis loci 2.1095.0 Amplificationis loci in laudibus tom. 2. col. 1028.50 Amplificatione quando vtendum tom. 2. col. 1184.20 Amplificationes potissimum in genere demonstratio habentur 2.758.10 Amplificationum & excentrationum leges in laudando 2.968.0 De amplificatione & attenuatione tom. 2. col. 1160. & seq. Amygdala apibus grata 2.154.0 Amygdali vt meliores reddantur 2.166.1 Amyntas partus à Darda occisus, quod iudicaret se illius aetate ab usum esse tom. 2. col. 811.50 De anaptyphi, & thesiflogismorum tom. 2. 129.40. & seq. Analogia 2.111.0 Analogiam, & anatonem in terminandis problematis momentum habere tom. 2. col. 227.1 Anaphyema quid 2.146.10 Anas auis palmipes circa amnes & lacus ventitur 2.148.0 Anas auis à mari cibum sibi petit 2.160.0 Anas, gauri, & harpa disident 2.151.1 Anas gulam habet amplam & latam 2.151.1

Anas habet appendices 2.36.10 Anas aquila 2.182.00 Anatomie corporis humani abominabilis 2. 113.20 Anatomie & examen venarum in strangulatis facilius percipitur 2.40.40

Anaxagoras.

Anaxagoras ait carnes ex alimento accedere 2.30.20 Anaxagoras Clazomenius, Empedocle aetate fuit superior, operibus verò inferior tom. 2. 183.40 Anaxagoras Clazomenius, infinita dicit esse principia 2.1273.40 Anaxagoras errore deceptus putauit fel morbum acutorum esse causam tom. 2. col. 106.10 Anaxagoras, & Thales sapientes quidem fuerunt, sed non prudentes, quia propria commoda ignorauerunt 2.679.10 Anaxagoras hominem prudentissimum omnium animalium dixit, quòd vnus omnium manus obtinet 2.275.30 Anaxagoras mentem passionis expertem, & non in uitam esse afferit 1.529.30 Anaxagoras quas afferit causas eorum que accidunt clepsydrae 2.504.4. & seq. Anaxagoras de maris & foeminae generatione error 2.359.20 Anaxagoras de quorundam animalium coitu error 2.348.20. & seq. Anaxagoras diuersa ab Empedocle sententia 1. 516.40 Anaxagoras opinio cur nocte melius audimus, quam die 2.485.20 Anaxagoras opinio omnia falsa facit tom. 2. 80.10 Anaxagoras sententia de mente mouente & sententia 1.519.30 Anaxagoras sententia, quòd nullum simile generatur 2.301.10 Anaxagoras & Empedoclis sententiam 2.474.60. & 1275.1 Anaxagoras in mare astitit, & vndabundum iacta, ex aqua resideret, & quiescit 2.343.30 Anaxagoras, id est, purpuris tum pictoribus 2. 394.20 Anaxagoras Pithaeus leges reprehendens exhibilatus fuit, quia dixit lege opus esse legibus, que ipsas corrigant 2.1155.1 Anaxagoras Rhegynus Chalcedensium legislator 2.784.50 Anaxagoras Antiphontis 2.1034.10 Anaxagoras vrinam mouet, & calidum est 2. 960.40 Anaxagoras non in eisdem omnes 2.888.30 Anaxagoras frequentia spiritus 2.490.30 Anaxagoras canes laborant, & intereunt tom. 2. 514.30

Angues.

Angues inmensi in Africa, naues inuadunt 2. 85.40 Angues membranam vernationis, quam senecum appellant, per ver exuunt tom. 2. 52.40 Angues volantes circa Aethiopiam 2.72.0 Anguis ictus per loca plurimum differunt 2.179.20

Anguilla.

Anguilla binas tantum pinnas habet tom. 2. 21. & col. 29.40 Anguilla gulam habet, sed exiguam tom. 2. 114.0 Anguilla minus per ventrem, omentumque pinguefit 2.50.40

I N D E X.

Anguilla nec mas, nec foemina 2.168. 20. & col. 327.1. & col. 75.20 Anguilla neque semen genitale habet; neque oua 2.117.10 Anguilla nullum ouum generat & col. 118.20 Anguilla quare diu viuere extra aquam potest 2.187.10 Anguilla quibus pinnis caret 2.186.1 Anguilla sola ex lauibus oua non parit 2. 115.10 Anguilla vbi capitur 2.148.1 Anguilla branchiae quot 2.30.1 Anguillam quomodo capiant piscatores 2. 70.10 & col. 148.1 Anguilla aestate non transportanda in piscinam, viuere enim nequeunt 2.148.10 Anguilla aquis exempta quinque aut sex dies viuere possunt ibidem Anguilla è lacubus & fluuiis in mare descendunt 2.117.10 Anguilla ex terra intestinis produnt tom. 2. 118.30 Anguilla inter intestina terræ annuerantur 2.356.00 Anguilla leues sunt 2.30.10 Anguilla mortuae non superfluitant, nec fursum (vt ceteri pisces) maxima parte efferruntur: quia ventre sunt exiguo tom. 2. 148.10 Anguilla mutationem non tolerant ibidem. Anguilla nec per coitum creantur, nec pariunt oua 2.75.10.30. & 118.20 Anguilla quae foeminae dicuntur, sunt meliores, & quare foeminae dicuntur tom. 2. col. 168.10 Anguilla quomodo capiuntur 2.148.1 Anguilla septem vel octo annos viuunt 2. 148.20 Anguilla sine aquis diu viuunt tom. 2. col. 148.0 Anguilla vnde viuunt 2.148.1 Anguillarum branchiae exiguae ibidem. Anguillarum cibus ibidem. Anguillarum differentia 2.75.30 Anguillarum fluuiatum pastus, & quo tempore 2.148.10 Anguillarum genus sanguineum è verme nascitur 2.356.40 Anguillarum in genere, nec mas, nec foemina 2.327.1 Anguillarum procreatio 2.118.20. & seq. Anguillarum varia genera 2.75.30 Anguillarum vita 2.148.20 Anguillis binæ tantummodo pinnae primo tom. 927.40. & col. 929.60. & secundo tom. col. 7.1 Anguillis branchiae binæ 2.29.40 Anguillis paucis inest pingue 2.148.10 Anguillas qui piscantur, aquam turbare solent 2.48.1 Angulus oculi quid 2.10.1 Anguli oculorum duplices ibidem Anguli oculorum carnosum more pectuncolorum, qui naribus iunguntur, malitiam praeferrunt ibidem Anguli oculorum iusto longiores, notam morum maleficorum praebent ibidem Angulis singulis constantia, celerius aperitur, & clauduntur, quam quae pluribus constant 2.279.20

Anima.

Anima 1.783.1. & seq. Anima actus est 1.799.30 Anima actus est corporis viuientis tom. 1. 804.40 Anima an non omnis est principium motus 2. 207.20 Anima caelo posterior Platoni 2.150.60

Anima corporis alicuius substantia est tom. 2. 323.20 Anima & corpus animal est, sicut pupilla & visus, oculus est 1.800.20 Anima, & difficultas eius 1.783.1. & seq. Anima corpori motionis causa est, non corpus anima 1.790.40 Anima generandi principium est. tom. 1. 806.40 Anima inest semini, potentia, non actu tom. 2. 321.10 Anima in magnete lapide, iuxta Thaletem, quia mouet, trahitque ferrum tom. 1. col. 787.20 Anima motrix fecus locum 1.834.30 & sequentibus. Anima, motu, sensu, incorporeoque ab omnibus definitur 1.787.50 Anima non mouetur motu ad locum accommodato 1.792.1 Anima non omnis natura est 2.207.20 Anima non sine corpore, nec corpus tamen 1.801.20 Anima nostra, vtum vicia potius, quam anima sit dicenda 1.791.10. & seq. Anima numerus seipsum mouens tom. 1. 786.50 Anima principium rerum 1.786.10 Anima quaedam plantarum principium 1. 796.50 Anima quasi principium omnium animalium 1.783.10 Anima quid 1.799.40 Anima quodam modo omnia est 1.833.60 Anima trium causarum vicem in viuentibus obtinet 1.803.60 Anima vegetabilis aequè plantis, ac animalibus inest 2.326.50 Anima vegetabilis in generatione assimilatur arti 2.326.10 Anima sentiens omnibus vna 2.147.20 Anima vniuersi qualis 1.789.50 Anima viuendi principium, & causa tom. 1. 804.30 Anima ad singulas species singulas definitiones accommodandas esse tom. 1. col. 802.40. & sequentibus. Anima consideratio ad animalis cognitionem necessaria 2.206.60 Anima definitio ipsius inquisitio tom. 1. 799.1. & sequentibus. Anima diuisio 2.926.50. & seq. Anima duplex pars 2.614.40. & seq. Anima & corporis functiones 1.861. & sequentibus. Anima gratia corpus conditum tom. 2. 214.10 Anima maximè proprium motum esse 1. 786.1 Anima naturam, substantiam, & accidentia cognoscere difficile est 1.783.10 Anima officium alere & mouere 2.225.10 Anima opus est vitam rebus inferre: eius verò visus, vigilia 2.995.50 Anima plena omnia 2.356.1 Anima sentiens pars quomodo est tom. 2. 247.20 Anima partes 2.675.1. & 890.20 Anima potentiae, ordo ipsarum, atque differentia definitionum, quae per notiones cognominis, & quae per essentiam constituuntur 1. 801.40. & sequentibus. Anima subiecta 2.945.1 Animam aquam esse Hippon censuit, & quare 1.787.40 Animam cognoscere atque mouere Diogenes censuit 1.787.20 Animam Democritus ignem & calorem esse censuit 1.785.40 Animam

I N D E X.

Animam & intellectum idem esse censuit Democritus 1.786.10
 Animam ex elementis coalitam esse dicentes, confutatur, & reliqua prisca opinio confutatur tom. 1. col. 793.20. & sequentibus.
 Animam ex elementis uniuersis constare Empedocles censuit 1.786.30
 Animam harmoniam non esse ostenditur 1.791.1. & sequent.
 Animam ignem esse arbitrari, absurdum 2.225.20
 Animam in corpore igneo esse quare tom. 2.225.10
 Animam in elementis esse quidam putarunt 1.795.50
 Animam magnitudinem esse, non recte dicitur 1.789.50
 Animam mentem ipsam Anaxagoras asserit 1.786.20
 Animam non esse corpus planum ostenditur 1.793.30. & 799.20. & 945.10
 Animam non sine discrimine quoduis corpus ingredi ostenditur, contra Psychagoricorum fabulas 1.790.60
 Animam numerum esse malè asseritur. 1.792.40. & col. 793.30
 Animam putantes esse corpus mouens, & motum, errare, & contra hos omnes disputatio 1.788.20. & sequent.
 Animam quodam modo uniuersa esse 1.833.60
 Animam sanguinem esse iuxta Crytiam 1.787.50
 Animam ventis ferri censebat Orpheus 1.795.30
 Animam vt Timæus dicat mouere corpus 1.789.30
 Anima viuimus, & ob animæ virtutem bene viuimus 2.925.60
 De animæ definitionum differentia 1.802.40. & sequent.
 De anima, Heracliti, & Alcmaeonis sententia 1.787.50
 De anima motrice fecus locum 1.834.30. & sequent.
 De animæ omni consideratio instimenda, naturam animalium vestigaturob tom. 2.207.10
 De anima opiniones antiquorum 1.785.10. & sequentibus.
 De anima scientia præstantissima 1.783.2. & sequentibus.
 De anima tractationis methodus 1.783.30
 In anima virtutem esse ostenditur 2.925.50. & sequentibus.
 In anima formæ tantum non res tom. 1.834.10
 In anima quæ procreantur tom. 2.927.50. & sequentibus.
 Per animam fit alteratio & accretio. 1.804.60.
 Per animam omnia viuere 1.800.30. & sequentibus.
Anima respectu corporis.
 Anima ad corpus similer se habet, vt artifex ad instrumentum, & seruus ad dominum 2.1037.50.
 Anima corporis ministerio sensui afficitur, 1.861.40.
 Anima & corpus causæ plurimarum passionum adinuicem 2.1523.20
 Anima imaginatiua 1.834.50
 Anima immortalis ex Alcmaeonis sententia 1.787.30.
 Anima in aere præstabiliior ac immortalior ea, quæ in animalibus inest, 1.795.50
 Anima in aliqua corporis parte residet 1.945.10
 Anima in insectis an diuina 1.796.30. & 40

Anima secundum Platonem in tres partes distribuitur, tom. 2.922.1. & columna. 1073.30. & eodem tomo, column. 1077.50
 Anima vt inuisibilis se conspiciendam præbeat 2.1469.10
 Animæ affectus omnes cum corpore esse videntur 2.618.10
 Animæ ardor summus in cordis principatu consistit 1.962.1
 Animæ facultates diuersæ tom. 2. col. 997.10
 Animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, & contra tom. 2. 1528.60. & 1529.1
 Animæ irrationalis pars antecedit rationem 2.892.50
 Animæ operationes propriae & communes animalium 2.1529.20
 Animæ partes quot 1.834.40. & 50
 Animæ potentia, per quam amamus, ac beneuolus sumus 2.881.50
 Animæ vltus quis 2.995.50
 Animam egressam corpore, rursus ingredi, absurdum 1.789.1
 Animam in quodque membro esse, non est opus 1.796.1
 Animam parabilem quidam dicunt 1.796.20
 Animæ sequuntur corpora tom. 2. col. 1523.10
 De animæ potentiis 1.802.40
 In anima tria quæ sunt, affectus potentia habitus 2.620.10

Animæ partes.
 Anima appetitiua 1.834.60
 Anima sensitiua 1.834.30
 Anima vegetabilis in omnibus plantis & animalibus est 2.326.50
 Anima vegetalis feminibus inest tom. 2. col. 310.1
 Anima vegetatiua quæ 1.801.10. & eodem tomo. col. 834.50
 Animæ altricis origo in corporis parte media 1.946.1
 Animæ deliquium nihil aliud est, quàm sensuum imbecillitas 1.893.50
 Animæ diuisio in rationalem, & irrationalem 2.926.60
 Animæ impetus alij à ratione, alij à cupiditate proficiscuntur 2.1046.60
 Animæ natura ratione vacans, & particeps, tam ex parte rationis tom. 2. col. 615.30
 Animæ nutriens duplex instrumentum 1.806.40
 Animæ nutriens operationes, & officia sunt, generare, nutrimentoque vt 1.804.10
 Animæ nutritiue vis omnibus viuentibus inest ibidem.
 Animæ pars altrix 2.926.20
 Animæ pars altrix igni consimilis tom. 2. 926.40
 Animæ pars altrix nihil ad felicitatem capefendami iuuat ibidem
 Animæ pars appetitiua, rationis quodam modo particeps 2.616.10
 Animæ pars irrationalis communis, & vegetatiua causa nutritionis incrementique 2.615.20
 Animæ pars irrationalis duplex, vegetatiua & appetitiua 2.616.10
 Animæ pars melior & deterior tom. 2. 944.20
 Animæ partis altricis non est virtus tom. 2. 926.30
 Animæ partes duæ 2.675.1. & eodem tomo. col. 892.40
 Animæ partes duæ, rationis particeps tom. 2.675.10

Animæ partes non altrices tom. 2. col. 925.30
 Animæ partium singularum virtutes, & vitia 2.1077.50
 Animæ partio qualis moralis negotio conueniat 2.618.10
 Animæ rationalis partes duæ, vna consultatiua, altera sententiæ indagatiua 2.944.60
 Animæ sententiæ altricis quæ origo in corde 2.947.10
 Animæ passionem quædam signis caret 2.1525.1
 Animæ vigor qua ætate 2.1153.40
 Animæ virtutis quæ opus vita composita & honesta 2.956.60
 Animam nua iacti vel timere rectè dicitur 1.797.0
 Animam sentientem actu vnam habent omnia 2.247.20
 Quæ ex anima rationali, quæ item irrationali exoriantur, virtutes tom. 2. col. 66. & col. 927.1

Animal.
 Animal à non animali vt distinguitur 1.945.20
 Animal est parte animæ sensuali 1.830.1
 Animal ex anima & corpore constat tom. 2. 751.30
 Animal nobile cælum sidera quæ circumiens 2.1558.60
 Animal nullum ortus occasusque patitur, & vno elemento constitui possit, & alia quædam 1.839.1. & sequent.
 Animal omne corpus est animalium 1.838.10
 Animal simile ciuicibus legibus bene instituta, & temperata 1.925.40
 Animal quid 2.206.50. & col. 145.10
 Animal quomodo differt à planta tom. 2. col. 30
 Animal res perfecta 2.551.10
 Animalis proventus vnde 2.349.30
 Animalis quatenus animal, non viuere non est integrum 1.945.3
 Animalia etiam vilia grauem considerationem postulant 1.838.10
 Animalia hominum causa creata sunt tom. 2. 755.1
 Animalia plantis præstantiora 2.1061.2
 Animalia generatim sumere est tentandum auctore vulgo 2.202.3
 Animalia nulla gregalia, quibus vngues admodum 2.4.10
 Animalia viribus pollentia quæ 2.2
 Animalium consideratio mire iucunda 1.830.60
 Animalium consideratio qualis apud veteres 2.209.50
 Animalium figura non satis animal explicat 2.206.20
 Animalium nomen cur ita dicatur 1.945.20
 Animalium ad salutem quæ sunt exornata 2.129.10
 Animalium compositio ex sententia Democriti 2.202.20
 Animalium dissidio vel confidio angustæ bellæ vel pacem colligunt tom. 2. col. 169.1
 Animalium maxima parti munus nullum ferè aliud est, nisi quod plantarum semina, & fructus 2.202.20
 Animalium viliorum disputatio non est instimenda 2.202.20
 Animalibus hominis imperium vtile tom. 2. 751.50
 Animalibus multis multa insunt communia partim simplici ratione, partim proprio ingenio 2.213.40
 Animalibus omnibus sanguis est datus, vt aliud vice eius 2.117.20

Animalibus omnibus vnum auxilium, quod nullo pacto permutare possunt, excepto homine 2.275.50
 Animalibus spiratio necessaria 2.208.40
 Animalibus peremptis cur humor putret 2.494.0
 Circa animalium considerationem Empedocles error 2.105.20

Animalium diuisio.
 Animal foliis, & bicorne nullum tom. 2. col. 22.10
 Animal volucere tantum, vt piscis natatile, nullum 2.3.40
 Animal quare bipes, vel multiples, vel expes, vel immobile, vel planta 2.275.10
 Animalia bona & mala 2.959.1
 Animalia complura natura accipit sunt. tum ex terrestrium, tum ex aquatiliam numero 2.49.10
 Animalia constant ex similibus & dissimilibus 2.216.20
 Animalia gregalia, & eadem natatilia complura reperiantur 1.4.1
 Animalia imperfecta sunt quadruplicia, molliora, crustacea, testata, & insecta 2.705.50
 Animalia in mari trabunculis proxima, alia seu regno effugie, alia genitali virili similia, alia effugie insolenti sui generis tom. 2. col. 61.20
 Animalia, tanquam plantæ diuisa, esse videntur 1.11.10
 Animalia sex dimensionibus distinguuntur 2.24.1. & 10
 Animalia signa propria pauca habent tomo 1. 154.20
 Animalium alia cornigera, alia mutila 2.12.10
 Animalium alia gregalia, alia solitaria, alia ambigua vitæ 2.4.1
 Animalium alia pedestria, alia aquatilia, alia nature accipit 2.246.1
 Animalium compositio triplex 2.215.10
 Animalium corpora tripartita sunt tomo 1. 945.0
 Animalium differentia & diuersitas per vitas, & conditiones, mores, viciam, & partes tom. 2. 130
 Animalium differentia, & discrimen, pro loco commuarietate tom. 2. 430. & eodem tomo. col. 165.1. & seq.
 Animalium differentia vt constituendæ 2.15
 Animalium differentias non per priuationes diuidendas esse 2.209.10. & seq.
 Animalium diuisio 2.147.1
 Animalium exanguium consideratio, & ordo, & quæ genera 2.55.30. & seq.
 Animalium ex pedibus differentia 2.65.0
 Animalium genera & species 2.8.1. & eodem tomo. col. 1.11.20. & seq.
 Animalium species qua ratione discernantur 2.141
 Animalium terrestrium & aquatiliam differentia trifariam intellecta tomo 2. col. 164.40
 Animalium terrestrium differentia 2.3.40
 Animalibus multis multa communia, vel simpliciter, vel proportione tom. 2. col. 169.1
 Animalibus animalia inter se differant, quibusve conueniant, coronè inque naturæ diuersitas 2.210. & seq.

Animalium Sexus.
 Animalia quædam sexu fæmineo carentia 2.138.50
 Animalia sunt, quæ nec marem, nec fæminam generant 2.321.50

Animalium distinctio in masculinam & fæmineam formam 2.1529.60
 Animalium fæminæ ferocitatem à partu, inares tempore coitus 2.120.20
 Animalium quare alterum mas, & alterum fæmina 2.33.40
 Animalium institutio, fæmina materiam præbet, mas vim creandi 2.323.10
 In animalium genere cur alia maris ac fæmine coitu creantur, alia concretis quibusdam proueniunt 2.467.40. & seq.

Animalium Generatio & Partus.
 Animal creati potest omnino sicis humescens, vel humidis siccescentibus tom. 2. 102.50
 Animal generantia, aut primò ouum, aut primò animal generant 1.6.40
 Animal iam quod est, augetur 2.315.20
 Animal intra se generantia, postquam ouum pepererint, quæ 2.114.0
 Animal nullum perfectè progenerat quantitate 2.315.60
 Animal perfectum generantia 2.6.30
 Animal perfectum quæ generant, & quæ imperfectum 2.375.20
 Animal quomodo informatur primò & in vtro alitur. 2.144.10. & 30
 Animal versus in caput, suumque principium nascitur 2.342.50
 Animalis corpus ex fæmina, anima ex mare 2.313.20
 Animalis munus, non solum generare, sed etiam alicuius cognitionis particeps esse 2.312.20
 Animalis perfecti, & etiâ stirpis, secundum naturam officium est, tale generare quale ipsum est 2.818.20
 Animalis generando, fæmina materiam ministrat, mas vim creandi 2.323.10
 Animalis in vtero quod est primum alimentum 2.325.40
 Animalia alia gignunt perfectum, alia ouum, alia vermem 2.6.30
 Animalia carniuora semel in anno tantum pariunt 2.109.50
 Animalia cartilaginea quoties, & quibus anni temporibus pariant 2.81.20. & sequentibus.
 Animalia cœci plantæ diuisa à conceptione videntur 2.310.10
 Animalia cum stirpibus quid habeant commune in generatione 2.77.40
 Animalia aliqua coitu, aliqua sponte naturæ procreantur tom. 2. columna. 77.4. & cur ita fiat 1.478.1
 Animalia cur alia partu numero pariunt, alia non 2.46.1
 Animalia cur alia statim in lucem edita nutriti per seipsa possunt, alia non tomo 2. col. 476.60
 Animalia cur putridis rebus innascuntur 1.778.20
 Animalia cursu Solis auctore augentur ac diminuuntur 1.711.10
 Animalia & plantæ generantur in terra, & humore, & quare 2.336.1
 Animalia à terra crescentia, aut arboribus 2.158.50
 Animalia fera omnia, aut plurima, non ante cum fæminis ad commune pastuum veniunt, quàm tempus sit coeundi tomo 2. 121.30
 Animalia ferè omnia ad coitum propensiora verno tempore 2.22.10
 Animal gignere nihil potest, nisi semen genitile 2.444.30
 Animal femine nostro procreantur, cur prolem nostram vocamus tomo 2. 444.20

& sequentibus.
 Animalia gignentia, semen prolificum, aut in se aut in aliud mitterunt 2.5.50
 Animalia omnia postquam nata sunt, incrementum capiunt, & generant 2.315.60
 Animalia omnia quæ denunt, cum dentibus nascuntur, excepto homine tomo 2. 142.30
 Animalia omnia quomodo nascuntur secundum naturam 2.142.1
 Animalia magna partum in generatione facta sunt, & quare 2.370.60
 Animalia maxima singulos pariunt tomo 2. 370.20
 Animalia multifida ferè omnia multos pariunt 2.370.30
 Animalia minuta tum generantur, cum mutationes temporum inceserunt tom. 2. col. 468.1
 Animalia partum sibi dissimiliem edentia 2.1558.50
 Animalia parua fecundissima, & quare tom. 2. 294.40. & eodem tomo. col. 304.30. & eodem tomo. col. 370.60
 Animalia per coitum oriuntur quæ 2.77.10
 Animalia quæ citius aut tardius coeunt 2.292.60
 Animalia quædam non generant tomo 2. 1558.50
 Animalia quæ ex coitu cognatorum animalium gignuntur, sibi cognata generant 2.289.60
 Animalia quæ non ex coitu generantur, sed putri materia oriuntur, genus diuersum generant Ibidem.
 Animalia quæ sunt, quæ superferant, & quæ non, & causæ 2.373.40. & seq.
 Animalia quæ à verme nascuntur tom. 2. col. 356.40
 Animalia quæ semel, quæ pluries in anno pariant 2.82.50
 Animalia siliceo insecta tegmine, coitus experientia 2.88.20
 Animalia superferantia alia fætus enutritum, alia non 2.373.40
 Animalia superferantia quæ libidiosa 2.374.30
 Animalia viuipara quare alia perfectum, alia imperfectum animal pariant tomo 2. col. 375.20. & seq.
 Animalia viuipara sunt, quæ solipeda: paucipara, quæ bisulca: multipara, quæ multifida 2.370.50
 Animalia testis inclusa, ferè è limo, & putrescente nascuntur materia 2.88.30
 Animalium alia per coitum maris & fæminæ gignuntur 2.289.40
 Animalium educatio 2.754.60
 Animalium generatio diuersa & sequentibus 2.77.40
 Animalium generatio & obitus communis est, sed modi diuersi 1.962.40
 Animalium generatio quàm varia tomo 2. 315.50. & seq.
 Animalium generationis causæ 2.313.40
 Animalium generationes multæ & variæ: partim dissimiles, partim quodam modo similes 2.77.20
 Animalium grauiditas, generatio, & vita circuitibus sunt 2.380.10
 Animalium incrementa diuersa 2.23.50
 Animalium intra se animal partientium conceptus qualis 2.310.50
 Animalium coitus cur ita diuersus 2.474.10 & sequentibus
 Animalium minorum quæ generantur sine concubitu, causa creationis in principio mundi 2.467.50
 Animalium quare alia post partum scire folent, alia non 2.471.50
 Animal

I N D E X.

Animalium quare alia breui tempore pariunt, alia diu gestant 2.466.60
Animalium quare alia & coitu & sponte nascitur, alia solum coitu 2.478.1. & 10
Animalium multiparorum forminae extra uterum, quam maros citius perficiuntur, contra in utero 2.126.10
Animalium multorum munus nullum praeter generationem 2.141.20
Animalium nonnullorum familiae non patitur suos mares, nisi raro 2.179.1
Animalium non vni genitorum coeuntium parvus qualis 2.323.20
Animalium nonnullorum prima feminis emissio aut infecunda est, aut si fecunda sit, imbecilliora generat, & pauciora tom. 2. 85.40
Animalium partus discrepat, & nutrienda prolix ratio 2.144.30
Animalium partus varius 2.314.20
Animalium prima pars vitae in officio procreandi, secunda in alendo tom. 2. colum. 144.30
Animalium situs in utero qualis 2.140.50
Animalium vita, coitus voluptate discrepat 2.144.20
Animalium viuaciorum generationes diuturniores 2.379.40
Animalibus omnibus statutum parienti tempus, excepto homine 2.137.40
De animalium viuiparorum foetura, & quo atatis tempore incipiat, quoque desinat 2. 85.30. & seq.
De animalibus quoniam pacto nunc mares, nunc feminae gignantur, sententiae variorum 2. 359. 1. & seq.
Ex animali malo saepe bonum nascitur, & contra 2. 1565.20
In animalis concoctionis administratio 2. 221.10
In animalium missione vires quoque sexuum miscentur 2. 1560.40
In animalibus procreationis desiderium 2. 910.30
Animalium partes.

Animalium arma varia, quibus aduersariis repugnant, & seque defendunt 2.560.20
Animalium genus omne finitum ventris habet, ex quo cibum assumere debet 2.221.30
Animalium partes distinguuntur spiritu 2. 327.40.
Animalium partes aut similes aut compositae 2.130. & eodem tomo col. 1561. 40
Animalium partes seu membra 2.1561.30
Animalium mollium partes exteriores 2. 55.20
Animalium partes similes, & dissimiles 2.38.40. & seq.
Animalium quadrupedum omnium crura, offese, neruque abundant, carne deficiunt 2. 21.50
Animalium quadrupedum magna pars caudam habet 2.20.60
Animalium partes non officiales cur in orbem formari soleant 2.505.50
Animalium partes quare ita constitutae sunt 2.206.10.
Animalibus quibus membrum ad coitum com paratum, & quibus non 2. 293. 10. & sequentibus.
In animalium partibus omnibus naturae numerus, & honestum, pulchrumque inest ingenium 2.213.10
Si plura de animalium partibus scire desideras, vide Partes animalium.
Animalium qualitates.
Animal frigidissimum ne ouum quidem ex se parere potest 2.316.1.
Animal humidum & calidum naturae est 1. 941.30
Animal omne caloris particeps 2.225.20
Animal omne humorem continet 2.6.1. & sequentibus.
Animalia ad Venerem propensiora sunt corporis valetudine, & temporis beneficio tom. 2. 121.20
Animalia alia sanguinem habent, alia exanguia sunt 2.6.20
Animalia mansuescant cibi commodi ratione 2.169.10
Animalia non omnia omni tempore prosperae valent 2.159.30. & seq.
Animalia omnia formam gerunt pomilionis, excepto homine 2.274.40
Animalia optimae constant & viribus, & ingenio, quae calidum sanguinem, tunc, & fincerum habent 2.118.20
Animalia praestantiora caloris copiam maiorem habent 1.260.30
Animalia quae calidiora 2.218.40
Animalia quae sanguinem habent 2.3.1. & seq. & eodem tomo, col. 31.1
Animalia quae sint exanguia 2.6.20. & eodem tomo, columna. 8.10. & eodem tomo, col. 55.3. & seq.
Animalium corpora vt ligna deprauari a calore possunt 2.496.1
Animalium cur alia rufius, alio non tom. 2. 465.40
Animalium genus forte, cur corpore duriori 2.477.10
Animalium nullum cur suauiter olet tom. 2. 493.50
Animalium pars maxima pilum gerit deciduam quotannis 2.477.50
Animalia totipinnia vt refrigerentur tom. 1. 894. 40
Animalium sanguine praedictorum nullum in partes dissectum viuere potest tom. 1. col. 92.6. 50
Animalibus a vitae rudimentis calor naturalis inest, tomo 1. 948. 1. & tomo 2. colum. 215.20
De animalium calore & frigiditate controuersia 2.218.40

Animalia terrestria.

Animal terrestre nullum, statu immutabili viuunt 2.310
Animalia quaedam nec terrestria, nec aquatica tantum 2.145.20
Animalia quaedam terrestria cibum ab aquis petunt 2.129
Animalium terrestrium affectus latendi & patendi qualis 2.156.20. & seq.
Animalium terrestrium differentia 2.449
Animalium terrestrium duplex ordo 2.310
Animalium terrestrium, & aquatiliu differentia trifariam intellecta 2.145.40
Animalia aquatilia.
Animal aquatile nullum, aquam recipiens, & terram cibi gratia petens tom. 2. colum. 3.20
Animalia aquatilia calidiora esse, nonnullis placet, quo argumento 2.166.20
Animalia aquatilia dormiunt, sed somno exiguu 2.730
Animalia aquatilia sensum odoris habere videtur 2.140.40
Animalia edaciora quadrupeda vt ad possidentium sunt meliora, ita etiam ad lactis copiam sunt fecundiora 2.54.40
Animalia in utero per vmbilicum capiunt cibum 2.342.20
Animalia minus temporis dormiunt quam vi gilant, & non continue somnum suum perficiunt 2.47.1
Animalia nonnulla piscibus vescuntur 2.4.20
Animalia omnia pedestria, & sanguinea dormiunt vt vigilare sentiuntur 2.73.40
Animalia quaedam venantur, quaedam cibum reconduunt, alia neutrum habent 2.4.30
Animalia quae lambendo bibant 2.151.30
Animalia quae morfu bibant 2.151.40
Animalia quae pro actionibus afficiantur, morfuque immutantur, tomo 2.200.20. & seq.
Animalia quae ruminant 2.202.40
Animalia quae ruminant, delectantur in ruminando, non minus quam in edendo 2.202.20
Animalia quae sorbendo bibant, tomo 2. 340.
Animalia quando soleant ruminare. 2.202.40
Animalia sensum alimenti habent 1.802.60
Animalia vt edormiant. 1.898.1
Animalium affectus & actiones quid 2.214.30
Animalium cortice intertorum cibus 2.150.10
Animalium multorum bibendi modus diuersus 2.151.30. & seq.
Animalium victus differt 2.144.30
De animalium actionibus, & rebus in quibus eadem versantur 2.153.50
De animalium somno & vigilia tomo. 1.891. & seq.
Animalium vox.
Animalia cartilaginei generis stridunt, non vocem emittunt 2.72.10
Animalia cur. vocem mittunt acutiorem cum validiora sunt, homo cum inuallidior. 2. 43.10
Animalia magniuoca, paruiuoca, grauiuoca, & acuiuoca 2.393.50
Animalia natu minor, & feminae, plurima ex parte, vocem habent acutam, & quare. 1.394.10
Animalia nouella omnia praeter vitulos, cur vocem reddunt acutiorem 2.481.10. & sequentibus. & eodem tomo, col. 483.20.30.
Animalium quaedam muta omnino, quaedam leuis 2.4.40
Animalia quaedam vocem edunt, quaedam strepitum tantum 2.450

I N D E X.

Animalium in effectus diuersi. 2.140.20.
Animalium motus alij toto corpore, alij per partes fiunt. 1.921.40
Animalium motus inuolutarij 1.920.60
Animalium motus quae imperfecta sunt 1.837. 1. & seq.
Animalium pedibus carentium motus cuiusmodi 1.927.10
Animalium quadrupedum & multipedum motus per diametrum agitur: quo modo etiam subsistere solent. 2.20.50
Animalium salientium motus 1.929.50
Animalium testa intertorum motus. 2.62.50
Animalibus quae motum adferant, tomo. 1. 316.30
Animalium victus.
Animal excepto homine nullum resipinum cubat 2.468.10
Animalia cornigera quibus rebus pascuntur 2.141.40
Animalia edaciora quadrupeda vt ad possidentium sunt meliora, ita etiam ad lactis copiam sunt fecundiora 2.54.40
Animalia in utero per vmbilicum capiunt cibum 2.342.20
Animalia minus temporis dormiunt quam vi gilant, & non continue somnum suum perficiunt 2.47.1
Animalia nonnulla piscibus vescuntur 2.4.20
Animalia omnia pedestria, & sanguinea dormiunt vt vigilare sentiuntur 2.73.40
Animalia quaedam venantur, quaedam cibum reconduunt, alia neutrum habent 2.4.30
Animalia quae lambendo bibant 2.151.30
Animalia quae morfu bibant 2.151.40
Animalia quae pro actionibus afficiantur, morfuque immutantur, tomo 2.200.20. & seq.
Animalia quae ruminant 2.202.40
Animalia quae ruminant, delectantur in ruminando, non minus quam in edendo 2.202.20
Animalia quae sorbendo bibant, tomo 2. 340.
Animalia quando soleant ruminare. 2.202.40
Animalia sensum alimenti habent 1.802.60
Animalia vt edormiant. 1.898.1
Animalium affectus & actiones quid 2.214.30
Animalium cortice intertorum cibus 2.150.10
Animalium multorum bibendi modus diuersus 2.151.30. & seq.
Animalium victus differt 2.144.30
De animalium actionibus, & rebus in quibus eadem versantur 2.153.50
De animalium somno & vigilia tomo. 1.891. & seq.
Animalium vox.
Animalia cartilaginei generis stridunt, non vocem emittunt 2.72.10
Animalia cur. vocem mittunt acutiorem cum validiora sunt, homo cum inuallidior. 2. 43.10
Animalia magniuoca, paruiuoca, grauiuoca, & acuiuoca 2.393.50
Animalia natu minor, & feminae, plurima ex parte, vocem habent acutam, & quare. 1.394.10
Animalia nouella omnia praeter vitulos, cur vocem reddunt acutiorem 2.481.10. & sequentibus. & eodem tomo, col. 483.20.30.
Animalium quaedam muta omnino, quaedam leuis 2.4.40
Animalia quaedam vocem edunt, quaedam strepitum tantum 2.450

Animalia quae vocem, quae sonum, quae murmur edant, quae item loquantur, 2.71.40. & seq.
Animalia vocis expertia quae 1.212.50
Animalium vocalium omnium communis mos est, vt iniurus tempore potissimum canant, ac blaterent 2.4.50
Animalium vniuersis voces propriae sunt ad inuitum, & venerem coitum 2.72.40
De animalium voce, & vocis mutatione 2.393. 1. & seq.
Animalium color.
Animalia alba pleraque infirmiora, quam nigra 2.1521.1
Animalia cur alia colorem mutant, alia non 2.466.40.50
Animalia diuersorum colorum, tomo. 2. 158.50
Animalia mota praenimio motu, & excrementa emittunt nonnulla etiam suos colores immutant 2.122.30
Animalia omnia primum lioeamentis describuntur, deinde colores recipiunt, & molliorem, & duritiem 2.3.7.20
Animalia toticolora quae 2.391.60
Animalia transmutantia natium colorem in album 2.1521.10
Animalia versicolora dupliciter 2. 391.60
Animalia versicolora genere ibidem.
Animalia versicolora parte 2.392.1
Animalia vnde nigra fiunt 2.392.1. & sequentibus.
Animalia vnicolora quae 2.391.50
Animalia vnicolora ventre pleniùs albet 2. 392.30
De animalium coloribus 2.391.50. & sequentibus
Animalium mores, & Ingenium.
Animal fortissimum leo & aper tom. 2. 1525.40
Animalis munus vt cognitionis alicuius particeps sit 2.312.20
Animalia alia aliis disciplinarum capaciora 2.1279.30
Animalia cicura, etiam fera reportiri possunt 2.4.40
Animalia cauta & prouida sunt, quae aliquid in seipsis praedicti habent contra inferendam in iuriam 2.5.1
Animalia ciuilia quae tomo 2.4.10
Animantes complures memoriae & disciplinae participes sunt, nulla tamen praeter hominem potest reminisci tom. 2. colum. 5.20
Animalia complura mente rationeque vacant 1.795.10
Animalia cum homine degentia minus efferrantur coitu, & quare tom. 2. columna 120.50
Animalia domestica principio fera potius, quam domestica esse solent tom. 2. colum. 473.30
Animalia fera quomodo reddi possunt mitia 2.473.50
Animalia disciplinae capacia quae tomo 2. 1269.40
Animalia ingeniosa & timida tom. 2. colum. 5.1
Animalia in quavis animi affectione quando habent vim naturalem tom. 2. col. 167.40
Animalia inter se ipsa pugnant quae, & quare 2.168.60
Animalia latentia depennescunt, & quae iterum pennas recipiunt 2.289.40

Animalia mansueti foris meliora 2. 751.50
Animalia nonnulla ex his, quae fibras in sanguine non habent, sunt sapientiora tenuitate sanguinis, atque munditia tom. 2. colum. 222.10
Animalia omnia excepto homine cur prospiciunt in latu 2.468.20
Animalia pro suis affectibus agere, & pro actionibus affici, immutarique moribus solent, & quae sunt illa 2. 20. 20. & sequentibus
Animalia quaedam ad dimicandum valent 2. 4.60
Animalia quaedam cicura, quaedam fera 2.4.40
Animalia quae castratione immutantur, & quae ruminant tom. 2. col. 201.40. & sequentibus
Animalia quae hyeme sese abscondunt. 2. 156.50. & colum. 157.1. & col. 158. 1. & sequentibus
Animalia quae placida sunt, haec eadem fera reperiri possunt 2.4.40
Animalia timidissima, ceruus, lepus, vis, cuniculus 2.51. & eodem tomo. columna 1525.40
Animalium actiones, & res in quibus eadem versantur 2.153.50. & sequent.
Animalium actiones, & vitae, pro moribus, victisque differunt 2.143.10
Animalium carnivororum cum aliis pugna 2. 169.1
Animalium cur alia parentes statim sectentur, alia sero 2.471.20
Animalium cur quaecunque domestica eadem etiam fera reperiri, non contra 2. 473.20. & sequentibus.
Animalium disidia & confidia. 2.169.1. & sequentibus.
Animalium mares a feminis moribus differunt. 2.167.50. & sequentibus.
Animalium mores diuersi 2.5.1
Animalium mores pro locorum diuersitate differunt 2.166.20. & sequentibus
Animalium mores differunt, tum fortitudine & timiditate, tum mansuetudine & feritate 2.197.30
Animalibus brutis vestigia morum humani animi insunt, & quorum 2.143.10.20
Animalibus brutis prudentia quaedam a natura inest, & quibus 2.173.10. & sequentibus.
Animalium Sensus.
Animal appetitione mouetur 1.197.1
Animal carere sensu non potest. 2. 217.10
Animal ea parte est, qua sensus habet 2. 213.30
Animal ea parte animal est, qua sensus adest, & tunc primum animal est, cum sensus est 2. 313.60. & eodem tomo, columna. 320.1
Animal sensum habere necesse est. tomo 1. 838.1
Animalia, ab iis quae tantum viuunt, sensu distinguuntur. 2.312.30
Animalia non respirantia olfaciunt 1. 814.40
Animalia omnia quibus inest natius sensus, facta a frigore, vel calore tom. 2. colum. 153.60
Animalia omnia tactum habent tom. 2. 269.1
Animalia perfecta sensus omnes habent 2. 823.40
Animalia quae quinque sensus habeant. 2. 68.40
Animalia secundum naturam viuunt, homo secundum

I N D E X .

secundum rationem. 2.889.10
Animalibus quibus inicit (sentiendi vis. & sequentibus. 2.68.30.
Animalibus qui sensus sunt necessarii, & quam ob rem 1.837.50. & sequen.
Animalium magnitudo.
Animalia cur alia magno, alia paruo corpore constant. 2.467.20. & sequen.
Animalia in Aegypto quam in Grecia aliqua maiora, aliqua minora, & quare 2.165.30. & 4.0
Animalia magna quae vni para 2.372.1
Animalia maiora, quare pauciora pariant 2.370.30
Animalia marina quare maiora, vegetioraque sunt, quam terrena 2.476.40
Animalia omnia, & ea, quorum stirpes terra continentur, cur crescere potius in longitudinem soleant 2.507.20. 30
Animalia parua fecundiora magnis 2.304.50
Animalia sanguinem habentia, maiora non habentibus. 2.314.20
Animalia si castrantur, dum crescunt, maiora & elegantiora euadunt, alia non 2.202.1.10
Animalium augmentum diuersum 2.23.50
Animalium certa magnitudo tum ad maius tum ad minus 2.371.20
Animalium excepto homine omnium forma pomilionis est 2.274.40
Animalium magnitudo facit, ne multa pariant 2.370.30
Animalium aetas.
Animal ephemerum, id est, diarium appellatur, apud Hypanim fluium, cuius naturae 2.96.20. 30
Animalia ad Septentriones aquatilia, & terrestria, vite sunt breuioris 1.952.30
Animalia ad venterem propensiora sunt, temporis ac aetatis beneficio 2.121.20
Animalia differunt aetate ad coitum 2.85.30
Animalia mutantur in contrarium per aetates 2.44.30
Animalia Pontica ephemera 2.268.40
Animalium quadrupedum aetatis indicium, 2.128.10
Animalium sese contentium nonnulla exuunt, id quod senectus vocatur: quod curis vltima est, & primorum operculum 2.158.50
Animalium valitudines, & morbi, pro temporum diuersitate 2.159.30. 40
Animalium vita, temporaque numerus claudatur 1.675.40
Animalium loca.
Animalia alia campos, alia montes incolunt 2.459
Animalia cortice intracta vt lateant. 2.377.1. & sequentibus.
Animalia diuersi generis coeunt & generant in Africa 2.166.1
Animalia fere omnia efferatiora sunt in Asia, fortiora in Europa, multiformia in Africa 2.165.60
Animalia fortiora magis, & fera in montanis, & asperis locis, quam planis & mollioribus 2.166.20
Animalia loca permittunt 2.154.1
Animalia nonnulla maiora in Aegypto, minora in Grecia, & quare 2.165.30
Animalia quaedam caeteras subeunt, quaedam non 2.4.30
Animalia quaedam domicilia sibi parant, quaedam non ibidem.
Animalia quaedam sedem nunquam mutant, quaedam mutare statim tempore solent 2.4.20
Animalia, sedes pro tempore mutantia 2.154.

1. & sequentibus.
Animalia testata intracta omnia latent 2.156.30
Animalium differentia pro locorum varietate 2.165. & sequen.
Animalium felicitas ex regione tom. 2.84.10. 20
Animalium mores pro locorum qualitate differunt 2.166.20. & sequen.
Animalium morfus pro locorum diuersitate differunt plurimum 2.166.30
Animalium terrestrium latibula tom. 2.156.30
Animalium vita locis distincta tom. 2.14.4. 40
De animalibus quadrupedibus hyme latentibus 2.158.20. & sequen.
Animalium insectorum discrimen, & species 2.55.50
De animalibus infectis, vide infra in dictione infecta.
Animalia crusta intracta.
Animalia crustata & testata vt extra se munita 2.227.10
Animalia crustata palpebris quare carcant 2.233.1
Animalia mollia, & quae crusta testate operiuntur, & infecta, sensibus omnibus praedita sunt 2.70.50
Animalia testata intracta ambigua inter animalia & plantas 2.312.30
De animalium crusta insectorum partibus, quibus vt cum sanguine conueniant 2.61. & sequen.
De animalibus crusta intractis tom. 2.58.30. 10. & sequentibus.
De animalibus testata intractis eorumque inter se differentiis 2.62. & sequen.
De animalibus crustatis vide plura in litera C. in dictione crustata.
Animalia ouipara.
Animal ab ouo, in iustum a candido sumit cibum autem a lacteo 2.341.10
Animal in ouo quando celerius perficitur, tom. 2.343.30
Animalia ouipara diu sub aquis degere cur possunt 1.951.60
Animalia ouipara omnia pulmones fungulos tenent 1.951.10
Animalia ouipara quadrupeda, quibus cum caeteris quadrupedibus conueniant, & dissentiant 2.165.50. & sequ.
Animalium ouiparorum partes 2.280.1. & sequentibus.
Animal erectum necessario bipes, & superiores corporis partes leuiiores habere, & inferiores grauiiores subdi 1.931.20
Animalia alia pedes habent, alia non 2.65.50
Animalia alui fluentioris quae sunt 2.202.50
Animalia quadrupeda, & viuipara pilosa sunt 2.20.60
Animalium cur nullum sit aquit oleat, excepta panthera 2.491.50. & sequen.
Animalium ex putredine vel ex ouis nascentium conditio 2.754.50
Animalibus mollibus fere omnibus tenent vt caput inter pedes & ventrem habeatur tom. 2.56.30
Animalium ab inanimato differre motu, & sensu 1.785.30
Animalia communibus corporis, & animae numeribus diuidenda sunt 2.210.20
Ytrum inter inanimatum, & inanimatum medium constitatur 2.558.40
Animus.
Animus disciplina, & eruditione, vt corpus sani-

tate seruator 2.190.40
Animus dominus est, & inuictus, libertatemque tenetur 2.881.50
Animus generosus in partibus corporis constitit 2.339.40
Animus harmonia est, vel habens harmoniam, secundum sapientium opinionem 2.903.30
Animus noster maxime lactatur in somnis 2.574.40
Animi in corpus, dominicum imperium 1.751.40
Animi luminibus cernere, penitusque perspicere, admirabile plurimum 2.190.30
Animi diuini officium intelligere atque sapere 2.274.30
Animi motus velocissimus 2.1498.30
Animi sententia tom. 2.934.10. & sequentibus.
Animo quae conducant 2.134.1
Animum concitatum intelligere non posse, quo argumento 2.474.40
Animo deficientes, laboraque dissoluti, cur corpore contractiore sint, vocemque reddunt acutiorem 2.449.30
Animo deficientibus quomodo occurrat aqua frigida 2.464.60
Animo securo quid nos facit. 2.569.30
Animosa sunt, quorum sanguis & sibilis multus & crasis est refertus 2.28.30
Animosiora & robustiora sunt quorum sanguis amplius feruet 2.477.20
Animosi signa 2.457.50
Animositas cum calore est 2.477.10
Annus.
Annus cur grauius, cum copia ranarum pu- sillarum est, quae rubetarum faciem representent 2.418.10. 30
Annus pestilens, cur cum Sol multum vapans de terra exciat 2.48.10. 10
Annus pluuius & humidus pestilens 4.48. 20.30
Anni quadrupedum quomodo noscuntur tom. 2.128.10
Anni pluuij aubus incommodi. 2.190.40
Anni sicci picibus incommodi. 2.190.40
Anser.
Anser aliquando parit hyponemiam oua 2.407.50
Anser gignit subventana oua sine coitu 1.187.50
Anser habet appendices 2.87.40
Anser minor, gregalis 2.87.40
Anser quem habet gulam 2.35.1
Anser triginta diebus incubat 2.20.20
Anser verecundus & cautus 2.51.20
Anseres a coitu sese aquis ingurgitant tom. 2.106.50
Anseres foeminae folae, & perpetuo incubant 2.112.0
Anser maior & minor circa aquas versatur 2.149.60
Antandria duos habet fluuios celebres, quorum alter candorem, alter nigritiam potens facit, 2.12.1
Antennae insectorum, nonnullis antea praetenduntur, vt puta papilionum, & 2.67.50
Ante.
Ante ad quod fit motio 1.954.40
Ante altitudinis principium est 1.954.40
Ab his quae ante sunt, motio quae fit 1.954.40
Ab antecedentibus & consequentibus 1.954.40
Antherinae piceis, siue aristae paruos 1.954.40
Anthias piceis siue vbi visitur non sunt bellae, & quare facer dicitur 2.135.110. 120. 130.

Anthropophagi & homicidae gentes circa pontum Achar & Ienochi 2.500.30
Antimones, thesauros qui per vias regis continebantur, insit praefectos implei fecerunt regionis leuon 2.1066.20
Antimenes Rhodius, ab Alexandro princeps factus, circa Babylonem, quo pacto pecunias confluere dit tom. 2. colum. 1065. 30. & sequentibus.
Antiphon Oretanus 1.885.30
Antiphon poeta ad supplicium a Dionysio missus, quid his qui fecum morituri erat dixerit 2.134.10
Antiphonum cur suauius requiesco dicatur 2.166.30
Antiphonum diapason consonantiae cur ita latere vt vnisonum esse videatur tom. 2. colu. 121. 122. 123. 124.
Antiphonum quare suauius consono tom. 2. colum. 512. 30. 40
Antiphonum quid ibid.
Antiphonis cur nunquam cantatur in diapente, & diatessaron 2.51.1
Antiqui.
Antiqui in quem errorem incidere ex ignoratione materiae, atque eiusdem erroris dissolutio 2.122.40
Antiqui in quem errorem incidere ex ignoratione priuationis: & eius dissolutio 2.425. 60. & sequentibus.
Antiquorum de anima opiniones 1.785.20. & sequentibus.
Antiquorum dictionum cum vera felicitate consonus 2.611.0. & sequen.
Antiquorum opiniones duodecim de situ, motu, figura, & quiete terrae, & earum examen 1.949.0. & sequen.
Antiquorum opiniones quinque de generatione rerum, atque interitu tom. 1. colum. 99. 20. 30. & sequentibus.
Antiquorum opiniones quatuor de elementis, quae eorumdem incommoda, & confusio 1.692.2. & sequen.
Antiquos non re esse sensisse, id graue esse, quod mole maius esset, neque Democritum, qui vacuum interceptione grauius aut leuius air, neque plus minufve materiae huius causam potendam esse tom. 1. colum. 616. 10. & sequentibus.
Antiphasis, cum ciuitas indigeret pecuniis, prutendi dolo erga ciues usus est tom. 2. colu. 187.50
Antiphasis, eules ex Chio susceptos, tandem armis deuicere coacti sunt 2.87.40
Antitrophus cur in scena nullus, in chorea plurimus 2.152.30
Antitrophus quid sit ibid.
Antitrophus simplex est ibid.
Antitrophus vsus in chorearum canticis tom. 2. 10. 10
Antitropho carent genera modulandi quae 2. 94.40
Antitrophus successerunt dichrymbi tom. 2. 11. 30
Antitrophos virtutum & vitiourum variae elucunt 2.100.0. 50
Antiqui quibusdam coaluisse visus 2.373.30
Aorta vena.
Aorta serua est 2.43.40
Aorta spinas annehitur circa cor, venulis praetenuibus, & neruosis 2.42.40
Aorta vena 2.40.50. & eodem tom. colum. 141. 10
Ab aorta duo meatus ad vesicam procedunt 2. 42.60
Ab aorta maiore venae ad renes deueniunt 2. 42.90

I N D E X .

Ab aorta nulla ad icetur, aut lienem vena. ibidem
De aorta minore, eituque sede tom. 2. colum. 42. 10. & sequen.
Apagoge, deductio que quid sit tom. 1. colum. 162. 30. & sequentibus.
Aper.
Aper dentes exertos habet 2.24.10
Aper foemina dentes non habet exertos tom. 2. 76. 40
Aper nullus in Africa 2.165.20
Aper piceis, quem amuis Achelous gignit vocalis habitus est 2.72.10
Aper qua aetate castratur nihil refert tom. 2. 202.1
Aper quando coire incipit 2.86.40
Aper soler inire pabulo fatiatus 2.87.30
Aperi piceis branchiae quor 2.29.60
Apro genitale membrum non absolutum 2. 23. 10
Apro probitas coeundi ad triennium edurar 2.87.20
Apro testes non absoluti 2.3.20
Aperi castrati maiores euadunt, & ferociore 2. 128. 30
Aperi cur animosi, iracundi, & furibundi tom. 2.122.40
Aperi cur castrantur 2.128.50
Aperi foeminae tempore coitus quam ferae 2. 121. 40
Aperi in Atho monte ferocissimi tom. 2. colu. 166.30
Aperi omnes dentes habent exertos, foeminae no 2.238.60
Aperi omnino bruti, animosi, & perucacae 2. 5. 1
Aperi, Vide etiam Sues feri, siue Sues sylvestres. Infra in litera S. in dictio. Sues.
Aporum coitus 2.128.40
Aporum foeturae tempus 2.87.20. 30
Aporum sylvestrium castratio 2.128.50
Apori bos Aegyptius, monarchas Bacchi & Venaris voluptatibus deditos, multis modis antecellit tom. 2. colum. 99. 1. I
Apis & Apes.
Apis apparet omnibus anni temporibus 2. 3. 60
Apis ciuili generis 2.4.10
Apis longiore vita est, quam nonnulla sanguine praedita 1.941.1
Apis mundissimum animal est 2.193.1
Apis nullo vitur cibo putido, sed dulci nutritur solum, & aquam syceram liberis bibit 2. 153.40. 50
Apis quae fur nuncupatur gradis est, & aluo ampliore 2.97.40
Apis sociale animal 2.749.30
Apis foetus candidus est, ex quo vermicali fiunt, qui in apes transeunt 2.98.20
Apes aculeo detracto breui moriuntur tom. 2. 49. 10
Apes aculeum habent, quo fuciacent tom. 2. 97. 20
Apes aculeos intus conditos habent tom. 2. colum. 67. 30
Apes ad dormiendum vocantur 2.194.30
Apes albae in Ponto, bis mense mellificae 2. 98. 40
Apes aquam tunc portant, cum prolem nutriunt 2.142.20
Apes a vespis impugnantur 2.194.50
Apes breues flagrant odio contra longas, easque alucis pellere conantur 2.191.60
Apes carnem animalis non tangunt, nec obsonium appetunt 2.192.20
Apes cibo sui generis vtuntur 2.4.20
Apes dentes habent tom. 2. 263. 40. & eodem

tom. colum. 269.50
Apes differunt parentibus natae vrbanis, & rustico, montanoque victu educatis tom. 2. col. 191.10
Apes dormiunt noctu, & quiescunt, coticescuntque, vt nullus omnino bombus sentiat 2. 74.40
Apes dulcia petunt 2.71.1
Apes etiam ceragine, siue cereo aluntur tom. 2. 189. 50
Apes exanguis sunt 2.6.20
Apes excitatur a somno, matutino tempore, ab vna apium, gemino aut triplici bombo, & tunc omnes ad opus prouolant tom. 2. colu. 194.30
Apes ex quibus arboribus flores deserunt 2. 190. 1
Apes ex quibus cera mifungunt, & mella, & quo tempore 2.97.50. 60
Apes ex quibus colligunt 2.98.10
Apes ex vnguentis inebriantur tom. 2. colum. 154.20
Apes fauos construunt ex floribus, ceram ex lacryma arborum fingunt, mella ex rore aeris 2.97.50
Apes foeminae sunt qua generant ratione 2. 352.10
Apes hyme conduntur, & quando incipiunt lactere 2.156.50
Apes incubant auium more 2.98.20
Apes incubant suis fauis, & concoquant tom. 2. colum. 191.30
Apes in Ponto mel faciunt arboribus sine fauo 2.98.60
Apes maiores, pennas habent derritas, colorem nigrum, dorsum repandum 2.194.10
Apes infecta pennata 2.155.60
Apes matutino tempore omnes silent, & quomodo excitentur 2.194.30
Apes medium inter fucos & reges tenent 2. 353.50
Apes melle, & quibusdam aliis dulcibus aluntur 2.4.20
Apes mellificae, tam aetate quam autumno 2.97.50
Apes mel non facere, sed rorem candentem deferre, quo argumento 2.98.1
Apes mel ore euomunt in cellas 2.98.20
Apes mel sentiunt 2.70.50
Apes membrana sicca volant 2.7.20
Apes minores, officiosiores magis, quam maiores 2.194.10
Apes minores nididat, venustaque sunt, more otiosarum mulierum 2.194.10
Apes mundissimae, & quare 2.193.1.10
Apes murmur edunt 2.71.50
Apes mutant senectutem 2.159.10
Apes necant maxima animalia icu sui aculci, etiam equum interemerunt 2.193.1
Apes nihil venantur, sed ipsae sibi cibaria faciunt, atque recidunt: mel enim cibis earum est 2.189.50
Apes nouellae quae sunt, & earum natura in pungendo 2.193.10
Apes nullum animal, nisi sui generis fugiunt 2.192.60
Apes oderunt foedos odores, & vnguentorum delicias, vnde vnguentum, delibatos percipiunt 2.193.10
Apes omnes aculeo armantur 2.352.20
Apes optima quae 2.27.30
Apes pabuli gratia euagantur 2.269.10
Apes pennas detectas habent 2.67.40
Apes plausu gaudent & sonitu: quapropter tintitu aris, aut sicillid conuocare eas in alucum solemus 2.194.20
Apes porrectiores nihil mellis, aut admodum parum conficiunt 2.191.30
Apes porrectiores quomodo construunt suos fauos 2.191.20
Apes praefugiunt hienem, & imbres 2.194.10

b Apes

I N D E X.

Apes quadripennes quare 2.169.10
Apes quæ inatres à nonnullis vocentur tom. 2.97.10
Apes quæ in diu uiuant 2.98.40
Apes quando bibunt, & quomodo 2.193.50
Apes quando ceram conficiunt 2.194.1
Apes quando egerunt excrementa tom. 2. col. 194.10
Apes quando esturiant maximè 2.194.30
Apes quando minus fortificant 2.195.1
Apes quando otiosiores, & anxie agunt 2.194.40
Apes quando potissimum ægrotant 2.164.60. & eodem tom. col. 193.50
Apes quare aculeum fungosum & cauum habent 2.238.10
Apes quibus herbis utantur 2.194.10
Apes quibus infestentur, & quæ sunt eis contraria 2.164.50
Apes quid accipiant non faciliè verideris tom. 2. 190.50
Apes quiescunt noctu 2.74.40
Apes quomodo construunt fauos tom. 2.189.60
Apes quomodo sonant 2.71.60
Apes sine coitu fauos generant 2.352.50. & eodem tom. col. 3.30
Apes sine coitu generant 2.351.50
Apes sine coitu generare quo argumento 2. 354.10
Apes solitaria denuntiant 2.1544.50
Apes suis cruribus aggerunt ceram, acque crithacam 2.98.20
Apes sunt quæ sub terra fauos faciunt triplici ordine in quibus mel est, vermis nullus 2.98.60
Apes vespis & crabronibus magis unicolors 2.392.50
Apes vnde fœturam deportant, non constat inter omnes 2.97.1
Apes vnguentorum delicias oderunt tom. 2. 193.10
Apes vnde parent 2.193.10
Apes vrbana & rustica differunt tom. 2. col. 191.10
Apes vt valere cognoscantur 2.194.30
Apum abortus quando 2.191.30
Apum aculei intus conditi 2.67.30
Apum adolescentum negotiorum 2.193.60
Apum alueus qualis esse debet 2.189.60
Apum aluei quando vindemiantur 2.98.10
Apum aluei quæ tollere debent apiarum 2. 192.50
Apum breuium contra longas inimicitia 2. 191.60
Apum cibus 2.189.50
Apum cibus è dulcibus tantum 2. 71.1. & eodem tom. col. 193.40
Apum cibus mel 2. ibidem. & eodem tom. col. 192.40
Apum cibus thymum 2.193.40
Apum consideratio in incubitu, & earum prole 2.181.30
Apum duo genera, alterum fuluum, quod præstantius est: alterum nigrum, magisque varium 2.97.10
Apum & oliuarum copia simul tom. 2. col. 97.50
Apum examen valere dignoscitur susurri frequentia, & ex eundem ingrediendique vertigino sa agitatione 2.194.30
Apum examen nouem aut decem annos si durauerit, prosperè actum esse existimatur 2. 98.40
Apum fuit tam in terra, quam in alueis, apud Themiscyram circa Thermooontem amnem, qui parum admodum ceræ continent, & mel crassius reddunt 2.98.50
Apum fauos cum apiarum eximunt, tantum cibi relinquunt, quantum per hyemem sufficiat 2.192.40
Apum fetus candidus 2.98.20
Apum fetus quando venit parcius 2.97.50
Apum fetus superat & augetur imbribus 2. 191.40
Apum furum & facorum nulli est minus, sed ceteris quibus cum viuunt, iniuriam faciunt, non tamen impunè semper, nam deprehensi interdum à bonis apibus occiduntur tom. 2. 191.40
Apum gaudium 2.194.10
Apum generatio enari sententiis 2.97.1
Apum generatio qualis 2.351.10. & seq.
Apum genus gregale 2.189.40
Apum genus quod fur appellatur nigrum est, & aluo ampliore 2.191.10
Apum genera nouem numero, sex gregalia, & tria solitaria, & eorum nomina 2.89.40
Apum genera plura, & eorum descriptiones 2.191.1. & sequen.
Apum genera solitaria tria 2.189.40
Apum genera varia 2.97.30
Apum interitus cause 2.193.10
Apum morbi 2.164.50. 60. & eodem tom. col. 193.40
Apum optimarum signa 2.191.1
Apum partus ubi continetur 2.369.1
Apum pennæ incise non repullulant tom. 2. col. 4.9.10
Apum præfagia 2.194.50
Apum promiscuis ad quem vsam 2.163.40
Apum pugna 2.192.60
Apum pugna inter se 2.163.30
Apum quæ fures dicuntur copia maior, ex quibus apibus 2.191.30
Apum ratio 2.189.30
Apum quies nocturna 2.74.40
Apum sabbales, vide Schadones.
Apum vermiculus, dum parus est, iacet in fauo obliquus: post deinde sua ipse facultate se erigit: cibum que capiat: & fauo ita adheret, vt reineri videatur 2.98.20
Apum vermiculus quid accidit 2.351.20
Apibus aculeus pro armis 2.269.50
Apibus alæ nudæ 1.93.0.40
Apibus cibus est mel 2.352.10
Apibus gratæ salix & vlmus, & reliquæ arbores, quæ glutinum pariunt 2.190.1
Apibus locus gratas ad tempus 2.193.40
Apibus mel secundum naturam sic competit, vt eo vesit tantummodo possint, quanquam viribus sunt imbecillis 2.529.10
Apibus nocent vespar, auicular, quas paros vocant, hirundo, merops, & ranæ lutariæ tom. 2. 192.50
Apibus nonnullis accidit, vt sine coitu generentur 2.352.50
Apibus nullum tempus certum quo operari incipiant 2.192.20
Apibus pastus gratissimus thymum tom. 2. col. 193.40
Apibus pennæ quaternæ 2.67.40
De apum generatione & ortu tom. 2. col. 191.30. & seq.
De apum generatione & coitu varia est sententia 2.97.1. & sequen. & eodem tom. col. 351.40. & seq.
Ex apibus nymphæ quando 2.94.50
Apum industria.
Apis domicilium sibi parat 2.4.30
Apis bonæ student, ne quam intra alueum interiant: & si qua interierit intus, statim foras cadaver educunt 2.192.1
Apis curant vt faui erecti stent, & collapsos erigunt, & pilis fulciunt fornicatis, vt subire possint 2.191.40
Apis efferunt foras vita defunctas in alueo 2. 192.1
Apis frugi quomodo sitos construunt fauos tom. 2. col. 191.20.

Apes ingeniosiores ceteris exanguibus, & quare 2.118.1.
Apes mella è longinquo, odore sentiunt, tom. 2. 70.50
Apes mella ex rore aeris conficiunt tom. 2. col. 197.60
Apum mella siccitates augent, sobolem imbribus 2.97.50
Apes officia, munia, functiones opera inter se partiuntur, & distribuunt, & quomodo tom. 2. columna 192.20. & eodem tom. columna 194.20
Apes quæ ingeniosæ in paradisi alueis tom. 2.160.10
Apes quare prudentiores nonnullis sanguinis 2.122.20
Apes quando flatu vehementi iactantur lapillum gestant, quo se quasi fulcro, & functione quodam stabiliant contra flatum tom. 2. 193.50
Apes quæ fures vocantur, à ceteris apibus capite puniuntur, & quare 1.95.1
Apes socias ociosas, desides, aut minus paros depellere solent 2.97.20
Apum adolescentum, & seniorum negotiorum 2. 193.30
Apes quæ fauos sub terra triplici ordine faciunt 2.98.60
Apum genus in Ponto candidum, bis in mensibus mellificans 2.191.1
Apum migratio vt paratur, & quibus signis præfari possit 2.191.1
Apum minorum officiosarum à maioribus differentia 2.191.1
Apum mos, ne florum plura genera petant, & eodem profectu, sed singulis singula tom. 2. 190.50
Apum nouellarum consideratio in negotio ineundo 2.192.30
Apum seniores intus operantur, hirtiorique moræ domesticæ ratione, sunt, tom. 2. col. 193.30
Apum prudentia siue doctrina, tom. 2. col. 126.9.30
Apum varia in operatione & vita ratio, tom. 2. 189.60
Ab apibus flores colliguntur sine fructuum detrimento 2.550
Ab apibus mel portari rationis est 2.352.0
Apum duces, siue reges.
Apes necant duces, qui plures, quam in satis stabiliantur: & potissimum improbos, neptissimum multitudinem seditionis in examine ducunt 2.191.40
Apes necant duces cum non ampla sollicitudine exitit, nec habent tanquam collegam mittant 2.191.10
Apes sub duce degunt 2.191.10
Apes viribus, & partendi facultate similes ducibus 2.191.10
Apum duces aculeo apibus similes, fides vero magnitudine 2.191.10
Apum duces & seipfos generant, & aliud genus quod apum est 2.352.10
Apum duces improbi vnde oriuntur tom. 2. 191.30
Apum duces, & reges magnitudine præstant quasi ad prolem generandam corpus eorum sit institutum 2.191.10
Apum duces nec plures, nec pauciores, quam sit, conueniunt examini 2.191.10
Apum duces plures in vno examine, & Apum duces regesque aculeum habent, non videntur: quocirca eos carere aculeo nulli existimant 2.191.10
Apum duces vt generentur, ibidem, & eodem tom. col. 98.30
Apum ducum duo genera, tom. 2. columna 97.10.40

I N D E X.

Appendices quibusdam piscibus nullæ sunt 2. 34.40
Appendicium agnatio peculiaris piscibus, & plurimis auiibus 2.34.40
Appetio.
Appetio mouet animal 1.917.1
Appetio mouet, & mouetur, 1.622.1
Appetitioni redduntur voluntas, ira, cupiditas 1.916.40
Appetitiones duplices 2.1110.10
Appetitiones inter sese contrariæ fiunt tom. 2. col. 836.30
Appetitus.
Appetitus absque ratione mouet tom. 1. col. 836.20
Appetitus cura, mentis gratia fit tom. 2. col. 892.50
Appetitus electionis principium est tom. 2. col. 675.50
Appetitus etiam irrationalium animalium est 2.932.60
Appetitus non aliunde quam è sensu tom. 2. 1558.1
Appetitus interdum voluntatem vincit interdum vincitur 1.837.40
Appetitus in vno tantummodo profluit 2. 574.10
Appetitus iucundorum naturalis tom. 2. col. 1046.60
Appetitus omnis alicuius est gratia tom. 1. col. 816.1
Appetitus quomodo differt à mente tom. 2. col. 564.10
Appetitus tres species, cupiditas, furor, voluntas 2.931.0
De appetitibus tribus generibus tom. 2. col. 931.1. & seq.
In appetitum mentis ciuile, & regium imperii 2.751.40
In appetitu persecutio & fuga, quod affirmatio & negatio in mente 2.675.30
Non appetentes cur dura & tristitia sentiunt tom. 2. col. 437.40
Appositio.
Appositionis loci 1.262.20. & seq.
Ab appositione locus 1.271.10. & eodem tom. col. 354.20
Ab appositione eidem facta locus 1.270.1
Ab appositione facta diuersis, locus tom. 1. col. 120.10
Apria in suis quid tom. 2. 121.1. & columna. 122.20
Apria scrophanum castratur 2.212.20
Apræ piscis origo, spuma niciparæ, ex terra arenosa, consistit 2.117.40
Apræ consideratio 1.18.1.10
Apræ quæ factura piscium, & quorum, tom. 2. 2.117.50.60
Aqua.
Aqua ad aerem se habet vt pars quodam modo ad totum 1.492.50
Aqua à terra remotissima, naturalis est, tom. 2. col. 1570.30
Aqua corporibus alimento est tom. 2. col. 416.20
Aqua cum ex igne fiat, & ex hac rursus ignis, quia subiecta natura vtriusque communis est: quomodo ex igne, aqua, & reliquis elementis fiat: mistum aliquod vt caro, neruis: quæ fito 1.671.10. & sequentibus
Aqua cur madere possit, aer non, 545.60
Aqua cur minus cascade si moueatur tom. 2. col. 538.1. & sequen.
Aqua cur vomitum non prouocat tom. 2. col. 437.20
Aqua est alimentum quam siccum valentius 2.416.40
Aqua & aer corporis materia tom. 2. 261.1
Aqua & aer leuitatem habent, & pondus tom. 1.622.1
Aqua & terra cur putreant, ignis, & aer non 2. 546.40
Aqua & terra materia impressionum tom. 1. col. 690.20. & seq.
Aqua friabilis est 1.867.40
Aqua frigida est & humida, tom. 1. col. 695.20
Aqua humoris, terra siccitatis maximè esse inter elementa dicitur tom. 1. columna. 766. linea 60
Aqua in omnibus alimento est, etiam sicca 2. 364.50
Aqua materies aeris 1.462.50
Aqua non concrefcit, si ex luto terrenam portionem femoreris 2.212.40
Aqua ouibus commodior, quæ, tom. 2. col. 153.20
Aqua per cinerem colata, cuius naturæ tom. 2. col. 543.0
Aqua permixta cum oleo crassa, & alba redditur 2.319.10
Aqua per pronam ocys defluit, quam per plana, & quare 2.553.30.40
Aqua potentia aer est 1.463.50
Aqua principium rerum est, secundum Thaletem philosophum 2.1273.10
Aqua putrefieri potest 2.390.20
Aqua quæ balneum præstat commodum 2. 543.1
Aqua quæ liquefacere non potest tom. 2. col. 445.0
Aqua quomodo animo deficientibus subuenit 2.464.60
Aqua quomodo differt à sanguine in calore 2. 219.30
Aqua semper aeri subfidet, tom. primo, columnina 620.30
Aqua sola, & non permixta alere nequit tom. 1. 872.60
Aqua tenuissima madefacientium omnium est 1.867.40
Aqua translucidior oleo 2.536.1
Aqua vitalior quam terra, tom. 2. col. 354.50
Aqua vniuersis substat, terra excepta tom. 1. col. 622.1
Aqua vt in aere versetur, & contineatur 1.462.20. & eodem tom. 706.1
Aque & cibi mutatio quare grauis tom. 2. col. 416.20. & seq.
Aque genera quæ habeantur 1.768.1. & 2. tom. col. 416.20
Aque mutatio cur pediculos parit tom. 2. col. 416.50
Aque mutatione cur animalia nonnulla colorem mutant, homo nunquam 2.466.40
Aque natura super terram ascendere tom. 2. col. 1569.20
Aque nomina ex affectionibus, & quibusdam illius differentis præcipue imponuntur 1. 704.10
Aque plus quam minus validius reniti potest 2.534.1
Aque vis vt furium versus compellat inferius ibidem
Aque propolis contingit vt sit elementum, quam terra 2.1570.10
Aquam animam esse quidam importuni dixerunt, & qua ratione moti 1.787.40
Aquam quæ incolunt animalia 2.355.10
Aquam sinceram & clarissimam quæ animalia libentissimè hauriunt 2.153.40
Aquam

I N D E X.

Arbores quare annoſe fiant tom. 1. col. 243. 1. & ſequentibus
Arborum aromaticarum diuiſio tom. 2. col. 1565. 1
Arborum fecunditas triplex tom. 2. columna. 1574. 10

Ardeola.

Ardeola & cornix amici 2. 170. 40
Adeola pella aduerſatur aquila, & vulpi, & alauda, atque cum eis praeratur, & quare 2. 170. 20
Ardeola petit lacus & fluiuos victus cauſa 2. 149. 40

Ardeolarum tria genera & earum nomina 2. 170. 10
De tribus ardeolarum generibus, & earum vita & natura 2. 180. 10
Ardor febris eſt 2. 496. 1
Ardor quomodo effici poteſt 2. 418. 10

Arena.

Arena quid 2. 1539. 40
Arena vt in campis fiat 2. 1569. 50
Arena vt in mari fiat 2. 1569. 40
Arenam radii luxum 2. 1570. 1
Arenam fluiui conſicere poſſunt, & quare 2. 1539. 40

Argentum.

Argentum cum decoquitur expaſcat tom. 2. col. 542. 10
Argentum & ſtannum in quibusdam magis, in quibusdam minus recipiunt, quoniam diluta ſunt 1. 870. 10
Argenti copia in Tarteſſo 2. 1554. 1
Argentum apud Iberos poſſidere non licebat 2. 1547. 20

Argumentatio.

Argumentationis prohibitio quadruplex 1. 351. 10. 20
Argumentum à ſigno quam habeat differentiam 2. 1206. 40. 50
Argumentum omnem veritatem iudicis edocet 2. 1206. 50
Argumentum quid 2. 1206. 1
Argumentum vnde ſumatur ibidem
De argumento 2. 1206. 1. & ſeq.

Aries.

Arietis peculeo nonnulli deformes per conuictum aſſimulantur 2. 368. 10
Arietes in Africa ſtatim cornigeri generantur, nec ſolum mares, vt Homerus ſcribit, ſed etiam feminæ 2. 165. 50
Arietes primùm vetuſtiores feminas incurrunt, nouellas enim minùs perſequentur. 87. 10
Arietum pelles recenter detractæ verberum vulneribus, & vibicibus admodum, & qua ſuper contracta, prohibent vlcera ne conſistant 2. 463. 20

852. 50
Artolari, & futura proſpicere homines in imo loco conſueuerunt 1. 909. 10

Arifia.

Ariſta atterens alium arenæ, parit, tom. 2. 119. 40
Ariſta, quæ alio nomine Antherina appellatur, piſcis ex ſolitariis, parit prima iuxta terram 2. 119. 10
Arifteorum monumenta in Agialia ad mare Thyrrænum monſtrantur, tom. 2. 149. 50
Ariſtipippus 2. 1533. 39

Ariſtocratia.

Ariſtocratia num miſta gubernatio eſſe debeat 2. 760. 20. 30
Ariſtocratia quæ tom. 2. 793. 20. & eodem tom. column. 818. 40. & eodem tom. column. 1105. 40
Ariſtocratia quibus cauſis ſubuertatur tom. 2. 843. 50. & ſequent.
Ariſtocratiæ finis, diſciplina, & leges tom. 2. 1105. 50

Arma.

Arma animalibus conceſſa 2. 139. 10
Arma animalium quæ, & qualia eſſe debent 2. 129. 10. & eodem tom. col. 239. 1
Arma hominis quæ 2. 275. 60
Arma domi tenere à Charidemo Oriente interdictum 2. 106. 10
Arma neceſſaria ſunt ciuitati, vt maſſiſtratus parere inobedientes compellantur, vt impuſſetur externa tom. 2. 385. 10
Arma nulli feminæ ad pugnam, viriſque concedas, à Natura tribuuntur 1. 351. 20

Arrogans.

Arrogans diſſimulatore deterior, tom. 2. col. 656. 10
Arrogans non in potentia, ſed in electione ſit 2. 656. 10
Arrogans quis 2. 623. 40. & eod. to. 655. 60. 10
Arrogans veraci opponitur 2. 778. 10
Arrogans vituperabilis 2. 815. 10
Arrogantes ſimulatores ſunt tom. 2. col. 656. 10

2. col. 656. 10
Arrogantia cum diſſimulatione tom. 2. col. 656. 10

Ars.

Artifices ad Rempublicam peruire poſſunt 2. 791. 10
Artifices bacchanales cur improbis moribus magna ex parte 2. 573. 40
Artifices ciuitatis neceſſarii 2. 774. 30
Artifices non poſſunt ciues eſſe in ciuitate optima 2. 883. 30
Artificum virtutes, & cauſa tom. 2. 759. 30. & ſequentibus.
Artificibus vt tribuatur ſapientia tom. 2. col. 678. 30
In artificialibus peccata vt committantur 2. 439. 40. 50
Arnicum ſiue reticulum, vnus ex ventribus eorum que plures habent 2. 257. 10

I N D E X.

Artifex.

Artifex ante gulam conſtituta neceſſario 2. 15. 10 & eodem tom. col. 242. 30
Arteria carilaginea eſt 2. 15. 20
Arteria cibus, potumve non deſert tom. 2. 242. 50
Arteria cum inſatur, ſpiritus cauſa ſubit pulmonis 2. 15. 40

Arteria.

Arteria & neruus, quid diſſerant 1. 971. 30
Arteria exterior quo ad gulam 2. 14. 1
Arteria in vtinamque pulmonis partem ſtuditur 2. 15. 30
Arteria ligula iungitur 2. 10. 20
Arteria nihil ſiccum, nihil humidum patitur 2. 15. 50
Arteria non poteſt inſendi, ſed ſtatim rumpitur vt vena 1. 971. 30

Arteria ſerpenſibus qualis 2. 34. 1
Arteria ſola ſpiritus ſuſcipit non neruus 1. 971. 30
Arteria ſua cilibet venæ adiuncta eſt tom. 1. 971. 50

Arifoteles vocat venam minorem, ſeu aortam.
Arteria earent branchiis inſtructa tom. 1. col. 959. 40

Arteria ſingulari due ad vtinamque latuſ pulmonis dependent partes 2. 154. 0
Ex arteria vnaque magna lateribus, vt exiles vtinamque deriuantur 1. 971. 50
In arteria contenti ſpiritus moriones tres, reſpirationo, pulſus, & alimenti aduectio tom. 1. col. 56. 50
In arteria viſ caloris ingens 1. 971. 60
Per arteriam potum meare error, & eius conſtitutio 2. 144. 0. 60
Arthapobanes Xerxem interfecit 2. 851. 30
Arthritides curator ab Ophelia Olympio conſtitutus ſuper paſſus tom. ſecundo, columna 1065. 50

Aſia.

Aſia efferatior habet beſtias tom. 2. column. 165. 60
Aſia deſcriptio 1. 661. 20
Aſiam incolentes Europam incolentibus ad ſeruitutem aptiores 2. 803. 40

Aſſilus.

Aſſilus aculeum gerit parte anteriore tom. 2. 7. 30
Aſſilus auis vermiculis vt plurimum altur 2. 148. 60
Aſſilus ex quibus naſcitur 2. 94. 10
Aſſilus vermiculus ſub pinna thynnorum naſcitur qua ſpecie 2. 102. 20
Aſſi generatio 2. 320. & eodem tom. col. 96. 10. col. 102. 20

I N D E X.

Aues omnes prater cornicem, pullos cum volare possunt, uido expellunt 2.110.30
Aues omnes quare parum bibunt, & diu demerere aquam tolerant 2.249.40
Aues pulueratrices quare 2.201.30
Aues quare maxime grauedines sentiunt 2.476.30.40
Aues quare imbecilliores, migrare solent 1.420
Aues quibus cum ceteris animantibus conueniant 2.28.10. & seq.
Aues quaedam pediculis infestantur 2.102.1
Aues quare hyeme occultentur tom. 2. column. 158.1. & sequentibus
Aues quare inter se inimicitias gerunt tom. 2. col. 170.30
Aues quare inter se sunt amice 2.170.40
Aues timide vel fortes 2.152.40
Aues uide colorem mutant tom. 2. col. 48.40 & sequentibus
Auium ægrotantium in licium tom. 2. col. 159.50
Auium complures conduntur tom. 2. column. 158.1
Auium bona pars temporum vicissitudine ita colore immutatur, ut quæsi sint latere possint 2.48.50
Auium differentiæ tom. 2. column. 282.10. & sequentibus
Auium genus in Ponto nõ egrens, & insensibile, si igne admoto 2.154.4.50
Auium in omni genere alterum mas alterum foemina 2.349.50
Auium mares complures frangunt oua tom. 2.109.10
Auium natura calida, & humida tom. 2. col. 469.60
Auium natura talis est, vt ne bibere largius possint sine detrimento tom. 2. columna. 159.40
Auium nonnullarum peregrinatio 2.154.1.10
Auium nonnullis proprium crepitus alui 2.201.30
Auium species complures tom. 2. columna. 1.60
Auium varia dicta, dissident cum alauidis 2.169.20
Auibis anni pluuij incommodi tom. 2. col. 156.40
Auibis squallores profunt tum ad sanitatem, tum etiam ad partum ibidem
De auium generibus quare apud aquas degunt tom. 2. column. 177.40. & sequentibus.

Auium fœtura.

Auis nulla parit vnum excepto cuculo tom. 2. 332.0
Auis fœtina conceptus 2.105.30
Aues anniculae vt plurimum nequeunt generare 2.109.10
Aues à paru detrius afficiuntur tom. 2. col. 343.30
Aues concipiant sine coitu 2.340.1
Aues cur vehementer libidine agantur tom. 2. column. 448.40. & sequentibus, & eodem tom. col. 469.50.60
Aues efferae sunt 2.339.50
Aues humidi dulantes 2.176.30
Aues maxime tunc plurimas emittunt voces, cū coeunt 2.201.20
Aues monstra ædere possunt, & quare, & quomodo 2.477.30
Aues non pariant, morbo laborant, atque intereunt 2.106.40
Aues nonnullæ cæcos pariant pullos, & imperfectos 2.375.50
Aues nonnulla pariant oua infœcunda, etiam ex coitu 2.108.50
Aues quom generant perfectum, tom. 2. col. 394.50. & eodem tom. col. 314.40. & 390.

lum. 337.50. & column. 347.10
Aues omnes oua pariant, sed tempus coeundi, parientive non idem omnibus est tom. 2. column. 103.50
Aues oua parientes foras edunt perfectum 2.340.60
Aues oua excludunt celeriter astate, quam hyeme 2.106.1
Aues oua subuentanea concipiunt tom. 2. column. 77.60
Aues ouium pariant, & quare tom. 2. column. 314.50. & 315.20
Aues palustres humidiores, & frigidiores, ideo oua plus lucei habent, 2.341.20
Aues paruæ falaces sunt, & præfœcunda tom. 2.339.1
Aues quare carne vescuntur, semel in anno pariant 2.109.60
Aues quædam vento oua concipiunt tom. 2. 77.60
Aues quare inuicem oua exedant tom. 2. col. 169.20
Aues quare oua absque masculo concipiunt, omnia infœcunda sunt tom. 2. column. 78.1
Aues quare falaces, & quare non tom. 2. column. 318.50
Aues quare sunt, quare non nidificant tom. 2. col. 175.20
Aues quibus partus numerosior, sepe vnum expellunt 2.110.40
Aues vncungues quare neque se laces, neque fœcundæ 2.338.50
Aues vnguibis aduocis parcius generant, excepto tinunculo, qui plurima in aduoco genere parit 2.104.50
Aues volaces non gignunt subuentanea, & quare 2.340.10
Aues vbi bane sepius generant, & quare possunt produci ad mores inciores tom. 2. column. 8.10
Auium æque omnium oua cuius naturæ, & diuersitatis tom. 2. columna 105.10. & sequentibus
Auium coitus differentiæ tom. 2. columna. 78.50
Auium coitus, partusque diuersis temporibus 2.103.50
Auium conceptus primùm qualis tom. 2. col. 341.40
Auium & piscium generationes quomodo differunt 2.345.0
Auium ex ouo generatio quomodo euenit 2.342.50
Auium foeminae minus appetit venerem, quam mares, & quare 2.374.40
Auium fœtus incubitu excluditur tom. 2. column. 105.0
Auium incubatio diuersa tom. 2. columna 106.1
Auium incubitus tom. 2. columna 11.10 & sequentibus
Auium genus quomodo coit, & parit tom. 2. col. 82.0
Auium incubitum ferum excludi, Naturæ ratio est 2.05.20
Auium in genere aliquatenus naturæ gignere potest 2.310.50
Auium in genere quomodo sunt monstra, secundum Democritum tom. 2. columna. 368.30
Auium in genere sunt quare oua sine coitu concipiunt, sed infœcunda omnia, & pauca tom. 2.437.40
Auium magna pars celeriter impletur, & oua subuentanea concipit tom. 2. columna. 106.50
Auium mares falaciores, & Venerem magis appetentes, quam foeminae, & quare tom. 2.174.40
Auium omne genus coit iusto more tom. 2. col. 78.50

Auium ortus ex ouo quomodo agitur tom. 2. 107.20. & seq.
Auium ortus qualis 2.345.10.20
Auium oua bicolora 2.341.1
Auium oua diuersi maris coitu concepta, naturam in eum qui post coeuit mutant tom. 2. 349.30
Auium oua non perficiuntur ad generationem sine mare 2.340.20
Auium oua generatio à coitu non pari tempore euenit omnibus 2.106.50
Auium oua intus perficiuntur tom. 2. column. 349.10
Auium oua non possunt augeri, nisi coitus contineatur, & quare tom. 2. columna. 340.30
Auium oua subuentanea omnia infœcunda 2.78.1
Auium palustrium oua pallida tom. 2. col. 105.10
Auium partus quo tempore maxime agitur 2.104.40
Auium piscium que idem ortus ex ouo tom. 2. 112.20
Auium subuentanea oua fœcunda redduntur 2.349.50
Auium syluestres semel magna ex parte coeunt, æque pariant 2.8.1
Auibis magnis tempus incubandi dicitur 2.110.10
Auibis mensura non sicut tom. 2. columna. 340.1
Auibis semen prodit, sed tardius quam piscibus 2.292.60
De auium fœtura tom. 2. columna 85.1. & sequentibus. 2.
De auium incubitu, quomodo tempore max. quo item foemina incubet tom. 2. columna. 111.10. 20. 30

Auium partes.

Aues apedes à paruitate pedum nuncupantur 2.350.1
Aues auriculis & naribus carent tom. 2. col. 28.40
Aues calcarigerae 2.290.10
Aues carent lacte, & mammis tom. 2. col. 63.1
Aues carent membro genitali, & quare tom. 2. 293.10
Aues cilio carent 2.292.0
Aues cur corpore sint duriore tom. 2. col. 477.10.20
Aues fel habent 2.170
Aues inferiore tantum palpebra conueniunt, & quare tom. 2. columna. 231.10. & eodem tom. col. 80.50
Aues inter se ipsas, & à ceteris differunt in malibus, interiorum partium ratione 2.450
Aues literas proferentes lingua sunt latior 2.236.30
Aues mammae carent, & quare tom. 2. col. 21.10
Aues matus tantum auditorios habent, & quare 2.236.30
Aues multitudine omnes quodam modo sunt 2.28.20
Aues naribus carent, & quare tom. 2. col. 235.20
Aues nocturnæ quare vnguibis aduocis 148.40
Aues nonnullæ deponescunt, id est, penam amittunt, & quare tom. 2. columna. 60. & 389.1
Aues nonnullæ depedes vel apedes tom. 2. col. 3.0
Aues non volaces quare corpore grandiores 2.83.50
Aues omnes vncæ, breui sunt collo, ligulæ

2. & apes ad imitandum tom. 2. column. 15.1
Aues palmipedes cruribus breuibus sunt, & quare 1.936.10.20
Aues palmipedes quare gignantur tom. 1. col. 936.1
Aues quare collis longis & angustis sunt, alui excrementum habent humidus tom. 2. col. 35.10
Aues quædam sunt, quare longis cruribus innitentur, & quare 2.284.30
Aues rostrum habent 2.18.40
Aues terrestres, & parum volatiles acie oculorum non valent, & quare tom. 2. col. 320.60. & 333
Aues testes intus habent, lumbis haerentes 2. 201.40
Aues vbi appendices in ventre sitas habent 2. 170.40
Aues vbi vuluam habent tom. 2. col. 292.1. & 294.30
Aues vesicae carent, & quare tom. 2. column. 259.50. & eodem tom. columna. 466.40. & 472.60
Aues vnguibis quare sunt aduocis clarissime cernunt, & quare tom. 2. column. 332.60
Aues vncungues pede firmiore, & crure crassiore sunt 2.339.20
Aues vncæ nec falaces, nec multiparæ, sed graues & volaces tom. 2. col. 338.50
Aues vncungues quare corpore exiguo tom. 2. 338.50
Aues vncungues tum cetera quare vincere possunt animalia, tum aues aggregiuntur, sed non sui generis 2.150.1
Aues videntibus carentes cibum digerant 2. 170.10
Auium aduocarum visus acutissimus tom. 2. 31.60
Auium ægrotantium signum in plumis tom. 159.50
Auium calcar tom. 2. columna. 283.60. & 341
Auium cauda qualis 2.28.50
Auium caudæ visus tom. 2. columna. 273.40
Auium colla diuersa pro crurum ferè modo 2. 21.40
Auium collum porrectum ibidem
Auium cristæ 2.291.10
Auium crura cur non carnosæ tom. 2. col. 285.10
Auium curis dura est 2.296.20
Auium differentiæ in partibus corporis 2.282.50
Auium generi foramina tantum odorandi 2. 63.10
Auium genus omne pennatum tom. 2. col. 121.0
Auium iecur quale 2.255.60
Auium lingua varia 2.28.60
Auium oculi sine ciliis bini tom. 2. column. 40
Auium omnium pulmo qualis tom. 2. col. 149.40
Auium ossa degenerant 2.28.50
Auium partes priores exuræ & leuæ tom. 1. 94.50
Auium partes quare 2.28.10
Auium pars qua cibum recipitur, variè habet 2. 372.0
Auium pectus acutum & carnosum, & quare 2. 253.30
Auium peculiare ala 2.28.10
Auium peculiare rostrum 2.28.40
Auium pennæ, vide infra Pennæ auium.
Auium pulmo fissus 2.23.40
Auium rostri discrimen, & vsus tom. 2. column. 59.60
Auium rostra inter se differunt tom. 2. col. 28.70.60

I N D E X.

Auium suffragines 1.934.30
Auium testes coitus tempore sunt grandiores 2.283.1
Auium testes excrementum recipiunt genitale 2.292.60
Auium testes vbi 2.201.40
Auium venter vbi 2.283.30
Auium vmbilicus quomodo habet tom. 2. col. 283.40
Auium vropygia ad dirigendos volatus assignantur, perinde vt nauigijs gubernacula tom. 1. 930.30
Auium vulua qualis 2.37.60
Auium vulua vbi 2.37.50
Auibis alæ vice crurum priorum, brachiorumve 2.283.20
Auibis carnioris quare incommoda colli longitududo 2.282.50
Auibis crura bina vt ia homine tom. 2. col. 283.10
Auibis digit quaterni tom. 2. column. 28.30. & eodem tom. col. 285.10
Auibis excrementa alui albicant 2.259.50
Auibis lignipetis rostrorum quare durum 2. 240.1
Auibis minutis quare rostrum lautum ibid.
Auibis nonnullis calcar pro præfido datum est, quod vice alarum suis cruribus gerunt tom. 2.283.60
Auibis nonnullis ferratum rostri extremum, & quare 2.240.10
Auibis omnibus clunibus, & quare tom. 2. col. 285.1
Auibis omnibus copia vnguium est tom. 2. col. 28.20
Auibis omnibus testes esse datos cerum est, quamuis non foris pendeant tom. 2. column. 35.50. & eodem tom. column. 285.20
Auibis plurimis appendicum agnatio tom. 2.344.40
Auibis proprium pennas esse, tom. 2. columna. 28.50. & eodem tom. columna. 282.20
Auibis quare lien exiguus tom. 2. columna. 251.20.30
Auibis quomodo sensoria habentur tom. 2. 280.40
Auibis rostrum osseum est, vt com modè & cibum capiant, & ad pugnam armentur 2. 235.30
Auibis rostrum proprium, vice dentium & manuum datum est, illudque osseum tom. 2. 282.30
Auiulis qualis ventriculus tom. 2. columna. 35.1

Auium victus.

Aues aduocæ sine potu ferè viuunt, quod Hesiodus nesciuit 2.1590.40
Aues aduocæ non bibunt nisi parum, & raro 2. 150.1
Aues cur bipedes sint tom. 1. columna. 931.30
Aues cur non vt homines erectæ sint 1.931.50
Aues multæ herbis vescuntur tom. 2. column. 150.1
Aues quare culicibus gaudeant tom. 2. col. 246.10
Aues quare frugibus vescantur tom. 2. column. 149.20
Aues quare lato sunt rostro radices estant tom. 2.140.10
Aues quare vermiculis gaudeant tom. 1. column. 148.50
Aues quare victum ex aquis petant, quare item è terra tom. 2. columna. 149.30. & sequentibus.
Aues vnguibis aduocis omnes carnioræ 2. 148.50

Auium genus potu exiguo contentum tom. 2. 150.1
Auium ingluuius quid tom. 2. columna. 34.50. & eodem tom. columna. 257.20
Auium potus 2.159.40.50
De auium victu tom. 2. columna. 148.30. & sequentibus.

Auium motus, & volatus.

Auis exemptis alis nec consistere nec procedere potest 1.934.20
Aues ad nandum aptæ, aut omnino palmipedes sunt oportet, aut discretos habere digitos 2. 284.20
Aues ad nandum aptæ vropygio commodo desistuntur 1.930.50
Aues aduocis vnguibis præditæ maxime in excelsum volant tom. 2. columna. 232.60
Aues alæ volatiles sunt tom. 2. columna. 283.20
Aues alæ volaces, alæ non volaces 2.283.40.50
Aues crurum inflexus ritu quadrupedum agunt 1.934.20
Aues grauiores quomodo nictantur & conueniunt 2.232.40
Aues imbecilliores vt loca mutant tom. 2. col. 154.20
Aues inflectunt alas, vt quadrupedes genua 1. 934.20
Aues longo collo & crassiore, volant collo porrecto, si tenui collo sint, curuato feruntur 2. 284.50
Aues nocturæ speciem gerentes, superiore palpebra conueniunt tom. 2. columna. 28.40
Aues nonnullæ ab angulis nictantur membrana obeunte 2.280.50
Aues non volaces quare tom. 2. columna. 283.50
Aues non volaces vropygium quale habeant 1. 930.30
Aues omnes migrantes pinguioræ quare de locis discedunt frigidis quam contrâ tom. 2. 154.30
Aues omnes quomodo nictantur tom. 2. 28.40
Aues palmipedes remigatione pedum natant 1.936.1
Aues quaternis notis mouentur, præ hinc alis, & hinc pelibus tom. 2. columna. 7.40
Aues quibus crura sunt breuia, hæc ad ventrem contractis cruribus volant, & quare tom. 2.284.40
Aues quomodo mouent maxillam & quare 2. 281.1
Aues quomodo suos inflexus agunt tom. 2. 20.40
Aues quonam modo quaternis notis sese moueant 1.930.110
Aues sine cruribus volare nequeunt tom. 1. 930.10
Aues volaces quare tom. 2. columna. 26.1. & eodem tom. columna. 283.40.50
Auium femur in posteriorem partem desistitur 1.934.30
Auium genus quare volat in excelsum tom. 2. 232.60
Auium inflexus quales in cruribus & alis 2. 20.40
Auium volandi vis, in auis essentia continetur 2.283.20

Auium vox.

Aues minores loquacioræ, & magis garrulæ 2. tom. columna. 72.60. & eodem tom. column. 236.40
Aues quando maxime voces plurimas emittunt 2. 01.20
Auiicul

I N D E X.

Auicularum nonnulla vocem eandem no mientunt quam parentes, si praecepta paterna caruerint educatione, moribusque & cantibus ceterarum auium infuuerint 2. to. columna 73.20

Aura.

Aura frigida cur manē de mari non spirat, de summis spirat tomo secundo, columna 536.50, 60

Aurata Piscis.

Aurata carniores est tomo secundo, columna 147.40

Aurelia.

Aurelia ex xylophthoro fit, vt ex eruca tomo 2. 103.1

Auricula.

Auricula auris pars exterior, constat pinna, & fibra 2.10.50

Auris.

Auris altera mas, altera femina mulieribus vocata 2.181.40

Auris pars interior qualis ibidem

Auris in sinistra cur perforata ocyas consolidari, quam dextra possit tomo secundo, columna 581.40, 50

Auris humidis temperamentis spiritus impleri videntur, quoniam vicina sunt origini loci spiritualis 2.386.1

Aurium differētia 2.11.10

Aurium fonitus cur strepitu ascito cesset 2. 582.1

Auribus res solita suauior, quam insolita tom. 2.511.1

Auris marina piscis: Vide Patella, Auricularij Hieronis, quos submittebar vbi cuncte foret congregatio aliqua, vel conuersatio 2.855.10

Auruitis aus dormit, & pascitur eodem in loco 2.149.10

Aurum.

Aurum defossum à pifcis regibus in Pizia Macedoniae excreuit tomo secundo, columna 1543.10

Auster.

Auster aliquibus in locis temperiem affert 1. 705.1

Auster cum minor est, nubes nullas obducit, maior, nubilus, & diuturnior 1.50.50

Auster cur non incipiens sed desinens imbrem adferat 2.55.1

Auster cur non tam crebrè spirat, quam dicitur 2. 555.1

Auster ex Meridie spirat tomo secundo, columna 554.10

Auster sudus & placidus in Africa tom. 1. col. 724.1

Autumnus.

Autumnus quando perniciosus omnibus, & praefestus pueris tom. 1. columna. 417.20, & frequentibus

Autumnus.

Autumnus quando perniciosus omnibus, & praefestus pueris tom. 1. columna. 417.20, & frequentibus

Autumnus.

Autumnus quando perniciosus omnibus, & praefestus pueris tom. 1. columna. 417.20, & frequentibus

Autumnus.

Autumnus quando perniciosus omnibus, & praefestus pueris tom. 1. columna. 417.20, & frequentibus

Autumnus.

Autumnus quando perniciosus omnibus, & praefestus pueris tom. 1. columna. 417.20, & frequentibus

I N D E X.

Balanae dormiunt, & quomodo tom. 2. col. 74.30

Balagri.

Balagri pisces ex amicis annotantur tom. 2. 75.40

Balbi.

Balbi cur vinolenti sunt tom. 2. columna 486.40

Balbuties.

Balbuties quid sit 2.48.1

Balnearium.

Balnearium corpora perfricta, & dura relaxat, agrioraque facit: humida verò & mobilia dissoluit, atque infirmat 2.436.50

Barba.

Barba homini data, 2.470.1

Barbarus.

Barbarus & ferus idem natura tom. 2. col. 748.30

Beata vita.

Beata vita in quo consistat, & quid sit sine quo nemini ea contingat, quilibet apud se, nec temerarie, nec segnitè constituere debet 2. 989.20

Beatus.

Beatus qualibus amicis indigeat 2.725.10

Bellua.

Bellua belluam cognoscit, prouerbum celebratum 2.1113.50

Bellum.

Bellum aduersus eos suscipiendum, qui Republicam, aut eius suè amicos suè socios iniuria violare moluntur 2.1132.30

Bellum.

Bellum aduersus eos suscipiendum, qui Republicam, aut eius suè amicos suè socios iniuria violare moluntur 2.1132.30

Bellum.

Bellum aduersus eos suscipiendum, qui Republicam, aut eius suè amicos suè socios iniuria violare moluntur 2.1132.30

Bellum.

Bellum aduersus eos suscipiendum, qui Republicam, aut eius suè amicos suè socios iniuria violare moluntur 2.1132.30

Bellum.

Bellum aduersus eos suscipiendum, qui Republicam, aut eius suè amicos suè socios iniuria violare moluntur 2.1132.30

I N D E X.

Bellice virtutis præmium apud Carthagen- ses 2.876.1
Bellice virtutis præmium apud Hiberos tom. 2.876.10
Ad bellicam virtutem apud multos leges pro- uocant 2.876.1
Per bellicam disciplinam ciuitas non statim fel- lix 2.891.20
Bellicosi ad Venerem proni 2.776.50

Bene.

Bene agendi ratio in duobus consistit tom. 2. 888.10
Bene valere, præstantissimum hominibus est 2.1248.1
Ad bene viuendum adiumentis quibusdam opus est 2.888.30

Beneficentia.

Beneficentia quæ potissima 2.1098.30
De beneficentia tractatus tom. 2. 721.50 & se- quentibus

Beneficium.

Beneficium qua mensura reddendum tom. 2. 714.20
Beneficium sponte reddendum tom. 2. colum. 712.60
Beneficij compensatio inter amicos tom. 2. 713.50
Beneficium amplificantes 2.714.10
Beneficium conferre & accipere iucundum, & quare 2.1113.30
Beneficium extenuantes 2.714.10
Beneficium retribuere interdum non equum 2. 717.50 & 718.1
Beneficio sublato nihil prodest prosperitas 2. 701.30
Beneficia grata quæ 2.1134.10.40
Beneficia officiaque pro ratione exhibenda 2. 1041.40
Beneficia plerumque reddenda potius, quam largiendum amicis 2. tom. 2. colum. 717.40
Beneficia singulis pro dignitate sunt rependen- da 2.717.20 & seq.
Beneficia conferentes cur magis ament eos quibus contulerunt, quam redamantur 2. 711.50.60
Beneficia conferre honestum, suscipere vile est 2.713.60
Beneficia suscipere, non conferre plerique vo- lunt 2.716.10

Beneficus.

Beneficus beneficij quare gaudeat tom. 2. co- lum. 722.20
Beneficentia quam beneficij affecti magis amant 2.1037.30
Beneficij opus permanet 2.722.30
Beneficio necessarius amicus 2.971.10
Beneficium esse melius quam secus tom. 2. co- lum. 967.1
Benefactori an potius reddenda gratia quam sodalisque sit 2.717.30

Beneuolentia.

Beneuolentia amicitia principium est tom. 2. 720.50
Beneuolentia amicitia similis est, non tamen est amicitia, tom. 2. col. 720.40 & eodem to- mo, col. 969.1 & seq.
Beneuolentia à persona dicentis quomodo ca- penda 2.1231.30
Beneuolentia appetitionis expers 2.720.40
Beneuolentia circa moralem amicitiam con-

sistit 2.1036.50
Beneuolentia cuiusmodi 2.562.40
Beneuolentia cum amicitia quatenus conue- niat, & disconueniat tom. secundo, columna 1036.40
Beneuolentia sit repente, tom. 2. colum. 720.40
Beneuolentia inanimata qua ratione tribuatur 2.1036.50
Beneuolentia non amatio est 2.720.40
Beneuolentia ob virtutem, & bonitatem tom. 2. 721.10
Beneuolentia ob voluptatem & vilitatem, non proprie beneuolentia est in alium, sed in se 2.721.1
Beneuolentiam vigor animi efficit tom. 2. co- lum. 881.40
De beneuolentia 2.720.40 & seq.
Ex beneuolentia conciliata amicitia tom. 2. col. 720.50 & eodem tom. col. 967.10 & col. 969.10 & 1036.50

Beneuolus.

Beneuolus ab amico quid differat tom. 2. co- lum. 1036.50
Beneuoli leuiter diligunt 2.720.50
Beneuoli auditores quando erunt 2.1232.1
Beneuoli non continuo amant tom. 2. colum. 720.50
Beneuoli, non tamen amici tom. 2. colum. 720.50
Beneuoli qui 2.703.10
Omnis amicus beneuolus, non contra omnis beneuolus amicus tom. secundo, columna 1036.50
Bentelus Arabica 2.1563.40

Bestia.

Bestiarum appetitu, ira cupiditateque ducuntur 2. 574.10
Bestia in Africa mitiores redduntur desiderio suuij, & quando potum quærunt tom. 2. 166.1
Bestiarum omnes feræ in Asia effertiores, in Euro- pa fortiores, multiformes in Africa tom. 2. 161.60
Bestiarum quare multiformes in Africa tom. 2. 166.1
Bestia non sunt incontinentes: quia non vni- uersalem existimationem, sed singularium imaginationem, atque memoriam habent 2.689.10
Bestiola in libris similis scorpionum creatur 2. 67.40
Bestiolæ in igne nascuntur pennatæ in fornaci- bus æreæ Cypri tom. secundo, columna 96.10
Biantis præceptum qualiter amandum sit 2.1141.20

Bibere.

Bibaces cur multo mero hausto, sicci efficiun- tur 2.438.20
Bibendi cupiditas pulmonis calore oritur to- mo 2.559.20
Bibendi vsus auium generi qualis 2.150.1
Bibendi vsus columbarum, palumbium, & tur- turum 2.174.50
Bibendi vsus multorum animalium tom. 2. 151.30.40
Bibendi vsus quibus animalibus exiguis 2. 150.10.20
Bibentes diluuiusculum, cur magis crapulam sentiant, quam qui mærum ex toto bibunt 2.433.10.20
Bibentium vniuersum, raptumque cur ventrem minus humectet 2.438.10
Bibunt parum quæ pulmone carent 2.252.1

Bilis.

Bilis atra partes concoctrices frigidas reddit 1. 896.50
Bilis atra vis varia, & inæqualis tom. 2. colum. 571.30
Bilis atra, vide etiam Atra bilis.
Bilis calida in corpore hominis est, pinuita vero frigida 2.419.40
Bilis deicitur metuentibus, & quare tom. 2. 559.60
Bilis excrementum quoddam, liquamentumque est 2.261.20
Bilis flaua si separetur humidior redditur 2. 220.60
Bilis proficit quibus natura calida, si modo ro- busti plenique sint, nisi coeant tom. 2. colum. 448.30
Bilis qualiter corporis parte gignitur tom. 2. 261.20
Bilis syncera acutas mouet febres 2.461.0
Bilis tum flauæ, tum atræ, pars communis 2. 38.60
Bilis vitia cur per hyemem potius virget 2. 412.30.40
Bilem alij inter calida, alij inter frigida annu- merant 2.28.50

Biliofus.

Biliofus atra bili ad consulendum non est idoneus 2.696.40

Biliofi.

Biliofi atra bili medicamento egent semper 2. 700.30
Biliofi bili atra semper sunt in appetitione ve- hementi ibidem
Biliofi morbi per ætatem contrahi debent 2. 414.30
Biliofi quando morbo maximè infestantur 2. 416.10
Bilioforum atra bili corpus semper ob com- plexionem mordetur
Biliofis quando acc. dir lippitudo arida tom. 2. 415.30

Bipes.

Bipes omne, parte priore pilosus 2.4759
Bipes quare homo sit 1.5120

Bipeda.

Bipeda clunem femori similem habent, tom. 2. 931.40
Bipeda quare erigere se, ac stare possint ibi- dem
Bipedes omnes, nec vel animal pariter vel outum 2.8450
Bipedes quare aues sint 1.8930
Bipedes tantummodo homines, & aues tom. 2. col. 6.60
Bipedibus celeriora quadrupeda, tom. 1. colum. 974.20
Bis diapente, aut bis diatessaron consonantia cur componi non possit, bis autem diapente potest 2.515. & 572.20

Bifulca.

Bifulca animantia 2.111.10
Bifulca animantia forcipem præuulgata habent 2.221.1
Bifulca magna ex parte, quæ cornua genuerunt 2.22.10
Bifulca paucipara, præter quam fides tom. 2. 870.30
Bifulca per multa talum habent 2.2120
Bifulca quæ 2.111.10

bifulca quare paucipara, tom. 2. col. 370.50
bifulca talum habent, is enim posteriora sunt planiora 2.179.30
Bifulcorum pars maior cornua gerit 2.240.40
Bismenem & pix è terra nascens in Apolonia, quæ iuxta regionem Atlanticam sita est tom. 2. 1552.40

Biuoluta.

Biuoluta animal ab Aristotele appellatur quod gemina testa continetur tom. 2. colum. 62.30
Biuolute genus ab viuoluti parum distat. par- tibus interioribus, tom. 2. columna 62.60
Biuolute genus inter testata, tom. 2. colum. 62.50
Biuolute inter testata quid, tom. 2. colum. 62.50
Biuolute se concludendo tuerit, tom. 2. 265.10
Biuolutis generis testatorum diuersitas in par- tium clausione 2.62.20
Biuoluta quo in loco papauer habent tom. 2. 61.50
Biuolutum inter testata diuersitas, tom. 2. 370.50
Biuolutum caro ita adhæret testæ, vt nequeat per vim detrahi 2.62.50
Biuolutis turbinata quodam modo assimila- tur 2.164.60
Biuolutas naturæ alij qui 2.9.40
Biuoluta lingua qui 2.136.20
Biuolutis pedibus cur Aethiopes & Aegyptij 2. 464.1
Biuolutas est, literam aliquam exprimere non posse 2.485.1
Biuolutas efficit imbecillitas, ibidem
Biuolutas in alucariis (sive vt Hermolaus vertit) in- biosis gignuntur, tom. 2. 95.10
Biuoluti inter se ipsos seditiosi, & aduersus pu- gnares, 2.1165.40
Biuolutus lacus in Sycino agro, apud quem lepores turbinata iecinora habentes tom. 2. colum. 140
Biuoluti feræ descriptio tom. 2. 339.10 & se- quentibus.
Biuoluta polypij genus 2.58.10
Biuoluta non gignuntur in Euripo tom. 2. 371

Bombyx.

Bombycis generatio 2.95.1
Bombyces sub saxis apud ipsam terram fecitifi- campis, aut paulo pluribus cellulis tom. 2. 197.10
Bombycium genus quoddam vt pariat tom. 2. 310.30
Bombycia mulieres in filum retorquendo de- strunt, deinde texunt tom. 2. 95.1
Bombycia primum texta in Cœninsula, à Pam- plia Platis filia, tom. 2. 65.10
Bombyci cur paludibus iuxta fluuios positus fieri solent, tom. 2. col. 543.50.60
Bombyci quid ibidem

Bonafus.

Bonafus 2.21.10
Bonafus capronatus & corniger tom. 2. col. 21.10
Bonafus carnem habet gustu suauem, quam ob rem in vsu venandi est, tom. 2. 198.50
Bonafus interiora omnia bubus similia habet, 2.31.10
Bonafus à Pæonibus quomodo appellatur 2. 198.30
Bonafus qui in Pæonia terra, & Medica nascitur 877.30

bifidus est, iuba habet, & cornua bina 2. 22.30
Bonafus gignitur in terra Pæonia, monte Mel- sipo, qui Pæonia, & Media terræ collimitiū est, & Monapios à Pæonibus appellatur 2. 22.30
Bonafus magnitudine est instar tauri 2.198.30
Bonafus admiranda est natura, tempore enim parienti instante, vniuersi in montibus eni- tuntur: Verum prius quam fatum edant, ex- cremento alui locum in quo pariunt, se, quasi vallo, circumdant, & muniunt tom. 2. colum. 198.60 & eodem tom. col. 199.1
Bonafus largam excrementi copiam gerit 2. 199.1
Bonafus natura, vt cæterorum animalium, actio- nibus afficitur, moribusque immutatur, 2. 200.20
Bonafus se excrementis tuerit, tom. 2. 240.60
Bonafus cornua qualia, tom. 2. 240.60
Bonafus excrementa feruida adeo, vt pilos infe- ctantium canum adurant. 2.198.60
Bonafus partus in montibus fit, & quomodo 2. 199.1
Bonafus species & forma tom. 2. 198.30 & se- quentibus.
Bonafus tergus maximum, tom. 2. 198.30
Bonafus vox, bouis voci similis tom. 2. colum. 198.40

Bonum substantiuum.

Bonum ab Anaxagora ponitur principium vt mouens, tom. 2. col. 1407.40
Bonum absolute amabile, & expetibile, tom. 2.706.10
Bonum ad aliquid, tom. 2. col. 923.30
Bonum agibile bifariam dicitur, tom. 2. col. 923.1
Bonum apparens, quod præter naturam 2. 1008.20
Bonum ciuitatis quàm vnus hominis com- parare, conseruareque præstantius, maius, & perfectius esse videtur, tom. 2. 604.40
Bonum commune non idem cum idea, tom. 2. 994.1
Bonum cuiuslibet artis actionisque proprium 2.608.10.20
Bonum duplex 2.697.40 & eodem tom. col. 922.20
Bonum e mentium, boni locum tenet, 1.916.50
Bonum & pulchrum differunt: nam bonum sem- per in operatione est, pulchrum verò etiam in immobilibus 2.1413.10
Bonum finis artium, & scientiarum omnium 2.799.10
Bonum hominis in opere ipsius constat tom. 2.609.1
Bonum honorabile quid, tom. 2. colum. 929.10
Bonum humanum est operatio animæ per vir- tutem, tom. 2. colum. 909.30
Bonum humanum ciuilius facultatis finis 2. 604.40
Bonum in communi tom. 2. colum. 921.10 & sequentibus.
Bonum in omnibus prædicamentis tom. 2. 598.30
Bonum ipsum, & optimum, vt in natura vniuer- si, tom. 2. columna 1406.60 & conse- quentibus.
Bonum ipsum finis agibilium, tom. 2. col. 994.50
Bonum ipsum quid 2.994.1
Bonum maius semper magis expetibile 2. 708.60
Bonum naturæ omnibus iucundum 2.725.50
Bonum nihil quod præter naturam sit, 2. 877.30

Bonum non omne mouet, sed quod sub actio- nem cadit, tom. 1. colum. 826.20
Bonum non vnus modi, tom. 2. col. 993.40
Bonum omne artis est opus, tom. 2. 697.30
Bonum perfectum per se sufficiens est, tom. 2. 608.40
Bonum optimum quod, tom. 2. col. 993.10
Bonum per se & finis, & causa est, tom. 2. col. 1289.10
Bonum præstantissimum virtutis operatio 2. 996.20
Bonum primum principium, tom. 2. col. 1434.10
Bonum proprium vniuersumque expetit 2. 994.30
Bonum quoddam præter cætera per se est, quod (vt cætera bona sint) causa est tom. 2. 605.40.
Bonum quod sub actionem cadat, tom. 1. col. 836.20
Bonum quot modis dicatur 2.914.10 & se- quentibus.
Bonum rectumque vitæ non expositum nostræ cognitioni, tom. 2. col. 991.10
Bonum salubre 2.914.40
Bonum simplex est, malum verò multiplex 2. 1034.20
Bonum sufficiens quàm late patens 2.606.40
Bonum summum, tom. 2. 605.10 & sequen- tibus.
Bonum summum quid iuxta omnes tom. 2. 605.30
Bonum summum voluptas non est 2.697.20.30.40
Bonum toties dicitur, quoties & ens tom. 2. 993.30
Bonum triplex ad felicitatem necessarium 2. 610.1 & sequent.
Bonum verum quali voluntate expetatur, 2. 632.1 & sequent.
Bonum vnus hominis, & ciuitatis idem, 2. 604.40
Boni & entis non vna scientia 2.993.40
Boni & vitis elementa 2.1106.1
Boni gratia omnia agunt omnes, tom. 2. 747.40
Boni idea 2.922.20.30
Boni idea aut nulli, aut omnibus vitis ex quo est 2.994.30
Boni idea competit, & primam esse, & causam bonorum, tom. 2. colum. 993.10
Boni ideam bona reliqua participant 2.965.20
Boni ideam non posse constitui, tom. 2. 606.60
Boni vniuersalis appetitus, tom. 2. colum. 603.30.40
A boni & mali similitudine, locus tom. 1. 270.40
A boni similitudine, locus 1.268.40
A bono natura, locus 1.267.1
A bono per se, locus 1.266.50
A bono propter se, locus, 1.267.40 & eodem tom. col. 287.1
A bono simpliciter, locus, tom. 1. col. 267.1
Ad bonum festinant omnia, tom. 2. colum. 1046.60
De bono maiore & minore 2.1102.1 & se- quentibus.
De bono sententia duplex, tom. 2. colum. 632.110
De bono summo quidam omnium consensus 2.605.30
De bono vniuersali considerare, non vnus est scientiæ aut facultatis, tom. 2. col. 923.20
Ex bonis bonum generare vitæ natura, attamen plerumque non potest, tom. 2. 713.1
In boni delectu, non in sine peccatur tom. 2. 934.20

I N D E X.

Non de communi bono, sed nobis bono dicendum 2.923.10

Bona substantiarum.

Bona alia fines sunt, alia non, tomo 2. columna 924.40
Bona alia homini agibilia, alia non, tomo 2. columna 997.60
Bona animæ propriissima bona, tomo 2. col. 610.10
Bona confessa 1.994.10. & eodem tomo, column. 1100.20
Bona confuentia 2.1100.10
Bona controuersa 2.1100.60
Bona efficientia tripliciter 2.1100.10
Bona excellentissima fines in animo constituti 2.995.60
Bona externa, aut animi 2.995.20
Bona externa deteriores faciunt 2.990.40
Bona externa felicitatis causa putantur tomo 2. 888.50
Bona externa, potentia nuncupantur tomo 2. 924.30
Bona honorabilia, & mulabilia sunt tomo 2. col. 1139.30
Bona laudabilia quæ 2.1048.30
Bona necessaria quæ 2.689.40
Bona non necessaria delectantia, tomo 2. col. 689.50
Bona per se, & quæ ea ipsa efficiunt tomo 2. col. 607.20
Bona quædam nonnullis noxia, ob habituum corruptionem 2.1048.40
Bona quæ optanda, & quæ eligenda tomo 2. col. 1021.30
Bona quatenus boni ideam participant tomo 2. 993.10
Bona simpliciter optanda, quæ autem nobis expectenda 2.659.10
Bona vel simpliciter, vel alicui bona tomo 2. 1028.20
Bonorum alia diuisio 2.925.20. & sequentibus
Bonorum alia in anima, alia in corpore tomo 2. 25.30
Bonorum animi diuisio 2.995.20
Bonorum animi excessus vitilis tomo 2. col. 874.20
Bonorum controuersorum enumeratio tomo 2. 922.20
Bonorum diuisio 2.924.40. & eodem tomo, col. 1122.30
Bonorum externorum excessum infinitum sequuntur homines 2.873.50
Bonorum externorum fortuna causa est tomo 2. 924.30
Bonorum externorum honor maximum est 2.649.50
Bonorum tria genera, scilicet, externa, corporis, & animi 2.873.40
Bonorum vitium excessus habenti noxius 2. 874.10

Bonus adiectiuum.

Bonus euadit, qui cum bonis habitat tomo 2. 564.10
Bonus est, qui natura bonis egregie est instruitus 2.1048.40
Bonus omnium est mensura, tomo 2. col. 735.50
Bonus sibiipsum vnus indiuisibilis, ac per omnia desiderabilis est 2.1036.10
Bonus similis sibi est semper, neque mores mutat 2.1034.30
Boni alij habitu, alij actu, tomo 2. columna 705.40
Boni & honesti quare prauos in media vite parte non antecellant 2.996.50
Boni & studiosi ex tribus fiunt, naturâ, more, &

ratione 2.889.10
Boni homines trifariam fiunt, alij naturâ, alij consuetudine, alij doctrina, tomo 2. col. 741.20
Bonorum consuetudo bonos reddit tomo 2. 564.40

Boreas ventus.

Boreas cum cessat, cumque Austro surgere coepit, cur pro uerbo dici solet 2.554.20. & eadem columna 40.50
Borgam si duxerit Austro, fit glacialis hyems, cur vulgò dici solet 2.254.50.60
Borea offendente lutum, mox terra gelafcit 2. 554.60

Bos.

Bos animal statim intra se gignit, tomo 2. col. 314.30
Bos animal parit 2.314.60
Bos annicula peperit 2.87.1
Bos aqua limpida delectatur 2.164.10
Bos articulorum dolore laborat, nec amittit tunc ungulas, sed pedes tantum intumescunt vehementer 2.125.1
Bos bibere non vult, nisi aqua sit limpida, clara, & frigida 2.164.10
Bos corniger, & bifidulus 2.122.10
Bos cur minimè tussit 2.467.40
Bos dentes emittit bimus, nec vnuerfos vt equus 2.125.1
Bos dentes habet continuos 2.24.10
Bos femina cum coitu affectat, leuiter purgatur, quantum hemina dimidium, aut paulo plus 2.121.50
Bos minimè perucax, sed mitis, & remissus tomo 2. 477.50
Bos piscis animal generat 2.114.10
Bos piscis inter cartilaginea numeratur tomo 2. 80.1
Bos piscis viuipara 2.114.20
Bos recentior quam annicula non patitur venere, nisi ostento 2.125.10
Bos pro seruo pauperibus est, tomo 1. columna 748.30
Bos si à recenti castrato inierit, procreare potest 2.202.20
Bos vuluam habet infra septum transuersum 2.37.40
Bouis vterus in aluo 2.296.40
Boui feminae cur lac minimè demulgetur proportionem corporis, quam capris & ouibus tomo 2. 466.30
Boui feminae tempus coeundi tunc potissimum est, cum purgatur, tomo 2. columna 121.50
Boues apud Arachotas syluestres sunt, ab vrbanis differentes quantum inter suos vrbanos & syluestres interest 2.21.20
Boues aquam claram bibere gestiunt tomo 2. 152.40
Boues bibunt forbendo 2.151.40
Boues castrati maiora gerunt cornua, & quare 2.476.60
Boues circa Toronam paucis ante partum diebus lacte carent, reliquo tempore habent perpetuo 2.54.50
Boues cornua mouentes perinde vt auriculas in Phrygia, & alibi reperiuntur, tomo 2. col. 46.20
Boues cur non ructare soleant, tomo 2. col. 473.10
Boues ferunt vterum menses nouem, decimo pariunt 2.124.50
Boues feminae grauius mugiunt, quam mares 2.483.30
Boues gregales duobus morbis tentantur, po-

dagra, & struma 2.164.1
Boues in Syria nodos scapularum flectunt, vt cameli 2.165.30
Boues magna in Epiro 2.54.20
Boues maiores in Aegypto, quam in Graecia, & quare 2.165.30
Boues natu minores prius turgent ad coitum, quam minores 2.112.0
Boues nonnulli recessu pascere solent sui m. tura 2.39.9
Boues parte generis varij 2.39.1
Boues pediculum habent, & r. diuum tomo 2. 102.10
Boues pedum dolorem non sentiunt, si coram, cornua illinantur cera, aut oleo, aut pice to. 152.20
Boues penem pertendentem habent tomo 2. 291.60
Boues pilum hybernum emittere solent tomo 2. 469.1
Boues pinguescunt cum gerunt partum tomo 2. 122.10
Boues plures cum grauidæ sunt, & facillimum patiuntur, signum hyemis & imbrium faciunt 2.114.10
Boues quando viuunt, & coire solent, & quare 2.124.60
Boues quando coire incipiunt, tum maresum feminae, & quando generare possunt tomo 2. 124.40.50
Boues quare pilo tenuiores, quam mares tomo 2. 387.30
Boues quibus rebus vescantur, & quibus pinguescant 2.114.20
Boues quædam ofsculum in corde continent 2. 31.0
Boues quot pariunt 2.124.10
Boues ruminant 2.102.40
Boues somniant 2.70.0
Boues vrbani & syluestres reperiuntur tomo 2. 210.30
Boum armenta laborant vehementius, sollicitata pruinâ, quam mites 2.114.20
Boum coitus consideratio 2.124.3. & sequentibus
Boum constituantur duces excissi, tomo 2. col. 124.60
Boum cornua quando caua tomo 2. columna 22.40
Boum feminarum initium coeundi quando 2.125.10
Boum iuniorum cornua reposita in cera, & cunctur, ducunturque facillè quò voluerint tomo 2. 152.10
Boum iuuenca augentur amplius cum plus temporis expertes veneris degunt, ibidem
Boum iuuenca (quas Epiri incolæ Pythias vocant) annis nouem intactæ & Venere paruantur, vt incrementum amplius capiant ibidem
Boum lien qualis 2.166.0
Boum oculi nigri 2.166.0
Boum societas mutua qualis 2.166.0
Boum syluestrium descriptio 2.166.0
Boum vita ad quot annos extenditur 2.166.0
Boum vox qualis 2.166.0
Boum vox quomodo euariet sexu, & aetate ibidem
Boum castratis vox immutatur, 2.166.0
Boum cauda qualis 2.166.0
Boum copiam lactis efficiunt fabæ lupulintæ 2.166.0
Boum feminae vox grauior, quam maresum, 2.166.0
Boum lac quando, & quando non, & quare tomo 2. 124.10.20

Bosca.

Bosca quis similis anati, circa aquas constituta 149.50

minor anate ibid.
Bosphorus in angustum constrictur, quia alluuium viget, idque hodie aspectu percipere licet, quomodo factum sit tomo 2. col. 714.10
Apud Bosphorum, mare maximè eueritur tomo 2. col. 2157.50

Brachium.

Brachium ad gibberum appellatum inflectitur 113.30
Brachium hominis quare in cauum contrahitur, 1.932.40
Brachium siue vlna appellatur membri superioris bipartita compactio, tomo 2. col. 13.20
Brachij & digitorum omnium inflexus agitur in interiora, 2.13.30
Brachij partes quæ 2.14.20
Brachio cur laboriosius manû in arte inanem, quam cum lapide, tomo 2. col. 450.40
Brachia crurâq; sibi homo in contraria torquet 132.1
Brachia ex latere corporis sinistro dextrâque dependent, atque se introspectunt tomo 2. col. 14.10
Brachia hominiferum priorum vice sunt 2. 173.30
Brachia inter se flectunt, 2.14.20
Brachiorum & crurum denexa, inter se aduersa sunt, potissimum in homine, tomo 2. col. 14.10
Brachiorum flexus quales sunt homini, & ad quem vsum 2.276.30
Brachiorum inflexus, 2.13.0
Brachiale appellatur nodus, cum quo manus brachio iungitur coarctaturque ibid.
Brachiale hominis incuruatur, tomo 1. col. 83.30

Branchiæ.

Branchiæ ad vsum spirandi piscibus datae tomo 2. 46.60
Branchiæ desunt, quibus fistula data est tomo 2. 46.60
Branchiæ delectæ mustelo & raiæ, reliquisque generis eiusdem, 2.6.40
Branchiæ intactæ aut delectæ quibus tomo 2. 59.40
Branchiæ peculiare piscibus, quibus humorem quem ore acceperint, reddunt, tomo 2. col. 13.40
Branchiæ vel intactæ, vel delectæ, tomo 2. col. 286.50
Branchiarum copiae, vel inopiae causa, calor cordi infusa copia aut inopia est tomo 2. col. 57.1
Branchiarum diuersitas in piscibus tomo 2. col. 286.60
Branchiarum in piscibus consideratio tomo 2. 286.40.50
Branchiarum natura quasi ad spirandi vsum piscibus data 2.286.50
Branchiarum numerus, & discrimen tomo 2. 39.40 & seq.
Branchiarum varietates, & consideratio tomo 2. 59.50
Branchias & pulmones nullum animal simul habet 1.959.1
Branchias mouere aquatilia nequeunt ob morbum, aut fenecturam, 1.967.40
Branchiarum aliis simplices branchiæ sunt, aliis duplices, 2.159.50

Brasica.

Brasica cur crapulam sedet tomo 2. col. 436.60. & col. 437.10
Brasica frigida est, 2.436.50

I N D E X.

Brasica succum dulcè discutiendè inque obtinet ibidem
Brasicam Medici alio infundunt, eaque vtuntur ad alui vehementes detectiones tomo 2. 436.60
Brasicarum è folijs virentibus eruca nascuntur 2.94.30

Brenthus auis.

Brenthus auis montes colit, & sylvas tomo 2. 177.30
Brentho auis victus probus, & vxor sonora, ibidem
Brissi genus echinorum, pelagium, rarumque inuentu 2.67.10

Bruci.

Bruci ex phalangis, & araneis procreantur 2. 94.10
Bruci vbi pariunt 2.101.10
Brucorum consideratio, & eorum fortura 2. 100.40.50
Brucorum interitus in normis esse videtur 2. 100.50
Brucorum ortus nulla certa agitur ratione ibidem
Brucorum oua aquis autumnalibus intereunt, cum nimis inceperint, ibidem
Brucorum proventus largior sicco autumno est, quoniam minus oua intereunt ibid.

Bruma.

Bruma initium quoddam Austri, tomo 2. col. 549.50
Post brumam dies decimus quintus Austri habet ibidem

Bruta.

Bruta duobus tantum sensibus voluptatem sibi acquirunt, 2.562.30
Bruta hominibus demencia quare tomo 2. col. 275.1
Brutorum ratio magnam referat vitæ humanæ similitudinem, magisque in minore genere, quam in maiore intelligentiæ rationem, 2. 174.20
Brutus omnibus delatio est, intellectus siue mens nullis, 2.207.20
Brutus sensus mobilior olfactus, tomo 2. col. 458.40

Bubalus.

Bubalis sanguis quo modo spissatur tomo 2. col. 44.30
Bubalis sanguis sine fibris est, tomo 2. col. 44.20
Bubali feroces pugnacesque belluas fugiunt 2. 240.60
Bubalis interdum cornua inutilia tomo 2. col. 240.10
Bubo auis nocturna & vncinguis tomo 2. col. 148.40
Bubo nocturnæ familis, sed magnitudine non minor, quam aquila ibidem
Bubulum lac crassissimum est, tomo 2. col. 53.10
Buccarum cutis non coit vulnerata tomo 2. col. 47.20
Buccella grandior deuorata cur strangulet 2. 387.30

Buccinum.

Buccino in mari est latendi affectus 2.156.30
Buccina canis exortu latent dies circiter tricenos 2.156.40

Buccina firmas promufcidas habent tomo 2. col. 63.10
Buccina lingua exerta pasci solet tomo 2. col. 89.30
Buccina parua ingreditur Cancellus hospes cochlearum 2.90.20
Buccina qua causa clauduntur, 2.265.1
Buccina quando generantur, 2.84.50
Buccina quibus partibus constant, tomo 2. col. 264.60
Buccina semper continent ouum, sed aliâs maius, aliâs minus, 2.318.20
Buccina turbinati generis sunt, tomo 2. col. 270.50
Buccinorum generatio qualis, tomo 2. col. 355.30.40
Buccinorum ori operculum adhæret natiuum 2.39.30
Buccinorum venter & gula, qua continentur parte, 2.63.20
Buccinis caro est, sed penitus inclusa, tomo 2. col. 62.10
Buccinis fauago dicta euenit, tomo 2. col. 88.30
Buccinis fauificare in more est, tomo 2. col. 88.30
Buccinis idem modus gignendi, qui purpuris & tempus idem, 2.89.20
Buccinis tempus viuendi longum tomo 2. col. 89.30
Buccinis testæ scabrae, 2.62.30
Buculae pusillæ quas Phasiana regio fert abundè beneficio pabuli mulgentur tomo 2. col. 54.10
Bulbi reconditi germinare possunt tomo 2. col. 101.55.20
Bulimia cur accidit, maximè tempore frigido, 2.460.20. & seq.
Bulimia ob inopiam alimenti sicci solet accidere 2.460.30
Bulimie celeriter, paucisque remedijs subuenitur 2.470.40
Bulimie qualiter succurratur, tomo 2. col. 460.50
Bulimiam frigus calorem corporis compellens, ac contrahens, incitat atque intendit tomo 2. col. 2.460.40

Bulla.

Bulla cur specie hemisphærij exurgere soleant 2.502.40
Bullarum consideratio, tomo 2. columna 534.40.50
Bullarum cur basis candida aquæ infidit, & si soli exposita est, nullam efficit vmbra. 2. columna 502.30.40

Buteo auis.

Buteo carniuor, 2.148.40
Buteo miluo æquiparatur ibid.
Buteo hostis ranæ, rubetæ, & anguis est, rapit enim eos atque exedit, 2.169.40
Buteo præcipuum genus accipitrum tomo 2. 185.1
Buteo semper cernitur, 2.148.40
Bylantiorum pecuniis indigentium, pro comparanda pecunia consilium tomo 2. col. 1056.60. & 1057.1

Adauera frigida & sicca tomo 2. columna. 941.30

Cadavera hominum in Aegypto referuntur, 2.1027.50
Cadens similiter in Rhetoricis tomo 2. col. 1214.10 & seq.
Cadenia in terram atque resiliencia, cur angulos ad plantam reddat similes vtraque ex parte puncti, quò planum tetigerant, tomo 2. col. 503.1. & seq.

I N D E X.

Cadimus quare potius currentes, quam ambulantes, tom. 1. col. 453. 1. Cadunt retrorsum quibus coeli violantur, aut quibus pars inferior raditur tom. 1. col. 10. 20.

Cæbus.

Cæbus stromia est caudam gerens tom. 2. 25. 60. Cæbi omnes caudam habent tom. 2. col. 16. 40. Cæbi partes interiores homini similes habent ibidem.

Cæcias ventus.

Cæcias cur non sudus sit tom. 2. col. 734. 40. Cæcias circulari linea suapte natura fertur 2. 552. 20. Cæcias cur solus ex omnium ventorum numero, nubes ducere ad se possit tom. 2. col. 547. 30. Cæcias ventus cur nubes ad se vocet tom. 2. 552. 20. Cæcias ventus ex vulturnis dicitur, qui quidem ab foliis ortus loco spirat tom. 2. col. 746. 2. 30. Cæcilæ serpentes tom. 2. 115. 50.

Cæcus.

Cæci ab ortu naturæ quare calui nunquam efficiantur, tom. 2. 576. 60. Cæci ex cæcis nascuntur 2. 139. 50. Cæcos factus quæ animalia generant 2. 327. 50. Cæcum intestinum 2. 258. 20. Decade lex Cumana 2. 770. 30.

Cælum.

Cælum, tom. 1. col. 51. 20. & consequenter Cælum ab Athlante habetur iuxta poetas, tanquam nisi ipse teneret cælum super terram, ut quidam Physiologorum tradunt 2. 131. 60. Cælum aliquod præter sensibile cælum secundum quosdam, 2. 1190. 60. Cælum Athlante sustineri fabulosum, & falsum 1. 577. 50. Cælum an factum sit, & quare, tom. 2. col. 207. 30. Iuxta cælestiæque genitoris patrisque nomine appellata 2. 291. 1. Cælum calidum est, tom. 2. columna 546. 20. Cælum causa effatrix impressionum, apparentiumque, tom. 1. col. 690. 20. & sequentibus. Cælum corpus diuinum, tom. 1. 580. 50. Cælum cum sideribus semper in actu est, citra frigidationem tom. 2. col. 1368. 30. Cælum cur maximè nocte media, & meridie solent tranquillari, tom. 2. col. 544. 20. Cælum cur potius ab A ad C moueatur, quam contra, quaestio, tom. 1. columna 20. & sequentibus. Cælum Dei sedes, tom. 2. 1469. 40. Cælum deorum domicilium, 2. 1458. 30. Cælum diis à veteribus tribuebatur, propter quod ibidem est immortale tom. 1. col. 577. 40. Cælum dextrum, & laeuum quod, tom. 1. 580. 10. Cælum & diuinitatis sensibilem casu orta sunt secundum quosdam, 1. 434. 40. Cælum ex omnibus sensibili materia constat, 1. 588. 50. & sequentibus. Cælum factum est iuxta Platonem solum 1. 521. 1.

Cælum figura est spherica 1. 581. 30. & sequentibus. Cælum finitum est 1. 559. 29. Cælum hoc, & simpliciter cælum, aliud est 1. 567. 20. Cælum incorruptibile, & ingenerabile est, vacatque omni difficultate mortali tom. 1. columna 577. 40. Cælum in Timæo Platonis ortum asseritur, non tamen caducum 1. 570. 50. Cælum ipsum nullo in alio corpore vltierius collocatum 1. 462. 30. Cælum maximè appellatur corpus vltimum, superumque, in quo & vniuersum diuinum diuinus esse, 1. 568. 1. Cælum nubilum cur tepidius aperto, & placido 2. 546. 50. Cælum proprie ritè à Grecis appellatur, eod quod supra dicitur, id est, montes exiit tom. 2. col. 499. 50. Cælum principium & exitum æternitatis vniuersæ non habens, infinitum autem habens, & continens in seipso tempus tom. 1. columna 577. 20. Cælum purum placidumque cur serenum indicat tempus, turbulentum hyemem prænuntiat, tom. secundo, columna 548. 20. 30. 40. Cælum quod causa sit effatrix impressionum, apparentiumque, aqua verò, ac terra materiam præbeant 1. 690. 20. & sequentibus. Cælum quod neque factum sit, neque corruptum possit, tom. primo, columna 577. 10. & sequentibus. Cælum quot modis dicitur tom. 1. 568. 1. & sequentibus. Cælum rotundum est tom. 1. col. 581. 30. & eodem tom. col. 581. 40. Cælum sempiternum non ab anima cogente 2. 578. 10. Cælum sine labore, & nullius indigens tom. 577. 40. Cælum singulare est, & ex materia constat 1. 567. 20. 50. Cælum solum est immortale, tom. primo, columna 577. 40. & eodem tom. columna 515. 1. Cælum vniuersum, ac sempiternum est tom. 1. col. 577. 20. Cælum vnum, non plures, 2. 1405. 40. 50. Cæli æternitas 2. 577. 30. Cæli conuersionis principium, id vnde oriuntur stellæ 1. 180. 10. Cæli corpus quare rotundum tom. 1. 582. 10. & sequentibus. Cæli latera quæ 1. 580. 10. Cæli lationem, & quæ prima lationem est, regularem esse censendam tom. 1. col. 584. 1. & seq. Cæli longitudinem iuxta polorum distantiam sumendam esse, quorum alter sursum, alter deorsum sit tom. 1. columna 578. 30. & sequentibus. Cæli motus omnium motuum celerissimus est 1. 582. 40. Cæli motus sempiternus tom. secundo, columna 1458. 30. 40. Cæli vertices & signa duo immobilia, tom. 2. 1458. 40. Cælo dextrum & sinistrum sine differentia sursum & deorsum aptari non posse tom. 1. col. 578. 10. & seq. Cælum & Solem nomine genitoris & patris antiquitus appellabant 2. 291. 1. Cælum quod agitur num motus expertis aut cæli pars, aut in cælo condatur, tom. 1. columna 914. 1. Cælum tale constituisse, quale volunt naturæ ex C ploratores 2. 207. 40. Cælum vnum esse necessario probatur, tom. 1. 566. 30.

Cæli cur plures esse non possint tom. 1. col. 564. 20. & sequentibus. Ad cælum manus tollimus omnes deprecantur 2. 1469. 60. Extra cælum non est vllum corpus, nec eff. potest 1. 563. 20. & eodem temp. columna 568. 20. Extra cælum non locus, vacuum, aut tempus 1. 568. 50. 60. Extra cælum posita, nullis alterationibus, & passionibus subiecta, 1. 562. 1.

Cælestis.

Cæleste corpus neque calidum esse, neque ignescere, stellarum dicitur satis declaratur 1. 694. 20. Cælestia corpora rotatu sonum, harmoniamque minime efficiunt contra irrationabilem Pythagoricorum opinionem 1. 100. 10. & sequentibus. Cælestia perpetuo ordine, ornatuque disposita sunt, & nunquam variantur tom. 1. col. 1470. 1. Cælestium corporum motus ob quam causam multiplicentur iuxta distantiam à primo orbem, 1. 589. 50. & sequentibus. In cælestibus ordo longè magis rarus, certusque status patet, quam in nobis tom. 2. col. 207. 40.

Cæcitas.

Cæcitas quædam imbecillitas est, tom. 2. col. 1383. 30. Cæcitas quid 2. 384. 20. Calamentum in mentham vertitur tom. 2. col. 1565. 40.

Calcar.

Calcar anium 2. 383. 60. Calcar cum mares habeant, feminæ magna ex parte non habent, tom. 2. columna 219. 20. Calcar quibus aibus, & quibus non, tom. col. 29. 1. & 283. 60. Calcaria animalibus arma, tom. 2. columna 239. 10. Calcaria anium ex cibo gignuntur aduentibus, & auctius, quem tum à fæcibus, tum a deorsu sibi acquirunt 2. 383. 60. Calcarigeræ aues, quæ ad volandum sunt aptiores præ sua grauitate, 2. 1540. Chalcedim apud Euboicam, parte quadam apud oues & capræ felle omnino carent tom. 1. col. 261. 10. Chalceda, quæ aliis dignyda vocatur, suo motu exitiis inuenta aut interimit, aut vltimè menti dolore afficit 2. 1469. 40. Chalceda similis paruis lacertis est, ibidem Chalceda similis est serpenti Cæcilie in coloribus ibidem. Chalcedis piscis, quæ etiam aricia appellatur, non infestatur diro, ut pediculi sub branchiis nati quàm multi interimant: quod non ex cæteris piscibus accidit 2. 173. 30. Calculus vesicæ quomodo, & quibus efficitur 2. 49. 50. 60. Calculosus quare solus homo tom. 2. col. 473. 1.

Caldaria.

Caldariis cur igne per incrementa oblati magis sudemus 430. 50. 60. & 431. 1. Caldariis magis sudamus, quàm proprie dem ignis 2. 119. 60. Caldariis quare magis sudamus tempore hiemis 2. 497. 50.

Calicibus amplis, & fecundis arcetur ebrietas tom. 2. col. 435. 60.

Calidum, & Caliditas.

Calidius quibus modis dicitur tom. 2. 219. 10. Calidum aliud per se, aliud per accidens tom. 2. 219. 60. Calidum calore externo, calidum quasi per accidens est, 2. 219. 40. Calidum contrarium frigidum, 2. 51. 2. 40. Calidum & frigidum omnium quæ sensum patiuntur apertissima sunt, tom. 2. col. 218. 50. Calidum & humidum qualitates febrificæ: febrensem earum qualitatum consistit ex perantia 2. 555. 50. Calidum multifariam dicitur tom. 2. col. 218. 60. Calidum lacrymam ciet 2. 451. 50. Calidum lenius 2. 537. 30. Calidum omne humoris detrahens est, tom. 2. 190. 30. Calidum omnino vim coquendi siccandi que obinet 2. 543. 1. Calidum opimum est 2. 461. 1. Calidum per se, amplius vrit, tom. 2. col. 219. 40. Calidum per se, & per accidens dicitur, ibid. Calidum per se refrigerat lenius, ibid. Calidum potentia, & calidum actu tom. 2. col. 210. 10. Calidum quod amplius tactum calfaciat, & calidum quod magis flammam excitet, atque igneat, 2. 220. 20. Calidum verum simplici ratione, an multiplici dicitur, 2. 219. 1. Calidum & frigidum rationes tom. 2. col. 218. 40. & sequentibus. Calidum & frigidum natura feruatur, & constat 2. 199. 10. Calidum amplius in Sole, quàm in vmbra refrigerantur, & quare, tom. 2. col. 542. 60. Calidum aut suum, aut externum calorem contrahit 2. 219. 30. Calidum mouentur refrigerantur tom. 2. 146. 40. Calidum & humida putredini opportuna, tom. 2. 150. 30. Calidum & sicca nullam sentiunt putredinem 2. 146. 40. Calidum omnia modo fulminis vrunt, tom. 2. 149. 30. Calidum plus aeris continent, quàm aque tom. 2. 149. 20. Calidum propria mutationi, tom. 2. columna 146. 40. Calidum & humidiora perfectiora tom. 2. col. 149. 10. Calidum & humidiora propter pulmonem, ouis est perfectum 2. 315. 20. Calidum omnia angusta, tom. 2. columna 146. 40. Calidum & humidum incontinentes tom. 2. col. 146. 20. Calidum naturæ vocem magnam emittere solent, 2. 479. 1. 10. Calidum qui sunt natura, si modo robusti, & pleni esse coeant, sæpe bili laborat, & aluo amara, & pituita salia, & color corporis in eis immutatur, & quare id accidat tom. 2. columna 449. 30. Calidum duorum quod sit calidius, iudicium non est simplex, 2. 219. 50. Calidum per passionem frigiditas non est prius 2. 219. 60. Calidus locus cur diutius viuatur tom. 2. col. 446. 40. Calidus habitans, genus hominum antiquis 2. 497. 50.

I N D E X.

Calidis locis homines cur sapientiores sunt, quàm frigidis 2. 497. 40. Calida loca habitantes sobrij propterea sunt, quia possunt fati refrigerari, ibid. Calida loca habitantes cur timidi sunt, fortes verò qui frigida, tom. 2. columna 49. 50. 60. Calidos cur sedile impleat tom. 2. columna 457. 20. Caliditas, aut frigiditas loci confert ad grauem, vel acutam vocem, 2. 395. 10. Calidus spiritus crassitudine sua grauitatem efficit vocis, frigidus præ sua tenuitate contrarium facit ibid. Calidris auis colorem cinereum variè distinctum habet 2. 149. 40. Calidris auis vnde victum petat tom. 2. col. 149. 40. Caligo est excrementum concretionis nebulae in aquam 1. 703. 60. Caligo est tanquam nebula sterilis, tom. 1. 704. 1. Calippi artificium, 2. 1153. 50. Callias mitragytes, id est, stipem flagitans, ab Iphicrate per metaphoram appellatus est, 2. 1163. 1. Calliditas in acquirendo maximè fita est tom. 2. 158. 60. Callidum cur oratorem, imperatorem, & mercatorem appellare soleamus, tibicinem, & histrionem non item tom. 2. columna 508. 50. Callipides Tragicus olim reprehensus ob motus, & saltationes imperitias tom. 2. col. 1258. 1. Callistephanus olea est in Pantheo omnia folia reliquis oliuis contraria forma producents, 2. 1543. 30. Callistephanus olea supinam non pronam partem habet viridioram 2. 1543. 40. Callistephanus ramos mittit quemadmodum myrtus ibid. Callistephani sumptam plantulam Hercules Olympiis oleam plantauit, athletis coronas suppeditantem ibid. Callistephanum muro circumiecto munitam, ne quis tangat, grandi pœna cauetur ibidem. Calli à faxis absoluti non mouentur tom. 2. 3. 40. Calli, Vide etiam Tubera, & Vertibula. Callistratus in Macedonia cum prouentus portus ver plurimum viginti talentis æstimatur, tom. 2. columna 1061. 50.

Calor.

Calor ab alimento capit originem tom. 2. col. 10. 55. 20. Calor animalis perquam turè à tergo est apertus 2. 245. 30. Calor animalium nec ignis est, nec ab igne originem ducit, tom. secundo, columna 310. 60. Calor animalium omnium supernas partes suapte natura subit, tom. primo, columna 895. 40. & tom. 2. col. 494. 20. Calor auget, & alimentum parit, tom. 1. col. 868. 20. Calor causa motus in animantibus tom. 1. col. 439. 40. Calor concoquit, & quod calidius, id concoctum facilius est, 2. 376. 20. Calor corporis intus à vini calore, si nimis est, superatur, atque extinguitur 2. 438. 30. Calor densa omnia laxat, tom. 2. columna 542. 30. Calor & frigus generationis, & corruptionis causa, sed quomodo, tom. 2. columna 380. 20.

Calor humorum permixtus calidorem gignit 2. 330. 1. Calor humore alitur, sed non quolibet: sed leui & copioso, 2. 433. 60. Calor ignis proprium est, tom. primo, col. 868. 1. Calor in corde, & vicinis partibus vehementissimus est, maiorque refrigeratione opus habet, 1. 969. 40. Calor in natura animalium, & stirpium infusus quid efficiat, tom. primo, columna 868. 50. Calor in natura, per ipsum opus diffunditur 1. 974. 50. Calor in neruo ei qui in venis confinis est 1. 971. 60. Calor in neruo vehementissimus ibid. Calor infusus nobis quasi animans tom. 2. col. 560. 30. Calor intestinus, & naturalis animalibus à vitæ initio inest tom. 1. columna 948. 1. & eodem tom. col. 970. 20. Calor laxat, rarefacit, & indurat, tom. 2. col. 388. 40. Calor mero dæditorum quare imbecillus 2. 434. 10. 20. Calor minor à maiori absumitur, tom. 2. col. 542. 50. Calor mouendi vim habet, tom. secundo, columna 314. 20. & eodem tom. col. 494. 20. Calor natius concoquit, externus putrefacit 2. 431. 10. Calor naturalis aut defectu alimenti, aut redundantia extinguitur, tom. primo, columna 948. 30. Calor naturalis materiam qua continetur absumit, 1. 941. 40. Calor naturalis quibus extinguitur tom. 2. col. 433. 40. & sequentibus. Calor naturalis refrigerationem requirit, vt inreger retineatur, tom. primo, columna 948. 50. Calor non pariter agit in venis, & ventriculis cordis, tom. secundo, columna 246. 40. Calor pinguis in quibusdam feruatur, qui siccitatis pariter & refrigerationis procliuatatem arcer, in quibusdam alio succi genere præditus conditur tom. primo, columna 941. 60. Calor quare ambusta facit, & tollit tom. 2. col. 424. 60. Calor qui à superioribus astris in vicina terræ loca sit, cur vehementior sit, quàm in aeris regione media, aut supra, tom. primo, columna 691. 1. & seq. Calor quod parum est facile afficere potest 2. 223. 40. Calor semen fecundans est spiritus, cuius natura responder elemento stellarum tom. 2. 320. 50. Calor femina facit fecunda, & quid calor ille ibidem. Calor Solis cur summum adurere potest, ignis non potest 2. 592. 20. Calor spiritus regioni non conuenit, tum ob refrigerationem, tum ob alias causas tom. 1. 571. 60. Calor furium fertur tom. secundo, columna 494. 20. Calor tum cogendi, tum liquandi vim habere videtur 2. 220. 1. Calor vim obtinet augendi tom. secundo, columna 249. 50. & eodem tom. columna 396. 20. Calor vim obtinet concoquendi tom. secundo, columna 253. 50. & eodem tom. col. 266. 60. Caloris corruptio vnde, & quibus modis 2. 439. 10. & seq.

I N D E X.

Caloris natiui principium in omnibus, tam animalibus quam stirpibus quare est, & pluribus partibus accommodatum tom. 2. col. 221. 1. 10
Caloris naturalis origo in corde, aut eius proportionali 1.948.1
Caloris particeps omne animalium genus 2. 225. 20
Caloris naturalis ratio describitur pulmone sanguinis compote 2.315.10
Caloris restinctio & marcor, mors tom. 1. col. 963.40
Caloris salus vitæque vna custodiuntur tom. 1. 948.20
Caloris vi omnia in dies confici solent tom. 2. 563. 40
Calori animalium quo modo temporis calor assimilatur 2.316. 30
Calorem naturalem vt stirpes conseruent tom. 1.949.1
Calorem sequuntur humores tomo. 2. colum. 475.50
Calore ab eodem cur vimur, & dolemus refrigerati 2.462.30
Calore ars vt instrumento vitur. tom. 1. col. 974. 50
Calore naturali cibus concoquitur tom. 1. col. 948. 10
Calore natura vt instrumento & materia vitur 1.974. 50
Calore vt natura, citra partium adactionem vitatur 2.974. 1. & 2.
Calores teporesque corpora resoluunt, atque relaxant 2.289.1
Calua.
Calua mulieris futuram habet vnam in orbem 2.9. 30
Calua os capitis continuum, nouissimis superimpositum vertebris 2.44.40
Calua pars capitis, pilis infecta tom. 2.9. 20. 30. & eodem tomo col. 4.40
Calua viri futuram habet tres vt plurimum 2.9.30. & eodem tom. col. 4.40
Calua pars posterior, occiput tomo secundo, col. 9.10
Calua pars prior, sinuiput 2.9.20
Calua animantium diuersæ ac variæ tom. 2. 44.40 50
Caluaria homini ferò cur induretur tom. 2. col. 226. 20
Caluifcere.
Caluifcit nemo vel temporibus, vel occipite 2.187. 1
Caluifcent nonnulli parte priore capitis tom. 2.386. 50
Caluifcent viri procedente etate tom. 2. col. 386. 60
Caluifcere minus solent, qui mento sunt bipartito 2.48.20
Caluifcere minus solent, qui varices habent tom. 2. colum. 48. 30
Caluities, siue Caluitium.
Caluities à Venereo coitu euenit, sicceit iis, qui sua natura sint ed propensiores 2.189.10
Caluitium nullum, neque salitium ante coeptum coitum Venereo 2.47.50. & eodem tom. col. 389.10
Caluities priori capitis parte nonnullis accidit 2.386. 50. 60. & eodem tom. 389.20
Caluities quædam plantarum & auium tom. 2. 188. 50. 60
Caluities quare priori capitis parte tom. 2. col. 389.20
Caluitium quid 2.47.50
Caluitium, siue caluities vitium generale 2. 389.50

Caluities causa est inopia humoris calidi qualis præcipue est humor pinguis tom. 2. colum. 389.1
Caluitij in homine consideratio 2.389.2. & sequentibus
Caluitij immunes mulieres, pueri, & spadones 2.47.50
Caluus.
Caluus nemo parte posteriore efficitur tom. 2. 48.50
Calui cur non fiant pueri, & mulieres tom. 2. 476.60
Calui cur nunquam efficiantur cæci ab ortu nature 2.375.60
Calui cur spadones effici nequeant tom. 2. col. 476.50
Calui omnium maximè animalium homines aperte efficiuntur 2.388.50
Calui si varices habere inciperint, pilos nonnulli producant 2.48.30
Calui soli viri efficiuntur, ob cerebri maximam humiditatem 2.389.30
Caluis quare nunquam redeat pilus tom. 2. 389.40
Calumnia.
Calumnia trux, & communis, & multorum malorum causa 2.1216.30
Calumnia vt dissoluatur tom. 2. 1216. 1. & sequentibus
Calumniæ dissoluendæ, loci tom. 2. 1178.10. & sequentibus
Calumniæ circa hominem 2.122.50
Calumniæ circa rem 2.122.50
Calumniæ circa rem, vt repellantur tom. 2. 122.6.1
Calumniæ communes vt soluantur tom. 2. ibidem.
Calumniæ priuatæ apud iudices vt diluendæ ibidem.
Calumniæ circa rem, vt repellantur tom. 2. 122.6.1
Calumniæ communes vt soluantur tom. 2. ibidem.
Calumniæ priuatæ apud iudices vt diluendæ ibidem.
Calx aliquid caliditatis habet, & quare, tom. 2. 210.1
Calx pedis pars posterior 2.113.40
Calces pedum quibus tremiscunt, & conquantur, pronique deorsum labuntur tom. 2.452.20.30
Camelus.
Camelus ab aëro vrinam reddit 2.23.20. & eodem tom. col. 87.60
Camelus bifidulum animal 2.21.50. & eodem tom. 370.60
Camelus bifidulum animal, & non vtrinq; dentatum 2.21.50. & eod. tom. col. 24.10. & eod. tom. col. 256.50
Camelus bifidulum animal maximum inter reliqua 2.370.60
Camelus caudam habet aëno similem tom. 2. 21.50
Camelus duas mammas habet in ventre & papillas quatuor, vt bos 2.23.1
Camelus equis odio naturali aduersatur 2. 110.30
Camelus fel non discretum, sed venulis quibusdam confusum habet tomo secundo, col. 260.60
Camelus femina post partum interposito anno vno coit 2.381
Camelus genitale habet retro tom. secundo, col. 21.40
Camelus genua singula in singulis cruribus habet 2.21.40
Camelus gerit vterum menses duodecim 2. col. 88.1
Camelus gerit vterum menses decem, & vnipara est 2.128.20
Camelus in Arabia hominem moribus neca-

uit, eò quod matrem opertam ad coitum miserat tom. 2. 129.30. & eodem tom. col. 1539.50
Camelus mas & femina coire incipit in trimatu 2.82.1
Camelus longæ vitæ est 2.281.50
Camelus mas seuit tempore coitus, sine honore, siue camelus accedat 2.120.30
Camelus multiplicem habet ventrem, & quare 2.236.50
Camelus papillas quatuor habet, modo vacæ 2.11.40
Camelus parit in vere 2.128.20
Camelus parit singulos 2.89.1
Camelus proprium inter cæteras quadrupedes habet in dorso quod tuber appellant tom. 2. 21.30
Camelus quare non supernè dentatus tom. 2. 256.50
Camelus quo modo bifidulus 2.11.50
Camelus quomodo fel habet tom. 2. 260.60
Camelus rabieprehenditur 2.161.60
Camelus ruminat more cornigerorum, quia ventres similes cornigeris habet tom. 2. 257.1
Camelus talum habet similem bubulo tom. 2. 21.40
Camelus viuut plus quam quinquaginta annos 2.128.20
Cameli atas 2.128.20. & col. 153.1
Cameli cibus dirus, & spinosus 2.256.60
Cameli clunes, & talus quales sint 2.11.40
Cameli coitus qualis 2.7.10
Cameli lac ad vnam mensuram bibitur, duabus, aut tribus aquæ admixtis 2.128.20
Cameli lac & caro quando situissima omnium est ibidem.
Cameli lac tenuissimum, collatum cum lacte bubulo, asinæ, & equæ 2.128.20
Cameli partus tom. 2. 88. 1. & eodem tom. col. 370.20
Cameli pes carnosus vestigijs vt vris tom. 2. 21.50
Cameli proles annicula à parente separatur 2. 128.2
Camelo flexus artuum quare plures videntur 2.11.40
Camelo mamme inter femora sunt, & quare 2.277.40
Camelo pes bifidulus ibidem.
Camelo quod tempus coeundi in Arabia 2. 88.1
Cameli ad quatuor dies tolerare sitim possunt sine potu, mox bibunt quam mulum tom. 1. col. 12. 10
Cameli ad aquam turbulentam & crassam sitiuus bibunt, nec ex fluuio eam prius hauriunt, quam pede inturbent ibidem.
Cameli Bactrianæ ab Arabiis differunt, quod illis bina, his singula tubera sint tom. 2. col. 21.50
Cameli celerius currunt, quam equi Niliani, propter laxiorem sui gradus glomerationem 2.128.20
Cameli cornibus vacant, & altero dentatione rent ordine 2.128.20
Cameli feminae castrantur, cum eis vni paratio libet, ne concipiant vtero tom. 2. col. 201.30
Cameli in Arabia cum matribus propriis coeunt, sed etiam si quis cogat, non parantur 2.1539.40
Cameli matres nunquam superueniunt 2. 199.20
Cameli quando coeunt 2.21.40
Camelorum duo genera, Bactrianum, & Arabium 2.21.40
Camelorum genus vtrunque pedatum geritur 2.21.40
Camelorum pulli natura 2.21.40
Camelorum vita ad quot annos 2.21.40

20. & eodem tomo, col. 153.1
Camelis natura opiculata est magnitudine 2. 240. 40
Camelis natura abusa est dentium portione 2.156.60
Camelis genitale neruo constat 2.23.30
Camelis in membrum genitale neruo ita constat, vt vel ex eo confici possit, quo arcus fidissimè intendatur 2.79.10
Camelos calcæant carbatinis quare 2.21.50
Camelos quidam Asia superioris incolæ ad tria millia possident 2.202.30
Cancellus.
Cancellus communis crustatorum & testarum generum focus 2.64.20
Cancellus conchitarum hospes vnde consistit, & que in greditur 2.90.10.10
Cancellus hospes, & custos pinnarum, quo custodit priuatæ, breui tempore percutit tom. 2. col. 89. 40
Cancellus quare vtrunque genus testatum scilicet, & crustatum, sibi vendicare videtur 2. 64.20
Cancellus scortum per se nasci solitus ibid.
Cancelli domicilia 2.90.20
Cancelli forma, & descriptio 2.64.30.30
Cancelli generatio ex terra, limoque tom. 2. 90.10
Cancelli genus diuersum quod in natice degit 2.64.40
Cancelli genus oblongum quod turbinem sibi, quam quod naticem ibid.
Cancelli natura 2.64.20
Cancelli qui perquam exigui in pisciculis reperiuntur, pedes nouissimi latiusculos habent, vt ad nandum viles sint, quasi pro pinnulis autremis pedes haberentur tom. 2. col. 471.30
Cancelli vigente ac virgente statu, sese in saxa reperiunt, atque latibus rotantur tom. 2. col. 4470
Cancelli qui cum turbinatis hospitantur, & quicum naticibus 2.65.1
Cancer.
Cancer animalium quæ crusta integuntur, quarum genus 2.58.40
Cancer è genere aquatiliū ambulat tom. 2. col. 40.40
Cancer femina in nulla alia re differ à mare, nisi quod operculū applicat illud amplius, & dilatius, & hirsutius femina gerit, in quo oua parit, & quæ egerit excrementum 2.81.40
Cancer mas membrum quod in feminam infert, nullum omnino habet ibid.
Cancer vnus quateris pedibus regitur tom. 157.16
Cancer albo colore, corpore admodum parui, in quibusdam testaceis nascuntur, & in quibusdam 2.89.50.60
Cancer binos dentes habent primores, & quis testacearum partium tom. 2. 264.30
Cancer quidam non habent, vt pote illis inuitem, quoniam vitam agere terrenam, cauere, & subire soleant tomo 2.271.10.20
Canceri crusta sua exuuntur per ver. tom. 2. col. 92.40
Canceri cur superiorem sui forcipis partem moueant, non inferiorem 2.81.10
Canceri exuunt senectutem sæpius in anno 2. 350.20
Canceri genus crustatorum 2.271.1
Canceri inuicem tertium genus cancerorum 2. 350.20
Canceri in crustatorum genere 2.8.10
Canceri in lateri mouentur 1.934.10
Canceri in priorem quodam modo partem sese

mouere videntur
Canceri litorales in Phœnice sunt tante velocitatis, vt vix consequi lit: vnde hippeas, hoc est, equites illos appellant 2.58.50
Canceri litorales in Phœnice nihil ferè intus habent propter pabuli inopiam ibid.
Canceri pelagij pedes habens longè tardiores ad ambulandum, & quare 2.271.10
Canceri quando crusta exuuntur 2.82.40. & eodem tomo, col. 159.20
Canceri vt aquam egerant 1.960.10
Cancerorum coitus qualis 2.81.30.40
Cancerorum colore albo generatio tom. 2. 89.30
Cancerorum forceps dexter, grandior, & valentior 2.271.40
Cancerorum genus multiplex est, nec facile enumerandum 2.58.40
Cancerorum incessus 1.934.10
Cancerorum oculi vt positi 1.934.10
Cancerorum pedes quo situm, & ordine tom. 2. col. 58.60. & 59.1
Cancerorum fatiditium vescendi modus tom. 2. 146.40.50
Canceris caput indiscretum 2.274.1
Canceris corpus rotundum 2.59.10
Canceris ex crustaceis solis cauda est ibid.
Canceris forcipes & pedes quales tom. 2. colum. 61.20
Canceris intestinum quæ definit 2.60.20
Canceris oris visus qualis 2.81.30
Canceris pedes omnes deni cum forcipibus sunt 2.58.60
Canceros edunt cerui morfi à Phalangio: quod idem homini etiam prodesse putatur tom. 2. 173.1
Cancerarij generis, & locustarij similitudo, & difsimilitudo 2.271.10
Candidum.
Candidum oculi ferè in omnibus simile tom. 2.10.20
Candidum oculi siue albugo pars oculi est, quæ postremò nigrum circumdat tom. 2. col. 10.1
Candidum quod perfectum atque perlucidum est 2.538.10
Candidi à luteo differentia in ouis tom. 2. col. 343.50. & seq.
Candido oui consistit animal 2.344.1
Canicula, siue Canis sydus caeleste.
Canicula æstri tempore sunt piscium marinarum capture 2.157.50
Canicula æstri tempore mare euerit, maxime apud Bosphorum 2.157.50
Canicula ortus morbos tollit, vel parit, indicat vel intendit 2.413.50
Canis ortum venti præuij nuncupati antecessit 2.549.40
Cane tum oriente, tum occidente an aëris mutatio fieri soleat 2.549.30. & seq.
Canicula oriente cur Auster moueatur certissima lege nature 2.549.20
Canis animal.
Canis animosus, amator, & assentator tom. 2. col. 5.10
Canis cæcos generat 2.327.60
Canis cum vulpe coit 2.333.60
Canis cur parui est numeroso tom. 2. 468.1
Canis fecundus 2.477.20
Canis femina gerit vterum diebus sexaginta & vno, aut duobus, aut ad sum mum tribus: nec minus quam sexaginta diebus tom. 2. col. 86.40
Canis femina seuit à partu, & quare tom. 2. 471.50

ibid.
Canis femina sexto post partum mense implentur, & non prius 2.86.50
Canis in eadem tegula semper dormitans, quare vulgò dicitur 2.961.60
Canis multifidus 2.22.1
Canis multipara 2.370.30
Canis non perficit partum 2.369.20
Canis parit complurimum duodecim, sed magna ex parte quinque, aut sex. Vnum etiam aliquam peperisse certum est 2.124.10
Canis quo modo incrementa capiat tom. 2. col. 123.60
Canis rabiosus quicquid momorderit, inficit rabie, excepto homine 2.162.50
Canis simplicem habet ventrem 2.256.40
Canis ventrem parium habet, nec multo ampliore in intestino, quem que inuus tom. 2. 258.1
Canis Vlysijs apud Homerum vicefimo anno moritur 2.124.20
Canis vuluam infra septem transuersum continet 2.37.40
Canis feminae libido quot diebus describitur 1.123.40
Canis feminae menstrua septem diebus mouentur ibidem
Canis vterus in aluo 2.296.40
Cani calua osse continuo perficitur tom. 2. col. 44.40
Cani coitus omni tempore opportunus tom. 2. 82.20
Cani digiti in prioribus pedibus quini, in posterioribus quaterni 2.176.40
Cani lien prolixus 2.256.10
Cantos rescissum 2.25.40
Cani totum corpus hirtum 2.21.10
Cani ventriculus vnus, & arctior 2.33.20
Canem femellam sicili incubere, aiebat Em pedocles, ob similitudinem, quam cum eo plurimam haberet 2.1027.10
Canes ægrefcentes herba quadam comesta vomitant 2.173.20
Canes à partu coeunt sexto mense nec prius 2.123.30
Canes apud Indos feri 2.473.30
Canes canire dicuntur 2.121.40. & eodem tomo, col. 123.40
Canes cum lumbricis infestantur, herbam tritici comedunt 2.173.50
Canes dentes mutant, & quos, & quando. Et ibi diuersa auctorum sententia tom. 2. col. 24.40.50
Canes dentibus ferratis 2.24.10
Canes ex Moloticis, & Laconicis, insignes animo, & industria 2.168.10
Canes feminae omnes confidentes mingunt, alio quando tamen nonnullæ cruce elato minxerunt 2.124.1
Canes herba ingesta vomunt, & ita purgantur 2.150.50
Canes implentur vno coitu 2.123.30
Canes Indici ex bellua quadam simili, & cane generantur 2.333.60
Canes Indici ex trigide & cane generantur 2. 166.10
Canes in India vrbani, & syluestres tom. 2. col. 210.30
Canes in templo Mineræ Achaicæ sunt, qui venientes Græcos nulla iniuria impetunt, sed tanquam familiarissimis blandiuntur tom. 2. col. 150.40
Canes intra se animal generant 2.295.1
Canes iuniores dentes habent candidos, & acutros: seniores, nigros, & hebetes tom. 2. col. 24.50
Canes Laconicæ gerunt vterum parte sexta anni, hoc est, sexaginta diebus, aut vno, vel altero plus, minùse 2.113.30
Canes Laconicæ magna ex parte catellos octo pariunt 2.124.10
Canes Laconici mares & feminae coeunt quan-

I N D E X.

Canis vitium 2.124.10
 Canes Laconici ex vulpe & canis generantur 2.166.10
 Canes Laconici mense suæ ætatis octavo coeunt 2.123.20
 Canes Laconici mares ad annos decem viuunt, feminae ad duodecim 2.124.10
 Canes Laconici melius coeunt cum laborant, quam cum otiose degunt ibid.
 Canes magni in Epiro gignuntur 2.124.20
 Canes mammae in ventre habent 2.23.1
 Canes mares qua ætate crus atrollunt mingentes 2.124.1
 Canes minores in Aegypto, quam in Græcia, & quare 2.175.30.40
 Canes minus efferantur coitus copia tom. 2. colum. 120.50
 Canes non sine cruciatu sese leuant excremento 2.118.0
 Canes nam dentes mutant 2.24.40
 Canes, pars tali, ubi sitæ 2.12.30
 Canes pecuarij cæteris contra belluas præstant magnitudine, & fortitudine 2.168.30
 Canes quando sint habiles ad gignendum 2.87.50
 Canes quare stante Fauonio vestigia minus possint comprire 2.57.10
 Canes quare pilum hybernium amittere solent 2.469.1
 Canes qui præstantissimi 2.168.30
 Canes somniant, idque suo latratu, quem per quietem agunt, declarant tom. 2. columna 73.50
 Canes tribus morbis infestantur, rabie, angina, podagra 2.162.50
 Canes vehementer ferocunt à catellis tom. 2. 120.40
 Canum ætas dentibus indicatur, dignosciturque 2.14.50
 Canum catelli caeci generantur, nec ante duodecim diem visum accipiunt tom. 2. col. 123.30
 Canum femininarum in mænis indicium, cum ætate cocendi habent tom. 2. columna 123.60
 Canum feminis genitale prominet, cum ad coitum stimulantur, & locus humescit 2.121.40
 Canum futura tempus tom. 2. col. 86.40. & eodem tomo, col. 123.20
 Canum genera plura, tomo secundo, colum. 123.20. & seq.
 Canum genus Laconicum, lac post coitum, diebus triginta habere incipit 2.123.50
 Canum genus Moloticum venaticum, nihil à cæteris distepat tomo secundo, columna 178.30
 Canum gerendi vteri diuersitas tom. 2. colum. 123.30.40.
 Canum Laconicorum coitus 2.123.20
 Canum Laconicorum feminae vltiores maribus sunt, quia minus laborant quam mares 2.124.20
 Canum lac quale 2.123.50
 Canum libido 2.123.40
 Canum medicina ex herbis 2.173.10
 Canum morbi 2.162.50
 Canum partus 2.124.10
 Canum purgatio quæ confuncta partui est, vna cum catellis nascens, prouenit, crasso pituitosoque humore 2.123.50
 Canum rabies 2.161.50
 Canum tam marium quam femininarum tempus cocendi 2.86.40
 Canum vita ad quot annos extenditur tom. 2. 124.10.20
 Canibus ætatis indicium sumitur ex dentibus 2.24.30
 Canibus feminis lac quando, & quando vitile 2.123.50
 Canibus mammae ubi, & quot tom. 2. 277.10

Canibus mensura quor diebus mouentur, & quando genitale prominet 2.123.40
 Canibus prima totius corporis hirsuta habentur, & quare 2.235.70
 Canibus proprium ricinus, qui ab eodem animali nomen cynorastæ accepit tom. 2. col. 102.10
 Canibus senescentibus vox grauior tom. 2. colum. 86.1
 Canini dentes quando mutantur 2.124.20
 Cum canibus lupi coeunt in agro Cyrenensi 2. col. 166.10
 Canium feminae canes quot diebus tom. 2. 123.40
 Caniceps animal eadem forma qua simia est, sed maior & validior tom. secundo, columna 25.60
 Caniceps faciem similem cani habet, vnde & nomen accepit 2.26.1
 Caniceps moribus ferocioribus est ibidem
 Caniceps robustos dentes habet, caninis similes ibidem
 Caninus appetitus cur tempore frigido maxime incidit tom. secundo, colum. 460.20. & sequentibus.
 Caninus appetitus ob alimenti siccitatem inopiam soler accidere tomo secundo, columna 460.30
 Canino appetitui panis subuenit tom. 2. colum. 460.50

Canicula piscis.
 Canicula ex mustelorum piscium genere semel in anno parit 2.113.50
 Canicularum fetus 2.112.50
 Caniculis ubi oua sunt 2.112.40
 Caniculas aliqui nebris mustelos ab hinculo appellant 2.112.50

Canescere.
 Canescit homo solus inter cætera animantia tom. secundo, colum. 384.40. & eodem tomo, colum. 386.60
 Canescit pubes hominis nouissimè tomo 2. col. 47.40
 Canescunt celerius pili operi quam detecti tomo 2. columna 47.30. & eodem tomo, colum. 391.20
 Canescunt celerius pili rufi, quam nigri tom. 2. 391.10
 Canescunt primò tempora, & quare tom. 2. 390.50
 Canescunt quæ celerius tom. secundo, columna 39.10
 Canescunt senescentes homines capite tom. 2. 386.60
 Canuerunt nonnullis pili, dum ægrotarent quibus in bonam valetudinem restituti, nigri enati sunt, canis defluxus tom. 2. columna 47.30

Canities.
 Canities aliquando ex ægitudine pronenit, tom. 2. columna 47.30. & eodem tomo, colum. 389.60
 Canities in equis maxime innotescit tom. 2. 391.1
 Canities non ex ariditate fit, vt quidam volunt 2.47.30. & col. 391.20
 Canities pili ægrotatio est tomo 2. columna 390.1
 Canities putredo quædam est tom. 2. colum. 471.40
 Canities putredine efficitur tom. secundo, columna 391.20. & eodem tomo, columna 471.40
 Canities quare alba 2.390.20
 Canities quare cæteris animantibus non æquæ

vt homini eueniat. tom. 2. colum. 391.20. & eodem tomo, col. 477.50
 Canities quare hominibus accidat tom. 2. col. 50. & sequentibus.
 Canities quare non sit ariditas tom. 2. col. 391.20
 Canities quid 2.384.40
 Canities quomodo efficitur tom. 2. colum. 390.20
 Canities, senectutis situs & pruina à Poëtis in comædijs nominatur per conuicium tom. 2. 390.10
 Canities ubi est, quare non semper est vitiligo 2.471.40
 Canities vnde committatur tom. 2. 47.10
 Canitiem celerius sentiunt partes hominum priores, quam posteriores tom. 2. columna 47.30
 Canitiem celerius sentiunt tempora hominis tom. 2. columna 47.30. & eodem tomo, colum. 387.1. & col. 390.50
 Canitiem prohibet olei aquæ misti perunctio 2.391.20
 Canitiem putredine efficit quo indicio tom. 2. columna 47.30. & eodem tomo, c. columna 151.20
 Cani nonnulli efficiuntur ex morbis tom. 2. col. 47.30

Cantare, & Cantilena.
 Cantatur cur aptius de acuto in graue, quam contra 2.514.60
 Cantare cur febrientes, aut qui febriunt nequeant 2.483.0
 Cantatur dum numeris & modulis cur oblectari soleamus tom. 2. columna 516.1. & sequentibus.
 Cantatur suauis quam teretatur tom. 2. col. 511.40
 Cantari quare facile hypate possit tom. 2. 510.50
 Cantans idem voce eadem cur longius cum alijs sentiri potest, quam solus tom. 2. 510.22.30
 Cantantes cur multi melius numeros ferunt quam pauci 2.111.40
 Cantantes grauius si absonant, quare deprehendi facilius possint, quam qui cantant æquos 2.513.30
 Cantantis sine sermone vox cur non suauis proueniat, sed tibia lyræ suauis sonat tom. 2. 511.40
 In cantando cur immutatio & varietas tragicum sit 2.514
 In cantando parhypaten cur vox tum pi non minus soleat, quam in nete, supremisque 2. 510.30.40
 Cantantis cur omnes delectari consueverunt 2. 516.1. & sequent.
 Cantantem acutum cur difficilius canitur, quam graue 2.114.0
 Cantilenam cur suauis audimus cum ad tibiam quam cum ad lyram cantatur tom. 2. col. 518.1. & sequent.
 Cantilenam notam cur suauis audire solemus, quam eam quam ignoramus tom. 2. 510.60. & eodem tomo, col. 517.10
 Cantilena cur pleræque leges appellantur 2. 514.0
 Cantilenas solitarias cur suauis audire solemus, si ad tibiam, aut ad lyram vnâ cantantur 2. 511.0
 Conceat oleum neruis seprent constabat tom. 2. 518.0
 Canthari contrahunt se in incluras cum cantantur, quod glomerari nequeant tom. 2. 269.30
 Cantharidæ ex crucis siccis, pini, atque quercibus sentis caninæ oriuntur tom. 2. columna 261

Cantharidæ fœtida petunt, quoniam ex materia fœtida constituta sunt tomo secundo, col. 261
 Cantharolethros locus in Chalcide Thraciæ vrbis, iuxta Olynthum, paulò area maior, quem omnia animantia ingrediuntur illæsa, exceptis cancri, quippe qui ingressi oberrantes in eo, fame exanimantur 2.155.1
 Capella auis circa aquas versatur tomo secundo, columna 149.60

Capillus.
 Capillamæta quædam in corpore omnium animalium mollium habentur tom. 2. col. 57.40
 Capillamentis circundantur omnia testata 2. 61.60
 Capilli crispo & tortili homines cur plerumque remotiores 2.586.10
 Capilli ex excrementis humorum, materiaque inutili prouenit 2.576.1
 Capilli indicat caput foraminulentum tom. 2. 428.10
 Capilli indicat caput spiratius tom. 2. col. 426.40
 Capilli pilus conuenit 2.445.50
 Capilli hominum crassissimi sunt, & quare 2. 383.30
 Capilli hominum longissimi vnde tom. 2. col. 387.40
 Capillorum æquamentum quid tom. 2. col. 9.30
 Capillorum talium vel talium hominis, causæ 2.387.30.40

Capito piscis.
 Capito à carne omnino abstinet tom. 2. col. 147.20
 Capito ex solitarijs vltimus parit tom. 2. col. 139.0
 Capito per hyemem solet excecari, & quare 2. 46.20
 Capito, quem alij labeonem vocant, litoribus gaudet 2.147.20
 Capito tandem cæcitate interit ibid.
 Capito tempore hyemis macilentus capitur ibidem.
 Capitones partus 2.119.110
 Capitoni imbres nocent 2.160.20
 Capitones cæno veltuntur 2.147.10
 Capitones omnes limo pascuntur, quo fit, vt graues & fordidæ sint tomo secundo, columna 147.20
 Capitones piscem nullum edunt tom. 2. col. 147.10
 Capitones in limo versari solent, ideo Cape sese effrunt, vrinanturque vt corporis sordes abluant 2.147.30
 Capitones per ætatem pariunt, mense Decembris grauescere incipiunt, geruntque diebus triduum 2.84.1
 Capitones pluuiis de facili excecantur, si modicum aqua excefferit tomo secundo, colum. 170.10
 Capitones in Nauplie agro terræ Argiæ, & cætam alibi, in vadis capri sunt caeci, cum hyes canit asperriam 2.160.30
 Capitones formiculosi 1.896.30
 Capitones ubi adoleuerint à cæteris piscibus corripuntur, maximè que ab archano tom. 2. 147.30
 Capitonum labeonum, alter litoranus, alter transitoranus, qui solo suo mucore nutritur, quæ ob rem semper ieiunus est tom. 2. col. 147.10
 Capitonum ona, & fetus à nulla bellua violatur, quæ propter copiosè existunt tom. 2. 147.20
 Capitis cur locus prouenire cultris haud facile potest tomo secundo, columna 521.30. & sequentibus
 Capparis commodior est apud nonnullos quam rosa 2.521.50
 Capparis loca inculta & auiæ persequitur ibidem.
 Capparis maximè sepulcris adharret tom. 2. 521.40
 Capparis ortus ex corruptione 2.522.1

Caper, & Capra.
 Caper masculus in Lemno insula tantum lactis reddebat, vt inde colostrum conficerentur tom. 2. 53.30
 Caper masculus in Lemno insula mammae geminas iuxta genitale gerit ibid.
 Capra cornu gerens in cruce conspecta est 2. 370.1
 Capra & cornigera est, & biforca tom. 2. col. 22.10
 Capra minimum cornigerorum tom. 2. col. 241.50
 Capra plures habet ventres & eorum vfus 2. 257.1
 Capra miraculum in solennitate Iouis, in Pedasia Caria vrbe 2.155.4.20
 Capra à partu purgatio sequitur abundè tom. 2. 121.50
 Capra partus, quo proximus intelligitur à partibus ibidem
 Caprae anniculae coeunt, & ferunt vterum 2. 86.30
 Caprae biforca 2.22.1
 Caprae Cephaleniæ non bibunt diebus singulis, pro reliquorum quadrupedum more, sed adstantem auram conuersas, hiantesque, hausto vento reficiuntur 2.154.0.30
 Caprae coeunt quando viuunt tomo 2. colum. 122.60
 Caprae crassiores reddunt vrinam quam matres 2.122.1
 Caprae Creticæ, sagittis percussa, querunt Diætannum, cuius partu tela è corpore eiciunt 2.153.60
 Caprae & oues in Naxo felle adeo exuperant largè, vt exuperantia prodigij loco habeatur 2.261.1
 Caprae excecantur si earum vbera Caprimulgus auis suxerit. 2.182.30
 Caprae frigoris impatientiores, quam oues 2. 171.50
 Caprae fœcundæ 2.477.20
 Caprae cum aquam mutarint, colorem suum amittunt 2.466.40
 Caprae gestant vterum quinque mensibus 2. 122.50
 Caprae hircinae sunt, & vocatur, propterea quod simul genitale habent & maris, & feminae 2.369.60
 Caprae in Sicilia tendunt, vt alibi oues tom. 2. 165.30
 Caprae in Syria auriculas habent mensura palmari, & dodrantali, ac nonnullæ adeo demissas habent, vt spectent ad terram ibidem
 Caprae lienem habent rotundum tom. 2. col. 256.10
 Caprae magis quiescunt quam oues, acceduntque ad hominem familiarius tom. 2. col. 171.50
 Caprae magnitudinis pari, & in Aegypto, & in Græcia 2.165.40
 Caprae non spirant per aures, vt falsò creditur Alcmaeon 2.110.50
 Caprae parte generis interdum variæ generantur 2.392.1
 Caprae partim fel maximum habent vt in Naxo, partim felle omnino carent vt apud Chalcidem Euboicam, parte quadam agri tom. 2. 261.1.10
 Caprae pinguescunt cum gerunt partum 2. col. 182.30

Capriceps auis.
 Capriceps auis liene omnino caret tom. 2. col. 31.20
 Capricipiti gula qualis 2.34.60
 Capricipiti qua parte fel. tomo secundo, col. 31.2

Caprificus arbor.
 Caprificus ficarios culices generat suis pomis 2.103.1
 Caprificus non fructificat tomo secundo, columna 346.50
 Caprifici consideratio 2.290.30
 Caprificos agricolæ ferere solent iuxta ficos, ficisque Caprifici ficus appendere tom. 2. colum. 103.1

Caprimulgus auis.
 Caprimulgus auis montana est tom. 2. col. 182.30

I N D E X.

Castrandi tempus vitulis anniculis est, alioqui minores, deformioresque euadunt tom. 1. 202.10
Castratio fit duobus modis, aut enim testes nouelli adhuc, franguntur, aut adultiam, firmisque exciduntur 2.37.20
Castratio omnia dum crescunt, elegantiora facit 2.202.10
Castratio omnium animalium, quando fieri debet ibidem
Castrati hominis in pueritia vox non mutatur 2.202.11
Castrati quare nequeant generare tom. 2. colum. 292.50
Castrata omnia auctiora, quam incastrata euadunt 2.102.30
Castrata, vide etiam infra Execra.
Castratorum quo modo natura euariat a castratione 2.472.1
Castratis ante pubertatem pili post genitum non exeunt, post pubertatem autem soli decidunt, praeterquam pubis tom. 2. columna 47.50
Casus.
Casus brutis & inanimatis etiam competit. 1. 4.6.10
Casus & fortuna per accidens cause sunt in hisce, que non simpliciter, neque plerunque fieri possunt 1.436.20
Casus & fortuna quomodo differant 1.436.20. & sequentibus.
Casus & fortunam aliquid esse, perspicuum est 1.435.10
Casus eadem & frustra sunt tom. 2. columna 437.10
Casus & fortuna est aliquid praeter id, quod semper aut plerunque est, aut sic tom. 2. colum. 576.1
Casus nihil in caelo fieri dicere, absurdum est 1. 434.50
Casus ortum caelum, & diuini siua sensibilibus, quidam tradunt tomo primo, columna 434.40
Casuum, qui tum ad nomen, tum ad verbum pertinent, diuersitas 2.1249.30
A casibus locus 1.325.30
A casibus & coniugatis locus 1.245.20. 30. & eodem tom. col. 83.30. & eod. tom. columna 306.1.10
A casibus, coniugatis & oppositis, locus tom. 1. 333.10
De Cataclysmis in vniuersum 1.710.50. & consequenter.
Cataclasma resoluit, mouet sudorem, & euocat vaporem 2.420.1
Cataclasmata cur mutari debeant tom. 2. col. 423.1
De Cataclysmo, fallaque ratiocinatione, & Elencho tom. primo, colum. 157.40. & sequentibus.
Cataracta auis.
Cataracta auis mari vicinat, & cum se alto ingurgitarit, manet non minus temporis, quam quo spatium transferis iugeri tom. 2. 177.50
Cataracta auis minor quam accipiter est ibidem
Cataracta gulam amplam, & latam habet 2. col. 3.1
Categoriae 1.30. & consequenter
Catelli caci gignuntur, nec ante duodecimum diem visum accipiunt 2.123.70
Catelli Laconici olfactu ideo valent, quia nares longius porrectas habent tom. 2. columna 386.10
Catelli Melitenses quanuis breues admodum sint, modice tamen coaginatatas omnes

sui corporis partes habent tom. 2. colum. 467.40
Catus ubi gignitur, & ubi gigni non potest 2. 165.10
Catti syluestres mures venantur tom. 2. col. 132.20
Caucasus montium omnium maximus, qui aestiuum ad ortum sunt, cacumine atque latitudine 1.702.30
Caucasi montis altitudo, atque latitudo summa, quibus argumentis probetur ibidem.
Ex Caucaeo monte plerique fluij rapiuntur, in quorum numero Phasis habetur tom. 1. 709.20
Cauda.
Cauda auium qualis 2.18.50
Cauda cancris solis ex crustaceis deest tom. 2. 59.10
Cauda exigua, quibus corpus pilosum tom. 2. 233.50
Cauda nonnullis tam exigua, vt vix dignosci a sensu possit 2.1130
Cauda piscium non omnibus similis tom. 2. 285.30
Cauda piscibus quomodo euaricit tom. 2. col. 285.40
Cauda quare animalibus data 2.179.1
Caudam habet magna pars quadrupedum 2. 20.60
Caudam habent omnia fere animalia non solum viuipara, sed etiam ouipara 2.278.30
Caudam motitantes aues 2.149.40
Cauda homo vnus vacat, & quare tom. 2. col. 278.30.50
Caudae animalium pili corporis modum imitantur, dummodo cauda nota aliqua auctiore dependeat 2.2130
Caudae pilis ornatae 2.233.50
Caudae serpentibus atque lacertis amputatae, renascuntur 2.3430
Caudarum differentiae plures 2.279.1
Caudarum in animalibus consideratio tom. 2. 333.50
Caulium, victus quorundam piscium tom. 2. 147.40
Caurus ventus quem nonnulli Olympian, nonnulli Iapyga nominant, ex obuensis Fauoniis a solstitiali occasu mittitur tom. 2. colum. 1464.30
Causa.
Causa alia per se, alia per accidens tom. primo, columna 435.20. & tom. secundo, columna 139.1
Causa cuius gratia, & ratio boni, & pulchri, Naturae operibus potius, quam artis, coniuncta est 2.204.40
Causa cuius gratia, principatum obtinet in generatione naturali 2.204.30
Causa cuius gratia ratio est 2.204.40
Causa efficiens tom. primo, columna 432.20. & tom. secundo, colum. 131.50. & columna 1312.20
Causa efficiens dicitur, vnde initia motus trahuntur 1.654.50
Causa efficiens duplicem recipit differentiam 2.328.10
Causa ex qua insita aliquid fit tom. 2. columna 1311.40
Causa finalis est, cuius gratia caetera sunt tomo 1. colum. 432.30. & to. 2. colum. 1311.50. & col. 1312.30
Causa finalis quomodo differt ab efficiente 2. 318.20
Causa formalis 1.432.20
Causa idem contrariorum esse potest 1.432.50 & tom. 2. col. 1312.1
Causa instrumentalis 1.432.30

Causa mouens, cui ratio inest & forma, sua natura melior est, magisque diuina, quam materia 2.132.50
Causa per accidens, causam per se non antecedit 1.437.20
Causa per se, definita, per accidens vero indefinita 1.437.20
Causa prima, in inuentione vltimum est tom. 2. 631.20
Causa prima scienda in tractationibus tom. 1. columna 432.10. & tom. secundo, columna 631.20
Causa propter quid 1.437.40
Causa propter quid, ad qua a physiciis referatur 1.438.1
Causa proxima & propria tom. secundo, colum. 1319.20
Causa quorundam efficiens ars & casus, quorundam minimè 2.1311.40. & sequentibus.
Causa quot modis dicatur 2. 1311.40. & sequentibus.
Causa rerum quae sunt, natura, ars, & casus 2. 1340.30
Causa species, & exemplar tom. secundo, columna 1311.40
Causa tanquam quod quid erat esse tom. 1. 1312.20
Causa tanquam subiectum ibidem
Causa, vnde principium mutationis primarium, aut quietis 2.1311.40
Causae generationis duo modi tom. 2. colum. 208.10
Causam quaeunque rei eiusdem obtinet, vtrum eandem vim habeant ad agendum non 2.464.20.30
Causae actu & potentia differunt inter se tomo primo, columna 433.30.40. & tom. 2. colum. 1312.50.60
Causae a fortuna indeterminatae, ideo humanae cogitationi incerta sunt tom. 2. columna 1311.10
Causae aliae vt potentes, aliae vt operantes dicuntur 1.3320
Causae, differentiae caeterorum sunt tom. 2. col. 1275.20
Causae eiusdem rei plures non secundum accidens 2.1311.49
Causae & principia quatuor 1.432.1
Causae generationis duae numero: altera cuius gratia, altera ex necessitate, tom. 2. colum. 208.1
Causae hominis naturales 2.1319.20
Causae morborum inter se contrariae tom. 1. 413.30
Causae non per accidens multae tom. 1. colum. 432.40
Causae notiorae, & priorae, sint oportet tomo 1. 175.10
Causae num sint vnus plures 1.228.1. & sequentibus.
Causae omnes principia sunt 2.1311.50
Causae omnibus operationibus, & habitibus communes 2.389.30
Causae partim tres, partim quatuor tom. 2. 1400.10
Causae per accidens aliae aliis propinquiores 1. 436.1
Causae plures generationis naturalis, & quae prima fit 2.104.10
Causae proximae, & remotiores tom. 2. colum. 1110.20
Causae quadrifariam dicuntur, tom. 2. colum. 1172.40
Causae quae 1.657.10
Causae quae dicuntur 1.394.1
Causae quatuor sunt 1.432.10.20. & eodem tomo, col. 437.50
Causae quae sibi mutuo 1.432.40. & tomo 2. col. 1312.1
Causae rerum quae eiusdem speciei, multipliciter dicuntur 2.1311.10

Causae secundum potentiam, & agentes sex sunt 2.1312.50
Causae singulae ad suos effectus referendae sunt ibidem.
Causae toties, quoties & principia dicuntur 2. 13130
Causae tres in vnum plerunque conueniunt 1. 437.50
Causarum genera quatuor numero tom. 2. 18.20
Causarum generibus omnibus quae communia, 2.1311. & sequent.
Causarum modi numero multiplices sunt, si vero in capita redigantur, pauciores euadunt 2.1311.
Causarum quae sunt eiusdem generis alia prior, alia posterior ibidem.
Causarum tria genera in Rhetoricis tom. 2. 1094.1. & sequent. & eodem tom. colum. 1191. & sequentibus.
Causas speculati, vtrum vnus, aut multarum scientiarum tom. 2. colum. 1187.50. & eodem tom. 1. col. 1287.1
Causa, locus enclimatum in Rhetoricis 2.1311.40
Causa efficiente tale, locus communis tom. 1. 271.1
Causis locus 1.271.40. & eodem tom. 1. col. 306.50. & col. 307.
Causis efficientibus, locus, tom. 1. col. 287.40
Causis & effectibus, locus 1.262.10. & eodem tom. 263.10
Causis per se locus 1.266.50
De causarum genere demonstratio tom. 2. 1197.40. & sequent.
De causarum genere iudiciali, tom. 2. 1199.1. & sequentibus.
De causis & effectibus, & an vnus plures sint causas tom. 1. col. 228. & consequenter.
De causis quibusdam non manifestis, Fortuna, & casu, & de eiusdem opinionibus aliorum 1.433. & consequenter.
Causis generibus causarum, & finibus ipsorum 2.1029.4. & consequent.
Causarum, numero etiam fortuna, & casus recondentur 1.433.60
Causis omnibus quaerenda est causa vltima, in qua se statuat 1.433.40
Causae causae propriae, & secundum accidens, aliae vt potentia dicuntur, aliae vt agentes 2. 1195.40
Quid oporteat naturalem causarum expositionem facere, & quot sint, & quae sint tom. 1. 432.1. & consequenter.
Quid non sint plures causae, quam dictum fuerit, quodque Naturalis ex omnibus causis differat 1.437. & consequent.
Causis, vide Ardor
Cetropolis olim quaedam pars Thraciae vocabatur, in qua homines societate acciperum per palules aucupantur, tom. 2. colum. 187.20
Celeritatem atque tarditatem in tempore dicimus esse 1.505.1
Celeritate plus erroris solet committi, tom. 2. 113.40
Cetera masculorum concubitus receperunt 2. 776.50
Cetera mulieribus non obnoxij, ibidem.
Cetera in Hetruria vrbs munificissima, cuius medium tumulus occupat ad triginta stadiaum altitudinem surgens, & omnigena maritima, & aquis abundans tom. 2. 1547.50
Ceterae populus metuens sibi a tyrannide seruis manumissos summa rerum in annum praedicat, quo euoluto alios eiusdem sortis iurget ibidem.
Census.
Census ciuitatis vniuersus considerandus tom. 1. 846.40

I N D E X.

Census ex populo assumendi ordinatio, tom. 2. 868.10. & sequent.
Census in quibusdam ciuitatibus agitur annuatim, in maioribus vero per triennium, aut quinquennium 2.846.30
Census pro ratione augendus, aut relaxandus ibidem.
Census vt in Democratia partiendi tom. 2. col. 863.50. & sequent.
Centipeda.
Centipeda, hamo deuorato, sua euomit interiora foras, donec hamum deiciendum recipit intro, ac valet eadem, qua ante, subtilitate 1. 186.10.20
Centipedarum diuisarum pars abscessa in vtrumque se mouet extremum, tom. 2. 67.20
Centipedes 1.926.60
Cepae.
Cepae abscessu cur germinare possint tom. 2. 525.1
Cepae admota oculis, & dum comeduntur lacrymas mouent 2.524.2
Cepae cur crommyon Graecis dictum tom. 2. 523.60
Cepae cur vnum tam acriter modere oculos potest tom. 2. colum. 523.60. & eodem tom. col. 579.20
Cepae cur quod sicciores seruntur, eo meliores possint euadere 2.525.10
Cepae multiplices sunt, si quis annuas non euolat, sed tempore hyberno relinquat tom. 2. 522.10
Cepae ex plantis reconditae cur germinare possunt 2.525.20
Cepae interdum oculis profant, tom. 2. colum. 577.20
Cepae generantur sibi sole 2.355.30
Ceparum natura 2.524.10.20
Cephalotus dixit, cauendum esse, ne consilia concursus fiant 2.1171.60
Cephalotum tenuem turi parem esse dixit Aristoteles, quoniam periens laetificat 2. 1165.50
Cera.
Cera conficitur ab apibus, cum stirpes florent, quam ob rem eximenda per id tempus cera de alueo est, continuo enim reparatur tom. 2. 194.1
Cera ex lacryma arborum fingitur ab apibus 2.97.50
Cera & oleum cur solis calore candescant, caro nigrescat 2.591.10.20
Cera non liquefit in aqua tom. 1. colum. 445.10
Cerae congestio vbi notari potuit tom. 2. col. 190.50
Cera illita cornua bouum iuniorum flectuntur, ducunturque facile quod volueris tom. 2. 152.20
Cera in vetusta gignitur acarus bestiola, tom. 2. 102.40
Ceram accipiunt apes ex thymo, suso agresti, fertula campana, arbuco, myrto, phleo, vitice, genista, 2.194.10
Ceram aggerunt apes suis cruribus tom. 2. col. 98.20
Ceram apes quomodo capiant tom. 2. colum. 190.40
Ceraugo, siue Cereus, cibus apum, tom. 2. 189.50
Cercidas interfectus sacerdotis Iouis Hoplosmij, in iudicium ductus, tom. 2. 255.10

Cercyon 2.624.1
Cercopitheci, vide Cabi
Cerebellum an idem cum cerebro, tom. 2. 14.60
Cerebellum quid ibidem.
Cerebrum.
Cerebrum adipe pinguescentium, pinguiusculum est, & sebo obeforum squalidiusculum sentitur 2.50.40
Cerebrum ad tactum frigidum est per naturam 1.15.1
Cerebrum aduersus cordis sedem, & calorem a natura institutum, tom. 2. 225.30
Cerebrum calorem, feruoremque cordis moderatur, & temperiem affert, ibidem.
Cerebrum cauum habet exiguum in medio 2. 15.1
Cerebrum communem obrinet aquae & terrae naturam 2.225.50. & 226.1
Cerebrum cuius gratia adiunctum est animalibus 2.230.20
Cerebrum datum est animalibus ad naturae rotius salutem 2.225.10
Cerebrum & cor maxime principatum vitae obtinent 2.255.40
Cerebrum & Nuca sunt cuius gratia etiam caetera 1.973.10
Cerebrum facile afficitur, sentitque merito prius 2.389.10
Cerebrum frigidum distillationes capitis parit 2.225.40
Cerebrum frigidissimum etiam Venere refrigeratur 2.389.10
Cerebrum hominis duabus continetur membranis, & humidissimum est 2.14.50
Cerebrum hominis humidum & frigidum largam humaris copiam praebet, tom. 2. 387.40
Cerebrum hominis proportione cum maximo, & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat 2.234.1
Cerebrum in his quae molliora dicuntur, 2.14.50
Cerebrum in omnibus priorem capitis obtinet stum 2.14.50
Cerebrum inter partes continuas non enumerandum, sed sui generis est, 2.225.1
Cerebrum inualidum quibus os capitis densum est 2.472.30
Cerebrum inualidum, & respirationibus minus opportunum, & celeriter putret iis, qui raris sunt dentibus ibidem.
Cerebrum minorum natu, humidius est tom. 2. 384.20
Cerebrum nimis humidum vel secum, morborum, & mortis causa, 2.226.30
Cerebrum non esse medulam, quibus argumentis constat 2.224.50
Cerebrum omnium bipartitum est 2.14.50. & eodem tom. colum. 250.10
Cerebrum omnium expers sanguinis tom. 2. 15.1. & eodem tom. col. 1.1. & columna 225.1.30
Cerebrum omnium membrorum frigidissimum 1.897.20. & tom. 2. colum. 224.50. & eodem tom. col. 389.10
Cerebrum pinguiusculum pinguescente adipe 2.50.40
Cerebrum primo multum, deinde subsidet 2. 310.50
Cerebrum qua capitis parte, tom. 2. col. 231.10
Cerebrum quae habent 2.225.30
Cerebrum quare animalibus datum tom. 2. 225.10
Cerebrum quibus, & quare obiectum cordi 2. 274.1
Cerebrum quidam medulam esse, & originem medullae putarunt, argumentum, quod dorf medul

I N D E X.

ibidem. Cibi fundendi pars animali maxime necessaria 2.2.9.50. Cibo carere facile patitur, quod frigidum est 2.268.40. Cibo idonea cur sint alia cocta, alia cruda 2.520.1. Cibo ineprium quod est, & quod aptum tom. 2.520.2. Cibo ingesto cur frequenter inhorrescimus 2.589.10. Cibo solito qui non vescuntur, perinde afficiuntur, ac si nullum penitus capiant tom. 2. column. 561.20. Cibus alij quare parum concoquant, alij parum cupiant 2.414.20. Cibus animalia omnia cupiunt 2.238.1. Cibus assumentis postquam biberit, quare minus sudat 2.429.30. Cibus cur caetera animalia sepius sicum, quam humidum capiant, homo vero humidum sepius, quam sicum, 2.476.50. Cibus & desiderat, & concoquit cito, quod calidum est. 2.268.40. Cibus humidum esse oportet 2.344.40. Cibus num inter initia morborum, an possit afferre melius 2.423.60. Cibo sui generis vtuntur apes & aranei tom. 2.4.20. Cibi animalium quomodo differunt tom. 2. 144.40. Cibi quales animantibus esse solent tom. 2. 477.10. Cibi sive cur fastidium pariant tom. 2. column. 128.50, 60. Cibi sicut auida sunt animalia omnia, quibus intestina sunt recta, 2.257.60. Cibi omni vultus in descendendo contingit: dum enim deglutimus, pinguis sentimus, & salia, dulcia, & reliqua generis eiusdem, 2.280.20. Cibi mutatio cur minus grauis, quam aqua 2.416.30. Cibus alij cur sine fastidio vti possimus, alij vero licet sitauioribus non possimus tom. 2. 528.50. 60. Cibus ingestis quomodo vox destrui potest 2. 482.6. & col. 483.1.10. Cibus spiritus & largus redditur, & feruidus 2. 483.10. Cibus, vide etiam Alimentum. Cicada. Cicada femina genitale habet rescissum, quo recipit id quod a mare inicitur tom. 2. column. 101.10. Cicada in animalium genere vna, ore caret 2. 68.10. Cicada quae caret ore, quo instrumento, vt ore nutritur ibidem. Cicadae amant oleas, vt minus vmbrosas tom. 101.1. Cicadae canunt 2.71.50. Cicadae canore qnae, 2.100.60. Cicadae coeunt, & ex sui generis animalibus oriuntur, 2.298.20. Cicadae cur canant 2.957.50. Cicadae excrementum nullum in aluo habent 2.68.10. Cicadae humi canentes, Apophthegma Steffichorii 2.1137.1. Cicadae in nemoribus opacis esse nequeunt 2. 101.1. Cicadae largae proueniunt copia imbrum 2. 101.20. Cicadae lingua 2.68.10. Cicadae in locis propinquis, altero gignuntur altero non 2.165.1.10. Cicadae mares canunt, feminae silent, tom. 2. 107.30.

Cicadae mares suauiores ante coitum sunt, feminae post coitum ibidem. Cicadae mingere creduntur ibidem. Cicadae non nascuntur vbi arbores defunt, quocirca apud Cyrenam nulla in campo sunt, cum circa oppidum ipsum multae proueniunt 2.101.1. Cicadae oculis hebetes 2.101.30. Cicadae quo tempore gustu suauissimae, tom. 2. 101.20. Cicadae vbi eruperunt, oleis aut arundinibus intidunt: & cum rupto operculo exeunt, paruum quiddam in eo relinquunt humoris, nec multo post volant, & incipiunt canere 2.159.10. Cicadae vbi nidificant 2.101.10. Cicadae vbi pariunt ibidem. Cicadae vbi sunt, & vbi non 2.165.1.10. Cicadae vt exuant senectutem 2.159.10. Cicadarum cantus 2.71.50. Cicadarum coitus qualis 2.101.10. Cicadarum copia ex imbribus 2.101.20. Cicadarum copia in Cyrenensi agro 2.101.10. Cicadarum genus omnium maxime insectorum icium, satis enim iis alimento est humor, qui in corpore remanet tom. 2. column. 268.40. Cicadarum genus peculiarem omnium naturam sortitum est: quippe quod partem eandem in vltim tum oris, tum linguae constitutam aptissimam habet, qua veluti radice cibum ex humoribus trahat 2.268.30. Cicadarum genus sonat atritu spiritus tom. 2. 71.60. Cicadarum generis partes, quae cibum mini-frant 2.268.30. Cicadarum genera, & earum coitus 2.100.50. Cicadarum oia candida, gustu grata tom. 2. col. 101.30. Cicadarum partus 2.101.10. Cicadarum plura genera, magnitudine differunt 2.68.10. Cicadae strae ab acheris quomodo differunt 2. col. 68.20.

Cicatrix.

Cicatrix colorem priori contrarium trahit 2. 463.30. Cicatrix cur atra fit, si huius caepius in eodem loco extiterit 2.465.10, 20. Cicatrix cure praetenui, summamque consistit 2. 464.10. Cicatrices cur nigrae hominum sint, qui vitio licet tenentur 2.464.10. Cicatrices cur reliquo corpore nigrae, oculis albæ inducuntur tom. 2. column. 463.30, & 464.30. Cicatrices qua oculi parte fiant tom. 2. col. 464.40. Cicatrices cur pili equis & asinis nascuntur, non homini 2.470.20. 50. Cicatrix alit & opimat fues 2.162.40. Cicindelae vnde 2.95.20. Cicindelarum aliae pennatae, aliae non tom. 2. col. 55.60.

Ciconia.

Ciconia habet appendices 2.36.10. Ciconia later 2.158.10. Ciconia perit lacus & fluuios victus causa 2. 149.40. Ciconia parentum senectutem educat, tom. 2. 178.30. Ciconia cum vulnus per pugnam acceperint, eunillam plagae apponunt 2.173.50. Ciconias venerantur Theffaliae incolae, & lege ne quis eis noceat cauetur, homicidij poena transgressor constituta, & quare id fiat 2. 154.30.

Ciconia avis nocturna vnguibus aduncis tom. 2.148.40. Ciconiae noctu venando cibum sibi acquirunt 2.184.20. Ciconiae venantur mures, lacertes, & vernicilos, & eiusmodi alias quasdam bestiolas ibidem. Cicura animalia 2.440. Cicures perpetuo, homo, & mulus ibidem. Cicuta calorem frigiditate sua exinguit, & humorem indurat 2.438.30. Cicilia caprae tendentur, vt alibi oues, tom. 2. col. 165.30.

Cilium.

Cilium homini vtraque in palpebra, caeteris non 2.211. Cilium in vtraque palpebra simiae habent 1. 26.10. Cilium quae habent, & quae non tom. 2. column. 232.20, & seq. Cilium quid 2.101.1. Cilio palpebrae inferioris caetera caetera animalia ab homine 2.111. Cilia adiumenti gratia habentur tom. 2. col. 234.10. Cilia elusulis summis venularum inmittuntur 2.234.20. Cilia data sunt, vt contra incidentia in oculos, quasi vallum quoddam promineant tom. 2. 234.20. Cilia nonnullis senescentibus adeo crescunt, vt sit tendendum ibidem. Cimices gignuntur ex humore, qui per summa corporis animalium consistit tom. 2. column. 101.10. Cinadon coniuratione facta per Aegliai tempora, Spartiatas opprimere tentauit tom. 2. 4.1. Cinadi signa 2.1527.60. Cinnamomus, vel cinnamulus, vel cinnamome, auis est in Arabia, quam furculos cinnamomi portare, ac nidum ex his conficere aiunt 2.178.50. Cinnamomus auis in excelis arboribus, & ramis nidificat, cuius nidum incolae plumulis sagittis perunt, & destruunt; ibidem.

Cinchlus auis.

Cinchlus aquas petit victus causa, & caudam motit 2.149.40. Cinchlus apud mare vitam traducit tom. 2. column. 177.40. Cinchlus astutus, & captus difficilis ibidem. Cinchlus captus omnium maxime miserebitur ibidem.

Cinis.

Cinis habet aliquid caliditatis, eo quod si seruerit nimio exaruerit reliquumque sibi commisit aliquid caliditatis 2.110.1. Cinis aquam, non aqua cinerem admittit 2. 145.20. Cinis Phrygius oculis medicandis efficax 2. 1544.10. Cinis si calidus in aquam immittitur, aqua vertit in aërem tom. secundo, column. 545.10. Cineris cum aqua consideratio 2. 545.1. & sequentibus. Cineris dulci portione consumpta, puluis verus relinquitur 2.442. Cineris & aquae tantundem vas idem capere cur possit 2.544.1. Cineris complura caua, & inania esse videtur 2.545.10. Cineris sufficia aromata, cur acris oleat quatenus 2.495.29. Cinereus

Circuitus.

Circuitus Lunae 2.380.10. Circuitus quid ab Aristotele appellatur, 2. 380.0. Circuitus temporum qui ibidem.

Circulus.

Circulus basis conii tom. 2. 435.20. Circulus cur si proiciatur, primam lineam rectam ducat, deinde cochleam siue clauiculan agat, dum decedit, 2.506.1.10. Circuli & sine, & principio caret tom. 2. 107.60. Circulus prima figurarum plantarum, 1. 58.40. Circulus res humanae, etiam vulgo dicitur 2. 507.40. Circuli linea maxime vna, quoniam tota & perfecta est 2.1516.30. Circuli quadratura iuxta Antiphontem, tom. 1.82.10. Circuli quadratura iuxta Hippocratem, & Bryssonem 1.381.30. Circuli unitas tribuitur 1.582.1. Circulus simul duobus contrariis moueri motibus 2.1475.50, & sequentibus. Circulorum latrones quam ob rem plures sunt 1.80.40, & seq. Decidulari ostensione in prima figura, tom. 144.20, & sequentibus. Decidulari ostensione in secunda figura 2. 145.50, & sequentibus. Decidulari ratiocinatione in tertia figura 1. 116.20, & sequentibus. Decidulari motionibus pleraque miracula accidunt 2.1476.40. Libus quae circulo gignuntur, demonstrationem esse circuli rem tom. 1. col. 23.10, & sequentibus. Cinnamomi omnia cur videntur violenta 2. 43.60, & eodem tom. col. 437.50. Cinnamomi praeparatio, facile explicantur, 2.609. 40. Cinnamomi pro aliis iniustus est, non circa omnia bona, sed in quibus successus est, & infortunium, tom. 2. col. 1021.30. Circumstantia locus 1.169.10. Circumstantiarum defectu locus, tom. 1.323. 30, 40. Circumstantiis personarum delectus sit 2. 100.40.

Circus auis.

Circus tertium genus accipitrum, tom. 2. 749.10. Circus vnguibus est aduncis, & carne viuunt 2. 789.10. Circus vulpi inimicus, illam enim inuadit, ac vulnerat, & quare ibidem. Circus in mollibus quid 2.17.10. Circuli & animalia, vnde gignuntur, 2. 150. Cisterna si in domo fuerit, domus resonantior efficitur 2.480.20.

Ciuitas.

Ciuitas communio quaedam est, tom. 1. col. 791.30. Ciuitas est liberorum societas, tom. 2. 791.60. Ciuitas in virorum & mulierum multitudinem consistit tom. 2. column. 876.40. Ciuitas multipliciter dicitur tom. 2. column. 2.749.10. Ciuitas natura est 2.749.10. Ciuitas non communicatio loci tantum, 2. 791.50.

I N D E X.

Ciuitas omnis societas quaedam, tom. 2. 747. 30, & eodem tom. col. 788.20. Ciuitas per genera distinguenda, tom. 2. 884.30. Ciuitas quae ex pluribus pagis consistit, societas est 2.749.10. Ciuitas quid, tom. 2. column. 747.40, & eodem tom. column. 785.40, & column. 787.1, & column. 795.50, & col. 882.30. 60, & col. 909. 40. De ciuitate, ciuitatis gubernatore, partibus, domino & pago, tom. 2. column. 747.30, & sequentibus. De ciuitate beata, tom. 1. column. 873.20, & sequentibus. Quod non omnia, quibus ciuitas stare nequeat, sint eius partes: & quae sint opera illi necessaria, & de ciuitatis partibus tom. 2. column. 882.10, & sequentibus. Quid ciuitas, & quod ciuitatis partibus prior sit 2.749.10, & sequentibus. Quomodo distribuenda sit ciuitas, tom. 2. 784.20, & sequentibus. De ciuitatis fine, virtute, & vitio, tom. 2. 794. 30, & sequentibus. De ciuitatis lentitate, tom. 2. column. 787. 50, & sequentibus. De ciuitatis ornatu, tom. 2. column. 887. 50, & sequentibus. De ciuitatis partibus, meliocritate, excessu, atque defectu, tom. 2. column. 821.1, & sequentibus. Quanta debeat esse multitudo ciuitatis quanta regio, & vbi sita tom. 2. column. 873.1, & sequentibus. Quid ciuitatis opus sit nobilibus, opulentis, iustitia, virtute bellica tom. 2. 799.1, & sequentibus. In ciuitate quid dominari oporteat, summaque auctoritatem tenere, an inopum multitudine, aut opulentos, an aequos & bonos, aut regem, aut tyrannum tom. 2. column. 796.10, & sequentibus. De ciuitate, eius, de his, qui ciuitate donati sunt 2. 787.20, & sequentibus. Ciuitatum antiqua gubernatio, cum regia fuerit prima, cur in paucorum deinde potestatem, postremo in popularem statum sit mutata 2.821.20, & sequentibus. Ciuitatibus recte institutis, an communio maris, & turba nautica expediat, an damnosa sit 2.880.10, & sequentibus.

Ciuitatis partes.

Ciuitas bene viuendi gratia existit tom. 2. col. 749.10. Ciuitas ex dissimilibus constat tom. 2. col. 789.10. Ciuitas ex domibus constat tom. 2.812.20. Ciuitas ex hominibus constat necessario tom. 2.883.1. Ciuitas ex quali & quanto 2.824.30. Ciuitas non necessarium tantum gratia, sed & honesti 2.814.40. Ciuitas omnis partes plures habet 2.814.1. Ciuitas prima quae 2.579.10. Ciuitas prius natura, quam domus, & singuli nostrum 2.749.40. 50. Ciuitas seruorum, & aliorum animalium esse nequit 2.795.1. Ciuitatis societas viuendi gratia 2.792.10. Ciuitas studiosa non est fortunae opus, sed scientiae, & electionis 2.889.1. Ciuitas studiosa est, vt ciues, qui in Republica versantur, sint studiosi ibidem. Ciuitatis identitas ex Republicae forma colligenda 2.788.20. Ciuitatis non statim partes, sine quibus existere nequeat 2.881.20. Ciuitatis pars non est possessio 2.883.30.

Ciuitatis partes circa quae 2.814.20. Ciuitatis partes non satis complexus Socrates 2.814.30. Ciuitatis vni parti quales, quod alteri quantum 2.814.40. Ciuitatem ex omnibus studiosis esse, impossibile 2.789.10. Ciuitatum diuisionem inuenit Hippodamus Euryphonis Mileisus 2.777.30. Ciuitatum quarundam finis, dominatio limitum tom. 2. 875.50. In ciuitate necessariae partes quae 882.40, & sequentibus. In ciuitatibus omnibus partes tres sunt namque alij diuicias excellunt, alij paupertate nimia deprimuntur, alij sunt inter hos medij tom. 2. 882.20.

Ciuitas recte instituta.

Ciuitas a gente quid differat 2.763.1. Ciuitas beata 2.768.20, & eod. tom. 874.40. Ciuitas beata vna, & seorsim esse potest 2. 876.30. Ciuitas eadem, & non eadem 2.787.60. Ciuitas magis gentis, quam in ciuitatis circumscriptionem habens 2.788.10. Ciuitas magna & populosa non idem tom. 2. 878.50. Ciuitas non eadem habitatoribus mutatis 2. 788.10. Ciuitas populosa vix recte gubernatur tom. 2. 878.50. Ciuitas quae maxima est existimanda tom. 2. 878.30. Ciuitas tota vna esse potest 2.762.50. Ciuitas vera non est natura serua 2.814.30. Ciuitas vna non manibus desinitur 2.788.1. Ciuitas vna quibus rebus scienda 2.767.10. Ciuitatis in magnitudine mensura est tom. 2. 879.1. Ciuitatis multitudinem qualem esse deceat 2. 878.40. Ciuitatis optima mensura quae 2.779.30. Ciuitatis senectus vt & corporis 2.778.30. Ciuitatem quam magnam esse deceat 2.778.30. Ciuitates magna, paruaeque saepe magistratibus & legibus eisdem indigent 2.819.20. In ciuitate cuius multitudinem procreandam respexit legislator Spartanus tom. 2. column. 777.50. In ciuitatibus magnis plures magistratus quare continentur 2.829.10. In ciuitatibus paruis magistratus pauci quare 2.829.20.

Ciuitatem conseruantia.

Ciuitas quatenus opes nobilitate inique, quatenus item virtutem praesidium requirat 2. 800.1. Ciuitas vera virtutis curam gerit 2.795.39. Ciuitatis census considerandus 2.846.40. Ciuitatis dominationem leges seorsim respiciunt 2.875.10. Ciuitatis Epidamni status ex nuptiis mutatus, qualiter fuerit 2.739.1. Ciuitatis & regiam domesticamque gubernationem confundentes 2.747.40. Ciuitatis partes praecipuae diuites & pauperes 2.822.20. Ciuitatis regio quae commoda tom. 2. col. 879.40, & sequentibus. Ciuitatis situs qualis esse conueniat, 2.880.1. Ciuitatis virtutes eandem formam habent, quam singulorum hominum 2.875.10. Ciuitatis opus nobilibus, iogenis, & opulentis 2.800.1. Ciuitatem conseruat aequalitas 2.763.10. Ciuitatem temperatam, & fortem esse deceat, & patientem 2.891.1. Ciuitates

Ciuitates amicitia continet 2.801.50
 Ciuitates communicationibus continentur 2.1037.60
 Ciuitates Græcorum bene gubernari dicuntur 2.88.20
 Ciuitates mercatum parientes omnibus male faciunt 2.880.50
 Ciuitates pecuniis indigent, quemadmodum domus, imò magis 2.759.20
 Ciuitates primò sub regibus erant tom. 2. colum. 748.40
 Ciuitates retributione iusta conferuntur 2.664.50
 Ciuitatum gubernatio quondam paucorum, & regia fuit. 2.826. lin. 20
 Ciuitatibus commutationibus vitales 2.885.10
 Ciuitatibus fortunæ excessus in alterutram partem damnosus 2.821.30
 Ciuitatibus fortunæ mediocri possessio saluberrima 2. tom. columna 82. 30. & eodem tom. colum. 823.10
 Ciuitatibus maximum bonum amicitia tom. 2.765.10
 Ciuitatibus num. maris communicatio expediat, an secus 2.830.20
 Ciuitatibus quantæ, qualisque naualis potentia contemnat 2.880.50
 A ciuitate quando soleant hominum certa genera excludi 2.791.20
 An ciuitatis operibus omnes participare possint 2.881.10
 In ciuitatem admissi pecunia, ex altero tantum parente ciue geniti 2.1057.10
 In ciuitate quibus plus iuris competat tom. 2. 786.1
 In ciuitatibus loca minuta quatenus conueniant 2.846.20

Ciuis.
 Ciuis bonus est, qui amicos ciuitatis utilissimos comparat. 2.1232.50
 Ciuis bonus præesse, & subesse posse debet 2.790.10
 Ciuis maximè is dicitur iuxta Homerum, qui ad honores suscipiendos habilis est tom. 2. 791.20
 Ciuis qui ex duobus ciuibus ortus est, dicitur, & non ex altero solum, seu ex patre, & matre 2.787.10
 Ciuis, qui particeps est imperandi, & parendi, communiter dicitur 2.801.10
 Ciuis simpliciter nulla alia re definitur magis, quam participatione potestatis publicæ iudicandi & decernendi 2.786.20
 Ciuis boni, & boni viri eademne virtus sit, an non eadem 2.187.40
 Ciuis, & eius qui præsidet non eadem simpliciter virtus, 2.789.30
 Ciuis virtus ad Rempublicam 2.788.60
 Ciuem quæ non faciant 2.785.50
 Ciues alij simpliciter, alij ex suppositione 2.790.50
 Ciues bene instituta ciuitatis, quos legum lator ad virtutem instigat, ingeniosos & animosos esse oportere 2.881.10
 Ciues non possunt agricole esse in optima ciuitate; opus enim quiete, & otio ad virtutem comparandam, & ad Rempublicam gerendam 2.883.30
 Ciues non possunt esse in ciuitate optima artifices, neque mercatores ibidem 2.881.20
 Ciues quales esse oportet 2.881.20
 Ciues qui non possint esse in ciuitate optima 2.883.30
 Ciues virtus ciuitatis socij 2.761.30
 Ciuium bonorum multitudo vitilis tom. 2. 1234.1
 Ciuium diuersitas pro diuersitate rerum publicarum 2.786.50
 Ciuium diuisio Socratica 2.768.50

I N D E X.
 Ciuium etiam dissimilium opus commune quoddam 2.788.60
 Ciuium facultates mediocres ad tranquillitatem vitales 2.833.10 & seq.
 Ciuium multitudo si in alium locum migrat, & si contrà fiat, an eadem fututa sit ciuitas, quæ priùs fuerat tom. 2. colum. 787.50 & sequentibus
 Ciuium non omnium vna virtus tom. 2. colum. 789.20
 Ciuium plures species, & maximè subditorum 2.790.60
 De ciue, & de iustè & iniustè ciuibus 2.795.30 & sequentibus.
 De ciuium qualitate 2.888.1 & sequentibus.
 Iner ciues quæ sint principia & cause seditionum 2.835.30 & sequentibus.

Ciuius facultas.
 Ciuius facultas circa virtutem occupata tom. 2.614.50
 Ciuius facultas de quibus primùm curam habere debet 2.878.20
 Ciuius habitudo quadam est, qualem & Lacones habent 2.1048.50
 Ciuius facultas incontinentibus non congruit 2.605.10
 Ciuius facultas iis qui suas rationi subiciunt appetitiones, cum rationeque agunt, magnam afferre potest vitiatem tom. 2. col. 604.20
 Ciuius optima facultas 2.922.10
 Ciuius vita negotiosa est 2.738.1
 Ciuius facultatis finis bonus. 2.922.10
 Ciuius facultatis finis, non cognitio, sed actio est 2.605.10
 Ciuius facultatis munus est, ciues disponere, bonisque facere, & ad honestas res agendas idoneos reddere 2.611.60
 Ciuius facultatis præstantia, & officium tom. 2.604.30
 Ciuius iusti diuisio 2.667.50
 Ciuius facultati subsunt ex facultatibus quæ famis honoribus afficiuntur, vt est ars oratoria, & rei militaris, rei que familiaris facultas 2.604.30
 Ciuius eura dispensatur, & ministratur 2.828.60 & 829.1
 Ciuius institutiones antiquæ sunt 2.885.1

Ciuius.
 Ciuiem, regiumque, & bonum virum eadem disciplina efficit 2.610.1
 Ciuiem virum ex parte animæ peritiam habere oportet 2.614.60
 Ciuius animantes vocantur ab Aristotele illæ quæ labori communicant eidem, quarum opus communi efficitur opera, munusque idem omni est 2.4.10
 Ciuius multi nomine tantum 2.991.37
 Ciuius qui re vera ibidem

Clanga Aquila.
 Clanga aquila genus, anataria cognominatur, & morphna à macula pennæ, quasi nauiam dixeris, cuius Homerus meminit in exitu Priami 1.182.60
 Clanga aquila saltus, & conualles, & lacus incolere solet ibidem
 Clamantes à longe imitari acurè proferunt 2.449.40

Claudus.
 Claudus cur homo omnium animantium oriri possit 2.472.30
 Claudus ex claudis nascitur 2.139.50
 Claudus homines cur salaciores cæteris 1.448.

60. & eodem tom. col. 469.60
 Claus obitum ad committendas clauden. 1.575.00
 partes 2.855.00
 Claus clauo, prouerbiū 2.855.00
 Clazomenti in Clyro habitantes, seditionibus obnoxii, ob loci situm 2.881
 Cleonenes Alexandrinus Aegypti præfectus ingenti fame alijs in locis facta, in Aegypto autem re mediocriter se habente, tristici educationem vetuit 2.1064.49
 Cleomenis Alexandrini gesta 2.1064.49 & sequentibus.
 Cleophon 1.386.50 & tom. 2. col. 135.1

Clepsydra.
 Clepsydra quare sic dicta 2.124.60
 Clepsydra ratio tom. 2. colum. 504.40 & sequentibus.
 Clepsydra quæ eueniunt quam habent causam ibidem
 Clepsydræ cur humor ingredi nequeat tom. 2.505.10
 In clepsydra vnde aqua detinetur 2.429.20
 Clerus vermiculus qui etiam pirafites vocatur, specie aranei, nocet fanis 2.164.50
 Clerus vermiculus sibi similem formam aranei parit in fauo, & facit vt ex amem apum extoret ibidem
 Cleri vermiculi, qui in pavimento nascuntur, officium apibus 2.93.20
 Clifthenes Athenis post tyrannorum electionem, complures in tribus descriptis peregrinos, & seruos, & inquilinos 2.287.20
 Clifthenes coronauit iudicem, qui victoria illius contradixerat 2.88.49
 Clifthenes rei militari aptus, non facile contentendus habebatur ibidem
 Clotho vna parcarum temporum præsentium adscribitur, quippe quæ conficiat, & sua cuique neat 2.147.10

Clunus.
 Clunus aibus omnibus est, & quare tom. 2. 284.50.60
 Clunus & femoris discrimen in bipedibus 2. col. 231.40
 Clunus cur manifestè subissent iis qui rem veneream immodicè agunt tom. 2. 44.40 & sequentibus
 Coactus & non vi quis faciat 2.1005.10

Coagulum.
 Coagulum habet lepus inter vtrinque dentat 2.54.10
 Coagulum habent omnia ruminantia 2.54.10
 Coagulum hinnuli laudatissimum in præstanti altu medendo 2.54.10
 Coagulum in ventriculo eorum quæ aduclatæ tant continetur 2.54.1
 Coagulum lac est, ignem habens intra sese quod cum animalis tepore concoqueretur casum traxerit 2.54.1
 Coagulum lepori fit, quoniam herbam lacte præferat 2.54.1
 Coagulum leporis profluio alui medicamentum test 2.54.1
 Coagulum quæ habeant, quæ non lum. 259.1
 Coagulum quid, & virtus eius 2.54.1
 Coagulum quo verustius, eò præstantius tom. 2. 54.10
 Coagulum vetus alui profluio medicamentum test 2.54.1
 Coaguli locus in quibus hoc datum est, & quare 2.54.1
 Coaguli vsus in lacte 2.54.1
 Coagulo lactogitur 2.54.1

Coagulabilius alia esse aquam, aut species aquæ, alia aquæ & terræ tom. 1. 768.30 & seq.
 Coagulandi soluendi que res, modi differentes. ibidem
 De coagulatione determinatio, eiusque causis 1.767.20 & seq.
 Coalescunt corpora calore, & frigore tom. 1. col. 771.30
 Coarmentari quando dicuntur tauri mares 2. 121.30
 Coctilibus testatis carnes, sed penitus inclusa tom. 2. colum. 62.10

Cochlex.
 Cochlex dentes præduros, acutosque habent, & quod interiori denticibus carnosum tom. 2. 164.50
 Cochlex nonnullæ bestiolæ intra se habent grammari pusillis similes 2.65.1
 Cochlex promiscidum vbi habeant tom. 2. 164.50
 Cochlex terrestres conduntur tom. 2. colum. 156.40
 Cochlex terrestres, vide etiam Limaces.
 Cochlearum genus vnum coire visum est 2. col. 316.10
 Cochleis aquatilibus caro, sed penitus inclusa 2.64.10
 Cochleios & dentes acuti, breues, & reuues 2. 64.10
 Coctus bello conseruauit populum ne in seruitutem veniret, ideo regio honore potius est 2.850.50
 Coctus talos mille proicere impossibile: sed vnum, vel duos, facilius est tom. 1. colum. 150.50
 Cogitatio dicantur, & quæ non 2.932.10
 Cogitandi vim homo vnus obtinet tom. 2. col. 151.10
 Cogitationis principium finis est tom. 2. col. 109.20
 Cognata cognatis cur maximè gaudent tom. 2. 474.60
 Cognatis quid debeatur 2.718.20

Cognitio.
 Cognoscere in rebus animatis existit tom. 2. 267.1
 Cognoscere melius quàm cognosci ibid.
 Cognoscere seipsum difficillimum, & suauissimum 2.972.60
 Cognoscere seipsum prouerbiū penulgarum 2.443.50
 Cognosci in carentibus anima existit tom. 2. 867.2
 Cognitio hominum inter se fidem generat 2. 87.1
 Cognitio rerum inferiorum excellentiam habet 2. 87.1
 Cognitio utilitatis per rationem, arx salutis non manu facta, inexpugnabilis, & valde secunda 2.109.10
 Cognitioe priora, secundum sensum singularia 2.1319.50
 Cognitioe multiplex distinctio, locus tom. 2. primo, columna 256.1

Coitus.
 Coeunt animalia etiam diuersi generis tom. 2. 121.30
 Coeunt animalia generis eiusdem secundum naturam ibidem
 Coeunt aera, quæ retrò vrinam reddunt animalia 2.78.40
 Coeunt aues nonnullæ omni ferè tempore 2. 10.50
 Coeunt celerius animalia, quæ testes intra se cõ. 2.293.1

Coeunt celerius ieiuni quare 2.443.30.40
 Coeunt mule teræ Syria, & mutua inter se ratione progenerant 2.85.0
 Coeunt non vigena, & quæ 2.323.20
 Coeunt quadrupedes plurimæ more iusto, feminam scilicet mare supergrediente tom. 2.78.50
 Coire cur alia animalia sepe, alia semel, alia anni tempore certo, alia nullo certo soleant 2.474.10.20
 Coire iusto modo 2.78.50
 Coire quare non oporteat, nisi res vrgeat tom. 2.443.20.50
 Coire, vide etiam Concombere.
 Coeundi tempus aibus non idem omnibus 2.103.50
 Coeundi tempus vnicuique animali præscriptum idem 2.85.50
 Coeundi serui siccare nimirum potest tom. 2. 445.50
 Coeuntes cur in acumine oculorum offenduntur 2.442.20
 Coeuntia non omnia simili modo coniunguntur 2.78.40
 Coecuntium alia semen emittunt, alia non, & quare 2.314.10
 Coecurum corpus calidum & humidum esse oportet 2.442.40 & eod. tom. 469.60.
 Coetus animalium cur ita diuersus tom. 2. col. 474.20
 Coetus araneorum 2.99.50
 Coetus columborum fit præcedente osculo, & qualis sit 2.109.30
 Coetus columbarum quo tempore, & omnis columbae generis 2.109.30
 Coetus eorum quæ pedibus carent, & lingo sunt corpore, id est, serpentes 2.79.40
 Coetus externarum mulierum, est viri iniuria 2.911.10
 Coitus flatu copia agitur 2.568.50
 Coitus fornicarum 2.99.30
 Coitus homini maximè temporibus omnibus opportunus est 2.82.20
 Coitus in aqua cur minus fieri potest tom. 2. 445.10
 Coitus insectorum 2.81.50
 Coitus mollium piscium 2.81.1
 Coitus ouium, & caprarum, & earum fortis 2. 12.50
 Coitus pedestrium, quadrupedum ouiparorum 2.79.30
 Coitus piscium 2.972.60
 Coitus piscium celerrimus tom. 2. colum. 347. 60. & 3. 81
 Coitus piscium crustatorum 2.81.30
 Coitus qua agitur facultate 2.441.0
 Coitus quadrupedum ouiparorum tom. 2. col. 103.10
 Coitus qua parte agitur 2.277.60
 Coitus animalium consideratio tom. 2. col. 78.40 & seq.
 Coitus auium differentia 2.78.50
 Coitus bouum consideratio tom. 2. colum. 114. 30 & sequentibus
 Coitus equorum consideratio tom. 2. 125.20 & sequentibus
 Coitus tempora descripta, & arates certas ad Veneream singulis animalium natura fixit, & statuit 2.82.10 & col. 86.20
 Coitus tempore fera omnia cum feminis communiter nascuntur, & non antè tom. 2. col. 121.30
 Coitus tempore quadrupedes tum mares tum feminae non nihil humores suo genitali emittunt, atque admodum ad genitalia naribus odorantur 2.80.50
 Coitus quæ patiuntur animalia grauida 2. 374.10
 Coitus non omnium similes, nec similem in modum aguntur 2.78.40

A coitu cur plerique succumbunt animo, redduntque tristiores 2.571.20
 A coitu qui lauires, hilariorisque euadunt. ibidem
 Ad coitum ardentiores efficit voluptas tom. 2. 445.30
 Ad coitum opus calore, & humore tom. 2. col. 469.30
 Ad coitum opus calore, & humore 2.469.60
 Ad coitum propentiora ferè omnia animalia tepore verno 2.121.20
 De coitu & generatione insectorum tom. 2. col. 298.10 & seq.
 In coitu maris & feminæ moderatioe opus est 2.364.40
 Colarem vlula, & cæteri adunci rapiunt, vnde his oritur bellum 2.169.40
 Colest mari, quo differt à femina tom. 2. 291.20
 Coles quid 2.13.1
 Colli insectini consideratio 2.258.20
 Collatio quid 2.176.10

Colliquamentum.
 Colliquamentum apud veteres authores tom. 2. col. 303.50
 Colliquamentum excrementum est tom. 2. 450.20
 Colliquamentum in corpore quid tom. 2. col. 303.4 & 304.20
 Colliquamentum non est pars similis, vel dissimilis 2.303.40
 Colliquamenti plus esse in magnis necesse est, se minus excrementi 2.304.30
 Colliquamentum nullus est locus, sed fluit quocumque facilis ferri potest ibid.
 Colliquamenta præter naturam sunt 2.305.60
 Colliquatio semper morbosa est tom. 2. col. 305.40
 Colliquescens corruptitur, & degenerat tom. 2. 304.20
 Collisio, diffecio, & distractio leuis est 2.464.1

Collum.
 Collum arteria & gula gratia 2.274.20
 Collum arteriam atque gulam protegit, amplectique suo tenet. ibid.
 Collum aibus porrectum 2.282.40
 Collum aibus alijs breuis, alijs longum, & ferè pro crurum modo magna ex parte descriptum est ibidem
 Collum breue iis aibus est, quibus breuia sunt crura ibidem
 Collum longum iis aibus est, quibus longa sunt crura ibidem
 Collum nulli longum, cui vngues adunci 2. 282.50
 Collum quibus, & quibus non 2.242.20 & eodem tom. col. 274.1
 Collum vocatur id quod inter caput, & armos, humeròve interiacet 2.281.30
 Colli consideratio 2.242.20
 Colli longitudo volucris carnioris incommoda est 2.282.50
 Colli motus an ab vno osse sit 2.973.30
 Colli pars prior guttur, posterior gula tom. 2. col. 12.1
 Colli pars posterior extima, ceruix appellatur 2.17.10
 Colli situs, & cuius gratia est situm tom. 2. col. 274.20
 Colli situs, & eius partes 2.212.10
 Collum breue valde habentes, dolosi & insidiatores referuntur ad lupos 2.1533.20
 Collum gruis à dissimortalibus sibi dari optabat Philoxenus 2.562.10
 Collum grossum habentes, fortes sunt secundum animam referuntur ad masculinum tom. 2. col. 1533.10

I N D E X.

Stum grossum, & carnosum habentes, iracundi, referuntur ad iracundos tauros ibi d. collum longum, subtile habentes, timidi sunt: referuntur ad ceruos 2.1533.20 collum bene magnum, non valde grossum habentes, magnanimiti: referuntur ad leones. ibi lem collum subtile habentes, imbecilles sunt: referuntur ad feminas 2.1533.10 Ex collo signa animi 2.1533.10.20 Ex colli clavi coniunctis signa animi tom. 2.1533.1 collurio auis hyberno potius tempore capitur 2.181.1 collurio eisdem, quibus merula vescitur ibidem collurio semper apparet. ibid. Color. Color albus & niger visui officit tom. 2. col. 177.1 Color caesus quis 2.497.30 Color flammus 2.1513.1 Color herbaceus in omnibus plantis tom. 2. 1516.20 Color hilarior his, qui sub Aquilonem incolunt 2.469.40 Color ignis, lux 2.1511.60 Color immutatur, qui natura sunt calida, si robusti & plenius coant tom. 2. columna 448.30 Color niger elementa consequitur, quoties inuicem commutatur 2.1511.30 Color niger tribus modis nobis occurrit. ibidem Color opacus 2.1513.1 Color porraceus 2.1516.50 Color pullus, sive fuscus 2.1512.40 Color puniceus 2.1512.50 Color purpureus 2.1513.10 Color purus à nobis nullus, sed omnes misti à nobis spectantur 2.164.50 Color quid 1.865.20 Color vel summo corpore continetur, vel summum est 1.865.1 Color venetus vnde fiat in arboribus tom. 2. 1576.10 Color vinosus 2.1513.20 Color visui subiectus 1.829.20 Color xanthus quid 2.1514.10 Coloris hilaritatem præbere possunt loca commode aspirata 2.497.1 Coloris susceptum est id quod colore vacat 1.810.1 Colorem defluuium esse asserere absurdum 1.866.10 Colorem mutat Chamæleo inflatus tom. 2. col. 127.40 Colorem mutant polypi ob metum tom. 2. col. 264.10 Colorem mutant quidam pisces, & qui tom. 2. 167.10.20 Colorem non mutantium, eorum nata mutantur 2.466.50 Colorem perdunt animalia quædam cum aqua mutantur, & quare 2.466.40 Colorem plenius ostendit suum quodque generis humoris, cum exiguum est, quàm cum multum 2.424.10 Colorem Pythagorici summam partem vocabant 1.865.1 Colorem minus hilarantur, qui nimis dormiunt, quàm qui se modice somno recreant tom. 2.430.30 Colores quæ vacent 1.810.1 Colores varia quæ 2.391.70 Colores albi cum rubore bonam indolem signi- ficant quando in leni corpore accidunt hic color 2.1525.30 Colores acuti calidum & sanguineum significat. ibidem

Colores animantium 2.391.50. & sequent. per totum. Colores cornuum, vnguium, vngularum, pro cutis, pilorumque colore sequuntur tom. 2. 46.10 Colores cur moribus similes non sunt tom. 2. 514.40 Colores differentes etiam à lapidibus fiunt 2. 1514.20 Colores mutant aures, & quadrupes quædam, per anni tempora, & quare tom. 2. colum. 392.50 Colores misti 2.1512.30 Colores misti ex tribus constant tom. 2. col. 1515.20 Colores qui officiant videndi viribus, & qui non 2.578.50.60 Colores simplices sunt, quicunque elementorum naturam consequuntur 2.1511.10 Colores varii à fulgoribus ignis, lunæ, lychnorum 2.1515.1 Colores varii rerum naturalium qui vna cum maturitate variantur 2.1516.10 Colorem causam in brutis, eorum natura est 1.389.50. & col. 391.30 Colorem causam princeps lux solis, ignis, aer, & aqua 2.1513.40 Colorem differentiam temperaturæ lucis & umbrarum variæ efficiunt tom. 2. col. 1513.60. & 1514.1 Colorem diuersitas etiam à natura tom. 2. 1514.30 Colorem genera proportionem comprehensa, aut secus 1.865.40 Colorem immutatio in animalibus, è potu quorundam fluminum 2.48.60. & 49.1 Colorem multitudine multiformis & infinita vnde 2.1513.30 Colorem minus proprium est, non simpliciter, sed ad aliquam mistorum rationem habere 2.1513.10 Colorem mutatio in fructibus tom. 2. colum. 1517.40 Colorem mutatio per attritum tom. 2. colum. 1514.20 Colorem natales, & procreaciones tom. 2. col. 1513.40 Colorem temperamentum mutuum 2.1513.1 Colorem tincturæ variæ 2.1515.40 Ex coloribus signa animi 2.1535.1. & sequentibus. Colorationes redduntur qui nudi cursum æstiuo tempore agitant, quàm qui cum veste 2. 430.20 Colorationes sunt, qui in nauibus degunt, quàm qui in paludibus, & quare tom. 2. columna 497.1 Colorantur melius qui loca libera, aspiratio- nisque incolunt, quàm qui impedita, & silentia tenent ibidem. Colostrum 2.160.1 Coloræ hostis asinus est, dormit enim colota in præsepibus, & narem, subiens asini, ne comedat, impedit 2.170.10 Colubri Thebani cornuti quodam modo tom. 2.22.40 Columella oris quid 2.11.60 Colum, laxum intestinum vocatur 2.258.30 Columbaceum genus. Columbaceum genus magna ex parte bina oua, & complurimum terna parit tom. 2. 109.1 Columbaceum genus nunquam plus duobus pullis educit, licet aliquando oua terna pariat 2.109.10 Columbaceum genus pugnax 2.174.50 Columbaei generis plures species 2.85.10 Columbaei generi gestatio vteri, & incubitus, quor diebus absoluitur 2.109.40

Columbaceo in genere mas, fœminæque fit, non facile est cognoscere, nisi interiorum ratione 2.174.60 Columbus. Columbus adultos pullos subigit, cum tempus prodeundi ex nido est 2.174.50 Columbus frugibus viuunt 2.149.20 Columbus puluerat & lauat 2.201.30 Columbi maris officium in partu fœminæ, & enurriendis pullis 2.174.40 Columbo ingluuies præposita ventriculo 2. 34.50 Columbo lien qualis 2.251.10 Columbi gregales in volucrum genere tom. 2.4.1 Columbus semper visuntur 2.149.20 Columborum intelligentia 2.174.40 Columborum mas & fœmina incubant tom. 2.174.60 Columborum mira castitas 2.174.40 Columba. Columba cæcos parit, & imperfectos pullos 1. 371.50 Columba fœmina mare acerbior in opere suo bolis 2.093.0 Columba paucipara 2.375.10 Columba prole expedita superiore, citra dies triginta parit 2.109.10 Columba ouum quot diebus à coitu perficitur 2.106.60 Columba à coitu caudam distendunt tom. 2. 106.40 Columbae Aegyptiæ duodecies in anno pariunt 2.109.30 Columbae bina oua pariunt 2.104.40 Columbae coeunt & pariunt omni tempore 2. 103.50 Columbae coeunt intra annum, quippe quæ le- mestres nosse incipiunt Venerem tom. 2. 109.30 Columbae coniuuent vtraque palpebra tom. 2.232.40 Columbae cum hominibus degunt 2.650 Columbae magna ex parte marem & fœmi- nam generant, priorem marem, posteriorem fœminam 2.109.10 Columbae magna ex parte mutuo degunt, am- pte 2.174.50 Columbae mas & fœmina prolem fouent in- certum tempus, eodem modo, quo oua 109.30 Columbae non migrant 2.154.40 Columbae non respiciunt collum cum bibunt, nisi satis hauserint 2.174.50 Columbae ouum retinere possunt, etiam tempo- re parturiendi, certa causa 2.106.60 Columbae oua nonnulla pariunt inferendis, etiam ex coitu 2.105.10 Columbae pariunt decies in anno, aliquæ vnde- cies 2.159.30 Columbae pariunt omnibus anni temporibus, pullisque educant, si locum apricum habeant & cibum, si minus, æstate tantum modo fa- ciunt 2.82.10 Columbae pariunt oua subuentanea 2.151.60 Columbae parte generis variæ 2.151.10 Columbae qua parte sol habeant 2.151.10 Columbae quot die ouum perforant 2.109.30 Columbae sæpe pariunt 2.151.60 Columbae tota æstate forant 2.151.60 Columbae vbi primum ouum pepererint, 109.20 interposito die secundum pariunt tom. 2. 109.20 Columbae vicissim incubant, interdum mas- cu & fœmina 2.151.60 Columbarum circa fatum iuncta opera 2. 109.20.30

Columbarum coitus, & partus 2.338.50 Columbarum genus pauciparum, & quare ibidem 2.174.40 Columbarum incubatio 2.174.40 Columbarum industria 2.174.40 Columbarum oua candida 2.105.10 Columbarum partus 2.104.40 Columbarum proles præstantior vere, quam Autumnum est: æstate deterrima, & omnino tempore calidior 2.85.20 Columbarum vita & ætas vsq; ad octauum an- num extenditur 2.175.1 Columbis exiguus lien vsque adeo est, vt propem- modum sensum effugiat tom. 2. col. 31.20 Columbis fit coitus præcedente osculo tom. 2. 107.1.10 Columellæ situs, & quando nomine vuar voca- tur 2.11.60 Columna vetus circa Hyparam urbem reperit- ta, insignita inscriptione literis vetustis com- positæ 2.1551.40 Columnae ex guttis distillantibus in Claphya spelunca 2.1514.30 Comam nutrire apud Laconas laudabile est 2.1107.50 Comam nutrire apud Laconas, libertatis indi- cium erat ibidem Comæus penuriam in exercitu vt serferit Ti- motheus Atheniensis tom. 2. colum. 106.2. 30.30 Commentari, Commentatio. Commentari est, crebra repetitio contempla- tiones, vt imagines, non vt separatim confi- runt 1.885.30 Commentandi ratio, demonstratio ex vniuersa- libus est 2.108.40 Commentatio à coniectura quid differat 2. 106.30 Commentationes à sententiis quid differant, ibidem 1237.1 Commentationes memoriam conseruant, quod res memoria sæpe replicentur tom. 1. col. 885.30 Commentationes sunt contra aduersarios assu- mendæ 2.1204.50 Commentationes vt vsurpandæ tom. 2. col. 104.10.60 De commentationibus tom. 2. columna. 1204. 40. & sequentibus. Commercium. Commercium clandestinum 2.661.40 Commercium non spontaneum 2.661.30 Commercium spontaneum quæ 2.66.40 Comestiones. Comestiones apud Cretas melius quàm apud Lacedæmonios habentur tomo 2. columna 78.20.30 Comestiones communes in Creta à legisla- tore inducuntur 2.767.20 Comestiones quædam in mœnibus conti- nentur 2.887.20 Comestiones viles sunt ciuitatibus bene in- stitutis 2.885.10 Comestitionum institutio antiqua 2.884.30 Comestitionum institutio primò ortum ha- buit ab Italo quodam Oenotriæ rege tom. 885.0 De comestitionibus 2.884.20. & seq. De loci comestitionum, cuiusmodi esse deceat 1.887.10. & sequentibus. Comestitionis relationem ad corporum bonam motionem, & bonam naturam re-

ducere oportet 2.1538.10 Comensurati, iusti sunt, & fortes 2.1538.1 De comensuratis, & incomensuratis tom. 2. col. 1538.1. & sequentibus. De cometis, earum causis, ac differentia tom. 1.698.50. & seq. De cometis Priscorum opiniones, ac solutiones, ipsarum 1.696.50. & seq. Comis & vrbanius quis 2.623.40 Comis & vrbanius vocatur is, qui cum moderata- tione iocatur 2.626.30 Comitas quid 2.623.40 De comitate, & eius extremis tom. 2. 655.10. & sequentibus. Commiseratio, dolor quidam est ex apparente malo corruptio, ac dolorem inferente in non dignum pati 2.1135.1 Commiseratio quis & qualis 2.1135.1.10 De commiseratione 2.1135.1. & seq. Erga quos commiserari solemus tom. 2. col. 135.50 Ex quibus nascatur commiseratio tom. 2. col. 1135.40 Commisura, anguli sunt 2.498.10 Comitialis morbus. Comitialis morbus dormientes complures ab initio vexat 1.896.10 Comitialis morbus quodam modo somnus est ibidem Comitiali morbo infantes cur tententur ibid. Comius mons in Carthaginensium ditio, cum omnigena rerum materia, tum imprimis vz- rigatis floribus refertus est: vnde contigua loca sua uolentia participantia, viatoribus respirationem grauisimam reddunt 2.1551.10 Comœdia. Comœdia à Tragœdia quid differat tom. 2. col. 1235.10 Comœdia & Tragœdia principio rudes, plan- tæque informes erant, paulatim verò auctæ fue- runt 2.1236.30.40 Comœdia peiorum imitatio est tom. 2. col. 1237.1 Comœdia vnde dicta tomo secundo colum. 1235.30 Comœdiae normam Homerus primus tradidit, non quidem probris, sed ridiculis in actuum formam collatis 2.1236.20 Comœdiant atque Tragœdiam Dorentes sibi vendicant 2.1235.20 Comœdiæ Megarense apud se inuentam aiunt 2.1235.30 A commodiore locus 1.269.20 Commotis quid & quibus medetur tom. 2. col. 190.20 Commune. Commune particularia consequitur omnia 2. 366.40 Communis vtilitas, societatis finis tom. 2. col. 792.10 Communia animæ & corporis in animalibus quæ sunt 1.861.10.20 Communia quæ esse in ciuitate conueniat 2. 762.30 Communia vsu quæ in Lacedæmone tom. 2. 766.20.30 Communium sensus communis 1.824.1 De communibus minus curant homines, quàm de propriis 2.764.1 Quod multorum commune est, in eo minima adhibetur diligentia. ibidem Communicatio. Communicatio ciuili ex proportione constare

debet 2.1041.10 Communicatio iusti secundum numerum & proportionem 2.1038.10 Communicationes ciuitatum, seu harmoniæ 2.1038.1 Communicantibus vnum quid & commune esse debet, siue æquale, siue inæquale suscipiant 2.882.20 A communicatione speciei locus 1.282.10 Communio. Communio mulierum, & filiorum, agricolis po- tissimum conueniens 2.764.60 Communio feruorum & iumentorum in Lacedæ- mone à legislatore inducta tom. 2. col. 767.20 Communio Socratica 2.762.40 Communio soli cum fructum partitione apud Barbaros 2.765.50 Communio vxorum, liberorum, & facultatum, in Platonis Republica 2.762.40 Communio à Socrate perperam asseritæ quæ causa 2.767.1 Communione rerum beneficentia & liberalitas tollitur 2.766.40.50 Communione Socratica beneuolentia minuitur 2.765.20 Communione Socratica temperantia erga mulie- res alienas tollitur, à quibus laudabile est, se obtemperantiam abstinere 2.766.40 In communione rerum negligentia locum ob- tinet 2.764.10 Communitas, & conuictus rerum humanarum omnium difficilis est 2.766.1 Communicatis ratio quomodo compleitur 2. 214.20 Commutationibus vtuntur omnes aut sponte, aut inuitè 2.1233.1 Compagine 2.45.1 Compar in Rhetoricis est, cum membra aqua- lia sunt 2.1170.40 Compar in Rhetoricis est, quando duæ partes enuntiantur clausulæ 2.1214.10 Comparatio Geometrica quid apud Mathema- ticos 2.662.50 Comparationis locus in Rhetoricis tomo 2. col. 1151.50 A comparatione locus 2.246.30. & eodem to- mo, colum. 262.40. & colum. 269.60. & col. 271.10.50. & col. 307.40. & col. 336.30 A comparatione facta duobus, locus 1.322.40 A comparatione secundum magis & minus, lo- cus 1.322.20 A comparatio, locus 1.263.20. & eodem tomo. col. 267.40 Compositio. Compositio animalium secunda ex similibus partibus 2.215.30 Compositio prima quæ ex virtutibus elementorum conficitur 2.215.30 Compositio rei naturalis primò tractanda, dein de causis 2.213.30 Compositio rerum omnium triplex tom. 2. colum. 215.20. & seq. per totum Compositio vt captiones fiant tom. 1. colum. 371.50 A compositione indeterminata locus tom. 1. 329.30 De compositione nominum 2.722.40 Composita omnia plus valent, quàm eadem di- uisa 2.510.30 Compressilia corpora quæ 1.774.1 Compressilia ea sunt, quæ possunt, in suas ipso- rum inaneis partes, aut in suos ipsorum me- tus coire 1.613.50 Compressilium corporum, quædam ductilia, quædam non ductilia 1.774.20 Comprimuntur quæcunque matius corporis, quòd

I N D E X.

quod vna coalerent, inaneis habent tom. 1. 773.10
Concha omnia magis fontant tom. 1. colum. 480.30
Concentus inaequalis tristitia afficit, & qualis minus hebilis auribus 2. 711.10
Concentus olim septem neruis constabant 2. 514.10
Conceptio fit interdum in feminis sine coitu voluptate, interdum cum voluptate tom. 2. colum. 307.20
Conceptio periculum ex afflatu marium tom. 2. 80.10
Conceptio periculum ex voce maris, si gestunt, ac libidine turgent 2. 80.60
Conceptio semen maris, & menstruorum excrementum requirit 2. 324.1
Conceptio indicia 2. 136.1 & seq.
Conceptio sui signum 2. 87.50
Conceptioem raro fieri in fluxu menstruum 2. 307.20
De his quae a conceptione ad partum vsque mulieribus eueniunt tom. 2. 137.1 & sequentib.

Conceptus.

Conceptus animatus potentia, non actu tom. 2. 310.20
Conceptus contingit mulieribus sua natura a menstruum profusio 2. 135.10
Conceptus fieri non potest sine maris emissione, & menstruum excremento tom. 2. col. 324.1
Conceptus institutus ad similitudinem iis quae feruntur, & ratio 2. 324.50
Conceptus mulieribus fieri potest sine menstruum profusio, & quibus tom. 2. col. 135.20
Conceptus piscium magna ex parte agitur verum tempore 2. 84.10
Conceptus plurimum animalium quare vno initu fiat 2. 37.1
Conceptus primo habet animam vegetabilem, secundo sensualem, tertio rationalem tom. 2. 310.10
Conceptus purgationem impedit 2. 376.60
Conceptus quando animal perfectum est tom. 2. 111.50
Conceptus quid vocetur ab Aristotele tom. 2. 329.1
Conceptus quomodo fit, & postea obducitur vt crustula in pulve refrigerata tom. 2. colum. 324.30
Conceptus affectio velut inquinatio tom. 2. 377.30
Conceptus indicium in mulieribus tom. 2. colum. 136.1 & seq.
Conceptus in muliere signa tom. 2. col. 136.20.10
Conceptus in vacuis & equabus indicium 2. 121.60
Conceptus maris aut feminis signa tom. 2. col. 136.30
Conceptus quod principium in mare tom. 2. 356.30
Conceptus anima vegetabilis potentia 2. 324.10 & 321.10
Conceptus principio mulieres perturbant solent magna ex parte 2. 378.60
Conceptus plures sunt superflui quidam 2. 374.50
Conceptus deprauationes, fluxus vocantur 2. 350.60
Conceptus plurimum in eodem vero causa 2. 37.50
A conceptu nonnunquam esiliunt menstrua 2. 307.40

In conceptu quae causa qua generantur partes vacantes 2. 372.20
Concessioniones in disceptationibus quales tom. 2. 122.10

Concha.

Concha quae pictoribus vsui est, crassitudine plurimum excidit, & florem non intra testam, sed foris habet 2. 20.10
Concha quae pictoribus vsui est, in Cariae locis potissimum comperitur. ibidem.
Concha dentibus binis fulciuntur, vt crustata 2. 263.50
Concha in locis arenosis sui ortus initia capiunt 2. 89.40
Concha in limo arenoso oriuntur tom. 2. col. 89.50
Concha nulla radice innitentes, sedem non mutant 2. 90.1
Concha tenuiores, & scabrae quomodo dicuntur e latibulo prodire 2. 88.1
Concharum aliae sedem mutant, aliae stabilius degunt 2. 90.1
Concharum aliae vadis, aliae gurgite, aliae duris atque asperis locis, aliae arenosis, nascuntur, ibidem.
Concharum genus omne optimum, cum grauidum 2. 167.1
Concharum genus testaceum 2. 55.40
Concharum genera duo, quorum alterum naturam aliqui vocant, alterum pompilium, siue ouum polypii 2. 58.20
Concharum hospes squilla parua 2. 64.50
Concharum nonnullis testae scabrae 2. 61.30
Concharum nonnullis testae peclinatum diuisa, ibidem.
Conchis quas galadas vocant testa laeuis ibidem.
De concha polypii dubitatio 2. 188.10
Conchylia plantae sunt, & animalia cognitione carentia 2. 158.40
Conciliant homines mala, prouerbio dici solet, cum eadem res vtriusque incommodo sit. 2. 110.10
Concio omnium & maximarum rerum domina in Democratia 2. 863.20
Concludens oratio quandoque deterior, quam non concludens 1. 352.50

Conclusio.

Conclusio necessaria ex non necessariis, quemadmodum & vera ex falsis fieri potest tom. 1. 181.30
Conclusio quomodo naturam praemissarum sequatur 1. 353.1
Conclusio non necessaria, medium nequit esse necessarium 1. 181.40
Conclusiones sunt infinitae, termini vero finiti 1. 208.30

Concoctio.

Concoctio calor quidam est 2. 343.30
Concoctio calore fit 2. 392.30
Concoctio cibi in corpore elixationi similis est, quod a corporis calore partim in humore, partim in calore praestetur tom. 1. colum. 766.10
Concoctio duabus de causis fieri nequit tom. 2. 421.20
Concoctio in ventriculo nauatur, in alio excremento putrescent 1. 766.20
Concoctio leuis elixationi contraria est, ibidem.
Concoctio omnis calore efficitur 2. 362.20
Concoctio pei sectio est 2. 524.50
Concoctio quid sit, & quid, quae huic opponitur, cruditas tom. 1. colum. 762.50 & sequentibus

Concoctio, rei concoquenda commutatio est, siue alteratio 2. 421.40
Concoctio sine anima & calore non concoctatur 1. 976.40
Concoctio loca 2. 360.10
Concoctio probae sanguineae finis adeps & seuum est 2. 333.30
Concoctio tres sunt, maturatio, coctio, affatio: & quae sit haec vnaquaeque, eisdem cruditate species totidem sunt, & eorum definitiones tom. 1. colum. 761.40 & sequentibus.
Concoctio contumacissima omnia humida 2. 436.10
Concoctio minimae apta sunt, quae male oleant 2. 522.60
Concoctio quod recepturum est, digerit in minima debet tom. 2. colum. 127.50
Concoctio ciborum vbi sunt tom. 1. col. 221.10
Concoctum calidum 2. 179.40
Concoctum in quouis genere dulcius est 2. 240.20
Concoctum facilius, quod calidius tom. 1. col. 376.20
Concocta & matura, si spores aut dulces, minus amaras, & odores finitiores praestant, aut certe minus iniustas quam incocta tom. 1. col. 44.1
Concocta quae molliora incoctis redduntur 2. 469.10

Concordia.

Concordia ad amicitiam attinet tom. 2. col. 72.10
Concordia affectatur maxime 2. 701.50
Concordia amicitiae confinis 1. 96.20
Concordia amicorum circa quae 2. 1036.60
Concordia & amicitia quid differant tom. 1. 72.1.20
Concordia inter bonos vera & permanens 2. 721.30
Concordia in quibus sit tom. 2. col. 711.0 & seq. & eodem tom. colum. 269.20
Concordia mundi est 2. 146.30
Concordia non simpliciter dicitur 1. 11.34
Concordia prauorum 2. 10.710
Concordia prauorum circa quae, ibidem.
Concordia prima, & natura recta, quam in concordis esse nequeunt, ibidem.
Concordia proprie est, eadem de principum subiectione que, electio & voluntas non debet utrius, sed publici boni gratia ibidem.
Concordia similibus amicitiae tom. 2. col. 72.60
De concordia tom. 1. colum. 721.10 & sequentibus.
Concordes ciuitates quae 2. 721.20
Concordes esse prauos impossibile est, nisi breui in tempore, quemadmodum & amicos esse 2. 721.40
Concordes esse quid 2. 711.30
Concretio lactis 2. 59.40

Concubitus.

Concubitus alienus praeterquam coniugis peritus interdiciendus 2. 353.20
Concubitus coniugalis cum magna temperantia atque modestia fieri debet 2. 353.20
Concubitus cur forti r viris per hyemem, mulieribus per aestatem tom. 2. colum. 444.50.60
Concubitus cur homini semper opportunus 2. 474.20
Concubitus cur suauissima omnium res, & necessitate impellantur ad concubitus mantes, an rei cuiuspiam gratia genitibus bidinis datum est 2. 441.10 & sequentibus

Concubitus sit cum flatu excurfu tom. 1. col. 446.10
Concubitus masculorum palam recipientes 2. 776.50
Concubitus, vide etiam Coitus.
Concubitus cur oculos atollat, dormiens submitat 2. 441.40
Concubenti cur oculi potissimum infirmantur 2. 449.1
Concubentes cur resoluunt, & languere magna ex parte solent 2. 446.20
Concubentes quare male oleant tom. 2. col. 446.40
Concubentibus si desiderio mingendi tenentur, cur penis tendi vehementius potest 2. 446.20.30
Concubendi facultas cum per aetatem detur, cum incipit cur corpora male oleant, prius autem non 2. 446.60
Concubere cur nequeat, qui mingendi desiderio tenentur 2. 446.1
Concubere non possumus celeriter, vesica plena 2. 443.40
Concubere posse cum homo incipit, quare putescat 2. 442.30
Concubere, vide etiam Coire.
Concupiscendae res quaedam, putata, sanitas atque disciplina 2. 619.10
Concupiscentia non inanimatum est. 2. col. 113.994.20
Condemnantes, & condemnationem exigentes dicitur sunt 2. 870.50.60.
Condolentia quare dilectionis sit tom. 2. col. 1035.40
Condolere quare soleamus cum secari aliquem aut queri, aut terra re affici videmus. 2. 484.0.50

Confidens, & Confidentia.
Confidens est, qui non metuit nec quae decet, nec quando decet, nec quomodo decet 2. 999.0 & eodem tom. col. 1009.60
Confidentes qui, & quales sint tom. 2. colum. 131.40
Confidentia ex quibus oriatur, & quando tom. 1. 133.30
Confidentia vera fortis viri tom. 2. colum. 66.10
Confidentiam ira habet 2. 1131.1
Confidere bene sperantis hominis est tom. 2. colum. 636.40

Confirmatio.

Confirmatio collocatio in Rhetoricis 2. 112.60
Confirmatio in consultationibus vt instituta 2. 119.30 & sequentibus.
Confirmatio in Rhetoricis tom. 2. col. 118.10 & sequentibus, & eodem tom. col. 119.20 & seq.
Confirmatio quatenus enthymematis vera dam 2. 1181.50
Confirmatio aduersariorum vt instituta 2. 112.40
Confirmatio eorum, qui definitioni contrarias demonstratione opiniones astruunt tom. 1. 176.10 & seq.
Confirmatio eorum, qui perperam sentiunt de principis rerum, naturalius tamen sunt loqui, atque nomine ens pro principio vtruntur 1. 181.1 & sequentibus.

Conger piscis.

Conger later 2. 157.20
Conger non parit ouum arenidum 2. 46.40
Conger qua corporis parte fel habet 2. 32.1
Conger quibus caret pennis 2. 286.1
Conger cauda a murana absconditur 2. 171.30

I N D E X.

Congri fetura 2. 120.1
Congro gula est, sed exigua 2. 32.40
Congri albicantes omnes pelagij 2. 155.20
Congri a locustis vincuntur, nam elabi non queunt propter crustae asperitatem tom. 2. 146.50
Congri carniuori tantum 2. 147.10
Congri laeues sunt tom. 2. col. 7.1 & eodem tom. col. 30.10
Congri nigrantes an sint litorales, an pelagij, ambigitur 2. 155.30
Congri pinnae binas habent tantum tom. 2. col. 7.1
Congri polypos superant, sed edere non possunt: laeue enim & lapsum polypi corpus vsium hois effugit 2. 146.50
Congri sepe viuunt cauda abscissa tom. 2. col. 171.20
Congrorum alter alterum maxime aggreditur 2. 146.20
Congris quot branchiae 2. 30.1
Conglutinatio Empedoclis 1. 766.50
Congregatio & segregatio quid 1. 52.60
De congregatione coniugalis vsu lex tom. 2. col. 911.10
Coniectatio minime bona est 2. 680.50
Coniectatio sine ratione, & cito fit ibid.

Coniectura.

Coniectura a commutatione quid differat 2. 1206.30
Coniectura contrarietas quaedam est circa dictionem, & actionem ibid.
Coniectura est quae scire facit 1. 1540.30
Coniectura vt confutetur 1. 1228.1
Coniectura in Rhetoricis 2. 1145.40
Coniectura solum ex dictionibus actionibusque contrariis constant 2. 1206.20
De coniecturis 2. 1204.30.40

Coniugata.

A coniugatis locus tom. 1. colum. 269.50 & secundo tom. col. 1151.30
A coniugatis contrariis locus 1. 262.1
A coniugatis & casibus locus 1. 261.40
A coniugatis & contrariis locus tom. 1. colum. 324.10
A coniugatis vel casibus, locus tom. 1. 336.10
A coniugatis, casibus, & oppositis locus 1. 333.10

Coniugium.

Coniugium adolescentum, puellarumque factum pusillum & inutile edit tom. 2. col. 893.40
Coniugium adulterio non violandum tom. 1. col. 915.30
Coniugium subeunt homines non solum procreationis causa, sed eorum etiam gratia quae ad ipsam conferunt vitam tom. 2. colum. 712.50
De coniugis prouidendum legibus tom. 2. col. 892.60
In coniugio morum similitudo esse debet 2. 911.10
In coniugio, societate vitae, & procreatione liberorum nihil maius sanctiusque esse potest 2. 914.10
Coniugale naturam magis homo, quam ciuile 2. 712.40
Coniugalis concubitus qualis esse debeat 2. 915.40
In coniugali societate inspicienda aetas generationi idonea 2. 893.10.20
Coniugatorum certamen in rebus honestis 2. 917.0
Coniugatorum concordia nihil melius tom. 2. 916.40
Coniugatorum iustum ciuile est tom. 2. col. 942.1

Coniugatorum officia distincta sunt tom. 2. 712.50
Coniugium consensus in honestis tantum modo 2. 917.1
Coniugium ornatus qualis esse debeat tom. 2. 911.10.20
Coniugium pudicitia 2. 916.40
Coniunctio, vox est minime significans, quae nec impedit, nec efficit aliquam vocem significare, apta quidem ex pluribus vocibus componi, extremo atque medio orationis congrues 2. 1249.10
Coniunctionem in initio orationis si apte natura poni, non conuenit 2. 1249.10
Coniunctionum dispositio debita 2. 1166.10
Conuexio in Tragedia est totum id, quod a principio ad vltimam vsque pertinet partem, ex qua mutatio fortunae fit 2. 1247.10
Connexione partim, partim solutione vniuersa Tragedia continetur 2. 1247.1
A connexis locus enthymematum 2. 1153.40
A connexis vel relatiuis locus enthymematum 2. 1151.30
Coniunctio maris & feminae, vide Maris & feminae coniunctio.
Coniuncti varietas in variis animalibus 2. 212.10 & seq.
Coniuncti quae animalia tom. 2. columna 284.50
Conon cum in calamitatem incidisset, relicto ceteris, Euagoram solum petiit tom. 2. col. 1153.40
Confanguinea amicitia multiplex 2. 711.1
Confanguineorum amicitia 2. 712.30.40

Consequens.

Consequens accidit 1. 376.10
Consequens alicuius consequens, ac quoddam posterius est 2. 1396.40
Consequens quid 2. 1396.30
Consequens pars quaedam accidentis est tom. 1. 377.40
Consequentia bona 2. 1106.10
Consequentiae modalium enunciationum. 1. 70.20 & seq.
Consequentia in enthymematis rhetoricis 2. 374.1
A consequentibus locus tom. primo, colum. 267.50 & eodem tom. columna 285.6 & 2. tom. col. 1154.20
A consequentium inuentione locus 1. 258.30
De consequentiarum regulis tom. 1. col. 133.30 & sequentibus
Ex consequenti fallacia 1. 373.50
Conseruatores legum, optimarum magistratus est 2. 872.40
Consideratio de iis quae ad finem ducunt, partim artificiosa, partim inartificialis apud omnes est tom. 2. colum. 1008.1

Consilium.

Consilium Eubulidis prudens 2. 772.50
Consilium, oligarchiae magistratus est tom. 2. 372.40
Consilio quae sint cum laude communia tom. 2. 1179.40
Consolatio ab amicis aspectu & verbis tom. 2. colum. 727.20

Consonantia.

Consonantia ideo demulcere potest, quia mistio, siue temperatio, contrariorum est iunctio apte inter sese, portionemque inuicem custodientium 2. 516.20
Consonantia omnis sono simplicis suauior 2. 516.30
Consonantes litterae lingua & labris proferuntur 1. 3

I N D E X.

2.71.50
In consonantia diapason eur graue acuti antiphonum accipi potest, grauis vero non potest 2.111.50
In consonantia diapason sola, cur magadari solium fit 2.116.40. & seq.

Constantia, Constant.

Constantia in resistendo consistit tom. 2. col. 693.50
Constantis molli opponitur ibidem
De constante & molli 2.693.10 & seq.
Constantes & molles, circa voluptates & dolores versantur 2.689.40
Constantia studiosa laudabilis est tom. 2. col. 686.10

Consuetudo.

Consuevere ab adolescentia plurimum refert 2.617.30
Consuetudo non adferunt dolorem tom. 2. col. 741.40
Consuetudo aufert vim medicamento tom. 2. col. 413.1
Consuetudo, & ea in quibus assueti sumus, iucunda sunt 2.1111.1
Consuetudo habitum rei captentem in nobis efficit, non fatietatem 2.529.20
Consuetudo cum exercitatio fit, auget habitum capientem 2.529.30
Consuetudo non ideo suauis, quia semper delectat 2.529.30
Consuetudo quam natura facilius mutat 2.696.50
Consuetudo rationem habet naturae tom. 2. col. 561.10
Consuetudo res magna cuique ibid.
Consuetudo similis naturae 2.696.60
Consuetudo vim naturae obtinet tom. 1. col. 887.40
Consuetudinis quanta vis sit, leges declarant, in quibus fabulosa ac puerilia plus possunt propter consuetudinem, quam si cognosceremus ea 2.1127.10
Consuetudinem mutare difficile est tom. 2. col. 696.60
Consuetudine quae fiant 2.1110.50
Ad consuetudinem redire saluberrimum tom. 2. col. 561.10
Ex consuetudine ad inconsuetam mutatio molesta ibidem
Consulatus apud Milerum potens 2.841.1
Consul apud Milerum, multarum ac magnarum rerum potestatem habebat ibid.
Consules quos olim appellabantur tom. 1. col. 871.20

Consultatio.

Consultare, ac querere differunt tom. 2. col. 680.40
Consultare, est aliquid querere ibid.
Consultat nemo de iis, quae aliter sese habere non possunt, & quorum non est aliquis finis 2.679.20
Consultatio bona, reductio quaedam est tom. 2. col. 680.60
Consultatio bona, consilij quaedam est reductio 2.681.10
Consultatio de bello & pace 2.1096.10 & eodem tom. col. 1196.10. & seq.
Consultatio de fœderibus & sociis tom. 2. col. 1195.60
Consultatio de iis quae inferuntur, vel efferuntur 2.1096.30
Consultatio de iis, quae in nostra sunt potestate 2.630.50
Consultatio de legislatione & sequentibus 2.1096.40

Consultatio de medijs vel pluribus, vel de vno 2.631.10
Consultatio de pecunijs comparandis in Republica 2.1197.20. & seq.
Consultatio de regionis custodia 2.1096.30
Consultatio de sacrificijs vt instituantur tom. 2. col. 1193.40
Consultatio de quibus fiat 2.630.30. & sequentibus. & 1092.1. & 1006.40. & 1193.20. & sequentibus.
Consultatio eorum quae à nobis quidem, sed non semper eodem modo fiunt tom. 2. col. 630.60
Consultatio & oratio de septem propositionibus instituitur 2.1193.40
Consultatio ex proprijs & praesentibus quae adfunt petenda 2.1150.30
Consultatio in gubernandi facultate tom. 2. col. 630.60
Consultatio in iis versatur, quae plerumque quidem fieri possunt, incerta tamē sunt, quoniam euenient modo, & in quibus est indeterminatio 2.631.1
Consultatio in impossibilibus desistit tom. 2. col. 631.30
Consultatio longum tempus requirit tom. 2. col. 680.50
Consultatio longa, & cita 2.681.20
Consultatio magis in artibus, quam scientijs 2.631.1
Consultatio non circa scientias exactas, & sufficientes est 2.530.50
Consultatio non de aeternis est 2.630.30
Consultatio non de fine, sed de iis quae ad finem 2.831.10
Consultatio non de factis, sed contingentibus est, & futuris 2.676.1
Consultatio non de fortuitis 2.630.40
Consultatio non de humanis omnibus rebus ibidem
Consultatio non de iis quae eodem modo semper fiunt, & ex natura legibus, ibidem
Consultatio non est coniectatio 2.680.50
Consultatio non est opinio ibidem
Consultatio non est scientia 2.680.40
Consultatio omnis perquisitio est, non contra 2.631.20
Consultationis de facultatibus ratio tom. 2. col. 1096.1.10
Consultationis progressus ad causam primam 2.631.20
Consultationi exempla seruiunt tom. 2. col. 1147.20
Consultationi parum idonei sunt, qui proposito sine carent 2.1007.40
Consultationem, & actiones tollunt, ex necessitate omnia euenire affirmantes tom. 1. col. 611
Consultatione vti, rerum humanarum augustissimum 2.1189.50
Ad consultationem adhibemus & alios, cum de rebus magnis deliberare volumus, diffidentibus nobis ipsis, tanquam non sufficientibus ad id discernendum 2.631.1
Ad consultationem res gestae multum vtiliter sunt 2.1147.20
De consultatione 2.630.10. & seq.
De consultatione bona 2.680.40. & sequentibus.
De consultandi potestate, & membrjs eius 2.826.40. & seq.
Quae sint consultanda 2.1193.20. & sequentibus per totum.
Consultabile & eligibile idem est tom. 2. col. 631.40
In consultatione omni, ratiocinatio est tom. 1. col. 888.50
In consultatione quatenus finis consideretur 2.1008.10
Consultatrix & indagatrix partes animae inter se differunt 2.944.60

Consultatrix pars animae circa sensibilia, in quibus versatur, atque profusus circa omnia, in ortu interitumque sunt 2.961.10
Consultatoris mali peccatum grande tom. 1. col. 1103.1
Consultatores necessaria pars ciuitatis tom. 2. col. 2814.50
Consultatores plures sint 2.807.90
Consultandi auctoritas vel omnium ciuium, vel quorundam 2.816.50
Ad bene consulendum is simpliciter aptatur, qui coniectura quod est homini optima, eorum quae cadunt in actionem, excogitans mente capere potest tom. 2. col. 1193.20
Ad consulendum Magistratus collecti veniunt 1.827.1
Ad consulendum multum est situm in auctoritate decentis 2.1193.20
Ad consulendum biliosi atra bile non idonei 2.696.40
In consulendo peccatum quod fit, aut circa uersale, aut circa singulare fieri solet tom. 2. col. 2.680.20
Contagio à lippitudine quomodo fit tom. 459.1.10

Contemplatio.

Contemplandi & docendi duo habitus praecipui sunt 2.203.20. & sequentibus.
Contemplari potest sapiens, etiam si solus sit, quo sapiens est, eo magis potest tom. 2. col. 737.50
Contemplari sapiens melius fortasse potest, si habeat adiutores, attamen sufficientissimum ipse est
Contemplari volens opus habet & prospera externa, & externis bonis 2.740.1
Contemplatio animalis depicti qualis sit tom. 1.885.1
Contemplatio propter seipsam amat tom. 2. col. 737.50
Contemplatione homo summè felix tom. 2. col. 736.50
Contemplatione rerum superiorum & diuinarum quare oblectemur 2.1110.40
Per contemplationem felicitas inest tom. 2. col. 740.1
Contemplatiua operatio continua maior est, nam contemplari magis continet, quam agere quoduis possumus 2.737.40
Contemplatiua operatio Dei est tom. 2. col. 737.30
Contemplatiua operatio ex sufficientibus bonis est 3.737.40
Contemplatiua operatio iucundissima tom. 2. col. 637.40
Contemplatiua vita diuinum quippiam 2.738.20
De contemplatiua felicitate tom. 2. col. 737.20. & sequentibus.

Contemptus.

Contempti fortunati saepe numero solent, etiam absque honorabilibus bonis adest eis forma 2.139.50
Contemptus amulationi contrarius
Contemptus est actus opinionis in id quod indignum aestimatur 2.1114.40
Contemptus species tres, scilicet, despectus, & contumelia, ibidem

Contentio.

Contentio est quae contrarium nomen simul, & vim oppositis rebus habet, aut horum alterum 2.121.1
Contentio nominibus solis 2.121.40
Contentio vi, & in rebus, & in nomine 2.121.1

Contentionem non magis corruptionis quam ipsius esse, causam esse 2.1294.30
De contentionibus 2.121.1
Contentiosus oratio vt se ad dialecticam habeat 1.381.60
Contentiosus syllogismi pugna iniusta tom. 1. col. 381.40
Contentiosus qui 1.381.40
Contentiosus hominibus sophistici quid differant 1.381.50

Continens.

Continens eligens est, sed non cupiens tom. 2. col. 2.629.40
Continens & incontinens circa voluptates versantur 2.689.40
Continens & temperans quid differant inter se 2.696.10
Continens & pertinax quid ab inuitem differat 2.695.40
Continens iustus agit incontinente tom. 2. col. 1.1003.1
Continens non mutat sententiam ob perturbationem, atque cupiditatem, ibid.
Continens num quandoque vituperandus 2.552.40
Continens prauas sciens esse cupiditates, non sequitur eas ob rationem 2.686.20
Continens vehementibus agit cupiditatibus, non enim continentem dicitur, qui medicos compescat cupiditates 2.951.10
Continens temperans non est 2.656.30
Continens temperantem comitatur, ibid.
Cura quae continens & incontinens versatur 2.889.40. & seq.
De continente & incontinente tom. 2. col. 686.40. & seq.
De continens, & pertinacis conuenientia, & differentia 2.695.20. & seq.
Quanam pacto continentes agunt, tom. 2. col. 687.10. & seq.
A continente subiecto locus 1.288.30

Continentia.

Continentia & incontinentia circa corporis cupiditates, voluptatesque versatur tom. 2. col. 1.1003.10
Continentia & incontinentia circa iram quoque versatur 2.1003.10
Continentia & tollerantia quid differant 2.551.1
Continentia in superando consistit 2.693.50
Constantia laudabilis, ac studiosa est tom. 2. col. 686.20
Continentia magis quam constantia est expectanda 2.693.60
Continentia non absolute 2.691.30
Continentia non est virtus 2.658.20. 687.10
Continentia non omnis studiosa tom. 2. col. 687.10
Continentia prouid ad cupiditatem animi retinaculum est, per quam in fruendis rebus prauas voluptates incitantem cupiditatem rationem tollunt, ac continent 2.1073.50
Continentia quid à reliquis virtutibus differat 2.671.10
Continentia virtus est cupida, qua cupiditatem quam in malas fert voluptates, ratione inhibet 2.1078.50
Continentia virtus est, & iustiores efficit sui studiosos 2.1003.1
Continentia vt à constantia differat tom. 2. col. 1.1003.10
Continentiae cupiditates vehementes, & prauae 2.687.10
Continentiae officium est, ratione, cupiditatem, carpes ad illecebras voluptatesque cientes, compescere, & animo aduersus naturalium rerum defectiones perturbationsque con-

I N D E X.

stanti esse, ac durabili 2.1075.20
Continentiae proprium est, posse cohibere ratione cupiditatem, ferentem ad malas delectationes, & voluptates, & pari, & tolerare pro natura indignitatis & agritudinis tom. 1. col. 1080.1
Contentiam concernentia problemata 2.561.1. & sequentibus.
Contentiam & temperantiam cur in iuuenibus & diuitibus maximè recentemus, iustitiam vero in pauperibus, 2.561.50
De contentia & eius oppositis tom. 2. col. 685.60
De contentia & incontinentia tom. 2. col. 951.10. & 40. & sequentibus.

Contingens.

Contingere 1.99.10
Contingere duobus modis dicitur tom. 1. col. 99.50
Contingens 1.99.10
Contingens & absoluti mistio, in secunda figura 1.108.20. & seq.
Contingens & inesse mistio in tertia figura 1.111.20. & sequentibus.
Contingens & necessarij mistio in prima figura 1.105.10. & seq.
Contingens & necessarij mistio in secunda figura 1.109.10. & sequentibus.
Contingens & necessarij mistio in tertia figura 1.112.1. & seq.
Contingens corruptibilia sunt, 2.1368.20
Contingens modi tres, necessarium, non necessarium, possibile 1.58.1
De contingenti non necessario in syllogismis 1.99.10. & sequentibus.
In futuris contingentibus quatenus regula contradictionum locum habeat, tom. 1. col. 62.1. & sequentibus.

Continuum.

Continuum est, quod in infinitum est diuisibile 1.443.10
Continuum est quid haerens 1.484.40
Continuum est quod in diuisibilia semper diuisibile est 1.551.30
Continuum non indiuiduum 1.426.50
Continuum omne fortasse diuisibile est tom. 2. col. 1.473.1
Continuum omne in semper diuisibilia diuisibile 1.493.40
Continuum omne tale est, vt inter fines aliquid sit vniuocum 1.497.30
Contini pars nulla parte caret, 1.497.10
Continuum nullum ex indiuisibilibus componi 1.493.1. & seq.
Continua secundum se quae sunt, 2.1415.30
In continuo insunt dimidia infinita, non actu, sed potentia 1.539.20
Contractuum priuatorum cura magistratibus fit, 2.863.20

Contradictio.

Contradictio 1.60.1
Contradictio est oppositio, cuius per se medium nullum est 1.175.30
Contradictio & contraria non idem tom. 2. col. 1376.10
Contradictio prima contrariorum, ibid.
Contradictionis medium Anaxagoras statuere videtur 2.1310.10
Contradictionis partes affirmatio, & negatio 1.175.40
Contradictionis regula quatenus in futuris contingentibus locum habeat tom. 1. col. 62.1. & sequentibus
Contradictiones simul praedicari impossibile 2.1304.1

Inter contradictionem nihil medium tom. 2. col. 1309.20. & eodem tom. col. 1376.10. 20
Contradictiones neque vere simul, neque falsae sunt 1.61.1
Contradictoria quae 1.60.30
A contradictionis locum tom. 1. col. 245.1. & eodem tom. col. 260.40. 50

Contrarietas.

Contrarietas differentia perfecta est tom. 2. col. 1375.50
Contrarietas in qualitate esse videtur tom. 1. col. 30.40
Contrarietas omnis priuatio est, non contraria 2.1376.30
Contrarietas omnis priuationem alterius contrariorum habet 2.1376.30
Contrarietas prima habitus & priuatio, eaque perfecta 2.1376.10
Contrarietas quantitatis maximè circa locum versari videtur 1.24.10
A contrarietatum coningationibus locus tom. 1. col. 125.30
Contrarietates in ratione speciei differentiam solum faciunt 2.1380.50

Contrarium.

Contrarium contrarij nutrimentum dicitur esse 1.534.60
Contrarium appetit contrarium, non per se, sed per accidens 2.709.1
Contrarium quomodo gignitur ex contrario 2.303.10
Contrarium secundum locum est, quod secundum rectitudinem plurimum distat tom. 2. col. 1396.30
Contrarium vnum vni 1.553.30. & tom. 2. col. 1377.10
Contrarij ad contraria bonus habitus, tom. 2. col. 416.1
Contrarij cui nihil incidit, nullusque contrarius locus est, id ab interitu immune tom. 1. col. 940.20
Contraria ab eodem effici non possunt, tom. 2. col. 467.10
Contraria à contrarijs sentiuntur magis 2.434.50
Contraria ad sua contraria omnia plenius innotescunt 2.533.20
Contraria contrarijs curantur, 2.413.30
Contraria eadem simul esse potentia non actu contingit tom. 2. columna 1306.10. & eodem tom. columna 1369.1. & eodem tom. columna 1144.50
Contraria circa idem aut specie, aut genere fieri solent 1.366.50
Contraria eidem ferè tribui refutatur prolixè 2.1387.50. & seq.
Contraria magis medio, quae plus ab eo distant 2.624.60
Contraria mutuo non se patiuntur 1.424.10
Contraria non in omnibus qualitatibus tom. 1. col. 30.40
Contraria non facile est simul agitari tom. 1. col. 435.10
Contraria non omnia sunt vicissim tom. 2. col. 1359.50
Contraria non plura vni 2.1375.50
Contraria multipliciter dicuntur, 2.1375.50
Contraria omnia distant inter se, tom. 2. col. 210.20
Contraria omnia in eadem veniunt diuisione 2.210.40
Contraria quaedam secundum accidens quibusdam insunt 2.1382.1
Contraria quae proprie dicantur tom. 1. col. 1.4.10. & tom. secundo, col. 1138.40. & seq.
Contraria rem eandem efficiunt, tom. 2. col. 439.1

I N D E X.

Contraria sibiipsis existiosa, tomo primo, col. 940.20
Contraria faciunt principia Parmenides, & Democritus, & omnes fere alij 1.419.60
Contraria simul in eodem, & indiviso esse nequeunt, 1.376.20, & tomo secundo, col. 1309.10, & eo lem tomo, col. 1187.50
Contraria secundum naturam & legem que 1.384.10
Contraria specie que 2.1319.10
Contraria simul posse, licet non esse tomo. 2. col. 1.1.69.1
Contraria sunt, medium, maius, & minus 2.1028.40
Contrarie enuntiationes que, tomo 1. col. 60.20.40
Contraria enuntiationes simul vere esse non possunt, subcontrariae possunt, 1.61.1
Contraria vniis plura 1.46.60
Contrarium alterum semper secundum prius dicitur, 2.1376.50
Contrarium contrarij effectus, tomo. 2. col. 345.40
Contrarium eadem disciplina est tomo. 1. col. 1.1.10
Contrarium eadem est scientia to. 1. 173.20, & col. 5.40
Contrarium facultas necessaria, tomo. 1. col. 1089.40
Contrarium in contraria progressio magnam admittit commutationem, tomo. 2. col. 462.20
Contrarium materia quoniam modo ad utrumque se habeat dubitatio tomo secundo, col. 145.9.60
Contrarium media quaedam nomem habent, quaedam non 1.32.50
Contrarium nullum proprie principium est 2.1427.30
Contrarium quodam modo eadem species 2.1341.1
Contrarium species plures, 2.1375.50
A contrario locus 1.244.20
A contrarij definitione locus 1.314.10, & eodem tomo, col. 314.30
A contrarij in commissione locus 1.281.20
A contrarij subiecto locus 1.260.20
A contrario genere locus, 1.281.10
A contrariis locus, 1.160.60, & eodem tomo, col. 304.20, & col. 335.30.40, & tomo secundo, col. 151.20
A contrarium eiusdem generis medio locus 1.33.1
A contrarium medio locis, tomo 1.282.50
A contrarium priuatione locus 1.324.40
Ab altero contrarium similitum locus 1.324.40
Ab altero contrarium similitum locus tomo. 1.330.30
A contrariis, & mediis locus 1.283.10
A contrariis immediatis locus, 1.258.40
A contrariis mediatis locus tomo primo, col. 260.1
A contrarium consequio locus 1.260.10
A contrariis secundum habitum locus, tomo. 1.324.60
De contrariis 1.35.30
Econtrario fieri omnia, & in contrarium currunt, vel in medium 1.420.50
Ex contrariis generatio multifariam tomo. 1. col. 103.20
Ex contrariis Mundus, Civitas, generatio, & artes constant 2.1464.40, & seq.
In contrariis mediatis non necessum alterum inesse susceptio, 1.335.10
Inter contraria fieri commutatio potest to. 1. 31.20
Contribulibus quid debeat, tomo. 2. col. 718.20
Contumax appellatur is, qui aegre, aut pauca ad gratiam dicit, 2.699.20

Contumelia.
Contumelia quid 2.1125.10
Contumelia voluptatem sibi sic struit, vt in probum ac dedecus alios ducat 2.1076.40
Contumelia vnde 2.1125.10
Contumelia (vt recte Euenes dicit) tamen nil sibi commodet, iniuria tamen gaudet 2.1076.40
Contumelia causa voluptas 2.1125.10
Contumelia exemplum in Philippo, qui a Paulania occisus est, quia non vlcebat contumeliam sibi factam ab Aralo 2.851.50
Contumelia partes plures, quarum vna queque ad iram concitat 2.851.40
Contumelia vituperatio proxima 2.1125.20
Contumeliantum amatores sunt, quibus est superius labium eleuatum, & qui specie proni sunt, & rubicundi 2.1522.30
Contumeliose agere humana affectio tomo. 2. 567.10
Conturbati in dicendo stare vehementer conturbantur 2.553.50
Conus quid 2.435.20
Conuersio.
Conuersari amicis expetibile 2.728.20
Conuersatio cum sanis fortibusque cur non ad corporis vigorem proficiat, cum virtute autem praeditis, mores informet 2.564.10, & eod. tomo, col. 728.40
Conuersatio improborum noxia & flagitiosa 2.728.30
Conuersatio iuuenibus grata 2.704.10
A conuenientia ignotiore locus tomo. primo, col. 295.20
A conuenientibus pariter locus, tomo. primo, col. 305.10
Conuersio.
Conuersio latiorum omnium prima tomo. 1. 541.60
A conuersione locus 2.299.40
De conuersione absolutarum propositionum 1. 87.20, & se q.
De conuersione propositionum de modo 1. 87. 50, & seq.
De conuersionibus terminorum in syllogismis, 1.160.10, & seq.
Ex conuersione bonorum virtutis exercitatio 2. 725.20
Conuicia quaedam legibus prohibentur tomo. 1. 656.50
Conuiciendi desiderium num ad amorem pertinet 2.1035.40
Conuulsioue corripi solent pueri, & quando, & qui praecipue, & quae huic malo nocent, 2. 143.1
Conuulsus quare maxime corripiantur qui concitate currunt 2.456.0.20
Copulatio vltima est generatione 1.484.50
Cor.
Cor calidissimum omnium partium est tomo. 1. 864.30
Cor dissimulare est propter suae figurae formam 2.126.0
Cor & cerebrum, vitae principatum obtinent 2. 255.40
Cor & iecur omnibus animalibus necessaria, alterum propter caloris originem, alterum cibi concoquendi gratia tomo. 2. columna 250.60
Cor & iecur statim deprehendi possunt in sanguineis quamlibet exiguis animalibus 2. 241.10
Cor magnam quae habent 2.446.30
Cor magnam timidus ibidem

Cor nullum viciu patitur graue, idque refectione, & iudicium huius rei, tomo. 1. col. 246.50, & eodem tomo, col. 361.50
Cor omnium partium primum consistens, sanguinolentum est 2.244.60
Cor non simile omnibus animalibus, tomo. 2. 255.50
Cor omnibus quibus sanguis, & septum transierunt 2.310
Cor piscium quod tendit 2.330
Cor primo formatur in generatione, aut eius proportionale 2.329.10
Cor primum quare gignatur, tomo. 2. col. 250.20
Cor principium motus lacticiae ac tristitia, sanguinumque, & terminus, 2.44.60
Cor principium naturae eorum quae sanguinem habent 2.45.10
Cor principium simularium, & dissimularium partium 2.35.20
Cor quare necessarium, & quae habent, tomo. 2. 250.60
Cor quasi focus, & arx corporis, tomo. 2. 60.8, & 251.1
Cor quibus est, & quare, 2.244.10
Cor quibus frigidum, hanc metuendi affectioni sunt opportuniore, 1.12.20
Cor sanguinis origo & fons, tomo. 1. col. 898.10, & eodem tomo, col. 964.30, & tomo. 2. col. 245.20, & eodem tomo, columna 278.30
Cor sanguinem habet, sed tenuissimum tomo. 2. 17.1
Cor sentiendi, & mouendi, & nutriendi principium in sanguineis 2.17.10
Cor tanquam abiunctum est animal, tomo. 1. 921.10
Cor veluti alterum animal inest iis quae corde vitalem originem continent, tomo. 2. col. 245.40
Cor venarum pars & principium, tomo. 2. 244.40
Cor venarum principium & origo, tomo. 1. col. 85.10, & eodem tomo, col. 956.60, & tomo. 2. col. 7.30, & eodem tomo, col. 228.1, & col. 325.50
Cor vitae, sensus, & motus principium tomo. 2. col. 956.10, & tomo. 2. col. 243.30, & col. 245.30
Cor vltimo moritur 2.37.20
Cor simile, & dissimulare, 2.17.10
Cordis articulatio qualis, & quae indicat tomo. 2. 246.10
Cordis bubuli natura, & quid intus reperitur 1. 394.30
Cordis discrimina ad mores pertinent, & quot 2.246.20
Cordis dolore vexatur equus malo irremediabili, & indicia 2.649
Cordis pulmonis quae locum homo calidissimum, & sanguine refertissimum habet tomo. 2. 226.10
Cordis substantia nervos habet, tomo. 1. col. 973.50
Cordis venosa est natura, 2.39.10
Cordis ventriculus vas 2.140
Cordis ventriculi ampliores, frigidiores tomo. 2. 212.6.0
Cordi nullum excrementum, & quare tomo. 2. 261.50
Cordi tria tribuuntur, palpitatio, pulsus, spiratio, quae tamen eadem in natura conueniunt videntur, tamen non congruunt 1.694.1
Corde carens nullum animal ortum est, 370.1
Corde qui affectus conspiciuntur, tomo. 1. col. 247.1
A corde meatus ad pulmonem peruenit & quales 2.16.40
In cordis principatum summus animalis arbor col. 1. 361.20

In corde aut eius proportionali caloris naturalis origo est 1.948.10
In corde, & vicinis partibus calor vehementissimus, tomo. 1. columna 962.40, & tomo. 2. col. 244.40
In corde nervorum copia abundat tomo. 2. 245.40
In corde sanguis praeter venas, 2.52.10
In corde sanguis sine venis, in aliis visceribus non tomo. 2. col. 244.50
Cordis forma.
Cor animalium maiorum triplicem, minorum duplicem ventriculorum habet, tomo. 1. col. 245.50
Cor cauum & spissum est, cauum vt continet sanguinem: spissum, vt principium caloris feruere possit, 2.244.50
Cor articulationem quandam habet tomo. 1. 146.10
Cor forma simplex 2.350.1
Cor mucronis sui partem carnosam, & spissam habet 2.116.30
Cor nervulos suis in cauis continet, ibidem
Cor operum membranae inuolucro pingui & corpulento 2.16.20
Cor quot constat ventriculis, & eorum naturae 2.245.50
Cor sine osse omnium, praeter quam equi, & cuiusdam hominum generis ibidem
Cor ventriculis suis distinguitur, tomo. 2. col. 20.10
Cordis discrimina ad mores pertinere aliquatenus 2.246.20
Cordis extremum in mucronem turbatur firmissimum 2.245.30
Cordis forma qualis 2.16.30
Cordis medium cauum & spissum quare 2. 244.50
Cordis sinus ad pulmonem peruij redduntur 1.16.40
Cordis sinus triplex quomodo distinguitur ibidem
Cordis sinuum varietates in animalibus, tomo. 241.1
Cordis sinuum quantitas 2.16.40
Cordis ventriculus dexter sanguinem plurimum & calidissimum habet, quam ob rem pars corporis dextra calidior, tomo. 2. col. 246. 10
Cordis ventriculus medius sanguinem moderatum, tum copia, tum calore, sed puriorem continet ibidem
Cordis ventriculus sinister modicum & frigidissimum sanguinem habet, ibidem
Cordis ventriculos ampliores habentes, non sint obesei 2.246.40
Corde omnia intra se sinum triplicem habent, tomo. 2. 16.20, & eodem tomo, columna 41.1
In corde bouum quorundam ofsculum continentiaunt tomo. 2. col. 31.20
Cordis situs.
Cor pulmonem paulo superius ad arteriae fistulam 2.16.20
Cor arteriae, obesei, cartilaginei, fibrosi, & vinctis, & quae annectitur, cauum est tomo. 2. 15.50
Cor ceteris animalibus in medio pectore, homini tantum vergit ad laeuam, vt eius partis refrigerationem moderetur, & compenset 2. 245.30
Cor cerebro opponitur 1.864.30
Corcum aorta mucronato turbine iungitur, in pedibusque parte eadem vergit omnium partiter, quae pectus foriuntur tomo. 2. col. 16.20
Cor hominis laeuae parti est commissum tomo. 1. 31.20

Cor in omnibus praeter hominem in medio pectore ibidem
Cor in parte priori atque in medio est situm ibidem
Cor magnum quibus animalibus proportione fit 2.46.30
Cor maximo sinu venae coniungitur maiori, ad quam lactes etiam sunt, 2.16.40
Cor medium in pulmonibus locum tenet 1. 964.50
Cor mucrone suo priorem in partem tendit omnibus praeterquam in piscibus tomo. 2. 32.30
Cor parte sui ampliore, & gibba, superiora corporis spectat 2.16.30
Cor serpentinus quomodo situm, & quale 2. 34.10
Cor sinum triplicem habet, & eius situs, & forma 2.16.20
Cor sinu medio aortae iungitur, 2.6.40
Corvis locus in homine, & ceteris animalibus 2.244.20.30
Corvis piscium situs, & quod vergit mucrone 2. 245.40
Corvis situs 2.244.20, & 245.30
Corvis situs in terrestribus, & piscibus non eodem loco 1.962.20
Corde elato pulmones efferuntur tomo. 1. 964.60
Corde praedita, & pulmonum expertia, branchiarum ministerio refrigerationem suscipiunt 1.962.10
A corde creatus ad pulmonem ducuntur perpetui, similesque eodem, quo arteria, modo, in omnes pulmonis partes, & meatus, qui eadem ab arteria tendunt, sequuntur tomo. 2. columna 16. linea 40
Cordis motus.
Cor affectum violentum nullum patitur 2. 246.50, & 261.50
Cor in iuuenibus magis palpitat, quam in iis, qui summa senectute, & affecta aetate sunt, quoniam maior in illis ipsis halitus surgit 1.964.30
Cor palpitare statim cernitur in partium prima generatione 2.245.10
Cor soli homini palpitat, quia homo solum spe rei futurae, speculationeque mouetur tomo. 2. 249.20
Cordis motus assiduus 1.964.40
Cordis palpitatio est impulsus caloris in corde vigentis & refrigeratione, vel excrementaria, vel colligatice, tomo. 1. 964.1
Cordis pulsus perpetuus, tomo. 1. col. 964. 10.20
Cordis pulsus qualis 1.964.10
Cordis pulsus quid 1.964.40
Cordis pulsus vnde agatur, tomo. 1. col. 964. 20
Corde exempto quaedam vitam protrahunt 1. 963.10
Corde frigido, totius animalis consequitur interitus 1.948.10
Ad cordis palpitacionem, pulmonem spectare, male opinatum est 2.149.20
De corde hominis, ceterorumque animalium, & eius sede 2.16.10, & seq.
De corde, & eius qualitate, quamque ob causam animalibus in iunctum sit tomo. 2. col. 243.5. & seq.
In pluribus cor laxo intervallo distat a pulmone, sicutque superius tenet, vt nihil ad cordis palpitacionem conferat pulmo tomo. 1. col. 249.20
Quam corporis partem in quibusque animalibus cor obrineat, tomo. 2. col. 12.20, & sequent.
Coracis ars 2.1158.1
Coracis liber 2.1190.60

I N D E X.

Cordulus, sive Cordula piscis.
Cordulus ab aquis agrellus terram petiit vnde cibum accipiat 2.145.50
Cordulus ad ambulandum idoneus, ibidem
Cordulus branchias habet, sed pulmone caret ibi
Cordula pedibus natis, & cauda, quam simileni siluro habet, quoad paruum magno licet conserue 2.7.10
Cordulus quadrupes est 2.145.50
Cordulus vnus omnium piscium pedibus subnititur, & branchias gerit 1.958.50
Corduli victus & natura 2.145.50
Corduli caudam habent laxam, & latam tomo. 2. 238.60
Corduli quamvis branchias praediti, pedes habent, quoniam penna caret, ibidem
Coriscus nigerrimus 2.957.50
Corinthij conuiciatum Simonidem sibi purarunt, quod eccinerit, non congeri cum Corinthijs Ilium, 1.110.10
Corinthij mali amicis habebantur, inimicis vero boni ibidem
Cornigera.
Cornigerum nullum exertis dentibus, nec feratis 2.24.10
Cornigera cur non ructare soleant 1.473. 10.20
Cornigera magna ex parte bifida per naturam sunt 1.962.10
Cornigera non dentata vtrique sunt, quippe quae primoribus maxilla superioris careant dentibus, tomo. 2. col. 24.1, & columna 24.1
Cornigera omnia vbi valuum habent, tomo. 2. 37.40
Cornigera seum habent 2.223.10
Cornigerorum intestina maiora, & replicata, multiplicabilioraque sunt, tomo. 2. col. 258.10
Cornigerorum minimum caprea, tomo. 2. col. 24.50
Cornigerorum nullum paruum admodium 2. 33.40, & eodem tomo, col. 245.30
Cornigeris & ruminantibus ventres multi, tomo. 2. col. 257. linea 1
Cornix.
Cornix dissidet cum noctua, & quare, tomo. 2. 169.20
Cornix & ardeola amica 2.170.40
Cornix occidit tympanum 2.169.40
Cornix oua noctuae meridie surripiens absumit, cum non clare interdiu noctua videat tomo. 2.169.20
Cornix pullorum curam post educationem gerit 2.110.40
Cornix sola inter aues pullos suos iam volantes pascens comitatur, 2.110.40
Cornix oua Noctua nocte exedit, tomo. 2. col. 169.20
Cornici aduersatur mustella, & eius oua ac pullos violat 2.169.30
Cornices littora petunt, vt ex aquis eiecta animalia tangant 2.149.50
Cornices magnitudine pari & in Aegypto, & in Graecia, & quare, tomo. 2. col. 165.40
Cornicum feminae tantum incubant, assidueque in opere perseverant 2.111.20
Cornicum mares feminis cibum suggerunt, pascuntque incubantes, ibidem
Cornicibus natura carniore, & omniore est tomo. 2. columna 145.50
Cornu.
Cornu ceruini incensu, infecta plurima figunt 2.70.60

I N D E X.

Cuculi forma 2.110.50
Cuculi natura & consideratio 2.110.40. & sequentibus
Cuculi nificatio 2.105.1
Cuculi parvus 2.1.1.1
Cuculi pullus quo tempore grati saporis ibidem.
Cuculi pullos nemo vilit 2.110.60
Cuculum ex accipitre fieri opinio nonnullorum 2.110.40
Cuculorum in Helice mira in generando natura 2.153.50
Cuculus piscis.
Cuculus piscis inter vocales habetur tom.2.72.10
Cuculus piscis perinde vt cuculus auis obfrepit, vnde nomen accepit, ibidem.
Cuculi piscis ambigunt, an litorales, an pelagij 2.155.50
Cucumer.
Cucumer cur fructu vacet, cum florem habeat 2.120.1
Cucumer non annuum fortitur naturam, sed viere vterius potest 2.122.30
Cucumeres in ferulis quis cur ampli redduntur 2.121.10
Cucumeres humi si qui laudati, qui non tom.2.121.50
Cucumeres partem radicis proximam habent, amariorem 2.124.10
Cucumeres, pepones cognominati, cur optima pulcherrimis locis proueniant tom.2.125.50.60
Cucumeres quomodo sunt praeoces, tom.2.122.30.40
Cucumeres quomodo feruantur virides per totum annum 2.122.10
Cucumeres quare in terram conditi, maiores multo efficiuntur 2.121.10
Cucurbita.
Cucurbita cur fructu vacet, cum florem habeat 2.120.1
Cucurbita si le contacta omnibus in Autumnodatur, vt in eis lac ageatur tom.2. colum.133.10
Cucurbitae quomodo feruantur virides per totum annum 2.121.20
Cucurbitas paruas si quis in terram condiderit, cur maiores multo efficiat tom.2. colum.121.10
Culex.
Culex aculeum anteriore parte gerit 2.7.30
Culex ex ripulis 2.95.30
Culex exurit fenestram 2.159.1
Culices generatio 2.95.30. & eod. tom. colum.103.1
Culices acida, non dulcia gustant 2.71.10
Culices acris aculeo pungunt, tom.2. colum.67.30
Culices ex ascaridis generantur 2.95.20
Culices ficarj ex caprifico arbore gerantur, & quomodo 2.10.1.1
Culices multiones disti mel sentiant 2.70.50
Culices multiones vnde generentur 2.155.20
Culices nec coeunt, nec ex animalibus oriuntur 2.139.20
Culices palustres primum in humore, deinde foris viuunt 2.1.20
Culices vinarij ex vermiculis, qui faece vini accrescente gignuntur, originem trahunt 2.96.1
Culicum erura qualia, & ad quem vsus, tom.2. 370.20

Culicum generationis tempus 2.96.50
Culicibus gaudent aues nonnullae, nec alio magis, quam venatu culicum viuunt tom.2. colum.45.10
Ex culicibus asili proueniunt 2.1.20
Culicilega a cuculis descriptio, & passus tom.2. 49.20
Culina siue perna quid 2.45.1
Culturæ officium 2.52.50
Culeus circa rem diuinam necessaria ciuitatis pars 2.88.50
De cultoribus & agricolis 2.88.20. & sequentibus
Cuneus duo sunt vestes, sibiicem contrarij 2.148.50
Cur à cuneo paruo existente, magna sciuntur pondera, & corporum moles, validaque fit impressio 2.148.50.60
Cuniculi ingeniosi & timidi 1.5.1
Cunila herba remedium testudini contra viperam 2.173.40
Cunilam plagæ apponunt ciconiae & cæteræ aues, cum vulnus per pugnam accepertit 2.173.50
Cupedia dedit serpentes 2.236.50
Cupiditas.
Cupiditas in consultatione, irascientiam & cupiditatem diuisa 2.100.1.40
Cupiditas indigentia, siue desiderium quoddam est 2.45.4.10
Cupiditas iucundorum est tom.2. 128.1 & eod. tom.2. colum. 47.10. & col.100.2.50. & col.101.8.10
Cupiditas naturalis indigentiae est repletio 2.64.7.50
Cupiditas rei suavis est 2.138.1
Cupiditatem diuiso 2.111.50
Cupiditatum species diuersæ 2.640.40. & sequentibus
Cupiditas naturalis.
Cupiditas amenti naturalis est 2.640.40
Cupiditas à natiuitate in omnibus deprehenditur 2.100.4.50
Cupiditas concubitus naturalis 2.640.40
Cupiditas formam sequitur elegantiore 2.475.1
Cupiditas rationis paedagogia regatur tom.2. 642.40
Cupiditas pueri viuunt 2.64.30
Cupiditates aliae honestae, aliae fecus tom.2. 690.0
Cupiditates honestarum voluptatum laudabiles sunt, turpium vero vituperabiles tom.2. 737.20
Cupiditates magis ad aquantiam, quam patriamonia 2.475.1
Cupiditates mediocres, per pauca, & rationi obediens esse debent 2.6.3.40
Cupiditates naturales sequenti ignoscendum magis 2.60.2.20
Cupiditates plurimarum rerum necessariae sunt, & nonnullae nisi expleantur, interimunt 2.448.10
Cupiditates rationales quæ 2.111.60
Cupiditates temperantis neque vehementes, neque prauæ 2.687.10
Cupiditatibus naturalibus pauci peccant, nisi excessu 2.640.50
Cupiditas irrationalis.
Cupiditas aduersatur electioni 2.62.9.40
Cupiditas citra persuasionem trahit, quippe quæ ratione caret 2.100.4.30
Cupiditas etiam feris animalibus inest, tom.2. 100.6.10
Cupiditas in infinitum ex paruis initiis extenditur tom.2. colum. 757.10. & eod. tom. 925.1

Cupido 773.1
Cupiditas magis iniusta, quam ira, tom.2. colum. 692.40
Cupiditas occulta, & insidiosa est, tom.2. colum. 62.40
Cupiditas quam ira turpior tom.2. colum. 602.10
Cupiditas rationem non sequitur ibidem.
Cupiditas temperanda atque castiganda tom.2. 642.30
Cupiditas voluptatum insatiabilis ibidem.
Cupiditatis actus auget id quod est eiusdem generis ibidem.
Cupiditatis natura infinita est, ad cuiuspletionem plurimi viuunt 2.774.1
Cupiditati cupiditas non repugnat, tom.2. colum. 629.40
Cupiditati semper dolor iungitur, tom.2. colum. 1006.20
Cupiditate quæ fiunt 2.111.1
Cupiditates irrationales quæ, 2.111.50
Cupiditates magnæ & vehementes rationem extrudunt atque eiciunt, 2.642.40
Cupiditates omnes fere sunt contra rationem 2.56.1.40
Cupiendi in generibus quomodo res habeat 2.475.10
Cupiditatum non necessariarum exemplum 1.69.30
Circæ propriis cupiditates complures homines, multisque modis delinquant tom.2. colum. 640.60
In cupiditatibus etiam honestis excessus vitiosus 2.620.40
Per cupiditatem quæ sunt voluptatem habent 2.679.10
Quicquid iuxta cupiditatem est, voluntarium indicatur 2.100.40
Cupiditatum imagines aligeræ pinguntur tom.1. 931.60
Cupressus arbor annofa maximæ fit tom.2. colum. 941.10
Currere, & Cursus.
Currere cur difficilium, quam ambulare tom.2. 455.1
Currentes cur potius cadamus, quam ambulantes 2.451.1
Currentes non admodum concitate, cur immerose respirant 2.459.30
Currentes nudi, quam vestiti sunt coloratiores, & quare 2.430.10
Currentes obquatiens manus velocius currunt 2.450.50
Currentes obquatiens manus, se sustentant ibidem.
Inter currendum quare aër in flatum conuertitur nobis videatur 2.452.50
Cursus carnem refrigerat 2.591.1
Cursus cur corpus ita implere non potest, vt fricatio, ibidem.
Cursus quem induci agimus, & olei sub vestem perunctio, cur pallidulos reddat 2.591.30. & sequentibus.
Cursus quem nudo corpore agimus, colorem præstat amoeniorem 2.594.0
Cursus quomodo differt ab ambulatione tom.2. 745.1
Cursus velox eur in homine, & cæteris animalibus capitis morbum inducat tom.2. colum. 450.50.60
Cursus velocior fit obquatiendis manibus, & quare 1.613.60
Cursum concitate agentes quare committuntur xime corripiantur, vbi quis intercurrendum eis subterit 2.456.10.20
Cursum equo arripientes cur minus decidunt 2.457.10
In cursu pes sinister magis proicitur tom.2. colum. 925.1

Cuspidos pisces, gregales sunt tom.2. 14.10
Cusca auis ouis cuculi fouet, & excludit, & pullos educat 2.111.1
Cusca in nido parit cuculus, ibidem.
Cuspidos pisces æstate pariunt, tom.2. colum. 62.10
Cuspidos principum vt habendi, tom.2. colum. 81.10
Cuspidos sacerarum pecuniarum, tom.2. colum. 86.10
Cuspidos vrbis quales esse deceat tom.2. colum. 88.10
Custodia causa circa se habere aliquos Dyoniostio postulant, quid consulerit quidam 2.805.40
Cutis.
Cutis carne siccitate efficitur, tom.2. colum. 30.1
Cutis causa crassitudinis & tenuitatis pili 2.387.10
Cutiscapitis crassissima est, & humoris plurimum continet 2.387.30
Cutiscapitis rara admodum est, ibidem.
Cutis colorum causa in animalibus brutis 2.39.50
Cutis continuatur perpetuo contextu in omnibus animalibus, nec alibi interpellatur, quam in vrbis meatus solent euaporare, atque etiam in ore, & vnguis 2.47.20
Cutis hominis tenuissima est proportione magnitudinis tom.2. colum. 47.10. & eod. tom.2. colum. 66.10. & col. 386.20
Cutis hominis præ sit imbecillitate facili mutatur, & vel à sole, vel flatu redditur nigrior 2.391.40
Cutis hominis veluti affectus carnis exultat 2.470.20
Cutis natura terrena 2.187.10
Cutis quadrupelum ouiparorum cæteris durior 2.121.40
Cutis sensu caret, & maximè in capite, quoniam ibi nulla interposita carne osi adhaeret tom.2. 127.0
Cutis tactu gratia 2.227.1
Cutis vbi per se, ac sine carne est, si vulneretur, non coit 2.47.20
Cutis vena, arteria, & neruo vt constet tom.2. 971.0
Cutis pilorum quæ colorem, sequitur cornuum, vnguitum, & vngularum color tom.2. colum. 46.0
Cutis piscium differentia 2.187.30
Cutis omnium animalium lentior quidam multos inest, aliis minus aliis magis tom.2. 47.10
Cutem habent omnia quibus est sanguis tom.2. 147.10
Cutem admodum tenui circumdantur insecta omnia 2.68.1
Cutis duriores, crassioresque efficiuntur se infente ætate 2.388.50
Cutis per affectum albæ, differunt ab his quæ naturaliter tales sunt 2.391.10
Cutis quæ sine carne 2.237.30
Cutis sua natura tensionem habet, tom.2. 671.1
Cutis hominis non nisi caro 2.470.20
Cute morbo laborante pilus laborat, sed non conuertit 2.471.40
Cutis & tapia licet contraria, cur pariter possunt vrbes discutere, tom.2. colum. 464.10.60
Cutis frigidus est 2.464.50
Cutis acum de Samo ob diuisionem agrorum gerunt, quid Atheniensis populo dixerit 2.159.60
Cytander propulsus, cur feratur in directum, suis terminantibus orbibus lineas rectas describat, turbo vero suo manente mucrone circumferatur, atque in suo terminante orbe, orbem describat 2.503.4.7. & sequentibus.
Cynindem Iones appellant chalcida auem 2.178.1
Cynchramus auis dux coturnicibus, cum abest 2.154.50
Cynchrami vox discessum coturnicum indicat, ibidem.
A Cynchramo coturnices noctu reuocantur ibidem.
Cynocephalos, vide Caniceps.
Cyprinus piscis.
Cyprinus, Canis ortu potissimum fideratur 2.161.20
Cyprinus cum parturit, sese vasis intrudit 2.177.1
Cyprinus solus cum siluro oua sua custodit 2.177.20
Cyprinus tunc oua sua custodit, cum ea congesta reperit, ibidem.
Cyprino inter pisces fluuiatiles palatum carnosum pro lingua, ita vt nisi diligenter inspexeris, linguam id esse putes tom.2. colum. 60.15. & 137.20
Cyprino quaterque branchia duplici ordine, non nisi ma excepta 2.30.1
Cyprini quinq; aut septies in anno pariunt, partumque siderum ratione potissimum faciunt 2.116.20
Cyprinorum generatio ex ouo tarda admodum 2.216.50
Cypselidarum donaria, siue statuae 2.855.10
Cypselus Corinthi tyrannus 8.850.40
Cyrenensis in agro lupi cum canibus coeunt 2.166.10
Cyrenensis in agro ranæ vocales tempore præterito deerrant 2.165.20
Cyrus contra Astyagem insurrexit, eius vitam & potentiam contempnit, cernens & copias eius confenuisse, & ipsam in deliciis vitam agere 2.82.10
Cytharæcus omnes demulcens 2.899.50
Cyrillus copiam lactis auget 2.54.30
Cyrillus dum foret incommodus est, vrbem in tantisper, atque exinguit, ibidem.
Daemonia natura est, non diuina tom.1. 909.20
Daemonia homnia dici posse, ibidem.
Dama selle caret tom.2. 31.30. & eod. tom. 260.60
Damarum sanguis emissus non concretit 2.51.30
Damarum sanguis sine fibris, ideo non spissatur, 2.44.20. & eod. tom. col. 222.10
Dammatorum bona sacra esse debent, non publica 2.867.10
Danubius de Pyrene monte deiecitur, tom.1. 709.40
Danubius & Nilus vastissima fluminum omnium sunt, quæ in interiora effundantur maria 1.720.40
Danubius per vniuersam Europam profluens in Euxino se condit 1.769.40
Darius Aegypti angustias interciderit conatus à proposito destitit, ne immisso mari aqua Nilii corrumpereur 1.713.30
Dasyuilli pisces cæno & stercore vescuntur 2.147.10
Daunij accola: omnes, tam viri quam feminae, atratis tantum vestibus vtuntur, & quare id agant 2.155.40
Deambulationes breues, cur laboriosiores 2.457.40
Debile omne frigidit, & humoris plenum est 2.465.20
Debiles cur vocem reddant acutam 2.482.50
Debitorum volunt creditores suos non esse 2.721.60

I N D E X.

Debitum simpliciter est reddendum 2.717.50
Decentia bona 2.1049.1
Deceptio è similitudine est 1.377.30
Deceptionum, captiuumque sophisticarum causa 1.377.1. & sequentibus.
Dechannichus necis Archelai princeps primus cæteros aggressores commouit, & irritauit 2.852.10
Dechannichus propterea in necem Archelai conspirauit, quod Archelaus eum poeta Euripidi verberandum tradiderat, ibidem.
Dechannicho infensus erat Euripides ob maledictum in ipsius insulantem oris iactatum, ibidem.
Decima apud Babilonios omnium quæ inferrebantur solendarum erant, iuxta legem antiquitus traditam 2.1065.40
Decimas exegit Antimenides Rhodius à Babiloniis secundum legem positam, & hoc pacto pecunias multas confluxit, ibidem.
Decimam expensarum & operum mutuo exegit Thaus Aegyptiorum rex consilio Chabrie Atheniensis 2.1062.50
Decorum quid 2.1018.40
De decore in eloquutione tom.2. 1167.30. & sequentibus.
Decreti cur vocem acutam reddant tom.2. 481.50. & eod. tom. col. 481.50
Dedalus Electridis infulus occupauit, & in vna imagine, suam in altera Icarj filij constituit 2.154.6.1
Dedali opus 2.154.6.1
Dedali statua fuga sibi consulens, in Icarum insulam miraculose abiit, 2.154.6.10
Deductio quid 1.62.30
Defensio, Defensor.
Defensio est delictorum & iniuriarum, quæ vel in accusationem, vel in suspensionem venerit di solutio 1.1199.1
Defendendi species tribus præceptis consistat 2.112.50
Defensor vt accusationis verisimilitudinem infirmare debeat 2.1202.35. & sequentibus.
A defensore vt iniuria & imprudentia definienda 1.1200.1
Definitio.
Definendi vsus temporibus Socratis in creuit, sed indagatio rerum naturalium desit 2.708.30
Definire singularia facilius, quam vniuersale est 1.226.50
Definitio est ex differentis ratio, 2.1349.1
Definitio & demonstratio non sunt eiusdem 1.212.40. & sequentibus.
Definitio ex additione tractatur 2.1332.30. & sequentibus.
Definitio multipliciter dicitur 2.1337.40
Definitio numerus quidam est, 2.1358.30
Definitio quid 2.1310.1. & 1347.10
Definitio quid à suppositione differat tom.2. 175.50
Definitio quo pacto vestiganda sit tom.2. 123.50. & sequentibus.
Definitio solius substantiæ est, 2.1338.60
Definitionis conditio 2.922.30.40
Definitionis cum demonstratione cognitio 1.183.20
Definitionis momentum 2.347.30
Definitioni perspicuitatem ac diluciditatem inesse oportet 1.226.60
Definitionem non monstrari sumendo definitionis definitionem, neque definitione contrarij 1.216.1. & sequentibus.
Definitionem substantiæ antiquiores auctores explicare haudquaquam solebant tom.2. 208.30
Definitionem substantiæ primus tetigit Democritus,

I N D E X.

Demonstrationis principium, ipsum quid est 1.784.10
Demonstrationis principium propositio vacans 1.175.30
Demonstrationis quosdam tader tom. 2. col. 1.288.1

Dentes
Dentium officium est mordere, & secire, tom. 2. 281.30
Dentes accrescunt omnium ossium soli, tota 2.332.20
Dentes Aethiopum, & ceterorum hominum nigrorum candentes, & ossa 2.461.40

Dentes proximi ossibus, & quis eorum vltus 1. 2.29.20
Dentes quam pluribus in piscibus in lingua & palato 2.139.20
Dentes quando emittit bos 2.151.40
Dentes quare ante tempus gignantur, Democriti ratio 2.395.50

Dentibus non ferratis animalia omnia fruge, herbaeque vescuntur, nisi vehementer esuriat, sicut excepto 2.151.40
Dentibus ferratis animalia bibunt lambendo, quibus continui, torbendo tom. 2. 151.30
Dentibus ferratis animalia quae com. 1. columnam. 2. 4. 10

Dentex pisces.
Dentex carne vescitur, & mollia appetit tom. 2. 147.30
Dentex carminorus tantum tom. 2. columnam. 147.10.40
Dentex piscis littoralis 2.155.10

Destillatio.
Destillatio homini quare, & non ceteris incidit, & modus tom. secundo columnam. 475. 60. & consequenter
Destillationes cerebri, vnde Fluxiones.
Destillationes quando pituitosis accidunt 2. 455.40

Deus.
Deus cur simpliciter semperque vna voluptate gaudeat 2.700.50
Deus & natura nihil faciunt frustra 1.556.60
Deus causa omnibus & principium quoddam 2.171.10

Dextera, & dextrum.
Dexteritas quae 2.656.40
Dextra animalium pars efficacior sinistra 2. 271.50
Dextra cubantibus parte, cur somnus magis accedit 2.457.10

Deus viribus acerrimus est, specie eximius, vita immortalis, virtute praestantissimus tom. 2. 1469.20
Deus vita 2.1403.20
Deus vti in mundo sit, 2.1469.40
Deus ut iniuivibilis ex operibus cognoscatur 2. 1469.10

Dij.
Dij in locis omnibus 2.113.10
Dij maxime beati, ac felices, 2.739.30
Dij primae substantiae recte existimantur 2. 1406.10

Dialectica.
Dialectica ad quoniam vtilis, tom. 1. 136.20 & sequentibus
Dialectica ars in amplum crevit, tom. 1. col. 404.10
Dialectica disceptatio ex quibus, & quot confert, 1.371. & seq.

Dexteritas quae 2.656.40
Dextra animalium pars efficacior sinistra 2. 271.50
Dextra cubantibus parte, cur somnus magis accedit 2.457.10
Dextra fit defensio, ac propterea dextrae partes omnibus eadem afformantur tom. 1. col. 915.10

Dextera laborare valemus, 2.455.30
Dextra pars, & abiuicta potior est sinistra. idcirco dextrae partes in hominibus maxime tales sunt, 1.925.20

Dextra pars exercitatione assuescit, aptiorque fit 2.577.40
Dextra pars initium praebet incedendi, 2.2.50
Dextra pars mouere, sinistra moueri apta est, ob eamque rem onera non pari moueri, sed mobiliori imponi debent 1.924.60

Dextrum & sinistram caelo Pythagorici tribuunt 1.578.40
Dextrum & sinistram animalibus competunt 1.578.50
Dextrum & laeum quid, 2.579.20
Dextrum & sinistram ex similibus partibus constant 2.13.10

Dialectica.
Dialectica ad quoniam vtilis, tom. 1. 136.20 & sequentibus
Dialectica ars in amplum crevit, tom. 1. col. 404.10
Dialectica disceptatio ex quibus, & quot confert, 1.371. & seq.

Dialectica & rhetorica quid ab aliis artibus differant 2.1089.40
Dialectica, & rhetorica solae de contrariis rationantur ibidem
Dialectica & Sophistica de entis accidentibus querens tractant 2.1383.60

Dialectica propositio a demonstratiua quid differat 1.86.40
Dialecticae auctores ordine Tiffas Thrasymachus, Theodoros 1.404.10
Dialecticae facultas quibus auctoribus creuerit ibidem
Dialecticae inuentioni gratia, debetur tom. 1. col. 404.30

I N D E X.

Dialecticum orationis genus est illud quo periculum de ingenio doctrinaeque alterius facimus 1.370.30
 Dialecticus arte syllogistica subit, tentatque 1.381.50
 A dialectico cauillator quid differat tom. 2. 1090.10
 De dialectice utilitate tom. 1. col. 136.20. & sequentibus
 De dialectica propositione tom. 1. col. 140.50. & sequentibus
 Dialectica disputatio ex quibus constet tom. primo, columna 240.1. & sequentibus

Diameter.

Diameter mentur motu quadrupedum, & multipedum 2.20.50
 Diameter incommensurabilis 2.1144.60
 Diameter quare sic appellatur 2.498.10
 Diameter quid 2.498.1
 Diametrum incommensurabilem esse cum costis, semper ternum est 2.329.1
 Dianæ serum areum celebre inscriptione hac insignitum: Diomides Dianæ 2.150.50
 Dianæ templum in Peceutiis ibidem

Diapason.

Diapason cur consonantiam dicamus, non ratione numeri diaoch, ut diatessaron, ut diapente 2.514.50
 Diapason cur consonantia omnium pulcherrima sit 2.515.10.20
 Diapason cur sola consonantia canetur tom. 2. 512.40.50
 Diapason in proportione dupliari consistit 2. 517.20
 Diapason magis dare consueverunt tom. 2. col. 512.40
 Diapason antiphonum cur ita latitas, ut vnisonū esse videatur 2.512.1
 Diapason obsonum 2.516.30
 Diapason omnium suauissimè personat tom. 2. 515.10
 Diapason quomodo capiatur 2.511.60
 Diapason sola ex se ipsis inter se obsonis constat 2.112.40
 Diapason Terpandri tempore sic est appellata 2.514.50
 Bis diapason cur coaptari potest, non bis diatessaron, & bis diapente tom. 2. 515.1. & eodem tom. col. 517.10
 In diapason cur graue quidem acuti antiphonū accipi potest, grauis verò acutum non potest 2.511.60
 Diapente sesquialtera constat tom. 2. col. 513.50. & eodem tom. col. 517.10
 Bis diapente cur coaptari non potest tom. 2. col. 515.1. & col. 517.10
 In diapente cur nunquam antiphonis cantatur 2.513.1
 Diatessaron in proportione sesquialtera 2.513.60. & col. 515.20. & col. 517.10
 Bis diatessaron cur componi non potest tom. 2. 315.1. & col. 517.10
 In diatessaron cur nunquam antiphonis cantatur 2.512.50
 Diaphragma, vide Septum transversum
 Diastetes est, iudex vnde dicitur tom. 2. col. 1025.20
Diatony vnde dicitur. ibid.

Dicere.

Dicendi facultas principem ornat 2.1182.10
 Dicendi genus deliberatum picturae & adumbrationis omnino simile 2.1187.20
 Dicendi genus demonstratum, historicum inaximè 2.1173.30
 Dicendi genus forense 2.1174.40

Dicendi genus historicum à forense quid differat 2.1174.50
 Dicendi genus historicum quod 2.1174.40
 De dicendi diuersis generibus tom. 2. 1174.30. & sequentibus.
 Dicentes qui conturbantur, vehementer stumunt 2.558.50
 Dicere bene, ex non bene præsuppositis, & ex suppositionibus falsis, difficile, ut ait Epicharmus 2.1425.1
 Dicere voti, euenire fortunæ est tom. 2. col. 883.1
 Dici cum complexionè, aut sine complexionè 1.16.50
 Dici de subiecto, in nullo verò subiecto esse ibidem
 De his que dicuntur 1.16.40
 Dictamnus herba cibosumpta, sagittas extrahit 2.1540.1
 Dictamnus aut spicula è corpore eiici tom. 2. 173.20
 Dictamnus in Creta oritur 2.1540.1

Dictio.

Dictio alia orationis, alia pœsis 2.1161.30
 Dictio Gorgiæ poetica ibidem
 Dictio in membro alia opposita, alia non 2.1170.10
 Dictio inusitata iucunda 2.1162.1
 Dictio quid 2.1137.50. & 1.138.60
 Dictionis partes que 2.1248.40
 Dictionis virtus que 2.1251.1
 Dictionem propter, quot modis hallucinari contingat 1.370.50. & seq. 1164.60
 Dictiones metaphoricae iambicis conueniunt 2.1164.60
 Dictiones præfixæ heroicis conueniunt ibid.
 Dictionum figurarum fallacia 1.372.20
 Dictionum præfixarum nimius vfus 2.1164.20
 Dictionibus compositis quatenus utendum 2.1164.50
 Ad dictionem perspicuitatem que conferant 2.1151.30
 Circa dictionem vnum speculationis est genus 2.1124.30
 In dictione fallacia 1.375.20
 In dictione frigida que 2.1164.10
 A dicto frequenter locus 1.296.20. & eodem tom. col. 315.1
Diatessaron orationis genus quod 1.370.30
 Dies alyconei ab alycone aue dicti, quoties bruma ferena existit, dies scilicet septem ante brumam & septem à bruma 2.82.30
 Dies alyconios fieri circa brumam, non semper vbique contingit: sed tantum in Siculo mari 2.82.40
 Dies cur Orionis exortu maximè variant tom. 2. 549.60
 Dies decretorii in morbis 2.96.50
 Dies post brumam quintus decimus Austrum præ se fert 2.549.50
 Dies tertius decretorius 2.550.10
 Dies principium & mensura est in musica 2. 1372.50
 Dies distant hyathe, & parhyathe 2.510.50

Differentia.

Differentia à genere requæ 2.1375.20
 Differentia à specie que ibidem
 Differentia communiter, propriè, & propriissimè dicitur 1.640
 Differentia contrariorū 2.375.20
 Differentia est generis diuersitas 2.1380.10
 Differentia que 2.1318.30
 Differentia maxima que contrarietas est tom. 2. 1365.30
 Differentia quid 1.18.10.20
 Differentia vltima rei substantia est, & definitio 2.1348.60

Differentia species in materia 2.1010
 Differentia vniuersalis species habet necessario 2.109.10
 Differentia cum proprio communia tom. 1. 50.60
 Differentia cum specie communia tom. 1. 320
 Differentia cum accidenti communia tom. 1. 14.20
 Differentia & accidentis propria 1.14.20
 Differentia & generis communia tom. 1. col. 10.10
 Differentia & generis propria tom. 1. col. 10.40
 Differentia & propriè propria tom. 1. 14.1
 Differentia cum proprio communia tom. 1. 320
 Differentia & species propria tom. 1. 130
 Differentia alie separabiles, alie inseparabiles 1.7.10
 Differentia alie simpliciter, alie specificè 7.1
 Differentia animalium, vide Animalium differentia.
 Differentiam differentia diuidere oportet 2. 1448.40
 Differentia generum priores, contrarie sunt 2. 1479.10
 Differentia diuisiua, & constitutiua 1.7.50
 Differentia communes diuersum faciunt 1. 7.1
 Differentia eadem partim constitutiua, partim diuisiua, vniuersa specificè sunt 1.8.1
 Differentia inseparabiles per accidens que & remissionem & intentionem suscipiunt tom. 1.7.30
 Differentia inseparabiles per se tom. 1. col. 7.20
 Differentia per priuationes fieri non debent 2. 209.20
 Differentia propriissimè aliud faciunt 1.7.1
 Differentia separabiles 1.7.9
 Differentia inseparabiles, alie per se, alie per accidens 1.7.10
 Differentia specificè que 1.260
 Differentiarum genera principia existentia sunt 2.556.60
 Differentiarum inuentione 1.447.10
 Differentiarum inuentionis vsus, & utilitas 1. 248.1. & seq.
 Differentiis que faciunt aliud, diuisi, nes, definitiones assignantur 1.7.10
 Differre communiter ut res dicantur tom. 1. 6.50
 Differre propriè ut aliqua dicantur. ibidem
 Differre propriissimè ut aliqua dicantur tom. 1.6.60
 A differentia locus tom. 1. 287.10. & eodem tom. col. 318.40. & seq.
 A differentia prædicante locus tom. 1. 281.1
 A differentia eiusdem diuisionis locus tom. 1. 374.0
 A differentia que posterior est quam species, locus 1.20.30
 A differentia speciei subiecta, locus tom. 1. col. 281.40
 A differentia subiecta locus 1.28.10
 A differentia apparentis defectu, locus tom. 1. 323.50
 A differentia de genere prædicacione, & generis de differentia, loci tom. 1. col. 245.1
 A differentia discrimine locus tom. 1. col. 246.50
 A differentiarum distictio, locus tom. 1. col. 334.10
 A differentiarum distinctione locus tom. 1. 321.50
 A differentiarum prædicacione, locus tom. 1. 281.50
 De differentia tom. 1. col. 6.40. & sequentibus per rotum
 De differentiarum inuentione tom. 1. col. 247.1. & sequentibus.

I N D E X.

In differentias que species habeat, difficilis prædicatio tom. secundo, col. 209.30

Difficile.

Difficile aut dolore, aut magnitudine temporis definitur 2.1101.30
 Difficilis is est, qui in cunctis est inuincendus 2. 623.50
 Difficilis is vocatur, qui molestè fert omnia 2.655.1
 Difficultas vestigandæ veritatis difficilis, modis duobus. 2.1285.20
 A difficiliore, locus 1.268.60
 Diffidere rebus procul absentibus solentis, quibus verò diffidimus nunquam iis oblectamur 2.510.10
 Diffinitores qui 2.870.20
 Digestio quid tom. secundo, col. 1567.30

Digit.

Digitus medius cur longus 2.276.20
 Digitus nouissimus quare paruus ibid.
 Digitus pollex quem vsum præbet manui 2. 76.10
 Digitus pollex vno inflectitur nodo 2.133.30
 Digitus quatuor terminus 2.283.10
 Digitus Iugis quo modo lo habent 2.185.20
 Digitus purus, quæ se inflectit, nodus siue articulus est, quæ rigida constat intermediū dicitur 2.113.20
 Digitus manus longi, & pedum breues, & quare 1.380.40
 Digitus pedum quinque 2.13.50
 Digitus quinque numero, manus partes. tom. 2. 7.1
 Digitus sunt omnibus animalibus qui pedes habent, excepto elephanto 2.46.30
 Digitum consideratio in digitatis 2.276.40
 Digitum flexus in homine ad quem vsus, & digitum vsus qualis 2.279.40
 Digitum flexus ad quid utilis 2.276.1
 Digitum hominis & pedum, & manus consideratione 2.279.40
 Digitum inflexus agitur in interiora tom. 2.330
 Digitus implicamenta quædam Medici antiqui indebant 2.273.20
 Digitus vice mutata implicatis, cur vnum duo esse videtur tom. 2. col. 577.40. & col. 578. 30. & col. 589.30
 Digitus talus non est, nam si esset, digitata non essent: sed tatum latitudinis fundere, quantum talus occuparet 2.279.30
 Digitus pisces inter restata binis clauduntur valuis tom. secundo, columna. 62.30

Dignitas.

Dignitas alia aliis æstimatur pro rerum publicitarum diuersitate 2.1024.1
 Dignitas non eadem haberet apud omnes 2. 662.10
 Dignitas quid in demonstratione tom. 1. col. 175.40
 Dignitates, ea sunt ex quibus fit demonstratio 1.81.30
 Dignitates, & officia publica venalia fecit Hippocrates Athenientis 2.1037.30
 Dignitates largitionibus venales, lucri studium præiunt 2.781.30
 A dignitate locus 1.268.50
 Dignitatem Deucalionis tempore tom. primo, col. 712.50
 Dimensiones tres corporibus perfectis inesse, rationi conformem est 1.579.1
 Diminutio est que tam bonum, quam malum minus ostendit 2.1164.1
 Diminutio multis & diuersis generibus eadem 2.203.50

Diogenes Apolloniata Medicus quid de venis eradiderit 2.39.20
 Diogenes, acem priorem aqua, & maxime simplicium corporum principium statuit 2. 1273.30
 Diomedes & sociorum arma in templo Mineræ Achaicæ collocata sunt 2.1550.30
 Diomedon publicanorum princeps 2.1151.30
 Dion Dionysium posteriorem inuasi, & cum contempnit ob eius ebrietatem tom. 2. col. 852.40
 Dionis propositum ad tollendum Dionysium tom. secundo, columna 2.853.10

Dionysius.

Dionysius tyrannus Syracusis effectus tom. 2. 850.40
 Dionysius posterior à Dione propter contemptum interfectus 2.752.40
 Dionysius sacrilegus 2.1061.30
 Dionysius Sophista qualis fuerit tom. 2. col. 328.1
 Dionysius templi spoliauit tom. 2. col. 1061.30. & eodem tom. col. 1.66.50
 Dionysius ut tyrannidem obtinuerit. tom. 2. col. 841.0
 Dionysius tyrannus tabe laborauit, quod à potu confecto cessasset 2.566.1
 Dionysius elisntela in causa fuerunt ut Locrorū ciuitas interiret 2.84.1
 Dionysius lebetes in Elide 2.1152.20
 Dionysij technitas cur improbis moribus plebanoque 2.573.40
 Dionysij templum, ornatum, magnitudinè que extremum in Bisalorum regione 2.1552.10
 Dionysium posteriorem cur inuasi Dion. 2. 852.40
 Diopiches 2.1135.50
 Directio quid 1.928.40
 Directio dialectica ex quibus & quot constet 1.237.1. & seq.
 Directio, quod demonstratio & definitio non sint eiusdem 1.212.40. & sequentibus.

Discere.

Discerem credere oportet tom. primo, col. 370.30
 Discere cur ocyus iuniores soleamas, mens autem senioribus potius contingit tom. 2. col. 571.60. & seq.
 Discere cur tam multa homo, & varia possit 2.572.40
 Discere delectabile 2.511.1
 Discere & intelligere facilius, naturâ omnibus suaue 2.1171.10
 Discere iucundum 2.113.30
 Discitur facilius per exempla & fabulas tom. secundo, columna 508.40

Disciplina.

Disciplina familiaris ab acquisitione diuersa 2.754.1
 Disciplina iuuentutis ad Reipublicæ formam accommodanda 2.897.30
 Disciplina in Republica necessaria tom. 2. col. 849.30
 Disciplina Reipublica quæ 2.849.40
 Disciplina æqualitas in Republica esse debet, vt inquit Phaleas tom. 2. 772.1

Disciplina quæ est institutio.

Disciplina ab antegresso quodam principio emanat 1.886.20
 Disciplina à reminiscencia differt ibid.
 Disciplina ex minus notis natura ad magis nota procedit 2.1339.50
 Disciplina omnis, & ars implere vult id quod

deest naturæ 2.896.40

Disciplina.

Disciplina in duas ætates diuiduntur tom. 2. 896.30
 Disciplina iuuentutis in Republica non sunt negligenda, nam talis neglectus, Reipublicæ magnum affert detrimentum 2.897.30
 Disciplina liberales cuius gratia discenda 2. 898.50
 Disciplina liberales quatenus discenda ibid.
 Disciplina viles sunt que corpus, aut animi, aut mentem liberi hominis, ad vsus, & opera virtutis inutilem reddunt tom. 2. col. 898.40
 Disciplinas spectare quando pueri debeant 2. 896.30
 In disciplinis quot soleant queri tom. primo, columna 211.10. & sequentibus.

Discordia.

Discordia excellentium virorum noxiæ, nam post se totam trahunt ciuitatem tom. 2. col. 858.30
 Discordia statim dissoluenda, & maxime eorum qui multum in Republica possunt ibidem.
 Per discordiam omnia fieri Heraclitus tradidit tom. secundo, columna 702.30.

Dispensatio.

Dispensatio ciuili 2.1056.1
 Dispensatio prætoria à capite ad manum ibidem
 Dispensatio prætoria à pecoribus & frugibus, quæ etiam decima vocatur tom. secundo, columna 1055.60
 Dispensatio prætoria ab emporijs & mercatu. ibidem
 Dispensatio prætoria à terra prouentum suscipiens 2.1055.50
 Dispensatio prætoria à tributis earum rerum quæ terra profert, aliquo pretio comparandarum 2.1055.60
 Dispensatio prætoria ex prouentibus peculiaris regionis 2.1055.50
 Dispensatio regia circa inferenda, efferenda que 2.1055.40
 Dispensatio regia circa numum ibid.
 Dispensatio regia circa sumptus ibid.
 Dispensatio regia potens admodum tom. 2. col. 1055.30
 Dispensationis prætorie species sex tom. 2. col. 1055.40
 Dispensationis regie species quatuor tom. 2. 1055.30
 Dispensationes Atticæ, Laconicæ, & Persicæ, vtiles 2.911.10
 Dispensationum diuisio, & accidentia tom. 2. col. 1055.20
 Dispensatione curæ 2.828.60
 Dispositio dicitur ordo partes habentis, aut secundum locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem 2.1315.1
 A dispositione habitus quid differat 1.28.20

Disputatio.

Disputatio animalium viliorum non est speranda

I N D E X.

nenda, cum nulla res sit in natura, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur tom. 2. 213.1

Differere.

Differendi facultas ex quibus, agnoscenda est 1.356.20

Dissimulatio, & Dissimulator.

Dissimulantes parva, manifesti & delicati, maliiosi, & arrogantes sunt, & facile sperni possunt 2.656.10

Diuitia.

Diuitia cur à prauis potius quam à bonis habeantur 2.563.60

Diuites.

Diuites nuper veluti non castigatas habent diuitias 2.1143.10

Doctrina.

Doctrina & disciplina omnis intellectiva ex praesistente cognitione fit 1.173.20

Docendi & contemplandi duo habitus.

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Docendi & contemplandi duo habitus.

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

Docendi & contemplandi duo habitus. 2.103.20

Dolor.

Dolor malum est, & fugiendum 2.168.50

Dominatio.

Dominari bonos & aequos oportet, authoritateque habere omnium 2.1756.40

Dormire.

Dormiendi quae causa 2.585.40

Dulce.

Dulce magnopere alit, & redundandi facultatem habet 1.968.50

Ebrius.

Ebriari cur minus soleant, qui calice amplo, secundoque hauriunt 2.431.61

Echinus.

Echini testa 2.266.6

Echinus.

Echini in altissimo gurgite oriuntur tom. 2. col. 388.28

I N D E X.

rum dimidiatum 2.519.41
Enephar, id est, procella 2.550.18
Enephar & typhonis causa, eorum generatio & differentia 1.745.1

Educatio.

Educatio liberorum apud Lacedaemonios communis & publica 2.821.3
Educatio recta liberis praestanda 2.914.46
Educationem legibus institutam esse oportet 2.741.39

Effectio, Effecta.

Effectio causa, ars, potestas, intellectus, & fortuna 2.1340.59
Effectio 2.629.48
Effectio & corruptio 1.333.48
Ab effectio locus 1.629.48
Effectio finis & principium, hypothesis 2.1009.20

Aeger.

Aeger quare quiescere, immotusque, quoad fieri potest, iacere debet 2.425.12
Aeger quare obvelandum & operiendum ibid.
Aegri quare acutum emittant vocem tom. 2. col. 481.9

do, colum. 676.1
Electio non est impossibile 2.629.49
Electio rerum penes nos sitarum est 2.629.62. & 1006.30

Electio ut principium actus 2.675.50
Electio & voluntas differunt 2.1006.24
Electio est eorum, quae volumus 2.1007.32

Eligibile.

Eligens vult finem 2.1006.45
Eligens est continens, non cupiens 2.629.41
Eligibile est, cuius consultatio antecessit to. secundo, col. 630.27

Elementa naturalia.

Elementa quae 2.215.31
Elementa corporum 2.1413.9
Elementa sensibilibus corpora sunt tom. 1. col. 457.26

Elementa mediatarum monstrandarum non esse infinita tom. 1. col. 15
Elementa iuxta grauitatem & leuitatem non sumenda. 663.47. & infra.

Elementum quid tom. 1. col. 693.1
Elementa singula singulari qualitatibus praecipue insigniuntur tom. 1. col. 665.9

Elementa singularia.

Elementa singula singulari qualitatibus praecipue insigniuntur tom. 1. col. 665.9
Elementis non commune quoddam corpus esse diuersum ab ipsis quo generentur tom. 1. col. 609.44. & seq.

Ex elementis nulla substantia aeterna tom. 2. col. 119.27
Ex elemento nullum animal constitui posse 2.829.25

Elementa disciplinarum.

Elementum distinctionis quid tom. 2. col. 1148.48
Elementa figurarum quae tom. 2. col. 1291.52
Elementa vocis tom. 2. col. 1313.4

Elenchus.

Elenchus quid tom. secundo, colum. 1206.1
Elenchus est syllogismus tom. 1. col. 736.51. & 382.24
Elenchus, oppositorum collectio est tom. 2. col. 1172.42

Elephantus.

Elephanti promucis manus vice, tom. 2. col. 234.43
Elephanti naris qualis sit tom. 2. col. 119.53
Elephanti naris prolixa validaque tom. 2. col. 11.38

I N D E X.

Elephantis vespicula eiciantur, tom. 2. col. 1164.42
Elephanti aras tom. 2. col. 153.3. & 199.14
Elephanti ad coitum efferari solent tom. 2. col. 120.45

Elephantus quomodo se inflectit, tom. 2. col. 20.21
Elephantus quomodo se inflectit, tom. 2. col. 20.21
Elephantus quomodo se inflectit, tom. 2. col. 20.21

Elocutio.

Elocutio accomodata quae, tom. 2. col. 1167.32
Elocutionis amplitudinem quae faciant, tom. 2. col. 1167.4

Elocutio accomodata quae, tom. 2. col. 1167.32
Elocutionis amplitudinem quae faciant, tom. 2. col. 1167.4

Elocutio id facit, quod pronuntiatio tom. 2. col. 1161.14
Eloquentia sapientiae coniuncta, humanae vitae gubernatrix tom. 2. col. 1190.6

Elocutio id facit, quod pronuntiatio tom. 2. col. 1161.14
Eloquentia sapientiae coniuncta, humanae vitae gubernatrix tom. 2. col. 1190.6

Elocutio id facit, quod pronuntiatio tom. 2. col. 1161.14
Eloquentia sapientiae coniuncta, humanae vitae gubernatrix tom. 2. col. 1190.6

Eius.

Eius quatenus tractetur in philosophia, tom. 2. col. 1385.1
Eius species speculari, ynius scientiae est tom. 2. col. 2.1299.5

I N D E X.

Ens secundum accidens quid tom. 2. columna 1317.10
De ente secundum accidens nulla speculatione 133.40
Ens proprie non accidit cuiquam tom. 1. column. 417.10
Ens vnum a Parmenide assertum tom. 2. column. 1495.15
Ens infinitum Melissus asserit tom. 1. column. 415.11
Ens quomodo multa 1.1430.35
Ens in quod sit corruptio, & ex quo fit generatio, an alii iust contrarium tom. 1. columna 642.22. & seq.

Enuntiatio composita 1.59.20
Enuntiatio contradictionis vtrius pars tom. 1. 175.30
Enuntiatio diuisa & coniuncta 1.67.60
Enuntiationes infinitae 1.65.30
Enuntiatio oratio quae 1.59.1
De Enuntiationibus modalibus 1.59.1
Enuntiationum modalium coniecturae conu. 1.70.40
Enuntiationum infinitarum oppositiones tom. 1.165.40
Enuntiationum necessarii ratio tom. 1. column. 70.60
Enuntiationes contrariae quae magis a peccantur 1.73.10
Enuntiationis diuisio 1.1.9.1
Enuntiationum differentia tom. 1. columna 60.1
Epagoge, id est inductio 2.161.20
Epar bipartitum apertè 2.250.20
Epei instrumenta 2.150.30
Ephemerum animal 2.750. & eod. tom. 296.30

Epopœia iislem quibus tragedia constat tom. secundo, col. 1253.12
Epopœia contextus a tragico quid differat tom. secundo, col. 1253.20
Epopœia qualis imitatio 2.1231.40

Equus.

Equae granide coitum patiuntur 2.138.30
Equa quem a finem recipiat 2.124.40
Equus salacissimum animal, homine excepto 2.255.30
Equi feminas suas norunt 2.151.20
Equi admirarij in Creta a feminis non feruntur 2.120.50
Equorum ducum zelus 2.150.50
Equa natura libidiosa 2.150.30
Equarum libido quibus extinguitur tom. secundo col. 121.20
Equarum libidine accensarum signa tom. secundo col. 121.11
Equae euntari dicuntur 2.120.50
Equa vt exodon abortum faciat tom. secundo, col. 63.60
Equi futuræ tempus 2.86.60
Equus mulum generat 2.1241.60
Equabus grauidis Scythae equitant tom. secundo, col. 125.60
Equorum coitus 2.115.20
Equarum partus 2.155.10
Equae equiunt 2.150.10
Equa tar his homine parit 2.136.71
Equa singulos parit 2.570.20
De equi partu & potu 2.571.30
Equi regis Scytharum prudentia 2.199.30
Equum, omni mqi tot morbis, quot & hominem, infestari 2.165.50
Equus proli amore miro teneri 2.171.1
Equa facillimè parit 2.121.60
Equa secundas a partu deorat 2.126.30
Equa nunquam perfectæ 2.138.30
Equa stans parit 2.161.1
Equus quando ad procreandum idoneus tom. secundo, col. 25.50
Equus ad sterilitatem idoneus 2.336.60
Equini pulli parentibus suis paulò submissiores tom. secundo, col. 274.60
Equorum incrementum 2.126.10
Equa non est menstruosa 2.316.20
Equorum dentes 2.125.40
Equi vt dentes amittant 2.125.40
Equi interdum oculis castis proueniunt tom. secundo, col. 110.30
Equi nonnunquam altero oculo casti nascuntur 2.384.10
Equus felle caret 2.160.60
Equarum societas mira 2.171.1
Equus vterum habet durum 2.467.1
Equus os in quo cerebrum, reliquis pro magitudine tenuius est 2.391.1
Equi vocem agnoscunt equorum cum quibus pugnantur 2.161.1
Equorum voces differre 2.86.1
Equus pilo albefcit per senectutem euidentibus tom. secundo, col. 384.40. & 391.1
Equis & afinis cur pili e cicatrice nascantur, hōmini non 2.470. & 479.1
Equus balneum adamas, & aque deditus est tom. secundo, col. 164.10
Equis aquae turbidae gratæ 2.164.30
Equo vcti cur quò longius equus decurrent, eò magis emittere lacrymas soleant tom. secundo, col. 451.40. & 456.50
Equi cur minus monstra pariant tom. secundo, col. 467.20
Equi quare habent vna excrementi sicci tom. secundo, col. 477.1
Equus duntaxat coitu prouenit 2.471.1
Equus pilum deciduum gerit 2.477.50
Equus cur equo gaudet 2.474.60
Equi reperiuntur feri 2.473.30

I N D E X.

Equo currentes cur minus decidunt tom. 2. 452.10.
Equae vulua dura 2.467.1
Equi turbulenta aqua desecantur 2.151.40
Equorum & mulorum vigor tom. 2. 116.20
Equorum vita 2.126.1
Equus mas viuuit annos trigintaquinque tom. 1. 86.60
Equo breuior vita quàm homini, tom. 2. col. 939.30. & 2.941.1
Equum sexagintaquinque annos vixisse tom. 2. 86.60
Equa plus quàm quadraginta annos viuuit tom. 2. 26.60
Equi gregales podagra laborant, morbo vnico 2.110.50
Equum lympha vtiunt tom. 2. 163.10
Equorum suppuratio tom. 2. 163.30
Equus palfinaca deuorata perniciofa, tom. 2. 163.30
Equi domestici morbis plurimis obnoxij, 2. 163.30
In equis rigor neruorum tom. 2. 163.30
Equi lympha vtiunt tom. 2. 163.30
Equus sandatae a morbo interit. tom. 2. col. 163.60
Equo nutrire diuicium est tom. 2. 869.1
Equa Pharfalia cognomine iusta tom. 2. col. 140.20.
Equi fluuiatilis descriptio tom. 2. 115.40
Equus fluuiatilis in humore viuuit tom. 2. col. 164.1
Equus adipem habet tom. 2. 50.20
Equus quadragenarius vt coire potuit tom. 2. 164.40
Equus afini genituram non corrumpit tom. 2. 127.10
Equus dentibus continuis tom. 2. 14.10
Equus occisus ab apibus tom. 2. 193.1
Equus & camelus odio disident naturalij tom. 2. 120.30
Equus foemina extra vterum citius quàm mas perfcitur 2.126.20
Equus habet mammas 2.52.60
Equus mas omni tempore inuit tom. 2. 126.30
Equus quancuru temporis lactat, tom. 2. col. 126.20
Equus simplicem habet ventrem, 2.126.20
Equus folipes 2.221.10
Equus statim intra se animal gignit tom. 2. 295.1
Equa a partu quando impletur, tom. 2. 126.40
Equa prærupto hippomane furit, tom. 2. col. 126.60
Equa quare libidinosâ tom. 2. 374.20
Equa vulua vbi habet tom. 2. 374.40
Equa emittit pulum tom. 2. 164.1
Equa lac tenuius afinæ tom. 2. 153.10
Equae purgatio quanta tom. 2. 121.50
Equo cordis dolor malum irremediabile tom. 2. 163.40
Equum odio habet storus tom. 2. 170.1
Equi bibunt forbendo tom. 2. 151.40
Equa chalcida mori intereunt tom. 2. 163.40
Equi gaudet pratis riguis, & paludibus tom. 2. 164.10
Equi mares matri similes mammas habent 2. 377.10
Equi pusilli vbi tom. 2. 154.10
Equi rabie correpti signa tom. 2. 163.40
Equi somniant tom. 2. 73.50
Equi tempore coitus equos mordent tom. 2. 120.20
Equi vrbani & syluestres tom. 2. 120.30
Equis crista adiuncta tom. 2. column. 133.50

Equitatu bella a quibus exercita tom. 2. 812.30
Equites ad magistratus asciti apud Gracos 2. 826.10
Equites non nisi diuites tom. 2. 812.30
Equitates quare libidinosiores tom. 2. 444.50
Equifelis Vere parit tom. 2. 83.40
Ergophilus tom. 2. 1127.50
Ergophilus genus quod tom. 1. 370.30
Erica vocalis habita tom. 2. 72.10
Ericae parus tom. 2. 116.20
Erica inter pisces carne vescentes non oberrat 2.186.50
Erica vbi oua sua mandat tom. 2. 116.60
Erinaccorum aculei pilorum vice, tom. 2. 386.40
Erichacum apes aggerunt suis cruribus tom. secundo, column. 98.20

Error.

Error quid tom. secundo. columna 1118.1
Error iniustitiae font tom. 2. 628.20
Error omnis in persequendis, aut fugiendis rebus tom. 2. 618.50
Error omnis, aut ratiocinando, aut sensu committitur, tom. 2. 1007.10
Error in contraria committitur, tom. 2. col. 1008.30
Eruca genus vermum tom. 2. 351.1
Eruca ex virentibus folijs nascuntur, maximè brassica tom. 2. 94.30
Erucae priuò capientes cibum, mox non capiunt tom. 2. 351.20
Eruca lac augeret, sed nocet prægnatibus tom. 2. 54.30
Eruum boues opimar tom. 2. 151.10
Eruilla apibus grata tom. 2. 194.60
Erythrus locus tom. 2. 153.60
Esculentorum voluptas in descendendo contingit 2.280.20
Esculentorum alia, inesculenta alia experiamur tom. secundo, columna 520.20

Esse.

Ex aliquo esse quot modis dicatur tom. 2. 131.60.20
Esse in alio quot modis dicatur, tom. 1. column. 458.50
Esse in seipso aliquid tom. 1. 459.10
Quod quid esse vnum quodque quid sit tractatur 2.135.60
In essentia & generatione contraria ratio tom: 2. 215.40
Est ad prædicatum tertium tom. 1. 65.50
Id quod est, multipliciter dicitur, tom. 1. col. 794.30
Ipsum est omnibus inest, sed nõ similiter tom. 2. 1337.50
Ethicorum librorum vtilitas, tom. 2. 888.30
Ethicis tractationem simplicem & apertam esse conuenit tom. 2. 604.60
Ab Etymologia locus tom. 1. 258.50
Euagoras tom. 2. 153.40
Euisporationes terræ quando magis fiunt tom. 2. 548.30
Euasos Syrus Aegyptiorum præfectus tom. 2. 377.10
Euclides tom. 2. 1499.10
Etelis piscis oua parit tom. 2. 115.10
Eucetemon tom. 2. 1118.40
Eudoxus voluptati primas partes tribuit tom. 2. 614.30
Eudoxus vnde voluptatem summum bonum putarit tom. 2. 729.40
Eudoxus valde modestus vir, tom. 2. 730.1
Euenes tom. 2. 1108.30
Euenus 1001.50
Eunuchus ab Euagora quare occisus, tom. 2. 851.50

Euripides tom. 2. 1243.10
Euripides omnium poetarum maximè tragicus tom. 2. 1243.10
Euripides male à quibusdam notatus, tom. 2. 1243.10
Euripus quibus piscibus vacet, tom. 2. column. 187.1
Eurypium Pyrrhæum piscis hyeme relinquunt 2.186.60
Europa descriptio tom. 2. 1461.10
Europam incolentes magis animo quàm ingenii valent tom. 2. 881.20
Europa leones habet ad Acheloum fluuium 2. 165.60
Europa fortiores habet bestias, tom. 2. 166.1
Europa non habet pantheras tom. 2. 165.60
Eurus ab oru tom. 2. 551.60
Eurus cur Faunio fertilior, tom. 2. 551.50
Eurus Australis ventus, tom. 2. column. 551.50. & eod. tom. col. 813.1
Euro spirante cur omnia maiora videantur 2. 556.20
Euthydemæ præceptio, tom. 2. 1166.50
Euxenus tom. 2. 1165.30
In Euuinum & Maxon flumina plura influunt 1.717.30
Exætes pullus aquilæ degenerans tom. 2. columna 110. lin. 10

Exanguia.

Exanguis siue volucres, siue pedestres plus quàm quatuor notis mouentur tom. 2. col. 7.50
Exanguis nulla habet viscera, quæ sanguineis sunt tom. 2. 61.20
Exanguis nullum ouum generat tom. 2. 341.1
Exanguia quæ sunt tom. 2. 620
Exanguia ferme omnia sanguineis adolefunt, exceptis paucis tom. 2. 710
Exanguia nec natura calida in lacu nasci non possunt tom. 2. 355.1
Exanguia nonnulla quare sagaciora, vel prudentiora animalibus sanguineis tom. 2. 222.20
Exanguia non omnia vermem pariunt tom. 2. 315.50
Exanguia omnem viscerum naturam non habent tom. 2. 263.10
Exanguia sanguineis calidiora esse, nonnullis placet quo argumento, tom. 2. 218.40
Exanguium consideratio & ordo tom. 2. col. 55.30
Exanguium extrema testa, crustaue constant, & quare tom. 2. 330.1
Exanguium genitalia tum inter se, tum cum sanguineis disident, tom. 2. 297.30
Exanguium genera quatuor, & nomina tom. 2. 297.40
Exanguium in differentias, quæ habeant species partitionum passibilis tom. 2. columna 209.40
Exanguium in genere est mas & foemina 20. 2.291.20
Exanguium in genere membrum sentiendi, nutriendi, & mouendi, & proportionale cordis 2.117.20
Exanguium infecta, quæ ex coitu generantur, aut quæ coeunt, vermem pariunt, tom. 2. 314.50
Exanguium plura genera tom. 2. 55.30
Exanguium quot genera, tom. 2. 68.1. & 2. 263.10
Exanguibus nullum viscus, tom. 2. 243.60
Exanguia quæ pedes habent, multipeda omnia tom. 1. 935.1
Exanguia sanguineis timidiora, tom. 2. 222.20
Exanguia animalia ingeniosa, tom. 2. 218.20
Exanguia nisi magna sine, brevis vita sunt 2. 942.50
Excessus defectu (quæ non est virtutum), tom. 2. 622.10

Exceff

I N D E X.

Excessus generum per proportionem tom. 2. 1102.20
Excessus corrumpit, mediocritas conseruatonia 2.617.60. & 2.621.20
Excessus in Republica, vt natus incongruens. 2. 849.1
Excisorum natura in feminam vertitur tom. 2.146.1

Excrementum.

Excrementum quid 2.304.10
Excrementum duplex 2.5.30
Excrementum, aut alimentum inuile, aut vtilis 2.303.60
Excrementum contrarium alimento esse vult 2.261.50
Excrementum humidum non omnia habent animalia 2.297.1
Excrementum omne insensibile 2.215.10
Excrementi emissio semper vtilis 2.305.40
Excrementi omnis conceptaculum esse debet 2.21.40
Excrementi humidi meatus qua parte continetur 2.296.40
Excrementum prater naturam in corpore 2. 303.40

Excrementa alui sensu carent 2.51.10
Excrementa corporis quae 2.38.60
Excrementa non possunt mouere tactum 2. 221.50
Excrementa per somnum exeunt, si meatus laxi, & pleni sunt 2.322.10
Excrementorum alui, tum vesicae quomodo necessaria 2.251.1
Excrementorum omnium partes capaces descripra a natura tom. 2.304.30. & eod. tom. colum. 322.20
Excrementis corporis natura abutitur ad rem commodam, & quam 2.242.1
Excrementum alimento contrarium tom. 2. 261.40

Excrementa alimenti sicca, & humida egerunt, intrò aut foris 2.372.60
Excrementorum locus non omnibus animalibus 2.5.39
Excrementa humana remedio parvis veneno infectis 2.1540.20
Excrementorum Bolinchi feruor tom. 2. col. 1539.30
Excrementa non sunt nostra 2.444.20
Excrementum putrefcens morbum committit 2.44.30
Excrementum omne ex cibo, ex copiosiore copiosius 2.477.1
Excrementis singulis locus a natura datus 2. 447.1
Excretoria pars 2.12.30
Excreti forma commutatur 2.291.30
Excreti cur non generant 2.292.50
Excreti omnia mutantur in feminam tom. 2. 394.30
Excretorum vox feminea 2.394.40

Exemplum.

De exemplo 2.1203.9
Exemplum quid 1.161.3
Exemplorum duo genera 2.1203.17
Exemplum ab inductione quid differat tom. 1. 161.18
Exempla secundum rationem 2.1203.23
Exempla prater rationem 2.1203.40
Exemplum rerum rationi similitum tom. 2. 1203.30
Exemplorum species duae 2.1146.30
Exemplum inductioni simile 2.1146.29
Exemplum a probabili quid differat tom. 2. 1206.25
Exempla & fabulae testimoniorum speciem gerunt 2.508.47

Per Exempla & fabulas facilius discitur tom. 2.508.41
Exempli conditio quae 2.1203.13
Exemplum vt pars ad partem 1.162.23
Exemplis quomodo vtendum 2.1203.11
Exempla deliberatiuis orationibus aptiora 2. 1109.15
Exemplis secundum rationem, & prater rationem quomodo vtendum 2.1203.61
Exemplis & fabulis cur homines magis gaudent quam commentis 2.508.39
Exemplorum refutatio 2.1159.20. & 1204.10. & 1227.64

Exercitatio.

Exercitatio sanguinem efficit sicciorem tom. 2. 577.60
Ab exercitatione cur non protinus esuriamus 2.455.11
Exercitibus se cur venter tantummodo extenuetur 2.449.44
Exercitatio corporis cur oculorum acuminis incommoda 2.577.60
Exercitati sicci sterculo si que 2.436.34
Exercitati cur frigus vehementius sentiunt 2. 461.2
Exercitati cur vocem reddunt acutam tom. 2. 482.56
Exercitationi quae accidunt 2.455.12
Exercitati corpora habent spirantiora tom. 2. 461.6
Exhalatio quid ab exhalatione differat tom. 2. 587.20
Exhortationes non in his quae extra hominis potestatem sunt 2.633.14
Existencia equaliter 1.120.9.3
Existimationis differentia 2.827.64
Exodus tragicediae quid 2.1242.16

Exordium.

De Exordis tractatus 2.1215.9
Exordium quid 2.1176.23. & 1215.9
Exordia vnde ducantur 2.1177.13
Exordij officium quod 2.1177.9
Exordium quando omittendum 2.1177.11
Exordium, collatio & replicatio, communes sunt generum omnium 2.1176.1
In Exordio vt paritur attentio 2.1215.23
In exordis vt mouetur attentio tom. 2. col. 1177.39
In Exordio non semper excitanda attentio 2. 1177.26
Exordio vt disponatur auditor 2.1177.24
In Exordio beneuolentia vt concilietur tom. 2. 1215.18

Exordia demonstratiuorum ex laude, & vituperatione 2.1177.37
Exordia in demonstratiuis qualia tom. 2. col. 1177.59
Exordium demonstratiui generis quale esse debet 2.1222.16
Exordium deliberatiui generis 2.1177.64
Exordium generis deliberatiui quale esse debet 2.1215.17
Exordia a consilio 2.1176.44
Exordia iudicialia 2.1176.48
In Exordio iudicialis generis vt captanda beneuolentia 2.1214.40
In Exordio iudicialis generis vt praecipienda calumnia 2.1224.9
Exordium iudicialis generis idem quod aliorum 2.1214.37
In Exordio vt praecipitur calumnia tom. 2. 1216.4
In Exordio tragicici fabulam significant tom. 2. 1177.6
Exordium 2.1176.23
Exordia 2.1215.9. & inde 2.542.12
Explicationis quae causa 2.542.12

Experia.
Experientia ex memoria fit 2.1269.44
Experientia ab arte in agendo nihil differre videtur 2.1269.47. & tom. 2.1265.59
Experientia artem efficit 2.1269.49
Experientia quare magis quam ars habeat efficaciam 2.1269.56
Experientia particularium, scientiam vniuersalem consequitur 1.512
Experientiam efficit temporis longitudo tom. secundo, colum. 68.17
Experientia ad gubernationem reipublicae necessaria 2.747.20
Experientia vis 2.748.46
Experientia in Republica sine iudicio calis 2. 744.9
Experti quatenus sciunt 2.370.18
Qui expiratur, aer calidus est 2.968.1
Experti qualia pro qualibus debeant, difficulte diiudicatio 2.629.59
Expiratio inspirationem ilico sequitur tom. 1. 1329.40
Expirantes vehementer & vniuersum cutiturum expirare nequeamus 2.517.12
Exploratores & traditores tyrannorum tom. secundo, colum. 85.11
Expositio liberorum nefaria 2.894.42
Expulio quid 2.512.83
Extenuatis solum venae apparent 2.247.64
Extenuati multum meri haurientes cur moriuntur 2.435.9

Externa.

Externa bona virtutibus, non virtutes ipsae acquiruntur & conseruantur 2.873.63
Externa bona ad felicitatem requiri tom. secundo, colum. 611.6
Externa bona animi gratia, non contra appetenda 2.874.31
Externa de quibus homines sunt studiosi 1. 888.18
Extra caelum posita, optimam in vniuersa sempiternitate vitam & sufficientissimam habent 2.569.40

Extrema.

Extremi termini qui 2.88.64
Extrema mediis & sibi pugnant tom. secundo, colum. 998.49
Extrema inter se & mediis opponuntur tom. secundo, col. 624.19
Extrema cuiuscunque generis moueri facile possunt 2.416.39
Extremis determinatis, summo imòque, media non esse infinita 1.176.1
Extremorum maior contrarietas inter se quæ medium 2.616.36
Extrema cur formari in orbem solent tom. 506.2
Extremorum altero magis, altero minus delinquitur 2.615.35
Extremorum vt runque a se medium in contrarium propellit 2.624.2
Exuperantia nimiae cur morborum causa 2. 413.20

Faba.

Faba frea boues obefat, & fabarum herba 2.152.2

I N D E X.

Faba cur tollit vibicem 2.464.27
Faba conferi debent ad apum aluearia tom. 2.194.64
Faba statuae, & largius datæ capris, bubus, capellis, lactis copiam efficiunt tom. 2. col. 54.40
Fabarum cibo lac auferri 2.544.40
Fabis vbi principium feminis. tom. 2.342.10
Faber artem nisi ex ligno facere non potest tom. secundo, columna 329.40

Fabula.

Fabula quid tom. 2.1237.60
Fabula vna tom. 2.1236.50
Fabula Oedipodis 2.1243.30
Fabula, tragicedia principium, & velut anima 2.1238.43
Fabulae agnitio quid 2.1241.40
Fabulae agnitio duplex 2.1241.50
Fabulae partes, agnitio, peripetia, & perturbatio 2.1241.71
Fabulae actio simplex quæ 2.1241.20
Fabulae aliae simplices, aliae implexae tom. 2. 1241.20
Fabulae ridiculae tom. 2.1454.40
Fabulae a fortunæ casibus desumptae in admiratione sunt tom. 2.1241.10
Fabulae ad clepsidram olim habitae tom. 2. 1329.40
Fabulam quantum esse deceat tom. 2.1239.40
Fabulam vt necessarii partibus compactam esse deceat 2.1240.10
Fabularum elocutio qualis esse debeat tom. 2. 1246.10
Fabularum auctores Epicarmus, & Phormis 2.1237.10
Fabularum constructio à Sicilia manauit tom. 2.1237.10
Fabularum initium finisque non debent temeraria esse tom. 2.1239.20
Fabularum longitudo qualis esse debeat tom. 2. 1239.30
Fabulas toxentes quæ scitari debeant tom. 2. 1242.20
Perfabulas & exempla facilius discitur tom. 2.508.40
Fabulas receptas mutare non licet tom. 2. col. 1243.60
Fabulas & exempla cur homines potius in oratione gaudeant quam commentis 2.508.39
Fides ardens non ardentibus istum cur faciãr imbecilliores, tom. 2.480.50
Ficere multis modis dicitur tom. 2.671.10
Ficere & agere specie differunt, tom. 2.750.60

Facetia.

Faceta dicendi locus vbi sit, tom. 2. columna 111.40
Ad facetiam orationem quæ obseruanda tom. 2.1212.10
Facetiae conuitria quaedam, tom. 2.656.50
Facetis quis recte vtatur, tom. 2.616.50
De licetis & proficitate orationis, tom. secundo, columna 1211.40

Facies.

Facies rara est, & humida, tom. 2. columna 189.60
Facies in homine quæ sit, tom. 2.9.43
Facies pars dissimilaris, tom. 2.215.40
Facies animi index, tom. 2. colum. 589.40. & col. 1533.60
Facies hominis quare proposita dicitur tom. 2. 240.10
Facies in homine duntaxat, tom. 2.9.40
Facies non est sine anima, tom. 2.317.40
Faciem cur effigiare consueuerunt tom. 2. col. 589.40

Factum.

Facta esse omnia impossibile Democritus censuit 1.521.20
Facti ab inuenio exemplum illustre tom. 2. 932.40
Factorum omnium causa, tom. 2.1110.3
Factum non factum esse non contingit tom. 2. 676.11
Factum quæ probent, tom. 2.1145.30
Facultas omnis instrumentum habet accommodum, tom. 2.362.40
Facultates acquisite amantur tom. 2.646.20
Facultatum communitas, tom. 2.765.40
Falcula riparia, tom. secundo, columna 3.60

Fallacia.

Fallacia secundum opinionem tom. 1.557.30
Fallacia per figuram dictionis, tom. 1.371.20
Fallacia in dictione, tom. 1.371.20
Fallacia non ob dictionem, sed ob rem quoties contingit, tom. 1.372.40
Fallacia à simpliciter dicto ad non simpliciter 1.373.1
Fallacia ex accidenti, tom. 1.372.40
Fallacia secundum profectum, tom. 1.372.10
Fallacia à non causa vt causa, tom. 1.374.20
Fallacia ex consequenti, tom. 1.373.50
Fallacia ex eo quod non simpliciter ad dictionem simpliciter, tom. 1.372.60
Fallere deceptio est, tom. 2. col. 386.1

Falsum.

Falsa omnia esse impossibile, tom. 2.1310.30
Ex falsis vera colliguntur, tom. 2.692.40
Falsum non propter hoc accidere, quid tom. 1. 156.30
Falsum quot modis dicatur, tom. 2.1328.30

Fames.

Fames cur facilius toleremus, quam sitim. 2. 561.59
Fames caena cur tempore frigido potius incidat 2.460.20
Fames diurna pedibus affert tumorem, tom. 2.417.20
Familiae ratione quare sententiam fieri solitum 2.563.20
De familia ementiri non licet, tom. 2.563.10
Familiares vt tractandis cum deliquerint tom. 2.564.30
Fanatici vt fiant, tom. 2.569.40
Fantasia non idè quod sensus, tom. 2.1307.40

Farina.

Farina aqua subacta cur melius coeat quam oleo subacta, tom. 2.130.10
Farina multo subacta, quare rigidior reddatur, vbi decocta est, quam aqua subacta, tom. 2. 529.10
Farina tritici cur rescicata minus constipetur, quam hordei, tom. 2.531.20
Farina tritici massata, pertritaque cur longè amplior reddatur, quam hordei. tom. 2. col. 539.50

Farina cum aqua cur leuior fiat, quam scorum tom. 2.530.20
Farina spissior sit, si plenius atteratur tom. 2. 528.1
Farina triticea cur oleo fiat candidior tom. 2. 526.30
Farinae consideratio, tom. 2. col. 526.50
Farinae triticeae primum cur candidius, hordeaceae vltimum tom. 2.527.1

Farrago.

Farrago frugibus grauida pilam expolit inuentionum, tom. 2.152.40
Farrago buccinis euenit, tom. 2.88.30
Fasciatio quo suspecta sit, tom. 2.526.10
Fascinationis remedium quare ruta tom. 2. 526.10

Fatigatio.

Fatigari cur in itinere media femoris parte potissimum soleamus, tom. 453.20
Fatigatio macerata, & colliquefacit tom. 2. col. 450.20
Fatigatis cur in somnis profuit genitura tom. 2.444.1
Fatigatis cur vomendum praecipitur tom. 2. 450.1
Fatigationes cur melius cessent, cum quis se aqua oleo permista perficitur tom. 2. col. 449.50
Fatigatio cur locis equalibus potius quam inaequalibus tom. 2.451.10. & 453.50
Fati appellationes tom. 2.1472.1
Fatum quid. ibidem.
Fauago purpurarum qualis tom. 2.88.30
Fauae quid tom. 2.355.30
Fauces oris pars 2.11.40
Fauces quibus reddantur asperiores tom. 2. col. 490.40. & quibus angustiores 2.482.20

Fauis.

Fauis floribus construuntur tom. 2. colum. 97.50
Fauis sub terra in quibus mel est, vermis nullus 2.98.60
Fauis vt castretur, tom. 2.98.10. & 194.40
Fauo vitato vermiculi gignuntur tom. 2. col. 191.30
Fauus apum viuat aranea, tom. 2.191.30
Fauus crabronum, quum vt parum latior ip. secundo, columna 99.10

Fauonius.

Fauonij, tom. secundo, columna 1462.30
Fauonij quibus prodeunt, tom. 2.551.1
Fauonio hanc cur canes minus possint vestigia comperire, tom. 2.551.10
Fauonius aeris temperiem obtinet, tom. 2.552.30
Fauonius cur nubes maximas agat tom. 2. 551.20
Fauonius cur ventorum lenissimus, & frigidissimus est, tom. 2.556.1
Fauonius cur horis postmeridianis, non mane solet spirare, tom. 2. columna 552.50. & 553.20
Fauonius cur illustris, serenus, atque gratissimus ventorum est, tom. 2.556.60
Fauonius cur serenus & iucundissimus ventorum tom. secundo, columna 551.10. & 552.30. & 556.60
Fauonius cur Vere & Autumno, cumque vesperatific potissimum spirat, & terram attingit. 2. 552.30. & 556.1. & 60
Fauonius ex occasu venit tom. 2.551.60. & 552.1. & 20
Fauonius nubes abigit, tom. 2.554.50
Fauonius

I N D E X.

Faunius mouerit ab Austro, & mouet Aquilonem 2.552.50. & 557.1
Faunius quare noctu quiescit tom. 2. columnas 56.20
Faunius ininus frigidus,quam Aquilo tom. 2. 556.1

Febris.

Febres quando aestate graues 2.474.10
Febres quare excitant Austri sicci 2.418.30. & 555.0
Febres ardentes cur per Hyemem, & Autumnum potius, rigores autem per aestatem magis infestent 2.419.30
Febribus quartanis quod curationis genus conueniat 2.425.30
Febribus intermittentibus quid agendum tom. 2. 425.1
Febrientes vbi potius ludunt, quam dolent quid 2.432.10
Febrientes cur cantare nequeunt cum febris cessat 2.431.1
Febrientibus cur potio saepe & paulatim administranda 2.427.1
Febrium cur forbitio sit, quae parum alat tom. 2. 420.10
Febrificae qualitates quae 2.555.40
Febris calor totius corporis tom. 2. col. 415. & 418.10
Febris vnde oritur 2.433.40
Febris cur non contagiosa 2.458.50
Febris ardentis lingua index 2.586.50
Febris quartana imbecilla est 2.423.30
Febrium ardores cur potius in frigidissimis teris fiant 2.436.1
Febrium principium vnde 2.586.50
Febrium rigor vnde 2.439.20

Fel.

Fel maior pars animalium habet 2.260.40
Fel purgamentum est, & inutilis materia tom. 2. 261.40
Fel iccori adiunctum, excrementum esse videtur 2.261.20
Fel nullum, vel exiguum habet salubris constitutiō 2.261.30
Fel morborum acutorum causa est, iuxta Anaxagoram 2.161.10
Fel piscium longè remotum à iccore, tom. 2. 261.10
Fel amia, serpentibusque plerisque toto intestino praetextum 2.260.50
Fel confusum cameli 2.260.60
Fel quae animalia habeant 2.31.50
Fel grande quadrupedibus in Naxo tom. 2. col. 17.20
Fel in cauda coruis Achaenis 2.31.30
Fel nullum pecori in parte agri Chalcidi Euboeae 2.17.20
Fel serpentibus vt piscibus, & eius situs tom. 2. col. 34.20
Fel non est alicuius sensus gratia 2.260.50
Fel aliquid habet caliditatis 2.220.1
Felle carent nonnulla ex viuiparis tom. 2. col. 56.1
Felle carent oues & caprae in Chalcide tom. 2. 261.10
Felle quaedam caruerunt, cum habere deberent 2.370.10
Felle quaedam carent omnino tom. 2. col. 260.60
Felle quidam homines carent in iccore, quidam non 2.261.1
Felle quae careant 2.31.30
Felle exuperant oues & caprae in Naxo tom. 2. 260.1
Fellis vacuitas longanimitatis causa tom. 2. col. 261.40
Fellis situs in animalibus 2.260.40. & 60

Fellis priuatio in victimis quibusdam animalibus 2.172.20
Felles foeminae mares ad coitum cogunt tom. 2. 72.10
Fellis aues petit 2.174.10
Fellis partus 2.1.11.0
Fellium coitus 2.79.1
Fellium mortuus vbi lethalis 2.155.20

Felicitas.

Felicitas non in ludo iocoque consistit tom. 2. 716.60
Felicitas in laetando posita quibusdam tom. 2. 921.20
Felicitas in otio videretur consistere tom. 2. col. 737.60
Felicitas in senectute amissa 2.611.20
Felicitas qua ratione definienda tom. 2. col. 590.10
Felicitas quid 2.611.40. & 996.30
Felicitas bonum 2.926.30
Felicitas actio est 2.927.20
Felicitas actio est, non habitus tom. 2. col. 877.10. & 963.40
Felicitas actio bona 2.436.30
Felicitas in vsu & actione est 2.926.1
Felicitas operatio quaedam 2.735.1
Felicitas operatio est perfecta 2.699.1
Felicitas non est potentia 2.614.1
Felicitas finis perfectus 2.608.30. & 7.7.1
Felicitas praemium, finisque virtutis tom. 1. col. 611.40
Felicitas principium, & causa bonorum tom. 2. 614.40
Felicitas diuinitissimum bonum, tom. 2. col. 611.40
Felicitas inter humana bona maximum, & praestantissimum 2.992.50
Felicitas inter agibilia bona praestantissimum 2.993.1
Felicitas optimum, pulcherrimum, & iucundissimum 2.111.1. & 987.50
Felicitas in aetate perfecta, & tempore perfecto 2.926.10
Felicitas ex honorabilibus potius, quam ex laudabilibus 2.614.30
Felicitas nullius indiget 2.736.20
Felicitas in viuendo ex virtutibus tom. 2. col. 92.61
Felicitas ciuitatis & singulorum eadem tom. 2. 875.1
Felicitas ad tria vitae genera transfertur tom. 2. 991.10
Felicitas à quibus comparari queat tom. 2. col. 611.40
Felicitas sit per virtutem 2.883.90
Felicitas contemplatio quaedam tom. 2. col. 740.1
Felicitas fortunam fert moderate, & aequabiliter 2.612.60
De felicitate variae sententiae 2.610.20
De felicitate inter vulgus, & sapientes distonuenit 2.605.30
De felicitate quid sit, saepe vnus, idemque homo diuersum statuit 2.605.30
De felicitate, ac sine deliberantium tom. 2. col. 1097.10
Felicitatem deorum munus esse tom. 2. col. 611.30
Felicitatem fortunae adscribere absurdum tom. 2. 611.40
Felicitatem parentum ex posteriorum conditione pendere 2.612.20
Num ad felicitatem maiorum pertineat posteriorum conditio 2.612.20
Felicitati virtus, & prudentia iunguntur à praestantioribus 2.991.40
Felicitatis partes 2.1097.30
Felicitatis tantum cuique contingit, quantum virtutis 2.874.30

Felicitatis species duae 2.1048.10
Felicitatis animantia bruta quare experda 2. 611.60
Felitem esse, est bene agere, & bene viuere 2. 926.11
Felitem esse in viuendo, & operando consistit 2.645.1
Felitem studio, & disciplina, quam fortuna, esse melius 2.611.40
Felices ex sese sibi sufficientes 2.724.30
Felices à miseris in dimidio vitae non differre 2.615.20
Felices non sunt dicendi mortui 2.612.10
Felices pueri quare non sint 2.611.1
Felices Solon ait mediocriter externis praeditos 2.740.10
Felicia non sunt animantia bruta 2.991.50
Felici homini bona adesse omnia oportet 2. 873.40
Felix non nisi ingentibus cladibus à statu dimouetur 2.613.20
Felix in somnis nemo 2.926.30
Felix diu viuunt 2.612.10
Felix nemo in omnibus 2.1147.50
Felix nunquam miser, beatustamen non erit, calamitates sequantur 2.613.20
Felix futurus externis bonis nonnullis opus habet 2.740.1
Felix non locuples ac potens, iuxta Anaxagoram 2.742.20
Felix & beatus per se ipsum, non per externa 2. 874.30
Felix quis dici propriè possit tom. 2. columna 632.0
Felix vita in virtute consistit 2.737.1
Felix vita iucunda.

Femur.

Femora cur magis quam tibiae frangantur 2. 454.30
Femur hominis cauatur 2.931.30
Femur biceps 2.134.0
Femur auium in posteriorem partem deflectitur 2.324.30
Femorae cur in orbem formari soleant tom. 2. 505.50
Femora carnis copiam sustinent tom. 2. col. 454.50
Femora cur in descendendo laborant tom. 1. 454.1
Femora continentiore constant natura, quam tibiae 2.414.40
Femoris parte media cur in itinere magis frangantur 2.453.20

Ferae.

Ferae in Africa etiam alienigenae & coeunt, & generant 2.166.1
Ferae neque vitium, neque virtus 2.685.40
Ferae nec temperantes, nec intemperantes tom. 2. 2.692.60
Ferae quare non fortes 2.638.1
Ferae non ruminant, praeter ceruum tom. 1. col. 202.40
Feri homines aliquibus locis cernuntur tom. 2. 473.30
Feri & immanes homines raro tom. 2. col. 685.50
Feri & immanes inter barbaros ibidem
Feri & immanes vnde fiant 2.991.30
Ferini habitus 2.991.30
Feris moribus cur, qui in nimio vel æstu, vel frigore colunt 2.991.40
Feritatis nomen vnde 2.991.20
Feritas quid 2.991.20
Feritas minus, sed terribilius malum, quam vitium 2.693.1
Feritas non in fera, sed in homine 2.991.40
Feram, atque syluestre praua natura ferunt.

Ferrum.

Ferri cum aqua collatio 2.219.30
Ferri Chalybici praeratis praestantia tom. 2. 1543.16
Ferri Chalybici generatio peculiaris ibidem.
Ferrum ignitum carbone calidius sentitur 2. 569.20
Ferrum quo durum aut molle fiat tom. 2. col. 317.60
Ferrum Popauium 2.1547.40
Ferrum situm & crescens in Cypro tom. 2. col. 1542.50
Ferrum & aes odora 2.870.10
Ferrum liquefit arte domitum tom. 2. col. 769.20
Ferrum vt defecatum reddatur tom. 2. col. 771.20
Feruia cur oras, siue ambitum plagae rubidum, medium albidum facit 2.463.44
Feruiae iccus cur dolorem moueant amplius, quam aliquid duriorum tom. 1. 464.42

Fibra.

Fibra ab aquis victum petit 2.151.20
Fibra communis pars sanguineis 2.38.50
Fibra in auricula 2.10.50
Fibrae inter neruum & venam natura tom. 2. 44.10
Fibra in sanguine 2.44.20
Fibrae terrae opera sunt 1.770.50
Fibrae tendunt à neruis ad venas tom. 2. 44.10
Fibrae quaedam saniem continent tom. 2. 44.10
Fibrae quorundam animalium sanguini defunt 2.442.2. & 222.60
Sine fibris non concrefcit sanguis tom. 2. col. 442.3
Sine fibris sanguis non coit 1.770.50
Fibula à spina oritur 2.44.60
Ficarios calices caprificus generat tom. 2. 103.4
Ficedula vermiculis alitur 2.148.60
Ficedulae & atricapillae vicibus commutantur 2.201.13
Fidile ineliquabile cur sit 2.771.20
Fidile terrae potius officium est 1.769.50
Fidilio quid tom. 2. columna 623.30

Ficus.

Ficulis succo lac cogitur, 2.53.60
Fici & caprifici consideratio 2.290.50
Fici appendunt caprifici ficus agricolae 2. 103.1
Ficus quare dentes offendant 2.532.50
Ficus cur in furno siccatae duriores efficiantur, quam si exemptae foris refrigerentur tom. 2. col. 133.10
Ficus apum 2.193.20
Ficus optima fues 2.162.40
Ficus fructificat, caprificus non tom. 2. col. 316.50
Ficus pinguescunt boues tom. 2. columna 111.0
Ficus calida est, & indicia 2.523.20
Ficus nouissimè estitae, vltimae euomuntur 2. 81.50
Ficum post estrationem cur superbibendum tom. secundo, columna 532.50

Fides.

Fides omnem opinionem sequitur, persuasio fides, ratio persuasione tom. 2. col. 828.20
Fides inartificialis 2.1119.1
Fides praefacilis quam testimonium fecerit 2. 893.20

I N D E X.

Filius nullum apparet tom. 2. 941.50
Filiorum partitio secundum similitudines formae 2.764.30
Filiorum bonorum praestantia 2.914.40
Filiis parentibus similes fieri ratio exigit 2. 306.15
Filiis epulando proponentes 2.691.50
Filius pars ipsius patris 2.667.40
Filius seu membrum patris 2.941.50
Fimus bonasi adurit 2.198.60
Fimus fossilis in Veica Libyae nascens tom. 2. secundo, columna 155.64

Finis.

Finali causa num careat aliquoties Natura 2. 438.40
Finalis causa 2.432.30
Fines cuiusque generis facile moueri possunt 2.416.30
Fines non omnes perfecti 2.608.20
Fines multos esse 2.605.50
Fines quidam operationes, quidam opera tom. 2. 603.40
Fines in animo constituti, bona excellentissima 2.995.60
Finem aliquem vltimum omnino esse tom. 2. 604.10
Ad finem media instrumenta, aut opera tom. 2. 1311.50
A fine locus 2.67.20
A fine meliore locus ibidem.
Propter finem aguntur omnia 2.113.10
Finis duplex 2.925.41
Finis quid 2.207.40. & 1239.10
Finis principium & fundamentum tom. 2. 1008.1
Finis optimus perfectum aliquid tom. 2. col. 608.30
Finis ciuilibus facultatis ceterarum fines continet 2.504.30
Finis rerum agendarum, qui propter se ipsum expeditur 2.604.10
Finis summus virtutis cognitio tom. 2. 991.50
Finis perfectus quis 2.924.50
Finis perfectus, qui propter se semper, nunquam propter alium expeditur 2.608.30
Finis perfectus, felicitas 2.925.1
Finis imperfectus 2.924.50
Finis tam bono, quam malo proponitur natura 2.63.30
Finis arrium & scientiarum, bonum 2.799.10
Finis cognitio ad vitam humanam tom. 2. col. 604.20
Finis cognitio consideratio ad facultatem pertinet 2.604.20
Finis affectatio non in nostra potestate est 2. 634.20
Finis effectiois ab affectioe diuersus tom. 2. 677.40
Finis actus quidam & operationes tom. 2. col. 602.20
Finis, optimi rationem tenet tom. 2. 894.10
Finis gratia cuius, & qui principium à ratione & definitione sumitur 1.442.1
Finis quodam modo & nos sumus 2.437.40
Finis gratia cetera sunt 2.439.40
Finis causa inferiorum 2.994.50
Finis fini praestat tom. 2. columna 603.50. & col. 924.50
Finis non quoduis vltimum est tom. 2. col. 431.30
Finis bonum verum aut apparens tom. 2. col. 1312.30
Finis extremum omnibus tom. 2. col. 756.50
Finis semper natura bonus 2.1008.10
Finis prae positus 2.888.10
Finis boni honestique rationem habet tom. 2. 213.20
Finis proprium cuiusque generationis tom. 2. 310.10
Finis

I N D E X.

Finis 2.109.4.30
Finis melior 1.267.20. & col. 270.40
Finis propinquitas 1.267.20
Finis recta intentio 2.888.1
Finita loco sunt & totum 1.450.30
Finitorum nihil infinitam potentiam habet 1.563.40
Finitiones per hæc, & ex his tom. primo, columna 329.40
Finitum & infinitum in motu tom. primo, 503.60
Finitum & infinitum similiter inueniri in magnitudine ac tempore 1.469.0
Finitum omne quibus consumitur definito 1.452.20
Finitum diuersitas 2.603.40

Fisile.

Fisile quid 1.774.20
Fisile nullum est molle 1.774.30
Fisile per longum, diuidunt per latum tom. 1.774.40
Fisilia corpora quædam, quædam non tom. 1.774.20
Fisilia & diuidua eadem nonnulla tom. 1. col. 774.40
Fisipedatio, & fisipes 2.111.1

Fistula.

Fistula piscibus à cordis excremento tom. 2. 32.30
Fistule situs 1.460.1
Fistulam gerentia pulmonem habent tom. 1. 959.60
Fistulam quare habeant maxima quædam 1. 959.50
Fistulam pisces qui habent, branchias non habent 2.630

Flagitiosi.

Flagitiosi se ipsos fugiunt tom. secundo, columna 720.20
Flagitiosi nunc dolent, nunc lætantur tom. 2. 720.30
Flagitiosorum anima in seditione est tom. 2. 720.20

Flamma.

Flamma spiritus fici feruor tom. primo, columna 695.1
Flamma ex humore & siccitate assidue commutatis laboratur 1.718.50
Flamma plusurit, quam aqua feruens, sed aqua feruens tactu plus calfacit tom. 2. columna 219.10
Flammabilia corpora quæ 1.775.40
Flammæ cur in summo aëre appareant tom. 1.694.30
Flammæ calor quo differat à calore aquæ 2. 219.20

Flatus.

Ex flatibus quæ impresiones 2.556.50
Flatibus cur homo redundat 2.466.20
Flatibus via multifariam præstat tom. 2. 477.20
Flatum emittere cur non licet, nisi res vrgeat 2.443.20
Flatuosa nonnulla copiam lactis efficiunt 2. 54.40
Flatuosa libidinem mouent 2.568.50
Flatuosa sunt vinum & atra bilis ibid.
Flatuosa vitia atræ bili attribuantur tom. 2. 56.40
Flatus quid 1.775.9
Flatus non nisi motus aëris est 2.548.1

Flatus tropæos quid moueat tom. secundo, col. 548.40
Flatus anniuerfarij eodem tempore modoque afflare cur soleant 2.555.50
Flatus putredinem prohibent tom. 2. columna 39.20
Flatus cur apud Arcadium loco excelso nihilò frigidiores quam alibi sentiantur tom. 2. 557.30
Flatus frigidi cur veniant, cum caloris commotione oriuntur 2.555.1
Flatus futuri cur detur indicium, cum per aërem multæ feruntur araneæ tom. 2. columna 556.20
Flatus cur hyberno tempore de ortu spirare manet, æstiuo de occasu post meridiem confluere 2.556.20
Flatus anniuerfarij cur desinente die desinunt, noctique non spirant 2.555.0
Flatus cur tempore hyberno parte veniunt exortiuæ, æstiuo occidua 2.552.1
Flatus & tempestates spongas reddunt duriores 2.91.10
Flatus alui exspiratio 2.584.1
Flatus nonnulli cur mali odoris tom. 2. col. 493.50
Flatum mutatio pro temporis cuiusdam mutatione accipi debet 2.413.30

Fientes.

Fientes quare acutiorem vocem emittant 2. 488.10
Fientes quare vocem acutiorem emittant, qui ridet grauiorem tom. secundo, columna 481.1. & 488.10
Fientes in tendendo, contrahendoque os vociferantur 2.481.30

Flexio.

Flecti & dirigi quid sit 1.773.1
Flexio quid sit 1.928.40
Flexibilia corpora quæ 1.773.1
Flexus introrsum vsu habet necessarium 1. 973.10
Flexus membrorum diuersus tom. 2. columna 19.60
Flexus omnium excarnes 2.253.40
Flomus in niue gignitur 2.1571.20

Flores.

Flores in nonnullis fructibus concolores tom. 2.1513.30
Flores tritici hebetius olent, & quare tom. 2. 493.1. & 40
Flores tinctorij 2.1519.1
Flores & sustinenta cur suauius è longinquo olent, è propinquo autem herbarum alia potius redolent, alia fumum tom. 2. columna 492.10
Florum generatio 2.1576.30
Florum mira fragrantia circa Aetnam Ciciliæ 2.1546.20
Flos purpureus quomodo detrahit, & quando deterior 2.89.10
Flos purpureus ubi & qualis 2.89.1

Florus.

Florus 2.199.1
Florus auis 2.177.50
Florus apud amnes degit, cui color pulcher, & vita comoda 2.177.50
Florus odio equum habet, & quare tom. 2. col. 170.1
Florus, spinus, & ægithus odium inter se exercent 2.170.30
Florus vermiculis alitur, & eius magnitudo 2. col. 149.1

Fluctus.

Fluctuatio flexuosus est impulsus tom. 1. col. 929.40
Fluctuantia animalia vt motum exercent 1. 929.40
Fluctus cur antè, quàm flatus erumpat tom. 2. col. 136.10
Fluctus cur prius interdum eueniat, quàm venti 2.534.10
Fluctus altioris pelagi cur tardius desistant, quàm breuioris 2.537.10
Fluctus pelagi præalti cur superfrangi non valeant, sed parui tantum, & breues tom. 2. col. 533.60. & 538.20

Flumina.

Flumina plurima amplissimæque de montibus fluunt 2.708.60
Flumina quædam absorbentur, & aliis locis redduntur 2.710.10
Flumina quare pinguntur pallida tom. 2. col. 335.30
Flumina sua natura frigida 1.137.1
Fluminum omnium vastissima Danubius & Nilus 2.712.40
Fluta fugiunt, odorem sentientes tom. 2. col. 70.30

Fluuius.

De fluuiorum ortu 2.708.10
In fluuium eundem semel quidem intrare, cere 2.1107.10
Fluuius lapides deferens ardens circa Scythas Medosque in Thracia tom. secundo, columna 551.20
Fluuius apud Ligynos, qui in sublime attolitur 2.1547.40
Fluuiorum in Antandria mira vis 2.49.1
Fluuios qui pisces amant 2.16.1
Fluuius exercet mero deditos 2.434.10
Fluxiones cerebri quibus maximè accidunt 2. 225.40
Fluxiones pituitæ imbribus similes tom. 2. columna 225.40
Fluxus ab excrementis profectus cur leuati non possit, nisi exsudet tom. secundo, columna 590.1
Fluxus deprauationes conceptuum tom. 2. columna 350.60
Fœcunditas viri & mulieres pingues 1. 305.20
Fœcunditas minus quæ adipe pinguescunt tom. 2. col. 51.1
Fœcunditas propter quid 2.30.40
Fœdera, pactaque quorum gratia ineanant 1. col. 7.5.10
Fœdera, pactaque non faciunt concius ibidem 2.1195.60

Fœmina.

Fœmina quod semen in se mittit, appellatur 2.550. & 290.60
Fœmina & si marem à se distinctum non habeat, ex se ipsa generare potest tom. 1. col. 326.60
Fœmina in lucem edita mare citius perficitur 2.376.10
Ex fœmina corpus esse, animam ex mare 10. 2. col. 323.10
Fœmina vt ad marem, sic virgo se habet ad maritimum 2.472.10
Fœmina quasi mas læsus tom. 2. col. 321.20. & 176.10
Fœmina est quadam impotentia 2.305.10
Fœmina sanguine abundat quibusdam locis 2.362.20

Fœmina.

Fœmina in charitagineo genere maior quàm mas 2.79.60
Fœmina infirmior est, ac pilum habet tenuiorè quàm mas 76.20
Fœmina & feruus natura distincta tom. 2. col. 748.20
Fœmina & feruus barbaris eodem gradu habentur 2.748.30
Fœmina vt carne, curibus, pedibus, voce, à mare differat 2.76.20
Fœmina quid 2.55.0
Fœmina contrarium maris 2.163.10
Fœmina de toto animali dicitur 2.191.10
Fœmina in generatione materiam præbet 2. 290.50. & 309. & 310.50. & 316.1

Fœtus.

Fœtura caprarum qualis 2.86.20
Fœtura humanæ tempus 2.87.1
Fœtura apum & fucorum candida 2.28.20
Fœtura crabronum & vesparum tom. 2. col. 99.1
Fœtura quadrupedum ouiparorum tom. 2. col. 103.10
Fœtura quorundam piscium est apua tom. 2. 118.1
De fœtibus orbis 2.89.4.30
Fœtus quando in vtero formetur 2.136.50
Fœtus humanus ante septimum mensem non vitalis 2.137.50
Fœtus mense octauo ubi vitales sunt tom. 2. col. 117.60
Fœtus vnde coherreat 2.168.10
Fœtus incrementum per umbilicum tom. 2. 325.50
Fœtus partibus aut desinentes aut abundantes vnde 2.365.50
Fœtus quando spidatur 1.166.40
Fœtus membranis & secundis obuolutus continetur 2.333.40
Fœtus augetur per umbilici annexum tom. 2. 331.1
Fœtus & qui in animalibus, & qui in ouis, principio vitæ plantæ viuunt tom. secundo, col. 344.20
Fœtus apum quando venit parcius tom. 2. col. 97.50
Fœtus auium incubitu excluditur tom. 2. col. 105.20
Fœtus crabronum qualis 2.90.0
Fœtus hominis fœmina, quæ vterum exierit intra tertium mensem indistincta tom. 2. col. 136.50
Fœtus hominis grandescens caua vteri subit, & palpat 2.141.10
Fœtus in vtero moles superior primùm distinguatur 2.330.10
Fœtus in vtero quæ partes primò generentur 2.327.30
Fœtus vitæ qualis 2.129.50
Fœtus mors in vtero quando exatialis matribus 2.38.1
Fœtum in vtero situs qualis 2.140.50
Folia quare supornant aquæ 2.1509.10
Foliorum generatio 2.1574.30
Fons iuxta Comium montem oleo fluens 2. 155.10
Fons circa Iapygia cruce defluens tom. 2. col. 1548.10
Fons in scotulis Thessaliæ vulneribus medendis efficax 2.1551.40
Fons in Palice Siciliæ iure iurando sacer tom. 2.154.1
Fons apud Cyclopa Thracenses lethalis 2. 155.2.1
Fons ex quibus interitus 2.1463.50
Fons ex quibus vaticinia 2.463.60
Fons ex quibus inedia tolerantia tom. 2. col. 1463.60
Fons & flumina ex terræ motibus sepe apparuerunt 2.1568.30
Fons calidi aquarum tom. secundo, columna 1463.50
Fons montibus propinqui tom. primo, col. 708.60
Fons in supremam fluminum partem non profundi 1.720.30
Fons in terra varij 2.1463.50
Fonsium situs sub montibus 1.720.10

Fœnus.

Fœnerari super fundi parte aliqua lege Oxæ vitium 2.865.140

Forceps crassatis validior dextera 2.61.20

Forma.

Forma est vnum 1.414.1
Forma & natura dupliciter dicitur tom. 1. col. 430.20
Forma in naturalibus & artificialibus aliud id est, seorsum, aliud mixta cum materia 1.567.1
Forma præstantior est materia 2.313.50
Formalis causa 1.432.20
Formam esse naturam 1.430.20
Formam esse 2.129.30
Formarum forma intellectus 1.834.10
Formarum diuisio 1.39.40
Formagineus tom. secundo, columna 53.50

Formica.

De formicarum coitu & partu 2.99.30
Formicæ studium 2.188.30
Formicæ nihil venantur 2.189.40
Formicæ nulli imperio subditæ sunt tom. 2. 42.0
Formicæ quæ equites dicuntur, non sunt in Sicilia 2.165.20
Formicæ quo cauernas suas relinquere coguntur 2.70.60
Formica ciuilis 2.4.10
Formica domicilium sibi parat tom. secundo, col. 4.30
Formica dentes habet 2.260.50
Formicæ quando nascuntur tom. 2. columna 83.1
Formicæ quare prudentiores nonnullis sanguineis 2.22.20
Formicæ ubi gustus membrum habent tom. 2. 2.8.10
Formisus 2.887.40
Forum duplex tom. 2. col. 887.50

Fortis.

Fortes ante opera quieti, in ipsi feruidi tom. 2. col. 636.50
Fortes calida natura sunt 2.496.10. & 497.0
Fortes quare qui loca gelida incolunt, ibidem Fortes ob metum magistratus coacti tom. 2. col. 637.20
Fortes ignorantes 2.638.30
Fortes efficit peritiam in bellis 2.637.30
Non fortes, sed pugnares 2.638.10
Fortes à perturbationibus non verè tom. 2. col. 935.50
Fortes ob spem non verè 2.936.1
Fortes homines cur vino 2.559.10
Fortes irati habentur 2.637.50
Fortes non verè ab inexperientia 2.935.40
Fortes non sunt feræ 2.935.10
Fortes experientia non verè fortes tom. 2. col. 935.50
Fortes ob increpationes legum, & probra 2. 637.1
Fortis non omnia mala contemnit tom. 2. col. 635.10
Fortis ex ignorantia non proprie tom. 2. col. 1012.50
Fortis quis proprie dicatur tom. secundo, columna 635.40. & 956.10
Fortis circa maxima terribilia 2.635.10
Fortis in subitis casibus interitus tom. 2. col. 6.8.30
Fortis metu vacat 2.611.10. & 1010.50
Fortis quatenus metuat tom. secundo, columna 636.2. & columna 1010.50. & 1011.30
Fortis qua ratione timore vacat tom. 2. col. 635.50. & 635.1
Fortis circa quod genus mortis sit tom. 2. col. 635.30
Fortis ex morte dolet, & vulneribus tom. 2. col. 635.2. & 635.1

I N D E X.

orti potentia opus est tom.2.colum.739.10
Fortitudo.
Fortitudine opus ad negotium 2.892.1
Fortitudinis species 2.1011.50
Fortitudinis proprium quid 2.1079.50
Fortitudinis officium quod 2.1079.50
Fortitudinis conuites 2.1075.1. & 1079.50
Fortitudinis iucunditas dolorum incurfu obitu- scatur 2.618.60
Fortitudinis non veræ quinque modi tom.2. 637.1
Fortitudo quid 2.622.50. & 636.50. & 1010.40. & 1106.40
Fortitudo civilis 2.1011.50
Fortitudo militaris ibi lem
Fortitudo in metu & audacia consistit tom.2. 935.30
Fortitudo circa metus est 2.927.20
Fortitudo circa mortem propriè 2.1012.30
Fortitudo in ferendis terribilibus 2.637.50
Fortitudo horribilia sustinet 2.1013.50
Fortitudo non siue perturbatione gignitur 2. 935.10
Fortitudo in honore Rebus publicis 2.559.30
Fortitudo scientia à Socrate habita tom.2.col. 637.10. & 835.40
Fortitudo peritia rerum 2.637.30
Fortitudo ex peritia non vera 2.1013.10
Fortitudo per ignorantiam 2.1011.50
Fortitudo ignorantium inconstans tom.2.col. 1011.50
Fortitudo ex affectuum impotentia tom.2.col. 1011.50
Fortitudo ex spe 2.1011.50
Fortitudo ex verecundia 2.1013.30
Fortitudo ex spe ob anre actos successus tom. 2.637.20
Fortitudo ex ira naturalis 2.638.10. & 1012.1
Fortitudo ex ira non vera 2.1012.60
Fortitudo cum potentia superbia est 2.812.60
Fortitudo civilis ob infamiam non vera tom. 2.915.60
Fortitudo non vera venalem vitam habentis 2. 639.10
Fortitudo nauarum qualis 2.637.20
Fortitudo coacta 2.1012.60
Fortitudo Celarum furiosa
Fortitudo non effertur, sed mansuetis, & leoninis moribus adest 2.1000.10
Fortuita.
Fortuita bona homines oprant 2.659.10
Fortuita aduersa premunt, læduntque vitam beatam 2.613.1
Fortuita nec semper, nec magna ex parte i. 908.20
Fortuita non necessitudo eueniunt 2.625.50
Fortuita multa prospera, grãdiãque beatiorem vitam efficiunt 2.613.1
Fortuita exigua non faciunt ad vitam, ibid.
Fortuitis foliis indiger 2.699.10
Fortuitis perferendis honestas elucet tom.2. 613.1
Fortuiti exemplum 2.908.20
Fortuitorum causæ indefinitæ tomo primo, col. 435.40
Fortuitorum non est demonstratio tom.1.col. 199.10
Fortuitorum num cause fuerint 2.437.1
Fortuna.
Fors fortuna, & infortunium quid 2.329.10
Fortuna an in vitium aliqua 2.1046.30
Fortuna & casus an sint, dubitatur 2.435.60
Fortuna, & casus inter causas numerantur ibidem
Fortuna causa quibusdam, sed obscura menti hu-

mana videtur 2.434.50
Fortuna non omnium causa quorum existimat- tur 2.1047.40
Fortuna quæ esse dicatur 2.435.10
Fortuna quæ pati dicantur 2.436.40
Fortuna quæ sunt 2.435.10
Fortuna, & mens circa idem versantur tom.1. col.4.5.40
Fortuna quorum causa 2.1029.30
Fortuna in quibus fit 2.436.30
Fortuna, & casu quæ sunt 2.435.10
Fortuna indefinita causa 2.435.50
Fortuna & casu multa fieri 2.434.10
Fortuna quo à casu differat 2.436.30
Fortuna diuinum quoddam, & excellens tom. 1.434.60
Fortuna secunda an sit deorum prouidentia to- mo secundo, col. 367.30
Fortuna secunda ubi locum habeat 2.1047.30
Fortuna secunda vnde contingat 2.1046.20
Fortuna prospera & aduersa quæ tom. secun- do, col. 1099.30. & 1140.10
Fortuna secunda rationis expers tom. secundo, col. 961.1
Fortuna prospera petulantes facit tom. secun- do, col. 892.10
Fortuna aduersa vir studiosus rectè vitur to. 2.888.50
Fortuna prospera etiam solidi vtuntur tom. 2.1046.1
Fortuna nemo virtute præditus tom. secundo, col. 874.40
Fortuna non à prouidentia 2.1045.60
Fortuna quæ sunt, quo differant ab his, quæ na- tura 2.437.10
Fortuna bona à felicitate diuersa 2.874.40
Fortuna in quibus causa per accidens tom.1.col. 435.40
Fortuna in his est, quæ non in nostra sunt pote- state 2.967.40
Fortuna in quibus esse videtur tom. secundo, col. 561.20
In fortuna nec bene, nec malè viuere firmum to- mo secundo, col. 6.2.40
Fortuna indiget vita humana 2.612.40
Fortuna dignos non locupletat 2.645.1
Fortuna non agunt inanimata, belluæ, & pueri 2.436.40
Ex fortuna indignorum secunda bonorum do- lor, & indignatio 2.624.1
Fortuna domina 2.888.60
Fortuna ceca est 2.664.1
Fortuna incerta est 2.436.10
Fortuna sape reuoluitur 2.612.40
Fortuna in alca lusa 2.1046.10
Fortuna mutationis causa in Republica tom. 2.837.1
Fortunæ omnis perpetuo inuariabilis tom.1. 39.20
Fortuna varia tom. secundo, columna 961.10. & inde
Fortuna & casus in quibus sunt causa: per acci- dens 2.436.20
Fortunæ mediocri possessio, omnium optima cinitatibus 2.822.30
Fortunæ prosperitas & felicitas idem quibus- dam falso 2.999.10
Fortunæ prosperitas & infortunium quid tom. 1.435.10
Fortunæ prosperitas incerta non sine ratione 2.436.10
Fortunæ bonis abundantes ad obediendum mi- nus idonei 2.822.40
Fortunæ in alterutram partem excessus ciuita- tibus damnosus 2.822.30
Fortunæ prosperitas non semper ex beneuolen- tia dei 2.1154.40
Fortunæ mala quæ 2.1135.40
Fortunæ bona quæ 2.1099.30
Fortunæ que adscribantur 2.434.30
Fortunæ secunda: posterorum nil operantur er-

ga maiores 2.613.10
Fortuna prosperitate indigni honores sibi im- merito vendicant 2.436.0
Fortunam decorè perferre vir bonus tom.2.col. 613.10
Fortunam aduersam moderatè perferre, rectè est animi tom.2.914.10
Fortunam secundam sine virtute non est facile ferre tom.2.436.10
Fortunam secundam requirit felicitas, 2.961.10
Fortunam negotium rationes tom.1.434.1
Fortunam & casum à liquid esse tom.1.435.50
Fortunam esse iuxta veritatem declaratio to- mo primo, columna 435.1.
Fortunatus.
Fortunati num à Natura homines tom.2.col. 1045.40
Fortunati qui tom.2.1047.1
Fortunati pijs erga Deum tom.2.col.114.50
Fortunati superbi ibidem.
Fortunatorum gubernatorum genus tom.2. 1046.10
Fortunatorum mores tom.2.1143.50
Fortunatus quis tom.2.961.50
Fortunatus, aut infortunatus quis tom.1.435.50
Fractio, & ruptura quo differant tom.1.771.10
Fragilia corpora quædam. ibidem.
Frater.
Fraterna amicitia qua sit conditio. tom.1. 712.40
Frater qui tom.2.113.40
Frater cur sese mutuo diligant tom.2.712.30
Frater vterini qui tom.2.37.40
Fraterum societas oligarchiæ similis. tom.2. 710.50
Fraterum iræ acerbissimæ tom.1.381.1
Fraus in Republica duplex tom.2.839.50
Fraudenti quibus planta pedis plenior tom. 2.13.0
Fretum omne cor expatiatur tom.2.64.1
Fretum vnà cum Luna ubi intumescit, & sub- det. tom. secundo, columna 441.60
Frictio.
Frigida corpora quæ tom.2.774.50
Frictio cur plus quàm cursus implere potest cor- pus tom.1.61.1
Frictiones sicæ cur carnis soliditatem molian- tur tom.1.90.10
Frictiones quam ob causam carnem augeant tom.2.590.20
Frictionem pleniorem quæ experiuntur, denan- tur tom.2.590.10
Frictionis utilitas tom.2.col.451.50. & inde
Frigus.
Frigentes singultiunt tom.2.584.60
Frigentes si statim caliant, indolescunt. tom. 2.462.10
Frigentibus semen aliquando excurrit tom.2. 443.10
Frigere maximè solems à vomitu tom.1. 462.10
Frigida tom.2.1164. & inde
Frigidiora & humidiora ouum & animalium se pariunt tom.2.1164.0
Frigidiora & ficiora ouum pariunt imperfectè tom.2.115.30
Frigiditates tom.2.108.40
Frigiditas horrorem inuclit tom.1.45.40
Frigiditas loci conferre ad tenuem vocè 2.33.1
Frigiditas aliqua, naturā non priuatiu in omni- bus tom.2.115.30
Frigidum multipliciter dici tom.2.115.30
Frigidum cibo carere facile pati tom.2.115.30
Frigidum

Frigidum tot modis dici, quot calidum. tom.2. 220.20
Frigidum locorum incolæ fortes, fidentes, & sperantes 2.447.40
Frigidum locorum incolæ sunt, ad calidorum incolas tanquam iuuenes ad senes tom.2. 497.50
Frigidos sedile extenuat 2.457.10
Frigora & æstus cur intensius fiant in Ponto 2.544.30
Frigore ambustis quare proficit aqua tam calida, quàm frigida 2.424.50
Frigore consistit alimentum 2.329.20
Frigore cur vox grauior 2.481.10
Frigus quatenus agens sit 2.767.50
Frigus aliquoties calfacere, & comburere dicitur 2.767.60
Frigus magis ad patibilia, quàm ad agentia 2. 767.50
Frigus cur manè acrius, cum Sol propius adfit 2.461.60. & 544.30
Frigus & indurat & densat 2.388.40
Frigus cur acrius aere sũdo, apertò quàm nu- bilo 2.546.20
Frigus cur exercitati vehementius sentiant, quàm inexercitati 2.461.1
Frigus à teneris assuefaciendum tom.2. colum. 891.10
Frigus citò afficit quod parum est tomo 2.col. 223.40
Frigus cogendo exicat 2.388.20
Frigus priuatio caloris 2.329.50
Frigus vim habet cogendi 2.220.1
Frigus quos pisces maximè infestet tom.2.col. 154.10
Frigus contrahit tom.2.col.494.10. 543.1. & 496.40
Frigus an è terra 2.539.50
Frigus lacrymas mouet 2.438.30
Frigus internum pilos erigit 2.439.20
Frigus quare perniones facit, & tollit, tom.2. 444.60
Fringilla 2.1148.50
Fringilla maior iynx 2.28.30
Fringilla quibus locis degant 2.165.20
Fringillago 2.148.50
Fringillan accipitres 2.185.1
Fringillan arecentibus venæ tantum modo re- linquantur 2.248.1
Frons.
Frons quid 2.9.40
Frons prima, & maximè sudat 2.428.1
Frons talis, vel talis quale iudicet tom.2.col. lum.940. & 1534.30
Fructus.
Fructus maturi quare flauescant tom.2.colum. 119.20
Fructus decidui cur colore xanthi 2.159.10
Fructus amari vnde fiant 2.1577.10
Fructus arborum cur vtribus vehementer infla- tiualeant incorrupti durare tomo 2.col.ũ. 522.0
Fructus, quare alij partem radice proximam ha- beant amariorum, alij postremam superio- rem 2.524.50
Fructus quo differat à semine 2.303.30
Fructus concernentia tomo secundo, colum. 524. & inde.
Fructus quid 2.520.1
Fructus cur dulcissimi in terra Attica. tom.2. 53.0
Fructus nuper editi diluiores 2.525.30
Fructus imperfecti concoctione decidant necesse est 2.525.40
Fructus cur oculis potius infestat 2.520.1
Fructus quare maturantur paleis tom.2.col.ũ. 53.40
Fructus noui quare morbosi 2.419.10

I N D E X.

Fructuum diuersitas vnde 2.1577.10. & inde 2.576.10
Fructuum figuræ variæ 2.1564.60
Post fructuum citationem cur vinum vel aqua bibere debeamus 2.532.50
Fructuum acerrimorum causa 2.523.40
Frugibus vescentes aues quæ 2.149.10
Frugilega auis vermiculis alitur 2.149.1
Fruuentum.
Fruumenta annua 2.339.40
Fruuentaria rei inopia Byzantiorum consiliũ 2.1057.10
Fruuentum quare apud Scythas diu in terra maneat 2.523.50
Fruuentum in Ponto frigori expositum cur diu referuari integrum possit 2.495.60
Fruuentum cur acris in campo gelu deaurit, lacu vel diminuto, vel exiccato tom.2.col. 539.50
Frustra quid 2.437.1
Fructices inter arbores & herbas mediæ tomo secundo, columna 1563.20
Fuca.
Fuca nidum sibi sternit, & in stragula parit 2. 167.10
Fuca quo cibo vtatur 2.147.40
Fuca bis parit in anno 2.115.50
Fuca mutat colorem 2.167.10
Fucarum mas quo differat à femina, tomo secundo, columna 115.50
Fucus.
Fuci carent aculeo 2.97.20
Fuci vt exemptis pennis in aluco reliquorum pennas erodant 2.98.40
Fuci quando expellantur 2.191.50
Fuci vbi gignantur 2.190.60
Fuci genus apum gregale 2.189.40
Fuci magnitudine emulantur duces tom.2.col. lum.35.10
Fuci non generant 2.333.50
Fuci quare oriofi 2.333.50
Fucorum consideratio in operationibus & vita 2.190.20
Fucorum copia annis prosperis tom.2.colum. 333.40
Fucorum maior copia ex quibus apibus tom. 2.191.50
Fucorum nullum munus 2.191.40
Fucus 2.97.40. & 189.40. & 190.20
Fucus omnium apum maximus, vel ignauus tomo secundo, columna 191.10
Fulgur.
Fulgur quid tomo 2.colum.1463.30
Fulgur post tonitru edii 2.1463.1
Fulguratio propter frigus suboritur tom.4.col. lum.735.1
Fulgurum species 2.1463.30
Fulicarum aucupatio 2.184.50
Fulica avis vbi vicitret 2.149.50
Fulmo infestum volucere, cuius oculis antennæ præterduntur 2.67.50
Fulmo piscis gregalis 2.117.1
Fulmo piscis vbi oua sua reponat, ibid.
Fulmonum vaginipennes 2.67.10
Fulmen quid 2.1463.10
Fulminum species tom.2.1563.10. & inde, & 1.745. & 746. passim
Fumatio non nisi cum lacrymis est tom.2.col. lum.474.60
Fumo cur homo maximè afficitur ibidem
Fumus quid 1.775.10. & 60. & 2.119.60
Fumus cur oculis potius infestat 2.579.20
Fumus & vapor quomodo differunt tomo 2. colum.492.50

Fumus citissimè oculis protendentibus occurrat 2.576.10
Fumus subiectum ignis 2.119.10
Functio expeditior, dum in latius cubamus fini- strum 2.458.10
Furiosus oculi nigra in angulum exteriorem conuellitur tomo 2.columina 576.40
Fur.
Fur in apum genere 2.91.10
Fur, tertium genus apum, qualis tom.2.colum. 97.30
Fur qui grauius puniatur 2.566.1
Non fur qui furatur 2.667.10
Fures 2.647.1
Furta voluntate iniqua committuntur tomo 2. 563.40
Furto cur pena capitalis, non item contumeliae statuta sit 2.567.10
Fuscæ piscis 2.83.1
Fuscæ vt migrent, aut quiescant 2.116.10
Fustus agrestis herba apibus grata tom.2.col. 194.10
Futura nequeunt memoria reperi, sed opinione prehendi, & spe præsumi 1.83.10
In futuris contingentibus regula contraditio- nis quatenus locum habeat tomo primo, co- lumina 62.10
Futurorum, præteritorum que non est sensus tomo secundo, col. 883.20
Alades conchæ tom. secundo, col. 52.30
Calena aqua, oleo ve mista fastum efficit tom.2.col.319.1
Galerita alaudarum species, & quare dicta 2. 181.10
Galerucæ 2.95.40
Galerucis pinna in vaginam inclusa est tom. 1.930.40
Galerucis quare pennæ crusta obtectæ tom.2. 269.10
Galguli passus, & magnitudo 2.149.10
Galgulo inimicus crex 2.170.1
Galgulus pugnare cum lybio 2.169.30
Galgulus incola Peloponnese 2.149.10
Galgulus & hædus amici 2.170.40
Galgulus colit fruteta, & nemora ibidem
Gallus.
Galli supra Hispaniam colentes asinis carent 2.336.30
Gallica terra quare sine asinis 2.165.50
Galli gallinacei effeminati 2.200.30
Gallinacei salaces sunt 2.4.60. & col. 538.50
Gallinacei se inuicem subigunt 2.176.1
Gallinacei vt castrentur 2.201.50
Gallinacei crista qualis 2.29.10
Gallinacei tantum maribus datus cantus 2. colum.73.1
Gallinaceis vox post pugnam ibidem
Gallinaceus cristam peculiarem habet tom.2. 29.10
Gallinaceus aliquando matris officio fungitur 2.200.30
Gallinaceus habet appendices 2.36.1
Gallinaceus tempore coitus testes habet con- spe- ctiores 2.111.60
Gallinaceus qua sit natura 2.176.1
Gallinaceus ingluuiem præpositam habet ven- triculo tomo secundo, columna 34.60
Gallina.
Gallina toto anno parit, mensibus exceptis duo- bus 2.103.50
Gallina gignit subuentanea sine coitu tom.2. 340.40
Gallina incubante si tonet, oua pereunt tomo 2.colum.106.1
f Gal

I N D E X.

Gallina pulcherrima 2.101.30
Gallina iuuenes quando pariant tom. secundo, col. 106.40
Gallinae quaedam pariunt gemina oua tom. 2. 108.60
Gallinae vulgares fecundiores sunt generosis 2.339.20
Gallinae quaedam praefecunditate perierunt 2.339.40
Gallinae Hadrianae fecundae tom. secundo, columna 319.10
Gallinae eueciantes 2.100.20
Gallinae cur furiant cum incubant tom. 2. 100.40
Gallinae a coitu horrescunt, se excutiant, & festuca se lustrant 2.106.40
Gallinae quanto tempore oua excludant tom. 2.106.1
Gallinae coeunt cum diuersi generis anibus 2. 333.60
Gallinae generose quomodo procreantur 2. 310.30
Gallinae oua quandoque mollia pariunt tom. 2.105.10
Gallinae onum quot diebus a coitu consistat 2. 106.60
Gallinae quo modo coeunt tom. secundo, columna 78.50
Gallinarum partus saepe monstruosi tom. secundo, columna 168.50
Gallinarum coitus & partus tom. 2. 103.50 & 338.50
Gallinarum varietas & fecunditas tom. 2. col. 103.50 & inde
Gallinae 2.181.20
Gallinago hominera mite diligit 2.181.20
Gallinaginis consideratio & descriptio tom. 2. columna. 176.30. & col. 181.20
Gammarius.
Gammari vbi gignantur 2.92.10
Gammari vt fecunditatem exuant 2.159.10
Gammari consideratio & descriptio tom. 2. col. 159.30
Gammari genus crustatorum tom. 2. col. 171.1
Gammari non amant limosa tom. secundo, col. 92.20
Gammari odore escarum capiuntur tom. 2. col. 71.1
Gammari quomodo coeunt, & quando tom. 2. 81.30
Gammari facies 2.59.60
Gammari dentes 2.59.40
Gammari cornua 2.59.50
Gammari collum 2.60.1
Gammari pedes 2.59.30
Gammari color 2.60.1
Gammari feminae a mare nullum discrimen 2.60.10
Gammarius quid a locusta differat tom. 2. col. 58.40
Gammatorum forcipes 2.271.50
Gaudere quibus oportet, maximum esse ad virtutem consequendam 2.729.10
Gaudia & dolores doceri debet tenera aetas 2. 618.40
Gauia alba videtur apud mare 2.149.50
Gauia, anas, & harpa, iniucem disident tom. 2. 169.40
Gauia cinerea lacus & fluuios parit victus causa 2.82.50
Gauiae partus 2.35.1
Gauiae gula qualis 2.35.1
Gelatus & Gelu.
Gelatus quid. 1.664.40
Gelata fixore quae ad aquam referantur aut ter ram 1.776.10
Gelata fecerit excessus 2.47.10

Gelu quid 2.1461.50
Gelu siccum actiu, & per accidens potentia, & per se humidum 2.120.30
Gelu densitas humoris & frigoris tom. 1. col. 665.50
Gelon tyrannus 2.83.30
Gemini.
Geminiatio partus homini contra naturae suae legem accidit 2.470.50
Gemini ferè similes 2.140.10
Gemini pauci feruntur, si diuersus sit sexus 2. 138.30
Gemini sexus utriusque cur in ceteris animalibus feruntur, non in homine tom. secundo, col. 470.40
Gemini nati infantes cur minus feruntur tom. secundo, col. 376.30
Gemini saepe in eodem loco vteri tom. secundo, col. 371.0
Gene praesertim coalescere nequeunt tom. secundo, col. 12.40
Gene cutis non coit vulnerata 2.47.20
Generatio.
Generatiorem necessariò esse 1.581.20
Generatio quid 1.963.40
Generatio & interitus quid 1.646.30
Generatiorem morumq; alia intellectio, alia effectio est 2.134.120
Generatiorem rerum perpetuam esse tom. 1. col. 674.50
Generatiorem rerum quare semper durent to. 1. 643.30 & seq.
Generatiorem & corruptionem quidam tollunt 1.559.60
Generatio substantia est, non contra tom. 2. 203.20
Generatio, alterius corruptio est 1.644.1
Generatiorem primam esse impossibile to. 1. 535.50
Generatio ex non ente vt statuenda tom. primo, col. 645.40
Generatio est ex non ente in ens 2.327.30
Generatio simplex 1.481.30
Generatio non infinita sursum versus tom. 2. col. 1286.40
Generatiorem principis & rector primus, Jupiter potius 2.1433.50
Generatiorem fieri ex finitissimae aeternitate praestat 1.421.30
Generatiorem & corruptibilem causam inquisiuisse expedit 1.673.10 & seq.
Generatiorem, qui alterationem esse dicantur 1.635.50
Generatiorem simpliciter & interire, quam ob causam quaedam dicantur 1.644.10 & seq.
Generatiorem aliquid, atque interire simpliciter an contingat 1.642.30
Generatiorem posteriora, natura priora sunt, & contra 2.215.40
Generatiorem posteriora, specie & substantia priora sunt 2.137.30
Generatio simplex & naturalis, cui opposita naturalis corruptio, primarum qualitatum opus est 1.761.40
Generatio & corruptio in ipsis contrariis est 1. 555.20
Generatiorem neque omnium neque nullius simpliciter corporis esse 1.604.60
Generatio substantiam sequitur, non contra 2.181.30
Generatio ab alteratione quid differat tom. 1. 646.10
Generatiorem ab alteratione differre, non posse defendere, qui omnia vnum esse aiunt 1. 636.50
Generatiorem ab effectioibus quid differant 2.1340.60

Generatio nulla idem quod finis eius tom. 2. columna. 697.20
Generatiorem & ipsum nasci quare natura dicatur tom. 2. 1314.10
Generatio ex contrariis naturalis tom. 2. col. 303.20
Generatio & materia priora sunt tempore, essentia rei tom. 2. 1150.50
Generatio ex ovo, in piscibus simili agitur; modo tom. 2. 1150.50
Generatio: ex ovo piscium & auium quomodo differunt, & conueniunt tom. secundo, col. 112.10 & sequent.
Generatio marium, vel femininarum in humano genere vnde tom. 2. 139.40
Generatio multorum est, quia necessaria tom. secundo, 208.1
Generatiorem causa an femininis corpus, an genitali tom. 2. 306.20
Generatiorem finis in homine tom. 2. col. 87.10 & 139.30
Generatiorem naturalis plures causas, & quae, & quae prima sit tom. 2. 204.30
Generatiorem principium mas & femina, & quare tom. 2. 229.50
Generandi principia quorundam viuiparorum tom. 2. 86.20
Generatio & obitus omnium animalium communis est, sed modus diuersus tom. 2. col. 962.40
Generatur ex laesio laesi tom. 2. 132.50
Generatio in testacis & stirpibus sine maris officio tom. 2. 276.1
Generatiorem aetas matura quae signa habeat tom. secundo, 86.50
Generatiorem & corruptioni solimmodo haec inferiora obnoxia tom. 2. 137.30
Generans in quibusdam generato simile, nec tamen idem, nec vnum numero, sed specie tom. 2. 134.2.50
Generatum quippiam, incorruptibile esse absurdum tom. primo, columna 57 4. line 60
Generabile.
Generabile quibus modis dicatur tom. 1. col. 571.20
Generabile quomodo prius non esse potest tom. 1. 573.20
Generabile & corruptibile se mutuo sequuntur tom. 1. 574.20
Geniti & ingenti, corruptibilis & incorruptibilis cognoscendi modos esse tom. 1. col. 571.1 & seq.
Quod generationis & corruptionis series sit perpetua tom. 1. 675.1
In generatione naturali causa efficiens materialis & formalis tom. 2. 1340.40
De generatione, corruptione que rerum, antiquorum opiniones tom. 1. columna 599.50 & sequentibus.
De generatione & corruptione Plato non sufficientem determinationem exequutus est tom. primo, columna 638.10 & sequentibus.
De generatione Hesiodi sententia tom. 1. col. 600.40
Quod generatur, ex contrario & subiecto quodam sit 2.320.60
Vt generetur hoc ex hoc, dupliciter fit tom. 1. 1286.20
In generatione animalium natura pictoris officio fungitur tom. secundo, columna 332.20
Quibus corporibus generatio conueniat, eorum prima sunt corporum elementa tom. 1. col. 605.20
Quod generatio mutua corporum simplicium tom. 1. 666.10
Quae generantur, omnia etiam corruptioni obnoxia sunt tom. 1. 699.50
De generatione qua similes aut dissimiles partim maior

I N D E X.

majoribus fiant, alii (sive, sententia veterum 2. col. 585.20
Genitura profiuuium multis coëturbaris & perterritis tom. secundo, columna 560.60
Geniu.
Geniu & poples commune femoris & tibiae 2. 13.50
Geniu patella imposita 1.973.30
Geniu hominis incuruatur 2.933.30
Genium flexus secundum naturam ante sit 2.453.10
Genibus cur magis laboramus ascendentes, descendentes erubibus ibidem
Genus.
Genus multipliciter dici 1.1.50
Genus quot modis dicatur 2.1318.1
Genus quid a proprio differat 1.2.50
Genus quid 1.2.30
Genus est sub quo species collocatur 1.2.20
Genus materiae speciei suae tom. secundo, col. 1380.30
Genus est quoddam totum 1.6.30
Genus singulare in diuisis differentias diuidentes resutatur 2.108.60
Genus quid ab aliis praedicabilibus differat 1.2.40
Genus specie prius 1.37.1
Genus suis specibus nomina dant, & definitiones species vero suis indiuiduis tom. secundo, col. 40
Genus quid a specie differat tom. primo, col. 2.40 & sequentibus.
Genus a spece vt differat praedicatione tom. 1.5.60
Genus absque suis speciebus esse nequit tom. 2. col. 1192.20
Genus & speciei communia 1.11.10
Genus & speciei propria 1.11.10 & seq.
Genus quid a differentia differat 1.2.60
Genus quid ab indiuiduis differat tom. 1. col. 1.40
Genus & differentiae communia 1.10.10
Genus & differentiae propria 2.10.40
Genus cum proprio communia 1.11.30
Genus & proprio propria 1.11.50
Genus cum accidente communia tom. primo, col. 11.1
Genus & accidentis propria 1.12.10
Genus prima decem quali principia tom. primo, col. 5.20
Genus generalissima, & species specialissima in quolibet praedicatione tom. primo, col. 2.50
Genus generalissimum quid ibidem
Genus generalissimum de generibus & speciebus & indiuiduis omnibus praedicatur tom. 1. col. 6.10
Genus species subalternae 1.3.50
Genus & species subalternae quid 1.5.10
Genus subalternorum differentiae eadem esse possunt 1.17.40
Genere diuersa quae 2.1328.20
Genus diuersorum & non subalternatum positurum, diuersa sunt species & differentiae 1.17.30
Genus prima sunt ens & vnum 2.383.20
Genus quoduis distrahatur non debet tom. 2. col. 209.1
Genus & speciei consideratio per totum tom. 2. 211.20 & sequentibus
Genus vno nomine quare non appellatur bestias, tum aquatiles tum volucres tom. 2. col. 211.30
Genus animalium summa quae 2.8.1
Genus sunt quorum vna est tantum differentia 2.209.1
Generibus in multis & diuersis complura sunt eadem 2.203.50

Genus membra non eadem omnibus animalibus esse 2.291.40
Genus differentia numerosa 2.23.30
Genus marium aliis foris est, aliis intus 2. 23.10
Genitium geminarum quae causa, & qualia sunt 2.372.40
Genitale duobus foraminibus peruium tom. 2. col. 1820
Genitale ceruici vesicae adnectitur tom. 2. col. 1820
Genitale hominis quale, & qua parte intumescit 2.33.0
Genitale hominis mari quando & magnitudine, & specie proficit 2.133.40
Genitale locus excrementis feminilibus tom. col. 324.40
Genitale membrum non habentia quare non habent 2.293.40
Genitale membrum quae habeant, & quae non 2.293.10
Genitalis hominis deprauatio facit vt mares ab ortu naturae impubes & infecundi sint 2. 134.20
Genitalis muliebri & virilis forma tom. 2. 11.50
Genitalium membrorum in quouis animante forma, situs, & differentiae tom. secundo, col. 10.50
Genitale excrementum cur, non omnibus mariibus sit, cum sit omnibus femininis tom. secundo, columna 323.10
Genitura.
Genitura quid 2.303 & col. 445.30
Genitura principium generationis tom. secundo, col. 126.40 & col. 129.40
Genitura excrementum 2.338.50
Genitura humidum animalibus adnatum 2. 13.50
Genitura humor animalibus postgenitus 2. 226.30
Genitura humor quidam excrementicius & humida natura 2.177.60
Genitura maris in vtero se habet ad menstrua, sicut coagulum ad lac 2.324.40
Genitura quomodo trahit ab vtero tom. secundo, col. 324.20
Genitura corporis consideratio 2.320.60
Genitura loco pisces thorum habent tom. 2. col. 52.50
Genitura firmitas cerebro 2.334.50
Genitura profiuuium quibus accidit to. 2. col. 11.44.1
Genitura quare profluit iis, qui aut labore lassentur, aut tunc consumuntur tom. secundo, col. 455.10 & seq.
Genitura quo argumento frigida tom. secundo, col. 479.1
Genitura quorundam piscium lauamentum redoleat 2.448.30
Genitura in somnis cur praelibidine profluat

Genera elementa dicuntur tom. 2. col. 1313.20
Genera causarum.
Genera causarum tria 2.1094.10
Generibus causarum quaedam communia omnibus 2.1144.2
Generum singulorum tempus 2.1094.20
Generum singulorum officium ibid.
Generum singulorum finis 2.1094.30
A genere locus 1.266.1 & 281.50 & 299.10, & 319.50 & 318.20 & sequentibus
A genere & specie locus 1.577.20
A genere subiecto locus 1.281.60
A genere subiecto speciei 1.281.20
A genere differentiae subiecto locus tom. 1. col. 281.40
A generis distinctione locus 1.321.20
A generum communione locus 1.287.1
A generis absentia locus 1.317.60
A generis mediis diuortio locus tom. primo, col. 334.1
A generis permutatione locus 1.327.1
A genere contrario locus 1.282.40
Genista suppetat ceram apibus 2.194.10
Genes regionum frigidarum animo magis quam ingenio praestant tom. 2. col. 381.20
Geometria.
Geodesia & geometria quid differant tom. 2. col. 1291.10
Geometriae rationes quae ex principiis geometricis 2.336.1
Geometer & faber diuersimodè de angulo inquirunt 2.209.50
Geometra dormiens remotissimè quam vigilans, & vigilans quam qui iam contèplatur, in potentia est 2.318.10
Germinare cur aliqua non terra contenta, sed abscessa aut reuulsa vel recondita possint 2.514.60
Geryonis tragedia tom. secundo, col. 519.10
Gibber.
Gibber brachij pars 2.13.20
Gibber hominis cauatus 1.933.30
Gibber è genere squillarum 2.58.40
Gibberis pedes quot, & eorum situs tom. 2. col. 1.8.60
Gibberis tabellae nulla parte supinae tom. 2. col. 59.1
Gibberum prona pars similis locustarum ibidem
Gibborum halitus cur grauior 2.495.20
Gigni aliquid aliquatenus ex nihilo, aliquatenus è re 1.643.1
Gignit homo hominem, & quare tom. 2. col. 203.30
Gigni ex contrario vnum quodque tom. 2. col. 363.1
Gignendi facultas cur tollitur varicosis tom. 2.446.21
Quicquid gignitur ex aliquo, ad aliquid pergit 2.215.50
Gingiuæ bifida oris compago 2.115.0
Ginnus ex equo & asino 2.338.1
Ginni ex equa & mulo prodeunt tom. 2. col. 127.60
Gladij asylo agitantur 2.160.50
Gladiolus 2.57.40 & seq.
Gladio qua parte fel 2.32.1
Gladio quot branchiae tom. 2. columna. 30.1
Glans.
Glandes in rimis cauernisque saxorum generantur 2.89.50
Glandes non videntur olfactui habere 2.71.30
Glandes suum cibum, sed carnem humidam faciunt

I N D E X.

Homo manus habet 2.52.60
 Homo mas plurimum feminis emittit proportionem magnitudinis tom. secundo, column. 55.1. & eod. tom. col. 135.50. & col. 308.50. & col. 358.50
 Homo mas quando incipit ferre semen genitalium, item quando pubescit tom. secundo, column. 133.20
 Homo mas, qui humidior natura est, nec valde carnosus, plus feminis emittit tom. 2. col. 135.50
 Homo maximè celsus, & erectus tom. primo, column. 92.50. & eodem tom. column. 93.20. & eod. tom. column. 960.40. & tom. secundo, column. 126.20. & eodem tom. column. 230.10. & col. 174.30
 Homo maximè omnium animalium piloso capite, & quare 2.23.60
 Homo maximè omnium canescit tom. secundo, col. 381.10
 Homo maximè omnium coniuget tom. 2. 232.20
 Homo maximè refrigeratam habet sinistram partem 2.24.40
 Homo membrorum suorum inflexum eodem è contrario agit 2.10.30
 Homo mutat dentes primores 2.24.30
 Homo nates habet valde carnosus tom. secundo, col. 381.10
 Homo nullissimo inter omnia animalia corpore est, & quare 2.32.50
 Homo non simul animal fit, & homo tom. 2. 320.10
 Homo nullus caluescit ante coitum tom. 2. 389.10
 Homo per seipsum augetur, & quo modo 2. 318.20
 Homo pilosior ætate proventus redditur tom. 2.386.50
 Homo pilosior parte supina, quam prona, & quare 2.233.30
 Homo piniger esse non potest 1.931.60
 Homo plurimum cæcibit, & humidissimum habet 2.14.50
 Homo propensior ad vomitum qui latiore pectore 2.201.50
 Homo pro specie statuitur 2.214.20
 Homo prudentissimus ab Anaxagora dicitur, propter manus 2.275.30
 Homo pulcherrimus & cordis locum calidissimum, & sanguinè referatissimum habet tom. 2. column. 26.10
 Homo qualis forma, ex Democrito tom. 2. column. 206.10
 Homo quando incipit ferre semen, & quando vim genitalem 2.85.50
 Homo quare cæteris animantibus excrementosior 2.308.50
 Homo quare hominem gignit 2.205.30
 Homo quare lauior cæteris animantibus 2. 135.40
 Homo quare solus cæteris erectior 2.226.20. & eod. tom. col. 249.50. & col. 274.30. & col. 279.40
 Homo quaternis tantum notis mouetur tom. 2.74.40
 Homo quomodo membra sua inflectat tom. 2.20.30
 Homo quorum vicebrachia & manus habet 2. 274.20
 Homo sanguine purissimo & plurimo vitur, inter omnia animalia 1.960.10
 Homo semen emittit sine coitu 2.540.50
 Homo simpliciter habet ventrem 2.256.40
 Homo solus a bidexter nascitur 2.19.50
 Homo solus inter animalia erectus incidit 2. 230.10. & col. 240.10
 Homo solus prospicit antecursor, vocem que antecursor mittit 2.240.10
 Homo solus mammam parte gerit priore pectoris 2.19.60. & col. 225.50

Homo solus oculorum varietate notatur tom. 2.10.30
 Homo solus pedestrium pedes habet carnosos 2.21.60
 Homo superiorem partem ad similitudinem orbis vniuersi sustinet 1.960.40
 Homo supinas partes pilosiores habet tom. 2. col. 21.10
 Homo futuras plurimas in capite habet, & mas plus, quam feminas, & quare tom. secundo, col. 226.20
 Homo tenuissima cute, & flatibus redundans 2.466.20
 Homo tenera ætate ingredi cur nequeat tom. 2. 23.50
 Homo vbi iuste increuit, partem superiorem habet minorem, quam inferiori tom. 2. 33.40
 Homo vagues minimos pro magnitudine habet 2.32.60
 Homo vnguibus rectis est 2.46.30
 Homo vnus cauda vacat, & nates habet tom. 2. 278.30
 Homo vnus cilium in vtraque palpebra obtinet inter ea animalia que pilos habent tom. 2.21.1. & 233.30
 Homo vnus alæ oppletat pilis, & pubes tom. secundo, col. 21.10
 Homo vnus canities bifariam euenit tom. secundo, col. 389.60
 Homo vnus macilentum, & carneque propè omni exutum est necessario, & quare tom. 2.230.30
 Homo vnus caro mollissima ideo est, quod maximè omnium animalium valeat sensu tactus 2.236.10
 Homo vnus coeundi tempus innotescit vocis mutatione, testium & magnitudine & specie, sed præcipue ortu pilorum pubis tom. secundo, col. 385.50
 Homo vnus coitus semper opportunus tom. secundo, col. 82.20
 Homo vnus cor ad laeuam vergit, vt eius partis refrigerationem moderetur, & compescat 2. 32.20. & eod. tom. 241.30
 Homo vnus corpus quinquies ferè dimidium capere videtur totius magnitudinis, que reliquo toto tempore comparatur tom. secundo, col. 305.10
 Homo vnus cutis non nisi caro putanda est tom. 2. 470.20
 Homo vnus crurum consideratio 2.278.40
 Homo vnus dentium ordo, vltus, forma, & nomina 2.238.40.50
 Homo vnus digitorum vsus 2.276.1. & seq.
 Homo vnus facies quare profopon dicta tom. 2. 240.10
 Homo vnus facies duntaxat ea pars dicitur, que calua subiecta est 2.9.40
 Homo vnus facies inter caput & collum est tom. 2.240.10
 Homo vnus gibber canatur, brachiale incuruatur, & humeris in curuum conducitur tom. 1. 933.30
 Homo vnus incessus sine humerorum motu fieri nequit 1.930.10
 Homo vnus pars prior, cur pilosior, quam posterior est, quadrupedum contra posterior, quam prior, fetosior 2.471.30
 Homo vnus manus forma congrua 2.276.10
 Homo vnus partes tam superiores, quam inferiores, ad situm orbis vniuersi superiorem inferiorè, & que dispositæ sunt tom. secundo, column. 14.10
 Homo vnus partes posteriores, & crura penultima modo præ quadrupedibus habentur tom. 2. 278.30
 Homo vnus partes summæ 2.9.20
 Homo vnus pili quare cum summo dolore euelluntur 2.469.20
 Homo vnus salua plurimis serpentum generibus aduertitur 2.166.50
 Homo vnus sanguis tenuissimus, & mundissimus est 2.51.40
 Homo vnus semen liquefit in igne tom. secundo, col. 445.10
 Homo vnus semen quod fecundum existat, & quod infecundum 2.334.60
 Homo vnus semen quale marem, quale feminam gignat 2.334.60
 Homo vnus situs in vtero matris qualis tom. 2. 141.10.60
 Homo vnus vesica qualis 2.473.10
 Homo vnus vnus partes naturales, secundum naturam dispositæ 2.330.10
 Homo vnus calua osse compacto perficitur tom. 2. 44.10
 Homo vnus caluaria serò induratur, & qua de canis 2.224.20
 Homo vnus candidi pili per ætatem efficiantur 2. 47.20
 Homo vnus cur lac minus demulgetur pro proportionem corporis 2.266.30
 Homo vnus cur vni vel maximè oculi deprauantur 2.474.50
 Homo vnus expilato cur pilus durior subnascitur 2.469.20
 Homo vnus cur nulla tuba data 2.470.10
 Homo vnus cutis qualis 2.471.10
 Homo vnus labra mollia & carnosia, & que separari possunt adiuncta sunt, & quam ob causam 2.235.50
 Homo vnus licu prolixus 2.256.10
 Homo vnus lingua absoluta, mollissima, & lata, idcirco data est, vt commodius vapores percipiat, & literas facilius exprimat 2.235.50. & 235.60.20
 Homo vnus lingua si talis data non fuisset, maximam literarum partem minimè exprimere possit 2.235.60
 Homo vnus mammæ binæ quare datæ sunt tom. 2.276.60
 Homo vnus mamma vbi, & quare ita sunt afformata, tam in maribus, quam in feminis tom. 2.276.50
 Homo vnus manus quare datæ 2.275.30
 Homo vnus mari mentem qua ætate, vel quando pilis integri solet 2.214.60
 Homo vnus maximè menstrua & aliæ redundat purgationes 2.188.10
 Homo vnus nates ad corporis requiem datæ sunt, & quare carnosæ, item femoræ, & suræ tom. 2. 278.40.50
 Homo vnus os paruum 2.250.40
 Homo vnus pectus inter lacertos, & qua forma, & quale 2.276.10
 Homo vnus pedes omnium animalium maximè proportionem magnitudinis, & quare tom. 2. 279.40
 Homo vnus penis, & testes absoluti, com modi, propensissimi, & penduli, à ventre pendent tom. 2. 231.10. & eod. tom. column. 36.30. & col. 291.60. & col. 292.50
 Homo vnus quando, & quo tempore nascuntur dentes maxillares 2.251.10
 Homo vnus semen quandiu infecundum, & quibus annis prolificum 2.134.40
 Homo vnus soli inter animalia aures immobiles 2.10.60
 Homo vnus tactus præ cæteris animalibus exquisitissimus 2.361.10
 Homo vnus tum mari tum femina, futura: qualis 2.44.50
 Homo vnus venæ crassæ proportionem humanam tenet 2.271.10
 Homo vnus venter vnus 2.51.20
 Homo vnus vnus albi cur oculis vt plurimum cæcetur 2. 467.10
 Homo vnus altero oculo cæcus nascuntur, & quare 2.384.40.50
 Homo vnus

I N D E X.

Hominis caluescent parte capitis priore, sed nemo temporibus vel occipite caluescit tom. 2.386.60. & 387.10
 Hominis capillo crispo, & tortili, cur magna ex parte resiliens sint tom. 2.386.10
 Hominis carnulenti aut pinguiores minus feminis ob pinguedinem emittunt, & minus Venereum coitum appetunt tom. 2. column. 305.10
 Hominis cruribus tenuioribus salaciores sunt tom. 2.319.20
 Hominis cur corpore magno, & qui habitant loca frigida, & calida tom. 2.496.40
 Hominis, & aues, & genus quodque animantium forte, cur corpore sunt duriori tom. 2. 477.10.20
 Hominis mares plurimum feminis genitalis habent pro magnitudine corporis, & eorum qui plus tom. 2.135.50
 Hominis mares, vide etiam Viri 2.476.50
 Hominis fœminæ, vide etiam Mulieres, vel Fœminæ 2.476.50
 Hominis maximè omnium calui sunt aperte tom. 2.388.50
 Hominis nonnulli altero oculo diuerso gignantur tom. 2.383.20
 Hominis partim habent sel, partim non habent tom. 2.261.10
 Hominis primè canescunt temporibus tom. 2.387.10
 Hominis qui oculis prominentioribus sunt, cur magis à fumo infestantur tom. 2.576.10
 Hominis senescences canescunt capite tom. 2.386.60
 Hominis vbi vuluam, & quo loco habent tom. 2.294.30. & col. 296.40
 Hominum capilli crassissimi, ac densissimi, & quare tom. 2.387.30
 Hominum capilli longissimi sunt, & quare tom. 2.387.40
 Hominum crura maxima & firmissima sunt tom. 2.291.20
 Hominum cur pili è cicatrice se promere non possunt tom. 2.470.20. & 50
 Hominum & eiusmodi omnium in genere feminæ genitale spiritu retento emitti est necessesse tom. 2.293.40
 Hominum maribus plures dentes, quam feminis tom. 2.251.10
 Hominum oculi quomodo euariant tom. 2. 383.10
 Hominum pedes quare multifidi, sic diuisi & breuidigiti sint tom. 2.279.50
 Hominum partes priores infirmiores tom. 2. 475.40
 Hominum pili coloris causam non sumunt à cute tom. 2.391.40
 Hominum pili cur molliores quod prolixiores tom. 2.469.40
 Hominum prima feminis emissio infœcunda ferè ad procreandum, & minus efficitur, vt plurimum autem prolem pauciores generat, & imbecilliores tom. secundo, col. 81.40
 Hominum renesuales tom. 2.252.50
 Hominum tempora, & partes primores, quam posteriores, celerius canitiem sentiunt tom. 2.473.10
 Hominibus acerbis, seuerisque & tragicis, & lauis oculi nigra pars in angulum anteriorem incumbit, nates versus tom. secundo, col. 176.50
 Hominum vocis consideratio tom. 2. col. 133. 30. & sequent.
 Hominibus feminis quando exurgunt vbera, & qua ætate menstrua erumpunt tom. 2. col. 133.40
 Hominibus morbus renum quare difficulter curetur tom. 2.512.60
 Hominibus renum vitio laborantibus, si renes pingues, dolores accidunt minus curabiles, & lethales tom. 2.514.10
 In homine lacerti & crura contrarios vicissim inflexus agunt tom. 2.933.30
 Hominis industria, & mores.

Homo animalium cæterorum præstantissimum tom. 2.679.10
 Homo animalium omnium sapientissimus tom. 2.1459.60
 Homo ciuile & æconomicum animal tom. 2. 724.50. & eodem tom. col. 749.20. & col. 1038.40
 Homo cum adeo eruditione præditus sit, cur inuultissimus omnium animalium est tom. 2.563.50
 Homo cur dicere tam multa & varia possit tom. 1.572.40
 Homo cur cibum sepius humidum capiat, cætera animalia sicum tom. 2.476.50
 Homo cur claudus maximè omnium ortu potest tom. 2.472.30.40
 Homo cur homine gaudeat tom. 2. column. 474.60
 Homo cur maximè aliud intelligat, aliud faciat tom. 2.574.10
 Homo cur maximè omnium sternutare solet tom. 2. col. 468.40. & eodem tom. column. 584. 20.30
 Homo cur minimè omnium olfactu valet tom. 2.584.30
 Homo cur minus monstra parit tom. 2. col. 477.20.30
 Homo cur non partu numeroso tom. 2.468.10
 Homo cur omnium animalium prudentissimus tom. 2.531.50
 Homo cur protinus contentiosus redditur tom. 2.508.30
 Homo cur solus varia generationis obtinet tempora tom. 2.472.40
 Homo cur tunc pubescit, dum coire posse incipit tom. 2.442.30
 Homo cur rursit, hos minimè tom. 2.465.40
 Homo cur solus lingua hæsitare tom. 2.489.10
 Homo cur variam & multiplicem agit vocem tom. 2.489.10
 Homo cur viribus debilitatur Austro stante tom. 2.554.20
 Homo cur vnus canescit tom. 2.477.50
 Homo cur vocem acutiorem mittit, cum inuultior est tom. 2.486.50
 Homo diuinitatis particeps, aut vnus, aut maximè tom. 2.230.10
 Homo duntaxat coitu prouenit tom. 2.478.10
 Homo & elephas ad summam possunt peruenire senectutem, & quare tom. 1.941.20
 Homo homini inuicidissimus tom. 2.2030.40
 Homo imitandi vim maximè obtinet 572.40
 Homo imperfectus prodit tom. 2.474.40
 Homo in coitu vago, variòque plurimum animo est tom. 2.464.10
 Homo ingenio, cogitationeque plurimum valet tom. 2.563.50
 Homo lachrymam maximè emittit tom. 2. 474.60
 Homo malus millies plura mala, quam fera facere potest tom. 2.693.10
 Homo mas ad Venerem magis stimulat tom. 2. col. 81.30
 Homo mas quando vocem mutat tom. 2. col. 133.30
 Homo maximè animalium somniat tom. 2. 74.50
 Homo maximè grauedine tenetur tom. 2. 475.40
 Homo mente, & ratione magna ex parte viuunt tom. 2.574.10
 Homo minimè procul sentire potest, cum tamen differentialium sensus maximè omnium valet tom. 2.386.20

Hominis

I N D E X.

Homini solium est agere 2.330.30.& seq.
Homini substantia atque natura diuina est 2.174.30
Homini vox cur ferius perfici solet, quam ceterorum, quibus data est vocis proferenda facultas 2.482.20
Homini vox situatur 2.511.40
Homini vox vna communis cur varia est, ceterorum simplex 2.489.30
Homini ars, sapientia, prudentia inest, brutis autem animalibus quedam vis eiusmodi propria ac naturalis 2.143.30
Homini coitus cur semper opportunus tom.2.474.10
Homini cur potius quam cuiquam ex animantibus credendum est 2.572.30
Homini erga seipsum amicitia, non in reliquis animantibus 2.1036.30
Homini concubenti cur oculi potissimum infirmantur 2.442.10
Homini infortunato iniuriam inferre iniquius est, quam fortunato 2.563.10
Homini morsio a phalango prodest comedere canculos 2.73.1
Homini multa auxilia habere licet, eaque subinde mutare, & quae 2.175.60
Homini multiplex parandi tempus, & quod 2.137.50.& eod.tom.col.378.1
Homini plura, quam ceteris animalibus tempora ferendi veteri, & quae 2.372.20.& eod. tom.col.378.1
Homini partus geminus contra legem naturae accidit 2.470.10
Homini qui vigilauerit cur vox asperior redditur 2.480.50
Homini sensus cum omnibus animalibus communis 2.609.10
Homini soli cur sanguis e naribus defluit to.2.464.50
Homini vox vna, multa genera loquendi 2.489.30
Hominem qui non bene, sed deterime omnium animalium constare aiunt, quia nudum, atque ierrem creatum referunt, non recte esse sentiunt 2.275.50
Homines a ceteris animalibus differunt, tum quod aptissimi ad imitationem sunt, tum quod primas disciplinas imitatione acquirunt, & vniuersaeque iuxta imitationis gaudet, 2.123.40
Hominem qui praesens iubet, adiungit etiam bestiam 2.807.30
Homines ad annum usque eriguntur proficiunt, nec copiam, aut erasitudine: vbi autem semen ferre non amplius possunt, modo stirpem obarescunt, atque senescunt tom. secundo, col. 10.50
Homines apud Cedropolim Thraciae societate accipiunt, quos familiares habent, per paludes occupantur, & quomodo tom. secundo, 185.10
Homines capite minori qui sunt, prudentiores nascuntur, quam qui sunt grandiori tom.2.571.50
Homines claudi salaces nimium sunt & quare tom. secundo, col. 448.50.60.& eod. tom.col. 469.60
Homines coire cupientes cur pudet facere, bibere & edere non pudet 2.448.10
Homines cum exardescunt, cur furibundi redduntur, metuentes contra afficiuntur tom. secundo, col. 558.30.& seq.
Homines cum orant, cur potius exemplis & fabulis gaudent, quam commentis tom. secundo, col. 8.40
Homines cur maxime fumo affici possint 2.474.60
Homines cur minus in aqua concubere queant 2.445.10
Homines cur potius intulsi in re pecuniaria videntur 2.562.50

Homines cur sapientiores locis calidis, quam frigidis 2.427.40
Homines feri nonnunquam emittuntur tom.2.473.30
Homines hircientes cur fecidius oleant, cum se odorifice vnguentarint tom. secundo, col. 495.20
Homines cur nana statura proueniunt tom.2.467.20
Homines ingeniosos, vel philosophos vel politicos, vel poetas, vel artifices, cur omnes hircitiae melancholicos videamus tom.2.567.20 & sequentibus.
Homines in regione Aristotelis cur parui tom.2.426.40
Homines irati quomodo afficiantur tom.2.490.20
Homines iuniores, & mares & femine, propter aratis impotentiam, imperfecta, generant 2.134.40
Homines liberi atque ingenii olim ad Chorem adire solebant 2.511.20
Homines lingua haesitantes, cur loqui nequeant voce submissa 2.486.1
Homines magna ex parte secundum naturam prodeunt 2.435.50
Homines magni cur maiores esse videntur appropositi paruis 2.507.1
Homines mares caprine dicuntur quando rem Veneream incipiunt agere tom. secundo, 133.30
Homines mares celerius senescunt, qui libidinosi ac salaces 2.134.50
Homines mero dediti quibus vitis, & morbis vexantur tom. secundo, col. 433.30.& seq. & col. 567.60
Homines multas proferre literas possunt, cetera animalia non tom. secundo, columna 489.10
Homines naturae variis affectibus & moribus existunt tom. secundo, col. 567.50.& col. 568.20.30
Homines nonnulli animo defecerunt, cum alios suspendi, & strangulari viderunt tom. 2.459.30
Homines nonnulli cur rem Veneream cum voluptate parant, & alij vel ipsi agere cupiant, alij pati tantummodo gestant 2.447.1.& sequentibus.
Homines omnes tam Barbari, quam Graeci, cur ad decem vsque enumerare confueverunt tom. secundo, columna 498.20.& sequentibus.
Homines perire iudicio Aemacum inquit, quod suum initium fini coniungere nequeant 2.508.50
Homines pilosi cur veneris audiores 2.448.40 50.& 469.50
Homines pilosi libidinosos, & seminis genitalis ad procreationem copiosiores sunt, quam laeues 2.375.10
Homines pleni cur admodum rigent, cum tamen pingue omne calidum sit tom. secundo, col. 460.60
Homines prauit cur potius diuites quam boni 2.563.60
Homines prisci, ignari & imprudentes tom.2.775.40
Homines prisci neque nobis piores esse possunt propinquitate inuicti, neque nos illis 2.507.60
Homines prius, quam literas scirent, leges cantabant, ne eas oblivioni mandarent tom.2.514.30
Homines produntur apud Historiographos, qui nunquam somniant tom. secundo, columna 74.60
Homines putant, in seipsis esse suam iniuriam facere 2.658.30
Homines qui salaciores, ac libidini magis dediti 2.339.20

Homines, quemadmodum cetera animalia omnia somniant 2.330
Homines raris dentibus, cur vitam longam agere nequeant 2.474.30
Homines sensum habent natium, mutationis factae a frigore, vel calore tom. secundo, col. 153.60
Homines suis aratibus hyemem aestatemque agunt 2.389.10
Homines visulam suam palmarum habentes ductam per totam longitudinem, cur vitae longissimae esse possunt tom. secundo, columna 57.40
Homines vides, & quae de causa locutione videntur varia 2.7.30
Homines vrbani, & syluestres 2.110.30
Hominum feminae non zequit vbi mares percipiuntur 2.376.10
Hominum gibborum, incuruorumque cur habitus grauior, ac feclior est tom. secundo, columna 57.40
Hominum in genere filiorum cum parentibus similitudo, & in quibus 2.139.60
Hominum in genere mares potius, quam feminae, oblati nascuntur, & quare tom. secundo, col. 376.1
Hominum in genere non monstrum minus accidunt, in Aegypto tantum frequentius tom. secundo, col. 369.10
Hominum in genere ordo interiorum quomodo describitur 2.271.20
Hominum nonnullis per meum funditur alius, aut excrementum vesicae profluat 2.264.30
Hominum ora qui ieiunant, quare grauius oleant, quam eorum qui aliquid ederint to. 2.195.1
Hominum partus enari prout pater & mater in conceptu afficiuntur tom. secundo, columna 467.10
Hominum putri viris dementiores, ratione & inferiores, & quare tom. secundo, columna 275.10
Hominitibus a natura insitum est, a pueris imitari 2.133.40
Hominitibus cum annus bene cedit, ipeius felicitate degere contingit 2.160.10
Hominitibus nonnullis accidit, ut visio somnia, vel in mortem, vel in morbum immutarentur 2.74.60
Hominitibus per artem euenit Ver, Estus, Autumnus, Hyems 2.389.50
Hominitibus plagam inhabitantibus Meridianam cur pili duri sunt, contra vero molles his qui sub Aquilonem habitant tom. secundo, col. 469.30
Homines fortes, vide Fortes,
Ex hominum duplici opinione locus Rhetoricus 2.415.10
Non hominem, sed rationem dominari debet 2.667.30
Omnia vniuersa appellat Epimenides Cretensis eos, qui in eadem domo, ac familia degunt, Charondas vero, eos vocat humanos tom.2.743.40
De hominibus iudicia ut fiant 2.83.30

Honestas, & Honestum.

Honestas in certaminibus praeferenda est, non feritas 2.900.49
Honestatis, voluptatisque verae, nullam praesens habet vulgus rationem, nec animaduersionem, qui peccata eas non degustant tom.2.741.30
Honestas bona sunt virtutes, operaque a virtutibus profecta 2.104.50
Honestas ea sunt, ex quibus splendor aliquis, atque illustris honos in eos, qui aliquis gesserint, emanatur sit. tom. secundo, columna 119.60
Honestas, Honestum.
Honestas, iustaque ciuilia, vulgo lege tantum, non naturae constare existimantur tom.2. col. 604.50
Honestum diuturnum est tom.2.712.30
Honestum id est, quod cum propter se eligibile sit, laudabile est: aut quod cum bonum sit, iudicio incundum est, quoniam bonum tom. secundo, 1106.10
Honestum periculum pugnae subit vir bonus, non lupus, neque alia bestia tom.2. col. 900.40
Honestus & bonus quis dicatur tom.2.262.40.50.& eodem tom.2.648.50
De honesto, ac laudabili quae ad demonstratiuum genus pertinent tom.2. col. 1106.10.& sequentibus per totum.

Honor, & Honorabilis.

Honorabilis re vera solus bonus est tom.2. 604.10
Honorari a bonis & prudentibus cur appetatur tom.2.708.20
Honor a prudentibus, eorumque familiaribus, propter virtutem quaeritur tom.2. columna 606.10
Honor a quibus praestitius iucundissimus sit tom.2. 113.1
Honor a Republica quibus conferatur tom. 2.714.60
Honor est existimationis beneficia iudicium tom.2. 1098.20
Honor & gloria iucundissimum est tom.2. 112.60
Honor finis ciuiliu vitae tom.2.606.20
Honor in iis potius qui afficiunt, quam qui afficiuntur ibidem.
Honor magnus, & exiguus bifariam capiuntur 2.197.20
Honor magnus non solum honorantium multitudinem, aut qualitatem, aut pretio aestimatur, sed veritate ibidem.
Honor maius bonum quam pecunia tom.2. 561.50
Honor maximum bonorum exteriorum tom.2. 649.50
Honor non omnis omnibus tribuendus tom. 2.718.10
Honor parentum, vxoris, & liberorum reputandus tom.2.915.20
Honor secundum dignitatem, vel contra tom.2. 836.20
Honor virtuti dignus haberi non potest tom. 2.560.20
Honor virtutis, & beneficentiae praemium est tom.2.714.50
Honoris affectatio seditionum causa tom.2. 836.20.& col. 844.1
Honoris appetitio moderata tom.2.623.1
Honoris appetitio carens, mediisque nomine ibidem.
Honoris partes recensentur tom.2. 1098.30.40
Honorem persequuntur homines, ut seipos bonos esse credant tom.2.606.20
Honorem sectantur elegantes, & industrij homines ibidem.
Honore affici a magnatibus cur appetatur 2.708.10
Honore suo se priuari vniuersique pergrauerit tom.2.915.30
Honores, magistratus, potestatesque vocantur tom.2.796.50
Honores parui, & diuini principio exhibendi tom.2.847.1
Honores si alicui accumulati dati sunt, non sunt simul omnes postea auferendi, sed paulatim ibidem.
Honorem incumbunt etiam ignaui tom.2. 771.10
Ab honorando propter se locis tom.2.170.20
Cicero honorem paruum dispartit to.2.623.1

Honestas, & Honestum.

De honoribus in Republica correptio tom. 2.836.40.& eod. tom. col. 844.1
Propter honorem potestates, diuitiaeque expectantur tom.2.950.30
Qui honorentur tom.2.1098.30
Hoplolimus Iupiter tom.2.255.1
Hordeatio morbus equorum, cuius nullum remedium est, nisi sponte naturae emendetur tom.2.163.30
Hordeum atretantes pistores aut alij, cur imbecillitate afficiantur, & destillationibus tom. 2.531.10
Hordeum, non ita facilliter ut triticum concoqui potest ibidem.
Hordei quoddam genus in loco quodam circa Scythias protent, quod nulli animalium generum, nisi hominibus tantum est esui tom.2. 155.30
Hordeo vel integro, vel pinfito, & a gluma separato, boues panguefcunt tom.2. col. 152.10

Humidum.

Humidum.
Humida constantes natura, cur facile a labore, aestiue stragulentur tom.2.453.20
Humida omnia suapte natura, quae in corpore sunt conceptaculis quibusdam tanquam vasculis continentur tom.2.52.30
Humida omnium difficillime concoquantur 2.436.20
Humidi & sicci disputatio tom.2.210.30.& sequentibus per totum.
Humidi generata natura, & adnata animalibus quae tom.2.52.50
Humidiora contrahi plenius possunt tom.2. 579.60
Humidiora omnia naturae calidiora occurrunt 2.434.30
Humidis egent sicca natura tom.2.477.10
Humidis siccescentibus, vel siccis humefcentibus creari animal potest tom.2. columna 102.50
Humidissima res quaque, & referuescere, & refrigerescere, maxime idonea est tom.2. col. 234.1
Humidum multum, cum refrigeratum est, in multum frigidum se conuertit tom.2. col. 434.20
Humidum sponte naturae suae vniuersum, & exarescens, nigrescit tom.2.156.30
Humidum vitalius, ad vitam quoque magis aptum sicco tom.2.354.50
Humilitate ira sedatur tom.2.117.20

Humor.

Humor.
Humor alimentum caloris est tom.2.439.20
Humor aliter huic, aliter illi inest animalibus tom.2.6.10
Humor aquosus proliuis ad interitum tom. 1.942.50
Humor calidus, accretionis, & vitae causa est, 1.942.30
Humor cur in dolio pleno contentus, diffusus in vases, & cum vtribus recipi ab eodem dolio possit, & locum tamen vacuum relinquere, quo etiam plus humoris capiatur 2.544.60. & inde
Humor dulcis in mari quod sit, quo experimento tom.2.146.20
Humor dulcis lauare potest, amarus purgare tom.2.140.10
Humor est, qui ima parte rem humentem, quae propria sit, metur tom.2.664.50
Humor frigidus calori sicco contrarius est tom. 1.769.40
Humor sinibus facile describitur to.1.766.50
Humor grauis est, quia terrenus tom.2. col. 496.10
Humor non suus, sed alienus sinibus probe circumscribitur tom.2.664.20
Humor nullus sine calore existit tom.2.884.40
Humor omnis conceptaculum desiderare videtur tom.2.247.10
Humor omnis concretus siccus a se, & per accidens, potentia tamen humidus existit tom. 2.220.30
Humor potulentus dulcis, a huminisque est: sed tum minus corpulentus, tum frigidus est tom. 2.355.1
Humor quem mulieres proliferum vocant, eruentus, aquosusque est tom.2.140.40
Humor secundum naturam deorsum fertur tom. 2.487.30
Humor feminalis a feminis cum voluptate emissus, nihil conferat ad conceptum to.2.323.60
Humor

I N D E X.

Incontinentes prudentesque idem non est simul 2.696.20
Incontinentes quatenus coacti 2.932.10
Incontinentes quatenus sciens & ignorans tom. 2.689.10
Incontinentes quis tom. 2.686.20. & eodem. tom. col. 688.10. & col. 953.1. & col. 955.10. & colum. 956.30
Incontinentes feminalignus, & non iniustus 2.696.40
Incontinentes scientiam honestorum tenet, sed ea non exercet 2.953.1
Incontinentes sibi ipsi aduersarius tom. 2. colum. 103.10
Incontinentes scientiam vt dormientes habet 2.953.10
Incontinentes scientia vniuersali preditus tantum 2.953.30
Incontinentes similis ciuitati decernenti recta, sed non praestanti 2.696.40
Incontinentes similis iis qui facile ebrii sunt 2.694.50
Incontinentes sponte sua in se iniurius tom. 2. col. 670.30
Incontinentes temulenti instar iudicio singularium destituitur 2.689.20
Incontinentes videtur incurabilis tomo secundo, col. 955.10
Incontinentes volens agit incontinenter tom. 2. 943.40
Incontinentis ab imperato discrimen tom. 2.694.30. & seq.
Incontinentis subiecta vituperabilia tom. 2. 954.30
Incontinentem facile prenitet 2.694.30
Incontinentem non sponte agere, ratio tom. 2. 931.20. & 0
Incontinentem voluptatibus addictum hominem vituperamus 2.691.40
Incontinentes intemperans deterior 2.955.4. & col. 956.4
Incontinentes cur appellemus eos, qui voluptate contrectandi, aut gustandi exuberant 2.951.20. & col. 952.10
Incontinentes cur duorum tantum sensuum ratione dicamus 2.951.30
Incontinentes cur ratione tantum cupiditatis dicamus, cum etiam in irascendo incontinentia sit 2.951.40
Incontinentes etiam sententis dicere possunt, vt hystiones poemata recitant tom. 2. col. 688.60
Incontinentes furentibus, ebriis, & dormientibus similes sunt 2.688.40
Incontinentes ignoranter agere. Socrates censuit 2.686.50
Incontinentes libidinosi 2.956.10
Incontinentes nec temperantes sunt, nec intemperantes 2.1015.10
Incontinentes non iniusti, iniuriam tamen faciunt 2.694.10
Incontinentes non simpliciter 2.689.50
Incontinentes non sunt quibus causa natura 2.691.10
Incontinentes omnino calidi, & humidii tom. 2.455.20
Incontinentes qui facilius curari possint tom. 2.696.50
Incontinentium actio spontanea est tom. 2. col. 931.30. & 50
Incontinentium appetitiones ad contraria feruntur 2.616.1
Incontinentium cupiditates vehementes 2.951.10
Incontinentium perduratio in vicio 2.687.40
Incontinentibus quatenus venia debeatur 2.687.1
Incontinentibus quidam opinionem, non autem scientiam tribuunt 2.686.60
Circum quae incontinentes & continens versatur 2.689.40. & sequentibus.

De incontinentibus, continentes, constantes, & molli 2.695.10. & seq.
De incontinentibus, & continentes argumentatio Socratica 2.931.30. & seq.
In incontinentibus principium conseruatur tom. 2.695.10
In incontinentibus ratio cohibens 2.956.10
Incontinentia.
Incontinentia absoluta proprie ea sola est, quae intemperantiae humanae non egreditur fines 2.691.10
Incontinentia alia est ferina, alia ex morbo ibidem.
Incontinentia aperta est 2.694.40
Incontinentia circa iram qualis tom. secundo, col. 954.40. & 50
Incontinentia circa iram vtrum magis quam quae circa voluptates reprehendenda tom. 2.954.40
Incontinentia est assuetudo rationi contraria 2.951.40
Incontinentia & fugienda, & vituperanda est 2.690.40
Incontinentia & mollicies quid differant tom. 2.955.10
Incontinentia ex concupiscentia voluptatem habet 2.955.10
Incontinentia irae, quam cupiditatis minus iniusta 2.692.40
Incontinentia non a quavis opinione dimouet 2.687.20
Incontinentia non est vitium nisi ex parte 2.694.50
Incontinentia non vt delictum modo, sed etiam vt quoddam vitium vituperatur tom. secundo, col. 689.60
Incontinentia per iram dolorem habet tom. 2.955.1
Incontinentia praua, atque vituperabilis est 2.686.20
Incontinentia quid tom. 2.1074.30. & colum. 1079.10
Incontinentiae comites, mollicies, & poenitentia, & omnia ferè quae proteruitatem, & intemperantiam comitantur 2.176.30. & col. 1081.30
Incontinentiae duae species 2.955.60
Incontinentiae proprium quid tom. 2.1076.30 & col. 1081.10
Incontinentiam Socrates esse negauit tom. secundo, col. 951.40
Incontinentia temeraria atra bili redundantes laborant 2.674.10
Incontinentiarum aliae valepudinariae, aliae naturales 2.954.1
De incontinentia & continencia 2.951.1. 10. & 40. & seq. per totum.
De incontinentia irae, voluptatum differentis, & vitio humano tom. secundo, col. 1. & sequentibus.
Per incontinentiam certum interitum sibi conciliant aliqui 2.1013.1
Quod incontinentia & prudentia in eodem simul non sint 2.696.20. & seq.
Quod incontinentia non sit circa delectabilia praeter naturam, & eius duae species 2.691.1. & seq.
Incontinentens paruum conueniunt transigitur magnum vero in oculis haeret 2.866.30
Incorrupta cur edurare possint, quae vtribus continentur in aetate, aut vasis bene operis tom. secundo, col. 546.20
Incorruptibile.
Incorruptibile aut ingenerabile nihil casu esse potest 2.956.1
Incorruptibile, est generabile, & contrarium tom. 1. col. 574.1

Incorruptibile propriis sine quod, & vnde dicitur 1136.30
Incorruptibile quibus modis dicatur tom. 1. 571.40. & sequentibus.
Incorruptibile quippiam generatum dicere, absurdum 1374.60
Incorruptibile quod 1174.1
Incrementum a calore tom. 2.496.40
Incrementum animalium vnde tom. 1. col. 144.40
Incrementa etiam a alteratione fiunt tom. 1. columna 464. linea 60
Increpare.
Increpanda oratio non est, quod colligat falsam tom. 1. 352.50
Increpare alios incundum tom. 2. 114.1
Increpandus commune opus dirimens tom. 1. 351.50
Increpandus elapsus non dialecticus tom. 1. 351.50
Increpato orationis secundum se quinquplex tom. 1. 352.20
Ab increpatione maiori, locus tom. 1. 169.30
Ab increpatione minori, locus ibidem.
Incubitus.
Incubitus auium differt tom. 2. 106.1
Incubitus magnarum alium quorundam diebus tom. 2. 110.10
Incubitu auium fetus excludi naturae ratio est tom. 2. 105.20
Incubandi munus masculus & femella in genere auium inter se mutuo partiuntur tom. 1. 111.20
Incubandi tempus auibus a natura tributum tom. 2. 110.20
De incubitu auium, quove tempore mas, quo item femina incubet tom. 2. col. 110.3. & sequentibus.
Inculpandi non similiter interrogantes, & orationes tom. 1. 351.10
Inculpare eos non iustum est, qui per falsarum concludunt tom. 1. 351.50
Inculpato orationis secundum se, & quado inter rogatur non eadem tom. 1. 351.50
Inculpationes orationis secundum se ipsas quinquae sunt tom. 1. 351.20
Incuria, comes intemperantiae tom. 1. 108.10
Incus ad plura vtilis in arte excurforia tom. 1. 396.50
Ab independente locus tom. 1. col. 168.20 & col. 269.10
Ab indeterminata compositione locus tom. 1. 329.40
Ab indeterminatis partibus locus tom. 1. 329.20
Ab indeterminatione proprii, locus tom. 1. col. 302.30
Ab indeterminatione correlatio, locus tom. 1. 327.40
India serpentem habet paruum, cuius vniuerso medio caret incolae tom. 2. 166.50
India (teste Ctesia) suam nec ferum, nec manuum suum habet tom. 1. 166.50
Indici canes ex trigide & cane gignuntur tom. 2. 166.30
De indicio tom. 1. 163.50. & seq.
Indigentia docuit necessaria ad vitam tom. 1. 884.60
Indigentia omnia continet tom. 2. 665.40
Indigentia permutationis causa tom. 2. 665.1

Indignari miserationi opponitur tom. 1. col. 1136.30
Indignari quid 2.1136.30. & 1137.10
Indignans dolet cum aliqui prosperitate fortunae indignè fruuntur 2.624.1
Indignatio est mediocritas inuidiae & malevolentiae tomo secundo, col. 623.60. & eod. col. 624.50
Indignatio & misratio bonorum morum sunt 2.1136.30
Indignatio quaedam agrimonia est de bonis, quae alicui indigno aliquo pacto enenerunt 2.938.50
Ad indignationem qui prouidit 2.1137.50
De indignatione tomo secundo, column. 938. 90. 60. & eod. tom. col. 1136.20. & seq.
Indissolubilia cur quaedam sunt, quaedam dissolubilia 1.770.60
Indissolubilia cur nonnulla emolliabilia, nonnulla inemolliabilia ibidem
Indiuuidium.
Indiuuidium a specie, & species a genere continentur 1.6.30
Indiuuidium de vno solo particulari praedicatur 1.6.10
Indiuuidium pars est 1.6.10
Indiuuidium sensibile non haberi compertum est 1.878.20
Indiuuidium vnum esse apparet 2.507.10
Indiuuidia quae vltima species appellantur, nullo speciei discrimine differunt tom. 2. col. 211.40
Indiuuidia substantiae sunt ibidem
Indiuuidia fune infinita, quae sub specialissimis collocantur 1.5.30
Indiuuidia vnde dicantur 1.6.20
Ab indiuuidis locus 1.279.30
Indiuuidia non mouentur aut mutantur 1.508.10
Indiuuidia non omnia similiter tomo secundo, 373.1
Quod indiuuidibile non moueatur aduersus Democritum, ponentem atomos per se moueri 1.507.40. & seq.
Quod indiuuidibile non possit moueri tom. 1. 498.30. & seq.
Inducti apud vulgus probabiliores sunt, & quare tomo secundo, columna 1149.40
Inductio.
Inductio est a singularibus ad vniuersalia accessio 1.242.50
Inductio est credibilior, & manifestior, & secundum sensum notior syllogismo, & multis communis ibidem
Inductio orationi oratoriae raro idonea tom. 2. 1147.20
Inductio principium est ipsius vniuersalis 2.676.30
Inductio quodam modo syllogismo opponitur 1.161.50
Inductionis & syllogismi discrimen 1.161.50. & eod. col. 142.50
Ab inductione locus Rhetoricus tomo secundo, col. 112.60
De inductione 1.161.30. & seq.
Per inductionem alia doctrina efficitur, alia per rationationem 2.676.30
Induratio corporum vnde fiat 1.772.20
Induratio tum calore, tum frigore euenit 2.388.40
Indus fluuius, fluuiorum omnium plenissimo aluo redundans, ex Parnaso monte effunditur 2.652.10
Industria quid, & circa quae 2.946.20
Indultrius a prudente non separatur tomo 2. 946.30
Indultrius quis 2.946.20

Inedia iram mouet 2.471.50
Inesse & esse in quibus praedicatis conuertuntur 1.253.10. & seq.
Inexercitati humidi sunt, excrementisque redundant, exercitati contrarij, sicci, sicciliosique 2.436.30
Inexercitati quare magis, quam exercitati, ad violentiam vique potare, & vino facilius solui possunt 2.436.20. 30
Infamiam qui timet, probus est, & verecundus 2.635.10
Infamiam qui non timet, impudens est ibid.
Infans.
Infans aliquando enutritus a muliere natu maiore 2.53.20
Infans ante septimum diem conuulsione saepe interit 2.144.10
Infans dentire incipit septimo mense tomo. 2. 142.30
Infans in quoque genere similis feminae eiusdem generis est 2.483.30
Infans in vtero nunquam vocem emittit, etiam si caput egressum fuerit 2.142.10
Infans mas & femina in vtero existentes, quando, & qua parte vteri moueantur tom. 2. 31.40
Infans natus statim vbera fugit 2.142.10
Infans saepe gerulus esulentorum quae mater comederit, venit in lucem 2.138.60
Infans sine vnguibus nascitur, si mater sale immodice vta fuerit ibidem
Infantis primum excrementum quale, & quando redditur, & quo nomine a mulieribus vocetur 2.142.10
Infantes egressi ab vtero statim vocem emittunt, & manus in os admouent, & excrementum reddunt 2.142.10
Infantes imbecilles, & laesi quando gignuntur 2.415.20. 30
Infantes imperfectissimi omnium perfectiorum partium nascuntur, & incremento partis superiorioris exuperant 2.383.1
Infantes more brutorum animalium vociferantur causa imbecillitatis 2.484.70
Infantes non aluntur in vtero sugendo carunculam, vt quidam non rectè dicunt tom. 2. col. 333.40
Infantes nescij patres cadunt 2.943.1
Infantes non sunt causa suae inscitiae 2.943.1
Infantes non sunt iniusti ibidem
Infantes omnes positiones sunt 2.274.50
Infantes omnino ambulandi facultate carent 2.484.50
Infantes parum linguae compotes ibidem
Infantes pedibus & manibus minus valent ibidem
Infantes plurimam temporis partem dormiunt 2.142.20
Infantes primis quadraginta diebus neque rident cum vigilat, neque lacrymantur, sed non est u & per quietem vtrunque interdum faciunt ibidem
Infantes quare caecis oculis sunt statim cum nascuntur 2.383.20
Infantes quare principiò immobiles iacent 2.274.50
Infantes quare serpant, & inceant ibid.
Infantes quasi nescij vigilantes, sentire, viuereque in dormiendo videntur 2.382.50
Infantes qui calidiores videntur lacte, maturius & oculus dentunt tomo secundo, columna. 142. 30. & eod. tom. col. 396.10
Infantes quo audiores, eò vigilantiores tom. 2. 142.20
Infantes sentunt minimè, magna ex parte cum scalpuntur ibidem
Infantes somniant, sed serò meminisse possunt imaginum 3.142.10
Infantes somno dediti initiò plus, quam caetera

animalia videntur 2.383.1
Infantium succipitur molle est, seroque induratur 2.142.30
Infantium vita somno similis 2.991.10
Infantibus lac salubrius, quod minus calidi habet 2.144.60
Infantibus nuper natis nulla somnia tomo 2. col. 74.50
Infantibus pars superior magna, inferior minor 2.274.50
Infectores res inficiendas humoribus quibusdam acerbis quare ante immergant tom. 2. 532.30
Infecti illi dicuntur, qui pro quibus non oportet, & magis, quam oportet, & longiore tempore irascuntur, sineque vitione, vel poena, non reconciliantur 2.653.50
Infecti vt apri ad dominandum nonnumquam laudantur, & viriles vocantur 2.654.1
Inferius animalium quid, & cuius gratia tom. 1. 254.30
Ab inferioribus locus 1.137.40. 50
Infinitum.
Infinitum sit magnitudo sensibilis, Physiologus considerare debet 1.448.10
Infinitum ab infinito nullo tempore finito moueri potest 1.563.10
Infinitum actu esse non potest 2.139.1
Infinitum ad finem nullam rationem subire potest 1.562.40
Infinitum a finito pati non potest, aut in quippiam finitum agere tomo primo, columna 562.30. & 60
Infinitum aut indiuuidibile, aut in infinita diuisibile 1.448.50
Infinitum corpus, & infiniti mundi tomo primo, col. 447.60
Infinitum corpus nullum in ratione rerum esse videtur 1.449.10
Infinitum, cuius aliquid semper est extra tom. 1. 452.50
Infinitum esse simpliciter 1.451.40
Infinitum ex finitis aequalibus, & non aequalibus constare non potest 1.503.60
Infinitum sine caret 2.290.10
Infinitum ignotum 1.176.30. & eodem tomo col. 418.50. & 2. tom. col. 1286. 60. & col. 1287.1
Infinitum immortale est, nec vnquam perire potest, vt Anaximander, & Naturalium plurimi dicunt 1.447.40
Infinitum in continuo ipso primum apparet 1.443.10
Infinitum indiuuidibile 2.1392.50
Infinitum ingenitum, & incorruptibile tom. 1. 447.30
Infinitum in quantitate est 1.415.10
Infinitum in quibus consistat 1.442.20
Infinitum in ratione rerum esse, quinque rationibus probatur 1.447.40
Infinitum in seipso quiescit 1.450.60
Infinitum in sensibilibus non esse tom. 2. col. 1393.10. & seq.
Infinitum magis partis, quam totius rationem subire 1.443.20
Infinitum materia perfectionis magnitudinis est 1.453.10
Infinitum Melissa totum appellat tom. 1. col. 453.1
Infinitum Natura vitare solet 2.290.20
Infinitum non esse corpus 2.1393.30
Infinitum non in sensibilibus est tom. 2. col. 1393.10
Infinitum non mouebit finitum villo tempore 1.562.50
Infinitum non subit quantitatis rationem 1.451.20
Infinitum nullam rationem habet ad infinitum 1.521.60

I N D E X.

Sonum edunt 2.71.50
Infectis ubi est sensus principatus 2.268.10
Infectorum partes.
Infecta aliquot post dissectionem viuunt tom. 1.963.1
Infecta diuisa quae viuunt diutius tom. 2. col. 67.10
Infecta diuisa viuere quae possunt 2.67.10
Infecta & mollia naturam inter carnem & neruum obtinent 2.227.20
Infecta & mollia ossa carnosiora, & carne ossa tiora 2.227.40
Infecta & mollia quid habeant spiritus proportionale 2.227.30
Infecta exiunt senectutem, & quae 2.159.1
Infecta indicant semet non decidere ab omni parte 1.302.10
Infecta nonnulla aculeis armantur contra animalia noxia 2.67.30. & eod. to. col. 269.40
Infecta omnia sanguine carent 1.957.30. & secundo to. col. 8.10
Infecta ossibus carent, & proportionali tom. 2.227.20
Infecta post dissectionem indicant se sensu viuere 1.946.30
Infecta praelonga quare praecisa viuere possunt 2.268.10
Infecta quaedam ventrem habent 2.68.10
Infecta quam plurima quando percipiunt tom. 2.96.60
Infecta qua parte sonant 2.71.60
Infecta pedes multos habent 2.268.60
Infecta quae dentes habent 2.69.50
Infecta quibus dentes omniura, quibus lingua exiunt tantum 2.153.40
Infecta quibus non est in ore aculeus, dentes habent, sibi consuetudine, aut capiendi, admodum dique gratia 2.269.50
Infecta quibus penae vagina incluse continentur 2.67.1
Infecta semen emittere incertum 2.298.60
Infecta reguntur duritie sua sine testa 2.68.1
Infecta volucres quae sanguine carent volent membranis fecis 2.72.0
Infectorum antennae ante oculos praetenduntur 2.67.50
Infectorum caro 2.67.60
Infectorum complura, non victus, sed armorum gratia dentes obtinent 2.263.40
Infectorum constitutio in carne, aut in proportionali 2.227.20
Infectorum corpus sua se duritia tueri potest, & seruare: nec est quod aliunde muniri desideret 2.68.1
Infectorum crura qualia 2.67.50
Infectorum cutis admodum tenuis 2.68.1
Infectorum & mollium caro qualis tom. 2. col. 127.20
Infectorum in genere ordo interiorum quomodo describitur 2.272.30
Infectorum lingua qualis 2.67.30
Infectorum lingua pluribus officiis fungitur, & quibus 2.269.40
Infectorum foeminarum membrum quod pro vulua habetur, fissum iuxta interitum positum est, in quo fetus generantur tom. 2. col. 298.40
Infectorum, mollium, crustatorum, & testatorum consideratio in membris 2.263.10. & seq. per totum
Infectorum partes exteriores quomodo inter se discedunt tom. secundo, col. 268.60. & sequentibus per totum
Infectorum partes tum exteriores, tum interiores 2.67.1. & sequentibus diffusae
Infectorum partes tres communes 2.67.10
Infectorum partes, quae cibum ministrant, non pari ratione omnibus datae sunt, & earum diffractio 2.268.20

Infectorum in penae quales 2.269.20
Infectorum praeter oculos & linguam partes sensoriae non manifestae 2.67.10
Infectorum promissis ad quem usum tom. secundo, col. 263.40
Infectorum quorundam pedes priores longiores sunt, & quare 2.270.10
Infectorum vermiculi parte inferiore amplius crescent 2.327.40
Infectorum volucrium penae 2.67.40
Infectis non est palpebra, sed oculorum durities, & quare 2.233.1
Infectis omnibus salientibus seni pedes tom. 2. 270.30
Infectis quibus aliquid magnitudinis vuluae biduae 2.292.10
Infectis quibusdam lingua oris officio fungitur 2.182.30
Infectis & exanguibus refrigeratio qua in parte 1.894.40
De infectorum generatione triplici tom. 2. 350.40. & seq.
De infectorum ingenio 2.188.20.30
De infectorum morbis 2.164.50.60
Quo tempore infectorum genera sese abscondant, aut aetate, aut hyemis impetu tom. 2. 156.50.60
Infectus dicitur is, qui cunctas voluptates fugit, periinde atque agrestes homines tom. secundo, columna 618.10. & eod. to. columna 622.40
Infectus signa 2.152.7.20
Infectus facies non ignorat 2.669.50
Infectus lupi, & serpentes 2.5.10
Infectus, qui magis occulte procedunt, magis iniusti 2.692.30
Infectus qui 2.938.10
Infectus, qui vehementer, & melancholicos tenent, & quare 2.438.40
Infectus quomodo accidunt 2.509.50
Infectus recta valde, subitaneque melancholici habent 2.1048.10
Infectus venosus tenent propter meatuum laxitatem, nisi forte contrarium aliud vitium contraxerint 1.896.40
Inspiratio.
Inspiratio frigida admissio est, expiratio vero caloris emissio est 2.481.20
Inspiratio vltra pulmonem non pergit tom. 1. 968.10
Inspirations causam antegredi causam expirationis 1.954.50
Inspirationem, & expirationem finem habere aliquem 2.970.30
Inspirationem illico expiratio sequitur tom. 1. 967.60
Inspirantibus pectus frequenter sursum attollitur, & deorsum deprimitur 1.562.30
Instantia.
Instantia a propositione quid differat tom. 1. 162.60
Instantia duobus modis fertur 1.163.1
Instantia est propositio propositioni contraria 1.161.60
Ab instantia locus 1.155.20
De instantia quam instantiam dicunt tom. primo, col. 162. & sequentibus.
Institutio.
Instituta priuata a publicis differunt tom. secundo, col. 74.130
Institutio ad virtutem singulos decet tom. 2. 742.10
Institutio priuata vilis ibidem
Institutio comestationum antiqua 2.88.30
Institutio puerorum & mulierum ad Reipublicam 2.1085.7

Institutio in Reipublica confert 2.742.10
Institutio recta non cuiusvis 3.742.50
Institutio verum ratione prius, an moribus faciendi 2.892.30
Ad institutionem priuatae legum notitia vitis 2.742.50
Ad institutiones populares praecipua, 2.866.50. & sequentibus
De institutoribus variis Reipublicarum 2.783.10. & sequen. per totum
Instrumentum.
Instrumentum animatum seruus & minister 2.750.50
Instrumentum omne alicuius gratia tom. 2. col. 14.10
Instrumenta ad officium Naturae accommodata, non officium ad instrumenta 2.284.30
Instrumenta artium nonnulla ad plura vitia sunt 2.396.40
Instrumenta duo homini data, quorum opera extraneis instrumentis vi possimus tom. 2. 571.60
Instrumenta factitia 2.571.60
Instrumenta aeternitatis necessaria tom. 2. col. 7.50.40
Instrumenta optime proficiunt, si eorum singula non multis, sed vni deseruiant tom. secundo, col. 748.20
Instrumenta manuum, res pleraque naturales sunt 2.571.20
Instrumentum mentis, scientia, ibidem
Instrumenta mentis posteriora sunt, quam manuum instrumenta, ibid.
Instrumenta plura desiderant ea, quae plures motiones exercent 2.270.40
Instrumenta quandoque queruntur, quandoque vsus instrumentorum tom. secundo, col. 631.30
Instrumenta quorum priora eorundem & facultates priores 2.672.10
Instrumenta vera, & nomine tantum tom. 1. 779.30
Instrumentorum diuisio tom. secundo, col. 750.40
Instrumentorum in aeternitate vsus vilis 2.911.60
Instrumentorum instrumentum manus tom. 1. 834.10
Instrumentorum separatio in aeternitate vitis 2.912.40
Instrumentalis causa 1.432.30
Instrumentariae omnes partes, dissimilares sunt 2.216.50
De instrumentorum vsu tom. primo, columna 247.10. & sequentibus
Insula.
Insula extra columnas Herculis a Carthaginiensibus inuenta, deserta, fertillissima tamen, sylvuarum copia, ac fluminibus nauigationi idoneis abundans 2.1546.40
Insulae memoria dignae 2.1460.30
Insulae plures tom. secundo, col. 1460.1
Intellectio.
Intellectio indiuisibilium in hisce consistit, quae falsitas non est 1.31.40
Intellectio est actus 2.369.20
Intellectio maxime delectabilis est tom. 1. col. 1403.1
Intellectio secundum se, eius est, quod secundum se optimum 2.1403.10
Intellectio est ipsius intellectus conceptio 1. 789.50
Intellectio vna est & continua, ibidem
Intellectio animae quae vigilans, & quae non vigilans 2.1085.7

Intellectionum termini, & fines 1.790.10
Intellectus, & Intelligere.
Intellectus a corpore separabilis est 1.830.10
Intellectus actionem primam esse, circa simpliciter terminos verari: deinde circa compositionem, in qua iam sit veritas, ac falsitas 1. 830.40. & seq.
Intellectum actuum, & appetitum iunctum, causam esse motus animalium 1.831.60. & sequen. per totum
Intellectus aliquo valde intelligibili intellectu, non minus, sed magis percipit, intelligitque inferiora 1.831.21
Intellectus diuinum qui, & perfectione vacans 1.791.40
Intellectus est principium 2.1678.30
Intellectus est prius non terminorum ac extrinsecorum 2.682.20
Intellectus est vniuersibilium 2.682.30
Intellectus & intelligibile eiusdem contemplationis & scientiae 2.207.10
Intellectus & sensus eadem secundum veteres 1. 826.60
Intellectus ex natura 2.682.30
Intellectus facultas & speculatio diuinum quid & delectabile 2.1403.10
Intellectus formarum forma 1.834.10
Intellectus in natura causa Mundi, & ordinis 2.174.20
Intellectus in nullis brutis, & quid loco eius 2. 272.0
Intellectus intelligibilium rerum est 2.227.10
Intellectus mixtus iuxta Anaxagoram, eius opinio confutatur 1.829.40
Intellectus non est mixtus, cum vniuersa intelligit ibidem
Intellectus noster ad manifestissima ita se habet, ut oculi vespertilionum ad lumina dicitur 2.128.20
Intellectus nullum prorsus instrumentum 1. 829.60
Intellectus praestantissimus, & naturae dominus 1.791.10
Intellectus principium & finis sententiae tom. 2. 681.40
Intellectus principium scientiae 1.209.20
Intellectus seipsum intelligit assumptione intelligibilis 2.1403.10
Intellectus verus est 1.09.10
Intellectus vnus est, & coniunctus 1.789.50
Intellectus sine corpore melius ac praestabilis est esse, quam cum corpore 1.790.30
Intellectuum ipsius formas in phantasmatibus ipsi intelligit 1.833.30
Intellectuale omne, & intelligibile mens aut affirmat, aut negat 2.1309.40
Intelligentia hominis, suo fungi officio potest, cum animus tranquillatur, & requiescit 2. 374.20
Intelligentia ratio in brutis 2.174.20
Intelligere cur non sine continuo liceat, nec comprehendere animo sine tempore ea, quae temporali subiecta non sunt 1.884.1
Intelligere est officium diuinae mentis tom. 2. 274.30
Intelligere nequit animus assiduo motu concitatus 2.574.50
Intelligere non licet sine imaginibus tom. 1. 383.50
Intelligunt plenius quae sanguinem tenuiorem, & figi-tiorem habent 1.2.8.20
De intellectu 2.678.10.30
De intellectu agente, qui sit necessarius ad intellectum potentiae perficiendum 1.831.10. & sequentibus
De intellectu potentiae, qui ut sensus a sensibilibus, ita ipse ab intelligibilibus patitur, nec vlam propriam formam habet tom. 1. col. 829.30. & sequentibus per totum

De intellectu, quem veteres existimauerunt esse cum sensu. Item in quo differat intellectus a sensu 1.826.50. & sequen.
In intellectu bonum & malum est quod in sensu voluptas, & dolor. Item quando & quomodo intellectus & sensus persequatur aliquid, aut fugiat tom. primo, columna 832.40. & sequentibus
In intellectu ut in tabula nihil actu esse oportet tom. primo, columna 830.50
Intemperans.
Intemperans est, qui omni voluptate potitur, nec excipit vilium 2.618.10
Intemperans est, qui praeter rationem sequitur cupiditates 2.1001.60
Intemperans & incontinentis quid differant 2. 955.20. & col. 956.30
Intemperans in continente curatu facillior videtur 2.955.20
Intemperans, incontinentis, & contra, tom. 2. 686.10
Intemperans in continente deterior tom. secundo, col. 633.50. & eodem to. col. 955.40. & col. 956.40
Intemperans in continente incurabilior tom. 2. 956.50
Intemperans multifariam dicitur 2.1043.60
Intemperans non paritens, non curabilis 2. 693.40. & col. 694.30
Intemperans quis 2.690.20. & eodem to. col. 1. 693.30. & col. 999.10
Intemperans ut circa dolores se habeat tom. 2. 641.10
Intemperans ut circa voluptates se habeat 2. 641.20
Intemperantes furentes circa ventrem, & mancipis peritiles 2.640.60
Intemperantem desiderium infantum ostenditur, ubi oxeni exemplo, qui collum longius quam a gruis optabat 2.640.20
Intemperantem voluptates ferinae & feruiles 2.640.10
Intemperantem voluptates sunt, quae gustu rati quae sentiuntur ibidem
Intemperantem hominem curia appellamus 2.561.40
Intemperantem corpus minus aegrotat, sed difficultus curatur, & quare 2.443.40
Intemperati & incontinentis, discrimen, tom. secundo, columna 694.30. & sequentibus
Intemperantia.
Intemperantia aquae intercuti, & tabi similis 2.694.40
Intemperantia circa quae versetur tom. secundo, col. 1014.40
Intemperantia est vitium appetentis, per quod homines amplectuntur malas voluptates 2.1079.10
Intemperantia magis contraria temperantiae 2.621.1
Intemperantia magis quam timiditas nostra sponte comparatur, & acquiritur tom. secundo, col. 642.1.10
Intemperantia magis quam timiditas reprehensione digna 2.941.10
Intemperantia ob voluptatem fit 2.642.10
Intemperantia quaedam malitia 2.1002.50
Intemperantia vnde dicitur 2.642.10
Intemperantiae comites, ordinis perturbatio, inuidia, consilio, incuria, negligentia, dissolutio 2.1081.10
Intemperantiam nomen etiam ad puerilia delicta transferitur 2.642.0
Intemperantiam proprium est, sequi delectationes voluptatum noxiarum, & turpium, & arbitrarum maxime felices eos esse, qui in huiusmodi voluptatibus versantur, & facerem esse,

& dicacem, urbanum, & versutum, tam in verbis quam in rebus 2.1081.1
Ad intemperantiam & temperantiam problemata pertinentia 2.561.1. & seq.
Ad intemperantiam magis quam ad modestiam inclinamur tom. 2. col. 625.1. & eodem to. col. 929.1
Ab intentionis dissimilitudine locus, tom. 1. 322.40
Intercalaris concentus in tragedia 2.1248.1
Interitus.
Interitus aliarum rerum ex accidenti naturales consequuntur interitus tom. primo, col. 940.1
Interitus cause summa, frigus atque excessus 2.447.1
Interitus inopia quaedam sanguinis est tom. 2. col. 23.40
Ab interitu ignis supremus immunitus est tom. 1. 940.10
Ad interitum ea sunt oportiora, quae parum sanguinis habent 2.223.40
Interna omnia infirmiora 2.579.20
Internotium digni quid 2.1330
De interpretationis liber primus 1.57.1. & sequen. per totum
De interpretatione liber secundus tom. primo, columna 65.1. & sequentibus per totum
Interrogatio.
Interrogandi ordo 1.341.40. & sequen.
Interrogans propositiones habet, respondens instantias 1.3.6.20
Interrogans & respondens opus tom. 1. col. 348.10
Interrogantes & orationes non similiter inculpandi 1.312.10
Interrogantium loci sophisticis, ad falsum, aut inopinabile 1.383.10. & seq.
Interrogatio differens, quaedam responsionis postulatio est 1.67.50
Interrogatio musica, si de geometria fiat, geometrica est 1.187.10
Interrogatio quare fiat 1.182.1
Interrogationes geometricae, aut ex geometria sunt, aut ex alia facultate tom. primo, col. 187.10
Interrogationes multae quando vna fiant 1. 374.40. & seq.
Interrogationes plures, ut vnam facientes 1. 376.40
Interrogationum triplex modus tom. primo, col. 49.30
Ad interrogantem instruendum, loci tom. 1. 341.40. & seq.
Ad interrogationem ut responso instruenda 2. 1133.40. & seq.
Ad interrogaciones obscuras, siue simplices, siue multiplices, instructio 1.349.50
An interrogatio aliqua demonstrationi conueniat, & quod vnicuique disciplinae propriae, sint interrogaciones tom. primo, columna 186.30. & seq.
De interrogandi occasione tom. secundo, columna 1183.10. & seq.
De interrogatione tentatiuae tom. 1. 381.10. & sequentibus
Pro interrogante & respondente loci communis 1. 51.10. & seq.
Pro interrogacione propositionum necessariae documenta 1. 141.10
Quando interrogandum 2. 1183.0
Interrogatum vocatur pars nasi media, quae conuaginae nares determinat, 2.93.30
Intestinum.
Intestinum amplum hominis 2.16.1

I N D E X.

Inestimum 2 ventre ad podicem tom. 2. 31. 60.
Inestimum cecum tom. 2. 258. 10
Inestimum commune exanguis & sanguineo tom. 2. 6. 20

Inuitum, & Inuitus.

Inuitum & spontaneum quocumque dicitur tom. 2. 30. & seq.
Inuitum facere quid ibidem
Inuitum quid ibidem

Inuoluntarium.

Inuoluntarium omne violentum, & acerbum tom. 2. 10. 2. 40
Inuoluntaria bona non laudantur tom. secundo, col. 10. 10. 10
Inuoluntaria clauicularia quæ tom. 2. 10. 23. 40

Iocus.

Iocari ut stultus, secundum sententiam Anacharxis, bonum & rectum est tom. secundo, 737. 1
Iocus cuius gratia tom. 2. 899. 20

Ira.

Ira ab iniuria quid differat tom. 2. 112. 50
Ira aduersus singulos competit tom. 2. 112. 30

Ira cupiditasque etiam feris inest tom. 2. 100. 10
Ira dolorem, cupiditas voluptatem habet tom. 2. 692. 40
Ira est apparentis vitiosus appetitus cum dolore, propter apparentem immerito vel in se, vel in suos contemptum, tom. 2. 112. 20

Iracundia tria genera tom. 2. 1076. 1
Iracundus.
Iracundus quis tom. 2. 623. 2. & cod. tom. col. 653. 30. & col. 937. 10
Iracundi hominis proprium tom. 2. 1076. 1. & 2. 1080. 50

Italie, Italus.
Italie locis quibusdam morsus stellionum exitiales tom. 2. 166. 40
Italie nomen vnde primum cepit, tom. 2. 884. 40
Italie partem, quæ ad Tyrrheniam versa est, Opici, qui nunc Aufonij nominantur, olim incolebant tom. 2. 884. 50

Iudex.
Iudex ad æqualitatem redigit tom. 2. 663. 50
Iudex in iniuriam & odium contra aduersarii qualiter excitandus tom. 2. 1230. 1
Iudex iustum animatum, & mediator tom. 2. 663. 40

I N D E X.

Lingulæ dux coturnicibus cum abeunt tom. 2.154.50
Lingulæ vnde nomen 2.154.60
Lippitudo.
Lippitudo æstus in oculis 2.315.1
Lippitudo finum causa 2.414.50
Lippitudines quando sunt 2.417.40
Lippitudo cum contagio 2. col. 458.50. & sequentibus.
Lippitudines quando æstus sunt graves tom. 2.415.10
Lippitudines aridæ quando, & quibus 2.415.40. & 416.10
A Lippitudine cur nonnulli acutiùs videant 2.577.20
Liquefactæ que solcant 1.769.10
Liquefacta humore que 1.771.20
Liquefacte que aqua solcant 1.772.60
Liquida corpora que 1.776.30
Literæ.
Literæ partim lingua producuntur, partim labris comprimuntur tom. secundo, columna 436.1
Literis vocalibus, & consonantibus omnis locutio perficitur tom. secundo, colum. 714.0. & sequentibus.
Literæ proferunt volucres nonnullæ tom. secundo, col. 28.60
Literis exprimentis plurimum conferunt primi dentes 2.238.50
Litigantia quod officium tom. secundo, colum. 1038.20
Litora fluctuosiora cur solida sæpe efficiantur 2.538.50
Lituus niger 2.155.20
Litua à litore dicta in genere columbae que, & quibus 2.85.10. & seq.
Litua discidunt 2.154.40
Litui qui rigent qua de causa efficiantur tom. 460.10
Lixivium flammum 2.151.30
Locus.
Locus quid tom. primo, columna 457.50. & 460.40
Locum esse vnde pateat 1.455.50
Locus quid fit, complures dubitationes sunt 1.457.1
Locus an sit dubitatur 1.457.40
Locus non elementum, neque ex elementis 2.457.20
Locus non ipsum cælum, sed aliquid eius tom. 1.458.20
Locus forma quedam 1.457.50
Locus, & receptaculum idem, Platoni tom. 1.458.1
Loci partes, & species 1.456.40
Loci omnis differentia supra, & infra tom. 1.460.1
Loci in summum, infimum, & medium distinguuntur 1.925.40
Locus à vase quid differat 1.458.20
Locus magnitudinem habet, nullum autem corpus est 1.458.20
Locus primus neque minor, neque maior 2.460.1
Locus non extra cælum 1.568.60
Locus id continet, cuius est locus tom. primo, col. 457.60
Locus alicubi est, sed non vni in loco tom. primo, col. 462.30
Locus loci est iuxta Zenonem tom. primo, col. 417.30
Locus aliqui præter corpora tom. primo, col. 456.60
Locus separari potest à se 1.458.10

Locus simul cum ipsa re quodam modo tom. 1.461.50
Locus non ab vnoquoque relinquatur tom. 1.460.1
Locus non est maior quam corpus, & editeris 1.459.30
Loci finiti sunt, ibidem
Loci elementorum 1.565.10
Locus summum bipeda, medium multipela, pedibusque casta, infimum stirpes obtinent 1.925.40. & seq.
Locus non est separabilis 1.460.1
Loci dimensiones tres 1.457.10
Locus alius communis, alius proprius tom. 1.457.50
Locus non extra civitatem diuiso tom. secundo, col. 387.50
Loci multibres id est, vterus tom. secundo, col. 37.40
Loci vilioribus ne defunt quidem Dij immortales 2.213.10
Locus salubris qui placide aspiratur tom. 2.424.39
Lorum mutatio pro temporis cuiusdam mutatione accipi debet, ideo morbum parere potest 2.413.50
Ad locum suum ferri quid sit tom. primo, columna 619.1
Ad locum suum quodcumque fertur cum ratione 1.462.40
Ad locum suum quodcumque fertur natura fertur 1.460.1
In loco sunt vniuersa 1.477.20
In loco quedam potentia sunt, quedam actu 1.462.1
In loco contrarium quid sit tom. primo, col. 484.20
In loco corpus quod sit 1.461.60
In loco omni corpus esse potest tom. 1. col. 568.50
In loco omne corpus sensibile 1.456.60
In loco proprio quoduis manet suapte natura cum ratione 1.462.40
In loco quare maximè cælum esse puretur 1.460.10
Loci Dialectici, & Rhet.
Loci Enthymematum 2.1093.60
Loci species & differentia 1.454.20
Loci vis admirabilis, & omnibus prior tom. 1.457.1
Loci generales 2.1093.50
Loci contrarietates quæ 1.556.50
Locus à definitione 2.1151.30. & seq.
Locus à partitione 2.1152.50
Locus à inductione 2.1152.60
Locus à pronuntiatione 2.1153.20
Locus à partibus 2.1153.40
Locus à connexis 2.1153.50
Locus ab oppositis ibi, & seq.
Locus ex duplici hominum opinione tom. secundo, 1154.10
Locus ex analogia ibidem.
Locus à consequentibus 2.1154.20
Locus à causa 2.1154.40
Loci à speciebus quid differant 2.1093.60
Loci totius & partis eiusdem species sunt tom. 1.451.1
Locus à distinctione multiplici cogniti tom. 1.256.1
Locus à multiplici distinctione incogniti tom. 1.255.30
Locus ex contrariis tom. 1.261.1. & 1.1151.10. & sequentibus.
Locus à contrariorum consequentia 1.262.10
Locus à contrarietatum conjugationibus 1.259.50
Locus à contrariis mediatis 1.260.1
Locus à subiecto contrarij 1.260.10
Locus à contradictorijs 1.260.50

Locus ex coniugatis 2.1151.30
Locus à coniugatis contrariis 1.262.1
Locus à coniugatis & canibus 1.261.40
Locus à relatis 1.161.30
Locus comparationis 1.151.50
Locus à computatione 1.169.60
Locus ab iplo magis 1.321.50
Locus à partibus 1.262.10
Locus à canibus & effectibus 1.262.10
Locus à causa efficiente tale 1.271.1
Locus à tempore 2.1152.10
Loci applicationis 2.1095.0
Locus à Polynomyis 1.252.10
Loci positionis triplex differentia 1.348.40
Loci de possibili, & impossibili, & necessario 1.1095.1
Loci interrogationum triplex modus tom. 1.319.30
Loci ad interrogationes obscuras, siue simpli- ces, siue multiplices institutio tom. primo, col. 32.50
Loci de recta solutione 1.350.10
Locus à frequenter dicto 1.256.20
Locus ex eo quod non idem ab iisdem semper eligitur 2.114.30
Locus ex his que quispiam dixit in seipsum re- lectis 2.1152.10
Locus ab incredibilibus, que tamen fiant 2.1155.1
Loci proprii cuiusque generis tom. secundo, col. 1093.40
Loci apparentium.
Loci apparentium enthymematum tom. se- cundo, 1162.20
Locus apparentium per accidens tom. secun- do, col. 1157.20
Loci apparentium à defectu eius quod est quan- do, quomodo, & hoc pacto tom. secundo, col. 1157.40
Loci apparentium penes consequens tom. se- cundo, col. 1157.30
Locus apparentium à non causa vt causa tom. 2.1157.40
Locus apparentium enthymematum à figura- tionis 2.1156.20
Locus apparentium cum seimcta coniunctum, aut contrâ dicuntur 2.1156.50
Loci apparentium enthymematum ab equi- uoco 2.1156.40
Locus apparentium ex signo 2.1157.20
Loci elenchitici.
Locus elenchiticus 2.1155.10
Locus elenchiticus à perperam factis tom. se- cundo, col. 1155.50
Locus elenchiticus à causa 2.1155.50
Locus elenchiticus à nomine 2.1155.50
Locus elenchiticus à consideratione si quis factis contrarium facturi sunt tom. secundo, co- lumna 1155.40
Locus elenchiticus à possibili, aut melioris con- sideratione 2.1155.50
Locus elenchiticus à suspecto homine, aut re 1.555.20
In loco ex connexis fallacia ex personarum dis- cunctantia 2.1156.20
Omnes loci aliorum prædicatorum destruentur 1.338.10
Locusta.
Locusta 2.583.20. & seq.
Locustæ quibus locis fiant 2.583.40
Locustæ asperis, & axosive locis pronuntiant 1. col. 92.20
Locustæ circa Sigæum, & Athon, ibidem
Locustæ genus quod scorpionum vocant 2.555.40

Locustarum generatio qualis tom. 2. columna 91.40. & seq.
Locustarum coitus 2.100.20
Locustarum partus 2.92.1. & 100.20
Locustæ vere terra emergunt 2.100.30
Locustarum secura mollis ibidem
Locustæ à partu moriuntur strangulata à pro- le ibidem
Locustæ maris à femina discrimen tom. 2. co- lum. 59.20
Locustæ mares feminis minores 2.100.20
Locustæ gammarij, & cancri communis forma 2.60.40
Locustarum ouum arenidum in octo partes di- ductum 2.91.50
Locustæ à cancri quid differant 2.271.10
Locustarum cornua 2.59.20
Locustarum oculi 2.59.20
Locustarum dentes & lingua 2.60.20
Locustarum pedes 2.58.60. & col. 170.30
Locustarum, & cancrorum forceps dexter gran- dior 2.271.40
Locustarum vulua bifurcis tom. secundo, col. 350.20
Locustarum cauda 2.271.20
Locustarum cauda, & pinna 2.59.10
Locustæ vropygium 1.935.50
Locustarum cibus 2.146.50
Locustarum sonus 1.72.1
Locustæ vt aquam egerant 1.960.10
Locustæ latent 2.159.20
Locustæ quando exuantur crusta tom. 2. col. 91.40. & 159.20
Locustis vita diuturnior 2.92.40
Locustis polypi superiores & inimici tom. 2. 116.50
Locustæ congros vincunt ibidem
Locustæ marina exanguis 2.62.20
Locusta non amat limosa 1.92.20
Locustæ primum crustatorum genus tom. 1. col. 58.30
Locustæ quoties cum serpente pugnat, collum eius prehendit 2.173.50
Locustæ vi sua oua mandat 2.92.1
Locustæ aliàs calorem, aliàs frigus sequuntur 2.92.30
Locustæ caudis natant. 2.7.10
Locustæ insecta vnde procreantur tom. 2. col. 94.10
Locustæ non gignuntur in Euriop 2.187.1
Locustæ optima cum grauidæ 1.167.1
Locustæ præ metu moriuntur sentientes poly- pum eisdem in retibus 2.146.50
Locustæ quomodo dimicant inter se tom. 2. co- lum. 146.60
Locustarum incessus 2.146.60
Locustarum in ouis incisuræ quales tom. 2. col. 60.40
Locustarum ortus 2.92.20
Locustarum salientium crura qualia, & ad quos- vtu 2.270.20. & seq.
Locustarum vulua vbi 2.298.40
Locustarum corpus longum 2.59.10
Locustis gula qualis 2.60.30
Locustis intestinum quale 2.60.20. & 40
Locustis quid pro lingua 2.60.20. & 30
Locustis venter qualis ibidem
Locustæ quot dentes habent, & inter dentes quid 2.264.30
Locustarum & Cancrarum generis similitudo, & dif- similitudo tom. secundo, col. 271.10
Lolligo.
Lolligo quid à sepiâ differat 2.57.1
Lolliginis vbi pariunt 2.93.50
Lolliginum oua gemina 2.350.10
Lolliginis coitus 2.81.20
Lolligo mas à femina quid differat tom. 2. 93.50
Lolliginum alueus 2.273.1

Lolliginum promucidae 2.273.10
Lolliginum pedes 2.271.50. & seq.
Lolliginum vulua bifida 2.350.10
Lolliginum crura, barba, & os 2.57.10
Lolligo alto gaudet 2.264.10
Lolligo pisces maiores vincit 2.147.1
Lolligini vita breuis 2.93.50
Lolligo cum metuit, atramentum mittit, sed de- nuo accrescit cum misit 2.187.20
Lolligo habet gladiolum partem anteriorem 2.57.40
Lolligo inter mollia vitam pelagicam ducit 2.264.10
Lolligo nare tantum potest 2.272.50
Lolliginis à Lollio differentia 2.57.1
Lolliginis cibo præstant, cum grauidæ tom. 2. 1167.1
Lolliginis pinnulis, que aluum ambiunt, natat 2.56.40
Lolliginis qua pariunt parte 2.81.20
Lolliginis singulæ ex singulis ouis proueniunt 2.93.50
Lolliginis vbi atramentum habent tom. 2. 264.1
Lolliginum venter qualis 2.163.50
Lollius habet intus partem duram tom. 2. col. 57.40
Lollius in cubita quandoque excrecit tom. 2. col. 57.1
Lollius inter mollia 2.8.10
Lollius pelagijs 2.57.10
Lollij binas habent promucidas, & quo vtu 2. 56.30
Lollij gregales 2.171.10
Lollij pinnulis natant 2.56.30
Lolliorum genus pusillum, & facie à lolligine discidens tom. secundo, columna 57.10
Longæuitas, Longæui.
Longæuitas 2.1099.20
Longæui cur non sint quibus rari dentes tom. 2. 586.20. & seq.
Longæiores calidarum quam frigidarum re- gionum indigenæ 1.942.10
Longæui maximè homo, & elephas tom. 1. co- lum. 941.20
Longitudo quid 2.132.40
Longitudo latitudinem antecedit 1.579.40
Loquutio, & Loqui.
Loquutio species vocis 2.478.40
Loquutio per se difficillimè potest, ibidem
Loqui homo serò potest, & vix 2.478.50
Loqui solus homo potest 2.478.60
Loquutos pueros recens natos tom. secundo, col. 483.50
Loquendi principium facillè destrui potest 2. 478.50
Loqui voce submissa cur nequeant lingua hæsi- tantes 2.486.1
Loquendi turpiter licentiam sequuntur turpia facta 2.896.1
Loquutiones, vocæque differunt tractus ratione & regionis 2.73.10
Loquendi initium vnde 2.440.40
Loqui quare in aqua non possumus tom. se- cundo, col. 440.30
Loquutio cur nonnullis ante tempus tom. 2. 483.40. & seq.
Loquutionis facultas, quibus aibus data 2. col. 72.50
Loquutionem omnem literis confici tom. 2. 72.50
Loquacitatis signum, aures magnæ, & arrectæ tom. secundo, columna 11.20
Lucerna.
Lucerna dempto oleo lumen amittit tom. 2. col. 433.50
Lucerna vbi multus ignis perflagrat, suam affer- uare flammulam non potest 2.425.40
Lucernæ extinctæ odor abororum facit tom. secundo, columna 163.60
Lucrum.
Lucri cupidus quis 2.999.18
Lucrum indigentia auxiliari 2.714.50
Lucrum negligentes qui 2.999.20
Lucrum & damnum ex spontaneis contracti- bus deducta 2.664.10
Lucrum & damnum in iusto commutatio 2. 664.20
Lucrari aut damnum pati qui dicuntur tom. 2. 664.20
Lucubrationes seu partus amantur tom. 2. col. 1190.40
In iuctu stetit voluptas quadam tom. 2. co- lum. 1113.40
Lucifatores quare interposita aliquantisper quie- te magis sudabunt, quam si continuè lucen- tur tom. secundo, col. 426.40. & sequentibus.
Ludi.
Ludi iucundi 2.1112.50
Ludi iucundi per se expetibiles 2. tom. 2. co- lum. 716.30
Ludi puerorum quales debeant esse tom. 2. co- lum. 895.30
Ludicrum Lampadarchiæ 2.1215.60
Ludiones quare vocem exercere ieiuni confue- uerunt tom. secundo, columna 487.50
Lumbi.
Lumbis aerius laboramus tom. secundo, col. 454.30. & sequentibus.
Lumbi vbi 2.13.1
Lumborum dolore sanguis vnde mittendus ex Polybio 2.40.20
Lumbi quare carne carent 2.213.40
Lumborum situs 2.12.30
Ex lumbis signa animi tom. 2. col. 1531.60
Lumbrici.
Lumbricorum tria genera 2.94.20
Lumbrici in niue gignuntur 2.1571.20
Lumbrici lati quid pariunt 2.94.30
Lumbricorum latorum indicium medicis quod ibidem
Lumbricorum ortus 2.94.20
Lumbricis infestati canes sibi medentur herba tritici tom. secundo, columna 173.50
Luna.
Lunæ ymbre cur maiores quam Solis tom. 2. 501.10. & seq.
Luna cur plana videtur, cum certè sit spherica 2.500.40. & seq.
Luna rectis lineis contineri die octauo videtur 2.500.1
Lunæ calor hebetatur adueniente defectu 2. 550.40
Luna quare post diem octauum repletur de me- dio 2.500.20. & seq.
Luna quando curuatur in cornua 2.500.30
Luna que spherica est, cur recta, cum semiple- na est, cernitur 2.500.10
Luna quasi alter Sol minor 2.380.20
Lunæ circuitus ibidem
Lunæ quam Solis plures defectiones tom. 1. col. 592.40
Luna decrefcere tempus humidius & frigidius 2.364.20
Luna plena tepidiores habet noctes, vnde testa- ta & huiusmodi augentur 2.285.60
Lunæ

I N D E X.

Malleolus geminus utriusque lateri tomo secun- do, col. 13. 40

Malum insinatum iuxta Pythagoricos, bonum finitum. 2.611.10

Malum.

Malum multus & varius, sibi que infestus. tom. 2.109.6.10

Mammæ.

Mammæ homini binæ 2.276.60

Mammis cur aures careant 2.281.50

Manufactio quid 2.623.10, & 653.1. & 937.10

Manus

Manus instrumentum cuius opera instru- mento extraneo uti possumus tom. secundo, col. 57. 60

Marcescentibus quæ auxilia impeditimus tom. secundo, columna 434.1

Mare.

Mare magna quedam uniuersa pars tom. 715. 40

Mare cur simul salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur non exauriatur 1.724.30

Mare cur calidum sit 1.724.10

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

Mare cur salinum 1.716.30

Mare cur salinum & amarum tom. 2.540.1

I N D E X.

Materia rerum plures ponentes generationem ab alteratione differre, affirmare quidem, sed ex suis positionibus id defendere non posse 1.41.60

Mathematica.

Mathematica speculativa facultas tomo secundo, column. 130.60. & 139.10

Mathematicus.

Mathematicus circa abstracta speculatur 2. col. 18.40

Maxilla.

Maxilla duplex est 2.11.40

Meatus.

Meatus à cauis rerum ad vesicâ quales 2.253.1

Materia herba lac extinguit 2.54.30

Medicamentum.

Medicamenta quæ dici debent 2.422.10

Medicus.

Medicus cur ad sanitatem vsque tantummodo operam suam præstat 2.573.1

Medietas.

Medietas esse 2.937.10

Mediocritas.

Mediocritas quid 2.621.50

Medium quid tom. 2. col. 620.60. & 1239.10

Medulla.

Medulla quid 2.223.50

Megarensum ostentatio tom. 2. col. 648.60

Mel.

Melopus terræ est tom. 1. columna 770.30

Melancholicus.

Melancholicus habitus inæquabilis est tom. 2. col. 570.1

I N D E X.

Melancholici venosi sunt 1.896.40

Membrum.

Membra quæ tomo secundo, columna 214.40

Membrana.

Membrana à cute quid differat tomo secundo col. 49.20

Membrada piscis 2.118.1

Memoria.

Memoria à sensu quibusdâ animalibus, quibusdam non 2.126.30

Mens.

Mens animi instrumentum, ut manus corporis 2.571.60

I N D E X.

Mutis in crustatis omnibus tom. secundo. col. 603. & 2.167.50

Mutuam.

Mutuam non semper vicissim mutuandum. 2.717.50
Mutuam pecuniam soluere detrectantiu excusatio 2.737.40
Mutuum denegare cur minus iniquum quam depositum 2.562.50. & seq.

Andi vis piscibus tributa est, & mollibus, & crustatis, & locustis: tom. secundo. 349.
Nanus, vide Pomilio

Naris.

Naris elephanti qualis tom. secundo. 19. 40. 50. & 2.11.30
Naris elephanti vsus tom. secundo. 11. 30. 40. & 2.234.40
Nares auium & serpentum quales 2.235.10

erescere 2.52.1
Naribus quae animalia carent 2.235.20
Naribus spiramus 2.11.30

Narratio.

Narrandum vbi 2.118.1
Narratio affecta, & morata ut fiat tom. secundo. 1180. 10
Narratio brevis esse debet, cum res nota sunt: si ignota, secus 2.1179.10

Nasci.

Nascientium generatio, natura dicitur tom. secundo. 1313. 30
Nasci dicuntur quaecunque incrementum per aliquid habent tangendo, & connascendo, aut adnascendo, sicuti embryones tom. secundo. 1313. 40

Nasus.

Nasus ad caelum collatus 1.567.40
Nasus bipartito distinctus est tramite tom. secundo. 11. 30
Nasus est pars faciei, quae meatum praebet spiritali 2.11.10

Naso spiritus trahi in pectus, & inde reddi potest 2.11.20
Ex naso signa animi 2.133.40

Natatio.

Natamur cur melius in mari, quam in fluminibus 2.536.20
Natant caudis, celeriterque retrorsum crusta infecta, pinnarum cauda adiunctarum beneficio 2.7.10

Nates.

Nates ad corporis requiem vtilis tom. secundo. 278. 40
Nates carnosae quare ibidem 2.22.1
Nates homini carnosissimae 2.22.1

Natex.

Natex appellatur etiam nerite 2.64.40
Naticis descriptio 2.64.50
Naticis testam ingreditur cancellus tom. secundo. 90. 20

Natura.

Natura ab Empedocle 2.208.20
Natura aliquatenus gignere potest sine mare in auium genere 2.310.50
Natura bifariam dicitur 2.429.50

Natura humana omnium communis tom. 2. 438.40
Natura infinitum vitare solet 2.290.20

Natura nihil frustra facit, nec machinatur, sed ad potius & melius respicit tom. primo. 60
Natura parca, & auctor omnium miras excitat voluptates hominibus, qui intelligunt causas, & ingenue philosophantur tom. 2. col. 212.60

Natura principium rerum potius, quam materia 2.1314.10
Natura propter quid facit omnia tom. secundo. col. 27. 30
Natura quare materia dicitur 2.1314.10

Natura quae natura sunt, haec omnino aliena 2.444.40
Quid sit natura 1.427.50. & seq.
Quod natura ex numero sit causarum, non quae temere, sed quae alicuius gratia actionem obtinent 1.438.30. & seq.

Natura quae inesse dicuntur 1.302.1
Eorum quae naturalia & secundum naturam sunt, nihil ordine vacat 1.521.60

Natura simul & facultatem cuiusque dat, & instrumentum 2.362.50
Natura si quid facit, aut quia necessarium, aut quia melius 2.292.20

Natura nulla res, in qua non mirandum aliquid habeatur 2.213.10
Natura opera quomodo artis operibus comparatur 2.473.40

Natura esse constat 2.207.50
Naturam esse ostendere conari, ridiculum est 1.429.10

I N D E X.

Naturam quibus componunt, atque constituunt auctores omnes 2.206.1

Naturam quae habeant 1.429.1
Naturam quandam immobilem esse tom. 2. col. 1307. 40
Naturam rerum quidam terram, quidam aquam, quidam omnia putarunt 1.429.40

Natura per animam potius, quam e contrario 2.207.1
Naturam quae sunt 1.427.50
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

Natura quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

Natura quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

Natura quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

Natura quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

Natura quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60
Naturam quae sunt, ut differant ab aliis quae non sunt naturae 1.427.60

In Naturalibus rebus quo pacto sit necessitas 1.440.40. & seq.

Quod ad naturalem scientiam pertineat determinasse de infinito 1.447.20. & seq.
Quod Naturalis ex omnibus causis differat 1.473.40. & sequen.
Quod oporteat Naturalem causarum expositionem facere, & quot sint, & quae sint tom. primo, columna 432. 1. & sequentibus

Nautis, & Nauigium.
Nautalis potentia quanta & qualis esse debeat 2.880.50
Nautibus degentes quantum in aqua, cur coloratiores quam in paludibus tom. secundo, columna 497. 1

Nautibus hyberno ventos dat terra secundos, & cur dici soleat 2.552.20
Nautis gubernaculum in extremo nauigio cur tantas vires habeat ab exiguis hominis viribus, & paruo remone 2.1481.50
Nautem cur maxime moneant remiges qui in medio nauis 2.1481.50

Nautia quare celerius feruntur quanto antennae sublimior fuerit, isdem velis, & vento eodem 2.1483.50
Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20

Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20
Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20

Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20
Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20

Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20
Nautia quare mouetur sudantibus, si vel aqua, vel haui refrigerentur 2.428.20

I N D E X.

Necessitas. Necesse absoluta, & ex hypothesei vt in sit. 2. 104.40. Necesse inueniabile quiddam. 2.131.40. Necesse non aquae in rebus naturae omnibus inest. 2.204.40. Necesse quid. 2.147.30. Necesse quo pacto fit in rebus naturalibus. 1.440.40. & seq. Necesse acceptiones. 2.208.40. Necesse ex suppositione declaratio. 2.208.10. Necesse ratio diuersa in naturali doctrina, atque scientiis speculatiuis. 2.204.60. Necesse tertius modus in rebus generationem habentibus. 2.208.1. Necdalad ex bombyce. 2. col. 95.1. Negatio. Negatio an fit verbo adicienda ad constituendas oppositiones. 1.69.30. Negatio enunciatio est, qua aliquid ab aliquo dimouetur. 1.59.30. Negatio in quibus oppositionibus adicienda fit modo. 1.69.50. A negatione locus. 1.319.1. Negationem quibus instructum esse oportet. 2.105.1. & seq. Negatio orium praefendum. 2.899.20. Negatio sunt cum labore, & conatu. 2.899.20. In negotiis magis vendum ioco. 2.899.10. In negotio Natura quare non solum recte verificata, sed etiam laudabiliter. 2.899.10. Qui negotiatur, aliquid gratia negotiatur. 2.899.30. Nemetis dea veteribus habita. 2.1019.1. Nepotes aliquando habent signa auorum. 2. col. secundo, columna 140.1. Nerusus. Neruus & arteria quid differant. 2.971.30. Neruus ignem non patitur. 2.44.1. Neruus incifus solidari non potest. 2.38.60. Neruus pars communis. Neruus pars simularis sicca ac solida. 2. col. 217.50. Neruus siccus, & ductilis, & quare. 2.330.1. Neruus siccus natura, & nullum meatum humidum habens, per sectiones vifitur. 2.972.20. Neruus tendi potest. 1.971.30. Nerui natura fistilis in longitudinem tendi: scindi per latitudinem non potest: interdumque vehementer idonea est. 2. col. secundo, col. 44.1. Neruum medium cur in concentibus inter septem vocamus, cum inter octo nullum fit medium. 2.158.30. Neruo carentes partes stupore non tenentur. 2.44.1. Nerui ducti, distracti, & passim ad artus & flexus ossium applicantur. 2. col. secundo, col. 43.50. Nerui etiam in corde suspensi. 1.972.10. Nerui & ossa calore inferiore conficiuntur siccificante humore. 2.329.30. Nerui & venae vt ad ossa quoque finiant. 2. col. secundo, columna 971.50. item in carnem. 1.962.20. Nerui ex excrementis. 2.331.40. Nerui piscium. 2.44.10. Nerui plurimi in manibus, pedibus, capulis, ceruicibus, & lacertis. 2.44.1. Nerui praeterea quibus sine. 2.44.1. Nerui quibus adiuncti sunt. 2.44.1. Nerui recentiorum nondum intenduntur. 2. col. 394.30.

Nerui senescerent laxantur. 2.227.1. Nerui tactus gratia. 2.329.30. Nerui vnde consistunt. 2.329.30. Neruorum consideratio in muscis instrumentis. 2.513.10. 2.515.30. Neruorum copia in corde, & quare. 2. col. 245.40. Neruorum origo in corde. 2.43.30. Neruorum rigore capiuntur equi, & morbi indicium. 2.163.30. Neruorum alimentum. 2.44.1. Neruorum alimentum & nutritio num ex ossibus. 1.972.10. & seq. Neruorum natura non continua de eodem initio procedit vt venarum. 2. col. secundo, col. 43.40. Neruos e mucosibus adherente ali, Aristoteles affirmat. 1.972.40. Neruos & nasci, & ali humore mucoso, albedo, & glutinoso certum est. 2. col. secundo, col. 111.44.1. Neruos omnia habent, quibus sanguis est. 2. col. 44.10. Neruos habent omnia motum perficientia. 1.973.30. Neruis ligantur ossa omnia expro capite. 2.43.60. Neruis vires omnium continentur. 2. col. 394.20. De Neruis, eorumque origine. 2.43.30. & seq. E Neruis venter & cor texantur. 1.975.50. Neruos habet cordis substantia. 1.973.30. In Neruo, arteria, & vena, calor vis ingens. 1.971.60. Nestus fluuius. 1.709.60. Nete cur duplo acutior, quam hypate. 2.515.40. Nete & hypate extrema concentus. 2. col. 58.30. Nete sonus alienus à ceteris. 2.517.50. Nete vehementissimum sonum reddit sua potentia. 2.517.60. Nete si quis pulsam apprehenderit, hypaten solum resonare cur. 2.517.30. & seq. Nicetratus. 2.1174.1. Nictatio quadrupedum ouiparorum. 2. col. 232.50. Nictatio volucrum. 2.232.40. Nidor quorum fit. 1.776.1. Nidiores piscium genera quaeque appetunt. 2. col. 702.20. Niger, & Nigrum. Niger color quando efficiatur. 2.152.20. Niger color tribus modis occurrit. 2. col. 151.30. Niger & albus color visui officit. 2.578.50. Nigrum oculi est id, quod pupillam ambit. 2. col. 10.1. Nigrum oculi caprinum, mores optimos indicat, & ad cernendi claritatem primatam obtinet. 2.16.30. Nigrum oculi in omnibus ferè variat, & quo modo. 2.106.20. Nigrum priuati & orbitas albi. 2. col. 1.869. Nihil nimis, per uulgata sententia. 2.1148.50. Nili fluentis primus ortus ab Aegypto monte ducitur. 1.709.50. Nili ostia omnia, Canopico excepto, manu addita, non à flumine facta videri possunt. 1.712.1. Nilus & Danubius vastissima omnium fluminum. 1.720.40. Niobe aduersus deos contendens. 2.690.40. Nitrum. Nitrum ad terram magis pertinet. 1.769.50.

Nitrum tur tabefcat, non tingatur. 1.773.1. Nitrum quare non possit tollere dentium, & uulnere. 2.421.1. Nitrum quo humore soluiatur. 1.769.40. Nitrum terrae opificium. 1.769.10. Nix. Nix concoctio indicium. 2.548.10. Nix & pruina frigidum tempus, & locum, declarat. 1.705.3. Nix & pruina idem quadantenus. 2. col. 705.20. Nix in locis editis conficitur. 1.706.10. Nix liquefieri cessat ad solem quando aduesperascent. 2.44.0. Nix quare alba. 2.319.1. Nix spuma est. 2.319.1. Nix ueritate rubefcit. 2.56.15. Nix vt fiat, & oriatur. 2.146.1. Niuus causa, & accidentia. 1.705.20. & sequentibus. In niue quaedam animalia, & plantae gignuntur. 2.171.10. In niue vetustiore nascuntur vermes, qui hinc sunt pilis, & rubidi. 2.96.10. Nobile, & Nobiles. Nobile animal est id, quod ex bono proficit genere. 2.110. Nobile est secundum virtutem generis secundum. 2. col. 142.50. Nobile & generosum quid differant. 2.510. & eod. 1142.50. Nobilia quaedam genera in mores furiosos, vt in segnitiam degenerant. 2.1142.60. Nobiles dignitates sibi vendicant secundo. 2. col. 334.20. Nobiles in Aristocratiis plurimum possunt secundo. 2. col. 84.60. Nobiles re vera bonique pauci. 2.335.1. Nobiles ubique. 2.751.60. Nobilitate contentiones, seditionesque praecaventur. 2.846.40. Nobilitatem gratiosorum, ac mentem habentium est suscipere egenos, ac fouere, & occasionem praebentes conuerrere ad res agendas secundo. 2. col. 368.1. De nobilitate moribus. 2.1142.40. & sequentibus. Nobiles leones. 2.510. Nobiles parati sunt ad cõtemnendos maiorum suorum similes. 2.1142.50. Qui nobilitatis ambitiosior. 2.1142.40. Nobilitas. Nobilitas ambitiosa. 2.1142.40. Nobilitas apud omnes in honore habetur, & quare. 2.800.20. Nobilitas apud Rhodum contra plebem inflexit metu iudiciorum, quae sibi parabantur. 2.836.30. Nobilitas Atheniensis pugnis attenuata secundo. 2. col. 837.10. Nobilitas est quaedam maiorum claritas secundo. 2. col. 1142.50. Nobilitas generis virtus. 2.800.20. Nobilitas gentis & ciuitatis quae. 2. col. 1097.50. Nobilitas priuata aut à viris, aut à mulieribus est, legitimaque ab eis procreatio. 2. col. 30.40. Nobilitatem ac virtutem in verbis ferè omnes usurpant. 1.895.1. In nobilitate generibus fertilitas quaeritur, vt agrorum. 2.1143.40. Nocentem liberare quilibet potius vult, quam innocentem condemnare. 2.166.15. Nota, Notiora.

Noctua. Noctua avis nocturna aduncis vnguibus est. 2.148.40. Noctua confitura multae auiculæ ab aucupibus capiuntur. 2.169.30. Noctua disidet cum cornice, & quare. 2. col. 169.20. Noctua disidet cum Orchilo, & quare. 2. col. 169.30. Noctua noctu venando cibum sibi acquirit. 2. col. 184.20. Noctua paucis diebus latet. 2.158.20. Noctuar inimicus rex auium. 2.169.30. Noctuar carterae auiculæ die circueolant, & percutiunt. 2.169.30. Noctuar noctu vagantur. 2.44.0. Noctuar venantur mures, lacertae, verticillos, & eiusmodi bestiolas. 2.184.20. Noctuis lien exiguus. 2.31.20. De nocturno triplici quod aliis irrogatur. 2.733.60. Nodus. Nodus, siue articulus, digiti pars quæ se inflectit. 2.13.20. Nodus, quo cum brachio manus iungitur, coartatur, quæ, brachiale vocatur. 2. col. secundo, col. 13.30. Nodi inflexio ad incessum necessaria. 2. col. 33.1. Nodi cardinis vice in animalibus. 1.913.1. Nomen. Nomen commutatum quid. 2.1250.50. Nomen factum quid. 2.1250.40. Nomen infinitum. 1.75.50. Nomen peregrinum. 2.1250.1. Nomen productum. 2.1250.40. Nomen proportionis respondentens. 2.1250.20. Nomen proprium. 2.1250.1. Nomen quid. 1.57.30. & tom. 2. col. 1249.20. Nomen subtractum. 2.1250.50. Nomen triplex, & quadruplex. 2.1249.50. Nominis casus. 1.58.1. Nominis generum aliud simplex, aliud duplex. 2.1249.50. Nominis metaphora. 2.1250.1. Nomina generum vt à Protagora distributa. 2.1166.30. Nomina masculina, foeminea, & media. 2. col. 1150.50. Nomina significant vnum, non multa. 2. col. 1386.50. Nominum diuisio. 2.1249.60. Nominum & verborum transpositorum significatio eadem. 2.1212.20. Nominum figurae tres. 2.1212.20. Nominum genera. 2.1162.20. Nominum interpretationis duae partes. 2. col. 1212.40. Nominum ordines quatuor. 2.1212.30. Nominum positiones tres. 2.1212.20. Nominibus contrariis res appellare. 2. col. 1211.30. Nominibus qualibus vtendum rariùs. 2. col. 1162.20. A nomine communi, locus. 2. col. 296.50. & eodem. 2. col. 314.10. A nominibus inuitatis, locus. 1.313.50. A nominum diuersa notionis commutatione, locus. 1.316.60. De nominum compositione. 2. col. 1212.40. & sequentibus. Anon vniuerso locus. 2. col. 288.30. Nota, Notiora. Nota nobis, primo confusa. 2. col. 413.20. & 2. col. 605.50. Notiora.

Notiora & priora nobis & simpliciter quae. 2. col. 175.20. Notiora & priora dupliciter dicuntur. 2. col. 175.20. Notiora libentius audimus. 2.510.1. Notiora sensu & ratione. 2. col. 421.10. Notius quod definitum. 2.510.1. A notioribus esse incipiendum, & definitionem afferendam, quae causam quam ob rem contineat. 2. col. primo, columna 800.30. & sequentibus. E notioribus nobis, magisque manifestis, ad notiora Natura magisque manifesta proficiendum. 1.415.20. Notitia ad sensum eandemque principem facultatem refertur. 1.884.1. Notitiam praecedit ratio & notitia. 2. col. 1367.1. Nouae res delectant, sed non diu. 2.733.60. Nouis admodum quare minimè oblectari possumus. 2. col. secundo, columna 510.10. Nox. Nox cur ad audiendum aptior, quam dies. 2. col. 485.20. & seq. Nox per ventos quietior agitur. 1.910.1. Noctis medium frigidissimum, quia Soli remotissimum. 2.546.10. Noctis media, & meridie cur caelum soleat tranquillari. 2. col. 499.30. & eodem. 2. col. 544.20. Noctes feruidi temporis cur molestiores, quam dies. 2.546.20. Nocti cur potius quam interdiu serenum sit. 2.544.20. Nocturnum caelum minus turbidum. 2. col. 910.1. Ex nocte cuncta generari, aiebant Theologi. 2. col. secundo, columna 140.1.40. Nubes. Nubes qua ratione nigra appareat. 2. col. secundo, columna 151.50. Nubis ac caliginis differentia. 2. col. secundo, col. 703.40. & seq. Nubes quare in summo aere non cogatur. 1.693.40. & seq. Nubes ubi magis consistunt. 2.548.20. Nubium deuolutio prope terram cum sonitu, & sine. 1.706.20. Nubes colligit Austri, Aquilo dispellit. 2.546.30. In nube calor copia nimia habetur indita. 1.705.40. Nuca & cerebrum, cuius gratia reliqua. 2. col. 973.10. Noces cur absque ictu facile confringuntur instrumentis, quae ad eum vnum vsum. 2. col. 1487.40. & seq. Noces tostae refrigeratae cur deteriores. 2. col. 532.50. Nuclei pyramidis forma. 2.1577.30. Nudi in aestu currentes sunt coloratiore, quam cum veste. 2.430.20. Nugationis & sollicitissimi dilutiones. 2. col. 1.400.20. & seq. De nugationis & sollicitissimi captionibus. 2. col. 1384.30. & seq. Nullus quid in propositionibus denotet. 2. col. primo, columna 66.40. Numerare, Numerus. Numerandi seriem gens Thracum ad quatuor terminat, eò quod amplius meminisse modo pueros non potest, neque vsum habere rem multarium. 2.498.40. Numerate cur homines barbari, Graeci quae ad decem vsque consueverint, deinde repetant. 2.498.20. & sequentibus. Numerate folus homo ex animantibus nouit. 2.572.40. Numerus denarius fons atque principium. 2.498.30. Numerus denarius perfectus. 2. col. 2.127.50. & 2.127.60. Numerus duplex. 1.471.60. Numerus ex indiuisibilibus componitur, magnitudines nequaquam. 2.1424.40. Numerus idealis, & mathematicus an idem. 2.1424.50. Numerus marcescens in vnitatem relabitur. 2.482.50. Numerus minimus, absolutus. 1.473.1. Numerus omnium mensuram certo recipit motum. 2.452.30. Numerus omnium substantia. 2.1277.10. Numerus partium omnium, omni suae magnitudinis numero maior. 2.104.40. Numerus qui in definitionem temporis adhibetur, quo pacto differat à numero simplicitatis, & ratio redditur ex definitione temporis, eorum, quae de ipso dicuntur. 2. col. primo, columna 473.1. & seq. Numerus quilibet habet finitas diuisiones. 2.1503.20. Numerus vtrem infinitus, an finitus. 2. col. 1424.20. Numeri elementa, par, impar. 2.1276.1. Numeri & vnitatis differentia qualis. 2. col. secundo, col. 1420. & seq. Numeri mensura certissima. 2.1372.30. Numeri partium nullus terminus communis est, quo copulantur. 1.22.10. Numeri ternarj in deorum sacrificijs celebrantur vsus. 1.551.50. Numerus non esse infinitum. 2. col. 1393.20. & eodem. 2. col. 1421.40. Numeri an ideae. 2.1403.60. Numeri elementa entium Pythagoricas. 2. col. 1275.50. Numeri entia iuxta Pythagoricos. 2.1431.60. Numeri non separabiles secundum Pythagoricos. 1.446.40. Numeri musci cur moribus similes. 2. col. 514.30. Numeri musci quare sulcent. 2.516.10. Numeri quatuor cubales cofummantur decem proportionibus. 2.498.40. Numeri rerum forma. 1.786.50. Numeri veri non substantia, neque causa formae. 2.1431.40. Numerorum ratio. 2.1415.50. & seq. Numerus substantias separatas esse, & entium causas, refutatur. 2.1424.60. A numero locus. 2.1268.1. A numero aequali relationum, locus. 2. col. 284.60. De numerorum generatione. 2. col. secundo, col. 1433.30. & sequentibus. Ex numeris corpora esse composita impossibile. 2.1421.1. Ex numeris multis vnus numerus, non ita de ideis. 2. col. secundo, columna 1282.40. Numerus orationis. Numerus heroicus, amplius, elegans & egens harmoniae. 2.1168.40. Numerus Iambicus, ipsa oratio multorum est. 2. col. 1168.50. Numerus Trochaicus tripudijs aptus. 2. col. 1168.60. De numero orationis. 2. col. secundo, col. 1168.30. & sequentibus. De numularia acquisitione, quòd sit praeter naturam, & quòd differat à cura rei familiaris. 2.755.30. & seq. i 2 De

I N D E X.

I N D E X.

Olores ligna 2.493.50
ibidem 2.28.40
Inodori lapides 1.867.10
Odoratus, um. 1.864.20
Odoratus ad ignem refertur 2.128.40
Odoratus autem in rostris 1.867.10
Odoratum habemus hebetissimum animalium omnium 1.867.10
Odoratus odorabilis est, atque inodorabilis 1.814.10
Odorata genera tam femininum, quam plantarum, & stirpium, cur mouere vritam possint tomo secundo, column. 423.30. & 2.522.50. & 2.10. mo, col. 493.1
Odorata omnia calida sunt 2.492.10
Odorata omnia cur pleniùs oleur cum mouentur 2.492.10
Odorata redduntur quæ parèe humido recaluerunt 2.491.40
Odoratiota quæ ad Solem Orientem spectant, quàm quæ ad Aquilonem aut Meridiem 2.461.50
Odoriferis vnus homo oblectatur 1.871.50
Oeconomia.
Oeconomia disciplina rei familiaris tomo 2. col. 750.20
Oeconomia quàm Politica prior 2.909.50
Oeconomia quorum gratia fiat 2.791.20
Oeconomia officium est parare domum, & illa vti 2.909.40
Oeconomus vigilans esto 2.912.30
Oeconomus vt domum parare debeat tomo 2. col. 912.50
Oeconomi est inspicere negotia tomo secundo, col. 912.20
Oeconomi officium est parare domum, & illa vti 2.909.40
Oeconomi officium liber primus tomo secundo, col. 909.20. indè que.
Oeconomi officium liber secundus tomo secundo, col. 913.0. indè que.
Oeconomi officium liber secundus tomo secundo, col. 1055.10. indè que.
Oenantha auis siue vitiflora quando abditur, & apparet 2.200.40
Oeneus 2.115.1
Olea panis qui capiuntur pisces tomo secundo, col. 147.20
Offensa maior quæ in maius bonum est accepta tomo secundo, columna 562.50
Officia.
Officia ciuitatis necessaria circa quæ tomo 2. col. 872.20
Officia coniugatorum distincta 2.712.50
Officia quæ, & felicitates 2.949.1
Olea.
Olea fructificat, oleaster non 2.346.50
Olea græca apibus 2.190.50
Olea opimat pecus 2.153.20
Oleas amant cicadæ, & quare 2.101.1
Oleaster opimat pecus tomo 2. col. 153.20
Olere.
Oleane cur omnia pleniùs, cum mouentur 2.491.40
Olent suauissimè quæ 2.492.40
Olere cur fructus soleant qui virus redolentur, cum Geolorificè vnguentarint tomo 2. col. 495.20
Olere cur grauiùs soleant homines incurui, & gibbosi ibidem
Olere cur minus malè olida esculenta his videantur, qui illa ederunt 2.493.40
Olere cur nullum animal suauiter soleat, exce-

ptea panthera 2.493.50
Olere grauiùs cur res malè olidæ soleant, cum calent, quàm cum frigent 2.492.40
Oleum.
Oleum ad ignem non coquitur, neque crassescit 1.775.20
Oleum aëris plenum 1.769.60
Oleum aquæ lentius 1.530.10
Oleum aqua leuius est quantis non perspicitius 2.540.30
Oleum aquæ mistum fatigatos iuuat tomo 2. 449.50
Oleum calidum naturâ 2.421.10. & 2.450.1
Oleum crassescit mistum cum spiritu tomo 2. 319.1
Oleum frigore & gelu crassescit, & non congelat 2.319.10
Oleum cur ad arcendam vinolentiam valeat, forbitumque facultatem prestat potandi 2.441.30
Oleum cur instillamus in aurem aqua in illum elapsa, vt humor effluat 2.581.1
Oleum & cera cur Solis calore candescant, caro nigrescat 2.595.20. & 1.592.50
Oleum effici frigidum potest 2.210.1
Oleum & falem emi oportere, prouerbium 2.154.1
Oleum ex sale deprimi potest tomo secundo, col. 536.30
Oleum sic ex ieciniobus cartilagineorû aquatiliu colliquatis 2.50.30
Oleum halitui aptum, non euaporationi, aqua contrâ 1.775.20
Oleum faciliè interiora sibiit 2.529.30
Oleum facile, & magis interiora sibiit cum aqua mistum, quàm per se 2.449.60
Oleum gelu & frigore quare crassescit, non congelat 1.760.60
Oleum in Gymnastis insulsi, non ex oliuis, sed è terebintho, magna copia redditur, ad vsus omnes accommodatum tomo secundo, column. 1547.10
Oleum in ipsa aqua fluitat, & quare tomo 1. col. 770.1
Oleum infectis lethale 2.164.60
Oleum inueteratum cur candidius, quàm recens 2.527.10
Oleum iuniperinum, siue cedrinum, vuluæ illitum facit vt semen incidat tomo secundo, col. 136.10
Oleum lacryma m excutit oculis admotum 2.524.10
Oleum magis quàm aqua diffunditur ob lentitiam suam 1.867.40
Oleum medicamentosum, sed quantitatis ratione 2.422.20. & quare non medicamentosum 2.423.20
Oleum multum spiritus continet 2.319.10
Oleum naturâ suapte innatæ, & fluitat tomo 2. 449.60
Oleum neque Sol, neque frigus indurare potest, & quare 1.770.10
Oleum opus aeris, & aquæ 2.77.30
Oleum quattuor calidum, nihil spumar tomo 2. 568.40
Oleum quare per summa aquæ fluitat 2.319.10. & 2.582.1
Oleum tenue & humidum 2.591.50
Olei crassitudo & candor vnde 1.770.1
Olei calor quomodo differt à calore aquæ & sanguinis 2.119.30
Oleo illita cornua boum si fuerint, pedum dolores non sentiunt 2.152.20
Olfacere.
Olfacere cur tempore hyberno minus possimus, minimèque per gelu & glaciem tomo 2. 492.30
Olfacere & in aere, & in aqua licet 1.869.50. & eodem tomo 872.40
Olfacere pisces quibus argumentis constat tomo 2. 70.10. & seq.
Olfaciendi meatus vnde 2.110.30
Olfaciendi ratio eadem quæ & audiendi tomo 2. col. 585.40
Olfactile.
Olfactile quedam affectio facultatum alteri- cum 1.872.40
Olfactile quid 1.869.50
Olfactilium rerum genera duo 1.870.50
Olfactus.
Olfactus brutis mobilior sensus tomo 2. column. 458.40
Olfactus exquisitus perdicibus 2.106.50
Olfactus habet suum diuersorium 2.69.1
Olfactus non sine respiratione homini tomo secundo, col. 1814.30
Olfactus malè & bene olentis rei sensus, siue conuersus est 1.314.40
Olfactus per medium fit, vt aerem aut aquam 1.814.20
Olfactus peruius ad palatum 2.493.40
Olfactus piscibus, & infectis omnibus exquirit inest 1.872.1
Olfactus piscibus nullum continet membrum manifestum 2.69.20
Olfactus qua parte subministratur 2.11.30
Olfactus quomodo fit 2.31.40
Olfactus perfectio in arboribus est meatibus 2.468.40
Olfactus sensorium nares, & illius consideratio in animalibus 2.234.30. & sequentibus.
Olfactu omnium minimè homo valet 2.468.40. & 2.584.30
Olfactu valent catelli Laconici & quare tomo 2. 356.10
Olfactu valent nares longiùs porrectæ ibidem.
De Olfactu, quem homo habet hebetissimum 1.813.30. & seq.
Oligarchia.
Oligarchia commodissima cui loco tomo 2. col. 869.1
Oligarchia deterrima Reipublicæ forma tomo 2. col. 710.10
Oligarchia & tyrannus breuissimè durat tomo 2. col. 858.30
Oligarchia in quibus ciuitatibus antiquitas 2.811.30
Oligarchia in tyrannidem mutatur tomo 1. col. 860.1
Oligarchia quid tomo secundo, col. 793.40. & 2.1205.40
Oligarchia vbi subuersa tomo 2. column. 841.50. eiusque subuersionis causa opulenti homines 2.841.30. & 2.845.30
Oligarchia vnde orta 2.806.10
Oligarchiæ sensus vt constituendi tomo 2. col. 868.20
Oligarchiæ duo genera 2.1232.40
Oligarchiæ & tyrannidis quæ communia tomo 2. col. 857.10
Oligarchiæ suis diuitiæ tomo secundo, col. 810. & 1105.50.
Oligarchiæ in bello vt fiat mutatio tomo 1. col. 842.50
Oligarchiæ in pace vt fiat mutatio 2.845.1
Oligarchiæ iuramentum vitiosum tomo 2. col. 849.30
Oligarchiæ leges quales esse conueniat tomo 2. col. 1195.20
Oligarchiæ modi 2.827.30
Oligarchiæ mutationes ex casti dem causæ 2.843.10. & 2.845.60
Oligarchiæ

Oligarchiæ præcepta 2.869.20. & seq.
Oligarchiæ quare democratia contraria tomo 2. col. 863.30
Oligarchiæ similis fratrum societas tomo 2. col. 710.50
Oligarchiæ species plures tomo 2. col. 811.50. & 2.815.20. & 2.816.50. & 2.818.1
Oligarchiam ad monarchiam accedere tomo 2. 818.20
Oligarchiam Solon sustulit 2.783.20
Oligarchiam subuerti iniuria erga populum 2.841.30
Oligarchiæ potiores quæ 2.868.50
Oligarchis quod iustum habeatur 2.864.1
Ad oligarchiam leges dolo excogitat, populò que prætexit tomo secundo, columna 815.20. & seq.
Ex oligarchia ad democratiam fit transgressio tomo 2. col. 710.30. & cur 2.860.20
In oligarchia pauperum cura suscipienda diligenter 2.848.1
In oligarchia pecunias quærere legibus cautum 2.860.10
In oligarchia populus quatenus ad Rempublicam recipiendus 2.869.20
In oligarchia quis deliberationis modus expediat 2.818.10
In oligarchia tenues non admittuntur ad Rempublicam 2.791.1
In oligarchia vt peccetur 2.833.50
Olim, tempus est ad prius, atque posterius nunc definitum tomo primo columna 475.50
Oliuæ.
Oliuæ, & examinum copia simul sunt tomo 2. col. 97.50
Oliuæ inueteratæ efficiuntur amaræ tomo 2. 52.60
Oliuæ quare fructu destituuntur interdum tomo secundo, columna 1574.40
Ololygo.
Ololygo, ranarum vtilitatis 2.71.40
Ololygum ranæ mares reddunt intra aquam, vt ciant ad coitum feminas ibidem
Ololygum ranæ quomodo reddant tomo secundo, columna 72.50
Olor.
Olor alter alterum deuorat 2.170.30
Olor circa omnes & aquas versatur tomo 2. col. 87.10
Onera cur faciliùs super scythalas portentur, quàm super currus 2.1484.40
Onera publica dignitatibus adiungenda in oligarchia 2.869.30
Onomacritus iuxta quosdam primus legum ferendarum peritus 2.784.1
Onyces flauius ex montibus Aethiopiæ præcipitatur 1.70.50
Opacus color qui Græcè λεπρόν, & περυσία. 2.1512.60
Opem ferre defunctis cur iustius, quàm viuus 2.564.1
Operam qui disciplinæ discendæ nauant, vtrum illis eadem determinationem ponamus, an quandam aliam tomo 1. col. 905.2. & sequent.
Operatio.
Operatio in actu, non possessione 2.725.1
Operatio incundissima, quæ perfectissima 2.731.30
Operatio perfectissima quæ ibidem
Operatio quæ maximè expebilis 2.736.50
Operationes artificiosissimæ illæ sunt, in quibus minimum est fortunæ 2.758.40
Operationes dominæ vitæ 2.613.10
Operationes ignobilissimæ, in quibus minimum requiritur virtutis 2.758.40

I N D E X.

Olenibus alimento est humor 2.525.30
Olympias ventus 2.1461.30
Olympus vnde dicitur 2.1469.50
Olympi edificatio à Pisisstratis facta tomo secundo, columna 855.20
Omafum.
Omafum in cornigeris, & altera maxilla dentatis 2.33.10
Omafum quid 2.260.1
Omafum venter multinetrum 2.57.10
Omnia forma tomo secundo, column. 33.10
Omentum.
Omentum adipe pinguescentibus adipeum est, sebo obeis, sebale 2.50.30
Omentum habent sanguinea omnia 2.260.30
Omentum minus pinguescit, quibus pingue non est separatum 2.50.40
Omentum pingue est 2.262.50
Omentum quid 2.262.1
Omentum vnde oritur 2.262.10.30
Omentum qua ratione gignitur tomo secundo, col. 262.20
Omenti consideratio 2.493.0.40. & 2.262.1. & sequentibus
Omenti officium 2.262.20
Omenti situs, & quid 2.16.1
Omento natura abicitur ad cibi meliorem confectionem, vt faciliùs celeriusque cibus concoquatur tomo secundo, column. 262.20
Omne.
Omnia, non significat ipsum vniuersale, sed vniuersalis prædicationis est nota tomo 1. 60.30. eodem tomo, col. 66.40
Omnia per animam viuunt 1.800.40
Omnia quæ dicantur 2.137.30
Omnia vnum esse aientes non possunt defendere generationem ab alteratione differre 1.65.30. & seq.
Omnium causæ & principia quæ tomo secundo, col. 1400.10. & seq.
Omnium vtrum eadem principia tomo secundo, col. 1399.20. & seq.
De omni prædicari quid tomo primo, column. 8.10. & 1.178.1
De omni prædicari, & in toto inesse, idem tomo 2. col. 87.10
Onera cur faciliùs super scythalas portentur, quàm super currus 2.1484.40
Onera publica dignitatibus adiungenda in oligarchia 2.869.30
Onomacritus iuxta quosdam primus legum ferendarum peritus 2.784.1
Onyces flauius ex montibus Aethiopiæ præcipitatur 1.70.50
Opacus color qui Græcè λεπρόν, & περυσία. 2.1512.60
Opem ferre defunctis cur iustius, quàm viuus 2.564.1
Operam qui disciplinæ discendæ nauant, vtrum illis eadem determinationem ponamus, an quandam aliam tomo 1. col. 905.2. & sequent.
Operatio.
Operatio in actu, non possessione 2.725.1
Operatio incundissima, quæ perfectissima 2.731.30
Operatio perfectissima quæ ibidem
Operatio quæ maximè expebilis 2.736.50
Operationes artificiosissimæ illæ sunt, in quibus minimum est fortunæ 2.758.40
Operationes dominæ vitæ 2.613.10
Operationes ignobilissimæ, in quibus minimum requiritur virtutis 2.758.40
Operationes præter naturam, aut ab ortu, aut consuetudinem 2.700.10
Operationes quæ per se expebilis tomo secundo, col. 736.30
Operationes feruillissimæ, in quibus corporis est vsus plurimum 2.758.40
Operationes sordidissimæ, in quibus maximè inquinatur corpus ibid.
Operationes virtutis stabiles sunt 2.612.50
Operationum diuisio 2.736.1
Ex Operationibus singulis, habitus emergunt 2.63.30
Ophelas Olynthius 2.1065.50
Opici olim nominabantur, qui nunc Aufonij tomo secundo, columna 884.50
Opifices.
Opifex si ardes definitur, rationes & causas rei quam facit, reddere solet tomo secundo, column. 104.20
Opifices an sint ciues dicendi tomo secundo, 788.40. & seq.
Opifices aut peregrini apud prisicos quosdam, ferui erant 2.790.50
Opifices, & sordidi, in quadam Republica ciues 2.791.1
Opifices in aristocrazia ciues non sunt ibid.
Opifices manuales à Republica honoribus, olim exclusi 2.789.60
Opifices manuales hi sunt (vt nomen significat) qui ex manibus viuunt 2.789.10
Opificum, ac forensium, & mercenariorum vilis vita 2.86.60
Opificia manualia quibus non competat 2.789.60
Opificiis vilibus occupatis, virtutem exercere nequit tomo secundo, columna 791.1
Opinatio.
Opinantes quidam nihil ambiunt, sed arbitrantur exactè se scire 2.688.10
Opinatio circa quid versatur 2.678.1
Opinatio non in nostra potestate 1.827.40
Ab opinatione & opinabili, scientia & scibile differt tomo primo, columna 209.10. & sequent.
Opinio.
Opinio dicentis vt vsurpetur 2.1206.50
Opinio circa quæ 2.629.60
Opinio contrariorum susceptiua 1.21.20
Opinio falsa quando 1.8.8.40
Opinio in contingentibus 2.370.1
Opinio non iniquitatis, sed quædam enuntiatio est 2.681.1
Opinio quatenus à scientia non differat tomo 2. 952.60
Opinio vera & falsa non eisdem 1.210.1
Opinio vero falsa que diuiditur 2.630.1
Opinio vnde laudetur 2.630.10
Opinionis rectitudo, veritas 2.680.60
Opinionis siue quidam non minus credunt, quàm alij scientia 2.688.20
Opinionem astruere nititur Aristoteles dicentium locum esse formam, & eorum qui materiam dicunt, vt vtranque conuellat. magis tamen quæ materiam dicit tomo primo, column. 457.40. & seq.
Opinionem fides sequitur 1.828.20
Opinione omnia constare iuxta Protagoræ sententiam 2.187.20
Opinione omnia constare, refutatur prolixè 2.1387.50. & seq.
Opiniones contrariæ quæ 1.73.30
Opinionum diuisio 2.688.60
Opinionum enumeratio, quas antiqui habuerunt de principis rerum naturalium, & earum constructio ex principis communium artificum tomo 1. col. 413.50. & seq.

I N D E X.

Opponentis & respondentis loci communes 1. 353.10. & seq.
Opponi quid sit 1.60.1
Oppunitates variaz 2.223.50
Ab opportunitate locus 1.268.10

Opposita.

Opposita ad aliquid 1.32.10
Opposita locutiones de eodem veraz non sunt 2.1.86.60. & 2.1387.10
Opposita affirmatiue & negatiue tomo t.col. 33.30
Opposita contradiatoriè nunquam simul vera, aut falsa 1.61.1
Opposita modis quatuor opponi dicuntur 1. 32.1. & seq.
Opposita omnia distant inter se tomo secundo, col.210.20
Opposita priuatim non vt ea que ad aliquid opponuntur 1.33.30
Opposita priuatim non vt contraria opponuntur 1.33.50
Opposita que dicantur 2.138.50
Opposita singularia non simul vera, aut falsa 1.61.10
Opposita subcontrariè simul vera esse possunt 1.61.1
Opposita vt contraria 1.31.20
Ab oppositis locus tomo primo, columna 317. 10. & 2. tom. col. 113.50
Ab oppositis contradiatoriè, locus tom. 1. col. 284.10
Ab oppositis relatione, locus 1.284.20
Ab oppositis secundum affirmationem & negationem primus locus 1.305.10
Ab oppositis secundum priuationem & habitum locus 1.283.60
Ab oppositis vel simul naturalia, vel posteriore 1. 297.40
De oppositis 1.31.1. & seq.
De oppositorum regulis 1.61.1. & seq.
Ex oppositis vt ratio in ratio fiat tomo. 1. col. 45.10. & seq.
In oppositis priuatim non est necesse alterum ipsorum esse priuatum inesse tom. 1. 34.10
Per opposita locus tomo primo, colum. 335.30.

Oppositi.

Oppositiones enuntiationum infinitarum 1. 61.40
Oppositiones modalium 1.70.1.0. & seq.
In oppositione Vtrum ipsum semper dicitur 2.1376.50
Optimatibus qualis populus conueniat tomo 1.288.40
De optimarum potentiaz mutationibus, & earum modis 2.843.50. & seq.
Ex optimarum potestate ad paucorum potentiam vt fiat transgressio 2.710.20
Optimus, non qui ad seipsum, sed qui ad alium virtutis ipsa virtute 2.660.1
Opulentia & dominatus non omnibus bonum 2.249.40

Opus.

Opus bifariam dicitur 1.955.40
Opus habitu prazstat ibidem
Opus hominis proprium quod 2.609.10
Opus hominis quid 2.609.20
Opus negatiui virtutis opus 2.295.50
Opus viuificatiueque suis 2.295.50
Operis principium libenter adimus tomo secundo, col. 529.40
Opera alia aliis honestiora 2.753.30
Opera cuiusque sibi iucunda 2.113.60
Opera in quibus operationibus prazstant tom. 2.603.50
Opera sua quisque amat 2.644.60

De operibus Dei, & vniuersze Naturaz Empedoclis testimonium 2.176.20

Oracula.

Oraculum Lemnium 2.53.30
Oraculum Themistoclis de muris lignis 2. 110.1
Oracula ambigua 2.1166.20
Oraculorum interpretes testes de futuriis tom. 2.119.60

Oratio.

Oratio acuta est, que maxime dubitare facit 1. 402.1
Oratio affecta est, qua dicentis voluntas apparet 2.119.20
Oratio ante oculos ponens quid in Rhetoricis 2.1172.30. & seq.
Oratio bene viuendi dux 2.1190.20
Oratio clara & prisca que videatur tom. 2. col. 1162.30
Oratio contentiosa & sophistica tom. 1. colum. 361.50.60
Oratio contracta 2.1175.10
Oratio conuoluta est, que circuitibus eitur 2.1169.30
Oratio dilucida que 2.1169.40
Oratio duobus modis vna dicitur 2.1149.40
Oratio eadem que 1.401.40
Oratio enuntiatua omnis ex verbo, aut casu verbi constat 1.59.10
Oratio enuntiatua que 1.59.1
Oratio & consultatio omnis in senatu, populari, de septem propositionibus tom. 2. col. 1193.10
Oratio ex nominibus & verbis constat tom. 2.1162.20
Oratio ex quibus rebus principalibus conficiatur 2.1090.30. & seq.
Oratio ex tribus constituitur 2.1094.10
Oratio fictilis que 1.402.30
Oratio falsa vocatur quadrifariam tom. 1. col. 135.30. & seq.
Oratio institutione significat 1.58.50
Oratio mathematica affecta esse non potest 2. 1180.20
Oratio mediocris vt fiat 2.1211.10
Oratio faceta vt scribenda 2.1211.20
Oratio morata, eiusdemque consideratio tom. 2. 1180.20.30
Oratio multa que 1.59.20
Oratio numerum habeat, non metrum tom. 2. 1168.40
Oratio pendens que 2.1169.20
Oratio proluxior vt fiat 2.1211.50
Oratio prudens vt vita iucunda eligenda est 2. 1189.40
Oratio quare discreta quantitas 1.22.20
Oratio quid 1.58.40.2.1249.40
Oratio quibus absoluitur 2.489.30
Oratio quod colligat falsum non increpanda 1.352.50
Oratio susceptiua contrariorum 1.21.20
Oratio tribus modis manifesta 1.313.20
Oratio vera non rerum causa, sed res orationis vere causa 1.36.20
Oratio vera falsiue dicitur, ex eo quia res est, aut non est ibidem
Oratio viriosa plus azquo redundans tom. 1. 351.10
Oratio, vna coniunctione est tom. 1. 59.10. & 2.1210.50
Oratio vna prima enuntiatua 1.59.1
Oratio vt breuior fiat 2.1212.1
Oratio vt ex preexistente cognitione 1.173.10
Orationis affirmatiue aut negatiue veritas falsiue non est euentuum causa 1.63.20
Orationis calumnia vt praeoccupetur tom. 2. 1217.30

Orationis commota forma 2.1168.10.20
Orationis genera quatuor 1.37.30
Orationis partes necessariè, propositio & solutio 2.1176.1
Orationis partes, propositio, & probatio, sine problema, & demonstratio 2.175.50
Orationis secundum se quintuplex increpacio 1.312.20
Orationis usus hominibus magis quam corporis proprius 2.1089.50
Orationem dilucidam que efficiant tom. 2. col. 1167.50
Orationem grauiorem reddant iusticia tom. 2. col. 1161.1
Orationem rebus anteire 2.1190.1
Oratione solus homo animalium vitur 2.395. 20. & 1192.20
Oratione varia vt vtendum 2.1183.1
Orationes dialecticorum, tentationumque non esse ad determinatum genus 1.382.20. & seq. col. 1461.10
Orationum scripturarum recitatio vt exultetur 2.1183.30
Orationis inculpatio secundum se, & quando interrogatur, non eadem 1.351.30
Ad Orationis oraculum, inductione, & diuisione opus 1.345.1. & seq.
De Oratione tractatus 1.58.40. & sequentibus.
De Oratione dilucida tom. 2. col. 1213.20. & sequentibus.
De Oratione tractatus 1.58.40. & sequentibus.
De Oratione penitente, ac eius contraria 2.1169. 20. & seq.
De Orationis numero tom. 2. col. 1168.30. & sequentibus.
De Orationis partibus tom. 2. col. 1175.50. & sequentibus.
De Orationis proximitate 2.1211.40. & sequentibus.
De Orationibus vrbis tom. 1. col. 117... & sequentibus.
In oratione infusantia vituperantur, vt vna m. sta 2.1130.0
In oratione tria requiruntur 2.1159.40
In orando cur homines exemplis, & fabulis potius gaudent, quam commentis tom. 2. col. 508.40

Orator.

Orator circa vitz compositionem elaborato, 2. col. 1231.20
Orator iuuenis vt calumniam eleuat tom. 2. col. 1217.1
Orator mercede conductus, vt excusetur tom. 2. 1228.50
Orator qualis sit plurimum refert ad sciendam fidem 2.1120.20
Orator qualis, & vnde fallat 2. 1133.40
Orator quibus in rebus veretur, & quid nouit 2. 573.30
Orator senior vt calumniam declinet tom. 2. col. 1217.10
Orator tractandorum ordinè dispositione que dispiciat 2.1231.20
Orator verba pro rerum natura accommodet 2.1231.10
Orator vt sic dignus habeatur 2.1120.0
Oratoris, & philosophi differentia tom. 2. col. 509.1. & 573.30
Oratoris futuri exercitatio 2.1231.10
Oratoris munus 2.50.1
Oratoris ars celanda 2.116.1
Oratori cognoscendi mores ciuitatis tom. 2. col. 1166.1
Oratori futuro quibus rebus sit opus tom. 2. col. 1091.1
Oratori que calumniam ex presentia afferre solent 2.1116.50
Oratorem cur callidum appellamus tom. 2. col. 508.50

I N D E X.

Oratorem cur differre à Philosopho putemus 2.508.60. & 2.573.50
Oratores clamosi terent auditores tom. 2. col. 1167.40
Oratores exemplares, vel enthymematici tom. 2. col. 1091.40
Oratores indocti vulgo probabiliores tom. 2. col. 1149.40
Oratores nutricibus Democrates conferebat 2.1165.10
Oratoris rationes vt ex preexistente cognitione 1.173.30

Orbis.

Orbis vniuersus insula vna est mari circumdata 2.1459.60
Orbis continentis diuisio tom. 2. col. 1452.60. & 2.1461.10
Orbis continentis latitudo, & longitudo tom. 2. col. 1461.10
Orbis pars ad Austrum & Aquilonem vergens montosa 2.556.10
Orbis terra, hyemum, & aestatum consideratio 2.556.30. & seq.
Orbium ordinem quempiam esse, & illum ex astronomia notum esse. 1.589.1. & sequentibus.
Orbi fixus 2.394.50
In Orchestra paleis sparsis, cur vox chori minor sentiat 2.484.30
Orchilus inuicis nocturne 2.169.20
Orchilus oua nocturne excedit ibidem
Orchomeno in agro terraz Boeotiz talpa habentur multaz 2.165.10
Apud Orchomenum cur pepones optimi tom. 2. col. 525.50.60
In Orchomenia Boeotiz meatus subterraneus mirus 2.1548.30
Orcinaz pisces in alto fertificant 2.83.50

Ordeum, Ordeaccus.

Ordeum minus competens corporibus, quam triticum 2.526.60
Ordei farina crassiuscula 2.531.50
Ordei farina dulcis non est 2.530.30
Ordei farina potionem minus meram apparere facit 2.530.30
Ordei farina refecata magis confitatur, quam tritici 2.531.20
Ordei massa longè pertrita validius alit quam parum atrectata 2.527.1
Ordei massa ritra cur minor, tritici maior tom. 2. 528.1
Ordeacea farina pertrita, cur nigrior redditur 2.530.1
Ordeacea farina cur vltimum candidius. triticez primum 2.527.1
Ordeacea massa cur minor in igne videatur quam triticea 2.528.10. & 531.1
Ordeacea massa quò plenius tractetur toraturque, cur èd minus aluum subducit, triticea contraz 2.527.50
Ordeaceo cibo cur multum temporis vi sine fastidio possimus, aliis non tom. 2. col. 528.50

Ordo.

Ordinate cum laboramus, & hibimus, & comedimus, naturam, virisque nostras & augeamus, & seruamus 2.516.10
Ordo natu à suauis 2.516.20
Ordo in natura rerum omnium 2.1407.1
Ordo omnis, ratio est 1.521.60
Ordine nihil eorum vacat que natura & secundum naturam sunt, ibidem.
Ordnis & numeri bona 2.294.10
Orestes & Aegisthus reconciliati in fabula tom. 2. col. 1243.20

Orientis partes eminentiores, quam Occidentis 2.547.30

Origanus.

Origanus cur multo iniecta, vinum dulce efficit 2.526.30
Origanus calida leniter, & sicca tom. 2. col. 524.10
Origanus oculis nocet tom. 2. col. 524.10. & 2.577.30
Origani & sulphuris puluisculo inperfo, formicaz suas relinquunt cauernas, alioque migrant 2.70.60
Origani mirabilis efficacia erga testudines tom. 2. col. 1540.40
Origani natura 2.524.10. & 2.526.30
Origanus, vide etiam Cumula

Orion.

Orion oritur ineunte autumnus, occidit hyeme 2.555.1
Orion turbulentus, & inaequalis, ibidem.
Orionis exortu cur dies maxime varient statique importum moueantur tom. 2. col. 549.60
Orionis ortus morbos tollit, vel parit, iudicat, vel intendit 2.413.60
Orpheus dicit animam ferri ventis, & ex toto ingradi respiratione 1.795.30
Orphei carmina de membris ordine conscientis 2.316.50
Orsola gnarum, que mordellaz appellatur, generatio 2.950.0
Orus que sequitur 2.214.30
Orus plantarum & animalium consideratio secundum Veteres 2.205.60
Oryxometra, vide Matrix.
Oryx vno cornu armatur, & est bifidus 2.22.20. & 2.241.10

Os, Oris.

Os animalis facilitate concoquendi solum prazstat 2.224.10
Os animalis cibi inconfecti meatus est tom. 2. 221.20
Os crustatorum quo situ 2.61.30
Os habentia voluptuantur, & dolent per sapores 2.71.20
Os mollium quo situ 2.57.10
Os quare resistentium animalibus tom. secundo, col. 239.50
Os quo cibis recipitur commune omnium animalium 2.5.20
Os resistentium canis, & leoni 2.25.40
Os ferie dentium continetur, & constat tom. 2. col. 137.50
Oris discrimen in animalibus tom. secundo, col. 25.40
Oris discrimina, & causaz 2.239.40
Oris forma pro muneris diuersitate, diuersa in aliis 2.239.40
Oris in piscibus discrimina 2.287.10
Oris magnitudine animalia discrepant tom. 2. 25.40
Oris natura nonnullis ad robur, nonnullis ad sermonem, aliis ad vltum spirandi, & que peculiaris omnibus 2.239.40
Oris natura quare animalibus data 2.239.30
Oris officium 1.947.10. & 2. tom. 2. col. 239.30.40
Oris partes, palatum, & fauces tom. 2. col. 11.40
Oris situs ibidem.
Ora hominum ieiuniorum cur grauius oleant, quam eorum qui comederunt tom. 2. col. 2.495.1
Ex ore cur halitum tum calidum, tum frigidum reddere possimus 2.587.10

Ex ore profundum sanguinis interdum sic sine villo dolore 2.248.40

Os, Osis.

Os capitum continuum, quod calua dicitur tom. 2. col. 44.40
Os cum ipsa proportione respondet tom. 2. col. 2.30
Os, & quod vice fingitur osis, pars communis est 2.38.50
Os ex elementis constare Empedocles censuit 1.794.20. & 2.208.20
Os capitis densum quo indicio 2.474.30
Os ex vacante materia 2.586.10
Os in corde bubulo 2.594.30
Os nulli circa ventrem 2.45.1
Os nullum flecti, vel findi potest 2.46.10
Os nullum per se habetur, & quare tom. 2. col. 227.50
Os nunquam secundum reddit odorem tom. 2. col. 494.1
Os omne, & quicquid gerit speciem osis, terrenum est 2.241.60
Os pars similis sicca, ac solida 2.217.50
Os prazfistum nunquam recrefcit, nec recrefcere potest 2.45.50. & 2.229.1
Os separatim officio caret 2.217.50
Os siccum, & fragile 2.330.1
Osis cum cartilagine differentia, & comae nientia 2.229.1
Ossa ab igne resoluti non possunt 2.529.0
Ossa ambiuntur membranaz 2.429.20
Ossa auium, vide Auium ossa
Ossa certo augendi termino describuntur tom. 2. 332.10
Ossa contigentia, & capientia 1.973.1
Ossa crurum 2.45.1
Ossa cuius gratia 2.227.50
Ossa cur carni adhibita 2.217.1
Ossa decrefcunt cum corpore, & membris tom. 2. col. 332.10
Ossa ex excremento seminali gignuntur tom. 2. col. 331.40
Ossa femorum, & brachiorum dependent à spina dorsi 2.224.10
Ossa fortiora, & robustiora, maioraque quibus animalibus sint 2.228.30
Ossa humerorum 2.45.1
Ossa laterum à spina originem ducunt tom. 2. col. 973.1
Ossa laterum functionem habent, vt claudant ibidem.
Ossa leonis, vide Leonis ossa
Ossa marium duriora, quam feminarum, & carminatorum, quam aliorum 2.228.40
Ossa naturam neruorum requirunt tom. 2. col. 394.30
Ossi non omnia medullam continent tom. 2. col. 1.52.40
Ossa omnia neruis ligantur, excepto capite tom. 2. col. 2.43.60
Ossa primum ex seminali excremento constituuntur, deinde increfcunt alimento naturali 2.331.40

I N D E X.

Offa qua ad mortem infirmata 1.97.1
Offa sanguineorum animalium quomodo differunt 2.45.20
Offa languineis non viuiparis qualia tom. 2.
2.28.20
Offa suis fupoliata membranifiderantur tom.
2.49.30
Offa tactus gratia 2.227.1
Offa vnde confiftunt 2.329.30
Offium alia medullam habent, alia fecus tom.
2.45.10
Offium colliſio, preſſatio, & fatigatio vnde 2.
45.1
Offium flexuris quare inferuntur cartilagineo-
ſa partes 2.228.10
Offium incrementum terminum habet tom.
2.32.1
Offium natura in ſerpentibus qualis tom. 2.
228.50
Offium natura neceſſario animalibus inest 2.
224.20
Offium natura quare adhibita eſt corpori 2.
227.1
Offium ordo, & differentia 2.44.40
Offium principium, ſpina dorſi 1.973.1. & 2.
44.40. & col. tom. col. 228.1
Offibus & venis quomodo natura ſimilis tom.
2.227.50
Offibus partes proximæ quæ tom. ſecundo,
col. 225.10
Offibus quæ propius applicantur, facile pte-
rent 2.54.40
Offibus ſex caput conſtat 2.44.50
Offibus ſpiffis & firmis partim nulla, partim
exigua eſt medulla, & quare tom. ſecundo,
col. 224.30
Officulum in corde quoddam genus boum ha-
bet 2.31.20
Ab Offe cartilago quid differat 2.45.50

Offifraga auis.

Offifraga benigna eſt, & cana gerula, probæq;
ſecundæ, & viuunt 2.184.20
Offifraga cinniuua 2.84.40
Offifraga marina pullum aduerſus ſolum in-
tueri cogit 2.184.40
Offifragi parum oculos valent, nubecula enim
oculo habet laſos ibidem.
Offifraga pullum aquila eiectionem excipit, &
educat 2.110.10. & 2.184.30. & 40
Offifraga color, & magnitudo 2.184.40
Offifraga conſideratio, & natura 2.110.10. &
2.184.20. & ſeq.
Offifragi polypi genus 2.58.20
Offifragi quid 2.12.30
Offifragi in poſteriore hominis parte, media
pars renum eſt, quam Galenus in deſcriptione
humani dorſi ait eſſe quo loco cinguntur
homines, vocari que non offifragum tantum, ve-
rum etiam ixin, & pars ea lumborum nomi-
ne indicatur, ideo vide in diſtione Lumbi.

De Offenſione circulari, in prima figura tom.
1.144.30. & ſeq.
De offenſione circulari in ſecunda figura tom.
1.145.50. & ſeq.
De offenſione per impoſibile in tertia figura
1.151.60. & ſeq.
**Offentator inepus eſt, qui pluribus ſe di-
gnum arbitrat, quàm decet tom. ſecun-
do, col. 99.30**

**De Oftra ciſmo, & eius uſu tom. ſecundo, col-
lum. 801.30. & ſeq.**

Oftra.

Oftra inquit Gale, penultima correpta & pro-
ducta differunt. Producta eſt Aſtroteli ad
omnia teſtacea, vt per diſiphonum feri-
bantur, correpta ſpecies eius eſt vna, quibus
reſpondere quidem apud nos quidam vo-

lunt concham.

Oftrae item feminino genere dicuntur.

Oftrae abſolute à ſaxis non mouentur tom.
2.34.40
Oftrae in Hellesponto quo aluntur tom. 2. col.
lum 116.10
Oftrae meatum habent excrementi tom. 2.
146.30
Oftrae ſponte prouenerunt apud Rhodum in-
ſulam 2.358.1
Oftraearum diſcrepantiæ 2.211.10
Oftraearum genus teſtaceum 2.55.50
Oftraearum genus teſta foris munitum, & qua-
re 2.227.10
Oftraeis nihil partis genitalis emittere quibus
argumentis 2.358.1
Oftraearum origo, vbi cœnum 2.89.40
Oftraeis inus naſcuntur cancri albi, & parui
2.89.60
Oftraeis labra craſſa 2.62.40
Oftraeis teſta ſcabra 2.62.30
Oftraeis vbi id quod ouum appellatur tom. 2.
266.10
Oftraea planta aquatilis 2.354.60
Oftraem, ſiue concha, teſtatorum genus tom.
2.8.10

Otium.

Otium cum pace petulantem facit 2.892.10
Otium negotij finis 2.892.10
Otium nullum ſeruis, prouerbium ibid.
Oti præſtantia 2.899.30
Ab Otiolo locus 1.207.1

Otus auis.

Otus auis tarda 2.184.10
Otus, ſiue auritus, dux coturnicibus cum ab-
eunt 2.154.50
Oti deſcriptio, natura, nomina, & captura tom.
2.154.60. & 2.155.1

Ouis.

Ouis abortum facit ſi tuerit, & ſola relinqui-
tur 2.151.50
Ouis aliquando capite bouis nata 2.368.1
Ouis non ſeuit à partu 2.471.50
Ouis plures ventres habet 2.357.1
Ouis quo argumento validior indicatur tom.
2.113.20
Ouis ſebum habet 2.50.20
Ouis lien rotundus 2.56.10
Ouis à partu purgatio ſequitur abunde, & qualis
2.121.50
Ouis tempore coeundi indicatur purgatio tom.
2.12.40
Ouis morbis infeſtari, quot & hominem,
uſu periri reformant 2.163.60
Ouis Aethiopicæ vel ad duodecim, & tredecim
annos vitam agunt 2.121.60
Ouis anniculæ coeunt, & ferunt vterum tom.
2.86.30
Ouis aquas cum biberint, & mox interint, ni-
gros generant agnos in terra Aſyricide agri
Chalcidici 2.48.60
Ouis bifidæ 2.12.1
Ouis celeri renum obſtate opplentur tom. 2.
254.1
Ouis coeunt quandiu viuunt, & quot pariunt 2.
122.60
Ouis cornuta in Africa, contra in Ponto, per
prouinciam Scythicam nullis cornua enaſ-
cantur 2.165.30
Ouis cubant difficultius, quàm capræ tom. 2.
171.10
Ouis docentur gregari à paſtoribus, facta ſtre-
pitu ibidem
Ouis & capræ ſelle carent apud Chalcedem
Euboicam, parte quadam agri tom. ſe-

eundo, columna 261.10

Oues ſuauē redduntur ob potum aquæ Scaman-
dri annis 2.4.94
Oues feminæ craſſiorem reddunt vrinam,
quàm mares 2.121.1
Oues geſtant vterum quinq; menſibus tom.
2.122.50
Oues glandibus eſtatis abortiunt tom. ſecun-
do, col. 162.50
Oues in Epiro egregia magnitudine tom. 2.
54.30
Oues in Magnesia & Africa bis pariunt tom.
2.474.20
Oues in Syria ſunt cauda lata ad cubiti menſu-
ram 2.165.30
Oues intereunt pinguedine renum in Sicilia,
agro Leontino 2.50.50
Oues itinere & labore extenuari ſolent tom. 2.
153.20
Oues luxuriant in renibus optimandis & ideo
interiunt 2.50.50
Oues maiores in Aegypto, quàm in Graecia, &
quare 2.16.30
Oues mammas binas, & papillas binas habent
2.21.60
Oues melius valent, quàm capræ tom. ſecun-
do col. 153.10
Oues partim habent fel, partim non habent &
quantum in Naſo 2.261.1
Oues pingueſcunt cum gerunt partum tom. 2.
122.10
Oues placida, & feræ 2.4.40
Oues potiſimum pingueſcunt ex potu tom.
2.157.10
Oues Pyrrhica, à Pyrrho rege ita cognomi-
nata, maxima in Epiro tom. ſecundo, colum-
na 54.30
Oues quando pingueſcunt plenius tom. ſecun-
do, col. 157.20
Oues quæ aquam falſuſculam bibunt, mati-
ritus coeunt 2.123.10
Oues quæ frigoris patientiores, quæ non tom.
2.153.10
Oues quibus pingueſcunt 2.153.20
Oues quæ reduos habent, pediculis vacans 2.
102.10
Oues ſecundæ 2.477.20
Oues recentes velleræ molliora gerunt quàm
vetulæ 2.469.50
Oues ruminant 2.202.40
Oues ſauromaticæ duro ſunt pilo tom. ſecun-
do, col. 388.20
Oues ſeuī copia abundant 2.154.1
Oues ſomniant 2.73.50
Oues ſyderatione celeriter intereunt, & quare,
& quomodo 2.154.10
Oues tam mares quàm feminæ poſſunt per to-
tam vitam coire 2.87.10
Oues tempus breue viuunt 2.477.50
Oues terro aut quaterno implentur coitu 2.
122.50
Oues vnde pingueſcant 2.153.10. & 20
Oues vrbanae & ſylueſtres 2.210.30
Ouum abortus ſit, ſi à coitu imber acceſſit 2.
122.50
Ouum caro molli dulcique alitur pabulo 2.
469.20
Ouum cerebrum ſquallidiſculum tom. 2.
50.40
Ouum cubitus qualis 2.171.50
Ouum duces quot annos viuunt 2.121.50
Ouum fetus colorem linguæ arietis imitant
2.123.10
Ouum fetus, & coitus 2.112.50
Ouum generi quales ſunt pili tom. ſecundo,
col. 388.10
Ouum in grege quando felix, & quando infelix
indicatur 2.123.30
Ouum lac quo augetur 2.153.10
Ouum mares & feminæ qua vi generantur
2.123.1

Ouum

I N D E X.

Ouum maribus plures dentes, quàm feminis
2.25.1
Ouum multra quanto temporis ſpatio conti-
nuerit 2.14.50
Ouum oculi aquiri 2.58.20
Ouum oculi cur plus diſtant inter ſe, quàm ho-
minis 2.468.20
Ouum partus 2.122.50
Ouum partus quo proximus intelligitur tom.
ſecundo, col. 111.50
Ouum pariendi finis 2.87.10
Ouum partus 2.153.1
Ouum pili cur eo duriores, quò prolixiores, ho-
minum contra 2.469.40
Ouum pili cur hyeme non decidunt tom. ſecun-
do, col. 469.10
Ouum pili ſummæ cuti cohererent tom. ſecun-
do, col. 469.20
Ouum potus 2.153.20
Ouum proles præſtantiore quam ſenes mares,
& feminæ procreantur 2.86.30
Ouum quas lupus occiderit, pelles pediculis
procreandi aptiores 2.153.30
Ouum validarum ſigna 2.153.20
Ouum vita 2.122.50. & 60
Ouis aqua quæ commodior 2.153.20
Ouis encurbitam ſale contractam exhibent
paſtores in arcummo 2.153.10
Ouis & capris cur mulgetur hac plurimum
2.466.30
Ouis expulſis cur mollior pilus ſubnaſcitur,
homini durior tom. ſecundo, col. 469.10. &
ſequentiſ.

Ouis ſecris diſtenta vbera pendunt, quibus ſa-
lis abunde eſt 2.153.20
Ouis lactis copiam faciunt fabæ largius da-
re 2.154.40
Ouis lethale renes habere pingues, & cur to-
ſecundo, col. 253.50
Ouis monſtra magis accidunt 2.369.10
Ouis pabuli vbertas noxia 2.50.50
Ouis paſcua ad Solis occaſum ſpectat. com-
moda ſunt 2.153.20
Ouis quando ſaliendum 2.123.10
Ouis ſalem quare dant paſtores tom. ſecun-
do, col. 153.10
Ouis ſua vox ad coitum Venereum tom. ſe-
cundo, col. 77.40
Ouis genus amens, & ſtultiffimis moribus,
& quare 2.171.10
Ouis ſingulis ſinguli duces conſtituuntur
2.122.60

**De Ouum coitu, ſectique 1.122.40. & ſequen-
tibus.**

Ouum.

Ouum à verme quomodo differt tom. ſecundo,
col. 314.30
Ouum auis vbi concipit, & eius conſideratio tom.
2. col. 105.30
Ouum auium quale 2.337.50
Ouum cartilagineorum quale 2.437.50
Ouum & animal quæ intra ſe pariunt tom. 2.
315.20
Ouum ex fortibus perfectis quid 2.64.0
Ouum geminum duo eſt oua 2.309.10
Ouum egreſſum ſtatim refrigeratum, duratur
2.342.30
Ouum arenidum 2.46.40
Ouum ipſum in ſe ſuum habet diſcrimen tom.
ſecundo, col. 105.20
Ouum non eſt animatum 2.321.30
Ouum omnium volucrum duro putamine
ſtat 2.105.10
Ouum parte ſuperiore durius, quàm inferiore
2.342.10
Ouum perfectum cum exit adhuc molle, egreſ-
ſum autem ſtatim dureſcit 2.342.30
Ouum perfectum quæ edunt, & quæ imperfe-
ctum, & quare 2.341.40

Ouum piſcium quale 2.121.10
Ouum polypi, id eſt, pompilus 2.58.20
Ouum polypi quale 2.57.60. & 2.84.40
Ouum quæ pariunt 2.314.30
Ouum ſiluri quantum creſcit eodem die tom.
ſecundo, col. 116.60
Ouum ſubuentaneum quomodo fit ſecundum
2.126.10
Ouum vrium quid 2.109.10
Ouum vrium in columbarũ genere, cum tria
pariunt ibidem.
Oui candidum calore ſolideſcit 2.344.1
Oui candidum gelu non concreſcit, ſed magis
humefcit 2.343.60
Oui candidum naturæ humidum caloremque
animalem intra ſe cõtenet tom. ſecundo, col.
341.50
Oui ex parte animal procreatur, reliquum ali-
mentum eſt 2.311.40
Oui generatio à coitu, & pulli proventus non
pari temporis ſpatio euenit omnibus auibus
2.106.50
Oui grandines duæ 2.106.30
Oui grandines nil ad generationem conferunt
ibidem.
Oui incrementum celere, & ſimile vermibus
2.346.10
Oui luteum & candidum membranarum inter ſe
diſtinguuntur 2.344.1
Oui luteum & candidum naturam habent con-
trariam 2.343.50
Oui luteum gelu duratur, & coit, calore hu-
meſcit ibidem.
Oui luteum terrene nature eſt, vt cora tom. ſe-
cundo, col. 343.1
Oui non albumen, ſed vitellum lac eſt tom. ſe-
cundo, col. 343.1
Oui teſtatorum conſideratio 2.266.10
Oui vitellus, & albumen naturam habent con-
trariam 2.106.20
Oui vitellum pullis pro cibo eſt 2.343.1
Ouo ex vno animal vnum gignitur tom. ſecun-
do, col. 309.10
Oua auium aquaticarum, quomodo differunt ab
ouis terreſtrium 2.105.10
Oua auium & quadrupedum ouiparorum ſine
parentis incubitu cõcoquantur tom. ſecundo,
col. 343.1
Oua auium colore inter ſe quomodo differant
2.105.10
Oua auium omnia bicolora 2.317.50
Oua auium piſcium ſine mare ad generatio-
nem non perficiuntur 2.340.20
Oua auium quare parentem deſiderant, quadri-
pedum non 2.343.20
Oua calidiorum animalium candido, & luteo
ſunt diſtincta, & plus habent candidi tom. ſe-
cundo, col. 241.20
Oua cartilagineorum cute molli, & vnicolora
2.65.0
Oua coitu concepta, infecunda ſunt tom. ſe-
cundo, col. 106.10
Oua coitu concepta, quæ iam diſcreta ſunt in
albuminis portionem, hæc pro mare primo
coeunte euadunt 2.349.60
Oua cruſtatorum, & mollium, pro vulua ha-
bent membranas 2.292.10
Oua gemina binis conſtant vitellis tom. ſecun-
do, col. 108.50
Oua hypenemia qualia 2.105.50. & 2.106.10. &
2.310.30
Oua hypenemia quæ aues pariunt tom. ſecun-
do, col. 05.50
Oua in Aegypto ſimo obruta pullitiam pro-
creant 2.100.30
Oua in quibuſdam vaſis tepidis coniecta ſponte
pullos prompſere 2.105.30
Oua mollia 2.53.30
Oua oblonga, & ſiſtigio cacuminata, feminam
edunt, rotundiora autem, & parte ſui acutio-
re obruta, orbiculum habentia marem gi-
gnunt 2.342.50

Ouum

I N D E X .

Partus autium fecundior bifari à m ... Partus cartilagineorum quando ... Partus carceris ab homine non laboriosi ...

Passionum reliquiarum enumeratio ... Passionum qualitates vnde dicantur ... Passionum qualitates, & passionem etiam in anima ...

Pauidus quis ... Pauo ... Pauonis partus ... Pauonis inuidi, ornatus, & politura studioli ...

Peccatum quid ... Peccatum quod ... Peccatum quare ... Peccatum quomodo ...

Pectus ... Pectus hominis inter lacertos ... Pectus costis impositum est ... Pectus homini cur lacum, ceteris arctum fecundo ...

Pecunia ... Pecunia indigent ciuitates ... Pecunia necessaria ciuitatis pars ... Pecunia in Lacedaemoniorum republica nulla ...

Pediculus ... Pediculi pueris in capillo magis, quam viris fecundo ... Pediculi feminis quam maribus plures ibid. ...

Penis ... Penis fetus, forma & substantia ... Penis vnde pender ... Penis tertiogeno cur fieri possit ...

I N D E X.

Percussus vox ante pugnam tom. secundo, col. 21.60
Perfix colorum mutar 2.152.60
Perfix venator 2.176.1
Perfix cur commodum porrum tom. secundo, col. 46.40
Pergrini in ciuitate alicubi attrahuntur 2. 791.10
Pergrini Byzantio expulsi 2.837.40

Perfectum.

Perfectum quid 1.581.50
Perfectus secundum virtutem, & secundum vitium 2.1313.50. & seq.
Perfectum nihil quod sine careat tom. primo, col. m. 433.1
Perfectum secundum finem 2.1314.1
Perfectum à perfectiori nasci solet tom. secundo, col. 315.20
Perfectum in superantia consistit tom. secundo, col. 393.40
Perfectio & habitus 1.318.1
Perfectiora animalia quæ 2.315.10
Perfectione cur cetera membra pleniora euident, venter autem solet extenuari 2. 451.50
Pergerent necesse esse, aut ad aliquid deuenimus quod sit immobile: aut quod moueat se ipsum 1.528.10. & seq.
Perimeter Ambracia tyrannus qua ex causa delectus 2.851.40
Pericles tyrannus 2.853.50
Pericles iudicibus salaria indixit tom. secundo, col. 783.40
Pericles Areopagi consilium inhibuit ibidem.
Periculum quid 2.1130.30
Periodus quid 2.1169.30
Periodus supina 2.1169.50
Periodus ex membris constans qualis ibidem.
Peripetia quid 2.1241.30
Periti officium quod 2.220.330
Periti ab imperitiis arguuntur tom. primo, col. m. 375.50
Peritus quis 2.1241.30
Permutatio in omnibus ab initio tom. secundo, col. 755.50
Permutatio per nummum vnde, & quomodo 2.756.10
Permutatio antequam nummus esset, fuit 2. 666.30
Pernæ quæ 2.45.1
Pernæ, & culinæ iis desunt, quibus crura, & brachia 2.45.10
Perniones ex nimio humore consistunt tom. 2.424.50
Pernionibus quare profit aqua, tam frigida, quam calida ibidem.
Perniones quare frigus tollit, & facit tom. 2. 424.60
Pernix accipiter, palumbarius, & stellaris differunt 2.185.1
Peroratio 2.1184.10
Perfarum regis in Medos, Assyriisque violentia 2.802.20

Per se.

Per se & necessarium sunt, quæ sub scientiam simpliciter cadunt 1.178.40
Per se inesse quid, in ratione quid tom. secundo, col. 1.78.10
Per se in existentia necessarium competunt tom. 1.180.40
Perpicuum quid 1.809.30
Perpicuitas quid 1.864.30
Persuadent hi maxime, qui perturbationibus affecti sunt 1.1246.30
Perrinaces qui 2.695.30. & seq.

Perturbationes iræ & cupiditatum, furentibus similes faciunt 2.688.50
Pestilens morbus piscibus nullis incidit tom. 2.161.20
Pestis facile infertur iis, qui deprauato sunt habitu 2.414.50
Pestilens genus omne quare velox in arripiendo 2.459.1
Phaethon stella 2.1459.20
Phanon 2.1459.12
Phager piscis propter lapidem capitis, maxime algore infestatur 2.160.20
Piscis color 2.512.40

Phalanga.

Phalangia in iudicatur ichneumo tom. secundo, col. 162.20
Phalangia aranei vbi parit 2.100.1
Phalangia à suis fecibus interficiuntur tom. 2.100.10
Phalangia coeunt, & ex sui generis animalibus oriuntur 2.298.20
Phalangia diu viuunt sine cibo tom. secundo, col. 150.30
Phalangia quomodo coeunt 2.82.1
Phalangiorum in genere femina maiores suis maribus 2.76.1
Phalangiorum procreatio vnde tom. secundo, col. 94.10
Phalaris aus circa aquas, & annes versatur 2.149.50
Phaleas Carthaginiensis legislator tom. secundo, col. 771.20
Phalera piscis membradâs gignit tom. secundo, col. 118.1
Phanatici quod dicunt non in manu habent 2. 1095.30
Phantasia quid 2.827.50
Phantasia ab affirmatione & negatione aliud est 2.837.20
Phantasmata veluti sensibilia sunt, sed sine materia ibidem.
Pharmacopolæ, id est pigmentarij tom. secundo, col. 150.30
Pharfallia equa, vide Iusta. 2.842.40
Pharfallus vrbs 2.201.30
Pharsana pulueratrix 2.201.30
Pharsane pediculo inereunt nisi fe puluerent 2. 102.1
Phasianarum oua punctis distincta 2.105.20
Phasis fluvius 1.709.30
Phebolinsula 2.1561.1
Pheredides de principio primo non fabulosè distulit 2.1433.60
Pheredides 2.1173.50
Phidias marmoris scutum 2.978.30
Phidias scuptor lapidum 2.1469.30
Phidias simulacrum artificiosum 2.779.1
Phidria Lacedæmoniorum virtiosa 2.762.60
Phidon Corinthius legislator 1.910.30
Philagide carmina 2.1174.1
Philonon 2.1174.60
Philemon histrio 2.789.20
Philippus Comicus 2.694.1
Philotetes 2.1005.30
Philolais 2.1184.10
Philolai & Dioclis sepulchra apud Thebanos 2.784.20
Philolaus Corinthius Thebanorum legislator ibidem.

Philosophia.

Philosophia veritatis scientia 2.1285.30
Philosophia alia prima, alia sequens tom. secundo, col. 1299.20
Philosophia prima circa quæ versatur tom. 2. 1381.50. & seq.
Philosophia prima circa separabile ens, & immobile 2.1389.50
Philosophia prima quatenus circa ens, & vnum

versetur 2.1383.50
Philosophia prima quatenus vna de cure considerationem habeat 2.1385.1. & per totum tractatum.
Philosophia primæ consideratio 2.1331.30
Philosophia speculatiua tres 2.1331.40
Philosophia speculatiua finis, veritas tom. 2. 1285.30
Philosophia & Dialectica quid differant tom. 2.1300.20
Philosophia mentem ducen nata omnia pernetuit 2.1457.30
Philosophia molestiarum remedium tom. 2. 772.10
Philosophia opus ad otium 2.892.10
Philosophia ingenua, causas intelligens, mire iucunda 2.212.60
Philosophia practicæ finis opus 2.1283.30
Philosophi est de dignitatibus & substantia speculari 2.1300.60
Philosophandi studium propter fugam ignorantie 1271.70
Philosophus quodam modo fabularum admittor est ibidem.
Philosophi est, omnibus de rebus considerare 2.299.60
Philosophi est, substantiarum principia, & causas tenere 2.1298.60
Philosophi priores, Dialectices expertes fuerunt 2.1278.1
Philosophus etiam de principiis syllogisticis considerat 1300.40
Philosophus naturalis à mathematico quid differat 1.430.30
Philosophorum prisorum simplicitas tom. 2. 1277.10
Philosophus ab oratore cur differre putatur 2. 508.60
Philosophi Thebanis præfuerunt 2.113.20
Philosophantes sine virtutis actione ægrotis erga medicum inobediens similes tom. 2. 619.60
Philosophandi omne studium, & vile, & ciuile, est tranflatum Socratis philosophi temporibus 2.208.40
Philosophi cogitatio qualis 2.509.1
Philosophus quæ noui, & vbi versatur tom. 2. 573.30
Philoxenus poeta 2.1133.10
Philoxenus vulturis guttur optabat tom. secundo, col. 1015.1
Pheles grata apibus vnde cera accipitur tom. 2.194.10
Phocas capus coagulatum vomit, efficax epilepticis pharmacum 2.1545.30
Phocæna pontum subit victus, & partus grata 2.155.50
Phocæna partus, & vbi nascitur tom. secundo, col. 114.20
Phocylides 2.813.10
Phœdæ 2.592.20
Phœnices quomodo capiunt pisces marinos 2. 161.30
Phœnices vnde dicti 2.1553.30
Circæ Phœnicem pisces capiunt mutuo sexuum aspectu 2.80.40
Phocis natura 2.180.10
Pholis piscis mucore suo quasi cubili quietit 2.186.50
Phoxini oua sine coitu consistunt tom. secundo, col. 115.20
Phrenes vnde dicti 2.254.40
Phrygia harmonia tom. secundo, col. 903.10. & col. 906.20
Phrynus, ceteriq; eius ætatis musici, cur modulandi potius scientiam exercuerint tom. 2. 514.50
Phuca piscis 2.115.50
Phycos purgamentum maris Pontici, quo pisces, & ostrea nutriuntur tom. secundo, columna 116.1 Physica

Physica.

Physica sapientia quædam, sed non prima 2. 1301.10
Physica speculatiua facultas est 2.1330.40
Physicæ definitiones cum materia reddendæ 2.1389.50
Physicæ hypothesis est, naturam principium motus esse 1.524.10
Physica nec actiua, nec factiua est 2.1330.30
Physica scientia à practica, & effectiua diuersa 2.1389.20
Physica circa res materiæ non expertes tom. 2.1330.60
Physicus quatenus consideret 2.1385.50
Physica consideratio quid à Mathematica, Medica, & Metaphysica differat 1.785.10
Physica temporibus Socratis desit tom. 2. col. 208.20
Physica auscultatio tom. primo, col. 413. & per totum tractatum.
Physicæ auscultationis scopus tom. primo, columna 413.1. & sequentibus

Physiognomonica.

Physiognomonica quid 2.1525.10
Physiognomonica facultas 2.1523.40
Physiognomoniarum regulæ 2.152.6.
Physiognomonis, hominis potius quam animalium signa contueri 2.1524.40
Physiognomonem ex quibus generibus signa capiunt ibidem.
Physiognomoniam quibus modis exercere liceat 2.523.50
Physiognomonum prisorum disciplina diuersa 2.1523.40
Physiologia circa magnitudines, motum temperaturæ versatur 1.446.30
Physiologi est de infinito determinasse ibid.

Pica.

Pica cæcos parit pullos 2.375.50
Pica quot oua parit, & alia eius natura tom. 2. col. 178.10
Pica voces plurimas commutat ibid.
Picare quidam à pica aue denominant tom. 2. col. 337.20
Picata cur incorrupta valeant edurare tom. 2. col. 332.30
Pice cornua bouum gregalium quare illinuntur 2.163.1
Pice cornua bouum iuniorum illita si fuerint, pedum dolores non sentiunt tom. secundo, col. 172.20
Pictores quare flumina pallida, mare cæruleū, & lacus candidos pingunt tom. secundo, col. 46.40
Pictor quid primum agit in pingendo tom. 2. col. 330.20
Pictores conchis vtuntur 2.90.10
Pictura veteres rudes 2.473.40
Pictura, statua que turpes prohibendæ tom. 2. col. 356.10

Picus Martius.

Picus Martius amygdalum terro ictu pertudit 2.176.50
Picus arbores excuando sternit ibid.
Picum Martium rotos sippites tundendo perfurare 2.1540.50
Pici Martij tria genera 2.176.40
Pici Martij lingua maiuscula 2.176.30. & seq.
Pici Martij natura 2.176.30. & seq.
Pici Martij nidulatio, & partus tom. secundo, col. 76.50
Pietas ciconiæ, & meropum in parentes tom. 2. 78.30
Pieratis in parentes fructus miraculosus tom. 2. col. m. 470.20

I N D E X.

Pifex, harpa, & miluus amici 2.170.40
Pigargus aquila species 2.182.50
Piger genus aquilæ 2.180.10
Pigmenta nonnulla quare moueant sudores facidos tom. secundo, columna 477.30

Pilus.

Pilare malum quid, & quando accidit mammis mulierum 2.1.50
Pilos quæ habeant tom. secundo, col. 46.40. & 386.40
Pilos sunt omnia quadrupeda viuipara tom. 2. 20.60. & seq.
Pili congeniti & postgeniti 2.47.40
Pilofo capite cur maxime homo sit tom. secundo, col. 474.40
Pili hominis partim simul, partim postea gignantur 2.47.40
Pili hominum alti inhaerent 2.469.10
Pilorum ad radicem lentus humor 2.48.10
Pilos semper augeri 2.337.1
Pilorum natura fissilis est 2.47.1
Pili quibusdam in morbis crescunt tom. secundo, col. 48.20
Pili exigui hominis, nisi in capite 2.21.1
Pilosur cur hominis pars prior posteriore, animalium contrâ 2.475.30
Pili in senectute, & defuncto augetur, & durefcunt 2.48.30
Pili in mento mulieris non prodeunt tom. 2. col. 47.50
Pilis neque spadones, neque mulices redundare possunt 2.472.50
Pilis oppleta ala, & pubes hominis tom. secundo, col. 21.1
Pili palpebrarum non plus iusto nascuntur 2. 48.10
Pili in bucca & sub pedibus vni lepori tom. 2. col. 49.1
Pilosior homo ætate prouecta tom. secundo, col. 386.50
Pili defectis augetur, sed nasci nequeunt 2. 332.10
Pilositas circa ventrem loquacitatem significat 2.152.50
Pili in omnes libidinosi tom. secundo, col. 375.10. & 488.40
Pilorum discrimina vnde eueniant tom. 2. col. 46.40
Pili in hominum genere per ætates discrepant 2.386.40
Pili ex morbis cani 2.47.30
Pili operi celerius canescunt 2.391.20
Pili canescunt ex parte sui postrema tom. 2. col. 47.20
Pili palpebrarum lentissime canescunt tom. secundo, col. 48.10
Pilos quibusdam canuisse ægrotantibus, nigri esse etiam valetudine restituitis tom. secundo, col. 390.40
Pili ex vitilagine canescunt 2.47.30
Pilorum color in senectute mutatur tom. 2. col. 47.20
Pili versicolores cutem mutant 2.48.20
Pili ex morbo, aut ætate, aut natura albi, differunt 2.392.20
Pili colorem cum cute mutant 2.332.20
Pili ex locorum varietate variantur tom. secundo, col. 46.60
Pilis sunt nigri homines albi 2.391.10
Pili rufi celerius quam nigri canescunt tom. 2. col. 391.10
Pili rufi cur nonnunquam diu maneant in corpore 2.1520.30
Pili duri qui 2.387.60
Pili molles qui ibidem 2.46.60
Pili crispi duriores rectis 2.387.60
Pili hominum ad meridiem habitantium cur duriores 2.469.30

Pili ouium cur eo duriores quo prolixiores 2. 429.40
Pili duriores natu grandioribus tom. secundo, col. 388.10
Pilorum crassitudine, tenuitate, & causa cutis est 2.387.10
Pili molles timidum, duri fortem significant 2.1525.40
Pili hominum sub Aquilonem habitantium cur molles & lasciui 2.469.40
Pilos crispus vnde oritur 2.387.40
Pilo crispo sunt Aethiopes 2.388.1
Pilo promisso, simplici que sunt Scythæ & Thracæ ibidem.
Pili cogeniti maturis libidinosis desunt, post geniti celerius nascuntur tom. secundo, col. 48.30
Pili palpebrarum desunt ex veneris vsu 2. col. 48.10
Pili cur equis & asinis è cicatrice nascuntur, non homini 2.470.50
Pilos cur ouibus expulatis mollior subnascatur, homini durior 2.469.10
Pili quare erigantur quoties in horrefcimus 2. 462.50
Pili herinacorum 2.47.1
Pilos foemina, quam maribus tenuior tom. secundo, col. 76.20
Pilos ferarum qualis 2.388.20
Pili in mento eueniunt mulieribus sacerdotibus in Caria 2.47.50
Pili abundantia, & hirsuties copiam indicat excrementi 2.375.10
Pili capitis primi per ætatem desunt tom. 2. col. 47.40
Pili congeniti grauidis desunt tom. secundo, col. 137.30
Pili oculi densi sub nocte possunt, dum citra ætatis florem degunt 2.48.10
Pili excremento nascuntur, sed duri & rigidi propter gelu & frigus 2.388.50
Pili hydræleo peruncti celerius canescunt 2. 391.20
Pili mutantur vsu pabuli 2.46.10
Pili nonnulli cani oriuntur 2.91.50
Pili postgeniti castratis ante pubertatem, non exeunt post pubertatem, excisis soli desunt, præterquam pubis tom. secundo, columna 47.50
Pili præcisi non ab incisione augetur tom. 2. 48.30
Pili præcisi augeri ab radice possunt tom. 2. col. 49.10
Pili quare animalibus dari 2.133.30
Pilorum nomine quæ continentur tom. 2. col. 8.30
Pilorum origo 2.229.30
Pilorum ortus in pube tempus homini indicat coeundi 2.385.50
Pilorum tenuitas vnde potest contingere tom. 2.388.1
Pilos intus in ore habet musculus piscis tom. 2.49.10
Pilis infecta animal intra se generant tom. 2. col. 195.1
Pili siccitate oriuntur 2.478.40
Pili ex corrupto alimento 2.692.10
Pilos cute enasci 2.170.40
Pili cur candidi oriuntur ibid.
Pilositas qua maxime parte in animalibus 2. 475.10
Pili vnde hominibus 2.448.10. & 469.50
Pili quare non exeunt cicatricibus 2.442.40. & 465.30
Pili neque pueris, neque mulieribus tom. secundo col. 441.40
Pilorum erecto vnde 2.479.40
Pili rigentium cur eriguntur 2.469.40
Pili imbecilli 2.459.50
Pili quare nunquam secundum reddit odorem col. m. 494.1

I N D E X.

Fili congeniti qui 2.445.50
Pilorum luctuosa in homine quare in capite 2.427.10
Pili necessario deliunt carentes alimento 2.446.1

Pinguedo, Pingue.

Pinguedo quid 2.307.10
Pinguedo, excrementum bonitate substantia fa-
lubre 2.305.20
Pinguedo quibus sub cute 2.305.10
Pingue habet aliquid lenitatis ibidem
Pingue inter humida commune ignis & aeris 2.223.10

Pinna.

Pinna, animalne sit an planta, ambigitur 2.144.10
Pinna etiam dicitur in auricula 2.10.50
Pinna immobilis 2.6.40
Pinnae custodem intra se continent, quo priuatae pereunt breui tempore 2.89.40

Pinnula ad nandum viles 1.9.6.30
Pinocher in pinnis 2.89.60
Pinocheris bestiolae consideratio 2.90.40
Piper si largè sumitur, quare vesicam: si parçè alium soluit 2.422.40

Pipo.

Pipo disidit cum lutea, & quare 2.169.20
Pipo inuicatur ardeola 2.169.50
Pipo maior & minor inter se similes, & similem vocem habent 2.149.10
Pipo vterque culicibus gaudet ibidem.
Pipi conscri debent apud alucaria 2.194.60

Piscis.

Piscis ex sanguineorum genere 2.8.1
Piscis ad glutinum consiciendum apti tom. secundo col. 47.10
Piscis à partu requiescunt continuo tom. secundo col. 19.1
Piscis an concipiant sine mare 2.340.20
Piscis animal parientes qui tom. secundo, col. 114.10. & seq.
Piscis astate latere quo argumento probatur 2.157.50
Piscis audire quibus argumentis constat tom. 2.69.20. & 70.1
Piscis aut nullum, aut inexplanatam linguam habent 2.280.20
Piscis bibunt cibi gratia 2.252.10
Piscis bipennes serpentis speciem referunt, & quomodo mouentur 2.286.20
Piscis carent pulmone 2.312.20
Piscis carent lacte & mammas 2.53.1
Piscis carniuori 2.150.1
Piscis carniuori plures pisces sibi reperiunt locis, quae algarum copia sciant tom. secundo, col. 150.40
Piscis celeriter coeunt 2.293.40. & 34.1
Piscis circa Phoenicem sexuum mutuo aspectu capiuntur 2.80.40
Piscis complures dentes habent in lingua, & palato, & quare 2.239.20
Piscis contrectant non parato semine tom. secundo, col. 293.20
Piscis cum impleri incipiunt, boni omnes ferè sunt 2.167.1
Piscis eunt pontum subeunt, & quado exeunt 2.155.50
Piscis deuoratu feminis non impleri & ratio 2.148.10
Piscis de Euripo Pyrrhaeo enatant per hyemem foras propter frigus, excepto gobione tom. 2.186.60
Piscis dormiunt quo argumento tom. secundo, col. 74.10
Piscis dum quiescunt, sola cauda mouentur ibidem
Piscis eadem sagena plures capi secundo iactu, quando accidit 2.157.60
Piscis fusanei qui Pontum subeunt, interdum meant, noctu quiescunt, & pascunt, nisi luna luceat 2.116.10
Piscis fluuiatiles & lacustres quando optimi sunt 2.168.10
Piscis gregales qui 2.171.10
Piscis imperfecti pariunt oua tom. secundo, col. 314.40. & 340.60. & 347.20. excepta rana 346.1
Piscis ineunt praelium maiores contra minores 2.171.30
Piscis in mari trabibus similes, scutorum effigie, & alij genitale viri imitantes tom. secundo col. 48.20
Piscis scieit intra sua stabula capiuntur tom. 2.69.30
Piscis inter searus solus ruminat tom. secundo, col. 34.30
Piscis littorales qui 2.155.20

Piscis littorales pelagicis praestat, & quare tom. secundo, col. 155.10
Piscis locis frigidis parum vigent 2.160.13
Piscis longi aquilonis locis magis vigent tom. 2. col. 160.50
Piscis mares magnam ouorum partem deuorant 2.155.1
Piscis marinos quomodo capiant Phoenices 2. col. 161.30
Piscis maxima ex parte ex ouo gignantur tom. 1. col. 117.10
Piscis mutant loca, & qui, & quare 2.154.20
Piscis moriuntur verbasco herba 2.161.30
Piscis nec mammas, nec genitale habent tom. 2.29.30
Piscis non capiuntur eisdem escarum generibus 2.70.10
Piscis non lati, quot pinnulas habent tom. 2. col. 285.60
Piscis nonnulli ex iis, qui per coitum generantur, sponte veniunt 2.174.40
Piscis nonnulli latentes capiuntur tempore sui secessus 2.157.20
Piscis nonnulli lingua carere videntur, sed alio quo modo habent 2.236.50
Piscis oberrant maximè qui carne aluntur, praeter paucos 2.186.50
Piscis odore extra suos specus excitantur tom. 2.70.20
Piscis olfacere quibus documentis constat tom. 2. col. 70.10
Piscis omnes laborant quando gerunt vterum 2.118.60
Piscis omnes feminas esse nequaquam historice dicitur 2.346.50. & 349.50
Piscis omnes feturam suam tempore deuorant 2.147.10
Piscis omnes locis eisdem quibus sunt orti, similibus degunt 2.186.50
Piscis omnes serpentis speciem referentes cur extra aquam diu viuere possint tom. 2. col. 286.20
Piscis omnes sua oua aspergunt femine genitali 2.115.50
Piscis optimi locis praeditis lacus commoditate 2.100.10
Piscis ouipari indicant semen non ex omni parte pronitire 2.35.10
Piscis ouipari qui, item viui part 2.30.10
Piscis ouipari vbi vulvas habent 2.296.50
Piscis ouipari vigent veris tempore donec pariunt, viui part, autumno 2.187.1
Piscis pauci pariunt autumno 2.83.60
Piscis pediculis, & pulicibus infestantur 2.74.1. & 102.20
Piscis pelagici magna ex parte astate pariunt 2.119.20
Piscis pelagici qui 2.155.10
Piscis pinnis natant 2.71
Piscis praeter branchiarum discrimen quomodo ab aliis animalibus differunt tom. 2. col. 30.1
Piscis quando capiuntur 2.171.1
Piscis quare habent pinnulas, & quare pedibus carent 2.285.50
Piscis qui candidi vocantur, oua pariunt tom. 2. 115.10
Piscis qui laeues appellantur, oua pariunt extra anguilla 2.114.10
Piscis qui fistulam habent, spirant, & habent pulmonem, & pisces sunt dicendi tom. 2. col. 114.30
Piscis qui liquidius audiunt 2.70.10
Piscis qui nec ouum, nec animal pariunt, vnde generantur 2.174.40
Piscis qui oua pariunt, vesicam & renes non habent 2.32.10
Piscis qui pontum subeunt, quomodo disciscunt & mutationem sedis faciunt tom. 2. col. 156.20
Piscis quibus alga in cibo est, abundè pascuntur 2.160.

I N D E X.

Piscium factus 2.419.1. & seq.
Piscium genus branchias habet sibi proprias 2.286.40
Piscium genus collo caret, vt pulmone 2.242.30
Piscium genus fluuiatile & lacustre peste immune, sed nonnullis morbi incidunt proprii 2.161.20
Piscium genus magna ex parte annis pluuiis bene viuit 2.156.60
Piscium genus omne sanguinis particeps tom. 2.30.20
Piscium genus mutilatus quim auium tom. 2.285.30
Piscium genus omne ouiparum 2.346.10
Piscium genus omne vorax & gulosum tom. 2. col. 257.60
Piscium genus pluuiis gaudere quo indicio 2.160.1
Piscium genus quare perfocondum tom. secundo, col. 341.1. & 346.30
Piscium genera quo tempore in cibum praestantiora redduntur tom. 2. col. 166.60. & sequentibus
Piscium generatio ex ouo, & auium, quomodo differunt, & conueniunt 2.112.20
Piscium in genere nonnulla mare vidua, sexu vno foemineo formantur 2.77.60
Piscium in genere nonnulla nec mares, nec foeminae gignantur 2.77.50
Piscium in genere sunt quae oua sine coitu concipiunt, sed in foecunda omnia 2.347.40
Piscium in vteri gestatione differentia tom. 2. col. 118.50
Piscium lacustrium & fluuiatiliu partus & generatio 2.116.10. & seq.
Piscium lingua qualis 2.30.10
Piscium mares suis foeminis cibo sunt praestantiores, excepto siluro 2.168.10
Piscium marinorum & fluuiatiliu ingenia pro commodioris vitae ratione tom. 2. col. 185.40
Piscium maxima pars consumatur mare, & foemina 2.115.20
Piscium natura frigidior 2.340.1
Piscium nonnulli iecur bipartitum habere videntur 2.250.30
Piscium nullus pulmonem habet, & quid vice illius 2.249.1. & 259.40
Piscium oculi quare lubrici 2.233.10
Piscium oris discrimina 2.287.10
Piscium oua non perficiuntur ad generationem sine mare 2.140.20
Piscium oua non sunt candido, & luteo distincta 2.341.30
Piscium oua unicolora ibid.
Piscium ouis spontis animal generatur tom. 2. col. 78.20
Piscium ouiparorum coitus minus pater, & quare raro cernitur 2.80.30. & 81.1
Piscium ouiparorum pars more vermium augeatur 2.91.50
Piscium ouiparorum partus 2.115.10
Piscium pars plurima gregalis, nec vllus grex duce caret 155.40
Piscium parti maximè imbre aëstiu commodiore 2.160.10
Piscium partus & coitus apud Lesbium insulam, & marium & foeminarum circa coitum congregatio 2.187.10
Piscium plani arena sese occultant, vt dormiant 2.74.30
Piscium qui spinam continent, & qui non 2.45.10
Piscium qui ex limo, vel arena, vel spuma oriuntur, consideratio 2.117.20
Piscium robur totum in dentibus situm tom. 2.239.30
Piscium ruminalis qui 2.102.50
Piscium senectus quae indicatur 2.168.10
Piscium sola squatina mutat colorem tom. 2. col. 187.30

Piscium squamatorum oua qualia tom. secundo, col. 315.40. & seq.
Piscium sebium quale 2.50.30
Piscium stomachi consideratio tom. secundo, col. 257.40
Piscium venter iuxta os positus 2.147.40
Piscium victus 2.145.10. & seq.
Piscium genus vnifore potissimum rigore induratur, & interit 2.162.1
Piscium vuluæ diuersitas & forma tom. secundo, col. 112.10
Piscibus acceleratur pariendi tempus, vbi vermiculi nati in ventre fuerint tom. secundo, col. 119.1
Piscibus anni sicci incommodi 2.159.40
Piscibus bene cedit, quando hominibus, annus 2.160.10
Piscibus cauda quomodo euariat 2.285.1
Piscibus dum coeunt, semen non est concoquendum 2.29.50
Piscibus eisdem sed non eisdem in locis nec coeundi ferendi videntur tempus, nec fatiscandi, nec proficiendi tom. secundo, columna 119.60
Piscibus lien quare exiguus 2.251.20
Piscibus lingua extrema tantum discreta tom. secundo, col. 137.10
Piscibus lingua imperfecta, & incerta, & an omnibus sit 2.69.10
Piscibus meatus seminis talis totus qualis hominibus 2.293.60
Piscibus menstrua nulla 2.340.1
Piscibus palpebra nulla, & quid vice illius 2.233.1
Piscibus nonnullis venter prociat dum caeteros insequuntur tom. secundo, columna. 2. 60. & 247.40
Piscibus nulla membra dependent 2.85.50
Piscibus os resicillium 2.30.20
Piscium palatum quale 2.237.10
Piscium peculiare appendicum agnatio tom. secundo, col. 34.40
Piscibus Pontum subeundi, & ex eundi affectio qualis 2.55.40
Piscibus quibus nulla omnino pinnæ tom. secundo, col. 286.1
Piscibus sentiendi partes conspicuae nulla praeterquam oculi 2.30.20
Piscibus squamae idem, quod auibus penna 2. col. 211.40
Piscium genus totum ouiparum tom. secundo, col. 346.40
Piscium plura genera maritimis lacubus pronitire 2.155.30
Piscis mares omnes semen genitale habet praeter anguillam 2.117.10
Piscium oua vt à mare foecundentur tom. secundo, col. 115.30
Piscium auium quae idem ortus ex ouo tom. secundo, col. 112.20
Piscibus affluentia est seminis genitales tempore foetus 2.113.30. & seq.
Piscis vocis expertes quomodo sonent tom. secundo, col. 72.1
Piscis quare voces non fundant tom. 1. col. 813.20
Piscibus paucis gula est, & quae exigua tom. secundo, col. 31.40
Piscis spiritum extrinsecus non hauriunt tom. 1. 652.60
Piscis & ostrea vt spirent, Diogenis Apolloniae & Anaxagora sententia tom. 1. col. 652.10
Piscium genitales meatus maris & foeminae vt differant 2.113.40
Piscibus testium vice meatus 2.36.30
Piscis Acheloi fluuij branchiis sonitatur tom. 1. col. 812.50
Piscis qui nunquam capiuntur nisi temporibus certis 2.157.10
Piscis fixatiles coniugati latent 2.157.20
Piscis fixatiles bis pariunt 2.83.10

I N D E X.

piscis nullam habentes vesicam qui... col. 472.60
Pisciculi facundissimi... 2.294.40
Pisciculi in Helleponto quo nutriuntur... tom. 2.116.1

Pisciculi quare ferriari possint... 2.160.60
Piscicorum circa Babyloniam industria in venatione... 2.1545.10
Piscationis modus apud accolae Ponti... tom. 1. col. 707.20

Piscatores factam inuicem retium a quo animo ferunt quam ob causam... 2.163.1
Piscatores marini omnes cur rufo sunt colore... 2.591.20
Piscatoribus lupi familiares ubi... tom. secundo, col. 185.30

Plantarum principium anima quadam... tom. 1.796.50
Plantae quare viuere dicantur... 1.800.60
Plantae nun spiritum habeant... 2.1559.40

Plantae animalia iuxta Anaxagoram... tom. 2. 1557.30
Plantae in animalium alimentum... 2.1559.30
Plantae intra se sexum maris ad feminam habent... 2.1552.50

Plantationis tempus... 2.1566.1
Plantarum initio duplex... 2.1573.20
Planta quilibet quatuor indiget... 2.339.50
Plantae efferae sunt... 2.135.0

Plantarum quae sponte oriuntur constitutio cui similis est... 2.356.40
Plantarum radix vim obtinet oris, & capitis... 2.275.20
Plantis non est sexus... 2.113.30

Plantae calidae, & siccae natura... 2.494.10
Plantae tenelle coeunt facilius... 2.581.50
Plantae emergentes quomodo atrollunt lapides... 2.424.30

Plantarum nonnullae cur fructu vacent cum florem habeant... 2.510.1
Plantis pereuntibus cur humor non patretur... tom. 2. col. 414.20
Plantae odoratae cur vrinam citere possunt... tom. 2. col. 425.1

In plantis sepe planta alia nascitur... 2.1573.50
In plantis omnibus calor & humor naturalis... 2.1561.20
Platea. Platea gregalis... 2.155.1

Platea migrans de Strymone ad Istrum, prolemque ibi facit... 2.154.10
Platearum volatus... 2.177.1
Plato duo infinita facit... 1.446.60
Plato solus tempus cum celo ortum, caelumque factum esse asserit... 1.521.20

Plato quid Respublicas in quinque species digesserit libro de Repub... 2.818.30
Platonis Respublica, quae & Socratis secunda Respublica dicitur... 2.768.10

Poetis historia sapientior, & praestantior quare... 2.1135.40
Poetices ad duabus causis origo... 2.1135.40
Poetica etiam est vel versabilis ingenij viri, vel furoris perciti... 2.1246.30

Poetica facultates tribus inter se differunt... tom. secundo, col. 123.40
Poetica dictio non orationi accommodata... col. 1161.60
Poetica dictio grata... 2.1161.30
Poeticum peccatum duplex... tom. 2. col. 1255.10

Poeta ut vniuersale considerare debeat... tom. secundo, col. 1246.40
Poeta secundum metrum appellantur... tom. 2. col. 1234.30
Poetae ad naturam instructi... 2.1246.30

Poetae poemata sua amant... 2.722.10
Poetae multa mentuntur... 2.1272.10
Poeta Maracus Syracusanus praestantior cum infaniret... tom. secundo, col. 1569.50

Poenae & vltio quid differant... 2.1110.60
Poenae medicamentis quadam... 2.618.50
Poenae & castigaciones inobedientibus constituendae... 2.741.50

Poenae & aconomus... 2.187.20
Polypus naua... 2.188.1
Polypus in sicco exit... 2.187.60

Polypus cum metuit aramentum fundit, sed de nouo accrescit cum amiserit... tom. secundo, col. 187.20
Polypus & pinnis & pedibus narat... 2.7.10
Polypus fistulam ante aluicum positam gerit, quae mare transmittit... 2.56.40

Polypus quando coit, parit, & lateret... tom. secundo, col. 84.40
Polypus sepio caret... 2.227.30 & 2.64.20
Polypus aluicum caput tantum vocatur, tom. secundo, col. 272.40

Polypus caput cartilagine prope constat... tom. 2.57.10
Polypus caput quandiu viuic, est praedurum... 2.56.50
Polypus dorsum... 2.56.40

Polypus genus vnum quoddam simpliciter inspergitur acetabulo... 2.173.30
Polypus membrum gustus quale... 2.238.10
Polypus se ipsum esse, falsum... 2.147.1

Polypus afflari natis apponuntur capiendorum piscium causa... 2.70.30
Polypus à congris superantur... 2.1.6.50
Polypus superiores locustis... ibidem

Polypus conchis inditi iuxta terram pascuntur, & quare nudi capiuntur... 2.58.20
Polypus non signantur in Euripo... 2.187.1
Polypus praestant cibo grauidi... 2.167.1

Polypus ubi aramentum habent... 2.264.1
Polyporum cubilia quo argumento deprehenduntur... 2.147.1
Polyporum genus vt plurimum biennio viuere non potest, nam tabi obnoxium: & alia eius natura... 2.187.40

Polyporum pedes... 2.272.50
Polyporum pedes ad nandum, & ad ambulandum viles... 2.273.1
Polyporum venter... 2.263.50

Polypis nihil solidum intus... 2.57.0
Polypuli modo araneorum exerpunt ouis ruptis... 2.92.50
Poma cur non ita prius vt post estata replent... 2.531.40

Pomorum genus calidum & humidum causa suae generationis est... 2.532.50
Pomorum genus caeteris esculentis longe grauius... tom. secundo, columna 531.40

Pomilio quid... tom. secundo, columna 274.40
Pomiliones somniculosi sunt... 2.896.30
Pomilio, vide Pygmaeus

Pomiliones formam gerunt omnia animalia, excepto homine... 2.274.40
Pomiliones inter viros quare mente deficiunt... 2.275.1
Pomilionum causa... 2.467.30

Pondera corpori extrinsecus apposta laboriosa sunt quam membra... 2.450.10
Pontifices maximi... tom. secundo, col. 862.20
Pontipi quid discrepant ab aliis mollibus... tom. 2.56.60

Pontipi caput quale... 2.56.50
Polypus brachii suis vt manibus & pedibus vtiuntur... 2.56.40
Polypus aluicum paruus... 2.273.1

Polypus odoriferarum adhescunt tenaciter... 2.71.1
Polypus fugantur pulicaria herba, ibid.
Polypus aramentum fundens... 2.56.50

Polypus colorem mutat... 2.187.30
Polypus promulcide caret... 2.273.10
Pontus quare in lacus speciem transit... tom. 2. 535.20

In Ponto cur aestus, & frigora intentius fiant... 2.542.60
In Ponto neque mollia, neque testacea animalia... 2.165.20
Poples... 2.13.50
Poples neruorum summa pars... tom. 2. 47.50

Populus. Populus optimus ex agricolis... 2.864.50
Populorum interneciones, & migrationes incerpertae nobis... 1.711.30
Popularis status, aut paucorum potentia quibus seruentur, praecipua... tom. secundo, col. 848.20 & seq.

Populi rempublicam, & quanque institutionem publice elegantius fieri... tom. secundo, col. 897.20 & seq.

Populus arbor nullum semen adfert... tom. secundo, col. 305.20
Porci, vide Sues.
Porcellorum qui praestantiores... 2.87.40

Pordofelenae via interiacet, cuius vltra alterum latus gignitur catus, circa alterum gigni non potest... 2.165.10
Porphyrio, vnum auium bibit morsu... tom. secundo, col. 151.40

Porphyrio longitudine vtrius proluxa pro amplitudine gulae, & ingluuiei... tom. secundo, col. 35.10
Porrum cur aquam falsam recusat... tom. 2. col. 519.50
Porrum cur profit ad vocem sonoram, item perdidici... 2.486.40

Porti lentitia fauces dederit, ibid.
Porta iecoris, vide Iecoris porta.
Portenta quae dicuntur... 2.372.1
Portulaca cur dentium stuporem tollat... tom. 2. 420.38

Portus, id est tofus lapis vnde fit... tom. 2. col. 52.1
Positio quid... 1.75.40 & 2.42.1
Positio omnis problema est, non contra... tom. 1.24.120

Positio istdem redditur quibus & locus... tom. 1.65.1
Positio inopinabilis duplex... 1.350.40
Positio triplex differentia... 1.348.40

Positio quid... 1.47.10
Possessio vnde fit sumenda... 2.909.50
Possessio in iudiciis tenenda possidenti, donec iudicatum sit... 2.565.1

Possibile... 1.267.20
Possibile & impossibile... 2.114.40
Possibilis, impossibile, & necessarii ratio... tom. 2. col. 1095.1
Posterius quomodo capi debeat... tom. secundo, col. 507.50
Posteriora, quorum gratia hominera sunt, & ipsorum organa notiora ipsis esse... tom. primo, col. 778.50 & seq.

Posterius potentiam habet non essendi... tom. 1.576.10
Postularum praeter leges, & secundum leges... tom. secundo, columna 1210.40

Potio. Potio pulchrior si siti detinemur... 2.475.20
Potio eadem cur minus mera si farina ordeis insperfabatur... 2.530.30

I N D E X.

trem minus humentat 2.438.10
Potum non per arteriam descendere 2.242.50
Potu pinguefcit onis 2.153.10
Potato egregius Syracufanus 2.105.30

Potentia.

Potentia quid, & quoruplex 2.1120.20. & feq.
Potentia entis determinatio quando fit tom.2 col.1.66.10
Potentia alia in patiente, alia in faciete tom. 2.136.2.20. & feq.
Potentia quando fit vnum quodque, & quando fecus 2.135.2.20
Potentia nihil aeternum eft 2.136.5.10
Potentia ad operationem reduciur tomo.2. col.725.30
Potentia quae dicantur 2.598.30
Potentia alia naturae, alia confuetudine alia doctrina nobis infunt 2.136.4.50
Potentia quaedam aequitocè dicuntur, 2.72. 20. & 2.136.7.40
Potentia & habitus affectionum funt, tom.2. 1000.10
Potentia adum antecedit 1.575.20
Potentia effe multipliciter dicitur tomo.1. column.127.10
Potentia naturalis & impotentia qualitatis species 1.28.50
Potentia ad actum quomodo fe habet tom.2. 207.60
Potentia intellectus, qui vt fenfus à fenfibilibus, ita ipfe ab intelligibilibus patitur, nec vllam propriam formam habet tomo primo, col. 819.30. & feq.
Potentia optimata, popularis, & paucorum fines 2.819.10. & feq.
Potentia popularis & paucorum species & caufe earum 2.817.20
Potentiam quanta per maximum fit assignandam effe 1.571.1
Potentia effe eidem propius, & remotius potest 2.318.10
Potentia quod effe afficitur ab eo quod actu effe 2.216.50
Potentia & impotentia ratio 2.363.20

Potens.

Potens quot modis dicitur 2.7320.40
Potentes honeftiores, quam morofiores tom.2. 1243.40
Potentes ambitiofi ibidem
Potentium iniuria ibidem
Potentes diligentes funt ibidem
Potentium & fortunatorum mores 2.1143.30

Potentia.

Potentia paucorum durabiliter reliquis, tom. 2.854.30
Potentia determinata, aut indeterminata 2. col.786.20
Potentia ea quam fenfu dicunt quid fit tom.2. col.819.10
Practica fcientia 2.1389.20
Praceps animo quis 2.999.50
Pracordia traicta rifum nonnullis attulerunt & quare 2.254.60
Pracordia, vide etiam Septum tranfuerfum
Pracdicari vnde quid, quid effe 1.238.10
Pracdicamenti diftinctio tomo primo, col. 278. 30. & 334.1
Pracdicamenta decem 1.240.30
Pracdicamentorum varietas 1.245.40
Pracdicati diuifio 1.274.1
Pracdicata reliqua aliquid eorum quae continent definitio, claudentia tomo primo, columna 238.60
Pracdicatorum aliorum loci omnes deftrudtiut 1.338.10

Pracdicatorum conftrudtionis & deftrudtionis loci 1.336.30
Pracdicatio in quid 1.289.20
Pracdicatio viuifica 1.231.1
Pracdicatio à laude, & encomio differt tom.2. 996.50
Pracdicatio generis fuperioris 1.280.1
Pracdicari quid de aliquo, vt de fubiecto tom. 117.30
Pracdicari de omni, & toto ineffe idem tom.1. 87.10
Pracdicari de omni ibidem.

Pracfectus.

Pracfecti fuae memoriales 2.870.30
Pracfectus cohortis 2.871.30
Pracfecti equitum ibidem
Pracfecti legionum ibidem
Pracfecti nauales ibidem
Pracfecti turrenis ibidem
Pracnantium dieta 2.894.20
Pracnantibus quibusdam menftrua eueniunt 2.135.20
Pracmium pracfantius effe certamine debet 2. 574.1
Pracmia cur pofuerunt veteres certaminibus corporum, fapientiae nullus ftatuit tom.2. 573.50

Pracoccupatio.

Pracoccupatio 2.1220.20
Pracoccupatio contra aduerfarium qualis tom. 2.1109.60
Pracoccupatio in genere deliberatio tom.2. 1209.1
Pracoccupatio in iudiciali genere 2.1209.10
Pracoccupatio vt fit occurrendum turbis & tumultuationibus auditorum tom. fecundo, col.1209.30
Pracoccupandae auditorum exiftimationes 2. 1208.50
Pracputium quid 2.1240
Pracputium vulnere diductum non coalefcit ibidem.
Pracputium futura nonnulli ad Herculis columnas, & ad Borythenem 1.908.10
Pracpugne cur quidam futura foleant tom.1. 910.20
Pracpuffio per fomnum 1.907.50. & feq.
Pracpuffia quare & qualia habenda 2.1232.30
Pracpuffiator cur malit effe quam aftronomus 2.509.1
Pracpuffor are fimplis 2.1182.50
Pracpuffores 2.871.20
Pracpuffores vrhani 2.870.50
Pracpuffura quinquennialis apud Thurius tom.2. 845.10
Pracpuffendum large, & coenandum parce quando 2.441.1
Pracpuffens aranei in tela pariunt 2.100.1
Pracpuffitas noftra fponfe comparatur tom. fecundo, col.632.60
Pracpuffitas totis viribus fugienda effe 2.720.30
Pracpuffus fui gratia cuncta agit 2.722.50
Pracpuffus fibi & propinquis noxius 2.723.50
Pracpuffus 2.1101.1
Pracpuffus, vide Penis, & genitale.
Pracpuffus in maribus confideratio 2.278.10
Pracpuffus in caeno fe abduunt, & verno tempore prodeunt, & reliqua eorum natura tom.2. 117.30
Pracpuffus 2.709.60
Pracpuffus idem quod principium 1.175.30
Pracpuffus mouens per fe immobile 2.1404.1
Pracpuffus omnia magis deflectant 2.896.30

Pracpuffus.

Pracpuffus vita, & oratio fubditis exemplum

Pracpuffus tom.2. column.1189.50
Pracpuffus quorum familiaritas decet tom.2. col.838.0
Pracpuffus bene confultandi industria decet to. 2. col.1189.60
Pracpuffus ornat eloquentia 2.1189.10

Pracpuffus.

Pracpuffus perfectu difficillimum tom.1. col. 404.1
Pracpuffus quam variis modis perficiatur tom. 2. col.609.60
Pracpuffus omne aut effe, aut fit, aut cognofcitur 2.1311.30
Pracpuffus quid 2.129.10
Pracpuffus à quo primo non infito fit tom.2. col.1311.20
Pracpuffus terminus quidem, fed non omnis terminus principium 2.1324.30
Pracpuffus corporum simplicium aer tom.2. col.1273
Pracpuffus qui contraria faciant 1.419.60
Pracpuffus rerum naturae, potius quam materia 2.208.20
Pracpuffus rerum aer, Diogeni 1.787.20
Pracpuffus quod fe ipfum moueat Plato dicere nequiuit 2.1401.60
Pracpuffus naturaliter mouentia duplicia funt tom.1. col.438.10
Pracpuffus & ars mouens, eadem 2.1379.10
Pracpuffus motus multis ipfum bonum & malum 2.1311.40
Pracpuffus rerum infinita Anaxagorae tom.2. col. 1173.40
Pracpuffus naturalium non poffunt effe infinita 1.421.20
Pracpuffus funt perpetua 1.512.30
Pracpuffus enumerationis 2.1311.30
Pracpuffus duo Pythagorici dixerunt, tom.2. col. 1277.1
Pracpuffus rerum naturalium non potest vnum effe 1.421.20
Pracpuffus omnium generationum quae tom.2. col.989.1
Pracpuffus non effe alia caufa tom.1. column. 522.30
Pracpuffus omnibus commune effe primum to. 2. col.1311.30
Pracpuffus ex fe 2.605.60
Pracpuffus & elementum differunt tom.2. col. 1400.1
Pracpuffus potestate validiffimum, mole minimum 1.404.1
Pracpuffus fcientiae effe intellectus tom.1. col. 209.20
Pracpuffus quomodo cognofcatur, & quis principiorum fit habitus 1.230.30
Pracpuffus ex quibus communia funt, circa quod propria 1.209.1
Pracpuffus non poffe genus fimum effe tom. 2.1291.10
Pracpuffus circa indemonftrabilia 2.945.50
Pracpuffus demonftratiua quae 2.1289.60
Pracpuffus demonftrationis propofitio immeditata 1.175.30
Pracpuffus demonftrationis vera funt tom.1. col. 175.1
Pracpuffus aliquod circa quod nunquam falfe, femper verè dicitur 2.1386.30
Pracpuffus demonftrationis propria funt tom.1. col.175.1
Pracpuffus neceffarium quoties dicitur tom.1. col.1402.60
Pracpuffus analogice 2.1400.20
Pracpuffus fpecierum ipfa genera funt, tom.1. col. 1192.1
Pracpuffus magis fciantur, & creduntur, quam ea quae ex principii 1.176.1
Pracpuffus non eadem omnium fyllogifmorum 1.207.60

Pracpuffus.

I N D E X.

Pracpuffus propria quae 1.1001.40
Pracpuffus cuiusque artis propria tomo.1. col. 114.30
Pracpuffus propria in doctrina qualibet vfurpanda 2.92.50
Pracpuffus non multo funt pauciora conclufionibus 1.2.8.30
Pracpuffus magis quam conclufioni creditur 1. 176.10

Pracpuffus & conclufiones variarum difciplinaru variae 1.379.1
Pracpuffus effe in rebus ipfis rationem tom. 2.204.40
Pracpuffus in rebus immobilibus effe quiditas 2.329.10
Pracpuffus vnum effe quam plura melius 2. 244.20
Pracpuffus à quo motus fit agere, non finem ipfum 1.653.1
Pracpuffus neceffarium multifariam dici 2. 140.60
Pracpuffus petitio 1.555.30
Pracpuffus non effe ex alio genere petèda, quam problematum tomo primo, columna 182. 1. & fequentibus

Pracpuffus qualitates tangibiles effe, & elementorum differentias tomo primo, columna 673.40. & fequen.
Pracpuffus flex 1.391. & feq.
Pracpuffus alia pluribus difciplinis communia effe, alia quibusque difciplinis propria quoquo pacto, & quae funt tomo primo, columna 184.10. & fequen.
Pracpuffus praenotio, ac differentiae ibid.
Pracpuffus quomodo cognofcatur, & quis eorum fit habitus 1.230.30
Pracpuffus minus rei minoris tomo fecundo, col.467.60
Pracpuffus cuiusque rei facile moueri poffunt 2. 416.40
Pracpuffus rei cuiusque maximum, & dimidiu rei 2.467.50
Pracpuffus falfo opinabantur Respublicas effe duas pracpuffe, Optimatium, & paucorum potentiam, & ad has ceteras reduci tomo fecundo, col.812.20. & feq.

Pracpuffus de circulo lacteo opinionones, tomo 1.700.40
Pracpuffus de Cometis opinionones, ac folutiones ipfarum tomo primo, columna 696.60. & fequentibus
Pracpuffus viuipara tomo fecundo, column. 114.20

Pracpuffus.

Pracpuffus quot modis dicitur 2.1325.30
Pracpuffus & habitus circa idem quippiam dicitur 1.320.60
Pracpuffus per fe non ens effe 1.425.30
Pracpuffus nullo modo fubftantia 1.426.10
Pracpuffus accidens 1.424.1
Pracpuffus principium effe 1.424.30
Pracpuffus homines res bonas agere poffunt 2. 740.10
Pracpuffus effe quid fit tomo primo, col.33.10

Pracpuffus.

Pracpuffus multiplex effe tomo fecundo, col.328.10
Pracpuffus fecundum naturam & fubftantiam tom. 2. col.1319.60
Pracpuffus natura quod generatione pofterius 1. 539.1
Pracpuffus nihil fe ipfo 1.916.20
Pracpuffus quid 1.360.20
Pracpuffus ordine & cognitione 1.361.10
Pracpuffus fpecie 1.37.1
Pracpuffus tempore 1.361. & 2.1319.30
Pracpuffus natura 2.1319.20
Pracpuffus fecundum potentiam tomo fecundo, col. 1319.40

Prius loco 2.1319.20
Prius fecundum motum 2.1319.30
Prius & pofterius quomodo capi debeant 2. 507.30
Prius notioraeque dupliciter dicuntur tom.1. col.175.10
Prius & notiora nobis quae tomo 1. col.175.20

Probabile.

Probabile quid tomo fecundo, col.1092.40
Probabilis trespecies 2.103.50
Probabilis species lucrum 2.103.2.1
Probabili vt vtendum defensori 2.1032.30
Probabile contra res & contra homines vt vfurpandum 2.1202.10
Probabile ab aduerfariis fi queas, inducendum 2.1202.10
Probabile à fimilibus vfurpandum, ibidem
Probabile vt foluatur 2.1227.50
Probabile rhetoricum quid differat à dialectico tomo fecundo, columna 1091.60

Probatio.

Probationum ordo tomo fecundo, col.1219.40
Probationis diuifio 2.1090.30
Probationum delectus 2.1231.50
Probationes vel ex verbis & negotiis, & hominibus vel a poffitate 2.1201.20
Probationum artificialium diuifio 2.1090.40

Probitas, & Probus.

Probitas honefta 2.972.40
Probitas ab actione diiudicatur tomo fecundo, col.723.50
Probus ab improbo quid differat 2.623.50
Probus an citra actionem cognofcatur tom.2. col.935.10
Probus aliorum commoda quarit 2.969.50
Probum effe, difficile 2.929.10
Probitas vnum effe non ex voluntate fine natura tomo fecundo, columna 930.60

Problema.

Problematum diuifio tomo primo, col.253.1
Problema dialecticum 1.241.40
Problemata mechanica cuiusmodi funt tom.2. col.1475.40
Problematum loci quod infit quicquam vel non infit 1.254.1
Problemata conftrudtiua, & deftrudtiua tom. 1.253.10
Problematis bifariam peccari 1.253.40
Problematis ad futuram difputationem neceffarij demonftratio. Quicquid mouetur, ab alio moueri tomo primo, columna 525.50. & fequentibus
Problemata, hoc effe propofita in vnaquaque figura facile difficile conftituenda, & deftrudtiua 1.116.50. & feq.
Problematum meliorum, magisque eligibilium loci 1.265.30. & feq.
Procellae quid 2.1462.20
Procellae venti cur imbre fuperueniente ocyus cellent 2.548.10
Procerofi homines cernui & obftipi incedunt 1.927.20
Pracconfultores tomo fecundo, column.872.1

Procreatio.

Procreandi facultas aeternitatis caufa tom.1. col.174.40
Procreandi defiderium vt in animalibus & in homine 1.910.40
Procreatio fempiternitas impletur, tomo 2.910.50
Procreatio quod aetatis tempus magis idoneu

tom.2. col.893.10
Prodicus 2.1177.40
Prodicus medicus 2.104.1
Prodigus quis tomo fecundo, col.622.40. & 643.40. & 937.30. & 999.30
Prodigi bifariam funt 2.1016.30
Prodigi quare tyranni non dicantur tom. fecundo, 645.10
Profluuium quid, & quare dictum muliebre 2. 52.10

Profufio faxinae vbi fit 2.324.10
Profufus quis 2.999.30
Profumitas quid 2.1321.40
Profectio quid 1.513.10
Prolis enutriendae ratio difcrepat in animalibus 2.144.30
Prolis in hominum genere fimilitudo cum parentibus 2.139.50
Prolis noftram cur vocamus animal femine noftra tantum 2.444.20
Prologus quid 2.1242.10
Promptitudo quid tomo fecundo, columna 948.50. & feq.
Promufcus elephantis 2.1184.40
Promufcus elephant pro nare, & quare tom. 2.234.60
Promufcidum vifus tom.2. column.273.20

Pronuntiatio.

Pronuntiatio confideratio triplex, tomo 2. col.116.50
Pronuntiatio leges in voce 2.1160.50
Pronunciata 2.1153.20
Pronuntiatio formae quot 1.634.0
Propenfio noftra confideranda 2.626.1
Propinquitas 1.268.40

Proportio.

Proportio quid 2.1024.1
Proportio quoruplex ibidem
Proportio in fonis aequalitas effe 2.512.1
Proportionale iuftum in quatuor 2.940.50
De proportione iufti apud Platonem tomo fecundo, columna 940.60

Propofitio.

Propofitio quid tomo primo, column.85.90
Propofitionum diuifio 1.244.1
Propofitionum, & problematum partes tres 1. 243.40
Propofitio immeditata qua nulla prior tom.1. columna 175.30
Propofitio demonftratiua à dialectica quid differat 1.86.40
Propofitionis affirmatiuae mediatae media non effe infinita 1.197.30
Propofitionis terminus 1.86.60
Propofitio altera enuntiationis pars effe tomo 1. col.76.30
Propofitio contradidtionis vnus pars tom.1. col.67.50
Propofitio fyllogiftica quae 1.86.50
Propofitionum abfolutarum conuerfio tom. 1. col.87.20
Propofitionum de modo conuerfio tom.1. col. lum.87.50
Propofitionum abundantia 1.117.40
Propofitionum earum, quae mediatae funt, quo pacto per fyllogifmum generetur ignoratio 1.191.1
Propofitionum immeditarum, id effe, euidentem veritatem habentium, differentiae tom. 1. col.174.40
Propofitiones interrogari vel fyllogifticas, vel non 1.350.10
Propofitionum neceffariarum interrogationis documenta 1.343.10
Propofitionum numerus 1.116.10

I N D E X.

Purpuræ quorum efca capiuntur 2.238.10
Purpuræ sem per continent ouum 2.358.20
Purpurarum lingua qualis tom.seculo.col. 82. col. 238.10
Purpurarum ori operculum adhæret natium 2.393.30
Purpurarum plura genera, & earum varietates 2.285.50
Purpurarum pretium mina 2.88.60
Purpurarum vi 2.146.30
Purpuris anni pluui nocent, & quare tom.2. 161.50
Purpuris caro, seipenitus inclusa 2.62.10
Purpuris flos suus quomodo deerratur tom. 2.39.10
Purpuris tempus viuendi quod 2.89.30
Purpurarum tinctura 2.157.10
Purpureus color 2.152.50
Purpurarum cur rufo sunt colore tom.seculo. col. 91.10
Purpurarum genera 2.88.40
Pus putredo quadam 2.379.10
Pus ex putrescente sanguine 2.5.1

Pufflanimitas.

Pufflanimitas quid tom.seculo.col. 1074. 40. & 1079.30
Pufflanimitas quæ 2.1082.10
Pufflanimi non mali homines 2.652.1
Pufflitas defectus circa decoram erogationem 2.647.30
Pufflitas proprium quid 2.1077.10
Putent omnia cum mouentur 2.546.20
Puterorum aqua cur tepidæ à meridie astate redduntur 2.541.10
Putres si in domo fuerit, magis resonabit domus 2.480.20
Puterorum cur pars suprema falsior tom.seculo.col. 539.10

Putredo.

Putredo quid 1.762.10. & 2.355.50
Putredo concoctioni contraria 2.379.10
Putredo vnde fit 2.300.10
Putredinem prohibent status 2.191.20
Putredines non sunt nostræ 2.444.40
Putredo omnibus ab externo calore tom.seculo.col. 431.10
Putredo amarorem habet 2.532.30
Putredo potius per astatem 2.428.50
Putredo quiete interioris qualitatis consistit 2. 495.10
Putrefactionis ratio 1.761.60
Putret quod quiescit 2.496.20
Putrent facili sanguis & quæ sanguinea sunt & promptissime quæ circa ossa sunt tom.2. col. 1.40
De putrefactione ipsa, pulchra disputatio tom. 1.761.10
Pygargus genus aquilæ, vnde dicitur, eius natura, & nomina 2.182.50
Pygmæi ubi cum gruibus pugnant tom.seculo.col. 541.10
Pygmarum generatio qualis 2.333.10
Pyralis avis, vide Ignaria avis.
Pyrausta, qui & clerus, vermculus nocet apibus 2.164.50
Pyrenis mons 1.709.40
Pyrimachus lapis vt liquefat 2.769.20
Pythagoricorum opinionem, ponentium corpora celestia rotari sonum, harmoniamque efficere, præter rationem esse tom. primo, 587.50. & seq.
Pythagoricorum opinio sensibiles substantias numero mathematico constare tom.1. col. 1416.40

Q uadratum quando speciem multanguli repræsentat 2.499.50

Quadrupes.

Quadrupes nulla pillos habet in palpebra inferiori, vel in alis, vel in pube, vt homo, & quid vice eorum habeant 2.33.40
Quadrupes nulla habet nates 2.278.30
Quadrupes sine coitu semen emittit tom.2. 340.50
Quadrupes an excrementa habeant cum adhuc sunt in vterio 2.141.1
Quadrupes animal generantes, vice brachiorum cura priora habent 2.19.30
Quadrupes cur stantes diu durant, homo non durat 2.278.50
Quadrupes & feræ ex aquis victum petunt, quæ 2.151.20
Quadrupes habent membrum genitale 2. 293.10
Quadrupes neque sternutare, neque grauedine affici solent 2.475.50
Quadrupes omnes cum gerunt partum, pinguedine 2.122.10
Quadrupes omnes iacentes pariunt excepta equa 2.126.1
Quadrupes omnes magna in Epiro præter astatem 2.54.20
Quadrupes omnes nec aut ouum pariunt, aut animal 2.314.60
Quadrupes ouiparæ, cortice quali integuntur 2.231.40 & 2.280.40
Quadrupes ouiparæ omnes pariunt in terra, & ouit tempore terræ concoquantur tom.2. 343.10
Quadrupes ouiparæ ouum generant perfectum 2.294.50. & 2.347.10
Quadrupes ouiparæ partes habent, vt viuiparæ 2.265.50.60
Quadrupes ouiparæ quare naribus carent 2.235.20
Quadrupes ouiparæ quare palpebra inferiori conuolunt 2.212.30
Quadrupes ouiparæ quare testes intus habent 2.296.20
Quadrupes ouiparæ quomodo flectunt crura 2.220.20
Quadrupes ouiparæ quomodo testes habent 2.291.50
Quadrupes ouiparæ sensoris omnibus sunt præditæ, sed quomodo 2.180.40
Quadrupes ouiparæ ferratis sunt dentibus, modo piscium ibidem.
Quadrupes ouiparæ quomodo mouent maxillam 2.281.1
Quadrupes parua longè fecundiores, quam grandes 2.477.10
Quadrupes sanguineæ, & viuiparæ quare vocem parum explanare possunt tom.seculo.col. 236.30
Quadrupes sanguineæ quaternis notis mouentur 2.7.40
Quadrupes pedestres ouiparæ, quæ linguam habent & pulmonem, vocem, sed exilium mittunt 2.72.30
Quadrupes tum mares, tum femine, tempore coitus non nihil humoris suo genitali emittunt 2.80.50
Quadrupes viuiparæ, cornigeræ, & altera maxilla dentatæ, quatuor ventres habent, & ruminant 2.33.1
Quadrupes viuiparæ, quas partes sortiuntur 2.19.30
Quadrupes viuiparæ ubi vuluam habent 2. 294.30
Quadrupes edaciora ad possidendum meliora sunt, & ad lactis copiam fecundiora 2. 54.40
Quadrupeda omnia, & multipeda motum per diametrum agunt 2.7.60
Quadrupeda omnia non pennata sanguinem habent, & alia viuipara sunt, alia ouipara 2. col.8.20

Quadrupeda quæ facta sunt animalia tom. secundo col. 74.40
Quadrupeda viuipara omnia ferè pilosa tom. 2.20.60
Quadrupedum ætatis indicium 2.128.10
Quadrupedum crura, ossa, neruque abundant, carne deficiunt 2.21.50
Quadrupedum excedit vox immutatur in femininam 2.202.1
Quadrupedum in genere ordo interiorum 2. 272.20.30
Quadrupedum villi lanæve senectute prolixius augentur, quamquam rarefiant, sicutque pauciores 2.48.40
Quadrupedum ouiparorum coitus, & factura 2.103.10
Quadrupedum ouiparorum femine magna ex parte maiores maribus tom. secundo, col. 298.40
Quadrupedum ouiparorum testes excrementum recipiunt genitale 2.292.60
Quadrupedum ouiparorum vulua ubi tom. 2.294.30.50
Quadrupedum pars posterior pilosior, hominum contra 2.475.30
Quadrupedum partes posteriores infirmiores quo argumento ibidem.
Quadrupedum paræ cur monstra magis pariunt 2.477.20
Quadrupedum particula circa testes qualis 2. 223.50
Quadrupedum pedes quomodo differunt 2. 279.10
Quadrupedum poplites intorsos flecti est necesse 2.276.30
Quadrupedum, quæ animal generant, siluestres, eadem quæ ferratæ dentibus, carne omnes vescuntur 2.150.40
Quadrupedum viuiparorum, alia multifida, alia bifida 2.22.1
Quadrupedum viuiparorum genus vocem variè mittit 2.73.1
Quadrupedum viuiparorum plures species 2. col.8.40
Quadrupedibus crura posteriora firmiora, & validiora 2.272.50
Quadrupedibus omnibus est sexus discrimen 2.75.10
Quadrupedibus ouiparis lien, & pulmo quales 2.251.20.30
Quadrupedibus pili non parte supina, sed pro-na 2.233.30

Questio.

Questio est voluntatum, vel rerum, verborumve ad inuicem, aut ad aliam dissonantiam vitam demonstratio 2.120.0.30
Questio est inuita consilii hominis confesio 2.120.7.50
Questio vultu miti, mansuetorque instituenda 2.1230.60
Questionem omnem esse medij 1.211.40. & seq.
Questiones decem 1.572.30. & seq.
Questiones disciplinarum quot 1.211.10
Questiones Mechanicæ 2.1475.10. & sequentibus diffusè
Questiones quatuor in iudicio 2.1181.10
Questiones quinque 1.677.1. & seq.
Questionum Metaphysicarum enumeratio 2. 1287.50. & seq.
De Questionibus 2.1200.30. & seq. & 2.1107.50. & sequentibus.
De Questionibus speciebus tom.2. col. 132. 2. & sequen.
Questores & receptores, qualis magistratus 1. 870.30

Qualis, & Qualitas.

Quale secundum duos modos dici potest, tom.

tom.2. col. 132.20
Qualia non omnia gradus suscipiunt, vt magis talia minusve dicuntur 1.31.10
Qualibus quibusdam nomina defunt, to.1. col. 3.10
Qualitas contrariorum susceptrix est, tom.2. col. 32.40
Qualitas est, quæ quales quidam dicuntur tom. 1. col. 28.10
Qualitas potentia ante substantiam efficitur to. 2. col. 328.1
Qualitas substantiæ differentia dicitur, tom.2. col. 322.10
Qualitas suscipit magis & minus 1.30.50
Qualitas prima species habitus, & dispositio, & quid differant 1.28.20
Qualitatis quatuor species, forma, & figura tom. col. 10.1
Qualitatis secunda species, naturalis potentia vel impotentia 1.22.50
Qualitatis subiectæ affectus qui tom.2. col. 5.320
Qualitatis nomen positum, sed non ad id denominatiue ad quod quale dicitur tom.1. col. 30.10
Qualitatis proprium simile dissimileque iuxta ipsam dici 1.31.20
Qualitates elementares materia corporum sunt compositorum 2.215.50
Qualitates passiuæ, ac passionum, tertium qualitatis genus 1.29.1
Qualitates passiuæ vnde dicantur 1.29.10
Qualitatibus complura eorum, quæ sunt ad aliquid quatenus adnumerentur tom.1. col. 31.20
Qualitatibus è duabus, quod duæ calidum scilicet, ac si rigidum, actiuæ sunt, duæ verò, humidum & siccum passiuæ. Et quod simplex generatio, & naturalis, cui opposita est naturalis corruptio, huiusmodi qualitatibus opus fit to. 1. col. 79.10. & seq.
De Quali, & qualitate 1.28.10. & seq.

Quando.

Quando & tempus distare 1.44.1
Quando, & ubi quid distent 1.43.30
Quando in rebus, quarum affecta tempus & comines, euariat 1.44.10
Quando in re omni ora consistit 1.44.20
Quando non recipit contraria 1.44.10
Quando non suscipit magis & minus ibidem.
Quando proficiscitur à tempore tom.1. col. 42.10
Quando rationem significat, ex temporis infidentia relicta, non tempus ipsum tom.1. 42.60

Quantitas, & Quantum.

Quantitas quid 1.22.1
Quantitatis contrarietas maximè circa locum versatur 1.24.10
Quantitatis continua species 1.22.1
Quantitatis diuisio 1.22.1
Quantitatis proprium 1.24.20
Quantitati nihil contrarium 1.23.20
Quantitates asymmetræ quæ 2.1499.30
Quantitates symmetræ quæ 2.1499.10
Quantum nolle, non est nolle nisi eius numerum 2.454.20
Quantum finitum 2.454.20
Quantum quid 2.131.30
Quanto maius ac minus non competit tom.1. col. 4.10
Quanta per accidens 2.131.60
De Quantitate 1.22.1. & seq.
Quarta febris imbecilla, ideò eger victu caliditate 2.454.20
Quarta febris longæ quando solent autumnum euenire 2.417.30

I N D E X.

Quarta quomodo oriuntur 2.417.50
Quarta quare ratio victus non est extenuanda, sed potius ignem corpori interferendum, & quid agendum ante accessione tom.1. col. 425.30
Quercina cortex antidotum contra venenum 2.1546.60
Quicquid mouetur, ab aliquo moueri 1.509. 59. & seq.
Quid est, & propter quid definitio 1.219.20. & sequentibus.
Quid est monstrari per aliud quid est 2.17.50. & sequen.
Quid est non posse monstrari tom.1. col. 216. 40. & seq.
De Quid est, & quod est tom.1. col. 218.10. & sequentibus.
Qualitas principium rerum immobilium to.2. col. 329.10

Quies.

Quies aut vi, aut secundum naturam, tom.1. col. 602.40
Quies motui contraria 1.488.50
Quies mutationis vacuitas 1.489.30
Quies omnis in tempore est 1.474.40
Quies priuatio motus 1.520.40
Quies quæ sit contraria motui, an quies in loco ad quem motus est, an verò in eo, à quo est motus motui proponatur, & dubitationes aliæ expositæ, atque absolutæ tom.1. col. 488.50. & seq.
Quies ad diuisionem quadam necessaria tom. 1. col. 504.50. & seq.
Quies causa aliqua 1.520.40
Quomodo se habentes, & quibus iniuriuntur 2.114.20. & seq.
Apud Quos, & quorum non pudeat nos tom.2. col. 133.40

Rabies.

Rabies camelum prehendit tom.2. col. 162.60
Rabiei signa, si ea corripitur equus 2.163.40
Rabie intereunt canes 2.162.60
Rabie intereunt omnia animalia mors à rabio cane, excepto homine ibidem.
Racemorum acini dulciores vindemlati, quàm non vindemlati 2.524.30
Radix Solis quare recti 2.499.40

Radix.

Radices regerminant 1.943.10
Radices strypium instar oris animalium sunt 1.945.50
Radicalia sursum mouere potest spiritum tom. 2.494.50
Radicalia quomodo amplitudine mira incrementantur 2.522.10
Radicalia tenues cur aciores sint 2.521.30

Raia.

Raia animal non parit 2.113.30
Raia coitum Squatina, vnde rhinobatus, id est Squatinaria 2.114.1
Raia inter cartilaginea fertificat numerosius 2.119.10
Raia inter plana animal gignit, ubi ouum pepererit 2.114.10
Raia non recipit intra se prolem, & quare tom. 2. col. 113.20
Raia pinnis an careat 2.7.10
Raia planus piscis qua parte habet branchias 2.29.50
Raia pro pinnis extrema sui corporis latitudine nate 2.186.30
Raia branchiæ detectæ 2.29.50

Raia coitus 2.79.
Raia cutis aspera 2.287.3
Raia parus 2.112.10
Raia qua parte fel 2.31.60
Raia conuertitur solum tempore hyberno tom. 2. col. 175.40
Raiaum factus 2.112.50
Raiaum natatio 1.930.1
Raiaum piscatio 2.186.1
Raiaena vulgo aeris corpuscula tom.2. col. 502.10
Rami sunt, qui supra furculos nascuntur tom.2. col. 1567.1

Rana.

Rana inter cartilaginea 2.80.1
Rana inter cartilaginea vna eorum perfectum foras edit, & quare 2.345.1
Rana non viuipara 2.30.20
Rana quare animal non parit 2.337.50
Rana ubi habet pinnas 3.286.30
Rana coitus 2.89.30
Rana caiguus lien 2.31.30
Rana lingua sui generis est 2.72.40
Rana parus 2.116.20
Rana piscatrici ingenium in capiendis piscibus 2.185.40
Rana quid inguifabile parti superiori creditum, vt echinis 2.65.60
Rana vulua qualis 2.38.1
Rana coitum vt plurimum noctu agere visuntur 2.72.50
Rana lutaria apibus iniuriam inferunt tom.2. col. 192.50
Rana mares suam polygynem intra aquam reddunt, vt ciant ad coitum feminas tom. 2.72.40
Rana natura humidæ 2.418.30
Rana quomodo humore gaudet tom.2. col. 145.20
Rana quomodo intra aquam polygynem reddant 1.72.50
Ranaum femina maiores suis maribus tom. 2. col. 76.10
Ranaum ortus ex ouo qualis 2.345.10
Ranaum ouum vnum solidum, durumque est, vt foris seruetur ibidem.
Ranaum pullarum copia cur indicat annum grauem 2.418.20
Ranis cauda qualis 2.285.40
Raritas quare concilianda corpori sanando 2. 424.20. & seq.
Raro contingentia non sunt obseruanda tom.2. col. 49.50

Ratio.

Ratio boni & pulchri Naturæ operibus potius, quàm artis, coniuncta est, tom.2. col. 204.40
Ratio & mens aobis finis Naturæ tom.2. col. 892.40
Ratio in solo animæ intellectu gignitur tom.2. col. 921.40
Ratio principium pariter in rebus, tam arte, quàm naturâ constituendis 2.204.40
Ratio siue forma est id, quod superuenit compositis, simplicibus constans & inuariabili essentia 1.39.1
Rationis diuisio 2.890.30
Rationes ad constructa problemata tenentur tom. 1.355.20
Rationum quinque constructio, quibus ostendebatur infinitum esse tom.1. col. 453.30. & sequentibus.
De ratione recta 2.673.50. & sequen. & 2.963.1. & sequentibus.
De rationibus repetendis, & an multitudinem eius functionis participem esse oporteat 2. 796.20. & sequentibus. Ratio

I N D E X.

Ratiocinatio. Ratiocinandi species quæ tom. i. col. 235. 1. & sequentibus. De Ratiocinatione cyclica in tertia figura 1. 146. 0. & seq. De ratiocinatione ex oppositis tom. i. column. 153. 5. & seq. De ratiocinatione ex oppositis in secunda figura 1. 154. 1. & seq. De ratiocinatione falsa tom. i. column. 157. 4. & sequentibus

Raucedo, siue Raucitas.

Raucedine laborant stues, & qualis sit is morbus & qualiter à porcaris curetur tom. secundo, col. 162. 10. Raucitas quando hyeme accidit tom. secundo, col. 145. 40. 50. Raucitas quando pituitosis accidit tom. 2. 415. 40. Raucitas quomodo voce corrupta tom. secundo, col. 483. 1. Recentia omnia multum humoris extranei habent 2. 525. 30. Redargutiones sophisticas omnes in ignorantiam elenchi reuocatum iiri tom. i. 375. 10. & sequentibus. Redargutionum verarum, falsarumque numerus an reddi possit 1. 378. 50. & seq. Rediui infectorum genus gramine oriuntur 2. 95. 40. Rediuos habent boues, capræ, & oues tom. 2. 102. 10. Refractio vocis per similem angulum fieri solet 2. 483. 20. Refrigerata omnia deorsum feruntur tom. 2. 494. 20. Refrigerati magis, cur ab eodem calore vruntur atque dolemus 2. 462. 30.

Rex.

Rex apud Lacedæmonios secundum leges 2. 803. 20. Rex autum, vide Trochilus. Rex eorum, qui ab ipso reguntur, considerare debet commodum 2. 710. 10. Rex ex præstantibus per excellentiam virtutis sit, vel rerum gestarum, quæ sint à virtute, vel per excellentiam huiusmodi generis 2. 850. 20. Rex non verè quis 2. 710. 10. Rex prauus sit tyrannus 2. 710. 20. Regis amicitia erga subditos in beneficiis excellentia consistit 2. 711. 10. Regis & tyranni obiectum diuersum tom. 2. 851. 1. Regis Perfarum imperium admirandum 2. 1467. 1. Regem potentia instructum esse decet tom. 2. 806. 30. Reges apum genus apum gregale 2. 889. 40. Reges apum in genere immunes omni negotio, & eorum visus 2. 353. 40. Reges apum magnitudine præstant quasi ad prolem generandam corpus eorum sit institutum 2. 453. 50. Reges belli duces apud Lacedæmonios tom. 2. 779. 30. Reges belli duces, & rerum diuinarum administri 2. 804. 10. Reges Molossorum, & Lacedæmoniorum diu durauerunt 2. 854. 40. Reges pastores populorum 2. 711. 10. Reges populares facti 2. 778. 1. Reges quos esse perpetuos deceat tom. secundo, col. 302. 60. Regum apum consideratio in operationibus, & vita 2. 190. 30. 40. Regum apum primordium quale 2. 98. 30.

De Regis stipatoribus quedam tom. 2. 804. 50. & seq. De Regum speciebus 2. 803. 1. & seq. Regere plures non bonum iuxta Homerum 2. 816. 10.

Regia.

Regia gubernatio prima, & diuinitissima tom. 2. 711. 40. Regia munia 2. 1467. 10. Regia potestas ad tutelam præstantium virorum contra populum repta est tom. 2. column. 850. 20. Regia potestas apud Lacedæmonios limitata 2. 803. 20. Regia potestas optimatum gubernationi respondet 2. 850. 20. Regia potestas quæ 2. 793. 20. Regia potestatis quatuor species tom. secundo, col. 804. 50. De Regia potestate, quæ vnus est, omnium habentis potestatem, quod non sit secundum naturam neque in ciuitate libera dominari debeat, sed potius legem tom. secundo, col. 806. 50. & seq. De Regia Republica, & an magis expediat loco rectè gubernando, quam ceteræ formæ 2. 803. 1. & seq. Regium & ciuile imperium mentis in appetitum 2. 851. 40.

Regio.

Regionis custodia 2. 1096. 30. Regionis diuisio apud Milesios tom. secundo, col. 773. 50. Regionis optimæ, & de vrbs sit, & commo-ditate, conditiones nouem tom. 2. 872. 40. & sequentibus. De Regionis partitione tom. 2. col. 884. 10. & sequentibus. Regionum habitus quas afferunt affectiones animalibus tom. secundo, column. 495. 50. & sequentibus diffusè.

Regnum.

Regnum ab extrariis minus corrumpitur 2. 854. 1. Regnum duobus modis corrumpitur, ibidem. Regnum per amicos seruat 2. 855. 30. Regnum spontanea gubernatio est, ac maiorum propriè 2. 854. 10. Regna amplius non sunt, sed si qua sunt, monarchiæ, & tyrannides amplius sunt, ibidem. Regna per quæ seruantur, & quibus modis re-tineantur tyrannides tom. secundo, column. 854. 30. & seq. De Regni mutationibus, & tyrannide tom. 2. 850. 1. & seq. Regula indefinita rei indefinitæ 2. 672. 50. Regulis aut in montibus degit 2. 149. 1. ibidem. Regulis vermiculis alitur ibidem.

Relatio.

A Relatis locus 1. 261. 30. A Relationis vnitate locus 1. 282. 30. A Relatione superiorum generum locus ibid. A Relatione oppositis locus 1. 284. 20. A Relationum numero aequali tom. primo, col. 284. 60.

Relatiua.

Relatiua conuertuntur 1. 25. 20. Relatiua contrarietatem habent tom. primo, col. 25. 1.

Relatiua magis ac minus suscipiunt tom. i. co-lum. 25. 10. Relatiua quatenus naturâ simul tom. primo, col. 26. 40. Relatiua simul sunt naturâ 1. 26. 30. A Relatiuis locus 1. 304. 40. A Relatiui accidentis locus 1. 311. 20. A Relatiua specie locus 1. 284. 10. A Relatiuis penes casus similes locus tom. 2. 284. 40. A Relatiuis secundum casuum conuersionem locus 1. 284. 50. A Relatiuorum diuisione locus 1. 284. 50. Remedia multorum animalium aduersus in-commoda 2. 173. 10. & seq.

Reminiscencia, & Reminisci.

Reminiscencia arbitrari nostro non mouetur 1. 388. 1. Reminiscencia & memoria non solum tem-pore differunt, verum etiam re tom. primo, co-lum. 388. 40. Reminiscencia neque resumptio memoriæ, ne-que apprehensio est 1. 388. 50. Reminiscencia tenquam ratiocinatio quedam homini suppetit 1. 388. 70. Reminiscencia beneficio facilius reuocatur, quæ ordinem seruant 1. 388. 60. Reminiscencia modus tam veterum, quam re-centium, idem 1. 388. 60. Reminiscencia solus homo compos tom. i. 888. 40. Reminiscencia operam dantes ratiocinantur. se ante vel vidisse, vel inaudisse, vel alio sensu percipisse 1. 388. 50. Reminiscencia excellunt magis, qui ingenio acuto, docilique præstant 1. 388. 10. Reminiscencia qui valent, & memores non iidem 1. 388. 10. & 1. 388. 40. Per reminiscenciam celeriter colligimus, quæ crebra mentis agitatione compleximus 1. 887. 40. Reminisci in quo consistat 1. 887. 10. Reminisci memoriam consequitur tom. i. co-lum. 886. 30. Reminisci quid à disciplina differat tom. 2. co-lum. 886. 20. Remora piscis expes, & eius descriptio tom. 2. 30. 40. 50. A Remotione locus 1. 270. 10.

Renes.

Ren dexter omnibus minus pinguis, & quare 2. 253. 50. Ren dexter omnibus superior, & minus pinguis, & sicior 2. 17. 30. Ren dexter quibus tangitur à iccore tom. 2. 253. 20. Ren dexter sinistro superior, & quare tom. 2. 253. 10. Renis caui differentia 2. 17. 40. Rene altero vacans visum est animal tom. 2. 370. 1. Renes bipartiti 2. 150. 1. 20. Renes calculis, panis, & papulis laborare solent 2. 246. 50. Renes cuius gratia habeantur 2. 250. 60. & 2. 251. 40. & 2. 251. 10. Renes fecundum odorem reddunt, & quare ibi-dem. Renes hominum bubulis similes 2. 252. 50. Renes hominum non sunt æquales, vt renes ouium, ceterarumque quadrupedum ibi-dem. Renes maximè ex visceribus pinguescunt, & minus dexter, quam sinister tom. secundo, col. 10. 40. Renes munitur adipe vice carnis, & quare 2. 253. 40. Renes

I N D E X.

Renes nulla necessitate habeantur 2. 251. 40. Renes omnium pingues, atque obesi tom. 2. col. 442. 1. Renes pingues quare 2. 253. 20. 50. & circum-tantum est pinguedo 2. 253. 30. Renes quæ habeantur, & quæ non 2. 31. 10. & 2. 252. 50. 40. Renes quæ pingui res habent 2. 50. 50. Renes sanguine careant 2. 18. 1. Renum in cauo nihil sanguinis continetur tom. 2. col. 253. 1. Renum meatus in substantiam renum absumuntur 2. 8. 1. Renum morbus in homine quare difficulter cu-retur 2. 251. 50. 60. Renum natura quare calida 2. 253. 40. Renum pinguedo ouibus lethalis 2. 253. 50. Renum situs 2. 17. 30. Renum vitio laborantibus hominibus, si renes admodum pingues efficiantur, dolores acci-dunt lethales 2. 254. 1. Renum visus tom. 2. col. 250. 60. & 2. 251. 40. & 2. 252. 40. Renibus in omnibus inest cautum 2. 251. 50. A Renibus ad vesicam duo meatus insignes to-m. 2. col. 18. 1. Ad Renes pertinent meatus tam ex vena maio-re, quam ex aorta 2. 17. 40. De Renibus, & eorum officio. quibusque ani-malibus dati sint tom. i. column. 252. 30. & se-quentibus. Ex Renum medio venæ singule spinam præ-tereunt in vtranque abolètur coxam tom. 2. col. 18. 1. De reparatione 2. 664. 20. & seq. Reparationum signa 2. 152. 20. Reparationes iucunde sunt 2. 502. 30. Reptio, volatio, natatio, & ingressio, discrepant 2. 204. 20. A Repugnantibus locus 2. 328. 20. Reques & recreatio per iocos 2. 6. 60. Reques omnium quare noctu amplior, tom. 2. 479. 20.

Res.

Res eadem à contrariis efficitur 2. 439. 1. Res mista vsquequaque talis 2. 490. 20. Res praua facili ortu 2. 473. 30. Res quare loco suæ naturæ idoneo abundat 2. 448. 20. Res vna cum geminetur in oculis, cur in cate-ris sensibus fieri nequeat 2. 578. 30. Res vna oculis quando geminari videtur tom. 2. 278. 20. Res vna quare multa esse apparet vinolentis 2. 435. 30. & 2. 440. 10. 20. Rei cuiusque principium maximum est, quippe quod rei dimidium sit 2. 467. 50. Reinessentia, & forma priora sunt ratione, mate-ria, & generatione 2. 155. 50. Rei minoris principium minus 2. 467. 60. Res humanæ circulus 2. 507. 40. Res in immobili principium quiditas tom. 2. 329. 10. Res in minus principium circuitum, sequuntur rerum principium circuitum tom. 2. col. 30. 30. Res in omnium compositio triplex tom. 2. col. 25. 20. Resum quæ sunt, plura habentur principia, sed modo diuerso 2. 355. 10. Resum quarundam simpliciterum est demon-stratio tom. 2. col. 318. 60. Resus procul absentibus diffidere solemus to-m. 2. col. 51. 10. Resum generationes quam ob rem semper du-rent 1. 642. 30. & seq. Resum qui plures materias ponunt, eos affirmare quidem generationem ab alteratione dif-ferre, sed ex suis positionibus id defendere nõ

& sequen. & 2. 822. 1. & sequen. & 2. 873. 20. sequen. Quo pacto ea, quæ Respublica appellatur, con-stituitur ex paucorum potentiis, & popularis, quamvis specie differat, & de modis multio-nis 2. 820. 20. & seq. De Republica optima quomodo se gerat erga vnum illum excellentem virtute tom. 2. col. 801. 30. & seq. Ad Respublicam optimam, pertinetque virtu-tem contemplatiuam, & à quo primum in-stituitur Respublicæ sit scientia tom. 2. col. 891. 50. & seq. De Republicæ optima dispositione, placitis aliorum, & officio legislatoris tom. 2. column. 875. 1. & seq. De Republicæ partibus, consiliis, magistrati-bus, iudiciis, & cõsultandi potestate, & mem-bris eius 2. 826. 40. & seq. De Reipub. speciebus 2. 110. 1. & seq. Reipub. loptimatem instituentes, & autori-tatem omnem ducibus tribuentes, accufandi sunt 2. 824. 20. & seq. Reipubl. vtrum magis expediat ab vno opti-mo regnan à legibus tom. 2. column. 804. 40. & sequen.

Respiratio.

Respiramus vbi vehementer, cur iterum respi-rare nequeamus 2. 587. 20. Respirantes quare minus audiunt tom. 2. col. 385. 50. Respiratio non nihil strepitus mouet, tom. 2. col. 487. 60. Respirationis initium à pulmone est, tom. i. col. 959. 10. Respirationis motus in qua parte sit sensus alii-quo vsque manifestum 1. 269. 60. Respiratione num pulsus prior statuendus tom. 1. 970. 40. Pro Respondentis introductione loci 1. 345. 1. & seq. Pro Respondente loci 1. 348. 10. & seq. De Respondentis apparenti solutione 1. 389. 50. & seq. Respondenti in se ipsum præargumentandum 2. 350. 40.

Respublica.

Respublica bello intentis & cõsultantibus com-mittenda 2. 883. 20. Respublica stabilitur mediocrium multitudi-ne 2. 822. 60. Respublicæ definitio 2. 791. 50. & seq. Respublicæ Lacedæmoniorum gubernatio per-missa 2. 775. 30. Respublicæ mutata fortuna 2. 837. 1. Respublicæ quæ sunt delicta, & quæ honorem comparant 2. 566. 40. Respublicæ quantas facultates esse oporteat 2. 772. 40. Respublicæ specie mutata, an pactum mutare liceat, veluti si quis debeat centum aureos an retinere possit circa iniquum, si mutata sit Respublica in aliam formam tom. 2. col. 787. 50. & seq. Respublica transgressio quæ deterrima tom. 2. col. 811. 30. Respublicam Lacedæmoniorum quidam po-pularem cur dicant 2. 819. 1. Respublicarum corruptio vt fiat tom. 2. col. 1096. 50. Resum publicarum mutatio propter verecun-diam absque seditione 2. 817. 10. Resum publicarum mutationes tom. 2. column. 753. 10. De Republica ea, quæ nomine generis Respu-blicæ peculiariter appellatur, tom. 2. col. 819. 10. & seq. De Republica optima tom. 2. column. 806. 40.

In Repub. qui versantur, quibus operibus partici-pare possint 2. 833. 10. & seq. Respublici comparatio 2. 781. 10. & seq. De Resum publicarum cõseruatione modi vi-ginti 2. 845. 40. & seq. Quod causa diuersitatum Respublici sit di-ueritas partium ciuitatum. Sunt diuites, & pauperes, bellicosi & imbelles, nobiles, igno-biles, opifices, mercatores, agricolæ, & id ge-nus. Quod prisci falso opinabantur deas esse Respublicas, precipue optimatū & paucorum potentiam, & has ceteras reduci. Et quæ sit propria de Respublicis sententia 2. 811. 20. & sequen. De Resum publicarum diuisione, & definitioni-bus, & de earum transgressione 2. 793. 1. & sequentibus. Quæ formæ Resum publicarum minimum du-rant, veluti tyrannis est tom. 2. col. 858. 30. & sequentibus. De cuius mutatione Respublicæ, & de earum inæqualitate, & æqualitate, & iusto, & stabili-tate 2. 833. 30. & seq. De Resum publicarum numero & formis 2. 110. 1. 20. & seq. Quod Resum publicæ plures sint modi, quàm quæ expertæ sint, & cause cognoscuntur ex enumeratione partium ciuitatis quas recen-set, veluti nobilium ac plebis: species popu-laris gubernationis nascuntur quinque tom. secundo, column. 813. 20. & sequentibus. De Resum publicarum speciebus, transgressio-nibus, sensu, potestate tom. 2. column. 812. 0. & sequentibus. De Respublicis tom. secundo, column. 747. 30. & sequentibus. De locis Respublicis accommodatis 2. 885. 60. & sequentibus. Quod quæ Respublicis, paucorum potentis, & popularibus gubernationibus conueniant, considerandum sit tom. i. column. 85. 20. & se-quentibus. Quod Plato Respublicas in quinque species dig-esserit libro de Republica & quod qua-tor sint Aristocratia. optimatūve poten-tiæ species tom. secundo, column. 818. 30. & se-quentibus. De Republica optima Socratis, differens mul-titudine, æqualitate, sufficientia tom. 2. col. 761. 40. & seq. De Republica Socratis, eiusque improbatio. tom. 2. col. 763. 40. & seq. De nonnullis incommodis Respublicam So-cratam sequentibus tom. i. column. 765. 40. & sequentibus.

I N D E X.

De Republica Platonis, & quae Socratis secunda Republica dicitur tom. secundo, column. 768.40. & seq.

Ridentem calidiorum spiritum emittunt, flentes frigidiorum 2.481.10

Roris & pluuiarum differentia 1.705.20.30

Rufus sternutamento quare sedari nequeat tom. 2. col. 582.50

I N D E X.

Rufus sternutamento quare sedari nequeat tom. 2. col. 582.50

Salax genus animalium, & genitalis feminis copiosius effundens, oculus senescit, & quare 1.942.10

Salax genus animalium, & genitalis feminis copiosius effundens, oculus senescit, & quare 1.942.10

I N D E X.

Sanguis dilutus, morbosus 2.464.10
Sanguis dormientibus deſerit partes exteriores, ſubitque interiores, ita vt adactò caultello non aque effluere poſſit, tom. ſecundo, colum. 71.60
Sanguis è naribus cur homini tantummodo ex omni animantium numero deſiuit tom. 2. 465.50
Sanguis eſt, qui corpora noſtra calore iungit naturæ 2.209.40
Sanguis ex aqua & terra miſtus eſt tom. ſecundo, col. 248.30
Sanguis quomodo differt ab aqua in calore 2. 219.30
Sanguis ex quibus potiffimum partibus profuit 2.248.30
Sanguis exſanie fit per concoctionem, ex ſanguine adeps 2.52.1
Sanguis ex vino ſuam originem ducit, tom. 2. 247.30
Sanguis fibræ detractis incongelabilis manet 2.222.40
Sanguis ſceminis nigrior, & craſſior, quam maribus 2.52.1
Sanguis homini tenuiffimus, ac mundiffimus 2.51.40
Sanguis in adipem & ſeuum tranſit, quando concoquitur 2.223.40. & 224.20
Sanguis in alio vſlo, niſi in corde, præter venas continetur 2.51.10
Sanguis in corde, ac venis, quaſi vaſis continetur 2.244.50. & à corde ad venas deriuatur, & non contra 2.244.50
Sanguis indurto valere vndique effluit tom. 2.244.50
Sanguis in ſpeciem ſanie quando diluitur 2.51.50
Sanguis integer dulcis eſt 2.161.40
Sanguis integer ſi bona aſſumuntur alimentis, ſi praua, viciioſus 2.211.40
Sanguis inter venas omnium animalium palpatur, pulſuque ſimul vndique mouetur tom. 2.51.50
Sanguis licenſorom corruptus tom. ſecundo, col. 464.10
Sanguis materia corporum, & vſus tom. ſecundo, col. 341.10
Sanguis menſtruus 2.52.10
Sanguis ne gela calor obſtat 2.228.1
Sanguis neceſſarius & communis omnibus ſanguineis animalibus 2.51.10
Sanguis non aduentitius, ſed vernaculus, atque intimus in omnibus integris atque impuridis habetur
Sanguis non omnis continet fibras tom. ſecundo, col. 222.1
Sanguis omnis continetur in venis, præter exiguum, qui in corde eſt tom. ſecundo, columna 39.10
Sanguis omnibus vltimum alimentum tom. 2.222.50. & 2.224.20
Sanguis optimo habitu qualis 2.51.20
Sanguis oritur primum in corde, antè, quam totum corpus formetur tom. ſecundo, colum. 51.50
Sanguis pars ſimilans, & communis tom. 2. col. 38.70
Sanguis pars ſimilans humida 2.117.50
Sanguis parte inferiore craſſior, & atrior eſt, quam ſuperiore 2.51.40
Sanguis per totum corpus deriuatur, & pulchra ſibi analogia de hortis rigandis, & fabrica 2.247.50.60
Sanguis potentia corpus, & caro tom. 2. 48.1. & quare materia corporis tom. 2. 222.50. & 2.247.40
Sanguis putrefcens pus redditur, quo demum concaleſcente, portus, id eſt, roſus lapis conſtitit 2.52.1
Sanguis putrefcit, qui à ſuo fonte eſt remotus 2.228.1

Sanguis quare conceptaculum habet tom. 2. 244.20
Sanguis qui ſe excrementis cerebri imiſciuit, quali in ſaniam degenerat tom. ſecundo, colum. 465.60
Sanguis quibus dilutus nimium eſt, ea timidiiora ſunt 2.222.20
Sanguis quomodo calidus 2.219.50. & cur humidus, & calidus 2.247.20
Sanguis quorum concreſcit extra corpus tom. 2.52.0
Sanguis quorum fibræ multæ & craſſæ eſt referat, hæc terrena amplius conſtante natura, & animoſa, iracunda, proindeque ſubrunda ſunt 2.222.50
Sanguis quorum non concreſcit tom. ſecundo, col. 44.20
Sanguis roboris efficacior, qui craſſior, & calidior eſt: vim autem ſentiendi, intelligendi que obinet plenior, qui tenuior, atque frigidior eſt tom. ſecundo, columna 218.10
Sanguis ſenſu caret 2.51.10. & 2.223.30. & quare 2.231.0
Sanguis ſiccior redditur ſeparatus à natura eorum in quibus continetur tom. ſecundo, col. 220.60
Sanguis ſi immodicè humeſcit, morbus inſeſtat 2.51.50
Sanguis ſine vena eſſe non poteſt tom. ſecundo, col. 248.10. & quare animalibus datus col. tom. 221.40
Sanguis ſi viciatus eſt naturâ vel morbo, atrior cernitur 2.51.20
Sanguis ſolus humorum ſpartus per torum corpus animalium 2.51.50
Sanguis ſpiffari non poteſt fibræ priuatus tom. ſecundo, col. 44.20
Sanguis tactus ſenſum mouere non poteſt tom. ſecundo col. 221.50
Sanguis tauri, vide Tauri ſanguis
Sanguis tauri & aſino craſſiffimus, & nigerrimus 2.51.40
Sanguis taurorum omnium celerrimè coit, & dureſcit 2.222.40
Sanguis vbi tenuis & ſpumofus fit tom. ſecundo, col. 40.1
Sanguis venas habet vaſa & conceptacula tom. ſecundo, col. 51.10. & tom. ſecundo, col. 51.40. & col. tom. 321.20
Sanguis viciatus quiſque integro tenuior redditur 2.465.50
Sanguis vltimum alimentum animalis tom. ſecundo, col. 316.1. & eodem tom. columna 325.20
Sanguis vnde mittendus in dorſi, & coxarum dolore 2.40.20
Sanguis vnde mittendus in lumborum & reſtium doloribus ibidem
Sanguis vnde mittendus, ſi quid circa ventrem inſeſtat 2.139.60
Sanguis vnus animatur, & ſeruet, quando, vita ſeruatur 2.51.0
Sanguinis copia calor eſt iudicium, tom. ſecundo, col. 249.50
Sanguinis copia quibus, & quibus non tom. ſecundo, col. 51.30
Sanguinis differentiæ 2.118.10
Sanguinis differentiæ multum faciunt ad mores & ſenſus 2.222.50
Sanguinis diſcrimen ſecundum ætates tom. ſecundo, col. 52.20
Sanguinis è naribus profluum vnde tom. ſecundo, col. 12.1
Sanguinis & venarum ignorationis quæ eſt caufa 2.39.1
Sanguinis & venarum principium natura tom. ſecundo, col. 38.60
Sanguinis minus per ſumma corporis ſceminatur eſt: plus enim parte inferiore continetur 2.52.10

Sanguinis miſſio ex flexu interiore brachij dextræ, quare dolores iccoris leuat tom. ſecundo, col. 41.20
Sanguinis origo & principium cor tom. ſecundo, col. tom. 245.30. & tom. ſecundo, columna 378.30
Sanguinis profluum è naribus, vt plurimum non eſt mulieribus, quando menſtra profluunt 2.399.40
Sanguinis profluua accidunt ex venis vt ex alio profluuium tom. ſecundo, columna 308.20
Sanguinis proſuſo è naribus, vide etiam E naribus ſanguinis proſuſio
Sanguinis proſuſione puerorum caput conſtitatur 2.417.1
Sanguinis quibus partum hæc ad interitum ſunt opportuniiora 2.223.40
Sanguinis ſi multum eſt, anima deſicit, ſi nimium, vita inerior tom. ſecundo, columna 41.0
Sanguinis ſynceri, ſalubriſque ſecſioſo reſolue-re poteſt 2.306.10
Sanguinis tenuitas, & munditia in terreno non eſt 2.223.10
Sanguinem alij inter calida, alij inter frigida annumerant 2.218.50
Sanguinem animam eſſe, Crytias, & alij quidam dixerunt 1.787.50
Sanguinem omnibus & communem, & neceſſarium eſſe animalibus ſanguineis: de quo ſanguinum varietate tom. ſecundo, col. 51.10. & ſeq.
Sanguinea paucum, quamvis purum habent præpinguia omnia 2.51.40
Sanguinea è naribus effluente, cur aquam frigidam in faciem inſundimus 2.583.50
Sanguinea prædita animalia que 2.31.1
Sanguinea vitioſa, & excreſcente, proſuuium, vel è naribus, vel per infera matricis mouetur, aut varices ſunt 2.52.1

Sanguinea.

Sanguinea animal pariunt, aut ouum, niſi omnino improba ſint 2.514.50
Sanguinea omnia grefſilia, quomodo bipartita 2.247.30
Sanguinea omnia quare primum cor poſſident 2.320.10
Sanguinea omnia ſemine procreantur, vide ſec. ea que per coitum oriuntur tom. ſecundo, col. 3.4.10
Sanguinea omnia venarum initia habent tom. ſecundo, col. 43.20
Sanguinea ouipara mæmmis carent tom. ſecundo, col. 231.50
Sanguinea ouipara non nidantur tom. ſecundo, col. 280.0
Sanguinea ouipara palpebram ſuperiorem non mouent ibidem
Sanguinea ouipara partim quadrupeda, & partim expeda 2.280.1
Sanguinea ouipara quare collum habent tom. ſecundo, col. 281.30
Sanguinea quæque quaternis notis mouentur, non pluribus 2.283.20
Sanguinea quæ vlcera habeant tom. ſecundo, col. 260.30
Sanguinea qua ratione ab exanguibus differunt 2.30.60
Sanguinea ſemen aperit emittunt tom. ſecundo col. 258.60
Sanguineorum extrema lenta, & pinguia tom. ſecundo, columna 330.10

Sanie.

Sanies quid 2.52.30. & 222.60
Sanies pars communis 2.38.50
Sanies pars ſimilans humida 2.117.50
Sanies

Saniam continent nonnulla fibræ 2.44.10
Sanitas.
Sanitas bonum tom. ſecundo, col. 110.30
Sanitas corporis virtus tom. ſecundo, col. 1098.40. & 2.1100.40
Sanitas cur neminem ſanare poteſt tom. ſecundo, col. 458.20
Sanitas fieri poteſt ſponte, vt arte 2.105.30
Sanitas mediocritas quædam eſt 2.413.40
Sanitas præſtantiſſima res eſt 2.987.50
Sanitas quies eſt 2.458.20
Sanitatis cauſæ, elementa 2.219.1
Sanitatis ratio diligentiùs habenda, cum tempo-ra euariant 2.413.50
Sanitati & robori non idem habitus eſt idoneus 2.461.10
Sanitati ſi deſinierit Medicus, rationes & cauſæ rei quam facit reddere ſolet tom. ſecundo, columna 204.40
Sani.
Sani cur voce graui reſpectu ægrotantium 2.480.1
Sani quare mutato tempore ægrotare incipiunt 2.412.40
Sani qui eſſe ſolent, aut non ægrotant, aut preſi morbo celeriter obeunt, & quare tom. ſecundo, col. 419.30
Sanis cohabitans cur nihilo ſanior efficitur, iuſto autem iuſtior 2.564.110
Saperis piſcis optima, cum grauida tom. 2. col. 168.10
Sapere, & intelligere, diuinæ eſt mentis tom. ſecundo, columna 274.30
Sapientia.
Sapientia naturâ nemo tom. 2. col. 682.30
Sapientia non ſolum eaſcere, que ex principis cognoscuntur, ſed etiam circa principia dicere vera debet 2.678.40
Sapientia iuxta naturam, veritatè que dicunt 1.384.30
Sapientia honoratorum exempla 2.1153.10
Sapientiora animalia ea ſunt, quibus ſanguis tenuior, & mundior 2.222.10
Sapientia.
Sapientia circa principia eſt 2.945.10
Sapientia circa que verſatur tom. ſecundo, col. lum. 946.10. & 2.1127.0.60
Sapientia & prudentia quatenus differant 2.496.1
Sapientia ex ſcientia & mente conſtituitur 2.945.50
Sapientia felicem efficit 2.683.20
Sapientia ipſius ſinis & boni eſt 2.1289.40
Sapientia non eſt ſenſus 2.1270.40
Sapientia oum vellis 2.682.50
Sapientia quare maximè diuina 2.1272.20
Sapientia ſcientiarum exactiſſima 2.678.40
Sapientia ſcientia eſt, & intellectus tom. 2. col. lum. 678.40
Sapientia ſcientia eorum rerum eſt, que ſummis afficiunt honoribus 2.678.50
Sapientia vtrum ſcientia vna an plures, queritur 2.1381.50
Sapientia eſt de manifestis cauſam querere 2.1183.20.
Sapientia in inquirendæ qualis debeat intentio eſſe 2.1272.20
Sapientia poſſeſſio non humana eſt tom. 2. col. lum. 1272.1
Sapientia quare nulla poſita ſunt præmia 2.573.50.60
Sapientiam non querere indignum homini 2. 1272.10

I N D E X.

Sapientiam virtutem eſſe probatur tom. 2. col. lum. 946.10
Sapientia deterior prudentia 2.946.10
De ſapientia 2.678.30. & ſeq.
De ſapientia atque prudentia veritate tom. ſecundo, columna 682.50. & ſequentibus
Sapor.
Sapor affectio eſt partis deguſtatricis tom. 1. col. 861.50
Sapor auferus vnde 2.526.30
Sapor in aqua habetur 1.870.40
Saporis & Odoris eadem eſt affectio tom. 1. 867.10
Saporis ſenſus cibi gratia adhibitus eſt 2. col. 237.20
Saporis ſenſum habent omnia animalia ouiparâ 2.280.30
Sapores cur non moribus ſimiles 2.514.40
Sapores ex concretionem dulcis & amari coſciuntur 1.808.50
Sapores ex ſemine 2.525.20
Saporum genera in ſtipibus cur maxime creentur 1.808.1
Saporum genera vnde oriuntur 2.525.30
Saporum ſenſum lingua mouet 2.280.20
Saporum ſpecies 1.816.1
De ſapore, & guſtu 1.815.1. & ſeq.
Sappho quid reſponderit Alceo dicenti: Vellum tibi aliquid dicere, ſed pudor impedit tom. ſecundo, columna 1107.20
Sarda piſcis.
Sarda bis anno parit 2.83.10
Sarda vna cum Pontum adit, & videtur, & capit, ſed exiens nunquam viſa tom. ſecundo, col. 155.60
Sardæ ex ſardinis oriuntur 2.118.10
Sardæ ſole ſubeunt Iſtrum amnem, & inde in Adriam ſinum deſtuunt ſiſto flumine per abditum terræ meatum, & quo argumento id fiat 2.156.1
Sardina ex membradibus gignuntur tom. ſecundo, columna 118.10
Sargus piſcis.
Sargus fodere poteſt tom. 2. col. lum. 147.50
Sargus menſe decembris coit, & fert vterum dies triginta 2.118.60. & 2.84.1
Sargus Mulli reliquias ſequitur 2.147.50
Sargus quo tempore parit 2.83.60
Satherium animal victum etiam ab aquis petit 2.151.20
Satietatis comes Venus 2.474.20
De eo quod ſibi Satis tom. ſecundo, columna 970.20. & ſeq.
Satyria morbus faciei, & vnde 2.167.1
Satyrium animal victum ab aquis petit tom. 2. col. 151.20
Satyro Clazomenio ad maledicendum propenſo aures obturratæ fuerunt, vt de re ageret tom. ſecundo, columna 439.50.60
Saxatilia.
Saxatile genus piſcium omne apud Cretam inſulam fatis pingueſcit 2.155.30
Saxatiles coniuugium mares cum ſceminis conuoluntur, quomodo & fertificare ſolent tom. ſecundo, col. 157.20
Saxatiles piſces bis anno pariunt, excepto Mullo 2.83.10
Saxatillum omnium piſcium ſceminæ maiores ſuis maribus 2.76.10
Scabies cur contagiola tom. ſecundo, col. 458.50. & ſeq.
Scabies magis quam lepra cæteros afficere po-

teſt 2.459.10
Scamander amnis flatus oues reddere creditur, & quare Xanthus ab Homero dictus tom. ſecundo, col. 49.1
Scamonea magis aluum ſoluit 2.422.40
Scamonea quare ventrem inferiorem mouet 2.421.40
Scamonea ſi largè fumatur aluum ſoluit, & ſi parce fumatur, & verus ſit, veſicam, & quare 2.422.40
Scapulae dorſi pars 2.13.1
Ex ſcapulis ligna animi tom. 2. col. lum. 132.60
Scarabeus.
Scarabeuſtaurus vnde gignitur 2.65.10
Scarabeus piſcis litoralis 2.155.20
Scarabei coeunt, & generant, ſed non ſui generis animal 2.298.20
Scarabei exuunt ſenectutem 2.159.10
Scarabei infecta pennata 2.55.60
Scarabei pilularij vnde oriuntur 2.95.40
Scarabei quomodo coeunt 2.82.1
Scarabei vaginipennes 2.730. & 2.684.40
Scarabei virides, qui & gallericæ vocantur, vnde gignantur tom. ſecundo, col. 95.40
Scarurus piſcis.
Scarurus inter piſces non eſt serratis dentibus 2. 30.10. & 2.259.20. & ideo ſolus ruminat 2. 34.30. & 2.147.50. & 2.157.40
Scarurus quot branchias habet tom. ſecundo, col. 0.1
Scarurus veſitur alga 2.147.10
Scarurus appendices plures 2.34.40
Scarurus vacat Euripus tom. 2. col. lum. 187.1
Scena.
Scena heroum facta, dictaque ſimulat tom. ſecundo, col. 519.10
Scenis qui familiariores concentus ibidem
In ſcena nullus antitrophei vſus tom. ſecundo, columna 512. linea 30
Schadones.
Schadones crabronum & veſparij quando ſunt, & crefcunt 2.99.20
Schadones, id eſt, ſoboles apum, optimæ ſunt, cui melliciferat 2.98.20
Schadones quando ſine pennis & cruribus procedunt, & quando non 2.98.30
Scientia.
Sciendi ratio animi quiete conſtare videtur 2. 564.20
Scientia duplex eſt, ſicut & ipſum ſcire: quorum aliud potentia, aliud actus eſt tom. ſecundo, col. 426.40
Scientia eius eſt, quod ſemper, aut plurimum eſt 2.1390.40
Scientia ex quibus conſtat tom. ſecundo, col. 1426.10
Scientia in ſtrumentum mentis 2.572.10
Scientia Naturalis, vide Naturalis ſcientia.
Scientia non eſt accidentis tom. ſecundo, col. 1390.20
Scientia omnes opera noſtra ſunt 2.572.1
Scientiarum ſpeculatarum genera tria 2. col. 1389.50
De præceptis in vnaquaue ſcientia obſerandis 2.608.10. & ſeq.
De dignitate ſcientiæ, de anima, & de difficultate eius 1.783.1. & ſeq.
De ſcientia demonſtratiua tractantem conueniebat, non ſolum ipſius exponere generationem, ſed eorum quoque, que ipſam turbant ſolent, explicat modum. Turbat autem eâ ignorati

I N D E X.

ignoratio affectionis, quæ tñ dicitur, vbi quis... Scientia, primam figuram maximè esse accom-

Scurra de genere monedularum 2.181.10 Scythia, & Scythia. Scythæ pilo sunt promisso, & simpliciter tom. 2.

Scombriferae. Scombriferae gregales sunt 2.171.10 Scombrifera mensis Februarii post Idus coeunt, par-

Sebum & adeps finis concoctionis probè sanguineæ 2.253.30 Sebum & adeps si non excefferint, profunt, si

Scorpio. Scorpio inter insecta longo spiculo armatur 2.67.40 Scorpio piscis parit bis in anno 2.83.10

Sebi ab adipe differentia 2.213.1 Sebi consideratio, & quomodo differat ab adipe

Scrofa. Scrofa vbi peperit, primam mammam primo porco præbet 2.122.30

Segnes quibus frons magna 2.9.40 Semen. Semen Aethiopum minimè nigrum est, contra

Scrotum. Scrotum metuentibus sursum conuallitur 2.160.60

Semen hominis igne planè liquefit tom. 2. col. 445.10 Semen hominis quod fecundum, & quod infecundum

Semen asini quare frigidum 2.316.40 Semen à vulua quibus mulieribus decidit tom. 2.336.10

Semen in vtero firmatur, mouet excrementum feminae eodem motu quo ipsum mouetur 2.321.10

I N D E X.

evenit & animalibus, & plantis 2.305.1 Seminis emissio est principium, & finis prolis

Secundo, 523.1.10 Cum femine vna excrementi aliquid semper exit 2.448.30

I N D E X.

Sensibus caro litescit 2.460.10
Sensibus pili augetur, & vngues 2.48.30
De sensum affectibus, & habitibus tomo secun-
do, columna 11.41.10. & sequentibus

Sensuere.

Sensuere piscibus, atque extrinatis, squa-
mae diuiores, & crassiores efficiuntur 2.48.30
Sensuere celeriter quae valde pinguescunt 2.
213.30
Sensuere celeriter mares salaces 2.134.10
Sensuere celeriter mulieres, quae frequentius pa-
riunt ibidem
Sensuere quare tardius qui loca incolunt edita
& aperta, & qui caua & palustraria tomo
secundo, columna 426.10

Seniores.

Seniori honor tribuendus, qui ad aetatem accom-
modatur, assurgendo, locoque cedendo, & tra-
hibus 2.78.20
Seniores cur amplius mente valeamus, iuniores
oculus distimus 2.415.40
Seniores si vino se inebriaerunt, cur minus min-
guunt, quam iuuenes 2.441.10.20
Seniorum corpus quare vibricatum tomo secun-
do, col. 464.10
Seniorum sententiarum demonstrationum instar
2.681.40
Senioribus quare cutis magis nigrescit, & nati-
uae cicatrices atriores, quam iunioribus 2.
464.10. & 2.522.40
Senium vespera vitae, aut occasus 2.1230.30

Sensibile.

Sensibile exuperatio cuiusuis sensus destruit in-
strumentum 1.840.10
Sensibile quod quoddam corpus medium, praeter
quatuor elementa ponunt, eos peccare, quod
Platonis in Timaeo opinio non sit suffi-
ciens 1.661.10. & seq.
Sensibilia non corrumpunt nisi tractu iuncta
1.840.1
Sensibilia omnia semper mutari 2.1388.20
Sensibilia sincera ad rationem reducta iucunda
sensui 1.825.40
Sensibilem omnium cur solum id meritis obti-
net, quod obuium auribus esse potest tom.
2.114.10.20
Sensibilem scientia deficiat, sensu deficiente 1.
194.10. & seq.
Sensibile locus tomo primo, column. 298.30

Sensilia.

Sensilia aliqua esse communia, aliqua propria,
aliqua per se, aliqua per accidens tom. 2. col.
808.40. & seq.
Sensillum exuperantia omnibus sensibus offi-
cere, & alia 2.813.40. & seq.
Sensillum rerum quod necesse sit loca finita esse
& determinata 1.564.20. & sequentibus
Sensillum vnum quodque ita in suum locum fer-
ri, ut ad speciem tom. 1. col. 618.50. & sequen-

Sensitivum.

Sensitivum facultas in somno imperfectior 2.
996.60
Sensitiva sonorum facultas ad aere referatur 1.
864.20
Sensitivum non est sine corpore 1.830.10
Sensitivum ratio diuersa est a ratione principij opi-
nandi 1.801.50
Sensitivum principium in anima vnum, & idem
numero rerum omnium 878.20

Sensorium.

Sensoria in parte priori corporis tantam tom.
2.31.10
Sensoria partes in quibusdam late patent tom.
2.67.1
Sensoria sedes geminarum, & quare tom secundo,
col. 231.20
Sensoria partes singulas singulis elementis ut
tribuntur Naturae interpretes, & quare tom.
2.216.60
Sensoria vnumquodque bipartitum tom. 2.
259.10
Sensorij sinceritas est causa tum soni, tum odo-
ris exquisiti 2.386.1
Sensoriorum corpora ex materia sincerissima
2.31.40
Sensorium singulorum vnum commune sen-
sorium 1.945.30
Sensorium sincerum minimeque terrenum
homo habet 2.386.20

Sensus.

Sensus actus singularium est 1.808.10
Sensus alteratio quaedam 1.806.60
Sensus animalium ex natura 2.1269.30
Sensus cognitio quaedam est 2.312.20
Sensus distinguit animalia a tantum viuentibus
2.312.30
Sensus ea parte est qua animal mouetur tom.
2.223.30
Sensus & sensibile eiusdem contemplationis 2.
207.20
Sensus an alius quispiam sit, praeter quinque ex-
positos 1.323.1. & seq.
Sensus initium ab eadem parte a qua etiam
morsus 1.894.30
Sensus hominis quando suo fungitur officio 2.
574.20
Sensus nullus sapientia est 2.1270.40
Sensus omnibus contingit per partes similes
2.216.50
Sensus omnis vnius certi generis ibid.
Sensus partes sensoriae 2.114.20
Sensus princeps in animantibus sanguine praer-
dis in parte media 1.647.20
Sensus principium in corde 1.894.30
Sensus nullus dexter suo sinistro praestantior, &
quare 2.577.40.50
Sensus quid 1.818.40
Sensus qui ut actus est, quid 1.191.40
Sensus ratio quaedam est 1.825.50
Sensus sensibilium forma 1.834.10
Sensus vitae illustrandae causa est 2.1558.20
Sensum ab intellectu differre probatur tom.
1.827.20
Sensum esse passionem quandam tom. pri-
mo, col. 806.50. & seq.
Sensum & intellectum vereres idem esse existi-
marunt 1.626.60
Sensum mobiliorum habent, quorum humor
tenuior, & sincerior 2.222.10
Sensum ratio comitari debet 2.29.10
Sensu aliquid prius mouens ipsum tom. secun-
do, col. 1308.10
Sensu a natura deficiente, scientiam quoque pro-
priorum sensibilem illius deficere, qui mo-
dus alius ignoracionis est tomo 1. col. 194.
20. & seq.
Sensu an eodem quo sentimus, sentire nos per-
cipiamus 2.314.30. & seq.
Sensu hebeti quae sunt, & quae eo valent tom.
2.246.10
Sensu maxime omnium homo valet tom. se-
cundo, col. 236.20
Sensus ad elementa ut referantur a quibusdam
1.861.10
Sensus non nulli ad cordis principatum, non nul-
li ad cerebrum pertinent 1.947.40
Sensus quare lactia afficiuntur 2.419.40

Sensum consideratio in animalibus 2.68.30.
& sequen.

Sensum communia, hoc est, sensum recipere sine
materia res sensiles. Item non propria pati
sensum 1.813.30. & seq.
Sensum nonnulli quare in capite locati tom. 1.
col. 274.10
Sensum principium, cordis locus tom. 1. col.
23.30
Sensibus quibus maxime afficiuntur bruta tom.
1. col. 162.10
De sensibus, & sensibilibus, liber 861. in d. & seq.
In quo differat sensus ab intellectu 1.316.10. &
sequentibus.
Quod in sensu voluptas & dolor est, hoc in in-
tellectu esse bonum & malum. Item quan-
do, & quo modo tam sensus, quam intellec-
tus profectatur aliquid, aut fugiat tom. 1.
col. 83.40. & seq.
Sensibilis anima & intellectualis prius poten-
tia, quam actus habetur 2.310.20

Sententia.

Sententia quid 2.681.1. & 2.1147.40. & 2.1205.1.
& 2.1337.60. & 2.1338.50
Sententiarum correctiones 2.148.50
Sententiarum species quatuor 2.1147.60
De sententia tractatus 2.682.1. & seq. & 2.1147.
30. & seq. & 2.1205.1. & seq.

Sentire.

Sentire an eadem vis quae alterandi tom. 2. col.
207.20
Sentire genera quinque 2.562.20
Sentire instrumentum non potest terrenum
esse 1.839.20
Sentire instrumentum omnibus animalibus
in esse oportet 2.167.50
Sentire officium sanguinis calidioris agita-
tione intercipitur 2.230.50
Sentire virtus cui parti est delegata tom. 2. col.
231.1
Sentire vis in aliqua corporis parte habet
principium 2.163.20
Sentire vis nullius partis exanguis est tom. 2.
231.1
Sentire vis quibus animalibus inest 2.68.30.
& sequen.
Sentire omnem vigilare, & contra tom. 1.
891.30
Sentire actus, & potentia 1.801.20
Sentire affici est 2.177.40
Sentire & sapere idemne 1.826.60
Sentire homo procul minime omnium anima-
lium potest 2.186.20
Sentire nec animae nec corporis proprium mu-
nus 1.821.40
Sentire nullum inanimatum corpus potest ibi-
dem.
Sentire possunt partes tantum modo quae sangui-
nem obtinent 2.223.10
Sentire contraria simul non possunt tom. 1. col.
876.20
Sentire simul complura possint, necne tom.
col. 887.10
Sentire, ut sic loquar, vnius homo tom. 1. col.
877.50
Sentire plenus, quae sanguinem tenuiorem, &
frigidiorum habent 2.218.50
Sentire quae procul possunt 2.386.60
De vi sentendi generatim tom. 1. column. 87.
50. & seq.

Sepia.

Sepia a Iolligine differt quatenus latior tom.
col. 57.1
Sepia an mutet colorem 187.30
Sepia exanguis 2.6.30
Sepia. 1.

Sepia habet intus partem duram, quam vocant
sepium 2.17.40
Sepia ita tridente, max. feminam iuuat, femina
mare percussio fugam arripit tom. secun-
do, col. 168.60
Sepia in bina augeat cubita 2.57.1
Sepia inter mollia plus continet atramenti, &
ubi, & quare 2.264.10. & quando effundit 2.
264.1. & ubi habet 2.264.10
Sepia mas aspergit oua feminae suo genitali fe-
mine 2.115.40
Sepia mollium astutissima in atramento suo
fundendo 2.187.10
Sepia nare tantum potest 2.271.50
Sepia oua quae peperit, assoluta fouet tom. 2.
col. 93.30
Sepia parit omnibus anni temporibus, & quid
mas agit 2.84.30
Sepia pedibus & pinnis natat 2.7.10
Sepia plurimum habet atramenti 2.57.30
Sepia quo modo nascitur 2.93.10
Sepia ubi parit 2.93.40
Sepia alueus bipartitus 2.58.1
Sepia affata affigitur hamis, ad capturam pi-
scium 2.70.0
Sepia binas sortiuntur promuscides, & quo visu
2.56.30
Sepia habet sepium proportionale spinis pi-
scium 2.127.30
Sepia nullam potestatem habent ingrediendi
propter amplitudinem aluei, & crura breuia
2.57.1
Sepia oua qualia habeant 2.58.1
Sepia ubi oua sua mandant 2.92.10
Sepia venantur suis praelongis praetentibus
non solum pisciculos, sed mugiles etiam sa-
cpius 2.187.20
Sepia victus gratia quibus vtantur 2.147.1
Sepia vitae spatium breue obtinent tom. se-
cundo, col. 93.50. & 2.187.60
Sepia inter mollia enumerantur 2.350.1
Sepia mares & feminae coniugatum incedunt
2.84.30
Sepia non simili vt polypti constant modo 2.
272.50
Sepia odore escarum capiuntur 2.71.1
Sepia pinnulis, quae alueum circumdant, natant
2.56.30
Sepia praestant cibo, granitiae 2.167.1
Sepia quae pariunt parte 2.81.20
Sepia quae binas habent promuscides 2.
273.10
Sepia quomodo coeunt 3.81.1
Sepiarum alueus magnus, polyptorum paruus
2.273.1
Sepiarum maris & feminae differentia 2.58.1
& 2.84.30. & 2.93.60
Sepiarum oua magnitudinem myrtonum ca-
piunt, & nigrescunt: nam atramento parentis
infunduntur, & quomodo habeant tom. 2.
col. 93.1
Sepiarum partus intra diem decimum quintum
& qualis 2.43.20
Sepium in sepia quantum 2.164.10
Sepium in sepiis quomodo differt a gladiolo lol-
liginum 2.57.40.50
Sepis membrum gustus quale 2.138.0
Sepis oua gemina apparent, quoniam vulua ea-
rum ita articulata est, vt bifida cernatur 2.
350.10
Sepis quot pedes, & eorum situs 2.272.50
Sepiolae singulae ex singulis sepiarum ouis pro-
deunt 2.93.50
Septentrio pars terrae eminentior, & niuis plena
2.550.10
Septentrionales quare rufo sunt pilo & tenui
2.191.30
Septicum medicamentum 2.166.40
Septi tranuersi commoditas, situs, & essentia 2.
254.35.40
Septi tranuersi officium, & visus 2.254.20

I N D E X.

De serpo tranuerso siue praecordis, & eius offi-
cio 2.154.10. & seq.
Septi tranuersi situs, & nomina tomo secun-
do, col. 17.1. & 2.11.10
Septum tranuersum habent omnia quae sangui-
nem habent 2.260.30. & 2.294.20
A sequentibus locus 2.290.20
Serenum cur potius noctu, quam interdiu 2.
544.40
Sermo qui voce promittitur, & ex literis constat
2.235.60
Sermonis vsum inuaut labra in homine tom.
secundo, columna 235.50

Serpens.

Serpens an collum habeat tom. 2. col. 235.50
Serpens biceps visus qua causa 2.169.1
Serpens & vulpes amice viuunt & quare tom.
2. col. 170.40
Serpens in India paruus, cuius vnius remedio ca-
rent incolae 2.166.50
Serpens mustellae & suis aduersarius, & quare
2.170.20
Serpens pusillus in eodem agro, in quo laser, cui-
us remedium est quidam lapis, ex sepulcro
cuiusdam regis antiqui acceptus, & ex vino bi-
bitus 2.166.40
Serpentis marinae descriptio, & natura tom. 2.
186.10
Serpentem minutum, quem aliqui sacrum ap-
pellant, praemagni angues fugiunt, & eius de-
scriptio 2.166.50
Serpentes Caeleas, vide Caeleas serpentes
Serpentes cauernas subeunt terrae, sed viperae sa-
xis conduntur 2.430. & 2.137.10
Serpentes complexu mutuo coeunt tom. 2. co-
lum. 93.60. & 2.94.10
Serpentes cur caput circumagunt, reliquo cor-
pore quiescente 2.281.40
Serpentes diu viuunt sine cibo 2.150.30
Serpentes exiunt senectutem, & quando, & quo-
modo 2.158.60. & 2.159.1
Serpentes illiberales, perfidi, infidioli tom. 2.
col. 1.10
Serpentes leniuntur ab soluitur a coitu, quam pi-
lices 2.294.20
Serpentes longum sibilum emittunt tom. se-
cundo, col. 72.30
Serpentes maris indigenae, terrestribus similes
2.30.30
Serpentes naribus carent, & quare tom. secun-
do, col. 135.20
Serpentes omnium maxime animalium cupedi-
dix dediti, sed desiderium iis bibendi exiguum
2.150.10. & 2.236.50
Serpentes omnes oua pariunt, excepta vipera
quae vna animal gignit tom. secundo, col. 1.
830. & 2.39.10
Serpentes ouiparae 2.315.1
Serpentes quare vesica carent tom. secundo,
col. 252.20
Serpentes quaternis notis mouentur tom. se-
cundo, col. 7.10
Serpentes quomodo fel habere dicuntur tom.
2.260.50
Serpentes quot mensibus latent, & quibus 1.
157.10
Serpentes testibus carent, & quid pro testibus ha-
bent 2.33.60. & 2.36.30. & 2.80.10. & 2.287.
40. & 2.297.40
Serpentes vini incontinentes tom. secundo,
col. 150.20
Serpentes viscerum speciem prolixam quare ha-
bent, & ceteris animalibus dissimilem 2.
26.30
Serpentum coitus 2.79.40. & 2.80.10
Serpentum cortex qualis 2.180.50
Serpentum fectura, & incubitus tom. secun-
do, col. 104.20
Serpentum genus est cortice intestum tom. 2.

col. 8.30
Serpentum genus omne pedibus caret tom. 2.
col. 8.30. & 1.30.10
Serpentum genus sanguinis est pariceps 2.
col. 30.30
Serpentum genus vnum expes, sed cetera for-
ma simili quadrupedibus ouiparis, & quare
2.180.1.10
Serpentum generis interna eadem, quae & lacer-
tis 2.34.1
Serpentum generis partes, an vlla euariant ra-
tione 2.35.50
Serpentum genera omnia linguam in ore conti-
nent, excepto crocodilo fluuiatili tomo se-
cundo, col. 280.10
Serpentum in genere feminae maiores maribus
2.86.10
Serpentum in genere quare monstrum raro acci-
dunt 2.369.1
Serpentum natatio 2.286.10
Serpentum natura similis lacertae praelongae, ac
expedi 2.294.40
Serpentum oculis laceratis alij subnascuntur
2.34.0
Serpentum pars plurima ouum perfectum pa-
rit 2.314.40
Serpentum plurimis salua hominis aduersatur
2.166.50
Serpentum factus qualis, victus & modus devo-
randi 2.105.20.30
Serpentum ventriculus qualis 2.34.10
Serpentum vultus 2.150.10
Serpentum vultus quales 2.38.20
Serpentum generis alij terrestres, alij aquatiles
2.30.30.
Serpentibus caudae amputatae renascuntur 2.
34.50
Serpentibus costae quot 2.34.20
Serpentibus dorsum, vt piscium completur 2.
45.30
Serpentibus fel, vt piscibus 2.34.20
Serpentibus gustus quasi duplex 2.236.50
Serpentibus lingua qualis 2.34.10
Serpentibus marinis appetitus nidorulentus, vt
terrestribus 2.186.20
Serpentibus omnibus dentes exerti tom. secun-
do, col. 34.20
Serpentibus osium natura spinacea est, praeter-
quam magnis 2.228.50
Serpentibus intestinum quale 2.34.10
Serpentibus pulmo datus 2.259.40
Serpentibus lingua longa, & bifida 2.236.50.
& 2.180.30
Serpentibus sapor vnus tributus tomo secun-
do, col. 280.10
Serpulum conferri debet apud aluaria tom.
2.194.60
Serra cum acutur cur inhorrescimus tomo se-
cundo, col. 459.20. & sequentibus. & tomo se-
cundo, col. 588.40
Sertula campana apibus grata 2.194.10
Serum pars lactis tomo secundo, col. 53.1

Seruus.

Seruum afferere qui liber est longe iniquius,
quam liberum afferuisse qui seruus est 2.
565.1
De seruo 2.650.1. & seq.
De seruo duplici 2.752.10. & seq.
De serui virtutibus, & causa tomo secundo, co-
lum. 759.10. & sequentibus
Sesellum herbam ceruua exedit quando tom. 2.
col. 177.20
Setae exuberant alimenti copia tomo secundo
column. 477.40
Setariae iuuenae in Epiro tom. 2. column. 152.30

Sexus.

Sexus in quibus uterque, in iis plura animalia
1 3 ex eo

INDEX.

ex eodem semine nasci possunt tomo secundo, col. 109. 10
Sexus non est in plantis 2. 126. 20
Sexus uterque quibus 2. 289. 40
Sexus uterque distinctus in genere omnium gressuum 2. 311. 30
Sexus differentia ex vero 2. 18. 30
Sexus generatio tomo secundo, col. 359. 1. & sequentibus diffusis
Sexuum consideratio, & differentia in animalibus 2. 75. 1. & seq.

Siccitas, & Siccum.

Siccitas à vita longè remota est tomo secundo, col. 315. 30
Siccitas totam inducit cutem 2. 577. 60
Siccitates augent mella apum 2. 97. 50
Siccitas & terrenae naturae signa 2. 315. 30
Siccitas & humiditas disputatio tomo secundo, col. 203. 3. & sequentibus
Siccitas vis egens naturae humidae 2. 477. 10
Siccitas humescens, vel humiditas siccitatis, animal creati potest 2. 102. 50
Sicciora mihius putredine obnoxia tomo secundo, col. 493. 30
Sicciores natura diuinitas viuunt 2. 496. 50
Sicciora firmius & diuurnius ibid.
Sicilia in agro Leontino oues intereunt pinguedine 2. 50. 50
Apud Sigaum, & Lectum Idae promontoria purpurea magnae gignuntur tomo 2. col. 83. 50

Signum.

De signo tomo 2. col. 1163. 60. & seq. & 2. 1205. 4. & sequentibus
De signis 1. 57. & seq.
De signis particulariter tomo secundo, col. 1128. 60. & seq.
Signorum diuisio 2. 1097. 40
Signa parentum haereditaria habent filij tomo secundo, columna 139. 60

Silurus piscis.

Silurus à dracone angue, gurgite: partum alto icibus interit 2. 161. 20
Silurus canis ortu potissimum syderatur ibid.
Silurus damnatur cum fert veterum, & femina praestat suo mari 2. 168. 10
Silurus mas oua custodit, femina abicit, cum peperit, & folus cum cyprino tomo secundo, col. 116. 50. & 2. 117. 10
Silurus si peritus, hamifraga est 2. 186. 50
Siluri generatio qualis 2. 116. 40
Siluri incrementum ex ovo tardissimum tomo 2. col. 116. 50
Siluri mari in prolem cura, & studium, & feminae abicio 2. 186. 30
Siluro fel in iecore 2. 31. 50
Siluro quot branchiae 2. 30. 1
Silurotum partus 2. 116. 30
Silpha fenecturem exiit 2. 159. 4
Siluina auis vermculis alitur tomo 2. col. 148. 60

Simia.

Simia caudata, vide Cæbus.
Simia porcaria 2. 17. 20
Simia quare neque caudam, neque nates habet 2. 279. 1
Simia quibus cum homine conueniat tomo 2. col. 2. 1
Simiae forma ibidem
Simiae mari genitale canis 2. 16. 40
Simiae quibus conueniunt cum quadrupedibus, & quibus degenerant 2. 16. 30

Similis vsus pedum duplex 2. 26. 10
De simiarum genere, quod partim hominem, partim quadrupes imitatur tomo secundo, col. 25. 50. & seq.

Simile, & Similitudo.

Similares partes, vide Partes
à Similibus partibus tractatur 1. 776. 10. & sequentibus.
Simile à simili non afficitur tomo 2. col. 434. 40. 50. 462. 20
Simile pati tum à simili, tum à dissimili 1. 806. 50. & seq.
Simile quod profus est, non posse pati ab alio, neque quod omnino dissimile est, pati posse 1. 653. 1. & seq.
Similia cur similibus gaudent tomo 2. col. 474. 60. & seq.
Similitudinis cause, ob quas nati vel parentibus, vel alijs sint aut similes, aut dissimiles tomo 2. 365. 1. & seq.
Similitudo filiorum cum parentibus in hominum genere 2. 139. 50. & seq.
Similitudo parentum non satis probat semen ab omni corporis parte decidere tomo 2. col. 29. 50. 10
Similitudo Socratica 2. 1146. 40
Similium, & similitudinum consideratio tomo 2. 147. 10. & seq.
Ex similibus loci 1. 262. 20
Simonides poeta, de diebus alcyoneis tomo 2. 82. 30
à Simpliciter loci 1. 262. 20
De modis Simul 1. 364. 40. & seq.
Simul tempore quae dicantur 1. 146. 50
Simul naturam quae dicantur ibidem

Sinciput.

Sinciput inter ossa vltimum confirmatur 2. 330. 60
Sinciput puerorum molle cum nascuntur, ferè que duratur 2. 142. 30
Sinciput pars prior calue est, & omnium ofsium corporis vltimum concreuit, & induratur 2. 9. 20
Singularis quid 1. 60. 10
Singularibus ex speciebus nihil possumus accipere, bipartita generis sectione tomo 2. col. 210. 60

Singultus.

Singultus à pulmone proficitur tomo secundo, col. 581. 60
Singultus cuius partis affectio 2. 528. 50
Singultus cur sternutamento sedari queat, ructus nequeat tomo secundo, col. 582. 50. & seq. & 2. 585. 60
Singultus cur sternutamento, retentione spiritus, & aereo finiatur tomo 2. col. 583. 30. 40. & 2. 586. 1
Singultus quando fit 2. 573. 40
Singultus quare oritur ubi inalguimus tomo 2. 583. 40
Singultus vnde accidere solet 2. 585. 60
Singultum inducit refrigeratio 2. 584. 60

Sinistra.

Sinistra dextris humidiora tomo 2. 579. 60. & 2. 581. 50
Sinistra manus neutram partem est potens 2. 455. 30
Sinistra omnia sunt imbecilliora 2. 13. 10
Sinistra pars maximè homini refrigerata 2. 245. 40
Sinistra partes calidiores, humidiores, molliores, & effeminatiores 2. 581. 50
Sinistram distinctam & agilem etiam homines

obtinent 1. 92. 52. 10
Sinistra parte cubamus libenter, dextra potius dormimus, & quare 2. 458. 1. 10
Siphurum lacus 2. 29. 40
Sirenis maior, & minor, genus apum solitariarum, & earum descriptiones tomo 2. col. 139. 40

Sitis.

Sitibunda vnde animalia 2. 251. 60
Sicientes suauius bibimus, quam esurientes comedamus 2. 461. 60
Sitis ab exercitatione 2. 455. 10
Sitis ex metu, militum argumentum tomo 2. col. 558. 50
Sitis non cessat quia venter plenus humoris est, sed quare 2. 532. 1
Sitis quae ex causa 2. 532. 40
Sitis vnde accidere solet 2. 553. 1
Sitis cur minus, quam famem tolerare possumus 561. 60. & consequenter, Sitis amplius contristatur, quam fame tomo 2. col. 475. 10. 70
Sitis & Trochilus pugnant cum aquila tomo 2. col. 170. 1
Sitis auis mores, & fetura 2. 179. 50

Situs.

Situs à positionibus dicitur denominatim tomo 2. col. 31. 60
Situs caries & putredo vaporis terreni est tomo 2. col. 320. 20
Situs quasi respondens pruinæ existimatur tomo 2. col. 390. 30
De situ & reliquis 1. 31. 60
Smaris, vide Cærus.

Sobrietas, & Sobrius.

Sobrietas quid 2. 1073. 50
Sobrietatis comites 2. 1075. 10
Sobrietatis officium quod ibidem, Sobrius acris, laesio sive habet humores tomo 2. col. 434. 10
Sobrius rectè iudicat 2. 439. 50
Sobrii cur tempore hyberno vocem, acutius mirant 2. 489. 1
Sobrii cur qui loca habitant calida tomo 2. col. 497. 40
Sobrii iudicant penitus ratione 2. 433. 1
Sobrii quare minus sentiunt aquas salvas, vitio salique 2. 434. 40. 50

Societas, & Socius.

Societas amicabile quiddam 2. 821. 60
Societas ciuilibus utilitatis gratia constituitur tomo 2. col. 709. 40
Societas non sine repensione 2. 665. 60
Societas maris ac feminae maximè secundum naturam 2. 10. 30
Societas principalissima ciuitas 2. 747. 40
Societas quando facienda, aut obmittenda tomo 2. col. 1232. 30
Societas repensione constat, & æquo tomo 2. col. 665. 20. 30
Societas ut suadeatur, ac dissuadeatur tomo 2. col. 1195. 60. & seq.
Societatis ac solitudinis hominis natura anceps 2. 4. 10
Societatem vitæ homo naturam appetit tomo 2. col. 792. 1
Societates nonnullae gratia voluptatis constant 2. 709. 50
Societates per partes, utilitatem appetunt tomo 2. col. 709. 40
Societates utilitatis gratia à ciuitatibus fieri videtur

dentur 2. 705. 20
In Societate omni videtur amicitia esse, & iustitiam aliquid 2. 709. 10
Socii quando sunt facienti tomo 2. col. 1196. 1. & 2. 1232. 50
Socij quare derelinquendi 2. 1233. 10
Socij qui facienti 2. 1232. 30

Socrates.

Socrates dissimulator 2. 656. 1
Socrates fuit melancholicus 2. 567. 40
Socrates virtutes rationes esse arbitratu est 2. 684. 40
Socrates de incontinentia sententia tomo 2. col. 686. 40
Socrates sermones quales 2. 659. 10
Socrates temporibus vsus definiendi increuit, sed indagatio rerum naturalium desit tomo 2. 208. 30
Socrati verè tribuuntur duo 2. 1413. 50
De Socratis reprobatione 2. 818. 10. & seq.
De Socratis optima Republica, differente multitudine, aequalitate, sufficientia tomo secundo 761. 40. & seq.
De Socratis Republica, eiusque improbitio 2. 763. 40. & seq.
De nonnullis incommodis Socraticam Republicam sequentibus 2. 765. 40. & seq.
Quae Socratis secunda Republica dicitur 2. 768. 40. & seq.
Socratica argumentatio de continentia, & incontinentia 2. 931. 30. & seq.
Socratica similitudo tomo 2. columna 1146. 40

Sodales.

Sodales familiares sunt 2. 712. 20
Sodalibus fratribusque quid debeamus tomo 2. 718. 20
Sodalitates sacrorum quales in democratia constituantur 2. 866. 40
Sodalitiae amicitia fraternalis amicitia similis 2. 712. 20
De Sodalitiae amicitia 2. 711. 50. & seq.
Solatio in fruendo cur tibiam adhibere solemus tomo secundo, columna 512. 20

Sol.

Sol author rerum procreandarum tomo primo, 674. 50
Sol, aut spiritus dat primordium generationis omnibus vermibus 2. 95. 30
Sol causa status, & perturbationis 2. 544. 40
Sol causa ortus, & interitus 1. 703. 50
Sol corpora asiccicare potest 2. 426. 50
Sol cum ad ortum preperat, status excitat Subsolanos, cum ad meridiem, Australis euocat 2. 549. 50
Sol cum eodem vigore feratur, cur non pari tempore idem incrementum, decrementumque vmbrarum exulter tomo secundo, columna 498. 50
Sol cum è nube illuxit, cur calidior videtur 2. 497. 10
Sol cur hominem nigrore afficere potest, si fictile non potest 2. 592. 30
Sol cur nunquam in medio caelo geminatur 2. 501. 40. & seq.
Sol cur planus videtur, cum sit sphaericus tomo 2. 500. 40. 50
Sol flammæ dissimilis 1. 717. 50
Sol in bruma breuissimas agit distantias 2. 549. 50
Sol inuenis iuxta Heraclitum 1. 718. 60
Sol lacrymam ciet 2. 451. 50
Sol meridie maximè è perpendiculari sese nobis exhibet 2. 499. 20
Sol noctis etiam tempore Australi regioni propinquus est 2. 549. 20

INDEX.

Sol nuda corpora magis, quam induta calcificat, & quare 2. 426. 60
Sol oculis occurrens, eos reddit infirmiores 2. 580. 30
Sol omnia mouet 2. 479. 20
Sol parens & auctor motuum 2. 553. 10
Sol pedalis apparet, qui tamen terra longè maior est 1. 828. 40
Sol per quadrilatera profuflus, cur circulum format 2. 499. 40. & seq.

Sol quando geminari potest tomo secundo, columna 501. 50
Sol quo superior fuerit, eò minor vmbra exultat, minimaque tunc erit, cum Sol super caput nostra verlabitur 2. 501. 10
Sol superior, quam Luna 2. 501. 20
Sol ventorum auctor, vel Oriens, vel Occidens magna ex parte 2. 552. 60
Sol vt noctis medio remotissimus, sic meridie proximus 2. 544. 30
Solis calor cur summum adurere potest, ignis non 2. 597. 20
Solis cursu animata augentur & diminiuntur 1. 711. 10
Solis duplex cursus 2. 1468. 40
Solis & Lunae cursum in tribus sphaeris positum Eudoxus 2. 149. 4. 40
Solis figura rectis continetur lineis tomo secundo, col. 499. 30
Solis lumen ad medium peruenire prius, quam ad aspectum, aut terram, iuxta Empedoclem 1. 87. 20

Solis radij quocumque incurrerint circulares apparent, & quare 2. 499. 30
Solis vmbræ extremum cur tremere videatur 2. 502. 10. 20
Solis vmbrarum consideratio 2. 500. 50. & seq.
Solis vis quæ albefcere facit, & quæ nigrescere tomo secundo, columna 478. 20. & 2. 591. 20. & 2. 592. 50
Solem ex humore alimenæa petere ridiculum est existimare 1. 718. 40
Solem quidam veterum non sub terram, sed cur cum terram commearè afferuerunt tomo 2. 1717. 50
Sole cur amplius recalciscimus, quam cum mouemur 2. 455. 40. 50
Sole deficientur cur si quis per cribrum aut frondes, aut inter digitos inspiciat, splendores specie Lunæ nondum completæ, incarnat tomo 2. col. 501. 20. & seq.
Sole propinquo spiritus mouetur tomo secundo, col. 550. 20
Sole se atollente cur spiritus, & steinuntur, & augentur 2. 553. 10
De Solis, & Lunæ, errantiumque ratione, Calippi sententia 2. 1405. 1
In Sole nudo corpore quare minimè ambulandum 3. 424. 40
A Solstitio vtrolibet quare maximè contingit mori per spatium centum dierum tomo 2. col. 419. 10

De Solertia 2. 10. 40. 50
Solida, firmiterque omnia conalescunt vehementius calefaciunt, quam humida tomo 2. col. 222. 30
Solipeda quæ 2. 222. 20
Solipeda singulos pariunt 2. 370. 20
Solita res suauior auribus, quam insolita 2. 511. 1
De Solonis Republica 2. 783. 10. & seq.
De Solutione apparenti respondentis 1. 389. 50. & sequentibus
De Solutione retri loci 1. 392. 30. & sequentibus
De Solutione retri 1. 350. 50
De Solutionibus 2. 1158. 20. & sequentibus

Somnians inter dormiendum, cur illa videre sibi videtur 2. 574. 40
Somniac homo maximè omnium animalium 2. 74. 50
Somniant infantes, sed ferè meminisse possunt imaginum 2. 142. 30
Somniant quæ animalia 2. 73. 50
Somnium quando occurrit 2. 574. 60
Somnia meliora videntur, qui sunt instructi virtutibus 2. 575. 1
Somnia pueris quando accidunt tomo secundo, col. 74. 50
Somnia quibus mortem aut salutem afferunt 2. 74. 60

Somnus.

Somnolenti signa tomo 2. columna 1548. 60
Somnolentiores hyberno tempore sumus, quam æstiuo, & quare 2. 482. 10
Somnolentiores locis palustribus cur effici solemus 2. 496. 60
Somnus conciliatur nonnullis si legere ceperint, etiam noletribus, & quare 2. 508. 1. & seq. & 2. 509. 20. & seq.
Somnus conciliatur refrigerio 2. 497. 1
Somnus comitiali morbo similis 1. 865. 10
Somnus copula quodammodo & immobilitas sensus est 2. 892. 40
Somnus ex quarundam lassitudinum genere prodit 1. 895. 60
Somnus ex respiratione cibi illapsi tomo primo, col. 895. 40

Somnus membra reddit grauiora & segniora 2. 482. 10. & 2. 484. 10
Somnus multis, & diuersis generibus idem 2. 205. 50
Somnus nullus in expergissibilibus 2. 382. 10
Somnus otium est animæ, tam studiosæ, quam vitiöse 2. 615. 20
Somnus non cuiusvis vnus sensus, & partibus imbecillitas est 1. 855. 20. 30
Somnus post cibum quare potissimum inuadat 1. 895. 40

Somnus priuatio motionis est 2. 457. 50
Somnus quedam vigilæ orbitas 1. 891. 20
Somnus quæ sequitur 2. 214. 30
Somnus quare accedit magis dextra cubantis parte 2. 457. 50
Somnus quare à vino hausto occupet tomo 1. col. 897. 10

Somnus quare in tenebris oculus obrepit 2. 483. 10
Somnus quid 1. 896. 50. & 1. 898. 30. & tomo 1. col. 995. 50
Somnus quoddam viuendi & non viuendi interliminum 2. 382. 10
Somnus salutis causa quæritur 1. 894. 10
Somnus sensus partis affectio quoddam tomo 1. 892. 20

Somnus vitæ otium, non operatio tomo secundo, col. 996. 60
Somnus vnde, & quibus, & eius generatio 2. 225. 50. 60
Somnus vt refrigeratio sit, & causa dormiendi à calore ducatur 1. 897. 1
Somnus vt veniat 1. 898. 20
Somni causa tomo secundo, columna 438. 40. & 2. 585. 40. & 2. 1459. 50

Somni causa elementa 2. 219. 1
Somni causa præcipuè cerebrum tomo 1. col. 897. 20. & 1. 225. 50. 60.
Somni in animalibus consideratio tomo 2. col. 73. 40. & seq.
Somni tempore calor cum sanguine ad ima subterfugit 2. 226. 1
Somnum non consistere in sensuum vacatione, nullòve illorum vsu, & sentiendi facilitate 1. 893. 50

I N D E X.

Somnum prohibet lectio 2.509.50
Somnum quæ faciant 2.509.40
Somno omnia ferè animalia trantur tom. 1. col. 392.30

Soporifera tum cibo, tum potu idonea sunt hæc, papaver, mandragora, vinum, lolium tom. 1.875.50
Sorbitionibus primum quare recreandis infirmus 2.424.1
Sordiditas quid 2.622.50

Spadones.

Spadonem caluescit 2.282.1
Spadones à pristina forma difcedunt, parumque à femina specie distant tom. secundo, col. 363.20
Spadones cur curruibus putridis, & vlcerosis sunt 2.472.50

Sonus.

Sonus à voce differt tom. 2. columna 71. 40
Sonus attritus interioris spiritus est tom. secundo, columna 71. 1
Sonus definitur cur acutior 2.511.40

Sophista, & Sophistica.

Sophistæ scopi, & quot modis propter dictionem hallucinari contingat tom. primo, col. 370. 50. & seq.
Sophistæ docentes sine actione 2.743.1
Sophistæ dubitationem inferunt 2.687.10

Spadones cur varicibus omnino vacant, vel minus habeant, quàm cæteri tom. secundo, col. 472.20
Spadones cur vocem acutam reddant tom. secundo, col. 481.50. & 2.485.50. & 2.400. & sequentibus
Spadones esse minati omnino 2.472.50

Species generis de propriis differentiis prædicari nequeunt 2.1292.20
Species plures tum animi, tum piscium habentur 2.1.60
Species quatenus magis, quàm genera principium videantur 2.383.30

Species quæ habent pro ossibus tom. 2. col. 45. 20. & seq.
E Spina, vel dorso signa animi 2.153.1
Spina ex genere plantarum sunt, non tamè eiusdem naturæ 2.157.4.50

Spes.

Sperandi quedam scientia 1.882.10
Spes bona ex vino 2.570.50
Spes iucundum 2.111.1

Sphæra.

Sphæra maximè vilis ad motum qui in eodem loco fit 1.87.30
Sphæra solidorum figurarum prima tom. 1. col. 581.50
Sphæra vitima in spheris multis ligata est tom. 1. col. 591.40

Spina.

Spina animalium quid 2.228.1
Spina aquatilibus pro ossibus 2.224.50
Spina capitis, lacertorum & crurum origo tom. 1. col. 919.40

Spinæ

I N D E X.

Spina dorsum pars 2.13.1
Spina dorsum principium ossium 1.273.1 & tom. 2. col. 44.40. & col. 228.1
Spina dorsum quare vna, & multipartita tom. 2. col. 229.10

Spinax.

Spinax ex mustelis vnus prolem recipere non potest ob spinæ impedimentum tom. 2. col. 113.20
Spinaces non gignuntur in Euripo tom. 2. col. 187.1

Spinus.

Spinus & affinis inimici, & quare 2.170.30
Spinus, florus & argutus, odium inter se exercent ibidem.
Spinus, siue ligurinus vicitur in spinis, vermiculosasperantur, dormit & pascitur eodem loco 2.149.1

Spirare.

Spiramus naribus necessariò 2.11.30
Spirandi difficultate laborantes vinum admmodum cupiunt 2.559.20
Spirandi omnis ratio compari vicisitudine confici solet 2.452.40

Spirare nullum animal, antè quàm pulmo perficiatur 2.327.50
Spiratio.
Spiratio animalibus propter quid tom. 2. col. 288.40

Spiratio incommoda cur colore præstat amœniores 2.591.10. & sequen. & 592.1
Spiratio, & exspiratio simul agi nequeunt tom. 1. col. 952.10
Spiratio multis & diuersis generibus eadem 2.203.50
Spiratio necessaria 2.11.20
Spiratio non est alimenti gratia tom. 1. col. 955.1

Spiritus.

Spiritus aer calidus est 2.319.20
Spiritus calidus & humidus 2.328.1
Spiritus Cathargis 2.1462.50
Spiritus corpus est 1.967.10
Spiritus cor fubit in grandioribus animalibus 2.15.50

Spiricum suscipit arteria sola, non neruus tom. 1. col. 971.30
Spiricum artificium in ignem solū & naturam referri non potest 1.974.60

Spongia.

Spongia renascitur, & completur, si fortè abrupatur 2.91.1
Spongia sentit 2.3.30. & 2.90.60
Spongia similis omnino plantis 2.144.10

Spongiarum genus triplex 2.90.40
Spongiarum quæ spissa sunt, & hirci nomine nuncupantur 2.90.50
Spongiarum varietas, & natura 2.90.40
De Spongiarum genere, quòve modo gignantur 2.90.30. & seq.

Squama.

Squama in piscibus vnde consistit 2.287.30
Squama intacta auriculis caret 2.11.1
Squama qui pisces integuntur tom. 2. 46.40. & 2.115.10

Squatina piscis.

Squatina bis in anno parit 2.83.20
Squatina ex cartilagineorum genere ibidem.
Squatina quando parit 2.83.20. & 2.84.1. & 2.113.60

I N D E X.

Squatinarum ingenium in piscibus capiendis 2.186.1
Ex Squatina & raia fit rhinobatus 2.114.1
Squilla.
Squilla parva hospes & custos pinnarum 2.89.40
Squilla parva intra conchas reperitur tom.2.64.10
Squilla tertium genus crustatorum 2.58.40. & 2.271.1
Squillæ gibbæ vterum gerunt menses circiter quatuor 2.92.20
Squillæ ouum, & claviculae quomodo habeant 2.60.50
Squillæ quid à cancrario, & crustario genere differant 2.171.30
Squillæ quomodo, & quando coeunt tom.2.81.30
Squillæ vere nigrescunt, post ver albedinem suam recipiunt 2.167.10
Squillæ recuditæ germinare possunt tom.2.525.10
Squillarum consideratio per partes tom.2. col.271.30,40
Squillarum gibbarum pedes 2.58.40
Squillarum plura genera 2.58.40
Squillis corpus longum 2.59.10
Squillis gibbis cauda est, & pinnæ quaternæ 2.59.10
Squillis intestinum in caudam finit tom.2. col.60.20
Stabile in tragedia quid 2.124.20
Stagni miraculum in Sicilia 2.155.10
Stannum Calcicum facile, & in aquis liquefcens 2.154.30
Stare de quo proprie dicitur 2.490.40
Starus quid 1.584.10
De Statu definitio 2.1117.10
Statua in Eleetricidis insulis opus Dædali tom.2.1545.60
Statua Orichalca in Sicione 2.144.20
Stella.
Stella adeo calida natura est, vt omnia contacta protinus decoquat 2.90.10
Stella de serpente est echinis Euripi Pyrrheni ibidem
Stella inter testacea, cuius formæ ibidem
Stella Hercules & Martis, Pyroeis tom. secun. do. col. 1459.20
Stella Iouis, Phæthon ibidem
Stella partim Lunonis, partim Veneris Phosphoros ibidem
Stellæ cum profluunt, cur venti indicium datur 2.551.10
Stellæ fixæ 2.1459.1
Stellæ fixæ micæ videntur, vagantes non item 1.587.10
Stellæ frigida sunt iuxta vereres 2.546.50
Stellæ nonnullæ in Aegypto videntur, & circa Cyprum, in locis versus Vtras non videntur 1.598.30
Stellæ quare in primo orbe sint, in reliquis singulis 1.589.50. & seq.
Stellæ sunt calidæ 2.546.20
Stellæ transeunt 1.695.20
Stellarum actio talis existimanda, qualis animalium est, & plantarum 1.590.50
Stellarum genus conchas exigit 2.267.40
Stellarum natura perpetua substantia existens 2.140.40
Stellaris accipiter palumbarius, & pernix differunt 2.185.1
Stellaris ardeola piger cognominata 2.170.10. & 2.80.10
Stellaris ardeola vt olim è serpio in auem transfert fabula 2.180.10
Stellarium mustelorum consideratio 2.113.50

Stellio.
Stellio exuit fenestrem, & quando tom.2. col. lum. 158.60
Stellio pugnat cum araneo 2.169.40
Stelliones quatuor mentibus frigidissimis latent, nec per id tempus quicquam comedunt 2.157.10
Stellionum fœminæ maiores suis maribus 2.76.10
Stellionum morsus quibusdam locis Italiae extiales 2.166.40
Stercus.
Stercus bonifi, vide Fimus bonifi
Stercus cur minus fetet quo diucius in corpore manserit, vtrina contrâ tom. secundo, col. um. 493.30
Stercus pars communis 1.38.60
Stercoris humani audisissima panthera tom. 2. 173.30
Sterilis quare aut mas, aut fœmina tom.2. col. lum. 334.10
Sterilitatis causæ plures 2.334.20
Sterilitatem quæ faciunt 2.364.50
Sternuere, siue Sternutare.
Sternuere bis cur magna ex parte solemus, non semel, aut sepius 2.883.20
Sternuere quare non oporteat, nisi res turgente corpore vrgat 2.443.20
Sternuimus loco calfacto 2.582.60
Sternuimus quomodo 2.468.40
Sternuimus quare magis Solem aspicientes, & penna solliciti tom. n. s. cundo, col. 583.20. & col. tom. 585.10
Sternutandi locus naribus cum pulmone communis 2.582.60
Sternutans cur laboriosus senes 2.584.50
Sternutatem necesse est expirare 2.583.1
Sternutate cur cessamus oculo aut naso perfricato tom. secundo, col. 575.20. & eod. tom. 583.10. & 2.583.60
Sternutare cur in animalium genere homo maxime solear, & qui homines sepius sternutent 2.468.40. & 2.475.40. & seq. & 2.584.20.30
Sternutatus qualis motus oculi tom.2. col. 576.40
Vbi Sternuimus cur inhorrescimus 2.462.10. & 2.585.50
Sternutamentum.
Sternutamentum caput bene valere indicat 2.584.10
Sternutamentum cum rem exordimur obseruamus 2.584.60
Sternutamentum cur propè dixerim semper vigilantibus fiat tom. secundo, col. um. 505.40. & sequentibus
Sternutamentum cur sacrum, cæteræ eruptiones non 2.583.50. & 2.584.1
Sternutamentum humoris copia excitatur 2.575.20. & 2.583.60
Sternutamentum qua agit parte tom. secun. do. col. 11.20
Sternutamentum quid 2.475.50. & 2.583.20. & 2.584.10
Sternutamentum signum augurale, & vnum ex spirituum omnium generibus sanctum, & sacrum 2.11.20
Sternutamento cur singultus finitur 2.582.50. & 2.583.30. & 2.585.60
Sternutamenta quæ probemus, quæ item damnum 2.574.40
Stertere visus est delphinus 2.114.30
Stesichorus de alcione 2.82.60
Stipendia militaria imminuta 2.1063.50

Stipendia militibus arte suspensa 2.1062.10. & seq. & 2.1066.20. & seq.
Stirpis.
Stirpis stirpem gignit ex materia quæ illi subiecta est 2.115.50
Stirpis secundum naturam officium tom.2. col. lum. 3.8.
Stirpes aqua tepida irrigatæ duriores sunt 2.477.20
Stirpes cibum concoctum ex terra hauriunt 2.22.60
Stirpes conferuandæ naturæ facultatem habent 1.946.10
Stirpes excrementi vice semina & fructus effundunt 2.22.60
Stirpes igni efficiuntur 1.868.1
Stirpes maximè annosæ palma & cupressus 1.941.10
Stirpes nec dormiunt, nec vigilat tom.1. col. 89.50
Stirpes neque mæsticiam, neque voluptatem capiunt ibidem
Stirpes omnes cur in longitudinem augeri soleant 2.507.20
Stirpes quadam similitudine cum insectis congruunt 1.943.10
Stirpes radicibus terræ innixæ, cibum inde hauriunt 2.262.50
Stirpes siccescunt hybernis gelicidiis vehementibus, & æstiuis ardoribus tom.1. columna 550.1
Stirpes, vide etiam Plantæ
Stirpes vrbana etiam syluestres comperiri possunt, non contrâ 2.473.60
Stirpes vt calorem naturalem retineant tom. 1.949.1
Stirpes quæ sæpe fructificant 2.520.50
Stirpium arigo vnde 2.418.40
Stirpium alia femine prodeunt, alia sponte Naturæ 2.250.30
Stirpium cur alia ad semen vsque viuere possint, alia sæpius fructificare sunt solita 2.510.30
Stirpium genus viuunt, cibum ex terra haurit, & nullum habet excrementum, & quid vice illius habeat 2.22.90.50
Stirpium felicitas ex regione 2.54.10
Stirpium in genere sunt arbores quæ fructum ferant, quæ & ipsæ non ferant, sed ferentes adiuuent 2.290.30
Stirpium multæ, & integræ bene olent, & corruptæ, ac aridæ magis, magisque suauem reddunt odorem 2.493.50
Stirpium natura stabilis 2.229.60
Stirpium nonnullæ cur, semper edant caulem inanem 2.523.30
Stirpium partes non instrumentaria, item caudex, & rami, quare in orbem formari solent 2.505.50
Stirpium sexus qualis 2.75.20
Stirpibus è terra victus petitur 2.525.50
Stirpibus maxima quibusdam diurnitas 1.94.50
Stirpibus nullum excrementum esse solet, & quare 2.221.20
Stirpibus profunt Austris marini tom. secundo, col. 418.40
Stirpibus quid commune cum animalibus 2.77.40
Stirpibus quod pariat, & generet est: quod autem maris fungatur officio deest tom. secundo, col. 276.1
Stirpibus semen ab omni parte provenire, silisum 2.300.1
Stolidus quis 2.999.30
Stomachi in piscibus consideratio tom. secun. do, col. 274.40
Strabonibus vnde res eadem geminari videntur 2.577.1
Strang

Strangulatio.
Strangulatio hominis nonnullos facit animo dehecere 2.459.50
Strangulatio ingratum affert colorem tom.2. 591.40
Strangulatio quare accidit, vbi buccellam deuorauimus grandiore 2.587.30
Strangulationes excitantur, si quid in arteria dilabitur 2.242.30
Stranguria, vide Vrinæ destillatio
Streptitus.
Streptitus acutior, qui procul abest tom.2. col. 479.30
Streptitus cur corpora densa penetrare potest, lux non potest 2.488.1
Streptitus est aer propulsus ab aere tom.1. col. 480.1
Streptitus extrinsecus cur magis intus auditur, quam intrinsecus foris 2.486.20
Streptitus ferri etiam rectè non potest tom.2. 480.1
Streptitus vel aer, vel aeris affectio est tom.2. 484.50
Stridere quæ animalia dicantur tom.1. col. um. 72.10.20
Strobilus 2.1462.50
Serua bobus gregalibus accidit, & eius indicium 2.163.1
Serua laborant fues 2.162.20
Struthio.
Struthio Africæ bifidus tom.2. col. 285.10. & 2.288.40
Struthio Africæ cilia habet pilosora tom.2. col. 288.40
Struthio Africæ plura oua edit 2.179.20
De Struthione Africo, & eius natura & forma 2.288.30. & seq.
Struthio fluuus 1.709.60
Studium, & Studiofus.
Studia cur delecta, etiam si praua, magis quam honesta delectent 2.529.1.0
Studiofus amicis indiget beneficia accepturis 2.724.40
Studiofus homo iucundus est simul, atque vilis 1.707.1
Studiofus vt sui amator tom.1. col. um. 724.1. & sequentibus.
Studiofum esse, difficile 2.625.10
Studiofum esse idem est quod virtutes habere 2.921.10
Studiofi à vulgi hominibus vt differant tom.2. col. 797.10
Stultitia.
Stultitia est rationis vicium, ac morbus, in felicitate vitæ totius causa 2.1074.20
Stulticia comites, inficitia, impotentia, ineptitudo, ac obliuio 2.1076.1
Stulticia proprium est, prauè de rebus iudicare, prauè consulere, prauè præsentibus cum rebus congregari, confictarique, prauè de iis rebus, quæ in vita bonæ, malæque versantur, sentire 2.1077.60
Stulticia signum, aures magnæ, & vitra modum arrectæ 2.11.20
Stupidus, & Stupor.
Stupidus impudenti contrarius 2.939.20
Stupidus siue attonitus quis ibidem.
Stupor attonitus cur non contagiosus tom.2. col. 458.50
Strang

I N D E X.

Stupore nulla pars tentatur, quæ neruo caret 2.44.1
Sturnus later 2.158.10
Sturnus niger, albis distinctus maculis est, magnitudine merule 2.181.0
Syracis suffitu inficta plura fugiunt tom.2. col. 70.60
Styx, aqua, Deorum iusiurandum tom.2. col. um. 1273.20
Sua cuique quæ dat, pretio multo digna videntur 2.717.20
Suadendi species 2.1120.50. & seq.
Vt suadeatur ferendum auxilium tom.2. col. 1220.50
Suauitate omne mistum cum suauiori, suauius reditur 2.518.1
Suauitate cur eadem ex affuestentibus, & admodum crebro ventibus insuauitate sentiantur 2.529.20. & seq.
Suauitas non nisi per succum percipi potest 2.532.50
Subare dicuntur fues 2.120.60
Subarticulagium, vide Hypochondrium
Subdoriunt cantandi genus quale tom.2. col. 519.10
Subdoriunt quare in tragediis choricum non habeatur 2.514.40
Subeunt quæ faciliè, & quæ non 2.537.60
Subiectum.
Subiectum vniuersale quomodo inquirendum sit 1.180.20
A subiecto locus 2.286.10. & 1300.10. & 1321.40. & seq.
A subiecto æquiuoco locus 1.296.1
A subiecto altero locus 1.302.20
A subiecto digniore locus 1.267.1
A subiecto meliore locus 1.297.10
A subiecto, vel habiti priuationis locus tom.1. 335.1
A subiecti distinctione locus 1.329.1
A subiecti idea locus 1.307.20
A subiecti singularibus locus 1.273.1
A subiecti vnitatis locus 1.312.60
A subiectis & prædicatis locus 1.334.30
Ex non subiecto in non subiectum non est mutatio 2.1394.50
Ex non subiecto in non subiectum mutatio secundum contradictionem, generatio est ibidem.
Subiecto quæ sunt, reuerti occurrunt tom.2. 588.20
Subnatale quid 2.13.1
Subpallidi sunt, qui loca incolunt palustria tom. 2. col. 497.1
Subphrygium canendi genus obtinet mores vni rerum deputatos, & vbi familiare tom.2. col. 519.10
Subphrygium concentus animos lymphatis similes reddit, cogitque de bacchari tom.2. col. 519.20
Subphrygium quare in tragediis choricum nõ habetur 2.514.20
Subsolanus ventus.
Subsolanus à Sole oriente spirat 2.553.10
Subsolanus mouet Austrum 2.557.1
Subsolanus non cogit nubes 2.547.50
Subsolanus quando fit 2.551.10
Subsolanus quare manè spirare incipit tom.2. col. 553.1
Subsolani natura 2.552.40
Subsolani temperantia 2.557.1
Subsolani excitantur cum Sol ad ortum perrepat 2.549.50
Substantia.
Substantia æterna nulla ex elementis conflata 2.1419.40
Substantia de nullo dicitur strato tom.1. col. 940.20
Substantia & species actus est 2.1563.10
Substantia & vt mouens, & vt finis est tom.2. col. 207.1
Substantia eius primò & simpliciter tom.2. col. 134.50
Substantia est materia 2.1336.1
Substantia non generationis gratia est tom.2. col. 205.20
Substantia non suscipit magis & minus tom.1. col. 120.50
Substantia nulla ad aliquid 1.28.10
Substantia nulla in substantia est tom.1. col. um. 19.30
Substantia omnis hoc aliquid significat tom.1. col. 20.20
Substantia prima nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur 1.19.30
Substantia prima sine magnitudine impartibilis & indiuisibilis 2.1403.40
Substantia principium generationis tom.2. col. 1343.40
Substantia quædam æterna, & immobilis, & à sensibilibus separata 2.1403.30
Substantia quæ ex materia, & forma est, posterior, & manifesta 2.1336.30
Substantia, quodcumque fuerit causa existentie, dicitur 2.1317.60
Substantia rei naturalis primò tractanda, deinde causa 2.213.30
Substantia rerum in singularibus est tom.2. col. 313.40
Substantia simpliciter 2.1397.40
Substantia simpliciter corpora dicuntur tom.2. col. 1317.50
Substantia si separata aliqua & principium, cur sub eo posita alia æterna, alia non, quæritur 2.1384.20
Substantia sola de nullo subiecto alio dicitur, cætera autem vniuersa de substantia ipsa dicuntur 1.423.30
Substantia sola categorematum separabilis tom. 2.1334.60
Substantia subiectum primum maxime esse videtur 2.1335.50
Substantia sui mutatione contrariorum suscipit 1.21.40
Substantia cuique sua quædam prima materia 2.359.1
Substantia definitionem Democritus primus tetigit 2.208.30
Substantia nihil est contrarium 1.22.10
Substantia proprium contraria suscipere tom. 1. col. 21.1
Substantiam esse materiam refutat tom.1. col. 1336.30
Substantiam gradus non suscipere tom.1. col. 20.50
Substantiam separatam, & cuius substantia est, impossibile esse 2.1283.10
Substantia autem ad aliquid, quæstio tom.1. 27.10
Substantia naturales, alia immortales, ingenitæque, alia corruptibiles 2.212.30
Substantia naturales omnes aut corpora sunt, aut cum corporibus, ac magnitudinibus sunt 1.599.40
Substantia omnes secundum naturam principia quædam sunt 2.1001.30
Substantia primæ absque materia tom.2. col. 1491.30
Substantia primæ vnde dicitur 1.18.60
Substantia secundæ 1.19.10
Substantia secundæ eademque differentia de primis vniuersè prædicantur tom.1. col. um. 20.1
Substantia sola simpliciter fieri dicuntur tom. 1. col. 423.20
Substantia tres 2.1401.10. & sequen. Substantiarum

Substantia de nullo dicitur strato tom.1. col. 940.20
Substantia & species actus est 2.1563.10
Substantia & vt mouens, & vt finis est tom.2. col. 207.1
Substantia eius primò & simpliciter tom.2. col. 134.50
Substantia est materia 2.1336.1
Substantia non generationis gratia est tom.2. col. 205.20
Substantia non suscipit magis & minus tom.1. col. 120.50
Substantia nulla ad aliquid 1.28.10
Substantia nulla in substantia est tom.1. col. um. 19.30
Substantia omnis hoc aliquid significat tom.1. col. 20.20
Substantia prima nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur 1.19.30
Substantia prima sine magnitudine impartibilis & indiuisibilis 2.1403.40
Substantia principium generationis tom.2. col. 1343.40
Substantia quædam æterna, & immobilis, & à sensibilibus separata 2.1403.30
Substantia quæ ex materia, & forma est, posterior, & manifesta 2.1336.30
Substantia, quodcumque fuerit causa existentie, dicitur 2.1317.60
Substantia rei naturalis primò tractanda, deinde causa 2.213.30
Substantia rerum in singularibus est tom.2. col. 313.40
Substantia simpliciter 2.1397.40
Substantia simpliciter corpora dicuntur tom.2. col. 1317.50
Substantia si separata aliqua & principium, cur sub eo posita alia æterna, alia non, quæritur 2.1384.20
Substantia sola de nullo subiecto alio dicitur, cætera autem vniuersa de substantia ipsa dicuntur 1.423.30
Substantia sola categorematum separabilis tom. 2.1334.60
Substantia subiectum primum maxime esse videtur 2.1335.50
Substantia sui mutatione contrariorum suscipit 1.21.40
Substantia cuique sua quædam prima materia 2.359.1
Substantia definitionem Democritus primus tetigit 2.208.30
Substantia nihil est contrarium 1.22.10
Substantia proprium contraria suscipere tom. 1. col. 21.1
Substantiam esse materiam refutat tom.1. col. 1336.30
Substantiam gradus non suscipere tom.1. col. 20.50
Substantiam separatam, & cuius substantia est, impossibile esse 2.1283.10
Substantia autem ad aliquid, quæstio tom.1. 27.10
Substantia naturales, alia immortales, ingenitæque, alia corruptibiles 2.212.30
Substantia naturales omnes aut corpora sunt, aut cum corporibus, ac magnitudinibus sunt 1.599.40
Substantia omnes secundum naturam principia quædam sunt 2.1001.30
Substantia primæ absque materia tom.2. col. 1491.30
Substantia primæ vnde dicitur 1.18.60
Substantia secundæ 1.19.10
Substantia secundæ eademque differentia de primis vniuersè prædicantur tom.1. col. um. 20.1
Substantia sola simpliciter fieri dicuntur tom. 1. col. 423.20
Substantia tres 2.1401.10. & sequen. Substantiarum

I N D E X.

Substantiarum cause, principia, & elementa queruntur 2.155.20
 Substantiarum inferiorum cognitio quare præstantiam scientiæ sibi vendicat tom. secundo, col. 212.50
 Substantiarum partes 1.19.60
 Substantiarum superiorum cognitio leuis oblectans 2.212.40
 Substantiis nihil contrarium 1.20.40
 De Substantia 1.18.10. & seq.
 De Substantia immobilis & æterna opinionones 2.140.9.10. & seq.
 De Substantiis naturalibus, partim mortalibus, partim immortalibus tom. secundo, col. 212.20. & seq.
 De substantiis Speusippi sententia tom. secundo, col. 135.30
 In Substantia non est motus 1.48.10
 In Substantiarum perpetuarum ratione non vbi que materia 2.135.9.0
 Subulones ceruicis dicti 2.17.40

Sudare.
 Sudamus magis æstate, quàm hyeme, & quare 2.432.10.30.40
 Sudamus magis cum non longo interposito tempore sudor euocatur, & quare tom. secundo, col. 426.50
 Sudamus magis igne per incrementa continua oblato, & quare 2.427.10.20
 Sudamus magis in calidariis, cum tempus est frigidum, & quare 2.430.1
 Sudamus magis in calidariis igne per incrementa continua oblato, quàm igne vniverso, & quare 2.430.50.60
 Sudamus magis tergo, quàm parte prioris, item ventre minus, quàm pectore tom. secundo, col. 427.40.50
 Sudamus minus inter laborandum, quàm cum labore relaxati quiescimus, & quare tom. secundo, col. 119.10
 Sudamus minus quare ad ignem multum tom. secundo, col. 431.40
 Sudamus primum fronte, & quare tom. secundo, col. 428.0
 Sudamus quare magis dormientes quàm vigiles 2.428.1. & 2.429.60
 Sudamus trepidantes quare pedibus. & non facie 2.429.40
 Sudant assidue partes calidiores 2.428.1
 Sudantes si vel aqua vel flatus refrigerantur, quare nauseant 2.428.20
 Sudant magis luctatores inposita aliquantisper quiete, quàm si continuè luctentur tom. secundo, col. 426.50
 Sudant minime quare corpora aquæ immerla calida 2.426.1
 Sudant penè quare minus corpora ad Solem nuda, quàm vestita 2.431.50
 Sudant quare magis induta corpora tom. secundo, col. 426.60
 Sudant quare minime, qui vestem plurimam admiserunt 2.431.1
 Sudare cur facie maximè soleamus 2.427.1. & 2.428.1. & 2.429.40.50
 Sudare cur non possimus ea parte qua iacemus 2.427.50.60
 Sudatur ea parte, qua laboratur 2.430.40
 Sudauerit nisi corpus, quare non leuatur tom. secundo, col. 428.10.60
 Qui magis foetere sudant, statim ab exercitio, cur colore hilarantur amæno tom. secundo, col. 52.10

Sudor.
 Sudor an magis mouendus per ætatem, an per huiusmodi 2.428.40.50. & 2.431.1. & seq.
 Sudor capitis cur aut nullum reddat malum odorem, aut minus, quàm reliqui corporis 2.426.40

Sudor cur eos iuuat, qui se exercent, & laboribus se dedere 2.453.30
 Sudor cur magis parte superiore corporis, quàm inferiore erumpat 2.426.20
 Sudor cur magis detergenti profluat, quàm vesidere finenti 2.427.30
 Sudor cur maximè oriatur cum manus exercitamus, modò cæteræ corporis partes possum feruent 2.426.30
 Sudor cur minus accidit cibum sumentis postquam biberit 2.429.30
 Sudor cur pubescentibus facilius, & salior 2.444.10
 Sudor cur relaxato spiritu proueniat tom. secundo, col. 425.50.60
 Sudor cur saluus 1.7.6.50. & tom. secundo, col. 426.10. & 2.444.1. & 2.456.1. & 2.581.10
 Sudor cur vitiorum est, qui corpore nudo currenti prodierit, etiam si minor sit, quàm qui sub veste se promiserit tom. secundo, col. 430.10. & seq.
 Sudor excrementum vaporis humiditatis tom. 2. col. 245.20
 Sudor humor incoctus est 2.426.20
 Sudor pituitis 2.581.10
 Sudor quid, & vnde tom. secundo, columna 248.20. & 2.426.10. & 2.429.60. & 2.431.50. & 2.456.1.
 Sudor frigidi argumentum morbi grauis, calidus verò decretorius, & salutaris tom. 2. col. 579.50
 Sudor frigidus excrementi multi indicium esse potest: quocirca morbos quoque is facit longiores 2.4.49
 Sudor refrigerat corpora 2.588.40
 Sudor non nisi cum labore è remoto educitur 2.424.50
 Sudor res vitiosa adiuncta corpori 2.426.1
 Sudor sanguineus & cruentus vnde tom. 2. col. 248.20
 Sudoris plus quare non in currendo, agitandum corpus, sed vbi est cessatum, euadat 2.428.30.40. & 2.429.10
 Sudori peruia magis, & propensior, quæ humida, & laxa, & soluta sunt tom. secundo, col. 427.1. & 2.58.49
 Sudore cruento, & sanguineo, cur nonnulli exudarint 2.581.60. & 2.421.20
 Sudores calidi cur frigidiores tom. secundo, col. 431.30
 Sudores cur in capite, pedibusque incalescentibus maximè excitantur tom. secundo, col. 428.20
 Sudores cur mali aliquando odoris tom. secundo, col. 491.50
 Sudores qui corpori bene valenti prouenerint, cur deteriores iis habentur, quos labores citarint 2.432.20.30
 Sudores spontanei prænuunt morbos tom. secundo, col. 423.30
 Sudores fetidos quare moueant rursus, & nonnulla pigmenta odorata tom. secundo, columna 427.10. & 2.526.1
 Sudoribus nonnullis quare horror possit excitari 2.431.20
 Sufficiens magis est domus, quàm homo vnus: ciuitas autem magis, quàm domus 2.763.40
 Suffimenta cur è longinquo sitiuius olent tom. 2.452.10
 Suffimenta cur minus suauia odore è proximo 2.491.1. & seq. & 2.491.40
 Suffragia si pari numero accusatori & reo fuerint, cur reum vincere est facilius tom. secundo, col. 164.30. & seq.
 Sulci in adæquatione altiores, amplioresque durant, minimi autem primi, ac celeriter limo obducto abolefcunt tom. secundo, columna 248.1
 Sulphuris odore infectorum genera multa intretint 2.70.60
 Sulphuris, organique insperso puluisculo, formicae suas relinquunt cauernas, aliòque migrant ibidem

Sumen, vide Abdomen
 De iis que sunt 1.16.50. & seq.
 A Superabundantia locus 1.270.1. & eod. tomo, col. 110.20
 Superæ inter insecta, ex erucis generantur tom. secundo, col. 34.60

Supercilium.
 Supercilium dextrum magis attollitur, & arcuat magis, quàm finistrum, habetur tomo secundo, col. 253.20
 Supercilia cur senibus crescunt tomo secundo, col. 48.10
 Supercilium pilus congenitus tomo secundo, col. 445.50
 Supercilia & cilia adiuuenti gratia habentur 2.234.10
 Supercilia in compage ofsium posita sunt tom. 2.234.20
 Supercilia nonnullis per senectutem immodicè crescunt, adeoque hirsuta redduntur, vt tendendum sit tomo secundo, columna 48.1. & 2.234.20
 Supercilia quorum morum notas habent tom. secundo, col. 5.50
 Supercilia sub fronte bipartito distincta ibidem
 Superciliorum lauitas salitium appellatur 2.47.50
 Superficiem non indiduum esse 1.496.50
 Superfantantia qualia enutrire conceptum possunt 2.374.50
 Superfantationis animalium consideratio tom. secundo, col. 2.173.40. & sequentibus
 Superior pars in animalibus quid, & eius consideratio 2.53.30. & 2.274.40
 Superior pars in animalibus variè crescit profectu ætatis 2.274.40
 Superius in homine quid, item inferius tomo 2.141.1. & 2.3.40
 Superius in piscibus & serpentibus quid 2.36.30
 Superlationes per translationem tomo secundo, col. 1174.10
 Superlationes pueriles 2.1174.10
 A superlatio locus 1.269.1

Superum.
 Superum, dextrum, antè, & contraria eorum, in corporibus animatis 1.579.10
 Superum dextrum que in animalibus dicitur, ad nos ipsos referentes ibidem
 Superum id vnde est nortio, dextrum à quo, & antè ad quod 1.579.40
 Superum longitudinis principium 1.579.1
 Superum prius generatione est dextro tomo 1. col. 579.40
 A supero accretio est 1.579.1
 Supina pars piscium quæ 2.29.20

Suppositio.
 Suppositio quid 1.175.50
 Suppositiones pro arbitrio faciendæ sunt, non tamen impossibiles 2.769.10
 Ex suppositione locus 1.272.20
 Suppuratio equi infestatur 2.163.30
 Supra quid 1.456.50. & 1.461.50

Sura.
 Sura pars tibiae posterioris, & eius natura 2.13.40
 Suræ carnosissimæ hominif 2.22.1
 Suræ foli hominif carnositate 2.278.40

Surditas, & Surdus.
 Surditas detrimentum pulmonis est 1.581.1
 Surdi

Surdi ab obturatura que sunt, iidem & muti tom. 2. col. 73.10
 Surdi ab obturatura vocem emittere possunt, locutionem nullam ibidem
 Surdi cur per naves loquuntur tom. 2. col. 479.1. & 385.1
 Surdi violentis spirant 2.479.10
 Surdorum pulmo vitiat 2.585.1
 Surtia grata apibus 8.194.60
 Surtium, aut deorsum quod mouetur, omnino esse leue, aut graue 1.601.30. & sequentibus.

Sus.
 Sus altero oculo amisso, breui extinguif existimatur 2.222.40
 Sus ambigit, an solipes, an multipes, an bifidus 2.222.10.20
 Sus à partu sentit, & quare 2.471.50
 Sus calidissimus omnium est 2.479.1
 Sus cur partu est numeroso 2.468.1
 Sus decimum quintum annum nata non generat, sed effertur 2.87.30
 Sus dentem nullam omnino amittit tom. 2. col. 243.0
 Sus dentes exertos habet auxilio, & robori tom. 2. col. 238.50
 Sus ex omnibus animalibus grandinam concipit 2.162.50
 Sus facillè omnium animalium ad quoduis pabulum affuescit, & celerimè pinguescit tom. 2. col. 151.50
 Sus ferus mas cum feminis versatur dies triginta 2.188.30
 Sus filius alimentum copiosum & commodum ministrat 2.375.50
 Sus femina annicula parit 2.86.30
 Sus femina si grauidam admodum pinguescat, efficitur vt facta minus habeat lactis tom. 2. col. 37.50
 Sus femina si pinguet, ocyus & iuuenis & senescens mouetur ad coitum ibidem.
 Sus femina, vide etiam Scrofa
 Sus fetus suos nutrit vsque in finem, propter sui corporis alimoniam probam 2.375.50
 Sus inter multipara est enumeranda tom. 2. col. 370.50
 Sus inter multipara sola perfectos parit catulos 2.375.50
 Sus mas antè, quàm sit anniculus, prolem generat vitiosam 2.86.30
 Sus mas si pinguet omnibus anni temporibus coire potest, & interdiu, & nocte, sed maximè mane 2.87.40
 Sus paucissima edit primo partu 2.87.50
 Sus quando concipit, signum 2.387.30
 Sus quare crasso pilo 2.387.30
 Sus quibus pinguescit 2.151.60. & 2.162.40
 Sus quomodo saginatur 2.151.50
 Sus radicem appetens 2.151.40. & 2.240.10
 Sus syluestris animosa, peritica, & bruta omnino 2.5.1
 Sus vuluum vbi habet 2.23.20. & 2.37.40
 Sus talo caret probiore 2.22.20
 Sus cerebrum pinguisculum 2.50.40
 Sus os quale, & quare tale 2.40.10
 Sus totum corpus hirtum 2.11.10
 Sui coitus semper opportunus 2.82.20
 Sui occiso sexta pars ponderis absumitur tom. 2. col. 152.1
 Sui ventriculus simplex, sed amplior tom. 2. col. 33.20
 Sues agrestes cur semel concumbant, domesticif sape 2.474.20
 Sues carent grandine cum lactent tom. 2. col. 162.40
 Sues eieures mensis quatuor ferunt veterum, & quis numerus fetus 2.122.20
 Sues cum lactantur, solent extenuari tom. 2. col. 152.1
 Sues cum subant, hoc est, cum libidine excitantur

tugetiam homines aggrediuntur tom. 2. col. 121.40
 Sues cur hybernum pilum non amittunt, vt cæteræ quadrupes 2.469.1
 Sues fame præfatigati pinguescunt tom. 2. col. 151.50
 Sues feri acerimè sentiunt tempore coitus tom. 2. col. 110.20
 Sues feri mares quare castrantur 2.128.50
 Sues fixande 2.477.20
 Sues feminae dentibus vacante exercitis, mares habent 2.76.40
 Sues feminae mordent, quia carent dente exercitio 2.339.1
 Sues gaudent cibi mutatione, quemadmodum & cætera animalia 2.162.40
 Sues glandibus folis humidiores redduntur ibidem.
 Sues grandentes vt cognoscantur 2.162.30
 Sues grandinosi qui sunt ibidem.
 Sues grandia abortiunt, si glandem copiosius elegerint 2.162.50
 Sues implentur vno coitu, & quare superuentum patiantur 2.122.20
 Sues in Illyriorum terra, & in Paonia, & nonnullis aliis locis solipedes gignuntur tom. 2. col. 22.10
 Sues in Scythia euadere non possunt, si percussif à scorpiionibus fuerint 2.166.30
 Sues mammae in ventre habent plures tom. 2. col. 23.1
 Sues nec feri nec mansueti habentur in India, teste Ctesia 2.165.20
 Sues quibusdam locis solida vngula sunt tom. 2. col. 375.40
 Sues quomodo gregatim pastere velle videntur, & lupo obfistere possunt 2.152.1
 Sues subare vt soleant 2.120.60
 Sues tam mares, quàm feminae nonnullam quarto coeunt mense 2.86.40
 Sues testes habent annexos ad sedem sessiles tomo 2. col. 291.60
 Sues tum mares tum feminae coire incipiunt mense suæ ætatis octauo tom. 2. col. 86.30
 Sues vrbani & syluestres 2.120.30
 Sues vt inter se oblibidinem dimicent tom. 2. col. 120.30.30
 Suum Achi montis feritas 2.166.30
 Suum cibi quos optinus 2.162.40
 Sues virulentosissimos minimè sentiunt in Scythia 2.11.6.30
 Suum corda in articulatoria, & ideo sensu hebetiora 2.246.20
 Suum ferarum coitus, & eius tempus tom. 2. col. 128.40
 Suum ferarum femina vocalior, mas raro vocem emittit 2.128.50
 Suum ferarum mares castrati, maiores ferocioresque euadunt ibidem.
 Suum ferarum numerus partus, & ferendi tempus idem, atque in vrbanis suis est tom. 2. col. 128.40
 Suum generi os mediocre 2.25.40
 Suum grandines tolluntur tibia 2.162.40
 Suum maribus plures dentes, quàm feminis 2.2.1
 Suum morbi tres, & eorum remedia 2.162.1. & sequentibus.
 Suum proles quæ præstantior 2.87.40
 Sues quando cubantes coeunt 2.87.50
 Suum raucedo qualis morbus, & qualiter curetur 2.162.10
 Suum saginatio apud Thraces 2.151.50
 Suum profluuium alui irremediabile, tom. 2. col. 162.20
 Suum struma ibidem.
 Suum vita ad quot annos extendi potest tom. 2. col. 122.40
 Suibus aduersariis serpens quare tom. 2. col. 170.20

Subuapria 2.21.1
 Subus maxima vbi, & quot 2.277.10
 Subus propria vox ad coitum 2.72.40
 Subus quatenus glandes conueniant tom. 2. col. 162.40
 Subus Emartheolicis solida vngula in Macedonia 2.1545.1
 Subus quoddam pediculi genus grande, ac durum, familiaris est 2.102.10
 Subus testes annexi retro, nec tremuli pendunt 2.35.60
 Suillus ventri amplior est, flexuosifque, vt diuarius concoquat 2.258.1
 Suillus osibus natus medulla est, & nonnullis omnino deest 2.52.50
 Suspicio vt eluenda 2.155.20

Sutura.
 Sutura, caluæ pars serrata 2.44.40
 Sutura caluæ mulieri circularis tom. 2. col. 9.30. & 2.44.50
 Sutura in calua viri tres sunt, coeuntque in figuræ triangulæ speciem tom. 2. col. 9.30. & 2.44.50
 Sutura homini plurimæ quare, & plures etiam mari quàm feminae 2.226.20
 Sine Sutura vlla caput viri visum est 2.9.30. & 2.44.50
 Suum esse, & alienum esse, non idem significant 2.444.40
 Syleratio crudor 2.415.50
 Syleratio quid 2.415.20
 Syleratio ouibus quare 2.253.60
 Sylerantur ossa suis dispoliata membranâ ro. 2. col. 49.30
 Sylerum conuersionis principia, & causa tom. 2. col. 380.40
 Syderum ortus morbos pariunt, vel tollunt, iudicant, vel intendunt 2.413.60

Syllogismus.
 Syllogismus ad vniuersale habendus tom. 2. col. 356.40
 Syllogismus dialecticus, ex probabilibus colligens 1.235.20
 Syllogismus, id est, ratiocinatio 2.509.50
 Syllogismus litigiosus quid 1.235.30
 Syllogismus perfectus & imperfectus quid tom. 1. col. 87.10
 Syllogismus quid 1.87.1. & 1.235.20
 De Syllogismo 1.85.40. & seq.
 A Syllogismi conuersione locus 1.354.50
 De Syllogismo conuersione 1.147.10. & seq.
 De Syllogismo conuersione in secunda figura 1.148.1. & seq.
 De Syllogismo conuersione in tertia figura tom. 1. col. 148.50. & seq.
 De Syllogismo ex hypothesi tom. 1. col. 114.10. & seq.
 De Syllogismo ex oppositis tom. 1. col. 151.40. & seq.
 De Syllogismo ex oppositis, in secunda figura 1.147.1. & seq.
 De Syllogismo ex oppositis, in tertia figura to. 1. col. 112.30. & seq.
 De Syllogismo ostensiuo tom. 1. col. 113.10. & sequentibus.
 De Syllogismo per impossibile tom. 1. col. 149.50. & seq.
 De Syllogismo per impossibile in secunda figura 1.151.30. & sequentibus.
 De Syllogismo Physiognomico tom. 1. col. 164.40. & seq.
 Quòd Syllogismus scientificus sit à forma: à materia verò quòd propositionibus consistit, non vt cæteri, quibusuis, sed euidentem necessariamque veritatem habentibus, reique demonstrande accommodatis 1.174.40. & seq.
 De Syllogismi obliquorum effehti 1.128.50. & seq.
 De

I N D E X.

De numero terminorum Syllogismi tom.1. 115.20.& seq. De qualitate & quantitate terminorum Syllogismi 1.114.40.& seq. Inter Syllogismum apparentem & sophisticum quid interit 1.377.50.& seq. Quod Syllogismus sophisticus sit 1.369.10.& sequentibus Syllogismo dupliciter non demonstrari quid est, de eo cuius est 1.214.10.& seq. Syllogismo neque idem effici posse per diuisionem 1.215.20.& seq. De Syllogismo absolutis tertia figura 1.92.30.& seq. De Syllogismo assertoribus ad impossibile, & reliquis qui ex hypothese 1.113.1.& seq. De Syllogismo ex ambabus contingentibus, in secunda figura 1.106.50.& seq. De Syllogismo ex ambabus contingentibus in tertia figura 1.110.30.& seq. De Syllogismo ex vna absoluta, & altera contingente, in prima figura 1.101.50.& seq. De Syllogismo ex vtraque contingente in prima figura 1.100.30.& seq. De Syllogismo ex vtraque necessaria in tribus figuris 1.95.20.& seq. De Syllogismo in secunda figura quatenus absoluti, quatenus non 1.90.30.& seq. De Syllogismo infinitis 1.133.30.& seq. De Syllogismo mixtis ex altera necessaria, altera absoluta in prima figura 1.95.50.& seq. De Syllogismo mixtis ex altera necessaria, altera absoluta, in secunda figura 1.96.30.& sequentibus. De Syllogismo mixtis ex altera necessaria, altera absoluta, in tertia figura tom. primo, column. 97.20.& seq. Qui Syllogismi plura concludant tom. 1.137.10.& seq. De Syllogismorum ampliatione in directum, in lapsu, ac per media 1.184.30.& seq. De Syllogismorum anadiplosi, & thesi, hoc est, de geminatione & positione tom. 1.129.50.& seq. Syllogismorum copia quibus instrumentis patitur 1.242.50.& seq. Ad Syllogismos leges 1.346.20 De Syllogismorum medio inueniendo tom. 1. 119.20. & seq. Non omnium Syllogismorum eadem esse principia posse 1.207.50.& seq. De Syllogismorum resolutione ad impossibile, & ex hypothese 1.131.40.& seq. De Syllogismorum resolutione in propositiones 1.126.1.& seq. De Syllogismorum vnius figure in aliam reciproca reductione 1.132.10.& seq. Syllogismos omnium scientiarum quibusdam preceptis effici tom. primo, column. 124.1.& sequentibus Syluistris & vrbani diuisio erronea tom. 2. col. 110.30 Syluistris & rustica quae appellamus tom. 2. 53.60 Syluistris reperiuntur quae vrbana tom. secundo, col. 410.30 Quod eorum quae Symbola sunt, cita mutatio est, aliorum tardior. Quod ex duobus elementis a symbolis reliqua signi possint. Quod in elementis symbolis alterum ex altero gignatur, non reliqua tom. 1. 666.10 & seq. Syennensis Medicus Cyprius de venis quid scripserit 2.39.10.20 Synonyma 1.20.10 Syria regio. Syria habet oues cauda lata ad cubi mensuram 2.165.30 Syria vt feruentior, sic odorator tom. secundo,

do, columna 494.10 Syria loca pleniora sunt, & terreniora tom. 2.491.50 In Syria boues nodos scapularum flectunt. vt cameli 2.165.30 In Syria caprae auriculas habent mensura palmari, & dodrantali, & nonnulla ita demissas, vt ad terram spectent ibidem. Syria herba, vide Suria Tabanus. Tabanus anteriore parte aculeum gerit 2. col. 7.30 Tabani lingua, tergora bestiarum clacerant 2. 238.1 Tabani ex ligno nascuntur 2.95.60 Tabanis lingua dura, & valida 2.67.30 Tabani quadrupedum tergora penetrant tom. 2.63.10 Tabani quo morbo pereunt 2.96.60 Tabani sanguiuori 2.153.40 Tabes. Tabes semper morbosa 2.305.40 Tabes cur contagiosa 2.458.50 Tabem efficit & inedia & vitiosum alimentum 2.44.10 Tabidis pili crescunt 2.48.20 Tabidis in foemina cur genitura profuit tom. 2.455.10 Taciturnitas amicitias complures dissoluit 2. 705.10 Taciturnitas mulieri decus affert tom. secundo, col. 760.60 Tactus. Tactus quod obiectum 1.816.30 Tactus instrumentum 1.818.1 Tactus primus sensuum 1.226.50 Tactus modi quatuor 1.651.60.& seq. Tactus vtrum plures, an vnus 1.816.20 Tactu, gustuque animantes omnes praeditur exceptis imperfectis 1.893.1 Tactus in parte similari consistit 2.6.10 Tactus multas contrarietates obiecti habet 2. 217.1 Tactus est sensibus homini exquisitissimus, deinde gustus 2.14.30 Tactus visum amulatur, & sequitur tom. secundo, col. 578.40 Tactus a visu audituque carens differt quod ille eminus, hic cominus sentit tom. 1. col. 394.20 Tactus sedem similem, sed minimè simplicem sortitur 2.217.1 Tactus ad terram refertur 1.864.30 Tactu priuata animalia necessarid moriuntur 1.840.1 Tactus gratia, cetera omnia haberi tom. secundo, col. 227.1 Tactus in carne, aut in eo quod proportione respondet 2.6.10 Tactus sedes corpulenta 2.227.1 Tactus sensorium 2.330.30 Tactus sensorium quod 2.231.20 Tactus quae moueant, & quae non tom. secundo, col. 221.50 Tactus auris, qualis alarum & pedum tom. 2. 588.20 Tactu alterius cur magis inhorrescimus, quam nostro 2.588.20 Tactu & gustatu solum, cur continentes dicimur 2.561.30 De tactu tractatus 1.816.10.& seq. In tactu medium est caro 1.818.1 Sine tactu nec agere, nec pati quicquam posse 1.651.40 In tactu acutum, atque obtusum 1.812.40

Ex tactus instrumentis signa ingeniorum 1. 813.60 A tactu quid differat conuascencia tom. secundo, col. 13.3.40 Inter tactus instrumentum & res tangibiles medium corpus copulatum tom. primo, col. lum. 816.60 Absque tactu nullus alius sensus haberi potest 1.839.10 In tactu res vna quae sentitur 2.578.30 Tale quidque magis ob quod vnumquodque tale 1.175.60 Talia omnia ex talibus principis tom. secundo, col. 329.50 Talpa domicilium sibi parit 2.4.30 Talpa oculos non habet 2.10.10 Talpa vbi multa, & vbi non sunt 2.165.10 Talus. Talus quid, & vsus 2.279.20 Talus caret probiore suis 2.22.20 Talum habet asinus Indicus inter folios pedes folius ibidem. Talum quae habent, eum crucibus posterioribus continent 2.22.30 Talorum in animalibus diuersitas tom. secundo, col. 22.20 Talus quae caret 2.279.10 Talum habent hifalca 2.279.30 Talorum oppulbatorum si quis partem moueat leuiorem, totum circumfertur tom. secundo, col. 502.50. & quare 506.20 Tarda habet appendices 2.36.10 Tarda gula qualis 2.35.1 Tarda incubitus 2.110.20 Taurus. Taurus coit qui vicerit, & post venem plerumque superat à prius victo tom. secundo, col. 124.40 Taurus inter mares minimè falax ibidem Taurus quinquennis apud Homerum tom. secundo, col. 125.1 Taurus tempore coitus tantum cum foeminis pacitur, & ceteros oppugnat: temporibus aliis inter se conuersantur 2.111.10 Tauri super cornibus quid sentit Aesopi Mimus 1.241.10 Tauro aduersarius coruus tom. secundo, col. 169.60 Tauro sanguis crassissimus & integerrimus inter vitupara 2.51.40 Tauri acutius sonant, quam vituli & vaccae 2. 394.20 Tauri efferantur tempore coitus tom. secundo, col. 120.30 Tauri in Epiro sapius per trimestre non apparerent 2.121.50 Tauri porissimum neruosi, & corcorum tale 2.394.30 Tauri quare animosi, iracundi, & furibundi 2. 222.40 Taurorum & vaccarum cornua inter se distant 2.239.20 Taurorum natura in superuentione foeminarum, tam seniorum, quam iuniorum tom. 2.124.40 Taurorum sanguis omnium celerrime coit & durefcit 2.51.30 Tauri castrati quomodo amittant naturam 2. 472.1 Taurus & taademptis ex oratione, oratio minus Graeca relinquatur 2.513.20 Technitae Dionysiaci, vide Histriones Tectorium unum in alueis apum quid tom. 2. 190.1 Tectorium proximum imo 2.190.20 Tectorium omne opus cur magis resonet tom. 2.487.10 Teda

Teda frigida effici potest 2.220.1 Teda quomodo calida ibidem. Temperamentum omne calidi, & frigidi est 2.562.10 Temperamentum quibus augetur, & seruat 2.413.50 Temperantia. Temperantia quid 2.622.40. & 936.40. & 1078.40. & 1106.50 Temperantia proprium quid 2.1079.60 Temperantia comites 2.1080.1 Temperantia circa voluptates & agritudines versatur 2.936.50 Temperantia, & intemperantia non circa omnes corporis voluptates versatur tom. 2. col. 639.50 Temperantia circa quas voluptates versetur tom. 2. col. 937.1 Temperantia & intemperantia non circa animam, sed circa corporis voluptates versatur 2.639.50 Temperantia & intemperantia circa tales voluptates versatur, quae sunt ceteris animalibus communes 2.640.10 Temperantiam quae concernunt problemata 2.561.1. & seq. Temperans. Temperans non idem qui continens, & contrà 2.687.10 Temperanti cupiditates quaedam propositae tom. 2. col. 1014.20 Temperans quae, & vt cupiat 2.642.50 Temperantis cupiditates nec prauae, nec vehementes 2.687.10 Temperantem continens comitatur tom. 1. col. 956.30 Temperans est continens, sed non contrà tom. 2. col. 956.20. & seq. Temperans vi agere videtur 2.1004.20 Temperans & intemperans non vised volentes agunt 2.1004.40 Temperatum omne suauius intemperato tom. 2. col. 516.20 Templum. Templa locum idoneum habere debent tom. 1. col. 389.20 Templorum per agros distributio tom. 2. col. 887.60 Templa à Didali Persa spoliata 2.1061.40 in templo Dionysij futurorum denuntiatio tom. 2. col. 1552.10 Tempus. Tempus an sit 1.469.40. & seq. Tempus quid sit, opiniones variae 1.470.30 Tempus proprie quid 1.471.50 Tempus continuu rei numerus 1.676.50 Tempus quatenus numerus 1.471.60 Tempus non esse motum 1.470.50 Tempus motus numerus est 1.568.50 Tempus non motus, sed numerus motus tom. 1. col. 474.40 Tempore motum metimur, & motu tempus 1.473.40 Tempus motus, quietisve mensura est tom. 1. col. 474.60 Tempus motum definit 1.473.30 Tempus Plato solum ortum esse ait tom. 1. col. 521.20 Tempus totum 1.268.20 Temporis ad diuisionem sequitur diuisio magnitudinis & viceversa 1.494.40 Temporis ex definitione ratio redditur eorum quae de ipso dicuntur 1.473.1

Tempus esse numerum motus, quodque instans sit terminus in quo praesens & futurum: & omnem transiutionem in tempore esse, quodque impossibile sit, aliquem non in tempore esse 1.476.50. & seq. Temporum mutationes cur morbos intendant, vel tollant, iudicent, vel committant 2.413.30. & seq. Temporum mutationes causa generationis minorum animantium 2.468.1 Temporis calidi cur noctes quam dies molestiores 2.546.20 Tempora hominum celeriter cauescunt tom. 2. 47.30 Tempora quare primo cauescunt 2.590.50 Cur Temporibus finitimae partes maxime cauescant 2.1520.50 Temulentia, Temulentus. Temulentia, & crapula quid differant tom. 2. col. 437.10 Temulentus si vinum dulce super aliud admiserit, cur minus molestetur tom. 2. col. 436.1 Temulenti ne tentant quidem aliquid iudicare 2.433.1 Temulenti quare aquas salvas, vitiosaque magis sentiunt, quam sobrii 2.434.40 Tenacitas quid 2.1076.60. & 1082.1 Tenax diuidi facile non potest 2.527.70 Tendo 2.43.50 Tenebrae sunt inuisibiles, sed à visu discernuntur 1.815.30 Tentatiua, dialectica est quaedam tom. 1. col. 381.10 Tentatiua pars dialecticae 1.378.1 Tentatiua interrogatio 1.381.10 Tentatiuum & dialecticorum orationes, non esse ad determinatum genus tom. 1. col. 382.20 Teredo. Teredinis consideratio 2.197.10 Teredines genus apum gregale 2.189.40 Teredines in alueis apum nascuntur tom. 2. col. 164.60 Teredinarium quid 2.197.20 Terigis pars corporis per se 2.470.20 Terigo cur magis sudamus quam anteriore parte 2.427.40 Terigum quare carnosum est 2.253.40 A terigo calor tunc est apertus 2.245.30 Terminus quid 1.86.60. & 237.40 Terminorum thesis 1.127.20 Terminorum compositorum ethesis tom. 1. col. 128.10 Terminorum ethesis 1.127.50 Terminorum conuersiones 1.160.10 Terra. Terra mater 2.290.60 Terra animalium mater, & hospitium tom. 2. col. 1458.30 Terra prima corporum, iuxta Hesiodum tom. 2. col. 127.30 Terra ens est 1.645.50 Terra in medio quiescit 1.581.1 Terram in medio esse 1.596.50 Terra, mundi media pars 2.1458.30 Terra in aqua collocata 1.461.20 Terram seipsam firmare 1.450.50 Terra figura rotunda 1.597.10 Terra sua natura alba 2.511.20 Terrae partem inferam infinitam quidam dixerunt 1.593.20 Terra variis generibus naturarum abundat tom. 2. col. 1459.50 Terra frigida, & sicca 2.665.20

Terra leuitatem nullam habet 1.621.10 Terra magnitudo ad ceterarum stellarum magnitudinem, non magna tom. 1. col. 528.50 Terrae magnitudo nihil est ad vniuersum caelum 1.711.40 Terra magnitudo à Mathematicis mensa tom. 1. 598.40 Terrae quiescendi causa latitudo iuxta quosdam 1.593.50 Terra siccitas propria 1.868.1 Terra semper in actu est 2.1363.40 Terra praesentia 2.1465.10. & seq. Terra maxime proprie siccitatis, aqua humilitatis esse dicitur inter elementa tom. 1. col. 766.60 Terra & terra perturbationibus maxime obnoxia 1.466.50 Terra constantia magna ex parte calida sunt 1.773.10 Terra & ignis in opposita feruntur tom. 1. col. 596.50 Terra mutatio naturalis nobis cur minus comperita 1.711.30 Terra nascencia cur alia cocta, alia cruda sint cibidionea 2.520.10 Terra maior tardius sursum, ignis maior tardius deorsum fertur 1.566.10 Terra & aqua cur putreant, non aer, & ignis 546.40 Terra noctu crebrius & vehementius quam interdiu quatitur 1.737.1 Terrae partes interiores & iuuentute florent, & senectute macerantur 1.711.1 Terra mutatio naturalis longissimis temporibus contingit 1.711.30 Terra aduersa & huic contraria 1.592.1 Terra aliquando fluida & rigida, aliquando sicca & continens 1.711.10 Terra intestina 2.516.50 Terra aquae innatas iuxta vetustissimam sententiam, iuxtaque Thaletem Milesium tom. 1. col. 593.30 Terra & humor generant animalia & plantas 2.355.60 Terra gelidam & grauem naturam habet tom. 2. col. 105.60 Terra humida cogitur frigore 2.222.40 Terra materiam & corpus feminibus praebet 2.313.30 Terra incolae plantae 2.355.20 Terram comedentes elephant agrotant, nisi frequenter ea vntur 2.164.30 Terram edunt lupi, vide Lupi Terra spissescit si plenius atteratur tom. 2. col. 590.60 Terra madet vbertim 2.540.1 Terra mox gelascit offendente lutum Borea 2.554.60 Terrae plagae vt feruentiores, sic odoratores 1.494.10 Terra quando dat ventos fauos tom. 2. col. 544.50 Terra quod comparatione circumstantium corporum paria sit existimanda tom. 1. col. 650.20. & seq. Terram in medio sitam non moueri circum polum in circulo, & quod quiescat, & de figura eius sphaerica tom. 2. col. 596.10. & sequentibus. Terrae motus. Terrae motus cause & generatio. Et quod ab exhalatione procedat, signa decem tom. 1. col. 736.20. & seq. Terrae motus opinioniones tres 1.735.20 Terrae motus in quibus locis fiant tom. 2. col. 1568.40 Terrae motus cur non fiant astate & hyeme tom. 1. col. 737.40 Terrae motus

I N D E X.

Terræ motus vt fiat 2.1568.40
Terra motus variis & variis nominibus appellati 2.1464.10
Terra motibus quæ loca potissimum quatuntur 1.737.20
Terrena dum refrigescunt, duram formam capiunt 2.329.30
Terrena quæ magis sunt 2.222.30
Terreum & aquæ omne crassescit dum concoquitur 2.248.20
Terrestre animalium genus omne vbi vuluam habet 2.294.30
Terrestribus aer facile transpici potest tom. 2.233.10
Terrestrium animalium diuisio 2.340
Terrestrium animalium duplex ordo tom. secundo, col. 3.10
De Terræ figura antiquorum opiniones tom. 1.592.50
De Terræ situ & motu antiquorum opiniones 1.591.60
De Terræ quiete, motuque, antiquorum opiniones 1.592.30
A terra hominum educatio 2.910.20
Terrestrium animalium nullum statu immutabili viuere 2.3.20
Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat 2.549.1

Testa.

Testa inclusa oculos non habent 2.10.10
Testa indifflubilis 2.329.30
Testa ouorum vnde efficitur 2.294.50
Testa insectum genus omne animalis sit, an planta, ambigitur 1.312.30
Testata animalibus, & plantis assimilantur 2.314.40
Testata coire, incertum 2.297.40
Testata exanguia, & natura frigida vbi gignuntur 2.355.1
Testata non sunt in Ponto, nisi quibusdam in locis pauca 2.165.20
Testata omnia in mari rubro mira magnitudine augentur ibidem.
Testata omnia laborant per æstium, frigus, & exuperantiam temporis, & quando vigent 2.265.50
Testata omnia latent 2.156.30
Testata optima, cum grauida 2.166.60
Testata quando oua cernuntur habere tom. 2.84.50
Testata quid habent ad cibum sentiendum 2.263.30
Testata quomodo durefcunt 2.356.10
Testata quomodo increfcunt 2.357.20
Testata ponte oriri quibus indicia tom. secundo, col. 358.1
Testata vnde generantur 2.312.40
Testatorum alia vniuersalia, alia biuualia, alia turbinata 2.270.40
Testatorum consideratio, & eorum inter se differentia 2.62.1
Testatorum genus coitus est expertum tom. secundo, col. 167.1
Testatorum genera plura, & nomina tom. secundo, col. 264.60
Testatorum generatio 2.354.40
Testatorum similitudo cum mollibus & crustaceis 2.272.20
Testatorum visus & auditus incerti tom. secundo, col. 71.20
Testatorum genera quas habent partes tom. 2.264.40
Testatorum gustus 2.71.1
Testata quomodo sensu pedita 2.70.50
Testatorum natura quam plantarum viuacior 2.354.50
Testata multa vbi habent sensum gustus tom. 2.238.10
Testatorum nonnulla animalia aluntur dulci

humore 2.146.20
Testatorum nullum capite caret, & vbi habent, & quare 2.270.50 & seq.
Testatorum quædam linguam habent robustam 2.263.40
Testatis deest mas & femina 2.290.30
Testatis deest flexus discriminis, & qualis flexus 2.75.10 & 76.1
Testatis omnibus lingua est data 2.67.20
Testatis quibus imbres conducunt, & anni plurimum 2.161.40.60
Testæ in mari cur rotundantur 2.540.1
Testacea omnia ceteri incremento augentur 2.89.50
Testacea omnia è limo ferè & materia putri oriuntur 2.88.30
Testacis omnibus præter purpuras squalor incommodus 2.161.50
Testamentorum falsitas 2.563.20
Testes.
Testes ad quid emolita est natura 2.292.50
Testes anium quando grandiores efficiuntur 2.111.60
Testes anium vbi, item quadrupedum ouiparorum 2.201.40
Testes elephantum vbi 2.21.20
Testes ex genitali maribus pendent tom. secundo, col. 18.20
Testes gemini 2.12.40
Testes homini absoluti 2.13.10
Testes ad generationem minimè necessarij 2.292.30
Testes nullus piscium, nullus serpentum habet 2.287.40
Testes nullis piscibus, neque apedibus tom. secundo, col. 8.10
Testes nulli piscium, neque serpentum, nec apedum vili, nisi viuiparorum 2.35.50
Testes omnibus aibus dati 2.285.20
Testes cur aliis intus, aliis extra 2.296.10
Testes quare annexi meatibus feminalibus pendent 2.324.40
Testes quæ habent, & quæ non, & quare dati tom. secundo, col. 291.40 & 292.30 & seq.
Testes quæ in propatulo habent quare scrotorum habent 2.296.10
Testes quibus intus habentur ibidem.
Testium & penis idem situs 2.93.20
Testium in animalibus consideratio in situ, forma, & differentiis 2.354.0
Testium natura 2.12.40
Testium vltus quibus sunt extra 2.293.20
Testibus carentia, aut intus habentia, salaciora, & ad Venerem propensiora tom. secundo, col. 292.40
Testibus excisis, meatus venales ad eos delati sese detrahunt 2.37.30
Testes vicem fulcimentij vectorij capiunt tom. secundo, col. 446.30
Testes & penis conceptacula feminis tom. secundo, col. 447.10
Testes cur contrahuntur meruentibus tom. secundo, col. 559.60
Testes & testimonium 2.1207. & seq.
Testudo cum vipera ederit, mox cunilam herbam edit 2.173.40
Testudo inter cortice intacta 2.158.50
Testudo inter corticata vesicam habet & quare 2.254.40
Testudo sola inter corticata renes habet tom. secundo, col. 152.30
Testudo lutaria, vide etiam Mus aquaticus
Testudo lutaria vesica & renibus caret, & quare tom. secundo, col. 252.40
Testudo marina humore gaudet 2.145.10
Testudo marina renes habet 2.32.10
Testudo ouipara 2.80.30
Testudinis cortex qualis 2.280.50
Testudinis fectura 2.103.20

Testudinis tam terrestris quam aquaticis coitus tom. secundo, col. 79.30
Testudinis testesuales 2.35.50
Testudinis vulua qualis 2.38.1
Testudinis iecur quale 2.256.10
Testudini marinae quid inguffabile credendum est parte superiori, vt echinus tom. secundo, col. 65.60
Testudini vbi testes 2.291.50
Testudini vtique venter vnus tom. secundo, col. 13.50
Testudines lutariae quomodo humore gaudent 2.145.20
Testudines ouum pariunt perfectum tom. secundo, col. 314.40
Testudines sibilum perexiguum mittunt tom. secundo, col. 72.50
Testudinum marinarum fectura 2.103.10
Testudinum marinarum vltus 2.146.40
Testudinum pulmo qualis 2.249.30
Testudinibus vbi est meatus excrementi sicci tom. secundo, col. 296.60
Testudines corde exempto viuunt tom. primo, col. 94.6.40
Tetrax vbi nidum committit 2.104.50
Tetricis (quæ Atheniensibus vrago) nidificatio tom. secundo, col. 105.1
Tetrigometra 2.101.20
Tetricum ars 2.394.40
Thales Milesius 2.7.8.50
Thalia insula arifodina in Hetruria tom. secundo, col. 157.40
Thapsia & cyathus cur pariter possunt vibices discutere 2.464.50
Thapsia calida & vrens 2.464.60
Theagenes vt Tyrannidem Megarensem armamentis opulentorum occisis acquisierit tom. secundo, col. 84.10
Theodorus Dialecticus 1.404.10
Theodorus tragœdiarum actor 2.296.20
Theodori Histrionis vox singularis tom. secundo, col. 116.20
Theognis 2.103.20
Theologia præstantissima inter speculatiuas tom. secundo, col. 1389.50
Theologi prisci quid de principiis senserint tom. secundo, col. 1294.1
Thermæ circa Epirum 2.1549.20
Thesfeus 2.1152.1
Thesphrades Herculis Nepotes 2.1548.40
Thetis Ioui beneficia non enarrat 2.651.10
Thorax confusè habetur in auium genere tom. secundo, col. 283.10
Thoracis fines 2.277.50
Thoracis situs 2.11.10
Thorax virus genitale piscibus pro genitura tom. secundo, col. 52.50
Thracæ pilo promisso sunt, & simplici tom. secundo, col. 188.1
Thracia ventus 2.1462.30
Thrasippi tabula 2.904.30
Thrasylbulus 2.1155.60
Thrasymachus dialecticus ibidem.
Thunnus.
Thunnus algam etiam tangit, licet carnuior 2.147.50
Thunnus mas differt à femina 2.83.20
Thunnus post arcturum melior est tom. secundo, col. 155.30
Thunna quid, & quo tempore parit 2.84.1
Thunna semel tantum parit 2.83.10
Thunni agitantur a illo canis exortu tom. secundo, col. 160.50
Thunni carnuiori tantum 2.147.10
Thunni dextro oculo clariùs vident tom. secundo, col. 156.10
Thunni dextrorsum terram contingentes subeunt Pontum, sed remeant contra, & quare ibidem. Thunni

I N D E X.

Thunni gregales 2.4.10
Thunni hyeme latent, & tunc magis pinguefcunt, & quando capiuntur 2.15.20
Thunni in Ponto pariant, nec vsquam alibi 2.83.50
Thunni læues 2.30.10
Thunni limariis prouectiores atare vno anno 2.119.40
Thunni migrare solent 2.154.10
Thunni omnium maximè piscium gaudent tempore 2.160.50
Thunni præ nimia pinguedine deficiunt, nec plus, quam biennio possunt viuere tom. 2. col. 119.40
Thunni quando coeunt, & pariunt tom. 2. col. 119.40
Thunni fufanci semel anno pariunt tom. 2. col. lum. 83.1
Thunni senes ad rem salamentariam improbi sunt 2.168.1
Thunorum partus increfcit præcipua celeritate 2.119.40
Thunorum sub pinna nascitur asylus quæspecie 2.102.20
Thunorum copia apud quos 2.154.10
Thunni cuiusdam capri magnitudi tom. 2. col. lum. 168.10
Thunni dormientes circumretuntur tom. 2. 74.10
Thunni senectute vitiantur 2.168.1
Thurij 2.844.50
Thusillitum vuluæ facit, vt semen decidat 2.135.10
Thyella quid 2.1462.50
Thymum quod melius apibus 2.193.40
Thymum pastus apibus gratissimus ibid.
Tibia.
Tibiarum sonus reprobatus 2.904.10 & seq.
Tibiam cur tam in laborando, quam in fruendo, solatio adhibere soleamus tom. secundo, col. 510.20
Tibia quatenus vtendum 2.904.10
Tibiarum fabula 2.904.40
Tibia quid ibidem.
Tibiarum partes, creta, sura, caro 2.723.1
Tibiarum genu propinquius 2.723.1
Tibiarum cur in ascendendo laborant, femora in descendendo 2.454.1
Tibiarum vlcera quare ægrè sanentur in corporibus plenis & impuris 2.472.20
Tibia multos errores cantilenæ occultat tom. 2.518.20
Tibiam cur suauius audimus quam lyram 2.518.1
Tibia cur suauius sonat quam terentantis vox 2.511.40
Tibias inflantes spiritu calidiori multo tardius agunt 2.481.10
Tibia pars cruris 2.13.40
Tibiarum hominum carnosissima 2.22.1
Tibiarum frustra adfunt iis qui vti nesciunt tom. 2.328.10
Tibiarum lapideæ suum assequi munus non possunt 2.206.30
Ex tibiarum, aliarumque partium pilositate animi signa 2.1535.50
Tibicinem cur callidum vocare non solemus 2.508.50
Tibicines cur extrema tantum foraminis principalis cera marginant 2.513.50
Tillio quare æstus interit 2.161.20
Timiditas.
Timiditas quid 2.1074.20
Timiditatis proprium quid 2.1076.10
Timiditatis comites 2.1076.20
Timiditas violenta videtur esse 2.642.20
Timiditas ferina 2.691.40

Timiditati contraria ira 2.462.40
Timidus.
Timidus quis tom. secundo, col. 618.1 & 622.30 & 636.30 & 999.10 & col. 1009.60 & 1010.50
Timidi & audaces iudicio decipiuntur tom. 2.1012.50
Timidi hominis signa 2.1527.1
Timidi mortem magis quam dedecus metuunt 2.637.50
Timidi qui exanguis & refrigerati tom. 2. col. lum. 496.30
Timidi cur qui loca incolunt feruida, fortes qui gelida 2.1131.1
Timidi, vide etiam Pauidi
Timidiora animalia quæ 2.222.20
Timentes singuliantur 2.584.60
Timentibus plerisque quare semen excurret 2.443.10
Non timeantur omnia mala 2.1137.20
Qui timere soleant & quomodo affecti tom. 2.1131.1
Qui timere non soleant 2.1137.10
Timor.
Timor quid 2.1131.10
Timoris species duæ 2.915.50
Timor frigiditas quædam 2.1141.40
Timor ad consulendum inducit tom. secundo, col. 1131.20
Timore alius plerisque effundi solitus tom. 2.646.50
Timor, & eius contrarium 2.1130.10
Timotheus 2.1061.60
Timotheus poeta 2.1235.1
Timotheus musicus 2.1185.30
Timearum ortus vbi 2.94.20
Timeæ in lanis 2.102.30
Timeæ in tunicis 2.102.40
Tinunculus.
Tinunculus fecundissimus est aduncorum 2. 104.50 & 339.20
Tinunculi bibendi vltus 2.150.1
Tinunculus ventriculus similis ingluuicis tom. 2.35.1
Tinunculi potus, & partus 2.139.20
Tipulæ celerius & copiosius in aquis proueniunt 2.95.40
Tipularum ortus 2.95.20
Tirfo, vide etiam Pharena
Tirfo habet lac 2.114.30
Titillare, & Titillatio.
Titillamur cur maximè labris 2.589.1
Titillari cur in alis & pedum vestigiis soleamus 2.490.60
Titillare cur nemo seipsum valeat tom. 2. col. lum. 588.50
Titillatione cur vnus homo moueatur tom. 2. 254.50
Titillatio visus causa tom. 2. col. lum. 254.60 & 2.254.50
Tonitru oua gallinarum pereunt 2.106.1
De Tonitru & fulguratione Veterum opiniones 1.741.40
Tonillæ 2.11.50
Tormenta 2.121.10
Torpedo.
Torpedo inter cartilaginea 2.80.1
Torpedo grandis est vltus, quæ fetus intra se habet ceteriter octoginta tom. secundo, col. lum. 113.20
Torpedo inter planos pisces gignit animal

postquam ouum intra se pepererit tom. secundo, col. 114.1
Torpedo piscis planus qua parte habet brachias 2.29.10
Torpedo quando parit tom. secundo, col. 83. & tom. 2. columna 114.10
Torpedinis cauda qualis 2.285.40
Torpedinis pinna & vltus 2.286.40
Torpedini fel in iecore 2.35.50
Torpedinem hominibus torporè inspirare, est certum 2.186.1
Torpedinis ingenium in capiendis piscibus, & eius vis torporifera 2.185.50
Torpedines fetus suos & emittunt, & recipiunt intra se ipsas 2.113.20
Torpor quid, vnde, & quare fit, & quæ partes potissimum torpent 2.60. & seq.
Tortorum lingua constricta 2.11.50
Tortorum lingua qualis 2.256.30
Toticolora colorem magis mutant, quam vnicolora 2.392.10
Toticolora quæ sunt 2.392.1
Totum idem cum suis partibus 2.104.40
Totum maius apparet partibus diuisis tom. 2. col. 504.30
Totum 2.188.20
Toxica quæ 2.413.20
Tragicum cantando cur mutatio & varietas fit 2.11.1
Transcendens 2.188.10
Translatio 2.281.20
Transumptio tom. primo, columna 288.40
Tremor.
Tremor vnde tom. 1. col. 433.30 & 438.50
Tremor quomodo fit 2.419.40
Tremoris causa frigiditas est 2.439.1
Tremor ob inopiam caloris proprii tom. 2. col. 32.0
Tremores nonnullos adeo acres inuaserunt, vt comprimentes eicerent, & cum aqua calida perfunderentur, minimè sentirent tom. secundo, columna 438.50
Trepidatio, & Trepidans.
Trepidatio quid 2.429.40 & 430.30
Trepidantibus vox tremula 2.490.50 & quare 2.485.10
Trepidantibus cur vox grauis ibidem & num. seq.
Trepidantium accidentia quæ 2.430.40
Trepidantibus calor petit superiora tom. 2. col. 485.20
Trepidantes cur facie non sudant, sed erubescunt 2.419.50
Trepidantes cur pedibus sudemus, & non facie 2.429.30 & 430.30
Trepidantes cur artem profitentur quomodo agere soleant 2.490.60
Trepidantes cur magis hæreant lingua quam vinolenti 2.486.10
Triangulum æquales duobus rectis semper habere 2.328.60
Trichia piscis, vide Sarda
Trichia, vide Pilare malum
Tringa aquas petit victus causa, & caudam motat 2.149.40
Tringa turdo æquiparatur magnitudine ibid.
Triorchia, vide Buteo
Tristibus auditis cur inhorrescimus tom. secundo, columna 459.20
Triticum.
Tritici anima succus dulcis, & lentus tom. 2. col. 528.20
Triticum facilius, quam ordeum concoquitur 2.431.10
Triticum mollius ordeo 2.627.40
m Triticeo

I N D E X.

Triticco cibo cur multum temporis sine fistido vi possimus, aliis non tom.2.col. 523.50
 Tritici massa trita cur amplior, ordei minor 2.528.1
 Tritici farina decocta in pulvem lentior redditur 2.528.30
 Tritici farina cur perierit candidior, ordeacea nigrior efficitur 2.530.1
 Tritici farina reiecta cur minus confipetur quam ordei 2.531.20
 Tritici farina cur quod plenius tractetur, teraturque, eo magis aluum subducit: ordei contra 2.527.50
 Tritici farina, vide etiam Farina tritici
 Tritici herba comeditur à canibus cum lumbricis infestatur 2.173.50
 Tritice ex heptachordo cur à veteribus demebatur 2.511.20
 In triquetris nerui, quorum alter longitudine dupla, alter subdupla est, æquè intenti disson reddunt 2.513.50

Trochilus.
 Trochilus aduersatur noctuæ, & cum sita, & cum aquila pugnat 2.170.1
 Trochilus aquis adamat 2.149.50
 Trochilus depurgat dentes crocodilo tom.2. 173.40
 Trochilli natura, & nomina, & pugna cum aquila 2.177.30
 Trochus ab Herodoto duplex genitale habere dicitur 2.348.50
 Tropæos status quid sit quod moueat ibidem.

Tuber.
 Tuber in dorso cameli 2.213.0
 Tubera à fixis absoluta non mouentur tom.2. col. 4.0
 Tubera conchylij genus natura corporis carnosum 2.44.10
 Tubera, vide Vertibula
 Tubercula quare nonnullis ex labore proueniunt 2.454.50
 Tumorem & liuorem cur lectus suscipiant tom. 2.col. 463.30

Turbo.
 Turbo, vide Lynx
 Turbo in genere testato 2.272.40
 Turbinis rostrum forte 2.238.10
 Turbinis in testam ingreditur cancellus, hospes concharum 2.200.20
 Turbinis basis in orbem sese colligit tom.2.col. 499.30
 Turbo propulsus orbes quare describit tom.2. col. 503.40

Turbinata.
 Turbinata bivaluibus assimilantur tom.2.col. 264.60
 Turbinata omnia lingua exerta pasci solent tom. 2.col. 89.30
 Turbinata omnia ubi suum papauer habent 2.165.50
 Turbinata quomodo crescunt tom.2.col. 317.0
 Turbinata quomodo quasi ex bivaluibus uniuersa sunt 2.265.10
 Turbinatorum & mollium differentia tom.2. col. 272.40
 Turbinatorum extrema cocunt & confunduntur

tom.col.2.272.10
 Turbinatorum genus omni mouetur tom.2. col. 61.40
 Turbinatorum in genere ordo interiorum tom. 2.col. 172.30
 Turbinatorum natura similis in partibus interioribus, & quomodo curiet tom.2.col. 62. 50. & seq.
 Turbinatorum omnium ori operculum adheret natiuum 2.62.50. & 89.30
 Turbinato generi caro laxior, & absolutior 2. 62.50
 Turbinato generi peculiare ut testa postrema à capite intorqueantur ibidem.
 Turbinato generi quid ingustabile parte superiore est creditum 2.65.60
 Turbinatis altera pars eundem usum prestat, quem bivaluibus utraque pars tom.2.col. 65.1
 Turbinatis omnibus caro, sed penitus inclusa 2.61.10
 Turbinatis omnibus caput uersum in terram, & pedes supra 2.65.40
 Turbinatis omnibus unde eicitur excrementum 2.63.30
 Turbinatorum promulcides firmissimæ tom.2. col. 63.10
 Turbinatorum gula 2.63.20
 Turbinatorum os ibidem.
 Turbinatorum membranæ 2.63.30
 Turbinatorum caput 2.63.1

Turdus.
 Turdorum tria genera 2.180.30
 Turdus colorem mutat 2.200.60
 Turdus later 2.158.20
 Turdus auium quas ceperit nunquam cor edit 2.177.20
 Turdi nidus è luto conficiunt 2.104.60
 Turdus piscis litoralis 2.155.20
 Turdo pisci faxatili quot branchiæ tom.2.col. 30.1
 Turdi pisces mutant colorem, & quando tom.2. 167.10
 Turdulorum genus costis septenis an creetur tom.2.col. 13.10
 Turpis lucri cupidus quis 2.1016.30
 Turpilucium quid 2.1076.50
 Turpis quæstus 2.1081.40

Turtur.
 Turtur æstate tantum uisitur 2.249.20
 Turtur cæcos parit pullos 2.375.50
 Turtur quare cum ignaria pugnat tom.2.col. 169.30
 Turtur cum Luteo pugnat 2.169.40
 Turtur frugibus uiuit 2.149.20
 Turtur later 2.158.10
 Turtur minima in columbeo genere tom.2. 85.20
 Turtur quot oua parit, quo tempore, & quoties 2.109.10
 Turtur uiuit mare vno contenta, nec alterum recipit 2.174.50
 Turturi accidit crepitus alui 2.201.30
 Turturum amat merula 2.170.40
 Turtures degunt æstate locis frigidis, hyemè tepidis 2.175.10
 Turtures discunt 2.154.40
 Turtures gregatim volant, & cum accedunt, & cum abeunt ibidem.
 Turtures non respiciant collum cum bibunt, nisi satis hauserint 2.174.50
 Turtures trimestris coire 2.109.50
 Turturum partus 2.104.40
 Turturum nidulatio 2.175.1
 Turturum vita ad quot annos, quodque mas citius femina moriatur tom.2.col. 175.1. & sequentibus.

Tusis.
 Tusis grauisimæ exstantur in homine si quid in arteriam delabitur 2.242.50
 Tusis quare non habetur pro numine tom.2. col. 83.50
 Tusis quando hyemè accidit tom. secundo, columna. 415.40
 Tusis quare quibusdam animalibus accidit, aliis non 2.465.40
 Tusis cur mouetur scilpenticibus aures tom. 2.col. 581.40. & 582.60
 Tusis pituita distillantæ fieri solet tom. secundo, col. 465.50
 Tympanus occiditur à cornice tom.2.169.40

Tyrannis.
 Tyrannis quid tom.2.col. 793.40. & sequentibus
 Tyrannis propriè quæ 2.821.50
 Tyrannidis species duæ 2.821.40
 Tyrannis unde exorta 2.806.20
 Tyrannis unde componatur 2.850.10
 Tyrannis minimè Respublica 2.819.20
 Tyrannis contraria regno est 2.710.20
 Tyrannis & democratia contraria tom. secundo, col. 853.20
 Tyrannis pessima est 2.710.20
 Tyrannis deterrima transgressio 2.821.40
 Tyrannis inuoluntaria est 2.821.60
 Tyrannicæ & regiæ potestates simul quondam, & quatenus 2.821.50
 Tyrannidis finis custodia 2.1105.50
 Tyrannicæ imperia quare secura 2.803.40
 Tyrannidis conferuatio quæ propriè, tom.2. col. 856.20
 Tyrannides seruantur duobus modis, tom.2. col. 854.0
 Tyrannidis per popularitatis speciem obtentæ exempla 2.841.1
 Tyrannides cur olim frequentiores, quàm nunc 2.840.60
 Tyrannidis quare regia potestas infesta 2.col. 853.20
 Tyrannidis crudelissimæ propter pecuniam exemplum 1.1064.30
 Tyrannis Hieronis, Gelonis, & Thrasibuli breuius 2.859.1
 Tyrannis Orthogoræ, & filiorum diuturna 2. 858.30
 Tyrannis Cypselidarum diuturna 2.838.50
 Tyrannis in tyrannidem mutatur, & in Oligarchiam & Democratiam & Aristocratiam 2. 859.40. & seq.
 Tyrannis in Oligarchiam quare transeat tom. 2.860.30
 Tyrannis Pisistratarum deleta 2.853.60
 Tyrannide Pisistratus bis pulsus 2.858.60
 Tyrannides multas Lacedæmonij & Syracusani euerterunt 2.853.20
 Tyrannides ut corrumpantur 2.853.10
 Tyrannidis in Tyrannidem & in reliquis formis Respublicæ mutatæ exempla 2.859. 40. & seq.
 Tyrannides per mulierum conumelias periere 2.857.1
 Tyrannidis modi 2.821.30. & seq.
 Tyrannides quibus modis retineantur tom. secundo columna 854.30

Tyrannus.
 Tyrannus quis tom. secundo, col. 710.10
 Tyrannus unde habet originem 2.850.20
 Tyranni ut plurimum ex demagogis tom.2. col. 850.30
 Tyranni ex popularibus hominibus facti 2. 840.50
 Tyrannus à rege quid differat 2.710.10
 Tyrannus etiam nolentium 2.854.20
 Tyrannus ad proprium commodum tantum respicit 2.851.1
 Tyrannus

quos præficiant gubernationibus 2. 858.20
 Tyrannorum consiliorum fines tom. secundo, col. 856.10
 Tyrannus auis vermiculosa alitur 2.148.60
 Tyranni magnitudo & descriptio ibidem

Vacca fuit Pirinthe cui stercus per vesicam transmittabatur tom. secundo, columna 2.373.30
 Vacca, vide etiam Bos foemina
 Vacca acriorem vrinam reddunt, quàm tauri 2.122.10
 Vacca Epirotica magna, & lacte diuites, quàm abundè mulgentur 2.54.20
 Vacca grauius inuagunt, quàm mares tom. 2.col. 483.30
 Vacca mingunt crebrius, quàm tauri, more equarum 2.121.10
 Vacca purgatio quanta 2.121.50
 Vacca post equas potissimum libidine incenditur 2.120.50
 Vacca qua parte mammas gerunt, & quare 2. 267.40
 Vacca tauris grauius sonant, & quare 2.393.20. & 2.394.10
 Vacca tauriunt, & libidine adeò incenduntur, ut bubulci eas tenere, aut capere nequeant 2. 111.10
 Vacca tauros non patiuntur, nisi raro, & quare 2.79.1
 Vacca tauros superueniunt, & sequuntur sedulo, & assilunt 2.121.10
 Vaccarum cornua, & taurorum inter se distant 2.239.20
 Vaccarum lac 2.125.1
 Vaccis conceptus indicium 2.121.60
 Vaccis libidinis indicium quod 2.121.10
 Vaccis purgationis mensura vt equabus, sed minus sunt 2.121.50
 Vaccis papille quatuor 2.231.1
 Vaccis quæternæ vbera 2.129.20

Vacuum.
 Vacuum à physiologis, maximè verò Pythagoricis antiquis inductum tom. secundo, columna 1495.40
 Vacuum id in quo corpus non est, esse esse potest 1.568.50
 Vacuum non est extra cælum 1.568.50.60
 Vacuum non omnis motus causa 1.468.20
 Vacuum non rectè per motum esse astruitur, quando positò vacuo tollatur motus tom. secundo, col. 465.10. & seq.
 Vacuum quatenus quidam esse, quidam non esse dicunt 1.465.10
 Vacuum vt sursum moueat 1.464.10
 Vacuum vt sursum moueat 1.468.30
 Vacuum ratio nature non patitur 2.461.30
 Vacuum inquisitio vt instituenda 1.463.20
 De vacuo inquisitio ad Physiologum pertinet, & de ordine huius inquisitionis 1.463.1. & seq.
 De vacuo opinionones 1.464.1. & seq.
 Quod vacuum non fit in situ corporibus: quod assererent aliqui ob rarum, ac densum 1. 463.1. & seq.
 Sine vacuo non esse motum 1.463.30
 Vaginipennes volucrum generis quæ tom.2. col. 735. & 2.67.1
 Vaginipennis generis nullum est, quod aculeum gerat tom. secundo, columna 7.30

Valetudinarius, & Valetudo.
 Valetudinarius cum facillè patitur ac doleat, ac vitæ sit breuioris, non est felix tom. secundo, col. 1099.20
 Valetudinarij infirmi, & timidi communibus, vulgaribusque passionibus afficiuntur tom. 2.col. 1011.30

I N D E X.

Valetudo secunda mediocritas quædam est 2. 413.40
 Valerianis ratio diligentius habenda est, cum tempora euariant 2.413.50
 Valetudine aduersa cur magis per æstatem laboratur, hyemè autem laborantes magis emoriantur 2.413.60
 Valetudines & morbi animalibus per tempora pro generum diuersitate variè accidunt, & in totum non eadem omnibus valetudo existit 2.159.40
 Validus imparibilis 2.519.50
 Vanus quis 2.655.50

Vapor.
 Vapor à fumo & acre quomodo differat tom. 2.493.50
 Vapor calore consistit 2.494.20
 Vapor terrens omnis vim habet aeris crassioris 2.390.20
 Vaporis terreni putredo, situs vocatur ibid.
 Variæ dictæ aues, vide Aues variæ dictæ.

Varix.
 Varix unde tom. secundo, columna 446.10
 Varices sunt p uicis mulieribus 2.52.10
 Varices sunt sanguine vitiatæ, excrementæ que 2.52.1
 Varices habentes minus caluescunt tom.2.col. 48.50
 Varices non sunt mulieribus, quando menstrua profuunt 2.356.50
 Varices pueri, spadones, & mulieres nõ habent, & quare 2.472.20.30
 Varices quomodo iuuant 2.457.50
 Variole cur gignere nequeunt tom. secundo, col. 446.10
 Vari quid sint 2.589.60
 Vari cur maximè in facie oriri soleant ibid.
 Variatio celeris & durabilis quorum tom. 2.col. 1048.1
 Varietia vt à diuersis vsurpentur 2.1047.10

Vas.
 Vas quid tom. primo, columna 458.20
 Vas terebratum 2.912.1
 Vas videtur etiam Dolium.
 Vastinania si quis obruerit, cur ædificium magis resonabit 2.480.40
 Vasa militaria patientes quomodo agant 2. 498.10
 Vasa aquam feruidam continentium cur fundus non vratur, aqua exempta vrere potest 2.541.30
 Vasa fundi quibus aquam calfacimus, cur tandum calidiores sunt dum aqua ipsa frigidiuscula est tom. secundo, columna 541.60

Vbera.
 Vbera feminis mulieribus quando exurgunt 2.133.40
 Vbera mulierum tota fungosa sunt tom. secundo, col. 142.40
 Vberum diuinitas in puellis 2.134.30
 Vbi, circumscriptione corporis esse dicitur, & circumscriptione loci proliens tom. secundo, col. 44.40
 Vbi necintendi nec remitti potest 1.45.50
 Veste cur exiguo pondera ingentia moueantur 2.1475.40. & 2.1480.60
 Vestro in tribus modis est 1.512.40
 Velæ auis consideratio 2.179.4
 Velocitas acumen in voce est 2.394.10
 Velociter fertur quod parum est ibid.
 Vellus ouium, multitudi pilorum est tom.2. col. 38.10
 Vellus ouium proprio carnis vescitur alimento 2.col. 1011.30

tom. secundo, columna 469.20
Vena.
 Vena aorta à quo cordis sinu tom. secundo, columna 411.0
 Vena aorta neruosa est 2.43.40
 Vena ignem patitur 2.44.1
 Vena maior à quo cordis sinu 2.44.10
 Vena maior & aorta infra mutatis vicibus tendunt 2.44.40
 Vena maior & aorta superne spatio inter se distant 1bidem
 Vena maior præstantior quàm aorta, & quare 2.247.30
 Vena maior finditur iuxta vertebra supra renes 2.41.40
 Vena nulla per se & seorsum est 2.227.50
 Vena pars similis, & communis 2.8.50
 Vena quæ ad renes pertendit, non sibi cauum renum 2.52.60
 Vena quare maior dicitur 2.43.30
 Vena quare aorta dicitur 2.40.50
 Vena separata officio caret 2.227.60
 Vena ad membranam cerebri deueniunt ex vtraque vena frequentes & tenues tom. secundo, col. 225.40
 Venæ ampliores frigidiores 2.246.40
 Venæ arctiores, quibus multum carnis, & ampliores, quibus parum 2.50.10
 Venæ conceptacula sanguinis tom. secundo, col. 51.10. & 2.447.10
 Venæ cuiuslibet arteria sua adiuncta 1.971.50
 Venæ cuius gratia 2.247.10
 Venæ duæ intra pectus continentur spinæ appositæ, altera maior, altera minor tom. secundo, col. 40.50
 Venæ duæ quare sint 2.147.30
 Venæ & nerui vt ad ossa quoque finiunt tom. 1.col. 971.50
 Venæ ex corde tendunt diductæ modo riuorum qui in partibus proficiscentes ab eodem fonte pinguntur 2.323.10
 Venæ ex corde pendunt 1.964.40
 Venæ ex corde primæ recipiunt sanguinem 2. 247.10
 Venæ hominis crassæ proportionè corporis 2. 17.10
 Venæ iugulares 2.41.50
 Venæ maiores vt in minimas tandem, sanguinemque non transmittentes procedant 2. 248.10
 Venæ maioris & aortæ substantia 2.41.20
 Venæ maioris prima pars quomodo scinditur ibidem
 Venæ portæ 2.141.10
 Venæ principales duæ 2.245.60
 Vena pars similis sicca & solida 2.217.50
 Venæ per totas lactes ad ventrem tendunt vsque exorse inferius 2.221.30
 Venæ amplissimæ durant 2.248.1
 Venæ principiores non facillè conspicuæ 2. col. 39.1
 Venæ quare duæ sint, & de eadem origine in corpus discurrant 2.247.10
 Venæ quare in omnes corporis partes digerantur 2.247.40
 Venæ quibus ampliores & ventriculi cordis, ij nequam obesi 2.246.40
 Venæ quot fixæ maiori, aut minori, aut minimo 2.141.10
 Venæ sanguinis vasa & receptacula 1.895.10. & tom. 1.col. 51.10. & 2.221.40. & 2.247.1. & 2.325.20
 Venæ sectio, vide Sanguinis misio.
 Venæ tactus gratia 2.217.1
 Venæ totius corporis distribuunt figuram 2. col. 43.40
 Venæ viscerum beneficio institutioni animalium præstantur 2.50.50
 Venæ vniuersæ simul cum corde palpitare font

I N D E X.

lent 1.964.30
 Venæ vt in carne evanescent 2.248.10
 Venarum cognitio quare difficilis 2.39.1
 Venarum consideratio ibidem
 Venarum consideratio circa viscera tom. secundum col. 350.40
 Venarum distantia supernè & infernè progressifis 2.248.40
 Venarum & motoris & minoris consideratio 2. col. 42.10 & seq.
 Venarum examen difficile 2.248.40
 Venarum examen ex sententia Aristotelis 2. 40.50
 Venarum examen facilius percipitur in strangulatis animalibus 2.248.40
 Venarum initia habent omnia sanguinea 2. 42.20
 Venarum originem qui capiti tribunt, non reddunt opinantur, sed tota via aberrant tom. 2. 144.40
 Venarum ortus à capite & cerebro malè afferitur 2.248.40
 Venarum natura vt se habeat 2.248.50
 Venarum principium & origo cor tom. 1. col. 89.10 & tom. 2. col. 40.50 & 2.228.10 & tom. 2.244.20 & 2.248.20
 Venarum processus 2.248.10
 Venarum quæ oriuntur ab utero consideratio tom. 2. 144.10
 Venis iugularibus correptis homines stupidi redduntur 2.39.50
 Venis & osibus quomodo natura similis 2. 227.50
 Venas quare emolita est Natura 2.244.20
 De vena aorta minore, eiusque sede tom. secundum col. 22.10 & seq.
 De venis, Diogenis Apolloniæ opinio tom. 2. 49.20
 De venis, Polybii sententia 2.40.10
 De venis, Syennæsis Medici Cyprij opinio 2. 30.10
 De Venæ magnæ arteriæque lateribus venæ exiles utrinque deriuntur 2.971.50
 De Venis in carnem per oscula more fistularum alimentum distribuitur 2.971.40
 In vena vis caloris ingens 2.971.60
 Venulis in macilentis corpore idem locus redditur carne in corpulentis 2.43.50
 Venulis ruptis ex idu confluunt subiectum fit 2.465.30
 Venantes cur minus spirant tom. 2. col. 486.50

Venter.

Venter celerrimè opimatur, & quare tom. 2. col. 452.1
 Venter communis pars exanguis & sanguinea 2.67.20
 Venter crustatus quo fitu tom. secundo, col. 60.20 & 1.67.50
 Venter cum recalciscit melius & celerius concoquere potest 2.457.30
 Venter cur liquefacere queat, aqua feruens nequeat 2.541.30
 Venter cur refrigeratur & siccatur Venere 2. 445.40
 Venter cur tantummodo extenuatur eorum qui sese exercuerunt 2.449.40
 Venter cutens 2.452.1
 Venter flexibus nullis contorquetur, ideo non laborat 2.449.50
 Venter à situ oris continuè esse potest tom. 2. col. 242.30
 Venter inferior quare sine costis 2.277.50
 Venter infestorum qualis 2.48.10
 Venter minus pinguefcit, quibus pingue est separatum 2.50.40
 Venter mollium quo fitu 2.57.10
 Venter nulli ossibus 2.41.1
 Venter omnium quare ossibus vacat tom. 2. col. 228.30

Venter parvus quibus multum carnis, auctior, quibus parum 2.50.10
 Venter pingue amplexitur plurimum tom. 2. 449.40
 Venter quare opimus admodum esse solet 2. 442.50
 Venter quibus est parvus, pinguefcit iuxta carnem 2.50.10
 Venter septo transverso continuè subest tom. 2. 31.10
 Venter superior & inferior concoquendi officio funguntur 2.32.10
 Venter testatorum qualis 2.63.20
 Ventris dissimilitudo in animalibus tom. 2. 31.1
 Ventris partem vmbilico subiectam qui maiorem habent, quàm superiorem, cur brevioris sint vite 2.477.60
 Ventris piscium, & intestinorum ratio & quo fitu 2.34.10 & 2.147.40
 Ventris situs tom. 2. col. 12.20 & eod. tom. col. 23.6 & 2.277.50
 Ventrem extenuant moriones & friciones, reliquum corpus implent, & augment, & quare 2.451.5 & seq.
 Ventrem paruum habent dentata utrinque 2. 258.1
 Ventrem prædurum habent lienosi, & supra modum mianguat 2.51.20
 Venter longè spirantibus quare trahentibus adducitur, reddentibus diducitur, atque replentur 2.587.50
 Ventre minus sudamus, quàm pectore tom. 2. 427.40
 Venter paruo qui sunt, nimirum morbis patent 2.478.1
 Ventre pinguefcit præcipuè quæ parum se mouent 2.50.40
 Venter opimat sedile 2.451.10
 Venter plures continent ruminantia tom. 2. 473.20
 Venter plures quæ habeant, & eorum vsus 2. 257.1
 Venter quæ singulos habent 2. 33.20 & eod. tom. col. 259.60
 Venter quatuor quæ habent 2.33.1
 Venterum differentie 2.256.40
 Venterium no mia in his, quæ plures habent 2. 2.257.10
 Ex ventre animi signa 2.332.1

Ventriculus.

Ventriculus auium qualis 2.34.60
 Ventriculus communis pars omnium animalium 2.5.30
 Ventriculus hominis canino similis tom. 2. col. 16.1
 Ventriculus locus excrementis alimenti vilis 2.304.40
 Ventriculus quarundam auium similis ingluuiæ 2.3.1
 Ventriculus serpentum qualis 2.34.10
 Ventriculi diuersitas, quibus simplex tom. 2. 33.10
 Ventriculum quæ mouent medicamenta 2. 421.40

Ventus.

Ventus aberrans reflexus, est ventus versus riuus 2.554.10
 Ventus Africanus 2.146.1.30
 Ventus Austus 2.146.2.40
 Ventus Cæcias 2.146.2.30
 Ventus Cæcias cur solus ex omnium ventorum numero, nubes ad se ducere possit tom. 2. 547.30
 Ventus Caurus 2.146.2.30
 Ventus cur magna ex parte ante Lunæ defectus excitetur initio noctis, cum defectus me-

dio incipit noctis, medio vero cum mande 2.150.20
 Ventus cur tempore hyberno de ortu spirare minime, æstiuo de occasu post meridiem conficiat 2.516.30
 Ventus Furonoris mediis est inter Vulcanum & Ausum 2.146.2.40
 Ventus Libanotis ibidem
 Ventus quid 2.553.10 & 2.146.2.10
 Ventus si mande inciperit, cur amplius educare possit 2.327.50
 Ventus Thrafin 2.146.2.40
 Ventus veris reflexus aberrans tom. 2. col. 554.10
 Venti causa 2.544.40
 Venti futuri cur araneæ signum 2.557.50.60
 Venti tranquillitas quid 2.552.10
 Venti iudicium cur datur stellis proflicentibus 2.51.0
 Venti annuerarij cur eorum tempore & modo afflare semper soleant, & cur de nocte de sinu, noctis tunc non spirant tom. 2. col. 1. 555.50
 Venti annuerarij & præij minus nocte quàm interdu spirant 2.546.20
 Venti Apogei id est, abterranei tom. 2. col. 5.2. 6.1 & 2.146.2.20
 Venti cur ad postremum vehementissimè spirant 2.51.20
 Venti cur alij alijs locis imbre afferant tom. 2. col. 548.10 & 2.557.50
 Venti cur amplius icent, quàm Sol tom. 2. col. 552.10
 Venti cur apud Arcadiam, qui locus excelsus est, nihil frigidiore, quàm ceteris locis sentiantur 2.557.30.40
 Venti cur frigidi veniant, cum caloris commotione oriuntur 2.555.10 & seq.
 Venti cur cessant quandoque, mouentur quandoque, & quo tempore quique flare soleant 2.243.50 & seq.
 Venti cur importuni mouentur Orionis exortu 2.549.60
 Venti cur nocte media & meridie solent tranquillari 2.544.20.30
 Venti cur siccant, cum frigidi sint tom. 2. col. 552.10
 Venti cur sole se attollente & sternuntur, & augentur 2.551.10
 Venti cur tempore hyberno parte veniunt exortiva, æstiuo occidua 2.551.10
 Venti desistunt & conseruantur post imbres 2.548.10
 Venti duo 2.511.60
 Venti etiam in terræ paludibus oriuntur tom. 1. col. 691.40
 Venti Fatoniij 2.146.2.30.50
 Venti hyeme frigidi, æstate calidi oriuntur tom. 2. 555.20
 Venti iidem cur imbram vbiq; non afferant 2.548.10
 Venti merito in laris se vertunt 2.555.30
 Venti nubibus excusi cur imbre superueniente ocyus cessant 2.548.10
 Venti nulli super excelsissimos montes tom. 2. 553.40
 Venti omnes transeunt vel in sibi aduersos, vel in dextros 2.552.40
 Venti omnes vnde 2.552.20
 Venti Orinthiæ 2.146.2.50
 Venti per pronam ocyus spirant 2.553.40
 Venti præij quando spirant 2.555.60
 Venti quando inconstantes 2.550.1
 Venti quando seui in terra, & quando in mari 2.557.40.50
 Venti qui Exhydriæ ibidem
 Venti qui procellæ ibidem
 Venti Solis, Lunæque circuitu afficiuntur tom. 2. 380.30
 Venti tropici contrarij apoguis tom. 2. col. 548.60

Venti

I N D E X.

Venti tropici cur de mari spirare soleant tom. 2. col. 5.8.0
 Venti tropici cur reflare soleant quæ mare sinuatur, quæ porrecta, penfisque maria sunt, testare non possint 2.554.10
 Venti vtrum ex vno fonte, vt aquæ, emergant 2.553.30
 Venti vt fereni & illustres veniant facit regio vnde spirant 2.551.50
 Venti Vulcani qui 2.146.2.30
 Ventorum author Sol, vel oriens vel occidentis 2.55.60
 Ventorum cause, ac generatio tom. primo, col. 726.1 & seq.
 Ventorum è nubibus origo 2.548.10
 Ventorum motu, vel quiete mare subfluit, & mutatur 2.380.30
 Ventorum ortus & obitus quando 2.544.30
 Ventorum tractatus qua methedo instituendus 1.708.10
 Ventorum vicifitudo pro Solis discufu tom. 2. col. 551.30
 Ventorum vita, ortus, & interitus tom. 2. col. 380.40
 Vetros tropicos id est, ventos quid est quod mouet 2.548.50
 De ventis 1.707.40 & seq.
 De ventis veterum sententia 1.707.50
 De ventorum situ, qui sint inter se contrarij, de ipsorum natura, & complexionibus tom. primo, columna 732.1 & sequentibus

Venus.

Venus Baccho iuncta non ineptè 2.568.50
 Venus comes satietatis 2.474.20
 Venus cur ventrem refrigerat & siccatur tom. 2. 445.40
 Venus cerebrum refrigerat 2.389.10
 Venus dea amentia præferta 2.156.1
 Venus dolosa & fraudulenta 2.692.40
 Venus immodica cur nonnullis pituitæ morbis comoda 2.423.50
 Venus incitatur in animalibus temporis beneficis, & corporis valitudine 2.121.20
 Venus Marti ex fabulis qua ratione coniuncta 2.277.50
 Venus masculinum est iuxta Leuinum tom. 2. col. 85.10
 Venus qua parte agitur, & quare tom. secundo, col. 277.60
 Venus quare dicta *veper*, *id est*, *ven* 2.319.40
 Venus superflua, & abundantia index 2.448.10
 Venus, vide etiam Libido
 Veneris auidiores cur hirti homines, & aues 2. 463.60
 Veneris libido post cibum minimè incitatur 2. 441.1
 Veneris voluptas in fine coitus potissimum est 2.302.30
 Veneris voluptas vehementior non probat semè decidere à toto corpore ibid.
 Veneri obesse potest pedum nuditas tom. 2. col. 442.40.50
 Veneri sufficiens ætas quare malè olet tom. 2. col. 446.40
 Venerem agere cupientes cur pudet confiteri, bibendi autem & edendi cupiditatem confiteri non pudet 2.448.10
 Venerem agere qui cupiunt 2.447.50
 Venerem cur nonnulli cum voluptate patiuntur, & alij vel ipsi agere cupiant, alij pati tantummodo gestiant tom. secundo, col. 47.1 & sequentibus
 Venerem immodicè agentibus cur oculi, & clunæ manifestè subident tom. secundo, col. 441.40 & seq.
 Venerem pati qui tantummodo cupiunt tom. 2. col. 447.50
 Venerem quæ celerius agunt tom. secundo, col. 292.40

Veneres frequenter vtens, minus afficitur voluptate 2.302.30
 Ad venerem incitatur cibo satiasi tom. 2. col. 435.50
 Ad venerem vir hyberno, mulier æstiuo tempore magis prouocatur 2.82.30
 Ex venere debilitatio 2.304.50
 Veneres, pars rali, vbi fitæ tom. 2. col. 22.30

Ver.

Ver tempus coeundi ferè omnibus animalibus 2.122.10
 Ver & Autumnus cur morbis infestent tom. 2. col. 419.20
 Ver quando morbi infestent tom. secundo, 2.451.0 & seq.
 Verbafo herba pisces moriuntur tom. 2. 161.30

Verbum.

Verbum infinitum quid tom. 1. col. 58.20
 Verbum quid 1.58.10
 Verbi casus qui vocentur 1.58.20
 Verbi casus quid à verbo differant ibid.
 Verba cum per se dicuntur, nomina sunt, & aliquid significant 1.58.30
 De verbo tractatus tom. 1. col. 58.10 & sequen.

Verecundari, & Verecundia.

Verecundari erga quos soleant 2.113.1
 Verecundari qui & quales soleant 2.113.50
 Verecundia affectui magis, quàm habitui similis 2.657.10
 Verecundia & verecundus laudantur tom. 2. col. 623.50
 Verecundia est dolor quidam, atque perturbatio ex malis aut præsentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant tom. secundo, col. 1132.10
 Verecundia ex quibus malis 2.1132.20
 Verecundia iuuenes decet 2.657.20
 Verecundia homini probè non competit, quippe cum pro rebus improbis fiat tom. secundo, col. 618.1
 Verecundia imaginatio est de ignominia 2.1132.1
 Verecundia non est in pueris, nec in bestis 2. 1133.50
 Verecundia non est virtus 2.623.50
 Verecundia ob turpia est 2.1107.20
 Verecundus quis 2.623.60 & 2.939.20
 Verecundi iuuenes laudantur 2.658.1
 Verecundi fenés quare non laudentur ibid.
 De verecundia, & inuerecundia tractatus tom. 2. col. 1132.10 & seq.
 Veretile animal in mari, ad effigiem genitalis virilis 2.68.30
 Vergiliarum ortus morbos tollit vel parit, iudicat, vel intendit 2.413.60
 Ante vergiliarum exortum mel non fit tom. 2. 97.60
 A vergiliarum occasu ad Fauonij vsque flatum, cur morbo longo laborantes, & fenés potissimum pereant 2.417.1
 Verifimile & fignum quid differant 1.163.50
 Verifimile narrationem quæ faciunt tom. 2. col. 180.40
 Verissimum quid tom. secundo, col. 1285.40

Veritas.

Veritas amicitia, & honori præferenda est 2. 606.50
 Veritas etiam in rebus quæ mutantur tom. 2. col. 1307.20
 Veritas ex operibus iudicatur & vita de externis 2.740.30
 Veritas ex quibus 2.1388.1

Veritas opus intellectuæ partis vtriusque 2. 676.10
 Veritas quid 2.613.30 & 2.939.50
 Veritatis confessio apud omnes aliqua tom. 2. 992.20
 Veritatem non res, sed veritas ad res cõsequi solet 2.1369.40
 Veritatem omnino aliquam esse rectum, qualefcunque sint sensus, & opiniones tom. 2. col. 1307.40
 Ad veritatem nati homines, & vt plurimum veritatem consequuntur 2.1089.20
 A veritate paruum discessus, progressus maximus 1.577.10
 De veritate speculationis, partim difficilis, partim facilis est 2.1285.10
 De veritate tractatus 2.939.50 & seq.
 De veritate, & eius extremis tractatus tom. secundo, columna 655.10 & sequentibus

Verum.

Quod verum ex falsis colligatur in prima figura 1.38.10 & seq.
 Quod verum ex falsis colligatur in secunda figura 1.41.1 & seq.
 Quod verum ex falsis identidem colligatur in tertia figura 2.142.30 & seq.

Vermis.

Vermiformis generis pars plurima quot diebus generatur 2.96.50
 Vermis pariter sexus vterque 2.75.10
 Vermis apum quando fit, stercois emittit tom. 2. 298.30
 Vermis factus insectorum, res imperfecta 2. 315.10
 Vermis insectorum quomodo accrescit tom. 2. 94.10
 Vermis quem procreant animalia quid tom. 2. col. 6.10
 Vermis quomodo differt ab omo tom. 2. col. 314.40
 Vermes generant nonnulla animalia tom. 2. col. 6.30
 Vermes infecta omnia pariunt, excepto quodam genere papilionum 2.94.10
 Vermes quæ pariunt 2.314.50
 Vermes apum, crabionum, & vesparum vt proueniant, & crescant 2.94.50
 Vermes aut mobiles continuè, aut immobiles 2.6.50
 Vermes ex niue nascuntur, & quales sint tom. 2. 96.10
 Vermes generationis initium aut à Sole, aut à spiritu habent 2.95.50
 Vermes in capite ceruorum viui 2.314.40
 Vermium augmentum quale tom. primo, col. 357.10.20
 In vermibus inferior pars superiore magis crescit 2.327.40
 Vermiculi innati in ventre piscium accelerant partum 2.119.1
 Vermiculi nati per se augentur tom. secundo, col. 346.10
 Vermiculi nec coeunt, nec ex animalibus nascuntur 2.298.20
 Vermiculis quæ aues aluntur 2.148.50
 Vermigenarum ratio gignendi 2.94.50
 Versuti sunt & fraudulentum, qui plantam pleniusculam habent 2.3.50
 Vertex omnes peruiæ 2.44.40
 Vertex capitis pars media inter occiput & sinciput 2.9.30
 Vertex nonnullis geminus tom. 2. col. 9.40

Vertibula:

Vertibula à faxis absoluta non mouentur tom. 2. col. 3.40

I N D E X.

Vertibula inter testata immobilia olfactum habere non videntur 2.71.30
 Vertibula parum à plantis differunt, & quo modo differunt à spongiosis 2.67.1
 Vertibula, siue calli, cuius natura, & generis 2.66.10
 Vertibula tota testa occuluntur 2.62.30
 Vertibula ubi generantur 2.90.50
 Vertibuli descriptio 2.67.20.30
 Verticilla infecta quomodo coeunt 2.81.1
 Vertigo cur potius surgenti accidat, quàm sedenti 2.457.40
 Vertigo siue vertex in mari quid 2.135.10
 Vertiginis in mari confectio tom. 2. column. 54.6.10. & seq.

Vesica.

Vesica aliquando vulnerata, solidata est tom. 2. 49.6
 Vesica cur nulla aibus 2.466.10
 Vesica hominis amplior, quàm ceterorum 2. 18.10
 Vesica locus crudi humoris 2.438.10
 Vesica locus excrementis alimentis humidi 2. 304.40
 Vesica membrana est, & cuius generis tom. 2. 49.40
 Vesica nec piscibus, nec serpentibus tom. 2. column. 259.40
 Vesica praefixa coire non potest, nisi ad exordium suae cervicis 2.49.50
 Vesica quibus data 2.49.50. & 2.151.50
 Vesica soluitur timentibus 2.443.20
 Vesica urinae conceptaculum tom. 2. col. 421. 30. & 2.447.1
 Vesicae calculi quomodo conficiuntur tom. 2. col. 49.60
 Vesicae consideratio in animalibus tom. 2. col. 49.40. & seq.

Vespa.

Vespa ciuilis tom. secundo, columna 4. 10
 Vespa aculeum inus conditum habent tom. 2. 67.30
 Vespa annua, apum genus gregale 2.189.40
 Vespa coeunt, & ex sui generis animalibus oriuntur 2.192.20
 Vespa extinguit 2.6.20
 Vespa ingeniosa 2.188.20
 Vespa iniuriam inferunt apibus, easque impugnant 2.192.50. & 2.194.50
 Vespa infestis apibus quomodo capiuntur 2. 194.50
 Vespa infecta pennata 2.55.60
 Vespa nullum nomen commune est inditum 2.57.1
 Vesparum cum generantur natura tom. sec. column. 351.30
 Vesparum duo genera, & earum studium in faulis constituendis 2.195.1. & seq.
 Vesparum foetura 2.95.1. & seq.

Vesparum generatio qualis 2.351.20
 Vesparum ichneumonum generatio, & tempus 2.96.30. & seq.
 Vesparum ortus 2.195.30
 Vesparum ouipararum generationis tempus 2.96.40
 Vespis aculeus pro armis 2.269.50
 Vespis dimissis non deest viuacitas tom. secund. do. col. 67.20
 Ex vespis nymphae quando 2.94.50
 Vespera cellulae vespium 2.195.30
 Vespera cur minus frigida quàm aurora tom. 54.6.10

Vespertilio.

Vespertilio cure volat 2.7.20
 Vespertilio noctu vagatur 2.4.40
 Vespertilionis vuluae acerabula 2.38.40
 Vespertilio quare ambigunt an volucres, an quadrupedes 2.288.20

Vestigium.

Vestigium pedis quid 2.13.50
 Vestigia morum animi humani animalibus brutis 2.143.10
 Ex vestigio pedum animi signum 2.13.50

Vestis.

Vestis cum rumpitur quidam inhorrescunt 2. 188.40
 Vestis pediculis procreandis aptior quae tom. 2. 153.30
 Vestitus vilis & indecens 2.773.40
 Verexes quare maluerint de iudicialiis, quàm deliberatiuis causis praeccepta tradere tom. 2. 1088.50
 Verulæ crustae pulvis 2.470.20
 Vexatio quid 2.112.51
 Via Heraclea 2.154.6.50

Vibex.

Vibex à multis discutitur, sed an vi eadem, an diuersa, & quibus 2.464.20.30
 Vibex vnde 2.465.10
 Vibices cur aneis quibusdam ad motus reprimi, resoluere possint 2.465.11.10
 Vibicibus cur cyathos admouere soleamus 2. 465.20
 Vibicibus quare admouentur pelles arietum, & oua contracta 2.463.20.30
 Vibices discutit thapsia ex melle illita tom. 2. 465.10
 Vibices discutit thapsia & cyathus, quae sunt contraria, & quare tom. secundo, columna 464.50.60
 Vicissitudo, ac varietas iucunda 2.1113.20

Victoria.

Victoria paucorum contra plures exempla aliquot 2.1203.40. & seq.
 Ad victoriam quibus rebus perueniatur tom. 2. 1196.30. & 2.1233.1
 Victoribus vt pax persuadetur tom. 2. 1196. 50. & sequent.
 Victoria vt pax persuadetur 2.1197.1. & seq.
 Viduus ratio quartanis febribus qualis tom. 2. 421.10.40
 De victu autum 2.148.30. & seq.
 De victu aquatiliū animantium 2.145.10. & sequentibus.
 De victu Lupi, Vrsi, Leonis, eorumque quadrupedum, quae ex lacubus fluuiisque victum perunt 2.150.40. & seq.
 De victu serpentum, ceterorumque animalium cortice intestorum 2.150.10. & seq.
 De victu, & institutione puerorum 2.895.1. & seq.

Videre.

Videndi acumen bifariam ferè dicitur tom. 2. col. 384.50
 Videndi acutè cominus causa in oculo est tom. 2. col. 385.10
 Videndi acutè eminus causa oculorum situs ibidem.
 Videndi sensus omnium exquisitissimus tom. 2. col. 459.60
 Videndi vires non vt afficerent, sed vt afficerentur, comparatum à Natura est tom. 2. column. 578.50
 In videndi ratione cur tantum fieri possit vt res vna geminari videatur, si quodam modo oculi inuicem locentur, in ceteris sensibus non fiat 2.578.10
 Videmus cur melius manu praec lucerna aut sole obiecta 2.580.30
 Videtur clarissimè aues, quae vnguibus sunt aduncis 2.242.60
 Videtur longius, qui manum fronti apponunt 2.386.10
 Videre cur obtusius natu grandes soleant tom. 2. col. 578.1
 Videre oculo vno cur impatibilis tom. 2. col. 177.30
 Videre non possumus nisi è regione tom. 2. col. 489.40
 Videtur acutus is, qui frequentior, collectiorque prodierit 2.578.20

Vigilantia, & Vigilia.

Vigilantia causa potius est, cur viuere valeamus, quàm somnus 2.508.20
 Vigilantes qui redduntur libro suscepto tom. 2. col. 528.10
 Vigilaci homini quae accidunt 2.420.50
 Vigilando semper, aut dormiendo semper nullum animal est quod vitam agat tom. 1. col. 891.50
 Vigilia contemplationi, somnus scientiae operatione vacanti similis 1.709.40
 Vigilia & sensus è regione opposita sunt tom. 1. col. 891.20
 Vigilia sensus remissio atque relaxatio tom. 1. col. 892.40
 Vigiliae causae elementa 2.219.1
 Vigilia an somnum generatione praecedat, vel contra 2.581.10
 Vigiliam & sensum ad idem animal referri, apud omnes testatur esse debet tom. 1. col. 891.20
 Vigilia, somnòque nullum animal carere simul potest 1.891.50
 Vigilia potissimum viuunt propter sensum tom. col. 332.20
 De vigilia, ac somno animalium tractatus tom. 2. col. 71.10. & seq.
 Vigor & firmitas quid 1.963.40
 Vilis quis 2.938.10
 Villilanae quadrupedum prolixius augentur senectute 2.48.40

Vinago.

Vinago autumno potissimum & videtur, & capitur 2.149.20
 Vinago frugibus viuunt ibidem.
 Vinago in columbaceo genere maior quàm columbus 2.85.20
 Vinago quomodo capitur 2.149.30
 Vinaginis magnitudo 2.145.20
 Vinaginis partus 2.106.40
 Vinarum culices vnde gignantur 2.69.1
 Vincere iucundum 2.1112.50

Vinolentia.

Vinolentia quando oritur 2.437.60
 Vinolentia

I N D E X.

Vinolentia ubi consistit 2.438.30
 Vinolentiae indicium vnde sumunt nonnulli 2.434.60
 Vinolentiae ortus 2.436.60
 Vinolentiam cur arcere potest oleum tom. 2. 441.50
 Ad vinolentiam vsque omnes prompto animo bibimus 2.570.50
 Ad vinolentiam vsque potare cur inexercitati magis, & vino facilius solui quàm exercitati possint tom. secundo, columna 436.20.30

Vinolenti.

Vinolenti aestiuo tempore cur grauius vocem reddunt 2.439.1
 Vinolenti cur ad lacrymandum propensiores 2.433.30
 Vinolenti cur aquas salidas vitiosasque melius, quàm sobrii sentire possunt tom. secundo, col. 437.40
 Vinolenti, cum vinum calidum sit, quare non calent, se si frigent, & dolore laterum, ceterisque huiusmodi vicis excipiuntur tom. secundo, col. 437.60. & 2.437.20
 Vinolenti cur concubere nequeant 2.435.40. 50. & 2.440.10.60
 Vinolenti cur minus harent lingua, quàm trepidantes 2.486.10.20
 Vinolenti cur rigere soleant 2.434.20.30
 Vinolenti cur dulces intra se continent humores 2.414.50
 Vinolenti fortiores sunt, quàm sobrii 2.579.30
 Vinolenti multi sese interimitur 2.579.40
 Vinolenti omnino cur nihil diiudicant tom. 2. col. 439.50
 Vinolenti propter debilitatem afficiuntur lingua 2.487.1
 Vinolenti, vide etiam Ebrii.
 Vinolentorum animus compatiens errat tom. 2. 440.40
 Vinolentorum cur lingua oberret 2.440.30. 40. & 2.441.30.40
 Vinolentis cur res vna plures esse videtur 2. 437.30.40. & 2.440.10.20
 Vinolentis cur somnus oriri nequeat tom. secundo, col. 438.40
 Vinolentis cur vox potius, quàm sobriis frangi soleat 2.487.50
 Vinolentis grauius à vino detentis, cur omnia circumferri videantur, & nequeunt procul posita cernere tom. secundo, col. 434.60. & sequent. & 2. tom. col. 437.50. & seq.
 In vinolentis humoris multitudine loca sublimia perit 1.896.30
 Vinoli cur pueri non sint, cum tamè natura sint calida 2.434.30
 Vinolentis humoris cuiusdam libido est tom. secundo, columna 434.40

Vinum.

Vinum ab acerbis epotum cur dulcius sentiat 2.133.20
 Vinum aceto multo cur suauis 2.518.10
 Vinum ad amandum propensiores reddit 2. 568.20
 Vinum admodum cupiunt, qui difficultate spirandi, aut infania vexantur 2.559.20
 Vinum amplius quàm aqua seim extinguere potest, quanuis calidum sit ibidem
 Vinum austerum cuius naturae tom. secundo, col. 436.110
 Vinum caliditate sua extinguit & macerat calorem naturalem tom. secundo, columna 438.30. & 2.433.40
 Vinum calidum tom. secundo, columna 437. 50. & 2.434.10
 Vinum cur alios retardat, alios superbos reddit, atque insaniabundos tom. secundo, column. 436.40.50

Vinum dilucius subire expeditius potest loca plura angustiora, non diluto tom. secundo, col. 433.10
 Vinum dilucius temperatum quare vomitum magis, quàm merum, quàm aqua, pronocat 2.437.10.30
 Vinum dilutum cur olere ocyzus definit, quàm merum 2.423.20
 Vinum dilutum facilius affici potest, quàm merum ibidem
 Vinum dilutum imbecillius mero ibidem
 Vinum dilutum inodorum ibidem
 Vinum dulce ac merum, aut cyceonè si quis inter potandum hauerit, cur sobrius perferre possit 2.435.60
 Vinum dulce cum aptum fit fluitare, si quis temulentum dulce superadmisit, cur haustum vinum concoquitur, minùsque infestat tom. 2.436.110

Vinum dulce halitum emittit 1.775.20
 Vinum dulce incoerentile est 1.772.30
 Vinum dulce inodorum 2.436.10
 Vinum dulce, lene ac lentum est 2.436.1
 Vinum dulce obfarcit foramina, atque intersepic ibidem
 Vinum dulce nomine vinum, non re & opere est 1.775.2
 Vinum dulce pinguisculum est ibid.
 Vinum dulce quare non inebriat 2.440.1
 Vinum dulce quare quoties cum farina ordei bibitur, dulcius sentitur tom. secundo, col. 530.10.30
 Vinum & atra bilis similem sortiuntur naturam 2.568.40
 Vinum ex acido ac dulci sapore mistum est 2. 58.10

Vinum flatu mouere potest, & vnde vini illam habet 2.568.40
 Vinum humidum, & calidum 2.437.1
 Vinum immodicum melancholicos reddere videtur, item iracundos, humanos, misericordes autes 2.567.50.60
 Vinum in sublime efferri aptum est tom. secundo, col. 440.60
 Vinum merum cur superbibere debemus post fructuum escitationem 2.532.50.60
 Vinum merum magis vomitu reicitur tom. 2.433.20
 Vinum merum 2.493.20
 Vinum merum vt cetera concoquit, quia calidius est, ita etiam se ipsum consumit tom. 2. col. 413.20
 Vinum naturae sua calidum refrigerationem tollit 2.486.20
 Vinum nigri & atrii coloris talem hominem reddidit, qualis melancholicus stultulentus est 2. 56.1
 Vinum nimis dilutum sensum conturbat 2. 437.30
 Vinum nocet puerorum consulationi, magisque nigrum, quàm album, & quod minus dilutum est 2.144.1
 Vinum nouum magis ad terram refertur, quàm vetus 1.776.40
 Vinum nouum potissimum crassescit, minùsque frigore gelatur 2.776.50
 Vinum plurimas infestat mulieres grauidas: dissoluntur enim, si biberint, atque debilitantur
 Vinum post pomum putre epotum, cur amarum sentitur 2.532.30
 Vinum quando hominem excitat ad verba 2. 568.1
 Vinum quare nigrum 2.592.50
 Vinum quod spumat abundè 2.568.50
 Vinum quomodo dulce fiat 2.526.30
 Vinum quomodo mores varios in homine efficit 2.567.60. & seq.
 Vinum reprimendi vim obtinet 2.437.20
 Vinum sese pro moribus vtentium applicat, vt Chazemon ait 2.436.40

Vinum si quida aquae habeat, minùs molle redditur 2.526.30
 Vinum spirituosum valde est, & maximè atrum 1.896.20
 Vinum vnde cupiditatem Veneris accendere potest 2.568.50
 Vini copia omnes spe bona animi afficit 2. 570.10
 Vini & mellis temperamenta per subiecta differunt 1.775.20
 Vini meri à diluto differentia 2.436.10.20
 Vini vapor si exhalat, in aquam concrefcit 2. 494.10
 Vini vltus neque pueris, neque nutricibus conferret 1.896.20
 Vini boues pinguescunt 2.152.10
 Vina calidis temporibus coeferunt face subiecta 2.343.40
 Vina ex mellis apud Illyrios 2.1541.20.30
 Vina post euaporationem in aquam conuertuntur 1.724.20
 Vini austeris cur multum temporis sine fastidio tri possumus 2.538.10. & seq.
 Vini nihil, vel paucù, valde raro seruis tradendum est 2.291.10
 Vini potus etiam liberos ad insolentiam impellit ibidem
 A vino apud multas nationes ingenii abstinent ibidem
 A vino Carthaginenses, dum militant, abstinent ibidem
 Cur à vino diluto, meraciùs tamen, caput postridie magis dolemus, quàm mero tom. 2. col. 436.10.20
 In vino plus aeris inest, quàm in aqua tom. 2. col. 547.1
 Viola alba exolefcunt contaxa 2.496.30

Violentum.

Violentia contra naturam est 2.414.30
 Violentum omne acerbum 2.1002.40
 Violentum omne inuoluntarium 2.1003.60
 Violentum praeter naturam est 2.396.1
 Violentum voluntario & persuasioni opponitur tom. secundo, columna 1003.60

Vipera.

Vipera animal edit postquam oua intra se peperit 2.38.20
 Vipera deouat scorpium, ideo eius morsus grauior 2.166.40
 Vipera è serpentibus sola animal edit cum intra se oua primùm pepererit 2.8.30. & 2.104. 11. & 2.259.60
 Vipera exuit senectutem tam Verè, quàm Autumnus 2.158.60
 Vipera generat ouum perfectum, mox animal foras parit 2.295.10
 Vipera naturae frigida est 2.295.10
 Viperae foetura 2.104.10.20
 Viperae ouum vnius coloris, & molle, vt piscium est 2.104.10
 Viperae partus 1.104.20
 Viperae vulua qualis 2.38.20
 Viperae domesticae nusquam reperiuntur tom. 2.473.30
 Viperae inter serpentes eadem à sui generis differentia discrepant, qua inter pisces cartilaginea à ceteris sui generis tom. secundo, col. 259.60
 Viperae inter expedita animal pariunt tom. 2. col. 316.1
 Viperae sub saxis conduntur, ceterae serpentes cauernas subunt terrae 2.157.10
 Viperae vino ebria capiuntur 2.150.20

Virco auis.

Virco auis docilis, & ad vitæ munera ingeniosus

I N D E X.

notatur, sed male volat, nec grati coloris est
 Vir. 179.30
 Virreoni consideratio 2.180.40.50
 Virreoni aduersatur crex 2.160.1
 Virreoni ex flagratione procreatum quidam
 fabulantur ibidem
 Vir.
 Vir ad annum septuagesimum vsque generare
 potest 2.87.10
 Vir à muliere cur non specie differat tom.2.co
 lum.138.40
 Vir calidus & siccus mulieris comparatione 2.
 446.60
 Vir diuus iuxta Lacones 2.685.50
 Vir in omnibus vxori dominatur præter digni-
 tatem 2.710.50
 Vir vxoris parentes foueat 2.917.10
 Vir, vide etiam Homo mas.
 Viri ad vxorem leges 2.911.1. & seq. & 2.914.
 30. & sequentibus
 Viri boni absolute, & cuius boni virtus num ead-
 em sit, an altera tom. secundo, col. 788.40.
 & sequentibus
 Viri boni officium 2.719.40
 Viri erga mulierem dilectio, & fides quid effi-
 ciat 2.915.20
 Viri & mulieris administratio domus diuersa,
 nam viri est acquirere, mulieris seruare 2.
 790.20
 Viri & mulieris diuersæ virtutes ibid.
 Viri & mulieris diuersus habitus, & corporis, a-
 nimique conditio 2.910.60
 Viri & mulieris societas diuinitus ordinata 2.
 910.50
 Viri & mulieris societas quod secundum natu-
 ram sit, & necessaria, & quod multa commo-
 da contineat tomo secundo, columna 910.
 30. & sequentibus
 Viri & vxoris communes leges tom. 2. col. 917.
 1. & sequent.
 Viri & vxoris Societas Aristocratæ similis 2.
 710.50
 Viri iniuria exterarum mulierum coitus 2.
 911.10
 Viri & mulieris mores differentes 2.168.50
 Viri mores & affectus 2.168.50
 Viri mores lex vitæ mulieribus à Deo imposta
 2.913.40
 Viri partes propriæ quæ 2.291.20
 Viro, vt cum vxore viuendum quærere quid sit
 2.713.1
 Virum bonum esse, & ciuem bonum esse, non
 idem 2.661.20
 A viro ciuili quæ sunt exquirenda tom. 2. 811.
 20. & sequent.
 Viri cur grauem vocem reddunt tom. 2. 480.1.
 & 2. 481.50. & 2. 485.50. & 2. 490.50
 Viri cur male oleant, cum pubescunt, antè non
 2.443.60. & seq.
 Viri cur minus per ætatem, mulieres per hye-
 mem concumbere possint tomo secundo,
 col. 446.50.60
 Viri cur magis vitiliginem patiuntur, quàm pue-
 ri, & mulieres 2.466.1.10
 Viri cur Veneris appetitiores sint per hyemem
 2.448.10.20
 Viri diuini viuunt, quàm mulieres tom. 2. co
 lum. 586.30
 Viri feminares gignuntur, & mulieres viragi-
 nes 2.334.20
 Viri mulieribus obnoxij in militariibus geni-
 bus 2.776.50
 Viri non calidi solum, sed etiam sicci sunt 2.
 414.40
 Viri nonnulli quare steriles 2.334.20.30
 Viri pingues minus fecundi, quàm non pingues,
 & quare 2.335.20
 Viri procedente ætate calui euadunt tom. 2. co
 lum. 386.60

Viri qui pomiliones mente deficiunt, & quare
 2.275.10
 Viri robusti cur vinofi 2.434.40
 Viri sunt, qui non nisi feminam procreant, &
 mulieres, quæ non nisi marem: & contrã 2.
 139.40
 Virorum & mulierum mutatio in procreatione
 2.314.40
 Viris genituræ plurimum 2.378.50
 Viris multis accidit, vt facultas generandi in-
 termittatur 2.139.50
 Viris nonnulli lac exiguum post pubem expri-
 mitur: veruntamen per factum frequentio-
 rem, vel multum prodisse aliquibus, tradi-
 tum est 2.53.40
 Viris post annum tertium accedere ali-
 quid potest ad prolem perfectiorem tom.
 2.434.50
 Viriles homines ad luctum non propensi tom.
 2.727.30
 De virilis ætatis moribus tom. 2. col. 1142.
 20. & seq.
 Virgarum & pareliorum causa, & generatio 1.
 756.20. & seq.
 Virgo ad mulierem se habet, vt femina ad ma-
 rem 2.472.10
 Virtus.
 Virtus alia viri, alia mulieris 2.790.20
 Virtus in quibus sit collocata 2.927.30. & seq.
 Virtus moralis circa media versatur tom. 2. co-
 lum. 998.10
 Virtus moralis quod sit circa voluptates, ac tri-
 stitias tom. 1. col. 514.50. & tom. 1. col. 618.
 30. & seq.
 Virtus præfidentis & subditi diuersa tom. 2.
 790.10
 Virtus vnaqueque quid sit tom. 2. col. 1073.
 40. & seq.
 Virtutis finis honestum tom. secundo, col.
 934.50. & seq.
 Virtutis opera, & indicia 2.1106.60
 Virtuti in vniuersum quid sit suum tom. 2. co-
 lum. 1078.10
 Virtuti vnicuique quid sit suum tom. 1. 1074.
 40. & seq.
 Virtutem non fat est scire, nisi exerceatur tom.
 2.740.60
 Virtutes morales partis irrationalis vt sint 2.
 927.30
 Virtutum affinia 2.1107.50
 Virtutum & vitiorum diuisio tom. 2. col. 1073.
 10. & seq.
 Virtutem contemplatiuam ad optimam Rem-
 publicam pertinere, quibus virtutibus & ad
 negotium, & in bello & in pace, & ad otium
 fit opus: & à quo primùm institutio sit fa-
 cienda 2.891.50. & seq.
 A virtute propria locus 1.269.40
 A virtutum impedimentis locus tom. 1. col. 1073.
 270.30
 De virtute duplici 2.673.60. & seq.
 De virtute absolute viri boni, & boni ciuis, num
 sit eadem, an altera. De virtute eius, qui
 præest, & qui parat 2.788.40. & seq.
 De virtute heroica, continentia, & earum oppo-
 sitis 2.685.20. & seq.
 De virtute natua, virtutum, ac prudentiæ con-
 nexione 2.634.1. & seq.
 Quod virtus ab excessu & defectu corrumpatur
 ad mediocres inclinans operationes 2.617.
 30. & seq.
 De virtutis actibus 2.888.1. & seq.
 De virtutis diuisione 2.614.40. & seq.
 De virtutis substantia 2.620.40. & seq.
 De virtutis intellectuæ, ac moralis productione
 2.615.50. & seq.
 De controuersia in vsu virtutis, dominatu, &
 præstantia vitæ contemplatiuæ tom. 2. 876.
 50. & seq.

De virtutibus libellis Simone Grynao inter-
 prete tom. 2. 173.1. indè que.
 De virtutibus libellis altero Alexandro Chamail-
 lardo interprete tom. secundo, columna
 1077.40. indè que.
 De virtutum, ac vitiorum mutua oppositione
 tom. secundo, columna 614.10. & seq.
 Virtutis operatio.
 Virtus & præditi ipsa, & opus exornat, instru-
 que tom. 2. 620.40
 Virtutis operationes non sunt qualitates tom.
 2. 731.10
 Virtutem habens nihil agere & laborare aduer-
 sis potest tom. 2. 616.30
 Virtutum contemplatiuarum opus 2.1000.10
 Virtus vt comparatur.
 Virtus humana non corporis, sed animæ tom.
 2.614.50
 Virtus intellectuæ experientia, temporæque in-
 diget tom. 2. 611.60
 Virtus intellectuæ generationem & incremen-
 tum ex doctina habet ibidem.
 Virtus moralis à natura nulla tom. 2. 616.10.
 & 2. 917.40
 Virtus moralis assuetudine comparatur: vnde &
 nomen habuit tale tom. 2. col. 616.40. &
 tom. 2. col. 927.40
 Virtus naturalis tom. 2. 947.60
 Virtus, nec vitium, nec ferarum, neque Dei est
 tom. 2. 685.40
 Virtus quibus persuaderi possit tom. 2. col. 1074.
 761.1
 Virtutis duplex perturbatio tom. 2. 960.50
 Virtutis possessione & exercitatione augetur vir-
 tus tom. 2. 618.20
 Virtutes acquiruntur prius operando tom. 2.
 617.1
 Virtutes & vitia in nostra potestate sunt tom.
 2. 631.1. & 2. 930.50
 Virtutes neque natura neque præter naturam
 efficiuntur in homine tom. 2. 616.30
 Virtutes sapientes per consuetudinem perfici-
 mur ibidem.
 Ad virtutem comparandam otio & quiete opus
 est tom. 2. 881.30
 Ad virtutes naturales referuntur affectiones
 modestæ tom. 2. 1020.10
 In virtute vt & in artibus, & ab exercitatione
 habitus tom. secundo, columna 617.10
 Virtutis præstantia.
 Virtus honorabile bonum tom. 2. 924.20
 Virtus nunquam corruptitid, quod eam habet
 tom. 2. 796.30
 Virtute conseruatur principium, vitio corrup-
 pitur. tom. 2. 694.60
 Virtute non licet abuti tom. 2. 960.50
 Virtute nullus deterior efficitur, sed melior 2.
 950.40
 Virtutes laudabiles sunt tom. 2. 924.30
 Virtutes maximæ quæ tom. 2. 1106.30
 Virtutum legibus in omni vita opus est tom.
 2. 741.40
 Vis Athletica tom. 2. 1099.10
 Vis etiam in carentibus anima est tom. 2. col.
 932.1
 Vis robur 2.1029.1
 Vi que fiunt tom. 2. 1110.50
 Vires in articulis conditæ sunt tom. 2. 418.50
 Vires in calore sunt positæ tom. 2. 485.20.
 Vires neruis continentur tom. 2. 989.20
 De vi & necessitate 2.931.1.10
 Viscera.
 Viscera ambiuntur membranarum 2.49.20
 Viscera

Viscera cum recentia sunt, colorem sanguineum
 habent tom. 2. 224.1
 Viscera mollium nullis tom. 2. col. 1077.40.
 Viscera omnia membranarum includuntur, & qua-
 re tom. 2. 255.30
 Viscera omnia in similes secantur partes, &
 sunt dissimilaria tom. 2. 217.20
 Viscera partim venarum gratia, partim sine ve-
 nis esse possunt tom. 2. 256.20
 Viscera parua, quibus multum carnis, maiora,
 quibus parum tom. 2. 50.10
 Viscera que aliquando animalibus defecerunt
 tom. 2. 370.1.10
 Viscera nulla exangibus tom. 2. 243.60
 Viscera sanguineorum propria tom. 2. 243.
 60. & 2. 244.10
 Viscera separantur septo transuerso tom. 2. col.
 254.20
 Viscerum à carne differentia tom. 2. 256.20
 Viscerum consideratio tom. 2. 243.50. &
 seq. & 2. 255.50. & seq.
 Viscerum in expeditibus consideratio, & in qua-
 drupedibus ouiparis tom. 2. col. 259.30. &
 sequentibus 2.250.40
 Viscerum in omnium natura sanguinea tom. 2.
 217.30. & 2. 255.30. & 2. 263.10
 Viscerum omnium vsus communis, venarum
 gratia est 2.250.40
 Viscerum quare natura bipartita tom. 2. col.
 250.10.30
 Viscerum situs 2.250.40
 De viscerum forma, & eorum loco in corpore
 animalium, & officio tom. 2. 250.1. & seq.
 Viscum in arboribus solet generari tom. 2.
 290.40
 Viscum, & resina vescitur turdus quidam tom.
 secundo, columna 180.30
 VISIBLE.
 Visible nihil absque luce tom. 1. 809.20
 Visible quid tom. 1. 809.10.20
 Visible non vniuersa in lumine sunt visibilia,
 sed solum vniuersi que proprius color to-
 1.810.10
 Visibilia quædam non in lumine, sed in tenebris
 ibidem.
 Visibilia tangibilibus potiora tom. 2. 664.1
 VISO.
 Viso non fit sine lumine tom. 1. 829.20. &
 cod. tom. 863.60
 Visionem Democritus aquam esse ait, & visio-
 nis causam imaginem tom. 1. 863.20
 Visionem vt Empedocles fieri existimat to.
 1.863.1
 Viso similis motui tom. 2. 385.20
 Visionum multiplici genere melancholici &
 garruli tenentur tom. 1. 959.20
 Visoria facultas non in summa, sed in tima oculi
 parte consistit tom. primo, col. 864.1
 VISUS.
 Visus acutissimus aibus, quæ vngibus sunt
 aducis tom. 2. 232.60
 Visus apud cerebrum tom. 2. 230.40
 Visus aquæ naturam obtinet tom. 2. 230.50
 Visus aquæ tribuendus tom. 2. 333.40
 Visus cur viridium & herbescentium conspectu
 recreatur tom. 2. 578.50.60
 Visus cur corpora solida penetrare non potest,
 vox potest tom. 2. 489.40. & seq.
 Visus deest talpis tom. 2. 68.40
 Visus est visibilibus, & inuisibilibus tom. 1. col.
 815.30
 Visus alba & nigra intendi cur non possit to.
 2. 578.30
 Visus in capite est tom. 2. 230.40

I N D E X.

Visus in capitis priore parte quare est mandatus
 tom. 2. 231.20
 Visus maxime sensus est tom. 1. 329.10
 Visus optimus quis tom. 2. 384.20
 Visus parte priore est, & intus tom. 2. 464.10
 Visus per directum est tom. 2. 231.20
 Visus per directum profuit ad lineam tom. 2.
 489.40
 Visus quare apud cerebrum tom. 2. 230.50
 Visus quare debilitetur ex Sole in opacum trans-
 latus tom. 2. 384.1
 Visus quomodo reflectitur tom. 2. 487.30
 Visus sensus omnium gratissimus 2.1269.20
 Visus sine validus sine inualidus nequit res splen-
 didas cernere, & quare tom. 2. 384.10
 Visus tactu potior est tom. 1. 663.60
 Visus acuti, & obtusi ratio duplex, & causa to.
 2.384.50
 Visus vt fiat, authorum sententiæ 1.863.1. & se.
 Visus vitilis tom. 1. 862.1
 Visus scilicet certa, & descripta tom. 2. 69.1
 Visum ad ignem pertinere omnes statuunt 1.
 862.10
 Visum tactus emulatur, & sequitur 2.578.40
 Visum quare animal habet tom. 1. 840.20
 Visorum formandorum facultas & sententia ead-
 em tom. 1. 901.20
 De visu, & de incidentibus, subiectisque visui, &
 de perspicuitate tom. 1. 809.10. & seq.
 Inter visum & colorem non vacuum esse, esse ne-
 dium oportere, cetera Democritum 1.810.30
 VITA.
 Vita actio est, non factio tom. 2. 750.60
 Vita actiua hominis tom. 2. 609.20
 Vita actiua num contemplatiuæ præferenda 2.
 875.30
 Vita actiua optima tom. 2. 877.40
 Vita actiua per se iucunda tom. 2. 610.40
 Vita actiua proprie vita dicenda to. 2. 609.20
 Vita actiua visibus comparata tom. 2. 996.30
 Vita animalium coitus voluptate discrepat to.
 2.144.20
 Vita animalium omnium, & studium in duobus
 versatur tom. 2. 144.30
 Vita beata quoniam modo consistit, & quo pacto
 ad eam perueniatur tom. 2. 988.50
 Vita bonorum beatissima est tom. 2. 725.40
 Vita calore fouetur, seruaturque tom. 2. 417.
 1. & 2. 438.20
 Vita ciuilis quid expetat tom. 2. 990.30
 Vita & in animalibus, & in plantis tom. 2. 157.10
 Vita & perfecta & imperfecta tom. 2. 996.10
 Vita ex terra tom. 2. 754.40
 Vita felicissima quæ à mente proficitur to.
 2.738.40
 Vita in spiratione, & expiratione consistit tom.
 1.965.10
 Vita liberi quàm dominando occupati, melior
 tom. 2. 877.1
 Vita mansio altricis animæ cum calore tom.
 1.965.40
 Vita naturæ bonum 2.725.50
 Vita optima & beata que tom. 2. 822.20
 Vita optima externis facultatibus adiuuatur 2.
 874.60
 Vita optima priuatim vnicuique, & ciuitatibus
 eadem tom. 2. 878.1
 Vita plantæ primo est in omnibus quæ gignuntur
 tom. 2. 144.10
 Vita plantarum occultior tom. 2. 157.20
 Vita prana, & corrupta, & in doloribus consistit,
 non sumenda tom. 2. 775.40
 Vita proposito sine carens, insignis stultitiæ ar-
 gumentum est tom. 2. 989.20
 Vita sine spiratione tom. 2. 11.30
 Vita vt iuxta habitudinem & actionem impe-
 rantis instituetur tom. secundo, 1051.1
 Vita animalium causa tom. 2. 379.50
 Vita animalium communis causa, sensus to.

secundo, col. 1559.1
 Vita cause elementa tom. secundo, col. 2192
 Vita diuisio in negotium, & otium, bellum, &
 pacem tom. 2. 390.40
 Vita indices scissuræ volæ manus tom. 2.
 1330
 Vita initium in corde tom. 1. 916.50
 Vita longioris iudicium fellis carentia tom.
 2.261.40
 Vita longioris, quibus dentes plures. item qui-
 bus rari breuiores tom. 2. 25.1
 Vita longissimæ qui esse possint tom. 2. col.
 587.40
 Vita principium in qua parte continetur tom.
 2.125.60
 Vita rectæ scopus propositus omnibus tom.
 2.989.10
 Vita tria genera tom. 2. 990.20
 Vita breui, & viribus imbecillis cur sunt, qui præ-
 rem vmbilico subiectam maiorem habent,
 quàm superiorem tom. secundo, col. 10.
 477.60
 Vita animalium quomodo euariet tom. 2.
 143.10
 De Vita contemplatiuæ dominatu, & præstantia,
 tom. 2. 876.50. & seq.
 De Vita diuturnitate, & breuitate liber tom. 1.
 939.1. indè que.
 De Vita & obitu liber tom. 1. col. 945.1. indè que
 Vitellus.
 Vitellus oui, ab albumine, membrana distinguitur
 tom. 2. 106.30
 Vitellus oui & albumen naturam habent con-
 trariam tom. 2. 106.20
 Vitellum oui, pullis pro cibo est tom. 2. 343.1
 Vitellus oui spissatur frigore tom. 3. 106.30
 Vitiflora auis, vide Oenanthe auis.
 VITILIGO.
 Vitiligo hominibus morbo est, & eius considera-
 tio tom. 2. 471.30
 Vitiligo quid tom. 2. 466.10. & 471.40
 Vitiligo vbi est, canities quoque est, sed non con-
 trã, & quare to. 2. 471.40
 Vitiliginem cur solus homo habet tom. 2. col.
 466.20. & 2. 471.30
 Vitiliginem habere non possunt, qui nunquam
 canescunt tom. 2. 466.20
 Vitiliginem qui magis patiuntur tom. 2. col.
 466.10
 In Vitiligne pili canescunt tom. 2. 466.20
 Vitiligne pili efficiuntur albi tom. 2. 389.60
 Vitiligne pili omnes cani sunt tom. 2. 4730
 VITIS.
 Vitis à vite differt in semine edendo, tom. 2.
 305.1
 Vitis quæ capneus dicitur, si nigram vtiam tulit,
 non propterea monstrum facit tom. 2. col.
 369.40
 Vites quæ nimia alimenti copia luxuriant, mi-
 nus feminis habent, & tunc hircire dicuntur
 tom. 2. 30.10
 Vites quando à rusticis hircifere dicuntur, to-
 mo secundo, columna 87.20
 VITIUM.
 Vitium vnumquodque quid sit tom. 2. 1074.
 20. & sequent.
 Vitio vnicuique quid sit suum tom. 2. col. 1075.
 6. & seq.
 Vitia corporis, & animi fipote saepe comparan-
 tur tom. 2. 633.60
 Vitia corporis, quæ in nostra sunt potestate re-
 prehendantur: ea verò quæ non sunt, non in-
 crepantur tom. 2. 614.1
 in 5 Vitium

I N D E X.

Vitrum quare facti non potest 2.490.10
 Per Vitrum cur transpicere licet 2.489.60

Vitulus.

Vitulus marinus à mari victum petit tom. 2. 151.20
 Vitulus marinus ambigit, an aquatilis, & an terrestri 1.114.40. & 2.188.10
 Vitulus marinus felle caret tom. 2. col. 260.60. & 2.313.0
 Vitulus marinus imperfecta quadrupes, & quare 2.20.40
 Vitulus marinus inter viuipara aurículas non habet, sed cauernas ad audiendum tom. 2. col. 231.1
 Vitulus marinus laesa est, & manca quadrupes 2.242.1
 Vitulus marinus mammas habet 2.52.60
 Vitulus marinus meatus auditorios manifestos habet 2.11.1
 Vitulus marinus perfectum animal parit tom. 2. 6.30
 Vitulus natus aliquando capite pueri, tom. 2. 368.1
 Vitulus marinus viuiparus, & secundas emittit, & lac reddit more pecudum tom. 2. col. 114.50
 Vitulo marino cauda exigua inest, cerui modo 2.20.60
 Vitulo marino mugius in somno 2.115.1
 Vitulo marino pedes minuti 2.3.50
 Vitulo marino pedes quales 2.20.40.50
 Vitulo vox grauior, quam adulto boui 2.85.20. & 2.393.10
 Vituli marini coitus talis qualis canum tom. 2. 7.9.20
 Vituli marini constitutio in auditoriis meatibus 2.386.20.30
 Vituli marini quomodo humore gaudent 2. 145.10
 Vituli marini renes omnium solidi, simi visuntur, bubulis similes tom. secundo, col. 17.40. & 2.251.50
 Vituli quare grauius mugiunt, quam boues 2. 394.10. & 2.483.30
 Vitulorum marinarum inter se pugna qualis 2.119.1
 Vitulis marinis genitalia grande 2.79.20
 Vitulis marinis lingua bifurca est 2.280.40
 Vituli anniculi castrandi, & quomodo tom. secundo, columna 2.02.10.20

Viucere.

Viucendi cupiditate multa aspera tolerantur 2. 722.50
 Viucendi plus minusve rationem habet iecoris natura pro sua qualitate, tom. secundo, col. 261.50
 Viucere actu quid 2.1042.30
 Viucere bonis maximè expetibile tom. 1. col. 725.40
 Viucere bonum, & iucundum est ibid.
 Viucere hominum & animalium vt definiatur 2.715.30
 Viucere iuxta quosdam compositio, aut coniunctio animæ cum corpore 2.1461.1
 Viucere nullum animal sanguine præditum in partes dissectum potest 2.926.50
 Viucere quadam animalia præcisa possunt, præter infecta 1.946.0
 Viucere quare diutius possunt loca inhabitantes calida 2.496.50.60
 Viucere quare diutius possunt qui manus castam per totam obtinent palmam tom. 2. 474.40.50
 Viucere quod dicatur potissimum 1.800.60
 Viucere simul amici & beati affectant tom. 2. 706.1

Viucere vtrum in Republica, an scorsim expediat 2.875.20
 Viuunt diuturnius quæ animalia 2.379.50
 Viuunt potissimum vigilia, propter sensum 2. 382.20
 Viucra, vide Ictis
 Viucrum genitalia dura inftar ossium tom. 2.1540.50
 Viucrum genitalia si rafa tritæque exhibentur, singulare remedium stranguria laborantibus ibidem

Viuipara.

Viuiparum omne spirat 2.315.10
 Viuipara ad quem visum gerunt cornua tom. 2.240.30
 Viuipara bifariam dicuntur 2.314.30
 Viuipara diutius manent in coitu, quam ouipara 2.89.1
 Viuipara in generatione quomodo inter se differunt 2.295.1
 Viuipara non omnia pilos habent tom. 2. col. 8.30
 Viuipara omnia, quæ pilos habent ibid.
 Viuipara omnia testes in aduerso habent tom. 2.251.50
 Viuipara omnia vbi vuluam habent 2.292.1
 & 2.295.40. & 2.297.10
 Viuipara omnia aurículas habent, excepto vitulo marino, & delphino, & reliquis cetariis 2.111
 Viuipara quæ sunt 2.315.1
 Viuipara quando foras suum conceptum emittunt 2.321.50
 Viuipara quare cæteris erectiora 2.249.50
 Viuipara quare dicta 2.8.20
 Viuipara sanguinea 2.314.40
 Viuipara vbi foratum continent 2.75.30
 Viuipari pisces aliqui 2.8.30
 Viuiparorum femine minores maribus, & quare 2.306.60
 Viuiparis post generata intra se oua, vbi situs vteri 2.297.10
 Viuiparis sexus vterque 2.75.10
 Viuiparis testes ante habentur, vel intus vel extra, præterquam herinaceo tom. secundo, col. 293.20

Vlcus.

Vlcera magna & vetera cicatrice atra obducta videmus 2.465.20
 Vlcera quæ prohibent ne consistant tom. 2. col. lum. 463.20
 Vlcera quare nonnullis ex labore 2.454.50
 Vlcera iuniorum promptius compaginantur, quam seniorum 2.581.50
 Vlcus si eodem in loco extiterit, cicatrix nigra ducetur 2.465.10
 Vlcera eruptio quæ interdum mortem antecedit, atram bilem indicat tom. secundo, col. lum. 567.30
 Vlcera capitis quare non difficulter sanentur in plenis, & impuris corporibus; tibiurum autem agrè 2.417.20
 Vlcera capitis cur locis palustribus curari celeriter possint, crurum tardè, tom. 2. col. 496.10
 Vlcera si impura & tetra, cur siccis, acerbis acerbisque medicamentis vtendum sit: si pura, & sanescencia, humidis tom. secundo, col. 423.40
 Vlcus melacholicum Lyfandri obitum præcessit 2.567.30
 Vlcus vnde fit 2.454.60
 Vlcibus medetur mel albicans 2.194.1
 Vlcibus grata apibus 2.190.1
 Vlcus pinguefcunt boues tom. secundo, col. 152.20
 Vlcum quid vocamus 2.13.20

Vltio.

Vltio & poena quid differant 2.110.60
 Vltio comes numinis 2.147.20
 Vltio modum iræ ponit, & voluptatem efficit 2.653.40
 Vltio iuxta Rhadamanthum iustitiæ pars tom. 2.664.30
 Vltionis omisio omni modo feruilis est tom. 2.653.20
 Vltula avis nocturna vncunguis, compar gallinaceo, picas venatur 2.148.50
 Vltula rapit colorem 2.169.40
 Vltula natura & mores 2.179.50
 Vlystis fides erga uxorem tom. secundo, col. 916.40
 Vlystes vt erga Penelopen se gesserit, tom. 2. 916.20

Vmbilicus.

Vmbilici pisces 2.64.60
 Vmbilicus putamen circa venas 2.14.1
 Vmbilicus 2.325.30
 Vmbilicus animalium 2.283.30
 Vmbilicus radix ventri 2.11.0
 Vmbilicus quasi radix in vtero 2.33.0
 Vmbilici homini cur ampliores, cæteris exigui, incerti que fiant 2.474.1
 Vmbilico partem subiectam maiorem, quam superiorem habentes, cur vita breui, imbecillisque viribus sunt 2.477.60
 Vmbilicus homini cur humidus & sanguinolentus 2.474.10
 Vmbilicus quid 2.375.20
 Vmbilicus quomodo præcidendus, & ligandus, & quare 2.141.50
 Vmbilicus quibus est, quomodo adheret tom. 2. 140.50
 Vmbilicus vnde, & qui 2.325.30
 Vmbilici albugi vbi 2.63.10
 Vmbilici inter testata 2.6.1
 Vmbilico prædita animalia, augentur tom. 2. 140.50
 Vmbilico carent simæ 2.2.60
 Vmbilico quæ complent 2.3.30
 Vmbilici pollorum in ouo dum conficiuntur 2.441.30
 Vmbilici quando visuntur sua habere oua 2. 84.60
 Vmbilicorum venter similis gutturi auium 2. 6.20
 Vmbilicis grandinulis à ventre gulæ membrana atroxitur continua 2.63.30

Vmbra.

Vmbra Solis cur non pari tempore increseat, decreseatque: cum sol eodem cum vigore feratur 2.490.50
 Vmbra Solis cur meridie minima tom. 2. col. 499.20
 Vmbra Solis quales, & quare tom. 2. col. 500.50. & sequentibus.
 Vmbra Solis, vide etiam Solis vmbra
 Vmbra Lunæ cur maiores Solis vmbrae 2.501.10
 Vmbra eò minor exultat, quò Sol superior fuerit 2.501.10
 Vmbra vt longè efficiantur Sole oriente & occidente 2.500.50
 Vmbra piscis propter lapidem capitis maximè algore infestatur 2.160.20

Vncunguis.

Vncunguis volatus 1.931.1
 Vncunguis nullum gregatilis est 2.4.10
 Vncunguis caput paruum, & collum nõ crassum, aut succulentum 1.931.1
 Vncunguis pectus validum & acutum tom. 1.931.10
 Vncung

Vncungues aues, vide etiam Aues aduncæ
 Vncungues aues clarissime vident 2.332.50
 Vncungues omnes quare in faxis non consistunt 2.184.1
 Vncungues pullos cum primum volare possunt nido expellunt 2.110.30
 Vncungues quare rostrum habent aduncum 2.237.60
 Vncungues sunt vocales 2.136.40
 Vncunguis auium virtus in rostro, & vnguibus 2.239.60
 Vncunguis partus 2.10.450

Vnguentum.

Vnguentum sudorem potest prouocare tom. 2. 495.20
 Vnguenta eò foediùs redolent, quò sudores foediore 3.495.40
 Vnguenta ex floribus commutari odore possunt ibidem.
 Vnguenta odora cur sudorem faciant foeditatem 2.526.1
 Vnguentorum cur magna pars sudori permista male olet, aliqua verò suauior redditur, aut nihil deterior 2.495.30
 Vnguentum cum lenticula non permiscendum 2.871.10

Vnguis.

Vnguis pars communis 2.38.60
 Vngues ambigunt animalæ, an plantæ sint 2.144.10
 Vngues aut recti, aut adunci 2.46.30
 Vngues bialuis generis vtroque lateris connecti 2.270.50
 Vngues ex cute, ideo colorem cutis sequuntur 2.331.10
 Vngues habent quibus digiti 2.4.6.30
 Vngues homini quare, & ad quem vsum tom. 2. 276.20
 Vngues igne molliuntur 2.329.30
 Vngues inter testata binis clauduntur valvulis 2.62.30
 Vngues inter testata se subtrahere videntur ad strepitum 2.71.20
 Vngues omnibus auibus 2.28.20
 Vngues pedum qua causa 2.279.50
 Vngues proximi ossibus, & quare dati tom. 2. 229.10
 Vngues quibusdam itaduri, vt ferè ab ossibus nihil differant 2.47.10
 Vngues qui nunquam sedem mutare solent, nulli nuncuntur radice 2.90.1
 Vngues senibus & defunctis augetur tom. 2. 48.30
 Vngues tactus gratia 2.227.1
 Vnguis principium & origo 2.229.30
 Vngues vbi oriuntur 2.89.40
 Vngues vnde gignuntur 2.331.60
 Vnguis color, cutis & pili colorem sequitur 2.46.10
 Vnguis natura 2.46.1
 Vnguis testa lauis 2.62.30
 Vngues minimos homo pro magnitudine habet 2.331.60
 Vnguis cum solida vngula responderet tom. 2. 2.30
 Vnguis Empedocles per congelationem è neruo constituisse ait 2.1.972.40
 Vngues Aethiopum cur cutis colorem sequuntur 2.478.20

Vngula.

Vngula eandem habet naturam quam cornu 2.241.10
 Vngula solipedibus pro pluribus vnguibus coalescit 2.279.10
 Vngula ex recrementis 2.331.40

I N D E X.

Vngula falsio ex natura defectu tom. 2. col. 241.10
 Vngula maiores in senecta 2.48.40
 Vngula proxima ossibus, & quare data tom. 2. 229.10
 Vngularum color, colorem pili & cutis sequitur 2.46.10
 Vngularum incrementum idem quod vnguis 2.48.40
 Vngularum natura 2.46.1
 Vngularum origo 1.259.30
 Vngulae igne molliuntur 2.319.30

Vnum.

Vnum finitum 2.510.1
 Vnum quod est id iudicium esse postulat tom. 2.507.10
 Vnum cur duo videatur digitis vice mutata implicatis 2.589.30
 Vnum efficere, & mouere facilius quam plura 2.481.50
 Vnum iudicandum principii ratione, tom. 2. col. 373.1
 Vnum non esse principium numerorum tom. 2. col. 1420.40
 Vnum quomodo principium 2.1422.40
 Vni omnia coordinata esse 2.140.7.1
 Vnus iis, qui cæteris omnibus virtute superior sit, an ponendus sit pars ciuitatis tom. 2. col. 801.20. & sequen.

Vnitates.

Vnitates quæ 2.1316.40
 Vnitates ab inuicem non differunt tom. 2. col. 1419.20
 Vnitates numerorum materia 2.1422.60
 Vnitates dualitate prior 2.1423.1
 Vnitates circulo tribuitur 1.582.1
 Vnitates oportunitate sicca sunt tom. 2. col. 420.10
 Vnicolora quæ 2.591.50
 Vnicolora quæ non sunt ventre omnia plenius albet 2.392.30
 Vnicolora nunquam mutant colorem nisi per affectum 2.392.10
 Vnicorne rectè videri potest folipes, & quare 2.241.10
 Vnicornia vbi cornu gerunt, ibidem.
 Vnipara quæ sunt 2.370.50

Vniualuc.

Vniualuc non multum distat à bialui in partibus interioribus 2.62.60
 Vniualuc genus inter testacea quid tom. 2. col. 62.20
 Vniualui generi caro ita adheret, vt nequeat nisi per vim detrahi 2.62.50
 Vniualuium testatorum consideratio, tom. 2. col. 265.1
 Vniualuia vbi suum papauer habent tom. 2. col. 265.50

Vniuersale.

Vniuersale sequitur particularia omnia tom. 2. col. 366.40
 Vniuersalia communia sunt, & quæ dicuntur talia 2.211.50
 Vniuersale quid sit, quid per se sit, & quid de omnibus 1.177.50. & sequen.
 Vniuersalia minus nouimus, quam partes tom. 2. col. 508.40
 Vniuersum quatuor constare numeris cubilibus. Pythagoreis placet 2.498.40
 Vniuersi bonum qua ratione se habeat tom. 2. col. 1406.60
 Vniuersum quod perfectum esse necesse sit 1.551.20. & seq.

Vniuersitas 1.329.30
 Vniuersitas quæ dicuntur 1.15.50
 Vniuersitas natura 2.13.30
 Vniuersitas scilicet vitæ indices, ibidem.
 Vniuersitas, natatio, ingressio, & repletio dicuntur 2.204.20
 Vniuersitas infectorum volucrum qualis, tom. 2. col. 67.40
 Vniuersitas membranis infecta 2.7.20
 Vniuersitas pennis, aut cute, quæ sunt sanguinea ibidem.
 Vniuersitas pennis vel membranis, omnia bipeda, vel apeda ibidem.
 Vniuersitas aues quæ vngues habent aduncos tom. 2. col. 291. & 283.40
 Vniuersitas membranis, aut cute, carent nomine communi 2.7.20
 Vniuersitas instrumentorum differentia, 2.7.50

Volucres.

Volucres grauiore palpebra inferiori conniuntur 2.232.30
 Volucres quæ piscibus viuunt, & pabuli causa videntur, quadrupes sunt 2.169.10
 Volucres instrumentis volandi differunt tom. 2. col. 7.20
 Volucres pennis teguntur 2.28.50
 Volucris generis vaginipennes, quæ tom. 2. col. 7.30
 Volucrum vsus cernendi ex longinquo tom. 2. col. 132.50
 Volucris grauioribus cutis crassa vnde tom. 2. col. 232.30
 Volucris infectis quomodo pennæ adnexæ 2.67.40
 Volucrum nictatio 2.132.40
 Volucrum agrestium domicilia tom. secundo, col. 177.10
 Volucris alas & pedes cur attribui, tom. 1. col. 974.10
 Volucris cur pedes habeant, cum careant piscibus 1.936.20
 Volucrum pectora incisi, sanem emittunt, non sanguinem 1.972.40

Voluntas.

Voluntas quid 2.110.10
 Voluntas est finis 2.629.50. & 931.1
 Voluntas quid distat à proposito, ibidem.
 Voluntas, & electio non idem 2.1006.10
 Voluntas immortalitatis est 2.629.50
 Voluntas hominis mutabilis est 2.930.40
 Voluntas hominum non secunda regula tom. 2. col. 781.1
 Voluntas non sunt manifesta 2.739.10
 Voluntas & propositum actionum omnium principium 2.930.40
 Voluntas secundum naturam boni est, præter naturam verò mali 2.1008.30
 Voluntas vel veri boni, vel apparentis tom. 2. col. 632.1
 Voluntas affectabile studiosis, verum bonum est: vitiosis contra 2.632.20
 Voluntas circa ea quæ volens non ageret tom. 2. col. 629.50
 Voluntas etiam impossibilium est 2.933.1

Voluptas.

Voluptas qui tom. secundo, col. 697.20. & 731.40. & 1111.20
 Voluptas non est motus 2.731.40
 Voluptas in quiete potius, quam in motu tom. 2. col. 700.50
 Voluptas, non generatio 2.733.10
 Voluptas non repletio 2.731.50
 Voluptas quoddam totum 731.40
 Voluptatem quidam summum bonum dicunt, quidam prauum 2.229.20
 Voluptatem

I N D E X.

Voluptatem quidam felicitatem existimant 2. 606.30, & 699.1
Voluptas vt summum bonum Eudoxus putat 2. 729.40
Voluptas secundum Eudoxum laude omni superior 2. 614.20
Voluptatem qua ratione Plato summum bonum negat 2. 730.20
Voluptas vulgo summum bonum habetur 2. 606.20
Voluptas non eadem omnibus 2. 899.30
Voluptas cuiusque animantium propria tom. 2. 735.10
Voluptas non est summum bonum tom. 2. 607.20
Voluptas secundum quosdam non in bonorum numero 2. 957.30
Voluptatem bonum negantes rationes refutantur 2. 957.40, & 1100.20
Voluptas bonum quoddam 2. 698.50
Voluptatem bonum esse aliquid Eudoxi ratio probat 2. 730.20
Voluptas genere bonum est 2. 959.1
Voluptas bonum non est, nisi apparens tom. 2. 631.10
Voluptates veras, quae bona videntur tom. 2. 606.30
Voluptates apparentes 2. 697.50
Voluptates inter se distant 2. 698.1
Voluptates specie differunt inter se 2. 734.20, & 958.40
Voluptates in hominibus mediocriter differunt 2. 735.40
Voluptates mentis inter se diuersae tom. 2. 606.30
Voluptas conuersa naturae, & conuertentis 2. 959.30
Voluptates differunt vt & operationes tom. 2. 735.30
Voluptas operationem perficit 2. 735.40
Voluptas propria quaedam unicuique operationi 2. 735.20
Voluptates magis operationis propriae quam ipsae cupiditates 2. 735.20
Voluptates alienae corrumpunt operationes 2. 735.10
Voluptas qui operationem perficiat tom. 2. 606.30
Voluptates aliae honestae, aliae fecus tom. 2. 606.30
Voluptatis affectum arduum est extrudere 2. 619.10
Voluptati quam irae repugnare difficilius 2. 619.20
Voluptatis effectrix scientia 2. 960.20
Voluptatem efficientia duplicia 2. 689.40
Voluptatis ars nulla 2. 697.30
Voluptatem efficientia nonnulla morbos parit 2. 735.10
Voluptates eadem alios dolore afficiunt, & alios delectant 2. 735.40
Voluptates quaedam sine dolore 2. 731.50
Voluptates & dolores proprii, qui sint tom. 2. 735.10
Voluptas in deligendo bono errorem parit 2. 914.20
Voluptatibus Gelonis filium Thrasylbulus perdidit 2. 853.30
Voluptates fugit temperans 2. 697.20
Voluptatibus dediti contemptibiles sunt tom. 2. 853.50
Voluptates prudentiae impedimento sunt tom. 2. 697.20
Voluptas non impedimentum 2. 959.50
Voluptas ciborum in descendendo contingit 2. 280.20
Voluptas quae per coitum sentitur vnde accidit 2. 308.1, & 324.10
Voluptas rei videretur vehementior non probat semen decidere a toto corpore tom. secundo, col. 302.30

Voluptuaria vita quid exspectat tom. secundo, col. 990.30
De voluptate sententiae variae 2. 697.10
De voluptate rationum improbatio tom. 2. 697.40, & sequen.
Ob voluptatem dolere, absurdum per simile 2. 641.20
Ob voluptatem multitudo decipitur tom. 2. 631.30
De voluptate non incorrupti iudicamus tom. 2. 626.1
Circa voluptatem mali potissimum peccant 2. 626.1
A voluptate in vniuersis maxime cauendum 2. 626.1
A Voluptate locus 1. 268.10
Volutio quid 1. 513.1
Voluntatibus quae vtantur 1. 929.40

Vomitus.

Vomitum quae moueant 2. 437.20
Vomitus quare temporum immutatione citari maxime debeat 2. 474.10
Vomitus quando hominem liberat a lassitudine 2. 450.30
Vomitus magis quam sudores corpora leuant 2. 429.1
Vomitus cur lassus corporibus praecipitur 2. 450.1
Vomitus quibus in animalia tom. 2. 202.50
Vomitui propensiora quae animalia tom. 2. 150.50
Vomitum hominis quare hyena imitatur 2. 443.20
Vomere quare non oportet, nisi res vrgeat 2. 443.20
Ex vomitu cur vox grauior 2. 482.20
Voracis signa 2. 152.8.40
Vortex quid 2. 463.10

Vox.

Vox spiritus est 2. 459.30
Vox aer quidam iunctus humori est tom. 2. 487.20
Vox quid 2. 560.20
Vox penetrat corpora solida 2. 489.40
Vocem formamus, cum spiritum reddimus 2. 481.20
Vocis tenor cur frangitur cibo ingesto, tom. 2. 480.60
Vox cur corrumpitur his, qui cibo ingesto clamarunt 2. 482.60
Vocem corrumpi quid 2. 483.1
Vox cur potius violentis quam sobolis frangi solet 2. 487.40
Vox tremula quibus 2. 490.50
Vox tremat meruentibus 3. 485.10, & 559.40, & sequentibus
Vox multiplici fertur motu 2. 489.40
Vocis discrimina quam plurima tom. secundo, col. 489.20
Vocem cur eandem fundunt ceterae speciei eiusdem animantes, homines variam ibidem.
Vox homini cur serius perficitur, quam ceteris 2. 489.10
Vocis continuatio quomodo accidit, tom. 2. 479.50
Vocis reflexus in contrariam agitur partem 2. 487.40
Vox & auditus ab eodem initio tom. secundo, col. 478.40
Vox quare non sentitur in aqua tom. secundo, col. 489.60
Vox quomodo multiplex prouenire solet 2. 510.30
Vox quomodo per aërem dispergitur tom. 2. 480.1
Vocem in orbem ferri putandum est, tom. 2. 480.40

Vox cur melius audiri potest non inferius sursum, sed superius deorsum tom. secundo, col. 487.20
Vox homini qui vigilauerit quare asperior 2. 480.50
Vocis asperitas, & grauitas vnde ibid.
Voces grauiores cur tempore hyberno, 2. 482.1, & 490.30
Vox cur grauior ex potu, vomitu, & frigore 2. 482.20
Vox cur grauior e propinquo magis, quam e longinquo 2. 482.20
Vocem cum simul multi mittunt, vniuique tantum quantum singuli, reddit: quare multorum vox illa, neque vnus efficitur: neque longius pro ratione deducitur tom. secundo, col. 488.20
Vox tenuis vnam habet dimensionem tom. 2. 481.50
Vox quando magna oritur 2. 473.30
Voces an quia minores, ideo acutiores tom. 2. 449.30
Vocem acutiorum cur cetera animalia mittunt cum validiora, homo autem cum inuulidior 2. 266.20
Vocem procul absentium cum imitatur, cur vocem tenuem emittunt, tom. secundo, col. 479.20
Vox quibus minor reddatur alimento, cur tamen speciem seruat eandem, tom. secundo, col. 492.10
Vox chori cur minor sentitur, paleis in Orchestra sparsis 2. 481.30
Vocem sonoram cur inuocet porrum tom. secundo, col. 486.60
Vocis acumen vbi consistit 2. 482.40
Vocis in ratione quod acutum, velox, quod tardum, graue 2. 479.30
Vox acutior, quae velocior 2. 489.1
Vocis velocitas, non nisi acumen est tom. 2. 606.30
Vox motus est, & vocem altiorum mittunt qui pro viribus conantur 2. 486.10
Vox motio acris est, & acutior quae velocior 2. 481.20
Vox cur magna ex parte in acutam degenerat 2. 518.10
Vox acuta cur procul audiri potest tom. 2. 606.30
Voces cur e longinquo acutiores esse videntur tom. secundo, columna 479.20, & 489.40, & 487.50
Vocem acutiorum stentis, grauiorem ridentis cur mittunt 2. 481.10
Vocem acutam cur reddunt exercitati & debiles 2. 482.50
Vocem cur reddunt acutam feminis expertes, & qui alij 2. 487.40
Vocem acutam mittere, an idem quod acutum cantare 2. 515.50
Vox definitur cur acutior 2. 511.40
Vox cur in acutum vt plurimum aberrare consuevit 2. 514.10
Vox acumine, grauitateque maxime nescit 2. 732.0
Vox acuta, & grauis quomodo differunt a magna & parua 2. 393.40
Vox explanata quid 2. 732.0
Vox feminis omnibus tenuior, & acutior boue excepto 2. 76.30
Vox inaequalis hircire dicitur ibidem.
Vox immutatur in nonnullis animalibus 2. 85.60
Vox per arteriam, seu guttur 2. 42.50
Vox qua parte agitur 2. 71.40
Vox quare mutatur exsertis 2. 394.50
Vox quibus locutio, sed non contra, tom. 2. 606.30
Vocis animalium consideratio 2. 71.40, & 393.1, & seq.
Vocis asperioris, aut leuioris causa: fit flexibilis aut

aut rigida tom. 2. col. 395.10
Vocis a sono differentia 2. 71.40
Vocis consideratio tam in viris, quam in pueris: tam in puellis, quam mulieribus tom. 2. col. 395.10
Vocis grauitas naturae generosioris tom. 2. col. 393.30
Vocis magnitudo, & paruitas quomodo definitur da 2. 397.40
Vocem acutam, vel grauem iuuat loci caliditas, vel frigiditas 2. 395.10
Vocem copiose emittunt auium pleraeque tom. 2. col. 235.40
Vocem neque sermonem emittunt, quibus lingua libera, absoluta, que non est tom. 2. col. 71.50
Vocem non emittunt, quibus pulmo deest tom. 2. col. 71.40
Vocem quare Delphinus promouere possit 2. 71.20
Voces quare mutantur, cum semen defertur 2. 378.30
Vocum differentiae tractus ratione, & regionis 2. 73.10
Vocum mutatio per aetates 2. 394.10
Vocales litterae a voce & guttore profertur 2. 71.40
Voces non eadem apud omnes 2. 57.10
Vocis affectiones litterae sunt 2. 489.30
Vocem copia omnis finita est 2. 369.50
In Voce contrarietates 2. 369.30
In voce non semper verum, & falsum tom. 2. col. 37.20
Vpupa.
Vpupam idem e stercore hominis facit tom. 2. col. 179.20
Vpupa tum colore, tum specie immutatur ibidem, & 200.40
Vpupa non nidificat, & vbi parit 2. 104.60
Vpupae montium incolae 2. 4.50
Vrbs.
Vrbs salubris quae placide aspiratur tom. 2. col. 424.20
Vrbs magnitudo, quantum esse conueniat tom. 2. col. 707.50
Vrbs situs qualis esse debeat 2. 885.50
Vrbs situs, & commoditatis, conditiones noxiem 2. 879.20
Vrbs situs ad sanitatem, & bellum tom. 2. col. 886.1
Vrbs aquarum, & stagnorum abundantia praedicta esse debent 2. 886.10
Vrbanus.
Vrbana quae appellamus 2. 521.50
Vrbanus quis tom. 2. col. 623.10, & 656.30, & 939.30
Vrbanus duobus modis est ibidem.
Vrbana quae sunt omnia, eadem & syluestria 2. 210.30
Vrbana dictio & enthymemata quae tom. 2. col. 171.20
Vrbani & syluestris diuisio erronea tom. 2. col. 210.30
Vrbanitas.
Vrbanitas quid 623.40, & 939.30
Vrbanitas duplex in ferendo & exhibendo loco 2. 109.40
Vrbanitas vnde constat 2. 112.20
Vrbanitati orationis quatenus conferant inagines 2. 1173.50
De vrbanis orationibus tom. 2. col. 1171.1, & sequentibus
Vrbanitas quae sunt, item quae incidenda 2. 420.1, 20

I N D E X.

Vri quempiam cum videmus, cur vicem eius dolemus 2. 458.40
Vrina.
Vrina, vide Excrementum humidum.
Vrina exempta, in vasis subsidet quaedam salisgo terrena 2. 529.30
Vrina Leonis grauior olet 2. 521.10
Vrina nonnullis fluit per metum tom. 2. col. 264.30
Vrina quibus crasior 2. 132.1
Vrina destillationibus competigens echinorum 2. 65.30
Vrina profusio nonnulli tabescunt, tom. 2. col. 305.30
Vrina fistuliculis medicatur echini pelagici tom. 2. 388.10
Vrinam quae retro mittunt 2. 75.10
Vrinam consideratio in animalibus multis 2. 122.1
Vrina quid 2. 426.10
Vrina vbi cur laesit metuentes tom. 2. col. 560.30
Vrina a extremam inuisionem cur inhorrescimus 2. 461.20
Vrina vna signum concoctionis tom. 2. col. 414.10
Vrina perpetua sui coloris index esse non potest 2. 424.10
Vrina in corpore nostro velut humor in vniuerso, secundum scholam Heracliti tom. 2. col. 49.40
Vrina cur fertur redditur quo diuisio in corpore mansit: sterces minus tom. 2. col. 493.30
Vrinam quae soluant, & cetera possint 2. 2130, & 493.10
Vrinam mouentia qualia esse debent, 2. 493.10, & 522.50
Vrinam cur mouere possint odorata, tam feminas quam plantas 2. 423.30
Vrinam cur intuentum an concocta sit, necne, profusio intercepto mingendi potius quam perpetuo 2. 424.10
Vrina excitatio saepe latet inuenes sopitos tom. 2. 441.20
Vrina oua, vide Oua vrina.
Vrina oua quando sunt tom. 2. col. 343.30, & quibus 343.40
Vrinantes cur spungias auribus alligare soleant 2. 581.10
Vrinantibus cur aures dum intra mare sunt, rumpi soleant 2. 581.1
Vrinantibus meatus 2. 18.10
Vrinantes instrumetum accipiunt, vt aërem extrinsecus trahant 2. 134.50
Vrinatrix anis circa aquas, & amnes versatur 2. 149.50
Vrinatrices volucres 2. 3.1
Vripygium.
Vripygio carentia 1. 920.30
Vripygium ad votatum pertinet, ibidem.
Vripygium ad naturam vsui est 1. 935.50
Vripygium ineptum habent non volacia tom. 1. 930.30
Vrius.
Vrius coitus 2. 129.50
Vrius partus ibidem.
Vrius pulli ibidem.
Vrius latens nihil edit 2. 158.40
Vrius cur lateat incertum 2. 158.10
Vrius hyeme latent, & pinguescunt tom. 2. col. 158.30
Vrius colorem mutat 2. 1520.60
Vrius arbores scandunt 2. 173.10
Vrius pugna cum cauro 2. 151.1
Vrius somnus dum latens 2. 158.30
Vrius latebra egresso, aris herba cibus tom. 2. col. 158.40
Vrius animal omnium 2. 110.50
Vrius bibit morsu 2. 111.40
Vrius inuadit ceruos, & fures feras tom. 2. col. 150.50
Vrius quando exiit a caernis tom. 2. col. 119.60
Vrius quas carnes deuorat 2. 151.1
Vrius totum corpus hirtum 2. 21.10
Vrius tempore lacubuli intestinum per inedia committit 2. 158.40
Vrius simplex ventriculus, verum amplior tom. 2. 23.10
Vrius ingressus 2. 151.1
Vrius ligna manducant, quasi duciant, tom. 2. col. 73.20
Vrius leuiant tempore coitus 2. 120.40
Vrius quare minus inter se dimicant, ibidem.
Vrius in genere femina animosior tom. 2. col. 168.40
Vrius corpus admodum pilosum, sed cauda diminuta, & quare 2. 235.50
Vrfa.
Vrfa fert vterum dies triginta, quot parit, & qualem factum 2. 129.50
Vrfa inarticulatos parit catulos tom. 2. col. 375.30
Vrfa quando coit, & parit 125.50
Vrfa quando later, & quando catulos in aperitum proleat 2. 158.30
Vrfa vna alba, sed deprauatione generationis 2. 392.10
Vrfa mammas habent quaternas tom. 2. col. 2.60
Vrfa prudentia cum venatores catulos infestantur 2. 173.10
Vrfa quomodo exercent venarem tom. 2. col. 78.60
Vrfa grauida raro capta 2. 158.40
Vrfa grauidam capi difficile 2. 129.60
Vrfa quando ciba idonea 2. 92.30
Vrfa quae arctos appellatur, quod parienti tempus a natura statutum, ibidem.
Vrfa adeps hyeme, quo tempore somno indulgent, frigore concreta excrescit tom. 2. col. 1545.1
Vrtica.
Vrtica os 2. 66.40
Vrtica corpore carneo 2. 66.40
Vrtica vt gignantur 2. 90.30
Vrticatum duplex genus 2. 66.50, & 90.30
Vrticatum cibus 2. 146.30
Vrtica cibus vnde 2. 66.40
Vrtica excremento caret 2. 66.40
Vrtica hyeme tantum cibo idonea tom. 2. col. 66.60
Vrtica planta & animalis natura praedicta tom. 2. col. 267.30
Vrtica ex verticillarum genere 2. 66.30
Vrtica quasi ostreorum caro 2. 146.30
Vrtica & adherere solet, & quoties liber absoluatur 2. 30.30
Vrtica aestate rarefcunt 2. 66.50
Vrtica herba in Oeta fricant vbera caprarum grauidarum, ob lac habendum 2. 53.20
Vrtica marina sui generis, & eius natura tom. 2. col. 66.30
Vrticae genus quoddam absoluitur fixis, quod echinos, & pectunculios corrodit tom. 2. col. 66.40
Vrticae marinae mordent tactu, & non ore tom. 2. col. 186.10
Vrtico frequens desiderium explet 2. 529.20
Vrtico quare facilius sanescunt 2. 420.40
Vrtico & a gelu, & a calore 2. 339.10
Vterus

I N D E X.

Vterus.
 Vterus, aut vulua 2.12.30
 Vterus ad conceptum quomodo preparandus 2.136.10
 Vterus locus excrementis seminalibus tom. 2.304.40
 Vterus mulieris vbi concepit, statim se contrahit: & ad quod tempus, & quando aperitur 2.137.10
 Vterus mulieri ad partum vsque, vt plurimum se comprimit 2.374.1
 Vterus pars foeminae quae semen recipit tom. 2.323.30
 Vterus superfoetantium non se comprimit 2.374.60
 Vterus tepefactus trahit humores, & meatus aperitur 2.340.30
 Vterus trahit genituram suo calore tom. 2.324.20
 Vterus vuluae pars interior 2.374.0
 Vteri acetabula, vide Acetabula
 Vteri affusio veluti mariscæ 2.322.30
 Vterini fratres, vide Fratres vterini.
 Vteri ceruix 2.374.0
 Vteri differentia in animalibus 2.373.0
 Vteri ferendi tempora 2.379.40
 Vteri labra qualia esse debent ad conceptum commoditatem 2.136.10
 Vteri os angustum 2.324.10
 Vteri os coaluit foeminis nonnullis, & quomodo sunt iuuatæ 2.373.10
 Vteri eadem in parte gemini, mas & foemina sunt visi 2.360.10
 Vteri inanes strangulant 2.105.50
 Vteri omnes sinus habent geminos tom. 2.20 lum. 37.30
 Vteri omnium bipartiti 2.292.1
 Vterorum situs 2.296.30 & 338.30
 Vteri quare intus habeantur 2.326.1
 Vteri quibus descendunt 2.137.30
 Vteri situs 2.118.30
 Vtero foemina differt à mare 2.291.20
 Vteri strangulationes fiunt multis cum mienstrua eruptioni propinqua 2.135.10
 Vterus humidus infecundus 2.135.30
 Vteri parte dextra foemina contineri visa, mas laua 2.361.40
 Vterum cur alia animantia diu gestent, alia breui tempore pariant 2.466.60
 Vteros pleraque animalia multos habent 2.468.1
 Vterus exitus est venarum multarum tom. 2.333.10
 Vteri non similes dati omnibus tom. secundo, col. 18.10
 In vtero ferendo homines cum ceteris animalibus dissident 2.376.30

Vtile.
 Vtile quid 2.1191.40
 Vtilia ciuitati, quæ 2.1191.50
 Vtilia animo quæ 2.1234.1
 Vtilia saepe naturæ cursus contrarius tom. 2.20 lum. 1407.10
 Vtilia corpori quæ 2.1234.1
 Vtile corpori & animo 2.1191.50
 Vtilia honestis præponuntur 2.713.60
 Vtile vt ex contrariis eluceat 2.1193.1
 Vtilium similia vt adferenda in oratione 2.1192.50
 Vtile priuatorum 2.1191.50
 Vtile ac bonum 2.1099.50
 Amicitia ob vtilitatem etiam inter dissimiles moribus 2.705.10
 Vtres inflati si membra obtineant, cur dolore affligunt 2.543.40
 Vtres inflati cur valeant fluitare tom. secundo, col. 546.1

Vtribus contenta in flatibus, aut vasis bene operis, cur incorrupta durare possint 2.546.20

Vua.
 Vua passa terræ plus continet 2.538.30
 Vuarum acini exigui cur vinacea, vel nulla continent, vel pauciora 2.524.40
 Vux quare tandiu referuari possunt tom. 1.40 lum. 495.60

Vulgus.
 Vulgus affectibus viuut 2.741.1
 Vulgus mancipij simile 2.606.10
 Vulgus ob voluptatem decipitur 2.632.30
 Vulgus honestatis, voluptatisq; veræ rationem non habet 2.741.10
 Vulgus non verbis, sed pœnæ metu ad probitatem incitatur 2.741.1
 Vulgus de rebus omnibus pronuntiat tom. 2.989.40

Vulnus.
 Vulnus celerius coit incisum aere quàm ferro 2.420.10
 Vulneribus verberum cur admouentur pelles arietum recenter detractæ, & oui contracta 2.463.20
 Vulneribus medetur commosis 2.190.20
 Vulnus quomodo inflammatione carebit, & vnitati opportunius erit 2.420.10
 Vulpanfer circa aquas versatur 2.149.60
 Vulpanferes oua pariunt subuentanea tom. 2.109.60

Vulpes.
 Vulpes astuta, malitiosa, & callida 2.5.10
 Vulpes genitale habet osseum 2.23.30
 Vulpes inarticulatos parit catulos 2.375.30
 Vulpes minores in Aegypto quàm in Græcia, & quare 2.165.30
 Vulpes mures venatur 2.132.20
 Vulpes noctu capit ardeolam, pellam nomine 2.170.20
 Vulpis coitus & partus 2.130.60
 Vulpis amicus cornuus, & serpens, & quare tom. 2.170.20 & 40
 Vulpis inimicus asfalo, circus, accipiter & lupus 2.169.50
 Vulpe & cane generantur canes Laconici 2.166.10
 Vulpes pisces, cum hamum deglutiisse sese senserint, quomodo sibi opitulentur tom. 2.20 lum. 186.20
 Vulpecula volucris cute volat 2.7.20
 Vulpecula ex mustellino genere animal intra se parit post ouum 2.114.1
 Vulpecularum piscium factura qualis tom. 2.112.60

Vultur.
 Vultur rupibus inaccessis parit 2.177.30
 Vulturis nidificatio 2.109.50
 Vulturis pullum aut nidum nemini visum 2.177.10
 Vulturis nidus visus aliquando 2.109.50
 Vulturis magni nidus nemini mortalium visus 2.154.40
 Vultures vnguentorum odore exanimari 2.155.20
 Vulturum duo genera 2.148.40
 Vultures oua bina semel in anno pariunt 2.105.50
 Vultur pugnat cum aquila 2.170.30
 Vulturi aduersarius asfalo 2.170.1

Vulua.
 Vulua animum qualis 2.37.60
 Vulua eorum, quæ pedibus priuata animalia in lucem edunt, sicut ouum qualis tom. 2.20 lum. 8.1
 Vulua piscium ouiparorum qualis 2.115.10
 Vulua sua natura propensior ad situm inferiorem, nisi quid aliud opus naturæ impedit 2.294.60
 Vulua serpentum qualis 2.33.60 & 38.20
 Vuluae acetabula quibus sunt hæc factu accrescente diminuuntur 2.141.1
 Vuluae pars interior loci & vterus dicitur 2.374.0
 Vuluae situs in bipedibus, & quadrupedibus viuiparis ibidem
 Vuluae situs in ouiparis 2.374.0
 Vuluarum in animalibus differentia tom. 2.373.0
 Vuluae quare carnosæ 2.295.50
 Vuluae quare intus habeantur 2.106.1
 Vuluae sursum adiectæ strangulant tom. 2.20 lum. 295.50
 Vuluarum cornua quæ 2.37.50
 Vuluarum discrimen in acetabulis 2.38.50
 Vuluarum discrimen in piscibus 2.112.10
 Vuluarum acetabula quibus 2.38.30
 Vuluarum situs in quatuor animante 2.294.20 & sequentibus
 Vulua foeminarum vbi 2.468.60
 Vuluarum strangulationes & crepitus tom. 2.135.10
 Vuluae bifidæ crustatorum 2.292.1

Vxor.
 Vxor quali metu regenda 2.915.40
 Vxor tanquam filio, um, vitzæ que socia tom. 2.914.30
 Vxor viri parentes foueat 2.917.10
 Vxor concilianda & diuincienda tom. 2. col. 915.50
 Vxoris delicta vt emendanda 2.915.40
 Vxoris disciplina sancte custodienda tom. 2.915.1
 Vxor præstantia sancta, & intempera societas, 2.915.30
 Vxorem negligens, deos negligit 2.915.10
 Vxores dominantur interdum 2.710.50
 Vxores celebres, Alceste, & Penelope, tom. 2.914.20
 Vxores Græci quondam inuicem emebant 2.775.30
 Vxorum communio Platonica 2.762.40

Xanthus fluuius, Vide Scamander.
 Xenophanes 2.1276.40
 Xenophanthus risum effundens tom. secundo, col. 694.1
 Xylophthorus vermiculus vbi nascitur, & eius descriptio 2.102.50
 Xylophthorus in Aureliam transit, vt Erucæ 2.103.1
 Xylophthori tegumento festuæ vt natiuè inherereant 2.102.50

Zaleucus Locrensiu occidentaliu legumator 2.784.1
 Zanclei 2.837.50
 Zenon 2.1498.20
 Zephyrus ventus borealis 2.815.1
 Zephyri, vide Fauonij.
 Zeuxis pictor à Polygnoto vt differat tom. 2.1238.20
 Zodiacus signifer tom. secundo, columna 1459.1

L V G D V N I,
 Excudebat Symphorianus
 Barbierus.